[illegible]

శ్రీమద్భగవతః శ్రీకృష్ణమూర్తేః వివిధవిచిత్రలీలావిశేషవర్ణనాకర్ణనాయ.

పరీక్షిన్నరేంద్రశ్శుకయోగీంద్రం పృచ్ఛతి.

కథితో వంశవిస్తారో భవతా సోమసూర్యయోః। రాజ్ఞాం చోభయవంశ్యానాం చరితం పరమాద్భుతమ్ ॥ ౧ ॥ యదోశ్చ ధర్మశీలస్య నితరాం మునిసత్తమ। తత్రాంశేనావతీర్ణస్య విష్ణోర్వీర్యాణి శంస నః ॥ ౨ ॥ అవతీర్య యదోర్వంశే భగవాన్ భూతభావనః। కృతవాన్ యాని విశ్వాత్మా తాని నో వద విస్తరాత్ ॥ ౩ ॥ నివృత్తతర్షైరుపగీయమానాద్భవౌషధాచ్ఛ్రోత్రమనోభిరామాత్। క ఉత్తమశ్లోకగుణానువాదాత్పుమాన్విరజ్యేత వినా పశుఘ్నాత్ ॥ ౪ ॥ పితామహా మే సమరేఽమరంజయైర్దేవవ్రతాద్యాతిరథైస్తిమింగిలైః। దురత్యయం కౌరవసైన్యసాగరం కృత్వాతరన్వత్సపదం స్మ యత్ప్లవాః ॥ ౫ ॥ ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమిదం మదంగం సంతానబీజం కురుపాండవానామ్। జుగోప కుక్షిం

[illegible]

ద్రౌణేరశ్వత్థామ్నః తస్యాస్త్రేణ విప్లుష్టం దగ్ధం- ఇదమిత్యుక్తిం [illegible] యాత్ర రణప్రసక్తః సంకురుపాండవానాం [illegible] సంతానబీజం ఏకమేవ సంతతికారణం॥ ౬॥ వీర్యాణీతి॥ అఖిలదేహభాజాం సర్వప్రాణినాం- అంతః పురుషరూపేణ బహిః కాలరూపైః అఖిలశబ్ద ప్రాయేణ బహువచనం-అమృతం ముక్తిం- మృత్యుం సంహారం-ఉతఅపి- ప్రయచ్ఛతో [illegible] వదస్వ బ్రూహి అయం భావః-అంతర్యామిరూపేణ అంతర్దృష్టీనాం ముక్తిం బహిర్దృష్టీనాం కాలరూపేణ మృత్యుం సంసారం ప్రదదాతి- యతః- అతోంతర్దృష్ట్యా తద్వీర్యాణ్యవశ్రోతవ్యానీతి॥ ము॥ పూరుషాః క్షేత్రజ్ఞాః కాలాశ్చ- తఏవ- రూపాణి శరీరాణి- క్షేత్రజ్ఞానాం - కాలానా యబానాంచ బహుత్వాద్బహువచనం- తైర్విశిష్టస్యేత్యర్థః। సు॥ యస్యాత్మా శరీరమిత్యాదిశ్రుత్యా ఆత్మాదిసర్వతత్వశరీరత్వాత్ భగవచ్ఛరీరత్వశ్రవణాత్- అతఏవాఖిలదేహభాజాం అంతః శరీరాంతరే- అమృతంచ- మృత్యుముత మృత్యుమపి- ప్రయచ్ఛతః అంతః పురుషరూపేణ- శరీరస్థితిహేతోః- బహిః కాలరూపేణ - తద్వినాశహేతోశ్చేత్యర్థః- యద్వా-అంతః పురుషరూపేణాంతర్యామిరూపేణామృతం కదాచిచ్చే [illegible] నానుకూల్యాదుగుణం ముక్తిం ప్రయచ్ఛత ఇతి- మాయామనుష్యస్య ఆశ్చర్యభూతమనుష్యస్య యద్వా॥ శ్లో॥ మాయా వయునం జ్ఞానమిత్యుక్తేః- యద్వా- ప్రచ్ఛన్నమనుష్యస్య మాయాశబ్దః స్వం [illegible] జ్ఞానపరః- తయా మనుష్యస్య ఇచ్ఛా [illegible] మనుష్యదేహస్యేత్యర్థః - విద్వన్ సూరిగమహిమసాక్షాత్కృతభగవద్వైభవ-అతఏవ-మహామహిమ్నస్తస్య వీర్యాణి వదస్వేతి వదేత్యర్థః- యద్వా- వదేతిభేదః - స్వవిద్వన్ - స్వస్వరూపాద్యభిజ్ఞ- అత్ర॥ శ్లో॥ [illegible] విదుషః శ్వా [illegible] యతీనాం గ్రామ్యాత్పురఇత్యాద్యావిశేషం విద్వాసఃకవి సర్వం విద్వాన్ స్వవిద్వన్నితివిగ్రహః- యద్వా- భాసనోపసంభాషాజ్ఞాన [illegible] విమత్యుపమంత్రణేషు వద ఇతి- [illegible] వదస్వ [illegible] ప్రకాశం వదేత్యర్థః॥౭॥ రోహిణ్యా ఇతి॥ నను॥ శ్లో॥ బలంగదం సారణం చ దుర్మదం విపులం ధ్రువమ్। వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుద

తతఆత్తచక్రో మాతుశ్చ మెయశ్శరణంగతాయాః ॥ ౬ ॥ వీర్యాణి తస్యాఖిలదేహభాజామంతర్బహిః పూరుషకాలరూపైః । ప్రయచ్ఛతో మృత్యుముతామృతం చ మాయామనుష్యస్య వదస్వ విద్వన్ ॥ ౭ ॥ రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తో రామస్సంకర్షణస్త్వయా । దేవక్యా గర్భసంబంధః కుతో దేహాంతరం వినా ॥ ౮ ॥ కస్మాన్ముకుందో భగవాన్ పితుర్గేహాద్వ్రజంగతః । క్వ వాసం జ్ఞాతిభిస్సాకం కిమకరోత్సాత్వతాంపతిః ॥ ౯ ॥ వ్రజే వసన్ కిమకరోన్మధుపుర్యాం చ కేశవః । భ్రాతరం చావధీత్కంసం మాతురద్ధాతదర్హణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దేహం మానుషమాశ్రిత్య కతి వర్షాణి వృష్ణిభిః । యదుపుర్యాం సహావాత్సీత్పత్న్యః కత్యభవన్విభోః ॥ ౧౧ ॥ ఏతదన్యచ్చ సర్వం మే మునే కృష్ణవిచేష్టితమ్ । వక్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ శ్రద్దధానాయ విస్తృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ నైషాతిదుస్సహా క్షున్మాం త్యక్తోదమపి బాధతే । పిబంతం త్వన్ముఖాంభోజచ్యుతం హరికథామృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీ సూతః ॥ ఏవం నిశమ్య భృగునందన సాధువాదం వైయాసకిస్స భగవానథ విష్ణురాతమ్ । ప్రత్యర్చ్య కృష్ణచరితం కలికల్మషఘ్నం వ్యాహర్తుమారభత

పాదయదితి రోహిణ్యాస్తనయాః ప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ వసుదేవస్తు దేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్। కీర్తిమంతం సుషేణం చ భద్రసేనముదారధీః॥ ఋజుం సంమర్దనం భద్రం సంకర్షణమహీశ్వరమ్। అష్టమస్తు తయోరాసీత్ [illegible] రితి- పునర్దేవక్యా గర్భసంబంధస్తస్యోక్తః స కుతో ఘటత ఇత్యాక్షేపః॥ ము॥ ఇత్థం- మునిం సంప్రార్థ్య- అథ భగవచ్చరిత్రే- స్వరూపాది [illegible] రోహిణ్యా ఇతి॥ నను॥ శ్లో॥ బలం గదం సారణం చ దుర్మదం విపులం ధ్రువమ్। వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుదపాదయదితి రోహిణీసుతత్వేనోక్తస్య బలస్య పునస్తత్రైవ దేవానా॥ శ్లో॥ వసుదేవస్తు దేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్। కీర్తిమంతం సుషేణం చ భద్రసేనముదారధీః॥ ఋజుం సంమర్దనం భద్రం సంకర్షణమహీశ్వరమ్॥ అష్టమస్తు తయోరాసీత్స్వయమేవ హరిః కిలేతి- దేవకీగర్భసంబంధః కథముక్త ఇత్యాక్షేపః॥ ౮॥ కస్మాదితి॥ భగవతః కంసభయశంకాసంభవాదిత్యర్థః॥ ము॥ కస్మాదితి హేతుప్రశ్నః - క్వ సుత్ర- [illegible] సంవసతిం॥ ౯॥ వ్రజ ఇతి॥ అద్ధా సాక్షాత్- మాతుర్భ్రాతరం కంసం- తస్మాదితదర్హణం వధానర్హం కస్మాదవధీత్॥ ము॥ అతద [illegible] నర్హం స్వస్మాద్వధానర్హం అద్ధా సాక్షాచ్ఛావధీత్ - కస్మాదిత్యనుషంగః యద్వా-మాతుర్భ్రాతరం కస్మాదవధీత్ అనుచిత [illegible] భావః- నర్హకత్వాత్॥౧౦॥ ౧౧॥ ము॥ ఏతదితి॥ శ్లో॥ న శ్రద్ధా నిముఖాయ చేత్యశ్రద్ధాళవే- న వాచ్యమిత్యత ఆహ శ్రద్దధానాయేతి॥ ౧౨॥ [illegible] సుపు త్రైలోక్యం పీడితస్య తవ కుతః శ్రవణావకాశస్తత్రాహ॥ నైతి॥ త్యక్తోదకస్యాపి మే జీవనం హరికథామృతపానమిత్యుక్తం- తత [illegible] పరమేసర్వ్య ఏవ జీవనం తస్య దత్య్యర్థః॥ ము॥ అబ్జశబ్దవదంభోజశబ్దశ్చంద్రవాచీ త్వన్ముఖాంభోజాత్ త్వన్ముఖచంద్రాదిత్యర్థః॥ త్యక్తోదం [illegible] పానరహితం॥ ౧౩॥ ఏవమితి॥ ఏవం సాధువాదం సమీచీన ప్రశ్నం భాగవత ప్రధానః భాగవతేషు శ్రేష్ఠః॥ ము॥ భృగునంద

వదతీతి శౌనకం ప్రతి - సూతకృతసంబుద్ధిః సాధువాదం సమీచీనత్వం భాగవతప్రధానః ఇతి ప్రధానశబ్దస్య నియతత్వ పుంసకస్వం పునః త్వంఛాందసం - యద్వా - భాగవతం భగవత్సంబంధిచరిత్రం - తదేవప్రధానం ముఖ్యం ప్రతిపాద్యం - యస్యేతి - ప్రత్యుచ్యతే ప్రతిసంధ్య ౧౪॥ సమ్యగితి॥ వ్యవసితా నిశ్చితా - యత్ యతో బుద్ధిః ॥ మ॥ సమ్యగ్వ్యవసితా సమ్యగుద్యోగయుక్తా - యద్యస్మాత్ నైష్ఠికీ నిష్ఠాయుక్తా ౧౫॥ మ॥ వాసుదేవేతి॥ తత్పాదసలిలంచ - ద్రష్టారం స్నాతం - పాత్రాంశ్చ - పునాతి - తథా త్రీన్ పురుషాన్ పుత్రాదీన్॥ ౧౬॥ తత్రాదౌ ప్రథమం భగవదవతారకారణమాహ - నవభిశ్శ్లోకైః ॥ భూమిరితి ॥ దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీకశతానామయుతైః భూరిభారః తేనాక్రాంతా॥ మ॥ అథభగవదవతారోద్యోగంతి భూమిరిత్యాదినా - దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీకశతాయుతైరితి - తదానంత్యముచ్యతే॥ శ్లో॥ శతంసహస్రమయుతం సర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - తై రేవ భూరిభారేణాక్రాంతా॥ ౧౭॥ గౌరితి॥ ఖిన్నాఽంతికే ఉపస్థితా సతీ ॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ తత్రేతి॥ వృషాన్ దేహాన్ జీవరూపేణ ప్రవిశ్య అకంపయతీతి వృషాకపిః॥ ౨౦॥ గిరమితి॥ పౌరుషీం పురుషస్య భగవతో గాం వాచం - మే మత్తః అశృణుత - తథా చిరం అవిలంబితం తథైవ విధీయతాం చేతి॥ ౨౧॥ పురేతి॥

శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టః

భాగవతప్రధానః॥ ౧౪॥ శ్రీశుకః॥ సమ్యగ్వ్యవసితా బుద్ధిస్తవ రాజర్షిసత్తమ। వాసుదేవకథాయాం తే యజ్జాతా నైష్ఠికీ రతిః॥ ౧౫। వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాంస్త్రీన్ పునాతి హి। వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄంస్తత్పాదసలిలం యథా। ౧౬। భూమిర్దృప్తనృపవ్యాజదైత్యానీకశతాయుతైః। ఆక్రాంతా భూరిభారేణ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ॥ ౧౭॥ గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీ ఖిన్నా క్రందంతీ కరుణం విభోః। ఉపస్థితాంతికే తస్మై వ్యసనం సమవోచత॥ ౧౮। బ్రహ్మా తదుపధార్యాథ సహ దేవైస్తయా సహ। జగామ సత్రినయనస్తీరం క్షీరపయోనిధేః॥ ౧౯। తత్ర గత్వా జగన్నాథం వాసుదేవం వృషాకపిమ్। పూర్ణం పురుషసూక్తేన హ్యుపతస్థే సమాహితః॥ ౨౦। గిరం సమాధౌ గగనే సమీరితాం నిశమ్య వేధాస్త్రిదశానువాచ హ। గాం పౌరుషీం మే శృణుతామరాః పునర్విధీయతామాశు తథైవ మా చిరమ్॥ ౨౧॥ పురైవ పుంసావధృతో ధరాజ్వరో భవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతామ్। స యావదుర్వ్యా భరమీశ్వరేశ్వరః స్వకాలశక్త్యా క్షపయంశ్చరేద్భువి॥ ౨౨॥ వసుదేవగృహే సాక్షాద్భగవాన్ పురుషః పరః। జనిష్యతే తత్ప్రియార్థం సంభవంతు సురస్త్రియః॥ ౨౩ ॥ వాసుదేవకలానంతః సహస్రవదనః స్వరాట్। అగ్రతో భవితా దేవో హరేః ప్రియచికీర్షయా॥ ౨౪॥ విష్ణోర్మాయా భగవతీ యయా సంమోహితం జగత్। ఆదిష్టా ప్రభుణాంశేన కార్యార్థే సంభవిష్యతి। ౨౫॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ ప్రజాపతిపతిర్విభుః। ఆశ్వాస్య చ మహీం గీర్భిః స్వధామ పరమం యయౌ। ౨౬। శూరసేనో యదుపతిర్మధురామావసన్ పురీమ్। మాథురాన్ శూరసేనాంశ్చ విషయాన్ బుభుజే పురా॥ ౨౭ । రాజధానీ తతస్సాభూత్సర్వయాదవభూభుజామ్। మధురా భగవాన్ యత్ర నిత్యం సన్నిహితో హరిః॥ ౨౮। తస్యాం తు కర్హిచిచ్ఛౌరిర్వసుదేవః కృతోద్వహః। దేవక్యా సూర్యయా సార్ధం ప్రయాణే రథమారుహత్ ॥ ౨౯॥ ఉగ్ర

విజ్ఞాపనాత్ పురైవ పుంసా ఈశ్వరేణ - ధరాయాః జ్వరః తాపః॥ మ॥ విజ్ఞాపనాత్పూర్వమేవ అవధృతః - పుంసా పరమపురుషేణ ధరాయా జ్వరో భూమేః సంతాపః - ధరాభర ఇతి చ పాఠః - అవధృతః జ్ఞాతః - పురైవ పుంస ఇతి పాఠే పుంస ఇతి పంచమీ - తదవతారాత్పూర్వమేవ భవద్భిః యదుషూపజన్యతామిత్యన్వయః - తదా ప్రకృతత్వాదర్థాత్ స ఏవ ధరాజ్వరో వధ్యత ఇత్యర్థః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ మ॥ వాసుదేవకలా నారాయణాంశః - అనంతః శేషః స్వరాట్ స్వప్రకాశః స్వతంత్ర ఇతి వా॥ ౨౪॥ విష్ణోరితి ॥ దేవకీగర్భసంకర్షణ యశోదామోహనాద్యర్థే - యశోదాయాం సంభవిష్యతి ॥ మ ॥ కార్యార్థే తత్తత్కార్యార్థే దేవకీగర్భసంకర్షణ యశోదామోహనాదిరూపే ౨౫॥ మ॥ ప్రజాపతయో దక్షాదయః - తేషాం పతిర్విభుశ్చతుర్ముఖః॥ ౨౬॥ భోజేంద్రబంధనాగారే అవతారాయ ప్రస్తావకథామాహ యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ శూరసేన ఇతి॥ విషయాన్ దేశాన్॥ మ॥ అథ భగవదవతారస్థలం నిర్దిశన్నాహ - శూరసేన ఇత్యాదినా - మధురాం పురీమావసన్ అధిష్ఠితవాన్ - మధురామావిశన్నితి పాఠే తత్ర ప్రవిశన్నిత్యర్థః - మాథురాన్ మధురాసంబంధినః శూరసేనాన్ శూరసేనాఖ్యాంశ్చ విషయాన్ దేశాన్ ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తస్యామితి ॥ సూర్యయా సవోఢయా సాకం - ప్రయాణే ప్రయాణార్థం ॥ మ ॥ అథ భోజేంద్రబంధనాగారే భగవదవతారాయ ప్రస్తౌతి - తస్యామిత్యాదినా తస్యాం మధురాయాం - కర్హిచిత్ కదాచిత్ శూరో నామ కశ్చిత్ యా

[illegible] వసుదేవః - సూర్యయానమోదయా - భార్యయా [illegible] ఉగ్రసేనిః [illegible] ॥ ౩౦ ॥ చతుశ్శతమితి ॥ పారిబర్హం [illegible] ॥ ౩౧ ॥ దాసీనామితి ॥ దేవకః ఉగ్రసేనః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ పథీతి ॥ [illegible] సంబోధ్య [illegible] ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యేతి ॥ [illegible] కచే కేశబంధే ॥ ౩౫ ॥ తమితి ॥ [illegible] మహాభాగ ఇతి [illegible] ॥ నృశంసం [illegible] నిరపత్రపం లజ్జాశూన్యం - మహాభాగ ఇతి [illegible] పరిసాంత్వయన్ [illegible] ॥ ౩౬ ॥ ...... [illegible]

సేనసుతః కంసో భగిన్యాః ప్రియచికీర్షయా । రశ్మీన్ హయానాం జగ్రాహ రౌక్మై రథశతైర్వృతః ॥
౩౦ ॥ చతుశ్శతం పారిబర్హం గజానాం హేమమాలినామ్ । అశ్వానామయుతం సార్ధం రథానాం చ
త్రిషట్ఛతమ్ ॥ ౩౧ ॥ దాసీనాం సుకుమారీణాం ద్వే శతే సమలంకృతే । దుహిత్రే దేవకః ప్రాదాద్యానే
దుహితృవత్సలః ॥ ౩౨ ॥ శంఖతూర్యమృదంగాశ్చ నేదుర్దుందుభయస్సమమ్ । ప్రయాణప్రక్రమే తాత
వరవధ్వోస్సుమంగళమ్ ॥ ౩౩ ॥ పథి ప్రగ్రహిణం కంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్ । అస్యాస్త్వామష్టమో
గర్భో హంతా యాం వహసేఽబుధ ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యుక్తస్స ఖలః పాపో భోజానాం కులపాంసనః । భగినీం హంతు
మారబ్ధః ఖడ్గపాణిః కచేఽగ్రహీత్ ॥ ౩౫ ॥ తం జుగుప్సితకర్మాణం నృశంసం నిరపత్రపమ్ । వసుదేవో మ

❋ దేవకీహననోద్యుక్తం కంసం ప్రతి వసుదేవకృత సామోపదేశః. ❋

హాభాగ ఉవాచ పరిసాంత్వయన్ ॥ ౩౬ ॥ వసుదేవః ॥ శ్లాఘనీయగుణశ్శూరైర్భవాన్ భోజయశస్కరః ।
స కథం భగినీం హన్యాత్ స్త్రియముద్వాహపర్వణి ॥ ౩౭ ॥ మృత్యుర్జన్మవతాం వీర దేహేన సహ జాయతే ।
అద్య వాబ్దశతాంతే వా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువః ॥ ౩౮ ॥ దేహే పంచత్వమాపన్నే దేహీ కర్మా
నుగోఽవశః । దేహాంతరమనుప్రాప్య ప్రాక్తనం త్యజతే వపుః ॥ ౩౯ ॥ వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేన యథైవై

[illegible] మృత్యురితి ॥ దేహేన సహ [illegible] అద్య వేతి [illegible] ॥ మృత్యురితి ॥ దేహ ఇతి ॥ [illegible] పంచత్వం [illegible] ॥ ౩౯ ॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ వ్రజన్నితి ॥ [illegible] దృష్టాంతమాహ - వ్రజన్ [illegible]

త్యైతదర్థం దర్శితకో యం దృష్టాంతః - యథా గచ్ఛన్ పుమాన్ ఏకపాదేన తిష్ఠన్నపి గచ్ఛత్యేవ - తద్వదితి దేహాంతరపరిగ్రహణపూర్వకం దేహత్యాగస్సపృష్టం దృష్టాంతమాహ - యథేతి - తృణజలూకా పిత్రు ణంతరం పష్టబ్ధ్యైవ - పూర్వం త్యజతి ఏవం కర్మానుగుణజీవోపీత్యర్థః॥ ౪౦॥ దేహవిషయాభిమానస్వీకారపరిత్యాగౌ దర్శయితుం దృష్టాంతాంతరమాహ । స్వప్నఇతి ॥ దృష్టం రాజాదిదర్శనం - శ్రుతం ఇంద్రాదశ్రవణం తాభ్యాం ఆహితసంస్కారేణ మనసా - తదేవానుచింతయన్ - ఈదృశం జాగ్రద్దృష్టశ్రుతసదృశం రాజాదిదేహరూపం కిమపి అతితుచ్ఛమప్యుత్కృష్టం పశ్యతి - తుశాంతరేచ తదేవాహమితి ప్రతిపద్యతే - తతశ్చ జాగ్రద్దేహాదపగతస్మృతిర్భవతి పురుషయథేతి జాగ్రత్యేవ దర్శయితుం దృష్టాంతాంతరమాహ. మనోరథేతి - అత్రాపి దృష్టశ్రుతాభ్యామిత్యాదిసవర్ణం యోజ్యం - తథాచ వక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ జంతోర్వై నైకస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః। జన్మ త్వాత్మతయా పుంసస్సర్వభావేనభూరివ॥ విషయస్వీకృతిం ప్రాహుర్యథా స్వప్నమనోరథౌ। స్వప్నే మనోరథే చేత్థం ప్రాక్తనస్య న స్మరత్యసావిత్యాది - తద్వదత్రాపి కర్మవశాద్దేహాంతరం ప్రాప్య - ప్రాక్తనం త్యజతీతి ॥ ము ॥ పునరప్యుక్తార్థం మోవ స్వప్నజాగ్రద్దశానుభూతార్థం దృష్టాంతేన ప్రతిపాదయతి॥ స్వప్నఇతి॥ దృష్టం రాజాదిదర్శనం - శ్రుతమింద్రాదిశ్రవణం - ఉభయత్ర భావే క్తః తాభ్యామాహితసంస్కారేణేతి శేషః మనసా దృష్టశ్రుతాభ్యామితి చతుర్థీ వా దృష్టశ్రుతమసీషితలాభార్థమిత్యర్థః అనుచింతయన్ ధ్యాయన్ - మనోరథేన దృష్టశ్రుతవిషయమనోరథేన - అభినివిష్టచేతనః ఆత్రాంతాత్మా - పుమాన్ - అపస్మృతిః జాగ్రద్దేహస్మృతిరహితః - అపగతమహాభావబోధో వా - ఈదృశం దృష్టశ్రుతరాజాదిసదృశం - కిమపి తుచ్ఛం స్వప్నే యథా పశ్యతి స్వయమాస్థిత ఇవానుభవతీత్యర్థః - జాగ్రద్దశాయామపి ఏవం చింతయన్ పుమాన్ అపస్మృతిః వర్తమానదేహస్మృతిరహితస్సన్ కిమపి తదేవ రాజాదిశరీరం ప్రపద్యతే - తాదృశదేహమధిష్ఠాయ వర్తమాన ఇవ అభిమానవాన్ భవతి తద్వదితి యద్వా - తత్రాపి రాజాదిశరీరమేవానుచింతయన్ - ఈదృశం కిమపి స్వప్నే యథా పశ్యతి స్వయమాస్థిత ఇవానుభవతీత్యర్థః జాగ్రద్దశాయామపి తదేవానుచింతయన్నీదృశం కిమపి ప్రపద్యతే తద్వదేకీభూయ జనా॥ ౪౧॥ నను విచిత్రదేహప్రాప్తౌ భూతానాం కర్మణా కృతత్వాద్దేహవిశేషప్రాప్తౌ కింకారణమత ఆహ॥ యతోయత ఇతి॥ దేహస్య పంచత్వసమయే పంచసు గుణేషు - పంచభూతేషు - మాయారచితేషు - మాయయా నానా

న్యైవగచ్ఛతి। యథా తృణజలూకైవం దేహీ కర్మగతిం గతః॥ ౪౦॥ స్వప్నే యథా పశ్యతి దేహమీదృశం మనోరథేనాభినివిష్టచేతనః। దృష్టశ్రుతాభ్యాం మనసానుచింతయన్ ప్రపద్యతే తత్కిమపి హ్యపస్మృతిః॥ ౪౧॥ యతో యతో ధావతి దైవచోదితం మనో వికారాత్మకమాప పంచసు। గుణేషు మాయారచితేషు దేహ్యసౌ ప్రపద్యమానస్సహ తేన జాయతే॥ ౪౨॥ జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదస్సమీరవేగానుగతం విభావ్యతే। ఏవం స్వమాయారచితేష్వసౌ పుమాన్ గుణేషు రాగానుగతో విముహ్యతి॥ ౪౩॥

రూపేణ రచితేషు - దైవేన ఫలాభిముఖేన కర్మణా చోదితం నానావికారాత్మకం మనో యం యం దేహం దేవతిర్యగాదిరూపం - ప్రతిధావతి ధావన్సత్ యం యమాపత్ అభినివేశేన ప్రాప్తం - తత్ర తత్ర అసౌ దేహీ జాయతే - నను మనసః కర్మకర్తృత్వాత్తదేవ జాయతాం న త్వాత్మా తత్రాహ - ప్రపద్యమాన ఇతి - తదేవాహమితి ప్రపద్యమానస్తేన సహ జాయత ఇతి ॥ ము ॥ న స్వస్తు దేహాంతరప్రాప్తిరావశ్యకీ తథాప్యేతాదృశదేహాలంభే కింమానమత ఆహ॥ యతోయత ఇతి॥ మనః దైవచోదితం ఫలాభిముఖాదృష్టప్రేరితం సత్ - పూర్వదేహవినాశసమయ ఇత్యర్థః యతో యతో ధావతి యయా యయా దిశా ప్రవర్తతే - అథ మాయయా భగవత్సంకల్పేన రచితేషు దేహత్వేనాఘటితేషు పంచసు గుణేషు భూతేషు - వికారాత్మకం దేహం యమితి శేషః - ఆప అభిలలాషేత్యర్థః - అసౌ దేహీ ప్రపద్యమానః ఉత్పత్తిమాప్నువన్ - తేన దేహేన సహ యద్వా యతో యత ఇత్యత్రాపి ద్వయం - ఇగాశ్చత్రం తంపదం - అన్యదవ్యయం - తథాచ - యతః యతః మ్రియమాణస్యేత్యర్థః మనః యతో యతో దిశా ధావతీతి - అన్యత్సమానం - తదుక్తం - గీతాయాం। శ్లో ॥ యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమిత్యాదినా॥ ౪౨॥ నను సత్యం భవిష్యత్యేవ కిమపి దేహమాత్రం తథాప్యస్యాతిప్రియస్య రాజదేహస్య రక్షణీయత్వాదకృత్యమపి క్రియత ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ జ్యోతిరితి । ఆదిత్యం చంద్రాది జ్యోతిః - ఉదకయుక్తేషు పార్థివేషు ఘటాదిషు - యద్వా - ఉదకేషు పార్థివేషు తైలఘృతాదిషు ప్రతిబింబేన స్థితం సమీరస్య వాయోర్వేగమనుగతం కంపాదియుక్తం ప్రతీయతే యథా ఏవ స్వావిద్యారచితేషు గుణేషు దేహేషు అసౌ రాగేణానుగతః ప్రవిష్టో ముహ్యతి అభినివేశం ప్రాప్నోతి - అయం భావః - ఆత్మన స్తావద్దేహాద్వ్యతిరిక్తస్యాపి అజ్ఞానాత్ తత్సహైనజాయత ఇతి - తతశ్చానోఽన్యథ ర్మాత్మా సాదృశ్యాద్దేహధర్మాః కార్శ్యాదయః ఆత్మని ప్రతీయంతే స్థూలోఽహం కృశోఽహమితి ఏవమాత్మధర్మా అపి ప్రియాస్పదత్వజ్ఞానాశ్రయత్వాదయోఽపి దేహాదిష్వితి - అతః రాజసూకరాదిదేహయోర్విశేషాభావాత్ వ్యర్థోఽయం మృత్యుప్రతీకార ఇతి ॥ ము ॥ ఉక్తమేవార్థం సదృష్టాంతం విశదయతి॥ జ్యోతిరితి ॥ ఉదకపార్థివేషు ఉదకపూర్ణతటాకాదిషు - అదః ప్రతిబింబత్వేనావస్థితం - జ్యోతిః సూర్యాదితేజః - సమీరవేగేనానుగతం తరంగాత్తరంగాంతరం ప్రాప్తం యథైవ విభావ్యతే ప్రతీయతే - ఏవమసౌ స్వమాయయా భగవత్సంకల్పేన రచితాః స్వమాయారచితాః - తేషు యద్వా స్వస్మై మాయారచితాః తేషు స్వభోగార్థం దేహత్వేనామాయోఘటితేష్విత్యర్థః - గుణేషు భూతేషు మాయాసంకల్పనిర్మితేషు - గుణమయశరీరేష్వితి వా - రాగేణానుగతః అనుప్రవిష్టః - విముహ్యతి మో

[illegible] ప్రోక్తేతి | ౪౩ || ఏవము క్తం సామోపాయ ముపసంహరన్ ఫలమాహ || తస్మాదితి || పరతః దితి అభి ద్రుహ్యమాణాత్ తత్సంబంధిన [illegible] భయం భవతి [illegible] || [illegible] నిమిత్తే సంహారక - దృష్టాదృష్ట [illegible] || [illegible] ప్రార్థ్యః - [illegible] ప్రాప్త [illegible] ప్రాంచాలీ [illegible] || శ్లో || పాంచాలికాపుత్రికా స్యాద్వస్త్రదంతాదిభిః కృతేతినిఘంటుః యద్వా - అపత్య ప్రాయా - [illegible] ఇత్యర్థః [illegible] || ౪౫ || [illegible] నిర్బంధమితి || [illegible] ప్రతివ్యోఢుం ప్రతికర్తుమిత్యర్థః [illegible] జ్ఞాతవాన్ || ౪౭ || నను కథం లోకయాత్రా [illegible] శంక్యాహ || మృత్యురితి || ౪౮ || తస్మాత్ [illegible]

తస్మాన్న కస్యచిద్ద్రోహమాచరేత్స తథావిధః | ఆత్మనః క్షేమమన్విచ్ఛన్ ద్రోగ్ధుర్వై పరతో భయమ్ || ౪౪ | ఏషా తవానుజా బాలా కృపణా పుత్రికోపమా | హంతుం నార్హసి కల్యాణీమిమాం త్వం దీనవత్సల | ౪౫ || శ్రీశుకః || ఏవం స సామభిర్భేదైర్బోధ్యమానోపి దారుణః | న న్యవర్తత కౌరవ్య పురుషాదాననువ్రతః || ౪౬ | నిర్బంధం తస్య తం జ్ఞాత్వా విచింత్యానకదుందుభిః | ప్రాప్తకాలం ప్రతివ్యోఢుమిదం తత్రాన్వపద్యత || ౪౭ | మృత్యుర్బుద్ధిమతాపోహ్యో యావద్బుద్ధిబలోదయమ్ | యద్యసౌ న నివర్తేత నాపరాధోస్తి దేహినః || ౪౮ | ప్రదాయ మృత్యవే పుత్రాన్మోచయే కృపణామిమామ్ | సుతా మే యది జాయేరన్ మృత్యుర్వా న మ్రియేత చేత్ || ౪౯ | విపర్యయో వా కిం న స్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్యయా | ఉపస్థితో నివర్తేత నివృత్తః పునరాపతేత్ | ౫౦ | అగ్నేర్యథా దారువియోగయోగయోరదృష్టతోన్యన్న నిమిత్తమస్తి | ఏవం హి జంతోరపి దుర్విభావ్యః శరీరసంయోగవియోగహేతుః || ౫౧ | ఏవం విమృశ్య తం పాపం యావదాత్మనిదర్శనమ్ | పూజయామాస వై శౌరిర్బహుమానపురస్సరమ్ || ౫౨ || ప్రసన్నవదనాంభోజో నృశంసం నిరపత్రపమ్ | మనసా దూయమానేన విహసన్నిదమబ్రవీత్ | ౫౩ || న హ్యస్యాస్తే భయం సౌమ్య యద్వై సాహాశరీరవాక్ | పుత్రాన్సమర్పయిష్యేస్యా యతస్తే భయముత్థితమ్ | ౫౪ | శ్రీశుకః || స్వసుర్వధాన్నివవృతే కంసస్తద్వాక్యసారవిత్ | వసుదేవోపి తం ప్రీతః ప్రశస్య

[illegible] కరిష్యామిత్యాహ || ప్రదాయేతి || మృత్యవే కంసాయ - నన్విగమపి [illegible] శంక్యాహ - సుతాఇతి [illegible] తదా [illegible] జీవితంతు [illegible] || ౪౯ || [illegible] విపర్యయ ఇతి || [illegible] || శ్లో || [illegible] ఉపస్థితో మృత్యుః [illegible] నివర్తేత - ఇదానీం నివృత్తః పునః [illegible] || ౫౦ || [illegible] అగ్నేరితి || [illegible] || ౫౧ || ఏవమితి || యావదాత్మని దర్శనం స్వప్రజ్ఞావధి [illegible] || ౫౨ || ప్రసన్నేతి || [illegible] || ౫౩ || నహీతి || [illegible] అస్యాః పుత్రాన్ సమర్పయిష్యే || ౫౪ || స్వసురితి || [illegible] తద్వాక్యసారః [illegible]

ద్విషత్॥ ౫౫॥ అథేతి॥ కాలఉపావృత్తే ప్రసూతికాలే ప్రాప్తే. సర్వదేవతా భగవానేవ దేవతా యస్యాస్సా. భగవదాశ్రయత్వా
త్సర్వదేవతామయీ వా॥ ౫౬॥ ౫౭॥ సోనృతాద్వేపుత్రం కథమర్పయామీత్యనిశ్చయేऽపి తయా మాహ॥ కిందుస్సహమితి॥ సాధూనాం సత్యసంధా
నాం నను పుత్రలాలనసుఖాపేక్షా కథం త్యక్తేత్యత ఆహ. విదుషామితి. భగవానేవ తత్త్వం నాన్యదితి జానతామిత్యర్థః. నను స్వయం
పి. కంసో బాలం న హన్యాదితి మత్వా. నీతవానిత్యాహ. కిం న స్యాత్ నేత్యాహ. కిమకార్యమితి. నను దేవకీపుత్రం కథం త్యాజితవానిత్యత ఆహ. కిం
దుస్త్యజమితి. ధృతేర్ధృతాత్మనాం॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ కంసస్య శాంతిదర్శనవత్కార్యం ... నారదస్య
ప్రత్యవస్థానం. తదాహ॥ నందాద్యా ఇత్యాదిత్రయేణ॥ ౬౨॥ సర్వ ఇతి॥ ఉభయోః వసుదేవనందకులయోః॥ ౬౩॥ ౬౪॥ భూమేరితి॥ దై

ప్రావిశద్గృహమ్॥ ౫౫॥ అథకాలఉపావృత్తేదేవకీసర్వదేవతా। పుత్రాన్ప్రసుషువేచాష్టౌకన్యాం
చైవానువత్సరమ్॥ ౫౬ ॥ కీర్తిమంతంప్రథమజంకంసాయానకదుందుభిః। అర్పయామాసకృచ్ఛ్రేణ
సోऽనృతాదతివిహ్వలః॥ ౫౭॥ కిందుస్సహంనుసాధూనాంవిదుషాంకిమపేక్షితమ్।కిమకార్యంకదర్యాణాం
దుస్త్యజంకింధృతాత్మనామ్॥ ౫౮॥ దృష్ట్వాసమత్వంతచ్ఛౌరేస్సత్యేచైవవ్యవస్థితిమ్। కంసస్తుష్టమనా
రాజన్ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥ ౫౯ ॥ ప్రతియాతుకుమారోऽయంనహ్యస్మాదస్తిమేభయమ్। అష్టమా
ద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మేవిహితఃకిల॥ ౬౦॥ తథేతిసుతమాదాయయయావానకదుందుభిః। నా
భ్యనందతతద్వాక్యమసతోऽవిజితాత్మనః॥ ౬౧॥ నందాద్యాయేవ్రజేగోపాయాశ్చామీషాంచయోషి
తః। వృష్ణయోవసుదేవాద్యాదేవక్యాద్యాయదుస్త్రియః॥ ౬౨॥ సర్వేవైదేవతాప్రాయాఉభయో
రపిభారత। జ్ఞాతయోబంధుసుహృదోయేచకంసమనువ్రతాః॥ ౬౩॥ అసురాస్సర్వఏవైతేలోకోపద్రవ
కారిణః। ఏతత్కంసాయభగవాన్ శశంసాభ్యేత్యనారదః॥ ౬౪ ॥ భూమేర్భారాయమాణానాందై
త్యానాంచవధోద్యమమ్। ఋషేర్వినిర్గమేకంసోయదూన్మత్వాసురానితి॥ ౬౫॥ దేవక్యాగర్భసం
భూతంవిష్ణుంచస్వవధంప్రతి। దేవకీంవసుదేవంచనిగృహ్యనిగడైర్గృహే॥ జాతంజాతమహన్పు
త్రంతయోరజనశంకయా॥ ౬౬ ॥ మాతరంపితరంభ్రాతౄన్సర్వాంశ్చసుహృదస్తథా। ఘ్నంతి
హ్యసుతృపోలుబ్ధారాజానఃప్రాయశోభువి॥ ౬౭ ॥ ఆత్మానమిహసంజాతంజానన్ప్రాగ్విష్ణునాహ
తమ్। మహాసురంకాలనేమింయదుభిస్సవ్యరుధ్యత ॥ ౬౮ ॥ ఉగ్రసేనంచపితరంయదుభోజాంధకాధి
పమ్। స్వయంనిగృహ్యబుభుజేశూరసేనాన్మహాబలః॥ ౬౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టాదశసాహస్రికాయాం-సంహితాయాం ❖❖❖❖
❖❖❖❖ పారమహంస్యాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం. ❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ దశమస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ప్రలంబబకచాణూరతృణావర్తమహాశనైః। ముష్టికారిష్టద్వివిదపూతనాకేశిధేనుకైః॥
౧ ॥ అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః। యదూనాం కదనంచక్రే బలీమాగధసంశ్ర
యః॥ ౨॥ తేపీడితానివివిశుః కురుపాంచాలకేకయాన్। సాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్ కోసలా
నపి॥ ౩॥ ఏకేతమనురుంధానాఃజ్ఞాతయఃపర్యుపాసతే। హతేషుషట్సుబాలేషుదేవక్యాఔగ్రసేనినా॥

కృతమితి శేషః ॥ ౬౫ ॥ దేవక్యా ఇతి॥ నిగడైః శృంఖలైః. అజనో విష్ణుః. తచ్ఛంకయా ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ఇతి భావార్థ
దీపికాయాం - దశమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ....

❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం దశమస్కంధే ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వితీయే కంసభీతానాం యాదవానాం కథాగోచరైః బ్రహ్మాదిభిః ... ఏతస్య చ సాంత్వనేతి నిరూప్యతే॥ శ్లో॥ యదుభిస్స వ్యరుధ్యతేత్యుక్తం
తమేవ విరోధం ప్రపంచయతి త్వరయా దేవకీగర్భస్యాస్య తత్ర స ... భగవతః ప్రవేశం వక్తుం సాధనత్రయమాహ॥ ప్రలంబేతి॥ మహా
శనోఘాసురః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏక ఇతి॥ అనురుంధానాః అనువర్తమానాః॥ ౪॥ సప్తమ ఇతి॥ ధామకళా. తదేవ స ... ॥ కిం

[illegible]ముత్యత ఆహ - యమనంతమితి హర్షశోకవివర్ధనః ఆనందరూపస్యావతీర్ణత్వాద్ధర్షః భ్రాతృగర్భసాధారణదృష్ట్యా శోకః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ గచ్ఛేతి ॥ ౭ ॥ భయసాగోకులకమిత్యాస్తేతి ఆహ ॥ అన్యాశ్చేతి న కేవలం సైవ-అన్యా అపీతి వివరేషు అజ్ఞాతస్థానేషు ॥ ౮ ॥ దేవక్యా ఇతి ॥ జఠరే సంతం నయగర్భం ఆకృష్య రోహిణ్యాః జఠరే నివేశయ ఆహ మామకం ధామ మూర్తిః [illegible] ॥ ౯ ॥ కిము [illegible] అథేతి ॥ అథ అనంతరమహం దేవక్యా గర్భః-అంశభాగేనేతి అంశైః [illegible] భజతే అధితిష్ఠతి సర్వశో [illegible] అంశభా [illegible] పరిపూర్ణరూపేణైశ్వర్యధర్మః యద్వా-అంశైః జ్ఞానైశ్వర్యబలశక్తి-భాజయతి ప్రాజయతి స్వీయాంశతేన యద్వా-అంశేన [illegible] మాయయా భాగో భజనం [illegible] యస్య తేన యద్వా-అంశేన మాయయా [illegible] దరూపాం భాగాః [illegible] యస్య [illegible] అంశా ఏవ మత్స్యకూర్మాదిరూపాః భజనీయాః నతు సాక్షాత్స్వరూపం [illegible] తేన యద్వా-అంశైః జ్ఞానబలాదిభిః భజ్యంతే [illegible] యస్య తేన సర్వథా పరిపూర్ణరూపేణ [illegible] తం శో [illegible] భగవ [illegible] త్వయమత్యం [illegible] ప్రాప్స్యామి [illegible] యశోదాయామిత్యాదినా సార్ధచతుష్టయేన ॥ ౧౦ ॥ అర్చిష్యంతీతి ॥ సర్వాన్ పుత్రాదీన్ కామయంతే యే తేషాం వరాం ఈశ్వరీం [illegible] సర్వకామ వరాన్ ప్రదదాతి యా తాం ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ [illegible] సంకర్షణాత్ రామ [illegible]

౪ । సప్తమో వైష్ణవం ధామ యమనంతం ప్రచక్షతే । గర్భో బభూవ దేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః ॥ ౫ । భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయమ్ । యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమాదిశత్ ॥ ౬ ॥ గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలంకృతమ్ । రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నందగోకులే । ౭ । అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసంతి హి ॥ ౮ ॥ దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామ మామకమ్ । తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ ॥ ౯ ॥ అథాహమంశభాగేన దేవక్యాః పుత్రతాం [illegible] ప్రాప్స్యామి త్వం యశోదాయాం నందపత్న్యాం భవిష్యసి ॥ ౧౦ ॥ అర్చిష్యంతి మనుష్యాస్త్వాం సర్వకామవరేశ్వరీమ్ । నానోపహారబలిభిస్సర్వకామవరప్రదామ్ ॥ ౧౧ ॥ నామధేయాని [illegible] స్థానాని [illegible] భువి । దుర్గేతి భద్రకాలీతి విజయా వైష్ణవీతి చ । ౧౨ ॥ కుముదా చండికా కృష్ణా మాధవీ కన్యకేతి చ । మాయా నారాయణీశానా శారదేత్యంబికేతి చ ॥ ౧౩ ॥ గర్భసంకర్షణాత్తం వై ప్రాహుస్సంకర్షణం భువి । రామేతి లోకరమణాద్బలభద్రం బలోచ్ఛ్రయాత్ ॥ ౧౪ ॥ సందిష్టైవం భగవతా తథేత్యోమితి [illegible] వచః । పరిగృహ్య పరిక్రమ్య గాం గతా తత్తథాకరోత్ ॥ ౧౫ ॥ గర్భే ప్రణీతే దేవక్యా రోహిణీం యోగనిద్రయా । అహో విస్రంసితో గర్భ ఇతి పౌరా విచుక్రుశుః ॥ ౧౬ ॥ ఆవివేశాంశభాగేన మన ఆనకదుందుభేః । అంశేన భగవాన్ విష్ణుర్భూభారావసత్త్వయే ॥ ౧౭ ॥ స బిభ్రత్పౌరుషం ధామ భ్రాజమానో యథా రవిః । దురాసదోఽతిదుర్ధర్షో భూతానాం సంబభూవ హ ॥ ౧౮ ॥ తతో జగన్మంగలమచ్యుతాంశం సమాహితం శూరసుతేన దేవీ । దధార సర్వాత్మకమాత్మభూతం కాష్ఠా యథానందకరం మనస్తః ॥ ౧౯ ॥ సా దేవకీ సర్వజగన్నివాసనివాసభూతా నితరాం న రేజే । భోజేంద్రగేహేఽగ్నిశిఖేవ రుద్ధా సరస్వతీ జ్ఞానఖలే యథా సతీ ॥ ౨౦ ॥ తాం వీక్ష్య కంసః ప్రభయాజితాంతరాం విరోచయంతీం భవనం శుచిస్మితామ్ । [illegible]

[illegible] ప్రాతి ॥ వ్యపదేశాభవిష్యంతీత్యాహ ॥ గర్భేతి ॥ రామేతి చ సంబోధనం కరిష్యంతి - లోకానాం [illegible] నతేన లోకస్య రమణాత్ బలోచ్ఛ్రయాత్ ॥ ౧౪ ॥ సందిష్టేతి ॥ తథేతి పునరోమిత్యాదరేణ ప్రతిగృహ్య గాం భూమిం [illegible] ॥ ౧౫ ॥ గర్భేతి విస్రంసిత [illegible] విచుక్రుశుః నతు తద్వివృతిజ్ఞాః ॥ ౧౬ ॥ ఆవివేశేతి । మనః ఆవివేశ మనస్యావిర్బభూవ [illegible] బభౌ [illegible] ధామ శ్రీవిష్ణుః ॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ జగన్మంగలం జగతో మంగలం అచ్యుతాంశం అచ్యుతాంశం ప్రకటోఽంశో [illegible] యద్వా అచ్యుతస్య అంశానాంశః భగవాన్ ప్రాదుర్భావరూపి పరిచ్ఛిన్నవపుర్యస్య సమాహితం సమ్యగ్ఘృతం [illegible] దేవీ ద్యోతమానా [illegible] సర్వాత్మకం సర్వస్యాత్మానం-అతఏవ ఆత్మభూతం [illegible] మనస్తః మనసైవ దధార ధారణయా ధృతవతీ-అత్రానురూపం దృష్టాంతమాహ యథా [illegible] ఆనందకరం [illegible] మితి ॥ ౧౯ ॥ సేతి సర్వజగన్నివాసస్య శ్రీహరేర్నివాసభూతా సత్యపి నితరాం సర్వజనానాం [illegible] నరేజే [illegible] యతః కంసస్య గృహే రుద్ధా అస్తి [illegible] దృశ్యతే ఘటాదిమధ్యరుద్ధా అగ్నిశిఖా [illegible] తథా [illegible] సరస్వతీ జ్ఞానఖలే [illegible] పంచకే రుద్ధా యథా అన్యేషామనుపకారిణీ న రాజతే తద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ తామితి । ప్రభయా భవనం విరోచయంతీం అజితః శ్రీకృష్ణః అం

తదాకుక్షిమధ్యే యస్యాస్తాం విషమితోద నవ్నవః గుహాం త్రితః గర్భాక్షితః శ్రుతం హరిరవయత్ యస్మాదీదృశీయం పూర్వకాంతాసీత్ ॥ ౨౧ ॥ ... మహావిష్ణుధర్మాత్ ... ద్వైవ కార్య ప్రధానః క్రమం నవిహాంతి ... కింవ్యర్థ ... యద్వా ... అధర్మాత్ ... పిపుమాన్ - స్వవిక్రమం నవిహంతి ... స్త్రీ వధ ... స్త్రియాఇతి గురుమత్యాః గర్భస్థ ॥ ౨౨ ॥ విహంతీతి ॥ కించ - సఏష జీవన్ ... నృశంసితేన ... ॥ ౨౩ ॥ దేహ ఇతి ॥ తంజీవంతమేవ మనుజాః ... దేహేమృతే తనుమానినః పాపినః - నరకం గచ్ఛతి ... అథవా - శాపప్రకారమాహ - తనుమానినో దేహాత్మాభిమానినోస్య దేహే మృతే ... ధ్రువ ... మిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీన ఇతి ॥ సంవిశన్ శయానః ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ ... వృషణం కామవర్షిణం ... ఐడయన్ తుష్టువుః ... భగవంతం ఐడయన్ అస్తువన్ - ధిషణమితి ... ॥ ౨౭ ॥ ప్రతిశ్రుతం సత్యం కృతమితి ... సత్యస్వైవ ప్రథమం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యం వ్రతం సంకల్పో యస్య ... సత్యపరం సత్యం పరం శ్రేష్ఠం ప్రాప్తిసాధనం ... త్రిసత్యం ... పూర్వం ... సత్యం ... సత్యస్య యోనిమితి - సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి - త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశౌ ఏవం సచ్చ త్యచ్చ సత్యం ... ప్రపంచకం ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షతే ఇతి శ్రుతేః తస్య యోనిం కారణం - అనన్తసృష్టేః పూర్వకాలం వర్తమానత్వోక్తా - తథా సత్యే తస్మిన్ ... నిహితం అంతర్యామితయా స్థితం - అనేన స్థితిసమయేపి వర్తమానత్వోక్తా - తథా ... సత్యస్య సత్యం తస్యైవ సత్యస్య ... పారమార్థికం ... ఆకాశస్య ... అనస్తప్రళయేప్యవధిత్వేన సత్యత్వ ... ఏవం త్రిసత్యేప్యుపపాదితం - తథాఋతసత్యనేత్రం -

ఏష మే ప్రాణహరో హరిర్గుహాం ధ్రువం శ్రితో యన్న పురేయమీదృశీ ॥ ౨౧ ॥ కిమద్య తస్మిన్ కరణీయమాశు మే యదర్థతంత్రో న విహంతి విక్రమమ్ । స్త్రియాః స్వసుర్గురుమత్యా వధోయం యశః శ్రియం హంత్యనుకాలమాయుః ॥ ౨౨ ॥ స ఏష జీవన్ ఖలు సంపరేతో వర్తేత యోత్యంతనృశంసితేన ॥ ౨౩ ॥ దేహే మృతే తం మనుజాః శపంతి గంతా తమోంధం తనుమానినో ధ్రువమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ఘోరతమాద్భావాత్సన్నివృత్తః స్వయం ప్రభుః । ఆస్తే ప్రతీక్షంస్తజ్జన్మ హరేర్వైరానుబంధకృత్ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీనః సంవిశంస్తిష్ఠన్భుంజానః పర్యటన్మహీ

⸻ బ్రహ్మేశానాది - దేవగణాః - దేవకీగర్భస్థితం పరమపురుషం స్తువంతి. ⸻

మ్ । చింతయానో హృషీకేశమపశ్యత్తన్మయం జగత్ ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మా భవశ్చ తత్రైత్య మునిభిర్నారదాదిభిః । దేవైః సానుచరైః సాకం గీర్భిర్వృషణమైడయన్ ॥ ౨౭ ॥ దేవా ఊచుః ॥ సత్యవ్రతం సత్యపరం త్రిసత్యం సత్యస్య యోనిం నిహితం చ సత్యే । సత్యస్య సత్యమృతసత్యనేత్రం సత్యాత్మకం త్వాం శ

ఋతం చ సూనృతవాణీ - సత్యం చ సమదర్శనం - తథా భగవతాప్యుక్తత్వాత్ ॥ శ్లో ॥ సత్యం చ సమదర్శనం ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః ... తయోర్నేత్రం నయనం ... ప్రవర్తకమిత్యర్థః ... సత్యాత్మకం త్వాం భగవన్ వయం శరణం ప్రపన్నాః ... అనేన భగవతా సాధకరూపేణ యత్ప్రతిజ్ఞాతం ... సత్యం ... ప్రథమం తత్సత్యాత్మకత్వం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యసంకల్పం ... యద్వా - సత్య ... సత్యం సత్యవచనం పరం ప్రధానం యస్య ... యద్వా - ఉదకేదాత్మకం జగత్సత్యమిత్యుచ్యతే - శ్రు ॥ యదన్యద్వై ... అథ యద్వాచా ... తదేకయా వాచా నహి ... యత్ సత్యమితి శ్రుతేః - తత్ పరం యద్వా - సత్యశబ్దేన ప్రమాణత్వాదుపనిషదుచ్యంతే - తత్పరం - యథాగ వేదవాక్యప్రతిపాద్యమిత్యర్థః - త్రయః ప్రకృతిపురుషకాలాః సత్యా యస్య తం త్రిసత్యం - యద్వా - త్రిష్వపి కాలేషు స్థితిప్రళయేషు సత్యం స్థాయిత్వేన కారణతయా వర్తమానమిత్యర్థః - తదేవాహుః సత్యస్య యోనిమితి సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశావుచ్యంతే ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షత ఇతి శ్రుతేః - సచ్చ త్యచ్చ సత్యమిత్యేకవద్భావః - తస్య భూతపంచకస్య యోనిం కారణం ॥ శ్రు ॥ సచ్చ త్యచ్చాభవదితి శ్రుతేః ఏతేన నియతపూర్వభావిత్వః కారణత్వాత్ సృష్టేః పూర్వం తస్య వర్తమానత్వోక్తా - సత్యే తస్మిన్నేవ సృష్టే ప్రపంచే - నిహితం అంతర్యామితయా సన్నిహితమితి స్థితికాలే సత్యత్వముక్తం - సత్యస్య ప్రపంచస్య సత్యం వినాశరహితం విలయస్థానమిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తమః పరే దేవ ఏకీభవతీతి శ్రుతేః అనన్తప్రళయేపి స్థితిరుక్తా - యద్వా - సత్యం నిర్వికారం పరమాకాశం నిహితం ప్రతిష్ఠితం - సత్యస్య సత్యం జీవేభ్యోపి సత్యం - జీవానాం స్వరూపతో నిర్వికారత్వేన సత్యత్వేపి - స్వభావవికారవత్త్వాత్ తేభ్యోపి స్వభావతోపి నిర్వికారమిత్యర్థః - ఋతసత్యనేత్రం ఋతం సూ

[illegible]

గణం ప్రపన్నాః॥ ౨౬॥ ఏకాయనోఽసౌ ద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసః పంచవిధః షడాత్మా । సప్తత్వగష్ట

విటపో నవాక్షో దశచ్ఛదీ ద్విఖగో హ్యాదివృక్షః॥ ౨౭॥ త్వమేక ఏవాస్య సతః ప్రసూతిస్త్వం సన్నిధానం త్వ

[illegible]

ర్థః యే తు విపశ్చితః తవివపశ్యంతీతి ॥౩౦॥ నను దేవకీపుత్రం మాం కథమేవం వర్ణయథేతి చేత్తత్రాహుః। బిభర్షీతి ॥ ఆత్మా సర్వభూ అవబోధ-అవబోధైకస్వరూప చరాచరస్య స్థావరజంగమాత్మకస్య క్షేమాయ సుఖాయ-సత్త్వగుణయుక్తాన్యఖిలానా-అభద్రాణి సతాం సుఖావహాని - రూపాణి మూర్తీర్బిభర్షి ధత్సే-వసుదేవస్య పుత్ర ఇత్యర్థః ॥ ము ॥ ఏతదేవావతారవైభవమాహుః ॥ బిభర్షీతి ॥ అ బోధః జ్ఞానస్వరూపః ఆత్మా త్వం సత్త్వస్య ... ఉపయుక్తశుద్ధసత్త్వస్య ఉపపన్నాన్యుపయుక్తాని త్వ ప్రవర్తకానీత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ సత్త్వ ... ప్రవర్తక ఇతి శ్రుతేః అప్రాకృతశుద్ధద్రవ్యమయానీతి వా- రూపాణి మత్స్యకూర్మాదీని - లోకస్య క్షేమాయ ధర్మసంస్థాపనా ... యసే- బిభర్షీతి- ఉక్తం హి భగవతా ॥ శ్లో ॥ పరిత్రాణాయ సాధూనామిత్యాది ॥ ౩౧॥ న కేవలమేతావత్ భక్తానాం మోక్ష ... త్యాహుః ॥ త్వయీతి ॥ త్వయి సమాధినా ఆవేశిత చేతసా నిమిత్తేన-త్వత్పాదపోతేనాశ్రితేన-ఏకే ముఖ్యాః వివేకినః మహద్భిః కృతేన సే ... తయా సంపాదితేన- యద్వా- ఇదమపి మా ... నాదరం సరిత్యజ్య ఇదమేవ మహత్పోతం ... మితి మనసీకృతేన ... ర్థః- భవాబ్ధిం తుచ్ఛీకుర్వంతి - అనాయాసేనైవ భజనానుని ... ఏషాం ముక్తిరిత్యర్థః ॥ ము ॥ ఏతదవతార రహస్యవేదినో ... త్యంత ఇత్యాహుః ॥ త్వయీతి ॥ మహత్కృతేన మహాత్మభిరుపదిష్టేనేత్యర్థః - సమాధినా భక్తిరూపాపన్నజ్ఞానేన- త్వయ్యావేశిత చేతసా ... సంజీతధిత్తేనోపలక్షితాః ... భగవదవతారరూప ప్రవణాః త్వత్పాదసేవయా తేన తరణసాధనేన తేనైవ సిద్ధోపాయేనేత్యర్థః - అ ... సత్త్వధామ్నిత్యత్ర పూర్వార్ధమర్థో ద్రష్టవ్యః ॥౩౨॥ నను తేన పోతేన పూర్వే కేచిత్పారంగతాః- తత్తీర్థానీం ... ఆహుః ॥ స్వయమితి ॥ అయమర్థః- హే ద్యుమన్ స్వప్రకాశ-త్వత్పాదపోతసామీప్యమాత్రేణ భవాంభోధిపత్సపదమాత్రే జాతే - అత ... స్నేహేన- స్వయమేవ- అన్యేషాం భీమం సుదుస్తరమపి భవార్ణవం సముత్తీర్య-భవత్పదాంభోరుహ రూపాం నావమత్రైవ నిధాయ భ ... మార్గసంప్రదాయం ప్రవర్త్యేత్యర్థః- పారంయాతాః పారంగతాః- తర్హి ... యతోదభ్ర సౌహృదాః సర్వభూతేషు - అదభ్రసౌహృ దాః అతిప్రీతియుక్తాః- అతస్తే- అన్యేషాం తరణీయనిధాయేతి - కథం మత్పాదపోతేన తీర్ణాః అతఉక్తం భవాన్ సదనుగ్రహః సతా ...

మనుగ్రహశ్చ। త్వన్మాయయా సంవృత చేతసస్త్వాం పశ్యంతి నానా న విపశ్చితో యే। ౩౦॥ బిభర్షి రూపాణ్యవబోధ ఆత్మా క్షేమాయ లోకస్య చరాచరస్య। సత్త్వోపపన్నాని సుఖావహాని సతామభద్రాణి ముహుః ఖలానామ్॥ ౩౧। త్వయ్యంబుజాక్షాఖిలసత్త్వధామ్ని సమాధినావేశిత చేతసైకే। త్వత్పాదపోతేన మహత్కృతేన కుర్వంతి గోవత్సపదం భవాబ్ధిమ్॥ ౩౨। స్వయం సముత్తీర్య సుదుస్తరం ద్యుమన్ భవార్ణవం భీమమదభ్రసౌహృదాః। భవత్పదాంభోరుహనావమత్ర తే నిధాయ యాతాః సదనుగ్రహో భవాన్॥ ౩౩॥ యేన్యేరవిందాక్ష విముక్తమానినస్త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః। ఆరుహ్య

... ఇతి- యేన కేనచిత్ప్రకారేణ భగవతి చేతో వేశనీయమితి భావః ॥ ము ॥ ఏవం త్వచ్చరణరూపసాధనేన భవాబ్ధిం తీర్త్వా - కేచన భక్తాః ఇతరేషామపి తత్తరణసాధనం దర్శయిత్వాగతా ఇత్యాహుః- స్వయమితి - హే ద్యుమన్ స్వప్రకాశ అదభ్ర సౌహృదాః సర్వభూతేష్వధికసౌహార్దాః కేచన భక్తా ఇత్యర్థః భవార్ణవం స్వయం సముత్తీర్య తే తాదృశసౌహార్దయుక్తా భక్తాః- అత్ర భవార్ణవే భవత్పదాంభోరుహనావం నిధాయ- ఇతరస్య తరణోపాయ నిశ్చిత్యేత్యర్థః- యాతాః గతాః త్వత్పదపద్మాశ్రితానాం భవోత్తారకత్వం తత్ర సమభివ్యక్తమేవేత్యాహుః - సదనుగ్రహో భవానితి- సదనుగ్రహశీల ఇత్యర్థః- ద్యుమద్భ ... మితి - ద్యుమత్ స్వర్గాదిస్థానోపేతం యథా తథా భవార్ణవం సముత్తీర్య తిర్యగాదిశేషం ... । శ్లో ॥ ఆ బ్రహ్మభవనా ల్లోకాః పునరావర్తినోర్జునేతి స్వర్గాదేరపి సాపాయత్వోక్తేః- యద్వా- ద్యుమత్ స్వర్గాదిస్థానసహితో యో భవః తమపి భవార్ణవం తీర్త్వా సంపదంతి త్రైలోక్యాంతరం తథాహి- ... మాదరాత్ ... ఇత్యాహుః - సౌహృదం సౌహార్దం మైత్రీ ... ర్థః - ఇదముపలక్షణం- ఇతరేషాం కరుణామైత్ర్యాదిరూపమాన సపరికర్మణాం అదభ్రసౌహృదాః మైత్ర్యాదిగుణోపేతా ఇ ... ర్థః- తేయోగినః- అత్ర భవసాగరే భవత్పదాంభోరుహనావం నిధాయ భవార్ణవం సముత్తీర్య యాతాః పారంగతాః ॥ ౩౩॥ ... నను వివేకినాం కిం ముద్ధుజనేన ... ముక్తా ఇవ జాతే ... ఆహుః ॥ యే ఇతి ॥ విముక్తమానినః విముక్తా వయమితి మన్యమానాః - త్వయి అస్తో ... అత ఏవ అసన్ ... భావః తస్మాత్ భక్తేరభావాదిత్యర్థః నవిశుద్ధా బుద్ధిర్యేషాం తే తథా- యద్వా- త్వయి అస్తభావః భేదః - ... అస్తమతయః వాదే ఇవ అవిశుద్ధబుద్ధయః కృచ్ఛ్రేణ బహుజన్మతపసా - పరంపదం మోక్షసన్నిహితం- సత్త్వలోకసత్యాది - ... తంతి విఘ్నైరభిభూయంతే- నఆదృతో యుష్మదంఘ్రిర్యైస్తే ॥ ము ॥ భగవచ్చరణారవిందభక్తిరహితానాం యోగినాం గతిమాహుః ॥ యే ఇతి ॥ విముక్తమానినః విముక్తా వయమిత్యభిమానవంతః - త్వయ్యస్తభావాదితి - భావప్రధానో నిర్దేశః - భావబంధరహితత్వాదిత్యర్థః అవిశుద్ధబుద్ధయః కలుషమతయః - అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః - అన్యే జనాః తత్ర విశేషః - యత్తదో నిత్యసంబంధాత్ కృచ్ఛ్రే ... రాచరితవ్రతవిశేషేణ - పరంపదం మోక్షసాధనయోగ్యసద్వర్ణాశ్రమాద్యుత్కృష్టస్థానమారుహ్యాపి - తతస్స్థానాదధః పతంతి

-ఆదృతయుష్మదంఘ్రయఇతిభేదః - తథాచఆదృతయుష్మదంఘ్రయస్తునపతంతీత్యర్థః- అత్ర వాఖ్యాంతరం - త్వయి - అసు తేషుణఇతిభావః - భా ప్రతిభా - యేషాంతే - త్వన్యస్యసంబుద్ధిప్రకాశఇత్యర్థః విముక్తమానినఇత్యుక్తదేహ ... ॥ శ్లో॥ ... ॥ శ్లో॥ ... యద్వా - విముక్తాః ... ఇత్యర్థః ... సత్వంకర్మాత్మకసత్వంకర్మాదపి ... అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః - యేఅస్యేశరణాగతాఃతే - కృచ్ఛ్రేణ ... పరంపదమమృతస్థానమారుహ్య - తతఃపదాదధోపతంతీత్యర్థః ॥ కృ ॥ ... ॥ ౩౪ ॥ త్వదీయాస్తునకదాచిదపిపతంతీత్యాహుః ॥ తథేతి ॥ ... - విచరంతివిఘ్నాన్ జయంతీత్యర్థః ... ॥ ము ॥ అథభూపాలరూపజనానుసేవ్యేన ... - త్వయిబద్ధసౌహృదాః ... తథాభూపాలా ... - త్వదిత్యాహ ... ॥ ౩౫ ॥ ... సుఖావహనిరూపాణిధారయసీత్యుక్తంబిభర్షిరూపాణీతి తత్సనప్రకారేణసుఖావహత్వమిత్యపేక్షాయామాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్త్వంవపుఃశ్రయతఇత్యన్వయః - శ్రేయ ఉపాయనంకర్మఫలదాతృ. కథం యేనవపుషా - జనస్తవార్హణంపూజాం- ఈహతేకరోతి-

కృచ్ఛ్రేణపరంపదంతతఃపతంత్యధోనాదృతయుష్మదంఘ్రయః ॥ ౩౪ ॥ తథానతేమాధవతావకాః
క్వచిద్భ్రశ్యంతిమార్గాత్త్వయిబద్ధసౌహృదాః । త్వయాభిగుప్తావిచరంతినిర్భయావినాయకానీ
కపమూర్ధసుప్రభో ॥ ౩౫ ॥ సత్త్వంవిశుద్ధంశ్రయతేభవాంస్థితౌశరీరిణాంశ్రేయఉపాయనంవపుః ।
వేదక్రియాయోగతపస్సమాధిభిస్తవార్హణంయేనజనస్సమీహతే ॥ ౩౬ ॥ సత్త్వంనచేద్ధాతరిదంనిజం
భవేద్విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనమ్ । గుణప్రకాశైరనుమీయతేభవాన్ప్రకాశతేయస్యచయేన

... - వేదశ్చక్రియాయోగశ్చతపశ్చసమాధిశ్చతైశ్చతుర్భిరిత్యర్థః ... ॥ ము ॥ యదుక్తంబిభర్షిరూపాణీత్యత్ర ... సాధుసుఖావహత్వం- తత్ప్రకారమేవాహుః సత్త్వమితి ॥ స్థితౌ ... ॥ ౩౬ ॥ ... సత్త్వమితి ... ॥ ౩౭ ॥ ... అజ్ఞానం ... విజ్ఞానం ... గుణప్రకాశైః ... సత్త్వమితి ... ॥ ము ॥ ... ॥ సత్త్వమితి ॥ ... అజ్ఞానభిదా - ...

స్వాపమార్జనంనివర్తకం-ధ్యాతౄణామితిశేషః-సత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయం-తథామతేజోరూపంవపుః॥శ్రు॥ అగ్నిర్ణక్షత్రవర్ణా వసువర్ణాః ఆదిత్యవర్ణామిత్యాదిశ్రుతేః జగితవాజ్ఞానహీనాః-నవిద్య-తిష్ఠితంవిధంనవిజానంతి - కింతుఇతరసజాతీయమేవమన్వ ఇత్యర్థః॥శ్లో॥ నభూతసంఘసంస్థానో దేహోస్యపరమాత్మనఇతిస్మృత్యుచ్యతే-సత్త్వంనచేద్ధాతరిదంనిజంవపురితిపాఠే హేధాతః నిజం సత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయంవపుః-నభవేచ్చేత్-తర్హి-అజ్ఞాన తత్కృతభిదాచతద్వారాపమార్జనం నివర్తకం-విజ్ఞానం విశిష్ట పరోక్షజ్ఞానమిత్యర్థః-నభవేదిత్యనుషంగః యద్వా-అజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానం-మార్జనంఆప-లోపం ప్రాప్తమేవేత్యర్థః-ఏవంసా క్షాత్కారయోగ్యస్యదివ్యమంగళవిగ్రహస్యైవమాహాత్మ్యందురవబోధం-అనుమేయస్య చిదాత్మస్వరూపస్యతుకిమువక్తవ్య మిత్యాశయేన సత్వసామర్థ్యజ్ఞస్యసర్వకారణత్వమాహుః-గుణేతి-యేనవాత్వయాహేతునా-గుణోగుణమయప్రపంచః-ప్రకాశతేఉన్మి షతి-కర్తార్థే కర్తరిచేత్యర్థః-యస్యతవ-ప్రకాశతేచప్రత్యక్షోభవతి-సర్వజ్ఞాసీత్యర్థః-సభవాన్-గుణప్రకాశైః గుణమయకా ర్యైః-అనుమీయతే-కార్యస్యకారణభూతఇతివిజ్ఞాయతఇత్యర్థః॥౩౬॥ ఏవంతావద్భక్తానామభ్యుదయాపవర్గార్థంరూపాణివిభ ర్షీత్యుక్తం-తాన్యపిభజనీయానికేవలం-నతుజ్ఞాతుంశక్యంతే-అనంతత్వాదతర్క్యత్వాచ్చమనోవచసోరగోచరత్వాదిత్యాహుః॥ ననామరూపేఇతి॥ గుణాశ్చకర్మాణిచజన్మానిచతైర్నిరూపితవ్యేనిరూపణార్హేనభవతః-కుతః-అనుమేయంవర్త్మమార్గోయస్య-త వేతి తత్రాపిహేతుః-తస్యసాక్షిణఇతి నహిసాక్షిణస్తత్త్వంమనోవచోగోచరమిత్యర్థః-హేదేవబహుధాద్యోతమాన అథాపి క్రియాయాంఉపాసనాదిలక్షణాయాం-త్వాంప్రతియంతిఉపాసకాస్సాక్షాత్పశ్యంతి-హిప్రసిద్ధే॥ము। అథభగవద్గుణజన్మకర్మణాంనామ రూపాణాంలోకస్థాత్మ్యేనఅనిరూపణీయత్వమాహుః॥ననామరూపేఇతి॥ మనోవచోభ్యాంవేదవాక్యేనతదనుసారిమనసాచేత్యర్థః అను మేయవర్త్మనః అనుమేయస్వభావస్య సర్వసాక్షిణః తవతస్యసాక్షిణఇతిపాఠే తస్యతథాప్రసిద్ధస్యేత్యర్థః-గుణజన్మకర్మభిస్సహ నామరూపేననిరూపితవ్యే-గుణజన్మకర్మనామరూపాణిఇతరసజాతీయతయాననిరూపణీయాని॥ శ్లో॥ జన్మకర్మచమేదివ్యమితివచనాత్

> వాగుణః॥౩౬॥ననామరూపేగుణకర్మజన్మభిర్నిరూపితవ్యేతవతస్యసాక్షిణః।మనోవచోభ్యామనుమే
> యవర్త్మనోదేవక్రియాయాంప్రతియంత్యథాపిహి॥౩౭॥ శృణ్వన్గృణన్సంస్మరయంశ్చచింతయ
> న్నామానిరూపాణిచమంగళానితే।క్రియాసుయస్త్వచ్చరణారవిందయోరావిష్టచేతానభవాయక
> ల్పతే॥౩౮॥దిష్ట్యాహరేస్యాభవతఃపదోభువోభారోపనీతస్తవజన్మనేశితుః।దిష్ట్యాంకితాంత్వత్పదకై
> స్సుశోభనైర్ద్రక్ష్యామగాంద్యాంచతవానుకంపితామ్॥౩౯॥ నతేభవస్యేశభవస్యకారణంవినా
> వినోదంబతతర్కయామహే।భవోనిరోధస్స్థితిరప్యవిద్యయాకృతాయతస్త్వయ్యభయాశ్రయా

నస్త్వేవంచేత్తర్థంవైదికాస్తత్తత్కర్మణి అగ్నీంద్రాదినామరూపసాజాత్యేనవ్యవహరంతీత్యత్రాహ ఉపపత్తిమాహుః-వేదేతి అథా పి త్వన్నామరూపాదేర్లోకవిలక్షణత్వేపి వేదక్రియాయాంవైదికకర్మణి ప్రతియంతిహి-అయంభావః వైదికకర్మణిప్రస్తుతా గ్నీంద్రాదినామరూపసజాతీయతయాభగవన్నామరూపనిర్దేశోపిసేతరసాజాత్యక్లృప్తిదోషః॥శ్రు॥ అంగాన్యన్యాదేవతాఇతితేషాం తదంగత్వాత్తన్నామరూపాణిత్వదీయానితిబుద్ధ్యావేదక్రియాయాంప్రవదంతి నహిత్వదీయైస్త్వదీయసాజాత్యేఇతరసజాతీయతానిరూప దోషః-స్తుత్యమితరత్రనిరూపితవ్యమితి-దేవక్రియాయామితిపాఠే హేదేవబహుధాద్యోతమానేత్యర్థః॥౩౭॥ తస్మాద్భక్త్యైవమోక్ష ఇత్యుపసంహరంతి॥శృణ్వన్నితి॥ అన్యాననిపిసంస్మరయన్-క్రియాసుదేవార్చనాదిషు॥ము॥ అథేంద్రాదినామరూపేభ్యస్త్వదస ధారణనామరూపాణాంధ్యేయత్వాదికంతత్ఫలంచాహుః॥ శృణ్వన్నితి॥ గృణన్కీర్తయన్-చింతయన్ధ్యాయన్-సంస్మరయన్ స్వోపామపితానిస్మరయన్-ఆవిష్టచిత్తఃసంలగ్నచిత్తః॥౩౮॥ విశేషతఃశ్రీకృష్ణావతారమభినందంతి॥దిష్ట్యేతి॥ నఃదిష్ట్యాభద్రంతవ పదఃపాదభూతాయాః-ఈశ్వరస్యతవజన్మమాత్రేణ భువోభారః అపనీతఏవ-కించ-త్వత్పదకైః కోమలైఃపదైః-సుశోభనైర్వజ్రాం కుశాదిశుభలక్షణైః గాంపృథ్వీంద్యాంస్వర్గంచ తవత్వయానుకంపితాం॥ము॥ ఏవంసామాన్యతోభగవదవతారకృతంజగదుపకా రమనుసంధాయ-ప్రస్తుతావతారకృతమప్యనుసంనిధానాః స్వకృతార్థతామనుసందధతే॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యేతిభద్రవాచకం-నో హేఅస్మాకంభద్రమిత్యర్థః-పదఃపాదభూతాయాఇత్యర్థః-ఈశితుః సర్వజగన్నియంతుః-తవజన్మనాఅపనీతఃఅపనీతప్రాయః స శోభనైఃవజ్రధ్వజాదిశుభలక్షణైః త్వత్పదకైః కోమలచరణైః-అంకితాంగాంభువంద్రక్ష్యామ-ద్యాంస్వర్గంచ తవత్వయేత్యర్థః తవజన్మనేత్యనుషంగో వా-అనుకంపితాంభూభారభూతసురవిరోధినిరసనేనదయావిషయీకృతాంద్రక్ష్యామేతి॥౪౦॥ తవజన్మనాధారా పనీతఇత్యుక్త్యామమాపికించిజ్జీవవత్సంసారఉక్తః-నహినహీత్యాహుః॥నేతి॥ ఇత హేఈశఅసంసారిణస్తేజన్మనః కారణంక్రీడాం నానతర్కయామః కించ హేఅభవాశ్రయ-అభవశ్చఆశ్రయశ్చ-నభవమాశ్రయతఇతివా అభయాశ్రయేతిపాఠాంతరే-నభయమాశ్ర యతఇతితథాతత్సంబోధనం హేఆత్మముక్తైత్యర్థః తవజన్మకారణాన్నాస్తీతికిముతవక్తవ్యం-యతఃఆత్మనిజీవాత్మన్యపిభవాదయస్త్వయ్

యాఅవిద్యా.తయాకృతాఃనపరమార్థతస్సంతీతి ॥ ము ॥ తవజన్మనాధారోపనీతఇత్యుక్తం. తచ్చనతత్వానిమిత్తకమిత్యాహుః ॥ ॥ అథవస్యఅస్యప్రసంసారగంథస్య.తథవస్యజన్మనః కారణం.వినోదంక్రీడాంవినా ఉక్తార్థఉపపత్తిమాహుః భవఇతి. సంసారః. తదాశ్రయానభవతీత్యర్థఃవాశ్రయః ఆత్మాయస్యతస్మిన్. త్వయిసతిసామీనసతీత్యర్థః. యతఃభవః ఉత్పత్తిః తదాదవికారాః అవిద్యయాసంసారిణాంజ్ఞానవిరోధిన్యాప్రకృత్యా.కృతాః ప్రకృతిగతాః.నస్వరూపగతాః అతస్తద్ద్వారస్యేతి.తఇతి యద్వా.అకృతాఇతిఛేదః త్వయిభవాదయోవికారాఃఅవిద్యయాఅకృతాః అతస్తవజన్మాదేః కారణంత్వాం.నిరంకుశమంతరేణ విక్రీడితకర్మాహుఇతి. యద్వా.త్వయీత్యత్ర.తు అయీతిఛేదః. అయిఅనంగ.భవంనాశ్రయతఇత్యర్థవాశ్రయ యతః. ఆత్మనితు స్యపి భవాదయః. అవిద్యయాకృతాః నతుస్వరూపప్రయుక్తాః॥౪౧॥ ప్రస్తుతంప్రార్థయంతే॥ము॥ మత్స్యేతి॥ నఃఅస్మాన్.త్రిభు వన.మత్స్యాదిషుయథాఅపాఃతథా.అధునాపి పాహీతి వందనంతఇతివదంతఃసవేశిరోభిఃప్రణేముః॥ము॥ననుకేనుకేస్వవతీర్య ణంకృతమిత్యత్రతత్పర్వంసంకలయ్య ప్రకృతోపయోగిత్వేనోపసంహారంతి॥ మత్స్యేతి॥ నోస్మాన్. పాసి.నవయాయాంత్రిభు వతారాః. కథంమత్స్యేఇత్యత్రాహుః త్రిభువనంచపాసీతి వయుంత్వంప్రేష్యాపివేత్యర్థః. యదుజాతత్వేపితేసర్వేశ్వరత్వ ముత్తమౌవేతిద్యోతనార్థంయూతోతిసంబుద్ధిః అధునాయదూత్తమత్వత్రాయంభావః యథాపూర్వావతారైస్త్వంజగదపాలయః తథా యదూత్తమావతారేణాపీతి వందనంతుభ్యం నమఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ దేవకీంప్రత్యాహుః॥ దిష్ట్యేతి ॥ నోస్మాకంభవాయ దయ.భవస్యప్రపంచోత్పత్తేః.అయనఃస్థానభూతఇతివా సాక్షాత్పరఃపుమాన్ తేకుక్షింగతః అతోభయంమాభూదితి యదూనాంగోప్తా స్మాకంభవాయభవతి ససాక్షాత్కుక్షింగతఇత్యేతదస్మద్భాగ్యం యః.అంశేనమత్స్యాద్యవతారాంశనోస్మాకంకల్యాణాయఅభూత్ సంపూర్ణస్తవకుక్షింగత ఇతి.తవదుఃఖనాశకోఽయమిత్యాహుః॥ ము ॥ అథదేవకీముపలాలయంతఆహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ భగవతో౽మ

త్మని॥౪౧॥మత్స్యాశ్వకచ్ఛపవరాహనృసింహహంసరాజన్యవిప్రవిబుధేషుకృతావతారః॥త్వంపాహి
నస్త్రిభువనంచతథాధునేశ భారంభువోహరయదూత్తమవందనంతే॥ ౪౦ ॥ దిష్ట్యాంబతేకుక్షిగతఃప
రఃపుమానంశేనసాక్షాద్భగవాన్భవాయనః। మాభూద్భయంభోజపతేర్ముమూర్షోర్గోప్తాయ
దూనాంభవితాతవాత్మజః ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయపురుషంయద్రూపమనిదంయథా। బ్ర
హ్మేశానౌపురోధాయదేవాఃప్రతియయుర్దివమ్॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అథసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షంశాంతర్క్షగ్రహతా

త్వాత్తదంగభూతానాంస్వేషామపి తస్యాస్తథాత్వమభిసంధాయాంశేనేత్యుక్తం.అంశేనేతిపూర్వవదాద్యవత్యాయం సాక్షాద్భగవానితి వవిరోధాత. నోస్మాకం.భవాయసమృద్ధ్యై.ముమూర్షోఃఆసన్నమరణాదిత్యర్థః ॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ యస్యరూపమనిదంసర్వప్ర ఖ్యాతం యథాయథావత్ యద్రూపంమాయామనుష్యరూపమిదం అనిదం. యథాఅవిద్యాకృతజన్మమరణాదిరహితం. సర్వసాక్షిప్ర పంచస్పృష్టిస్థితిలయకారణమితివా.అస్మాన్ వంచయిత్వా.ఏతావిహస్థాస్యతఇతిమన్యమానాః.బ్రహ్మేశానౌపురోధాయపురతఃకృత్వా.ది ఃదివంయయురితి ॥ ము ॥ యథాయద్రూపంయస్యపురుషస్యస్వరూపం. అనిదం ఇదమితినిర్దేష్టుమశక్యం. తంపురుషం. తద్రూపా యేత్యన్వయః. స్వరూపతోగుణతశ్చానంతతయాతబలినఃస్తోతుమశక్యత్వాదిదమిత్యవక్తుమశక్యమిత్యేవాభిష్టూయేత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ ఇ వార్థదీపికాయాం. ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ॥తృతీయేనిజరూపేణసంభూతస్తుహరిస్స్వయమ్।పితృభ్యాంసంస్తుతోనీతఃపిత్రాశ్రీశౌరిణాగోకులమ్॥అథేతి॥అథేతిమంగళార్థః యర్హి యదాసర్వగుణోపేతఃకాలోబభూవ తదాదేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాది నా అజనాత్నారాయణాత్.జన్మయస్యప్రజాపతేస్తస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం.కథంభూతం శాంతానిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీనిగ్రహాస్సూ ర్యాదయఃతారకాశ్చయస్మిన్తత్॥ము॥ శ్లో ॥ స్వస్వరూపప్రకటనాత్పిత్రోర్భయనివారణాత్। హరేస్స్వప్రభుతాంధ్యాయసూచయది మాజ్జ్వలమ్॥ అత్రమంగళానాంచమంగళమితికల్యాణగుణతమోథగవతిజాయమానే కాలాదీనాంసర్వేషాంమంగళభూయిష్ఠతా సంపన్నే తివర్ణయన్. తజ్జన్మప్రకారంప్రస్తౌతి ॥ అథేతి ॥ అథేతిమంగళార్థః బ్రహ్మాదిగమనానంతర్యపరోవా. యర్హీతిసర్వత్రానుష జ్యతే. తత్రతత్రైకవచనబహువచనాంతప్రయోగానుగుణ్యేన అభూదభూవన్నిత్యధ్యాహార్యం. యర్హియదా.కాలాదయఏవంబ భూవుః.తదా దేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః. పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాదినా అజనాద్విష్ణోః జన్మయ స్యప్రజాపతేఃతస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం. కీదృశం. శాంతాన్యగ్రాణిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని.గ్రహాఃగురుశుక్రాదయః. తారకా

అన్వాశ్చ్యయస్మిన్ తత్ ॥౧॥ దిశ ఇతి॥ యర్హి తారీ సర్వత్రా సుమంగళః - నిర్మలానాముడుగణానాముదయోయస్మిన్ తత్ తథా - మంగళభూయిష్ఠాః పురాదయో యస్యాం సా॥ ము॥ నిర్మలానాముడుగణానాముదయోయస్మిన్ తత్ - నిర్మలఉడుగణోదయోయస్మిన్నితి వా - మంగళభూయిష్ఠాః శ్రేష్ఠప్రచురాః - పురాణి పట్టణాని - గ్రామాః ప్రసిద్ధాః వ్రజాః ఆకరాః గోపాలవసతయశ్చయస్యాం సా - తథోక్తా ॥ ౨॥ నద్య ఇతి॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే, ద్విజాలికులానాం సన్నాదా యేషు తే స్తబకా యాసు తాః ॥ ము॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే ద్విజానాం - అళికులానాం చ సన్నాదాయేషు తే - తథాభూతా స్తబకా యాసు తాః ॥ ౩॥ వవావితి॥ సమేధితాః సమ్యగ్దీప్తా బభూవురిత్యర్థః - సమింధతేతి పాఠే అడభావ ఆర్షః॥ ము॥ శాంతాః పూర్వం కంసాదాః ద్విజాతీనామగ్నయః సమేధితాః తదా జజ్వలురిత్యర్థః - యద్వా శాంతాః అకలుషాః - సమేధితా ఇతి - సమింధతేతి పాఠే సమైంధతేత్యర్థః - అడాగమాభావశ్ఛాందసః ॥ ౪॥ మనాంసీతి॥ అసురద్రుహాం కంసాదిభ్యోభీతానాం సర్వప్రాణినాం దేవానాం చేతి - స్వర్గే తు విశేషమాహ - జాయమానఇతి - అజనే జాయమానే జనార్దనే దుందుభయో నేదురితి - ఆసన్నాః ప్రసన్నాయస్మిన్ సమయే తస్మిన్ ॥ ము ॥ అసురద్రుహాం దేవద్రుహాం మహీ ఇత్యర్థః - తథాపి సర్వప్రాణినాం మనః ప్రసాదద్యోతనార్థమేవం ప్రయోగః - యద్వా - సాధూనాం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రసాదయుక్తాన్యాసన్ - అసురద్రుహాం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రకర్షేణ సన్నాని దుఃఖకృశానీత్యర్థః - అసురద్రుహమితిపాఠే కంసాదిభ్యోభీతానాం సర్వప్రాణినామిత్యర్థః యద్వా - కంసాదీనాం - ద్రుహం తస్మై రక్షార్థినామితి దేవానామితి వా॥ ౫॥ ౬॥ ముముచురితి॥ తమసా ఉద్భూతే - ఘనతమసి నిశీథే॥ ము॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతే యస్మిన్ తత్ తథాభూతే సతి - యద్వా - తమ ఉద్భవః ప్రాదుర్భావో యస్య సః - తమసా ఉద్భూతం యస్మిన్నితి గాఢాంధకారావృతే సతీత్యర్థః

రకమ్॥ ౧॥ దిశః ప్రసేదుర్గగనం నిర్మలోడుగణోదయమ్। మహీ మంగళభూయిష్ఠపురగ్రామవ్రజాకరా॥ ౨॥ నద్యః ప్రసన్నసలిలా హ్రదా జలరుహశ్రియః। ద్విజాలికులసన్నాదస్తబకా వనరాజయః॥ ౩ ॥ వవౌ వాయుస్సుఖస్పర్శః పుణ్యగంధవహశ్శుచిః। అగ్నయశ్చ ద్విజాతీనాం శాంతాస్తత్ర సమేధితాః॥ ౪॥ మనాంస్యాసన్ ప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహామ్। జాయమానేఽజనే తస్మిన్నేదుర్దుందుభయో దివి॥ ౫ ॥ జగుః కిన్నరగంధర్వాస్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాః। విద్యాధర్యశ్చ ననృతురప్సరోభిస్సమం ముదా॥ ౬॥ ముముచుర్మునయో దేవాస్సుమనాంసి ముదాన్వితాః। మందం మందం జలధరా జగర్జురను

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేరవతారఘట్టః.

సాగరమ్॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతే జాయమానే జనార్దనే॥ ౭॥ దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం విష్ణుస్సర్వగుహాశయః। ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీందురివ పుష్కలః॥ ౮॥ తమద్భుతం బాలకమంబుజేక్షణం చతుర్భుజం శంఖగదాద్యుదాయుధమ్। శ్రీవత్సలక్ష్మం గళశోభికౌస్తుభం పీతాంబరం సాంద్రపయోదసౌభగమ్॥ ౯॥ మహార్హవైదూర్యకిరీటకుండలత్విషా పరిష్వక్తసహస్రకుంతలమ్। ఉద్దామకాంచ్యంగదకంకణాదిభిర్విరోచమానం వసుదేవ ఐక్షత॥ ౧౦ ॥ స విస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనో హరిం సుతం విలోక్యానకదుందుభిస్త

దా॥ ౭॥ దేవక్యామితి॥ యథాయథావత్ విశ్వాత్మైకరూపేణ ॥ ము॥ దేవక్యాం విష్ణుర్యథాయథావత్ - విశ్వాత్మైకరూపేణేత్యర్థః - ఆవిరాసీదిత్యన్వయః - సర్వేషాం గుహాసు హృదయాంతరేషు శేత ఇతి సర్వగుహాశయః సన్ - తర్హ్యేవ ప్రకటః - పుష్కలః పూర్ణః - అనేన దృష్టాంతేన చంద్రస్య దిక్సంబంధ ఇవ భగవతో దేవకీగర్భసంబంధః - నతు ప్రాకృతశిశోరివ గర్భయోగస్తస్యేతి సూచ్యతే ॥ ౮॥ తమితి॥ తమద్భుతం బాలకం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకస్థేనాన్వయః అద్భుతత్వే హేతుగర్భాణి విశేషణాని అంబుజేక్షణమిత్యాదీని - శ్రీవత్సో లక్ష్మ లక్షణం యస్య - గళే శోభితే గళశోభీ కౌస్తుభో యస్మిన్ ॥ ము ॥ యథావదావిరాసీత్ తథ్యక్తం తదేవాహ॥ తమిత్యాదినా॥ తం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకేనాన్వయః అద్భుతం లౌకికశిశువిలక్షణత్వాదాశ్చర్యకరం - అంబుజేక్షణమిత్యాదీని తత్ర హేతుగర్భవిశేషణాని - శంఖగదాదీన్యుద్ధృతాన్యాయుధాని యస్య తత్ - శ్రీవత్సలక్ష్మం తల్లక్షణమిత్యర్థః శ్రియాః శ్రీదేవ్యాః వత్సలా సా వక్షస్యధోమనివృత్త్యా అనుకూలా లక్ష్మీ భూదేవీ యస్య తమిత్యర్థాంతరం చాహుః - సాంద్రపయోదసౌభగం జలభరితమేఘసుభగం॥ ౯॥ మహార్హేతి॥ పరిష్వక్తసహస్రకుంతలం కిరీటకుండలాదీనాం - త్విషా కాంత్యా - స్ఫురదపరిమితకేశమిత్యర్థః ॥ము॥ మహార్హాణి వైదూర్యాణి యస్మిన్ - తస్య కిరీటస్య కుండలయోశ్చ త్విషా పరిష్వక్తసహస్రకుంతలం వ్యాప్తాపరిమితచికురం॥ శ్లో॥ శతం సహస్రమయుతం సర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - కృష్ణావతారేణ యదుత్సవః తేన సంభ్రమో యస్య స తథోక్తః ॥ ౧౦॥ స ఇతి॥ విస్మయేనోత్ఫుల్లవికసితే విలోచనే యస్య సః - గవామయుతమప్యాశు తత్ మనసా దత్తవాన్ - కంసనిగృహీతస్య దానాసంభవాత్ - స్వస్త్యాహ తుష్ట్యా స్నాతవానితి - మృదా అప్లుతోఽపి స్నాతోఽస్మీతి వా ॥ ము ॥ దానే హేతుః - అప్లుతః స్నాతః - మృదా అప్లుతా వ్యక్తం స ఇతి వా -

యుతమస్పృశత్ మనసా ప్రాదాత్ తదా-కారానిగృహీతస్య సాక్షాద్దానాయోగాత్ అతఏవ ఉత్తరత్ర కంసవధానంతరం అహం రాజన్నిత్యారభ్య ॥శ్లో॥ యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే ... నోదత్తా ... తాశ్చదదావిత్యస్తి ... సాక్షాద్దానం వక్ష్యతే ॥౧౧॥ అకృతధీః శుద్ధబుద్ధిః ॥ ము ॥ అథ పరబ్రహ్మభూతపురుషోత్తమసాక్షాత్కారోత్పన్నతత్త్వజ్ఞానో ... భగవంతమస్తుపత మి ... ప్రథమం వసుదేవస్తుతిప్రకారమాహ- అథేతి ॥ కృతధీః ... బుద్ధిః ... సంబుద్ధిః గతభీః కంసాద్భయరహితః ... ప్రభావవిదితి ॥ ౧౨ ॥ వసుదేవః ప్రథమం పుత్రబుద్ధ్యాపశ్యత్ తాం పరిత్యజ్యాహ ॥ విదితఇతి ॥ ... విదితోస్మి-భవాన్ ప్రకృతేః పరః పురుషఇతి నను కిమత్రాశ్చర్యం పురుషస్య ప్రకృతేరన్యత్వాదేవేత్యత ఆహ- సాక్షాదితి ప్రత్యక్షతః నన్వత్యాసన్నికృష్టం ప్రత్యక్షత ఉపలభ్యతే కింకిం ... ఆహ- కేవలేతి కేవలశ్చాసావనుభవశ్చ-ఆనందశ్చ తదుభయస్వరూపస్యసః ॥ శ్రు ॥ ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాదిత్యాదిశ్రుతేః ॥ కించ - సర్వబుద్ధిదృక్ నహ్యేవం భూతో దృశ్యో భవతీత్యర్థః ॥ ననుజీవాత్మనోపి ప్రపంచ విలక్షణత్వేన ప్రకృతేః పరత్వాత్ కథమయ్యేవ పరమపురుషత్వమవధారితమిత్యత ఆహ కేవలేతి ॥ కేవలః కేవలజ్ఞానానందశ్చ స్వరూపం యస్య సః సర్వబుద్ధిం సర్వవస్తుగోచరజ్ఞానం పశ్యతీతి తద్దృక్ సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ... జఠరే ప్రవిష్టస్య కిమియమతిస్తుతిః క్రియత ఇత్యత ఆహ ॥ సఏవేతి ॥ సఏవ ఉక్తస్వరూపఏవ త్వం నదేవకీజఠరే ప్రవిష్టఇత్యర్థః- ... స్వం సృష్ట్వా తదేవానుప్రవిష్టస్య కిమేతద్భవతు అత ఆహ స్వప్రకృత్యేతి స్వమాయయా ... ఇదం సృష్ట్వా తదను త్వం ప్రవిష్టఏవేతి నను తత్కథం శ్రుత్యోచ్యతే ॥ శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశదితి అత ఆహ అప్రవిష్ట ఇవేతి యథా జలే ఆకాశం ప్రతిబింబితం చంద్రసూర్యాదివా-అప్రవిష్టమేవ ప్రవిష్టమివ తద్వత్ భావ్యసే నిరూప్యసే-ప్రత్యుత తావత్సద్రూపేణ లక్ష్యే ప్రవిష్ట ఇవలక్ష్యసే ము నను జ్ఞానస్వరూపత్వం ముక్తావస్థాయాం సర్వజ్ఞత్వం చ జీవాత్మనోప్యస్తి ఇత్యాశంక్య లిగసంభావితం జగత్కారణత్వమాహ । సఏవేతి ॥ య

దా । కృష్ణావతారోత్సవసంభ్రమోస్పృశన్ముదాద్విజేభ్యోయుతమాప్లుతోగవామ్ ॥ ౧౧ ॥ అథైనమ స్తౌదవధార్యపూరుషంపరంనతాంగఃకృతధీఃకృతాంజలిః । స్వరోచిషా భారత సూతికాగృహంవిరోచ

——✲ స్వస్వరూపేణావిర్భూతం భగవంతం ప్రతి - వసుదేవకృతస్తుతిః. ✲——

యంతంగతభీఃప్రభావవిత్ ॥ ౧౨ ॥ వసుదేవః ॥ విదితోసిభవాన్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః । కే వలానుభవానందస్వరూపస్సర్వబుద్ధిదృక్ ॥ ౧౩ ॥ సఏవస్వప్రకృత్యేదం సృష్ట్వాగ్రే త్రిగుణాత్మకమ్ । తదనుత్వంహ్యప్రవిష్టఃప్రవిష్టఇవభావ్యసే ॥ ౧౪ ॥ యథేమేవికృతాభావాస్తథా తేవికృతైస్సహ । నా నావీర్యాః పృథగ్భూతావిరాజంజనయంతి హి ॥ ౧౫ ॥ సన్నిపత్య సముత్పాద్యదృశ్యంతేనుగతా ఇవ । ప్రా గేవవిద్యమానత్వాన్నతేషామిహసంభవః ॥ ౧౬ ॥ ఏవంభవాన్బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణై-

... మయా విదితః సఏవేత్యర్థః- స్వప్రకృత్యా స్వస్య కార్యోపయోగి విశేషణభూతయా ప్రకృత్యా- సను శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశదితి సృష్టప్రపంచే మమాపి సృజ్యతయా ప్రవేశః శ్రూయతే- తత్త్వం కథమయావతిష్ఠాద స్తవ ఇత్యత ఆహ తదన్వితి భావ్యసే నిరూప్యసే అతాత్త్వికత్వే ఏతి శేషః - సృష్టస్య సత్తాదినిర్వాహకత్వం అనుప్రవేశః సత్త్వనాదిరమణవాసనావశాత్సృష్ట్యేప్సను ప్రవేశ త్రుతేస్తాత్పర్య ॥ ౧౪ ॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ యథేతి ॥ ఇమేఅవికృతాభావాః మహదాదయో యథా తథైవ దృష్టాంతః ... తే వికృతైః షోడశవికారైస్సహ సన్నిపత్య- విరాజం జనయంతి సన్నిపతనే హేతుః యతః పృథగ్భూతాస్సంతో నానావీర్యాః ... కార్యసమర్థాః నభవంతి ॥ ము ॥ అత్ర దృష్టాంతతయా భగవతా కార్యసృష్ట్యై ప్రేరితానాం భూతాదీనాం మండసిమాన ... తత్ర ప్రవిష్టానామపి తేషామనుత్పత్తిం తేషామేవానుప్రవిష్టేస భగవతాపి సృష్టబ్రహ్మాండస్య ... స్థానమాత్రత్వం ... యథేతి । వికారోనామ అధిష్ఠాత్రా భగవతా జనితకార్యజననోపయోగిమహదాదీనామవస్థావిశేషః ప్రాప్తాః వికృతాః సత్తమహంకారాః పంచతన్మాత్రాశ్చ ... ప్రసిద్ధా భావాః పదార్థాః నానావీర్యాః విచిత్రశక్తియుక్తాః అన్యథా విచిత్రకార్యోత్పాదనాయోగాత్ - పృథగ్భూతాః పరస్పరం భిన్నస్వరూపాః నానావీర్యాః పృథగ్భూతా ఇమే సభావాః వికృతాస్స ... వికృతైః స్థూలభూతైస్సహ సన్నిపత్య ఐక్య విభావం ప్రాప్యేతి ... విరాజం బ్రహ్మాండం ... జనయం తి ॥ ౧౫ ॥ అతః సన్నిపత్యేతి ॥ ఏవం సముత్పాద్య అనుగతాః ప్రవిష్టా ఇవదృశ్యంతే నపునః ప్రవిష్టాః కుతః ఉత్పత్తేః ప్రాగేవ ... విద్యమానత్వాన్నతేషామిహసృష్టేః కార్యపశ్చాత్సంభవః ప్రవేశ ఇతి ॥ ము ॥ ... ఆహ ॥ సముత్పాద్యేతి ॥ ఏ వం ... అనుగతా ఇవేతి ... తథా ... ప్రాగేవేతి - పృథివ్యాదీనామంశాత్మకైః ప్రాగేవ విద్యమానత్వా ... భావః ॥ ౧౬ ॥ ... ఏవంభవానితి ॥ ... ప్రత్యుతస్వ

మి న- సత్తామాత్రం-తర్హి-కింసామాన్యం- న- నిరీహం- సన్నిధిమాత్రేణ కారణం- ఏవంభూతం కిమపి కార్యంకల్ప్యం- యద్వస్తు-
సవివసాక్షాత్త్వం విష్ణురితి అపరోక్షత్వమాహ- అధ్యాత్మదీపఇతి- బుద్ధ్యాదికార్యకారణసంఘాతప్రకాశకఇత్యర్థః అథవా- అవ్య
క్తంనకేనాపిప్రమాణేన- వ్యజ్యత ఇత్యవ్యక్తం- కథంతర్హి త్వయైతావన్నవ్యజ్యత ఇత్యాహ- ఆద్యంసర్వస్యకార్యస్యాద్యం- అనాదీత్య
ర్థః- తథా- బ్రహ్మ- జ్యోతిః- నిర్గుణం- నిర్వికారం- ఇతిచతుర్భిః పదైః- నిర్దేశేనచ- ప్రకాశేనచ- గుణేనచ- వికారేణచ- వ్యక్తిం
నిరాకరోతి- తథాసత్తామాత్రమితి విశేషేణ- నిర్విశేషమితి సామాన్యేన- నిరీహమితి క్రియయాచ- వ్యక్తింనిరాకరోతి- అన్యత్వమానం
ఏవంభూతస్యతవ- నభయశంకేతి భావః ॥ సు ॥ మహాపురుషలక్షణమిత్యుక్తమేవవివృణోతి - శ్లోకచతుష్టయేన ॥ రూపమితి ॥ యద్రూ
పంప్రాహుః- సత్వమిత్యన్వయః- విధేయప్రాధాన్యాత్ క్లీబలింగనిర్దేశః- రూప్యతఇతి రూపం స్వరూపం - నవ్యజ్యతే- ఇంద్రియైరిత్యవ్య
క్తం అతీంద్రియమిత్యర్థః- బ్రహ్మబృహత్త్వాదిగుణయుక్తం ॥ శ్రు ॥ బృహతిబృంహయతి- తస్మాదుచ్యతే- పరంబ్రహ్మేతి నిరుక్తిః జ్యో
తిఃస్వయంప్రకాశం- నిర్గుణంసత్త్వాదిగుణశూన్యం- నిర్వికారంశోకమోహాదిషడ్వికారరహితం- సత్తామాత్రంవృద్ధిక్షయాదిరహి
తం నిర్విశేషంశబ్దస్పర్శాదివిశేషశూన్యం- నిరీహంపుణ్యపాపాదిరూపవ్యాపారరహితం- తత్తథా- అగమప్రసిద్ధం - ఆత్మజ్ఞానమధ్యాత్మశ
బ్దేనోచ్యతే తదేవదీపోయస్యసః- దీపవత్స్వప్రకాశకథమభూతజ్ఞానవానిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ నహిద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపోవిద్య
తే। స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచేతి శ్రూయతే- యద్వా- అధ్యాత్మమాత్మవిషయజ్ఞానం- తస్యదీపః ప్రకాశః - ఆత్మవిషయజ్ఞానప్రదఇత్య
ర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ- మహాప్రళయేప్యవశిష్యమాణస్యనతోభయమిత్యాహ ॥ నష్టఇతి ॥ చరాచరేలోకే మహాభూతేషుక్షీణేషు- తేష్వపి - ఆది
భూతంభూతసూక్ష్మం- ప్రవిష్టేషు- తస్మిన్నపివ్యక్తేఅవ్యక్తంప్రధానంప్రాప్తే- అవశేషాత్మకేప్రధానే- సంజ్ఞాప్రజ్ఞాయస్య- ఏవమ
పిలీనమిదమస్తి- పశ్చాదేవముద్బోధనీయమితి- సఃఅశేషసంజ్ఞఃశేషసంజ్ఞ ఇతివా ॥ సు ॥ ద్విపరార్ధాంత ఇతి- పరంనామబ్రహ్మణోవర్షశతా
త్మకమాయుః- తస్యపంచాశద్వర్షాత్మకం పూర్వార్ధం- ఉత్తరార్ధంచపరార్ధముచ్యతే- తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణస్స్వస్యమానేన

> ద్యంబ్రహ్మజ్యోతిర్నిర్గుణంనిర్వికారమ్ । సత్తామాత్రంనిర్విశేషంనిరీహంసత్వంసాక్షాద్విష్ణురధ్యా
> త్మదీపః॥ ౨౪॥ నష్టేలోకేద్విపరార్ధావసానేమహాభూతేష్వాదిభూతంగతేషు । వ్యక్తేవ్యక్తంకాల
> వేగేనయాతేభవానేకశ్శిష్యతేశేషసంజ్ఞః ॥ ౨౫ ॥ యోయంకాలస్తస్యతేవ్యక్తబంధోచేష్టామాహు
> శ్చేష్టతేయేనవిశ్వమ్ । నిమేషాదివత్సరాంతోమహీయాంస్తంత్వేశానంక్షేమధామప్రపద్యే॥ ౨౬॥
> మర్త్యోమృత్యువ్యాళభీతఃపలాయన్సర్వాన్లోకాన్నిర్భయంనాధ్యగచ్ఛత్ । త్వత్పాదాబ్జం
> ప్రాప్య * యదృచ్ఛయాద్యస్వస్థశ్శేతేమృత్యురస్మాదపైతి॥ ౨౭॥ సత్వంఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్న
> స్త్రాహిత్రస్తాన్భృత్యవిత్రాసహాసి । రూపంచేదంపౌరుషంధ్యానధిష్ణ్యం మాప్రత్యక్షంమాం

ష్వాయుర్వర్షశతంస్మృతమ్। తత్పృగంపైతదర్ధంతుపరార్ధమభిధీయతఇతి తథాచైకైకఃపరార్ధగుణితః సానిచతుర్యుగాణాస్య
ప్రళయఇత్యర్థః మహాభూతేషుపృథివ్యాదిషు ఆదిభూతంభూతాదిం- స్వప్రకృతిభూతమహంకారమిత్యర్థః । శ్లో ॥ భూతాదిమిం
ద్రియాదించ ద్విధాహంకారమేవచేతి విష్ణుపురాణవచనాత్ - వ్యక్తేతదహంకారప్రకృతిభూతేమహతిగ్రస్తేసతి- అవ్యక్తం ప్రధా
నం- శేషసంజ్ఞః శేషాఖ్యః- శేషాత్మనాసర్వజగద్భారవహఇత్యర్థః- యద్వా ॥ శ్లో ॥ శిష్యతేశేషసంజ్ఞఇతిశేషశబ్దవ్యుత్పత్తిరివోచ్య
తే- తదానీంలోపేనస్వస్యైకస్యైవావశిష్టత్వాత్ - అశేషసంజ్ఞఇతిభేదేతు- అశేషశబ్దేనచరాచరాత్మకంవిశ్వముచ్యతే తత్సంజ
నాతీత్యశేషసంజ్ఞః సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః- అశేషాఃసంజ్ఞాఆఖ్యాఃయస్యసః- సర్వశరీరకత్వాత్సర్వశబ్దవాచ్య ఇతివా ॥ ౨౫॥ కించ ॥ య
ఇతి ॥ ఏవంప్రళయహేతుః యోయంకాలః- అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిప్రవర్తక- తస్య ప్రళయావధిభూతస్య- తేతవ చేష్టాంలీలాం చే
ష్టతేవిపరివర్తతే- పునఃపునర్వత్సరాన్పృత్త్యామహీయాన్ ద్విపరార్ధరూపః- యస్యచేష్టామాహుః తం- త్వాత్వాం క్షేమధామఅభ
యస్థానం- ప్రపద్యేశరణంవ్రజే ॥ సు ॥ నిమేషాదివత్సరాంతోయంకాలో మహీయాన్ మహః - యేనకాలేన విశ్వంచేష్టతేప్రవ
ర్తతే - తంకాలం - హే అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిబంధో భగవతఃస్వశరీరభూతప్రకృతిధారకత్వాద్బంధుత్వం- తస్యతథాప్రసిద్ధస్య
తే చేష్టాంచేష్టాతుల్యం- విశేషణమాహుః క్షేమధామ క్షేమస్థానం- తం- త్వాం- ఈశానమితిభేదః త్వాంత్వాం ప్రపద్యఇతి యద్వా- నిమేషా
ద్యాలఃమహీయాన్ - తంకాలం యేనభవతా విశ్వంచేష్టతే- తస్యతేచేష్టామాహురితిరాజనా ॥ ౨౬॥ క్షేమధామత్వమేవాహ ॥ మర్త్య ఇ
తి ॥ లోకాన్ప్రతి- యదృచ్ఛయా- కేనాపిభాగ్యోదయేన అత్రఛందోభంగఆర్షః- హే ఆద్య । ము॥ క్షేమధామత్వమేవాహ॥ మర్త్య
ఇతి॥ మృత్యురేవవ్యాళః సర్పః- లోకాన్ప్రతి- పలాయన్ ధావన్ - శరణాన్వేష ణార్థమితి భావః- నిర్భయంమృత్యుభయర
హిత్యం- నాధ్యగచ్ఛత్ నప్రాప్తవాన్ హే ఆద్య- యదృచ్ఛయా యాదృచ్ఛికాదిసుకృతపరిపాకవశేన॥ ౨౭॥ ప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి । స ఇ
తి ॥ భృత్యానాంవిత్రాసంహంతీతి భృత్యవిత్రాసహా- భృత్యవిదితివాభేదః పౌరుషం ఐశ్వరం- ధ్యానధిష్ణ్యంధ్యానాస్పదం - మాం
సచర్మాంమాంసచక్షుషాం- మాగ్భ్రాన్తిమిత్యపిపాఠాంతరం- ప్రత్యక్షంమాకృథాః ॥ సు ॥ ఏవంస్తుత్వాప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి॥ స త్వ

మితి॥ భృత్యవిత్రాసహాసీత్యనభృత్యైర్భృత్యహామిత్ర [illegible] భృత్యవిత్రాసహాసి [illegible] సహాసీతి [illegible] పౌరుషం పరమపురుషత్వసూచకం - ధ్యానధిష్ణ్యం ధ్యానవిషయం [illegible] మాంసదృశాం [illegible] కృషీష్ఠాః [illegible] ॥ ౨౮ ॥ జన్మేతి॥ [illegible] మధుసూదన [illegible] విశ్వమితి॥ [illegible] యథావకాశం [illegible] విశ్వాత్మన్ [illegible] విభర్తి సోయం మమ గర్భగోభూదిత్యాహ [illegible] విడంబనమిత్యేవం [illegible] ॥ ౩౧ ॥

సదృశాంకృషీష్ఠాః॥ ౨౮ ॥ జన్మతేమయ్యసౌపాపోమావిద్యాన్మధుసూదన । సముద్విజేభవద్ధేతోఃకంసాదహమధీరధీః ॥ ౨౯ ॥ ఉపసంహరవిశ్వాత్మన్నదోరూపమలౌకికమ్ । శంఖచక్రగదాపద్మశ్రియాజుష్టంచతుర్భుజమ్॥ ౩౦ ॥ విశ్వంయదేతత్స్వతనౌనిశాంతేయథావకాశంపురుషఃపరోభవాన్ । విభర్తిసోయంమమగర్భగోభూదహోనృలోకస్యవిడంబనంహితత్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ త్వమేవపూర్వసర్గేభూఃపృశ్నిఃస్వాయంభువేసతి । తదాయంసుతపానామప్రజాపతిరకల్మషః॥ ౩౨ ॥ యువాంవైబ్రహ్మణాదిష్టౌప్రజాసర్గేయదాతతః । సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామంతేపాథేపరమంతపః॥ ౩౩ ॥ వర్షవాతాతపహిమఘర్మకాలగుణానను । సహమానౌశ్వాసరోధవినిర్ధూతమనోమలౌ॥ ౩౪॥ శీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాంతేనచేతసా । మత్తఃకామానభీప్సంతౌమదారాధనమీహతుః॥ ౩౫॥ ఏవంవాంతప్యతోస్తీవ్రంతపఃపరమదుష్కరమ్। దివ్యవర్షసహస్రాణిద్వాదశేయుర్మదాత్మనోః॥ ౩౬ ॥ తదావాంపరితుష్టోహమమునావపుషానఘే । తపసాశ్రద్ధయానిత్యంభక్త్యాచహృదిభావితః॥ ౩౭ ॥ ప్రాదురాసంవరదరాడ్యువయోఃకామదిత్సయా । వ్రియతాంవరఇత్యుక్తేమాదృశోవాంవృతఃసుతః॥ ౩౮ ॥ అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌచదంపతీ । నవవ్రాథేపవర్గంమే

[illegible] చతుర్భుజమ్ [illegible] ॥ త్వమితి॥ [illegible] స్వాయంభువే స్వాయంభువమన్వంతరే [illegible] ॥ ౩౨ ॥ యువామితి॥ [illegible] ప్రజాసర్గే ఆదిష్టౌ [illegible] ॥ ౩౩ ॥ [illegible] ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ఏవమితి॥ [illegible] మదాత్మనోః [illegible] ॥ ౩౬ ॥ తదేతి॥ అమునా వపుషా [illegible] ॥ ౩౭ ॥ ప్రాదురాసమితి॥ [illegible] వరదరాట్ [illegible] కామదిత్సయా [illegible] మాదృశః [illegible] సుతః॥ ౩౮ ॥ అజుష్టేతి॥ [illegible]

వ్రజ్యాం ఘనవృతవంతౌ॥ మ॥ ... మోహితౌ అపత్యాద్యలాభాత్ త్రైవిధ్యమస్మిన్మహిమ్నా మోహం గతౌ - పరమపురుషార్థం నసే
వ్యతత ఇలభావః ॥౩౯॥ గత ఇతి। ... మయి గతే॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ....
తయోరితి॥ అదిత్యాం కశ్యపాద్వామన ... తయోర్వామనావతారం ... సత్యమిత్యర్థః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఏతదితి॥ ప్రాక్
ప్రథమం - తావత్ ఏతద్రూపం దర్శితం జన్మస్మరణాయ జ్ఞానాయ ... మద్భవం మద్విషయం - అనంతరం త్వన్యథా - బాలోపి భ
విష్యామితి భావః॥ ౪౪॥ ననుత్వయి ప్రాగ్ స్నేహకథం ... పునః పునర్జన్మ ... సంబంధ విష్యతీత్యాహ॥ యువామితి॥ ౪౫॥
౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తత ఇతి॥ యది కంసాద్బిభేషి త్వమిత్యాదినా ప్రథమమేవ భగవతా ప్రచోదితో వసుదేవః - యదా గంతుమైచ్ఛత్ - త
ర్హ్యేవ - అజాపి యా యోగమాయా సా నందజాయయా అజని జాతా॥ ౪౯॥ తయేతి॥ హృతాః ప్రత్యయా జ్ఞానాః సర్వా వృత్తయో యేషాం

మోహితౌ దేవమాయయా॥ ౩౯ ॥ గతే మయి యువాం లబ్ధ్వా వరం మత్సదృశం సుతమ్। గ్రామ్యాన్భోగానభుంజాథాం యువాం ప్రాప్తమనోరథౌ॥ ౪౦ ॥ అదృష్ట్వాన్యతమం లోకే శీలౌదార్యగుణైస్సమమ్। అహం సుతో వామభవం పృశ్నిగర్భ ఇతి శ్రుతః॥ ౪౧॥ తయోర్వాం పునరేవాహమదిత్యామాస కశ్యపాత్। ఉపేంద్ర ఇతి విఖ్యాతో వామనత్వాచ్చ వామనః॥ ౪౨ ॥ తృతీయేఽస్మిన్భవేఽహం వై తేనైవ వపుషాథ వామ్। జాతో భూయస్తయోరేవ సత్యం మే వ్యాహృతం సతి॥ ౪౩॥ ఏతద్వాం దర్శితం రూపం ప్రాగ్జన్మస్మరణాయ మే। నాన్యథా మద్భవం జ్ఞానం మర్త్యలింగేన జాయతే॥ ౪౪॥ యువాం మాం పుత్రభావేన బ్రహ్మభావేన చాసకృత్। చింతయంతౌ కృతస్నేహౌ యాస్యేథే మద్గతిం పరామ్॥ ౪౫॥ యది కంసాద్బిభేషి త్వం తర్హి మాం గోకులం నయ। యశోదాయాశ్చ తాం కన్యాం మమ మాయాం సమానయ త్వమ్॥ ౪౬॥ స్వయం వ్యవిక్య లోద్వారో యమునా చ సుసంస్తరా॥ ౪౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూష్ణీం భగవానాత్మమాయయా। పిత్రోస్సంపశ్యతోస్సద్యో బభూవ ప్రాకృతశ్శిశుః॥ ౪౮॥ తతశ్చ శౌరిర్భగవత్ప్రచోదితస్సుతం సమాదాయ స సూతికాగృహాత్। యదా బహిర్గంతుమియేష తర్హ్యజా యా యోగమాయాజని నందజాయయా॥ ౪౯॥ తయా హృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషు ద్వాఃస్థేషు పౌరేష్వపి శాయితేష్వథ। ద్వారస్తు సర్వాః పిహితా దురత్యయా బృహత్కపాటాయసకీలశృంఖలైః॥ ౫౦ ॥ తాః కృష్ణవాహే వసుదేవ ఆగతే స్వయం వ్యశీర్యంత యథా తమో రవేః। వవర్ష పర్జన్య ఉపాంశుగర్జితశ్శేషోఽన్వగాద్వారి నివారయన్ఫణైః॥ ౫౧॥ మఘోని వర్షత్యసకృద్యమానుజా గంభీరతోయౌఘజవోర్మిఫేనిలా। భయానకావర్తశతాకులా నదీ మార్గం దదౌ సింధురివ శ్రియః పతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజం శౌరిరుపేత్య తత్ర తాన్ గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్య నిద్రయా। సుతం యశోదాశయనే నిధాయ తత్సుతాముపాదాయ పునర్గృహానగాత్॥ ౫౩॥ దేవక్యాశ్శయనే న్యస్య వసుదేవోఽథ దారికామ్। ప్రతిముచ్య పదోర్లోహమాస్తే పూర్వవదావృతః॥ ౫౪ ॥ యశోదా నందపత్నీ చ జాతం పరమబుధ్యత। న తల్లింగం పరిశ్రాంతా నిద్రయాపగతస్మృతిః॥ ౫౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ బహిరంతఃపురద్వారస్సర్వాః పూర్వవదావృతాః। తతో బాలధ్వనిం శ్రుత్వా గృహపాలాః

అనవా - హృతాః ప్రత్యయాః అన్యాశ్చ సర్వా వృత్తయో యేషాం జాగ్రతామపి తథాభూతేషు ద్వారపాలేషు సత్సు - బృహత్కవాటేషు లో
హకీలయుక్తశృంఖలైః బృహద్భిః కవాటాదిభిర్దురత్యయా ఇతి వా॥ ౫౦॥ తా ఇతి॥ స్వయమేవ వ్యశీర్యంత వివృతా ఇత్యర్థః - రవే
ర్నిమిత్తభూతాత్॥ ౫౧॥ మఘోనీతి॥ గంభీరో యస్తోయౌఘః - తస్య జవేన యే ఊర్మయః - తైః ఫేనిలాః ఫేనవ్యాప్తా - భయానకైరావ
ర్తశతైర్వ్యాప్తాపి - శ్రియఃపతేః సీతాపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజమితి॥ నిద్రయా అజయా॥ ౫౩॥ దేవక్యా ఇతి॥ ప్రతిముచ్య బధ్వా - పదోః
పాదయోః - లోహం నిగళం - ఆస్తే స్మ॥ ౫౪॥ యశోదేతి॥ జాతం కించిదితి - కేవలం అబుధ్యత - నతు పుత్రః కన్యా వేతి - యోగనిద్రయా
చ మోహితేతి॥ ౫౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ చతుర్థే చండికావాక్యశోకభ్రాంతిభయాకులః। దుర్మంత్రిప్రేరితం కంసో బాలాదిహింసనమ్॥౧॥ తత ఇతి॥ తదష్టమం జన్మ

౨॥ సఇతి॥ కాలోమృత్యుః॥ ౩॥ ౪॥ బహవఇతి॥ అంగహే భ్రాతః॥ ౫॥ ౬॥ ఉపగూహ్యేతి॥ దీనదీనవత్ దీనాదపిదీనవత్ నకుతథా-పుత్రస్యాన్యత్రనీతత్వాత్ చరమాం గర్భామేతిజ్ఞాతత్వాచ్చ- యాచితోపి ఆచిచ్ఛిదేఆకృష్యజగ్రాహ॥ ౭॥ తామితి॥ అపోథయత్ చిక్షేప॥ ౮॥ సేతి॥ సద్యఏవదేవీభూతా॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ కిమితి॥ మామాం-కృపణాన్ వృథా- అహింసీః హింసితవానసి- కృపణానితి పాఠాంతరే అన్యానపిశిశూన్ మాహింసీరితిశిక్షాత్వేన రయతీతి॥ ౧౨॥ ఏవమితి॥ బహునామ్ను నికేతేషు వారాణస్యాదిస్థానేషు॥ ౧౩॥ ౧౪॥ అహో ఇతి॥ భావభగిన్యుపతిః- పురుషాదోరాక్షసోయథా స్వాపత్యమపి హింస్తి తద్వత్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మాశోచతమితి॥ హేమహాభాగౌ- స్వకృతంభుజఃస్వాదృష్టకర్మఫలమిత్యర్థః- కించ జంతవః ప్రాణినః సదా నాసతే- కింతు- అల్పకాలమేవాసతే- తథాపిఏకత్ర నాసతే- కింతువియుజ్యంతే- యతోదైవాధీనాః॥ ౧౮॥ .... కదానాసతఇతియదుక్తంజన్మమరణాది- తదపిదేహానామేవ నాత్మనఇత్యాహ॥ భువీతి॥ భూతానిదేహాః ఉపయాంతి అపయాంతి చ- భవంతి నశ్యంతి చేత్యర్థః- యథాభువిభౌమానిఘటాదీని- తద్వత్- ఏతేషుభూతేషు జన్మాదిక్రియమాణేషు- అయమపరోక్షతయాప్రత్య

స్సముత్థితాః॥ ౧॥ తేతుతూర్ణముపవ్రజ్య దేవక్యాగర్భజన్మతత్। ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయయదు ద్విగ్నఃప్రతీక్షతే॥ ౨॥ సతల్పాత్తూర్ణముత్థాయ కాలోఽయమితివిహ్వలః। సూతీగృహమగాత్తూర్ణంప్ర స్ఖలన్ముక్తమూర్ధజః॥ ౩॥ తమాహభ్రాతరందేవీకృపణాకరుణంసతీ। స్నుషేయంతవకల్యాణస్త్రి యంమాహంతుమర్హసి॥ ౪॥ బహవోహింసితాభ్రాతశ్శిశవఃపావకోపమాః। త్వయాదైవనిసృష్టే నపుత్రికైకాప్రదీయతామ్॥ ౫॥ నన్వహంతేహ్యవరజాదీనాహతసుతాప్రభో। దాతుమర్హసిమందా యాఅంగేమాంచరమాంప్రజామ్॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ ఉపగుహ్యాత్మజామేవంరుదంత్యాదీనదీనవత్। యాచి తస్తాంవినిర్భర్త్స్య హస్తాదాచిచ్ఛిదేఖలః॥ ౭॥ తాంగృహీత్వాచరణయోర్జాతమాత్రాంస్వసు స్సుతామ్। అపోథయచ్ఛిలాపృష్ఠేస్వార్థోన్మూలితసౌహృదః॥ ౮॥ సాతద్ధస్తాత్సముత్పత్యసద్యోదే వ్యంబరంగతా। అదృశ్యతానుజావిష్ణోస్సాయుధాష్టమహాభుజా॥ ౯॥ దివ్యస్రగంబరాలేపరత్నాభరణ భూషితా। ధనుశ్శూలేషుచర్మాసిశంఖచక్రగదాధరా॥ ౧౦॥ సిద్ధచారణగంధర్వైరప్సరఃకిన్నరోరగైః। ఉపాహృతోరుబలిభిఃస్తూయమానేదమబ్రవీత్॥ ౧౧॥ దేవీ॥ కింమయాహతయామందజాతఃఖలుత వాంతకృత్। యత్రక్వవాపూర్వశత్రుర్మాహింసీఃకృపణాన్వృథా॥ ౧౨॥ ఇతిప్రభాష్యతందేవీమా యాభగవతీభువి। బహునామనికేతేషుబహునామాబభూవహ॥ ౧౩॥ తయాభిహితమాకర్ణ్యకం సఃపరమవిస్మితః। దేవకీంవసుదేవంచవిముచ్యప్రశ్రితోఽబ్రవీత్॥ ౧౪॥ అహోభగిన్యహోభామ యావాంబతపాప్మనా। పురుషాదఇవాపత్యంబహవోహింసితాస్సుతాః॥ ౧౫॥ సత్వహంత్యక్తకారు ణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ఖలః। కాంస్తల్లోకాన్గమిష్యామిబ్రహ్మహేవమృతశ్శ్వసన్॥ ౧౬॥ దైవమ ప్యనృతంవక్తినమర్త్యాఏవకేవలమ్। యద్విస్రంభాదహంపాపఃస్వసుర్నిహతవాన్శిశూన్॥ ౧౭॥ మా శోచతంమహాభాగావాత్మజాన్స్వకృతంభుజః। జంతవోనసదైకత్రదైవాధీనాస్తదాసతే॥ ౧౮॥ భువి భౌమానిభూతానియథాయాంత్యపయాంతిచ। నాయమాత్మాతథైతేషువిపర్యేతి యథైవభూః॥ ౧౯॥ యథా

భిజ్ఞాయమానఆత్మానవిపర్యేతివిపర్యయంనప్రాప్నోతి-ఏకరూపఏవవర్తతఇత్యర్థః- భౌమేషువిక్రియమాణేష్వపియథాభూస్తథేతి। ము॥ ననుఆత్మనాంనిత్యత్వాత్కథం సదానాసతఇత్యుక్తమిత్యాశంక్య- తత్తత్కర్మఫలభోగాయతన దేహానామేవతథాత్వమితి దృష్టాంతమాహ॥ భువీతి॥ భూతానిభూతసంఘాతరూపాదేహాఇత్యర్థః- భౌమానిభూవికారాఃఘటాదయః- యథాయాంత్యపయాంతి- తద్వత్ ఆత్మనాంతుపూర్వాపరదేహానువృత్తిమాత్రమేవేతిసదృష్టాంతమాహ- నాయమితి- యథాభూఃపృథివీత్వజాతిః- ఏతేషుభావేషుసదృష్టాంతవ్ కృతేషు- అనిత్యేషుపూర్వాపరభావేషు-నవిపర్యేతి-విపర్యయంతత్తద్వస్తునాసహవినాశంనప్రాప్నోతి కింతుఅనువర్తతఇత్యర్థః తథైతేషుపూర్వాపరదేహేష్వాత్మా-నవిపర్యేతీత్యేవమాత్మనిత్యత్వదేహానిత్యత్వజ్ఞానేసతి దేహాత్మభ్రమఃసవాసనఃప్రణశ్యతిలోకస్యాదితి భావః॥ ౧౯॥ ఏవంవిచార్యమాణేసతినశోకావకాశః-అజ్ఞానతస్తునివర్తతఇత్యాహ॥ యథేతి॥ యథాయథావత్-నైవంవిదఃఏవంఅజానతః ఆత్మవిపర్యయఃదేహాత్మబుద్ధిర్భవతి- యతోవిపర్యయాద్భేదోభవతి- దేహాహంకారేణహ్యాత్మనిపృథక్త్వేసతి- అహంకారాత్స్వపరభి న్నంభవతి-యతోభేదాత్పుత్రాదిదేహైర్యోగశ్చవియోగశ్చ-తతస్సంసృతిఃసుఖదుఃఖానుభవోయావత్- అజ్ఞానంననివర్తతఇత్యర్థః॥ ము।

ఏవమజానతో౽నిష్టమాహ॥ యథేతి॥ నైవంవిదః దేహాత్మవివేకరహితస్య- భేదో బాధ్యబాధకతారూపః స్యాత్- యతో భేదాత్- ఆత్మని విపర్యయః ప్రద్వేష్యతావిషయభూతో౽భవతీత్యర్థః - యద్వా-యథా౽నేవంవిధః పురుషస్య భేదః - పూర్వోక్తేన స్యాత్-యతో భేదాదాత్మవిపర్యయ ఇతి- అథవా నైవంవిధః నిత్యస్యాత్మనః అనిత్యదేహాదిరిక్తత్వమజానతః పుంసః- అభేదః దేహ ఏవాత్మేత్యభేదభ్రమః స్యాత్ యతః- అభేదభ్రమాదాత్మవిపర్యయశ్శరీరసంయోగవియోగరూపసంసారః స్యాదిత్యర్థః - తదాహ- దేహేతి॥ ౨౦॥ ఏవముక్తప్రకారేణ- స్వకీయతనయాః అహం తు తాన్ నహతవాన్ - తథాప్యజ్ఞానదృష్ట్యా స్వతనయాన్ మయా వ్యాపాదితానపి మానుశోచేతి సాంత్వయతి॥ తస్మాదితి॥ అజ్ఞానాత్ప్రియం కర్మ వాదమాహ- యత ఇతి॥ ము॥ తస్మాత్ దేహసంయోగవియోగయోరావశ్యకత్వాత్ మానశోచ శోకం నకురు- మమనిమిత్తమాత్రత్వాదితి భావః॥ ౨౧॥ కథం తర్హి బ్రాహ్మణాదిహంతుః స్వధర్మస్య చ - ప్రాయశ్చిత్తాదిశ్రవణం - అజ్ఞానమూలమేవేత్యాహ॥ యావదితి॥ అస్వదృక్ దేహాభిమానీ- తదభిమానీ౽తస్య దేహస్య హననమాత్మన్యభిమన్యమాన ఇత్యర్థః॥ ము॥ యతః సర్వే చేతనవర్గాః- అవశాః కర్మపరతంత్రాః- అస్వదృక్ అనాత్మస్వరూపవేదీ- తదభిమానీ దేహాత్మాభిమానీ - అత ఏవాజ్ఞః అబుధః బాధ్యబాధకతామియాత్ - బాధ్యబాధకత్వబుద్ధిమాన్ స్యాదిత్యర్థః - సా చ బుద్ధిర్భ్రమ ఏవ ఆత్మనో వినాశానర్హత్వాత్ - అన్యాశ్చ దేహాత్మాభిమానమూలకత్వాత్తం నివృత్తావేతస్యాప్యనివృత్తిరితి భావః॥ ౨౨॥ క్షమధ్వమితి॥ శ్యాలః కంసః- స్వస్రోరితి స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా మిథునగ్రహణద్వారా మిథునీలక్షణయా - స్వసృతత్పత్యోరభిధానం - లింగసమవాయేన- ప్రాణభృతఉపదధాతీతివత్ - దేవకీవసుదేవయోః ప్రత్యేకం పాదావగ్రహీదిత్యర్థః - శ్యాలశబ్దేన వా కథంచిద్వసుదేవాభిధానం యుజ్యతే కంసస్య స్వస్రోరితి పాఠే-తయోః కంస ఆ

యథా నైవంవిదో భేదో యత ఆత్మవిపర్యయః । దేహయోగవియోగశ్చ సంసృతిర్న నివర్తతే॥౨౦॥ తస్మాద్భద్రే స్వతనయాన్మయా వ్యాపాదితానపి । మానుశోచ యతస్సర్వస్స్వకృతం భుంజతేఽవశః॥౨౧॥ యావద్ధతోఽస్మి హంతాస్మీత్యాత్మానం మన్యతేఽస్వదృక్ । తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్ । ౨౨॥ క్షమధ్వం మమ దౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః । ఇత్యుక్త్వాఽశ్రుముఖః పాదౌ శ్యాలస్స్వస్రోరథాగ్రహీత్ । ౨౩। మోచయామాస నిగళాద్విస్రబ్ధః కన్యకాగిరా। దేవకీం వసుదేవం చ దర్శయన్నాత్మసౌహృదమ్ । ౨౪ ॥ భ్రాతుస్సమనుతప్తస్య క్షాంతరోషా చ దేవకీ । వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ ప్రహస్య తమువాచ హ।౨౫। ఏవమేతన్మహాభాగ యథా వదసి దేహినామ్। అజ్ఞానప్రభవాహంధీస్స్వపరేతి భిదా యతః। ౨౬। శోకహర్షభయద్వేషలోభమోహమదాన్వితాః । మిథో ఘ్నంతం న పశ్యంతి భావైర్భావం పృథగ్దృశః। ౨౭। కంస ఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః । దేవకీవసుదేవాభ్యామనుజ్ఞాతోఽవిశద్గృహమ్॥ ౨౮। తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంస ఆహూయ మంత్రిణః। తేభ్య ఆచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం యోగమాయయా। ౨౯ ॥ ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్రవః । దేవాన్ ప్రతి కృతామర్షా దైతేయా నాతికోవిదాః॥ ౩౦ । ఏవం చేత్తర్హి భోజేంద్ర పురగ్రా

భావగ్రహీదితి పాఠాంతరే చ-న కాప్యనుపపత్తిః కింతు కేతిదిగ్వద్భిరూహ్యం॥ ౨౩॥ మోచయామాసేతి॥ ఆత్మసౌహృదం ప్రియవాదాదినా దర్శయన్॥ ము॥ శ్యాలస్స్వస్రోరితి- అత్ర శ్లో॥ శ్యాలాః స్యుర్భ్రాతరః పత్న్యాః ఇతి పత్నీభ్రాతృవాచినా శ్యాలశబ్దేన- కంసరూపముఖ్యార్థపరిత్యాగేన వసుదేవో౽భిధీయతే ప్రకృతే వసుదేవస్య కంసపాదగ్రహణానుపపత్తేః తత్సంబంధస్య చ లక్షణా గ్రాహ్యేతి - ఏతం శ్రీప్రాయేణ నస్వలోవసుదేవ ఇత్యభియుక్తైరపి వ్యాఖ్యాతం స్వసా చ దేవకీ-యద్వా-స్యాల ఇతి భేదః శ్యాలః కంసః స్వస్రోః దేవకీవసుదేవయోరిత్యర్థః నివారాహః కథం నిత్యార్థః-స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా మిథునగ్రహణద్వారా మిథునలక్షణయా స్వసృతత్పత్యోరభిధానాత్ -లింగసమవాయేన ప్రాణభృతఉపదధాతీతివత్ కేచిత్ ॥౨౪॥ము॥ భ్రాతురితి॥ భ్రాతుః సమనుతప్తస్య క్షాంతరోషా క్షమాం కృత్వేత్యర్థః రోషం వ్యసృజత్ ॥౨౫॥ ము॥ ఏవమితి॥ యతః అజ్ఞానప్రభవా దేహాత్మభ్రమజన్యా-స్వపరేతి భిదా శత్రుమిత్రోదాసీనబుద్ధిరేవ- హంత ఆత్మనాశహేతుర్భవతి-న తు కశ్చిద్ధంతి- అశక్యత్వాదిత్యర్థః- అతస్త్వం యథా వదసి ఏతదేవమేవేతి పూర్వేణాన్వయః॥౨౬॥ స్వపరభేదదర్శనేన- కిం భవతీత్యాహ॥ శోకేతి॥ భావైః భేదనిమిత్తభూతైః- మిథో భావాన్- ఘ్నంతం భావమీశ్వరం - పృథగ్దృశః తేన పశ్యంతి - కింత్వహమేవ హంతా హత ఇతి మన్యంత ఇత్యర్థః॥ ము॥ కించ- విచార్యమాణే తత్ర మాననుగుణ్యే నశ్వర ఏవ దేహాదినాశహేతుః అతస్తే మత్పుత్రహననకృతోఽపరాధశ్చ నేత్యభిప్రాయన్నాహ॥ శోకేతి ॥ పృథగ్దృశః ఆత్మవ్యతిరిక్తదేహవిషయస్వబుద్ధిమంతః - ఈశ్వరవ్యతిరిక్తే స్వవిషయహంతృత్వాదిబుద్ధిమంతో వా- భావైః ఖడ్గాద్యచేతనైః-భావం శరీరాద్యచిత్పదార్థం ఘ్నంతమీశ్వరం న పశ్యంతి న జానంతీత్యర్థః - అత ఈశ్వరస్యైవ హేతుత్వాన్నకశ్చిత్తవాపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౭॥ కంస ఇతి ॥ విశుద్ధం యథా భవతి తథా॥౨౮॥౨౯॥ ఆకర్ణ్యేతి ॥ నాతికోవి

రాః స్పృష్టమాత్రశుచయః ॥ ౩౦ ॥ కిముద్యమైరితి ॥ సమరభీరవః సమరాదతిభీతాః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ అస్యత ఇతి ॥ అస్యతః క్షిపతః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ నత్వమితి ॥ అన్యాసక్తాన్ విముఖాంశ్చేతి న హంసి న హనిష్యసి ॥ ౩౫ ॥ కిమితి ॥ క్షేమే నిర్భయదేశే శూరైః అసంయుగా దన్యత్ర వికత్థనం ప్రౌఢవాదో యేషాం తైః ॥ ౩౬ ॥ నను హరిర్విష్ణుః శంభుశ్చేంద్రశ్చ తత్త్రాతారః । రహోజుషేతి ॥ ఏకాంతం ప్రవిష్టేన క్వచిదపి బహిరదృష్టేనేత్యర్థః - పురుషప్రవేశరహితమితి వా వనౌకసా కైలాసవాసినా శంభునా ॥ ౩౭ ॥ యద్యప్యేవం తథాపి దేవాః నకించిదపి కర్తుం సమర్థాః తథాపి నోపేక్ష్యా ఇత్యాహ ॥ తథాపీతి ॥ ౩౮ ॥ యథేతి ॥ రూఢపదః బద్ధమూలః ॥ ౩౯ ॥ మూలమితి ॥ దేవానాం మూలం విష్ణుః న చ యత్ర ధర్మః స త్రాతా తస్య ధర్మస్య చ మూలం బ్రహ్మగోవిప్రాః వేదగోబ్రాహ్మణాః ।

వ్రజాదిషు । అనిర్దశాన్నిర్దశాంశ్చ హనిష్యామోద్య వై శిశూన్ ॥ ౩౦ ॥ కిముద్యమైః కరిష్యంతి దేవాస్సమరభీరవః । నిత్యముద్విగ్నమనసో జ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ ॥ ౩౧ ॥ అస్యతస్తే శరవ్రాతైర్హన్యమానాస్సమంతతః । జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరా యయుః ॥ ౩౨ ॥ కేచిత్ప్రాంజలయో దీనా న్యస్తశస్త్రా దివౌకసః । ముక్తకచ్ఛశిఖాః కేచిద్భీతాస్స్మ ఇతి వాదినః ॥ ౩౩ ॥ న త్వం విస్మృతశస్త్రాస్త్రాన్విరథాన్భయసంవృతాన్ । హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నచాపానయుధ్యతః ॥ ౩౪ ॥ కిం క్షేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః ॥ ౩౫ ॥ రహోజుషా కిం హరిణా శంభునా వా వనౌకసా । కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణ బ్రహ్మణా వా తపస్యతా ॥ ౩౬ ॥ తథాపి దేవాస్సాపత్న్యాన్నోపేక్ష్యా ఇతి మన్మహే । తతస్తన్మూలఖననే నియుంక్ష్వాస్మాననువ్రతాన్ ॥ ౩౭ ॥ యథామయోఙ్గే సముపేక్షితో నృభిర్న శక్యతే రూఢపదశ్చికిత్సితుమ్ । యథేంద్రియగ్రామ ఉపేక్షితస్తథా రిపుర్మహాన్బద్ధబలో న చాల్యతే ॥ ౩౮ ॥ మూలం హి విష్ణుర్దేవానాం యత్ర ధర్మస్సనాతనః । తస్య చ బ్రహ్మగోవిప్రాస్తపో యజ్ఞాస్సదక్షిణాః ॥ ౩౯ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః । తపస్వినో యజ్ఞశీలాన్గాశ్చ హన్మో హవిర్దుఘాః ॥ ౪౦ ॥ విప్రా గావశ్చ వేదాశ్చ తపస్సత్యం దమశ్శమః । శ్రద్ధా దయా తితిక్షా చ క్రతవశ్చ హరేస్తనూః ॥ ౪౧ ॥ స హి సర్వసురాధ్యక్షో హ్యసురద్విడ్గుహాశయః । తన్మూలా దేవతాస్సర్వాస్సేశ్వరాస్సచతుర్ముఖాః ॥ అయం వై తద్వధోపాయో యదృషీణాం విహింసనమ్ ॥ ౪౨ ॥ శ్రీశుక ఉవాచ ॥ ఏవం దుర్మంత్రిభిః కంసస్సహ సమ్మంత్ర్య దుర్మతిః । బ్రహ్మహింసాం హితం మేనే కాలపాశావృతోఽసురః ॥ ౪౩ ॥ సందిశ్య సాధులోకస్య కదనే కదనప్రియాన్ । కామరూపధరాన్దిక్షు దానవాన్గృహమావిశత్ ॥ ౪౪ ॥ తే వై రజఃప్రకృతయస్తమసా మూఢచేతసః । సతాం విద్వేషమాచేరురారాదాగతమృత్యవః ॥ ౪౫ ॥ ఆయుశ్శ్రియం యశో ధర్మం లోకానాశిష ఏవ చ । హంతి శ్రేయాంసి సర్వాణి పుంసో మహదతిక్రమః ॥ ౪౬ ॥

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే చతుర్థోఽధ్యాయః. ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

శ్రీశుక ఉవాచ ॥ నందస్త్వాత్మజ ఉత్పన్నే జాతాహ్లాదో మహామనాః । ఆహూయ విప్రాన్వేదజ్ఞాన్స్నాతశ్శుచిరలంకృతః ॥ ౧ ॥ వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం జాతకర్మాత్మజస్య వై । కారయామాస విధివత్పితృదేవార్చనం తథా ॥ ౨ ॥ ధేనూనాం నియుతే ప్రాదాద్విప్రేభ్యస్సమలంకృతే । తిలాద్రీన్సప్తరత్నౌఘశాతకుంభాంబరావృతాన్ ॥ ౩ ॥ కాలేన స్నానశౌచాభ్యాం సంస్కారైస్తపసేజ్యయా । శుద్ధ్యంతి

౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ స ఇతి ॥ కిం చ విప్రాదయో హరేరేవ తనవో యస్మాత్తస్మాదయమేవోపాయ ఇత్యాహుః అయమితి ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ తే ఇతి ॥ ఆరాత్సమీప ఆగతో మృత్యుర్యేషాం తే ॥ ౪౬ ॥ సతాం విద్వేషానన్తరం మృత్యుమాత్రమేవ కిం తు బహ్వనర్థా ఇత్యాహ ఆయురితి ॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖

శ్లో ॥ పంచమే జాతకం నందస్స్వాసోః కృత్వా మహోత్సవమ్ । గత్వా తు మథురాం ప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ నంద ఇతి ॥ మహామనాః ఉదారచిత్తః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ధేనూనామితి ॥ నియుతే ద్వే లక్షే సప్త తిలపర్వతాంశ్చ ప్రాదాత్ కథంభూతాన్ రత్నౌఘః రత్నసమూహైః శాతకుంభాంబరైః సువర్ణవస్త్రైశ్చ ఆవృతాన్ ॥ ౩ ॥ ద్రవ్యాణాం గోబాలకాదీనాం మధ్యే కేషాంచిత్ స్నానాదినా శుద్ధిః తథా దానాదియుక్తజాతకర్మాదినా దేహాది సంస్కారైః గర్భాదీనాం శుద్ధిరిత్యేవం యథాయోగం ప్రతినియతానిశోధకానిదృష్టాంతేనాహ ॥

హారఠి ॥ కాలేనేతి ॥ కాలేనభూమ్యాది స్నానేన దేహాది - శౌచేన అశుద్ధ్యలిప్తాది - సంస్కారైః గర్భాధానాది - తపసా ఇంద్రియాది - ఇజ్యయా బ్రాహ్మణాది దానైః ద్రవ్యాణి సంతుష్ట్యామనః ఆత్మాత్మవిద్యయేతి ॥ ౪ ॥ సౌమంగళ్యేతి ॥ సౌమంగళ్యగిరస్స్వస్తివాచకా విప్రా గతాగాబభూవుః-తత్ర ॥ శ్లో ॥ సూతాః పౌరాణికాః ప్రోక్తామాగధావంశశంసకాః । వందినస్త్వమలప్రజ్ఞాః ప్రస్తావసదృశోక్తయః ఇతి ॥ ౫ ॥ వ్రజఇతి ॥ సంమృష్టానిసంలిప్తాని-సంసిక్తానిచ-ద్వారాణి-అంగణాని-గృహాంతరాణి-గృహమధ్యానిచ-యస్మిన్సతథా చిత్రధ్వజైః-పతాకాభిస్స్రజశ్చ-చేలానిచ-పల్లవతోరణానిచ-తైర్భూషితాశ్చ ౬ ॥ గావఇతి ॥ రూషితాః లిప్తాః విచిత్రాధాతవశ్చ-బర్హాణిస్రజశ్చ-వస్త్రాణిచ-కాంచనమాలాశ్చ-అలంకారతయావిద్యంతేయేషాంతే-తథాభూతాః గావాదయోఽభూవన్నిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ గోప్యఇతి ॥ ఆకల్పాః అలంకారాః ॥ ౯ ॥ నవేతి ॥ నవకుంకుమకింజల్కైః ముఖపంకజైరుపలక్షితాః శ్రీః యాసాంతాః ॥ ౧౦ ॥ గోప్యఇ

దానైస్సంతుష్ట్యాననఆత్మాత్మవిద్యయా ॥ ౪ ॥ సౌమంగళ్యగిరో విప్రాస్సూతమాగధవందినః । గాయకాశ్చజగుర్నేదుర్భేర్యోదుందుభయోముహుః ॥ ౫ ॥ వ్రజస్సంమృష్టసంసిక్తద్వారాజిరగృహాంతరః । చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్చైలపల్లవతోరణైః ॥ ౬ ॥ గావోవృషావత్సతరా హరిద్రాతైలరూషితాః । విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్వస్త్రకాంచనమాలినః ॥ ౭ ॥ మహార్హవస్త్రాభరణకంచుకోష్ణీషభూషితాః । గోపాస్సమాయయూరాజన్నానోపాయనపాణయః ॥ ౮ ॥ గోప్యశ్చాకర్ణ్యముదితాయశోదాయాస్సుతోదయమ్ । ఆత్మానంభూషయాంచక్రుర్వస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః ॥ ౯ ॥ నవకుంకుమకింజల్కముఖపంకజరాజయః । బలిభిస్త్వరితంజగ్ముః పృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః ॥ ౧౦ ॥ గోప్యస్సుమృష్టమణికుండలనిష్కకంఠ్యశ్చిత్రాంబరాః పథిశిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః । నందాలయంసవలయావ్రజతీ* ర్విరేజుర్వ్యాలోలకుంతలపయోధరహారశోభాః ॥ ౧౧ ॥ తా ఆశిషంప్రయుంజానాశ్చిరంపాహీతిబాలకే । హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిస్సించంత్యోజనముజ్జగుః ॥ ౧౨ ॥ అవాద్యంతవిచిత్రాణివాదిత్రాణిమహోత్సవే । కృష్ణేవిశ్వేశ్వరేనంతేనందవ్రజముపేయుషి ॥ ౧౩ ॥ గోపాఃపరస్పరంహృష్టాదధిక్షీరఘృతాంబుభిః । ఆసించతోవిలింపంతోనవనీతైశ్చచిక్షిపుః ॥ ౧౪ ॥ నందోమహామనాస్తేభ్యోవాసోలంకారగోధనమ్ । దదౌప్రీతమనాస్తత్రపుత్రజన్మసుఖైధితః ॥ ౧౫ ॥ సూతమాగధవందిభ్యో యేన్యేవిద్యోపజీవినః । తైస్తైఃకామైరదీనాత్మాయథోచితమపూజయత్ ॥ ౧౬ ॥ విష్ణోరారాధనార్థాయస్వపుత్రస్యోదయాయచ । రోహిణీచమహాభాగానందగోపాభినందితా ॥ ౧౭ ॥ వ్యచరద్దివ్యవాసస్స్రక్కంఠాభరణభూషితా । తతఆరభ్యనందస్యవ్రజస్సర్వసమృద్ధిమాన్ ॥ ౧౮ ॥ హరేర్నివాసాత్మగుణైరమాక్రీడమభూన్నృప । గోపాన్గోకులరక్షాయాంనిరూప్యమధురాంగతః ॥ ౧౯ ॥ నందఃకంసస్యవార్షిక్యంకరందాతుంకురూద్వహ । వసుదేవఉపాశ్రుత్యభ్రాతరంనందమాగతమ్ ॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వాదత్తకరంరాజ్ఞేయయౌతదవమోచనమ్ । తందృష్ట్వాసహసోత్థాయదేహఃప్రాణమివాగతమ్ ॥ ౨౧ ॥ ప్రీతఃప్రియతమందోర్భ్యాంసస్వజేప్రేమవిహ్వలః । పూజితస్సుఖమాసీనఃపృష్ట్వానామయమాదృతః । ప్రసక్తధీస్స్వాత్మజయోరిదమాహవిశాంపతే ॥ ౨౨ ॥ వసుదేవః ॥ దిష్ట్యాభ్రాతఃప్రవయసఇదానీమప్రజస్యతే । ప్రజాశయానివృత్తస్యప్రజాయత్సముపద్యత ॥ ౨౩ ॥ దిష్ట్యాసంసారచక్రేస్మిన్వర్తమా

తి ॥ సుమృష్టానిమణిమయానికుండలానియాసాంతాః - నిష్కానిపతకానికంఠేషుయాసాంతాః - శిఖాభ్యఃచ్యుతానిమాల్యవర్షాణియాసాంతాః - నందాలయం - వ్రజతీః వ్రజంత్యః అపహార్త్వాత్ప్రథమార్థేద్వితీయా - పథివిరేజుః - సవలయాఃకంకణభూషితాః సబలయఇతిపాఠే - గృహీతవివిధోపాయనాఇత్యర్థః - వ్యాలోలైః కుంతలాదిభిః శోభాయాసాంతాః ॥ ౧౧ ॥ తాఇతి ॥ అజనంసించంత్యః - అజనంభగవంతం ప్రతి ఉజ్జగురితివా ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ నందఇతి ॥ తేభ్యః ప్రాదాత్ ॥ ౧౫ ॥ సూతేతి ॥ యథోచితమన్యానపిఅపూజయత్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ హరేరితి ॥ హరేర్నివాసేన - యేఆత్మనిగుణాఃసర్వప్రియాస్పదత్వాదయః - తైః రమాయాఃఆక్రీడంవిహారస్థానం ॥ ౧౯ ॥ నందఇతి ॥ వార్షిక్యం ప్రతివత్సరం దాతు యోగ్యం ధనాది భ్రాతరంసఖాయం ॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ తదవమోచనంతస్యనందస్య - అవమోచనం నివాసస్థాన ॥ ౨౧ ॥ ప్రీతఇతి ॥ సస్వజేఆలిలింగితవాన్ - ఆత్మజయోః స్వపుత్రయోః రామకృష్ణయోః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ పునర్భవపునర్జాత

ష- తత్ర చాతుర్వర్ణ్యాదివిశేషణం - సంసారచక్రవర్తమానస్యేతి ॥ ౨౪ ॥ దుర్లభత్వమేవాహ ॥ నైకత్రేతి ॥ ప్రియస్యాపి సంవాసస్సహ నసంవాసః కుత్రచిదేకత్ర - స్రోతసః ఓఘేన నీయమానానాం ప్లవమానానాం ప్లవానాం తృణకాష్ఠాదయః తేషాం యథా ఏకత్ర నివాసః నాస్తి తద్వత్ ॥ ౨౫ ॥ కచ్చిదితి ॥ పశవ్యాదిరూపేణ తస్మిన్ వనే నిదోషే - గోపశుపాదస్యాదిప్రభూతగోపికా స్తన్యాదినా పుత్రస్తేమవినష్ట పృచ్ఛతి ॥ శ్లో॥ ప్రసక్తధీః స్వాత్మజయోరితి ఉక్తత్వాత్ ॥ ౨౬ ॥ భ్రాతరితి ॥ భవద్భ్యామపి హీనస్య - కచ్చిత్ వర్తతే ఇతి శేషః ॥ ౨౭ ॥ పుత్రాదర్శనక్లేశేనాహ ॥ పుంస ఇతి ॥ సుహృదో బంధూన్ ప్రతి అనుభావితః సంభావితః - యస్త్రివర్గః - స హి పుంసో విహితో యుక్తః - ప్రేణవా ప్రాప్తః - న స్వమాత్రపర్యవసితః - అతస్తేషు క్లిశ్యమానేషు - సుఖాయ - న భవతీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ నందో వసుదేవం సాంత్వయన్నాహ ॥ అహో ఇతి ॥ ౨౯ ॥ మానమితి ॥ అదృష్టఏవ నిష్ఠా సమాప్తిర్యస్య సః - యథా వా పుత్రాదిసుఖప్రదం అదృష్టం హి యతః - తథా స పుత్రాదర్శనమపి భవతీత్యర్థః - అదృష్టపరమః - అదృష్టమేవ పరమం యస్య సః - యద్యపి - పుత్రాదయో వియుక్తాః - తథాపి తాన్ స్వస్యైవ పునస్సంగమయతీత్యర్థః - ఏవం అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం అవ్యభిచారికారణం - సుఖదుఃఖయోరీషా వేదన స ముహ్యతి - తస్మాది

మానః పునర్భవః । ఉపలబ్ధో భవానద్య దుర్లభం ప్రియదర్శనమ్ ॥ ౨౪ ॥ నైకత్ర ప్రియసంవాసస్సుహృదాం చిత్రకర్మణామ్ । ఓఘేన వ్యూహ్యమానానాం ప్లవానాం స్రోతసో యథా ॥ ౨౫ ॥ కచ్చిత్పశవ్యం నిరుజం భూర్యంబు తృణవీరుధమ్ । బృహద్వనం తదధునా యత్రాస్సే త్వం సుహృద్వృతః ॥ ౨౬ ॥ భ్రాతర్మమ సుతః కచ్చిన్మాత్రా సహ భవద్వ్రజే । తాతం భవంతం మన్వానో భవద్భ్యాముపలాలితః ॥ ౨౭ ॥ పుంసస్త్రివర్గో విహితస్సుహృదో హ్యనుభావితః । న తేషు క్లిశ్యమానేషు త్రివర్గోర్థాయ కల్పతే ॥ ౨౮ ॥ నందః ॥ అహో తే దేవకీపుత్రాః కంసేన బహవో హతాః । ఏకావశిష్టావరజా కన్యా సాపి దివంగతా ॥ ౨౯ ॥ నూనం హ్యదృష్టనిష్ఠోయమదృష్టపరమో జనః । అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం యో వేద న స ముహ్యతి ॥ ౩౦ ॥ వసుదేవః ॥ కరో హి వార్షికో దత్తో రాజ్ఞే దృష్టా వయం చ వః । నేహ స్థేయం బహుతిథం సంత్యుత్పాతాశ్చ గోకులే ॥ ౩౧ ॥ ఇతి నందాదయో గోపాః ప్రోక్తాస్తే శౌరిణా యయుః । అనోభిరనడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్య గోకులమ్ ॥ ౩౨ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచమోధ్యాయః.

పూతనాసంహారఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ నందః పథి వచశ్శౌరేర్నమృషేతి విచింతయన్ । హరిం జగామ శరణముత్పాతాగమశంకితః ॥ ౧ ॥ కంసేన ప్రహితా ఘోరా పూతనా బాలఘాతినీ । శిశూంశ్చచార నిఘ్నంతీ పురగ్రామవ్రజాదిషు ॥ ౨ ॥ న యత్ర శ్రవణాదీని రక్షోఘ్నాని స్వకర్మసు । కుర్వంతి సాత్వతాం భర్తుర్యాతుధాన్యశ్చ తత్ర హి ॥ ౩ ॥ సా ఖేచర్యేకదోపేత్య పూతనా నందగోకులమ్ । యోషిత్వా మాయయాత్మానం ప్రావిశత్కామచారిణీ ॥ ౪ ॥ తాం కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం బృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమామ్ । సువాససం

దానీం త్వయా న దుఃఖం భావనీయం - మృతానాం వియుక్తానామపి చ - కాలాంతరే దర్శన గమాగవిరాగ సంభవాత్ - అస్మదాదిభిరపి కాలాంతరే తద్విరహే గే సత్యపి - నందస్య దైవీ వాగేషా భావిసూచికా ॥ ౩౦ ॥ తాం బుధ్వా వసుదేవో దుఃఖం త్యక్త్వా నందమాహ ॥ కర ఇతి ॥ ... యాపృష్ఠాః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ షష్ఠే సఖ్యుర్గిరా నందో వ్రజం గచ్ఛన్ మృతాం పథి । దృష్ట్వా తు రాక్షసీం తస్యా మృత్యుం శ్రుత్వా తు విస్మితః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ శ్రీకృష్ణవియోగశంకమానం రాజానం ప్రతి - అవిషయే ప్రవృత్తా - సైవ మరిష్యతీతి సూచయన్నాహ ॥ నేతి ॥ యత్ర శ్రీకృష్ణస్య శ్రవణాదీని సంతి - తత్ర వతా సాం శక్తిః - సా న తస్మిన్నైవసతి - కా శంకేతి భావః ॥ ౩ ॥ సేతి ॥ యోషిత్వా వేష తో వరాం నారీమివ ఆత్మానం విధాయ గోపిత్వేతి పాఠాంతరే ఆత్మానం తిరోధాయేత్యర్థః నను తత్ర నిర్గజ్ఞాని వినా కథం కామచరతీ - కథం పరసద్మ ప్రవిష్టా - అత ఆహ - కామచారిణీతి - సహ కామచారిణీ మనితివం చిత్రమిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ తామితి ॥ తాం వనితాం - పతిం ద్రష్టుం ఆగతాం అతిరూపవతీం శ్రియమివ - గోపా ద్రష్టుం సతేర్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః - శ్రీసామ్యార్థాని విశేషణాని - కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం - కేశబంధః కేశపాశః తస్మిన్ - విన్యస్తమల్లికాకుసుమాం - బృహతా నితంబేన స్తనాభ్యాంచ - ఉభయతః ఆక్రాంతమివ కృచ్ఛ్రం కృశం మధ్యముదరం యస్యాస్తాం - సువాససం రమణీ

యో వాససీ యస్యాస్తాం। కంపితాః కర్ణభూషణానాం త్విషా ఉల్లసద్భిః కుంతలైః మండితమాననం యస్యాస్తాం॥ ౫॥ వల్గ్వితి॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైః వల్గు రమ్యం స్మితం యేషు తైరేతథాభూతా అపాంగవిసర్గా యేషు తైః వీక్షితైః వ్రజౌకసాం మనోహరంతీం। అతో గోపాః స్పృష్టమనసః స్వైరం న నివారితవంత ఇత్యుక్తం భవతి। గోప్యశ్చ శ్రియమివ మత్వా తూష్ణీమాసన్। అతః కేనాప్యనివారితా సతీ ప్రవివేశేతి భావః॥ ౬॥ బాలగ్రహ ఇతి॥ బాలగ్రహః పూతనా అసదంతకం బాలం దదర్శ। అసతామంతకం దృష్ట్వా తథాపి న బిభేతి। తత్ర హ ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం బాలనాట్యేన ప్రతిచ్ఛన్నం తిరోహితం నిజముదురు తేజో యేన తం। తమివ భసి భస్మని ఆహితమగ్నిమివేతి భావః॥ ౭॥ విబుద్ధ్యేతి॥ చరాచరాత్మత్వాదేవ తాం విబుద్ధ్య నిమీలితేక్షణః అస॥ ౮॥ మహేశ్వరత్వేపీతి॥ స్వయమనంతం దుష్టానామంతకం। సా అంకమారోపయత్ బాలమితి మత్వా। యథా ఉరగం సుప్తం అబుద్ధిశ్చాసౌ రజ్జుధీశ్చ సః అజ్ఞానతో రజ్జుబుద్ధ్యా గృహ్ణతి యథా తద్వదితి॥ ౯॥ నను యశోదారోహిణ్యౌ తాం కథం నన్యవారయతాం తత్రాహ॥ తామితి॥ వ మం... తీక్ష్ణచిత్తాం అతివామచేష్టితం యస్యాస్తాం। వరస్త్రియంచ సహసైవ అంతరా గృహమధ్యే వీక్ష్య అంతః స్థైత్యేన బహిర్మార్దవేన దృష్టాంతః కోశపరిచ్ఛదాసివత్ మృదుచిత్రచర్మమయః కోశః పరిచ్ఛదః ఆవరణం యస్య అసేః ఖడ్గస్య తద్వత్ తత్ప్రభయా చ ధర్షితే అభిభూతే

కంపితకర్ణభూషణత్విషోల్లసత్కుంతలమండితాననామ్॥ ౫॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైర్మనోహరంతీం వనితాం వ్రజౌకసామ్। అమంసతాంభోజకరేణ రూపిణీం గోప్యః శ్రియం ద్రష్టుమివాగతాం పతిమ్॥ ౬॥ బాలగ్రహస్తత్ర విచిన్వతీ శిశూన్ యదృచ్ఛయా నందగృహేఽసదంతకమ్। బాలం ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం దదర్శ తల్పేఽగ్నిమివాహితం భసి॥ ౭॥ విబుద్ధ్య తాం బాలకమారికాగ్రహం చరాచరాత్మా స నిమీలితేక్షణః। ఆజ్ఞాయమానోఽథ హరిర్నిశాచరీం నిసర్గవిజ్ఞాతజగద్విచేష్టితః॥ ౮॥ మహేశ్వరత్వేపి చ బాలభావం ప్రభావయన్ కించిదువాచ న ప్రభుః॥ అనంతమారోపయదంకమంతకం యథోరగం సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీః॥ ౯॥ తాం తీక్ష్ణచిత్తామతివామచేష్టితాం వీక్ష్యాంతరా కోశపరిచ్ఛదాసివత్। వరస్త్రియం తత్ప్రభయా చ ధర్షితే నిరీక్ష్యమాణే జననీ అతిష్ఠతామ్॥ ౧౦॥ తస్మిన్ స్తనం దుర్జరవీర్యముల్బణం ఘోరాంకమాదాయ శిశోర్దదావథ। గాఢం కరాభ్యాం భగవాన్ ప్రపీడ్య తత్ప్రాణైః సమం రోషసమన్వితోఽపిబత్॥ ౧౧॥ సా ముంచ ముంచాలమితి ప్రభాషిణీ నిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణి। వివృత్య నేత్రే చరణౌ భుజౌ ముహుః ప్రస్విన్నగాత్రా క్షిపతీ రురోద హ॥ ౧౨॥ తస్యాః స్వనేనాతిగభీరరంహసా సాద్రిర్మహీ ద్యౌశ్చ చచాల సగ్రహా। రసా దిశశ్చ ప్రతినేదిరే జనాః పేతుః క్షితౌ వజ్రనిపాతశంకయా॥ ౧౩॥ నిశాచరీత్థం వ్యథితస్తనా వ్యసుర్వ్యాదాయ కేశాంశ్చరణౌ భుజావపి। ప్రసార్య గోష్ఠే నిజరూపమాస్థితా వజ్రాహతో వృత్ర ఇవాపతన్నృప॥ ౧౪॥ పతమానోఽపి తద్దేహస్త్రిగవ్యూత్యంతరద్రుమాన్। చూర్ణయామాస రాజేంద్ర మహదాసీత్తదద్భుతమ్॥ ౧౫॥ ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం గిరికందరనాసికమ్। గండశైలస్తనం రౌద్రం ప్రకీర్ణారుణమూర్ధజమ్॥ ౧౬॥ అంధ

అహమస్య జననీతి యా వేతి మోహితే చ సత్యౌ జననీ జనన్యౌ నిరీక్షమాణే ఏవ కేవలమతిష్ఠతాం న తు నివారితవత్యౌ॥ ౧౦॥ తస్మిన్నితి॥ దుర్జరం వీర్యం విషం యస్మిన్ తం స్తనం తం శ్రీకృష్ణం అంకమాదాయ తస్మై శిశవే దదౌ అథ అనంతరం ... కేవలం విషమపథ్యమితి మత్వైవ తస్యాః ప్రాణైస్సహాపిబత్॥ ౧౧॥ సేతి॥ చరణౌ భుజౌ చ ముహుర్ముహుః ... యత్ప్రాణిగాత్రాణి యస్యాస్సా॥ ౧౨॥ తస్యా ఇతి॥ రసా రసాతలానిచ॥ ౧౩॥ నిశాచరీతి॥ వ్యాదాయ ము... తా మరణసమయే తాసత్యం న యుజ్యత ఇతి భావః। వికీర్య్యేతి పాఠాంతరే కేశాన్ వికీర్య్య చరణౌ భుజౌ చ ప్రసార్య ... మాన ఇతి॥ పతన్నపి తస్యాః దేహః త్రిగవ్యూతిమధ్యవర్తినో ద్రుమాంశ్చూర్ణీ చకార॥ ౧౫॥ ఈషేతి॥ ఈషామాత్ర ... ఈషా లాంగలదండః తత్ప్రమాణా ఉగ్రా దంష్ట్రా యస్మిన్ తత్తథాభూతమాస్యం యస్మిన్ తత్ సంత్రాసహేతుత్వా ... వినాశినస్త్రీ గిరికందరవత్ నాసికే యస్మిన్ తత్ గిరేః చ్యుతౌ స్థూలోపలావివ స్థూలౌ స్తనౌ యస్మిన్ తత్ రౌద్రం ఘోరం ప్రకీర్ణా అరుణా మూర్ధజా యస్మిన్ తత్॥ ౧౬॥ అంధకూపేతి॥ అంధకూపావివ గంభీరే అక్షిణీ యస్మిన్ తత్ పులినవదారోహం జఘనం ... ద్యాః సేతుబంధవత్ భుజౌ ఊరూ అంఘ్రీ చ యస్మిన్ తత్ శూన్యతోయహ్రదవదుదరం యస్మిన్ తత్॥ ౧౭॥ ప్రాచర...

...దర్శనేనాతత్రసురిత్యాహ ॥ సంతత్రసురితి ॥ తస్యా నిఃసృతం అతిభయంకరశబ్దః - తేన భిన్నా నిర్భిన్నకర్ణమస్తకా ఇత్యా... ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ గోమూత్రేణేతి ॥ ద్వాదశాంగేషు లలాటాదిషు - కేశవాదిద్వాదశనామభిః ॥ ౨౧ ॥ అనాచాంతా ఏవ ప్రథమం ... సంస్పృష్టజలం కరతలం కృత్వా - కించిదంగుష్ఠాగ్రావసానే ఏవ స్తాన్ప్రత్యంగబీజన్యాసమకుర్వతేత్యాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ సంస్పృష్టసలిలాః - ...చాంతాః - ఆత్మని ప్రథమం అంగేషు కరయోశ్చ పృథక్ - అజాద్యేకాదశబీజానాం మధ్యే ... అంగుష్ఠాగ్రాణి కరద్వయసంధిషు చత్వారి ... చత్వారి - తథాంఘ్ర్యాదావేకైకస్మిన్నంగే - అజాద్యేకైకం బీజం న్యస్య - బాలస్యాప్యంగేషు తథైవ కుర్వత ॥ ౨౨ ॥ అవ్యాదితి ॥ అంఘ్రిం - జానునీ - భుజం భుజౌ - కం శిరః ॥ ౨౩ ॥ తథా దిక్షు రక్షామకుర్వన్నిత్యాహ ॥ చక్రీతి ॥ చక్రసహితో హరిస్తవాగ్ర...

కూపగభీరాక్షం పులినారోహభీషణమ్ । బద్ధసేతుభుజోర్వంఘ్రి శూన్యతోయహ్రదోదరమ్ ॥ ౧౭ ॥ సంతత్రసుః స్మ తద్వీక్ష్య గోపా గోప్యః కళేబరమ్ । పూర్వం తు తన్నిఃస్వనితభిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః ॥ ౧౮ ॥ బాలం చ తస్యా ఉరసి క్రీడంతమకుతోభయమ్ । గోప్యస్తూర్ణం సమభ్యేత్య జగృహుర్జాతసంభ్రమాః ॥ ౧౯ ॥ యశోదారోహిణీభ్యాం తాః సమం బాలస్య సర్వతః । రక్షాం విదధిరే సమ్యగ్గోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః ॥ ౨౦ ॥ గోమూత్రేణ స్నాపయిత్వా పునర్గోరజసార్భకమ్ । రక్షాం చక్రుశ్చ శకృతా ద్వాదశాంగేషు నామభిః ॥ ౨౧ ॥ గోప్యః సంస్పృష్టసలిలా అంగేషు కరయోః పృథక్ । న్యస్యాత్మన్యథ బాలస్య బీజన్యాసమకుర్వత ॥ ౨౨ ॥ అవ్యాదజోఽంఘ్రి మణిమాంస్తవ జాన్వథోరూ యజ్ఞోఽచ్యుతః కటితటం జఠరం హయాస్యః । హృత్కేశవస్త్వదుర ఈశ ఇనస్తు కంఠం విష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరః కమ్ ॥ ౨౩ ॥ చక్ర్యగ్రతః సహగదో హరిరస్తు పశ్చాత్ త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీ మధుహాజనశ్చ । కోణేషు శంఖ ఉరుగాయ ఉపర్యుపేంద్రస్తార్క్ష్యః క్షితౌ హలధరః పురుషః సమంతాత్ ॥ ౨౪ ॥ ఇంద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోఽవతు । శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తం మనో యోగేశ్వరోఽవతు ॥ ౨౫ ॥ పృశ్నిగర్భస్తు తే బుద్ధిమాత్మానం భగవాన్ పరః । క్రీడంతం పాతు గోవిందః శయానం పాతు మాధవః ॥ ౨౬ ॥ వ్రజంతమవ్యాద్వైకుంఠ ఆసీనం త్వాం శ్రియః పతిః । భుంజానం యజ్ఞభుక్పాతు సర్వగ్రహభయంకరః ॥ ౨౭ ॥ డాకిన్యో యాతుధాన్యశ్చ కూశ్మాండా యేఽర్భకగ్రహాః । భూతప్రేతపిశాచాశ్చ యక్షరక్షోవినాయకాః ॥ ౨౮ ॥ కోటరా రేవతీ జ్యేష్ఠా పూతనా మాతృకాదయః । ఉన్మాదా యే హ్యపస్మారా దేహప్రాణేంద్రియద్రుహః ॥ ౨౯ ॥ స్వప్నదృష్టా మహోత్పాతా వృద్ధా బాలగ్రహాశ్చ యే । సర్వే నశ్యంతు తే విష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః ॥ ౩౦ ॥ ఇతి ప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణమ్ । పాయయిత్వా స్తనం మాతా పర్యంకే సన్న్యవేశయత్ ॥ ౩౧ ॥ తావన్నందాదయో గోపా మథురాయా వ్రజం గతాః । విలోక్య పూతనాదేహం బభూవురతివిస్మితాః ॥ ౩౨ ॥ నూనం బతర్షిః సంజాతో యోగేశో వా సమాస సః । స ఏవ దృష్టో హ్యుత్పాతో యదాహానకదుందుభిః ॥ ౩౩ ॥ కళేబరం పరశుభిశ్ఛిత్త్వా తత్తే వ్రజౌకసః । దూరే క్షిప్త్వావయవశో న్యదహన్కాష్ఠవేష్టితమ్ ॥ ౩౪ ॥ దహ్యమానస్య దేహస్య ధూమశ్చాగురుసౌరభః । ఉత్థితః కృష్ణనిర్భుక్తసపద్యాహతపాప్మనః ॥ ౩౫ ॥ పూతనా లోకబాలఘ్నీ రాక్షసీ రుధిరాశనా । జిఘాంసయాపి హరయే స్తనం దత్త్వాప సద్గతిమ్ ॥ ౩౬ ॥ కిం పునః శ్రద్ధయా భక్త్యా కృష్ణాయ పరమాత్మనే । యచ్ఛన్ప్రియతమం కిం ను రక్తాస్తన్మాతరో యథా ॥ ౩౭ ॥ పద్భ్యాం భక్తహృదిస్థాభ్యాం వంద్యాభ్యాం లో...

...తోఽస్తు సహగదో గదాసహితో హరిస్తవ పశ్చాదస్తు - త్వత్పార్శ్వయోర్ధనుర్ధరో మధుహా - అసిధరః అజనశ్చ - శంఖః ఉరుగాయః - చతుష్కోణేషు - క్షితౌ అధస్తాత్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం బాహ్యరక్షాం కృత్వాంతరంగానపి రక్షన్నిత్యాహ ॥ ఇంద్రియాణీతి ॥ ౨౫ ॥ పృశ్నిగర్భ ఇతి ॥ ఆత్మానమహంకారం ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ సన్న్యవేశయత్ శాయయామాస ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ విస్మయమేవాహ ॥ నూనమితి ॥ బతేతి విస్మయే - సంప్రత్యంశః బుద్ధిః - తపఃప్రభావాత్ - యోగేశో జ్ఞానీ వా సమభ్యగాత్ యతః స ఏవ దృష్ట ఇతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ విస్మయాంతరమేవాహ ॥ దహ్యమానస్యేతి ॥ కృష్ణేన నిర్భుక్తైః అత ఏవ సపద్యాహతః పాప్మా యస్య ॥ ౩౫ ॥ ప్రసంగాత్ కైముతికన్యాయేన భక్తివైభవమాహ ॥ పూతనేతి ॥ ౩౬ ॥ కిమితి ॥ శ్రద్ధయా ఆస్తిక్యేన భక్త్యా ప్రేమ్ణా ... తన్మాతర ఇతి యత్పాపహరణే లోకత్రా...

బహువచనం · గోగోపీనాం స్తన్యాత్ అరోచకభవన్నితి ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ య ఇతి ॥ ఏతత్పూతనామోక్షం ఆర్భకం అర్భకచరితం · కింభూతం పూతనామోక్షం ఇతి ॥ శ్లో॥ అత్తుం దైత్యకులానీశః పూతనాయాః స్వయం విభురాత్ । స్తన్యపోషణతః ప్రాణైః ప్రాణాపహుతిముకల్పయత్ ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ ఉత్థానే శకటం పాదేనాస్పృశ్య భగ్నం ... దర్శయన్ విశ్వమాస్యే చ కృష్ణః క్రీడతి సప్తమే ॥ కృష్ణార్భకసదాసింధుసంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తదేవ సం ప్రష్టుం రాజాన్యదభినందతి ॥ యేనేతి ॥ యేనయేనమత్స్యాద్యవతారేణాపి · యానియాని కర్మాణి కర్ణరమ్యాణి కర్ణసుఖావహాని · మనోజ్ఞాని మనఃప్రీతికరాణి చ · భవంతి ॥౧॥ తథాపి ॥ యదితి ॥ యచ్ఛృణ్వతః · పుంసః సుపుత్రస్య · అరతిః మనోగ్లానిః · తృష్ణాలభూతా · వివిధా తృష్ణా చ · అపగచ్ఛతి · తథా సత్త్వశుద్ధిః హరిభక్తిః · హరిదాససఖ్యాని చ · భ

కవందితైః । అంకం యస్యాస్సమాక్రమ్య భగవానపిబత్ స్తనమ్ ॥ ౩౭ ॥ యాతుధాన్యపి సా స్వర్గమవాప జననీగతిమ్ । కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాః కిము గావోఽనుమాతరః ॥ ౩౮ ॥ పయాంసి యాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలమ్ । భగవాన్ దేవకీపుత్రః కైవల్యాద్యఖిలార్థదః ॥ ౪౦ ॥ తాసామవిరతం కృష్ణే కుర్వతీనాం సుతేక్షణమ్ । న పునః కల్పతే రాజన్ సంసారోఽజ్ఞానసంభవః ॥ ౪౧ ॥ కటధూమస్య సౌరభ్యమవఘ్రాయ వ్రజౌకసః । కిమిదం కుత ఏవేతి వదంతో వ్రజమాయయుః ॥ ౪౨ ॥ తే తత్ర వర్ణితం గోపైః పూతనాగమనాదికమ్ । శ్రుత్వా తన్నిధనం స్వస్తి శిశోశ్చాసన్ సువిస్మితాః ॥ ౪౩ ॥ నందస్స్వపుత్రమాదాయ ప్రేత్యాగతముదారధీః । మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరమాం ముదం లేభే కురూద్వహ ॥ ౪౪ ॥ య ఏతత్పూతనామోక్షం కృష్ణస్యాద్భుతమార్భకమ్ । శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యో గోవిందే లభతే రతిమ్ ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్ఠోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

విష్ణురాతః ॥ యేనయేనావతారేణ భగవాన్ హరిరీశ్వరః । కరోతి కర్ణరమ్యాణి మనోజ్ఞాని చ నః ప్రభో ॥ ౧ ॥ యచ్ఛృణ్వతోఽపైత్యరతిర్వితృష్ణా సత్త్వం చ శుధ్యత్యచిరేణ పుంసః । భక్తిర్హరౌ తత్పురుషే చ సఖ్యం తదేవ హారం వద మన్యసే చేత్ ॥ ౨ ॥ అథాన్యదపి కృష్ణస్య తోకాచరితమద్భుతమ్ । మానుషం లోకమాసాద్య తజ్జాతిమనురుంధతః ॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవే జన్మర్క్షయోగే సమవేతయోషితామ్ । వాదిత్రగీతద్విజమంత్రవాచకైశ్చకార సూనోరభిషేచనం సతీ ॥ ౪ ॥ నందస్య పత్నీ కృతమజ్జనాదికం విప్రైః కృతస్వస్త్యయనం సుపూజితైః । అన్నాద్యవాసస్స్రగభీష్టధేనుభిస్సంజాతనిద్రాక్షమశీశయచ్ఛనైః ॥ ౫ ॥ ఔత్థానికౌత్సుక్యమనా మనస్వినీ సమాగతాన్ పూజయతీ

❁ శకటభంజనఘట్టః. ❁

వ్రజౌకసః । నైవాశృణోద్వై రుదితం సుతస్య సా రుదన్ స్తనార్థీ చరణావుదక్షిపత్ ॥ ౬ ॥ అధశ్శయానస్య శిశోరనోఽల్పకప్రవాళమృద్వంఘ్రిహతం వ్యవర్తత । విధ్వస్తనానారసకుప్యభాజనం వ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరమ్ ॥ ౭ ॥ దృష్ట్వా యశోదాప్రముఖా వ్రజస్త్రియ ఔత్థానికే కర్మణి యాస్సమాగతాః । నందాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాః కథం స్వయం వై శకటం విపర్యగాత్ ॥ ఇతి బ్రువంతోఽతి

వంతి తదేవ హారం హారిచరితం · మనోహారం వా · వద ॥ ౨ ॥ తథా అనుగ్రహం యది కరోషీతి · అత్యౌత్సుక్యేన పునర్విజ్ఞాపయతి ॥ అథేతి ॥ అనురుంధతః అనుకుర్వతః ॥ ౩ ॥ కదాచిదితి ॥ ఉత్థానం శిశోరంగపరివర్తనం తత్ర కరణీయకౌతుకాప్లవే ఉత్సవాభిషేకే తథా తస్మిన్నేవ దినే జన్మర్క్షస్యాపి యోగే సతి అతః సమవేతయోషితాం మిళితపురంధ్రీణాం మధ్యే · వాదిత్రాదిభిః శోభితమభిషేచనం · యశోదా చకార ॥ ౪ ॥ నందస్యేతి ॥ అన్నాదిభిః సుపూజితైః విప్రైః · కృతమంగళం · సంజాతనిద్రే అక్షిణీ యస్య తం అశీశయత్ శాయితవతీ ॥ ౫ ॥ ఔత్థానికేతి ॥ శకటస్యాధస్తాత్ ప్రేంఖే ఉదక్షిపత్ ఊర్ధ్వం చాలితవాన్ ॥ ౬ ॥ అధశ్శయానస్యేతి ॥ తదధశ్శయానస్య శిశోః అల్పకశ్చాసౌ ప్రవాళవన్మృదుశ్చ యోంఘ్రిః · తేన హతం · అనః శకటం వ్యవర్తత విపరీతముపతత్ · కథం విధ్వస్తాని నానారసవంతి కుప్యభాజనాని స్వర్ణరజతవ్యతిరిక్తకాంస్యాదిమయాని యథా భవతి తథా · చక్రే చ అక్షశ్చ చక్రాక్షౌ · వ్యత్యస్తౌ చక్రాక్షౌ యస్మిన్ · విభిన్నః కూబరో యుగంధరో యస్మిన్ తత్ స్వతచ్ఛ యథా భవతి తథా వ్యవర్తతేతి ॥ ౭ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ అద్భుతదర్శనేన ఆకులా బభూవుః · తదేవాహ · కథమి

విపర్యగాత్ విపరీతము పతత్ ॥౮॥౯॥ నేతి॥ న శ్రద్దధిరే విశ్వాసం న జగ్ముః - ఉత అపి బాలస్యైతన్న సంభవతి. వివేక బాలాః కింబా ఘ్నంతి ॥౧౦॥ రుదంతమితి॥ తద్వాక్యైర్మంత్రసూక్తైః రక్షాం కృత్వా ॥౧౧॥ ... విదం బయన్తి వాహా ॥ పూర్వవదితి ॥ బలిభిః సహ ... అక్షతకుశాంబుభిస్సహితం - సపరికరం యథా పూర్వం స్థాపితం విప్రాః దధ్యాదిభిరర్చయామాసుః - ... ॥౧౨॥ య ఇతి॥ అసూయా గుణేషు దోషావిష్కరణం - ఈర్ష్యా పరోత్కర్షాసహనం ... కృతాః ... ॥౧౩॥ ఇతీతి॥ సామర్గ్యజుర్భిరుపాకృతైస్సంస్కృతైః పవిత్రౌషధయో ... జలైర్ద్విజోత్తమైః కర్తృభిరభిషిచ్య అభిషేకం కారయిత్వా ॥౧౪॥ వాచయిత్వేతి॥ హుత్వా హావయిత్వా॥ ౧౫॥ గా ఇతి॥ గాశ్చ ప్రాదాత్ - తే చ విప్రాః - అన్వయుంజత ఆశిషః అయుంజన్ - తే తదన్వయురితి పాఠాంతరే - తతం తద్గత్వా ... స్వీకృతవంత ఇత్యర్థః -

విషాద మోహితాజనాస్సమంతాత్పరివవ్రుశ్చార్తవత్ ॥౮॥ ఊచురవ్యవసితమతీన్గోపాన్గోపీశ్చ బాలకాః । రుదతానేన పాదేన క్షిప్తమేతన్నసంశయః ॥౯॥ న తే శ్రద్దధిరే గోపా బాలభాషితమిత్యుత । అప్రమేయం బలం తస్య బాలకస్య న తే విదుః ॥౧౦॥ రుదంతం సుతమాదాయ యశోదా గ్రహశంకితా । కృత్వా స్వస్త్యయనం విప్రైస్సూక్తైః స్తనమపాయయత్ ॥౧౧॥ పూర్వవత్ స్థాపితం గోపైర్బలిభిస్సపరిచ్ఛదమ్ । విప్రా హుత్వార్చయాంచక్రుర్దధ్యక్షతకుశాంబుభిః ॥౧౨॥ యేఽసూయానృతదంభేర్ష్యాహింసామానవివర్జితాః । న తేషాం సత్యశీలానామాశిషో విఫలాః కృతాః ॥౧౩॥ ఇతి బాలకమానీయ సామర్గ్యజురుపాకృతైః । జలైః పవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్య ద్విజోత్తమైః ॥ ౧౪ ॥ వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం నందగోపస్సమాహితః । హుత్వా చాగ్నిం ద్విజాతిభ్యః ప్రాదాదన్నం మహాగుణమ్ ॥౧౫॥ గాశ్చ సర్వగుణోపేతా వాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః । ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయ ప్రాదాత్తే చాన్వయుంజత ॥౧౬॥ విప్రా మంత్రవిదో యుక్తాస్తైర్యాః ప్రోక్తాస్తదాశిషః । తా నిష్ఫలా భవిష్యంతి న కదాచిదపి ధ్రువమ్ ॥౧౭॥ ఏకదారోహమారూఢం లాలయంతీ సతీ సుతమ్ । గరిమాణం శిశోర్వోఢుం న సేహే గిరి

❁ తృణావర్తాఖ్యాసుర సంహారఘట్టః. ❁

కూటవత్ ॥౧౮॥ భూమౌ నిధాయ తం గోపీ విస్మితా భారపీడితా । మహాపురుషమాదధ్యౌ జగతామాస కర్మసు ॥౧౯॥ దైత్యో నామ్నా తృణావర్తః కంసభృత్యః ప్రచోదితః । చక్రవాతస్వరూపేణ జహారాసీనమర్భకమ్ ॥ ౨౦॥ గోకులం సర్వమావృణ్వన్ముష్ణంశ్చక్షూంషి రేణుభిః । ఈరయన్ సుమహాఘోరశబ్దేన ప్రదిశో దశ ॥౨౧॥ ముహూర్తమభవద్గోష్ఠం రజసా తమసావృతమ్ । సుతం యశోదా నాపశ్యత్తత్ర న్యస్తవతీ యతః ॥ ౨౨ ॥ నాపశ్యత్కశ్చిదాత్మానం పరం చాపి విమోహితః । తృణావర్తనిసృష్టాభిశ్శర్కరాభిరుపద్రుతః ॥౨౩॥ ఇతి ఖరపవనచక్రపాంసువర్షే సుతపదవీమబలావిలక్ష్య మాతా । అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భువి పతితా మృతవత్సకా యథా గౌః ॥ ౨౪ ॥ రుదితమనునిశమ్య తత్ర గోప్యో భృశమనుతప్తధియోఽశ్రుపూర్ణముఖ్యః । రురుదురనుపలభ్య నందసూనుం పవన ఉపారతపాంసువర్షవేగే ॥ ౨౫ ॥ తృణావర్తశ్శాంతరయో వాత్యారూపధరో హరన్ । కృష్ణం నభో గతో గంతుం నా

ద్వా - శతం శతసంఖ్యాకాః - తే విప్రా ఇతి॥ ౧౬॥ విప్రా ఇతి ॥ తాః తథైవ భూయురిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ఉత్థిత్యభ్యుదయే ... శకటం వ్యా ... లీలయా । తృణావర్తం పదాపీడ్య ... ఘాతయదర్భకః ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౧౭॥ ఏకదేతి॥ ఆరోహమత్సంగం ॥౧౮॥ భూమావితి ॥ తృణావర్తాఖ్యాసురభృత్యుపరిహారాయ కృష్ణేనైవాత్మన ఉత్సంగాదుత్తారాయ చ - కృతం భారమజానతీ ఉత్పాతశంకయా మహాపురుషమాదధ్యౌ శ్రీకృష్ణోదరవర్తినాం జగతాం భారేణ పీడితా విస్మితా చ సతీ - యద్వా - జగతాం మధ్యే కర్మసు ఆసక్తా ... ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోకులమితి ॥ ఈరయన్నాదయన్నిత్యర్థః - పూరయన్నిత్యపి పాఠాంతరం॥ ౨౧॥ .... ముహూర్తమితి । యతః యత్ర - న్యస్తవతీ తత్ర తస్మిన్ స్థానే - నాపశ్యత్ ॥౨౨॥ ౨౩॥ ఇతీతి ॥ ఖరపవనచక్రాత్ - పాంసువర్షే సతి॥ ౨౪॥ రుదితమితి ॥ ఉపారతః శాంతః - పాంసువర్షస్య వేగో యస్మిన్ - తథాభూతే పవనే సతి - తత్ర తస్యా రుదితం - అనునిశమ్య - గోప్యో రురుదుః॥ ౨౫॥ తృణావర్త ఇతి ॥ వాత్యా చక్రవాతః - తద్రూపధరః - కృష్ణం హరన్ - శాంతరయః - కథంచిన్నభో గతః తతః పరం

గంతుం భారాతిరేకాన్నాశక్నోదిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ తమితి ॥ గురుమత్తయా అతిగౌరవేణ భారేణ తం అశ్మానం ఉపవర్ణితప్రాయం - మన్యమానః తేనైవ ఆత్మనో గలే గృహీతః - తం త్యక్తుమిచ్ఛన్నపి - నాశక్నోదిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణమితి ॥ తస్యోరసి లంబమానం కృష్ణమాదాయ - మాత్రే ప్రతిహృత్య సమర్ప్య - విస్మితాః స్వబభూవురితి - విహాయసా గగనమార్గేణ - పురుషాదేన తృణావర్తేన - నీతం తథాపి మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తం - పునర్లబ్ధ్వా మోదం ప్రాపురిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౩౦ ॥ గోప్య ఇతి ॥ పరస్పరం హాసకథామాహుః అహో బతేతి - నివృత్తిం గమితో మృత్యుం ప్రాపితః ॥ ౩౧ ॥ కోఽత్ర విస్మయః - యుజ్యత ఏవైతదితి తే స్వయమేవ విచారమాహుః ॥ హింస్ర ఇతి ॥ సః స్వాధిః - చీర్ణం కృతం - పూర్తం వాపీకూపతటాకాదినిర్మాణం - ఇష్టం యజ్ఞాగ్నిహోత్రాది - దత్తం దానం ॥ ౩౨ ॥ యదితి ॥ సంపరేతః మృతః - ప్రణయన్ హర్షయన్ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ శ్లో॥ తృణావర్తాగమే దృష్టగౌరవాశంకినం ప్రభూన్ । బోధయన్ దర్శయామాస

శక్నోద్భూరిభారభృత్ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మానం గురుమత్తయా । గలే గృహీత ఉత్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకమ్ ॥ ౨౭ ॥ గలగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః । అవ్యక్తరావో న్యపతత్సహబాలో వ్యసుర్వ్రజే ॥ ౨౮ ॥ తమంతరిక్షాత్పతితం కరాళం విశీర్ణసర్వావయవం శిలాయామ్ । పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదంత్యో దదృశుస్సమేతాః ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణం చ తస్యోరసి లంబమానమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః । తం స్వస్తిమంతం పురుషాదనీతం విహాయసా మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్ ॥ ౩౦ ॥ గోప్యశ్చ గోపాః కిల నందముఖ్యా లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదమ్ । అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః ॥ ౩౧ ॥ హింస్రః స్వపాపేన విహింసితః ఖలః సాధుస్సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే । కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం పూర్తేష్టదత్తముత భూతసౌహృదమ్ ॥ ౩౨ ॥ యత్సంపరేతః పునరేవ బాలకో దిష్ట్యా స్వబంధూన్ ప్రణయన్నుపస్థితః ॥ ౩౩ ॥ దృష్ట్వాద్భుతాని బహుశో నందగోపో బృహద్వనే । వసుదేవవచో భూయో మానయామాస వి

స్తన్యపానసమయే జృంభణవ్యాజేన మాత్రే విశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః.

స్మితః ॥ ౩౪ ॥ ఏకదార్భకమాదాయ స్వాంకమారోప్య భామినీ । ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నేహపరిప్లుతా ॥ ౩౫ ॥ పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితమ్ । ముఖం లాలయతీ రాజన్ జృంభతో దదృశే జగత్ ॥ ౩౬ ॥ ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాః సూర్యేందువహ్నిశ్వసనాంబుధీంశ్చ । ద్వీపాన్నగాంస్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజంగమాని ॥ ౩౭ ॥ సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్ సంజాతవేపథుః । సంమీల్య మృగశావాక్షీ నేత్రే చాసీత్సువిస్మితా ॥ ౩౮ ॥

❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❋❋❋

శ్రీబాదరాయణిః ॥ గర్గః పురోహితో రాజన్ యదూనాం సుమహాతపాః । వ్రజం జగామ నందస్య వసుదేవప్రచోదితః ॥ ౧ ॥ తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః । ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపాతపురస్సరమ్ ॥ ౨ ॥ సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిమ్ । నందయిత్వాఽబ్రవీద్బ్రహ్మన్ పూర్ణస్య కరవామ కిమ్ ॥ ౩ ॥ మహద్విచలనం నౄణాం గృహిణాం దీనచేతసామ్ । నిఃశ్రేయసాయ భగవన్నాన్యథా కల్పతే క్వచిత్ ॥ ౪ ॥ జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తద్జ్ఞానమతీంద్రియమ్ । ప్ర

జృంభమాణో ముఖే జగత్ ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ఏకదేతి ॥ ౩౫ ॥ పీతేతి ॥ పీతమస్యాస్తీతి పీతః - తత్ప్రాయః పీతప్రాయః పీత-విదితాదిశబ్దానాం పానాదిమతి వృత్తిప్రసక్త్యా ద్విభక్త్రా ప్రాతర్ ఇత్యాదివత్ - యద్వా - పీతప్రాయః స్తనో యేనేత్యుత్తరపదలోపసమాసో వా ॥ ౩౬ ॥ ఖమితి ॥ ఖం స్వర్గాకాశం - నగాన్ గిరీన్ - తద్దుహితౄః నదీః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❋ ❋

శ్లో॥ అష్టమే నామకర్మాస్య హరేః క్రీడా కుమారవత్ । మృద్భక్షణనిమిత్తేన విశ్వరూపం నిరూప్యతే ॥ విశ్వరూపాది బాలస్య నిశమ్య శంకినః పితుః । నామకృద్గర్గవాక్యేన నిజం తత్త్వమసూచయత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ పూర్ణశ్చేత్కిం సంధినా గృహమాగతస్తత్రాహ ॥ మహద్విచలనమితి ॥ మహతాం స్వాశ్రమాద్యత్ర విచలనం న స్వార్థం కింతు గృహిణాం మంగలాయ నను తర్హి తవ మహద్దర్శనార్థం కిమిత్యేకిన ఇత్యంతత్రాహ - దీనచేతసాం కృపణానాం గృహమపి గృహం త్యక్తుమశక్నువతామిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ త్వయా బాలయోర్నామకరణాది

కరణీయమితికర్తుం-తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ॥ జ్యోతిషామితి॥ యదతీంద్రియజ్ఞానసాధకం జ్యోతిషామయనం జ్యోతిఃపాదకం-జ్యోతిశ్శాస్త్రమిత్యర్థః తత్సాక్షాద్భవతా ప్రణీతం- యేనఅన్యోపిపుమాన్ - పరావరం - పరంకారణం ప్రాక్తనజన్మకృతంకర్మ అపరం కార్యంఅస్మిన్జన్మనిఫాలితఫలం-తద్వేద-అతఃకర్తుంచ జాతకే॥ శ్లో॥ యదువంశీయమస్యజన్మనిశ్చత్వాత్తస్యకర్మణఃప్రాప్తిర్నిత్యంజయతీత్యాపి... తదుక్తమాహ॥ త్వంహీతి॥ బ్రహ్మజ్ఞానంత్రయీసర్వస్వం అతోనాముకరణాదిసంస్కారాన్ కర్తుమర్హసీత్యర్థః- నన్వేతద్యదుకులకరణీయమిదంకిమిత్యత్రాహ॥ గర్గాచార్యః॥ అత్యుక్త్వాహకంసంబంధం ప్రతి - గుప్తమిత్యాశంక్యాహ॥ యదూనామితి॥ భవతుతథాపి స్వమంత్రాగతతత్వాత్ పితృత్వాదితిదేవకసుతం మన్యతే దేవకీసుతమితి కంసోమస్యతీత్యర్థః॥౭॥ కంసఇతి॥ సముద్భుతకూరత్వాదికథంచిజ్జానాతు- తత్రవసుదేవస్య మిత్రః దేవక్యాంజాతఇతిమతోజానీయాత్తత్రాహ పాపమతిరిత్యాది॥౮॥ ఇతీతి॥ శ్లో॥ కింమయాహతయా మందే ఇత్యాది దేవకీవచఃశ్రుత్వా॥ శ్లో॥ దేవక్యా అష్టమోగర్భోన స్త్రీభవితుమర్హతీతి నిత్యం సంచింతయన్ సామ్యాస్యనస్యచిద స్త్రీత్వజ్ఞాత్వా. దేవక్యాస్సఖ్యంచింతయన్-త్వత్పుత్రోత్రవతీతిసంభావ్య- మత్సంస్కారకర్మణా- ఆగతాశంకః అగతాశంకా యస్యసః అపి

ణీతంభవతాయేనపుమాన్వేదపరావరమ్॥౫॥ త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రేష్ఠస్సంస్కారాన్కర్తుమర్హసి। బాలయోరనయోర్నౄణాంజన్మనాబ్రాహ్మణోగురుః॥౬॥ గర్గాచార్యః॥ యదూనామహమాచార్యఃఖ్యాతశ్చభువిసర్వతః। సుతంమయాసంస్కృతంతేమన్యతేదేవకీసుతమ్॥౭॥ కంసఃపాపమతిస్సఖ్యంతవచానకదుందుభేః। దేవక్యాఅష్టమోగర్భోనస్త్రీభవితుమర్హతి॥౮॥ ఇతిసంచింతయఞ్ఛ్రుత్వాదేవకీదారికావచః। అపిహంతాగతాశంకస్తర్హితన్నోనయోభవేత్॥౯॥ నందః॥ అలక్షితోస్మిన్రహసిమామకైరపిగోవ్రజే। కురుద్విజాతిసంస్కారంస్వస్తివాచనపూర్వకమ్॥౧౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంసంప్రార్థితోవిప్రస్స్వచికీర్షితమేవతత్। చకారనామకరణంగూఢోరహసిబాలయోః॥౧౧॥ అయంవైరోహిణీపుత్రోరమయన్సుహృదోగుణైః। ఆఖ్యాస్యతేరామఇతిబలాధిక్యాద్బలంవిదుః॥౧౨॥ యదూనామపృథగ్భావాత్సంకర్షణముశంత్యుత॥౧౩॥ ఆసన్వర్ణాస్త్రయోహ్యస్యగృహ్ణతోనుయుగంతనూః। శుక్లోరక్తస్తథాపీతఇదానీంకృష్ణతాంగతః॥౧౪॥ ప్రాగయంవసుదేవస్యక్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవఇతిశ్రీమానభిజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే॥౧౫॥ బహూనిసంతినామానిరూపాణిచసుతస్యతే। గుణకర్మానురూపాణితాన్యహంవేదనోజనాః॥౧౬॥ ఆధాస్యత్యేషవశ్శ్రేయోగోపగోకులనందనః। అనేనసర్వదుర్గాణియూయమంజస్తరిష్యథ॥౧౭॥ పురానేనవ్రజపతేసాధవోదస్యుపీడితాః। అరాజకేరక్ష్యమాణాజిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః॥౧౮॥ యఏతస్మిన్మహాభాగాఃప్రీతింకుర్వంతిమానవాః। నారయోభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః॥౧౯॥ తస్మాన్నందాత్మజోయంతేనారాయణసమోగుణైః। శ్రియాకీర్త్యానుభావేనగోపాయస్వసమాహితః॥౨౦॥ ఇత్యాత్మానంసమాదిశ్యగర్గేచస్వగృహంగతే। నందఃప్రముదితోమేనేఆత్మానంపూర్ణమాశిషామ్॥౨౧॥

యది హంతాహానిష్యతి తర్హితదా-తన్నోమహత్ అనయస్స్యాదితి॥౯॥ అలక్షితఇతి॥ ద్విజాతిసంస్కారమాత్రం కేవలంస్వస్తివాచనపూర్వకంకుర్వితి॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥ యదూనామితి॥ యదూనామపృథగ్భావాత్ కతశ్చిద్భావాత్ విప్రతిపద్య నానాత్వం యదూనామపృథగ్భావాత్ భావోభావనం తస్మాత్ అన్యోన్యస్నేహమయ- సవైకకర్తృకరణదిత్యర్థః సర్వాన్ కర్షతి ఏకీకరోతీతిసంకర్షణమ్ పృథక్‌ంతిమస్యంతేచిత్యర్థః॥౧౩॥ గృహ్ణ-సంకర్షణంతుసప్రకాశయతి॥ ఆసన్నితి॥ అస్యతవపుత్రస్య-అతఃకృష్ణఇత్యేకంనామ భవిష్యతి॥౧౪॥ ప్రాగయమితి॥ హూమాన్యో స్వాభావిక్యం జన్మాంతరేతం నామకథయతీతి సందోహస్యదేన్తే అతఏవం వాసుదేవ ఇతిసంప్రచక్షతఇతి॥౧౫॥ బహూనీతి॥ గుణానురూపాణి- ఈశ్వరఃసర్వజ్ఞఇత్యాదీని- కర్మానురూపాణి గోవిందః గోవర్ధనోద్ధరణఇత్యాదీని తానిసర్వాణ్యహంమపినోవేద జనాఅపినోవిదురితి॥౧౬॥ జాతకఫలమాహ॥ ఆధాస్యతీతి॥ ఎషః పరమపురుషః శ్రేయః ముక్తిం అంజఃసుఖేతి॥౧౭॥ పురేతి॥ అనేనరక్ష్యమాణాఃసమేధితాశ్చ- దస్యూన్ జిగ్యుః॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥ ఇతీతి॥ ఇత్యాత్మానం ప్రతి సమాదిశ్య ఆత్మానంకృష్ణంచ - ఆశిషాంఆశీర్వాదానాం పూర్ణమాశిషాం పూర్ణం॥౨౧॥ శ్లో॥ బాలక్రీడామహాశ్చర్యకృష్ణ గానాంతసంయుతః పరమానందమూర్తిశ్చతేనందయతోదయః॥ శ్రీధరీమూలంశ్లోకః॥ పూర్వాచార్యమతే యన్నామ॥ బాలే

నేతి ॥ టీ ॥ వ్రజతాగచ్ఛతా - జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాం - రమమాణౌ జానుద్వయేన పాణిద్వయేనచ - పృథివీమవష్టభ్య - చంక్రమణంకుర్వంతౌ ॥ ౨౧ ॥ తావితి ॥ అనుకృష్యపునఃపునరాకృష్య - సరీసృపంతౌ అతిశయేన చరంతౌ - ఘోషాః కటిపాదభూషణకింకిణ్యః - తేషాంప్రఘోషేణ రుచిరం యథాభవతితథా - ఘోషాణాంనాదేనహృష్టంమనోయయోస్తౌ లోకంతతస్తతోగచ్ఛంతంజనం అనుసృత్య త్రిచతురాణిపదాని అనుగమ్య - ముగ్ధవత్ప్రభీతవత్ - మాత్రోరంతికసమీపేఉపేయతుః ఉపజగ్మతుః ॥ టీ ॥ అనుకృష్యపురః ప్రసారితజానన్వనుగతం యథాతథా - పశ్చాద్గతజానుసమాకృష్యేత్యర్థః - సరీసృపంతౌ అతిశయేనసంచరంతౌ - ఘోషేతి - ఘోషాః కటిపాదబద్ధకింకిణ్యః - తేషాంప్రఘోషేణ ప్రకృష్టశింజితేన - యద్వా - ఘోషస్యవ్రజస్య - ప్రఘోషేణశోభనీయధ్వనినా - రుచిరంయథాతథా వ్రజకర్దమేషు - సరీసృపంతావితి తేననాదేన - హృష్టమనసౌ - లోకంఇతస్తతః పర్యటంతంజనం - అనుసృత్య త్రిచతురాణిపదాన్యనుగత్య - ముగ్ధప్రభీతవత్ ముగ్ధవత్ - భీతవచ్చ - మాత్రోరంతియశోదారోహిణ్యోరంతికం - ఉపేయతుః ఉపజగ్మతుః ॥ ౨౨ ॥ తదితి ॥ తదాచతన్మాతరౌ - నిజసుతౌ - దోర్భ్యాముపగూహ్య - ప్రమోదం యయతుః - కథంభూతే - ఘృణయాకృపయా స్నువంత్యౌ క్షరత్పయః పూర్ణపయోధరే సత్యౌ - పంకేనాంగరాగేణచ - రుచిరౌ - కథంభూతంముఖం నిరీక్ష్య - ముగ్ధంమందస్మితం యస్మిన్ - అల్పదశనాశ్చయస్మింస్తచ్చతచ్చ ॥ టీ ॥ స్నువంత్యౌ పయస్స్రావిపయోధరే సత్యౌ - పంకఏవాంగరాగః - తేనరుచిరౌ - యద్వా - పంకేనహరిద్రాదికృతాంగరాగేణచ - రుచిరావితి - ముగ్ధంసుందరంస్మితంయస్మిన్ - తచ్చ - తదల్పరదనముల్లోద్గతదంతంచ ॥ ౨౪ ॥ యర్హీతి ॥ యర్హి అం

➸❈ బాలక్రీడాప్రారంభ మ్స్టః. ❈

కాలేన వ్రజతాల్పేన గోకులే రామకేశవౌ । జానుభ్యాం సహపాణిభ్యాం రింగమాణౌ విజహ్రతుః ॥ ౨౧ ॥
తావంఘ్రియుగ్మమనుకృష్య సరీసృపంతౌ ఘోషప్రఘోషరుచిరం వ్రజకర్దమేషు । తన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్య లోకం ముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురంతి మాత్రోః ॥ ౨౨ ॥ తన్మాతరౌ నిజసుతౌ ఘృణయా స్నువంత్యౌ పంకాంగరాగరుచిరావుపగూహ్య దోర్భ్యామ్ । దత్త్వా స్తనం ప్రపిబతోః స్మ ముఖం నిరీక్ష్య ముగ్ధస్మితాల్పదశనం యయతుః ప్రమోదమ్ ॥ ౨౩ ॥ యర్హ్యంగనాదర్శనీయకుమారలీలావంతర్వ్రజే తదబలాః ప్రగృహీతపుచ్ఛైః । వత్సైరితస్తత ఉభావనుకృష్యమాణౌ ప్రేక్షంత్య ఉజ్ఝితగృహా జహృషుర్హసంత్యః ॥ ౨౪ ॥ శృంగ్యగ్నిదంష్ట్ర్యసిజలద్విజకంటకేభ్యః క్రీడాపరావతిచలౌ స్వసుతౌ నిషేద్ధుమ్ । గృహ్యాణి కర్తుమపి యత్ర న తజ్జనన్యౌ శేకాత ఆపతురలం మనసోఽనవస్థామ్ ॥ ౨౫ ॥ కాలేనాల్పేన రాజర్షే రామః కృష్ణశ్చ గోవ్రజే । అఘృష్టజానుభిః పద్భిర్విచక్రమతురంజసా ॥ ౨౬ ॥ తతస్తు భగవాన్ కృష్ణో వయస్యైర్వ్రజబాలకైః । సహరామో వ్రజస్త్రీణాం చిక్రీడే జనయన్ ముదమ్ ॥ ౨౭ ॥ కృష్ణస్య గోప్యో రుచిరం వీక్ష్య కౌమారచాపలమ్ । శృణ్వంత్యాః కిల తన్మాతురితి హోచుః సమాగతాః ॥ ౨౮ ॥
వత్సాన్ ముంచన్ క్వచిదసమయే క్రోశసంజాతహాసః స్తేయం స్వాద్వత్త్యథ దధి పయః కల్పితైః స్తేయ

గనానాం దర్శనీయాకుమారలీలాయయోః - తథాభూతౌ జాతౌ - తదాంతర్వ్రజే వ్రజస్య మధ్యే - తదబలాః వ్రజాంగనాః - ప్రేక్షంత్యః ప్రేక్షమాణాః - విస్మృతగృహకృత్యాః - హసంత్యో జహృషుః హృష్టా బభూవుః - కిం భూతౌ - తాభ్యాం ప్రగృహీతాని పుచ్ఛాని యేషాం తైః వత్సైః ఇతస్తతోఽనుకృష్యమాణౌ ॥ టీ ॥ యర్హి యదా - అంగనానాం దర్శనీయా కుమారలీలా బాలచేష్టా యయోస్తౌ జాతావితి శేషః తత్ తదా - అంతర్వ్రజే వ్రజమధ్యే - ప్రగృహీతపుచ్ఛైః తాభ్యామేవాలంబితపుచ్ఛైః వాలైః వత్సైరితస్తతోఽనుకృష్యమాణౌ - ప్రేక్షంత్యః ప్రేక్షమాణాః - ఉత్సృష్టగృహాః విస్మృతగృహవ్యాపారాః - ఉజ్ఝితగృహా ఇత్యపిపాఠః - జహృషుః హృష్టా అభవన్ - జగృహురితిపాఠే గృహీతవత్య ఇత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ శృంగీతి ॥ అతిచపలౌ - శృంగ్యాదిభ్యో నిషేద్ధుం - గృహ్యాణి తాని కర్మాణి చ కర్తుం - యత్ర యదా తజ్జనన్యౌ న శేకాతే తదా అలం మనసః అనవస్థామాపతురితి ॥ శ్లో ॥ గృహిణం గృహ సాఖ్యస్యవరాతుష్టిః ప్రదర్శితా । కృష్ణచాపలచౌర్యాణి సహైవాఖిలసద్మసు ॥ వ్రజల్పంత్యస్స్వమాగత్య గోప్యో గోప్యైర్ముకుందదుః ॥ శ్రీధరీయం సార్ధశ్లోకః ॥ టీ ॥ క్రీడాపరౌ క్రీడాసక్తౌ అతఏవాతిచపలౌ సర్వతశ్చరంతౌ - అతిబలావిత్యపిపాఠః - శృంగిణః శృంగప్రహారణజంతవః - దంష్ట్రిణః దంష్ట్రాప్రహారణజంతవః - అసిః ఖడ్గః - అహిరితిపాఠే సర్పః - ద్విజా మయూరాద్యాః - కంటకాస్తరూణం తీక్ష్ణావయవాః - ఏతేభ్యః - నిషేద్ధుం నివారయితుం - గృహ్యకర్మ గృహోచితకార్యాణ్యపి చ న శేకాతే శక్తే నస్యాతాం అతః మనసోఽనవస్థాముపలతామాపతురిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ టీ ॥ కాలేనేతి ॥ అకృష్టజానుభిః పద్భిః విచంక్రమతుః - కదాచిజ్జానుచంక్రమణం - కదాచిత్పద్భ్యాం గమనం చేతి - మిశ్రం చక్రురిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ అ

ఉతయో అహో హా కాలే క్రోశసంజాతహాసః స్తేయం చౌర్యార్జితం నవనీతం తత్రాపి స్వాదు సరతరత్ దధిచ పయశ్చ దధిపయః అ...ంచ భోక్ష్యన్ భోక్ష్యమాణః స్వయం భుంజాన ఇత్యర్థః మర్కాన్ మర్కటాన్ ప్రతి విభజ్య దదాతి తేషాం మధ్యే యః కశ్చిత్ తృప్త్యా న కోపి ...చేన్నాత్తి భాండం భినత్తి క్వచిత్ ద్రవ్యస్యాలాభే సతి స కృష్ణః గృహే యద్ద్రవ్యమలాభకుపితో యాతి యద్వా సగృహః గృహిణః ...కుపితః తేషాం తోకాన్ బాలాన్ పర్యంకాదిషు స్థితాన్ ప్రహారణనోదనాదిభిః ఉపక్రోశ్య ప్రరుదితాన్ కృత్వా యాతీతి॥ ...ఆసమతు అహో హా కాలే క్రోశసంజాతహాసః క్రోశేన జనానాం క్రోశేన సంజాతహాసః స్తేయం చౌర్యార్జితం తత్రాపి స్వాదుతరత్ తస్యభూతస్య చౌర్యార్జితమేవ స్వాదుభవతీతి భావః దధి చ పయశ్చ దధిపయః అత్తుభుక్తైః కల్పితైః సంపాదితైః స్తేయయోగైః చౌర్యోపాయైః భోక్ష్యన్ భోక్ష్యమాణః స్వయం భుంజాన ఇత్యర్థః మర్కాన్ విభజతి మర్కటాదీన్ ప్రతి విభజ్య దదాతీత్య... సచేన్నాత్తి తేషు తృప్తః కోపి నాత్తి చేదిత్యర్థః మర్కాన్ భోక్ష్యన్ విభజతి స చేన్నాత్తి ...పాకః మర్కాన్ నవనీతం ॥ శ్లో॥ మర్కాంతు ...సారస్యాన్నవనీతం ప్రచురత ఇత్యభిధానాత్ విభజతి సుభిక్ష ఇతి శేషః యద్వా మర్కాన్ మర్కటం ప్రతి విభజతి స్వోపభో...దధికం మర్కటాదిభ్యో దదాతీత్యర్థః సచేన్నాత్తి సః యే కాలాఖ్యో దధిసారః స్వోపభోగాద్ గాన్నాత్తి చేత్ తేన లంభాండం భినత్తి కృ...ంచ స్వయమేవ భక్షయిత్వేతి భావః యద్వా మర్కో మర్కటో నాత్తి చేత్ భుక్త్వావశిష్టగవ్యభాజనం భాండం భినత్తీత్యర్థః ద్రవ్యాలాభే దధిక్షీరాదేః కృష్ణభయాత్ ప్రచ్ఛన్నం నిహితత్వాద్ ద్రవ్యస్య తదలాభే సతి స్వగృహకుపితః అస్మద్గృహాత్ కుపిత ఇతి గోపీనాం స్వస్వగృహాద్ గతానో క్తిః సగృహకుపిత ఇతి పాఠే సకృష్ణః యత్ర ద్రవ్యాలాభః తద్గృహే యద్ద్రవ్యమిత్యేవం కుపితస్సన్నిత్యర్థః యద్వా సగృహాః గృహస్థాః తేభ్యః కుపిత ఇతి వా తోకాన్ బాలాన్ ఉపక్రోశ్య ప్రహారనోదనాదిభిః ప్రరుదితాన్ కృత్వేత్యర్థః॥ ౩౦॥ కల్పితైః స్తేయయోగైరిత్యుక్తం తత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ హస్తేతి॥ తుంగశిక్యస్థభాండేషు అంతర్నిహితే ద్రవ్యాదౌ వయునం జ్ఞానం యస్య సః ఛిద్రం రచయతి తద్విత్ ఛిద్రరచనాదివిత్ ధ్వాంతయుక్తే గృహే స్వాంగమేవార్థప్రదీపం విరచయతి విశేషతో ధృతమణిగణం యర్హి కాలే యస్మిన్ సమయే అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః॥ ము॥ కల్పితైః స్తేయయోగైరిత్యుక్తమేవ ప్రపంచయతి॥ హస్తేతి॥ అంత

యోగైః। మర్కాన్భోక్ష్యన్ విభజతి స చేన్నాత్తి భాండం భినత్తి ద్రవ్యాలాభే సగృహకుపితో యాత్యుపక్రోశ్య తోకాన్॥ ౩౦॥ హస్తాగ్రాహ్యే రచయతి విధిం పీఠకోలూఖలాద్యైశ్ఛిద్రం హ్యంతర్నిహితవయునః శిక్యభాండేషు తద్విత్। ధ్వాంతాగారే ధృతమణిగణం స్వాంగమర్థప్రదీపం కాలే గోప్యో యర్హి గృహకృత్యేషు సువ్యగ్రచిత్తాః॥ ౩౧॥ ఏవం ధార్ష్ట్యాన్యుశతి కురుతే మేహనాదీని వాస్తౌ స్తేయోపాయైర్విరచితకృతిస్సుప్రతీకో యథాస్తే। ఇత్థం స్త్రీభిస్సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్వ్యా

...నాహితవయునః శిక్యభాండేషు తద్విద్భిరితి పాఠః యర్హి యస్మిన్ కాలే గోప్యో గృహకృత్యేషు సువ్యగ్రచిత్తాః వ్యాసక్తచిత్తాః తదా సః కృష్ణః పీఠకోలూఖలాద్యైర్విధిం తత్తదున్నతవస్తుసాధనం కుర్వన్ సర్వథాపి హస్తాగ్రాహ్యే అంతర్నిహితం వయునం నవనీతాది గ్రాహ్యద్రవ్యం యస్మిన్ తస్మిన్ శిక్యభాండే పాశరచితయంత్రవిశేషస్థితభాండే ఛిద్రైః శిలాస్త్రోపలైరిత్యర్థః ఛిద్రం రచయతి తథా ధ్వాంతాగారే అంధకారావృతగృహే ధృతమణిగణం దివ్యమణిభూషితం అతిపీవార్థప్రదీపం తత్తదర్థప్రకాశకం స్వాంగం రచయతి సన్నిధాపయతి అథవా ధృతమణిగణం స్వాంగమర్థప్రదీపం వస్తుప్రకాశకదీపం కుర్వన్ హస్తాగ్రాహ్యే వస్తుని పీఠకోలూఖలాద్యైః విధిం రచయతి తత్సాధనం కరోతీత్యర్థః ఏవముపసాధ్య శిక్యభాండే ఛిద్రం రచయతీతి ఛిద్రం హ్యంతర్నిహితవయునః శిక్యభాండేషు తద్విదితి పాఠాంతరం తత్ర శిక్యభాండేషు సాధనాంతరైర్దురగ్రహేష్వపీత్యర్థః అంతర్నిహితే దధ్యాదిద్రవ్యే వయునం జ్ఞానం యస్య సః తన్నిశ్చయవానిత్యర్థః ఛిద్రం రచయతి విద్యమానస్యాపి ఛిద్రత్వం కరోతీత్యాహ... అన్యత్సమానం తద్విదితి పాఠే ధ్వాంతాగారే స్వాంగమర్థప్రదీపం కుర్వన్ తత్ వస్తువేత్తీతి తద్విత్ సన్నిత్యర్థః॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ రేరే చోర ఇత్యాద్యుక్తః శ్రీకృష్ణః త్వమేవ చోరః అహం గృహస్వామీత్యాదీని ధార్ష్ట్యాని ప్రగల్భవచాంసి ఉశతి ... కరోతి యద్వా ఉశతి వాస్తౌ స్వచ్ఛే గృహే మేహనాదీని పురీషోత్సర్గాదీని కురుతే ఏవం స్తేయోపాయైః విరచితా కృతిః కర్మ యేన సః త్వత్సమీపే సుప్రతీకః సాధురివాస్తే యద్వా సుప్రతీకః దిగ్గజవదధృష్య ఆస్త ఇత్యర్థః సభయనయనే యస్మిన్ తచ్చ తత్ శ్రీయుక్తం ముఖంచ తదాలోకినీభిః వ్యాఖ్యాతార్థా ప్రఖ్యాపితకర్మ... ఉపాలబ్ధుం నిర్వర్ణనాదికం కర్తుం ... ॥ ము॥ ఏవం ఛిద్రాదిభూతస్య కృత్యవదేవ ధార్ష్ట్యాని రేరే చోర ఇత్యుక్తస్త్వమేవ చోరః అహం గృహస్వామీత్యాదీని ప్రగల్భవచనాని ఉశతి జల్పతి వాస్తౌ తద్గృహదేవతార్చనస్థానాదౌ మేహనాదీని పురీషోత్సర్గాదీని కురుతే ఇత్థం స్తేయోపాయైర్విరచితకృతిః ఉపాయైః కల్పితస్తేయవ్యాపారోపీత్యర్థః శోభనాశ్చర్యాపదితాః ప్రతీకా అవయవా యస్య సః సుప్రతీక ఇవాస్తే త్వత్సమీపే సాధురివ వర్తత ఇత్యర్థః యద్వా సుప్రతీకాఖ్యదిగ్గజవదధృష్య ఆస్త ఇతి సభయనయనం చకితేక్షణం శ్రీకృష్ణస్య

శ్రియ కంముఖమాలోకయంతీతి తదాలోకినీభిః స్త్రీభిర్గోపీభిరిత్థం వ్యాఖ్యాతా అర్థా ని యేషాం షడితరాణ్యాది వ్యాపారాణాముపాలబ్ధుం భర్త్సనాదికం కర్తుమిత్యర్థః. నైచ్ఛత్ ॥ ౩౧॥ ము॥ అత్ర కదాచిత్తదరూపభరి క్రీడాణేనకగోపీభ్యః ప్రతిప్తస్యార్థగతత్వోత్కృతకృత మాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ కృష్ణం తేకదైవ నవ నీతాద్యపహార నిగ్రహాంస్స్వస్వగృహేషు ప్రతిష్టమిత్యర్థః - పృథక్పృథగూహ్యా యదస్య, హం తదాయః ప్రతిష్టః - తంతం కృష్ణం స్వసాధ్యం త్వేత్యర్థః - తదాగః కృష్ణస్యాపరాధం గదితుం యశోదాయై విజ్ఞాపయితుమేకదైవ ప్రసృతాః ప్రస్థితాస్సత్యః - తదంతియశోదాయాస్సమీపే - తత్ర నవ స్యస్వస్వగృహీతం కృష్ణం తే దృష్ట్వా - ప్రాగివస్థితమిత్యర్థః - అత ఏవ స్వస్వగృహేషు కృష్ణానదృష్ట్వా - సలజ్జాః - ప్రయాపనైతల్యాదితి భావః - స్వస్వగృహేషు ప్రతి నివవృతుస్స్వగతా ఇతి ॥ ౩౩॥ కదాచిదప రాంతరేణ ఉపాలభ్య - తదా మాతుః కుహచాత్పూర్వమపి విదిత భయమాహ ॥ ఎకదేతి ॥ ౩౪ ॥ సేతి ॥ ఉపాలభ్య - భయ - భయేన సంభ్రాంతే ప్రేక్షణే చపలనిరీక్షణే - అక్షిణీ యస్యతం ॥ ము ॥ ఉపాలభ్య నిభర్త్స్య - భయేన సంభ్రాంతే ప్రేక్షణే చలలోచనే - అక్షిణీ యస్యతం ౩౫ ॥ కస్మాదితి ॥ అదాంతాత్మన్ చపలగాత్ర - యద్వా - ఉద్ధతస్వభావ - ఏషః ఏతాంతే - అగ్రజో బలరామోఽపి - వదతీత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ నేతి ॥ నాహం భక్షితవానితి సర్వే మిథ్యాభివాదినః న హి మామధ్యాత్కించిన్న యాభక్షితమ్ - కుత్ర తదా భవతీ సత్యమితి భావః - సమ్ముఖం ప్రత్య క్షం ॥ ము ॥ నాహం భక్షితవానితి పూర్వమేవ మమ ముఖే స్పృథివీ వ్యతిరేకేణ - అద్యవ న కించిద్భక్షితమితి భావః ॥ ౩౭ ॥ యదీతి ॥ అథ దేహి మమ ముఖం ప్ర సారయేతి - వ్యాదత్తం ప్రసారితవాన్ - స్వకుక్షిస్థానామాప్తిసృష్టౌ చిత్రం యం మాత్రే దర్శనాయ ప్రవృత్త ఇతి సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥ ము ॥ వ్యాదేహి ఆస్యం వివృతం కురు - వ్యాదత్తం వివృతం కృతవాన్ ఆస్యే లోకప్రకాశన సామర్థ్యం సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥ ౩౮ ॥

వ్యాఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ న హ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్ ॥ ౩౧ ॥ గోప్యః కదాచన పృథక్పృథగూహ్యా కృష్ణమైత్యైకదైవ గదితుం ప్రసృతాస్తదాగః । దృష్ట్వాఽతదంత్యరతమేవ నిజాన దృష్ట్వా న ర్వాశ్చ తా నివ

—— ❈ మృద్భక్షణాత్తర్జయంతీం మాతరం ప్రతి ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపదర్శనప్రస్తుతిః. ❈ ——

వృతుస్స్వగృహాన్ సలజ్జాః ॥ ౩౩ ॥ ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః । కృష్ణో మృదం భక్షితవానితి మాత్రే న్యవేదయన్ ॥ ౩౪ ॥ సా గృహీత్వా కరే పుత్రముపాలభ్య హితైషిణీ । యశోదా భయసంభ్రాంతప్రేక్షణాక్షమభాషత ॥ ౩౫ ॥ యశోదా ॥ కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్ భవాన్ భక్షితవాన్ రహః । వదంతి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ నాహం భక్షితవానంబ సర్వే మిథ్యాభిశంసినః । యది సత్యగిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖమ్ ॥ ౩౭ ॥ యద్యేవం తర్హి వ్యాదేహీత్యుక్తః స భగవాన్ హరిః । వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః ॥ ౩౮ ॥ సా తత్ర దదృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః । సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం సవాయ్వగ్నీందుతారకమ్ ॥ ౩౯ ॥ జ్యోతిశ్చక్రం జలం తేజో నభస్వాన్ వియదేవ చ । వైకారికాణీంద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః ॥ ౪౦ ॥ ఏతద్విచిత్రం సహజీవకాలస్వభావకర్మాశయలింగభేదమ్ । సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే

సేతి ॥ తత్ర తస్మిన్ ముఖే విశ్వం దదృశే దదర్శ - తత్ప్రపంచయతి - జగత్ జంగమం - స్థాస్ను స్థావరం - ఖం అంతరిక్షలోకం సాద్రి ద్వీపాబ్ధిభూగోళం పర్వతద్వీపసముద్రసహితం - భూలోకం - వాయుః పవనః - అగ్నిః వైద్యుతః - ఇందుశ్చ తారకాశ్చ - తత్సహితం ॥ ము ॥ తత్రాస్యే - విశ్వమశేషం - దదృశే - స్థాస్నుస్థావరం - చకారోఽనుక్తజంగమసముచ్చయార్థకః - యద్వా - జగచ్చ జంగమార్థకః - తాదృశం విశ్వం దదృశ ఇతి - ఖమంతరిక్షలోకం - సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళ విశేషణం - వాయ్వగ్నీందుతారకాసహితం ॥ ౩౯ ॥ జ్యోతిశ్చ క్రమితి ॥ జ్యోతిశ్చక్రం స్వర్లోకం - వైకారికాః దేవాః - మన ఇతి - వైకారికత్వేన గృహీతమపి - దేవవైలక్షణ్యాత్పృథగుక్తం ఇంద్రి యాణి చ తైజసాని - మాత్రాః తామసాః శబ్దాదయః ॥ ము ॥ జ్యోతిశ్చక్రం - నభ ఆకాశం - స్వర్విహాయత్ స్వర్గాకాశం వికారజం ఇంద్రి యాద్యహంకారః - తజ్జన్యానీంద్రియాణి దశ వా త్రాచ్యంతే మనసః పృథక్కథనాత్ ॥ ౪౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఏవమేతద్విచిత్రం విశ్వం సహ ఏకత్రైవ - వీక్ష్య - విచిత్రతామాహ - జీవశ్చ గుణక్షోభకః - కాలశ్చ పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ తత్సంస్కారః - ఆశ యశ్చ - ఏతైః లింగానాం చరాచరశరీరాణాం - భేదో యస్మిన్ తత్ తథా - తత్ర ప్రజంచ - సహాత్మనస్స్వసహితం - క్వచిద్వీక్ష్య - సూనోః ఆస్యే విదారితే ఆస్యే - శంకామవాప ॥ ము ॥ మాత్రాః పంచతన్మాత్రాః - గుణాః సత్త్వాదయః - జీవాః జీవాత్మానః - సర్వేఽప్యతిరుక్తా త్రిగుణక్షోభకశ్చ - కాలః పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ - ఆశయో వాసనా చ - తైర్లింగానాం శరీరాణాం భేదో య స్మిన్ తత్ అత ఏవ - విచిత్రమేతద్విశ్వం సహైకత్రైవ - యద్వా - సహజీవేత్యాద్యేకం పదం - జీవాద్యైర్యేర్లింగభేదః తత్సహిత మేతద్విశ్వమితి సహాత్మానం ద్రష్ట్రీం - స్వేన సహితం ప్రజంచ - సూనోస్తనౌ - తత్రాపి - విదారితం యదాస్యం - తస్మిన్ శంకాం

[illegible] కింస్వప్నఇతి॥ [illegible] తథాచెత [illegible] కింవామదీయఏవకశ్చిద్బుద్ధిమోహః [illegible] ప్రతీయతె [illegible] అథోఅముష్య [illegible] కిమితి॥ [illegible] అథోయథావదితి [illegible] ప్రతీయతె [illegible]

ప్రణతాస్మి [illegible] ప్రతీయతె [illegible]

వ్రజంసహాత్మానమవాపశంకితా॥ ౪౧॥ కింస్వప్నఏతదుతదేవమాయాకింవామదీయోబతబుద్ధిమోహః। అథోఅముష్యైవమమార్భకస్యయఃకశ్చనౌత్పత్తికఆత్మయోగః॥ ౪౨॥ అథోయథావన్నవితర్కగోచరంచేతోమనఃకర్మవచోభిరంజసా। యదాశ్రయంయేనయతఃప్రతీయతేసుబోధ్యభావ్యంప్రణతాస్మితత్పదమ్॥ ౪౩॥ అహంమమాసౌపతిరేషమేసుతోవ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపాసతీ। గోప్యశ్చగోపాఃసహగోధనాశ్చమేయన్మాయయేత్థంకుమతిఃసమేగతిః॥ ౪౪॥ ఇత్థంవిదితతత్త్వాయాంగోపికాయాంసఈశ్వరః। వైష్ణవీంవ్యతనోన్మాయాంపుత్రస్నేహమయీంవిభుః॥ ౪౫॥ సద్యోనష్టస్మృతిర్గోపీసారోప్యారోహమాత్మజమ్। ప్రవృద్ధస్నేహకలిలహృదయాసీద్యథాపురా॥ ౪౬॥ త్రయ్యాచోపనిషద్భిశ్చసాంఖ్యయోగైశ్చసాత్వతైః। ఉపగీయమానమాహాత్మ్యంహరింసామన్యతాత్మజమ్॥ ౪౭॥ రాజా॥ నందఃకిమకరోద్బ్రహ్మన్ శ్రేయఏవంమహోదయమ్। యశోదాచమహాభాగాపపౌయస్యాఃస్తనంహరిః॥ ౪౮॥ పితరౌనాన్వవిందేతాంకృష్ణోదారార్భకేహితమ్। గాయంత్యద్యాపికవయో [illegible]

[illegible] ప్రణతాస్మీతి॥ ౪౩॥ [illegible] యశోదానామహం [illegible] మమాసౌ [illegible] ఇత్థంవిదితేతి [illegible] వైష్ణవీంవ్యతనోదితి [illegible] సద్యఇతి [illegible] ప్రవృద్ధస్నేహ [illegible] త్రయ్యేతి [illegible] ఉపనిషద్భిః [illegible] సాంఖ్యయోగైః [illegible] ఉపగీయమానమాహాత్మ్యం [illegible] నందఃకిమకరోదితి [illegible] శ్రేయఇతి [illegible] యశోదా [illegible]

మహార్హశ్లాఘ్యః. ఉరుగాయోయస్యతత్ ॥ ౪౮ ॥ పితరావితి ॥ యదాత్మప్రసన్నోవతీర్ణః. తౌపితరావపి . యం నాన్వవిందేతాం న ప్రాప్నువ తాం. కృష్ణస్యోదారం మహత్ అర్భకే ఈహితం బాలలీలాం యచ్ఛత్కవయో గాయంతి తత్. యో నోవిందంతి. సకిం శ్రేయః అకరోదితి ॥ ము ॥ కృష్ణః ప్రసన్నో యదా గవతీర్ణః. త్రాపితరా వేతి కీవసుదేవాచ. నాన్వవిందేతాంనాలభేతాం. ఉదారం కృష్ణచేష్టితమితిపాఠః. ఉదారం సకలఫలప్రదాతృ కృష్ణస్య. అర్భకస్య చేష్టితం బాలచేష్టితం. కృష్ణరామార్భకేహితమితి పాఠే. కృష్ణరామావేవార్భకౌ. తయోః ఈహితమిత్యర్థః. యల్లోకనమలాపహమితిపాఠః యల్లోకనం. యస్య కృష్ణస్య విలోకనం. మలాపహం పాపహరం. కవయః. అద్యాపిగాయంతి. తత్కృష్ణదారార్భకేహితం. పితరావపి నాన్వవిందేతాం. తత్ యో విందత. సకిం శ్రేయ అకరోదితియోజనా యల్లోకశమలాపహమితిపాఠే. యదీహితం లోకశమలాపహం. గాయంతి. తదిత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ ద్రోణ ఇతి ॥ బ్రహ్మణ ఆదేశాన్ గోపాలనాదిలక్షణాన్ ॥ ము ॥ బ్రహ్మణ ఆదేశాన్ గోరక్షణాదీన్. కరిష్యమాణః. తం బ్రహ్మాణం ॥ ౫౦ ॥ ము ॥ జాతయోరితి ॥ జాతయోర్నావితిపాఠః. భువి. దేవానామపి ఈశ్వరః హరౌ. జాతే అవతీర్ణే ఇత్యర్థః. జాతయోర్నావితిపాఠే. భువిజాతయోరావయోరిత్యర్థః

యోయల్లోకశమలాపహమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ద్రోణోవసూనాం ప్రవరో ధరయా సహ భార్యయా । కరిష్యమాణ ఆదేశాన్ బ్రహ్మణస్తమువాచహ ॥ ౫౦ ॥ జాతయోర్నౌ మహాదేవే భువి విశ్వేశ్వరే హరౌ । భక్తిఃస్యాత్పరమా లోకే యయాఞ్జో దుర్గతిం తరేత్ ॥ ౫౧ ॥ అస్త్విత్యుక్తస్స ఏవేహ వ్రజే ద్రోణో మహాయశాః । జజ్ఞే నంద ఇతి ఖ్యాతో యశోదా సా ధరాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తతో భక్తిర్భగవతి పుత్రీభూతే జనార్దనే । దంపత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీషు భారత ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణో బ్రహ్మణ ఆదేశం సత్యం కర్తుం వ్రజే విభుః । సహరామో వసంశ్చక్రే తేషాం ప్రీతిం స్వలీలయా ॥ ౫౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖

బాదరాయణిః ॥ ఏకదా గృహదాసీషు యశోదా నందగేహినీ । కర్మాంతరనియుక్తాసు నిర్మమంథ స్వయం దధి ॥ ౧ ॥ యాని యానీహ గీతాని తద్బాలచరితాని చ । దధినిర్మంథనే కాలే స్మరంతీ తాన్యగాయత ॥ ౨ ॥ క్షౌమం వాసః పృథుకటితటే బిభ్రతీ సూత్రనద్ధం పుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగం జాతకంపం చ సుభ్రూః ॥ రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కంకణౌ కుండలే చ స్విన్నం వక్త్రం కబరవిగళన్మాలతీ నిర్మమంథ ॥ ౩ ॥ తాం స్తన్యకామ ఆసాద్య మథ్నంతీం జననీం హరిః । గృహీత్వా దధిమంథానం న్యషేధత్ప్రీతిమావహన్ ॥ ౪ ॥ తమంకమారూఢమపాయయత్స్తనం స్నేహస్నుతం సస్మితమీక్షతీ ముఖమ్ । అతృప్తముత్సృజ్య జవేన సా యయావుత్సిచ్యమానే పయసి త్వధిశ్రితే ॥ ౫ ॥ సంజాతకోపస్ఫురితారుణాధరం సందశ్య దద్భిర్దధిమంథభాజనమ్ । భిత్త్వా మృషాశ్రుర్దృషదశ్మనా రహో జఘాస హైయంగవమంతరం గతః ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్య గోపీ సుశృతం పయః పునః ప్రవిశ్య సందృశ్య చ దధ్యమత్రకమ్ । భగ్నం విలోక్య స్వసుతస్య కర్మ తజ్జహాస తం చాపి న తత్ర పశ్యతీ ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేరుపరి వ్యవస్థితం మర్కాయ కామం దదతం శిచి స్థితమ్ । హ

హరౌ భక్తిస్స్యాదితి శేషః ప్రార్థనా ॥ ౫౧ ॥ అస్త్వితి ॥ స ఏవేహ ద్రోణో జజ్ఞే స చ నంద ఇతి ఖ్యాతః. సా ధరా యశోదాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తత ఇతి ॥ గోపగోపీనామపి వస్తుస్వభావాద భక్తిరభూత్ తయోః పునర్నితరామితి ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ స్వలీలయా పుత్రభావానుకారిణ్యా ॥ ౫౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ నవమే పయ ఉత్సిక్తే గత్వా గోప్యథ తత్ర కమ్ । విలోక్య భాండభంగాది కృష్ణం దామ్నా బబంధ తమ్ ॥ తత్ర మాదరాత్ శ్రితం విశ్వం దృష్ట్వా విస్మితచేతసః బంధనద్రవ్యం గుణాపూర్త్యా నాపూర్ణతా సాన్వదర్శయత్ ॥ ఏకదేతి ॥ స్వయం దధి నిర్మమంథ ॥ ౧ ॥ యానీతి ॥ తదాచాగాయదితి చ కారాన్వయః ॥ ౨ ॥ క్షౌమమితి ॥ సూత్రనద్ధం కాంచీబద్ధం. రజ్జ్వా రాకర్షణశ్రమః యయోర్భుజయోః చలంతౌ కంకణౌ చ . ... ద్విగళంత్యో మాలత్యో యస్యాస్సా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ అధిశ్రితే చుల్ల్యామారోపితే . ఉత్సిచ్యమానే అతితాపేన బహిర్నిర్గచ్ఛతి సతి త్వరా ॥ ౫ ॥ సమితి ॥ దృషదశ్మనా లోపుత్రేణ పేషణ్యాశ్మనేత్యర్థః. అంతరం గృహమధ్యం గతః రహసి ఏకాంతే . హైయంగవం నవనీతం భక్షయామాస ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్యేతి ॥ సుశ్రితం సుతప్తం . దధిమంథనస్థానం ప్రవిశ్య భిన్నం సందృశ్య దృష్ట్వా ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలేతి ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేః పరివర్తితస్యోలూఖలస్యోపరి స్థిత్వా . చౌర్యేణ భీతం కింకిం చ చలదృష్టిం యస్య తం మర్కాయ మర్కటాయ . మర్క శబ్దోత్ర మార్జార

...నాము ఫలత్వతః - యద్వా - మర్కాణాం నవనీతం తదర్థం మర్కటాయ సఖీజనాయేత్యర్థః ॥౮॥ తామితి ॥ తపసా వికాసం గతం - తదీయం దాకారతాం నీతం - అతఏవ ప్రవేష్టుం నక్షమమితి ॥౯॥ అన్వంచమానేతి ॥ అన్వంచమానా పిబంకృష్ణమనుగచ్ఛంతీ - బృహత్యౌ చలంత్యౌ శ్రోణ్యౌ తయోర్భరేణాక్రాంతా స్తబ్ధా గతిర్యస్యాస్సా విస్రంసితాత్ శిథిలీకృతాత్ కేశబంధాత్ - చ్యుతైః ప్రసూనైః అనుగతిర్యస్యాస్సా - యద్వా - జవేన కంపితాత్కేశబంధాత్ - చ్యుత పునః పతితాని ప్రసూనాని - అనుపశ్చాత్ - గతిర్యస్యాస్సా - పరామృశత్ ధృతవతీ ॥౧౦॥ కృతాగసమితి ॥ అంజన్మషిణీ అంజనం మషీవర్ణం తాః ప్రసరంతి మషిః కజ్జలం యయోస్తే - అంతర్మషిణీ ఇత్యపిపాఠాంతరం అక్షిణీ స్వపాణినా కషంతం సమ్మర్దయంతం - భియా భర్త్సయంతీ ప్రాస్వం భాండస్యంతం అయముత్సేయంతీ అవాగురత్ అధిక్షిపంతీ - అవాగురదితి పాఠాంతరే అవగోరణం మనసా ద్రోహాత్ సముద్యోగః ఇత్యర్థః ॥౧౧॥ త్యక్త్వేతి ॥ ఇయేష ఇష్టవతీ అతద్వీర్యకోవిదా తత్ప్రభావానభిజ్ఞా ॥౧౨॥ అతో విదత్త్వమేవాహ పంచభిశ్శ్లోకైః ॥ నచాంతరితి ॥ బంధనం హి ఏకేన పరిచ్ఛేదేన దామ్నా అంతరావృతస్య భవతి - తథా - పూర్వాపరవిభాగవతోవస్తునః పూర్వత్ దామతో ధృత్వా పరితః పరికల్పనే భవతి - నత్వేతదస్తీత్యాహ నచాంతరితి - కించ - వ్యాపకేన వ్యాప్యస్య బంధో భవతి తచ్చ విపరీతమిత్యాహ - పూర్వాపరమితి కించ తద్వ్యతిరిక్తస్యచాభావాన్న బంధ ఇత్యాహ - జగచ్చయః ॥౧౩॥ తమితి ॥ తం మర్త్యలింగం అధోక్షజం ఆత్మజం మత్వా - బబంధ ॥౧౪॥ తదితి ॥ ద్వ్య...

య్యంగవం చౌర్యవిశంకితేక్షణం నిరీక్ష్య పశ్చాత్సుతమాగమచ్ఛనైః ॥౮॥ తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్య సత్వరస్తతోఽవరుహ్యాపససార భీతవత్ । గోప్యన్వధావన్నయమాప యోగినాం క్షమం ప్రవేష్టుం తపసేరితం మనః ॥౯॥ అన్వంచమానా జననీ బృహచ్చలచ్ఛ్రోణీభరాక్రాంతగతిస్సుమధ్యమా । జవేన విస్రంసితకేశబంధనచ్యుతప్రసూనానుగతిః పరామృశత్ ॥౧౦॥ కృతాగసంతం ప్రరుదంతమక్షిణీ కషంతమంజన్మషిణీ స్వపాణినా । ఉద్వీక్షమాణం భయవిహ్వలేక్షణం హస్తే గృహీత్వా భిషయంత్యవాగురత్ ॥౧౧॥ త్యక్త్వా యష్టిం సుతం భీతం విజ్ఞాయార్భకవత్సలా । ఇయేష కిల తం బద్ధుం దామ్నాతద్వీర్యకోవిదా ॥౧౨॥ నచాంతర్న బహిర్యస్య న పూర్వం నాపి చాపరమ్ । పూర్వాపరం బహిశ్చాంతర్జగతో యో జగచ్చ యః ॥౧౩॥ తం మత్వాత్మజమవ్యక్తం మర్త్యలింగమధోక్షజమ్ । గోపికోలూఖలే దామ్నా బబంధ ప్రాకృతం యథా ॥౧౪॥ తద్దామ బధ్యమానస్య స్వార్భకస్య కృతాగసః । ద్వ్యంగులోనమభూత్తేన సందధేఽన్యచ్చ గోపికా ॥౧౫॥ యదాసీత్తదపి న్యూనం తేనాన్యదపి సందధే । తదపి ద్వ్యంగులం న్యూనం యద్యదాదత్త బంధనమ్ ॥౧౬॥ ఏవం స్వగేహదామాని యశోదా సందధత్యపి । గోపీనాం విస్మయంతీనాం స్మయంతీ విస్మితాభవత్ ॥౧౭॥ స్వమాతుస్స్విన్నగాత్రాయా విస్రస్తకబరస్రజః । దృష్ట్వా పరిశ్రమం కృష్ణః కృపయాఽఽసీత్స్వబంధనే ॥౧౮॥ ఏవం సందర్శితా హ్యంగ హరిణా భృత్యవశ్యతా । స్వవశేనాపి కృష్ణేన యస్యేదం సేశ్వరం వశే ॥౧౯॥ నేమం విరించో న భవో న శ్రీరప్యంగసంశ్రయా । ప్రసాదం లేభిరే గోపీ యత్తత్ప్రాప విముక్తిదాత్ ॥౨౦॥ నాయం సుఖాపో భగవాన్ దేహినాం గోపికాసుతః । జ్ఞాని

...లోసంధ్యావర్ధ్యమంగుళిద్వ్యామూనమభూదిత్యర్థః ॥౧౫॥ ౧౬॥ ఏవమితి ॥ స్మితం కుర్వంతీనాం మధ్యే - స్వయమపి హసంతీ - విస్మయమాప ॥౧౭॥ ౧౮॥ నచైవం స్వాతంత్ర్యక్షతిః ఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ సేశ్వరం బ్రహ్మరుద్రాదీశ్వరసహితమిదం విశ్వం - యస్యవశే యదధీనమిత్యర్థః ॥౧౯॥ భగవత్ప్రసాదమన్యైర్దుర్లభం తత ఇదం త్వతిచిత్రమితి - సరోమాంచమాహ ॥ నేతి ॥ విరించః - పుత్రోఽపి భవః ఆత్మాపి - శ్రీర్జాయాపి ॥ ము ॥ యద్యపి - కేచిద్భగవదనుగ్రహం లభంతే - తథాప్యేతత్సదృశం నకోఽపీతి హ్యాశ్చర్యాద్యోతనార్థం ॥ నేమమితి ॥ విరించః సృష్టికర్తా పుత్రశ్చ - తత్ప్రసాదాత్ హ్యేవ - భవస్తారకబ్రహ్మోపాసకో భక్తస్సఖైవ - అంగసంశ్రయానిత్యానపాయినీ శ్రీః సర్వవైభవహేతుభూతా దేవీచ తథైవ తథాచ శ్రీవిరించిభవశ్చేత్యేతే - విముక్తిదాద్భగవతః ప్రసాదం న లేభిరే ఇతి న కిం తు గోపీ యం ప్రసాదం ప్రాప - తమిమం న లేభిరే ఇతి యోజనా - అత్ర చతుర్విధపురుషార్థప్రదస్య భగవతః ప్రసాదస్య - పరమాత్యంతికదుఃఖనివృత్తిపూర్వక పరమానంద ప్రాప్తిలక్షణో మోక్షః - తతోఽప్యతిశయితోఽయం గోప్యాం తత్ప్రసాదః యదేతాదృశకృపా ప్రసాదో భగవానేవ సాక్షాదస్యాః నిగ్రహానుగ్రహాది విషయసర్వం తదధీనం యత్సాక్షాదాత్మజత్వమనాటయదితి - గోపీ - యం తం పవిముక్తిదాదిత్యేతత్పందర్శనాభిప్రాయః - నేదమితి - యత్తత్ప్రాపేతి చ పాఠే - గోపీ ప్రసాదం ప్రాపేతి యత్ - తదిదం - విరించాదిపిన లేభిరే ఇత్యన్వయః ॥ ౨౦॥ ఫలితమాహ ॥ నాయమితి ॥ దేహినాం దేహాభిమానినాం - తాపసాదీనాం జ్ఞానినాం నిర్వృత్తాభిమాని

నామపి। ము॥ కథాశేషస్తాసామేవాయం సులభః- నాన్యేషామిత్యాహ॥ నేతి॥ ఆత్మప్రోతానాం స్వశరీరాణాం తద్వద్ధయనీయానామపి వ్యర్థం. ఆత్మాన్వయమేవపోత ప్రరణ హధనం యెషాం ఇతి వా ఆత్మబోధానామితిపాఠే పరమాత్మసాక్షాత్కారవతామిత్యర్థః॥ సుఖావహ ఇతిపాఠే భక్తప్రాప్యః సుబోధ ఇతిపాఠే సుఖేన బోద్ధుం శక్యః॥ ౨౧॥ భక్తైర్నర్గసాపి ప్యన్యమోచకత్వం వక్తుమాహ॥ కృష్ణ ఇతి॥ ము॥ స్వయం బద్ధోపి - భగవాన్ పరబంధన మోచకత్వం నజానాతీత్యభిప్రాయః ప్రస్తౌతి॥ కృష్ణస్త్వితి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

దశమేతు యక్షౌ స్తంభితారాయమలార్జునౌ। తత్ర తాభ్యాం చ దేవాభ్యాం కృష్ణః స్తుత్యర్థ్యతే॥ కథ్యతామితి॥ యద్విగర్హితం కర్మ యేన వా దేవర్షేర్భగవతో తమస్యాపి తమః క్రోధః తదేతత్కథ్యతామితి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ అంతరితి॥ గంగాయాం అంతర్మధ్యే. కీదృశ్యాం తే అంభోజానాం వనాని తేషాం రాజయః తాభిః శోభితాయాం తస్మిన్ తస్మిన్॥ ౪॥ యదృచ్ఛయేతి॥ దృష్ట్వాచ తస్మిన్ అపశ్యత్ క్షీబాణౌ మత్తౌ సమబుధ్యత॥ ౫॥ కుతఇత్యత ఆహ॥ తమితి॥ ౬॥ తావితి॥ అనుగ్రహార్థాయ అనుగ్రహాశ్చ మద

నాం చాత్మప్రోతానాం యథా భక్తిస్తు తామిహ ॥౨౧॥ కృష్ణస్తు గృహ్యకృత్యే షువర్గాయాం మాతరిప్రభుః। అద్రాక్షీదర్జునౌ పూర్వం గుహ్యకౌ ధనదాత్మజౌ ॥౨౨॥ పురా నారదశాపేన వృక్షతాం ప్రాపితౌ మదాత్। నలకూబరమణిగ్రీవావితి ఖ్యాతౌ శ్రియాన్వితౌ ॥౨౩॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే నవమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ కథ్యతాం భగవన్నేతత్తయోః శాపస్య కారణమ్। యత్తద్విగర్హితం కర్మ దేవర్షేర్యేన వా తమః॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ రుద్రస్యానుచరౌ భూత్వా సుదృప్తౌ ధనదాత్మజౌ। కైలాసోపవనే రమ్యే మందాకిన్యాం మదోత్కటౌ। ౨। వారుణీం మదిరాం పీత్వా మదాఘూర్ణితలోచనౌ। స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుః పుష్పితే వనే॥ ౩॥ అంతః ప్రవిశ్య గంగాయామంభోజవనరాజిని। చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివ కరేణుభిః॥ ౪॥ యదృచ్ఛయా చ దేవర్షిర్భగవాంస్తత్ర నారదః। అపశ్యదుహ్యకౌ దృష్ట్వా క్షీబాణౌ సమబుధ్యత॥ ౫॥ తం దృష్ట్వా వ్రీడితా దేవ్యో వివస్త్రాః శాపశంకితాః। వాసాంసి పర్యధుః శీఘ్రం వివస్త్రౌ నైవ గుహ్యకౌ। ౬॥ తౌ దృష్ట్వా మదిరామత్తౌ శ్రీమదాంధౌ సురాత్మజౌ। తయోరనుగ్రహార్థాయ శాపం దాస్యన్నిదం జగౌ। ౭॥ న హ్యన్యో జుషతో జోష్యాన్ బుద్ధిభ్రంశో రజోగుణః। శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్ర స్త్రీ ద్యూతమాసవః॥ ౮॥ హన్యంతే పశవో యత్ర నిర్దయైరజితాత్మభిః। మన్యమానైరిమం దేహమజరామృత్యు నశ్వరమ్॥ ౯॥ దేవసంజ్ఞితమప్యంతే క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞితమ్। భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః॥౧౦॥ దేహః కిమన్నదాతుః స్వం నిషేక్తుర్మాతురేవ వా। మాతుః పితుర్వా బలినః క్రేతురగ్నేః శునోపి వా॥ ౧౧॥ ఏవం సాధారణం దేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయమ్। కో విద్వానాత్మసాత్కృత్వా హంతి జంతూనృతేసతః॥ ౧౨॥ అసతః శ్రీమదాంధస్య దారిద్ర్యం పరమాంజనమ్। ఆత్మౌపమ్యేన భూతాని దరిద్రః పరమీక్షతే॥౧౩॥ యథా కంటకవిద్ధాంగో జంతోర్నేచ్ఛ

తి॥ అనయోశ్చ శ్రీకృష్ణదర్శనం తదర్థమిదం వక్ష్యమాణం॥ ౭॥ న హీతి॥ జోష్యాన్ ప్రియాన్ విషయాన్ జుషతః సేవమానస్య పుంసః శ్రీమదాంధస్య అభిజాత్యాదిం సత్కులవిద్యాదిజనితో మదః అన్యో వా రజోగుణః రజఃకార్యం హాస్యహర్షాదిరూపః న తథా బుద్ధిభ్రంశః బుద్ధిం భ్రంశయతీతి తథా॥ ౮॥ కింతు శ్రీమదఏవేతి తదేవాహ॥ హన్యంత ఇతి॥ యత్ర శ్రీమదే ఇమం నశ్వరం దేహం అజరామృత్యు- అజరం అమృత్యు చ యథా తథా మన్యమానైః॥ ౯॥ దేవేతి॥ నరదేవభూదేవసంజ్ఞితమపి శ్వాదిభిర్భక్షితం చేత్ విట్సంజ్ఞితం దగ్ధం భస్మసంజ్ఞితం అన్యథా క్రిమిసంజ్ఞితం తత్కృతే తదర్థం భూతధ్రుక్ భూతద్రోహీ యతో భూతద్రోహాన్నిరయో భవతి స కిం స్వార్థం వేద నైవ వేదేత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఇదానీం దేహాభిమానం వారయన్ ఇత్యాహ॥ దేహ ఇతి॥ నిషేక్తుః పితుః మాతుర్వా- మాతుః పితుః మాతామహస్య వా బలినః క్రేతుః॥ ౧౧॥ ఏవమితి॥ అవ్యక్తప్రభవాప్యయం అవ్యక్తాత్ప్రభవః సృష్టిస్తత్రాప్యయో లయః తం ఆత్మసాత్కృత్వా స్వీయమితి మత్వా- అసతోసాధోరృతే॥ ౧౨॥ ఏవం శ్రీమదవిచేష్టితము క్త్వా తత్ప్రతీకారమాహ। అసత ఇతి॥ పరం శ్రేష్ఠం దారిద్ర్యమేవ అంజనమిదం. ఇతఇత్యత ఆహ- ఆత్మౌపమ్యేనేతి తతో నద్రుహ్యతీతి భావః ॥౧౩

ప్రష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ ముఖమ్లానాదిలింగైః సర్వేషాం జీవానాం సుఖదుఃఖే సమే ఇతి జ్ఞాతవానపి వ్యథాం ॥ ౧౪ ॥ కించ దారిద్ర్యమోక్షమపి సాధయతీత్యాహ - శ్లోకచతుష్టయేన ॥ దరిద్ర ఇతి ॥ నిరహంస్తంభః నిర్గతః అహంకారరూపః స్తంభో యస్మాత్సః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దరిద్రస్యైతి ॥ యుజ్యంతే స్వతఏవ సంగచ్ఛంతి - తర్షం తృష్ణాం - ఆరాద్ శీఘ్రం ॥ ౧౭ ॥ నను సాధూనాం ధనికేష్వపి ప్రియస్త్వాత్ దరిద్ర ఇతి - తత్రాహ ॥ సాధూనామితి ॥ ౧౮ ॥ ఉపేక్ష్యైరితి ॥ ధనేన స్తంభో గర్వో యేషాం తైః ॥ ౧౯ ॥ తదితి ॥ తమోమదం అజ్ఞానకృతమదం ॥ ౨౦ ॥ యదితి ॥ తమఃప్లుతౌ తమోవ్యాప్తౌ ॥ ౨౧ ॥ అత ఇతి ॥ అతః కృష్ణాతి - స్యాతాం నైవమిత్యాదినా మత్ప్రసాదాత్ స్మృతిః స్యాత్ ॥ ౨౨ ॥ వాసుదేవస్యేతి ॥ స్వర్లోకతాం దేవత్వం పునర్లబ్ధ్వా మదనుగ్రహాల్లబ్ధభక్తీ భవిష్యత ఇతి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ ఋషేరితి ॥ అస్మిన్ శ్లోకే పూర్వశ్లోకే చాతురాధిక్యమార్షం ॥ ౨౫ ॥ కిమితి సత్యం కర్తవ్యం తత్రాహ ॥ దేవర్షిరిత్యాదిరితి ॥ తత్ తత్ ఇహ మహాత్మనా యద్గీతం ॥ ౨౬ ॥ ఇతీతి ॥ యమయోః యమలయోః సహజాతయోరిత్యర్థః - ఆత్మనివేశమాత్రేణ -

చ్యుతితాం వ్యథామ్ । జీవసామ్యం గతో లింగైర్న తథావిద్ధకంటకః ॥ ౧౪ ॥ దరిద్రో నిరహంస్తంభో ముక్తస్సర్వమదైరిహ । కృచ్ఛ్రం యదృచ్ఛయాప్నోతి తద్ధి తస్య పరం తపః ॥ ౧౫ ॥ నిత్యం క్షుత్క్షామదేహస్య దరిద్రస్యాన్నకాంక్షిణః । ఇంద్రియాణ్యనుశుష్యంతి హింసాపి వినివర్తతే ॥ ౧౬ ॥ దరిద్రస్యైవ యుజ్యంతే సాధవస్సమదర్శినః । సద్భిః క్షిణోతి తం తర్షం తత ఆరాద్విశుధ్యతి ॥ ౧౭ ॥ సాధూనాం సమచిత్తానాం ముకుందచరణైషిణామ్ । దర్శనాంతో భవేద్బంధః పుంసోఽక్ష్ణోస్సవితుర్యథా ॥ ౧౮ ॥ ఉపేక్ష్యైః కిం ధనస్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః ॥ ౧౯ ॥ తదహం మత్తయోర్మాధ్వ్యా వారుణ్యా శ్రీమదాంధయోః । తమోమదం హరిష్యామి స్త్రైణయోరజితాత్మనోః ॥ ౨౦ ॥ యదిమౌ లోకపాలస్య పుత్రౌ భూత్వా తమఃప్లుతౌ । న వివాససమాత్మానం విజానీతస్సుదుర్మదౌ ॥ ౨౧ ॥ అతోఽర్హతః స్థావరతాం స్యాతాం నైవం యథా పునః । స్మృతిస్స్యాన్మత్ప్రసాదేన తత్రాపి మదనుగ్రహాత్ ॥ ౨౨ ॥ వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యం లబ్ధ్వా దివ్యశరచ్ఛతే । వృత్తే స్వర్లోకతాం భూయో లబ్ధభక్తీ భవిష్యతః ॥ ౨౩ ॥ స ఏవముక్త్వా దేవర్షిర్గతో నారాయణాశ్రమమ్ । నలకూబరమణిగ్రీవావాసతుర్యమలార్జునౌ ॥ ౨౪ ॥ ఋషేర్భాగవతముఖ్యస్య సత్యం కర్తుం వచో హరిః । జగామ శనకైస్తత్ర యత్రాస్తాం యమలార్జునౌ ॥ ౨౫ ॥ దేవర్షిర్మే ప్రియతమో యదిమౌ ధనదాత్మజౌ । తత్తథా సాధయిష్యామి యద్గీతం తన్మహాత్మనా ॥ ౨౬ ॥ ఇత్యంతరేణార్జునయోః కృష్ణస్తు యమయోర్యయౌ । ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణ తిర్యగ్గతములూఖలమ్ ॥ ౨౭ ॥ బాలేన నిష్కర్షయతాన్వగులూఖలం తద్దామోదరేణ తరసోత్కలితాంఘ్రిబంధౌ । నిష్పేతతుః పరమవిక్రమితాతివేపస్కంధప్రవాలవిటపౌ కృతచండశబ్దౌ ॥ ౨౮ ॥ తత్ర శ్రియా పరమయా కకుభః స్ఫురంతౌ సిద్ధావుపేత్య కుజయోరివ జాతవేదాః । కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాఖిలలోకనాథం బద్ధాంజలీ విరజసా

❉ శాపవినిర్ముక్తనలకూబరమణిగ్రీవకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః. ❉

విదమూచతుః ॥ ౨౯ ॥ గుహ్యకౌ ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగింస్త్వమాద్యః పురుషః పరః । వ్యక్తావ్య

ఆత్మనః కృష్ణస్య - తస్మిన్ ప్రవేశమాత్రేణ - అర్జునయోరంతరే - తదులూఖలం తిర్యగ్గతమభూదిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ బాలేనేతి ॥ అన్వంచతీత్యన్వక్ - తత్ర హేతుః దామోదరేణేతి - అతఏవ తన్నిష్కర్షయతా - తేన ఉత్కలితాంఘ్రిబంధౌ - ఉత్కలితః ఉత్పాటితః అంఘ్రిబంధో మూలబంధో యయోస్తౌ - పరమస్య శ్రీకృష్ణస్య - విక్రమితేనాతివేపమానాః - స్కంధ ప్రవాళ విటపా యయోస్తౌ ॥ ౨౮ ॥ తత్రేతి ॥ కకుభః ప్రతిసర్వతః స్ఫురంతౌ ఇత్యర్థః యద్వా దిశః ప్రకాశయంతౌ - జాతవేదాః - కుజయోః వృక్షయోః అర్జునవృక్షయోః - స్ఫురంతౌ ప్రథమం ఛాయారూపేణ ప్రతీయమానౌ ॥ శ్లో ॥ ... కుజయోర్వృక్షయోః స్థితోఽగ్నిర్యథా ... దౌ సదసుతౌ ॥ ౨౯ ॥ గుహ్యకౌ ... కిమితి ప్రణామ ఇతి చేత్తత్ర హేతుః ॥ కృష్ణేతి ॥ హే కృష్ణ హే కృష్ణ మహాయోగిన్ - అచింత్యప్రభావ త్వం న గోపాలః - కింతు పరః పురుషః యతః అన్యః కారణభూతః - తత్ర ... మాత్రం ... త్వమేవ ... - వ్యక్తావ్యక్తమితి - స్థూలసూక్ష్మమిదం విశ్వం రూపం విదుః - బ్రాహ్మణాః ... బ్రహ్మణాస్తత్త్వజ్ఞాః ॥ ... నారదాదయః

హిణస్తృతిసంభవాత్ తం బాలం భగవంతం నిశ్చిత్యాహతుః ॥ కృష్ణేతి ॥ మహాయోగిన్ అచింత్యవైభవ - అమోఘసంకల్పేతి వా. త్వమాద్యః ప్రధానకారణభూతః - పరః పురుషః పరం బ్రహ్మ నతు - ప్రాకృతబాలమాత్రమిత్యర్థః నిష్కృష్టస్వరూపస్యోపాదానకారణత్వాసంభవాత్తదనుగుణవిశేషమాహ - వ్యక్తావ్యక్తమితి - స్థూలసూక్ష్మరూపమిత్యర్థః - ఇదం విశ్వం - చేతనాచేతనాత్మకం జగత్ - బ్రహ్మణో బృహత్త్వాదిగుణవిశిష్టస్య తే - రూపం శరీరం - విదుః - బ్రాహ్మణా ఇతి పాఠే తత్త్వజ్ఞా ఇత్యర్థః ॥ ౩౦॥ నియంతాపి త్వమేవేత్యాహతుః ॥ త్వమితి ॥ దేహాః - అసవః - ప్రాణాః - ఆత్మా అహంకారః - ఇంద్రియాణి చ - తేషామీశ్వరః ॥ ము ॥ సర్వశరీరకత్వమేవ ప్రపంచయతి ॥ త్వమేక ఇతి ॥ సర్వభూతానాం దేహిదేహాంతర్గతః - సర్వాత్మహృదయకమలస్థః - పరమాత్మా త్వమేకః జీవశరీరకస్త్వమేకం త్వమేవ - స్వాత్మనాం స్వస్వమనసాం ఇంద్రియాణాం చక్షురాదీనాం చ - ఈశ్వరో నియంతా - అత ఏవ తస్య హృషీకేశసంజ్ఞా ॥ శ్లో ॥ హృషీకం విషయేంద్రియమితి నిఘంటుః దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వర ఇతి పాఠే - దేహానామసూనామాత్మనామింద్రియాణాం చేశ్వర ఇత్యర్థః ॥ ౩౧॥ సర్వస్య కాలో నిమిత్తం ప్రకృతిరుపాదానం - ప్రకృతేర్జాతో మహాన్ విశ్వాత్మతయా - పరిణమతే - పురుషః కర్తా నియంతా చ - తదాత్మాహం అత ఆహతుః సార్ధేన ॥ త్వమితి ॥ యతో భగవానీశ్వరో విష్ణుస్త్వం అతః కాలో నామ తవ లీలా ప్రకృతిః శక్తిః - పురుషాంశో మహాన్ కార్యం అతస్త్వమేవ సర్వమిత్యర్థః ॥ ము ॥ కాలః కాలశరీరక ఇత్యర్థః - మహాన్ ప్రకృతేః ప్రకృతేః ప్రథమవికారః సర్వత్ర సామానాధికరణ్యం శరీరశరీరిభావనిబంధనం - ఏవముపాదానత్వం భగవతః ప్రతిపాద్య తస్యైవాభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణత్వాన్నిమిత్తం చ త్వమేవేత్యాహతుః త్వమేవేతి అధ్యక్షః అధిష్ఠాతా - నిమిత్తకారణమిత్యర్థః - క్షేత్రాణి శరీరాణి - తేషాం వికారాః ప్రకృతిపరిణామాః తత్కృత్ - వికారవిదిత్యపి పాఠః ॥ ౩౨॥ నన్వహమేవ చేత్సర్వం - తర్హి - కీటాదిజ్ఞానేన మద్జ్ఞానం కిం న భవతి - భవతి చేత్పామరోపి బ్రహ్మవిత్స్యాదత ఆహతుః ॥ గృహ్యమాణైరితి ॥ దృశ్యత్వేన వర్తమానైః - బుద్ధ్యాద్యహంకారైస్తద్వికారైరింద్రియాదిభిః ద్రష్టా త్వం న గృహ్యస ఇతి భావః - నను తర్హి జీవానాం - నైవేత్యాహతుః - కోన్విహేతి - జీవాద్యుత్పత్తేః ప్రాగేవ స్వప్రకా

క్తమిదంవిశ్వంరూపంతేబ్రహ్మణోవిదుః॥ ౩౦॥ త్వమేకస్సర్వభూతానాం దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరః॥
౩౧॥ త్వమేవకాలోభగవాన్విష్ణురవ్యయఈశ్వరః। త్వంమహాన్ప్రకృతిస్సూక్ష్మారజస్సత్త్వతమో
మయీ॥ త్వమేవపురుషోధ్యక్షస్సర్వక్షేత్రవికారకృత్। ౩౨॥ గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యోవి
కారైఃప్రాకృతైర్గుణైః। కోన్విహార్హతివిజ్ఞాతుంప్రాక్సిద్ధంగుణసంవృతః॥ ౩౩॥ తస్మైతుభ్యంభ
గవతేవాసుదేవాయవేధసే। ఆత్మద్యోతగుణచ్ఛన్నమహిమ్నేబ్రహ్మణేనమః॥ ౩౪॥ యస్యావతా
రాజ్ఞాయంతేశరీరేష్వశరీరిణః। తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహిష్వసంగతైః॥ ౩౫॥ సభవాన్

శతయా సిద్ధం త్వాం కో వా జానాతి గుణసంవృతః దేహాద్యావృతః ॥ ము ॥ ఉక్తం కారణత్వం దృఢయన్ - తస్య దుర్విజ్ఞేయత్వమాహతుః ॥ గృహ్యమాణ ఇతి ॥ గుణైః గుణమయైః కార్యైః - గృహ్యమాణైః - ఏతత్ప్రాగ్భావమయమేవ కారణమిత్యవగమ్య - మాస్తవ ప్రాకృతైర్వికారైః ... ఇత్యర్థః అగ్రాహ్యః - గృహ్యమాణైరితి పాఠే రూపాదిజ్ఞానేనానుమీయమానైరిత్యర్థః - ప్రాకృతైర్వికారైః - ప్రకృతి... ఇంద్రియైరగ్రాహ్య ఇతి - అతః ప్రాక్సిద్ధం ప్రాగేవ స్వప్రకాశతయా సిద్ధం త్వాం గుణసంవృతః గుణమయదేహాద్య... జ్ఞాతుమర్హతి - గుణసంవృత ఇతి పాఠే - దేహాద్యావృతాజ్జీవత్వాదిత్యర్థః ప్రాక్సిద్ధం - స్వభావవికారాదిభిః ... ప్రాగేవసిద్ధం - త్వామిత్యర్థః ॥ ౩౩॥ ....
అతో దుర్జ్ఞేయ ఇత్యుక్త్వా ... కేవలం ప్రణమతః ॥ తస్మా ఇతి ॥ ఆత్మనః స్వస్మాత్ - ద్యోతః ప్రకాశో యేషాం తైః - గుణైః - ఛన్నో మహిమా యస్య ... తస్మై ॥ ము ॥ ఏవం దుర్విజ్ఞేయత్వాత్కేవలం ప్రణమతః ॥ తస్మా ఇతి ॥ ఉక్తమహిమోజ్జ్వలాయేత్యర్థః భగవతే జ్ఞానశక్త్యాదిసంపన్నాయ - వాసుదేవాయ జగత్ప్రకృతిభూతాధారం వసుదేవసుతత్వేనావతీర్ణాయ - జగతాం నివాసభూతాయేతి వా వేధసే సర్వద్రష్ట్రే ఆత్మద్యోతగుణైః స్వస్య ప్రకాశమానైర్గుణమయకార్యైః - ఛన్నమహిమ్నే చేతనానాం త్రిగుణాత్మకశరీరసంబంధస్య భగవద్జ్ఞానప్రతిబంధకత్వాత్తథోక్తిః ఆత్మజ్యోతిర్గుణచ్ఛన్నమహిమ్న ఇతి పాఠే - ఆత్మజ్యోతిః స్వయంప్రకాశశ్చ గుణచ్ఛన్నమహిమా చ తస్మా ఇత్యర్థః - ఏతేన భగవతః సర్వజ్ఞత్వం జీవైర్దురవగమత్వం చోక్తం భవతి ॥ ౩౪ ॥ అహో అహం ఈశ్వర ఇతి కథం జ్ఞాతః - తత్రాహతుః ॥ యస్యేతి ॥ ము ॥ ఏవంవిధస్త్వం - మనుష్యజాతీయతయావతీర్ణోపి - దివ్యచరిత్రైః పరమపి ప్రతీయస ఇత్యాహతుః ॥ యస్యేతి ॥ శరీరిషు శరీరిణాం మధ్యే అశరీరిణః కర్మకృతశరీరరహితస్య యస్య తే - అవతారాః అతుల్యాతిశయైః సమాభ్యధికరహితైః - దేహిష్వసంగతైః అసంభావితైః - తైస్తైర్వీర్యైః - జ్ఞాయంతే సర్వోత్కృష్టతయా విజ్ఞాయంత ఇత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ స ఇతి ॥ భవాయోద్భవాయ విభవాయ విగతో భవో - యస్మిన్ తస్మై - కైవల్యాయేత్యర్థః ॥ ము ॥ అవతారకృత్యమాహతుః ॥ స ఇతి ॥ భవాయోద్భవాయ - విగతో భవస్సంసారో యస్మిన్ తస్మై విభవాయ కైవల్యాయ చేత్యర్థః - అభివృద్ధయ ఇతి వా - ఆశిషాం పతిః ప్రదాతా ॥ ౩౬ ॥ ము ॥ పున

...ఆదరాతిశయాత్ నమతః ॥ నమ ఇతి ॥ పరమం కల్యాణం యస్మాదితి పరమకల్యాణ విశ్వమంగళ సర్వమంగళరూప తేభ్యః శాంతా... ష్టరహితాయ ॥౩౭॥ అనుజానీహీతి ॥ నౌ ఆవాం అనుచరః కుబేరో నారదో వా తస్య కింకరౌ భగవతస్తవ దర్శనం ॥౩౮॥ తత్ర ... ఆవయోః పూర్వవత్స్వభావో మాభూత్ కింత్వేవం ప్రార్థయావహ ఇత్యాహతుః ॥ వాణీతి ॥ నః ఇతి అస్మత్సంగినాం సర్వేషామి... ప్రాయేణ బహువచనం తవ నివాసభూతం యజ్జగత్ తస్య ప్రణామే త్వన్నివాసభూతమితి బహుమానేన జగతః ప్రణామోక్తిః ... దర్శనే భవత్తనూనాం భవతో మూర్తీనాం ॥౩౯॥ ఇత్థమితి ॥ సంకీర్తితః సంస్తుతః ॥౪౦॥ జ్ఞాతమితి ॥ వాగ్భిః ॥ శ్లో ॥ ... శాపరూపాభిర్వాగ్భిః శ్రీవిభ్రంశరూపోఽనుగ్రహః కృత ఇతి ॥౪౧॥ యదుక్తం మే పైతదిత్యాహ ॥ సాధూనామితి ॥ సాధూనాం ... వర్తినాం సమచిత్తానాం ఆత్మవిదాం సుతరాం మత్కృతాత్మనాం మయ్యర్పితచిత్తానాం తేషాం కృపాతిరేకాత్సుతరామిత్యుక్తం ... దర్శనాన్నో ... యథా బంధో న భవతి తద్వత్ ॥౪౨॥ తదితి ॥ ప్రాధాన్యాదేకస్య సంబోధనం హే నలకూబర యువాం తత్తస్మా

సర్వలోకస్య భవాయ విభవాయ చ । అవతీర్ణోంఽశభాగేన సాంప్రతం పతిరాశిషామ్ ॥౩౬॥ నమః పరమకల్యాణ నమః పరమమంగళ । వాసుదేవాయ శాంతాయ యదూనాం పతయే నమః ॥౩౭॥ అనుజానీహి నౌ భూమంస్తవానుచరకింకరౌ । దర్శనం నౌ భగవత ఋషేరాసీదనుగ్రహాత్ ॥౩౮॥ వాణీ గుణానుకథనే శ్రవణౌ కథాయాం హస్తౌ చ కర్మసు మనస్తవ పాదయోర్నః । స్మృత్యాం శిరస్తవ నివాసజగత్ప్రణామే దృష్టిః సతాం దర్శనేఽస్తు భవత్తనూనామ్ ॥౩౯॥ శ్రీశుకః । ఇత్థం సంకీర్తితస్తాభ్యాం భగవాన్ గోకులేశ్వరః । దామ్నా చోలూఖలే బద్ధః ప్రహసన్నాహ గుహ్యకౌ ॥౪౦॥ శ్రీభగవాన్ ॥ జ్ఞాతం మమ పురైవైతదృషిణా కరుణాత్మనా । యచ్ఛ్రీమదాంధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోఽనుగ్రహః కృతః ॥౪౧॥ సాధూనాం సమచిత్తానాం సుతరాం మత్కృతాత్మనామ్ । దర్శనాన్నో భవేద్బంధః పుంసోఽక్ష్ణోః సవితుర్యథా ॥౪౨॥ తద్గచ్ఛతం మత్పరమౌ నలకూబర సాదనమ్ । సంజాతో మయి భావో వామీప్సితః పరమోఽభవః ॥౪౩॥ ఇత్యుక్తౌ తౌ పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ పునః పునః । బద్ధోలూఖలమామంత్ర్య జగ్మతుర్దిశముత్తరామ్ ॥౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - దశమోఽధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణిః ॥ గోపా నందాదయః శ్రుత్వా ద్రుమయోః పతతో రవమ్ । తత్ర జగ్ముః కురుశ్రేష్ఠ నిర్ఘాతభయశంకితాః ॥౧॥ భూమ్యాం నిపతితౌ తత్ర దదృశుర్యమలార్జునౌ । బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయ లక్ష్యం పతనకారణమ్ ॥౨॥ ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం చ బాలకమ్ । కస్యేదం కుత ఆశ్చర్యముత్పాత ఇతి కాతరాః ॥౩॥ బాలా ఊచురనేనేతి తిర్యగ్గతములూఖలమ్ । వికర్షతా మధ్యగేన నిహతౌ యమలార్జునౌ ॥ వృక్షాభ్యాం నిర్గతౌ దివ్యౌ పురుషావప్యచక్ష్మహి ॥౪॥ న తే తదుక్తం జగృహుర్న ఘటేతేతి తస్య తత్ । బాలస్యోత్పాటనం తర్వోః కేచిత్సందిగ్ధచేతసః ॥౫॥ ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం స్వమాత్మజమ్ । విలోక్య నందః ప్రహసన్బంధనాద్విముమోచ హ ॥౬॥ గోపీభిః స్తోభితోఽనృత్యద్భగవాన్ బాలవత్క్వచిత్ । ఉద్గాయతి క్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశో దారుయంత్రవత్ ॥౭॥ బిభర్తి క్వచిదాజ్ఞప్తః పీ

...త్ ఆగనం సదనం స్వనికేతనం మత్పరమౌ సంతౌ గచ్ఛతం యువయోః ... ఈప్సితో మయి ప్రేమా జాత ఏవ అభవః సంసారనాశకః ॥౪౩॥ ఇతీతి ॥ బద్ధోలూఖలం బద్ధం ఉలూఖలం యస్మిన్ తం ॥౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥
... ॥ ఏకాదశే సమాగత్య వృందావనమథార్భకైః । వత్సాన్ పాలయతా నిహతౌ వత్సబకాసురౌ ॥ గోపా ఇతి ॥ నిర్ఘాతో వజ్రపాతః ... భయేన శంకితాః ॥౧॥ భూమ్యామితి ॥ తల్లక్ష్యం ప్రత్యక్షతః పురతో దృశ్యమానమపి పతనకారణమవిజ్ఞాయ బభ్రము ॥౨॥ లక్ష్యం ... నందదర్శయతి ॥ ఉలూఖలమితి ॥ భ్రమప్రకారమాహ కస్యేదం రాక్షసాదేః కర్మ కుతో వా కారణాత్ అహో ఆశ్చర్యం ఉత్పాత ఇతి కాతరాః భీతాః సంతో బభ్రముః ఇత్యన్వయః ॥౩॥ బాలా ఇతి ॥ మధ్యగేన వృక్షయోర్మధ్యగతేన ... పతితౌ ... వృక్షాభ్యాం నిర్గతౌ దివ్యౌ పురుషావపి అచక్ష్మహి దృష్టవంతో వయమితి ॥౪॥ నేతి ॥ న తే ... జగృహుః ... సందిగ్ధ ... యుక్తమితి ... బభూవురితి ॥౫॥ భగవన్మాయామోహితస్య నందస్యాచరితమాహ ॥ ఉలూఖలమితి ॥౬॥ జ్ఞానస్య ... లీలానుకరోతి తదాహ ॥ గోపీభిరితి ॥ స్తోభితః కరతాళాదినా ప్రోత్సాహితః ॥౭॥ బిభర్తీతి ॥ ఇదమానయేత్యాజ్ఞప్తః ఆసన...

సముద్గాన ఇవ బిభర్తి - పీఠకం పీఠాది - ఉన్మానం ప్రస్థాది పాదుకే చ - బాహుక్షేపం - కరచాలనం చ తద్విదాం చేతి చకారస్య స్వీయః ॥ ౮॥ దర్శయన్నితి ॥ తదైశ్వర్యం విందంతి యే - తేషాం తద్విదాం - వివశం వ్రజస్య హర్షం ఉవాహ ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ శ్లో ॥ రంతుం బృందావనం గంతుమంతః కృష్ణేన యంత్రితాః । స్వ

ఠకోన్మానదారుకాన్ । బాహుక్షేపంచ కురుతే స్వానాంచ ప్రీతిమావహన్ ॥ ౮॥ దర్శయంస్తద్విదాం లోక ఆత్మనో భృత్యవశ్యతామ్ । వ్రజస్యోవాహ వై హర్షం భగవాన్ బాలచేష్టితైః ॥ ౯ ॥ గోపీనామంతికే క్రీడన్ భగవాన్ లోకభావనః । క్రీణీధ్వం భోః ఫలానీతి వచశ్శ్రుత్వా తు సత్వరః ॥ ౧౦॥ కరాభ్యాం ధాన్యమాదాయ యయౌ సర్వఫలప్రదః । ఫలవత్యై హి ధాన్యాని మయానీతాని భూరిశః ॥ ౧౧॥ గృహ్ణీష్వ త్వమమానేన మానయ త్వం ఫలాని మే । ఫలవిక్రయిణీ తస్య వచశ్శ్రుత్వా మహాత్మనః ॥ ౧౨॥ ఆయాంతమరవిందాక్షం కరిపోతమివాగతమ్ । ప్రేక్షమాణా ముహుః ఫుల్లైర్నయనైరచ్యుతం తదా ॥ ౧౩॥ ఫలవిక్రయిణీ తస్య చ్యుతధాన్యం కరద్వయమ్ । ఫలైరపూరయద్రత్నైః ఫలభాండమపూరితమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఫలానీమాని సర్వాణి గోపీభ్యోఽభ్యదదాత్ప్రభుః । వయస్యైర్వ్రజవీథ్యాం స క్రీడన్ సర్వఫలప్రదః ॥ ౧౫॥ ఉత్తిష్ఠంతౌ ప్రస్ఖలంతౌ చరంతౌ రామకేశవౌ । పద్భ్యాం గంతుమశక్నువంతౌ కథంచిత్త్వ్రజాంగణే ॥ ౧౬ ॥ సరిత్తీరగతం కృష్ణం భగ్నార్జునమథాహ్వయత్ । రామం చ రోహిణీ దేవీ చరంతౌ బాలకైర్భృశమ్ ॥ ౧౭॥ నోపయాతాం యదాహూతౌ లీలాసంగేన పుత్రకౌ । యశోదాం ప్రేషయామాస రోహిణీ పుత్రవత్సలా ॥ ౧౮ ॥ క్రీడంతం సా సుతం బాలైరతివేగం సహాగ్రజమ్ । యశోదా చాహ్వయద్వీక్ష్య పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ ॥ ౧౯॥ కృష్ణ కృష్ణారవిందాక్ష తాత ఏహి స్తనం పిబ । అలం విహారైః క్షుచ్ఛ్రాంతస్తన్యవాన్ భోక్తుమర్హతి ॥ ౨౦ ॥ హే రామాగచ్ఛ తాతాశు సానుజః కులనందన । ప్రాతరేవ కృతాహారః క్రీడాశ్రాంతోఽసి పుత్రక ॥ ౨౧॥ ప్రతీక్షతే త్వాం దాశార్హ భోక్ష్యమాణో వ్రజాధిపః । ఏహ్యావయోః ప్రియం దేహి స్వగృహాన్ యాత బాలకాః ॥ ౨౨॥ ధూళిధూసరితాంగస్త్వం తాత మజ్జనమావహ । త్రిణీఫలసంయుక్తం స్నానీయం తైలసంయుతమ్ ॥ ౨౩॥ కల్పయిత్వా ప్రతీక్షేఽహం చిరం చంచలచేష్టితః । జన్మర్క్షం తేఽద్య భవతి విప్రేభ్యో దేహి గాః శుచిః ॥ ౨౪॥ పశ్య పశ్య వయస్యాంస్తే మాతృమృష్టాన్ స్వలంకృతాన్ । త్వం చ స్నాతః కృతాహారో విహరస్వ స్వలంకృతః ॥ ౨౫॥ ఇత్థం యశోదా తమశేషనాథం మత్వా సుతం స్నేహనిబద్ధధీర్నృప । హస్తే గృహీత్వా సహరామమచ్యుతం నీత్వా స్వవాటం కృతవత్యథోదయమ్ ॥ ౨౬॥ శ్రీశుకః ॥ గోపవృద్ధా మహోత్పాతాననుభూయ బృహద్వనే । నందాదయస్సమాగమ్య వ్రజకార్యమమంత్రయన్ ॥ ౨౭॥ తత్రోపనందనామాహ గోపో జ్ఞానవయోధికః । దేశకాలార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రియకృద్రామకృష్ణయోః ॥ ౨౮॥ ఉత్థాతవ్యమితోఽస్మాభిర్గోకులస్య హితైషిభిః । ఆయాంత్యత్ర మహోత్పాతా వ్రజానాం నాశహేతవః ॥ ౨౯॥ ముక్తః కథంచిద్రాక్షస్యా బాలఘ్న్యా బాలకో హ్యసౌ । హరేరనుగ్రహాన్నూనమనశ్చోపరి నాపతత్ ॥ ౩౦॥ చక్రవాతేన నీతోఽయం దైత్యేన విపదం వియత్ । శిలాయాం పతితస్తత్ర పరిత్రాతస్సురేశ్వరైః ॥ ౩౧॥ యన్న మ్రియేత ద్రుమయోరంతరం ప్రాప్య బాలకః । అసావన్యతమో వాపి తదప్యచ్యుతరక్షణమ్ ॥ ౩౨॥ యావదౌత్పాతికోఽరిష్టో వ్రజం నాభిభవేదితః । తావద్బాలానుపాదాయ యాస్యామోఽన్యత్ర సానుగాః ॥ ౩౩॥

త్రా ఇవ నందాద్యా మంత్రమకుర్వన్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ గోపవృద్ధా ఇతి ॥ వ్రజకార్యం గోకులస్య హితకృత్యం ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ చక్రవాతేనేతి ॥ విపదం వీనాం పక్షిణాం పదం విహారస్థానం వియత్ - విగతప్రతిష్ఠం వా - అపరిచ్ఛిన్న... ॥ ౩౧॥ యదితి ॥ అన్యతమో వా కశ్చిద్బాలః - అచ్యుతేనైవ రక్షణమాసీత్ ॥ ౩౨॥ యావదితి ॥ అరిష్టః అనర్థః ఇతః స్థానాత్ ॥ ౩

నామితి॥ పశవ్యం పశుభ్యో హితం- నవాని కాననాని నిగ్ధాంతరాణి యస్మిన్ తత్॥ ౩౪॥ ౩౫॥ [illegible] ప్రతిపత్తిగోపాః- వ్రజాన్ శకటళ్యాహత్య రూఢాః శకటేష్వారోపితాః పరిచ్ఛదాః యైస్తే॥ ౩౬॥ వృద్ధానితి॥ [illegible] ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ గోప్య ఇతి॥ నూతనకుచగతైః కుంకుమైః కాంతిర్యాసాంతాః- నూత్నకుచ- యత్కుంకుమం [illegible] ॥ ౪౦॥ బృందావనమితి॥ వ్రజావాసం గోకుల వసతిస్థానం॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ఏవమితి॥ స్వకాలేన తత్తత్కాలేన॥ ౪౩॥ [illegible] ॥ అవిదూర ఇత్యాదినా॥ ౪౪॥ క్వచిదితి॥ క్షేపణైః బిల్వాదిఫలాదిభిః- కింకిణీయుక్తైః పాదైః- క్షిపత స్త్రాడయతః॥ ౪౫॥ వృషాయ

వనంబృందావనంనామ పశవ్యంనవకాననమ్ । గోపగోపీగవాం సేవ్యంపుణ్యాద్రితృణవీరుధమ్॥ ౩౪ ॥ తత్తత్రాద్యైవయాస్యామః శకటాన్యుఙ్క్తమాచిరమ్ । గోధనాన్యగ్రతోయాంతు భవతాం యది రోచతే। ౩౫। శ్రీశుకః॥ తచ్ఛ్రుత్వైకధియోగోపాస్సాధు సాధ్వితి వాదినః । వ్రజాన్స్వాన్స్వాన్సమాయుజ్య యయూరూఢపరిచ్ఛదాః। ౩౬। వృద్ధాన్ బాలాన్ స్త్రియో రాజన్సర్వోపకరణాని చ । అనస్స్వారోప్యగోపాలాయత్తా ఆత్తశరాసనాః। ౩౭। గోధనానిపురస్కృత్య శృంగాణ్యాపూర్య సర్వతః। తూర్యఘోషేణమహతా యయుస్సహపురోహితాః। ౩౮। గోప్యోరూఢరథానూత్నకుచకుంకుమకాంతయః । కృష్ణలీలాంజగుఃప్రీత్యా నిష్కకంఠ్యస్సువాససః। ౩౯ ।తథా యశోదారోహిణ్యావేకంశకటమాస్థితే। రేజతుఃకృష్ణరామాభ్యాం తత్కథాశ్రవణోత్సుకే॥ ౪౦। బృందావనంసంప్రవిశ్య సర్వకాలసుఖావహమ్ । తత్రచక్రుర్వ్రజావాసం శకటైరర్ధచంద్రవత్ ।౪౧ ॥ బృందావనంగోవర్ధనం యమునాపులినానిచ । వీక్ష్యాసీదుత్తమాప్రీతీ రామమాధవయోర్నృప॥౪౨। ఏవం వ్రజౌకసాంప్రీతిం యచ్ఛంతౌ బాలచేష్టితైః । కలవాక్యైస్స్వకాలేనవత్సపాలౌ బభూవతుః । ౪౩। అవిదూరేవ్రజభువస్సహగోపాలబాలకైః। చారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌ ।౪౪॥ క్వచిద్వాదయతో వేణుం క్షిపంతౌ క్షేపణైః క్వచిత్ । క్వచిత్పాదైః కింకిణీభిః క్వచిత్కృత్రిమగోవృషైః ॥ ౪౫ ॥ వృషాయమాణౌనర్దంతౌ క్వచిత్కృత్రిమగోవృషైః। గోపైస్సహ [illegible] యుయుధాతే పరస్పరమ్ ।౪౬।చకోరక్రౌంచచక్రాంగభారద్వాజాంశ్చ బర్హిణః । అనురౌతిస సత్త్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః॥ అను

వత్సాసురబకాసురవధకథనమ్ .

కృత్య రుతైర్జంతూంశ్చేరతుః ప్రాకృతౌయథా ।౪౭। కదాచిద్యమునాతీరే వత్సాంశ్చారయతోః స్వకైః। వయస్యైః కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్యఆగమత్ ॥౪౮॥ తంవత్సరూపిణం వీక్ష్య వత్సయూథగతం హరిః । దర్శయన్బలదేవాయ శనైర్ముగ్ధఇవాసదత్ । ౪౯ । గృహీత్వాపరపాదాభ్యాం సహలాంగూలమచ్యుతః। భ్రామయిత్వాకపిత్థాగ్రే ప్రాహిణోద్గతజీవితమ్ ॥ ౫౦॥ సకపిత్థైర్మహాకాయః పాత్యమానైః పపాతహ । తంవీక్ష్యవిస్మితాబాలాశ్శశంసుస్సాధుసాధ్వితి॥౫౧॥ దేవాశ్చపరిసంతుష్టావభూవుఃపుష్పవర్షిణః । తౌవత్సపాలకౌభూత్వా సర్వలోకైకపాలకౌ ॥ సప్రాతరాశౌగోవత్సాంశ్చారయంతౌవిచేరతుః । ౫౨ । స్వంస్వంవత్సకులంసర్వే పాయయిష్యంతఏకదా । గత్వాజలాశయాభ్యాశం పాయయిత్వాపపుర్జలమ్ ॥౫౩ ॥ తేతత్రదదృశుర్బాలా మహాసత్త్వమవస్థితమ్ । తత్రసుర్వజ్రభిన్నస్య గిరేశ్శృంగమివచ్యుతమ్ ॥౫౪। సవైబకో నామమహానసురోబకరూపధృక్ । ఆగ

మాణావితి॥ వత్సపాలావపి వృషాః కృష్ణకంబళాదిపిహితాః- వృషానుకారిణో [illegible] జంతూనాం [illegible] ॥ ౪౬॥ చకోరానితి॥ రుతైః శబ్దైః- జంతూన్ [illegible] ॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తమితి॥ ముగ్ధ ఇవాజానన్నివ ఆసదత్ సమీపమగమత్ ॥ ౪౯॥ గృహీత్వేతి॥ అపరపాదాభ్యాం సహ [illegible] గృహీత్వా॥ ౫౦॥ ౫౧॥ దేవాశ్చేతి॥ సర్వేషాంలోకానాం ఏకౌముఖ్యౌపాలకౌ- ప్రాతరాశః ప్రాతర్భోజనం [illegible] సహితౌ॥ ౫౨॥ స్వమితి॥ అభ్యాశం సమీపం॥ ౫౩॥ ౫౪, ౫౫॥ కృష్ణమితి॥ రామాదయో [illegible] సంవిజ్ఞాయ [illegible] తస్మాత్-

నతు రాముఇత్యర్థో౽బోధ్యః ‖ ౫౬‖౫౭‖ తమితి ‖ తుండయోః చంచ్వోః. వీరణవత్ అగ్రంథితృణవిశేషవత్ ‖ ౫౮‖ తదేతి ‖ సమీడిరే తుష్టువుః. ఆనకైః పటహైః. శంఖైః అస్త్రైశ్చ సంస్తవైః స్తవైః ‖ ౫౯‖ ముక్తమితి ‖ స్వస్థానమాగతం. ప్రాణమివేత్యక్షణంచ. ప్రణీయ వినీకృత్య ‖ ౬౦‖ శ్రుత్వేతి ‖ అతిప్రియేణ ప్రీత్యా. ఆదృతాః సాదరాః. ప్రేత్యాగతమివ లోకాంతరాదాగతమివ. తృషితాన్యక్షీణి. అమృతం పిబంతీవ చక్షూంషి యేషాం తే ‖ ౬౧‖ అహోఇతి ‖ అహోబతేత్యాదిశ్లోకత్రయస్య ఇతి నందాదయఇత్యనేనాన్వయః. అపి విప్రియమపి. తేషామేవానిష్టమాసీత్. యతః తైః. పూర్వమస్యైషాం భయం కృతం ‖ ౬౨‖ అత్రేతి ‖ అథ ఘోరదర్శనా అపి నాభిభవంతి నఘ్నంతి ‖ ౬౩‖ అహోఇతి ‖ గర్గో యదాహ ‖ శ్లో ‖ తస్మాన్నందాత్మజోయం తే నారాయణసమో గుణైరిత్యాది ‖ ౬౪‖ ౬౫‖ ౬౬

త్యసహసాకృష్ణంతీక్ష్ణతుండో౽గ్రసీద్బలీ ‖ ౫౫ ‖ కృష్ణంమహాబకగ్రస్తం దృష్ట్వా రామాదయో౽ర్భకాః ‖ బభూవురింద్రియాణీవ వినా ప్రాణం విచేతసః ‖ ౫౬ ‖ తం తాలుమూలం ప్రదహంతమగ్నివద్గోపాలసూనుం పితరం జగద్గురోః ‖ చచ్ఛర్ద సద్యో౽తిరుషా౽క్షతం బకస్తుండేన హంతుం పునరభ్యపద్యత ‖ ౫౭ ‖ తమాపతంతం స నిగృహ్య తుండయోర్దోర్భ్యాం బకం కంససఖం సతాం పతిః ‖ పశ్యత్సు బాలేషు దదార లీలయా ముదావహో వీరణవద్దివౌకసామ్ ‖ ౫౮ ‖ తదా బకారిం సురలోకవాసినస్సమాకిరన్నందనమల్లికాదిభిః ‖ సమీడిరే చానకశంఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్య గోపాలసుతా విసిస్మిరే ‖ ౫౯ ‖ ముక్తం బకాస్యాదుపలభ్య బాలకా రామాదయః ప్రాణమివేంద్రియో గణః ‖ స్థానాగతం తం పరిరభ్య నిర్వృతాః ప్రణీయ వత్సాన్ వ్రజమేత్య తజ్జగుః ‖ ౬౦ ‖ శ్రుత్వా తద్విస్మితా గోపా గోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః ‖ ప్రేత్యాగతమివౌత్సుక్యాదైక్షంత తృషితేక్షణాః ‖ ౬౧ ‖ అహో బతాస్య బాలస్య బహవో మృత్యవో౽భవన్ ‖ అప్యాసీద్విప్రియం తేషాం కృతం పూర్వం యతో భయమ్ ‖ ౬౨ ‖ అథాప్యభిభవంత్యేనం నైవ తే ఘోరదర్శనాః ‖ జిఘాంసయైనమాసాద్య నశ్యంత్యగ్నౌ పతంగవత్ ‖ ౬౩ ‖ అహో బ్రహ్మవిదాం వాచో నాసత్యాస్సంతి కర్హిచిత్ ‖ గర్గో యదాహ భగవానన్వభావి తథైవ తత్ ‖ ౬౪ ‖ ఇతి నందాదయో గోపాః కృష్ణరామకథాం ముదా ‖ కుర్వంతో రమమాణాశ్చ నావిందన్ భవవేదనామ్ ‖ ౬౫ ‖ ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే ‖ నిలాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః ‖ ౬౬ ‖ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాదశో౽ధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ‖ క్వచిద్వనాశాయ మనో దధద్వ్రజాత్ప్రాతస్సముత్థాయ వయస్యవత్సపాన్ ‖ ప్రబోధయన్ శృంగరవేణ చారుణా వినిర్గతో వత్సపురస్సరో హరిః ‖ ౧ ‖ తేనైవ సాకం పృథుకాస్సహస్రశస్స్నిగ్ధాస్సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః ‖ స్వాన్ స్వాన్ సహస్రోపరిసంఖ్యయాన్వితాన్ వత్సాన్ పురస్కృత్య వినిర్యయుర్ముదా ‖ ౨ ‖ కృష్ణవత్సైరసంఖ్యాతైర్యూథీకృత్య స్వవత్సకాన్ ‖ చారయంతో౽ర్భలీలాభిర్విజహ్రుస్తత్ర తత్ర హ ‖ ౩ ‖ ఫలప్రవాళస్తబకసుమనఃపింఛధాతుభిః ‖ కాచగుంజామణిస్వర్ణభూషితా అప్యభూషయన్ ‖ ౪ ‖ ముష్ణంతో౽న్యోన్యశిక్యాదీన్ జ్ఞాతానారాచ్చ చిక్షిపుః ‖ తత్రత్యాంశ్చ పునర్దూరాద్ధసంతశ్చ పునర్దదుః ‖ ౫ ‖ యది దూరంగతః కృష్ణో వనశోభేక్షణాయ తమ్ ‖ అహం పూర్వమహం పూర్వమితి సంస్పృశ్య రేమిరే ‖ ౬ ‖ కేచిద్వేణూన్ వాదయంతో ధ్మాంతశ్శృంగాణి కేచన ‖

శ్లో ‖ వత్సయూథగతం హత్వా వత్సదంభాసురం హరిః ‖ మునియూథగతం చాహన్ గ్రాస్యం దంభినాం బకమ్ ‖ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ‖ ద్వాదశే తు మహాసర్పవపుర్ఘోరమహాసురమ్ ‖ వత్సపాలగిరం క్రుద్ధో గిరే హన్నితి వర్ణ్యతే ‖ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్య న కౌతుకమ్ ‖ ఇతీవాఘాసురముఖే ససఖః ప్రావిశద్ధరిః ‖ క్వచిదితి ‖ క్వచిత్కదాచిత్ - వనాశాయ వన ఏవ ప్రథమం భోజనం కర్తుం ‖ ౧‖ తేనేతి ‖ తేనైవ శృంగరవేణ - కృష్ణేన వా - పృథుకాః బాలాః - స్నిగ్ధాః స్నేహయుక్తాః - శిక్ శిక్యం రమ్యాః శిగ్వేత్రాదయో యేషాం తే - సహస్రాధిక సంఖ్యయా యుక్తాన్ వత్సాన్ ‖ ౨‖౩‖ ఫలేతి ‖ కాచాదిభిః పూర్వం మాతృభిర్భూషితా అపి ఫలాదిభిరాత్మానమభూషయన్నిత్యర్థః ‖ ౪‖ ముష్ణంత ఇతి ‖ ముష్ణంతశ్చోరయంతః ‖ ౫‖ యదీతి ‖ యది దూరగతః కృష్ణో భవతి - తర్హి ‖ ౬‖ కేచిదితి ‖ ధ్మాంతః ముఖవాయుం కుర్వం

ఉత్ప్లుత్య గచ్ఛంతః · గాయంతః వాదయంతః శృంగైః స్వరైః ॥౭॥ విచ్ఛాయాభిరితి ॥ విచ్ఛాయాభిః పక్షిణాం ఛాయాభిః · కలాపిభిః మయూరైః ॥౮॥ వికర్షంత ఇతి ॥ కీశబాలాః వానరశిశవః పుచ్ఛాదిభిః వికర్షంతః తైః సహ ద్రుమానారోహంతః · వికుర్వంతః ముఖవికారాదిభిః తైః సహ పలాశిషు వృక్షేషు · ప్లవంతః శాఖాంతరముద్ధ్వ్యంతః ॥౯॥ సాకమితి ॥ ప్రతిచ్ఛాయాః ప్రతిబింబాని హసంతః ॥౧౦॥ తానతివిస్మితః శ్లోకద్వయేనాభినందతి ॥ సతాం జ్ఞానినాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా అనుభూతిస్వరూపేణ · దాస్యం గతానాం భక్తానాం పరదైవతేన · మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ ప్రాకృతబాలేనేతి ॥౧౧॥ యదితి ॥ బహుజన్మభిః కృచ్ఛ్రతః ధృతాత్మభిః యోగిభిరప్యలభ్యః ॥ స ఏవ దృగ్విషయస్స్వయం స్థితః · కిం వర్ణ్యతే ॥౧౨॥ అథేతి ॥ సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః అంతః అంతరం ఛిద్రం · పీతామృతైరపి అమరైః ప్రతీక్ష్యతే కథం మరిష్యతీతి · కదా వేతి · యద్వా · సుఖం క్రీడనం యస్య · అంతః హృదయే అమరైః ప్రతీక్ష్యతే విచింత్యతే పీతామృతైరపి నిజజీవితేప్సుభిః అయం భావః · అమృతపానమాత్రేణ జీవనం న ఫలం భవతి · కింతు · భగవల్లీలానుస్మరణేనేతి తదవసరేచ్ఛయైవ తస్య వృత్తిరితి ॥౧౩॥ దృష్ట్వేతి ॥ కృష్ణ

కేచిద్భృంగైః ప్రగాయంతః కూజంతః కోకిలైః పరే ॥౭॥ విచ్ఛాయాభిః ప్రధావంతో గచ్ఛంతస్సాధుహంసకైః । బకైరుపవిశంతోన్యే నృత్యంతశ్చ కలాపిభిః ॥౮॥ వికర్షంతః కీశబాలానారోహంతశ్చ తైర్ద్రుమాన్ । వికుర్వంతశ్చ తైస్సార్ధం ప్లవంతశ్చ పలాశిషు ॥౯॥ సాకం భేకైర్విలంఘంతస్సరిత్తోయపరిప్లుతాః । హసంతశ్చ ప్రతిచ్ఛాయాశ్శపంతశ్చ ప్రతిస్వనాన్ ॥౧౦॥ ఇత్థం సతాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా దాస్యం గతానాం పరదైవతేన । మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ సార్ధం విజహ్రుః కృతపుణ్యపుంజాః ॥౧౧॥ యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రతో ధృతాత్మభిర్యోగిభిరప్యలభ్యః । స ఏవ యద్దృగ్విష

అఘాసుర సంహారఘట్టః.

యస్స్వయం స్థితః కిం వర్ణ్యతే దిష్టమహో వ్రజౌకసామ్ ॥౧౨॥ అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురస్తేషాం సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః । నిత్యం యదంతర్నిజజీవితేప్సుభిః పీతామృతైరప్యమరైః ప్రతీక్ష్యతే ॥౧౩॥ దృష్ట్వార్భకాన్ కృష్ణముఖానఘాసురః కంసానుశిష్టస్స బకీబకానుజః । అయం తు మే సోదరనాశకృత్తయోర్ద్వయోర్మమైనం సబలం హనిష్యే ॥౧౪॥ ఏతే యదా మత్సుహృదోస్తిలాపః కృతాస్తదా నష్టసమా వ్రజౌకసః । ప్రాణే గతే వర్ష్మసు కా ను చింతా ప్రజాసవః ప్రాణభృతో హి లోకే ॥౧౫॥ ఇతి వ్యవస్యాజగరం బృహద్వపుస్స యోజనాయామమహాద్రిపీవరమ్ । ధృత్వాద్భుతం వ్యాత్తగుహాననం తదా పథి వ్యశేత గ్రసనాశయా ఖలః ॥౧౬॥ ధరాధరోష్ఠో జలదోత్తరోష్ఠో దర్యాననాంతో గిరిశృంగదంష్ట్రః । ధ్వాంతాంతరాస్యో వితతాధ్వజిహ్వః పరుషానిలశ్వాసదవేక్షణోష్ణః ॥౧౭॥ దృష్ట్వా తం తాదృశం సర్వే మత్వా వృందావనశ్రియమ్ । వ్యాత్తాజగరతుండేన హ్యుత్ప్రేక్షంతే స్మ లీలయా ॥౧౮॥

బాలకాన్ దృష్ట్వా · సబలం · కంసానుశిష్టః · బకీ పూతనా · బకాసురః తయోరనుజః · కథం వ్యవస్యత్ · అయం కృష్ణః మే సోదరనాశకృత్ సబలం సపరివారం హనిష్యే ॥౧౪॥ ఏత ఇతి ॥ తిలాపః కృతాః తిలోదకదానం కృతం యేషాం తే · వర్ష్మసు దేహేషు · ప్రజా ఏవ అసవః ప్రాణా యేషాం తే తథా ॥౧౫॥ ఇతీతి ॥ వ్యవస్య నిశ్చిత్య · యోజనాయామం మహాద్రివత్ పీవరం చ · వ్యాత్తం ప్రసారితం గుహావత్ ఆననం యస్య తత్ ॥౧౬॥ అద్భుతమేవాహ · ధరా ధరోష్ఠో యస్య సః · జలదే ఉత్తరోష్ఠో యస్య సః · దర్యా ఇవ ఆననస్యాంతః సృక్విణీ యస్య సః · గిరిశృంగాణీవ దంష్ట్రా యస్య సః · ధ్వాంతవత్ అంతః ఆస్యం యస్య సః · వితతా అధ్వవత్ జిహ్వా యస్య సః · పరుషానిలవత్ శ్వాసో యస్య సః · దవవత్ ఈక్షణే ఉష్ణే యస్య తథా ॥౧౭॥ దృష్ట్వేతి ॥ వస్తుతః అజగరతుండమపి వృందావనశ్రియం వృందావనస్య శోభావిశేషం మత్వా · ఉత్ప్రేక్షంతే స్మ ఊహితవంతః ॥౧౮॥ ఉత్ప్రేక్షణమేవ ప్రపంచయంతో బాలా ఊచురిత్యాహ ॥ సత్యమితి

సత్త్వాభాసమిదం నవా- తత్రాపి అస్మత్సంగ్రసనాయ వ్యాత్తం- యద్వ్యాళతుండం- తద్వదాచరతి వా- న వా ॥ ౧౯ ॥ నిశ్చిత్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ అర్కకరైరారక్తం- ఘనం ఉత్తరోష్ఠవత్పశ్యత తస్యఘనస్య ప్రతిచ్ఛాయయా అరుణం రోధః స్థలం అధరోష్ఠవదితి సర్వత్రాన్వేతి ॥ ౨౦ ॥ ప్రతిస్పర్ధేతే ఇతి ॥ సృక్కిభ్యాం ఓష్ఠప్రాంతాభ్యాం ప్రతిస్పర్ధేతే తుల్యతయా వర్తేతే- నగో... ర్యౌ తస్య దంష్ట్రాభిః స్పర్ధమానాః ॥ ౨౧ ॥ ఆస్తృతేతి ॥ ఆస్తృతాయామః మార్గః విస్తృతో దైర్ఘ్యవాన్మార్గః - ప్రతిగర్జ ... ప్రతిస్పర్ధతే ఏషాం శృంగాణాం- అంతర్గతం మధ్యగతం- ధ్వాంతం- ఏతత్ అంతరాననం అననస్య మధ్యం ప్రతిగర్జతి ॥ ౨౨ ॥ వేతి ॥ దావవదుష్ణః ఖరో వాతోఽయం- తేన వనాగ్నినా- దగ్ధానాం సత్త్వానాం యో దుర్గంధః స ఏవ సర్పస్యాంతర్గతామిషగం ద్భాతి ॥ ౨౩ ॥ అస్మానితి ॥ ఏవం సత్యపి అజగరం- అన్యథా త్వే ఉత్ప్రేక్షమాణాః యయుః- కిం గ్రసితాన్ గ్రసిష్యతి- అనేన శ్రీకృష్ణే హంత్రా - బకారేః- ఉశత్ కమనీయం- ముఖం ॥ ౨౪ ॥ ఇత్థమితి ॥ అమృషా అపి స్తుతిః- సర్పో వపురసురవిషః మృషాయతే- స్వానాం సఖ సాపేక్షగోచరత్వేన ప్రతీయత ఇతి విచింత్య- తాన్ నిషేద్ధుం వారయితుం- యావన్మనో దధే- తావత్ప్రవిష్టా ఇత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౨౫ ॥

హో మిత్రాణి గదత సత్త్వకూటం పురః స్థితమ్ । అస్మత్సంగ్రసనవ్యాత్తవ్యాళతుండాయతే న వా ॥ ౧౯ ॥
సత్యమర్కకరారక్తముత్తరాహనువద్ఘనమ్ । అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణమ్ ॥
౨౦ ॥ ప్రతిస్పర్ధేతే సృక్కిభ్యాం సవ్యాసవ్యే నగోదరే । తుంగశృంగాలయోఽప్యేతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ
పశ్యత ॥ ౨౧ ॥ ఆస్తృతాయామమార్గోఽయం రసనాం ప్రతిగర్జతి । ఏషామంతర్గతం ధ్వాంతమేతద
ప్యంతరాననమ్ ॥ ౨౨ ॥ దావోష్ణఖరవాతోఽయం శ్వాసవద్భాతి పశ్యత । తద్దగ్ధసత్త్వదుర్గంధోఽప్యం
తరామిషగంధవత్ ॥ ౨౩ ॥ అస్మాన్నివిష్టాన్ గ్రసితా కిమేతానయం తథా చేద్బకవద్వినంక్ష్యతి । క్షణా
దనేనేతి బకార్యుశన్ముఖం వీక్ష్యోద్ధసంతః కరతాడనైర్యయుః ॥ ౨౪ ॥ ఇత్థం మిథోఽతథ్యమతజ్జ్ఞభాషితం
శ్రుత్వా విచింత్యేత్యమృషా మృషాయతే । రక్షో విదిత్వాఖిలలోకహృత్స్థితః స్వానాం నిషేద్ధుం భగ
వాన్మనో దధే ॥ ౨౫ ॥ తావత్ప్రవిష్టాస్త్వసురోదరాంతరం పరం న గీర్ణాః శిశవః సవత్సకాః । ప్రతీ
క్షమాణేన బకారివేశనం హతస్వకాంతస్మరణేన రక్షసా ॥ ౨౬ ॥ ....
తాన్వీక్ష్య కృష్ణః సకలాభయప్రదో హ్యనన్యనాథాన్స్వకరాదవచ్యుతాన్ । దీనాంశ్చ మృత్యోర్జఠ
రాగ్నిఘాసాన్ ఘృణార్దితో దిష్టకృతేన విస్మితః ॥ ౨౭ ॥ కృత్యం కిమత్రాస్య ఖలస్య జీవనం న వా అమీ
షాం చ సతాం వినాశనమ్ । ద్వయం కథం స్యాదితి సంవిచింత్య తద్జ్ఞాత్వావిశత్తుండమశేషదృగ్ఘరిః ॥ ౨౮ ॥
తదా ఘనచ్ఛదా దేవా భయాద్ధాహేతి చుక్రుశుః । జహృషుర్యే చ కంసాద్యాః కౌణపాస్త్వఘబాంధ
వాః ॥ ౨౯ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్కృష్ణస్త్వవ్యయః సార్భవత్సకమ్ । చూర్ణీచికీర్షోరాత్మానం తర
సా వవృధే గళే ॥ ౩౦ ॥ తతోఽతికాయస్య నిరుద్ధమార్గిణో హ్యుద్గీర్ణదృష్టేర్భ్రమతస్త్వితస్తతః । పూ
ర్ణోఽంతరంగే పవనో నిరుద్ధో మూర్ధన్ * వినిర్భిద్య వినిర్గతో బహిః ॥ ౩౧ ॥ తేనైవ సర్వేషు బహి
ర్గతేషు ప్రాణేషు వత్సాన్సుహృదః పరేతాన్ । దృష్ట్యా స్వయోత్థాప్య తదన్వితః పునర్వక్త్రా
న్ముకుందో భగవాన్వినిర్యయౌ ॥ ౩౨ ॥ పీనాహిభోగోత్థితమద్భుతం మహజ్జ్యోతిః స్వధామ్నా జ్వలయ

తావదితి ॥ ప్రవిష్టా ఏవ పరం కేవలం- న తు తేన గీర్ణాః నిగిలితాః - జీర్ణా ఇతి పాఠేపి- స ఏవార్థః - కథంభూతేన - హతయోః స్వకయోః అంతః స్మరణం యస్య తథా తేన అత ఏవ బకారేః శ్రీకృష్ణస్య- ప్రవేశం ప్రతీక్ష్యమాణేన ॥ ౨౬ ॥ తానితి ॥ స్వకరాదపచ్యుతాన్ విస్రస్తాన్ విస్మితస్సన్ ॥ ౨౭ ॥ కృత్యమితి ॥ కృత్యం కిమత్రేత్యాది విచింత్య- తత్రోపాయం జ్ఞాత్వా స్వయముద్యుక్తో దృగ్విస్తృతః కథం విచింత అస్య జీవనం అమీషాం చ విహింసనం ఇతి ద్వయం- వై నిశ్చితం కథం న స్యాదితి ॥ ౨౮ ॥ తదేతి ॥ ఘనచ్ఛదాః మేఘాంతరితాః కౌణ కుణపాశినో రాక్షసాః - కౌణపా నిరృతి స్తదీయా ఇతి వా ॥ ౨౯ ॥ తదితి ॥ సార్భవత్సకమాత్మానం- చూర్ణీకర్తుమిచ్ఛోస్తస్య గళే దావేవ తరసా వవృధే అవర్ధత ॥ ౩౦ ॥ ....

తత ఇతి ॥ నిరుద్ధో ముఖాదీనాం మార్గః ప్రాణానాం యస్య తస్య - యద్వా నిరుద్ధో మార్గో ప్రాణోచ్ఛ్వాసరంధ్రం అస్య స్త ఇతి వా ఉద్గీర్ణా దృష్టిః బహిర్నిర్గతాలోచనస్య- అంతరంగే దేహమధ్యే- పూర్ణః పరిపూరితః మూర్ధన్ మూర్ధని శిరో ... బ్రహ్మరంధ్రం నిర్భిద్య- బహిర్గత ఇతి ॥ ౩౧ ॥ తేనేతి ॥ ప్రాణేషు ఇంద్రియేషు - స్వయా అమృతవర్షిణ్యా దృష్ట్యా ॥ ౩౨ ॥ పీనేతి ॥ అహి

[illegible] ... శ్రీకృష్ణ ... ॥ ౩౪॥ ... శ్రీకృష్ణస్య మహిమానం ... ॥ ౩౫॥ రాజన్నితి ॥ ... ॥ శ్లో॥ కౌమారం పంచమాబ్దాంతం పౌగండం దశమావధి । కైశోరమా పంచదశాత్ ... ॥ ౩౭॥ నైతదితి ॥ ... అఘోః ... ॥ ౩౮॥ ... [illegible]

ద్వారి దేవాః । ప్రత్యుత్థాయ స్థితమీశనిర్గమనం వివేశ తస్మిన్మిషతాం దివౌకసామ్ ॥ ౩౩॥ తతోఽతిహృష్టాః స్వకృతోఽకృతార్హణం పుష్పైః సురా అప్సరసశ్చ నర్తనైః । గీతైః సుగా వాద్యధరాశ్చ వాద్యకైః స్తవైశ్చ విప్రా జయనిఃస్వనైర్గణాః ॥ ౩౪॥ తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికాజయాదినైకోత్సవమంగళస్వనాన్ । శ్రుత్వా స్వధామ్నోఽంత్యజ ఆగతోఽచిరాద్దృష్ట్వా మహీశస్య జగామ విస్మయమ్ ॥ ౩౫॥ శ్రీశుకః ॥ రాజన్నాజగరం చర్మ శుష్కం వృందావనేఽద్భుతమ్ । వ్రజౌకసాం బహుతిథం బభూవాక్రీడగహ్వరమ్ ॥ ౩౬॥ ఏతత్కౌమారజం కర్మ హరేరాత్మాహిమోక్షణమ్ । మృత్యోః పౌగండకే బాలా దృష్ట్వోచుర్విస్మితా వ్రజే ॥ ౩౭॥ నైతద్విచిత్రం మనుజార్భమాయినః పరావరాణాం పరమస్య వేధసః । అఘోఽపి యత్స్పర్శనధౌతపాతకః ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభమ్ ॥ ౩౮॥ సకృద్యదంగప్రతిమాంతరాహితా మనోమయీ భాగవతీం దదౌ గతిమ్ । స ఏవ నిత్యాత్మసుఖానుభూత్యభివ్యుదస్తమాయోఽంతర్గతో హి కిం పునః ॥ ౩౯॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థం ద్విజా యాదవదేవదత్తః శ్రుత్వా స్వరాతుశ్చరితం విచిత్రమ్ । పప్రచ్ఛ భూయోఽపి తదేవ పుణ్యం వైయాసకిం యన్నిగృహీతచేతాః ॥ ౪౦॥ శ్రీరాజోవాచ ॥ బ్రహ్మన్కాలాంతరకృతం తత్కాలీనం కథం భవేత్ । యత్కౌమారే హరికృతం జగుః పౌగండకేఽర్భకాః ॥ ౪౧॥ తద్బ్రూహి మే మహాయోగిన్పరం కౌతూహలం గురో । నూనమేతద్ధరేరేవ మాయా భవతి నాన్యథా ॥ ౪౨॥ వయం ధన్యతమా లోకే గురోఽపి క్షత్రబంధవః । యత్పిబామో ముహుస్త్వత్తః పుణ్యం కృష్ణకథామృతమ్ ॥ ౪౩॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థం స్మ పృష్టః స తు బాదరాయణిస్తత్స్మారితానంతహృతాఖిలేంద్రియః । కృచ్ఛ్రాత్పునర్లబ్ధబహిర్దృశిః శనైః ప్రత్యాహ తం భాగవతోత్తమోత్తమ ॥ ౪౪॥ ❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ సాధు పృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ । యన్నూతనయసీశస్య శృణ్వన్నపి కథాం ముహుః ॥ ౧ ॥ సతామయం సారభృతాం నిసర్గో యదర్థవాణీశ్రుతిచేతసామపి । ప్రతిక్షణం ...

[illegible] ... తరాహితా సతీ భాగవతీం గతిం ... ప్రహ్లాదాదిభ్యః ... ॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి ॥ ... ॥ ౪౦॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ కాలాంతరకృతం ... ॥ ౪౧॥ ... ॥ ౪౨॥ ... ॥ ౪౩॥ ఇత్థమితి ॥ ... ॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ... ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

॥ ... ॥ సాధ్వితి ॥ ... ॥ ౧॥ సతామితి ॥ ... సాధు ... [illegible]

అచ్యుతస్యవార్తైవ- అర్థో- యేషాం తానివాణీ శ్రుతిచేతాంసియేషాం - తథాభూతానామపి ॥ ౨ ॥ ౩॥ ౪॥ భోజనవిధానాయపులినం ప్రాప్తి ॥ అహోఇతి ॥ స్వీయానాం కేళీనాం- సంపదో విద్యంతే యస్మిన్ తత్- మృదులాః అచ్ఛాః వాలుకా యస్మిన్ తత్- కించ- స్ఫుటత్ వికసత్- సరః- సరోజ బాహుళ్యేన ఉపచారతః సర ఏవ వికసదిత్యుక్తం- తస్య గంధేన హృతాః ఆకృష్టాః అళయః పత్రిణశ్చ- తేషాం యె ఉదకే- ధ్వనయః- తేషాం ప్రతిధ్వానైః- లసంతో ద్రుమాస్తైరాకులం వ్యాప్తం ॥ ౫॥ అత్రేతి॥ దివాదినం ఆరూఢం ప్రవృద్ధం భోజనవేళా అతీతేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ తథేతి ॥ ఆరుధ్య సంరుధ్య- శాద్వలే హరితతృణదేశే ॥౭॥ కృష్ణస్యేతి॥ తదా- తే విరేజుః - కృష్ణస్య విష్వక్ పరితః- పురురాజిమండలైః బహుభిః పఙ్క్తిమండలైస్సహ సైరంతర్యేణోపవిష్టాః శ్రీకృష్ణాభిముఖాన్యాననాని యేషాం తే- ఫుల్లదృశో వికసితనయనాః - కమలకర్ణికాయాః పరితః - పత్రాణి- యథేతి॥ ౮॥ కేచిదితి॥ పుష్పైస్తద్దళైః- అన్యైశ్చపత్రైః - కృతాని భాజనాని యైస్తే ॥౯॥ సర్వఇతి ॥ రుచిం స్వాదువిశేషం- అభ్యవజహ్రుః బుభుజిరే- సహేశ్వరాః శ్రీకృష్ణసహితాః॥ ౧౦॥ బిభ్రదితి॥ యజ్ఞభుగ్

ణంనవ్యవదచ్యుతస్యయత్స్త్రియావిటానామివసాధువార్తా॥ ౨॥ శృణుష్వావహితోరాజన్నపిగుహ్యంవదామితే। బ్రూయుస్స్నిగ్ధస్యశిష్యస్యగురవోగుహ్యమప్యుత। ౩॥ తథాఘవదనాన్మృత్యోరక్షిత్వావత్సపాలకాన్। సరిత్పులినమానీయభగవానిదమబ్రవీత్॥౪॥ శ్రీభగవాన్॥ అహోఽతిరమ్యంపులినంవయస్యాస్స్వకేళిసంపన్మృదులాచ్ఛవాలుకమ్। స్ఫుటత్సరోగంధహృతాళిపత్రికధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులమ్। ౫ ॥ అత్రభోక్తవ్యమస్మాభిర్దివారూఢంక్షుధార్దితాః। వత్సాస్సమీపేఽపఃపీత్వాచరంతుశనకైస్తృణమ్ ।౬।తథేతిపాయయిత్వార్భావత్సానారుధ్యశాద్వలే। ముక్త్వాశిక్యానిబుభుజుస్సమంభగవతాముదా॥ ౭। కృష్ణస్యవిష్వక్పురురాజిమండలైరభ్యాననాఃఫుల్లదృశోవ్రజార్భకాః। సహోపవిష్టావిపినేవిరేజుశ్ఛదాయథాంభోరుహకర్ణికాయాః। ౮। కేచిత్పుష్పైర్దళైఃకేచిత్పల్లవైరంకురైఃఫలైః। శిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చబుభుజుఃకృతభాజనాః॥ ౯। సర్వేమిథోదర్శయంతస్స్వంస్వంభోజ్యరుచింపృథక్। హసంతోహాసయంతశ్చాభ్యవజహ్రుస్సహేశ్వరాః। ౧౦। బిభ్రద్వేణుంజఠరపటయోశ్శృంగవేత్రేచకక్షే వామేపాణౌమసృణకబళంతత్ఫలాన్యంగుళీషు। తిష్ఠన్మధ్యేస్వపరిసుహృదోహాసయన్నర్మభిస్స్వైస్స్వర్గేలోకేమిషతిబుభుజేయజ్ఞభుగ్బాలకేళిః॥ ౧౧॥ భారతైవంవత్సపేషుభుంజానేష్వచ్యుతాత్మసు। వత్సాస్త్వంతర్వనేదూరంవివిశుస్తృణలోభితాః। ౧౨॥ తాన్దృష్ట్వాభయసంత్రస్తానూచేకృష్ణోఽస్యభీభయమ్। మిత్రాణ్యాశాన్మావిరమ* తేహేష్యేవత్సకానహమ్॥ ౧౩। ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుంజగహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్। విచిన్వన్భగవాన్కృష్ణస్సపాణికబళోయయౌ। ౧౪ ॥ అంభోజన్మజనిస్తదంతరగతోమాయార్భకస్యేశితుర్ద్ర

వత్సాపహారఘట్టః.

ష్టుంమంజుమహిత్వమన్యదపితద్వత్సానితోవత్సపాన్। నీత్వాన్యత్రకురూద్వహాంతరదధాత్ఖేఽవస్థితోయఃపురాదృష్ట్వాఘాసురమోక్షణంభగవతఃప్రాప్తఃపరంవిస్మయమ్। ౧౫। తతోవత్సానదృష్ట్వైత్యపులినేఽపిచవత్సపాన్। ఉభావపివనేకృష్ణోవిచికాయసమంతతః॥ ౧౬॥ క్వాప్యదృష్ట్వాంతర్విపినేవ

త్సు బుభుజే - బాలానామివ కేళిర్యస్య సః - తదాహ - ఉదరవస్త్రయోర్మధ్యే వేణుం బిభ్రత్ దధాన ఇతి సర్వత్రాన్వయః - వామ ఇతి - కాకాక్షిన్యాయాత్ కక్షపాణ్యోర్విశేషణం- మసృణం స్నిగ్ధం దధ్యోదనకబళం- తదుచితాని బిల్వామలకాదిఫలాని- అంగుళీషు అంగుళీసంధిషు- కర్ణికేవ సర్వాభిముఖో మధ్యే తిష్ఠన్- స్వపరిస్వస్యపరితః- ఉపవిష్టాని త్యర్థః - సుహృదః- స్వైర్నర్మభిః పరిహసనాద్యైః- స్వర్గే స్వర్గనివాసినిజనే- ఆశ్చర్యేణ మిషతి పశ్యతి సతి- లోకే ఇహ- వత్సపజనానాం మధ్యే బుభుజే॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తానితి। ... భయం భయహేతుభ్యో భయం అస్య అపాస్య నిరస్యేత్యర్థః యద్వా- అస్య నిఖిలస్య భీరూపి భయం యః శ్రీకృష్ణః - ఆశాత్ భోజనాత్ మిత్రాణ్యేవ రాధిక్యరూపణం ॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ అద్రిషు తత్తదరీషు - కుంజేషు లతాదిపిహితోదరవివరేషు - గహ్వరేషు సంకటస్థానేషు చ॥ ౧౪ అంభోజన్మేతి॥ అంభోజన్మనః పద్మాత్- జనిరుత్పత్తిర్యస్య సః బ్రహ్మా- తదంతరే తస్మిన్నవసరే గతః ఆగతః- తచ్ఛిద్రం ప్రాప్తో వా- అన్యదపి మహత్త్వం మహామానం- ద్రష్టుం తస్య వత్సాన్ ఇతః స్థానాత్ - వత్సపాంశ్చ- అన్యత్ర నీత్వా- స్వయం తిరోబభూవ- భగవతః శ్రీకృష్ణస్య॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ ఉభావపి వత్సాన్ వత్సపాంశ్చ- విచికాయ అన్వేషితవాన్॥ ౧౬॥ క్వేతి॥ విధికృతం బ్రహ్మణా కృతం॥ ౧౭॥ తత ఇతి।

[illegible]యితం వత్సతత్పాలరూపేణోభయథా వర్తమానమిత్యర్థః। అయం భావః। యది తూష్ణీమాసే తర్హి తన్మాతౄణాం దుఃఖం స్యాత్। యది చ తానేవానయామి తర్హి బ్రహ్మణో మోహో న స్యాదితి తదుభయం క్రీడతయైవ తథా చక్ర ఇతి॥ ౧౮॥ తదేవ దర్శయతి॥ యావదితి॥ వత్సపానాం వత్సకానాం చాల్పకవపుః ప్రమాణమనతిక్రమ్య ఏవముపర్యపి యోజ్యం। యద్వా। యావద్వత్సపాదివపుః తావత్సర్వస్వరూపః అజః కృష్ణః బభావిత్యత్ర తత్రాన్వయః॥ శ్లో॥ సర్వం విష్ణుమయం జగదితి ప్రసిద్ధా యా గీః తస్యా అంగవత్ మూర్తిమాన్ వేద[illegible]వాదః స్వరూపేణ ప్రత్యక్షో యథా తథా బభావిత్యర్థః॥ ౧౯॥ స్వయమితి॥ ఏవం సర్వాత్మా సన్ వ్రజం ప్రావిశత్ కింసన్ స్వ[illegible]త్మైవ ప్రయోజకః ఆత్మరూపాన్ గోవత్సానితి కర్మ స్వయమేవేత్యుక్తం। ఆత్మరూపైర్వత్సపైః ప్రతివార్య ప్రయోజ్యక[illegible]స్స్వయమేవ। ఆత్మవిహారైః క్రీడన్నితి క్రియాకారకాణ్యపి స్వయమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ తత్తదితి॥ తత్తదాత్మా తత్తద్గోపబాలరూపోఽభవత్ తతస్తత్తత్సద్మ ప్రవిష్టః॥ ౨౧॥ గోపికామోహనమాహ॥ తన్మాతర ఇతి॥ తన్మాతరో వేణురవేణ త్వరయా ఉత్థితాః స్తన్యేషు [illegible]మత్వా పరం బ్రహ్మైవ దోర్భిరుత్థాప్య ఉపగూహ్య పయస్సుధాసవం పయ ఏవ సుధావత్స్వాదు ఆసవవదున్మాదకం పాయయామాసురిత్యర్థః॥ ౨౨॥ తత ఇతి॥ ఏవం యామయామేన తత్తత్కాలక్రీడానియమేన సాయంగతః ప్రాప్తః స్వాచరితైః స్వస్య చరితైః

త్సాన్ పాలాంశ్చ విశ్వదృక్। సర్వం విధికృతం జ్ఞాత్వా సహసాభిజగామ హ॥ ౧౭॥ తతః కృష్ణో ముదం కర్తుం తన్మాతౄణాం చ కస్య చ। ఉభయాయితమాత్మానం చక్రే విశ్వదృగీశ్వరః॥ ౧౮॥ యావద్వత్సపవత్సకాల్పకవపుర్యావత్కరాంఘ్ర్యాదికం యావద్యష్టివిషాణవేణుదళశిగ్యావద్విభూషాంబరమ్। యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయో యావద్విహారాదికం సర్వం విష్ణుమయం గిరోఽంగవదజస్సర్వస్వరూపో బభౌ॥ ౧౯॥ స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః। క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చ సర్వాత్మా ప్రావిశద్వ్రజమ్॥ ౨౦॥ తత్తద్వత్సాన్ పృథఙ్నీత్వా తత్తద్గోష్ఠే ప్రవేశ్య సః। తత్తదాత్మాభవద్రాజంస్తత్తత్సద్మప్రవిష్టవాన్॥ ౨౧॥ తన్మాతరో వేణురవత్వరోత్థితా ఉత్థాప్య దోర్భిః పరిరభ్య నిర్భరమ్। స్నేహస్నుతస్తన్యపయస్సుధాసవం మత్వా పరం బ్రహ్మ సుతానపాయయన్॥ ౨౨॥ తతోఽన్వపోన్మర్దనగంధలేపనాలంకారరక్షాతిలకాశనాదిభిః। సులాలితస్స్వాచరితైః ప్రహర్షయన్ సాయంగతో యామయమేన మాధవః॥ ౨౩॥ గావస్తతో గోష్ఠముపేత్య సత్వరం హుంకారఘోషైః పరిహూతసంగతాన్। స్వకాన్స్వకాన్వత్సతరానపాయయన్ ముహుర్లిహంత్యస్స్రవదౌధసం పయః॥ ౨౪॥ గోగోపీనాం మాతృతాస్మిన్నాసీత్స్నేహర్ధికాం వినా। పురోవదాస్వపి హరేస్తోకతా మాయయా వినా॥ ౨౫॥ వ్రజౌకసాం స్వతోకేషు స్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహమ్। శనైర్నిస్సీమ వవృధే యథా కృష్ణే త్వపూర్వవత్॥ ౨౬॥ ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానం వత్సపాలమిషేణ సః। పాలయన్ భగవాన్ వర్షం చిక్రీడే వనగోష్ఠయోః॥ ౨౭॥ ఏకదా చారయన్ వత్సాన్ సరామో వనమావిశత్। పంచషట్సు త్రియామాసు హాయనాపూరణీష్వజః॥ ౨౮॥ తతో విదూరాచ్చరతో గావో వత్సానుపవ్రజమ్। గోవర్ధనాద్రిశిఖరే చరంత్యో దదృశుస్తృణమ్॥ ౨౯॥ దృష్ట్వాథ తత్స్నేహవశోఽస్మృతాత్మా స గోవ్రజోఽత్యాత్మప

[illegible]భసైరాచరితైర్వా మాతౄః ప్రహర్షయన్ తతస్తాభిరున్మర్దనాదిరూపలాలిత ఇతి॥ ౨౩॥ గవాం మోహనమాహ॥ గావ ఇతి॥ పరిహూతా ఆహూతాశ్చ తే సంగతాశ్చ తాన్॥ ౨౪॥ ఏతావత్తు వైషమ్యం కృష్ణస్యాపి దుర్నివారమాసీదిత్యాహ॥ గోగోపీనామితి॥ గవాం గోపీనాం చాస్మిన్ కృష్ణే మాతృతా ఉపలాలనాదిరూపా పురోవదేవాసీత్ కింతు స్నేహర్ధికాం వినా స్నేహాధిక్యం [illegible] వి[illegible]ప ఇత్యర్థః। ఆసు గోపీషు హరేః తోకతా చ బాలభావనాపి పూర్వవదేవాసీత్ కింతు మాయయా వినా మమాయం [illegible] అస్యాః పుత్ర ఇతి మోహం వినేత్యర్థః॥ ౨౫॥ స్నేహర్ధిమేవ దర్శయతి॥ వ్రజౌకసామితి॥ యథా కృష్ణే యశోదానందయోః స్వపుత్రే[illegible]ఽపి స్నేహాధిక్యం పూర్వమాసీత్ ఇదానీం స్వతోకేష్వపి తథైవావర్ధతేత్యర్థః। అబ్దం యావద్వత్సరం నిస్సీమ యథా తథా స్నేహవల్లీ వవృధే॥ ౨౬॥ ఇత్థమితి॥ ఏవమాత్మా శ్రీకృష్ణః వత్సపో భూత్వా తత్పితాపత్యత్వాభ్యాం తత్పాలత్వాభ్యాం చ మిషేణ ఆత్మానమాత్మనా పాలయన్ క్రీడితవానిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఏతావత్పర్యంతం రామస్యాపి మోహ ఏవాసీత్ సంవత్సరాంతే తు [illegible] జ్ఞాతవానితి దర్శయన్నాహ॥ ఏకదేతి॥ పంచసు షట్సు వా రాత్రిషు హాయనస్య పూరణీషు పూరకతయా అవశిష్టాస్విత్యర్థః॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ తతో విదూరతః గోవర్ధనశిఖరే చరంత్యో గావో వ్రజసమీపే చరతః వత్సాన్ దదృశుః॥ ౨౯॥ దృష్ట్వేతి॥ తత్స్నేహవశః స గోవ్రజః

వాంకలాపః తత్స్నేహవశః తేషాం వత్సానాం స్నేహేనాకృష్టః అతఏవ అస్మృత ఆత్మా దేహో యేన సః తథా - జవేన - ఉపవ్రజమగాత్ ఇ ధంభూతః - అత్యాత్మపదుర్గమార్గః - అతిక్రాంతః - ఆత్మపాన్ గోపాలాన్ - యః సోత్యాత్మపః తథా దుర్గా మార్గా యస్య సచ - తథా యుక్తాభ్యాం పద్భ్యాం - ధావన్ ద్విపాదివ - ప్రతీయమానః - కకుది ఆకుంచితా గ్రీవా యస్య సః ఉదాస్యపుచ్ఛః ఉన్నమితాన్యాస్యాని పుచ్ఛాని చ యేన సః - అస్రుపయాః సర్వతః స్రవంతి పయాంసి యస్య సః - గోవ్రజ ఇత్యస్యైవ విశేషణాని దయోక్తం ॥ ౩౦ ॥ తత్ర విశేషతో ధేనూనాం చేష్టితమాహ ॥ సమేత్యేతి ॥ గోవత్సాన్ అధః వత్సవత్యః - పునః ప్రసూతా అపి ॥ ౩౧ ॥ రామేణ దృష్టం వత్సేషు గవాం స్నేహాతిశయముక్త్వా - గోపానామపి దర్శయితుమాహ ॥ గోపా ఇతి ॥ తాసాం గవాం రోధనే - యత్ ఆయాసః తస్య మోఘత్వేన - లజ్జయా సహ ఉరుమన్యునా - దుర్గమార్గాజ్జాత క్లేశేన చాభ్యేత్య గోవత్సైః సహ సుతాన్ దదృశుః ॥ ౩౨ ॥ తదితి ॥ తతశ్చ తేషామీక్షణేనోద్గతో యః ప్రేమరసః - తస్మిన్నాప్లుతాః నిమగ్నాః ఆశయా యేషాం తే - లజ్జామన్యుకృచ్ఛ్రేస్తేనాపి తాడయితుమాగతాస్సంతోపి - గతమన్యవః - ప్రత్యుత - జాతోనురాగో యేషాం తే - మూర్ధని - ఘ్రాణైః అవఘ్రాణైః - పరమాం ముదమవాపుః ॥ ౩౩ ఏవమితి ॥ కృచ్ఛ్రాత్ - తతః అపగతాః నివృత్తాః - తేషాం సుతానాం అనుస్మృత్యా ఉద్గచ్ఛంతి అశ్రూణి యేషాం తే ॥ ౩౪ ॥ వ్రజస్యేతి

దుర్గమార్గః । ద్విపాత్కకుద్గ్రీవ ఉదాస్యపుచ్ఛోఽగాద్ధుంకృతైరాస్రుపయా జవేన ॥ ౩౦ ॥
సమేత్య గావోఽధో వత్సాన్వత్సవత్యోఽప్యపాయయన్ । గిలంత్య ఇవ చాంగాని లిహంత్యః స్వౌధసం పయః ॥ ౩౧ ॥ గోపాస్తద్రోధనాయాసమౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా । దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోఽభ్యేత్య గోవత్సైర్దదృశుస్సుతాన్ ॥ ౩౨ ॥ తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయా జాతానురాగా గతమన్యవోఽర్భకాన్ । ఉదూహ్య దోర్భిః పరిరభ్య మూర్ధని ఘ్రాణైరవాపుః పరమాం ముదం తే ॥ ౩౩ ॥ తతః ప్రవయసో గోపాస్తోషాశ్లేషసునిర్వృతాః । కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః ॥ ౩౪ ॥ వ్రజస్య రామః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కంఠ్యమనుక్షణమ్ । ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచింతయత్ ॥ ౩౫ ॥ కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఽఖిలాత్మని । వ్రజస్య సాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమ వర్ధతే ॥ ౩౬ ॥ కేయం వా కుత ఆయాతా దైవీ వా నార్యుతాసురీ । ప్రాయో మాయాస్తు మే భర్తుర్నాన్యా మేఽపి విమోహినీ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి సంచింత్య దాశార్హో వత్సాన్సవయసానపి । సర్వానాచష్ట వైకుంఠం చక్షుషా వయునేన సః ॥ ౩౮ ॥ నైతే సురేశా ఋషయో న చైతే త్వమేవ భాసీశ భిదాశ్రయేఽపి । సర్వం పృథక్త్వం నిగమాత్కథం వదేత్యుక్తేన వృత్తం ప్రభుణా బలోఽవైత్ ॥ ౩౯ ॥ తావదేత్యాత్మభూరాత్మమానేన త్రుట్యనేహసా । పురోవదాబ్దం క్రీడంతం దదృశే సకలం హరిమ్ ॥ ౪౦ ॥ యావంతో గోకులే బాలాస్సవత్సాస్సర్వ ఏవ హి । మాయాశయే శయానా మే నాద్యాపి పునరుత్థితాః ॥ ౪౧ ॥ ఇత ఏతేఽత్ర కుత్రత్యా మన్మాయామోహితేతరే । తావంతో యావదబ్దం క్రీడంతో విష్ణునా సహ ॥ ౪౨ ॥ ఏవమేతేషు భేదేషు

ప్రేమర్ధేరౌత్కంఠ్యమతిశయం - ముక్తస్తనేష్వపత్యేషు వీక్ష్య - అహేతువిత్ హేతుమజానన్నచింతయత్ ॥ ౩౫ ॥ చింతామేవాహ ద్వాభ్యాం ॥ కిమితి ॥ వాసుదేవే యథా పురా - తథా స్వతోకేష్వపి వ్రజస్య ప్రేమ వర్ధతే - కిమేతదద్భుతమివ - కించ - సాత్మనః ఆత్మసహితస్య వ్రజస్య - మమ తేషు ప్రేమకారణం కిమితి భావః ॥ ౩౬ ॥ కేతి ॥ కేయం మాయా - దేవానాం వా నరాణాం వా - అసురాణాం వా - కుతో వా - కిమ్మాత్ప్రయుక్తా - తత్రాన్యమాయా న సంభవతి - యతో మమాపి మోహావహా వర్తతే - అతః ప్రాయశో మత్స్వామినః శ్రీకృష్ణస్యైవ మాయేయమస్తీతి సంభావయత్ ॥ ౩౭ ॥ ఇతీతి ॥ సవయసాన్ సఖీనపి - వయునేన జ్ఞానమయేన చక్షుషా వైకుంఠం శ్రీకృష్ణమేవ పశ్యత్ ॥ ౩౮ ॥ ఏవం కృష్ణరూపాన్ సామాన్యతో జ్ఞాత్వా - శ్రీకృష్ణం దృష్ట్వా - కృష్ణోపదేశేన విశేషతో జ్ఞాతవానిత్యాహ ॥ నేతి ॥ అయమర్థః - హే స్వామిన్ - తావదేతే ఋషీణామంశాః - బాలకాశ్చ దేవానామంశా ఇతి తావదహం వేద్మి - ఇదానీం తు న తథా - కింతు - అస్మిన్ భిదాశ్రయేపి త్వమేవ భాసి అతస్త్వం సర్వం పృథక్ వివిచ్య - కథం వృత్తమితి వదేత్యుక్తేన ప్రభుణా వత్సాదీన్ నిగమాత్ సంక్షేపతః వృత్తం - బలః అవైత్ విదితవానిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ తతః కిం వృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ తావదితి ॥ ... ఆత్మనో మానేన త్రుట్యనేహసా త్రుటిమాత్రేణ కాలేన - సకలం సానుచరం హరిం - దదర్శ ॥ ౪౦ ॥ దృష్ట్వా చ వ్యతర్కయదిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యావంత ఇతి ॥ మమ మాయా ... మమ మాయాశయే ॥ ౪౧ ॥ ఇత ఇతి ॥ మన్మాయామోహితేభ్య ఇతరే కుత్రత్యాః ॥ ౪౨ ॥ ఇతి వితర్కయన్ - అముహ్యదిత్యాహ ఏవమిత్యాదిః

ధ్యాత్వా ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ నమమాయాత్ర ముస్యతస్య కుతోమోహ ఇత్యత ఆహ ॥ తమ్యామితి ॥ మహామాయావినిభగవతి - అన్యమాయాయా అవ ... పకత్వాభావే - దృష్టాంతద్వయమాహ - తమ్యాంతమిశ్రాయాం రాత్రౌ యం నైహారం హిమకిరణప్రభవంతమ ఇవ తద్ధితా ... సజాన స్యాపి తమసో నైహారమితి విశేషణం ఛాందసం తత్రమా యథాపృథగాకారం నకరోతి కింతు తత్రైవలీయతే య ... ఖద్యోతార్చిః అహని పృథక్ ప్రకాశం నకరోతి ఏవం మహతి భగవతి యుంజత పుంసః ఇతరాని మాయా తత్ర నకించిత్ ... కింతు ఆత్మని స్వస్మిన్నేవ - ఐశ్యం సామర్థ్యం నిహంతి ॥ ౪౫ ॥ అస్యదపాశ్చర్యమాహ ॥ తావదితి ॥ వత్సపాలాః వత్సాః పాల ... - సర్వేయుఃస్వే మికాపయశ్చ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ శ్రీవత్సేతి ॥ శ్రీవత్సప్రభృతయాయ న్యానిఅంగదాని బాహ్వోర్గతే రత్నమయా ... వ త్రిరేఖాధారాతి కంకణాని - పాణిషు యేషాం తేచతేచ తథా ॥ ౪౮ ॥ అంఘ్రీతి ॥ భూరిబహుబహుజనితం పుణ్యం తద్వ ... ద్భిః అర్పితైః ॥ ౪౯ ॥ చంద్రికేతి ॥ చంద్రికావద్విశదస్మితయుక్తైః సహారుణేన వర్తమానాః - యే అపాంగాస్తైర్వీక్షితైః ... కార్థానాం స్వభక్తమనోరథానాం రజస్సత్త్వాభ్యాం స్రష్టృపాలకాఇవ వ్యదృశ్యంత సత్త్వః ... స్మితేన పాలకా ఇవ రజో ... దివ - స్వకార్థానాం స్రష్టారఇవ - తాదృక్ టాక్షైః ద్యోతమానా ... ॥ ౫౦ ॥ ఆత్మేతి ॥ ఆత్మా బ్రహ్మ తదాదిస్తంబ

చిరంధ్యాత్వాసచాత్మభూః । సదాశ్రయాపతత్ర్వోజ్ఞాతుం నేశేకతంచన ॥ ౪౩ ॥ ఏవంవిమోహయన్వి
ష్ణుంవిమోహంవిశ్వమోహనమ్ । స్వయైవమాయయాజోపిస్వయమేవవిమోహితః ॥ ౪౪ ॥ తమ్యాంత
మోవన్నైహారంఖద్యోతార్చిరివాహని । మహతీతరమాయైశ్యంనిహంత్యాత్మనియుంజతః ॥ ౪౫ ॥ తా
వత్సర్వేవత్సపాలాఃపశ్యతోజస్యతత్క్షణాత్ । వ్యదృశ్యంతఘనశ్యామాఃపీతకౌశేయవాససః ॥ ౪౬ ॥ చ
తుర్భుజాశ్శంఖచక్రగదారాజీవపాణయః । కిరీటినఃకుండలినోహారిణోవనమాలినః ॥ ౪౭ ॥ శ్రీవ
త్సాంగదదోరత్నకంబుకంకణపాణయః । నూపురైఃకటకైర్భాతాఃకటిసూత్రాంగులీయకైః ॥ ౪౮ ॥
ఆంఘ్రిమస్తకమాపూర్ణాస్తులసీనవదామభిః । కోమలైస్సర్వగాత్రేషుభూరిపుణ్యవదర్పితైః ॥ ౪౯ ॥
చంద్రికావిశదస్మేరైస్సారుణాపాంగవీక్షితైః । స్వకార్థానామివరజస్సత్త్వాభ్యాంస్రష్టృపాలకాః ॥
౫౦ ॥ ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైర్మూర్తిమద్భిశ్చరాచరైః । నృత్యగీతాద్యనేకార్హైఃపృథక్పృథగుపాసి
తాః ॥ ౫౧ ॥ అణిమాద్యైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః । చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైఃపరీతామ
హదాదిభిః ॥ ౫౨ ॥ కాలస్వభావసంస్కారకామకర్మగుణాదిభిః । స్వమహిధ్వస్తమహిభిర్మూర్తిమద్భిరు
పాసితాః ॥ ౫౩ ॥ సత్యజ్ఞానానంతానందమాత్రైకరసమూర్తయః । అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యాఅ
పిహ్యుపనిషద్దృశామ్ ॥ ౫౪ ॥ ఏవంసకృద్దదర్శాజఃపరబ్రహ్మాత్మనోఖిలాన్ । యస్యభాసాసర్వమిదం
విభాతిసచరాచరమ్ ॥ ౫౫ ॥ తతోతికుతుకో * ద్వృత్యస్తిమితైకాదశేంద్రియః । తద్ధామ్నాభూదజ
* స్తూష్ణీంపూర్దేవ్యంతీవపుత్రికా ॥ ౫౬ ॥ ఇతీరేశేతర్క్యేనిజమహిమనిస్వప్రమితికేపరత్రాజాతోత

...నైః ... ॥ ౫౧ ॥ అణిమాద్యైరితి । అజాద్యాభిః అజామాయా తత్ప్రభృతిభిః విభూతిభిః శక్తిభిః మ
హదాదిభిః మహత్ప్రభృతిభిః చతుర్వింశతిభిః తత్త్వైః ... ॥ ౫౨ ॥ కాలేతి ॥ కాలః ...
... స్వభావః ... సంస్కారః ... కామః ... కర్మ ... గుణః ... భగవన్మహిమ్నా ... ధ్వస్తః ... ఉపాసి
... ॥ ౫౩ ॥ సవేదాంతైః ... వేద్యా ఇత్యాహ ॥ సత్యేతి ॥ సత్యాః ... జ్ఞానరూపాశ్చ అనంతాశ్చ ఆనందరూపా
శ్చ తత్రాపి ... తత్రాపి ... రూపాః ... తే యద్వా - సత్య
... నైకరసం ... తదేవ మూర్తిర్యేషాం తే ... అత ఏవ ... అస్పృష్టం ... ఉపనిషదృశాం ...
... అస్పృష్ట భూరి మాహాత్మ్యం ... భూరిమాహాత్మ్యం యేషాం తే తథా భూతాః ...
... ॥ ౫౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం సకృత్ ఏకదైవ దదర్శ పరబ్రహ్మాత్మనోఖిలాన్ ... ॥ ౫౫ ॥ తత ఇతి ॥ అతికుతుకేన ...
... ఉద్వృత్య ... తద్ధామ్నా తేజసా ... తూష్ణీం ... అత్ర దృష్టాంతః ... గ్రామదేవతా -
ప్రజాధిష్ఠాత్రీ ... తస్యాః అంతికసమీపే పుత్రికా ప్రతిమా ఇవ ॥ ౫౬ ॥ ఏవం మోహనిమగ్నస్య ...

శేత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యాసరస్వతీ తస్యాఽపి బ్రహ్మణి - కిమిదమితి ముహ్యతి సతి పశ్చాత్ ద్రష్టుమశక్నువతి సతి - పరమోఽజః శ్రీకృష్ణః స పది - అజాయవనికాం మాయారూపాం తిరస్కరణీం - యయాఽచ్ఛాదితం తాం - చ్ఛాదతిరోధత్త - అపసారితవానిత్యర్థః అథవా అయం లోకాధిమానీ మహైశ్వర్యం ద్రష్టుమయోగ్య ఇతి తస్యోపరి మాయాం ప్రసారితవానిత్యర్థః - శ్వయముహ్యతి సతి అతర్క్యేఽతర్క్యగోచరే - నిజః అసాధారణో మహిమాయస్య తస్మిన్ - ఇతి మోహహేతురుక్తః - దర్శనాయోగ్యత్వాయ త్రీణి విశేషణాని స్వప్రమితిః స్వప్రకాశంచ - యత్సుఖంచ యస్మిన్ అతఏవ - అజాతః - ప్రకృతేః - పరత్ర పరస్మిన్ - అతఏవ అతన్నిరసనముఖేన బృంహత్త్వైః శ్రుతిశిరోభిః - మితిః జ్ఞానం యస్మిన్ తస్మిన్ స్వరూపే ॥౫౭॥ తత ఇతి ॥ అర్వాక్ బహిః ప్రతిలబ్ధాక్షః దృష్టిర్యేన సః - పరేతవత్ మృతో యథా కథంచిత్ పునరుత్తిష్ఠతి తథా దృష్టీః నేత్రాణి ॥ ౫౮ ॥ సపదీతి ॥ జనానామాజీవ్యైరుపజీవ్యైః - ద్రుమై రాకీర్ణం - సమాప్రియం సర్వప్రియం సమగాల సమగాత్ ప్రియాణియస్మిన్ తత్ ॥ ౫౯ ॥ తదాహ ॥ యత్రేతి ॥ నైసర్గికదుర్వైరాః స్వాభావికాః ప్రతికార్యవైరవంతోఽపి నరాః సింహాదయశ్చ మిత్రాణీవ యత్ర సహాసన్ - అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య - ఆవాసేన - ద్రుతాః పలాయితాః - రుట్ తర్షాదయః క్రోధలోభాదయో యస్మాత్ తత్తథాభూతం ॥ అత్ర తరుషేతి వర్ణవిశ్లేషః ఛందోనురోధనా బృందావనమపశ్యదితి ॥ ౬౦ ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర చ పరమేష్ఠీ బ్రహ్మా - పురా పూర్వం యథైవ - బ్రహ్మ అద్వయం అపశ్యత్ - కథం భూతం - పశుపవంశశిశుత్వనాట్యముద్వహత్ - నాట్యమిత్యత్ర హేతుః

న్నిరసనముఖబ్రహ్మకమితౌ । అనీశేఽపి ద్రష్టుం కిమిదమితి వా ముహ్యతి సతి చ్ఛాదాజో జ్ఞాత్వా సపది పర
మోఽజాయవనికామ్ ॥ ౫౭ ॥ తతోఽర్వాక్ ప్రతిలబ్ధాక్షః కః పరేతవదుత్థితః । కృచ్ఛ్రాదున్మీల్య వై దృష్టీ
రాచష్టేదం సహాత్మనా ॥ ౫౮ ॥ సపద్యేవాభితః పశ్యన్ దిశోఽపశ్యత్పురః స్థితమ్ । బృందావనం జనాజీవ్య
ద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియమ్ ॥ ౫౯ ॥ యత్ర నైసర్గదుర్వైరాః సహాసన్ నృమృగాదయః । మిత్రా
ణీవాజితావాసద్రుతరుట్తర్షకాదికమ్ ॥ ౬౦ ॥ తత్రోద్వహత్పశుపవంశశిశుత్వనాట్యం బ్రహ్మాద్వ
యం పరమనంతమగాధబోధమ్ । వత్సాన్ సఖీనివ పురా పరితో విచిన్వ దేకం సపాణికబళం పరమేష్ఠ్య
చష్ట ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వా త్వరేణ నిజధోరణతోఽవతీర్య పృథ్వ్యాం వపుః కనకదండమివాభిపాత్య । స్పృష్ట్వా
చతుర్ముకుటకోటిభిరంఘ్రియుగ్మం నత్వా ముదశ్రుసలిలైరకృతాభిషేకమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఉత్థాయోత్థాయ కృ
ష్ణస్య చిరస్య పాదయోః పతన్ । ఆస్తే మహిత్వం ప్రాగ్దృష్టం స్మృత్వా స్మృత్వా పునః పునః ॥ ౬౩ ॥ శనై
రథోత్థాయ విమృజ్య లోచనే ముకుందముద్వీక్ష్య వినమ్రకంధరః । కృతాంజలిః ప్రశ్రయవాన్ సమాహి
తః సవేపథుర్గద్గదయైడతేలయా ॥ ౬౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

—— ❖ వత్సాపహరణే - భగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణా కృతస్తుతిః. ❖ ——

బ్రహ్మ ॥ నౌమీడ్య తేఽభ్రవపుషే తటిదంబరాయ గుంజావతంసపరిపింఛలసన్ముఖాయ । వన్యస్రజే కబ-

అద్వయమిత్యాది అద్వయం చ వత్సాన్ విచిన్వత్ - ఏకం చ సఖీన్ అగాధబోధం చ విచిన్వత్ - అనంతం చ పరితో విచిన్వత్ - పరం చ శిశుత్వముద్వహత్ - బ్రహ్మ చ సపాణికబళమితి నాట్యమేవ పూర్వవదిత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ నిజధోరణతః స్వవాహనాత్ - త్వరేణ వేగేన అవతీర్య - దండవన్నత్వా చతుర్ణాం ముకుటానాం - అగ్రైః అంఘ్రియుగ్మం స్పృష్ట్వా - ముదశ్రుసలిలైరానందాశ్రురూపైః - సుజలైరభిషేకమకరోదితి ॥ ౬౨ ॥ ఉత్థాయేతి ॥ చిరస్య చిరం - పాదయోః పతన్నాస్తే ॥ ౬౩ ॥ శనైరితి ॥ సవేపథుః సకంపః అతఏవ గద్గదయా అనుకరణమేతత్ - ఇడయా వాచా ఐడత అస్తౌత్ ॥ ౬౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ చతుర్దశే దృఢం స్పృష్ట్వా పూర్వానాగంతుకనిశ్చ యమ్ । అనీశః కరుణామస్తౌషీత్ కృష్ణం బ్రహ్మాతి మోహితః ॥ స్వకృతాపరాధనిభియా సకంపయా - భగవన్మహిమానమనవగాహమానోఽయథాదృష్టస్వరూపమనుకీర్తయన్నాహ ॥ నౌమీతి ॥ హేఈడ్యస్తుత్య - తే తుభ్యం నౌమి నమ ఇత్యర్థః - యద్వా - ద్వితీయార్థే చతుర్థీ - అథవా - నౌమిత్యుక్త్వా ప్రస్తుతస్య భగవతః కర్మత్వేజ్ఞాతే - ప్రయోజనాపేక్షాయామేవం భూతః భగవానేవ - ప్రయోజనమితి తాదర్థ్యే చతుర్థీ యద్వా - తుభ్యం ప్రసాదయితుం త్వామేవ నౌమీత్యర్థః అభ్రవద్వపుర్యస్య తస్మై - తటిద్వదంబరం యస్య తస్మై గుంజాభ్యాం గుంజాభిర్వా కృతం కర్ణభూషణం - పరితః పింఛం బర్హాపీడం చ - తైర్లసన్ముఖం యస్య తస్మై - వన్యాః స్రజో యస్య తస్మై - కబళాదిభిః లక్ష్మభిః - శ్రీః శోభా - యస్య తస్మై - మృదూపాదౌ - యస్య తస్మై - పశుపస్యాంగ

యద్వా- పశూన్ పాంతి రక్షంతీతి పశుపాః గోపాః - తేషాం అంగజాయ - యశోదాసూనవే ॥ ౧ ॥ ననుస్తౌమీతి ప్రతిజ్ఞాయ- కింస్వ రూపానువాదమాత్రం క్రియతే- అత ఆహ ॥ అస్యాపీతి ॥ హే దేవ- అస్యాపి సులభత్వేన ప్రకాశితస్యాపి తవ వపుషః అవతారస్య- మహిమానం- అవసితుం జ్ఞాతుం- కోపి కః బ్రహ్మా- అహమపి నేశే న శక్నోమి - యద్వా- కశ్చిదపి నేశే న సమర్థః అసౌ- సులభత్వాదయ మయం - మదనుగ్రహస్య- మమానుగ్రహో యస్మాత్ - తన్మదనుగ్రహం తస్య - కించ- స్వేచ్ఛామయస్య స్వేచ్ఛయా గృహీతస్య భక్తవత్సలతయా ఆశ్రితానాం యథా యథా రుచిః తథా తథా భవతః - తమహం కిమితి జ్ఞాతుం- న శక్యతే - అత ఆహ- న తు భూతమయస్య అచింత్యశుద్ధసత్త్వాత్మకస్య- యథా స్వాత్మ తథా - కథం పునః సాక్షాత్తవ కేవలస్యాత్మసుఖానుభూతేః- తావకస్వసుఖానుభవమాత్రస్యానవతారిణో గుణాతీతస్య- మహిమా నం అంతరేణ- నిరుద్ధేనాపి మనసా- కో వా- జ్ఞాతుం సమర్థో భవేత్ - అథవా నతు - భూతమయస్య- అపితు - చిదానందమయస్యేతి - త్వ స్యాపి వపుషః- మహిమా- అవసితుం- కోపి నేశే తదా సాక్షాత్తవైవాసాధారణస్య నియంతృనియంతృకాదరహితస్య- ఉక్తలక్షణస్య మహిమానమహిమానం- అవసితుం కోపి నేశ ఇతి కిం వక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ తర్హి అజ్ఞాః కథం సంసారం తరేయురితి అత ఆహ ॥ జ్ఞానే ప్రయాసముదపాస్యేతి- ఈషదప్యకృత్వా- సద్భిర్ముఖరితాం స్వత ఏవ నిత్యం ప్రకటితాం భవదీయాం వార్తాం - స్వస్వస్థానే స్థితాః సంతః శ్రోత్రేణ స్వత ఏవ- శ్రుతిగతాం శ్రవణం ప్రాప్తాం - తనువాఙ్మనోభిః నమంతః సత్కుర్వంతః యే జీవంతి కేవలం- యద్యపి- అన్యత్ కిమపి న కుర్వంతి- తైః ప్రాయశః త్రిలోక్యాం అన్యైరజితోపి- హే అజిత- త్వం జితః ప్రాప్తోసి - కిం జ్ఞానశ్రమేణేత్యర్థః ॥ ౩ ॥ భక్తిం వినా జ్ఞానం తు నైవ సిద్ధ్యతీత్యాహ ॥ శ్రేయ ఇతి ॥ శ్రేయసామభ్యుదయాపవర్గలక్షణానాం- సృతిః స్రవణం యస్యాః- సరసఇవ నిర్ఝరాణాం- తేతవ భక్తిం ఉదపృత్య త్యక్త్వా- శ్రేయసాం మార్గభూతామితి వా- తేషాం క్లేశలః క్లేశ ఏవ శిష్యతే అవశిష్యతే- నాన్యత్ అ వః- యథా అల్పప్రమాణం ధాన్యం- పరిత్యజ్య అంతః కణవిహీనాన్ స్థూలాన్ - ధాన్యాభాసాన్ తుషానేవావఘ్నంతి- తేషాం న

కవలవేత్రవిషాణవేణులక్ష్మశ్రియే మృదుపదే పశుపాంగజాయ ॥ ౧ ॥ అస్యాపి దేవ వపుషో మదనుగ్రహస్య స్వేచ్ఛామయస్య న తు భూతమయస్య కోఽపి । నేశే మహి త్వవసితుం మనసాంతరేణ సాక్షాత్తవైవ కిము ఆత్మసుఖానుభూతేః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానే ప్రయాసముదపాస్య నమంత ఏవ జీవంతి సన్ముఖరితాం భవదీయవార్తామ్ । స్థానే స్థితాః శ్రుతిగతాం తనువాఙ్మనోభిర్యే ప్రాయశోఽజిత జితోఽప్యసి తైస్త్రిలోక్యామ్ ॥ ౩ ॥ శ్రేయఃస్రుతిం భక్తిముదస్య తే విభో క్లిశ్యంతి యే కేవలబోధలబ్ధయే । తేషామసౌ క్లేశల ఏవ శిష్యతే నాన్యద్యథా స్థూలతుషావఘాతినామ్ ॥ ౪ ॥ పురేహ భూమన్ బహవోఽపి యోగినస్త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయా । విబుధ్య భక్త్యైవ కథోపనీతయా ప్రపేదిరేఽంజోఽచ్యుత తే గతిం పరామ్ ॥ ౫ ॥ తథాపి భూమన్ మహిమాగుణస్య తే విబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిః । అవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతో హ్యన

కిం ఫలం భవతి భక్తిం- తుచ్ఛీకృత్య- యే కేవలబోధాయ- ప్రయతంతే- తేషామపీతి ॥ ౪ ॥ భక్త్యైవ జ్ఞానం- నాన్యథేత్యత్ర సదాచారం ప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హే భూమన్ ఇహ లోకే- పూర్వం యోగినోపి సంతః యోగైర్జ్ఞానమప్రాప్య- పశ్చాత్త్వదర్పితేహాః త్వయ్యర్పితా లౌకిక్యపి- ఈహా చేష్టా యైస్తే- నిజకర్మలబ్ధయా - త్వదర్పితైః నిజైః కర్మభిః లబ్ధయా- యద్వా- త్వయ్యర్పితా - ఈహా చ - నిజకర్మాణి చ తైర్లబ్ధయా త్వత్కథాశ్రవణం- కథోపనీతయా కథయా త్వత్సమీపం ప్రాపితయా- భక్త్యైవ విబుధ్య- ఆత్మానం జ్ఞాత్వా అంజసా సుఖేనైవ- తే పరాం గతిం ప్రాప్తాః ఏవం తావత్ గుణనిర్గుణయోః విజ్ఞానం దుర్ఘటమపి త్వత్కథాశ్రవణాదినైవ త్వత్ప్రాప్తిః - సుఘటమిత్యుక్తం భవతి ॥ ము ॥ భక్తేర్భగవత్ప్రాప్తిసాధనత్వే వృద్ధాచారం ప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హే భూమన్ ఇహ లోకే త్వద ర్పితేహాః త్వత్సమర్పితసర్వవ్యాపారాః- యోగినః- నిజకర్మలబ్ధయా త్వదర్పితనిజకర్మానుగ్రహితయా- త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధ కంపదం - తదేహా శబ్దేన జ్ఞానం వివక్షితం- త్వదర్పితం తు తద్విషయకకర్మణాం- ఫలాంతరబుద్ధిత్యాగేన సమర్పణం తత్కర్మజ్ఞానానుగృహీతయేత్యర్థః- కథయా గమనప్రతిపాదితతద్విషయకస్వరూపగుణాదివర్ణనరూపనీతయా ప్రత్యక్షసమానాకారతాం ప్రాపితయా భక్త్యైవ- విబుధ్య- సమ్యక్పురుషం జ్ఞానగోచరీకృత్య- అంజః అద్ధా పరాం తే గతిం ప్రపేదిర ఇతి ॥ ౫ ॥ యద్యప్యుభయోరపి- విశేషేణ దుర్జ్ఞేయత్వముక్తం తథాపి- గుణాతీతస్య జ్ఞానం కథంచిద్భవేత్ - నతు సగుణస్యేతి - అచింత్యానంతగుణత్వాదితి స్తౌతి శ్లోకద్వయేన ॥ తథాపీతి ॥ హే భూమన్ అపరిచ్ఛిన్న- అగుణస్య తే మహిమా- అమలైరంతరాత్మభిః - ప్రత్యాహృతైరింద్రియైః- విబోద్ధుం బోధగోచరీభవితుం- అర్హతి యోగ్యో భవతి అథవా- విబోద్ధుం జ్ఞాతుమర్హతి - శక్యత ఇత్యర్థః - యద్వా- మహిమా భవతి మానం- కశ్చిద్బోద్ధుమర్హతీత్యర్థః- కథం- స్వానుభవాత్ ఆత్మాకారాంతఃకరణవృత్తిసాక్షాత్కారాత్ - నన్వంతఃకరణమపి సవికారం విషయాకారం కరోతి- కథమాత్మాకారతాతన్వేత్యత ఆహ- అవిక్రియాదితి విక్రియావిశేషాకారః - తద్రహితాత్ - విశేషపరిత్యాగవ దాత్మాకారతేత్యర్థః- నన్వంతఃకరణసాక్షాత్కారవిషయత్వే ఘటాదివత్ దృశ్యత్వప్రసంగస్స్యాదత ఆహ- అరూపత ఇతి - రూపం విషయః- అ

విషయాత్ - వృత్తివిషయత్వమేవాత్మనః - నఫలవిషయత్వం - అతోఽయం దోషఇతిభావః - కథంభూతస్యాత్మనః - అనన్యబోధ్యాత్మ యాస్వప్రకాశత్వేనైవ - నత్వన్యథా - ఇదంతదితివిషయత్వేనేత్యర్థః. అథవా - మా - సర్వతోఽంతరంగాలక్ష్మీరపి - అగుణస్యతే మహిమానం - అమలైరంతఃకరణవృత్తిభిః - ఇంద్రియైరపి - యథాయాదృగ్వస్తు తథాతేనరూపేణ విబోద్ధుం - కిమర్హతి - నార్హతీత్యర్థః - కథంతర్హ్యజ్ఞానాతిదాహ - స్వానుభవాదిత్యాదినా - ఉక్తార్థమేవైతత్ ॥ ౬ ॥ అథైనంభక్త్యాప్రపత్త్యావా - స్తోత్రేణ రతేన ఉపయుక్తానాం భగవద్గుణానామసంఖ్యేయత్వబోధమహిమత్వమసంఖ్యాతత్వంచ ద్యోతయన్ - సర్వ రూపాదపి - విభవావతారస్యైవ స్థౌల్యాదికల్యాణగుణాపూర్తిమనుసంధత్తే ॥ తత్ర ॥ సాధూనాం - అవిక్రియాత్వంకోచాదివికారరా త్యాత్ - అరూపత్వవిభుత్వే నపరిచ్ఛేద్యరూపరహితాత్ - స్వానుభవాత్ ॥ శ్లో ॥ స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ ॥ యో వేత్తియుగపత్సర్వం - ప్రత్యక్షేణ సదాస్వతః ఇత్యాదిప్రమాణసిద్ధాత్స్వతఏవ ధర్మభూతజ్ఞానాదిత్యర్థః - అన్యథా - ప్రకారాంతరేణ - మా లక్ష్మీరపి - అమ లాత్మభిః నిత్యశుద్ధస్వరూపైస్సనకాదిభిస్సహేత్యర్థః - తేతవ - గుణస్యైకస్యైవానందాదేరిత్యర్థః మహిమహిమత్వం బోద్ధుం నార్హతి - కుతః తస్యానన్యబోధ్యాత్మతయా - భగవద్జ్ఞానవ్యతిరిక్తేనాన్యేన బోద్ధుమశక్యస్వభావతయా హేతునేత్యర్థః - అత్ర అపిశబ్దేనాన్వయంకృత్వా - మాపి తథావిబోద్ధుంనార్హతీతియోజనా - యథాభగవాన్స్వజ్ఞానేన - స్వగుణమహత్త్వంవేత్తి తథా లక్ష్మీరపి సనకాదయోఽపి స్వస్వజ్ఞానేనవిబోద్ధుంనార్హంతీత్యర్థః - యద్వా - తే గుణస్యాప్యేకస్యాపీత్యర్థః మహిమానం అమ లాత్మభిః ప్రత్యాహృతైరింద్రియైస్సహాత్మభిః - అన్యథాయోగచక్షురాదిప్రకారాంతరేణ - తథావిబోద్ధుం - బోధగోచరీభవితుం నార్హతి - హియస్మాత్స్వమహిమ్నోఽతిశయః - సస్వానుభవాత్స్వస్యైవ ధర్మభూతజ్ఞానాదేవవిబోద్ధుమర్హతిజ్ఞాతుమర్హతీతి - నశక్యతేత్యర్థః - యద్వా అగుణస్య హేయగుణరహితస్య తవేత్యర్థః - మహిమావిక్రియత్వాదివిశిష్టతాత్స్వానుభవాదపి - అన్యథాచ - స్వప్రకాశకత్వశక్త్యాచేత్యర్థః అమలాంతరాత్మభిర్నిత్యముక్తైస్సహ - తేత్వయాపితదావిబోద్ధుం - త్వన్మహిమ్నా యాదృశత్వం తథాజ్ఞాతుంనశక్యమితియోజనా - దృష్టమేవ్యస్య నన్యబోధ్యాత్మత్వమేవహేతుః ॥ శ్రు ॥ సోఽంగ వేదయదివానవేదేతిహ శ్రుతి యతే అత్ర నాయాం - ధ్యేయస్య భగవతోహేయప్రత్యనీకత్వమస్మిన్ల శ్లోకగతైకతానత్వం - ఉత్తరశ్లోకేచేత్యర్థః యశంగత్వముక్తం - తథా పి

స్వబోధ్యాత్మతయానచాన్యథా ।౬। గుణాత్మనస్తేపి గుణాన్విమాతుం హితావతీర్ణస్యకఈశిరే
స్య । కాలేనయైర్వావిమితాస్సుకల్పైర్భూపాంసవఃఖేమిహికాద్యుభాసః । ౭ ॥ తత్తేనుకంపాంసు
సమీక్షమాణోభుంజానఏవాత్మకృతంవిపాకమ్ । హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తేజీవేతయోము
క్తిపదేసదాయభాక్ ॥ ౮ ॥ పశ్యేశమేనార్యమనంతఆద్యేపరాత్మనిత్వయ్యపిమాయిమాయిని । మాయాం

నం - పూర్వశ్లోకార్థసంగతిఘటకంవాస్యత్తథాప్యస్తీత్యాదిసలభత్వేపి ॥ ౬ ॥ గుణాత్మనఇతి ॥ గుణాత్మనః గుణానామాత్మనః గుణాధిష్ఠాతుః - తేతవపునః - గుణాన్విమాతుంహితావంతఇతిగణయితుమపి - కఈశిరేసమర్థాబభూవుః - దూరతస్సర్వేశస్య - కథంభూతస్యతవ - అస్యవిశ్వస్య - హితాయపాలనాయ - బహుగుణావిష్టారణావతీర్ణస్య - ననుకాలేననిపుణైః కింకర్తుంశక్యతఆహ - కాలేనేతి - వాశబ్దోఽవధారణే - సుకల్పైర్నిపుణైః బహుజన్మనాకాలేన - భూపరమాణవోవిమితావిశేషేణగణితాభవేయుః తథాఖే - మిహికాద్యుభాసః - మిహికాహిమకణా అపి - తథాద్యుభాసః దివినక్షత్రాదికిరణపరమాణవోఽపి ॥ ౭ ॥ ....
తస్మాద్భక్తిరేవసంగచ్ఛతఇత్యాహ ॥ తదితి ॥ తేతవ - అనుకంపాంసుసమీక్షమాణః కదాకృపాభవిష్యతీతితాంప్రతీక్షమాణః స్వార్జితంచకర్మఫలమనాసక్తస్సన్భుంజానఏవనాతివ్యథమానః - సమ్యగ్జీవేత్ - సముక్తౌదాయభాగ్భవతి - భక్తస్యజీవనమాత్రేణదాయప్రాప్తావివముక్తావన్యదుపాయస్య ఇతిభావః ॥ ము ॥ అథతత్ప్రాప్తస్యయావచ్ఛరీరమనుచితవృత్తిం - తదనంతరం ఫలంచాహ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్సర్వప్రకారసమధికత్వాదిత్యర్థః - తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణః - భక్తిప్రపత్త్యోరుభయోరపి - తత్ప్రాపకత్వాత్తదావా - మయిభగవత్కృపాభవిష్యతీత్యాకాంక్షన్ - విశేషేణపాకోయస్య - తద్విపాకం - ఫలోన్ముఖమాత్మకృతంస్వకృతం పుణ్యపాపస్వరూపంకర్మ - భుంజానఏవఫలభోగేననాశయన్నిత్యర్థః - హృద్వాగ్వపుర్భిః కరణత్రయేణ - త్రైవిధ్యం - నమో విదధత్ - యోజీవేత - సముక్తిపదేదాయభాగంశభాగ్భవతి ॥ ౮ ॥ తదేవంస్తుత్వాభగవంతంక్షమాపయితుంస్వాపరాధంనివేదయతి ॥ శ్లో ॥ ఈశ - హేఅనార్యందౌర్జన్యం - పశ్య - యదనంతేఅనంతశ్రీరిథపచ్ఛేరహితే - ఆద్యేసర్వప్రపంచోపాదానభూతే మాయినామపిమాయినిమోహకేత్వయ్యపి స్వమాయాంవితత్యప్రసార్య - ఆత్మైశ్వర్యమీక్షితుం - వీక్షితుంఅభిలషితవాన్ - అహోఏవంకర్తుం త్వయి అహంకియాన్ - నకించిత్ - యథాగ్నేరుత్థితాజ్వాలా - అగ్నౌ - నకించిత్కర్తుమలమితి ॥ ము ॥ ఏవం - దేవముక్త్వాథస్తుత్వా - తం - క్షమయితుం స్వాపరాధం - తావన్నివేదయతి ॥ పశ్యేతి హేఈశ హే అనార్యం దౌర్జన్యం పశ్య - మాయినామపిమాయిని - ఆశ్చర్యశక్తిమతామపివ్యామోహకాశ్చర్యశక్తియుక్తే - అనంతేఅపరిచ్ఛేద్యే ఆద్యేప్రధానకారణే - పరాత్మనిపరమాత్మని - త్వయ్యపి మాయాంవితత్యప్రసార్యాహమాత్మవైభవం - తన్మహిమానమీక్షితుం - యదైచ్ఛమేతదేవమేనార్యమిత్యర్థః - ఏతదేవస్వస్యనిచ్యానుసంధ

[illegible]

...వితత్యేక్షితుమాత్మవైభవం హ్యహం కియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నౌ ॥ ౯ ॥ అతః క్షమస్వాచ్యుత మే రజోభువో హ్యజానతస్త్వత్పృథగీశమానినః । అజావలేపాంధతమోంధచక్షుష ఏషోఽనుకంప్యో మయి నాథవానితి ॥ ౧౦ ॥ క్వాహం తమోమహదహంఖచరాగ్నివార్భూసంవేష్టితాండఘటసప్తవితస్తికాయః । క్వేదృగ్విధావిగణితాండపరాణుచర్యావాతాధ్వరోమవివరస్య చ తే మహిత్వం ॥ ౧౧ ॥ ఉత్క్షేపణం గర్భగతస్య పాదయోః కిం కల్పతే మాతురధోక్షజాగసే । కిమస్తినాస్తివ్యపదేశభూషితం తవాస్తి కుక్షేః కియదప్యనంతః ॥ ౧౨ ॥ జగత్త్రయాంతోదధిసంప్లవోదే నారాయణస్యోదరనాభినాలాత్ । వినిర్గతోఽజస్త్వితి వాఙ్న వై మృషా కింత్వీశ్వర త్వన్న వినిర్గతోఽస్మి ॥ ౧౩ ॥ నారాయణస్త్వం న హి సర్వదేహినామాత్మాస్యధీశాఖిలలోకసాక్షీ । నారాయణోఽంగం నరభూజలాయనాత్తచ్చాపి సత్యం న తవైవ మాయా ॥ ౧౪ ॥ తచ్చేజ్జలస్థం తవ సజ్జగద్వపుః కిం మే న దృష్టం భగవంస్తదైవ ...

[illegible]

సత్ సత్యం స్యాత్ తర్హి తదైవ - కమలనాళమార్గేణాంతః ప్రవిశ్య - సంవత్సరశతం నిచిన్వతాపి మయా - హే భగవన్ అచింత్యైశ్వర్య - తత్త్రికిమితి న దృష్టం తత అగత్య స్వస్థానే స్థిత్వా - సంవత్సరశతం తపసి తప్యే సతి - తదైవ హి మయా హృది కిం వా సుదృష్టం హృద్యపి సత్ కిమితి నో వ్యదర్శి న దృష్టం - అత స్తన్మాత్రేణ దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సతోఽన భవతీత్యర్థః (అత్ర కేచిద్వ్యాఖ్యాగ్రంథ ఏవం వ్యాఖ్యాతం - నను న చ బాహ్య దృష్టం - సద్వపుః కింతు - అంతఃకరణదృశ్యం - తదా హృద్యపి కిమితి నో వ్యదర్శి న దృష్టం - తథైవ తపఃకరణానంతరం సపద్యేవ చ సుదృష్టం అతో మాయైవ - అత స్త్వన్మాత్రేణ దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సతోఽన భవతీత్యర్థః) ॥ ౧౫ ॥ అపిచ యః జగాది ప్రపంచః సత్యస్స్యాత్ - తర్హి తేన తవ పరిచ్ఛేదో భవేత్ - సతు మాయావిలసితఇతి త్వయైవ దర్శితమిత్యాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ అత్రైతి ॥ హే మాయాదమన మాయోపశమన - అత్రైవావతారే - అస్య ప్రపంచస్య - బహిఃస్ఫుటస్యాపి ఆత్మనో జఠరమధ్యే - జనన్యాః ప్రదర్శనేన ॥ ౧౬ ॥ నను బహిఃసత ఏవ - అంతర్జఠరే ప్రతిబింబోఽస్తు - అతస్సర్వథా మాయావిలసితత్వం దుర్జ్ఞేయమితి కాశంక్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ యస్య తవ కుక్షౌ సర్వమిదం యథా భాతి తథ్యర్థం - ఇహాపి బహిరపి - తథైవ భాతి కించ - సాత్మం త్వత్సహితం - తద్గతం త్వయి మాయయా వినా - కథం సంఘటేతేత్యసంభావః - త్వయి ప్రతిబింబశ్చేత్తర్హి బాహ్యాద్విలోమతయా ప్రతీయేత - న తు తదస్తి వచాదర్శస్థానీయస్య - త్వయి ప్రతీతిః స్యాత్ - అతః సర్వథా మిథ్యాత్వమేవేతి ॥ ౧౭ ॥ అపిచ న కేవలం జనన్యాః మయాపి తద్దర్శితమిత్యాహ ॥ అద్యైవేతి ॥ త్వదృతే త్వాం వినా - అస్య విశ్వస్య మాయాత్వం త్వయా మహ్యమేవ చ తదద్యైవ కిం న దర్శితం దర్శితమేవ - తథా హి - ఏకోఽసీత్యాది - తతో మయా సహ అఖిలైస్తత్త్వాదిభిరుపాసితాః - తావంతశ్చతుర్భుజా అపి - జగంతి బ్రహ్మా

ష్టం హృది మే తదైవ కిం నో సపద్యేవ పునర్వ్యదర్శి ॥ ౧౫ ॥ అత్రైవ మాయాధమనావతారే హ్యస్య ప్రపంచస్య బహిఃస్ఫుటస్య । కృత్స్నస్య చాంతర్జఠరే జనన్యా మాయాత్వమేవ ప్రకటీకృతం తే ॥ ౧౬ ॥ యస్య కుక్షావిదం సర్వం సాత్మం భాతి యథా తథా । తత్త్వయ్యపీహ తత్సర్వం కిమిదం మాయయా వినా ॥ ౧౭ ॥ అద్యైవ త్వదృతేఽస్య కిం మమ న తే మాయాత్వమాదర్శితం హ్యేకోఽసి ప్రథమం తతో వ్రజసుహృద్వత్సాస్సమస్తా అపి । తావంతోఽసి చతుర్భుజాస్తదఖిలైస్సాకం మయోపాసితా స్తావంత్యేవ జగంత్యభూస్తదమితం బ్రహ్మాద్వయం శిష్యతే ॥ ౧౮ ॥ అజానతాం త్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మాత్మనా భాసి వితత్య మాయామ్ । సృష్టావివాహం జగతో విధాన ఇవ త్వమేషోఽంత ఇవ త్రినేత్రః ॥ ౧౯ ॥ సురేష్వృషిష్వీశ తథైవ నృష్వపి తిర్యక్షు యాదస్స్వపి తేఽజనస్య । జన్మాసతాం దుర్మదనిగ్రహాయ ప్రభో విధాతస్సదనుగ్రహాయ చ ॥ ౨౦ ॥ కో వేత్తి భూమన్ భగవన్ పరాత్మన్ యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యామ్ । క్వ వా కథం వా కతి వా కదేతి విస్తారయన్ క్రీడసి యోగమాయామ్ ॥ ౨౧ ॥ తస్మాదిదం జగదశేషమసత్స్వరూపం స్వప్నాభమస్తధిషణం పురుదుఃఖదుఃఖమ్ । త్వయ్యేవ నిత్యసుఖబోధతనావనంతే మాయాత ఉద్యదపి యత్సదివావిభాతి ॥ ౨౨ ॥ ఏకస్త్వమాత్మా పురుషః పురాణస్సత్యస్స్వయంజ్యోతిరనంత ఆద్యః । ని

ద్వాంతి ప్రాగనుక్తమపి ద్రష్టవ్యం జ్ఞాతవ్యం ॥ ౧౮ ॥ నను బ్రహ్మన్ తవ మయా దర్శితం - శుద్ధమేవ చైతన్యం కథం ప్రపంచవన్మాయేత్యుచ్యతే - సత్యం - కింతు అవిద్యత ఇత్యాయి - నానాత్వం గుణావతారమత్స్యాద్యవతారేష్వివ - కార్యవశేన స్వతంత్రమాయానిబంధనమిత్యాహ - శ్లోకద్వయేన ॥ అజానతామితి ॥ త్వత్స్వరూపం తవ స్వరూపం - అజానతాం అనాత్మని ప్రకృత్యాం స్థితః ఆత్మైవ త్వం ఆత్మనైవ స్వాతంత్ర్యేణ మాయాం వితత్య అభాసి - కథం జగతః సృష్టౌ అహమివ బ్రహ్మేవ విధానే పాలనే విష్ణుత్వమివ అంతే ప్రళయే - త్రినేత్ర ఇవ ॥ ౧౯ ॥ నను చ - స్వాతంత్ర్యే - కథం కుత్సితేషు మత్స్యాదిషు జన్మ కథం నా మనాద్యవతారే యాఙ్ఞాది కార్పణ్యం కథం వాస్మిన్నేవ కదాచిద్భయపలాయనాదీత్యత ఆహ శ్లోకద్వయేన ॥ సురేష్వితి ॥ సురేషు వామనజన్మ ఋషిషు నారదాదిజన్మ తిర్యక్షు నృసింహాదిజన్మ - యాదస్సు మత్స్యకమఠాదిజన్మ నృష్వపి రామాదిజన్మ - అసన్నిగ్రహాయ సతామనుగ్రహాయ చ ॥ ౨౦ ॥ క ఇతి ॥ అన్యథా తైః సంబోధనైః దుర్జ్ఞేయత్వమాహ - భూమన్నిత్యాదిభిః భవతః ఊతీః లీలాః త్రిలోక్యాం కో వేత్తి క్వ వా కథం వా - కదా వా - కతి వేతి - అచింత్యం తవ యోగమాయావైభవమితి భావః ॥ ౨౧ ॥ నను భవత్స్వవతారాణామచింత్యో మహిమా - ప్రపంచస్య త్వసత్త్వే - కథం సత్త్వప్రతీతిరితి మామాశంకాం సపరికరాముపసంహరన్ - పరిహరతి ॥ తస్మాదితి ॥ అస్తధిషణం నిరస్తప్రతిభాసం త్వయ్యేవ ఉద్యత్ ఉద్భవత్ అపి యత్ నశ్యత్ - సదివేత్యుపలక్షణమేతత్ - నిత్యమివ - చేతనమివ చ - అధిష్ఠానభూతస్య తవ గుణైస్తథా తథా భాతీత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ త్వమేవ తు సత్య ఇత్యాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏకస్త్వం సజాతీయః - కుతః ఆత్మా దృశ్యమసత్యం స్పష్టం న చాత్మా దృశ్యః అతః సత్యః - కించ - యద్వికారవత్తదసత్యం - న చ త్వయి జన్మాదయో వికారాస్సంతీత్యాహ ఆద్యః కారణం అతో న జన్మ - అద్య స్వేహేతుః పురాణః పురాతనః కార్యాకారత్వా

[illegible]పరతయా మాన ఇత్యర్థః. అత్ర హేతుః పురుష ఇతి. తథా చ శ్రుతిః ॥ శ్రు॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి. [illegible]అంతరాస్తిత్వలక్షణవికారం వారయతి. నిత్య ఇతి సనాతన ఇత్యర్థః. పూర్ణః అజస్రసుఖః అక్షరః అమృత ఇతి పదైశ్చతుర్భిః క్రమాద్వృద్ధిపరిణామాపక్షయవినాశాన్ వారయతి. పూర్ణత్వే హేతుః అనంతః అద్వయశ్చేతి. దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితః వస్తుపరిచ్ఛే[illegible]పి. అమృతత్వోపపాదనాయ చతుర్విధక్రియాఫలత్వం నివారయతి. స్వయంజ్యోతిః. నిరంజనః ఉపాధితో ముక్త ఇతి పదత్రయమ[illegible]భావః. తత్రోత్పత్తిరాద్య ఇత్యనేనైవ నిరాకృతా. ప్రాప్తిరపి క్రియయా జ్ఞానేన వా భవేత్. క్రియయా ప్రాప్తిరాత్మపదేనైవ నిరాకృతా. జ్ఞానతః ప్రాప్తిం వారయతి స్వయంజ్యోతిరితి. వికృతిరపి సంస్కారేణ వా భవేత్ [illegible]. ఉపాధ్యపాకరణేన వా [illegible]ంగత్వాన్న సంభవతీత్యాహ. ముక్త ఉపాధిత ఇతి. సంస్కారోఽపి కిము తిశయాధానేన. మలాపాకరణేన వా. తత్రాతిశయాధానం [illegible]త్వేనైవ నిరాకృతం. మలాపకరణం వారయతి నిరంజన ఇతి నిర్మల ఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ తస్మాదేవంభూతజ్ఞానాన్ముచ్యంత ఇత్యాహ ఏవంవిధమితి ॥ త్వాం యే విచక్షతే సమ్యక్ పశ్యంతి. కథం ఆత్మాత్మతయా. ఆత్మా ప్రత్యక్. తస్య స్వరూపేణైవ తత్ప్రాప్తి[illegible]మిత్యాహ సకలాత్మనామపి స్వాత్మానం. కేన గురురేవార్కః తస్మాల్లబ్ధం ఉపనిషద్‌జ్ఞానం. తదేవ సుచక్షుస్తేన భవమేవ అనృతాంబుధిం తే తరంతీవ. అత్ర చ జ్ఞానేన తరంతీతి తత్ఫలతరంతి వేతి [illegible]మ్యాత్మత్వేయాజ్ఞానే సత్యర్థత్రయం ప్రతిజ్ఞాతం. [illegible]ఉపపాద్యతే. తత్రాత్మానమేవాత్మతయేత్యనేన శ్లోకేన జ్ఞానేన తరంతీత్యుపపాద్యతే. అజ్ఞానసంజ్ఞావిత్యనేన తరంతీవేత్యేతత్. [illegible]మిత్యాది శ్లోకద్వయేన తు ఆత్మాత్మతయేత్యేతదుపపాద్యతే ॥ ౨౪ ॥ నన్వజ్ఞానేన కథం భవ ఉత్పద్యత ఇత్యాశంక్య. తస్యాజ్ఞానమూలత్వమాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ తేనైవాజ్ఞానేనైవ ప్రపంచితం ప్రపంచః. రజ్జ్వామహేర్భోగో భవాభవావితి సర్పశరీరస్యోత్పత్తి[illegible]

త్యోఽక్షరోఽజస్రసుఖో నిరంజనః పూర్ణోఽద్వయో ముక్త ఉపాధితోఽమృతః ॥ ౨౩ ॥ ఏవంవిధం త్వాం సకలాత్మనామపి స్వాత్మానమాత్మాత్మతయా విచక్షతే । గుర్వర్కలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషా యే తే తరంతీవ భవానృతాంబుధిమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఆత్మానమేవాత్మతయాఽవిజానతాం తేనైవ జాతం నిఖిలం ప్రపంచితమ్ । జ్ఞానేన భూయోఽపి చ తత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవౌ యథా ॥ ౨౫ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞౌ భవబంధమోక్షౌ ద్వౌ నామ నాన్యౌ స్త ఋతజ్ఞభావాత్ । అజస్రచిత్యాత్మని కేవలే పరే విచార్యమాణే తరణావివాహనీ ॥ ౨౬ ॥ త్వామాత్మానం పరం మత్వా పరమాత్మానమేవ చ । ఆత్మా పునర్బహిర్మృగ్య అహోఽజ్ఞజనతాజ్ఞతా ॥ ౨౭ ॥ అంతర్భవేఽనంత భవంతమేవ హ్యతత్త్యజంతో మృగయంతి సంతః । అసంతమప్యంత్యహిమంతరేణ సంతం గుణం తం కిము యంతి సంతః ॥ ౨౮ ॥ అథాపి తే దేవ పదాంబుజద్వయప్రసాదలేశానుగృహీత ఏవ హి । జానాతి తత్త్వం భగవన్మహిమ్నో న చాన్య ఏకోఽపి చిరం విచిన్వన్ ॥ ౨౯ ॥ తదస్తు మే నాథ స భూరిభాగో భవేఽత్ర వాన్యత్ర తు వా తిరశ్చామ్ । యేనాహమేకోఽపి భవజ్జనానాం భూత్వా ని

[illegible]షేవే ॥ ౨౫ ॥ నన్వజ్ఞానేన తరంత్యేవ కిమివ ఉచ్యతే తరంతీవేతి తత్రాహ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞావితి ॥ అజ్ఞానేన సంజ్ఞా యయోస్తౌ భవబంధమోక్షౌ భవే సంబంధః తస్మాన్మోక్షశ్చ. తౌ ద్వౌ. నామ ప్రసిద్ధౌ. ఋతజ్ఞభావాత్ ఋతం సత్యం జానాతి తద్భావాదన్యౌ న స్తః [illegible]. నను కథం ముముక్షుపలాపః క్రియతే. పరమార్థవిచారాదిత్యాహ అజస్రేతి. అఖండానుభవరూపే పరే శుద్ధే. ఆత్మని నాజ్ఞానం [illegible]బంధః. అతఏవ న జ్ఞానం న చ మోక్షః. తరణౌ సూర్యే రాత్ర్యహనీ ఇవేతి ॥ ౨౬ ॥ నను పరమార్థజ్ఞానాత్ అజ్ఞానకృతో బంధో నివ[illegible]తాం ఆత్మాత్మతయైవ జ్ఞానాదితికో౽యమాగ్రహ ఇత్యాశంక్య. యదధ్యాసాదాత్మనః సంసారరూపాపత్తిః. తదపవాదేనైవ [illegible]స్వరూపే జ్ఞానం యుక్తమితీమమర్థం విస్మయమానః క్రోశన్నివాహ ॥ త్వామితి ॥ త్వామాత్మానం పరం దేహాదిం మత్వా. అత్మనోఽదేహాది[illegible]స్య. తథా పరం దేహాదిమాత్మానం మత్వా. దేహాదావాత్మానమధ్యస్య. అత్ర సతి ఆత్మా బహిర్మృగ్య ఇతి చిత్రం. న హి కృపాంసట్టం [illegible]మృగ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ వివేకినస్తు ప్రత్యక్స్వరూపమేవ పరమాత్మానం విచిన్వంతీత్యాహ ॥ అంతరితి ॥ భవతీతి భవం [illegible]శరీరం తన్మధ్యఏవ త్వాం మృగయంతి. అతత్ జడం. త్యజంతః అపవదంతః. నను సతో జ్ఞానేనాపి కిమసతోఽపవాదేనేత్యాశంక్య. అపవాదం వినా అధిష్ఠానతత్త్వజ్ఞానం న జాయత ఇతి. సదృష్టాంతమాహ. అసంతమితి. అంతి సమీపే. అసంతమపి అహిమంతరేణ తన్నిషేధం వినేత్యర్థః. సంతం గుణం తం రజ్జుం సంతః కిము యంతి జానంతి. అంతి సంతమపి గుణమితి వా. న జానంతీత్యర్థః. తస్మాదాత్మతయైవ జ్ఞానాన్ముక్తిరితి భావః ॥ ౨౮ ॥ నన్వేవం జ్ఞానైకసాధ్యా ముక్తిః కిమితి భక్తిరుద్బోధితా. అత ఆహ ॥ అథాపీతి ॥ యద్యపి హి సత్ప్రాప్యమితి జ్ఞానముక్తం. అథాపి హే దేవ తవ పదాంబుజద్వయమధ్యే ఏకదేశస్యాపి యః ప్రసాదలేశోఽపి తేనానుగృహీత ఏవ [illegible]వతస్తవ మహిమ్నః తత్త్వం జానాతి. హే భగవన్ తే మహిమ్నః తత్త్వమితి వా. ఏకోఽపి అహం బ్రహ్మేతి కశ్చిదపీతి వా. చిరమపి విచిన్వన్ అ[illegible]పవాదేన వివారయన్నపీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తదితి ॥ తస్మాద్భూరిభాగః మహాద్భాగ్యం. అత్ర భవే బ్రహ్మజన్మని. తిరశ్చాం పిమధ్యేయ[illegible]

జన్మ తస్మిన్ భవే - అనేన భాగ్యేన - భవదీయానాం జనానాం - ఏకోఽపి యః కశ్చిదపి భూత్వా - నిషేవే అశ్యర్థః - సేవేయం॥ ౩౦॥ దేవాదిజన్మ అపి యత్ర కుత్ర చిత్ త్వద్భక్తిముజ్జన్మ తత్ శ్రేష్ఠమిత్యుక్త్వా స్వస్య తస్య ప్రకృష్టాధికారిణః శ్లోకైర్వక్తి నందతి ॥ అహో ఇతి ॥ వ్రజగోరమణ్యః వ్రజస్థా గావో గోప్యశ్చ తేత్వయా - వత్సతరాత్మజాత్మనా వత్సానామాత్మజానాం చ రూపేణ - యస్య తత్ తృప్తయే - సర్వేఽపి యజ్ఞాః - అద్యాపి న సమర్థాః తేత్వయా ప్రతిదినం తృప్యతా - యాసాం స్తన్యం అమృతరూపం పీతమితి ॥ ౩౧॥ ....

తత్ర భగవత్సఖానాం మహిమా వక్తుం జ్ఞాతుం న శక్యత ఇత్యాహ ॥ అహో ఇతి ॥ అహో భాగ్యమితి పునరుక్త్యా - ఆదరేణ భాగ్యస్య సర్వథా అపరిచ్ఛిన్నత్వముక్తం - యన్మిత్రం యేషాం మిత్రం - బ్రహ్మ శ్రీకృష్ణస్వరూపం - పరమానందం నిరతిశయసుఖస్వరూపం - తథా ప్రాకృతమిత్రస్య పరస్పరోపకారిత్వాపేక్షయా కదాచిద్విషయవిరోధాత్ స్నేహభంగశ్చ - శ్రీకృష్ణే తు పరమానందేన తథా - కింతు ప్రేమానందమేవేతి భావః ప్రాకృతమిత్రస్య దేశాంతరగమనేన విశ్లేషదుఃఖమపి భవతి - శ్రీకృష్ణమిత్రే న తథేత్యాహ - పూర్ణమితి తచ్చ - గతాగతాదిరహితమిత్యర్థః - అత్ర యద్యపి శ్రీకృష్ణస్యాపి గోచారణాదినా విశ్లేషదుఃఖం భవతి - తథాపి - తచ్చింతయా ప్యాసం నియమః ప్రాకృతమిత్రే తు న తథేతి భావః - యద్వా - శ్రీకృష్ణస్య పూర్ణత్వే సర్వవ్యాపకత్వే జాతే - మథురాద్వారకావాసినామపి కృష్ణే విశ్లేషదుఃఖం నాభూదేవ॥ ౩౨॥ కించ ॥ ఏషామితి ॥ ఏషాం భాగ్యస్య తావన్మహిమా తావదాస్తాం తిష్ఠతు - కస్తం వక్తుం శక్నోతి - శర్వాదయః - శర్వః అహంకారాధిష్ఠాతా ఆదిర్యేషాం చంద్రాదీనామేకాదశానాం తేతథా - వయం చ - వయమిత్యాత్మానమేవ బహుత్వమానస ఆహ - ఏవం మనోబుద్ధ్యహంకారచక్షురాద్యధిష్ఠాతారస్త్రయోదశ దేవా ఏవ తావత్ - బత అహో - భూరిభాగాః - యస్మాత్ తేషాం హృషీకాణీంద్రియాణ్యేవ చషకాణి పాత్రాణి - తైః పానపాత్రైః - తేచ తు దశస్య చిత్తాధిష్ఠాతుః అంఘ్రి ఏవ - ఉదజే వా -

షేవే తవ పాదపల్లవమ్ । ౩౦ ॥ అహోఽతిధన్యా వ్రజగోరమణ్యః స్తన్యామృతం పీతమతీవ తే ముదా ।
యాసాం విభో వత్సతరాత్మజాత్మనా యత్తృప్తయేఽద్యాపి న చాలమధ్వరాః॥ ౩౧ ॥ అహో భాగ్యమ
హో భాగ్యం నందగోపవ్రజౌకసామ్। యన్మిత్రం పరమానందం పూర్ణం బ్రహ్మ సనాతనమ్ ॥ ౩౨ ॥
ఏషాం తు భాగ్యమహిమాచ్యుత తావదాస్తామేకాదశైవ హి వయం బత భూరిభాగాః। ఏతద్ధృషీకచ
షకైరసకృత్పిబామశ్శర్వాదయోఽంఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవం తే ॥ ౩౩ ॥ తద్భూరిభాగ్యమిహ జ
న్మ కిమప్యటవ్యాం యద్గోకులేఽపి కతమాంఘ్రిరజోఽభిషేకమ్। యజ్జీవితం తు నిఖిలం భగవాన్ముకుందస్త్వ
ద్యాపి యత్పదరజః శ్రుతిభిర్విమృగ్యమ్॥ ౩౪॥ ఏషాం ఘోషనివాసినాముత భవాన్కిం దేవ రాతేతి న
శ్చేతో విశ్వఫలాత్ఫలం త్వదపరం కుత్రాప్యయం ముహ్యతి। సద్వేషాదివ పూతనాపి సకులా త్వామేవ
దేవాపితా యద్ధామార్థసుహృత్ప్రియాత్మతనయప్రాణాశయాస్త్వత్కృతే ॥ ౩౫॥ తావద్రాగా
దయః స్తేనాస్తావత్కారాగృహం గృహమ్। తావన్మోహోఽంఘ్రినిగళో యావత్కృష్ణ న తే జనాః।

తయోర్వా మధు మకరందః - తదేవామృతం స్వాదు - ఆసవం మాదకం - పిబామః ఏవం ముక్తం భవతి - యదా ప్రత్యేకమింద్రియాధిష్ఠాతారో వయం - కీర్తనసౌందర్యసౌగంధ్యాద్యైకైకదేశసేవినోఽపి - కృతార్థాః - తథా సర్వేంద్రియైః సర్వసేవినామేతేషాం కిం వర్ణ్యం భాగ్యమితి॥ ౩౩ ॥ అతో మయా ప్రార్థితం ॥ శ్లో ॥ తదస్తు మే నాథ స భూరిభాగ ఇతి యత్ - తదేవేత్యాహ ॥ తదితి ॥ కిం తత్ - ఇహ మనుష్యలోకే - యత్ కిమపి జన్మ - తత్రాప్యటవ్యాం వనే తత్రాపి గోకులే యత్ - అహో సత్యలోకం విహాయాత్ర జన్మ నిజాతేకోలాభః ఇత్యత ఆహ - అపి కతమాంఘ్రిరజోఽభిషేకమితి - గోకులవాసినాం మధ్యే పి కతమస్య యస్య కస్యాప్యంఘ్రిరజసా అభిషేకో యస్మిన్ తత్ - నను కుతో గోకులవాసిన ఏవ మతిధన్యాస్తత్రాహ - యదితి - యేషాం జీవితం నిఖిలం ముకుంద ఇతి - నిఖిలం ముకుంద ఏవ జీవనమిత్యర్థః - తద్భాగ్యమాహ - అద్యాపీతి - శ్రుతిమృగ్యం వేదైరపి మృగ్యత ఏవ న తు దృశ్యత ఇత్యర్థః॥ ౩౪॥ అపి చ కిం వర్ణనీయం తేషాం - భక్త్యర్థ వాసపి - ఋణీ నాస్తి - నను కిం దాతుం సమర్థో హం యేన ఋణీ స్యామ్ అత ఆహ ॥ ఏషామితి ॥ ఉత అపి భవాన్ ఏషాం కృతాపి కిం విశ్వఫలాత్ సర్వఫలాత్ కార్త్స్న్యేన త్వత్తః - అపరం ఫలం దాస్యతీతి నశ్చేతః - అయత్ సర్వత్ర గచ్ఛత్ విచారయత్ ముహ్యతి - నను మామేవ దత్వా అనృణః స్యామితి చేత్ - న హి న హి - సద్వేషాదివ సతాం భక్తానాం వేషః - తదనుకారమాత్రేణ పాపిష్ఠా పూతనాపి త్వామేవాపితా ప్రాపితా - తర్హి ఏతత్పంచనిగామపి దాస్యామీతి చేత్ తత్రాహ - సకులేతి - బకాఘాసురసహితా ఘామపి తావదేవ చేదపర్యాప్తమిత్యాహ - యదితి - యేషాం ధామాదయస్త్వత్కృతే త్వదర్థమేవేత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ నను విగత రాగాదిదోషాణాం సన్న్యాసినామపి - న మత్తః పరం కించిదస్తి - కథమేతేషామపర్యాప్తమిత్యత ఆహ ॥ తావదితి ॥ హే కృష్ణ రాగాదయస్తావదేవ స్తేనాశ్చోరా భవంతి - తథా తావద్గృహమపి కారాగృహం బంధనాగారం - మోహోఽపి తావదేవ - అంఘ్రియుగళనిగళః పాదశృంఖలా యావత్తే త్వదీయా జనా న భవంతి త్వదీయానాం తు రాగాదయోఽపి త్వన్నిష్ఠా మోచకా ఏవేతి న యతిభ్యో విశేషః భజనం త్వధికమితి భావః

[illegible] తద్వ్యంగనవినోదానుకూలం పుత్రాదిరూపేణ వర్తన ఇతి చేత్ తత్రాహ ॥ ప్రపంచమితి ॥ ప్రపన్నా యే జనతా జనసమూహాః తేషాం [illegible] సందోహం సమూహం ప్రథయితుమితి నహి ప్రపంచప్రత్యయేనాపి దృశ్యం [illegible] ॥ ౩౭ ॥ [illegible] అతో బహ్వోక్త్యా [illegible] యన్మమ [illegible] మనసో వపుషో వాచశ్చ [illegible] ॥ నతు మమ తదితరాం తవ వైభవం విషయ ఇతి ॥ ౩౮ ॥ జగదీశత్వాదేవ భూమానం పరిత్యజ్య యాహి ॥ అనుజానీహీతి ॥ [illegible] సర్వం [illegible] త్వమేవ వేత్సి యతః సర్వదృక్ జగతాం నాథః [illegible] అతో మమ [illegible] జగదేతత్సర్వం చ తవార్పితం ॥ ౩౯ ॥ తదేవం కింకరం ప్రస్థాపయ [illegible] ॥ శ్రీకృష్ణేతి ॥ వృష్ణికులమేవ పుష్కరం [illegible] నిర్జరా దేవాశ్చ ద్విజాశ్చ పశవశ్చ [illegible] ఉదధయస్తేషాం వృద్ధికారిత్వేన [illegible] ఉద్ధర్మః పాషండధర్మః స ఏవ శార్వరం తమః తద్ధరతీతి తథా [illegible] రాక్షసధ్రుక్ [illegible] ఆకల్పం కల్పపర్యంతం [illegible] ॥ ౪౦ ॥ [illegible] శ్రీధరీయాయాం [illegible]

౩౬। ప్రపంచం నిష్ప్రపంచోఽపి విడంబయసి మాయయా। ప్రపన్నజనతానందసందోహం ప్రథితుం భవాన్। ౩౭॥ జానంత ఏవ జానంతు కింబహూక్త్యా న మే ప్రభో। మనసో వపుషో వాచో వైభవం తవ గోచరమ్। ౩౮। అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వం త్వం వేత్సి సర్వదృక్। త్వమేవ జగతాం నాథో జగదేతత్తవార్పితమ్। ౩౯। శ్రీకృష్ణ వృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్ క్ష్మానిర్జరద్విజపశూదధివృద్ధికారిన్। ఉద్ధర్మశార్వరహర క్షితిరాక్షసధ్రుగ్ ఆకల్పమార్కమర్హన్ భగవన్నమస్తే॥ ౪౦ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయ భూమానం త్రిః పరిక్రమ్య పాదయోః। నత్వాభీష్టం జగద్ధాతా స్వధామ ప్రత్యపద్యత। ౪౧ । తతోఽనుజ్ఞాప్య భగవాన్ స్వభువం ప్రాగవస్థితాన్। వత్సాన్ పులినమానిన్యే యథాపూర్వసఖం స్వకమ్॥ ౪౨। ఏకస్మిన్నపి యాతేఽబ్దే ప్రాణేశం చాంతరాత్మనః। కృష్ణమాయాహతా రాజన్ క్షణార్ధం మేనిరేఽర్భకాః॥ ౪౩ ॥ కిం కిం న విస్మరంతీహ మాయామోహితచేతసః। యన్మోహితం జగత్సర్వమభీక్ష్ణం విస్మృతాత్మకమ్॥ ౪౪ । ఊచుశ్చ సుహృదః కృష్ణం స్వాగతం తేఽతిరంహసా। నైకోఽప్యభోజి కవల ఏహీతః సాధు భుజ్యతామ్। ౪౫ ॥ తతో హసన్ హృషీకేశోఽభ్యవహృత్య సహార్భకైః। దర్శయంశ్చర్మాజగరం న్యవర్తత వనాద్వ్రజమ్। ౪౬ ॥ బర్హప్రసూననవధాతువిచిత్రితాంగః ప్రోద్దామవేణుదలశృంగరవోత్సవాఢ్యః। వత్సాన్ గృణన్ననుగగీతపవిత్రకీర్తిర్గోపీదృగుత్సవదృశిః ప్రవివేశ గోష్ఠమ్। ౪౭ ॥ అద్యానేన మహావ్యాలో యశోదానందసూనునా। హతోఽవితా వయం చాస్మాదితి బాలా వ్రజే జగుః। ౪౮ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మన్ పరోద్భవే కృష్ణే ఇయాన్ ప్రేమా కథం భవేత్। యోఽభూతపూర్వః స్తో

[illegible] పూజితం అభీప్సితం ॥ ౪౧ ॥ తతశ్చ [illegible] యథాపూర్వం [illegible] ॥ ౪౨ ॥ [illegible] ఏకస్మిన్ [illegible] ప్రాణేశం కృష్ణం [illegible] ॥ ౪౩ ॥ కిం కిమితి ॥ [illegible] ॥ ౪౪ ॥ ఊచురితి ॥ [illegible] ॥ ౪౫ ॥ తత ఇతి ॥ [illegible] ॥ ౪౬ ॥ బర్హేతి ॥ [illegible] ॥ ౪౭ ॥ అద్యేతి ॥ [illegible] యశోదానందసూనునా [illegible] ॥ ౪౮ ॥ [illegible] ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥

౪౯॥ శ్రీకృష్ణస్య సాక్షాదాత్మత్వాత్ తస్మిన్ స్నేహాధిక్యం యుజ్యత ఇతి వక్తుం ప్రథమం తావదాత్మనః స్వతః ప్రేమాస్పదత్వమన్యేషాం తు తదుపాధికమితి నిశ్చయతి పంచభిః॥ సర్వేషామితి॥ ౫౦॥ కుత ఇత్యాదర్శనాదిత్యాహ ॥ తదితి ॥ తస్మాదేవ కారణాత్-స్వస్వకాత్మని అహంకారాస్పదే పిండే హి॥ ౫౧॥ ఆత్మాధ్యాసతారతమ్యేన ప్రేమతారతమ్యం దృశ్యమానం తన్నిబంధనమేవేతి దర్శయితుమ్ ఉదాహరణభేదేన విశేషమాహ-ద్వాభ్యాం ॥ దేహాత్మేతి ॥ తం దేహమనుయే భవంతి పుత్రాదయః - తేతు - న తథా ప్రియతమా ఇత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ దేహ ఇతి ॥ యత్ యస్మాత్ జీర్యత్యపి ఆసన్నమరణేపి - జీవితాశా భవతి - అయం భావః నజీవిష్యతీతి నిశ్చితేపి దేహే - యస్త్ప్రేమాస్పదత్వం తదాత్మగతమేవ సంగచ్ఛత ఇతి - అథవా - యత్ యస్మిన్ దేహే జీర్యత్యపి - జీవితాశా అవివేకదశాయామాసీత్ సా వివేకినో యదా మమతాభాక్ భవతి - తదా తత్ర నాతి వాస్త ఇతి॥ ౫౩॥ తస్మాదితి ॥ తదర్థమేవ సకలం ప్రియమిత్యర్థః॥ ౫౪॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కృష్ణమితి॥ ౫౫॥ న కేవలమాత్మమాత్రం - కింతు జడానామపీత్యాహ ॥ వస్తుత ఇతి ॥ సర్వజగత్కారణమితి - కృష్ణం జానతాం పుంసాం స్థావరజంగమం చ - సర్వం భగవద్రూపం - భగవానేవ స్వరూపం యస్య తత్ - నాన్యదస్తీతి భావః॥ ౫౬ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ ॥ సర్వేషామితి భావార్థః పరమార్థః - భవతీతి భవత్ పరిణామం ప్రాప్నువత్ - కారణం తస్మిన్ - తస్యాపి భవతః కారణస్యాపి భగవాన్ కృష్ణః కారణం - అతః కిం అతత్ శ్రీకృష్ణవ్యతిరిక్తం వస్తు నిరూప్యతాం॥ ౫౭॥

కేషు సోఽవ్యక్తే వేష్వపి కథ్యతామ్। ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ సర్వేషామేవ జంతూనాం నృప స్వాత్మైవ వల్లభః। ఇతరేఽపత్యవిత్తాద్యాస్తద్వల్లభతయైవ హి। ౫౦। తద్రాజేంద్ర యథా స్నేహః స్వస్వకాత్మని దేహినామ్। న తథా మమతాలంబి పుత్రవిత్తగృహాదిషు। ౫౧ ॥ దేహాత్మవాదినాం పుంసామపి రాజన్యసత్తమ। యథా దేహః ప్రియతమస్తథా న హ్యనుయే చ తమ్। ౫౨ । దేహోఽపి మమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌ నాత్మవత్ప్రియః। యజ్జీర్యత్యపి దేహేఽస్మిన్ జీవితాశా బలీయసీ॥ ౫౩ ॥ తస్మాత్ప్రియతమః స్వాత్మా సర్వేషామేవ దేహినామ్। తదర్థమేవ సకలం జగదేతచ్చరాచరమ్॥ ౫౪। కృష్ణమేనమవేహి త్వమాత్మానమఖిలాత్మనామ్। జగద్ధితాయ సోఽప్యత్ర దేహీవాభాతి మాయయా।౫౫॥ వస్తుతో జానతామత్ర కృష్ణం స్థాస్ను చరిష్ణు చ। భగవద్రూపమఖిలం నాన్యద్వస్త్విహ కించన। ౫౬। సర్వేషామపి భూతానాం భావార్థో భవతి స్థితః। తస్యాపి భగవాన్ కృష్ణః కిమతద్వస్తు రూప్యతామ్। ౫౭। సమాశ్రితా యే పదపల్లవప్లవం మహత్పదం పుణ్యయశో మురారేః। భవాంబుధిర్వత్సపదం పరం పదం పదం పదం యద్విపదాం న తేషామ్। ౫౮ ॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా। యత్కౌమారే హరికృతం పౌగండే పరికీర్తితమ్॥ ౫౯ । ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితం మురారేరఘార్దనం శాద్వలభోజనం చ। వ్యక్తేతరద్రూపమజోర్వభిష్టవం శృణ్వన్ గృణన్నేతి నరోఽఖిలార్థాన్ । ౬౦ । ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే। నిలాయనైః సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః।౬౧।

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణిః ॥ తతశ్చ పౌగండవయస్సమాశ్రితౌ బభూవతుస్తౌ పశుపాలసమ్మతౌ। గాశ్చారయం

॥ ౫౮॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణస్యైవ పరమార్థత్వాత్ తదేకశరణానామయత్నసిద్ధో మోక్ష ఇతి ప్రకరణార్థముపసంహరతి॥ సమాశ్రితా ఇతి ॥ పుణ్యం యశో యస్య సః - పుణ్యయశాః - స చాసౌ మురారిశ్చ - తస్య పదపల్లవమేవ ప్లవః - తం యే సమ్యగాశ్రితాః - మహత్పదం మహతాం పదం - ఆశ్రయం - యద్వా - మహచ్చ తత్పదం చేతి తథా - తేషాం భవాంబుధిః వత్సపదమాత్రం భవతి - కించ - పరం పదం శ్రీవైకుంఠాఖ్యం - పదం స్థానం భవతి - విపదాం యత్పదం విషయస్తత్పునః కదాచిదపి తేషాం న భవతి - న తతః పునరావర్తంత ఇత్యర్థః॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ఏతదితి ॥ సుహృద్భిశ్చరితం ॥ శ్లో ॥ ముష్టతోఽన్యస్య శిక్యాదీనిత్యాదినోక్తం అఘార్దనం శాద్వలే భోజనం చ - వ్యక్తేతరత్ వ్యక్తాజ్జడాత్ ప్రపంచాదితరత్ - శుద్ధసత్త్వాత్మకం వత్సవత్సపాలరూపం - యద్వా - వ్యక్తేతరత్ చిద్విలాసః - తదేవ రూపం యస్య తదితి రూపం - అజస్య ఉరు మహానభిష్టవః - తం బ్రహ్మకృతాం స్తుతిం ఏతత్ శృణ్వన్ గృణన్నరః - సర్వపురుషార్థాన్ ఆప్నోతి ॥ శ్లో ॥ ఇతి శ్రీపరమానంద నృసింహపదషట్పదః। వ్యాకరోత్ శ్రీధరస్వామీ యథామతి విధిస్తుతిమ్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో ॥ తతః పంచదశే ధేనుపాలనం ధేనుకార్దనమ్। కాళియక్ష్వేళతో గోపరక్షణం చ నిరూప్యతే॥ అహివక్త్రప్రవేశస్య వృథాభిన్నాన్ సఖీనతః। కృష్ణః ప్రావేశయత్పక్వఫలతాళీకాననమ్॥ శైశవే వ్రాతనాం జిత్వా కౌమారే తు బకాదికాన్ । పౌగండవయసి తావనాం ప

...వయస్కజః ॥ తత ఇతి ॥ పశుపాలసమ్మతౌ పశుపాలనే సంమతౌ - పశుపాలానాం వా సంమతౌ ఉభయద్వయోరపి ... అలంకృత ...అతీవ చక్రతుః సర్వతః ప్రసన్నతేజః ॥ ౧ ॥ తదితి ॥ స్వయశో గృణద్భిర్గోపైర్వృతః ... ॥ ౨ ॥ తదితి ॥ త ...నిరీక్ష్య రంతుం మనో దధే కథంభూతం - మంజుఘోషా యే అలిమృగద్విజాః తైరాకులం వ్యాప్తం మ ...ప్రఖ్యపయస్సరస్వతా మహాత్మనాం మనసా ప్రఖ్యం తుల్యం స్వచ్ఛం పయో యస్మిన్ తత్సరః ... శతపత్రగంధినా ... వాతేన జుష్టం వనమితి ... ॥ ౩ ॥ స ఇతి ॥ అరుణపల్లవశ్రియా సహ స్పృశచ్ఛిఖాః శాఖాగ్రాణి - ముదా ... ॥ ౪ ॥ అహో ఇతి ॥ తరుజన్మ యేన కృతం తస్య తమసః పాపస్యాపహత్యై నాశాయ అథ ... తరుజన్మకృతం తం తాపం నమంతి - ఏవం ... నియత జ్ఞానరూపం ... ॥ ౫ ॥ ఏత ఇతి ॥ హే అనఘ - వనే - గూఢమపి త్వాం భజంతి - త్వయి ... నిగూఢమపి - మునయో ...

తౌ సఖిభిస్సమం పదైర్బృందావనం పుణ్యమతీవ చక్రతుః ॥ ౧ ॥ తన్మాధవో వేణుముదీరయన్వృతో గోపైర్గృణద్భిస్స్వయశో బలాన్వితః । పశూన్పురస్కృత్య పశవ్యమావిశద్విహర్తుకామః కుసుమాకరం వనమ్ ॥ ౨ ॥ తన్మంజుఘోషాలిమృగద్విజాకులం మహన్మనః ప్రఖ్యపయస్సరస్వతా । వాతేన జుష్టం శతపత్రగంధినా నిరీక్ష్య రంతుం భగవాన్మనో దధే ॥ ౩ ॥ స తత్ర తత్రారుణపల్లవశ్రియా ఫలప్రసూనోరుభరేణ పాదయోః । స్పృశచ్ఛిఖాన్వీక్ష్య వనస్పతీన్ముదా స్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరుషః ॥ ౪ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ అహో అమీ దేవవరామరార్చితం పాదాంబుజం తే సుమనః ఫలార్హణమ్ । నమంత్యుపాదాయ శిఖాభిరాత్మనస్తమోపహత్యై తరుజన్మ యత్కృతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతేలినస్తవ యశోఖిలలోకతీర్థం గాయంత ఆదిపురుషానుపథం భజంతే । ప్రాయో అమీ మునిగణా భవదీయముఖ్యా గూఢం వనేపి న జహంత్యనఘాత్మదైవమ్ ॥ ౬ ॥ నృత్యంత్యమీ శిఖిన ఈడ్య ముదా హరిణ్యః కుర్వంతి గోప్య ఇవ తే ప్రియమీక్షణేన । సూక్తైశ్చ కోకిలగణా గృహమాగతాయ ధన్యా వనౌకస ఇయాన్హి సతాం నిసర్గః ॥ ౭ ॥ ధన్యేయమద్య ధరణీ తృణవీరుధస్త్వత్పాదస్పృశో ద్రుమలతాః కర[illegible]భిమృష్టాః । నద్యోద్రయః ఖగమృగాస్సదయావలోకైర్గోప్యోంతరేణ భుజయోరపి యత్స్పృహా శ్రీః ॥ ౮ ॥ ఏవం బృందావనం శ్రీమత్కృష్ణః ప్రీతమనాః పశూన్ । రేమే సంచారయన్నద్రేస్సరిద్రోధస్సు సానుగః ॥ ౯ ॥ క్వచిద్గాయతి గాయత్సు మదాంధాలిష్వనువ్రతైః । ఉపగీయమానచరితస్పథి సంకర్షణాన్వితః ॥ ౧౦ ॥ క్వచిచ్చ కలహంసానామనుకూజతి కూజితమ్ । అనునృత్యతి నృత్యంతం బర్హిణం హాసయన్ సఖీన్ ॥ ౧౧ ॥ మేఘగంభీరయా వాచా నామభిర్దూరగాన్పశూన్ । క్వచిదాహ్వయతి ప్రీత్యా గోగోపాలమనోజ్ఞయా ॥ ౧౨ ॥ చకోరక్రౌంచచక్రాహ్వభారద్వాజాంశ్చ బర్హిణః । అనురౌతి స్మ సత్త్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః ॥ ౧౩ ॥ క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాంతం గోపోత్సంగోపబర్హణమ్ । స్వయం విశ్రమయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతో గాయతః క్వాపి వల్గతో యుధ్యతో మిథః । గృహీతహస్తౌ గోపాలాన్ హసంతౌ ప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిత్పల్లవతల్పేషు నియుద్ధశ్రమకర్శితః । వృక్షమూ

...నిగూఢాత్మదైవం భజంతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ నృత్యంతీతి ॥ ఇయాన్ హి సతాం నిసర్గ ఇతి - యద గృహమాగతాయ ... సమర్పయంతీతి ॥ ౭ ॥ ధన్యేతి ॥ తృణవీరుధః - త్వత్పాదస్పృశః ... కరజాభిమృష్టాః నఖైః స్పృష్టాః సదయావలోకైః - శ్రీరపి యస్యై స్పృహయతి కేవలం తేన భుజయోరంతరేణ వక్షసా గోప్యో ధన్యా ఇతి - అత్ర ... ॥ ౮ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం శ్రీమద్బృందావనం ప్రతి ప్రీతమనాః - అద్రేః సమీపవర్తిసరిత్తటేషు గాస్సంచారయన్ - సానుగః ప్రీతమనాః ... - ... శ్రీమద్బృందావనం ప్రతి పశూన్ సంచారయన్ అద్రేస్సరిద్రోధస్సు రేమే ॥ ౯ ॥ ... ॥ ౧౦ ॥ క్వచిదితి । బర్హిణం నృత్యంతం అనునృత్యతి బర్హిణమనుకృత్య నృత్యతీతి వా సఖీన్ హాసయన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ చకోరాదీననుకృత్య రౌతి కదాచిత్ సత్త్వానాం మధ్యే ... సింహయోః ... భీతవత్ ... ॥ ౧౩ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆర్యం ... ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ పాదసంవాహనమితి ... ॥

౧౬॥ ౧౭॥ ఏవమితి॥ ఈశచేష్టిత ఇతి నిగూఢస్వభావత్వేఽప్యంతరాంతరా- ఈశస్యైవ చేష్టితాని దృశ్యంతే యస్మిన్ సః॥ ౧౯॥ ఈశచే ష్టిత్వమేవ దర్శయన్ యమునాహ॥ శ్రీదామేతి ॥ స్తోకకృష్ణః కశ్చిత్॥ ౨౦॥ రామరామేతి॥ తాలాలిసంకులం తాలానాం ఆలిభిః పఙ్క్తిభిర్వ్యా ప్తం॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఏష ఇతి॥ విషూచీనః సర్వతః ప్రసృతః॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥ ౨౮॥ అభ్యధావదితి॥ సనగం సవృక్షం ౨౯॥ సమేత్యేతి॥ ప్రత్యక్ పశ్చిమాభ్యాం- ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం- ప్రత్యక్ ప్రతిముఖస్సన్నితి వా- కాశబ్దమితి - కేతి గర్దభజాతి శబ్ద

లాశ్రయశ్శేతే గోపోత్సంగోపబర్హణః । ౧౬ ॥ పాదసంవాహనం చక్రుః కేచిత్తస్య మహాత్మనః । అపరే హతపాప్మానో వ్యజనైస్సమవీజయన్ । ౧౭॥ అన్యే తదనురూపాణి మనోజ్ఞాని మహాత్మనః । గాయంతి స్మ మహారాజ స్నేహక్లిన్నధియశ్శనైః । ౧౮ ॥ ఏవం నిగూఢాత్మగతిః స్వమాయయా గోపాత్మజత్వం చరితైర్విడంబయన్ । రేమే రమాలాలితపాదపల్లవో గ్రామ్యైస్సమం గ్రామ్యవదీశచేష్టితః । ౧౯ ॥ శ్రీదామా నామ గోపాలో రామకేశవయోస్సఖా । సుబలస్తోకకృష్ణాద్యా గోపాః ప్రేమ్ణేదమబ్రువన్ । ౨౦ ॥ రామ రామ మహాసత్త్వ కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ । ఇతోఽవిదూరే సుమహద్వనం తా

ధేనుకాసురభంజనమ్

లాలిసంకులమ్ । ౨౧ । ఫలాని తత్ర భూరీణి పతంతి పతితాని చ । సంతి కింత్వవరుద్ధాని ధేనుకేన దురాత్మనా । ౨౨॥ సోఽతివీర్యోఽసురో రామ హే కృష్ణ ఖరరూపధృత్ । ఆత్మతుల్యబలైరన్యైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభిర్వృతః॥ ౨౩ । తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్ । విద్యంతేఽభుక్తపూర్వాణి ఫలాని సురభీణి చ । ౨౪ । ఏష వై సురభిర్గంధో విషూచీనోఽవగృహ్యతే । ప్రయచ్ఛ తాని నః కృష్ణ గంధలోభితచేతసామ్ । ౨౫ । వాంఛాఽస్తి మహతీ రామ గమ్యతాం యది రోచతే । ఏవం సుహృద్వచశ్శ్రుత్వా సుహృత్ప్రియచికీర్షయా ॥ ౨౬॥ ప్రహస్య జగ్మతుర్గోపైర్వృతౌ తాలవనం ప్రభూ । బలః ప్రవిశ్య బాహుభ్యాం తాలాన్ సంపరికంపయన్ । ౨౭ ॥ ఫలాని పాతయామాస మతంగజ ఇవౌజసా । ఫలానాం పతతాం శబ్దం నిశమ్యాసురరాసభః॥ ౨౮ । అభ్యధావత్ క్షితితలం సనగం పరికంపయన్ ॥ ౨౯॥ సమేత్య తరసా ప్రత్యగ్ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం బలం బలీ । నిహత్యోరసి కాశబ్దం ముంచన్ పర్యసరత్ఖరః॥ ౩౦॥ పునరాసాద్య సంరబ్ధ ఉపక్రోష్టా పరాక్ స్థితః । చరణావపరౌ రాజన్ బలాయ ప్రాక్షిపద్రుషా ॥ ౩౧ । స తం గృహీత్వా ప్రపదోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా । చిక్షేప తృణరాజాగ్రే భ్రామణత్యక్తజీవితమ్ ॥ ౩౨ । తేనాహతో మహాతాలః వేపమానో బృహచ్ఛిరాః । పార్శ్వస్థం కంపయన్ భగ్నస్స చాన్యం సోఽపి చాపరమ్ । ౩౩ ॥ బలస్య లీలయోత్సృష్టఖరదేహహతాహతాః । తాలాశ్చకంపిరే సర్వే మహావాతేరితా ఇవ । ౩౪ । నైతచ్చిత్రం భగవతి హ్యనంతే జగదీశ్వరే । ఓతం ప్రోతమిదం యస్మిన్ తంతుష్వంగ యథా పటః । ౩౫ । తతః కృష్ణం చ రామం చ జ్ఞాతయో ధేనుకస్య యే । క్రోష్టారోఽభ్యద్రవన్ సర్వే సంరబ్ధా హతబాంధవాః । ౩౬ ॥ తాంస్తానాపతతః కృష్ణో రామశ్చ నృప లీలయా । గృహీతపశ్చాచ్చరణాన్ ప్రాహిణోత్తృణరాజసు ॥ ౩౭ । ఫలప్రకరసంకీర్ణం దైత్యదేహైర్గతాసుభిః । రరాజ భూః సతాలాగ్రైర్ఘనైరివ నభస్తలమ్ । ౩౮ ॥ తయోస్తత్సుమహత్కర్మ నిశమ్య విబుధాదయః । ముముచుః పుష్పవర్షాణి చక్రుర్వాద్యాని తుష్టువుః । ౩౯ ॥ అథ తాలఫలాన్యాదన్ మనుష్యా గతసాధ్వ

కరణం పర్యసరత్ పరితో ధావతి ఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ పునరితి ॥ ఉపక్రోష్టా గర్దభః - పరాక్ ప్రతిముఖః - అపరౌ పశ్చిమౌ - బలాయ బలం తు ॥ ౩౧॥ స ఇతి॥ తృణరాజస్తాలః ॥ ౩౨॥ ౩౩॥ బలస్యేతి ॥ ఉత్సృష్టేన ఖరదేహేన - హతైః ఆహతాః చకంపిరే అకంపత॥ ౩౪॥ నై యస్మిన్నిదం విశ్వం ఓతం ఊర్ధ్వతంతుషు పట ఇవ గ్రథితం ప్రోతం తిర్యక్తంతుషు పటవత్ - ఏవం సంగ్రథితం సర్వతో వ్యాప్తం- వర్తత ఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ఫలేతి॥ ఘనైర్మేఘైరివ భూతలం రరాజ తత్ర ఫలప్రకరసంకీర్ణమితి దైత్యదేహైః ఖరైః తాలాగ్రైశ్చ సంకీర్ణమిత్యరుణశ్వేతనీలఘనసాదృశ్యసంపాదనం ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ అథేతి॥ ఆదన్ అభక్షయన్ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తమితి॥ గోరజః

[illegible] లెమకుంతలెము ఎర్థంబహూణాం తన్యాని ప్రసూనానిచయస్య కరమా కిణం చారు [illegible] యస్య [illegible] దృష్ట్వా [illegible]
[illegible] తా దర్శనోత్కంఠితాదృశోయాసాంతాః ॥ ౨౫ ॥ [illegible] అస్మిన్ [illegible]
[illegible] తంతాపం సదతాసాంసక్తా [illegible] తాపాకాం [illegible] తాపామా [illegible]
[illegible] తితథా యదీతక్షిం అపాంగ మాతుంకటాక్షుచ [illegible] తథాతాసా [illegible] ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥
[illegible] ॥ ౩౦ ॥ తథతి । సంప్రతిన్యు [illegible] ప్రాప్తా [illegible] సంప్రతిత [illegible] ప్రతీతా ప్రతిప్రా
[illegible] ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతిభావానాదీపికాయాం [illegible] దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

సా॥ తృణంచపశవశ్చ రుహా [illegible] ॥ ౧ ॥ [illegible]
నః [illegible] యమానోను [illegible] ॥ [illegible]
స్య ప్రసూనరుచిరేక్షణ చారుహాసమ్ । వేణుం క్వణంతం [illegible] ఉపగీత [illegible]
[illegible] సమేతాః ॥ ౨౧ ॥ పీతాంబరము [illegible]
[illegible] ॥ తత్ర [illegible] వినయంతి [illegible] ॥ ౨౨ ॥
తయోర్యశో [illegible] పుత్ర [illegible] యథాకాలం యథాకాల [illegible]
షః ॥ ౨౪ ॥ [illegible] నాత్ర [illegible]
డితా ॥ ౨౫ ॥ జనస్య [illegible]

[illegible] యనుచేకథా ప్రారంభః [illegible]

[illegible] ॥ ౨౬ ॥ [illegible] భగవాన్ కృష్ణో [illegible]
[illegible] కాళిందీం [illegible] ॥ ౨౭ ॥ [illegible]
[illegible] విష [illegible] ॥ ౨౮ ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] శ్రీ [illegible]
[illegible] ॥ ౧ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ౨ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ౩ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ౪ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ౫ ॥ [illegible]

[illegible]

కృష్ణచరణస్పర్శనభాగ్యేన-సఫలశ్శాఖీనకుష్ఠః- అమృతమాహరతాగరుడేన తంత్రాంతత్వాదతి- పురాణాంతరం- ఆస్ఫోట్యబాహుం కక్షే ణేనాహత్య-గాఢం దృఢం బద్ధా రశనా కాంచీ యేనసతథా ॥ ౬॥ సర్పేతి॥ సర్పస్య హ్రదః- పురుషశ్రేష్ఠస్య పతనవేగేన- సంక్షోభితానాం ఉరగాణాం- విషైరుచ్ఛ్వసితోంబురాశిర్యస్యసః- విషేణకషాయోతృతాభయంకరాఊర్మయోయస్యసః- పర్యక్ప్లుతః - అ చల ధనుశ్శతం ప్లుతః ప్రసృతః నైతచ్చిత్రమిత్యాహ-అనంతబలస్యేతి॥౭॥తస్మిన్నితి॥ భుజదండాహతోదకఘోషం శ్రుత్వా.తత్తతః స్వ సదనాభిభవం చ నిరీక్ష్య-తదసహమానః సర్పః - సమసరత్సమాజగామ॥౮॥తమితి॥ ప్రేక్షణీయశ్చసుకుమారశ్చ ఘనవదుజ్జ్వలశ్చతం శ్రీవత్సపీతవసనం -శ్రీవత్సేనసంయుక్తముజ్జ్వలపీతం వస్త్రంయస్యతం- భుజయాభోగేన-చఛాదఆవేష్టయత్॥౯॥తదితి॥సః ప్రియా

ను వెత్య తేన దుష్టాం నదీం చ ఖలసంయమనావతారః। కృష్ణః కదంబమధిరుహ్య తతోతితుంగమాస్ఫోట్య గాఢరశనో న్యపతద్విషోదే ॥ ౬ ॥ సర్పహ్రదః పురుషసారనిపాతవేగసంక్షోభితోరగవిషోచ్ఛ్వసితాంబురాశిః। పర్యక్ప్లుతో విషకషాయబిభీషణోర్మిర్ధావన్ధనుశ్శతమనంతబలస్య కింతత్ ॥ ౭॥ తస్మిన్హ్రదే విహరతో భుజదండఘూర్ణవార్ఘోషమంగవరవారణవిక్రమస్య। ఆశ్రుత్య తత్స్వసదనాభిభవం నిరీక్ష్య చక్షుశ్శ్రవాస్సమసరత్తదమృష్యమాణః ॥ ౮ ॥ తం ప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావదాతం శ్రీవత్సపీతవసనం స్మితసుందరాస్యమ్। క్రీడంతమప్రతిభయం కమలోదరాంఘ్రిం సందశ్య మర్మసు రుషా భుజయా చఛాద ॥ ౯ ॥ తన్నాగభోగపరివీతమదృష్టచేష్టమాలోక్య తత్ప్రియసఖాః పశుపా భృశార్తాః। కృష్ణేఽర్పితాత్మసుహృదర్థకళత్రకామా దుఃఖానుశోకభయమూఢధియో నిపేతుః ॥ ౧౦ ॥ గావో వృషా వత్సతర్యః క్రందమానాస్సుదుఃఖితాః। కృష్ణే న్యస్తేక్షణా భీతా రుదంత్య ఇవ తస్థిరే ॥ ౧౧ ॥ అథ వ్రజే మహోత్పాతాస్త్రివిధా అతిదారుణాః। ఉత్పేతుర్భువి దివ్యాత్మన్యాసన్నభయశంసినః ॥ ౧౨ ॥ తానాలక్ష్య భయోద్విగ్నా గోపా నందపురోగమాః। వినా రామేణ గాః కృష్ణం జ్ఞాత్వా చారయితుం గతమ్ ॥ ౧౩ ॥ తైర్దుర్నిమిత్తైర్నిధనం మత్వా ప్రాప్తమతద్విదః। తత్ప్రాణాస్తన్మనస్కాస్తే దుఃఖశోకభయాతురాః ॥ ౧౪ ॥ ఆబాలవృద్ధవనితాస్సర్వేఽంగ పశువృత్తయః। నిర్జగ్ముర్గోకులాద్దీనాః కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥ ౧౫ ॥ తాంస్తథా కాతరాన్వీక్ష్య భగవాన్రోహిణీసుతః। ప్రహస్య కించిన్నోవాచ ప్రభావజ్ఞోఽనుజస్య సః ॥ ౧౬ ॥ తేఽన్వేషమాణా దయితం కృష్ణం సూచితయా పదైః। భగవల్లక్షణైర్జగ్ముః పదవ్యా యమునాతటమ్ ॥ ౧౭ ॥ తే తత్ర తత్రాబ్జయవాంకుశాశనిధ్వజోపపన్నాని పదాని విశ్పతేః। మార్గే గవామన్యపదాంతరాంతరే నిరీక్ష్యమాణా యయురంగ సత్వరాః ॥ ౧౮ ॥ అంతర్జలే భుజగభోగపరీతమారాత్కృష్ణం నిరీహముపలభ్య జలాశయాంతే। గోపాంశ్చ మూఢధిషణాన్పరితః పశూంశ్చ సంక్రందతః పరమకశ్మలమాపురార్తాః ॥ ౧౯ ॥ గోప్యోఽనురక్తమనసో భగవత్యనంతే తత్సౌహృదస్మితవిలోకగిరః స్మరంత్యః। గ్రస్తేఽహినా ప్రియతమే భృశదుఃఖతప్తాశ్శూన్యం ప్రియవ్యతిహృతం దదృశుస్త్రిలోకమ్ ॥ ౨౦ ॥ తాః కృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రవిష్టాం తుల్యవ్యథాస్సమనుగృహ్య శుచస్స్రవంత్యః। తాస్తా వ్రజప్రియకథాః కథయంత్య ఆసన్కృష్ణాననేఽర్పితదృశో మృతకప్రతీ

షాం తేతత్ప్రియాః- తేచ తే సఖాయశ్చేతి తథా॥౧౦॥౧౧॥ అథేతి॥ భువిభూకంపాదయః దివిఉల్కాపాతాదయః-ఆత్మని వామనేత్రస్ఫురణా దయః ఆసన్నం భయం శంసితుం శీలంయేషాం తే॥౧౨॥ తానితి ॥ తానాలక్ష్య-గోకులాన్నిర్జగ్మురితి తృతీయేనాన్వయః భయోద్విగ్నా భయహేతుభ్యోభీతాః- భయేన కంపమానాఇతివా॥౧౩॥ తైరితి॥ నతద్విదం ఇత్యతద్విదః॥౧౪॥ఆబాలేతి॥పశువృత్తయఃఅతివత్సలాః॥౧౫ తానితి ॥ కాతరాన్ భీతాన్ ॥ ౧౬॥ తఇతి॥ భగవంతం లక్షయంతియానిపదాని- తైఃపదైః సూచితయా పదవ్యా మార్గేణ॥౧౭॥మ ర్గజ్ఞానప్రకారమాహ ॥ తఇతి ॥ విశ్పతేః శ్రీకృష్ణస్య- అన్యేషాం పదానాం- అంతరాంతరే మధ్యేమధ్యే- తత్తదబ్జాదిచిహ్నసహితానాం త నాం- మార్గేణసత్వరాఅప్రమత్తాయోగినస్తత్తదుపాధ్యపవాదేన- యథాపరం తత్త్వం మృగయంతే- తద్వదితిభావః॥౧౮॥అంతరితి ॥ తత్శ్చసర్పశరీరవేష్టితంకృష్ణం-దూరాన్నిరీక్ష్య- గోపాంశ్చపశూంశ్చ -తథాతథానిరీక్ష్య - ఆర్తాః- పరమంమోహం ప్రాపుః॥౧౯

[illegible]॥ ప్రియతమ శ్రీకృష్ణస్య విరహితం త్రైలోక్యం శూన్యం దదృశుః ॥ 20 ॥ 21 ॥ 22 ॥ ఇత్థమితి ॥ అనన్యగతిమాత్మానం ఇ[illegible] అతి వాత్మహేతోః స్వగోకులమతిదుఃఖితమాజ్ఞాయ ఉరగబంధాదుదతిష్ఠదిత్యన్వయః ॥ 23 ॥ తదితి ॥ తస్య ప్రథ్యమానేన [illegible] వ్యథితాత్మా పీడితశరీరః భుజంగః కుండలీ శ్రీకృష్ణం త్యక్త్వా కుపితః - స్వఫణానున్నమయ్య - శ్వసన్ [illegible] స్తబ్ధే ఈక్షణే యస్య సః శ్వసనరంధ్రాభ్యాం విషాంబరీషం [illegible] కుండకటాహ [illegible] [illegible] స్తబ్ధాని ఈక్షణాని యస్య సః తథా ఉల్ముకానీవ ముఖాని యస్య స చ సః ॥ 24 ॥ తమితి ॥ హరిశ్చ క్రీడన్ తమముం [illegible] పరిససార పరితో భ్రామ - అతి కరాళా విషాగ్నియుక్తా దృష్టిర్యస్య తం జిహ్వయా ద్విశిఖయా పరిలేలిహానం ॥ 25 ॥ ఏవ [illegible] పరిభ్రమేణ హతమోజో యస్య తం ఉన్నతౌ అంసౌ యస్య తం తస్య మూర్ధసు రత్ననికరః తేషాం స్పర్శేన అ[illegible] పాదాంబుజం యస్య సః అత్ర భంగి [illegible] నను కథం చంచలేషు శిరస్సు ననర్త తత్రాహ అఖిలకలానామాదిగు

రుః । 26 । కృష్ణప్రాణాన్నిర్విశతో నందాదీన్వీక్ష్య తం హ్రదమ్ । ప్రత్యషేధత్స భగవాన్రామః కృష్ణానుభావవిత్ । 22 । ఇత్థం స్వగోకులమనన్యగతిం నిరీక్ష్య సస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః । ఆజ్ఞాయ మర్త్యపదవీమనువర్తమానః స్థిత్వా ముహూర్తముదతిష్ఠదురంగబంధాత్ । 23 । తత్ప్రథ్యమానవపుషా వ్యథితాత్మభోగస్త్యక్త్వోన్నమయ్య కుపితః స్వఫణాన్భుజంగః । తస్థౌ శ్వసంఛ్వసనరంధ్రవిషాంబరీషస్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖో హరిమీక్షమాణః । 24 । తం జిహ్వయా ద్విశిఖయా పరిలేలిహానం ద్వే సృక్విణీ హ్యతికరాళవిషాగ్నిదృష్టిమ్ । క్రీడన్నముం పరిససార యథా ఖగేంద్రో బభ్రామ సోఽప్యవసరం ప్రసమీక్షమాణః । 25 । ఏవం పరిభ్రమహతౌజసమున్నతాంసమానమ్య తత్పృథుశిరస్స్వధిరూఢ ఆద్యః । తన్మూర్ధరత్ననికరస్ప * ర్శాతితామ్రపాదాంబుజోఽఖిలకలాదిగురుర్ననర్త ॥ 26 ॥ తం నర్తుముద్యతమవేక్ష్య తదా తదీయగంధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః । ప్రీత్యా మృదంగపణవానకవాద్యగీతపుష్పోపహారనుతిభిః సహసోపసేదుః ॥ 27 । యద్యచ్ఛిరో న నమతేఽంగ శతైకశీర్ష్ణస్తత్తన్మమర్ద ఖరదండధరోఽంఘ్రిపాతైః । క్షీణాయుషో భ్రమత ఉల్బణమాస్యతోఽసృఙ్నస్తో వమన్పరమకశ్మలమాప నాగః । 28 । తస్యాక్షిభిర్గరలముద్వమతః శిరస్సు యద్యత్సమున్నమతి నిఃశ్వసతో రుషోచ్చైః ॥ నృత్యన్పదానునమయన్దమయాంబభూవ పుష్పైః ప్రపూజిత ఇవేహ పుమాన్పురాణః ॥ 29 ॥ తచ్చిత్రతాండవవిరుగ్ణఫణాసహస్రో రక్తం ముఖైరురు వమన్నృప భగ్నగాత్రః ॥ స్మృత్వా చరాచరగురుం పురుషం పురాణం నారాయణం తమరణం మనసా జగామ ॥ 30 ॥
కృష్ణస్య గర్భజగతోఽతిభరావసన్నం పార్ష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రమ్ । దృష్ట్వాహిమాద్యముపసేదురముష్య పత్న్య ఆర్తాః శ్లథద్వసనభూషణకేశబంధాః ॥ 31 । తాస్తం సువిగ్నమనసోఽథ పురస్కృతార్భాః కాయం నిధాయ భువి భూతపతిం ప్రణేముః । సాధ్వ్యః కృతాంజలిపుటాః శమలస్య భర్తుర్మో

॥ కాళీయపత్నీకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః ॥

క్షేప్సవః శరణదం శరణం ప్రపన్నాః । 32 । నాగపత్న్య ఊచుః ॥ న్యాయ్యో హి దండః కృతకిల్బిషేఽస్మింస్తవ

[illegible] 27 ॥ 28 ॥ యద్యదితి ॥ శతైకశీర్ష్ణః శతం ఏకాని ముఖాని శీర్షాణి యస్య తస్య - క్షీణాయుషో భ్రమతః యః [illegible] తేషాం నమతి వృశ్చికపదాంఘ్రిపాతైః తత్తన్మమర్ద తథా చ ఆస్యతో ముఖేభ్యః నస్తో నాసావివరేభ్యశ్చ [illegible] ॥ 28 ॥ తస్యేతి ॥ పునరపి యదుచ్చైః నిఃశ్వసతో యద్యత్ శిరః సమున్నమతి తత్తత్ పదా [illegible] ఇహాస్మిన్నవసరే [illegible] గంధర్వాదిభిః పుమాన్పురాణ ఇవ సః యశోదానందనః పుష్పైః పూజితః - యద్వా గంధర్వాదిభిః [illegible] పూజితో [illegible] పురాణ ఇవ పురుషః దృష్ట ఇతి యద్వా - పుష్పైః పూజిత ఇవ ప్రసన్నః సన్ దమయాంబభూవ హితం కృతవానిత్యర్థః ॥ 29 ॥ తదితి ॥ అరణం శరణం ॥ 30 ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ గర్భజగతః గర్భే జగంతి యస్య తస్య అతిభరేణ అవసన్నం దుఃఖితం పార్ష్ణిః పాదపృష్ఠం అద్యం శ్రేష్ఠం శ్లథం భూతం స్రంసమానాః వసనాదయో యాసాం తాః ॥ 31 ॥ తాశ్చేతి । శరణం ప్రపన్నాః స్తుత్యః తం ప్రణేముః. సువిగ్నమన [illegible] ర్భాః ఫలీకృతపుత్రాః భూతపతిం సాధ్వ్యః - శమలస్య పాపాత్మనోఽపి భర్తుః మోక్షేప్సవః భర్తుర్మోక్షేచ్ఛవః

తస్య వా - భూతపతిం ప్రాణిమాత్రస్యపతిం శరణదం ఆశ్రయ ప్రపద్ ॥ ౩౨ ॥ ప్రథమం తావత్ శుషితం భగవంతం - దండానుమోదజ్ఞాపశమయంత్యః స్తువంతి తత్ర ॥ శ్లో ॥ దండానుమోదసంపత్తి రిదం శిక్షా హార్ధః స్తుతిః । ప్రార్థనా పంచభిశ్శ్లోకైః సతః పన్నగయోషితామ్ ॥ శ్రీధరీయోऽయం శ్లోకః ॥ న్యాయ్య ఇతి ॥ నచ నిగ్రహానుగ్రహాం చ వైషమ్యమిత్యాహుః । ధత్సే ఇతి - ఫలం అనుశంసన్ ఆలోచయన్ ౩౩ ॥ నిగ్రహోऽప్యనుగ్రహ ఏవేత్యుక్తం పూర్వం - ఇదానీమనుగ్రహ ఏవాయం న నిగ్రహ ఇత్యాహుః ॥ అనుగ్రహ ఇతి ॥ నోऽస్మాకం యస్య సర్పత్వం దృశ్యతే - అత స్తత్కలపాపనివర్తకో దండః అనుగ్రహ ఏవ - క్రోధోऽపి ప్రతీయమానోऽపీత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ మహాన్ అనుగ్రహ ఇతి తస్య పూర్వపుణ్యమభినందంతి ॥ తప ఇతి ॥ స్వయం మానరహితేన అన్యేషాం మానదేన చ సర్వజీవయతీతి సర్వజీవః ॥ ౩౫ ॥ స తప ఆదినిమిత్తక ఏష భాగ్యోదయః - కింత్వచింత్యం తవ కృపావైభవమిత్యాహుః - శ్లోకత్రయేణ ॥ కస్యేతి ॥ తప ఆదినా బ్రహ్మాదయోऽపి - యస్యాః శ్రియః ప్రసాదమిచ్ఛంతి - సా శ్రీః లలనాపి శ్రీరేవ లలనా ఉత్తమా స్త్రీ - యస్య తవ దంఘ్రిస్పర్శాధికారస్య వాంఛయా - స్పర్శనాధికార ఇత్యత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః - తప ఆచరత్ - అస్య సర్పస్య కింకృతమితి న విద్మ ఇత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ నేతి ॥ యస్య పాదరజః - ప్రపన్నాః ప్రాప్తాః - పారమేష్ఠ్యాదీనపి - తుచ్ఛం మన్యంతే ॥ ౩౭ ॥ తదితి ॥ అహో తదేష ఆయత్నత ఏవ ప్రాప అన్యైర్యోగిభిరపి దురాపం భూతం పాదరజః - యదిచ్ఛతః సేవ్యం భజతో వా ప్రార్థయత ఏవ స్వసమక్షం ప్రత్యక్షత ఏవ విభవః అపేక్షితం సంపద్యతే ॥ ౩౮ ॥ నమ ఇతి ॥ భగవతే అచింత్యైశ్వర్యాదిగుణాయ - కించ పరమాత్మనే - తదుపాదానాయ - ఏతాని దిశ

న్యాయ్యో హి దండః కృతకిల్బిషేऽస్మిం స్తవావతారః ఖలనిగ్రహాయ । రిపోస్సుతానామపి తుల్యదృష్టేర్ధత్సే దమం ఫలమేవానుశంసన్ ॥ ౩౩ ॥ అనుగ్రహోऽయం భవతః కృతో హి నో దండోऽసతాం తే ఖలు కల్మషాపహః । యద్దందశూకత్వమముష్య దేహినః క్రోధోऽపి తేऽనుగ్రహ ఏవ సమ్మతః ॥ ౩౪ ॥ తపస్సుతప్తం కిమనేన పూర్వం నిరస్తమానేన చ మానదేన । ధర్మోऽథవా సర్వజనానుకంపయా యతో భవాంస్తుష్యతి సర్వజీవః ॥ ౩౫ ॥ కస్యానుభావోऽస్య న దేవ విద్మహే తవాంఘ్రిరేణుస్పర్శనాధికారః । యద్వాంఛయా శ్రీర్లలనాచరత్తపో విహాయ కామాన్సుచిరం ధృతవ్రతా ॥ ౩౬ ॥ న నాకపృష్ఠం న చ సార్వభౌమం న పారమేష్ఠ్యం న రసాధిపత్యమ్ । న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా వాంఛంతి యత్పాదరజఃప్రపన్నాః ॥ ౩౭ ॥ తదేష నాథాప దురాపమన్యైస్తమోజనిః క్రోధవశోऽప్యహీశః । సంసారచక్రే భ్రమతః శరీరిణో యదిచ్ఛతః స్యాద్విభవస్సమక్షః ॥ ౩౮ ॥ నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే । భూతావాసాయ భూతాయ పరాయ పరమాత్మనే ॥ ౩౯ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే బ్రహ్మణేऽనంతశక్తయే । అగుణాయావికారాయ నమస్తే ప్రాకృతాయ చ ॥ ౪౦ ॥ కాలాయ కాలనాభాయ కాలావయవసాక్షిణే । విశ్వాయ తదుపద్రష్ట్రే తత్కర్త్రే విశ్వహేతవే ॥ ౪౧ ॥ భూతమాత్రేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే । త్రిగుణేనాభిమానేన గూఢస్వాత్మానుభూతయే ॥ ౪౨ ॥ నమోऽనంతాయ సూక్ష్మాయ కూటస్థాయ విపశ్చితే । నానావా–

ర్థాని దిశ రూపాణి - పురుషాయ ప్రకృతేః అంతర్యామిరూపేణ వర్తమానాయ - మహాత్మనే మహత్త్వపరిచ్ఛిన్నాయ తతః - భూతాయ కార్యాత్మనాయ - తదపి ప్రతి భూతాయ పూర్వమపి సతే - పరాయ కారణాయ - కించ - పరమాత్మనే కారణాతీతాయ ॥ ౩౯ ॥ కారణత్వం కారణాతీతత్వం సమర్థయంతః ఆహుః ॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే జ్ఞానం జ్ఞప్తిః విజ్ఞానం చిచ్ఛక్తిః తయోర్నిధయే - అనంతశక్తయే ఉక్తం బ్రహ్మణే - అనంతశక్తయే బ్రహ్మశక్తిసంభూతాయ అగుణాయ అవికారాయ - అనంతశక్తయే ప్రాకృతాయ ప్రకృతిప్రవర్తకాయ యద్వా అప్రాకృతాయ అప్రాకృతానంతశక్తియుక్తాయ - అగుణాయ అవికారాయ బ్రహ్మణే - జ్ఞానవిజ్ఞానాతీతం ప్రకృతిప్రవర్తకానంతశక్తిజ్ఞానాధికారణం - ఉభయాత్మనే నమ ఇతి ॥ ౪౦ ॥ అనంతశక్తిత్వాత్ కాలశక్త్యాదిరూపేణ నమస్యంతి ॥ కాలేతి ॥ కాలాయ కాలస్వరూపాయ - కాలనాభాయ కాలశక్త్యాశ్రయాయ - కాలావయవానాం సృష్ట్యాదిసమయానాం సాక్షిణే - తతశ్చ విశ్వాయ విశ్వరూపాయ - తథాపి కింజడోऽహం నహి - తదుపద్రష్ట్రే - నచ ద్రష్టృమాత్రాయ కింతు తత్కర్త్రే నచ కర్తృమాత్రాయ విశ్వహేతవే ఉపాదానకారణరూపాయ ॥ ౪౧ ॥ తదేవాహుః ॥ భూతేతి ॥ ఆశయశ్చిత్తం భూతాదిరూపాయ అతః సర్వకారణరూపాయేతి - అయం తు అనంతాంశస్య తత్త్వం తదుపాదానత్వం తన్న - త్రిగుణేనేతి ఏవం సృష్ట్వా త్రిగుణేనాభిమానేన దేహాద్యభిమానేన గూఢా స్వాత్మానుభూతిర్యస్య తస్మై ॥ ౪౨ ॥ కూటస్థాయ అవికారాయ ఇతి స్తువంతి ॥ నమ ఇతి ॥ అనంతాయ అపరిచ్ఛేదాత్ అతః సూక్ష్మాయ అతః కూటస్థాయ ఉపాధికృతవికారరహితాయ అత ఏవ విపశ్చితే సర్వజ్ఞాయ విచిత్రవాదాన్ అనురోధయతే ఇతి

[illegible] అస్తి - నాస్తి - సర్వజ్ఞః కించిద్జ్ఞః బద్ధః ముక్తః ఏకః అనేకః - ఇత్యాదీనానావాదానామనురుద్ధిః [illegible] వర్తతే - యస్తస్మై కించ వాచ్యవాచకశక్తయే అభిధానాభిధేయశక్తిభేదాద [illegible] ॥ ౪౩ ॥ [illegible] సూచయంతః స్తువంతి ॥ నమ ఇతి ॥ ప్రమాణమూలాయ చక్షురాదీనాం చక్షురాదిరూపాయ అత ఏవ [illegible] కుతః శాస్త్రయోనయే వేదాత్మకనిశ్వాసాయ ॥ ౪౪ ॥ కించ - అనాద్య [illegible] స్వరూపేణ సర్వోపాస్యత్వేన నమంతి ॥ నమః కృష్ణాయేతి ॥ రామాయ సంకర్షణాయ వసుదేవసుతాయ వసుదేవశబ్దితం [illegible] తత్ర ప్రకాశమానాయ వాసుదేవాయేత్యర్థః సాత్వతాముపాసకానాం పతయే [illegible] కృష్ణాయ తుభ్యం నమ ఇతి ॥ ౪౫ ॥ కథం చ తు మూర్తిభేదా ఇత్యత ఆహుః ॥ నమో గుణప్రదీపాయేతి ॥ గుణాః అంతఃకరణాని - తాన్ప్రదీపయతి ప్రకాశయతీతి తథా తస్మై, చిత్తాద్యధిష్ఠాతృత్వేన [illegible] గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ తైరేవ గుణైరుపాసకానాం ఫలవైచిత్ర్యేణ ఆత్మానమాచ్ఛాద్య నానాత్వేన ప్రకాశమానాయేత్యర్థః [illegible] గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ [illegible] గుణద్రష్ట్రే [illegible] స్వసంవిదే [illegible] ॥ ౪౬ ॥ [illegible] అవ్యాకృతేతి ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ [illegible] సర్వవ్యాకృత [illegible] హృషీకేశ - కర్ణప్రవర్తక కిం

సురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే ౹ ౪౩ ౹ నమః ప్రమాణమూలాయ కవయే శాస్త్రయోనయే ౹ ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ నిగమాయ నమో నమః ॥ ౪౪ ౹ నమః కృష్ణాయ రామాయ వసుదేవసుతాయ చ ౹ ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాంపతయే నమః ॥ ౪౫ ॥ నమో గుణప్రదీపాయ గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ ౹ గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే ॥ ౪౬ ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే ౹ హృషీకేశ నమస్తేఽస్తు మునయే మౌనశీలినే ॥ ౪౭ ॥ పరావరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయ తే నమః ౹ అవిశ్వాయ చ విశ్వాయ తద్ద్రష్ట్రేఽస్య చ హేతవే ॥ ౪౮ ౹ త్వం హ్యస్య జన్మస్థితిసంయమాన్ప్రభో గుణైరనీహోఽకృతకాలశక్తిధృక్ ౹ తత్తత్స్వభావాన్ప్రతిబోధయన్సతః సమీక్షయాఽమోఘవిహార ఈహసే ॥ ౪౯ ౹ తస్యైవ తేఽమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం శాంతా అశాంతా ఉత మూఢయోనయః ౹ శాంతాః ప్రియాస్తే హ్యధునాఽవితుం సతాం స్థాతుశ్చ తే ధర్మపరీప్సయేహతః ॥ ౹ ౹ అపరాధః సకృద్భర్త్రా సోఢవ్యః స్వప్రజాకృతః ౹ క్షంతుమర్హసి శాంతాత్మన్మూఢస్య త్వామజానతః ॥ ౫౦ ॥ అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ప్రాణాంస్త్యజతి పన్నగః ౹ స్త్రీణాం నః సాధుశోచ్యానాం పతిః ప్రాణః ప్రదీయ

[illegible] న మునయే ఆత్మారామాయ కింతు ధనవత్తేన సహితేన [illegible] ఆత్మారామతా [illegible] ॥ ౪౭ ॥ [illegible] ౹ కుతః పరావరగతిజ్ఞాయ [illegible] అపిచ [illegible] అవిశ్వాయ నవిశ్వం యస్మిన్ తస్మై [illegible] విశ్వాయ చ [illegible] తద్ద్రష్ట్రే [illegible] అస్య [illegible] విశ్వస్య [illegible] తద్ద్రష్ట్రే - [illegible] అస్య [illegible] పంచపంచాశత్ [illegible] ॥ అహో స్త్రీభిః ప్రసన్నో [illegible] ॥ శ్రీధరీయాః శ్లోకాః ॥ ౪౮ ॥ ఏవం తావత్ [illegible] భగవంతం ప్రసాద్య [illegible] త్వం హీతి ౹ అస్య [illegible] జన్మాదీన్ త్వమేవ అకృతః [illegible] సంహారరూపేణ సతః స్వభావాన్ [illegible] ప్రబోధయన్ [illegible] యద్వా అస్య జన్మాదీన్ త్వమేవ [illegible] కథం [illegible] అస్య [illegible] ॥ ౪౯ ॥ తస్యేతి ॥ అతః తస్య తవైవామూస్తనవః [illegible] తథాపి [illegible] అధునా [illegible] ప్రియాః [illegible] సతాం ధర్మపరిపాలనేచ్ఛయా ఈహతః ప్రవర్తమానస్య - అవితుం [illegible] ॥ ౫౦ ॥ ఏవం [illegible] అపరాధః [illegible] సోఢవ్య ఇత్యాహుః ౹ అపరాధ ఇతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ యద్యప్యదండ్యో [illegible]

మః॥ విద్మహీతి॥ త్వదాజ్ఞయా ప్రాణినో నాద్యామ ఇతిభావః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ వయమితి॥ యదసద్గ్రహ ఇతి- యతస్స్వభావః అసద్గ్రహరూపః యద్వా- యతస్స్వభావాత్ అసదిదహదాగ్రహః- సదుస్త్యజ ఇతి॥ ౫౬॥ త్వయేతి॥ గుణైర్వివిధతయా - సృజ్యత ఇతి గుణవిసర్జనం- తత్రాపినానాస్వభావా దిమూలాయస్యతత్॥ ౫౭॥ వయమితి॥ జాత్యాజన్మనైవ- ఉరుమన్యవో మహాంతో - వయం కథం త్యజామః॥ ౫౮॥ భవానితి॥ హియస్మాత్- తత్ర త్వన్మాయాత్యాగే- భవానేవకారణమిత్యనుగ్రహం విధేహి- మమాజ్ఞయా భాదతేతి- ఈశ్వరత్వాన్నిగ్రహం వా విధేహి॥ ౫౯॥ ఇతీతి॥ యతో గోభిర్నృభిశ్చ నదీ భుజ్యతామితి॥ ౬౦॥ య ఇతి॥ తస్య యుష్మాభిర్భయం నోత్పాదనీయమిత్యాజ్ఞా॥ ౬౧॥ ఇతోపి త్వయా నిర్గంతవ్యమిత్యాహ॥ య ఇతి॥ త్వయి స్థితే తన్న సంభవతీతి భావః॥ ౬౨॥ న చ తవ గరుడభ

తాన్॥ ౫౨। విద్మహేతేకింకరీణామనుష్ఠేయంతవాజ్ఞయా। యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వైముచ్యతేసర్వ
బంధనాత్। ౫౩॥ బాదరాయణిః॥ ఇత్థంసనాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః। మూర్ఛితంభగ్నశి
రసంవిససర్జాంఘ్రికుట్టనైః। ౫౪। ప్రతిలబ్ధేంద్రియప్రాణః కాలీయశ్శనకైర్హరిమ్। కృచ్ఛ్రాత్స
ముచ్ఛ్వసన్దీనఃకృష్ణంప్రాహకృతాంజలిః। ౫౫। కాలీయః॥ వయంఖలాస్సహోత్పత్త్యా తామ
సాదీర్ఘమన్యవః। స్వభావోదుస్త్యజోనాథలోకానాంయదసద్గ్రహః। ౫౬॥ త్వయాసృష్టమిదం
విశ్వంధాతర్గుణవిసర్జనమ్। నానాస్వభావవీర్యౌజోయోనిబీజాశయాకృతి॥ ౫౭॥ వయంచతత్ర
భగవన్సర్పాజాత్యురుమన్యవః। కథంత్యజామస్త్వన్మాయాందుస్త్యజాంమోహితాస్స్వయా॥
౫౮। భవాన్హికారణంతత్ర సర్వజ్ఞోజగదీశ్వరః। అనుగ్రహంనిగ్రహంవా మన్యసేతద్విధేహినః॥
౫౯। శ్రీశుకః॥ ఇత్యాకర్ణ్యవచఃప్రాహభగవాన్కార్యమానుషః। నాత్రస్థేయంత్వయాసర్ప
సముద్రంయాహిమాచిరమ్॥ స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యోగోనృభిర్భుజ్యతాంనదీ॥ ౬౦। యఏతత్సం
స్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యంమదనుశాసనమ్। కీర్తయన్నుభయోస్సంధ్యోర్నయుష్మద్భయమాప్నుయాత్॥
౬౧। యోఽస్మిన్స్నాత్వామదాక్రీడే దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః। ఉపోష్యమాంస్మరన్నర్చేత్సర్వ
పాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౬౨। ద్వీపంరమణకంహిత్వాహ్రదమేతముపాశ్రితః। యద్భయాత్ససుపర్ణ
స్త్వాంనాద్యాన్మత్పదలాంఛితమ్। ౬౩। ఋషిః॥ ముక్తోభగవతారాజన్కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా।
తంపూజయామాసముదా నాగఃపత్నీభిరాదరమ్॥ ౬౪। దివ్యాంబరస్రఙ్మణిభిఃపరార్ధ్యైరపిభూ
షణైః। దివ్యగంధానులేపైశ్చమహత్యోత్పలమాలయా। ౬౫। పూజయిత్వాజగన్నాథంప్రసాద్యగ
రుడధ్వజమ్। నాగరాజోఽభ్యనుజ్ఞాతఃపరిక్రమ్యాభివంద్యతమ్।౬౬॥సకళత్రసుహృత్పుత్రోద్వీపమబ్ధే
ర్జగామహ। తదైవసామృతజలాయమునానిర్విషాభవత్॥ ౬౭। అనుగ్రహాద్భగవతఃక్రీడామను
జరూపిణః। ౬౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధేషోడశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ నాగాలయంరమణకంకస్మాత్తత్యాజకాళియః। కృతంకింవాసుపర్ణస్యతేనైకేనాస
మంజసమ్। ౧॥ శ్రీశుకః॥ ఉపహార్యైస్సర్పజనైర్మాసిమాసీహయోబలిః। వానస్పత్యోమహాబాహో
నాగానాంప్రాఙ్నిరూపితః। ౨। స్వంస్వంభాగంప్రయచ్ఛంతినాగాఃపర్వణిపర్వణి। గోపీథాయా

యం భవేదిత్యాహ॥ ద్వీపమితి॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖
శ్లో॥ నాగం సప్తదశే నాగాలయం తం నిరయాపయత్। బంధూంశ్చ సఖినః త్రాంతాన్ సుప్తాంస్తత్ర దవాదపాత్॥ నాగేతి॥ అసమంజసం అప్రియం॥ ౧॥ ఉపహార్యేతి॥ ఉపహార్యైర్భక్ష్యైః సర్పజనైస్సర్పాయత్తైర్జనైః వానస్పత్యః వనస్పతేర్మూలే దేయః- నాగానాం తద్బాధా పరిహారాయ యో బలిః నిరూపితః ఉపకల్పితః - యద్వా- ఉపహార్యైస్సుపర్ణభక్ష్యైః - సర్పా ఏవ జనాః తైః - నాగానాం సంబంధీ భాగః - యస్మిన్నేకైకో నాగో దీయతే- తథాభూతో యో బలిః సుపర్ణాయ నిరూపిత ఇతి॥ ౨॥ స్వమితి॥ తే చ నాగాః స్వం స్వం భాగం జనైర్దత్తం సుపర్ణాయ ప్రయచ్ఛంతి తతో రక్షితాః గోపీథాయాత్మరక్షణాయ॥ ౩॥ విషేతి॥ విషవీర్యాభ్యాం మదః-

శేనావిష్టః కాద్రవేయః కద్రూపుత్రః కాళియః- గరుడం కదర్థీకృత్య అవిగణయ్య- స్వం భాగముద్యత్వా- అన్యైర్దత్తమపి- తం బలిం స్వయమేవ బుభుజే॥ ౪॥ ౫॥ తమితి॥ విషమేవాయుధం యస్య సః- ప్రత్యభ్యయాత్ అభ్యాద్ధం ప్రతిజగామ- ఉచ్ఛ్రితనైకమస్తకః- ఉన్నమితానేకఫణః- దదాయుధః దంతాయుధః- కరాళజిహ్వశ్చాసావుచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనశ్చ ఉచ్ఛ్వసితాని ఉజ్జృంభితాని ఉగ్రాలోచనాని యస్య సః॥ ౬॥ తమితి॥ తార్క్ష్యపుత్రో గరుడః మధుసూదనస్య ఆసనం యస్మిన్ సః॥ ౭॥ సుపర్ణేతి॥ తస్య గరుడస్య అగమ్యం అగాధతయా చ దురాసదం॥ ౮॥ తదగమ్యత్వే కారణం తత్ర మాహ॥ తత్రేతి॥ నివారితోఽపి- అహరత్ అభక్షయత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తదితి॥

త్మనస్సర్వే సుపర్ణాయ మహాత్మనే॥ ౩॥ విషవీర్యమదావిష్టః కాద్రవేయస్తు కాళియః। కదర్థీకృత్య గరుడం స్వయం తం బుభుజే బలిమ్॥ ౪ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా కుపితో రాజన్ గరుత్మాన్ భగవత్ప్రియః। విజిఘాంసుర్మహావేగః కాళియం సముపాద్రవత్ ॥ ౫ ॥ తమాపతంతం తరసా విషాయుధః ప్రత్యభ్యయాదుచ్ఛ్రితనైకమస్తకః। దద్భిస్సుపర్ణం వ్యదశద్దదాయుధః కరాళజిహ్వోచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః॥ ౬ ॥ తం తార్క్ష్యపుత్రస్స నిరస్య మన్యుమాన్ ప్రచండవేగో మధుసూదనాసనః। పక్షేణ సవ్యేన హిరణ్యరోచిషా జఘాన కద్రూసుతముగ్రవిక్రమః॥ ౭॥ సుపర్ణపక్షాభిహతః కాళియోఽతీవ విహ్వలః। హ్రదం వివేశ కాళింద్యాస్తదగమ్యం దురాసదమ్॥ ౮॥ తత్రైకదా జలచరం గరుడో భక్ష్యమీప్సితమ్। నివారితస్సౌభరిణా ప్రసహ్య క్షుధితోఽహరత్॥ ౯ ॥ మీనాన్సుదుఃఖితాన్దృష్ట్వా దీనాన్మీనపతౌ హతే। కృపయా సౌభరిః ప్రాహ తత్రత్యక్షేమమాచరన్॥ ౧౦ ॥ అత్ర ప్రవిశ్య గరుడో యది మత్స్యాన్స ఖాదతి। సద్యః ప్రాణైర్వియుజ్యేత సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్॥ ౧౧ ॥ తత్కాళీయః పరం వేద నాన్యః కశ్చన లేలిహః। అవాత్సీద్గరుడాద్భీతః కృష్ణేన చ వివాసితః॥ ౧౨॥ కృష్ణం హ్రదాద్వినిష్క్రాంతం దివ్యస్రగ్గంధవాససమ్। మహామణిగణాకీర్ణం జాంబూనదపరిష్కృతమ్॥ ౧౩ ॥ ఉపలభ్యోత్థితాస్సర్వే లబ్ధప్రాణా ఇవాసవః। ప్రమోదనిభృతాత్మానో గోపాః ప్రీత్యాభిరేమిరే॥ ౧౪॥ యశోదా రోహిణీ నందో గోప్యో గోపాశ్చ కౌరవ। కృష్ణం సమేత్య లబ్ధేహా ఆసన్ లబ్ధమనోరథాః॥ ౧౫ ॥ రామశ్చాచ్యుతమాలింగ్య జహాసాస్యానుభావవిత్। నగా గావో వృషా వత్సా లేభిరే పరమాం ముదమ్॥ ౧౬॥ నందం విప్రాస్సమాగత్య గురవస్సకళత్రకాః। ఊచుస్తే కాళియగ్రస్తో దిష్ట్యా ముక్తస్తవాత్మజః॥ ౧౭ ॥ యశోదా చ మహాభాగా నష్టలబ్ధప్రజా సతీ। పరిష్వజ్యాంకమారోప్య ముమోచాశ్రుకణాన్బహూన్ ॥ ౧౮ ॥ తతశ్చాస్తంగతే భానౌ కృష్ణో వాసమకల్పయత్। స రామస్సహ గోపాలైర్మాత్రా పిత్రా సగోధనః॥ ౧౯॥ తాం రాత్రిం తత్ర రాజేంద్ర క్షుత్తృడ్భ్యాం శ్రమకర్శితాః। ఊషుర్వ్రజౌకసో గావో కాళింద్యా ఉ

⁂ దవాగ్నితో గోపసంరక్షణము. ⁂

పకూలతః॥ ౨౦ ॥ తదా శుచివనోద్భూతో దవాగ్నిస్సర్వతో వ్రజమ్। సుప్తం నిశీథ ఆవృత్య ప్రదగ్ధుముపచక్రమే. ౨౧॥ తత ఉత్థాయ సంభ్రాంతా దహ్యమానా వ్రజౌకసః। కృష్ణం యయుస్తే శరణం మాయామనుజమీశ్వరమ్॥ ౨౨॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ హే రామామితవిక్రమ। ఏష ఘోరతమో వహ్నిస్తావకాన్గ్రసతే హి నః ॥ ౨౩ ॥ సుదుస్తరాన్నస్స్వాన్పాహి కాలాగ్నేస్సుహృదః ప్రభో। న శక్నుమస్త్వచ్చరణం సంత్యక్తుమకుతోభయమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇత్థం స్వజనవైక్లబ్యం నిరీక్ష్య జగదీశ్వరః। తమగ్నిమపిబ

లిహః సర్పః- అతస్తత్రావాత్సీత్॥ ౧౨॥ కృష్ణమితి॥ జాంబూనదం సువర్ణం తేనాలంకృతం॥ ౧౩॥ ఉపలభ్యేతి॥ అసవః ఇంద్రియాణి- ప్రమోదనిభృతాత్మానః ఆనందపూర్ణమనసః॥ ౧౪॥ యశోదేతి॥ లబ్ధేహాః లబ్ధచేష్టాః॥ ౧౫॥ రామ ఇతి॥ నగాః వృక్షా అపి- పూర్వం శుష్కాస్సంతః- సద్య ఏవ విరూఢా ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ నందమితి॥ తే విప్రాః ఊచుః॥ ౧౭॥ యశోదేతి॥ నష్టలబ్ధప్రజా నష్టప్రాయా పునర్లబ్ధా ప్రజా యయా సా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తామితి॥ శ్రమేణ కర్శితాః- ఉపకూలతః కూలప్రాంతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సుదుస్తరాదితి॥ కాలాగ్నేః మృత్యురూపాదగ్నేః- నః అస్మాన్ పాహి- కింతు- త్వచ్చరణావిదూరాగా దిత్యాహుః- న శక్నుమ ఇతి॥ ౨౪॥ ఇత్థమి

తి ॥ శ్లో ॥ విమోహన హృదండె నతత స్వశరణంగతాన్ । గోపాన్పాదనం తో పావనం తవనవహ్నితః ॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ౨౫॥ ఇతి భావార్థ దీపికాయాం - సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ అష్టాదశేతతో శ్రీకృష్ణః వసంతగుణలక్షితే । అఘాతయచ్ఛలేనాలం ప్రలంబం లీలయా హరిః ॥ కృత్వా నృత్యం తథా గ్రామ్యాః క్రీడా యస్య సకౌతుకమ్ । బలం ప్రలంబకుంభాంస మారోహ యదమిత్రహా ॥ ౧ ॥ వ్రజ ఇతి ॥ గోపాలఛద్మమాయయా గోపాలనమేవ ఛద్మ యయా సా తయా ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ వసంతసామ్యమాహ - చతుర్భిః ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర గ్రీష్మేపి - నిర్ఝరాణాం నిర్హ్రాదేన ఘోషేణ - నివృత్తః స్వనః ఝిల్లికాః కఠోరధ్వనయః - సూక్ష్మకీటా యస్మిన్ - తథాభూతం బృందావనం భవతి - కించ - శశ్వత్తేషాం నిర్ఝరాణాం శీకరైః అంబుకణైః - జుష్టాః స్నిగ్ధా యే ద్రుమాస్తేషాం మండలైర్మండితం ॥ ౪ ॥ సరిదితి ॥ యత్ర గ్రీష్మే - వనౌకసాం - నిదాఘో గ్రీష్మః.

స్తీవ్రమనంతోనంతశక్తిధృత్ । ౨౫ । ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తదశోధ్యాయః. ❖❖

❖ గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః. ❖

శ్రీశుకః ॥ అథ కృష్ణః పరివృతో జ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః । అనుగీయమానో న్యవిశద్వ్రజం గోకులమండితః । ౧ । వ్రజే విక్రీడతోరేవం గోపాలచ్ఛద్మమాయయా । గ్రీష్మో నామర్తురభవన్నాతిప్రేయాన్ శరీరిణామ్ ॥ ౨ ॥ సచ బృందావనగుణైర్వసంత ఇవ లక్షితః । యత్రాస్తే భగవాన్ సాక్షాద్రామేణ సహ కేశవః ॥ ౩ । యత్ర నిర్ఝరనిర్హ్రాదనివృత్తస్వనఝిల్లికమ్ । శశ్వత్తచ్ఛీకరర్జీషద్రుమమండలమండితమ్ । ౪ ॥ సరిత్సరః ప్రస్రవణోర్మివాయునా కహ్లారకంజోత్పలరేణుహారిణా । నవిద్యతే యత్ర వనౌకసాం దవో నిదాఘవహ్న్యర్కభవోతిశాద్వలే ॥ ౫ । అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభిర్ద్రవత్పురీష్యాః పులినైః సమంతతః । నయత్ర చండాంశుకరా విషోల్బణా భువో రసం శాద్వలితం విగృహ్ణతే ॥ ౬ । వనం కుసుమితం శ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజమ్ । గాయన్మయూరభ్రమరం కూజత్కోకిలసారసమ్ ॥ ౭ । క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణో భగవాన్ బలసంయుతః । వేణుం విరణయన్ గోపైర్గోధనైః సంవృతోవిశత్ । ౮ ॥ ప్రవాలబర్హస్తబకస్రగ్ధాతుకృతభూషణాః । రామకృష్ణాదయో గోపా ననృతుర్యుయుధుర్జగుః ॥ ౯ ॥ కృష్ణస్య నృత్యతః కేచిజ్జగుః కేచిదవాదయన్ । వేణుపాణితలైః శృంగైః ప్రశశంసురథాపరే ॥ ౧౦ । గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నా దేవా గోపాలరూపిణః । ఈడిరే కృష్ణరామౌ చ నటా ఇవ నటం నృప ॥ ౧౧ ॥ భ్రమణైర్లంఘనైః క్షేపైరాస్ఫోటనవికర్షణైః । చిక్రీడతుర్నియుద్ధేన కాకపక్షధరౌ క్వచిత్ । ౧౨ ॥ క్వచిన్నృత్యత్సు చాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయమ్ । శశంసతుర్మహారాజ సాధు సాధ్వితి వాదినౌ ॥ ౧౩ ॥ క్వచిద్బిల్వైః క్వచిత్కుంభైః క్వచామలకముష్టిభిః । అస్పృశ్యనేత్రబంధాద్యైః క్వచిన్మృగఖగేహయా । ౧౪ । క్వచిచ్చ దర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః । కదాచిత్స్పందోలికయా కర్హిచిన్నృపచేష్టయా । ౧౫ । ఏవం తౌ లోకసిద్ధాభిః క్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే । నద్యద్రిద్రోణికుంజే

❖ ప్రలంబాసురవధఘట్టః. ❖

షు కాననేషు సరస్సు చ ॥ ౧౬ ॥ పశూంశ్చారయతోర్గోపైస్తద్వనే రామకృష్ణయోః । గోపరూపీ ప్రలం

తేన - తత్తాలీనవహ్న్యర్కాభ్యాం చ భవతి నిదాఘః తాపః - అతిశాద్వలే అతిహరితతృణకీర్ణే - యద్వా - అతిక్రాంతశాద్వలేపి స్థానే ॥ ౫॥ నను శాద్వలాభావకుతస్త్యం తత్రాహ ॥ అగాధేతి ॥ అగాధాని తోయాని యాసాం తాసాం - హ్రదినీనాం తటస్పర్శిభిరూర్మిభిః - పులినైస్సహ ద్రవత్పురీషం పంకో యస్యాస్తస్యాః - భువః రసం శాద్వలితం శాద్వలరూపతాం చ విషవదుల్బణా అపి - సూర్యరశ్మయో న విగృహ్ణంతీన హరంతి ॥ ౬॥ వనమితి ॥ తద్వనం - నదంతః చిత్రాః - మృగాః - ద్విజాశ్చ యస్మిన్ గాయంతో మయూరాః భ్రమరాశ్చ యస్మిన్ - కూజంతః కోకిలాః - సారసాశ్చ యస్మిన్ తత్ ॥ ౭॥ క్రీడిష్యమాణ ఇతి ॥ తద్వనం అవిశత్ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ భ్రమణైరితి ॥ కాకపక్షౌ చూడాకరణాత్ప్రాక్తన కేశాః - భ్రమణాదిప్రకారైః - నియుద్ధేన బాహుయుద్ధేన - చిక్రీడతుః ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ క్వచిదితి ॥ కుంభైః కుంభవత్ తులైః - అస్పృశ్యత్వం - నేత్రబంధశ్చ తదాద్యైః మృగాణాం ఖగానాం చ చేష్టయా ॥ ౧౪॥ క్వచిదితి ॥ దర్దురప్లావైః మండూకప్లుతిభిః అంహోలికయా దోలాలంబనేన నృపాణామివ లీలయా ॥ ౧౫॥ ఏవమితి ॥ నద్యః అద్రిద్రోణయః కుంజాని చ - తేషు ॥ ౧౬॥ పశూనితి ॥

చారయతోస్సతోః - తద్వనే తస్మిన్ వనే - తరుణాజికాహిమషణాయా ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ తత్రేతి॥ యథాయథం వయోబలాద్యనురూపం- ద్వంద్వ భూయ॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ పరివృఢౌ నాయకౌ - తత్ర కేచన శ్రీకృష్ణసంఘట్టినః శ్రీకృష్ణపక్షీయాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ వహంతఇతి॥ వాహ్యమా నాః పృష్ఠేనోహ్యమానాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అవిషహ్యమితి॥ కృష్ణదృష్టివంచనాయ- అధరుహ్య తస్మిన్నిక్య వరోహణం మర్యాదా- తతః పరం దూరమగాత్॥ ౨౫॥ తమితి॥ ధరణిధరేంద్రవద్గౌరవం యస్య తం- నిజం అసురం వపుః ఆస్థితః- పురటపరిచ్ఛదః సువర్ణాలంకా రః- తటిద్ద్యుమాన్ విద్యుద్దీప్తిమాన్ నిత్యలంకారోపమా- ఉడుపతివాడితి రామోపమా - ఉడుపతిం వహతీత్యుడుపతివాట్ యథోచితస్థాన సుస్థితా విద్యుతో భవంతి ఉపరిచోడుపతిః- తద్వాసాంబుదోయథా భాతి- తద్వద్భాతీత్యర్థః॥ ౨౬॥ నిరీక్ష్యేతి॥ అలంజవేగేన- ప్రదీప్తే దృశౌ యస్మిన్ వపుషి తత్- భ్రుకుటీతటసంలగ్నా ఉగ్రదంష్ట్రా యస్మిన్ తత్- ప్రదీప్తదృక్ భ్రుకుటీతటం యస్మిన్ - ఉగ్రాః దంష్ట్రా

భోగాదసురస్తజ్జిహీర్షయా ॥ ౧౬॥ తం విద్వానపి దాశార్హో భగవాన్ సర్వదర్శనః। అన్వమోదత తత్సఖ్యం వధం తస్య విచింతయన్ ॥ ౧౭ ॥ తత్రోపహూయ గోపాలాన్ కృష్ణః ప్రాహ విహారవిత్ । హే గోపా విహరిష్యామో ద్వంద్వీభూయ యథాయథమ్॥ ౧౮॥ తత్ర చక్రుః పరివృఢౌ గోపా రామజనార్దనౌ। కృష్ణసంఘట్టినః కేచిదాసన్ రామస్య చాపరే ॥ ౨౦॥ ఆచేరుర్వివిధాః క్రీడా వాహ్యవాహకలక్షణాః । తత్రారోహంతి జేతారో వహంతి చ పరాజితాః। ౨౧ ॥ వహంతో వాహ్యమానాశ్చ చారయంతశ్చ గోధనమ్। భాండీరకం నామ వటం జగ్ముః కృష్ణపురోగమాః॥ ౨౨ ॥ రామసంఘట్టినో యర్హి శ్రీదామవృషభాదయః । క్రీడాయాం జయినస్తాంస్తానూహుః కృష్ణాదయో నృప ॥ ౨౩ ॥ ఉవాహ కృష్ణో భగవాన్ శ్రీదామానం పరాజితః। వృషభం భద్రసేనస్తు ప్రలంబో రోహిణీసుతమ్ । ౨౪ ॥ అవిషహ్యం మన్యమానః కృష్ణం దానవపుంగవః। వహన్ ద్రుతతరం ప్రాగాదవరోహణతః పరమ్ ॥ ౨౫ । తముద్వహన్ ధరణిధరేంద్రగౌరవం మహాసురో విగతరయో నిజం వపుః । స ఆస్థితః పురటపరిచ్ఛదో బభౌ తటిద్ద్యుమానుడుపతివాడివాంబుదః ॥ ౨౬॥ నిరీక్ష్య తద్వపురలమంబరే చరత్ ప్రదీప్తదృగ్భ్రుకుటి॥ తటోగ్రదంష్ట్రమ్। జ్వలచ్ఛిఖం కటకకిరీటకుండలత్విషాద్భుతం హలధర ఈషదత్రసత్। ౨౭॥ అథాగతస్మృతిరభయో రిపుం బలో విహాయసార్థమివ హరంతమాత్మనః । రుషాహనచ్ఛిరసి దృఢేన ముష్టినా సురాధిపో గిరిమివ వజ్రరంహసా ॥ ౨౮ । స ఆహతః సపది విశీర్ణమస్తకో ముఖాద్వమన్ రుధిరమపస్మృతోఽసురః। మహారవం వ్యసురపతత్సమీరయన్ గిరిర్యథా మఘవత ఆయుధాహతః। ౨౯ । దృష్ట్వా ప్రలంబం నిహతం బలేన బలశాలినా । గోపాః సువిస్మితా ఆసన్ సాధు సాధ్వితి వాదినః । ౩౦ । ఆశిషోఽభిగృణంతస్తం ప్రశశంసుస్తదర్హణమ్। ప్రేత్యాగతమివాలింగ్య ప్రేమవిహ్వలచేతసః॥ ౩౧॥ పాపే ప్రలంబే నిహతే దేవాః పరమనిర్వృతాః। అభ్యవర్షన్ బలం మాల్యైః శశంసుస్సాధు సాధ్వితి॥ ౩౨॥ ❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- అష్టాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

క్రీడాసక్తేషు గోపేషు తద్గావో దూరచారిణీః*। స్వైరం చరంత్యో వివిశుస్తృణలోభేన గహ్వరమ్ ॥ ౧ । అజా గావో మహిష్యశ్చ నిర్విశంత్యో వనాద్వనమ్ । ముంజాటవీం వివిశుః క్రందంత్యో దావతర్షితాః। ౨॥ తేఽపశ్యంతః పశూన్ గోపాః కృష్ణరామాదయస్తథా । జాతానుతాపా వివిశుర్విచిన్వంతో గ

యస్మిన్- తచ్చ తచ్చేతి వా - జ్వలంత్యః శిఖాః కేశాః యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౭॥ అథేతి॥ ఆగతస్మృతిః అభయఇవ - ఆత్మనః సార్థం - గోపసమూహం విహాయ హరంతం రిపుం అజానత్- యద్వా- విహాయసా ఆకాశమార్గేణ- ఆత్మనః ప్రస్థం అర్థమివ హరంతమితి వజ్రరంహసా వజ్రవేగేన- ముష్టినా॥ ౨౮॥ స ఇతి॥ అపస్మృతః గతస్మృతిః - మహారవం సమీరయన్ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఆశిష ఇతి ॥ తదర్హణం ప్రశంసార్హం॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఊనవింశే నివిష్టం తు గోపగోకులమచ్యుతః। ముంజారణ్యమరణ్యాగ్నేరరక్షత్తన్నిపానతః॥ క్రీడేతి॥ దూరచారిణీః దూరచారిణ్యః- ప్రథమాంతే ద్వితీయా॥ ౧॥ అజా ఇతి॥ వనాద్వనాంతరం నిర్విశంత్యః- దావేన తర్షితాః తృషితాః క్రందత్యః ఇషీకాటవీం అరణ్యం ప్రాప్త ఘనతృణవిశేషారణ్యం వివిశుః॥ ౨॥ త ఇతి॥ కృష్ణరామా ఆదిర్యేషాం తే- నమితౌ॥ ౩॥ తృణైరితి॥ తాసాం గవాం ఖురైః దద్భిశ్ఛిన్నై

తృణైర్గోష్పదైరంకితైశ్చిహ్నితైః ప్రదేశైశ్చ - గవాం మార్గమన్వగమన్ - నష్టాజీవ్యాః గతజీవికాసాధనాః ॥ ౪॥ ముంజాటవ్యామి తి ॥ ముంజాటవ్యపి సైవ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తత ఇతి॥ గోపానాం నాశహేతుర్వనవహ్నిః - సమంతతః ప్రాదురభూత్ - సారథినా వాయునా ॥ ౮ ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తథేతి॥ కృచ్ఛ్రాత్ గహ్వరప్రవేశకృచ్ఛ్రాత్ మూఢజనతాత్ - క్షణమేవం భాండీరం నీత్వా తానమోచయదిత్యర్థః॥ ౧౩॥ తతశ్చేతి॥ క్షణేనైవ భాండీరం ప్రాపితాః తత్ర అక్షీణ్యున్మీల్య విస్మితా ఆసన్॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ శ్లో॥ శ్రీదామాది స్వగోపానాం స్వం గమారుహ్య హృష్యతామ్। పైవశ్వర్యమా విరకరోద్వనవహ్ని నిపానతః॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ఇతి భావార్థదీ

వాంగతిమ్। ౩। తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నైర్గోష్పదైరంకితైర్గవామ్। మార్గమన్వగమన్సర్వే నష్టాజీవ్యావిచేతసః। ౪ ॥ ముంజాటవ్యాం భ్రష్టమార్గం క్రందమానం స్వగోధనమ్। అప్రాప్య తృషితాశ్శ్రాంతాస్తతస్తే సన్న్యవర్తయన్। ౫।కృష్ణః ప్రోత్తుంగమారుహ్య వృక్షం మేఘనిభచ్ఛవిః। ఆహ్వాన సమాహ్వయామాస సకర్ణయుగ్మా గాస్స్వనామభిః॥ ౬ । తా ఆహూతా భగవతా మేఘగంభీరయా గిరా। స్వనామ్నాం నినదం శ్రుత్వా ప్రతినేదుః ప్రహర్షితాః॥ ౭।తతస్సమంతాద్వనధూమకేతుర్యదృచ్ఛయాభూత్ క్షయకృద్వనౌకసామ్।సమీరితస్సారథినోల్బణోల్ముకైర్విలేలిహానస్స్థిరజంగమాన్మహాన్।౮ తమాపతంతం పరితో దవాగ్నిం గోపాస్స గావః ప్రసమీక్ష్య భీతాః। ఊచుశ్చ కృష్ణం సబలం ప్రపన్నా యథా హరిం మృత్యుభయార్దితా జనాః॥ ౯ ॥ గోపాః॥ కృష్ణ కృష్ణ మహావీర హే రామామితవిక్రమ । దవాగ్నినా దహ్యమానాన్ ప్రపన్నాంస్త్రాతుమర్హథః। ౧౦॥ నూనం త్వద్బాంధవాః కృష్ణ నార్హంత్యేవావసాదితుమ్।వయంహి సర్వధర్మజ్ఞ త్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః। ౧౧॥ శ్రీశుకః॥ వచో నిశమ్య కృపణం బంధూనాం భగవాన్హరిః॥ నిమీలయత మా భైష్ట లోచనానీత్యభాషత।౧౨॥ తథేతి మీలితాక్షేషు భగవానగ్నిముల్బణమ్। పీత్వా ముఖేన తాన్ కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశో వ్యమోచయత్। ౧౩॥ తతశ్చ తేఽక్షీణ్యున్మీల్య పునర్భాండీరమాపితాః। నిశామ్య విస్మితా ఆసన్నాత్మానం గాశ్చ మోచితాః। ౧౪। కృష్ణస్య యోగవీర్యం తద్యోగమాయానుభావితమ్। దవాగ్నేరాత్మనః క్షేమం వీక్ష్య తం మేనిరేఽమరమ్।౧౫। గాస్సన్నివర్త్య సాయాహ్నే సహరామో జనార్దనః। వేణుం విరణయన్గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః॥ ౧౬। గోపీనాం పరమానంద ఆసీద్గోవిందదర్శనే। క్షణం యుగశతానీవ యాసాం యేన వినాభవత్।౧౭॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ వర్షర్తువర్ణనపుష్టిః. ❖

శ్రీశుకః॥ తయోస్తదద్భుతం కర్మ దవాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః। గోపాః స్త్రీభ్యస్సమాచఖ్యుః ప్రలంబవధమేవ చ। ౧। గోపవృద్ధాశ్చ గోప్యశ్చ తదుపాకర్ణ్య విస్మితాః। మేనిరే దేవప్రవరౌ రామకృష్ణౌ వ్రజం గతౌ॥ ౨। తతః ప్రావర్తత ప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా। విద్యోతమానపరిధిర్విస్ఫూర్జితనభస్తలా ॥ ౩ । సాంద్రనీలాంబుదైర్వ్యోమ సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః। అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నం బ్రహ్మేవ సగుణం బభౌ॥ ౪। అష్టౌ మాసాన్నిపీతం యద్భూమ్యాశ్చోదమయం వసు। స్వగోభిర్మోక్తుమారేభే పర్జన్యః కాల ఆగతే॥ ౫ । తటిత్వంతో మహామేఘాశ్చండశ్వసనవేపితాః। ప్రీణనం జీవనం చాస్య ము

పికాయాం ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ వింశే ప్రావృట్శరచ్ఛోభా వర్ణ్యతే సన్నవనోచితా॥ ప్రావృట్ క్రీడా నిరూప్యంతే గోపరామయుజో హరేః॥ హేయాదేయోపమానేన ప్రావృట్శరదృతుశ్రియోః॥ వర్ణనం త్వద్భుతైశ్వర్యకృష్ణలీలావివక్షయా॥ ౧॥ ౨॥ తత ఇతి॥ సర్వేషాం ప్రాణినాం సముద్భవః ఉత్పత్తిః జీవనతశ్చ - యస్యాం సా - ప్రావృట్ విద్యోతమానాః పరిధయః పరివేషాదిశోభాః యస్యాం సా - విస్ఫూర్జితం సంక్షుభితం - నభస్తలం చ యస్యాం సా॥ ౩॥ సాంద్రేతి॥ సాంద్రనీలాంబుదైః - నీలాంబుదైః - విద్యుద్గర్జితసహితైః ఆచ్ఛన్నం - సగుణం గుణైరాచ్ఛన్నం జీవాఖ్యం విద్యుద్గర్జితానాం బుదానాం సత్త్వరజస్తమోభిరుపమా॥ ౪॥ అష్టావితి॥ పర్జన్యః సూర్యః - స్వగోభిః రశ్మిభిః - కాలే యద్భోచితసమయే అత్ర రాజోపమా కరాదానతః - మోచనతశ్చ - సూచితా॥ ౫॥ తటిత్వంత ఇతి॥ అస్య విశ్వస్య - ప్రాణనం ఆప్యా

యనకరం జీవనముదకం- ముముచుః- కృపాళవః యథార్తస్తంజనన్నిరీక్ష్య -అనుకంపమానాః తదాప్యాయనాయ - స్వజీవనమపిత్య జంతి- తద్వన్మహాంతో మేఘాః- తటిన్తో త్రిస్తస్తంవిశ్వంనిరీక్ష్య- వాయుభిర్వేపితాః జీవనంముముచుః॥ ౭॥ తపఇతి॥ తపసా క్రిష్ట్వా- కృశా- దేవమీఢా పర్జన్యసిక్తా- మిహ సేచనఇతిధాతుః- వర్షీయసీ- ఉచ్ఛూనా పుష్టా; కామ్యంతపోయస్య తస్య- తనుః శాకార్త సంప్రాప్య యథేతి॥ ౭॥ ౮॥ శ్రుత్వేతి॥ నియమాత్యయే నిత్యకర్మావసానె ఆచార్యనిగమం శ్రుత్వా- తచ్ఛిష్యాః యథా అధీయంతె తద్వదితి॥ ౯॥ ఆసన్నితి॥ అనుశుష్యతీః అనుశుష్యంత్యః- అస్వతంత్రస్య ఇంద్రియపరతంత్రస్య - స్వతంత్రస్యేతిచ్ఛేదే నిరంకుశస్యేత్యర్థః॥ ౧౦॥ హరితేతి॥ హరిభిః నీలైః శష్పైః బాలతృణైః- నీలవర్ణాక్వచిత్- క్వచిదింద్రగోపైః కీటకవిశేషైః - లోహితా ఆరక్తా - తత్రతత్ర ఉచ్ఛి లీంధ్రైః ఛత్రాకారైః పుష్పైః- కృతచ్ఛాయా నృణాంరాజ్ఞాం శ్రీః సేనాసంపదివ॥ ౧౧॥ క్షేత్రాణీతి॥ తథాహి- వృష్టేరవిచ్ఛేదేః సం తః ప్రియంగ్వాదయః- ముదందదురితి- విచ్ఛేదేశుష్యంతోనుతాపంచేతి॥ ౧౨॥ జలేతి॥ అబిభ్రన్ అబిభరుః- యథాహరిని షేవయేతి- హ

ముచుఃకరుణాఇవ॥ ౭॥ తపఃకృశాదేవమీఢాఽఽసీద్వర్షీయసీమహీ। యథైవకామ్యతపసస్తనుస్సం ప్రాప్యతత్ఫలమ్॥ ౮॥ నిశాముఖేషుఖద్యోతాస్తమసాభాంతినగ్రహాః। యథాపాపేనపాషండానహివేదాఃకలౌయుగే॥ ౯॥ శ్రుత్వాపర్జన్యనినదంమండూకావ్యసృజన్గిరః। తూష్ణీంశయానాఃప్రాగ్యద్వద్బ్రాహ్మణానియమాత్యయే॥ ౯॥ ఆసన్నుత్పథవాహిన్యఃక్షుద్రనద్యోనుశుష్యతీః। పుంసోయథాస్వతంత్రస్యదేహద్రవిణసంపదః॥ ౧౦॥ హరితాహరిభిశ్శష్పైరింద్రగోపైశ్చలోహితా। ఉచ్ఛిలీంధ్రకృతచ్ఛాయానృణాంశ్రీరివభూరభూత్॥ ౧౧॥ క్షేత్రాణిసస్యసంపద్భిఃకర్షకాణాంముదందదుః। మానినామనుతాపంవైదైవానీనమజానతామ్॥ ౧౨॥ జలస్థలౌకసస్సర్వేనవవారినిషేవయా। అబిభ్రన్రుచిరంరూపంయథాహరినిషేవయా॥ ౧౩॥ సరిద్భిస్సంగతస్సింధుశ్చుక్షోభశ్వసనోర్మిమాన్। అపక్వయోగినశ్చిత్తంకామాక్తంగుణయుగ్యథా॥ ౧౪॥ గిరయోవర్షధారాభిర్హన్యమానానవివ్యథుః। అభిభూయమానావ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసః॥ ౧౫॥ మార్గాబభూవుస్సందిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నాఅసంస్కృతాః। నాభ్యస్యమానాశ్శ్రుతయోద్విజైఃకాలహతాఇవ॥ ౧౬॥ లోకబంధుషుమేఘేషువిద్యుతశ్చలసౌహృదాః। స్థైర్యంనచక్రుఃకామిన్యఃపురుషేషుగుణిష్వివ॥ ౧౭॥ ధనుర్వియతిమాహేంద్రంనిర్గుణంచగుణిన్యభాత్। వ్యక్తేగుణవ్యతికరేఽగుణవాన్పురుషోయథా॥ ౧౮॥ నరరాజోడుపశ్ఛన్నస్స్వజ్యోత్స్నారాజితైర్ఘనైః। అహంమత్యాభాసితయాస్వభాసాపురుషోయథా॥ ౧౯॥ మేఘాగమోత్సవాహృష్టాఃప్రత్యనందన్శిఖండినః। గృహేషుతప్తానిర్విణ్ణాయథాచ్యుతజనాగమే॥ ౨౦॥ పీత్వాపఃపాదపాఃపద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయః। ప్రాక్క్షామాస్తపసాశ్రాంతాయథాకామానుసేవయా॥ ౨౧॥ సరస్స్వశాంతరోధస్సున్యూషురంగాపిసారసాః। గృహేష్వశాంతకృత్యేషుగ్రామ్యాఇవదురాశయాః॥ ౨౨॥ జలౌఘైర్నిరభిద్యంతసేతవోవర్షతీశ్వరే। పాషండినామసద్వాదైర్వేదమార్గాఃకలౌయథా॥ ౨౩॥ వ్యముంచన్వాయుభిర్నున్నాభూతేభ్యోఽథామృతంఘనాః।

రినిషేవయాం ప్రవృత్తా హి సద్యఏవ సవేరుచిరా భవంతి- తస్యాః పరమధర్మత్వాత్ పరమసుఖత్వాచ్చ- తద్వదితి॥ ౧౩॥ సరిద్భిరితి॥ కా మాక్తం- కామవాసనాయుక్తమితి శ్వసనోర్మిసామ్యం- గుణైర్విషయైర్యుజ్యతఇతి సరిత్సంగతిసామ్యం॥ ౧౪॥ గిరయఇతి॥ అధోక్షజవి చేతో యేషాంతే॥ ౧౫॥ మార్గాఇతి॥ అసంస్కృతాః అశుద్ధాః- నాభ్యస్యమానాఇత్యసంస్కృతసామ్యం- కాలేనహతా ఇతితృణాచ్ఛాద నసామ్యం॥ ౧౬॥ లోకబంధుష్వితి॥ యథా కామిన్యః పుంశ్చల్యః॥ ౧౭॥ ధనురితి॥ నిర్గుణం జ్యారహితం గుణిని గర్జనశబ్దవతి వియతి- అథాత్ అశోభత - గుణవ్యతికరాత్మకే వ్యక్తే ప్రపంచే అగుణవాన్నిర్గుణః పురుషో యథేతి॥ ౧౮॥ నేతి॥ స్వభాసా భాసితయా- అహం మత్యేతి- స్వచైతన్యేనైవ ప్రకాశితేనాహంకారేణ ఛన్నో జీవో యథా- యద్వా- తద్వత్ అహంవిద్వాన్ - దాతా - వేత్తా- శూరఇతి స్వప్రతీ త్యైవారోపితయేతి॥ ౧౯॥ మేఘేతి॥ మేఘాగమోత్సవా యేషాంతే - ఆతో హృష్టాః॥ ౨౦॥ పీత్వేతి॥ నానాత్మమూర్తయః అనేకరూపదే హాః॥ ౨౧॥ సరస్స్వితి॥ అశాంతానిపంకకంటకాదియుక్తాని- రోధాంసి తటానియేషాంతే - తేష్వపిన్యూషుః నితరాముషుః - సార సాః చక్రవాకాః అశాంతాని ఘోరాణి అనుపరతానివా- కృత్యాని యేషు తేష్వపి గృహేషు॥ ౨౨॥ జలౌఘైరితి॥ ఈశ్వరేఇంద్రే॥ ౨౩॥

వ్యథయంతన్నితి॥ సస్యాః ప్రేరితాః ఆశిషః తాసాం విశ్వత ఇయా రాజానః వణిజాం పతతాంసా - ద్విజేరితాః పురోహితైరుక్తాః। ౨౪॥ ప్రావృషి కృతాః శ్రీఘ్రాః పణ్యాయతి సప్తభిః॥ ఏవమితి॥ వర్షిష్ఠం సమృద్ధం అతిశయవర్షయుక్తం వా॥ ౨౫॥ ౨౬॥ వనౌకస ఇతి॥ వనౌకసః పులిందాః ప్రముదితాః భగవాన్ దదృశే తథా వనరాజీః వనపరంపరాః మధుచ్యుతః మధుస్రవాః దదృశే గిరేస్సకాశాజ్జలధారాః తాసాం నాదాంశ్చ ఆసన్నాః నికటవర్తినీః గుహాశ్చ. యద్వా. వనౌకసః ప్రముదితా ఆసన్ - తథా వనరాజీ వనరాజయః మధుచ్యుత ఆసన్ - గిరేర్జలధారా ఆసన్ - తా ఏవంభూతాన్ - ఆదదృశే సవనాదోదదర్శ - భగవానిత్యర్థః జలధారాణాం నాదాన్ గుహాశ్చేతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తతః శరదం వర్ణయత్యష్టాదశభిః॥ ఏవమితి॥ విగతాని అభ్రాణి యస్యాం సా స్వచ్ఛాని అంబూని యస్యాం సా అపరుషః శాంతోఽనిలో యస్యాం సా॥ ౩౨॥ శరదేతి॥ నీరజానాముత్పత్తిర్యయాతయా శరదా. కృతానాం నీరజానాముత్పత్త్యా వా॥ ౩౩॥ వ్యోమ్న ఇతి॥ వ్యోమాదీనాం చతుర్ణాం చతురో మేఘాదీన్ మలాన్ - శరదహరత్ - అశ్రమిణాం చతుర్ణాం - కృష్ణే జాతా భక్తిర్యథాశుభమశుభం హరతి - తథా హి - బ్రహ్మచారిణో గురుశుశ్రూషణోదకాహరణకుంభశ్రమం యథాభ

యథాశిషో విశ్వతయః కాలే కాలే ద్విజేరితాః॥ ౨౪॥ ఏవం వనం తద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జూరజంబుమత్।
గోగోపాలైర్వృతో రంతుం సబలః ప్రావిశద్ధరిః ॥ ౨౫ ॥ ధేనవో మందగామిన్య ఊధోభారేణ భూయసా।
యయుర్భగవతాహూతా ద్రుతం ప్రీత్యా స్నుతస్తనాః ॥ ౨౬ ॥ వనౌకసః ప్రముదితా వనరాజీ
ర్మధుచ్యుతః। జలధారా గిరేర్నాదానాసన్నా దదృశే గుహాః ॥ ౨౭ ॥ క్వచిద్వనస్పతిక్రోడే గుహా
యాం చాభివర్షతి। నిర్విశ్య భగవాన్రేమే కందమూలఫలాశనః ॥ ౨౮ ॥ దధ్యోదనం సమానీతం శిలా
యాం సలిలాంతికే। సంభోజనీయైర్బుభుజే గోపైస్సంకర్షణాన్వితః॥ ౨౯॥ శాద్వలోపరి సంవిశ్య చర్వ
తో మీలితేక్షణాన్। తృప్తాన్వృషాన్వత్సతరాన్గాశ్చ స్వోధోభరశ్రమాః॥ ౩౦॥ ప్రావృట్ఛ్రియం
చ తాం వీక్ష్య సర్వభూతముదావహామ్। భగవాన్పూజయాంచక్రే ఆత్మశక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౩౧॥

శరదృతువర్ణనఘట్టః.

ఏవం నివసతోస్తస్మిన్రామకేశవయోర్వ్రజే। శరత్సమభవద్వ్యభ్రా స్వచ్ఛాంబ్వపరుషానిలా॥ ౩౨॥
శరదా నీరజోత్పత్త్యా నీరాణి ప్రకృతిం యయుః। భ్రష్టానామివ చేతాంసి పునర్యోగనిషేవయా ॥ ౩౩ ॥
వ్యోమ్నోఽబ్భ్రం భూతశాబల్యం భువః పంకమపాం మలమ్। శరజ్జహారాశ్రమిణాం కృష్ణే భక్తిర్యథాశు
భమ్॥ ౩౪॥ సర్వస్వం జలదా హిత్వా విరేజుశ్శుభ్రవర్చసః। యథా త్యక్తైషణాశ్శాంతా మునయో ము
క్తకిల్బిషాః॥ ౩౫ ॥ గిరయో ముముచుస్తోయం క్వచిన్న ముముచుశ్శివమ్। యథా జ్ఞానామృతం కాలే జ్ఞాని
నో దదతే న వా॥ ౩౬॥ నైవావిదన్ క్షీయమాణం జలం గాధజలేచరాః। యథాయురన్వహం క్షీణం నరా
మూఢాః కుటుంబినః॥ ౩౭॥ గాధవారిచరాస్తాపమవిందన్ శరదర్కజమ్। యథా దరిద్రః కృపణః కుటుం
బ్యవిజితేంద్రియః॥ ౩౮॥ శనైశ్శనైర్జహుః పంకం స్థలాన్యామం చ వీరుధః। యథాహంమమతాం ధీరా
శ్శరీరాదిష్వనాత్మసు ॥ ౩౯ ॥ నిశ్చలాంబురభూత్తూష్ణీం సముద్రశ్శరదాగమే। ఆత్మన్యుపరతే సమ్య
ఙ్మునిర్వ్యుపరతాగమః॥ ౪౦॥ కేదారేభ్యస్త్వపోఽగృహ్ణన్ కర్షకా దృఢసేతుభిః। యథా ప్రాణైః స్రవ

క్తిర్హరతి - తయా - భూతానాం స్వతేనాదుపయోగాత్ - గురుర్భిరపి స్నాతకస్య తస్య నియోగాత్ - ఏవం వ్యోమ్నోఽబ్దం మేఘం శరజ్జహార యథా చ - గృహిణోఽప త్యాదిసాంకర్యం - భక్తిర్హరతి వివిక్తనాసరుచ్యుత్పత్తైః - తథా - భూతానాం శాబల్యం సాంకర్యం శరన్న షూనసు ప్రవృష్టిభిః - యాః సంకులాని వసంతి - యథా చ - వనస్థస్య మలధారణక్లేశం భక్తిర్హరతి - ఏవం భువః పంకం శరత్ యథా చ - యతీనాం కామాది వాసనామలం శ్రీకృష్ణభక్తిర్హరతి - ఏవమపాం మలం - శరదితి॥ ౩౪॥ సర్వస్వమితి॥ త్యక్తైషణాః త్యక్తాః పుత్రవిత్తదారైషణా యైస్తే॥ ౩౫॥ గిరయ ఇతి॥ అయం భావః - సహ్యపాఖ్యాయాః కర్మవిద్యామి వ జ్ఞానినో జ్ఞానామృతం సర్వతో వితరంతి - అపి తు - కృపయా క్వచిదేవ - ఏవం గిరయశ్శివం నిర్మలం తోయం - క్వచిన్ముముచుః క్వచిన్న - సపునః ప్రావృషీవ సర్వత ఇతి॥ ౩౬॥ నైవేతి॥ గాధేషు స్వ. జలేచరంతీతి తథా మీనాదయః॥ ౩౭॥ గాధేతి॥ అవిందన్ లేభిరే॥ ౩౮॥ శనైరితి॥ తత్ర ఋతుతామివ పంకం - అహంతామివ - ఆమతామపక్వతాం జహురితి॥ ౩౯॥ నిశ్చలేతి॥ ఆత్మన్యుపరతే - త్యక్తక్రియో మునిరివ - నిశ్చలాంబుః సన్నేవం వ్యుపరతాగమః నివృత్తవేదఘోషఇవ తూష్ణీమనాదిరిత్యర్థః॥ ౪౦॥ కేదారేభ్య ఇతి॥ బద్ధసేతు శాలిక్షేత్రేభ్యః - గృహ్ణైస్సేతుభిః - అపోఽగృహ్ణన్ - తతః సృష్టస్యాభావాత్ - ప్రాణై

ఐంద్రియైః - తన్నిరోధనఇంద్రియప్రత్యాహారణద్వారేణ॥ ౪౧॥ శరదితి॥ దేహాభిమానజంబోధ ఇవ - వ్రజయోషితాం ముకుందఇవ చ తృణ్ణ॥ ౪౨॥ ఖమితి॥ శరదావిమలా స్తారకాయస్మిన్ తత్ - ఖమాకాశం - శబ్దబ్రహ్మణో వేదస్యార్థాన్ పూర్వోత్తరమీమాంసా ప్రణీతాన్ దర్శనాయతీతిశథా - తద్విత్॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్యేతి॥ సమశీతోష్ణమనాసలేకం - శీతోష్ణవర్జితం - సమగోప్యః కృష్ణాపహృతచేతస్త్వత - తాపం సందస్పృహా ఇతి - యద్వా - నతారపుష్పమాతాః - తథాచ - కృష్ణహృతచేతస ఇవేతి - చేతసా కృష్ణమాశ్లిష్య ఆలింగ్య - యథా సఖ్యః॥ ౪౫॥ గావ ఇతి॥ పుష్పిణ్యో గర్భిణ్యః - అన్వీయమానాః - స్వవృషైః స్వపతిభిః అపి స్యంతోఽపి బలాదనుగమ్యమానాః - ఈశ్వరారాధనార్థాః క్రియాః - బలాత్ఫలైరనుగమ్యమానాః - సమస్తభోగభాగాయ ఇతి॥ ౪౬॥ ఉపాహృష్యన్నితి॥ కుముత్ కుముదం - కుత్సితాః ముదః యస్య తతితి దస్యుసామ్యం॥ ౪౭॥ పురేతి॥ అగ్రయణైః నవాన్నప్రాశనార్థైః వైదికైః కర్మభిః ఐంద్రియైః ఇంద్రియార్థైః లౌకికైశ్చ మహోత్సవైః - కలాభ్యాం రామకృష్ణాభ్యాం - దర్శనాదిమహోత్సవాభ్యాం॥ ౪౮॥ వణిగితి॥ వణిజః యతయః - నృపాః - స్నాతకాశ్చ - దృష్టాదృష్టార్థం వర్షారుద్ధాస్సంతః - నిర్గమ్యార్థాన్ - వాణిజ్య - స్వాచ్ఛంద్య దిగ్విజయ - విద్యాదీన్ - ప్రాప

వద్ జ్ఞానం తన్నిరోధేన యోగినః॥ ౪౧॥ శరదర్కాంశుజం తాపం భూతానాముడుపోఽహరత్। దేహాభిమానజం బోధో ముకుందో వ్రజయోషితామ్॥ ౪౨॥ ఖమశోభత నిర్మేఘం శరద్విమలతారకమ్। సత్త్వయుక్తం యథా చిత్తం శబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనమ్॥ ౪౩॥ అఖండమండలో వ్యోమ్ని రరాజోడుగణైః శశీ। యథా యదుపతిః కృష్ణో వృష్ణిచక్రావృతో భువి॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్య సమశీతోష్ణం ప్రసూనవనమారుతమ్। జనాస్తాపం జహుర్గోప్యో న కృష్ణహృతచేతసః॥ ౪౫॥ గావో మృగాః ఖగా నార్యః పుష్పిణ్యః శరదాభవన్। అన్వీయమానాః స్వవృషైః ఫలైరీశక్రియా ఇవ॥ ౪౬॥ ఉదహృష్యన్ వారిజాని సూర్యోత్థానే కుముద్వినా। రాజ్ఞా తు నిర్భయా లోకా యథా దస్యూన్ వినా నృప॥ ౪౭॥ పురగ్రామేష్వాగ్రయణైరైంద్రియైశ్చ మహోత్సవైః। బభౌ భూః పక్వసస్యాఢ్యా కలాభ్యాం నితరాం హరేః॥ ౪౮॥ వణిఙ్మునినృపస్నాతా నిర్గమ్యార్థాన్ ప్రపేదిరే। వర్షరుద్ధా యథా సిద్ధాః స్వపిండాన్ కాలఆగతే॥ ౪౯॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఇత్థం శరత్స్వచ్ఛజలం పద్మాకరసుగంధినా। న్యవిశద్వాయునా వాతం సగోగోపాలకోఽచ్యుతః॥ ౧॥ కుసుమితవనరాజిశుష్మిభృంగద్విజకులఘుష్టసరస్సరిన్మహీధ్రమ్। మధుపతిరవగాహ్య చారయన్ గాః సహపశుపాలబలశ్చుకూజ వేణుమ్॥ ౨॥ తద్వ్రజస్త్రియ ఆశ్రుత్య వేణుగీతం స్మరోదయమ్। కాశ్చిత్పరోక్షం కృష్ణస్య స్వసఖీభ్యోఽన్వవర్ణయన్॥ ౩॥ తద్వర్ణయితుమారబ్ధాః స్మరంత్యః కృష్ణచేష్టితమ్। నాశకన్ స్మరవేగేన విక్షిప్తమనసో నృప॥ ౪॥ బర్హాపీడం నటవరవపుః కర్ణయోః కర్ణికారం బిభ్రద్వాసః కనకకపిశం వైజయంతీం చ మాలామ్। రంధ్రాన్ వేణోరధరసుధయాఽఽపూరయన్ గోపవృందైర్వృందారణ్యం స్వపదరమణం ప్రావిశద్గీతకీర్తిః॥ ౫॥ ఇతి వేణురవం రాజన్ సర్వభూతమనోహ

దిరే ప్రాపద్యంత - యథా - మంత్రయోగాదిసిద్ధాః అనుసారర్థాః - కాలే ఆగతే - స్వపిండాన్ యోగాదిప్రాప్యాన్ దేవాది దేహానితి॥ ౪౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకవింశే శరద్రమ్యబృందావనగతే హరౌ। తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతమీర్యతే॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థం భూతం వనం - శరదా హృత శరదా స్వచ్ఛాని జలాని యస్మిన్ తత్ - వాయునోపేతం అనుగతం వనం - తద్దేశవ్యాప్తమిత్యర్థః॥ ౧॥ కుసుమితేతి॥ తతశ్చ కుసుమితవనరాజిషు శుష్మిణో మత్తాః భృంగాః ద్విజాశ్చ - తేషాం కులాని తైః ఘుష్టాః సరాంసి సరితః మహీధ్రాశ్చ - యస్మిన్ తద్వనం - కృష్ణః - అవగాహ్య ప్రవిశ్య వేణుమవాదయత్॥ ౨॥ తదితి॥ తత్ కృష్ణస్య వేణుగీతం స్మరస్య ఉదయో యస్మాత్తత్ - ఆశ్రుత్య - పరోక్షం యథా భవతి తథా - వ్రజే స్థితత్వాత్॥ ౩॥ తదితి॥ విక్షిప్తమనసః వ్యాకులచిత్తాః॥ ౪॥ యాదృక్ కృష్ణస్య స్మరణం - తాసాం మనసః క్షోభకం జాతం - తదాహ॥ బర్హేతి॥ నటవత్ వరం వపుర్బిభ్రత్ - బృందావనం ప్రావిశత్ - కథంభూతం వనం - స్వపదాంకితైః రమణం గతి జనకం - గోపవృందైః గీతకీర్తిః - తథా బర్హాణామయ మాపీడం శిరోభూషణం బిభ్రత్ - బర్హాణామాపీడో యస్మిన్నితి వపుషో విశేషణం వా - వేణువాదనము త్రైవత రంధ్రాన్ వేణోరితి - అతో నూనం - అధరసుధాపూర్ణాద్వేణోరుచ్ఛలంతీ గీతవత్ ప్రసపంతీతి భావః॥ ౫॥

ఇతి॥ అభిరేమిరే వర్ణయంత్యస్సత్యః పదేపదే పరమానందపూర్ణం కృష్ణం పరిరబ్ధవత్యః॥ ౬॥ అనువర్ణనమేవాహ త్రయోదశ భిః॥ అక్షణ్వతామితి॥ అక్షణ్వతాం చక్షుష్మతాం తావదిదమేవ ఫలం ప్రియదర్శనం పరమన్యన్నవిదామః నవిద్మ ఇత్యర్థః తచ్చ వ యంసఖీభిస్సహ పశూన్ వనం ప్రవేశయతోః రామకృష్ణయోర్వక్త్రం యైస్తైర్నిపీతం తైరేవ జుష్టం సేవితం నాన్యైరిత్యర్థః కథంభూ తం వక్త్రం అనువేణు వేణుమనువర్తమానం తం వాదయత్ తథా అనురక్తకటాక్షమోక్షం స్నిగ్ధకటాక్షవిసర్గం - అథవా యైర్ని పీతం తయోర్వక్త్రం తైర్జుష్టం ఇదమేవాక్షణ్వతామక్ష్ణోః ఫలమితి॥ ౭॥ అన్యా ఆహుః॥ చూతేతి॥ చూతప్రవాళాదీనాం విచిత్రా గిమాలాదిభిః అనుపృక్తే ఉపదంతరాంతరతస్సంయుక్తే పరిధానే నీలపీతాంబరే తాభ్యాం విచిత్రో వేషో యయోస్తౌ - క్వచిత్కదా చిత్ పశుపాలగోష్ఠ్యాం గోపాలసభాయాం మధ్యే అలమత్యర్థం విరేజతుః అహో గోపాలానాం పుణ్యమితి భావః॥ ౮॥ అన్యా ఊ చుః॥ గోప్య ఇతి॥ హే గోప్యః అయం వేణుః కిం స్మ పుణ్యమాచరత్ కృతవాన్ కథం యత్ యస్మాద్గోపికానామేవ - భోగ్యం సదపి దామోదరాధరసుధాం స్వయం స్వాతంత్ర్యేణ యథేష్టం భుంక్తే - కథమవశిష్టరసం కేవలమవశిష్టరసమాత్రం యథా భవతి తథా యతః యాసాం పయసా పుష్టో వేణుః తాః మాతృతుల్యా హ్రదిన్యః హృష్యత్త్వచః వికసితకమలవనమిషేణ రోమాంచితాః లక్ష్యంతే మ కరందమిషేణ జాతస్తైరవోమధుధారామిషేణ ఆనందాశ్రు ముముచుః యథా ఆర్యాః కులవృద్ధాః స్వవంశే భగవత్సేవకం దృష్ట్వా హృ ష్యత్త్వచో ఽశ్రు ముంచంతి తద్వదితి॥ ౯॥ కాశ్చిదాహుః॥ బృందావనమితి॥ హే సఖి బృందావనం భువః కీర్తిం స్వర్గాదపి శ్రేష్ఠ తనోతి కథంభూతం యద్దేవకీసుతస్య పదాంబుజాభ్యాం లబ్ధా లక్ష్మీః శోభాసంపద్యేన తత్ కించ గోవిందస్య వేణుమను వేణునినా

దమ్। శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియస్సర్వా వర్ణయంత్యోఽభిరేమిరే॥ ౬॥ గోప్యః॥ అక్షణ్వతాం ఫలమిదం న ప రం విదామస్సఖ్యః పశూననువివేశయతోర్వయస్యైః। వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనువేణుజుష్టం యైస్తై ర్నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షమ్॥ ౭। చూతప్రవాళబర్హస్తబకోత్పలాబ్జమాలానుపృక్తపరిధాన విచిత్రవేషౌ। మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రంగే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ॥ ౮। గో ప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్దామోదరాధరసుధామపి గోపిభోగ్యమ్। భుంక్తే స్వయం యదవ శిష్టరసం హ్రదిన్యో హృష్యత్త్వచోఽశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యాః। ౯। బృందావనం సఖి భువో వితనోతి కీర్తిం యద్దేవకీసుతపదాంబుజలబ్ధలక్ష్మి। గోవిందవేణుమను మత్తమయూరనృత్యం ప్రేక్ష్యా ద్రిసాన్వపరతాన్యసమస్తసత్త్వమ్॥ ౧౦। ధన్యాః స్మ మూఢమతయోఽపి హరిణ్య ఏతా యా నందనంద నముపాత్తవిచిత్రవేషమ్। ఆకర్ణ్య వేణురణితం చ సకృష్ణసారాః పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయా వలోకైః। ౧౧॥ కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువిచిత్రగీతమ్। దేవ్యో విమానగతయః స్మరనున్నసారా భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః॥ ౧౨। గావశ్చ కృ ష్ణముఖనిర్గతవేణుగీతపీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంత్యః। శాబాస్తు నస్నుతపయఃకబలాః స్మ తస్థుర్గోవిందమాత్మని దృశాశ్రుకలాః స్పృశంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయో బతాంబ మునయో విహగా

దం శ్రుత్వా అనంతరం మందగర్జితం నీలమేఘం కిం మత్వా - మత్తా యే మయూరాః తేషాం నృత్యం ప్రేక్ష్య - సంభ్రమస్తత్ర తత్ర వా ద్రిసానుషు ఉపరతాని ఉపరతక్రియాణి అన్యాని సమస్తాని సత్త్వాని యస్మిన్ తత్ నైతదన్యత్ర భూలోకే విద్యతే అతో భువః కీర్తిం వి తనోతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ అపరా ఆహుః॥ ధన్యా ఇతి॥ హే సఖి మూఢమతయస్తిర్యగ్జాతయోఽపి ఏతా హరిణ్యః ధన్యాః కృతార్థాః - యాః వేణురణితం వేణునాదం ఆకర్ణ్య నందనందనం ప్రతి ప్రణయసహితైరవలోకనైర్విరచితాం పూజాం సమ్మానం దదుః కృ తం త్యః కించ కృష్ణసారాః స్వపతిభిస్సహితా ఏవ దదుః అస్మత్పతయస్తు గోపాః క్షుద్రాః సమక్షం తన్న సహంత ఇతి భావః॥ ౧౧॥ అ న్యా ఊచుః॥ కృష్ణమితి॥ హే గోప్యః ఆశ్చర్యం శృణుత వనితానాముత్సవో యస్మాత్ తద్రూపం శీలం చ యస్య తం శ్రీకృష్ణం నిరీక్ష్య తే న వాదితవేణోః రసంకీర్ణం గీతం చ శ్రుత్వా విమానైర్గచ్ఛంత్యో దేవ్యో దేవానాం మంత్రేష్ఠితా అపి స్మరేణ నున్నసారాః పరిక్షీణధై ర్యాః ముముహుః మోహం గతవత్యః భ్రశ్యత్ప్రసూనాః కబరాః చూడా యాసాం తాః విగలితా నీవ్యో యాసాం తాః॥ ౧౨॥ గావ ఇతి॥ అత్ర సర్వత్ర వక్తృభేదాన్నాతివ సంగతిర్వక్తవ్యా - ఉదగ్రశంకయా ఉత్తభితైరున్నమితైః కర్ణపుటైః పిబంత్యస్సత్యః - తథా - శాబాశ్చ వత్సాః స్తన్యపానప్రవృత్తాః సమనంతరమేవ గీతం శ్రుత్వా - తదేవ పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంతః స్తనస్నుతప యఃకబలాః కేవలం స్తన్యాః మురళీరవగ్రాసాః ముఖే యేషాం తే తస్థుః నిస్పృహాత్క్రియా బభూవురిత్యర్థః తత్ర హేతుః గో విందం దృశా మార్గేణ ఆత్మని మనసి స్పృశంత్యః అత ఏవ అశ్రూణాం కలాః లేశా లోచనయోర్యాసాం తాః గావః తే చ శాబాః॥ ౧౩॥

ప్రాయఇతి॥ భోఅంబ మాతః - అస్మిన్ వనే - యేవిహంగాః పక్షిణః తే - ప్రాయేణ మునయ ఏవ భవితుమర్హంతి - కుతః - కృష్ణేక్షితం కృష్ణద ర్శనం - పుష్పఫలాద్యంతరం వినా యథా భవతి తథా - రుచిరాః ప్రవాలాః - యేషాం తాన్ - ద్రుమభుజాన్ వృక్షశాఖాః ఆరుహ్య - తేన శ్రీకృష్ణేన - ఉదితం ప్రకటితం - కలవేణుగీతం - తేనాపి సుఖేన నిమీలితదృశః త్యక్తాన్య వాచః సంతో యే శృణ్వంతీతి - తథాహి - ము యః శ్రీకృష్ణదర్శనం యథా భవతి తథా - వేదోక్తకర్మఫలపరిత్యాగేన వేదద్రుమశాఖా ఆరూఢాః - రుచిరప్రవాలస్థానీయాని కర్మాణ్యపోహ నానాః సుఖినః సంతః - శ్రీకృష్ణగీతమేవ శృణ్వంతి - అతస్తఏవైతే భవితుమర్హంతీతి భావః॥ ౧౪॥ నద్యఇతి॥ ఆస్తాం చేతనానాం కథా - నద్యోపి - ఆవర్తైః పరిభ్రమైః - లక్షితేన సూచితేన - మనోభవేన కామేన - భగ్నో వేగో యాసాం తాః - ఆలింగనేన స్థగితమాచ్ఛాదితం యథా భవతి తథా ఊర్మయ ఏవ భుజాస్తైః కమలోపహారాః కమలాన్యుపహరంత్యః - మురారేః పాదయుగళం గృహ్ణంతి ధారయంతి॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వేతి॥ లోకార్తిహరణశీలత్వాదిసామ్యాత్ - సఖ్యుః శ్రీకృష్ణస్య - అంబుదః తదుపరి ఉదితః - పునః ప్రేమ్ణా ప్రవృద్ధస్సన్ కుసుమావళి భిః పుష్పసమూహైః తత్తుల్యైస్తుషారైర్వా సహ - స్వవపుషా - ఛత్రం వితతవాన్ ॥ ౧౬ ॥ సుకృతాః రమాపతః॥ పూర్ణా ఇతి॥ పూర్ణాః కృతార్థాః - పుళింద్యః శబరాంగనాః - కథమిత్యత ఆహ - ప్రథమం దయితానాం స్తనేషు మండితేన అనులిప్తేన - పునశ్చ - రతిసమయే - ఉరుగాయస్య శ్రీకృష్ణస్య - పదాబ్జయోః రాగేణ ఆరుణ్యేన - శ్రీః కాంతిర్యస్య - తేన కుంకుమేన - పునస్తస్య వక్షస్థలీషు

వనేస్మిన్ కృష్ణేక్షితం తదుదితం కలవేణుగీతమ్। ఆరుహ్య యే ద్రుమభుజాన్ రుచిరప్రవాలాన్ శృణ్వం తిమీలితదృశో విగతాన్యవాచః॥ ౧౪ ॥ నద్యస్తదా తదుపధార్య ముకుందగీతమావర్తలక్షితమనోభ వభగ్నవేగాః। ఆలింగనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్గృహ్ణంతి పాదయుగళం కమలోపహారాః॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వాతపే వ్రజపశూన్ సహరామగోపైస్సంచారయంతమను వేణుముదీరయంతమ్। ప్రేమప్ర వృద్ధ ఉదితః కుసుమావళీభిస్సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషాంబుద ఆతపత్రమ్॥ ౧౬ ॥ పూర్ణాః పుళింద్య ఉ రుగాయపదాబ్జరాగ శ్రీకుంకుమేన దయితాస్తనమండితేన। తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేన లింపం త్య ఆననకుచేషు జహుస్తదాధిమ్॥ ౧౭ ॥ హంతాయమద్రిరబలా హరిదాసవర్యో యద్రామకృష్ణచర ణస్పర్శప్రమోదః। మానం తనోతి సహ గోగణయోస్తయోర్యత్ పానీయసూయవసకందరకంద మూలైః॥ ౧౮ ॥ గా గోపకైరనువనం నయతోరుదారవేణుస్వనైః కలపదైస్తనుభృత్సు సఖ్యః। అస్పం దనం గతిమతాం పులకస్తరూణాం నిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రమ్॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం వి ధా భగవతో యా బృందావనచారిణః। వర్ణయంత్యో మిథో గోప్యః క్రీడాస్తన్మయతాం యయుః॥ ౨౦॥

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ హేమంతే ప్రథమే మాసి నందవ్రజకుమారికాః। చేరుర్హవిష్యం భుంజానాః కాత్యా యనీవ్రతమ్॥ ౧ ॥ ఆప్లుత్యాంభసి కాళింద్యా జలాంతే చోదితేరుణే। కృత్వా ప్రతికృతిం దేవీమానర్చు

తం క్రమేణ తత్సంబంధేన తృణరూషితేన లగ్నేన - తద్దర్శనేన - తథాభూతస్య కుంకుమస్య - దర్శనేన స్మరకృతా రుక్ తాపో యాసాం తాః - తేన కుంకు మేన - ఆననేషు కుచేషు చ - కామతస్తేషు - లింపంత్యః తదాధిం కామవ్యథాం జహుః అతస్తాః - కృతార్థాః ధిగస్మానస్మాదృశీః - యాః ఏవం భూతమప్యాధిశమనం న లభంత ఇతి॥ ౧౭॥ హంతేతి ॥ హంతేతి హర్షే - హే సఖ్యః - అయమద్రిః గోవర్ధనః - ధ్రువం హరిదాసేషు శ్రే ష్ఠః - కుత ఇత్యత ఆహ - యస్మాద్రామకృష్ణయోశ్చరణస్పర్శేన - ప్రమోదో యస్య సః - తృణాద్యుద్గమమిషేణ రోమహర్షణాదర్శనాత్ కించ - యత్ మానం తనోతి సహ గోభిర్గణేన సఖిసమూహేన చ - వర్తమానయోః రామకృష్ణయోః - కైః పానీయైః సూయవసైః శోభన తృణైః కందరైః - కందమూలైశ్చ - యథోచితం అతో యమతి ధన్య ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ గా ఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఇదం త్వతిచిత్రం - గోపైస్సహ - గాః వనే సంచారయతోస్తయో రామకృష్ణయోః - మధురపదైః మహావేణునాదైః - శరీరిషు యే గతిమంతస్తేషాం అస్పందనం - స్థావరధర్మః - తరూణాం పులకః జంగమధర్మ ఇతి - నియుజ్యంతే గావః ఏభిరితి - నిర్యోగాః పాదబంధనరజ్జవః - అర్ధ్యప్య గవాం తత్పశాఖా ధారణాః పాశాశ్చ తైః - కృతం లక్షణం చిహ్నం యయోః - శిరసి నిర్యోగవేష్టనేన స్కంధస్థపాశేన చ - గోపపరివృఢత్రియా విరాజమానయోరిత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా - ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వావింశే గోపకన్యానాం వస్త్రాపహరణలీలయా। వరం దత్వాగతః కృష్ణో యజ్ఞశాలామితీర్యతే॥ గోపీనాం కామతః కృష్ణే నిస్సీమప్రే మసంభవః। కాత్యాయన్యర్చనోద్భూతతత్ప్రసాదమపోహ్యవయః॥ హేమంత ఇతి ప్రథమే మాసి మార్గశీర్షే ॥ ౧ ॥ ౨ ॥

౩ ॥ ౪ ॥ మహామాయేత్యాదిసంబోధనైస్తవనశీలం చిదశక్యమితి సూచయంత్యః తాః స్వైరగం ప్రత్యేకం ప్రార్థయంతే ॥ ఇతీతి ॥ ౫ ॥ ఏవమితి ॥ కృష్ణచేతస్త్వమేవాహ - భూయాన్నందసుతః పతిరితి ॥ ౬ ॥ వ్రతస్యపూర్వాంగమాహ ॥ ఉషసీతి ॥ గోత్రైర్నామభిః - అన్యోన్యాబద్ధబాహవః పరస్పరం గృహీతపాణయః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ భగవానితి ॥ యోగేశ్వరాణామీశ్వరః ఇతి ప్రత్యేకం తాదృక్షుణో రథత్వా రణసామర్థ్యం దర్శయతి - తాసాం కర్మణః సిద్ధమేఫలదానాయేతి ॥ ౯ ॥ తాసామితి ॥ నీపం కదంబం - బాలైస్సహ ॥ ౧౦ ॥ అత్రేతి ॥ హే అబలాః - నోనర్మాన పరిహాసః - యస్మాత్ - యూయం వ్రతకర్శితాః వ్రతశ్రాంతాః ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ ఏకైకశో వా ఆగత్య స్వీకురుత.

నృప సైకతీమ్॥ ౨॥ గంధైర్మాల్యైస్సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైః। ఉచ్చావచైశ్చోపహారైః ప్రవాలఫలతండులైః॥ ౩॥ కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి। నందగోపసుతం దేవిపతిం మే కురుతే నమః॥ ౪॥ ఇతి మంత్రం జపంత్యస్తాః పూజాం చక్రుః కుమారికాః॥ ౫॥ ఏవం మాసం వ్రతం చేరుః కుమార్యః కృష్ణచేతసః। భద్రకాళీం సమానర్చుర్భూయాన్నందసుతః పతిః॥ ౬॥ ఉషస్యుత్థాయ గోత్రైస్స్వైరన్యోన్యాబద్ధబాహవః। కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాంత్యః కాళింద్యాం స్నాతుమన్వహమ్॥ ౭॥ నద్యాః కదాచిదాగత్య తీరే నిక్షిప్య పూర్వవత్। వాసాంసి కృష్ణం గాయంత్యో విజహ్రుస్సలిలే ముదా॥ ౮॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్య కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః। వయస్యైరావృతస్తత్ర గతస్తత్కర్మసిద్ధయే॥ ౯॥ తాసాం వాసాంస్యుపాదాయ నీపమారుహ్య సత్వరః। హసద్భిః ప్రహసన్బాలైః పరిహాసముదాచహ॥ ౧౦॥ అత్రాగత్యాబలాః కామం స్వం స్వం వాసః ప్రగృహ్యతామ్। సత్యం బ్రవాణి నో నర్మ యద్యూయం వ్రతకర్శితాః॥ ౧౧॥ న మయోదితపూర్వం వా అనృతం తదిమే విదుః। ఏకైకశః ప్రతీచ్ఛధ్వం సహైవాత సుమధ్యమాః॥ ౧౨॥ తస్య తత్క్ష్వేళితం దృష్ట్వా గోప్యః ప్రేమపరిప్లుతాః। వ్రీడితాః ప్రేక్ష్య చాన్యోన్యం జాతహాసా న నిర్యయుః॥ ౧౩॥ ఏవం బ్రువతి గోవిందే నర్మణాక్షిప్తచేతసః। ఆకంఠమగ్నాశ్శీతోదే వేపమానాస్తమబ్రువన్॥ ౧౪॥ మానయం భోః కృథాస్త్వాం తు నందరాజసుతం ప్రియమ్। జానీమోంగ వ్రజశ్లాఘ్యం దేహి వాసాంసి వేపితాః॥ ౧౫॥ శ్యామసుందర తే దాస్యః కరవామ తవోదితమ్। దేహి వాసాంసి సర్వజ్ఞ నో చేద్రాజ్ఞే బ్రువామహే॥ ౧౬॥ శ్రీభగవాన్॥ భవత్యో యది మే దాస్యో మయోక్తం వా కరిష్యథ। అత్రాగత్య స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛత సుమధ్యమాః॥ నో చేన్నాహం ప్రదాస్యే కిం వృద్ధో రాజా కరిష్యతి॥ ౧౭ ॥ తతో జలాశయాత్సర్వా దారికాశ్శీతవేపితాః। పాణిభ్యాం యోనిమాచ్ఛాద్య ప్రోత్తైరుస్తీరమంగనాః॥ ౧౮ ॥ భగవానాహతా వీక్ష్య శుద్ధభావప్రసాదితః। స్కంధే నిధాయ వాసాంసి ప్రీతః ప్రోవాచ సస్మితః॥ ౧౯॥ యూయం వివస్త్రా యదపో ధృతవ్రతా వ్యగాహతైతత్తదు దేవహేళనమ్। బద్ధ్వాంజలిం మూర్ధ్న్యపనుత్తయేంహసః కృత్వా నమోధో వసనం ప్రగృహ్యతామ్॥ ౨౦ ॥ ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మయుక్తం మహాత్మనః। ఏకేన పాణినా నేమురేకేనాచ్ఛాద్య చాంగనాః॥ ౨౧॥ తా వీక్ష్యోవాచ భగవాన్భూయో ధర్మ్యమిదం వచః। ఏకేన పాణినా యోషా వై ప్రణమేద్దేవమచ్యుతమ్॥ ౨౨॥ తస్యాంగచ్ఛేద ఇతి ధర్మవిదో విదుః। తస్మాదుభాభ్యాం పాణిభ్యాం ప్రణమేత్సర్వమినం నరః॥ ౨౩॥ తథా చ యూయం కురుత తస్మై ప్రియతరం భవేత్। అంహస్తూభయమేతత్తు పరిమార్జ

సహైవ వా - నత్రాస్మాకమాగ్రహ ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ తస్యేతి ॥ క్ష్వేళితం పరిహాసః - ప్రేమపరిప్లుతాః ప్రేమరసమగ్నాః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తత్ర మగ్నా ఊచుః ॥ మేతి ॥ అంగ భోః కృష్ణ - అనయమన్యాయ్యం - మాకృథాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రార్థయామః ॥ శ్యామేతి ॥ నోచేద్రాజ్ఞే నందాయ కంసాయ వా - బ్రువామహై ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రోత్తేరురుత్తీర్ణాః ॥ ౧౮ ॥ భగవానితి ॥ ఆహతాః శుద్ధభావేన యోనిః వీక్ష్య ॥ ౧౯ ॥ యూయమితి ॥ ధృతవ్రతాస్సత్యోऽపి వివస్త్రా అపో వ్యగాహత అస్నాత ఇతి యత్ తదేతత్ - ఉ ఏవ - దేవహేళనం అపరాధ ఏవ - తస్మాత్ - వ్రతవైగుణ్యశాంతయే నాం ప్రాయశ్చిత్తమిత్యాహ అంహసః పాపస్య - అపనుత్తయే నివర్తనాయ మూర్ధ్ని అంజలిం బద్ధ్వా - పునః నమః ఇతి ప్రణామం కృత్వా ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి దోషత్వేన - అచ్యుతేనాభిహితం - వివస్త్రస్నానం వ్రతస్య

చ్యుతిహేతుం మత్వా. తస్య వ్రతస్య పూర్తికామాః-తదశేషకర్మఫలం తస్య వ్రతస్య అన్యేషామశేషకర్మణాంచ - సాక్షాత్కృతం నేముః తం-తమేవనేముః- యతః సఏవ-అవద్యమృట్ పాపమార్జకః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దృఢమితి ॥ దృఢమత్యర్థం - ప్రలబ్ధా వంచితాః యా యం - వివస్త్రా ఇత్యాదినా - త్రపయా లజ్జయా చ - హాపితా స్త్యాజితాః - అత్రాగత్య - స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛ తేత్యాద్యగ్రహణప్రస్తాధికా ఉపహసితాః- సత్యంబ్రువాణి నో నర్మ త్యాదినా క్రీడనవచ్చకారితాశ్చ బద్ధ్వాంజలిత్యాదిస్త్రాయ్చిత్తచ్ఛలేనా పహృతాయష్ - తోషు దృష్ట్యనాపశ్యన్ ॥ ౨౬ ॥ పరిధాయేతి ॥ ప్రేష్ఠసంగమేన సజ్జితాః వశీకృతాః- అతో గృహీతచిత్తాస్త తోనచ్చేలుః- గృహీతచిత్తత్వ మాహ తస్మిన్ కృష్ణే- లజ్జాయితేక్షణాః లజ్జావిలసితం ఈక్షణం యాసాంతా ఇత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ తాసామితి ॥ దామోదర ఇతి భక్తవాత్సల్యం దర్శయతి- అబలాః ప్రతి ॥ ౨౮ ॥ సంకల్ప ఇతి ॥ భోసాధ్వ్యః - భవతీనాం మదర్చనవిషయసంకల్పః మనోరథః- లజ్జయా యుష్మాభిరకథితోపి - మయా విదితః- సమయానుమోదితః- అతః సత్యోభవితుమర్హతీతి సంభావనోక్త్యా- అత్యంతికోనభవిష్యతీతి సూచితం ॥ ౩౦ ॥

యితుంయది । ఇచ్ఛావః పాణియుగ్మైర్నమస్కృత్య ప్రగృహ్యతామ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇత్యచ్యుతేనాభిహితం వ్రజాబలామత్వావివస్త్రాప్లవనం వ్రతచ్యుతిమ్ । తత్పూర్తికామాస్తదశేషకర్మణాం సాక్షాత్కృతం నేమురవద్యమృద్యతః ॥ ౨౫ ॥ తాస్తథావనతా దృష్ట్వా భగవాన్ దేవకీసుతః । వాసాంసి తాభ్యస్సంప్రాదాత్కరుణస్తేన తోషితః ॥ ౨౬ ॥ దృఢం ప్రలబ్ధాస్త్రపయా చ హాపితాః ప్రస్తోభితాః క్రీడనవచ్చకారితాః । వస్త్రాణి చైవాపహృతాన్యథాప్యముం తా నాభ్యసూయన్ ప్రియసంగనిర్వృతాః ॥ ౨౭ ॥ పరిధాయ స్వవాసాంసి ప్రేష్ఠసంగమసజ్జితాః । గృహీతచిత్తా నో చేలుస్తస్మిన్ లజ్జాయితేక్షణాః ॥ ౨౮ ॥ తాసాం విజ్ఞాయ భగవాన్ స్వపాదస్పర్శకామ్యయా । ధృతవ్రతానాం సంకల్పమాహ దామోదరోబలాః ॥ ౨౯ ॥ సంకల్పో విదితస్సాధ్వ్యో భవతీనాం మదర్చనే । మయానుమోదితస్సోసౌ సత్యోభవితుమర్హతి ॥ ౩౦ ॥ నమయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పతే । భర్జితాః క్వథితా ధానాః ప్రాయో బీజాయ నేష్యతే ॥ ౩౧ ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపాః । యముద్దిశ్య వ్రతమిదం చేరురార్యార్చనం సతీః ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యాదిష్టా భగవతా లబ్ధకామాః కుమారికాః । ధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజం కృచ్ఛ్రాన్నిర్వివిశుర్వ్రజమ్ ॥ ౩౩ ॥ అథ గోపైః పరివృతో భగవాన్ దేవకీసుతః । బృందావనాద్గతో దూరం చారయన్ గాస్సహాగ్రజః ॥ ౩౪ ॥ నిదాఘార్కాతపే తిగ్మే ఛాయాభిస్స్వాభిరాత్మనః । ఆతపత్రాయితాన్ వీక్ష్య ద్రుమానాహ వ్రజౌకసః ॥ ౩౫ ॥ హే స్తోకకృష్ణ హే అంశో శ్రీదామన్ సుబలార్జున । విశాలవృషభౌజస్విన్ దేవప్రస్థవరూథప ॥ ౩౬ ॥ పశ్యతైతాన్ మహాభాగాన్ పరార్థైకాంతజీవితాన్ । వాతవర్షాతపహిమాన్ సహంతో వారయంతి నః ॥ ౩౭ ॥ అహో ఏషాం వరం జన్మ సర్వప్రాణ్యుపజీవనమ్ । సుజనస్యేవ యేషాం వై విముఖా యాంతి నార్థినః ॥ ౩౮ ॥ పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయామూలవల్కలదారుభిః । గంధనిర్యాసభస్మాస్థితోక్మైః కామాన్ వితన్వతే ॥ ౩౯ ॥ ఏతావజ్జన్మసాఫల్యం దేహినామిహ దేహిషు । ప్రాణైరర్థైర్ధియా వాచా శ్రేయఆచరణం సదా ॥ ౪౦ ॥ ఇతి ప్రవాళస్తబకఫలపుష్పదలోత్కరైః । తరూణాం నమ్రశాఖానాం మధ్యేన యమునాం గతః ॥ ౪౧ ॥ తత్ర గాః పాయయిత్వాపస్సుమృష్టాశ్శీత

తత్తు తత్తదిత్యత ఆహ ॥ నేతి ॥ కామాయ పునః కామభోగాయ - విషయమహిమ్న కామస్యాపి శాంతిహేతుత్వాదితి భావః- కామప్రరోహే దృష్టాంతః- భర్జితాః దగ్ధాః- క్వథితాః పక్వాః- ధానాః యవాదయః బీజాయ అంకురోద్గమాయ- ప్రాయ ఇతి స్వేచ్ఛయా పునః ప్రరోహమపి సూచయతి ॥ ౩౧ ॥ యాతేతి ॥ సిద్ధాః పూర్ణమనోరథాః - తదాహ - ఇమాః ఆగామినీః రాత్రీః - మయా రంస్యథేతి- ఆర్యాం కాత్యాయనీం - సతీః సత్యః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ భక్త్యా యుక్తం పృథక్ కన్యా స్నాతి స్విన్నజీవితయా జన్మనామ్ । పత్యుమగ్రాహితస్తేషామమార్గకర్మమహామదమ్ ॥ శ్రీతః సత్యః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ద్విజభార్యానుగ్రహాయ యజ్ఞవాటంగచ్ఛన్ విప్రాణాం తిష్యమథి ప్రేత్య-తేభ్యోపి ద్రుమాధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ద్విజభార్యా ... హే స్తోకకృష్ణ ఇతి ॥ స్తోకకృష్ణాదయో గోపాః ॥ ౩౬ ॥ పశ్యతేతి ॥ ఏతాన్ ద్రుమాన్ పశ్యత-పరార్థైకాంత ఇతి తాన్ అభినందయతి దుఃఖినః ॥ ౩౭ ॥ అహో ఇతి ॥ భగవాన్ కాంతేన జీవితం యేషాంతాన్ - తదాహ - వాతవర్షాదీన్ స్వయం సహమానాః - నః అస్మాకం వారయంతి ॥ ౩౮ ॥ అహో ఇతి ॥ సుజనస్యేవ పాత్రార్థినః ఇవ ॥ ౩౯ ॥ పత్రేతి ॥ నిర్యాసో ఘనరసః - తోకాః పల్లవాద్యంకురాః ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యభినందయన్ ప్రవాళాదిసమూహైర్నతశాఖానాం తరూణాం - మధ్యతో యమునాం ప్రాప్తః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ తత్ర గా ఇతి ॥ కుమారికాభ్యః పూర్వం తేభ్య

తన్న మానకులతయా - అగృహీతభోజ్యా నాతు వనిగమాత్ క్షుధార్తా ఇత్యుక్తం॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశోఽధ్యాయః॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

త్రయోవింశతితమే గోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః। తత్పత్న్యనుగ్రహః కృష్ణదీక్షితానన్యతాపయత్॥ ౧॥ ౨॥ ఇతీతి॥ భక్తాయా ఇత్యేక వచనం-సదస్యాయమభిప్రాయః॥ ౩॥౪॥ తత్రేతి॥ అస్మద్విసర్జితాః ఆవాభ్యాం ప్రహితాస్సంతః యాచధ్వం- యుష్మాకం కాత్ర లజ్జా- సమతథావ్యపాత్రత్వాదస్మత్యం కిమితి దాస్యంతీతి చేత్ తత్రాహ- కీర్తయంత ఇతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ గా ఇతి॥ అవిదూరే వర్తమానౌ సంతౌ- వో యుష్మదోదనం అన్నం తత్-లషతః అభిలషతః ఓదనం శ్రద్ధా చ యద్యస్తి-తర్హి- యచ్ఛతేతి॥ ౮॥ దీక్షితాయామిత్యుజ్జ్వా

లాగ్నివాః। తతో నృప స్వయం గోపాః కామం స్వాదు పపుర్జలమ్ ॥ ౪౨॥ తస్యా ఉపవనే కామం చారయంతః పశూన్ నృప। కృష్ణరామావుపాగమ్య క్షుధార్తా ఇదమబ్రువన్ ॥ ౪౩ ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈

❈❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వావింశోఽధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈

శ్రీశు[illegible] తత్ర గత్వోపవిష్టాస్తే గోపాలా యమునాతటే। ఊచుర్బుభుక్షితా రాజన్ కృష్ణరామౌ జగత్పతీ॥ ౧॥ గోపాః॥ రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ। ఏషా వై బాధతే క్షున్నస్తచ్ఛాంతిం కర్తుమర్హథః॥ ౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి విజ్ఞాపితో గోపైర్భగవాన్ జగదీశ్వరః। భక్తాయా విప్రభార్యాయాః ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్। ౩ ॥ ప్రయాత దేవయజనం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదినః। సత్రమాంగిరసం నామ హ్యాసతే స్వర్గకామ్యయా । ౪ । తత్ర గత్వౌదనం గోపా యాచత తాస్మద్విసర్జితాః। కీర్తయంతో భగవత ఆర్యస్య మమ చాభిధామ్॥ ౫॥ ఇత్యాదిష్టా భగవతా గత్వా యాచంత తే తదా। కృతాంజలిపుటా విప్రాన్ దండవత్పతితా భువి॥ ౬॥ హే భూమిదేవాః శృణుత కృష్ణస్యాదేశకారిణః। ప్రాప్తాన్ జానీత భద్రం వో గోపాన్నో రామచోదితాన్ । ౭ । గాశ్చారయంతావవిదూర ఓదనం రామాచ్యుతౌ వో లషతో బుభుక్షితౌ। తయోర్ద్విజా ఓదనమర్థినోర్యది శ్రద్ధా చ వో యచ్ఛత ధర్మవిత్తమాః॥ ౮ ॥ దీక్షాయాః పశుసంస్థాయాః సౌత్రామణ్యాశ్చ సత్తమాః। అన్యత్ర దీక్షితస్యాపి నాన్నమశ్నన్ హి దుష్యతి॥ ౯॥ ఇతి తే భగవద్యాచ్ఞాం శృణ్వంతోఽపి న శుశ్రువుః। క్షుద్రాశా భూరికర్మాణో బాలిశా వృద్ధమానినః॥ ౧౦॥ దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోఽగ్నయః। దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥ ౧౧ । తం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాద్భగవంతమధోక్షజమ్। మనుష్యదృష్ట్యా దుష్ప్రజ్ఞా మర్త్యాత్మానో న తే విదుః। ౧౨॥ న తే యదోమితి ప్రోచుర్న నేతి చ పరంతప। గోపా నిరాశాః ప్రత్యేత్య తథోచుః కృష్ణరామయోః॥ ౧౩॥ తదుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రహస్య జగదీశ్వరః। వ్యాజహార పునర్గోపాన్ దర్శయన్ లౌకికీం గతిమ్॥ ౧౪॥ మాం జ్ఞాపయత పత్నీభ్యః ససంకర్షణమాగతమ్। దాస్యంతి కామమన్నం వః స్నిగ్ధా మయ్యుషితా ధియా॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః॥ గత్వాథ పత్నీశాలాయాం దృష్ట్వాసీనాః స్వలంకృతాః। నత్వా ద్విజసతీర్గోపాః ప్రశ్రితా ఇదమబ్రువన్। ౧౬॥ నమో వో ద్విజపత్నీభ్యో నిబోధత వచాంసి నః। ఇతోఽవిదూరే చరతా కృష్ణేన ప్రేషితా వయమ్॥ ౧౭॥ గాశ్చారయన్ స గోపాలైః సరామో దూరమాగతః। బుభుక్షితస్య తస్యాన్నం సానుగస్య ప్రదీయతామ్॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వాచ్యుతముపా

యాతదిష్యంతీతి- స్వయమావాభ్యాం క్వాపి॥ దీక్షాయా ఇతి॥ దీక్షాయా ఆరభ్య అగ్నీషోమీయపశ్వాలంభాత్పూర్వం దోషః నతతోఽన్యత్ర- తథా సౌత్రామణ్యాశ్చ- అన్యత్ర అన్యదా॥ ౯॥ ఇతీతి॥ క్షుద్రస్వర్గాదావాశా యేషాం తే- భూరీణి క్లేశాధికాని కర్మాణి యేషాం తే అతః అజ్ఞాః వృద్ధమానినః జ్ఞానవృద్ధా ఇతి మానవంతః॥ ౧౦॥ నను కర్మశ్రద్ధయా తదుల్లంఘ్య- అదేశకాలే అన్యార్థమన్నమన్యస్మై కథం దేయం తత్రాహ॥ దేశ ఇతి॥ పృథక్పృథక్ దేశాది ద్రవ్యం - తంత్రం ప్రయోగః- ధర్మః అపూర్వం॥ ౧౧॥ తదితి॥ మనుష్యోయమితి దృష్ట్యా మర్త్యాత్మానః దేహాభిమానినః- బ్రహ్మ న భవతీతి మన్యమానాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తదితి॥ లౌకికీం గతిమితి-న హి కార్యార్థినో నిర్వేదః కర్తవ్యః యాచకో నాపరాధ్యతి ఇత్యాదిలోకస్థితిం దర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ మామితి ॥ కేవలం దాతారః స్నిగ్ధా భవంతి - ధియా మయ్యుషితాః- యతో మయి స్నిగ్ధాః - అతో దాస్యంతీతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమ ఇతి॥ ప్రేషితాః ప్రేరితాః॥ ౧౭॥ గా ఇతి॥ సకృష్ణో గోపాలైస్సహ॥ ౧౮॥

ప్రత్యేతి॥ తత్రేతి॥ తద్వార్తాశ్రవణాత్ ఉత్తమనసః - అతఏవతద్దర్శనోత్సుకాః - తంకృష్ణమాగతం శ్రుత్వా జాతసంభ్రమాబభూవురితి॥ ౧౯॥ చతుర్విధమితి॥ భక్ష్యభోజ్య- లేహ్య- చోష్య- భేదైశ్చతుర్విధం బహుగుణం సంస్కారవిశేషైర్బహూపోషణజాతరససారభ్యాదగుణాయస్మిన్ తత్ - భాజనైః అమత్రైర్భాజనైర్వా - పత్యాదిభిర్వార్యమాణా అపి- ప్రియం శ్రీకృష్ణం - అభిసస్రుః అభిజగ్ముః- అప్రతిబంధదృష్టాంతః- సముద్రం నిమ్నగానద్య ఇవేతి॥ ౨౦॥ నిషిధ్యమానా ఇతి ॥ తత్రహేతుః- భగవతీతి దీర్ఘం బహుకాలం - శ్రుతేన శ్రవణేన - ధృతః ఆశయో యాభిస్తాః - తథాగతాస్సత్యోదదృశుః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ శ్యామమితి॥ హిరణ్యవత్పరిధిః పరిధానం యస్య- పీతాంబరమిత్యర్థః- వనమాలైర్బర్హైర్ధాతుభిః ప్రవాళైశ్చ - నటవద్వేషోయస్య - అనువ్రతస్యసఖ్యుః అంసే విన్యస్తో నిహితోహస్తో యేన - ఇతరేణహస్తేన - లీలయా- అబ్జం ధున్వానం భ్రామయంతం - కర్ణయోరుత్పలే యస్య - అలకాః కపోలయోర్యస్య ముఖాబ్జే హాసోయస్య - తంచతం చ॥ ౨౩॥ ప్ర త్యైరపిలయేన సామరస్యమాహ॥ ప్రాయఇతి॥ ప్రాయఃబహుశః- శ్రుతాయేప్రియతమస్యఉదయాః ఉత్కర్షాః తఏవకర్ణపూరాః కర్ణౌపూరయంతి కృతార్థీకుర్వంతీతి తథా - తైః - కర్ణాభరణైరితివా - యస్మిన్ శ్రీకృష్ణే- నిమగ్న మనసః ఆవిష్టచేతసః- తంలోచనద్వారైరంతః ప్రవేశ్య - సుచిరముపగృహ్య - తాపం జహుః - అభిమతయః అహంవృత్తయః - ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం

యాంతం నిత్యం తద్దర్శనోత్సుకాః। తత్తథాక్షిప్తమనసో బభూవుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯॥ చతుర్విధం బహుగుణమన్నమాదాయ భాజనైః। అభిసస్రుః ప్రియం సర్వాస్సముద్రమివనిమ్నగాః। ౨౦॥ నిషిధ్యమానాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృభిస్సుతైః। భగవత్యుత్తమశ్లోకే దీర్ఘశ్రుతధృతాశయాః॥ ౨౧॥ యమునోపవనేశోకనవపల్లవమండితే। విచరంతం వృతం గోపైః దదృశుస్సాగ్రజం స్త్రియః॥ ౨౨॥ శ్యామం హిరణ్యపరిధిం వనమాల్యబర్హధాతుప్రవాళనటవేషమనువ్రతాంసే। విన్యస్తహస్తమితరేణ ధునానమబ్జం కర్ణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసమ్। ౨౩॥ ప్రాయశ్శ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూరైర్యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరంధ్రైః। అంతః ప్రవేశ్య సుచిరం పరిరభ్య తాపం ప్రాజ్ఞం యథాభిమతయో విజహుర్నరేంద్ర। ౨౪। తాస్తథా త్యక్తసర్వాశాః ప్రాప్తా ఆత్మదిదృక్షయా। విజ్ఞాయాఖిలదృగ్ద్రష్టా ప్రాహ ప్రహసితాననః॥ ౨౫॥ శ్రీభగవాన్॥ స్వాగతం వో మహాభాగా ఆస్యతాం కరవామకిమ్। యన్నో దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఉపపన్నమిదం హి వః॥ ౨౬॥ నన్వద్ధా మయి కుర్వంతి కుశలాస్స్వార్థదర్శినః। అహైతుక్యవ్యవహితాం భక్తిమాత్మప్రియే యథా। ౨౭ । ప్రాణబుద్ధిమనస్స్వాత్మదారాపత్యధనాదయః। యత్సంపర్కాత్ ప్రియా ఆసంస్తతః కో న్వపరః ప్రియః॥ ౨౮॥ తద్యాత దేవయజనం పతయో వో ద్విజాతయః। స్వసత్రం పారయిష్యంతి యుష్మాభిర్గృహమేధినః ॥ ౨౯ ॥ విప్రపత్న్యః॥ మైవం విభోర్హసి భవాన్ గదితుం నృశంసం సత్యం కురుష్వ నిగమం తవ పాదమూలమ్। ప్రాప్తా వయం తులసిదామ పదావసృష్టం కేశైర్నివోఢుమతిలంఘ్య సమస్తబంధూన్॥ ౩౦॥ గృహ్ణంతి నో న పతయః పితరస్సుతా వా న భ్రాతృబంధుసుహృదః కుత ఏవ చాన్యే। తస్మాద్భవత్ప్రపదయోః పతితాత్మనాం నో

పరిరభ్య - తస్మిన్ లయం ప్రాప్య - యథేతి॥ ౨౪॥ తా ఇతి॥ అఖిలదృక్ ద్రష్టా - సర్వబుద్ధిసాక్షీ - తాస్తథా ప్రాప్తా విజ్ఞాయాపి - తథైవ విత్యర్థ - త్యక్తాస్సర్వా ఆశాయాభిస్తాః - కేవలమాత్మ [illegible] దృక్షయేతి ॥ ౨౫ ॥ స్వాగతమితి ॥ హే మహాభాగాః - వః స్వాగతం శుభమాగమనం - తదేవాహ - యత్ యస్మాత్ప్రతిబంధతిరస్కా[illegible] అస్మాకం దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఇతి- ఇదం వ ఉపపన్నం సంపన్నం యుక్తమితివా ॥ ౨౬ ॥ యుక్తత్వమేవాహ ॥ నన్వితి ॥ ఆత్మప్రి[illegible] ఆత్మా చ ప్రియశ్చ తస్మిన్ మయి - కుశలాః వివేకినః - అతఏవ స్వస్యాత్మనోర్థం పశ్యంతియే - తే - యథా యథావత్ - భక్తిం కుర్వంతి - యథావత్త్వమాహ - అద్ధాసాక్షాత్ - అత్రహేతుః - అహైతుకీ అవ్యవహితాం ఫలాభిసంధిరహితాం - అతఏవ - అవ్యవహితాం నిరంతరాం ॥ ౨౭॥ ఆత్మనః సర్వతః ప్రేష్ఠత్వముపపాదయతి॥ ప్రాణేతి ॥ స్వాః జ్ఞాతయః -ఆత్మా దేహః ఏతే సర్వే - యత్సంపర్కాత్ యస్యాత్మాధ్యాసేన ఉపకరణత్వేన వా॥ ౨౮॥ తదితి॥ తత్ తస్మాత్ కృతార్థా యూయం - యాత - దేవయజనం యజ్ఞవాటం - గచ్ఛత - కృతార్థాః - కిమితియాస్యామ ఇతిచేదత ఆహ - పతయ ఇతి- పారయిష్యంతి సమాపయిష్యంతి - పతీనామనుగ్రహార్థేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ మైతి.॥ నృశంసం పరుషం - నిగమం ప్రతిజ్ఞాం ॥ శ్లో ॥ న స మే పునరావర్తత ఇతి - న స పునరావర్తత ఇతి - పదావసృష్టం అంఘ్రియా పిదత్తం- బహుమానేన కేశైః ప్రణశ్యేతి - వోఢుం వా ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణంతీతి ॥ కించ నగృహ్ణంతి - నో స్మాన్ - హే అరిందమ కామలోభాదివమన - భవతః పాదౌ నిర్వోఢుం - దాసీభవితుం ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణంతీతి ॥ కించ

(గ)తాః। పతితదేహానాం అస్మాకం స్వగ్రామాదిగతిరపి న భవేత్ తత్తస్మాద్యథాన్యా గతిర్న భవతి తథా విధేహీతి॥ ౩౧॥ పతయ ఇతి॥ మయా ఉపేతా అనుజ్ఞాతాః। ప్రత్యక్షం దేవాన్ ప్రదర్శయన్నాహ। దేవా అపీతి॥ ౩౨॥ తథాపి త్వాం సత్యక్తుం శక్నుమః చేత్ తత్రాహ॥ నేతి॥ నృణాం ఇహ ధ్యక్తానాం। ప్రీతయే సుఖాయ। అనురాగాయ స్నేహవృద్ధయే అంగసంగః అంగాభ్యాం సంగః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ అనసూయవః అదోషదృష్టయః॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ దేహమితి తదీయం దేహం। తత్ర విహాయ తస్యైవ భగవంతం ప్రాప్యేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ఏవమితి॥ అనుశీలయన్ అనుకుర్వన్। గోగోపగోపీనామితి కర్మణి షష్ఠీ। రూపవాక్కృతైః। రూపేణ। వాచా। కృతైశ్చరితైశ్చ। రమయన్ తాన్ రమయిత్వా

నాన్యా భవేద్గతిరరిందమ తద్విధేహి॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ పతయో నాభ్యసూయేరన్పితృభ్రాతృసుతాదయః। లోకాశ్చ వో మయోపేతా దేవా అప్యనుమన్వతే॥ ౩౨॥ న ప్రీతయేనురాగాయ హ్యంగసంగో నృణామిహ। తన్మనో మయి యుంజానా అచిరాన్మామవాప్స్యథ॥ ౩౩॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోనుకీర్తనాత్। న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్॥ ౩౪॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తా ద్విజపత్న్యస్తా యజ్ఞవాటం పునర్గతాః। తే చానసూయవస్తాభిః స్త్రీభిః సత్రమపారయన్॥ ౩౫॥ తత్రైకా విధృతా భర్త్రా భగవంతం యథాశ్రుతమ్। హృదోపగుహ్య విజహౌ దేహం కర్మానుబంధనమ్॥ ౩౬॥ భగవానపి గోవిందస్తేనైవాన్నేన గోపకాన్। చతుర్విధేనాశయిత్వా స్వయం చ బుభుజే ప్రభుః॥ ౩౭॥ ఏవం లీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్। రేమే గోగోపగోపీనాం రమయన్రూపవాక్కృతైః॥ ౩౮॥ అథానుస్మృత్య విప్రాస్తే హ్యన్వతప్యన్కృతాగసః। యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మ నృవిడంబయోః॥ ౩౯॥ దృష్ట్వా స్త్రీణాం భగవతి కృష్ణే భక్తిమలౌకికీమ్। ఆత్మానం చ తయా హీనమనుతప్తా వ్యగర్హయన్॥ ౪౦॥ ధిగ్జన్మ నస్త్రివృద్విద్యాం ధిగ్వ్రతం ధిగ్బహుజ్ఞతామ్। ధిక్కులం ధిక్క్రియాదాక్ష్యం విముఖా యే త్వధోక్షజే॥ ౪౧॥ నూనం భగవతో మాయా యోగినామపి మోహినీ। యద్వయం గురవో నృణాం స్వార్థే ముహ్యామహే ద్విజాః॥ ౪౨॥ అహో పశ్యత నారీణామపి కృష్ణే జగద్గురౌ। దురంతభావం యోవిధ్యన్మృత్యుపాశాన్గృహాభిధాన్॥ ౪౩॥ నాసాం ద్విజాతిసంస్కారో న నివాసో గురావపి। న తపో నాత్మమీమాంసా న శౌచం న క్రియాః శుభాః॥ ౪౪॥ తథాపి హ్యుత్తమశ్లోకే కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే। భక్తిర్దృఢా న చాస్మాకం సంస్కారాదిమతామపి॥ ౪౫॥ నను స్వార్థవిమూఢానాం ప్రమత్తానాం గృహేహయా। అహో నః స్మారయామాస గోపవాక్యైః సతాం గతిః॥ ౪౬॥ అన్యథా పూర్ణకామస్య కైవల్యాద్యశిషాంపతేః। ఈశితవ్యైః కిమస్మాభిరీశస్యైతద్విడంబనమ్॥ ౪౭॥ హిత్వాన్యాన్భజతే యం శ్రీః పాదస్పర్శాశయాసకృత్। స్వాత్మదోషాపవర్గేణ తద్యాచ్ఞా జనమోహినీ॥ ౪౮॥ దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోగ్నయః। దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥ ౪౯॥ స ఏవ భగవాన్సాక్షాద్విష్ణుర్యోగేశ్వరేశ్వరః। జాతో యదుష్విత్యశృణ్మ హ్యపి మూఢా న విద్మహే॥ ౫౦॥ నమస్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే। యన్మాయామోహితధియో భ్రమామః కర్మవర్త్మసు॥ ౫౧॥ స వై న ఆద్యః పురుషః స్వమాయామోహితాత్మనామ్। అవిజ్ఞాతానుభావానాం క్షంతుమర్హత్యతిక్రమమ్॥ ౫౨॥ ఇతి స్వాఘమనుస్మృత్య కృష్ణే తే కృతహేళనాః। దిదృక్షవో హ్యచ్యుతయోః కంసాద్భ

ఽమహ ఇత్యర్థః॥ ౩౮॥ అనుస్మృత్యేతి ప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ నృవిడంబయోః విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞాం। యత్ అహన్మ హతవంతః కృతాగసో వయమిత్యనుస్మృత్యేతి॥ ౩౯॥ తథా చ భార్యాః గురూనివ మానయంతః భగవద్భక్తిరహితమాత్మానం వ్యనిందన్నిత్యాహ దృష్ట్వేతి॥ అలౌకికీం లోకాతీతాం॥ ౪౦॥ ధిగితి॥ త్రివృత్ శౌక్ల్యం సావిత్రం దైక్షమితి త్రిగుణితం జన్మ వ్రతం బ్రహ్మచర్యం క్రియ కర్మాణి దాక్ష్యం చ। క్రియాదాక్ష్యమిత్యేకం వా పదం। ధిగిత్యధిక్షేపే। యే తదధోక్షజే విముఖాస్తేషాం నో జన్మాదియత్తత్సర్వం ధిగితి వ్యగర్హయన్నిత్యర్థః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ అహో ఇతి॥ యోవిధ్యత్ భిన్నత్ యం దురంతం భక్తిం పశ్యతేతి॥ ౪౩॥ నేతి॥ ద్విజాతిసంస్కారః ఉపనయః క్రియాః సంధ్యోపాసనాదయః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ హిత్వేతి॥ స్వాత్మదోషాపవర్గేణ చాంచల్యగర్వాదిత్యాగే

౪౮ | ౪౯ | కథితి ॥ ఇత్యశ్రుణ్వన్ - ఏవం సర్వత్ర శ్రుతవంతోఽపయం హి - తథాపీతి || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || ఇతీతి ॥ నచాచలన్ కర్మాదర్శనాయ - నజగ్ముః || ౫౩ || ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా || ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ చతుర్వింశే మహేంద్రస్య మఖం వ్యావర్త్య హేతుభిః । కృష్ణః ప్రావర్తయామాస గోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ భూసురాణాం క్రియాగర్వం నిరస్య స్వసురేష్వపి । మఖభగ్న దర్భంగాయతన్మఖం సమవారయత్ ॥ భగవానితి ॥ బ్రాహ్మణాః కంసాద్భీతాః - స్వస్త్రమస్థాపి భగవంతమభజన్ - భగవానపి - తత్రైవ నివసన్నింద్రయాగకృతోద్యమాన్ గోపానపశ్యదితి సంబంధః || ౧ || ౨ || కథ్యతామితి ॥ వ్యాసంభ్రమో భవతి - మఖోఽయమితి చేత్ - కిమత్ర ఫలం - కా దేవతా - కేనవాఽధికారిణా - కేనవా సాధనేన - సాధ్యతే || ౩ || ఏతదితి ॥ ఏతద్బ్రూహి - మహాన్ కామో మమ శ్రవణే వర్తతే - యద్వా - తవ మహాన్ కామో ... స్యతే ఇతి - తూష్ణీం స్థితం ప్రత్యాహ - నహీతి - సర్వాత్మనాం సర్వత్రాత్మదృష్టీనాం || ౪ || అస్తీతి ॥ అతఏవ - న విద్యతే స్వః పర ఇతి దృష్టిర్యేషాం - స్వపర ఇతి దృష్ట్యభావాదేవ - నతద్భేనామిత్రాదయోఽపి యేషాం సంతీత్యాహ - అమిత్రేతి - నమిత్రం ఉదాస్తః ఉదాసీనః విద్విట్ - యేషాం తేషాం కృత్యం కర్మ నగోపనీయం కించిదస్తీతి

తాన్నచాచలన్ | ౫౩ | ❋

❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోవింశోఽధ్యాయః. ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋

❋ శ్రీ గోవర్ధనోద్ధరణకథా ప్రారంభఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తత్రైవ బలదేవేన సంయుతః । అపశ్యన్నివసన్ గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాన్ ॥ ౧ ॥ తదభిజ్ఞోఽపి భగవాన్ సర్వాత్మా సర్వదర్శనః । ప్రశ్రయావనతోఽపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నందపురోగమాన్ ॥ ౨ ॥ కథ్యతాం మే పితః కోఽయం సంభ్రమో వ ఉపాగతః । కింఫలం కస్య వోద్దేశః కేన వా సాధ్యతే మఖః ॥ ౩ ॥ ఏతద్బ్రూహి మహాన్ కామో మహ్యం శుశ్రూషవే పితః । నహి గోప్యం హి సాధూనాం కృత్యం సర్వాత్మనామిహ ॥ ౪ ॥ అస్త్యస్వపరదృష్టీనామమిత్రోదాస్తవిద్విషామ్ । ఉదాసీనోఽరివద్వర్జ్య ఆత్మవత్సుహృదుచ్యతే ॥ ౫ ॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వా చ కర్మాణి జనోఽయమనుతిష్ఠతి । విదుషః కర్మసిద్ధిః స్యాత్తథా నావిదుషో భవేత్ ॥ ౬ ॥ తత్ర తావత్క్రియాయోగో భవతాం కిం విచారితః । అథవా లౌకికస్తన్మే పృచ్ఛతః సాధు భణ్యతామ్ ॥ ౭ ॥ నందః ॥ పర్జన్యో భగవానింద్రో మేఘాస్తస్యాత్మమూర్తయః । తేఽభివర్షంతి భూతానాం ప్రీణనం జీవనం పయః ॥ ౮ ॥ తం తాత వయమన్యే చ వార్ముచాంపతిమీశ్వరమ్ । ద్రవ్యైస్తద్రేతసా సిద్ధైర్యజంతే క్రతుభిర్నరాః ॥ ౯ ॥ తచ్ఛేషేణోపజీవంతి త్రివర్గఫలహేతవే । పుంసాం పురుషకారాణాం పర్జన్యః ఫలభావనః ॥ ౧౦ ॥ య ఏనం విసృజేద్ధర్మం పారంపర్యాగతం నరః । కామాల్లోభాద్భయాద్ద్వేషాత్స వై నాప్నోతి శోభనమ్ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ వచో నిశమ్య నందస్య తథాఽన్యేషాం వ్రజౌకసామ్ । ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్ పితరం ప్రాహ కేశవః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కర్మణా జాయతే జంతుః కర్మణైవ ప్రలీయతే । సుఖం దుఃఖం భయం క్షేమం కర్మణైవ ప్రపద్యతే ॥ ౧౩ ॥ అ

...స్వ తారతమ్యేనాన్వయః సత్యపి భేదదర్శనే ఉదాసీనః శత్రువద్వర్జ్యః ఆత్మతుల్యత్వాత్ సుహృన్న వర్జనీయ ఇత్యాహ - ఉదాసీన ఇతి || ౫ || కించ - సుహృద్భిస్సహ విచార్య జ్ఞాత్వైవ కర్మ కర్తవ్యం - నతు గతానుగతికమాత్రేణేత్యాహ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ అజ్ఞాత్వా చ - తత్ర విదుషో యథావత్కర్మఫలం స్యాత్ - తథా నావిదుషః || ౬ || తత్రేతి ॥ భవతామయం క్రియాయోగః - శాస్త్రతః కిం విచారితః ప్రవృత్తిః - లౌకికఆచారప్రాప్తో వేతి సాధు సోపపత్తికం - భణ్యతాం కథ్యతామితి || ౭ || ఆచారప్రాప్త ఏవేతి సహేతుకమాహ ॥ పర్జన్య ఇతి ॥ ఆత్మమూర్తయః ప్రియమూర్తయః || ౮ || తతః కిమత ఆహ ॥ తమితి ॥ తమిమం ... వార్ముచాం మేఘానాం తద్రేతసా తద్వృష్టిపయసా || ౯ || తదితి ॥ ఉపజీవంతి జీవికాం కల్పయంతి - ధర్మార్థకామసిద్ధయే నను కృష్యాదిభిర్జీవంతి కిమింద్రేణేత్యత ఆహ - పుంసామితి - ఫలభావనః ఫలసాధకః - పర్జన్యం వినా కృష్యాదివైఫల్యాదిత్యర్థః || ౧౦ || ౧౧ || వచ ఇతి ॥ ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్నితి - కోపజననద్వారా గర్వపర్వతాదింద్రమవతారయితుం దైవతానిరాకరణం నత్వయమేవ భగవతోఽభిప్రాయ ఇత్యర్థః || ౧౨ || ప్రసంగం తావత్ కర్మవాదేన దేవాన్నిరాకరోతి ॥ కర్మణేతి ॥ నను జన్యాత్కర్మణః కేవలాత్కథం ఫలసిద్ధిస్స్యాదత్ ... తేవిచిత్రకర్మణః ఫలకరణత్వేన వదనతోఽపగతే - కింతతోఽసుపపన్నం నామేతి భావః || ౧౩ || ... పరతం

త్రమీశ్వరం మన్యంతే - తన్మతమనూద్య నిరాకరోతి॥ అస్తి చేదితి॥ స్వయం కర్మభిర్విష్టోఽస్య పుంజీవానాం కర్మణాం - ఫలరూపీ ఫలదాతా సోఽపి కర్తారం భజతే - తత్కర్మఫలదానేన ॥ ౧౪॥ అతః కర్మణ ఏవ ఫలసిద్ధేస్తత్పారతంత్ర్యేణ చ - అజాగలస్తనతుల్యత్వాత్ - న సేవనీయ ఇత్యాహ ॥ కిమింద్రేణేతి ॥ నను కర్మణోఽపి ప్రవృత్తిరంతర్యామ్యపేక్షైవ - కథం సర్వథా దేవతాయా అనుపయోగ ఇత్యాశంక్యాహ - స్వభావవిహితమితి - స్వభావేన ప్రాక్తనసంస్కారేణైవ విహితం - యత్కర్మ - తదన్యథా కర్తుమనీశేన॥ ౧౫॥ ఏతద్వివృణోతి॥ స్వభావతంత్ర ఇతి॥ ప్రవృత్తేః సంస్కారాధీనత్వాన్నాంతర్యామి నేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాత్స్వభావతో నిష్పన్నస్య కర్మణ ఏవ సర్వకారణత్వాత్ - కర్మైవ పూజ్యమిత్యాహ దేహానిత్యాదిసార్ధేన॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ సంపూజయేత్ సంమానయేత్ నను దేవతోద్దేశేన ద్రవ్యత్యాగాత్మకత్వాత్కర్మణః - కథం దేవతాం వినా సిద్ధిరిత్యాశంక్య - కర్మాంగమాత్రం దేవతేతి పక్షముపసంహరన్నివ - హేతువాదమాశ్రిత్యాన్యామేవ దేవతాం సమర్థయతే - అంజసేతి॥ ౧౮॥ హేతుబలేనైవ విపక్షే దోషమాహ ॥ ఆజీవ్యేతి ॥ ఉపజీవతి సేవతే॥ ౧౯॥ స్వవృత్తిం స్వం దృష్టాంతత్వేన వర్ణానాం వృత్తిభేదమాహ ॥ వర్తేతేతి ॥ బ్రహ్మణా వేదాధ్యయనాదినా॥ ౨౦॥ వైశ్యవృత్తేశ్చాతుర్విధ్యమాహ।

స్తి చేదీశ్వరః కశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణామ్। కర్తారం భజతే సోఽపి న హ్యకర్తుః ప్రభుర్హి సః॥ ౧౪॥ కిమింద్రేణేహ భూతానాం స్వం స్వం కర్మానువర్తినామ్। అనీశేనాన్యథా కర్తుం స్వభావవిహితం నృణామ్॥ ౧౫॥ స్వభావతంత్రో హి జనస్స్వభావమనువర్తతే। స్వభావస్థమిదం సర్వం సదేవాసురమానుషమ్॥ ౧౬॥ దేహానుచ్చావచాంజంతుః ప్రాప్యోత్సృజతి కర్మణా। శత్రుర్మిత్రముదాసీనః కర్మైవ గురురీశ్వరః॥ ౧౭॥ తస్మాత్సంపూజయేత్కర్మ స్వభావస్థస్స్వకర్మకృత్। అంజసా యేన వర్తేత తదేవాస్య హి దైవతమ్ ॥ ౧౮॥ ఆజీవ్యైకతరం భావం యస్త్వన్యముపజీవతి। న తస్మాద్విందతే క్షేమం జారాన్నార్యసతీ యథా॥ ౧౯॥ వర్తేత బ్రహ్మణా విప్రో రాజన్యో రక్షయా భువః। వైశ్యస్తు వార్తయా జీవేచ్ఛూద్రస్తు ద్విజసేవయా॥ ౨౦ ॥ కృషివాణిజ్యగోరక్షాః కుసీదం తుర్యముచ్యతే। వార్తా చతుర్విధా తత్ర వయం గోవృత్తయోఽనిశమ్॥ ౨౧॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః। రజసోత్పద్యతే విశ్వమన్యోన్యం వివిధం జగత్॥ ౨౨॥ రజసా చోదితా మేఘా వర్షంత్యంబూని సర్వతః। ప్రజాస్తైరేవ సిధ్యంతి మహేంద్రః కిం కరిష్యతి॥ ౨౩॥ న నః పురో జనపదా న గ్రామా న గృహా వయమ్। వనౌకసస్తాత నిత్యం వనశైలనివాసినః॥ తస్మాద్గవాం బ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాం మఖః॥ ౨౪॥ య ఇంద్రయాగసంభారాస్తైరయం సాధ్యతాం మఖః॥ ౨౫॥ పచ్యంతాం వివిధాః పాకాః సూపాంతాః పాయసాదయః। సంయావాపూపశష్కుల్యస్సర్వదోహశ్చ గృహ్యతామ్। ౨౬ । హూయంతామగ్నయస్సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః। అన్నం బహువిధం దేయం తేభ్యో వో ధేనుదక్షిణాః ॥ ౨౭॥ అన్యేభ్యశ్చాశ్వచండాలపతితేభ్యో యథార్హతః। యవసం చ గవాం దత్త్వా గిరయే దీయతాం బలిః॥ ౨౮॥ స్వలంకృతా భుక్తవంతస్స్వనులిప్తాస్సువాససః। ప్రదక్షిణం చ కురుత గోవిప్రానలపర్వతాన్। ౨౯ । ఏతన్మమ మతం తాత క్రియతాం యది రోచతే। అయం గోబ్రాహ్మణాద్రీణాం మహ్యం చ దయితో మఖః॥ ౩౦। శ్రీశుకః॥ కా

కృషీతి॥ కృషివాణిజ్యసహితా గోరక్షా - ఏవం త్రయం కుసీదం వృద్ధిజీవనం చతుర్థం॥ ౨౧॥ నను గవామపి వృత్తిర్మహేంద్రాధీనైవేత్యాశంక్య - ఈశ్వరసాంఖ్యమతమాశ్రిత్య నిరాకరోతి శ్లోకద్వయేన॥ సత్త్వమితి॥ అన్యోన్యం గుణైరేవ॥ ౨౨॥ రజసేతి॥ సమర్థత ఇతి స ముద్రశైలవనాదిష్వపి వృష్టిదర్శనాన్న ప్రజాదృష్ట్యపేక్షం వృష్టేరీశ్వరత్వం - తైరేవ మేఘైరేవ - సిధ్యంతి జీవంతి॥ ౨౩॥ తథాపి గోవర్ధనం దేవతాంగత్వేన చేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ పురః పత్తనాని జనపదా దేశాః - నః అస్మాకం - యోగక్షేమహేతవ ఇత్యర్థః - వనశైలాదయ ఏవేతి భావః - బ్రాహ్మణానపి సంగృహ్ణన్నిగమయతి తస్మాదితి॥ ౨౪॥ స్వయమప్రీతియాగకల్పమాహ - సార్ధైః పంచభిః॥ య ఇతి॥ సంభారాస్సాధనాని॥ ౨౫॥ పచ్యంతామితి॥ సూపం ముద్గం - పాయసం క్షీరేణ పక్వం - సంయావాదయో గోధూమాదివికారాః క్రమశః సూపపాయసయోః కృత్వా దోహస్యార్థతోఽన్యేషాం సాధకః॥ ౨౬॥ యాగశోభార్థం ప్రధ్వోత్సాహనార్థం చాహ॥ హూయంతామితి॥ ధేనుదక్షిణాః ధేనునా సహితా దక్షిణాః స్తావ వాదక్షిణాః - వః యుష్మాభిః॥ ౨౭॥ అన్యేభ్య ఇతి॥ యవసం తృణం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఏతదితి॥ సర్వార్థేశ్వరః కంపేనానుమోదయన్నాహ - గోబ్రాహ్మణాద్రీణామితి - మహ్యం మమ చ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తత ఇతి॥ తద్రవ్యేణ

నాం ద్రవ్యాణి ద్రవ్యాణి - శిరిద్విజాన్ ప్రతి - యథాయథం ॥ ౩౨ ॥ ఉపహృత్యేతి ॥ బలీనుపహృత్య దత్వా - అదృతాః సాదరాః ॥ ౩౩ ॥ అనాంసీతి ॥ అనడుద్యుక్తాని ఉక్తమానడుద్భిర్యుక్తాని - సద్విజాశిషః ద్విజాశీర్భిస్సహితాః ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ గోపవిస్రంభణం గోపానాం విశ్వాసజనకం రూపం గతః ప్రాక్తనస్సన్ - బలిముపహారం - ఆదత్ అభక్షయత్ ॥ ౩౫ ॥ తస్మా ఇతి ॥ తస్మై ఆత్మనే - ఆత్మనా స్వయం వ్రజజనైస్సహ నమశ్చక్రే అహోఽవా ఇత్యాదినాఽర్ధశ్లోకం పఠన్ ॥ ౩౬ ॥ ఏష ఇతి ॥ కామరూపీ సర్పాదిరూపః - అస్మై అద్రయే - శర్మణే క్షేమాయ ॥ ౩౭ ॥ ఇతీతి ॥ కర్మైవాలం ప్రాక్స్వ భావో గుణా వా కర్మాంగం వా తద్వశో వా మహేశః ॥ వాతా౯ క్రీడా దేవ తేతీయముక్తా దైవతాఖ్యోపషణ్మతినర్తవ్యశ్రీ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

॥ పంచవింశే రుషా శక్రే వ్రజనాశాయ వర్షతి । ఉద్ధృత్య గిరిమాసారాదరక్షద్గోకులం ప్రభుః ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ కృష్ణో నాథో యేషాం తేభ్యః ॥ ౧ ॥ గణమితి ॥ క్రుద్ధశ్చ సన్నింద్రః - సాంవర్తకం నామ - సంవర్తః ప్రలయః - తత్ర తాదర్థ్యం మేఘానాం ప్రసిద్ధం గణం - ప్రాచోదయత్ ప్రేషయామాస - నను కథం కృష్ణనాథానాం మేఘానాం ప్రవృత్తిరిత్యాశంక్యాత్మసంభావనయా నిరస్తవివేకత్వాదిత్యాశయేనాహ - వాక్యం

లాత్మ వా భగవతా శక్ర దర్పజిఘాంసయా । ప్రోక్తం నిశమ్య నందాద్యాస్సాధ్వగృహ్ణంత తద్వచః ॥ ౩౧ ॥ తథా చ వ్యదధుస్సర్వం యథాహ మధుసూదనః । వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం తద్ద్రవ్యేణ గిరిద్విజాన్ ॥ ౩౨ ॥ ఉపహృత్య బలీన్ సర్వానాదృతా యవసం గవామ్ । గోధనాని పురస్కృత్య గిరిం చక్రుః ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౩౩ ॥ అనాంస్యనడుద్యుక్తాని తే చారుహ్య స్వలంకృతాః । గోప్యశ్చ కృష్ణవీర్యాణి గాయంత్యస్సద్విజాశిషః ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణస్త్వన్యతమం రూపం గోపవిస్రంభణం గతః । శైలోఽస్మీతి బ్రువన్ భూరి బలిమాదద్బృహద్వపుః ॥ ౩౫ ॥ తస్మై నమో వ్రజజనైస్సహ చక్రే ఆత్మనాఽఽత్మనే । అహో పశ్యత శైలోఽసౌ రూపీ నోఽనుగ్రహం వ్యధాత్ ॥ ౩౬ ॥ ఏషోఽవజానతో మర్త్యాన్ కామరూపీ వనౌకసః । హంతి హ్యస్మై నమస్యామః శర్మణే ఆత్మనో గవామ్ ॥ ౩౭ ॥ ఇత్యద్రిగోద్విజమఖం వాసుదేవప్రచోదితాః । యథా విధాయ తే గోపాస్సహకృష్ణా వ్రజం యయుః ॥ ౩౮ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్వింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రస్తదాత్మనః పూజాం విజ్ఞాయ విహతాం నృప । గోపేభ్యః కృష్ణనాథేభ్యో నందాదిభ్యశ్చుకోప హ ॥ ౧ ॥ గణం సాంవర్తకం నామ మేఘానాం చాంతకారిణామ్ । ఇంద్రః ప్రాచోదయత్ క్రుద్ధో వాక్యం చాహేశమాన్యుత ॥ ౨ ॥ అహో శ్రీమదమాహాత్మ్యం గోపానాం కాననౌకసామ్ । కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య యే చక్రుర్దేవహేళనమ్ ॥ ౩ ॥ యథాదృఢైః కర్మమయైః క్రతుభిర్నామనౌనిభైః । విద్యామాన్వీక్షికీం హిత్వా తితీర్షంతి భవార్ణవమ్ ॥ ౪ ॥ వాచాలం బాలిశం స్తబ్ధమజ్ఞం పండితమానినమ్ । కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య గోపా మే చక్రురప్రియమ్ ॥ ౫ ॥ ఏషాం శ్రియావలిప్తానాం కృష్ణేనాధ్మాయితాత్మనామ్ । ధునుత శ్రీమదస్తంభం పశూన్నయత సంక్షయమ్ ॥ ౬ ॥ అహం చైరావతం నాగమారుహ్యానువ్రజే వ్రజమ్ । మరుద్గణైర్మహావేగైర్నందగోష్ఠజిఘాంసయా ॥ ౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం మఘవతా

ఽఽజ్ఞప్తా మేఘా నిర్ముక్తబంధనాః । ... చాహేత్యాదిపంచభిః - ఈశమానీ అహమీశ్వర ఇతి మన్యమానః ॥ ౨ ॥ అహో ఇతి ॥ దేవహేళనం దేవస్య మమావజ్ఞాం ॥ ౩ ॥ యథేతి ॥ అదృఢైః అసమర్థైః - కర్మమయైః క్రియాసిద్ధైః - అత ఏవ - నామనౌనిభైః నామమాత్రేణ నౌసదృశైరితి వ్యవచ్ఛిద్యంతే - తద్వదృష్టైః - ఆన్వీక్షికీమాత్మానాత్మ విద్యాం ॥ ౪ ॥ వాచాలమితి ॥ తథా వాచాలం బహుభాషిణం - బాలిశం శిశుం పండితమానినం పండితోఽహమిత్యాత్మానం మన్యమానం - అతః స్తబ్ధమవనతమితి నిందాయాం తాజితా పీంద్రస్యభారతీ - శ్రీకృష్ణం స్తౌతి - తథాహి - వాచాలం శాస్త్రయోనిం - బాలిశం ఏవమపి శిశువన్నిరభిమానినం - స్తబ్ధం అన్యస్య వంద్యస్యాభావాదనమ్రం - అజ్ఞం నాస్తి జ్ఞేయమస్మాత్తం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - పండితమానినం బ్రహ్మవిదాం బహుమాననీయం కృష్ణం - సదానందరూపం పరబ్రహ్మ మర్త్యం - తథాపి భక్తానుకూల్యేన మనుష్యతయా ప్రతీయమానమితి ॥ ౫ ॥ ఏషామితి ॥ అవలిప్తానాం మత్తానాం - ఆధ్మాయితాత్మనాం బృంహితదేహానాం ధునుత అపనయత శ్రీమదేన యస్తంభో గర్వః - తం ఛిద్యత ॥ ౬ ॥ తాన్ ప్రత్యాహ ॥ అహమితి ॥ అహం చైరావతం నాగమిత్యాది మరుద్గణైర్దేవగణైస్సహ ॥ ౭ ॥ ఇత్థమితి ॥ మఘవతాఽఽజ్ఞప్తా నిర్ముక్తబంధనం యేషాం తే - ప్రలయాభియోగే బద్ధా అసన్ తేనిముక్తాః

నిర్బంధనాః స్వచ్ఛందాః ఆసారైః ధారాసంపాతైః పీడయామాసుః॥ ౮॥ విద్యోతమానా ఇతి॥ స్తనయిత్నుభిః అశనిభిః - స్తనంతః గర్జంతః - మరుద్గణైః ఆవహప్రవహాదివాయుసమూహైః - నున్నాః ప్రేరితాః - జలశర్కరాః జలోపలాః॥ ౯॥ స్థూణేతి॥ స్థూణావత్ స్థూలాః - అభ్రేషు ముంచత్సు - నతోన్నతం నతం నిమ్నమున్నతం తద్విపరీతం యథాయథవత్తథా - భూర్నాదృశ్యత॥ ౧౦॥ అత్యాసారేతి॥ జాతవేపనాః జాతకంపాః॥ ౧౧॥ తత్ర పశూనాం ప్రయాసం వివేచయతి॥ శిరస్త్వితి॥ ౧౨॥ గోపగోపీనాం ప్రార్థనామాహ॥ కృష్ణేతి॥ త్వమేవ నాథో యస్య తద్గోకులం గవాం కులం వంశం - నః అస్మాన్ - కుపితాద్దేవాదింద్రాత్ - త్రాతుం రక్షితుమర్హసి॥ ౧౩॥ శిలేతి॥ విజ్ఞాపనానంతరం మేఘమకుపితేనేంద్రేణ కృతం తద్వర్షణం - మేనే॥ ౧౪॥ కథం మేనే తదాహ॥ అపర్త్విత్యాదినా॥ అపగత ఋతుర్యస్య తద్వర్షం - అతిశయితో వాతో యస్మిన్ తత్ అతివాతం శిలామయం శిలాప్రచురం॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాపూర్వకం గోవర్ధనోద్ధరణమాహ॥ తత్రేతి॥ ప్రతివిధిం ప్రతీకారం - స్వసామర్థ్యేన సాధయిష్యామి - తేన చ మౌఢ్యాత్ లోకేశమానినాం శ్రీమదలక్షణం తమో హరిష్యామి - ఉప వదసి నను దేవాః సాత్త్వికాః త్వద్భక్తాశ్చ తేషాం తమః కుతః॥ నహీతి॥ సద్భావః సత్త్వం మద్భావో వా తద్యుక్తానాం సురాణామీశోఽహమితి విస్మయో గర్వో నహి - కుతో యస్మాత్ - అతోఽసతాం తేషాం మానభంగో మయా క్రియమాణః ప్రశమాయోపకల్పత ఇతి॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ గోపాయే రక్షిష్యామి - కించ - సోఽయం మే వ్రతో నియమః సంకల్పో వా ఆహితః ధృత ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ ఇతీతి॥ కృత్వా ఉద్ధృత్య - ఛత్రాకం శిలీంధ్రం యథా॥ ౧౯॥ అథేతి॥ యథోపజోషం యథాసుఖం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తథేతి॥ వ్రజాః శకటముండలీసహితాః - సోపజీవినః భృత్యపురోహితాదిసహితాః॥ ౨౨॥ క్షుదితి॥ పదాత్ స్థానాత్॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నిర్యాతేతి॥ వ్యుదప్రాయాః విగతోదకప్రాయాః స్వల్పజలా ఇత్యర్థః॥ ౨౬॥ తతస్త ఇతి॥ శకటోఢోపకరణం శకటైరూఢముపకరణం యత్

తత్ర క్షిప్తా మేఘా నిర్ముక్తబంధనాః। నందగోకులమాసారైః పీడయామాసురోజసా॥ ౮॥ విద్యోతమానా విద్యుద్భిః స్తనంతః స్తనయిత్నుభిః। తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నా వవృషుర్జలశర్కరాః॥ ౯॥ స్థూణాస్థూలా వర్షధారా ముంచత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః। జలౌఘైః ప్లావ్యమానా భూర్నాదృశ్యత నతోన్నతమ్॥ ౧౦॥ అత్యాసారాతివాతేన పశవో జాతవేపనాః। గోపా గోప్యశ్చ శీతార్తా గోవిందం శరణం యయుః॥ ౧౧॥ శిరః సుతాంశ్చ కాయేన ప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః। వేపమానా భగవతః పాదమూలముపాయయుః॥ ౧౨॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ త్వన్నాథం గోకులం ప్రభో। త్రాతుమర్హసి దేవాన్నః కుపితాద్భక్తవత్సల॥ ౧౩॥ శిలావర్షాతివాతేన హన్యమానమచేతనమ్। నిరీక్ష్య భగవాన్మేనే కుపితేంద్రకృతం హరిః॥ ౧౪॥ అపర్త్వత్యుల్బణం వర్షమతివాతం శిలామయమ్। స్వయాగే విహతేఽస్మాభిరింద్రో నాశాయ వర్షతి॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతివిధిం సమ్యగాత్మయోగేన సాధయే। లోకేశమానినాం మౌఢ్యాద్ధరిష్యే శ్రీమదం తమః॥ ౧౬॥ నహి సద్భావయుక్తానాం సురాణామీశవిస్మయః। మత్తోఽసతాం మానభంగః ప్రశమాయోపకల్పతే॥ ౧౭॥ తస్మాన్మచ్ఛరణం గోష్ఠం మన్నాథం మత్పరిగ్రహమ్। గోపాయే స్వాత్మయోగేన సోఽయం మే వ్రత ఆహితః॥ ౧౮॥

శ్రీ గోవర్ధనోద్ధరణము

ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన కృత్వా గోవర్ధనాచలమ్। దధార లీలయా కృష్ణశ్ఛత్రాకమివ బాలకః॥ ౧౯॥ అథాహ భగవాన్గోపాన్హేఽంబ తాత వ్రజౌకసః। యథోపజోషం విశత గిరిగర్తం సగోధనాః॥ ౨౦॥ న త్రాస ఇహ వః కార్యో మద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్। వాతవర్షభయేనాలం తత్త్రాణం విహితం హి వః॥ ౨౧॥ తథా నిర్వివిశుర్గర్తం కృష్ణాశ్వాసితమానసాః। యథావకాశం సధనాః సవ్రజాః సోపజీవినః॥ ౨౨॥ క్షుత్తృడ్వ్యథాం సుఖాపేక్షాం హిత్వా తైర్వ్రజవాసిభిః। వీక్ష్యమాణో దధారాద్రిం సప్తాహం నాచలత్పదాత్॥ ౨౩॥ కృష్ణయోగానుభావం తం నిశామ్యేంద్రోఽతివిస్మితః। నిస్తంభో భ్రష్టసంకల్పః స్వాన్మేఘాన్సన్న్యవారయత్॥ ౨౪॥ ఖం వ్యభ్రముదితాదిత్యం వాతవర్షం చ దారుణమ్। నిశామ్యోపరతం గోపాన్గోవర్ధనధరోఽబ్రవీత్॥ ౨౫॥ నిర్యాత త్యజత త్రాసం గోపాః సస్త్రీధనార్భకాః। ఉపారతం వాతవర్షం వ్యుదప్రాయాశ్చ నిమ్నగాః॥ ౨౬॥ తతస్తే నిర్యయుర్గోపాః స్వం స్వమాదాయ గోధనమ్। శకటోఢోపకరణం స్త్రీబాలస్థవిరాః శనైః॥ ౨౭॥ భగవానపి తం

ధారయతి తథా ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తమితి ॥ నిభృతాః పూర్ణాః - యథాయథోచితం - పరిరంభణాదిభిః సమీయుః ఉపజగ్ముః - సదాశిషః శ్రే ష్ఠా ఆశీర్వాదాన్ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తత ఇతి ॥ తతో గోవర్ధనస్థానాత్ - అస్య కృష్ణస్య - తథావిధాని గోవర్ధనోద్ధరణాదిరూపాణి కృతాని కర్మాణి గాయంత్యః - ఈయుః యయుః - కథంభూతాః ఏవం శ్రీకృష్ణహృదిస్పృశః అతిహృదిస్పృశః యద్వా - కథంభూతస్య - ప్రేష్ఠత్వేన - తాసాం హృదిస్పృశతీతి హృదిస్పృక్ తస్య ॥ ౩౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋ ❋ ॥ షడ్వింశే విస్మితాన్ గోపాన్ కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః । నందో గర్గోక్తరూపేణ స్వపుత్రైశ్వర్యమువర్ణయత్ ॥ ఏవమితి ॥ నిఃశంకం నందం వసుపాగత్య యదూచుస్తదాహ - బాలకస్యేతి ॥ యత్ యస్మాదద్భుతాని కర్మాణి - తస్మాత్ గ్రామ్యేషు గోపాలేషు కథం జన్మార్హతి - ఆత్మజుగుప్సితం ఆత్మనః హీనం ॥ ౨ ॥ అద్భుతాని కర్మాణ్యాహ ద్వాదశభిః ॥ య ఇతి ॥ యః సప్తహాయనః - కథం బిభ్రత్ స్థిత ఇతి పుష్కరం ప

శైలం స్వస్థానే పూర్వవత్ప్రభుః । పశ్యతాం సర్వభూతానాం స్థాపయామాస లీలయా ॥ ౨౮ ॥ తం ప్రేమవేగాన్నిభృతా వ్రజౌకసో యథా సమీయుః పరిరంభణాదిభిః । గోప్యశ్చ సస్నేహమపూజయన్ముదా దధ్యక్షతాద్భిర్యుయుజుస్సదాశిషః ॥ ౨౯ ॥ యశోదా రోహిణీ నందో రామశ్చ బలినాం వరః । కృష్ణమాలింగ్య యుయుజురాశిషస్స్నేహకాతరాః ॥ ౩౦ ॥ దివి దేవగణాస్సాధ్యాస్సిద్ధగంధర్వచారణాః । తుష్టువుర్ముముచుస్తుష్టాః పుష్పవర్షాణి పార్థివ ॥ ౩౧ ॥ శంఖదుందుభయో నేదుర్దివి దేవప్రచోదితాః । జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖా నృప ॥ ౩౨ ॥ తతోఽనురక్తైః పశుపైః పరిశ్రితో రాజన్స్వగోష్ఠం సబలోఽవ్రజద్ధరిః । తథావిధాన్యస్య కృతాని గోపికా గాయంత్య ఈయుర్ముదితా హృదిస్పృశః ॥ ౩౩ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచవింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ ఏవంవిధాని కర్మాణి గోపాః కృష్ణస్య వీక్ష్య తే । అతద్వీర్యవిదః ప్రోచుర్నందమభ్యేత్య విస్మితాః ॥ ౧ ॥ బాలకస్య యదేతాని కర్మాణ్యత్యద్భుతాని వై । కథమర్హత్యసౌ జన్మ గ్రామ్యేష్వాత్మజుగుప్సితమ్ ॥ ౨ ॥ యస్సప్తహాయనో బాలః కరేణైకేన లీలయా । కథం బిభ్రద్గిరివరం పుష్కరం గజరాడివ ॥ ౩ ॥ తోకేనామీలితాక్షేణ పూతనాయా మహౌజసః । పీతస్స్తనస్సహ ప్రాణైః కాలేనేవ వయస్తనోః ॥ ౪ ॥ హిన్వతోఽధశ్శయానస్య మాస్యస్య చరణావుదక్ । అనోఽపతద్విపర్యస్తం రుదతః ప్రపదాహతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏకహాయన ఆసీనో హ్రియమాణో విహాయసా । దైత్యేన యస్తృణావర్తమహన్కంఠగ్రహాతురమ్ ॥ ౬ ॥ క్వచిద్ధైయంగవస్తైన్యే మాత్రా బద్ధ ఉదూఖలే । గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యే బాహుభ్యాం తావపాతయత్ ॥ ౭ ॥ వనే సంచారయన్వత్సాన్సరామో బాలకైర్వృతః । హంతుకామం బకం దోర్భ్యాం ముఖతోఽరిమపాటయత్ ॥ ౮ ॥ వత్సేషు వత్సరూపేణ ప్రవిశంతం జిఘాంసయా । హత్వా న్యపాతయత్తేన కపిత్థాని చ లీలయా ॥ ౯ ॥ హత్వా రాసభదైతేయం తద్బంధూంశ్చ బలాన్వితః । చక్రే తాలవనం క్షేమం పరిపక్వఫలాన్వితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ప్రలంబం ఘాతయిత్వోగ్రం బలేన బలశాలినా । అమోచయద్వ్రజపశూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితః ॥ ౧౧ ॥ ఆశీవిషతమాహీంద్రం దమిత్వా విమదం హ్రదాత్ । ప్రసహ్యోద్వాస్య యమునాం చక్రేఽసౌ నిర్విషోదకామ్ ॥ ౧౨ ॥ దుస్త్యజశ్చానురాగోఽస్మిన్సర్వేషాం నో వ్రజౌకసామ్ । నంద తే తనయేఽస్మాసు తస్యాప్యౌత్పత్తికః కథమ్ ॥ ౧౩ ॥ క్వ సప్తహాయనో బాలః క్వ మ

ద్మం గజరాట్ మహాగజ ఇవ తోకేనేతి ॥ ౩ ॥ మహౌజసః మహాబలాయాః - తనోర్వయః - ఆయుర్యౌవనం వా - కాలేన యథా పీయతే తద్వత్ - కథమిత్యనువర్తతే ॥ ౪ ॥ హిన్వత ఇతి ॥ అనసోఽధశ్శయానస్య మాసస్య మాసత్రయవయసః పాదౌ చాలయతస్య ఉదక్ ఊర్ధ్వం రుదతో హిన్వతశ్చాలయతః - ప్రపదేన పాదాగ్రేణ ఆహతం విపర్యస్తం అనః కథం అపతత్ ॥ ౫ ॥ ఏకహాయన ఇతి ॥ యో దైత్యేన హ్రియమాణస్సన్ - తం తృణావర్తం దైత్యం కథం అహన్నిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ క్వచిదితి ॥ హైయంగవస్తైన్యే నవనీతచౌర్యే - హైయంగవీనం ఘృతం హ్యస్తనగోదోహోద్భవం ఘృతం హైయంగవీనం తత్ సంజ్ఞాయామితి - బాహుభ్యాం గచ్ఛన్ చరన్ కృతః ॥ ౭ ॥ వన ఇతి ॥ ముఖతో హంతుకామో యస్య తం - బకం దోర్భ్యాం ముఖతః కథమపాటయత్ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఆశీవిషేతి ॥ ఆశీవిషతమః అతిక్రూరవిషశ్చాసావహీంద్రశ్చ తం ॥ ౧౨ ॥ దుస్త్యజ ఇతి ॥ ఔత్పత్తికః స్వాభావికః కథమితి - సర్వేషామస్మాకం

మాత్మాస్యాదితిశంకా॥ ౧౩॥ ఉక్తమపి అతివిస్మయేనాధిక్యేన వదంతి కస్యేత్యాహుస్తత ఇతి॥ ౧౪॥ ప్రాక్ శ్రుతమేవ గర్గాచార్యవాక్యం. తచ్ఛ్రుత్వా త్రిభిర్లోకైర్నష్టనిర్వృత్తాసంభావనస్య నందస్య కృష్ణతత్త్వావబోధకం జాతం సకలావాసం తన్నైవ వాక్యేన గోపానుపదిశతి- శ్రూయతామితి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్తస్య కర్మసు విస్మయో న ఇతి నందస్యోక్తిః॥ ౨౨॥ ఇతీతి॥ ఇత్యద్ధా సాక్షాత్- మాం ప్రతి సమాదిశ్య గర్గే స్వగృహం గతే సతి- తదాసంతతాం అమున్యమానో ऽపి ఇదానీం కృష్ణం నారాయణస్యాంశం మన్యే అత్ర హేతుః- అక్లిష్టకారిణమితి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గోవర్ధనోద్ధరణం సపరికరముపసంహరన్- ప్రకటితైశ్వర్యస్య కృష్ణస్య శ్రీకంఠం ప్రార్థయతే॥ దేవ ఇతి॥ యజ్ఞవిప్లవేన యా రుట్ తయా దేవే ఇంద్రే వర్షతి సతి- వజ్రాశ్మవర్షానిలైః వృష్టివాయుభిః సీదద్బాలపశుస్త్రి సీదంతః- బాలాః పశవః- స్త్రియశ్చ యస్మిన్ తత్తథా- ఆత్మైవ శరణం యస్య తద్గోష్ఠం దృష్ట్వా అనుకంపీ ఉత్స్మయన్ హసన్- ప్రాధీయాంసుమాన్- సశైలముత్పాట్య అబలః పాలకః- శిలీంధ్రం ఛత్రకం యథా- ఏకేన కరేణ- బిభ్రత్ దధత్- యః గోష్ఠమపాత్ పాలితవాన్ ఏవంభూతో మహేంద్రమదభిత్ గవామింద్రః ఉత్తరాధ్యాయార్థం సంస్మరతి ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః నః

హాద్రివిధారణమ్। తతో నో జాయతే శంకా వ్రజనాథ తవాత్మజే॥ ౧౪॥ నందః॥ శ్రూయతాం మే వచో గోపా వ్యేతు శంకా చ వో ऽర్భకే। ఏనం కుమారముద్దిశ్య గర్గో మే యదువాచ తత్॥ ౧౫॥ వర్ణాస్త్రయః కిలాస్యాసన్ గృహ్ణతో ऽనుయుగం తనూః। శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః॥ ౧౬॥ ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సంప్రచక్షతే॥ ౧౭॥ బహూని సంతి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే। గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః॥ ౧౮॥ ఏష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్ గోపగోకులనందనః। అనేన బహుదుర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ॥ ౧౯॥ పురానేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః। అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్ సమేధితాః॥ ౨౦॥ య ఏతస్మిన్ మహాభాగే ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః। నారయో ऽభిభవంత్యేతాన్ విష్ణుపక్షానివాసురాః॥ ౨౧॥ తస్మాన్నందకుమారో ऽయం నారాయణసమో గుణైః। శ్రియా కీర్త్యానుభావేన తత్కర్మసు న విస్మయః॥ ౨౨॥ ఇత్యద్ధా మాం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే। మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారిణమ్॥ ౨౩॥ ఇతి నందవచః శ్రుత్వా గర్గగీతం వ్రజౌకసః। ముదితా నందమానర్చుః కృష్ణం చ గతవిస్మయాః॥ ౨౪॥ దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషా వజ్రాశ్మవర్షానిలైస్సీదద్బాలపశుస్త్రి చాత్మశరణం దృష్ట్వానుకంప్యుత్స్మయన్। ఉత్పాట్యైకకరేణ శైలమబలో లీలోచ్ఛిలీంధ్రం యథా బిభ్రద్గోష్ఠమపాన్మహేంద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇంద్రో గవామ్॥ ౨౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడ్వింశో ऽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ గోవర్ధనే ధృతే శైల ఆసారాద్రక్షితే వ్రజే। గోలోకాదావ్రజత్కృష్ణం సురభిశ్శక్ర ఏవ చ॥ ౧॥ వివిక్త ఉపసంగమ్య వ్రీడితః కృతహేలనః। పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా॥ ౨॥ దృష్టశ్రుతానుభావో ऽస్య కృష్ణస్యామితతేజసః। నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాంజలిః॥ ౩॥ ఇంద్రః॥

ప్రీయాత్ ప్రీయతామితి॥ శ్లో॥ షడ్వింశే దశమే వ్యక్తః షడ్వింశో దశమో హరిః। వ్యాఖ్యాతసం చవింశం మాం చతుర్వింశతితః పృథక్॥ శ్రీధరీయాయాం శ్లోకః॥ అస్యార్థః॥ దశమస్కంధే షడ్వింశతితమాధ్యాయే- షడ్వింశతితత్త్వాత్మకః- దశలక్షణలక్షితః హరిః- చతుర్వింశతితత్త్వాపేక్షయా పృథక్ జీవసంజ్ఞం మాం వ్యనక్తు॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ సప్తవింశే తదా లబ్ధ్వా కృష్ణస్య ప్రార్థనం పరమ్। వన్యాదితేషు గోవింద ప్రార్థ్యాభిషేకమహోత్సవః॥ గోవర్ధన ఇతి॥ గోవర్ధనే ధృతే శైల ఇతి శక్రస్య ధర్మే గమనే హేతుః- ఆసారాద్రక్షితే వ్రజ ఇతి రక్షేభ్యనే గమనం॥ ౧॥ తత్రేంద్ర ఆగత్య కిం కృతవాన్ తదాహ॥ వివిక్త ఇత్యాదినా- అథామరసురభిరిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ వివిక్త ఇతి॥ వివిక్తే ఏకాంతే- పాదయోః పస్పర్శ నమశ్చకార॥ ౨॥ దృష్టేతి॥ అస్య శ్రీకృష్ణస్య శ్రుతత్వాత్ సామర్థ్యాద్ దృష్టశ్రుతానుభావః- దృష్టశ్రుతానుభావో యేన- స ఇంద్రః- నష్టః త్రిలోకేశత్వాభిమానమదో యస్య సః॥ ౩॥ క్షమస్వాపరాధం మమ స్వేతి వక్తుం తత్ర తావదనర్థో నాస్తి కృత ఇత్యాహ చతుర్భిః॥ విశుద్ధసత్త్వమితి॥ ధామ స్వరూపం శాంతం ప్రకాశరూపం- అతః శ్వేతపామయం ప్రచురజ్ఞానం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః- కుతః ధ్వస్తరజస్తమస్కం

స్తే విశుద్ధసత్త్వం రజస్తమస్సమ్పర్కశూన్యం. అతఏవ శాన్తం అస్మదాదిమత్సరశూన్యమ్‌. మాయామయః మాయాకార్యరూపః. గుణసంప్రవాహః గుణైః సంప్రాప్తశరీరాదిప్రవాహః సంసార ఇత్యర్థః. స తే తవ న విద్యతే యతః అగ్రహణేనాజ్ఞానేనానుబధ్యతే అజ్ఞేన తథా సంసర్గ్యస్స్యాత్ తేన సహ సంబంధో వా ॥ ౪ ॥ యదా అజ్ఞానతత్కృతదేహసంబంధౌ న స్తః తదా తత్కృతానాం లోభాదీనాం కా వార్తేత్యాహ ॥ కుత ఇతి ॥ తాని అజ్ఞానసంబంధకృతాని తద్ధేతవః పునరప్యన్యస్య దేహస్య హేతవః నను జ్ఞానినామపి దృశ్యంతే అత ఆహ అబుధలింగభావాః అజ్ఞానినాం చిహ్నభూతాః యావద్రాగాదిమత్త్వం తావదజ్ఞానిత్వమేవ జ్ఞానిత్వం న సిద్ధ్యతీత్యర్థః లోభాద్యభావేపి తస్మాత్ దండధారణం కిమిత్యాహ అథాపీతి ॥ ౫ ॥ నను త్వద్దండే చ మమ గోపపుత్రస్య కా శక్తిః కిం వా కారణం కో వా దండః మయా కృత ఇత్యత ఆహ ॥ పితేతి ॥ జగతాం త్వం పితా జనకః గురురుపదేష్టా అధీశః నియంతా ఇతి దండధారణహేతుత్రయం కాలత్వాత్ సమర్థః తస్మాత్ తవ దండో నాపి అకారణః సమీహసే తవ సమీహా లీలైవ జగదీశమానినాం మానవిధ్వంసనమిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ కిం తేన తదీశ్వరత్వేనేత్యాశంక్యాహ ॥ యే ఇతి ॥ మద్విధాజ్ఞాః అజ్ఞాః అతో జగదీశమానినః కాలే భయకాలేపి యథా అధునైవ అతివృష్టౌ త్వామభయం అభయమూర్తిం వీక్ష్య ఆశు తన్మదం గర్వాదికం విహాయ ముక్త్వా మదం హిత్వా విగతగర్వాస్సంతః ఆర్యమార్గం త్వద్భక్తిరూపం ప్రభజంతి అస్తు

విశుద్ధసత్త్వం తవ ధామ శాంతం తపోమయం ధ్వస్తరజస్తమస్కమ్ । మాయామయోఽయం గుణసంప్రవాహో న విద్యతే తే గ్రహణానుబంధః ॥ ౪ ॥ కుతో ను తద్ధేతవ ఈశ తత్కృతా లోభాదయో యేఽబుధలింగభావాః । తథాపి దండం భగవాన్ బిభర్తి ధర్మస్య గుప్త్యై ఖలనిగ్రహాయ ॥ ౫ ॥ పితా గురుస్త్వం జగతామధీశో దురత్యయః కాల ఉపాత్తదండః । హితాయ చేచ్ఛాతనుభిః సమీహసే మానం విధున్వన్ జగదీశమానినామ్ ॥ ౬ ॥ యే మద్విధాజ్ఞా జగదీశమానినస్త్వాం వీక్ష్య కాలేఽభయమాశు తన్మదమ్ । హిత్వార్యమార్గం ప్రభజంత్యపస్మయా ఈహా ఖలానామపి తేఽనుశాసనమ్ ॥ ౭ ॥ స త్వం మమైశ్వర్యమదప్లుతస్య కృతాగసస్తేఽవిదుషః ప్రభావమ్ । క్షంతుం ప్రభోఽథార్హసి మూఢచేతసో మైవం పునర్భూన్మతిరీశ మేఽసతీ ॥ ౮ ॥ తవావతారోఽయమధోక్షజేహ భువో భరాణాముగుభారజన్మనామ్ । చమూపతీనామభవాయ దేవ భవాయ యుష్మచ్చరణానువర్తినామ్ ॥ ౯ ॥ నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే । వాసుదేవాయ కృష్ణాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥ ౧౦ ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే । సర్వస్మై సర్వబీజాయ సర్వభూతాత్మనే నమః ॥ ౧౧ ॥ మయేదం భగవన్ గోష్ఠనాశాయాసారవాయుభిః । చేష్టితం విహతే యజ్ఞే మానినా తీవ్రమన్యునా ॥ ౧౨ ॥ త్వయేశానుగృహీతోఽస్మి ధ్వస్తస్తంభో వృథోద్యమః । ఈశ్వరం గురుమాత్మానం త్వామహం శరణం గతః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం సంకీర్తితః కృష్ణో మఘోనా భగవానముమ్ । మేఘగంభీరయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ మయా తేఽకారి మఘవన్ మఖభంగోఽనుగృహ్ణతా । మదనుస్మృతయే నిత్యం మత్తస్యేంద్రశ్రియా భృశమ్ ॥ ౧౫ ॥ మామైశ్వర్యశ్రీమదాంధో దండపాణిం న పశ్యతి । తం భ్రంశయామి సంపద్భ్యో యస్య చేచ్ఛామ్యనుగ్రహమ్

హైవ ఖలానాం అనుశాసనం దండ ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ఏవం భగవద్రూపం అభిప్రాయం చానువర్ణ్య క్షమాపయతి ॥ స త్వమితి ॥ ఏవంభూతా అసతీ మతిర్మే పునర్మా భూదితి ప్రార్థనాంతరం ॥ ౮ ॥ మహానయమపరాధః కథం క్షంతవ్య ఇతి చేత్ తత్రాహ ॥ తవేతి ॥ హే అధోక్షజ ఇహ చమూపతీనాం స్వయమేవ భువో భారాణాం పునశ్చ ఉరుభారజన్మనాం ఉరూణాం బహూనాం భారాణాం జన్మ యేభ్యస్తేషాం అభవాయ నాశాయ యుష్మచ్చరణసేవినాం తు భవాయ ఉద్భవాయ అతో మమ త్వత్సేవకత్వాద్దత్త్వం తావపరాధో విక్షంతవ్య ఇతి భావః ॥ ౯ ॥ క్షమాపయన్ నమస్కరోతి ॥ నమ ఇతి ॥ తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయ నమః పురుషాయ సర్వాంతర్యామిణే మహాత్మనే అంతస్థత్వేఽపి అపరిచ్ఛిన్నాయ కుతః వసుదేవాత్ సర్వత్ర నివాసాయ సాత్వతాం యాదవానాం పతయే నమః ॥ ౧౦ ॥ కిమహం యాదవానామేవ ॥ స్వచ్ఛందేతి ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ స్వేషాం భక్తానాం ఛందేన ఇచ్ఛయా స్వీకృతదేహాయ తత్రాపి విశుద్ధం జ్ఞానమేవ మూర్తిర్యస్య తస్మై సర్వస్వరూపాయ సర్వస్మై కుతః సర్వబీజాయ కారణాయ అత ఏవ సర్వభూతాత్మనే నమ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ కృతాగసమాత్మానం నివేదయతి ॥ మయేతి ॥ ఆసారవాయుభిః గోష్ఠనాశాయ మయేదం మత్కృత్యం విచేష్టితం కృతమితి ॥ ౧౨ ॥ త్వయేతి ॥ తథాపి త్వయా అనుగృహీతోఽస్మి అనుగ్రహం దర్శయతి ధ్వస్తస్తంభ ఇతి వృథోద్యమ ఇతి చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఇంద్రం సహాసం ప్రాహ మయేతి భగవానపి తత్తథైవాహ ॥ మయేతి ॥ ఇంద్రశ్రియా దేవరాజ్యేన ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ గమ్యతామితి ॥ వః యుష్మాభిః బహువచనం వరుణాదయోఽపి

ప్రాప్నోతి । త్వం గంతవ్యం స్వర్గే పితృత్వైశ్వర్యాదితి చేత్తత్రాహ । క్రియతామితి । మదనుశాసనేన యథాధికారం తత్ర స్థీయతామ్ । [illegible] స్తంభః । యుక్తైరప్రమత్తైః స్తంభవర్జితైర్నిరహంకారైః ॥ ౧౬ ॥ అథేతి ॥ స్వసంతానైర్గోభిస్సహ ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణకృష్ణేతి ॥ కృష్ణకృష్ణే త్యాదినా సంబోధ్య ఇంద్రేణ హతా అపి భవతా సనాథాః వయం కృతాః రక్షితా ఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ త్వమితి ॥ త్వం నః పరమకం దైవతం. అతః హే జగత్పతే గోవిప్రదేవానాం యే చ సాధవస్తేషాం భవాయాభ్యుదయాయ త్వమేవ ఇంద్రో భవ ॥ ౨౦ ॥ నను భవతా మింద్రోఽస్తీతి చేత్తత్రాహ ॥ ఇంద్రమితి ॥ అలం పురందరస్యేంద్రత్వేనేత్యర్థః । నను దేవ ఇంద్రో భవతి । కథం మనుష్యో వే యమితి చేత్తత్రాహ । అవతీర్ణోఽసీతి ॥ ౨౧ ॥ ఏవమితి ॥ సురభిరాత్మనః పయసా అభ్యషించత్ । ఇంద్రశ్చ ఆకాశగంగాయాః జలైరభ్యషించదిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౨౨ ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ దేవమాతృభిరదిత్యాదిభిః [illegible] గాః పశూన్ గాం స్వర్గం వా [illegible] ఇంద్రత్వేన [illegible] గోవిందః ఇత్యభ్యధాత్ నామ కృతవానిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ తమితి ॥ దేవనికాయకేతవః [illegible] గావః గాం పృథివీం పయోద్రుతాం [illegible] అకుర్వన్నిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ నానేతి ॥ నానారసౌఘాః క్షీరాది

చ్ఛామ్యనుగ్రహమ్ ॥ ౧౫ ॥ గమ్యతాం శక్ర భద్రం వః క్రియతాం మేఽనుశాసనమ్ । స్థీయతాం స్వాధికారేషు యుక్తైర్వః స్తంభవర్జితైః ॥ ౧౬ ॥ అథాహ సురభిః కృష్ణమభివంద్య మనస్వినీ । స్వసంతానైరుపామంత్ర్య గోపరూపిణమీశ్వరమ్ ॥ ౧౭ ॥ సురభిః ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్ విశ్వాత్మన్ విశ్వభావన । భవతా లోకనాథేన సనాథా వయమచ్యుత ॥ ౧౮ ॥ త్వమేవ పరమం దైవం త్వం న ఇంద్రో జగత్పతే । భవాయ భవ గోవిప్రదేవానాం యే చ సాధవః ॥ ౧౯ ॥ ఇంద్రం నస్త్వాభిషేక్ష్యామో బ్రహ్మణా చోదితా వయమ్ । అవతీర్ణోఽసి విశ్వాత్మన్ భూమేర్భారాపనుత్తయే ॥ ౨౦ ॥ ఏవం కృష్ణముపామంత్ర్య సురభిః పయసాత్మనః । జలైరాకాశగంగాయా ఐరావతకరోద్ధృతైః ॥ ౨౧ ॥ ఇంద్రస్సురర్షిభిస్సాకం చోదితో దేవమాతృభిః । అభ్యషించత దాశార్హం గోవింద ఇతి చాభ్యధాత్ ॥ ౨౨ ॥ తత్రాగతాస్తుంబురునారదాదయో గంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః । జగుర్యశో లోకమలాపహం హరేస్సురాంగనాస్సంననృతుర్ముదాన్వితాః ॥ ౨౩ ॥ తం తుష్టువుర్దేవనికాయకేతవో హ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః । లోకాః పరాం నిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయో గావస్తదా గామనయన్ పయోద్రుతామ్ ॥ ౨౪ ॥ నానారసౌఘాస్సరితో వృక్షా ఆసన్ మధుస్రవాః । అకృష్టపచ్యౌషధయో గిరయోఽబిభ్రన్నున్మణీన్ ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణేఽభిషిక్త ఏతాని సత్త్వాని కురునందన । నిర్వైరాణ్యభవంస్తాత క్రూరాణ్యపి నిసర్గతః ॥ ౨౬ ॥ ఇతి గోగోకులపతిం గోవిందమభిషిచ్య సః । అనుజ్ఞాతో యయౌ శక్రో వృతో దేవాదిభిర్దివమ్ ॥ ౨౭ ॥ ✽✽✽✽✽✽✽

✽✽✽✽✽✽✽✽✽ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తవింశోఽధ్యాయః. ✽✽✽✽✽✽✽✽

శ్రీశుకః ॥ ఏకాదశ్యాం నిరాహారస్సమభ్యర్చ్య జనార్దనమ్ । స్నాతుం నందస్తు కాలింద్యాం ద్వాదశ్యాం జలమావిశత్ ॥ ౧ ॥ తం గృహీత్వానయద్భృత్యో వరుణస్యాసురోఽన్తికమ్ । అవిజ్ఞాయాసురీం వేళాం ప్రవిష్టముదకం నిశి ॥ ౨ ॥ చుక్రుశుస్తమపశ్యంతః కృష్ణ రామేతి గోపికాః । భగవాంస్తదుపశ్రుత్య పితరం వరు

రసౌఘాః । అకృష్టపచ్యాః కర్షణం వినైవ పచ్యమానా ఓషధయో యాసు । శ్రీహ్యాదయ ఓషధ్యః । యద్వా అకృష్టపచ్యా ఓషధయో యాసు తే మహీ గిరయః । ఉన్మణీన్ ఉద్గతమణీన్ ఉత్కృష్టాన్ బహిః ప్రకటాన్ అబిభ్రన్ బిభరుః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ శ్లో ॥ ఇంద్రస్తమభిషిచ్య దేవానాం స్వం గవామింద్రతాం గతః । గోవింద ఇతి లోకానాం గాస్యతి విభుర్విమానవాః ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం సప్తవింశాధ్యాయార్థః ॥ ✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽

శ్లో ॥ అష్టావింశతితోఽసంవాసనసంవరుణాలయాత్ । వైకుంఠదర్శనం చాపి గోపానామనువర్ణ్యతే ॥ గోవర్ధనసంగమాద్ధి [illegible] శక్రస్యాపురేశ్వరమ్ । సంతానయోగైః కృష్ణో వరుణం వశే నయత్ ॥ ఏకాదశ్యామితి ॥ [illegible] ద్వాదశ్యాం పారణార్థం [illegible] నిశి వేళాసురీం వేళామవిజ్ఞాయ [illegible] ప్రవిష్టం [illegible] తథా చ శాస్త్రం ॥ శ్లో ॥ [illegible] ॥ శ్లో ॥ అజానతా [illegible] భగవద్భక్తమజానతేత్యర్థః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ చుక్రుశురితి ॥ స్వానాం భగవద్భక్తపరాణాం

అభయదః మాభైష్టేత్యభయందదత్ ॥ ౩॥ ప్రాప్తమితి ॥ సపర్యయా అర్హణేన ॥ ౪॥ అద్యేతి ॥ అద్యేదానీం మేమయా దేహోనిభృతః భృతః- యదా- త్వద్దర్శనం జాతం తదైవదేహసాఫల్యంప్రాప్తమిత్యర్థః యద్వా- నిభృతః పూర్ణమనోరథ ఇత్యర్థః- కించ అద్యైవార్థోధిగతః సర్వపురుషార్థాకరపతి నాపిఇతః పూర్వంనైవంవిధోర్థః ప్రాప్తఇత్యర్థః కించ సంసారోపినివృత్తఇతివిశేషేణ మనాహ త్వత్పాదభాజఇతి- అధ్వనః పారంప్రాప్తుం ॥ ౫॥ నమఇతి ॥ భగవతే నిరతిశయైశ్వర్యాయ- బ్రహ్మణే పూర్ణాయ పరమాత్మనేసర్వజీవనియంత్రే తత్రహేతుః- నయత్రేతి- లోకసృష్టింవికల్పయతి- యామాయా- సా యత్రనశ్రూయతే అవిద్యమానేవతిష్ఠతీత్యర్థః ॥ ౬॥ అజానతేతి ॥ అజానతామద్భృత్యేన త్వత్పిత్రాహరణంయత్కృతంతదితి ॥ ౭॥ సందంవిముచ్య సమర్పయతి ॥ పితేతి ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నందస్త్వితి ॥ అతీంద్రియంఅదృష్టపూర్వం లోకపాలస్యమహోదయంమైశ్వర్యం తేషాంతత్రత్యానాం ॥ ౧౦॥ తఇతి ॥ ఔత్సుక్యయుక్తాధీర్యేషాంతే అపికిం- స్వగతింస్వస్థానం సూక్ష్మంబ్రహ్మాఖ్యంచ - ఉపాధాస్యత్ ఉపాధాస్యతి నః అస్మాన్ ప్రాపయిష్యతీతిసంకల్పితవంతఇత్యర్థః ॥ ౧౧॥ ఇతీతి ॥ ఇతిఏవంభూతం- స్వానాం స్వేషాం- సంకల్పం అఖిలదృక్ సర్వజ్ఞః స్వయమేవవిజ్ఞాయ తేషాంసంకల్పసిద్ధయే- కృపయా- ఏతద్వక్ష్యమాణమచింతయత్ ॥ ౧౨॥ జనఇతి ॥ అవిద్యాదేహాదిష్వహంబుద్ధిః తతః కామః- తతఃకర్మ-

——— ❁ శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వరుణలోకగమనం. ❁ ———

ణాహృతమ్॥ తదంతికంగతోరాజన్ స్వానామభయదోవిభుః ॥ ౩ ॥ ప్రాప్తంవీక్ష్యహృషీకేశంలోకపాలస్సపర్యయా। మహత్యాపూజయిత్వాహ తద్దర్శనమహోత్సవః ॥ ౪ ॥ వరుణః ॥ అద్యమేనిభృతోదేహోహ్యద్యార్థోధిగతోమయా। త్వత్పాదభాజోభగవన్నవాపుఃపారమధ్వనః ॥ ౫ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతేబ్రహ్మణేపరమాత్మనే। నయత్ర శ్రూయతేమాయాలోకసృష్టివికల్పనా॥ ౬ ॥ అజానతామామకేనత్వత్ప్రభావం జగద్గురో। ఆహృతోయం తవపితా తత్ప్రభో క్షంతుమర్హసి॥ ౭॥ పితైషతేయఆనీతోయన్నస్త్వత్పాదదర్శనమ్। గోవిందనీయతామేష తాతేమామకాహృతః॥ (ప్రజావయమనుగ్రాహ్యాస్సాపరాధా అపిప్రభో) ॥ ౮॥ శ్రీశుకః। ఏవంప్రసాదితఃకృష్ణోభగవానఖిలేశ్వరః। ఆదాయాగాత్స్వపితరంబంధూనాంచావహన్ముదమ్॥ ౯ ॥ నందస్త్వతీంద్రియందృష్ట్వాలోకపాలమహోదయమ్। కృష్ణేచసన్నతింతేషాంజ్ఞాతిభ్యోవిస్మితోబ్రవీత్॥ ౧౦॥ తేత్వౌత్సుక్యధియోగోపారాజన్మత్వాతమీశ్వరమ్। అపినస్స్వగతింసూక్ష్మాముపాధాస్యదధీశ్వరః ॥ ౧౧ ॥ ఇతిస్వానాంససంకల్పంవిజ్ఞాయాఖిలదృక్స్వయమ్। సంకల్పసిద్ధయేతేషాం కృపయైతదచింతయత్ ॥ ౧౨ ॥ జనోవైలోకఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః। ఉచ్చావచాసుగతిషునవేద స్వాంగతింభ్రమన్॥ ౧౩ ॥ ఇతిసంచింత్య భగవాన్మహాకారుణికోవిభుః। దర్శయామాసలోకంస్వం గోపానాం తమసఃపరమ్॥ ౧౪ ॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంచ బ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్। యద్ధిపశ్యంతిమునయోగుణాపాయేసమాహితాః॥ ౧౫॥ తేతుబ్రహ్మహ్రదంనీతామగ్నాఃకృష్ణేనచోద్ధృతాః। దదృశుర్బ్రహ్మణోలోకంయత్రాక్రూరోధ్యగాత్పురా॥ ౧౬॥ నందాదయస్తుతందృష్ట్వాపరమానందనిర్వృతాః। కృష్ణంచసను

భిః ఉచ్చావచాసుదేవతిర్యగాదిషు భ్రమన్ స్వీయాంగతిం- నవేద॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ స్వంబ్రహ్మస్వరూపంలోకంవైకుంఠాఖ్యంచ తమసఃపరంతమసఃప్రకృతేఃపరం॥ ౧౪॥ దేహాదిపిహితానాంతద్దర్శనమశక్యమితిపృథక్ దేహాద్వ్యతిరిక్తంబ్రహ్మస్వరూపందర్శయామాసేత్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యంఅబాధ్యం జ్ఞానంఅజడం అనంతమపరిచ్ఛిన్నం జ్యోతిఃస్వప్రకాశం సనాతనంశాశ్వతం- గుణాపాయేగుణాపాయే జ్ఞానినోయత్పశ్యంతి తత్స్వ్యస్మై దర్శయామాస॥ ౧౫॥ ఇతి॥ ఏవంబ్రహ్మహ్రదం బ్రహ్మైవహ్రదఇవహ్రదః తత్రనిమగ్నస్యవిశేషవిజ్ఞానాభావాత్ తంబ్రహ్మహ్రదం తేతునీతాః ప్రాపితాస్తస్మిన్మగ్నాశ్చ-తుశబ్దోక్తంవిశేషణమాహ పునఃకృష్ణేనోద్ధృతాః సమాధేరివోత్థాపితాస్సంతో బ్రహ్మణస్తస్యైవలోకంవైకుంఠాఖ్యందదృశురితి ననుబ్రహ్మనిమగ్నానాంపునర్లోకదర్శనమఘటితమేవేత్యాశంక్యాహ- యత్రేతి యత్రయస్మిన్ కృష్ణేసన్నిహితేసతి- పూర్వమక్రూరః అగ్రగాత్ దృష్టవాన్ శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్ప్రాక్తనత్వాత్ భూతనిర్దేశః నహ్యతత్రైకాలేశ్వర్యభగవతి కించిదసంభావితమితిభావః అథవా- అక్రూరోయత్రదృష్టవాన్ తస్యయమునాహ్రదస్యబ్రహ్మహ్రదఇతినామ తంప్రాపితాః మగ్నాస్సంతోబ్రహ్మలోకందదృశుః పునశ్చకృష్ణేనోద్ధృతాః పూర్వవత్తందృష్ట్వా- విస్మితాఃభూవురితి వ్యవహితాన్వయోప్రసిద్ధిః ఏనాదసాధవేతి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఇం

భావార్థదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్లో ॥ ఊనత్రింశే తు రాసార్థముక్తిప్రత్యుక్తిరీరితా । గోపీభీ రాససంరంభే తస్య చాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ బ్రహ్మాదిజయసంరూఢదర్పకందర్పదర్పహా । జయతి శ్రీపతిర్గోపీరాసమండలమండనః ॥ భగవానితి ॥ నను విపరీతమిదం - పరదారాభివినోదేన కందర్పజితత్వప్రతీతేః - సత్యం - యోగమాయాముపాశ్రిత ఇతి ॥ శ్లో ॥ ఆత్మారామోఽప్యరీరమత్ । సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ॥ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరత ఇత్యాదిషు స్వాతంత్ర్యోక్తేః - తస్మాద్రాసక్రీడావిడంబనం కామవిజయఖ్యాపనాయేత్యేవ తత్త్వం - కించ - శృంగారకథాపదేశేన విశేషతో నివృత్తిపరేయం పంచాధ్యాయీతి వ్యక్తీకరిష్యామః - తా రాత్రీరితి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి చ ప్రతిశ్రుతా ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తదేతి ॥ తదా తస్మిన్నేవ క్షణే - తత్ప్రీతయే - ఉడురాజశ్చంద్రః - ఉదగాత్ ఉదితః - కింభూతః - దీర్ఘకాలేన దర్శనం యస్య సః ప్రియః ప్రియాయాః - ముఖమరుణేన కుంకుమేన - యథా విలింపతి - తథా ప్రాచ్యాః కకుభః దిశః - ముఖం శంతమైః సుఖతమైః - కరైః రశ్మిభిః - అరుణేన ఉదయరాగేణ - విలింపన్నరుణీకుర్వన్నిత్యర్థః - స ప్రసిద్ధః ఉడురాజః - తథా చర్షణీనాం జనానాం - ఓషధీనాం చ శుచః తాపగ్లానీః మృజన్ అపనయన్ ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కుముత్ కుముదం - వికసనీయం విద్యతే యస్మిన్ తం కుముద్వంతం అఖండమండలం యస్య - రమాయా ఆననస్యేవ ఆభా యస్య తం - నవకుంకుమవదారుణం దృష్ట్వా - తథా వనం చ తస్య కోమలైః - గోభిః రశ్మిభిః - రంజితం మధురం దృష్ట్వా - కలం మధురం జగౌ అగాయత్ - కథం - వామా వక్రా దృశో యాసాం తా

భిష్టూయమానయంతస్సువిస్మితాః ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టావింశోఽధ్యాయః. ❁❁

——➤ ❁ రాసక్రీడాకథాప్రారంభఘట్టః. ❁ ⮜——

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తా రాత్రీశ్శరదోత్ఫుల్లమల్లికాః । వీక్ష్య రంతుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ ౧ ॥ తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలింపన్నరుణేన శంతమైః । స చర్షణీనాముదగాచ్ఛుచో మృజన్ ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వా కుముద్వంతమఖండమండలం రమాననాభం నవకుంకుమారుణమ్ । వనం చ తత్కోమలగోభిరంజితం జగౌ కలం వామదృశాం మనోహరమ్ ॥ ౩ ॥ నిశమ్య గీతం తదనంగవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః । ఆజగ్మురన్యోన్యమలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాంతో జవలోలకుండలాః ॥ ౪ ॥ దుహంత్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా సముత్సుకాః । పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః ॥ ౫ ॥ పరి* వేషయంత్యస్తద్ధిత్వా పాయయంత్యః శిశూన్పయః । శుశ్రూషంత్యః పతీన్కాశ్చిదశ్నంత్యోఽపాస్య భోజనమ్ ॥ ౬ ॥ లింపంత్యః ప్రమృజంత్యోఽన్యా అంజంత్యః కాశ్చ లోచనే । వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాంతికం యయుః ॥ ౭ ॥ తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబంధుభిః । గోవిందాపహృతాత్మానో న న్యవర్తంత కాశ్చన ॥ ౮ ॥ అంతర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః । కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలితలోచనాః ॥ ౯ ॥ దుస్సహప్రేష్ఠవిరహతీవ్రతాపధుతాశుభాః । ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేషనిర్వృత్యా

సాం మనోహరం యథా తథా ॥ ౩ ॥ నిశమ్యేతి ॥ అసాపత్న్యేఽన్యోన్యం - అలక్షితః నజ్ఞాపితః - ఉద్యమో యాభిస్తాః - స కాంతో యత్ర తత్ర గీతధ్వనిమార్గేణాజగ్ముః - జవేన వేగేన - లోలాని చంచలాని - కుండలాని యాసాం తాః ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణసూచకశబ్దశ్రవణేన ప్రవణచిత్తానాం తత్క్షణమేవ త్రైవర్గికకర్మనివృత్తిం ద్యోతయంత్యః ఇవాశ్చర్యవసితం కర్మ విహాయ - యయురిత్యాహ ॥ దుహంత్య ఇతి ॥ పయః స్థాలీస్థం చుల్ల్యామధిశ్రిత్య తత్క్వథనమప్రతీక్షమాణాః - కాశ్చిద్యయుః - సంయావం గోధూమకణాన్నం పక్వమనుద్వాస్య అనవతార్య - అపరా యయుః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ లింపంత్య ఇతి ॥ అన్యాః ప్రమృజంత్యః అంగోద్వర్తనాది కుర్వంత్యః - కాశ్చ కాశ్చిత్ - కృష్ణతుష్ట్యర్థం కర్మ తదా సత్త్వమనసామన్యథాకృతమపి ఫలత్యేవేతి ద్యోతయన్నాహ - వ్యత్యస్తేతి స్థానతః స్వరూపతశ్చ ఊర్ధ్వాధోధారణేన విపర్యయం ప్రాప్తాని వస్త్రాభరణాని - యాసాం తాః ॥ ౭ ॥ న చ కృష్ణాకృష్టమనసాం విఘ్నాః ప్రభవంతీత్యాహ ॥ తా ఇతి ॥ ౮ ॥ అంతరితి ॥ న లబ్ధో వినిర్గమో యాభిస్తాః - ప్రాగపి తద్భావనాయుక్తాస్తదానీం తం దధ్యురిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ కించ - తదానీమేవ తం పరమాత్మానం శ్రీకృష్ణం - ధ్యానతః ప్రాప్తాస్సత్యో - గుణమయం దేహం జహురిత్యాహ శ్లోకద్వయేన దుస్సహేతి ॥ తమితి ॥ నను కథం జహుః - పరమాత్మేతి జ్ఞానాభావాదిత్యాశంక్యాహ జారబుద్ధ్యాపీతి - న హి వస్తుశక్తిర్బుద్ధిమపేక్షతే - అన్యథామత్వాపి - పీతామృతవదితి భావః నను - తథాపి ప్రారబ్ధకర్మబంధనే సతి - కథం జహుః - తత్రాహ - సద్యః ప్రక్షీణబంధనా ఇతి - నను కథం భోగమంతరేణ ప్రారబ్ధకర్మక్షీణం - భోగేనైవేత్యాహ - దుస్సహేతి - దుస్సహో యః ప్రేష్ఠస్య విరహస్తేన - యః తీవ్రతాపః తేన ధుతాని గతాన్యశుభాని పాపాని యాసాం తాః

న(ప్రా)ప్తిపరమదుఃఖభోగేనపాపంక్షీణమిత్యర్థః తథాధ్యానేనప్రాప్తాచ్యుతస్యాశ్లేషేణయానిర్వృతిఃపరమసుఖభోగః తయాక్షీణ మంగళంపుణ్యబంధనంయాసాంతాః - అతోధ్యానేనపరమాత్మప్రాప్తేః - తత్కాలసుఖదుఃఖాభ్యాంచనిశ్శేషకర్మక్షయాత్ - గుణమయందే హం జహురితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ నను- యథా- పరివ్రాజకాదీనాంవస్తుతోబ్రహ్మత్వేపినతద్భజనాన్మోక్షః- తథాబుద్ధ్యభావాత్ఏవంకృష్ణే బ్రహ్మబుద్ధ్యభావేనతత్సంగతిఃకథంమోక్షహేతురితిశంకతే ॥ కృష్ణంవిదురితి ॥ పరంకేవలం- కాంతంకమనీయం॥ ౧౨॥ పరిహరతి॥ ఉక్తమితి॥ అయంభావః- జీవేష్వావృతంబ్రహ్మత్వం - కృష్ణస్యహృషీకేశత్వాదనావృతత్వం - తతోనతత్రబుద్ధ్యపేక్షేతి॥ ౧౩॥ ననుతే కథమనావృతస్యాప్యదతఆహ॥ నృణామితి॥ గుణాత్మనఃగుణనియంతుః - భగవతఏవంరూపాభివ్యక్తిః అతోనదేహసాదృశ్యం - అత్రచ సంయుజ్యతఇతిభావః॥ ౧౪ ॥ అతోయథాకథంచిత్తదాసక్తిర్ముక్తికారణమిత్యాహ ॥ కామమితి ॥ ఐక్యంసంబంధం - సౌహృదంభ క్తిం - విదధతఃకుర్వంతః ॥ ౧౫ ॥ నచభగవతోయమతిభారఇత్యాహ ॥ నచైవమితి ॥ యతఃశ్రీకృష్ణాదేతత్స్థావరాదికమపివిముచ్యతే॥

క్షీణమంగళాః॥ ౧౦॥ తమేవపరమాత్మానంజారబుద్ధ్యాపిసంగతాః। జహుర్గుణమయందేహంసద్యః ప్రక్షీణబంధనాః॥ ౧౧॥ రాజా॥ కృష్ణంవిదుఃపరంకాంతంనతుబ్రహ్మతయామునే। గుణప్రవాహోపరమస్తాసాంగుణధియాం కథమ్॥ ౧౨॥ శ్రీశుకః॥ ఉక్తంపురస్తాదేతత్తేచైద్యస్సిద్ధింయథాగతః। ద్విషన్నపిహృషీకేశంకిముతాధోక్షజప్రియాః॥ ౧౩ ॥ నృణాంనిఃశ్రేయసార్థాయవ్యక్తిర్భగవతోనృప। అవ్యయస్యాప్రమేయస్యనిర్గుణస్యగుణాత్మనః॥ ౧౪ ॥ కామంక్రోధంభయంస్నేహమైక్యంసౌహృదమేవవా। నిత్యంహరౌవిదధతోయాంతితన్మయతాంహితే॥ ౧౫॥ నచైవంవిస్మయఃకార్యోభవతాభగవత్యజే। యోగేశ్వరేశ్వరేకృష్ణేయతఏతద్విముచ్యతే॥ ౧౬॥ తాదృష్ట్వాంతికమాయాతాభగవాన్వ్రజయోషితః।అవదద్వదతాంశ్రేష్ఠోవాచఃపేశైర్విమోహయన్॥ ౧౭॥ శ్రీభగవాన్॥స్వాగతంవోమహాభాగాఃప్రియంకింకరవాణివః। వ్రజస్యానామయంకచ్చిద్బ్రూతాగమనకారణమ్॥ ౧౮ ॥ రజన్యేషాఘోరరూపాక్రూరసత్వనిషేవితా। ప్రతియాతవ్రజంనేహస్థేయంస్త్రీభిస్సుమధ్యమాః॥ ౧౯ ॥ మాతరఃపితరఃపుత్రాభ్రాతరఃపతయశ్చవః। విచిన్వంతిహ్యపశ్యంతోమాకృఢ్వంబంధుసాధ్వసమ్॥ ౨౦॥ దృష్టంవనంకుసుమితంరాకేశకరరంజితమ్। యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితమ్॥ ౨౧ ॥ తద్యాతమాచిరంఘోషంశుశ్రూషధ్వంపతీన్సతీః। క్రందంతివత్సాబాలాశ్చతాన్పాయయతదుహ్యత॥ ౨౨ ॥ అథవామదభిస్నేహాద్భవత్యోయంత్రితాశయాః। ఆగతాహ్యుపపన్నంవఃప్రీయంతేమయిజంతవః॥ ౨౩॥ భర్తుశ్శుశ్రూషణంస్త్రీణాంపరోధర్మోహ్యమాయయా। తద్బంధూనాంచకల్యాణ్యఃప్రజానాంచానుపోషణమ్ ॥ ౨౪ ॥ దుశ్శీలోదుర్భగోవృద్ధోజడోరోగ్యధనోపివా। పతిఃస్త్రీభిర్నహాతవ్యోలోకేప్సుభిరపాతకీ॥ ౨౫ ॥ అస్వర్గ్యమయశస్యంచఫల్గుకృచ్ఛ్రంభయావహమ్। జుగుప్సితంచసర్వత్రహ్యౌపపత్యంకులస్త్రియః॥ ౨౬॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయిభావోనుకీర్తనాత్। నతథాసన్నికర్షేణప్రతియాతతతోగృహాన్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇతివిప్రియమాకర్ణ్యగోప్యోగోవిందభాషితమ్॥ విషణ్ణాభగ్నసంకల్పాశ్చింతామాపుర్దురత్యయామ్ । ౨౮ ॥ కృత్వాముఖాన్య

౧౬॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ తా ఇతి ॥ వాచఃపేశైఃవాగ్విలాసైః॥ ౧౭॥ స్వాగతమితి ॥ సమానఃససంభ్రమమాగతాఃవిలోక్య- సభయమివా హవ్రజస్యేతి॥ ౧౮ ॥ లజ్జయామందహసితాఆలక్ష్యాహ ॥ రజనీతి॥ ౧౯॥ కించ॥ మాతరఇతి ॥ విచిన్వంతిమృగయంతే - బంధూనాంసాధ్వ సంభయం- మాకృఢ్వంమాకురుతేత్యర్థః॥ ౨౦॥ ఉపత్రపాణయకోపేనాన్యతోవిలోకయంతీఃప్రత్యాహ॥ దృష్టమితి ॥ రాకేశస్యపూర్ణ చంద్రస్య కరైఃరంజితం- యమునాస్పర్శినఃఅనిలస్యలీలామందగతిః- తయాఏజంతఃకంపమానాః- తరూణాంపల్లవాః- తైశ్శోభితం॥ ౨౧॥ తదితి॥ సతీఃహేసత్యః॥ ౨౨॥ ....

సంరంభతస్ఫురితదృష్టీఃప్రత్యాహ ॥ అథవేతి ॥ యంత్రితాశయాః వశీకృతచిత్తాః- ఉపపన్నంయుక్తం ప్రీయంతే ప్రీతాభవంతి॥ ౨౩॥ దృష్టాస్పష్టభయప్రదర్శనేననివర్తయతిభర్తురిత్యాదిశ్లోకత్రయేణ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అస్వర్గ్యమితి॥ ఫల్గుతుచ్ఛం- కృచ్ఛ్రం దుస్సంపా ద్యం- ఔపపత్యంజారసౌఖ్యం॥ ౨౬॥ కించ ॥ శ్రవణాదితి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ చింతాంప్రాప్తానాంస్థితిమాహ ॥ కృత్వేతి ॥ శుచఃశోకా

మగ్నత్వేనశ్వసనేనశుష్యంతో బింబాధరాయేషాం ముఖేషు‐ తాని‐ ఆవఅవాంచిక్రుత్వా‐ అథఅంగుష్ఠేనమహీం లిఖంత్యః‐ తథాకృష్ణ కజ్జలైరస్రుభిః‐ కుచకుంకుమానిమోచయంత్యఃతూష్ణీంస్థితాః యతః‐ ఉరుదుఃఖభరోయాసాంతాః॥౨౯॥కించ॥ ప్రేష్ఠమితి॥ కించిత్స రంభేణకోపావేశేన‐గద్గదాగిరోయాసాంతాః అబ్రువత‐ స్మరసంరంభకారణం ప్రేష్ఠమిత్యాది‐ ప్రియేతరమివప్రతిభాష ణం ప్రత్యాచక్షాణం॥౩౦॥మైతి॥నృశంసం క్రూరం‐ దురవగ్రహస్వచ్ఛంద‐ పాదమూలంభక్తాః సేవితవతీః‐ అస్మాన్భజస్వ‐ త్వం త్యజేతి॥ ౩౧॥ అపిచ యదుక్తం॥ యదితి॥ త్వయాధర్మవిదేతిసోపహాసంఏవంఏతత్‐ ఉపదేశానాం పదేవిషయే‐ త్వయ్యేవాస్తు ఉప పదత్వేహేతుః‐ ఈశఇతివివిదిషా‐ వాక్యేన‐ సర్వోపదేశానామీశపరత్వావగమాదితిభావః‐ ఈశత్వేహేతుః‐ ఆత్మా కిలతనునిభృ త్సుహాసవచా స్వభోక్తా ఆత్మైవేశఇత్యతః ప్రేష్ఠోబంధుశ్చ భవానేవేతిసర్వబంధుమకరణీయం‐ త్వయ్యేవాస్తీతిభావః అథవా మోక్షోపదేశానాంపదేస్థానే ధర్మోపదేష్టరిత్వయిసతి‐ అస్మాసుచధర్మంజిజ్ఞాసమానాసుసతీసు‐ త్వయాధర్మవిదా‐ యదుక్తం ఏత దస్తు నతుత్వంధర్మోపదేష్టా‐ కింతు‐ భవానాత్మేతిఅథవా యదుక్తం‐ తదుపదేశపదేతద్గోచరేపురుషే‐ అస్తునామ‐ త్వయితుఈశే మినసతి ఏవంకాక్వాసైవమిత్యర్థః‐ యత స్తనుభృతాంత్వమాత్మాఫలరూపఇతి‐ యద్వా‐ యదుక్తంపత్యాదిశుశ్రూషాంధర్మఇతి తత్త్వయ్యేవాస్తు‐ కుతః ఉపదేశపదేశుశ్రూషణీయత్వేన‐ ఉపదిశ్యమానానాంపత్యాదీనాం‐ పదేఅధిష్ఠానే కుతః‐ ఈశఈశ్వ మధిష్ఠానంవినాకోఽపిపతిపుత్రాదినామనాస్తీతి అన్యత్సమానం అలమతివిస్తరేణ॥ ౩౨॥ ఏతత్పదాచారేణ దృఢయంత్యః ప్రార్థ

వక్త్రైః శుచశ్శ్వసనేనశుష్యద్బింబాధరాణిచరణేనభువంలిఖంత్యః। అస్రైరుపాత్తమషిభిఃకుచకుంకుమాని తస్థుర్మృజంత్యఉరుదుఃఖభరాశ్చతూష్ణీమ్॥ ౨౯॥ ప్రేష్ఠంప్రియేతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణంతదర్థవినివర్తితసర్వకామాః। నేత్రేవిమృజ్యరుదితోపహతేస్మకించిత్సంరంభగద్గదగిరోఽబ్రువతానురక్తాః॥ ౩౦॥గోప్యః॥ మైవంవిభోఽర్హతిభవాన్గదితుంనృశంసంసంత్యజ్యసర్వవిషయాంస్తవపాదమూలమ్। భక్తాభజస్వదురవగ్రహమాత్యజాస్మాన్దేవోయథాదిపురుషోభజతేముముక్షూన్॥ ౩౧॥యత్పత్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరంగస్త్రీణాంస్వధర్మఇతిధర్మవిదాత్వయోక్తమ్। అస్త్వేవతదేవముపదేశపదేత్వయీశే ప్రేష్ఠోభవాంస్తనుభృతాంకిలబంధురాత్మా॥ ౩౨॥కుర్వంతిహిత్వయిరతింకుశలాస్స్వఆత్మన్నిత్యంప్రియేపతిసుతాదిభిరార్తిదైఃకిమ్। తన్నఃప్రసీదపరమేశ్వరమాస్మఛింద్యాఆశాంధృతాం త్వయిచిరాదరవిందనేత్ర॥ ౩౩॥ చిత్తంసుఖేనభవతాపహృతంగృహేషుయన్నిర్విశత్యుతకరావపిగృహ్యకృత్యే। పాదౌపదంనచలతస్తవపాదమూలాద్యామఃకథంవ్రజమథోకరవామకింవా॥ ౩౪॥ సించాంగనస్త్వదధరామృతపూరకేణహాసావలోకకలగీతజహృచ్ఛయాగ్నిమ్। నోచేద్వయంవిరహజాగ్న్యుపయుక్తదేహాధ్యానేనయామపదయోఃపదవీంసఖేతే॥ ౩౫॥ యర్హ్యంబుజాక్షతవపాదతలంరమాయాదత్తక్షణంక్వచిదరణ్యజనప్రియస్య। అస్ప్రాక్ష్మతత్ప్రభృతినాన్యసమక్షమంగస్థాతుంత్వయాభిరమితాబతపారయామః॥ ౩౬॥ శ్రీర్యత్పదాంబుజరజశ్చకమేతులస్యాలబ్ధ్వాపివక్షసి

యంతే॥ కుర్వంతీతి॥ కుశలాఃశాస్త్రనిపుణాః‐ తథాచశాస్త్రం‐ కిం॥ శ్రు॥ ప్రజయాకరిష్యామో యేషాం నోఽయమాత్మాలోకఇత్యా ది॥ ౩౩॥ కించ ప్రతీయాశైలీ యదుక్తంతదశక్యం‐ త్వయైవచిత్తాదీనామపహృతత్వాదిత్యాహుః॥ చిత్తమితి॥ యదస్మాకంచిత్తమేతా వంతంకాలం సుఖేన గృహేషునిర్విశతి తత్త్వయాపహృతం‐ కరావపియా‐ గృహ్యకృత్యేనిర్విశతః తావపిసుఖాత్మనాత్వయేతివా॥ ౩౪॥ సించేతి॥ అంగఃఅంగహేకృష్ణనోఽస్మాకం తవాధరామృతపూరకేణతవైవహాసనహితేనావలోకేన‐ కలగీతేనచ‐ జాతోయోహృచ్ఛ యాగ్నిఃకామాగ్నిః‐ తంసించనోచేద్వయంతావదేకోఽగ్నిస్తావద్విరహజన్నిష్యతే‐ యోఽగ్నిస్తేనచ‐ ఉపయుక్తదేహాఃదగ్ధశరీరాః‐ యోగిన ఇవతేపదవీంధ్యానేనయామః ప్రాప్నవామ॥ ౩౫॥ వనస్వపతిసేవాం పగచ్ఛత‐ తమినమగ్నింసించేయురితిచేత్తత్రాహుః॥ య ర్హీతి॥రమాయాఃలక్ష్మ్యాః‐ దత్తక్షణందత్తోత్సవం‐ దత్తావసరంవా‐ తదపిక్వచిదేవనసర్వదా‐ అరణ్యజనాఃప్రియాయస్యతస్యత వ‐ అరణ్యజనప్రియతావదరణ్యేక్వదిత్‐ యర్హి‐ అస్ప్రాక్ష్మస్ప్రష్టవత్యోవయం‐ తత్రచ‐ త్వయాఅభిరమితాఃఆనందితాస్సత్యః తదారభ్య‐అన్యసమక్షంస్థాతుమపినపారయామఃనశక్నుమఃతుచ్ఛత్వేనరోచంతఇత్యర్థః॥ ౩౬॥ త్వత్పాదసౌభాగ్యం‐ త్వతిచిత్రమిత్యా హుః॥ శ్రీరితి॥ వక్షసిఅసాపత్న్యస్థానంలబ్ధ్వాపి‐ తులస్యాసపత్న్యాసహ‐ యత్తవపదాంబుజరజః కామయతేస్మభృత్యైస్సప్రైర ర్జుష్టమితిసౌభాగ్యాతిరేకోక్తిః‐ యస్యాఃస్వవీక్షణేశ్రీరాత్మానంవిలోకయత్విత్యేతదర్థం అన్యేషాంబ్రహ్మాదీనాం‐ తపోభిఃప్రయా

ః సాతత్రుజస్తద్వత్ వయమపి ప్రపన్నా ఇతి॥ ౩౭॥ తదితి॥ హేవృజినార్దన దుఃఖహంతః త్వదుపాసనే త్వద్భజనవిషయఆశాయాసాంతాః. యంవసతీః గృహాన్ విసృజ్య-రాగిన ఇవ ప్రాప్తాః - తవసుందరస్మితవిలసితనిరీక్షణేనయస్తీవ్రః కామస్తేనతప్తచిత్తానాంనః - హేపురుషరత్న-దాస్యందేహి ॥ ౩౮॥ ననుగృహాదిస్వామ్యం విహాయమద్దాస్యం కిమితి ప్రార్థ్యత ఇత్యత ఆహుః ॥ వీక్ష్యేతి ॥ అలకావృతముఖం తేనంతై రావృతంముఖం తథాకుండలయోః శ్రీర్యస్మింస్తే - గండస్థలే యస్మిన్ - అధరేసుధాయస్మిన్ తచ్చతచ్చముఖంవీక్ష్య-దత్తాభయంభుజదండయుగ్మంచ వక్షశ్చ-శ్రియా ఏకమేవ రమణం రతిజనకం-అత్రవిసర్గలోపే సంధిరార్షః వీక్ష్య దాస్య ఏవ భవామేతి॥ ౩౯ ॥ ననుజుగుప్సితమాపపత్యమత్యుక్తం తత్రాహుః ॥ కా స్త్రీతి ॥ అంగహేకృష్ణ-కలానిపదాని యస్మిన్ తదాయతం దీర్ఘం మూర్ఛితం స్వరాలాపభేదః తేనపాఠాంతరే కలపదామృతమయం వేణుగీతం తేనసమ్మోహితా కానామ స్త్రీ-ఆర్యచరితాన్నిజధర్మాన్నచలేత్ సమ్మోహితాః పురుషా అపిచలితాః కించ - త్రైలోక్యసౌభగమితి యత్ యతః అబిభ్రన్ అబిభరుః ద్విర్గోద్విజద్రుమమృగాణామిత్రేణ

పదంకిలభృత్యజుష్టమ్। యస్యాస్స్వవీక్షణకృతేన్యసురప్రయాసస్తద్వద్వయంచతవపాదరజః ప్రపన్నాః॥ ౩౭॥ తన్నః ప్రసీదవృజినార్దనతేంఘ్రిమూలం ప్రాప్తా విసృజ్యవసతీస్త్వదుపాసనాశాః। త్వత్సుందరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామతప్తాత్మనాంపురుషభూషణదేహిదాస్యమ్॥ ౩౮॥ వీక్ష్యాలకావృతముఖంతవకుండలశ్రీగండస్థలాధరసుధంహసితావలోకమ్। దత్తాభయంచభుజదండయుగంవిలోక్యవక్షఃశ్రియైకరమణంచభవామదాస్యః॥ ౩౯॥ కాస్త్ర్యంగతేకలపదాయతవేణుగీతసమ్మోహితార్యచరితాన్నచలేత్త్రిలోక్యామ్। త్రైలోక్యసౌభగమిదంచనిరీక్ష్యరూపంయద్గోద్విజద్రుమమృగాః పులకాన్యబిభ్రన్॥ ౪౦॥ వ్యక్తంభవాన్వ్రజజనార్తిహరోభిజాతోదేవోయథాదిపురుషస్సురలోకగోప్తా। తన్నోనిధేహికరపంకజమార్తబంధోతప్తస్తనేషుచశిరస్సుచకింకరీణామ్॥ ౪౧॥ శ్రీశుకః। ఇతివిక్లవితంతాసాంశ్రుత్వాయోగేశ్వరేశ్వరః। ప్రహస్యసదయంగోపీరాత్మారామోప్యరీరమత్॥ ౪౨॥ తాభిస్సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః। ఉదారహాసద్విజకుందదీధితిర్వ్యరోచతైణాంకఇవోడుభిర్వృతః॥ ౪౩॥ ఉపగీయమానఉద్గాయన్వనితాశతయూథపః। మాలాంబిభ్రద్వైజయంతీంవ్యచరన్మండయన్వనమ్॥ ౪౪॥ నద్యాఃపులినమావిశ్యగోపీభిర్హిమవాలుకమ్। జుష్టంతత్తరళాంభోజకుముదామోదవాయునా॥ ౪౫॥ బాహుప్రసారపరిరంభకరాలకోరునీవీస్తనాలభననర్మనఖాగ్రపాతైః। క్ష్వేల్యావలోకహసితైర్వ్రజసుందరీణాముత్తంభయన్రతిపతింరమయాంచకార॥ ౪౬॥ ఏవంభగవతఃకృష్ణాల్లబ్ధమానామహాత్మనః। ఆత్మానంమేనిరేస్త్రీణాంమానిన్యోభ్యధికంభువి॥ ౪౭॥ తాసాంతత్సౌభగమదంవీక్ష్యమానంచకేశవః। ప్రశమాయప్రసాదాయతత్రైవాంతరధీయత॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే ఏకోనత్రింశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖

అంతర్హితేభగవతిసహసైవవ్రజాంగనాః। అతప్యంస్తమచక్షాణాఃకరిణ్య ఇవయూథపమ్॥ ౧॥ గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః। ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్ర

తావన్నిజధర్మత్యాగోయుక్తః కింపునస్త్వదనుభవేనేతిభావః ॥ ౪౦॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం ॥ ౪౧॥ఇతీతి॥ విక్లవితం పారవశ్యప్రలపితం గోపీః అరీరమత్ రమయామాస॥ ౪౨॥తాభిరితి॥ ప్రియస్యేక్షణేన ఉత్ఫుల్లాని ముఖాని యాసాం తాభిః ఉదారహాసశ్చద్విజాశ్చ తేఏవ కుందకుసుమవద్దీధితిర్యస్యసః ఏణాంకశ్చంద్రః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ బాహ్వితి॥ బాహుప్రసారశ్చ పరిరంభశ్చ కరాదీనామాలభనం స్పర్శనశ్చ నర్మహసనశ్చ నఖాగ్రపాతశ్చ తైః క్ష్వేళ్యా క్రీడయాచ అవలోకనైర్హసితైశ్చ కామం తాసాముద్దీపయన్ తా రమయామాస॥ ౪౬॥ ఏవమితి ॥ మహాత్మనో అనాసక్తచిత్తత్వాదితిభావః॥ ౪౭॥ తాసామితి। తత్సౌభగమదం అస్వాధీనతాం మానం గర్వం చ కేశవః ఈశ్వరః కేశాన్ ప్రకాశయతీతి తథాసః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

త్రింశేవిరహసంతప్తగోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్। ఉన్మత్తవద్వనం భ్రమంతీభిః సేవనే ॥ అంతర్హిత ఇతి। అచక్షాణాః అపశ్యంత్యః॥ ౧॥ గత్యేతి ॥ గత్యా అనురాగస్మితాభ్యాం చ విభ్రమేక్షితాని సవిలాసవీక్షితాని తైశ్చ మనోరమ ఆలాపైశ్చ- విహారైశ్చ- క్రీడా

శ్చ - విభ్రమాః అన్యోన్యవిలాసాః తైశ్చ - రమాపతేః గత్యాదిభిః తైః తైః రాక్షిప్తాని ఆకృష్టాని - చిత్తాని యాసాం తాః - అతస్తస్మిన్నేవ ఆత్మా యాసాం తాః - తస్యవివిధాశ్చేష్టా జగృహుః - తదనుకరణం చక్రురిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ అపిచ - గతిస్మితేతి ॥ ప్రియస్య గత్యాదిషు ప్రతిరూఢాః ఆవిష్టమూర్తయో యాసాం తాః అతః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః కృష్ణస్యేవ విహారాః క్రీడాః విభ్రమాః విలాసాః యాసాం తాః - అసావహమేవ కృష్ణ ఇతి పరస్పరం నివేదితవత్యః ॥ ౩ ॥ కించ - గాయంత్య ఇతి ॥ వనాద్వనాంతరం గచ్ఛంత్యః - విచిక్యుః అన్వగవేషయన్ - ఉన్మత్తతుల్యత్వమాహ. వనస్పతీనపప్రచ్ఛుః - భూతేషు అంతరం మధ్యే సంతం పురుషం బహిశ్చ సంతమితి ॥ ౪ ॥ తత్ప్రపంచయతి నవభిః - తత్ర - మహాత్త్వాదితే పశ్యేయురిత్యాశయా అశ్వత్థాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ దృష్ట ఇతి ॥ ప్రేమహాసవిలసితైరవలోకనైః అస్మాకం మనో హృత్వా - చోర ఇవ గతః - యుష్మాభిః కిం దృష్ట ఇతి ॥ ౫ ॥ మహాంతః - స్వపుష్పైరేవ బహూపకారిణశ్చేతి కురవకాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ కచ్చిదితి ॥ మానినీనాం దర్పహరం స్మితం యస్య సః ఇతో గతః కచ్చిద్దృష్ట ఇతి ॥ ౬ ॥ కచ్చిదితి ॥ అలికులైః సహ - త్వా త్వాం - బిభ్రత్ - తవాతిప్రియస్త్వయా కిం దృష్ట ఇతి ॥ ౭ ॥ గంధిరతేపి నమ్రా ఇమాః పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ మాలతీతి ॥ హే మాలతి - మల్లికే - జాతియూథికే - వః యుష్మాభిః - కిం అదర్శి దృష్టః - కరస్పర్శేన వః ప్రీతిం జనయన్ - కిం యాత ఇతి అత్ర మాలతీజాత్యోరవాంతరవిశేషో ద్రష్టవ్యః ॥ ౮ ॥ ఫలాదిభిః సర్వప్రాణిసంతర్పకాః ఏతే పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ చూతేతి ॥ చూతామ్రయోః అవాంతరజాతిభేదః - నీపకదంబయోశ్చ - హే చూతాదయః హే అన్యేచ

మందారమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికాః ॥ ౨ ॥ గతిస్మితప్రేక్షణభాషణాదిషు ప్రియాః ప్రియస్య ప్రతిరూఢమూర్తయః । అసావహంత్విత్యబలాస్తదాత్మికా న్యవేదిషుః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః ॥ ౩ ॥ గాయంత్య ఉచ్చైరముమేవ సంహతా విచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనమ్ । పప్రచ్ఛురాకాశవదంతరం బహిర్భూతేషు సంతం పురుషం వనస్పతీన్ ॥ ౪ ॥ దృష్టో వః కచ్చిదశ్వత్థ ప్లక్ష న్యగ్రోధ నో మనః । నందసూనుర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః ॥ ౫ ॥ కచ్చిత్కురవకాశోకనాగపున్నాగచంపకాః । రామానుజో మానినీనామితో దర్పహరస్మితః ॥ ౬ ॥ కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిందచరణప్రియే । సహ త్వాలికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోఽచ్యుతః ॥ ౭ ॥ మాలత్యదర్శి వః కచ్చిన్మల్లికే జాతియూథికే । ప్రీతిం వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః ॥ ౮ ॥ చూతప్రియాలపనసాసనకోవిదారజంబ్వర్కబిల్వబకులామ్రకదంబనీపాః । యేఽన్యే పరార్థభవికా యమునోపకూలాః శంసంతు కృష్ణపదవీం రహితాత్మనాం నః ॥ ౯ ॥ కిం తే కృతం క్షితి తపో బత కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవోత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి । అప్యంఘ్రిసంభవ ఉరుక్రమవిక్రమాద్వా ఆహో వరాహవపుషః పరిరంభణేన ॥ ౧౦ ॥ అప్యేణపత్న్యుపగతః ప్రియయేహ గాత్రైస్తన్వన్దృశాం సఖి సునిర్వృతిమచ్యుతో వః । కాంతాంగసంగకుచకుంకుమరంజితాయాః కుందస్రజః కులపతేరిహ వాతి గంధః ॥ ౧౧ ॥ బాహుం ప్రియాంస ఉపధాయ గృహీతపద్మో రామానుజస్తులసికాలికులైర్మదాంధైః । అన్వీయమాన ఇహ వస్తరవః ప్రణామం కిం వాభినందతి చరన్ప్రణయావలోకైః ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేమా లతా బాహూనప్యాశ్లిష్టా వనస్పతేః । నూనం తత్కరజస్పృ

పరార్థభవికాః పరార్థమేవ భవో జన్మ యేషాం తే - యమునోపకూలాః తస్యాః కూలసమీపే వర్తమానాః తీర్థవాసిన ఇత్యర్థః - తే భవంతః - రహితాత్మనాం శూన్యచేతసాం నః - కృష్ణపదవీం కృష్ణమార్గం శంసంతు కథయంతు ॥ ౯ ॥ కిమితి ॥ హే క్షితి హే క్షితే - త్వయా కిం తపః కృతం యేన త్వం - కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవా కేశవస్యాంఘ్రిస్పర్శేన ఉత్సవో యస్యాః సా మతః - అంగరుహైః ఉత్పులకితా రోమాంచితా విభాసి శోభసే - తత్ర విశేషం పృచ్ఛంతి అపి కిం - అయముత్సవః అంఘ్రిసంభవః అధునాతనైకదేశాంఘ్రిస్పర్శసంభూతః యద్వా నైతావత్ కింతు - ఉరుక్రమవిక్రమాత్ పూర్వమేవ త్రివిక్రమస్య పదా సర్వాక్రమణాత్ - ఆహో అథవా - నైతావదేవ అపితు - తతోపి పూర్వం వరాహస్యవపుషః పరిరంభణేనేతి - అతస్త్వయా అస్మాకం దృష్టః సందర్శయేతి ॥ ౧౦ ॥ హరిణ్యా స్పృష్టాః ప్రస్పృత్య - కృష్ణదర్శనసంభావ్యాహుః ॥ అపీతి ॥ హే సఖి ఏణపత్ని - అపి కిం - ఉపగతః సమీపం గతః - గాత్రైః సుందరైర్ముఖబాహ్వాదిభిః - ప్రియయా సహేతి యదుక్తం తద్ద్యోతకం కాంతాయా అంగసంగతః - తత్కుచకుంకుమేన రంజితాయాః - కుందకుసుమస్రజో గంధః - కులపతేః శ్రీకృష్ణస్య వాతి ఆగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ ఫలభారేణ నతాన్ తరూన్ - కృష్ణం దృష్ట్వా - ప్రణతా ఇతి మత్వా - ప్రియయా సహిత స్యాగతి విలాసం సంభావయంత్యః - పృచ్ఛంతి ॥ బాహుమితి ॥ తులసికాయా అలికులైః అతస్తదామోదమదాంధైః అన్వీయమానః అనుగమ్యమానః ఇహ చరన్నితి ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేతి ॥ కాశ్చిదాహుః - హే సఖ్యః ఇమా లతాః కృష్ణేన సంగతాః నూనం అతః ఇమాః - స్పృ

భిః - నను స్వపతిసంగతా తత్సంగతిః దుర్ఘటా న - వనస్పతేః పత్యుః బాహూన్ శాఖా ఆశ్లిష్టా అపి - అహో భాగ్యం - నూనం - తన్నఖైః స్పృష్టాః - యతః ఉత్పులకాని బిభ్రతి - న హి స్వపతిసంగతా ఈదృక్ పులకసంభవ ఇతి భావః ॥ ౧౩॥ ఉన్మత్తవత్ ప్రచ్ఛరిత్యేతత్ ప్రపంచితం ఇదానీం ॥ శ్లో॥ ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్రమదా రమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికా ఇతి యదుక్తం - తత్ప్రపంచయతి॥ ఇతీతి॥ ఉన్మత్తవచో గోప్యః ఉన్మత్తవచసశ్చతాః గోప్యశ్చ - కృష్ణాన్వేషణేన కాతరా అతి విహ్వలాః - అనుచక్రురనుకృతవత్యః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిదిత్యాదిభిశ్చతుర్భిరనుకరణం ప్రపంచ్యతే తత్రచతుర్భిస్తన్మయత్వం పునరేకేనానుకరణమితి వివేకః ॥ కస్యా ఇతి ॥ పూతనాయంత్యాః పూతనావదాచరంత్యాః - కృష్ణవదాచరంతీ స్తనమపిబత్ - తోకయిత్వా తోకవత్ శిశువదాత్మానం కృత్వా ॥ ౧౫॥ దైత్యయిత్వేతి॥ దైత్యయిత్వా దైత్య వత్ తృణావర్తవదాత్మానం కృత్వా ఏకా కృష్ణార్భభావనాం కృష్ణస్యార్భకం బాల్యం - భావయతి యా తాం - అన్యాం జహార॥ ౧౬॥ ౧౭॥ కృష్ణాయితేతి॥ దూరగాః దూరే వర్తమానా గాః - యద్వత్ యథా - కృష్ణః తథా ఆహూయత్ కృష్ణమనుకుర్వతీం అనువర్తమా

ష్టాబిభ్రత్యుత్పలకాన్యహో॥ ౧౩ ॥ ఇత్యున్మత్తవచో గోప్యః కృష్ణాన్వేషణకాతరాః। లీలా భగవతస్తాస్తా హ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిత్పూతనాయంత్యాః కృష్ణాయంత్యపిబత్స్తనమ్। తోకయిత్వా రుదంత్యన్యా పదాహంచ్ఛకటాయతీమ్॥ ౧౫॥ దైత్యయిత్వా జహారాన్యామేకా కృష్ణార్భభావనామ్॥ ౧౬॥ కృష్ణరామాయితే ద్వే తు గోపవత్సాయితాః పరాః। వత్సాయితాం గృహీత్వాన్యా భ్రామయిత్వాన్యపాతయత్ ॥ ౧౭॥ కృష్ణాయితా జఘానాన్యాత్తత్రైకాం తు బకాయితాం। ఆహూయ దూరగా యద్వత్కృష్ణస్తమనుకుర్వతీమ్॥ ౧౮ ॥ వేణుం క్వణంతీం క్రీడంతీమన్యాః శంసతి సాధ్వితి। కస్యాంచిత్స్వభుజం న్యస్య చరంత్యాహాపరా నను॥ ౧౯॥ కృష్ణోహం పశ్యత గతిం లలితామితి తన్మయీ। మా భైష్ట వాతవర్షాభ్యాం తత్త్రాణం విహితం మయా॥ ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన యతంత్యున్నిదధేంబరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆరుహ్యైకా పదాక్రమ్య శిరస్యాహాపరాం నృప। దుష్టాహే గచ్ఛ జాతోహం ఖలానాం నను దండభృత్ ॥ ౨౧ ॥ తత్రైకోవాచ హే గోపా దావాగ్నిం పశ్యతోల్బణమ్। చక్షూంష్యాశ్వపిదధ్వం వో విధాస్యే క్షేమమంజసా॥ ౨౨॥ బద్ధాన్యయా స్రజా కాచిత్తన్వీ తత్ర ఉలూఖలే। బధ్నామి భాండభేత్తారం హైయంగవ * ముషం త్వితి॥ భీతా సుదృక్పిధాయాస్యం భేజే భీతివిడంబనమ్॥ ౨౩॥ ఏవం కృష్ణం పృచ్ఛమానా బృందావనలతాస్తరూన్। వ్యచక్షత వనోద్దేశే పదాని పరమాత్మనః॥ ౨౪॥ పదాని వ్యక్తమేతాని నందసూనోర్మహాత్మనః। లక్ష్యంతే హి ధ్వజాంభోజవజ్రాంకుశాదిభిః॥ ౨౫॥ తైస్తైః పదైస్తత్పదవీమన్విచ్ఛంత్యోగ్రతోబలాః। వధ్వాః పదైః సుపృక్తాని విలోక్యార్తాః సమబ్రువన్॥ ౨౬॥ కస్యాః పదాని చైతాని యాతాయా నందసూనునా। అంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాః కరేణోః కరిణా యథా॥ ౨౭॥ అనయారాధితో నూనం భగవాన్ హరిరీశ్వరః। యన్నో విహాయ గోవిందః ప్రీతో యామనయద్రహః॥ ౨౮॥ ధన్యా అహో అమీ ఆల్యో గోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః। యాన్ బ్రహ్మేశౌ రమా దేవీ దధుర్మూర్ధ్న్యఘనుత్తయే॥ ౨౯॥ తస్యా అమూని నః క్షోభం కుర్వంత్యుచ్చైః పదాని యత్। యైకాపహృత్య గోపీనాం రహో భుంక్తేచ్యుతాధరమ్ ॥ ౩౦ ॥ న లక్ష్యంతే పదాన్యత్ర తస్యా నూనం తృణాంకురైః।

మానాం అనువర్తమానా ఇతి వా పాఠః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణ ఇతి॥ యతంతీ యత్నం కుర్వంతీతి - అంబరం ఉత్తరీయం వస్త్రం ఉన్నిదధే ఊర్ధ్వం ధృతవతీ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తత్రేతి॥ పిదధ్వం నిమీలయత॥ ౨౨॥ బద్ధాన్యేతి॥ సుదృక్ సునయనా ఆస్యం పిధాయ - సుదృక్ వరాక్షీతి వా భీతివిడంబనం భయానుకరణం ॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ ఏవం పునరపి బృందావనలతాస్తరూంశ్చ కృష్ణం పృచ్ఛంత్యో వనోద్దేశే వనప్రదేశే - వ్యచక్షత అపశ్యన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తైస్తైరితి॥ సుపృక్తాని సంపృక్తాని సంమిశ్రాణి॥ ౨౬॥ కస్యా ఇతి॥ తేన అంసే న్యస్తః ప్రకోష్ఠో యస్యాః కరేణోః కరిణా యథా॥ ౨౭॥ అనయేతి॥ రహః ఏకాంతస్థానే ॥ ౨౮ ॥ ధన్యా ఇతి॥ హే ఆల్యః సఖ్యః అహో ధన్యా అతిపుణ్యాః గోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః తత్ర హేతుః - యానితి - అస్మాకం రపి ఏతద్రేణ్వధిషేకేణ తథైవ కృష్ణః ప్రాప్తుం శక్య ఇతి భావః॥ ౨౯॥ అసాధ్వాహుః ॥ తస్యా ఇతి ॥ గోపీనాం సర్వస్వం - అయం భావః - భవేదేవం - యది తస్యాః పదాని సంపృక్తాని న భవేయుః - తాని నః క్షోభం దుఃఖం కుర్వంతీతి ॥ ౩౦॥ తదసంపృక్తాన్ కేవలకృష్ణపాదరేణూన్ శిరసి విన్యసింత్యస్తాః దృష్ట్వా పునరత్యంతం సంతప్తాః - తదాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ న లక్ష్యంత

ఇతి ॥ ఖిద్యతీ - సుజాతే సుకుమారే - అంఘ్రితలే యస్యాస్తాం - ఉన్నిన్యే స్కంధమారోపితవాన్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ప్రపదేతి ॥ ప్రపదాభ్యాం ఆక్రమణం ఉచ్చీభావసంపాదనం - యతః - అతఏవ అసకలే పదే పశ్యతేతి - తస్యాః కృష్ణజానుస్వాంత ఉపవిష్టాయాః కేశప్రసాధనమితి ॥ ౩౪ ॥ తానీతి ॥ కాంతామధికృత్య - తాని ప్రసూనాని చూడయతా చూడాకారేణ బధ్నతా - ఇహ ధ్రువముపవిష్టం ॥ ౩౫ ॥ రేమేతి ... శుకోక్తిః రేమ ఇతి ॥ ఆత్మరతః స్వతస్తుష్టః - ఆత్మారామః ఆత్మక్రీడః - అఖండితః స్త్రీవిభ్రమైరనాకృష్టోఽపి తథాచేష్టితమితి రేమే ... కామినామితి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ స్త్రీణాం దురాత్మతామాహ ॥ ద్వాభ్యాం ॥ సేతి ॥ కామయానః ... ఘనం యాసాం తాః - గోపీర్హిత్వా - మాం భజత ఇతి హేతోః ఆత్మానం వరిష్ఠం మేన ఇతి ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ కామినాం దైన్యం దర్శయతి ఏవముక్త ఇతి ॥ అఖండితత్వమాహ ॥ తతశ్చేతి ॥ తస్యాం స్కంధారోహణోద్యతాయాం అంతర్హిత ఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ అనుతాపమాహ ॥ హా నాథేతి ॥ ౪౧ ॥ అన్విచ్ఛంత్య ఇతి ॥ అన్విచ్ఛంత్యః మృగయమానాః - అవిదూరతః సమీపే ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తత ఇతి ॥ తతస్తయా సహితాః - కృ

ఖిద్యత్సుజాతాంఘ్రితలామున్నిన్యే ప్రేయసీం ప్రియః ॥ ౩౧ ॥ ఇమాన్యధికమగ్నాని పదాని వహతో వధూమ్ । గోప్యః పశ్యత కృష్ణస్య భారాక్రాంతస్య కామినః ॥ ౩౨ ॥ ....
అత్రావరోపితా కాంతా పుష్పహేతోర్మహాత్మనా । అత్ర ప్రసూనావచయః ప్రియార్థే ప్రేయసా కృతః ॥ ౩౩ ॥ ప్రపదాక్రమణే హ్యేతే పశ్యతాసకలే పదే । కేశప్రసాధనం త్వత్ర కామిన్యాః కామినా కృతమ్ ॥ ౩౪ ॥ తాని చూడయతా కాంతాముపవిష్టమిహ ధ్రువమ్ ॥ ౩౫ ॥ రేమే తయా చాత్మరత ఆత్మారామోఽప్యఖండితః । కామినాం దర్శయన్ దైన్యం స్త్రీణాం చైవ దురాత్మతామ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇత్యేవం దర్శయంత్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యో విచేతసః । యాం ప్రియామనయత్కృష్ణో విహాయాన్యాః స్త్రియో వనే ॥ ౩౭ ॥ సా చ మేనే తదాత్మానం వరిష్ఠం సర్వయోషితామ్ । హిత్వా గోపీః కామయానా మామసౌ భజతే ప్రియః ॥ ౩౮ ॥ తతో గత్వా వనోద్దేశం దృప్తా కేశవమబ్రవీత్ । న పారయేఽహం చలితుం నయ మాం యత్ర తే మనః ॥ ౩౯ ॥ ఏవముక్తః ప్రియామాహ స్కంధ ఆరుహ్యతామితి । తతశ్చాంతర్దధే కృష్ణః సా వధూరన్వతప్యత ॥ ౪౦ ॥ హా నాథ రమణ ప్రేష్ఠ క్వాసి క్వాసి మహాభుజ । దాస్యాస్తే కృపణాయా మే సఖే దర్శయ సన్నిధిమ్ ॥ ౪౧ ॥ అన్విచ్ఛంత్యో భగవతో మార్గం గోప్యోఽవిదూరతః । దదృశుః ప్రియవిశ్లేషమోహితాం దుఃఖితాం సఖీమ్ ॥ ౪౨ ॥ తయా కథితమాకర్ణ్య మానప్రాప్తిం చ మాధవాత్ । అవమానం చ దౌరాత్మ్యాద్విస్మయం పరమం యయుః ॥ ౪౩ ॥ తతోఽవిశన్ వనం చంద్రజ్యోత్స్నా యావద్విభావ్యతే । తమః ప్రవిష్టమాలక్ష్య తతో నివవృతుః స్త్రియః ॥ ౪౪ ॥ తన్మనస్కాస్తదాలాపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః । తద్గుణానేవ గాయంత్యో నాత్మాగారాణి సస్మరుః ॥ ౪౫ ॥ పునః పులినమాగత్య కాలింద్యాః కృష్ణభావితాః । సమవేతా జగుః కృష్ణం తదాగమనకాంక్షితాః ॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ గోపికాగీతప్రారంభః. ❖

గోప్యః ॥ జయతి తేఽధికం జన్మనా వ్రజః శ్రయత ఇందిరా శశ్వదత్ర హి । దయిత దృశ్యతాం దిక్షు తావకా

స్తావద్ విపశ్యాయ వనమవిశన్ - తతో మార్గేఽన్వేషణాన్నివృత్తాః ॥ ౪౪ ॥ తదితి ॥ ఏవం తమః ప్రాప్తా అపి - స్వగృహాన్నైవ స్మరంత్యః - తదాత్మికాః స ఏవ ఆత్మా యాసాం తాః - తన్మయా ఇత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ పునరితి ॥ కిం తు పూర్వం యత్ర - శ్రీకృష్ణేన సంగతిరాసీత్ తదేవ కాలింద్యాః పులినమాగత్య - కృష్ణం భావయంతి ధ్యాయంతీతి భావితాః - కృష్ణస్యాగమనం కాంక్షితం యాసాం తాః - మిలితాః సమ్మిళితాః సత్యః - కృష్ణమేవ జగురితి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ ఏకత్రింశే నిశాయాం తాః పునః పులినమాగతాః । కృష్ణమేవానుగాయంత్యః ప్రార్థయంతే తదాగమమ్ ॥ జయతీతి ॥ హే దయిత - తే జన్మనా - వ్రజః అధికం యథా భవతి తథా జయతి - ఉత్కర్షేణ వర్తతే - యస్మాత్ - త్వమత్ర జాతః - తస్మాత్ - ఇందిరా లక్ష్మీః అత్ర హి వ్రజం శశ్వదలంకృత్య వర్తతే ఏవం వ్రజే సర్వస్మిన్ మోదమానే - అత్ర తు తావకాః త్వదీయా గోపీజనాః త్వయ్యేవ ధృతాసవః కథంచిత్ ధృతా అసవః ప్రాణా యైస్తే త్వాం దిక్షు విచిన్వంతే మృగయంతే - అతస్త్వయా దృశ్యతాం ప్రత్యక్షీభూయతామితి - యద్వా - అస్మాభిర్భవాన్ దృశ్య

తాం యద్వా- ఏవం త్వయా దృశ్యతామేతే విచిన్వత ఇతి - అత్ర [illegible] బహూనాం చ వక్తృత్వా [illegible] ఆహురితి సర్వత్ర శ్లోకే ష్వవధారణా- తథాపి సంగీతిరుచ్యతే ॥ ౧॥ తత్ర విచిన్వం కిమితి చేత్తత్రాహుః ॥ శరదితి ॥ శరదుదాశయే శరత్కాలికే సరసి- సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా- సాధుజాతం సమ్యగ్జాతం- యత్ సత్సరసిజం సువికసితం పద్మం- తస్యోదరగర్భస్య యా శ్రీస్తాం ముష్ణాతి హరతీతి తథా- తయా దృశా నేత్రేణ- హే సురతనాథ సంభోగపతే- వరద అభీష్టప్రద- అశుల్కదాసికాః అమూల్యదాసీః నః - నిఘ్నతో మారయతః- తేతవ- త్వయా క్రియమాణః ఇహ లోకే అయం వధో న భవతి కిం- కిం శస్త్రైరేవ వధో వధః కిం దృశా వధో వధో న భవతి- కింతు భవత్యేవ- అతస్తవ దృశా అపహృతప్రాణప్రత్యర్పణాయ- త్వయా దృశ్యతామితి భావః త్వయా దృశ్యతామితి యథాసంభవం సర్వత్ర వాక్యశేషః ॥ ౨॥ కించ బహుభ్యో మృత్యుభ్యః కృపయా రక్షిత్వా కిమిదానీం దృశా మన్మథం ప్రేష్య నాశయసీత్యాహుః ॥ విషేతి ॥ హే ఋషభ శ్రేష్ఠ - విషమయాజ్జలాశయాత్ - తథా వ్యాళరాక్షసాదఘాసురాత్ వర్షాత్ - మారుతాత్ - వైద్యుతానలాత్ అశనినిపాతాత్ - వృషాదరిష్టాత్తస్మాత్ మయాత్మజాత్ - వ్యోమాత్- విశ్వతః అన్యస్మాదపి- సర్వతో భయాచ్చ- బకకాళీయదమనాదినా- రక్షితాః కిమిదానీముపేక్షస ఇతి భావః॥ ౩॥ అపిచ విశ్వపాలనార్థమవతీర్ణస్య తవ భక్తోపేక్షాత్యంతమనుచితేత్యాశయేనాహుః ॥ నఖల్వితి ॥ హే సఖే - భవాన్ ఖలు - నిశ్చితం యశోదాసుతో న భవతి కింతు - సర్వప్రాణినాం బుద్ధిసాక్షీ నను స కిం దృశ్యో భవతి- తత్రాహుః- విఖనసా బ్రహ్మణా- విశ్వపాలనాయ ప్రార్థితస్సన్ - సాత్వతాం కులే ఉదేయివాన్ ఉదితః॥ ౪॥ తస్మాత్త్వద్భక్తానామస్మాకమపి త్రాణం నయనానందతుష్టయం సంపాదయేత్యాహుశ్చతుర్భిః ॥ విరచితేతి ॥ హే వృష్ణిధుర్య - సంసృతేర్భయాత్తే శరణమీయుషాం శరణం ప్రాప్తానాం ప్రాణినాం విరచితం దత్తమభయం యేన తత్తథా - హే కాంత - కామదం వరదం - తథా శ్రియః కరం గృహ్ణాతీతి తథా- తద్భవతః కరసరో-

త్త్వయి ధృతాసవస్త్వాం విచిన్వతే॥ ౧ ॥ శరదుదాశయే సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా దృశా ।
సురతనాథ తేఽశుల్కదాసికా వరద నిఘ్నతో నేహ కిం వధః॥ ౨॥ విషజలాశయాద్వ్యాళరాక్షసాద్వర్ష
మారుతాద్వైద్యుతానలాత్ । వృషమయాత్మజాద్విశ్వతోభయాదృషభ తే వయం రక్షితా ముహుః ॥
౩॥ నఖలు గోపికానందనో భవానఖిలదేహినామంతరాత్మదృక్ । విఖనసార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉ
దేయివాన్ సాత్వతాం కులే ॥ ౪॥ విరచితాభయం వృష్ణిధుర్య తే శరణమీయుషాం సంసృతేర్భయాత్ ।
కరసరోరుహం కాంత కామదం శిరసి ధేహి నః శ్రీకరగ్రహమ్॥ ౫॥ వ్రజజనార్తిహన్వీర యోషి
తాం నిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత । భజ సఖే భవత్కింకరీస్స్మ నో జలరుహాననం చారు దర్శయ॥ ౬॥ ప్రణత
దేహినాం పాపకర్శనం తృణచరానుగం శ్రీనికేతనమ్ । ఫణిఫణార్పితం తే పదాంబుజం కృణు కుచేషు
నః కృంధి హృచ్ఛయమ్॥ ౭॥ మధురయా గిరా వల్గువాక్యయా బుధమనోజ్ఞయా పుష్కరేక్షణ । విధికరీ
రిమా వీర [illegible] ముహ్యతీరధరసీధునాప్యాయయస్వ నః॥ ౮॥ తవ కథామృతం తప్తజీవనం కవిభిరీడితం కల్మషాప
హమ్ । శ్రవణమంగళం శ్రీమదాతతం భువి గృణంతి యే భూరిదా జనాః॥ ౯ ॥ ప్రహసితం ప్రియప్రేమవీ

రుహం- నః శిరసి ధేహి॥ ౫॥ వ్రజేతి ॥ హే వ్రజజనార్తిహన్ హే వీర - నిజజనానాం- యః స్మయో గర్వః తస్య ధ్వంసనం నాశకం స్మితం యస్య- తథాభూత - హే సఖే భవత్కింకరీః నో స్మాన్ - భజ ఆశ్రయ - స్మ నిశ్చితం ప్రథమం తావత్ - జలరుహాననం చారు యోషితాం నో దర్శయ ॥ ౬॥ ప్రణతేతి ॥ అవిశేషేణ ప్రణతానాం దేహినాం - పాపకర్శనం పాపహం తృణచరాన్ పశూన్ - అనుగచ్ఛతీతి కృపయేతి తథా సౌభాగ్యేన శ్రియో నికేతనం - వీర్యాతిరేకేణ ఫణినః ఫణాస్వర్పితం తే పదాంబుజం - నః కుచేషు కృణు కురు - కిమర్థం హృచ్ఛయం కామం కృంధి ఛింధి॥ ౭॥ మధురయేతి ॥ హే పుష్కరేక్షణ - తవైవ మధురయా గిరా- వల్గూని వాక్యాని యస్యాం తయా- బుధానాం మనోజ్ఞయా హృద్యయా - గంభీరయేత్యర్థః - ముహ్యతీః ఇమాః- నః విధికరీః అధరసీధునా ఆప్యాయయస్వ సంజీవయేతి॥ ౮॥ కించ అస్మాకం త్వద్విరహే ప్రాప్తమేవ మరణం - కింతు- త్వత్కథామృతం పాయయద్భిః సుకృతిభిర్వంచితమిత్యాహుః ॥ తవేతి॥ కథైవామృతం అత్ర హేతుః- తప్తజీవనం ప్రసిద్ధాదమృతాదుత్కర్షమాహుః - కవిభిః బ్రహ్మవిద్భిరపి - ఈడితం స్తుతం - దేవభోగ్యం త్వమృతం తైస్తుచ్ఛీకృతం- కించ కల్మషాపహం కామకర్మనిరసనం - తత్త్వమృతం నైవంభూతం కించ శ్రవణమంగళం శ్రవణమాత్రేణ మంగళప్రదం తత్త్వనుష్ఠానాపేక్షం- కించ- శ్రీమత్సుశాంతం - తత్తు మాదకం ఏవంభూతం త్వత్కథామృతం ఆతతం యథా భవతి తథా భువి- యే- గృణంతి నిరూపయంతి - తే జనాః భూరిదాః బహుదాతారః - జీవితం దదతీత్యర్థః - యద్వా- ఏవంభూతం త్వత్కథామృతం యే భువి గృణంతి తే భూరిదాః పూర్వజన్మసు - బహుదత్తవంతః - సుకృతిన ఇత్యర్థః ఏతదుక్తం భవతి - యే కేవలం కథామృతం గృణంతి తేపి తావదతిధన్యాః - కింపునర్యే త్వాం పశ్యంతి అతః ప్రార్థయామహే - త్వయా దృశ్యతామితి॥ ౯॥ నను తర్హి మత్కథాశ్రవణేనైవ నిర్వృతా భవంతు- కిం మద్దర్శనేన- త్వద్విలాసస్మృతిభిస్తు వయం తత్రాపి శాంతిం న విందామ ఇత్యాహుః ॥ ప్రహసితమితి॥ హే ప్రియ కుహక- కపట- సంవిదః

సంకేతనమూనాని ॥ ౧౦ ॥ కించ త్వయి గతాయాం తత్ప్రేమార్ద్రీభూతచిత్తాః త్వం పునరస్మాసు కేనాపి కాతుకాకపటమాచరసీత్యాహుః శ్లోకద్వ
యేన ॥ చలసీతి ॥ హే నాథ కాంత యద్యదా వ్రజాచ్చలసి పశూంశ్చారయన్ తదా తన్నళినవత్ సుందరం కోమలం తే పదం
శిలైః కణిశైః తృణైరంకురైశ్చ సీదతి క్లిశ్యతీతి నో మనః కలిలతాం అస్వాస్థ్యం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ఏవం భూతాస్త్వద్దుఃఖశంకితచి
త్తా వయం ॥ ౧౧ ॥ దినేతి ॥ త్వం తు దినపరిక్షయే సాయంకాలే నీలకుంతలైరావృతం ఘనరజస్వలం గోరజశ్చురితం వనరుహాననం
అతిమాలినత్వప్రాగవచ్ఛురితపద్మతుల్యమాననం బిభ్రత్ తచ్చ ముహుర్ముహుః దర్శయన్నో మనసి కేవలం స్మరం యచ్ఛసి అ
ర్పయసి న తు సుఖం దదాసీతి కపట ఇతి భావః ॥ ౧౨ ॥ అతోధునా కపటం విహాయైవం కుర్వితి ప్రార్థయంతే శ్లోకద్వయేన ప్ర
ణతేతి ॥ హే ఆధిహన్ హే రమణ పద్మజేనార్చితం ఆపది ధ్యేయం ధ్యానమాత్రేణాపన్నివర్తకం శంతమం చ సేవాసమయే చా
పి సుఖకరం తవ చరణపంకజం కామితాన్ పూరయంతి ఏవం నః స్తనేష్వర్పయేతి ॥ ౧౩ ॥ అపి చ హే వీర తే అధరామృతం నో వితర ద
హి స్వరితేన నాదితేన వేణునా సుష్ఠు చుంబితమితి వేణునాదామృతవాసితమితి భావః ఇతరరాగవిస్మారణం నృణామిత రేమసావర్ధ భావాది
సుఖేషు రాగమిచ్ఛాం విస్మారయతి విలోపయతీతి తథా తత్ ॥ ౧౪ ॥ కించ క్షణమపి త్వదదర్శనే దుఃఖం దర్శనే సుఖం చ దృష్ట్వా
సర్వసంగపరిత్యాగేన యతయ ఇవ వయం త్వామనుప్రాగతాః త్వం తు కథమస్మాన్ త్యక్తుముత్సహస ఇతి సకరుణమూచుః శ్లోకద్వయేన ॥ అ
టతీతి ॥ యత్ యదా భవాన్ కాననం బృందావనం ప్రతి అటతి గచ్ఛతి తదా త్వామపశ్యతాం ప్రాణినాం త్రుటిః క్షణార్ధమపి

క్షితం విహరణంచ తేధ్యానమంగళమ్ । రహసిసంవిదోయాహృదిస్పృశఃకుహకనోమనఃక్షోభయం
తిహి । ౧౦ । చలసియద్వ్రజాచ్చారయన్పశూన్నళినసుందరంనాథతేపదమ్। శిలతృణాంకురైస్సీ
దతీతినఃకలిలతాంమనఃకాంతగచ్ఛతి । ౧౧ । దినపరిక్షయేనీలకుంతలైర్వనరుహాననంబిభ్రదావృ
తమ్ । ఘనరజస్వలందర్శయన్ముహుర్మనసినస్స్మరంవీరయచ్ఛసి।౧౨। ప్రణతకామదంపద్మజా
ర్చితంధరణిమండనంధ్యేయమాపది । చరణపంకజంశంతమంచతేరమణనస్తనేష్వర్పయాధిహన్ ॥
౧౩ । సురతవర్ధనంశోకనాశనంస్వరితవేణునాసుష్ఠుచుంబితమ్ । ఇతరరాగవిస్మారణంనృణాంవిత
రవీరనస్తేధరామృతమ్ । ౧౪ । అటతియద్భవానహ్నికాననంత్రుటియుగాయతేత్వామపశ్యతామ్ ।
కుటిలకుంతలంశ్రీముఖంచతేజడఉదీక్షతాంపక్ష్మకృద్దృశామ్ । ౧౫ । పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాంధ
వానతివిలంఘ్యతేహ్యచ్యుతాగతాః।గతివిదస్తవోద్గీతమోహితాఃకితవయోషితఃకస్త్యజేన్నిశి।౧౬।
రహసిసంవిదంహృచ్ఛయోదయంప్రహసితాననంప్రేమవీక్షణమ్ । బృహదురశ్శ్రియోధామవీక్ష్యతే
ముహురతిస్పృహాముహ్యతేమనః । ౧౭ । వ్రజవనౌకసాంవ్యక్తిరంగతేవృజినహంత్ర్యలంవిశ్వ
మంగళమ్। త్యజమనాక్చనస్త్వత్స్పృహాత్మనాంస్వజనహృద్రుజాంయన్నిషూదనమ్॥ ౧౮ । యత్తే
సుజాతచరణాంబురుహంస్తనేషుభీతాశ్శనైఃప్రియదధీమహికర్కశేషు । తేనాటవీమటసితద్వ్యథ

యుగవద్భవతి ఏవమదర్శనే దుఃఖముక్తం పునశ్చ కథంచిద్దినాంతే తే తవ శ్రీమన్ముఖం ఉత్ ఉచ్చైః ఈక్షమాణానాం తేషాం దృశాం
పక్ష్మకృద్బ్రహ్మ జడో మందమితి నిమేషమాత్రమప్యంతరమసహ్యమితి దర్శనే సుఖముక్తం ॥౧౫॥ పతీతి ॥ తస్మాత్ హే అచ్యుత పతీన్
సుతాన్ అన్వయాన్ తత్సంబంధినః భ్రాతౄన్ బాంధవాంశ్చాతివిలంఘ్య తే తవ సమీపమాగతాః వయం కథంభూతస్య గతివిదః
అస్మదాగమనం జానతః గీతగతీర్వా జానతః గతివిదో వయం వా తవోద్గీతేన ఉచ్చైర్గీతేన మోహితాః హే కితవ శఠ ఏవంభూతాః
యోషితః నిశి స్వయమాగతాః త్వాదృశాత్ కస్త్యజేన్న కోపీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అతస్త్వయా త్యక్తానామస్మాకం ప్రాక్తనత్వద్దర్శనని
దానస్య హృద్రోగస్య త్వత్సంగాదృతే నిరాకరణం తు నాస్తీత్యాహుః శ్లోకద్వయేన ॥ రహసీతి ॥ శ్రియో ధామ తే బృహద్విశాలం ఉరశ్చ వీ
క్ష్య అతిస్పృహా భవతి తయా చ ముహుర్ముహుః మనో ముహ్యతి ॥ ౧౭ ॥ వ్రజేతి ॥ తవ చ వ్యక్తిరభివ్యక్తిః వ్రజవనౌకసాం
సర్వేషాం అవిశేషేణ వృజినహంత్రీ దుఃఖనిరసినీ విశ్వమంగళం సర్వమంగళరూపా చ అతస్త్వత్స్పృహాత్మనాం త్వత్స్పృహారూఢ
మనసాం నః మనాక్ ఈషత్ కిమపి త్యజ ముంచ కార్పణ్యమకుర్వన్ దేహీత్యర్థః కిం తత్ స్వజనహృద్రోగాణాం యదతిగో
ప్యం నిషూదనం నివర్తకమౌషధం తత్త్వత్సంగమ ఏవేతి గూఢోఽభిప్రాయః ॥ ౧౮ ॥ అతిప్రేమభరేణ కాతరచిత్తా ఆహుః ॥ యత్తేతి ॥ హే
ప్రియ యత్తే తవ సుకుమారం పదాబ్జం కఠినేషు కుచేషు సంమర్దనశంకితాః శనైః శనైః దధీమహి ధారయామ వయం తేన అట
వీమటసి గచ్ఛసి నను సీదతీతి పాషాణాద్యైర్వా కాంచిదన్యాం వా ఆత్మానమేవ వా నయసి ప్రాపయసి తత్తత్త్వత్పదాంబుజం వా హన్త

ధః సూక్ష్మపాషాణాదిభిః - కింస్విన్నవ్యథతే కథం ను నామ న వ్యథతే భవానేవాయుర్జీవనం యాసాం తాసాం - నో ధీర్భ్రమతీత్యర్థః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయామేకత్రింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

॥ ద్వాత్రింశే విరహాలాపవిక్లిన్నహృదయో హరిః । తత్రావిర్భూయ గోపీస్తాః సాంత్వయామాస మానయన్ ॥ స్వప్రేమామృతకల్లోలవ్యాకులీకృతచేతసః । సదయన్నందయన్ గోపీరుద్ధతో నందనందనః ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం ప్రభృతి - చిత్రధా అనేకధా - సుస్వరం ఉచ్చైః కృష్ణదర్శనలాలసా అతిస్పృహా యాసాం తాః ॥ ౧ ॥ తాసామితి ॥ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః జగన్మోహనస్య కామస్యాపి మనస్యుద్భూతః కామః సాక్షాత్తస్యాపి మోహక ఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ తమితి ॥ తన్వః కరచరణాదయః ॥ ౩ ॥ కాచిదితి ॥ అంజలినా సంహతహస్తద్వయేన ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ఏకేతి ॥ భ్రుకుటిమాబధ్య కుటిలీకృత్య - ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపావేశేన - విహ్వలా వివశా - నిర్దష్టః దశనచ్ఛదః యయా - కటాక్షాక్షేపైః ఐక్షత ॥ ౬ ॥ అపరేతి ॥ అనిమిషద్భ్యాం అనిమీలద్భ్యాం - దృగ్భ్యాం ఆపీతమపి సమ్యగ్దృష్టమపి పునర్జుషాణా నాతృప్యత్ ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ హృది కృత్వా హృదయం నీత్వేత్యర్థః ఆనందసంప్లుతేతి పాఠః ॥

తేనకింస్విత్కూర్పాదిభిర్భ్రమతి ధీర్భవదాయుషాం నః ॥ ౧౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యః ప్రగాయంత్యః ప్రలపంత్యశ్చ చిత్రధా । రురుదుస్సుస్వరం రాజన్ కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥ ౧ ॥ తాసామావిరభూచ్ఛౌరిస్స్మయమానముఖాంబుజః । పీతాంబరధరస్స్రగ్వీ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ॥ ౨ ॥ తం విలోక్యాగతం కృష్ణం ప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః । ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివాగతమ్ ॥ ౩ ॥ కాచిత్కరాంబుజం శౌరేర్జగృహేఽంజలినా ముదా । కాచిద్దధార తద్బాహుమంసే చందనరూషితమ్ ॥ ౪ ॥ కాచిదంజలినాగృహ్ణాత్తన్వీ తాంబూలచర్వణమ్ । ఏకా తదంఘ్రికమలం సంతప్తా స్తనయోరధాత్ ॥ ౫ ॥ ఏకా భ్రుకుటిమాబధ్య ప్రేమసంరంభవిహ్వలా । ఘ్నంతీవైక్షత్కటాక్షేపైస్సందష్టదశనచ్ఛదా ॥ ౬ ॥ అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాం జుషాణా తన్ముఖాంబుజమ్ । ఆపీతమపి నాతృప్యత్సంతస్తచ్చరణం యథా ॥ ౭ ॥ తం కాచిన్నేత్రరంధ్రేణ హృదికృత్వా నిమీల్య చ । పులకాంగ్యుపగుహ్యాస్తే యోగీవానందనిర్భరా ॥ ౮ ॥ సర్వాస్తాః కేశవాలోకపరమోత్సవనిర్వృతాః । జహుర్విరహజం తాపం ప్రాజ్ఞం ప్రాప్య యథా జనాః ॥ ౯ ॥ తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతో వృతః । వ్యరోచతాధికం తాత పురుషశ్శక్తిభిర్యథా ॥ ౧౦ ॥ తాస్సమాదాయ కాళింద్యా నిర్విశ్య పులినం విభుః । వికసత్కుందమందారసురభ్యనిలషట్పదమ్ ॥ ౧౧ ॥ శరచ్చంద్రాంశుసందోహధ్వస్తదోషాతమశ్శివమ్ । కృష్ణాయా హస్తతరళాచితకోమలవాలుకమ్ ॥ ౧౨ ॥ తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజో మనోరథాంతం శ్రుతయో యథా యయుః । స్వైరుత్తరీయైః కుచకుంకుమాంకితైరచీక్లృపన్నాసనమాత్మబంధవే ॥ ౧౩ ॥ తత్రోపవిష్టో భగవాన్స ఈశ్వరో యోగేశ్వరాంతర్హృది కల్పితాసనః । చకాస గోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యైకప

౯ ॥ సర్వా ఇతి ॥ ప్రాజ్ఞం ఈశ్వరం - ప్రాప్య - యథా ముముక్షవో జనాః - యద్వా - ప్రాజ్ఞం బ్రహ్మజ్ఞం - ప్రాప్య - యథా సంసారిణః - యద్వా - ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం ప్రాప్య యథా విశ్వతైజసావస్థా జీవాః ॥ ౯ ॥ తాభిరితి ॥ పురుషః పరమాత్మా శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః యథా యద్వా - ఉపాసకః పురుషః - జ్ఞానవీర్యబలాదిభిః - యద్వా - పురుషో నరయా - ప్రకృత్యాద్యుపాధిభిర్వృతో యథా వ్యరోచత తద్వత్ ॥ ౧౦ ॥ తా ఇతి ॥ వికసత్కుందమందారైః - సురభిర్యోఽనిలః - తస్మాత్ షట్పదా యస్మిన్ ॥ ౧౧ ॥ శరదితి ॥ శరచ్చంద్రాంశూనాం - సందోహైః సమూహైః - ధ్వస్తం దోషాతమః రాత్రింగతం తమో యస్మిన్ తత్ - అతః శివం సుఖకరం - హస్తరూపైః తరలైః తరంగైః - ఆచితాః ఆస్తృతాః కోమలా వాలుకా యస్మిన్ - ఏవంభూతం పులినం - తాస్సమాదాయ నిర్విశ్య - తత్ర తాభిర్వృతః - అధికం వ్యరోచతేతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ తాశ్చ - మనోరథానాం - అంతం యయుః - పూర్ణకామా బభూవుః - శ్రుతయో యథేతి - అయమర్థః - యథా - కర్మకాండే - శ్రుతయః పరమేశ్వరమపశ్యంత్యః తత్తత్కామానుబంధైరపూర్ణా ఇవ భవంతి - జ్ఞానకాండే తు - పరమేశ్వరం ప్రాప్య - తదాహ్లాదపూర్ణాః - కామానుబంధం జహుః తద్వదితి - ఆప్తకామా అపి ప్రేమ్ణా తమభజన్నిత్యాహ ॥ స్వైరితి ॥ అచీక్లృపన్ రచయామాసుః - ఆత్మబంధవే అంతర్యామిణే ॥ ౧౩ ॥ తత్రేతి ॥ గోపీసభాగతః - తాభిస్సంమానితస్సన్ - చకాస శుశుభే - త్రైలోక్యే యా లక్ష్మీః

శోభా - తస్యాః - ఏకదేశపదం స్థానం - తద్వపుర్దధత్ దర్శయన్ ‖ ౧౪ ‖ సభాజయిత్వేతి ‖ సహాసలీలేక్షణేన - విభ్రమో విలాసస్తేన యుక్తయా భ్రువా - ఉపలక్షితాః సంస్పర్శనేన సంమర్దనేన ‖ ౧౫ ‖ తత్ర భగవతః అకృతజ్ఞతాం తద్వదనేనైవోపపాదయితుకామాః - గూఢార్థప్రాయాలోకవృత్తాంతమివ పృచ్ఛంతి ‖ భజతఇతి ‖ భజతః ప్రాణినః - అనుఅనంతరం - కేచిత్తద్భజనానుసారేణ భజంతి - కేచిదేతద్విపర్యయం యథా భవతి తథా - తద్భజనానపేక్షితం అభజతోపి భజంతి - అన్యేతు నోభయానితి ‖ ౧౬ ‖ ఏవం తాభిః పృష్టః - ఉత్తరమాహ ‖ మిథఇతి ‖ హే సఖ్యః - ఉపకార ప్రత్యుపకారతయా - యేమిథో భజంతి - తేఽన్యోన్యం భజంతి కింతు స్వార్థమేవ - యతః - ఉద్యమో - హితం తేషాం - స్వార్థపరా ఏకాంతతః ఉద్యమో ఏషాం తే తత్ర చ న సౌహృదం - అతో న సఖ్యం - న చ ధర్మః స్వార్థోద్దేశాత్ - గోమహిషాది భజనవదిత్యర్థః ‖ ౧౭ ‖ యే తు అభజతో భజంతి - తే ద్వివిధాః - కరుణాః స్నిగ్ధాశ్చ - తత్ర తు - యత్క్రమం - ధర్మకామా భవతి ఇత్యాహ ‖ భజంత్యభజతఇతి ‖ కరుణా యే మాతృస్త్రీ ఇతి కరుణాః - దాంతా ఇత్యర్థః ‖ ౧౮ ‖ తృతీయ ప్రశ్నస్యోత్తరం ‖ భజతోపీతి ‖ అయమర్థః - చతుర్విధా హ్యేతే - ఆత్మారామాః అపర్యాప్తకామాః - కేచిదాప్తకామాః - విషయదర్శనేపి పూర్ణకామత్వేన భోగేచ్ఛారహితాః - అన్యేతు - అకృతజ్ఞాః మూఢాః అన్యే గురుద్రుహః అతికఠినాః ‖ శ్లో ‖ సపితా యస్తు పోషకఇతి న్యాయాత్ - ఉపకర్తా గురుతుల్యః - తస్మై ద్రుహ్యంతీతి తథా తే ‖ ౧౯ ‖ అత్ర చరమకోటిగతమాత్మానం మత్వా అతిసంకోచైః పరస్పరముఖవీక్షణాదృష్ట్వాహ ‖ నాహంత్వితి ‖ హే సఖ్యః - అహం తేషాం మధ్యే నకోపి - కింతు - పరమకారుణికః పరమసుహృచ్చ - కథం - అ

దం వపుర్దధత్ ‖ ౧౪ ‖ సభాజయిత్వా తమనంగదీపనం సహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా। సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహస్తయోః సంస్తుత్య ఈషత్కుపితా బభాషిరే ‖ ౧౫ ‖ గోప్యః ‖ భజతోఽనుభజంత్యేక ఏక ఏతద్విపర్యయమ్। నోభయాంశ్చ భజంత్యన్య ఏతన్నో బ్రూహి సాధు భోః ‖ ౧౬ ‖ శ్రీభగవాన్ ‖ మిథో భజంతి యే సఖ్యః స్వార్థైకాంతోద్యమా హి తే। న తత్ర సౌహృదం ధర్మః స్వార్థార్థం తద్ధి నాన్యథా ‖ ౧౭ ‖ భజంత్యభజతో యే వై కరుణాః పితరో యథా। ధర్మో నిరపవాదోఽత్ర సౌహృదం చ సుమధ్యమాః ‖ ౧౮ ‖ భజతోఽపి న వై కేచిద్భజంత్యభజతః కుతః। ఆత్మారామా హ్యాప్తకామా హ్యకృతజ్ఞా గురుద్రుహః ‖ ౧౯ ‖ నాహం తు సఖ్యో భజతోఽపి జంతూన్భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే। యథాఽధనో లబ్ధధనే వినష్టే తచ్చింతయాఽన్యన్నిభృతో న వేద ‖ ౨౦ ‖ ఏవం మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం హి వో మయ్యనువృత్తయేఽబలాః। మయాఽపరోక్షం భజతా తిరోహితం మాఽసూయితుం మార్హథ తత్ప్రియం ప్రియాః ‖ ౨౧ ‖ న పారయేఽహం నిరవద్యసంయుజాం స్వసాధుకృత్యం విబుధాయుషాపి వః। యా మాభజన్ దుర్జరగేహశృంఖలాః సంవృశ్చ్య తద్వః ప్రతియాతు సాధునా ‖ ౨౨ ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ‖ ఇత్థం భగవతో గోప్యః శ్రుత్వా వాచః సుపేశలాః। జహుర్విరహజం తాపం తదంగోపచితాశిషః ‖

షాం భజతాం - అనువృత్తివృత్తయే నిరంతరధ్యానప్రవృత్త్యర్థం - తాన్నాహం భజామి - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ ‖ యథేతి ‖ తస్య ధనస్యైవ చింతయా - నిభృతః పూర్ణః - వ్యాప్తఇతియావత్ - అన్యత్ క్షుత్తృష్ణాదికమపి న వేద ‖ ౨౦ ‖ ....

ఏవమితి ‖ మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం - మదర్థేన ఉజ్ఝితాః - లోకః యుక్తాయుక్తప్రతీక్షణాత్ - వేదశ్చ - ధర్మాధర్మప్రతీక్షణాత్ - స్వాః జ్ఞాతయశ్చ స్నేహత్యాగాత్ - యాభిస్తాసాం వో యుష్మాకం - పరోక్షం అదర్శనం యథా భవతి తథా - భజతా యుష్మత్ప్రేమాలాపాన్ శృణ్వతైవ - తిరోహితం అంతర్ధానేన స్థితం - తత్తస్మాత్ - హే అబలాః - హే ప్రియాః - మామ్ - అసూయితుం దోషారోపేణ ద్రష్టుం - యూయం నార్హథ న యోగ్యాః స్థ ‖ ౨౧ ‖ ఆస్తామిదం - పరమార్థం తు శృణు తేత్యాహ ‖ నేతి ‖ నిరవద్యసంయుజాం నిరవద్యం సంయుక్ సంయోగః యాసాం నిరవద్యం యథా భవతి తథా సంయుజ్యంతే భజంతి ఇతి వా - తథా తాసాం వః - విబుధాయుషా చిరకాలేనాపి - స్వయం - సాధుకృత్యం ప్రత్యుపకారకృత్యం కర్తుం - న పారయే న శక్నోమి - కథంభూతానాం - యాః భవత్యః దుర్జరాః అజరా యా గృహశృంఖలాః - తాః - సంవృశ్చ్య నిశ్శేషం ఛిత్వా - మామ్ - అభజన్ - తాసాం మయ్యేవ త్వచిత్తం బహుమ ప్రేమయ కర్తయా నైకనిష్ఠం తస్మాద్వో యుష్మాకమేవ సాధునా సాధుకృత్యేన - యత్ యుష్మత్సాధుకృత్యం తత్ - ప్రతియాతు ప్రతికృతం భవతు - యుష్మత్సౌశీల్యేనైవ మమానృణ్యం - న తు మత్కృత ప్రత్యుపకారేణేత్యర్థః ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❖❖❖❖

శ్లో ‖ త్రయస్త్రింశేతతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః। ప్రియాస్తా రమయామాస ప్రాదినీవనకేళిభిః ‖ ఇత్థమితి ‖ తత్తదా - అంగహారా

- యద్వా. తస్య భగవతోంగేన అభ్రవపుషా కరదర రాద్యవయవైర్వా ఉపచితాస్పృష్టా ఆశిషో యాసాం తాః ॥ ౧ ॥ తత్రేతి ॥ రాసక్రీడా రాసో నామ బహునర్తకీయుక్తో నృత్తవిశేషః - తాం క్రీడాం - అన్యోన్యం ఆబద్ధాః సంగ్రథితాః బాహవః యైః - తైస్సహ ॥ ౨ ॥ ... త్వా హిత్వ మఖినయేన దర్శనా యత్య తురచతుష్టయాధికేన సార్ధేన ॥ రాసోత్సవ ఇత్యాదినా ॥ తాసాం మండలరూపేణావస్థితానాం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ॥ ౩ ॥ ప్రవిష్టేనేతి ॥ ప్రవిష్టేన - తేనైవ కంఠే గృహీతానాం ఉభయత ఆలింగితానాం - కథంభూతేన - యం సర్వాః స్త్రియః - స్వస్వనికటం మామేవాశ్లిష్టవానితి మన్యేరన్ తేన - ఏతదర్థం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ప్రవిష్టేనేత్యర్థః సర్వేకస్య నంతథా ప్రవేశః - సర్వాసన్నిహితత్వే వా తస్మిన్ కుతః స్వనికటవర్తిత్వాభిమానః తాసామిత్యత ఉక్తం - యోగేశ్వరేణేతి - అచింత్యశక్తినేత్యర్థః ॥ ౪ ॥ దివౌకసామితి ॥ తావత్తత్ర గమే వ అత్యౌత్సుక్యవ్యాప్తమనసాం స స్త్రీణాం దేవానాం విమానశతైస్సంకీర్ణం నభోబభూవ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ సప్రియాణామితి ॥ సప్రియాణాం కృష్ణసహితానాం - తుములః సంకీర్ణః ॥ ౭ ॥ మధ్య ఇతి ॥ మహామరకతో నీలమణిరివ మరతక ఇతి పాఠాంతరం - హైమానాం మణీనాం - మధ్యే - తాభిః స్వర్ణవర్ణాభిరాశ్లిష్టాభిః కృష్ణ - గోపీస్పృష్టైభిః ప్రాయేణ వా - బిసై ర మధ్యపదావృత్తిమేకవచనం ॥ ౮ ॥ సయథా - తాభిః శుశుభే తథా తా అపి - తేన విరేజురిత్యాహ ॥ పాదన్యాసైరితి ॥ భుజవిధుతిభిః కర

⁂ రాసక్రీడాప్రారంభఘట్టః ⁂

౧॥ తత్రారభత గోవిందో రాసక్రీడామనువ్రతైః। స్త్రీరత్నైరన్వితః ప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిః॥ ౨॥ రాసోత్సవస్సంప్రవృత్తో గోపీమండలమండితః। యోగేశ్వరేణ కృష్ణేన తాసాం మధ్యే ద్వయోర్ద్వయోః॥ ౩॥ ప్రవిష్టేన గృహీతానాం కంఠే స్వనికటం స్త్రియః। యం మన్యేరన్నభస్తావద్విమానశతసంకులమ్॥ ౪॥ దివౌకసాం సదారాణామౌత్సుక్యనిభృతాత్మనామ్। తతో దుందుభయో నేదుర్నిపేతుః పుష్పవృష్టయః॥ ౫॥ జగుర్గంధర్వపతయస్సస్త్రీకాస్తద్యశోఽమలమ్। వలయానాం నూపురాణాం కింకిణీనాం చ యోషితామ్ ॥ ౬॥ సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములో రాసమండలే। తత్రాతిశుశుభే తాభిర్భగవాన్ దేవకీసుతః॥ ౭ ॥ మధ్యే మణీనాం హైమానాం మహామరకతో యథా॥ ౮॥ పాదన్యాసైర్భుజవిధుతిభిస్సస్మితైర్భ్రూవిలాసైర్భజ్యన్మధ్యైశ్చలకుచపటైః కుండలైర్గండలోలైః। స్విన్నన్ముఖ్యః కబరరశనాగ్రంథయః కృష్ణవధ్వో గాయంత్యస్తం తటిత ఇవ తా మేఘచక్రే విరేజుః, ౯ ॥ ఉచ్చైర్జగుర్నృత్యమానా రక్తకంఠ్యో రతిప్రియాః। కృష్ణాభిమర్శముదితా యద్గీతేనేదమావృతమ్॥ ౧౦॥ కాచిత్సమం ముకుందేన స్వరజాతీరమిశ్రితాః। ఉన్నిన్యే పూజితా తేన ప్రీయమాణేన సాధ్వితి। తదేవ ధ్రువమున్నిన్యే తస్యై మానం చ బహ్వదాత్ ॥ ౧౧ ॥ కాచిద్రాసపరిశ్రాంతా పార్శ్వస్థస్య గదాభృతః। జగ్రాహ బాహునా స్కంధం శ్లథద్వలయమల్లికా॥ ౧౨॥ తత్రైకాంసగతం బాహుం కృష్ణస్యోత్పలసౌరభమ్। చందనాలిప్తమాఘ్రాయ హృష్టరోమా చుచుంబ హ॥ ౧౩ ॥ కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్తకుండలత్విషమండితమ్। గండం గండే సందధత్యా అదాత్తాంబూలచర్వితమ్॥ ౧౪॥ నృత్యతీ గాయతీ కాచిత్కూజన్నూపురమేఖలా। పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జం శ్రాంతాధాత్స్తనయోశ్శివమ్॥ ౧౫॥ గోప్యో లబ్ధ్వా

చాలనైః - భజ్యమానైర్మధ్యైః - చలద్భిః కుచైః - పటైశ్చ - గండలోలైః గండేషు చంచలైః - స్విన్నముఖ్యః - స్వేదయుక్తాని ముఖాని యాసాం తాః - కబరేషు - రశనాసు చ - గ్రంథయో యాసాం తాః - యద్వా - తేషు తాసు చ అగ్రంథయః శిథిలగ్రంథయ ఇత్యర్థః తత్ర నానామూర్తిః కృష్ణో మేఘచక్రమివ తాస్తు బహువిధాస్తటిత ఇవ - స్వేదస్తు తుషార ఇవ - గీతం గర్జితమివేతి - యథాసంభవమూహ్యం ॥ ౯ ॥ ఉచ్చైరితి ॥ నృత్యమానాః నృత్యంత్యః - రక్తకంఠ్యః నానారాగానురంజితకంఠ్యః - కృష్ణస్యాభిమర్శనేన సంస్పర్శనేన ముదితాః ఇదం విశ్వం ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ముకుందేన సహ - స్వరజాతీః షడ్జాది స్వరాలాపగతీః - అమిశ్రితాః కృష్ణేనోద్గీతాభిః అసంకీర్ణాః ప్రీయమాణేన సంమానితా తత్స్వరజాతిష్వన్యయనమేవ ధ్రువం ధ్రువాఖ్యం తాళవిశేషం - కృతోన్నిన్యే ఉన్నీతవతీ ॥ ౧౧ ॥ ఏవం నృత్తగీతాదినా శ్రీకృష్ణసంమానితానాం తాసామతిప్రీతివిలసితం వృత్తమాహ ॥ కాచిదితి ॥ శ్లథంతి వలయాని మల్లికాశ్చ యస్యాః సా ॥ ౧౨ ॥ తత్రేతి ॥ ఉత్పలస్య సౌరభమివ సౌరభం యస్య - తం బాహుం ॥ ౧౩ ॥ కస్యా ఇతి ॥ నాట్యేన నృత్యేన - విక్షిప్తయోశ్చంచలయోః కుండలయోః - త్విషా కాంత్యా అనంతరసమాప్తే - మండితం గండం కపోలం తథాభూతే స్వగండే - సందధత్యాః సంయోజయంత్యాః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతీతి ॥ కూజంతీ నూపురమేఖలా చ యస్యాః సా ॥ ౧౫ ॥ ఏవమన్యా అపి గోప్యో యథాయథం నానావిభ్రమైర్విజహ్రురిత్యాహ ॥ గో

ష్య ఇతి॥ ౧౫॥ తత్ర గాయకేషు వాదకేషు చ స్త్రీకేషు గంధర్వకిన్నరాదిషు రసావేశేన ముహ్యత్సు నృత్యత్సు వా అత్యాశ్చర్యవాద్యాదిసంపత్తిం దర్శయన్ రాససంభ్రమమాహ॥ కర్ణోత్పలేతి॥ కర్ణోత్పలైశ్చ అలకవిటంకైరలకాలంకృతైః కపోలైశ్చ ఘర్మవద్భిర్వక్త్రైః శ్రీః శోభా యాసాం తాః ఘోషాః కింకిణ్యః వలయనూపురఘోషా ఏవ వాద్యాని తైః భగవతా సహ నృత్యతః స్వకేశేభ్యః స్రస్తాః స్రజో యాసాం తాః। ఏతేన తాళగతేస్సంతుష్టాః కేశాః సశిరఃకంపం పాదేషు పుష్పవృష్టిమివ కుర్వన్తీత్యుత్ప్రేక్షితం। భగవతా సమం ననృతుః భ్రమరా ఏవ గాయకా యస్యాం తస్యాం రాససభాయాం॥ ౧౬॥ యథా గోప్యో నానావిభ్రమైర్భగవతా సహ జహ్రుః ఏవం భగవానపి స్వవిలాసైస్తాభిస్సహారేమేత్యాహ॥ ఏవమితి॥ తద్విలాసానభిభూతస్యైవ రతౌ దృష్టాంతః యథార్భక ఇతి స్వప్రతిబింబైర్విభ్రమః క్రీడా యస్య స ఇత్యనేనైతద్దర్శితం స్వీయమేవ సర్వకళాకౌశలం సౌగంధ్యలావణ్యమాధుర్యాదికం తాసు సంచార్య తాభిస్సహ రేమే యథార్భకః స్వప్రతిబింబైరితి॥ ౧౭॥ తాస్తు భగవద్విలాసైరాకులా బభూవురిత్యాహ॥ తదంగేతి॥ తస్యాంగసంగేన ప్రకృష్టా ముత్ ప్రీతిః తయా ఆకులాని వ్యగ్రాణి ఇంద్రియాణి యాసాం తాః విశ్లథబంధాన్ కేశాదీన్ అంజసా ప్రతివ్యోఢుం యథాపూర్వం ధర్తుం నాలం న సమర్థా బభూవుః విస్రస్తాని మాల్యాని ఆభరణాని చ యాసాం తాః॥ ౧౮॥ న కేవలం తా ఏవాకులేంద్రియాః కింతు దేవ్యోఽపీత్యాహ॥ కృష్ణేతి॥ కించ॥ శశాంకశ్చేత్యనేనైతత్సూచితం శశాంకేన విస్మితేన గతౌ విస్మృతాయాం తత్ప్రా

చ్యుతం కాంతం శ్రియ ఏకాంతవల్లభమ్। గృహీతకంఠ్యస్తద్దోర్భ్యాం గాయంత్యస్తం విజహ్రిరే॥ ౧౬॥
కర్ణోత్పలాలకవిటంకకపోలఘర్మవక్త్రశ్రియో వలయనూపురఘోషవాద్యైః। గోప్యస్సమం భగవతా ననృతుస్స్వకేశస్రస్తస్రజో భ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యామ్॥ ౧౭॥ ఏవం పరిష్వంగకరాభిమర్శస్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః। రేమే రమేశో వ్రజసుందరీభిర్యథార్భకస్స్వప్రతిబింబవిభ్రమః॥ ౧౮॥ తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాః కేశాన్ దుకూలం కుచపట్టికాం వా। నాంజః ప్రతివ్యోఢుమలం వ్రజస్త్రియో విస్రస్తమాల్యాభరణాః కురూద్వహ॥ ౧౯॥ కృష్ణవిక్రీడితం వీక్ష్య ముముహుః ఖేచరస్త్రియః। కామార్దితాశ్శశాంకశ్చ సగణో విస్మితోఽభవత్॥ ౨౦॥ కృత్వా తావంతమాత్మానం యావతీర్గోపయోషితః। రేమే స భగవాంస్తాభిరాత్మారామోఽపి లీలయా॥ ౨౧॥ తాసాం రతివిహారేణ శ్రాంతానాం వదనాని సః। ప్రామృజత్కరుణః ప్రేమ్ణా శంతమేనాంగ పాణినా॥ ౨౨॥ గోప్యస్స్ఫురత్కనకకుండలకుంతలత్విడ్గండశ్రియా సుధితహాసనిరీక్షణేన। మానం దధత్య ఋషభస్య జగుః కృతాని

జలక్రీడావనక్రీడయోః ప్రారంభఘట్టః

పుణ్యాని తత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః॥ ౨౩॥ తాభిర్యుతశ్శ్రమమపోహితుమంగసంగఘృష్టస్రజస్స్వకుచకుంకుమరంజితాయాః। గంధర్వపాలిభిరనుద్రుత ఆవిశద్వాః శ్రాంతో గజీభిరిభరాడివ భిన్నసేతుః॥ ౨౪॥ సోఽంభస్యలం యువతిభిః పరిషిచ్యమానః ప్రేమ్ణేక్షితః ప్రహసతీభిరితస్తతోఽంగ। వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానో రేమే స్వయం స్వరతిరత్ర గజేంద్రలీలః॥ ౨౫॥ తతశ్చ కృష్ణోపవనే జలస్థలప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తటే। చచార భృంగప్రమదాగణావృతో యథా మదాంధో ద్విర

క్తనాః సత్త్వపి గ్రహాః తత్ర గత్రైవ స్థితాః తతశ్చాతిదీర్ఘాసు రాత్రిషు యథాసుఖం విజహ్రురితి॥ ౨౦॥ కృత్వేతి॥ అయం భావః॥ శ్లో॥ కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి। నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు తే నమ ఇతి॥ ప్రత్యేకం తాభిః ప్రార్థనాత్ భగవతాపి॥ శ్లో॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి తథైవ ప్రతిశ్రుతత్వాత్తావంతమాత్మానం కృత్వా రేమ ఇతి। యావతీర్యావత్యః॥ ౨౧॥ కృపాతిశయమాహ॥ తాసామితి॥ ౨౨॥ తతోఽతిహృష్టానాం గోపీనాం చరితమాహ॥ గోప్య ఇతి॥ స్ఫురతాం స్వర్ణకుండలానాం కుంతలానాం చ త్విషా గండయోశ్శ్రీర్యస్యాః సుధితేన అమృతాయితేన హాససహితేన నిరీక్షణేన చ ఋషభస్య పత్యుః కృష్ణస్య మానం దధత్యః పూజాం కుర్వంత్యః తత్కృతాని జగుః తస్య కరరుహాణాం నఖానాం స్పర్శేన ప్రమోదో యాసాం తాః॥ ౨౩॥ అథ జలకేళిమాహ॥ తాభిరితి॥ తాసామంగసంగేన ఘృష్టా సంమర్దితా యా స్రక్ తస్యాః అత ఏవ తాసాం కుచకుంకుమేన రంజితాయాః సంబంధిభిర్గంధర్వపాళిభిః గంధర్వపాః గంధర్వపతయ ఇవ గాయంతః అళయః తైరనుద్రుతః అనుగతః స కృష్ణః వాః ఉదకం ఆవిశత్ భిన్నసేతుః విదారితవప్రః స్వయం చాతిక్రాంతలోకవేదమర్యాదః॥ ౨౪॥ స ఇతి॥ స్వరతిః ఆత్మారామోఽపి అత్ర గోపీమండలే అంభసి వా॥ ౨౫॥ స్థలజలక్రీడే దర్శితే వనక్రీడాం దర్శయతి॥ తతశ్చేతి॥ యమునాయా ఉపవనే జలస్థలప్రసూ

దానాం-గంధో యస్మిన్- తేనానిలేన- జుష్టానిదిశాంతటానిఅంతా యస్మిన్- యద్వా దిశశ్చ తటంస్థలంచ యస్మిన్- తస్మిన్ వనే- భృంగాణాం ప్రమదానాంచగణైః రావృతశ్చచార॥ ౨౫॥ రాసక్రీడానిగమనం ॥ ఏవమితి ॥ సః కృష్ణః- సత్యసంకల్పః- అనురాగిస్త్రీకదంబస్థః- ఏవంసర్వానిశాః- సేవితవాన్- శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః- శరదిభవాః - కావ్యముకథ్యమానాః యే రసాః తేషామాశ్రయభూతానిశాః- యద్వా- నిశా ఇతి ద్వితీయా- అత్యంతసంయోగే- శృంగారరసాశ్రయాః శరది ప్రసిద్ధాః - కావ్యమయాః కథాస్తాః నిషేవత ఏవమప్యాత్మన్యేవావరుద్ధః సౌరతః - సురతరసః రసోధాతుః - నతుస్ఖలితో యస్యేతి కామజయోక్తిః॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ సఇతి ॥ ప్రతీపం ప్రతికూలం అధర్మమిత్యర్థః- ఆచరత్కృతవాన్- నచేదమధర్మమాత్రం కళంజభక్షణాదివత్ -కింతుమహాసాహసమిత్యాహ పరదారాభిమర్శనమితి॥ ౨౮॥ ఆప్తకామస్య- నాయమధర్మ ఇతిచేత్- యద్యేవం - కామాభావాన్నిందితం కేనాభిప్రాయేణ కృతవానితి పృచ్ఛతి। ఆప్తకామ ఇతి॥ ౩౦॥ పరమేశ్వరైః ముఖ్యన్యాయేన పరిహర్తుం- సామాన్యతో మహతాం వృత్తమాహ ॥ ధర్మవ్యతిక్రమ ఇతి॥ సాహసంచదృష్టం- ప్రజాపతింద్రసోమవిశ్వామిత్రాదీనాం - తచ్చతేషాంతేజస్వినాం దోషాయ నభవతీతి॥ ౩౧॥ తర్హి ॥ శ్లో ॥ యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరోజన ఇతిన్యాయేనాన్యోపి కుర్యాదిత్యాశంక్యాహ ॥ నైతదితి ॥ అనీశ్వరః దేహాదిపరతంత్రః యథా రుద్రవ్యతిరిక్తో

దః కరేణుభిః ॥ ౨౫ ॥ ఏవంశశాంకాంశువిరాజితానిశాస్సత్యకామోఽనురతాబలాగణః। నిషేవ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతస్సర్వాశ్శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥ ౨౬ ॥ రాజా॥ సంస్థాపనాయధర్మస్య ప్రశమాయేతరస్యచ। అవతీర్ణోహిభగవానంశేనజగదీశ్వరః॥ ౨౭ ॥ సకథంధర్మసేతూనాంవక్తాకర్తాభిరక్షితా। ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్ పరదారాభిమర్శనమ్॥ ౨౮ ॥ ఆప్తకామోయదుపతిఃకృతవాన్వై జుగుప్సితమ్। కిమభిప్రాయఏతన్నస్సంశయంఛింధిసువ్రత ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః॥ ధర్మవ్యతిక్రమోదృష్టఈశ్వరాణాంచసాహసమ్। తేజీయసాంనదోషాయవహ్నేస్సర్వభుజోయథా॥ ౩౧॥ నైతత్సమాచరేజ్జాతుమనసాపిహ్యనీశ్వరః।వినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథారుద్రోఽబ్ధిజంవిషమ్॥ ౩౨॥ ఈశ్వరాణాంవచస్సత్యంతథైవాచరితంక్వచిత్ । తేషాంయత్స్వవచోయుక్తంబుద్ధిమాంస్తత్తదాచరేత్ ॥ ౩౩ ॥ కుశలాచరితేనైషామిహస్వార్థోనవిద్యతే। విపర్యయేణవానర్థోనిరహంకారిణాంప్రభో॥ ౩౪॥ కిముతాఖిలసత్వానాంతిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసామ్। ఈశితుశ్చేశితవ్యానాంకుశలాకుశలాన్వయః॥ ౩౫॥ యత్పాదపంకజపరాగనిషేవతృప్తాయోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబంధాః। స్వైరంచరంతిమునయోపినసహ్యమానాస్తస్యేచ్ఛయాత్తవపుషఃకుతఏవబంధః॥ ౩౬॥ గోపీనాంతత్పతీనాంచసర్వేషామపిదేహినామ్। యోఽంతశ్చరతిసోఽధ్యక్షఏషక్రీడనదేహభాక్ ॥ ౩౭॥ అనుగ్రహాయభూతానాంమానుషందేహమాశ్రితః। భజతేతాదృశీఃక్రీడాయాశ్శ్రుత్వాతత్పరోభవేత్ ॥ ౩౮॥ నాసూయన్ఖలుకృష్ణాయమోహితాస్తస్యమాయయా। మన్యమానాస్స్వపార్శ్వస్థాన్స్వాన్స్వాన్దారాన్వ్రజౌకసః॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మరాత్రఉపావృత్తేవాసుదేవానుమోదితాః। అనిచ్ఛంత్యోయయుర్గోప్యస్స్వగృహాన్భ

షమాచరన్ భక్షయన్॥ ౩౨॥ కథంతదా సదాచారస్య ప్రామాణ్యం- అతఆహ ॥ ఈశ్వరాణామితి॥ తేషాంవచః సత్యం- అతస్తదుక్తమాచరేదేవ- ఆచరితంతు క్వచిత్సత్యం అతః స్వవచోయుక్తం- తేషాంవచసాయద్యదుక్తం-అవిరుద్ధం- తత్తదేవాచరేత్ ॥ ౩౩॥ ననుతర్హి తేపికిమేవంసాహసమాచరంతీత్యాహ ॥ కుశలేతి ॥ ప్రారబ్ధకర్మక్షపణమాత్రమేవ తేషాంకృత్యంనాన్యదిత్యర్థః ॥ ౩౪॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కిముతేతి ॥ కుశలాకుశలాన్వయో నవిద్యత ఇతి కింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౩౫॥ ఏతదేవస్ఫుటీకరోతి ॥ యదితి ॥ యస్యపాదపంకజపరాగస్య నిషేవణేన తృప్తాః- యద్వా- యస్యపాదపంకజపరాగే- సేవాయేషాంతేతథా- తేచతృప్తాశ్చేతి- భక్తా ఇత్యర్థః - తథాజ్ఞానినశ్చనసహ్యమానాః బంధముప్రాప్నువంతః॥ ౩౬॥ గోపీనాంపరదారత్వమంగీకృత్య-పరిహృతం ఇదానీంభగవతః- సర్వాంతర్యామిణః- పరదారసేవానామనకించిదిత్యాహ ॥ గోపీనామితి ॥ యోంతశ్చరతి- అధ్యక్షో బుద్ధ్యాదిసాక్షీ-సఏషక్రీడనాయ- దేహభాక్- నతు అస్మదాదితుల్యః- యేన దోషః స్యాదితి॥ ౩౭॥ నన్వేవంచేదాప్తకామస్య- నిందితే కుతః ప్రవృత్తిరిత్యతఆహ ॥ అనుగ్రహాయేతి ॥ శృంగారరసాకృష్టచేతసః- బహిర్ముఖానపి- స్వపరాన్ కర్తుమితిభావః ॥ ౩౮॥ నన్వన్యేపిధిక్కాచారాః స్వచేష్టితమేవ మే వేతి వదంతి - తత్రాహ ॥ నాసూయన్నితి ॥ ఏవంభూతైశ్వర్యాభావే- తథామన్వానాంతఃపాపాశ్లేయా ఇతిభావః॥ ౩౯॥ బ్రహ్మరాత్ర ఇతి ॥ బ్రహ్మరాత్రే బ్రా

ష్వాముహూర్తే ఉపావృత్తే త్వపృష్టే॥౪౦॥ భగవతః కామవిజయరూపరాసక్రీడాశ్రవణాదేః కామవిజయాఖ్యఫలమాహ॥ విక్రీడితమితి॥ చిరేణధీరస్సన్ హృద్రోగం కామం ఆశు అపహినోతి పరిత్యజతీతి॥౪౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రయస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋ శ్లో॥ చతుస్త్రింశే హినాగ్రస్తం నందం హరిరమూముచత్ । విద్యాధ్రం చాంగిరశ్శాపాచ్ఛంఖచూడం తథావధీత్ ॥ రాసాపహేశతః మం కింకరీకృత్య కామతః । అనుగృహ్ణాతి వశం నిన్యే తథా విద్యాధరాధిపం ॥ తదేవం కామమనుగ్రహముఖేన కామజయం ప్రతిపాద్య - శైవవిద్యాధరజయం ప్రతిపాదయితుం తత్ప్రసంగం దర్శయతి॥ ఏకదేతి॥౧॥ ౨॥ గా ఇతి ॥ గావః గాః - మధు మధురం - మధ్వన్నం॥

గవప్రియాః ॥ ౪౦ ॥ విక్రీడితం వ్రజవధూభిరిదం చ విష్ణోః శ్రద్ధాన్వితోనుశృణుయాదనువర్ణయేద్యః । భక్తిం పరాం భగవతి ప్రతిలభ్య కామం హృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణ ధీరః॥ ౪౧॥ ❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్రయస్త్రింశోధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋

❋ అహిరూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్య శాపమోక్షణం. ❋

శ్రీశుకః॥ ఏకదా దేవయాత్రాయాం గోపాలా జాతకౌతుకాః। అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేంబికావనమ్॥౧॥ తత్ర స్నాత్వా సరస్వత్యాం దేవం పశుపతిం ప్రభుమ్। ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యా దేవీం చ నృప తేంబికామ్॥ ౨॥ గావో* హిరణ్యం వాసాంసి మధు మధ్వన్నమాదృతాః। బ్రాహ్మణేభ్యో దదుస్సర్వే దేవో నః ప్రీయతామితి॥ ౩ ॥ ఊషుస్సరస్వతీతీరే జలం ప్రాశ్య యతవ్రతాః । రజనీం తాం మహాభాగా నందసునందకాదయః॥ ౪॥ కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్ విపినేతిబుభుక్షితః । యదృచ్ఛయాగతో నందం శయానమురగోగ్రసత్॥ ౫॥ స చుక్రోశాహినా గ్రస్తః కృష్ణ కృష్ణ మహానయమ్ । సర్పో మాం గ్రసతే తాత ప్రపన్నం పరిమోచయ॥ ౬॥ తస్య చాక్రందితం శ్రుత్వా గోపాలాస్సహసోత్థితాః। గ్రస్తం చ దృష్ట్వా సంభ్రాంతాస్సర్పం వివ్యధురుల్ముకైః॥ ౭ ॥ అలాతైర్దహ్యమానోపి నాముంచత భుజంగమః । తమస్పృశత్పదాభ్యేత్య భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౮॥ స వై భగవతః శ్రీమత్పాదస్పర్శహతాశుభః । భేజే సర్పవపుర్హిత్వా రూపం విద్యాధరార్చితమ్॥ ౯ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః ప్రణతం సముపస్థితమ్ । దీప్యమానేన వపుషా పురుషం హేమమాలినమ్॥ ౧౦॥ కో భవాన్ పరయా లక్ష్మ్యా రోచతేద్భుతదర్శన । కథం జుగుప్సితామేతాం గతిం వా ప్రాపితోవశః॥ ౧౧॥ సర్పః॥ అహం విద్యాధరః కశ్చిత్సుదర్శన ఇతి శ్రుతః। శ్రియా స్వరూపసంపత్త్యా విమానేనాచరన్ దిశః॥ ౧౨॥ ఋషీన్విరూపానంగిరసః* ప్రాహసం రూపదర్పితః। తైరిమాం ప్రాపితో యోనిం ప్రలబ్ధైస్స్వేన పాప్మనా॥ ౧౩ ॥ శాపో మేనుగ్రహాయైవ కృతస్తైః కరుణాత్మభిః। యదహం లోకగురుణా పదా స్పృష్టో హతాశుభః॥ ౧౪ ॥ తం త్వాహం భవభీతానాం ప్రపన్నానాం భయాపహమ్ । ఆపృచ్ఛే శాపనిర్ముక్తః పాదస్పర్శాదమీవహన్॥౧౫॥ ప్రపన్నోస్మి మహాయోగిన్ మహాపురుష సత్పతే । అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వలోకేశ్వరేశ్వర॥౧౬॥ బ్రహ్మదండాద్విముక్తోహం సద్యస్తేచ్యుత దర్శనాత్ । యన్నామ గృహ్ణన్నఖిలాన్ శ్రోతౄనాత్మానమేవ చ॥౧౭॥ సద్యః పునాతి కిం భూయస్తస్య స్పృష్టః పదా హి తే। ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం పరిక్రమ్యాభివంద్య చ॥ ౧౮॥ సుదర్శనో దివం యాతః కృచ్ఛ్రాన్నందశ్చ మోచితః। నిశామ్య కృష్ణస్య తదా

ధునా సహితమన్నం॥ ౩॥ ఊషురితి॥ జలమాత్రం ప్రాశ్య ఉపోషితాః - తాం రజనీం తత్ర ఊషుః - అవసన్॥ ౪॥ కశ్చిదితి ॥ మహానహిరజగరః ఉరగః ఉరసా గచ్ఛతీత్యలక్షితత్వముక్తం - అగ్రసత్ గ్రాస॥౫॥౬॥ తస్యేతి॥ వివ్యధుస్తాడయామాసుః - ఉల్ముకైర్జ్వాలాలాతైః॥ ౭॥ అలాతైరితి॥ అలాతైః ఉల్ముకైరేవ॥౮॥ స ఇతి॥ విద్యాధరేష్వర్చితం పూజితం॥౯॥ తమితి॥ గోపేష్వాత్మన ఐశ్వర్యం ప్రకాశయితుమవిద్వానివ - తమపృచ్ఛత్ - దీప్యమానేన వపుషా సముపస్థితం॥౧౦॥ క ఇతి॥ మహాపరయా శోభయా ప్రకాశసే స భవాన్ క ఇతి॥౧౧॥౧౨॥ ఋషీనితి ॥ ప్రాహసం అపహసితవానస్మి - ప్రలబ్ధైరుపహసితైః - మదీయేనైవ పాప్మనా నిమిత్తేన॥౧౩॥ శాప ఇతి॥ యత్ యతః శాపాత్ ॥ ౧౪॥ తమితి॥ ఆ

కృష్ణస్త్వం లోకం గంతుమర్హస్యనుజానీహి యాచే - అఘమర్షణ దుఃఖనాశన ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ శ్లో ॥ అహో దేవానాం విహారైశ్వర్యం ప్రాప్య సుదర్శనస్య తద్వశమాప్తం శంఖచూడమతాడయత్ ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ తత్ర ప్రసంగమాహ ॥ కదాచిదితి ॥ ౨౦ ॥ ఉపగీయమానావితి ॥ విరజోంబరౌ విరజసీ నిర్మలే అంబరే యయోస్తౌ ॥ ౨౧ ॥ నిశేతి ॥ కించ - నిశాప్రవేశం సత్కుర్వంతౌ - ఉదితఉడుపః తారకాశ్చ యస్మింస్తత్ - మల్లికాగంధేన మత్తా అలయో యస్మింస్తత్ ॥ ౨౨ ॥ జగతురితి ॥ అనిబద్ధత్వాదస్వైర్యగత్త్వయిరుమశక్య మతౌ స్వరమండలమూర్ఛనాం యుగపత్కల్పయంతౌ - మనఃశ్రవణయోర్మంగళం యథా భవతి తథా - జగతుః అగాయతామితి ॥ ౨౩ ॥ గోప్య ఇతి ॥ మూర్ఛితాః తద్గతలీనచిత్తాః - స్రంసద్భ్రశ్యత్ - దుకూలం యస్మాత్ - తమాత్మానం దేహం - ప్రస్తాః కేశేభ్యః స్రజో యస్య తం న తతో నావిదన్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ తయోరితి ॥ నిరీక్షమాణయోః - తౌ నాథౌ యస్య తం - క్రోశయామాస హతా ప్రేరయామాస

త్మవైభవం వ్రజౌకసో విస్మితచేతసస్తతః । సమాప్య తస్మిన్నియమం పునర్వ్రజం గోపా యయుస్తత్ర కథ

⟶ శంఖచూడవధఘట్టః ⟵

యంత ఆదృతాః ॥ ౧౯ ॥ కదాచిదథ గోవిందో రామశ్చాద్భుతవిక్రమః । విజహ్రతుర్వనే రాత్ర్యాం మధ్యగౌ వ్రజయోషితామ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉపగీయమానౌ లలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః । స్వలంకృతానులిప్తాంగౌ స్రగ్విణౌ విరజోంబరౌ ॥ ౨౧ ॥ నిశాముఖం మానయంతావుదితోడుపతారకమ్ । మల్లికాగంధమత్తాలిజుష్టం కుముదవాయునా ॥ ౨౨ ॥ జగతుస్సర్వభూతానాం మనశ్శ్రవణమంగళమ్ । తౌ కల్పయంతౌ యుగపత్స్వరమండలమూర్ఛితమ్ ॥ ౨౩ ॥ గోప్యస్తద్గీతమాకర్ణ్య మూర్ఛితా నావిదన్నృప । స్రంసద్దుకూలమాత్మానం స్రస్తకేశస్రజం తతః ॥ ౨౪ ॥ ఏవం విక్రీడతోస్స్వైరం గాయతోస్సంప్రమత్తవత్ । శంఖచూడ ఇతి ఖ్యాతో ధనదానుచరోభ్యగాత్ ॥ ౨౫ ॥ తయోర్నిరీక్షతో రాజంస్తన్నాథం ప్రమదాజనమ్ । క్రోశంతం కాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశంకితః ॥ ౨౬ ॥ క్రోశంతం కృష్ణ రామేతి విలోక్య స్వపరిగ్రహమ్ । యథా గా దస్యునా గ్రస్తా భ్రాతరావన్వధావతామ్ ॥ ౨౭ ॥ మా భైష్టేత్యభయారావౌ సాలహస్తౌ తరస్వినౌ । ఆసేదతుస్తం తరసా త్వరితం గుహ్యకాధమమ్ ॥ ౨౮ ॥ స వీక్ష్య తావనుప్రాప్తౌ కాలమృత్యూ ఇవోద్విజన్ । విసృజ్య స్త్రీజనం మూఢః ప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా ॥ ౨౯ ॥ తమన్వధావద్గోవిందో యత్ర యత్ర స ధావతి । జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నం తస్థౌ రక్షన్ స్త్రియో బలః ॥ ౩౦ ॥ అవిదూర ఇవాభ్యేత్య శిరస్తస్య దురాత్మనః । జహార ముష్టినైవాంగ సహచూడామణిం విభుః ॥ ౩౧ ॥ శంఖచూడం నిహత్యైవం మణిమాదాయ భాస్వరమ్ । అగ్రజాయాదదాత్ప్రీత్యా పశ్యంతీనాం చ యోషితామ్ ॥ ౩౨ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః.

⟶ దివాకాలే - శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపః. ⟵

శ్రీశుకః ॥ గోప్యః కృష్ణే వనం యాతే తమనుద్రుతచేతసః । కృష్ణలీలాః ప్రగాయంత్యో నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ౧ ॥ గోప్యః ॥ వామబాహుకృతవామకపోలో వల్గితభ్రురధరార్పితవేణుమ్ । కోమలాంగులిభిరాశ్రితమార్గం గోప్య ఈరయతి యత్ర ముకుందః ॥ ౨ ॥ వ్యోమయానవనితాస్సహ సిద్ధైర్విస్మి

తాః ॥ ౨౬ ॥ క్రోశంతమితి ॥ దస్యునా వ్యాఘ్రేణ ॥ ౨౭ ॥ మాభైష్టేతి ॥ మా భైష్ట భయం మా ప్రాప్నుత ఇత్యభయవాచౌ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ అవిదూర ఇతి ॥ శిరసా సహ చూడామణిం జహారేత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ పంచత్రింశే వనం యాతే కృష్ణే గోకులయోషితః । యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ఏవం రాత్రిషు కృష్ణేన స్వైరం అభిరమితానాం దివా తద్విరహితానామనుగీతేన దివసనిస్తారప్రకారమాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ దుఃఖేన కృచ్ఛ్రేణ ॥ ౧ ॥ వామబాహుకృత వామకపోలమిత్యాదీని వ్యాఖ్యానయుగళాని ॥ వామేతి ॥ హే గోప్యః వామే బాహౌ తస్మాత్ కృతే అర్పితః - వామః కపోలో యేన సః వల్గితే నర్తితే భ్రువౌ యేన సః వల్గితభ్రుః ముకుందః అధరే అర్పితం వేణుం కోమలాభిరంగులిభిః ఆశ్రితా మార్గాః సప్తస్వరభిన్నాణియస్య తం యత్ర యదా - ఈరయతి నాదయతి ॥ ౨ ॥ వ్యోమయానేతి ॥ తదా వ్యోమయానానాం సిద్ధానాం వనితాః - సిద్ధైః స్వపతిభిస్సహ వర్తమానా అపి -

తద్వేణుస్వరణం ఉపధార్య ఆకర్ణ్య - ప్రథమం విస్మితాః తతః - కామమార్గణైః సమర్పితాని చిత్తాని యాభిస్తాః - తత్పరవశా ఇత్యర్థః. సలజ్జాస్సత్యః కశ్మలం మోహం - యయుః - అత్ర లింగం - అపస్మృతాః విస్మృతా నీవ్యో యాభిరితి - అతివినంభూతస్య కృష్ణస్య - విరహం కథం సహామహ ఇతి సర్వత్ర వాక్యశేషః ॥ ౩ ॥ హంతేతి ॥ హంత - హే అబలాః - ఇదం చిత్రం - శృణుత - హారహాసః హార ఇవ ధవళో హాసో యస్య సః - యద్వా - వేణువాదనే అధోషద వనహాసతః - హారేషు స్ఫురన్ హాసో యస్య - హాగవద్వా - వక్షసి శోభమానో హాసో యస్య సః - యద్వా - హారాణాం హాస ఇవ విశదా స్ఫూర్తిర్యస్మిన్నురసీతి - ఉరసి స్థితా విద్యుదివ లక్ష్మీర్యస్య సః యర్హి - యదా - కూజితవేణుః నాదిత వేణుర్భవతి ॥ ౪ ॥ బృందశ ఇతి ॥ తదా వ్రజే యే వృషాః - మృగాః గావశ్చ - వేణువాద్యేన హృతాని చేతాంసి యేషాం తే - ఆరాద్దూరాదేవ - దంతైర్దష్టాః కబళా గ్రాసా యైస్తే - ధృతా ఉత్తంభితాః కర్ణా యైస్తే - నిద్రితా ఇవ లిఖితచిత్రమివ చాసన్ - అవిదుహాం ఇత్యామిపేద మతిచిత్రమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ కించ - అచేతనా అపి సరిత్ప్రభృతయోఽతి విచిత్రమిత్యాహుః ॥ బర్హిణ ఇతి ॥ హే ఆలి సఖి బర్హిణో మయూరస్య - స్తబకాః బర్హగుచ్ఛాః ధాతవో గైరికాదయశ్చ పలాశాని పల్లవాశ్చ - తైః బద్ధ్వా సామల్లానాం పరిబర్హః పరికరః - తం విడంబయతి అనుకరోతీతి తథా - స ముకుందః అనుగైర్గోపైః సహ - వేణునా తత్ర పరితః నంతత్రాపి జ్ఞాతవ్యం - యత్ర యదా - గాః సమాహ్వయతి ॥ ౬ ॥ తర్హీతి ॥ తర్హి తదా - తద్ధ్వని శ్రవణాత్ - అనిలేన నీతం - తస్య పదాంబుజరజః స్పృహయంత్య ఇవ - భగ్నగతయః సరితః - వై నిశ్చితం - వయమివ - తా అప్యబహుపుణ్యాః - యతో న ప్రాప్నువంతి - కేవలం ప్రేమ్ణా వేపితాః కంపితా భుజాస్తరంగా యాసాం

తాస్తముపధార్య సలజ్జాః । కామమార్గణసమర్పితచిత్తాః కశ్మలం యయురపస్మృతనీవ్యః ॥ ౩ ॥ హంత చిత్రమబలాః శృణుతేదం హారహాస ఉరసి స్థిరవిద్యుత్ । నందసూనురయమార్తజనానాం నర్మదో యర్హి* కూజితవేణుః ॥ ౪ ॥ బృందశో వ్రజవృషా మృగగావో వేణువాద్యహృతచేతస ఆరాత్ । దంతదష్టకబళా ధృతకర్ణా నిద్రితా లిఖితచిత్రమివాసన్ ॥ ౫ ॥ బర్హిణస్తబకధాతుపలాశైర్బద్ధమల్లపరిబర్హవిడంబః । కర్హిచిత్సబల ఆలి స గోపైర్గాస్సమాహ్వయతి యత్ర ముకుందః ॥ ౬ ॥ తర్హి భగ్నగతయస్సరితో వై తత్పదాంబుజరజోఽనిలనీతమ్ । స్పృహయతీ* ర్వయమివాబహుపుణ్యాః ప్రేమవేపితభుజాస్తిమితాపః ॥ ౭ ॥ అనుచరైస్సమనువర్ణితవీర్య ఆదిపూరుష ఇవాచలభూతిః । వనచరో గిరితటేషు చరంతీర్వేణునాహ్వయతి గాస్సయదా హి ॥ ౮ ॥ వనలతాస్తరవ ఆత్మని విష్ణుం వ్యంజయంత్య ఇవ పుష్పఫలాఢ్యాః । ప్రణతభారవిటపా మధుధారాః ప్రేమహృష్టతనవో వవృషుస్స్మ ॥ ౯ ॥ దర్శనీయతిలకో వనమాలాదివ్యగంధతులసీమధుమత్తైః । అళికులైరలఘుగీతమభీష్టమాద్రియన్ యర్హి* సంధితవేణుః ॥ ౧౦ ॥ సరసి సారసహంసవిహంగాశ్చారుగీతహృతచేతస ఏత్య । హరిముపాసత తే యతచిత్తా హంత మీలితదృశో ధృతమౌనాః ॥ ౧౧ ॥ సహబలస్స్రగవతంసవిలాసస్సానుషు క్షితిభృతో వ్రజదేవ్యః । హర్షయన్ యర్హి* వేణురవేణ జాతహర్ష ఉపరంభతి విశ్వమ్ ॥ ౧౨ ॥ మహదతిక్రమణశంకితచే

తాః - స్తిమితాః నిశ్చలాః ఆపో యాసాం తాః - గోప్యోఽపి లోచన గాస్స్తిమితజలా భవంతీతి ॥ ౭ ॥ స్థావరేష్వప్యతిచిత్రం దృశ్యత ఇత్యాహుః ॥ అనుచరైరితి ॥ అనుచరైః గోపైః - దేవాదిభిర్వా - ముగ్ధానాం వాక్యం ఆదిపురుష ఇవేతి - అచలభూతిః నిశ్చలశ్రీః వేణునా తత్తన్నామ్నా గాస్సేన ॥ ౮ ॥ వనలతా ఇతి ॥ తథా - ప్రణతాః భారేణ - విటపాః శాఖా యాసాం తాః - వనగతా లతాః స్వస్మిన్ విష్ణుం ప్రకాశమానం సర్వభూతాంతర్యామిత్వాత్ అస్మాస్వపి విద్యత ఇతి సూచయంత్య ఇవ మధుధారాః వవృషుః - స్మేతి విస్మయే - తరవశ్చ తథా తత్ప్రీనా మపి తత్ర వానంద ఇతి భావః ॥ ౯ ॥ ఏతాని విష్ణువ్యక్తిలక్షణాని - కించ - సరసి కమలవనేషు - విహరతాం పక్షిణామపి మన ఆకర్షకం తద్గానం - కిం పునరస్మాకమిత్యాహుః ॥ దర్శనీయేతి ॥ దర్శనీయ స్తిలకో యస్య - దర్శనీయానాం సుందరాణాం మధ్యే ముఖ్య ఇతి వా - వనమాలాయా దివ్యగంధా తులసీ తస్యాః మధునా మత్తైః అళికులైః అలఘు - ఉచ్చైః ఉచ్చరత్ స్వరం గీతం - ఆద్రియన్ ఆదరేణ గృహ్ణన్ - యర్హి అధరే సంధితవేణుర్భవతి ॥ ౧౦ ॥ సరసీతి ॥ తర్హి యే సరసి సారసహంసాః - అన్యే చ విహంగాః - చారుగానేన హృతచేతసః - ఏత్య ఆగత్య హరిం ఉపాసత అభజంత - తత్ర మీపే ఉపవిశు వా - హంత నేతి విషాదే ॥ ౧౧ ॥ సేవాపి హంసం సేవత ఇత్యాహుః ॥ సహబల ఇతి ॥ భో వ్రజదేవ్యో గోప్యః - సహబలః సరామః కృష్ణః - స్రక్ పుష్పమాలా - అవతంసాద్యం కర్ణభూషణాద్యం - విలాసో యస్య - యద్వా ముక్తాఫలస్రగాపీడేన విలాసో యస్యేతి - క్షితిభృతః సానుషు గిరేస్తటేషు - వర్తమానః స్వయం జాతహర్షః విశ్వం హర్షయన్ - యదా వేణురవేణోపరంభతి నినాదయతి - నాదేన ఆపూరయతీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ మహదితి ॥ తదా మేఘః మహతః శ్రీకృష్ణస్య - అతిక్రమణశంకితం చేతో యస్య - సః నవపునః పురతో యాతి నభోస్మైగర్జతి - కింతు - తత్ర స్థితస్య వేణురవమను - మందం గర్జతి - కించ -

హృదం విశ్వాద్రిహారకాది సాధ్యాత్ప్రాప్తలక్ష్మః - తంసుమనోభిరభ్యవర్షదితి - అదృశ్యైర్దేవైః క్రియమాణంకుసుమవర్షం
మేఘకల్పయిత్వోక్తం - కుసుమరోపాకుసుమతయాకల్పితః సవివా - దేవతారూపోఽభ్యవర్షదితి ప్రతపాదాతపాత్త్రాయత ఇతి ప్రత
త్రంఛత్రం- తత్ఛాయయాతువర్షన్నితి॥ ౧౩॥ అపిచ- మహదేతదాశ్చర్యమిత్యాహుః॥ వివిధేతి ॥ హేసతియశోదే- తవసుతః- నానా
గోపక్రీడాసు విదగ్ధోనిపుణః- వేణువాద్యవిషయనిజైః వశిక్షాయాసుతాః స్వోత్ప్రేక్షితాః - సత్వన్యతః శ్రుతా ఇత్యర్థః స్వరజాతీ
ర్నిషాదషడ్జాదిస్వరాలాపభేదాన్ అనయత్ ఉన్నీతవాన్॥ ౧౪॥ సవనశ ఇతి॥ తత్తుతాః స్వరజాతీః- సవనశః వారంవారం- మంద్ర
మధ్యమతారభేదేనక్రమశోవా యతోగీతధ్వనిరాగతః - తత్ర ఆనమితాకంధరాచిత్తంచ యేషాంతే - ఉపధార్య సమ్యగాకర్ణ్య - కవ
యః కోవిదా అపి- తేఅనిశ్చితం తత్త్వం తద్భేదో యైస్తే కశ్మలం మోహం యయురితి॥ ౧౫॥ అస్మాకంతు మోహంకింబ్రూమ ఇత్యాహుః॥
నిజేతి ॥ ధ్వజాదీనివిచిత్రాణి లలామాని చిహ్నానియేషాంతైః - నిజానిపదాన్యేవాబ్జదళానితైః వ్రజభువః ఖురతోదం ఖురాక్రమణవ్య
థాం శమయన్ - వర్ష్మణాధుర్యో గజ స్తస్యగతిర్యస్య సకృష్ణః- వాదిత వేణుస్సన్ వ్రజతీతి యత్ ॥ ౧౬॥ వ్రజతీతి॥ తేననిమిత్తేన- సవి
లాసవీక్షణేనాపితో మనోభవవేగోయాసుతాః - వయంకుజావృక్షాస్తేషాంగతింగమితాస్సత్యః మోహేనన విదామః - కబరీం వావసనం
వేతి॥ ౧౭॥ మణిధర ఇతి॥ కించ - మణిధరః మణీన్ గ్రథితాన్ గోగణార్థం ధరతీతి మణిధరః - క్వచిద్దేశే తైర్మణిభిరాసమంతాద్గాః గణ
యన్ - తథా దయిత గంధా యా తులసీ- తస్యామాలయా సహవర్తమానః- ప్రణయినః ప్రియస్యానుచరస్యాంసే- భుజం ప్రక్షిపన్ -యత్ర

తామందమందమనుగర్జతి మేఘః। సుహృదమభ్య*వర్షత్సుమనోభిశ్ఛాయయాచవిదధత్ప్రతప
త్రమ్॥ ౧౩॥ వివిధగోపచరణేషువిదగ్ధోవేణువాద్యఉరుధానిజశిక్షాః। తవసుతస్సతియదాధరబింబేద
త్తవేణురనయత్స్వరజాతీః। ౧౪॥ సవనశస్తదుపధార్యసురేశాశ్శక్రశర్వపరమేష్ఠిపురోగాః। కవయ
ఆనమితకంధరచిత్తాఃకశ్మలంయయురనిశ్చితతత్త్వాః। ౧౫। నిజపదాబ్జదళైర్ధ్వజవజ్రనీరజాంకు
శవిచిత్రలలామైః। వ్రజభువఃప్రశమయన్ఖురతోదంవర్ష్మధుర్యగతిరీరితవేణుః॥౧౬॥ వ్రజతితేనవ
యంసవిలాసప్రేక్షణార్పితమనోభవవేగాః। కుజగతింగమితానవిదామఃకశ్మలేనవసనంకబరీం
వా। ౧౭॥ మణిధరఃక్వచిదాగణయన్గామాలయాదయితగంధతులస్యాః। ప్రణయినోనుచరస్యక
దాంసేప్రక్షిపన్భుజమగాయతయత్ర। ౧౮। క్వణితవేణురవవంచితచిత్తాఃకృష్ణమన్వ*సతకృష్ణగృ
హిణ్యః। గుణగణార్ణ*మనుగమ్యహరిణ్యోగోపికాఇవవిముక్తగృహాశాః॥౧౯। కుందదామకృతకౌ
తుకవేషోగోపగోధనవృతోయమునాయామ్। నందసూనురనఘేతవవత్సోనర్మదఃప్రణయినాంవిజహా
ర। ౨౦ ॥ మందవాయురనువాత్యనుకూలంమానయన్మలయజస్ప*ర్శేన। వందినస్తముపదేవగణాయే
వాద్యగీతబలిభిఃపరివవ్రుః॥ ౨౧ ॥ వత్సలోవ్రజగవాంయదగధ్రోవంద్యమానచరణఃపథివృద్ధైః। కృ
త్స్నగోధనముపోహ్యదినాంతేగీతవేణురనుగేడితకీర్తిః। ౨౨। ఉత్సవంశ్రమరుచాపిదృశీనాము

యదా- కదాచిదగాయత॥ ౧౮॥ క్వణితేతి॥ తదా- క్వణితస్య వేణోరవేణ- వంచితాన్యపహృతానిచిత్తానియాసాంతాః- కృష్ణస్యహరిణ
స్య- గృహిణ్యోభార్యాః- గుణగణార్ణం గుణగణసముద్రంకృష్ణమనుగమ్య ప్రాప్య- తాఃకృష్ణమేవాన్వసత అస్వాసత - నస్యజంతితత్య
ర్థః- కుతః యతోవిముక్తాగృహాశాయాభిస్తాః - గోపికా ఇవ తా అపి హ్యేవమేవాన్వాసతేతి ॥౧౯॥ తదేవంబృందావనప్రదేశేషు
క్రీడిత్వా సాయాహ్నే గోధనానిపరావృత్య - యమునాయాంక్రీడతస్తస్య సౌభాగ్యమనువర్ణయంతి ॥ కుందేతి ॥ గోపీనాముత్సవా
య కుందదామభిః - కృతకౌతుకేనోత్సవేన - వేషాలంకారోయేనసః - హేఅనఘేయశోదే - తవవత్సః పుత్రః- నందసూనుః కృష్ణః- య
ద్వా- సహైవబహ్వ్యః కథయంత్యః - కాశ్చిత్తవవత్స ఇతి- కాశ్చిన్నందసూనురితిచాహుః- నర్మదః హాసదస్సన్ - యదావిజహార క్రీ
డతిస్మ॥ ౨౦॥ మందవాయురితి ॥ తదా - మలయజస్యచందనస్యేవసురభిః శీతలశ్చ - యః స్పర్శః- తేనతంకృష్ణం మానయన్ననుకూలంయ
థాతథాఅనువాతివీజయతి- యద్వా- మలయజో దక్షిణవాయుః - యద్వా- మలయజస్య కృష్ణేనస్వాంగేనులిప్తస్య- స్పర్శేన- మానయన్ని
తి- కించ- వందినఇవస్తావకాస్సంతః - గంధర్వాదిగణావాద్యగీతపుష్పవర్షాదిభిః - పరివవ్రుః పరితఉపాసత॥ ౨౧॥ ఆయాంతమా
లోక్యహృష్యంత్యః పరస్పరమూచుః ॥ వత్సలఇతి ॥ వ్రజస్యగవాంచ - యద్వా- వ్రజేనిబద్ధానాంగవాం - అనుకంప్యానామస్మాకమిత్య
ర్థః - వత్సలో హితకృత్ - కుతః - యదస్మాత్ - అగధ్రః అగంధరతీతి గోవర్ధనోద్ధరణః - బహుశోరక్షణ స్యోపలక్షణ మేతత్-
వృద్ధైః బ్రహ్మాదిభిః - పథిసేవ్యమానశ్శ్రమాగంతుంనశక్నోతీతి - ఉపోహ్య ఏకీకృత్య - గీతయుక్తో వేణుర్యస్యసః ॥ ౨౨ ॥
ఉత్సవమితి॥ శ్రమయుక్తయాపికాంత్యా- నేత్రాణాంహర్షముత్పాదయన్ ఉచ్చైః ప్రాప్తయన్ - ఖురరజోభిశ్ఛురితా వ్యాప్తాః స్రజో

యస్య - సుహృదామస్మాకం - ఆశిషామనోరథస్య - దిత్సయా - దాతుమిచ్ఛయా - దేవక్యా జఠరే భవతీతి తథా స ఏవ ఉడురాజశ్చంద్రః వ్రజే ఏతి ఏతు త్వేనసవిష్యతీతి॥ ౨౩॥ అతిసంభ్రమేణ కాశ్చిత్పునః పరమాయాం తం కథయంతి ॥ మదేతి ॥ ఈషన్మదేన విఘూర్ణితే వితతే లోచనే యస్య సః - బదరపాండువదనః ఈషత్పక్వబదరవత్పాండురం వదనం యస్య సః అత్రైవ హేతుః కనకకుండలయోర్లక్ష్మ్యా కాంత్యా - మృదూకోమలౌ గండౌ - యస్మిన్ తద్వదనం - మండయన్ కోమలం గండస్థలం నాశోభయన్నితి॥ ౨౪॥ యదుపతిరితి ॥ యదుపతిరిభ పతిర్గజపతి రివ ॥ శ్లో ॥ ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః ఇత్యాది - గర్గవాక్య ప్రసిద్ధ్యోక్తం - యదువా ॥ శ్లో ॥ సఖ ఉ యివాన్ సాత్వతాం కులమితివత్ - జ్ఞాత్వా కాశ్చిద్వదంతీతి - గజేంద్రస్యేవ గతిః - చంద్ర ఇవ ప్రసన్నవదనః - వ్రజగవామస్మాకమన త్తం దినతాపం చ శమయన్ ప్రణుదన్నుపయాతి ఏష సమీపమాయాతీతి॥ ౨౫॥ ఏవమితి ॥ ఏవం విరహదుఃఖేనాపి - మహోత్సవా - కృష్ణ లీలా ఏవ గాయంతీభిః గాయంత్యః - తస్మిన్ చిత్తం చేతనా జీవితం యాసాం తాః - తస్మిన్నేవ మనః సంకల్పవికల్పరూపం యాసాం తాః - అతివిర హేసదయః ఉత్సవోయాసాం తాః - అహస్సు రేమిరే॥ ౨౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం పంచత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋

న్నయన్ ఖురరజశ్ఛురితస్రక్। దిత్సయైతిసుహృదాశిష ఏష దేవకీజఠరభూరుడురాజః॥ ౨౩॥ మదవిఘూర్ణితలోచన ఈషన్మానదస్స్వసుహృదాం వనమాలీ। బదరపాండువదనో మృదుగండం మండయన్ కనకకుండలలక్ష్మ్యా ॥ ౨౪॥ యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారో యామినీపతిరివైష దినాంతే। ముదితవక్త్ర ఉపయాతి దురంతం మోచయన్ వ్రజగవాం దినతాపమ్॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం వ్రజస్త్రియో రాజన్ కృష్ణలీలానుగాయతీః। రేమిరేఽహస్సు తచ్చిత్తాస్తన్మనస్కా మహోదయాః॥ ౨౬ ॥ ❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచత్రింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

❋ వృషభాసురవధఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ అథ తర్హ్యాగతో గోష్ఠమరిష్టో వృషభాసురః। మహీం మహాకకుత్కాయః కంపయన్ ఖురవిక్షతామ్ ॥ ౧ ॥ రంభమాణః ఖరతరం పదా చ విలిఖన్మహీమ్। ఉద్యమ్య పుచ్ఛం వప్రాణి విషాణాగ్రేణ చోద్ధరన్ ॥ ౨ ॥ కించిత్కించిచ్ఛకృన్ముంచన్ మూత్రయన్ స్తబ్ధలోచనః। యస్య నిర్హ్రాదితేనాంగ నిష్ఠురేణ గవాం నృణామ్ ॥ ౩ ॥ పతంత్యకాలతో గర్భాః స్రవంతి స్మ భయేన వై। నిర్విశంతి ఘనా యస్య కకుద్యచలశంకయా ॥ ౪ ॥ తం తీక్ష్ణశృంగముద్వీక్ష్య గోప్యో గోపాశ్చ తత్రసుః। పశవో దుద్రువుర్భీతా రాజన్ సంత్యజ్య గోకులమ్ ॥ ౫ ॥ కృష్ణ కృష్ణేతి తే సర్వే గోవిందం శరణం యయుః। భగవానపి తద్వీక్ష్య గోకులం భయవిహ్వలమ్ ॥ ౬ ॥ మా భైష్టేతి గిరాశ్వాస్య వృషాసురముపాహ్వయత్। గోపాలైః పశుభిర్మంద త్రాసితైః కిమసత్తమ ॥ ౭ ॥ బలదర్పహాహం దుష్టానాం త్వద్విధానాం దురాత్మనామ్। ఇత్యాస్ఫోట్యాచ్యుతోఽరిష్టం తలశబ్దేన కోపయన్। సఖ్యురంసే భుజాభోగం ప్రసార్యావస్థితో హరిః ॥ ౮ ॥ సోఽప్యేవం కుపితోఽరిష్టః ఖురేణావనిముల్లిఖన్। ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘః క్రుద్ధః కృష్ణముపాద్రవత్ ॥ ౯ ॥

శ్లో ॥ షట్త్రింశే నిహతేఽరిష్టే నారదోక్త్యా బలాచ్యుతౌ। వసుదేవసుతౌ జ్ఞాత్వా కంసః క్రూరం సమాదిశత్ ॥ గోపీరాసాంతరాయాంతః శంఖచూడం నిహత్య సః। అహన్ గోపీమహానందం సహాం దుష్టమరిష్టకం ॥ అథేతి ॥ ఏవం దేవగంధర్వాదేర్నృత్యగీతవాద్యకుసుమ వర్షాదిభిః - కృష్ణం ప్రహృష్టం దృష్ట్వా వ్రజస్య పరమోత్సవే వర్తమానే - తద్విరుద్ధాభ్యాం తరాధికారార్థం అథశబ్దః - తర్హి తదా వృషభాకృతిరసురః - తం వర్ణయతి మహీమిత్యాది - సార్ధత్రయేణ - మహాంతౌ కకుత్కాయౌ యస్య సః - ఖురైః విక్షతాం దారితాం మహీం కంపయన్ ॥ ౧ ॥ రంభమాణ ఇతి ॥ రంభమాణః వృషభజాతిశబ్దం కుర్వన్ - విలిఖన్ విదారయన్ - ఉద్యమ్య ఊర్ధ్వం కృత్వా - ప్రాణితటాని - ఉద్ధరన్ ॥ ౨ ॥ కించిదితి ॥ కించిత్కించిత్ - శకృత్ మధ్యే మధ్యే ఈషదీషత్పురీషం ముంచన్ - తథా - మూత్రం ముత్సృజన్ - స్తబ్ధలోచనః అనిమిషలోచనః ॥ ౩ ॥ పతంతీతి ॥ యస్య ధ్వనినా కర్ణ్యా - గవాం నారీణాం చ తత్ర ॥ శ్లో ॥ అథ తు భావాద్భవే ప్రాప్తః పాతః పంచమషష్ఠయోః। అతఊర్ధ్వం ప్రసూతిస్స్యాదితి విభాగః - కకుదగశృంగశృంగే ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కృష్ణేతి ॥ కృష్ణకృష్ణ రక్షేత్యాహ్వయంతః ॥ ౬ ॥ గోపాలైరితి ॥ ఇత్యేవం వదన్ - ఆస్ఫోట్య కరతలేన బాహుమాహత్య - తేన తలశబ్దేన కోపయన్ - భుజాభోగం - భుజా భుజః - స్పైర్యభోగః సర్పదేహాకారం భుజమిత్యర్థః - స్వయమచ్యుతః అన్యాన్ దుష్టాన్ హరతీతి హరిః ॥ ౮ ॥ సఇతి ॥ ఉద్యతా ఊర్ధ్వం గచ్ఛతా

పుచ్ఛేన భ్రమంతో మేఘా యస్మాత్సః ॥ ౯ ॥ అగ్రన్యస్తేతి ॥ అగ్రే న్యస్తే విషాణాగ్రే యేన సః - స్తబ్ధే అసృక్తుల్యే లోచనే యస్య సః - కటాక్షేణ తిర్యక్ నిరీక్ష్య ॥ ౧౦ ॥ గృహీత్వేతి ॥ ప్రత్యపోవాహ ప్రతిలోమం వ్యనుదత్ ॥ ౧౧ ॥ స ఇతి ॥ అపవిద్ధః అపక్షిప్తః ఆపతత్ ఆద్రవత్ - ఆతు ష్టస్విన్నాని స్వేదయుక్తాని సర్వాణి అంగాని యస్య సః క్రోధమూర్ఛితః క్రోధేన వ్యాప్తః ॥ ౧౨ ॥ కృత్వేతి ॥ కృత్వా విషాణముత్పాట్య తేనైవ జఘాన స చ అపతత్ ॥ ౧౩ ॥ అసృగితి ॥ మూత్రశకృత్ - మూత్రం చ శకృచ్చ ఏకవద్భావః - తదుభయం సముత్సృజన్ నిత్యస్వాః - పాదాన్ క్షిపన్ ఇతస్తతశ్చాలయన్ - అనవస్థితేక్షణః ప్రచలితనేత్రః - కృచ్ఛ్రం కష్టం జగామ అథ నిరృతేః మృత్యోః క్షయం నివాసం జగామ - కృచ్ఛ్రం యథా భవతి తథా - మృత ఇతి వా ॥ ౧౪ ॥ ఏవమితి ॥ నయనోత్సవః నయనానాం మూర్తిమానుత్సవః ॥ ౧౫ ॥ శ్లో ॥ కామం ప్ర ణవసంతతం కృష్ణం తేన తు విస్మృతం । నారదః స్మారయామాస కంసం సూతగిరేవ తు ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ తదాహ ॥ అరిష్ట ఇతి ॥ ద

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రః స్తబ్ధాసృగ్లోచనోఽచ్యుతమ్ । కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమింద్రముక్తాశనిర్యథా ॥ ౧౦ ॥ గృహీత్వా శృంగయోస్తం వా అష్టాదశ పదాని సః । ప్రత్యపోవాహ భగవాన్గజః ప్రతిగజం యథా ॥ ౧౧ ॥ సోఽపవిద్ధో భగవతా పునరుత్థాయ సత్వరమ్ । ఆపతత్స్విన్నసర్వాంగో నిఃశ్వసన్క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతం స నిగృహ్య శృంగయోః పదా సమాక్రమ్య నిపాత్య భూతలే । నిష్పీడయామాస యథార్ద్రమంబరం కృత్వా విషాణేన జఘాన సోఽపతత్ ॥ ౧౩ ॥ అసృగ్వమన్మూత్రశకృత్సముత్సృజన్ క్షిపంశ్చ పాదాననవస్థితేక్షణః । జగామ కృచ్ఛ్రం నిరృతేరథ క్షయం పుష్పైః కిరంతో హరిమీడిరే సురాః ॥ ౧౪ ॥ ఏవం కకుద్మినం హత్వా స్తూయమానః స్వజాతిభిః । వివేశ గోష్ఠం సబలో గోపీ

నారదమహర్షిబోధితేన కంసేన శ్రీకృష్ణబలరామాహ్వానాయాక్రూరప్రేషణాదిమష్టః

నాం నయనోత్సవః ॥ ౧౫ ॥ అరిష్టే నిహతే దైత్యే కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా । కంసాయాథాహ భగవాన్నారదో దేవదర్శనః ॥ ౧౬ ॥ యశోదాయాః సుతాం కన్యాం దేవక్యాః కృష్ణమేవ చ । రామం చ రోహిణీపుత్రం వసుదేవేన బిభ్యతా ॥ న్యస్తౌ స్వమిత్రే నందే వై యాభ్యాం తే పురుషా హతాః ॥ ౧౭ ॥ నిశమ్య తద్భోజపతిః కోపాత్ప్రచలితేంద్రియః । నిశాతమసిమాదత్త వసుదేవజిఘాంసయా ॥ ౧౮ ॥ నివారితో నారదేన తత్సుతౌ మృత్యుమాత్మనః । జ్ఞాత్వా లోహమయైః పాశైర్బబంధ సహ భార్యయా ॥ ౧౯ ॥ ప్రతియాతే తు దేవర్షౌ కంస ఆభాష్య కేశినమ్ । ప్రేషయామాస భవతా హన్యేతాం రామమాధవౌ ॥ ౨౦ ॥ తతో ముష్టికచాణూరశలతోశలకాదికాన్ । అమాత్యాన్హస్తిపాంశ్చైవ సమాహూయాహ భోజరాట్ ॥ ౨౧ ॥ భో భో నిశమ్యతామేతద్వీరచాణూరముష్టికౌ । నందవ్రజే కిలాసాతే సుతావానకదుందుభేః ॥ ౨౨ ॥ రామకృష్ణౌ తతో మహ్యం మృత్యుః కిల నిదర్శితౌ । భవద్భ్యామిహ సంప్రాప్తౌ హన్యేతాం మల్లలీలయా ॥ ౨౩ ॥ మంచాః క్రియంతాం వివిధా మల్లరంగపరిశ్రితాః । పౌరా జానపదాః సర్వే పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్ ॥ ౨౪ ॥ ....
(మహామాత్ర నిబోధేదం వచో మమ మహామతే ॥ ౨౫ ॥ గజః కువలయాపీడః ప్రభిన్నకటకాముఖః । సం

వదర్శనః దేవర్షిః యద్వా - ఏవం కృతే ఏవం భవిష్యతీతి సాక్షాద్దేవదర్శనం జ్ఞానం యస్య సః ॥ ౧౬ ॥ అస్తైన వనారదేనోక్తమాహ ॥ యశోదాయా ఇతి ॥ దేవక్యా అష్టమగర్భత్వేన ప్రసిద్ధాం కన్యాం - యశోదాయాః సుతామాహ - యశోదాయాం ఉత్పన్నత్వేన ప్రసిద్ధం కృష్ణం చ - దేవక్యాః సుతమాహ రోహిణీపుత్రం రామం చ దేవక్యాః సప్తమం సుతమాహ - యద్వా - నందసుతత్వేన ప్రసిద్ధం రామం చ వసుదేవభార్యాయాః రోహిణ్యాః పుత్రమాహ - వసుదేవసుతౌ చేత్కథం వ్రజం గతౌ తత్రాహ వసుదేవేనేతి ॥ ౧౭ ॥ నిశమ్యేతి ॥ తత్ నారదోక్తం వాక్యం నిశాతం తీక్ష్ణం అసిం చంద్రహాసం ॥ ౧౮ ॥ నివారిత ఇతి ॥ హతే వసుదేవే తౌ పలాయేతాం అతోఽస్య తావుభౌ మృత్యూ తావితి మంత్రం వదతా నారదేన నివారిత ఇతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ రామకృష్ణావితి ॥ మహ్యం మమ నిదర్శితౌ కథితౌ - నారదేనవా - వ్రజం గంతుం ఉద్యతౌ తావాహ భవద్భ్యామితి ॥ ౨౩ ॥ మంచా ఇతి ॥ మంచా ఉత్తుంగస్తంభాదిరచితస్థానాని ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ మహా

(అత్ర మహామాత్రనిబోధేత్యారభ్య - మహామాత్రత్వయాభద్రేతిపర్యంతో గ్రంథః - నైకస్మిన్నపి వ్యాఖ్యానే వ్యాఖ్యాతః - నాప్యత్ర మూలగ్రంథే ముద్రితః - తథాపి కాశీదేశాదౌ తన్మూలగ్రంథేషు ఉపలబ్ధత్వాదిహాపి యథావదుపన్యస్తః . పూర్వాపరసందర్భానుసారేణ వ్యాఖ్యాయాప్యత్ర సంయోజితః.

స్థాప్యో ద్వారి రంగస్య కరారోపితముద్గరః ॥ ౨౬ ॥ తేన తౌ తత్ర హంతవ్యౌ సుతావానకదుందుభేః ॥ ఇత్యు
క్త్వా తం మహామాత్రం కంసస్తత్రైవ దుర్మతిః ॥ ౨౭ ॥ ఉవాచ భూయో వచనం సమేతాన్ జ్ఞాపయన్నృ
పః ॥ ౨౮ ॥ కంసః ॥ శృణుధ్వమేతద్వచనం మమోదితం నిశమ్య సర్వం యది ధారయంతు తత్ । యేనాహ
మేతేష్వసుహృత్త్వమాదితశ్చరామి బంధుష్వపి తత్ర కారణమ్ ॥ ౨౯ ॥ మాతా మమ మహాభాగా కదాచి
త్కమలేక్షణా । విచరంతీ గృహోద్యానే మందమారుతవీజితే । ౩౦ ॥ ప్రోత్ఫుల్లాశోకవకుళపూగపు
న్నాగశోభితే । భ్రమద్భ్రమరసంఘాతకూజత్కోకిలసంయుతే ॥ ౩౧ ॥ నృత్యచ్ఛిఖండినివహే మర్కటా
టోపసుందరే । వసంతసమయే రమ్యే సాలసుమండలమండితే ॥ ౩౨ ॥ చరంతీ తత్ర మే మాతా చింతయామా
స సువ్రతా । భర్తారం కామసంతప్తా ఋతుస్నాతా స్వలంకృతా ॥ ౩౩ ॥ అత్రైవ కశ్చిద్గంధర్వో ద్రమి
డో నామ నామతః । చరన్నంతర్హితః కాలే దృష్ట్వా తామేవ చారిణీమ్ ॥ ౩౪ ॥ విజ్ఞాయ చింతితం తస్యాస్స
ర్వసత్త్వాశయార్థవిత్ । ఉగ్రసేనవపుర్బిభ్రత్సస్మితాలాపవీక్షితః ॥ ౩౫ ॥ తామాససాద కామా
ర్తాం కామయానః పతివ్రతామ్ । అజానమానా సాభ్యేత్య రేమే తేన సకాననే ॥ ౩౬ ॥ సా తం విదిత్వా
రమణేతరం సతీ నితాంత ఖేదావిలలోచనాశయా । ఉవాచ కస్త్వం కితవార్య గర్హితం మయాత్మనా యే
న కృతం త్వమేత్యశమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి బ్రువంతీం పరిసాంత్వయన్ శనైస్స దీర్ఘబాహుర్ద్రమిడోభ్యభా
షత । వయం హి గంధర్వకులోద్భవా బలే గీర్వాణతుల్యా మరవల్లభానుగాః ॥ ౩౮ ॥ భవాదృశీనాం మ
నుజాంగనానాం జానీహి భద్రే సులభా వయం న చ । జరావినాశాద్యఖిలాధిభాగినాం నృణాం సురాణాం
మహదంతరం శుభే ॥ ౩౯ ॥ ఇతి బ్రువంతం సా భూయః క్రోధపర్యాకులేంద్రియా । కిం మాం సాంత్వయసే
భూయః కృత్వేత్థం దుష్టచేష్టితమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఇమానతిక్రమ్య మహీజలాగ్నిసమీరణాకాశనిశేశసూర్యాన్ ।
దిక్కాలధర్మాంశ్చ తథైవ సంధ్యే దురాత్మనేత్థం మలినీకృతాహమ్ ॥ ౪౧ ॥ గజేనేవ మదాంధేన పద్మినీవ
నమధ్యగా । విశృంఖలేన విపులా యేనాహం మలినీకృతా ॥ ౪౨ ॥ సత్వం కిమితి మాం భూయస్సాంత్వయ
స్యమరాధమ । ఇతి బ్రువంతీం ప్రోవాచ సభయశ్శాపశంకితః ॥ ౪౩ ॥ అనులోమస్తు కంజాక్షి మనుష్యా
సుదివౌకసామ్ । నరాణాం దేవకాంతాసు ప్రతిలోమో హి సంగమః ॥ ౪౪ ॥ జానీహి మామనాగస్కృత్తై
హి పంకజగంధిని । తస్మాత్తే జాయతాం పుత్రో మద్వీర్యం న వృథా భవేత్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీమాన్ధీమాన్మ
హాత్మాహం న మే వాగ్జాయతే మృషా । ఇత్యేవం వాదినం క్రుద్ధా మమ మాతా యశస్వినీ ॥ ౪౬ ॥
ప్రాహ సంత్యజ్య సంతప్తా పాతివ్రత్యం సుదుర్లభమ్ । నిస్సేతో భిన్నవృత్తస్య పాపస్యోన్మాదవర్తి
నః ॥ ౪౭ ॥ క్రూరస్తే తనయో భూయాత్సాహసీ నిర్ఘృణోదయః । నానుగ్రాహ్యా దేవతానాం ద్వి
జానాం చ తపస్వినామ్ ॥ ౪౮ ॥ ఇత్థం వదంత్యాం తస్యాం సః క్రుద్ధాయాం శాపశంకితః । తావకానాం భ
వేచ్ఛత్రురిత్యుక్త్వాంతరధీయత ॥ ౪౯ ॥ గతే తస్మిన్ గృహోద్యానాన్మాతా మమ యశస్వినీ । కేనాప్య
జ్ఞాతవృత్తాంతా గృహానేవాభ్యపద్యత ॥ ౫౦ ॥ తతస్సా గర్భిణీ కాలే కాలే నైవ సుషావ మామ్ । ఇతి మే
నారదః ప్రాహ కదాచిద్భగవానృషిః ॥ ౫౧ ॥ తదా ప్రభృత్యహం ద్వేష్మి తానేతాన్ బంధుదుర్జ
నాన్ । యూయం తత్ర ప్రయాణం హి ద్విషంతే తేపి మాం సదా ॥ ౫౨ ॥ ఉగ్రసేనం చ దుర్బుద్ధిం దేవకం
చ దురాశయమ్ । వసుదేవం చ కితవమన్యాంశ్చ తదుపాశ్రయాన్ ॥ ౫౩ ॥ హత్వా న జాయతే దోషో మమ
గంధర్వజన్మనః । తేనాదేత్యామి పురుషం హన్యేతామితి తావహమ్ ॥ ౫౪ ॥ తాభ్యాం హతాభ్యాం బాలా
భ్యాం కుంజరేణ బలీయసా । కృత్వా భద్రాత్మికీం పూజాం యాంతు తత్పదవీమిమే ॥ ౫౫ ॥ వసుదేవోగ్ర
సేనౌ చ తథా తే నందదేవకౌ । గోపాలా యాదవాశ్చైవ యే చాన్యే తావనువ్రతాః ॥ ౫౬ ॥ పశ్యంతు పివి

...త్రైతి॥ ఆహూతౌ శత్రూ ఇతి॥ ౧౭॥ ఆరభ్యతామితి॥ మీఢుషే వరదాయ॥ ౧౮॥ ఇతీతి॥ అథ నిసృష్టార్థమేవ జానాతీత్య - తంత్రజ్ఞః ౧౯॥ భో భో ఇతి॥ దానపతే హే అక్రూర - మైత్రం మిత్రకృత్యం త్వయా క్రియతాం త్వత్తోఽన్యః ఆదృతః సాదరో హితతమశ్చ నవిద్యత ఇతి ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨ ॥ నిసృష్ట ఇతి॥ తౌ - మే మృత్యుర్నితరాం సృష్టః వైకుంఠసంశ్రయైః విష్ణుసంశ్రయైర్దేవైః ॥ ౨౪ ॥ కింతత స్త్రాహ ॥ ఘాతయిష్య ఇతి ॥ కాలకల్పేన మృత్యుతుల్యేన వైద్యుతోపమైః శకనితుల్యైః ॥ ౨౫॥.౨౬॥ ౨౭॥ తత ఇతి ॥ నష్టకంటకా న శత్రుః నను కథ మయా సుహృద్వధ నష్టకంటకా కథం స్యాత్తత్రాహ - జరాసంధ ఇతి॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥రాజన్నితి॥ మనీషితం విచారి

...దైనే త్రైహన్యమానౌ స్వదారకౌ।ఆహూయాయం తాంజానపదాః పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్॥౧౬॥
మహామాత్ర త్వయా భద్ర రంగద్వార్యుపనీయతామ్। ద్విపః కువలయాపీడో జహి తేన మమాహితౌ॥
౧౭ । ఆరభ్యతాం ధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాం యథావిధి। విశసంతు పశూన్మేధ్యాన్ భూతరాజాయ మీఢుషే । ౧౮ । ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతంత్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుంగవమ్। గృహీత్వా పాణినా పాణిం తతోఽక్రూరముపాచ... ౧౯ । భో భో దానపతే మహ్యం క్రియతాం మైత్రమాదృతః। నాన్యస్త్వత్తో హితతమో విద్యతే ... ౨౦। అతస్త్వామాశ్రితస్సౌమ్య కార్యగౌరవసాధనే। యథేంద్రో విష్ణుమాశ్రిత్య స్వా... ద్విభుః । ౨౧। గచ్ఛ నందవ్రజం తత్ర సుతావానకదుందుభేః। ఆసాతే తావిహానే... ౨౨। నిసృష్టః కిల మే మృత్యుర్దేవైర్వైకుంఠసంశ్రయైః। తావానయ సమం గోపై... ర్సాభ్యుపాయనైః । ౨౪ । ఘాతయిష్య ఇహానీతౌ కాలకల్పేన హస్తినా। యదిముక్తౌ తతో ... తయే వైద్యుతోపమైః। ౨౫। తయోర్నిహతయోస్తప్తాన్ వసుదేవపురోగమాన్। తద్బంధూన్ నిహనిష్యామి వృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥ ౨౬॥ ఉగ్రసేనం చ పితరం స్థవిరం రాజ్యకాముకమ్। తద్భ్రాతరం దేవకం చ యే చాన్యే విద్విషో మమ । ౨౭ । తతశ్చైషా మహీ మిత్ర భవిత్రీ నష్టకంటకా। జరాసంధో మమ గురుర్ద్వివిదో దయితస్సఖా॥ ౨౮॥ శంబరో నరకో బాణో మయ్యేవ కృతసౌహృదాః। తైరహం సురపక్షీయాన్ హత్వా భోక్ష్యే మహీం నృపాన్॥ ౨౯। ఏతద్జ్ఞాత్వానయ క్షిప్రం రామకృష్ణావిహార్భకౌ। ధనుర్మఖనిరీక్షార్థం ద్రష్టుం యదుపురశ్రియమ్ ॥ ౩౦॥ అక్రూరః॥ రాజన్ మనీషితం సధ్ర్యక్ తవ స్వావద్యమార్జనమ్। సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమం కుర్యాద్దైవం హి ఫలభావనమ్ । ౩౧। మనోరథాన్ కరోత్యుచ్చైర్జనో దైవహతానపి। యుజ్యతే హర్షశోకాభ్యాం తథాప్యాజ్ఞాం కరోమి తే। ౩౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవమాదిశ్య చాక్రూరం మంత్రిణశ్చ విసృజ్య సః। ప్రవివేశ గృహం కంసస్తథాక్రూరస్స్వమాలయమ్। ౩౩ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

కేశిసంహారఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ కేశీతు కంసప్రహితః ఖురైర్మహీం మహాహయో నిర్జరయన్ మనోజవః। సటావధూతాభ్రవిమానసంకులం కుర్వన్నభో హేషితభీషితాఖిలః ।౧॥ విశాలనేత్రో వికటాస్యకోటరో బృహద్గలో నీలమహాంబుదోపమః। దురాశయః కంసహితం చికీర్షుర్వ్రజం స నంద స్య జగామ కంపయన్ ।౨।తం త్రాస

తం సధ్ర్యక్ సమ్యక్ స్వావద్యం మరణం తస్మార్జనం - తథాప్యైతౌ వానయ నివేశోన కార్య ఇతి విద్యత్స్వాదయస్వా హి - సిద్ధ్యసిద్ధ్యోరితి॥౩౧॥ పురుషకారస్య వ్యభిచారతామాహ॥ మనోరథానితి॥౩౨॥౩౩॥ ఇతి శ్రీభావార్థదీపికాయాం - షట్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తత్రింశే హతే కేశిన్యచ్యుతో వ్యోమాదికక్షభిః। నారదేన స్తుతః క్రీడన్ వ్యోమాసురమథావధీత్॥ వృషభేణాసురం యద్వత్ కేశినం హయవేషిణం। కంసప్రాణసమం హత్వా కంసం వ్యసుమివాకరోత్ ॥ కేశీతి ॥ ప్రథమశ్లోకేన యచ్ఛిదం భూతః కేశీత్యనాద్య - తం ... సటాభిః కేసరైః ... ॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ త

ద్ధేషితైః తైరతినిష్ఠురైర్హేషాశబ్దైః - వాలైః పుచ్ఛరోమభిః విఘూర్ణితాః పరిభ్రామితా అంబుదా యేన తం ఆజౌ సంగ్రామే మృగయన్తం
ఆత్మానం కృష్ణం అగ్రణీః పురతో నిర్గతస్సన్ ఉపాహ్వయత్ స్వసమీపమాజుహావ - స చ కేశీ తం నిశమ్య - మృగేంద్రవత్ సింహవత్ వ్యనదత్ ॥
౩॥ స ఇతి ॥ తతః స కేశీ తం కృష్ణం దృష్ట్వా ముఖేన ఖం పిబన్నివ ముఖం వ్యాదాయ వివృత్య అభిముఖమభ్యాజగామ - కించ అత్యమర్షణః అతికుపితః - అత్యంతమసహమానో వా - ప్రత్యక్ పద్భ్యాం జఘాన - దురాసదః అన్యైర్ధర్షయితుమశక్యః - దురత్యయః ఉద్యచ్ఛన్ దురతిక్రమః అత్ర హేతుః చండజవః ॥ ౪॥ తదితి ॥ తత్ హననం - వంచయిత్వా - తం చ హననాయ - ప్రసారితయోః పాదయోః దోర్భ్యాం గృహీత్వా - పరివిధ్య భ్రామయిత్వా వ్యవస్థితః తథైవ స్థితో బభూవ ॥ ౫॥ స ఇతి ॥ వ్యాదాయ ముఖం ప్రసార్య - వేగేన హరిం ప్రత్యాద్రవత్ సోఽపి హరిః స్మయన్ ఉత్తరం సవ్యం భుజం - నిర్భయత్వే దృష్టాంతః - యథోరగం బిల ఇతి ॥ ౬॥ తతః కిం తదాహ ॥ దంతా ఇతి ॥ చర్వణాయ భగవద్భుజం స్పృశంతీతి తథా - తే వ్యాదానేన యే వివృతాః - అయోలోహం స్పృశంతీతి స్పృశః యద్వా తప్తమయః అతితప్తం లోహాది స్పృశంతో యథేతి ఆమయో జలోదరః ॥ ౭॥ సమేధమానేనేతి ॥ లండం పురీషముత్సృజన్ ॥ ౮॥ తదితి ॥ కర్కటికా, ఏం హి పక్వా సత్యంతం విశీర్ణా భవతి - తద్వద్విదీర్ణాత్తస్య దేహాత్ విగతప్రాణాత్ - అవిస్మితో గర్వరహితః - అయత్నేన హతో శత్రుర్యస్య సః ॥ ౯॥ శ్లో॥ కంసాయ కృష్ణమాదిశ్య తద్రహస్యాదిపైశునైః । కంసఘాతాదికృష్ణస్య కార్యమావేదయన్మునిః ॥ శ్రీధరీయాం టీకాయాం ...

యంతం భగవాన్ స్వగోకులం తద్ధేషితైర్వాలవిఘూర్ణితాంబుదమ్ । ఆత్మానమాజౌ మృగయంతమ
గ్రణీరుపాహ్వయత్స వ్యనదన్మృగేంద్రవత్ ॥ ౩ ॥ స తం నిశామ్యాభిముఖో ముఖేన ఖం పిబన్నివాభ్య
ద్రవదత్యమర్షణః । జఘాన పద్భ్యామరవిందలోచనం దురాసదశ్చండజవో దురత్యయః ॥ ౪ ॥ తద్వం
చయిత్వా తమధోక్షజో రుషా ప్రగృహ్య దోర్భ్యాం పరివిధ్య పాదయోః । సావజ్ఞముత్సృజ్య ధనుశ్శతాం
తరే యథోరగం తార్క్ష్యసుతో వ్యవస్థితః ॥ ౫ ॥ స లబ్ధసంజ్ఞః పునరుత్థితో రుషా వ్యాదాయ కేశీ తరసాపత
ద్ధరిమ్ । సోఽప్యస్య వక్త్రే భుజముత్తరం స్మయన్ ప్రవేశయామాస యథోరగం బిలే ॥ ౬ ॥ దంతా నిపేతుర్భగ
వద్భుజస్పృశస్తే కేశినస్తప్తమయస్పృశో యథా । బాహుశ్చ తద్దేహగతో మహాత్మనో యథామయః
సంవవృధే హ్యుపేక్షితః ॥ ౭ ॥ సమేధమానేన స కృష్ణబాహునా నిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చ విక్షిపన్ । ప్ర
స్విన్నగాత్రః పరివృత్తలోచనః పపాత లండం విసృజన్ క్షితౌ వ్యసుః ॥ ౮ ॥ తద్దేహతః కర్కటికాఫలోపమా
ద్వ్యసోరపాకృష్య భుజం మహాభుజః । అవిస్మితోఽయత్నహతారిరుత్స్మయైః ప్రసూనవర్షైర్దివిషద్భిరీడి

శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనఘట్టః.

తః ॥ ౯ ॥ దేవర్షిరుపసంగమ్య భాగవతప్రవరో నృప । కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణం రహస్యేతదభాషత ॥
౧౦ ॥ కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ యోగేశ జగదీశ్వర । వాసుదేవాఖిలావాస సాత్వతాం ప్రవర ప్ర
భో ॥ ౧౧ ॥ త్వమాత్మా సర్వభూతానామేకో జ్యోతిరివైధసామ్ । గూఢో గుహాశయస్సాక్షీ మహాపురుష
ఈశ్వరః ॥ ౧౨ ॥ ఆత్మనాత్మాశ్రయః పూర్వం మాయయా సంసృజే గుణాన్ । తైరిదం సత్యసంకల్ప

తః ॥ తదాహ దేవర్షిరిత్యాదినా ॥ దేవర్షిరితి ॥ న చాయమనర్థనాచకః కింతు సర్వసుహృదిత్యాహ భాగవతప్రవర ఇతి ॥ ౧౦॥ అ
స్త్రగ్రహస్యం వైరిణీకం సే కథం సూచితవానిత్యాశంక్యాహ ॥ కృష్ణ కృష్ణేతి ॥ అయం భావః త్వయా శ్వో భూభారదైత్యసంహారాయా
వతీర్ణోఽసి అతస్సగుణరూపాచరణేన - విశ్వం పాలయేతి తత్ర త్వయి తావద్భయశంకైవ నాస్తీత్యాహ అప్రమేయాత్మన్ అపరిచ్ఛి
న్నస్వరూప యోగేశ అచింత్యప్రభావ - జగదీశ్వర సర్వనియంతః వాసుదేవ సర్వభూతేషు వర్తమాన అఖిలావాస సర్వస్యాశ్రయ
సంప్రతి సాత్వతాం ప్రవర శ్రేష్ఠ ప్రభో సర్వశక్తే ॥ ౧౧ ॥ కథమేవంభూతోఽహమితి చేదత ఆహ ॥ త్వమితి ॥ న హి త్వం జీవవత్పరిచ్ఛి
న్నః కింతు సర్వభూతానామంతః ఏకః అంగస్థాత ఆత్మా - అంతర్వ్యాప్తౌ దృష్టాంతః ఏధసాం కాష్ఠానామంతర్జ్యోతిరివేతి
భూతేషు స్థితోఽపి తైర్న దృశ్యస ఇత్యాహ గూఢ ఇతి అత్ర హేతుః గుహాశయః బుద్ధేరభ్యంతరః కించ సాక్షీ న హి సాక్షీ దృశ్యతే ఇత్య
ర్థః అపి చ - మహాపురుషః - అతః పరిచ్ఛిన్న ఇత్యాయస ఇత్యర్థః తథాపి సర్వాంతరత్వే కిం ప్రమాణమత ఆహ ఈశ్వర ఇతి
న హి ఈశ్వరం వినా పరతంత్రాణాం జీవానాం ప్రవృత్తిర్ఘటత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨॥ అహమీశ్వరః - అన్యత్సర్వమీశితవ్యమిత్యేతదే
వ్యతః ఆహ ॥ ఆత్మనేతి ॥ సాధనాంతరనిరపేక్ష ఏవ ఆత్మాశ్రయః స్వతంత్రః మాయయా శక్త్యా గుణాన్ భవాన్ ససృజే సృష్టవాన్
తైః సృష్టైర్గుణైః ఇదం విశ్వం - సృజసి అపి సంహరసి అవసి పాలయసి - న చ సృష్ట్యాదిక్రియా పటీ తాః స్వార్థే ... వద్భ్యాపేత్య తల

.. సత్యసంకల్ప ఇతి - నహి సంకల్పైకసాధ్యత్వాత్ స్వాన్యసాపేక్షేతి భావః. అత స్త్వమీశ్వర ఇత్యుపసంహారః॥ ౧౩॥ ప్రస్తుతమాహ॥ సత్వ॥ భూధరభూతానాం భువం ధరంతీతి భూధరా రాజాన స్తద్రూపాణాం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ చాణూరమితి॥ పరశ్వః అహనీతి అద్యైవ అత్రా ఏవ్యతిశ్వోమథురాం గంతాసి - పరశ్వశ్చాణూరాదీన్ త్వయానిహతాన్ ద్రక్ష్యామీతి సిద్ధవన్నిర్దేశోభిజ్ఞాపనప్రకారవిశేషః॥ ౧౬॥ స్యేతి॥ తస్యానుతదనంతరం - శంఖాదీనాం శంఖః పంచజనః - తథాదీనాం వధం ద్రక్ష్యామీతి శేషః - భావినిర్దేశమాత్రకృతం తన్వ్యానంతర్యం వివక్షితం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ స్యమంతకస్యేతి॥ భార్యయా జాంబవత్యాసహ - స్వధామతః మహాకాలపురాత్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ నీతి॥ ద్వారకాం ఆవసన్ ద్వారకాయాం వసన్ - కర్తా కరిష్యతి॥ ౨౧॥ అథేతి॥ అముష్య తిశ్వస్య భూభారస్య వా॥ ౨౨॥ వి విజ్ఞానేత్య - కృతాఖిలసందర్శనం భగవంతం నమస్యతి ద్వయేన॥ విశుద్ధేతి॥ కేవలజ్ఞానైకమూర్తిం అతఏవ - స్వసంస్థయా స్వరూపసమ్యక్ స్థైవ - పరమానందరూపయా - సమ్యగాప్తాః ప్రాప్తాః - సర్వే అర్థా యేనతం అతఏవ పూర్ణకామత్వాత్ - సత్యసంకల్పతామాహ॥ అమో

స్వశక్త్యేదం సృజస్యత్స్యవసీశ్వరః॥ ౧౩॥ సత్వంభూధరభూతానాందైత్యప్రమథరక్షసామ్। అవతీర్ణోవినాశాయ సాధూనాంరక్షణాయ చ॥ ౧౪॥ దిష్ట్యాతే నిహతోదైత్యోలీలయాయంహయాకృతిః। యస్యహేషితసంత్రస్తాస్త్యజంత్యనిమిషాదివమ్॥ ౧౫॥ చాణూరంముష్టికంచైవమల్లానన్యాంశ్చహస్తినమ్। కంసంచనిహతంద్రక్ష్యేపరశ్వోహనితేవిభో॥ ౧౬॥ తస్యానుశంఖయవనమురాణాంనరకస్యచ। పారిజాతాపహరణమింద్రస్యచపరాజయమ్॥ ౧౭॥ ఉద్వాహంవీరకన్యానాంవీర్యశుల్కాదిలక్షణమ్। నృగస్యమోక్షణంశాపాద్ద్వారకాయాంజగత్పతే॥ ౧౮॥ స్యమంతకస్యచమణేరాదానంసహభార్యయా। మృతపుత్రప్రదానంచబ్రాహ్మణస్యస్వధామతః॥ ౧౯॥ పౌండ్రకస్యవధంపశ్చాత్కాశిపుర్యాశ్చదీపనమ్। దంతవక్త్రస్యనిధనంచైద్యస్యచమహాక్రతౌ॥ ౨౦॥ యానిచాన్యానివీర్యాణిద్వారకామావసన్భవాన్। కర్తాద్రక్ష్యామ్యహంతానిగేయానికవిభిర్భువి॥ ౨౧॥ అథతేకాలరూపస్యక్షపయిష్ణోరముష్యవై। అక్షౌహిణీనాంనిధనంద్రక్ష్యామ్యర్జునసారథే॥ ౨౨॥ విశుద్ధవిజ్ఞానఘనంస్వసంస్థయాసమాప్తసర్వార్థమమోఘవాంఛితమ్। స్వతేజసానిత్యనివృత్తమాయయాగుణప్రవాహంభగవంతమీమహి॥ ౨౩॥ త్వామీశ్వరంస్వాశ్రయమాత్మమాయయావినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనమ్। క్రీడార్థమద్యా

⁂ వ్యోమాసురవధఘట్టః. ⁂

త్తమనుష్యవిగ్రహంనతోస్మిధుర్యంయదువృష్ణిసాత్వతామ్॥ ౨౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంయదుపతింకృష్ణం భగవత్ప్రవరోమునిః। ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతోయయౌతద్దర్శనోత్సుకః॥ ౨౫॥ భగవానపిగోవిందోహత్వాకేశినమాహవే। పశూనపాలయత్పాలైః ప్రీతైర్వ్రజసుఖావహః॥ ౨౬॥ ఏకదాతేపశూన్పాలాశ్చారయంతోద్రిసానుషు। చక్రుర్నిలాయనక్రీడాంచోరపాలాపదేశతః॥ ౨౭॥ తత్రాసన్కతిచిచ్చోరాః పాలాశ్చకతిచిన్నృప। మేషాయితాశ్చతత్రైకేవిజహ్రురకుతోభయాః॥ ౨౮॥ మయపుత్రోమహామాయోవ్యోమోగోపాలరూపభృత్। మేషాయితానపోవాహప్రాయశ్చోరాయితోబహూన్॥ ౨౯॥ గిరిదర్యాంవినిక్షిప్యనీతంనీతంమహాసురః। శిలయాపిదధేద్వారంచతుఃపంచావ

ఘవాంఛితమితి - నను వాంఛా చేత్ - తర్హ్యన్యాదృశవారాసంస్పృతిః - అతఆహ - స్వతేజసేతి - స్వతేజసా చిచ్ఛక్త్యా నిత్యనివృత్తో మాయా కార్యరూపో గుణప్రవాహో యస్మాత్తం అతో భగవంతం - నిరతిశయైశ్వర్యం - ఈమహి శరణం ప్రపద్యేమహి॥ ౨౩॥ నను త్రికాలజ్ఞస్త్వం కథమిత్థం ప్రపంచం నజానాసి జానాసి చేత్ కథం గుణప్రవాహం ప్రతిషేధ - తత్రాహ॥ త్వామితి॥ ఈశ్వరం అశక్యస్య కర్తారం స్వాశ్రయం అన్యస్యావశం అతఆత్మాధీనమాయయా వినిర్మితా అశేషవిశేషమహదాద్యా యాఽపవాదిరూపావా కల్పనా యేనతం - ధుర్యం శ్రేష్ఠం నతోస్మీతి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ప్రాతరేవం కేశివధానంతరం - నారదో కృష్ణం గీకృత్య - ఫుళస్తథైవపశూన్ చారయతా - వ్యోమో హతః - యద్వా వ్యోమవధః పూర్వమేవ వృత్తోపి - వేషధా గివధప్రసంగాదత్రోచ్యత ఇతి ద్రష్టవ్యం - కేచిత్తు శంఖచూడవధాత్పూర్వమేవ పఠంతి తదయుక్తం॥ ఏకదేతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ మయేతి॥ మేషవదాచరితాన్ - స్వయం చోరవదాచరితస్సన్ - అపోవాహ అపహృత్యనినాయ॥ ౨౯॥ గిరీతి॥ పిదధే ఛాదితవాన్॥ ౩౦॥ తస్యేతి॥ శరణదః ఆశ్రయప్రదః - హరిః కింహత॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తద్వృతి॥

పశుమారం పశుమారో యథా భవతి తథా - అవిశ్వాసమిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ గుహేతి ॥ భువి గోపైః స్తూయమానః - ఉపగీయమానః దేవైః ఇతి ॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం సప్తత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

ఓం ॥ అష్టత్రింశే యథాధ్యాయ అక్రూరో గోకులం గతః । తత్రైవ రామకృష్ణాభ్యాం గృహం నీత్వా సుసత్కృతః ॥ ప్రాతః కేశివధే వృద్ధాదశ్యాం నిగతాయాం తు సా । తతో ద్వాదశ్యామేవాక్రూరస్సాయం గోకులమాగమత్ ॥ తదేవం నారదేన కంసవధాదికార్యే విజ్ఞాపితే - శ్రీకృష్ణో మధురాం గంతుముద్యతో వర్తతే - తదా అక్రూరోపి గోకులమాగమదిత్యాహ ॥ అక్రూరోపీతి ॥ అపీతి సంభావనాయాం ॥ ౧ ॥ - తమితి ॥ ఆహతే రమాగ్న్యాయ ॥ ౩ ॥ స్వస్య కృష్ణదర్శనే - అసంభావనామాశంక్య పునస్సంభావయతి ద్వాభ్యాం ॥ మమైతదితి ॥ విషయాసక్త విషయావిష్టచిత్తస్య శూద్రజన్మనః యస్య - బ్రహ్మకీర్తనం వేదోచ్చారణం యథా ఇతి ॥ ౪ ॥ మైవమితి ॥ యద్వా మైవం - కింతు - అధమస్యాపి నీచస్యాపి - మమాప్యాదేవ కుత ఇత్యత ఆహ హ్రియమాణః కాలనద్యేతి - అయం భావః - యథా నద్యా హ్రియమాణానాం తృణాదీనా మధ్యే కశ్చిత్కదాచిత్తరతి తథా కర్మవశేన కాలేన హ్రియమాణానాం జీవానాం మధ్యేపి - కశ్చిత్తీరే దర్శనం భవతీతి ॥ ౫ ॥ మమేతి ॥ అ

శేషితాః ॥ ౩౦ ॥ తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ కృష్ణశ్శరణదస్సతామ్ । గోపాన్నయంతం జగ్రాహ వృకం హరిరివౌజసా । ౩౧ ॥ స నిజం రూపమాస్థాయ గిరీంద్రసదృశం బలీ । ఇచ్ఛన్విమోక్తుమాత్మానం నాశక్నోద్గ్రహణాతురః ॥ ౩౨ ॥ తం నిగృహ్యాచ్యుతో దోర్భ్యాం పాతయిత్వా మహీతలే । పశ్యతాం దివి దేవానాం పశుమారమమారయత్ । ౩౩ । గుహాపిధానం నిర్భిద్య గోపాన్నిస్సార్య కృచ్ఛ్రతః । స్తూయమానస్సురైర్గోపైః ప్రవివేశ స్వగోకులమ్ । ౩౪ । ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తత్రింశోధ్యాయః

శ్రీకృష్ణబలరామానయనార్థమక్రూరస్య నందగోకులప్రవేశఘట్టః.

అక్రూరోపి చ తాం రాత్రిం మధుపుర్యాం మహామతిః । ఉషిత్వా రథమాస్థాయ ప్రయయౌ నందగోకులమ్ ॥ ౧ ॥ గచ్ఛన్ పథి మహాభాగో భగవత్యంబుజేక్షణే । భక్తిం పరాముపగత ఏవమేతదచింతయత్ ॥ ౨ ॥ కిం మయాచరితం భద్రం కిం తప్తం పరమం తపః । కిం వాథాప్యర్హతే దత్తం యద్ద్రక్ష్యామ్యద్య కేశవమ్ ॥ ౩ ॥ మమైతద్దుర్లభం మన్య ఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్ । విషయాత్మనో యథా బ్రహ్మకీర్తనం శూద్రజన్మనః ॥ ౪ ॥ మైవం మమాధమస్యాపి స్యాదేవాచ్యుతదర్శనమ్ । హ్రియమాణః కాలనద్యా క్వచిత్తరతి కశ్చన ॥ ౫ ॥ మమాద్యామంగళం నష్టం ఫలవాంశ్చైవ మే భవః । యన్నమస్యే భగవతో యోగిధ్యేయాంఘ్రిపంకజమ్ ॥ ౬ ॥ కంసో బతాద్యాకృత మేత్యనుగ్రహం ద్రక్ష్యేం* ఘ్రిపద్మం ప్రహితోమునా హరేః । కృతావతారస్య దురత్యయం తమః పూర్వేతరన్యన్నఖమండలత్విషా ॥ ౭ ॥ యదర్చితం బ్రహ్మభవాదిభిస్సురైః శ్రియా చ దేవ్యా మునిభిస్ససాత్వతైః । గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే యద్గోపికానాం కుచకుంకుమాంకితమ్ ॥ ౮ ॥ ద్రక్ష్యామి నూనం సుకపోలనాసికం స్మితావలోకారుణకంజలోచనమ్ । ముఖం ముకుందస్య గుడాలకావృతం ప్రదక్షిణం మే ప్రచరంత్యమీ మృగాః ॥ ౯ ॥ అప్యద్య విష్ణోర్మనుజత్వమీయుషో భారావతారాయ భువో నిజేచ్ఛయా । లావణ్యధామ్నో భవితోపలంభనం

నం యా ప్రవృత్తైవ - మమామంగళం ధ్రువం నష్టమేవేతి జ్ఞాయతే భవో జన్మ చ - సఫలః జాతమితి యత్ - యతః - నమస్యే నమస్కరిష్యామి ॥ అమంగళనాశే సూచనాంతరమాహ ॥ కంస ఇతి ॥ బతేత్యాశ్చర్యే - అతిఖలః కంసోపి - మమాత్యంతమనుగ్రహం - అకృత కృతవాన్ యతోమునా ప్రహితో హరేరంఘ్రిపద్మం - ద్రక్ష్యే ద్రక్ష్యామీతి - పూర్వే అంబరీషాదయః - తమః సంసారమతరన్ తీర్ణాః ॥ ౭ ॥ దితి ॥ అంఘ్రిపద్మం విశేషయతి బ్రహ్మాదిభిరర్చితమితి పరమైశ్వర్యమాహ శ్రియా చేతి - సౌభాగ్యాతిశయం - మునిభిర్భక్తిసహితైరితి - పరమపురుషార్థత్వం గోచారణాయేతి - కృపాళుత్వం యద్గోపికానామితి ప్రేమమాత్రసులభత్వం ॥ ౮ ॥ మనోరథాంతరం కరోతి ద్రక్ష్యామీతి ॥ శోభనౌ కపోలౌ నాసికా చ యస్మిన్ తత్ - స్మితసహితః అవలోకో యస్మిన్ - అరుణకంజవల్లోచనే యస్మిన్ తచ్చ తచ్చ - ముఖం గుడాలకావృతం వక్రకేశావృతం - తదానీమేవ శుభసూచకం దృష్ట్వా - అతిహృష్యన్నాహ - ప్రదక్షిణమితి ॥ ౯ ॥ పునరప్యన్యచ్చింతయతి అపీతి ॥ ఈయుషః ప్రాప్తవతః - లావణ్యస్య ధామ ఆశ్రయః - తస్య విష్ణోః యద్వా - విష్ణోర్లావణ్యయుక్తం యద్ధామ వపుః - తస్యోపలంభనం దర్శనం - భవితా భవిష్యతి - అసి యద్యేవం స్యాత్తర్హి - మహ్యం మమ దృశోర్లోచనస్య - ఫలం న స్యాదితి న - అపి తు స్యాదేవేత్యర్థః

౧౦॥ య ఈక్షితేతి చతుర్భిః। కుతః కం తత్రైవం శంకా। అస్మదాదివ దేవకత్వేనాత్మనో కృతాత్వాదిధర్మాస్తత్ర తత్ర ప్రతీయమానస్య కథం ప్రష్టవ్యమితి। ఇమామాశంకాం శ్లోకత్రయేణాపాకుర్వన్ శ్వఫల్కసుతో భగవన్తమహం ద్రక్ష్యామీతి మనోరథం కరోతి। తథాహ॥ య ఇతి॥ య ఈక్షితా ఈక్షణమాత్రకర్తా। అసత్సతోః కార్యకారణయోః। ఈక్షణాదికర్తాపి। అహంరహితః అహంకారహీనః తథా అపాస్తతమోభిదాభ్రమః। తమస్తత్త్వాజ్ఞానం తతో భిదా భేదః తతో భ్రమః అభినివేశాదిః। అపాస్తా అపాకృతాస్తమ ఆదయో యస్మిన్ సః। కుతస్తత్రాహ। స్వతేజసా చిచ్ఛక్త్యా। నిత్యస్వరూపసాక్షాత్కారేణ తథాపి। స్వమాయయా స్వాధీనమాయయా। తదీక్షయాత్మసైవేక్షయా ప్రాణాక్ష[illegible]స్వహితైః। ఆత్మన్ ఆత్మని స్వస్మిన్నేవ। రచితైర్జీవైః సదనేషు బృందావనతరుషు గోపీగృహేషు చ। లీలయా కర్మాణి కుర్వన్ కవదభీయతే అభియుక్తైర్నప్రతీయతే॥ ౧౧॥ నను సర్వదాహంకారరహితస్యాత్మారామస్య లీలా పి కుత ఇత్యాశంక్యాపరానుగ్రహార్థేత్యాశయేనాహ॥ యస్యేతి॥ అఖిలాని అఖిలస్య వా అమీవాని పాపాని ఘ్నంతీత్యఖిలామీవహాని। తైః తథా సుమంగలైః శోభనామంగలానియేభ్యస్తైః గుణాః కరుణాదయః కర్మాణి జన్మాని చ। తైర్విశ్రామిశ్రా యుక్తా వాచః। జగత్ ప్రాణంతి జీవయంతి శుంభంతి శోభయంతి। పునంతి పవిత్రయంతి శవాలంకారమాహ। యా ఇతి। తైర్విరక్తాః రహితాః। తాస్తు స్వలంకృతా అపి వస్త్రాద్యలంకృతశవవచ్ఛోభమానాః। మతాః సతాం సమ్మతాః॥ ౧౨॥ స ఇతి॥ స్వచరచితాన్ సేతూన్ వర్ణాశ్రమధర్మాన్ పాలయతామమరవర్యా

మహ్యం న నస్యాత్ఫలమంజసా దృశః॥ ౧౦॥ య ఈక్షితాహం రహితోప్యసత్సతోస్స్వతేజసాపాస్తతమోభిదాభ్రమః। స్వమాయయాత్మన్రచితైస్తదీక్షయా ప్రాణాక్షధీభిస్సదనేష్వభీయతే॥ ౧౧॥ యస్యాఖిలామీవహభిస్సుమంగలైర్వాచోవిమిశ్రా గుణకర్మజన్మభిః। ప్రాణంతిశుంభంతిపునంతివైజగద్యాస్తద్విరక్తాశ్శవశోభనామతాః॥ ౧౨॥ సచావతీర్ణః కిలసాత్త్వతాన్వయే స్వసేతుపాలామరవర్యశర్మకృత్। యశోవితన్వన్వ్రజఆస్తఈశ్వరో గాయంతిదేవాయదశేషమంగళమ్॥ ౧౩॥ తంత్వద్యనూనంమహతాంగతింగురుం త్రైలోక్యకాంతందృశిమన్మహోత్సవమ్। రూపందధానంశ్రియఈప్సితాస్పదంద్రక్ష్యేమమాసన్నుషసస్సుదర్శనాః॥ ౧౪॥ అథావతీర్ణస్సపదీశయోరథాత్ప్రధానపుంసోశ్చరణంస్వలబ్ధయే। ధియాధృతంయోగిభిరప్యహంధ్రువంనమస్యఆభ్యాంచసఖీన్వనౌకసః॥ ౧౫॥ అప్యంఘ్రిమూలేపతితస్యమేవిభుశ్శిరస్యధాస్య * న్నిజహస్తపంకజమ్। దత్తాభయంకాలభుజంగరంహసాప్రోద్వేజితానాంశరణైషిణాంనృణామ్॥ ౧౬॥ సమర్హణంయత్రవిధాయకౌశికస్తథా బలిశ్చాపజగత్త్రయేంద్రతామ్। యద్వావిహారేవ్రజయోషితాంశ్రమంస్పర్శేనసౌగంధికగంధ్యపానుదత్॥ ౧౭॥ నమయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతఃకంసస్యభృత్యఃప్రహితోపివిశ్వదృక్। యోంతర్బహిశ్చేతసఏతదీహితం క్షేత్రజ్ఞఈక్షత్యమలేనచక్షుషా॥ ౧౮॥ ....
అప్యంఘ్రిమూలేవహితంకృతాంజలింమామీక్షితాసస్మితయార్ద్రయాదృశా। సపద్యపధ్వస్తసమస్త

ర్మం సుఖకర్తా సన్నవతీర్ణః। యత్ యశః॥ ౧౩॥ తమితి॥ త్రైలోక్యైకమేవ కాంతం। దృశిదృష్టిమతాం దృష్టిః। తద్వతాం మహానుత్సవో యస్మాత్। యద్వా। మహానుత్సవ ఏవ। శ్రియా ఈప్సితమాస్పదం ఏవంభూతం రూపం శ్రీమూర్తిం దధానం। తమీశ్వరం ద్రక్ష్యామీతి। అత్ర నింనం ఉషసః ప్రభాతసమయాః। సుదర్శనాః సుఖం ప్రభాతా రజన్యః। శుభసూచకా బభూవురిత్యర్థః॥ ౧౪॥ అథేతి॥ కించ। అనదర్శనానంతరం సపది తత్క్షణమేవ। రథాదవతీర్ణస్సన్ ప్రధానపుంసోః పురుషయోః రామకృష్ణయోః। చరణం యోగిభిరప్యాత్మలాభాయ కేవలం ధియైవ ధృతం। సాష్టాంగం నమస్యామి। ఆభ్యాం సహ తయోః సఖీన్ గోపాంశ్చ నమస్యామీతి॥ ౧౫॥ అపీతి॥ కించ। అధాస్యత ఆధాస్యతి భద్రభావయతి। దత్తాభయమితి సాధారణ॥ ౧౬॥ సమర్హణమితి॥ బలినా తావత్పదత్రయపరిమితభూదానసమయే తస్య హస్తే ఉదకం నిహితం। కౌశిక ఇంద్రః। తేనాపి కదాచిత్ కించిన్నిహితమితి జ్ఞాతవ్యం ముముక్షూణాం సంసారభయనివర్తకం సకామానామభ్యుదయప్రదం చేత్యుక్తం। అనురక్తానాం పరమసుఖదం చేత్యాహ। యద్వేతి। వాశబ్దోవితర్కే। విహారే రాసక్రీడాయాం। సౌగంధికస్య గంధ ఇవ గంధో యస్య తత్సౌగంధికగంధి॥ ౧౭॥ ఏవం పరమానుగ్రహం సంభావ్య। పునరప్యసంభవమాశంక్య పరిహరతి॥ నేతి॥ యద్యప్యహం కంసేన ప్రహితః। అతస్తస్య దూతః। తథాపి। మయి అరిరయమితి బుద్ధిం నోపైష్యతి న కరిష్యతీత్యర్థః। యతః। విశ్వదృక్ సర్వజ్ఞః। అతో మమ చేతసః అంతశ్చ బహిశ్చ। యదీహితం చేష్టితం ఏతద్యః క్షేత్రజ్ఞః। అంతర్యామీ। నిత్యజ్ఞానేనేక్షతే। అయం భావః। చేతసో బహిరేవ కంసమనువర్తే అంతస్తు కృష్ణమేవేతి దేవ తదసాహ్యాదిష్ఠానాదితి। యద్వా। ఏతస్య జగత ఈహితమితి అతః॥ ౧౮॥

అపీతి ॥ అపియది - అంఘ్రిమూలే చరణాంతికే - అవహితం సంయతం - కృతాంజలిం - సస్మితమార్ద్రయా దృశా మామీక్షితా చేత్తర్హి - సపద్యేవ వినష్టాఖిలకిల్బిషః పరాం ముదం - వోఢా ప్రాప్స్యామీతి ॥ ౧౯ ॥ సుహృదితి ॥ అథ మాం పరిరప్స్యతే ఆలింగిష్యతి యదా తదైవ మే ఆత్మా దేహః, తీర్థీక్రియతే అతిపవిత్రీకరిష్యతే - ఉచ్ఛ్వసితి శ్లథో భవిష్యతి - అతో దివాకర ॥ ౨౦ ॥ లబ్ధేతి ॥ తత, తా తేతి - తదా జన్మభృతః సఫలజన్మానః - అన్యథా - తజ్జన్మైవ నభవతీత్యాహ - మహీయసేతి - మహీయసా కృష్ణేన నాదృతః - తజ్జన్మ ధిక్ - అముష్య జంతోః ॥ ౨౧ ॥ నను - సుహృదాదిషు పరిష్వంగసంప్రశ్నాదయో జీవధర్మాః - కథమీశ్వరే సంగచ్ఛంతే - అత ఆహ ॥ నేతి ॥ దయితః ప్రియః - తద్విపరీతో ప్రియః - సుహృత్తమో హితః - తద్విపరీతో ద్వేష్యః - ఏతత్సర్వవ్యతిరిక్తః ఉపేక్ష్య ఇతి త్యం - తథాపి గవాం భక్తాన్భజతే తత్రచ - యే యథా భక్తాః తాంస్తథా భజతే ॥ శ్లో ॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమితి భగవద్వచనాత్ - అవిషమత్వేపి భక్తేష్వేవ ఫలం దదాతీత్యత్ర దృష్టాంతః - యద్వత్సురద్రుమ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ కిమితి ॥ మాం అంజలిః కరిష్యతే - తస్మిన్నంజలౌ గృహీతం మాం ఆప్తాసిసమస్తా సత్కృతిర్యేన - తం మాం ॥ ౨౩ ॥ ఇతీతి ॥ సంచిం

కిల్బిషో వోఢా ముదం వీతవిశంక ఊర్జితామ్ । ౧౯ । సుహృత్తమం జ్ఞాతిమనన్యదైవతం దోర్భ్యాం బృహద్భ్యాం పరిరప్స్యతేథ మామ్ । ఆత్మా హి తీర్థీక్రియతే తదైవ మే బంధశ్చ కర్మాత్మక ఉచ్ఛ్వసిత్యతః । ౨౦ । లబ్ధాంగసంగం ప్రణతం కృతాంజలిం మాం వక్ష్యతేఽక్రూర తతేత్యురుశ్రవాః । తదా వయం జన్మభృతో మహీయసా నైవాదృతో యో ధిగముష్య జన్మ తత్ ॥ ౨౧ । న తస్య కశ్చిద్దయితః సుహృత్తమో న చాప్రియో ద్వేష్య ఉపేక్ష్య ఏవ వా । తథాపి భక్తాన్భజతే యథా తథా సురద్రుమో యద్వదుపాశ్రితోర్థదః ॥ ౨౨ ॥ కిం వాగ్రజో మావనతం యదూత్తమః స్మయన్పరిష్వజ్య గృహీతమంజలౌ । గృహం ప్రవేశ్యాప్తసమస్తసత్కృతం సంప్రక్ష్యతే కంసకృతం స్వబంధుషు । ౨౩ । శ్రీశుకః ॥ ఇతి సంచింతయన్కృష్ణం శ్వఫల్కతనయోఽధ్వని । రథేన గోకులం ప్రాప్తః సూర్యశ్చాస్తగిరిం నృప ॥ ౨౪ । పదాని తస్యాఖిలలోకపాలకిరీటజుష్టామలపాదరేణోః । దదర్శ గోష్ఠే క్షితికౌతుకాని విలక్షితాన్యబ్జయవాంకుశాద్యైః । ౨౫ । తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమః ప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః । రథాదవస్కంద్య స తేష్వచేష్టత ప్రభోరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహో ఇతి ।౨౬॥ దేహంభృతామియానర్థో హిత్వా దంభం భయం శుచమ్ । సందేశాద్యో హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిః ॥ ౨౭ ॥ చిరమావేష్ట్య చోత్థాయ రథమారుహ్య వేగతః । క్వ తిష్ఠతి గవేశానః కృష్ణో రామ ఇతి బ్రువన్ ॥ ౨౮ । గోష్ఠమధ్య ఇతి శ్రుత్వా తరుస్థైర్గోపదారకైః । కృష్ణసందర్శనాకాంక్షీ ప్రకాశే సవితుస్సతి ॥ ౨౯ । దదర్శ రామం కృష్ణం చ వ్రజే గోదోహనం గతౌ । పీతనీలాంబరధరౌ శరదంబురుహేక్షణౌ ॥ ౩౦ । కిశోరౌ శ్యామలశ్వేతౌ శ్రీనికేతౌ బృహద్భుజౌ । సుముఖౌ సుందరవరౌ బాలద్విరదవిక్రమౌ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాంభోజైశ్చిహ్నితైరంఘ్రిభిర్వ్రజమ్ । శోభయంతౌ మహాత్మానౌ సానుక్రోశస్మితేక్షణౌ । ౩౨ । ఉదారరుచిరక్రీడౌ స్రగ్విణౌ వనమాలినౌ । పుణ్యగంధానులిప్తాంగౌ స్నాతౌ విరజవాససౌ । ౩౩ । ప్రధానపురు

గోమపి నవేద - తథాపి - రథేన ప్రాప్త ఇతి ॥ ౨౪ ॥ పదానీతి ॥ అఖిలైర్లోకపాలైః - కిరీటైర్జుష్టాః అమలాః పాదరేణవో యస్య - క్షితికౌతుకాని క్షితేరలంకారరూపాణి ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ తద్దర్శనేన య ఆహ్లాదః - తేన వివృద్ధః సంభ్రమో యస్య సః - ప్రేమ్ణా ఊర్ధ్వరోమాణి యస్య సః - అశ్రుకలాంకితాభిః లేశైరాకులే ఈక్షణే యస్య సః - అవస్కంద్యావప్లుత్య - తేషు పదేష్వచేష్టత - లుఠితవాన్ అహో ఇతి దుర్లభతాం ద్యోతయన్ ॥ ౨౬ ॥ నను కిమర్థమేవం వ్యలుంఠత్ - నాస్తి ప్రేమసంభ్రమో ఫలాద్దేహ ఇత్యాహ ॥ దేహమితి ॥ దేహభాజామేతావానేవ పురుషార్థః - కంసస్య సందేశాద్ధారభ్య హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిర్యోయమక్రూరస్య వర్ణితః ఇతి సందేహాద్యః యస్యార్థస్య సః - యో హానక్రూరస్య జాత ఇతి వా ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ దదర్శేతి ॥ తతః - కృష్ణం రామం చ దదర్శ - గావ మహ్యం తేఽస్మిన్నితి గోదోహనం తత్స్థానం - గతౌ ప్రాప్తౌ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజేతి ॥ అనుక్రోశః అనుకంపా తద్యుక్తస్మితయుక్తమీక్షణం యయోస్తౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదారేతి ॥ ఉదారా రుచిరా క్రీడా యయోస్తౌ - స్రగ్విణౌ స్రగ్భిరలంకృతౌ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానేతి ॥ ప్రధానపురుషౌ - ప్రకృతిపురుషాత్మకౌ - కుతః ఆద్యౌ - తదపి కుతః - జగద్ధేతూ - అతఏవ జగత్పతీ - ...

ంహితుముద్భవః . జగత్యర్థే పృథివ్యాః భారావతరణాయ స్వాంశేనయుక్తా బలకేశవౌ సంతౌ ॥ ౩౪ ॥ దిశ ఇతి ॥ స్వప్రభయా వితతిమిరా దిశః కుర్వాణౌ . కనకాచితౌ సువర్ణాలంకృతౌ ఇతి సాలంకారగురుశైలసాదృశ్యాద్యర్థం ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ భగవదితి ॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదేన యద్బాష్పం తేన పర్యాకులే ఈక్షణే యస్య సః . పులకైరాచితం వ్యాప్తం అంగం యస్య సః . స్వాఖ్యానే అక్రూరోహమస్మీతి కథనే నాశక్నోత్ ॥ ౩౭ ॥ భగవానితి ॥ అభిప్రేత్య అక్రూరోయమేతదర్థమాగత ఇతి జ్ఞాత్వా . కంసహననసాధనం యద్వ్యక్తం యస్మిన్ రథాంగేన చక్రేణాంకితో యః పాణిః తేనాభ్యుపాకృష్య తమాలింగితవాన్ ॥ ౩౮ ॥ సంకర్షణ ఇతి ॥ పాణీ అంజలిరూపేణ సంహతౌ వేవ గృహీత్వా ॥ ౩౯ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ మధుపర్క ఏవ ఆహార్యః అర్హణం పూజా . తస్మిన్ కాయదుచితమర్హణం . అగాత్ ఆనీయ సమర్పితవాన్ ఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ పప్రచ్ఛేతి ॥ సత్కృతం సంమానితం . నిరనుగ్రహో క్రూర కథం కేన ప్రకారేణ . సజీవథేత్యర్థః . సౌనః పశుపాలీ సశివపాలకో యేషాం అవీనాం మేషాణాం . తద్వత్ తత్తుల్యా ఇత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ నిరనుగ్రహ

షా వాదద్యాజగద్ధితాజగత్పతేః। అవతీర్ణావిజగత్యర్థే స్వాంశేనబలకేశవౌ ॥ ౩౪ ॥ దిశోవితిమిరారాజన్ కుర్వాణౌ ప్రభయాస్వయా। యథామరకతశ్శైలో రౌప్యశ్చ కనకాచితౌ ॥ ౩౫ ॥ రథాత్తూర్ణమవప్లుత్యసోక్రూరస్స్నేహవిహ్వలః। పపాతచరణోపాంతే దండవద్రామకృష్ణయోః ॥ ౩౬ ॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదబాష్పపర్యాకులేక్షణః। పులకాచితాంగ ఔత్కంఠ్యాత్స్వాఖ్యానేనాశకన్నృప ॥ ౩౭ ॥ భగవాంస్తమభిప్రేత్యరథాంగాంకితపాణినా। పరిరేభేభ్యుపాకృష్య ప్రీతః ప్రణతవత్సలః ॥ ౩౮ ॥ సంకర్షణశ్చప్రణతముపగూహ్యమహామనాః। గృహీత్వాపాణినాపాణీఅనయత్సానుజోగృహమ్ ॥ ౩౯ ॥ పృష్ట్వాథస్వాగతంతస్మైనివేద్యచవరాసనమ్। ప్రక్షాళ్యవిధివత్పాదౌమధుపర్కార్హణమాహరత్ ॥ ౪౦ ॥ నివేద్యగాంచాతిథయేసంవాహ్యశ్రాంతమాదృతః। అన్నంబహుగుణంమేధ్యంశ్రద్ధయోపాహరత్ప్రభుః ॥ ౪౧ ॥ తస్మైభుక్తవతేప్రీత్యారామఃపరమధర్మవిత్। ముఖవాసైర్గంధమాల్యైఃపరాంప్రీతింవ్యధాత్పునః ॥ ౪౨ ॥ పప్రచ్ఛసత్కృతంనందఃకథంస్థనిరనుగ్రహే। కంసేజీవతిదాశార్హసౌనపాలాఇవావయః ॥ ౪౩ ॥ యోవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్క్రోశంత్యా అసుతృప్ఖలః। కింనుస్విత్తత్ప్రజానాంవఃకుశలంవిమృశామహే ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థంసూనృతయావాచానందేనసుసభాజితః। అక్రూరఃపరిపృష్టేనజహావధ్వపరిశ్రమమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే అష్టత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ సుఖోపవిష్టఃపర్యంకేరామకృష్ణోరుమానితః। లేభేమనోరథాన్సర్వాన్పథియాన్సచకారహ ॥ ౧ ॥ కిమలభ్యంభగవతిప్రసన్నేశ్రీనికేతనే। తథాపితత్పరారాజన్నహివాంఛంతికించన ॥ ౨ ॥ సాయంతనాశనంకృత్వాభగవాన్దేవకీసుతః। సుహృత్సువృత్తంకంసస్యపప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితమ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీభగవాన్॥ తాతసౌమ్యాగతఃకచ్చిత్స్వాగతంభద్రమస్తువః। అపిస్వజ్ఞాతిబంధూనామనమీవమనామయమ్ ॥ ౪ ॥ కిన్నుఃకుశలంపృచ్ఛేఏధమానేకులామయే। కంసేమాతులనామ్న్యంగస్వానాంనస్తత్ప్రజాసుచ ॥ ౫ ॥ అహోఅస్మదభూద్భూరిపిత్రోర్వృజినమార్యయోః। యద్ధేతోఃపుత్రమ

తామాహ ॥ యోవధీదితి ॥ తోకాన్ తోకాని అసుతృప్ అసూనేవతర్పయతీయః . ఖలః . తస్య కంసస్య ప్రజానాం . హే అక్రూర విషాంజీవనమాత్రమపిదుర్లభం తేషాంవః కింనుకుశలం నిరూపయామేతి ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థమితి॥ మధురయావాచా ఇత్థంసత్కృతః తస్మైవవాచాపరిపృష్టేనప్రశ్నేన . అధ్వపరిశ్రమం సంసారశ్రమం ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం . అష్టత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖

శ్లో॥ నవత్రింశే పురంగచ్ఛత్యచ్యుతే గోపికాకృతః। అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం విష్ణులోకస్యదర్శనమ్ ॥ భక్తానాంమనోరథాః సఫలా భవంతీతి ద్యోతయన్నాహ ॥ సుఖోపవిష్ట ఇతి॥ రామకృష్ణాభ్యామురు అధికం మానితః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ తాతేతి॥ హేతాత హేసౌమ్య స్వాగతం . యథాతథా ఆగతః . స్వజ్ఞాతిబంధూనాం స్వేసుహృదః . జ్ఞాతయః . సపిండాః బంధవః అసపిండాః సంబంధినః . తేషామపికిం అనమీవం అపాపం . అదుఃఖం సుఖమితియావత్ . అనామయమారోగ్యం ॥ ౪ ॥ ఏవం ప్రశ్నేపి మమనాతీవసంగతమిత్యాహ ॥ కిన్వితి ॥ అంగ హే అక్రూర . పృచ్ఛే పృచ్ఛామి నః అస్మాకం కులస్యామయోరోగః నః మాతుల ఇతి నామయస్య తస్మిన్ . నః స్వానాం జ్ఞాతీనాం . తత్ప్ర

జ్ఞాసుచ ॥ ౫ ॥ అహోఇతి ॥ అస్మత్ అస్మన్నిమిత్తం - వృజినందుఃఖం - ఆర్యయోః నిరపరాధయోః - యద్ధేతోర్గృహమేవబాహుః క స్మాత్ ॥ ౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ హేసౌమ్యస్వానాంవోదర్శనం అద్యమమసంజాతందిష్ట్యాభద్రం ॥ ౭ ॥ పృష్టఇతి ॥ మాధవఃపృష్టః ఏకం౦క జః ॥ ౮ ॥ యదితి ॥ యఃకథమర్ణాఖ్యగ్రాస్యసందేశోయస్య - యదర్శనంచాణూరాదిభిః ఘాతనార్థం అస్యకృష్ణస్య స్వజన్మకృష్ణజన్మ ఆనకదుందుభేస్సకాశాత్ ॥ ౯ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ విజజ్ఞతుః విశేషేణజ్ఞాపయామాసతుః ॥ ౧౦ ॥ గోపానితి ॥ సోపినందోపి గోపాన్ సమాది శత్ - తదేవదర్శయతిగృహ్యతామిత్యాదినా గోరసః క్షీరాదిః - ఉపాయనానిఉత్తమవస్తూని ॥ ౧౧ ॥ యాస్యామఇతి ॥ రసాన్ భృత్యా దీన్ - శబ్దశ్చులెనేదంనాచయతి - అథకి... స్యరోగస్యచికిత్సార్థం శ్రీకృష్ణజన్మరసాన్ దాస్యామఇతి ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి ॥ తత్ర వ్ర జరాజాధికృతేన - అఘోషయత్ సర్వాన్ ఘోషితవాన్ తాఃకృష్ణైకజీవనాః - గోప్యః - తత్తదా - అక్రూరమాగత ముపశ్రుత్య ॥ ౧౩ ॥ వ్యథాలింగాన్యాహపంచభిః ॥ కాశ్చిదితి ॥ తేనశ్రవణేనకృతోహృత్తాపః - ఏనయః శ్వాసస్తేన మ్లానాముఖశ్రీర్యాసాంతాః భూషాభ్రంశితిదుకూలానివలయానిచకేశగ్రంథయశ్చ - స్రంసంతోదుకూలాదయోయాసాంతథాభూతాః - కాశ్చనబభూవురిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥

రణంయద్ధేతోర్బంధనంతయోః ॥ ౬ ॥ దిష్ట్యాద్యదర్శనంస్వానాంమహ్యంవస్సౌమ్యకాంక్షితమ్ । సంజా తంవర్ణ్యతాంతాతతవాగమనకారణమ్ । ౭ । శ్రీశుకః ॥ పృష్టోభగవతాసర్వంవర్ణయామాసమా ధవః । వైరానుబంధంయదుషువసుదేవవధోద్యమమ్ । ౮ । యత్సందేశోయదర్థంవాదూతస్సంప్రేషి తస్స్వయమ్ । యదుక్తంనారదేనాస్యస్వజన్మానకదుందుభేః । ౯ । శ్రుత్వాక్రూరవచఃకృష్ణోబలశ్చపర వీరహా । ప్రహస్యనందంపితరంరాజ్ఞాదిష్టంవిజజ్ఞతుః ॥ ౧౦ । గోపాన్సమాదిశత్సోపిగృహ్యతాంసర్వ గోరసః । ఉపాయనానిగృహ్ణీధ్వంయుజ్యంతాంశకటానిచ ॥ ౧౧ । యాస్యామఃశ్వోమధుపురీందాస్యా మోనృపతేరసాన్ । ద్రక్ష్యామస్సుమహత్పర్వంయాంతిజానపదాఃకిల ॥ ౧౨ ॥ శుకః ॥ ఏవమాఘోషయత్క్ష త్తానందగోపస్స్వగోకులే । గోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్యబభూవుర్వ్యథితానృప ॥ రామకృష్ణౌపురీంనేతు మక్రూరంవ్రజమాగతమ్ ॥ ౧౩ । కాశ్చిత్తత్కృతహృత్తాపశ్వాసమ్లానముఖశ్రియః । స్రంసద్దుకూలవల యకేశబంధాశ్చకాశ్చన । ౧౪ । అన్యాశ్చతదనుధ్యాననివృత్తాశేషవృత్తయః । నాభ్యజానన్నిమం లోకమాత్మలోకంగతాఇవ ॥ ౧౫ ॥ స్మరంత్యశ్చాపరాశ్శౌరేరనురాగస్మితేరితాః । హృదిస్పృశశ్చిత్ర పదాగిరస్సంముముహుఃస్త్రియః । ౧౬ ॥ గతింసులలితాంచేష్టాంస్నిగ్ధహాసావలోకనమ్ । శోకాపహాని కర్మాణిప్రోద్దామచరితానిచ । ౧౭ । చింతయంత్యోముకుందస్యభీతావిరహకాతరాః । సమేతాస్సంఘ శఃప్రోచురశ్రుముఖ్యోచ్యుతాశయాః । ౧౮ ॥ గోప్యః ॥ అహోవిధాతస్తవనక్వచిద్దయాసంయోజ్య మైత్ర్యాప్రణయేనదేహినః । తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునంక్ష్యపార్థకంవిచేష్టితంతేర్భకచేష్టి తంయథా । ౧౯ । యస్త్వంప్రదర్శ్యాసితకుంతలావృతంముకుందవక్త్రంసుకపోలమున్నసమ్ । శో కాపనోదస్మితలేశసుందరంకరోషిపారోక్ష్యమసాధుతేకృతమ్ । ౨౦ । క్రూరస్త్వమక్రూరసమా ఖ్యయాస్మనశ్చక్షుర్హిదత్తంహరసేబతాజ్ఞవత్ । యేనైకదేశేఖిలసర్గసౌష్ఠవంత్వదీయమద్రా

అన్యాఇతి ॥ తస్యశ్రీకృష్ణస్యానుధ్యానేననివృత్తాఅశేషాశ్చక్షురాదివృత్తయోయాసాంతాః ఇమంలోకం - దేహమపి నజ్ఞాసంత్యస్సము గతాఇవేతి ॥ ౧౫ ॥ స్మరంత్యఇతి ॥ అపరాః స్త్రియః - శౌరేగిరః స్మరంత్యః - సంముముహుః - కథంభూతాః - అనురాగేణ యత్స్మి తం తేనఈరితాః హృదిస్పృశఃఅతి హృదిస్పృశః మనోజ్ఞాః - చిత్రాణిపదానియాసుతాః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ చింతయంత్యఇతి ॥ విరహా త్కాతరావిహ్వలాః - అచ్యుతఆశయః చిత్తంయాసాంతాః ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంగతిం విధాయవిఘటయతీతి విధాతారంప్రత్యేవమాక్రో శంత్య ఆహుః ॥ అహోఇతి ॥ మైత్ర్యాహితాచరణేన - ప్రణయేన స్నేహేనచ - అకృతార్థాన్ అప్రాప్తభోగానపి తాన్ వియునంక్షి వియోజయసి - తస్మాన్నతావద్దయా బాలిశోపిత్వమిత్యాహుః అపార్థకమితి ॥ ౧౯ ॥ విగర్హాతంపరిపేలం కమేణాత్యాహుః ॥ యస్త్వ మితి ॥ శోకమపనుదతీతి శోకాపనోదః - సచాసౌస్మితలేశశ్చ - మందహాసః - తేనసుందరంముకుందస్యవక్త్రం - సకృత్ప్రదర్శ్య - పునస్త స్యపారోక్ష్యమదృశ్యతాంకరోషి - అతస్తవకృతంకర్మ అసాధునింద్యమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ కించదత్తాపహారిత్వేనాపిక్రూరస్త్వమిత్యా హుః ॥ క్రూరఇతి ॥ నత్వమక్రూరోపరఃకింనామమితివేదతఆహుః - అక్రూరసమాఖ్యయేతి - నహ్యేషకంసతుల్యస్సన్వక్రూరః స్యాదితి - అతోనా మాంతరేణస్థితః సంస్త్వమాగతోసి - కృష్ణంహరామీతియుష్మచ్చక్షుర్దత్తంచేత్ - న - యేనత్వద్దత్తేనచక్షుషా - మధుద్విషః - ఏకదేశే

స్త్రాదా - త్వదీయం సమగ్రం సృష్టిసైపుణ్యమత్రాత్మదృష్టవత్యో వయం - తచ్చక్షుః - అయంభావః - తవ సర్వం రహస్యమస్మా ... మిరంఅము షిం నేవ కృష్ణం విభాజయన్నస్మానంధీకరోషీతి॥ ౨౧ ॥ విధాతారం విహాయ పరస్పరమూచుః ॥ స నందసూనురితి॥ ఏ ... క్షణభంగం అస్థిరం - సౌహృదం యస్య సః గేహాదీన్ విహాయ - అద్ధా సాక్షాత్ - తస్యైవ దాస్యముపాగతాః స్వకృతా తు ... తైస్తైః స్మితాదినా పరవశా అపి - నః అస్మాన్న సమీక్షతే - నవం నవం ప్రియం యస్య సః అతఏవ నం నివారయామ ఇతిభావః ॥ ౨౨ ॥ సేర్ష్యమాహుః ॥ సుఖమితి॥ వ్రజపతేః శ్రీకృష్ణస్య - ముఖం పాస్యంతి ఆదరేణ ద్రక్ష్యంతి కథంభూతం - అపాంగేన నేత్రాం ... త్కలితం ఉజ్జృంభితం స్మితమేవ ఆసవో యస్మిన్ తత్ - యద్వా - అపాంగోత్కలితస్మితేనాసవరూపం యన్ముఖం - తతశ్చ పానం ముఖ్య ... వసంభావయంతి ॥ ౨౩ ॥ ననుస్త్వత్రాణేదిసాం తథాభవతు నామ - తథాప్యస్మత్స్నేహాకృష్టః పిత్రాది భిశ్చ పరావర్తిత ఆగమిష్య ... త్యాశంక్యాహుః ॥ తాసామితి ॥ హే అబలాః - తాసాం మధువన్మంజుభిర్భాషితైర్వశీకృతచిత్తః - తథా - తాసాం సలజ్జస్మితైర్విభ్ర ... మైర్భ్రమన్ - పరవాన్ పిత్రాదిపరతంత్రోపి - యద్వా - వ్రజే పరే అస్య బంధవః సంతి యస్య స తథా మనస్వీ ధీరోపి - గ్రామ్యా అవి ... గ్యాః - నః కథం ప్రతియాస్యతే ప్రత్యేష్యతి న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ - అస్మదుత్సవభాజో నాన్యేపి వాద్యశ్చ భవిష్యంతీత్యాహుః ॥ ... త్యేతి ॥ తత్ర పురే - దాశార్హాదీనాం దృశః దృష్టేః మహానుత్సవోఽథ భవిష్యత్యేవ భవిష్యతి - యే దేవకీసుతం ద్రక్ష్యంతి - తథా యే చాధ్వని

త్మవయంమధుద్విషః ॥ ౨౧ ॥ స నందసూనుః క్షణభంగసౌహృదస్సమీక్షతే నస్స్వకృతాతురాబత । విహాయ గేహాన్ స్వజనాన్ సుతాన్ పతీంస్తద్దాస్యమద్ధోపగతా నవప్రియః ॥ ౨౨ ॥ సుఖం ప్రభాతా రజనీయమాశిషస్సత్యా బభూవుః పురయోషితాం ధ్రువమ్ । యాస్సంప్రవిష్టస్య ముఖం వ్రజపతేః పాస్యం త్యపాంగోత్కలితస్మితాసవమ్ ॥ ౨౩ ॥ తాసాం ముకుంద మధుమంజుభాషితైర్గృహీతచిత్తః పరవాన్ మనస్వ్యపి । కథం పునర్నః ప్రతియాస్యతేఽబలా గ్రామ్యాస్సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్ ॥ ౨౪ ॥ అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యతే దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామ్ । మహోత్సవ శ్శ్రీరమణం గుణాస్పదం ద్రక్ష్యంతి యే చాధ్వని దేవకీసుతమ్ ॥ ౨౫ ॥ మైతద్విధస్యాకరుణస్య నామ భూదక్రూర ఇత్యేతదతీవ దారుణః । యోఽసావనాశ్వాస్య సుదుఃఖితం జనం ప్రియాత్ప్రియం నేష్యతి పారమధ్వనః ॥ ౨౬ ॥ అనార్ద్రధీరేష సమాస్థితో రథం తమన్వమీ చ త్వరయంతి దుర్మదాః । గోపా అనోభిః స్థవిరైరుపేక్షితం దైవం చ నోఽద్య ప్రతికూలమీహతే ॥ ౨౭ ॥ నివారయామస్సముపేత్య మాధవం కిం నోఽకరిష్యన్ కులవృద్ధబాంధవాః । ముకుందసంగాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దైవేన విధ్వంసితదీనచేతసామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యానురాగలలితస్మితవల్గుమంత్రలీలావలోకపరిరంభణరాసగోష్ఠ్యామ్ । నీతాస్స్మ నః క్షణమివ క్షణదా వినా తం గోప్యః కథం న్వతితరేమ తమో దురంతమ్ ॥ ౨౯ ॥ యోఽహ్నః క్షయే వ్రజమనంతసఖః పరీతో గోపైర్విశన్ ఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్ । వేణుం క్వణన్ స్మితకటాక్షనిరీక్షణేన చిత్తం క్షిణోతితవ్య

... నిగచ్ఛంతం ద్రక్ష్యంతి తేషామపి దృశోభవిష్యతీతి - యద్వా - దృశ ఇతి ద్వితీయా - తేషాం దృశో నేత్రాణి మహానుత్సవః భవిష్యతి ప్రా ... ప్స్యతి - ప్రాప్త్యర్థస్య భవతేరాత్మనేపదిత్వాత్ ॥ ౨౫ ॥ అక్రూరం శపంత్య ఆహుః ॥ మైతి ॥ ఏవంవిధా విధాస్తం కరుణాయస్య అత ... ఏవనిష్కృపస్యాక్రూర ఇతి శోభనం నామ మాభూత్ - తత్ర హేతుః - అతీవ దారుణ ఇత్యాది - ప్రియాత్ప్రాణాదపి ప్రియతరం కృష్ణం - అ ... ధ్వనః పారం అస్మద్దృగ్గోచరత్వావధి దూరదేశం నేష్యతి ॥ ౨౬ ॥ అహో అధికస్మజ్జీవితమిత్యాహుః ॥ అనార్ద్రధీరితి ॥ అనార్ద్రా కఠి ... నా ధీర్యస్య సః - తావదేవ కృష్ణో రథమారూఢః అస్యానియమాలక్ష్య - స్థవిరైశ్చోపేక్షితం - తే - న నివారయంతీత్యర్థః కించ - దైవతం ... తి - అయం భావః - యద్యస్మాకం దైవమనుకూలం భవేత్తర్హి ... దేతేషాం మధ్యే ప్రతికూల్యేత - అతస్మాద్వ్రజపతౌ వా ... వేత్ - అన్యథా కించిదనిష్టం స్యాత్ - నతు కించిదస్తీతి ॥ ౨౭ ॥ పరస్పరం సంమంత్ర్య సాహసముద్యమమాహుః ॥ నివారయామ ఇతి ॥ అక్రూ ... ష్యన్ కిం కరిష్యంతి - నిమిషార్ధాదుస్త్యజాన్ముకుందసంగాద్విధ్వంసితాని వియోజితాని - అతఏవ దీనాని చేతాంసి యాసాం తాసాం - ఏ ... వం భూతానామస్మాకం నమృత్యోర్భయమిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ....

... తోపి కారణాదేవ అవశ్యం సాహసమేవాలంబనీయమిత్యాహుః ॥ యస్యేతి ॥ హే గోప్యః - యస్య లలితం స్మితం - వల్గు - మంత్ర ... ణం - లీలావలోకశ్చ - పరిరంభణం చ అపరాణ్యేతాని యస్యాం రాసగోష్ఠ్యాం రాసక్రీడాసభాయాం - నః అస్మాభిః - క్షణదా రాత్ర ... యః - క్షణమివానీతాః - తమముం కృష్ణం వినా - దురంతం తమః విరహదుఃఖం - కథం ను అతితరేమ న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కించ

అస్తాంతమోతితరణం - జీవనమేవకథంస్యాదిత్యాహుః ॥ యఇతి ॥ అహ్నః క్షయే దినావసానే ఖురరజోభిశ్ఛురితా ధూసరా అలకాః స్రజశ్చ యస్య సః స్రజం వితన్ - స్మితేన యత్ కటాక్షనిరీక్షణం తేన - నశ్చిత్తం యోహరతి - అముం కృష్ణం వినా కథం వర్తేమహీత్యర్థః ॥ ౩౦ ఏవమితి ॥ కృష్ణవిషక్తాని మానసాని యాసాం సుస్వరముచ్చైః ॥ శ్లో ॥ క్రూరమక్రూరతః శ్రుత్వా కంసం కంసనిషూదనః ॥ గోపీమనోరథారామస్య రామస్తత్పురం యయౌ శ్రీధరీయః ॥ ౩౧ ॥ స్త్రీణామితి ॥ తాః అనాదృత్య - కృతమైత్రాదికః - మైత్రం మిత్రైర్వత్యం సఖ్యాసనం - తదాదికం కర్మ కృతం యేన సః ॥ ౩౨ ॥ గోపాఇతి ॥ అన్వసజ్జంత అన్వగచ్ఛన్ ॥ ౩౩ ॥ గోప్యశ్చేతి ॥ అనురంజితాః తదావృత్య నిరీక్షణాదిభిః కించిదానందితాః - ప్రత్యాదేశం ప్రత్యాఖ్యానం ॥ ౩౪ ॥ తాఇతి ॥ తప్యతీః సంతప్యమానాః - తాః - ఆయాస్యే ఇతి ప్రేమగర్భైర్వాక్యైః ॥ ౩౫ ॥ యావదితి ॥ కృష్ణమనుప్రస్థాపితా ఆత్మానశ్చిత్తాని యాభిస్తాః - లేఖ్యానీవ లేఖ్యముద్రా ఇవ నిశ్చలాః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తత్రేతి ॥ వృక్షాణాం షండం సమూహముపవ్రజ్య ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరఇతి ॥ రథోపరి నివేశ్య ।

తేనకథంభవేమ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః॥ఏవంబ్రువాణావిరహాతురాభృశంవ్రజస్త్రియఃకృష్ణవిషక్తమానసాః। విసృజ్యలజ్జాంరురుదుస్మసుస్వరంగోవిందదామోదరమాధవేతి ॥ ౩౧ ॥ స్త్రీణామేవంరుదంతీనాముదితేసవితర్యథ। అక్రూరశ్చోదయామాసకృతమైత్రాదికోరథమ్॥ ౩౨ ॥ గోపాస్తమన్వసజ్జంతనందాద్యాశ్శకటైస్తతః। ఆదాయోపాయనంభూరికుంభాన్గోరససంభృతాన్ ॥ ౩౩ ॥ గోప్యశ్చదయితంకృష్ణమనువ్రజ్యానురంజితాః। ప్రత్యాదేశంభగవతఃకాంక్షంత్యశ్చావతస్థిరే॥ ౩౪ ॥ తాస్తథాతప్యతీర్వీక్ష్యస్వప్రస్థానేయదూత్తమః। సాంత్వయామాససప్రేమైరాయాస్యఇతిదౌత్యకైః॥ ౩౫ ॥ యావదాలక్ష్యతేకేతుర్యావద్రేణూరథస్యచ। అనుప్రస్థాపితాత్మానోలేఖ్యానీవోపలక్షితాః॥ ౩౬ ॥ తానిరాశానివవృతుర్గోవిందవినివర్తనే। విశోకాఅహనీనిన్యుర్గాయంత్యఃప్రియచేష్టితమ్॥ ౩౭ ॥ భగవానపిసంప్రాప్తోరామాక్రూరయుతోనృప। రథేనవాయువేగేనకాళిందీమఘనాశినీమ్ ॥ ౩౮ ॥ తత్రోపస్పృశ్యపానీయంపీత్వామృష్టంమణిప్రభమ్। వృక్షషండముపవ్రజ్యసరామోరథమావిశత్ ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరస్తావుపామంత్ర్యనివేశ్యచరథోపరి। కాళింద్యాహ్రదమాగత్యస్నానంవిధివదాచరత్॥ ౪౦ ॥ నిమజ్జ్యతస్మిన్సలిలేజపన్బ్రహ్మసనాతనమ్। తావేవాపశ్యదక్రూరోరామకృష్ణౌసమన్వితౌ॥ ౪౧ ॥ తౌరథస్థౌకథమిహసుతావానకదుందుభేః। తర్హిస్విత్స్యందనేనస్తఇత్యున్మజ్జ్యవ్యచష్టసః॥ ౪౨ ॥ తత్రాపిచయథాపూర్వమాసీనౌపునరేవసః। న్యమజ్జద్దర్శనంయన్మేమృషాకింసలిలేతయోః॥ ౪౩ ॥ భూయస్తత్రాపిసోద్రాక్షీత్స్తూయమానమహీశ్వరమ్। సిద్ధగంధర్వపతిభిరసురైర్నతకంధరైః ॥ ౪౪ ॥ సహస్రశిరసందేవంసహస్రఫణమౌళినమ్। నీలాంబరంబిసశ్వేతంశృంగైఃశ్వేతమివస్థితమ్॥ ౪౫ ॥ తస్యోత్సంగేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాససమ్। పురుషంచతుర్భుజంశాంతంపద్మపత్రాయతేక్షణమ్॥ ౪౬ ॥ చారుప్రసన్నవదనంచారుహాసనిరీక్షణమ్। సుభ్రూన్నసంచారుకర్ణంసుకపోలారుణాధరమ్॥ ౪౭ ॥ ప్రలంబపీవరభుజంతుంగాంసోరస్థలశ్రియమ్। కంబుకంఠంనిమ్ననాభింవలిమత్పల్లవోదరమ్॥ ౪౮ ॥ బృహత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయాన్వితమ్। చారుజానుయుగంచారుజంఘాయుగళసంయుతమ్॥ ౪౯ ॥ తుంగగుల్ఫారుణనఖవ్రాతదీధితిభిర్వృతమ్। నవాంగుళ్యంగుష్ఠదళైర్వి-

౪౦ ॥ నిమజ్జ్యేతి ॥ బ్రహ్మవేదం జపన్ ॥ శ్లో ॥ క్వేమౌ బాలౌ క్వ తౌ ముక్తావితి శంకితచేతసే। అక్రూరాయ జలే రూపమాత్మనః స్వం వ్యదర్శయత్ - శ్రీధరీయం శ్లోకః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ భూయఇతి ॥ సిద్ధాదిభిః స్తూయమానం ॥ ౪౪ ॥ సహస్రేతి ॥ సహస్రం శిరాంసి యస్య తం సహస్రఫణేషు మౌళయో అస్య సంతీతి తథా తం - నీలం అంబరం యస్య తం - బిసవత్ కమలకందవత్ శ్వేతం శృంగైః శిఖరైః శ్వేతం కైలాసమివ స్థితం ॥ ౪౫ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యోత్సంగే కుండలీకృత దేహార్ధే విలోక్య స్యైకాదశ శ్లోకే నాన్వయః ॥ ౪౬ ॥ చార్వితి ॥ శోభనభ్రూ ... యస్య - ఉన్నతా నాసికా యస్య - తం చ తం చ ॥ ౪౭ ॥ ప్రలంబేతి ॥ తుంగౌ అంసౌ యస్య - ఉరస్థలె శ్రీర్లక్ష్మీర్యస్య తం చ తం చ - వలిమత్పల్లవోదరం - వలయః త్రివళ్యో నిమ్నా రేఖా యస్య సంతీతి తద్వలిమత్ తచ్చ తత్పల్లవవత్ అశ్వత్థదళసదృశముదరం యస్య తం ॥ ౪౮ ॥ బృహదితి ॥ కటితటంచ శ్రోణిశ్చ - కరభసదృశమూరుద్వయం చ - బృహచ్చ - తత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయం చ - తేనాన్వితం - యద్వా బృహద్భ్యాం కటితటశ్రోణిభ్యాం కరభోరుద్వయేన చాన్వితం ॥ ౪౯ ॥ తుంగేతి ॥ తుంగౌ ఉన్నతౌ గుల్ఫౌ అరుణనఖవ్రాతశ్చ తేషాం దీధితిభిః తథా

ఃకోమలాః అంగుళ్యః అంగుష్ఠేచ తాస్వ్యదళాని తైశ్చ విలసచ్ఛోభమానం పాద పంకజం యస్య తం ॥ ౫౦ ॥ మహార్హేతి ॥ మహార్హాః మణివ్రాతామేయుతైః కిరీటాదిభిః ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ప్రహ్లాదేతి ॥ పృథక్ పృథక్ భావాభిః ప్రకారాభేదం తైః - తత్ర పార్షదైః మాత్రి స్తూయమానం సనకాదిభిః బ్రహ్మేతి బ్రహ్మాద్యైః మహేశ్వరఇతి మరీచ్యాదిభిర్ద్విజోత్తమైః పరః ప్రజాపతిరితి - వసురూప ః ప్రహ్లాదనారదవసవః ప్రముఖాముఖ్యామేషాం తైః - పరం దైవమితిచ - శ్రీ శ్రైవర్ణాచోభిః పృథగ్భావైర్వచోభిరితివా ॥ ౫౪ ॥ మితి ॥ విద్యావిద్యే జీవానాం ముక్తిసంసృతిహేతూ - మాయాతయోః కారణం శక్తిః హ్లాదినీ-సంవిత్ జ్ఞానం అభిరన్యాభిశ్చ నిషేవితం ॥ ॥ విలోక్యేతి ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతః - అస్మత్కృష్ణో సావేవం భూతః పరమేశ్వర ఇతి జ్ఞాత్వేతి ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపి కాయాం ఏకోనచత్వారింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

చత్వారింశతమేక్రూరః కృష్ణం మత్వేశ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యా తుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ శ్రీకృష్ణం ప్రణమతి ॥ నతోస్మీతి ॥ కృష్ణ - త్వా త్వాం - నతోస్మి - త్వమస్మత్పితృవ్యః కుతో మాం బాలం నతోసి - తత్రాహ - ఆద్యం పురుషం - అవ్యయం చ - అనాదిం భక్త్యర్థః - కుత ఏతత్ - అఖిలహేతూనాం పంచ మహాభూతానాం హేతుం సతు నారాయణో నాహమితి చేత్తత్రాహ - నారాయణం - కిం నారాయణ ఇతి మాం స్తౌషి - కాత్ర స్తుతిః సత్యమేవేత్యాహ - యస్మాన్నాభిజాతాదితి - యస్య నాభిజాతాత్ అరవింద కోశాత్

లసత్పాదపంకజమ్ ॥ ౫౦ ॥ మహార్హమణివ్రాతకిరీటకటకాంగదైః । కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రహార నూపురకుండలైః ॥ ౫౧ ॥ భ్రాజమానం పద్మకరం శంఖచక్రగదాధరమ్ । శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినమ్ ॥ ౫౨ ॥ సునందనందప్రముఖైః పార్షదైస్సనకాదిభిః । సురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యై ర్నవభిశ్చ ద్విజోత్తమైః ॥ ౫౩ ॥ ప్రహ్లాదనారదవసు*ప్రముఖైర్భాగవతోత్తమైః । స్తూయమానం పృథగ్భావైర్వచోభిరమలాత్మభిః ॥ ౫౪ ॥ శ్రియా పుష్ట్యా గిరా కాంత్యా కీర్త్యా తుష్ట్యేలయోర్జయా । విద్యయా విద్యయా శక్త్యా మాయయా చ నిషేవితమ్ ॥ ౫౫ ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతో భక్త్యా పరమయా యుతః । హృష్యత్తనూరుహో భావపరిక్లిన్నాత్మలోచనః ॥ ౫౬ ॥ గిరా గద్గదయాస్తౌషీత్స త్త్వమాలంబ్య సాత్త్వతః । ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాంజలిపుటశ్శనైః ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనచత్వారింశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖

❖ అక్రూరకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః. ❖

అక్రూరః ॥ నతోస్మ్యహం త్వాఖిలహేతుహేతుం నారాయణం పూరుషమాద్యమవ్యయమ్ । యన్నాభిజాతాదరవిందకోశాద్బ్రహ్మావిరాసీద్యత ఏష లోకః ॥ ౧ ॥ భూస్తోయమగ్నిః పవనః ఖమాదిర్మహానజాదిర్మన ఇంద్రియాణి । సర్వేంద్రియార్థా విబుధాశ్చ సర్వే యే హేతవస్తే జగతోంగభూతాః ॥ ౨ ॥ నైతే స్వరూపం విదురాత్మనస్తే అజాదయోనాత్మతయా గృహీతాః । అజోనుబద్ధస్సగుణైరజాయా గుణాత్పరం వేద న తే స్వరూపమ్ ॥ ౩ ॥ త్వాం యోగినో యజంత్యద్ధా మహాపురుషమీశ్వరమ్ । సాధ్యాత్మం

బ్రహ్మా ఆవిరాసీత్ యతో బ్రహ్మణః ॥ ౧ ॥ అఖిలహేతుహేతుత్వం ప్రపంచయతి ॥ భూరితి ॥ ఆదిరహంకారః - అజా మాయా - తస్య పురుషః ఏతే ఉ జగతో హేతవస్తే సర్వే - తే తవాంగభూతాః - అంగాత్ శ్రీమూర్తేర్భూతాః జాతాః ఉపసర్జన భూతా వా ॥ ౨ ॥ నన్వతిస్తుతిః కథం క్రియతే అహమేవాత్ర ఉత్కృష్టః - త్వరతంత్రశ్చేతి చేదిత్యాశంక్య - తవైవ మాయావత్త్వాత్పరమాత్మత్వం నకోపి వేదేత్యాహ ॥ నైతి ॥ ఏతే అజాదయోపి అంత్ర ఆత్మనస్తే స్వరూపం న విదుః - అనాత్మతయా జడత్వేన కారణేన జడత్వాద్ధేతుః - హితాః ప్రత్యక్షాదిభి ర్దృష్టాః - న హ్యజడో దృగ్గోచర ఇతి భావః - నను జడాః మాం మా జానంతు - జీవస్తు జ్ఞాస్యతీత్యత ఆహ - అజ ఇతి - సఅజో బ్రహ్మాపి అజాయా గుణైరనుబద్ధ ఆవృతః - గుణాతీతం తే స్వరూపం న వేద అతః అన్యః కుతో జ్ఞాస్యతీతి - యద్వా ప్రకృతాద యః ఆత్మనః స్వరూపం తవ స్వరూపం న విదుః జడత్వాదేవ జీవస్తు తాన్ ఆత్మానం చ వేత్తి న పునస్త్వత్స్వరూపమితి యథోక్తం - ం సగుణాద్యా ॥ శ్లో ॥ దేహాసవో జ్ఞమనవో భూతమాత్రా నాత్మానమన్యం చ విదుః పరం యత్ । సర్వం పుమాన్వేద గుణాంశ్చ తద్జ్ఞో న దసర్వజ్ఞమనంతమీడ ఇతి ॥ ౩ ॥ నను యది కేపి న జానంతి కథం తర్హి సంసారనివృత్తిర్జీవానామిత్యాశంక్య - సాక్షాదగోచర స్యాపి యేన కేనాపి మార్గేణ భజతాం త్వం గమ్యోసీత్యాహ ॥ త్వామితి ॥ హైరణ్యగర్భాదయః అధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవసాక్షిణం - మ పురుషం - తదంతర్యామిస్వరూపం ఈశ్వరం నియంతారం చ - యజంతి ॥ ౪ ॥ తదేవం సాంఖ్యయోగావేకీకృత్యోక్త్వా త్రయీమార్గం

కర్మజ్ఞానభేదేన దర్శయతి ద్వాభ్యాం ॥ త్రయ్యాచేతి ॥ వైతానికాః కర్మయోగినః త్వాం వై త్వామేవ - యజంతి - నను - తే ఇంద్రవ-
రుణాద్యాదీన్ యజంతే న తు మామిత్యత ఆహ - నానేతి - నానావజ్రహస్తాదినిరూపాణి యేషాం తే - యే అమరాస్తేషామాఖ్యయా నామ్నా
త్వామేవ యజంత ఇతి - అయం భావః - ఇంద్రవరుణాదిసూక్తైరింద్రాదయః సర్వైశ్వర్యైః ప్రకాశ్యంతే - న చ సర్వేశ్వరా బహ-
వస్సంభవంతి - అతో నామభేదేన త్వామేవ యజంత ఇతి - తథా చ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ స ప్రథమస్సంకృతిర్విశ్వకర్మా - స ప్రథమో మిత్రో-
వరుణోఽగ్నిః - స ప్రథమో బృహస్పతిశ్చికిత్వాన్ - తస్మా ఇంద్రాయ సుతమాజుహోమీతి ॥ ౫ ॥ ఏక ఇతి ॥ జ్ఞానయజ్ఞేన సమాధినా ॥ ౬ ॥
సాంఖ్యయోగత్రయీమార్గా ఉక్తాః - వైష్ణవశైవమార్గావాహ ద్వాభ్యామేవ ॥ అన్యే చేతి ॥ సంస్కృతాత్మానః వైష్ణవదీక్షయా దీక్షి-
తాస్సంతః - తే త్వయా - అభిహితేన పాంచరాత్రాదివిధినా - త్వన్మయాః త్వన్మయస్త్వం నాత్మానం చింతయంతః త్వదేకప్రధానా ఇతి వా
వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధభేదేన బహురూపం - నారాయణరూపేణైకమూర్తికం చ - త్వామేవ యజంతి ॥ ౭ ॥ త్వామితి
బహ్వాచార్యవిభేదేన నానాభేదశైవపాశుపతాదిమార్గేణ ॥ ౮ ॥ యేఽపి క్షుద్రదేవతాభక్తాః - తేఽపి త్వామేవ యజంతీత్యాహ ॥ సర్వ
ఏవేతి ॥ హే సర్వదేవమయ - నన్వేవం పరస్పరదేవతాధిక్షేపకలహవ్యాకులచిత్తాః - కథమేకమేవ యజంతీత్యుచ్యతే - తత్రాహ - యద్యప్య-
న్యధియ ఇతి బుద్ధిమాత్రభేదో న వస్తుభేద ఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తస్మాత్సర్వే మార్గాస్త్వయ్యేవ - పర్యవస్యంతీతి సదృష్టాంతమాహ ॥ య-
థేతి ॥ అద్రిస్సకాశాత్ప్రవర్తితః ప్రభవంతి - యాః నద్యః తాః పునః పర్జన్యాపూరితాః బహుస్రోతసస్సత్యః సర్వతస్సింధు-

సాగ్నిభూతంచసాధిదైవంచసాధవః ॥ ౪ ॥ త్రయ్యాచవిద్యయాకేచిత్త్వాంవైవైతానికాద్విజాః। య-
జంతేవితతైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥ ౫ ॥ ఏకేత్వాఖిలకర్మాణిసంన్యస్యోపశమంగతాః।
జ్ఞానినోజ్ఞానయజ్ఞేనయజంతిజ్ఞానవిగ్రహమ్ ॥ ౬ ॥ అన్యేచసంస్కృతాత్మానోవిధినాభిహితేనతే।
యజంతిత్వన్మయాస్త్వాంవైబహుమూర్త్యేకమూర్తికమ్ ॥ ౭ ॥ త్వామేవాన్యేశివోక్తేనమార్గేణశి-
వరూపిణమ్। బహ్వాచార్యవిభేదేనభగవంతంసముపాసతే ॥ ౮ ॥ సర్వఏవయజంతిత్వాంసర్వదేవమయే-
శ్వరమ్। యేఽన్యదేవతాభక్తాయద్యప్యన్యధియఃప్రభో ॥ ౯ ॥ యథాద్రిప్రభవానద్యఃపర్జన్యా-
పూరితావిభో। విశంతిసర్వతస్సింధుంతద్వత్త్వాంగతయోఽంతతః ॥ ౧౦ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిభవతఃప్రకృ-
తేర్గుణాః। తేషుహిప్రాకృతాఃప్రోతాఆబ్రహ్మస్థావరాదయః ॥ ౧౧ ॥ తుభ్యంనమస్తేస్త్వవిషక్తదృ-
ష్టయేసర్వాత్మనేసర్వధియాంచసాక్షిణే। గుణప్రవాహోయమవిద్యయాకృతఃప్రవర్తతేదే-
వనృతిర్యగాత్మసు ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిర్ముఖంతేఽవనిరంఘ్రిరీక్షణంసూర్యోనభోనాభిరథోదిశశ్శ్రుతిః।
ద్యౌఃకంసురేంద్రాస్తవబాహవోఽర్ణవాఃకుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలంప్రకల్పితమ్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణి
వృక్షౌషధయశ్శిరోరుహామేఘాఃపరస్యాస్థినఖానితేఽద్రయః। నిమేషణంరాత్ర్యహనీప్రజాపతిర్మేఢ్ర-
స్తువృష్టిస్తవవీర్యమిష్యతే ॥ ౧౪ ॥ త్వయ్యవ్యయాత్మన్పురుషేప్రకల్పితాలోకాస్సపాలాబహుజీవసం-

మేవ విశంతి యథా తద్వత్ ఏతా గతయః మార్గాః అంతతస్త్వామేవ విశంతీతి ॥ ౧౦ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ భవతః
శక్త్యాః ప్రకృతేః - తస్యాస్సత్త్వాదయో గుణాః - అతః ప్రాకృతాః ప్రకృతికార్యోపాధయః బ్రహ్మపర్యంతాః స్థావరాదయో జీవాః
ఉపాధిద్వారా - తేషు గుణేషు ప్రోతాః ప్రవిష్టాః తే చ ప్రకృతౌ సా చ త్వయీతి - అతః క్రమేణోపాధిలయాత్సర్వేఽపి త్వామేవ ప్రవిశంతీ-
తి యద్వా భవతః ప[్రకృ]తేర్గుణేషు ప్రోతాః బ్రహ్మాదయో భవద్వ్యతిరిక్తా న సంతి - అతస్త్వమేవ సర్వదేవమయ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ నను భవతః ప్ర-
కృతేరితి వదన్ మమాపి ప్రకృతిసంబంధం బ్రవీషి - తతశ్చ తేషాం మమ చ కో విశేషః స్యాదిత్యాశంక్య విశేషమాహ ॥ తుభ్యమితి ॥ అవిష-
క్తదృష్టయే అలిప్తబుద్ధయే కుతః - సర్వాత్మనే సర్వవ్యతిరిక్తాభావాదవిషక్తదృష్టిస్త్వమిత్యర్థః - కించ - సర్వధియాం సాక్షిణే సర్వబు-
ద్ధిసాక్షీ త్వం న త్వాపి బుద్ధిలేప ఇత్యర్థః - ఇతరే తు సంసరంతీత్యాహ - గుణప్రవాహ ఇతి - దేవనృతిర్యంచ ఆత్మానో యేషాం తేషు దే-
హాదిశరీరాభిమానిష్విత్యర్థః త్వదవిద్యయా కృతోఽయం గుణప్రవాహః ప్రవర్తతే - అతో మహాన్ విశేష ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥
సర్వాత్మన ఇత్యనేనోక్తం సగుణం రూపం స్తౌతి ద్వాభ్యాం ॥ అగ్నిర్ముఖమితి ॥ అగ్న్యాదీనాం సూర్యాదీశ్వరావయవతాభిధీయతే - తత్రాయ-
మగ్నిః స తవ ముఖమిత్యాదివచనవ్యక్త్యా - ఈక్షణం చక్షుః - శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం - కం మూర్ధా - ప్రాణశ్చ బలం చ తత్ ॥ ౧౩ ॥ రోమా-
ణీతి ॥ అద్రయః పరస్య తే అస్థినఖాని ॥ ౧౪ ॥ న కేవలమేతావదేవ - కింతు - సర్వోఽప్యయం ప్రపంచస్త్వదవయవభూత ఏవేతి వ-
స్తుతః సత్యపి ప్రపంచస్య వికారాస్త్వయి న ప్రసజ్యంతే - తస్య త్వయి కల్పితత్వాదిత్యాహ ॥ త్వయీతి ॥ అవ్యయాత్మన్ అవ్యయాత్మని
పురుషే పూర్ణే - లోకా నద్యః సంజహాతి ప్రచలంతి - హే అవ్యయాత్మన్నితి వా - కథంభూతే త్వయి మనోమయే మనః ప్రధానమనోవృ-

గ్య ॥ శ్రు॥ దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యా. మనసైవానుద్రష్టవ్యమిత్యాదిశ్రుతేః - జలేయథాజలౌకసఃసూక్ష్మప్రాణ్యండరాశయః- గావాఉదుంబరాంతఃకేసరేమశకాఃసరస్సరవా ర్తానభిజ్ఞాః - ఏవమనంతానిబ్రహ్మాండానిత్వయిచరంతీత్యర్థః॥ ౧౫॥ సా- భూతంతవస్వరూపందురవగాహమితిత్వదవతారకథామృతమేవసంతప్సేవంత ఇత్యాహ॥ యానీతి ॥ ఆమృష్టాపరిమార్జితా - శుక్ ంతే॥౧౬॥ అతఃస్వయమప్యవతారాన్ ప్నస్యతి ॥ నమఇతి ॥ హయశీర్ష్ణే హయగ్రీవాయ - మధుకైటభయోఃమృత్యవేనిహంత్రే ॥ అకూపారాయేతి॥ అకూపారాయకూర్మాకారాయ- క్షిత్యుద్ధారో విహారోయస్యతస్మై॥ ౧౮॥ ౧౯॥ నమఇతి॥ భృగూణాంపతయేపరశురా మ॥ ౨౦॥ సంకర్షణంరామంచతుర్వ్యూహరూపేణప్రణమతి॥ నమస్తేవాసుదేవాయేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏవంస్తుత్వాబంధమో ప్రార్థయితుమాహ॥ భగవన్నితి ॥ అసతిదేహాదౌ గ్రాహఆగ్రహోయస్యసః - అసద్గ్రాహోయస్యేతివా॥ ౨౩ ॥ న కేవలమ లోకః అహమపితథేత్యాహ ॥ అహంచేతి॥ ౨౪॥ మూఢత్వమేవప్రకటయతి ॥ అనిత్యేతి ॥ విపర్యస్తమతిఃఅనిత్యేకర్మఫలే - నిత్య - అనాత్మనిదేహాదావాత్మేతిదుఃఖరూపేగృహాదౌ సుఖమితి విపరీతమతిరిత్యర్థః- ద్వంద్వేషుసుఖదుఃఖాదిషు ఆరామఃక్రీడా యస్య - నను దుఃఖేకథంరతిస్తత్రాహ - తమోవిష్టంతమసావ్యాప్తః- అతఆత్మనఃప్రియంప్రేమాస్పదంత్వాం - నజానఇత్యర్థః॥

కులాః। యథాజలేసంజహతేజలౌకసోప్యుదుంబరేవామశకామనోమయే।౧౫।యానియానీహరూపాణి క్రీడార్థంత్వంబిభర్షిహి। తైరామృష్టశుచోలోకాముదాగాయంతితేయశః॥ ౧౬ ॥ నమఃకా రణమత్స్యాయప్రళయాబ్ధిచరాయచ। హయశీర్ష్ణేనమస్తుభ్యంమధుకైటభమృత్యవే ౹ ౧౭ ॥ అ కూపారాయమహతేనమోమందరధారిణే। క్షిత్యుద్ధారవిహారాయనమస్సూకరమూర్తయే ౹ ౧౮ ౹ నమస్తేద్భుతసింహాయసాధులోకభయాపహ। వామనాయనమస్తుభ్యంక్రాంతత్రిభువనాయచ॥ ౧౯ ౹ నమోభృగూణాంపతయేదృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే। నమస్తేరఘువర్యాయరావణాంతకరాయచ ౨౦॥నమస్తేవాసుదేవాయనమస్సంకర్షణాయచ। ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయసాత్త్వతాంపతయే నమః॥ ౨౧ ॥ నమశ్శుద్ధాయబుద్ధాయదైత్యదానవమోహినే। మ్లేచ్ఛప్రాయక్షత్రహంత్రేనమస్తే కల్కిరూపిణే।౨౨।భగవన్సర్వలోకోయంమోహితస్తవమాయయా। అహంమమేత్యసద్గ్రాహో భ్రామ్యతేకర్మవర్త్మసు ౹ ౨౩ ॥ అహంచాత్మాత్మజాగారదారార్థస్వజనాదిషు। భ్రమామిస్వప్న కల్పేషుమూఢస్సత్యధియావిభో ౹ ౨౪ ౹ అనిత్యానాత్మదుఃఖేషువిపర్యాసమతిర్హ్యహమ్। ద్వంద్వా రామస్తమోవిష్టోనజానేత్వాత్మనఃప్రియమ్ ౹ ౨౫ ౹ యథాబుధోజలంహిత్వాప్రతిచ్ఛన్నంతదుద్భ వైః। అభ్యేతిమృగతృష్ణాంవైహిత్వాహంత్వాంపరాఙ్ముఖః। ౨౬ ॥ నోత్సహేహంకృపణధీఃకామ కర్మహతంమనః। రోద్ధుంప్రమాథిభిస్సాక్షైర్హ్రియమాణమితస్తతః ౹ ౨౭ ౹ సోహంతవాంఘ్ర్యు పగతోస్మ్యసతాందురాపంతచ్చాప్యహంభవదనుగ్రహఈశమన్యే।పుంసోభవేద్య*ర్హిసంసరణాప వర్గస్త్వయ్యబ్జనాభసదుపాసనయామతిస్స్యాత్ ॥ ౨౮ ౹ నమోవిజ్ఞానమాత్రాయసర్వప్రత్యయ

౫ ॥ తదేవసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి ॥ తస్మాజ్జలాదుద్భవంతీతితదుద్భవానితృణాదీనితైఃతథామాయాఛన్నంత్వాత్వామహంహిత్వా- రాఙ్ముఖోదేహాద్యభిముఖోవర్త ఇతి॥ ౨౬॥ నన్వేవంజానతఃకుతోవిషయాభిముఖతాతత్రాహ ॥ నోత్సహఇతి ॥ కృపణావిషయవాస యుక్తాధీర్యస్యసః - అతఏవ - కామకర్మభ్యాంహతంక్షుభితం - ఇంద్రియైశ్చబలిభిర్విషయసంయుక్తైరితస్తతఆకృష్యమాణంమనః- ద్ధుంనియంతుంనశక్నోమీతి॥ ౨౭ ॥ సఇతి॥ తదేవమస్వతంత్రోయఃసోహం - తవాంఘ్రిముపగతఃశరణంప్రాప్తః - స్వాంఘ్రియుగళ త్రసైవతదపికుతస్తత్రాహ - తచ్చాపీతి హేఈశఅంతర్యామిన్ -తవాంఘ్ర్యుపగమనంచాసతాందురాపం అతోభవతోనుగ్ర ఏవేత్యహంమన్యే అనుగ్రహాసతీతివా॥ ననుసతాంసేవయేవంభవతికింఅదనుగ్రహేణేత్యతఆహ-పుంసఇతి-జీవస్యసంసారస్యాపవ -ఃసమాప్తిర్యదాత్వత్కృపయాభవేత్-సంభావనాస్పదంభవతి హేఅబ్జనాభ తదాసదుపాసనాసంపద్యతే- తయాతయ్యావత్వయిమ భవేత్-సత్వత్కృపాంవినాసత్సేవాననితరాంత్వన్మతిఃనతేషాంముక్తిరిత్యర్థః॥౨౮॥పాదయోఃపతన్ప్రార్థయతిద్వయేన॥నమఇతి॥ జ్ఞానమేవమాత్రామూర్తిర్యస్యతస్మై- అతఏవసర్వప్రత్యయహేతవేసమస్తజ్ఞానకారణాయ - కించ- పురుషేశప్రధానాయపురుష మేశాః సుఖదుఃఖప్రాపకాః కాలకర్మస్వభావాదయః- తేషాంప్రధానాయనియంత్రే- కుతః బ్రహ్మణేపరిపూర్ణాయ- కించ- ంతశక్తయే- అనంతాఃశక్తయోయస్య - యద్వా - అనంతామాయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై - అథవాప్రధానంప్రకృతిఃపురుషస్తత్ర

పరమేశ్వరః కాలః ఏవ త్రితయాత్మనే బ్రహ్మణే పత్యుశ్చ - భగవాన్ - ప్రకృతిర్యదుపాదానమాధారః పురుషః పరః - సతోఽభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహమితి ॥ ౨౯ ॥ సర్వప్రత్యయహేతుత్వమభివ్యంజయన్ స్తౌతి ॥ నమస్త ఇతి ॥ వాసుదేవాయచిత్తాధిష్ఠాత్రే - సర్వభూతక్షయాయ తు ఆశ్రయః అహంకారస్య ప్రాణినామాశ్రయః తతశ్చాహంకారాధిష్ఠాత్రే సంకర్షణాయేత్యర్థః - హృషీకేశేతి బుద్ధిమనసోరధిష్ఠాతౄ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధరూపేత్యర్థః - ప్రపన్నం శరణాగతం మాం పాహీతి ప్రార్థనం ॥ ౩౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకచత్వారింశే కేశవః రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । హతో వరాన దాత్తుష్టః సుదామ్నో వాయకస్య చ ॥ స శంకర ప్రణయ కరుణః ప్రమోదస్వధామసందర్శనతః కృపాళుః । స్వరాజధానీం మధురామపశ్యదలంకృతాం సంతమహోత్సవాఢ్యాం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అద్భుతానీతి ॥ భూమౌ వియతి జలే వా యావంత్యద్భుతాని - తాని త్వయ్యేవ సంతి - తం త్వాం - విపశ్యతో మే కిమద్భుతమదృష్టం. అపితు సర్వం దృష్టమేవేత్యర్థః

హేతవే । పురుషేశప్రధానాయ బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే ॥ ౨౯ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ సర్వభూతక్షయాయ చ । హృషీకేశ నమస్తుభ్యం ప్రపన్నం పాహి మాం విభో ॥ ౩౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ స్తువతస్తస్య భగవాన్ దర్శయిత్వా జలే వపుః । భూయస్సమాహరత్కృష్ణో నటో నాట్యమివాత్మనః ॥ ౧ ॥ సోఽపి చాంతర్హితం వీక్ష్య జలాదున్మజ్జ్య సత్వరః । కృత్వా చావశ్యకం సర్వం విస్మితో రథమాగమత్ ॥ ౨ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః కిం తే దృష్టమివాద్భుతమ్ । భూమౌ వియతి తోయే వా తథా త్వాం లక్షయామహే ॥ ౩ ॥ అక్రూరః ॥ అద్భుతానీహ యావంతి భూమౌ వియతి వా జలే । త్వయి విశ్వాత్మకే తాని కిం మేఽదృష్టం విపశ్యతః ॥ ౪ ॥ యత్రాద్భుతాని సర్వాణి భూమౌ వియతి వా జలే । తం త్వానుపశ్యతో బ్రహ్మన్ కిం మే దృష్టమిహాద్భుతమ్ ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స్యందనం గాందినీసుతః । మథురామనయద్రామం కృష్ణం చైవ దినాత్యయే ॥ ౬ ॥ మార్గే గ్రామజనా రాజంస్తత్ర తత్రోపసంగతాః । వసుదేవసుతౌ వీక్ష్య ప్రీతా దృష్టిం చ నాదదుః ॥ ౭ ॥ తావద్వ్రజౌకసస్తత్ర నందగోపాదయోఽగ్రతః । పురోపవనమాసాద్య ప్రతీక్షంతోఽవతస్థిరే ॥ ౮ ॥ తాన్ సమేత్యాహ భగవానక్రూరం జగదీశ్వరః । గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రశ్రితం ప్రహసన్నివ ॥ ౯ ॥ భవాన్ ప్రవిశతామగ్రే సహయానః పురీం గృహమ్ । వయం త్విహావముచ్యాథ తతో ద్రక్ష్యామహే పురీమ్ ॥ ౧౦ ॥ అక్రూరః ॥ నాహం భవద్భ్యాం రహితః ప్రవేక్ష్యే మథురాం పురీం । త్యక్తుం నార్హసి మాం నాథ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛ యామ గేహాన్నస్సనాథాన్ కుర్వధోక్షజ । సహాగ్రజస్సగోపాలైస్సుహృద్భిశ్చ సుహృత్తమ ॥ ౧౨ ॥ పునీహి పాదరజసా గృహాన్నో గృహమేధినామ్ । యచ్ఛౌచేనానుతృప్యంతి పితరస్సాగ్నయస్సురాః ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యాంఘ్రియుగళమాసీచ్ఛ్లోక్యో బలిర్మహాన్ । ఐశ్వర్యమతులం లేభే గతిం చైకాంతినాం తు యా ॥ ౧౪ ॥ ఆపస్తేంఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీంల్లోకాన్ శుచయోఽపునన్ । శిరసాధత్త యాశ్శర్వస్స్వర్యాతాస్సగరాత్మజాః ॥ ౧౫ ॥ దేవదేవ జగన్నాథ పుణ్యశ్రవణకీర్తన । యదూత్తమోత్తమశ్లోక నారాయ

౪ ॥ నను త్వం ప్రాప్తైః పూర్వమేవ సర్వం విస్మితస్తు కాలక్షితోఽసి అతో భూమౌ వియతి జలే వా కిమప్యద్భుతం దృష్టం వదేత్యత ఆహ ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర త్వయి - సర్వాణ్యద్భుతాని తం త్వామిహ పశ్యతో మే - అన్యత్ర భూమ్యాదౌ - కిమద్భుతం దృష్టం - త్వాం వినా న కత్ర కించిదద్భుతమిత్యర్థః - హే బ్రహ్మన్ హే పరమేశ్వరేత్యర్థః - బ్రహ్మేతి పాఠః ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ గాందినీసుతః అక్రూరః ॥ ౬ ॥ మార్గ ఇతి ॥ దృష్టిం నాదదుః పశ్యంతః ఏవ స్థితా ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తావదితి ॥ రామకృష్ణాగమనం ప్రతీక్షమాణాః స్థితాః ॥ ౮ ॥ తానితి ॥ ప్రశ్రితం వినీతం ॥ ౯ ॥ భవానితి ॥ స్వగృహం చ ప్రవిశతాత్ ప్రవిశతు - అవముచ్య ఉత్తార్య - విశ్రమ్యేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛేతి ॥ సహాగ్రజః సహగోపాలైరిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ పునీహీతి ॥ యచ్ఛౌచేన యస్య పాదరజసః శౌచేన గంగోదకేన గృహాంగణే స్థితేన ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యేతి ॥ శ్లోక్యః పుణ్యకీర్తిర్మహాన్ - ఏకాంతినాం ఏకాంతభక్తానాం యా గతిస్తాం చ లేభే ॥ ౧౪ ॥ ఆప ఇతి ॥ అపునన్ పవిత్రీకృతవత్యః - యాశ్చ దృష్ట్వా - స్వః స్వర్గం ప్రాప్తాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రార్థనయా మానో నమస్కరోతి ॥ దేవదేవేతి ॥ అతః పరమన్యత్ శ్రోతుం నాస్తీతి మత్వా బహుధా స

ధయతి ॥ ౧౬ ॥ ఆయాస్య ఇతి ॥ ఆర్యేణాగ్రజేన సహితః యదుచక్రద్రుహం యదుచక్రధ్రుక్ - తం కంసం హత్వా సుహృదాం ప్రియం వితరిష్యామి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ రామకృష్ణావానీతావితి స్వకృతం కర్మావేద్య సముపేత్య ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ గోపైః పరివారితః పరితః ప్రావిశత్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీకృష్ణదృష్టాం పురీమనువర్ణయతి చతుర్భిః ॥ దదర్శేతి ॥ స్ఫాటికాని తుంగాని గోపురాణి పురద్వారాణ్యాని గృహద్వారాణి చ యస్యాం తాం బృహంతి హైమమయాని కవాటాని తోరణాని చ యస్యాం తాం - తామ్రం చ ఆరః ఆరకూటశ్చ తన్మయాః కోష్ఠా ధాన్యాగారాః అశ్వశాలాదయశ్చ యస్యాం తాం - పరిఖాః పరితః ఖాతగర్తాః తాభిర్దురాసదాం దుర్గమాం - ఉద్యానాని రమ్యాణి వనాని రమ్యాణ్యుపవనాని చ నికటస్థాని - తైరుపశోభితాం ॥ ౨౦ ॥ సౌవర్ణేతి ॥ సౌవర్ణాః శృంగాటకాః చతుష్పథాః - హర్మ్యాణి ధనినాం గృహాణి చ తేషు నిష్కుటాః గృహోద్యానాని ఆరామాశ్చ తైః శ్రేణీనామేకరూపశిల్పోపజీవినాం - సభాభిరుపసంవేశస్థానైః భవనైరన్యగృహైశ్చోపస్కృతాం అలంకృతాం - అమలః స్ఫటికః హరితో మరకతాః ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేష్వితి ॥ వైడూర్యాదిరత్నైర్జుష్టేషు వలభ్యాదిషు - ఆవిష్టైరుపవిష్టైః - పారావతైః బర్హిభిశ్చ నాదితాం - తత్ర వలభ్యో గృహపురోభాగస్తంభనిహితచ్ఛాదనావష్టంభక్రదారూణి వేదయో వలభీనామధోదేశే విరచితావష్టంభవేదికాః జాలాముఖరంధ్రాణి గవాక్షచ్ఛిద్రాణి - కుట్టిమాని మణిబద్ధభువః

ణ నోఽస్తు తే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఆయాస్యే భవతో గేహమహమార్యసమన్వితః । యదుచక్రద్రుహం హత్వా వితరిష్యే సుహృత్ప్రియమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్తో భగవతా సోఽక్రూరో విమనా ఇవ । పురీం

శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మథురానగరప్రవేశఘట్టః.

ప్రవిష్టః కంసాయ కర్మావేద్య గృహం యయౌ ॥ ౧౮ ॥ అథాపరాహ్ణే భగవాన్ కృష్ణస్సంకర్షణాన్వితః । మథురాం ప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుః పరివారితః ॥ ౧౯ ॥ దదర్శ తాం స్ఫాటికతుంగగోపురద్వారాం బృహద్ధేమకవాటతోరణామ్ । తామ్రారకోష్ఠాం పరిఖాదురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితామ్ ॥ ౨౦ ॥ సౌవర్ణశృంగాటకహర్మ్యనిష్కుటైః శ్రేణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతామ్ । వైడూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషు వేదిషు ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేషు జాలాముఖరంధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితామ్ । సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాం ప్రకీర్ణమాల్యాంకురలాజతండులామ్ ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణకుంభైర్దధిచందనోక్షితైః ప్రసూనదీపావళిభిస్సపల్లవైః । సవృందరంభాక్రముకైస్సకేతుభిస్స్వలంకృతద్వారగృహాం సపట్టికైః ॥ ౨౩ ॥ తాం సంప్రవిష్టౌ వసుదేవనందనౌ వృతౌ వయస్యైర్నరదేవవర్త్మనా । ద్రష్టుం సమీయుస్త్వరితాః పురస్త్రియో హర్మ్యాణి చైవారురుహుర్నృపోత్సుకాః ॥ ౨౪ ॥ కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణా విస్మృత్య చైకం యుగళేష్వథాపరాః । కృతైకపత్రశ్రవణైకనూపురా నాంక్త్వా ద్వితీయం త్వపరాశ్చ లోచనమ్ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఏకాస్తదపాస్య సోత్సవమభ్యజ్యమానా అకృతోపమజ్జనాః । స్వపంత్య ఉత్థాయ నిశమ్య నిస్స్వనం ప్రపాయయంత్యోఽర్భమపోహ్య మాతరః ॥ ౨౬ ॥ మనాంసి తాసామరవిందలోచనః ప్రగల్భలీ

ష్టేష్వితి రథ్యాః రాజమార్గాః - ఆపణాః పణ్యవీథయః మార్గాః అన్యే చ - చత్వరాణ్యంగణాని - సంసిక్తాని రథ్యాదీని యస్యాం తాం - ప్రకీర్ణా మాల్యాదయో యస్యాం తాం ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణేతి ॥ తథా స్వలంకృతాని ద్వారాణి యేషాం తే గృహా యస్యాం తాం కైః ఆపూర్ణైః అద్భిః పూర్ణైః కుంభైః దధ్నా చందనేన చ ఉక్షితైః సిక్తైః - ప్రసూనానాం దీపానాం చావళయో యేషు సవృందైః ఫలగుచ్ఛైః ఫలసహితా రంభాః క్రముకాశ్చ తత్సహితైః సకేతుభిః కేతవో ధ్వజాస్తత్సహితైః - పట్టికాః వితస్తివిస్తారపట్టవస్త్రాణి తత్సహితైః - అత్రేయం రీతిః ద్వారేషు ఆఢ్యతండులానాముపరి కుంభాః తత్పరితః ప్రసూనావళయః కంఠే పట్టికాః - ముఖే చూతాదిపల్లవాః - తదుపరి పాత్రాంతరే దీపావళయః తత్సన్నిధౌ రంభాః క్రముకాః కేతవస్తోరణాని చేతి ॥ ౨౩ ॥ తామితి ॥ నరదేవవర్త్మనా రాజమార్గేణ తాం పురీం సంప్రవిష్టావితి ద్వితీయాంతః ॥ ౨౪ ॥ ఔత్సుక్యమేవాహ ద్వాభ్యాం ॥ కాశ్చిదితి ॥ విపర్యక్ విపరీతం ధృతాని వస్త్రాణి భూషణాని యాభిస్తాః - యుగళేషు యుగళధార్యేషు కుండలకంకణాదిషు - ఏకం విస్మృత్య సమీయుః కృతమేకమేవ పత్రం యయా సా ఏకమేవ నూపురం చరణాభరణం యాసాం తాశ్చ నాంక్త్వా అనక్త్వా ఏకస్మిన్నేవ లోచనే కజ్జలం నిధాయ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఇతి ॥ తద్భోజనం హిత్వా - అభ్యజ్యమానాః సఖీభిః క్రియమాణతైలాభ్యంగాః - అకృతస్నానాః అపోహ్య శిరస్థం ॥ ౨౬ ॥ మనాంసీతి ॥ ప్రగల్భలీలాః యాః తాభిః హసితాని తానీక్షణాని చ తైః - శ్రియం రమయతీతి శ్రీరమణః తేనాత్మనా వపుషా - తాసాం దృశాముత్సవం దదత్ - మనాంసి జహార ॥

౨౭॥ దృష్ట్వేతి॥ ముహుః శ్రుతత్వాత్ తద్గతచేతసః పత్యః తం దృష్ట్వా తస్య ప్రేక్షణం చ ఉత్స్మితం చ తదేవ సుధా తయా సుధయా ఉక్షణం సేచనం- తేన లబ్ధో మానో యాభిస్తాః దృశా ఉద్ఘటితేన నేత్రద్వారేణ ఆత్మని మనసి లబ్ధం ప్రాప్తం హృష్యత్త్వచః తదప్రాప్తిజనితం అనంతం ఆధిం వ్యథాం జహుః- హే అరిందమ నిజశాత్రుదమేతి సంబోధనం - శృంగారరసే నిమగ్నోమా భూరితి॥ ౨౮॥ ప్రాసాదేతి॥ సౌమనస్యైః కుసుమైః మహాహైః శోభనమనోభావైర్వా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఊచురితి॥ పౌరాః పురస్త్రియః॥ ౩౧॥ రజకమితి॥ రజకః వస్త్రనిర్ణేజకః- స ఏవ వస్త్రాణాం రాగకర్మ కుర్వన్ రంగకారః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ స ఇతి॥ రుషితః కుపితః॥ ౩౪॥ ఈదృశానీతి॥ గిరౌ వనే చరథయే - తే యూయం - నిత్యంప

లాహాసితావలోకనైః। జహారమత్తద్విరదేంద్రవిక్రమో దృశాం దధచ్ఛ్రీరమణాత్మనోత్సవమ్॥ ౨౭। దృష్ట్వాముహుశ్శ్రుతమనుద్రుతచేతసస్తం తత్ప్రేక్షణోత్స్మితసుధోక్షణలబ్ధమానాః। ఆనందమూర్తిముపగూహ్యదృశాత్మలబ్ధం హృష్యత్త్వచోజహురనంతమరిందమాధిమ్॥ ౨౮। ప్రాసాదశిఖరారూఢాః ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాంబుజాః। అభ్యవర్షన్సౌమనస్యైః ప్రమదాబలకేశవౌ॥ ౨౯। దధ్యక్షతైస్సోదపాత్రైస్స్రగ్గంధైరభ్యుపాయనైః। తావానర్చుః ప్రముదితాస్తత్రతత్రద్విజాతయః॥ ౩౦। ఊచుఃపౌరాఅహోగోప్యస్తపఃకిమచరన్మహత్।యాహ్యేతావనుపశ్యంతినరలోకమహోత్స

రజకవధ- వాయక- సుదామ- త్రివక్రాదీనాంసమ్మానఘట్టః.

వౌ॥౩౧।రజకంకంచిదాయాంతంరంగకారంగదాగ్రజః।దృష్ట్వాయాచతవాసాంసిధౌతాన్యత్యుత్తమానిచ। ౩౨॥ దేహ్యావయోస్సముచితాన్యంగవాసాంసిచార్హతోః।భవిష్యతిపరంశ్రేయోదాతుస్తేనాత్రసంశయః। ౩౩॥ సయాచితోభగవతాపరిపూర్ణేనసర్వతః।సాక్షేపంరుషితఃప్రాహభృత్యోరాజ్ఞస్సుదుర్మదః॥ ౩౪। ఈదృశాన్యేవవాసాంసినిత్యంగిరివనేచరాః।పరిధత్తకిముద్వృత్తారాజద్రవ్యాణ్యభీప్సథ॥ ౩౫॥యాతాశుబాలిశామైవంప్రార్థ్యంయదిజిజీవిషా।బధ్నంతిఘ్నంతిలుంపంతిదృప్తంరాజకులానివై॥ ౩౬। ఏవంవికత్థమానస్యకుపితోదేవకీసుతః।రజకస్యకరాగ్రేణశిరఃకాయాదపాహరత్॥ ౩౭। తస్యానుజీవినస్సర్వేవాసఃకోశాన్విసృజ్యవై।దుద్రువుస్సర్వతోమార్గంవాసాంసిజగృహేచ్యుతః॥౩౮। వసిత్వాత్మప్రియేవస్త్రేకృష్ణస్సంకర్షణస్తథా। శేషాణ్యాదత్తగోపేభ్యోవిసృజ్యభువికానిచిత్॥ ౩౯॥ తతస్తువాయకఃప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్ । విచిత్రవర్ణైశ్చైలేయైరాకల్పైరనురూపతః । ౪౦ ॥ నానాలక్షణవేషాభ్యాంకృష్ణరామౌవిరేజతుః । అలంకృతౌబాలగజౌపర్వణీవసితేతరౌ ॥ ౪౧॥ తస్యప్రసన్నోభగవాన్ప్రాదాత్సారూప్యమాత్మనః। శ్రియంచపరమాంలోకేబలైశ్వర్యస్మృతీంద్రియమ్। ౪౨॥ తతస్సుదామ్నోభవనంమాలాకారస్యజగ్మతుః । తౌదృష్ట్వాసహసోత్థాయననామశిరసాభువి॥ ౪౩। తయోరాసనమానీయపాద్యంచార్ఘ్యార్హణాదిభిః।పూజాంసానుగయోశ్చక్రేస్రక్తాంబూలానులేపనైః॥ ౪౪। ప్రాహనస్సార్థకంజన్మపావితంచకులంప్రభో। పితృదేవర్షయోమహ్యంతుష్టాహ్యాగమనేనవామ్। ౪౫ ॥ భవంతౌకిలవిశ్వస్యజగతఃకారణంపరమ్। అవతీర్ణావిహాంశేనక్షేమాయచభవాయచ। ౪౬। నహివాంవిషమాదృష్టిస్సుహృదోర్జగదాత్మనోః। సమయోస్సర్వభూతేషుభజంతంభజతోరపి॥ ౪౭॥ తావాజ్ఞాపయతంభృత్యంకిమహంకరవాణివామ్।పుంసస్త్వనుగ్రహోహ్యేషభవద్భిర్యన్నియుజ్యతే॥ ౪౮ ॥శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిప్రేత్యరాజేంద్రసుదామా

ధత్త పరిధత్తేతి సంభావనాయాం లోట్ అభీప్సథ ప్రార్థయథ॥ ౩౫॥ యాతేతి॥ రాజకులాని రాజభృత్యాః లుంపంతి నిస్స్వం కుర్వంతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తస్యేతి॥ వాసఃకోశాన్ వస్త్రపుటకాన్॥ ౩౮॥ ౩౯॥ తత ఇతి॥ వాయకః తంతువాయవిశేషః- వేషం అలంకారం- చైలేయైర్వస్త్రమయైః ఆకల్పైః భూషణైః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తస్యేతి॥ ఇహలోకే పరమాం శ్రియం బలం చ ఐశ్వర్యం చ స్మృతిం చ ఇంద్రియం చ ఏకవచ్చ॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ భవంతావితి॥ క్షేమాయ అభయాయ- భవాయ ఉద్భవాయ॥ ౪౬॥ రజకవధేన వాయకానుగ్రహేణ చ యువయోః విషమదృష్టిః తయా అనీశ్వరతా న శంకనీయేత్యాహ॥ నహీతి॥ అత్ర హేతుః సమయోరితి అత్రాపి హేతుద్వయం స

ణాఃజగదాత్మనోఽపిచ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం విజ్ఞాపయన్ - అథ ప్రత్యేతస్మత్తంజ్ఞాత్వా ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ఇతీతి ॥ అన్వయ వర్ధనీం వంశవృద్ధిమతీం ॥ శ్లో ॥ స్వైరం చరన్ మధుపురే రజకం నికృత్య కృష్ణః ప్రదాయచ వరాన్ తవాయకాయ । మాలాకృతం సము పస్య చ కారకుబ్జామృజ్వీం ధపశ్చసహ సోన్నమయన్ బభంజ ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౫౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకచత్వా రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

॥ ద్విచత్వారింశే కుబ్జోన్నమనం ధనుషః భిదా । వధః [illegible] ణాంకగనాగిష్టరం గోత్సవాదిచ ॥ అథేతి ॥ అంగవిలేపాశ్చందనాద యః - గృహీతాని అంగవిలేపభాజనాని యయా తాం - రసప్రదః సుఖప్రదః ॥ ౧ ॥ కేతి ॥ హే అంగనే వరోరు ఇతి సోపహాసం సంబోధ్య పృచ్ఛతి - త్వం కా ఏతదనులేపనం కస్యవా - ఉహ ఇతి నిపాతో భ్రూవిక్షేపయుక్తవితర్కే - అస్మత్సేవా సద్యః ఫలదేత్యాహ - న చిరాదితి ॥ ౨ ॥ దాసీతి ॥ త్రిస్థానః గ్రీవోరః కటయో వక్రా ఇతి త్రివక్రేతి నామ యస్యాస్సా - అనులేపనక్రియాయాం కంసస్య బహుమతా దాస్యస్మి ॥

ప్రీతమానసః। తస్మై స్స్వగంధికుసుమైర్మాలా విరచితా దదౌ ॥ ౪౯ ॥ తాభిస్స్వలంకృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ। ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వరదౌ [illegible]రాన్ ॥ ౫౦ ॥ సోఽపి వవ్రేఽచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని। తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ పరాం దయామ్ ॥ ౫౧ ॥ ఇతి తస్మై వరం దత్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధనీమ్ । బలమాయుర్యశః కాంతిం నిర్జగామ సహాగ్రజః ॥ ౫౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అథ వ్రజన్ రాజపథేన మాధవ స్స్త్రియం గృహీతాంగవిలేపభాజనామ్। విలోక్య కుబ్జాం యువతీం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాంతీం ప్రహసన్ రసప్రదః ॥ ౧ ॥ కాత్వం వరోర్వేతదుహానులేపనం కస్యాంగనే వా కథయస్వ సాధునః । దేహ్యావయోరంగవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తేన చిరాద్భవిష్యతి । ౨ ॥ సైరంధ్రీ ॥ దాస్యస్మ్యహం సుందర కంససమ్మతా త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి । మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం వినా యువాం కోఽన్యతమస్తదర్హతి । ౩ ॥ రూపపేశలమాధుర్యహసితాలాపవీక్షితైః । ధర్షితాత్మా దదౌ సాంద్రముభయోరనులేపనమ్ ॥ ౪ ॥ తతస్తావంగరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా । సంప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేఽనురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్నో భగవాన్ కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననామ్ । ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయన్ దర్శనే ఫలమ్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్వ్యంగుళ్యుత్తానపాణినా । ప్రగృహ్య చుబుకేఽధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః । ౭ । సా తదర్జుసమానాంగీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా । ముకుందస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా ॥ ౮ । తతో రూపగుణౌదార్యసంపన్నా ప్రాహ కేశవమ్ । ఉత్తరీయాంతమాకృష్య స్మయంతీ జాతహృచ్ఛయా । ౯ । ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే । త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ ॥ ౧౦ । ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః । ముఖం వీక్ష్యాను గోపానాం ప్రహసంస్తామువాచ హ । ౧౧ । ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనమ్। సాధితార్థోఽగృహాణాం నః పాంథానాం త్వం పరాయణమ్ ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్య మాధ్వ్యా వాణ్యా తాం వ్రజన్మార్గే వణిక్పథే । నా

॥ రూపేతి ॥ రూపం అంగసౌష్ఠవం - పేశలంచ సౌకుమార్యం - మాధుర్యంచ రసికతా - హసితంచ ఆలాపశ్చ వీక్షితంచ తైః ధర్షితా త్మా మోహితచిత్తా - సాంద్రం ఘనం ॥ ౪ ॥ తత ఇతి ॥ స్వవర్ణేతరశోభినా రామకృష్ణయోర్వర్ణాభ్యామితరః పీతాదివర్ణస్తేన శోభ నం శీలం యస్య తేన - సంప్రాప్తపరభాగేన సంప్రాప్తః పరో నాభేరుపరితనో భాగో యేన - యద్వా - సంప్రాప్తః పరభాగః శోభాతిశయో యేనేతి వా - తేనానురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్న ఇతి ॥ స్వదర్శనస్య సద్యః ఫలం దర్శయన్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామితి ॥ తస్యాః ప్రపదే పాదాగ్రద్వయం - ప ద్భ్యామాపీడ్య - ద్వే అంగుళ్యౌ ఉత్తానే ఉన్నతే యస్మిన్ పాణౌ తేన చుబుకే ముఖస్యాధోభాగే అధ్యాత్మం దేహం ఉన్నమయామాస ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ త దైవ ఋజూని సమానాని అంగాని యస్యాస్సా - బృహంతౌ శ్రోణీ పయోధరౌ యస్యాస్సా ముకుందస్పర్శనాదితి ముఖ్యకారణం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏ ష్యామీతి ॥ ఆధివికర్శనం మనఃపీడాశమనం - కంసవధేన సాధితః అర్థః సుహృదాం ప్రయోజనం యేన సః అగృహాణాం అకృతదారాణాం పాంథానాం ప్రవాసినాం పరం అయనం ఆశ్రయస్త్వం ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్యేతి ॥ మధురయా గిరా తాం ప్రస్థాప్య వ్రజన్ వణిక్పథే వణిగ్భిః అ

చితః ॥ ౧౩ ॥ తదితి ॥ లేఖ్యాః చిత్రస్థా ఇవ మూర్తయో యాసాం తాః ॥ ౧౪ ॥ తత ఇతి ॥ ధనుర్మఖశాలాం పృచ్ఛన్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైరితి ॥ ప్రసహ్య బలాత్కారేణ ॥ ౧౬ ॥ కరేణేతి ॥ నిమిషేణ అతిశీఘ్రం । మదకరీ మత్తహస్తీ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ తదితి ॥ గృహ్యతాం బధ్యతామితి వదంతో జిఘృక్షవః ఆవృతవంతః ॥ ౧౯ ॥ అథేతి ॥ న కేవలం క్రుద్ధౌ కింతు భగ్నస్య ధనుషః శకలే గృహీత్వా జఘ్నతుశ్చేతి ॥ ౨౦ ॥ బలమితి ॥ పరతః ప్రాతః కర్తవ్యమితి శాలాముఖాదేవ పురనిష్క్రమ్య ॥ ౨౧ ॥ తయోరితి ॥ తేజః ప్రభావం ప్రాగల్భ్యం ధృష్టతాం ॥ ౨౨ ॥ తయోరితి ॥ శకటం శకటవిమోచనస్థానం ॥ ౨౩ ॥ గోప్య ఇతి ॥ ముకుందస్య విగమే వ్రజాన్నిర్గమనసమయే యా ఆశిష ఆశాసత సుఖం ప్రభాతా రజనీయం అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యత ఇత్యాది యదుక్తవత్యః । ఋతాః సత్యా బభూవుః । పురుషభూషణస్య శ్రీకృష్ణస్య గాత్రలక్ష్మీం దేహశోభాం కథంభూతస్య గాత్రస్య । న మహిమా । ఇతరాన్ బ్రహ్మాదీన్ హిత్వా యదయనం ఆశ్రయం శ్రీః కామయామాస । యాం గాత్రలక్ష్మీమితి వా ॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తేతి ॥ అవనిక్తం క్షాళితం అంఘ్రియుగళం యయోస్తౌ । క్షీరమిశ్రమన్నం భుక్త్వా సుఖం

నోపాయనతాంబూలస్రగ్గంధైస్సాగ్రజోఽర్చితః ॥ ౧౩ ॥ తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదం స్త్రియః । విస్రస్తవస్త్రకబరవలయాలేఖ్యమూర్తయః ॥ ౧౪ ॥ తతః పౌరాన్ పృచ్ఛమానో ధనుషః స్థానమచ్యుతః । తస్మిన్ ప్రవిష్టో దదృశే ధనురైంద్రమివాద్భుతమ్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చితం పరమర్ధిమత్ । వార్యమాణో నృభిః కృష్ణః ప్రసహ్య ధనురాదదే ॥ ౧౬ ॥ కరేణ వామేన సలీలముద్ధృతం సజ్జం చ కృత్వా నిమిషేణ పశ్యతామ్ । నృణాం వికృష్య ప్రబభంజ మధ్యతో యథేక్షుదండం మదకర్యురుక్రమః ॥ ౧౭ ॥ ధనుషో భజ్యమానస్య శబ్దః ఖం రోదసీ దిశః । పూరయామాస యం శ్రుత్వా కంసస్త్రాసముపాగమత్ ॥ ౧౮ ॥ తద్రక్షిణస్సానుచరాః కుపితా ఆతతాయినః । గృహీతుకామా ఆవవ్రుర్గృహ్యతాం బధ్యతామితి ॥ ౧౯ ॥ అథ తాన్ దురభిప్రాయాన్ విలోక్య బలకేశవౌ । క్రుద్ధౌ ధనుష ఆదాయ శకలే తాంశ్చ జఘ్నతుః ॥ ౨౦ ॥ బలం చ కంసప్రహితం హత్వా శాలాముఖాత్తతః । నిష్క్రమ్య చేరతుర్హృష్టౌ నిరీక్ష్య పురసంపదః ॥ ౨౧ ॥ తయోస్తదద్భుతం వీర్యం నిశామ్య పురవాసినః । తేజః ప్రాగల్భ్యం రూపం చ మేనిరే విబుధోత్తమౌ ॥ ౨౨ ॥ తయోర్విచరతోః స్వైరమాదిత్యోఽస్తముపేయివాన్ । కృష్ణరామౌ వృతౌ గోపైః పురాచ్ఛకటమీయతుః ॥ ౨౩ ॥ గోప్యో ముకుందవిగమే విరహాతురా యా ఆశాసతాశిష ఋతా మధుపుర్యభూవన్ । సంపశ్యతాం పురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీం హిత్వేతరాన్ను భజతశ్చకమేఽయనం శ్రీః ॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తాంఘ్రియుగళౌ భుక్త్వా క్షీరోపసేచనమ్ । ఊషతుస్తాం సుఖం రాత్రిం జ్ఞాత్వా కంసచికీర్షితమ్ ॥ ౨౫ ॥ కంసస్తు తద్ధనుర్భంగం రక్షిణాం స్వబలస్య చ । వధం నిశమ్య గోవిందరామవిక్రీడితం పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ దీర్ఘప్రజాగరో భీతో దుర్నిమిత్తాని దుర్మతిః । బహూన్యచష్టోభయథా మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ ॥ ౨౭ ॥ అదర్శనం స్వశిరసః ప్రతిరూపే చ సత్యపి । అసత్యపి ద్వితీయే చ ద్వైరూప్యం జ్యోతిషాం తథా ॥ ౨౮ ॥ ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాం ప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః । స్వర్ణప్రతీతిర్వృక్షేషు స్వపదానామదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ స్వప్నే ప్రేతపరిష్వంగః ఖరయానం విషాదనమ్ । యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తో దిగంబరః ॥ ౩౦ ॥ అన్యాని చేత్థంభూతాని స్వప్నజాగరితాని చ । పశ్యన్ మరణసంత్రస్తో నిద్రాం లేభే న చింత

స్య వసతాం ॥ ౨౫ ॥ కంస ఇతి ॥ పరం కేవలం గోవిందరామయోర్విక్రీడితం తత్ । న తు పరాక్రమః కశ్చిత్ ॥ ౨౬ ॥ దీర్ఘేతి ॥ ఉభయథా స్వప్నజాగరితభేదేన ప్రత్యేకం మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ । తథా చ మంత్రః ॥ శ్రు ॥ ఇత్థాదులూక ఆపప్తత్ । హిరణ్యాక్షో అయోముఖః రక్షసాం దూత ఆగతః । తమితో నాశయాగ్నే । ఇత్యాది తథా । యదేతద్భూతాన్యన్వావిశ్య । దైవీం వాచం వదసీత్యాది చ ॥ ౨౭ ॥ తాన్యేవ దర్శయతి శ్లోకత్రయేణ ॥ అదర్శనమితి ॥ జలాదౌ ప్రతిరూపే దృశ్యమానేఽపి స్వశిరసస్తత్రాదర్శనం అసత్యపి ద్వితీయే చక్షుషా తథా । అంగుళ్యాదౌ జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం ద్విత్వం ॥ ౨౮ ॥ ఛిద్రేతి ॥ ఛాయాయాం ప్రతిబింబే ఛిద్రప్రతీతిః । పిహితకర్ణపుటః అంతః శ్రూయమాణో ధ్వనిః ప్రాణఘోషః తస్య అశ్రవణం వృక్షేషు స్వర్ణవర్ణప్రతీతిః । రజఃకర్దమాదిషు స్వపదానామదర్శనం ఏతాని జాగరితజాని దుర్నిమిత్తాని ॥ ౨౯ ॥ స్వాప్నాన్యాహ ॥ స్వప్న ఇతి ॥ ప్రేతైః మృతైః పరిష్వంగః ఖరయానం విషభక్షణం । నలదమాలీ జపాకుసుమమాలీ యాయాదితి యత్ తదప్యేకం దుర్నిమిత్తమితి ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ పృష్టాయామితి ॥ పృష్టాయాం

-యాం పునః సూర్యే చాద్భ్యః సముత్థితే ఇతి - తథా చ శ్రుతిః - యదుదగాత్స హ తోయాద్విభ్రాజమానస్సరిరస్య మధ్యాత్స మాత్సపఖో గతః సువర్ణో వితస్పష్టస్య సాంపరాద్వితి చ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ తేష్వితి ॥ యథోపజోషం యథాసుఖం ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ వాద్యమానేష్వితి ॥ తాలాః ఉత్తరేషు పరేషు చైః శ్రేయం తేషు తేషు తూర్యేషు ఉపాధ్యాయః మల్లాచార్యః ॥ ౩౬ ॥ చాణూరఇతి ॥ ఉపస్థానం మల్లరంగం ॥ ౩౭ ॥ నందేతి ॥ సమాహుతాః సమాహూతాః - నివేదితాని ఉపాయనాని యైస్తే ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

త్రిచత్వారింశే తు హత్వా గజేంద్రం రామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశ సాభాగ్యం చాణూరేణసుభాషణమ్ ॥ అథేతి ॥ పూర్వేద్యుః కృతం ... శుద్ధత్వం నిరపరాధత్వం యాభ్యాం తౌ ... కంస ... వాద్యాని ... తరాసనం ... చ పునః ... అతోఽస్య ... పరాధ పరిహారా వితి మల్లానాం దుందుభీనాం చ ఘోష ...

-యా ॥ ౩౧ ॥ వ్యుష్టాయాం నిశి కౌరవ్య సూర్యే చాద్భ్యస్సముత్థితే । కారయామాస వై కంసో మల్లక్రీడామహోత్సవమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఆనర్చుః పురుషా రంగం తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే । మంచాశ్చాలంకృతాస్స్రగ్భిః పతాకాచైలతోరణైః ॥ ౩౩ ॥ తేషు పౌరా జానపదా బ్రహ్మక్షత్రపురోగమాః । యథోపజోషం వివిశూ రాజానశ్చ కృతాసనాః ॥ ౩౪ ॥ కంసః పరివృతోఽమాత్యై రాజమంచముపావిశత్ । మండలేశ్వరమధ్యస్థో హృదయేన విదూయతా ॥ ౩౫ ॥ వాద్యమానేషు తూర్యేషు మల్లతాలోత్తరేషు చ । మల్లాస్స్వలంకృతా దృప్తాస్సోపాధ్యాయాస్సమావిశన్ ॥ ౩౬ ॥ చాణూరో ముష్టికః కూటశ్శలస్తోసల ఏవ చ । త ఆసేదురుపస్థానం వల్గువాద్యప్రహర్షితాః ॥ ౩౭ ॥ నందగోపాదయో గోపా భోజరాజసమాహుతాః । నివేదితోపాయనాస్త ఏకస్మిన్మంచ ఆవిశన్ ॥ ౩౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ కువలయాపీడాఖ్యగజతత్సాదివధకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

అథ రామశ్చ కృష్ణశ్చ కృతశౌచౌ పరంతప । మల్లదుందుభినిర్ఘోషం శ్రుత్వా ద్రష్టుముపేయతుః ॥ ౧ ॥ రంగద్వారముపాసాద్య తస్మిన్నాగమవస్థితమ్ । అపశ్యత్కువలయాపీడం కృష్ణోఽంబష్ఠప్రచోదితమ్ ॥ ౨ ॥ బద్ధ్వా పరికరం శౌరిస్సమూహ్య కుటిలాలకాన్ । ఉవాచ హస్తిపం వాచా మేఘనాదగభీరయా ॥ ౩ ॥ అంబష్ఠాంబష్ఠ మార్గం నౌ దేహ్యపక్రామ మా చిరమ్ । నో చేత్సకుంజరం త్వాద్య నయామి యమసాదనమ్ ॥ ౪ ॥ ఏవం నిర్భర్త్సితోఽంబష్ఠః కుపితః కోపితం గజమ్ । చోదయామాస కృష్ణాయ కాలాంతకయమోపమమ్ ॥ ౫ ॥ కరీంద్రస్తమభిద్రుత్య కరేణ తరసాగ్రహీత్ । కరాద్విగళితస్సోఽముం నిహత్యాంఘ్రిష్వలీయత ॥ ౬ ॥ సంక్రుద్ధస్తమచక్షాణో ఘ్రాణదృష్టిస్స కేశవమ్ । పరామృశత్పుష్కరేణ స ప్రసహ్య వినిర్గతః ॥ ౭ ॥ పుచ్ఛే ప్రగృహ్యాతిబలం ధనుషః పంచవింశతిమ్ । విచకర్ష యథా నాగం సుపర్ణ ఇవ లీలయా ॥ ౮ ॥ స పర్యావర్తమానేన సవ్యదక్షిణతోఽచ్యుతః । బభ్రామ భ్రామ్యమాణేన గోవత్సేనేవ బాలకః ॥ ౯ ॥ తతోఽభిముఖమభ్యేత్య పాణినాహత్య వారణమ్ । ప్రాద్రవన్పాతయామాస స్పృశ్య

మల్లానాం దుందుభీనాం చ ఘోషం వా ॥ ౧ ॥ రంగేతి ॥ అంబష్ఠో హస్తిపః తేన ప్రచోదితం ॥ ౨ ॥ బద్ధ్వేతి ॥ పరికరం రుద్ధో చితం పరిధానం కృ... సమూహ్య బద్ధ్వా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ అంతకో మృత్యుః కాలస్తన్నిమిత్తం - యమస్తన్నియంతా తైరుపమా యస్య తం ॥ ౫ ॥ క... రాదితి ॥ విగళితో విచ్యుతః సః ముష్టినా నిహత్య అలీయత అంఘ్రిష్వేవ బభూవ ॥ ౬ ॥ సంక్రుద్ధ ఇతి ॥ అచక్షాణః అపశ్యన్ ఘ్రాణం ... ఘ్రాణం తేన దృష్టిః దర్శనం యస్య సః - లోచనాగోచరమపి పశవో హి ఘ్రాణేన జానంతీతి ప్రసిద్ధం - పరామృశత్ధృతవాన్ పుష్కరేణ ... గ్రేణ - స కృష్ణః ప్రసహ్య బలేన ॥ ౭ ॥ పుచ్ఛ ఇతి ॥ ధనుషః ధనుషాం పంచవింశతిర్వ్యాప్య తావంతం దేశం గజం విచకర్ష ఆకృష్య ... వాన్ - కం కం ఇవ విచకర్ష యథా నాగం సర్పం వద్వర్తమానం గజం సుపర్ణ ఇవ స్వయమితి ॥ శ్లో ॥ ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశి ... పుష్కల ఇతి వత్ ॥ ౮ ॥ స ఇతి ॥ పుచ్ఛగ్రాహిణం కృష్ణం గృహీతుం యదిదక్షిణతః పరివర్తతే గజస్తదా సవ్యతో భ్రామ్యతి య... సవ్యతః పరివర్తతే తదా దక్షిణతో భ్రామ్యన్ తేన సహ బభ్రామ గోవత్సేన భ్రామ్యమాణేన బాలకః సహ క్రీడన్నివ తథా అన్యో... బాలక ఇవేతి వా ॥ ౯ ॥ తత ఇతి ॥ వారణం గజం ప్రాద్రవన్ ప్రకర్షేణ సమంతతో ధావన్ - పాతయామాస - స యథా పతేత్తథా

రంభం చ యథా ప్రాప్తవదిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ స ఇతి ॥ కించ అహనత్ అహన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ మృతకమితి ॥ రంగం సమావిశత్ తథా వీరశ్రియా బభౌ - కథంభూతః అంసే న్యస్తం విషాణం గజదంతో యేన సః - అసృజో రక్తస్య మదస్య చ బిందుభిః పరితోఽంకితః - విరూఢాః ఉద్గతాః స్వేదకణికా స్తాభిరుపలక్షితం వదనాంబురుహం యస్య సః ॥ ౧౫ ॥ న కేవలం సాగ్రజస్సు వివరం గం సమావిశత్ కింతు ॥ వృతౌ గోపైరితి ॥ ౧౬ ॥ తత్ర శృంగారాదిసర్వరససకదంబమూర్తిర్భగవాన్ తత్తదభిప్రాయానుసారేణ బభావ సాకల్యేన స వేషామిత్యాహ ॥ మల్లానామితి ॥ మల్లాదీనాం దశానాం ద్రష్టౄణాం అశన్యాదిరూపేణ దశధా విదితస్సన్ సాగ్రజో రంగం గత ఇత్యన్వయః - మల్లాదిష్వభివ్యక్తా రసాః క్రమేణ శ్లోకేన నిబధ్యంతే ॥ శ్లో ॥ రౌద్రోద్భుతశ్చ శృంగారో హాస్యం వీరో దయా తథా । భయానకశ్చ బీభత్సశ్శాంతస్సప్రేమభక్తికః - అవిదుషాం విరాట్ వికలః అపర్యాప్తా రాజత ఇతి తథా - అనేన బీభత్స ఉక్తః - వికలత్వం చ క్ష్వవజ్రాసారసవాంగాంగావిత్యాదినా వ

మానః పదే పదే ॥ ౧౦ ॥ స ధావన్క్రీడయా భూమౌ పతిత్వా సహసోత్థితః । తం మత్వా పతితం క్రుద్ధో దంతాభ్యాం నాహనత్క్షితిమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వవిక్రమే ప్రతిహతే కుంజరేంద్రోఽత్యమర్షితః । చోద్యమానో మహామాత్రైః కృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా ॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతమాసాద్య భగవాన్మధుసూదనః । నిగృహ్య పాణినా హస్తం పాతయామాస భూతలే ॥ ౧౩ ॥ పతితస్య పదాక్రమ్య మృగేంద్ర ఇవ లీలయా । దంతముత్పాట్య తేనేభం హస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః ॥ ౧౪ ॥ మృతకం ద్విపముత్సృజ్య దంతపాణిస్సమావిశత్ । అంసన్యస్తవిషాణోఽసృఙ్మదబిందుభిరంకితః । విరూఢస్వేదకణికవదనాంబురుహో బభౌ ॥

చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టః.

౧౫ ॥ వృతౌ గోపైః కతిపయైర్బలదేవజనార్దనౌ । రంగం వివిశతూ రాజన్ గజదంతవరాయుధౌ ॥ ౧౬ ॥ మల్లానామశనిర్నృణాం నరవరః స్త్రీణాం స్మరో మూర్తిమాన్ గోపానాం స్వజనోఽసతాం క్షితిభుజాం శాస్తా స్వపిత్రోః శిశుః । మృత్యుర్భోజపతేర్విరాడవిదుషాం తత్త్వం పరం యోగినాం వృష్ణీనాం పరదేవతేతి విదితో రంగం గతస్సాగ్రజః ॥ ౧౭ ॥ హతం కువలయాపీడం దృష్ట్వా తావపి దుర్జయౌ । కంసో మనస్వ్యపి తదా భృశముద్విజే నృప ॥ ౧౮ ॥ తౌ రేజతూ రంగగతౌ మహాభుజౌ విచిత్రవేషాభరణస్రగంబరౌ । యథా నటావుత్తమవేషధారిణౌ మనః క్షిపంతౌ ప్రభయా నిరీక్షతామ్ ॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్య తావుత్తమపూరుషౌ జనా మంచస్థితా నాగరరాష్ట్రకా నృప । ప్రహర్షవేగోత్కలితేక్షణాననాః పపుర్న తృప్తా నయనైస్తదాననమ్ ॥ ౨౦ ॥ పిబంత ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహంత ఇవ జిహ్వయా । జిఘ్రంత ఇవ నాసాభ్యాం శ్లిష్యంత ఇవ బాహుభిః ॥ ౨౧ ॥ ఊచుః పరస్పరం తే వై యథా దృష్టం యథా శ్రుతమ్ । తద్రూపగుణమాధుర్యప్రాగల్భ్యస్మారితా ఇవ ॥ ౨౨ ॥ ఏతౌ భగవతస్సాక్షాద్ధరేర్నారాయణస్య హి । అవతీర్ణావిహాంశేన వసుదేవస్య వేశ్మని ॥ ౨౩ ॥ ఏష వై కిల దేవక్యాం జాతో నీతశ్చ గోకులమ్ । కాలమేతం వసన్గూఢో వవృధే నందవేశ్మని ॥ ౨౪ ॥ పూతనానేన నీతాంతం చక్రవాతశ్చ దానవః । అర్జునౌ గుహ్యకః కేశీ ధేనుకోఽన్యే చ తద్విధాః ॥ ౨౫ ॥ గావస్సపాలా ఏతేన దావాగ్నేః పరిమోచితాః । కాళీయో దమితస్సర్ప ఇంద్రశ్చ విమదః కృతః ॥ ౨౬ ॥ సప్తాహమేకహస్తేన ధృతోఽద్రిప్రవరోఽమునా । వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ పరిత్రాతం చ గోకులమ్ ॥ ౨౭ ॥ గోప్యోఽస్య నిత్యముదితహసితప్రేక్షణం ముఖమ్ । పశ్యంత్యో వివిధాం

ష్యతి ॥ ౧౭ ॥ హతమితి ॥ ఉద్వివిజే భీతో బభూవ ॥ ౧౮ ॥ తావితి ॥ యథా నటావితి నిదర్శనాయత్వం దర్శితం ॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్యేతి ॥ ప్రహర్షవేగేన ఉత్కలితాన్యుజ్జృంభితాని ఈక్షణాన్యాననాని చ యేషాం తే తయోరాననం పపుః పరం న తు తృప్తాః నిరాకాంక్షా న బభూవురిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తదేవాహ ॥ పిబంత ఇవేతి ॥ శ్లిష్యంతః పరిష్వంగం కుర్వంత ఇవ - ఉత్సుకా ఇత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ ఊచురితి ॥ యథా దృష్టం ధనుర్భంగాది - యథా శ్రుతం గోవర్ధనోద్ధరణాది - తద్రూపమితి క్రియావిశేషణం తదనురూపమిత్యర్థః - ప్రత్యక్షం చ తద్గుణాః రూపం గజదంతాదియుక్తం గుణాః శౌర్యాదయః మాధుర్యం హసితాలాపాది - ప్రాగల్భ్యం ధాష్ట్ర్యం తైః స్మారితా ఇవ స్మరణం ప్రాపితా ఇవేత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ స్థితానాం వాక్యాన్యాహ ఏష్టభిః ॥ ఏతావితి ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ కిలేతి సర్వత్రాన్వయః ॥ ౨౪ ॥ పూతనేతి ॥ గుహ్యకః శంఖచూడః అన్యే చ అసురా వత్సాదయః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ గోప్య ఇతి ॥ అశ్రమం ఈషచ్ఛ్రమయుక్తం ముఖం - అశ్రమం సుఖమితి వా - యద్వా - అశ్ర

యథా భవతి తథా - తరంతి స్మేతి ॥ ౨౮ ॥ వదంతీతి ॥ అనేన పరిరక్షితో యదోర్వంశః సుబహు విశ్రుతస్సన్ - శ్రియాదిలప్స్యతే ఇ దంతీతి ॥ ౨౯ ॥ అయమితి ॥ ధేనుకబకవత్సాసురేషు విపర్యయో - క్తిర్జనవాదేషు అనిశ్చయాత్ ॥ ౩౦ ॥ జనేష్వితి ॥ జనేష్వేవం బ్రువత్సు - తదసహమానశ్చాణూరో బ్రవీదితి ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ తస్మాదితి ॥ హే కృష్ణ ప్రియం కరవామేతి - రాజ్ఞి ప్రీతే భూతాని చ ప్రయుః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ బాలా ఇతి ॥ యథోచితం నియుద్ధం బాహుయుద్ధం భవేత్ - మల్లసభాసదః మల్లసభాధికృతాన్ అధర్మో మా స్పృశే దిత్యేతదర్థం - హే మల్లేతి వా ॥ ౩౮ ॥ నేతి ॥ సహస్రద్విపానాం సత్త్వం బలం బిభర్తీతి తథా ॥ ౩౯ ॥ తస్మాదితి ॥ తథా బలి భ్యాం దృశ్యైస్సహ - అనయోః అధర్మః - విక్రమ పరాక్రమం కురు - ముష్టికో విక్రమతా దితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రి చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

స్తాపాం స్తరంత్ స్మాత్ర సంముదా॥ ౨౮॥ వదంత్యనేన వంశోయం యదోస్సుబహువిశ్రుతః। శ్రియం యశో మహత్త్వం చ లప్స్యతే పరిరక్షితః॥ ౨౯॥ అయం చాస్యాగ్రజః శ్రీమాన్ రామః కమలలోచనః। ప్రలంబో నిహతో యేన వత్సకో ధేనుకాదయః॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః॥ జనేష్వేవం బ్రువాణేషు తూర్యేషు నినదత్సు చ। కృష్ణరామౌ సమాభాష్య చాణూరో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౩౧॥ హే నందసూనో హే రామ భవంతౌ వీరసంమతౌ। నియుద్ధకుశలౌ శ్రుత్వా రాజ్ఞాహూతౌ దిదృక్షుణా॥ ౩౨॥ ప్రియం రాజ్ఞః ప్రకుర్వంత్యః శ్రేయో విందంతి వై ప్రజాః। మనసా కర్మణా వాచా విపరీతమతోన్యథా॥ ౩౩॥ నిత్యం ప్రముదితా గోపా వత్సపాలాస్తథా స్ఫుటమ్। వనేషు మల్లయుద్ధేన క్రీడంతశ్చారయంతి గాః॥ ౩౪॥ తస్మాద్రాజ్ఞః ప్రియం యూయం వయం చ కరవామ హే। భూతాని నః ప్రసీదంతి సర్వభూతమయో నృపః॥ ౩౫॥ తన్నిశమ్యాబ్రవీత్కృష్ణో దేశకాలోచితం వచః। నియుద్ధమాత్మనోభీష్టం మన్యమానోభినంద్య చ॥ ౩౬॥ ప్రజా భోజపతేరస్య వయం చాపి వనేచరాః। కరవామ ప్రియం నిత్యం తన్నః పరమనుగ్రహః॥ ౩౭॥ బాలా వయం తుల్యబలైః క్రీడిష్యామో యథోచితమ్। భవేన్నియుద్ధం మాధర్మః స్పృశేన్మల్లసభాసదః॥ ౩౮॥ చాణూరః॥ న బాలో న కిశోరస్త్వం బలశ్చ బలినాం వరః। లీలయేభో హతో యేన సహస్రద్విపసత్త్వభృత్॥ ౩౯॥ తస్మాద్భవద్భ్యాం బలిభిర్యోద్ధవ్యం నానయోత్ర వై। మయి విక్రమ వార్ష్ణేయ బలేన సహ ముష్టికః॥ ౪౦॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

ఏవం చర్చితసంకల్పో భగవాన్ మధుసూదనః। ఆససాదాథ చాణూరం ముష్టికం రోహిణీసుతః॥ ౧ ॥ అన్యోన్యం హస్తాహస్తాభ్యామూరుభ్యాం చైవ పునః పునః। విస్పృజ్య భూయస్సంగృహ్య పరిక్రమ్య పరస్పరమ్॥ ౨ ॥ హస్తాభ్యాం హస్తయోర్బద్ధ్వా పద్భ్యామేవ చ పాదయోః। విచకర్షతురన్యోన్యం ప్రసహ్య విజిగీషయా॥ ౩॥ అరత్నీ ద్వే అరత్నిభ్యాం జానుభ్యాం చైవ జానునీ। శిరశ్శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణవిక్షేప పరిరంభావపాతనైః। ఉత్సర్పణాపసర్పైస్తావన్యోన్యం ప్రత్యరుంధతామ్॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైస్స్థాపనైరపి। పరస్పరం జిగీషంతావపచక్రతురాత్మనః ॥ ౬ ॥ తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమేతాస్సర్వయోషితః। ఊచుః పరస్పరం రాజన్ సానుకంపా వరూథశః ॥ ౭॥ మహానయం బతాధర్మ ఏషాం రాజసభాసదామ్। యే బాలబలవద్యుద్ధం రాజ్ఞోన్విచ్ఛం

॥ చతుశ్చత్వారింశే తు మల్లకంసాదిమర్దనమ్। కంసదారాః పితృభ్యాం చ ప్రోక్తాశ్వాసస్తాభ్యాం పిత్రోః స్పృదర్శనమ్॥ ఏవమితి ॥ చర్చితః నిశ్చితః స్వసంకల్పో యస్య సః ॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ అరత్నీ ఇతి ॥ బాహుమూలాత్ బాహుమధ్యాత్ - కనిష్ఠాంగుళివ్యతిరేకేణ కృతముష్టిహస్తోరత్నిః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణేతి ॥ పరిభ్రామణం హస్తాదిమగృహీత్వా పరితశ్చాలనం - విక్షేపో నోదనం - పరిరంభో బాహుభ్యాం సంపీడనం - అవపాతనం అధః క్షేపః - ఉత్సర్పణం ఉత్సృజ్య పురతో గమనం - అపసర్పణం అపసృజ్య పృష్ఠతో గమనం - ఏతైః ప్రత్యరుంధతాం ప్రత్యాకృతవంతౌ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరితి ॥ ఉత్థాపనం పాదౌ జానునీ చ పిండీకృత్య పతితస్యోచ్చాటనం - ఉన్నయనం హస్తాభ్యాం మూర్ధ్ని కృత్వా నయనం - చాలనం కంఠాదిలగ్నస్య నిస్సారణం - స్థాపనం పాణిపాదాదిపిండీకరణం - ఏవం పరస్పరమాత్మనో దేహస్య అపచక్రతుః అపకారం కృతవంతౌ ॥ ౬ ॥ తదితి ॥ తద్యుద్ధం బలాబలవత్ ఏకతో బలం అన్యతః అబలం తద్యుద్ధం విషమమిత్యాహు చరిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదేవ దర్శయ

॥ మహానితి ॥ యద్యప్యేతత్ బాలబలవతోర్యుద్ధం దృష్ట్వా మహానయమధర్మ ఇత్యూచురిత్యన్వయః - బాలయోర్బలవతోశ్చ యుద్ధం రాజా చేత్పశ్యేత్స్వయం వారయేదపి - ఏతేతు రాజ్ఞః పశ్యతః స్వయమప్యన్విచ్ఛంతి అనుమన్యంత ఇతి మహానధర్మ ఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥ బలాబలవత్వం స్పష్టయన్ ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ క్వేతి ॥ వజ్రసారాణి వజ్రవత్కఠినాని - సర్వాణ్యంగాని యయోస్తౌ ॥ ౯ ॥ ధర్మేతి ॥ సమాజస్య సభాయాః ॥ ౧౦ ॥ అపరాణ్యూచుః ॥ నేతి ॥ అబ్రువన్ తూష్ణీంతిష్ఠన్ - విబ్రువన్ - విపరీతం బ్రువన్ - అజ్ఞః సజ్ఞానాదితి బ్రువన్ అతః ప్రాజ్ఞస్సభాం న ప్రవిశేదితి ॥ ౧౧ ॥ వల్గత ఇతి ॥ వల్గతః శత్రుమభితః శత్రోస్సర్వతో ధావతః కృష్ణస్య శ్రమవారిణా ఉప్తం వ్యాప్తం వదనాంబుజం దృశ్యతాం ॥ ౧౨ ॥ అన్యా ఊచుః ॥ కిమితి ॥ సామర్షం సక్రోధం హాసేన సంరంభః ఆవేశః తేన శోభనం ॥ ౧౩ ॥ అన్యా ఊచుః ॥ పుణ్యా ఇతి ॥ నృలింగేన మనుష్యదేహేన గూఢః - వనస్థాని చిత్రాణి మాల్యాని యస్య సః - గిరిత్రః శివః రమా చ తాభ్యామర్చితావంఘ్రీ యస్య సః అయం భావః - ధిగిమాం సభాం - యస్యామయం పరాభూయతే తాస్తు వ్రజభువో ధన్యాః - యాసు అయం కృష్ణో వివిధక్రీడయా అంచతి గచ్ఛతీతి ॥ ౧౪ ॥ ....

పశ్యతః । ౮ । క్వవజ్రసారసర్వాంగౌ మల్లౌ శైలేంద్రసన్నిభౌ । క్వచాతిసుకుమారాంగౌ కిశోరౌ నాప్తయౌవనౌ । ౯ ॥ ధర్మవ్యతిక్రమో హ్యస్య సమాజస్య ధ్రువం భవేత్ । యత్రాధర్మస్సముత్తిష్ఠేన్న స్థేయం తత్ర కర్హిచిత్ । ౧౦ । న సభాం ప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞస్సభ్యదోషాననుస్మరన్ । అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞో నరః కిల్బిషమశ్నుతే ॥ ౧౧ । వల్గతశ్శత్రుమభితః కృష్ణస్య వదనాంబుజమ్ । వీక్ష్యతాం శ్రమవార్యుప్తం పద్మకోశమివాంబుభిః ॥ ౧౨ ॥ కిం న పశ్యత రామస్య ముఖమాతామ్రలోచనమ్ । ముష్టికం ప్రతి సామర్షం హాససంరంభశోభనమ్ । ౧౩ । పుణ్యా బత వ్రజభువో యదయం నృలింగగూఢః పురాణపురుషో వనచిత్రమాల్యః । గాః పాలయన్సహబలః క్వణయంశ్చ వేణుం విక్రీడయాంచతి గిరిత్రరమార్చితాంఘ్రిః । ౧౪ । గోప్యస్తపః కిమచరన్యదముష్య రూపం లావణ్యసారమసమోర్ధ్వమనన్యసిద్ధమ్ । దృగ్భిః పిబంత్యనుసవాభినవం దురాపమేకాంతధామ యశసః శ్రియ ఐశ్వరస్య । ౧౫ । యా దోహనేవహనే మథనోపలేపప్రేంఖేంఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ । గాయంతి చైనమనురక్తధియోఽశ్రుకంఠ్యో ధన్యా వ్రజస్త్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాః ॥ ౧౬ । ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజత ఆవిశతశ్చ సాయం గోభిః సమం క్వణయతోఽస్య నిశమ్య వేణుమ్ । నిర్గమ్య తూర్ణమబలాః పథి భూరిపుణ్యాః పశ్యంతి సస్మితముఖం సదయావలోకమ్ ॥ ౧౭ । ఏవం ప్రభాషమాణాసు స్త్రీషు యోగేశ్వరో హరిః । శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే భగవాన్భరతర్షభ ॥ ౧౮ । సభయాః స్త్రీగిరః శ్రుత్వా పుత్రస్నేహశుచాతురౌ । పితరావన్వతప్యేతాం పుత్రయోరబుధౌ బలమ్ । ౧౯ ॥ తైస్తైర్నియుద్ధవిధిభిర్వివిధైరచ్యుతేతరౌ । యుయుధాతే యథాన్యోన్యం తథైవ బలముష్టికౌ । ౨౦ । భగవద్గాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురైః । చాణూరో భజ్యమానాంగో ముహుర్గ్లానిమవాప హ । ౨౧ । స శ్యేనవేగ ఉత్పత్య ముష్టీకృత్య కరావు

అపకృష్టమల్పపుణ్యా వయం యతోఽస్మాభిరనవసరే దృష్టోఽయం కృష్ణః గోప్యస్తు బహుపుణ్యా ఇత్యాహుః స్త్రియః ॥ గోప్య ఇతి ॥ అముష్య శ్రీకృష్ణస్య రూపం అంగం లావణ్యేన సారం శ్రేష్ఠం - కించ అసమోర్ధ్వం న విద్యేతే సమమూర్ధ్వం అధికం చ యస్య తత్ - తదపి నాన్యేన ఆభరణాదినా సిద్ధం కింతు స్వతఃసిద్ధం యశసః శ్రియః ఐశ్వరస్య ఏకాంతధామ ఐశ్వర్యస్య చ అవ్యభిచారిస్థానం ... అనుసవం ... యః ఏవంభూతం అనుసవాభినవం నిత్యనవీనం రూపం యాః నేత్రైః పశ్యంతీతి ॥ ౧౫ ॥ యా ఇతి ॥ కించ యాః దోహనాదిష్వేనం గాయంతి - తాః వ్రజస్త్రియో ధన్యాః ప్రేంఖేంఖనం డోలాందోళనం - ఉక్షణం సేచనం - కథంభూతాః ఉరుక్రమచిత్తయానాః ఉరుక్రమే చిత్తం తేనైవ యానం సర్వవిషయప్రాప్తిర్యాసాం తాః - ... ఉరుక్రమం చింతయంత్య ఇత్యర్థః కుతః అనురక్తధియః ... ఏతాదృశ్యః అశ్రుకంఠ్యః ॥ ౧౬ ॥ అపి చ ॥ ప్రాతరితి ॥ యా అబలాః - అస్య వేణుం నిశమ్య గృహాత్తూర్ణం నిర్గమ్య పథి సస్మితముఖం పశ్యంతి - తాః భూరిపుణ్యా ఇతి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం సభయం బ్రువాణాసు స్త్రీషు - తాసాం భయనివృత్తయే - కృష్ణః శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే ॥ ౧౮ ॥ సభయా ఇతి ॥ సభయాః స్త్రీణాం గిరః శ్రుత్వా - పుత్రయోః స్నేహేన యా శుక్ తయా ఆతురౌ ... పుత్రయోర్బలం అజానంతౌ పితరావనుతాపం ప్రాప్తావితి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ భగవదితి ॥ తథా భగవతో గాత్రాణాం అరత్నిజాన్వాదీనాం

ప్తైః ప్రహారైః - వజ్రస్య నిష్పేషః తీవ్రః పాతః - తద్వన్నిష్ఠురైః - భజ్యమానాంగః శ్లథద్గాత్రః ॥ ౨౧ ॥ సఇతి ॥ శ్యేనస్యేవ వేగో యస్య సః చాణూరః - అబాధత అతాడయత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠఇతి ॥ భూపృష్ఠే భువః ఉపరి - పోథయామాస ఆస్ఫోటయత్ - ఇంద్రధ్వజో వజ్రం యద్వా - ఇంద్రధ్వజో నామ గౌడదేశేషు ప్రసిద్ధః కశ్చిదుత్సవవిశేషః స్తంభో ధ్వజసహితా కార్యలంకృతః పుష్పైః ప్రతిరుచ్ఛ్రయతే - స యథా పతతి తద్వదితి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపిత ఇతి ॥ అర్దితః పీడితః ఉత్పృష్ఠాపస్థభూతలే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥

భా । భగవంతం వాసుదేవం క్రుద్ధోవత్తుస్స బాధత ॥ ౨౨ ॥ నాచలత్తత్ప్రహారేణ స్రజాహత ఇవ ద్విపః । బాహ్వోర్నిగృహ్య చాణూరం బహుశో భ్రామయన్హరిః ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠే పోథయామాస తరసా క్షీణజీవితమ్ । విస్రస్తాకల్పకేశ స్రగింద్రధ్వజ ఇవాపతత్ ॥ ౨౪ ॥ తథైవ ముష్టికః పూర్వం స్వముష్ట్యాభిహతేన వై । బలభద్రేణ బలినా తలేనాభిహతో భృశమ్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపితస్స రుధిరముద్వమన్ముఖతోర్దితః । వ్యసుః పపాతోర్వ్యుపస్థే వాతాహత ఇవాంఘ్రిపః ॥ ౨౬ ॥ తతః కూటమనుప్రాప్తం రామః ప్రహరతాం వరః । అవధీల్లీలయా రాజన్సావజ్ఞం వాముముష్టినా ॥ ౨౭ ॥ తర్హ్యేవ హి శలః కృష్ణపదాపహతశీర్షకః । ద్విధా విశీర్ణస్తోసలక ఉభావపి నిపేతతుః ॥ ౨౮ ॥ చాణూరే ముష్టికే కూటే శలే తోసలకే హతే । శేషాః ప్రదుద్రువుర్మల్లాస్సర్వే ప్రాణపరీప్సవః ॥ ౨౯ ॥ గోపాన్వయస్యానాకృష్య తైస్సంసృజ్య విజహ్రతుః । వాద్యమానేషు తూర్యేషు వల్గంతౌ రుతనూపురౌ ॥ ౩౦ ॥ జనాః ప్రజహృషుస్సర్వే కర్మణా రామకృష్ణయోః । ఋతే కంసం విప్రముఖ్యాస్సాధవస్సాధు సాధ్వితి ॥ ౩౧ ॥ హతేషు మల్లవర్యేషు విద్రుతేషు చ భోజరాట్ । న్యవారయత్స్వతూర్యాణి వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ ౩౨ ॥ నిస్సారయత దుర్వృత్తౌ వసుదేవాత్మజౌ పురాత్ । ధనం హరత గోపానాం నందం బధ్నీత దుర్మతిమ్ ॥ ౩౩ ॥ వసుదేవస్తు దుర్మేధా హన్యతామాశ్వసత్తమః । ఉగ్రసేనః పితా చాపి సానుగః పరపక్షగః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం వికత్థ-

❈ కంసవధఘట్టః. ❈

మానే వై కంసే ప్రకుపితోవ్యయః । లఘిమ్నోత్పత్య తరసా మంచముత్తుంగమారుహత్ ॥ ౩౫ ॥ తమాపతంతమాలోక్య మృత్యుమాత్మన ఆసనాత్ । మనస్వీ సహసోత్థాయ జగృహే సోసిచర్మణీ ॥ ౩౬ ॥ తం ఖడ్గపాణిం విచరంతమాశు శ్యేనం యథా దక్షిణసవ్యమంబరే । సమగ్రహీద్దుర్విషహోగ్రతేజా యథోరగం తార్క్ష్యసుతః ప్రసహ్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్య కేశేషు చలత్కిరీటం నిపాత్య రంగోపరి తుంగమంచాత్ । తస్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభః పపాత విశ్వాశ్రయ ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ కంసం పరేతం పిచకర్ష భూమౌ హరిర్యథేభం జగతో విపశ్యతః । హాహేతి శబ్దస్సుమహాం స్తదాభూదుదీరితస్సర్వజనైర్నరేంద్ర ॥ ౩౯ ॥ స నిత్యదోద్విగ్నధియా తమీశ్వరం పిబన్వదన్వా విచరన్స్వపన్శ్వసన్ । దదర్శ చక్రాయుధమగ్రతో యతస్తదేవ రూపం దురవాపమాప ॥ ౪౦ ॥ తస్యానుజా భ్రాతరోష్టౌ కంకన్యగ్రోధకాదయః । అభ్యధావన్నతిక్రుద్ధా భ్రాతుర్నిర్వేశకారిణః ॥ ౪౧ ॥ తథాతిరభసాంస్తాంస్తు సంయత్తాన్రోహిణీసుతః । అహన్పరిఘముద్యమ్య పశూనివ మృగాధిపః ॥ ౪౨ ॥ నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని బ్రహ్మేశాద్యా విభూతయః । పుష్పైః కిరంతస్తం ప్రీతాశ్శశంసుర్ననృతుస్స్త్రియః ॥ ౪౩ ॥ తేషాం స్త్రియో మహారాజ సుహృన్మరణదుఃఖితాః । తత్రాభ్యయుర్వినిఘ్నంత్యశ్శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥ ౪౪ ॥ శయానాన్వీరశయ్యాయాం పతీనాలింగ్య శోచతీః । విలేపుస్సుస్వరం నార్యో విసృజంత్యో ముహుశ్శుచః ॥ ౪౫ ॥ హా

౨౮ ॥ ౨౯ ॥ గోపానితి ॥ వల్గంతౌ నృత్యాదికుర్వంతౌ ॥ ౩౦ ॥ జనా ఇతి ॥ సాధుసాధ్వితి వదంతః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ అవ్యయః అశ్రమః లఘిమ్నా లాఘవేన ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ తమితి ॥ దుర్విషహం దుస్సహ్యం ఉగ్రం జవో యస్య సః కృష్ణః ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్యేతి ॥ తిష్ఠతా స్వయం - విశ్వాశ్రయత్వముక్తం తత్ర హేతుః అబ్జనాభః - కుత స్తస్యోపర్యపసపాతపత ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ తస్యేతి ॥ నిర్వేశో నిష్కృతిః ఆనృణ్యమిత్యర్థః - తత్కారిణస్సంతః తే భ్యధావన్ ॥ ౪౧ ॥ తథేతి ॥ తథా తాదృక్ అతిరభసో వేగో యేషాం తాన్ - సంయత్తాన్ ఉద్యుక్తాన్ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ శయానానితి ॥ శోచంత్యో విలాపం చక్రుః - శుచ అశ్రూణి ॥ ౪౫ ॥ హానాథేతి ॥

ధర్మజ్ఞేత్యాదీని విలాపే ప్రేమసంబోధనాని ॥ ౪౮ ॥ త్వయేతి ॥ త్వదీయా వయమివ త్వయా పత్యా విరహితా పురీయం న శోభత ఇతి స్వస్యాప్యుపమానం ॥ ౪౯ ॥ అనాగసామితి ॥ అనాగసాం నిరపరాధానాం ॥ ౫౦ ॥ సర్వేషామితి ॥ ఏష కృష్ణః ప్రభవాంత్యస్మాదితి ప్రభవః - అపియంత్యస్మిన్నిత్యప్యయః - స చ న చ తస్యావధ్యానం అవజ్ఞానం కర్తుం శీలం యస్య సః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ మాతరమితి ॥ అస్పృశత్ ॥ శిరసా స్పృష్ట్వా ॥ ౫౧ ॥ దేవకీతి ॥ పుత్రత్వాంతిం విహాయ జగదీశ్వరావితి జ్ఞాత్వా - శంకితౌ సంతౌ న సస్వజాతే నాలింగితవంతౌ కిం తు బద్ధాంజలీ తస్థతురిత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ శ్లో ॥ ప్రసహ్య హత్వాఽహ స్త్రీం ద్రుంకుశ్లేం ద్రాఙ్మల్లలీలయా । తీర్థత్వచరితం కంసం సతీర్థత్వం మారయత్ ॥ శ్రీధరీయాయాం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ పంచచత్వారింశకే పిత్రోః నందాదిసాంత్వనమ్ । ఉగ్రసేనాభిషేకశ్చ గురోర్వాసాత్ప్రరాగమః ॥ పితరావితి ॥ ఉపలబ్ధార్థౌ విద్వావితి అయమర్థః - ఉపసమీపే ఆవయోః పుత్రబుద్ధ్యా సాంసారికపరమసుఖభోగాత్పూర్వమేవ లబ్ధార్థౌ లబ్ధౌ - ఆవామీశ్వరావితి ప్రాప్తః - పరమజ్ఞానరూపః - అర్థః యాభ్యాం తథాభూతౌ జ్ఞాత్వా - మయి ప్రసన్నయోర్యయోర్జ్ఞానం నావకింబలవాభం స్యాత్ - మమ

నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాథవత్సల । త్వయా హతేన నిహతా వయం తే సగృహప్రజాః ॥ ౪౮ ॥ త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ । న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమంగళా ॥ ౪౯ ॥ అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాన్ ద్రోహముల్బణమ్ । తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శమ్ ॥ ౫౦ ॥ సర్వేషామేవ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః । గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ॥ ౫౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాన్ లోకభావనః । యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ॥ ౫౦ ॥ మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాఽథ బంధనాత్ । కృష్ణరామౌ వవందాతే శిరసాఽఽస్పృశ్య పాదయోః ॥ ౫౧ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ । కృతసంవందనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శంకితౌ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః ❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః । మా భూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీమ్ ॥ ౧ ॥ ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజః సాత్వతర్షభః । ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నంబ తాతేతి సాదరమ్ ॥ ౨ ॥ నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కంఠితయోరపి । బాల్యపౌగండకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్ క్వచిత్ ॥ ౩ ॥ న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదంతికే । యాం బాలాః పితృగేహస్థా విందంతే లాలితా ముదమ్ ॥ ౪ ॥ సర్వార్థసంభవో దేహో జనితః పోషితో యతః । న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా ॥ ౫ ॥ యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ । వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయంతి హి ॥ ౬ ॥ మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతం శిశుమ్ । గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ॥ ౭ ॥ తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః । మోఘమేతే వ్యతిక్రాంతా దివసా వామనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తత్క్షంతుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతంత్రయోః । అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశమ్ ॥ ౯ ॥ ఇత్థం మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మ

థం తు మయి పుత్రప్రేమ ఆతత ఇదానీం ఏవ తత్త్వజ్ఞానం మా భూదితి నిజాం స్వాధీనాం మాయాం తయోః ప్రసారితవానితి ॥ ౧ ॥ తదేవ దర్శయత్యష్టభిః ॥ ఉవాచేతి ॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్ సాదరం అబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ నేతి ॥ అస్మత్తః అస్మన్నిమిత్తం నిత్యముత్కంఠితయోరపి యువయోః పుత్రాభ్యాం కృత్వా బాల్యపౌగండకైశోరాః తత్తదవస్థా భవసుఖానీత్యర్థః - యువయోర్నాభవన్నితి - అస్మత్తః పుత్రాభ్యామితి సమానాధికరణ్యం వా ॥ ౩ ॥ కించ ఆవాభ్యామపి దైవహీనాభిత్యాహ ॥ నేతి ॥ పితృగేహస్థాః యాం ముదం విందంతే సా చ న లబ్ధేతి ॥ ౪ ॥ ఏవం తావత్ శ్లోకద్వయేన యువయోరావయోశ్చ కామహానిర్జాతేత్యుక్తం - ఆవయోః పునః యుష్మత్పరిచర్యాలోపేన ధర్మహానిరపి జాతేత్యాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వేషాం ధర్మాద్యర్థానాం సంభవో యస్మిన్ స దేహః - యతః యాభ్యాం జనితః పోషితశ్చ - తయోః పిత్రోః నిర్వేశం మానృణ్యమిత్యర్థః మర్త్యః శతసంవత్సరమాత్రేణాయుషాన ప్రాప్నోతి ॥ ౫ ॥ య ఇతి ॥ తస్మాత్ప్రత్యపి తుర్యః పుత్రః కల్పః సమర్థః సన్నపి - దేహేన ధనేన చ పిత్రోర్వృత్తిం జీవికాం న సంపాదయేత్ తం ప్రేత్య లోకాంతరే యమదూతాః స్వస్యైవ మాంసం ఖాదయంతి భోక్ష్యమాణం సమితి వా ॥ ౬ ॥ కించ మాత్రాదికుశ్రూషారహితస్య విఫలజీవితత్వం భవతీత్యాహ ॥ మాతరమితి ॥ అబిభ్రత్ అపుష్ణన్ శ్వసన్నపి మృతతుల్య ఏవేత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాన్నావయోః మోఘం వ్యర్థం అనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ దుర్హృదా కంసేన ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమితి ॥ అ

వస్య సాంత్వయితా॥ ౧౨॥ ఆహేతి॥ త్వమేవాస్మాకమీశితా భవేత్యాహ - యయాతిశాపాదితి - తదుక్తం యాదవత్వేపి మదాజ్ఞయా నదో
ష ఇతి భావః॥ ౧౩॥ మమ తావద్భృత్యత్వేనాస్తీతి చేత్తత్రాహ॥ మయీతి॥ మత్ప్రసాదేన సర్వాంశ్చ విస్మృతిత్యర్థః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥
ర్వానితి॥ స్వాన్ జ్ఞాతీన్ సంబంధినశ్చ దిగ్భ్యః ఆనాయ్యేతి॥ ౧౭॥ ౧౮॥ కృష్ణేతి॥ సిద్ధార్థాః పూర్ణకామాః కృష్ణరామాభ్యాం గతో నివృత్తో
జ్వరస్తాపో యేషాం తే॥ ౧౯॥ వీక్షంత ఇతి॥ సదయస్మితం వీక్షణం యస్మింస్తత్॥ ౨౦॥ తత్రేతి॥ ప్రవయసో వృద్ధా అపి అతిశయితం
బలమోజశ్చ యేషాం తే॥ ౨౧॥ ౨౨॥ పితరావితి॥ భృశం ఆత్మనో వ్యాధిత్వేన పోషితౌ - న చాశ్చర్యమేతదిత్యాహ - పిత్రోః ఆత్మనో దే

నోగిరా। మోహితావంకమారోప్య పరిష్వజ్యాపతుర్ముదమ్॥ ౧౦॥ సించంతావశ్రుధారాభిస్స్నే
హపాశేన చావృతౌ। న కించిదూచతూ రాజన్ బాష్పకంఠౌ విమోహితౌ॥ ౧౧॥ ఏవమాశ్వాస్య పితరౌ భ
గవాన్ దేవకీసుతః। మాతామహం తూగ్రసేనం యదూనామకరోన్నృపమ్॥ ౧౨॥ ఆహ చాస్మాన్ మహా
రాజ ప్రజాశ్చాజ్ఞప్తుమర్హసి। యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యం నృపాసనే॥ ౧౩॥ మయి భృత్య
ఉపాసీనే భవతో విబుధాదయః। బలిం హరంత్యవనతాః కిముతాన్యే నరాధిపాః॥ ౧౪॥ ఇత్యుక్త్వా వ
హ్వాయ్యపవనముగ్రసేనాయ భూభుజే। సుధర్మాఖ్యాం సభాం శక్రాద్దాహరేత్యాహ కేశవః॥ ౧౫॥
మారుతశ్చ తథా హ్యైంద్రం వాసుదేవస్య శాసనాత్। ప్రాయచ్ఛద్దేవరాజోపసభాం కృష్ణానుభావవిత్॥
౧౬॥ సర్వాన్ స్వజ్ఞాతిసంబంధాన్ దిగ్భ్యః కంసభయార్దితాన్। యదువృష్ణ్యంధకమధుదాశార్హకు
కురాదికాన్॥ ౧౭॥ సభాజితాన్ సమాశ్వాస్య విదేశావాసకర్శితాన్। న్యవాసయత్స్వగేహేషు వి
త్తైస్సంతర్ప్య విశ్వకృత్॥ ౧౮॥ కృష్ణసంకర్షణభుజైర్గుప్తా లబ్ధమనోరథాః। గృహేషు రేమిరే సి
ద్ధాః కృష్ణరామగతజ్వరాః॥ ౧౯॥ వీక్షంతోఽహరహః ప్రీతా ముకుందవదనాంబుజమ్। నిత్యం ప్రముదితం
శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణమ్॥ ౨౦॥ తత్ర ప్రవయసోప్యాసన్ యువానోఽతిబలౌజసః। పిబంతోఽక్షైర్ము
కుందస్య ముఖాంభోజసుధాం ముహుః॥ ౨౧॥ శ్రీశుకః॥ అథ నందం సమాసాద్య భగవాన్ దేవకీసుతః।
సంకర్షణశ్చ రాజేంద్ర పరిష్వజ్యేదమూచతుః॥ ౨౨॥ పితర్యువాభ్యాం స్నిగ్ధాభ్యాం పోషితౌ లాలితౌ
భృశమ్। పిత్రోరభ్యధికా ప్రీతిరాత్మజేష్వాత్మనోపి హి॥ ౨౩॥ స పితా సా చ జననీ యౌ పుష్ణీతాం స్వపు
త్రవత్। శిశూన్ బంధుభిరుత్సృష్టానకల్పైః పోషరక్షణే॥ ౨౪॥ యాత యూయం వ్రజం తాత వయం
చ స్నేహదుఃఖితాన్। జ్ఞాతీన్ వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమ్॥ ౨౫॥ ఏవం సాంత్వ
య్య భగవాన్నందం సవ్రజమచ్యుతః। వాసోఽలంకారకుప్యాద్యైరర్హయామాస సాదరమ్॥ ౨౬॥
ఇత్యుక్తస్తౌ పరిష్వజ్య నందః ప్రణయవిహ్వలః। పూరయన్నశ్రుభిర్నేత్రే సహ గోపైర్వ్రజం యయౌ॥

శ్రీకృష్ణరామయోః ఉపనయన వేదశాస్త్రాధ్యయన గురుపుత్రానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః

౨౭॥ అథ శూరసుతో రాజన్ పుత్రయోస్సమకారయత్। పురోధసా బ్రాహ్మణైశ్చ యథావద్ద్విజసం
స్కృతిమ్॥ ౨౮॥ తేభ్యోఽదాద్దక్షిణా గావో రుక్మమాలాస్స్వలంకృతాః। స్వలంకృతేభ్యస్సంపూజ్య స
వత్సాః క్షౌమమాలినీః॥ ౨౯॥ యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహామతిః। తాశ్చాదదాదను
స్మృత్య కంసేనాధర్మతో హృతాః॥ ౩౦॥ తతశ్చ లబ్ధసంస్కారౌ ద్విజత్వం ప్రాప్య సువ్రతౌ। గర్గాద్య
దుకులాచార్యాద్గాయత్రం వ్రతమాస్థితౌ॥ ౩౧॥ ప్రభవౌ సర్వవిద్యానాం సర్వజ్ఞౌ జగదీశ్వరౌ। నాన్య
సిద్ధామలం జ్ఞానం గూహమానౌ నరేహితైః॥ ౩౨॥ అథో గురుకులే వాసమిచ్ఛంతావుపజగ్మతుః। కా

హాదప్యాత్మజేషు అభ్యధికా హి ప్రీతిరితి॥ ౨౩॥ దేవకీవసుదేవయోః పుత్రౌ యువాం నాస్మత్పుత్రావితి న వాచ్యమిత్యాహ॥ స పితేతి॥
౨౪॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ సవ్రజం వ్రజవాసిభిస్సహితం కుప్యాని స్వర్ణరజతాతిరిక్తకాంస్యపాత్రాదీని - తత్ప్రభృతిభిః॥ ౨౬॥ ౨౭॥
అథేతి॥ పురోధసా గర్గాచార్యేణ ద్విజసంస్కృతిం ఉపనయనం॥ ౨౮॥ తేభ్య ఇతి॥ గావో గాః రుక్మస్య మాలా విద్యంతే యాసాం
తాః క్షౌమవస్త్రమాలావతీః॥ ౨౯॥ యా ఇతి॥ యాః పూర్వం మనసా దత్తా ఆసన్ - తా వివాదదాత్ - నను తాః కంసేన అపహృతాః సత్యం
రాజగోష్ఠాదాచ్ఛిద్య దత్తా ఇత్యాహ కంసేనాధర్మత ఇతి॥ ౩౦॥ తత ఇతి॥ గాయత్రం వ్రతం బ్రహ్మచర్యం॥ ౩౧॥ ప్రభవావితి॥ ప్ర

కస్మిన్నధ్యయనం తాన్యభ్యాస్యమితి ప్రశ్నతా - అతివిదసర్వజ్ఞౌ- స్వతఃసిద్ధమఖిలంజ్ఞానం ప్రచ్ఛాదయంతౌ - నరచేష్టితైః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యథేతి॥ యథాయథావత్ ఉపసాద్య ప్రాప్య - గురౌ వృత్తిమవ్యగ్రాం గ్రాహయంతౌ శిక్షయంతౌ - గురుముపేతౌ ఉపగతౌ సేవితవంతావిత్య ర్థః॥ ౩౪ ॥ తయోరితి॥ శుద్ధోభావో యాసు తాభిరనువృత్తిభిః - సాంగోపనిషదః అంగాని శిక్షాదీని తైరుపనిషద్భిశ్చ సహితాన్॥ ౩౫॥ సరహస్యమితి॥ సరహస్యం మంత్రదేవతాజ్ఞానసహితం - ధర్మాన్ మన్వాదిధర్మశాస్త్రాణి - న్యాయపథాన్ మీమాంసాదీన్ ఆన్వీక్షికీం తర్కవిద్యాం షడ్విధాం సంధివిగ్రహయానాసనద్వైధమాశ్రయ ఇత్యేవం షడ్విధాం- రాజనీతిం॥ ౩౬॥ సర్వమితి॥ సకృన్నిగదమాత్రేణ ఏకవారం గురూచ్చారణమాత్రేణ॥ ౩౭॥ అహోరాత్రైరితి॥ తావతీశ్చతుష్షష్టికలాః - తాశ్చ శైవతంత్రప్రోక్తాః ఇత్యంతే యథా గీతం వాద్యం నృత్తం నాట్యం - ఆలేఖ్యం తిలకం - నానారచనా - విశేషకచ్ఛేద్యం తండులకుసుమబలివికారాః - పుష్పాస్తరణం దశనవసనాంగరాగాః - మణిభూమికాకర్మ - శయనరచనం - ఉదకవాద్యముదకఘాతః చిత్రయోగాః మాల్యగ్రథనవికల్పాః - శేఖరాపీడయోజనం నైపథ్యయోగాః - కర్ణపత్రయోగాః - సుగంధయుక్తిః భూషణయోజనం ఐంద్రజాలం - కౌచుమారయోగాః - హస్తలాఘవం చిత్రశాకాపూపభక్ష్యవికారక్రియాః - పానకరసరాగాసవయోజనం - సూచీవాన

శ్యాంసాందీపనంనామఅవంతీపురవాసినమ్॥ ౩౩ ॥ యథోపసాద్య దాంతౌ తౌ గురౌ వృత్తిమనిందితామ్॥ గ్రాహయంతావుపేతౌ స్మ భక్త్యా దేవమివాదృతౌ॥ ౩౪ ॥ తయోర్ద్విజవరస్తుష్టః శుద్ధభావానువృత్తిభిః। ప్రోవాచ వేదానఖిలాన్ సాంగోపనిషదో గురుః॥ ౩౫ ॥ సరహస్యం ధనుర్వేదం ధర్మాన్న్యాయపథాంస్తథా। తథా చాన్వీక్షికీం విద్యాం రాజనీతిం చ షడ్విధామ్॥ ౩౬ ॥ సర్వం తద్విబుధశ్రేష్ఠౌ సర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ। సకృన్నిగదమాత్రేణ తౌ సంజగృహతుర్నృప॥ ౩౭ ॥ అహోరాత్రైశ్చతుష్షష్ట్యా సంయత్తౌ తావతీః కలాః। గురుదక్షిణయాచార్యం ఛందయామాసతుర్నృప॥ ౩౮ ॥ ద్విజస్తయోస్తం మహిమానమద్భుతం సంలక్ష్య రాజన్నతిమానుషీం మతిమ్। సమ్మంత్ర్య పత్న్యా స మహార్ణవే మృతం బాలం ప్రభాసే వరయాంబభూవ॥ ౩౯ ॥ తథేత్యథారుహ్య మహారథౌ రథం ప్రభాసమాసాద్య దురంతవిక్రమౌ। వేలాముపవ్రజ్య నిషీదతుః క్షణం సింధుర్విదిత్వార్హణమాహరత్తయోః॥ ౪౦ ॥ తమాహ భగవానాశు గురుపుత్రః ప్రదీయతామ్। యోఽసావిహ త్వయా గ్రస్తో బాలకో మహతోర్మిణా॥ ౪౧॥ సింధుః॥ నాహార్షమహం దేవ దైత్యః పంచజనో మహాన్। అంతర్జలచరః కృష్ణ శంఖరూపధరోఽసురః॥ ౪౨ ॥ ఆస్తే తేనాహృతో నూనం గురుపుత్రస్తవ ప్రభో। జలమావిశ్య తం హత్వా గృహ్యతామిత్యువాచ హ॥ ౪౩ ॥ తదసౌ జలమావిశ్య హత్వా తం జలవాసినమ్। విదార్య జఠరం తస్య నాపశ్యదుదరేఽర్భకమ్॥ తదంగప్రభవం శంఖమాదాయ రథమావిశత్ ॥ ౪౪ ॥ తతస్సంయమనీం నామ యమస్య దయితాం పురీమ్। గత్వా జనార్దనశ్శంఖం ప్రదధ్మౌ సహలాయుధః॥ ౪౫ ॥ శంఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్య ప్రజాసంయమనో యమః। తయోస్సపర్యాం మహతీం చక్రే భక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౪౬ ॥ ఉవాచావనతః కృష్ణం సర్వభూతాశయాలయమ్। లీలామానుష హే విష్ణో యువయోః కరవామ కిమ్॥ ౪౭ ॥ శ్రీభగవాన్॥

కర్మ - సూత్రక్రీడా - సవణవస్త్రప్రతికృతినిర్మాణం - వీణాడమరుకవాద్యాని - ప్రహేలికా - స్వస్తికరూపరచనా దుర్వచకయోగాః పుస్తకవాచనం - నాటకాఖ్యాయికాదర్శనం - కావ్యసమస్యాపూరణం పట్టికావేత్రబాణవికల్పాః - తర్కుకర్మాణి తక్షణం - వాస్తువిద్యా రూప్యరత్నపరీక్షా - ధాతువాదః - మణిరాగజ్ఞానం ఆకరజ్ఞానం వృక్షాయుర్వేదయోగాః - మేషకుక్కుటలావకయుద్ధవిధిః శుకశారికాప్రలాపనం ఉత్సాదనం - కేశమార్జనకౌశలం అక్షరముష్టికాకథనం - మ్లేచ్ఛితకవికల్పాః దేశభాషాజ్ఞానం - పుష్పశకటికా నిమిత్తజ్ఞానం యంత్రమాతృకా ధారణమాతృకా సంపాఠ్యం - మానసీ కావ్యక్రియా - అభిధానకోశః - ఛందోజ్ఞానం - క్రియావికల్పాః - ఛలితయోగాః వస్త్రగోపనాని ద్యూతవిశేషః ఆకర్షక్రీడా - బాలక్రీడనకాని వైనాయికానాం వైజయికానాంచ వైయాసికానాంచ విద్యానాం జ్ఞానాని - ఇతి చతుష్షష్టికలాః గృహీత్వా విద్యౌ తౌ గురుదక్షిణయా ఆచార్యం ఛందయామాసతుః ఉపలక్షితవంతౌ॥ ౩౮ ॥ ద్విజ ఇతి॥ ప్రభాసే క్షేత్రే మహార్ణవే మృతం బాలం వరయామాస॥ ౩౯॥ తథేతి॥ ఈశ్వరావితి విదిత్వా జ్ఞాత్వా - సముద్రస్తయోరర్హణమాజహార ఇతి॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ నేతి॥ పంచజనస్త్వసురః అహార్షీత్ - స చ మహాన్ మమాసాధ్య ఇత్యర్థః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ శంఖేతి॥ సపర్యాం పూజాం॥ ౪౬ ॥ ఉవాచేతి॥ సర్వేషాం భూతానామాశయాః అంతఃకరణాని తాన్యాలయాని వాసో యస్య తం॥ ౪౭॥

పుత్రమితి ॥ నిజం కర్మైవ నిబంధనం యస్య తం - తథాభూతమపి మదాజ్ఞాపురస్కారేణ ఆనయత తేన దోష ఇత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ సమ్యగితి ॥ వత్సేతి ప్రాథమ్యేన ఏకస్య సంబోధనం - గురోర్నిష్క్రయః గురుదక్షిణా - యుష్మద్విధగురోః కామానాం మధ్యే కో నుకామో వశిష్యతే న కోపీతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ గురుణేతి ॥ అనిలవద్రంహో వేగో యస్య తేన - పర్జన్యో మేఘః తద్వన్నినదో యస్య తేన ॥ ౫౨ ॥ సమనందన్నితి ॥ నష్టం అదృష్టం తత్పునర్లబ్ధం ధనం యాభిస్తా ఇవేతి ॥ ౫౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ షట్చత్వారింశకే ప్రేష్య ముద్ధవం ప్రేష్యతద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రే కృష్ణశ్శోకాపనోదనమ్ ॥ రామచారం ద్విజాతిస్వర్ణప్రత్యర్ప్యాతిసంయుతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్య సఖ్యా గోపీరుపాదిశత్ ॥ గోపీనాం సాంత్వనమతిరహస్యం సన్మంత్రిసాధ్యమితి తదర్థముద్ధవం విశినష్టి ॥ వృష్ణీనామితి ॥ ప్రవరః ఉచ్చకులత్వాత్ - మంత్రీ విశ్వాసాస్పదత్వాత్ శ్రీకృష్ణస్య అతివల్లభత్వాద్దయితః వృష్ణిభిశ్చాదరణీయః - బుద్ధిసత్తమః బుధ్యా అతిశ్రేష్ఠః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపీనాం విశేషతస్సందేశకారణమాహ ॥ తా ఇతి ॥ మయ్యేవ సంకల్ప

గురుపుత్రమిహానీతం నిజకర్మనిబంధనమ్ । ఆనయస్వ మహాభాగ మచ్ఛాసనపురస్కృతః ॥ ౪౮ ॥ తథేతి తేనోపనీతం గురుపుత్రం యదూత్తమౌ । దత్త్వా స్వగురవే భూయో వృణీష్వేతి తమూచతుః ॥ ౪౯ ॥ గురుః ॥ సమ్యక్సంపాదితో వత్స భవద్భ్యాం గురునిష్క్రయః । కో ను యుష్మద్విధగురోః కామానామవశిష్యతే ॥ ౫౦ ॥ గచ్ఛతం స్వగృహం వీరౌ కీర్తిర్వామస్తు పావనీ ॥ ౫౧ ॥ గురుణైవమనుజ్ఞాతౌ రథేనానిలరంహసా । ఆయాతౌ స్వపురం తాత పర్జన్యనినదేన వై ॥ ౫౨ ॥ సమనందన్ ప్రజాస్సర్వాః దృష్ట్వా రామజనార్దనౌ । అపశ్యంత్యో బహ్వహాని నష్టలబ్ధధనా ఇవ ॥ ౫౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచచత్వారింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

——❖ గోకులం ప్రతి ఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖——

శ్రీశుకః ॥ వృష్ణీనాం ప్రవరో మంత్రీ కృష్ణస్య దయితస్సఖా । శిష్యో బృహస్పతేస్సాక్షాదుద్ధవో బుద్ధిసత్తమః ॥ ౧ ॥ తమాహ భగవాన్ ప్రేష్ఠం భక్తమేకాంతినం క్వచిత్ । గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రపన్నార్తిహరో హరిః ॥ ౨ ॥ గచ్ఛోద్ధవ వ్రజం సౌమ్య పిత్రోర్నః ప్రీతిమావహ । గోపీనాం మద్వియోగాధిం మత్సందేశైర్విమోచయ ॥ ౩ ॥ తా మన్మనస్కా మత్ప్రాణా మదర్థే త్యక్తదైహికాః । మామేవ దయితం ప్రేష్ఠమాత్మానం మనసా గతాః ॥ ౪ ॥ యే త్యక్తలోకధర్మాశ్చ మదర్థే తాన్ బిభర్మ్యహమ్ ॥ ౫ ॥ మయి తాః ప్రేయసాం ప్రేష్ఠే దూరస్థే గోకులస్త్రియః । స్మరంత్యోఙ్గ విముహ్యంతి విరహౌత్కంఠ్యవిహ్వలాః ॥ ౬ ॥ ధారయంత్యతికృచ్ఛ్రేణ ప్రాయః ప్రాణాన్ కథంచన । ప్రత్యాగమనసందేశైర్బల్లవ్యో మే మదాత్మికాః ॥ ౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్త ఉద్ధవో రాజన్ సందేశం భర్తురాదృతః । ఆదాయ రథమారుహ్య ప్రయయౌ నందగోకులమ్ ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తో నందవ్రజం శ్రీమాన్ నిమ్లోచతి విభావసౌ । ఛన్నయానః ప్రవిశతాం పశూనాం ఖురరేణుభిః ॥ ౯ ॥ వాశితార్థేభియుధ్యద్భిర్నాదితం శుష్మిభిర్వృషైః । ధావంతీభిశ్చ వాస్రాభిరూధోభారైస్స్వవత్సకాన్ ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తతో విలంఘద్భిర్గోవత్సైర్మండితం సితైః । గోదోహ

త్మకం మనో యాసాం తాః - అహమేవ ప్రాణా యాసాం తాః - మత్ప్రాణభూతా ఇతి వా - మదర్థే త్యక్తా దైహికాః పతిపుత్రాదయః. భోజనపానవస్త్రభూషణస్రక్చందనాదయో వా యాభిస్తాః ॥ ౪ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥ య ఇతి ॥ మన్నిమిత్తం త్యక్తా లోకధర్మా ఇహాముత్ర సుఖైకసాధనాని చ మదర్థే - బిభర్మి పుష్ణామి సుఖయామీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తాసాం విరహాగాధిం దర్శయతి శ్లోకద్వయేన ॥ మయీతి ॥ విరహౌత్కంఠ్యం తేన విహ్వలాః పరవశాః ॥ ౬ ॥ ధారయంతీతి ॥ గోకులాన్నిర్గమనసమయే శీఘ్రమాగమిష్యామీతి యే ప్రత్యాగమనసందేశాః తైర్మదీయా బల్లవ్యో గోప్యః మదాత్మికా ఇతి తాసాం మత్స్వరూపత్వాత్ మద్విరహతాపేన దహ్యమానత్వాత్ కథంచిజ్జీవంతీతి భావః ॥ ౭ ॥ ఇతీతి ॥ సందేశం భర్తుర్నారాయణస్యాత్మనా స్వబుద్ధ్యాదికం ॥ ౮ ॥ ప్రాప్త ఇతి ॥ నిమ్లోచతి అస్తంగచ్ఛతి సతి - ఛన్నం యానం యస్యేతి - తదా గోపీభిరజ్ఞాతత్వేన నందసంగం లబ్ధవానితి సూచయితుం ॥ ౯ ॥ వ్రజం వర్ణయతి పంచభిః ॥ వాశితార్థ ఇతి ॥ వాశితాః పుష్పవత్యో గావః - తన్నిమిత్తమభితో యుధ్యద్భిః శుష్మిభిర్మ

త్రైగోర్వృషైర్నాదితం - వాత్సైః ధేనుభిః స్వవత్సకాన్ ప్రతి ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తత ఇతి ॥ విలంఘద్భిరుత్పతద్భిః గోదోహశబ్దైః సహ తారవాః ముంచ ముంచ నయ ఆనయ గృహాణ దేహీత్యాదిగానాయస్మిం తత్ - వేణూనాం నిస్వనేన చ ॥౧౧॥ గాయంతీభిరితి ॥ గాయంతీభిః గోపీభిః గోపైశ్చ సువిరాజితం ॥ ౧౨ ॥ అగ్న్యితి ॥ అగ్న్యాద్యర్చనాన్వితైః గోపగృహైః ధూపదీపాదిభిశ్చ మనోరమం ॥ ౧౩ ॥ సర్వత ఇతి ॥ షండాః సమూహాః ॥ ౧౪ ॥ తమితి ॥ అర్చయత్ పూజయామాస ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దిష్ట్యేతి ॥ సాధూనామిత్యాదికమ్ ఉపష్టి ॥ ౧౮ ॥ అపీతి ॥ గావో గాః - గిరిం గోవర్ధనం ॥ ౧౯ ॥ అపీతి॥ అప్యాయాస్యతి ఆగమిష్యతి కిం ॥ ౨౦ ॥ శ్రీకృష్ణోపకారకత్వాదిభిరసుపమానందేనాభిభూయమాన ఆహ ॥ దవాగ్నేరితి ॥ వాతాద్వర్షాచ్చేతి వృషాత్సర్పాచ్చేతి అన్యేభ్యః దురతిక్రమేభ్యః మృత్యుభ్యః శ్రీకృష్ణేన రక్షితాః స్మః ॥ ౨౧ ॥ కించ ॥ స్మరతామితి ॥ లీలయా అపాంగేన నిరీక్షితం - అంగ హే ఉద్ధవ ॥ ౨౨ ॥ న కేవలం శ్రీ

శబ్దాభిరవం వేణూనాం నిస్వనేన చ ॥ ౧౧॥ గాయంతీభిశ్చ కర్మాణి శుభాని బలకృష్ణయోః। స్వలంకృతాభిర్గోపీభిర్గోపైశ్చ సువిరాజితమ్॥ ౧౨॥ అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్రపితృదేవార్చనాన్వితైః। ధూపదీపైశ్చ మాల్యైశ్చ గోపావాసైర్మనోరమమ్॥ ౧౩॥ సర్వతః పుష్పితవనం ద్విజాలికులనాదితమ్। హంసకారండవాకీర్ణైః పద్మషండైశ్చ మండితమ్॥ ౧౪॥ తమాగతం సమాగమ్య కృష్ణస్యానుచరం ప్రియమ్। నందః ప్రీతః పరిష్వజ్య వాసుదేవధియార్చయత్॥ ౧౫॥ భోజితం పరమాన్నేన సంవిష్టం కశిపౌ సుఖమ్। గతశ్రమం పర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః॥ ౧౬॥ కచ్చిదంగ మహాభాగ సఖా నః శూరనందనః। ఆస్తే కుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తో ముక్తస్సుహృద్వృతః॥ ౧౭ ॥ దిష్ట్యా కంసో హతః పాపః సానుగః స్వేన పాప్మనా। సాధూనాం ధర్మశీలానాం యదూనాం ద్వేష్టి యస్సదా॥ ౧౮ ॥ అపి స్మరతి నః కృష్ణో మాతరం సుహృదస్సఖీన్। గోపాన్ వ్రజం చాత్మనాథం గావో బృందావనం గిరిమ్॥ ౧౯ ॥ అప్యాయాస్యతి గోవిందః స్వజనాన్ సకృదీక్షితుమ్। తర్హి ద్రక్ష్యామ తద్వక్త్రం సునాసం సుస్మితేక్షణమ్॥ ౨౦॥ దవాగ్నేర్వాతవర్షాచ్చ వృషసర్పాచ్చ రక్షితాః। దురత్యయేభ్యో మృత్యుభ్యః కృష్ణేన సుమహాత్మనా॥ ౨౧॥ స్మరతాం కృష్ణవీర్యాణి లీలాపాంగనిరీక్షితమ్। హసితం భాషితం చాంగ సర్వా నః శిథిలాః క్రియాః॥ ౨౨॥ సరిచ్ఛైలవనోద్దేశాన్ ముకుందపదభూషితాన్। ఆక్రీడానీక్షమాణానాం మనో యాతి తదాత్మతామ్॥ ౨౩ ॥ మన్యే కృష్ణం చ రామం చ ప్రాప్తావిహ సురోత్తమౌ। సురాణాం మహదర్థాయ గర్గస్య వచనం యథా॥ ౨౪॥ కంసం నాగాయుతప్రాణం మల్లౌ గజపతిం తథా। అవధిష్టాం లీలయైవ పశూనివ మృగాధిపః॥ ౨౫॥ తాలత్రయం మహాసారం ధనుర్యష్టిమివేభరాట్। బభంజైకేన హస్తేన సప్తాహమదధాద్గిరిమ్॥ ౨౬॥ ప్రలంబధేనుకారిష్టతృణావర్తబకాదయః। దైత్యాస్సురాసురజితో హతా యేనేహ లీలయా॥ ౨౭ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య నందః కృష్ణానురక్తధీః। అత్యుత్కంఠోఽభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్రసరవిహ్వలః ॥ ౨౮ ॥ యశోదా వర్ణ్యమానాని పుత్రస్య చరితాని చ। శృణ్వంత్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీత్ స్నేహస్నుతపయోధరా॥ ౨౯ ॥ తయోరిత్థం భగవతి కృష్ణే నందయశోదయోః। వీక్ష్యానురాగం పరమం నందమాహోద్ధవో ముదా॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యువాం శ్లాఘ్యతమౌ నూనం దేహినామిహ మానద। నారాయణేఽఖిలగురౌ యత్కృతా మతిరీదృశీ॥ ౩౧॥ ఏతౌ హి విశ్వస్య చ బీజయోనీ రామో ముకుందః పురుషః

ఏవ కింతు శస్త్రైరుపరమం లీత్యాహ ॥ సరిదితి॥ సరితశ్చ శైలాశ్చ వనోద్దేశాశ్చ తాన్ - ఆక్రీడాన్ క్రీడాస్థానాని ॥ ౨౩॥ మన్య ఇతి॥ సురాణామర్థాయ - మహద్గంభీరం - గర్గస్య వచనం యథా ॥ ౨౪ ॥ న కేవలం తద్వచనానుసారేణైవ వ్యవహారసంబంధాదపీత్యాహ ॥ కంసమితి ॥ ౨౫॥ తాలత్రయమితి ॥ ఇభరాట్ యష్టిమివ - తాలత్రయప్రమాణం ధనుః బభంజ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అఖిలగురుత్వమేవ జనకత్వేన నియంతృత్వేన చాహ ॥ ఏతావితి॥ రామో ముకుందశ్చైతౌ విశ్వస్య బీజయోనీ నిమిత్తోపాదానే ననుపురుషప్రధానయోర్బీజయో నిత్యం ప్రసిద్ధమత ఆహ - పురుషః ప్రధానమితి పురుషాంశః ప్రధానం శక్తిః అతః ప్రధానపురుషావప్యేతావేవేత్యర్థః - ఏవం జనకత్వముక్తం కించ - అన్వీయ భూతేషు భూతేష్వనుప్రవిశ్య భూతానాం మధ్యే తదుపాధిస్య విలక్షణస్య నానాభేదస్య జ్ఞానస్య వజీవస్య చ ఈశాతేఈశ్వరా నియంతారౌ భవతః ఉతః పురాణౌ అనాదీ అతాదిత్వాత్కారణత్వం తతశ్చ నియంతృత్వముక్త్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ నను స్పష్ట్వాదిక

నావేశాన్మనుష్యాదిజన్మదర్శనాచ్చతస్యానైశ్వర్యః కోఽపి విశేష ఇత్యాశంక్యాహ ద్వాభ్యాం॥ యస్మిన్నితి॥ కర్మాశయం కర్మవాసనాం నిర్హృత్య త్యక్త్వా బ్రహ్మమయః స్వరూపజ్ఞానవాన్ - అర్కవర్ణః శుద్ధసత్త్వమూర్తిః సన్ - పరాం గతిం తత్పరం పదం యాతి॥ ౩౩॥ తస్మిన్నితి॥ అఖిలస్యాత్మా చ హేతుశ్చ తస్మిన్ - కారణేన మనుష్యాకృతౌ - మహాత్మన్॥ మహాత్మని॥ పరిపూర్ణే భవంతౌ భక్తిం కురుతః అతః కృతార్థావిత్యర్థః॥ ౩౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ ఆగమిష్యతీతి॥ పిత్రోర్యువయోః॥ ౩౫॥ .... హత్వేతి॥ యాత యూయం వ్రజం తాత వయం చ స్నేహదుఃఖితాన్ - జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమితి - యదాహ కృష్ణస్తత్సత్యం కరిష్యతీతి॥ ౩౬॥ కాలవిలంబమసహమానౌ ప్రత్యాహ॥ మా ఖిద్యతమితి॥ హే మహాభాగౌ అంతికే ఇదానీమేవ సమీపే కుత ఇత్యత ఆహ - అంతర్హృదీతి - తర్హి స కస్మాన్న దృశ్యతే తత్రాహ॥ జ్యోతిరివైధసీతి॥ జ్యోతిర్యథా మథనం వినా న దృశ్యతే తథా భక్తిం వినా శ్రీకృష్ణోఽపి తిరోభావః॥ ౩౭॥ అహో ఆస్తామేతత్ తస్యేత్థమాగమనం స్వస్యాతిప్రియాన్ పిత్రాదీన్ విహాయ న సంగచ్ఛత ఇతి దుస్సాత్ తత్రాహ॥ నేతి॥ అస్య ప్రియాదయో న హి సంతి - తత్ర హేతుః - అమానినః సమానస్యేతి చ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నేతి॥ సోఽపి జన్మ కర్మాదిక

ప్రధానమ్। అన్వీయ భూతేషు విలక్షణస్య జ్ఞానస్య చేశాత ఇమౌ పురాణౌ॥ ౩౨॥ యస్మిన్ జనః ప్రాణవియోగకాలే క్షణం సమావేశ్య మనో విశుద్ధమ్। నిర్హృత్య కర్మాశయమాశు యాతి పరాం గతిం బ్రహ్మమయోఽర్కవర్ణః॥ ౩౩॥ తస్మిన్ భవంతావఖిలాత్మహేతౌ నారాయణే కారణమర్త్యమూర్తౌ। భావం విధత్తాం నితరాం మహాత్మన్ కిం వావశిష్టం యువయోః సుకృత్యమ్॥ ౩౪॥ ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణ కాలేన వ్రజమచ్యుతః। ప్రియం విధాస్యతే పిత్రోర్భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౩౫॥ హత్వా కంసం రంగమధ్యే ప్రతీపం సర్వసాత్వతామ్। యదాహ వః సమాగత్య కృష్ణః సత్యం కరోతి తత్॥ ౩౬॥ మా ఖిద్యతం మహాభాగౌ ద్రక్ష్యథః కృష్ణమంతికే। అంతర్హృది స భూతానామాస్తే జ్యోతిరివైధసి॥ ౩౭॥ న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రియో వాస్త్యమానినః। నోత్తమో నాధమో వాపి సమానస్యాసమోఽపి వా॥ ౩౮॥ న మాతా న పితా తస్య న భార్యా న సుతాదయః। నాత్మీయో న పరశ్చాపి న దేహో జన్మ చైవ హి॥ ౩౯॥ న చాస్య కర్మ వా లోకే సదసన్మిశ్రయోనిషు। క్రీడార్థః సోఽపి సాధూనాం పరిత్రాణాయ కల్పతే॥ ౪౦॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భజతే నిర్గుణో గుణాన్। క్రీడన్నతీతోఽపి గుణైః సృజత్యవతి హంత్యజః॥ ౪౧॥ యథా భ్రమరికాదృష్ట్యా భ్రామ్యతీవ మహీ తథా। చిత్తే కర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహంధియా స్మృతః॥ ౪౨॥ యువయోరేవ నైవాయమాత్మజో భగవాన్ హరిః। సర్వేషామాత్మజో హ్యాత్మా పితా మాతా స ఈశ్వరః॥ ౪౩॥ దృష్టం శ్రుతం భూతభవద్భవిష్యత్ స్థాస్నుశ్చరిష్ణుర్మహదల్పకం వా। వినాచ్యుతాద్వస్తుతరాం న వాచ్యం స ఏవ సర్వం పరమార్థభూతః॥ ౪౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం నిశా సా బ్రువతోర్వ్యతీతా నందస్య కృష్ణానుచరస్య రాజన్। గోప్యః సముత్థాయ నిరూప్య దీపాన్వాస్తూన్ సమభ్యర్చ్య దధీన్యమంథన్॥ ౪౫॥ తా దీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజూ రజ్జూర్వికర్షద్భుజకంకణస్రజః। చలన్నితంబస్తనహారకుండలత్విషత్కపోలారుణకుంకుమాననాః॥ ౪౬॥ ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనం వ్రజాంగనానాం దివమస్పృశద్ధ్వనిః। దధ్నశ్చ నిర్మంథనశబ్దమిశ్రితో నిరస్యతే యేన దిశామమంగళమ్॥ ౪౭॥ భగవత్యుదితే సూ

హితోఽపి - క్రీడాప్రయోజనస్సన్ - సాధూనాం పరిపాలనాయ - సదసన్మిశ్రయోనిషు సాత్త్వికరాజసతామసమిశ్రయోనిషు - యద్వా - దేవాదిమత్స్యాది నృసింహాదియోనిషు - కల్పతే ఆవిర్భవతీత్యర్థః॥ ౪౦॥ నను జన్మకర్మాదిరహితస్య కుత ఏతదిత్యత ఆహ॥ సత్త్వమితి॥ క్రీడామనీహోఽపి క్రీడన్ - తథాపి మాయాగుణైః ఘటత ఇత్యర్థః॥ ౪౧॥ అత్రావిద్యోపాధిజీవస్య కర్తృత్వం దృష్టాంతీకుర్వన్ - తస్యావిద్యయైవ కర్తృత్వమితి సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ భ్రమరికాసు భ్రమణం తదుపలక్షితయా దృష్ట్యా భూరపి భ్రామ్యతీవ యథా ప్రతీయతే - ఏవం చిత్తే కర్తరి సతి తత్ర చిత్తే అహంధియా ఆత్మాధ్యాసేన ఆత్మా కర్తా స్మృతో యథా తద్వదితి॥ ౪౨॥ కిం చ యువయోరేవ నాయమాత్మజః కింతు సర్వేషామపి తత్రాపి నాత్మజ ఏవ కింతు శత్రుమిత్రాదిరూపోఽపీతి సర్వాత్మనిరూపణేన మోహనివృత్తయే సంబంధమనైకాంతికం కరోతి ద్వాభ్యాం॥ యువయోరితి॥ ౪౩॥ దృష్టమితి॥ అచ్యుతాద్వినా తరాం నితరాం తత్త్వతో వాచ్యం నిర్వచనార్హం వస్తు నాస్తీతి॥ ౪౪॥ ఏవమితి॥ దీపాన్ నిరూప్య ప్రజ్వాల్య - వాస్తూన్ దేహల్యాదీన్॥ ౪౫॥ తా ఇతి॥ మణిభిః కాంచ్యాదిషు స్థితైః రజ్జూర్వికర్షంత్యః భుజేషు కంకణానాం స్రజో యాసాం తాః - చలంతో నితంబాః స్తనా హారాశ్చ యాసాం - కుండలత్విషా కపోలాః యాసాం అరుణాని కుంకుమాని యేషు తాని ఆననాని యాసాం - తా ఏవం - తాశ్చ - తాశ్చ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తదా వ్రజౌకసో

పరమపురుషార్థరూపత్వాద్దుస్త్యజ ఏవ తత్కథార్థ ఇతి ॥ ౧౭ ॥ నను కిమేవం బ్రూషే పూర్వం త్వయైవ సాకం రమసి కిమేవం నానాహ్య దిశ్యత ఆహ ॥ వయమితి ॥ హే ఉపమంత్రిన్ దూత - ఆ స్వామియం వాతాన - యతః కులికస్య మృగయోః - రుతం గీతం - అజ్ఞా యథా ఋతం సత్యమితి శ్రద్దధానాః కృష్ణస్య హారిణస్య వధ్వః భార్యాః - హారిణ్యః శరైః క్షతాస్సత్యో రుజోఽదదృశుః - ఏవం జిహ్మస్య కుటిలస్య తస్య వ్యాహృతం ఋతమివ శ్రద్దధానాః స్పృహయంత్యో వయం సకృదేతదదృశిమ - కింతత్ - తస్య నఖైః స్పర్శనః - తేన తీవ్రః స్మరః - తేన రుజః దాః - తస్మాదన్యా వార్తా - భణ్యతాం కథ్యతామితి ॥ ౧౯ ॥ పరావృత్య గత్వా పునరాగతం ప్రత్యాహ ॥ ప్రియసఖేతి ॥ హే ప్రియస్య సఖే ప్రేయసా శ్రీకృష్ణేన - పునః ప్రేషితః కిం - త్వమాగతోఽసి - అంగ హే దూత - మే మాననీయః పూజ్యోఽసి అతో వరం కిమనురుంధే ప్రాప్తుమిచ్ఛసీత్యర్థః - తద్వరయ వృణీష్వ - సంమానితం ప్రత్యాహ - నయసీతి - ఇహ సతీః అస్మాన్ దుస్త్యజం ద్వంద్వం మిథునీభావో యస్య తస్య - పార్శ్వం సమీపం కథం నయసి నేష్యసి తథాహి హే సౌమ్య - శ్రీర్నామ వధూః సాకం సహైవ సతతమాస్తే తత్రాప్యురసి వక్షస్య వ ॥ ౨౦ ॥ తేన సంమంత్రితా సతీ బ్రూతే ॥ అపీతి ॥ బత హర్షే - హే సౌమ్య - గురుకులాదాగత్య ఆర్యపుత్రః కృష్ణః - అధునా కిం మధుపుర్యాం వర్తతే - కదాచిదపి నోఽస్మాకం వార్తాః కిం బ్రూతే - అగరువత్సుగంధిం భుజం నో మూర్ధ్ని కదా ను ధాస్యతీతి ॥ ౨౧ ॥ అథేతి ॥

నాబహవ ఇవ విహంగా భిక్షుచర్యాం చరంతి ॥ ౧౮ ॥ వయమృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం శ్రద్దధానాః కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వో హరిణ్యః । దదృశిమ సకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్రస్మరరుజ ఉపమంత్రిన్ భణ్యతామన్యవార్తా ॥ ౧౯ ॥ ప్రియసఖ పునరాగాః ప్రేయసా ప్రేషితః కిం వరయ కిమనురుంధే మాననీయోఽసి మేఽంగ । నయసి కథమిహాస్మాన్ దుస్త్యజద్వంద్వపార్శ్వం సతతమురసి సౌమ్య శ్రీర్వధూః సాకమాస్తే ॥ ౨౦ ॥ అపి బత మధుపుర్యామార్యపుత్రోఽధునాస్తే స్మరతి స పితృగేహాన్ సౌమ్య బంధూంశ్చ గోపాన్ । క్వచిదపి స కథా నః కింకరీణాం గృణీతే భుజమగురుసుగంధిం మూర్ధ్న్యధాస్యత్కదా ను ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ అథోద్ధవో నిశమ్యైవం కృష్ణదర్శనలాలసాః । సాంత్వయన్ ప్రియసందేశైర్గోపీరిదమభాషత ॥ ౨౨ ॥ ఉద్ధవః ॥ అహో యూయం స్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః । వాసుదేవే భగవతి యాసామిత్యర్పితం మనః ॥ ౨౩ ॥ దానవ్రతతపోహోమజపస్వాధ్యాయసంయమైః । శ్రేయోభిర్వివిధైశ్చాన్యైః కృష్ణే భక్తిర్హి సాధ్యతే ॥ ౨౪ ॥ భగవత్యుత్తమశ్లోకే భవతీభిరనుత్తమా । భక్తిః ప్రవర్తితా దిష్ట్యా మునీనామపి దుర్లభా ॥ ౨౫ ॥ దిష్ట్యా పుత్రాన్పతీన్ దేహాన్ స్వజనాంశ్చ గృహాంస్తథా । హిత్వావృణీత యూయం యత్ కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ సర్వాత్మభావోఽధికృతో భవతీనామధోక్షజే । విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః ॥ ౨౭ ॥ శ్రూయతాం ప్రియసందేశో భవతీనాం సుఖావహః । యమాదాయాగతో భద్రా అహం భర్తూ రహస్కరః ॥ ౨౮ ॥ భగవాన్ ॥ భవతీనాం వియోగో మే న హి సర్వాత్మనా క్వచిత్ । యథా భూతాని భూతేషు ఖం వాయ్వగ్నిర్జలం మహీ ॥ తథాహం చ మనఃప్రాణబుద్ధీంద్రియగుణాశ్రయః ॥ ౨౯ ॥ ఆత్మన్యేవాత్మనాత్మానం సృజే హన్మ్యనుపాలయే । ఆత్మమాయానుభావేన భూతేంద్రియగుణాత్మనా ॥ ౩౦ ॥ ఆత్మా జ్ఞానమయః శుద్ధో వ్యతిరిక్తోఽగుణాన్వయః ।

శ్రీకృష్ణదర్శనోత్సుకాః గోపీః - ప్రియస్య సందేశైః సాంత్వయన్ ప్రథమం తాప ఇదమభాషత ॥ ౨౨ ॥ తదాహ షడ్భిః ॥ అహో ఇతి ॥ స్మనూనం - యూయం పూర్ణార్థాః కృతార్థాః ॥ ౨౩ ॥ దానేతి ॥ శ్రేయోభిః శ్రేయస్సాధనైః ॥ ౨౪ ॥ భగవతీతి ॥ అనుత్తమా అతిశ్రేష్ఠా ॥ ౨౫ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ అవృణీత వృతవత్యః ॥ ౨౬ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వాత్మభావః ఏకాంతభక్తిః అధికృతః ప్రాప్తః భగవత్ప్రేమదర్శనేన మమ మహాననుగ్రహః కృత ఇతి ॥ ౨౭ ॥ శ్రూయతామితి ॥ భర్తుః కృష్ణస్య రహస్కరః రహస్యకార్యకర్తా ॥ ౨౮ ॥ భవతీనామితి ॥ భవతీనాం మే మయా సహ వియోగో నాస్తి - కుతః - సర్వాత్మనా సర్వస్యోపాదానకారణేన - అత ఏవ సర్వేషు అవికార్యస్య మమానుగతత్వేన స్థితత్వాదితి సదృష్టాంతమాహ - యథేతి - భూతేషు చరాచరేషు మహాభూతాని - యథా వాయ్వగ్నిః వాయుసహితోఽగ్నిః - వాయుశ్చ అగ్నిశ్చేత్యర్థః - తథాహం చేతి - మన ఆదీని కార్యాణి గుణాః కారణం తేషామాశ్రయత్వేనానుగత ఇత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ నను కారణత్వే సర్వానుగతత్వే చ కార్యకారణభేదః స్యాదత ఆహ ॥ ఆత్మన్యేవేతి ॥ నను నిత్యసిద్ధస్య కుతః సృజ్యాదిరూపతా అత ఆహ - భూతేంద్రియగుణాత్మనా - బుద్ధీంద్రియేతి వా పాఠః - తద్రూపేణేతి - నను వికారస్య కుతస్తద్రూపతేతి తత్రాహ ఆత్మమాయానుభావేనేతి ॥ ౩౦ ॥ నన్వాత్మనో భూతాదిరూపత్వే తద్దోషప్రసంగస్తత్రాహ ॥ ఆత్మేతి ॥ ఆత్మా తు శుద్ధః కుతః - అగుణాన్వయః న గుణే

ష్వస్వేతితథా - తద్భూతః వ్యతిరిక్తః- తదపిశుతః- జ్ఞానమయఃజ్ఞానస్వరూపః - సస్వహంప్రత్యయేస్వస్య వేద్యశుద్ధాత్మనోనా సావస్థత్యుతి-కుతఃశుద్ధతేతి-తత్రాహ - సుషుప్తీతి మాయాకార్యమనోవృత్తిభిర్విశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపేణప్రతీయతే నస్వతఇత్యర్థః॥౩౧॥ కుతఃమనోనిరోధేతదభావాదితివ్యతిరేకందర్శయితుంమనోనిరోధంవిధత్తే॥ యేనేతి॥ ఉత్థితఃపుమాన్ యథామిథ్యాభూతమేవస్వప్నం ధ్యాయేత్ఏవంబాధితానపీంద్రియార్థాన్ శబ్దాదీన్ - యేనమనసాధ్యాయేచ్చింతయేత్ తథా. యంచ్చయేనేంద్రియాణిప్రత్యపద్యతప్రాప్తవన్వః వినిద్రఃఅనలసస్సన్ నిరుంధ్యాత్ నియచ్ఛేదితి॥ ౩౨॥ తావతాచకృతార్థోభవతీత్యాహ॥ ఏతదంతఇతి॥ ఏవంమనోనిరోధఃఅంతఃసమాప్తిఃఫలంయస్యసః సమామ్నాయోవేదః సతత్రపర్యవస్యతీత్యర్థః యోగోష్టాంగః - సాంఖ్యః ఆత్మానాత్మవివేకః- త్యాగఃసన్న్యాసః- తపఃస్వధర్మః దమఇంద్రియదమనం- మార్గభేదేప్యేకత్రసర్వవసానేదృష్టాంతః - సముద్రాంతాఆపగానద్యఇవేతి॥ ౩౩॥ నమతిమన్యానివాస్మాన్ఆత్మవిద్యయాప్రలోభయసి-వయంతుసర్వసుందరసర్వగుణగణాలంకృతేనత్వయావిరహంనైవసహామఇతి చేదతఆహ॥ యదితి॥ దృశాందూరేయదవర్తే - తన్మదనుధ్యానార్థం తచ్చధ్యానంమనసఃసన్నికర్షార్థమితి॥ ౩౪॥ ఏతదుపపాదయతిత్రిభిః॥ యథేతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ఉపైష్యథేతి మాధుర్యమాత్రమితిచేదతఆహ॥ యాఇతి॥ ఆకల్యాణ్యస్సర్వథతృప్తాభిః ప్రతి

సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్భిర్మాయావృత్తిభిరీయతే॥ ౩౧॥ యేనేంద్రియార్థాన్ధ్యాయేతమృషాస్వప్నవదుత్థితః। తంనిరుంధ్యాదింద్రియాణివినిద్రఃప్రత్యపద్యత॥ ౩౨॥ ఏతదంతస్సమామ్నాయోయోగస్సాంఖ్యోమనీషిణామ్। త్యాగస్తపోదమస్సత్యంసముద్రాంతాఇవాపగాః॥ ౩౩॥ యత్త్వహంభవతీనాంవైదూరేవర్తేప్రియోదృశామ్। మనసస్సన్నికర్షార్థంమదనుధ్యానకామ్యయా॥ ౩౪॥ యథాదూరచరేప్రేష్ఠేమనఆవిశ్యవర్తతే। స్త్రీణాంచనతథాచేతస్సన్నికృష్టేఽక్షిగోచరే॥ ౩౫॥ మయ్యావేశ్యమనఃకృత్స్నంవిముక్తాశేషవృత్తియత్। అనుస్మరంత్యోమాంనిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ॥ ౩౬॥ యామయాక్రీడతారాత్ర్యాంవనేస్మిన్వ్రజఆస్థితాః। అలబ్ధరాసాఃకల్యాణ్యోమాపుర్మద్వీర్యచింతయా॥ ౩౭॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంప్రియతమాదిష్టమాకర్ణ్యవ్రజయోషితః। తాఊచురుద్ధవంప్రీతాస్తత్సందేశాగతస్మృతీః॥ ౩౮॥ గోప్యః॥ దిష్ట్యాహితోహతఃకంసోయదూనాంసానుగోఘకృత్। దిష్ట్యాప్తైర్లబ్ధసర్వార్థైఃకుశల్యాస్తేచ్యుతోధునా॥ ౩౯॥ కచ్చిద్గదాగ్రజస్సౌమ్యకరోతిపురయోషితామ్। ప్రీతింనస్స్నిగ్ధసవ్రీడహాసోదారేక్షణార్చితః॥ ౪౦॥ కథంరతివిశేషజ్ఞఃప్రియశ్చపురయోషితామ్। నానుబధ్యేతతద్వాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః॥ ౪౧॥ అపిస్మరతినస్సాధోగోవిందఃప్రస్తుతేక్వచిత్। గోష్ఠిమధ్యేపురస్త్రీణాంగ్రామ్యాస్స్వైరకథాంతరే॥ ౪౨॥ ....

తాఃకింనిశాస్స్మరతియాసుతథాప్రియాభిర్బృందావనేకుముదకుందశశాంకరమ్యే। రేమేక్వణచ్చరణనూపురరాసగోష్ఠ్యామస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథఃకదాచిత్॥ ౪౩॥ అప్యేష్యతీహదాశార్హస్తప్తాస్స్వకృతయాశుచా। సంజీవయన్నుగాత్రైర్యథేంద్రోవనమంబుదైః॥ ౪౪॥ కస్మాత్కృష్ణఇహాయాతిప్రాప్తరాజ్యోహతాహితః। నరేంద్రకన్యాఉద్వాహ్యప్రీతస్సర్వసుహృద్వృతః॥ ౪౫॥

లబ్ధాఃయాఃవనేక్రీడతామయాసహఅలబ్ధక్రీడాః తాస్తథైవమామాపుః ప్రాపుః॥ ౩౭॥ ఏవమితి॥ తస్యసందేశేనాగతాస్మృతిర్యాసాంతాః-ప్రథమార్థేద్వితీయా॥ ౩౮॥ దిష్ట్యేతి॥ యదూనామహితఃశత్రుః- అఘకృత్ దుఃఖదః దిష్ట్యాత్వానందే ఆప్తైఃప్రాప్తైః- హితైర్వాసహ॥ ౩౯॥ అన్యాఊచుః॥ కచ్చిదితి॥ నోస్మాకంకరణీయాంప్రీతిం కచ్చిత్పురయోషితాంకరోతి స్నిగ్ధంచతత్సవ్రీడహాసేనోదారమీక్షణంచ- తేనార్చితఃతాభిరస్మాభిర్వా॥ ౪౦॥ పునరన్యాఊచుః॥ కథమితి॥ తాసాంవాక్యైర్విభ్రమైశ్చానభాజితః పూజితః॥ ౪౧॥ పునరన్యాఊచుః॥ అపీతి॥ కిమనయాచింతయాసః అస్మాన్క్వచిత్ప్రస్తుతేస్మరతికింగ్రామ్యఅతిరగ్గాం॥ ౪౨॥ అన్యాఊచుః॥ తాఇతి॥ కుముదైఃకుందైఃశశాంకేనచరమ్యే బృందావనే- క్వణంతిచరణనూపురాణియస్యాంతస్యాంరాసగోష్ఠ్యాం అస్మాభిఃప్రియాభిరీడితామనోజ్ఞాఃకథాయస్యసః - తథాయాసునిశాసురేమే - తాఃకదాచిత్కింనుస్మరతివానవేతి॥ ౪౩॥ అపీతి॥ స్వనిమిత్తేనశోకేనతప్తాఃనఃఅస్మాన్ - గాత్రైఃకరస్పర్శాదిభిస్సంజీవయన్ - కింఇహైష్యతీతి॥ ౪౪॥ అన్యాఊచుః॥ కస్మాదితి॥ అనన్యగతిత్వేపూర్వమత్రావసత్ సంప్రతిమహదైశ్వర్యంప్రాప్తః కస్మాదిహాయిష్యతీతి॥ ౪౫॥ అన్యాస్తుపరమా..మాచుః॥ కిమితి॥ వనచరీభిరస్మాభిరన్యాభిర్వారాజకన్యాభిఃమహాత్మనోధీరస్య-కించ-శ్రీపతేః - తదప్యాప్తాం- స్వతఏవాప్తకామస్య-అతఏవ

కృతాత్మనః పూర్ణస్య । కిం కోఽర్థః క్రియతే న కశ్చిదితి ॥ ౪౬ ॥ యతః అఘటమానాయాః కృష్ణసంగతేః । సైవాస్మాకం కలయతి । అతో నైరాశ్యమేవ పరమం సుఖం । తచ్చాపి దుష్కరమిత్యాహుః ॥ పరమితి ॥ స్వైరిణీ కామచారిణీ ॥ ౪౭ ॥ క ఇతి ॥ సంవిదం ఏకాంతవార్తాం ॥ ౪౮ ॥ కించ తద్విస్మృతానతావద్దుఃఖమస్తి । సాపి నాస్మాకం సంభవతీత్యాహుః స్త్రియః ॥ సరిదితి ॥ ఆచరితాః సేవితాః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ...త్యేతి ॥ హే ఉద్ధవ తం కథం విస్మరామేతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ తత ఇతి ॥ కృష్ణమధోక్షజం జ్ఞాత్వా । తం చ స్వాత్మానం జ్ఞాత్వా ॥ ౫౩ ॥ ఉవాసేతి ॥ వినుదన్ అపనయన్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సరిదితి ॥ సరిద్వనగిరిదర్యాదిషు ప్రత్యేకం కృష్ణం తల్లీలాసంప్రశ్నాదిభిః సంస్మారయన్ రేమే ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కృష్ణావేశేనాత్మనో మనసః విక్లబం వైక్లబ్యం తాః గోపీర్నమస్యన్ నమస్కరిష్యన్ । ఉత్తమస్యాత్మనో గోపస్త్రీనమస్కృతిరపి న్యాయ్యా భవతీతి దర్శయితుం । తాసాం మహత్త్వం పంచభిర్జగౌ ఉవాచ ॥ ౫౭ ॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతాః పరం కేవలం । తనుభృతః సఫలజన్మానః రూఢభావాః పరమప్రేమవత్యః । యదితి । యం రూఢభావం । భవభియో ముముక్షవః । మునయో ముక్తా

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వా మహాత్మనః । శ్రీపతేరాప్తకామస్య క్రియేతార్థః కృతాత్మనః ॥ ౪౬ ॥ పరం సౌఖ్యం హి నైరాశ్యం స్వైరిణ్యప్యాహ పింగళా । తజ్జానతీనాం నః కృష్ణే తథాప్యాశా దురత్యయా ॥ ౪౭ ॥ క ఉత్సహేత సంత్యక్తుముత్తమశ్లోకసంవిదమ్ । అనిచ్ఛతోఽపి యస్య శ్రీరంగాన్న చ్యవతే క్వచిత్ ॥ ౪౮ ॥ సరిచ్ఛైలవనోద్దేశా గావో వేణురవా ఇమే । సంకర్షణసహాయేన కృష్ణేనాచరితాః ప్రభో ॥ ౪౯ ॥ పునః పునః స్మారయంతి నందగోపసుతం బత । శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుం నైవ శక్నుమః ॥ ౫౦ ॥ గత్యా లలితయోదారహాసలీలావలోకనైః । మాధ్వ్యా గిరా హృతధియః కథం తం విస్మరామహే ॥ ౫౧ ॥ హే నాథ హే రమానాథ వ్రజనాథార్తినాశన । మగ్నముద్ధర గోవింద గోకులం వృజినార్ణవాత్ ॥ ౫౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ తతస్తాః కృష్ణసందేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాః । ఉద్ధవం పూజయాంచక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజమ్ ॥ ౫౩ ॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్గోపీనాం వినుదఞ్శుచః । కృష్ణలీలాకథాం గాయన్రమయామాస గోకులమ్ ॥ ౫౪ ॥ యావంత్యహాని నందస్య వ్రజేఽవాత్సీత్స ఉద్ధవః । వ్రజౌకసాం క్షణప్రాయాణ్యాసన్కృష్ణస్య వార్తయా ॥ ౫౫ ॥ సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్షన్కుసుమితాన్ద్రుమాన్ । కృష్ణం సంస్మారయన్రేమే హరిదాసో వ్రజౌకసామ్ ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వైవమాది గోపీనాం కృష్ణావేశాత్మవిక్లబమ్ । ఉద్ధవః పరమప్రీతస్తా నమస్యన్నిదం జగౌ ॥ ౫౭ ॥ ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో గోవింద ఏవ మఖిలాత్మని రూఢభావాః । వాంఛంతి యద్భవభియో మునయో వయం చ కిం బ్రహ్మజన్మభిరనంతకథారసస్య ॥ ౫౮ ॥ క్వేమాః స్త్రియో వనచరీర్వ్యభిచారశీలాః కృష్ణే క్వ చైష పరమాత్మని రూఢభావః । నన్వీశ్వరోఽనుభజతోఽవిదుషోఽపి సాక్షాచ్ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజ ఇవోపయుక్తః ॥ ౫౯ ॥ నాయం శ్రియోఽంగ ఉ నితాంతరతేః ప్రసాదః స్వర్యోషితాం నళినగంధరుచాం కుతోఽన్యాః । రాసోత్సవేఽస్య భుజదండగృహీతకంఠలబ్ధాశిషాం య ఉదగాద్వ్రజవల్లవీనామ్ ॥ ౬౦ ॥ ఆసామహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం బృందావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనామ్ । యా దుస్త్యజం స్వజనమార్యపథం చ హిత్వా భేజుర్ముకుందపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్ ॥ ౬౧ ॥ యా వై శ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్యోగేశ్వరైరపి యదాత్మ

అపి । వాంఛంతి । వయం చ భక్తా అపి । అతః అనంతస్య కథాసు । రసో రాగో యస్య తస్య । బ్రహ్మజన్మభిః విప్రసంబంధిభిః । శౌక్లసావిత్ర్యయాజ్ఞికైః త్రిభిర్జన్మభిః । కిం కోఽతిశయః యత్ర తత్ర జాతః । స ఏవ । సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః । యద్వా । అనంతకథాసు రసో యస్య తస్య । బ్రహ్మజన్మభిశ్చతుర్ముఖజన్మభిరపి । కిం కోఽర్థః । యద్వా । అనంతకథాసు అరసస్య బ్రహ్మజన్మభిః కిం ॥ ౫౮ ॥ కించ ఈశ్వరప్రసాదో మహత్త్వే కారణం । తస్య చ న జాతిరాచారో జ్ఞానం వా కారణం । కింతు కేవలం భజనమేవేత్యాహ ॥ క్వేతి ॥ సాక్షాద్భజతః పుంసః అపి ఉపయుక్తః సేవితః । అగదరాజః అమృతం యథేతి ॥ ౫౯ ॥ అత్యంతాపూర్వశ్చాయం గోపీషు భగవతః ప్రసాద ఇత్యాహ ॥ నాయమితి ॥ అంగ వత్స । ఉ అహో । నితాంతరతేః ఏకాంతరతిమత్యాః । శ్రియోఽపి నాయం ప్రసాదః అనుగ్రహో నాస్తి । నలినస్యేవ గంధో రుక్ కాంతిశ్చ యాసాం తాసాం స్వర్గాంగనానామప్సరసామపి నాస్తి । అన్యతః పునర్యా ఇతరస్త్రియస్తాః । రాసోత్సవే శ్రీకృష్ణభుజదండాభ్యాం గృహీతః ఆలింగితః కంఠః తైః లబ్ధా ఆశిషో యాభిస్తాసాం గోపీనాం । య ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౬౦ ॥ కించ । ఆస్తాం తావద్గోపీనాం భాగ్యం మమ త్వేతావత్ప్రార్థ్యమిత్యాహ ॥ ఆసామితి ॥ గోపీనాం చరణరేణుభాజాం గుల్మాదీనాం మధ్యే యత్ కిమప్యహం స్యాం

త్యజంసాకథంభూతానాం. యాఇత్యాది - అరావిందాంమూర్ధ్నా - ధృతాంచకృత్వా ॥౬౧॥ పునస్తాపివదతిశక్యేతి ॥ యాఇతి॥ రమాగోష్ఠ్యాం ... నాధిగతం - స్తనేషున్యస్తం - పరిరభ్యతాపంజహురితి ॥ ౬౨ ॥ ఏవంమహత్త్వంప్రతిపాద్యనమస్కరోతి ॥ వందఇతి ॥ ౬౩ ॥ అ ... ॥ అనుజ్ఞాప్యఅనుజ్ఞాంయాచిత్వా. ఆమంత్ర్యపృష్ట్వా ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ మనసఇతి ॥ నోస్మాకం - మనసోవృత్తయః కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః స్యుః అభిధాయినీః అభిధాయిన్యఃస్యుః ॥ ౬౬ ॥ కర్మభిరితి ॥ నఃకృష్ణేరతిః స్యాదితి ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణాయేతి ॥ కృష్ణాదిభ్యోభక్త్యుద్రేకమాహ - ఉపాయనానిచాదాదితి ॥ ౬౯ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం సప్తచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋❋
॥ అష్టచత్వారింశేథకృష్ణఃకుబ్జామరీరమత్ । అక్రూరస్యగృహంగత్వాతంగజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమపూర్య ...

నిరాసగోష్ఠ్యామ్ । కృష్ణస్యతద్భగవతశ్చరణారవిందంన్యస్తంస్తనేషువిజహుఃపరిరభ్యతాపమ్ ॥ ౬౨ ॥
వందేనందవ్రజస్త్రీణాంపాదరేణుమభీక్ష్ణశః । యాసాంహరికథోద్గీతంపునాతిభువనత్రయమ్ ॥ ౬౩ ॥
శ్రీశుకః॥ అథగోపీరనుజ్ఞాప్యయశోదాంనందమేవచ। గోపానామంత్ర్యదాశార్హోయాస్యన్నారురుహేరథమ్॥ ౬౪ । తంనిర్గతంసమాసాద్యనానోపాయనపాణయః। నందాదయోనురాగేణప్రావోచన్నశ్రులోచనాః ॥౬౫॥ మనసోవృత్తయోనస్స్యుఃకృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః । వాచోభిధాయినీర్నామ్నాంకాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు ॥ ౬౬ । కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాంయత్రక్వాపీశ్వరేచ్ఛయా। మంగళాచరితైర్దానైరతిర్నఃకృష్ణఈశ్వరే ॥ ౬౭ ॥ ఏవంసభాజితోగోపైఃకృష్ణభక్త్యానరాధిప । ఉద్ధవఃపునరాగచ్ఛన్మథురాంకృష్ణపాలితామ్ ॥ ౬౮ । కృష్ణాయప్రణిపత్యాహభక్త్యుద్రేకంవ్రజౌకసామ్। వాసుదేవాయరామాయరాజ్ఞేచోపాయనాన్యదాత్ । ౬౯ । ❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తచత్వారింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ అథవిజ్ఞాయభగవాన్సర్వాత్మాసర్వదర్శనః। సైరంధ్ర్యాఃకామతప్తాయాఃప్రియమిచ్ఛన్గృహంయయౌ। ౧ । మహార్హోపస్కరైరాఢ్యంకామోపాయోపబృంహితమ్ । ముక్తాదామపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః॥ ధూపైస్సురభిభిర్దీపైస్స్రగ్గంధైరపిమండితమ్ । ౨ ॥ గృహంతమాయాంతమవేక్ష్యసాసనాత్సద్యస్సముత్థాయహిజాతసంభ్రమా । యథోపసంగమ్యసఖీభిరచ్యుతంసభాజయామాసతదాసనాదిభిః । ౩ ॥ తథోద్ధవస్సాధుతయాభిపూజితోన్యషీదదుర్వ్యామభిమృశ్యచాసనమ్ । కృష్ణోపితూర్ణంశయనంమహాధనంవివేశలోకాచరితాన్యనువ్రతః । ౪ ॥ సామజ్జనాలేపదుకూలభూషణస్రగ్గంధతాంబూలసుధాసవాదిభిః । ప్రసాధితాత్మోపససారమాధవంసవ్రీడలీలోత్స్మితవిభ్రమేక్షితైః ।౫॥ ఆహూయకాంతాంనవసంగమహ్రియావిశంకితాంకంకణభూషితేకరే। ప్రగృహ్యశయ్యామధివేశ్యరామయారేమేనులేపార్పణపుణ్యలేశయా॥ ౬ ॥ సానంగతప్తకుచయోరురసస్తథాక్ష్ణోర్జిఘ్రంత్యనంతచరణేనరుజోమృజంతీ । దోర్భ్యాంస్తనాంతరగతంపరిరభ్యకాంతమానందమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపమ్ ॥ ౭ ॥ సైవంకైవల్యనాథంతంప్రాప్యదుష్ప్రాపమీశ్వరమ్। అంగరాగార్పణేనాహోదుర్భగేదమయాచత॥ ౮ ॥ అహోష్యతామిహప్రేష్ఠదినానికతిచిన్మయా । రమస్వనోత్సహేత్యక్తుంసంగంతేంబురుహేక్షణ ॥౯॥ తస్యైకామవరందత్త్వామానయిత్వా

మిత్వామనోరథాన్ । అక్రూరస్యతతఃకృష్ణఃతేనపాండవాన్ సాంత్వయత్ ॥ ౧ ॥ మహార్హేతి॥ మహార్హైః అర్హైరుపస్కరైః ... కామోపాయైః తదుద్దీపకైః సుగంధాదిభిః ఉపబృంహితం ॥ ౨ ॥ గృహమితి ॥ యథాయథోచితం ॥౩॥౪॥ సేతి ॥ ప్రసాధితః ... అలంకృతః ఆత్మా దేహః యయాసా- సవ్రీడంయత్ లీలయాఉద్గతంస్మితంతత్ విభ్రమేక్షితైః ... ॥ ౫ ॥ ఆహూయేతి ॥ అనులేపార్పణాదన్యత్తస్యాఃపుణ్యంనాస్తీతిదర్శయితుం ... లేశమిత్యుక్తం ... ॥ ౬ ॥ సేతి ॥ కుచాదీనాంరుజోమృజంతీజిఘ్రంతీచరణం ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఏవం కామమేవప్రాకృతస్త్రీ ... ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ తస్యాఇతి॥ కామవరంకామోదత్త్వామానయిత్వా ...

చ అలంకారాదిదానైః ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యమితి ॥ మనోగ్రాహ్యం విషయసుఖం అసత్త్వాత్ తుచ్ఛత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరేతి ॥ కించిచ్చికీర్షయన్ హస్తినపురం ప్రస్థాపయితుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః - అక్రూరప్రియకామ్యయా చ ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ ఆరాత్ దూరత ఏవ చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ పాదేతి ॥ ఆపః ఇతి ఛేదః - ఉదకాని అవనేజనీః ధారయన్నిత్యన్వయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ వాం యువయోరిదం కులం ఉద్ధృతం - సమేధితం చ ॥ ౧౭ ॥ వామిదం కులమిత్యాది వ్యవహారదృష్ట్యోక్త్వా - పరమార్థమాహ ॥ యువామితి ॥ జగన్మయౌ యువాం కృష్ణః జగద్ధేతూ - తదపి కుతః - ప్రధానపురుషౌ తదాత్మకౌ - అతో భవద్భ్యాం వినా - పరం కారణం అపరం కార్యం చ నాస్తీతి ॥ ౧౮ ॥ స ప్రత్యక్షాదిసిద్ధం కథం నాస్తీత్యుచ్యత ఇత్యత ఆహ ॥ ఆత్మేతి ॥ హే బ్రహ్మన్ పరమేశ్వర బ్రహ్మాదిపర అజాదిభిః స్వశక్తిభిః ఆత్మనైవ సృష్టమిదం విశ్వం అన్వావిశ్య కారణత్వాత్ అననుప్రవిష్టోపి అనుప్రవిశ్యేవ స్థితః శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరం యథా భవతి తథా ॥ ౧౯ ॥ ఏకస్య బహుధా ప్రతీతౌ దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యోనిషు స్వస్యైవ రూపాంతరేణ కార్యేషు చరాచరేషు భూతేషు - యథా మహీప్రముఖాని కారణాన్యేవ - నానా భాంతి - ఆత్మయోనిషు స్వకారణకేషు - భూతభౌతికేషు - జీవోపి సపృగాదిశరీరేషు బాలయువాద్యవస్థాసు చ - తథా తథా ప్రతీయత ఇతి తద్వ్యపభేదార్థమాత్మతంత్రగ్రహణం ॥ ౨౦ ॥ నను సృష్ట్యాదికర్తృ

చమానదః । స హ్యార్ఘేన సర్వేశస్స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యం సమారాధ్య విష్ణుం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్ । యో వృణీతే మనోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్కుమనీష్యసౌ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరభవనం కృష్ణస్సహరామోద్ధవః ప్రభుః । కించిచ్చికీర్షయన్ప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా ॥ ౧౨ ॥ స తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్య స్వబాంధవాన్ । ప్రత్యుత్థాయ ప్రముదితః పరిష్వజ్యాభ్యనందత ॥ ౧౩ ॥ ననామ కృష్ణం రామం చ స తైరప్యభివాదితః । పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ ॥ ౧౪ ॥ పాదావనేజనీరాపో ధారయన్ శిరసా నృప । అర్హణేనాంబరైర్దివ్యైర్గంధస్రగ్భూషణోత్తమైః ॥ ౧౫ ॥ అర్చిత్వా శిరసానమ్య పాదావంకగతౌ మృజన్ । ప్రశ్రయావనతోఽక్రూరః కృష్ణరామావభాషత ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యా పాపో హతః కంసస్సానుగో వామిదం కులమ్ । భవద్భ్యాముద్ధృతం కృచ్ఛ్రాద్దురంతాచ్చ సమేధితమ్ ॥ ౧౭ ॥ యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ । భవద్భ్యాం న వినా కించిత్పరమస్తి న చాపరమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మసృష్టమిదం విశ్వమన్వావిశ్య స్వశక్తిభిః । ఈయతే బహుధా బ్రహ్మన్ శ్రుతప్రత్యక్షగోచరమ్ ॥ ౧౯ ॥ యథా హి భూతేషు చరాచరేషు మహ్యాదయో యోనిషు భాంతి నానా । ఏవం భవాన్కేవల ఆత్మయోనిష్వాత్మాత్మతంత్రో బహుధా విభాతి ॥ ౨౦ ॥ సృజస్యథో లుంపసి పాసి విశ్వం రజస్తమస్సత్త్వగుణైస్స్వశక్తిభిః । న బధ్యసే తద్గుణకర్మభిర్వా జ్ఞానాత్మనస్తే క్వ చ నైవ హేతుః ॥ ౨౧ ॥ దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవో న సాక్షాన్న భిదాత్మనస్స్యాత్ । అతో న బంధస్తవ నైవ మోక్షస్స్యాతాం నికామస్త్వయి నోఽవివేకః ॥ ౨౨ ॥ త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః । బాధ్యేత పాషండపథైరసద్భిస్తదా భవాన్సత్త్వగుణం బిభర్తి ॥ ౨౩ ॥ స త్వం ప్రభోఽద్య వసుదేవగృహేఽవతీర్ణస్స్వాంశేన భారమపనేతుమిహాసి భూమేః । అక్షౌహిణీశతవధేన సురేతరాంశరాజ్ఞామముష్య చ కులస్య యశో వితన్వన్ । ౨౪ । అద్యేశ నో వసతయః ఖలు భూరి

త్వేన సగుణత్వేన చ మమ కిం జీవవద్బంధ ఉక్తః - నహి న హీత్యాహ ॥ ....

సృజసీతి ॥ తద్గుణకర్మభిర్వా - తైః గుణైః కర్మభిర్వేత్యర్థః - యతః క్వ చ కదాచిదపి - బంధహేతురవిద్యా తవ నాస్తి - కుత ఇత్యత ఆహ - జ్ఞానాత్మన ఇతి - మాయాయాః అక్రియారూపావారకత్వాదితి భావః ॥ ౨౧ ॥ కించ అస్తాం తావత్తవ బంధశంకా - యతః అవిద్యోపాధిజీవాత్మనోపి - న వస్తుతో బంధోఽస్తీత్యాహ ॥ దేహాద్యుపాధేరితి ॥ భవో జన్మ - తన్మూలాభిదా చ - సాక్షాత్స్వరూపతో న స్యాదితి - నను బాధాభావం వదతా త్వయా కిం మోక్షోఽంగీకృతః - ఒమితి చేత్తర్హి - బంధాభావే మోక్షాసంభవాదాపన్నో బంధోఽపీత్యాశంక్యాహ అత ఇతి - యతో నావిద్యా అతో న బంధః - మోక్షశ్చ ఏవముభావ స్యాతామిత్యర్థః - నను ఉలూఖలే దామబద్ధం శ్రుతవాన్ యమునాప్రవేశాదికం దృష్టవానసి అతః కథముభయం నాస్తీత్యత ఆహ - నికామ ఇతి స్వాభిప్రాయానురూపస్త్వయి నోఽస్మాకమవివేక ఏవ పరమేవం బంధ ఇతి ఉద్భావనః అవివేకత ఏవ తత్ప్రాధాన్యాత్తామితి ॥ ౨౨ ॥ నను తర్హి మమావతారాస్తత్ప్రాణిచ - శుక్తిరజతవదవిద్యాకల్పితాస్యుః కింనహి నహీత్యాహ త్వయేతి ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ సురేతరాంశా యే రాజానః - తేషామక్షౌహిణీశతానాం - వధేన - భూమేర్భారమపనేతుం - స్వాంశేన రామేణ సహావతీర్ణోఽసీతి ॥ ౨౪ ॥ అతఏవం భూతస్య తవాగమనేన కృతార్థోఽస్మీత్యాహ

త్రమేణ॥ అద్యేతి॥ హే ఈశ - అద్య నో వసతయో గృహాః తపోవనాదపి బహుపుణ్యాః - కుతః యావసథాః - త్వం సాక్షాత్ ప్రవిష్టః - కథంభూతః - యస్య తవ - పాదశౌచసలిలమేవ గంగా త్రిజగత్పునాతి - యశ్చ త్వం పంచయజ్ఞదేవతామూర్తిః సత్వం - జగద్గురురితి ॥ ౨౫॥ స్వమనోరథపరిపూరితఇతి తుష్యన్నాహ॥ క ఇతి॥ ఋతగిరః సత్యవచః త్వత్తః అపరం శరణం - కః పండితస్సమీయాత్ గచ్ఛేత్ యతో భవాన్ భజత ఏవాసక్తితః కామాంశ్చ దదాతి ఆత్మానమపీతి ॥ ౨౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నః అవివేకినాం - తత్ర పిహ గృహాదిష్వ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ త్వమితి ॥ వః యుష్మాకం ప్రజాః పుత్రాః హీ పయమితి ॥ ౨౯ ॥ న హ్యమ్మయానీతి దేవాస్సేవ్యా ఇతి ప్రసిద్ధం - తత్రాహ॥ భవదితి॥ దేవాః స్వార్థాః స్వకార్యసాధనపరాః సాధవస్తు కేవలం పరానుగ్రహపరాః - పరమార్థతస్తు సాధవ ఏవ - దేవా ఇతి - త ఏవ సేవ్యా ఇత్యర్థః ॥ ౩౦॥ తర్హి మృచ్ఛిలాదిమయాః దేవాదయః సేవ్యాః నైవేత్యత ఆహ ॥ నహీతి ॥ అమ్మయాని తీర్థాని మృచ్ఛిలామయాశ్చ దేవా న పునంతి అపి తు పునంత్యేవ తథాపి సాధూనాం తేషాం చ మహదంతరమిత్యాహ - దర్శనాదేవ - తే పునంతీతి ॥ ౩౧ ॥ కించిచ్చికీర్షయా

భాగాయస్సర్వదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః। యత్పాదశౌచసలిలం త్రిజగత్పునాతి స త్వం జగద్గురు రధోక్షజ యాః ప్రవిష్టః ॥ ౨౫ ॥ కః పండితస్త్వదపరం శరణం సమీయాద్భక్తప్రియాదృతగిరస్సుహృదః కృతజ్ఞాత్। సర్వాన్ దదాతి సుహృదో భజతోఽభికామానాత్మానమప్యుపచయాపచయౌ న యస్య ॥ ౨౬ ॥ దిష్ట్యా జనార్దన భవానిహ నః ప్రతీతో యోగేశ్వరైరపి దురాపగతిస్సురేశైః। ఛింధ్యాశు నస్సుతకళత్రధనాప్తగేహదేహాదిమోహరశనాం భవదీయమాయామ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యర్చితస్సంస్తుతశ్చ భక్తేన భగవాన్ హరిః। అక్రూరం సస్మితం ప్రాహ గీర్భిస్సంమోహయన్నివ ॥ ౨౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బంధుశ్చ నిత్యదా। వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకంప్యాః ప్రజా హి వః ॥ ౨౯ ॥ భవద్విధా భాగవతాస్తీర్థభూతాః స్వయం ప్రభో ... అర్హసత్తమాః। శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యం దేవాస్స్వార్థా న సాధవః ॥ ౩౦ ॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥ ౩౧ ॥ స భవాన్ సుహృదాం వై నః శ్రేయాన్ శ్రేయశ్చికీర్షయా। జిజ్ఞాసార్థం పాండవానాం గచ్ఛస్వ గజసాహ్వయమ్ ॥ ౩౨ ॥ పితర్యుపరతే బాలాస్సహ మాత్రా సుదుఃఖితాః। ఆనీతాస్స్వపురం రాజ్ఞా వసంత ఇతి శుశ్రుమః ॥ ౩౩ ॥ తేషు రాజాంబికాపుత్రో భ్రాతృపుత్రేషు దీనధీః। సమో న వర్తతే నూనం దుష్పుత్రవశగోఽంధదృక్ ॥ ౩౪ ॥ గచ్ఛ జానీహి తద్వృత్తమధునా సాధ్వసాధు వా। విజ్ఞాయ తద్విధాస్యామో యథా శం సుహృదాం భవేత్ ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యక్రూరం సమాదిశ్య భగవాన్ హరిరీశ్వరః। సంకర్షణోద్ధవాభ్యాం వై తతస్స్వభవనం యయౌ ॥ ౩౬ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ స గత్వా హాస్తినపురం కౌరవేంద్రయశోంకితమ్। దదర్శ తత్రాంబికేయం సభీష్మం విదురం పృథామ్ ॥ ౧ ॥ సపుత్రం చైవ బాహ్లీకం భారద్వాజం సగౌతమమ్। కర్ణం సుయోధనం ద్రౌణిం పాండవాన్ సుహృదోఽపరాన్ ॥ ౨ ॥ యథావదుపసంగమ్య బంధుభిర్గాందినీసుతః। సంపృష్టస్తైస్సుహృద్వార్తాం స్వయం చాపృచ్ఛదవ్యయమ్ ॥ ౩ ॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞో వృత్తవివిత్సయా। దుష్ప్రజస్యా

ప్రాగాదితి యదుక్తం తత్ కార్యమాదిశతి ॥ స ఇతి ॥ నః సుహృదాం మధ్యే భవాన్ శ్రేష్ఠః - అతః పాండవానాం శ్రేయశ్చికీర్షయా గజసాహ్వయం హాస్తినాపురం గచ్ఛస్వ గచ్ఛేతి - యద్వా - స్వేతి పృథక్పదం - హే స్వ ఆత్మీయేత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ పితరీతి ॥ రాజ్ఞా ధృతరాష్ట్రేణ - స్వపురం నిత్యాః - వసంతి తే వసంతీతి శుశ్రుమః శ్రుతవంతో వయం ॥ ౩౩ ॥ తేష్వితి ॥ దుష్టాస్సుపుత్రాః దుర్యోధనాదయః - తద్వశే స గచ్ఛతీతి తథా - యతః అంధదృక్ అంధనేత్రః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ❋❋❋❋❋❋❋

॥ ఏకోనపంచాశత్తమే తు గత్వాఽక్రూరో గజాహ్వయమ్। రాజ్ఞస్స్వభ్రాతృపుత్రేషు బుధ్వా వైషమ్యమాగమత్ ॥ స ఇతి ॥ కౌరవేంద్రాణాం యశోభిరంకితం - తత్కృతదేవబ్రాహ్మణాయతనాభిరంకితమిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ సపుత్రమితి ॥ బాహ్లీకపుత్రః సోమదత్తః భారద్వాజః ద్రోణః - గౌతమః కృపః ॥ ౨ ॥ యథావదితి ॥ అవ్యయం కుశలం ॥ ౩ ॥ ఉవాసేతి ॥ దుష్ప్రజస్య అసత్పుత్రస్య - అల్పసారస్య మందధృతేః - ... నాం కర్ణాదీనాం ఛందమిచ్ఛామనువర్తిను౦శీలం యస్య తథాభూతస్య - ॥ ౪ ॥ తేజ ఇతి ॥ తేజః ప్రతాపం - ఓజః శస్త్రాదిష్వైపుణ్యం -

వీర్యం శౌర్యం నసహద్భిః సహమానైః । చికీర్షితం తత్తుపరికర్మణామిష్టం ॥ ౫ ॥ కృతమితి ॥ గరస్యవిషస్యదానాది అపేశలం అశ్లాఘ్యం - తేజఆదికాన్యాదిసర్వం కథయామాస ॥౬॥ తత్ర ధనాత్పూర్వం పృథాయా గృహాంతిమాహ ॥ పృథేతి ॥ అశ్రూణాం కలాః లేశాః యయోరీక్షణే తేతు నేత్రే యస్యాస్సా ॥౭॥ అపీతి ॥ అపికిం-జామయః కులస్త్రియః ॥౮॥ భ్రాత్రేయ ఇతి ॥ పైతృష్వసేయాన్ మత్పుత్రాన్ సత్యా యః ॥౯॥ సపత్నేతి ॥ సాంత్వయిష్యతి కిం ॥౧౦॥ కృష్ణేతి ॥ హే పరమ శ్రీకృష్ణ ॥ కృష్ణేతి ॥ హే మహాయోగిన్ మహాయోగేశ్వర హే విశ్వాత్మన్ సర్వాంతర్యామిన్ - హే విశ్వభావన విశ్వపాలక ప్రపన్నాం శరణాగతాం-అవసీదతీం దుర్యోధనాదికృతైః క్లేశైః క్లిశ్యంతీం ॥౧౧॥ నేతి ॥ అపవర్గికాత్ మోక్షప్రదాత్ ॥ ౧౨ ॥ నమ ఇతి ॥ శుద్ధాయ ధర్మాత్మనే - బ్రహ్మణే అష్టాన్ స్నాయ - పరమాత్మనే జీవసఖాయ - యోగేశ్వరాయ - అణిమాదియుక్తాయ - యోగాయ జ్ఞానాత్మనే ॥ ౧౩ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రపితామహీ పాండోః తస్యభార్యా - ప్రారుదత్ ప్రరురోద ॥ ౧౪ ॥ సమేతి ॥ పృథయా సహ సమం దుఃఖం సుఖం చ యస్య సః - తస్యాః పుత్రాణాముత్పత్తిహేతు

ల్పసారస్య ఖలచ్ఛందానువర్తినః ॥ ౪ ॥ తేజఓజోబలంవీర్యం ప్రశ్రయాదీంశ్చ సద్గుణాన్ । ప్రజానురాగం పార్థేషు న సహద్భిశ్చికీర్షితమ్ ॥ ౫ ॥ కృతంచ ధార్తరాష్ట్రైర్యద్గరదానాద్యపేశలమ్ । ఆచఖ్యౌ సర్వమేవాస్మై పృథా విదుర ఏవచ ॥ ౬ ॥ పృథాతు భ్రాతరం ప్రాప్తమక్రూరముపసృత్య తమ్ । ఉవాచ జన్మనిలయం స్మరంత్యశ్రుకలేక్షణా ॥ ౭ ॥ అపిస్మరంతి నస్సౌమ్య పితరౌ భ్రాతరశ్చమే । భగిన్యౌ భ్రాతృపుత్రాశ్చ జామయస్సఖ్య ఏవచ ॥ ౮ ॥ భ్రాత్రేయో భగవాన్ కృష్ణః శరణ్యో భక్తవత్సలః । పైతృష్వసేయాన్ స్మరతి రామశ్చాంబురుహేక్షణః ॥ ౯ ॥ సపత్నమధ్యే శోచంతీం వృకాణాం హరిణీమివ । సాంత్వయిష్యతి మాం వాక్యైః పితృహీనాంశ్చ బాలకాన్ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణకృష్ణ మహాయోగిన్ విశ్వాత్మన్ విశ్వభావన । ప్రపన్నాం పాహి గోవింద శిశుభిశ్చావసీదతీమ్ ॥ ౧౧ ॥ నాన్యత్తవ పదాంభోజాత్పశ్యామి శరణం నృణామ్ । బిభ్యతాం మృత్యుసంసారాదీశ్వరస్యాపవర్గికాత్ ॥ ౧౨ ॥ నమః కృష్ణాయ శుద్ధాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే । యోగేశ్వరాయ యోగాయ త్వామహం శరణం గతా ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యనుస్మృత్య స్వజనం కృష్ణంచ జగదీశ్వరమ్ । ప్రారుదద్దుఃఖితా రాజన్ భవతాం ప్రపితామహీ ॥ ౧౪ ॥ సమదుఃఖసుఖోఽక్రూరో విదురశ్చ మహాయశాః । సాంత్వయామాసతుః కుంతీం తత్పుత్రోత్పత్తిహేతుభిః ॥ ౧౫ ॥ యాస్యన్ రాజానమభ్యేత్య విషమం పుత్రలాలసమ్ । అవదత్సుహృదాం మధ్యే బంధుభిస్సౌహృదోదితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అక్రూరః ॥ భోభో వైచిత్రవీర్య త్వం కురూణాం కీర్తివర్ధన । భ్రాతర్యుపరతే పాండావధునాసనమాస్థితః ॥ ౧౭ ॥ ధర్మేణ పాలయన్నుర్వీం ప్రజాః శీలేన రంజయన్ । వర్తమానః సమః స్వేషు శ్రేయః కీర్తిమవాప్స్యసి ॥ ౧౮ ॥ అన్యథా త్వాచరన్ లోకే గర్హితో యాస్యసే తమః । తస్మాత్సమత్వే వర్తస్వ పాండవేష్వాత్మజేషుచ ॥ ౧౯ ॥ నేహ చాత్యంతసంవాసః కస్యచిత్కేనచిత్సహ । రాజన్ స్వేనాపి దేహేన కిము జాయాత్మజాదిభిః ॥ ౨౦ ॥ ఏకః ప్రసూయతే జంతురేక ఏవ ప్రలీయతే । ఏకోఽనుభుంక్తే సుకృతమేక ఏవచ దుష్కృతమ్ ॥ ౨౧ ॥ అధర్మోపచితం విత్తం హరంత్యన్యేఽల్పమేధసః । సంభోజనీయాపదేశైర్జలానీవ జలౌకసః ॥ ౨౨ ॥ పుష్ణాతి యానధర్మేణ స్వబుద్ధ్యా తమపండితమ్ । తేఽకృతార్థం ప్రహిణ్వంతి ప్రాణా

భిః జనకైః ధర్మానిలేంద్రాదిభిః తత్తద్ధర్మైరిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ యాస్యన్నితి ॥ బంధుభిః రామకృష్ణాదిభిః - సౌహృదేన ఉదితం ఉక్తం యత్ తదవదత్ ॥ ౧౬ ॥ భోభో ఇతి ॥ భ్రాతర్యుపరతే పాండౌ మృతే సతి రాజాసనం త్వమాస్థిత ఇతి శేషః ॥ ౧౭ ॥ భవతు - తథాపి వర్తమానః శ్రేయోఽవాప్స్యసీత్యాహ ॥ ధర్మేణేతి ॥ ౧౮ ॥ అన్యథేతి ॥ తమః నరకం ఇహచ ముహుర్దుఃఖమితి భావః ॥ ౧౯ ॥ స్వాత్మజానాత్మజాదిషు కథం సమత్వం స్యాదిత్యత్రాహ ॥ నేతి ॥ అత్యంతం నిత్యం సంవాసః సమ్యగవస్థితిః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర తావదుత్పత్తిమరణయోః సుఖదుఃఖయోశ్చ కేనాపి సాహిత్యం నాస్తీత్యాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ౨౧ ॥ కించ-యదా చ సహవసంతి తదాపి క్లేశోపార్జితేన పుత్రాదయః శక్తా ఇత్యాహ ॥ అధర్మేతి ॥ సంభోజనీయాః పోష్యాః పుత్రాదయ ఇతి వ్యపదేశైః అల్పమేధసః విత్తం హరంతి జలౌకసో మత్స్యాదయః జీవనభూతాని జలాని - యథా తద్వత్ హరంతి - తద్వదితి భావః ॥ ౨౨ ॥ కించ యానేవం పుష్ణాతి తే ధనమాదాయ మృతా జీవంతోఽపి వా తం పరిత్యజంతీత్యాహ ॥ పుష్ణాతీతి ॥ స్వబుద్ధ్యా స్వీయా ఇత్యభిమానేన - రాయః అర్థాః - అకృ

-ర్థం అప్రాప్తభోగం ॥ ౨౩ ॥ స ఏవ తః పాపైకహేతుర్మానరకం విశతీత్యాహ ॥ స్వయమితి ॥ అసిద్ధార్థః అపూర్ణమనోరథః ॥ ౨౪ ॥ స్వాదితి ॥ స్వప్నశ్చ మాయా చ మనోరథశ్చ తత్ తేన తుల్యం - ఆయమ్య నియమ్య - శాంతస్సన్ సమో భవేతి ॥ ౨౫ ॥ యథేతి ॥ హే దాన పతే ॥ ౨౬ ॥ తథేతి ॥ సూనృతా ప్రియవాక్ - చలే అస్థిరే - హృది న స్థీయతే న తిష్ఠతీత్యర్థః సు ... విద్యుత్ యథా ... ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ ఈ శ్వరస్యేతి ॥ విధిం విధానం మాయామితి యావత్ - కః పుమాన్ విధునోతి న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అత స్తమేవ నమస్యతి ॥ య ఇతి ॥ దుర్వి మర్శపథయా అవితర్క్యమార్గయా గుణాన్ కర్మాణి తత్ఫలాని చ - విభజతే వివిచ్య దదాతి - దురవబోధో విహారః క్రీడా ... ప్రధానం ముఖ్యకారణం యస్య సంసారచక్రస్య - అతి వివతస్య గతిర్యస్మాత్ తస్మై నమ ఇతి ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ అభిప్రేత్య జ్ఞాత్వా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥

రాయస్సుతాదయః ॥ ౨౩ ॥ స్వయంకిల్బిషమాదాయ తైస్త్యక్తోనర్థకోవిదః । అసిద్ధార్థోవిశత్యం ధంస్వధర్మవిముఖస్తమః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాల్లోకమిమం రాజన్ స్వప్నమాయామనోరథమ్ । వీక్ష్యాయమ్యా త్మనాత్మానంసమశ్శాంతోభవప్రభో ॥ ౨౫ ॥ ధృతరాష్ట్రః ॥ యథావదతికల్యాణీం వాచందానపతే భవా న్ । తథానయానతృప్యామిమర్త్యః ప్రాప్యయథామృతమ్ ॥ ౨౬ ॥ తథాపిసూనృతాసౌమ్యహృ దినస్థీయతేచలే । పుత్రానురాగవిషమేవిద్యుత్సౌదామినీయథా ॥ ౨౭ ॥ ఈశ్వరస్యవిధింకోనువిధునో త్యన్యథాపుమాన్ । భూమేర్భారావతారాయయోవతీర్ణోయదోః కులే ॥ ౨౮ ॥ యోదుర్విమర్శప థయానిజమాయయేదంసృష్ట్వా గుణాన్విభజతేతదనుప్రవిష్టః । తస్మైనమోదురవబోధవిహారతంత్ర సంసారచక్రగతయేపరమేశ్వరాయ ॥ ౨౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిప్రేత్యనృపతేరభిప్రాయంసమాధవః । సుహృద్భిస్సమనుజ్ఞాతఃపునర్యదుపురీమగాత్ ॥ ౩౦ ॥ శశంసరామకృష్ణాభ్యాంధృతరాష్ట్రవిచేష్టితమ్ । పాండవాన్ప్రతికౌరవ్యయదర్థంప్రేషితస్స్వయమ్ ॥ ౩౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనపంచాశత్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

పూర్వభాగస్సమాప్తః.

❖ జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శుకః ॥ అస్తిః ప్రాప్తిశ్చ కంసస్య మహిష్యౌ భరతర్షభ । మృతే భర్తరి దుఃఖార్తే ఈయతుస్మ పితు ర్గృహాన్ ॥ ౧ ॥ పిత్రేమగధరాజాయజరాసంధాయదుఃఖితే । వేదయాంచక్రతుస్సర్వమాత్మవైధవ్య కారణమ్ ॥ ౨ ॥ సతదప్రియమాకర్ణ్య శోకామర్షయుతోనృప । అయాదవీం మహీంకర్తుంచక్రే పరమ ముద్యమమ్ ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యాతిసృభిశ్చాపిసంవృతః । యదురాజధానీంమధురాంన్యరుణత్స ర్వతోదిశమ్ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్యతద్బలంకృష్ణఉద్వేలమివసాగరమ్ । స్వపురం తేనసంరుద్ధం స్వజనంచభయా

...దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనపంచాశత్తమో...

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

॥ దశమస్కంధపూర్వార్ధభావార్థస్య ప్రదీపికా । యస్యేయం ముకుందో భాతి నాస్తి తస్యాంతరం తమః ॥

...। తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తం సినాయ నిజం జనమ్ ॥ కపటాన్ కపటోస్మై ... యత్నతః । అజయత్తం జరాసంధం ధర్మేణైవ తు ధామికమ్ ॥ అస్తిరితి ॥ అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞికే ... ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ స ఇతి ॥ కంసే శోకః కృష్ణే అమర్షః తాభ్యాం యుతః ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ న్యరుణత్ రురోధ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య

తి ॥ తస్య బలం సైన్యం । ఉద్వేలం లంఘితమర్యాదం । సాగరమివ । తేన తస్య బలేన సంరుద్ధం ॥ ౫ ॥ చింతయామాసేతి ॥ కిం తత్ ? హన్మి । స మాగధం । మాగధం వా హత్వా ఏతం గృహ్ణామి । యద్వా । స మాగధం సబలం హన్మీతి చింతయామాస । నను స్వప్రయత్నం కథం జేష్యామీత్యేకం చింతయితుమయుక్తం తత్రాహ । కారణమానుష ఇతి భూభారావతారకారణేన మానుషః న తత్త్వత ఇతి ॥ ౬ ॥ ఏవం త్రేధా విమృశ్య స్వప్రయోజనం పక్షం నిర్ధారితవాన్ తదాహ చతుర్భిః ॥ హనిష్యామీతి ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ బలోద్యమం కర్తా కరిష్యతి ॥ ౮ ॥ నను తర్హి స ఏవ హంతవ్యస్తత్రాహ ॥ ఏతదర్థ ఇతి ॥ ఏతచ్ఛబ్దార్థం స్పష్టయతి । భూభారహరణాయేతి ॥ ౯ ॥ అయమేతదర్థోఽవతార ఇత్యుపలక్షణమిత్యాహ ॥ అన్య ఇతి ॥ ప్రభవతః ఉద్భవతః ॥ ౧౦ ॥ ఏవమితి ॥ సహసూతాభ్యాం సహ వర్తేతే సహసూతౌ । పరిచ్ఛదః పరికరః ధ్వజాదయః తత్సహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యేతి ॥ త్వం అవన్ రక్షన్ తేషాం యదూనాం ప్రాప్తం తేషాం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఏవమితి ॥ దంశితౌ

కులమ్ ॥ ౫ ॥ చింతయామాస భగవాన్ హరిః కారణమానుషః । తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనమ్ ॥ ౬ ॥ హనిష్యామి బలం హ్యేతద్భువి భారం సమాహితమ్ । మాగధేన సమానీతం వశ్యానాం సర్వభూభుజామ్ ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిః సంఖ్యాతం భటాశ్వరథకుంజరైః । మాగధస్తు న హంతవ్యో భూయః కర్తా బలోద్యమమ్ ॥ ౮ ॥ ఏతదర్థోఽవతారోఽయం భూభారహరణాయ మే । సంరక్షణాయ సాధూనాం కృతోఽన్యేషాం వధాయ చ ॥ ౯ ॥ అన్యోఽపి ధర్మరక్షాయై దేహస్సంభ్రియతే మయా । విరమాయ హ్యధర్మస్య కాలే ప్రభవతః క్వచిత్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవం ధ్యాయతి గోవిందే ఆకాశాత్సూర్యవర్చసౌ । రథావుపస్థితౌ సద్యస్ససూతౌ సపరిచ్ఛదౌ ॥ ౧౧ ॥ ఆయుధాని చ దివ్యాని పురాణాని యదృచ్ఛయా । దృష్ట్వా తాని హృషీకేశస్సంకర్షణమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యార్య వ్యసనం ప్రాప్తం యదూనాం త్వావతాం ప్రభో । ఏష తే రథ ఆయాతో దయితాన్యాయుధాని చ ॥ ౧౩ ॥ యానమాస్థాయ జహ్యేతద్వ్యసనాత్స్వాన్ సముద్ధర । ఏతదర్థం హి నౌ జన్మ సాధూనామీశ శర్మకృత్ ॥ త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యం భూమేర్భారమపాకురు ॥ ౧౪ ॥ ఏవం సంమంత్ర్య దాశార్హౌ దంశితౌ రథినౌ పురాత్ । నిర్జగ్మతుస్స్వాయుధాఢ్యౌ బలేనాల్పీయసా వృతౌ ॥ ౧౫ ॥ శంఖం దధ్మౌ వినిర్గత్య హరిర్దారుకసారథిః । తతోఽభూత్పరసైన్యానాం హృది విత్రాసవేపథుః ॥ ౧౬ ॥ తావాహ మాగధో వీక్ష్య హే కృష్ణ పురుషాధమ । న త్వయా యోద్ధుమిచ్ఛామి బాలేనైకేన లజ్జయా । గుప్తేన హి త్వయా మంద న యోత్స్యే యాహి బంధుహన్ ॥ ౧౭ ॥ తవ రామ యది శ్రద్ధా యుధ్యస్వ ధైర్యమావహ । హిత్వా వా మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం దేహం స్వర్యాహి మాం జహి ॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ న వై శూరా వికత్థంతే దర్శయంత్యేవ పౌరుషమ్ । న గృహ్ణీమో వచో రాజన్నాతురస్య ముమూర్షతః ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతస్తావభిసృత్య మాధవౌ మహాబలౌఘేన బలీయసావృణోత్ । ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథీ సూర్యానలౌ వాయురివాభ్రరేణుభిః ॥ ౨౦ ॥ సుపర్ణతాలధ్వజచిహ్నితౌ రథావలక్షయంత్యో హరిరామయోర్మృధే । స్త్రియః పురాట్టాలకహర్మ్యగోపురం సమాశ్రితాస్సంముముహుశ్శుచార్దితాః ॥ ౨౧ ॥ హరిః పరానీకపయోముచాం ముహుశ్శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితమ్ । స్వసైన్యమాలోక్య సురాసురార్చితం వ్యస్ఫూర్జయచ్ఛార్ఙ్గశరాసనోత్తమమ్ ॥ ౨౨ ॥ గృహ్ణన్నిషంగాదథ సంధధచ్ఛరాన్ వికృష్య ముంచన్ శితబాణపూగాన్ । నిఘ్నన్ రథాన్ కుంజరవాజిపత్తీన్

ఇవ వా స్వాయుధాఢ్యౌ శోభనాయుధసంపన్నౌ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తావితి ॥ పురుషాధమః యస్మాదితి వా స్తవోగ్రః హే పురుషోత్తమేతి । గుప్తేన దంశితత్వాత్ స్వవాహనాంతరత్వాద్వా శ్రీనాన హీనేన । హే మంద । బంధుహేతి బంధుః అవిద్యా । తాం హంతీతి హన్ హే అవిద్యానాశనేతి । యాహి ప్రాప్నుహి ॥ ౧౭ ॥ తవేతి ॥ అభేద్యదేహోఽసావితి స్వయమేవ మత్వా । అపరితోషాత్ పక్షాంతరమాహ । యద్వా । మాం జహీతి ॥ ౧౮ ॥ నేతి ॥ యథాశ్రుతార్థః శ్రద్ధానేన భగవదుక్తం న వై శూరా వికత్థంతే శ్లాఘంత ఇతి ॥ ౧౯ ॥ జరాసుత ఇతి ॥ మాధవావభితః సంభృత్య । మహతా సైన్యసమూహేన । అవృతవాన్ వాయురభ్రైః సూర్యం రేణుభిశ్చాగ్నిం యథా । తద్దర్శనమాత్రమేవ । నావరణమితి నానాగితం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ హరిరితి ॥ పరస్యానీకాని సైన్యాని తాన్యేవ పయోముచః మేఘాః । తేషాం శిలీముఖా బాణాః । తేషామత్యుల్బణం వర్షణం తేన పీడితం । వ్యస్ఫూర్జయత్ ఉజ్జ్వలం కృతవాన్ ॥ ౨౨ ॥ తదాహ ॥ గృహ్ణన్నితి ॥ నిషంగాదిషుధేః । శరాన్ గృహ్ణన్ । అ

ర్గాగుణే సందధత్ - గుణమాకర్షన్ - నిశితబాణసమూహాన్ ముంచన్ - నిఘ్నన్ ప్రహరన్ - పంక్తిః పదాతీః - నిరంతరమితి గ్రహణాది క్రియావిశేషణం - జ్వలత్కాష్ఠం భ్రమణే యథా చక్రవద్భాతి - తద్వత్ వ్యస్ఫూర్జత యదితి ॥ ౨౩ ॥ నిర్భిన్నేతి ॥ హతాః అశ్వాః ధ్వజాః సూతాః నాయకాః రథినశ్చ యేషు తే ॥ ౨౪ ॥ సంఛిద్యమానేతి ॥ సంఛిద్యమానాః ద్విపదాః ఇభాః వాజినశ్చ తేషామంగేభ్యః ప్రసూతాః అసృగాపగాః రుధిరనద్యః పరస్పరం ప్రవర్తితా ఇతి తృతీయేనాన్వయః ప్రసిద్ధనదీరూపకమాహ. భుజా ఏవ అహయో యాసాం తాః పురుషాణాం శీర్షాణ్యేవ కచ్ఛపా యాసాం తాః - హతాః ద్విపా ఏవ ద్వీపాః అంతర్వర్తి తటాని - హయా ఏవ గ్రహాః గ్రాహాః - తైః ఆకులాః వ్యాప్తాః ॥ ౨౫ ॥ కరేతి ॥ కరాః ఊరవశ్చ మీనా యాసు తాః - నరాణాం కేశా ఏవ శైవలం యాసు తాః - ధనూంష్యేవ తరంగాః ఆయుధాన్యేవ గుల్మాః తైశ్చ తైశ్చ సంకులాః - అచ్ఛూరికాశ్చర్మాణి చ ప్రాణినాం తా ఏవావర్తాః తైర్భయానకాః - మహామణీనాం ప్రవేకాః ఉత్తమా ఆభరణాని చ యథాయథమశ్మానః శర్కరాశ్చ యాసు తాః - భీరూణాం భయావహాః - మనస్వినాం హర్షకర్యః ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతేతి ॥ కించ - సంకర్షణేనాపి - తద్బలం క్షయం ప్రణీతం - అంగ హే రాజన్ - అర్ణవవత్ దుర్గం దుర్గమం భైరవం భయంకరం చ యతః దురంతపారం అంతో ఽత్ర తలం - పారమవధిః - దుష్ప్రాప్తో నిషేధే - విక్రమేణాగాధం దేశః తత్ప్రాప్తిరవధికమిత్యర్థః - కించ - మగ

రంతరం యద్వదలాతచక్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ నిర్భిన్నకుంభాః కరిణో నిపేతురనేకశోఽశ్వాః శరవృక్ణకంధరాః । రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాతయశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరాః ॥ ౨౪ ॥ సంఛిద్యమాన ద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాః శతశోఽసృగాపగాః । భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విపద్వీపహయగ్రహాకులాః ॥ ౨౫ ॥ కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరంగాయుధగుల్మసంకులాః । అచ్ఛూరికావర్తభయానకా మహామణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః । ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మనస్వినాం హర్షకరీః పరస్పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతారీన్ముసలేన దుర్మదాన్ సంకర్షణేనాపరిమేయతేజసా । బలం తదంగార్ణవదుర్గభైరవం దురంతపారం మగధేంద్రపాలితమ్ ॥ క్షయం ప్రణీతం వసుదేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరమ్ ॥ ౨౭ ॥ స్థిత్యుద్భవాంతం భువనత్రయస్య యః సమీహతేఽనంతగుణః స్వలీలయా । న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥ జగ్రాహ విరథం రామో జరాసంధం మహాబలమ్ । హతానీకావశిష్టాసుం సింహః సింహమివౌజసా ॥ ౨౯ ॥ బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః । వారయామాస గోవిందస్తేన కార్యచికీర్షయా ॥ ౩౦ ॥ స ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసంమతః । వివిక్షుస్తపసేఽరణ్యం వారితః పథి రాజభిః ॥ ౩౧ ॥ వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయనైః ప్రాకృతైరపి । స్వకర్మబంధప్రాప్తోఽయం యదుభిస్తే పరాభవః ॥ ౩౨ ॥ హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా । ఉపేక్షితో భగవతా మగధాన్ దుర్మనా యయౌ ॥ ౩౩ ॥ ముకుందోఽప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః । వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః ॥ ౩౪ ॥ మాథురైరుపసంగమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః । ఉపగీయమానవిజయః సూతమాగధవందిభిః ॥ ౩౫ ॥ శంఖదుందుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః । వీణావేణుమృదంగాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ ॥ ౩౬ ॥

ధేంద్రేణ పాలితం బలం - యదేవంభూతం - రామకృష్ణయోః క్షయం న తత్పరం కేవలం - తయోర్విక్రీడనం న తు పరాక్రమః ॥ ౨౭ ॥ న చైతదాశ్చర్యమిత్యాహ ॥ స్థిత్యేతి ॥ తర్హి కిమిత్యాశ్చర్యమివ వర్ణితం తత్రాహ - తథాపీతి - మర్త్యాననువిధత్తే అనుకరోతీతి మర్త్యానువిధః తస్య ॥ ౨౮ ॥ కించ ॥ జగ్రాహేతి ॥ హతాన్యనీకాని యస్య - అవశిష్టాః అసవః ప్రాణా యస్య తం చ తం చ ॥ ౨౯ ॥ బధ్యమానమితి ॥ హతాః బహుశః అరాతయః శత్రవో యేన తం - తథాభూతమపి - జరాసంధం బధ్యమానం వారయామాస ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ వాక్యైరితి ॥ పవిత్రార్థాని ధర్మోపదేశపరాణి పదాని యేషు తైః వాక్యైః నయైః నీతిభిః ప్రాకృతైః లౌకికైః - తత్ర లౌకికన్యాయమాహ - స్వకర్మేతి - యదుభిరల్పకైః కృత్వా - తే మహతః పరాభవః కేవలం కర్మణా ఏవ ప్రాప్తః అతస్త్వయా న లజ్జితవ్యమితి ॥ ౩౨ ॥ హతేష్వితి ॥ బార్హద్రథో జరాసంధః ॥ ౩౩ ॥ ముకుంద ఇతి ॥ ముకుందోఽపి యుద్ధాదివ్యసనసంగః న క్షతం బలం యస్య సః - తస్యైవ వా క్షతస్యాక్షత ప్రతిసంధానాదితి భావః - నిస్తీర్ణః అనాయాసేనైవ తీర్ణః అరిబలార్ణవో యేన సః - సాధు సాధ్విత్యనుమోదితశ్చ ॥ ౩౪ ॥ మాథురైరితి ॥ ప్రత్యుద్గతైః మథురావాసిభిః జనైరుపసంగమ్య మిళిత్వా ॥ ౩౫ ॥ శంఖేతి ॥ తథా ప్రభౌ పురం ప్రవిశతి సతి - శంఖాదయో నేదుః ॥ ౩౬ ॥ సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పురీం ఇత్యాహ ॥ సిక్తేతి ॥ ప్రహృష్టా హృష్టా జనా యస్యాం తాం నాదితాం - పతాకాభిః శోభితాం

ది- ఆసమంతాత్ బద్ధాని తోరణాని యస్యాం తాం ॥ ౩౭ ॥ నిచీయమాన ఇతి ॥ నిచీయమానః వికీర్యమాణః - ప్రతివేశేఽపి పరిణామత్వా
దంగః ॥ ౩౮ ॥ ఆయోధన ఇతి ॥ ఆయోధనం రణభూమిః - తత్రస్థం విత్తం - వీరాణాం భూషణం ॥ ౩౯ ॥ ఏవమితి ॥ తావతీభిర్భేదః - తా
విశాలజయమవర్ణయామాస - అక్షౌహిణ్యో బలం యస్య సః - సప్తదశకృత్వః సప్తదశవారాన్ యుయుధే ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వన్నితి ॥ అక్షిణ్వ
న్ క్షయం నిన్యుః ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశ ఇతి ॥ అష్టాదశే సంగ్రామే ఆగామిని తన్మధ్యే అకస్మాత్కాలయవనః ప్రాప్తః ॥ ౪౨ ॥ రురోధేతి ॥ ఆత్మసమ్మి
తాన్ స్వతుల్యాన్ ॥ ౪౩ ॥ తమితి ॥ వృజినం దుఃఖం - ఉభయతః యవనాజ్జరాసంధాచ్చ ॥ ౪౪ ॥ తదాహ ద్వయేన ॥ యవన ఇతి ॥ రుం
ధే నిరుణద్ధి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోరితి ॥ అస్య అనేన సహ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ఇతీతి ॥ సముద్రమధ్యే దుర్గం - తన్మధ్యే నగరం - కృత్స్నాద్భుతం స
ర్వాశ్చర్యమయం - అచీకరత్ కారయామాస ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యత ఇతి ॥ త్వష్టా విశ్వకర్మా - తదీయం శిల్పనైపుణం క్రియాకౌశలం ॥ ౪౯ ॥
తదాహ సార్ధైస్త్రిభిః ॥ రథ్యేతి ॥ రథ్యాః రాజమార్గాః పురతః - వీథ్యః ఉపమార్గాః పశ్చిమతః - ఉభయతోఽపి చత్వరాణ్యంగణాని

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరలంకృతామ్ । నిర్ఘుష్టాం బ్రహ్మఘోషేణ కౌతుకాబద్ధతోర
ణామ్॥ ౩౭ । నిచీయమానో నారీభిర్మాల్యదధ్యక్షతాంకురైః । నిరీక్ష్యమాణస్సస్నేహం ప్రీత్యుత్కం
ఠితలోచనైః । ౩౮ ॥ ఆయోధనగతం విత్తమనంతం వీరభూషణమ్ । యదురాజాయ తత్సర్వమాహృ
తం ప్రాదిశద్విభుః॥ ౩౯ । ఏవం సప్తదశకృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః । యుయుధే మాగధో రాజా య
దుభిః కృష్ణపాలితైః॥ ౪౦ । అక్షిణ్వంస్తద్బలం సర్వం వృష్ణయః కృష్ణతేజసా । హతేషు స్వేష్వనీకేషు
త్యక్తోఽయాదరిభిర్నృపః । ౪౧ ॥ అష్టాదశమసంగ్రామ ఆగామిని తదంతరా । నారదప్రేషితో వీరో య
వనః ప్రత్యదృశ్యత । ౪౨ । రురోధ మథురామేత్య తిసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః । నృలోకే చాప్రతిద్వంద్వో వృ
ష్ణీంఛ్రుత్వాత్మసమ్మితాన్ । ౪౩ । తం దృష్ట్వాచింతయత్కృష్ణస్సంకర్షణసహాయవాన్ । అహో
యదూనాం వృజినం ప్రాప్తం హ్యుభయతో మహత్ ॥ ౪౪ ॥ యవనోఽయం నిరుంధేఽస్మానద్య తావన్మ
హాబలః । మాగధోఽప్యద్య వా శ్వో వా పరశ్వో వాగమిష్యతి॥ ౪౫॥ ఆవయోర్యుధ్యతోరస్య యద్యాగం
తా జరాసుతః । బంధూన్ హనిష్యత్యథవా నేష్యతి స్వపురం బలీ॥ ౪౬ । తస్మాదద్య విధాస్యామో దుర్గం
ద్విపదదుర్గమమ్ । తత్ర జ్ఞాతీన్ సమాధాయ యవనం ఘాతయామహే ॥ ౪౭ । ఇతి సంమంత్ర్య భగ
వాన్ దుర్గం ద్వాదశయోజనమ్ । అంతస్సముద్రే నగరం కృత్స్నాద్భుతమచీకరత్॥ ౪౮ । దృశ్యతే
యత్ర హి త్వాష్ట్రం విజ్ఞానం శిల్పనైపుణమ్॥ ౪౯ ॥ రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తు వినిర్మితమ్ । సుర
ద్రుమలతోద్యానవిచిత్రోపవనాన్వితమ్॥ ౫౦ । హేమశృంగైర్దివిస్పృగ్భిస్స్ఫటికాట్టాలగోపురైః॥
రాజతారకుటైః కోష్ఠైర్హేమకుంభైరలంకృతైః ॥ ౫౧ । రత్నకూటైర్గృహైర్హైమైర్మహా
మరకతస్థలైః । వాస్తోష్పతీనాం చ గృహైర్వల్లభీభిశ్చ నిర్మితమ్ ॥ చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణం యదుదే
వగృహోల్లసత్ ॥ ౫౨ । సుధర్మాం పారిజాతం చ మహేంద్రః ప్రాహిణోద్ధరేః। యత్ర చావస్థితో
మర్త్యో మర్త్యధర్మైర్న యుజ్యతే॥ ౫౩॥ శ్యామైకవర్ణాన్ వరుణో హయాంఛుక్లాన్ మనోజ

తన్మధ్యే కోష్ఠాః - తతోఽప్యంతః సువర్ణభవనాని - తదుపరి స్ఫాటికాట్టాలకాః - తదుపరి హేమకుంభాః - ఇతి బహుభూమికం యథా వా
స్తు గృహాదీనాం నిర్మాణస్థానం - తదనతిక్రమ్య వినిర్మితం - సురాణాం ద్రుమాః లతాశ్చ యేషు తాన్యుద్యానాని - విచిత్రోపవనాని చ తైరన్వి
తం ॥ ౫౦ ॥ హేమేతి ॥ హేమమయాని శృంగాణి యేషాం తైః - దివిస్పృగ్భిరత్యుచ్చైః - స్ఫాటికాట్టాలకాః ఉపరితనభూమికాః - గోపు
రాణి ద్వారాణి చ తైర్నిర్మితమిత్యుత్తరేణాన్వయః - రాజతారకూటైః రజతం చ ఆరకూటం చ పీతలలోహం తాభ్యాం నిర్మితైః కోష్ఠైః
అశ్వశాలాన్నశాలాదిభిః - కథం భూతైః హైమైః కుంభైః అలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నేతి ॥ తథా రత్నకూటైః పద్మరాగాదిశిఖరైః - హై
మైః సౌవర్ణైః - మహామరకతమయాని స్థలాని యేషు తైః గృహైశ్చ - కించ - నగరగృహద్వారాదౌ వాస్తోష్పతీనాం దేవానాం చ - గృ
హైః - వలభీభిశ్చంద్రశాలాభిశ్చ నిర్మితం - యదుదేవగృహైః రాజగృహైరుల్లసత్ శోభమానం ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మామితి ॥ పారిజాతం
చ ప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాస ఇతి శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్పూర్వకథావిత్వాద్భూతసిద్ధేః - మర్త్యధర్మైః క్షుత్పిపాసాదిభిః షడూ
ర్మిభిః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ । అష్టావితి ॥ నిధిపతిః కుబేరః - అష్టౌ కోశాన్ నిధీన్ ॥ శ్లో॥ పద్మశ్చైవ మహాపద్మశ్శంఖో మకరకచ్ఛపః । నీలో

ముకుందశ్చాంఖభిశ్చ నిధయోష్టౌ ప్రకీర్తితాః ఇతి. ప్రసిద్ధాన్ నిజోదయాన్ నిజకర్మభిః [illegible] సిద్ధాదయః ॥ ౫౫ ॥ యదితి ॥ భగవతా స్వాధికారసిద్ధయే యద్వదాధిపత్యం దత్తమాసీత్ - తత్సర్వం ప్రత్యర్పయ యాము సురిరి ॥ ౫౬ ॥ తత్రేతి ॥ యథా [illegible] యవనోన్యత్ర - సర్వజనః - తథా - యోగప్రభావేన నీత్వా తస్మిన్నుత్తిష్ఠితాన్ ప్రజాః పాలయ - అహం [illegible] ఇతి సమమంత్రితః కృతావసరః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకపంచాశత్తమేహరిః ముచుకుందదృశాహారిః । యవనం ముచుకుందేన స్తుతస్సన్ స్వకారాయత ॥ యదా సేంద్రా సుతా కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరహారగిరస్సైన్యవరం పాలనాయా పలాయత ॥ యదా గర్గః స్యాలేన షండ ఇత్యుక్తస్తదాయా దవై రుపహసితః [illegible] శ్రీమహేశ్వరం ప్రసాద్య యదుభీషణం పుత్రం వరం లబ్ధవాన్ - తతశ్చ యవనేంద్రేణ [illegible] తస్య తేన పుత్రో త్పాదనాయ ప్రార్థి-

వాన్ । దదౌ సహస్రసంఖ్యాతాన్ దేవదేవాయతోయరాట్ ॥ ౫౪ ॥ [illegible] నిధిపతిః కోశాన్ లోకపాలో నిజోదయాన్ । తథాన్యే లోకపాలాశ్చ దదుస్స్వాధికృతం ధనమ్ ॥ [illegible] యస్య ద్భగవతా దత్తమాధిపత్యం స్వసిద్ధయే । సర్వం ప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌ భూమిం గ [illegible] ॥ ౫౬ ॥ తత్ర యోగప్రభావేన నీత్వా సర్వజనం హరిః । ప్రత్యాగత్యాధరామేణ కృష్ణస్స [illegible] ॥ నిర్జగామ పురద్వారా త్పద్మమాలీ నిరాయుధః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్క[illegible]శత్తమోధ్యాయః. ❖❖❖

——❖ ముచుకుందస్య శ్రీకృష్ణసంకర్షణాది కథ[illegible]టిః. ❖——

శ్రీశుకః ॥ తం విలోక్య వినిష్క్రాంతముజ్జిహానమివోడుపమ్ । దర్శనీయతమం [illegible] పీతకౌశేయవాససమ్ ॥ ౧ ॥ శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్ । పృథు [illegible] హుం నవకంజారుణేక్షణమ్ ॥ ౨ ॥ నిత్యం ప్రముదితం శ్రీమత్సుకపోలం శుచిస్మితమ్ । ముఖారవింద [illegible] భ్రాజం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩ ॥ వాసుదేవో హ్యయమితి పుమాన్ శ్రీవత్సలాంఛనః । చతుర్భు[illegible]దాక్షో వనమాల్యతిసుందరః ॥ ౪ ॥ లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి । నిరాయుధశ్చలన్ పద్భ్యాం యోత్స్యేనేన నిరాయుధః ॥ ౫ ॥ ఇతి నిశ్చిత్య యవనః ప్రాద్రవంతం పరాఙ్ముఖమ్ । అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తం దురాపమపి యోగినామ్ ॥ ౬ ॥ హస్తప్రాప్తమివాత్మానం హరిణా స పదే పదే । నీతో దర్శయతా దూరం యవనేశోద్రికందరమ్ ॥ ౭ ॥ పలాయనం యదుకులే జాతస్య తవ నోచితమ్ । ఇతి క్షిపన్ననుగతో నైనం ప్రాపాహతాశుభః ॥ ౮ ॥ ఏవం క్షిప్తోపి భగవాన్ ప్రావిశద్గిరికందరమ్ । సోపి ప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానం దదృశే నరమ్ ॥ ౯ ॥ నన్వసౌ దూరమానీయ శేతే మామిహ సాధువత్ । ఇతి [illegible] త్వాచ్యుతం మూఢస్తం పదా సమతాడయత్ ॥ ౧౦ ॥ స ఉత్థాయ చిరం సుప్తశ్శనైరున్మీల్య లోచనే । దిశో విలోకయన్ పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితమ్ ॥ ౧౧ ॥ స తావత్తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన భారత । దేహజేనాగ్నినా దగ్ధో భస్మసాదభవత్క్షణాత్ ॥ ౧౨ ॥ రాజా ॥ కో నామ స పుమాన్ బ్రహ్మన్ కస్య కింవీర్య ఏవ వా । కస్మాద్గుహాం గతశ్శిశ్యే కింతేజో యవనార్దనః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఇక్ష్వాకుకులే జాతో మాంధాతృతనయో మహాన్ । ముచుకుంద ఇతి ఖ్యాతో బ్రహ్మణ్యస్సత్యసంగరః ॥ ౧౪ ॥ స యాచితస్సురగణైరింద్రాద్యైరాత్మరక్షణే ।

తః గర్గాః తస్మై త్రైకాలయవన [illegible] పురా [illegible] ॥ తమితి ॥ పురద్వారాద్వినిష్క్రాంతం ఉజ్జిహానం ఉద్గచ్ఛంతం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ [illegible] ॥ నిత్యం ప్రముదితమితి ముఖారవిందవిశేషణం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ లక్షణైరితి ॥ నారదోక్తైరితి [illegible] అయం పుమాన్ వాసుదేవ [illegible] భవితుమర్హతి - అయం చ నిరాయుధః - అతో నేన పద్భ్యాం [illegible] ॥ ౫ ॥ [illegible] ప్రాద్రవంతం [illegible] ॥ ౬ ॥ హస్తేతి ॥ ఆత్మానం హస్తప్రాప్తమివ దర్శయతా [illegible] ॥ ౭ ॥ [illegible] యవనమితి ॥ హతాశుభః [illegible] ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ [illegible] ॥ తం శయానమచ్యుతం మత్వా అతాడయదితి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ స ఇతి ॥ తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన సంధిపో యః స్వదేహజో [illegible] ॥ ౧౨ ॥ క ఇతి ॥ యవనమర్దయతీతి [illegible] తథా స కస్య వంశ్యః కిం వీర్యః [illegible] కిం తేజః - కస్య వీర్యం [illegible] ॥ ౧౩ ॥ స ఇతి ॥ సత్యః [illegible] ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ [illegible] ॥ ౧౬ ॥ నరలోక ఇతి ॥ [illegible]

స్తైస్త్రాతాః గతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ కించ ॥ సుతాఇతి ॥ తుల్యకాలీయాః త్వత్సమానకాలీయాః కాలితాః విచాలితాః ॥ ౧౮ ॥ ప్ర
జాః కౌసస్యః కాలయతే చోదయతి ఆహుః ॥ కాలఇతి ॥ కాలయతే ఇతి స్తత్స్యాలయతి ॥ ౧౯ ॥ వరమితి ॥ తస్య కైవల్యస్య ॥ ౨౦ ॥ ఏవమి
తి ॥ గుహాం ప్రవిష్టః శేతేస్మ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ పర్యపృచ్ఛదితి ॥ ధర్షితః అభిభూతః - దుర్ధర్షం దుష్ప్రేక్ష్యం ॥ ౨౬
కఇతి ॥ విపినే అరణ్యే - తత్రాపి గిరేః గహ్వరే దుష్ప్రవేశస్థానే - తత్రాపి ఉరుకంటకే - పద్మపలాశసదృశాభ్యాం పద్భ్యాం విచరసి ॥ ౨౭

అసురేభ్యః పరిత్రస్తైస్త్రాణం సోఽకరోచ్చిరమ్ ॥ ౧౫ ॥ లబ్ధ్వా గుహం తే స్వఃపాలం ముచుకుందమథాబ్రువన్ । రాజన్ విరమతాం కృచ్ఛ్రాద్భవాన్నః పరిపాలనాత్ ॥ ౧౬ ॥ నరలోకం పరిత్యజ్య రాజ్యం చ హతకంటకమ్ । అస్మాన్ పాలయతో వీర కామాస్తే సర్వ ఉజ్ఝితాః ॥ ౧౭ ॥ సుతా మహిష్యో భవతో జ్ఞాతయోఽమాత్యమంత్రిణః । ప్రజాశ్చ తుల్యకాలీయా నాధునా సంతి కాలితాః ॥ ౧౮ ॥ కాలో బలీయాన్ బలినాం భగవానీశ్వరోఽవ్యయః । ప్రజాః కాలయతే క్రీడన్ పశుపాలో యథా పశూన్ ॥ ౧౯ ॥ వరం వృణీష్వ భద్రం తే ఋతే కైవల్యమద్య నః । ఏక ఏవేశ్వరస్తస్య భగవాన్ విష్ణురవ్యయః ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్తస్స వై దేవానభివాద్య మహాయశాః । అశయిష్ట గుహావిష్టో నిద్రయా దేవదత్తయా ॥ ౨౧ ॥ యవనే భస్మసాన్నీతే భగవాన్ సాత్వతర్షభః । ఆత్మానం దర్శయామాస ముచుకుందాయ ధీమతే ॥ ౨౨ ॥ తమాలోక్య ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ । శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభేన విరాజితమ్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్భుజం రోచమానం వైజయంత్యా చ మాలయా । చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రేక్షణీయం నృలోకస్య సానురాగస్మితేక్షణమ్ । అపీచ్యవయసం మత్తమృగేంద్రోదారవిక్రమమ్ ॥ ౨౫ ॥ పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తేజసా తస్య ధర్షితః । శంకితశ్శనకై రాజా దుర్ధర్షమివ తేజసా ॥ ౨౬ ॥ ముచుకుందః ॥ కో భవానిహ సంప్రాప్తో విపినే గిరిగహ్వరే । పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం విచరస్యురుకంటకే ॥ ౨౭ ॥ కింస్విత్తేజస్వినాం తేజో భగవాన్ వా విభావసుః । సూర్యస్సోమో మహేంద్రో వా లోకపాలోఽపరోఽపి వా ॥ ౨౮ ॥ మన్యే త్వాం దేవదేవానాం త్రయాణాం పురుషర్షభమ్ । యద్బాధసే గుహాధ్వాంతం ప్రదీపః ప్రభయా యథా ॥ ౨౯ ॥ శుశ్రూషతామవ్యలీకమస్మాకం నరపుంగవ । స్వజన్మ కర్మ గోత్రం వా కథ్యతాం యది రోచతే ॥ ౩౦ ॥ వయం తు పురుషవ్యాఘ్ర ఐక్ష్వాకాః క్షత్రబంధవః । ముచుకుంద ఇతి ప్రోక్తో యౌవనాశ్వాత్మజః ప్రభో ॥ ౩౧ ॥ చిరప్రజాగరశ్రాంతో నిద్రయాపహృతేంద్రియః । శయేఽస్మిన్ విజనే కామం కేనాప్యుత్థాపితోఽధునా ॥ ౩౨ ॥ సోఽపి భస్మీకృతో నూనమాత్మీయేనైవ పాప్మనా । అనంతరం భవాన్ శ్రీమాన్ లక్షితోఽమిత్రశాసన ॥ ౩౩ ॥ తేజసా తేఽవిషహ్యేణ భూరి ద్రష్టుం న శక్నుమః । హతౌజసా మహాభాగ మాననీయోఽసి దేహినామ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం సంభాషితో రాజ్ఞా భగవాన్ భూతభావనః । ప్రత్యాహ ప్రహసన్ వాణ్యా మేఘనాదగభీరయా ॥ ౩౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ జన్మకర్మాభిధానాని సంతి మేఽంగ సహస్రశః । న శక్యంతేఽనుసంఖ్యాతుమనంతత్వాన్మయాపి హి ॥ ౩౬ ॥ క్వచిద్రజాంసి విమమే పార్థివాన్యురుజన్మభిః । గుణకర్మాభిధానాని న మే జన్మాని కర్హిచిత్ ॥ ౩౭ ॥ కాలత్రయోపపన్నాని జన్మకర్మాణి మే నృప । అనుక్రమంతో నైవాంతం గచ్ఛంతి పరమర్షయః ॥ ౩౮ ॥ తథాప్యద్యతనాన్యంగ శృణుష్వ గదతో మమ । విజ్ఞాపితో విరించేన పురాహం ధర్మగుప్తయే ॥ ౩౯ ॥ భూమేర్భారాయమాణానామసురాణాం క్షయాయ చ । అవతీర్ణో యదుకులే గృహ ఆనకదుందుభేః ॥ ౪౦ ॥ వదంతి వాసుదే

కింస్విదితి ॥ తేజస్వినాం ప్రభావోద్దీప్తిమాన్ ॥ ౨౮ ॥ త్రయాణాం పరితో వా దాహ ॥ మన్యఇతి ॥ పురుషర్షభం శ్రీవిష్ణుం - గుహాధ్వాంతం
అంధతమః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ వయమితి ॥ వయమితి వంశ్యాభిప్రాయేణ బహువచనం - తేష్వహం ముచుకుంద ఇతి ప్రోక్త ఇతి యువనాశ్వ
మాంధాతుః - పితా ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్ కదాచిత్ - కశ్చిత్ యద్యపి రజాంసి విమమే గణితవాన్ - తథాపి న
జన్మానికర్మాణి విగణయితా ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ అనుమితి ॥ తేతిర్మ్యచక్ష పానిమిత్తేన పమైవగర్గః ॥ ౪౨ ॥ వరానితి ॥ అపూర్వా

హమితి శోచితుం- యద్వా- అస్మై వరాన్ దత్తేపి వరేష్విష్యమాణేషు యథా శోచంతి - నైవం మాం ప్రపన్నాః - మద్భక్తవరాణామనుష్యత్వాది విభావః॥ ౪౩ ॥ ఇతీతి ॥ అష్టావింశతితమేయుగే- భగవానవతరిష్యతీతి వృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థః॥ ౪౪ ॥ త్వద్భక్తిరేవ శ్రేయ ఇత్యాహ - కామాస్తు తుచ్ఛాః నవరణీయా ఇత్యాశయేన అభక్తానాం సంసారమష్టభిః ప్రపంచయన్ స్తౌతి॥ విమోహిత ఇతి॥ హే ఈశ త్వదీయయా మాయయా విమోహితః - అతోనర్థదృక్ అర్థం పరమార్థం సుఖరూపం త్వాం న పశ్యతీతి తథా - అత స్త్వాం న భజతి - కింతు పరస్పరం వంచితస్సన్ సుఖేచ్ఛయా దుఃఖానామేవ ప్రభవో యేషు తేషు గృహేష్వేవ సజ్జత ఇతి ॥ ౪౫ ॥ కించ కామసుఖం సూకరాదిష్వపి సంభవతీతి భగవద్భజనం తు సమానుష జన్మవ్యతిరేకేణేతి - మానుషత్వం ప్రాప్య త్వాం న భజన్నతి మూఢ ఇత్యాహ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ అత్ర కర్మభూమౌ - అవ్యంగం అవికలాంగం- కించ అసతి విషయసుఖే మతిర్యస్య సః - గృహమేవాంధకూపస్తస్మిన్ పతితః యథా పశుస్తృణలుబ్ధోంధకూపే పతతీతి ॥ ౪౬ ॥ న కేవలమస్య జనస్యేయం గతిః - కింతు మమాపీత్యాహ ॥ మమేతి ॥ మర్త్యే శరీరే ఆత్మబుద్ధిర్యస్య తస్య మమ - అతఏవ సుతాదిష్వాసజ్జమానస్య॥ ౪౭॥ ఉన్నద్ధమదత్వం ప్రపంచయతి ॥ కళేబర ఇతి ॥ ఘటకుడ్యాదిసదృశే దృశ్యే అనాత్మని - యత ఏవం దుర్మదః అభవం- అతో మమైష కాలో నిష్ఫలో గత ఇతి ॥ ౪౮ ॥ త్వా

వేత్తి వసుదేవసుతం హి మామ్। కాలనేమిర్హతః కంసః ప్రలంబాద్యాశ్చ సద్ద్విషః॥ ౪౧ ॥ అయంచ యవనో దగ్ధో రాజం స్తే తిగ్మచక్షుషా। సోహం తవానుగ్రహార్థం గుహామేతాముపాగతః॥ ప్రార్థితః ప్రచురం పూర్వం త్వయాహం భక్తవత్సలః॥ ౪౨ ॥ వరాన్ వృణీష్వ రాజర్షే సర్వాన్కామాన్ దదామి తే। మాం ప్రపన్నో జనః కశ్చిన్న భూయోర్హతి శోచితుమ్॥ ౪౩॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహ ముచుకుందో ముదాన్వితః। జ్ఞాత్వా నారాయణం దేవం గర్గవాక్యమనుస్మరన్॥ ౪౪॥ ముచుకుందః॥ విమోహితోయం జన ఈశ మాయయా త్వదీయయా త్వాం న భజత్యనర్థదృక్। సుఖాయ దుఃఖప్రభవేషు సజ్జతే గృహేషు యోషిత్పురుషశ్చ వంచితః॥ ౪౫॥ లబ్ధ్వా జనో దుర్లభమత్ర మానుషం కథంచిదవ్యంగమయత్నతోనఘ। పాదారవిందం న భజత్యసన్మతిర్గృహాంధకూపే పతితో యథా పశుః॥ ౪౬॥ మమైష కాలోజిత నిష్ఫలో గతో రాజ్యశ్రియోన్నద్ధమదస్య భూపతేః। మర్త్యాత్మబుద్ధేస్సుతదారకోశభూష్వాసజ్జమానస్య దురంతచింతయా॥ ౪౭॥ కళేబరేస్మిన్ ఘటకుడ్యసంనిభే నిరూఢమానో నరదేవ ఇత్యహమ్। వృతో రథేభాశ్వపదాత్యనీకపైర్గాం పర్యటం స్త్వాగణయన్ సుదుర్మదః॥ ౪౮॥ ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసమ్। త్వమప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోహిరివాఖుమంతకః॥ ౪౯॥ పురా రథైర్హేమపరిష్కృతైశ్చరన్ మతంగజైర్వా నరదేవసంజ్ఞితః। స ఏవ కాలేన దురత్యయేన తే కళేబరో విట్క్రిమిభస్మసంజ్ఞితః॥ ౫౦॥ నిర్జిత్య దిక్చక్రమభూతవిగ్రహో వరాసనస్థస్సమరాజవందితః। గృహేషు మైథున్యసుఖేషు యోషితాం క్రీడామృగః పూరుష ఈశ నీయతే॥ ౫౧॥ కరోతి కర్మాణి తపస్సునిష్ఠితో నివృత్తభోగస్తదపేక్షయా దదత్। పునశ్చ భూయాసమహం స్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షో న సుఖాయ కల్పతే॥ ౫౨॥ భవాపవర్గో భ్రమతో యదా భ

మగణయంతం మాం త్వమాక్రమసీత్యాహ ॥ ప్రమత్తమితి ॥ ప్రమత్తం అనవహితం త్వాం అంతకం అవిగణయ్య దేహాదిష్వాసక్తమితి యావత్ - కుతః ప్రమత్తం- ఇతికృత్యచింతయా ఏవమేవ కరణీయమితి మనోరథపరంపరయా - మనోరథైర్భగ్నేపి విషయేషు లాలసం ఉత్సుకం ప్రాప్తేపి పునః ప్రవృద్ధో లోభస్తృష్ణా యస్య తం - అంతకస్త్వమభిపద్యసే అభిభవసీత్యర్థః - క్షుధా సృక్వణీ లేలిహానో అహిః ఆఖుం మూషకమివేతి ॥ ౪౯ ॥ కాలాత్మనా త్వయా అభిపన్నో దేహః ఏవం భవతీత్యాహ ॥ పురేతి ॥ శ్వసృగాలాదిభిర్భక్షితో విట్సంజ్ఞితః - స్థిరభక్షితః క్రిమిసంజ్ఞితః - దగ్ధో భస్మసంజ్ఞితో భవతీతి - బుద్ధ్యా విచార్య ఏవం భూతే దేహే మమతాం కుర్వంతో జనాః హరిం నారాధయంతి - తే ఆత్మనిశత్రుభూతాః శోచ్యాః సతతం యతః॥ శ్లో॥ యోనేస్సహస్రాణి బహూని గత్వా దుఃఖేన లబ్ధ్వాపి చ మానుషత్వమ్। సుఖావహం యో న భజంతి విష్ణుం తేవై మనుష్యాత్మని శత్రుభూతా ఇతి ॥ ౫౦ ॥ కించ అంతకప్రాప్తేః ప్రాగపి దిగ్విజయినో రాజ్ఞోపి పారతంత్ర్యదుఃఖం తదవస్థమేవేత్యాహ ॥ నిర్జిత్యేతి ॥ అభూతవిగ్రహః అవిద్యమానసంగ్రామః - పూర్వం యే సమాః రాజానః తైః రాజభిర్వందితోపి - మైథునభావసుఖమేవ పరం యేషు తేషు యోషితాం గృహేషు - క్రీడామృగ ఇవ ఇతస్తతో నీయతే॥ ౫౧॥ కించ తత్రాపి తృష్ణాకుల స్సన్ భోగసుఖం కశ్చిదస్తీత్యాహ॥ కరోతీతి॥ తపసి అధర్మ్యచర్యాదౌ సునిష్ఠితః - పునశ్చ స్వరాట్ ఇంద్రః స్యామితి - యద్వా ... [illegible]

పమేవ చక్రవర్తీ నస్యామితి ॥ ౫౨ ॥ అత ఏవ మద్భిః శ్లోకైః రీశబహుముఖానాం సంసారం ప్రపంచ్య భక్త్యా తన్నివృత్తిక్రమమాహ ॥ భవాపవర్గ ఇతి ॥ భో అచ్యుత - భ్రమతః సంసరతో జనస్య యదా త్వదనుగ్రహేణ భవస్య బంధస్య అపవర్గః అంతో భవేత్ - ప్రాప్తకాలః స్యాత్ - తదా సతాం సంగమో భవేత్ యదా సత్సంగమో భవేత్ తదా సర్వసంగనివృత్త్యా కార్యకారణనియంతరి త్వయి భక్తిర్భవతి. తతో ముచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ మమ తు సత్సంగమాత్పూర్వమేవ మయా రాజ్యాదిసంగవిచ్ఛేదో జాతః సోయం త్వయా మమానుగ్రహః కృత ఇత్యాహ ॥ మన్య ఇతి ॥ తే త్వయా - సాధుభిర్వివేకిభిః తపసేవనం ప్రవేష్టుమిచ్ఛద్భిః స్వయం త్యక్తుమలభమానైః ప్రార్థ్యతే ఇతి ॥ ౫౪ ॥ తదేవం విషయసేవామార్గం భగవత్సేవామార్గం చ వివిచ్య వరాన్ వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్రోత్తరమాహ ॥ నేతి ॥ అకించనాః నివృత్తాభిమానాః - ఆర్యో వివేకీ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాదితి ॥ రజస్సత్త్వతమోగుణైరనుబధ్యంత ఇతి తథా ఐశ్వర్యాదిశత్రుపరాభవాదిరూపాః విసృజ్య - పరం పురుషమీశ్వరం జ్ఞప్తిమాత్రం జ్ఞానఘనం తత్ర హేతుః - నిరంజనం - తత్ర హేతుః - నిర్గుణం తదపి కుతః - అద్వయం అతఏవ అత ఏవ త్వాం శరణం వ్రజామీతి ॥ ౫౬ ॥ ఇదం త్వతావద్భోగాన్ కైవల్యం తు కరస్థమేవేతి పునః పునర్వరైః ప్రలోభయంతం ప్రతి

వేజ్జనస్య తర్హ్యచ్యుత సత్సమాగమః । సత్సంగమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ పరావరేశే త్వయి జాయతే మతిః ॥ ౫౩ ॥ మన్యే మమానుగ్రహ ఈశ తే కృతో రాజ్యానుబంధాపగమో యదృచ్ఛయా । యః ప్రార్థ్యతే సాధుభిరేకచర్యయా వనం వివిక్షద్భిరఖండభూమిపైః ॥ ౫౪ ॥ న కామయేఽన్యం తవ పాదసేవనాదకించనప్రార్థ్యతమాద్వరం విభో । ఆరాధ్య కస్త్వాం హ్యపవర్గదం హరే వృణీత ఆర్యో వరమాత్మబంధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాద్విసృజ్యాశిష ఈశ సర్వతో రజస్తమస్సత్త్వగుణానుబంధనాః । నిరంజనం నిర్గుణమద్వయం పరం త్వాం జ్ఞప్తిమాత్రం పురుషం వ్రజామ్యహమ్ ॥ ౫౬ ॥ చిరమిహ వృజినార్తస్తప్యమానోఽనుతాపైరవితృషషడమిత్రోఽలబ్ధశాంతిః కథంచిత్ । శరణద సముపేతస్త్వత్పదాబ్జం పరాత్మన్నభయమృతమశోకం పాహి మాపన్నమీశ ॥ ౫౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సార్వభౌమ మహారాజ మతిస్తే విమలోర్జితా । వరైః ప్రలోభితస్యాపి న కామైర్విహతా యతః ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభితో వరైర్యత్త్వమప్రమాదాయ విద్ధి తత్ । న ధీరేకాంతభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతే క్వచిత్ ॥ ౫౯ ॥ యుంజానానామభక్తానాం ప్రాణాయామాదిభిర్మనః । అక్షీణవాసనం రాజన్ దృశ్యతే క్వచిదుత్థితమ్ ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వ మహీం కామం మయ్యావేశితమానసః । అస్త్వేవం నిత్యదా తుభ్యం భక్తిర్మయ్యనపాయినీ ॥ ౬౧ ॥ క్షాత్రధర్మస్థితో జంతూన వధీర్మృగయాదిభిః । సమాహితస్తత్తపసా జహ్యఘం మదుపాశ్రయః ॥ ౬౨ ॥ జన్మన్యనంతరే రాజన్ సర్వభూతసుహృత్తమః । భూత్వా ద్విజవరస్త్వం వై మాముపైష్యసి కేవలమ్ ॥ ౬౩ ॥ ❁❁❁❁❁❁

❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకపంచాశత్తమోఽధ్యాయః . ❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం సోఽనుగృహీతోఽంగ కృష్ణేనేక్ష్వాకునందనః । తం పరిక్రమ్య సంనమ్య నిశ్చక్రామ గుహాముఖాత్ ॥ ౧ ॥ సంవీక్ష్య క్షుల్లకాన్మర్త్యాన్ పశూన్ వీరుద్వనస్పతీన్ । మత్వా కలియుగం ప్రాప్తం జగామ దిశముత్తరామ్ ॥ ౨ ॥ తపశ్శ్రద్ధాయుతో ధీరో నిస్సంగో ముక్తసంశయః । సమాధాయ మనః కృష్ణే ప్రావిశ

కృష్ణం పాదోపగ్రహణేన ప్రార్థయతే ॥ చిరమితి ॥ వృజినైః స్వకర్మఫలైరార్తః - పునస్తద్వాసనాదిభిస్తప్యమానః తథాపి - అవితృషషడమిత్రః తృడేవ తృష్ణా న విగత తృట్ యేషాం షట్ అమిత్రాః శత్రవః ఇంద్రియలక్షణా యస్య సః - అతఏవాలబ్ధశాంతిః కథంచిద్దైవవశేన స్వశాంతిరితి వా - శరణం స్వజానం తద్దదాతీతి తథా హే శరణద సముపేతః ప్రాప్తోహం అశోకత్వే హేతుః అభయం - తత్రాపి హేతుః ఋతం ఆపన్నం ఆపత్ప్రాప్తం పాహీతి ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభిత ఇతి ॥ అప్రమాదాయ ప్రమాదాభావనిశ్చయార్థం - మయా కృత ఇత్యవగచ్ఛేత్యర్థః ॥ ఏకాంతభక్తానాం ధీరాశీర్భిః ప్రాప్తాభిరపి న భిద్యతే న సజ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౯ ॥ వ్యతిరేకమాహ ॥ యుంజానానామితి ॥ ఉత్థితం విషయాభిముఖం ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వేతి ॥ తుభ్యం తవ ॥ ౬౧ ॥ యత్త్వయా సేనభీషయన్ తపసి లోకసంగ్రహే ప్రవర్తయతి ॥ క్షాత్రధర్మేతి ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ద్విపంచాశత్తమేఽధ్యాయే భయాదివ ద్వారకాం పురీమ్ । అగ్న్యానీతసందేశం రుక్మిణ్యుద్వహనేచ్ఛయా ॥ ఇత్థమితి ॥ ౧ ॥ సంవీక్ష్యేతి ॥ క్షుల్లకాన్ అల్పప్రమాణాన్ ॥ ౨ ॥ తప ఇతి ॥ తపసి శ్రద్ధా యస్య తః ॥ ౩ ॥ బదర్యాశ్రమమితి ॥ తత్ర చ బదర్యాశ్రమం ॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ నిర్గ్య

[illegible] ప్రాప్తిరితార్థః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ విలోక్యేతి ॥ వేగరభసం వేగౌద్ధత్యం ॥ ౭ ॥ విహాయేతి ॥ భీరుభీతవత్ భీరోరపిభీతవత్ అభీతౌ [illegible] ॥ ౮ ॥ పలాయమానావితి ॥ అప్రమాణవిత్ ప్రమాణమియత్తా [illegible] ॥ ౯ ॥ ప్రద్రుత్యేతి ॥ తుంగమత్యున్నతం [illegible] ప్రవర్షణాఖ్యం [illegible] ॥ ౧౦ ॥ గిరావితి ॥ తత్ర తౌ నిలీనౌ [illegible] పదం నిలయనస్థానం అనధిగమ్య ॥ ౧౧ ॥ తత ఇతి ॥ [illegible] పతనం [illegible] మాగధసంరోధదేశమతిక్రమ్య పరతః అధః నిపేతతుః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ అథ [illegible]

స్గంధమాదనమ్॥ ౩॥ బదర్యాశ్రమమాసాద్య నరనారాయణాలయమ్ । సర్వద్వంద్వసహశ్శాంతస్తప
సారాధయద్ధరిమ్॥ ౪॥ భగవాన్పునరావ్రజ్య పురీంయవనవేష్టితామ్ । హత్వామ్లేచ్ఛబలంనిన్యే
తదీయంద్వారకాంధనమ్ ॥ ౫ ॥ నీయమానేధనేగోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః । ఆజగామజరాసంధ
స్త్రయోవింశత్యనీకపః ॥ ౬॥ విలోక్యవేగరభసంరిపుసైన్యస్యమాధవౌ । మనుష్యచేష్టామాపన్నౌరా
జన్దుద్రువతుర్ద్రుతమ్ ॥ ౭ ॥ విహాయవిత్తంప్రచురమభీతౌభీరుభీతవత్ । పద్భ్యాంపద్మపలాశా
భ్యాంచేలతుర్బహుయోజనమ్॥ ౮॥ పలాయమానౌతౌదృష్ట్వామాగధఃప్రహసన్బలీ । అన్వధావద్ర
థానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥ ౯ ॥ ప్రద్రుత్యదూరంసంశ్రాంతౌతుంగమారుహతాంగిరిమ్ । ప్రవ
ర్షణాఖ్యంభగవాన్నిత్యదాయత్రవర్షతి ॥ ౧౦ ॥ గిరౌనిలీనావాజ్ఞాయనాధిగమ్యపదంనృప । దదా
హగిరిమేధోభిస్సమంతాదగ్నిముత్సృజన్॥ ౧౧ ॥ తతఉత్పత్యతరసాదహ్యమానతటాదుభౌ । దశైక
యోజనోత్తుంగాన్నిపేతతురధోభువి ॥ ౧౨॥ అలక్ష్యమాణౌరిపుణాసానుగేనయదూత్తమౌ । స్వపురం
పునరాయాతౌసముద్రపరిఖాంనృప॥౧౩॥ సోపిదగ్ధావితిమృషామన్వానోబలకేశవౌ । బలమాకృష్యసు
మహన్మగధాన్మాగధోయయౌ॥ ౧౪॥ఆనర్తాధిపతిశ్శ్రీమాన్రైవతోరైవతీంసుతామ్ । బ్రహ్మణా
చోదితఃప్రాదాద్బలాయేతిపురోదితమ్॥ ౧౫॥ భగవానపిగోవిందఉపయేమేకురూద్వహ । వైదర్భీం
భీష్మకసుతాంశ్రియోమాత్రాంస్వయంవరే॥౧౬॥ప్రమథ్యతరసారాజ్ఞశ్శాల్వాదీంశ్చైద్యపక్షగాన్ ।
పశ్యతాంసర్వలోకానాంతార్క్ష్యపుత్రస్సుధామివ ॥ ౧౭॥ రాజా॥ భగవాన్భీష్మకసుతాంరుక్మిణీం
రుచిరాననామ్ । రాక్షసేనవిధానేనఉపయేమ ఇతిశ్రుతమ్॥ ౧౮॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామికృష్ణస్యా
మితతేజసః । రుక్మిణ్యాగ్రహణం పాణేఃప్రమథ్యా న్యాన్స్వయంవరే ॥ యథామాగధసాల్వాదీన్జి
త్వాకన్యాముపాహరత్ । ౧౯ । బ్రహ్మన్కృష్ణకథాఃపుణ్యామాధ్వీర్లోకమలాపహాః । కోనుతృప్యే

—— ❋ శ్రీ ❋ శ్రీ రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభము. శ్రీ ❋ శ్రీ ❋ ——

తశృణ్వానఃశ్రుతజ్ఞోనిత్యనూతనాః॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః ॥ రాజాసీద్భీష్మకోనామవిదర్భాధిపతిర్మహాన్ ।
తస్యపంచాభవన్పుత్రాఃకన్యైకాచవరాననా॥ ౨౧॥ రుక్మ్యగ్రజోరుక్మరథోరుక్మబాహురనంత
రః। రుక్మకేశోరుక్మమాలీరుక్మిణ్యేషాస్వసాసతీ । ౨౨ ॥ సోపశ్రుత్యముకుందస్యరూపవీర్యగుణశ్రి
యః। గృహాగతైర్గీయమానాస్తంమేనేసదృశంపతిమ్ । ౨౩ ॥ తాంబుద్ధిలక్షణౌదార్యరూపశీలగు
ణాశ్రయామ్ । కృష్ణశ్చసదృశీంభార్యాంసముద్వోఢుంమనోదధే ॥ ౨౪ ॥ బంధూనామిచ్ఛతాం
దాతుంకృష్ణాయభగినీంనృప । తతోనివార్యకృష్ణద్విడ్రుక్మీచైద్యమమన్యత । ౨౫ ॥ త

స్యవివాహం [illegible] రూపయితుం బలదేవవివాహం [illegible] అనుస్మారయతి ॥ ఆనర్తేతి ॥ ౧౫ ॥ భగవానితి ॥ [illegible] ॥ ౧౬ ॥ ప్రమథ్యేతి ॥ గరుడో యథా దేవాన్ ప్రమథ్య సుధాం అమృతం ఆహరత్ తద్వత్ ॥ ౧౭ ॥ భగవానితి ॥ రాక్షసేన [illegible] ప్రమథ్యేతి [illegible] విధానేనోపయమే [illegible] ॥ ౧౮ ॥ భగవన్నితి ॥ [illegible] శ్రోతుమిచ్ఛామి ॥ ౧౯ ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ పుణ్యాః [illegible] మాధ్వీః [illegible] శుకః - లోకస్య మలాపహాః [illegible] శ్రుతజ్ఞః [illegible] నిత్యనూతనాః ప్రతిక్షణం [illegible] ప్రతీయమానాః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ బంధూనామితి ॥ [illegible] ॥ ౨౫ ॥ [illegible]

అసితాపాంగీ నీలకటాక్షా · కృష్ణాయ కృష్ణమానేతుం · ప్రేషయామాస ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకామితి ॥ ప్రతీహారైః ద్వారపాలైః ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆత్మానం శ్రీకృష్ణం ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ అభిమృశన్ శనైశ్శనైః సంమర్దయన్ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టఇతి ॥ స ధర్మోఽస్య బ్రాహ్మణస్య అఖిలకామదోగ్ధా భవతి · యద్వా స బ్రాహ్మణోఽస్య విశ్వస్య అఖిలకామధుగితి ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టఇతి ॥ లోకానాప్నోతి లోకాల్లోకాంతరం పర్యటన్నైకత్ర నివృతః తిష్ఠతీత్యర్థః · నాప్నోతీతి పాఠే సురేశ్వరోఽపి భూత్వా · లోకాన్నాప్నోతి · ఉత్తమలోకాన్ ప్రాప్తోఽప్యప్రాప్త ఇవ క్లిశ్యతీత్యర్థః · శేతే సుఖమాస్త ఇత్యర్థః · తదేవాహ · సర్వాంగేషు వాక్పాణ్యాదిషు · విజ్వరః తాపరహితః ॥ ౩౨ ॥ విప్రానితి ॥ స్వలాభః స్వత ఏవ ప్రాప్తో లాభః · ఆత్మలాభో వా · తేన సంతుష్టాన్ భూతానాం · సాధూన్ స్వధర్మనిష్ఠాన్ ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిదితి ॥ యస్య రాజ్ఞో విషయే దేశే ॥ ౩౪ ॥ యత ఇతి ॥ యతః స్థానాత్ · యదిచ్ఛయా యస్య కార్యస్యేచ్ఛయా · దుర్గం సముద్రం ॥ ౩౫ ॥ ఏవమితి ॥ సంపృష్టః సంప్రశ్నః ప్రష్టవ్యోఽర్థో యస్య సః · పరమేష్ఠినా పరమేశ్వరేణ బంధూనామపి ప్రేతం రుక్మిణశ్చేష్టితమిత్యాదిసర్వం ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణ్యాస్స్వయమేకాంతే లిఖితాం దత్తపత్రికామ్ । ముద్రామున్ముచ్య కృష్ణాయ ప్రేమభిన్నమదర్శయత్ ॥ శ్రీధరీ

దవేత్యాసితాపాంగీ వైదర్భీ దుర్మనా భృశమ్ । విచింత్యాప్తం ద్విజం కంచిత్ కృష్ణాయ ప్రాహిణోద్ద్రుతమ్ ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకాం స సమభ్యేత్య ప్రతీహారైః ప్రవేశితః । అపశ్యదాద్యం పురుషమాసీనం కాంచనాసనే ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వా బ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజాసనే । ఉపవేశ్యార్హయాంచక్రే యథాత్మానం దివౌకసః ॥ ౨౮ ॥ తం భుక్తవంతం విశ్రాంతముపగమ్య సతాం గతిః । పాణినాభిమృశన్ పాదావవ్యగ్రస్తమపృచ్ఛత ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ కచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠ ధర్మస్తే వృద్ధసంమతః । వర్తతే నాతికృచ్ఛ్రేణ సంతుష్టమనసస్సదా ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టో యర్హి వర్తేత బ్రాహ్మణో యేన కేనచిత్ । అహీయమానస్స్వాద్ధర్మాత్స హ్యస్యాఖిలకామధుక్ ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టోఽసకృల్లోకానాప్నోత్యపి సురేశ్వరః । అకించనోఽపి సంతుష్టశ్శేతే సర్వాంగవిజ్వరః ॥ ౩౨ ॥ విప్రాన్ స్వలాభసంతుష్టాన్ సాధూన్ భూతసుహృత్తమాన్ । నిరహంకారిణశ్శాంతాన్నమస్యే శిరసాఽసకృత్ ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిద్వః కుశలం బ్రహ్మన్ రాజతో యస్య హి ప్రజాః । సుఖం వసంతి విషయే పాల్యమానాస్స మే ప్రియః ॥ ౩౪ ॥ యతస్త్వమాగతో దుర్గం నిస్తీర్యేహ యదిచ్ఛయా । సర్వం నో బ్రూహ్యగుహ్యం చేత్ కిం కార్యం కరవామ తే ॥ ౩౫ ॥ ఏవం సంపృష్టసంప్రశ్నో బ్రాహ్మణః పరమేష్ఠినా । లీలాగృహీతదేహేన తస్మై సర్వమవర్ణయత్ ॥ ౩౬ ॥ విదర్భాధిపతేః పుత్రీ రుక్మిణీ తవ కింకరీ । విజ్ఞాపయతి తే కించిత్ ప్రస్తుతోద్వాహమంగళా ॥ ౩౭ ॥ తయా సంప్రేషితోఽహం తే సకాశం భీష్మకన్యయా । తస్యాస్సందేశమాకర్ణ్య క్రియతాం యదనంతరమ్ ॥ ౩౮ ॥ రుక్మిణీ ॥ శ్రుత్వా గుణాన్ భువనసుందర శృణ్వతాం తే నిర్విశ్య కర్ణవివరైర్హరతోఽంగతాపమ్ । రూపం దృశాం దృశిమతామఖిలార్థలాభం త్వయ్యచ్యుతావిశతి చిత్తమపత్రపం మే ॥ ౩౯ ॥ కా త్వా ముకుంద మహతీ కులరూపశీలవిద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యమ్ । ధీరా పతిం కులవతీ న వృణీత కన్యా కాలే నృసింహ నరలోకమనోభిరామమ్ ॥ ౪౦ ॥ తన్మే భవాన్ ఖలు వృతః పతిరంగ జాయామాత్మార్పితశ్చ భవతోఽత్ర విభో విధేహి । మా వీరభాగమభిమర్శతు చైద్య ఆరాద్గోమాయువన్మృగపతేర్బలిమంబుజా

యం శ్లోకః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ బ్రాహ్మణః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా వాచయతి ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అయమర్థః · హే అచ్యుత హే భువనసుందర శృణ్వతాం కర్ణవివరైః · త్వత్తవమహామహత్త్వచాతుర్యకులరూపశీలాదియుక్తాం తథాపి · అపగతాత్రపా యస్మాత్తత్ · మే చిత్తం త్వయ్యావిశతి ఆసజ్జతే · తత్కుతః శ్రుత్వా · శృణ్వతాం కర్ణవివరైరంతః ప్రవిశ్య అంగతాపం అంగేతి సంబోధనం వా · హరతస్తవ గుణాన్ శ్రుత్వా తథా దృశిమతాం చక్షుష్మతాం దృశాం అఖిలార్థలాభాత్మకం రూపం చ శ్రుత్వేతి ॥ ౩౯ ॥ అహో కులకన్యానామిదమతిధాష్ట్యమితి మా శంకీరిత్యాహ ॥ కేతి ॥ హే ముకుంద హే నృసింహ నరశ్రేష్ఠ · కా నామ కన్యా కులవతీ · తథా మహతీ రూపగుణోదారా · తథా ధీరా ధీమతీ · త్వా త్వాం · పతిం న వృణీత నమయ్యేవ కేవలం దోషం కేతి భావః · కథంభూతం · గుణశీలాదిభిరాత్మనైవ తుల్యం · నిరుపమమిత్యర్థః · ద్రవిణం ద్రవ్యసంపత్ · ధామ ప్రభావః · తథా నరలోకస్య మనసామభిరామో రమణం యస్మాత్తం · కించ · కాలే వివాహవయసి ॥ ౪౦ ॥ తదితి ॥ హే విభో · తత్తస్మాన్మయా భవాన్ ఖలు పతిర్వృతః · ఆత్మా చ భవతోఽర్పితః · అతస్త్వమత్రాగత్య మాం భవతో జాయాం విధేహి · విపక్షే బాధకం వ్యక్తయంత్యాహ మా వీరభాగమితి · వీరస్య తవ భాగం మాం · ఆరాత్ శీఘ్రమాగత్య చైద్యః శిశుపాలః మా

ప్రమథనాన్మాస్పృశతు - మృగపతేః సింహస్య బలింభాగంగోమాయుః సృగాల ఇవేతి ॥ ౪౧ ॥ అనేకజన్మకృతైస్సుకృతైరిదమేవహి భూయాదితి ప్రార్థయతే ॥ పూర్తేతి ॥ పూర్తంకూపాది-ఇష్టమగ్నిహోత్రాది- దత్తంహిరణ్యాదిదానం-నియమః శీతోష్ణాటనాది -వ్రతం కృచ్ఛ్రాది ॥ ౪౨ ॥ నను చైద్యాయబంధుభిరపి దత్తాయాంత్వయి కిమధునా కరణీయమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ శ్వోభావినీతి ॥ హే అజిత శ్వోభావిని ఉద్వహనే వివాహే- ప్రథమంగుప్తః అలక్షిత ఏవాగత్య- పశ్చాత్పృతనాపతిభిః పరివృతస్సన్- చైద్యాదిబలంనిర్మథ్య - ప్రసహ్య బలాత్ - వీర్యప్రదర్శనమేవశుల్కంవైవాహికందేయం యస్యాస్తాంమాం - అనేనరాక్షసవిధినా- ఉద్వహేతి ఉపదేశరహస్యం ॥ ౪౩ ॥ నను భవతు-శిశుపాలాదిబలప్రమథనంఅంతఃపురమధ్యగతాయాస్తవహరణేత్వద్బంధువధోపిప్రసజ్యేతేత్యతఆహ ॥ అంతఃపురేతి ॥ పురాద్బహిర్వర్తమానాం - గిరిజాంఅంబికాం.అంబికాగృహేదేవమహరణం సుకరమితిభావః ॥ ౪౪ ॥ ననుకిమనేననిర్బంధేనాన్యథాకారిణా చైద్యాపితావత్ప్రఖ్యాతగుణకర్మారూపాద్యైశ్వర్యవరఇతితత్రాహ ॥ యస్యేతి ॥ హే అంబుజాక్షయస్యభవతోంఘ్రిపంకజరజోభిః స్నపనం-ఆత్మనస్తమసోపహత్యై- ఉమాపతిరివమహాంతః వాంఛంతి- తస్య భవతః ప్రసాదంయద్యహంనలభేయన్ప్రాణ్నయాం తి

తు ॥ ౪౧ ॥ పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్రగుర్వర్చనాదిభిరలంభగవాన్పరేశః । ఆరాధితోయదిగదాగ్రజఏత్యపాణింగృహ్ణాతుమేనదమఘోషసుతాదయోన్యే ॥ ౪౨ ॥ శ్వోభావినిత్వమజితోద్వహనేవిదర్భాన్గుప్తస్సమేత్యపృతనాపతిభిఃపరీతః । నిర్మథ్యచైద్యమగధేశబలంప్రసహ్యమాంరాక్షసేనవిధినోద్వహవీర్యశుల్కామ్ ॥ ౪౩ ॥ అంతఃపురాంతరచరామనిహత్యబంధూంస్త్వామ్ముద్వహేకథమితిప్రవదామ్యుపాయమ్ । పూర్వేద్యురస్తిమహతీకులదేవయాత్రాయస్యాంబహిర్నవవధూర్గిరిజాముపేయాత్ ॥ ౪౪ ॥ యస్యాంఘ్రిపంకజరజస్స్నపనంమహాంతోవాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మతమోపహత్యై । యర్హ్యంబుజాక్షనలభేయభవత్ప్రసాదంజహ్యామసూన్వ్రతకృశాన్శతజన్మభిస్స్యాత్ ॥ ౪౫ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఇత్యేతేగుహ్యసందేశాయదుదేవమయాహృతాః । విమృశ్యకృత్యంయచ్చాత్రక్రియతాంతదనంతరమ్ ॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్విపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ వైదర్భ్యాస్సతుసందేశంనిశమ్యయదునందనః । ప్రగృహ్యపాణినాపాణింప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యథావినిద్రామచ్చిత్తారుక్మిణీరుచిరాననా। తథాహమపితచ్చిత్తోనిద్రాంచనలభేనిశి ॥ ౨ ॥ వేదాహంరుక్మిణోద్వేషాన్మమోద్వాహోనివారితః । తామానయిష్యఉన్మథ్యరాజన్యాపశదాన్మృధే ॥ మత్పరామనవద్యాంగీమేధసోగ్నిశిఖామివ ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షంచవిజ్ఞాయరుక్మిణ్యామధుసూదనః । రథస్సంయుజ్యతామాశుదారుకేత్యాహసారథిమ్ ॥ ౪ ॥ సచాశ్వైశ్శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకైః । యుక్తంరథముపానీయతస్థౌప్రాంజలిరగ్రతః ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్యస్యందనంశౌరిర్ద్విజమారోప్యతూర్ణగైః । ఆనర్తాదేకరాత్రేణవిదర్భానగమద్ధయైః ॥ ౬ ॥ రాజాసకుండినపతిఃపుత్రస్నేహవశంగతః । శిశుపాలాయతాంకన్యాందాస్యన్కర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౭ ॥ పురంసంమృష్ట

హిన్ వ్రతైరుపవాసాదిభిః- కృశాన్ అసూన్ప్రాణాన్- జహ్యాంత్యజేయం- తతఃకిమతఆహ - శతజన్మభిరితి- ఏవమేవవారంవారంజహ్యాం యావచ్ఛతజన్మభిరపితవప్రసాదఃస్యాదితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతీతి ॥ అత్రయత్కృత్యంకరణీయం తద్విమృశ్యక్రియతాం తచ్చానంతరమేవక్రియతామితి ॥ ౪౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్విపంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రిపంచాశత్తమేగత్వావిదర్భాన్సద్భుతేహితః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణోమిషతాంద్విషతాంబలాత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ నిద్రాయాఅలాభేకారణాంతరం ॥ వేదేతి ॥ ఉద్వాహోనివారితఇతి - తయాఅకథితమపిఅహంజానామీతి - ఆనయిష్యేఆనయిష్యామి- రాజన్యాపశదాన్ రాజసుహీనాన్- ఉన్మథ్యఆనయసౌదృష్టాంతఃఏధసఇతి ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షమితి ॥ పరశ్వోరాత్రౌవివాహనక్షత్రమితిజ్ఞాత్వా ॥ ౪ ॥ సఇతి ॥ శైబ్యేత్యాదీనిచత్వారిఅశ్వనామాని ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్యేతి ॥ తస్యాంరాత్ర్యాంప్రస్థాయప్రాతర్విదర్భదేశానగమత్ - శ్వోభావినిత్వమజితోద్వహనేవిదర్భాన్గుప్తస్సమేత్యేతిరుక్మిణీసందేశాత్ ॥ ౬ ॥ రాజేతి ॥ పుత్రస్యరుక్మిణఃస్నేహాత్వశంస్వవశమనుగచ్ఛతీతితథా అనేనశిశుపాలేనాద్వాహికాభిరుచింద్యోతయతి-కర్మాణిపురోహితకారితపితృదేవతార్చనాదీని ॥ ౭ ॥ తాన్యేవాహచతుర్భిః ॥ పురమితి ॥ సంమృ

ష్టాః సంసిక్తాశ్చ మార్గాదయో యస్మిన్ తత్ - చిత్రధ్వజైః పతాకాస్తోరణైశ్చ సమలంకృతమకారయత్ ॥ ౮ ॥ స్రగితి ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైరిత్యత్ర మత్వర్థో ద్రష్టవ్యః - యద్వా స్రగ్గంధమాల్యాన్యాభిః స్త్రీభిస్తథాభూతైః - తథా విరజైరంబరైశ్చ భూషితైః స్త్రీపురుషైః తథా - శ్రీమద్భిః గృహైశ్చ జుష్టం ॥ ౯ ॥ పితృదేవానితి ॥ యథాన్యాయ్యం అన్యాంశ్చ కన్యాం ప్రతి మంగళం వాచయామాస ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతామితి ॥ కృతం కౌతుకేన వివాహసూత్రేణ మంగళం యస్యాస్తాం - అహతం నవీనం - భూషణోత్తమైశ్చ భూషితాం ॥ ౧౧ ॥ చక్రురితి ॥ తస్యాః కన్యాయాః అథర్వవిత్ అథర్వణవేదమంత్రవిత్ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏవమితి ॥ అభ్యుదయోచితం ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిరితి ॥ తతశ్చతురంగసైన్యైః పరీతః పరివృతః - కుండినం భీష్మకపురం యయౌ - మదం వ్యవంతే మదచ్యుతః తైః స్యందనైః రథైః హేమ...

సంసిక్తమార్గరథ్యాచతుష్పథమ్ । చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతమ్ ॥ ౮ ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైర్విరజాంబరభూషితైః । జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్గృహైరగరుధూపితైః ॥ ౯ ॥ పితౄన్దేవాన్సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప । భోజయిత్వా యథాన్యాయ్యం వాచయామాస మంగళమ్ ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమంగళామ్ । అహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ॥ ౧౧ ॥ చక్రుస్సామర్గ్యజుర్మంత్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః । పురోహితోఽథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాంతయే ॥ ౧౨ ॥ హిరణ్యరౌప్యవాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్ । ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషస్సుతాయ వై । కారయామాస మంత్రజ్ఞైస్సర్వమభ్యుదయోచితమ్ ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిర్గజానీకైస్స్యందనైర్హేమమాలిభిః । పత్త్యశ్వసంకులైస్సైన్యైః పరీతః కుండినం యయౌ ॥ ౧౫ ॥ తం వై విదర్భాధిపతిస్సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ । నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే ॥ ౧౬ ॥ తత్ర సాల్వో జరాసంధో దంతవక్త్రో విదూరథః । ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌండ్రకాద్యాస్సహస్రశః ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుమ్ । యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః ॥ యోత్స్యామస్సంహతాస్తేన ఇతి నిశ్చితమానసాః ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వైతద్భగవాన్రామో విపక్షీయనృపోద్యమమ్ । కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశంకితః ॥ ౧౯ ॥ బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః । త్వరితః కుండినం ప్రాయాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః ॥ ౨౦ ॥ ....

భీష్మకన్యా వరారోహా కాంక్షంత్యాగమనం హరేః । ప్రత్యాపత్తిమపశ్యంతీ ద్విజస్యాచింతయత్తదా ॥ ౨౧ ॥ అహో త్రియామాంతరిత ఉద్వాహో మేఽల్పరాధసః । నాగచ్ఛత్యరవిందాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణమ్ ॥ ౨౨ ॥ సోఽపి నావర్తతేఽద్యాపి మత్సందేశహరో ద్విజః । అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కించిజ్జుగుప్సితమ్ ॥ మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః ॥ ౨౩ ॥ దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః । దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం చింతయతీ బాలా గోవిందహృతమానసా । న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే అశ్రుకలాకులే ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షంత్యా గోవిందాగమనం నృప । వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ప్రియశంసినః ॥ ౨౬ ॥ అథ కృష్ణవినిర్దిష్టస్స ఏవ...

తా మాలా విద్యంతే యేషు తైః ॥ ౧౫ ॥ తమితి ॥ కల్పితం నిర్మితం యదన్యత్ నివేశనం తస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణేతి ॥ యది శ్రీకృష్ణో హరేత్ తదా శంకితాః కన్యాం సాధయితుమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సూర్యోదయాత్పూర్వమేవ తత్ర సైన్యసహితస్యాగమనం యదితి ఆహ ॥ భీష్మస్యేతి ॥ ప్రత్యాపత్తిం ప్రత్యాగమనం ॥ ౨౧ ॥ అహో ఇతి ॥ త్రియామా రాత్రిస్తావన్మాత్రేణాంతరితః - అల్పరాధసః మందభాగ్యాయాః ॥ ౨౨ ॥ స ఇతి ॥ జుగుప్సితం ధాష్ట్ర్యాది - అపి శంకాయాం నాయాతి హి కృతోద్యమ ఇతి - అన్యథా ఆదౌ కృతోద్యమత్వాత్ ప్రస్థాపితవాన్ - ప్రస్థాపనావసరే వా కించిన్మయి జుగుప్సితం మత్వా - ప్రత్యాదిష్ట - అతః సోఽపి ద్విజో నూనం నాయాతీతి ॥ ౨౩ ॥ యద్వా ... లోనిగతోఽపి శ్రీకృష్ణో మద్దైవవైముఖ్యాత్ - క్వచిత్ప్రతిబద్ధో భవేదిత్యాహ ॥ దుర్భగాయా ఇతి ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ కాలజ్ఞా అథ నాగి ... విందాగమనకాలమితి మన్వానా - కించిదాశ్వస్తచిత్తా సతీ - చింతాస్వస్థలోచనే నిమీలితవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రియశంసి...

ప్రియసూచకాః॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పురోపవనం ప్రాప్తేన శ్రీకృష్ణేన - వినిర్దిష్టః ప్రాప్తం మాం కథయేత్యాదిష్టః॥ ౨౭॥ సేతి॥ సవ్యగ్రాత్మనో దేహస్య గతిర్యస్య తం - లక్షణాభిజ్ఞా ముఖేన లక్షణం తజ్జ్ఞా లక్షణైరభిజానాతీతి తథా॥ ౨౮॥ తస్యా ఇతి॥ తస్యై ప్రాప్తం యదునందనం ఆవేదితవాన్ - తచ్చ శశంస ఆత్మోపనయనం ప్రతి ఆత్మనా స్వయం కృష్ణస్యానయనం ప్రతి - తేన ద్విజేన సత్యవచనం చోక్తమితి - ఆత్మనః ప్రాణేశ్వరస్యేతి వా - యద్వా - ఆత్మనః తస్యా ఉపనయనం ప్రతి శ్రీకృష్ణేన యదుక్తం సత్యవచనం తామానయిష్యామ్యేవేత్యాది - తచ్చ శశంస అవర్ణయదిత్యర్థః॥ ౨౯॥ తమితి॥ తం శ్రీకృష్ణం - అస్మిన్ కాలే సర్వస్వార్పణమప్యపర్యాప్తమితి - తదుచితం ప్రియమపరం నపశ్యంతీతి తథా - కేవలం ననామ - పశ్చాద్బహు దదావిత్యర్థః - యద్వా - మాం శ్రియం యే నమంతి - తే తావత్సర్వసంపదాం ఆస్పదా భవంతి - కిం పునర్మయా ప్రణతా యామితి - అతోఽధికమన్యత్ప్రియం నపశ్యంతీ ననామేతి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తయోరితి॥ ...

...వద్ద్విజసత్తమః। అంతఃపురచరాం దేవీం రాజపుత్రీం దదర్శ హ॥ ౨౭ ॥ సా తం ప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రాత్మగతిం సతీ। ఆలక్ష్య లక్షణాభిజ్ఞా సమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా ॥ ౨౮ ॥ తస్యా ఆవేదయత్ప్రాప్తం శశంస యదునందనమ్। ఉక్తం చ సత్యవచనమాత్మోపనయనం ప్రతి ॥ ౨౯ ॥ తమాగతం సమాజ్ఞాయ వైదర్భీ హృష్టమానసా। నపశ్యంతీ బ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్యన్ననామ సా ॥ ౩౦ ॥ ప్రాప్తౌ శ్రుత్వా స్వదుహితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సుకః। అభ్యయాత్తూర్యఘోషేణ రామకృష్ణౌ సమర్హణైః ॥ ౩౧ ॥ మధుపర్కముపానీయ వాసాంసి విరజాంసి సః। ఉపాయనాన్యభీష్టాని విధివత్సమపూజయత్ ॥ ౩౨ ॥ తయోర్నివేశనం శ్రీమదుపకల్ప్య మహామతిః। ససైన్యయోస్సానుగయోరాతిథ్యం విదధే యథా ॥ ౩౩ ॥ ఏవం రాజ్ఞాం సమేతానాం యథావీర్యం యథావయః। యథాబలం యథావిత్తం సర్వైః కామైస్సమర్హయత్ ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణమాగతమాకర్ణ్య విదర్భపురవాసినః। ఆగత్య నేత్రాంజలిభిః పపుస్తన్ముఖపంకజమ్ ॥ ౩౫ ॥ అస్యైవ భార్యా భవితుం రుక్మిణ్యర్హతి నాపరా। అసావప్యనవద్యాత్మా భైష్మ్యాస్సముచితః పతిః ॥ ౩౬ ॥ కించిత్సుచరితం యన్నస్తేన తుష్టస్త్రిలోకకృత్। అనుగృహ్ణాతు గృహ్ణాతు వైదర్భ్యాః పాణిమచ్యుతః ॥ ౩౭ ॥ ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా వదంతి స్మ పురౌకసః। కన్యా చాంతఃపురాత్ప్రాగాద్భటైర్గుప్తాంబికాలయమ్ ॥ ౩౮ ॥ పద్భ్యాం వినిర్యయౌ ద్రష్టుం భవాన్యాః పాదపల్లవమ్। సా చానుధ్యాయతీ సమ్యఙ్ముకుందచరణాంబుజమ్ ॥ ౩౯ ॥ యతవాఙ్మాతృభిస్సార్ధం సఖీభిః పరివారితా। గుప్తా రాజభటైశ్శూరైస్సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః ॥ ౪౦ ॥ మృదంగశంఖపణవాస్తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే ॥ ౪౧ ॥ నానోపహారబలిభిర్వారముఖ్యాస్సహస్రశః। స్రగ్గంధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యస్స్వలంకృతాః ॥ ౪౨ ॥ గాయంతశ్చ స్తువంతశ్చ గాయకా వాద్యవాదకాః। పరివార్య వధూం జగ్ముస్సూతమాగధవందినః ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్య దేవసదనం ధౌతపాదకరాంబుజా। ఉపస్పృశ్య శుచిశ్శాంతా ప్రవివేశాంబికాంతికమ్ ॥ ౪౪ ॥ తాం వై ప్రవయసో బాలాం విధిజ్ఞా విప్రయోషితః। భవానీం వందయాంచక్రుర్భవపత్నీం భవాన్వితామ్ ॥ ౪౫ ॥ నమస్యే త్వాంబికేఽభీక్ష్ణం స్వసంతానయుతాం శివామ్। భూయాత్...

సమర్హయదిత్యనేన శ్రీకృష్ణో బాఢం కన్యాముద్వోఢుమేవాగతః స్యాదితి వరోచితేన విధినా సమపూజయదితి సూచితం యథాయథావత్॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ సమేతానాం రాజ్ఞాం మధ్యే - వీర్యాద్యనతిక్రమ్య - తం తం సముచితవానిత్యర్థః॥ ౩౪॥ శ్రీకృష్ణే భావికమనుసారకం జనానురాగం దర్శయతి త్రిభిః॥ కృష్ణమితి॥ ౩౫॥ అస్యేతి॥ అస్యైవ రుక్మిణ్యేవ అర్హతి యోగ్యా - అసావపి భైష్మ్యా ఏవ సముచితః ... [illegible] ... ప్రదర్శనాయ సలక్షణార్థం - నాపరేతి నచ వాక్యభేదదోషః - అనూద్య విధేయ విధిభేదేన విభిన్నానామేకవాక్యానాం సహప్రయోగాత్ - గ్రహం సంమార్ష్టీత్యాదివదితి॥ ౩౬॥ కించిదితి॥ అముమేవానుగ్రహ ఇతి నిర్దిశంతి గృహ్ణాత్వితి॥ ౩౭॥ ౩౮॥ తస్యా ఆగమసంవిశనస్థిరద్వయేన॥ పద్భ్యామితి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ మృదంగేతి॥ అపిచ మృదంగాదయః జఘ్నిరే ఆహతాః వాదితా ఇత్యర్థః॥ ౪౧॥ నానేతి॥ వారముఖ్యాః గణికోత్తమాః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఆసాద్యేతి॥ ఉపస్పృశ్య ఆచమ్య॥ ౪౪॥ తామితి॥ ప్రవయసో వృద్ధాః - భవాన్వితామితి భవస్యోపసర్జనత్వం స్త్రీకామోఽర్చితి నయుక్తం॥ ౪౫॥ నమస్య ఇతి॥ రుక్మిణ్యాం ద్వైత దృష్ట్యా యం తుం త్రసంస్వసంతాన యుతం ...

ణాదిసహితం - ఆత్మారామోపి సాక్షాత్ స్వప్రతిజ్ఞాం వేదితి జ్ఞాతం ఆహ - తదనుమోదతామితి భగవాన్ శ్రీకృష్ణ ఏవ పతిః ॥౪౬॥ అద్భిరితి ॥ వాసః స్రగ్గంధాదిభిః అంబికాం సమపూజయత్ ॥౪౭॥ విప్రస్త్రియ ఇతి ॥ తథా విప్రస్త్రియోపి - తైః ద్రవ్యైః లవణాదిభిశ్చ సమపూజయదితి ॥౪౮॥ తస్యా ఇతి ॥ శేషాం నిర్మాల్యం ॥౪౯॥ మునివ్రతమితి ॥ మునివ్రతం మౌనాదికం త్యక్త్వా సఖీం ॥౫౦॥ తామితి ॥ తాం విలోక్య వీరా ముముహురితి తృతీయేనాన్వయః - శ్యామాం అజాతరజస్కాం కుంతలశంకితేక్షణాం కుంతలైః శంకితే ఇవ చపలే ఈక్షణే యస్యాస్తాం ॥౫౧॥ శుచిస్మితామితి ॥ ద్విజా ఏవ కుందానాం కుడ్మలాని ముకుళాని బింబఫలవత్ రక్తోధరః తస్య ద్యుతిభిః శోణాయమానాని యస్యాస్తాం - కలాః ధ్వనిద్యుక్తం నూపురం శింజచ్చ తత్ కలానూపురం చ తస్య ధామ దీప్తిః తేన శోభితం శీలం యస్య తేన - పదా చలంతీం విలోక్య ముముహుః ॥

పతిర్మే భగవాన్కృష్ణస్తదనుమోదతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఇతి సంప్రార్థయంతీ తాం దేవీం దేవముమాపతిమ్ । పూజయామాస విధివద్ద్విజపత్నీపురస్కృతమ్ ॥ ౪౭ ॥ అద్భిర్గంధాక్షతైర్ధూపైర్వాసస్స్రఙ్మాల్యభూషణైః । నానోపహారబలిభిః ప్రదీపావళిభిః పృథక్ ॥ ౪౮ ॥ విప్రస్త్రియః పతిమతీస్తథా తైస్సమపూజయత్ । లవణాపూపతాంబూలకంఠసూత్రఫలేక్షుభిః ॥ ౪౯ ॥ తస్యై స్త్రియస్తాః ప్రదదుశ్శేషాం యుయుజురాశిషః । తాభ్యో దేవ్యై నమశ్చక్రే శేషాంశ్చ జగృహే వధూః ॥ ౫౦ ॥ మునివ్రతమథ త్యక్త్వా నిశ్చక్రామాంబికాగృహాత్ । ప్రగృహ్య పాణినా భృత్యాం రత్నముద్రోపశోభినా ॥ ౫౧ ॥ తాం దేవమాయామివ వీరమోహినీం సుమధ్యమాం కుండలమండితాననామ్ । శ్యామాం నితంబార్పితరత్నమేఖలాం వ్యంజత్స్తనీం కుంతలశంకితేక్షణామ్ ॥ ౫౨ ॥ శుచిస్మితాం బింబఫలాధరద్యుతిశోణాయమానద్విజకుందకుడ్మలామ్ । పదా చలంతీం కలహంసగామినీం శింజత్కలానూపురధామశోభినా ॥ విలోక్య వీరా ముముహుస్సమాగతా యశస్వినస్తత్కృతహృచ్ఛయార్దితాః ॥ ౫౩ ॥ యాం వీక్ష్య తే నృపతయస్తదుదారహాసవ్రీడావలోకహృతచేతస ఉజ్ఝితాస్త్రాః । పేతుః క్షితౌ రథగజాశ్వగతా విమూఢా యాత్రాచ్ఛలేన హరయేర్పయతీం స్వశోభామ్ ॥ ౫౪ ॥ సైవం శనైశ్చలయతీ చరణాబ్జకోశౌ ప్రాప్తిం తదా భగవతః ప్రసమీక్షమాణా । ఉత్సార్య వామకరజైరలకానపాంగైః ప్రాప్తాన్ హ్రియైక్షత నృపాన్ దదృశేచ్యుతంచ ॥ ౫౫ ॥ తాం రాజపుత్రీం రథమారురుక్షతీం జహార కృష్ణో ద్విషతాం సమీక్షతామ్ । రథం సమారోప్య సుపర్ణలక్షణం రాజన్యచక్రం పరిభూయ మాధవః ॥ ౫౬ ॥ తతో యయౌ రామపురోగమశ్శనైః సృగాలమధ్యాదివ భాగహృద్ధరిః । తం మానినస్స్వాభిభవం యశఃక్షయం పరే జరాసంధముఖా న సేహిరే ॥ అహో ధిగస్మాన్ యశ ఆత్తధన్వనాం గోపైర్హృతం కేసరిణాం మృగైరివ ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

ఇతి సర్వే సుసంరబ్ధా వాహానారుహ్య దంశితాః । స్వైస్స్వైర్బలైః పరిక్రాంతా అన్వీయుర్ధృతకార్ముకాః ॥ ౧ ॥ తానాపతత ఆలోక్య యాదవానీకయూథపాః । తస్థుస్తత్సంముఖా రాజన్విస్ఫూర్జ్య స్వధనూంషి తే ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠే గజస్కంధే రథోపస్థే చ కోవిదాః । ముముచుశ్శరవర్షాణి మేఘా అద్రిష్వపో యథా ॥ ౩ ॥ పత్యుర్బలం శరాసారైశ్ఛన్నం వీక్ష్య సుమధ్యమా । సవ్రీడమైక్షత్తద్వక్త్రం భయవి

౫౩ ॥ న కేవలం ముముహుః పేతుశ్చేత్యాహ ॥ యామితి ॥ యాత్రామిషేణ - హరయే స్వలావణ్యం సమర్పయంతీం యాం వీక్ష్య - క్షితౌ పేతుః ॥ ౫౪ ॥ సేతి ॥ ప్రాప్తాన్ ప్రాప్తాన్ హ్రియా వీక్షత - తదా అచ్యుతం దదర్శ - అచ్యుతః తత్ర తిష్ఠతీత్యన్వయః - చలత్పద్మకోశతుల్యౌ చరణౌ చాలయంతీ ॥ ౫౫ ॥ తామితి ॥ సుపర్ణలక్షణం గరుడధ్వజం ॥ ౫౬ ॥ తత ఇతి ॥ హరిః సింహః - అసహమానానాం తేషాం ఆక్రోశమాహ - అహో ధిగస్మాన్ యతోస్మాకం - యశో గోపైః హృతమితి ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రిపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ** శ్లో ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మిణం చ విరూప్యాథ కృష్ణః పాణిం పునర్గ్రహీత్ ॥ ఇతీతి ॥ అహో ధిగస్మానిత్యేవం వదంతః - సుసంరబ్ధాః క్రోధావిష్టాః - దంశితాః కృతసన్నాహాః - పరిక్రాంతాః పరివృతాః - అన్వీయుః అన్వధావన్ ॥ ౧ ॥ తానితి ॥ విస్ఫూర్జ్య టంకారం కృత్వా ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠ ఇతి ॥ పరేషాం శరాణాం బాహుల్యే - యాదవానాం అచలత్వే చ దృష్టాంతః - మేఘా ఇతి ॥ ౩ ॥ ప

ష్యతి॥ అధునైవాధునైవ ॥ ౪॥ ప్రహస్యేతి॥ మాస్మభైః భయం మాకురు హే వామలోచనే సుందరాక్షి· తావకైః త్వదీయైః కృత్వా॥ ౫॥ తేషామితి॥ స చాసౌ విక్రమశ్చ తం॥ ౬॥ పేతురితి॥ ఉష్ణీషాణి శిరోవేష్టనం సహ వస్త్రాణి· తత్సహితాని శిరాంసి॥ ౭॥ హస్తా ఇతి॥ కరభాః క్రోష్టుః· ఊరవ ఊరుదేశా వా॥ ౮॥ ౯॥ శిశుపాలమితి॥ అప్రాప్తదారమేవ తం· హృతదారమివ ఆతురం॥ ౧౦॥ భో భో ఇతి॥ నిష్ఠా స్థైర్యం॥ ౧౧॥ యథేతి॥ కుహకో నర్తయితా· తస్యేచ్ఛయా దుఃఖ ... ఈహతే వ్యాప్రియతే॥ ౧౨॥ అత్ర చాహమేవ దృష్టాంత ఇత్యాహ· జరాసంధః॥ శౌరేరితి॥ శౌరేః కృష్ణాత్ సకాశాత్ · ఏకం సంయుగం · పరం కేవలం అంతిమం వా· జిగ్యే జితవానహం ॥ ౧౩॥ తథేతి॥

హ్వలలోచనా । ౪ ॥ ప్రహస్య భగవానాహ మాస్మభైర్వామలోచనే। వినంక్ష్యత్యధునైవైతత్తావకైశ్శాత్రవం బలమ్ । ౫ ॥ తేషాం తద్విక్రమం వీరా గదసంకర్షణాదయః । అమృష్యమాణా నారాచైర్జఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్ ।౬॥ పేతుశ్శిరాంసి రథినామశ్వినాం గజినాం భువి । సకుండలకిరీటాని సోష్ణీషాణి చ కోటిశః । ౭ । హస్తాస్సాసిగదేష్వాసాః కరభా ఊరవోఽంఘ్రయః । అశ్వాశ్వతరనాగోష్ట్రఖరమర్త్యశిరాంసి చ । ౮ । హన్యమానబలానీకా వృష్ణిభిర్జయకాంక్షిభిః । రాజానో విముఖా జగ్ముర్జరాసంధపురోగమాః ॥ ౯ । శిశుపాలం సమభ్యేత్య హృతదారమివాతురమ్। నష్టత్విషం గతోత్సాహం శుష్యద్వదనమబ్రువన్ । ౧౦ ॥ భో భోః పురుషశార్దూల దౌర్మనస్యమిదం త్యజ । న ప్రియాప్రియయో రాజన్నిష్ఠా దేహిషు దృశ్యతే ।౧౧। యథా దారుమయీ యోషిన్నృత్యతే కుహకేచ్ఛయా। ఏవమీశ్వరతంత్రోఽయమీహతే సుఖదుఃఖయోః ॥ ౧౨। శౌరేస్సప్తదశాహం వై సంయుగాని పరాజితః। త్రయోవింశతిభిస్సైన్యైర్జిగ్య ఏకమహం పరమ్ ॥ ౧౩ ॥ తథాప్యహం న శోచామి న ప్రహృష్యామి కర్హిచిత్ । కాలేన దైవయుక్తేన జానన్విద్రావితం జగత్ ॥ ౧౪ ॥ అధునాపి వయం సర్వే వీరయూథపయూథపాః । పరాజితాః ఫల్గుతంత్రైర్యదుభిః కృష్ణపాలితైః । ౧౫ ॥ రిపవో జిగ్యురధునా కాల ఆత్మానుసారిణి। తదా వయం విజేష్యామో యదా కాలః ప్రదక్షిణః । ౧౬ । ఏవం ప్రబోధితో మిత్రైశ్చైద్యోఽగాత్సానుగః పురమ్ । హతశేషాః పునస్తేఽపి యయుస్స్వం స్వం పురం నృపాః ॥ ౧౭ । రుక్మీ తు రాక్షసోద్వాహం కృష్ణద్విడసహన్స్వసుః । పృష్ఠతోఽన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యా వృతో బలీ । ౧౮ । రుక్మ్యమర్షీ సుసంరబ్ధశ్శృణ్వతాం సర్వభూభుజామ్ । ప్రతిజజ్ఞే మహాబాహుర్దంశితస్సశరాసనః । ౧౯ । అహత్వా సమరే కృష్ణమప్రత్యూహ్య చ రుక్మిణీమ్। కుండినం న ప్రవేక్ష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి వః॥ ౨౦। ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య సారథిం ప్రాహ సత్వరః। చోదయాశ్వాన్యతః కృష్ణస్తస్య మే సంయుగో భవేత్ ।౨౧। అద్యాహం నిశితైర్బాణైర్గోపాలస్య సుదుర్మతేః । నేష్యే వీర్యమదం యేన స్వసా మే ప్రసభం హృతా । ౨౨ । వికత్థమానః కుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్ । రథేనైకేన గోవిందం తిష్ఠ తిష్ఠేత్యథాహ్వయత్ ।౨౩॥ ధనుర్వికృష్య సుదృఢం జఘ్నే కృష్ణం త్రిభిశ్శరైః । ౨౪ । ఆహ చాత్ర క్షణం తిష్ఠ యదూనాం కులపాంసన । కుత్ర యాసి స్వసారం మే ముషిత్వా ధ్వాంక్షవద్ధవిః । ౨౫ । ....

హరిష్యేఽద్య మదం మంద మాయినః కూటయోధినః । యావన్న మే హతో బాణైశ్శయీథా ముంచ దారికామ్ । ౨౬ । స్మయన్కృష్ణో ధనుశ్ఛిత్త్వా షడ్భిర్వివ్యాధ రుక్మిణమ్ । అష్టభిశ్చతురో వాహాన్ద్వాభ్యాం సూతం ధ్వజం త్రిభిః ॥ ౨౭ । స చాన్యద్ధనురాదాయ కృష్ణం వివ్యాధ పంచభిః । తైస్తాడితశ్శరౌఘైస్తు

దైవం అదృష్టం తద్యుక్తేన ॥ ౧౪॥ అధునేతి॥ ఫల్గుతంత్రైః స్వల్పసైన్యైః॥ ౧౫॥ రిపవ ఇతి॥ ప్రదక్షిణః అనుకూలః సన్ ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అద్యేతి॥ గోపాలస్య వేదపాలకస్యేతి వా· తత్రార్థః - తథా సుదుర్మతేరితి· ... ప్రసభం బలాత్ ... ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఆహేతి ॥ యదూనాం కులపాంసన కులదూషణ ... · హే సత్రాంధ ... యదూనాం కులపాంసన ... ॥ ... కులస్య ప. ... యదుకులకత్వే· అంసనశ్చ ... అంసస పూ ... స్మార్థాత్ ... ప్రత్యయాత్ సంపాదిత ... · ధ్వాంక్షః కాకః· సంబంధాధవిః ముష్టాతి తద్వత్ · తస్కరః ... సహసా ... ।

బద్ధ్వా॥ ౨౫॥ హరిష్య ఇతి॥ చాపం దస్థిరేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ తయేతి॥ పరిత్రాసేన వికంపితాన్యంగాని
యస్యాః తయా శుచా శోకేన విశుష్యత్ ముఖం యస్యాః రుద్ధః కంఠో యస్యాః సా చ సా చ తయా- కాతర్యేణ వైక్లబ్యేన విస్రంసితా హేమమయీ
మాలా యస్యాస్తయా- గృహీతౌ పాదౌ యస్య సః॥ ౩౫॥ చైలేనేతి॥ సశ్మశ్రు కేశం సహితాని స్థానే స్థానే అవశిష్టాని శ్మశ్రూణి కేశాశ్చ యథా భవన్తి
తథా- తైస్తైరసిధారాప్రవపనైర్ముండయన్- వ్యరూపయత్ విరూపమకరోత్॥ ౩౬॥ కృష్ణాంతికమితి॥ తథాభూతం హతప్రాయమిత్యర్థః
తథా శోచ్యావస్థం॥ ౩౭॥ ౩౮॥ రుక్మిణీం సాంత్వయతి॥ మైవాస్మానితి॥ ౩౯॥ పునః కృష్ణమాక్షిపతి॥ బంధురితి॥ ౪౦॥ పునర్దేవీం
ప్రత్యాహ॥ క్షత్రియాణామితి॥ యేన ధర్మేణ భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాత్- తత్తస్మాద్ఘోరతరః అతిదారుణః ధర్మశ్చ అతః కోఽస్మాకమప
రాధ ఇతి భావః॥ ౪౧॥ పునః కృష్ణం ప్రత్యాహ॥ రాజ్యస్యేతి॥ తథాప్యస్మాకమేతదనుచితమితి భావః॥ ౪౨॥ పునర్దేవీం ప్రత్యాహ
తవేతి॥ సర్వభూతేషు దుర్హృదామహితానాం భ్రాతౄణాం- అజ్ఞవత్ యత్ భద్రం మన్యసే ఇచ్ఛసి- ఇయం తవ విషమా అసమీచీనా

చ్చిచ్ఛేద ధనురచ్యుతః॥ ౨౮॥ పునరన్యదుపాదత్త తదప్యచ్ఛినదవ్యయః। పరిఘం పట్టిసం శూలం చర్మాసీ శక్తితోమరౌ॥ ౨౯॥ యద్యదాయుధమాధత్త తత్తత్సర్వం చాచ్ఛినద్విభుః॥ ౩౦॥ తతో రథాదవప్లుత్య ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా। కృష్ణమభ్యద్రవత్క్రుద్ధః పతంగ ఇవ పావకమ్॥ ౩౧॥ తస్య చాపతతః ఖడ్గం తిలశశ్చర్మ చేషుభిః। ఛిత్త్వాసిమాదదే తిగ్మం రుక్మిణం హంతుముద్యతః॥ ౩౨॥ దృష్ట్వా భ్రాతృవధోద్యోగం రుక్మిణీ భయవిహ్వలా। పతిత్వా పాదయోర్భర్తురువాచ కరుణం సతీ॥ ౩౩॥ యోగేశ్వరాప్రమేయాత్మన్ దేవదేవ జగత్పతే। హంతుం నార్హసి కల్యాణ భ్రాతరం మే మహాభుజ॥ ౩౪॥ శ్రీశుకః॥ తయా పరిత్రాసవికంపితాంగయా శుచావశుష్యన్ముఖరుద్ధకంఠయా। కాతర్యవిస్రంసితహేమమాలయా గృహీతపాదః కరుణో న్యవర్తత॥ ౩౫॥ చైలేన బద్ధ్వా తమసాధుకారిణం సశ్మశ్రుకేశం ప్రవపన్ వ్యరూపయత్। తావన్మమర్దుః పరసైన్యమద్భుతం యదుప్రవీరా నళినీం యథా గజాః॥ ౩౬॥ కృష్ణాంతికముపవ్రజ్య దదృశుస్తత్ర రుక్మిణమ్। తథాభూతం హతప్రాయం దృష్ట్వా సంకర్షణో విభుః॥ విముచ్య బద్ధం కరుణో భగవాన్కృష్ణమబ్రవీత్॥ ౩౭॥ అసాధ్విదం త్వయా కృష్ణ కృతమస్మజ్జుగుప్సితమ్। వపనం శ్మశ్రుకేశానాం వైరూప్యం సుహృదో వధః॥ ౩౮॥ మైవాస్మాన్సాధ్వ్యసూయేథా భ్రాతుర్వైరూప్యచింతయా। సుఖదుఃఖప్రదో నాన్యో యతస్స్వకృతభుక్పుమాన్॥ ౩౯॥ బంధుర్వధార్హదోషోఽపి న బంధోర్వధమర్హతి। త్యాజ్యస్స్వేనైవ దోషేణ హతః కిం హన్యతే పునః॥ ౪౦॥ క్షత్రియాణామయం ధర్మః ప్రజాపతివినిర్మితః। భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాద్యేన ఘోరతరస్తతః॥ ౪౧॥ రాజ్యస్య భూమేర్విత్తస్య స్త్రియో మానస్య తేజసః। మానినోఽన్యస్య వా హేతోః శ్రీమదాంధాః క్షిపంతి హి॥ ౪౨॥ తవేయం విషమా బుద్ధిస్సర్వభూతేషు దుర్హృదామ్। యన్మన్యసే సదాభద్రం సుహృదాం భద్రమజ్ఞవత్॥ ౪౩॥ ఆత్మమోహో నృణామేవ కల్ప్యతే దేవమాయయా। సుహృద్దుర్హృదుదాసీన ఇతి దేహాత్మమానినామ్॥ ౪౪॥ ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా సర్వేషామపి దేహినామ్। నానేవ గృహ్యతే మూఢైర్యథా జ్యోతిర్యథా నభః॥ ౪౫॥ దేహ ఆద్యంతవానేష ద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకః। ఆత్మన్యవిద్యయా క్లృప్తస్సంసారయతి దేహినమ్॥ ౪౬॥ నాత్మనోఽన్యేన సంయోగో వియోగశ్చాసతః సతి। తద్ధేతుత్వాత్త

ద్ధిః- కుతః- యతస్సదేవ సుహృదామభద్రమితి- యద్వా- సర్వభూతేషు దుర్హృదామపి స్వసుహృదాం భద్రమేవేదం దండరూపం కుం
డనం అభద్రం యన్మన్యసే- తవేయం విషమా బుద్ధిరితి- అథవా- సర్వభూతేషు మధ్యే దుర్హృదాం శిశుపాలాదీనాం- అభద్రం సుహృ
దాం భద్రం చ యన్మన్యసే తవేయం విషమా బుద్ధిః సమానభవతి- అజ్ఞవత్ అజ్ఞానామివ॥ ౪౩॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ ఆత్మమోహ ఇతి॥ ౪౪॥ ప
రమార్థమాహ॥ ఏక ఏవేతి॥ పరః శుద్ధః- జ్యోతిశ్చంద్రాదియథోదకేషు- నభో యథా ఘటాదిష్వితి॥ ౪౫॥ కుతస్తర్హి న చంద్రాది
వదాత్మానమేకం శుద్ధం చ ప్రతీమస్తత్రాహ॥ దేహ ఇతి॥ ద్రవ్యమధిభూతం- ప్రాణాః ఇంద్రియాణి అధ్యాత్మం గుణశబ్దేనాధిదైవం తే
త్రితయాత్మకః దేహోపాధినా శుద్ధో న ప్రతీయత ఇత్యర్థః॥ ౪౬॥ నను దేహసంబంధేనాపి సంసారే సతి శుద్ధత్వం గతమేవ తత్రాహ॥ నే
తి॥ హే సతి అన్యేన అధిభూతాదినా- ఆత్మనః సంయోగవియోగౌ న స్తః- కుతః- అసతా అసత్త్వాదన్యస్యేత్యర్థః- కుతోఽసత్త్వం తత్రా
హ- తద్ధేతుత్వాదితి- తస్యాన్యస్య భూతేంద్రియాదేః ప్రసిద్ధేః ప్రకాశస్య తద్ధేతుత్వాత్ ఆత్మహేతుకత్వాత్- నను దేవైరధిష్ఠితేష్వింద్రి

[illegible]

ప్రసిద్ధేర్గ్రహోపాధ్యాం యథారవేః॥ ౪౭ । జన్మాదయస్తు దేహస్య విక్రియా నాత్మనః క్వచిత్। కలానామివ నైవేందోర్మృతిర్హ్యస్య కుహూరివ । ౪౮ । యథా శయాన ఆత్మానం విషయాన్ ఫలమేవ చ। అనుభుఙ్క్తేఽప్యసత్యర్థే తథాప్నోత్యబుధో భవమ్॥ ౪౯। తస్మాదజ్ఞానజం శోకమాత్మశోషవిమోహనమ్। తత్త్వజ్ఞానేన నిర్హృత్య స్వస్థా భవ శుచిస్మితే । ౫౦ । శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా తన్వీ రామేణ ప్రతిబోధితా। వైమనస్యం పరిత్యజ్య మనో బుద్ధ్యా సమాదధే॥ ౫౧॥ ప్రాణావశేష ఉత్సృష్టో ద్విడ్భిర్హతబలప్రభః। స్మరన్ విరూపకరణం వితథాత్మమనోరథః ॥ ౫౨ । అహత్వా దుర్మతిం కృష్ణమప్రత్యూహ్య యవీయసీమ్। కుండినం న ప్రవేక్ష్యామీత్యుక్త్వా తత్రావసద్రుషా॥ యత్ర భోజకటం నామ నివాసాయాభవత్పు

శ్రీరుక్మిణీదేవ్యాః వివాహఘట్టః.

రమ్॥ ౫౩ । భగవాన్ భీష్మకసుతామేవం నిర్జిత్య భూమిపాన్। పురమానీయ విధివదుపయేమే కురూద్వహ । ౫౪ । తదా మహోత్సవో నౄణాం యదుపుర్యాం గృహే గృహే। అభూదనన్యభావానాం కృష్ణే యదుపతౌ నృప। ౫౫। నరా నార్యశ్చ ముదితాః ప్రమృష్టమణికుండలాః। పారిబర్హముపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవాససోః। ౫౬। సా వృష్ణిపుర్యుత్తభితేంద్రకేతుభిర్విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరణైః॥ బభౌ ప్రతిద్వార్యుపక్లృప్తమంగలైరాపూర్ణకుంభాగరుధూపదీపకైః॥ ౫౭ । సిక్తమార్గాం మదచ్యుద్భిరాహూతప్రేష్ఠభూభుజామ్। గజైర్ద్వాఃసు పరామృష్టరంభాపూగోపశోభితామ్ । ౫౮ ॥ కురుసృంజయకైకేయవిదర్భయదుకుంతయః। మిథో ముముదిరే తస్మిన్ సంభ్రమాత్పరిధావతామ్ ॥ ౫౯ । రుక్మిణ్యా హరణం శ్రుత్వా గీయమానం తతస్తతః। రాజానో రాజకన్యాశ్చ బభూవుర్భృశవిస్మితాః । ౬౦ । ద్వారకాయామభూద్రాజన్ మహామోదః పురౌకసామ్। రుక్మిణ్యా రమయోపేతం దృష్ట్వా కృష్ణం శ్రియః పతిమ్॥ ౬౧ । *

* * * * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః. * * * * * * *

[illegible]

టీకాయాం - చతుఃపంచాశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ శ్లో॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్రద్యుమ్నజనికృష్ణతః। శంబరేణ హృతస్సోఽథ హత్వా తం కాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నజననిలాభాద్యైః శంబరాహరణాదినా। కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ జాంబవత్యాదివివాహేభ్యః ప్రాగేవ ప్రద్యుమ్నజన్మ తతో వివాహాః - తతః శంబరగృహాత్ ప్రద్యుమ్న ప్రత్యాగమనం అతః పుత్రకథనప్రస్తావేపి ప్రథమం ప్రద్యుమ్నస్య జాతమాత్రస్య శంబరేణ హరణం నిరూప్యతే ప్రత్యాగమనం తు కాలికమపి కథాపర్యవసానాయాత్రోక్తమితి ॥ కామ ఇతి ॥ వాసుదేవాధిష్ఠితచిత్తప్రభవత్వాద్వాసుదేవాంశః - సృష్టిహేతుత్వాద్వా దేహోపపత్తయే దేహప్రాప్తయే ॥౧॥ స ఇతి ॥ అనవమః అన్యూనః ॥౨॥ తమితి ॥ స ప్రసిద్ధః కామశత్రుః శంబరః - తమాత్మనః శత్రుం॥

❋ ప్రద్యుమ్నజనన - శంబరాసురవధాది- కథాప్రారంభఘట్టః ❋

శ్రీశుకః॥ కామస్తు వాసుదేవాంశో దగ్ధః ప్రాగ్రుద్రమన్యునా। దేహోపపత్తయే భూయస్తమేవ ప్రత్యపద్యత ॥ ౧ ॥ స ఏవ జాతో వైదర్భ్యాం కృష్ణవీర్యసముద్భవః। ప్రద్యుమ్న ఇతి విఖ్యాతస్సర్వతోఽనవమః పితుః ॥ ౨ ॥ తం శంబరః కామరూపీ హృత్వా తోకమనిర్దశమ్। స విదిత్వాత్మనశ్శత్రుం ప్రాస్యోదన్వత్యగాద్గృహమ్॥ ౩ ॥ తన్నిజగార బలవాన్మీనస్సోఽప్యపరైస్సహ। వృతో జాలేన మహతా గృహీతో మత్స్యజీవిభిః ॥ ౪ ॥ తం శంబరాయ కైవర్తా ఉపాజహ్రురుపాయనమ్। సూదా మహానసం నీత్వావద్యన్స్వధితినాద్భుతమ్ ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వా తదుదరే బాలం మాయావత్యై న్యవేదయన్। నారదోఽకథయత్సర్వం తస్యాశ్శంకితచేతసః ॥ బాలస్య తత్త్వముత్పత్తిం మత్స్యోదరనివేశనమ్ ॥ ౬ ॥ సా చ కామస్య వై పత్నీ రతిర్నామ యశస్వినీ। పత్యుర్నిర్దగ్ధదేహస్య దేహోత్పత్తిం ప్రతీక్షతీ ॥ ౭ ॥ నిరూపితా శంబరేణ సా సూదౌదనసాధనే। సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా॥ కామదేవం శిశుం బుధ్వా చక్రే స్నేహం తదార్భకే ॥ ౮ ॥ నాతిదీర్ఘేణ కాలేన స కార్ష్ణీ రూఢయౌవనః। జనయామాస నారీణాం వీక్షంతీనాం చ విభ్రమమ్ ॥ ౯ ॥ సా తం పతిం పద్మదలాయతేక్షణం ప్రలంబబాహుం నరదేవసుందరమ్। సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతీ ప్రీత్యోపతస్థే రతిరంగ సౌరతైః ॥ ౧౦ ॥ తామాహ భగవాన్కార్ష్ణిర్మాతస్తే మతిరన్యథా। మాతృభావమతిక్రమ్య వర్తసే కామినీ యథా॥ ౧౧ ॥ రతిః॥ భవాన్నారాయణసుతశ్శంబరేణ హృతో గృహాత్ । అహం తేఽధికృతా పత్నీ రతిః కామో భవాన్ప్రభో ॥ ౧౨॥ ఏష త్వానిర్దశం సింధావక్షిపచ్ఛంబరోఽసురః। మత్స్యోఽగ్రసీత్తదుదరాదిహ ప్రాప్తో భవాన్ప్రభో ॥ ౧౩ ॥ తమిమం జహి దుర్ధర్షం దుర్జయం శత్రుమాత్మనః। మాయాశతవిదం త్వం చ మాయాభిర్మోహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ పరిశోచతి తే మాతా కురరీవ గతప్రజా। పుత్రస్నేహాకులా దీనా వివత్సా గౌరివాతురా ॥ ౧౫ ॥ ఆభాష్యైవం దదౌ విద్యాం ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే। మాయావతీ మహామాయాం సర్వమాయావినాశినీమ్॥ ౧౬ ॥ స చ శంబరమభ్యేత్య సంయుగాయ సమాహ్వయత్। అవిషహ్యైస్తమాక్షేపైః క్షిపన్సంజనయన్కలిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోఽధిక్షిప్తో దుర్వచోభిః పదాహత ఇవోరగః। నిశ్చక్రామ గదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః॥ ౧౮ ॥ గదామావిధ్య తరసా ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే। ప్రక్షిప్య వ్యనదన్నాదం వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్ ॥ ౧౯ ॥ తామాపతంతీం భగవాన్ప్రద్యుమ్నో గదయా గ

జ్ఞాత్వా సముద్రే ప్రాస్య ప్రక్షిప్య గృహమగాదితి॥౩॥ తమితి॥ నిజగార గిళితవాన్ ॥౪॥ తమితి॥ స్వధితినా శస్త్రికయా - అవద్యన్ ఖండితవంతః ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వేతి॥ తత్త్వం కామాయం తదవతారేణ - ఉత్పత్తిం శ్రీకృష్ణాద్రుక్మిణ్యాముత్పన్న ఇతి ॥ ౬ ॥ సేతి ॥ యశస్వినీ పతివ్రతా పత్యుః దేహోత్పత్తిం ప్రతీక్షమాణా ॥ ౭ ॥ నిరూపితేతి ॥ తం శిశుం కామదేవం బుధ్వా మత్వా ॥ ౮ ॥ నాతిదీర్ఘేణేతి ॥ విభ్రమం సమ్మోహం ॥ ౯ ॥ సేతి ॥ అంగ హే రాజన్ సౌరతైః భావైః ఉపతస్థే అభజత్ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ భవానితి ॥ అధికృతా పత్నీ త్వత్ర హేతుః రతిరహం భవాన్ కామ ఇతి॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి ॥ దుర్జయత్వే హేతుః మాయాశతవిదమితి - తదంతకహననంతత్వ స్తత్రాహ - మాయాభిరితి॥ ౧౪ ॥ నాత్ర విలంబః కార్య ఇత్యాహ ॥ పరిశోచతీతి ॥ పరిశోచతి రోదితి శ్వగణః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ ౧౮ ॥ గదామితి ॥ వజ్రస్య నిష్పేషనిర్ఘాతేయదా నిష్ఠురస్తీవ్రో నాదో భవతి - తథా భూతం నాదం వ్యనదత్ - సామాన్యవిశేషతయా వ్యాప్యవ్యాపకత్వం - ప

ం పాకం పచతీతి వత్ అతివిస్ఫురం నాదమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సఇతి ॥ వైహాయసః ఆకాశస్థితః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమానఇతి ॥ సత్త్వాత్మికాం సత్త్వగుణమయీం ప్రాయుఙ్క్తేత్యుత్తరస్యానుషంగః ॥ ౨౨ ॥ తతఇతి ॥ తాః మాయాః వ్యధమయత్ - వ్యనాశయత్ ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమితి ॥ తామ్రాణి శ్మశ్రూణి యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురేతి ॥ విద్యుతా సహ బలాహకో మేఘ ఇవ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతేతి ॥ నీలాశ్చ వక్రాశ్చ యే అలకాః తఏవ అళయః తైః హ్రీతాః లజ్జితాః ॥ ౨౮ ॥ అవధార్యేతి ॥ శ్రీకృష్ణో నభవతీత్యవధార్య - సస్త్రీరత్నం స్త్రీషు రత్నం సైవ రతిః తత్సహితం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సుతం స్మరంత్యాహ ॥ కఇతి ॥ నరవైడూర్యః పురుషశ్రేష్ఠః ॥ ౩౧ ॥ మమేతి ॥

దామ్। అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్ స్వాం గదాం నదన్ ॥ ౨౦ ॥ సచ మాయాం సమాశ్రిత్య దైతేయీం మయదర్శితామ్। ముమోచాస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోఽసురః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమానోఽస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః। సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీమ్ ॥ ౨౨ ॥ తతో గౌహ్యకగాంధర్వపైశాచోరగరాక్షసీః। ప్రాయుఙ్క్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స తాః ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుండలమ్। శంబరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్ర్వోజసాహరత్ ॥ ౨౪ ॥ ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః। భార్యయాంబరచారిణ్యా పురం నీతో విహాయసా ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురవరం రాజన్ లలనాశతసంకులమ్। వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహకః ॥ ౨౬ ॥ తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్। ప్రలంబబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రుచిరాననమ్ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతముఖాంభోజం నీలవక్రాలకాళిభిః। కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలిల్యుస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౨౮ ॥ అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః। ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీరత్నం సువిస్మితాః ॥ ౨౯ ॥ అథ తత్రాసితాపాంగీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ। అస్మరత్స్వసుతం నష్టం స్నేహస్నుతపయోధరా ॥ ౩౦ ॥ కో న్వయం నరవైడూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః। ధృతః కయా వా జఠరే కేయం లబ్ధా త్వనేన వా ॥ ౩౧ ॥ మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యః సూతికాగృహాత్। ఏతత్తుల్యవయోరూపో యది జీవతి కుత్రచిత్ ॥ ౩౨ ॥ కథం త్వనేన సంప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః। ఆకృత్యావయవైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః ॥ ౩౩ ॥ స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోఽర్భకః। అముష్మిన్ ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం మీమాంసమానాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః। దేవక్యానకదుందుభ్యాముత్తమశ్లోక ఆగమత్ ॥ ౩౫ ॥ విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః। నారదోఽకథయత్సర్వం శంబరాహరణాదికమ్ ॥ ౩౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాంతఃపురయోషితః। అభ్యనందన్ బహూనబ్దాన్ నష్టం పునరివాగతమ్ ॥ ౩౭ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా స్త్రియః। దంపతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదమ్ ॥ ౩౮ ॥ నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాతమాకర్ణ్య ద్వారకౌకసః। అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి హాబ్రువన్ ॥ ౩౯ ॥ యం వై ముహుః పితృసరూపనిజేశభావాస్తన్మాతరో యదభజన్ రహరూఢభావాః। చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబింబబింబే కామే స్మరేఽక్షివిషయే కిముతాన్యనార్యః ॥ ౪౦ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచపంచాశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

ఏతేన తుల్యం వయోరూపం చ యస్య స తథేతి ॥ ౩౨ ॥ తస్య స్వపుత్రత్వం సంభావయంత్యాహ ॥ కథంత్వితి ॥ ౩౩ ॥ తదేవాధికం సంభావయతి ॥ సఏవేతి ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ దేవక్యానకదుందుభిభ్యామిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అతిసౌందర్యం ప్రద్యుమ్నస్యాహ ॥ యమితి ॥ పితా శ్రీకృష్ణః తత్స్వరూపే ప్రద్యుమ్నే - నిజః ఆత్మీయః ఈశః భర్తా ఇతి భావో భావనా యాసాం తాః - తన్మాతరః శ్రీకృష్ణపత్న్యః విరహసి ఊఢభావాః సత్యో యమభజన్నితి యత్ - తత్ నఖలు చిత్రం - కథం తస్మిన్ స్మరే స్మరస్య రూపత్వేనైకచోరతే కామే అక్షివిషయే సతి - కించ రమాస్పదం శ్రీకృష్ణః తస్య బింబః మూర్తిః తస్య బింబే ప్రతిబింబే పుత్రే తదా కిము వక్తవ్యం అన్యనార్యో భజేయురితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ షట్పంచాశత్తమేఽధ్యాయే తుహినో మణిమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప చ కృష్ణస్సత్రాజితస్సుతాః ॥ సత్రాజిది తామస్యాఖ్యస్య స్యమంతకాముక్త్వేతి చంచలామ్ । అథ తాస్యానర్థతాతామాహ స్యమంతకాహరణాదినా ॥ సత్యభామాజాంబవత్యాదివివాహప్రస్తావాయ స్యమంతకోపాఖ్యానమాహ ॥ సత్రాజిత ఇతి ॥ సత్రాజితః కృతాంతః - కృతకిల్బిషః - కృష్ణే మిథ్యాపవాదేన - కృతాపరాధః స్వయమేవోద్యమ్య కృష్ణాయ దత్తవానిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ఆసీదితి ॥ భక్తస్య సత్రాజితః సూర్యః స్వయమేవ సఖా - సచ తుష్టస్తస్మై స్యమంతకం నామ మణిం ప్రాదాత్ - ప్రీతః సంతుష్టః ॥౩॥ స ఇతి ॥ నోపలక్షితః సత్రాజితోఽసావితి న జ్ఞాతః ॥౪॥ తమితి ॥ దీవ్యతే క్రీడతే - సూర్యోఽయమితి శంకితాస్సంతః - కథయామాసురిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ నారాయణేతి ॥ సూర్యాగమనమత్రాథామాగతం కథయిత్వా త్రిభక్తానాం సంబోధనాని నారాయణేత్యాదీని ॥౬॥ ఏష ఇతి ॥ గభస్తిచక్రేణ రశ్మిజాలేన - ముష్ణన్ ప్రతిఘ్నన్ - తిగ్మగుః తీక్ష్ణ

స్యమంతకోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ సత్రాజితస్స్వతనయాం కృష్ణాయ కృతకిల్బిషః । స్యమంతకేన మణినా స్వయముద్యమ్య దత్తవాన్ ॥ ౧ ॥ రాజా ॥ సత్రాజితః కిమకరోద్బ్రహ్మన్ కృష్ణస్య కిల్బిషమ్ । స్యమంతకః కుతస్తస్య కస్మాద్దత్తా సుతా హరేః ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆసీత్సత్రాజితస్సూర్యో భక్తస్య పరమస్సఖా । ప్రీతస్తస్మై మణిం ప్రాదాత్సూర్యస్తుష్టస్స్యమంతకమ్ ॥ ౩ ॥ స తం బిభ్రన్మణిం కంఠే భ్రాజమానో యథా రవిః । ప్రవిష్టో ద్వారకాం రాజన్ తేజసా నోపలక్షితః ॥ ౪ ॥ తం విలోక్య జనా దూరాత్తేజసా ముష్టదృష్టయః । దీవ్యతేఽక్షైర్భగవతే శశంసుస్సూర్యశంకితాః ॥ ౫ ॥ నారాయణ నమస్తేఽస్తు శంఖచక్రగదాధర । దామోదరారవిందాక్ష గోవింద యదునందన ॥ ౬ ॥ ఏష ఆయాతి సవితా త్వాం దిదృక్షుర్జగత్పతే । ముష్ణన్ గభస్తిచక్రేణ నృణాం చక్షూంషి తిగ్మగుః ॥ ౭ ॥ నన్వన్విచ్ఛంతి తే మార్గం త్రిలోక్యాం విబుధర్షభాః । జ్ఞాత్వాద్య గూఢం యదుషు ద్రష్టుం త్వాం యాత్యజః ప్రభో ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్య బాలవచనం ప్రహస్యాంబుజలోచనః । ప్రాహ నాసౌ రవిర్దేవస్సత్రాజిన్మణినా జ్వలన్ ॥ ౯ ॥ సత్రాజిత్స్వగృహం శ్రీమత్కృతకౌతుకమంగళమ్ । ప్రవిశ్య దేవసదనే మణిం విప్రైర్న్యవేశయత్ ॥ ౧౦ ॥ దినే దినే స్వర్ణభారానష్టౌ స సృజతి ప్రభో ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షమార్యరిష్టాని సర్పాధివ్యాధయోఽశుభాః । న సంతి మాయినస్తత్ర యత్రాస్తేఽభ్యర్చితో మణిః ॥ ౧౨ ॥ స యాచితో మణిం క్వాపి యదురాజాయ శౌరిణా । నైవార్థకాముకః ప్రాదాద్యాచ్ఞాభంగమతర్కయన్ ॥ ౧౩ ॥ తమేకదా మణిం కంఠే ప్రతిముచ్య మహాప్రభమ్ । ప్రసేనో హయమారుహ్య మృగయాం వ్యచరద్వనే ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేనం సహయం హత్వా మణిమాచ్ఛిద్య కేసరీ । గిరిం విశన్ జాంబవతా నిహతో మణిమిచ్ఛతా ॥ ౧౫ ॥ సోఽపి చక్రే కుమారస్య మణిం క్రీడనకం బిలే । అపశ్యన్ భ్రాతరం భ్రాతా సత్రాజిత్పర్యతప్యత ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయః కృష్ణేన నిహతో మణిగ్రీవో వనం గతః । భ్రాతా మమేతి తచ్ఛ్రుత్వా కర్ణే కర్ణేఽజపన్ జనాః ॥ ౧౭ ॥ భగవాంస్తదుపశ్రుత్య దుర్యశో లిప్తమాత్మని । మార్ష్టుం ప్రసేనపదవీమన్వపద్యత నాగరైః ॥ ౧౮ ॥ హతం ప్రసేనం సాశ్వం చ వీక్ష్య కేసరిణా వనే । తం చాద్రిపృష్ఠే నిహతమృక్షేణ దదృశుర్జనాః ॥ ౧౯ ॥ ఋక్షరాజబిలం

గావో రశ్మయో యస్య సః ॥ ౭ ॥ నన్వేవమపి కథమాగమనమిత్యాహ ॥ నన్వితి ॥ అన్విచ్ఛంతి మృగయంతే - అజః సూర్యః ॥ ౮ ॥ నిశమ్యేతి ॥ బాలానామజ్ఞానాం వచనం - జ్వలన్ దీప్యమానః ॥ ౯ ॥ సత్రాజిదితి ॥ కృతాని కౌతుకేన ఉత్సవేన మంగళాని యస్మిన్ తత్ - విప్రైః కృత్వా ॥ ౧౦ ॥ దినే దిన ఇతి ॥ భార ప్రమాణం ॥ శ్లో॥ చతుర్భిర్వ్రీహిభిర్గుంజం గుంజాన్ పంచ పణం పణాన్ । అష్టౌ ధరణమష్టౌ చ కర్షం తాంశ్చతురః పలమ్ ॥ తులాం పలశతం ప్రాహుర్భారస్స్యాద్వింశతిస్తులాః ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షే ॥ మారీ నామ అకాలమృత్యుః అరిష్టముపద్రవం అశుభా దుఃఖహేతవః ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ క్వాపి కదాచిత్ అనేన భగవత్స్వసముద్యస్వయమగ్రహోతీనః స రాజా నిత్యం ... ॥ ౧౩ ॥ తమేకదేత్యాహ ॥ తమితి ॥ ప్రతిముచ్య బద్ధ్వా ప్రసేనః సత్రాజిద్భ్రాతా ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేనమితి ॥ ఆచ్ఛిద్య ఆకృష్య గృహీత్వా ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ అజపన్ ఉపాంశు అవోచన్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ద్వా

ద్వయుద్ధమితి ॥ క్రవ్యార్థే-ఆమిషార్థే ॥ ౨౪ ॥ ఆసీదితి ॥ అష్టావింశాహం అష్టచవింశతిశ్చ అహాని యస్మిన్ తత్ అష్టావింశత్యహం - వింశతిశబ్దేతి లోపశ్ఛాన్దసః - వజ్రస్యనిష్పేషా నిఘాతాః - తద్వత్ పరుషైః ముష్టిభిః ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ కృష్ణస్య ముష్టీనాం నిష్పాతైః ఆఘాతైః వినిష్పిష్టాని విశ్లథాని అంగానాం ఉరూణి బంధనాని సంధిస్థానాని యస్య సః ॥ ౨౬ ॥ లౌకికోఽయం మల్ల ఇతి విస్మితస్సన్ విమృశ్యాహ ॥ జానఇతి ॥ సర్వభూతానాం యః ప్రాణస్తత్ర చ య ఓజః సహో బలంచ - ఇంద్రియ హృదయ దేహబలాని - తత్స్వరూపం త్వామిత్యహం జానే - కథం తథాత్వమత ఆహ - విష్ణుమిత్యాది ॥ ౨౭ ॥ పురాణత్వే హేతుః ॥ త్వమితి ॥ స్రష్టౄణామపి స్రష్టా - యచ్చ సత్ ఉపాదానం - అతః పురాణః - ప్రభవిష్ణుత్వే హేతుః కాలఇతి - అధీశ్వరత్వమప్యత ఏవేత్యాహ - ఈశః పరఇతి - సచ తటస్థ ఇత్యాహ ఆత్మనామాత్మేతి ॥ ౨౮ ॥ యత ఏవంభూతః అతో మమేష్టదైవం రఘునాథ ఏవ త్వమిత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ ఈషదుత్కలిత ఉద్గీ

భీమమంధేన తమసావృతమ్ । ఏకో వివేశ భగవానవస్థాప్య బహిః ప్రజాః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం బాలక్రీడనకం కృతమ్ । హర్తుం కృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేఽర్భకాంతికే ॥ ౨౧ ॥ తమపూర్వం నరం దృష్ట్వా ధాత్రీ చుక్రోశ భీతవత్ । తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో జాంబవాన్బలినాం వరః ॥ ౨౨ ॥ స వై భగవతా తేన యుయుధే స్వామినాత్మనః । పురుషం ప్రాకృతం మత్వా కుపితో నానుభావవిత్ ॥ ౨౩ ॥ ద్వంద్వయుద్ధం సుతుములముభయోర్విజిగీషతోః । ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థే శ్యేనయోరివ ॥ ౨౪ ॥ ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః । వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశమ్ ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్య ముష్టినిష్పాతైర్నిష్పిష్టాంగోరుబంధనః । క్షీణసత్త్వః స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవ విస్మితః ॥ ౨౬ ॥ జానే త్వాం సర్వభూతానాం ప్రాణ ఓజః సహో బలమ్ । విష్ణుం పురాణపురుషం ప్రభవిష్ణుమధీశ్వరమ్ ॥ ౨౭ ॥ త్వం హి విశ్వసృజాం స్రష్టా సృజ్యానామపి యచ్చ సత్ । కాలః కలయతామీశః పర ఆత్మా తథాత్మనామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్వర్త్మాదిశత్క్షుభితనక్రతిమింగిలోఽబ్ధిః । సేతుః కృతః స్వయశ ఉజ్జ్వలితా చ లంకా రక్షశ్శిరాంసి భువి పేతురిషుక్షతాని ॥ ౨౯ ॥ ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞానమృక్షరాజానమచ్యుతః । వ్యాజహార మహారాజ భగవాన్దేవకీసుతః ॥ ౩౦ ॥ అభిమృశ్యారవిందాక్షః పాణినా శంకరేణ తు । తమాహ కృపయా భక్తం మేఘగంభీరయా గిరా ॥ ౩౧ ॥ మణిహేతోరిహ ప్రాప్తా వయమృక్షపతే బిలమ్ । మిథ్యాభిశాపం ప్రమృజన్నాత్మనో మణినామునా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్తః స్వాం దుహితరం కన్యాం జాంబవతీం ముదా । అర్హణార్థం స మణినా కృష్ణాయోపజహార హ ॥ ౩౩ ॥ అదృష్ట్వా నిర్గమం శౌరేః ప్రవిష్టస్య బిలం జనాః । ప్రతీక్ష్య ద్వాదశాహాని దుఃఖితాః స్వపురం యయుః ॥ ౩౪ ॥ నిశమ్య దేవకీ దేవీ రుక్మిణ్యానకదుందుభిః । సుహృదో జ్ఞాతయోఽశోచన్బిలాత్కృష్ణమనిర్గతమ్ ॥ ౩౫ ॥ సత్రాజితం శపంతస్తే దుఃఖితా ద్వారకౌకసః । ఉపతస్థుశ్చంద్రభాగాం దుర్గాం కృష్ణోపలబ్ధయే ॥ ౩౬ ॥ తేషాం తు దేవ్యుపస్థానాత్ప్రత్యాదిష్టాశిషా స చ । ప్రాదుర్బభూవ సిద్ధార్థః సదారో హర్షయన్హరిః ॥ ౩౭ ॥ ఉపలభ్య హృషీకేశం మృతం పునరివాగతమ్ । సహ పత్న్యా మణిగ్రీవం సర్వే జాతమహోత్సవాః ।

పితో యో రోషస్తేన యే కటాక్షమోక్షాస్తైః - క్షుభితాః నక్రాః గ్రాహాః తిమింగిలాశ్చ మహామత్స్యా యస్మిన్ - సోఽబ్ధిః - వర్త్మ అదిశత్ దత్తవాన్ - తస్మిన్నబ్ధౌ స్వయశ ఏవ సేతుః కృతః - ఉజ్జ్వలితా దగ్ధా చ - యస్యేషుభిః క్షతాని ఛిన్నాని - దశకంఠస్య శిరాంసి భువి పేతుః స ఏవ త్వమితి జానే ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి విజ్ఞాతం విజ్ఞానం యేన తం - విజ్ఞానశబ్దః కరణసాధనః కర్మసాధనో వా ఋక్షరాజానం ఉక్తవాన్ - విజ్ఞాయతే అనేనేతి విజ్ఞానం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ మణీతి ॥ వయం హి బహవో బిలద్వారం ప్రాప్తాః - తత్ర మిథ్యాభిశాపమమునా మణినా ప్రమృజన్ ప్రమార్ష్టుమిచ్ఛన్ - అహమేక ఏవాంతర్బిలమిహ ప్రాప్త ఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ సహ మణినా సముపాయయౌ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ సత్రాజితమితి ॥ శ్రీకృష్ణప్రాప్తయే చంద్రభాగాం నామ దుర్గాం భజన్ ॥ ౩౬ ॥ తేషామితి ॥ స చ కృష్ణస్తేషాం ప్రాదుర్బభూవ - ఆసన్ ఇతి పాఠే ఆసవ ఇంద్రియాణి తేషాం ప్రత్యాదిష్ట ఇత్యర్థః - తదా దేవ్యా ఉపస్థానాత్ - లయాతాః ప్రత్యాదిష్టా దత్తా యా ఆశీః కృష్ణప్రాప్త్యాశీస్తయా సహైవ ॥ ౩౭ ॥ యద్వా లోకే జనాః కంచిత్ మృతం బంధుం పునరాగతముపలభంతే - తద్వదుపలభ్య సర్వే జాతమహోత్సవాః

వాః ఆసన్నితి ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ సఇతి ॥ పాప్మనా అపరాధేన - అనుతప్యమానః - అత్రపశ్చాదధిక్షిప్యమాణః ॥ ౪౧ ॥ సఇతి ॥ అఘం దోషం - ఆత్మనోరజః కులం అపరాధమితి ॥ ౪౨ ॥ కిమితి ॥ కిం కృత్వా కస్మిన్ కృతే ఇత్యర్థః - సాధు భద్రం - అదీర్ఘదర్శనం అవిచారకం - క్షుద్రం కృపణం మూఢం - మందమతిం ॥ ౪౩ ॥ ఏవం ధ్యాయన్నుపాయం నిశ్చినోతి ॥ దాస్యఇతి ॥ స్త్రీరత్నం దుహితరం తామవద్ధాస్యామీత్యనంతరం పారిబర్హత్వేన రత్నమపీతి ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ తామితి ॥ బహుభిః కృతవర్మాదిభిః ॥ ౪౬ ॥ భగవానితి ॥ మణిం న ప్రతీచ్ఛామః న స్వీకుర్మః - దేవభక్తస్య - అధ్యక్షస్యేతి కటాక్షః - ఫలభాగిన ఇతి - తవాపుత్రత్వాత్త్వదీయం ధనమస్మాకమేవేతి గూఢాభిప్రాయః ॥ ౪౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్పంచాశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

త్సవాః ॥ ౩౯ ॥ సత్రాజితం సమాహూయ సభాయాం రాజసన్నిధౌ । ప్రాప్తిం చాఖ్యాయ భగవాన్ మణిం తస్మై న్యవేదయత్ ॥ ౪౦ ॥ స చాతివ్రీడితో రత్నం గృహీత్వావాఙ్ముఖస్థితః । అనుతప్యమానో భవనమగమత్స్వేన పాప్మనా ॥ ౪౧ ॥ సోఽనుధ్యాయంస్తదేవాఘం బలవద్విగ్రహాకులః । కథం మృజామ్యాత్మరజః ప్రసీదేద్వాచ్యుతః కథమ్ ॥ ౪౨ ॥ కిం కృత్వా సాధు మహ్యం స్యాన్న శపేద్వా జనో యథా । అదీర్ఘదర్శనం క్షుద్రం మూఢం ద్రవిణలోలుపమ్ ॥ ౪౩ ॥ దాస్యే దుహితరం తస్మై స్త్రీరత్నం రత్నమేవ చ । ఉపాయోఽయం సమీచీనస్తస్య శాంతిర్న చాన్యథా ॥ ౪౪ ॥ ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సత్రాజిత్స్వసుతాం శుభామ్ । మణిం చ స్వయముద్యమ్య కృష్ణాయోపజహార హ ॥ ౪౫ ॥ తాం సత్యభామాం భగవానుపయేమే యథావిధి । బహుభిర్యాచితాం శీలరూపౌదార్యగుణాన్వితామ్ ॥ ౪౬ ॥ భగవానాహ న మణిం ప్రతీచ్ఛామో వయం నృప । తవాస్తాం దేవభక్తస్య వయం చ ఫలభాగినః ॥ ౪౭ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్పంచాశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాన్ దగ్ధానాకర్ణ్య పాండవాన్ । కుంతీం చ కుల్యకరణే సహరామో యయౌ కురూన్ ॥ ౧ ॥ భీష్మం కృపం స విదురం గాంధారీం ద్రోణమేవ చ । తుల్యదుఃఖౌ సమాగమ్య హా కష్టమితి శోచతుః ॥ ౨ ॥ లబ్ధ్వైతదంతరం రాజన్ శతధన్వానమూచతుః । అక్రూరకృతవర్మాణౌ మణిః కస్మాన్న గృహ్యతే ॥ ౩ ॥ యోఽస్మభ్యం సంప్రతిశ్రుత్య కన్యారత్నం విగర్హ్య నః । కృష్ణాయాదాన్న సత్రాజిత్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్ ॥ ౪ ॥ ఏవం భిన్నమతిస్తాభ్యాం సత్రాజితమసత్తమః । శయానమవధీల్లోభాత్స పాపః క్షీణజీవితః ॥ ౫ ॥ స్త్రీణాం విక్రోశమానానాం క్రందంతీనామనాథవత్ । హత్వా పశూన్ సౌనికవన్మణిమాదాయ జగ్మివాన్ ॥ ౬ ॥ సత్యభామాపి పితరం హతం వీక్ష్య శుచార్పితా । వ్యలపత్తాత తాతేతి హా హతాస్మీతి ముహ్యతీ ॥ ౭ ॥ తైలద్రోణ్యాం మృతం ప్రాస్య జగామ గజసాహ్వయమ్ । కృష్ణాయ విదితార్థాయ తప్తాచఖ్యౌ పితుర్వధమ్ ॥ ౮ ॥ తదాకర్ణ్యేశ్వరౌ రాజన్ననుసృత్య నృలోకతామ్ । అహో నః పరమం కష్టమిత్యస్రాక్షౌ విలేపతుః ॥ ౯ ॥ ఆగత్య భగవాంస్తస్మాత్సభార్యః సాగ్రజః పురమ్ । శతధన్వానమారేభే హంతుం హర్తుం చ తం మణిమ్ ॥ ౧౦ ॥ సోఽపి కృష్ణోద్యమం జ్ఞాత్వా భీతః ప్రాణపరీప్సయా । సాహాయ్యం కృతవర్మాణమయాచత స చాబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ నాహమీశ్వరయోః కుర్యాం హేళనం రామకృష్ణయోః । కో ను క్షేమాయ కల్పేత తయోర్వృజినమాచరన్ ॥ ౧౨ ॥ కంసః సహానుగోఽపీతో

శ్లో ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పునశ్శతధనోర్వధః । ప్రాప్తం స్వదుర్యశో మార్ష్టిం కృష్ణక్రూరాగతాన్న జేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్య మణేః పాత్రతయాచ్యుతః । ఉపాయం త్ర్యక్షమే కాంతే సరామో గాంగజాహ్వయమ్ ॥ సత్రాజితః కృష్ణయాచ్ఞాం గతం కథం వ్యక్తీకర్తుం కథాముపక్రమతే ॥ విజ్ఞాతార్థ ఇతి ॥ పాండవాభిలద్వారేణ జతుగృహాగ్నిగతా ఇత్యేవం విజ్ఞాతార్థోఽపి యేనసః - కుంతీం చ దగ్ధామాకర్ణ్య - కుల్యకరణే కులోచితవ్యవహారార్థం ॥ ౧ ॥ భీష్మమితి ॥ అన్యపాంతన్మాహాద్యంతు భావాత్ భీష్మాదీన్ సమాగమ్య తుల్యం కర్తుం ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ నను వచః సత్రాజిత్ మణిం కథం దాస్యతీతి తత్రాచతుః ॥ ఇతి ॥ భ్రాతరం ప్ర[illegible]ం - మృతం కస్మాత్ నాన్వియాత్ నానుగచ్ఛేత్ - మ్రియతామిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ స్త్రీణామితి ॥ జగ్మివాన్ జగామ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ హేళనం ప్రతికూలం వృజినం అపరాధం ॥

౨| కంసఇతి ॥ అపీతోమృతః - సప్తదశసంఖ్యాకాత్ సంయుగాత్| ౧౩| ౧౪| తౌరామకృష్ణావేకమేవతత్త్వమిత్యర్థః ప్రత్యాఖ్యాతః॥ ఇతి ॥ అజయామాయయా - మోహితా అజయేశసంధిరామణః| ౧౫| ౧౬| ౧౭| ప్రత్యాఖ్యాతఇతి ॥ అంతర్యామికృష్ణనియుక్తః. తస్మిన్ అక్రూరేమణింన్యస్యయయౌ అపలాయత | ౧౮| గరుడేతి ॥ గురుశ్వశురఃతద్ఘంతారం| ౧౯| మిథిలాయామితి ॥ తతరాజన గామిత్వా తతఃపరంగంతుమశక్తః-తత్రపతితఃతంహయం విసృజ్య| ౨౦|పదాతేరితి ॥ వ్యచినోత్ మృగయామాస-అక్రూరేమణేర్న్యస్తిత్వస త్యజితయావిదిత్వాపి - రామవంచనాయతథాకృతవానిత్యర్థః|| ౨౧| ౨౨| తతఇతి ॥ అన్వేషమన్విష్య | ౨౩| సర్వజ్ఞస్యైవం చె ష్టితంమద్వంచనాయేతి మత్వాక్రోధమస్యరామ-అహమితి | ౨౪| ౨౫| ఉవాసేతి ॥ కతిచిద్వర్షాః సంవత్సరాన్| ౨౬| ప్రాసంగి కమాహ ॥ తతఇతి | ౨౭| సత్యభామామమృతంచయదితిమాచయస్నాహ ॥ కేశవఇతి| ౨౮ | తతఇతి ॥ బంధోస్సత్రాజితః - సాంప

యద్ద్వేషాత్త్యాజితశ్శ్రియా।జరాసంధస్సప్తదశసంయుగాద్విరథోగతః॥౧౩॥ప్రత్యాఖ్యాతస్సచాక్రూ రంపార్ష్ణిగ్రాహమయాచత। సోప్యాహకోవిరుధ్యేతవిద్వానీశ్వరయోర్బలమ్॥౧౪॥యఇదంలీల యావిశ్వంసృజత్యవతిహంతిచ। చేష్టాంవిశ్వసృజోయస్యనవిదుర్మోహితాజయా॥౧౫॥యస్సప్తహాయన శ్శైలముత్పాట్యైకేనపాణినా। దధారలీలయాబాలఉచ్ఛిలీంధ్రమివార్భకః ॥ ౧౬ ॥ నమస్తస్మై భగవతేకృష్ణాయాద్భుతకర్మణే।అనంతాయాదిభూతాయకూటస్థాయాత్మనేనమః ॥ ౧౭ ॥ ప్రత్యా ఖ్యాతస్సతేనాపిశతధన్వామహామణిమ్। తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్యశతయోజనగంయయౌ ॥౧౮॥ గరుడధ్వజమారుహ్యరథంరామజనార్దనౌ।అన్వయాతాంమహావేగైరశ్వైరాజన్గురుద్రుహమ్॥ ౧౯॥ మిథిలాయాముపవనేవిసృజ్యపతితంహయమ్।పద్భ్యామధావత్సంత్రస్తఃకృష్ణోప్యన్వద్రవద్రుషా॥౨౦॥ పదాతేర్భగవాంస్తస్యపదాతిస్తిగ్మనేమినా। చక్రేణశిరఉత్కృత్యవాససోర్వ్యచినోన్మణిమ్॥౨౧॥ అలబ్ధమణిరాగత్యకృష్ణఆహాగ్రజాంతికమ్। వృథాహతశ్శతధనుర్మణిస్తత్రనవిద్యతే ॥ ౨౨ ॥ తతఆ హబలోనూనంసమణిశ్శతధన్వనా। కస్మింశ్చిత్పురుషేన్యస్తస్తమన్వేషపురంవ్రజ ॥ ౨౩ ॥ అహంవై దేహమిచ్ఛామిద్రష్టుంప్రియతమంమమ। ఇత్యుక్త్వామిథిలాంరాజన్వివేశయదునందనః॥ ౨౪ ॥ తం దృష్ట్వాసహసోత్థాయమైథిలఃప్రీతమానసః। అర్హయామాసవిధివదర్హణీయంసమర్హణైః॥౨౫॥ ఉవాసతస్యాంకతిచిన్మిథిలాయాంసమావిభుః । ౨౬ ॥ తతోశిక్షద్గదాంకాలేధార్తరాష్ట్రస్సుయోధ నః। మానితఃప్రీతియుక్తేనజనకేనమహాత్మనా ॥ ౨౭ ॥ కేశవోద్వారకామేత్యనిధనంశతధన్వనః। అప్రాప్తించమణేఃప్రాహప్రియాయాఃప్రియకృద్విభుః॥౨౮ ॥ తతస్సకారయామాసక్రియాబంధో ర్హతస్యవై। సాకంసుహృద్భిర్భగవాన్యాయాస్స్యుస్సాంపరాయికాః ॥ ౨౯ ॥ అక్రూరఃకృత వర్మాచశ్రుత్వాశతధనోర్వధమ్। వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తౌద్వారకాయాఃప్రయోజకౌ ॥ ౩౦ ॥అ క్రూరేప్రోషితేరిష్టాఆసన్వైద్వారకౌకసామ్।శారీరామానసాస్తాపాముహుర్దైవికభౌతికాః॥౩౧॥ ఇత్యంగోపదిశంత్యేకేవిస్మృత్యప్రాగుదాహృతమ్। మునివాసనివాసేకింఘటేతారిష్టదర్శనమ్॥౩౨॥ దేవేవర్షతికాశీశశ్శ్వఫల్కాయాగతాయతామ్। స్వసుతాంగాందినీంప్రాదాత్తతోవర్షత్స్మకాశి

రాయికాఃపారలౌకికాః॥ ౨౯ | అక్రూరఇతి ॥ వ్యూషతుః ద్వారకాయాస్సకాశాత్ తావపిపలాయితౌ - ప్రయోజకౌ మణిహారణే శతధ న్వనఃప్రవర్తకౌ - తత్ర అక్రూరఃకృష్ణాదుద్విగ్నైవగతః కృతవర్మాతుభక్తసతస్మాత్ ప్రాకట్యభయాదివోపేక్షేత ఇతి గమ్యతే- కథమ న్యథాసర్వజ్ఞేశ్వరవంచనంతయోస్సంభవతీ | ౩౦ ॥ తిదేవం శ్రీవారాణస్యాంధానపతిసమాఖ్యయామణిహస్తే ప్రూరేరుక్తానితైర్వ హద్వారై యద్రాజమాసేనివసతిసతి-పునఃశ్రీకృష్ణేనైవ ప్రస్థాపితోక్రూరఇతి తదాతదాజపతిసతిజనే- సత్యభామారామాదీనామప్యవిశ్వా సే - జనసంగ్రహేయాక్రూరమాహూయసాక్షేసంశ్రీకృష్ణఃప్రాహ-ఇదంచభగవన్మతంసంగోప్యకేచన బుధాః స్వస్థారణంఅక్రూ రానయనేవగణయంతి - తద్యథాశ్రుత దూషయితుంఅనువదతి ॥ అక్రూరేప్రోషితఇతి॥ ౩౧ ॥ దూషయతి ॥ ఇతీతి ॥ అంగహేరాజన్ - శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యంవిస్మృత్యైతితదివాహ - మునివాసనివాస ఇతిమునీనాంవాసోయస్మిన్ సమునివాసః శ్రీకృష్ణః-తస్యనివాసేసతిఅ క్రూరాపగమమాత్రేణారిష్టదర్శనంకింఘటేత - తదిచ్ఛాంవినానఘటేతేత్యర్థః॥ ౩౨ ॥ పునస్తన్మతమేవానువదనాయతి ॥ దేవ ఇతి ॥

కాశిషు కాశిదేశేషు - దేవేషు వర్షతి అవర్షతి సతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతమక్రూరమహిమప్రతిపాదనపరం - వృద్ధానాం వాక్యం శ్రుత్వా - నత్వేతావన్మాత్రస్యైతావదేవ కారణం భవతి - కింతు మణేరక్రూరపక్షమణి మత్వేత్యేతచ్చింతం పరమతం - వస్తుతస్తు కృష్ణలీలావశాదేవేష్టారిష్టాదిదర్శనమితి కారాదిసంమతమితి భావః॥ ౩౫॥ పూజయిత్వేతి॥ విజ్ఞాతమఖిలం యేన సచాసౌ - అతఏవ చిత్తజ్ఞశ్చ-అయం వః - మహాభాగవతస్యాస్య - మయాదత్తేపి మణౌ పాపేష్టాన్తోస్త్యేవ - యస్మాత్తాదృశాత్ మణినా పాపేషా స్వాగతత్వేతి జ్ఞాత్వేతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తత్సమతమాహ ॥ సత్రాజిత ఇతి ॥ అపఃపిండాంశ్చ నినీయ దత్వా - ఋణంచ విముచ్య అపాకృత్య - శేషితమవశిష్టం దాయం దుహితుస్సుతా మాయాః - సుతాః గృహ్ణీయురితిశాస్త్రం - తథాచ స్మృతిః॥ శ్లో॥ పత్నీ దుహితరశ్చైవ పితరౌ భ్రాతరస్తథా । తత్సుతా గోత్రజాబంధుశ్శిష్యస్సబ్రహ్మచారిణ ఇతి॥ ౩౮॥ తథాపీతి॥ అగ్రజోపి నప్రత్యేతి న విశ్వసితీతి॥ ౩౯॥ దర్శయస్వేతి ॥ నాస్తీతి వచనం వక్తవ్యం-యతః అవిచ్ఛిన్నాః

హ॥ ౩౩ ॥ తత్సుతస్తత్ప్రభావోసావక్రూరోయత్రయత్రహ। దేవోభివర్షతేతత్రనోపతాపా నమారికాః॥ ౩౪ ॥ ఇతివృద్ధవచశ్శ్రుత్వానైతావదిహకారణమ్ । ఇతిమత్వాసమానీయప్రాహాక్రూరంజనార్దనః ॥ ౩౫॥ పూజయిత్వాభిభాష్యైనంకథయిత్వాప్రియాఃకథాః । విజ్ఞాతాఖిలచిత్తజ్ఞస్స్మయమానఉవాచహ॥ ౩౬॥ ననుదానపతేన్యస్తస్త్వయ్యాస్తేశతధన్వనా। స్యమంతకమణిశ్శ్రీమాన్విదితఃపూర్వమేవనః॥ ౩౭ ॥ సత్రాజితోనపత్యత్వాద్గృహ్ణీయుర్దుహితుస్సుతాః। దాయంనినీయాపఃపిండాన్విముచ్యర్ణంచశేషితమ్॥ ౩౮॥ తథాపిదుర్ధరోన్యైస్త్వయ్యాస్తాంసువ్రతేమణిః। కింతుమామగ్రజస్సమ్యఙ్నప్రత్యేతిమణింప్రతి । ౩౯ ॥ దర్శయస్వమహాభాగబంధూనాంశాంతిమావహ । అవిచ్ఛిన్నామఖాస్తేద్యవర్తంతేరుక్మవేదయః॥ ౪౦॥ ఏవంసామభిరాలబ్ధశ్శ్వఫల్కతనయోమణిమ్ । ఆదాయవాససాచ్ఛన్నందదౌసూర్యసమప్రభమ్॥ ౪౧ ॥ స్యమంతకందర్శయిత్వాజ్ఞాతిభ్యోరజఆత్మనః । విమృజ్యమణినాభూయస్తస్మైప్రత్యర్పయత్ప్రభుః । ౪౨ । యస్త్వేతద్భగవతఈశ్వరస్యవిష్ణోర్వీర్యాఢ్యంవృజినహరంసుమంగళంచ । ఆఖ్యానంపఠతిశృణోత్యనుస్మరేద్వాదుష్కీర్తింద్ురితమపోహ్యయాతిశాంతిమ్। ౪౩ ।

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

ఏకదాపాండవాన్ద్రష్టుంప్రతీతాన్పురుషోత్తమః । ఇంద్రప్రస్థంగతశ్శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః ॥ ౧ ॥ దృష్ట్వాతమాగతంపార్థాముకుందమఖిలేశ్వరమ్ । ఉత్తస్థుర్యుగపద్వీరాఃప్రాణాముఖ్యమివాగతమ్ । ౨ । పరిష్వజ్యాచ్యుతంవీరాఅంగసంగహతైనసః। సానురాగస్మితంవక్త్రంవీక్ష్యతస్యముదంయయుః । ౩ । యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్ । ఫల్గునంపరిరభ్యాథయమాభ్యాంచాభివాదితః ॥ ౪ ॥ పరమాసనమాసీనంకృష్ణాకృష్ణమనిందితా। నవోఢావ్రీడితాకించిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవందత ॥ ౫ ॥ తథైవసాత్యకిఃపార్థైఃపూజితశ్చాభివందితః । నిషసాదాసనేన్యేచపూజితాఃపర్యుపాసత ॥ ౬ ॥ పృథాంసమాగత్యకృతాభివాదనస్తయాతిహార్దార్ద్రదృశాభిరంభితః । ఆ

సంతతాః మఖాః వర్తంత ఇతి॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ ఆలబ్ధః ఉక్తః- హృదిస్పృష్ట ఇతి వా॥ ౪౧॥ స్యమంతకమితి ॥ రజః మిథ్యాభిశాపం విమృజ్య- అస్మై ధర్మార్థకారణ ఇత్యాదిమిషేణ ప్రీత్యా- భూయస్తస్మై ప్రత్యర్పితవానితి॥ ౪౨॥ యఇతి ॥ దుష్కీర్తిం- తన్మూలం దురితం చ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టపంచాశత్తమే తు కృష్ణః పంచకరేగ్రహీత్। కాళిందీం మిత్రవిందాం చ సత్యాం భద్రాం చ లక్ష్మణామ్॥ కాళిందీం నిజలాభతపః సరము పేయుషీమ్ । పరిణేష్యన్ ప్రియాన్ వాసమింద్రప్రస్థముపాగమత్॥ ఏకదేతి॥ ప్రతీతాన్ నష్టానపి పునః ద్రుపదగేహే సహైవ దృష్టాన్ - యుయుధానః సాత్యకిః ॥ ౧॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రాణాః ఇంద్రియాణి - ముఖ్యం పంచవృత్తిం ప్రాణమివ ॥ ౨॥ ౩॥ యుధిష్ఠిరస్య జ్యేష్ఠయోః ప్రణామం కృత్వా - సమేనాలింగితః - కనిష్ఠాభ్యామభివందితో బభూవ ॥ ౪॥ పరమాసనమితి ॥ కృష్ణా ద్రౌపదీ అనిందితా - ఫల్గునాద్యాసక్త్యపి నిందారహితా - పార్థైః సహ వివాహపరిణితా॥ ౫॥ ౬॥ పృథామితి ॥ అతిహార్దేన స్నేహేన - ఆర్ద్రేణ సజల

తా యస్యాః తయా - పరిష్వక్తః తయా పరిపృష్టాః బాంధవాయస్యసః ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ ప్రేమ్ణా వైక్లబ్యం తేన రుద్ధః కంఠో యస్యాః - క్లేశాపాయ ఆత్మదర్శనం యస్యతం - తత్తాం క్లేశాపాయాయ ఆత్మా సందర్శనాయ తీతివా ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ జ్ఞాతీన్ బంధూన్ - నః అస్మాన్ - యదా - భ్రాతా అక్రూరః ప్రేషితః ॥ ౯ ॥ జ్ఞాతీనితి వచనాత్ ప్రస్తుతం మోహం వారయంతీ స్తౌతి ॥ నతి ॥ తత్ర హేతుః - విశ్వస్యేతి - సుహృత్ త్వత ఆత్మా చ తస్య - హంసి నాశయసి ॥ ౧౦ ॥ కిమితి ॥ కుమేధసాం విషయాసక్త చిత్తానాం - దృష్టోసి ॥ ౧౧ ॥ ఇతీతి ॥ సుఖమవసదితి శేషః - సుఖం అభ్యర్థిత ఇతివా - క్రియాసమాప్తిః ॥ ౧౨ ॥ కాళిందీసందర్శనప్రసంగమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ అక్షయాః సాయకాః యయోస్తౌ - తూణీ ఇషుధీ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తానితి ॥ రాజ్ఞే యుధిష్ఠిరాయ - మేధ్యాన్ కర్మార్హాన్ - బీభత్సురర్జునః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తామితి ॥ సఖ్యా శ్రీకృష్ణేన ॥

పృష్టవాంస్తాంకుశలంసహస్నుషాంపితృష్వసారంపరిపృష్టబాంధవః ॥ ౭ ॥ తమాహ ప్రేమవైక్లబ్యరుద్ధకంఠాశ్రులోచనా । స్మరంతీ తాన్బహూన్క్లేశాన్క్లేశాపాయాత్మదర్శనమ్ ॥ ౮ ॥ తదైవకుశలం నోభూత్సనాథాస్తే కృతా వయమ్ । జ్ఞాతీన్నస్స్మరతా కృష్ణ భ్రాతా మే ప్రేషితస్త్వయా ॥ ౯ ॥ న తేస్తి స్వపరభ్రాంతిర్విశ్వస్య సుహృదాత్మనః । తథాపి స్మరతాం శశ్వత్క్లేశాన్హంసి హృది స్థితః ॥ ౧౦ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ కిం న ఆచరితం శ్రేయో న వేదాహమధీశ్వరః । యోగేశ్వరాణాం దుర్దర్శో యన్నో దృష్టః కుమేధసామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇతి వై వార్షికాన్మాసాన్ రాజ్ఞా సోభ్యర్థితస్సుఖమ్ । జనయన్నయనానందమింద్రప్రస్థౌకసాం విభుః ॥ ౧౨ ॥ ఏకదా రథమారుహ్య విజయో వానరధ్వజః । గాండీవం ధనురాదాయ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ॥ ౧౩ ॥ సాకం కృష్ణేన సంనద్ధో విహర్తుం విపినం మహత్ । బహువ్యాళమృగాకీర్ణం ప్రావిశత్పరవీరహా ॥ ౧౪ ॥ తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రాన్ సూకరాన్మహిషాన్రురూన్ । శరభాన్గవయాన్ఖడ్గాన్హరిణాన్శశశల్యకాన్ ॥ ౧౫ ॥ తాన్నిన్యుః కింకరా రాజ్ఞే మేధ్యాన్పర్వణ్యుపాగతే । తృట్పరీతః పరిశ్రాంతో బీభత్సుర్యమునామగాత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రోపస్పృశ్య విశదం పీత్వా వారి మహారథౌ । కృష్ణౌ దదృశతుః కన్యాం చరంతీం చారులోచనామ్ ॥ ౧౭ ॥ తామాసాద్య వరారోహాం సుద్విజాం రుచిరాననామ్ । పప్రచ్ఛ ప్రేషితస్సఖ్యా ఫల్గునః ప్రమదోత్తమామ్ ॥ ౧౮ ॥ కా త్వం కస్యాసి కల్యాణి కుతో వా కిం చికీర్షసి । మన్యే త్వాం పతిమిచ్ఛంతీం సర్వం కథయ శోభనే ॥ ౧౯ ॥ కాళిందీ ॥ అహం దేవస్య సవితుర్దుహితా పతిమిచ్ఛతీ । విష్ణుం వరేణ్యం వరదం తపః పరమమాస్థితా ॥ ౨౦ ॥ నాన్యం పతిం వృణే వీర తమృతే శ్రీనికేతనమ్ । తుష్యతాం మే స భగవాన్ముకుందోనాథసంశ్రయః ॥ ౨౧ ॥ కాళిందీతి సమాఖ్యాతా వసామి యమునాజలే । నిర్మితే భవనే పిత్రా యావదచ్యుతదర్శనమ్ ॥ ౨౨ ॥ తథావదద్గుడాకేశో వాసుదేవాయ సోపి తామ్ । రథమారోప్య తద్విద్వాన్ధర్మరాజముపాగమత్ ॥ ౨౩ ॥ యదైవ కృష్ణస్సందిష్టః పార్థానాం పరమాద్భుతమ్ । కారయామాస నగరం విచిత్రం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౪ ॥ భగవాంస్తత్ర నివసన్స్వానాం ప్రియచికీర్షయా । అగ్నయే ఖాండవం దాతుమర్జునస్యాస సారథిః ॥ ౨౫ ॥ సోగ్నిస్తుష్టో దదావస్మై హయాన్శ్వేతాన్రథం నృప । అర్జునాయాక్షయౌ తూణౌ వర్మ చాభేద్యమస్త్రిభిః ॥ ౨౬ ॥ మయశ్చ మోచితో వహ్నేస్సభాం సఖ్య ఉపాహరత్ । యస్మిన్దుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థలదృశి భ్రమః ॥ ౨౭ ॥ స తేన సమనుజ్ఞాతస్సుహృద్భిశ్చానుమోదితః । ఆయయౌ ద్వారకాం భూయస్సాత్యకిప్రముఖైర్వృతః ॥ ౨౮ ॥ అథోపయేమే కాళిందీం సుపుణ్యర్త్వృక్ష ఊర్జితే । వితన్వన్పరమానందం

నా ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఆత్మనం మాం కాముమె వెలిశం కయాహ ॥ నాన్యమితి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తథేతి ॥ ఆదౌ వేదవత్యై ద్వార్వై ॥ ౨౩ ॥ ప్రసంగాత్తత్స్థానికం చరిత్రాంతరమాహ ॥ యదేతి ॥ పార్థైః యదైవ సందిష్టః విజ్ఞాపితః శ్రీకృష్ణః తదైవ విశ్వకర్మణా దివ్యం నగరం కారయామాస ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ భగవానితి ॥ భగవాన్ సర్వైశ్వర్యగుణవానపి - అర్జునస్య సారథిః - ఖాండవం నామ ఇంద్రస్య వనం ॥ ౨౫ ॥ సఇతి ॥ అక్షయౌ అక్షయసాయకౌ ॥ ౨౬ ॥ మయశ్చేతి ॥ ఖాండవదాహాద్విముక్తః సఖ్యే అర్జునాయ - యస్మిన్నితి సామాన్యతో నిర్దేశః - యస్యామిత్యర్థః - జలస్థలయోర్వ్యత్యయేన దృశి భ్రమః - యద్వా - జలస్థలయోః దృక్ దృష్టిర్యస్మిన్ తత్ జలస్థలదృక్ తస్మిన్ భ్రమ ఆసీదితి - జలస్థలబుద్ధిరూపః స్థలే జలబుద్ధిరూపః భ్రమః ॥ ౨౭ ॥

౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అథేతి ॥ సుఘ్నన్యః ఋతుః ఋతుకం చతస్మిన్ ॥ ౨౯ ॥ పంచమం మిత్రవిందావివాహమాహ ద్వాభ్యాం ॥ విందేతి ॥ అత్యో అవంతి రాజౌ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ షష్ఠమాహ ॥ నగ్నజిదితి ॥ కౌసల్యః అయోధ్యాధిపతిః తస్య సత్యాభామకన్యా అభవత్ ఆసీత్ దేవీ నాగ్నజితీతి పితృనామ్నా ప్రసిద్ధాభ్యధికా ॥ ౩౨ ॥ నేతి ॥ వీరస్య గంధమపి నసహంత ఇతి తథా తాన్ ఖలాన్ దుష్టాన్ ॥ ౩౩ ॥ తామితి ॥ వృషాన్ జయతి యస్తేనలభ్యాం ॥ ౩౪ ॥ సఇతి ॥ ప్రతినందితః సంప్రతినందితవాన్ శ్రీకృష్ణేన వా స ప్రతినందితః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ నరేంద్రేతి ॥ హేనరేంద్ర రాజన్యబంధోః క్షత్రియస్య తుల్యదాః త్ర వ్యాదిప్రదాః ॥ ౪౦ ॥ కఇతి ॥ గుణానామేకధా

దంపత్యోః నాం పరమమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ విందానువిందావావంత్యౌ దుర్యోధనవశానుగౌ । స్వయంవరే స్వభగినీం కృష్ణే సక్తాం న్యషేధతామ్ ॥ ౩౦ ॥ రాజాధిదేవ్యాస్తనయాం మిత్రవిందాం పితృష్వసుః । ప్రసహ్య హృతవాన్ కృష్ణో రాజన్ రాజ్ఞాం ప్రపశ్యతామ్ ॥ ౩౧ ॥ నగ్నజిన్నామ కౌసల్య ఆసీద్రాజాతిధార్మికః । తస్య సత్యాభవత్కన్యా దేవీ నాగ్నజితీ నృప ॥ ౩౨ ॥ న తాం శేకుర్నృపా వోఢుమజిత్వా సప్తగోవృషాన్ । తీక్ష్ణశృంగాన్ సుదుర్ధర్షాన్ వీర్యగంధాసహాన్ ఖలాన్ ॥ ౩౩ ॥ తాం శ్రుత్వా వృషజిల్లభ్యాం భగవాన్ సాత్వతాం పతిః । జగామ కౌసల్యపురం సైన్యేన మహతా వృతః ॥ ౩౪ ॥ స కోసలపతిః ప్రీతః ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః । అర్హణేనాపి గురుణా పూజయన్ ప్రతినందితః ॥ ౩౫ ॥ వరం విలోక్యాభిమతం ధృతవ్రతా నరేంద్రకన్యా చకమే రమాపతిమ్ । భూయాదయం మే పతిరాశిషోఽనలాః కరోతు సత్యా యది మే ధృతో వ్రతః ॥ ౩౬ ॥ అర్చితం పునరిత్యాహ నారాయణ జగత్పతే । ఆత్మానందేన పూర్ణస్య కరవాణి కిమల్పకః ॥ ౩౭ ॥ యత్పాదపంకజరజః శిరసా బిభర్తి శ్రీరబ్జజః సగిరిశః సహ లోకపాలైః । లీలాతనుః స్వకృతసేతుపరీప్సయా యః కాలేఽదధత్స భగవాన్ మమ కేన తుష్యేత్ ॥ ౩౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ తమాహ భగవాన్ కృష్ణః కృతాసనపరిగ్రహః । మేఘగంభీరయా వాచా సస్మితం కురునందన ॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నరేంద్ర యాచ్ఞా కవిభిర్విగర్హితా రాజన్యబంధోర్నిజధర్మవర్తినః । తథాపి యాచే తవ సౌహృదేచ్ఛయా కన్యాం త్వదీయాం న హి శుల్కదా వయమ్ ॥ ౪౦ ॥ రాజా ॥ కోఽన్యస్తేఽభ్యధికో నాథ కన్యావర ఇహేప్సితః । గుణైకధామ్నో యస్యాంగే శ్రీర్వసత్యనపాయినీ ॥ ౪౧ ॥ కింత్వస్మాభిః కృతః పూర్వం సమయః సాత్వతర్షభ । పుంసాం వీర్యపరీక్షార్థం కన్యావరపరీప్సయా ॥ ౪౨ ॥ సప్తైతే గోవృషా వీర దుర్దాంతా దురవగ్రహాః । ఏతైర్భగ్నాః సుబహవో భిన్నగాత్రా నృపాత్మజాః ॥ ౪౩ ॥ యది మే నిగృహీతాః స్యుస్త్వయైవ యదునందన । వరో భవానభిమతో దుహితుర్మే శ్రియః పతే ॥ ౪౪ ॥ ఏవం సమయమాకర్ణ్య బద్ధ్వా పరికరం ప్రభుః । ఆత్మానం సప్తధా కృత్వా న్యగృహ్ణాల్లీలయైవ తాన్ ॥ ౪౫ ॥ బద్ధ్వా తాన్ దామభిః శౌరిర్భగ్నదర్పాన్ హతౌజసః । వ్యకర్షల్లీలయా బద్ధాన్ బాలో దారుమయాన్ యథా ॥ ౪౬ ॥ తతః ప్రీతః సుతాం రాజా దదౌ కృష్ణాయ విస్మితః । తాం ప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్ విధివత్సదృశీం ప్రభుః ॥ ౪౭ ॥ రాజపత్న్యశ్చ దుహితుః కృష్ణం లబ్ధ్వా ప్రియం పతిమ్ । లేభిరే పరమానందం జాతశ్చ పరమోత్సవః ॥ ౪౮ ॥ శంఖభేర్యానకా నేదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషః । నరా నార్యః ప్రముదితాః సువాసః స్రగలంకృతాః ॥ ౪౯ ॥ శతం ధేనుసహస్రాణాం పారిబర్హమదాద్విభుః । యువతీనాం త్రిసాహస్రం నిష్కగ్రీవసువాససామ్ ॥ ౫౦ ॥ నవనాగసహస్రాణి నాగాచ్ఛతగుణాన్ రథాన్ । రథాచ్ఛతగుణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాన్ ॥ ౫౧ ॥ దంపతీ రథమారోప్య మహత్యా సేనయా వృతౌ । స్నేహ

ధామ్నః స్థానం శ్రీః వసతి తథాభూతస్య తవాంగే ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ సప్తేతి ॥ దుర్దాంతాః అశిక్షితాః దురవగ్రహాః అవశీకర్తుమశక్యాః కుతః సప్త నా ఏతైరితి భగ్నాః భంగం ప్రాపితాః ॥ ౪౩ ॥ యదీతి ॥ యత్ యది ఇమే గోవృషాః ॥ ౪౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏతాన్ దాంతాన్ నిగృహ్ణాతీతి తస్య కస్యాపి సమయః కృతః తమాకర్ణ్య ఆత్మానం సప్తధా కృత్వేతి బహవో నామపి దాంతానాం సంభావనాభావాత్ సంభోగయోగ్యః స్యామితి సత్యాం ప్రత్యసాపత్న్యప్రదర్శనార్థమాత్మనః సప్తధా కరణం ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ శతమితి ॥ నిష్కగ్రీవాశ్చ తాః సువాససశ్చ తాసాం యువతీనాం దాసీనాం పారిబర్హం అదాత్ దత్తవాన్ ॥ ౫౦ ॥ నవేతి ॥ నాగాన్ నాగేభ్యః శతగుణాన్ నవలక్షరథాన్

భావార్థే శక్యః - శతగుణా నవకాలాః - అక్షాణ అక్ష్యాత అక్ష్యాః - శతగుణా నవభస్త్రానివదాతా ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ యద్యపి గోవృషైః భగ్నవీర్యా అపి సుదుర్మర్షాః రురుధుః ॥ ౫౩ ॥ తానితి ॥ అస్యతః క్షిపతః ప్రయుంజానానితి యావత్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సప్తమం వివాహమాహ ॥ శ్రుతకీర్తేరితి ॥ శ్రుతకీర్తినామ్నా యా పితృష్వసా - తస్యాః సుతాం భద్రాం నామ కైకేయీం తస్యైవ భ్రాతృభిః సంతర్దనాదిభిః భ్రాతృభిర్దత్తాం ॥ ౫౬ ॥ అష్టమం వివాహమాహ ॥ సుతాం చేతి ॥ ఏకః ఏవ సన్ శ్రీకృష్ణో లక్ష్మణాం జహార ॥ ౫౭ ॥ అన్యా ఇతి ॥ తస్య నిరోధాంతఃపురం తస్మాత్ ॥ ౫౮ ॥ శ్లో ॥ శైబ్యైర్దాం బహుభిర్భార్యాః సత్యాః శత్రురలక్ష్మణా । కాళిందీ మిత్రవిందా చేత్యష్టౌ పట్టమహిష్యః ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । కన్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివోఽహరత్ ॥ పరిణీయ తతస్తాభిః సహ నారదధర్మైః । ఆత్మారామోఽప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థవత్ ॥ యథేతి ॥ యేన తాః స్త్రియో నిరుద్ధాః - సభౌమః - భకారాత్ యేన కారణేన చ

ప్రక్లిన్నహృదయో యాపయామాస కోసలః ॥ ౪౨ ॥ శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయంతం పథి కన్యకామ్ । భగ్నవీర్యాస్సుదుర్మర్షా యదుభిర్గోవృషైః పురా ॥ ౪౩ ॥ తానస్యతశ్శరవ్రాతాన్ బంధుప్రియకృదర్జునః । గాండీవీ కాలయామాస సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥ ౪౪ ॥ పారిబర్హముపాగృహ్య ద్వారకామేత్య సత్యయా । రేమే యదూనామృషభో భగవాన్ దేవకీసుతః ॥ ౪౫ ॥ శ్రుతకీర్తేస్సుతాం భద్రాముపయేమే పితృష్వసుః । కైకేయీం భ్రాతృభిర్దత్తాం కృష్ణస్సంతర్దనాదిభిః ॥ ౪౬ ॥ సుతాం చ మద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాం లక్షణైర్యుతామ్ । స్వయంవరే జహారైకస్స సుపర్ణస్సుధామివ ॥ ౪౭ ॥ అన్యాశ్చైవంవిధా భార్యాః కృష్ణస్యాసన్ సహస్రశః । భౌమం హత్వా తన్నిరోధాదాహృతాశ్చారుదర్శనాః ॥ ౪౮ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే అష్టపంచాశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋ నరకాసురవధకథాప్రారంభఘట్టః ❋

రాజా ॥ యథా హతో భగవతా భౌమో యేన చ తాః స్త్రియః । విరుద్ధా ఏతదాచక్ష్వ విక్రమం శార్ఙ్గధన్వనః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రేణ హృతఛత్రేణ హృతకుండలబంధునా । హృతామరాద్రిస్థానేన జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితమ్ ॥ ౨ ॥ సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ । గిరిదుర్గైశ్శస్త్రదుర్గైర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమమ్ ॥ ౩ ॥ మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైస్సర్వత ఆవృతమ్ । గదయా నిర్బిభేదాద్రీన్ శస్త్రదుర్గాణి సాయకైః ॥ ౪ ॥ చక్రేణాగ్నిం జలం వాయుం మురపాశాంస్తథాసినా । శంఖనాదేన యంత్రాణి హృదయాని మనస్వినామ్ ॥ ౫ ॥ ప్రాకారం గదయా గుర్వ్యా నిర్బిభేద గదాధరః । పాంచజన్యధ్వనిం శ్రుత్వా యుగాంతాశనిభీషణమ్ ॥ మురశ్శయాన ఉత్తస్థౌ దైత్యః పంచశిరా జలాత్ ॥ ౬ ॥ త్రిశూలముద్యమ్య సుదుర్నిరీక్షణో యుగాంతసూర్యానలరోచిరుల్బణః । గ్రసంస్త్రిలోకీమివ పంచభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతం యథోరగః ॥ ౭ ॥ ఆవిధ్య శూలం తరసా గరుత్మతే నిరస్య వక్త్రై

తః కదాచిత్స్యాత్ ॥ ౧ ॥ ఇంద్రేణేతి ॥ ఇంద్రేణ భౌమవిచేష్టితం విజ్ఞాపితస్సన్ ప్రాగ్జ్యోతిషపురం భౌమనగరం - యయౌ ఇత్యన్వయః - కథం భూతేన హృతం ఛత్రం యస్య తేన - లోకపాలప్రధానత్వాదింద్రస్య వరుణచ్ఛత్రహరణమపి తస్యైవ మానభంగ ఇతి తథోక్తం హృతకుండలే యస్యాస్సా - అదితిః బంధుర్మాతా యస్య తేన - హృతం మేరోరమరాద్రేః స్థానం మణిపర్వతలక్షణం యస్య తేన - సత్యభామయాగృహీతభగవం తమింద్ర ఆగత్య విజ్ఞాపితవాన్ ॥ ౨ ॥ సభార్య ఇతి ॥ తదా తస్యాః కౌతుకాయత్తయా భార్యయా సహ యయావితి - యద్వా - త్వదనుజ్ఞయా తస్య పుత్రం హనిష్యామీతి ఇతి హోక్తం - భూస్త్రైవ వరం దత్తం సత్యం కర్తుం - సత్యభామయా భూమ్యంశత్వాత్తయా సహ యయౌ - యద్వా - నారదానీతపారిజాతపుష్పం రుక్మిణ్యై దత్తేతి కుపితాం సత్యభామాం - సాంత్వయతా - తుభ్యం పారిజాతవృక్షమాహరిష్యామీతి శ్రీకృష్ణేన ప్రతిశ్రుతమితి హరివంశప్రసిద్ధం - తదర్థం తాం నీతవానితి ద్రష్టవ్యం - గిరిదుర్గైరిత్యాదిభిః ఉపలక్షితం జలాగ్న్యనిలైశ్చ సర్వతోపతద్యమానైర్దుర్గమం పురం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ప్రాకారమితి ॥ యుగాంతాశనివద్భీషణం - పరిఖాయా జలాత్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ఆవి

ధ్వేతి ॥ అతిధ్యాతోల్యత్యనదత్ సః మహాస్వానదత్యన్వయః ॥ ౮ ॥ తదేతి ॥ తస్మై కృష్ణాయ గదాం వ్యముంచత ॥ ౯ ॥ తామితి ॥ ఇంద్రతేజసా వజ్రేణ ॥ ౧౦ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రతిక్రియయా హేతుభూతయా అమర్షం జుషః ॥ ౧౧ ॥ పీఠమితి ॥ పీఠం పీఠనామానం సేనాపతిం. నిరగుః నిరగమన్ ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ నికృత్తాని శీర్షాదీని యేషాం తాన్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ శతఘ్నీం శక్తివిశేషమ్ ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ విచిత్రాః వాజాః పత్రాణి యేషాం తైః బాణైః నికృత్తాః బాహవః ఊరవః శిరోధయః కంధరాః విగ్రహా దేహాశ్చ యస్య తత్ - తర్హ్యేవ తదానీమేవ - తస్మిన్నేవ క్షణే ॥ ౧౬ ॥ యానీతి ॥ అత్యాశ్చర్యేణ కురూద్వహేతి సంబోధనం - తథాహి - తైర్యాని ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి

వ్యనదత్పంచభిః । ఖం రోదసీ సర్వదిశోఽంతరం మహా నాపూరయన్నండకటాహమావృణోత్ ॥ ౮ ॥ తదాపతద్వై త్రిశిఖం గరుత్మతే హరిశ్శరాభ్యామభినత్త్రిధౌజసా । ముఖేషు తం చాపి శరైరతాడయత్తస్మై గదాం సోఽపి రుషా వ్యముంచత ॥ ౯ ॥ తామాపతంతీం గదయా గదాం మృధే గదాగ్రజో నిర్బిభిదే సహస్రధా । ఉద్యమ్య బాహూనభిధావతోఽజితశ్శిరాంసి చక్రేణ జహార లీలయా ॥ వ్యసుః పపాతాంభసి కృత్తశీర్షకో నికృత్తశృంగోఽద్రిరివేంద్ర తేజసా ॥ ౧౦ ॥ తస్యాత్మజాస్సప్త పితుర్వధాతురాః ప్రతిక్రియామర్షజుషస్సముద్యతాః । తామ్రోఽంతరిక్షశ్శ్రవణో విభావసుర్వసుర్నభస్వానరుణశ్చ సప్తమః ॥ ౧౧ ॥ పీఠం పురస్కృత్య చమూపతిం మృధే భౌమప్రయుక్తా నిరగుర్ధృతాయుధాః । ప్రాయుంజతాసాద్య శరానసీన్ గదాశ్శక్త్యృష్టిశూలాన్యజితే రుషోల్బణాః ॥ ౧౨ ॥ తచ్ఛస్త్రకూటం భగవాన్స్వమార్గణైరమోఘవీర్యస్తిలశశ్చకర్త హ । తాన్పీఠముఖ్యాననయద్యమక్షయం నికృత్తశీర్షోరుభుజాంఘ్రివర్మణః ॥ ౧౩ ॥ స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైస్తథా నిరస్తాన్నరకో ధరాసుతః । నిరీక్ష్య దుర్మర్షణ ఆస్రవన్మదైర్గజైః పయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమత్ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వా సభార్యం గరుడోపరిస్థితం సూర్యోపరిష్టాత్సతటిద్ఘనం యథా । కృష్ణం స తస్మై వ్యసృజచ్ఛతఘ్నీం యోధాశ్చ సర్వే యుగపచ్చ వివ్యధుః ॥ ౧౫ ॥ తద్భౌమసైన్యం భగవాన్గదాగ్రజో విచిత్రవాజైర్నిశితైశ్శిలీముఖైః । నికృత్తబాహూరుశిరోధ్రవిగ్రహం చకార తర్హ్యేవ హతాశ్వకుంజరమ్ ॥ ౧౬ ॥ యాని యోధైః ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి కురూద్వహ । హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైశ్శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥ ఉహ్యమానస్సుపర్ణేన పక్షాభ్యాం నిఘ్నతా గజాన్ ॥ ౧౮ ॥ గరుత్మతా హన్యమానాస్తుండపక్షనఖైర్గజాః । పురమేవావిశన్నార్తా నరకో యుధ్యయుధ్యత ॥ ౧౯ ॥ దృష్ట్వా విద్రావితం సైన్యం గరుడేనార్దితం స్వకమ్ । తం భౌమః ప్రాహరచ్ఛక్త్యా వజ్రం ప్రతిహతో యతః ॥ ౧౯ ॥ నాకంపత తయా విద్ధో మాలాహత ఇవ ద్విపః । శూలం భౌమోఽచ్యుతం హంతుమాదదే వితథోద్యమః ॥ ౨౦ ॥ తద్విసర్గాత్పూర్వమేవ నరకస్య శిరో హరిః । అపాహరద్గజస్థస్య చక్రేణ క్షురనేమినా ॥ ౨౧ ॥ సకుండలం చారుకిరీటభూషితం బభౌ పృథివ్యాం పతితం సముజ్జ్వలత్ । హాహేతి సాధ్విత్యృషయస్సురేశ్వరా మాల్యైర్ముకుందం వికిరంత ఈడిరే ॥ ౨౨ ॥ తతశ్చ భూః కృష్ణముపేత్య కుండలే ప్రతప్తజాంబూనదరత్నభాస్వరే । సవైజయంత్యా వనమాలయార్పయత్ప్రాచేతసం ఛత్రమథో మహామణిమ్ ॥ ౨౩ ॥ అస్తౌషీదథ విశ్వేశం దేవీ దేవవరార్చితమ్ । ప్రాంజలిః ప్రణతా రాజన్ భక్తిప్రవణయా ధియా ॥ ౨౪ ॥ భూమిః ॥ నమస్తే దేవదేవేశ శంఖచక్రగదాధర । భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ ౨౫ ॥ నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలి

ని తత్ర పక్షాభ్యాం ఉపలక్షితస్యైవ సుపర్ణేన ఉహ్యమానః - తద్వశాత్తాని శస్త్రాస్త్రాణి చిచ్ఛేద - తత్రాప్యేకైకశః శస్త్రం శస్త్రం చ త్రిభిస్త్రిభిశ్శరైరిత్యాశ్చర్యం ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ గరుత్మతేతి ॥ అయుధ్యత నస్యపతత్ ॥ ౧౯ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ యతః యయా వజ్రం ప్రతిహతం [illegible] సీత్ ॥ ౧౯ ॥ నేతి ॥ అపాగరుడస్తు నాకంపత - గరుడే వితథో ద్యమః స్వకః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తతశ్చేతి ॥ ప్రతప్తజాంబూనదమయాని రత్నాని తైర్భాస్వరే - మహామణిం భూతిమందరశిఖరం - మహామణిం చామరాణి ఇతి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ విశ్వగ్వ్యంజ్య తత్త్వాభు [illegible] ॥ నమ ఇతి ॥ పరమాత్మన్ దేవాద్యంతర్యామిన్ - భక్తానగ్రహార్థం ఇచ్ఛయా స్వీకృతనానారూపాయ ॥ ౨౫ ॥ యేన సంప్రాణినాం తాన్ప్రసన్నః పూర్వ

నాసీత్ - తేన ముంచ్రేణ నమస్యతి ॥ నమ ఇతి ॥ పంకజం నాభౌ యస్య తస్మై - జగత్కారణాయేత్యర్థః - అత ఏవ - సర్వైర్వర్ణనీయా పంకజానాం మాలా విద్యతే యస్య తస్మై ఏవంభూతం ధ్యాయతాం - పంకజవత్ప్రసన్నతాపోపశమనే నేత్రే యస్య తస్మై - పంకజవత్సుసేవ్యౌ పంకజాంకితౌ వా అంఘ్రీ యస్య తస్మై నమ ఇతి ॥ ౨౫ ॥ కించ ॥ నమ ఇతి ॥ భగవతే నిరతిశయైశ్వర్యాయ - కుతః వాసుదేవాయ సర్వభూతాశ్రయాయ - అత ఏవ విష్ణవే వ్యాపినే నహి సర్వభూతాశ్రయత్వం పరిచ్ఛిన్నస్య సంభవతీతి తత్రాహ - పురుషాయ సర్వస్మాత్పూర్వ మేవ సతే ॥ శ్రు ॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి - తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి శ్రుతేః ఏతదపి కుతః ఆదిబీజాయ ఆదౌ జగత్కారణస్యాపి కారణాయ - ఏవమపి నన్వాదివజ్జాడ్యమిత్యాహ - పూర్ణబోధాయేతి ॥ ౨౬ ॥ నన్వేవమపి స్వకారణత్వాద్వర్ణం సత్వ స్యాదత ఆహ ॥ అజాయేతి ॥ స్వయమజాయ అస్య చ జనయిత్రే ఉభయత్రాపి క్రమేణ హేతుద్వయం బ్రహ్మణే బృహతే అనంతశక్తయ ఇతి చ - బృహత్త్వాదజత్వం - అనంతశక్తిత్వాజ్జనయితృత్వమిత్యర్థః - నను పిత్రాదయః పుత్రాదీనాం జనకాః - తేషాం చ తత్త్వావేశః - తేషాం చ తథాభూతా తేషాం చ స్వకర్మద్వారేణ జీవాః - కిమత్రాహ - తత్రాహ - పరావరాత్మన్నిత్యాది పిత్రాద్యాత్మకత్వాత్త్వమేవ జనక ఇత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ నను గుణా విశ్వోత్పత్త్యాది హేతవః - తే చ ప్రధానస్యైవ - తస్య చ పురుషః క్షోభకః - తత్ర చ కాలో నిమిత్తమితి ప్రసిద్ధం - కిమత్రా

నే । నమః పంకజనేత్రాయ నమస్తే పంకజాంఘ్రయే ॥ ౨౫ ॥ నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ విష్ణవే । పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయ తే నమః ॥ ౨౬ ॥ అజాయ జనయిత్రేఽస్య బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే । పరావరాత్మన్భూతాత్మన్పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ ౨౭ ॥ త్వం వై సిసృక్షూ రజ ఉత్కటం ప్రభో తమో నిరోధాయ బిభర్ష్యసంవృతః । స్థానాయ సత్త్వం జగతో జగత్పతే కాలః ప్రధానం పురుషో భవాన్పరః ॥ ౨౮ ॥ అహం పయో జ్యోతిరథానిలో నభో మాత్రాణి దేవా మన ఇంద్రియాణి చ । కర్తా మహానిత్యఖిలం చరాచరం త్వయ్యద్వితీయే భగవన్నయం భ్రమః ॥ ౩౦ ॥ తస్యాత్మజోఽయం తవ పాదపంకజం భీతః ప్రపన్నార్తిహరోపసాదితః । తత్పాలయైనం కురు హస్తపంకజం శిరస్యముష్యాఖిలకల్మషాపహమ్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి భూమ్యర్థితో వాగ్భిర్భగవాన్భక్తినమ్రయా । దత్త్వాభయం భౌమగృహం ప్రావిశత్సకలర్ద్ధిమత్ ॥ ౩౨ ॥ తత్ర రాజన్యకన్యానాం షట్సహస్రాధికాయుతమ్ । భౌమాహృతానాం విక్రమ్య రాజభ్యో దదృశే హరిః ॥ ౩౩ ॥ తం ప్రవిష్టం స్త్రియో వీక్ష్య నరవర్యం విమోహితాః । మనసా వవ్రిరేఽభీష్టం పతిం దైవోపపాదితమ్ ॥ ౩౪ ॥ భూయాత్పతిరయం మహ్యం ధాతా తదనుమోదతామ్ । ఇతి సర్వాః పృథక్కృష్ణే భావేన హృదయం దధుః ॥ ౩౫ ॥ తాః ప్రాహిణోద్ద్వారవతీం సుమృష్టవిరజాంబరాః । నరయానైర్మహాకోశాన్రథాశ్వాన్ద్రవిణం మహత్ ॥ ౩౬ ॥ ఐరావతకులేభాంశ్చ చతుర్దంతాంస్తరస్వినః । పాండరాంశ్చ చతుష్షష్టిం ప్రేషయామాస కేశవః ॥ ౩౬ ॥ గత్వా సురేంద్రభవనం దత్త్వాదిత్యై చ కుండలే । పూజితస్త్రిదశేంద్రేణ మహేంద్ర్యాణ్యా చ సప్రియః ॥ ౩౭ ॥ చోదితో భార్యయోత్పాట్య పారిజాతం గరుత్మతి । ఆరోప్య సేంద్రాన్విబుధాన్నిర్జిత్యోపానయత్పురమ్ ॥ ౩౮ ॥ స్థాపితః సత్యభామాయా గృహోద్యానోపశోభనః । అన్వగుర్భ్రమరాః స్వర్గా

హేత్యత్రాహ ॥ త్వమితి ॥ తమసా భాగినేస్య సంవృత ఏవ - స్థానాయ పాలనాయ - జగతః సృష్ట్యాద్యర్థం - ఉత్కటం రజ ఆది - త్వమేవ బిభర్షి - సృజసీత్యర్థః - కాలప్రధానపురుషాః త్వద్వ్యతిరిక్తా న సంతి త్వం తు పరః సర్వవ్యతిరిక్తః అతస్త్వమేవ జనయితేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ కార్యకారణప్రపంచస్య తదవ్యతిరేకం తస్య చ సర్వవ్యతిరేకముపపాదయతి ॥ అహమితి ॥ అహం భూమిః మాత్రాణి దేవా మన ఇంద్రియాణి చ - త్రివిధాహంకారకార్యాణి - కర్తాఽహంకారః ॥ ౩౦ ॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి ॥ హే ప్రపన్నార్తిహర - తస్య నరకస్య ఆత్మజః అయం భగదత్తో నామ భీతః అత ఏవ - మయా తవ పాదపంకజముపసాదితః అభయప్రదానార్థం ॥ ౩౧ ॥ ఇతీతి ॥ అభయం దత్త్వా ॥ ౩౨ ॥ తత్రేతి ॥ శతాధికమిత్యపి జ్ఞాతవ్యం - యదాహ శ్రీపరాశరః ॥ శ్లో ॥ కన్యాపురే స కన్యానాం షోడశాతులవిక్రమః । శతాధికాని దదృశే సహస్రాణి మహామతే ఇతి - రాజభ్య ఇత్యుపలక్షణం - సిద్ధాదిభ్యశ్చేతి తథా తేనైవోక్తం ॥ శ్లో ॥ దేవసిద్ధాసురాదీనాం నృపాణాం చ జనార్దన । హృత్వా హి సోఽసురః కన్యా రురోధ నిజమందిర ఇతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తా ఇతి ॥ ప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాస - సుమృష్టాః కమనీయాశ్చ తాః విరజాంబరాశ్చ తాః - నరయానైః శిబికాభిః - అపి చ మహాకోశానితి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ గత్వేతి ॥ సప్రియః సత్యభామా సహితః ॥ ౩౮ ॥ చోదిత ఇతి ॥ సత్యభామయా ప్రేరితః స్వర్గే పారిజాతవృక్షముత్పాట్య - కృతవిబుధజయః స్వర్గే - ద్వారకాం ప్రవేశ ॥ ౩౯ ॥ స్థాపిత

ఇతి॥ గృహోద్యానం నిష్కుటం తత్రోపశోభయతీతి ॥ ౩౯ ॥ పేంద్రాః ఇంద్రసహితాః నిర్జితాః త్యక్త్వేతి ఉద్వృత్తః శ్రీకృష్ణం ప్రాప్య మదమత్తాః తత్ర సతి కథం ప్రాపాదితస్సమభవోరచేత శ్రీకృష్ణేన సహేంద్రస్య కథం సంగ్రామ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ యయాచేతి॥ అచ్యుతం అర్థానాం సాధనమితి కమణాద్వయం-యాచరితా తాః విగృహ్యతె విగ్రహం కరోతి మహానపి- తమః క్రోధం ఆఢ్యతాం ధనికతాం॥ ౪౧ ॥ అథో ఇతి॥ యథాయథావత్ - అనేన దేవకీ ఆదిబంధుజనసమాగమోపి ప్రతిగృహం యాగపద్యేన సూచితః- అవ్యయః సర్వత్రాపి సంపూర్ణః ॥ ౪౨ ॥ అహో భాగ్యం నారీణామిత్యాహ త్రిభిః ॥ గృహేష్వితి ॥ అతర్క్యాణి కర్మాణి కరోతీతి తథా సః- నిరస్తం సామ్యమతిశయశ్చ యైస్తైరద్వైః సాం తేషు గృహేషు- అనపాయీ అవస్థితః - రమాభిః లక్ష్మ్యంశభూతాభిః- నిజకామసంప్లుతః స్వానందపరిపూర్ణః - గార్హకమేధికాన్ గృహస్థధర్మాన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థమితి॥ అనురాగహాససహితమవలోకనం చ తత్పూర్వకం నవసంగమం చ తద్గతం జల్పం చ తస్మిన్ లజ్జాం చ భేజుః॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమేతి॥ విశ్రమణం సంవాహనం - కేశప్రసారః కేశప్రసాధనం - దాసీనాం శతాని విద్యంతే యాసాం తథాభూతా అపి స్వయం విభోర్దాస్యం విదధురితి॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋

ద్యస్సగంధాసవలంపటాః ॥ ౪౦ ॥ యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌస్పృశన్నచ్యుత మర్థసాధనమ్ । సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమో ధిగాఢ్యతామ్ ॥ ౪౧ ॥ అథో ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః । యథోపయేమే భగవాన్ తావద్రూపధరోవ్యయః ॥ ౪౨ ॥ గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః । రేమే రమాభిర్నిజకామసంప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమజల్పలజ్జాః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాదరభయానవపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః । కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్మ దాస్యమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకోనషష్టితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

❋ శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరస్పరనర్మోక్తిప్రవచన ఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్ । పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః ॥ ౧ ॥ యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః । స హి జాతస్స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వజః ॥ ౨ ॥ తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ముక్తాదామవిలంబినా । విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి ॥ ౩ ॥ మల్లికాదామభిః పుష్పైర్ద్విరేఫకులనాదితే । జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోమలైః ॥ ౪ ॥ పారిజాతవనామోదవాయునోద్యానశాలినా । ధూపైరాగరుభీ రాజన్ జాలరంధ్రవినిర్గతైః ॥ ౫ ॥ పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే । ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ ॥ ౬ ॥ వాలవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్ । తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాంచక్ర ఈశ్వరమ్ ॥ ౭ ॥ సోపాచ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం రేజేంగులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా । వస్త్రాంతగూఢకుచకుం

శ్లో ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహోతామసాంత్వయత్ ॥ రామారామజనానందమహోదయతిడంబనైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహః షష్ట్యై శ్వర్యమీర్యతే ॥ కర్హిచిదితి ॥ స్వతల్పస్థం స్వపర్యంకస్థం ॥ ౧ ॥ వక్ష్యమాణం రుక్మిణ్యాః శ్రియః శ్రీకృష్ణే పరమప్రేమ సంభావయితుం తస్యోత్తమైశ్వర్యమనుస్మారయతి ॥ యస్త్వితి ॥ ౨ ॥ అదాతా వ త్రిభిశ్లోకైః మందిరమనువర్ణయతి ॥ తస్మిన్నితి॥ తచ్ఛబ్దేనాతిప్రసిద్ధమాహ - భ్రాజంతి ముక్తాదామాని తేషాం విలంబాః సంతి యస్మిన్ - తేన వితానేన విరాజితే తృతీయాంతానాం విరాజితపదేనాన్వయః ॥ ౩ ॥ మల్లికేతి ॥ సుగంధితయా ద్విరేఫకులైః నాదితే - ప్రవిశద్భిశ్చంద్రరశ్మిభిః ॥ ౪ ॥ పారిజాతేతి ॥ నిర్గచ్ఛద్భిః అగరుసంభవధూపైశ్చాతిమనోహరత్వం దర్శితం ॥ ౫ ॥ పయ ఇతి ॥ పయసః క్షీరస్య ఫేన ఇవ శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే హంసతూలికాయాం- ఉపతస్థే అసేవత ॥ ౬ ॥ తదేవాభినయతి ॥ వాలవ్యజనమితి ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఉపాచ్యుతం అచ్యుతస్య సమీపే - సా మణినూపురాభ్యాం రేజే - కథం రేజే క్వణయతీ మణిమయా నూపురా కూజయంతీ తథా - అంగులీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తే యస్యాస్సా- వస్త్రాంతేన గూఢా స్థగితా కుచా తయోః కుంకుమం తేన శోణో హారః స్తస్య భాసా- తథా నితంబే ధృతయా పరార్థ్యా అ

మాల్యకాంచీభిర్యాతి వసే॥ ౮ ॥ తామితి ॥ తాం నిరీక్ష్య - ప్రీతస్సన్ - స్మయమానో హరిరాబభాషే - కథంభూతాం - యా లీలయా ధృతతనోః స్వీకృతస్వేచ్ఛాశరీరస్య అనురూపరూపా అనురూపం రూపం యస్యాస్సా - అలకైః కుండలాభ్యాం నిష్కేణ చ కంఠేన వక్త్రేణ చ ... చయామాస। నిష్కో దీనారానురూపాం వై కరోత్యే ... కించ అలకైః కుండలాభ్యాం నిష్కేణ పదకేన చాలంకృత కంఠేన చ ముఖేన ... తేవ ... ఉల్లసంతీ స్మితసుధా యస్యాస్తాం॥ ౯ ॥ ... రాజపుత్రీతి ॥ హే రాజపుత్రి - లోకపాలానామివ విభూతిరైశ్వర్యం యేషాం తైః - తథా మహానుభావైః ... శ్రీమద్భిః రూపాదిభి రూర్జితైశ్చ - భూపైస్త్వమీప్సితాసి॥ ౧౦॥ తానితి॥ తాన్ హిత్వా నో స్మాన్ అసమాన్ - కస్మాద్వవృషే వృతవతీ త్వం॥ ౧౧॥ కించ॥ రాజభ్య ఇతి ॥ ప్రాయశః రాజభ్యో విభ్యతః భయం ప్రాప్నువతః॥ ౧౨॥ అస్పష్టేతి॥ అస్పష్టవర్త్మనాం అవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథం లోకాచారావిరుద్ధం స్త్రీపారతంత్ర్యం వా - పదవీం మార్గం - ఆస్థితాః అనుసృతాః॥ ౧౩॥ కించ॥ నిష్కించనా ఇతి॥ ౧౪॥ యయోరితి ॥ ఆ

కుచమశ్లోణభారభాసా నితంబధృతయా చ పరార్థ్య కాంచ్యా॥ ౮ ॥ తాం రూపిణీం శ్రియమనన్యగతిం నిరీక్ష్య యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా । ప్రీతస్స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠవక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాం హరిరాబభాషే॥ ౯ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః । మహానుభావైశ్శ్రీమద్భీరూపౌదార్యబలోర్జితైః ॥ ౧౦ ॥ తాన్ ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్స్మరదుర్మదాన్ । దత్తాం భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేసమాన్ ॥ ౧౧ ॥ రాజభ్యో బిభ్యతస్సుభ్రు సముద్రం శరణంగతాన్। బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥ ౧౨॥ అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్ । ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయస్సీదంతి యోషితః॥ ౧౩॥ నిష్కించనా వయం శశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః। తస్మాత్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజంతి సుమధ్యమే॥ ౧౪॥ యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవః । తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమయోః క్వచిత్ ॥ ౧౫ ॥ వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా । వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిశ్శ్లాఘితా ముధా ॥ ౧౬ ॥ అథాత్మనోనురూపం వై భజస్వ క్షత్రియర్షభమ్। యేన త్వమాశిషస్సత్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే॥ ౧౭ ॥ చైద్యసాల్వజరాసంధదంతవక్త్రాదయో నృపాః। మమ ద్విషంతి వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః॥ ౧౮॥ తేషాం వీర్యమదాంధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే । ఆనీతాసి మయా భద్రే తేజోపహరతాసతామ్॥ ౧౯॥ ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః॥ ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః । ౨౦। శ్రీశుకః॥ ఏతావదుక్త్వా భగవానాత్మానం వల్లభామివ । మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్ । ౨౧॥ ఇతి త్రిలోకాధిపతేస్తదాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్ । ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చింతాం దురంతాం రుదతీ జగామ హ॥ ౨౨ ॥ పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రియా భువం లిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః । ఆసించతీ కుంకుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్ । ౨౩। తస్యాస్సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత । దేహశ్చ విక్లబధియస్సహసైవ ముహ్యన్ రంభేవ వాత

క్షసమం పరస్పరమనురూపం - జన్మైశ్వర్యాకృత్యాః సహితా ఆకృతిః రూపం ... ॥ ౧౫॥ వైదర్భీతి ॥ నదీర్ఘా సమీక్షా విచారో యస్యాస్తయా॥ ౧౬ ॥ అథేతి ॥ అథ ఇదానీమపి॥ ౧౭ ॥ ... చైద్యేతి ॥ ... ద్విషంతి ॥ ౧౮ ॥ తేషామితి ॥ స్మయస్య గర్వస్య నుత్తయే అపనయనాయ॥ ౧౯ ॥ స్త్రీ ... ఉదాసీనా ఇతి॥ గేహయోః దేహగేహయోః - ఉదాసీనాః - ... జ్యోతిరక్రియాః జ్యోతిః ప్రదీపాది ... ఆత్మలబ్ధ్యా ... ఇతి॥ ౨౦॥ ఏతావదితి ॥ అవిశ్లేషాద్ధేతోరాత్మానం వల్లభామివేత్యాభిమానవతీం - ఆత్మానమేవ వల్లభాం - సహసా ... మన్యమానాం ... ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ చింతాం దురంతామ్ ॥ పదేతి॥ నఖైరరుణా శ్రీః కాంతిర్యస్య తేన - సుజాతేన పదా॥ ౨౩ ॥ తస్యా ఇతి ॥ సుదుఃఖమప్రియశ్రవణాత్ - భయం త్యాగశంకయా శోకః ... వినష్టా బుద్ధిర్యస్యాస్తస్యాః - శ్లథంతి పతంతి వలయాని యస్మాత్ - హస్తాత్ - దేహశ్చ పపాత - విక్లబా విహ్వలా ధీర్యస్యాస్తస్యాః ॥ ౨౪॥ రంభేతి॥

ఇతి ॥ గృహేభ్యాద్యానం నిష్కుటం ఉపశోభయంతియః ॥ ౪౦ ॥ సేంద్రాన్ విబుధాన్ నిర్జిత్యేతి ఇంద్రః కృష్ణతాపస్వం గ్రామణ్యుక్తః తత్ర నమస్కరం ప్రసాదితః స్వమనోరథేన శ్రీకృష్ణేన సహ ఇంద్రస్య కథం సంగ్రామ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ యయాచేతి ॥ అచ్యుతం అర్థసాధనమితి చ నర్తద్వయం యాచితి ధాతోః విగృహ్యతే విగ్రహం కరోతి మహానపి తమః క్రోధం ఆఢ్యతాం ధనికతాం ॥ ౪౧ ॥ అథో ఇతి ॥ యథాయథావత్ - అనేన దేవక్యాదిబంధుజనసమాగమోఽపి ప్రతిగృహం యాగపద్యేన సూచితః అవ్యయః సవరత్రాపి సంపూర్ణః ॥ ౪౨ ॥ అహో భాగ్యం నారీణామిత్యాహ త్రిభిః ॥ గృహేష్వితి ॥ అతర్క్యాణి కర్మాణి కరోతీతి తథా సః నిరస్తం సామ్యమతిశయశ్చ యైస్తేషు తాసాం తేషు గృహేషు అనపాయీ అవస్థితః రమాభిః లక్ష్మ్యంశభూతాభిః నిజకామసంప్లుతః స్వానందపరిపూర్ణః గార్హకమేధికాన్ గృహస్థధర్మాన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థమితి ॥ అనురాగహాససహితమవలోకనం చ తత్పూర్వకం నవసంగమం చ తద్గతం జల్పం చ తస్మిన్ లజ్జాం చ భేజుః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాలి ॥ విశ్రమణం సంవాహనం కేశప్రసారః కేశప్రసాధనం దాసీనాం శతాని విద్యంతే యాసాం తథాభూతా అపి స్వయం విభోర్దాస్యం విదధురితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋

ద్యద్గంధాపవలంపటాః ॥ ౪౦ ॥ యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌ స్పృశన్నచ్యుత మర్థసాధన మ్ । సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమో ధిగాఢ్యతామ్ ॥ ౪౧ ॥ అథో ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః । యథోపయేమే భగవాన్ తావద్రూపధరోఽవ్యయః ॥ ౪౨ ॥ గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః । రేమే రమాభిర్నిజకామసంప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదాఽవిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమజల్పలజ్జాః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః । కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనషష్టితమోఽధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋

❋ శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరస్పరనర్మోక్తిప్రవచనఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్ । పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః ॥ ౧ ॥ యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః । స హి జాతః స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వజః ॥ ౨ ॥ తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ముక్తాదామవిలంబినా । విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి ॥ ౩ ॥ మల్లికాదామభిః పుష్పైర్ద్విరేఫకులనాదితే । జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోఽమలైః ॥ ౪ ॥ పారిజాతవనామోదవాయునోద్యానశాలినా । ధూపైరగురుజై రాజన్ జాలరంధ్రవినిర్గతైః ॥ ౫ ॥ పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే । ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ ॥ ౬ ॥ వాలవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్ । తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాంచక్ర ఈశ్వరమ్ ॥ ౭ ॥ సోపాచ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం రేజేంగులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా । వస్త్రాంతగూఢకుచకుం

శ్లో ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహేనాభ్యసాంత్వయత్ ॥ రామారామజనానందమహాదయనిదంబసైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహః భద్మసైశ్వర్యమీర్యతే ॥ కర్హిచిదితి ॥ స్వతల్పస్థం స్వపర్యంకస్థం ॥ ౧ ॥ వక్ష్యమాణం రుక్మిణ్యాః శ్రియః శ్రీకృష్ణే పరమప్రేమ సంభావయితుం తస్యోక్తమైశ్వర్యమనుస్మారయతి ॥ యస్త్వితి ॥ ౨ ॥ ఉదారానవ త్రిభిః శ్లోకైః మందిరమనువర్ణయతి ॥ తస్మిన్నితి ॥ తచ్ఛబ్దేనాతిప్రసిద్ధమాహ - భ్రాజంతి ముక్తాదామాని తేషాం విలంబాః సంతియస్మిన్ - తేన వితానేన విరాజితే తృతీయాంతానాం విరాజితపదేనాన్వయః ॥ ౩ ॥ మల్లికేతి ॥ సుగంధితయా ద్విరేఫకులైః నాదితే - ప్రవిశద్భిశ్చంద్రరశ్మిభిః ॥ ౪ ॥ పారిజాతేతి ॥ నిర్గచ్ఛద్భిః అగరుసంభవధూపైః శ్యాతిమనోహరత్వం దర్శితం ॥ ౫ ॥ పయ ఇతి ॥ పయసః క్షీరస్య ఫేన ఇవ మృదు నిర్మలం కశిపూత్తమే హంసతూలికాయాం ఉపతస్థే ఆసేవత ॥ ౬ ॥ తదేవాభినయతి ॥ వాలవ్యజనమితి ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఉపాచ్యుతం అచ్యుతస్య సమీపే - సా మణినూపురాభ్యాం రేజే కథం రేజే క్వణయతీ మణిమయా నూపురా కూజయంతీతి తథా - అంగులీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తే యస్యాః సా - వస్త్రాంతే గూఢా స్థగితా కుచౌ తయోః కుంకుమం తేన శోణో హారస్య భాసా - తథా నితంబే ధృతయా పరార్ధ్య

...కాంచీతయా చ రరాజేత్యర్థః॥ ౮ ॥ తామితి ॥ తాం రూపిణీం శ్రియం తస్యాః స్వయమేవ హరిరాబభాషే - కథంభూతాం - యా లీలయా ధృతతనోస్తస్య అనురూపరూపా అనురూపం రూపం యస్యాస్సా - యథోక్తం శ్రీపరాశరేణాపి శ్లో॥ దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వే చ మానుషీ। విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమితి కించ అలకైః కుండలాభ్యాం నిష్కేణ పతకేన చాలంకృతే కంఠే వక్త్రే చ ఉల్లసంతీ స్మితసుధా యస్యాస్తాం॥ ౯ ॥ పదత్రయేణ యుక్తా యా అపి తత్ బుద్ధిమతాం దత్త్వా ... ॥ రాజపుత్రీతి ॥ హే రాజపుత్రి - లోకపాలానామివ విభూతిరైశ్వర్యం యేషాం తైః - తథా మహాప్రభావైః శ్రీమద్భిః రూపాదిభిరూర్జితైశ్చ - భూపైర్యా త్వమీప్సితాసి॥ ౧౦ ॥ తానితి ॥ తాన్ హిత్వా నోఽస్మాన్ అసమాన్ - కస్మాత్ వవృషే వృతవత్యసి॥ ౧౧ ॥ కించ ॥ రాజభ్య ఇతి ॥ ప్రాయశః రాజభ్యో జరాసంధాదిభ్యః - బిభ్యతః భయం ప్రాప్నువతః॥ ౧౨ ॥ అస్పష్టేతి ॥ అస్పష్టవర్త్మనాం అవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథం అనాస్వాతంత్ర్యం స్త్రీపారతంత్ర్యం వా - పదవీం మార్గం - ఆస్థితాః అనుసృతాః॥ ౧౩ ॥ కించ ॥ నిష్కించనా ఇతి॥ ౧౪ ॥ యయోరితి ॥ ఆ

పదమశ్శోణహారభాసా నితంబధృతయా చ పరార్ధ్యకాంచ్యా॥ ౮ ॥ తాం రూపిణీం శ్రియమనన్యగతిం నిరీక్ష్య యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా। ప్రీతస్స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠవక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాం హరిరాబభాషే॥ ౯ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః। మహానుభావైః శ్రీమద్భీ రూపౌదార్యబలోర్జితైః॥ ౧౦ ॥ తాన్ ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్ స్మరదుర్మదాన్। దత్తా భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేఽసమాన్॥ ౧౧ ॥ రాజభ్యో బిభ్యతస్సుభ్రు సముద్రం శరణం గతాన్। బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥ ౧౨ ॥ అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్। ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయస్సీదంతి యోషితః॥ ౧౩ ॥ నిష్కించనా వయం శశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః। తస్మాత్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజంతి సుమధ్యమే॥ ౧౪ ॥ యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవః। తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమయోః క్వచిత్॥ ౧౫ ॥ వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా। వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిశ్శ్లాఘితా ముధా॥ ౧౬ ॥ అథాత్మనోఽనురూపం వై భజస్వ పురుషర్షభమ్। యేన త్వమాశిషస్సత్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే॥ ౧౭ ॥ చైద్యసాల్వజరాసంధదంతవక్త్రాదయో నృపాః। మమ ద్విషంతి వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః॥ ౧౮ ॥ తేషాం వీర్యమదాంధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే। ఆనీతాసి మయా భద్రే తేజోపహరతాసతామ్॥ ౧౯ ॥ ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః। ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏతావదుక్త్వా భగవానాత్మానం వల్లభామివ। మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్॥ ౨౧ ॥ ఇతి త్రిలోకాధిపతేస్తదాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్। ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చింతాం దురంతాం రుదతీ జగామ హ॥ ౨౨ ॥ పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రియా భువం లిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః। ఆసించతీ కుంకుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్॥ ౨౩ ॥ తస్యాస్సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత। దేహశ్చ విక్లవధియస్సహసైవ ముహ్యన్రంభేవ వాత

...సమం పరస్పరమనురూపం - జన్మైశ్వర్యాభ్యాం సహితా ఆకృతిః రూపం భవో భావి ఉదయః॥ ౧౫ ॥ వైదర్భీతి ॥ న దీర్ఘా సమీక్షా విచారో యస్యాస్తయా॥ ౧౬ ॥ అథేతి ॥ అథ ఇదానీమపి॥ ౧౭ ॥ ఇహలోకమిత్యాశిషా ఇహామిత్రేత్యాహ ॥ చైద్యేతి ॥ మమ మాం ద్విషంతి॥ ౧౮ ॥ తేషామితి ॥ స్మయనుత్తయే గర్వాపనయనాయ॥ ౧౯ ॥ స్త్రీ ... ఉదాసీనా ఇతి ॥ ... గేహయోః దేహగేహయోః - ఉదాసీనాః - ఆత్మైవ జ్యోతిరక్రియాః జ్యోతిః ప్రదీపాది తద్వత్ సాక్షిమాత్రతయా అక్రియాః ... - ఆత్మ... ఇతి॥ ౨౦ ॥ ఏతావదితి ॥ అవిశ్లేషాద్ధేతోరాత్మానం వల్లభామివేత్యేవార్థే ఇవశబ్దః - ఆత్మానమేవ వల్లభాం - స్వామిన ఆత్మానం వల్లభాం మన్యమానాం గర్వితామిత్యర్థః॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ చింతాం దుష్పారాం ॥ పదేతి ॥ నఖైరరుణా శ్రీః కాంతిర్యస్య తేన - సుకోమలేన పదా॥ ౨౩ ॥ తస్యా ఇతి ॥ సుదుఃఖం ప్రియాప్రియవచనాత్ - భయం త్యాగశంకయా శోకః అనుతాపః తైర్వినష్టా బుద్ధిర్యస్యాస్తస్యాః - శ్లథంతి పతంతి వలయాని యస్మాత్ - హస్తాత్ - దేహశ్చ పపాత - విక్లవా విహ్వలా ధీర్యస్యాః తస్యాః॥ ౨౪ ॥ తమితి॥

హాస్యప్రౌఢింగాంభీర్యం - అన్వకంపత దయాం కృతవాన్ - ఏతస్యా అబలాయాం పరిహాస మజానంత్యాం కిమర్థం మయోక్తమిత్యనుతప్తవా న్ విరరామేత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ పర్యంకాదితి ॥ చతుర్భుజ ఇతి ఉత్థాపనాశ్లేషణావ క్త్రపరిమార్జనాద్యర్థమావిష్కృత చతుర్భుజ ఇత్యర్థః సమూహ్య నిబధ్య ॥ ౨౬ ॥ ప్రమృజ్యేతి ॥ అశ్రుభిః కలే శోభితే శుచా శోకాశ్రుభిః ॥ ౨౭ ॥ సాంత్వయామాసేతి ॥ సాంత్వయామాస అనునీతవాన్ ॥ ౨౮ ॥ మేతి ॥ మామాం త్వద్వచః కిం నువదిష్యసీతి శ్రోతుకామేన శ్రోతుమిచ్ఛతా - క్ష్వేల్యా నర్మణా - ఏవమాచరితముక్తం న తు తత్త్వతః - హే అంగనే హే సుందరి ॥ ౨౯ ॥ ముఖమితి ॥ ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపేన - స్ఫురితః కంపితో ధరో యస్మిన్ తత్ - కటాక్షేపేన కటాక్షైః తైరారుణావపాంగౌ యస్మిన్ తత్ - అత ఏవ - సుందరం కుటిలం భ్రుకుటీతటం యస్మిన్ తత్ ॥ ౩౦ ॥ నను కిం హాతవ కింకౌతుకం సుఖం వా అత ఆహ ॥ అయమితి ॥ నర్మైః నర్మభిః యామః కాలః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ బభాష ఇతి ॥ భగవత స్తస్యై శ్వర్యయుక్తం ముఖం - సవ్రీడేన సహాసేన రుచిరేణ స్నిగ్ధేన చాపాంగేన వీక్షమాణా ॥ శ్లో ॥ అసమత్వం భయం దుర్గా శ్రయిణం ప్రబలైః కలిః । అరాజత్వమజ్ఞత్వాలోకే హేవసాధనమ్ ॥ సిద్ధం చ నత్వం తత్ప్రీతిరాధ్యానాదరణీయతా । అనౌచిత్యం సగుణత్వం వ్యాఖ్యాతాహ చ భిక్షుభిః ॥ ఔదాసీన్యమ హామత్వం స్వటాహాత్ పాదశాసతః । అజ్ఞత్వాదీఘుణదర్శిత్వే ఖ్యాపయన్ రాజ్ఞాం బహూన్ గుణాన్ ॥ కృష్ణనర్మోదితాన్ దోషాన్ స్వస్యాపహ్నుత్య

నిహతా ప్రవికీర్య కేశాన్ ॥ ౨౪ ॥ తం దృష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణః ప్రియాయాః ప్రేమబంధనమ్ । హాస్యప్రౌఢిమజానంత్యాః కరుణః సోఽన్వకంపత ॥ ౨౫ ॥ పర్యంకాదవరుహ్యాశు తాముత్థాప్య చతుర్భుజః । కేశాన్ సమూహ్య తద్వక్త్రం ప్రామృజత్పద్మపాణినా ॥ ౨౬ ॥ ప్రమృజ్యాశ్రుకలే నేత్రే స్తనౌ చోపహతౌ శుచా । ఆశ్లిష్య బాహునా రాజన్ననన్యవిషయాం సతీమ్ ॥ ౨౭ ॥ సాంత్వయామాస సాంత్వజ్ఞః కృపయా కృపణాం ప్రభుః । హాస్యప్రౌఢిభ్రమచ్చిత్తామతదర్హాం సతాం గతిః ॥ ౨౮ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ మా మా వైదర్భ్యసూయేథా జానే త్వాం మత్పరాయణామ్ । త్వద్వచః శ్రోతుకామేన క్ష్వేల్యాచరితమంగనే ॥ ౨౯ ॥ ముఖం చ ప్రేమసంరంభస్ఫురితాధరమీక్షితుమ్ । కటాక్షేపారుణాపాంగం సుందరభ్రుకుటీతటమ్ ॥ ౩౦ ॥ అయం హి పరమో లాభో గృహేషు గృహమేధినామ్ । యన్నర్మైరీయతే యామః ప్రియయా భీరు భామిని ॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ సైవం భగవతా రాజన్ వైదర్భీ పరిసాంత్వితా । జ్ఞాత్వా తత్పరిహాసోక్తిం ప్రియత్యాగభయం జహౌ ॥ ౩౨ ॥ బభాష ఋషభం పుంసాం వీక్షంతీ భగవన్ముఖమ్ । సవ్రీడహాసరుచిరస్నిగ్ధాపాంగేన భారత ॥ (రుక్మిణీ చారుసర్వాంగీ సా తుష్టా క్షీరసపాయినీ) ॥ ౩౩ ॥

రుక్మిణీ ॥ నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహ యద్వై భవాన్ భగవతోఽసదృశీ విభూమ్నః । క్వ స్వే మహిమ్న్యభిరతో భగవాంస్త్ర్యధీశః క్వాహం గుణప్రకృతిరజ్ఞగృహీతపాదా ॥ ౩౪ ॥ సత్యం భయాదివ గుణేభ్య ఉరుక్రమాంతః శేతే సముద్ర ఉపలంభనమాత్ర ఆత్మా । నిత్యం కదింద్రియగణైః కృతవిగ్రహస్త్వం త్వత్సేవకైర్నృపపదం విధుతం తమోఽంధమ్ ॥ ౩౫ ॥ త్వత్పాదపద్మమకరందజుషాం మునీనాం వర్త్మాస్ఫుటం నృపశుభిర్ననుదుర్విభావ్యమ్ । యస్మాదలౌకికమివేహితమీశ్వరస్య భూమంస్తవేహితమథో అను

స్తస్యై ॥ వైదర్భీ ఆహ ॥ భగవతః సర్వనిందాపరాణీవ యాని వాక్యాని - తాని సర్వాణ్యపి స్తుతిపరతయా వ్యాచష్టే ప్రతిభాష తే స్మ ॥ ౩౩ ॥ అత్ర యదుక్తం కస్మాన్నో వవృషే సమానితి - తత్రాసామ్యం సత్యమేవేత్యాహ ॥ నన్వితి ॥ హే అరవిందలోచన - త్ర్యధీశః త్రయాణాం బ్రహ్మాదీనామపి అధీశో నియంతా త్వం - క్వ క్వ చాహం గుణప్రకృతిః త్రిగుణస్వభావా ప్రాకృతగుణమయీ ప్రకృతిర్వా - సమత్వమేవాధీశ్వరీ త్వం సైరుపాస్యత్వాత్ ఇత్యత ఆహ - అజ్ఞైః సకామైర్గృహీతౌ పాదౌ అంఘ్రీ యస్యాః సా ॥ ౩౪ ॥ యదుక్తం - రాజభ్యో బిభ్యతః సుభ్రు సముద్రం శరణం గతానితి తత్రాహ ॥ సత్యమితి ॥ హే ఉరుక్రమ అతిభయా భావం దర్శయతి - గుణాః శబ్దాదయ ఏవ రాజానః - తేభ్యో భయాదివేతి అంతః హృదయే సముద్రే తద్వదగాధే - విషయాకారైరపరిచ్ఛిన్న ఇత్యర్థః - శేతే నిశ్చలతయా ప్రకాశతే - ఉపలంభమాత్రః చైతన్యఘనః ఆత్మా భవాన్ ఇతి - బలవద్భిః కృతద్వేషానితి యదుక్తం - తదపి సత్యమిత్యాహ - నిత్యమితి కదింద్రియగణైః నర్మైః బహిర్ముఖైరింద్రియగణైః ప్రసక్తైః త్వం - నిత్యం కృతవిగ్రహః తేషు నాప్రవృత్తేః - యదుక్తం తత్త్వస్య పాసనానితి తదుక్తమేవేత్యాహ - త్వత్సేవకైరితి నృపాణాం పదమాసనం అంధం గాఢం తమ ఏవ అవివేకబహులత్వాత్ త్వత్సేవకైరేవ త్యక్తం కింపునర్వక్తవ్యం త్వయా త్యక్తమితి ॥ ౩౫ ॥ అస్పష్టవర్త్మనామిత్యాదిలోకపథమాయ

... కంతదపితథైవేత్యాహ ॥ త్వత్త్వాదేతి ॥ ... కింపునర్ ... కర్తవ్యం ... కించ ... యస్మాత్ యేభవంతమనువర్తంతే తేషామపి ... హితం ... అథో ... కర్తవ్యం తత్ ... [illegible]

... యద్వాంఛయేతి ... ॥ ౩౬ ॥ ... తస్మాత్ ... యేణనహ్యర్థ్యామాం భజంతి ... ఇత్యాహ · యస్మాదితి · ... ఇత్యర్థః · ... [illegible]

... ఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ... [illegible]

యోఽభవంతమ్ ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనా ... యతో ... బలిభుజో ... హరంత్యజా
ద్యాః । న ... భుజాం ... ॥ ౩౭ ॥
త్వం వై సమస్త ... యాభిస్సృ ... ।
భో ... విత ... మాజసి ... ॥ ౩౮ ॥ త్వం ...
మునిభిర్గదితో ... ।
... ॥ ౩౯ ॥ జాడ్యం ...
... త్వమ్ । ...
... ॥ ౪౦ ॥ యద్వాంఛయా ...
... ।
... ॥ ౪౧ ॥ ...
... ॥ ౪౨ ॥ తం ...
... ।

... [illegible] ... ॥ ౪౦ ॥ ... [illegible] ... ॥ ౪౧ ॥ ... [illegible]

కర్మణాశ్రయతై రిత్యర్థః - కథంభూతస్యతవ - యస్త్వం అనృతస్యసంసారస్యఅపవర్గో నాశోయస్మాత్సః - భజంతముపయాతి ఆత్మసాత్కరోతి తస్యతవాంఘ్రిరితి క్షితస్యహిశరణమేవ అనురూపంభజనభాగ్యం - అతస్త్వాంత్వామభజమిత్యర్థః ||౪౩|| యేచోక్తాఙ్ఞాంబహవోగుణాః రాజపుత్ర్యీప్సితాభూపైర్లోకపాలవిభూతిభిరిత్యాదినాతత్రసేవ్యర్గాంసశాపంసాంగుళిభంగంచాహద్వాభ్యాం || తస్యాఇతి || ఖరాఇవకేవలంభారవాహాః గావోఽశ్వాదాసాఇవనిత్యంవ్యాపారక్లిష్టాః - శ్వానఇవావమతాః బిడాలాఇవకృపణాఃహింస్రాశ్చ భృత్యాఇవకింకరాః - నృపాస్తస్యాఃభవన్తుయాయాః - పతయస్స్యుః - యస్యాఃకర్ణపథంత్వత్కథానప్రాప్నుయాదితి || ౪౪ || తథాహి || త్వగితి || తేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీసతీయాస్త్రీ విమూఢాసా - కాంతోయమితిమతిర్యస్యాస్సాకాంతమతిః జీవచ్ఛవంభజతి త్వగాదిభిఃబహిఃపినద్ధంఛన్నం - అంతర్మాంసాదిమయమితి || ౪౫ || యదుక్తముదాసీనావయమిత్యాదితత్రాహ || అస్త్వితి || యద్యపిత్వంనిరసేత్తథాపిమమతేచరణానురాగోస్తు - మయిచఅనతిరిక్తాఅనతిశయవతీదృష్టిర్యస్యతస్యతే - ఆత్మన్ ఆత్మన్యేవ - రతస్య హీనాతవసేనమోలంభః - త్వచ్చరణానురాగఏవమహాలాభః - కించయర్హిఅస్యవిశ్వస్యవృద్ధయే - ఉపాత్తరజఃఅతిమాత్రోబృహత్ యేనసః - తథాభూతస్సన్ - మాంసమీక్షసే ఉపీక్షసే - తదేవనఃపరమానుకంపాఅన్యనగ్రహఇతి || ౪౬ || తదేవంసర్వంప్రతివ్యాఖ్యాయప్రసన్నచిత్తామంత్రముపదిశంత్యాహద్వాభ్యాం || నైతి || అథాత్మనోనురూపమిత్యాదితేపచఃఅలీకం

వై భజంతముపయాత్యనృతాపవర్గః ||౪౩|| తస్యాస్స్యురచ్యుతనృపాభవతోపదిష్టాః స్త్రీణాంగృ
హేషుఖరగోశ్వబిడాలభృత్యాః | యత్కర్ణమూలమరికర్షణనోపయాయాద్యుష్మత్కథామృడవి
రించసభాసుగీతా || ౪౪ || త్వక్శ్మశ్రురోమనఖకేశపినద్ధమంతర్మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవా
తమ్ | జీవచ్ఛవంభజతికాంతమతిర్విమూఢాయాతేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీసా || ౪౫ || అస్త్వం
బుజాక్షమమతేచరణానురాగఆత్మన్రతస్యమయిచానతిరిక్తదృష్టేః | యర్హ్యస్యవృద్ధయఉపాత్తర
జోతిమాత్రోమామీక్షసేతదుహనఃపరమానుకంపా || ౪౬ || నైవాలీకమహంమన్యేవచస్తేమధుసూ
దన | అంబాయాఇవహిప్రాయఃకన్యాయాస్స్యాద్రతిఃక్వచిత్ || ౪౭ || వ్యూఢాయాశ్చాపిపుంశ్చ
ల్యామనోభ్యేతినవంనవమ్ | బుధోసతీంనబిభృయాత్తాంబిభ్రదుభయచ్యుతః || ౪౮ || శ్రీభగవాన్ ||
సాధ్వ్యేతచ్ఛ్రోతుకామైస్త్వంరాజపుత్రిప్రలంభితా | మయోదితంయదన్వాత్థసర్వంతత్సత్యమేవహి ||
౪౯ || యాన్యాన్కామయసేకామాన్మయ్యకామాయభామిని | సంతిహ్యేకాంతభక్తాయాస్తవ
కల్యాణినిత్యదా || ౫౦ || ఉపలబ్ధంపతిప్రేమపాతివ్రత్యంచతేనఘే | యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా
నధీర్మయ్యపకర్షితా || ౫౧ || యేమాంభజంతిదాంపత్యేతపసావ్రతచర్యయా | కామాత్మానోప
వర్గేశంమోహితామమమాయయా || ౫౨ || మాంప్రాప్యమానిన్యపవర్గసంపదంవాంఛంతియేసం
పదఏవతత్పతిమ్ | తేమందభాగానిరయేపియేనృణాంమాత్రాత్మకత్వాన్నిరయస్సుసంగమః || ౫౩ ||
దిష్ట్యాగృహేశ్వర్యసకృన్మయిత్వయాకృతానువృత్తిర్భవమోచనీఖలైః | సుదుష్కరాసౌసుతరాం

త్యాలినైవమన్యే - యతోంబాఖ్యకన్యాయాఇవకస్యచిత్ప్రతిభవతి - యథాకాశిరాజకన్యానాంఅంబాంబాల్యంబికానాంతిస్రణాంమధ్యేఅం బాయాఃశిశాల్వేరతిజాతాతద్వత్ || ౪౭ || వ్యూఢాయాఇతి || వ్యూఢాయాఃపరిణీతాయాఅపీతి - ఉభయస్మాదిహపరలోకద్వ యాత్ చ్యుతోభ్రష్టఇతి || ౪౮ || సాధ్వీతి || ప్రలంభితాఉపహసితాసి - అన్వాత్థ అన్వాఖ్యాతవతీ || ౪౯ || యానితి || మయిఏకాంతభ క్తాయాస్తేకామాస్సంత్యేవ - అకామాయకామనివృత్తయేమోక్షపర్యవసాయినఇత్యర్థః || ౫౦ || అనువాదేనవరందత్వాతామభినంద తి || ఉపలబ్ధమితి || యద్యస్మాన్మయిధీరమానాధీనాపకర్షితానాన్యవిషయాజాతా || ౫౧ || ఏకాంతభక్తిమభినంద్యతామేవద్రఢ యత్సంసక్తామాన్ నిందతి || యఇతి || దాంపత్యేగృహపత్యేవపుత్రసుఖార్థం || ౫౨ || మాయామోహితత్వమేవోపపాదయతి || మాంఇతి || అపవర్గేణసహసంపదోయస్మిన్ తంమాం - ప్రాప్యప్రసాద్య - యేకేవలంసంపదఏవవిషయాన్ వాంఛంతి - నతుమాంతత్ప తింతాసాంసంపదాంపతిం మోహమేవపరిణతం - యేవిషయాఃనిరయేపినిత్యప్రసంగావాపిస్యుఃతాన్ - కించ - తేషాంమాత్రాత్మకత్వాత్ విష యాత్మకత్వాత్ - నిరయఃసుసంగమఃశోభనసంగఏవస్యాదతోమందభాగ్యాఇత్యర్థః || ౫౩ || దిష్ట్యేతి || తస్మాత్ గృహేశ్వరి - త్వయామ యిభవమోచనీస్సామాఅనువృత్తిఃకృతా - ఏతద్దిష్ట్యాభద్రంకథంభూతా - ఖలైఃసుదుష్కరా - దురాశయోదరభిప్రాయాయాః - అతఏవతి ష్ఠంభరాయాఃప్రాణతర్పణపరాయాః - నికృతింజుష్టవంచనపరాయాఃస్త్రియాః - సుతరామసావనువృత్తిస్సుదుష్కరేతి || ౫౪ || ౩౦

నసంతి నిష్ఠామాః ప్రేష్ఠా వయమయ్య సువర్త్మనా బహ్వ్యః కింతు త్వయా సదృశీం కామపి క్వాపి న పశ్యామి ఇతి సస్యాః భర్త్రా బహుమానేనా కందలిత్రి భిః ॥ నేతి ॥ ఉపశ్రుతా సత్యః కథాయస్యమే ॥ ౫౫ ॥ భ్రాతురితి ॥ ప్రోద్వాహపర్వణి అనిరుద్ధ వివాహే - అక్షగోష్ఠ్యాం ద్యూతసభాయాం - తస్య భ్రాతుర్వధం - తస్మిన్ కాలే కాలాంతరే - తదనుస్మరణతః పునః పునః సముత్థం దుఃఖం - అస్మాభిర వియోగో వియోగః తద్భీత్యా అసహా సోఢవత్యసి - అనేనైవానిరుద్ధవివాహానంతర్యమస్య జ్ఞాతవ్యం ॥ ౫౬ ॥ అపిచ ॥ దూత ఇతి ॥ ఆత్మలాభనే మత్ప్రాప్త్యర్థం - మయి చిరాయతి శ్వోభావిని వివాహే ఆగంతవ్యమితి కృష్ణ తేన సమయే కథం చిదప్రాప్తవతి సతి - ఏతద్విశ్వం శూన్యం మత్వా ఇదమనన్య యోగ్యం అంగం జిహాసే త్యక్తుమిచ్ఛామి త్వేవం దూతః ప్రస్థాపితః - తథా హ్యుక్తం త్వయా ॥ శ్లో ॥ యస్యాంఘ్రిపంకజ రజఃస్నపనం మహాంతో వాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మతమోఽపహత్యై । యర్హ్యంబుజాక్ష న లభేయ భవత్ప్రసాదం జహ్యామసూన్ వ్రతకృశాన్ శతజన్మభిః స్యాదితి - యద్వా - అజిహాస ఇతి ఛేదః ఇత్యస్తు తస్మై వృథా ఇత్యర్థః - తతః తత్తవకర్మ - త్వయ్యేవ తిష్ఠేత తన్నత్వత్ప్రాప్తుం శక్యమిత్యర్థః - కింతు - కేవలం వయం త్వాం ప్రతినందయామః హాసయామ ఇతి ॥ ౫౭ ॥ ఏవమితి ॥ సౌరతసల్లాపైః సురతసంబంధిభిః ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాదిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహే చ రుక్మిణో రామతో వధః ॥ అష్టాధికశతస్య ద్వ్యష్టసహస్ర స్త్రీసము

మరాశిషో హ్యసుంభరాయానికృతింజుష స్త్రియః ॥ ౫౪ ॥ న త్వాదృశీం ప్రణయినీం గృహిణీం గృహేషు పశ్యామి మానిని యయా స్వవివాహకాలే । ప్రాప్తాన్నృపాన్న విగణయ్య రహో హరో మే ప్రస్థాపితో ద్విజ ఉపశ్రుత సత్కథస్య ॥ ౫౫ ॥ భ్రాతుర్విరూపకరణం యుధి నిర్జితస్య ప్రోద్వాహపర్వణి చ తద్వధమక్షగోష్ఠ్యామ్ । దుఃఖం సముత్థమసహోఽస్మదయోగభీత్యా నైవాబ్రవీః కిమపి తేన వయం జితాస్తే ॥ ౫౬ ॥ దూతస్త్వయాత్మలభనే సువివిక్తమంత్రః ప్రస్థాపితో మయి చిరాయతి శూన్యమేతత్ । మత్వా జిహాస ఇదమంగమనన్యయోగ్యం తిష్ఠేత తత్త్వయి వయం ప్రతినందయామః ॥ ౫౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం సౌరతసల్లాపైర్భగవాన్ దేవకీసుతః । స్వరతో రమయా రేమే నరలోకం విడంబయన్ ॥ ౫౮ ॥ అథాన్యాసామపి విభుర్గృహేషు గృహవానివ । ఆస్థితో గృహమేధీయాన్ ధర్మాన్ లోకగురుర్హరిః ॥ ౫౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్టితమోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఏకైకశస్తాః కృష్ణస్య పుత్రాన్ దశ దశాబలాః । అజీజనన్ననవమాన్ పితుః సర్వాత్మసంపదా ॥ ౧ ॥ గృహాదనపగం వీక్ష్య రాజపుత్ర్యోఽచ్యుతం స్థితమ్ । ప్రేష్ఠం న్యమంసత స్వం స్వం న తత్తత్త్వవిదః స్త్రియః ॥ ౨ ॥ చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్ర సప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైః । సంమోహితా భగవతో న మనో విజేతుం స్వైర్విభ్రమైః సమశకన్ వనితా విభూమ్నః ॥ ౩ ॥ స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారి భ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః । పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణైర్యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న శేకుః ॥ ౪ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగ హాసావలోకనవసంగమలాలసాద్యమ్ ॥ ౫ ॥

వానాం । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిదారైరజాజయత ॥ తదేతద్వక్తుమాహ ॥ ఏకైకశ ఇతి ॥ కృష్ణస్యాబలాం భార్యాః - నవమాః అన్యూనాః - ఆత్మసంపత్తయా - పితుస్సకాశాదనవమాన్ అన్యూనాన్ ॥ ౧ ॥ గృహాదితి ॥ న్యమంసత - ప్రేష్ఠం అచ్యుతస్య ... స్వం స్వం మేనిరే - న తస్య తత్త్వమాత్మారామత్వం విదంతి తాః ॥ ౨ ॥ ఆత్మారామత్వం వ్యనక్తి ద్వయేన ॥ చార్వితి ॥ చార్వబ్జకోశవదనం చ - ఆయతాని బాహునేత్రాణి చ - సప్రేమహాసరసేన వీక్షితాని చ - వల్గుజల్పాశ్చ - భగవత ఏభిః సమ్మోహితాః వనితాః స్వైః స్వైర్విభ్రమైః - తస్య మనో విజేతుం హర్తుం న సమశకన్ శక్తా న బభూవుః - విభూమ్నః పరిపూర్ణస్య ॥ ౩ ॥ తాసాం విభ్రమాన్ వర్ణయన్ ఏతద్వివృణోతి ॥ స్మాయేతి ॥ స్మాయో గూఢహసితం - తద్యుక్తః అవలోకః - తస్య లవః కటాక్షః - తేన దర్శితాః సూచితా భావాః అభిప్రాయాః - తేన హారి మనోహరణశీలం - యద్భ్రూమండలం తేన ప్రహితాః ప్రస్థాపితాః - యే సౌరతమంత్రాః తేషు శౌండైః ప్రగల్భైః - అనంగస్య బాణైః శరైః - అన్యైశ్చ కరణైః కామశాస్త్రప్రసిద్ధైః - యస్యేంద్రియం మనో విమథితుం క్షోభయితుం - షోడశసహస్రమపి పత్న్యో న శేకురితి ॥ ౪ ॥ ఇత్థమితి ॥ అనురాగేణ హాసో వలోకశ్చ - నవసంగమే లాలసమౌత్సుక్యం చ - తైరాద్యమయస్య విభ్రమ ... బస్య - తం భేజుః అనురాగహాసావలోకనవసంగమలాలసాద్యం భేజుః తస్య మనో విజేతుం న శేకురితి వా ॥ ౫ ॥ యంతు ॥ ప్రత్యుద్గమేతి ॥ ప్రత్యుద్గ

మహాదిభిరీశ్వరోఽస్తస్య దాస్యం నిత్యం విదధురితి ప్రాంతభావేపి నవసంగమాద్యభిధానం ఆగతసారత్వేనాత్యుత్సుక్యేన చ తథా ప్రతీతేః ఏషాం శ్లోకానాం ప్రస్తావాంతరే పునః పునరావృత్తిరతిసాంద్రత్వాత్ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ప్రాసంగికముక్త్వా ప్రస్తుతమాహ ॥ తాసామితి ॥ దశదశ పుత్రా యాసాం తాసాం మధ్యే అష్టౌ మహిష్యో యాః ప్రాగుక్తాః - తత్పుత్రానితి ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ భానురితి ॥ శ్రీమానితి వసోః కృతైవానా విశేషణం ॥ ౧౫ ॥ శ్రుత ఇతి ॥ భద్రో నామ ఏకలః ఏకః సోమకః - అపరః కస్యాః ఏతే కాళింద్యాస్సుతాః ॥ ౧౬ ॥ ప్రఘోష ఇతి ॥ మాద్ర్యాః లక్ష్మణాయాః ॥ ౧౭ ॥ వృక ఇతి ॥ సుధీరశ్చ మహాంశ ఏతే మిత్రవిందాత్మజాః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిదితి ॥ సంగ్రామజిత్ప్రముఖాస్సప్త భద్రాయాః సుతాః శైబ్యానామాపి సైవ ॥ ౧౯ ॥ దీప్తిమానితి ॥ రోహిణ్యాః సుతా నాముక్తిరన్యాసామప

లాలసాద్యమ్ ॥ ౫ ॥ ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః ।
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుః స్మ దాస్యమ్ ॥ ౬ ॥ యాస్స్వర్చితం
స్వభవనేష్వధిరూఢభావైర్లక్ష్మ్యైకధామురజసాప్లుతవీక్షణేన । ఇత్థమ్మతా అపి పదం న చ తాః కటాక్షైః
స్థూలాంతరేణ నవసంగమలజ్జయైతుః ॥ ౭ ॥ రామాగృహే విహరతః పురతః కరాభ్యాం బద్ధేక్షణాస్స్వప
యితస్య ముదా హసంత్యః । గోత్రాంతరాణ్యభిదధుర్న తు పూరుషస్య తైశ్శాపహోస్యపి తదంగజభంగభీ
తాః ॥ ౮ ॥ తాసాం యా దశపుత్రాణాం కృష్ణస్త్రీణాం పురోదితాః । అష్టౌ మహిష్యస్తత్పుత్రాన్ప్ర
ద్యుమ్నాదీన్గృణామి తే ॥ ౯ ॥ చారుదేష్ణస్సుదేష్ణశ్చ చారుదేహశ్చ వీర్యవాన్ । సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ
భద్రచారుస్తథాపరః ॥ ౧౦ ॥ చారుభద్రో విచారుశ్చ చారుశ్చ దశమో హరేః । ప్రద్యుమ్నప్రముఖా
జాతా రుక్మిణ్యాం నావమాః పితుః ॥ ౧౧ ॥ భానుస్సుభానుస్స్వర్భానుః ప్రభానుర్భానుమాంస్తథా । చం
ద్రభానుర్బృహద్భానురతిభానుస్తథాష్టమః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చ సత్యభామాత్మజా దశ ।
సాంబస్సుమిత్రః పురుజిచ్ఛతజిచ్చ సహస్రజిత్ ॥ ౧౩ ॥ విజయశ్చిత్రకేతుశ్చ కీర్తిమాన్ ద్రవిణః క్రతుః ।
జాంబవత్యాస్సుతా హ్యేతే సాంబాద్యాః పితృసంమతాః ॥ ౧౪ ॥ భానుశ్చంద్రోశ్వసేనశ్చ చిత్రగు
ర్వేగవాన్వృషః । ఆమశ్శంకుర్వసుశ్శ్రీమాన్ కుంతిర్నాగ్నజితేస్సుతాః ॥ ౧౫ ॥ శ్రుతః కవిర్వృషో వీ
రస్సుబాహుర్భద్ర ఏకలః । శాంతిర్దర్శః పూర్ణమాసః కాళింద్యాస్సోమకోవరః ॥ ౧౬ ॥ ప్రఘోషో
గాత్రవాన్సింహో బలః ప్రబల ఊర్ధ్వగః । మాద్ర్యాస్సుతా మహాశక్తిస్సహ ఓజోపరాజితః ॥ ౧౭ ॥
వృకో హర్షోనిలో గృధ్రో వర్ధనోన్నాద ఏవ చ । మహాంశః పావనో వహ్నిర్మిత్రవిందాత్మజా
క్షుధిః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిద్బృహత్సేనశ్శూరః ప్రహరణోరిజిత్ । జయస్సుభద్రో భద్రాయా వా
మ ఆయుశ్చ సత్యకః ॥ ౧౯ ॥ దీప్తిమాంస్తామ్రతప్తాద్యా రోహిణ్యాస్తనయా హరేః ॥ ౨౦ ॥ ప్రద్యు
మ్నాచ్చానిరుద్ధోభూద్రుక్మవత్యాం మహాబలః । పుత్ర్యాం తు రుక్మిణో రాజన్నామ్నా భోజకటే పు
రే ॥ ౨౧ ॥ ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ బభూవుః కోటిశో నృప । మాతరః కృష్ణజాతానాం సహస్రాణి చ షో
డశ ॥ ౨౨ ॥ రాజా ॥ కథం రుక్మ్యరిపుత్రాయ ప్రాదాద్దుహితరం యుధి । కృష్ణేన పరిభూతస్తం హం
తుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే ॥ ౨౩ ॥ ఏతదాఖ్యాహి మే విద్వన్ ద్విషోర్వైవాహికం మిథః ॥ ౨౪ ॥ అనాగ
తమతీతం చ వర్తమానమతీంద్రియమ్ । విప్రకృష్టం వ్యవహితం సమ్యక్పశ్యంతి యోగినః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీశు
కః ॥ యద్యప్యనుస్మరన్వైరం రుక్మీ కృష్ణావమానితః । వ్యతరద్భాగినేయాయ సుతాం కుర్వన్స్వసుః ప్రి

లక్షణధరం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ఏతేషామితి ॥ అన్యేషామపి శ్రీకృష్ణపుత్రాణాం శతసంఖ్యాః శ్రీమత్పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ కోటిశో బభూవుః । ప్ర
జాతుల్యేవ శ్రీకృష్ణపత్నీనాం బాహుళ్యమనుస్మారయతి మాతర ఇతి కృష్ణజాతానామితి చశబ్దేన అధికాశ్చేత్యుక్తం ॥ ౨౨ ॥ కథమితి ॥ యః
కృష్ణం హంతుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే స కథం ప్రాదాదితి ॥ ౨౩ ॥ ఏతదితి ॥ వైవాహికం వివాహనిమిత్తం ॥ ౨౪ ॥ నను రుక్మిణోఽభిప్రాయః
కథం జ్ఞాతుమిచ్ఛసి తత్రాహ ॥ అనాగతమితి ॥ అతీంద్రియం అస్మదింద్రియాగోచరం - విప్రకృష్టం దూరస్థం వ్యవహితం కుడ్యాద్య
ంతరితం అత్రాపరాగస్వయంవరే రుక్మిణా వ్యతస్సాక్షాదనంగోజనికిత్యజనాదేః ॥ ౨౫ ॥ యద్యపీతి ॥ రుక్మీ కృష్ణావమానితః - తథాపి

మస్య రుక్మిణీ వ్యతిరేకాత్ అన్వయో బాధిత ఇత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సంబంధమాహ ... కన్యా తత్పుత్రస్య వివాహోఽపి ... కన్యా వివాహమాహ॥ రుక్మిణ్యా ఇతి॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయేతి॥ ... వివాహః తద్యౌనం అధర్మం జానన్నపి॥ శ్లో॥ ... శ్లోకవిచారః॥ శ్లో॥ అస్వర్గ్యం లోకవిద్విష్టం ధర్మమప్యాచరేన్న తు ఇతి నిషేధాచ్చేత్యర్థః॥ ౨౯॥ ... రుద్ధాచరణఫలం వక్తుమాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞ ఇతి॥ అదీవ్యత అదీవ్యత్ క్రీడితవాన్॥ ౩౨॥ ౩౩॥ శతమితి॥ నిష్కాణాం ల

❈ అనిరుద్ధవివాహే శ్రీబలరామకృతరుక్మివధాదికథాప్రసంగసంఘట్టః. ❈

యమ్॥ ౨౬॥ వృతస్స్వయంవరే సాక్షాదనంగోఽంగయుతస్తయా। రాజ్ఞస్సమేతాన్నిర్జిత్య జహారైకరథో యుధి॥ ౨౭॥ రుక్మిణ్యాస్తనయాం రాజన్ కృతవర్మసుతో బలీ। ఉపయేమే విశాలాక్షీం కన్యాం చారుమతీం కిల॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయానిరుద్ధాయ పౌత్రీం రుక్మ్యాదదాద్ధరేః। రోచనాం బద్ధవైరోఽపి స్వసుః ప్రియచికీర్షయా॥ జానన్నధర్మం తద్యౌనం స్నేహపాశానుబంధనః॥ ౨౯॥ తస్మిన్నభ్యుదయే రాజన్ రుక్మిణీ రామకేశవౌ। పురం భోజకటం జగ్ముస్సాంబప్రద్యుమ్నకాదయః॥ ౩౦॥ తస్మిన్నివృత్త ఉద్వాహే కాలింగప్రముఖా నృపాః। దృప్తాస్తే రుక్మిణం ప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞో హ్యయం రాజన్నపి తద్వ్యసనం మహత్। ఇత్యుక్తో బలమాహూయ తేనాక్షైరుక్మ్యదీవ్యత॥ ౩౨॥ శతం సహస్రమయుతం రామస్తత్రాదదే పణమ్। తం తు రుక్మ్యజయత్తత్ర కాలింగః ప్రాహసద్బలమ్। దంతాన్ సందర్శయన్నుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః॥ ౩౩॥ తతో లక్షం రుక్మ్యగృహ్ణాద్గ్లహం తత్రాజయద్బలః। జితవానహమిత్యాహ రుక్మీ కైతవమాశ్రితః॥ ౩౪॥ మన్యునా క్షుభితః శ్రీమాన్ సముద్ర ఇవ పర్వణి। జాత్యారుణాక్షోఽతిరుషా న్యర్బుదం గ్లహమాదదే॥ ౩౫॥ తం చాపి జితవాన్ రామో ధర్మేణ ఛలమాశ్రితః। రుక్మీ జితం మయాత్రేమే వదంతు ప్రాశ్నికా ఇతి॥ ౩౬॥ తదాబ్రవీన్నభోవాణీ బలేనైవ జితో గ్లహః। ధర్మతో వచనేనైవ రుక్మీ వదతి వై మృషా॥ ౩౭॥ తామనాదృత్య వైదర్భో దుష్టరాజన్యచోదితః। సంకర్షణం పరిహసన్ బభాషే కాలచోదితః॥ ౩౮॥ నైవాక్షకోవిదా యూయం గోపాలా వనగోచరాః। అక్షైర్దీవ్యంతి రాజానో బాణైశ్చ న భవాదృశాః॥ ౩౯॥ రుక్మిణైవమధిక్షిప్తో రాజభిశ్చోపహాసితః। క్రుద్ధః పరిఘముద్యమ్య జఘ్నే తం నృమ్ణసంసది॥ ౪౦॥ కలింగరాజం తరసా గృహీత్వా దశమే పదే। దంతానపాతయత్క్రుద్ధో యోఽహసద్వివృతైర్ద్విజైః॥ ౪౧॥ అన్యే నిర్భిన్నబాహూరుశిరసో రుధిరోక్షితాః। రాజానో దుద్రువుర్భీతా బలేన పరిఘార్దితాః॥ ౪౨॥ నిహతే రుక్మిణి శ్యాలే నాబ్రవీత్సాధ్వసాధు వా। రుక్మిణీబలయో రాజన్ స్నేహభంగభయాద్ధరిః॥ ౪౩॥ తతోఽనిరుద్ధం సహ సూర్యయా వరం రథం సమారోప్య యయుః కుశస్థలీమ్। రామాదయో భోజకటాద్దశార్హాః సిద్ధాఖిలార్థా మధుసూదనాశ్రయాః॥ ౪౪॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

❈❈❈ ❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈

శ్రీశుకః॥ బాణః పుత్రశతజ్యేష్ఠో బలేరాసీన్మహాత్మనః। సహస్రబాహుర్వాద్యేన తాండవేఽతోషయన్మృడమ్॥ ౧॥ భగవాన్ సర్వభూతేశశ్శరణ్యో భక్తవత్సలః। వరేణ ఛందయామాస స తం వవ్రే పురాధిపమ్॥ ౨॥ స ఏకదాహ గిరిశం పార్శ్వస్థం వీర్యదుర్మదః। కిరీటేనార్కవర్ణేన సంస్పృశంస్తత్ప

గ్లహం పణం కృతవాన్ - కైతవం కపటం॥ ౩౪॥ మన్యునేతి॥ న్యర్బుదం దశకోటిః - గ్లహం పణం ... ఆదదే॥ ౩౫॥ తమితి॥ ... లమాశ్రితో రుక్మీ మయా జితమిత్యాహ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ రుక్మిణేతి॥ నృమ్ణసంసది ధనసభాయాం ... ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తత ఇతి॥ ... సిద్ధాః ... ౪౪॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ... టీకాయాం - ఏకషష్టితమోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

... ద్విషష్టితమే ... ॥ ౧॥ భగవానితి॥ ...

౧॥ ౨॥ ౩॥ నమస్యఇతి ॥ కామాన్ పూరయతీతి కామపూరః సచాసావమరాంఘ్రిపః కల్పతరుః తం త్వాం ॥౪॥ ౫॥ ఆద్యేతి॥ ... భృత్యైః బాహుభిః దోర్భిః అద్రీన్ చూర్ణయన్ ఆయాం ఆగచ్ఛం॥౬॥ ౭॥ ఇతీతి॥ స్వవీర్యనశనం నాశకం - కేతుభంగం ప్రతీక్షమాణః॥ ౮ బాణాదిష్టసంగ్రామస్య ప్రసంగమాహ॥ తస్యేతి॥ ప్రాద్యుమ్నినా అనిరుద్ధేన - తత్రాపి స్వప్నే॥ ౯॥ సేతి ॥ తం కాంతం అపశ్యంతీ సా ఉత్తస్థౌ॥ ౧౦॥ తతః కిం కృతం తదాహ॥ బాణస్యేతి॥ ౧౧॥ కాంతమితి॥ హస్తగ్రాహం భర్తారం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ త్వయా దృష్టపురుషం మధ్యే కో వా భవేదితి - దేవాదీన్ యథావత్ పటే అలిఖత్ ॥౧౬॥ మనుజేష్వితి॥ ప్రద్యుమ్నం లిఖితం వీక్ష్య శ్వశురోఽయ...

దాంబుజమ్ ॥ ౩ ॥ నమస్యే త్వాం మహాదేవ లోకానాం గురుమీశ్వరమ్। పుంసామపూర్ణకామానాం కామపూరామరాంఘ్రిపమ్॥ ౪॥ దోస్సహస్రం త్వయా దత్తం పరం భారాయ మేఽభవత్। త్రిలోక్యాం ప్రతియోద్ధారం న లభే త్వదృతే సమమ్॥ ౫॥ కండూత్యా నిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహమ్। ఆద్యాయాం చూర్ణయన్నద్రీన్ భీతాస్తేఽపి ప్రదుద్రువుః॥ ౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ క్రుద్ధః కేతుస్తే భజ్యతే యదా। త్వద్దర్పఘ్నం భవేన్మూఢ సంయుగం మత్సమేన తే॥ ౭ ॥ ఇత్యుక్తః కుమతిర్హృష్టస్స్వగృహం ప్రావిశన్నృప। ప్రతీక్షన్ గిరిశాదేశం స్వవీర్యనశనం కుధీః॥ ౮ ॥ తస్యోషా నామ దుహితా స్వప్నే ప్రాద్యుమ్నినా రతిమ్। కన్యాలభత కాంతేన ప్రాగదృష్టశ్రుతేన సా॥ ౯ ॥ సా తత్ర తమపశ్యంతీ క్వాసి కాంతేతి వాదినీ। సఖీనాం మధ్య ఉత్తస్థౌ విహ్వలా వ్రీడితా భృశమ్॥ ౧౦ ॥ బాణస్య మంత్రీ కుంభాండశ్చిత్రలేఖా చ తత్సుతా। సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీమూషాం కౌతూహలసమన్వితా॥ ౧౧ ॥ కం త్వం మృగయసే సుభ్రు కీదృశస్తే మనోరథః। హస్తగ్రాహం న తేఽద్యాపి రాజపుత్ర్యుపలక్షయే॥ ౧౨ ॥ ఉషా॥ దృష్టః కశ్చిన్నరస్స్వప్నే శ్యామః కమలలోచనః। పీతవాసా బృహద్బాహుర్యోషితాం హృదయంగమః॥ ౧౩ ॥ తమహం మృగయే కాంతం పాయయిత్వాఽధరం మధు। క్వాపి యాతస్స్పృహయతీం క్షిప్త్వా మాం వృజినార్ణవే॥ ౧౪ ॥ చిత్రలేఖా॥ వ్యసనం తేఽపకర్షామి త్రిలోక్యాం యది భావ్యతే। తమానేష్యే వరం యస్తే మనోహర్తా తమాదిశ॥ ౧౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా దేవగంధర్వసిద్ధచారణపన్నగాన్। దైత్యవిద్యాధరాన్యక్షాన్ మనుజాంశ్చ యథాలిఖత్॥ ౧౬ ॥ మనుజేషు చ సా వృష్ణీన్ శూరమానకదుందుభిమ్। వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌ చ ప్రద్యుమ్నం వీక్ష్య లజ్జితా॥ ౧౭ ॥ అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్యోషా వాఙ్ముఖీ హ్రియా। సోఽసావసావితి ప్రాహ స్మయమానా మహీపతే॥ ౧౮ ॥ చిత్రలేఖా తమాజ్ఞాయ పౌత్రం కృష్ణస్య యోగినీ। యయౌ విహాయసా రాజన్ ద్వారకాం కృష్ణపాలితామ్॥ ౧౯ ॥ తత్ర సుప్తం సుపర్యంకే ప్రాద్యుమ్నిం యోగమాస్థితా। గృహీత్వా శోణితపురం సఖ్యై ప్రియమదర్శయత్॥ ౨౦ ॥ సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా। దుష్ప్రేక్ష్యే స్వగృహే పుంభీ రేమే ప్రాద్యుమ్నినా సమమ్॥ ౨౧॥ పరార్ధ్యవాసస్స్రగ్గంధధూపదీపాసనాదిభిః। పానభోజనభక్ష్యైశ్చ వాక్యైశ్శుశ్రూషణార్చితః॥ ౨౨ ॥ గూఢః కన్యాపురే శశ్వత్ప్రవృద్ధస్నేహయా తయా। నాహర్గణాన్స బుబుధే ఉషయాఽపహృతేంద్రియః॥ ౨౩ ॥ తాం తథా యదువీరేణ భుజ్యమానాం హతవ్రతామ్। హేతుభిర్లక్షయాంచక్రురాప్రీతాం దురవచ్ఛదైః॥ ౨౪ ॥ భటా ఆవేదయాంచక్రూ రాజంస్తే దుహితుర్వయమ్। విచేష్టితం లక్షయామః కన్యాయాః కులదూషణమ్॥ ౨౫ ॥ అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాస్స్వగృహే

...లజ్జితా॥ ౧౭॥ అనిరుద్ధమితి॥ అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్య ఉషా అవాఙ్ముఖీ బభూవ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ శోణితపురం నీత్వా॥ ౨౦॥ సేతి॥ పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యే ప్రేక్షితుమశక్యే॥ ౨౧॥ పరార్ధ్యేతి॥ సర్వపరార్ధ్యైః వరిష్ఠైః వాసస్స్రగ్గంధాదిభిః శుశ్రూషణార్చితః స్వకామినీతస్య॥ ౨౨॥ గూఢ ఇతి॥ తయా ఉషయా అపహృతేంద్రియః అహర్గణాన్ దివససమూహాన్ న బుబుధే॥ ౨౩॥ తామితి॥ అప్రీతాం అతిహృష్టాం దురవచ్ఛదైః అచ్ఛాదయితుమశక్యైః॥ ౨౪॥ భటా ఇతి॥ విచేష్టితం విరుద్ధాచరణం॥ ౨౫॥ అనపాయిభిరితి ॥ అ

హాయిభిః ఆహాయః అపసర్పణం ప్రభూ దోషాత్ప్రహిణైః - పాఠాంతరే దుష్ప్రేక్ష్యాయాః దుష్టా ప్రేక్ష్యా సఖీ యస్యాః తస్యాః - పుంభి ర్దూషణం కుతో వేతి న జానీమ ఇతి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ కామాత్మజాతమితి॥ కామస్యాత్మనో దేహజ్జాతం॥ ౨౭॥ దీవ్యంతమితి॥ అభినృమ్ణయా సర్వమంగళయా - తస్యా అంగసంగేన స్తనకుంకుమం యస్యాం స్రజి తాం బాహ్వోర్మధ్యవక్షసి దధానం మధుమల్లికాః వసంతభవా మల్లికాః తదాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఇత్యాద్యపూర్వస్యాంధిః తస్యా అగ్ర ఇత్యర్థః॥ ౨౮॥ సఇతి॥ ఆతతాయిభిరుద్యతశస్త్రైః మాధవః అనిరుద్ధః మౌర్వం మురుః లోహవిశేషః తన్నిర్మితం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తమితి॥ శోకవిషాదాభ్యాం విహ్వలా వివశా- అశ్రూణాం కలాః బిందవః యయోస్తే అ

ప్రభో। కన్యాయా దూషణం పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే॥ ౨౫॥ తతః ప్రవ్యథితో బాణో దుహితుశ్శ్రుత్వ దూషణః। త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోద్రాక్షీద్యదూద్వహమ్॥ ౨౬॥ కామాత్మజాతం భువనైకసుందరం శ్యామం పిశంగాంబరమంబుజేక్షణమ్। బృహద్భుజం కుండలకుంతలత్విషా స్మితావలోకేన చ మండితాననమ్॥ ౨౭॥ దీవ్యంతమక్షైః ప్రియయాభినృమ్ణయా తదంగసంగస్తనకుంకుమస్రజమ్। బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః॥ ౨౮॥ స తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైరనీకైరవలోక్య మాధవః। ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థితో యథాంతకో దండధరో జిఘాంసయా॥ ౨౯॥ జిఘృక్షయా తాన్పరితః ప్రసర్పతః శ్వానో యథా సూకరయూథపోఽహనత్। తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః॥ ౩౦॥ తం నాగపాశైర్బలినందనో బలీ ఘ్నంతం స్వసైన్యం కుపితో బబంధ హ। ఉషా భృశం శోకవిషాదవిహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరోదీత్॥ ౩౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విషష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ బాణాసురయుద్ధకథా ప్రారంభము ❖

శ్రీశుకః॥ అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బంధూనాం చ భారత। చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశోచతామ్॥ ౧॥ నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ। ప్రయయుశ్శోణితపురం వృష్ణయః కృష్ణపాలితాః॥ ౨॥ ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదస్సాంబోఽథ సారణః। నందోపనందభద్రాద్యా రామకృష్ణానువర్తినః॥ ౩॥ *అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిస్సమేతాస్సర్వతో దిశమ్। రురుధుర్బాణనగరం సమంతాత్సాత్వతర్షభాః॥ ౪॥ భజ్యమానపురోద్యానప్రాకారాట్టాలగోపురమ్। ప్రేక్షమాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోఽభినిర్యయౌ॥ ౫॥ బాణార్థం భగవాన్రుద్రస్ససుతైః ప్రమథైర్వృతః। ఆరుహ్య నందివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః॥ ౬॥ ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం లోమహర్షణమ్। కృష్ణశంకరయో రాజన్ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి॥ ౭॥ కుంభాండకూపకర్ణాభ్యాం బలేన సహ సంయుగః। సాంబస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః॥ ౮॥ బ్రహ్మాదయస్సురాధీశా మునయస్సిద్ధచారణాః। గంధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్॥ ౯॥ శంకరానుచరాన్ శౌరిర్భూతప్రమథగుహ్యకాన్। డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ భేతాళాన్సవినాయకాన్॥ ౧౦॥ భూ

క్షిణీ యస్యాస్సా॥ ౩౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ త్రిషష్టితమే వాణ బాణయాదవసంగరే। స్తుతిజ్వరేణ రుద్రేణ బాణబాహుచ్ఛిదో హరేః॥ అనిరుద్ధోద్వహాసక్తే బాణయాదవసంయుగే। శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బాణబాహూన్సహాచ్ఛినత్॥ ౧॥ నారదాదితి॥ తత్తతః కర్మ యుద్ధాదికం॥ ౨॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి॥ రామకృష్ణానువర్తిన ఇతి తౌ పురతో నిర్గతావిత్యర్థః॥ ౩॥ అక్షౌహిణీభిరితి॥ సర్వతో దిశమిత్యస్యోత్తరేణాన్వయః॥ ౪॥ భజ్యమానేతి॥ భజ్యమానాని పురోద్యానాని ద్వంద్వైకవద్భావః అట్టాలాః ప్రాకారాదుపరి అత్యున్నతస్థానాని - అభినిర్యయౌ బాణః॥ ౫॥ బాణార్థ ఇతి॥ సుతః స్కందః తత్సహితైః ప్రమథగణైః రామకృష్ణాభ్యాం యుయుధే॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ప్రత్యస్త ...

స్త్రస్యేతి॥ నైజం నారాయణాస్త్రం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స్కంద ఇతి॥ శిఖినా మయూరేణ వాహనేన॥ ౧౫॥ కుంభాండ ఇతి॥ తదనీకాని హతాః నాథాః యేషాం తాని॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తత ఇతి॥ అనిరీక్షమాణః తిర్యఙ్ముఖః బభూవేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ అభిబభూవేతి॥ జ్వరస్తు రోద్ధుమభ్యధావత్ తతో నారాయణశ్చ జ్వరమసృజత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఆత్మానం పరమశక్తం మన్యమానః శ్రీకృష్ణం తాపయితుం ప్రవృత్తః స్వయమేవ తప్తస్సన్ తం పరమేశ్వరం జ్ఞాత్వా స్తుతవాన్ తత్ర దోషః॥ నమామీతి॥ త్వా త్వాం అనంతశక్తిం నమామి యతః పరేశం బ్రహ్మాదీనామీశం తత్ర హేతుః సర్వాత్మానం సర్వస్య ఆత్మానం చేతయితారం తత్రాపి కేవలం శుద్ధం జ్ఞప్తిమాత్రం చైతన్యఘనం తదేవం సర్వచేతయితృత్వేన పరమేశ్వరత్వముక్తం - కించ - విశ్వసృష్ట్యాదిహేతుత్వాదపీత్యాహ - విశ్వోత్పత్తి నన్వేవంభూతం బ్రహ్మ ప్రసిద్ధం నాహమితి చేత్తత్రాహ - యత్తద్బ్రహ్మేతి - యద్బ్రహ్మ తదేవ త్వమిత్యర్థః - కిం తద్బ్రహ్మేత్యత ఆహ.

తమాతృపిశాచాంశ్చకూశ్మాండాన్ బ్రహ్మరాక్షసాన్ । తాడయామాస తీక్ష్ణాగ్రైశ్శరైశ్శార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతైః॥ ౧౧ । పృథగ్విధాని ప్రాయుఙ్క్తపినాక్యస్త్రాణి శార్ఙ్గిణే। ప్రత్యస్త్రైశ్శమయామాస శార్ఙ్గపాణిరవిస్మితః॥ ౧౨ । బ్రహ్మాస్త్రస్య చ బ్రహ్మాస్త్రం వాయవ్యస్య చ పార్వతమ్। ఆగ్నేయస్య చ పార్జన్యం నైజం పాశుపతస్య చ । ౧౩ । మోహయిత్వాథ గిరిశం జృంభణాస్త్రేణ జృంభితమ్ । బాణస్య పృతనాం శౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః॥ ౧౪ । స్కందః ప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానస్సమంతతః । అసృగ్విముంచన్ గాత్రేభ్యశ్శిఖినాపాక్రమద్రణాత్ ।౧౫॥ కుంభాండః కూపకర్ణశ్చ పేతతుర్ముసలార్దితౌ । దుద్రువుస్తదనీకాని హతనాథాని సర్వతః॥ ౧౬ ॥ విశీర్యమాణం స్వబలం దృష్ట్వా బాణోత్యమర్షణః । కృష్ణమభ్యద్రవత్సంఖ్యే రథీ హిత్వైవ సాత్యకిమ్ ॥ ౧౭ । ధనూంష్యాకృష్య యుగపద్బాణః పంచశతాని వై । ఏకైకస్మిన్ శరౌ ద్వౌ ద్వౌ సందధే రణకోవిదః॥ ౧౮। తాని చిచ్ఛేద భగవాన్ ధనూంషి యుగపద్ధరిః । సారథిం రథమశ్వాంశ్చ హత్వా శంఖమపూరయత్ ॥ ౧౯ । తన్మాతా కోటరా నామ నగ్నా ముక్తశిరోరుహా । పురోవతస్థే కృష్ణస్య పుత్రప్రాణరిరక్షయా॥ ౨౦। తతస్తిర్యఙ్ముఖో నగ్నామనిరీక్షన్ గదాగ్రజః। బాణశ్చ తావద్విరథశ్ఛిన్నధన్వావిశత్పురమ్॥ ౨౧॥ విద్రావితే భూతగణే జ్వరస్తు త్రిశిరాస్త్రిపాత । మహాదేవప్రయుక్తోసౌ ఘోరరూపో విభీషణః॥ ౨౨॥ అభిబభూవ పురతస్స సురేశాఙ్గధన్వనః। అథ నారాయణో దేవస్తం దృష్ట్వా వ్యసృజజ్జ్వరమ్ ॥ ౨౩ । మాహేశ్వరో వైష్ణవశ్చ యుయుధాతే జ్వరావుభౌ। మాహేశ్వరస్సమాక్రందన్ వైష్ణవేన బలార్దితః॥ ౨౪॥ అలబ్ధ్వాభయమన్యత్ర భీతో మాహేశ్వరో జ్వరః। శరణార్థీ హృషీకేశం తుష్టావ ప్రయతాంజలిః॥ ౨౫॥ మాహేశ్వజ్వర ఉవాచ॥ నమామి త్వానంతశక్తిం పరేశం సర్వాత్మానం కేవలం జ్ఞప్తిమాత్రమ్ । విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరోధహేతుం యత్తద్బ్రహ్మ బ్రహ్మలింగం ప్రశాంతమ్ । ౨౬ । కాలో దైవం కర్మ జీవస్స్వభావో ద్రవ్యం క్షేత్రం ప్రాణ ఆత్మా వికారః । తత్సంఘాతో బీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషా తన్నిషేధం ప్రపద్యే । ౨౭ । నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్ సాధూన్ లోకసేతూన్ బిభర్షి । హంస్యు

బ్రహ్మలింగం బ్రహ్మణా వేదేన లింగ్యతే జ్ఞాయత ఇతి తత్రాపి ప్రశాంతం సర్వవిక్రియారహితత్వాత్ న సాక్షాద్వాచ్యమితి భావః॥ ౨౬॥ కించ యత్సవిశేషం వస్తు తత్ర వయం ప్రభవామః త్వయి తు సర్వవిశేషాతీతే న కస్యాపి ప్రభుత్వం కింతు త్వమేవ సర్వప్రభురిత్యాహ జ్ఞప్తిమాత్రత్వం వివృణ్వన్ స్తౌతి॥ కాల ఇతి॥ కాలః క్షోభకః కర్మ నిమిత్తం తదేవ ఫలాభిముఖమభివ్యక్తం దైవం స్వభావః తత్సంస్కారః తద్వాన్ జీవః ద్రవ్యం భూతసూక్ష్మాణి క్షేత్రం ప్రకృతిః ప్రాణః సూత్రం ఆత్మా అహంకారః వికారః ఏకాదశేంద్రియాణి మహాభూతాని చేతి షోడశకః తత్సంఘాతో దేహః - ఏతస్య చ బీజరోహప్రవాహః రోహో అంకురః దేహాద్బీజరూపం కర్మ తతోంకురరూపో దేహః తతః పునః కర్మేతి ప్రవాహః - ఏషా త్వన్మాయా - తస్యా నిషేధః అపోహో యస్మిన్ నిషిద్ధం త్వాం నిషేధావధిభూతం ప్రపద్యే భజామి॥ ౨౭॥ చేతనస్య కథమేవంభూతత్వం తత్రాహ॥ నానాభావైరితి॥ సర్వోపాధివినిర్ముక్తస్యాపి తవ లీలయా స్వీకృతైర్మత్స్యాద్యవతారైర్దేవాదీన్ బిభర్షి పాలయసి - తదన్యాంల్లోకసేతూన్ వర్ణాశ్రమధర్మాన్ - తదగ్రణీత్వేన స్థాపయన్ సాధూన్ - తదం

స్వేచ్ఛయా ఉన్మార్గాన్ దైత్యాదీన్ హంసి సంహరసి-ఏవమేతత్ పితృవజ్జన్మ భూమౌ భారహరణాయ-లీలావతారోఽయం న కర్మాపేక్ష ఇత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అతః అజ్ఞానతః త్వదఙ్ఘ్రిభజనే ప్రవృత్తిం యావన్న కుర్వంతి తావత్ తాపో న శామ్యతీత్యాశయేనాహ ॥ స ఇతి ॥ తేజసా త్వత్తేజసా దుస్సహేన శాంతోగ్రేణ శీతజ్వరేణ పరసంతాపకస్య యుక్తమివ తాపః [illegible] తావదితి త్వత్సేవాయాం ప్రవృత్త్యభావాదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ త్రిశిర ఇతి ॥ హే త్రిశిరః వ్యేతు అపయాతు మజ్జ్వరాత్ [illegible] సుఖం [illegible] యో నౌ [illegible] సంవాదం [illegible] తస్య త్వత్ త్వత్తః భయం న భవేత్ [illegible] ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ [illegible] శ్రీరుద్రః [illegible] స్తౌతి ॥ త్వమితి ॥ [illegible] యత్ త్వం వాఙ్మయే బ్రహ్మణి వేదే గూఢం బ్రహ్మ [illegible] కుతః పరం జ్యోతిః జ్యోతిషామపి ప్రకాశకత్వాత్ [illegible] కథం తర్హి ప్రతీతిః [illegible] యమితి [illegible] ఆకాశ ఇవేత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ [illegible] విరాడ్రూపం స్తౌతి [illegible] ॥ నాభిరితి ॥ [illegible] పురుష [illegible] నాభిః అగ్నిర్యస్య ముఖం అంబు రేతః ద్యౌః శీర్షం ఆశాః దిశః శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం-ఉర్వీ అఙ్ఘ్రిః చంద్రో మనః-అర్కో దృక్ అహం శివః-ఆత్మా అహంకారః సముద్రో జఠరం-ఇంద్ర

న్యాగాన్ హింసయావర్తమానో జన్మైతత్తే భారహారాయ భూమేః ॥ ౨౮ ॥ సోహం తప్తో తేజసా దుస్సహేన శాంతోగ్రేణాత్యుల్బణేన జ్వరేణ । తావత్తాపో దేహినాం తేఙ్ఘ్రిమూలం నో సేవేరన్ యావదాశానుబద్ధాః ॥ ౨౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్రిశిరస్తే ప్రసన్నోఽహం వ్యేతు తే మజ్జ్వరాద్భయమ్ । యో నౌ స్మరతి సంవాదం తస్య త్వన్న భవేద్భయమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యుక్తోఽచ్యుతమానమ్య గతో మాహేశ్వరో జ్వరః । బాణస్తు రథమారూఢః ప్రాగాద్యోత్స్యన్ జనార్దనమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతో బాహుసహస్రేణ నానాయుధధరోఽసురః । ముమోచ పరమక్రుద్ధో బాణాంశ్చక్రాయుధే నృప ॥ ౩౨ ॥ తస్యాస్యతోఽస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణ క్షురనేమినా । చిచ్ఛేద భగవాన్ బాహూన్ శాఖా ఇవ వనస్పతేః ॥ ౩౩ ॥ బాహుషు ఛిద్యమానేషు బాణస్య భగవాన్ భవః । భక్తానుకంప్యుపవ్రజ్య చక్రాయుధమభాషత ॥ ౩౪ ॥ శ్రీరుద్రః ॥ త్వం హి బ్రహ్మ పరం జ్యోతిర్గూఢం బ్రహ్మణి వాఙ్మయే । యం పశ్యంత్యమలాత్మాన ఆకాశమివ కేవలమ్ ॥ ౩౫ ॥ నాభిర్నభోఽగ్నిర్ముఖమంబు రేతో ద్యౌః శీర్షమాశాః శ్రుతిరంఘ్రిరుర్వీ । చంద్రో మనో యస్య దృగర్క ఆత్మా అహం సముద్రో జఠరం భుజేంద్రః ॥ ౩౬ ॥ రోమాణి యస్యౌషధయోఽంబువాహాః కేశా విరించో ధిషణా విసర్గః । ప్రజాపతిర్హృదయం యస్య ధర్మః స వై భవాన్ పురుషో లోకకల్పః ॥ ౩౭ ॥ తవావతారోఽయమకుంఠధామన్ ధర్మస్య గుప్త్యై జగతో భవాయ । వయం చ సర్వే భవతానుభావితా విభావయామో భువనాని సప్త ॥ ౩౮ ॥ త్వమేక ఆద్యః పురుషోఽద్వితీయస్తుర్యః స్వదృగ్ఘేతురహేతురీశః । ప్రతీయసేఽథాపి యథా వికారం స్వమాయయా సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై ॥ ౩౯ ॥ యథైవ సూర్యః పిహితః

[illegible] బాహవః-ఇంద్రాదయో లోకపాలా బాహవ ఇత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ రోమాణీతి ॥ ఓషధయో రోమాణి [illegible] అంబువాహాః కేశాః-విరించో ధిషణా బుద్ధిః-ప్రజాపతిః విసర్గః [illegible] ధర్మో హృదయం [illegible] లోకకల్పః ॥ ౩౭ ॥ నను ప్రాదేశికశరీరస్య కథం నభోనాభిత్వాదిత్యత్రాహ ॥ తవేతి ॥ హే అకుంఠధామన్ అప్రచ్యుతస్వరూప [illegible] కేవలమేతావత్ కింతు అస్మదనుగ్రహార్థమపీత్యాహ వయం చేతి సర్వే లోకపాలాః [illegible] సప్త భువనాని పాలయామ ఇతి ॥ ౩౮ ॥ నను యది నిత్యావతారోఽయం [illegible] త్వం హి [illegible] సజాతీయ విజాతీయభేదశూన్యం భవతీత్యత ఆహ ॥ త్వమితి ॥ ఏకః [illegible] ఆద్యః పురుషః [illegible] కుతః తుర్యః [illegible] స్వదృక్ స్వప్రకాశజ్ఞానరూపః [illegible] ॥ యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా [illegible] సజాతీయరహితః-కించ-అద్వితీయః విజాతీయరహితః తదపి కుతః [illegible] జీవభేదః ప్రతీయసే [illegible] ప్రతీయసే ఇతి-సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై సర్వవిషయప్రకాశాయ ॥ ౩౯ ॥ [illegible] సర్వస్యాంతర్యామీ ॥ యథేతి ॥ హే భూమన్ - స్వచ్ఛాయయా [illegible]

సూర్యః-ఛాయాంమేఘంచరూపాణిచ భవనాంతరితాన్ ఘటాదీనపి సంచకాస్తి ప్రకాశయతి- ఏవంగుణేనాహంకారేణ స్వకార్యేణ వ్యాపారకేణ తద్వ్యాప్త్యాపిహితోపి- గుణాన్ సత్త్వాదీన్-ఉపాధీన్ గుణినశ్చ-ఉపహితాన్ జీవానపి-చకాస్తి అత్మప్రదీపఃస్వప్రకాశః॥ తస్యవర్ణసాక్షిణస్తవనసంసారఇత్యర్థః॥౪౦॥ కించ-మాయాశ్రయస్యాన్యాన్ మోహయతస్తవకుతస్సంసృతిరిత్యాశయేనాహ॥యన్మే తి॥ పుత్రాదిషుప్రసక్తాః-వృజినార్ణవేదుఃఖసాగరే ఉన్మజ్జంతిదేవాది యోనిషు-నిమజ్జంతిస్థావరాదియోనిషు-తదుక్తంవాయవీయే శ్లో॥ విపర్యయశ్చభవతిబ్రహ్మత్వస్థావరత్వయోరితి॥ ౪౧॥ ఏవంజీవేశ్వరవ్యవస్థాంనిరూప్యేదానీం అభజంతంనిందతిద్వాభ్యాం॥ దేవేతి॥ దేవేనత్వయాశమాద్యర్థేనదత్తంనృదేహమిమంలబ్ధ్వాపీతి॥౪౨॥ శోచ్యత్వేహేతుః॥ యఇతి॥ విపర్యయాఃవిపరీతాః అనాత్మప్రియాఃఅనీశ్వరాఃయేఇంద్రియార్థాఃపుత్రాదయస్తదర్థం॥ ౪౩॥ అహమస్యేచశుద్ధమనసస్త్వామేవభక్త్యాప్రపన్నాఇత్యాహ॥అహమితి॥ ౪౪॥ భగవతోభజనీయత్వేహేతూన్ వదన్ తద్భక్తింప్రార్థయతే॥ తమితి॥ సమత్వేహేతుః.ప్రశాంతమితి - సుసేవ్యత్వేసు

యంఘునైశ్ఛాయాంచరూపాణిచసంచకాస్తి । ఏవంగుణేనాపిహితోగుణాంస్త్వమాత్మప్రదీపోగుణినశ్చభూమన్॥ ౪౦॥ యన్మాయామోహితధియఃపుత్రదారగృహాదిషు । ఉన్మజ్జంతినిమజ్జంతిప్రసక్తావృజినార్ణవే॥ ౪౧॥ దేవదత్తమిమంలబ్ధ్వానృలోకమజితేంద్రియః । యోనాద్రియేతత్వత్పాదౌసశోచ్యోహ్యాత్మవంచకః॥ ౪౨॥ యస్త్వాంవిసృజతేమర్త్య ఆత్మానంప్రియమీశ్వరమ్ । విపర్యయేంద్రియార్థార్థంవిషమత్త్యమృతంత్యజన్॥ ౪౩॥ అహంబ్రహ్మాచవిబుధామునయశ్చామలాశయాః । సర్వాత్మనాప్రపన్నాస్త్వామాత్మానంప్రేష్ఠమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ తంత్వాజగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుంసమంప్రశాంతంసుహృదాత్మదైవమ్ । అనన్యమేకంజగదాత్మకేతంభవాపవర్గాయభజామదేవ॥ ౪౫॥ అయంమమేష్టోదయితోనువర్తీమయాభయందత్తమముష్యదేవ । సంపాద్యతాంతద్భవతఃప్రసాదోయథాహితేదైత్యపతౌప్రసాదః॥ ౪౬॥ శ్రీభగవాన్॥ యదాత్థభగవంస్త్వంనఃకరవామప్రియంతవ । భవతాయద్వ్యవసితంతన్మేసాధ్వనుమోదితమ్॥ ౪౭॥ అవధ్యోయంమమాప్యేషవైరోచనిసుతోసురః । ప్రహ్లాదాయవరోదత్తోనవధ్యోమేతవాన్వయః॥ ౪౮॥ దర్పోపశమనాయాస్యప్రవృక్ణాబాహవోమయా । సూదితంచబలంభూరియచ్చభారాయితంభువః॥ ౪౯॥ చత్వారోస్యభుజాశ్శిష్టాభవిష్యత్యజరామరః । పార్షదముఖ్యోభవతోనకుతశ్చిద్భయోసురః॥ ౫౦॥ ఇతిలబ్ధ్వాభయంకృష్ణంప్రణమ్యశిరసాసురః । ప్రాద్యుమ్నింరథమారోప్యసవధ్వాసముపానయత్॥ ౫౧॥ అక్షౌహిణ్యాపరివృతంసువాససమలంకృతమ్ । సపత్నీకంపురస్కృత్యయయౌరుద్రానుమోదితః॥ ౫౨॥ స్వరాజధానీంసమలంకృతాంధ్వజైస్సతోరణైరుక్షితమార్గచత్వరామ్ । వివేశశంఖానకదుందుభిస్వనైరభ్యుద్యతఃపౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః॥ ౫౩॥ యఏవంకృష్ణవిజయంశంకరేణచసంయుగమ్ । సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయనతస్యస్యాత్పరాజయః॥ ౫౪॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్రిషష్టితమోధ్యాయః.

నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభ ఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ ఏకదోపవనంజగ్మూరాజన్యదుకుమారకాః । విహర్తుంసాంబప్రద్యుమ్న చారుభానుగ

హృ- సుహృదాత్మదైవం సుహృత్ బుద్ధిప్రవర్తకత్వాత్- ఆత్మా చ సర్వాత్మకత్వాత్- ఏవంభూతందైవంఈశ్వరంత్వాం- నచాన్యోభజనీయఃకస్త్విత్యాహ అనన్యమేకంసమానాసమానజాతీయరహితం- తత్రహేతుః జగతామాత్మనాంచకేతమధిష్ఠానం॥ ౪౫॥ స్వయంభక్తిమాగాస్యభక్తస్యాశిషమాశాస్తే॥ అయమితి॥ దైత్యపతౌప్రహ్లాదే॥౪౬॥ ౪౭॥ అవధ్యఇతి॥ వైరోచనిర్బలిస్తద్భక్తః-తత్సుతత్వాదయమవధ్యస్తావత్-కించ-ప్రహ్లాదాయేతి.అన్వయోవంశః॥౪౮॥తర్హికిమిత్యేవంకృతంతత్రాహ॥దర్పేత్యుపశమనాయేతి॥౪౯॥అనుగృహ్ణాతి॥చత్వారఇతి॥ ౫౦॥ ఇతీతి॥ సవధ్వాఉషాకాంతయాసహ॥ ౫౧॥ అక్షౌహిణ్యేతి॥ రుద్రానుమోదితఇతి తదభిప్రేతస్యైవ బాణభుజచ్ఛేదస్యకృతత్వాత్॥ ౫౨॥ స్వేతి॥ పౌరాదిభిరభ్యుద్యతః అభిముఖమాగత్యసత్కృతః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రిషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

ద్వే॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణస్సగంపాపగమాచయత్ । బ్రహ్మస్వహారిదోషాఖ్యారాజ్ఞోదృష్టానకిమత్॥ విధూతిభాగ్యభాగాది మదో

తమనోరథాన్ । అన్యదాసద్యమాన్ కృష్ణో నృగోద్ధారప్రసంగతః॥ ౧॥ క్రీడిత్వేతి॥ పిపాసితాః తృషితాః జలంవిచిన్వంతః సత్వంజీవం॥ ౨॥ కృకలాసమితి ॥ తంచకృకలాసంవీక్ష్య॥ ౩॥ చార్మణేతి॥ చార్మణైః చర్మమయైః- తాంతవైః తంతుమయైః పాశైశ్చ॥ ౪॥౫॥ సఉత్తమేతి॥ సంతప్తం చామీకరం సువర్ణం తద్వచ్చారువర్ణో యస్యసః అద్భుతాః అలంకరణాంబరస్రజో యస్యసః స్వర్గీ దేవో బభూవ॥ ౬॥ ౭॥ దశామితి ॥ యత్ యదితుమంబాఙ్గ్యం॥ ౮॥ ౯॥ నృగఇతి ॥ యదితేకర్ణమస్పృశమిత్యసందేహోసందేహావచనం- యథావేదాః ప్రమాణంస్యురితివత్ - కర్ణపథం నూనంప్రాప్తస్స్యామిత్యర్థః॥ ౧౦॥ కించ॥కింన్వితి ॥ సర్వేషాం భూతానామాత్మనో బుద్ధిసాక్షిణస్తేఅవిదితం కింమనకించిత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ స్వలంకృతేభ్యఇతి ॥ ఋతవ్రతేభ్యః అదంభాచారేభ్యః- తపసాశ్రుతాః ప్రఖ్యా

దానయః॥ ౧। క్రీడిత్వాసుచిరంతత్రవిచిన్వంతఃపిపాసితాః। జలంనిరుదకేకూపేదదృశుస్సత్త్వమద్భుతమ్। ౨॥ కృకలాసంగిరినిభంవీక్ష్యవిస్మితచేతసః। తస్యచోద్ధరణేయత్నంచక్రుస్తేకృపయాన్వితాః॥ ౩। చార్మభిస్తాంతవైఃపాశైర్బద్ధ్వాపతితమర్భకాః। నాశక్నువన్సముద్ధర్తుంకృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః। ౪। తత్రగత్వారవిందాక్షోభగవాన్విశ్వభావనః। వీక్ష్యోజ్జహారవామేనతంకరేణసలీలయా॥౫। సఉత్తమశ్లోకకరాభిమృష్టోవిహాయసద్యఃకృకలాసరూపమ్। సంతప్తచామీకరచారువర్ణస్స్వర్గ్యద్భుతాలంకరణాంబరస్రక్। ౬। పప్రచ్ఛవిద్వానపితన్నిదానంజనేషువిఖ్యాపయితుంముకుందః। కస్త్వంమహాభాగవరేణ్యరూపోదేవోత్తమంత్వాంగణయామినూనమ్। ౭॥ దశామిమాంవాకతమేనకర్మణాసంప్రాపితోఽస్యతదర్హస్సుభద్ర। ఆత్మానమాఖ్యాహివివిత్సతాంనోయన్మన్యసేనఃక్షమమత్రవక్తుమ్। ౮॥ శ్రీశుకః॥ ఇతిస్మరాజాసంపృష్టఃకృష్ణేనానంతమూర్తినా। మాధవంప్రణిపత్యాహకిరీటేనార్కవర్చసా। ౯। నృగః॥ నృగోనామనరేంద్రోఽహమిక్ష్వాకుతనయఃప్రభో। దానిష్వాఖ్యాయమానేషుయదితేకర్ణమస్పృశమ్। ౧౦ ॥ కింనుతేఽవిదితంనాథసర్వభూతాత్మసాక్షిణః। కాలేనావ్యాహతదృశోవక్ష్యేథాపితవాజ్ఞయా। ౧౧॥యావత్యస్సికతాభూమేర్యావత్యోదివితారకాః। యావత్యోవర్షధారాశ్చతావతీరదదాంచగాః। ౧౨। పయస్వినీస్తరుణీశ్శీలరూపగుణోపపన్నాఃకపిలాహేమశృంగాః। న్యాయార్జితారౌప్యఖురాస్సవత్సాదుకూలమాలాభరణాస్తదాదామహమ్॥ ౧౩। స్వలంకృతేభ్యోగుణశీలవద్భ్యస్సీదత్కుటుంబేభ్యఋతవ్రతేభ్యః। తపశ్శ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యఃప్రాదాంయువభ్యోద్విజపుంగవేభ్యః॥ ౧౪॥ గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినఃకన్యాస్సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః। వాసాంసిరత్నానిపరిచ్ఛదాన్రథానిష్టాశ్చయజ్ఞైశ్చరితంచపూర్తమ్॥ ౧౫। కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్యభ్రష్టాగౌర్మమగోధనే। సంపృక్తావిదుషాసాచమయాదత్తాద్విజాతయే॥ ౧౬। తాంనీయమానాంతత్స్వామీదృష్ట్వోవాచమమేతితమ్। మమేతిప్రతిగృహ్యాహనృగోమేదత్తవానితి। ౧౭। విప్రౌవివదమానౌమామూచతుస్స్వార్థసాధకౌ। భవాన్దాతాపహర్తేతితచ్ఛ్రుత్వామేభవద్భ్రమః॥౧౮॥అనునీతావుభౌవిప్రౌధర్మకృచ్ఛ్రగతేనమే।గవాంలక్షంప్రకృష్టానాందాస్యామ్యేషాప్రదీయతామ్। ౧౯॥ భవంతావనుగృహ్ణీతాంకింకరస్యావిజానతః। సముద్ధరతమాంకృచ్ఛ్రాత్పతంతంనిరయేఽశుభే।౨౦॥ నాహంప్రతీచ్ఛేవైరాజన్నిత్యుక్త్వాస్వామ్యపాక్రమత్। నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరోయయౌ ॥ ౨౧ । ఏతస్మిన్నంతరేయామై

తాశ్చ- తేబ్రహ్మణివదాన్యాః అత్యుదారాః అధ్యాపనశీలాశ్చ - తేసంతశ్చతేభ్యః॥ ౧౪ ॥ గోభూహిరణ్యేతి ॥ పూర్తంవాపీకూపాదిచరితం కృతం॥ ౧౫ ॥ ఏవంవర్తమానస్యమమసంకటం కించిదాపన్నంశృణ్విత్యాహ ॥ కస్యచిదితి ॥ ద్విజముఖ్యస్యబ్రాహ్మణానాం మధ్యేఅత్యంతశ్రేష్ఠస్య-అతఏవప్రతిగ్రహనివృత్తస్య- సంపృక్తామిశ్రితా - అవిదుషాబ్రాహ్మణస్యేయమిత్యజానతా॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విప్రావితి ॥ ప్రతిగ్రాహిణోక్తం దాతేతి- స్వామినోక్తం-అపహర్తేతి - అథపశ్చ్రమః వ్యాకులోభవమిత్యర్థః॥ ౧౮॥ అనునీతావితి॥ తథాఉభావపిప్రత్యేకమనునీతౌ ప్రార్థితౌ కథంతదాహ- సార్ధేనగవామితి॥౧౯॥౨౦॥ నేతి॥ అపరః ప్రతిగ్రాహీ- దుష్ప్రగ్రహఃయత్లిఙ్గంత్వయోక్తం- అన్యదపిగవామయుతం - యదితదపి ఇమాంవిహాయనేచ్ఛామీత్యుక్త్వా- గాంక్షిత్వాయయావిత్యర్థః॥౨౧॥ ఏత

స్మిన్నంతరఇతి ॥ ఇతః పూర్వం పాపాభావాన్నతు మనుష్యేరితిభావః ॥ ౨౨ ॥ పూర్వమితి ॥ ఉతాహో ఇత్యేకంపదం - అథవా పూర్వం శుభమితి నాంతమితియమస్యవాక్యం పశ్యే పశ్యామి ॥ ౨౩ ॥ పూర్వమితి ॥ హేదేవ యమ - పూర్వం అశుభం భుంజే ఇతి ఉక్తే - సయమః పతేతి ప్రాహ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దుర్లభేన శ్రీకృష్ణసందర్శనేనవిస్మితస్సన్ ఆత్మనః భాగ్యమభినందతి ॥ సత్వమితి ॥ హేవిభో సత్వం మమ అక్షిపథః లోచనగోచరస్సన్ కథం సాక్షాత్ ప్రత్యక్షోసీత్యర్థః - కిమ్భూతః శ్రుత్యంతదాహ పరః ఆత్మా అతఏవ యోగీశ్వరైః శ్రుతిదృశా ఉపనిషచ్చక్షుషా అమలహృది విభావ్యః చింత్యః - యతః అధోక్షజః అక్షజం ఇంద్రియకం జ్ఞానం అతిక్రాంతః అథః అవాగేవ యస్మాత్సః - యస్యైవాథ భవాపవర్గోంథ వేత్తస్యభవాన్ననుదృశ్యః స్యాత్ - ఉరువ్యసనేన కృకలాసత్వాభవేన దుఃఖేన అంధబుద్ధేస్తు మమ కథం త్వం ప్రత్యక్షః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఉత్తరం శ్రీకృష్ణం బహుధా సంబోధయన్ననుజ్ఞాపయతి ॥ అనుజానీహీతి ॥ దేవలోకే పతితస్యాపి సతః త్వత్పదాస్పదం ఆస్పదం విషయం యస్య తథాభూతం భూయాదితి ॥ ౨౮ ॥ నమస్యన్ననుస్మృతి ॥ నమ ఇతి ॥ సర్వభావ

న్న్యేగూహైర్నీతోయమంతకయమ్। యమేనపృష్టస్తత్రాహం దేవదేవజగత్పతే ॥ ౨౨ ॥ పూర్వంత్వ మశుభంభుంక్ష ఉతాహో నృపతే శుభమ్ । నాంతందానస్యధర్మస్య పశ్యే లోకస్యభాస్వతః ॥ ౨౩ ॥ పూర్వందేవాశుభంభుంజ ఇతి ప్రాహపతేతి సః । తావదద్రాక్షమాత్మానం కృకలాసం పతన్ ప్రభో ॥ ౨౪ ॥ బ్రహ్మణ్యస్యవదాన్యస్య తవదాసస్య కేశవ । స్మృతిర్నాద్యాపి విధ్వస్తా భవత్సందర్శనార్థినః ॥ ౨౫ ॥ సత్వంకథంమమవిభోక్షిపథః పరాత్మా యోగేశ్వరైః శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః । సాక్షా దధోక్షజ ఉరువ్యసనాంధబుద్ధేః స్యాన్మేనుదృశ్య ఇహ యస్య భవాపవర్గః ॥ ౨౬ ॥ దేవదేవజగన్నాథ గోవిందపురుషోత్తమ । నారాయణ హృషీకేశ పుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥ ౨౭ ॥ అనుజానీహిమాంకృష్ణ యాంతం దేవగతింప్రభో । యత్రక్వాపిసతశ్చేతో భూయాన్మే త్వత్పదాస్పదమ్ ॥ ౨౮ ॥ నమస్తేసర్వభావాయ బ్రహ్మణేనంతశక్తయే । వాసుదేవాయ కృష్ణాయయోగానాంపతయేనమః ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యుక్త్వాతంపరిక్రమ్య పాదౌస్పృష్ట్వాస్వమౌలినా । అనుజ్ఞాతోవిమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాంనృణామ్ ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణః పరిజనంప్రాహ భగవాన్దేవకీసుతః । బ్రహ్మణ్యదేవోధర్మాత్మా రాజన్యాననుశిక్షయన్ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరంబత బ్రహ్మస్వంభుక్తమగ్నేర్మనాగపి । తేజీయసోపికిముత రాజ్ఞామీశ్వరమానినామ్ ॥ ౩౨ ॥ నాహంహాలాహలంమన్యే విషంయస్యప్రతిక్రియా । బ్రహ్మస్వంహివిషంప్రోక్తం నాస్యప్రతివిధిర్భువి ॥ ౩౩ ॥ హినస్తివిషమత్తారం వహ్నిరద్భిః ప్రశామ్యతి । కులంసమూలందహతి బ్రహ్మస్వారణిపావకః ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వందురనుజ్ఞాతంభుక్తంహంతిత్రిపూరుషమ్ । ప్రసహ్యతుబలాద్భుక్తం దశపూర్వాన్దశాపరాన్ ॥ ౩౫ ॥ రాజానోరాజలక్ష్మ్యాంధా నాత్మపాతంవిచక్షతే । నిరయంయేభిమన్యంతే బ్రహ్మస్వంసాధుబాలిశాః ॥ ౩౬ ॥ గృహ్ణంతియావతఃపాంసూన్ క్రందతామశ్రుబిందవః । విప్రాణాంహృతవృత్తీనాం వదాన్యానాంకుటుంబినామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజానోరాజకుల్యాశ్చ తావతోబ్దాన్నిరంకుశాః । కుంభీపాకేషుపచ్యంతే బ్రహ్మదాయాపహారిణః ॥ ౩౮ ॥ స్వదత్తాంపరదత్తాంవా బ్రహ్మవృత్తింహరేతయః । షష్టివర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాంజాయతేక్రిమిః ॥ ౩౯ ॥ మామే

సర్వస్వభావోజన్మ యస్మాత్ తస్మై - బ్రహ్మణే కర్త్రే బ్రహ్మవికారాయ - కథః అనంతశక్తయే అనంతా అపారా యా యా శక్తిర్యస్య తస్మై వాసుదేవాయ సర్వాశ్రయాయేత్యుపాదానత్వముక్తం - శ్రీకృష్ణాయ సదానందరూపాయేతి పురుషార్థత్వముక్తం ॥ శ్లో ॥ కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దో ణశ్చ నిర్వృతివాచకః । తయోరైక్యం పరంబ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయత ఇతిస్మృతేః కించ యోగానాంపతయే పూర్తాదిధర్మణాంపతయే ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరమితి ॥ మనాక్ ఈషదపి భుక్తం సత్ అగ్నేః అగ్నిసదృశస్య తేజీయసః అతితేజస్వినోపి దుర్జరం ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ కించ - విషాదపి ఘోరమిత్యాహ ॥ హినస్తీతి ॥ సంసర్గిణాసంసర్గేణ మారకత్వాదగ్నితుల్యతాస్యాత్ తదపినేత్యాహ - వహ్నిరితి - కించ సమూలమితి - వహ్నిర్మూలాన్యపదహతి బ్రహ్మస్వారణిజః పావకస్తు కులం దహతి - తదపి సమూలమితి ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వమితి ॥ దురనుజ్ఞాతం యథావదననుజ్ఞాతం త్రిపూరుషంకులం స్వం పుత్రపౌత్రౌచ - ప్రసహ్య బలాత్ రాజాద్యాశ్రయతః ॥ ౩౫ ॥ రాజానఇతి ॥ యే బ్రహ్మస్వమభిమన్యంతే కాంక్షంతి - తే నిరయమపి కాంక్షంతి అహో బాలిశాః అజ్ఞాః ఆత్మపాతం నవిచక్షతే ॥ ౩౬ ॥ అపిచ గృహ్ణంతీతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ మామితి ॥ కృష్ణ

అధికాంక్ష్య॥ ౪౦॥ ౪౧॥ యథేతి॥ ప్రణమే ప్రణమామి॥ ౪౨॥ న కేవలమధర్మావాదబిభీషికేయం కింతు-ప్రత్యక్షమిత్యాహ ॥ బ్రాహ్మణార్థ ఇతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం· చతుష్షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ పంచషష్టితమే రామశ్చైత్రే గోకులమాగతః । రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం ముదాత్ ॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాది కృష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్॥ ౧॥ పరిష్వక్త ఇతి ॥ అభిత అభినందితో బభూవ॥ ౨॥ ఉదాహ॥ చిరమితి॥ ౩॥ గోపేతి॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్య యవిష్ఠైరభివందితో బభూవేత్యర్థః - అపి చ యథావయ ఇతి॥ ౪॥ ౫॥

బ్రహ్మధనం భూయాద్యగ్గృధ్వాప్యల్పాయుషో నృపాః । పరాజితాశ్చ్యుతా రాజ్యాద్భవంత్యుద్వేగినో హియే॥ ౪౦ ॥విప్రం కృతాగసమపి నైవ ద్రుహ్యత మామకాః । ఘ్నంతం బహు శపంతం వా నమస్కురుత నిత్యశః॥ ౪౧ ॥యథాహం ప్రణమే విప్రాననుకాలం సమాహితః । తథా నమత యూయం చ యోన్యథా మే స దండభాక్॥ ౪౨ ॥బ్రాహ్మణార్థో హ్యపహృతో హర్తారం పాతయత్యధః । అజానంతమపి హ్యేనం నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ॥ ౪౩ ॥ఏవం విశ్రావ్య భగవాన్ముకుందో ద్వారకాప్రజాః । పావనస్సర్వలోకానాం వివేశ నిజమందిరమ్॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే చతుష్షష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

బలరామస్య పునర్నందవ్రజగమనాదికథాప్రారంభః

శ్రీశుకః॥ బలభద్రః కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్రథమాస్థితః। సుహృద్దిదృక్షురుత్కంఠః ప్రయయౌ నందగోకులమ్॥ ౧ ॥పరిష్వక్తశ్చిరోత్కంఠైర్గోపైర్గోపీభిరేవ చ । రామోభివాద్య పితరావాశీర్భిరభినందితః॥ ౨ ॥ చిరం నః పాహి దాశార్హ సానుజో జగదీశ్వర । ఇత్యారోప్యాంకమాలింగ్య నేత్రైః సిషిచతుర్జలమ్॥ ౩ ॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివద్యవిష్ఠైరభివందితః । యథావయో యథాసఖ్యం యథాసంబంధమాత్మనః॥ ౪ ॥సముపేత్యాథ గోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః । విశ్రాంతం సుఖమాసీనం పప్రచ్ఛుః పర్యుపాగతాః । ౫ । పృష్టాశ్చానామయం ప్రేమగద్గదయా గిరా । కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః॥ తే సర్వే స్వకుశలం రామం తే చ తేనాప్యనామయమ్॥ ౬ ॥కచ్చిన్నో బాంధవా రామ సర్వే కుశలమాసతే । కచ్చిత్స్మరథ నో రామ యూయం దారసుతాన్వితాః॥ ౭ ॥దిష్ట్యా కంసో హతః పాపో దిష్ట్యా ముక్తాస్సుహృజ్జనాః । నిహత్య నిర్జిత్య రిపూన్ దిష్ట్యా దుర్గం సమాశ్రితాః । ౮ ॥ గోప్యో హసంత్యః పప్రచ్ఛూ రామసందర్శనాదృతాః । కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణః పురస్త్రీజనవల్లభః॥ ౯ । కచ్చిత్స్మరతి వా బంధూన్ పితరం మాతరం చ సః । అపి వా స్మరతేస్మాకమనుసేవాం మహాభుజః॥ ౧౦ ॥మాతరం పితరం భ్రాతౄన్ పతీన్ పుత్రాన్ స్వసౄనపి । యదర్థే జహిమ దాశార్హ దుస్త్యజాన్ స్వజనాన్ ప్రభో॥ ౧౧॥ తా నస్సద్యః పరిత్యజ్య గతస్సంఛిన్నసౌహృదః । కథం ను తాదృశం స్త్రీభిర్న శ్రద్ధీయేత భాషితమ్॥ ౧౨ । కథం ను గృహ్ణంత్యనవస్థితాత్మనో వచః కృతఘ్నస్య బుధాః పురస్త్రియః । గృహ్ణంతి వై చిత్రకథస్య సుందరస్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః । ౧౩ । కిం నస్తత్కథయా గోప్యః కథాః కథయతాపరాః । యాత్యస్మాభిర్వినా కాలో యది తస్య తథైవ నః। ౧౪॥ ఇతి ప్రహసితం శౌరేర్జల

పృష్టా ఇతి॥ తే సర్వే స్వేషు యాదవేషు లితం రామం అనామయం ఆరోగ్యం పప్రచ్ఛుః తేచ తేన పృష్టా ఇతి కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః త్యక్తసర్వవిషయాః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ తా ఇతి ॥ తమర్థ తద్విమనియుస్మాభిః ప్రతిబంధః కంస ప్రత, తద్వాక్యవిశ్వాసాది చేత్ - ననువిశ్వాసః కియత్ కృతస్తత్రాహుః- కిమన్విత - బహుత్వాద్వాక్యానామభిధాని మహాన్త్యస॥ ౧౨॥ తత్రాన్యాహుః॥ కథమితి॥ అన్యాహుః - గృహ్ణంతి వా ఇతి - చిత్రకథస్య చిత్రకథా కథనకోవిదస్య - సుందరస్మితం యస్మిన్ అవలోకే ఉచ్ఛ్వసితః క్షుభితో యః స్మరః తేనాతురాః॥ ౧౩ ॥ అపరమాహుః ॥ కిమితి ॥ తస్య యద్యస్మాభిర్వినా కాలో యాతి - తస్య తథైవ అస్మాకం దుఃఖేన త్యేతావానేవ విశేష ఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ ....

౧౫॥ సంకర్షణఇతి ॥ నానావిధేష్వనునయేషు కోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వావితి॥ మధుంచైత్రం- మాధవంవైశాఖం గోపీనాంరతిమితి క్రీ కృష్ణక్రీడాసమయేఅనవాప్తానాంమతిబాలానాంచఅన్యాసామిత్యర్థః యుక్తప్రసిద్ధిః ॥ ౧౭॥ పూర్ణేతి ॥ పూర్ణచంద్రస్యకళాభి మృష్టే ధవళీకృతే కౌముదీగంధవాయునా కుముద్వతీనాం గంధస్యవహతా సేవితే యమునోపవనే- కౌముదీశబ్దేనచంద్రికాసితాని కుముదాని లక్ష్యంతే-కుముదగంధవాయునేత్యర్థః॥ ౧౮ ॥ వరుణేతి ॥ వారుణీ సుధయా సమానాత్ప్రాన్నామదిరా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఉపగీ యమానేతి ॥ క్షీబో మత్తః॥ ౨౩ ॥ స్రగ్వీతి ॥ స్వేదఏవప్రాలేయం హిమం-తేనభూషితం॥ ౨౪ ॥ సఇతి॥ మత్తోయమిత్యనాదృత్య అనా గతాంఆపగాంనదీం॥ ౨౫ ॥ పాపఇతి ॥ ఆహుతా ఆహూతా యద్యస్మాన్నాగచ్ఛసి - తస్మాన్నేష్యేకర్షయిష్యామి॥ ౨౬॥ ఏవమితి ॥

ల్పితంచారువీక్షితమ్ । గతింప్రేమపరిష్వంగంస్మరంత్యోరురుదుస్స్త్రియః॥ ౧౫॥ సంకర్షణస్తాఃకృష్ణస్యసందేశైర్హృదయంగమైః । సాంత్వయామాసభగవాన్నానానునయకోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వౌమాసౌతత్రచావాత్సీన్మధుంమాధవమేవచ । రామఃక్షపాసుభగవాన్గోపీనాంరతిమావహన్ ॥ ౧౭॥ పూర్ణచంద్రకళామృష్టేకౌముదీగంధవాయునా । యమునోపవనేరేమేసేవితేస్త్రీగణైర్వృతః । ౧౮॥ వరుణప్రేరితాదేవీవారుణీవృక్షకోటరాత్ । పతంతీతద్వనంసర్వంస్వగంధేనాధ్యవాసయత్ । ౧౯॥ తంగంధంమధుధారాయావాయునోపహృతంబలః । ఆఘ్రాయోపగతస్తత్రలలనాభిఃసమంపపౌ ॥ ౨౦ ॥ *ఉపగీయమానఉద్గాయర్వనితాశోభిమండలే। రేజేకరేణుయూథేశోమాహేంద్రఇవవారణః॥ ౨౧॥ నేదుర్దుందుభయోవ్యోమ్నివవృషుఃకుసుమైర్ముదా। గంధర్వామునయోరామంతద్వీర్యైరీడిరేముదా॥ ౨౨॥ *ఉపగీయమానచరితోవనితాభిర్హలాయుధః । వనేషువ్యచరత్క్షీబోమదవిహ్వలలోచనః ॥ ౨౩॥ స్రగ్వ్యేకకుండలోమత్తోవైజయంత్యాచమాలయా । బిభ్రత్స్మితముఖాంభోజంస్వేదప్రాలేయభూషితమ్॥ ౨౪॥ సఆజుహావయమునాంజలక్రీడార్థమీశ్వరః । నిజంవాక్యమనాదృత్యమత్తఇత్యాపగాంబలః।అనాగతాంహలాగ్రేణకుపితోవిచకర్షహ । ౨౫॥ పాపేత్వంమామవజ్ఞాయయన్నాయాసిమయాహుతా । నేష్యేత్వాంలాంగలాగ్రేణశతధాకామచారిణీమ్॥ ౨౬॥ ఏవంనిర్భర్త్సితాభీతాయమునాయదునందనమ్ । ఉవాచచకితావాచంపతితాపాదయోర్నృప॥ ౨౭॥ యమునా॥రామరామమహాబాహోనజానేతవవిక్రమమ్। యస్యైకాంశేనవిధృతాజగతీజగతఃపతే॥ ౨౮॥ పరంభావంభగవతోభగవన్మామజానతీమ్। మోక్తుమర్హసివిశ్వాత్మన్ప్రపన్నాంభక్తవత్సల॥ ౨౯॥ తతోవ్యముంచద్యమునాంయాచితోభగవాన్బలః । విజగాహజలంస్త్రీభిఃకరేణుభిరివేభరాట్ । ౩౦॥ కామంవిహృత్యసలిలాదుత్తీర్ణాయాసితాంబరే । భూషణానిమహార్హాణిదదౌకాంతిఃశుభాంస్రజమ్ । ౩౧॥ వసిత్వావాససీనీలేమాలామాముచ్యకాంచనీమ్ । రేజేస్వలంకృతోలిప్తోమాహేంద్రఇవవారణః । ౩౨॥ అద్యాపిదృశ్యతేరాజన్యమునాకృష్టవర్త్మనా । బలస్యానంతవీర్యస్యవీర్యంసూచయతీవహి ॥ ౩౩ ॥ ఏవంసర్వానిశాయాతాఏకేవరమతోవ్రజే । రామస్యాక్షిప్తచిత్తస్యమాధుర్యైర్వ్రజయోషితామ్॥ ౩౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచషష్టితమోధ్యాయః.

చకితాకంపితా॥ ౨౭ ॥ రామేతి ॥ ఏకాంశేన శేషాఖ్యేన॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తతఇతి ॥ విజగాహ అవగాహనంకృతవాన్॥ ౩౦॥ కామమితి ఉత్తీర్ణాయ నిర్గతాయ- అసితాంబరాదీని కాంతిర్దదౌ కాంతిర్లక్ష్మీః- యథోక్తంవిష్ణుపురాణే ॥ శ్లో ॥ వరుణప్రహితాచాస్మై మ్లానపంకజాం స్రజమ్ । సముద్రాభేతథావస్త్రే నీలేలక్ష్మీరయచ్ఛతేతి॥ హరివంశేచ- బలంప్రతిలక్ష్మీవాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయంచైకంకుండలంవజ్రభూషణమ్ । ఆదిపద్మంచపద్మాఖ్యం దివ్యంశ్రవణభూషణమ్॥ దేవేమాంప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీంభూషణక్రియామి త్యాది ॥ ౩౧ ॥ వసిత్వేతి ॥ వసిత్వాపరిధాయ- ఆముచ్యకంఠేనిధాయ - చందనాదిభిర్లిప్తః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ ఏకానిశాఇవ మాధుర్యైర్విలాసైః ॥ ౩౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

షట్షష్టితమే కాశీం గత్వా హరిః పౌండ్రకం హరిః । తన్మిత్రం చ తతో వృత్తం సుదక్షిణవధాదికమ్॥ ౧॥ త్వమితి॥ ప్రస్తోభితః స్తుత్యా ప్రోత్సాహితః బాలైః అజ్ఞైః॥ ౨॥ దూతమితి॥ బాలకృతో నృపః బాలైః నృపత్వేన క్రీడాయాం పరికల్పితః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఉత్స్రక్ష్య ఇతి॥ హే మూఢ ఉత్స్రక్ష్యే త్వయి ప్రక్షేప్స్యామి యైస్త్వం ఏవం వికత్థసే - తేష్వపీత్యర్థః - యద్వా- యైః కృత్రిమైః స్వపరశ్చిహ్నాది త్వమేవం శ్లాఘసే- తాన్యుత్స్రక్ష్యే త్యాజయిష్యామీత్యర్థః॥ ౮॥ మాం శరణమేహీత్యస్యోత్తరం॥ ముఖమితి॥ వటాః కంకాదయః

——❈ శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రక కాశీరాజ వధాదికథాప్రారంభః. ❈——

శ్రీశుకః॥ నందవ్రజం గతే రామే కరూశాధిపతిర్నృప । వాసుదేవోఽహమిత్యజ్ఞో దూతం కృష్ణాయ ప్రాహిణోత్ ॥ ౧॥ త్వం వాసుదేవో భగవానవతీర్ణో జగత్పతిః । ఇతి ప్రస్తోభితో బాలైర్మేన ఆత్మానమచ్యుతమ్ ॥ ౨॥ దూతం చ ప్రాహిణోన్మందః కృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే । ద్వారకాయాం యథా బాలో నృపో బాలకృతోఽబుధః ॥ ౩॥ దూతస్తు ద్వారకామేత్య సభాయామాస్థితం ప్రభుమ్ । కృష్ణం కమలపత్రాక్షం రాజసందేశమబ్రవీత్ ॥ ౪॥ కారూశః॥ వాసుదేవోఽవతీర్ణోఽహమేక ఏవ న చాపరః । భూతానామనుకంపార్థం త్వం తు మిథ్యాభిధాం త్యజ ॥ ౫॥ యాని త్వమస్మచ్చిహ్నాని మౌఢ్యాద్బిభర్షి సాత్వత । త్యక్త్వైహి మాం త్వం శరణం నో చేద్దేహి మమాహవమ్ ॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ కత్థనం తదుపాకర్ణ్య పౌండ్రకస్యాల్పమేధసః । ఉగ్రసేనాదయస్సభ్యా ఉచ్చకైర్జహసుస్తదా ॥ ౭॥ ఉవాచ దూతం భగవాన్ పరిహాసకథామను । ఉత్స్రక్ష్యే మూఢ చిహ్నాని యైస్త్వమేవం వికత్థసే ॥ ౮॥ ముఖం తదపిధాయాజ్ఞ కంకగృధ్రవటైర్వృతః । శయిష్యసే హతస్తత్ర భవితా శరణం శునామ్ ॥ ౯॥ ఇతి దూతస్తమాక్షేపం స్వామినే సర్వమాహరత్ । కృష్ణోఽపి రథమాస్థాయ కాశీముపజగామ హ ॥ ౧౦॥ పౌండ్రకోఽపి తదుద్యోగముపలభ్య మహారథః । అక్షౌహిణీభ్యాం సంయుక్తో నిశ్చక్రామ పురాద్ద్రుతమ్ ॥ ౧౧॥ తస్య కాశీపతిర్మిత్రం పార్ష్ణిగ్రాహోఽన్వయాన్నృప । అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌండ్రకం హరిః ॥ ౧౨॥ శంఖార్యసిగదాశార్ఙ్గశ్రీవత్సాద్యుపలక్షితమ్ । బిభ్రాణం కౌస్తుభమణిం వనమాలావిభూషితమ్ ॥ ౧౩॥ కౌశేయవాససీ పీతే వసానం గరుడధ్వజమ్ । అమూల్యమౌల్యాభరణం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౧౪॥ దృష్ట్వా తమాత్మనస్తుల్యం వేషం కృత్రిమమాస్థితమ్ । యథా నటం రంగగతం విజహాస భృశం హరిః ॥ ౧౫॥ శూలైర్గదాభిః పరిఘైశ్శక్త్యృష్టిప్రాసతోమరైః । అసిభిః పట్టిశైర్బాణైః ప్రాహరన్నరయో హరిమ్ ॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తు తత్పౌండ్రకకాశిరాజయోర్బలం గజస్యందనవాజిపత్తిమత్ । గదాసిచక్రేషుభిరర్దయద్భృశం యథా యుగాంతే హుతభుక్పృథక్ప్రజాః ॥ ౧౭॥ ఆయోధనం తద్రథవాజికుంజరద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణావఖండితైః । బభౌ చితం మోదవహం మనస్వినామాక్రీడనం భూతపతేరివోల్బణమ్ ॥ ౧౮॥ అథాహ పౌండ్రకం శౌరిర్భో భో పౌండ్రక యద్భవాన్ । దూతవాక్యేన మామాహ తాన్యస్త్రాణ్యుత్సృజామి తే ॥ ౧౯॥ త్యాజయిష్యేఽభిధానం మే యత్త్వయాజ్ఞ మృషా ధృతమ్ । వ్రజామి శరణం తేఽద్య యది నేచ్ఛామి సంయుగమ్ ॥ ౨౦॥ ఇతి క్షిప్త్వా శితైర్బాణైర్విరథీకృత్య పౌండ్రకమ్ । శిరోఽవృశ్చద్రథాంగేన వజ్రేణేంద్రో యథా గిరేః ॥ ౨౧॥ తథా కాశీపతేః కాయాచ్ఛిర ఉత్కృత్య పత్రిభిః । న్యపాతయత్కాశిపుర్యాం పద్మకోశమివానిలః ॥ ౨౨॥ ఏవం మత్సరిణం హత్వా

పక్షివిశేషాః- తత్ర తదా శునాం శరణమాశ్రయో భవితాసి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ కాశీమితి- పౌండ్రకస్యాపి తదా మిత్రపురే అవస్థానాత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహః పృష్ఠప్రాంతరక్షణతత్పరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ కౌశేయేతి॥ గరుడః కృత్రిమః ధ్వజే యస్య తం అమూల్యం అనర్ఘం మౌల్యాభరణం కిరీటం యస్య తం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ కృష్ణ ఇతి॥ గజస్యందనాది చతురంగబలమర్దితవాన్ - పృథక్ప్రజాః పృథగ్విధం భూతగ్రామం యథా యుగాంతాగ్నిరితి॥ ౧౭॥ ఆయోధనమితి॥ ఆయోధనం రణస్థానం- అరిణా చక్రేణ- చితం వ్యాప్తం మనస్వినాం ఆక్రీడనమివ ఉల్బణం భయంకరం రుద్రస్య క్రీడాస్థానమివ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ గిరేః శృంగం యథేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥

తఇతి ॥ ప్రథమం కిమిదమితి పశ్చాద్వక్త్రమితి విభాగః కస్యచేతి సంశితే సంశయం కృతవంతః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణ ఇతి ॥ సంస్థాం ఉత్తరక్రియాం - అపచితిం నిష్కృతిం ॥ ౨౭ ॥ ఇతీతి ॥ ఆత్మనా అభిసంధాయ బుద్ధ్యా అధ్యవస్య సుదక్షిణః అత్యుదారః ॥ ౨౮ ॥ ప్రీత ఇతి ॥ వరముదాద్వృణీష్వేత్యుక్తవానిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ సుదక్షిణేతి ॥ ఋత్విజం ఋత్విజమివ సర్వేషాం గకారిణాం ॥ శ్రు ॥ ఉత్పన్నః ఋత్విజమితి శ్రుతేః అబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజిత ఇతి - కృష్ణే ప్రయోజితో విపరీతో భవిష్యతీతి సూచితం ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ అభిచరన్ అభిచారం కుర్వన్ - వ్రతీ గృహీతనియమః ॥ ౩౧ ॥ తత ఇతి ॥ తప్తం తామ్రమివ శిఖాః శ్మశ్రూణి చ యస్య సః - అంగారోద్గారిణీ లోచనాని యస్య సః ॥

పౌండ్రకం ససఖం హరిః । ద్వారకామావిశత్సిద్ధైర్గీయమానకథామృతః ॥ ౨౩ ॥ స నిత్యం భగవద్ధ్యానప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః । బిభ్రాణశ్చ హరే రాజన్ స్వరూపం తన్మయోఽభవత్ ॥ ౨౪ ॥ శిరః పతితమాలోక్య రాజద్వారి సకుండలమ్ । కిమిదం కస్య వా వక్త్రమితి సంశిశిరే జనాః ॥ ౨౫ ॥ రాజ్ఞః కాశిపతేర్జ్ఞాత్వా మహిష్యః పుత్రబాంధవాః । పౌరాశ్చ హా హతా రాజన్నాథ నాథేతి చారుదన్ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణస్తస్య సుతః కృత్వా సంస్థావిధిం పితుః । నిహత్య పితృహంతారం యాస్యామ్యపచితిం పితుః ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యాత్మనాభిసంధాయ సోపాధ్యాయో మహేశ్వరమ్ । సుదక్షిణోఽర్చయామాస పరమేణ సమాధినా ॥ ౨౮ ॥ ప్రీతోఽవిముక్తే భగవాంస్తస్మై వరముదాద్భవః । పితృహంతృవధోపాయం స వవ్రే వరమీశితుః ॥ ౨౯ ॥ దక్షిణాగ్నిం పరిచర బ్రాహ్మణైః సమమృత్విజమ్ । అభిచారవిధానేన స చాగ్నిః ప్రమథైర్వృతః ॥ సాధయిష్యతి సంకల్పమబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజితః ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యాదిష్టస్తథా చక్రే కృష్ణాయాభిచరన్ వ్రతీ ॥ ౩౧ ॥ తతోఽగ్నిరుత్థితః కుండాన్మూర్తిమానతిభీషణః । తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురంగారోద్గారిలోచనః ॥ ౩౨ ॥ దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదండకఠోరాస్యః స్వజిహ్వయా । ఆలిహన్ సృక్కిణీ నగ్నో విధున్వంస్త్రిశిఖం జ్వలన్ ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యాం తాళప్రమాణాభ్యాం కంపయన్నవనీతలమ్ । సోఽభ్యధావద్వృతో భూతైర్ద్వారకాం ప్రదహన్ దిశః ॥ ౩౪ ॥ తమాభిచారదహనమాయాంతం ద్వారకౌకసః । విలోక్య తత్రసుః సర్వే వనదాహే యథా మృగాః ॥ ౩౫ ॥ అక్షైః సభాయాం క్రీడంతం భగవంతం భయాతురాః । త్రాహి త్రాహి త్రిలోకేశ వహ్నేః ప్రదహతః పురమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వా తజ్జనవైక్లబ్యం దృష్ట్వా స్వానాం చ సాధ్వసమ్ । శరణ్యః సంప్రహస్యాహ మా భైష్టేత్యవితాస్మ్యహమ్ ॥ ౩౭ ॥ సర్వస్యాంతర్బహిఃసాక్షీ కృత్యాం మాహేశ్వరీం విభుః । విజ్ఞాయ తద్విఘాతార్థం పార్శ్వస్థం చక్రమాదిశత్ ॥ ౩౮ ॥ తత్సూర్యకోటిప్రతిమం సుదర్శనం జాజ్వల్యమానం ప్రళయానలప్రభమ్ । స్వతేజసా ఖం కకుభోఽథ రోదసీ చక్రం ముకుందాస్త్రమథాగ్నిమార్దయత్ ॥ ౩౯ ॥ కృత్యానలః ప్రతిహతః స రథాంగపాణేరస్త్రౌజసా స నృప భగ్నముఖో నివృత్తః । వారాణసీం ప్రతిసమేత్య సుదక్షిణం తం సర్త్విగ్జనం సమదహత్స్వకృతోఽభిచారః ॥ ౪౦ ॥ చక్రం తు విష్ణోస్తదనుప్రవిష్టం వారాణసీం సాట్టసభాలయాపణామ్ । సగోపురాట్టాలకకోష్ఠసంకులాం సకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలామ్ ॥ ౪౧ ॥ దగ్ధ్వా వారాణసీం సర్వాం విష్ణోశ్చక్రం సుదర్శనమ్ । భూయః పార్శ్వముపాతిష్ఠత్కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౪౨ ॥ య ఏతచ్ఛ్రావయేన్మర్త్య ఉత్తమశ్లోకవిక్రమమ్ । సమాహితో వా శృణుయాత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౪౩ ॥

౩౨ ॥ దంష్ట్రేతి ॥ దంష్ట్రాభిరుగ్రైః భ్రుకుటీదండైశ్చ కఠోరం క్రూరమాస్యం యస్య సః - త్రిశిఖం త్రిశూలం ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యామితి ॥ ప్రదహన్ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ అక్షైరితి ॥ త్రాహి త్రాహీత్యాహురితి శేషః ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అహమవితాస్మి రక్షిష్యామి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తదితి ॥ ఖం కకుభో రోదసీ చ ప్రకాశయదితి శేషః - యద్వా - స్వతేజసా ఖాదీన్ ప్రతి జాజ్వల్యమానం అత్యర్థం ప్రకాశమానమిత్యన్వయః - అర్దయత్ అర్దయత్ ॥ ౩౯ ॥ అర్దితోఽగ్నిర్యత్కృతస్తమేవ దదాహ ॥ కృత్యానల ఇతి ॥ సహర్త్విగ్భిః జనైశ్చ వర్తమానం అభిచర్యం తే - మార్గం తేన కృతోఽభిచారః కృత్యానలః ॥ ౪౦ ॥ చక్రమితి ॥ అట్టా విసహతాం అట్టాః మంచాః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్షష్టితమోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్। స్త్రైరం యువతిభిః క్రీడన్ వధీద్ద్వివిదవానరం॥ కాళిందీవిదారణానంతరం రామచరితం ద్వివిదవధాదిసంగతమపి అనుక్త్వా తద్బ్రవణాభావిత్వేన పౌండ్రకవధాదికం నిరూప్య దానీం తదేవ ప్రస్తౌతి॥ భూయ ఇతి॥ రామచరితశ్రవణేచ్ఛాయామద్భుతకర్మత్వం హేతుః - తత్ర చానంతత్వం తత్రాప్యప్రమేయత్వమ్॥ ౧॥ నరకస్యేతి॥ నరకస్య సఖిత్వే కారణం - సుగ్రీవసచివ ఇతి తస్య మంత్రిబలం - మైందస్య భ్రాతేతి రామాయణే అతిప్రసిద్ధత్వేన వీర్యాధిక్యను క్తమితి॥ ౨॥ సఖ్యురితి॥ సఖ్యుర్నరకస్య - అపచితిః ఆనృణ్యం రాష్ట్రస్య విప్లవో నాశో యథా భవతి తథా పురాదీనదహదితి॥ ౩॥ కించ॥ క్వచిదితి॥ [illegible]

❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్షష్టితమోఽధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋

❋ బలరామకృతద్వివిదవధ కథా ప్రారంభః. ❋

రాజా॥ భూయోఽహం శ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకర్మణః। అనంతస్యాప్రమేయస్య యదన్యత్కృతవాన్విభుః॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ నరకస్య సఖా కశ్చిద్ద్వివిదో నామ వానరః। సుగ్రీవసచివః సోఽథ భ్రాతా మైందస్య వీర్యవాన్॥ ౨॥ సఖ్యుః సోఽపచితిం కుర్వన్వానరో రాష్ట్రవిప్లవమ్। పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్॥ ౩॥ క్వచిత్స శైలానుత్పాట్య తైర్దేశాన్సమచూర్ణయత్। ఆనర్తాన్సుతరామేవ యత్రాస్తే మిత్రహా హరిః॥ ౪॥ క్వచిత్సముద్రమధ్యస్థో దోర్భ్యాముత్క్షిప్య తజ్జలమ్। దేశాన్నాగాయుతప్రాణో వేలాకూలే న్యమజ్జయత్॥ ౫॥ ఆశ్రమానృషిముఖ్యానాం కృత్వా భగ్నవనస్పతీన్। అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్వైతానికాన్ఖలః॥ ౬॥ పురుషాన్యోషితో దృప్తః క్ష్మాభృద్ద్రోణీగుహాసు సః। నిక్షిప్య చాప్యధాచ్ఛైలైః పేశస్కారీవ కీటకమ్॥ ౭॥ ఏవం దేశాన్విప్రకుర్వన్దూషయంశ్చ కులస్త్రియః। శ్రుత్వా సులలితం గీతం గిరిం రైవతకం యయౌ॥ ౮॥ తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామం పుష్కరమాలినమ్। సుదర్శనీయసర్వాంగం లలనాయూథమధ్యగమ్॥ ౯॥ గాయంతం వారుణీం పీత్వా మదవిహ్వలలోచనమ్। విభ్రాజమానం వపుషా ప్రభిన్నమివ వారణమ్॥ ౧౦॥ దుష్టః శాఖామృగః శాఖామారూఢః కంపయన్ద్రుమాన్। చక్రే కిలకిలాశబ్దమాత్మానం సంప్రదర్శయన్॥ ౧౧॥ తస్య ధార్ష్ట్యం కపేర్వీక్ష్య తరుణ్యో జాతిచాపలాః। హాస్యప్రియా విజహసుర్బలదేవపరిగ్రహాః॥ ౧౨॥ తా హేలయామాస కపిర్భ్రూక్షేపైః సమ్ముఖాదిభిః। దర్శయన్స్వగుదం తాసాం రామస్య చ నిరీక్షితః॥ ౧౩॥ తం గ్రావ్ణా ప్రాహరత్క్రుద్ధో బలః ప్రహరతాం వరః। స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః॥ గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్హసన్॥ ౧౪॥ నిర్భిద్య కలశం దుష్టో వాసాంస్యాస్ఫాలయద్బలమ్। కదర్థీకృత్య బలవాన్విప్రచక్రే మదోద్ధతః॥ ౧౫॥ తం తస్యావినయం దృష్ట్వా దేశాంశ్చ తదుపద్రుతాన్। క్రుద్ధో ముసలమాదత్త హలం చారిజిఘాంసయా॥ ౧౬॥ ద్వివిదోఽపి మహావీర్యః సాలముద్యమ్య పాణినా। అభ్యేత్య తరసా తేన బలం మూర్ధన్యతాడయత్॥ ౧౭॥ తం తు సంకర్షణో మూర్ధ్ని పతంతమచలో యథా। ప్రతిజగ్రాహ బలవాన్సునందేనాహనచ్చ తమ్॥ ౧౮॥ ముసలాహతమస్తిష్కో విరేజే రక్తధారయా। గిరిర్యథా గైరికయా ప్రహారం నానుచింతయన్॥ ౧౯॥ పునరన్యం సముత్క్షిప్య కృత్వా నిష్పత్రమోజసా। తేనాహనత్సుసంక్రుద్ధస్తం

[illegible] సః ద్వివిదః మిత్రహా మిత్రం సఖాయం నరకం [illegible] మిత్రహా [illegible]॥ ౪॥ క్వచిదితి॥ [illegible] స్థిత్వా దోర్భ్యాం తజ్జలముత్క్షిప్య వేలాయాః కూలవర్తినః నాగాయుతప్రాణః దేశాన్ న్యమజ్జయత్ [illegible]॥ ౫॥ ఆశ్రమానితి॥ [illegible] ఆహవనీయాద్యగ్నీనమూత్రాదికృత [illegible]॥ ౬॥ పురుషానితి॥ అప్యధాత్ పిదధే పేశస్కారీ భ్రమరః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ గాయంతమితి [illegible] ప్రభిన్నం మత్తం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ జాత్యా స్వభావేన చాపలం యాసాం తాః॥ ౧౨॥ తా ఇతి॥ హేలయామాస [illegible]॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నిర్భిద్యేతి॥ ఆస్ఫాలయత్ [illegible] విప్రచక్రే [illegible] తిరస్కృతవాన్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ద్వివిద ఇతి॥ సాలం వృక్షం॥ ౧౭॥ తమితి॥ సునందో ముసలః [illegible]॥ ౧౮॥

ముసలేతి॥ ముస్తిష్ఠంతు ప్రోతశ్చయసవిశేషః గైరికయాలోహితధాతునానానుచింతయన్ అగణయన్॥ ౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ స్వేతి॥ అరూరుజత్ తాడయామాస॥ ౨౪॥ యాదవేంద్ర ఇతి॥ జత్రౌ కంఠబాహుమూలే॥ ౨౫॥ చకంపఇతి॥ టంకాః సతోయవిదారితత్పహితః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ జగతోవ్యతికరం నాశమావహతీతి తథాతం॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీ వా ధర్మటీకాయాం - సప్తషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టషష్టితమే సాంబే నిబద్ధే కౌరవైర్యుధి। తద్విమోక్షాయ రామేణ గజాహ్వాయవికర్షణమ్॥ శ్రీరామస్య చరిత్రాంతరం నిరూపయ

బలశ్శతధాచ్ఛినత్ ।౨౦। తతోన్యముత్పాట్య జఘ్నే తంచాపి శతధాచ్ఛినత్ ।౨౧। ఏవంయుధ్యన్ భగవతా భగ్నే తస్మిన్ పునఃపునః।ఆకృష్య సర్వతో వృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనమ్। ౨౨ । తతోముంచచ్ఛిలావర్షం బలస్యోపర్యమర్షితః। తత్సర్వం చూర్ణయామాస లీలయా ముసలాయుధః। ౨౩ ।స బాహూ తాళసంకాశౌ ముష్టీకృత్య కపీశ్వరః। ఆసాద్య రోహిణీపుత్రం తాభ్యాం వక్షస్యరూరుజత్ ॥ ౨౪।యాదవేంద్రోపి తం దోర్భ్యాం త్యక్త్వా ముసలలాంగలే। జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధస్సోపతద్రుధిరం వమన్॥ ౨౫ । చకంపే తేన పతతా సటంకస్సవనస్పతిః। పర్వతః కురుశార్దూల వాయునా నౌరివాంభసి । ౨౬ । జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుసాధ్వితి చాంబరే। సురసిద్ధమునీంద్రాణామాసీత్కుసుమవర్షిణామ్ ॥ ౨౭ । ఏవం నిహత్య ద్వివిదం జగద్వ్యతికరావహమ్। సంస్తూయమానో భగవాన్ జనైస్స్వపురమావిశత్ । ౨౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే - సప్తషష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

⟶❖ బలరామకృత హస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖⟵

శ్రీశుకః ॥ దుర్యోధనసుతాం రాజన్ లక్ష్మణాం సమితింజయః। స్వయంవరస్థామహరత్సాంబో జాంబవతీసుతః ॥ ౧॥ కౌరవాః కుపితా ఊచుర్దుర్వినీతోయమర్భకః। కదర్థీకృత్య నః కన్యామకామామహరద్బలాత్ ।॥ ౨॥ బధ్నీతేమం దుర్వినీతం కిం కరిష్యంతి వృష్ణయః। యేస్మత్ప్రసాదోపచితాం దత్తాం నో భుంజతే మహీమ్॥ ౩॥ నిగృహీతం సుతం శ్రుత్వా యద్యేష్యంతీహ వృష్ణయః। భగ్నదర్పాశ్శమం యాంతి ప్రాణా ఇవ సుసంయతాః॥ ౪॥ ఇతి కర్ణశ్శలో భూరిర్యజ్ఞకేతుస్సుయోధనః। సాంబమారేభిరే బద్ధుం కురువృద్ధానుమోదితాః॥ ౫ । దృష్ట్వానుధావతస్సాంబో ధార్తరాష్ట్రాన్ మహారథః।ప్రగృహ్య రుచిరం చాపం తస్థౌ సింహ ఇవైకలః॥ ౬। తేతం జిఘృక్షవః క్రుద్ధాస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణః। ఆసాద్య ధన్వినో బాణైః కర్ణాగ్రణ్యస్సమాకిరన్। ౭॥సోపవిద్ధః కురుశ్రేష్ఠ కురుభిర్యదునందనః। నామృష్యత్తదచింత్యార్భస్సింహః క్షుద్రమృగైరివ॥ ౮॥ విస్ఫూర్జ్య రుచిరం చాపం సర్వాన్ వివ్యాధ సాయకైః। కర్ణాదీన్ షడ్రథాన్ వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్। ౯। చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకైకేన చ సారథీన్। రథినశ్చ మహేష్వాసాంస్తస్య తత్తేభ్యపూజయన్ ॥ ౧౦ । తంతు తే విరథం చక్రుశ్చత్వారశ్చతురో హయాన్। ఏకస్తు సారథిం జఘ్నే చిచ్ఛేదాన్యశ్శరాసనమ్।౧౧॥ తం బద్ధ్వా విరథీకృత్య కృచ్ఛ్రేణ కురవో యుధి। కుమారం స్వస్య కన్యాం చ స్వపురం జయినోవిశన్। ౧౨। తచ్ఛ్రుత్వా నారదేనోక్తం రాజన్

తుమాహ॥ దుర్యోధనేతి॥ సమితింజయః సంగ్రామజిత్॥౧॥ ౨॥ బధ్నీతేతి॥ నోస్మాకం మహీం అస్మాభిర్దత్తాం న తే భూపతయ ఇతి భావః॥౩॥ నిగృహీతమితి॥ యాంతి యాస్యంతి- ప్రాణా ఇంద్రియాణీవ- సుసంయతాః- ప్రాణాయామాదిభిర్దమితాః॥౪॥ ఇతీతి॥ కురువృద్ధో భీష్మస్తేనానుమోదితాః తత్ప్రహితాః షడేతే ఇత్యర్థః॥ ౫॥ దృష్ట్వేతి॥ ఏకలః ఏకః॥ ౬॥ తమితి॥ కర్ణః అగ్రణీర్యేషాం తే॥ ౭॥ సఇతి॥ అచింత్యస్య భగవతోర్భకః అచింత్యశ్చాసావర్భకశ్చేతి వా॥ ౮ ॥ ౯॥ తత్ప్రపంచయతి॥ చతుర్భిరితి॥ చతుర్భిశ్చతుర ఇత్యత్ర వీప్సా మసందేయా తత్పూర్వ తేసంబంధనిత్వంకః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తమితి॥ స్వస్య దుర్యోధనస్య కన్యాం న సేత్యేకశేషః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వేతి॥ ద

ఃకలింనైచ్ఛత్ - అతః సాంత్వయిత్వా జగామేతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ గత్వేతి॥ ధృతరాష్ట్రం ప్రతిబుభుత్సయా అభిప్రాయజిజ్ఞాసయేత్యర్థః॥ ౧౬॥ స ఇతి॥ విధివత్ అభివాద్య॥ ౧౭॥ త ఇతి॥ తమర్ఘ్యమర్చయిత్వా సర్వే మంగళపాణయః ఉపాయనహస్తాః॥ ౧౮ ॥ తమితి॥ వృద్ధా అపి ప్రణేముః॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥ యదితి॥ యద్యూయం ఇత్యుగ్రసేనవాక్యం - మృష్యే సహే అథ అతుతమానీయ సముపర్ణాయి తేఽతిశయః॥ ౨౨॥ వీర్యేతి॥ వీర్యం ప్రభావః - శౌర్యం ఉత్సాహః - బలం సత్త్వం - తైరున్నద్ధం ఉచ్ఛృంఖలం - తథా ఆత్మనః శక్తేః సదృశం అనురూపం॥ ౨౩॥ అహో ఇతి॥ ఉపానత్ పాదరక్షా శిరః ఆరోఢుమిచ్ఛతి హీనా అప్యస్మానాజ్ఞాపయంతీత్యర్థః॥ ౨౪॥ అపై యౌనప్రపంచశ్చతుర్థః॥

సంజాతమన్యవః । కురూన్ప్రత్యుద్యమంచక్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వాతుతాన్రామస్సన్నద్ధాన్వృష్ణిపుంగవః । నైచ్ఛత్కురూణాంవృష్ణీనాంకలింకలిమలాపహః॥ ౧౪॥ జగామహాస్తినపురంరథేనాదిత్యవర్చసా । బ్రాహ్మణైఃకులవృద్ధైశ్చవృతశ్చంద్రఇవగ్రహైః॥౧౫॥గత్వాగజాహ్వయంరామోబాహ్యోపవనమాశ్రితః।ఉద్ధవంప్రేషయామాసధృతరాష్ట్రంబుభుత్సయా॥ ౧౬ । సోఽభివంద్యాంబికాపుత్రంభీష్మంద్రోణంచబాహ్లికమ్ । దుర్యోధనంచవిధివద్రామమాగతమబ్రవీత్। ౧౭ । తేఽతిప్రీతాస్తమాకర్ణ్యప్రాప్తంరామంసుహృత్తమమ్ । తమర్చయిత్వాభియయుస్సర్వేమంగళపాణయః ॥ ౧౮ ॥ తంసంగమ్యయథాన్యాయ్యంగామర్ఘ్యంచన్యవేదయన్ । తేషాంయేతత్ప్రభావజ్ఞాఃప్రణేముశ్శిరసాబలమ్। ౧౯। బంధూన్కుశలినోదృష్ట్వాపృష్ట్వాశివమనామయమ్ । పరస్పరమథోరామోబభాషేఽవిక్లబంవచః॥౨౦॥ ఉగ్రసేనఃక్షితీశేశోయద్వఆజ్ఞాపయత్ప్రభుః । తదవ్యగ్రధియశ్శ్రుత్వాకురుధ్వమవిలంబితమ్ ॥ ౨౧। యద్యూయంబహవస్త్వేకంజిత్వాధర్మేణధార్మికమ్ । అబధ్నీతాథతన్మృష్యేబంధూనామైక్యకామ్యయా। ౨౨। శ్రీశుకః॥ వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమాత్మశక్తిసమంవచః । కురవోబలదేవస్యనిశమ్యోచుఃప్రకోపితాః ॥ ౨౩॥ అహోమహచ్చిత్రమిదంకాలగత్యాదురత్యయా । ఆరురుక్షత్యుపానద్వైశిరోమకుటసేవితమ్। ౨౪। ఏతేయౌనేనసంబద్ధాస్సహశయ్యాసనాశనాః । వృష్ణయస్తుల్యతాంనీతాఅస్మద్దత్తనృపాసనాః॥ ౨౫। చామరవ్యజనేశంఖమాతపత్రంచపాండరమ్ । కిరీటమాసనంశయ్యాంభుంజంత్యస్మదుపేక్షయా॥౨౬॥ అలంయదూనాంనరదేవలాంఛనైర్దాతుఃప్రతీపైఃఫణినామివామృతమ్ । యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితాహియాదవాఆజ్ఞాపయంత్యద్యగతత్రపాబత ॥ ౨౭ । కథమింద్రోఽపికురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః । అదత్తమవరుంధీతసింహగ్రస్తమివోరణః॥ (నాతః పరం హ్యుగ్రసేనో రాజా భవితుమర్హతి) । ౨౮। శ్రీశుకః॥ జన్మబంధుశ్రియోన్నద్ధమదాస్తేభరతర్షభ । ఆశ్రావ్యరామందుర్వాచ్యమసభ్యాఃపురమావిశన్। ౨౯। దృష్ట్వాకురూణాందౌశ్శీల్యంశ్రుత్వావాచ్యానిచాచ్యుతః । అవోచత్కోపసంరబ్ధోదుష్ప్రేక్ష్యఃప్రహసన్ముహుః॥ ౩౦ । నూనంనానామదోన్నద్ధాశ్శాంతింనేచ్ఛంత్యసాధవః । తేషాంహిప్రశమోదండఃపశూనాంలగుడోయథా। ౩౧ । అహోయదూన్సుసంరబ్ధాన్కృష్ణంచకుపితంశనైః । సాంత్వయిత్వాహమేతేషాంశమమిచ్ఛన్నిహాగతః। ౩౨। తఇమేమందమతయఃకలహాభిరతాఃఖలాః । తంమామవజ్ఞాయముహుర్దుర్భాషాన్మానినోఽబ్రువన్ ।౩౩ । నోగ్రసేనఃకిలవిభుర్భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః । శక్రాదయోలోకపాలాయస్యాదేశానువర్తినః। ౩౪ । సుధర్మాక్రమ్య

ఏత ఇతి॥ యౌనేన పృథాయా వివాహేన॥ ౨౫॥ కించ॥ చామరేతి॥ భుంజంతి ఉపభుంజత ఇత్యర్థః - అస్మదుపేక్షయా అస్మాకము నాగ్రహేణ అస్మాకమనుగ్రహేణేతి యావత్॥ ౨౬ ॥ అలమితి ॥ అతః పరం తాన్యపహరిష్యామ ఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ కథమితి ॥ అవరుంధీత స్వీకుర్యాత్ ఉరణః మేషః॥ ౨౮॥ జన్మేతి॥ జన్మనా బంధుభిశ్చ ఉపలక్షితయా శ్రియా ఉన్నద్ధ ఉత్కటో మదో యేషాం తే దుర్వాచ్యం పరుషం వాక్యం - అసభ్యాః దుర్జనాః॥ ౨౯॥ ౩౦ ॥ నూనమితి ॥ నానావిధైః ధనాభిజనాదిమదైరున్నద్ధాః తేషాం దండ ఏవ ప్రశమః ప్రకోపనాశకః యథేతి తథా - లగుడః దండః॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ త ఇతి ॥ దుర్భాషాన్ అవాచ్యశబ్దాన్॥ ౩౩॥ గుర్వాదిషు నమస్కరణీయేష్వపి॥ నేతి ॥ విభుః ఆజ్ఞాపయితా

రం సమర్థః॥ ౩౪॥ అహో దుష్టాః శ్రీకృష్ణమప్యధిక్షిప్తవంత ఇత్యతికుపిత ఆహ త్రిభిః॥ సుధర్మేతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ యస్యేతి॥ మౌల్యుత్తమై ర్లోకపాలైర్యుక్తైరుత్తమాంగైః ఉత్తమైః మౌళిభిరితివా - ఉపాసితాని తీర్థాని యైస్తైర్మునిగణైరపి స్తేషామపి తీర్థం - యద్వా - ఉపాసితం సద్భిః సేవితం - తీర్థానాం గంగా - తస్యాః తీర్థం తీర్థత్వనిమిత్తం కించ బ్రహ్మా - భవః - శ్రీశ్చ అహమపి - ఉద్వహామ - కథంభూతా వయం యస్య కలాయాః అంశస్య కలాః అంశాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ అహో ఇతి॥ మత్తానామివ మద్యాదినా - రూక్షాః పరుషాః - అనుశాసితా స్వయం దండధరస్సన్॥ ౩౯॥ ౪౦॥ లాంగలేతి॥ లాంగలాగ్రేణ - దక్షిణతః ప్రాకారమూలే నిఖాతేన ఉద్విదార్య ఉత్పాట్య॥ ౪౧॥ జలయా

తే యేన పారిజాతోఽమరాంఘ్రిపః। ఆహృత్య భుజ్యతే సోఽసౌ న కిలాధ్యాసనార్హణః॥ ౩౫॥ యస్య పాదయుగం సాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరీ। స నార్హతి కిల శ్రీశో నరదేవపరిచ్ఛదాన్॥ ౩౬॥ యస్యాంఘ్రిపంకజరజోఽఖిలలోకపాలైర్మౌల్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థమ్। బ్రహ్మా భవోఽహమపి యస్య కలాః కలాయాః శ్రీశ్చోద్వహేమ చిరమస్య నృపాసనం క్వ॥ ౩౭॥ భుంజతే కురుభిర్దత్తం భూఖండం కిల వృష్ణయః। ఉపానహః కిల వయం స్వయం తు కురవశ్శిరః॥ ౩౮॥ అహో ఐశ్వర్యమత్తానాం మత్తానామివ మానినామ్। అసంబద్ధా గిరో రూక్షాః కస్సహేతానుశాసితా॥ ౩౯॥ అద్య నిష్కౌరవాం పృథ్వీం కరిష్యామీత్యమర్షితః। గృహీత్వా హలముత్తస్థౌ దహన్నివ జగత్త్రయమ్॥ ౪౦॥ లాంగలాగ్రేణ నగరముద్విదార్య గజాహ్వయమ్। విచకర్ష స గంగాయాం ప్రహరిష్యన్నమర్షితః॥ ౪౧॥ జలయానమివాఘూర్ణం గంగాయాం నగరం పతత్। ఆకృష్యమాణమాలోక్య కౌరవా జాతసంభ్రమాః॥ తమేవ శరణం జగ్ముస్సకుటుంబా జిజీవిషవః॥ ౪౨॥ సలక్ష్మణం పురస్కృత్య సాంబం ప్రాంజలయో బ్రువన్। రామ రామాఖిలాధార ప్రభావం న విదామ తే॥ ౪౩॥ మూఢానాం నః కుబుద్ధీనాం క్షంతుమర్హస్యధీశ్వర। స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాం త్వమేకో హేతుర్నిరాశ్రయః॥ లోకాన్ క్రీడనకానీశ క్రీడతస్తే వదంత్యజాః॥ ౪౪॥ త్వమేవ మూర్ధ్నీదమనంత లీలయా భూమండలం బిభర్షి సహస్రమూర్ధన్। అంతే చ యస్స్వాత్మని రుద్ధవిశ్వశ్శేషేఽద్వితీయః పరిశిష్యమాణః॥ ౪౫॥ కోపస్తేఽఖిలశిక్షార్థం న ద్వేషాన్న చ మత్సరాత్। బిభ్రతో భగవన్ సత్త్వం స్థితిపాలనతత్పరః॥ ౪౬॥ నమస్తే సర్వభూతాత్మన్ సర్వశక్తిధరావ్యయ। విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు త్వాం వయం శరణం గతాః॥ ౪౭॥ ఏవం ప్రపన్నైస్సంవిగ్నైర్వేపమానాయనైర్బలః। ప్రసాదితస్సుప్రసన్నో మా భైష్టేత్యభయం దదౌ॥ ౪౮॥ దుర్యోధనః పారిబర్హం కుంజరాన్ షష్టిహాయనాన్। దదౌ చ ద్వాదశశతాన్యయుతాని తురంగమాన్॥ ౪౯॥ రథానాం షట్సహస్రాణి రౌక్మాణాం సూర్యవర్చసామ్। దాసీనాం నిష్కకంఠీనాం సహస్రం దుహితృవత్సలః॥ ౫౦॥ ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం భగవాన్ సాత్వతర్షభః। ససుతస్సస్నుషః ప్రాయాత్సుహృద్భిరభినందితః॥ ౫౧॥ తతః ప్రవిష్టస్స్వపురం హలాయుధస్సమేత్య బంధూననురక్తచేతసః। శశంస సర్వం యదుపుంగవానాం మధ్యే సభాయాం కురుషు స్వచేష్టితమ్॥ ౫౨॥ అద్యాపి చ పురం హ్యేతత్సూచయద్రామవిక్రమమ్। సమున్నతం దక్షిణతో గంగాయామనుదృశ్యతే॥ ౫౩॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః.

నమివేతి॥ జిజీవిషవ ఇత్యత్ర ఉరాధిక్యం సోఢవ్యం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ త్వమితి॥ శేషశయనం కరోషి - శేషపర్యంకే పరిశిష్యమాణో యస్స త్వ మేవ వా॥ ౪౫॥ అస్మాసు కోపశ్చ తవ ఉచిత ఏవేత్యాహుః॥ కోప ఇతి॥ స్థితిపాలనే తత్పరః తాత్పర్యవాన్ - కోపః - పాఠాంతరే సంబోధ నం॥ ౪౬॥ నమ ఇతి॥ విశ్వం కర్మ కృత్యం యస్య స త్వమితి సంబోధనం॥ ౪౭॥ ఏవమితి॥ వేపమానమయనం పురం యేషాం తైః॥ ౪౮॥ దుర్యో ధన ఇతి॥ తురంగమాంశ్చ ద్వాదశాయుతాని॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ప్రతిగృహ్యేతి॥ సుహృద్భిః కౌరవైః॥ ౫౧॥ తత ఇతి॥ మధ్యే సభాయాం స్వచే ష్టితం॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం అష్టషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్। కృష్ణస్య నారదో దృష్ట్వా విస్మితోఽగాత్ తతస్తువన్॥ ౧॥ దిదృక్షామతిర్నయే నారా॥ చిత్ర

తి॥ ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రీః ఉదావహత్ పరిణీతవాన్॥ ౨॥ ఇతీతి॥ ద్వారవతీమువివర్ణయతి సార్ధత్రయేణ పుష్పితేతి పుష్పితేషూప వనేషు ఆరామేషు ఉద్యానేషు ద్విజానాం అళీనాంచ కులాని తైర్నాదితాం॥ ౩॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ ఛురితేషు వ్యాప్తేషు॥ ౪॥ ప్రాసాదేతి॥ మహామరకతైః ప్రఖ్యాయంతే ప్రకాశంతఇతి తథా తైః స్వర్ణరత్నమయాః పరిచ్ఛదాః ఉపకరణాః యేషు తైః॥ ౫॥ విభక్తేతి॥ పతంత్యః ప్రచలంత్యః పతాకాః యేషు తైః ధ్వజైః వారితఆతపో యస్యాస్తాం॥ ౬॥ తస్యామితి॥ తస్యాం సర్వైః ధిష్ణ్యపైః లోకపాలైః అర్చితం॥ ౭॥ తత్రేతి॥ షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతం హరేరంతఃపురం వివేశ తత్ర తస్య శౌరేః పత్నీనాం భవనేషు ఏకతమం వివేశ ఏకస్యాః యత్ర స్వకౌశలం త్వష్ట్రా సందర్శితమిత్యంతఃపుర భవన విశేషణం॥ ౮॥ తదేవ వర్ణయతి చతుర్భిః॥ విష్టబ్ధమితి॥ విద్రుమస్తంభైః విష్టబ్ధం విధృతం వైడూర్యమయాని ఫలకోత్తమాని స్తంభాగ్రభాగస్థానాని తైః ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యాదిభిశ్చ ప...

❋ శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనకథా ప్రారంభః ❋

శ్రీశుకః॥ నరకం నిహతం శ్రుత్వా తథోద్వాహంచ యోషితామ్। కృష్ణేనైకేన బహ్వీనాం తద్దిదృక్షుః స్మ నారదః॥ ౧॥ చిత్రం బతైతదేకేన వపుషా యుగపత్పృథక్। గృహేషు ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ ఏక ఉదావహత్॥ ౨॥ ఇత్యుత్సుకో ద్వారవతీం దేవర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్। పుష్పితోపవనారామ ద్విజాళికులనాదితామ్॥ ౩॥ ఉత్ఫుల్లేందీవరాంభోజ కహ్లారకుముదోత్పలైః। ఛురితేషు సరస్సూచ్చైః కూజితాం హంససారసైః॥ ౪॥ ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాం స్ఫాటికరాజతైః। మహామరకతప్రఖ్యైస్స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైః॥ ౫॥ విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైశ్శాలాసభాభీ రుచిరాం సురాలయైః। సంసిక్తమార్గాంగణవీథిదేహళీం పతత్పతాకాధ్వజవారితాతపామ్॥ ౬॥ తస్యామంతఃపురం శ్రీమదర్చితం సర్వధిష్ణ్యపైః। హరేస్స్వకౌశలం యత్ర త్వష్ట్రా కార్త్స్న్యేన దర్శితమ్॥ ౭॥ తత్ర షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతమ్। వివేశైకతమం శౌరేః పత్నీనాం భవనం మహత్॥ ౮॥ విష్టబ్ధం విద్రుమస్తంభైర్వైడూర్యఫలకోత్తమైః। ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యైర్జగత్యా చాహతత్విషా॥ ౯॥ వితానైర్నిర్మితైస్త్వష్ట్రా ముక్తాదామవిలంబిభిః। దాంతైరాసనపర్యంకైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృతైః॥ ౧౦॥ దాసీభిర్నిష్కకంఠీభిస్సువాసోభిరలంకృతమ్। పుంభిస్సకంచుకోష్ణీషసువస్త్రమణికుండలైః॥ ౧౧॥ రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్తధ్వాంతం విచిత్రవలభీషు శిఖండినోఽంగ। నృత్యంతి యత్ర విహితాగురుధూపమక్షైర్నిర్యాంతమీక్ష్య ఘనబుద్ధయ ఉన్నదంతః॥ ౧౨॥ తస్మిన్ సమానగుణరూపవయస్సువేషదాసీసహస్రయుతయానుసవం గృహిణ్యా। విప్రో దదర్శ చామరవ్యజనేన రుక్మదండేన సాత్వతపతిం పరివీజయంత్యా॥ ౧౩॥ తం సన్నిరీక్ష్య భగవాన్ సహసోత్థితశ్రీపర్యంకతస్సకలధర్మభృతాం వరిష్ఠః। ఆనమ్య పాదయుగళం శిరసా కిరీటజుష్టేన సాంజలిరవీవిశదాసనే స్వే॥ ౧౪॥ తస్యావనిజ్య చరణౌ తదపస్స్వమూర్ధ్నా బిభ్రజ్జగద్గురుతమోఽపి సతాం పతిర్హి। బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణనామ యుక్తం తస్యైవ యచ్చరణశౌచమశేషతీర్థమ్॥ ౧౫॥ సంపూజ్య దేవఋషివర్యమృషిః పురాణో నారాయణో నరసఖో విధినోదితేన। వాణ్యాభిభాష్య మితయామృతమిష్టయా తం ప్రాహ ప్రభో...

ఙసత్యా భూమిర్యయా ఇంద్రనీలమయ్యా అహతా కాంతిర్యస్యాస్తయా॥ ౯॥ వితానైరితి॥ ముక్తాదామాని విలంబంతే యేషు తైః విలంబమానానివిద్యంతే యేషు తైః మణ్యుత్తమైః పరిష్కృతైః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ రత్నేతి॥ ఉన్నదంతః ... ॥ ౧౨॥ తస్మిన్నితి॥ అనుసవం ... స్వయం దాసీసహస్రయుతయా గృహిణ్యా సహ॥ ౧౩॥ తమితి॥ శ్రీయుక్తాత్ పర్యంకతః ఉత్థితః ఆనమ్య ఉపవేశయామాస॥ ౧౪॥ తస్యేతి॥ అవనిజ్య ప్రక్షాల్య తదపః తత్పాదోదకం బిభ్రత్ ... జగద్గురుతమోఽపి సతాం పతిర్హి యతః ప్రబ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణనామ ... యుక్తం ... తస్యైవ యచ్చరణశౌచమిత్యన్వయః॥ ౧౫॥ సంపూజ్యేతి॥ ఆశ్రమ ... ప్రియమువాచ॥ ౧౬॥

భాగవతాస్సస్యాపూర్ణానందానంతరాణాం మన్యమానస్త్వం భావయస్నాహ॥నేతి॥సర్వమిత్రత్వాదేవ దమః ఖలానాం - నతు విషమగౌరవాత్. ఏకరణం కంసాదిషు మైత్రీ తత్రాహ - ఖలానాం దమశ్చ నైవాద్భుతమితి కుతః జగతః స్థితిః ధారణం రక్షణం పాలనం తాభ్యాం సహ నిశ్రేయసాయ తవాయం స్వేచ్ఛావతారణమితి - వయం సుష్ఠు సమ్యగ్విదామ - అతః ఖలదమః సాధుసమ్మానం చ యుక్తమితి భావః॥౧౭॥ యద్యుక్తం ప్రభో కిం కరవామేతి అత్రాహ॥దృష్టమితి॥భక్తజనతాయా అపవర్గరూపం కించ - అతిదుర్లభతయా బ్రహ్మాదిభిరగాధబోధైరపి హృది చింత్యం - కించ - సంసారకూపపతితానాముత్తరణాయ అవలంబం ఆశ్రయం ఏవంభూతం తవాంఘ్రియుగళం మయా దృష్టం - అతః కృతార్థోఽస్మి - తథాపి - తద్విస్మృతిర్యథా న స్యాత్ - తథానుగృహాణ - అనుస్మరణాత్మకమంచ మీతి॥౧౮॥౧౯॥ దీవ్యంతమితి॥

గవతే కరవామ కిం తే ॥౧౬॥ శ్రీనారదః॥ నైవాద్భుతం త్వయి విభోఽఖిలలోకనాథే మైత్రీ జనేషు సకలేషు దమః ఖలానామ్। నిఃశ్రేయసాయ జగతః స్థితిరక్షణాభ్యాం స్వైరావతార ఉరుగాయ విదామ సుష్ఠు॥౧౭॥ దృష్టం తవాంఘ్రియుగళం జనతాపవర్గం బ్రహ్మాదిభిర్హృది విచింత్యమగాధబోధైః। సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబం ధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణ యథా స్మృతిః స్యాత్ ॥౧౮॥ తతోఽన్యదావిశద్గేహం కృష్ణపత్న్యాః స నారదః। యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగ యోగమాయావివిత్సయా॥౧౯॥ దీవ్యంతమక్షైస్తత్రాపి ప్రియయా చోద్ధవేన చ। పూజితః పరయా భక్త్యా ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥౨౦॥ పృష్టశ్చావిదుషేవాసౌ కదాయాతో భవానితి। క్రియతే కిం ను పూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః॥౨౧॥ తథాపి బ్రూహి నో బ్రహ్మన్ జన్మైతచ్ఛోభనం కురు। స తు విస్మిత ఉత్థాయ తూష్ణీమన్యదగాద్గృహమ్ ॥౨౨॥ తత్రాప్యచష్ట గోవిందం లాలయంతం శిశూన్ సుతాన్। తతోఽన్యస్మిన్ గృహేఽపశ్యన్మజ్జనాయ కృతోద్యమమ్॥౨౩॥ జుహ్వంతం చ వితానాగ్నీన్ యజంతం పంచభిర్మఖైః। భోజయంతం ద్విజాన్ క్వాపి భుంజానమవశేషితమ్ ॥౨౪॥ క్వాపి సంధ్యాముపాసీనం జపంతం బ్రహ్మ వాగ్యతమ్। ఏకత్ర చాసిచర్మభ్యాం చరంతమసివర్త్మసు॥౨౫॥ అశ్వైర్గజై రథైః క్వాపి విచరంతం గదాగ్రజమ్। క్వచిచ్ఛయానం పర్యంకే స్తూయమానం చ వందిభిః॥౨౬॥ మంత్రయంతం చ కస్మింశ్చిన్మంత్రిభిశ్చోద్ధవాదిభిః। జలక్రీడారతం క్వాపి వారముఖ్యాభిరావృతమ్ ॥౨౭॥ కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యో దదతం గాః స్వలంకృతాః। ఇతిహాసపురాణాని శృణ్వంతం మంగళాని చ ॥౨౮॥ హసంతం హాస్యకథయా కదాచిత్ప్రియయా గృహే। క్వాపి ధర్మం సేవమానమర్థకామౌ చ కుత్రచిత్ ॥౨౯॥ ధ్యాయంతమేకమాత్మానం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్। శుశ్రూషంతం గురూన్ క్వాపి కామైర్భోగైః సపర్యయా॥౩౦॥ కుర్వంతం విగ్రహం కైశ్చిత్సంధిం చాన్యత్ర కేశవమ్। కుత్రాపి సహ రామేణ చింతయంతం సతాం శివమ్॥౩౧॥ పుత్రాణాం దుహితౄణాం చ కాలే విధ్యుపయాపనమ్। దారైర్వరైస్తత్సదృశైః కల్పయంతం విభూతిభిః॥౩౨॥ ప్రస్థాపనోపనయనైరపత్యానాం మహోత్సవాన్। వీక్ష్య యోగేశ్వరేశస్య యేషాం లోకా విసిస్మిరే॥౩౩॥ యజంతం సకలాన్ దేవాన్ క్వాపి క్రతుభిరూర్జితైః। పూర్తయంతం క్వచిద్ధర్మం కూపారామమఠాదిభిః॥౩౪॥ చరంతం మృగయాం క్వాపి హయమారుహ్య సైంధవమ్। ఘ్నంతం తతః పశూన్ మేధ్యాన్ పరీతం యదుపుంగవైః॥౩౫॥ అవ్యక్తలింగం ప్రకృతిష్వంతఃపురచరాదిషు। క్వచిచ్చరంతం గేహేషు తత్తద్భావబుభుత్సయా॥౩౬॥ అథోవాచ హృషీకేశం నారదః ప్రహసన్నివ। యోగ

న్యైర్దీవ్యంతమిత్యాదౌ దర్శనక్రియా జ్ఞాతవ్యం॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ జుహ్వంతమితి॥ వితానాగ్నీనాహవనీయాదీన్ అగ్నీన్ పంచభిర్మఖైర్మహాయజ్ఞైర్యజంతం॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥ పుత్రాణామితి॥ కాలే తత్తత్సమయే - విధినా ఉపయాపనం ప్రాపణం వివాహమిత్యర్థః - కల్పయంతం ఘటయంతం - విభూతిభిః విభవైః॥౩౨॥ ప్రస్థాపనేతి॥ ప్రస్థాపనం దుహితౄణాం జామాత్రాదీనాం స్వగృహాత్తద్గృహం ప్రతినయనం - ఉపనయనం తత్తద్గృహాత్స్వగృహానయనం తైర్మహోత్సవాన్ కల్పయంతం యోగేశ్వరేశస్యైషాం అపత్యానాం మహోత్సవాన్ వీక్ష్య - లోకాస్సర్వేఽపి విసిస్మిరే విస్మయం చక్రుః - తథాభూతాన్ కల్పయంతం॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥ అవ్యక్తేతి॥ అవ్యక్తలింగం వేషాంతరేణ ఛన్నం॥౩౬॥౩౭॥ విదామేతి॥ హే యోగేశ్వర ఆత్మన్ - ఆత్మని మమ మనసి - తవ స్వ

సేవా- నిర్భాగానాం ప్రతీతాం తవ యోగమాయాం- కేవలం- విదామ విద్మః- న తు తత్త్వతః పారమార్థ్యమితి భావః॥ ౩౮॥ త్వన్మనుష్యనాట్యే వయం మోహ్యామ ఇతి అతో మాం ప్రస్థాపయేత్యాహ- ॥ అనుజానీహీతి॥ ౩౯॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తత్ తస్మాల్లోకం శిక్షయన్నిమం ధర్మమాస్థితః న తు తత్త్వతః అతః హే పుత్ర- మా ఖిదః మోహం న ప్రాప్నుహీతి॥ ౪౦॥ ఇతీతి॥ ఇతి ఏవమనుగృహీతః తమేకమేవ సంతం దదర్శేతి॥ ౪౧॥ కృష్ణస్యేతి॥ ముహుర్ముహుర్దృష్ట్వా జాతకౌతుకో మునిర్విస్మితో బభూవేతి॥ ౪౨॥ ఇతీతి॥ శ్రద్ధితః శ్రద్ధాయుక్తః ఆత్మా యస్య తేన॥ ౪౩॥ నారద దృష్టాః శ్రీకృష్ణలీలాః నిగమయతి॥ ఏవమితి॥ అఖిలస్య భవాయ ఉద్భవాయ- గృహీతాః శక్తయః నానామూర్తయో యేన సః- సవ్రీడం చ తత్ సౌహృదం చ తేన నిరీక్షణం హాసశ్చ- తాభ్యాం జుష్టః॥ ౪౪॥ యానీతి॥ అనన్యవిషయాణి అసాధారణాని- అపవర్గమార్గే మోక్షప్రదే ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతస్సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి। దూతనారదయోః కార్యం మంత్రిమంత్రవిచారణమ్॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం [illegible]

మానోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిమ్ ॥ ౩౭ ॥ విదామ యోగమాయాం తే దుర్దర్శా అపి యోగినామ్ । యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతాం భవత్పాదనిషేవయా ॥ ౩౮ ॥ అనుజానీహి మాం కృష్ణ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్ । పర్యటామి తవోద్గాయన్ లీలా భువనపావనీః ॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మన్ ధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా । తచ్ఛిక్షయన్ లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యాచరంతం సద్ధర్మాన్నాదిష్టాన్ గృహమేధినామ్ । తమేవ సర్వగేహేషు సంతమేకం దదర్శ హ ॥ ౪౧ ॥ కృష్ణస్యానంతవీర్యస్య యోగమాయామహోదయమ్ । ముహుర్దృష్ట్వా మునిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః ॥ ౪౨ ॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా । సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్ యయౌ ॥ ౪౩ ॥ ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఽఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః । రేమేంగ షోడశసహస్రవరాంగనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః ॥ ౪౪ ॥ యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరిశ్చకార । యస్త్వంగ గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ఏకోనసప్తతితమోధ్యాయః॥ ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్ కూజతోఽశపన్ । గృహీతకంఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః ॥ ౧ ॥ వయాంస్యరూరువన్ కృష్ణం బోధయంతి స్మ వందినః । గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మందారవనవాయుభిః ॥ ౨ ॥ ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనమ్ । పరిరంభణవిశ్లేషాత్ ప్రియబాహ్వంతరం గతా ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః । దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరమ్ ॥ ౪ ॥ ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనివృత్తకల్మషమ్ । బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాశహేతుభిః స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిమ్ ॥ ౫ ॥ అథాప్లుతోంభస్యమలే యథావిధి క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ । చకార సంధ్యోపగమాది సత్తమో హు

తుః। నారదేన కృష్ణచరిత్రం దృష్టమాహ యథాక్రమమ్॥ అథేతి॥ శ్లో॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనేతి ప్రస్తుతస్య శ్రీకృష్ణాహ్నికస్యాధికారే అథశబ్దః ఉషస్యుపవృత్తాయాం ఆసన్నాయాం పతిభిః శ్రీకృష్ణైః- మాధవ్యో మాధవస్య భార్యాః॥ ౧॥ వయాంసీతి॥ వందిన ఇవ శ్రీకృష్ణం బోధయంతి సంతి వయాంసి పక్షిణః- అరూరువన్ అతిశయేన అకూజన్- మందారవనవాయుభిః గాయత్సు అలిషు అనిద్రాణి వయాంసి॥ ౨॥ ముహూర్తమితి॥ వైదర్భీ తు సలక్షణం అన్యా సాధుమపి పరిరంభణవిశ్లేషాత్ తం ముహూర్తం నామృష్యదిత్యన్వయః॥ ౩॥ ౪॥ ఏకమితి॥ ఏకం అఖండం- తత్ర హేతుః అనన్యం నిరుపాధిం- అత ఏవ- అవ్యయం నిత్యం- స్వయంజ్యోతిః తత్ర హేతుః నిత్యం నివృత్తం కల్మషం అవిద్యా యస్మాత్తం- ఉపలక్షణమాహ- అస్యేతి- విశ్వస్య లక్షితః భావః సత్తా నిర్వృతిశ్చ- భావస్సత్తా- నిర్వృతిరానందః- తథాహి- గుణక్షోభాత్పూర్వం సత్తామాత్రం యః॥ శ్రు॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేః- స ఏవానందశ్చ॥ శ్రు॥ విజ్ఞానమానందమిత్యాది శ్రుతేః- తం సదానందం దధ్యౌ॥ ౫ ॥ అథేతి॥ ఆప్లుతః స్నాతః సంధ్యాయాః ఉపగమః ఉపాసనం ఆదిర్యస్య తథా- క్రియాకలాపం చకార- కాన్యవతాన్యుదయాత్పూర్వమేవ హుతానలః బ్రహ్మ గాయత్రీం జజాప॥ ౬॥ ఉపస్థాయేతి॥ కలాః అంశాః- దే

వాన్ - ఋషీన్ - పితౄంశ్చ - తర్పయిత్వా ॥ ౭ ॥ ధేనూనామితి ॥ గృష్టీనాం ప్రథమప్రసూతానాం ॥ ౮ ॥ దదావితి ॥ బద్వం బద్వమితి బద్వ శబ్దో యుక్తసంఖ్యాభిధానం బద్వం బద్వశో యత్ర బ్రాహ్మణాగావిత్యేజరవత్యుక్తేః బద్వం బద్వమితి ॥ శ్రు ॥ హిరణ్యేన పరిష్కృతాన్ కృష్ణాన్ శుక్లదతో గాన్ మహ్యా రథరతో దదాచ్ఛతం బద్వం బద్వాని స ప్తతేః శ్రుత్యుక్తాని సప్తోత్తరశతం బద్వం బద్వాన్యేకీకృత్య పురాణే చతుర్దశలక్షై గణితాని - యథోక్తం - భారత మోవాధికృత్య నవమస్కంధే ॥ శ్లో ॥ ...గాన్ శుక్లదతః కృష్ణాన్ సువర్ణేన పరిష్కృతాన్ అదాత్ మహ్యాం ... యుతాని చతుర్దశేతి - తత్రశ్చైయం బద్వం బద్వసంఖ్యా శ్లోకేన సంగృహ్యతే ॥ శ్లో ॥ చతుర్దశానాం లక్షాణాం సప్తాధికశతాంశకః బద్వం బద్వం చతురశీత్యగ్రసహస్రాణి త్రయోదశేతి దినే దినే ప్రతిదినం ప్రతిగృహం చేతి బద్వం బద్వమితి పాఠాంతరం ॥ ౯ ॥ గోవిప్రేతి ॥ ఆత్మసంభూతీః స్వవిభూతీః మంగళాని కపిలాదీని ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానమితి ॥ నరలోకస్య విభూషణరూపమాత్మానం స్వీయైః పీతాంబరకౌస్తుభాదిభిః ॥ ౧౧ ॥

తానలో బ్రహ్మ జజాప వాగ్యతః ॥ ౬ ॥ ఉపస్థాయార్కముద్యన్తం తర్పయిత్వాత్మనః కలాః । దేవానృషీన్పితౄన్వృద్ధాన్విప్రానభ్యర్చ్య చాత్మవాన్ ॥ ౭ ॥ ధేనూనాం రుక్మశృంగీణాం సాధ్వీనాం మౌక్తికస్రజామ్ । పయస్వినీనాం గృష్టీనాం సవత్సానాం సువాససామ్ ॥ ౮ ॥ దదౌ రూప్యఖురాగ్రాణాం క్షౌమాజినతిలైః సహ । అలంకృతేభ్యో విప్రేభ్యో బద్వం బద్వం దినే దినే ॥ ౯ ॥ గోవిప్రదేవతావృద్ధగురూన్భూతాని సర్వశః । నమస్కృత్యాత్మసంభూతీర్మంగళాని సమస్పృశత్ ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానం భూషయామాస నరలోకవిభూషణమ్ । వాసోభిర్భూషణైః స్వీయైర్దివ్యస్రగనులేపనైః ॥ ౧౧ ॥ అవేక్ష్యాజ్యం తథాదర్శం గోవృషద్విజదేవతాః । కామాంశ్చ సర్వవర్ణానాం పౌరాంతఃపురవాసినామ్ ॥ ప్రదాప్య ప్రకృతీః కామైః ప్రతోష్య ప్రత్యనందత ॥ ౧౨ ॥ సంవిభజ్యాగ్రతో విప్రాన్ స్రక్తాంబూలానులేపనైః । సుహృదః ప్రకృతీర్దారానుపాయుంక్త తతస్స్వయమ్ ॥ ౧౩ ॥ తావత్సూత ఉపానీయ స్యందనం పరమాద్భుతమ్ । సుగ్రీవాద్యైర్హయైర్యుక్తం ప్రణమ్యావస్థితోఽగ్రతః ॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వా పాణినా పాణీ సారథేస్తమథారుహత్ । సాత్యక్యుద్ధవసంయుక్తః పూర్వాద్రిమివ భాస్కరః ॥ ౧౫ ॥ ఈక్షితోఽన్తఃపురస్త్రీణాం సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః । కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టో నిరగాజ్జాతహాసో హరన్మనః ॥ ౧౬ ॥ ఏవం స సర్వదారాణాం గృహేభ్యో భగవాన్విభుః । నానాగూఢో వినిర్గత్య ఏకరూపస్సభాం యయౌ ॥ ౧౭ ॥ సుధర్మాఖ్యాం సభాం సర్వైర్వృష్ణిభిః పరివారితః । ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాం న సంత్యంగ షడూర్మయః ॥ ౧౮ ॥ అథోపవిష్టః పరమాసనే విభుర్బభౌ స్వభాసా కకుభోఽవభాసయన్ । వృతో నృసింహైర్యదుభిర్యదూత్తమో యథోడురాజో దివి తారకాగణైః ॥ ౧౯ ॥ తత్రోపమంత్రిణో రాజన్నానాహాస్యరసైర్విభుమ్ । ఉపతస్థుర్నటాచార్యా నర్తక్యస్తాండవైః పృథక్ ॥ ౨౦ ॥ మృదంగవీణామురజవేణుతాలదరస్వనైః । ననృతుర్జగుస్తుష్టువుశ్చ సూతమాగధవందినః ॥ ౨౧ ॥ తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాః కేచిదాసీనా బ్రహ్మవాదినః । పూర్వేషాం పుణ్యయశసాం రాజ్ఞాం చాకథయన్కథాః ॥ ౨౨ ॥ తత్రైకః పురుషో రాజన్నాగతోఽపూర్వదర్శనః । విజ్ఞాపితో భగవతే ప్రతీహారైః ప్రవేశితః ॥ ౨౩ ॥ స నమస్కృత్య కృష్ణాయ పరేశాయ కృతాంజలిః । రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖం జరాసంధనిరోధజమ్ ॥ ౨౪ ॥ యే చ దిగ్వి

అవేక్ష్యేతి ॥ కామాన్ అభిలషితాన్ పదార్థాన్ ॥ ౧౨ ॥ సంవిభజ్యేతి ॥ విప్రాన్ - స్రగాదిభిః సంవిభజ్య - తేభ్యో దత్వేత్యర్థః - ఉపాయుంక్త భోగానన్వగ్రహీత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వేతి ॥ పాణిం కృతాంజలిం గృహీత్వా ॥ ౧౫ ॥ ఈక్షిత ఇతి ॥ సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః ఈక్షితః ఉపలక్షితః తాభిరేవ వీక్షితైః కృచ్ఛ్రాత్ విసృష్టో నిరగాదితి ॥ ౧౬ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం సర్వగృహేభ్యః పృథక్ పృథక్ నిర్గత్య - అనంతరం ఏకవపుః సన్ ॥ ౧౭ ॥ సుధర్మేతి ॥ సుధర్మాం ప్రావిశత్ - యన్నివిష్టానాం త్రయః ... ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ నృసింహైః నృషు శ్రేష్ఠైః నృసింహా ఇతి పాఠే కృష్ణ ఏవ ॥ ౧౯ ॥ తత్రేతి ॥ ఉపమంత్రిణః పరిహాసకాః - పృథక్ పృథక్ స్వస్వసముదాయైః ॥ ౨౦ ॥ మృదంగేతి మృదంగాదయః ప్రసిద్ధాః - దరః శంఖః - సూతాదయః తుష్టువుః ॥ ౨౧ ॥ తత్రేతి ॥ బ్రాహ్మణాః బ్రహ్మ - వేదం ఆహుః వదంతః ... రిత్యర్థః వాదినః వదనచతురాః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ పురుషః జరాసంధేన నిరోధః ... దుఃఖం ఆవేదయత్ ॥ ౨౪ ॥ యే చేతి ॥ గిరివ్రజే తత్సంజ్ఞే దుర్గే - రుద్ధాః ఆసన్ [illegible]

ప్రథమే నశరణత్రయాణాం-త్రివిధశరణాయాం యుజాతః త్వాం శ్రీం ప్రపన్నమితి॥౨౫॥ కృష్ణేతి॥ పృథగ్ధియః॥౨౬॥ లోకస్యభవభయం వి నృణ్వంతో నమంతి॥ లోకఇతి॥ వికర్మనిషిద్ధం కామ్యం చ తస్మిన్ నిరతః తస్మాత్ స్వే కుశలే ధర్మే భవతః అర్చనే త్వదుదితే ఉక్తే తేషాం ప్రత్యేకం ప్రమత్తః సామాన్యతః శ్రీతాను॥ ఉత్తరోఽపి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్। యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమితి త్వ ది-ప్రమత్తః అనవహితః యావదయం లోకః స్వాదేవాస్య లోకస్య యః సద్యో జీవితాశాం ఛినత్తి-తస్మై తుభ్యం అనిమిషాయ కాలాత్మనే నమ ఇ తి॥౨౭॥ సేయం లోకస్య గతిః అయం తు త్వద్భక్తాః అతోఽస్మాకం కుతః ఈదృశం దుఃఖమాపన్నమిత్యాశ్చర్యేణ ఆహ॥ లోకఇతి॥ భో ఈశ ఈశ్వర సద్ర క్షణాయ అవతీర్ణోఽసి చేత్ తథాప్యస్మాకం దుఃఖం స్యాచ్చేత్ కోఽన్యః కశ్చిజ్జరాసంధాదిస్త్వదాజ్ఞామతిలంఘయతి కించ త్వయా ర క్ష్యమాణోఽపి జనః స్వకర్మజం దుఃఖం ప్రాప్నోతి చేత్ తన్న విద్మః న చైతదుభయమపి యుక్తమితి భావః॥౨౮॥ కిం దుఃఖం తదాహ॥ స్వప్నాయితమి తి॥ స్వప్నవజ్జాతం నృపసుఖం నృపోచితం సుఖం యతః పరతంత్రం విషయసాధ్యం కించ-సంప్రతి శశ్వద్భయం యస్మిన్-తేన మృతతుల్యే న శరీరేణ ధురం పుత్రదారాదిచింతారూపభారం కేవలం వహామః అహో కష్టం నః ఏవమయమితః పూర్వోక్తమనిష్టమాప్నం తస్త్వం త్రా

జరామేతస్య సంనతింనయయున్నృపాః । ప్రసహ్యారుద్ధాస్తేనాసన్నయుతే ద్వే గిరివ్రజే॥ ౨౫ ॥ రాజానః॥ కృష్ణకృష్ణాప్రమేయాత్మన్ ప్రపన్నభయభంజన । వయం త్వాం శరణం యామో భవభీతాః పృథగ్ధియః॥ ౨౬ ॥ లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే । యస్తావదస్య బలవానిహ జీవితాశాం సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోఽస్తు తస్మై ॥ ౨౭ ॥ లోకే భవాన్ జగదినః కలయావతీర్ణః సద్రక్షణాయ ఖలనిగ్రహణాయ చాన్యః । కశ్చిత్త్వదీయమతియాతి నిదేశమీశ కిం వా జనః స్వకృతమృచ్ఛతి తన్న విద్మః॥ ౨౮ ॥ స్వప్నాయితం నృపసుఖం పరతంత్రమీశ శశ్వద్భయేన మృతకేన ధురం వహామః । హిత్వా తదాత్మని సుఖం త్వదనీహలభ్యం క్లిశ్యామహేఽతికృపణాస్తవ మాయయేహ॥ ౨౯ ॥ తన్నో భవాన్ ప్రణతశోకహరాంఘ్రియుగ్మో బద్ధాన్ వియుంక్ష్వ మగధాహ్వయకర్మపాశాత్ । యో భూభుజోఽయుతమతంగజవీర్యమేకో బిభ్రద్రురోధ భవనే మృగరాడివావీః ॥ ౩౦ ॥ యో వై త్వయా ద్వినవకృత్వ ఉదాత్తచక్ర భగ్నో మృధే ఖలు భవంతమనంతవీర్యమ్ । జిత్వా నృలోకనిరతం సకృదూఢదర్పో యుష్మత్ప్రజా రుజతి నోఽజిత తద్విధేహి॥ ౩౧ ॥ ఇతి మాగధసంరుద్ధా భవద్దర్శనకాంక్షిణః। ప్రపన్నాః పాదమూలం తే దీనానాం శం విధీయతామ్॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః॥ రాజదూతే బ్రువత్యేవం దేవర్షిః పరమద్యుతిః॥ బిభ్రత్పింగజటాభారం ప్రాదురాసీద్యథా రవిః॥ ౩౩॥ తం దృష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణస్సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః । వవంద ఉత్థితః శీర్ష్ణా ససభ్యస్సానుగో ముదా॥ ౩౪ ॥ సభాజయిత్వా విధివత్ కృతాసనపరిగ్రహమ్ । బభాషే సూనృతైర్వాక్యైః శ్రద్ధయా తర్పయన్మునిమ్॥ ౩౫ ॥ అపి స్విదద్య లోకానాం త్రయాణామకుతోభయమ్ । నను భూయాన్ భగవతో లోకాన్ పర్యటతో గుణః॥ ౩౬ ॥ న హి తేఽవిదితం కించిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు । అథ పృచ్ఛామహే యుష్మాన్ పాండవానాం చికీర్షితమ్॥ ౩౭ ॥ నారదః॥ దృష్టా మయా తే బహుశో దురత్యయా మాయా విభో విశ్వసృజశ్చ మాయినః । భూతే

త్యాహ॥ హిత్వేతి- త్వత్ త్వత్తః యత్ అనీహాః నిష్కామైః లభ్యం ఆత్మని స్వతస్సిద్ధం సుఖం తత్ హిత్వా క్లిశ్యామః॥ ౨౯ ॥ త్వన్నామ్నా యో కృ తం కర్మబంధనం శ్వమేవ నివర్తయేతి ప్రార్థనాయాం తే॥ తదితి॥ వియుంక్ష్వ మోచయ-మగధో జరాసంధః తత్సంజ్ఞకాత్ కర్మపాశాత్ - నను అ వశ్యే కే వ కృత్వా ఏతో ఽనన్యా తామితి చేత్ తత్ ఆహ॥ యఇతి॥ యః ఏక ఏవ అయుత మతంగజానాం వీర్యం బిభ్రత్ స్వభవనే భూభుజః స్మాన్ రురోధ మృగరాట్ సింహః అవీః అజా ఇవ-కించ యుష్మదీయాన్ ఇమిత అస్మాన్ అధికం బాధత ఇత్యాహ॥ యఇతి॥ హే ఉదాత్త చ క్రపద్య॥ ఉదకశ్చ నవ్యైః ద్వినవకృత్వః అష్టాదశవారాన్ - త్వయా సహ యుద్ధే భగ్నో-త్రిప సప్తదశకృత్వః-త్వయా ఖలు భగ్నః సప రాజితః - ప్పాదశ తవీర్యమపి నృలోక నిరతం నర శరీర వినోదం భగవంతం భవంతం సకృజ్జిత్వా - ఊఢదర్పః ప్రాప్తగర్వః - యుష్మ త్ప్రజాః అస్మాన్ - రుజతి పీడయతి - తత్ తస్మాత్ యత్ కర్తవ్యం తద్విధేహి జరాసంధపీడాం నివారయేత్యర్థః ప్రార్థయామః॥ ౩౧॥ దూ తఆహ॥ ఇతీతి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ అపీతి॥ భూయాన్ మహాన్ గుణో లాభో యదస్మాకం సర్వలోకవృత్తాంత జ్ఞానమితి॥ ౩౬॥ నహి॥ తస్య సక్తాయే మహాంతే ఇమ్॥ ౩౭॥ ఏవమవిదుషే భక్తభవతా సర్వజ్ఞేన జరాసంధవధాద్ధర్మం మే పాండవచికీర్షితం పృష్టో నారదో మాయేయమితి

బలీవర్దాదిభిశ్చానుప్రసర్పద్భిర్వృతం సన్నహ్య ॥ ౧౬॥ బలమితి॥ రవేరంశుభిశ్చ - తద్బలం దివి ఖాదిష్వ - కథం భూతం - తుములరవం ఉత్థ స్వనం - క్షుభితైస్తిమింగిలైః ఊర్మిభిః॥ ౧౭॥ అథోద్ధవ॥ మునిర్నారదో విహాయసాయయావితి శేషః॥ ౧౮॥ రాజ్ఞ ఇతి॥ మాభైష్టేతి తవ్యం రాజాభిః ప్రాయేణ॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ ప్రత్యైచ్ఛన్ ప్రత్యైచ్ఛతాం తత్ - యత్ యస్మాత్ - ముముక్షవః॥ ౨౦ ॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాదీన్ దేశాన్ తాన్ తీర్త్వా - అతిక్రమ్య వినశనం కురుక్షేత్రం - గిరీన్నదీః తత్తద్దేశాన్ - అతీయాయ అతిక్రమ్య యయౌ॥ ౨౧॥ తత ఇతి॥ శక్రప్రస్థం ఇంద్రప్రస్థం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ గీతేతి॥ ప్రాణాః ఇంద్రియాణి ప్రాణం ముఖ్యం ప్రాణమివ॥ ౨౪॥ దృష్ట్వేతి॥ సస్వజే॥ ౨౫॥ దోర్భ్యామితి॥ రమాయాః ఆలయం నిర్దోషం ఆలయం - విస్మృతో లోకః భ్రమః లోకవ్యవహారో యేన సః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ య

రాశ్వతర్యనఃకరేణుభిః పరిజనవారవధూషితః । స్వలంకృతాః కటకుటికంబళాంబరాద్యుపస్కరా యయురధియుజ్య సర్వశః ॥ ౧౬॥ బలం బృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః । దివాంశుభిస్తుములరవం బభౌ రవేర్యథార్ణవః క్షుభితతిమింగిలోర్మిభిః ॥ ౧౭ ॥ అథో మునిర్యదుపతినా సభాజితః ప్రణమ్య తం హృది విదధద్విహాయసా । నిశమ్య తద్వ్యవసితమాహృతార్హణో ముకుందసందర్శననిర్వృతేంద్రియః॥ ౧౮॥ రాజదూతమువాచేదం భగవాన్ ప్రీణయన్ గిరా । మా భైష్ట దూత భద్రం వో ఘాతయిష్యామి మాగధమ్॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్తః ప్రస్థితో దూతో యథావదవదన్నృపాన్ । తేపి సందర్శనం శౌరేః ప్రత్యైక్షన్ యన్ముముక్షవః॥ ౨౦॥ ఆనర్తసౌవీరమరూంస్తీర్త్వా వినశనం హరిః । గిరీన్నదీరతీయాయ పురగ్రామవ్రజాకరాన్ ॥ ౨౧॥ తతో దృషద్వతీం తీర్త్వా ముకుందోథ సరస్వతీమ్। పాంచాలానథ మత్స్యాంశ్చ శక్రప్రస్థముపాగమత్ ।౨౨॥ తముపాగతమాకర్ణ్య ప్రీతో దుర్దర్శనం నృణామ్ । అజాతశత్రుర్నిరగాత్సోపాధ్యాయః సుహృద్వృతః ॥ ౨౩ ॥ గీతవాదిత్రఘోషేణ బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా । అభ్యయాత్స హృషీకేశం ప్రాణాః ప్రాణమివాగతమ్ ॥ ౨౪॥ దృష్ట్వా విక్లిన్నహృదయః కృష్ణం స్నేహేన పాండవః । చిరాద్దృష్టం ప్రియతమం సస్వజేథ పునః పునః॥౨౫॥ దోర్భ్యాం పరిష్వజ్య రమామలాలయం ముకుందగాత్రం నృపతిర్హతాశుభః । లేభే పరాం నిర్వృతిమశ్రులోచనో హృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రమః॥ ౨౬॥ తం మాతులేయం పరిరభ్య నిర్వృతో భీమః స్మయన్ ప్రేమజలాకులేంద్రియః। యమౌ కిరీటీ చ సుహృత్తమం ముదా ప్రవృద్ధబాష్పాః పరిరేభిరేచ్యుతమ్।౨౭॥ యుధిష్ఠిరస్య భీమస్య కృత్వా పాదాభివందనమ్। అర్జునేన పరిష్వక్తో యమాభ్యామభివందితః ॥ ౨౮ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య వృద్ధేభ్యశ్చ యథార్హతః । మానితో మానయామాస కురుసృంజయకేకయాన్ ॥ ౨౯ ॥ సూతమాగధగంధర్వా వందినశ్చోపమంత్రిణః । మృదంగశంఖపటహవీణాపణవవేణుభిః । బ్రాహ్మణాశ్చారవిందాక్షం తుష్టువుర్ననృతుర్జగుః॥ ౩౦ ॥ ఏవం సుహృద్భిః పర్యస్తః పుణ్యశ్లోకశిఖామణిః । సంస్తూయమానో భగవాన్ వివేశాలంకృతం పురమ్॥ ౩౧ ॥ సంసిక్తవర్త్మ కరిణాం మదగంధతోయైశ్చిత్రధ్వజైః కనకతోరణపూర్ణకుంభైః । మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్గంధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చ విరాజమానమ్॥ ౩౨ ॥ ఉద్దీప్తదీపబలిభిః ప్రతిసద్మజాలనిర్యాతధూపరుచిరం విలసత్పతాకమ్ । మూర్ధన్యహేమకలశై రజతోరుశృంగైర్జుష్టం దదర్శ భవనైః కురురాజధామ ॥ ౩౩ ॥ ప్రాప్తం నిశమ్య నరలోచనపానపాత్రమౌత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబంధాః । సద్యో విసృజ్య

స్థిర స్యేతి॥ అర్జునేన సమత్వాత్ పరిష్వక్తః కేవలం - యమాభ్యాం నకులసహదేవాభ్యాం అభివందితః నమస్కృతశ్చేతి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ సంసిక్తేతి॥ చిత్రధ్వజాదిభిర్విరాజమానం॥ ౩౨॥ ఉద్దీప్తేతి॥ ప్రతిసద్మ ఉద్దీప్తైర్దీపైః బలిభిః పుష్పోపహారైశ్చ - జాలేభ్యో గవాక్షేభ్యో నిర్యాతైర్ధూపైః రుచిరం - విలసంత్యః పతాకాః యస్మిన్ తత్ - మూర్ధన్యాభ్యః మూర్ధ్ని భవాః - హేమకలశాః యేషాం తైః - రజతమయాని రూప్యమయాని - ఉరూణి స్థూలాని - శృంగాణి కలశాధస్తనభూమికాః యేషాం తైః - భవనైర్జుష్టం కురురాజపురం - దదర్శ॥ ౩౩॥ ప్రాప్తమితి॥ నరాణాం లోచనాని తేషాం పానస్య సారసౌందర్యపానరసస్య - పాత్రం విషయం తం - నగరస్త్రియ ఇత్యన్వయః - ఔత్సుక్యేన దర్శనోత్సుక్యేన - విశ్లథితాః స్రస్తాః కేశదుకూలబంధా యాసాం తాః॥ ౩౪॥ తస్మిన్నితి॥

స్వాగతమితి త్ప్రశ్నాదికం ప్రియం. ఉత్స్మయవీక్షితేనైవ విదధుః॥ ౩౫॥ ఊచురితి॥ ఉడుపసహాః చంద్రసహచరా ఇత్యర్థః అమూభిః కిం పుణ్యమకారీతి॥ ౩౬॥ తత్రేతి॥ శ్రేణ్యః శిల్పోపజీవినాం సంఘాః తేషు ముఖ్యాశ్చ॥ ౩౭॥ అంతఃపురేతి॥ అభ్యుపేతః అభిగమనేన సత్కృతః॥ ౩౮॥ పృథేతి॥ సస్నుషా ద్రౌపదీసహితా॥ ౩౯॥ గోవిందమితి॥ కృత్యం ప్రకారవిశేషం ప్రమోదేన ఉపహతః అభిభూతః ౪౦॥ పితృష్వసురితి॥ గురుస్త్రీణాం కృష్ణయా ద్రౌపద్యా భగిన్యా సుభద్రయా॥ ౪౧॥ శ్వశ్ర్వేతి॥ ఆనర్చ అర్చితవతీ॥ ౪౨॥ కాళిందీమితి॥ అన్యాశ్చ యాః కృష్ణపత్న్యోఽభ్యాగతాః తా అపి॥ ౪౩॥ సుఖమితి॥ ప్రత్యహం నవం నవం యథా భవతి తథా సుఖం నివాసయామాస ౪౪॥ తర్పయిత్వేతి॥ యః ప్రేమ్ణా నిత్యం ఫల్గునేన సంయుతః అత ఏవ తస్య సహాయేన ఖాండవేన వహ్నిం తర్పయిత్వా తత్ర

గృహకర్మ యదుతాల్పైర్ద్రష్టుం యయుశ్చ వత యశ్చ నరేంద్రమార్గే ॥ ౩౪ ॥ తస్మిన్ సుసంకుల ఇభా శ్వరథద్విపద్భిః కృష్ణం సభార్యముపలభ్య గృహాధిరూఢాః । నార్యో వికీర్య కుసుమైర్మనసోపగుహ్య సుస్వాగతం విదధురుత్స్మయవీక్షితేన ॥ ౩౫ ॥ ఊచుః స్త్రియః పథి నిరీక్ష్య ముకుందపత్నీస్తారా యథోడుపసహాః కిమకార్యమూభిః । యచ్చక్షుషాం పురుషమౌళిరుదారహాసలీలావలోకకలయోత్సవమాతనోతి ॥ ౩౬ ॥ తత్ర తత్రోపసంగమ్య పౌరా మంగళపాణయః । చక్రుః సపర్యాం కృష్ణాయ శ్రేణీముఖ్యా హతైనసః ॥ ౩౭ ॥ అంతఃపురజనైః ప్రీత్యా ముకుందః ఫుల్లలోచనైః । ససంభ్రమైరభ్యుపేతః ప్రావిశద్రాజమందిరమ్ ॥ ౩౮ ॥ పృథా విలోక్య భ్రాత్రేయం కృష్ణం త్రిభువనేశ్వరమ్ । ప్రీతాత్మోత్థాయ పర్యంకాత్సస్నుషా పరిషస్వజే ॥ ౩౯ ॥ గోవిందం గృహమానీయ దేవదేవేశమాదృతః । పూజాయాం నావిదత్కృత్యం ప్రమోదోపహతో నృపః ॥ ౪౦ ॥ పితృష్వసుర్గురుస్త్రీణాం కృష్ణశ్చక్రేఽభివాదనమ్ । స్వయం చ కృష్ణయా రాజన్ భగిన్యా చాభివాదితః ॥ ౪౧ ॥ శ్వశ్ర్వా సంచోదితా కృష్ణా కృష్ణపత్నీశ్చ సర్వశః । ఆనర్చ రుక్మిణీం సత్యాం భద్రాం జాంబవతీం తథా ॥ ౪౨ ॥ కాళిందీం మిత్రవిందాం చ శైబ్యాం నాగ్నజితీం సతీమ్ । అన్యాశ్చాభ్యాగతా యాస్తా వాసస్స్రఙ్మండనాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ సుఖం నివాసయామాస ధర్మరాజో జనార్దనమ్ । ససైన్యం సానుగామాత్యం సభార్యం చ నవం నవమ్ ॥ ౪౪ ॥ తర్పయిత్వా ఖాండవేన వహ్నిం ఫల్గునసంయుతః । మోచయిత్వా మయం యేన రాజ్ఞే దివ్యా సభా కృతా ॥ ౪౫ ॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షయా । విహరన్ రథమారుహ్య ఫల్గునేన భటైర్వృతః ॥ ౪౬ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకసప్తతితమోఽధ్యాయః.

దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభః.

శ్రీశుకః ॥ ఏకదా తు సభామధ్య ఆస్థితో మునిభిర్వృతః । బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృభిశ్చ యుధిష్ఠిరః ॥ ౧ ॥ ఆచార్యైః కులవృద్ధైశ్చ జ్ఞాతిసంబంధిబాంధవైః । శృణ్వతామేవ చైతేషామాభాష్యేదమువాచ హ ॥ ౨ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ క్రతురాజేన గోవింద రాజసూయేన పావనీః । యక్ష్యే విభూతీర్భవతస్తత్సంపాదయ నః ప్రభో ॥ ౩ ॥ త్వత్పాదుకే అవిరతం పరి యే చరంతి ధ్యాయంత్యభద్రనశనే

మయం మోచయిత్వా తం మయం ప్రయుజ్య యుధిష్ఠిరాయ దివ్యా సభా కృతా తం శ్రీకృష్ణం ఆసేవ రాజ్ఞః కృష్ణోఽసకౌ రాజసూయగణం సభాయా దివ్యత్వాద్యథా మనోరథం సర్వావకాశసంపాదనం చ దక్షిణత్వమితి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞా కార్యే నివేదితే। దుర్జయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాహారయద్ధరిః॥ ఏకదేతి॥ ఆస్థితః ఆసనమితి శేషః॥ ౧॥ ఆచార్యైరితి॥ శృణ్వతామేవేతి - యత్ప్రసన్నః శ్రీకృష్ణః కరోతి - తత్ అన్యః కశ్చిదపి కర్తుం న సమర్థ ఇతి నిశ్చిత్య - సర్వాన్ సేవకానస్మాత్ కృష్ణ ముఖాచ్ఛేత్యర్థః - అథాప్యభిభోః కృష్ణ భక్తవత్సలేత్యేవం సంబోధ్య॥ ౨॥ క్రతురితి॥ విభూతీః అంశాన్॥ ౩ ॥ ఏవం చ క్రతుర్ధర్మం మనోరథః కథం త్వయా త్రియతామితి చేదత ఆహ॥ త్వత్పాదుక ఇతి॥ పరి యే చరంతీతి యే ఇచ్ఛవ్యవధానమాపాద్య యే పరిచరంతి దేవాన

ధ్యాయంతి మనసా - అథ ద్రుహ్యస్య స్వసనేనాశకే - గృణంతి వాచా తే భవస్య అపవర్గం మోక్షం విందంతి - యద్యాశాసతే - తదా ఆశిషః స్వర్గాదీనపి విందంతి - నాన్యే చక్రవర్తినోఽపీతి ॥ ౪ ॥ భగవతో భక్తపక్షపాతిత్వమపి సువర్ణస్యాహ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ పశ్యతు సాక్షాత్ ఏవం నిశ్చినోతు ... బ్రహ్మాదిప్రధానాః - తేభక్తాః కురుసృంజయాః భాగవతభక్తిం న మన్యంతే - తేషాం మోహానివృత్తయే త్వాం యే భజంతి యే వా న భజంతి - తేషాము భయేషాం - నిష్ఠాం ప్రదర్శయ స్థితిం ప్రకటయేతి ॥ ౫ ॥ నను రాగాదిరహితే మయి కథమిదం వైషమ్యం స్యాత్ తత్రాహ ॥ నేతి ॥ స్వః పరఇతి భేదమతిస్తవ నస్యాదేవ - కుతః బ్రహ్మణో నిరుపాధేః - కించ - సర్వస్యాత్మనః - అతః సమదృశః - కించ - స్వసుఖానుభూతేః - అతో రాగాద్యభావాదితి భావః తథాపి సంసేవ్యమానానాం మే వ త్వత్ప్రసాదో నాన్యేషాం - తత్రాపి సేవానురూపః ఉదయః ఫలం సత్వత్ర విపర్యయః అన్యథాభావః - యథా కల్పద్రుమస్య రాగాదిరాహిత్యేపి సేవకేష్వేవ ఫలజనకత్వం నాన్యేష్వితి ॥ ౬ ॥ సత్యం భక్తానామేవ కైవల్యం నాన్యేషామిత్యనుమోదమానః ఆహ ॥ సమ్యగితి ॥ శత్రుకర్శనేతి సంబోధయన్ సర్వరాజవిజయశక్తిం సంభావయతి అనుభవిష్యతి వ్యాప్స్యతి ... భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ కిమత్ర దుర్గమం ... నవా సంపాదనీయం తత్ సుకరమేవేత్యాహ ॥ విజిత్యేతి ॥ జగతీం స్వవశే

సుధియో గృణంతి । విందంతి తే కమలనాభ భవాపవర్గమాశాసతే యది త ఆశిష ఈశ నాన్యే ॥ ౪ ॥ తద్దేవదేవ భవతశ్చరణారవిందసేవానుభావమిహ పశ్యతు లోక ఏషః । యే త్వాం భజంతి న భజంత్యుత వోభయేషాం నిష్ఠాం ప్రదర్శయ విభో కురుసృంజయానామ్ ॥ ౫ ॥ న బ్రహ్మణః స్వపరభేదమతిస్తవ స్యాత్సర్వాత్మనః సమదృశః స్వసుఖానుభూతేః । సంసేవతాం సురతరోరివ తే ప్రసాదః సేవానురూపముదయో న విపర్యయోఽత్ర ॥ ౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సమ్యగ్వ్యవసితం రాజన్ భవతా శత్రుకర్శన । కల్యాణీ యేన తే కీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి ॥ ౭ ॥ ఋషీణాం పితృదేవానాం సుహృదామపి నః ప్రభో । సర్వేషామపి భూతానామీప్సితః క్రతురాడయమ్ ॥ ౮ ॥ విజిత్య నృపతీన్ సర్వాన్ కృత్వా చ జగతీం వశే । సంభృత్య సర్వసంభారానాహరస్వ మహాక్రతుమ్ ॥ ౯ ॥ ఏతే తే భ్రాతరో రాజన్ లోకపాలాంశసంభవాః । జితోఽస్మ్యాత్మవతా తేఽహం దుర్జయో యోఽకృతాత్మభిః ॥ ౧౦ ॥ న కశ్చిన్మత్పరం లోకే తేజసా యశసా శ్రియా । విభూతిభిర్వాభిభవేద్దేవోఽపి కిము పార్థివః ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్య భగవద్గీతం ప్రీతః ఫుల్లముఖాంబుజః । భ్రాతౄన్ దిగ్విజయేఽయుంక్త విష్ణుతేజోపబృంహితాన్ ॥ ౧౨ ॥ సహదేవం దక్షిణస్యామాదిశత్సహ సృంజయైః । దిశి ప్రతీచ్యాం నకులముదీచ్యాం సవ్యసాచినమ్ ॥ ప్రాచ్యాం వృకోదరం మత్స్యైః కేకయైః సహ మద్రకైః ॥ ౧౩ ॥ తే విజిత్య నృపాన్ వీరా ఆజహ్రుర్దిగ్భ్య ఓజసా । అజాతశత్రవే భూరి ద్రవిణం నృప యక్ష్యతే ॥ ౧౪ ॥ శ్రుత్వాజితం జరాసంధం నృపతేర్ధ్యాయతో హరిః । ఆహోపాయం తమేవాద్య ఉద్ధవో యమువాచ హ ॥ ౧౫ ॥ భీమసేనోఽర్జునః కృష్ణో బ్రహ్మలింగధరాస్త్రయః । జగ్ముర్గిరివ్రజం తాత బృహద్రథసుతో యతః ॥ ౧౬ ॥ తే గత్వాతిథ్యవేలాయాం గృహేషు గృహమేధినమ్ । బ్రహ్మణ్యం సమయాచేరన్ రాజన్యా బ్రహ్మలింగినః ॥ ౧౭ ॥ రాజన్ విద్ధ్యతిథీన్ ప్రాప్తానర్థినో దూరమాగతాన్ । తన్నః ప్రయచ్ఛ భద్రం తే యద్వయం కామయామహే ॥ ౧౮ ॥ కిం దుర్మర్ష

పృథివీం - సంభారాన్ యజ్ఞోపకరణాని సంభృత్య సంపాద్య - ఆహరస్వ ఆహర అనుతిష్ఠేత్యర్థః ॥ ౯ ॥ ననునృపతివిజయాదికథం శక్యం సాధయితుమ్ ... తత్రాహ ॥ ఏత ఇతి ॥ కించ - ఆత్మవతా జితేంద్రియేణ తే త్వయా - అహమపి జితోఽస్మి వశీకృతోఽస్మి - అకృతాత్మభిః అజితేంద్రియైః ॥ ౧౦ ॥ ఆస్తాం తావదేవం భూతస్య తవ పరైరభిభవశంకా - కించ - కమపి మత్పరం పినాభిభవితుం ప్రభవతీత్యాహ ॥ నేతి ॥ తేజసా ప్రభావేన - విభూతిభిః సైన్యాదిసామగ్రీభిః ॥ ౧౧ ॥ నిశమ్యేతి ॥ అయుంక్త నియుక్తవాన్ - విష్ణుతేజసా ఉపబృంహితాన్ సంవర్ధితాన్ - విష్ణుతేజోపబృంహితానితి సంధిరార్షః ॥ ౧౨ ॥ సహదేవమితి ॥ నకులాదీనాం మత్స్యాదిభి స్సహేత్యేవ యథాసంఖ్యం సంబంధః ॥ ౧౩ ॥ త ఇతి ॥ కథంభూతాయ యక్ష్యతే యాగం కరిష్యతే ॥ ౧౪ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ ఆహోపాయం హరిః శ్రీకృష్ణః ॥ ౧౫ ॥ భీమసేన ఇతి ॥ బ్రహ్మలింగధరాః బ్రాహ్మణవేషధారిణః - యతః యత్ర - బృహద్రథసుతో జరాసంధః ॥ ౧౬ ॥ తమితి ॥ గృహమేధినం గృహస్థం - సమయాచంత సమ్యక్ యాచితవంతః ప్రార్థనామాహుః ... ॥ ౧౭ ॥ రాజన్నితి ॥ సన్నిదం కామయామహ ఇతి విశేషానిర్దేశస్తాం అన్యథా యస్య పుత్రాదేర్విఘ్నో గోచరస్స హాః - సకనందే యః తథా రాజమండనం కిరీటాద్యదేయం యత్ తద్భిక్షుభ్యః కథం దేయం తథాతిరమ్యం రత్నాభరణాది పుత్రాదియోగ్యం కథం పరస్మై దేయమితి చేదత ఆహ ॥ ౧౮ ॥ కిమితి ॥ అత్ర స్పష్టాంతం నా ప్రాణాంతరమాహ ... కిమకార్యమితి - యథా అసాధూనామకార్యం నా

తథాతితితిక్షూణాం దుష్కరం దుర్దానం దుస్త్యజం నాస్తి. వదాన్యానాం త్యాగశీలానాం అదేయం దాతుమయోగ్యం నాస్తి. సమదర్శినాం శత్రుమిత్రాదీన్ సమం పశ్యతాం పరశ్చ నాస్తి. అతః కిం విశేషనిర్దేశేనేత్యర్థః॥ ౧౯॥ కించ-అనిత్యేనేతి-శరీరేణ ముద్గలాదివత్ ప్రాణా అపి సదా ఆయాస్యత్యేవేతి సాధూనాం యశః నచినోతి సంపాదయతి- వాచ్యః నింద్యః॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్ర ఇతి॥ విశ్వామిత్రాయ స్వరాజ్యం దత్వా హరిశ్చంద్రః స్వభార్యాపుత్రాదిసహితం విక్రీయ సర్వస్వం చండాలతాం ప్రాప్తోపి సత్యవిహీనో నాభూత్ ఇతి సతాం యశసా స్వర్గం గతః. రంతిదేవస్య కుటుంబః అష్టాచత్వారింశద్దినాన్యలబ్ధోదకోపి క్షుధా పీడితః స్థితః కాశ్చిదతిథిభ్యో దత్వా బ్రహ్మలోకం గతః- ఉంఛవృత్తి ముద్గలః సపుత్రకుటుంబోప్యతిథిభ్యో దానేన బ్రహ్మలోకం గతః- శిబిః శరణాగతకపోతరక్షణాయ స్వమాంసం శ్యేనాయ దత్వా దివం గతః- బలిః సర్వం బ్రాహ్మణవేషధారిణే వామనాయ హరయే దత్వా తస్మై ఆత్మానమప్యర్పయామాస- కపోతశ్చాతిథయే వ్యాధాయ కపోత్యా సహ స్వమాంసం దత్వా దివం గతః- వ్యాధస్తయోః సత్యం వీక్ష్య స్వయమపి నిర్విణ్ణో మహాప్రస్థానేనాగ్నిని దగ్ధదేహో నిష్కల్మషో దివం యయౌ॥

క్షమంతితితిక్షూణాంకిమకార్యమసాధుభిః। కిం న దేయం వదాన్యానాం కః పరస్సమదర్శినామ్॥ ౧౯॥ యోనిత్యేన శరీరేణ సతాం గేయం యశో ధ్రువమ్। నాచినోతి స్వయం కల్ప స వాచ్యః శోచ్య ఏవ సః॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్రో రంతిదేవ ఉంఛవృత్తిః శిబిర్బలిః। వ్యాధః కపోతో బహవో హ్యధ్రువేణ ధ్రువం గతాః॥ ౨౧॥ శ్రీశుకః॥ స్వరైరాకృతిభిస్తాంస్తు ప్రకోష్ఠైర్జ్యాహతైరపి। రాజన్యబంధూన్ విజ్ఞాయ దృష్టపూర్వానచింతయత్॥ ౨౨॥ రాజన్యబంధవో హ్యేతే బ్రహ్మలింగాని బిభ్రతి। దదామి కామితం తేభ్య ఆత్మానమపి దుస్త్యజమ్॥ ౨౩॥ బలేర్ను శ్రూయతే కీర్తిర్వితతా దిక్ష్వకల్మషా। ఐశ్వర్యాద్ భ్రంశితస్యాపి విప్రవ్యాజేన విష్ణునా॥ ౨౪॥ శ్రియం జిహీర్షతేంద్రస్య విష్ణవే ద్విజరూపిణే। జానన్నపి మహీం ప్రాదాద్ వార్యమాణోపి దైత్యరాట్॥ ౨౫॥ జీవతా బ్రాహ్మణార్థాయ కోన్వర్థః క్షత్రబంధునా। దేహేన పతమానేన నేహతా విపులం యశః॥ ౨౬॥ ఇత్యుదారమతిః ప్రాహ కృష్ణార్జునవృకోదరాన్। హే విప్రాః క్రియతాం కామో దదామ్యాత్మశిరోపి వః॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ యుద్ధం నో దేహి రాజేంద్ర ద్వంద్వశో యది మన్యసే। యుద్ధార్థినో వయం ప్రాప్తా రాజన్యా నాన్యకాంక్షిణః॥ ౨౮॥ అసౌ వృకోదరః పార్థస్తస్య భ్రాతార్జునో హ్యయమ్। అనయోర్మాతులేయం మాం కృష్ణం జానీహి తే రిపుమ్॥ ౨౯॥ ఏవమావేదితో రాజా జహాసోచ్చైః స్మ మాగధః। ఆహ చామర్షితో మందా యుద్ధం తర్హి దదామి వః॥ ౩౦॥ న త్వయా భీరుణా యోత్స్యే యుధి విక్లబచేతసా। మథురాం స్వపురీం త్యక్త్వా సముద్రం శరణం గతః॥ ౩౧॥ అయం తు వయసా తుల్యో నాతిసత్త్వో న మే సమః। అర్జునో న భవేద్ యోద్ధా భీమస్తుల్యబలో మమ॥ ౩౨॥ .. ..

ఇత్యుక్త్వా భీమసేనాయ ప్రాదాయ మహతీం గదామ్। ద్వితీయాం స్వయమాదాయ నిర్జగామ పురాద్ బహిః॥ ౩౩॥ తతస్సమేఖలే వీరౌ సంయుక్తావితరేతరమ్। జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాం గదాభ్యాం రణదుర్మదౌ॥ ౩౪॥ మండలాని విచిత్రాణి సవ్యం దక్షిణమేవ చ। చరతోః శుశుభే యుద్ధం నటయోరివ రంగిణోః॥ ౩౫॥ తతశ్చటచటాశబ్దో వజ్రనిష్పేషసంనిభః। గదయోః క్షిప్తయో రాజన్ దంతయోరివ దంతినోః

హ- ఏవమన్యే చ బహవో హ్యధ్రువేణ శరీరేణ ధ్రువం లోకం గతా ఇతి॥ ౨౧॥ స్వరైరితి॥ వ్యాహృతైర్జ్యాఘాతకిణాంకితైః- దృష్టపూర్వాన్ ద్రౌపదీస్వయంవరాదిషు॥ ౨౨॥ ౨౩॥ బలేరితి॥ ఇంద్రస్య శ్రియం జిహీర్షతా విప్రవ్యాజేన విష్ణునా- భ్రంశితస్యాపి- కీర్తిః శ్రూయతే- ను- అహో- న శ్రూయత ఇతి పాఠే న శ్రూయతే కిం అపితు శ్రూయత ఏవేతి॥ ౨౪॥ శ్రియమితి॥ తం ప్లాన్ జానీయాత్ ఇతి శుక్రేణ వార్యమాణోపి- అతఏవ విష్ణురితి జానన్నపి॥ ౨౫॥ జీవతేతి॥ పతమానేన పతతా- క్షత్రబంధునా దేహేన- బ్రాహ్మణార్థాయ విపులం యశః- నేహతా అసంపాదయతా కోనుఅర్థః నకోపీత్యర్థః॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవం నిశ్చిత్యాహ- హే విప్రా ఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ రాజన్యతామేవ ప్రపంచయతి॥ అసావితి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ నేతి॥ యతస్త్వం మథురాం త్యక్త్వా సముద్రం శరణం గత ఇతి॥ ౩౧॥ అయమితి॥ వయసా తుల్యః- నాతిసత్త్వః అతిబలశ్చ నచ దేహేన మమ సమః- అతోర్జునో యోద్ధా న భవేత్- భీమస్తు మే తుల్యబల ఇతి॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ ప్రాదాయ దత్వేత్యర్థః॥ ౩౩॥ తత ఇతి॥ సమేఖలే యుద్ధాంగాః॥ ౩౪॥ మండలానీతి॥ మండలాని గదాయుద్ధగతిభేదాన్ - సవ్యం దక్షిణం చ యథా తథా- రంగిణోః రంగగతయోః నటయోరివేతి నిర్దేశాయ శ్లేషోపమా॥ ౩౫॥ తత ఇతి॥ చటచటేతి గదయోః పరస్పరాఘాతశ

ధ్వానకరణం- వజ్రస్యనిష్పేషః పాతః- తత్స్పర్శః- యుధ్యమానయోర్గజయోర్దంతినోర్దంతౌ [illegible]॥ ౩౬॥ తేఇతి॥ అంసకట్యాదను పేత్య- దీప్తమన్యుయోః [illegible] ద్విరదయోర్గజయోః అర్కశాఖాభ్యాం యుధ్యతోః యుధ్యమానయోః తే యథా చూర్ణీభవతస్తద్వత్॥ ౩౭॥ ఇత్థమితి॥ అపిష్టాం చూర్ణీచక్రతుః॥ ౩౮॥ తయోరితి॥ శిక్షా అభ్యాసః- బలం సత్త్వం ఓజః ప్రభావః- సమానశిక్షా [illegible]॥ ౩౯॥ శత్రోరితి॥ జన్మ శకలరూపం మృతిః పునఃశకలీభావః ఏతే విద్వాన్- జరానామరాక్షస్యా [illegible] జీవితం- అచింతయత్- కథమసౌ శకలీభవేదితి॥ ౪౦॥ సంచింత్యేతి॥ విటపం శాఖాం- కరేణ విటపం గృహీత్వా హరిర్ద్విధా [illegible] యథా అహం విటపం పాటయామి- తథా త్వమేనం విపాటయేతి సంజ్ఞయా సంకేతేన- అరివధోపాయం దర్శయామాసేత్యర్థః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఏకేతి॥ ఏకైకః పాదాదిర్యయోస్తే శకలే॥ ౪౪॥ ౪౫॥ [illegible] రాజ్యాభిషేకం [illegible]॥ సహదేవమి॥

నోః॥ ౩౬॥ తేవై గదే భుజబలేన నిపాత్యమానే అన్యోన్యతోంసకటిపాదకరోరుజత్రుమ్। చూర్ణీబభూవతురుపేత్య యథార్కశాఖే సంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివ దీప్తమన్వ్యోః॥ ౩౭॥ ఇత్థం తయోః ప్రహతయోర్గదయోర్నృవీరౌ క్రుద్ధౌ స్వముష్టిభిరయస్స్పృశైరపిష్టామ్। శబ్దస్తయోః ప్రహరతోరిభయోరివాసీన్నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః॥ ౩౮॥ తయోరేవం ప్రహరతోస్సమశిక్షాబలౌజసోః। నిర్విశేషమభూద్యుద్ధమక్షీణబలయోర్నృప॥ ౩౯॥ శత్రోర్జన్మమృతీ విద్వాన్ జీవితం చ జరాకృతమ్। పార్థమాప్యాయయన్ స్వేన తేజసాచింతయద్ధరిః॥ ౪౦॥ సంచింత్యారివధోపాయం భీమస్యామోఘదర్శనః। దర్శయామాస విటపం పాటయన్నివ సంజ్ఞయా॥ ౪౧॥ తద్విజ్ఞాయ మహాసత్త్వో భీమః ప్రహరతాం వరః। గృహీత్వా పాదయోః శత్రుం పాతయామాస భూతలే॥ ౪౨॥ ఏకం పాదం పదాక్రమ్య దోర్భ్యామన్యం ప్రగృహ్య సః। గుదతః పాటయామాస శాఖామివ మహాగజః॥ ౪౩॥ ఏకపాదోరువృషణకటిపృష్ఠస్తనాంసకే। ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణే శకలే దదృశుః ప్రజాః॥ ౪౪॥ హాహాకారో మహానాసీన్నిహతే మగధేశ్వరే। పూజయామాసతుర్భీమం పరిరభ్య జయాచ్యుతౌ॥ ౪౫॥ సహదేవం తత్తనయం భగవాన్ భూతభావనః। అభ్యషించదమేయాత్మా మగధానాం పతిం ప్రభుః॥ మోచయామాస రాజన్యాన్ సంరుద్ధా మాగధేన యే॥ ౪౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అయుతే ద్వే శతాన్యష్టౌ లీలయా యుధి నిర్జితాః। తే నిర్గతా గిరిద్రోణ్యాం మలినా మలవాససః॥ ౧॥ క్షుత్క్షామాశ్శుష్కవదనాస్సంరోధపరికర్శితాః। దదృశుస్తే ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్॥ ౨॥ శ్రీవత్సాంకం చతుర్బాహుం పద్మగర్భారుణేక్షణమ్। చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౩॥ పద్మహస్తం గదాశంఖరథాంగైరుపలక్షితమ్। కిరీటహారకటకకటిసూత్రాంగదాంచితమ్॥ ౪॥ భ్రాజద్వరమణిగ్రీవం నివీతం వనమాలయా। పిబంత ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహంత ఇవ జిహ్వయా॥ ౫॥ జిఘ్రంత ఇవ నాసాభ్యాం రంభంత ఇవ బాహునా। ప్రణేముర్హతపాప్మానో మూర్ధభిః పాదయోర్హరేః॥ ౬॥ కృష్ణసందర్శనాహ్లాదధ్వస్తసంరోధనక్లమాః। ప్రశశంసుర్హృషీకేశం గీర్భిః ప్రాంజలయో నృపాః॥ ౭॥ రాజానః॥ నమస్తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరావ్యయ। ప్రపన్నాన్

౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ద్విసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తత్ర త్రిసప్తతితమే బంధాద్విముక్తాన్నృపాన్ హరిః। రాజసూయార్థగైస్స్వైర్దేశాన్ ప్రస్థాప్య పునరాగమత్। అత్యున్నద్ధగజరా[illegible] [illegible] భూపతీన్। [illegible] కృపయా కృష్ణో నిజరూపమదర్శయత్॥ అయుతేఇతి॥ యే నిర్జితాః జరాసంధేన - [illegible] ద్రోణ్యాం- తేతతో నిర్గతాస్సంతో ఘనశ్యామం దదృశురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ క్షుదితి॥ క్షుధా క్షామాః కృశాః- సంరోధన పరికర్శితాః క్లేశితాః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భ్రాజదితి॥ భ్రాజన్ భ్రాజమానో వరమణిః కౌస్తుభో యస్యాం సా- గ్రీవా యస్య తం- [illegible] కంఠలంబితయా [illegible] రూపం- పిబంత ఇవేత్యాదీనాం [illegible] ప్రణేమురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౫॥ జిఘ్రంత ఇతి॥ రంభంతః పరిరంభమాణా ఇవ॥ ౬॥ కృష్ణేతి॥ శ్రీకృష్ణసందర్శనాహ్లాదేన ధ్వస్తః సంరోధనక్లమో యేషాం తే॥ ౭॥ నమ ఇతి॥ సంరోధాత్ ప్రకృతానస్మాన్- ఘోరాయాస్సంస

[illegible] పాహి విమోచయ ॥ ౮ ॥ నను భవంతో జరాసంధాసూయాం [illegible] ఇహాముత్ర [illegible] సంసృతేర్మోచనే [illegible] ఇత్యాశంక్య సంప్రతి న వయం తథా భూతా ఇత్యాహుర్ద్వాభ్యాం [illegible] నాసూయామః అముం దోషం [illegible] అనుగ్రహ ఇతి యద్యస్మాత్ ॥ ౯ ॥ [illegible] రాజ్యైశ్వర్య [illegible] నిత్యాః అచలాః [illegible] అనిత్యాః [illegible] ॥ ౧౦ ॥ [illegible] వస్తుతయా పశ్యంతీత్యాహుః ॥ మృగతృష్ణామితి ॥ వైకారికీం [illegible] అయుక్తాః అవివేకినః ॥ ౧౧ ॥ [illegible] ఘోరస్య ధార్ణవహత్వమస్మాస్వేవ స్పష్టమిత్యాశయేనాహుర్ద్వాభ్యాం ॥ వయమితి ॥ శ్రీమదేన నష్టా బుద్ధిర్యేషాం తే [illegible] ఇతరేతరస్పృధః పరస్పరం స్పర్ధమానాః పురః [illegible] త్వా త్వాం [illegible] ॥ ౧౨ ॥ త ఇతి ॥ పురాయే [illegible] కృష్ణ తవ వయం అద్య వినష్టదర్పాః సంతః చరణౌ స్మరామః [illegible] విచాలితాః శ్రియః [illegible] అతో రాజ్యమ్యతిం [illegible] ॥ ౧౩ ॥ [illegible] అథో [illegible] మృగతృష్ణి రూపితం సదృశం రాజ్యం శశ్వత్ [illegible] పతతా [illegible] తథా రుజాం రోగాణాం [illegible]

పాహి నః కృష్ణ నిర్విణ్ణాన్ ఘోరసంసృతేః ॥ ౮ ॥ నైనం నాథానసూయామో మాగధం మధుసూదన ।
అనుగ్రహో యద్భవతో రాజ్ఞాం రాజ్యచ్యుతిర్విభో ॥ ౯ ॥ రాజ్యైశ్వర్యమదోన్నద్ధో న శ్రేయో విం
దతే నృపః । త్వన్మాయామోహితోఽనిత్యా మన్యతే సంపదోఽచలాః ॥ ౧౦ ॥ మృగతృష్ణాం యథా బాలా మ
న్యంత ఉదకాశయమ్ । ఏవం వైకారికీం మాయామయుక్తా వస్తు చక్షతే ॥ ౧౧ ॥ వయం పురా శ్రీమదన
ష్టదృష్టయో జిగీషయాస్యా ఇతరేతరస్పృధః । ఘ్నంతః ప్రజాః స్వా అతినిర్ఘృణాః ప్రభో మృత్యుం పుర
స్త్వావిగణయ్య దుర్మదాః ॥ ౧౨ ॥ త ఏవ కృష్ణాద్య గభీరరంహసా దురంతవీర్యేణ విచాలితాః శ్రియః । కా
లేన తన్వా భవతోఽనుకంపయా వినష్టదర్పాశ్చరణౌ స్మరామ తే ॥ ౧౩ ॥ అథో న రాజ్యం మృగతృష్ణిరూ
పితం దేహేన శశ్వత్పతతా రుజాం భువా । ఉపాసితవ్యం స్పృహయామహే విభో క్రియాఫలం ప్రేత్య
చ కర్ణరోచనమ్ ॥ ౧౪ ॥ తం నః సమాదిశోపాయం యేన తే చరణాబ్జయోః । స్మృతిర్యథా న విరమేదపి
సంసరతామిహ ॥ ౧౫ ॥ కృష్ణాయ వాసుదేవాయ హరయే పరమాత్మనే । ప్రణతక్లేశనాశాయ గో
విందాయ నమో నమః ॥ ౧౬ ॥ సంస్తూయమానో భగవాన్ రాజభిర్ముక్తబంధనైః । తానాహ కరు
ణస్తాత శరణ్యః శ్లక్ష్ణయా గిరా ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ అద్య ప్రభృతి వో భూపా మయ్యాత్మన్యఖిలేశ్వరే ।
సుదృఢా జాయతే భక్తిర్బాఢమాశంసితం తథా ॥ ౧౮ ॥ దిష్ట్యా వ్యవసితం భూపా భవంత ఋతభాషి
ణః । శ్ర్యైశ్వర్యమదోన్నాహం పశ్య ఉన్మాదకం నృణామ్ ॥ ౧౯ ॥ హైహయో నహుషో వేనో రావ
ణో నరకోఽపరే । శ్రీమదాద్భ్రంశితాః స్థానాద్దేవదైత్యనరేశ్వరాః ॥ ౨౦ ॥ భవంత ఏతద్విజ్ఞాయ దే
హాద్యుత్పాద్యమంతవత్ । మాం యజంతోఽధ్వరైర్యుక్తాః ప్రజా ధర్మేణ రక్షథ ॥ ౨౧ ॥ సంతన్వంతః ప్ర

[illegible] ఉపాసితవ్యం సేవ్యం న స్పృహయామహే ప్రేత్య పరలోకే చ క్రియాఫలం స్వర్గాది [illegible] కర్ణరోచనం రుచిజనకమాత్రం తత్ర [illegible] ॥ ౧౪ ॥ [illegible] తతః అనాయాసేన [illegible] ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సంస్తూయమానః [illegible] ॥ ౧౭ ॥ [illegible] ॥ ౧౮ ॥ [illegible] ఇతి భవద్భిరుక్తం [illegible] పశ్యేత్యాహ ॥ ౧౯ ॥ [illegible] హైహయ ఇతి ॥ [illegible] శ్రీమదాత్ స్థానాద్భ్రంశితాః [illegible] ॥ ౨౦ ॥ భవంత ఇతి ॥ [illegible] ప్రజా ధర్మేణ రక్షథ [illegible] ॥ ౨౧ ॥

ఇతి॥ ప్రజాతంతూన్ పుత్రాదిసంతతీః - ప్రాప్తం ప్రాప్తం చ సమత్వేన సేవమానాః॥ ౨౧॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ మాం బ్రహ్మ - యాస్యథ ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇత్యేతి ॥ స్త్రియశ్చ స్త్రీశ్చ తేషాం మజ్జనకర్మణి అభ్యంగస్నానాదౌ - న్యయుఙ్క్త॥ ౨౪॥ ౨౫॥ భోజయిత్వేతి॥ సుస్నాతాన్ సమ్యగలంకృతాన్ భోగైశ్చ యుక్తాన్ - వరేణాన్నేన భోజయిత్వా - పునస్తేషాం సపర్యాం సహదేవేన కారయామాసేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౬॥ త ఇతి॥ గ్రహాః చంద్రాదయో యథా॥ ౨౭॥ రథానితి॥ ప్రీణయ్య ప్రీణయిత్వా॥ ౨౮॥ ౨౯॥ జగదురితి॥ జగదుః ఊచుః॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ గత్వేతి॥ ఖాండవప్రస్థం ఇంద్రప్రస్థం॥ ౩౨॥ తదితి॥ శాంతం మృతం - ఆప్తమనోరథో బభూవేతి॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుస్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః॥ అగ్రపూజాప్రసంగేన చైద్యఘాతాది వర్ణ్యతే॥ రాజసూయముఖే హత్వా జరాసంధం...

జాతం తు సుఖదుఃఖే భవాభవౌ। ప్రాప్తం ప్రాప్తం చ సేవంతో మచ్చిత్తా విచరిష్యథ॥ ౨౧ ॥ ఉదాసీనాశ్చ దేహాదావాత్మారామా ధృతవ్రతాః। మయ్యావేశ్య మనస్సమ్యఙ్మామంతే బ్రహ్మ యాస్యథ ॥ ౨౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిశ్య నృపాన్ కృష్ణో భగవాన్ భువనేశ్వరః। తేషాం న్యయుఙ్క్త పురుషాన్ స్త్రియో మజ్జనకర్మణి॥ ౨౩ ॥ సపర్యాం కారయామాస సహదేవేన భారత। నరదేవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైః స్రగ్విలేపనైః। ౨౪ ॥ భోజయిత్వా వరాన్నేన సుస్నాతాన్ సమలంకృతాన్। భోగైశ్చ వివిధైర్యుక్తాన్ తాంబూలాద్యైర్నృపోచితైః॥ ౨౫ ॥ తే పూజితా ముకుందేన రాజానో మృష్టకుండలాః॥ విరేజుర్మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్ ప్రావృడంతే యథా గ్రహాః॥ ౨౬ ॥ రథాన్ సదశ్వానారోప్య మణికాంచనభూషితాన్। ప్రీణయ్య సూనృతైర్వాక్యైస్స్వదేశాన్ ప్రత్యయాపయత్ ॥ ౨౭ ॥ త ఏవం మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్ కృష్ణేన సుమహాత్మనా। యయుస్తమేవ ధ్యాయంతః కృతాని చ జగత్పతేః॥ ౨౮ ॥ జగదుః ప్రకృతిభ్యస్తే మహాపురుషచేష్టితమ్। యథాన్వశాసద్భగవాన్ తథా చక్రురతంద్రితాః॥ ౨౯ ॥ జరాసంధం ఘాతయిత్వా భీమసేనేన కేశవః। పార్థాభ్యాం సంయుతః ప్రాయాత్ సహదేవేన పూజితః॥ ౩౦ ॥ గత్వా తే ఖాండవప్రస్థం శంఖాన్ దధ్ముర్జితారయః। హర్షయంతస్స్వసుహృదో దుర్హృదాం చాసుఖావహాః॥ ౩౧ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతమనస ఇంద్రప్రస్థనివాసినః। మేనిరే మాగధం శాంతం రాజా చాప్తమనోరథః॥ ౩౨ ॥ అభివంద్యాథ రాజానం భీమార్జునజనార్దనాః। సర్వమాశ్రావయాంచక్రురాత్మనా యదనుష్ఠితమ్। ౩౩ ॥ నిశమ్య ధర్మరాజస్తత్కేశవేనానుకంపితః। ఆనందాశ్రుకలాం ముంచన్ ప్రేమ్ణా నోవాచ కించన। ౩౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఏవం యుధిష్ఠిరో రాజా జరాసంధవధం విభోః। కృష్ణస్య చానుభావం తం శ్రుత్వా ప్రీతస్తమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ యుధిష్ఠిరః॥ యే స్యుస్త్రైలోక్యగురవస్సర్వే లోకా మహేశ్వరాః। వహంతి దుర్లభం లబ్ధ్వా శిరసైవానుశాసనమ్ ॥ ౨॥ స భవానరవిందాక్షో దీనానామీశమానినామ్। ధత్తేనుశాసనం భూమంస్తదత్యంతవిడంబనమ్ ॥ ౩॥ న హ్యేకస్యాద్వితీయస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః। కర్మభిర్వర్ధతే తేజో...

...ధంతటం తరి। వై...ంతదం తేను వర్ణితం...జంకితమివావసత్ ॥ కురూణామంతా...కురూణామంతో యస్మాదసౌ వర్ణితస్తం... ఇత్యర్థః॥ ఏవమితి॥ కృష్ణస్య చానుభావమితి చకారాత్ తస్య చాజ్ఞానువిధాయిత్వం చాలక్ష్యేత్యర్థః॥ ౧॥ తదాహ॥ య ఇతి॥ యే త్రైలోక్యస్యాపి గురవస్స్యుః సనకాదయః సర్వే చ లోకాః లోకపాలాశ్చ తే శిరసైవ తవానుశాసనం వహంతి - దుర్లభం లబ్ధ్వా అతిభాగ్యేనైవ తల్లబ్ధమితి బహుమానేనేత్యర్థః॥ ౨॥ స ఇతి॥ స భవాన్ పరమేశ్వరో...కముశాసనం ధత్తే - తదత్యంతవిడంబనం అననురూపమనుకరణం - ...తేజో...ప్రసంగాదితి తాత్పర్యార్థః॥ ౩॥ అథవాంతవపునః...స్య ఆజ్ఞాపనాజ్ఞాధారణాభ్యాం న తేజో...వృద్ధిహానీ...అతః కృ...సంగచ్ఛత ఇత్యాహ॥ నేతి॥ ఏకస్య అద్వితీయస్య...సమానరహితస్య - బ్రహ్మణస్తవ - ఉభయం మాయా - పర...న్యత ఇతి సర్వజీవ...తు స్తవ నియమ్యత్వం...ఆతః...గ్రహో...తవ తేజో న వర్ధతే న

హ్రసతే రవేరివ ఉదయాస్తమయాదికమణ్ణి[illegible]త్యర్థః - తథాచ॥ శ్రుతిః॥ నకర్మణా వర్ధతే నో కనీయానితి శ్రుతేః॥ ౪॥ నన్వేవమప్యహం పరమేశ్వరః సర్వస్యాజ్ఞాపకః మమేదం నీచం కర్మణా యోగ్యమితి మనసి కథం నభవేదిత ఆహ॥ నేతి॥ హే అజిత - తవభక్తానామేవ తావత్ నానాధీః భేదమతిర్నాస్తి - యథా పశూనాం అజ్ఞానాం వైకృతా శరీరవిషయా - తవతు నాస్తీతి కిం పునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౫॥ ఇతీతి॥ యజ్ఞియే యజ్ఞాభితేవ సంతాదికాలే - యుక్తాన్ అభియుక్తాన్ - స యుధిష్ఠిరః - ఋత్విజో హోతృప్రముఖాన్ - వవ్రే వృతవాన్॥ ౬॥ తానాహ త్రిభిః॥ ద్వైపాయన ఇతి॥ ౭॥ ౮॥ దుర్వాసా ఇతి॥ అకృతవ్రణాదీనేతాన్ - ఋత్విగుపద్రష్టౄదిభేదేన వవ్రే॥ ౯॥ ఉపహూతా ఇతి॥ అన్యేచోపహూతాః॥ ౧౦॥ బ్రాహ్మణా ఇతి॥ యజ్ఞదిదృక్షవస్సర్వేపి తత్రేయురిత్యన్వయః॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ దేవయజనం యజ్ఞభూమిం కృష్ట్వా కర్షణాదిభిస్సంశోధ్య - దీక్షయాంచక్రిరే దీక్షాసంస్కారయుక్తమకుర్వన్॥ ౧౨॥ హైమా ఇతి॥ ఉపకరణాః ఉపస్కరాః - వరుణస్య రాజసూయే యథా ఆసన్ తథేతి శేషః॥ ౧౩॥ కించ॥ ఇంద్రేతి॥ యే ఇంద్రాదయో దేవగణాః॥ ౧౪॥ మునయ ఇతి॥ సు

జోహ్రసతేవా యథా రవేః ॥ ౪ ॥ నచ తేఽజిత భక్తానాం మమాహమితి మాధవ । త్వం తవేతి చ నానాధీః పశూనామివ వైకృతా ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా యజ్ఞియే కాలే వవ్రే యుక్తాన్ స ఋత్విజః । కృష్ణానుమోదితః పార్థో బ్రాహ్మణాన్ బ్రహ్మవాదినః ॥ ౬ ॥ ద్వైపాయనో భరద్వాజస్సుమంతుర్గౌతమోఽసితః । వసిష్ఠశ్చ్యవనః కణ్వో మైత్రేయః కవషస్త్రితః ॥ ౭ ॥ విశ్వామిత్రో వామదేవస్సుమతిర్జైమినిః క్రతుః । పైలః పరాశరో గర్గో వైశంపాయన ఏవ చ ॥ ౮ ॥ దుర్వాసాః కశ్యపో ధౌమ్యో రామో భార్గవ ఆసురిః । వీతిహోత్రో మధుచ్ఛందో వీరసేనోఽకృతవ్రణః ॥ ౯ ॥ ఉపహూతాస్తథా చాన్యే భీష్మద్రోణకృపాదయః । ధృతరాష్ట్రస్సహసుతో విదురశ్చ మహామతిః ॥ ౧౦ ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రా యజ్ఞదిదృక్షవః । తత్రేయుస్సర్వరాజానో రాజ్ఞాం ప్రకృతయో నృప ॥ ౧౧ ॥ తతస్తే దేవయజనం బ్రాహ్మణాస్స్వర్ణలాంగలైః । కృష్ట్వా తత్ర యథామ్నాయం దీక్షయాంచక్రిరే నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ హైమాః కిలోపకరణా వరుణస్య యథా పురా ॥ ౧౩ ॥ ఇంద్రాద్యా లోకపాలాశ్చ విరించిభవసంయుతాః । సగణాస్సిద్ధగంధర్వ విద్యాధరమహోరగాః ॥ ౧౪ ॥ మునయో యక్షరక్షాంసి ఖగకిన్నరచారణాః । రాజానశ్చ సమాహూతా రాజపత్న్యశ్చ సర్వశః ॥ ౧౫ ॥ రాజసూయం సమీయుస్స్మ రాజ్ఞః పాండుసుతస్య వై । మేనిరే కృష్ణభక్తస్య సూపపన్నమవిస్మితాః ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్ మహారాజం

—— ❖ శిశుపాలవధకథాప్రారంభః ❖ ——

యాజకా దేవవర్చసః । రాజసూయేన విధివత్ ప్రచేతసమివామరాః ॥ ౧౭ ॥ సుత్యేఽహన్యవనీపాలో యాజకాన్ సదసస్పతీన్ । అపూజయన్ మహాభాగాన్ యథావత్సుసమాహితః ॥ ౧౮ ॥ సదస్యాగ్ర్యార్హణార్హం వై విమృశంతస్సభాసదః । నాధ్యగచ్ఛన్నైకాంత్యాత్ సహదేవస్తదాబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ అర్హతి హ్యచ్యుతః శ్రైష్ఠ్యం భగవాన్ సాత్వతాం పతిః । ఏష వై దేవతాస్సర్వా దేశకాలధనాదయః ॥ ౨౦ ॥ యదాత్మకమిదం విశ్వం క్రతవశ్చ యదాత్మకాః । అగ్నిరాహుతయో మంత్రాస్సాంఖ్యం యోగశ్చ యత్పరః ॥ ౨౧ ॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసావైతదాత్మ్యమిదం జగత్ । ఆత్మనాత్మాశ్రయస్సభ్యాస్సృజత్యవ

చ రాజాదయః సమాహూతాః॥ ౧౫॥ రాజసూయమితి॥ తే తత్ర సమేయుస్స్మ తేన సర్వేఽపి కృష్ణభక్తస్య [illegible] రాజసూయమవిస్మితాస్సంతః - సూపపన్నం సుసంపన్నం - మేనిర ఇత్యన్వయః॥ ౧౬॥ అయాజయన్నితి॥ [illegible] ఋత్విజః॥ ౧౭॥ [illegible]॥ సుత్యే అహని సోమాభిషవదినే॥ ౧౮॥ సదసీతి॥ అగ్రార్హణం అగ్రపూజా - [illegible] త్వే నైకస్యానిశ్చయాత్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ యదాత్మకమితి॥ సాంఖ్యం జ్ఞానం యోగ ఉపాసనా॥ ౨౧॥ [illegible] శేషణపరః - కథముభయోరేకపరత్వం తత్రాహ॥ ఏక ఇతి॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసౌ [illegible] భూతస్య చ సర్వప్రపంచస్య తన్మయత్వాత్ విశేషణవిషయస్య [illegible] ఐతదాత్మ్యమితి ఏవ శ్రీకృష్ణః ఆత్మా యస్య తత్ ఏతదాత్మ - తస్య భావః ఐతదాత్మ్యం [illegible] ॥ అత్ర హేతుః - ఆత్మనేతి హే సభ్యాః ఆత్మాశ్రయః అన్యనిరపేక్షః - స్వయమజః ఇదం జగత్ సృజతి - అవతి రక్షతి - హంతి సంహరతి చ ॥

౨౨॥ కించ ॥ వివిధానీతి ॥ యస్య అపేక్షయా అనుగ్రహేణ- వివిధాని కర్మాణి తపోయోగాదీని- జనయన్ కుర్వన్- యత్ యస్మాత్ అయం సర్వోపి జనః ధర్మాదిలక్షణం శ్రేయ ఈహతే సాధయతి - కర్మాణి తత్ఫలాని చ యదధీనానీత్యర్థః ॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ ఆత్మనాం శ్రీమ న్నామర్హణమాత్మనః కథం స్యాత్తత్రాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూతానామాత్మభూతాయ - అనన్యదర్శినే స్వభేదమతయే ॥ ౨౫॥ ఇతి ॥ శ్రీకృష్ణానుభావవిత్ సహదేవ ఇత్యుక్త్వా తూష్ణీమభూత్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ ద్విజేరితం సాధు సాధ్వితి ఘోషం శ్రుత్వా హార్దమభిప్రాయం ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ యూయమితి ॥ హే సదసస్పతయః సర్వే బాలభాషితం మా మన్ధ్వం మా జానీత మన్యత- కింతత్ యత్ యతః- కృష్ణార్హణే సంమతః తత్ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ సదసస్పతీనితి ॥ అస్మై ఏవ వా స్తవోర్థః పూర్వవదున్నేయః సదసస్పతీనితి గోపః వేదస్పృధివ్యాదిపాలక ఇత్యర్థః కుత్సితం వేదవిపరీతం లపంతీతి కులపాః పాషండాః- తాన్ అంసతే ఘాతయతీతి కులపాంసనః కాకః కం చ అకం చ కాకే సుఖదుఃఖే- తేన విద్యతే యస్య సః అకాకః- ఆప్తకామ ఇత్యర్థః - స యథా ఆప్తకామో దేవ నృణాం కేవలం పురోడాశాదిమాత్రం నార్హతి- అపితు సర్వస్వమపి - తథాయం శ్రీకృష్ణోపి బ్రహ్మర్షిసౌభాగ్యం సపర్యామాత్రం కథమ

హంత్యజః॥ ౨౨॥ వివిధానీహ కర్మాణి జనయన్ యదపేక్షయా। ఈహతే యదయం సర్వః శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణమ్ ॥ ౨౩ ॥ తస్మై కృష్ణాయ మహతే దీయతాం పరమార్హణమ్। ఏవం చేత్సర్వభూతానామాత్మనశ్చార్హణం భవేత్ ॥ ౨౪॥ సర్వభూతాత్మభూతాయ కృష్ణాయానన్యదర్శినే। దేయం శాంతాయ పూర్ణాయ దత్తస్యానంత్యమిచ్ఛతా ॥ ౨౫॥ ఇత్యుక్త్వా సహదేవోఽభూత్తూష్ణీం కృష్ణానుభావవిత్ । తచ్ఛ్రుత్వా తుష్టువుస్సర్వే సాధు సాధ్వితి సత్తమాః॥ ౨౬॥ శ్రుత్వా ద్విజేరితం రాజా జ్ఞాత్వా హార్దం సభాసదామ్। సమర్హయద్ధృషీకేశం ప్రీతః ప్రణయవిహ్వలః ॥ ౨౭॥ తత్పాదావవనిజ్యాపశ్శిరసా లోకపావనీః। సభార్యస్సానుజామాత్యస్సకుటుంబో వహన్ముదా ॥ ౨౮ ॥ వాసోభిః పీతకౌశేయైర్భూషణైశ్చ మహాధనైః। భూషయిత్వాశ్రుపూర్ణాక్షో నాశకత్సమవేక్షితుమ్॥ ౨౯॥ ఇత్థం సభాజితం వీక్ష్య సర్వే ప్రాంజలయో నృపాః। నమో జయేతి నేముస్తం నిపేతుః పుష్పవృష్టయః ॥ ౩౦॥ ఇత్థం నిశమ్య దమఘోషసుతస్స్వపీఠాదుత్థాయ కృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః। ఉత్క్షిప్య బాహుమిదమాహ సదస్యమర్షీ సంశ్రావయన్ భగవతే పరుషాణ్యభీతః ॥ ౩౧॥ ఈశో దురత్యయః కాల ఇతి సత్యవతీ శ్రుతిః। వృద్ధానామపి యద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతే॥ ౩౨॥ యూయం పాత్రవిదాం శ్రేష్ఠా మా మంధ్వం బాలభాషితమ్। సదసస్పతయస్సర్వే కృష్ణో యత్సంమతోఽర్హణే॥ ౩౩॥ తపోవిద్యావ్రతధరాన్ జ్ఞానవిధ్వస్తకల్మషాన్। పరమర్షీన్ బ్రహ్మనిష్ఠాన్ లోకపాలైశ్చ పూజితాన్। ౩౪॥ *సదసస్పతీనతిక్రమ్య గోపోఽయం కులపాంసనః। యథా కాకః పురోడాశం సపర్యాం కథమర్హతి ॥ ౩౫॥ వర్ణాశ్రమకులాపేతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః। స్వైరవర్తీ గుణైర్హీనస్సపర్యాం కథమర్హతి ॥ ౩౬ ॥ యయాతినైషాం హి కులం శప్తం సద్భిర్బహిష్కృతమ్। వృథాపానరతం శశ్వత్సపర్యాం కథమర్హతి॥ ౩౭॥ బ్రహ్మర్షిసేవితాన్ దేశాన్ హిత్వైతేఽబ్రహ్మవర్చసమ్। సముద్రం దుర్గమాశ్రిత్య బాధంతే దస్య

ర్హతి- కింతు స్వాత్మసమర్పణమప్యర్హతీత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ ....

వర్ణేతి ॥ వర్ణాశ్రమకులేభ్యః అపేతః బ్రహ్మత్వాత్ ॥ శ్రు॥ అనామగోత్రమితి శ్రుతేః- అతఏవ అనధికారిత్వాత్సర్వధర్మబహిష్కృతః - స్వైరవర్తీ పరమేశ్వరత్వాత్ అతఏవ నిర్గుణః తమఆదిరహితః-ఏవంభూతో జీవానాం సౌభాగ్యం తుచ్ఛం సపర్యామాత్రం కథమర్హతీత్యర్థః॥ ౩౬॥ యయాతినేతి ॥ అపి చ కథం వర్ణనీయో మాదృశైః ఏషాం యదూనాం మహిమా - యస్మాదేషాం కులం యయాతినా శప్తమపి కిం సద్భిర్బహిష్కృతం అపితు శిరసా ధృతం- కించ- అస్మదాదికులవత్ వృథాపానరతం కిం అపితు అతినియతాచారమిత్యర్థః- అహో యదూనామేవ తావదీదృశం మాహాత్మ్యం యదుకులవృద్ధస్య యయాతేః శాపోన ప్రాదుర్భావాదిత్వాద అయంతు సాక్షాదీశ్వరః- అతః సపర్యామాత్రం కథమర్హతీత్యర్థః॥౩౭॥ కించ ॥ బ్రహ్మర్షీతి॥ యే రాజానో దుష్టానుచ్చాటయంతి - తే లబ్ధపాలకత్వాదిదేశాన్ సాశ్రయంతి- ఏతే తు బ్రహ్మర్షిసేవితానేవ దేశానాశ్రిత్య అబ్రహ్మవర్చసం సముద్రం దుర్గమపి హిత్వా ... ర్థః- బాధంతే తథా- యాదస్య వః ప్రజాస్తాన్- అయమర్థః-వేగితపథా కీదృశో గో బ్రహ్మవర్చసం తద్విరుద్ధమబ్రహ్మవర్చసం సముద్రం ముద్రాలింగం తత్సహితం సముద్రం వేదవిరుద్ధలింగధారిణం పాషండమిత్యర్థః- లింగం త్యాజయిత్వా బాధంతే దం

సంధి కథం ఘాతం దుర్గం [illegible] తీతెరథర్మతయా [illegible] యమిత్యాహ [illegible]

[illegible] అతోయమ [illegible] నామ [illegible] స్తుతిపారుష్య [illegible] ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తావదితి ॥ [illegible]

[illegible] అతోమమైవ [illegible] ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ [illegible]

[illegible] కథం వాసుదేవే ప్రవేశస్తత్రాహ ॥ జన్మత్రయేతి ॥ జన్మత్రయానుగుణితమ [illegible]

[illegible] తత్స్వరూపతాం యాతః పునః [illegible] అత్ర [illegible]

వః ప్రజాః ॥ ౩౮ ॥ ఏవమాదీన్యభద్రాణి బభాషే నష్టమంగళః । నోవాచ కించిద్భగవాన్యథా సింహశ్శివారుతమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ భగవన్నిందనం శ్రుత్వా దుస్సహం తత్సభాసదః । కర్ణౌ పిధాయ నిర్జగ్ముశ్శపంతశ్చేదిపం రుషా ॥ ౪౦ ॥ నిందాం భగవతశ్శృణ్వంస్తత్పరస్య జనస్య వా । తతో నాపైతి యస్సోఽపి యాత్యధస్సుకృతాచ్చ్యుతః ॥ ౪౧ ॥ తతః పాండుసుతాః క్రుద్ధా మత్స్యకైకయసృంజయాః । ఉదాయుధాస్సముత్తస్థుశ్శిశుపాలజిఘాంసవః ॥ ౪౨ ॥ తతశ్చైద్యస్త్వసంభ్రాంతో జగృహే ఖడ్గచర్మణీ । భర్త్సయన్కృష్ణపక్షీయాన్రాజ్ఞస్సదసి భారత ॥ ౪౩ ॥ తావదుత్థాయ భగవాన్స్వాన్నివార్య స్వయం రుషా । శిరః క్షురాంతచక్రేణ జహారాపతతో రిపోః ॥ ౪౪ ॥ శబ్దః కోలాహలోఽథాసీచ్ఛిశుపాలే హతే మహాన్ । తస్యానుయాయినో భూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః ॥ ౪౫ ॥ చైద్యదేహోత్థితం జ్యోతిర్వాసుదేవముపావిశత్ । పశ్యతాం సర్వభూతానాముల్కేవ భువి ఖాచ్చ్యుతా ॥ ౪౬ ॥ జన్మత్రయానుగుణితవైరసంరబ్ధయా ధియా । ధ్యాయంస్తన్మయతాం యాతో భావో హి భవకారణమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఋత్విగ్భ్యస్ససదస్యేభ్యో దక్షిణాం విపులామదాత్ । సర్వాన్సంపూజ్య విధివచ్చక్రేఽవభృథమేకరాట్ ॥ ౪౮ ॥ సాధయిత్వా క్రతుం రాజ్ఞః కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః । ఉవాస కతిచిన్మాసాన్సుహృద్భిరభియాచితః ॥ ౪౯ ॥ తతోఽనుజ్ఞాప్య రాజానమనిచ్ఛంతమపీశ్వరః । యయౌ సభార్యస్సామాత్యస్స్వపురం దేవకీసుతః ॥ ౫౦ ॥ వర్ణితం తదుపాఖ్యానం మయా తే బహువిస్తరమ్ । వైకుంఠవాసినోర్జంత్వోర్విప్రశాపాత్పునః పునః ॥ ౫౧ ॥ రాజసూయావభృథ్యేన స్నాతో రాజా యుధిష్ఠిరః । బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యే శుశుభే సురరాడివ ॥ ౫౨ ॥ రాజ్ఞా సభాజితాస్సర్వే సురమానవఖేచరాః । కృష్ణం క్రతుం చ శంసంతస్స్వధామాని యయుర్ముదా ॥ ౫౩ ॥ దుర్యోధనమృతే పాపం కలిం కురుకులామయమ్ । యో న సేహే శ్రియం స్ఫీతాం దృష్ట్వా పాండుసుతస్య తామ్ ॥ ౫౪ ॥ య ఇదం కీర్తయేద్విష్ణోః కర్మ చైద్యవధాదికమ్ । రాజమోక్షం వితానం చ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౫౫ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

రాజా ॥ అజాతశత్రోస్తం దృష్ట్వా రాజసూయమహోదయమ్ । సర్వే ముముదిరే బ్రహ్మన్నృదేవా యే సమాగతాః ॥ ౧ ॥ దుర్యోధనం వర్జయిత్వా రాజానస్సర్షయస్సురాః । ఇతి శ్రుతం నో భగవంస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ పితామహస్య తే యజ్ఞే రాజసూయే మహాత్మనః । బాం[illegible]

[illegible] కారణం - [illegible] ॥ ౪౪ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౦ [illegible]

[illegible] ప్రముచ్యతే ॥ ౫౫ ॥ [illegible] అత్ర [illegible]

[illegible] ॥ ౫౪ ॥ [illegible] ॥ ౫౫ ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] కారణం [illegible] అజాతశత్రోరితి ॥ ౧ ॥ [illegible] ॥ ౨ ॥ [illegible]

[illegible]

హాస్యేతి॥ ప్రేమబంధనాః ప్రేమయంత్రితాః॥ ౩॥ భీమ ఇతి॥ పూజాయాం సమ్మానే. ద్రవ్యసాధనే నానావస్తుసంపాదనే॥ ౪॥ సతామితి॥ శుశ్రూషణే చందనాలేపనాదౌ॥ ౫॥ ౬॥ నిరూపితా ఇతి॥ నిరూపితాః నియుక్తాస్సంతః నానాకర్మసు ప్రవర్తంతే స్మ॥ ౭॥ ఋత్విగితి॥ ఋత్విక్సదస్యాశ్చ సభాసదః. బహువిదశ్చ తేషు స్విష్టేషు సమ్యక్పూజితేషు సూనృతం ప్రియవాక్. సమర్హణమలంకారాది. దక్షిణాభిః ద్యునద్యాం గంగాయాం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ చిత్రేతి॥ చిత్రాణి ధ్వజపతాకాగ్రాణి యేషు తైః. ఇభేంద్రైః స్యందనైః అర్వభిః అశ్వైః భటైశ్చ. ఏవం చతురంగసైన్యైః నిర్యయుః॥ ౧౧॥ యదుసృంజయేతి॥ యజమానో యుధిష్ఠిరః పురస్సరో యేషాం తే॥ ౧౨॥ సదస్యేతి॥ సదస్యా ఋత్విజః. అన్యే చ ద్విజశ్రేష్ఠాః నిర్యయుః॥ ౧౩॥ స్వలంకృతా ఇతి॥ కించ. గంధాదిభిస్స్వలంకృతాః నరా నార్యశ్చ

వాః పరిచర్యాయాం తస్యాసన్ ప్రేమబంధనాః ॥ ౩ ॥ భీమో మహానసాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షస్సుయోధనః । సహదేవస్తు పూజాయాం నకులో ద్రవ్యసాధనే ॥ ౪ ॥ గురుశుశ్రూషణే జిష్ణుః కృష్ణః పాదావనేజనే । పరివేషణే ద్రుపదజా కర్ణో దానే మహామనాః ॥ ౫ ॥ యుయుధానో వికర్ణశ్చ హార్దిక్యో విదురాదయః । బాహ్లీకపుత్రా భూర్యాద్యా యే చ సంతర్దనాదయః ॥ ౬ ॥ నిరూపితా మహాయజ్ఞే నానాకర్మసు తే తదా । ప్రవర్తంతే స్మ రాజేంద్ర రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ॥ ౭ ॥ ఋత్విక్సదస్య బహువిత్సు సుహృత్తమేషు స్విష్టేషు సూనృతసమర్హణదక్షిణాభిః । చైద్యే చ సాత్వతపతేశ్చరణం ప్రవిష్టే చక్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనం ద్యునద్యామ్ ॥ ౮ ॥ మృదంగశంఖపణవధుంధుర్యానకగోముఖాః । వాదిత్రాణి విచిత్రాణి నేదురావభృథోత్సవే ॥ ౯ ॥ నర్తక్యో ననృతుర్హృష్టా గాయకా యూథశో జగుః । వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాం స దివమస్పృశత్ ॥ ౧౦ ॥ చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేంద్రస్యందనార్వభిః । స్వలంకృతైర్భటైర్భూపా నిర్యయూ రుక్మమాలినః ॥ ౧౧ ॥ యదుసృంజయకాంభోజకురుకేకయకోసలాః । కంపయంతో భువం సైన్యైర్యజమానపురస్సరాః ॥ ౧౨ ॥ సదస్యర్త్విగ్ద్విజశ్రేష్ఠా బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా । దేవర్షిపితృగంధర్వాస్తుష్టువుః పుష్పవర్షిణః ॥ ౧౩ ॥ స్వలంకృతా నరా నార్యో గంధస్రగ్భూషణాంబరైః । విలింపంత్యోఽభిషించంత్యో విజహ్రుర్వివిధై రసైః ॥ ౧౪ ॥ తైలగోరసగంధోదహరిద్రాసాంద్రకుంకుమైః । పుంభిర్లిప్తాః ప్రలింపంత్యో విజహ్రుర్వారయోషితః ॥ ౧౫ ॥ గుప్తా నృభిర్నిరగమన్నుపలబ్ధుమేతద్దేవ్యో యథా దివి విమానవరైర్నృదేవ్యః । తా మాతులేయసఖిభిః పరిషిచ్యమానాస్సవ్రీడహాసవికసద్వదనా విరేజుః ॥ ౧౬ ॥ తా దేవరానుత సఖీన్ సిషిచుర్దృతీభిః క్లిన్నాంబరా వివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాః । ఔత్సుక్యముక్తకబరాచ్చ్యవమానమాల్యాః క్షోభం దధుర్మలధియాం రుచిరైర్విహారైః ॥ ౧౭ ॥ స సమ్రాడ్రథమారూఢస్సదశ్వం రుక్మమాలినమ్ । వ్యరోచత స్వపత్నీభిః క్రియాభిః క్రతురాడివ ॥ ౧౮ ॥ పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే తమృత్విజః । ఆచాంతం స్నాపయాంచక్రుర్గంగాయాం సహ కృష్ణయా ॥ ౧౯ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్నరదుందుభిభిస్సహ । ముముచుః పుష్పవర్షాణి దేవర్షిపితృమానవాః ॥ ౨౦ ॥ సస్నుస్తత్ర తతస్సర్వే వర్ణాశ్రమయుతా జనాః । మహాపాతక్యపి యతస్సద్యో ముచ్యేత కిల్బిషాత్ ॥ ౨౧ ॥ అథ రాజాహతే క్షౌమే పరిధాయ స్వలంకృతః । ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణాంబరైః ॥ ౨౨ ॥ బంధూన్ జ్ఞాతీన్ నృపాన్ మిత్రసుహృదోఽన్యాంశ్చ సర్వశః । అభీక్ష్ణం పూజయామాస నారాయణపరో నృపః ॥ ౨౩ ॥ సర్వే జనాస్సురరుచో మణి

రసైః మిథో విజహ్రుః॥ ౧౪॥ రసానేవాహ॥ తైలేతి॥ కించ. హరిద్రాకుంకుమాదిభిః పుంభిర్లిప్తాస్తాః ప్రలింపంత్యో వారయోషితశ్చ విజహ్రుః॥ ౧౫॥ గుప్తా ఇతి॥ నృభిర్గుప్తాః. రథాదియానైః నృదేవ్యః రాజపత్న్యో నిరగమన్ నిర్గతాః. ఏతదుపలబ్ధుం విమానవరైర్దేవ్యో యథా దివి. మాతులేయైస్సఖిభిశ్చ పరితః సిచ్యమానాః సవ్రీడేన హాసేన వికసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౬॥ తా ఇతి॥ దేవరాన్ పతిభ్రాతౄన్. ఉత సఖీన్ సఖీనపి. దృతిభిః ఉదకనోదనచర్మయంత్రైః. సేచనపాత్రైశ్చ. మలధియాం కామినాం॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ క్రియాభిః అంగేష్టిభిః. క్రతురాట్ సశరీరో రాజసూయ ఇవ॥ ౧౮॥ పత్నీతి॥ పత్నీసంయాజాః యాగవిశేషాః. అవభృథసంబంధి అవభృథ్యం చ. చరిత్వా తాన్యనుష్ఠాయేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అథేతి॥ అహతే నూతనే అనర్ఘే అభినవే వా॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సర్వ

ఇతి॥ సురాణామివరుక్కాంతిర్యేషాంతే మణికుండలైఃసహితాఃస్రగుష్ణీషాదయోయేషాంతే- కుండలయుగేనాలకబృందేనచ జుష్టా వక్త్రశ్రీర్యాసాంతాః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇత్థమితి ॥ గతజ్వరః నిశ్చింతః-ఆసీత్ ॥ ౩౦ ॥ ఏకదేతి ॥ అచ్యుతే శ్రీకృష్ణే ఆత్మామనఃయస్యతస్య॥ ౩౧॥ యస్మిన్నితి॥ నరేంద్రాదీనాంలక్ష్మీః లక్ష్మ్యః విభూతయః విశ్వసృజామయేన- ఉపక్లృప్తాఃవిరచితాః తాభిస్సహ- కురురాట్ దుర్యోధనః అతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మిన్నితి॥ మహిషీసహస్రమితి ఇహ తోష్ఠ పలతుణాం - క్వణదంఘ్రిశోభీశోభా యస్య- మధ్యే సుచారుచారుమధ్యమిత్యర్థః- కుచకుంకుమైః శోణాహారాయస్యతి - శ్రీమంతిముఖానియస్యతత్ చలైః కుండలైః కుంతలైశ్చఆఢ్యంసంపన్నం- అశోభతేతిశేషః॥ ౩౩॥ సభాయామితి॥ క్వాపికదాచిత్ విరేజ ఇతిశేషః క్వస్యచక్షుషా హితా హితజ్ఞాపకేన॥

కుండలస్రగుష్ణీషకంచుకదుకూలమహార్ఘహారాః । నార్యశ్చ కుండలయుగాలకబృందజుష్టవక్త్రశ్రియః కనకమేఖలయా విరేజుః ॥ ౨౪ ॥ అథర్త్విజో మహాశీలాస్సదస్యా బ్రహ్మవాదినః । బ్రహ్మక్షత్రియవిట్ఛూద్రా రాజానో యే సమాగతాః ॥ ౨౫ ॥ దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాస్సహానుగాః । పూజితాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్నృప ॥ ౨౬ ॥ హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయమ్ । నైవాతృప్యన్ ప్రశంసంతః పిబన్మర్త్యోఽమృతం యథా ॥ ౨౭ ॥ తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్ । ప్రేమ్ణా నివారయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః ॥ ౨౮ ॥ భగవానపి తత్రాంగ న్యవాత్సీత్తత్ప్రియంకరః । ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సాంబాదీంశ్చ కుశస్థలీమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్థం ధర్మసుతో రాజా మనోరథమహార్ణవమ్ । సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః ॥ ౩౦ ॥ ఏకదాంతఃపురే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనశ్శ్రియమ్ । అతప్యద్రాజసూయస్య మహిత్వం చాచ్యుతాత్మనః ॥ ౩౧ ॥ యస్మిన్నరేంద్రదితిజేంద్రసురేంద్రలక్ష్మీ* ర్నానా విభాంతి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః । తాభిః పతీన్ ద్రుపదరాజసుతోపతస్థే యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్ ॥ ౩౨ ॥ యస్మింస్తదా మధుపతేర్మహిషీసహస్రం శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదంఘ్రిశోభమ్ । మధ్యే సుచారు కుచకుంకుమశోణహారం శ్రీమన్ముఖం ప్రచలకుండలకుంతలాఢ్యమ్ ॥ ౩౩ ॥ సభాయాం మయక్లృప్తాయాం క్వాపి ధర్మసుతోఽధిరాట్ । వృతోఽనుజైర్బంధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా ॥ ౩౪ ॥ ఆసీనః కాంచనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ । పారమేష్ఠ్యశ్రియా జుష్టస్స్తూయమానశ్చ వందిభిః ॥ ౩౫ ॥ తత్ర దుర్యోధనో మానీ పరీతో భ్రాతృభిర్నృప । కిరీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్ రుషా ॥ ౩౬ ॥ స్థలేఽభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాంతం జలం మత్వా స్థలేఽపతత్ । జలే చ స్థలవద్భ్రాంత్యా మయమాయావిమోహితః ॥ ౩౭ ॥ జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయోఽపరే । నివార్యమాణా అప్యంగ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః ॥ ౩౮ ॥ స వ్రీడితోఽవాగ్వదనో రుషా జ్వలన్ నిష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయమ్ । హాహేతి శబ్దస్సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమనా ఇవాభవత్ ॥ బభూవ తూష్ణీం భగవాన్భువో భరం సముజ్జిహీర్షుర్భ్రమతి స్మ యద్దృశా ॥ ౩౯ ॥ ఏతత్తేఽభిహితం రాజన్ యత్పృష్టోఽహమిహ త్వయా । సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్రతౌ ॥ ౪౦ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచసప్తతితమోధ్యాయః.

౩౪॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ మానీసాహంకారః- కిరీటంచమాలాచవిద్యేతేయస్యసః- న్యవిశత్ ప్రవేశం కృతవాన్ అధిక్షిపన్ ॥ ౩౬॥ స్థలఇతి॥ తత్ర శుద్ధాంతే స్థలే - వస్త్రాంతమభ్యగృహ్ణాత్ ఆకుంచితవాన్ - కుత స్స్థితః స్థలవిభ్రాంత్యా జలం మత్వా జలేచ అపతత్- కుతః స్థలవద్భ్రాంత్యా॥ ౩౭॥ ౩౮॥ స ఇతి॥ భువోభరంభారంజిహీర్షుః-రితి-అన్యసంపాదితేన కలహబీజేన కురూణాంసంహారం కరిష్యామీతి- కించ- యస్యదృశా దృష్టిమాత్రేణ దుర్యోధనో భ్రమతిస్మ భ్రాంతింప్రాప మయమాయాతు నిమిత్తమాత్రం ఇతిభావః భూభారహరణబీజందుర్యోధనస్యభ్రమం మదీయస్యైనతస్యాపరాధవంద విధాయతూష్ణీమాసీదిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచసప్తతితమోధ్యాయః॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ తతష్షట్సప్తతితమే కృష్ణేనాశ్వమహామృధే । ద్యుమద్గదాప్రహారేణరణే త్యద్యహ్న గదః॥ సంపాద్యధర్మరాజస్య రాజసూయము

మహాగయమ్। నిహత్య సౌభరాజాదీన్ సభో పారమనచ్యుతః॥౧॥౨॥౩॥ ఇతీతి॥ ప్రత్యహం సకృత్-పాంసుముష్టిం ఏకాం గ్రసన్ భక్షయన్॥౪॥ సంవత్సరాంత ఇతి॥ సంవత్సరాంత ఇతి॥ ఆశుతోషోఽపి భగవానుమాపతిః- శ్రీకృష్ణవిద్వేషిణి సాల్వే- వరస్య వైఫల్యం మన్యమానో న క్షిప్రం ప్రాదురభూత్-తస్యాతినిర్బంధమాలక్ష్య-సంవత్సరాంతే వరేణ ఛందయామాస ఇచ్ఛాం కారితవాన్-వరం వృణీష్వేత్యువాచేత్యర్థః॥౫॥౬॥ తథేతి॥ తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ- గిరిశేనాదిష్టో మయః అయస్మయం లోహమయం పురం సౌభసంజ్ఞం నిర్మాయ రచయిత్వా-ప్రాదాత్॥౭॥ స ఇతి॥ తమసోంధకారస్య- ధామ ఆశ్రయం అసైన్యైర్దురాసదం దుష్ప్రాపం॥౮॥౯॥ సగోపురాణీతి॥ ప్రాసాదాః గృహాః-అట్టాలాస్తదుపరిగృహాః-తోలికాస్తత్పర్యంతకుడ్యాని-తాః-విహారాన్ క్రీడాస్థానాని చ స బభంజ ఇంచ-విమానాగ్ర్యాత్ తస్మాచ్ఛస్త్రవృ

❈ సాల్వవధకథాప్రారంభఘట్టః. ❈

శ్రీశుకః॥ అథాన్యదపి కృష్ణస్య శృణు కర్మాద్భుతం నృప। క్రీడానరశరీరస్య యథా సౌభపతిర్హతః॥ ౧॥ శిశుపాలసఖః సాల్వో రుక్మిణ్యుద్వాహ ఆగతః। యదుభిర్నిర్జితః సంఖ్యే జరాసంధాదయస్తథా॥ ౨॥ సాల్వః ప్రతిజ్ఞామకరోచ్ఛృణ్వతాం సర్వభూభుజామ్। అయాదవాం కరిష్యే క్ష్మాం పౌరుషం మమ పశ్యత॥ ౩॥ ఇతి మూఢః ప్రతిజ్ఞాయ దేవం పశుపతిం ప్రభుమ్। ఆరాధయామాస నృపః పాంసుముష్టిం సకృద్గ్రసన్॥ ౪॥ సంవత్సరాంతే భగవానాశుతోష ఉమాపతిః। వరేణచ్ఛందయామాస సాల్వం శరణమాగతమ్॥ ౫॥ దేవాసురమనుష్యాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్। అభేద్యం కామగం వవ్రే స యానం వృష్ణిభీషణమ్॥ ౬॥ తథేతి గిరిశాదిష్టో మయః పరపురంజయః। పురం నిర్మాయ సాల్వాయ ప్రాదాత్సౌభమయస్మయమ్॥ ౭॥ స లబ్ధ్వా కామగం యానం తమోధామ దురాసదమ్। యయౌ ద్వారవతీం సాల్వో వైరం వృష్ణికృతం స్మరన్॥ ౮॥ నిరుధ్య సేనయా సాల్వో మహత్యా భరతర్షభ। పురీం బభంజోపవనాన్యుద్యానాని చ సర్వశః॥ ౯॥ సగోపురాణి ద్వారాణి ప్రాసాదాట్టాలతోలికాః। విహారాన్ స విమానాగ్ర్యాన్నిపేతుః శస్త్రవృష్టయః॥ ౧౦॥ శిలా ద్రుమాశ్చాశనయః సర్పా ఆసారశర్కరాః। ప్రచండశ్చక్రవాతోఽభూద్రజసాచ్ఛాదితా దిశః॥ ౧౧॥ ఇత్యర్ద్యమానా సౌభేన కృష్ణస్య నగరీ భృశమ్। నాభ్యపద్యత శం రాజంస్త్రిపురేణ యథా మహీ॥ ౧౨॥ ప్రద్యుమ్నో భగవాన్ వీక్ష్య బాధ్యమానా నిజాః ప్రజాః। మా భైష్టేత్యభ్యయాద్వీరో రథారూఢో మహారథః॥ ౧౩॥ సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చ సాంబోఽక్రూరః సహానుజైః। హార్దిక్యో భానువిందశ్చ గదశ్చ శుకసారణౌ॥ ౧౪॥ అపరే చ మహేష్వాసా రథయూథపయూథపాః। నిర్యయుర్దంశితా గుప్తా రథేభాశ్వపదాతిభిః॥ ౧౫॥ తతః ప్రవవృతే యుద్ధం సాల్వానాం యదుభిః సహ। యథాసురాణాం విబుధైస్తుములం రోమహర్షణమ్॥ ౧౬॥ తాశ్చ సౌభపతేర్మాయా దివ్యాస్త్రై రుక్మిణీసుతః। క్షణేన నాశయామాస నైశం తమ ఇవోష్ణగుః॥ ౧౭॥ వివ్యాధ పంచవింశత్యా స్వర్ణపుంఖైరయోముఖైః। సాల్వస్య ధ్వజినీపాలం శరైః సన్నతపర్వభిః॥ ౧౮॥ శతేనాతాడయత్సాల్వమేకైకేనాస్య సైనికాన్। దశభిర్దశభిర్నేతౄన్వాహనాని త్రిభిస్త్రిభిః॥ ౧౯॥ తదద్భుతం మహత్కర్మ ప్రద్యుమ్నస్య మహాత్మనః। దృష్ట్వా తం పూజయామాసుః సర్వే స్వపరసైనికాః॥ ౨౦॥ బహురూపైకరూపం తద్దృశ్యతే న చ దృశ్యతే। మాయామయం మయకృతం దుర్విభా

ష్టయః పేతుః॥౧౦॥ శిలా ఇతి॥ ఆసారశర్కరాః ధారాసంపాతవజ్జలోపలాః॥౧౧॥ ఇత్యేతి॥ శం సుఖం నాభ్యపద్యత॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥ తత ఇతి॥ తుములం వ్యాకులం- రోమహర్షణం రౌద్రం॥౧౬॥ తా ఇతి॥ నైశం నిశాభవం- తమః ఉష్ణగుః సూర్య ఇవ॥౧౭॥ కించ। వివ్యాధేతి॥ స్వర్ణమయాని పుంఖాని పృష్ఠప్రాంతాని యేషాం తైః అయో లోహం తన్మయాని ముఖాన్యగ్రాణి యేషాం తైః- ధ్వజినీపాలం సేనాన్యం సంనతాని నిమ్నాని- పర్వాణి గ్రంథయో యేషాం తైః॥౧౮॥ శతేనేతి॥ సైనికాన్ భటాన్- నేతౄన్ సారథీన్॥౧౯॥ తదితి॥ స్వసైనికాః స్వపరసేనయోర్వర్తమానాః సర్వే పూజయామాసుః నమ్రా నితిపంతః॥౨౦॥ బహురూపేతి॥ కదాచిద్బహురూపం- కదాచిదేకరూపం- క్వచిద్దృశ్యతే క్వచిన్న దృశ్యతే- ఏవం దుర్విభావ్యం అవితర్క్యమభూత్॥౨౧॥ కించ॥ క్వచిదితి॥ ఏవం తత్ దురవసి

౦అనవస్థితంచాభూత్॥ ౨౨॥౨౩॥ శరైరితి॥ అగ్నివద్దాహకః-అర్కవత్సంశోషకః-యుగపత్సర్వత్రస్పర్శోయేషాంతైః-ఆశీవిషవదేకదేశస్పర్శమాత్రేణమారకత్వాద్దురాసదైః దుస్సహైః-పాట్యమానం పురమనీకానిచయస్యసః పరైర్యాదవైరీరితైర్ముక్తైః॥ ౨౪॥ సాల్వేతి॥ భృశార్దితాఅపిస్వంస్వంరణంస్వంస్వంయుద్ధభూమిం॥ ౨౫॥ సాల్వేతి॥ ...ర్వ్యా...యసమయ్యా-వ్యాహత్యప్రహృత్య॥ ౨౬॥ తమితి॥ తంప్రద్యుమ్నం అపోవాహఅన్యతోనినాయ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ మత్ మత్తోవినా-క్లీబం...చిత్తంయస్యతేన త్వయాసూతేన॥ ౨౯॥ కింన్వితి॥ పితరౌరామకేశవౌ-అభిసంగమ్యతత్సమీపంగత్వా తాభ్యాంపృష్టః స్వయోగ్యం...వక్ష్యామీతి॥ ౩౦॥ వ్యక్తమితి॥ భ్రాతృజామయో భ్రాతృభార్యాః-వ్యక్తంనిశ్చితం-యత్క్లైబ్యంకథయిష్యంతి-తత్కథనమనుకరోతి-కథం

వ్యంపరైరభూత్ । ౨౧ ॥ క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్ । అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితమ్॥ ౨౨ ॥ యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభస్సహ సైనికః । సాల్వస్తతస్తతోఽముంచన్ శరాన్ సాత్వతయూథపాః॥ ౨౩ ॥ శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః । పీడ్యమానపురానీకస్సాల్వోఽముహ్యత్పరేరితైః॥ ౨౪ ॥ సాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరాభృశార్దితాః । నతత్యజూరణంస్వంస్వం లోకద్వయజిగీషవః॥ ౨౫ ॥ సాల్వామాత్యోద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రాక్ప్రపీడితః । ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ॥ ౨౬ ॥ ప్రద్యుమ్నం గదయా శీర్ణవక్షస్స్థలమరిందమమ్ । అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః॥ ౨౭ ॥ లబ్ధసంజ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిస్సారథిమబ్రవీత్ । అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపసర్పణమ్॥ ౨౮ ॥ న యదూనాం కులే జాతశ్శ్రూయతే రణవిచ్యుతః । వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకిల్బిషాత్॥ ౨౯ ॥ కిం ను వక్ష్యేఽభిసంగమ్య పితరౌ రామకేశవౌ । యుద్ధాత్సమ్యగపక్రాంతః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమమ్॥ ౩౦ ॥ వ్యక్తం మే కథయిష్యంతి హసంత్యో భ్రాతృజామయః । క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే॥ ౩౧ ॥ సూతః ॥ ధర్మం విజానతాయుష్మన్ కృతమేతన్మయా విభో । సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ॥ ౩౨ ॥ ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్మయాపోవాహితో రణాత్ । ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్ఛితో గదయా హతః॥ ౩౩ ॥

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-షట్సప్తతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ స తూపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః । నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిమ్ ॥ ౧ ॥ విధమంతం స్వసైన్యాని ద్యుమంతం రుక్మిణీసుతః । ప్రతిహత్య ప్రత్యవిధ్యన్నారాచైరష్టభిస్స్మయన్ ॥ ౨ ॥ చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్ సూతమేకేన చాహనత్ । ద్వాభ్యాం ధనుశ్చ కేతుం చ శరేణాన్యేన వై శిరః ॥ ౩ ॥ గదసాత్యకిసాంబాద్యా జఘ్నుస్సౌభపతేర్బలమ్ । పేతుస్సముద్రే సౌభేయాస్సర్వే సంఛిన్నకంధరాః ॥ ౪ ॥ ఏవం యదూనాం సాల్వానాం జఘ్నతామితరేతరమ్ । యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణమ్ ॥ ౫ ॥ ఇంద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూను

కథమితి॥ ౩౧॥ ధర్మమితి॥ విభో హే సమర్థ-ఏతదపసరణంధర్మమాహ-సూత ఇతి॥౩౨॥ ఏతదితి॥ అపోవాహిత అపసారితః-ఉపసృష్టః ఉపసర్గం పీడాం ప్రాప్త ఇతి కృత్వా యతః పరేణ శత్రుణా గదయా హతస్స...మూర్ఛితోనిస్సంజ్ఞో...తోఽభవః॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-షట్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ సప్తసప్తతితమే నానామాయావిచక్షణ । కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు...చూర్ణితః॥ సఇతి॥ దంశితః సన్నద్ధః॥ ౧॥ విధమంతమితి॥ విధమంతం ...తం ప్రతిహత్యనిరుధ్య॥ ౨॥ అష్టాభిర్నారాచైః...॥ చతుర్భిరితి॥ ౩॥ గదేతి॥ సౌభేయాః సౌభస్థాః॥ ౪॥ ఏవమితి॥ ...రాత్రిర్గణం సమాహారో...త్రయాణాం నవరాత్రాణాం సమాహారః త్రినవరాత్రం సప్తవింశతిరాత్రాణీత్యర్థః తుములం సంకులం ఉల్బణం...॥ ౫॥ పరమతముపన్యస్యతి॥ ఇంద్రప్రస్థం గతఇతి॥ ౬॥ ౭॥ అహో

టీ॥ స్వగతమేవ పక్షిచింతావిజృంభితమాభాషణం- ఆర్యమిశ్రాభిసంగతో బలభద్రాదిసహితః॥ ౭॥ నిమిత్తానీతి॥ దుర్నిమిత్తదర్శనాత్కులక్షితః ఏవం చింతయన్ ద్వారకామాగత్య స్వానాం కదనం వీక్ష్య సౌభం చ సాల్వరాజం చ వీక్ష్య- రామం పురరక్షణం ప్రతి నిరూప్య నియుజ్య, దారుకం ప్రాహేత్యన్వయః॥ ౯॥ రథమితి॥ తేత్వయా॥ ౧౦॥ ఇతి॥ ఆస్థాయ సమ్యగధిష్ఠాయ- అరుణానుజం ధ్వజేవర్తమానం గరుడం॥ ౧౧॥ సాల్వ ఇతి॥ హతప్రాయస్య బలస్య ఈశ్వరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి॥ తం చ సాల్వం- శరసందోహైః శరజాలైః- ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిః ... సౌభస్య విపులత్వాదిభిరాకాశోపమా సౌభస్య- అచింత్యవేగత్వబహుత్వాదిభిశ్శరాణాం రశ్మిసాదృశ్యం- అయత్నేనైవ రశ్మివత్ శరజాల

నా। రాజసూయే చ నివృత్తే శిశుపాలే చ సంస్థితే॥ ౬॥ కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్య మునీంశ్చ ససుతాం పృథామ్। నిమిత్తాన్యతిఘోరాణి పశ్యన్ ద్వారవతీం యయౌ॥ ౭॥ ఆహ చాహమిహాయాత ఆర్యమిశ్రాభిసంగతః। రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయా నూనం హన్యుః పురీం మమ॥ ౮॥ వీక్ష్య తత్కదనం స్వానాం నిరూప్య పురరక్షణమ్। సౌభం చ సాల్వరాజం చ దారుకం ప్రాహ కేశవః॥ ౯॥ రథం ప్రాపయ మే సూత సాల్వస్యాంతికమాశు వై। సంభ్రమస్తే న కర్తవ్యో మాయావీ సౌభరాడయమ్॥ ౧౦॥ ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస రథమాస్థాయ దారుకః। విశంతం దదృశుస్సర్వే స్వే పరే చారుణానుజమ్॥ ౧౧॥ సాల్వశ్చ కృష్ణమాలోక్య హతప్రాయబలేశ్వరః। ప్రాహిణోత్కృష్ణసూతాయ శక్తిం భీమరవాం మృధే॥ ౧౨॥ తామాపతంతీం నభసి మహోల్కామివ రంహసా। భాసయంతీం దిశశ్శౌరిస్సాయకైశ్శతధాచ్ఛినత్॥ ౧౩॥ తం చ షోడశభిర్బాణైర్విద్ధ్వా సౌభం చ ఖే భ్రమత్। అవిధ్యచ్ఛరసందోహైః ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిః॥ ౧౪॥ సాల్వశ్శౌరేస్తు దోస్సవ్యం సశార్ఙ్గం శార్ఙ్గధన్వనః। బిభేద న్యపతద్ధస్తాచ్ఛార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతమ్॥ ౧౫॥ హాహాకారో మహానాసీద్భూతానాం తత్ర పశ్యతామ్। వినద్య సౌభరాడుచ్చైరిదమాహ జనార్దనమ్॥ ౧౬॥ యత్త్వయా మూఢ నస్సఖ్యుర్భ్రాతుర్భార్యా హృతేక్షతామ్। ప్రమత్తస్స సభామధ్యే త్వయా వ్యాపాదితస్సఖా॥ ౧౭॥ తం త్వాద్య నిశితైర్బాణైరపరాజితమానినమ్। నయామ్యపునరావృత్తిం యది తిష్ఠేర్మమాగ్రతః॥ ౧౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ వృథా త్వం కత్థసే మంద న పశ్యస్యంతికేంతకమ్। పౌరుషం దర్శయంతి స్మ శూరా న బహుభాషిణః॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ సాల్వం గదయా భీమవేగయా। తతాడ జత్రౌ సంక్రుద్ధస్స చకంపే వమన్నసృక్॥ ౨౦॥ గదాయాం సంనివృత్తాయాం సాల్వస్త్వంతరధీయత॥ ౨౧॥ తతో ముహూర్త ఆగత్య పురుషశ్శిరసాచ్యుతమ్। దేవక్యా ప్రహితోఽస్మీతి నత్వా ప్రాహ వచో రుదన్॥ ౨౨॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో పితా తే పితృవత్సల। బద్ధ్వాపనీతస్సాల్వేన సౌనికేన యథా పశుః॥ ౨౩॥ నిశమ్య విప్రియం కృష్ణో మానుషీం ప్రకృతిం గతః। విమనస్కో ఘృణీ స్నేహాద్బభాషే ప్రాకృతో యథా॥ ౨౪॥ కథం రామమసంభ్రాంతం జిత్వాజేయం సురాసురైః। సాల్వేనాల్పీయసా నీతః పితా మే బలవాన్ విధిః॥ ౨౫॥ ఇతి బ్రువాణే గోవిందే సౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః। వసుదేవమివానీయ కృష్ణం చేదమువాచ హ॥ ౨౬॥ ఏష తే జనితా తాతో యదర్థమిహ జీవసి। వధిష్యే వీక్షతస్తేఽముమీశశ్చేత్పాహి బాలిశ॥ ౨౭॥ ఏవం నిర్భర్త్స్య మాయావీ ఖడ్గేనానకదుందుభేః। ఉత్కృత్య శిర ఆదాయ ఖస్థం సౌభం సమావిశత్॥ ౨౮॥ తతో ముహూర్తం ప్రకృతావుపప్లుతస్స్వబోధ ఆస్తే స్వజనానుషంగతః। మహానుభావస్తదబుధ్యదాసురీం మాయాం స సాల్వప్రహితాం మయోదితామ్॥ ౨౯॥ న తత్ర దూతం న పితుః కళేబరం ప్రబుద్ధ ఆజౌ సమపశ్యదచ్యుతః। స్వాప్నం యథా చాంబరచారిణం రిపుం సౌభస్థమాలోక్య ని

ప్రసారితాత్సూర్యతుల్యః శ్రీకృష్ణ ఇతి॥ ౧౪॥ సాల్వ ఇతి॥ దోర్బాహుం॥ ౧౫॥ ౧౬॥ యదితి॥ సఖ్యుశ్శిశుపాలస్య ఈక్షతామస్మాకం- ప్రమత్తః అనవహితః వ్యాపాదితః హతః॥ ౧౭॥ తమితి॥ అపరాజితోఽహమితి మానవంతం- అపునరావృత్తిం మృత్యుం- తిష్ఠేః స్థాస్యసి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నిశమ్యేతి॥ ఘృణీ దయావాన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఏష ఇతి॥ జనితా జనయితా- ఈశశ్చేచ్ఛక్తశ్చేత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ స్వబోధస్స్వతస్సిద్ధజ్ఞానవానపి- స్వజనస్నేహాతః- ప్రకృతౌ మానుషస్వభావే ఉపప్లుతః నిమగ్నః- ఆస్తే అతిష్ఠత్- తత స్తత్స్వరూపాసురీం మాయామబుధ్యత మయేయమితి జ్ఞాతవాన్॥ ౨౯॥ నేతి॥ స్వాప్నం స్వప్నప్రపంచం యథా॥ ౩౦॥ ఏవం పరమ

ముపన్యస్తం నిరాకరోతి॥ ఏవమితి॥ కేచ కేచన - నాన్వితాః అనన్వితాః పూర్వాపరానుసంధానరహితాః తదాహ - యత్స్వవాచ ఇతి - స్వానుస్మరంతీత్యర్థః - అయమభిప్రాయః - నతావద్రాజసూయార్థం రామేణ సహ గతః శ్రీకృష్ణః సంకర్షణమనుజ్ఞాప్యేతి పూర్వముక్తత్వాత్ - నచేంద్రప్రస్థగతే కృష్ణే సాల్వాగమనం - హాస్యసంగ్రామవ్యాసక్తేన మయా యుష్మద్వ్యాకరణం న జ్ఞాతమితి - వ్యక్తవచనస్థానం చ దారకాణాం త్వయా తా శ్రీకృష్ణేనోక్తమితి వ్యాసోక్తేరితి॥ ౩౧॥ అసంభావితం చేత్యాహ॥ క్వేతి॥ భయం నాదు నామిత్తగిశానక్రియం ... నం హస్త్యః పురీం మమేతి యదుక్తం - యచ్చ హస్తాచ్చాపజ్జగాం స్యపతదితి ఉక్తం - తద్భయం నాక్వేతి - అజ్ఞానేన సంభవో యస్య తత్ - అఖం ... తాని విజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యాణి యస్య సః - తత్ర విజ్ఞానం స్వరూపవిషయం - జ్ఞానం బాహ్యవిషయం॥ ౩౨॥ కించ ॥ యదితి ॥ యస్య పాదసేవయోర్జితా పుష్కలా యా ఆత్మవిద్యా తయా - అనాదిశ్చాసావాత్మవిపర్యయగ్రహశ్చ - అహంకృతః సుఖీ దుఃఖీత్యాదిలక్షణః తం హన్వంతి నాశయంతి - సరితః ఐశ్వర్యం పదం చ - తస్య సతాం గతేః కుతోను మోహ ఇతి అతోనైతద్వచనం సత్యమిత్యర్థః॥ ౩౩॥ కించ హంసత్యం

హంతుముద్యతః॥ ౩౦॥ ఏవం వదంతి రాజర్షే ఋషయః కేచ నాన్వితాః। యత్స్వవాచో విరుధ్యేరన్ నూనం తే న స్మరంత్యుత॥ ౩౧॥ క్వ శోకమోహౌ స్నేహో వా భయం వాజ్ఞానసంభవమ్। క్వ చాఖండితవిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యస్త్వఖండితః॥ ౩౨॥ యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయా హిన్వంత్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్। లభంత ఆత్మీయమనంతమైశ్వరం కుతోను మోహః పరమస్య సద్గతేః॥ ౩౩॥ తం శస్త్రపూగైః ప్రహరంతమోజసా సాల్వం శరైః శౌరిరమోఘవిక్రమః। విద్ధ్వాచ్ఛినద్వర్మ ధనుః శిరోమణిం సౌభం చ శత్రోర్గదయా రురోజ హ॥ ౩౪॥ తత్కృష్ణహస్తేరితయా విచూర్ణితం పపాత తోయే గదయా సహస్రధా। విసృజ్య తద్భూతలమాస్థితో గదామాదాయ సాల్వోభ్యపతద్ధరిం ద్రుతమ్॥ ౩౫॥ ఆధావతః సగదం తస్య బాహుం భల్లేన ఛిత్త్వాథ రథాంగమద్భుతమ్। వధాయ సాల్వస్య లయార్కసన్నిభం బిభ్రద్బభౌ సార్క ఇవోదయాచలః॥ ౩౬॥ జహార తేనైవ శిరః సకుండలం కిరీటయుక్తం పురుమాయినో హరిః। వజ్రేణ వృత్రస్య యథా పురందరో బభూవ హాహేతి వచస్తదా నృణామ్॥ ౩౭॥ తస్మిన్నిపతితే పాపే సౌభే చ గదయా హతే। నేదుర్దుందుభయో రాజన్ దివి దేవగణేరితాః॥ సఖీనామపచితిం కుర్వన్ దంతవక్త్రో రుషాభ్యగాత్॥ ౩౮॥

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

——❖ దంతవక్త్రవిదూరథవధాదికథాప్రారంభము. ❖——

శ్రీశుకః॥ శిశుపాలస్య సాల్వస్య పౌండ్రకస్యాపి దుర్మతేః। పరలోకగతానాం చ కుర్వన్ పారోక్ష్యసౌహృదమ్॥ ౧॥ ఏకః పదాతిః సంక్రుద్ధో గదాపాణిః ప్రకంపయన్। పద్భ్యామిమాం మహారాజ మహాసత్త్వో వ్యదృశ్యత॥ ౨॥ తం తథాయాంతమాలోక్య గదామాదాయ సత్వరః। అవప్లుత్య రథాత్కృష్ణః సింధుం వేలేవ ప్రత్యధాత్॥ ౩॥ గదాముద్యమ్య కారూషో ముకుందం ప్రాహ దుర్మదః। దిష్ట్యా దిష్ట్యా భవానద్య మమ దృష్టిపథం గతః॥ ౪॥ త్వం మాతులేయో నః కృష్ణ మిత్రధ్రుఙ్మాం జిఘాంససి। అతస్త్వాం

తదాహ॥ తమితి॥ వర్మ కవచం - రురోజ బభంజ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఆధావత ఇతి॥ లయార్కసన్నిభం ప్రలయకాలసూర్యసదృశం॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తస్మిన్నితి॥ దేవగణేన ఈరితాః వాదితాః॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖ ... ॥ తతోష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ॥ హత్వా హరిః పురీం రేమే రామస్తీర్థాంతతో ... ॥ సఖీనామపచితిం కుర్వన్ దంతవక్త్రోభ్యగాదిత్యుక్తం తదేవాహ॥ శిశుపాలస్యేతి॥ పారోక్ష్యసౌహృదం పరోక్షే కరణీయం సుహృత్కృత్యం॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ ప్రత్యధాత్ ప్రతిరురోధ॥ ౩॥ గదామితి॥ ముకుందం ప్రాహ దుర్మద ఇత్యాదేః అధిక్షేపపరతా స్ఫుటైవ - పరమార్థస్తు - దుర్మదః గతమదః - ప్రాహ ముకుందం ... నిముక్తిదానార్థమాగతం - అద్యేతి - జన్మత్రయేణ అన్విష్యమాణః అప్రాప్తోపాయ సా సేవ ... దృష్టిపథం గతః ప్రాప్తః ఏతద్దిష్ట్యేతి ... ॥ ౪॥ కించ॥ త్వమితి॥ హే కృష్ణ త్వమస్మాకం మాతులేయో ... ఏవమపి మిత్రధ్రుక్ మిత్రఘాతీ - మాం చ త్వం జిఘాంససి - తస్మాదస్మాకం త్వత్తో మృత్యుః సనకాదిప్రహారాత్ ... అతస్త్వాం ... త్రమహం యాచే - కింతత్ తదాహ - హే అమంద సంసారాసహనసమర్థ - ... త్వాం హనిష్యే ప్రహరిష్యామి -

తామేకవారం సహస్వేతి- నను వజ్రతుల్యాం త్వద్గదాం కో వా సహతస్తైవమిత్యాహ - అవజ్రకల్పయా ఉత్పలమాలావదితి కోమలయేత్యర్థః ॥ ౫ ॥ సన్వేవం హన సైక స్తవపురుషార్థస్తమాహ ॥ తదితి ॥ అజ్ఞః నవిద్యతే జ్ఞో యస్మాత్ తస్య సంబుద్ధిః హే సర్వజ్ఞేత్యర్థః. పరమార్థతః స్వామినం- ఏతద్దేహసంబంధేన బంధురూపం- బ్రహ్మశాపేన తు శత్రుత్వేన ప్రతీతం త్వాం- హత్వా మిత్రాణామానృణ్యం ఉపైమి ఉపైష్యామి- విశేషణ అధీయతే మనసి చింత్యత ఇతి వ్యాధిః- దేహే అంతర్యామితయా చరతీతి తథా- తమీశ్వరం హత్వా పాత్రధర్మేణ ఆరాధ్య హం తే గత్యర్థస్య జ్ఞానార్థత్వాత్ జ్ఞాత్వేతి వా తేన యథా పిత్రాదీనామానృణ్యముపయంతి తద్వదితి ॥ ౬ ॥ ఏవమితి ॥ రూక్షైరిత్యాది ప్రతీత్యర్థి ప్రాయేణ- తోత్త్రైరంకుశాదిభిః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం శ్రీకృష్ణమహాబ

గదయాఽముం సహనిష్యేవజ్రకల్పయా ॥ ౫ ॥ తద్వైరనృణ్యముపైమ్యజ్ఞ మిత్రాణాం మిత్రవత్సలః । బంధురూపమరిం హత్వా వ్యాధిం దేహచరం యథా ॥ ౬ ॥ ఏవం రూక్షైస్తుదన్ వాక్యైః కృష్ణం తోత్త్రైరివ ద్విపమ్ । గదయా తాడయన్మూర్ధ్ని సింహవద్వ్యనదచ్చ సః ॥ ౭ ॥ గదయాఽభిహతోఽప్యాజౌ న చచాల యదూద్వహః । కృష్ణోఽపి తమహన్గుర్వ్యా కౌమోదక్యా స్తనాంతరే ॥ ౮ ॥ గదానిర్భిన్నహృదయ ఉద్వమన్రుధిరం ముఖాత్ । ప్రసార్య కేశబాహ్వంఘ్రీన్ ధరణ్యాం న్యపతద్వ్యసుః ॥ ౯ ॥ తతస్సూక్ష్మతమం జ్యోతిః కృష్ణమావిశదద్భుతమ్ । పశ్యతాం సర్వభూతానాం యథా చైద్యవధే నృప ॥ ౧౦ ॥ విదూరథస్తు తద్భ్రాతా భ్రాతృశోకపరిప్లుతః । ఆగచ్ఛదసిచర్మభ్యాం మత్తశ్శత్రుజిఘాంసయా ॥ ౧౧ ॥ తస్య చాపతతః కృష్ణశ్చక్రేణ క్షురనేమినా । శిరో జహార రాజేంద్ర సకిరీటం సకుండలమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏవం సౌభం చ సాల్వం చ దంతవక్త్రం విదూరథమ్ । హత్వా దుర్విషహానన్యా నీడితస్సురమానవైః ॥ ౧౩ ॥ మునిభిస్సిద్ధగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః । అప్సరోభిః పితృగణైర్యక్షైః కిన్నరచారణైః ॥ ౧౪ ॥ ఉపగీయమానవిజయః కుసుమైరభివర్షితః । వృతశ్చ వృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలంకృతాం పురీమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఏవం యోగేశ్వరః కృష్ణో భగవాన్ జగదీశ్వరః । ఈయతే పశుదృష్టీనాం నిర్జితో జయతీతి సః ॥ ౧౬ ॥ శ్రుత్వా

బలరామకృతతీర్థయాత్రా సూతవధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

యుద్ధోద్యమం రామః కురూణాం సహ పాండవైః । తీర్థాభిషేకవ్యాజేన మధ్యస్థః ప్రయయౌ కిల ॥ ౧౭ ॥ స్నాత్వా ప్రభాసే సంతర్ప్య దేవర్షిపితృమానవాన్ । సరస్వతీం ప్రతిస్రోతం యయౌ బ్రాహ్మణసంవృతః ॥ ౧౮ ॥ మధూదకం బిందుసరస్తృణకూపం సుదర్శనమ్ । విశాలం బ్రహ్మతీర్థం చ చక్రం ప్రాచీం సరస్వతీమ్ ॥ ౧౯ ॥ యమునామనుయాన్యేవ గంగామను చ భారత । జగామ నైమిశం యత్ర ఋషయస్సత్రమాసతే ॥ ౨౦ ॥ తమాగతమభిప్రేత్య మునయో దీర్ఘసత్రిణః । అభిగమ్య యథాన్యాయం ప్రణమ్యోత్థాయ చార్చయన్ ॥ ౨౧ ॥ సోఽర్చితస్సపరీవారః కృతాసనపరిగ్రహః । రోమహర్షణమాసీనం మహర్షేశ్శిష్యమైక్షత ॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినం సూతమకృతప్రహ్వణాంజలిమ్ । అధ్యాసీనం చ తాన్విప్రాంశ్చుకోపోద్వీక్ష్య మాధవః ॥ ౨౩ ॥ కస్మాదసావిమాన్విప్రానధ్యాస్తే ప్రతిలోమజః । ధర్మపాలాంస్తథైవాస్మాన్వధమర్హతి దుర్మతిః ॥ ౨౪ ॥ ఋషేర్భగవతో భూత్వా శిష్యోఽధీత్య బహూని

నపిలీలయా జయత్యేవేతి కృత్వా సకదాచిజ్జరాసంధాదిభిర్నిర్జిత ఇతి పశుదృష్టీనామీయత ఇత్యర్థః- విజయో హాతపః- యోగేశ్వరః భగవాన్ జగదీశ్వర ఇతి ॥ ౧౬ ॥ శ్లో ॥ విదూరథాంతముద్ధృత్య భ్రాతనాదిదనోఽకింబమ్ । కృష్ణస్తాపర ము స్నారాత్రామోహార్తసూతపర్వణా ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః - తత్ర సంగమాహ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ ౧౭ ॥ స్నాత్వేతి ॥ ప్రతిస్రోతం ప్రతిలోమం ॥ ౧౮ ॥ మధూదకమితి ॥ సుదర్శనం తీర్థం- చక్రం చక్రతీర్థం ॥ ౧౯ ॥ యమునామితి ॥ యమునామనుయాసి తీర్థాని - గంగామనుచ యాని - తాని సర్వాణి - గత్వా నైమిశమరణ్యం జగామ ॥ ౨౦ ॥ తమితి ॥ అభిప్రేత్య శ్రీబలరామ ఇతి జ్ఞాత్వా ॥ ౨౧ ॥ స ఇతి ॥ మహర్షేర్వ్యాసస్య ॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినమితి ॥ సూతం ప్రతిలోమజం- నకృతం ప్రహ్వణమంజలిశ్చ యేన తం అధ్యాసీనం చ తాన్ తేభ్య ఉచ్చైరాసీనమిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అజ్ఞానన్నధ్యాస్త ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ ఋషేరితి ॥ ౨౫ ॥ నను బహు జ్ఞః కథమేవం కుర్యాదిత్యత్రాహ ॥ అదాంతస్యేతి ॥

గుణాయయథోచితానుష్ఠానాయ॥ ౨౬॥ నను బ్రాహ్మణస్య బ్రాహ్మణస్థాం-అస్యద్యా-కించిత్ర రోమహర్షణంత వేదవేదితఆహ॥ ఏతదర్థ ఇతి॥ధర్మధ్వజినః ఉత్తమలింగధారిణః॥ ౨౭॥ ఏతావదితి॥ భావిత్వాదితి అవశ్యం భవితవ్యం- కేనాపి పరిహర్తుమశక్యత్వాత్ - అహనత్ హతవాన్॥ ౨౮॥ హాహేతి॥ తేత్వయా॥ ౨౯॥ అధర్మమేవ ప్రతిలోమజవధః కోయమధర్మ ఇతి చేత్తత్రాహుః॥ అస్యేతి॥ పురాణప్రవచనాయ దత్తమాసనం శరీరస్య నాస్తిక్లమో యస్మిన్ తదాయుశ్చ దత్తమితి॥ ౩౦॥ అజానతేతి॥ బ్రహ్మవధ ఏవ కింపునః యోగేశ్వరస్యేతి చేత్ప్రత్యవాయం తథాపి ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమిత్యాశయేనాహుః యోగేశ్వరస్యేతి-అమ్నాయః బ్రాహ్మణోన హంతవ్య ఇత్యుపదేశః॥ ౩౧॥ యదీతి॥ తథాపి బ్రహ్మహత్యాయాః- పావనం ప్రాయశ్చిత్తం- హేలోకపావన నాన్యచోదితః అనన్యచోదితః స్వయమేవ భవాన్ చరిష్యతి-లోకసంగ్రహో భవిష్యతి- నాన్యథేతి॥ ౩౨॥ చరిష్య ఇతి॥ వధస్య నిర్వేశం ప్రాయశ్చిత్తం- ప్రథమకల్పే ముఖ్యపక్షే విధీయతాం॥ ౩౩॥ కించ॥ దీర్ఘమితి॥ బత హే మునయః ఏతస్య దీర్ఘమాయుః సత్త్వం ఇంద్రియం చేతి- అన్యచ్చ ఆశాసితం అపేక్షితం తత్ బ్రూత సర్వం॥ ౩౪॥ అస్త్రస్యేతి॥ అస్త్రాదీనాం సత్యతా యథా భవేత్- అస్మాకం వచః సత్యం చ॥

నిచ। సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి సర్వశః॥ ౨౫ ॥ అదాంతస్యావినీతస్య వృథాపండితమానినః॥ నగుణాయభవంతిస్మ నటస్యేవాజితాత్మనః॥ ౨౬ ॥ ఏతదర్థోహిలోకేస్మిన్నవతారో మయాకృతః। వధ్యామేధర్మధ్వజినస్తేహిపాతకినోఽధికాః॥ ౨౭ ॥ ఏతావదుక్త్వాభగవాన్నివృత్తోఽసద్వధాదపి। భావిత్వాత్తంకుశాగ్రేణకరస్థేనాహనత్ప్రభుః॥ ౨౮ ॥ హాహేతి వాదినస్సర్వేమునయఃఖిన్నమానసాః। ఊచుస్సంకర్షణందేవమధర్మస్తేకృతఃప్రభో॥ ౨౯॥ అస్యబ్రహ్మాసనందత్తమస్మాభిర్యదునందన। ఆయుశ్చాత్మాక్లమంతావద్యావత్సత్రంసమాప్యతే॥ ౩౦ ॥ అజానతేవాచరితస్త్వయా బ్రహ్మవధో యథా। యోగేశ్వరస్యభవతో నామ్నాయోపినియామకః॥ ౩౧ ॥ యద్యేతద్బ్రహ్మహత్యాయాఃపావనంలోకపావన। చరిష్యతిభవాఁల్లోకసంగ్రహోనన్యచోదితః॥ ౩౨॥ శ్రీభగవాన్॥ చరిష్యేవధనిర్వేశంలోకానుగ్రహకామ్యయా। నియమఃప్రథమేకల్పేయావాన్సతువిధీయతామ్॥ ౩౩ ॥దీర్ఘమాయుర్బతైతస్యసత్త్వమింద్రియమేవచ। ఆశాసితంయత్తద్బ్రూతసాధయే యోగమాయయా॥ ౩౪ ॥ ఋషయః॥ అస్త్రస్యతవవీర్యస్యమృత్యోరస్మాకమేవచ। యథాభవేద్వచస్సత్యంతథారామవిధీయతామ్॥ ౩౫ ॥ రామః॥ ఆత్మావైపుత్రఉత్పన్నఇతివేదానుశాసనమ్। తస్మాదస్యభవేద్వక్తాఆయురింద్రియసత్త్వవాన్ ॥ ౩౬ ॥ కింవఃకామోమునిశ్రేష్ఠాబ్రూతహంకరవాణ్యథ। అజానతశ్చాపచితింయథామేచింత్యతాంబుధాః॥ ౩౭॥ ఋషయః॥ ఇల్వలస్యసుతోఘోరఃబల్వలోనామదానవః। సదూషయతినస్సత్రమేత్యపర్వణిపర్వణి॥ ౩౮ ॥ తంపాపంజహిదాశార్హతన్నశ్శుశ్రూషణంపరమ్। పూయశోణితవిణ్మూత్రసురామాంసాభివర్షిణమ్॥ ౩౯ ॥ తతశ్చభారతంవర్షంపరీత్యసుసమాహితః। చరిత్వాద్వాదశమాసాంస్తీర్థస్నాయీవిశుధ్యసే॥ ౪౦ ॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ తతఃపర్వణ్యుపావృత్తేప్రచండఃపాంసువర్షణః। భీమోవాయురభూద్రాజన్పూయగంధ

భవేత్ - తథా విధీయతామిత్యర్థః॥ ౩౫॥ తథా సంపాదయన్నాహ॥ ఆత్మేతి॥ శ్రీ॥ అంగాదంగాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే-ఆత్మావై పుత్రనామాసి సజీవశరదశ్శతమిత్యాదివేదానుశాసనం వేదవచనం - తస్మాదస్య రోమహర్షణస్య పుత్రః ఉగ్రశ్రవాః వక్తాం పురాణవక్తా భవేత్ ఆయురాదిమాంశ్చ భవేత్ - అతస్సౌతిదజీవనాద స్త్రస్య మృత్యోశ్చ సత్యతా ప్రత్యురాణం-ఆయురాదిసిద్ధేః యుష్మద్వచనస్యాపి సత్యతా స్యాదితి భావః॥ ౩౬॥ కించ-బ్రహ్మదండార్థం యుష్మదపేక్షితం కథయత-తదహం కరిష్యామీత్యాహ॥ కమితి॥ వః యుష్మాకం కామః వర్తతే తద్బ్రూతేతి-అథానంతరం బ్రహ్మదండం గృహీత్వా అపచితిం నిష్కృతిమజానతో మే- యథా యథా చింత్యతామపచితిరితి॥ ౩౭॥ ప్రథమం తావదపేక్షితం కర్తవ్యం కథయంతి ద్వాభ్యాం॥ ఇల్వలస్యేతి॥ ౩౮-౩౯॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహుః॥ తతశ్చేతి॥ పరీత్య ప్రదక్షిణీకృత్య- సుసమాధానాదిగుణవిశేషాదేశా బ్రహ్మహత్యావిరోధః సుసమాహితః కామక్రోధాదిరహితః- చరిత్వా కృచ్ఛ్రాణి॥ ౪౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఊనాశీతితమే పర్వణ్యాహం ద్వంద్వజయుష్టమే। నిహత్య బల్వలం స్నానాద్యైర్యాత్రహత్యామపానుదత్॥ తత ఇతి॥ ఉపావృత్తే ప్రాప్తే॥ ౧॥

౨॥ తమితి॥ భిన్నో విదీర్ణః అంజనచయః ఉపమా యస్య తం- అతికృష్ణమిత్యర్థః। తప్తతామ్రవత్ శిఖాశ్మశ్రూణి యస్య తం- దంష్ట్రాభిరుగ్రం భ్రుకుటీయుతం ముఖం యస్య తం॥౩॥౪॥౫॥ సఇతి॥ అరుణో రుధిరేణ దిగ్ధః శైలో ధాతుభిః॥ ౬॥ ౭॥ వైజయంతీమితి॥ శ్రీధామాని అమ్లానాని పంకజాని యస్యాం తాం॥౮॥ అథేతి॥ కింతత్సరః తదాహ- యత ఇతి ఆస్రవత్ ఉదగాత్॥౯॥ అనుస్రోతేనేతి॥ అనుస్రోతేన అనులోమతః పులహాశ్రమం హరిక్షేత్రం॥౧౦॥ గోమతీమితి॥ గోమత్యాం గండక్యాం విపాశాయాం చ స్నాత్వా- శోణే చ ఆప్లుతః స్నాతః॥

ధశ్చసర్వశః । ౧। తతోమేధ్యమయంవర్షంపల్వలేనవినిర్మితమ్। అభవద్యజ్ఞశాలాయాంసోఽన్వదృశ్యతశూలభృత్ । ౨। తంవిలోక్యబృహత్కాయంభిన్నాంజనచయోపమమ్। తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుందంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖమ్। ౩॥ సస్మారముసలంరామఃపరసైన్యవిదారణమ్। హలంచదైత్యదమనంతేతూర్ణముపతస్థతుః । ౪ ॥ తమాకృష్యహలాగ్రేణపల్వలంగగనేచరమ్। ముసలేనాహనత్క్రుద్ధోమూర్ధ్నిబ్రహ్మద్రుహంబలః॥౫॥ సోఽపతద్భువినిర్భిన్నలలాటోఽసృక్సముత్సృజన్।ముంచన్నార్తస్వరంశైలోయథావజ్రహతోఽరుణః । ౬॥ సంస్తుత్యమునయోరామంప్రయుజ్యావితథాశిషః। అభ్యషించన్మహాభాగంవృత్రఘ్నంవిబుధాయథా । ౭। వైజయంతీందదుర్మాలాంశ్రీధామామ్లానపంకజామ్। రామాయవాససీదివ్యేదివ్యాన్యాభరణానిచ । ౮। అథతైరభ్యనుజ్ఞాతః కౌశికీమేత్యబ్రాహ్మణైః। స్నాత్వాసరోవరమగాద్యతస్సరయురాస్రవత్ ॥౯ ॥ అనుస్రోతేనసరయూంప్రయాగముపగమ్యసః। స్నాత్వాసంతర్ప్యదేవాదీన్జగామపులహాశ్రమమ్॥ ౧౦ ॥ గోమతీంగండకీంస్నాత్వావిపాశాంశోణఆప్లుతః। గయాంగత్వాపితౄనిష్ట్వాగంగాసాగరసంగమే॥ ౧౧ ॥ ఉపస్పృశ్యమహేంద్రాద్రౌరామందృష్ట్వాభివాద్యచ। సప్తగోదావరీంవేణీంపంపాంభీమరథీంతతః।౧౨।స్కందమిష్ట్వాయయౌరామశ్శ్రీశైలంగిరిశాలయమ్। ద్రవిడేషుమహాపుణ్యందృష్ట్వాద్రింవేంకటంప్రభుః॥ ౧౩॥ కామకోటిపురీంకాంచీంకావేరీంచసరిద్వరామ్। శ్రీరంగాఖ్యంమహాపుణ్యంయత్రసన్నిహితోహరిః ॥ ౧౪ । ఋషభాద్రింహరిక్షేత్రందక్షిణాంమధురాంతథా। సముద్రసేతుమగమన్మహాపాతకనాశనమ్॥ ౧౫। తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యోహలాయుధః। కృతమాలాంతామ్రపర్ణీంమలయంచకులాచలమ్। ౧౬। తత్రాగస్త్యంసమాసీనంనమస్కృత్యాభివాద్యచ। యోజితస్తేనచాశీర్భిరనుజ్ఞాతోగతోఽర్ణవమ్॥ దక్షిణంతత్రకన్యాఖ్యాందుర్గాందేవీందదర్శసః। ౧౭। తతఃఫాల్గునమాసాద్యపంచాప్సరసముత్తమమ్। విష్ణుస్సన్నిహితోయత్రస్నాత్వాస్పర్శద్గవాయుతమ్॥ ౧౮ ॥ తతోఽభివ్రజ్యభగవాన్కేరళాన్సోఽథగర్తకాన్। గోకర్ణాఖ్యంశివక్షేత్రంసాన్నిధ్యంయత్రధూర్జటేః॥ ౧౯ । ఆర్యాంద్వైపాయనీందృష్ట్వాశూర్పారకమగాద్బలః। తాపీంపయోష్ణీంనిర్వింధ్యాముపస్పృశ్యాథదండకమ్। ౨౦ । ప్రవిశ్యరేవామగమద్యత్రమాహిష్మతీపురీ। మనుతీర్థముపస్పృశ్యప్రభాసంపునరాగమత్ । ౨౧। శ్రుత్వాద్విజైఃకథ్యమానంకురుపాండవసంయుగే। సర్వరాజన్యనిధనంభారంమేనేహృతంభువః। ౨౨। సభీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాంయుధ్యతోర్మృధే। వారయిష్యన్వినశనంజగామయదునందనః। ౨౩। యుధిష్ఠిరస్తుతందృష్ట్వాయమౌకృష్ణార్జునావపి। అభివాద్యాభవంస్తూష్ణీంకింవివక్షురిహాగతః॥ ౨౪ । గదాపాణీఉభౌదృష్ట్వాసంరబ్ధౌవిజయైషిణౌ। మండలానివిచిత్రాణిచరంతావిదమబ్రవీత్ ।౨౫। యువాంతుల్యబలౌవీరౌహేరాజన్హేవృకోదర।

౧౧॥౧౨॥ స్కందమితి॥ ఇష్ట్వా సంపూజ్య శ్రీశైలం శ్రీపర్వతం॥౧౩॥ కామకోటీతి॥ కాంచీం పురీం॥౧౪॥ ఋషభేతి॥ దక్షిణాం మధురాం చ॥౧౫॥ ౧౬॥ తత్రేతి॥ దక్షిణమర్ణవం॥౧౭॥ తత ఇతి॥ ఫాల్గునం అనంతపురం పంచాప్సరసం సరః అస్పర్శత్ అదదాత్॥ ౧౮॥ తత ఇతి॥ కేరళాన్ దేశాన్॥ ౧౯॥ ఆర్యామితి॥ ద్వైపాయనం అస్యాః స్థానం॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥ సఇతి॥ వినశనం కురుక్షేత్రం॥౨౩॥ యుధిష్ఠిర ఇతి॥ వివక్షుః వక్తుమిచ్ఛుః- కిం వదిష్యతీతి భియా తూష్ణీమాసన్నితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యః పరాజయో వా రణస్సంగ్రామః॥ ౨౭॥ నేతి॥ అ

వత్ వాక్యం॥ ౨౮॥ దిష్టమితి॥ దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ - సముపాగతః సంగతః॥ ౨౯॥ తమితి॥ తం బలరామం - క్రత్వంగం యజ్ఞాఙ్గిరం॥ ౩౦॥ తేభ్య ఇతి॥ ఆత్మని అధిష్ఠానే - విశ్వగం సర్వానుస్యూతం యేనైవ విదుః పశ్యంతి తత్ విశుద్ధం విజ్ఞానం వ్యతరత్ అదాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
॥అథాశీతితమే కృష్ణః శ్రీదామానం గృహాగతమ్। సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థాన్ గురువాసకథాం ముదా। సురారిమారణోదారః పురాచరకంసతాం - అతఃపరం బిసైవతేం నిజోపకారమాచరత్ - శ్రీరామచరితాని శ్రుత్వా పునర్ముకుందవీర్యాణి పృచ్ఛతి॥ భగవన్నితి॥ హే భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యన్వయః॥ ౧॥ కఇతి॥ ఉత్తమశ్లోకస్య సత్యో మనోహరాః విషయవైతృష్ణ్యజనకాః కథాః - విశేషజ్ఞః సారవిత్ - విష

ఏకం ప్రాణాధికం మన్యఉతైకం శిక్షయాధికమ్॥ ౨౬॥ తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోస్సమవీర్యయోః। నలక్ష్యే తేజయోన్యో వా విరమత్వఫలో రణః॥ ౨౭॥ స తద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృపార్థవత్। అనుస్మరంతావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతాని చ॥ ౨౮॥ దిష్టం తదనుమన్వానో రామో ద్వారవతీం యయౌ। ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిస్సముపాగతః॥ ౨౯॥ తం పునర్నైమిశం ప్రాప్తమృషయోయాజయన్ముదా। క్రత్వంగం క్రతుభిస్సర్వైర్నివృత్తాఖిలవిగ్రహమ్॥ ౩౦॥ తేభ్యో విశుద్ధవిజ్ఞానం భగవాన్ వ్యతరద్విభుః। యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః॥ ౩౧॥ స్వపత్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః। రేజే స్వజ్యోత్స్నయేవేందుస్సువాసాస్సుష్ఠ్వలంకృతః॥ ౩౨॥ ఈదృగ్విధాన్యసంఖ్యాని బలస్య బలశాలినః। అనంతస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య సంతి హి॥ ౩౩॥ యోఽనుస్మరేత రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః। సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణోస్స దయితో భవేత్॥ ౩౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనాశీతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖

❖ కుచేలోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

రాజా॥ భగవన్ యాని చాన్యాని ముకుందస్య మహాత్మనః। వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామి హే ప్రభో॥ ౧॥ కో ను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమశ్లోకసత్కథాః। విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః కామమార్గణైః॥ ౨॥ సా వాగనంతస్య గుణాన్ గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ। స్మరేద్వసంతం స్థిరజంగమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాస్సకర్ణః॥ ౩॥ శిరస్తు తస్యోభయలింగమానమేత్తదేవ యత్పశ్యతి తద్ధి చక్షుః। అంగాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజంతి నిత్యమ్॥ ౪॥ శ్రీసూతః॥ విష్ణురాతేన సంపృష్టో భగవాన్ బాదరాయణిః। వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోఽబ్రవీత్॥ ౫॥ శ్రీశుకః॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః। విరక్త ఇంద్రియార్థేషు ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః॥ ౬॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ। తస్య భార్యా కుచేలస్య క్షుత్క్షామా చ తథావిధా॥ ౭॥ పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా। దారిద్ర్యసీదమానా సా వేపమానాభిగమ్య చ॥ ౮॥ నను బ్రహ్మన్ భగవతస్సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతేః। బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౯॥ తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణమ్। దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీద

న్నః విషాదం ప్రాప్తః॥ ౨॥ కథాశ్రవణం స్తువన్ దృష్టాంతతయా అన్యాన్ ఆహ॥ సేతి॥ తావేవ కరౌ - యౌ తత్కర్మకరౌ - తదేవ మనః - యత్ స్థిరజంగమేషు వసంతం స్మరేత్ - యస్తస్య పుణ్యాః కథాః శృణోతి - స ఏవ కర్ణః॥ ౩॥ శిర ఇతి॥ ఉభయం స్థిరజంగమం తస్యైవ లింగమితి మత్వా ఆనమేత్ తదేవ శిరః - తదేవ తస్య లింగమిత్యేవ యత్ పశ్యతి తదేవ చక్షుః - తాన్యేవ చాంగాని యాని తజ్జనానాం పాదోదకం భజంతి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తథావిధా కుచేలా - కించ - క్షుత్క్షామా యష్టిః చిత్వం పశ్యన్ మస్తం అతితస్మై పరివృ తస్యస్వయం క్షుధార్తా॥ ౭॥ పతివ్రతేతి॥ మ్లాయతా శుష్యతా - తథా సీదమానా భర్త్రా భోగసంపాదనార్థం - వసీదంతీ - వేపమానా భయేన కంపమానా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ అస్త ఇతి॥ భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వర ఇతి తల్పీ న కారమాత్రేణ సర్వేశదాస్యం తీతి భావః - నాత్యర్థిష్టాన్

రిపాకవిరసత్వాత్ ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ అప్యస్తీతి మస్త్రీతి ప్రశ్నః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ మహ్యం మమ॥ ౧౫॥ త్రీణీతి॥ గుల్మానీ రక్షాస్థానాని- కక్ష్యాః ప్రకోష్ఠాః - అతీయాయ అతిక్రమ్య జగామ- సద్విజః ద్విజైః సహితః- తతశ్చ - అగమ్యాః దుర్గమాః యా అచ్యుతధర్మాణః అంధకవృష్ణయః అంధకాశ్చ వృష్ణయశ్చ తేషాం గృహేషు ॥ ౧౬॥ గృహమితి॥ తథా హరేః ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం మధ్యే ఏకతమం గృహం తేమమధ్యే- శ్రీమత్ కాంతం- ఏకతమం గృహం వివేశ- తదా చ సద్విజో బ్రహ్మానందగతో యథా తథా బభూవేతి శేషః॥ ౧౭॥ తమితి॥ పర్యగ్రహీత్ ఆలింగితవాన్॥ ౧౮॥ సఖ్యురితి॥ అబ్బిందూన్ ఆనందాశ్రూణి॥ ౧౯॥ అథేతి॥ సమర్హణం ఉపాయనం- ఉపహృత్య సమర్ప్య- పాదావనేజనీః అపః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ కుచేలమితి ॥ ధమనీభిః సిరాభిః- సంతతం వ్యాప్తం॥ ౨౩॥ అంతఃపురేతి॥ అవధూతం మలినం॥ ౨౪॥ విస్మయమాహ ద్వాభ్యాం॥ కిమితి॥ ౨౫॥ య ఇతి॥ సంభృతః సంమానితః॥ ౨౬॥ కథయాం చక్రతురితి॥ స

తే కుటుంబినే। ౧౦ ॥ ఆస్తేధునా ద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః। స్మరతః పాదకమలమాత్మానమపి యచ్ఛతి॥ కిమ్వర్థకామాన్భజతో నాత్యభీష్టాన్జగద్గురుః॥ ౧౧॥ ఏవం స భార్యయా విప్రో బహుశః ప్రార్థితో మృదు। అయం హి పరమో లాభ ఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్॥ ౧౨ ॥ ఇతి సంచింత్య మనసా గమనాయ మతిం దధే। అప్యస్త్యుపాయనం కించిద్గృహే కల్యాణి దీయతామ్ ॥ ౧౩ ॥ యాచిత్వా చతురో ముష్టీన్విప్రాన్పృథుకతండులాన్। చేలఖండేన తాన్బధ్వా భర్త్రే ప్రాదాదుపాయనమ్॥ ౧౪ ॥ స తానాదాయ విప్రాగ్ర్యః ప్రయయౌ ద్వారకాం కిల। కృష్ణసందర్శనం మహ్యం కథం స్యాదితి చింతయన్॥ ౧౫॥ త్రీణి గుల్మాన్యతీయాయ తిస్రః కక్ష్యాశ్చ సద్విజః। విప్రోగమ్యాంధవృష్ణీనాం గృహేష్వచ్యుతధర్మిణామ్ ॥ ౧౬ ॥ గృహం ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం హరేర్ద్విజః। వివేశైకతమం శ్రీమద్బ్రహ్మానందం గతో యథా ॥ ౧౭ ॥ తం విలోక్యాచ్యుతో దూరాత్ప్రియాపర్యంకమాస్థితః। సహసోత్థాయ చాభ్యేత్య దోర్భ్యాం పర్యగ్రహీన్ముదా ॥ ౧౮ ॥ సఖ్యుః ప్రియస్య విప్రర్షేరంగసంగాతినిర్వృతః। ప్రీతో వ్యముంచదబ్బిందూన్నేత్రాభ్యాం పుష్కరేక్షణః ॥ ౧౯ ॥ అథోపవేశ్య పర్యంకే స్వయం సఖ్యుః సమర్హణమ్। ఉపహృత్యావనిజ్యాస్య పాదౌ పాదావనేజనీః ॥ ౨౦ ॥ అగ్రహీచ్ఛిరసా రాజన్ భగవాన్లోకపావనః। వ్యలింపద్దివ్యగంధేన చందనాగరుకుంకుమైః ॥ ౨౧ ॥ ధూపైః సురభిభిర్మిత్రం ప్రదీపావళిభిర్ముదా। అర్చిత్వావేద్య తాంబూలం గాం చ స్వాగతమబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ కుచేలం మలినం క్షామం ద్విజం ధమనిసంతతం। దేవీ పర్యచరత్సాక్షాచ్చామరవ్యజనేన వై ॥ ౨౩ ॥ అంతఃపురజనో దృష్ట్వా కృష్ణేనామలకీర్తినా। విస్మితోభూదతిప్రీత్యా అవధూతం సభాజితమ్॥ ౨౪ ॥ కిమనేన కృతం పుణ్యమవధూతేన భిక్షుణా। శ్రియా హీనేన లోకేస్మిన్గర్హితేనాధమేన చ ॥ ౨౫ ॥ యోసౌ త్రిలోకగురుణా శ్రీనివాసేన సంభృతః। పర్యంకస్థాం శ్రియం హిత్వా పరిష్వక్తోగ్రజో యథా ॥ ౨౬ ॥ కథయాంచక్రతుర్గాథాః పూర్వా గురుకులే సతోః। ఆత్మనోర్లలితా రాజన్కరౌ గృహ్య పరస్పరమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అపి బ్రహ్మన్గురుకులాద్భవతా లబ్ధదక్షిణాత్। సమావృత్తేన ధర్మజ్ఞ భార్యోఢా సదృశీ న వా ॥ ౨౮ ॥ ప్రాయో గృహేషు తే చిత్తమకామవిహతం తదా। నైవాతిప్రీయసే విద్వన్ధనేషు విదితం హి మే ॥ ౨౯ ॥ కేచిత్కుర్వంతి కర్మాణి కామైరహతచేతసః। త్యజంతః ప్రకృతీర్దైవీర్యథాహం లోకసంగ్రహమ్ ॥ ౩౦ ॥ కచ్చిద్గురుకులే వాసం బ్రహ్మన్స్మరసి నౌ

తోః సతోః కరౌ గృహ్య గృహీత్వా॥ ౨౭॥ అపీతి॥ భార్యా ఊఢా పరిణీతా న వేతి గృహస్థలింగదర్శనాత్ భోగాదర్శనాచ్చ సంశయాదేవ ప్రశ్నః॥ ౨౮॥ అప్రతిషేధాదుద్వాహమనుమతం మత్వాహ॥ ప్రాయ ఇతి॥ తథాపి తే చిత్తం నూనం కామవిహతం కామైర్విహతం న భవతీతి మే విదితం- తథా హి- ధనేషు వస్త్రాదిషు- నైవాతిప్రీయసే- హే విద్వన్నితి విదుషస్తవైతద్యుక్తమితి భావః॥ ౨౯॥ కామహతత్వాభావే కిం గృహకర్మక్లేశేనేత్యాశంక్యాహ॥ కేచిదితి॥ దైవీః ఈశ్వరమాయావిరచితాః- ప్రకృతీః విషయవాసనాః- త్యజంతః- కామైరనాకృష్టచేతసో మమ పి కర్మాణి కరణాగ్రప్రాంతః యథాహమితి- లోకసంగ్రహం లోకస్య సంగ్రహః గ్రహణం యథా భవతి తథా- అహమీశ్వరోపి కర్మాణి యథా కరోమి తద్వత్॥ ౩౦॥ కచ్చిదితి॥ నౌ ఆవయోః- యతః గురోః విజ్ఞేయం పరమాత్మతత్త్వం తదుపసః సంసారస్య॥ ౩౧॥

త్మజ్ఞానప్రదస్య గురోరత్యంతపూజ్యత్వం వక్తుం పురుషస్య త్రీన్ గురూనాహ॥ స ఇతి॥ ఇహ సంసారే యత్ర సంభవః జన్మ యత్రం పితా తావదాద్యః ప్రథమః గురుః పూజ్యః। కర్మవిద్యాప్రదం గురుమాహ - స్వజాతేస్సతః పుంసః సత్కర్మణాం యత్ర సంభవః ఉపనీయ వేదాధ్యాపక ఇత్యర్థః। స ద్వితీయో గురుః। యథాహమీశ్వరస్తథా స సమాద ఇవ పూజ్య ఇత్యర్థః। బ్రహ్మవిద్యాప్రదం గురుమాహ - ఆశ్రమిణాం సర్వేషామపి జ్ఞానదః యః స తు సాక్షాదహమేవేతి॥ ౩౨॥ అతో జ్ఞానప్రదం గురురూపమాత్మానం [illegible] సంసారోత్తరణ [illegible] బుద్ధిమత్త్వాదిత్యాహ॥ నన్వితి॥ హే బ్రహ్మన్ - వర్ణాశ్రమవతాం మధ్యే అర్థకోవిదాః ఇహ మనుష్యజన్మని తత్రాపి వర్ణాశ్రమవత్స్వపి యే మయా గురుణా గురురూపేణ వక్త్రా - వాచా ఉపదేశమాత్రేణ - అంజః సుఖేనైవ - భవార్ణవం తరంతీతి - జ్ఞానప్రదాత్ [illegible] అధికః సేవ్యో నాస్తీత్యుక్తం॥ ౩౩॥ అత ఏవ తద్భజనాదధికో ధర్మో నాస్తీత్యాహ॥ నాహమితి॥ ఇజ్యా గృహస్థధర్మః ప్రజాతిః ప్రకృష్టజన్మ ఉపనయనం తేన బ్రహ్మచారిధర్మః ఉపలక్ష్యతే తాభ్యాం - తథా తపసా వానప్రస్థధర్మేణ ఉపశమేన యతిధర్మేణ వా అహం పరమేశ్వరః తథా న తుష్యేయం యథా సర్వభూతాత్మాపి గురుశుశ్రూషయేతి॥ ౩౪॥ కించ అస్మాకం గురుశుశ్రూషణం కిమపి త్వదేవ సంస్మ[illegible]త్వయాపి స్మర్యత ఇతి పృచ్ఛతి॥ అపీతి॥ గురౌ నివసతామస్మాకం [illegible] వృత్తం - [illegible]॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానామి

యతః। ద్విజో విజ్ఞాయ విజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥ ౩౧॥ స వై సత్కర్మణాం సాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సంభవః। ఆద్యోఽఙ్గ యత్రాశ్రమిణాం యథాహం జ్ఞానదో గురుః॥ ౩౨॥ నన్వర్థకోవిదా బ్రహ్మన్ వర్ణాశ్రమవతామిహ। యే మయా గురుణా వాచా తరంత్యఞ్జో భవార్ణవమ్॥ ౩౩॥ నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాం తపసోపశమేన వా। తుష్యేయం సర్వభూతాత్మా గురుశుశ్రూషయా యథా॥ ౩౪॥ అపి నస్స్మర్యతే బ్రహ్మన్ వృత్తం నివసతాం గురౌ। గురుదారైశ్చోదితానామింధనానయనే క్వచిత్॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానాం మహారణ్యమపర్తౌ సుమహద్ద్విజ। వాతవర్షమభూత్తీవ్రం నిష్ఠురాః స్తనయిత్నవః॥ ౩౬॥ సూర్యశ్చాస్తం గతస్తావత్తమసా చావృతా దిశః। నిమ్నం కూలం జలమయం న ప్రాజ్ఞాయత కించన॥ ౩౭॥ వయం భృశం తత్ర మహానిలాంబుభిర్నిహన్యమానా ముహురంబుసంప్లవే। దిశోఽవిదంతోఽథ పరస్పరం వనే గృహీతహస్తాః పరిబభ్రిమాతురాః॥ ౩౮॥ ఏతద్విదిత్వా ఉదితే రవౌ సాందీపనిర్గురుః। అన్వేషమాణో నశ్శిష్యానాచార్యోఽపశ్యదాతురాన్॥ ౩౯॥ ఆచార్యః॥ అహో హే పుత్రకా యూయమస్మదర్థేఽతిదుఃఖితాః। ఆత్మా వై ప్రాణినాం ప్రేష్ఠస్తమనాదృత్య మత్పరాః॥ ౪౦॥ ఇయదేవ హి సచ్ఛిష్యైః కర్తవ్యం గురునిష్కృతిః। యద్వై విశుద్ధభావేన సర్వార్థాత్మార్పణం గురౌ॥ ౪౧॥ తుష్టోఽహం భో ద్విజశ్రేష్ఠాస్సత్యాస్సంతు మనోరథాః। ఛందాంస్యయాతయామాని భవంత్విహ పరత్ర చ॥ ౪౨॥ ఇత్థంవిధాన్యనేకాని వసతాం గురువేశ్మసు। గురోరనుగ్రహేణైవ పుమాన్ పూర్ణః ప్రజాయతే॥ ౪౩॥ కుచేలః॥ కిమస్మాభిరనిర్వృత్తం దేవదేవ జగద్గురో। భవతా సత్యకామేన యేషాం వాసో గురావభూత్॥ ౪౪॥ యస్య చ్ఛందోమయం బ్రహ్మ దేహ ఆవపనం విభో। శ్రేయసాం తస్య గురుషు వాసోఽత్యంతవిడంబనమ్॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అశీతితమోఽధ్యాయః.

తి॥ అపర్తౌ అపగతే ఋతౌ అకాల ఇత్యర్థః। వాతశ్చ వర్షం చ తయోః సమాహారః। స్తనయిత్నవః గర్జితాని వా ధారావర్షా॥ ౩౬॥ [illegible]ర్యత ఇతి॥ నిమ్నం నతం కూలం ఉన్నతం స్థానం॥ ౩౭॥ వయమితి॥ అంబూనాం సంప్లవః వ్యాప్తిః యస్మిన్ [illegible] తత్ర తస్మిన్ వనే ఇత్యర్థః పరిబభ్రిమ బభ్రమిమ ఇత్యర్థః [illegible]॥ ౩౮॥ ౩౯॥ [illegible] కృపయా శ్లోకత్రయేణ యథా వయం కృతార్థా ఇత్యాహ॥ అహో ఇతి॥ ఆత్మా దేహః॥ ౪౦॥ ఇయదితి॥ గురోర్నిష్కృతిః ప్రత్యుపకారః। సర్వార్థాః యస్మాత్ స ఆత్మా దేహః తస్యార్పణం [illegible]॥ ౪౧॥ తుష్ట ఇతి॥ అయాతయామాని [illegible] తద్వచనస్య [illegible] గతసారం [illegible] అగతసారాణి ఛందాంసి మత్తః అధీయమానాని భవంత్విత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిధా ఏవంప్రకారాణి అనేకాని వృత్తాని కింత్వయా స్మర్యంత ఇతి శేషః ఫలితముపసంహరతి - గురోరితి॥ ౪౩॥ కిమితి॥ అస్మాభిః కిమనిర్వృత్తం అసంపన్నం - యేషామస్మాకం భవతా సహ వాసో భూత్॥ ౪౪॥ భవతస్తు సర్వసంసిద్ధస్య [illegible] జనమాత్రమిత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఛందోమయం వేదమయం వేదాత్మకం బ్రహ్మ - తథా శ్రేయసాం [illegible] ఉత్పత్తిస్థానం [illegible] యస్య తస్య [illegible]॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీభాగవతే [illegible] అశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జగ్ధ్వా పృథుకతండులాన్ । శ్రియం విమానవానింద్రదుర్లభాం తుష్టదాచ్ఛ్రమే ॥ స ఇతి॥ సంకథయన్ సుఖగోష్ఠీం కుర్వన్ సర్వభూతానాం మనసః అభిజ్ఞః మదర్థం పృథుకానానీయ దాతుం లజ్జిత ఇతి జానన్నిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మణ్య ఇతి॥ ప్రహసన్ తత్సౌకాంకుర్వన్॥ ౨॥ ౩॥ లజ్జయా అకథయంతం తముపనుదన్నాహ ద్వాభ్యాం॥ అణ్వితి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ సర్వేతి॥ సర్వభూతానామాత్మా అంతఃకరణసాక్షీ॥ ౭॥ పత్న్యా ఇతి॥ అమర్త్యానాం దేవానామపి దుర్లభాః॥ ౮॥ ఇత్థమితి॥ అతిజీర్ణత్వాద్వసనస్య వసనస్థే చీరేణ బద్ధాన్॥ ౯॥ నన్వితి॥ అంగ హే సఖే విశ్వం విశ్వాత్మానం మాం॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ ఇతి వదన్నేకాం ముష్టిం జగ్ధ్వా- తత్పరేతి- అయం భావః- ఏతావతా పుంసః ఇహ అముత్ర చ మత్కటాక్షవిలాసభూతానాం సర్వసంపదాం సమృద్ధయే అలం అతః పరం ద్వితీయముష్ట్యదనేన మామన్యేభ్యో దత్తాం మా కుర్విత్వతి॥ ౧౧॥ ఏతావతేతి॥ త్వత్తోషకారణం తవ తోషస్య కారణం- యదా భవేత్- తదా సర్వసంపత్సమృద్ధయే- యాంథక్షు

శ్రీశుకః॥ స ఇత్థం ద్విజముఖ్యేన సహ సంకథయన్ హరిః। సర్వభూతమనోభిజ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ తమ్॥ ౧॥
బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణం కృష్ణో భగవాన్ ప్రహసన్ ప్రియమ్ । ప్రేమ్ణా నిరీక్షణేనైవ ప్రేక్షన్ ఖలు సతాం గతిః ॥ ౨॥
కృష్ణః॥ కిముపాయనమానీతం బ్రహ్మన్మే భవతా గృహాత్ ॥ ౩॥ అణ్వప్యుపాహృతం భక్తైః ప్రేమ్ణా భూర్యేవ మే భవేత్ । భూర్యప్యభక్తోపహృతం న మే తోషాయ కల్పతే॥ ౪॥
పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి । తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥ ౫॥
ఇత్యుక్తోఽపి ద్విజస్తస్మై వ్రీడితః పతయే శ్రియః । పృథుకప్రసృతిం రాజన్న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖః॥ ౬॥
సర్వభూతాత్మదృక్సాక్షాత్తస్యాగమనకారణమ్। విజ్ఞాయాచింతయన్నాయం శ్రీకామో మాభజత్పురా॥ ౭॥
పత్న్యాః పతివ్రతాయాస్తు సఖా ప్రియచికీర్షయా। ప్రాప్తో మామస్య దాస్యామి సంపదోఽమర్త్యదుర్లభాః॥ ౮॥
ఇత్థం విచింత్య వసనాచ్చీరబద్ధాన్ ద్విజన్మనః। స్వయం జహార కిమిదమితి పృథుకతండులాన్॥ ౯ ॥
నన్వేతదుపనీతం మే పరమప్రీణనం సఖే । తర్పయంత్యంగ మాం విశ్వమేతే పృథుకతండులాః॥ ౧౦॥
ఇతి ముష్టిం సకృజ్జగ్ధ్వా ద్వితీయాం జగ్ధుమాదదే । తావచ్ఛ్రీర్జగృహే హస్తం తత్పరా పరమేష్ఠినః॥ ౧౧॥
ఏతావతాలం విశ్వాత్మన్ సర్వసంపత్సమృద్ధయే । అస్మిన్ లోకేఽథవాముష్మిన్ పుంసస్త్వత్తోషకారణమ్॥ ౧౨॥
బ్రాహ్మణస్తాం తు రజనీముషిత్వాచ్యుతమందిరే। భుక్త్వా పీత్వా సుఖం మేనే ఆత్మానం స్వర్గతం నృప॥ ౧౩ ॥
శ్వోభూతే విశ్వభావేన స్వసుఖేనాభివందితః। జగామ స్వాలయం తాత పథ్యనువ్రజ్య నందితః॥ ౧౪ ॥
స చాలబ్ధ్వా ధనం కృష్ణాన్న తు యాచితవాన్ స్వయమ్ । స్వగృహాన్ వ్రీడితోఽగచ్ఛన్మహద్దర్శననిర్వృతః॥ ౧౫॥
అహో బ్రహ్మణ్యదేవస్య దృష్టా బ్రహ్మణ్యతా మయా । యద్దరిద్రతమో లక్ష్మీమాశ్లిష్టో బిభ్రతోరసి। ౧౬।
క్వాహం దరిద్రః పాపీయాన్ క్వ కృష్ణః శ్రీనికేతనః । బ్రహ్మబంధురితి స్మాహం బాహుభ్యాం పరిరంభితః । ౧౭।
నివాసితః ప్రియాజుష్టే పర్యంకే భ్రాతరో యథా । మహిష్యా వీజితః శ్రాంతో బాలవ్యజనహస్తయా ॥ ౧౮।
శుశ్రూషయా పరమయా పాదసంవాహనాదిభిః । పూజితో దేవదేవేన విప్రదేవేన దేవవత్ ॥ ౧౯।
స్వర్గాపవర్గయోః పుంసాం రసాయాం భువి సంపదామ్। సర్వాసామపి సిద్ధీనాం మూలం తచ్చరణార్చనమ్। ౨౦।
అధనోఽయం ధనం ప్రాప్య మాద్యన్నుచ్చైర్న మాం స్మరేత్ । ఇతి కారుణికో నూనం ధనం మే భూరి నాదదాత్ ॥ ౨౧। ఇతి సంచింతయన్ విప్రః ప్రా

స్వపక్షవృద్ధిం ప్రష్టావత్వం తు స్యేరిత్యర్థః॥ ౧౨॥ బ్రాహ్మణ ఇతి॥ స్వర్గతం స్వర్గవాసినం ॥ ౧౩ ॥ శ్వోభూత ఇతి॥ శ్వోభూతే ఉదితే రవౌ విశ్వం భావయతీతి విశ్వభావనః- తేనేతి పురతోభావి సమింద్రదుర్లభం విభవం సూచయతి- స్వసుఖేన స్వానందపరిపూర్ణేనేతి దానే అనపేక్షాం దర్శయతి- నందితః వినయోక్తిభిః॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ వ్రీడితః స్వస్త్రీణాం పణ్యేన లజ్జితః- మహతః శ్రీకృష్ణస్య దర్శనేన నిర్వృతః॥ ౧౫॥ వ్రీణాతి స్మే హ చతుర్భిః॥ అహో ఇతి॥ యత్ యతః లక్ష్మీం ఉరసి బిభ్రతా ఆశ్లిష్టోహం॥ ౧౬॥ క్వేతి॥ అహం పాపీయాన్ నీచః ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయేతి॥ పూజితః చందనలేపనాదిభిః॥ ౧౯॥ ఏవం సంపూజ్యాపి ధనస్య అదానే కారణం కల్పయతి ద్వాభ్యాం॥ స్వర్గాపవర్గయోరితి॥ స్వర్గాదీనాం మదవ్యపితస్య చరణార్చనమేవ కారణం॥ ౨౦॥ అధన ఇతి॥ తథాపి కారుణికత్వాత్ ధనార్థ్యపి ధనం మహ్యం నాదదాత్॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ నిజగృహస్యాంతికం ప్రాంతం- తస్య నిర్గమనం- సూచ్యతి ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రేతి॥ విచిత్రోపవనాదిభిస్త్వష్ట

.కథంభూతైః కూజద్భిః ద్విజకులైః ఆకులైః- తథా ప్రోత్ఫుల్లానికుముదాదీని యేషుతాని వారీణి యేషుతానితథాతైః ॥ ౨౩॥ కించ ॥ జుష్టమితి ॥ హరిణానామివాక్షీణియాసాంతాభిః- తదైశ్వర్యం దృష్ట్వావితర్కితవాన్ తదాహ - కిమిదమితి ప్రథమం తేజః పుంజం దృష్ట్వాకి దమితి- పశ్చాద్విమానాని దృష్ట్వా కస్య వేతి స్థానంచ స్వీయమితి జ్ఞాత్వా-కథం తదిదం స్థానం ఇత్యభూత్-ఏవం రూపమభూదితి॥ ౨౪॥ ఏవమి ॥ అమరప్రభాః తత్తుల్యకాంతయః ప్రత్యగృహ్ణన్ ఉపాయనాదిభిరాదృతవంతః॥ ౨౫॥ పతిమితి॥ ఉద్గతో హర్షః యస్యాస్సా-అతిసంభ్రమః ఆదరో యస్యాస్సా- ఆలయాత్ కమలవనాత్ - రూపధారిణీ శ్రీరివ- స్వర్గస్యతత్ర భగవతా ఆనీతత్వాత్ స్వర్గిణాం సురాణామివ నాపంతరానాబలభూవేతిభావః॥ ౨౬॥ పతివ్రతేతి॥ బుద్ధ్యా ఆయసౌ వవంద్య ఇతి నిశ్చయేన- మనసా సంకల్పేన ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ యత్రమందిరే- పయఃఫేననిభాః శయ్యాః- ఆసనాని ఆస్తరణానీత్యాదిసంపదః-తత్రసర్వసంపదాం సమృద్ధీర్విలోక్య తర్కయామాసేతిచతుర్ణాన్వయః- యత్రచ దాంతాః గజదంతమయాః పర్యంకాః మంచాః ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానీతి॥ యత్ర ఆసనాని మృదూని ఉపస్తరణాని తూలాదిమయాని యేషుతాని- యత్రచ ముక్తాదామ విలంబవంతి- ద్యుమంతిచ వితానాని॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విలోక్యేతి॥ నిర్వ్యగ్రః స్వస్థిరస్సన్- సచ అహైతుకీమాకస్మికీం- స్వస్యసమృద్ధిం తర్కయామాస-కుత ఏషా సమృద్ధిరాగతేతి॥౩౩॥ నిశ్చినోతి॥ నూనమితి॥ ఏతన్మమైవ

ప్తోనిజగృహాంతికమ్ । సూర్యానలేందుసంకాశైర్విమానైస్సర్వతోవృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రోపవనోద్యానైఃకూజద్ద్విజకులాకులైః । ప్రోత్ఫుల్లకుముదాంభోజకల్హారోత్పలవారిభిః ॥ ౨౩॥ జుష్టంస్వలంకృతైఃపుంభిఃస్త్రీభిశ్చహరిణాక్షిభిః। కిమిదంకస్యవాస్థానంకథంతదిదమిత్యభూత్ ॥౨౪॥ ఏవంమీమాంసమానంతంనరానార్యోమరప్రభాః । ప్రత్యగృహ్ణన్మహాభాగంగీతవాద్యేనభూయసా ॥ ౨౫॥ పతిమాగతమాకర్ణ్యపత్న్యుద్ధర్షాతిసంభ్రమా। నిశ్చక్రామగృహాత్తూర్ణంరూపిణీశ్రీరివాలయాత్ ॥ ౨౬॥ పతివ్రతాపతిందృష్ట్వాప్రేమోత్కంఠాశ్రులోచనా। మీలితాక్ష్యనమద్బుద్ధ్యామనసాపరిషస్వజే॥ ౨౭॥ పత్నీంవీక్ష్యవిస్ఫురంతీందేవీంవైమానికీమివ । దాసీనాంనిష్కకంఠీనాంమధ్యేభాంతీంసవిస్మితః॥ ౨౮॥ ప్రీతస్స్వయంతయాయుక్తఃప్రవిష్టోనిజమందిరమ్। మణిస్తంభశతోపేతంమహేంద్రభవనంయథా । ౨౯॥ పయఃఫేననిభాశ్శయ్యాదాంతారుక్మపరిచ్ఛదాః। పర్యంకాహేమదండానిచామరవ్యజనానిచ । ౩౦॥ ఆసనానిచహైమానిమృదూపస్తరణానిచ। ముక్తాదామవిలంబీనివితానానిద్యుమంతిచ । ౩౧॥ స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషుమహామారకతేషుచ। రత్నదీపాభ్రాజమానాలలనారత్నసంయుతాః॥ ౩౨॥ విలోక్యబ్రాహ్మణస్తత్రసమృద్ధీస్సర్వసంపదామ్। తర్కయామాసనిర్వ్యగ్రస్స్వసమృద్ధిమహైతుకీమ్॥ ౩౩॥ నూనంబతైతన్మమదుర్భగస్యశశ్వద్దరిద్రస్యసమృద్ధిహేతుః। మహావిభూతేరవలోకతోన్యోనైవోపపద్యేతయదూత్తమస్య॥ ౩౪॥ నన్వబ్రువాణోదిశతేసమక్షంయాచిష్ణవేభూర్యపిభూరిభోగః। పర్జన్యవత్తత్స్వయమీక్షమాణోదాశార్హకాణామృషభస్సఖామే॥ ౩౫॥ కించిత్కరోత్యుర్వపియత్స్వదత్తంసుహృత్కృతంఫల్గ్వపిభూరికారీ। మయోపనీతాంపృథుకైకముష్టింప్రత్యగ్రహీత్ప్రీతియుతోమహాత్మా ॥౩౬॥ తస్యైవమేసౌహృదసఖ్యమైత్రీదాస్యంపునర్జన్మనిజన్మనిస్యాత్ ।

దరిద్రస్య సమృద్ధిహేతుః- మహావిభూతిర్యదూత్తమస్య తస్య అవలోకాదన్యస్తు నసంభవేత్ ॥ ౩౪॥ ననుసచ సమక్షమేవ మహదైశ్వర్యం దత్తవాన్-తర్హి ఇదం తుభ్యం దత్తమితి కిం నావోచదిత ఆహ ॥ నన్వితి॥ నను మే సఖా సమక్షమబ్రువాణ ఏవ యాచిష్ణవే యాచనశీలాయ- భూరిబహ్వపి దిశతే దదాతి అత్రహేతుః- భూరిభోగః స్వయం- తత్ దేయం పర్జన్యవత్ ఈక్షమాణ ఇతి అయమర్థః స్వయం తావద్భూరిభోగః బహుభోగః ఆప్తకామత్వాల్లక్ష్మీపతిత్వాచ్చ- అతః యథా పారావారపరిపూరకః అతివదాన్యః పర్జన్యః దాతాపి అల్పమేవ మన్యమానః లజ్జమేవ సమక్షం అవర్షన్ రాత్రౌ నిద్రాణికర్షకేత్యతత్ర మాప్లావయతి - ఏవం శ్రీకృష్ణోపి స్వభోగాపేక్షయా తద్దేయమిం ద్రాదిపదమితి తుచ్ఛం మన్వానః తస్యైవభజనం బహుమన్యమానః సమక్షమబ్రువాణ ఏవ దదాతీతి ॥ ౩౫॥ తదేవాహ ॥ కించిదితి॥ ఉరు బహ్వపి స్వదత్తం యత్ తత్కించిత్ కరోతి అల్పం మన్యతే - స్వసుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి తుచ్ఛమపి - భూరికారీ బహు మన్యత ఇత్యర్థః అపి మయా ఉపనీతాం ముష్టిం ప్రీతియుతః స్వయమేవ ప్రతిగృహీతవాన్ ॥ ౩౬॥ శ్రీకృష్ణస్య భక్తవాత్సల్యం దృష్ట్వా తద్భక్తిం ప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి॥ సౌహృదం ప్రేమ చ- సఖ్యం హితాశంసనం చ- మైత్రీ ఉపకారిత్వం చ- దాస్యం సేవకత్వం చ- తత్సమాహారైకవచనం- తస్య తత్సంబంధి సౌహృదం మే మమ స్యాత్- సతు- విభూతిః- కించ మహానుభావేన తేనైవ విపజ్జతః విశేషేణ సంగం ప్రార్థ్యతః- తద్భ

స్తేషు ప్రకృష్టస్సంగస్స్యాదితి ॥ ౩౭ ॥ నను భక్తైః ఫలం సంపదం ప్రాప్యైవ పునః పునర్భక్తిం కిమితి ప్రార్థనీయ ఇత్యత ఆహ॥ భక్తాయేతి॥ సంపదః కోశాదీన్ - రాజ్యం మహైశ్వర్యం విభూతీః కళత్రపుత్రాదీన్ - న సమర్థయతి న దదాతి - అపి తు దృఢాం భక్తిమేవ కుతః - అదీర్ఘబోధాయ అవివేకినే - మమ తు భక్త్యభావాదేవం జాతం అత స్తద్భక్తిరేవ మమ స్యాదితి భావః॥ ౩౮ ॥ ఇత్థమితి॥ త్యక్ష్యన్ శనైశ్శనైస్త్యాగం కుర్వన్ - జాయయా సహ బుభుజే॥ ౩౯॥ శ్రీకృష్ణస్యైవం బ్రహ్మణ్యతా నాతిచిత్రమిత్యాహ॥ తస్యేతి ॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ అజితమపి స్వభృత్యైః పరాజితం - దృష్ట్వా - తస్య ధ్యానం - తస్య వేగః తేన ఉద్గ్రథితం ఆత్మబంధనం అహంకారో యస్య సః గతిమిత్యస్య విశేషణం సతాం బ్రహ్మవిదాం ప్రాప్యమిత్యర్థః॥ ౪౧॥ ఏతదితి॥ ఏతత్ పృథుకోపాఖ్యానం - శ్రుత్వా తత్ర బ్రహ్మణ్యతాం విశేషతః శ్రుత్వేతి॥ ౪౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

మహానుభావేనగుణాలయేనవిషజ్జత స్తత్పురుషప్రసంగః॥ ౩౭॥ భక్తాయచిత్రా భగవాన్హిసంపదో రాజ్యంవిభూతీర్నసమర్థయత్యజః। అదీర్ఘబోధాయవిచక్షణస్స్వయంపశ్యన్నిపాతంధనినాంమదోద్భవమ్॥ ౩౮ ॥ ఇత్థంవ్యవసితోబుద్ధ్యాభక్తోఽతీవజనార్దనే। విషయాన్జాయయాత్యక్ష్యన్బుభుజే నాతిలంపటః। ౩౯॥ తస్యవై దేవదేవస్యహరేర్యజ్ఞపతేఃప్రభోః। బ్రాహ్మణాఃప్రభవో దైవంన తేభ్యోవిద్యతేపరమ్॥ ౪౦। ఏవంసవిప్రోభగవత్సుహృత్తదాదృష్ట్వాస్వభృత్యైరజితంపరాజితమ్। తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబంధన స్తద్ధామలేభేఽచిరతస్సతాంగతిమ్ । ౪౧ ॥ ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్యశ్రుత్వాబ్రహ్మణ్యతాంనరః। లబ్ధభావోభగవతికర్మబంధాత్ప్రముచ్యతే॥ ౪౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాశీతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ సూర్యోపరాగేకురుక్షేత్రంప్రతిశ్రీకృష్ణాదీనాంగమనకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ అథైకదా ద్వారకాయాం వసతోరామకృష్ణయోః। సూర్యోపరాగస్సుమహానాసీత్కల్పక్షయేయథా॥ ౧ ॥ తంజ్ఞాత్వాపురుషారాజన్పురస్తాదేవసర్వతః। స్యమంతపంచకంక్షేత్రంయయుశ్శ్రేయోవిధిత్సయా॥౨॥ నిఃక్షత్రియాంమహీంకుర్వన్రామశ్శస్త్రభృతాంవరః। నృపాణాంరుధిరౌఘేణయత్రచక్రేమహాహ్రదాన్॥౩॥ ఈజేసభగవాన్రామోయత్రాస్పృష్టోఽపికర్మణా।లోకస్యగ్రాహయన్నీశోయథాఽన్యోఽఘాపనుత్తయే॥ ౪ ॥ మహత్యాంతీర్థయాత్రాయాంతత్రాగన్భారతీః * ప్రజాః॥ ౫ ॥ వృష్ణయశ్చతథాక్రూరవసుదేవాహుకాదయః। యయుర్భారతతత్క్షేత్రంస్వమఘంక్షపయిష్ణవః॥ ౬ ॥గదప్రద్యుమ్నసాంబాద్యాస్సుచంద్రశుకసారణైః। ఆస్తేఽనిరుద్ధోరక్షాయాం కృతవర్మాచయూథపః॥౭॥ తేరథైర్దేవధిష్ణ్యాభైర్హయైశ్చతరళప్లవైః। గజైర్నదద్భిరభ్రాభైర్నృభిర్విద్యాధరద్యుభిః। ౮ ॥ వ్యరోచంతమహాతేజాః*పృథుకాంచనమాలినః।దివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహాఃకళత్రైఃఖేచరాఇవ ॥ ౯ । తత్రస్నాత్వామహాభాగాఉపోష్యసుసమాహితాః। బ్రాహ్మణేభ్యోదదుర్ధేనూర్వాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః॥ ౧౦॥ రామహ్రదేషువిధివత్పునరాప్లుత్యవృష్ణయః।

శ్లో॥ ద్వ్యశీతితమఆగత్యకురుక్షేత్రంరవిగ్రహే। వృష్ణీన్దృష్ట్వాముదాభూపాశ్చక్రుఃకృష్ణకథామిథః ॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణః ప్రకల్ప్యేంద్రపదంభువి। నందాదిసుహృదానందీకురుక్షేత్రంజగామసః॥ అథేతి॥ కల్పక్షయేయథా సర్వగ్రాస ఇత్యర్థః॥ ౧॥తమితి॥ శ్రేయోవిధిత్సయా ధర్మానుష్ఠానేచ్ఛయా - స్యమంతపంచకంకురుక్షేత్రం॥ ౨॥ అబ్రహ్మణ్యక్షత్రియవధస్థానత్వేన పరశురామస్య మహాపుణ్యస్థానత్వేన చ క్షేత్రస్య పాపనిరాసకత్వమాహ ద్వాభ్యాం॥ నిఃక్షత్రియామితి॥౩॥ ఈజ ఇతి॥ అన్యః అవిద్వాన్ యథా॥ ౪ ॥ మహత్యామితి॥ ఆగన్ ఆజగ్ముః - భారతీః భారతస్య॥ ౫॥ ౬॥ గదేతి॥ సుచంద్రశుకసారణైస్సహ అనిరుద్ధో ద్వారకాయాః రక్షాయాం ఆస్తే - తథా కృతవర్మా చ యూథపః సేనానీః॥ ౭ ॥ త ఇతి॥ దేవధిష్ణ్యాభైః విమానసంకాశైః - తరళాః సతరంగాః తద్వత్ప్లవో గతిర్యేషాం తైః - విద్యాధరద్యుభిః విద్యాధరాణామివ ద్యుతిర్యేషాం తైః॥ ౮॥ వ్యరోచంతేతి॥ మహాతేజాః మహాతేజసః - దివ్యాః అత్యుత్తమాః - స్రగ్వస్త్రసన్నాహాః యేషాం తే ॥ ౯ ॥ ౧౦॥ రామేతి॥ పునః అప్లవః - ఆప్లుత్య - యద్వా - తస్మిన్ స్నానాని ముక్త్వా సంకృత్యా॥ ౧౧॥ [illegible]

శీతలచ్ఛాయా యేషాం అంఘ్రిపానాం వృక్షాణాం అంఘ్రిషు మూలేషు ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ అన్యోన్యేతి ॥ ప్రోత్ఫుల్లాః హృద్వక్త్రసరోరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే ॥ ౧౬ ॥ స్త్రియ ఇతి ॥ అతిసౌహృదేన యత్ స్మితం తేన అమలాః అపాంగైః దృశః దృష్టయో యాసాం తాః మిథః సంవీక్ష్య దోర్భిః అభిరేభిరే ఆలింగనం కృతవత్యః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ పృథేతి ॥ సంకథయా మిథః సంప్రశ్నగోష్ఠ్యా ॥ ౧౯ ॥ తాం సంవదన్ వసుదేవ [illegible] కృష్ణకథా [illegible] ॥ ఆర్యేతి ॥ అకృతాశిషం అపూర్ణమనోరథం ॥ ౨౦ ॥ సుహృద ఇతి ॥ అదక్షిణం అననుకూలం తం స్వజనమపి సంతం సుహృదాదయో నానుస్మరంతి [illegible] ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ [illegible]

దదుస్స్వర్ణం ద్విజాగ్ర్యేభ్యః కృష్ణే నో భక్తిరస్త్వితి ।౧౧। స్వయం చ తదనుజ్ఞాతా వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః । భుక్త్వోపవివిశుః కామం స్నిగ్ధచ్ఛాయాంఘ్రిపాంఘ్రిషు ।౧౨। తత్రాగతాంస్తే దదృశుస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్ । మత్స్యోశీనరకౌసల్యవిదర్భకురుసృంజయాన్ ।౧౩। కాంభోజకైకయాన్ మద్రాన్ కుంతీనారట్టకేరళాన్ । అన్యాంశ్చైవాత్మపక్షీయాన్ పరాంశ్చ శతశో నృప ।౧౪। నందాదీన్ సుహృదో గోపాన్ గోపీశ్చోత్కంఠితాశ్చిరమ్ ।౧౫। అన్యోన్యసందర్శనహర్షరంహసా ప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః । ఆశ్లిష్య గాఢం నయనైః స్రవజ్జలా హృష్యత్త్వచో రుద్ధగిరో యయుర్ముదమ్ ॥ ౧౬ ॥ స్త్రియశ్చ సంవీక్ష్య మిథోఽతిసౌహృదస్మితామలాపాంగదృశోఽభిరేభిరే । స్తనైస్స్తనాన్ కుంకుమపంకరూషితాన్ నిహత్య దోర్భిః ప్రణయాశ్రులోచనాః । ౧౭ ॥ తతోఽభివాద్య తే వృద్ధాన్ యవిష్ఠైరభివందితాః । స్వాగతం కుశలం పృష్ట్వా చక్రుః కృష్ణకథా మిథః ॥౧౮॥ పృథా భ్రాతౄన్ స్వసౄర్వీక్ష్య తత్పుత్రాన్ పితరావపి । భ్రాతృపత్నీర్ముకుందం చ జహౌ సంకథయా శుచః ॥౧౯ । కుంత్యువాచ ॥ ఆర్య భ్రాతరహం మన్యే ఆత్మానమకృతాశిషమ్ । యద్వా ఆపత్సు మద్వార్తాం నానుస్మరథ సత్తమాః ॥ ౨౦ । సుహృదో జ్ఞాతయః పుత్రా భ్రాతరః పితరావపి । నానుస్మరంతి స్వజనం యస్య దైవమదక్షిణమ్ । ౨౧ । వసుదేవః ॥ అంబ మాస్మానసూయేథా దైవక్రీడనకాన్నరాన్ । ఈశస్య హి వశే లోకః కురుతే కార్యతేఽథ వా ॥ ౨౨ ॥ కంసప్రతాపితాస్సర్వే వయం యాతా దిశం దిశమ్ । ఏతర్హ్యేవ పునస్స్థానం దైవేనాసాదితాః స్వసః । ౨౩ । శ్రీశుకః ॥ వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తేఽర్చితా నృపాః । ఆసన్నచ్యుతసందర్శపరమానందనిర్వృతాః ॥ ౨౪ । భీష్మో ద్రోణోఽంబికాపుత్రో గాంధారీ ససుతా తథా । సదారాః పాండవాః కుంతీ సంజయో విదురః కృపః ॥ ౨౫ ॥ కుంతీభోజో విరాటశ్చ భీష్మకో నగ్నజిన్మహాన్ । పురుజిద్ద్రుపదశ్శల్యో ధృష్టకేతుశ్చ కాశిరాట్ । ౨౬ ॥ దమఘోషో విశాలాక్షో మైథిలో మద్రకేకయౌ । యుధామన్యుస్సుశర్మా చ ససుతా బాహ్లికాదయః । ౨౭ । రాజానో యే చ రాజేంద్ర యుధిష్ఠిరమనువ్రతాః । శ్రీనికేతం వపుశ్శౌరేస్సస్త్రీకం వీక్ష్య విస్మితాః । ౨౮ ॥ అథ తే రామకృష్ణాభ్యాం సమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః । ప్రశశంసుర్ముదా యుక్తా వృష్ణీన్ కృష్ణపరిగ్రహాన్ । ౨౯ । అహో భోజపతే యూయం జన్మభాజో నృణామిహ । యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణం దుర్దర్శమపి యోగినామ్ ॥ ౩౦ । యద్విశ్రుతిశ్శ్రుతినుతేదమలం పునాతి పాదావనేజనపయశ్చ వచశ్చ శాస్త్రమ్ । భూః కాలభర్జితభగాపి యదంఘ్రిపద్మస్పర్శోత్థశక్తిరభివర్షతి నోఽఖిలార్థాన్ ॥ ౩౧ ॥ తద్దర్శనస్పర్శ

[illegible] ॥ కంసప్రతాపితా ఇతి ॥ [illegible] సంప్రత్యేవ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ రాజాన ఇతి ॥ యుధిష్ఠిరం అనువ్రతాః [illegible] ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ అహో ఇతి ॥ జన్మభాజః నృణాం మధ్యే సఫలజన్మానః ॥ ౩౦ ॥ కించ [illegible] అపి [illegible] ॥ యదితి ॥ [illegible] శ్రుతిభిః వేదైః నుతా స్తుతా ఇదం విశ్వం అలం అత్యర్థం పునాతి యస్య పాదావనేజనపయః గంగా చ యస్య వచః వా [illegible] శాస్త్రం చ వేదాఖ్యం విశ్వం పునాతి కించ కాలేన భర్జితః దగ్ధః భగః మాహాత్మ్యం యస్యాస్సా తథావిధాపి యస్య అంఘ్రిపద్మస్పర్శనేన ఉత్థా ఆవిర్భూతా శక్తిర్యస్యాస్సా సతీ అస్మాకం అఖిలాన్ అర్థాన్ అభితో వర్షతి ॥ ౩౧ ॥ తదితి ॥ దర్శనం చ స్పర్శనం చ

అనుపక్షః అనుగతిశ్చ- ప్రజల్పోగోష్ఠీచ- శయ్యాశయనంచ- ఆసనంచ- అశనంభోజనంచ- యౌనబంధః వివాహసంబంధః సపిండబంధః దైహికసంబంధః- తేనసహావర్తమానః- తేన శ్రీకృష్ణేన సహదర్శనాద్యుపలక్షితః సయౌనసపిండసంబంధో యేషాంవ్రాస్తి కింవ యేషాంవః గృహే విష్ణుః స్వయంఆసఆవిరభూత్-యేషాంవః నిరయవర్త్మని ప్రవృత్తిమార్గే ప్రవర్తమానానాం స్వర్గాపవర్గాభ్యా విరమయతి వితృష్ణాంకరోతీతి తథాసః - తేయూయంజన్మభాజఇతి యద్వా- ఏభిః సామాన్యనిర్దేశః సహత్యర్థః సవిష్ణుః స్వయంయేషాం వోనిరయవర్త్మని సంసారకారణే గృహే వర్తమానానామపి- జన్యతైః సంబధ్యతఇతిబంధః దర్శనాదిభిః సంబంధస్సఏవ స్వర్గాపవర్గవిరమః ఆసపరమసుఖప్రదోబభూవేత్యర్థః॥౩౨॥ నందఇతి ॥అనస్స్థైరితి త్రైవాసచికీర్షయాశకటేషుస్థాపితైరర్థైస్సహగతైరిత్యర్థః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ వసుదేవఇతి॥ వసుదేవస్సంపరిష్వజ్య ప్రేమవిహ్వలోబభూవేతిశేషః ॥౩౫॥౩౬॥తావితి॥ తౌసుతౌపరిరభ్యనదకియశోదాచవిగతాశోకావభూవతుః అశ్రూణివిజహతుః ముముచతుః యద్వా-శుచఃపుత్రవిరహశోకాన్ విజహతుః తత్యజతురిత్యర్థః॥ ౩౭॥ రోహిణీతి॥ వ్రజేశ్వరీంయశోదాం॥౩౮॥ కేతి॥ అనివృత్తాంనివృత్తికారణేసత్యపిఅనువర్తమానాం - ఐంద్రమైశ్వర్యం అవాప్య

నానుపక్షప్రజల్పశయ్యాసనాశనసయౌనసపిండబంధః । యేషాంగృహేనిరయవర్త్మని వర్తతాంవ స్స్వర్గాపవర్గవిరమస్స్వయమాసవిష్ణుః॥ ౩౨ । శ్రీశుకః॥ నందస్తత్ర యదూన్ప్రాప్తాన్జ్ఞాత్వాకృష్ణపురోగమాన్ । తత్రాగమద్వృతోగోపైరనస్స్థార్థైర్దిదృక్షయా॥ ౩౩। తంద్దృష్ట్వావృష్ణయోహృష్టాస్తన్వః ప్రాణమివోత్థితాః । పరిషస్వజిరేగాఢంచిరదర్శనకాతరాః॥ ౩౪॥ వసుదేవః పరిష్వజ్యసంప్రీతః ప్రేమవిహ్వలః । స్మరన్కంసకృతాన్క్లేశాన్పుత్రన్యాసంచగోకులే॥ ౩౫॥ కృష్ణరామౌపరిష్వజ్యపితరావభివాద్యచ । నకించనోచతుః ప్రేమ్ణాసాశ్రుకంఠౌకురూద్వహ॥ ౩౬॥ తావాత్మాంకేసమారోప్యబాహుభ్యాంపరిరభ్యచ।యశోదాచమహాభాగాసుతౌవిజహతుశ్శుచః॥ ౩౭॥ రోహిణీదేవకీచాథపరిష్వజ్యవ్రజేశ్వరీమ్ । స్మరంత్యౌతత్కృతాంమైత్రీంబాష్పకంఠ్యౌసమూచతుః॥ ౩౮॥ కావిస్మరేతవాంమైత్రీమనివృత్తాంవ్రజేశ్వరి । అవాప్యాప్యైంద్రమైశ్వర్యంయస్యానేహప్రతిక్రియా। ౩౯॥ ఏతావదృష్టపితరౌయువయోస్స్మపిత్రోస్సంప్రీణనాభ్యుదయపోషణపాలనాని । ప్రాప్యోషతుర్భవతిపక్ష్మహయద్వదక్ష్ణోర్న్యస్తావకుత్రచభయౌనసతాంపరస్స్వః॥ ౪౦। శ్రీశుకః॥ గోప్యశ్చకృష్ణముపలభ్యచిరాదభీష్టంయత్ప్రేక్షణేదృశిషుపక్ష్మకృతంశపంత్యః । దృగ్భిర్హృదీకృతమలంపరిరభ్యసర్వాస్తద్భావమాపురపినిత్యయుజాందురాపమ్। ౪౧। భగవాంస్తాస్తథాభూతావివిక్తఉపసంగతః। ఆశ్లిష్యానామయంపృష్ట్వాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్। ౪౨। అపిస్మరథనస్సఖ్యస్స్వానామర్థచికీర్షయా। గతాంశ్చిరాయితాన్శత్రుపక్షక్షపణచేతసః॥ ౪౩। అప్యవధ్యాయథాస్మాన్స్విదకృతజ్ఞవిశంకయా। నూనంభూతానిభగవాన్యునక్తివియునక్తిచ। ౪౪। వాయుర్యథాఘనానీకంతృణంతూలంరజాంసివా। సంయోజ్యాక్షిపతేభూయస్తథాభూతానిభూతకృత్। ౪౫॥ మయిభక్తిర్హిభూతానామమృతత్వాయకల్పతే। దిష్ట్యాయదాసీన్మత్స్నేహోభవతీనాంమదాపనః॥ ౪౬।

ప్రాప్యాపియస్యాః ప్రతిక్రియాకర్తుంనశక్యతఇత్యర్థః॥ ౩౯॥ కృతాంమైత్రీమూచతుః॥ ఏతావితి॥ నదృష్టౌపితరౌయాభ్యాంతౌ వసుతస్తుఅజన్మత్వాదేవాదృష్టపితరౌ- హేభవతి - యువయోః పిత్రోః స్వస్తావేతౌ- సంప్రీణనాదీని ప్రాప్య- అకుత్రచభయాశ్చచిదపి భయరహితౌభూత్వా ఊషతుః వాసంచక్రతుః కథంభూతయోః అక్ష్ణోః నేత్రయోః- రక్షకంపక్ష్మయద్వత్ తథారక్షకయోఃయువయోః యుక్తమేతత్ యతః సతాంపరః స్వఇతినాస్తి నైవభ్యమితి॥ ౪౦॥ గోప్యఇతి॥ అభీష్టత్వేలింగం- యస్యకృష్ణస్యప్రేక్షణే దృశిషునేత్రేషు వ్యవధాయకపక్ష్మకృతంవిధాతారంశపంతి- దృగ్భిః నేత్రద్వారైః హృదీకృతంహృదయేప్రవేశితం - పరిరభ్య - తద్భావంతదాత్మతాంప్రాపుః అపినిత్యయుజాంఆరూఢయోగినామపి॥౪౧॥౪౨॥అపీతి॥చిరాయితాన్ విలంబితాన్ అత్రహేతుః శత్రూణాంపక్షస్యక్షపణేచేతోయేషాంతాన్ ॥౪౩॥ అపీతి॥ అపిస్విత్ కింవా అస్మాన్ అవధ్యాయథ అవజానీథ అకృతజ్ఞావితివిశంకయా ఉపశంకయా నహిఅస్మాకంవిరహమాత్రం కింతునిశ్చితమేవైతత్ పరిత్యజ్యగతత్వాదిచేదతఆహ- నూనమితి॥ ౪౪॥ ఏతత్సదృష్టాంతమాహ॥ వాయురితి॥ఆక్షిపతే ఆక్షిపతి పృథక్కరోతీత్యర్థః॥ ౪౫॥ అపిచ అతిభద్రమిదంయదుతభవతీనాంమద్విషయోగేనమత్ప్రాప్తిహేతుఃస్నేహోజాతఇత్యాహ॥ మయీతి॥ మయిభక్తిమాత్రమేవతావదమృతత్వాయకల్పతే- యత్తుభవతీనాంమత్స్నేహ ఆసీత్ తద్దిష్ట్యాఅతిభద్రం - కుతః మదాపనః మ

ప్రాపకఇతి॥ ౪౬॥ కీదృశః త్వంయంచకయం స్నేహేన ప్రాప్స్యథఇత్యపేక్షాయామాత్మస్వరూపమాహ॥అహంహీతి॥ హేఅంగనాః భౌతికాదీనాంశరావస్థంధవాదీనాం- యథాఆకాశాదిపంచమహాభూతాన్యాద్యంతాదిరూపాణి- ఏవంసర్వభూతానాంజరాయుజాదీనామాద్యంతాదిరహం- అతోవ్యాపకంమాంభవత్యః ప్రాప్తావేతి ॥ ౪౭ ॥ ననుచతుర్విధభూతగ్రామాణాంతద్భోక్తాఆత్మైవాద్యంతాదిరూపః తస్మింశ్చసర్వవ్యాపకేసర్వభూతానివర్తంతఇతిమతస్త్వత్ప్రాప్తిరస్మాకమిత్యతఆహ॥ ఏవమితి॥ అయమర్థః- యథాశరావాదీనాంభౌతికానాంమహాభూతాన్యాద్యంతరూపాణి ఏవమేతాని చతుర్విధానిభూతాన్యపిభౌతికత్వావిశేషాత్స్వకారణమహాభూతేష్వేవవర్తంతే-నతుభోక్తర్యాత్మని- ఆత్మాతుతేషుభూతేషుఆత్మనాభోక్తృరూపేణతతఃవ్యాప్తః- నకారణత్వేన- అథతు-తదుభయంభూతభౌతికరూపంభోగ్యం భోక్తారంచాత్మానంమయ్యక్షరేపరిపూర్ణేఆభాంతంపశ్యతేతి॥౪౮॥ అధ్యాత్మేతి॥అధ్యాత్మవిద్యయా తద్విషయాస్వరూపోపదేశేన- శిక్షితాఃబోధితాః- తస్యఅనుస్మరణేనధ్వస్తఃజీవకోశఃలింగంయాసాంతాః- తమేవఅధ్యగన్ప్రాపుః॥౪౯॥ ఏవంప్రాప్తాఅపిస్పృష్టఃపునస్సంగాభ్యాసంగేనమాయయాత్వితిచ్ఛరణస్మరణంప్రార్థయంతే॥ఆహురితి॥హేనళినవాభతేపదారవిందం యోగేశ్వరైఃహృదివిచింత్యం- గేహంజుషాంగృహసేవినామపి మనసిసదాఉదియాత్ ఆవిర్భవేత ॥ ౫౦॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాయాం-ద్వ్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

అహంహిసర్వభూతానామాదిరంతోంతరంబహిః। భౌతికానాంయథాఖంవార్భూర్వాయుర్జ్యోతిరంగనాః॥ ౪౭ ॥ ఏవంహ్యేతానిభూతానిభూతేష్వాత్మాత్మనాతతః। ఉభయంమయ్యథపరేపశ్యతాభాంతమక్షరే। ౪౮। శ్రీశుకః॥ అధ్యాత్మశిక్షయాగోప్యఏవంకృష్ణేనశిక్షితాః। తదనుస్మరణధ్వస్తజీవకోశాస్తమధ్యగన్॥ ౪౯ ॥ ఆహుశ్చతేనళిననాభపదారవిందంయోగేశ్వరైర్హృదివిచింత్యమగాధబోధైః। సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబంగేహంజుషామపిమనస్యుదియాత్సదానః॥౫౦॥

❈❈❈❈❈❈❈ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్వ్యశీతితమోధ్యాయః॥❈❈❈❈❈❈❈

శ్రీశుకః॥ తథానుగృహ్యభగవాన్గోపీనాంసగురుర్గతిః। యుధిష్ఠిరమథాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చసుహృదోవ్యయమ్ । ౧ । తఏవంలోకనాథేనపరిపృష్టాస్సుసత్కృతాః। ప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షాహతాంహసః॥ ౨॥ కుతోశివంత్వచ్చరణాంబుజాసవంమహన్మనస్తోముఖనిస్సృతంక్వచిత్। పిబంతియేకర్ణపుటైరలంప్రభోదేహంభృతాందేహకృదస్మృతిచ్ఛిదమ్ । ౩ ॥ హిత్వాత్మధామవిధుతాత్మకృతత్ర్యవస్థమానందసంప్లవమఖండమకుంఠబోధమ్। కాలోపసృష్టనిగమావనఆత్తయోగమాయాకృతింపరమహంసగతింనతాస్స్మః॥ ౪। శ్రీశుకః॥ ఇత్యుత్తమశ్లోకశిఖామణింజనేష్వభిష్టువత్స్వంధకకౌరవస్త్రియః। సమేత్యగోవిందకథామిథోగృణంస్త్రిలోకగీతాశ్శృణువర్ణయామితే॥ ౫॥ ద్రౌపదీ॥ హేవైదర్భ్యచ్యుతేభద్రేహేజాంబవతికౌసలే। హేసత్యభామేకాళిందిశైబ్యేరోహిణిలక్ష్మణే। ౬॥ హేకృష్ణపత్న్యఏతన్నోబ్రూతవోభగవాన్స్వయమ్। ఉపయేమేయథాలోకమనుకుర్వన్స్వ

శ్లో॥ త్ర్యశీతితమఏవంచశ్రీకృష్ణకథోత్సవే। ద్రౌపద్యైకృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్స్వస్వకరగ్రహాః॥ తథేతి॥ అవ్యయంకుశలం॥ ౧॥ తఇతి॥ తత్పాదేక్షయాహతంఅంహోయేషాంతే॥ ౨॥ కుతఇతి॥ మహతాంమనస్తఃమనసస్సకాశాత్- ముఖద్వారతోనిస్సృతంక్వచిత్కదాచిత్ దేహభృతాందేహధారిణాం- దేహకృద్బ్రహ్మాపఅస్మృతిశ్చఅవిద్యా- తాంఛినత్తీతిభావం- దేహకృదీశ్వరఃతద్విషయాజ్ఞానచ్ఛిదంవా॥ ౩॥ హిత్వేతి॥ హిత్వేతిపదద్వయం- త్వాంత్వాంహిఏవానతాఃస్మఇత్యన్వయః కథంభూతం ఆత్మధామ్నాస్వరూపప్రకాశేన విధుతాఃనిరస్తాః- ఆత్మకృతాఃబుద్ధినిమిత్తాఃతిస్రఃఅవస్థాఃయస్మిన్తం- అతఏవఆనందసంప్లవంసర్వానందకరంబహురూపం అఖండంఅపరిచ్ఛిన్నం- యతఃనకుంఠఃఅకుంఠఃబోధఃచిచ్ఛక్తిర్యస్యతం నన్వేవంరూపతాత్రికస్య సృష్టిస్స్యాదితి యదాదిదైత్యప్రతీకారకత్వమాహ- కాలోపసృష్టేతి- కాలేనఉపసృష్టాన్ విప్లుతాన్ నిగమాన్ వేదాన్ తేషాంఅవనేరక్షణార్థం- ఆత్తాఉపాత్తాయోగమాయయాఆకృతిఃఅవతారమూర్తిర్యేననతం పరమహంసానాంగతింత్వాం- అథఇదంతత్స్వరూపంపశ్యతాన్యయాకృతేరప్యన్వయపరిత్యాగేనత్వామేవనతాస్స్మఇతి యద్వా-త్వాంనిత్యప్రకరణాత్జ్ఞాతవ్యం- త్వాంనతాస్స్మః కింకృత్వాహిత్వా- కిం ఆత్మధామఆత్మశరీరంధామయస్యతం తచ్చనేతిచ్ఛిన్నం ఏవంపరిత్యజ్యత్యతిఃనమామసమస్యే॥ ౪॥ ఇతీతి॥ త్రిలోకగీతాః॥ ౫॥ హేవైదర్భీతి॥ హేకౌసలేసత్యే- శైబ్యే- మిత్రవిందేరోహిణి- రోహిణీనామకాదివ్యష్టమహిషీభ్యోన్యాః॥ ౬॥ హేకృష్ణపత్న్యఇతి॥ అన్యాః

హా కృష్ణపత్న్యః ॥ ౭ ॥ చైద్యాయేతి ॥ మా మాం అర్పయితుం సంప్రదాతుం రాజసు జరాసంధాదిషు ఉద్యతకార్ముకేషు సత్సు. అజేయాః యే భటాః తేషాం శేఖరితాః మకుటవత్కృతాః అంఘ్రిరేణవో యేన తేషాం మధ్యాత్ స్వభాగం ఆదదే యః తస్య శ్రీనికేతస్య చరణః మమ అర్చనాయాస్తు ॥ ౮ ॥ య ఇతి ॥ సనాభేః భ్రాతుః వధేన సంతప్తం హృద్యస్య తేన తతేన విస్తారితేన లిప్తం అభిశాపం అపమార్ష్టుం అపహర్తుం ఋక్షరాజం జిత్వా రత్నం స్యమంతకం ఉపాజహార ఆనీతవాన్. అథ అనంతరం సత్రాజిత్ రత్నమదాత్ తేన అపరాధేన భీతః సన్ మే పితా ప్రభవే శ్రీకృష్ణాయ మామదిశత్ దదౌ. కిం భూతాం దత్తాం అక్రూరాదిభ్యః ప్రతిశ్రుతామపీత్యర్థః ॥ ౯ ॥ ప్రాజ్ఞాయేతి ॥ దేహకృత్ పితా అముం శ్రీకృష్ణం నిజనాథం స్వామినం దైవం ఈశ్వరం సీతాపతిం ప్రాజ్ఞాయ అవిజ్ఞాయ త్రినవాహాని సప్తవింశతిదినాని యుద్ధ్వా అభ్యయుధ్యత. పశ్చాత్ సంజాతా పరీక్షా యస్య సః పరీక్షితః తం సాక్షాత్ సీతాపతిరేవాయమితి విజ్ఞాయ పాదౌ ప్రగృహ్య మణినా సహ మాం అర్హణం ఉపాహరత్ అర్హణత్వేన సమర్పితవాన్. అహో మత్ భాగ్యమితి స్తౌతి. సేత్యాహ. అముష్యాహం దాసీ ॥ ౧౦ ॥ తపశ్చరంతీమితి ॥ సఖ్యా అర్జునేన. తస్య గృహమార్జనీ సమ్మార్జనకర్త్రీ ॥ ౧౧ ॥ యో మామితి ॥ స్వయంవరే ఉపేత్య భూపాన్ విజిత్య ఆత్మబలిం ద్విపారిః సింహ ఇవ భ్రాతౄంశ్చ అపకురుతః అపకారం కుర్వతః జిత్వా

మాయయా ॥ ౭ ॥ రుక్మిణీ॥ చైద్యాయ మార్పయితుముద్యతకార్ముకేషు రాజస్వజేయభటశేఖరితాంఘ్రిరేణుః । నిన్యే మృగేంద్ర ఇవ భాగమజావియూథాత్ తచ్ఛ్రీనికేతచరణోఽస్తు మమార్చనాయ॥ ౮॥ సత్యభామా ॥ యో మే సనాభివధతప్తహృదా తతేన లిప్తాభిశాపమపమార్ష్టుముపాజహార । జిత్వర్క్షరాజమథ రత్నమదాత్స తేన భీతః పితాదిశత మాం ప్రభవేఽపి దత్తామ్॥ ౯ ॥ జాంబవతీ॥ ప్రాజ్ఞాయ దేహకృదముం నిజనాథదైవం సీతాపతిం త్రినవహాన్యమునాభ్యయుధ్యత్ । జ్ఞాత్వా పరీక్షిత ఉపాహరదర్హణం మాం పాదౌ ప్రగృహ్య మణినాహమముష్య దాసీ॥ ౧౦॥ కాళిందీ॥ తపశ్చరంతీమాజ్ఞాయ స్వపాదస్పర్శనాశయా । సఖ్యోపేత్యాగ్రహీత్పాణిం సాహం తద్గృహమార్జనీ॥ ౧౧॥ భద్రా॥ యో మాం స్వయంవర ఉపేత్య విజిత్య భూపాన్నిన్యే శ్వయూథగమివాత్మబలిం ద్విపారిః । భ్రాతౄంశ్చ మేఽపకురుతః స్వపురం శ్రియౌకస్తస్యాస్తు మేఽనుభవమంఘ్ర్యవనేజనత్వమ్ । ౧౨ । సత్యా ॥ సప్తోక్షణోఽతిబలవీర్యసుతీక్ష్ణశృంగాన్ పిత్రా కృతాన్ క్షితిపవీర్యపరీక్షణాయ । తాన్ వీరదుర్మదహనస్తరసా నిగృహ్య క్రీడన్ బబంధ హ యథా శిశవోఽజతోకాన్ ।౧౩। య ఇత్థం వీర్యశుల్కాం మాం దాసీభిశ్చతురంగిణీమ్ । పథి నిర్జిత్య రాజన్యాన్నిన్యే తద్దాస్యమస్తు మే । ౧౪ । మిత్రవిందా॥ పితా మే మాతులేయాయ స్వయమాహూయ దత్తవాన్ । కృష్ణే కృష్ణాయ తచ్చిత్తామక్షౌహిణ్యా సఖీజనైః॥ ౧౫ ॥ అస్య మే పాదసంస్పర్శో భవేజ్జన్మని జన్మని । కర్మభిర్భ్రామ్యమాణాయా యేన తచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః । ౧౬ । లక్ష్మణా ॥ మమాపి రాజ్ఞ్యచ్యుతజన్మకర్మ శ్రుత్వా ముహుర్నారదగీతమాస హ । చిత్తం ముకుందే కిల పద్మహస్తయా వృతః సుసంమృశ్య విహాయ లోకపాన్ । ౧౭ । జ్ఞాత్వా మమ మతం సాధ్వి పితా దుహితృవత్సలః । బృహత్సేన ఇతి ఖ్యాతస్తత్రోపాయమచీకరత్ । ౧౮ । యథా స్వయంవరే రాజ్ఞి మత్స్యః పార్థేప్సయా కృతః । అయం తు

శ్రియా ఓకః శ్రీనివాసః. తస్య అంఘ్ర్యవనేజనత్వం చరణప్రక్షాలనకర్తృత్వం అనుభవం ప్రతిజన్మ మే అస్తు ॥ ౧౨ ॥ సప్తేతి ॥ సప్త ఉక్షణః వృషభాన్ బలం చ వీర్యం చ ప్రభావః సుతీక్ష్ణశృంగాణి చ అతిశయితాని యేషాం తాన్ పిత్రా కృతాన్ సంపాదితాన్. క్షితిపానాం వీర్యస్య బలస్య పరీక్షణాయ తాన్ ప్రసిద్ధాన్ వీరాణాం దుర్మదం ఘ్నంతీతి యః తాన్ తరసా నిగృహ్య క్రీడన్ బబంధ యథా శిశవః అజతోకాన్ అజాపత్యాని ॥ ౧౩ ॥ య ఇతి ॥ వీర్యమేవ శుల్కం దేయం యస్యాస్తాం దాసీభిః సహ చతురంగిణీం సేనాయుక్తాం పథి రాజన్యాన్ నిర్జిత్య ॥ ౧౪ ॥ పితేతి ॥ కృష్ణే హే ద్రౌపది - తస్మిన్ చిత్తం యస్యాస్తాం మాం అక్షౌహిణ్యా సేనయా సహ సఖీజనైః దత్తవాన్ ॥ ౧౫ ॥ అస్యేతి ॥ యేన పాదసంస్పర్శేన ఆత్మనః శ్రేయః తత్ కైవల్యం శ్రేయః భవేత్ - యద్వా మే పాదస్పర్శేన అస్య ఆత్మనః జీవస్య కర్మ శ్రేయః స ఏవ పురుషార్థ ఇతి ॥ ౧౬ ॥ మమేతి ॥ రాజ్ఞి హే ద్రౌపది - యథా మిత్రవిందాయాః - తథా మమాపి చిత్తం ముకుంద ఏవ ఆసీత్ - సుసంమృశ్య సుష్ఠు విచార్య - పద్మహస్తయా శ్రియా వృతః కిల అతః మమాపి చిత్తం శ్రీముకుంద ఏవ ఆసీదితి ॥ ౧౭ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ తత్ర శ్రీకృష్ణప్రాప్తౌ ఉపాయం అచీకరత్ కారయామాస ॥ ౧౮ ॥ యథేతి ॥ యథా రాజ్ఞి ద్రౌపద్యాః స్వయంవరే పార్థేప్సయా పార్థం ప్రాప్తుమిచ్ఛయా కృతః మత్స్యః లక్ష్యం కారితవాన్ - పాంచాలరాజః పార్థస్యైవ వేధ్యః కృతః - అయం తు మత్స్యః అర్జునస్యాపి దుర్లక్ష్యః

త్రాహ - అయం త్వితి - సమతో వ్యవహితే వాచ్ఛన్నః స్తంభసంజ్ఞ్యా ఊర్ధ్వ గృహ్యత్యాదృశ్యతే అయం తు న తథా - కింతు స్తంభమూలే నిహిత కలశ జలే కేవలం దృశ్యతే ... [illegible] ... ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ పిత్రేతి ॥ మత్స్యం వేద్ధుం పరిషది సంసది మద్ధియః ... [illegible] ... ॥ ౨౧ ॥ ఆదాయేతి ॥ అముఞా చాపేన ॥ ౨౨ ॥ సజ్జమితి ॥ నావిదన్ ... [illegible] ... ॥ ౨౩ ॥ మత్స్యేతి ॥ యత్తో యత్నవాన్ - అసృజత్ ముమోచ ... [illegible] ... ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ తస్మిన్నితి ॥ ... [illegible] ... ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ... [illegible] ... కలనూపురాభ్యాం పద్భ్యాం ... [illegible] ... కనకోజ్జ్వలరత్నమాలాం ... [illegible] ... కౌశేయవస్త్రే ...

బహిరాచ్ఛన్నో దృశ్యతే స జలే పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రుత్వైతత్సర్వతో భూపా ఆయయుర్మత్పితుః పురమ్ । సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాః సోపాధ్యాయాః సహస్రశః ॥ ౨౦ ॥ పిత్రా సంపూజితాః సర్వే యథావీర్యం యథావయః । ఆదదుః సశరం చాపం వేద్ధుం పర్షది మద్ధియః ॥ ౨౧ ॥ ఆదాయ వ్యసృజన్ కేచిత్ సజ్యం కర్తుమనీశ్వరాః । ఆకోష్ఠం జ్యాం సముత్కృష్య పేతురేకేఽమునాహతాః ॥ ౨౨ ॥ సజ్జం కృత్వాపరే వీరా మాగధాంబష్ఠచేదిపాః । భీమో దుర్యోధనః కర్ణో నావిదంస్తదవస్థితిమ్ ॥ ౨౩ ॥ మత్స్యాభాసం జలే వీక్ష్య జ్ఞాత్వా చ తదవస్థితిమ్ । పార్థో యత్తోఽసృజద్బాణం నాచ్ఛినత్పస్పృశే పరమ్ ॥ ౨౪ ॥ రాజన్యేషు నివృత్తేషు భగ్నమానేషు మానిషు । భగవాన్ ధనురాదాయ సజ్జం కృత్వాథ లీలయా ॥ ౨౫ ॥ తస్మిన్ సంధాయ విశిఖం మత్స్యం వీక్ష్య సకృజ్జలే । ఛిత్త్వేషుణాపాతయత్తం సూర్యే చాభిజితి స్థితే ॥ ౨౬ ॥ దివి దుందుభయో నేదుర్జయశబ్దయుతా భువి । దేవాశ్చ కుసుమాసారాన్ ముముచుర్హర్షవిహ్వలాః ॥ ౨౭ ॥ తద్రంగమావిశమహం కలనూపురాభ్యాం పద్భ్యాం ప్రగృహ్య కనకోజ్జ్వలరత్నమాలామ్ । నూత్నే నివీయ పరిధాయ చ కౌశికాగ్ర్యే సవ్రీడహాసవదనా కబరీధృతస్రక్ ॥ ౨౮ ॥ ఉన్నీయ వక్త్రమురుకుంతలకుండలత్విడ్గండస్థలం శిశిరహాసకటాక్షమోక్షైః । రాజ్ఞో నిరీక్ష్య పరితః శనకైర్మురారేరంసేఽనురక్తహృదయా నిదధే స్వమాలామ్ ॥ ౨౯ ॥ తావన్మృదంగపటహాః శంఖభేర్యానకాదయః । నినేదుర్నటనర్తక్యో ననృతుర్గాయకా జగుః ॥ ౩౦ ॥ ఏవం వృతే భగవతి మయేశే నృపయూథపాః । న సేహిరే యాజ్ఞసేని స్పర్ధంతో హృచ్ఛయాతురాః ॥ ౩౧ ॥ మాం తావద్రథమారోప్య హయరత్నచతుష్టయమ్ । శార్ఙ్గముద్యమ్య సన్నద్ధస్తస్థావాజౌ చతుర్భుజః ॥ ౩౨ ॥ దారుకశ్చోదయామాస కాంచనోపస్కరం రథమ్ । మిషతాం భూభుజాం రాజ్ఞి మృగాణాం మృగరాడివ ॥ ౩౩ ॥ తేఽన్వసజ్జంత రాజన్యా నిషేద్ధుం పథి కేచన । సంయత్తా ఉద్ధృతేష్వాసా గ్రామసింహా యథా హరిమ్ ॥ ౩౪ ॥ తే శార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైః కృత్తబాహ్వంఘ్రికంధరాః । నిపేతుః ప్రధనే కేచిదేకే సంత్యజ్య దుద్రువుః ॥ ౩౫ ॥ తతః పురీం యదుపతిరత్యలంకృతాం రవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణామ్ । కుశస్థలీం దివి భువి చాభిసంస్తుతాం సమావిశత్తరణిరివ స్వకేతనమ్ ॥

... [illegible] ... యస్మిన్ తద్వదనం యస్యాః సా - కబర్యాం ధృతా స్రక్ యయా సా ॥ ౨౮ ॥ ఉన్నీయేతి ॥ ఉరవః కుంతలాః యస్మిన్ - కుండలయోః త్విడ్ యస్మిన్ - తదేవ ... [illegible] ... అనురక్తం హృదయం యస్యాః సా - అహం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఏవమితి ॥ హే యాజ్ఞసేని ద్రౌపది ... [illegible] ... స్పర్ధమానాః ... [illegible] ... ఇతి భావః ॥ ౩౧ ॥ మామితి ॥ హయరత్నానాం చతుష్టయం యస్మిన్ తం రథం ... [illegible] ... చతుర్భుజః ... ॥ ౩౨ ॥ దారుక ఇతి ॥ మృగాణాం మిషతాం మృగరాడివ ... [illegible] ... దారుకః ... ॥ ౩౩ ॥ తే ఇతి ॥ ... [illegible] ... గ్రామసింహాః శ్వానః ... [illegible] ... ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తత ఇతి ॥ రవిం ఛాదయంతీతి రవిచ్ఛదాః ధ్వజేషు పటా యస్యాం ... [illegible] ...

శతాం - ముకుందలీం ద్వారకాపురీం యదుపతిః సహ విశత్ స్వకేతనం మండలం అస్తౌ॥ ౩౬ ॥ పితేతి॥ మహార్హవాసః ప్రత్యుద్గ భిః సుహృదాదీన్ పూజయామాస॥ ౩౭॥ దాసీభిరితి॥ దాస్యాదిభిస్సహ ఆయుధాని పూర్ణాయ దదౌ॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్యేతి॥ ఇమాః వయం సర్వసంగనివృత్త్యా తపసా స్వధర్మేణ చ - అద్ధా సాక్షాత్ - తస్య గృహదాసికాః బభూవిమ॥ ౩౯॥ భౌమమితి॥ క్షితిజయే - జితానాం రాజ్ఞాం కన్యాః నః అస్మాన్ - తేన రుద్ధాః జ్ఞాత్వా తతో నిర్ముచ్య సంసృతేర్విమోక్షో యస్మాత్ తత్ - పదాంబుజం అనుస్మరంతీః నః పరిణినాయ ఉవాహ - ఆప్తకామోపి యః॥ ౪౦॥ నేతి॥ సామ్రాజ్యాదిన కామయామహే కింతు తస్య శ్రీమత్పాదరజో మూర్ధ్నా వోఢుం కామయామహ ఇతి - న చ తస్య సర్వసంపద్భాజః కిమేవం కామ్యమిత్యత ఆహుః - సార్వభౌమపదం - స్వారాజ్యమైంద్రం పదం - భౌజ్యం తదుభయభోగభాక్త్వం - వివిధం రాజతీతి విరాట్ - తస్య భావో వైరాజ్యం అణిమాదిసిద్ధిభాక్త్వమిత్యర్థః - పారమేష్ఠ్యం బ్రహ్మపదం - ఆనంత్యం మోక్షం - హరేః పదం తత్సాలోక్యాది - న తు - కామయామహ ఇతి - యద్వా

స్వకేతనమ్॥ ౩౬ ॥ పితా మే పూజయామాస సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్। మహార్హవాసోఽలంకారశయ్యాసనపరిచ్ఛదైః ॥ ౩౭ ॥ దాసీభిస్సర్వసంపద్భిర్భటేభరథవాజిభిః। ఆయుధాని మహార్హాణి దదౌ పూర్ణస్య భక్తితః ॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః। సర్వసంగనివృత్త్యాద్ధా తపసా చ బభూవిమ॥ ౩౯ ॥ షోడశసహస్రమహిష్యః॥ భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా జ్ఞాత్వాథ నః క్షితిజయే జితరాజకన్యాః। నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరంతీః పాదాంబుజం పరిణినాయ య ఆప్తకామః ॥ ౪౦ ॥ న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భౌజ్యమప్యుత। వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం వా ఆనంత్యం వా హరేః పదమ్ ॥ ౪౧ ॥ కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః। కుచకుంకుమగంధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః ॥ ౪౨ ॥ వ్రజస్త్రియో యద్వాంఛంతి పుళింద్యస్తృణవీరుధః। గావశ్చారయతో గోపాః పాదస్పర్శం మహాత్మనః ॥ ౪౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్ర్యశీతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః। కృష్ణేఽఖిలాత్మని హరౌ ప్రణయానుబంధం సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకలాకులాక్ష్యః॥ ౧ ॥ ఇతి సంభాషమాణాసు స్త్రీభి స్త్రీషు నృభిర్నృషు। ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా ॥ ౨ ॥ ద్వైపాయనో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోఽసితః। విశ్వామిత్రశ్శతానందో భరద్వాజోఽథ గౌతమః॥ ౩ ॥ రామస్స శిష్యో భగవాన్ వసిష్ఠో గాలవో భృగుః। పులస్త్యః పులహశ్చాత్రిర్మార్కండేయో బృహస్పతిః॥ ౪ ॥ ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాంగిరాః। అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోఽపరే॥ ౫॥ తాన్ దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః। పాండవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వవందితాన్ ॥ ౬ ॥ తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోఽచ్యుతోఽర్చయత్। స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యమాల్యధూపానులేపనైః ॥ ౭ ॥ ఉవాచ సుఖమాసీనాన్ భగవాన్ ధర్మగుప్తనుః। సదసస్తస్య మహతో యతవాచోఽనుశృణ్వతః॥ ౮ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలమ్।

స్వారాజ్యే చ బ్రహ్మణో శక్రస్య గాది చతుష్టయాధిపత్యాని సామ్రాజ్యభౌజ్యస్వారాజ్యవైరాజ్యాని వ్యాఖ్యేయాని॥ ౪౧ ॥ కామయామహ ఇతి॥ కింతత్పాదరజ ఏవ కామ్యత్వే అతిశయమాహుః - శ్రియః కుచకుంకుమగంధాఢ్యమితి - బ్రహ్మాదిసేవ్యయా శ్రియాపి సేవితత్వాదితి భావః ౪౨ ॥ న చ తత్ర లబ్ధం తద్వాంఛయా ఆహుః॥ వ్రజస్త్రియ ఇతి॥ యత్ యథా - గావః గాః - మహాత్మనోపి గాశ్చారయతః - పాదస్పర్శం చ గోపాః యథా వాంఛంతి తద్వత్ తత్స్పర్శం వయం వాంఛామ ఇతి భావః ॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్ర్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ చతురశీతితమే మునిసమాగమే। వసుదేవముఖాత్ బంధుప్రస్థాపనాదికమ్॥ శ్రుత్వేతి॥ సుబలపుత్రీ గాంధారీ మాధవీ సుభద్రా క్షితిపానాం రాజ్ఞాం పత్న్యః స్వగోప్యః కృష్ణభక్తాః గోపికాః విసిస్మ్యుః విస్మయం జగ్ముః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తానితి॥ ఆనర్చుః అర్చితవంతః॥ ౭॥ ఉవాచేతి॥ ధర్మగోప్త్రీ తనుర్యస్య సః ధర్మగుప్తనుః యతా నియతా వాగ్యస్య తస్య సదసః సభాయాః ॥ ౮॥ అహో ఇతి

॥ జన్మభృతః సఫలజన్మానః తత్ఫలం జన్మఫలం కిం తత్ యద్యోగేశ్వరదర్శనం ॥ ౯ ॥ కిం చ యస్మాత్ దర్శనస్పర్శనాదికం ప్రాప్తం అస్మాకం తు స్పర్శనాదికమపి కథం సంఘటితమితి స్మయమానాహ ॥ కిమితి ॥ స్వల్పతపసాం తీర్థానాం దేవానాం త్రయోబుద్ధిర్నేషాం తేషాం తథా అర్చాయాం ప్రతిమాయాం దేవ ఇతి చక్షుర్దృష్టిర్యేషాం తేషాం యోగేశ్వరదర్శనస్పర్శనాదికం ఇదం కిం సంభావితం న సంభావితమిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఏతత్ప్రపంచయతి త్రిభిః ॥ నహీతి ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ వాఙ్మనసోరప్యుపాసనా విషయత్వం ॥ ౧౨ ॥ ఉపాసితా అపి భేదకృతో హరన్త్యఘం విపశ్చితో ఘ్నన్తి ముహూర్తసేవయా అవిద్యామూలం అజ్ఞానం చాజ్ఞానమూలం హరన్తి అత్రహేతుః భేదకృతః భేదదర్శనాః యద్వా భేదబుద్ధిం కుర్వతః పుంసః విపశ్చితో నిరస్తభేదాః తే తు ముహూర్తమాత్రసేవయైవాఘం ఘ్నన్తి ॥ ౧౨ ॥ అతస్సాధూనవిహాయాన్యత్ర తీర్థాదిబుద్ధ్యా సజ్జమానో లోకః ఖరవదిత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ ఆత్మబుద్ధిరహమితిబుద్ధిః త్రయో ధాతవో వాతపిత్తశ్లేష్మాణః ప్రకృతయో యస్య తస్మిన్ కుణపే శరీరే స్వధీః స్వీయా ఇతి బుద్ధిః భౌమే భూమివికారే ప్రతిమాదావిజ్యధీః దేవతాబుద్ధిః యత్ యస్య తీర్థబుద్ధిస్తీర్థమితిబుద్ధిః అభిజ్ఞేషు తత్త్వవిత్సు యస్య తాః బుద్ధయో న సన్తి స ఏవ గోషు ఖరః గవాం తృణాదిభారవాహీ ఖరో గర్దభ ఇతి ॥ ౧౩ ॥ నిశమ్యేతి ॥ దురన్వయం అననురూపం ప్రతికూలం అనవగతార్థం భ్రమద్ధియః ॥ ౧౪ ॥ చిరమితి ॥ ఈశితవ్యతాం అనీశ్వరతాం కర్మాధికారితాం జనసంగ్రహమాత్రమిత్యూచుః స్మయన్తః

దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనమ్ ॥ ౯ ॥ కింస్వల్పతపసాం నౄణామర్చాయాం దేవచక్షుషామ్ । దర్శనస్పర్శనప్రశ్నప్రహ్వపాదార్చనాదికమ్ ॥ ౧౦ ॥ నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః । తే పునన్త్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥ ౧౧ ॥ నాగ్నిర్న సూర్యో న చ చన్ద్రతారకా న భూర్జలం ఖం శ్వసనోఽథ వాఙ్మనః । ఉపాసితా భేదకృతో హరన్త్యఘం విపశ్చితో ఘ్నన్తి ముహూర్తసేవయా ॥ ౧౨ ॥ యస్యాత్మబుద్ధిః కుణపే త్రిధాతుకే స్వధీః కలత్రాదిషు భౌమ ఇజ్యధీః । యత్తీర్థబుద్ధిః సలిలే న కర్హిచిజ్జనేష్వభిజ్ఞేషు స ఏవ గోఖరః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్యేత్థం భగవతః కృష్ణస్యాకుంఠమేధసః । వచో దురన్వయం విప్రాస్తూష్ణీమాసన్భ్రమద్ధియః ॥ ౧౪ ॥ చిరం విమృశ్య మునయ ఈశ్వరస్యేశితవ్యతామ్ । జనసంగ్రహ ఇత్యూచుః స్మయన్తస్తం జగద్గురుమ్ ॥ ౧౫ ॥ మునయః ॥ యన్మాయయా తత్త్వవిదుత్తమా వయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః । యదీశితవ్యాయతి గూఢ ఈహయా అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అనీహ ఏతద్బహుధైక ఆత్మనా సృజత్యవత్యత్తి న బధ్యతే యథా । భౌమైర్హి భూమిర్బహునామరూపిణీ అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనమ్ ॥ ౧౭ ॥ అథాపి కాలే స్వజనాభిగుప్తయే బిభర్షి సత్త్వం ఖలనిగ్రహాయ చ । స్వలీలయా వేదపథం సనాతనం వర్ణాశ్రమాత్మా పురుషః పరో భవాన్ ॥ ౧౮ ॥ బ్రహ్మ తే హృదయం శుక్లం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః । యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తం చ తతః పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మకులం బ్రహ్మన్ శాస్త్రయోనేస్త్వమాత్మనః । సభాజయసి సద్ధామ తద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్ ॥ ౨౦ ॥ అద్య నో జన్మసాఫ

యమానాః హసన్తః ॥ ౧౫ ॥ దురన్వయం విస్పష్టయతి ఆహ ద్వాభ్యాం ॥ యన్మాయయేతి ॥ తత్త్వవిదుత్తమా అపి వయం యన్మాయయా మోహితాః ఇతి తావదాహుః యది యత్ యస్మాత్ ఈహయా నరచేష్టితేన గూఢస్సన్ ఈశితవ్యాయతి ఈశ్వరవదాచరతీతి వా నన్వహమీశ్వరశ్చేత్ కిమిత్యేవమాచరేయం తత్రాహుః అహో ఇతి భగవతస్తవ విచేష్టితం విచిత్రం అవితర్క్యమిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తత్ర వైచిత్ర్యమాహుః ॥ అనీహ ఇతి ॥ అనీహః అక్రియ ఏవ ఆత్మనా స్వరూపమాత్రేణ బహుధా సృజత్యవత్యత్తి యథా భౌమైరితి భౌమైః ఘటాదిభిర్నామరూపవతీ తథా ॥ ౧౭ ॥ నానాకారం భగవదాకారో నామధేయం వ్యక్తికైవ్యవసత్యమిత్యర్థః నను కథమహం జగత్స్రష్టాపి కర్తా దేవకీవసుదేవపుత్రత్వాదిత్యత్రాహుః అథాపీతి భూమ్నః పరిపూర్ణస్య తవ ఇదం జన్మాదిచరితం విడంబనమనుకరణమాత్రం న తు తత్త్వమితి ॥ ౧౮ ॥ జనసంగ్రహమాహుస్త్రిభిః ॥ అథేతి ॥ సత్త్వం శుద్ధసత్త్వాత్మకం రూపం బిభర్షి స్వలీలయా ఆచరణైః వేదపథం చ బిభర్షి ॥ ౧౮ ॥ అతఏవ బ్రాహ్మణసమ్మానమపి కరోషీతి సహేతుకమాహుః ॥ బ్రహ్మేతి ॥ బ్రహ్మ వేదాఖ్యం శుక్లం శుద్ధం తే హృదయం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః ఉపలబ్ధిస్థానం యత్ర బ్రహ్మణి వ్యక్తం కార్యం అవ్యక్తం కారణం తతః పరం సత్ సత్యం బ్రహ్మ తపఆదిభిరుపలబ్ధం తత్ బ్రహ్మ ॥ ౧౯ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాత్ వేదస్య యస్మాత్త్వద్హృదయత్వం తతః బ్రాహ్మణకులం శాస్త్రయోనేర్వేదప్రవర్తకస్య సద్ధామ ఉపలబ్ధిస్థానం సభాజయసి సంపూజయసి తత్తస్మాదేవ కారణాత్ త్వం బ్రహ్మ

త్యైవానుగ్రహీ ముముక్షుః - తత్ర ప్రవర్తకస్త్వం కర్మాచరసీత్యర్థః ॥ ౨౦॥ తస్మాదీశ్వరస్యాపి వేదం జనసంగ్రహమాత్రం - వయంతు త
వ సంగత్యా కృతార్థా ఇత్యాహుష్షడ్భిః ॥ ....
అద్యేతి ॥ సతాం గతిః త్వయా సంగమ్య సంగం ప్రాప్య - యత్ యస్మాత్ త్వం నిశ్శ్రేయసాం పరః అవధిః ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ నేతి ॥ ఏకస్మిన్ స్వ
స్వాత్మన్యారామో యేషాం తే తేపి - కాలం సృష్ట్యాదికారణం - ఈశ్వరం నియంతారం ॥ ౨౩॥ ఏతత్ప్రదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ శయానస్స్వ
ప్నే పశ్యన్ - గుణతత్త్వదృక్ స్వప్నవిషయేషు తత్త్వదృష్టిః నామమాత్రమింద్రియేణ మనసా ఆభాతం సంహృత్య స్వప్నాదిరూపమాత్మా
నం వేద తద్రహితం పరం దేవదత్తాదిరూపమాత్మానం న వేద యథా ॥ ౨౪॥ ఏవమితి ॥ ఏవం త్వా త్వాం నామమాత్రేషు విషయేష
యేషు ఇంద్రియేహయా ఇంద్రియప్రవృత్తిః - సైవ మాయా తయా - విభ్రమచ్చిత్తో న వేద స్మృతేః ఏకస్య ఉపప్లవాత్ నాశాత్ ॥ ౨౫॥ తస్యేతి ॥ అ
ఘౌఘస్య మర్షణం వినాశకం - గంగాఖ్యం తీర్థం తస్యాస్పదం ఆశ్రయం తే అంఘ్రిం సువిపక్వయోగైః హృది హృది కృతం - తే
వయం న తు దృష్టం తస్య తేఽఙ్ఘ్రిం ప్రదృశిమ దృష్టవంతో వయం ఉత్సిక్తయా భక్త్యా అత్యాత్మా భక్తాన్ భక్త్యా అనుగ్ర

ల్యం విద్యయా తపసా దృశః । త్వయా సంగమ్య సద్గత్యా యదంతశ్శ్రేయసాం పరః । ౨౧ । నమస్త
స్మై భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । స్వయోగమాయయాచ్ఛన్నమహిమ్నే పరమాత్మనే । ౨౨ ।
న యం విదంత్యమీ భూపా ఏకారామాశ్చ వృష్ణయః । మాయాజవనికాచ్ఛన్నమాత్మానం కాలమీశ్వ
రమ్ ॥ ౨౩ ॥ యథా శయానః పురుష ఆత్మానం గుణతత్త్వదృక్ । నామమాత్రేంద్రియాభాతం న వేద రహి
తం పరమ్ । ౨౪ । ఏవం త్వా నామమాత్రేషు విషయేష్వింద్రియేహయా । మాయయా విభ్ర
మచ్చిత్తో న వేద స్మృత్యుపప్లవాత్ । ౨౫ । తస్యాద్య తే దదృశిమాంఘ్రిమఘౌఘమర్షతీర్థాస్పదం
హృది కృతం సువిపక్వయోగైః । ఉత్సిక్తభక్త్యుపహతాశయజీవకోశా ఆపుర్భవద్గతిమథోఽనుగృ
హాణ భక్తాన్ ॥ ౨౬ ॥ ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరమ్ । రాజర్షే స్వాశ్రమాన్
గంతుం మునయో దధిరే మనః ॥ ౨౭ । తద్వీక్ష్య తానుపవ్రజ్య వసుదేవో మహాయశాః । ప్రణమ్య చో
పసంగృహ్య బభాషేదం సుయంత్రితః ॥ ౨౮ ॥ ....
వసుదేవః ॥ నమో వస్సర్వదేవేభ్య ఋషయశ్శ్రోతుమర్హథ । కర్మణా కర్మనిర్హారో యథా స్యాన్న
స్తదుచ్యతామ్ । ౨౯ । నారదః ॥ నాతిచిత్రమిదం విప్రా వసుదేవో బుభుత్సయా । కృష్ణం మత్వాఽర్భ
కం యన్నః పృచ్ఛతి శ్రేయ ఆత్మనః ॥ ౩౦ ॥ సన్నికర్షోఽత్ర మర్త్యానామనాదరణకారణమ్ । గాం
గం హిత్వా యథాన్యాంభస్తత్రత్యో యాతి శుద్ధయే ॥ ౩౧ ॥ యస్యానుభూతిః కాలేన లయోత్పత్త్యాది
నాస్య వై । స్వతోఽన్యస్మాచ్చ గుణతో న కుతశ్చన రిష్యతి ॥ ౩౨ ॥ తం క్లేశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైర
వ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్ । ప్రాణాదిభిస్స్వవిభవైరుపగూఢమన్యో మన్యేత సూర్యమి
వ మేఘహిమోపరాగైః ॥ ౩౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ అథోచుర్మునయో రాజన్నాభాష్యానకదుందుభిమ్ । సర్వే
షాం శృణ్వతాం రాజ్ఞాం తథైవాచ్యుతరామయోః । ౩౪ । కర్మణా కర్మనిర్హార ఏష సాధునిరూపితః ।

హాం కుర్విత్యర్థః - నను కిం భక్త్యా యథా పూర్వం తప ఏవ తప్స్యామ ఇతి నేత్యాహుః ఉత్సిక్తా ఉద్రిక్తా యా భక్తిః తయా అపహృతః ఆశయల
క్షణో జీవకోశో యేషాం - తే ఏవ పూర్వే భగవద్గతిమాపుః నాన్య ఇతి ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తదితి ॥ ఉపసంగృహ్య చరణౌ పాణిభ్యాం ధృత్వా - బభా
షే ఇదమితి సంధిరార్షః ॥ ౨౮ ॥ నమ ఇతి ॥ సర్వదేవాత్మకేభ్యః ॥ శ్రు ॥ యావతీర్వై దేవతాస్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతీతి శ్రు
తేః - యేన కర్మణా యథా కృతేన వా కర్మణాం నిర్హారో నిరాసో భవతి తదుచ్యతాం ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణం హిత్వా అస్మాన్ పృచ్ఛతీతి విస్మి
తాన్ ప్రత్యాహ నారదః ॥ నేతి ॥ బుభుత్సయా బోద్ధుమిచ్ఛయా ॥ ౩౦॥ సన్నికర్ష ఇతి ॥ తత్రత్యః గంగాతీరవాసీ ॥ ౩౧॥ శ్రీకృష్ణే అర్భక
త్వమాశంకమానః అవిద్యావిజృంభితమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యస్యేతి ॥ అనుభూతిః జ్ఞానం - కుతశ్చిదపి న రిష్యతి న నశ్యతి - తదేవాహ - కా
లేన కర్మాదినా కాలవత్ అస్య విశ్వస్య లయోత్పత్త్యాదినాపి స్వత ఏవ విద్యాదావివత్ అన్యస్మాచ్చ ఖడ్గాదివత్ గుణతో రూపాద్యంతరో
త్పత్త్యైవ పూర్వరూపాదినాశేనేవ దీపాదిః ॥ ౩౨ ॥ తమితి ॥ తం ఏవం కుతశ్చిదపి అవ్యాహతానుభవం - అత ఏవ ఈశ్వరం - కించ - అద్వితీయం
శ్రీకృష్ణం - అజ్ఞః ప్రాకృతః - ఉపగూఢమాచ్ఛన్నం - మనుష్యం మన్యేత - కైః క్లేశకర్మాదిభిః - తత్ర క్లేశా రాగాదయశ్చ - తద్రూపకాణి
కర్మాణి చ - తత్పరిపాకే సుఖదుఃఖే చ - సత్త్వాదిగుణానాం ప్రవాహః ప్రవాహైశ్చ తైః - ప్రాణాదిభిశ్చ స్వవిభవైః స్వకార్యైః - అత్ర

స్తాంతః మేఘహిమోపరాగైః అర్కః తుషారరామభిః స్వనిధనైః సూర్యమివేతి ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ చిత్తస్యేతి ॥ చిత్తస్య ఉపశమః ఉపశమహేతుః సుగమో మోక్షోపాయశ్చ · శస్త్రైరాత్మమోదమావహతీతి తథా · సుగమః ప్రవృత్త్యాశ్రయత్వాత్ ధర్మశ్చ అవశ్యకః · అన్యవిహితాకరణేన మాలిన్యప్రసంగాత్ ॥ ౩౬॥ నను ॥ శ్రు ॥ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశురిత్యాదినా త్యాగస్యైవ విహితత్వాత్ కథం కర్మమోక్షోపాయ ఇత్యాశంక్య ఆదావేవ త్యాగస్యాశక్యత్వాదిత్యాశయేనాహ స్వధర్మాదతుష్టానాం ॥ అయమితి ॥ స్వస్త్యయనః స్వస్తి క్షేమం యస్మాత్ స తథా · శ్రద్ధయా న్యాయార్జితేన శుక్లేన శుద్ధేన అద్వైతేన విత్తేన పూరుషః ఈశ్వరః ఇజ్యేత ఇతి యత్ స పంథాః ॥ ౩౭॥ స్వస్త్యయనత్వమాహ ॥ విత్తైషణామితి ॥ విత్తఫలభూతైర్యజ్ఞైర్దానైశ్చ విత్తైషణాం విత్తేచ్ఛాం విసృజేత్ · గృహైః గృహాదిభోగైః దారసుతైషణాం విసృజేత్ తదనుభవేన [illegible] ఆత్మనః స్వర్గాదిలోకైషణాం చ [illegible] విసృజేత్ · దేవ హే వసుదేవ · యద్వా దేవ కాలేన దేవానామపి మృత్యోశ్చ [illegible] ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥

యచ్ఛ్రద్ధయాయజేద్విష్ణుంసర్వయజ్ఞేశ్వరంమఖైః ॥౩౫॥ చిత్తస్యోపశమోయంవైకవిభిశ్శాస్త్రచక్షుషా । దర్శితస్సుగమోయోగోధర్మశ్చాత్మముదావహః ॥౩౬॥ అయంస్వస్త్యయనఃపంథాద్విజాతేర్గృహమేధినః। యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేనశుక్లేనేజ్యేతపూరుషః ॥౩౭॥ విత్తైషణాంయజ్ఞదానైర్గృహైర్దారసుతైషణామ్ । ఆత్మలోకైషణాందేవకాలేనవిసృజేద్బుధః ॥౩౮॥ గ్రామేత్యక్తైషణాస్సర్వేయయుర్ధీరాస్తపోవనమ్ ॥౩౯॥ ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజోజాతోదేవర్షిపితౄణాంప్రభో । యజ్ఞాధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్యత్యజన్పతేత్ ॥౪౦॥ త్వంత్వద్యముక్తోద్వాభ్యాంవైఋషిపిత్రోర్మహామతే । యజ్ఞైర్దేవర్ణమున్ముచ్యనిరృణోశరణోభవ ॥౪౧॥ వసుదేవభవాన్నూనంభక్త్యాపరమయాహరిమ్ । జగతామీశ్వరంప్రార్చస్సయద్వాంపుత్రతాంగతః ॥౪౨॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి తద్వచనంశ్రుత్వావసుదేవోమహామనాః। తానృషీనృత్విజోవవ్రేమూర్ధ్నానమ్యప్రసాద్యచ ॥౪౩॥ తఏనమృషయోరాజన్వృతాధర్మేణధార్మికమ్ । తస్మిన్నయాజయన్క్షేత్రేమఖైరుత్తమకల్పకైః ॥౪౪॥ తద్దీక్షాయాంప్రవృత్తాయాంవృష్ణయఃపుష్కరస్రజః। స్నాతాస్సువాససోరాజన్రాజానస్సుష్ఠ్వలంకృతాః ॥౪౫॥ తన్మహిష్యశ్చముదితానిష్కకంఠ్యస్సువాససః। దీక్షాశాలాముపాజగ్మురాలిప్తావస్తుపాణయః ॥౪౬॥ నేదుర్మృదంగపటహశంఖభేర్యానకాదయః। ననృతుర్నటనర్తక్యస్తుష్టువుస్సూతమాగధాః॥ జగుస్సుకంఠ్యోగంధర్వ్యస్సంగీతంసహభర్తృకాః ॥౪౭॥ తమభ్యషించన్విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః। పత్నీభిరష్టాదశభిస్సోమరాజమివోడుభిః ॥౪౮॥ తాభిర్దుకూలవలయైర్హారనూపురకుండలైః। స్వలంకృతాభిర్విబభౌదీక్షితోజినసంవృతః ॥౪౯॥ తస్యర్త్విజోమహారాజరత్నకౌశేయవాససః। ససదస్యావిరేజుస్తేయథావృత్రహణోధ్వరే ॥౫౦॥ తదారామశ్చకృష్ణశ్చస్వైస్స్వైర్బంధుభిరన్వితౌ। విరేజతుస్స్వసుతైర్దారైర్జీవేశౌస్వవిభూతిభిః ॥౫౧॥ ఈజేనుయజ్ఞంవిధినాఅగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః। ప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియేశ్వరమ్ ॥౫౨॥

అత్రాచారం ప్రమాణయతి ॥ గ్రామ ఇతి ॥ ౩౯ ॥ కించ ॥ ఋణైరితి ॥ తథాచ శ్రుతిః ॥ జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిరృణవాజాయతే బ్రహ్మచర్యేణర్షిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్య ఇత్యాది · తాన్యనిస్తీర్య తేషాం ఋణానామనపాకృత్య తథా చ మనుః ॥ శ్లో ॥ ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయేత్ । అనపాకృత్య మోక్షం తు సేవమానో వ్రజత్యధః ॥౪౦॥ త్వమితి ॥ నిరృణః నిర్ముక్తఋణః · అశరణో భవ గృహాత్ ప్రవ్రజ ॥ ౪౧ ॥ కించ · అవిశుద్ధచిత్తానాం అయం క్రమః త్వం తు కృతార్థ ఏవేత్యాహ ॥ వసుదేవేతి ॥ ప్రార్చః అర్చితవాన్ · యద్యస్మాత్ వాం యువయోః ॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తదితి ॥ స్నాతాః కుంకుమాదిభిః · వస్తుపాణయః గృహీతాహరణా హస్తాః ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ తమితి ॥ అక్తం నేత్రయోః అంజనేన · అభ్యక్తం సర్వాంగేషు నవనీతేన ॥౪౮॥ తాభిరితి ॥ తాభిః పత్నీభిస్సహితః దీక్షితః విరేజే ॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తదేతి ॥ జీవేశౌ సర్వజీవానామీశ్వరౌ ॥ ౫౧ ॥ ఈజ ఇతి ॥ అనుయజ్ఞం ప్రతియజ్ఞం · అమ్నాతసర్వాంగాః ప్రాకృతాః జ్యోతిష్టోమదర్శపూర్ణమాసాదయః తేభ్యోన్యే నానాలింగాదిభిః దర్శప్రసంగాః వైకృతాః సౌర్యసత్రాదయః · తైస్సహైవ స్తుత్య

ఋత్విక్పురోహితాదీన్ - జ్ఞానం మంత్రః - క్రియా కర్మ - తేషామీశ్వరం ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ పత్నీసంయాజేతి ॥ సస్నుః స్నానం చక్రుః ॥ ౫౪ ॥ స్నాత్వేతి ॥ ఆశ్వభ్యః శునో౽పి వ్యాప్య - అన్నేన పూజయత్ అపూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూనితి ॥ [illegible] పారిబర్హేణ [illegible] ఇదానీం చ అపూజయత్ ॥ ౫౬ ॥ సదస్యేతి ॥ తే చ సర్వే ప్రయయుః ॥ ౫౭ ॥ ప్రయాణే తేషాం [illegible] ధృతరాష్ట్ర ఇతి ॥ అనుజో విదురః - పార్థాః యుధిష్ఠిరభీమార్జునాః - యమౌ నకులసహదేవౌ ॥ ౫౮ ॥ బంధూనితి ॥ సౌహృదేన ఆక్లిన్నాని [illegible] ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ వసుదేవ ఇతి ॥ మనోరథో యజ్ఞవిషయః - తమేవ మహార్ణవం ॥ ౬౧ ॥ భ్రాతరితి ॥ [illegible]

అథర్త్విగ్భ్యోఽదదాత్కాలే యథామ్నాతం సదక్షిణాః । స్వలంకృతేభ్యోఽలంకృత్య గోభూకన్యామహాధనాః ॥ ౫౩ ॥ పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వాథ మహర్షయః । సస్నూ రామహ్రదే విప్రా యజమానపురస్సరాః ॥ ౫౪ ॥ స్నాత్వాలంకారవాసాంసి వందిభ్యోఽదాత్తథా స్త్రియః । తతస్స్వలంకృతో వర్ణానాశ్వభ్యోఽన్నేన పూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూన్సదారాన్ససుతాన్ పారిబర్హేణ భూయసా । విదర్భకోసలకురూన్ కాశికేకయసృంజయాన్ ॥ ౫౬ ॥ సదస్యర్త్విక్సురగణాన్ నృభూతపితృచారణాన్ । శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్య శంసంతః ప్రయయుః క్రతుమ్ ॥ ౫౭ ॥ ధృతరాష్ట్రోఽనుజః పార్థా భీష్మో ద్రోణః పృథా యమౌ । నారదో భగవాన్ వ్యాసస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాః ॥ ౫౮ ॥ బంధూన్పరిష్వజ్య యదూన్ సౌహృదాక్లిన్నచేతసః । యయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణ స్వదేశాంశ్చాపరే ప్రభో ॥ ౫౯ ॥ నందస్తు సహ గోపాలైర్బృహత్యా పూజయార్చితః । కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బంధువత్సలః ॥ ౬౦ ॥ వసుదేవోఽంజసోత్తీర్య మనోరథమహార్ణవమ్ । సుహృద్వృతః ప్రీతమనా నందమాహ కరే స్పృశన్ ॥ ౬౧ ॥ వసుదేవః ॥ భ్రాతరీశకృతః పాశో నృణాం యస్స్నేహసంజ్ఞితః । తం దుస్త్యజమహం మన్యే శూరాణామపి యోగినామ్ ॥ ౬౨ ॥ అస్మాస్వప్రతికల్పేయం యత్కృతాజ్ఞేషు సత్తమైః । మైత్ర్యర్పితాఫలా చాపి న నివర్తేత కర్హిచిత్ ॥ ౬౩ ॥ ప్రాగకల్యాచ్చ కుశలం భ్రాతర్వో నాచరామ హి । అధునా శ్రీమదాంధాక్షా న పశ్యామః పురస్సతః ॥ ౬౪ ॥ మా రాజ్యశ్రీరభూత్పుంసః శ్రేయస్కామస్య మానద । స్వజనానుత బంధూన్వా న పశ్యతి యయాంధదృక్ ॥ ౬౫ ॥ ఏవం సౌహృదశైథిల్యచిత్త ఆనకదుందుభిః । రురోద తత్కృతాం మైత్రీం స్మరన్నశ్రువిలోచనః ॥ ౬౬ ॥ నందస్తు సఖ్యుః ప్రియకృత్ప్రేమ్ణా గోవిందరామయోః । అద్య శ్వ ఇతి మాసాంస్త్రీన్ యదుభిర్మానితోఽవసత్ ॥ ౬౭ ॥ తతః కామైః పూర్యమాణస్సవ్రజస్సహబాంధవః । పరార్ధ్యాభరణక్షౌమనానానర్ఘ్యపరిచ్ఛదైః ॥ ౬౮ ॥ వసుదేవోగ్రసేనాభ్యాం కృష్ణోద్ధవబలాదిభిః । దత్తమాదాయ పారిబర్హం యదుభిర్యాపితో యయౌ ॥ ౬౯ ॥ నందో గోపాశ్చ గోప్యశ్చ గోవిందచరణాంబుజే । మనః క్షిప్తం పునర్హర్తుమనీశా మథురాం యయుః ॥ ౭౦ ॥ పాండవాశ్చ మహాత్మానః పృథా చ మునిసత్తమాః । అనుజ్ఞాతాః కేశవేన బాష్పగద్గదభాషిణః ॥ శక్రప్రస్థం యయుస్సర్వే స్వజనైః పరివారితాః ॥ ౭౧ ॥ బంధుషు ప్రతియాతేషు వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః । వీక్ష్య ప్రావృషమాసన్నాం యయుర్ద్వారవతీం పురీమ్ ॥ ౭౨ ॥ జనేభ్యః కథయాంచక్రుర్యదుదేవమహోత్సవమ్ । యదాసీత్తీర్థయాత్రాయాం సుహృత్సందర్శనాదికమ్ ॥ ౭౩ ॥ ✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

[illegible] ॥ ౬౨ ॥ తద్దుస్త్యజత్వమాహ ॥ అస్మాస్వితి ॥ కృతాజ్ఞేషు కృతముపకారమజానత్సు సత్తమైః భవద్భిః - అప్రతికల్పా అనుపమా మైత్రీ యదర్పితా - అఫలాపి ప్రత్యుపకారశూన్యాపి - న కదాచిత్ యద్యస్మాన్న నివర్తేత - తస్మాదీశకృతః పాశోఽయం [illegible] ॥ ౬౩ ॥ అఫలత్వమేవాహ ॥ ప్రాగితి ॥ హే భ్రాతః అకల్యాః అసమర్థాస్సంతః వః కుశలం ప్రియం [illegible] ॥ ౬౪ ॥ మేతి ॥ రాజ్యశ్రీః మాభూత్ [illegible] ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ నందస్త్వితి ॥ అద్య శ్వ ఇతి - ప్రాతర్గంతవ్యమిత్యుక్తే [illegible] గంతవ్యమితి - పునః పునర్యదుభిర్మానితః ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ వసుదేవేతి ॥ యాపితః [illegible] ప్రస్థాపితః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ జనేభ్య ఇతి ॥ యదుదేవస్య వసుదేవస్య మహోత్సవం యజ్ఞ

...ణం - సుహృత్త్వం దర్శనాదికం చేతి ॥ ౬౨ ॥ ఇతి భాగవతభావార్థదీపికాయాం చతురశీతితమోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁
పంచాశీతితమే రామకృష్ణౌ సంప్రార్థితౌ స్తుతౌ । పిత్రే జ్ఞానముపాదిశ్య మాత్రే ప్రాదాన్మృతాన్ సుతాన్ ॥ నందయిత్వా కురుక్షేత్రయాత్రాయాం సుహృదో బహూన్ । తజ్జ్ఞానం తతః పిత్రో రాదిశ్య కృతమాతృకః(?) ॥ ౧ ॥ మునీనామితి ॥ [illegible] తత్ప్రోచకం - జాతవిస్రంభః ఉత్పన్నవిశ్వాసః - పరిభాష్య సంబోధ్య ॥ ౨ ॥ కృష్ణేతి ॥ అస్య విశ్వస్య - యత్ సాక్షాత్ స్వరూపభూతం కారణం - ప్రధానపురుషావపి తయోరపి కారణత్వేనేశ్వరౌ చ - సాక్షాద్వాం యువామితి జానే ॥ ౩ ॥ నన్విదం విశ్వమనేకైః కారకైర్జాయమానం - కుతః ప్రధానపురుషాత్మకం - కుతస్తరామపి వయం తత్కారణత్వేనేశ్వరత్వం - తత్రాహ ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర అధికరణే - యేన కర్త్రా కరణేన చ యతః అపాదానాత్ - యస్య సంబంధేన పృథగస్యాకారకత్వేఽపి నిమిత్తతో క్తా - యస్మై సంప్రదానాయ యద్యదితి ప్రయోజ్యప్రయోజక కర్తృకారకైర్దర్శితాః - నను తయోర్నానాత్వే భేదః యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ కరోతి క్రియయా జననకశ్చిత్ కర్మణా వినా । భవత్యధఃస్య కర్తా చ [illegible] తేః కర్మ జాయతే - తథా ॥ శ్లో ॥ కరోత్యనన్యస్య యః కర్తా భవితుః స్వప్రయోజకః । భవితా తమపేక్ష్యైవ ప్రయోజ్యత్వం ప్రపద్యతే ఇతి సత్యం - తథాప్యవస్థాభేదేన భేదో వివక్షితః దృశ్యతే చావస్థాభేదః - తండులానోదనం పచతి - మృదం ఘటం కరోతీతి - ఏవం సప్త భక్త్యర్థాదర్శితాః - యద్యపి చ క్రియావిశేషణభూతానామస్యేషాం చ అవ్యయానాం కర్మ స్యాదితి క్రియాపదాధ్యాహారః(?) ఏవం సర్వప్రపంచమనూద్య తత్కారణభగవద్రూపతాం విధత్తే - ఇదం సాక్షాదితి - ప్రధానం భోగ్యం - పురుషః భోక్తా - తయోరీశ్వరో భగవాంస్త్వమేవ సాక్షాదితి - తయోరైక్యముక్తిప్రీత్యైకవచనం ॥ ౪ ॥ కించ - కారణపోషకతాపి త్వమేవేత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ హే ఆత్మన్ -

❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతురశీతితమోఽధ్యాయః . ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

శ్రీశుకః ॥ అథైకదాత్మజౌ ప్రాప్తౌ కృతపాదాభివందనౌ । వసుదేవోఽభినంద్యాహ ప్రీత్యా సంకర్షణాచ్యుతౌ ॥ ౧ ॥ మునీనాం స వచః శ్రుత్వా పుత్రయోర్ధామసూచకమ్ । తద్వీర్యైర్జాతవిస్రంభః పరిభాష్యాభ్యభాషత ॥ ౨ ॥ వసుదేవః ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్ సంకర్షణ సనాతన । జానే వామస్య యత్సాక్షాత్ప్రధానపురుషౌ పరౌ ॥ ౩ ॥ యత్ర యేన యతో యస్య యస్మై యద్యద్యథా యథా । స్యాదిదం భగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః ॥ ౪ ॥ ఏవం నానావిధం విశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ । ఆత్మనానుప్రవిశ్యాత్మన్ప్రాణో జీవో బిభర్ష్యజ ॥ ౫ ॥ ప్రాణాదీనాం విశ్వసృజాం శక్తయో యాః పరస్య తాః । పారతంత్ర్యాద్వైసాదృశ్యాద్ద్వయోశ్చేష్టైవ చేష్టతామ్ ॥ ౬ ॥ కాంతిస్తేజః ప్రభా సత్తా చంద్రాగ్న్యర్కర్క్షవిద్యుతామ్ । యత్స్థైర్యం భూభృతాం భూమేర్వృత్తిర్గంధోఽర్థతో భవాన్ ॥ ౭ ॥ తర్పణం ప్రాణనమపాం దేవ త్వం తాశ్చ తద్రసః । ఓజః సహో బలం చేష్టా గతిర్వాయో...

ప్రాణః క్రియాశక్తిః జీవో జ్ఞానశక్తిః సన్ త్వమేవ బిభర్షీతి ॥ ౫ ॥ నను ప్రాణాదీనాం విచిత్రశక్తీనాం కారణత్వాద్భగవాన్ కథం పరమేశ్వర ఏవ కారణత్వేన సంస్తుత్యత్వముచ్యత ఇత్యాశంక్య ప్రాణాదిశక్తయోఽపి తస్యైవేత్యాహ ॥ ప్రాణాదీనామితి ॥ ప్రాణః ప్రకృతిభూతం మాత్రం తదాదీనాం విశ్వసృజాం విశ్వకారణానాం యాః శక్తయః తాః పరస్య పరమేశ్వరస్యైవ - ఇతి హేతుం త్రయంత్ [illegible] యథా వేధః శక్తిర్న బాణస్య అపితు పురుషస్యేతి ద్వవితీయార్థః - నను భగవతః ప్రాణాదిభగస్య చ సమ్యంత్రే [illegible] స్యాత్ తత్రాహ - వైసాదృశ్యాన్నిరూపణే చేతనాచేతనయోర్విసదృశత్వాత్ ద్వయోః - అచేతనప్రాణాదిభగస్య చేతనపారతంత్ర్యమిరయుక్తమిత్యర్థః యద్వా - ప్రాణాదయోఽన్యస్వరూపా ఏవ తాదృక్ సదృశత్వం విరుద్ధక్రియాకారిత్వాత్ - కిం పునః బహూనాం - తస్మాదీశేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినా మధిష్ఠితానామేవ విశిష్టకార్యకరంభకత్వం యుక్తం - నస్వతంత్రాణామితి - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ యదైతే సంహతా భావాభూతేంద్రియమనోగుణాః । యదాయతననిర్మాణే న శేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ । తదా సంహత్య చాన్యోన్యం భగవచ్ఛక్తిచోదితాః । సదసత్త్వముపాదాయ చోభయం ససృజుర్హ్యదః ఇతి - తథా ॥ శ్లో ॥ నానాత్వాచ్ఛక్రియానిశాః ప్రోక్తాః ప్రాణాదయోఽపి తే ... ఇత్యాది - నను ప్రాణాదీనాం క్రియాకారిత్వం శక్త్యా పరతస్త్వేకదేశ అహ - చేష్టైవ చేష్టతామితి చేష్టమానానాం మధ్యే చేష్ట ఏవ - నశక్తిః - యథా బాహ్యోపాధిత్వాత్ ప్రాణాదీనాం చలనం - యథా చ పురుషస్యైవ ఇష్వాది శరాణాం వేధశక్తి ॥ ౬ ॥ పారతంత్ర్యమేవ ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ కాంతిరితి ॥ చంద్రస్య కాంతిః అగ్నేస్తేజః - అర్కస్య ప్రభా - ఋక్షవిద్యుతాం సత్తా స్ఫురణమాత్రం సత్తా - అర్థతోఽవస్థితో భవాన్ - తథా చ శ్రుతిః ॥ నతత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయమగ్నిః । తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీతి తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ । యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి

మామకమితి - భూమేర్వృత్తిః ప్రాణినామాధారత్వేన వర్తనం - గంధశ్చ భవాన్ - తద్వైభవశక్తిరిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ కించ ॥ తర్పణమితి ॥ హే దేవ. అపాం తర్పణం తృప్తిజనకత్వం - ప్రాణనం జీవనహేతుత్వం - తా అపశ్చ తాసాం రసశ్చ త్వమేవ - కించ - వాయూరోజ అదితద్వైభవశక్తిః ॥ ౮ ॥ దిశామితి ॥ దిశాముపాధికృతాకాశప్రదేశానామవకాశః దిశశ్చ త్వం - ఖం చ సామాన్యాకాశః - తదాశ్రయః స్ఫోటశ్చ శబ్దతన్మాత్రం పరావస్థా వాగిత్యర్థః - నాదః పశ్యంతీ - ఓంకారః మధ్యమా - వర్ణాశ్చ - ఆకృతీనాం పదార్థానాం పృథక్కృతిః పృథక్కరణమభిధానం యస్మాత్తత్పదం - వర్ణపదాద్యాత్మికా వైఖరీ చ త్వమిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ ఇంద్రియమితి ॥ ఇంద్రియాణామింద్రియం విషయప్రకాశనశక్తిః - దేవాశ్చ ఇంద్రియాధిష్ఠాతారః - తదనుగ్రహః తేషామధిష్ఠానశక్తిశ్చ త్వం - అవబోధః వ్యవసాయశక్తిః - అనుస్మృతిః ప్రతిసంధానశక్తిః ॥ ౧౦ ॥ భూతానామితి ॥ భూతానాం కారణం భూతాదిస్తామసోఽహంకారస్త్వమసి - ఇంద్రియాణాం కారణం తైజసః రాజసోఽహంకారస్త్వం - వివిధం అధిదైవాధ్యాత్మభేదేన కల్ప్యంత ఇతి వికల్పాః దేవాః - తేషాం కారణం వైకారికః సాత్త్వికోఽహంకారశ్చ త్వం - అనుశాయినాం జీవానాం సంసారకారణం ప్రధానం త్వం ॥ ౧౧ ॥ అపిచ ॥ నశ్వరేష్వితి ॥ నశ్వరేషు నాశశీలేషు ఇహ వికారేషు భావేషు - యదనశ్వరమవశిష్యమాణం రూపం - తత్త్వమసి - ద్రవ్యవికారేషు మృత్సువర్ణాదికార్యేషు ఘటకుండలాదిషు నశ్వరేషు ద్రవ్యమాత్రం మృత్సువర్ణమాత్రం అనశ్వరం యథా తద్వత్ ॥ ౧౨ ॥ నను త్రిగుణాత్మకకార్యరూపోపేతత్వముత్పత్తిమత్త్వాత్ కథమనశ్వరత్వం తత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ తద్వృత్తయః సత్త్వాదీనాం కార్యభూతా మహదాదయః అద్ధా సాక్షాత్ - త్వయి పరే బ్రహ్మణి కల్పితాః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాన్న సం

యోస్త్వమేవేశ్వర ॥ ౮ ॥ దిశాం త్వమవకాశోఽసి దిశః ఖం స్ఫోట ఆశ్రయః। నాదో వర్ణస్త్వమోంకార ఆకృ
తీనాం పృథక్కృతిః ॥ ౯ ॥ ఇంద్రియం త్వింద్రియాణాం త్వం దేవాశ్చ తదనుగ్రహః। అవబోధో భవాన్
బుద్ధేర్జీవస్యానుస్మృతిః సతీ ॥ ౧౦ ॥ భూతానామసి భూతాదిరింద్రియాణాం చ తైజసః। వైకారికో వి
కల్పానాం ప్రధానమనుశాయినామ్ ॥ ౧౧ ॥ నశ్వరేష్విహ భావేషు తదసి త్వమనశ్వరమ్। యథా ద్రవ్య
వికారేషు ద్రవ్యమాత్రం నిరూపితమ్ ॥ ౧౨ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాస్తద్వృత్తయశ్చ యాః। త్వ
య్యద్ధా బ్రహ్మణి పరే కల్పితా యోగమాయయా ॥ ౧౩ ॥ తస్మాన్న సంత్యమీ భావా యర్హి త్వయి వి
కల్పితాః। త్వం చామీషు వికారేషు హ్యన్యదా వ్యావహారికః ॥ ౧౪ ॥ గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నబుధాస్త్వ
ఖిలాత్మని। గతిం సూక్ష్మామబోధేన సంసరంతీహ కర్మభిః ॥ ౧౫ ॥ యదృచ్ఛయా నృతాం ప్రాప్య సుకల్యా
మిహ దుర్లభామ్। స్వార్థే ప్రమత్తస్య వయో గతం త్వన్మాయయేశ్వర ॥ ౧౬ ॥ అసావహం మమైవైతే
దేహే చాస్యాన్వయాదిషు। స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతి భవాన్ సర్వమిదం జగత్ ॥ ౧౭ ॥ యువాం
న నః సుతౌ సాక్షాత్ ప్రధానపురుషేశ్వరౌ। భూభారక్షత్రక్షపణ అవతీర్ణౌ తథాత్థ హ ॥ ౧౮ ॥ త
త్తే గతోఽస్మ్యరణమద్య పదారవిందమాపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబంధో। ఏతావతాలమలమింద్రి
యలాలసేన మర్త్యాత్మదృక్ త్వయి పరే యదపత్యబుద్ధిః ॥ ౧౯ ॥ సూతీగృహే నను జగాద భవానజో
నౌ సంజజ్ఞ ఇత్యనుయుగం నిజధర్మగుప్త్యై। నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసి కో వేద భూమ్న ఉరుగాయ

తి - నన్వసతాం కథం ప్రతీతిరత ఆహ - యర్హీతి - యదా వికల్పితాస్తదైవ ప్రతీతిమాత్రేణ త్వయి సంతి - త్వం చామీషు తదైవ కారణతయా అనుగతః - అన్యదా తు అవ్యావహారికః నిర్వికల్పః త్వమేవావశిష్యస ఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ ఏవం రూపత్వాదజ్ఞాననిబంధనశ్చ సంసార ఇత్యాహ ॥ గుణప్రవాహ ఇతి ॥ సూక్ష్మాం నిష్ప్రపంచాం గతిం - అబుధాః అవిద్వాంసః - అబుద్ధ్వేతి వా పాఠః అతః అబోధేన దేహాభిమానేన కృతైః కర్మభిః సంసరంతీతి ॥ ౧౫ ॥ ఏవం తత్త్వం నిరూప్య తదప్రాప్త్యా శోచతి ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ నృతాం మనుష్యతాం - సుకల్యాం పటుతరేంద్రియాం ॥ ౧౬ ॥ అహో కిమితి ప్రమత్తోఽసి - త్వయా బహుభిః పాశైర్నిబద్ధత్వాదిత్యాహ ॥ అసావితి ॥ అస్య దేహస్య అన్వయాదిషు పుత్రాదిషు చ - మమైవైత ఇతి ॥ ౧౭ ॥ అహో త్వత్పుత్రయోరావయోః కిమిదమారోప్యత ఇత ఆహ ॥ యువామితి ॥ భూభారక్షత్రక్షపణార్థం అవతీర్ణౌ - తథాహ - నిశ్చితం అత్థ కథయసి ॥ ౧౮ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ - అరణం శరణం ఆపన్నానాం సంసృతిభయమపహంతీతి తథా తత్ - నను త్వమతిసుఖీ వృథా కిం నిర్విద్యసే అత ఆహ - ఏతావతాలమితి - ఇంద్రియలాలసేన ఇంద్రియాణాం తృష్ణయా యత్ యేన ఇంద్రియలాలసేన మర్త్యే శరీరే ఆత్మదృక్ ఆత్మబుద్ధిః అహం - త్వయి చ పరే పరమేశ్వరే అపత్యబుద్ధిరస్మి - తేన అలమలం పర్యాప్తమితి ॥ ౧౯ ॥ నను కుత ఏవ మహం పరమేశ్వర ఇతి తత్రాహ ॥ సూతీగృహ ఇతి ॥ అనుయుగం ప్రతియుగం - యదా సుతపాః పృశ్నిరితి యుగం - నౌ ఆవయోః - యదా చ కశ్యపః అదితిశ్చేతి యుగం అధునా చ వసుదేవః దేవకీతి యుగం - ఏవం ప్రతియుగం అజ ఏవాహం సంజజ్ఞే అవతీర్ణ ఇతి భవాన్ నను జగాద - నను అన్యోఽపి చతుర్భుజో దేవ ఇతి తత్రాహ - నానాతనూరితి గగనవదసంగ ఏవ త్వం భూమ్నః సర్వగతస్య విభూతిరూపాః మాయాః

॥ ౨౧ ॥ వచ ఇతి ॥ ఉపమన్మహే ఉపపన్నం మన్యామహే - సముద్దిశ్య విషయీకృత్య - తత్త్వగ్రామః తత్త్వసమూహః - ఉదాహృతః స్వరూపితః ॥ ౨౨ ॥ ఇదమేవ దృష్టింసర్వ త్రివిధత్వేన వ్యాహ ॥ అహమితి ॥ ఏవం విమృశ్యాః బ్రహ్మత్వేనైవ స్వయమేయాః కించ - స రాచరం జగదపి ॥ ౨౩ ॥ నను నానావికారవత్త్వేకతో బ్రహ్మత్వం న బ్రహ్మణ ఉపాధిధర్మైర్బహుధా ప్రతీతి రితి సదృష్టాంత మాహ ద్వాభ్యాం ॥ ఆత్మేతి ॥ యథాఖాదిభూతాని తత్కృతేషు ఘటాదిషు ఆవిస్తిరోభావాదికం యాంతి ఏవమసావాత్మాపి ఆత్మసృష్టైర్గుణైః తత్కృతేషు దేహేషు బహుధా ఈయతే ప్రతీయతే యథాశయం యథోపాధి - ఆవిర్భావతిరోభావాదిరూపేణ ప్రతీయతే - నను స్వతః ఏకః బహుధా స్వయంజ్యోతిః దృశ్యత్వేన నిత్యః అనిత్యత్వేన - అన్యః అనన్యత్వేన నిర్గుణః సగుణత్వేన ఇత్యాది బహుధా త్వం ప్ర

విభూతిమాయాః ॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆకర్ణ్యేదం పితుర్వాక్యం భగవాన్ సాత్వతర్షభః । ప్రత్యాహ ప్రశ్రయానమ్రః ప్రహసన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా ॥ ౨౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వచో వస్సమవేతార్థం తాతైతదుపమన్మహే । యన్నః పుత్రాన్ సముద్దిశ్య తత్త్వగ్రామ ఉదాహృతః ॥ ౨౨ ॥ అహం యూయమసావార్య ఇమే చ ద్వారకౌకసః । సర్వేఽప్యేవం యదుశ్రేష్ఠ విమృశ్యాస్సచరాచరమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఆత్మా హ్యేకస్స్వయంజ్యోతిర్నిత్యోఽన్యో నిర్గుణో గుణైః । ఆత్మసృష్టైస్తత్కృతేషు దేహేషు బహుధేయతే ॥ ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపో భూస్తత్కృతేషు యథాశయమ్ । ఆవిస్తిరోల్పభూర్యేకో నానాత్వం యాత్యసావపి ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతా రాజన్ వసుదేవ ఉదాహృతః । శ్రుత్వా వినష్టనానాధీస్తూష్ణీం

స్మరోద్గీథాదినామకషడ్గర్భానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః.

ప్రీతమనా అభూత్ ॥ ౨౫ ॥ అథ తత్ర కురుశ్రేష్ఠ దేవకీ సర్వదేవతా । శ్రుత్వానీతం గురోః పుత్రమాత్మజాభ్యాం సువిస్మితా ॥ ౨౬ ॥ కృష్ణరామౌ సమాశ్రావ్య పుత్రాన్ కంసవిహింసితాన్ । స్మరంతీ కృపణం ప్రాహ వైక్లబ్యాదశ్రులోచనా ॥ ౨౭ ॥ దేవకీ ॥ రామ రామాప్రమేయాత్మన్ కృష్ణ యోగేశ్వరేశ్వర । వేదాహం వాం విశ్వసృజామీశ్వరావాదిపూరుషౌ ॥ ౨౮ ॥ కాలవిధ్వస్తసత్త్వానాం రాజ్ఞాముచ్ఛాస్త్రవర్తినామ్ । భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌ కిలాద్య మే ॥ ౨౯ ॥ యస్యాంశాంశాంశభాగేన విశ్వోత్పత్తిలయోదయాః । భవంతి కిల విశ్వాత్మంస్తం త్వాద్యాహం గతిం గతా ॥ ౩౦ ॥ చిరాన్మృతసుతాదానే గురుణా కిల చోదితౌ । ఆనిన్యథుః పితృస్థానాద్గురవే గురుదక్షిణామ్ ॥ ౩౧ ॥ తథా మే కురుతం కామం యువాం యోగేశ్వరేశ్వరౌ । భోజరాజహతాన్ పుత్రాన్ కామయే ద్రష్టుమాహృతాన్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం సంచోదితౌ మాత్రా రామః కృష్ణశ్చ భారత । సుతలం సంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ ॥ ౩౩ ॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టావుపలభ్య దైత్యరాడ్విశ్వాత్మదైవం సుతరాం తథాత్మనః । తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయస్సద్యస్సముత్థాయ ననామ సాన్వయః ॥ ౩౪ ॥ తయోస్సమానీయ వరాసనం ముదా నివిష్టయోస్తత్ర మహాత్మనోస్తయోః । దధార పాదావవనిజ్య తజ్జలం సవృంద ఆబ్రహ్మ పునద్యదంబు హ ॥ ౩౫ ॥ సమర్హయామాస మహావిభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః । స్రగ్ధూపదీపామృతభక్షణాదిభిస్స్వగోత్రవిత్తాత్మసమర్పణేన చ ॥ ౩౬ ॥ స ఇంద్రసేనో భగవత్పదాంబుజం బిభ్రన్ముహుః ప్రేమవిభిన్నయా ధియా । ఉవాచ హానందజలాకులేక్షణః ప్రహృష్టరోమా నృప గద్గదాక్షరమ్ ॥ ౩౭ ॥ బలిః ॥ నమోఽనంతాయ బృహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే । సాంఖ్యయో

పంచనీయం ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అథేతి ॥ సువిస్మితా సతీ ॥ ౨౬ ॥ కృష్ణరామావితి ॥ సమాశ్రావ్య సంబోధ్య ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ కాలేతి ॥ భూమేర్భారాయమాణానాం రాజ్ఞాం మర్దనే తేషాం వధనార్థం - మే మమ కిల అవతీర్ణౌ - హే ఆద్య ॥ ౨౯ ॥ యస్యేతి ॥ యస్య అంశః పురుషః తస్య అంశః మాయా - తస్యాః అంశాః గుణాః తేషాం భాగేన పరమాణుమాత్రలేశేన విశ్వోత్పత్త్యాదయః భవంతి తం త్వా త్వాం గతిం శరణం గతాస్మి ॥ ౩౦ ॥ చిరాదితి ॥ ఆనిన్యథుః ఆనీతవంతౌ - పితృస్థానాత్ యమసదనాత్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ తస్మిన్నితి ॥ దైత్యరాట్ బలిః - కథంభూతౌ విశ్వస్యాత్మభూతం దైవం - సాన్వయః సపరివారః ॥ ౩౪ ॥ తయోరితి ॥ సవృందః సపరిజనః - కథంభూతౌ - పాదావవనిజ్య యదంబు గంగాఖ్యం సనాగకం - ఆబ్రహ్మ బ్రహ్మాణమభివ్యాప్య జగత్ పునత్ పవిత్రయత్ వర్తతే తత్ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ స ఇతి ॥ ఇంద్రసేనో బలిః - ప్రేమవిభిన్నయా

త్రైమూర్త్యాద్యాధియా బిభ్రత్ ధారయన్॥ ౩౬॥ నమ ఇతి॥ అనంతాయ శేషాయ- బృహతే ఏకైకదేశే విశ్వధారణాత్ బృహత్ తస్మై - కృష్ణాయ సదానందరూపాయ- వేధసే జగద్విధాత్రే సాంఖ్యయోగవితానాయేత్యాదిపదత్రయమైక్యవివక్షయా॥ ౩౭॥ యోగేశ్వరాణామపి దుర్దర్శనౌ యువాం అస్మాభిర్దృష్టావిత్యేతన్నాతిచిత్రమిత్యాహ॥ దర్శనమితి॥ దుష్ప్రాపమపి యుష్మత్కృపయా కేషాంచిదదుర్లభమపి భవతి తదాహ - రజస్తమస్స్వభావానామితి- నః దర్శనం ప్రాప్తం॥౩౮॥ అహో విద్విషో వయం సాత్త్వికైర్భక్తైః స్వాపి సఖా గ్యా త్యాహ త్రిభిః॥ దైత్యేతి॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ కేచిదితి॥ ఉద్బద్ధవైరేణయా భక్తిస్తయా- కేచిదిశ్చైద్యాదయః కామతో భక్త్యా గోప్యాదయో యథా సన్నికృష్టాః త్వదాత్మతాం ప్రాప్తాః తథా సత్త్వసంరబ్ధాః సత్త్వావిష్టా అపి సురాదయో న సన్నికృష్టా ఇతి॥ ౪౩॥ నను సాత్త్వికేభ్యోఽపి రాజసాదయస్సన్నికృష్టా ఇతి చిత్రం తత్రాహ॥ఇదమితి॥ ఇదమితి స్వరూపతః ఇత్థమితి విశేషతశ్చ॥౪౪॥ . . .. తదేవం యద్యపి వైరభావేనాపి త్వత్ప్రాప్తిర్భవేత్ తథాపి మాం సాత్త్వికం కుర్వితి ప్రార్థయతే॥తదితి॥తత తథా నః ప్రసీద యథా నిరపేక్షైరాప్తకామైరపి విమృగ్యం యుష్మత్పాదారవిందం తదేవ ధిషణమాశ్రయః తస్మాదన్యద్యద్గృహం తదేవాంధకూపం- తస్మాన్నిష్క్ర

గవితానాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే।౩౭॥ దర్శనం వాం హి భూతానాం దుష్ప్రాపం చాప్యదుర్లభమ్।
రజస్తమస్స్వభావానాం యన్నః ప్రాప్తో యదృచ్ఛయా॥ ౩౯। దైత్యదానవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరో
రగాః। యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః। ౪౦। విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధా త్వయి శా
స్త్రశరీరిణి। నిత్యం నిబద్ధవైరాస్తే వయం చాన్యే చ తాదృశాః।౪౧। సాలోక్యం చాపి సారూప్యం సామీ
ప్యమథ సాత్మతామ్। ప్రాప్తాస్తే పుండరీకాక్ష భావ్యాహం భవకారణమ్॥ ౪౨। కేచిదుద్బద్ధవైరేణ భ
క్త్యా కేచన కామతః। న తథా సత్త్వసంరబ్ధాస్సన్నికృష్టాస్సురాదయః। ౪౩। ఇదమిత్థమితి ప్రాయ
స్తవ యోగేశ్వరేశ్వర। న విదంత్యపి యోగేశా యోగమాయాం కుతో వయమ్॥ ౪౪। తన్నః ప్రసీద ని
రపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్పాదారవిందధిషణాన్యగృహాంధకూపాత్। నిష్క్రమ్య విశ్వశరణాంఘ్ర్యుప
లబ్ధవృత్తిశ్శాంతో యథైక ఉత సర్వసఖైశ్చరామి॥ ౪౫॥ శాధ్యస్మానీశితవ్యేశ నిష్పాపాన్కురు నః ప్ర
భో। పుమాన్యచ్ఛ్రద్ధయాతిష్ఠంచోదనాయా విముచ్యతే॥౪౬॥ శ్రీభగవాన్॥ ఆసన్మరీచేః షట్పు
త్రా ఊర్ణాయాం ప్రథమేంతరే। దేవాః కం జహసుర్వీక్ష్య సుతాం యభితుముద్యతమ్॥ ౪౭ ॥ తేనా
సురీమగన్యోనిమఘనావద్యకర్మణా। హిరణ్యకశిపోర్జాతాః పుత్రాస్తే యోగమాయయా॥ ౪౮ ॥
దేవక్యా ఉదరే జాతా రాజన్కంసవిహింసితాః। సా తాన్ శోచత్యాత్మజాంస్త ఇమేధ్యాసతేంతికే॥
౪౯ ॥ ఇత ఏతాన్ప్రణేష్యామో మాతృశోకాపనుత్తయే। తతశ్శాపవినిర్ముక్తా లోకం యాస్యంతి విజ్వ
రాః॥ ౫౦ ॥ స్మరోద్గీథః పరిష్వంగః పతంగః క్షుద్రభృద్ఘృణీ। షడేతే మత్ప్రసాదేన పునర్యాస్యంతి
సద్గతిమ్॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్సమాదాయ ఇంద్రసేనేన పూజితౌ। పునర్ద్వారవతీమేత్య మాతుః
పుత్రానయచ్ఛతామ్॥౫౨॥ తాన్దృష్ట్వా బాలకాన్దేవీ పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ। పరిష్వజ్యాంకమా

మ్య నిర్గత్య- విశ్వస్య శరణం రక్షితారః త్వమేవ తేషామంఘ్రిముమూలే ముక్తవృత్తిః తైః ఫలాదిభిరుపలబ్ధా ప్రాప్తా వృత్తిర్జీవికా యేన సోహం శాంతస్సన్ ఏక ఏవ చరామి- ఉత అథవా- సర్వేషాం సఖాయో యే మహాంతస్తైస్సహ యథా చరామీతి॥ ౪౫॥ కథమస్మత్పుత్రాణామపి వంభావః సంభవతీతి చేత్ప్రార్థయతే తద్వృత్తిర్యథాస్మాననుశిక్షయేత్యాహ॥ శాధీతి॥ హే ప్రభో- ఈశితవ్యాః సర్వే జీవాః తేషామీశ - యత్తవానుశాసనం ఆతిష్ఠన్ ఆశ్రయన్- చోదనాయాః విధినిషేధలక్షణాయాః సకాశాత్ విముచ్యతే - న ఖలు త్వదృక్తోఽధికింకరస్స్వైరదితి భావః॥ ౪౬॥ తదుక్తం సర్వమనుమోదన్స్వాగమనకారణం సప్రపంచం కథయతి పంచభిః॥ ఆసన్నితి॥ ఊర్ణాయాం భార్యాయాం ప్రథమే అంతరే స్వాయంభువమన్వంతరే - తే దేవాః సుతాం వాచం - యభితుం యబ్ధుం మైథునేన రమయితుం - ఉద్యతం ఉద్యుక్తం- కం ప్రజాపతిం జహసుః ఉపహసితవంతః ॥ ౪౭॥ తేనేతి॥ తేన అవద్యకర్మణా పాపేన- ఆసురీం యోనిం అగన్ అగమన్ - అథ జాతత్వమేవ- హిరణ్యకశిపోర్జాతా ఇత్యర్థః॥ తే చ యోగమాయయా తతోఽనీతాస్సంతః॥ ౪౮॥ దేవక్యా ఇతి॥ దేవక్యాః ఉదరే జాతాః- హే రాజన్ హే బలే తే చ కంసేన విహింసితాః- సా చ తాన్ ఆత్మజాన్ మత్వా శోచతి- తే చ ఇమే తవ అద్య అంతికే ఆసతే॥ ౪౯॥ ఇత ఇతి॥ లోకం దేవలోకం॥ ౫౦॥ స్మరేతి॥ స్మరోద్గీథః స్మరసహితః ఉద్గీథః సద్గతిం మోక్షం స్మరస్యైవ పూర్వం కీర్తిమానితి నామ- అతః॥ శ్లో॥ కీర్తిమంతం ప్రథమజం

హాయానశదుందుభిః॥ అపరాయాము సేత్యుక్తం॥ ౫౧॥ ఇతీతి॥ అయచ్ఛతాం అపరాయామాసతుః॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ పీత్వేతి॥ అమృతభూతః- గదాభృతః పీతశేషమితి- నారాయణాంగసంస్పర్శేన ప్రతిలబ్ధం దేవావయమిత్యాత్మదర్శనం యైస్తే॥ ౫౫॥ తదితి॥ ధామలోకం॥ ౫౬॥ తమితి॥ మృతానామాగమనం నిర్గమం చ శ్రీకృష్ణస్య మాయాం మేనే- తెనైవాపత్యాదిరూపేణ రచితాం॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ఇతి॥ అమృతంకీర్తిర్యస్య తస్య- వ్యాసపుత్త్రైరితి బహువచనం పూజార్థం- జగతః అఘం భినత్తీతి తథా తత్ - అలం నిశ్చయం యథా తథా- సత్కర్ణాదివదితి- తదేవం మోక్షహేతుత్వం పాపక్షయహేతుత్వం చోక్తం- శిష్టానాం తు సత్కర్ణపూరం పరమసుఖావకర్ణాభరణమితి- స్వయం సుఖరూపతామాహ- కించ- భగవతి కృతం ఆవేశితం చిత్తం యేన సః తథాభూత్వా- తస్య క్షేమధామ భిధయరహితంలోకం యాతి॥ ౫౯॥ ఇతి వామనటీకాయాం- పంచాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

రోప్యమూర్ధన్యజిఘ్రదభీక్ష్ణశః॥ ౫౩॥ అపాయయత్స్తనం ప్రీతా సుతస్పర్శపరిస్నుతమ్। మోహితా మాయయా విష్ణోర్యయా సృష్టిః ప్రవర్తతే॥ ౫౪॥ పీత్వామృతం పయస్తస్యాః పీతశేషం గదాభృతః॥ నారాయణాంగసంస్పర్శప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః॥ ౫౫॥ తే నమస్కృత్య గోవిందం దేవకీం పితరం బలమ్। మిషతాం సర్వభూతానాం యయుర్ధామ విహాయసా ॥ ౫౬॥ తం దృష్ట్వా దేవకీ దేవీ మృతాగమననిర్గమమ్। మేనే సువిస్మితా మాయాం కృష్ణస్య రచితాం నృప ॥ ౫౭॥ ఏవంవిధాన్యద్భుతాని కృష్ణస్య పరమాత్మనః। వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య సంత్యనంతాని భారత ॥ ౫౮॥ శ్రీసూతః॥ య ఇదమనుశృణోతి శ్రావయేద్వా మురారేశ్చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితం వ్యాసపుత్త్రైః। జగదఘభిదలం తద్భక్తసత్కర్ణపూరం భగవతి కృతచిత్తో యాతి తత్క్షేమధామ ॥ ౫౯॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశీతితమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

రాజా॥ బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామస్స్వసారం కృష్ణరామయోః। యథోపయేమే విజయో యా మమాసీత్పితామహీ॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ అర్జునస్తీర్థయాత్రాయాం పర్యటన్నవనీం ప్రభుః। గతః ప్రభాసమశృణోన్మాతులేయీం స ఆత్మనః॥ ౨॥ దుర్యోధనాయ రామస్తాం దాస్యతీతి న చాపరే। తల్లిప్సుస్స యతిర్భూత్వా త్రిదండీ ద్వారకామగాత్ ॥ ౩॥ తత్ర వై వార్షికాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధకః। పౌరైస్సభాజితోఽభీక్ష్ణం రామేణాజానతా చ సః॥ ౪॥ ఏకదా గృహమానీయాతిథ్యేన నిమంత్ర్య తమ్। శ్రద్ధయోపహృతం భైక్ష్యం బలేన బుభుజే కిల॥ ౫॥ సోఽపశ్యత్తత్ర మహతీం కన్యాం వీరమనోహరామ్। ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణస్తస్యాం భావక్షుబ్ధం మనో దధే॥ ౬॥ సాపి తం చకమే వీక్ష్య నారీణాం హృదయంగమమ్। హసంతీ వ్రీడితాపాంగీ తన్న్యస్తహృదయేక్షణా ॥ ౭॥ తాం పరం సమనుధ్యాయన్నంతరం ప్రేప్సురర్జునః। న లేభే శం భ్రమచ్చిత్తః కామేనాతిబలీయసా ॥ ౮॥ మహత్యాం దేవయాత్రాయాం రథస్థాం దుర్గనిర్గతామ్। జహారానుమతః పిత్రోః కృష్ణస్య చ మహారథః ॥ ౯॥ రథస్థో ధనురాదాయ శూరాంశ్చారుంధతో భటాన్। విద్రావ్య క్రోశతాం స్వానాం స్వభాగం మృగరాడివ ॥ ౧౦॥ తచ్ఛ్రుత్వా క్షుభితో రామః పర్వణీవ మహార్ణవః। గృహీతపాదః కృష్ణేన సుహృద్భిశ్చానుశాంత్వితః ॥ ౧౧॥ ప్రా

శ్లో॥ షడశీతితమే దంభాత్సుభద్రామర్జునోఽహరత్। గత్వా చ మిథిలాం కృష్ణోఽస్య పవిత్రావసంగయత్ ॥ పిత్రోః స్వజ్ఞానమాదిశ్య సుభద్రాం ఫల్గునాయ చ। జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ దేవక్యాః మృతపుత్రలాభవత్ అర్జునస్య సుభద్రాలాభపి రామప్రాతికూల్యాత్ దుర్ఘటమితి మన్యమానః ప్రసంగాత్ పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి॥ ౧॥ ౨॥ కథమశృణోత్ తదాహ॥ దుర్యోధనాయేతి॥ అపరే చ వసుదేవాదయో న దాస్యంతీతి- తల్లిప్సుః- తస్యాం మాతులేయ్యాం లిప్సుః- రామం వంచయితుం పూజ్యతమం త్రిదండివేషం విధాయ గత ఇత్యాహ- స యతిరితి॥ ౩॥ తత్రేతి॥ స్వార్థసాధనః కన్యాం ప్రేప్సుః॥ ౪॥ ఏకదేతి॥ తం ఆతిథ్యేన నిమంత్ర్య- గృహమానీయ- బలేన యత్ శ్రద్ధయోపహృతం పరివిష్టం- తద్భైక్షం కిలార్జునో బుభుజ ఇత్యన్వయః॥ ౫॥ స ఇతి॥ భావేన రత్యభిప్రాయేణ క్షుభితం మనః దధే॥ ౬॥ సేతి॥ వ్రీడితాపాంగా సవ్రీడకటాక్షా- తస్మిన్ న్యస్తం హృదయమీక్షణే చ యయా సా॥ ౭॥ తామితి॥ అంతరం హరణావసరం ప్రేప్సుః ప్రాప్తుమిచ్ఛుః- కామేన భ్రమత్ చిత్తం యస్య సః- శం రామాదిసంమానననిమిత్తసుఖం॥ ౮॥ ౯॥ రథస్థ ఇతి॥ అవరుం

తాద్రుంధతః, అపహరణం కుర్వతః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ప్రాహిణోదితి ॥ పారిబర్హేణ వివరవధ్వోః ప్రీతిదేయాః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ స ఇతి ॥ అనీహయా అనుద్యమేనైవాగతం యదాహార్యం భోజ్యం తేన నివర్తితా నిజాః క్రియాః యేన సః ॥ ౧౫ ॥ యాత్రామాత్రమితి ॥ యాత్రా శరీరాదినిర్వాహమాత్రం - భోజ్యం నాధికమల్పం దుపనతం ప్రత్యాగతమితి ॥ ౧౬ ॥ తథేతి ॥ మిథిలస్య జనకస్య వంశోద్భవః ॥ ౧౭ ॥ తయోరితి ॥ ప్రభురిదం స్వయం విదేహాన్ దేశాన్ ప్రయయౌ ॥ ౧౮ ॥ నారద ఇతి ॥ కృష్ణో వ్యాసః - రామః పరశురామః - అహం శ్రీశుకః విదేహానితి స్వపా ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఆనర్తేతి ॥ ఆనర్తాద్యా దేశాస్తద్దేశపతిర్నృపాః పురుషా నార్యశ్చ ఉదారహాసస్నిగ్ధేక్షణ

హింసోత్పారిబర్హేణ వివరవధ్వోః సుమహాబలః । మహాధనోపస్కరేభరథాశ్వనరయోషితః ॥ ౧౨ ॥ అభవన్ ప్రీతిసంహృష్టా బాంధవా యదుపాండవాః । అథాన్యదపి కృష్ణస్య వాత్సల్యం భక్తయోః శృణు ॥ ౧౩ ॥ కృష్ణస్యాసీత్సుఖాకశ్చిచ్ఛ్రుతదేవ ఇతి శ్రుతః । కృష్ణైకభక్త్యా పూర్ణార్థః శాంతః కవిరలంపటః ॥ ౧౪ ॥ స ఉవాస విదేహేషు మిథిలాయాం గృహాశ్రమీ । అనీహయాగతాహార్యనిర్వర్తితనిజక్రియః ॥ ౧౫ ॥ యాత్రామాత్రం త్వహరహర్దైవాదుపనతం చ యత్ । నాధికం తావతా తుష్టః క్రియాశ్చక్రే యథోదితాః ॥ ౧౬ ॥ తథా తద్రాష్ట్రపాలోఽంగ బహులాశ్వ ఇతి శ్రుతః । మైథిలో నిరహంమాన ఉభావప్యచ్యుతప్రియౌ ॥ ౧౭ ॥ తయోః ప్రసన్నో భగవాన్ దారుకేణాహృతం రథమ్ । ఆరుహ్య సాకం మునిభిర్విదేహాన్ ప్రయయౌ ప్రభుః ॥ ౧౮ ॥ నారదో వామదేవోఽత్రిః కృష్ణో రామోఽసితోఽరుణిః । అహం బృహస్పతిః కణ్వో మైత్రేయశ్చ్యవనాదయః ॥ ౧౯ ॥ తత్ర తత్ర తమాయాంతం పౌరా జానపదా నృప । ఉపతస్థుః సార్ఘ్యహస్తా గ్రహైః సూర్యమివోదితమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆనర్తధన్వకురుజాంగలకంకమత్స్యపాంచాలకుంతిమధుకేకయకోసలార్ణాః । అన్యే చ తన్ముఖసరోజముదారహాసస్నిగ్ధేక్షణం నృప పపుర్దృశిభిర్నృనార్యః ॥ ౨౧ ॥ తేభ్యః స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యః క్షేమం త్రిలోకగురురర్థదృశం చ యచ్ఛన్ । శృణ్వన్ దిగంతధవలం స్వయశోఽశుభఘ్నం గీతం సురైర్నృభిరగాచ్ఛనకైర్విదేహాన్ ॥ ౨౨ ॥ తేఽచ్యుతం ప్రాప్తమాకర్ణ్య పౌరా జానపదా నృప । అభీయుర్ముదితాస్తస్మై గృహీతార్హణపాణయః ॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వా తముత్తమశ్లోకం ప్రీత్యుత్ఫుల్లాననాశయాః । కైర్ధృతాంజలిభిర్నేముః శ్రుతపూర్వాంస్తథా మునీన్ ॥ ౨౪ ॥ స్వానుగ్రహాయ సంప్రాప్తం మన్వానౌ తం జగద్గురుమ్ । మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ పాదయోః పేతతుః ప్రభోః ॥ ౨౫ ॥ న్యమంత్రయేతాం దాశార్హమాతిథ్యేన సహ ద్విజైః । మైథిలః శ్రుతదేవశ్చ యుగపత్సంహతాంజలీ ॥ ౨౬ ॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్య ద్వయోః ప్రియచికీర్షయా । ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాం తదలక్షితః ॥ ౨౭ ॥ శ్రోతుమప్యసతాం దూరాన్ జనకః స్వగృహాగతాన్ । ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషు సుఖాసీనాన్ మహామనాః ॥ ౨౮ ॥ ప్రవృద్ధభక్త్యోద్ధర్షహృదయాస్రావిలేక్షణః । నత్వా తదంఘ్రీన్ ప్రక్షాల్య తదపో లోకపావనీః ॥ ౨౯ ॥ సకుటుంబో వహన్ మూర్ధ్నా పూజయాంచక్ర ఈశ్వరాన్ । గంధమాల్యాంబరాకల్పధూపదీపార్ఘ్యగోవృషైః ॥ ౩౦ ॥ వాచా మధురయా ప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్ । పాదావంకగతౌ విష్ణోః సంస్పృశన్ శనకైర్ముదా ॥ ౩౧ ॥ బహులాశ్వ ఉవాచ ॥ భవాన్ హి సర్వభూతానామాత్మా సాక్షీ స్వదృక్ ప్ర

ణం చ యస్మిన్ తత్ - దృశిభిః నేత్రైః ॥ ౨౧ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ స్వవీక్షణేనైవ వినష్టతమిస్రా దృశో యేషాం తేభ్యః - క్షేమం అభయం - అర్థదృశం తత్త్వజ్ఞానం చ ॥ ౨౨ ॥ త ఇతి ॥ అభీయుః ప్రత్యుజ్జగ్ముః ॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రీత్యా ఉత్ఫుల్లాని ఆననాని ఆశయాః అంతఃకరణాని చ యేషాం తే - కైః శిరోభిః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ భగవానితి ॥ తత్ అభిప్రేత్య అంగీకృత్య తత్తదా - ఉభాభ్యామపి తాభ్యాం యుగ్పదుభయోరపి గేహం యాతీత్యలక్షితః అవిదితః - యద్వా - ఉభాభ్యాం రూపాభ్యాం తదలక్షితః తాభ్యామలక్షిత ఇతి ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ప్రవృద్ధేతి ॥ ఉద్ధర్షణం ఉద్ధర్షం హృదయం యస్య - అస్రైరావిలే క్లిన్నే ఈక్షణే యస్య ॥ ౨౯ ॥ సకుటుంబ ఇతి ॥ ఈశ్వరాన్ ఈశ్వరం చ తాన్ - గోవృషైర్గోభిః ॥ ౩౦ ॥ వాచేతి ॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్ - సంస్పృశన్ సంమర్దయన్ ॥ ౩౧ ॥ భవానితి ॥ ఆత్మా చేతయితా - సాక్షీ ప్రకాశకః - స్వదృక్ స్వప్రకా

అథ అతః కారణాత్ ॥ ౩౨॥ స్వవచ ఇతి ॥ అనంతోఽపి బంధురపి. శ్రీర్భార్యాపి అజః పుత్రోఽపి ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ య ఇతి ॥ తచ్ఛాంత్యై సంసారోపశమాయ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ దినానీతి ॥ గృహాన్ గృహాన్ [illegible] ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవ ఇతి ॥ ధున్వన్ పరిభ్రామయన్ ॥ ౩౯॥ తృణేతి ॥ అవనిజే అవనినిజే ప్రక్షాలితవాన్ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఫలేతి ॥ ఫలైః ఆమలకాదిభిః - అర్హణేన ఉశీరైః [illegible] అమృతవత్స్వాదుభిరంబుభిః సురభ్యా మృదా కస్తూరిప్రముఖయా సపర్యయా పూజయా - యథోపపన్నయా [illegible] యా [illegible] సత్త్వవివర్ధనం యత్ అంధః అన్నం తేన చ ॥ ౪౨॥ స ఇతి ॥ అస్య కృష్ణస్య ఆత్మా [illegible] సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణాదిభిః. యః సంగమః స కుతో మమాన్వభూదితి అన్వితి [illegible] ॥ ౪౩॥ సూపవిష్టానితి ॥ ఉపస్థితః సమీపే ఉపవిష్టః - భార్యాః [illegible] స్వజనాః అపత్యాని చ [illegible] శ్రీకృష్ణస్య - అంఘ్రీ అభిమృశతి సంమర్దయతీత్యంఘ్ర్యభిమర్శనః ॥ ౪౪॥ స ఇతి ॥ యర్హి [illegible] ప్రవిష్టం [illegible] దర్శనం ప్రాప్త ఇతి - [illegible]

భో । అథ నస్త్వత్పదాంభోజం స్మరతాం దర్శనం గతః ॥ ౩౨॥ స్వవచస్తదృతం కర్తుమస్మద్దృగ్గోచరో భవాన్ । యదాత్థైకాంతభక్తాన్మే నానంతః శ్రీరజః ప్రియః ॥ ౩౩॥ కో ను త్వచ్చరణాంభోజమేవంవిద్విసృజేత్పుమాన్ । నిష్కించనానాం శాంతానాం మునీనాం యస్త్వమాత్మదః ॥ ౩౪॥ యోఽవతీర్య యదోర్వంశే నృణాం సంసరతామిహ । యశో వితేనే తచ్ఛాంత్యై త్రైలోక్యవృజినాపహమ్ ॥ ౩౫॥ నమస్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । నారాయణాయ ఋషయే సుశాంతం తప ఈయుషే ॥ ౩౬॥ దినాని కతిచిద్భూమన్ గృహాన్నో నివస ద్విజైః । సమేతః పాదరజసా పునీహీదం నిమేః కులమ్ ॥ ౩౭॥ ఇత్యుపామంత్రితో రాజ్ఞా భగవాఁల్లోకభావనః । ఉవాస కుర్వన్ కల్యాణం మిథిలానరయోషితామ్ ॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవోఽచ్యుతం ప్రాప్తం స్వగృహాఞ్జనకో యథా । నత్వా మునీన్ సుసంహృష్టో ధున్వన్ వాసో ననర్త హ ॥ ౩౯॥ తృణపీఠబృసీష్వేతానానీతేషూపవేశ్య సః । స్వాగతేనాభినంద్యాంఘ్రీన్ సభార్యోఽవనిజే ముదా ॥ ౪౦॥ తదంభసా మహాభాగ ఆత్మానం సగృహాన్వయమ్ । స్నాపయాంచక్ర ఉద్ధర్షో లబ్ధసర్వమనోరథః ॥ ౪౧॥ ఫలార్హణోశీరశివామృతాంబుభిర్మృదా సురభ్యా తులసీకుశాంబుజైః । ఆరాధయామాస యథోపపన్నయా సపర్యయా సత్త్వవివర్ధనాంధసా ॥ ౪౨॥ స తర్కయామాస కుతో మమాన్వభూద్గృహాంధకూపే పతితస్య సంగమః । యః సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణేన చాస్యాత్మనికేతభూసురైః ॥ ౪౩॥ సూపవిష్టాన్ కృతాతిథ్యాన్ శ్రుతదేవ ఉపస్థితః । సభార్యస్వజనాపత్య ఉవాచాంఘ్ర్యభిమర్శనః ॥ ౪౪॥ శ్రుతదేవః ॥ సోఽద్య నో దర్శనం ప్రాప్తః పరం పరమపూరుష । యర్హీదం శక్తిభిస్సృష్ట్వా ప్రవిష్టో హ్యాత్మసత్తయా ॥ ౪౫॥ యథా శయానః పురుషో మనసైవాత్మమాయయా । సృష్ట్వా లోకం పరం స్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే ॥ ౪౬॥ శృణ్వతాం గదతాం శశ్వదర్చతాం త్వాభివందతామ్ । నృణాం సంవదతామంతర్హృది భాస్యమలాత్మనామ్ ॥ ౪౭॥ హృదిస్థోఽప్యతిదూరస్థః కర్మవిక్షిప్తచేతసామ్ । ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోఽప్యంత్యుపేతగుణాత్మనామ్ ॥ ౪౮॥ నమో

[illegible] నాద్యతనీభూతస్త్వమిత్యర్థః. యద్వా. న. అస్మాన్. అద్యైవ ప్రాప్త ఇత్యేవ [illegible] ప్రాప్తః - యర్హి [illegible] శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః సృష్ట్వా ఆత్మసత్తయా స్వసత్తయా అనుప్రవిష్టః త్వం - దర్శనం పరం కేవలం [illegible] ప్రాప్త ఇతి ॥ ౪౫॥ మాయాసృష్టిప్రవేశయోరవిద్యాసృష్టిప్రవేశౌ దృష్టాంతతయాహ ॥ యథేతి ॥ ఆత్మమాయయా స్వావిద్యయేత్యర్థః. యద్వా. [illegible] ॥ ౪౬॥ కించ ॥ శృణ్వతామితి ॥ నిత్యం శ్రవణకీర్తనాదిపరాణాం అమలాత్మనామపి హృద్యేవ త్వం భాసి. న తు బహిర్లోచనగోచరస్త్వం - [illegible] ॥ ౪౭॥ నను సర్వేషాం హృది స్థితః కథం కేషాంచిదేవ హృది భాసి [illegible] ॥ హృదిస్థ ఇతి ॥ కర్మభిః విక్షిప్తం చేతో యేషాం తేషాం - ఆత్మశక్తిభిః అహంకారాదిభిః అగ్రాహ్యః [illegible] ఉపేతగుణాః ప్రాప్తశ్రవణకీర్తనాదిసంస్కారః ఆత్మా అంతఃకరణం యేషాం తేషాం అంతి సమీపే [illegible] త్వమిత్యర్థః ॥ ౪౮॥ ఏతదేవ ప్రపంచయన్నమస్యతి ॥ నమ ఇతి ॥ [illegible] అధ్యాత్మవిదాం [illegible] పరాత్మనే పరమాత్మనే [illegible] ప్రకాశమానాయ [illegible] ఆనాత్మనే [illegible] ప్రకాశమానత్వాత్ [illegible]

శాత్ విభక్తః సమవీతః మృత్యుః సంసారో యేన తస్మై - కుత ఏతత్ తత్రాహ సకారణం మహదాదికార్యం - అకారణం ప్రకృతిః తదుభ యలింగం ఉపాధిం నియంతృనియమ్యతయా ఈయుషే ప్రాప్తవతే - అతః ఉభయనియంతుః స్వస్మాత్ ప్రకాశాత్ తదుభయవశ్యా యజీవాయ భక్తమృత్యవ ఇత్యర్థః - నియంతృనియమ్యత్వే కారణం వదన్నాహ - స్వమాయయా అసంవృతేతి - అతః అలుప్తైశ్వర్యత్వాత్ తన్నియంత్రృత్వం నమః - కించ - రుద్ధదృష్టయే మాయావిత్వాదేవ అన్యేషాం రుద్ధా ఆవృతా దృష్టిర్యేన తస్మై - యద్వా - స్వమాయయా సర్వస్య అసంవృతా అన్యేషాం చ రుద్ధా దృష్టిర్యేన తస్మై ఇత్యేకం పదం ॥ ౪౯ ॥ స ఇతి ॥ సః ఏవంభూతః పరమేశ్వరః త్వం నః అస్మాన్ స్వభృత్యాన్ శాధి శిక్ష య ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ స్వస్మిన్నాదరమధికం బ్రాహ్మణేషు చ మందమివాలక్ష్య లోకసంగ్రహపరో భగవాన్ మత్తోపి బ్రాహ్మణేషు శ్రద్ధాతిరేకం కుర్విత్యేవం తమనుశాస్తి స స్తుభిః ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ మయా హ్యుదిష్టేన ॥ ౫౨ ॥ మమ దేవాదిభ్యోపి బ్రాహ్మణాః శ్రేష్ఠా ఇత్యాహ ॥ దేవా ఇతి ॥ శనైః పునంతి ఏతే తు సద్యః - కించ - దేవాదీని యత్పునంతి తదప్యర్హత్తమానామీక్షయా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ మత్కలా పరికలనం ఉపాస్తిః తయా యుతః ॥ ౫౪ ॥ కించ బ్రాహ్మణారాధనమేవ మమ ప్రేష్ఠమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ హేతుమాహ - సర్వవేదమయో విప్ర ఇతి - ప్రమాణాధీనత్వాత్ ప్రమేయస్య - వేదమయో విప్రో దేవమయాదస్మత్తోపి ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞా ఇతి ॥ అసూయవః దోషదృష్టయః ఇజ్య

స్తుతేధ్యాత్మవిదాం పరాత్మనే హ్యనాత్మనే స్వాత్మవిభక్తమృత్యవే। సకారణాకారణలింగమీయుషే స్వమాయయాఽసంవృతరుద్ధదృష్టయే ॥ ౪౯ ॥ సత్వం శాధి స్వభృత్యాన్నః కిం న్వీశ కరవామ తే। ఏతదంతో నృణాం క్లేశో యద్భవానక్షిగోచరః ॥ ౫౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ తదుక్తమిత్యుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రణతార్తిహా। గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రహసంస్తమువాచ హ ॥ ౫౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మంస్తేఽనుగ్రహార్థాయ సంప్రాప్తాన్విద్ధ్యమూన్ద్విజాన్। సంచరంతి మయా లోకాన్ పునంతః పాదరేణుభిః ॥ ౫౨ ॥ దేవాః క్షేత్రాణి తీర్థాని దర్శనస్పర్శనార్చనైః। శనైః పునంతి కాలేన తదప్యర్హత్తమేక్షయా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణో జన్మనా శ్రేయాన్ సర్వేషాం ప్రాణినామిహ। తపసా విద్యయా తుష్ట్యా కిము మత్కలయా యుతః ॥ ౫౪ ॥ న బ్రాహ్మణాన్మే దయితం రూపమేతచ్చతుర్భుజమ్। సర్వవేదమయో విప్రః సర్వదేవమయో హ్యహమ్ ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞా అవిదిత్వైవమవజానంత్యసూయవః। గురుం మాం విప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్యదృష్టయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమిదం విశ్వం భావా యే చాస్య హేతవః। మద్రూపాణీతి చేతస్యాధత్తే విప్రో మదీక్షయా ॥ ౫౭ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనేతాన్ శ్రద్ధయార్చయ నిత్యశః। ఏవం చేదర్చితోఽస్మ్యద్ధా నాన్యథా భూరిభూతిభిః ॥ ౫౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఇత్థం ప్రభుణాదిష్టః సహకృష్ణాన్ ద్విజోత్తమాన్। ఆరాధ్యైకాత్మభావేన మైథిలశ్చాప సద్గతిమ్ ॥ ౫౯ ॥ ఏవం స్వభక్తయో రాజన్ భగవాన్ భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥ ౬౦ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడశీతితమోధ్యాయః.

దృష్టయః పూజ్యబుద్ధయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమితి ॥ అస్య విశ్వస్య హేతవో భావా మహదాదయః - మదీక్షయా మమైవ సర్వత్ర ఈక్షయా ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షడశీతితమోధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణ నారద వాదతః। వేదస్తుతిర్గుణాతీతం బ్రహ్మ సగుణం చ తత్ప్రచ్యతే ॥ వాగీశా యస్య వదనే లక్ష్మీర్యస్య చ వక్షసి। యస్యాస్తే హృదయే సంవిత్ తం నృసింహమహం భజే ॥ సంప్రదాయవిశుద్ధ్యర్థం స్వీయనిర్బంధయంత్రితః। శ్రుతిస్తుతిమతాం వ్యాఖ్యాం కరిష్యామి యథామతి ॥ శ్రీమద్భాగవతం పూర్వైః సారతః సన్నివిచితమ్। మయా తు తదుపస్పృష్టముచ్ఛిష్టముపనీయతే ॥ పూర్వాధ్యాయాంతే ॥ శ్లో ॥ ఏవం స్వభక్తయో రాజన్ భగవాన్ భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాదిత్యత్ర సన్మార్గం తాం స్వతః ప్రమాణభూతానాం ప్రమాణకారణరహితానాం వేదానాం మార్గం బ్రహ్మపరత్వముపదిశ్య భగవానగాదిత్యుక్తం తత్ర వేదానాం బ్రహ్మపరత్వమఘటమానం మన్వానః పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ తత్ర తావచ్ఛబ్దస్య గుణాగుణభేదేన త్రిధా శబ్దప్రవృత్తిః ముఖ్యా రూఢిర్యోగశ్చేతి ద్విధా - రూఢిశ్చ స్వరూపేణ జాత్యా గుణేన వా నిర్దేశ్యోపాధిరిత్యుపసంజ్ఞాసంజ్ఞిసంకేతేన ప్రవర్తతే యథా ఘటః గౌః శుక్ల ఇతి - లక్షణా చ తస్యైవ సంకేతేనాభిహితార్థసంబంధినీ - యథా గంగాయాం ఘోషః ప్రతివసతీతి - గౌణీ చాభిహితార్థలక్షితగుణయుక్తే తత్సదృశే యథా సింహో దేవదత్త ఇతి యథాహుః ॥ శ్లో ॥ అభిధేయావినాభూతే ప్రవృత్తిర్లక్షణేష్యతే। లక్ష్యమాణగు

ణగాద్వలక్షితేరిష్టాతుగౌణతేతి యోగవృత్తిస్తుగౌణతేతి-యోగవృత్తిస్తువిత త్రివిధవృత్తిప్రతిపాదితపదార్థాయాః ప్రకృతిప్రత్య యార్థయోరన్వయోగేన యథాపంకజం పంకజశ్చేత్యాది - తత్ర తావద్బ్రహ్మేతిరూఢివృత్తినాసంభవతీత్యాహ- సాక్షా త్కథంచరంతీతి తత్రహేతుః అనిర్దేశ్యఇతి- అనిర్దేశ్యత్వేపిహేతుంవదన్ గుణవృత్తింనిరాకరోతి నిర్గుణేగుణవృత్తయఇతి గు ణవాచకానామపినిర్గుణేతత్కథంచరంతీత్యర్థః నిర్గుణత్వేచహేతుంవదన్ లక్షణాంయోగంచనిరాకరోతి సదసతఃపరఇతి తా కారణాభ్యాంపరస్మిన్ అసంగేతేనచిదపిసంబంధాభావాన్నలక్షణాయోగవృత్తీసంభవతఇత్యర్థః ఏవంపదార్థాత్మ్యంగాద దార్థస్యచవాక్యార్థత్వాయోగాన్నశ్రుతిగోచరత్వంబ్రహ్మణఇత్యభిప్రాయః ॥ చం ॥ శ్లో ॥ సర్వేవేదాయత్పదమామనంతి ప్రస్సర్వే వేదా నాస్మృత్యాహమితివేదానాంబ్రహ్మప్రమాపకత్వంభగవదుక్త్యైవావగతం తత్పూర్వాధ్యాయేపి ॥ శ్లో ॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధాత్వయి శ్రుతిశరీరిణీతిబలివచనేనాప్యవగతం తత్పూర్వాధ్యాయేపి ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మతేహృదయంకృష్ణమిత్యాదినాశాస్త్రయోనిత్వాత్ నత్యం నమునివచసాప్యవగతం శ్రూయతేచైవం ॥ శ్రు ॥ సర్వేవేదాయత్పదమామనంతి తపాంసిసర్వాణిచయద్వదంతీతి స్మర్యతేచ వేదైశ్చస ర్వైరహమేవవేద్యఇతి బ్రహ్మణశ్చదశీదైవో మీమాంస్యంబహుశః ప్రతిపాదితం తత్రచిదచిద్విలక్షణబ్రహ్మస్వరూపస్వభావపరాణి ॥ శ్రు ॥ సత్యంజ్ఞానమనంతం యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాదిశ్రుతివచసాంతిత్త్వమాపకత్వేపి ॥ శ్రు ॥ అయమాత్మా బ్రహ్మ తత్త్వమసి సర్వంఖ ల్విదంబ్రహ్మేత్యాదినాపరమార్థశబ్దసమానాధికరణతయా కృతానాంచిదచిద్వాచిశబ్దానాంకథంపరమార్థప్రమాపకత్వమితిపృచ్ఛతి రాజా ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ హేబ్రహ్మన్ గుణవృత్తయ ఇత్యత్రగుణశబ్దోవిశేషణపరః గుణేనజాతిగుణక్రియాన్యతమేనద్వారభూతేనవృ త్తిర్బోధనంయాసాంతాః- జాత్యాదికంప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్యతత్తద్విశిష్టాభిధాయిన్యశ్శ్రుతయః చిదచిత్వ రాంకథంబ్రహ్మణిసాక్షాచ్చ రంతిప్రవర్తంతే నహిప్రవృత్తినిమిత్తప్రహాణేనశబ్దంప్రతిపాదయితుమలమితిప్రశ్నార్థః నచలక్షణయాచరంతీతివక్తుంయుక్తం తు ద్రాహ్యతశ్రుతిస్మృత్యాదిభ్యోభేదావృత్తేరేవావగమాత్ - నచకతిపయశ్రుతీనాంతత్రముఖ్యవృత్తిః చిదచిద్వాదిపరాణాంలక్షణావృత్తి రితియుక్తం సర్వేవేదాయత్పదమామనంతి వేదైశ్చసర్వైరహమితిసర్వేషాంసార్వాత్మ్యపర్యాప్తమపి తస్మిన్నత్రభావృత్తేరేవావగమాత్ - అతఏవనాహోదిత్యుక్తం తావజ్జాతిశబ్దానాంవృత్త్యసంభవంవ్యంజయన్ విశినష్టి అనిర్దేశ్యేచేతనాచేతనజాతీయతయానిర్దేష్టుమ

❁ నారాయణమహర్షిణానారదాయోపదిష్టశ్రుతిగీతోపాఖ్యానప్రారంభః ❁

రాజా ॥ బ్రహ్మన్ బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః । కథంచరంతి శ్రుతయస్సాక్షాత్సదసతః పరే । ౧ । శ్రీశుకః ॥ బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్ జనానామసృజత్ప్రభుః । మాత్రార్థంచభ

క్యే తత్రహేతుం సదసత పరేసచ్ఛబ్దోచ్ఛబ్దయోస్సమాహారః స్తస్మాత్పరేచిదచిద్భ్యోత్యవరిలక్షి అత్యేవ్యాప్తిరయావ చిదచిదితి జాతిప్రవృత్తినిమిత్తకశబ్దానాంచిదచిద్భ్యాదిత్యస్యవృత్తిస్సంభవతీత్యర్థః ఏవం అగుణశబ్దానాంవృత్త్య భావశ్చేత్యయితుంఆహ నిర్గుణఇతి నహిఅత్ర గుణాః సత్త్వరజస్తమాంసి యద్వాగుణశబ్దానాంతత్ప్రవృత్తినిమిత్తభూతాంగుణాః తథైవవాచ్యే త్యేనరతేనగుణాఇతి ప్రశ్నయన్ ॥ ౧ ॥ ఉత్తరమాహ ॥ బుద్ధీతి ॥ బుద్ధ్యాదీన్ ఉపాధీన్ జనానాంజనిమతాంజీవా నాం మాత్రార్థం ప్రభుః ఈశ్వర అసృజత్ నాయంతఇతిమాత్రాః విషయాః తేషాం భోగార్థం భవార్థం జన్మమరణాయ కృతత్వఫలతకర్మకరణార్థమాత్మనే ఆత్మనః లోకాంతరగామినే అత్మనస్తల్లోకభోగాయేత్యర్థః అకల్పనాయకల్పనావృత్తి మేమోక్షయఇత్యర్థః అర్థధర్మకామమోక్షాణాం క్రమేణపురుషార్థచతుష్టయస్య జనానామితివదన్ జీవానాం సర్వేషాం ప్రవృత్తిందర్శయతి ప్రభురితి ఈశ్వరస్య ప్రాధాన్యత్వాభావేన త్యముక్తత్వాం దర్శయతి అయమర్థః ఈశ్వరకర్తృత్వాదపి ప్రవృత్తిసంభవః తథాచ పరంపరయా సాక్షాద్వాసంబంధాచ్చ శ్రుతీనాంబ్రహ్మణిపర్యవసానం ఇద ఈశ్వరోజీవానాంమోక్షార్థ సదసస్వంరూపం సదస్వరూపాపాదనమంతర్గామ్యపపద్యతే అతోయాగ్యా చసవృత్తిచారీ శ్రుత్యర్థం సగుణమేవ గుణైర్విభూతం సర్వజ్ఞం సర్వశక్తి సర్వగం సర్వం తత్ సర్వశక్తి తత్ప్రదాతారం స ముపాస్యనగుణనిలయం దానసంబంధి వంతిశ్రుతయః ప్రపాదయంతి శ్రుతయః స్సత్యసంకల్పస్సర్వజ్ఞ సమయంతస సర్వస్యవశీసర్వస్యేశానః యంపశ్యన్ లింగంపశ్యతి కంఠతరం సత్యమ్ ఇతి సహస్రశీర్షా పురుషః స్వయం ఇతితదైక్షత తత్తేజోసృజత సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేత్యాద్యాం తథాభూతత్వం సంవేదనాత్మనసాంగతసత్యస్యతస్మిన్ప్రత యేత సమసీత్యాదివాక్యాబోధయంతి తత్రచతత్త్వంపదార్థానాం ప్రతిపాదనాప్రతిపత్తేరిత్యర్థస్య నామానాధికరణ్యం సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మోపర్యవసానంకమయతి తథాహి నతావత్ వైశ్వదేవ్యాపవిదభావం నాధికరణ్యం యతిద్దేతి ఉక్తం ॥ శ్లో ॥ అయంతోదేశాయుజ్ఞా పదశ్యైవైతద్గతిః అయమపిసదనాన్ని స్వవిలయోపదానమితి తత్ర ఐత్వం నచాజహత్స్వస్వవియోనిరూపణయావిశేషణవిశేష్యభావేనశీలముత్స్వ మితి యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ స్వయమద్యైర్వేదైస్సవిశే

[illegible]

వార్థంచ ఆత్మనేకల్పనాయచ ॥ ౨ ॥ సైషాహ్యుపనిషద్బ్రాహ్మీపూర్వేషాంపూర్వజైర్ధృతా ।
శ్రద్ధయాధారయేద్యస్తాంక్షేమంగచ్ఛేదకించనః ॥ ౩ ॥ అత్ర తేవర్ణయిష్యామిగాథాంనారాయణా

[illegible]

...తస్సర్వమహం సర్వం మయి సర్వం సనాతన ఇతి - నిత్యశంకః సర్వబుద్ధిశబ్దాన్ పరమాత్మ సర్వం త్వాన్ ప్రదిశన్ ... నతస్సర్వశబ్దానాం పరమాత్మన్యేవ వృత్తిర్ముఖ్య వసితవంత ఇతి భావః ఇత్థం గృహ్యమాణాయా వృత్తేః ఫలమాహ శ్రద్ధయేతి. తాముక్తవిధాం వృత్తిం యః పుమాన్ శ్రద్ధయా ధారయేత్ సోకించనః నాస్తి కించన ప్రార్థనీయం యస్య సః క్షేమం ముక్తిం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ॥ ౩ ॥ ఏవం దేవ సర్వశ్రుత్యర్థనిరూపణేన ప్రపంచయితుమితిహాసమవతారయతి ॥ అత్రేతి ॥ నారాయణాన్వితాం నారాయణః ప్రవక్తృత్వేన అన్వితో యస్యాం తాం గాథామితిహాసం ॥ వం ॥ అథ పరస్య బ్రహ్మణస్సర్వం తస్య బుద్ధిశబ్దానాం సర్వాంతరాత్మత్వం జగత్కారణత్వం పరమ... గుణకత్వం మోక్షప్రదత్వం చోక్తం అథోక్తార్థస్య స్వమనీషా ... తత్త్వశంకానిరాసాయ ... తథా విదా ఏవ ఉక్తానుక్తగుణవిశిష్టం భగవంతం తుష్టువురితి వక్తుం తావత్ప్రశ్నపరిహారౌ నితిహాసాంతరేణ సంవాదయతి ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర తత్ప్రశ్నోత్తరే చ సంవాదరూపాం నారాయణేన ప్రవర్తకేనాన్వితాం గాథాం - తే తుభ్యం వర్ణయిష్యామి ఇత్యన్వితి శేషః - కోసౌ నారాయణః పరమవ్యాప్తః ... కిం చావతారవిశేషః కస్య తస్యాః శ్రోతేత్యత ఆహ - నారదస్యేతి ఋషేః ఋషిః వై ధర్మస్య బదర్యాశ్రమవాసినో నారాయణస్య నారదస్య చ సంవాదం ప్రశ్నోత్తరరూపమితిహాసం కథయిష్యామీతి సంబంధః ॥ ౪ ॥ వం ॥ సంవాదమేవ ప్రస్తౌతి నారదస్య నారాయణోపసత్తిమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ సనాతనం పురాణం ఋషిం నారాయణం ద్రష్టుం తస్యాశ్రమం బదర్యాఖ్యం యయౌ ॥ ౫ ॥ వం ॥ ఋషిం విశినష్టి ॥ య ఇతి ॥ క్షేమాయ అభయరూపాయ స్వస్తయే మోక్షాయ చ - ఆకల్పం కల్పావధి తపః స్వాత్మోపాసనాత్మకం ఆస్థితః అధిష్ఠితవాన్ ... తపః - ... ధర్మః వర్ణాశ్రమోచితః జ్ఞానమాత్మనః ప్రకృతిపురుషాత్మకపరమాత్మనో ... శమో రాగద్వేషాదిరాహిత్యం ... తః ॥ ౬ ॥ వం ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర నారాయణాశ్రమే పరివృతం నారాయణం ప్రతి ఇదమేవ త్వత్ప్రష్టం ... పృచ్ఛత్ ॥ ౭ ॥ వం ॥ తస్మా ఇతి ॥ తస్మై

న్వితామ్ । నారదస్య చ సంవాదమృషేర్నారాయణస్య చ ॥ ౪ ॥ ఏకదా నారదో లోకాన్ పర్యటన్ భగవత్ప్రియః । సనాతనమృషిం ద్రష్టుం యయౌ నారాయణాశ్రమమ్ ॥ ౫ ॥ యో వై భారతవర్షేఽస్మిన్ క్షేమాయ స్వస్తయే నృణామ్ । ధర్మజ్ఞానశమోపేతమాకల్పాదాస్థితస్తపః ॥ ౬ ॥ తత్రోపవిష్టమృషిభిః కలాపగ్రామవాసిభిః । పరీతం ప్రణతోఽపృచ్ఛదిదమేవ కురూద్వహ ॥ ౭ ॥ తస్మై హ్యవోచద్భగవానృషీణాం శృణ్వతామిమమ్ । యో బ్రహ్మవాదః పూర్వేషాం జనలోకనివాసినామ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ స్వాయంభువ బ్రహ్మసత్రం జనలోకేఽభవత్పురా । తత్రస్థానాం మానసానాం మునీనామూర్ధ్వరేతసామ్ ॥ ౯ ॥ శ్వేతద్వీపం గతవతి త్వయి ద్రష్టుం తదీశ్వరమ్ । బ్రహ్మవాదస్సుసంవృత్తశ్శ్రుతయో యత్ర శేరతే ॥ ౧౦ ॥ తత్ర హాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వం మాం యమనుపృచ్ఛసి । ... సర్వాన్ ... శృణు తేఽనఘ ॥ ౧౧ ॥ తుల్యశ్రుతతపశ్శీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాః । అపి చక్రుః

పృష్టవతే నారదాయ ఋషీణాం శృణ్వతాం సతామిమం వక్ష్యమాణం ... భగవానవోచత్ ... ప్రదాయకత్వం ... తం విశినష్టి - య ఇతి - జనలోకనివాసినాం పూర్వేషాం పూర్వజానాం సనకాదీనాం యస్సంవాదః ప్రశ్నోత్తరరూపస్తమితి పూర్వేణ ఇతి సంబంధః ॥ ౮ ॥ స్వాయంభువేతి ॥ బ్రహ్మసత్రమితి యథా యజమానా ఏవ సమానా ఋత్విజో ... యత్ర ... మహాసత్రం ప్రసిద్ధం తథా యత్ర సమానా ఏవ వక్తారః శ్రోతారశ్చ ... బ్రహ్మమీమాంసం తద్బ్రహ్మసత్రం ॥ వం ॥ ... స్వాయంభువేతి ॥ స్వాయంభువ నారద త్వం స్వాయంభువః పుత్రస్త్వా తేన సంబోధనం పురా జనలోకే తత్రస్థానాం ... మానసానాం బ్రహ్మమానసపుత్రాణాం ఊర్ధ్వరేతసాం జన్మప్రభృతి జితేంద్రియాణాం మునీనాం సనన్దనాదీనాం ... బ్రహ్మసత్రం ... బ్రహ్మగుణానుభవాత్మకం సత్రమభూత్ ॥ ౯ ॥ ... తదీశ్వరం ద్రష్టుం ... ॥ వం ॥ తదాహం ... ॥ శ్వేతద్వీపమితి ॥ తం శ్వేతద్వీపవాసినమీశ్వరం ద్రష్టుం త్వయి గతవతి సతి తదా బ్రహ్మవాదః బ్రహ్మణాం వాదస్సంవృత్తః ... యత్ర బ్రహ్మవాదే శ్రుతయః ... ప్రతిపాదనార్థ ... ॥ ౧౦ ॥ వం ॥ తత్రేతి ॥ ... ఋషి ... ప్రశ్నః ... మాం ... పృచ్ఛసి - ... ప్రశ్నః అభూత్ ... తత్ర ... ప్రశ్నః ... సర్వాన్ ... ॥ ౧౧ ॥ ... ॥ తుల్యశ్రుతేతి ॥ ... ॥ వం ॥ ... బ్రహ్మసత్రస్య ...

ప్రవచనఏకంశుశ్రూషవ్రోపరె ॥ ౧౨॥ సనందనః॥స్వసృష్టమిదమాపీయశయానంసహశక్తిభిః । తదం
తెబోధయాంచక్రుస్తల్లింగైః శ్రుతయఃపరమ్ ॥ ౧౩ ॥ యథాశయానంసంరాజంవందినస్తత్పరా
క్రమైః । ప్రత్యూషేభ్యేత్యసుశ్లోకైర్బోధయంత్యనుజీవినః ॥ ౧౪ ॥ శ్రుతయః ॥ జయజయజహ్యజా
మజితదోషగృభీతగుణాంత్వమసియదాత్మనాసమవరుద్ధసమస్తభగః । అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవ

దోషగృహీతగుణామితి పాఠాంతరం- ననుకుతః ప్రకృతేఃకార్యభోగోపకరణాదిరూపాయాః మహాగుణవత్త్వాస్త్యజనం ప్రాగ్యాత త్వాం విశంతి- దోషాఃజీవానాందోషావహాఃగృహీతాఃగుణాఃసత్త్వరజస్తమోరూపాయయాతాం- నిస్తాంతస్యభార్యానిపాతాభా వాః- జీవానాంసంసృతినిదానభూతగుణాశ్రయత్వాత్తాంజహీత్యర్థః- నను త్యాజనోపాయభూతజ్ఞానశక్త్యాదిరహితోహంకథం ప్రమేయమిత్యత ఆహుః- యద్యస్మాత్త్వమాత్మనాస్వతఏవ సమవరుద్ధః స్వీకృతః అశేషః భగో యేనసః- తస్మాజ్జహీత్యర్థః ॥ శ్లో॥ ఐశ్వ ర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగఇతీరణేతి విష్ణుపురాణవచనాద్భగశబ్దార్థాభగింతద్వ- ంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యశక్తిమత్త్వాద్వాత్సల్యసాగరత్వాచ్చమోచయితుంక్షమః అతోజహీతిభావః- నను యదివ ప్రకృతిసంబంధాపాద కత్వాజ్జయితుంప్రభుసత్త్వహామిత్యాశంకాయాంత్వమేవ ప్రకృతిపురుషకాలశరీరత్వేనసర్వకారణత్వాత్తత్సంబంధాపా దకత్వాత్తయితుమప్యుద్బుద్ధసామర్థ్యానాం ప్రకృత్యాదీనాంపరమాత్మవిశేషణతావైశిష్ట్యకార్యాతిమత్త్వాదన్యథా ప్రతీయమానాప్ స్తుతేషాంస్వస్వకార్యస్మృత్యసామర్థ్యోద్బోధకస్త్వమేవేత్యభిప్రేత్యసంబోధయంతి- అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధకేతి- అ నాంస్థావరాణాంజగతాంజంగమానాంశరీరాణాంచరాచరాత్మకశరీరమోకణికరిష్యమాణానాంప్రకృతిగుణానామిత్యర్థః- ఏవ ంతాదృశశరీరాశ్రయాభవిష్యతాంజీవానాంచ అఖిలాశ్శక్తయఃస్వస్వకార్యస్మృత్యరూపాస్తాసామవబోధకఉద్బోధకేతిత్రజీవశ క్త్యుద్బోధకత్వంనామచిచ్ఛక్త్యుద్బోధకత్వం- తేషాంప్రళయనిశాయామనుద్బుద్ధచిచ్ఛక్తికత్వాత్- అతఏవసర్వకారణత్వాదిత్యాస్వతా త్మనస్యంత్వామేవవేదోభిదధాతీత్యాహుః క్వచిదితి అజయాఆత్మనాచేత్యసహాస్థితత్వతియా- సాహిత్యంచవిశేష్యవిశేషణభావేన-ఇతి సమర్థః అజయాఆత్మనాచ ప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిశిష్టస్యతత్కృతకర్మణశ్చేష్టత్వమతుయామష్టి చరితంజగదాకారేణసంస్థానమా ణ అధిష్ఠితస్యత్యపివివక్షితం నిగమాః- చిదచిద్వావిశిష్టసముదాయాత్మకోవేదభాగః- అనువదంత్ అనువర్తంతేత్యామోహాభిధ్యాదిత్య ర్థః అనేనకథంచరంతిశ్రుతయ ఇతిప్రశ్నస్యోత్తరముక్తంభవతి- కారణత్వంచిదచిద్విశిష్టతాకారేణచతథామోక్షప్రదత్వతిదోష యకగుణపూర్ణత్వంశాస్త్రప్రమాణకత్వంచ- అగజగదోకసాంస్థావరజంగమశరీరాశ్రయాణాంసర్వేషాంజీవానాం జహిత్వా ంబంధః జీవానామిత్యనుక్త్వా అగజగదోకసామిత్యుక్తిరాసన్నసృష్టి సృష్టి ప్రాయికావితత్త్వలిప్రవృత్తికాలేస్థావరజంగమాత్మకశరీ రాణాముభావాత- నిగమానుచరేదతి నారోమ్య సిద్ధాంశః స్తుతేస్సంసారజీవగతత్వాభిప్రాయకః క్వచిదజయాత్మనాచరతోనుచరేన్నిగ

బోధక తేక్వచిదజయాత్మనాచ చరతోను చ రేన్నిగమః॥ ౧౪॥ బృహదుపలబ్ధమేతదవయంత్యవశేష
తయాయితఉదయాస్తమయౌవికృతేర్మృదివావికృతాత్ ।అతఋషయోదధుస్త్వయిమనోవచనా

వశిష్ట్యేన ప్రకృతిసంబంధమాచకిల్వ నియతతత్సంబంధాపాదకత్వజ్ఞాపనాయసర్వకారణత్వంతస్యనిర్విశేషేణనుపపన్నత్వాత్తస్మి చిదచిద్వైశిష్ట్యంపివిశిష్టకారణత్వేదేవవిశిష్టకార్యాణాంవిశిష్టకారణానన్యత్వాచ్చరరాత్మభావచ్చకార్యశరీరభూతచిదచిద్వాట ద్వానాంపరిశేషః కృత్స్నపర్యంతాభిధాయికత్వంచోక్తం॥ ౧౪॥ ....
ననుకథంమామేవప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు॥ ఇంద్రోయాతోవసితస్యరాజేత్యాదిభిరింద్రయమాదీనాంమద్యపిసిత్యభ్యుపగమస్యవా- రా జేతిప్రతిపాద్యతేతథా॥ శ్రు॥ అగ్నిమూర్ధాదివశిచక్షుషీచంద్రసూర్యావిత్యాదిభిశ్చైవంభూతత్వేనఅగ్న్యాదీనాంప్రతిపాదనాచ్చేతిచే త్రాహ॥ బృహ తి॥ అయమర్థః- ఏతదుపలబ్ధందృష్టమింద్రాదిసర్వంబృహత్ బ్రహ్మేత్యేవఅవయంతిజానంతి కథంబృహత్త్వమవగతంతయా అవశే ష్యమాణత్వేన- కుతఃయతోబృహతఃసర్వస్యఉదయాస్తమయావుత్పత్తిలయౌసర్వోపాదానత్వాత్ తథాహి- కిందికార్యత్వంవిశేషవానిత్యత్ర కృతాత్ వివర్తాధిష్ఠానత్వేనఅవికారాదిత్యర్థః- అత్రవాశబ్ద ఉపమానార్థః యథాఘటాదివికృతేర్మృది ఉదయాస్తమయౌ తద్వత్ ॥ శ్రు॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యం। సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదిభిస్తథాప్రతిపాదనాదిత్యర్థః- అతఃకారణాదృషయోమంత్రాస్తద్ద్రష్టారోవా- త్వయ్యేవమనోవచనాచరితందధుఃమనసాఅ చరితంతాత్పర్యంవచనాచరితమభిధా నంచధృతవంతఃమనసాత్వామేవధ్యాయంతివచసాత్వామేవనిరూపయంతీత్యర్థః సప్రథగ్విధాకారేష్వతిథపి అత్రనిదర్శనం కథ మయథేతి- నృణాంభూచరాణాంయత్రకుత్రాపిదత్తానినిక్షిప్తానిపదానిభువికథమయథాభవంతిఅదత్తానిభవంతి- అతోయథాన్యత్రాపి పాషాణేష్టకాదిమదత్తానిపదానిభువంనవ్యభిచరంతి-తథాయత్రిమపివికారిజాతంవదంతోవేదాస్త్వామేవసర్వకారణంపరమార్థభూతం ప్రతిపాదయంతీత్యర్థః॥ శ్లో॥ ద్రుహిణవహ్నిరవీందుముఖాత్మనాజగదిదంనభవేత్పృథగుత్థితమ్। బహుముఖైరపిమంత్రగణైరజస్త్వ మురుమూర్తిరతోవినిగద్యసే॥ చం॥ అథకార్యకారణయోరనన్యత్వంద్రష్టాంతముఖేనోపపాద్యకారణత్వనియతముపపాదయన్త్యమా హుః॥ బృహదితి॥ అవశేషతయా బ్రహ్మణస్సర్వోపసంహారణావ్యవస్థితతయా- జగత్కారణత్వాదుపలబ్ధంసృష్టికాలే ఆవిర్భూతముత్పన్న మేతజ్జగత్బృహత్బ్రహ్మేత్యవయంతిఆమనంతి॥ శ్రు॥ సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదయోవేదాంతాఅవగమయంతీత్యర్థః- అత్రయత్యవశేషతయేతిపాఠాంతరం అథోపలబ్ధముత్పన్నమేతజ్జ గత్స్థితికాలేఅవతిరక్షతి- అంతకాలేఅత్తిసంహరతి- తతోవశేషతయాకరణత్వాద్బృహదేవజగదితిసర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితిమ

త్వమేవేతి ముఖ్యో నిర్దేశః ఏతదుపపాదయంతి యస్య వికృతేః కార్యస్య యతః ఇతి పంచమీ సప్తమ్యర్థే గృహ్యా స్వాద్ర్విభక్తికా స్తసిః యత ఉదయః ఉత్పత్తిర్యస్మింశ్చ లయః సా వికృతిస్తత్కారణికా - తతోఽనన్యా మృదివ అవికృతా యథా తావదవికృతా పిండాకారా మృత్ ఘటశరావాదిరూప వికృతా తదనన్యా తద్వత్ అవికృతాదితి పాఠాంతరం - తదా అవికృతాద్యతో యస్మాద్వికృతేః కార్యస్యోదయాస్తమయౌ సా వికృతిస్తదనన్యా మృదివ యదా తావదవికృతాన్మృత్పిండాదుదితా ఘటశరావాదిరూపా మృత్తదనన్యా తద్వదిత్యర్థః యథా॥ శ్రు॥ సౌమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృన్మయం విజ్ఞాతం స్యాదిత్యాదికా శ్రుతిరనుసంధేయా - తత్ర హి ఘటేన జలమాహరేదిత్యాది వాక్యవ్యవహారపూర్వకజలాహరణాది కార్యార్థం మృత్పిండస్య ఘటాదినామకం బుధ్నోదరాదిరూపవికారసంస్పర్శమాత్రం ధాయయన్ మృత్పిండస్య తద్విశేషకార్యఘటాదేశ్చానన్యత్వముక్తం - అతః సర్వకారణత్వాత్త్వయి ఋషయో మనోవచనాచరితాని ధ్యానస్తుతిచేష్టితాని అదధుః త్వమేవ నిదధ్యుస్తుష్టువుస్త్వదర్థేన అచేష్టంతేత్యర్థః తత్ర దృష్టాంతం చాహుర్మహుః కథమితి ఆకాశే నిహితాని పదాని యథా మోఘాని భవంతి పతనస్యావర్జనీయత్వాత్ భువి నిహితాని నృణాం పదాని తు కథమయథా భవంతి - కథం మోఘాని భవంతి - మోఘాని న భవంత్యేవ - సత్యాత్ప్రతిష్ఠాపనాత - ఏవం మనోవాక్కాయచేష్టితాని త్వదారాధనరూపాణి అమోఘాని సాంసారికతాపనివారకాణి - అన్యవిషయాణి ధ్యానాదీని తు న నివారకాణి ప్రత్యుత పతనావహాని అతస్త్వయ్యేవ అదధురిత్యర్థః - ఏవం జగత్కారణత్వేన త్వదనన్యత్వే ప్రపంచస్య వ్యాప్తత్వాత్ అతిశయితాత్పర్యతః శ్రుత్యా చ త్వయ్యేవ పర్యవసానమిత్యాహుః అత ఇతి ఋషయో వేదాః తదుక్తమృషిరిత్యాదౌ - ఋషిశబ్దస్య వేదే ప్రయోగాత్ మనో వచనాచరితం మనసి ఆచరితం తాత్పర్యం వచనాచరితమభిధానం చ త్వయ్యేవ అదధుర్న్యాతిపవంతి - నను తత్తదగ్నివిషయాణాం కథం న ముఖ్యాయత్వమిత్యాశంకాయాం దృష్టాంతేనైతదుపపాదయంతి కథమితి - ప్రాసాదపర్యంకాదిషు నిహితాని నృణాం పదాని కథం భువి అయథా అదత్తాని భవంతి ప్రాసాదపర్యంకాదిధారకత్వాత్తస్యామేవ యథా దత్తాని భవంతి ఏవం ప్రతిపురుషాంతరతత్త్వతయా తద్గతనామరూపని ర్వాహకత్వాత్త్వయ్యేవ తత్తదగ్న్యాదిశరీరకే త్వయి అంతరాత్మని వేదా వర్తంత ఇత్యర్థః అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానాం విశిష్టపర్యంతాభిధానం ముఖ్యమేవేత్యభిప్రాయః॥ ౧౮॥ త్వమేవ సర్వనిగమగోచర ఇతి సతాం ప్రవృత్త్యా ద్రఢయంతి॥ ఇతీతి॥ త్వ

> చరితం కథయ యథా భవంతి భువి దత్తపదాని నృణామ్॥ ౧౮॥ ఇతి తవ సూరయస్త్ర్యధిపతేఽఖిలలోకమల
>
> క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్య తపాంసి జహుః। కిముత పునః స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః పరమ
>
> భజంతి యే పదమజస్రసుఖానుభవమ్ ॥ ౧౯ ॥ ధృత ఇతి విశ్వసంత్యసుతృపోఽముదితే సువిధామహాదహా

మేవ సర్వకారణత్వేన పరమాత్మా ఇతి స్థిత్వా - త్ర్యధిపతే త్రిగుణమాయానటీనటక - నారాయణ వివపన స్తవాఖిలలోకమలక్షపణ కథామృతాబ్ధిం సకలజనవృజిననిరసన హేతుం కీర్తిసుధాసింధుం అవగాహ్య నిష్ఠ్యా - తపాంసి తత్తపాంసి పాపానిదుఃఖాని వా జహుః త్యక్తవంతః త్వదీయకథామాత్రేణ యదా పాపత్యాగః తదా కిము వక్తవ్యం యే పునః స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః స్వధామ్నా స్వరూపస్ఫురణేన విధుతాః నిరస్తాః ఆశయగుణాః అంతఃకరణధర్మాః రాగాదయః కాలగుణాః జరాదయశ్చ యైస్తే తథా హే పరమ తవ అజస్రసుఖానుభవం అఖండానందానుభవం పదం స్వరూపం భజంతి సేవంతే - తథా భూతాః దుఃఖాని త్యజంతీతి॥ శ్రు॥ తద్యథా పుష్కరపలాశ ఆపో న శ్లిష్యంత ఏవమేవంవిదా పాపం కర్మ న శ్లిష్యతే - న కర్మణా లిప్యతే పాపకేన తత్సుకృతదుష్కృతే ఉభే విధునుతే - ఏతం హ వావ న తపతి - కిమహం సాధు నాకరవం - కిమహం పాపమకరవమిత్యాది శ్రుతేరత్యర్థః॥ శ్లో॥ సకలవేదగణేరితసద్గుణస్త్వమితి సర్వమనీషిజనా రతాః। త్వయి రమంతి గుణశ్రవణాభిస్తవపదస్మరణేన గతక్లమాః॥ చం॥ అతి ఋషయ ఇత్యాదేః పూర్వయోజనాయాం కైముత్యన్యాయేన భగవద్భాగవతస్య నాం సాంసారికతాపనివర్తకత్వమాహుః ఇతి తవ సూరయ ఇతి ద్వితీయయోజనాయాం తు కారణత్వసమనియతత్వమాహ స్వాస్యత్వం కైముత్యన్యాయేనాహుః॥ ఇతీతి॥ త్ర్యధిపతే ఇతి సంబోధనం - జగజ్జన్మస్థితివినాశవ్యాహక ఇతి హేతౌ అతస్త్వాం గాయంతి వేదాః తవాఖిలలోకమలక్షపణకథామృతాబ్ధిం అఖిలానాం లోకానాం జనానాం శ్రుణ్వతాం వదతాం చ మలం పాపం క్షపయతీతి తథా సాకథామృతం తస్యాబ్ధిమవగాహ్య - తపాంసి ఆధ్యాత్మికాదీని తాపాన్ - జహుః త్యక్తవంతః కింపునః ధ్యానపరా ఇత్యాహుః - కిముత ఇతి పరమ - స్వధామస్వతేజః స్వవిషయకం జ్ఞానం స్వస్య స్వతః పరిమాత్మపరః - తేన విధుతాః ఆశయగుణాః రాగాదిమనోవృత్తయః కాలగుణాః జరామరణాదయశ్చ యైస్తే అజస్రసుఖానుభవం నిత్యజ్ఞానానందాత్మకం - పద్యత ఇతి పదం స్వరూపం భజంతి సమాధినా సాక్షాత్కుర్వంతి తే తపాంసి జహతీతి కింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౧౯॥ . ...

శ్రు॥ అసుర్యా నామ తే లోకా అంధేన తమసావృతాః। తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కే చాత్మహనో జనాః॥ తథా న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టిః అసుర్యా ఇతి శ్రుతేరర్థః - తే ప్రసిద్ధాః లోకాః కర్మఫలభూతా దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిదేహాః అసుర్యాః అసుషు రమంత ఇతి వ్యుత్పత్త్యా అసుర అసుష్వేవ కేవలం తృప్తాః కామినామిమే అసుర్యాః ప్రాణానాం సంబంధినః ప్రాప్యా ఇత్యర్థః కేచిత్పృథగంధేన దృఢేన తమసా ఆచ్ఛాదితాః యే కే చ యే కేచిత్ ఆత్మానం తత్స్వరూపభూతసత్యజ్ఞానానందవిరహారోపణదుఃఖిత్వాద్యారోపణేన ఘ్నంతి హింసంతీత్యాత్మహనః అవిద్వాంసస్తే జనాః తాన్ లోకాన్ అభిగచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి - కర్మానుసారేణ చేదిహ మనుష్యజన్మని పురుషో నా వేదీత్ న విదితవాన్ తర్హి మహతీ వినష్టిః వినాశః స్యాత్

పరంపరా అవిచ్ఛేదలక్షణా సంసారగతిః । ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః పూర్వశ్లోకోక్తార్థం యథావిభజనహేతున్నిందంతి ॥ దృతయ ఇతి ॥ అసు
భృతః ప్రాణినః యది తే అనువిధాః అనువిధత ఇత్యనువిధాః అనువర్తినః భక్తా ఇతి యావత్ । తర్హి శ్వసంతి జీవంతి సఫలజీవనా భవంతి । ఇతర
స్తు దృతయ ఇవ భస్త్రా ఇవ । వృథా శ్వాసా భవంతీత్యర్థః । నన్వత్ర నానావిధానాం భూతాదిఫలమప్యేవ నః । కార్యకారణానుగ్రాహకత్వేన జీ
వానాం స్తవాభజనే కృతఘ్నతాం తత్ర అపి నసిద్ధ్యతీత్యాశయేనాహ । మహదహమాదయ ఇతి । మహాన్ అహంకారశ్చ ఆదిర్యేషాం తే । యదను
గ్రహతః యస్య తవ అనుగ్రహాత్ అనుప్రవేశేన లబ్ధసామర్థ్యాః సంతః అండం బ్రహ్మాండం సమష్టివ్యష్టిరూపం సృష్టవంతః । తత్ర చ సంగాపి
నాన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయానాం కోశానాం తత్తదాకారస్సన్ యశ్చేతయసే సత్వం తదాహ । పురుషవిధ ఇతి ।
పుచ్ఛాద్యన్నమయాదివిభాగ ఆకారో యస్య సః । తథా నను బహిః కోశస్య కథం తుతత్తదాకారతా అత ఆహ । అన్వయః అంత్రేతి అ
త్రాన్నమయాదిషు । అన్వేతీత్యన్వయః అనుస్యూతః తదాకార ఇతి । ఏవం తర్హి సర్వత్వమసంగత్వం చ కథం తత్రాహ । చరమోఽన్నమయాది
షు ఇతి అన్నమయాదిషు అంతర్యామీ సర్వపశ్చిమః బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి పుచ్ఛత్వేనోక్తః । సర్వమితి సంబంధః । నను తథాప్యన్న
మయాద్యన్వితత్వే అసంగత్వం వ్యాహతమితి అపి అస్య తత్రాహ । సదసతః పరం త్వమథ యదేష్వవశేషమృతమితి । సదసతః స్థూలసూక్ష్మాత్ అన్న
మయాదేః పరం వ్యతిరిక్తం తత్సాక్షిభూతం అవశేషం అవశిష్యత ఇత్యవశేషమబాధ్యం అథ అత ఏవ ఋతం సత్యం త్వం తత్త్వం తథాహి శ్రుతయః
పంచపరిణామ కోశాః శాఖాచంద్రవత్ పృథక్స్వరూపలక్షణార్థాః । తథాహి ॥ శ్రు ॥ స వా ఏష పురుషోఽన్నరసమయః । తస్యేదమేవ శిర ఇత్యాదినా
గణసూక్ష్మక్రమేణ పంచకోశానుపదిశ్య ॥ శ్రు ॥ తస్య పురుషవిధతాం । అన్వయం పురుషవిధ ఏవ పునః పునః స్తదన్వయస్తేనైష పూర్ణః ॥ శ్రు ॥
బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి । సర్వసాక్షిణః శుద్ధసత్త్వస్వరూపనిరూపణమిత్యనవద్యం ॥ శ్లో ॥ నరవపుః ప్రతిపద్య యది త్వయి శ్రవణవర్ణన
సంస్మరణాదిభిః । నరహరే న భజంతి నృణామిదం దృతివదుచ్ఛ్వసితం విఫలం తతః ॥ చం ॥ అగభగవద్భజనవిముఖానాం జన్మ వై యర్థ్యమా
హుః ॥ దృతయ ఇతి ॥ తేతవ అనువిధాః అనువిధాయినః । త్వదాశ్రయణ భాగ్యజన్మభాజాపీత్యర్థః । అసుభృతస్స్వం విహాయ కేవలం యది ప్రా
ణంతి యత ఫలానపరాః శబ్దాదివిషయచపలాశ్చ తే దృతయ ఇవ ఉచ్ఛ్వసంతి । దృతయశ్చర్మభస్త్రికాః తా యథా వాయుపూరితా ఉచ్ఛ్వ
సంతి తద్వత్ కృతార్థోచ్ఛ్వాసా ఇత్యర్థః । అనేనాత్ర ఋషుతోనిధురిత్యాద్యర్థాజనాయాం కథమయథార్థా భవంతీత్యాదినా విషయ
ధ్యానాది మోఘత్వం స్పష్టీకృతం । నను సతి మరణకారణత్వే తస్మిన్ నియతమనుష్యూపాస్యత్వసిద్ధిః కారణత్వమేవ త్వయ్యనుపపన్నం అచే

మహదహమాదయోఽండమసృజన్ యదనుగ్రహతః । పురుషవిధోఽన్వయోఽత్ర చరమోఽన్నమయాదిషు యస్సక

తనస్య ప్రధానస్యైవ మహదహంకారాకారరూపేణ పరిణామస్వభావస్య కారణత్వాత్ తథాహి । చేతనభోగ్యభూతస్య సత్త్వాదిమయస్య వి
యదాదినామరూపవికారావస్థితస్య జగద్రూపస్య వస్తునః కారణభూతం వస్తు తత్స్వభావమేవేతి యుక్తం గుణసామ్యావస్థం ప్రధానమేవ
కారణమితి । అత ఏవ కార్యకారణయోరనన్యత్వోపపాదకమృదాదిదృష్టాంతోపపత్తిరిత్యధికరణపూర్వపక్షానుసారిణః సాంఖ్యా ఆహు
రిత్యపగహరమాహుః । మహదిత్యాదినా । యదనుగ్రహత ఇత్యంతేన । యస్య తవానుగ్రహాత్ ॥ శ్రు ॥ తదైక్షత బహు స్యామితి తేజోఽసృజత
త్యాదిశ్రుతసత్తాకాః తేనానుప్రవిష్టాశ్చ మహదహంకారాదయః అండమసృజన్ । అచేతనస్యేక్షణాసంభవాత్ తస్య కారణ
త్వమితి భావః । న చ సృష్టిప్రతీత్యనుపపత్తిరితి వక్తుం నానుగ్రహాసంభవః ॥ శ్రు ॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మేతి కారణస్యాత్మ
త్వశ్రవణాత్ స్యాదేతత్ మా భూత్ప్రధానం కారణం జీవస్తు భవితుమర్హతి । తస్యేక్షాసంకల్పాదిగుణసద్భావాదనుగ్రహాసంభవాత్ । త
థాహి ॥ శ్రు ॥ ఆత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాత్మశబ్దేన కారణత్వం ప్రక్రమ్యతస్యాత్మశబ్దవాచ్యస్య జీవాతిరిక్తత్వశంకా వృథా దాహాయ ప్ర
తిపర్యాయం ॥ శ్రు ॥ తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా ఇతి శరీరసంబంధమభిధాయ ఆనందమయశబ్దేన స్వార్థానందమయముచ్యతే తేన తస్య సంగరూప
తాం చాభిధాయ సోఽకామయత ఇతి తస్యేక్షాపూర్వకసృష్టికార్యమ్నాయత ఇత్యానందమయాధికరణపూర్వపక్షానుసారిణోఽమాంగాకుమతి ప్రత్యవ
తిష్ఠంతి । పురుషవిధ ఇత్యాదినా । ఆనందవల్ల్యామన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయాదిషు యశ్చరమ ఆనందమయః పు
రుషవిధః । ॥ శ్రు ॥ స వా ఏష పురుషవిధ ఏవేత్యాదినా పురుషాకారత్వేన నిరూపితః అన్వయః ॥ శ్రు ॥ తస్య ప్రియమేవ శిరః । మోదో దక్షిణః ప
క్షః ప్రమోద ఉత్తరః పక్షః । ఆనంద ఆత్మా । బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేత్యుక్తశిరఃపక్షపుచ్ఛాదిరూపపురుషప్రకారాన్వయవానిత్యేవమే
వ । న తు ప్రత్యగాత్మేత్యర్థః । కుత ఇత్యతో విశింషంతి । యత్సదసదితి సనసద్భిదదిదాత్మప్రపంచాకారం యదిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తత్సృ
ష్ట్వా । తదేవానుప్రావిశత్ । తదనుప్రవిశ్య । సచ్చ త్యచ్చాభవదితి । స్వసృష్టం చిదచిదనుప్రవేశేన తదుభయాత్మకజగద్రూపేణ భవనస్య
చిదచిద్వాచిశబ్దాభిధేయత్వస్య చ శ్రూయమాణస్య బద్ధముక్తోభయావస్థజీవాసంభావితస్య తస్యైవ సంభవాదితి భావః । కించ । యదతః ।
చిదచిదాత్మకప్రపంచాత్పరం విలక్షణం నిరుక్తానిరుక్తనిలయనానిలయనవిజ్ఞానాజ్ఞానసత్యానృతశబ్దైః ప్రకృతిపురుషానిర్దేశ్యతదంత
రాత్మతయా కథనప్రవేశ్యతయా శ్రూయమాణం యజ్జీవాతిరిక్తం స్వయమేవాన్యః చైవ వ్యాప్తం మనుష్యాదిషు దిత్సుమనుష్యాణాం చేతనస్య తత్స్వ
మహసిత మానందమయరూపం బ్రహ్మకారం । తత్స్వమేవ । ఏవమూక్తధర్మ్యసమానాధికరణతయా శ్రూయమాణమిత్యుక్తత్వాత్కామనస్య
హేతుత్వం జీవాసంభావితం త్వయ్యేవోపపన్నమితి సముదాయాభిప్రాయః । శరీరాత్మత్వం సర్వశరీరతయా సర్వాత్మత్వం చ ఉపపన్నమితి భావః అత్ర

కేచిత్-ఆనందమయాదిషూపదిశ్యమానేషుయశ్చరమోబ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతిపుచ్ఛత్వేనోక్తఃసత్వమితిసంబంధమాహుః-తన్నాహ-శ్లో॥ తస్యేదంబ్రహ్మపుచ్ఛంస్యాత్ప్రతిష్ఠాహేతురిత్యతః। వ్యతిరేకశ్రుతేర్బ్రహ్మవిషయత్వప్రతీతితః॥ శ్లోకస్యవక్ష్యమాణస్యబ్రహ్మప్రాధాన్యనిశ్చయాత్। ప్రియమోదాదిరూపేణవిదితస్యజనైస్స్వయమ్॥ ఇహానందమయస్యాస్యశంకాయాశ్చాత్రసంగతేః। సదసద్భావయోర్జ్ఞానాజ్ఞానయోశ్చనిరంశినః॥ అంశిత్వాసంగతేర్వికారస్యమయటాత్రవై। వికారిత్వాబోధనాచ్చమయటోప్యత్రసంగతేః॥ తస్యైషఏవశారీరఆత్మేతిచతదంతరమ్। ఆత్మాంతరంకీర్త్యమానమానందమయవస్తునః॥ బ్రహ్మత్వంనావగమయేదిత్యతఃపునరప్యహో। పరతస్మిన్నిత్యశుద్ధేకోధ్యత్వానుపపత్తితః॥ నానందమయశబ్దేనవాచ్యంబ్రహ్మేతినిశ్చితమ్। పుచ్ఛత్వేనైవతత్రరూపితంతుతదిష్యతే॥ తత్పుచ్ఛం॥ శ్లో॥ కృత్స్నప్రకరణేస్యాత్రపూర్వమన్నమయాదిషు। స్వస్మాదవతిరిక్తైస్స్వావయవైస్స్వనిరూపణాత్॥ శిరఃపక్షాదిరూపేణపురుషత్వస్యనిశ్చితమ్। ప్రియమోదాదిభిస్స్వస్మాదభిన్నైరవరూపితః॥ నభిద్యతేబ్రహ్మణోత్రహ్యానందమయశబ్దితః। తత్తదంతరభూతస్యవస్తునోబోధకస్యవై॥ తస్యైషఏవశారీరఆత్మేత్యత్రపదస్యహి। వ్యాఖ్యానందమయేపర్యవసన్నాకీర్తనాత్పునః॥ అన్యస్యబ్రహ్మపర్యాయస్యానందమయవస్తుతః। అన్నాదిమయపర్యాయేషూక్తానాంశ్లోకరూపిణామ్॥ వాక్యానాంపక్షపుచ్ఛాదిషుదర్శనాపరతఃపునః। పుచ్ఛమాత్రపరస్యాస్యశ్లోకస్యాప్యసంగతేః॥ అనంతరాసోకామయతేతివాక్యశ్రుతేనసః। ఇతిశబ్దేనపుంవస్తుబోధకేనతథాపునః॥ ప్రధానప్రకృతార్థస్యపరామర్శనసాధునా। అనంతరస్యానందమయస్యాత్రాబోధసంగతేః॥ బ్రహ్మణోప్యవధారణేనతదుపస్థాపనత్వతః। బ్రహ్మణ్యానందశబ్దస్యయదానందోబ్రహ్మఇత్యతః॥ శ్రుతేస్సంప్రతిపన్నత్వాదానందస్థాపనేఽమయాత్। ఆనందమయమాత్మానముపసంక్రమ్యవాక్యతః॥ ఆనందానందమయయోరైకార్థ్యస్యప్రతీతితః। ఆనందమయశబ్దేనపరబ్రహ్మవబోధనాత్॥ ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యజానాదితిపర్యాయతుల్యతః। ఆనందమయతుల్యార్థాచ్ఛబ్దాదానందతఃపరమ్॥ ప్రతీతార్థశ్రుతేఃపశ్చాదుపపత్తేరభావతః। నపుచ్ఛమేవబ్రహ్మేతికింతుపుచ్ఛీతివిద్యతే॥ స్వాభిన్నపక్షపుచ్ఛాదిపరప్రకరణస్యవై। అనుగుణ్యేనపస్థ్యావనిబోధకస్యతథాపునః॥ అంశాంశిత్వేనోపపత్తేర్వ్యతిరేకస్యనిశ్చయాత్। ఆత్మాబ్రహ్మానందమయశబ్దైకార్థబోధనాత్॥ తేషామన్యతమేనాపిశ్లోకస్యహ్యుపపత్తితః। ఆనందస్యాపరిచ్ఛిన్నైఃపుచ్ఛబ్రహ్మపదస్యహి॥ ఆనందమయవాచ్యస్యప్రసిద్ధేరప్యభావతః। సదసద్భావయోర్జ్ఞానా

సతఃపరంత్వమథయదేష్వవశేషమృతమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉదరముపాసతేయఋషివర్త్మసుకూర్పదృశః
పరిసరపద్ధతింహృదయమారుణయోదహరమ్। తతఉదగాదనంత తవధామశిరఃపరమం పునరిహయత్స

జ్ఞానయోశ్చతథాపునః॥ కలనాయాస్సంభవాదస్యరూపణస్యోపపత్తితః। అంశాంశిత్వాంతథానందమయశబ్దగతస్యవై॥ మయటస్సాపేక్షికత్వేనప్రాచుర్యార్థేపివాపునః। ఉపపత్తేర్వికారార్థకత్వాభావాచ్చబ్రహ్మణః॥ నిర్వికారత్వసిద్ధ్వాఽపదనన్యత్ర్యత్వవాదినః। తస్యైషఏవశారీరఆత్మేత్యస్యావిరోధతః॥ తదవస్థానుగుణత్వేనబోధనస్యవిధేఃపునః। ప్రత్యగర్థస్యబోధ్యత్వంసంప్రాప్తేనిహ్నుతేస్తథా॥ ఆనందమయశబ్దేనవాచ్యస్యబ్రహ్మణస్తథా। బోధ్యత్వస్యప్రపత్త్యాచసాధ్యస్యహ్యుపపత్తితః॥ కాల్పనికాంశరూపస్యనపుచ్ఛంబ్రహ్మనైమతమ్। అన్యథానందమయతస్సఏవబ్రహ్మతుస్థితమ్॥ ఇతిపుచ్ఛబ్రహ్మవాదిమాననోద్ధారణప్యలమ్॥ ౧౭ ॥ . . . .

ఏవంతావత్పర్యాప్తస్మైతేపరమేశ్వరేసర్వశ్రుతిసమన్వయేనసద్భజనీయత్వముక్త్వాఅథక్తనిందయాచతదేవదృఢీకృత్య-ఇదానీమనవగాహ్యమాహాత్మ్యః ప్రథమంతావదుపాధ్యాలంబనముపాసనం॥ శ్రు॥ ఉదరంబ్రహ్మేతిశార్కరాక్షా ఉపాసతేహృదయంబ్రహ్మేత్యారుణయోబ్రహ్మహైవతఊర్ధ్వంన్యుదసర్పత్తచ్ఛిరోశ్రయతేత్యాద్యాశ్రుతయఃవిదధతీత్యాహ-ఉదరమితి-ఋషివర్త్మసుఋషీణాంసంప్రదాయమార్గేషు-యేకూర్పదృశఃతే ఉదరాలంబనంమణిపూరకస్థంబ్రహ్మ-ఉపాసతేత్యాద్యుదాహృత శార్కరాక్షాఇతిశ్రుతిపదస్యప్రతిపదంకూర్పదృశఇతి కూర్పంశర్కరారజఃవిద్యతేదృష్టుఅక్షిషుయేషాంతేతథారజఃపిహితదృష్టయఃస్థూలదృష్టయఇతిరూపక్-ఉదరస్యహృదయాపేక్షయాస్థూలత్వాత్-యద్వా-కూర్పంసూక్ష్మంసూక్ష్మదృశఇత్యర్థః-తదాహృదయస్థంసూక్ష్మమేవాలక్ష్యతత్ప్రవేశాయప్రథమముదరస్థముపాసతఇతిభావః-అరుణయస్తుసాక్షాత్హృదయస్థందహరంసూక్ష్మంఅనాహతచక్రస్థమేవోపాసతేహృదయవిశేషణంపరిసరపద్ధతిమితి-పరితఃసరంతిప్రసరంతీతిపరిసరానాడ్యః-తాసాంపద్ధతింమార్గంప్రసరణస్థానమిత్యర్థః-విశేషణస్యఫలమాహ-తతఇతి-తతోహృదయాత్-హేఅనంత-తవధామఉపలబ్ధిస్థానంసుషుమ్నాఖ్యం-పరమంశ్రేష్ఠంజ్యోతిర్మయం-శిరఃమూర్ధానంప్రతి ఉదగాత్ఉదసర్పత్-మూలాధారాదారభ్యహృదయమధ్యాత్బ్రహ్మరంధ్రంప్రతి ఉద్గతమిత్యర్థః కథంభూతంధామ-యత్సమేత్యప్రాప్య-పునరిహకృతాంతముఖేమృత్యుముఖేసంసారేనపతంతి-తథాచ॥ శ్రు॥ శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకా-తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతివిష్వఙ్ఙన్యాఉత్క్రమణేభవంతీతి-అస్యాశ్రుతేరర్థః శతంశతసంఖ్యాకాః ఏకాచసుషుమ్నానామ-పురుషస్యహృదయాద్వినిస్సృతాఃనాడ్యఃసిరాః-తాసాంమధ్యేమూర్ధానంభిత్వా-అభినిస్సృతాసుషుమ్నానామ-తయాఅంతకాలేఆత్మానంవశీకృత్య-యోజయేత్-తయానాడ్యా ఊర్ధ్వముపరి-ఆయన్గచ్ఛన్-ఆదిత్య

ద్వారేణ. అమృతత్వం ఏతి. ప్రాప్నోతి విష్వఙ్ నానావిధగతయః అన్యా నాడ్యః ఉత్క్రమణే నిమిత్తం భవంతి॥ శ్లో॥ ఉదరాదిషు యః పుంసాం చింతితో మునివర్త్మభిః। హంతి మృత్యుభయం దేవో హృద్గతం తముపాస్మహే॥ చూ॥ అస్తు కారణత్వేనోపాస్యత్వం కేకేన కుత్ర కుత్ర కథముపాసతే కీదృశం చ ఫలమిత్యపేక్షాయాముపాసనభేదానభిధాయ సర్వేషాముపాసనానాం మోక్షైకఫలత్వమాహ॥ ఉదరమితి॥ ఋషీణాం వర్త్మసు వేదాంతవిహితేషూపాసనామార్గేషు యే కూర్పదృశః స్థూలమతయః. తత్ర కేచిదారుణయః అరుణవంశ్యాః హృదయం హృదంతరముదరశబ్దవాచ్యం హృదయపుండరీకాంతర్గతాకాశరూపం త్వాముపాసతే. కేచిత్తు వైశ్వానరవిద్యానిష్ఠాః ఉదరం జఠర జాఠరాగ్నిశరీరకం త్వాముపాసతే. కేచిత్తు పరిసరపద్ధతిం పరితస్సరతి వ్యాప్నోతీతి తథా సుషుమ్నాఖ్యా నాడీ సైవ పద్ధతిర్మార్గస్తం సుషుమ్నామార్గస్థం త్వాముపాసత ఇత్యర్థః సుషుమ్నాయాః హృదయాదారభ్య శిరఃపర్యంతవ్యాప్తేః తదర్థం ప్రాణాయామపరిసరపద్ధతిమిత్యుక్తం. తదేవ స్పష్టయితుం పరిసరవర్త్మనా విశింషంతి. తతః హృదయాదారభ్యేత్యర్థః హే అనంత యత్తవ పరమం ధామ ఉపాసనస్థానం శిరో భ్రూమధ్యం తత్పర్యంతం యదుదగాదూర్ధ్వగామా ప్రాపమితి॥ శ్రు॥ శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యః తాసాం మూర్ధానమభినిస్సృతైకేతి శ్రుత్యర్థో ఽత్రాభిసంహితః. తవ ధామ శిరః పరమిత్యనేన శిరో ఽపి త్వదుపాసనస్థానమిత్యుక్తం భవతి॥ శ్రు॥ ఏష దేవపథో బ్రహ్మపథ స్తమూర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి. ఏతేన ప్రతిపద్యమానా ఇమం మానవమావర్తం నావర్తంత ఇత్యాది శ్రుత్యర్థమభిప్రేత్య విశింషంతి యస్మిన్నాడీవర్త్మని శిరో వా. సర్వేఽప్యుపాసకాః సమేత్య ప్రాప్య. పునరిహ ప్రకృతిమండలే కృతాంతముఖే మృత్యుముఖే సంసారే న పతంతి యదితి వర్త్మాభిప్రాయకో నపుంసకనిర్దేశః. ఏవముపాసనస్థానప్రసంగాత్పరమాత్మనోఽపి దేహసంబంధముక్త్వా॥ ౧౮॥ నను ఈశ్వరస్యాపి తర్హి జీవవత్ ఉదరహృదయాది సంబంధే తదనుప్రవిష్టస్య చ తారతమ్యే సతి కేన విశేషేణోపాస్యత్వమిత్యాశంకాం పరిహరంత్యః॥ శ్రు॥ ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా. కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చేత్యాద్యాః శ్రుతయః స్తువంతీత్యాహ॥ స్వకృతేతి॥ స్వయం కృతాసు విచిత్రాసు ఉచ్చనీచమధ్యమాసు యోనిషు అభివ్యక్తిస్థానేషు కార్యేషు దేహాదిషు. హేతుతయా ఉపాదానతయా ప్రాగేవ విద్యమానత్వేన ముఖ్యప్రవేశాసంభవాత్. విశన్నివ వర్తమానః. త-

మేత్య న పతంతి కృతాంతముఖే ॥ ౧౮ ॥ స్వకృతవిచిత్రయోనిషు విశన్నివ హేతుతయా తరతమతశ్చ
కాస్స్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః । అథ వితథాస్వమూష్వవితథం తవ ధామ సమం విరజధియోఽనుయంత్యభి
విపన్యవ ఏకరసమ్॥ ౨౦ ॥ స్వకృతపురేష్వమీష్వబహిరంతరసంవరణం తవ పురుషం వదంత్యఖిలశక్తిధృ

రతమతః న్యూనాధికభావేన. చకాసి అవభాససే. స్వకృతాః యోనీరనుకరోతీతి స్వకృతానుకృతిః అనలవత్ అగ్నిర్యథా స్వగతతారతమ్యహీనోఽపి కాష్ఠానుసారేణ న్యూనాధిక ఇవ తథా తథా ప్రకాశతే. యథోక్తం ప్రకాశస్వనిత్యాద్యమండలానాం కిరణైః ప్రకాశో నాపూరయన్నపి వసానేషు నికృష్టప్రకాశ ఇవ ప్రతీయతే తథాపి ప్రకృష్టప్రకాశ ఇవ తత్ర. అథ అతః. వితథాసు మిథ్యాభూతాసు. అమూషు యోనిషు. అవితథం సత్యం. యతః సమం అవిశేషం అతః సత్యం తవ ధామ స్వరూపం విరజధియః నిర్మలమతయః అన్వయంతి జానంతి అనుభవంతి పృథక్త్వేన వా. అత్ర హేతుః. అభివిపన్యవ ఇతి అభితో విగతః పన్యవహారః సన్యవహార ఇత్యర్థస్స్వరూపం యస్య విహాయ తాముపలక్ష్య కర్మఫలరహితా ఇత్యర్థః. అవిశేషత్వాదేవ ఏకరసం సర్వత్ర. అత్ర స్తవోపాధికృతతారతమ్యాభావాదప్రచ్యుతైశ్వర్యస్యోపాస్యత్వమితి భావః॥ శ్లో॥ సర్వనిమ్నోన్నతేషు కార్యేషు తారతమ్యవివర్జితమ్। సర్వత్ర స్వాత్మసాక్షాత్కృతం భగవంతం భజామహే॥ ౨౦॥ అథ కార్యాంతఃప్రవిష్టస్యాపి తస్య నిర్దోషతయా పరమప్రాప్యత్వమాహుః॥ స్వకృతేతి॥ హేతుతయా సర్వోపాదానత్వేన స్వేన త్వయా కృతాః సృష్టాః విచిత్రాః యోనయో దేహాః యేషాం తేషు దేవమనుష్యాదివిచిత్రభవత్స్వశరీరకేషు జీవేష్విత్యర్థః. విశన్ అంతరాత్మతయా ప్రవిశన్. యద్వా దేవాదిశరీరేష్వహోపాసకానుగ్రహాయోపాసనాస్థానం విశన్నిత్యర్థః. ఇవశబ్దో నతిదూరార్థకః. విశన్నేవేత్యర్థః. తరతమతః జ్ఞానాల్పత్వమహత్త్వాదిభావేన స్వకృతానాంనరానుకరోతీతి తథా. హృదయాదికార్యపరిమాణానుసారిణా వినాశాద్యనుకారీ చ కాకీత్యర్థః. అనలవత్ యథా అగ్నిస్స్వతస్తారతమ్యహీనోఽపి దారుకాష్ఠాద్యనుసారేణ తథా ప్రకాశతే తద్వత్. అథ యద్యప్యేవం తథాపీత్యర్థః. అమూషు యోనిషు వితథాసు అవిద్యమానాసు ఆవసంహృతాస్విత్యర్థః. అవితథమనుపసంహృతం. కుతస్సమమేకరూపం కార్యాను ప్రవేశకృతకార్యగతదోషస్పర్శరహితం తత్తు తేః. ఏకరసమవిచ్ఛిన్నానందం తవ ధామ స్వరూపం. విరజధియో నిర్మలమతయః అనుసరంతి అనూపాసతే. అభియంతి ప్రాప్నువంతి చేత్యర్థః. అన్వయంత్యభివిపన్యవ ఏకరసమితి పాఠాంతరం. తదా అభివిపన్యవః వివిధత్వస్తుతాధ్యాత్మశస్తుతియుక్తాః అన్వయంతి అన్వాగచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతీతి యావత్. అత్ర॥ శ్లో॥ సర్వజ్ఞస్సర్వదృక్సర్వస్వామీ సర్వస్య మూలః । అనాద్యనంతస్సర్వస్థశ్చ స్వాధీనో వాదిమార్గవశీ॥ క్లుప్తం శ్రీభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః। నిరవద్యః పరం ప్రాప్తిర్నిరధిష్ఠోఽక్షరః క్రమ ఇత్యాదిస్మృతిగమ్యథోఽనుసంధేయః॥ ౨౦॥ అపి నమతోఽనుశయమాశంకా స్యాత్ భగవతో దేహాద్యుపాధికృతదోషప్రసంగ ఇతి. యతః అవిద్యాకామకర్మభిః. సంసరతో జీవస్యాపి భగవద్భావం లక్షణయా బోధయంత్యస్తం దోషం నిషేధంతి॥ శ్రు॥ స యశ్చాయం పురుషే యశ్చాసావాదిత్యే స ఏకః తత్త్వమసీత్యాద్యాః శ్రుతయః. నను ప్రత్యక్షస్యాత్మనః స్తుతిరియమీశ్వరత్వే న క్రియతే నతు తస్యేశ్వరత్వం బోధ్యతే ఇత్యాశంక్యతేయ

తస్తత్ర॥ శ్రు॥ యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ। తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మన ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః. కృతావతారస్య భగవతశ్చరణాంభోజసేవోపాయం వదంతీత్యాహ॥ స్వకృతేతి॥ స్వకృతేషు విచిత్రేషు పురేషు దేహేషు అమీషు నరాదిషు. స్వకృతేష్వనవతరాయం పురుషం - అఖిలశక్తిధృతః సర్వశక్త్యాశ్రయస్య పూర్ణస్య తవాంశకృతం వదంతి - అంశ ఇవ అంశః కృత ఇవ కృతః త్వద్రూపం వదంతీత్యర్థః - నను కార్యకారణసంవృతస్య కథమేవంభూతత్వం తత్రాహ - అబహిరంతరసంవరణమితి - బహిః కార్యం - అంతరం కారణం - వస్తుతస్తదావరణశూన్యం తయోః లింగస్థూలయోరసత్త్వాదిత్యర్థః - ఇతి ఏవం - నృగతిం నుః జీవస్య గతిం తత్త్వం వివిచ్య విశోధ్య. కవయః భజనం వినా ఇదం న ప్రాప్యత ఇతి జానంతః - నిగమావపనం నిగమోక్తకర్మణామావపనం - ఆసమంతాదుప్యంతేఽస్మిన్నిత్యావపనం క్షేత్రం సర్వకర్మార్పణవిషయమిత్యర్థః - యత్రార్పితాని కర్మాణి ముక్తిఫలం ఫలంతీతి భవతః అంఘ్రిం - అభవం భవనివర్తకం విశ్వసితాః కృతవిశ్వాసాః ఉపాసతే అర్చనవందనాదిభిః సేవంతే - భువీతి మర్త్యలోకే - ఇదమేవోచితమితి దర్శయంతి॥ శ్లో॥ త్వదంశస్య మమేశాన త్వన్మాయాకృతబంధనమ్। త్వదంఘ్రిసేవామాదిశ్య పరానందనివర్తయ॥ చం॥ పరమథవంతి రూపదమజస్రసుఖాను భవం ఉదరముపాసతే - అవితథం తవ ధామ సమం ఏకరసమిత్యుదరాదిస్థానవిశేషాదుపాసకథితస్యాత్మస్వరూపోపాసకానాం తత్ప్రాప్తిరుక్తా - అథ దివ్యవిగ్రహోపాసకానామపి తత్త్వాదృశ్యపత్తిరూపం ఫలమిత్యభిప్రేత్యోదుపాసకాశ్చ కేచిత్త్వం తీత్యాహ॥ స్వకృతపురేష్వితి॥ అమీషు దేవమనుష్యాదిషు స్వేన త్వయా కృతేషు పురేషు త్వన్నివాసభూతేషు దేహేషు సంగతమితి శేషః. అఖిలశక్తిధృతః అఖిలాః శక్తీరాశ్చర్యశక్తీర్ధారయతీతి తథా - తస్య తవాంశకృతం అంశేన సంకల్పాత్మకజ్ఞానేన కృతం కల్పితం ఉపాత్తమబహిరంతః అంతర్బహిర్దేశరహితం అంతర్బహిర్వ్యాప్తిమిత్యర్థః - అనేన విగ్రహస్యాపి పురాంతరవస్థానప్రయుక్తపరిచ్ఛిన్నత్వశంకా వ్యావృత్తిః - అసంవరణం సంకోచహేతురహితం - పురుషం పురుషాకారం విగ్రహం వదంతి - వేదాంతా ఇతి శేషః॥ శ్రు॥ అంగుష్ఠమాత్రో రవితుల్యరూపః అంగుష్ఠమాత్రః పురుషో మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంతరాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్ట ఇత్యాద్యా వేదాంతాః ప్రతిపాదయంతీత్యర్థః - ఇత్థంభూతం తవ పురుషం తథా స్వగతిం నరజన్మత్వదారాధనోపయుక్తమిదం నృజన్మేతి నివిచింత్య విచారపూర్వకం నిశ్చిత్య భువి భూమౌ కేచిత్తు వయో వివేకినః అనిశ్వసితాః ప్రాణాయామపరాః జితప్రాణేంద్రియా ఇత్యర్థః - త

శోంశకృతమ్। ఇతి నృగతిం వివిచ్య కవయో నిగమావపనం భవత ఉపాసతేంఘ్రిమభవం భువి విశ్వసితాః॥

౨౧॥ దురధిగమాత్మతత్త్వనిగమాయ తవాత్తతనోశ్చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః। న

పరిలషంతి కేచిదపవర్గమపీశ్వర తే చరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాః॥ ౨౨॥ త్వదనుపథం కులా

యాంఘ్రిముపాసతే - కస్యభూతం నిగమావపనం నిగమానాం వేదానామావపనం క్షేత్రం ప్రతిపాదనవిషయమితి యావత్ - యద్వా - నిగమస్య జ్ఞానస్యావపనం ఆసమంతాదుప్యతే ఇత్యావపనం ఉత్పాదకం॥ శ్లో॥ తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం భక్తిపూర్వకమ్। దదామి బుద్ధియోగమితి భగవదుక్తేః - అభవం న భవః సంసారో యస్మాత్తేన వ్యమానాత్ తం - భువి విశ్వసితా ఇతి పాఠాంతరం - తదా మోక్షయిష్యతీతి దృఢవిశ్వాసయుక్తాః ఉపాసత ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ ....

భక్తిగత్యంతసాధనమితి వచనం ఉచితమివ మన్వానో భక్తిం గురూకరోతి॥ దురధిగమేతి॥ భో హే ఈశ్వర - దుర్బోధం యదాత్మతత్త్వం తస్య నిగమాయ జ్ఞాపనాయ - తవ ఆత్తతనోః ఆవిష్కృతమూర్తేః - చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః చరితమేవ మహాన్ అమృతాబ్ధిస్తస్మిన్ పరివర్తాః అవగాహాస్తేన పరిశ్రమణాః పరీతి వర్జనార్థః శ్రమణం శ్రమః గతశ్రమా ఇత్యర్థః అపవర్గమపి కేచిన్న పరిలషంతి నేచ్ఛంతి - కుతోఽన్యత్ - కేచిదితి ఏవంభూతాః భక్తిరసికాః విరళా ఇతి దర్శయతి న కేవలమ ఋష్నేచ్ఛంతి - కింతు తేనైవ సుఖేన పూర్ణాః స్వంతః పూర్వసిద్ధగృహాదిసుఖమపి ఉపేక్షం ఇత్యాహ తవ చరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహా ఇతి - తవ చరణసరోజే హంసా ఇవ రమమాణాః యే భక్తాస్తేషాం కులం తేన సంగః తేన విసృష్టాః గృహాః యైస్తే తథా - అనేన శ్రవణకీర్తనాదశాతే శ్రుతిశ్చ ముక్తైరప్యాధిక్యం ప్రదర్శయతి॥ శ్రు॥ యం సర్వే దేవా నమంతి ముముక్షవో బ్రహ్మవాదినశ్చ ... వ్యాఖ్యాతం చ సర్వజ్ఞైర్భాగవతైః - ముక్తా అపి లీలయా విగ్రహం కృత్వా భజంతే ఇతి॥ శ్లో॥ త్వత్కథామృతపాథోధౌ విహరంతో మహాముదః। కుర్వంతి కృతినః కేచిచ్చతుర్వర్గం తృణోపమమ్ ॥ చం॥ కేచిదుభయవిధముపాసనం విహాయ కేవలం త్వద్గుణామృతపానసుఖతా మోక్షమపి నేచ్ఛంతీత్యాహుః॥ దురవగమేతి ॥ దురవగమం దుఃఖేనాప్యవగంతుమశక్యం యదాత్మనస్తవ తత్త్వం యాథాత్మ్యం తస్య నిగమాయ ప్రకాశనాయాత్తా ఉపాత్తా తనుః రామకృష్ణాదిరూపా యేన తస్య తవ చరితమేవ మహానమృతాబ్ధిస్తస్మిన్పరివర్తేన అవగాహనేన నిరస్తవర్జనే పరివిధూతాః శ్రమాః - అధ్యాత్మిదైవికాదితాపా యేషాం తే హే ఈశ్వర తే తవ చరణసరోజసంబంధినో హంసాః భాగవతాస్తత్కులసంగేన విసృష్టాస్త్యక్తాః గృహాః గేహదేహాద్యనురాగా యైస్తే అపవర్గం మోక్షసుఖమపి న పరిలషంతి న కాంక్షంతే॥ ౨౨॥ శ్రీ॥ ఆరామమస్యైవ స్వంతనతం ... నతం విదాథ ... వంజజానాం హృదయస్థమంతరం భవాతి - నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృప ఉక్థశాసశ్చరంతీత్యాద్యాః శ్రుతయః అన్నరోశంతో జగదాత్మత్వాదిగమ్య ఉపదిశంతీత్యాహ॥ త్వదనుపథమితి॥ త్వదనువర్తితాత్ ... త్వదుపాయకం ... యం ...

శరీరం ఆత్మవత్ సుహృద్వత్ ప్రియవత్ ఆత్మా చ సుహృచ్చ ప్రియశ్చ తద్వత్ చరతి స్వాధీనతయా వర్తత ఇత్యర్థః తథాపి త్వయి ఉన్ముఖే హితే ప్రియే ఆత్మని చ అస్య శరీరాభిమానినః ... [illegible]

[illegible]

యమిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్చరతి తథోన్ముఖే త్వయి హితే ప్రియ ఆత్మని చ। న బత రమంత్యహో అసదుపాసనయాత్మహనో యదనుశయా భ్రమంత్యురుభయే కుశరీరభృతః ॥ ౨౨ ॥ నిభృతమరున్మనోఽక్షదృఢయోగయుజో హృది యన్మునయ ఉపాసతే తదరయోఽపి యయుః స్మరణాత్ । స్త్రియ ఉరగేంద్రభోగభుజదండవిషక్తధియో వయమపి తే సమాః సమదృశోఽంఘ్రిసరోజసుధాః ॥ ౨౩ ॥

[illegible]

న సాధనం నాస్తి-యతః తదా న సత్ స్థూలం ఆకాశాది-న చాసత్ సూక్ష్మం మహదాది న చ ఉభయం సదసద్భ్యామారబ్ధం శరీరం-న చ కాలజవః తన్నిమిత్తభూతః కాలవైషమ్యం-ఏవం సతి తత్ర తదా న కిమపి ఇంద్రియం ప్రాణాద్యపి-న చ జ్ఞాపకం శాస్త్రమపి-అయమభిప్రాయః-అర్వాక్ సృష్టిగతానాం దేహాద్యుపాధిమతాం నరాణాం కాలవశేన చ మలినసత్త్వానాం న తావద్భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం-తథా చ॥శ్రు॥ నతం విదాథ య ఇదం జజానాన్యద్యుష్మాకమంతరం బభూవ నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృప ఉక్థశాసశ్చరంతి-తథాపి సాధనాభావాన్న భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం అతస్త్వదేకశరణతయా శ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవ సుకరేతి॥ శ్లో॥ క్వాహం బుద్ధ్యాదిసంరుద్ధః క్వ చ భూమన్ మహస్తవ। దీనబంధో దయాసింధో భక్తిం మే నృహరే దిశ॥ ౨౦॥ అంఘ్రిసరోజసుధేత్యనేన భగవత్స్వరూపస్వభావాదిప్రకాశకం వేదాఖ్యం శాస్త్రమపి వేత్యభిప్రేతం-అతస్తేన వినా భగవతో దురవగమత్వం సహేతుకమాహుః॥ క ఇహేతి॥ అవరజన్మలయః అర్వాచీనోత్పత్తినాశవాన్-ఇహ లోకే కో ను పుమాన్-అగ్రసరం సృష్టేః పూర్వభావినం సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేన కారణతయావస్థితం-త్వాం వేద-శాస్త్రేణ వినా న కోఽపి వేదేత్యర్థః బతేతి విస్మయే॥శ్రు॥ యతో వాచో నివర్తంత ఇత్యుక్తరీత్యా వాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వభావం తం వేత్తుమద్యాపి విస్మయతే-సర్వేషామవరజన్మలయత్వముపపాదయంతి-యతస్త్వత్తః ఋషిర్బ్రహ్మా-ఉదగాదుద్బభూవ యమను పశ్చాచ్చతుర్ముఖోత్పత్త్యనంతరమిత్యర్థః ఉభయే నివృత్తినిష్ఠాః సనకాదయః-ప్రవృత్తినిష్ఠాః మరీచ్యాదయశ్చ దేవాః ఉదగుః-తదా జాతైస్తైర్వార్వాచీనైః ఇతి కిము వక్తవ్యమితి భావః-అగ్రసరత్వముపపాదయంతి తర్హీతి-యదా భగవాన్-శాస్త్రమపకృష్యాస్వహృదయే నిధాయ-శయీత శయితవాన్-తర్హి సృష్టేః పూర్వకాలే సత్ కార్యావస్థం చిద్వస్తు-అసత్ కార్యావస్థం అచిద్వస్తు-ఉభయం మిశ్రరూపం కార్యం చ-కాలజవః కాలప్రవృత్తిః సర్గాదివిషయా-నాసీత్-కిం బహునా-తత్ర తదా-న కిమప్యాసీదిత్యర్థః అత్ర॥శ్రు॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్ ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీత్-న బ్రహ్మా నేశానో నేమే ద్యావాపృథివీ ఇత్యాది శ్రుత్యర్థోఽనుసంహితః-అవరజన్మలయోఽగ్రసరమితి చ హేతుగర్భం-యద్యప్యవరజన్మా పుత్రాదిః-అగ్రసరం పిత్రాదికం అయమిత్థంభూత ఇతి జానాత్యేవ తథాప్యత్ర భగవతో వాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావత్వే అవరజన్మలయానాం తస్యానాదేర్జ్ఞానాదౌ తత్తదనగ్రాహ్యజ్ఞానత్వేన చ తద్వేదనాసమర్థత్వే తాత్పర్యం తర్హి న సన్న చాసదితి సృష్టేః పూర్వం సచ్ఛబ్దవాచ్యకార్యావస్థచిదచిన్నిషేధేన నామరూపవిభాగానర్హకారణావస్థచిద

వరజన్మలయోఽగ్రసరం యత ఉదగాదృషిర్యమను దేవగణా ఉభయే। తర్హి న సన్న చాసదుభయం న చ

కాలజవః కిమపి న తత్ర శాస్త్రమవకృష్య శయీత యదా॥ ౨౪॥ జనిమసతః సతో మృతిముతాత్మని యే

చ భిదాం విపణమృతం స్మరంత్యుపదిశంతి త ఆరుపితైః। త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా త్వ

చిద్విశిష్టస్య బ్రహ్మణోఽగ్రసరత్వోక్త్యా సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మకస్య సత ఏవ ద్రవ్యస్య స్థూలచిదచిద్విశిష్టతారూపకార్యావస్థాయోగిత్వాత్ సత్కార్యవాదః ఫలితః॥ ౨౪॥ ....

ఇతోఽపి నస్థానం సుశకం ఉపదిశతామపి భ్రమబాహుళ్యాదిత్యాహ॥ జనిమితి॥ అసతః జగతః-జనిముత్పత్తిం యే వైశేషికాదయో వదంతి సత ఏవ బ్రహ్మతత్త్వస్యోత్పత్తిం వదంతి-యే చ పాతంజలాదయః-సత ఏవైకవింశతిప్రకారస్య దుఃఖస్య మృతిం నాశం మోక్షం వదంతి నైయాయికాః-ఉత అపి-యే చ సాంఖ్యాదయః ఆత్మని భిదాం భేదం యే చ మీమాంసకాః విపణం కర్మఫలవ్యవహారం ఋతం సత్యం స్మరంతి-తే సర్వే ఆరుపితైః ఆరోపితైః భ్రమైరేవోపదిశంతి న తత్త్వదృష్ట్యా॥శ్రు॥ అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్-సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్-బ్రహ్మ వా ఇదమగ్ర ఆసీత్-సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నః-అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితం మన్యమానాః-జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢా అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ-ఏకధా బహుధా చైవ దృశ్యతే జలచంద్రవత్ ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాత్-కించ-వస్తుతః పురుషస్య త్రిగుణమయత్వే సర్వమిదం సంగచ్ఛేత-న తు తదస్తీత్యాహ-త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా త్వయీతి-త్రిగుణమయః పుమానిత్యనేన హేతునా యా భిదా-ఉపలక్షణమేతత్-యా భిదాదీన్యాః-యస్మాత్ త్వయి విషయే అబోధకృతా త్వద్విషయాజ్ఞానవిజృంభితా-తర్హి కిమజ్ఞానమస్తి వస్తుతః పుంసి నైవేత్యాహ తతః అబోధాత్-పరత్ర పరస్మిన్-అసంగే అవబోధరసే జ్ఞానఘనే సః అబోధో న భవేత్ న సంభవతీత్యర్థః॥ శ్లో॥ మిథ్యాతర్కసుకర్కశేరితమహావాదాంధకారాంతరభ్రామ్యన్మందమతేరమందమహిమంస్త్వద్జ్ఞానవర్త్మాస్ఫుటమ్। శ్రీమన్మాధవ వామన త్రినయన శ్రీశంకర శ్రీపతే గోవిందేతి ముదా వదన్ మధుపతే ముక్తః కదా స్యామహమ్॥ అవిద్యాయామంతరే వర్తమానా ఇతి శ్రుతేరర్థః-స్వయం వయమేవ-ధీరాః పండితాః విదితవేదితవ్యా శ్చేతి-మన్యమానాః ఆత్మానం సంభావయంతః-తే చ జంఘన్యమానాః ప్రదక్షిణమానమార్గాః-యథాంధేనైవాంధాః స్వతరహితాః గర్తకంటకాదౌ పతంతి తద్వత్॥ ౨౫॥ అథ తద్విరుద్ధమసత్కార్యవాదం విరుద్ధవాదప్రసంగాన్ మతాంతరాణి చానూద్య దూషయంతి॥ జనిమితి॥ అసతో ద్రవ్యస్య జనిముత్పత్తిం సత్తాగమమితి యావత్-సతశ్చ ద్రవ్యస్య సపశ్చాన్మృతిం నాశం చ యే తార్కికాః స్మరంతీత్యసత్కార్యవాదోఽనూదితః-ఉతేతి పక్షాంతరే-ఆత్మని భిదాం స్థూలత్వకృశత్వమనుష్యత్వపృథగ్ధర్మాదిరూపాం భిదాం

।దిద్వదంతీతి చార్వాకమతానువాదః- తేహి దేహమాత్మానం మన్యంతే- విపణం దేవమనుష్యతారతమ్యో న్యోపకారభావజనితం వాణి
జతుల్యంస్వర్గాదిఫలంయుతంసత్యంనైమీమాంసకాఃస్మరంతీతి కర్మఫలసత్య వాదానువాదః- నకేవలంస్మరంతి - కింతు - తైతాకిా
।యః ఆరుపితై రారోపితైర్యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతిచ తిమారుపితైరితి పాఠే తంస్వమతసిద్ధంయుక్త్యాభాసైరుపదిశంతి చేత్యర్థః
•పుమాన్ త్రిగుణమయః సత్త్వాదిగుణత్రయప్రచురో జీవపవనతదతిరిక్త ఈశ్వరాఖ్య ఇతినిరీశ్వరసాంఖ్యమతానువాదః- తత్ర సా
।ణం దూషణమాహుః- ఇతీత్యాదినా- ఇతిధి దాఇత్థంభూతో మతభేద ఇత్యర్థః యదబోధకృతా యస్యత వాబోధకృతాయా భాత్మా
।ప్రయుక్తా చిదచిద్విశిష్టత్వరూపస్య సతఏవ ద్రవ్యస్య జగదాత్మకస్థూలావస్థారూపకార్య తాగాగిత్వం పూర్వపూర్వసంస్థానత్వ
స్త్రీకాంమృతిమాప్తలివిభాదిభిః కర్మఫలస్య తారతమ్యమతఏవ అనిత్యత్వం - బ్రహ్మజ్ఞానఫలస్య నిత్యత్వం జీవానంత్యాత్ సార్వజ్ఞ సత్య
కల్పత్వకరణాధిపత్య స్వభావం పరమాత్మానం దేవమనుష్యాదిదేహావిలక్షణం ప్రత్యగాత్మానంచాజానతామిత్థం మతభేదః ప్రవృత్త ఇ
త్యర్థః- ననుబుద్ధిశబ్దాంతరాదిభేదాత్ కార్యకారణయోర్భేదః- అసదేవ కార్యం పూర్వముత్పద్యత ఇతి యుక్తం కించ కారణమేవచే
ద్యంకారకవ్యాపారవైయర్థ్యం సర్వస్య సర్వదాసత్త్వేన అపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యానిత్యవిభాగశ్చ న స్యాత్ - సదేవ పూర్వమస
క్తం కారకవ్యాపారేణ విభజ్యతే అతః కారకవ్యాపారార్థవత్త్వం నిత్యానిత్యవిభాగశ్చోచ్యేత తదసత అభివ్యక్తేరభివ్యక్త్యంతరా
పేక్షత్వేన అవస్థానాత్ - అనపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యత్వోపలబ్ధి ప్రసంగాత్ - తదుత్పత్త్యభ్యుపగమే సత్కార్యవాదప్రసంగాత్ అతోఽసతః
కార్యస్యోత్పత్తి హేతుత్వేనైవ కారకవ్యాపారార్థవత్త్వమతశ్చ సత్కార్యవాదసిద్ధిః- నన్వసత్కార్యవాదినోఽపి కారకవ్యాపారో నోపప
ద్యతే ప్రాగుత్పత్తేః కార్యస్యాసత్త్వాత్ - కార్యాపదస్యత్ర కారకవ్యాపారేణ భవితవ్యం- తత్రాన్యత్వావిశేషాత్తంతుగత కారకవ్యాపా
రేణ పటోత్పత్తిరపి ప్రసజ్యేత నైవం- యత్కార్యోత్పాదన శక్తం యత్కారణం తద్గతకారకవ్యాపారేణ తత్కార్యోత్పత్తి సిద్ధేః అత్రోచ్యతే
తవివమృద్ధిరణ్యాదేర్ద్రవ్యస్య సంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రేణ బుద్ధిశబ్దాంతరాద్యుపపత్తేః- నతావన్మాత్రేణాసత్కార్యవాదప్రసంగః-
తదవస్థస్యతస్యైవ ద్రవ్యస్య తైస్తైశ్శబ్దైస్తాని తానిచ కార్యాణీతి ద్రవ్యస్యత తదవస్థతాయాః కారకవ్యాపారాయత్తత్వేన తస్యార్థవ
త్త్వోపపత్తిః- అభివ్యక్త్యనుసంబంధీని చోద్యానితస్యానభ్యుపగమాదేవ పరిహృతాని - ఉత్పత్తశ్చాభ్యుపగమేపి సత్కార్యవాదో న విరుధ్య
।- సత ఏవోత్పత్తేః- నను విప్రతిషిద్ధమిదమభిధీయతే పూర్వమేవసత్ తదుత్పద్యత ఇతి చేత్ - సద్ద్రవ్యస్యోత్తరోత్తర సంస్థాన యోగాద్వి

యినతతః పరత్ర సభవేదవబోధరసే॥౨౫॥ సదివమనస్త్రివృత్త్వయి విభాత్యసదామనుజాత్సదభిమృ
శంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః। నహి వికృతింత్యజంతి కనకస్య తదాత్మతయా స్వకృతమనుప్రవి

పూర్వపూర్వసంస్థానసంస్థితస్య వినాశః స్వావస్థితస్యోత్పత్తిః అతస్సర్వావస్థస్య ద్రవ్యస్య సత్త్వాత్ సత్కార్యవాదో న విరుధ్యతే సం
స్థానస్యాసత ఉత్పత్త్యా వసత్కార్యవాదప్రసంగ ఇతి చేత్ అసత్కార్యవాదినోఽప్యుత్పత్తేరనుత్పత్తిమత్త్వే సత్కార్యవాదప్రసంగః ఉత్పత్తిమ
త్త్వేచ అనవస్థా అస్మాకంత్వవస్థానాముత్పత్తిస్థానీయానాం పృథక్ప్రతిపత్తి కార్యయోగానర్హత్వాదవస్థావత ఏవోత్పత్త్యాదికం సర్వం
నిరవద్యమితి తమాయం దేహాశ్శగసి మెదుఃఖం పాదమెవేదసేత్య పరోక్షమేవదేవత్మనోర్వ్యతికరప్రతీతేః॥ శ్రు॥ నిత్యోనిత్యానాం చేతన
శ్చేతనానామిత్యాదిశాస్త్రచ్యుత దవగతేః- పుమాన్న దేవ ఇత్యాదిశాదేవత్వాదిప్రతిషేధాదాత్మనాం భిదా పాతిజ్ఞాసమూ
లః॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే - ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే - నాస్త్యకృతః కృతేనేత్యాది శ్రుతేః - దాప
యణయజ్ఞేనవృత్తిశామాయజేతేత్యాదిప్రవృత్తి విధానాచ్చ కర్మఫలానిత్యత్వావగతేస్సన్నిత్యత్వవాదో స్యజ్ఞానమూలః॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞ
స్సర్వవిత సత్యకామస్సత్యసంకల్పః పరాస్యశక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే - స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ - సకారణాధిపాధిపోనచాస్యకశ్చిజ్జనితానచ
చాధిపఇత్యాదీని బహు ప్రమాణాని ఈశ్వర ఏవగంతవ్యాని- ఇత్థమేషాం వాదానామజ్ఞానమూలత్వముక్తం - అథ భగవద్ జ్ఞానవతాం తాదృ
శభ్రమాభావమాహుః - తతః పూర్వప్రస్తుత సదసచ్ఛబ్దవాచ్యప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్ర పరస్మిన్ విలక్షణ ఇతియావత్ అవబోధరసే
జ్ఞానస్వరూపేత్వయి యథావద్విజ్ఞాతే సతీతి శేషః - స అవబోధః తన్మూలో వాదభేదశ్చ నాస్తీత్యర్థః - తిమిరబోధనిదానముత్పేక్షయాం
మనోఽపి ఏవేతి- కింతన్నివృత్తినిదానమిత్యపేక్షాయాం భగవదుపాసనాత్మకయోగ ఏవేతి విశుద్ధాంతఃకరణాస్తు సర్వమిదం జగత్ భగవదా
త్మకతయానుసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టభగవత్కార్యతయాచ తదన్యదేవ పశ్యంతీత్యవదంతి॥ ౨౫॥ ....
నను యద్యసన్నోత్పద్యతే - యది త్రిగుణమయః పురుషోనసంభవతి - తర్హీదం ప్రపంచజాతం పురుషశ్చ ప్రకృతీనాస్తీత్యుక్తం స్యాత్
కథం తర్హీతరేషాం తైనప్రతీతిరత ఆహ॥ సదితి॥ మనః మనోమాత్రవిలసితం- ఇదం త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకం ప్రపంచజాతం అసదేవస
దివవిభాతి కగమితిచేత్ తత్రాహ త్వయీతి - త్వయ్యధిష్ఠానే అధిష్ఠానసత్తయా సత్త్వప్రతీయత ఇత్యర్థః - న కేవలమిదం వికారాస్పదం
కింతు అమనుజాన్మనుజః పురుషః - అభివిధావాకారః - పురుషమభివ్యాప్యేతి పురుషస్యాపి పృథక్ సత్త్వప్రతీతిః మనోమాత్రవిలసితత్వ
ర్థః - తథాచ॥ శ్రు॥ అసతోఽధిమనోఽసృజ్యత - మనః ప్రజాపతిమసృజత ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత- తద్వా ఇదం మనస్యేవ పరమం
ప్రతిష్ఠితం- యదిదంకించేతి - నన్వాత్మవిధామపి విశ్వం సదేవస్ఫురతి అతః కథమసత్త్వ మిత్యత ఆహ - సదభిమృశంతీతి- ఆత్మవిదస్త్వశేషమి

దంభోక్తృభోగ్యాత్మకం విశ్వమాత్మతయైవ సదభిమృశంతి సదితి జానంతి - ఆత్మకార్యత్వాన్న పృథగిత్యర్థః - తథాహి - యదుపాదాన
కం హి యత్కార్యం భవతి తత్తైస్తై ర్వరూపైః ప్రతీయతే ఉపాదీయతే చేతి లోకాచారేణ దర్శయతి - న హి వికృతిమితి కనకస్య వికృతిం కుండ
లాదికం - కనకార్థినో న త్యజంతి హి - అత్ర హేతుః - తదాత్మతయా కనకరూపత్వేనేత్యర్థః - అతః స్వకృతమిదం విశ్వమనుప్రవిష్టం
వపురుషరూపమాత్మతయైవావసితం నిశ్చితం ॥ శ్లో ॥ యత్సత్తయా సదాభాతి జగదేతదసత్స్వతః । సదాభాసమసత్యస్మిన్ భగవంతం భజామ
తమ్ ॥ చం ॥ సదివ సత్కారణవాదరూపదూషణపరిహారపూర్వకమసత్కారణవాదాసాధారణానపస్తృత్యాహుః ॥ సదివేతి ॥ ఆమనుజాన్మ
నుజపర్యంతాత్ - మనుష్యపర్యంతానాం దేహినామిత్యర్థః - త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకం మనస్సదివ సత్త్వమథ క్రియాకారిత్వాత్ కార్యకర
మివ ప్రతీయమానమపి త్వయ్యసద్భాతి - కార్యకరం న భవతి - చిదచిదాత్మకజగద్విశిష్టం తేదాత్మానం త్వాం న ప్రకాశయతీత్యర్థః - ఆ
త్మానం త్వాం విదంత్యుపాసత ఇత్యాత్మవిదః - త్వదుపాసనాత్మకయోగపరిపుష్టాంతఃకరణాస్తు అశేషం కృత్స్నమిదం జగత్ ఆత్మతయా ఆ
త్మశబ్దః పరమాత్మపరః - అజయాత్మనా చ వర్తత ఇత్యుక్తప్రకారేణ సదభిమృశంతి సచ్ఛబ్దవాచ్యమాహుః - చిదచిద్విశిష్టం కారణం బ్రహ్మైవ
కార్యజగద్రూపేణావస్థితవత్ తతోఽనన్యదిత్యేవముపాస్యపరబ్రహ్మవిశేషణతయా ఉపాస్యకోట్యంతర్గతత్వాజ్జగదుపాదేయమేవ ప
శ్యంతీత్యర్థః - బ్రహ్మాత్మకత్వేన జగతో హేయత్వాభావే దృష్టాంతమాహుః - న హీతి - కనకస్య వికృతిం వికారం కటకమకుటాదికం -
న హి త్యజంతి - తదాత్మతయా ప్రకృతిభూతకనకానన్యతయా ఉపాదదతేఽపి వేతి శేషః - కార్యావస్థాయామపి కనకావ్యతిరేకాదితి భావః -
యది కార్యం కారణాదన్యత్ తదా కనకస్య వికృతిం త్యజేయురిత్యసత్కార్యవాదేన పక్షే రక్షిసంహితాపి వం జగదుపాదేయమేవేత్యాహుః -
స్వకృతమితి - స్వరూపపరిణామశంకావ్యావృత్త్యర్థమనుప్రవేశోక్తిః - అనేన స్వపయ్యేదూషణోద్ధారః స్వశబ్దః పరమాత్మపరః - స్వ
సృతం జగత్ తేన పరమాత్మనానుప్రవిష్టం వ్యాప్తం ॥ శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా - తదేవానుప్రావిశదితి శ్రుతిః - అత ఇదం జగదాత్మతయా అవసితము
పాస్యపరమాత్మశబ్దవాచ్యవస్త్వంతర్గతతయా సుఖరూపం నిశ్చితమిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తదాత్మానగ్ం స్వయమకురుత - యద్వై తత్సుకృ
తం - రసో వై సః ఇతి శ్రుతేః యద్వా - ఆత్మతయాంతః ప్రవిశ్య ధారకత్వేన వ్యాప్త్యాత్మశబ్దార్థః - తేన వ్యాప్తమవసితం - అనేనాకాశాదివత్స
యూష్ణీం వ్యాప్తిః కింతు - ధారకతయేత్యుక్తం అనేనైవ సదభిమృశంతీత్యుక్తం సామానాధికరణ్యం శరీరాత్మభావనిబంధనమితి భావః ॥
౨౬ ॥ నను ॥ శ్రు ॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన - మృత్యోః స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతీత్యాదిశ్రుతివిరో

ష్టమిగమాత్మతయావసితమ్ ॥ ౨౬ ॥ తవపరియేచరంత్యఖిలసత్త్వనికేతతయాతఉతపదాక్రమంత్య
విగణయ్యశిరోనిఋతేః । పరివయసేపశూనివగిరావిబుధానపితాం స్త్వయికృతసౌహృదాఃఖలుపు
నంతినయేవిముఖాః । ౨౭ । త్వమకరణస్స్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్తవబలిముద్వహంతిసముదంత్యజ

వంభూతస్య భగవతః ప్రతిపాదనాత్ తద్జ్ఞానం సుకరమేవేతి కుతః భక్త్యా అత ఆహుః ॥ తవేతి ॥ తవేతి కర్మణి షష్ఠీ త్వాం యే పరిచరంతి - భం
పసి వ్యవహితాశ్చేతి యచ్ఛబ్దేన వ్యవధానమదోషః - కేన రూపేణ అఖిలసత్త్వనికేతతయా అఖిలాని సత్త్వాని నికేతః యస్య తథా తస్య భావస్త
త్తాతయా సర్వభూతావాసత్వేనేత్యర్థః ఉత అపి వ అవిగణయ్య తిరస్కృత్య త ఏవ నిఋతేః మృత్యోః శిరః మూర్ధానం పదా పాదేన ఆ
క్రమంతి ఆక్రామంతి మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతి తే తరంతి ముచ్యంత ఇత్యర్థః - యే పునర్విముఖాః అభక్తాస్తాన్ గిరా వాచా పశూ
నివ విబుధాన్ విదుషోఽపి పరివయసే బధ్నాసి కుతః - త్వయి కృతసౌహృదాః త్వయి కృతం సౌహృదం ప్రేమ యైస్తే ఖలు నిశ్చితం పునః పవిత్ర
యంతి ఆత్మానం అన్యానపీతి శేషః నేతరే - తథా చ ॥ శ్రు ॥ తస్య వాక్తంతిర్నామాని దామాని తస్యేదం వాచా తంత్యా నామభిర్దామభి
స్సర్వం సితమితి - అయమభిప్రాయః సత్యమేవం భూతమాత్మానం శ్రుతయః ప్రతిపాదయంతి అత్ర చ యద్యపి వస్తునః అపరోక్షత్వాత్ అ
పరోక్షమేవ జ్ఞానముత్పద్యతే - తథాప్యసంభావనావిపరీతభావనాతిరస్కృతత్వాన్మలినచిత్తైః పరోక్షమివ భవతీతి నాపరోక్షం సంసారని
వృత్తిసమర్థం - భగవత్పరిచర్యయా తు సమ్యగమలచిత్తానాం తత్ప్రసాదేన లబ్ధాపరోక్షజ్ఞానానామయత్నత ఏవ కరతలితామలకం
మోక్ష ఇతి తథా చ ॥ శ్రు ॥ దేహాంతే దేవః పరం బ్రహ్మ తారకం వ్యాచష్టే - యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః యస్య దేవే పరా భక్తిరిత్యాద్యాః ॥
శ్లో ॥ తపంతు తాపైః ప్రపతంతు పర్వతాదటంతు తీర్థాని పఠంతు చాగమాన్ । యజంతు యాగైర్వివదంతు వాదైర్హరిం వినా నైవ మృతిం త
రంతి ॥ చం ॥ నన్విదమాత్మవిదస్సదభిమృశంతు తత కిముత ఆహుః ॥ తవేతి ॥ ఇత్థమిదం - సదభిమృశంతో వినమృత్యుం తరంతీతి భావః తదాహ్య
ఖిలసత్త్వానాం సర్వేషాం జంతూనాం నికేతతయా ధారకతయా యే పరిచరంతి - అఖిలాంతరాత్మనైవ త్వాం సేవంతే ఉపాసత ఇతి యావత్ -
త ఉత త ఏవ నిఋతేర్మృత్యోః శిరో మూర్ధానమవిగణయ్యానాదృత్య పదా పాదేనాక్రమంతి మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతః తరం
తి ముచ్యంత ఇత్యర్థః తర్హ్యర్థమనభిమృశతాం కా గతిరిత్యత ఆహుః - పరివయస ఇతి అవిబుధానితి చ్ఛేదః అవిదుషః సాంసారికాన్ బ్ర
హ్మోపాసనరహితాన్ గిరా శాస్త్రాత్మకసముచితోపదేశేన పరివయసే ఆమయయేత్యాదివండకపరితిస్సవయః విగతావిత్యస్య గ్యంతస్య
వాఇదం రూపం అస్యాగత్యర్థకస్య జ్ఞానార్థకత్వాత్ బోధయసీత్యర్థః - యద్వా - పరివయసే గమయసి సన్మార్గం నయసీత్యర్థః - పశూనివ య
థా దుదణ్యాః పశూన్ నాసికాసూత్రాదిభిస్సంయ్య శిక్షయంతి - తద్వచ్ఛాస్త్రాత్ త్వామిత్థంభూతం జ్ఞాత్వా క్రమేణోపాసీనా ముచ్యం

[illegible]

గుణానిమిషాః। విషణభుజోఖిలక్షితిపతేరివవిశ్వసృజోవిదధతియత్ర యేత్వధికృతాభవతశ్చకితాః॥ ౯౫॥
స్థిరచరజాతయస్స్యురజయోత్థనిమిత్తయుజోవిహరఉదీక్షయాయదిపరస్యవిముక్తతతః। నహిపరమ

[illegible]

విచ్ఛన్నైశ్వర్యంతుసత్వంయుక్తైపమూర్త్యాత్మావాత్ విషయస్వస్యస్వైరయోగాదిత్యాహ-నహీ-పరమస్యేతి-పరమస్యపరమకారుణికస్యనియతఇత్ర అనాశసదృశస్యసమస్యేత్యర్థః- కశ్చిదపరఃస్వీయఃపరఃఅస్వీయశ్చనభవేత్ససంభవతీత్యర్థః॥ శ్రు॥ అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్-తతోవైసదజాయత-ఇత్యాదిశ్రుత్యాశూన్యపూర్వకత్వమివప్రతీయతేతదర్థంపునర్విశినష్టి శూన్యతులాందధతఃశూన్యసామ్యంభజతః తదేవదర్శయతి-ఉంపునర్విశినష్టి-అపదస్యేతి-నపద్యతఇత్యపదఃతస్యవాఙ్మనసయోరగోచరస్యేత్యర్థః॥ శ్లో॥ త్వదీక్షణవశక్షోభమాయాబోధితకర్మభిః। జాతాన్సంసరతఃఖిన్నాన్నృహరేపాహినఃపితః॥ చం॥ ఇత్థంకల్యాణగుణపౌష్కల్యముక్తం-తర్హికింహేయాఅపిగుణాస్సంతీత్యపేక్షాయాంతేనసంతీతివదంతఃకథమవర్జనీయప్రకృతిసంబంధనివృత్తిరిత్యపేక్షాయాంహేయప్రత్యనీకత్వంకటాక్షేణైవేత్యాహుః॥ స్థిరేతి॥ స్థావరజంగమాస్సర్వేప్రాణినః అజయాత్థనిమిత్తయుజఃప్రకృతికార్యశరీరయుక్తాస్స్యుః-సర్వేషామజాసంబంధోవర్జనీయఇతిభావః-తత్రతేషాంచిదచిద్భూతానాంవిహారాయదికదాచిత్ప్రకృతిమోక్షస్సంభవతీతిచేత్పరస్యతవఉదీక్షయాకటాక్షేణైవమోక్షస్స్యాదిత్యర్థః- ఉపాయనివృత్తిస్తుకటాక్షమూలైవేతిభావః-నన్వవర్జనీయప్రకృతిసంబంధేషుకాంశ్చిత్తత్స్వాజయన్నహంకింవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదిహేయగుణఇత్యతస్సంబోధయంతి-విముక్తేతి-హేయాద్విశేషేణముక్తహేయప్రతిభటేత్యర్థః-తదేవవిశదీకుర్వంతి-నహీతి-పరమస్యపరఃఉత్కృష్టఃకారుణికఃమానవిగ్రహేయస్మాత్తస్యపరమకారుణికస్యతవకశ్చిదపరఃకరుణావిషయఃపరస్తదవిషయశ్చనాస్తి-సర్వాత్మత్వాంశరీరభూతత్వాదరక్షణీయోనాస్తి అతస్సర్వేషామపిస్వమతోవైషమ్యాదిహేయసంభావనాపి-తథాపివ్యాజమాత్రావలంబిత్వాన్నసర్వాన్మోచయసీతిభావః నకేవలంవైషమ్యనైర్ఘృణ్యరూపహేయాభావఏవ అపితుసర్వహేయగుణానసంతీత్యభిప్రాయేణసదృష్టాంతంవిశింషంతి-వియతఇత్యాదినా వియతఇవఆకాశస్యేవ అపదస్యస్థానస్యహేయానాశ్రయస్యయథాసర్వత్రవ్యాప్యస్థితస్యాప్యాకాశస్యవ్యాప్యగతదోషానాశ్రయత్వంతద్వద్ధేయానాశ్రయస్యేత్యర్థః అతఏవశూన్యతులాంశూన్యోపమాందధతఃసర్వవ్యాపినోపివ్యాప్యగతదోషస్పర్శాభావేనఅవిద్యమానతుల్యస్యేత్యర్థః విహారఉదీక్షయేతిపాఠాంతరం-తదాయమర్థః- నన్వయద్యహమకరణస్తర్హిజగత్సృష్ట్యాద్యనుపపత్తిఃస్వరాజోజగద్వ్యాపారానుపపత్తిశ్చకరణానాంకర్మవశ్యానాంచైవకర్తృత్వవ్యాపారవత్త్వదర్శనాదిత్యాహుః స్థిరేతి-యదివిహారఃవిహరఃచిక్రీడిషారేవేత్యర్థః-తదాపరస్యప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణస్యతవఉదీక్షయాఈక్షణమాత్రసంకల్పమాత్రేణైవఅజాయాఃప్రకృతేస్సకాశాద్భూతాస్యు

స్యకశ్చినపరోనపరశ్చభవేద్వియతఇవాపదస్యతవశూన్యతులాందధతః ।౩౦। అపరిమితాధ్రువాస్తనుభృతో యదిసర్వగతాస్తర్హినశాస్యతేతినియమోధ్రువనేతరథా । అజనిచయన్మయంతదవిముచ్య

తాఃనిమిత్తానిదేహనిమిత్తానిబుద్ధీంద్రియాదీనితైర్యుజ్యంతఇతితథా-స్థిరచరజాతయఃస్థావరజంగమసంస్థానాస్సర్వేప్రాణినస్స్యుఃఉదీక్షయేత్యనేనకరణాయత్తకర్తృత్వవ్యుదాసః విహారఇత్యనేనకర్మాయత్తవ్యాపారవత్త్వవ్యుదాసః అతఏవజగత్సర్గరూపవ్యాపారస్యజీవరాశిపారమసుఖదుఃఖనిమిత్తాదృష్టాధీనత్వవ్యుదాసశ్చఫలితః తత్రహేతుత్వేనసంబోధయంతి-విముక్తేతి అస్యయథోక్తవిషాధనః నవానాంసర్వజ్ఞత్వాదిసర్వశక్తిత్వాదిసత్యసంకల్పత్వాదిహేయాస్పదత్వాన్నసంకల్పమాత్రేణఘటాదికర్తృత్వమితిభావః-కస్తర్హిమామోదీక్షస్వత్యతఆహుః-తతఃయతఏవంతతఃపరమస్యసర్వోత్కృష్టస్యపరంశ్రావణాభావఉదీక్షతోనాస్తి-పరమకారణత్వాదితిభావః-అతఏవాపరఃకార్యభూతఃకశ్చిదపినాస్తి-సర్వస్యతత్కార్యత్వాదితిభావః-యద్వా-అపరఃఅన్యఃశరీరభూతఃకశ్చిదపినాస్తి-సర్వస్యతదాత్మకత్వాదితిభావః తర్హిస్వస్యగతదోషప్రసక్తిరిత్యతస్సదృష్టాంతంవిశింషంతి-వియతఇవేత్యాది-యథోక్తవిహారార్థః॥౩౦॥ ఏవంతావత్పరమాత్మనస్సకాశాదవిద్యాకృతికార్యోత్పాదయస్తదంశాఏవజీవాజాతాస్సంసరంతోభవంతీత్యుక్తం తత్రయద్యేకాఅవిద్యాతదాసర్వజీవస్యైకత్వాదేకముక్తౌసర్వముక్తిప్రసంగః అథనానాఅవిద్యాస్తర్హితస్యైవాంశాంతరేణసంసారానపగమాదనిర్మోక్షఇత్యాదివితర్కబలేన-వస్తుతఏవజీవానానాత్మానఃతత్రచతేషాంఅణుత్వేదేహవ్యాపిత్వేతస్యంనస్యాత్ దేహపరిమాణత్వేచమధ్యమపరిమాణానాంసావయవత్వేనానిత్యత్వంస్యాత్ అతస్సర్వగతానిత్యాశ్చేతికేచనమన్యంతే-తత్రనతావదుక్తదోషప్రసంగః-అవిద్యాభేదేనతచ్ఛక్తిభేదేనవాబద్ధముక్తవ్యవస్థాసంభవాత్ ఈశ్వరస్యతునకేనాప్యంశేనసంసారశంకేత్యుక్తమేవప్రసిద్ధంచైతన్యంసర్వశ్రుతిషు కించ ఇమంపక్షంఅంతర్యామిబ్రాహ్మణమపినసహతఇత్యాహ॥ అపరిమితా ఇతి॥ వస్తుతఏవానంతాఃధ్రువాస్సైవరూపేణనిత్యాఃసర్వగతాశ్చతనుభృతోజీవాయదిస్యుః-తర్హితేషాంసమత్వాత్శాస్యశాసకభావోనఘటతఇతికృత్వాహేధ్రువనియమఃనియమనంత్వయానస్యాత్ఇతరథాతుఘటేత కథంయన్మయంఉపాధితోయద్వికారప్రాయంయత్జీవాఖ్యంఅజనిజాతం-తత్తస్యస్వవికారస్యనియంతృనియామకంభవేత్-అవిముచ్యకారణతయాఅపరిత్యజ్యకింతత్సమమమన్యాతం ననుకింయత్తచ్ఛబ్దైర్జ్ఞాయతేతేనుచ్యతాం ఇదంతదిత్యతఆహ-అనుజానతాంయదమతమితి-జానీమఇతివదతాంయదమతమవిజ్ఞాతప్రాయం అవిషయత్వాత్-తథాచ॥ శ్రు॥ యస్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదసః-అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం-అవచనేనైవప్రోవాచసహతూష్ణీంబభూవేత్యాది కించ మతస్యజ్ఞాతస్యదుష్టత్వాద్యాదోషప్రసక్తవాత్-తథాచ॥ శ్రు॥ యదిమన్యసేసువేదేతిదభ్రమేవాపినూనం-త్వంవేత్థబ్రహ్మణో

[illegible]

నియంతృభవేత్సమమనుజానతాంయదమతంమతదుష్టతయా ॥ ౩౦ ॥ నఘటతఉద్భవఃప్రకృతిపూరుష
యోరజయోరుభయయుజాభవంత్యసుభృతోజలబుద్బుదవత్ । త్వయితఇమేతతోవివిధనామగుణైః

[illegible]

[illegible]

పరమేసరితఇవార్ణవే మధునిలిల్యురశేషరసాః ॥ ౩౨॥ నృషుతవమాయయాభ్రమమమీష్వవగత్య
భృశంత్వయిసుధియోభవే దధతిభావమనుప్రభవమ్। కథమనువర్తతాంభవభయంతవయద్భ్రుకుటి
స్సృజతిముహుస్త్రినేమిరభవచ్ఛరణేషుభయమ్॥ ౩౩॥ విజితహృషీకవాయుభిరదాంతమనస్తురగం
యఇహయతంతియంతుమతిలోలముపాయఖిదః। వ్యసనశతాన్వితాస్సముపహాయగురోశ్చరణంవణిజ

[illegible]

[illegible]

గానిహృషీకాణీంద్రియాణి- వాయవః ప్రాణాశ్చ తైస్సైరస్యదాంతందమనీనిగ్రహీంతుమసవ్యావవలు గరుశ్వం- మొయంతుంనియంతుంగురో [illegible] యతంతే తేవ్యసనశతాన్వితాః బహువ్యసనాకులాః ఇహ సంసారసాగరే [illegible] దుఃఖమేవ ప్రాప్నువంతీత్యర్థః- [illegible] అకృతకర్ణధారాః [illegible] ॥ శ్రీ॥ పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ ప్రాప్య [illegible] నిర్వేదమాయాత్ నాస్త్యకృతః కృతేన [illegible]

[illegible] తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుః శ్రేయ ఉత్తమమ్ [illegible] స్వజనాదిభిః [illegible] సర్వరసే [illegible] ఆత్మని సతి నృణాం తు [illegible]

[illegible] ఇతి సత్ సత్యం [illegible] మిథునతః [illegible] స్త్రీపుంసయోః [illegible] సుఖాయ చరతాం [illegible] కోపి [illegible] సంసారే [illegible] స్వవిహతే [illegible] స్వనిరస్తభగే [illegible]

[illegible] ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ భజతోపి హి భవాన్ సాక్షాత్ పరమాత్మా [illegible] ఆత్మైవ కిమతః [illegible] ॥ చం ॥ [illegible]

[illegible] తతః కిమిత్యపేక్షాయాం [illegible] స్వజనేతి॥ సర్వరసే సర్వవిధసుఖరూపే ఆత్మని త్వయి॥ శ్రీ॥ [illegible]

[illegible] ఆత్మా దేహః ధామగృహం ధరాభూమిః అసుః ప్రాణః రథః [illegible] స్వరూపమజానతాం [illegible] సుఖయతి [illegible]

ఇవావిశంత్యకృతకర్ణధరా జలధౌ ।౩౪। స్వజనసుతాత్మదారధనధామధరాసురథై స్త్వయిసతి కిం నృణాం శ్రయత ఆత్మని సర్వరసే । ఇతిసదజానతాం మిథునతోరతయే చరతాం సుఖయతి కోన్విహ స్వవిహతే స్వనిరస్తభగే ॥ ౩౫ ॥ భువిపురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయో విమదా స్త ఉత భవత్పదాంబుజహృదో ఘభిదంఘ్రిజలాః । దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని నిత్యసుఖే న పునరుపాసతే పురుషసారహరా

[illegible] స్వనిరస్తభగే [illegible] ॥ ౩౫॥ [illegible]

[illegible] భువీతి॥ [illegible] భవత్పదాంబుజహృదః [illegible] అఘభిదంఘ్రిజలాః [illegible] పురుషసారహరావసథాన్ [illegible]

[illegible] దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని [illegible] ॥ శ్లో॥ [illegible]

[illegible]

హ్యాదియోషాంతే భవతఃపదాంబుజేహృత్ యేషాంతఇతివా అతఏవాఘంభింగంతీతితథా - తాన్యంఘ్రిజలానియేషాంతే - అనేనభగవ ద్భక్తానాంపాదస్పర్శోఽపిపావనఇత్యభిప్రేతం - అత్మనీత్యనేనకృష్ణస్యచిదచిదాత్మకప్రపంచరూపకార్యస్యతచ్ఛరీరత్వం - అతఏవపర మార్థత్వంచాభిప్రేతం నహిమిథ్యాభూతంకించిత్తస్యచిచ్ఛరీరభూతంగృష్టం॥ ౩౬॥ ... ...

నన్వామ్నాయస్యక్రియార్థత్వాదానర్థక్యమతదర్థానాంక్రియార్థేనసమామ్నాయ ఇతితత్రతత్రజైమినినావేదస్యక్రియాపర త్వాభిధానాదుపనిషదామపితదేవయుక్తం - యథోక్తం - తంత్రవార్తికకృతా - ఏతేనక్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనాత్ అనేనఉపనిషదాం నైరాకాంక్ష్యంవ్యాఖ్యాతమితిచేన్న॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ - విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ - అచక్షురశ్రోత్రమిత్యేవం - తద్విపరీ తాత్మప్రతిపాదనాత్ - నహ్యద్వితీయపరమానందరూపస్యకర్మాంగత్వంయుజ్యతే అనభిమతంచైతద్వార్తికకృతః - కథం॥ శ్లో॥ స ర్వత్రైవహివిజ్ఞానంసంస్కారత్వేనగమ్యతే। పరాంగంచాత్మవిజ్ఞానాదన్యత్రేత్యవధార్యతామితి - తేనైవోక్తత్వాత్ - ఏతదర్థమేవమ నసాయమునయఃసర్వేటంతీత్యుక్తం - తత్రతావద్ద్వైతస్యసత్యత్వేభేదవ్యాపకంతిదేవతునసంభవతీతిప్రశ్నోత్తరాభ్యాంమనసేనతత్వా వధారణప్రకారమాహ॥ సతఇతి॥ ఇదంవిశ్వంధర్మి - సదితిసాధ్యోధర్మః సతఉత్పన్నత్వాదితిహేతుః యద్యతఃఉత్పన్నంతత్త దాత్మకమేవదృష్టం - యథాకనకాదుత్పన్నంకుండలాదితదాత్మకంతద్వదితి - తత్రయదిసదభేదస్సాధ్యస్తేతదా ఉపాదానత్వ నిర్దేశే నైవభేదప్రతీతేః విరుద్ధోహేతురిత్యాహ నసుతర్కహతమితి - ననునాభేదంసాధయామః కింతు - తదుత్పన్నత్వేనకుండలాదివద్భేదంప్ర తిషేధయామః తతశ్చఅభేదఏవస్యాదిత్యాశంక్యఅనైకాంతికత్వేనదూషయతి - వ్యభిచరతి క్వచేతి - పితృపుత్రాదిషుమృద్గరఘటప్రధ్వం సాదిషుచతథాఅదర్శనాదితిభావః ననుతదుత్పన్నత్వంనామతదుపాదానకత్వం నతుతన్నిమిత్తత్వం అతోనానైకాంతికత్వమిత్యా శంక్యదూషయతి - క్వచమృషేతి గుణోపాదానస్యాపిఫణినోనగుణత్వం - కింతు మిథ్యాత్వం - అన్యథాకుండలాదివదబాధప్రసంగాత్ - అతఃపునరప్యనైకాంతికత్వమేవేతిభావః - ననుతత్రనకేవలంగుణమాత్రంఫణినఉపాదానం - కింతు అవిద్యాయుక్తం - తథాభూతస్యా వస్తుత్వాద్యుక్తంఫణినోమిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యతత్తుల్యమత్రాపీతిదూషయతి - నతథోభయయుగితి - అయమర్థః - అత్రాప్యవిద్యా యుక్తస్యైవసతఉపాదానత్వం - ఏవంభూతస్యచనవస్తుత్వం అతస్సదుపాదానత్వమసిద్ధమితినవస్తుత్వంప్రపంచస్యేతి - ననుమాభూద

> సత ఇద ముత్థితం సదితి చేన్ననుతర్కహతం వ్యభిచరతి క్వచ క్వచ మృషా న తథోభయ
> యుక్। వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషితోంధపరంపరయా భ్రమయతి భారతీత ఉరువృత్తిభిరుక్థజడాన్ ॥ ౩౬ ॥

నేనహేతునాప్రపంచస్యసత్త్వం హేత్వంతరేణతుసాధయామః - తథాహి - సదిదం అర్థక్రియాకారిత్వాత్ - యదర్థక్రియాకా రితత్సత్ - నయదేవంనతదేవం యథాశుక్తిరజతమితితత్రాహ - వ్యవహృతయేవికల్పఇషితఇతి - వ్యవహృతయే వ్యవహారాయ అర్థ క్రియార్థంవికల్పః భ్రమఃఇషితఃఇష్టఏవ - కూటకార్షాపణాదినాపిక్వచిద్వ్యవహారదర్శనాత్ - నన్వేకత్రసతః అన్యత్రారోప భ్రమః ప్రసిద్ధః అత్యంతాసత్త్వేకథంప్రపంచభ్రమస్స్యాత్ - సత్త్వేవానాద్వైతసిద్ధిః - ఉక్తంచభట్టైః॥ శ్లో॥ అర్థస్యాసత్త్వేఽపి పుష్ప త్వమసత్త్వమవస్తునః। ప్రజ్ఞాతగుణసత్తాకమధ్యారోప్యేత వానవేతి - తత్రాహ - అంధపరంపరయేతి అంధపరంపరయా ఏషవికల్పఇత్య న్వయః అయంభావః - సంస్కారజన్యోభ్రమః సంస్కారసిద్ధయేపూర్వప్రతీతిమాత్రమపేక్షతే - నవస్తుసత్యత్వం ప్రతీతాసత్త్వాంవస్తుస త్యత్వాభావేనభ్రమవ్యతిరేకాదర్శనాత్ - అతఃఅనాదిత్వాత్పూర్వపూర్వభ్రమసృష్టస్యోత్తరోత్తరఆరోపోభవిష్యతీత్యంధపరంపరా న్యాయేన - తేనచవ్యవహారః పిత్రాదిప్రగ్రాజకోహేతురితి నను॥ శ్రు॥ అక్షయ్యంహవైచాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి - అపామసోమమమృతాఅభూమేత్యాదిభిఃకర్మఫలస్యనిత్యత్వప్రతిపాదనాదసత్త్వంనఘటతే నహినిత్యంవస్తుఅసద్భవతి - తస్మాద్వే దప్రతిపాదితత్వాద్ద్వైతంసదేవేత్యాశంక్యాహ భ్రమయతీతి - హేభగవన్ - తేతవ భారతీవేదవాక్ ఉరువృత్తిభిఃగౌణలక్షణాదివృ త్తిభిః ఉక్థజడాన్కర్మశ్రద్ధాభరాక్రాంతమందమతీన్ - భ్రమయతి మోహయతి - అయంభావః నహివేదఃకర్మఫలస్యనిత్యత్వమభి ప్రైతి - కింతు - లక్షణయాప్రాశస్త్యమాత్రం విధ్యేకవాక్యత్వాత్ - అన్యథా వాక్యభేదప్రసంగాత్॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలో కః క్షీయతఏవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయతఇతిన్యాయోపబృంహితశ్రుత్యంతరవిరోధాచ్చ - అతః కర్మజడానామిదంభ్రమమా త్రమితి - ఏతేనైవ॥ శ్రు॥ తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాదీనామప్యన్యపరత్వందర్శితంభవతి॥ శ్లో॥ ఉద్ఘాతంభవతస్స తోపిభువనంసన్నైవసర్పస్స్రజఃకుర్వత్కార్యమపీహకూటకనకంవేదోఽపినైవంపరః।అద్వైతంతవసత్పరంతుపరమానందంపదంతన్ము దావందేసుందరమిందిరానుతహేరామానుంచమామానతమ్॥ చం॥ ఇత్థంకార్యస్యసత్యత్వాభ్యుపగమమభిప్రేత్యఅథకార్యసత్త్వప్రతి షేధేనకార్యమిథ్యాత్వవాదంచోద్యముఖేనప్రస్తుత్యప్రతిషేధంతి॥ సతఇతి॥ సతఇత్యాదినాతర్కహతమిత్యంతేనకార్యమిథ్యాత్వవా దినాతానువాదః - వ్యభిచరతీత్యాదినాతత్ప్రతిషేధఇతివిభాగః - తథాహి - సతఃపరమార్థభూతాత్పరస్మాద్బ్రహ్మణస్సకాశాదుత్పన్న మిదంజగత్ సత్ పరమార్థభూతం సత్యమితి యావత్ నతుమైతదయుక్తమిత్యర్థః - కుతః - యతస్తర్కహతమితిచేత్ - యద్యపియ

స్మాదుత్పన్నం తత్తదాత్మకమేవ యథా మృద్ధిరణ్యాదేరుత్పన్నఘటముకుటాదికార్యం· తథాపి చేతనాత్పురుషాజ్జాతానాం కేశదంత రోమ్ణామచేతనత్వదర్శనాద్గోమయాజ్జాతానాం వృశ్చికానాం చేతనత్వదర్శనాచ్చ కార్యకారణయోస్సాలక్షణ్యవ్యాప్త్యభావాత్- మూర్తానస్యాప్యప్యాదపరమార్థగజతురగాదీనాం తథా పరమార్థాశుక్తిశకలాదపరమార్థరజతస్య చోత్పత్తిదర్శనాత్ - తదుత్పత్తి మత్త్వాచ్చ కార్యం సదిత్యేతత్తర్కాభాసం. అతః కార్యం మిథ్యైవేతి చేదిత్యర్థః · తర్కాశ్చాత్ర యుక్తిః · పునరత్ర యుక్తిరితి చేదుతే మృద్ద్రవ్యస్యానువర్తమానత్వం తదతిరిక్తస్య వ్యావర్తమానత్వం రజ్జుసర్పాదిష్వనువర్తమానస్య అధిష్ఠానభూతస్య రజ్జ్వాదేస్సత్యతా వ్యావర్తమానస్య సర్పాదేరసత్యతా దృష్టా· తథానువర్తమానమధిష్ఠానభూతం మృద్ద్రవ్యమేవ సత్యం వ్యావర్తమానాస్తు ఘటాదయః అసత్యభూతాః· తథా నిర్విశేషసన్మాత్రాత్సర్వాధిష్ఠానభూతాద్బ్రహ్మణః అన్యః అహంకారాదివ్యవహారాలంబనః ప్రపంచః మిథ్యా - కారణభూతం సన్మాత్రం బ్రహ్మైవ సత్యం - కించ - సతః ఆత్మనః వినాశాయోగాదసతశ్చ శశవిషాణాదేరుపలబ్ధ్యభావాదుపలబ్ధివినాశయోగాత్ కార్యం సదసద్భ్యామనిర్వచనీయమితి గమ్యతే అనిర్వచనీయం శుక్తికారజతాదివన్మిథ్యా ప్రపంచస్య చానిర్వచనీయత్వం ప్రతీతిబాధాభ్యాం సిద్ధం ప్రతీయతే హి ప్రపంచః ప్రత్యక్షేణ॥ ....

ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం· తత్సత్యం నేహ నానాస్తి కించన· మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి - యత్ర హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి· యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేత్ - ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే ఇత్యాదిశ్రుతివేదాంతైః బాధ్యతే చేతి నను తర్కాహతమితి పాఠాంతరం· తదా నను· సత ఉత్పన్నమిదం సదితి చేత్ తర్కాహతమిత్యన్వయః - ఇత్థమనాదితం కార్యమిథ్యాత్వపక్షం ప్రతిక్షిపంతి· వ్యభిచరతీత్యాదినా· కార్యం సదిత్యయమర్థః· క్వచ వ్యభిచరతి క్వ చేతి కార్యః - నక్వచిద్వ్యభిచార ఇత్యర్థః· కేశపురుషాదిష్వపి అచేతనాంశ ఏవ కార్యకారణభావాదభావః - తథాపి స్వప్నాదేః శుక్తికారజతాదేశ్చాసత్త్వేన వ్యభిచార ఇత్యాహుః· క్వచ మృషేతి· క్వచ మృషా న క్వచిదపి కార్యం మృషేత్యర్థః· స్వప్నార్థానామపీశ్వరసృష్టత్వాత్సత్యత్వం శుక్తిరజతసద్భావాదన్యదాఖ్యానాద్వానమృషాత్వమిత్యభిప్రాయః· సత ఉత్పత్తిర్వైయర్థ్యం పరిహరంతి నతిరోభయయుగితి వ్యభిచరతీత్యనుషంగః· క్వచిదపి మృత్సువర్ణాదద్రవ్యే ఉభయావస్థానదర్శనాన్న వ్యభిచరతి కార్యత్వకారణత్వరూపావస్థాసన్ మృత్సువర్ణాదికం దృశ్యతే అతస్సతోఽవస్థాంతరప్రాప్తిస్సఫలేత్యర్థః· వికల్పః ఘటశరావాద్యవస్థాభేదః సచ వ్యవహారోపయోగీ జలాహరణాదివత్పూర్వకవ్యవహారాధర్మాం ఉపలక్షితః· యద్వా నన్వసచ్చేన్న ప్రతీయేత సచ్చేన్న బాధ్యేత ప్రతీయతే బాధ్యతే చ శుక్తికారజతవత్ప్రపంచరూపం కార్యం· అసతస్సదసద్భ్యామనిర్వచనీయం కార్యం మృషైవేత్యేతదాహుః నతిరోభయయుగితి తథాభూతమనిర్వచనీయం ఉభయయుక్ సత్త్వవిలక్షణత్వాత్సత్త్వవిలక్షణరూపధర్మద్వయయోగిద్రవ్యం నాస్త్యేవేత్యర్థః - నను శుక్త్యాదిషు రజతాదిప్రతీతేః ప్రతీతికాలేపి తన్నాస్తీతి బాధేన చాన్యస్యాన్యథాభానాయోగాచ్చ సదసదనిర్వచనీయమపూర్వమేవ తత్ర రజతమిదం పరత్వాత్ప్రతీయత ఇతి కల్పనీయమితి చేన్న· తత్కల్పనాయామప్యసత్యస్యాన్యథాభానస్య వర్జనీయత్వాదన్యథాభానాభ్యుపగమాదేవ భ్రాంతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానామనుపపత్త్యభావాత్ తాపరదృష్టకారణకవస్తుకల్పనాగౌరవాత్ కల్ప్యమానం హి దమనిర్వచనీయం - పరిదానీమని ర్వచనీయమితి ప్రతీయతే- అపితు పరమార్థరజతమిత్యేవ అనిర్వచనీయత్వేన ప్రతీతం చేద్భ్రాంతిం బాధయోః ప్రవృత్తేరస్య నుపపత్తిః- అతోఽన్యస్యాన్యథాభానవిరహే ప్రతీతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానామనుపపత్తేస్తస్యాపరమార్థత్వాచ్చ శుక్త్యాదిరేవ రజతాద్యాకారేణ భాసత ఇతి భవతాభ్యుపగంతవ్యం· కించ అవచనీయమపూర్వం రజతమత్ర జాతమితి వదతా తస్య జన్మకారణం వక్తవ్యం నతావత్ప్రతీతిః·తస్యాస్తద్విషయత్వేన తదుత్పత్తేః ప్రాగాత్మలాభాయోగాన్నిర్విషయాయా జాతాయా ఉత్పద్యత ఏవ విషయాంతరోత్పాదకత్వం హతామిదమనుపపాదితం అథేంద్రియాదిగతో దోషః నతస్య పురుషాశ్రయత్వేనార్థగతకార్యస్యోత్పాదకత్వాయోగాత్ నాపీంద్రియాణి తేషాం జ్ఞానకారణం తేషామపిస్వకార్యభూతే జ్ఞాన ఏవ విశేషకరత్వాన్నాదిమిథ్యాజ్ఞానోపపాదకత్వమనవస్థాదిదోషసంగత్వాత్ నాపి దుష్టానీంద్రియాణి· కించాపూర్వమనిర్వచనీయమిదం వస్తుజాతం·రజతాదిబుద్ధిశబ్దాభ్యాం రజతాదిసాదృశ్యాదితి చేత్తర్హి తత్సాదృశ్యమేవ ప్రతీతశబ్దాస్తం- కించాపూర్వమనిర్వచనీయమిదం వస్తుజాతం రజతాదిజాతీయాయోగాదితి చేత్సాపి కిం పరమార్థభూతా- నతావత్పరమార్థభూతా తస్యాపరమార్థస్య యోగాయోగాత్ స్యాతాం రజతత్వాదిజాతీయాయోగాదితి ....

గాత్ నాప్యపరమార్థభూతా- అపరమార్థాన్వయాయోగాత్ అపరమార్థేపరమార్థబుద్ధిశబ్దయోరాత్మాహకత్వాయోగాచ్చ యత్పునరుక్తం రజ్జ్వాదివన్మాత్రస్య కారణస్యానువర్తమానత్వాదపారమార్థ్యం ఏవం సన్మాత్రస్య ప్రసత్త్వాత్పారమార్థ్యం సర్పాదీనామివ ఘటశరావాదికార్యాణాం మిథో వ్యావర్తమానత్వాదపారమార్థ్యం అహంకారాదివ్యవహారాలంబనాస్పదే పదార్థానాం మిథో వ్యావర్తమానాదత ఏవ బాధితత్వాదనువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం- అత్ర ఘటాదయో దేశకాలాపరమార్థా ఇతి తదుక్తం-ద్వయోర్జ్ఞానయోర్విరోధే హి బాధ్యబాధకభావః· బాధితస్యైవ వ్యావృత్తిః- అత్ర ఘటాదయో దేశకాలభేదేన విరోధాభావాన్నాస్తి యస్మిన్దేశే యస్మిన్కాలే యస్య సద్భావః ప్రతిపన్నః తస్మిన్దేశే తస్మిన్కాలే తస్యాభావః ప్రతిపన్నశ్చేద్విరోధః అన్యదేశకాలాంతరసంబంధితయా అనుభూతస్యాన్యదేశకాలయోరభావప్రతీతౌ నవిరోధః ఇత్యుభయతో బాధకత్వం బాధితస్య చనివృత్తిః

రోధ ఇతి రథమత్ర బాధ్యబాధకభావః- అన్యత్ర నివృత్తస్యాన్యత్ర నివృత్తిర్బాధకత్వముచ్యతే- తజ్జ్ఞసహానవిమతత్త్వదేశకాలసంబంధిత్వేన అభావప్రతీతేర్విరోధి బాధకత్వం వ్యావృత్తిశ్చ- దేశకాలాంతరదృష్టస్య దేశకాలాంతరవ్యవర్తమానత్వలమిథ్యాత్వవ్యాప్తం న దృష్టమితి- నవ్యావర్తమానత్వమాత్రం పారమార్థ్యహానే హేతుః- యత్త్వనువర్తమానత్వాత్ పరమార్థ ఇతి తత్సిద్ధమేవేతి న సాధనమర్హతి అసస్మాత్ర మేవవస్తు- సతఉత్పత్తివైయర్థ్యం పరిహరంతి వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషితఇతి- అస్యయథోక్తోఽపివార్థః- అతఃసతోఽవస్థాంతరప్రాప్తిస్ఫలిత్యర్థః- నను తర్కహతత్వాభావేపి సహానానైత్యాదిశ్రుతిరేవ కార్యమిథ్యాత్వం ప్రమాపయతీత్యాహ-

శ్రుతయ ఇత్యాదినా- తవిపర్యాసరీవా శ్రుతాః సహానానేత్యాదిశ్రుతయః ఉరువృత్తిభిః ఉక్థజడాః అంధపరంపరయా శ్రుతయ ఇతి సంబంధః- ఉక్థజడాః కర్మజడాః అనాదిపాపవాసనాదూషితాశేషశేముషీకాస్తాః- అయంభావః- నకేవలం కార్యమిథ్యాత్వబోధనాత్ నేహనానేత్యాదర్వాచ్చారత్వాప్రవృత్తిః- అపితు బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధబోధనాత్ కాః బ్రహ్మస్వరూపే దేవమనుష్యాదిభేదనిషేధాదిబోధనాద్వ్యాప్తికాశ్చబహ్వ్యో వ్యవృత్తయస్సంతి- ఏవంతదర్థానబుధ్యత్సవోఽప్యుక్థజడాస్సద్వ్యసనితాశ్చతత్రయే కర్మజడాః తాః ప్రథమ బుద్ధిపరికల్పితకార్యమిథ్యాత్వకారణసత్యత్వపరత్వాదిరూపబహువృత్తిభిః ప్రథమప్రతిపత్త్యనుబుద్ధ్యనువర్తినాం కర్మజడానాం అంధపరంపరయా కార్యమిథ్యాత్వభ్రమం జనయతి- ఔపనిషదపరమపురుషరమణీయతావిశేష గుణవిశిష్టానాం త్వం బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధవిజయాం భ్రమింజనయతీతి కిమస్మాభిరభిధేయమితి ॥ ౩౬ ॥ .. ..

తదేవం ప్రపంచస్యసత్త్వసాధకం నాస్తీత్యుక్తం ఇదానీమసత్త్వసృష్టిప్రళయశ్రుతయః ॥ శ్రు ॥ యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంత ఇత్యాద్యాః- తస్మాల్లంచ అనుమానం ప్రమాణమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ యద్యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః పూర్వం నాసన్నాసీత్ ॥ శ్రు ॥ సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్- ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్ .ఇత్యాదిశ్రుతేః- నచనిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం భవిష్యన్న భవిష్యతి ॥ శ్రు ॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతేః- అతః కారణాత్ అంతరా మధ్యేపి ఏకరసే కేవలత్వయి మృషామిథ్యారూపమేవ విభాతీతిమితం నిశ్చితం- యతఏవం హ్యతః శ్రుత్యా ద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాదయస్సరూపాణాం వికల్పాః భేదాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తైరుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే- యథా తత్ర కార్యాకారాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవతు సత్యం తథా త్వత్ప్రపంచాకాశాదీనాం నామమాత్రతా బ్రహ్మైవసత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః తథాచ ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన విజ్ఞాతేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధే

౩౭ ॥ నయదిదమగ్ర ఆస నభవిష్యదతో నిధనాదనుమితమంతరా త్వయి విభాతి మృషైకరసే । అత ఉప
మీయతే ద్రవిణజాతివికల్పపథైర్వితథమనోవిలాసమృతమిత్యవయంత్యబుధాః ॥ ౩౭ ॥ నయదజగతా

యం మృత్తికేత్యేవ సత్యం- యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్ తథా ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది తస్మాదస్యసత్త్వే ప్రమాణాభావాత్- అసత్త్వేతు ప్రమాణస్య విద్యమానత్వాత్ వితథమనోవిలాసం ఋతం సత్యమితి యే అవయంతి జానంతి తే అబుధాః అజ్ఞా ఇత్యర్థః అత్రైకం ప్రయోగః- వివాదాధ్యాసితం సత్ ఆద్యంతయోరవిద్యమానత్వాత్ వికారిత్వాద్దృశ్యత్వాద్వా శుక్తిరజతాదివదిత్యర్థః ఆత్మవచ్చేతి వ్యతిరేకదృష్టాంతః ॥ శ్లో ॥ ముకుటకుండలకంకణకింకిణీపరిణతం కనకం పరమార్థతః । మహదహంకృతిఖప్రముఖం తథా నరహరేర్న పృథక్పరమార్థతః ॥ చం ॥ నను ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదౌ మృదాదిదృష్టాంతే మృదాదికారణానామేవ మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిభిః సత్యత్వప్రతీతేర్వికారాణాం నామధేయానాం చ వాచారంభణమిత్యనేన వాచాలంబనం వ్యవహారమాత్రం- నతు పరమార్థ్యమితి మిథ్యాత్వప్రతిపాదనాచ్చ దార్ష్టాంతికేనస్మాత్ సర్వస్య బ్రహ్మణః పారమార్థ్యం కార్యమిథ్యాత్వం చ కారణేనాపి సిద్ధ కార్యమిథ్యాత్వం కార్యం మృత్పిండాది కార్యదృష్టాంతానాం కార్యమిథ్యాత్వపరత్వపర్యవసానమిదముపాలంభం రోచతే నవిరుద్ధమిత్యాహుః ॥ నయదితి ॥ అత్ర వికల్పపథైరిత్యం తేన కార్యమిథ్యాత్వపరత్వపర్యవసానానువాదః వితథత్యాదినా తత్ప్రతిషేధః పక్షః విభాగః తథాహి యత్ యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః సర్వం నాసన్నాసీత్ ॥ శ్రు ॥ సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేరితిభావః నిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం నభవిష్యన్న భవిష్యతి ॥ శ్రు ॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతేరితిభావః- అతః కారణాదంతరా మధ్యేపి- ఏకరసే కేవలత్వయి మృషామిథ్యారూపమేవేదం భాతీతిమితం నిశ్చితం యత ఏవం అతః శ్రుత్యా ద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాదయస్సరూపాణాం వికల్పాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తైరుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే- యథా తత్ర కార్యాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవ సత్యం- తథా త్వత్ప్రపంచాకాశాదీనాం నామధేయమాత్రతా బ్రహ్మైవసత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః తథాచ ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్- వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా విజ్ఞాతేన సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్ తథా- ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది అతైతద్రూపయంతి- కిం

[illegible]

త్వజామను శయీత గుణాంశ్చ జుషన్ భజతి సరూపతాం తదను మృత్యుమపేతభగః । త్వముత జహాసి తామహిరివ త్వచమాత్తభగో మహసి మహీయసేఽష్టగుణితేఽపరిమేయభగః ॥ ౩౮ ॥ యదినసముద్ధరంతి

[illegible]

అనేతః భగః జ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్య తథాభూతో భవతి - త్వము తత్త్వం తు - అహో స్వపర్ణ స్వదంతకంచుకమివ తాముజ్ఝంజహాసి నియమేన స త్వరతం త్రితయా సంబంధరహితోఽసి - అహిదృష్టాంతస్త్వ్యగమాత్రాభిప్రాయకః - అతఏవాష్టగుణిత్యం పరిగృహీతః భగః యేన తథాభూతః॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణేతి భగశబ్దార్థోఽవగంతవ్యః - అథాపి కిం జీవ ఇవ అహమపి పరిచ్ఛిన్నభగః నేత్యాహ అపరిమేయభగః అపరిచ్ఛిన్నైశ్వర్యాదిమాన్ అష్టగుణితో అపహతపాప్మత్వాదయోఽష్టగుణాః అస్య నిత్యం సంజాతా ఇత్యష్టగుణితం తారకాదిత్వాదితచ్ - తస్మిన్ నిత్యావిర్భూతాపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకయుక్తే మహసి అపరిచ్ఛిన్నే స్వయంప్రకాశస్వరూపే మహిమ్ని మహసి స్థిత్వా భాజ్యస ఇత్యర్థః॥ ౩౮॥ ఏవం తావదుక్తసాధనవదంతేనయో భగవంతం భజంతి తే మృత్యుం తరంతి ఇతరే సంసరంతీత్యుక్తం - ఇదానీం యే బహిస్సంగం పరిత్యజ్య భగవత్సాంగా ప్రవృత్తా అపి కథంచిత్ అంతః వాంతాశనవత్ సకలకామాన్న ముంచంతి తే భగవంతం న ప్రాప్నువంతి - న చేహ సుఖం లభంతే - కేవలం దుఃఖాన్యేవ ప్రాప్నువంతీతి - తాన్ శోచంతి॥ శ్రు॥ కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః స కామభిర్జాయతే తత్ర తత్రేత్యాది శ్రుత్యర్థమాహ॥ యదీతి॥ హే భగవన్ - యే యతయః - హృది స్థితాః కామజటాః కామస్య జటాః మూలాజ్ఞానవాసనాః - యది న సముద్ధరంతి నోత్పాటయంతి - తేషామసతాం భవాన్ త్వం హృదిగతోఽపి దురధిగమః దుష్ప్రాపః - కథం - అస్మృతకంఠమణిః విస్మృతో యః కంఠమణిః తత్తుల్యః - స యథా కంఠే వర్తమానోఽపి అస్మృతశ్చేదప్రాప్త ఇవ భవతి తద్వదితి న కేవలమేతావత్ - అపి తు అసుతృపయోగినామింద్రియతర్పణపరాణాం గృహగతబుద్ధీనాం ఉభయతోఽప్యసుఖం ఇహాముత్ర చ దుఃఖమేవ తదాహ - అనపగతాంతకాత్ అనివృత్తాన్మృత్యోః లోకారాధన ధనార్జనాదిక్లేశాత్ భోగవైభవప్రాకట్యభయాచ్చ ఇహ తావద్దుఃఖం భవతః ఈశ్వరాదపి దుఃఖం - కథంభూతాత్ అనధిరూఢపదాత్ అనధిరూఢం పదం స్వరూపం యస్య తస్మాత్ - త్వత్స్వరూపప్రాప్త్యభావాత్ అవిద్యావద్విషయత్వేన ప్రాప్తనిజకర్మానుక్రమనిబంధనత్వద్దండరూపనరకప్రాప్తేః అముత్రాప్యసుఖమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ దంభన్యాసమిషేణ వంచితజనం భోగైకచింతాతురం సంముహ్యంతముపానిశం విరచితోద్యోగక్లేశైరాకులమ్। ఆజ్ఞాలంఘినమజ్ఞమజ్ఞజనతాసన్మాననాదున్మదం దీనానాథదయానిధాన పరమానంద ప్రభో పాహి మామ్॥ చ౦॥ ఇత్థమపేత భగస్య పునస్తత్ప్రాప్తిః కిం నిదానమిత్యపేక్షాయాం అనన్యప్రయోజనస్త్వదుపాసనమేవేత్యభిప్రేత్య తావద్భగవత్ప్రాప్త్యవశ్యకత్వ

యతయో హృది కామజటా దురధిగమోఽసతాం హృదిగతోఽస్మృతకంఠమణిః। అసుతృపయోగినాముభయ
తోఽప్యసుఖం భగవన్ననపగతాంతకాదనధిరూఢపదాద్భవతః॥ ౩౯॥ త్వదవగమీ న వేత్తి భవదుత్థశుభా
శుభయోర్గుణవిగుణాన్వయాం స్తర్హి న దేహభృతాం చ గిరః। అనుయుగమన్వహం సగుణగీతపరం

కామహతానామనర్థమాహుః॥ యదీతి॥ యత్రయః మునయః మనః ప్రణిధానశీలా అపి - యది హృది స్థితాః కామజటాః కామ్యానాం మూలాని - వాసనా ఇతి యావత్ - న సముద్ధరంతి నోత్పాటయంతి - తర్హి - తేషామసతాం హృది స్థితోఽపి త్వం దురధిగమః దుర్జ్ఞేయః - అస్మృతకంఠమణిః స్థితోఽప్యస్మర్యమాణో మణిరివ కంఠే వర్తమానోఽపి అస్మృతశ్చేదజ్ఞాతప్రాయ ఏవ హి భవతి కించ - హే భగవన్ - తేషామసుతృపయోగినాం ప్రాణేంద్రియతర్పణపరాణాం యోగినాముభయతః ఇహ పరలోకే చ అసుఖం దుఃఖమేవ తదేవాహుః - అనపగతాంతకాత్ అనివృత్తాన్మృత్యోః ఇహ భోగప్రాప్త్యై మరణభయజం దుఃఖమస్త్యేవేతి భావః - అనధిరూఢపదాద్భవతస్సకాశాత్ దుఃఖం - అనధిరూఢం అప్రాప్తం పదం త్వత్స్థానం యేన తస్మాత్ భావప్రధానో నిర్దేశః అప్రాప్తత్వత్పదత్వాత్ త్వత్పదాప్రాప్తేరితి యావత్ - నిజధర్మాతిలంఘినాం శాస్త్రగర్హ్యమరూపాత్ త్వత్తో దుఃఖమిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ....
నను యతేన కేచిదపి కృత్యమస్తి ప్రారబ్ధమపి సుఖోపభోగేన పర్యేయతే - అతః కిమితి పృథాశప్యతే ఉభయతోఽప్యసుఖమితి - శ్రూయతే చ॥ శ్రు॥ ఏష నిత్యో మహిమా బ్రాహ్మణస్య - న కర్మణా వర్ధతే నో కనీయాన్ ఇత్యాది తత్రాహ॥ త్వదవగమీతి॥ హాసగుణషడ్గుణైశ్వర్యయుక్త - త్వదవగమీ త్వజ్జ్ఞానవాన్ - భవదుత్థశుభాశుభయోః భవతః కర్మఫలదాతుః ఈశ్వరాద్ధేతోః ఉత్థయోరావిర్భూతయోః శుభాశుభయోః ప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకర్మణోః ఫలభూతాన్ గుణవిగుణాన్వయాన్ సుఖదుఃఖసంబంధాన్ - న వేత్తి నానుసంధత్తే - తర్హి తదాసి [illegible] - దేహభృతాం దేహాభిమానినాం ప్రవృత్తినివృత్తికర్మకరీః గిరః విధినిషేధలక్షణాః న వేత్తి విగతదేహాభిమానతయా కార్యాకార్యబోధాభావాన్న నియుజ్యత ఇత్యర్థః - యుక్తం చైతత్ - యతః కారణాత్ మనుజైరన్వహం శ్రవణభృతః అనుదినం శ్రవణేన చేతసి ధృతః త్వం తేషామపవర్గగతిః అపవర్గరూపా గతిర్భవసి - కథం - శ్రవణభృతః - అనుయుగం ప్రతియుగం యా గీతపరంపరా ఉపదేశసంతతిః తయా సత్సంప్రదాయానుసారేణేత్యర్థః - ఏతదుక్తం భవతి - యే తావత్ త్వజ్జ్ఞానినః తేషాం కర్మాధికారశంకాపి - యే చ అనవరతం త్వత్కథాశ్రవణాదినిష్ఠాః తేషామప్యాసన్న భవత్పదానాం న విధినిషేధభావః ఇతరేషాం తు యోగచ్ఛద్మనా ఇంద్రియలాలసానాం ఉభయతోఽప్యసుఖమితి॥ శ్లో॥ అవగమం తవ మే దిశ మాధవ స్ఫురతి యన్న సుఖాసుఖసంగమః। శ్రవణవర్ణనభావమథాపి వా న హి భవామి యథా విధికింకరః॥ చ౦॥ అథానన్యప్రయోజనానాం భగవద్భక్తానాం తూభయతస్సుఖమేవేత్యాహుః॥ త్వదవగమీతి॥ త్వామవగచ్ఛతీతి త్వదవగమీ త్వద్యాథాత్మ్యజ్ఞానవాన్॥ శ్లో॥ ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చేత్యుక్తేషు తురీయ ఇత్యర్థః - భవతీతి భవః సంసారః తస్మిన్ స్థి

రుపస్థితయోః ఫలజననాయ సముపస్థితయోరిత్యర్థః - తయోః శుభాశుభయోః పుణ్యపాపాత్మకయోః కర్మణోః గుణవిగుణత్వయోః తత్ఫలసుఖదుఃఖసంబంధాత్ - తర్హి తదానీం తత్ - దేహభృతాం గిరః స్తుతినిందావాక్యస్య పినష్టి నామ సంధత్తే - కుతః - యత్ త్వద్గుణగరిమా తస్య దేహం తే అపవర్గసాధనభూతః అనేన పరలోకే సుఖదుఃఖం - ఇహాపి ముదుచ్ఛైః ప్రాపకైః స్వరూపాన్వయగం ప్రతియుగం వర్ణితాన్యసగుణగీతపరంపరయా సగుణస్య అనంతకల్యాణగుణయుక్తస్య తవ గీతపరంపరయా కథామృతపరంపరయా - అన్వహం శ్రవణచేతసి ధృతః యత్ స్వత్త్వకథామృతపానమత్తస్తతో న వేత్తీత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ త్వదవగమీ న వేత్తి సుఖదుఃఖే న చ విధినిషేధావిత్యుక్తం - తదనుకథనమవగంతుం శక్యం దురవగమత్వస్యోక్తత్వాదిత్యాశంక్య సత్యమేవైతదనవగాహ్యమహిమ్నో వాఙ్మనసగోచరత్వాదయత్నైవజ్ఞానముక్తమితి దర్శయన్ ॥ శ్రు ॥ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితమపరిమితమహిమానమాహ ॥ ద్యుపతయ ఇతి ॥ హే భగవన్ - తే అంతం ద్యుపతయః స్వర్గాదిలోకపతయః బ్రహ్మాదయోఽపి న యయుః న ప్రాపుః - తత్కుతః యదంతవద్వస్తు తత్త్వమపి త్వం న భవసి ఆత్మాంతావధ్యుపతయో న యయుః యద్యస్మాత్త్వమపి ఆత్మనోఽంతం న యాసి - కుతః స్త్రహి సర్వజ్ఞతా సర్వశక్తితా వా అత ఆహ - అనంతతయా అంతాభావేన న హి శశవిషాణజ్ఞానం సార్వజ్ఞ్యం తదప్రాప్తిర్వా సర్వశక్తిత్వే భవం విహంతి - అనంతత్వమేవాహ - యదంతరేతి యస్య తవ అంతరా మధ్యే - నను ఆవరణాః ఉత్తరోత్తరదశగుణసప్తావరణయుక్తాః - అండనిచయాః బ్రహ్మాండసమూహాః - వాంతి పరిభ్రమంతి - వయసా కాలచక్రేణ రజాంసీవ - సహ ఏకదైవ - న తు పర్యాయేణ - హి యస్మాదేవం - అతః శ్రుతయస్త్వయి ఫలంతి తాత్పర్యవృత్త్యా పర్యవస్యంతి - న తు సాక్షాద్వదంతి అయమేతావానితి - సగుణస్య గుణానంత్యాత్ - నిర్గుణస్య వాగగోచరత్వాత్ - కథం తర్హి పదార్థతాత్పర్యమితి - తత్ర శ్రుతిముఖవాక్యభేదేవ నియమః పదార్థస్యైవ వాక్యార్థత్వమితి - నిషేధముఖేనాపి అంశనియమ ఇత్యాహ - అతన్నిరసనేనేతి ॥ శ్రు ॥ అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవిదితాత్ - అన్యత్ర ధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్ - అస్థూలమనణ్వహ్రస్వమిత్యాదిప్రకారేణ తయా చ తత్త్వమసీత్యాదయః పర్యవస్యంతీతి - న చ వాచ్యం నిషేధశ్రుత్యైవ శూన్యవాదప్రాప్తిరితి - యతః భవన్నిధనాః భవత్యేవ నిధన -

పరయా శ్రవణభృతో యత స్త్వమపవర్గగతిర్మనుజైః ॥ ౪౧ ॥ ద్యుపతయ ఏవ తే న యయురంతమనంతతయా త్వమపి యదంతరాండనిచయా ననుసావరణాః । ఖ ఇవ రజాంసి వాంతి వయసా సహ యచ్ఛ్రుతయ స్త్వయి హి ఫలంత్యతన్నిరసనేన భవన్నిధనాః ॥ ౪౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యేతద్బ్రహ్మణః పుత్రా ఆశ్రుత్యాత్మానుశాసనమ్ । సనందనమథానర్చుః సిద్ధా జ్ఞాత్వాత్మనో గతిమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రసః । సముద్ధృతః పూర్వజైస్తైర్వ్యోమయానైర్మహాత్మభిః ॥ ౪౪ ॥

సమాప్తిః యా సా అంతా స్తథా - న హి నిరవధిర్నిషేధస్సంభవతి - అతః అవధిభూతే త్వయి ఫలంతీత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ద్యుపతయో విదురంతమనంతతేన చ భవాన్న గిరః శ్రుతిమౌలయః । త్వయి ఫలంతి తు తాన నదదిత్యతో జయ జయేతి భజే తవ తత్పదమ్ ॥ చం ॥ ఇత్థం మహామునిసంస్తుత్య అథ త్వన్మాహాత్మ్యస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వాత్సాకల్యేన స్తోతుం న శక్నుమ ఇతి నిగమయంతి ॥ ద్యుపతయ ఇతి ॥ ద్యుపతయః స్వర్గాదిలోకపతయః మహేంద్రబ్రహ్మాదయ ఏవ - తవాంతం స్వరూపస్వభావపారం - న యయుః న జానీయురిత్యర్థః - కింపునర్మనుజాదయ ఇతి భావః - కిం బహునా త్వమపి న యాసి - కుతః - అనంతతయా స్వరూపస్వభావయోరపరిచ్ఛిన్నతయా - న చైతావతా తవ సర్వజ్ఞత్వభంగః - యథావస్థితవస్తువిషయకజ్ఞానస్యైవ సర్వజ్ఞత్వావహత్వాత్ - అపరిచ్ఛిన్నస్య పరిచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్యాజ్ఞత్వావహత్వాదితి భావః - మహిమ్నః అపరిచ్ఛిన్నత్వమేవ ప్రతిపాదయంతి - యదంతర ఇత్యాదినా - యస్య తవ అంతరా మధ్యే - ఏకైకస్మిన్ రోమకూపే - సావరణాః సప్తభిరావరణైః సహితాః - అండానాం బ్రహ్మాండానాం నిచయాః సమూహాః - వాంతి సంచరంతి - యథా ఖే ఆకాశే రజాంసి వయసేతి జాత్యభిప్రాయమేకవచనం పక్షిభిస్సహ వాంతి తద్వత్ - యస్మాదేవం హి తత్ - శ్రుతయః పారోక్ష్యనిర్దేశః స్తుతిరప్యగతత్వాభిప్రాయకః త్వయి అతన్నిరసనేన తస్మాదపారమహిమ్నస్తత్త్వః అన్యత్ ప్రకృతిపురుషాదివస్తు - తన్నిరసనేన తత్సాజాత్యప్రతిషేధనేన తత్పూర్వకమిత్యర్థః - భవన్నిధనాః భవతి నిధనం నిష్ఠా పర్యవసానమితి యావత్ - తద్యాసాంతాః - శాబ్దవృత్త్యా తాత్పర్యవృత్త్యా చ ప్రకృతిపురుషసాజాత్యనిరసనేన తద్విలక్షణం త్వాం బోధయంతీత్యర్థః - ఫలంతి సఫలా భవంతి చేతనాచేతనసాజాత్యనిరసనేన తద్వైలక్షణ్యమాత్రం బోధయంతి - న తు సాకల్యేన తత్స్వరూపస్వభావాదికం బోధయితుం శక్నువంతీతి భావః ॥ ౪౧ ॥ చం ॥ ఇత్థం శ్రుతిగీతసంవాదేన సనందనోక్తముక్తమవధార్య తం బహుమేనిరే ఇత్యాహ భగవాన్నారాయణః ॥ ఇత్యేవమితి ॥ ఇతి శ్రుత్యుక్తప్రకారేణ ఏవం సనందనోక్తమాత్మానుశాసనం ఆత్మా అనుశిష్యతే యేన తదాత్మానుశాసనం - ఉత్తరమాశ్రుత్య - బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్య పుత్రాః మరీచ్యాదయః సిద్ధాః ఆత్మనః పరమాత్మనో గతిం ప్రకారం యాథాత్మ్యం - జ్ఞాత్వా నిశ్చిత్య - అథ సనందనమానర్చుః ॥ ౪౩ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ ఇత్యశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇతి సర్వశ్రుతిపురాణరహస్యతాత్పర్యమిత్యర్థః ॥ చం ॥ సర్వశ్రుతిపురాణోపనిషత్సారభూతమేవం సముద్ధృతమితి ప్రకృతవేదస్తుతిప్రశంసా ॥ ౪౪ ॥

త్వమితి॥ బ్రహ్మదాయాదేతి - బ్రహ్మైవదాయమివఅప్రయత్నప్రాప్యం అత్తిపిబతీతి తథా - బ్రహ్మపుత్రేతి వా॥ చం॥ హేబ్రహ్మదాయాద బ్రహ్మపుత్ర - దాయశ్శోభ్యత్వాత్పుత్రస్యతస్మిన్ దాయాదశబ్దః ఉపచర్యతే ఏతదాత్మానుశాసనం - నృణాం యేకామాస్తేషాంభర్జనం దాహకం - శ్రుతిస్తవనం - ధారయన్ కామంయథేష్టంగాంభూమింతదుపలక్షితాన్ లోకాన్ చరవర్తస్వ॥ ౪౫॥ ఏవమితి॥ పూర్ణః కృతకృత్యః - శ్రుతధరః శ్రుతమర్థంమనసిధారయన్ - వీరవ్రతః నైష్ఠికః॥ చం॥ కథమేతత్త్వయావిదితమిత్యపేక్షాయాంతద్వృత్తంప్రస్తౌతి మునిశ్చతుర్భిః॥ ఏవమితి॥ గురుణా బదర్యాశ్రమవాసినా నారాయణేన - ఆదిష్టముపదిష్టం - శ్రద్ధయాగృహీత్వాతస్మిన్నవహితమనాః - పూర్ణః - నివృత్తసంశయత్వాత్పూర్ణమనాః శ్రుతంయథాశ్రుతంధరతీతితథాభూతః - వీరాణాంజితేంద్రియాణాంవ్రతంయస్యసః - నైష్ఠికోనారదః - హేరాజన్ - గురుంనారాయణంప్రాహ॥ ౪౬॥ నమఇతి॥ నమఇతి కృష్ణావతారగతయానారాయణంనమస్యతి - ఉక్తంహి॥ శ్లో॥ ఏతేచాంశకలాఃపుంసఃకృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమితి॥ చం॥ ఉక్తిమేవాహ॥ నమఇతి॥ కృష్ణాయసర్వలోకసుఖకరాయ - తదుపయుక్తాఅమలాఅకర్మవశ్యామూర్తిర్యస్యతస్మైతుభ్యం - కేన కారణేన కృష్ణఇత్యతస్తంవిశినష్టి - య ఇతి - యోభగవాన్ సర్వభూతానామభవాయాపవర్గాయ - ఉశతీః కమనీయాః నిర్మలాఇతియావత్ - కలాః విద్యాః - ధత్తేఅపేక్షితవిద్యోపదేశేనసుఖకరఇతిభావః॥ ౪౭॥ ఇతీతి॥ సాక్షాత్ పితురితి - యోనివ్యవధానంవినాజనకస్యఆశ్రమంతనావసరేకథంచనగరేశౌరితః అథః పతితంమమంధవ్యాసః తదైవతతఉత్పన్నఃశుకఇతి వదంతి॥ చం॥ ఇతీత్థమాద్యమృషింనారాయణం - అమలమంతఃకరణంయేషాంతాన్ తస్యశిష్యాంశ్చామంత్ర్యప్రణిపూర్వకమాపృష్ట్వ - సాక్షాత్స్వయంద్వైపాయనస్యాశ్రమమగాజ్జగామ॥ ౪౮॥ చం॥ సభాజితఇతి॥ తతోభగవతాద్వైపాయనేనసభాజితఃపూజితః కృతఃఆసనస్యపరిగ్రహోయేనసః తస్మైద్వైపాయనాయ - నారాయణస్యముఖాచ్ఛ్రుతంనిగదితం

త్వంచైతద్బ్రహ్మదాయాదశ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్। ధారయంశ్చరగాంకామంకామానాంనిధనంనృణామ్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంస్వగురుణాదిష్టంగృహీత్వాశ్రద్ధయాత్మవాన్। పూర్ణశ్శ్రుతధరోరాజన్నాహవీరవ్రతోగురుమ్॥ ౪౬ ॥ శ్రీనారదః॥ నమస్తస్మైభగవతేకృష్ణాయామలకీర్తయే। యోధత్తేసర్వభూతానామభవాయోశతీఃకలాః ॥ ౪౭ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాద్యమృషిమానమ్యతచ్ఛిష్యాంశ్చమహాత్మనః। తతోగాదాశ్రమంసాక్షాత్పితుర్ద్వైపాయనస్యమే ॥ ౪౮॥ సభాజితోభగవతాకృతాసనపరిగ్రహః। తస్మైతద్వర్ణయామాసనారాయణముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ॥ ౪౯॥ తథైతద్వర్ణితంరాజన్యన్నఃప్రశ్నఃకృతస్త్వయా। యథాబ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యేనిర్గుణేపిమనశ్చరేత్ ॥ ౫౦ ॥ యోస్యోత్ప్రేక్షకఆదిమధ్యనిధనేయోవ్యక్తజీవేశ్వరోయస్సృష్ట్వేదమనుప్రవిశ్యఋషిణాచక్రేపు

శ్రుతిస్మృత్యాత్మకంవచోవర్ణయామాసఉపదిదేశేత్యర్థః - సతుమహ్యముపదిష్టవానితిత్తుప్రసిద్ధత్వాన్నోక్తం॥ ౪౯ ॥ చం॥ ఏవంత్వత్ప్రశ్నస్యోత్తరమాగతమిత్యాహ॥ తథేతి॥ హేరాజన్ - నఃఅస్మాన్ప్రతియఃప్రశ్నస్త్వయాకృతః - తత్ప్రశ్నే ఏతచ్ఛ్రుతవచః వర్ణితం ఉత్తరత్వేనకథితమిత్యర్థః యేనోపవర్ణితేన అనిర్దేశ్యే నిర్గుణేపిబ్రహ్మణిశ్రుతయశ్చరేయురితి మనశ్చరేత్ ప్రసరేత్ - నిస్సంశయంమనోభవేదిత్యర్థః॥ ౫౦॥ ... .

సమస్తవేదస్తుత్యర్థంసంగృహ్యఅనుస్మారయతి॥ యఇతి॥ యః అస్యవిశ్వస్యఉత్ప్రేక్షకః - ఇత్యేవమనుశాయినాంసమస్తపురుషార్థానిదయేస్సృష్టిస్థితిలయాః ప్రాసంగికాఇత్యాలోచకఇత్యర్థః - అనేననిమిత్తత్వముక్తం - ఏవమాలోచ్యఅస్య ఆదిమధ్యనిధనే ఆదిర్జన్మమధ్యంపాలనం - నిధనంఅంతః ఏషుకర్మసు - యోవర్తతే - అనేనోపాదానత్వముక్తం - నను ప్రకృతిగుణయోరుపాదానత్వంప్రసిద్ధం సత్యంతయోరపి తతఏవోత్పన్నత్వాన్మూలకారణం సవివేత్యాహ - యోవ్యక్తజీవేశ్వరఇతి ప్రవేశనియమనేదర్శయతి - యఇతి పూర్వోక్తప్రకారేణఇదంసృష్ట్వా - యదర్థమేతత్సృష్టంతేనఋషిణాసృష్టేనకార్యే అహమితిదర్శనా దృషిజీవఃతేనసహానుప్రవిష్టఃపురంశరీరాణితస్యభోగాయతనానిచక్రే - తాఃపురఃశాస్తితస్యభోగందదత్పునిపాలయతి ఉపాసకస్యచకైవల్యరూపోభవతీత్యాహ - యంసంపద్యేతి - యంసంపద్యప్రాప్య - అనుశయీఅన్వనుగండవప్రకాశస్వరూపమాలోకేతఇతితథాస జీవః అజాంకర్మ కారణీభూతాంఅవిద్యాం జహాతీత్యజతి - నను బ్రహ్మసంపన్నస్యాపిజీవస్యతత్సంబంధోదృశ్యతే అతఆహ - సుప్తకులాయంయథేతి అయంభావః యథాసుప్తంశరీరవంతమన్యేపశ్యంతిసతునాత్మానంతథాపశ్యతి - ఏవంజీవన్ముక్తమపిఅన్యదేహవంతంపశ్యంతి - సయుక్తింతోనపశ్యతి - తం హోంలజస్రంఅపరరంధ్యాయేత్ కిమిత్యతఆహ - అభయంనభయంయస్మాత్ భయనివర్తకమిత్యర్థః దతపినత నైవమన్యతే యోనింకైపవ్యేనఅప్రచ్యుతస్వరూపావస్థానేననిరస్తాతిరస్కృతాయోనిఃమూలకారణంమాయాయేనతం హరింధ్యాయేదిత్యన్వయః॥ శ్లో॥

శ్రుతిశిరోరత్నవిరాజితపదాంబుజమ్। భోగయోగప్రదం వందే మాధవం కర్మినమ్రయోః॥ ఈశం తామిచ్ఛాసంతతః కుటుంబాం ...హాసమ్। మయాహి స్వీయబోధాయ కృతమేతన్న సర్వతః॥ ౫౧॥ అశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రసః ఇత్యుక్తం - క్రోషాసమాయాదీనాం రసః- యః శ్రుతిగీతాసముద్ధృత ఇత్యపేక్షాయాం॥ శ్లో॥ ఆలోడ్య సర్వశాస్త్రాణి విచార్య చ పునః పునః। ఇదమేకం సునిష్పన్నం ధ్యేయో నారాయణస్సదా ఇత్యుక్తరీత్యా జగదుదయవిభవ ... సర్వాంతరాత్మా ... భగవ ... ఇత్యేష ... ప్రకృత్యాద్యుపయుక్తైః ... తద్ధ్యానం విధత్తే॥ యో౽స్యేతి॥ అస్య జగతః ఆదిమధ్యనిధనస్సృష్టిస్థితిలయనిమిత్తేష్విత్యర్థః॥ ... బహుస్యామిత్యుక్తవిధయా ... కైవల్యనిరస్తయోనిమిత్యనేన సంబంధః - ... అవ్యక్తస్య ప్రకృతిపురుషయోః కారణావస్థయోరీశ్వరః అంతః ప్రవిశ్యనియంతా అసనకారణావస్థాయాం సూక్ష్మచిదచిద్వైశిష్ట్య ... తదుపయుక్తం సర్వశక్తిత్వం ... ఇత్యనేన ... సృష్ట్వాపురః ... తతస్తాః పురః ... సజీవ ... ప్రథమం ... సంహితాః ... ఆసీన ... మమ ... ॥ శ్రు॥ పరంజ్యోతిరుప ... ప్రాంతః- సుప్తః కులాయం ... యథా ... కైవల్య ...

రక్షాస్మృతితాః। యం సంపశ్య జహాత్యజామనుశయీసుప్తః కులాయం యథా తం కైవల్యనిరస్తయోనిమభయం ధ్యాయేదజస్రం హరిమ్ ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ దేవాసురమనుష్యేషు యే భజంత్యశివం శివమ్। ప్రాయస్తే ధనినో భోజా న తు లక్ష్మ్యాః పతిం హరిమ్॥ ౧॥ ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామస్సందేహో౽త్ర మహాన్హి నః। విరుద్ధశీలయోః ప్రభ్వోర్విరుద్ధా భజతాం గతిః॥ ౨॥ శ్రీశుకః ॥ శివశ్శక్తియుతశ్శశ్వత్త్రిలింగో గుణసంవృతః। వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా ॥ ౩॥ తతో వికారా అభవన్ షోడశామీషు కంచన। ఉపధావన్విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతే గతిమ్॥ ౪ ॥ హరిర్హి నిర్గుణస్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః। స సర్వదృగుపద్రష్టా తం భజన్నిర్గుణో భవేత్॥ ౫॥ నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజా యుష్మత్పితామహః। శృణ్వన్ భగవ

సంపశ్యతాం జహాతీత్యర్థః - కైవల్యనిరస్తయోనిం సంసారకారణమాయాప్రధానే నిరస్తయోనిం ప్రకృతిపరుషం ... - ... స్వాత్మం- హరిం అత్ర తారితమారం అజస్రం నిత్యం- ధ్యాయేత్॥ ౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ... ధ్యాయస్య ... ॥ శ్లో॥ అష్టాశీతితమే ... కైవల్యముచ్యతే। తతో౽వాన్తరేవ ... ॥ హరిభజనశీలానాం ... భయం ధ్యానోదజస్రం హరిమితి తత్ర శంకతే॥ దేవాసురేతి॥ ... ॥ ౧॥ ౨॥ శివః॥ అన్యోన్యోపమర్దనశీలమస్తైవిధ్యాత్ ... కారః॥ ౩॥ తత ఇతి॥ వికారాః ... ఇంద్రియ ... సర్వాసామశ్నుతే ... ॥ ౪॥ ... సత్వాతి అతః ప్రకృతేః పర ఇతి అత్రసంశయః॥ శ్లో॥ ... గుణసంబంధ ... తస్య ... తం భజన్ ... ॥ ... నిర్గుణో భవేదిత్యర్థః॥ ... గుణభావ ... మనసాయ ... ప్రకృత్యా ... అంశతస్తారతమ్య ... తత్ర తత్ర త్రోద్యతే ... సాధనమితి- తథా- ... తథా ...

ది - ఏవంచ సలిలే కించిదసమంజసం తత్త్వభక్తానాం తు కేవలం మోహమాత్రమితి ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ యస్యేతి ॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామీతి అయమర్థః - యో విషయాన్ పరిజిహీర్షురపి కథంచిద్విద్యమానేషు సజ్జేత్ కశ్చిత్ తస్య విషయాపహార ఏవానుగ్రహ ఇతి - యథా శ్రుత స్వేన్ద్రవాదీనామైశ్వర్యవిరోధాత్ - అథవా ప్రథమం విధూతిం కామునానురూపాం దత్వా శనైః విషయోపభోగావసానే తస్య నిర్వేదముత్పాద్య హరిష్యామి - పరమానుగ్రహం కర్తుమితి - తదుక్తం భాగవతైః ॥ శ్లో ॥ నమయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పత ఇతి - దుఃఖదుఃఖితమితి - దుఃఖాదనుపునర్దుఃఖితమివ ప్రతీయమానమిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ సఇతి ॥ సః పునర్బన్ధూనామనుగ్రహేణ ధనేహయా ప్రవృత్తోపి మదనుగ్రహేణ యదా నిష్ఫలోద్యమో నిర్విణ్ణస్స్యాత్ - తదా మదనుగ్రహమితి - మమాసాధారణమనుగ్రహం ॥ ౯ ॥ తమేవాహ ॥ తద్బ్రహ్మేతి ॥ జనః పశ్చాదపి మోక్షమరోచయన్ అత్యాసక్తః అన్యాన్ భజత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏతదేవేతిహాసేన స్పష్టయితుమాహ ॥

తాన్ ధర్మానపృచ్ఛదిదమచ్యుతమ్ ॥ ౬ ॥ సఆహ భగవాంస్తస్మై ప్రీతశ్శుశ్రూషవే విభుః । నృణాం నిశ్శ్రేయసార్థాయ యోవతీర్ణో యదోః కులే ॥ ౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామి హరిష్యే తద్ధనం శనైః । తతోధనం సంత్యజంతి స్వజనా దుఃఖదుఃఖితమ్ ॥ ౮ ॥ సయదా వితథోద్యోగో నిర్విణ్ణస్స్యాద్ధనేహయా । మత్పరైః కృతమైత్రస్య కరిష్యే మదనుగ్రహమ్ ॥ ౯ ॥ తద్బ్రహ్మ పరమం సూక్ష్మం చిన్మాత్రం సదనంతరమ్ । తతో మాం సుదురారాధ్యం హిత్వాన్యాన్ భజతే జనః ॥ ౧౦ ॥ తతస్త ఆశుతోషేభ్యో లబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః । మత్తాః ప్రమత్తా వరదాన్ విస్మరంత్యవజానతే ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ శాపప్రసాదయోరీశా బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః । సద్యశ్శాపప్రసాదోంగ శివో బ్రహ్మా న చాచ్యుతః ॥ ౧౨ ॥ అత్ర చోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్ । వృకాసురాయ గిరిశో వరం దత్వాప సంకటమ్ ॥ ౧౩ ॥ వృకో నామాసురః పుత్రశ్శకునేః పథి నారదమ్ । దృష్ట్వాశుతోషం పప్రచ్ఛ దేవేషు త్రిషు దుర్మతిః ॥ ౧౪ ॥ స ఆహ గిరిశం దేవముపధావాశు సిద్ధ్యసి । యోల్పాభ్యాం గుణదోషాభ్యామాశు తుష్యతి కుప్యతి ॥ ౧౫ ॥ దశాస్యబాణయోస్తుష్టస్స్తువతోర్వందినోరివ । ఐశ్వర్యమతులం దత్వా తత ఆప సుసంకటమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యాదిష్టస్తమసుర ఉపాధావత్స్వగాత్రతః । కేదార ఆత్మక్రవ్యేణ జుహ్వానోగ్నిముఖం భవమ్ ॥ ౧౭ ॥ దేవోపలబ్ధిమప్రాప్య నిర్వేదాత్సప్తమేహని । శిరోవృశ్చత్సుధితినా తత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజమ్ ॥ ౧౮ ॥ తదా మహాకారుణికస్స ధూర్జటిర్యథా వయం చాగ్నిరివోత్థితోనలాత్ । నిగృహ్య దోర్భ్యాం భుజయోర్న్యవారయత్తత్స్పర్శనాద్భూయ ఉపస్కృతాకృతిః ॥ ౧౯ ॥ తమాహ చాంగాలమలం వృణీష్వ మే యథాభికామం వితరామి తే వరమ్ । ప్రీయేయ తోయేన నృణాం ప్రపద్యతామహో త్వయాత్మా భృశమర్ద్యతే వృథా ॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ దేవాత్సవవ్రే పాపీయాన్ వరం భూతభయావహమ్ । యస్యయస్య కరం శీర్ష్ణి ధాస్యే సమ్రియతామితి ॥ ౨౧ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ రుద్రో దుర్మనా ఇవ భారత । ఓమితి ప్రహసంస్తస్మై దదేహేరమృతం యథా ॥ ౨౨ ॥ సతద్వరపరీక్షార్థం శంభోర్మూర్ధ్ని కిలాసురః । స్వహస్తం ధాతుమారేభే సోబిభ్యత్స్వకృతాచ్ఛివః ॥ ౨౩ ॥ తేనోపసృష్టస్సంత్రస్తః పరాధావత్సవేపథుః । యావదంతం దివో భూమేః కాష్ఠానాముదగాదుదక్ ॥ ౨౪ ॥ అజానంతః ప్రతివిధిం తూష్ణీమాసన్ సురేశ్వరాః । తతో వైకుంఠమగమద్భాస్వరం తమసః పరమ్ ॥ ౨౫ ॥ యత్ర నారాయణస్సాక్షాన్న్యాసినాం పరమా గతిః ।

శాపప్రసాదయోరితి ॥ బ్రహ్మాద్యా ఈశ్వరాః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ వృక ఇతి ॥ శకునేః పుత్రః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ దశాస్యేతి ॥ సుసంకటమాప కైలాసోత్పాటనం పురపాలనం చ సుకంటకమితి వా పాఠః ॥ ౧౬ ॥ ఇతీతి ॥ స్వగాత్రత ఉపాధావత్ స్వదేహేన యాజయామాస - కథం ఆత్మక్రవ్యేణ స్వమాంసేన జుహ్వాన ఇతి ॥ ౧౭ ॥ దేవేతి ॥ అవృశ్చత్ ఛేత్తుముద్యతః ॥ ౧౮ ॥ తదేతి ॥ స్వయం చ - అగ్నిరివ మూర్తిమానగ్నిరివ దేదీప్యమాన ఇత్యర్థః ॥ వయం అధునా కథాభియథా కథంచిద్దుఃఖేన ముముక్షూన్ కామం వారయామః తద్వదితి - సచ ఉపస్పృష్టాకృతిః పరిపూర్ణదేహో భవత్ న్యవారయచ్చ ॥ ౧౯ ॥ ఏవమాహ చ ॥ తమితి ॥ తోయేనాపి భజతాం ప్రీతః స్యాం - త్వయా తు దేహో వృథా పీడ్యత ఇతి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తదితి ॥ దాతుమనర్హమపి దదౌ ఇత్యాహ - అహేః సర్పస్య అమృతం క్షీరమివ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ తేనేతి ॥ ఉపసృష్టః అనుగతః స్వః ఉదగాత్ ఉత్తరతః అగాత్ ఊర్ధ్వమగచ్ఛద్వా ఉదక్ ఊర్ధ్వం మంచక ॥ ౨౪ ॥ అజానంత ఇతి ॥ వైకుంఠం శ్వేతద్వీపం ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ తమితి ॥ తం

-సురం తథా వ్యసనం తాదృగ్వ్యసనం యస్య తం. శివం వృజినార్దనః దుఃఖహంతా దూరత ఏవ దృష్ట్వేతి॥ ౨౭॥ మేఖలేతి॥ మేఖలా-
ద్యుపలక్షితః ప్రత్యుదియాత్ సమ్ముఖమాగతః॥ ౨౮॥ శాకునేయేతి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం కింశిమర్థం. ఆత్మా దేహః సర్వపురుషార్థకా-
మధుక్. అతో మా పీడయేతి॥ ౨౯॥ యదీతి॥ ప్రాయశః పుంభిర్భృత్యైః భవాన్ స్వార్థాన్ సమీహతే సాధయితుమిచ్ఛతి. అథవా. జనై-
ర్భిః సహాయైః స్వకార్యాణి సాధయతి అతో నః శ్రావ్యతామితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ పైశాచ్యం పిశాచానామిత్యర్థః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యదీ-
యత్ యథా వక్తా వదిష్యతి॥ ౩౪॥ ఇత్థమితి॥ చిత్రైః భ్రామకైః సుపేశలైః అతిరమ్యైః భిన్నధీః భ్రాంతమతిః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥

శాంతానాం న్యస్తదండానాం యతో నావర్తతే గతః॥ ౨౬॥ తం తథా వ్యసనం దృష్ట్వా భగవాన్ వృజినా-
ర్దనః। దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వా వటుకో యోగమాయయా॥ ౨౭॥ మేఖలాజినదండాక్షై-
స్తేజసాగ్నిరివ జ్వలన్। * అభివాదయామాస చ తం కుశపాణిర్వినీతవత్॥ ౨౮॥ శ్రీభగవాన్॥
శాకునేయ భవాన్ వ్యక్తం శ్రాంతః కిం దూరమాగతః। క్షణం విశ్రమ్యతాం పుంస ఆత్మాయం సర్వకా-
మధుక్॥ ౨౯॥ యది నః శ్రవణాయాలం యుష్మద్వ్యవసితం ప్రభో। భణ్యతాం ప్రాయశః పుం-
భిస్స్వార్థాన్ సమీహతే॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా పృష్టో వచసామృతవర్షిణా। గతక్లమోఽబ్రవీ-
త్తస్మై యథాపూర్వమనుష్ఠితమ్॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ ఏవం చేత్తర్హి తద్వాక్యం న వయం శ్రద్దధీ-
మహి। యో దక్షశాపాత్పైశాచ్యం ప్రాప్తః ప్రేతపిశాచరాట్॥ ౩౨॥ యది వస్తత్ర విస్రంభో దాన-
వేంద్ర జగద్గురౌ। తర్హ్యంగాశు స్వశిరసి హస్తం న్యస్య ప్రతీయతామ్॥ ౩౩॥ యద్యసత్యం వచః శంభోః
కథంచిద్దానవర్షభ। తదైనం జహ్యసద్వాచం న యద్వక్తాఽనృతం పునః॥ ౩౪॥ ఇత్థం భగవతశ్చి-
త్రైర్వచోభిస్స సుపేశలైః। భిన్నధీర్విస్మృతః శీర్ష్ణి స్వహస్తం కుమతిర్న్యధాత్॥ ౩౫॥ అథాపతద్భి-
న్నశిరా వజ్రాహత ఇవ క్షణాత్। జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుశబ్దోఽభవద్దివి॥ ౩౬॥ ముముచుః పుష్పవర్షా-
ణి హతే పాపే వృకాసురే। దేవర్షిపితృగంధర్వా మోచితస్సంకటాచ్ఛివః॥ ౩౭॥ ముక్తం గిరిశమభ్యా-
హ భగవాన్పురుషోత్తమః। అహో దేవ మహాదేవ పాపోఽయం స్వేన పాప్మనా॥ ౩౮॥ హతః కో ను మ-
హత్స్వీశ జంతుర్వై కృతకిల్బిషః। క్షేమీ స్యాత్కిము విశ్వేశే కృతాగస్కో జగద్గురౌ॥ ౩౯॥ య ఏవమ-
వ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః పరస్య సాక్షాత్పరమాత్మనో హరేః। గిరిత్రమోక్షం కథయేచ్ఛృణోతి వాపి
ముచ్యతే సంసృతిభిస్తథారిభిః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - అష్టాశీతితమోఽధ్యాయః. ❖

శ్రీశుకః॥ సరస్వత్యాస్తటే రాజన్నృషయస్సత్రమాసత। వితర్కస్సమభూత్తేషాం త్రిష్వధీశేషు కో మ-
హాన్॥ ౧॥ తస్య జిజ్ఞాసయా తే వై భృగుం బ్రహ్మసుతం నృప। తజ్జ్ఞప్త్యై ప్రేషయామాసుస్సోఽభ్యగా-
ద్బ్రహ్మణస్సభామ్॥ ౨॥ న తస్మై ప్రహ్వణం స్తోత్రం చక్రే సత్త్వపరీక్షయా। తస్మై చుక్రోధ భగవాన్
ప్రజ్వలన్ స్వేన తేజసా॥ ౩॥ స ఆత్మన్యుత్థితం మన్యుమాత్మజాయాత్మనా ప్రభుః। అశీశమద్యథా వ-
హ్నిం స్వయోన్యా వారిణాత్మభూః॥ ౪॥ తతః కైలాసమగమత్స తం దేవో మహేశ్వరః। పరిరబ్ధుం
సమారేభే ఉత్థాయ భ్రాతరం ముదా॥ ౫॥ నైచ్ఛత్త్వమస్యుత్పథగ ఇతి దేవశ్చుకోప హ। శూలము-
ద్యమ్య తం హంతుమారేభే తిగ్మలోచనః॥ ౬॥ పతిత్వా పాదయోర్దేవీ సాంత్వయామాస తం గిరా।
సతుకృత్వా తతో ముక్తః కైలాసాద్రజతాచలాత్॥ ౭॥ మునిర్జగామ వైకుంఠం యత్ర దేవో జనా-

హత ఇతి॥ కిముత వక్తవ్యం విశ్వేశే త్వయి కృతాగాః కృతాపరాధః॥ ౩౯॥ య ఇతి॥ అవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః అవాఙ్మనసగోచరశక్తిస-
ముద్రస్య. గిరిత్రమోక్షం శివమోచనరూపం చరిత్రం సంసృతిభిః నానాయోనిసంసారైః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీభాగవతే దశమస్కంధే - అష్టాశీ-
తితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవాశీతితమే దేవః కో మహానితి సంశయే। పరీక్ష్య విష్ణురుత్కర్షం మునిభ్యో వర్ణ్యతే భృగుః॥ ఇతిహాసాంతరమాహ॥ సరస్వత్యా ఇతి॥
౧॥ ౨॥ ౩॥ స ఇతి॥ స్వయోన్యా స్వస్యైకరూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్థానేన స్వకార్యోత్పత్తిర్యథా తేన యథా కశ్చిద్వహ్నిం శమయతి తథా స్వ

ణ్యేనపుత్రేణనిమిత్తేనక్రోధంశమయామాసేత్యర్థః॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ పునీహీతి ॥ తీర్థానాం తీర్థకారిణా తీర్థత్వని మిత్తేన ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి ॥ తస్యమంద్రయాగిరాగంభీరయావాచానిర్వృతస్తూష్ణీంబభూవేతిశేషః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తదితి ॥ విస్మితాః అపరాధాతిరేకేపినిర్వికారత్వేనభూయాంసంశ్రద్దధుఃమహత్తమంనిశ్చితవంతః యతః యస్మాత్ ॥౧౫॥ ధర్మఇతి ॥ వైరాగ్యంచచతుర్విధమితిపారేశ్రిన్చాతుర్విధ్యమేవంద్రష్టవ్యం-విషయాంస్త్యక్తుముత్కున్నవతోపిసంమానేచ్ఛాత్యాగమాద్యంవైరాగ్యం-తతోవిషయాణాంమధ్యేలవణాదివ్యతిరేకేణాపివృత్తిర్ద్వితీయం-తథావృత్తావపిమనసిరాగశైథిల్యేనబాహ్యేంద్రియైరేవవిషయసేవనంతృతీయం-తత్రాప్యౌదాసీన్యంచతుర్థం-తదాహుః ॥ శ్లో ॥ వైరాగ్యమాద్యంయతమానసంజ్ఞంక్వచిద్వితృష్ణావ్యతిరేకసంజ్ఞమ్ ఏకేంద్రియా

ర్దనః। శయానంశ్రియఉత్సంగేపదావక్షస్యతాడయత్ ॥ ౮ ॥ తతఉత్థాయభగవాన్సహలక్ష్మ్యా సతాంగతిః। స్వతల్పాదవరుహ్యాథననామశిరసామునిమ్ ॥ ౯ ॥ ఆహతేస్వాగతంబ్రహ్మన్నిషీదాత్రా సనేక్షణమ్। అజానతామాగతాన్వఃక్షంతుమర్హథనఃప్రభో ॥ ౧౦ ॥ పునీహిసహలోకంమాంలోక పాలాంశ్చమద్గతాన్। పాదోదకేనభవతస్తీర్థానాంతీర్థకారిణా ॥ ౧౧ ॥ అద్యాహంభగవన్ల క్ష్మ్యాఆసమేకాంతభాజనమ్। వత్స్యత్యురసిమేభూతిర్భవత్పాదహతాంహసః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏ వంబ్రువతివైకుంఠేభృగుస్తన్మంద్రయాగిరా। నిర్వృతస్తర్పితస్తూష్ణీంభక్త్యుత్కంఠోశ్రులోచ నః॥ ౧౩ ॥ పునశ్చసత్రమావ్రజ్యమునీనాంబ్రహ్మవాదినామ్। స్వానుభూతమశేషేణరాజన్భృగు రవర్ణయత్ ॥ ౧౪ ॥ తన్నిశమ్యాథమునయోవిస్మితాముక్తసంశయాః। భూయాంసంశ్రద్దధుర్విష్ణుం యతశ్శాంతిర్యతోభయమ్ ॥ ౧౫ ॥ ధర్మస్సాక్షాద్యతోజ్ఞానంవైరాగ్యంచతదన్వితమ్। ఐశ్వర్యంచా ష్టధాయస్మాద్యశశ్చాత్మమలాపహమ్ ॥ ౧౬ ॥ మునీనాంన్యస్తదండానాంశాంతానాంసమచేతసామ్। అకించనానాంసాధూనాంయమాహుఃపరమాంగతిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిర్బ్రా హ్మణాస్త్విష్టదేవతాః। భజంత్యనాశిషశ్శాంతాయంవానిపుణబుద్ధయః ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయస్తస్య రాక్షసాఅసురాస్సురాః। గుణిన్యామాయయాసృష్టాస్సత్త్వంతత్తీర్థసాధనమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థంసారస్వతావిప్రానృణాంసంశయనుత్తయే। పురుషస్యపదాంభోజసేవయాతద్గతింగతాః ॥ ౨౦ ॥ శ్రీసూతః॥ ఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగంధపీయూషంభవభయభిత్పరస్యపుంసః। సుశ్లోక్యంశ్రవణ పుటైఃపిబన్నభీక్ష్ణంసంసారభ్రమణపరిశ్రమంజహాతి ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏకదాద్వారవత్యాంతువిప్ర పత్న్యాఃకుమారకః। జాతమాత్రోభువంస్పృష్ట్వామమారకిలభారత ॥ ౨౨ ॥ విప్రోగృహీత్వామృత కంరాజద్వార్యుపధాయసః। ఇదంప్రోవాచవిలపన్నాతురోదీనమానసః ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మద్విషశ్శఠధి యోలుబ్ధస్యవిషయాత్మనః। క్షత్రబంధోఃకర్మదోషాత్పంచత్వంమేర్భకోగతః ॥ ౨౪ ॥ హింసావిహారంనృ పతిందుశ్శీలమజితేంద్రియమ్। ప్రజాభజంత్యస్సీదంతిదరిద్రానిత్యదుఃఖితాః ॥ ౨౫ ॥ ఏవంద్వితీయం విప్రర్షిస్తృతీయంత్వేవమేవచ। విసృజ్యసనృపద్వారితాంగాథాంసమగాయత ॥ ౨౬ ॥ తామర్జున ఉపశ్రుత్యకర్హిచిత్కేశవాంతికే। పరేతేనవమేబాలేబ్రాహ్మణంసమభాషత ॥ ౨౭ ॥ కింస్విద్బ్ర హ్మంస్త్వన్నివాసేఇహనాస్తిధనుర్ధరః। రాజన్యబంధురేతైతేబ్రాహ్మణాస్సత్రమాసతే ॥ ౨౮ ॥

ఖ్యంహృదిరాగసౌక్ష్మ్యంతస్యాప్యభావస్తువశీకృతాఖ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వమితి ॥ యస్యభగవతః [illegible] ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయ ఇతి ॥ తస్యభగవతఏవత్రివిధాఃఆకృతయఃతత్రతాసుసత్త్వమేవఅర్థసాధనంపురుషార్థహేతుః ॥ ౧౯ ॥ ఇత్థమితి ॥ ఇత్థంసరస్వతీతీరవాసినోవిప్రాఃహరిపదాంభోజసేవయాముక్తింప్రాపురిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ఇతీతి ॥ [illegible] ధుపంకజాదుద్గతంగంధయ [illegible] షతుల్యం [illegible] ప్రశస్తంయశోయస్సంసారీసేవతేసముక్తోభవతీతి ॥ ౨౧ ॥ [illegible] భగవాన్ శ్రీకృష్ణః ఏవంవిధశ్చ [illegible] ఖ్యానాంతరమాహ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ [illegible] గాథాంవాక్యం · మయినకశ్చిత్ [illegible] అతోరాజదోషేణైవమత్పుత్రాఃమ్రియంతఇతివారం [illegible] ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ కింస్విదితి ॥ హేబ్రహ్మన్ [illegible] కిమధనుర్ధారోదీపీయతస్త్వన్నివాసేధనుర్ధారమా [illegible] బంధుపినాస్తి బ్రాహ్మణ్యస్యతుకాహావార్తా-ఏతేతు [illegible]

(ఇవ బ్రాహ్మణా యామితాభవితుమర్హంతీత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ [illegible] వాహ ॥ ధనేతి ॥ ధనదారాదిభిర్నియుక్తాః యత్ర యేషు జీవత్సు [illegible] ంతి తే జీవంతి కేవలం జీవికాం సంపాదయంతి ॥ ౨౮ ॥ అహమితి ॥ హతకల్మష ఇతి అగ్నిప్రవేశేన బ్రాహ్మణ [illegible] తోఽథ వేయమిత్యర్థః. అహతకల్మషశ్చేతి వా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ తదేవ ॥ [illegible] ప్రత్యయః ॥ [illegible] ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం [illegible] భవా [illegible] విస్రంభితః విశ్వాసం ప్రాపితః. నిశామయన్ శృణ్వన్ ॥ ౩౪ ॥ ౩౬ ॥ సద్య ఇతి ॥ బ్రాహ్మణో [illegible] నక్షత్ర [illegible]

ధనదారాత్మజాయుక్తా యత్ర శోచంతి బ్రాహ్మణాః । తే వై రాజన్యవేషేణ నటా జీవంత్యసుంభరాః ॥ ౨౮ ॥ అహం ప్రజా వాం రక్షిష్యే భగవన్ దీనయోరిహ । అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యే హతకల్మషః ॥ ౨౯ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ సంకర్షణో వాసుదేవః ప్రద్యుమ్నో ధన్వినాం వరః । అనిరుద్ధోఽప్రతిరథో న త్రాతుం శక్నువంతి యత్ ॥ ౩౦ ॥ తత్కథం ను భవాన్ కర్మ దుష్కరం జగదీశ్వరైః । చికీర్షసి త్వం బాలిశ్యాత్ [illegible] ॥ ౩౧ ॥ అర్జునః ॥ నాహం సంకర్షణో బ్రహ్మన్ న కృష్ణః కార్ష్ణిరేవ చ । అహం వా అర్జునో నామ గాండీవం యస్య వై ధనుః ॥ ౩౨ ॥ మావమంస్థా మమ బ్రహ్మన్ వీర్యం త్ర్యంబకతోషణమ్ । మృత్యుం విజిత్య ప్రధనే ఆనేష్యే తే ప్రజాః ప్రభో ॥ ౩౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం విస్రంభితో విప్రః ఫల్గునేన పరంతప । జగామ స్వగృహం ప్రీతః పార్థవీర్యం నిశామయన్ ॥ ౩౪ ॥ ప్రసూతికాల ఆసన్నే భార్యాయా ద్విజసత్తమః । పాహి పాహి సుతం మృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః ॥ ౩౫ ॥ స ఉపస్పృశ్య శుచ్యంబు నమస్కృత్య మహేశ్వరమ్ । దివ్యాన్యస్త్రాణి సంస్మృత్య సజ్యం గాండీవమాదదే ॥ ౩౬ ॥ న్యరుణత్సూతికాగారం శరైర్నానాస్త్రయోజితైః । తిర్యగూర్ధ్వమధః పార్థశ్చకార శరపంజరమ్ ॥ ౩౭ ॥ తతః కుమారస్సంజాతో విప్రపత్న్యా రుదన్ముహుః । సద్యోఽదర్శనమాపేదే సశరీరో విహాయసా ॥ ౩౮ ॥ తదాహ విప్రో విజయం వినిందన్ కృష్ణసన్నిధౌ । మౌఢ్యం పశ్యత మే యోఽహం శ్రద్దధే క్లీబకత్థనమ్ ॥ ౩౯ ॥ న ప్రద్యుమ్నో నానిరుద్ధో న రామో న చ కేశవః । యస్య శేకుః పరిత్రాతుం కోఽన్యస్తదవితేశ్వరః ॥ ౪౦ ॥ ధిగర్జునం మృషావాదం ధిగాత్మశ్లాఘినో ధనుః । దైవోపసృష్టం యో మౌఢ్యాదానినీషతి దుర్మతిః ॥ ౪౧ ॥ ఏవం శపతి విప్రర్షౌ విద్యామాస్థాయ ఫల్గునః । యయౌ సంయమనీమాశు యత్రాస్తే భగవాన్ యమః ॥ ౪౨ ॥ విప్రాపత్యమచక్షాణస్తత ఐంద్రీమగాత్పురీమ్ । ఆగ్నేయీం నైరృతీం సౌమ్యాం వాయవ్యాం వారుణీమథ ॥ రసాతలం నాకపృష్ఠం ధిష్ణ్యాన్యన్యాన్యుదాయుధః ॥ ౪౩ ॥ తతోఽలబ్ధద్విజసుతో హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః । అగ్నిం వివిక్షుః కృష్ణేన ప్రత్యుక్తః ప్రతిషేధతా ॥ ౪౪ ॥ దర్శయే ద్విజసూనూంస్తే మావజ్ఞాత్మానమాత్మనా । మానవాస్తే [illegible] ॥ ౪౫ ॥ ఇతి సంభాష్య భగవానర్జునేన సహేశ్వరః । దివ్యం స్వరథమాస్థాయ ప్రతీచీం దిశమావిశత్ ॥ ౪౬ ॥ సప్త ద్వీపాన్ ససింధూంశ్చ సప్త సప్త గిరీనథ । లోకాలోకం తథాతీత్య వివేశ సుమహత్తమః ॥ ౪౭ ॥ తత్రాశ్వాః శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకాః । తమసి భ్రష్టగతయో బభూవుర్భరతర్షభ ॥ ౪౮ ॥ తాన్ దృష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణో మహాయోగేశ్వరేశ్వరః । సహస్రాదిత్యసంకాశం స్వచక్రం ప్రాహిణోత్పురః ॥ ౪౯ ॥ తమః సుఘోరం గహనం కృతం మహద్విదారయద్భూరితరేణ రోచిషా । మనోజవం నిర్వివిశే సుదర్శనం గుణచ్యుతో రామశరో యథా చమూమ్ ॥ ౫౦ ॥ ద్వారేణ చక్రానుపథేన తత్తమః [illegible]

మహేశ్వరం నమస్కృత్య ॥ ౩౬ ॥ న్యరుణదితి ॥ న్యరుణత్ ఆవృతవాన్ [illegible] ॥ ౩౭ ॥ తత ఇతి ॥ [illegible] దేహేనాపి నాపశ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ నేతి ॥ యస్య ప్రజాం [illegible] ॥ ౪౧ ॥ ధిగితి ॥ [illegible] ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రత్యుక్తః [illegible] ప్రతిషేధం కుర్వతా ॥ ౪౫ ॥ [illegible] కీర్తిం స్థాపయిష్యంతి [illegible] ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ [illegible] సంఖ్యాః గిరయో [illegible] ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ కృతమితి ॥ [illegible] ॥

ధ్వాన్తేనేతి॥ చక్రానుపథేన చక్రమనుగతేన ధ్వాన్తేన । తత్తమః పరంతస్మాత్తమసః పరం దూరే వర్తమానం । పరం బ్రహ్మ భాగవతం జ్యోతిః । సముత్పన్నం వ్యాపృణ్వత్ । ప్రసమీక్ష్య ప్రతాపితాక్షః నేత్రే న్యమీలయదితి॥ ౫౨ ॥ తత ఇతి ॥ ఏజంతః ఉచ్చలంతః బృహంతః మహాంతః ఊర్మయ ఏవ భూషణం యస్య తత్ । తత్ర సలిలే । భవనం మహాకాలపురం । ద్యుమత్తమం ద్యుతిమత్తమం శ్రేష్ఠం॥ ౫౩ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సహస్రమూర్ధ్నః ఫణాః తాసు మణయః తేషాం ద్యుతిభిః ద్విసహస్రనేత్రైః రూజితం స్ఫటికగిరిసంకాశం శితికంఠజిహ్వం కంఠాశ్చ జిహ్వాశ్చ శితయః నీలాః కంఠజిహ్వా యస్య తత్॥ ౫౪ ॥ దదర్శేతి ॥ తద్భోగసుఖాసనం తస్య అనంతస్య భోగో దేహః సుఖకరమాసనం యస్య తం॥ ౫౫॥ మహామణీతి ॥ మహాంతో మణివ్రాతా యేషు తేషాం కిరీటకుండలానాం ప్రభాలయా పరిక్షిప్తాః సర్వతః స్ఫురంతః సహస్రం

కుంతలా యస్య తం॥ ౫౬॥

సహస్రశిరనంతపారగమ్ । సముత్పన్నం ప్రసమీక్ష్య ఫల్గునః ప్రతాపితాక్షః పిదధేక్షిణీ ఉభే॥ ౫౨॥ తతః ప్రవిష్టస్సలిలంనభస్వతా బలీయసైజద్బృహదూర్మిభూషణమ్ । తత్రాద్భుతం వై భవనం ద్యుమత్తమం భ్రాజన్మణిస్తంభసహస్రశోభితమ్॥ ౫౩॥ తస్మిన్ మహాభీమమనంతమద్భుతం సహస్రమూర్ధన్యఫణామణిద్యుభిః । విభ్రాజమానం ద్విగుణేక్షణోల్బణం సితాచలాభం శితికంఠజిహ్వమ్॥ ౫౪॥ దదర్శ తద్భోగసుఖాసనం విభుం మహానుభావం పురుషోత్తమోత్తమమ్ । సాంద్రాంబుదాభం సుపిశంగవాససం ప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణమ్॥ ౫౫ ॥ మహామణివ్రాతకిరీటకుండలప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకుంతలమ్। ప్రలంబచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతమ్॥ ౫౬॥ సునందనందప్రముఖైస్స్వపార్షదైశ్చక్రాదిభిర్మూర్తిధరైర్నిజాయుధైః। పుష్ట్యా శ్రియా కీర్త్యజయాఖిలర్ద్ధిభిర్నిషేవ్యమాణం పరమేష్ఠినాం పతిమ్॥ ౫౭ ॥ వవంద ఆత్మానమనంతమచ్యుతో జిష్ణుశ్చ తద్దర్శనజాతసాధ్వసః । తావాహ భూమా పరమేష్ఠినాం ప్రభుర్బద్ధాంజలీ సస్మితమూర్జయా గిరా॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మజా మే యువయోర్దిదృక్షుణా మయోపనీతా భువి ధర్మగుప్తయే । కలావతీర్ణావవనేర్భరాసురాన్ హత్వేహ భూయస్త్వరయేతమంతి మే ॥ ౫౯॥ పూర్ణకామావపి యువాం నరనారాయణావృషీ । ధర్మమాచరతం స్థిత్యై ఋషభౌ లోకసంగ్రహమ్ ॥ ౬౦॥ ఇత్యాదిష్టౌ భగవతా తౌ కృష్ణౌ పరమేష్ఠినా । ఓమిత్యానమ్య భూమానమాదాయ ద్విజదారకాన్॥ ౬౧॥ న్యవర్తేతాం స్వకం ధామ సంప్రహృష్టౌ యథాగతమ్ । విప్రాయ దదతుః పుత్రాన్యథారూపం యథావయః ॥ ౬౨ ॥ నిశామ్య వైష్ణవం ధామ పార్థః పరమవిస్మితః । యత్కించిత్పౌరుషం పుంసాం మేనే కృష్ణానుకంపితమ్॥ ౬౩॥ ఇతీదృశాన్యనేకాని వీర్యాణీహ ప్రదర్శయన్ । బుభుజే విషయాన్ గ్రామ్యానీజే చాత్యూర్జితైర్మఖైః ॥ ౬౪॥ ప్రవవర్షాఖిలాన్ కామాన్ ప్రజాసు బ్రాహ్మణాదిషు । యథాకాలం యథైవేంద్రో భగవాన్ శ్రైష్ఠ్యమాస్థితః॥ ౬౫ ॥ హత్వా నృపానధర్మిష్ఠాన్ ఘాతయిత్వార్జునాదిభిః। అంజసా వర్తయామాస ధర్మం ధర్మసుతాదిభిః ॥ ౬౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోననవతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ సుఖం స్వపుర్యాం నివసన్ ద్వారకాయాం శ్రియః పతిః। సర్వసంపత్సమృద్ధాయాం సంవృతో వృష్ణిపుంగవైః॥ ౧ ॥ స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాంతిభిః । హర్మ్యేషు కందుకాద్యైస్తు క్రీడంతీభిస్తటిద్ద్యుభిః॥ ౨॥ నిత్యం సంకులమార్గాయాం మదచ్యుద్భిర్మతంగజైః। స్వలంకృతైర్భటైరశ్వై రథైశ్చ కనకోజ్జ్వలైః॥ ౩॥ ఉద్యానోపవనాఢ్యాయాం పుష్పితద్రుమరాజిషు। నిర్విశద్భృంగ

మపరిమితాః కుంతలా యస్య తం॥ ౫౬॥ సునందేతి॥ కీర్త్యజయా కీర్త్యా సహితా అజయా అఖిలర్ద్ధిభిః అణిమాదిభిర్విభూతిభిర్మూర్తిధరైః॥ ౫౭ ॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మజా ఇతి॥ హే కలావతీర్ణౌ ఇతి సంబోధనం । శీఘ్రం మే అంతిక సకాశం ఇతం ఆగచ్ఛతం ॥ ౫౯॥ పూర్ణకామావితి॥ ఆచరతం ఆచరతం ఇదం తు భారతయుద్ధాత్పూర్వమేవ కృతమపి శ్రైష్ఠ్యకథనప్రస్తావేనాత్రోక్తం ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోననవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ చరమే తు పునః ప్రోక్తా కృష్ణలీలా సమాసతః। యదువంశప్రసూతానామానంత్యం చ సకారణమ్॥ శ్రీకృష్ణవిభూతిం సమాసేన దర్శయతి॥ సుఖమితి॥ సర్వసంపద్విశిష్టాయాం శ్రియః పతిః షోడశసహస్రపత్నీనామేకవల్లభస్సన్ తాసాం గృహేషు రమమాణస్స్వయః॥

౩॥ ౪॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లేతి॥ గృహవిశేషణం ప్రోత్ఫుల్లేతి శ్లోకేనోక్తం॥ ౬॥ విజహారేతి॥ తథా హ్రదినీషు అంభో విగాహ్య విజహార మహోదయః వైభవం యస్య సః యోషితాం కుచకుంకుమైర్లిప్తాంగః యతస్తాభిః పరిరబ్ధః॥ ౭॥ ఉపగీయమాన ఇతి। సూతమాగధవందిభిః ఉపగీయమానః॥ ౮॥ ౯॥ తా ఇతి॥ తాః క్లిన్నవస్త్రైః అతఏవ వివృతౌ ఊరుకుచప్రదేశౌ యాసాం ఉద్ధృతాని విస్రస్తాని బృహత్కబరేభ్యః ప్రసూనాని యాసాం తాః జాతేన స్మరేణ య ఉత్సవః తేన లసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౦॥ కృష్ణ ఇతి॥ తాసాం స్తనేష్వభిషజ్జితా కుంకుమస్రక్ యస్య సః క్రీడాయాం అభిషంగేణ అభినివేశేన ధుతః కంపితః కుంతలబృందబంధో యస్య సః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఊచురితి॥ ముకుంద ఏకధియః సమాహితాః ఉన్మత్తా ఇవ జడం గిరః స్వత్యః పునస్తమేవ ఆవేశం చింతయంత్యో జడం యథా భవతి తథా యాని వాక్యాని ఊచుస్తాని మే గదతః శృణ్విత్యర్థః॥ ౧౪॥ కురరీతి॥ ఈశ్వరః శ్రీకృష్ణః తేన గుప్తబోధః జగతి స్వపితి త్వం తు నిద్రాభంగం కృత్వా విలపసి స

గవిహగైర్నాదితాయాం సమంతతః॥ ౪॥ రేమే షోడశసాహస్రపత్నీనామేకవల్లభః। తావంతివిభ్రూపాణి తద్గృహేషు మహర్ద్ధిషు॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకహ్లారకుముదాంభోజరేణుభిః। వాసితామలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ॥ ౬॥ విజహార విగాహ్యాంభో హ్రదినీషు మహోదయః। కుచకుంకుమలిప్తాంగః పరిరబ్ధశ్చ యోషితామ్॥ ౭॥ *ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మృదంగపణవానకాన్। వాదయద్భిర్ముదా వీణాం సూతమాగధవందిభిః॥ ౮॥ సిచ్యమానోఽచ్యుతస్తాభిర్హసంతీభిశ్చ రేచకైః। ప్రతిసించన్విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ॥ ౯॥ తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాః సించంత్య ఉద్ధృతబృహత్కబరప్రసూనాః। కాంతం స్మ రేచకజిహీర్షయయోపగుహ్య జాతస్మరోత్సవలసద్వదనా విరేజుః॥ ౧౦॥ కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుంకుమస్రక్క్రీడాభిషంగధుతకుంతలబృందబంధః। సించన్ముహుర్యువతిభిః పరిషిచ్యమానో రేమే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః॥ ౧౧॥ నటానాం నర్తకీనాం చ గీతవాద్యోపజీవినామ్। క్రీడాలంకారవాసాంసి కృష్ణోఽదాత్తస్య చ స్త్రియః॥ ౧౨॥ కృష్ణస్యైవం విహరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః। నర్మక్ష్వేళిపరిష్వంగైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః॥ ౧౩॥ ఊచుర్ముకుందైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడమ్। చింతయంత్యోఽరవిందాక్షం తాని మే గదతః శృణు॥ ౧౪॥ కురరి విలపసి త్వం వీతనిద్రా న శేషే స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వరో గుప్తబోధః। వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్భిన్నచేతా నలిననయనహాసోదారలీలేక్షితేన॥ ౧౫॥ నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబంధుస్త్వం రోరవీషి కరుణం బత చక్రవాకి। దాస్యం గతా వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం కిం వా స్రజం స్పృహయసే కబరేణ వోఢుమ్॥ ౧౬॥ భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోఽధిగతప్రజాగరః। కిం వా ముకుందాపహృతాత్మలాంఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయామ్॥ ౧౭॥ త్వం యక్ష్మణా బలవతాసి గృహీత ఇందో క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి। కచ్చిన్ముకుందగదితాని యథా వయం త్వం విస్మృత్య భోః స్థగితగీరుపలక్ష్యసే నః॥ ౧౮॥ కిం త్వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేఽప్రియమ్। గోవిందాపాంగనిర్భిన్నే హృదీరయసి నః స్మరమ్॥ ౧౯॥ మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేంద్రస్య నూనం శ్రీవత్సాంకం వయమివ భవాన్ధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః। అత్యుత్కంఠః శబలహృదయోఽస్మద్విధో బాష్పధారాః స్మృత్వా స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసంగః॥ ౨౦॥ ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసంజీవికయానయా

కేనచిత్ స్వపిషి తదనుచితమిత్యర్థః అగవానాపరాధ సనాపీత్యాశయేనాహుః నళిననయనస్య హాసేన సహితం ఉదారం యల్లీలేక్షితం తేన కచ్చిద్గాఢం నిర్భిన్నచేతా స్త్వమసి॥ ౧౫॥ నేత్రే ఇతి॥ నక్తం రాత్రావదృష్టబంధుస్త్వం రోరవీషి కించ నైతావత్ వయమివ స్పృహయసె॥ ౧౬॥ భో భో ఇతి॥ అలబ్ధనిద్రః సదా నిష్టనసె క్రోశసి- కిం వా అస్మాభిః ప్రాప్తాం దశాం త్వమపి గతోసి అహో ఉదన్వన్ యథా వయం సంభోగేన ముకుందాపహృతకుచకుంకుమాదిలాంఛనాః తథా త్వమపి యతః అపహృతశ్రీకౌస్తుభాదిలాంఛనో దృశ్యసె॥ ౧౭॥ త్వమితి॥ ముకుందగదితాని రహస్యాని విస్మృత్య తదేకచింతయా కచ్చిత్త్వం క్షీణోపి వయమివ స్థగితగీః స్తబ్ధవాక్ హే ఇందో సన్ స్తబ్ధో పలక్ష్యసె॥ ౧౮॥ కిమితి॥ అప్రియాచరణం వినాస్మరోద్దీరకత్వస్య బాధాజనసం మలయానిల తవానుచితమిత్యర్థః॥ ౧౯॥ మేఘేతి॥ తాపాహారకత్వాదిసామ్యాత్ త్వం యాదవేంద్రస్య దయితః సఖాసి అతో భవాన్ తం ధ్యాయతి ధ్యానలింగాన్యాహుః అత్యుత్కంఠ

ఇత్యాది. అహో కిమితి త్వయా తేన సఖ్యం కృతం యతో దుఃఖదస్తత్ప్రసంగ ఇతి॥ ౨౦॥ ప్రియరావేతి॥ హే కోకిల ప్రియరావస్య ప్రియంవదస్య శ్రీకృష్ణస్య పదాని వచాంసి శబ్దాంస్త్వం భాషసే. మృతాన్ సంజీవయతీతి తథా. తయా అనయా కోమలయా గిరా. వల్గిత కంఠ రమణీయ కంఠ. మే వద కథయ. కింతవ ప్రియం కరవాణీతి॥ ౨౧॥ నేతి॥ హే క్షితిధర. త్వం న వదసి న చలసి. అతో నూనం మహాంతమర్థం చింతయసే. బత కిం హే అపి కిం. యథా స్తనైర్విధర్తుం వయం కామయామహే. తథా త్వమపి స్తనతుల్యైః శృంగైర్వోఢుం కామయసే కిమితి చేత్ హి తాని వా అస్మద్వదవస్థా విపర్యతీతి భావః॥ ౨౨॥ శుష్యదితి॥ హే సింధుపత్న్యః నద్యః. సంప్రతి గ్రీష్మే. సింధుర్మేఘద్వారా అమృతవృష్ట్యా యుష్మాన్నానందయతి. బత అహో కష్టం అతః శుష్యంతో హ్రదా యాసాం తాః. అపగత కమల శోభాః కృశతరాశ్చ ఆస్త. వయం యథా ప్రియతమస్య భర్తుర్మధుపతేః స్మితప్రసిద్ధం॥ ౨౩॥ తద్వత్ తద్వా వా దాగతం హంసం దూతం కల్పయిత్వాహుః॥ హంసేతి॥ హే హంస. అస్మాన్ ప్రతి పురా రహసి ఉక్తం. కిం నాచల సౌహృదః స్మరతి. స్మృత్వైవ వయం ప్రస్థాపితవానితి చేదత ఆహుః. హే క్షుద్ర ...

నయా గిరా । కరవాణి కిమద్య తే ప్రియం వద మే వల్గితకంఠ కోకిల ॥ ౨౧॥ న చలసి న వదస్యుదారబుద్ధే
క్షితిధర చింతయసే మహాంతమర్థమ్ । అపి బత వసుదేవనందనాంఘ్రిం వయమివ కామయసే స్తనైర్వి
ధర్తుమ్॥ ౨౨॥ శుష్యద్ధ్రదాః కృశతరా బత సింధుపత్న్యస్సంప్రత్యపేతకమలశ్రియ ఇష్టభర్తుః। య
ద్వద్వయం మధుపతేః ప్రణయావలోకమప్రాప్య ముష్టహృదయాః పురుకర్శితాః స్మ । ౨౩ । హంస
స్వాగతమాస్యతాం పిబ పయో బ్రూహ్యంగ శౌరేః కథాం దూతం త్వాం ను విదామ కచ్చిదజితస్స్వస్త్యాస్త ఉ
క్తం పురా । కిం వా నశ్చలసౌహృదస్స్మరతి తం కస్మాద్భజామో వయం క్షౌద్రాలాపయ కామదం శ్రియ
మృతే సైవైకనిష్ఠా స్త్రియామ్॥ ౨౪। ఇతీదృశేన భావేన కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే । క్రియమాణేన మా
ధవ్యో లేభిరే వైష్ణవీం గతిమ్॥ ౨౫॥ శ్రుతమాత్రోఽపి యః పుంసాం ప్రసహ్యాకర్షతే మనః। ఉరుగాయో
రుగీతో వా పశ్యంతీనాం చ కిం పునః । ౨౬ । యాస్తం పర్యచరన్ ప్రేమ్ణా పాదసంవాహనాదిభిః। జగద్గు
రుం భర్తృబుద్ధ్యా తాసాం కిం వర్ణ్యతే తపః॥ ౨౭। ఏవం వేదోదితం ధర్మమనుతిష్ఠన్ సతాం గతిః। గృ
హం ధర్మార్థకామానాం ముహుశ్చాదర్శయత్పదమ్। ౨౮॥ ఆస్థితస్య పరం ధర్మం కృష్ణస్య గృహమేధి
నామ్ । ఆసన్ షోడశసాహస్రం మహిష్యశ్చ శతాధికాః॥ ౨౯॥ తాసాం స్త్రీరత్నభూతా నామష్టౌ యాః
ప్రాగుదాహృతాః । రుక్మిణీప్రముఖా రాజన్ తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశః॥ ౩౦॥ ఏకైకస్యాం దశ దశ
కృష్ణోఽజీజనదాత్మజాన్ । యావత్య ఆత్మనో భార్యా అమోఘగతిరీశ్వరః॥ ౩౧। తేషాముదారవీర్యా
ణామష్టాదశ మహారథాః । ఆసన్నుదారయశసస్తేషాం నామాని మే శృణు । ౩౨। ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధ
శ్చ దీప్తిమాన్ భానురేవ చ । సాంబో మిత్రో బృహద్భానుర్మిత్రవిందో వృకోఽరుణః॥ ౩౩॥ పుష్కరో వే
దబాహుశ్చ శ్రుతదేవస్సునందనః। చిత్రబాహుర్వరూథశ్చ కవిర్న్యగ్రోధ ఏవ చ । ౩౪ । త్రివక్రా
యాముపశ్లోకః పుత్రః కృష్ణమనువ్రతః। శిష్యస్సాత్త్వా నారదస్య దధౌ చిత్తమఖండితమ్ । ౩౫॥ తే
నోక్తం సాత్వతం తంత్రం యద్జ్ఞాత్వా ముక్తిమాన్ భవేత్ । యత్ర స్త్రీశూద్రదాసానాం సంస్కారో

త. కస్మాద్వయం తం భజామః. సతి మధురమాహ్వయతి యుష్మదాజ్ఞేతి చేదత ఆహుః. అహో తర్హి తం ఇహాలాపయ ఆనారయ. ఓమితి వ్యంతమివ తం పునరాహుః. యా అస్మాన్ వంచయిత్వాపి కాకినీ రమతే తాం శ్రియమృతే తమేవాలాపయ. సా తదేకనిష్ఠా కథం పరిహర్తుం న శక్యత ఇతి చేదత ఆహుః. స్త్రియాం జాతావేకవచనం. అస్మాసు స్త్రీషు మధ్యే సైవైకనిష్ఠా న తు వయమిత్యర్థః. క్షౌద్రాలాప మత్కామదమితి. పాఠాంతరే తు క్షౌద్రం మధు తద్వత్ మధురాలాపమాత్రం యస్య తం ఆకామదం అరతిప్రదం. శ్రియమృతే వయం కస్మాద్భజామః తు అనాదృతాపి సతీ పునః పునః సైవ భజతు. యతః అస్మాదృశ్యః మానిన్యః స్త్రియః ఏకనిష్ఠాః ఏకత్రైవ స్వసంమానసిద్ధా ... యా సామి ౨౪॥ ౨౫॥ తాసాం కృష్ణే ఏవంభూతో భావః నాతి చిత్రమిత్యాహ॥ శ్రుతమాత్రోపీతి॥ ఉరుభిర్గాయద్భిర్గీతైః ఉరుగీతో వా ... ద్గీతైః యథా కథంచిదపి గీతో వేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ ప ... ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తాసామితి॥ యాః రుక్మిణీప్రముఖాః అష్టౌ తాః ఉదాహృతాః ప్రాగేవ ॥ ౩౦ ॥ ఏకైకస్యామితి॥ ఏవమష్టోత్తరశతాధిక షోడశసహస్ర మహిషీణాం పుత్రాః లక్షమేకమశీత్యుత్తరసహస్రసహస్రాణి భవంతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ప్రద్యుమ్నశ్చేతి॥ అనిరుద్ధ ... పౌత్రా ... మధ్యే ... జ్ఞేయాః. అథవా అనిరుద్ధ నామ

త్స్పత్రవిశతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ తిస్ర ఇతి ॥ సహస్రాణామయుతానాం కోటయః ... యదా ప్రత్యేకం బహూనామధ్యాపయితారాచార్యా ... సంఖ్యా ... తదా తత్పుత్రాణాం ... జ్ఞాయతే ॥ ౪౩ ॥ సంఖ్యానమితి ॥ యదాకుమారాణామేవ సంఖ్యా వక్తుం న శక్యతే తదా పునస్సర్వయాదవానామితి ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురేతి ॥ తే చోత్పన్నా ఇ... ప్రత్యేకం బహుభిః రూపైరితి జ్ఞేయం ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్రహాయేతి ॥ ఏవమేవ యదుకులే దేవా ఇతి · తథా చోక్తం ॥ శ్లో ॥ సహస్రశస్సుతా ... దేవా యదుకులే పృథగ్ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణకీర్తిస్సర్వతీర్థోత్తమత్వం శ్రీకృష్ణస్య సర్వదేవోత్తమ ... నచిత్రమిత్యాహ ॥ తీర్థమితి ॥ ఇతః పూర్వం స్వస్సరిదేవ సర్వతోఽధికం తీర్థం ఆసీత్ ఇదానీం తు యదుషు యదజని జాతం తీర్థం కృష్ణకీర్తిరూపం · తస్య స్వస్సరిత్ప్రాపకత్వాచ ... అల్పం చక్రే స్వయమేవ సర్వతీర్థోత్తరరీతి ... శ్రీకృష్ణస్య ... తస్య స్వరూపం సారూప్యం యయురితి ... చిత్రం తస్య పరమకారుణికత్వాత్ తథా ... చిత్రం · కింతర్హి

వైష్ణవస్స్మృతః ॥ ౩౬ ॥ ఏతేషామపి రాజేంద్ర తనూజానాం మధుద్విషః । ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమః పితృవద్రుక్మిణీసుతః ॥ ౩౭ ॥ స రుక్మిణో దుహితరముపయేమే మహారథః । తస్యాం సుతోఽనిరుద్ధోఽభూన్నాగాయుతబలాన్వితః ॥ ౩౮ ॥ స చాపి రుక్మిణః పౌత్రీం దౌహిత్రో జగృహే తతః । వజ్రస్తస్యామభూద్యస్తు మౌసలాదవశేషితః ॥ ౩౯ ॥ ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్య చాత్మజః । సుబాహోరుగ్రసేనోఽభూచ్ఛతసేనస్తు తత్సుతః ॥ ౪౦ ॥ న హ్యేతస్మిన్కులే జాతా అధనా అబహుప్రజాః । అల్పాయుషోఽల్పవీర్యాశ్చ అబ్రహ్మణ్యాశ్చ జజ్ఞిరే ॥ ౪౧ ॥ యదువంశప్రసూతానాం పుంసాం విఖ్యాతకర్మణామ్ । సంఖ్యా న శక్యతే కర్తుమపి వర్షాయుతైర్నృప ॥ ౪౨ ॥ తిస్రః కోట్యస్సహస్రాణామష్టాశీతిశతాని చ । ఆసన్యదుకుమారాణామాచార్యా ఇతి నః శ్రుతమ్ ॥ ౪౩ ॥ సంఖ్యానం యాదవానాం కః కరిష్యతి మహాత్మనామ్ । యత్రాయుతానామయుతలక్షేణాస్తే స ఆహుకః ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురాహవహతా దైతేయాస్సుదారుణాః । తే చోత్పన్నా మనుష్యేషు ప్రజా దృప్తా బబాధిరే ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్రహాయ హరిణా ప్రోక్తా దేవా యదోః కులే । అవతీర్ణాః కులశతం యేషామేకాధికం నృప ॥ ౪౬ ॥ తేషాం ప్రమాణం భగవాన్ప్రభుత్వేనాభవద్ధరిః । యే చానువర్తినస్తస్య వవృధుస్సర్వయాదవాః ॥ ౪౭ ॥ శయ్యాసనాటనాలాపక్రీడాస్నానాశనాదిషు । న విదుస్సంతమాత్మానం వృష్ణయః కృష్ణచేతసః ॥ ౪౮ ॥ ఈజే క్రతుభిరాత్మానం సర్వదేవాకసంగ్రహమ్ । స్వయోగమాయారాధితైః కుశుగుణైరాదిష్టుక్రమాత్ ॥ ౪౯ ॥ కృష్ణగార్గ్యాసితావంత్యకామాచార్యోఽథవేశ్వరః । దీక్షితో హ్యగ్రపణ్ణిభిః పుణ్యశ్లోకశిఖామణిః ॥ ౫౦ ॥ తీర్థం చక్రే నృపోనం యదజని యదుషు స్వస్సరిత్పాదశౌచం విద్విట్స్నిగ్ధాస్స్వరూపం యయురజితపరా శ్రీర్యదర్థేఽన్యయత్నః । యన్నామామంగళఘ్నం శ్రుతమథ గదితం యత్కృతో గోత్రధర్మః కృష్ణస్యైతన్న చిత్రం క్షితిభరహరణం కాలచక్రాయుధస్య ॥ ౫౧ ॥ జయతి జననివాసో దేవకీజన్మవాదో యదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మమ్ । స్థిరచరవృజినఘ్నస్సుస్మితశ్రీముఖేన వ్రజపురవనితానాం వర్ధయన్కామదేవమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఇత్థం పరస్య నిజవర్త్మరిరక్షయాత్తలీలాతనోస్తదనురూపవిడంబ

అజితపరా అజితా అపరాజితా ... శ్రీకృష్ణస్యైవ ... అన్యేషాం బ్రహ్మాదీనాం యత్న ఇతి ... చిత్రమేవ ... నామధేయం ... తదపి నాగకారస్మరణాపేక్షమిత్యాహ · శ్రుతమథ గదితమితి · సర్వవర్ణా ... యత్కృతో గోత్రధర్మ ఇతి · గోత్రేషు తత్తదృషివంశేషు ధర్మో యత్కృతః ... అస్య ... క్షితిభరహరణం ... కృష్ణస్యైతదితి · కాలచక్రాయుధస్యేతి సర్వసంహారకాలమూర్తేః విశేషతో దురంతప్రభావచక్రాయుధస్య కియదేతదిత్యర్థః ॥ ౫౧ ॥ యత ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః తతః పిత్ర్యస్వపివసవోత్తమత్వాత్యాహ ॥ జయతీతి ॥ జనానాం జీవానాం ... తథా స కృష్ణో జయతి దేవక్యాం జన్మేతి ... యదువరాః పరిషత్ సభా ... మధ్యే ... స్థిరచరవృజినఘ్నః ... నాంత ... సంసారదుఃఖహంతా · తథావిధ ... ప్రజవనితానాం ... శ్రీ ...

తత్కామదేవం వర్ధయన్ - కామశ్చాసౌ దీవ్యతి విజిగీషతి సంసారమితి దేవశ్చేతి తం భోగద్వారా మోక్షం ప్రవర్ధయన్నిత్యర్థః ॥ ౪౭॥ క్షమితి॥ తత్ర త్యాగస్య విశేషః స్వీకృతమర్త్యమూర్తాదితాపావతారే క్షమాదైర్ఘ్యతేపతో దూరత్వమస్య సతః పరస్య పరమస్యేతి దను రూపావతారేతి కర్మాణి కర్మకపాకాని కర్మనిమిత్తాని కర్మాణి చరితాని శ్రోయాత్ క్షణుయాదిత్యర్థః॥ ౪౮॥ అనువృత్తేః ఫలమాహ॥ మర్త్యస్తయేతి॥

నాని। కర్మాణి కర్మకపాకానియదూత్తమస్య శ్రూయాదముష్య పదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్ । ౪౮। మర్త్యస్తయానుసవమేధితయా ముకుంద శ్రీమత్కథాశ్రవణకీర్తనచింతయైతి। తద్ధామ దుస్తరకృతాంతజవాపవర్గం గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోపి యయుర్యదర్థాః॥ ౪౯। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం-అష్టాదశసహస్రికాయాం ❖❖❖

❖❖❖❖❖ సంహితాయాం-శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం-❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖ దశమస్కంధే - నవతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖

శ్రీమత్యాః కథాయాః శ్రవణకీర్తనయోః కృతయా చింతయా సంవర్ధితయా అనువృత్త్యా తన్నిష్ఠత్వేన తస్య ధామ లోకమేతి. లోకస్యాపి కాలేనాకలితమిత్యాహ- దుస్తరేతి. దుర్లభపురుషార్థతామాహ- గ్రామాద్వనం క్షితిభుజః॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం- శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం- భావార్థదీపికాయాం- నవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా। ❖❖❖❖❖❖❖❖

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

దశమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-ఏకాదశస్కంధప్రారంభః.

విజయంతేపరానందకృష్ణపాదరజస్స్రజః। యాధృతామూర్ధ్నిజాయంతేమహాంత్రాదిమహాస్రజః॥
ఉక్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశేతతః। జాయంతేయేతిహాసాద్యైస్స్వమాసవ్యాసయోగతః॥
నారదోవసుదేవాయసమాపేనస్యవర్ణయత్। భగవానుద్ధవాయాపివిస్తరేణాపపత్తిభిః॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేయదువంశస్యసంక్షయః। ఉపయుక్తోవిరాగాయమౌసలవ్యపదేశతః॥
ప్రవృత్తితఃపరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా। తన్నివృత్త్యాపరానందపదారోహోనువర్ణ్యతే॥

ఏవందశమస్కంధేభూభారావతరణాయ-నిజవిభూతివిభూషితయదువంశావతారితసకలసురాంశస్య భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య-లీలాచిత్రప్రవృత్తివిడంబనేన-తచ్ఛ్రవణస్మరణాదిపరాణాంపరమానందకారణక్రీడాఅనువర్ణితా-అథేదానీమేకాదశేయోగమాయా వైవస్యభక్తానామాత్మతత్త్వోపదేశపూర్వకం-క్రీడాభరణంభూతలమవతారితానాంచాధికారిణాంసురాంశానాంమౌసలవ్యపదేశేన తత్తదధికారపదప్రాపణపూర్వకంచ బ్రహ్మాద్యనుగ్రహాయనిజపదారోహోనిరూప్యతే తత్రకురుక్షేత్రయాత్రాయాంఅక్రూరవసుదేవస్య॥ శ్లో॥ కథం-కర్మణ్యనిర్హారోయథాస్యాన్నస్తదుచ్యతామిత్యేవంకర్మయోగంపృష్టవతోనారదాదిభిఃకర్మయోగోనిరూపితః॥ శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిర్హారఏషసాధునిరూపితః। యచ్ఛ్రద్ధయాయజేద్విష్ణుంసర్వయజ్ఞేశ్వరంమఖైరిత్యాదినా-తేనచవసుదేవస్యశ్రీకృష్ణస్యపరమేశ్వరత్వేనజ్ఞాతవతః-షడ్భిరధ్యాయైఃశ్రీకృష్ణేనాత్మతత్త్వముపదిష్టం॥ శ్లో॥ వచోవస్సమవేతానాంతాతైతదుపధారయ। యన్నఃపుత్రాన్సముద్దిశ్యతత్త్వగ్రామఉదాహృతఇత్యాదినా-అచ్యుతత్వంవిషయభోగాదిభిర్యనపునస్తిరోహితమాసీత్ - తదేవేదానీంనారదముఖేనప్రథమంపంచాధ్యాయ్యానిరూప్యతే-తత్రప్రథమాధ్యాయేవైరాగ్యోత్పాదనాయ-యదుకులస్యబ్రహ్మశాపోపదేశేనఅత్యున్నతవిషయసుఖానామనిత్యతాప్రతిపాద్యతే-తతశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్నిమిజాయంతేయసంవాదేనసపరికరంపరమాత్మతత్త్వనిరూపణం-తతఃషష్ఠేభగవదుద్ధవసంవాదప్రస్తావః-తతస్త్రయోవింశతిభిరధ్యాయైఃప్రతిభగవతస్తత్త్వరూపణం-తతోద్వా

శ్రీశుకః॥ కృత్వాదైత్యవధంకృష్ణస్సరామోయదుభిర్వృతః। భువోవతారయద్భారంజవిష్ఠంజనయన్కలిమ్॥ ౧ ॥ యేకోపితాస్సుబహుపాండుసుతాస్సపత్నైర్దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్। కృత్వానిమిత్తమితరేతరతస్సమేతాన్హత్వానృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః॥ ౨ ॥ భూభారరాజపృతనాయదుభిర్నిరస్యగుప్తైస్స్వబాహుభిరచింతయదప్రమేయః। మన్యేవనేర్ననుగతోప్యగతోహిభా

భ్యాంమౌసలక్రీడాత్యేవమేకత్రింశాధ్యాయైరేకాదశస్కంధస్యప్రవృత్తిః - తస్యచయథామతివ్యాఖ్యానమారభ్యతే - తత్రమౌసలప్రసంగార్థంపూర్వస్కంధార్థమనువదతిశ్లోకద్వయేన॥ కృత్వేతి॥ అవతారయదిత్యత్రఅడాగమోద్రష్టవ్యః అవతారయత్ అవిష్ఠం వేగవత్తమమతిశీఘ్రంహింసాపర్యవసాయినమిత్యర్థః కలింకలహం॥౧॥ యేతి॥ సపత్నైర్దుర్యోధనాదిభిః కోపితాఃకోపంకారితాః-సుబహుయథాభవతితథాబహువారానిత్యర్థః తదేవాహ దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిరితి-దుర్ద్యూతంకపటద్యూతం-హేళనమవజ్ఞా కచగ్రహణంద్రౌపద్యాఃకేశాకర్షణం ఏతానిఆదిర్యేషాంగరదానజతుగృహదహనాదీనాం-తైఃకృత్వాయేకోపితాఃపాండుసుతాః - తాన్నిమిత్తంకృత్వాఇతరేతరతః - ఉభయోఃపక్షయోఃసమేతాన్ మిళితాన్నృపాన్హత్వాక్షితేఃభారంనిరహరత్ జహార- యద్వా-యేకోపితాఃయైశ్చకోపితాఃతాన్ ఇతరేతరతఃపరస్పరంనిమిత్తంకృత్వేత్యన్వయః- యేతుప్రకటాస్తైర్భీష్మాదయఃతాన్స్వయమేవహతవాన్-యేతుప్రలంబాదయఃతాన్బలేనఘాతితవాన్- యేతుబాంధవచ్ఛన్నాస్థితాఃదైత్యాఃతాన్పరస్పరంనిమిత్తంవిధాయయదుభిర్ఘాతయిత్వాభూభారముపాకృతవానిత్యర్థః॥౨॥ అపిచ॥ భూభారేతి॥ అవన్యాశ్చభువోభారభూతాఃరాజపృతనాఃరాజ్ఞాంపృతనాఃసేనాః- రాజ్ఞస్తేషాంపృతనాశ్చేతివా- స్వబాహుభిఃగుప్తైఃపరిరక్షితైఃయదుభిర్వినాశాదిచ్ఛలేననిరస్యహత్వా- బాహుభిరితిబహువచనం వస్తుతశ్చతుర్భుజాభిప్రాయేణ-నన్వేవం శ్రీకృష్ణశ్చేక్షణేతీక్ష్ణాత్మాయాద

నాః కిమితి తస్మైన ప్రద్రష్యంతి - తత్రాహ - అప్రమేయాః - ప్రమాతుమశక్యాః ఏవంభూతా ఇతి పరికల్పితుమశక్యా ఇత్యర్థః చింతామేవా
హ మన్యే ఇతి - నన్విదానీం అవనేర్భారో హృతః లోకపాలైః కృతో భారః తథాప్యవశిష్టం యద్యస్తి అవిషహ్యం పోథుమ
శక్యం - యాదవం కులమిత్యనేన స్వవంశతో న్యస్వయంహననమనుచితమితి సూచితమ్ ॥ ౩ ॥ తర్హి తదనుపస్మై న్యూనత్వతాం తత్రాహ ॥ నైవ ॥
అన్యతః ఇంద్రాదిభ్యోపి యాదవకులస్య పరిభవః తిరస్కారో న భవేత్ - కుతః - మత్సంశ్రయస్య అహమేవ సంశ్రయో యస్య తస్య కించ విభ
వోన్నహనస్య విభవైః గజరథతురగపదాతిభిః ఉన్నహనస్య ఉచ్ఛృంఖలస్య - యద్వా తర్హి ఇదం కిమితి సంహర్తవ్యం తత్రాహ - వి
భవోన్నహనస్యేతి - తస్మాదేవం కరిష్యామీత్యాహ అంతః కలిమితి శాంతిం శమం ఉపైమి ఉపైష్యామి - వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవ
ద్వా తదనంతరం ధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యం ఉపైష్యామీత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యవసితః - కృతనిశ్చయః - సంజహ్రే ఉపసంహృత
వాన్ ॥ ౫ ॥ తదేవం స్వావతారప్రయోజనం సర్వం సంపాద్య స్వలోకం జగామేత్యాహ శ్లోకద్వయేన ॥ స్వమూర్త్యేతి ॥ లోకానాం
లావణ్యస్య నిర్ముక్తిః త్యాగః యయా మహత్యా లోకానాం లావణ్యం నాస్తీత్యర్థః - యద్వా - లోకేభ్యో లావణ్యస్య నిర్ముక్తిరానయ
తః యత్సంపర్కేణ లోకాః లావణ్యవంతో భవంతీత్యర్థః - తయా స్వమూర్త్యా నృణాం లోచనమాచ్ఛిద్య ఆకృష్య - తతోఽన్యస్మిన్ లో
కనే లోచనస్యాప్రవృత్తేః తథా స్వగీర్భిః తాః గిరః స్మరతాం చిత్తం చాచ్ఛిద్య - తథా పదైః తత్ర తత్రాంకితైః తాని పదాని ఈక్షతా
మీక్షమాణానాం అన్యతో గమనాదికాః క్రియాశ్చాచ్ఛిద్య - తదానీం తేషాం సర్వేషాం చక్షురాదిప్రవృత్తీః స్వైకనిష్ఠాః కృత్వేత్యర్థః ॥
౬ ॥ కించ ॥ ఆచ్ఛిద్యేతి ॥ ఇతః పరిజనిష్యమాణానాం చ సర్వేషాం సంసారతారణీయ కౌ పృథివ్యాం శ్లోకనాః కవీనాం శ్లోకాః సుశ్లోకాః యస్యాం
తాం స్వకీర్తిం వితత్య విస్తార్య అనయా కీర్త్యా అంజసా సుఖేనైవ మచ్ఛ్రితం తమః సంసారాఖ్యం తరిష్యంతీత్యభిప్రేత్య ఈశ్వరః స్వప

రోయద్యాదవంకులమహో అవిషహ్యమాస్తే ॥ ౩ ॥ నైవాన్యతః పరిభవోఽస్య భవేత్కథంచిన్మత్సంశ్రయ
స్య విభవోన్నహనస్య నిత్యమ్ । అంతః కలిం యదుకులస్య విధాయ వేణుస్తంబస్య వహ్నిమివ శాంతిముపైమి
ధామ ॥ ౪ ॥ ఏవం వ్యవసితో రాజన్ సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః । శాపవ్యాజేన విప్రాణాం సంజహ్రే స్వకు
లం విభుః ॥ ౫ ॥ స్వమూర్త్యా లోకలావణ్యనిర్ముక్త్యా లోచనం నృణామ్ । గీర్భిస్తాః స్మరతాం చిత్తం పదై
స్తానీక్షతాం క్రియాః ॥ ౬ ॥ ఆచ్ఛిద్య కీర్తిం సుశ్లోకాం వితత్య హ్యంజసా ను కౌ । తమోఽనయా తరిష్యంతీ
త్యగాత్స్వం పదమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మణ్యానాం వదాన్యానాం నిత్యం వృద్ధోపసేవినామ్ । విప్రశా
పః కథమభూద్వృష్ణీనాం కృష్ణచేతసామ్ ॥ ౮ ॥ యన్నిమిత్తః స వై శాపో యాదృశో ద్విజసత్తమ । కథమేకా
త్మనాం భేద ఏతత్సర్వం వదస్వ మే ॥ ౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ బిభ్రద్వపుః సకలసుందరసన్నివేశం కర్మాచరన్ భువి
సుమంగళమాప్తకామః । ఆస్థాయ ధామ రమమాణ ఉదారకీర్తిః సంహర్తుమైచ్ఛత కులం స్థితకృత్యశే
షః ॥ ౧౦ ॥ కర్మాణి పుణ్యనివహాని సుమంగళాని గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణి కృత్వా । కాలాత్మనా నివస
తా యదుదేవగేహే పిండారకం సమగమన్ మునయో నిసృష్టాః ॥ ౧౧ ॥ విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో దుర్వాసా

దం అగాత్ స్వస్థానం శ్రీవైకుంఠమగాత్ ॥ ౭ ॥ బ్రహ్మణ్యేభ్యః ఆదాతృభ్యో వా అసేవకేభ్యో వా విప్రాః కుప్యంతి వృష్ణయస్తు న తథేత్యాహ ॥
బ్రహ్మణ్యానామితి ॥ కోపే జాతేపి కృష్ణచేతసాం కథమభూత్ కథం ప్రాదురభూదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ అతః స్పష్టస్యాపి నిమిత్తాన్యథా వా నిమిత్తాంతరం
పృచ్ఛతి ॥ యన్నిమిత్త ఇతి ॥ ఏకాత్మనాం ఏకచిత్తానాం కథం భేదః కలహః ॥ ౯ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛైవాత్ర నిమిత్తమితి పరిహరతి ॥ బిభ్రదితి ॥ స
కలానాం సుందరవస్తూనాం సన్నివేశో విన్యాసవిశేషో యస్మిన్ తద్వపుర్బిభ్రత్ - తర్హి కిమితి సౌందర్యాద్విషయపరః న - సుమంగళం
కర్మాచరన్ తర్హి కింకయాపి కామనయా న - ఆప్తకామః - తర్హి కిమితి కర్మాచరతి - ధామ ద్వారవత్యాఖ్యం స్థానమాస్థాయ ఆశ్రిత్య
రమమాణః గృహే రమమాణః కర్మాణ్యకరోదిత్యర్థః - నను కిమాప్తకామస్య గృహరత్యా కర్మణీనా తత్రాహ ఉదారకీర్తిః ఉ
దారా విపులా కీర్తిర్యస్య సః కీర్తివితానార్థమిత్యర్థః - ఏవం పరమైశ్వర్యే వర్తమానోఽపి స్వకులం సంహర్తుమైచ్ఛత్ కస్మాత్ తో
స్తత్రాహ - స్థితకృత్యశేషః స్థితః కృత్యశేషో భూభారహరణశేషో యస్య సః ॥ ౧౦ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛయోత్థితం బ్రహ్మశాపమితిం ప్రసక్తమాహ ॥ క
ర్మాణీతి ॥ కర్మాణి నానాస్వరూపాణి కర్మాణి కృత్వా నిసృష్టాః మునయః పిండారకం సమగమన్నిత్యన్వయః పిండారకం నామ తత్ర
సూరి తీర్థవిశేషం నిసృష్టాః ప్రస్థాపితాః పూర్వశ్లోకోక్తం ముదారకీర్తిం వితత్య కర్మాణీతి విశినష్టి - పుణ్యనివహానీత్యాదిభిః స
ద్భిః - కాని చిదశ్వమేధాదీని కర్మాణి పుణ్యనివహజనకాని - పుత్రోత్పాదనాదీని తత్ఫలం సుమంగళాని భవంతి ద్వాదశాబ్దాది ప్రాయశ్చిత్త
రూపాణి పాపసంహారకాణి - ఏతాని తు సవర్ణతో ముఖ్యానీత్యాహ - పుణ్యనివహానీ కీర్తనాదినా పుణ్యానిసితరాం వహంతి ప్రాపయంతి
తథా సుమంగళాని అతిసుఖాత్మకాని గాయతో జగతః కలిమలాపహరాణిచ కృత్వా మునిప్రస్థాపనే హేతుః - కాలాత్మనా సంహారక
రూపేణ - యదుదేవగేహే వసుదేవసద్మని నివసతా స్వకులం సంజిహీర్షతేత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మునీనాహ ॥ విశ్వామిత్ర ఇతి ॥ ౧౨ ॥ శ్రీమ

॥ ఉపసంగృహ్య పాదగ్రహణం కృత్వా ॥ ౧౩ ॥ ప్రశ్నప్రకారమాహ ॥ ఏషేతి ॥ హే అమోఘదర్శనాః విప్రాః ఏషా అంతర్వత్నీ గర్భిణీ యుష్మాన్ సాక్షాత్ప్రష్టుం విలజ్జతీ లజ్జమానా అస్మన్ముఖేన పృచ్ఛతి ప్రసోష్యంతీ ఆసన్నప్రసవా- కింస్విత్సంజనయిష్యతీతి కన్యాం పుత్రం వా తత్ప్రబ్రూత ॥ ౧౪ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రలబ్ధాః అవహసితాః వంచితా ఇతి వా ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ తస్మిన్నుదరే అయస్మయం లోహమయం ॥ ౧౬ ॥ కిమితి ॥ మందభాగ్యైః నః అస్మాభిః కిమేతత్కృతం- నః అస్మాన్ జనాః కిం వదిష్యంతీతి విహ్వలితాః స్వం గృహం ముసలమాదాయ యయుః ॥ ౧౭ ॥ తమితి ॥ రాజ్ఞే ఉగ్రసేనాయ న తు శ్రీకృష్ణాయ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ తమితి ॥ ఆహుకః ఉగ్రసేనః- సోపి శ్రీకృష్ణమపృష్ట్వైవ ప్రాస్యత్ ప్రక్షిప్తవాన్ అస్య ముసలస్య చూర్ణీక్రియమాణస్య యదవశేషితం లోహం తచ్చ ప్రాస్యత్ ॥ ౨౦ ॥ కశ్చిదితి ॥ తరలైః ॥ ౨౧ ॥ మత్స్య ఇతి ॥ అసౌ శల్యే బాణాగ్రే- శల్యే శరాగ్రే ॥ ౨౨ ॥ భగవానితి ॥ జ్ఞాతాః సర్వే అర్థాః యేన సః ఈశ్వరోపి సమర్థోపి సన్ అన్యథా కర్తుం నైచ్ఛత్- కింతు అన్వమోదత యతః కాలరూపీ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ప్రథమా

భృగురంగిరాః । కాశ్యపో వామదేవోఽత్రిర్వసిష్ఠో నారదాదయః ॥ ౧౨ ॥ క్రీడంతస్తానుపవ్రజ్య కుమారా యదునందనాః । ఉపసంగృహ్య పప్రచ్ఛురవినీతా వినీతవత్ ॥ తే వేషయిత్వా స్త్రీవేషైః సాంబం జాంబవతీసుతమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏషా పృచ్ఛతి వో విప్రా అంతర్వత్న్యసితేక్షణా । ప్రష్టుం విలజ్జతీ సాక్షాత్ప్రబ్రూతామోఘదర్శనాః ॥ ప్రసోష్యంతీ పుత్రకామా కింస్విత్సంజనయిష్యతి । ౧౪ । ఏవం ప్రలబ్ధా మునయస్తానూచుః కుపితా నృప । జనయిష్యతి వో మందా ముసలం కులనాశనమ్ ॥ ౧౫ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా తేఽతిసంత్రస్తా విముచ్య సహసోదరమ్ । సాంబస్య దదృశుస్తస్మిన్ ముసలం ఖల్వయస్మయమ్ ॥ ౧౬ ॥ కిం కృతం మందభాగ్యైర్నః కిం వదిష్యంతి నో జనాః । ఇతి విహ్వలితా గేహానాదాయ ముసలం యయుః ॥ ౧౭ ॥ తచ్చోపనీయ సదసి పరిమ్లానముఖశ్రియః । రాజ్ఞ ఆవేదయాంచక్రుః సర్వయాదవసన్నిధౌ ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వామోఘం విప్రశాపం దృష్ట్వా చ ముసలం నృప । విస్మితా భయసంత్రస్తా బభూవుర్ద్వారకౌకసః ॥ ౧౯ ॥ తచ్చూర్ణయిత్వా ముసలం యదురాజః స ఆహుకః । సముద్రసలిలే ప్రాస్యల్లోహం చాస్యావశేషితమ్ ॥ ౨౦ ॥ కశ్చిన్మత్స్యోఽగ్రసీల్లోహం చూర్ణాని తరలైస్తతః । ఉహ్యమానాని వేలాయాం లగ్నాన్యాసన్కిలైరకాః ॥ ౨౧ ॥ మత్స్యో గృహీతో మత్స్యఘ్నైర్జాలేనాన్యైః సహార్ణవే । తస్యోదరగతం లోహం స శల్యే లుబ్ధకోఽకరోత్ ॥ ౨౨ ॥ భగవాన్ జ్ఞాతసర్వార్థ ఈశ్వరోఽపి తదన్యథా । కర్తుం నైచ్ఛద్విప్రశాపం కాలరూప్యన్వమోదత ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ గోవిందభుజగుప్తాయాం ద్వారవత్యాం కురూద్వహ । అవాత్సీన్నారదోఽభీక్ష్ణం కృష్ణోపాసనలాలసః ॥ ౧ ॥ కో ను రాజన్నింద్రియవాన్ ముకుందచరణాంబుజమ్ । న భజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరోత్తమైః ॥ ౨ ॥ తమేకదా తు దేవర్షిం వసుదేవో గృహాగతమ్ । అర్చితం సుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ వసుదేవః ॥ భగవన్ భవతో యాత్రా స్వస్తయే సర్వదేహినామ్ । కృపణానాం యథా పిత్రోరుత్తమశ్లోకవర్త్మనామ్ ॥ ౪ ॥ భూతానాం దేవచరితం దుఃఖాయ చ సుఖాయ చ । సుఖాయైవ హి సాధూనాం

ధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ద్వితీయే నిమిజాయంతసంవాదేనాహ నారదః । ధర్మాన్ భాగవతాన్ శశ్వద్వసుదేవాయ పృచ్ఛతే ॥ గోవిందేతి ॥ అభీక్ష్ణం పునః పునః ప్రస్థాపితోపి అవాత్సీదిత్యర్థః నను నారదస్య దక్షశాపాదేకత్ర వాసస్సంభవతీత్యాశంక్యాహ- గోవిందభుజగుప్తాయామితి- న తస్యాం బ్రహ్మశాపప్రభావ ఇత్యర్థః కృష్ణోపాసనే లాలసం ఔత్సుక్యం యస్య సః ॥ ౧ ॥ యద్వ్యజనేషు అన్యానామపి దృశ్యమానాత్ సుఖ్యం తం హిత్వా నాయమన్యత్ర గచ్ఛేదిత్యాహ ॥ కోన్వితి ॥ ఇంద్రియవానితి- ఇంద్రియవత్త్వమేవ అధికారివిశేషణమిత్యర్థః- సర్వతః సర్వేష్వపి- లోకేషు మృత్యుర్యస్య సః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ భగవన్నితి ॥ యథా పిత్రోః యాత్రా ఆగమనం పుత్రాణాం స్వస్త్యయనం కల్యాణాయ- యథా చ ఉత్తమశ్లోకవర్త్మనాం మహతాం యాత్రా కృపణానాం స్వస్త్యయ- తథా భగవతో భవతో యాత్రా సర్వదేహినాం స్వస్త్యై భవతి ॥ ౪ ॥ కించ- దేవైరపి మహతాముపమానమనుచితమిత్యాహ ॥ భూతానామితి ॥ భూతానాం దేవచరితమపి వృష్ట్యాది- దుఃఖాయ భవతి- సాధూ

నాం త్వయా సదృశానాం అచ్యుతః ఆత్మని మనసి యేషాం తేషాం॥ ౫॥ కించ సుఖం కుర్వంతోఽపి దేవాః భజనానుసారేణ కుర్వంతి - న తథా సాధవ ఇత్యాహ॥ భజంతీతి॥ ఛాయేవ - యథా పురుషో యావత్ కరోతి తావదేవ తస్య ఛాయాపి తథా కర్మసచివాః కర్మసహాయాః ప్రాణినాం కర్మానుగుణప్రవృత్తయః॥ ౬॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తదేవం యద్యపి భవతః ఆగమనమాత్రేణైవ వయం కృతార్థాః తథాపి పృచ్ఛామః - తవ తే భవద్యే ధర్మాస్తైః ప్రసన్నో భగవాన్ తాన్ సత్యభజేత్॥ ౭॥ నను త్వత్తోఽపి కిం ముక్తో భగవత్ప్రసాదపాత్రమస్తి తత్రాహ॥ అహమితి॥ భువి ప్రజార్థం అపూజయం పుత్రలాభప్రయోజనస్యైవ పూజితవాన్ కిలేతి - మోక్షాయ భగవదుక్తముపస్మరతి॥ ౮॥ యథేతి॥ అతో యథా ముచ్యేమహి - తథా నః అస్మాన్ శాధి శిక్షయ విచిత్రాణి వ్యసనాని యస్మిన్ తస్మాత్ సంసారాత్ తథా విశ్వతః సర్వతో భయం యస్మిన్ తస్మాత్ భవద్భిర్హేతుభూతైః - అంజసా అనాయాసేన - అద్ధా సాక్షాత్॥ ౯॥ రాజన్నితి॥ హరేర్గుణైర్వసుదేవేన ప్రశ్నకర్త్రా సంస్మారితో హరిర్యేన ప్రీతో దేవర్షిస్తమాహ॥ ౧౦॥ ప్రీతిమావిష్కరోతి త్రిభిః॥ సమ్యగితి॥ యత్ పృచ్ఛసి - విశ్వపావనాన్ సర్వశోధకాన్॥ ౧౧॥ శ్రుత ఇతి॥ ఆదృతః ఆస్తిక్యేన గృహీతః - అనుమోదితః పరైః క్రియమాణః సంస్తుతః - సద్ధర్మః భాగవతో ధర్మః - దేవవిశ్వద్రు

నాం త్వాదృశామచ్యుతాత్మనామ్॥ ౫॥ భజంతి యే యథా దేవాన్ దేవా అపి తథైవ తాన్। ఛాయేవ కర్మసచివాస్సాధవో దీనవత్సలాః॥ ౬॥ బ్రహ్మంస్తథాపి పృచ్ఛామో ధర్మాన్ భాగవతాంస్తవ। యాన్ శ్రుత్వా శ్రద్ధయా మర్త్యో ముచ్యతే సర్వతో భయాత్॥ ౭॥ అహం కిల పురానంతం ప్రజార్థో భువి ముక్తిదమ్। అపూజయం న మోక్షాయ మోహితో దేవమాయయా॥ ౮॥ యథా విచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్విశ్వతో భయాత్। ముచ్యేమ హ్యంజసైవాద్ధా తథా నశ్శాధి సువ్రత॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ రాజన్నేవం కృతప్రశ్నో వసుదేవేన ధీమతా। ప్రీతస్తమాహ దేవర్షిర్హరేస్సంస్మారితో గుణైః॥ ౧౦॥ నారదః॥ సమ్యగేతద్వ్యవసితం భవతా సాత్వతర్షభ। యత్పృచ్ఛసే భాగవతాన్ ధర్మాంస్త్వం విశ్వపావనాన్॥ ౧౧॥ శ్రుతోఽనుపఠితో ధ్యాత ఆదృతో వానుమోదితః। సద్యః పునాతి సద్ధర్మో దేవవిశ్వద్రుహోఽపి హి॥ ౧౨॥ త్వయా పరమకల్యాణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః। స్మారితో భగవానద్య దేవో నారాయణో మమ॥ ౧౩॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్। ఆర్షభాణాం చ సంవాదం విదేహస్య మహాత్మనః॥ ౧౪॥ ప్రియవ్రతో నామ సుతో మనోస్స్వాయంభువస్య యః। తస్యాగ్నీధ్రస్తతో నాభిరృషభస్తత్సుతస్స్మృతః॥ ౧౫॥ తమాహుర్వాసుదేవాంశం మోక్షధర్మవివక్షయా। అవతీర్ణం సుతశతం తస్యాసీద్బ్రహ్మపారగమ్॥ ౧౬॥ తేషాం వై భరతో జ్యేష్ఠో నారాయణపరాయణః। విఖ్యాతం వర్షమేతద్యన్నామ్నా భారతమద్భుతమ్॥ ౧౭॥ స భుక్తభోగాం త్యక్త్వేమాం నిర్గతస్తపసా హరిమ్। ఉపాసీనస్తత్పదవీం లేభే వై జన్మభిస్త్రిభిః॥ ౧౮॥ తేషాం నవ నవద్వీపపతయోఽస్య సమంతతః। కర్మతంత్రప్రణేతార ఏకాశీతిర్ద్విజాతయః॥ ౧౯॥ నవాభవన్ మహాభాగా మునయో హ్యర్థశంసినః। శ్రమణా వాతరశనా ఆత్మవిద్యావిశారదాః॥ ౨౦॥ కవిర్హరిరంతరిక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః। ఆవిర్హోత్రోఽథ ద్రుమిళశ్చమసః కరభాజనః॥ ౨౧॥ త ఏతే భగవద్రూపం విశ్వం సదసదాత్మకమ్। ఆత్మనోఽవ్యతిరేకేణ

హః - యద్వా దేవేభ్యో విశ్వస్మై చ ద్రుహ్యంతి యే తానపి॥ ౧౨॥ కించ త్వయా మమ మహానుపకారః కృత ఇత్యాహ॥ త్వయేతి॥ పుణ్యే శ్రవణకీర్తనే యస్య సః॥ ౧౩॥ అత్రేతి॥ అత్రాపి భాగవతధర్మనిర్ణయేఽపి - విదేహస్య నిమేర్జనకస్య॥ ౧౪॥ ఆర్షభాణాం ఋషభపుత్రాణాం సంవాదం వివిచ్య కథయితుం ప్రస్తౌతి॥ ప్రియవ్రత ఇతి॥ ౧౫॥ తమితి॥ మోక్షధర్మవివక్షయా మోక్షధర్మాణాం ప్రవర్తనేచ్ఛయా - అవతీర్ణం వాసుదేవాంశమాహుః - తస్య చ బ్రహ్మపారగం వేదపారగం సుతశతమాసీత్॥ ౧౬॥ తేషామృషభసుతానాం మధ్యే నవ యోగీశ్వరాణాం చరితం వక్తుమితరేషాం చరితం తతో వివిచ్యాహ॥ తేషామితి॥ ఏతదజనాభం నామ వర్షం - యస్య నామ్నా భారతమిత్యద్భుతం విఖ్యాతమాసీత్ - ఏతేన తస్య ధర్మాతిరేకో నిరూపితః॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ ఇమాం పృథ్వీం గృహాన్నిర్గతః హరిముపాసీనః సన్ తస్య పదవీం॥ ౧౮॥ తేషామితి॥ నవ సుతాః నవద్వీపపతయః - నవానాం బ్రహ్మవర్తాదిభూఖండానాం పతయః - అస్య భారతవర్షస్య - ఏకాశీతిః సుతాః కర్మమార్గప్రవర్తకాః బ్రాహ్మణా ఆసన్॥ ౧౯॥ నవేతి॥ అర్థశంసినః పరమార్థనిరూపకాః - శ్రమణాః శ్రమవంతః - ఆత్మాభ్యాసే శ్రమ ఇత్యర్థః - వాతరశనాః దిగంబరాః - ఆత్మవిద్యాయాం విశారదాః నిష్ణాతాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తేషాం పారమహంస్యం చరితమా-

ఖ్యం ॥ తఇతి ॥ భగవద్రూపం విశ్వం పశ్యంతః - సదసదాత్మకం స్థూలసూక్ష్మరూపం తచ్చ స్వావ్యతిరేకేణ పశ్యంతః ॥ ౨౧ ॥ అవ్యాహతేతి ॥ అవ్యాహతా అప్రతిహతా ఇష్టా అభిప్రేతా గతిర్యేషాం తే ముక్తాః అనాసక్తాః ॥ ౨౨ ॥ తఇతి ॥ మహాత్మనో నిమేః వితాయమానం విస్తీర్యమాణం - అజనాభే భారతవర్షే ॥ ౨౩ ॥ తానితి ॥ యజమానో నిమిః - అగ్నయః ఆహవనీయాదయః - విప్రాః ఋత్విగాదయః ॥ ౨౪ ॥ విదేహ ఇతి ॥ అభిప్రేత్య జ్ఞాత్వా ॥ ౨౫ ॥ తానితి ॥ స్వరుచైవ రోచమానాన్ నత్వాభరణాదిప్రకాశైః - బ్రహ్మపుత్రోపమాన్ సనకాదితుల్యాన్ ॥ ౨౬ ॥ పరమప్రీత్యా తద్దర్శనసుఖినందతి ద్వావ్యాఖ్యం ॥ మన్య ఇతి ॥ వః భగవతః పార్షదానాం కథమత్రోపలబ్ధిః తత్రాహ - విష్ణోర్భక్తాః లోకపావనాయ సర్వత్ర పర్యటంతీత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ మయా దుర్లభం లబ్ధం అహో భాగ్యమిత్యాహ ॥ దుర్లభ ఇతి ॥ మానుషో దేహస్సంభవంతి యేషాం తే దేహినో జీవాస్తేషాం - క్షణభంగురోపి మానుషో దేహో దుర్లభః - పరమపురుషార్థసాధనత్వాత్ - వైకుంఠః ప్రియో యేషాం తే వైకుంఠప్రియా ఇతి తేషాం దర్శనం ॥ ౨౮ ॥ అత ఇతి ॥ హే అనఘాః నిరవద్యాః - భవతః యుష్మాన్ ఆత్యంతికం క్షేమం పృచ్ఛామః - యతః క్షణార్ధోపి క్షణార్ధకాలభవోపి సత్సంగః శేవధిర్నిధిః నిధిలాభే యథా ఆనందో భవతి తథాత్ర పరమానంద ఇత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ తదర్థనం చ ॥ ధర్మానితి ॥ భాగవతాన్ ధర్మాన్ బ్రూత యది నః అస్మాకం శ్రుతయే శ్రవణాయ - క్షమం యోగ్యం తర్హి - కథంభూతాన్ - యైర్ధర్మైః ప్రపన్నాయ భక్తాయ అజో హరిః ఆత్మానమపి దాస్యతి తాన్ ॥ ౩౧ ॥ ఏవమితి ॥ సహ సదస్యైః

శ్యంతో వ్యచరన్మహీమ్ ॥ ౨౨ ॥ అవ్యాహతేష్టగతయస్సురసిద్ధసాధ్యగంధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలోకాన్ । ముక్తాశ్చరంతి మునిచారణభూతనాథవిద్యాధరద్విజగవాం భువనాని కామమ్ ॥ ౨౩ ॥ త ఏకదా నిమేస్సత్రముపజగ్ముర్యదృచ్ఛయా । వితాయమానమృషిభిరజనాభే మహాత్మనః ॥ ౨౪ ॥ తాన్దృష్ట్వా సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్నృప । యజమానోఽగ్నయో విప్రాస్సర్వ ఏవోపతస్థిరే ॥ ౨౫ ॥ విదేహస్తానభిప్రేత్య నారాయణపరాయణాన్ । ప్రీతస్సంపూజయాంచక్రే ఆసనస్థాన్యథార్హతః ॥ ౨౬ ॥ తాన్రోచమానాన్స్వరుచా బ్రహ్మపుత్రోపమాన్నృప । పప్రచ్ఛ పరమప్రీతః ప్రశ్రయావనతో నృపః ॥ ౨౭ ॥ విదేహః ॥ మన్యే భగవతస్సాక్షాత్పార్షదాన్వో మధుద్విషః । విష్ణోర్భూతాని లోకానాం పావనాయ చరంతి హి ॥ ౨౮ ॥ దుర్లభో మానుషో దేహో దేహినాం క్షణభంగురః । తత్రాపి దుర్లభం మన్యే వైకుంఠప్రియదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ అత ఆత్యంతికం క్షేమం పృచ్ఛామో భవతోఽనఘాః । సంసారేఽస్మిన్క్షణార్ధోఽపి సత్సంగశ్శేవధిర్నృణామ్ ॥ ౩౦ ॥ ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూత యది నశ్శ్రుతయే క్షమమ్ । యైః ప్రసన్నః ప్రపన్నాయ దాస్యత్యాత్మానమప్యజః ॥ ౩౧ ॥ నారదః ॥ ఏవం తే నిమినా పృష్టా వసుదేవ మహత్తమాః । ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యా ససదస్యర్త్విజం నృపమ్ ॥ ౩౨ ॥ కవిః ॥ మన్యేఽకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్య పాదాంబుజోపాసనమత్ర నిత్యమ్ । ఉద్విగ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనా యత్ర నివర్తతే భీః ॥ ౩౩ ॥ యే వై భగవతా ప్రోక్తా ఉపాయా హ్యాత్మలబ్ధయే । అంజః పుంసామవిదుషాం విద్ధి భాగవతాన్హి తాన్ ॥ ౩౪ ॥ యానాస్థాయ నరో రాజన్న ప్రమాద్యేత కర్హిచిత్ । ధావన్నిమీల్య వా నేత్రే న స్ఖలేన్న పతేదిహ ॥ ౩౫ ॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా

ఋత్విగ్భిశ్చ వర్తమానం - తేపి భగవద్ధర్మశ్రవణపరా బభూవురిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ భగవద్ధర్మతద్భక్తమాయాతత్తరణం తథా । బ్రహ్మ కర్మావతారాంశ్చ భక్తప్రాప్త్యయుగక్రమాన్ ॥ జ్ఞాతుం క్రమేణ కృతవాన్నవ ప్రశ్నాన్నిమిర్నవ । ఏకైకస్యోత్తరం ప్రోచుః ఋషభస్యాత్మజా నవ ॥ ౩౨ ॥ ప్రథమమాత్యంతికం క్షేమం కథయంతి ॥ మన్య ఇతి ॥ న కుతశ్చిద్భయం యస్మాత్తదకుతశ్చిద్భయం పాదాంబుజోపాసనం అత్ర సంసారమధ్యే - అసదాత్మభావాత్ అసతి దేహాదావాత్మభావనా అతః నిత్యం సర్వదా ఉద్విగ్నబుద్ధేః పుంసః విశ్వాత్మనా సర్వథా నిశ్శేషం యత్ర పాదాంబుజోపాసనే భీర్నివర్తతే తత్ ॥ ౩౩ ॥ భాగవతధర్మలక్షణమాహ ॥ యఇతి ॥ మన్వాదిముఖేన వర్ణాశ్రమధర్మాస్సన్త్యేవ అవిరహస్యత్వాత్సుఖేనైవ భగవతా అవిదుషాం పుంసాం అంజః సుఖేనైవ ఆత్మలబ్ధయే యే వై ఉపాయాః ప్రోక్తాః తాన్ భాగవతాన్ ధర్మాన్ విద్ధి ॥ ౩౪ ॥ అంజః పదేనోక్తం సుకరత్వం వివృణోతి ॥ యానితి ॥ యాన్ ఆస్థాయ ఆశ్రిత్య యాగాదిష్వివ న ప్రమాద్యేత విఘ్నైర్నహన్యేత - కించ - నిమీల్య నేత్రే ధావన్నపి ఇహ ఏషు భాగవతధర్మేషు న స్ఖలేత్ - నిమీలనం నామ శ్రుతిస్మృత్యజ్ఞానం - యథాహుః ॥ శ్లో ॥ శ్రుతిస్మృతీ ఉభే నేత్రే విప్రాణాం పరికీర్తితే । ఏకేన వికలః కాణో ద్వాభ్యామంధః ప్రకీర్తితః ॥ ఇతి జ్ఞాత్వాపీత్యర్థః - యథాపదన్యాసస్థానమతిక్రమ్య గతిర్ధావనం - తద్వదత్రాపి కించిత్కించిదతిక్రమ్య అతిశీఘ్రముపస్థానం ధావనం తథా అనుష్ఠితస్సన్న పతేత్ స్ఖలేత్ - ప్రత్యవాయీ న స్యాత్ - తథా న పతేత్ ఫలాన్న భ్రశ్యేత్ ॥ ౩౫ ॥ నను కే తే భాగవతా ధర్మాః నారాయణార్పితాః సర్వకర్మాణ్యపీత్యాహ ॥ కా

కాయేనేతి॥ ఆత్మనా చిత్తేన. అహంకారేణ వా. అనుసృతో యః స్వభావః తస్మాత్ . అయమర్థః - న కేవలం విధితః కృతమేవేతి నియమః స్వభావానుసారి లౌకికమపీతి. తథా చ భగవద్గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ । యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమితి. యద్వా. న మక్కాయాదీనామేవ కర్మ సాత్మన ఇత్యాశంక్యాహ. అథ్యాపేనానుసృతాత్ బ్రాహ్మణత్వాదిస్వభావా ద్యద్యత్కరోతీత్యర్థః. తత్సకలం పరస్మై పరమేశ్వరాయ నారాయణాయేతి సమర్పయేత్ . తథా సతి సకలమపి కర్మ భాగవతో ధర్మో భవతీతి భావః॥ ౩౬॥ నను కిమేవం పరమేశ్వరభజనేన. అజ్ఞానకల్పితభయస్య జ్ఞానైకనివర్త్యత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ భయమితి॥ యతో భయం తన్మాయయా భవేత్ . అతః బుధో బుద్ధిమాన్ తమేవ ఆభజేత్ . నను భయం దేహాభినివేశతో భవతి. స చ దేహాహంకారతః. స చ స్వరూపాస్మరణాత్ . కిమత్ర తస్య మాయా కరోతీత్యత ఆహ. ఈశాదపేతస్యేతి. ఈశవిముఖస్య తన్మాయయా అస్మృతిః భగవతః స్వరూపాస్ఫూర్తిః. తతో విపర్యయో దేహోఽహమస్మీతి. తతో ద్వితీయాభినివేశాద్భయం భవతి. ఏవం హి ప్రసిద్ధం లౌకికేష్వపి మాయాసు. ఉక్తం చ భగవతా॥ శ్లో॥ దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా । మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ఇతి. ఏకయా అవ్యభిచారిణ్యా భక్త్యా భజేత్ . కించ. గురుదేవతాత్మా గురురేవ దేవతా ఈశ్వరః ఆత్మా ప్రేష్ఠశ్చ యస్య తథా దృష్టిః సన్నిత్యర్థః॥ ౩౭ ॥ నను విషయనివృత్తిం వినా తస్య కుతః అవ్యభిచారిణీ భక్తిః స్యాత్ . భవతి కుతః స్వరాణాం భయమితి శంకాం యావద్విషయా నానువాస్తవాః సంతి కింతు మనో విలాసమాత్రం. అతో మనో నియమనేన భజనాదభయం స్యాదిత్యాహ. అవిద్యమాన ఇతి. ద్వయః ద్వైతప్రపంచః ఏషః ప్రాగవిద్యమానోఽపి అవభాసతే ప్రకాశతే ధ్యాతుః పుంసః ధియా మనసా. స్వప్నశ్చ మనోరథశ్చ యథేత్యర్థః. తత్తస్మాత్ కర్మాణి సంకల్పయతి. వికల్పయతి చ. యన్మనస్తన్నిరుంధ్యాత్ నియచ్ఛేత్ . తతో భక్త్యా భగవద్భజనాదభయం స్యాదిత్యర్థః॥ ౩౮॥ ఏతదత్యంతాశక్యమిత్యాశంక్య సుగమం మార్గమాహ॥ శృ

మనుసృతస్వభావాత్ । కరోతి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయేత్తత్ ॥ ౩౬ ॥ భయం ద్వితీయాభినివేశతః స్యాదీశాదపేతస్య విపర్యయోఽస్మృతిః । తన్మాయయాతో బుధ ఆభజేత్తం భక్త్యైకయేశం గురుదేవతాత్మా ॥ ౩౭ ॥ అవిద్యమానోఽప్యవభాసతే ద్వయో ధ్యాతుర్ధియా స్వప్నమనోరథౌ యథా । తత్కర్మసంకల్పవికల్పకం మనో బుధో నిరుంధ్యాదభయం తతః స్యాత్ ॥ ౩౮ ॥ శృణ్వన్ సుభద్రాణి రథాంగపాణేర్జన్మాని కర్మాణి చ యాని లోకే । గీతాని నామాని తదర్థకాని గాయన్ విలజ్జో విచరేదసంగః ॥ ౩౯ ॥ ఏవంవ్రతః స్వప్రియనామకీర్త్యా జాతానురాగో ద్రుతచిత్త ఉచ్చైః । హసత్యథో రోదితి రౌతి గాయత్యున్మాదవన్నృత్యతి లోకబాహ్యః ॥ ౪౦ ॥ ఖం వాయుమగ్నిం సలిలం మహీం చ జ్యోతీంషి సత్త్వాని దిశో ద్రుమాదీన్ । సరిత్సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం యత్కించ భూతం ప్రణమేదనన్యః ॥ ౪౧ ॥ భక్తిః పరేశానుభవో విరక్తిరన్యత్ర చైష త్రిక ఏకకాలః । ప్రపద్యమానస్య యథాశ్నతః స్యుస్తుష్టిః పుష్టిః క్షుదపాయోఽనుఘాసమ్ ॥ ౪౨ ॥ ఇత్యచ్యుతాంఘ్రిం భజతోఽనువృత్త్యా భక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబోధః । భవంతి వై భాగవతస్య రాజంస్తతః పరాం శాంతిముపైతి సాక్షాత్ ॥ ౪౩ ॥ నిమిః॥ అథ భా

ణ్వన్నితి॥ తదర్థకాని తాన్యేవ జన్మాని కర్మాణి చార్థో యేషాం తాని. ఏతాన్యపి సాకల్యేన జ్ఞాతుమశక్యానీత్యాశంక్యాహ. యాని లోకే గీతాని ప్రసిద్ధాని. తాని శృణ్వన్ గాయంశ్చ విచరేత్ అసంగః నిస్పృహః॥ ౩౯ ॥ ఏవం చ భజతః సంప్రాప్తప్రేమలక్షణభక్తియోగస్య సంసారధర్మాతీతాం గతిమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవం వ్రతః వ్రతం యస్య సః. స్వప్రియస్య హరేర్నామకీర్త్యా జాతః అనురాగః ప్రేమ యస్య సః. అత ఏవ ద్రుతచిత్తః శ్లథహృదయః కదాచిత్ భక్తపరాజితం భగవంతమాకలయ్య ఉచ్చైర్హసతి. ఏతావంతం కాలముపేక్షితోఽస్మీతి రోదితి. ఔత్సుక్యాద్రౌతి క్రోశతి. హా హా రామా మామనుగృహాణేతి అతిహర్షేణ గాయతి. జితం జితమితి నృత్యతి. కిం దాంభికవత్ పరాన్ ప్రతి ప్రకాశయితుం న. ఉన్మాదవత్ గ్రహగృహీత ఇవ. లోకబాహ్యః వివశః॥ ౪౦॥ కించ॥ ఖమితి॥ సత్త్వాని భూతాని. ఆకాశాదివ యత్కించిద్భూతమాత్రం తద్ధరేః శరీరమితి మత్వా ప్రణమేత్ . సంభావనాయాం లిఙ్॥ ౪౧॥ నన్వియమారూఢయోగినామపి బహుజన్మభిర్దుర్లభా గతిః. సా కథం నామసంకీర్తనమాత్రేణైకస్మిన్నేవ జన్మని భవేదిత్యాశంక్య సదృష్టాంతమాహ॥ భక్తిరితి॥ ప్రపద్యమానస్య శ్రీహరిం భజతః భక్తస్య. భక్తిః ప్రేమలక్షణా. పరేశానుభవః ప్రేమాస్పదభగవద్రూపస్య స్ఫూర్తిః. తయా నివృత్తస్య తతోఽన్యత్ర గృహాదిషు విరక్తిః ఇత్యేషః త్రికః ఏకకాలః భజనసమకాల ఏవ స్యాత్ . యథా అశ్నతో భుంజానస్య తుష్టిః సుఖం. పుష్టిః ఉదరపూరణం. క్షుదపాయః క్షున్నివృత్తిశ్చ ప్రతిగ్రాసం స్యాత్ . ఉపలక్షణమేతత్ . ప్రసిద్ధమపి యథా స్యాత్ తద్వత్ . ఏవమేకైకస్మిన్ భజనే కించిత్కించిత్ప్రేమాదిత్రికే జాయమానే అనువృత్త్యా భజతః పరమప్రేమాదిసర్వం జాయతే బహుగ్రాసభోజన ఇవ పరమతుష్ట్యాది॥ ౪౨ ॥ తతశ్చ భగవత్ప్ర

కృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ౪౩॥ భాగవతస్య లక్షణం తస్య తత్త్వం చ పృచ్ఛతి॥ అథేతి॥ యద్ధర్మః యస్మిన్ధర్మే భవతి నిష్ఠ యాదృశః యత్స్వభావః యథాచరతి వర్తతే తథైవ - యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియో భవతి॥ ౪౪॥ యద్ధర్మాదిత్రయస్యోత్తరమాహ త్రిభిః॥ సర్వభూతేష్వితి॥ ఆత్మనః స్వస్య సర్వభూతేషు భగవద్భావం బ్రహ్మభావేన సమస్థితం యః పశ్యేత్ - తథా బ్రహ్మరూపే అధిష్ఠానే ఆత్మని భూతాని చ యః పశ్యేత్ - యద్వా॥ శ్లో॥ అతత్త్వవిత్ప్రమాతృత్వాదాత్మా [illegible] ఆత్మని స్త్రీ సర్వభూతేషు మశకాదిష్వపి నియంతృత్వేన వర్తమానస్య భగవద్భావం నిరతిశయైశ్వర్యమేవ యః పశ్యేత్ న తు తస్య తారతమ్యం తత్ ఆత్మని మహానేవ భూతాని చ యః పశ్యేత్ - కథం భూతే భగవతి - అప్రచ్యుతైశ్వర్యాదిరూపే న పునర్జడమలినభూతాశ్రయత్వేన [illegible] ప్రసక్త్యా వైషమ్యాదిప్రచ్యుతం పశ్యేత్ కింతు సర్వత్ర పరిపూర్ణం భగవత్త్వం పశ్యేత్ - భాగవతోత్తమ ఇత్యర్థః॥ ౪౫॥ ఈశ్వర ఇతి॥ ప్రేమ చ మైత్రీ చ కృపా చ ఉపేక్షా చ తాః - ఈశ్వరాదిషు చతుర్షు యః కరోతి స మధ్యమో భాగవతః - ఏవం భూతస్య భేదస్య దర్శనాత్॥ ౪౬॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాం ప్రతిమాయాం - పూజామీహతే కరోతి - న తద్భక్తేషు అన్యేషు చ యః కరోతి - స ప్రాకృతః - ప్రకృతిః ప్రారంభః అధునైవ ప్రారబ్ధభక్తిః శనైరుత్తమో భవిష్యతీత్యర్థః॥ ౪౭॥ పునరష్టభిః శ్లోకైరథ లక్షణత్వాదుత్తమభాగవతలక్షణమాహ॥ గృహీత్వేతి॥ శ్రీవాసుదేవాదిష్టచిత్తో న హృష్యతి - తావదింద్రియైరర్థాన్ గృహీత్వాపీత్యపి శబ్దార్థః - ఇదం విష్ణోర్మాయామయం పశ్యన్॥ ౪౮॥ కించ॥ దేహేతి॥ దేహాదీనాం సంసారధర్మైర్జన్మాప్యయాదిభిః యుగపత్ స్మృత్యా అవిముహ్యమానః స భాగవతప్రధానః - తత్ర దేహస్య జన్మాప్యయౌ - ప్రాణస్య క్షుత్ మనసః భయం బుద్ధేస్తర్షః కృచ్ఛ్రమింద్రియాణాం కృచ్ఛ్రం

గవతంబ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణామ్। యథాచరతి యద్బ్రూతే యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియః॥ ౪౪ ॥ హరిః॥ సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః। భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతోత్తమః॥ ౪౫ ॥ ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ। ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్యమః॥ ౪౬ ॥ అర్చాయామేవ తు హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే। న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః ప్రాకృతః స్మృతః॥ ౪౭ ॥ గృహీత్వాపీంద్రియైరర్థాన్యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి। విష్ణోర్మాయామిదం పశ్యన్స వై భాగవతోత్తమః॥ ౪౮ ॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయతర్షకృచ్ఛ్రైః। సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః॥ ౪౯ ॥ న కామకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సంభవః। వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః॥ ౫౦ ॥ న యస్య జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః। సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః॥ ౫౧ ॥ న యస్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా। సర్వభూతసమః శాంతః స వై భాగవతోత్తమః॥ ౫౨ ॥ త్రిభువనవిభవహేతవేప్యకుంఠస్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్। న చలతి భగవత్పదారవిందాల్లవనిమి షార్ధమపి యస్స వైష్ణవాగ్ర్యః॥ ౫౩ ॥ భగవత ఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖానఖమణిచంద్రికయా నిరస్త

[illegible] ప్రమః తైః॥ ౪౯॥ కించ॥ నేతి॥ కామాశ్చ కర్మాణి చ బీజాని చ వాసనాః తేషాం - వాసుదేవ ఏక నిలయః ఆశ్రయో యస్య సః॥ ౫౦॥ న యస్యేతి॥ [illegible] తే తత్రాపరాధే పరవాదర్లక్ష్మ్యా [illegible] ఏతేన గృహీత్వాపీత్యాదిశ్లోకత్రయేణ [illegible] తదా త్రాపరాధే [illegible] యత్త్వస్యోత్తరమాహ॥ నేతి॥ జన్మ సత్కులం కర్మ తపఆది జాతయః [illegible] యథాచరతీత్యస్యోత్తరం దత్తం - యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియ ఇత్యస్యోత్తరమాహ॥ నేతి॥ [illegible] అస్మిన్దేహే - అహంకారకృతైః సత్కులాదిభిః అభిమానో న సజ్జతే॥ [illegible] లోమప్రతిలోమజాః మూర్ధావసిక్తాదయః [illegible] ॥ ౫౧॥ నేతి॥ విత్తేషు స్వీయం పరకీయమితి ఆత్మని స్వ పర ఇతి॥ ౫౨ ॥ కించ॥ త్రిభువనేతి॥ త్రిభువనవిభవహేతవే అపి త్రైలోక్యరాజ్య [illegible] భగవత్పదారవిందాత్ తద్భజనాత్ నచలతి స వైష్ణవాగ్ర్యః స న చలతి [illegible] లవార్ధమపి నిమిషార్ధమపి - భగవత్పదారవిందం [illegible] [illegible] తత్రాహ - అకుంఠస్మృతిరితి భగవత్పదారవిందం [illegible] [illegible] తత్రాహ - అజితాత్మసురాదిభిః [illegible] నప్రగతాస్మృతిర్యస్య సః భగవత్పదారవిందాద్వ్యతిరిక్తం [illegible] తత్రాహ - అజితాత్మభిః [illegible] బ్రహ్మాదిభిరపి [illegible] కింతు [illegible] ఇతి అజితే శ్రీకృష్ణే [illegible] ఆత్మా మనః [illegible] తథాభూతైః [illegible] రాదిభిః బ్రహ్మాదిభిరపి [illegible] న హిస్తం [illegible] సంధినా [illegible] సంతాపో నాపి [illegible] తదపేక్షా [illegible] నచలతీత్యర్థః॥ ౫౩॥ అపిచ [illegible] తాసు నఖాః [illegible] తు భగవత్యేవాపివృత్తేనానంభవతీత్యాహ॥ భగవత ఇతి॥ ఉరుత్రిపాదత్వం [illegible] శాఖాః అంగుళయః తాసు నఖా మణయ ఇవ [illegible] తాపః [illegible] చంద్రికా [illegible] నిరస్త [illegible] తాపో యస్మిన్ [illegible] ఉపసీదతాం భజతాం హృది కథం పునః స తాపః [illegible] ప్రభవతి చంద్ర ఇవోదితే సతి అర్కస్య తాపః [illegible] సర్వాన్ స్వాశ్రయాన్ [illegible] ఇత్యాదిశ్లోకత్రయేణ యాదృశ ఇత్యస్యోత్తరముక్తం [illegible]

తథాత్వస్య చ శ్రీభాగవతానాం మధ్యే ఉత్తమ ఇతి వేదితవ్యం ॥ ౫౪ ॥ ఉక్తసమస్తభాగవతలక్షణసారమాహ ॥ విసృజతీతి ॥ శ్రీహరిరవశస్యాపి సాక్షాద్యస్య హృదయం న విసృజతి న విముంచతి. కథంభూతః అవశేనాప్యభిహితమాత్రోఽపి అఘౌఘం నాశయతీతి యః సః తత్త్వం న విసృజతి. యతః ప్రణయరశనయా ధృతం హృదయే నిబద్ధం అంఘ్రిపద్మం యస్య స భాగవతప్రధాన ఉక్తో భవతి ॥ ౫౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖

శ్లో॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతుష్టయే । తృతీయే తూత్తరం దత్తమేభిర్మునిభిః పృథక్ ॥ విష్ణోర్మాయామిదం పశ్యన్నిత్యుక్తమతో మాయాం పృచ్ఛతి యద్వా హేయస్వరూపే జ్ఞాతే జ్ఞానం సుకరమితి తదర్థం మాయాం పృచ్ఛతి ॥ పరస్యేతి ॥ హే భగవంతః ॥ ౧ ॥ సమ్యక్ తృష్ణో భాగవతో భూత్వా కృతార్థః స్యాః కిం బహుప్రశ్నైరత ఆహ ॥ నేతి ॥ సంసారతాపైర్నితరాం తప్తోఽహం. తస్య తాపస్య భేషజం హరికథామృతరూపం యుష్మద్వచో జుషమాణో నానుతృప్యామి. యద్వా హరికథాఖ్యం అమృతం యస్మిన్ వచసి తద్ధరికథామృతం. అథవా యుష్మద్వదనసిక్తం హరికథామృతం యుష్మద్వచోహరికథామృతమితి సమస్తమేతత్పదం ॥ ౨ ॥ మాయాయాః స్వరూపతో నిరూపణాసంభవాత్ సృష్ట్యాదికార్యద్వారేణ నిరూపయితుమాహ ॥ నిర్గుణ ఇతి ॥ నిర్గుణే కేవలే బ్రహ్మణి ఆత్మనః స్వరూపస్య విపర్యయః అన్యథాత్వం సగుణత్వం ద్వితీయత్వం చ తదవభాసం చ యద్వశాదాత్మా గచ్ఛతి. సైషా భగవతో మాయా. విభురీశ్వరః యయా ఇదం నిర్గుణే మే నిర్మితవానితి ॥ ౩ ॥ నను భవతు స్వప్నస్య మిథ్యాత్వాన్మాయాకార్యత్వం. సుషుప్తిజాగరణయోశ్చ సత్యత్వాత్ కథం మాయాకార్యత్వమిత్యాశంక్యాహ ॥ ఇంద్రియార్థభ్రమ ఇతి ॥ ఇంద్రియైః బాహ్యైశ్చక్షురాదిభిః జనితః అర్థవిషయభ్రమః జాగ్రత్ జాగరః. కర్తృత్వాత్ కర్తృణా వచనోఽప్యయం భావం లక్షయతి. నన్వవ్యాపకమిదం లక్షణం. అనుమానాదీనామపి జాగరత్వాత్ తేషాం బహిరింద్రియజ

తాపే । హృది కథముపసీదతాం పునస్స ప్రభవతి చంద్ర ఇవోదితేఽర్కతాపః ॥ ౫౪ ॥ విసృజతి హృదయం న యస్య సాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోఽప్యఘౌఘనాశః । ప్రణయరశనయా ధృతాంఘ్రిపద్మః స భవతి భాగవతప్రధాన ఉక్తః ॥ ౫౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ పరస్య విష్ణోరీశస్య మాయినామపి మోహినీమ్ । మాయాం వేదితుమిచ్ఛామో భగవంతో బ్రువంతు నః ॥ ౧ ॥ నానుతృప్యే జుషన్ యుష్మద్వచో హరికథామృతమ్ । సంసారతాపనిస్తప్తో మర్త్యస్తత్తాపభేషజమ్ ॥ ౨ ॥ అంతరిక్షః॥ నిర్గుణే కేవలే సాక్షాదాత్మనో యద్విపర్యయః । సైషా భగవతో మాయా యయేదం నిర్మమే విభుః ॥ ౩ ॥ ఇంద్రియార్థభ్రమో జాగ్రత్స్వప్నోఽంతఃకరణభ్రమః । సుప్తం తద్వాసనాబీజం తుర్యామూర్తిస్తదన్వితః ॥ ౪ ॥ విశుద్ధం జ్ఞానమేవైకం మాయయాఽఽభాసతే త్రిధా । గ్రాహకాద్యైర్యథా స్వప్నే యత్ర సంవిత్క్రియాఫలమ్ ॥ ౫ ॥ వైతథ్యాద్వ్యభిచారాచ్చ మాయా త్రై

త్వాభావాత్. న. తేషామపి బహిరింద్రియలింగదర్శనసాపేక్షత్వేన పరంపరయా బహిరింద్రియజత్వాత్. స్వప్నోఽంతఃకరణభ్రమ ఇతి కేవలేనాంతఃకరణేన జనితో భ్రమః స్వప్నః. న చ తస్యాపి పరంపరయా బహిరింద్రియజత్వం. స్వప్నహేతుసంస్కారజనకస్య పూర్వానుభవస్య అంతర్వ్యవహితత్వాత్. సుప్తం తద్వాసనాబీజం తయోః జాగ్రత్స్వప్నయోః వాసనాభిః సంస్కారైస్సహితం సర్వజ్ఞాననిరోధిరూపేణ పరిణతం బీజం తదుపాదానకారణమేవ సుప్తం. అత్ర శ్రుతయోఽపి తన్మిథ్యా. యథాహ ॥ శ్రు॥ అస్య త్రయ ఆవసథాస్త్రయః స్వప్నా ఇతి. తస్మాదయమపి తస్యా మాయాకార్యమితి. త్రయస్యాపి మిథ్యాత్వే అవశిష్యమాణస్యాభావాత్ ॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాదిశ్రుతిప్రకోప ఇత్యాశంక్యాహ. తుర్యామూర్తిస్తదన్విత ఇతి. తేషు జాగరాదిషు అన్వితః అనువృత్తః ఆత్మా తుర్యామూర్తిః. తేభ్యో వ్యతిరిక్తమవశిష్యమాణం వస్తు తదేవ సత్యమిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ నను భవతూత్థితస్య జాయమానబోధేన బాధాత్ స్వప్నస్య మిథ్యాత్వం. సుప్తజాగరయోస్తు బాధాభావాత్ కథం మిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యాహ ॥ విశుద్ధమితి ॥ గ్రాహకగ్రహణగ్రాహ్యత్వేన స్వప్నః స్వప్నావస్థా. సంవేత్తీతి సంవిత్ సంవేత్తా. క్రియా సంవేదనం. ఫలం సంవేద్యం. తస్పీతతయా త్వాత్ ॥ ౫ ॥ వైతథ్యాదితి ॥ వైతథ్యం నిరన్వయత్వం ప్రతిపన్నోపాధౌ బాధప్రతియోగిత్వం. వ్యభిచారః స్వప్నజాగరయోరభావః. కాదాచిత్కత్వాత్ మనోరథపూర్వకప్రవృత్తినివృత్తివ్యవహారాత్ జాగరో మనోరథ ఇత్యుచ్యతే. స్వప్నః సుప్తం. తతశ్చాయమర్థః. స్వప్నావస్థాయాం అస్మద్వ్యతిరిక్తా సంవిత్క్రియాఫలమితి గ్రాహకాద్యైర్యత్ త్రైవిధ్యం తద్యథా మాయామిథ్యా. కస్మాత్ వైతథ్యాత్ వ్యభిచారాచ్చ. తథా జాగరస్సుప్తం చ మిథ్యా. నేహ నానాస్తీతి ప్రతిపన్నోపాధౌ శ్రుత్యా నిషిధ్యమానత్వాత్ కాదాచిత్కత్వాచ్చేతి. అథవా మనోరథనిబంధనాధ్యాసాత్ విషయుక్తవృత్త్యాదీనామపరోక్షతయా స్ఫురణం మనోరథ ఇత్యుచ్యతే. స్వప్నస్సంభావ్య. మనోరథశ్చ స్వప్నశ్చ మనోరథస్వప్నం. తస్మిన్ మనోరథస్వప్నే. య

తథా శబ్దస్పర్శాద్యర్థ్యయాత్ మనోరథస్స్వప్నే చాత్మని సంవిత్రియాఫలమితి యత్రై నిత్యంతద్యథా మిథ్యాతథా అస్మిన్ నాగరత్యాని ప్రాహకాద్యైన్ద్రైనిత్యమిత్యేతి - శేషం పూర్వవత్ - జాగ్రత్స్వప్నయోరాగమికస్య యాత్రికస్య బోధస్యసదాస్వార్ మిథ్యాత్వం తథా - ఇత్యాన్వీక్ష్య పశ్యతీతి - ఏవం విచారతః కథమనర్థానామిథ్యాత్వమితి శంకాపరిహరణీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ యమిదంనిర్మాణమితి నరిత్యుక్తం - తదేవ వివృణోతి ॥ ఏభిరితి ॥ ఆద్యః పురుషః - యయాశక్త్యా - భూతానాం ఆత్మా కారణభూతః - ఏభిస్స్వసృష్టైః మహాభూతైః ఉచ్చావచాని భూతాని ససర్జ - హే మహాభుజ ఇతి చరమశ్లోకపాదస్య ప్రతిశ్లోకమనుషంగః కిమర్థం ససర్జ - స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే స్వంఋమితి ప్రమితి రెయః ఉపాస్తే సః స్వమాత్రాతస్యాత్మనో జీవస్య ప్రకృష్టాయై సిద్ధయే యద్వా స్వాంశభూతానాం జీవానాం మాత్రాప్రసిద్ధయే - విషయభోగాయ - ఆత్మప్రసిద్ధయే మోక్షాయ చేత్యర్థః - తదుక్తం వేదస్తుతౌ ॥ శ్లో ॥ బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్ జనానామసృజత్ప్రభుః । మాత్రార్థం చ భవార్థం చ ఆత్మనేకల్పనాయ చేతి ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం జీవోపకరణార్థం పంచధాతుభిః మహాభూతైః సృష్టాని భూతాని అంతర్యామిరూపేణ ప్రవిష్టః - ఏకధా మనసా - దశధా దశేంద్రియరూపేణ - ఆత్మానం విభజన్ - గుణాన్ తద్విషయాన్ జుషతే జీవోపయతీత్యర్థః - యద్వా - తమాత్మానం ప్రతి గుణాన్ విభజన్ జుషతే ప్రియత ఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥ గుణైరితి ॥ స చ జీవః ఆత్మనా అంతర్యామిణా ప్రద్యోతితైః గుణైః ఇంద్రియైః గుణాన్ విషయాన్ భుంజానః ఇదం సృష్టం శరీరమాత్మానం మన్యమానః - ఇహ శరీరాదౌ సజ్జతే ॥ ౯ ॥ కర్మాణీతి ॥ కర్మభిః కర్మేంద్రియైశ్చ - సనిమిత్తాని సవాసనాని కర్మాణి కుర్వన్ - సుఖేతరం సుఖదుఃఖాత్మకం తత్

విద్యమాత్మని । యథామనోరథస్స్వప్న ఇత్యాన్వీక్ష్యపశ్యతి ॥ ౬ ॥ ఏభిర్భూతాని భూతాత్మా మహాభూతైర్మహాభుజ । ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యస్స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే ॥ ౭ ॥ ఏవంసృష్టాని భూతాని ప్రవిష్టః పంచధాతుభిః । ఏకధా దశధాత్మానం విభజన్ జుషతే గుణాన్ ॥ ౮ ॥ గుణైర్గుణాన్ స భుంజాన ఆత్మప్రద్యోతితైః ప్రభుః । మన్యమాన ఇదం సృష్టమాత్మానమిహ సజ్జతే ॥ ౯ ॥ కర్మాణి కర్మభిః కుర్వన్ సనిమిత్తాని దేహభృత్ । తత్తత్కర్మఫలం గృహ్ణన్ భ్రమతీహ సుఖేతరమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఇత్థం కర్మగతీర్గచ్ఛన్ బహ్వభద్రవహాః పుమాన్ । ఆభూతసంప్లవాత్సర్గప్రలయావశ్నుతేవశః ॥ ౧౧ ॥ ధాతూపప్లవ ఆసన్నే వ్యక్తం ద్రవ్యగుణాత్మకమ్ । అనాదినిధనః కాలో హ్యవ్యక్తాయాపకర్షతి ॥ ౧౨ ॥ శతవర్షా హ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణా భువి । తత్కాలోపచితోష్ణార్కో లోకాంస్త్రీన్ప్రతపిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ పాతాళతలమారభ్య సంకర్షణముఖానలః । దహన్నూర్ధ్వశిఖో విష్వగ్వర్ధతే వాయునేరితః ॥ ౧౪ ॥ సంవర్తకో మేఘగణో వర్షతి స్మ శతం సమాః । ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతే సలిలే విరాట్ ॥ ౧౫ ॥ తతో విరాజముత్సృజ్య వైరాజః పురుషో నృప । అవ్యక్తం విశతే సూక్ష్మం నిరింధన ఇవానలః ॥ ౧౬ ॥ వాయునా హృతగంధా భూస్సలిలత్వాయ కల్పతే । సలిలం తద్ధృతరసం జ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే ॥ ౧౭ ॥ హృత

త్తత్కర్మఫలం చ గృహ్ణన్ అయం దేహభృత్ భ్రమతి - ఇహ సంసారే - న ముచ్యతే ॥ ౧౦ ॥ కథం కియంతం కాలం భ్రమతి తదాహ ॥ ఇత్థమితి ॥ బహూని అభద్రాణి వహతీతి తథా - సర్గప్రలయౌ ఉత్పత్తిమరణే ॥ ౧౧ ॥ ధాతూపప్లవ ఇతి ॥ ధాతూనాం మహాభూతానాం ఉపప్లవే నాశే ఆసన్నే వ్యక్తం కార్యం - ద్రవ్యం స్థూలం గుణః సూక్ష్మం తదాత్మకం - అవ్యక్తాయ అవ్యక్తం ప్రతి నేతుమపకర్షతి ॥ ౧౨ ॥ నాశప్రకారమాహ ॥ శతవర్షేతి ॥ తస్మిన్ కాలే ఉపచితః సోపి ఉష్ణః అర్కః - యద్వా - తేన కాలేనోపచితం ఉష్ణత్వం యస్య సః ॥ ౧౩ ॥ పాతాళేతి ॥ ఊర్ధ్వశిఖః ఊర్ధ్వజ్వాలః - విష్వక్ పార్శ్వతః ॥ ౧౪ ॥ సంవర్తక ఇతి ॥ సంవర్తకః ప్రలయకర్తా మేఘగణః - ధారాభిః స్థూలజలబిందుభిః - హస్తిహస్తాభిః తత్ప్రమాణాభిః ॥ ౧౫ ॥ తత ఇతి ॥ తతః ఉపాధిలయాత్ - వైరాజః పురుషః అవ్యక్తం కారణం ప్రవిశతి నను ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే । పరస్యాంతే కృతాత్మానః ప్రవిశంతి పరం పదమితి స్మృతేః యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణామితి న్యాయాచ్చ వైరాజశబ్దాభిధేయస్య చ బ్రహ్మణః - పరమభాగవతత్వాత్ - మోక్ష ఏవ సంగచ్ఛతే నాస్య మాయికకారణమాత్రప్రవేశః - సత్యం - అశ్వమేధాదినా సత్యలోకం గతానాముపాసకానామావృత్తిః జగదధిష్ఠాత్రా బ్రహ్మణోపి ప్రకృతావిలయః పునరుత్పత్తిశ్చేతి మోక్షకాలానామ్యసూచనాయ వక్తుమిత్యవిరోధః - యద్వా - తేనాపి ప్రయోజనేన వ్యజ్యత ఇతి అవ్యక్తం - బ్రహ్మైవ తత్ప్రవేశన మోక్ష ఏవ ఉక్త ఇతి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౬ ॥ .. ..

ఏవం విరాజో లయముక్త్వా తత్కారణానాం మహదాది పృథివ్యంతానాం ప్రాతిలోమ్యేన లయమాహ ॥ వాయునేతి ॥ వాయోర్గుణాః గంధరసహారిత్వం ప్రసిద్ధం - సంవర్తకేన వాయునా హృతగంధా - అతఏవ గంధస్య వ్యావర్తకస్య గతత్వాత్ సలిలత్వాయ కల్పతే సలిలత్వం యాతి ఇ

గ్రగుణః-తద్ధృతరసంతేనతాయుద్రైవహృతోరసోయస్యతత్తథా॥ ౧౭॥ హృతరూపమితి॥ తమసశ్చరూపతిరస్కారిత్వంప్రసిద్ధంఏవంస్పర్శ-కేనతమసా-అవకాశేనఆకాశేన॥ ౧౮॥ కాలాత్మేతి॥ స్వకారణేనకాలాత్మనా-శబ్దస్యహికాలతఏవనాశఃప్రసిద్ధః అతఃత ద్రూపేణాత్మనాపరమేశ్వరేణ-ఆత్మనితామసాహంకారే-ఇంద్రియాణిబుద్ధిశ్చరాజసాహంకారే-మనోవైకారికైర్దేవైస్సహసాత్వికాహంకారే-ఏవంత్రివిధైఃస్వగుణైఃస్వకార్యైస్సహితఃఅహంఅహంకారఃఆత్మనిమహతి-నచప్రకృతావితిద్రష్టవ్యంసాచబ్రహ్మణి లీయతఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ ఏషేతి॥ త్రివర్ణాత్రిగుణా-మాయాయాశ్శ్రవణఫలం రాజానంతన్నివృత్త్యుపాయశ్రవణాయస్పందయతి॥ కింభూయఇతి॥ ౨౦॥ ఏవమనుకంపితస్తన్నివృత్త్యుపాయంపృచ్ఛతి॥యథేతి॥యద్యపి॥ శ్లో॥ తస్మాద్గురుంప్రపద్యేతేత్యాది॥ భక్తిస్తారకత్వేనోక్తైవ-తథాపి కింకేవలంభక్తిరేవవాఅన్యోఽపివాతత్రఉపాయోఽస్తీతిజ్ఞాతుంపునఃప్రశ్నః-అకృతాత్మభిఃఅవశీకృతాంతఃకరణైః స్థూలధియఃస్థూలశరీరేఅహంధీర్యేషాంతే॥ ౨౧॥ భక్తివ్యతిరేకేణనాస్త్యన్యఉపాయఇత్యభిప్రేత్య-భక్తిమేవససాధనాంసాధనంనిరూపయతి తత్రప్రథమంవైరాగ్యద్వారా-గురూపపత్తిమాహ-చతుర్భిః॥ కర్మాణీతి॥ దుఃఖహత్యైదుఃఖప్రతీకారాయ-పాకవిపర్యాసంఫలవైపరీత్యం మిథునీచారిణాంమిథునీభూయవర్తమానానాం॥ ౨౨॥ కర్మభిఃసాధితాఅపివిత్తాదయోనసుఖహేతవఇతిచపశ్యేదిత్యాహ॥ నిత్యార్తిదేనేతి॥ ఆత్మనఃస్వస్యమృత్యుస్వరూపేణ-చలైఃఅనిత్యైఃఅపాయిభిశ్చగృహాపత్యాదిభిః॥ ౨౩॥ ఏవ

రూపంతుతమసావాయౌజ్యోతిఃప్రలీయతే। హృతస్పర్శోఽవకాశేనవాయుర్నభసిలీయతే॥ ౧౮ ॥ కాలాత్మనాహృతగుణంనభఆత్మనిలీయతే। ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిస్సహవైకారికైర్నృప॥ ప్రవిశంతిహ్యహంకారంస్వగుణైరహమాత్మని॥ ౧౯ ॥ ఏషామాయాభగవతస్సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ। త్రివర్ణావర్ణితాస్మాభిఃకింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౨౦ ॥ రాజా॥ యథైతామైశ్వరీంమాయాందుస్తరామకృతాత్మభిః। తరంత్యంజస్స్థూలధియోమహర్షఇదముచ్యతామ్॥ ౨౧ ॥ ప్రబుద్ధః॥ కర్మాణ్యారభమాణానాందుఃఖహత్యైసుఖాయచ। పశ్యేత్పాకవిపర్యాసంమిథునీచారిణాంనృణామ్॥ ౨౨ ॥ నిత్యార్తిదేనవిత్తేనదుర్లభేనాత్మమృత్యునా। గృహాపత్యాప్తపశుభిఃకాప్రీతిస్సాధితైశ్చలైః॥ ౨౩ ॥ ఏవంలోకంపరంవిద్యాన్నశ్వరంకర్మనిర్మితమ్। సతుల్యాతిశయధ్వంసంయథామండలవర్తినామ్॥ ౨౪॥ తస్మాద్గురుంప్రపద్యేతజిజ్ఞాసుశ్శ్రేయఉత్తమమ్। శాబ్దేపరేచనిష్ణాతంబ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయమ్॥౨౫॥ తత్రభాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః। అమాయయానువృత్త్యాయైస్తుష్యేదాత్మాత్మదోహరిః॥ ౨౬ ॥ సర్వతోమనసోఽసంగమాదౌసంగంచసాధుషు। దయాంమైత్రీంప్రశ్రయంచభూతేష్వద్ధాయథోచితమ్॥ ౨౭ ॥ శౌచంతపస్తితిక్షాంచమౌనంస్వాధ్యాయమార్జవమ్। బ్రహ్మచర్యమహింసాంచసమత్వంద్వంద్వసంజ్ఞయోః॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాంకైవల్యమనికేతతామ్। వివిక్తచీరవసనంసంతోషంయేనకేనచిత్॥ ౨౯ ॥ శ్రద్ధాంభాగవతేశాస్త్రేఽనిందామన్యత్రచైవహి। మనోవాక్క

మితి॥ ఏవంలోకంపరమపికర్మనిర్మితత్వాన్నశ్వరం॥తథాచ॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకఃక్షీయతఏవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయతఇతి-కించ-వర్తమానసమయేపిదుఃఖసంయుక్తంపశ్యేదిత్యాహ-సతుల్యాతిశయధ్వంసంసహతుల్యైనాతిశయేనచధ్వంసేనచవర్తమానం-అతస్తుల్యైస్స్పర్ధాఅతిశయేఅసూయా-ధ్వంసాలోచనేభయాదికంచాపరిహార్యమిత్యర్థః-యథాఅఖండమండలవర్తినాంమిథస్స్పర్ధాదితద్వత్॥ ౨౪॥ తస్మాదితి॥ ఉత్తమంశ్రేయోజ్ఞాతుమిచ్ఛుఃశాబ్దేబ్రహ్మణివేదాఖ్యే-న్యాయతోనిష్ణాతంతత్వజ్ఞం అన్యథా సంశయనిరాసకత్వాయోగాత్-పరేచబ్రహ్మణిఅపరోక్షానుభవేననిష్ణాతం-అన్యథాబోధసంచారాయోగాత్-పరబ్రహ్మనిష్ఠాతత్వద్యోతకమాహ-ఉపశమాశ్రయమితి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ గురురేవాత్మాదైవతంచయస్యసః అమాయయాఅనువృత్త్యాసేవయా-యైర్ధర్మైః-తుష్యతిఆత్మాఆత్మప్రదశ్చ-ఉపాసకానాంయథాబలిప్రభృతీనాం॥ ౨౬॥ సర్వతఇతి॥ యథోచితమితి-హీనేషుదయాం-సమేషుమైత్రీం-ఉత్తమేషుప్రశ్రయంచశిక్షేదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ శౌచమితి॥ శౌచంబాహ్యంమృజ్జలాదిభిః ఆభ్యంతరంఅదంభాదిభిశ్శిక్షేత్-తపస్స్వధర్మాచరణం తితిక్షాంక్షమాం-మౌనంవృథాలాపవర్జనం-స్వాధ్యాయంస్వాధికారానురూపంవేదపాఠాదికం ఆర్జవంస్వచ్ఛతాం బ్రహ్మచర్యంయథాశ్రమోచితంఋతుస్వదారగమనాది అహింసాంభూతేష్వద్రోహం ద్వంద్వసంజ్ఞయోఃశీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపయోః సమత్వంహర్షవిషాదరాహిత్యం॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రేతి॥ ఆత్మేశ్వరాన్వీక్షాం-సర్వత్రాత్మస్వరూపేణనియంతృరూపేణఈశ్వరాన్వీక్షాంచ-కైవల్యమేకాంతశీలత్వం అనికేతతాంగృహాద్యభిమానరాహిత్యం వివిక్తచీరవసనంశుచి

[illegible]

ర్మదండం చ సత్యం చ శమదమావపి ॥ ౩౦ ॥ శ్రవణం కీర్తనం ధ్యానం హరేరద్భుతకర్మణః । జన్మకర్మగుణానాం చ తదర్థేఽఖిలచేష్టితమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఇష్టం దత్తం తపో జప్తం వృత్తం యచ్చాత్మనః ప్రియమ్ । దారాన్సుతాన్గృహాన్ప్రాణాన్యత్పరస్మై నివేదనమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఏవం కృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషు చ సౌహృదమ్ । పరిచర్యాం చోభయత్ర మహత్సు నృషు సాధుషు ॥ ౩౩ ॥ పరస్పరానుకథనం పావనం భగవద్యశః । మిథో రతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథ ఆత్మనః ॥ ౩౪ ॥ స్మరంతః స్మారయంతశ్చ మిథోఽఘౌఘహరం హరిమ్ । భక్త్యా సంజాతయా భక్త్యా బిభ్రత్యుత్పులకాం తనుమ్ ॥ ౩౫ ॥ క్వచిద్రుదంత్యచ్యుతచింతయా క్వచిద్ధసంతి నందంతి వదంత్యలౌకికాః । నృత్యంతి గాయంత్యనుశీలయంత్యజం భవంతి తూష్ణీం పరమేత్య నిర్వృతాః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి భాగవతాన్ధర్మాన్ శిక్షన్భక్త్యా తదుత్థయా । నారాయణపరో మాయామంజస్తరతి దుస్తరామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజా ॥ నారాయణాభిధానస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః । నిష్ఠామర్హథ నో వక్తుం యూయం హి బ్రహ్మవిత్తమాః ॥ ౩౮ ॥ పిప్పలాయనః ॥ స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతురహేతురస్య యత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు సద్బహిశ్చ । దేహేంద్రియాసుహృదయాని చరంతి యేన సంజీవితాని తదవేహి పరం నరేంద్ర ॥ ౩౯ ॥ ....

నైతన్మనో విశతి వాగుత చక్షురాత్మా ప్రాణేంద్రియాణి చ యథానలమర్చిషః స్వాః । శబ్దోఽపి బోధక

[illegible]

కుతః - బోధకనిషేధతయాఽస్య స్వస్యైవ బోధకస్య నిషేధరూపత్వాత్ ॥ శ్రు ॥ యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ ॥ శ్రు ॥ యద్వాచానభ్యుదితం యేన వాగభ్యుద్యతే తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి - యన్మనసా న మనుతే ॥ శ్రు ॥ న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనమిత్యాదిశ్రుతేః నను హి నాస్త్యేవ - కిమిదముచ్యతే అర్థోక్తమాహేతి - తత్రాహ యదృత ఇతి ॥ శ్రు ॥ అథాత ఆదేశో నేతి నేతి అస్థూలమనణు - యతో వాచో నివర్తంతే - యద్వాచానభ్యుదితమిత్యాదినిషేధస్య - యత్ అవధిభూతం బ్రహ్మ - ఋతే వినా నిషేధస్య సిద్ధిర్నాస్తి సర్వస్య నిషేధస్యాసావత్త్వాత్ ॥ ౪౦ ॥ నను తర్హి ప్రమాణవిషయత్వాన్నాస్తి బ్రహ్మేతి ప్రసజ్యేత అత ఆహ ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్ స్థూలం కార్యం - అసత్ సూక్ష్మం కారణం తత్సర్వం బ్రహ్మైవ భాతి - కుతః - యత్ యస్మాత్ తయోః సదసతోః పరం కారణం - తతః కార్యం కారణాత్ భిన్నం న భవతి ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణమితి శ్రుతేః నను కథమేకం బహువిధస్య కారణం తత్రాహ - ఉరుశక్తి అనేకశక్తిమత్ - ఉరుర్మహతీ మాయాలక్షణా శక్తిర్యస్య తదితి వా - బహుధా భానమేవ దర్శయతి ఆదావేకం బ్రహ్మైవ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రివృత్ ప్రధానం ప్రవదంతి - తతః క్రియాశక్త్యా సూత్రం - జ్ఞానశక్త్యా మహానితి తదేవ ప్రవదంతి తతః అహమితి జీవం జీవోపాధిమహంకారం చ తదేవ ప్రవదంతి తతశ్చ జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయా జ్ఞానశక్త్యైన తద్దేవతాః క్రియా ఇంద్రియాణి అర్థాః విషయాః ఫలం తత్ప్రకాశః సుఖాదిర్వా - తద్రూపతయా బ్రహ్మైవ భాతి - న హి సర్వస్వరూపేణ స్వతో భాసమానస్య బ్రహ్మణః స్వసిద్ధౌ ప్రమాణాపేక్షేతి భావః ॥ ౪౧ ॥ నను సర్వాత్మకం చేద్ బ్రహ్మ తర్హి సర్వస్య కార్యస్య జన్మాదివికారవత్త్వాత్ - బ్రహ్మణోఽపి తత్ప్రసంగః స్యాదత ఆహ ॥ నేతి ॥ ఆత్మా బ్రహ్మ - న జజాన న జాతం - జన్మాభావాదేవ తదనంతరాస్తిత్వలక్షణోఽపి వికారో నాస్తి నైధతే న వర్ధతే - వృద్ధ్యభావాదేవ పరిణామోఽపి నిరస్తః కుతః - హి యస్మాత్ వ్యభిచారిణాం ఆగమాపాయినాం బాలయువాదిదేహాద్యవస్థానాం సవనవిత్ తత్తత్కాలద్రష్టా - న హ్యవస్థావతాం ద్రష్టా తదవస్థో భవతీత్య

నిషేధతయాత్మమూలమర్థోక్తమాహ యదృతే న నిషేధసిద్ధిః ॥ ౪౦ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రివృదేకమాదౌ
సూత్రం మహానహమితి ప్రవదంతి జీవమ్ । జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తి బ్రహ్మైవ భాతి సద
సచ్చ తయోః పరం యత్ ॥ ౪౧ ॥ నాత్మా జజాన న మరిష్యతి నైధతేఽసౌ న క్షీయతే సవనవిద్వ్యభిచారిణాం
హి । సర్వత్ర శశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రం ప్రాణో యథేంద్రియబలేన వికల్పితం సత్ ॥ ౪౨ ॥ అం
డేషు పేశిషు తరుష్వవినిశ్చితేషు ప్రాణో హి జీవముపధావతి తత్ర తత్ర । సన్నే యదింద్రియగణేఽహమి
చ ప్రసుప్తే కూటస్థ ఆశయమృతే తదనుస్మృతిర్నః ॥ ౪౩ ॥ యర్హ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా
చేతోమలాని విధమేద్గుణకర్మజాని । తస్మిన్విశుద్ధ ఉపలభ్యత ఆత్మతత్త్వం సాక్షాద్యథామలదృశోః సవి
తృప్రకాశః ॥ ౪౪ ॥ రాజా ॥ కర్మయోగం వదత నః పురుషో యేన సంస్కృతః । విధూయేహాశు కర్మాణి నై
ష్కర్మ్యం విందతే పరమ్ ॥ ౪౫ ॥ ఏవం ప్రశ్నమృషీన్పూర్వమపృచ్ఛం పితురంతికే । నాబ్రువన్ బ్రహ్మణః

ద్రష్టా - నిరవస్థః కోఽసావాత్మా అత ఆహ - ఉపలబ్ధిమాత్రమితి - నన్వాయాతం తర్హి క్షణికత్వం నేత్యాహ - సర్వత్రేతి - సర్వత్ర దేశే - శశ్వత్ సర్వదా అనపాయి అనువర్తమానం నను నీలజ్ఞానం జాతం పీతజ్ఞానం నష్టమితి ప్రతీతేః న జ్ఞానస్యానపాయిత్వం అత ఆహ - ఇంద్రియబలేనేతి - న దేవ జ్ఞానం - ఇంద్రియబలేన వివిధం కల్పితం నీలాద్యాకారవృత్త్యా ఏవ జాయంతే నశ్యంతి చ న జ్ఞానమితి భావః - వ్యభిచారిష్వవ్యభిచారే దృష్టాంతః ॥ ౪౨ ॥ ప్రాణో యథేతి దృష్టాంతం వివృణ్వన్నింద్రియాదిలయే నిర్వికారాత్మోపలబ్ధిం దర్శయతి ॥ అండేష్వితి ॥ పేశిషు జరాయుజేషు - తరుషు ఉద్భిజ్జేషు - అవినిశ్చితేషు స్వేదజేషు - ఉపధావతి అనువర్తతే - ఏవం దృష్టాంతేన నిర్వికారత్వం ప్రదర్శ్య దార్ష్టాంతికేఽపి దర్శయతి - కథం తదేవమాత్మా సవికార ఇవ ప్రతీయతే - యథా జాగరే ఇంద్రియగణః - యథా చ స్వప్నే తత్సంస్కారవానహంకారః - యదా తు ప్రసుప్తం తదా తస్మిన్ ప్రసుప్తే ఇంద్రియగణే సన్నే లీనే - అహమి అహంకారే చ సన్నే కూటస్థః నిర్వికార ఏవాత్మా కుతః - ఆశయమృతే లింగశరీరముపాధిం వినా - వికారహేతోరుపాధేరభావాదిత్యర్థః - నన్వహంకారపర్యంతస్య సర్వస్య లయే శూన్యమేవావశిష్యేత కుతస్తదా కూటస్థ ఆత్మా అత ఆహ - తదనుస్మృతిర్నః - తస్య విశేషజ్ఞానశూన్యస్య సుఖాత్మనః సుషుప్తిసాక్షిణః స్మృతిః నః అస్మాకం భవతి - ఏతావంతం కాలం సుఖమహం సుప్తో న కించిదవేదిషమితి - అతోఽనుభూతస్యైవ స్మరణాత్ తదా సుషుప్తావాత్మానుభవః విషయసంబంధాభావాత్ న స్పష్ట ఇతి భావః - తథా చ ॥ శ్రు ॥ యద్వై తన్న పశ్యతి న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్యత ఇతి ॥ ౪౩ ॥ నను యది సుషుప్తౌ కూటస్థాత్మానుభవో భవేత్ కథం పునరపి సంసారః స్యాత్ అవిద్యాతత్సంస్కారాణాం విద్యమానత్వాదితి చేత్ కదా తర్హి తన్నివర్తకోఽనుభవో భవేదత ఆహ ॥ యర్హీతి ॥ విత్తైషణాదివిహాయ - కేవలమబ్జనాభస్య చరణైషణయా ఉరుభక్తిస్తయా - గుణకర్మచేతసో మలాని విధమేత్ నాశయేత్ - చేత ఏవ వా కర్తృ - స్వగతాని మలాని తయా భక్త్యా శోధయేత్ తదా తస్మిన్ విశుద్ధే చేతసి సతి సాక్షాత్ అవ్యవధానేన - ఆత్మతత్త్వముపలభ్యతే అమలయోః దృశోః సతోర్యథా పూర్వమేవ సిద్ధః - సవితృప్రకాశ ఇతి ॥ ౪౪ ॥ భక్తైః కర్మయోగా

త్వా తం పృచ్ఛతి॥ కర్మయోగమితి॥ నైష్కర్మ్యం కర్మనివృత్తిసాధ్యం జ్ఞానం॥౪౫॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ ఏవమితి॥ ప్రశ్నం ప్రష్టవ్యం పితుః ఇక్ష్వాకోః- బ్రహ్మణః పుత్రాః సనకాదయః సర్వజ్ఞా అపి నాబ్రువన్ ॥౪౬॥ కథం సర్వజ్ఞైరప్యేతన్నోక్తమిత్యపేక్షాయాం ప్రశ్నమిమం ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ॥ కర్మేతి॥ కర్మ విహితం అకర్మ తద్విపరీతం నిషిద్ధం- వికర్మ విగతం కర్మ విహితాకరణం ఏతత్త్రయం వేదవాదైకగమ్యం- న లౌకికః- వేదస్య ఈశ్వరాత్మత్వాత్ ఈశ్వరాదుద్భూతత్వాత్ అపౌరుషేయత్వాదిత్యర్థః- ఏవం వాక్యైర్విధినిషేధప్రతిపాద్యార్థజ్ఞానం శక్యం అపౌరుషేయే తు కేవలం వాక్యపౌర్వాపర్యైరేవ తాత్పర్యావధారణం- తచ్చ దుష్కరమితి- తత్ర కర్మాదౌ- విద్వాంసోపి ముహ్యంతి- కిముతాన్యే అతస్తవ తదా బాలత్వాన్నైవ బ్రువన్నితి॥౪౭॥ దుర్జ్ఞేయం వేదతాత్పర్యమాహ॥ పరోక్షవాద ఇతి॥ యః అన్యథాస్థితోర్థః తం గోపయితుమన్యథా కృత్వోచ్యతే స పరోక్షవాదః తథాచ॥శ్రు॥ తం వా ఏతం చతుర్హోతారం సంతం చతుర్హోతేత్యాచక్షతే పరోక్షేణ- పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవా ఇతి- పరోక్షవాదత్వమేవాహ- కర్మమోక్షాయేతి- సమస్తస్వర్గాద్యర్థాని కర్మాణి విధత్తే తేన కర్మమోక్షార్థం తత్రాహ- బాలానామనుశాసనం యథా భవతి తథా అత్ర దృష్టాంతః అగదమౌషధం- యథా పితా బాలం అగదం పాయయన్ ఖండలడ్డుకాదిభిః ప్రలోభయన్ పాయయతి దదాతి చ తాని- నైతావతా అగదపానస్య తల్లాభః ప్రయోజనం అపి ఆరోగ్యం- తథా వేదోప్యవాంతరఫలైః ప్రలోభయన్ కర్మమోక్షాయైవ కర్మాణి విధత్తే॥౪౮॥ నను కర్మమోక్షశ్చేత్పురుషార్థః తర్హి ప్రథమత ఏవ కర్మ త్యజ్యతామత ఆహ॥ నేతి॥ అజితేంద్రియత్వాదజ్ఞః- స్వయం యది నాచరేత్తర్హి వికర్మణాకర్మణా నాచరణేన అధర్మేణ- మృత్యోరనంతరం మృత్యుమేవ ప్రాప్నోతి- తథాచ॥శ్రు॥ మృత్వా పునర్మృత్యుమాపద్యంతే అద్యమానాః స్వైః కర్మభిరితి॥

పుత్రాస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఆవిర్హోత్ర ఉవాచ॥ కర్మాకర్మవికర్మేతి వేదవాదో న లౌకికః ।
వేదస్య చేశ్వరాత్మత్వాత్తత్ర ముహ్యంతి సూరయః॥ ౪౭॥ పరోక్షవాదో వేదోయం బాలానామనుశా
సనమ్ । కర్మమోక్షాయ కర్మాణి విధత్తే హ్యగదం యథా ॥ ౪౮ ॥ నాచరేద్యస్తు వేదోక్తం స్వయమజ్ఞోజి
తేంద్రియః। వికర్మణా హ్యధర్మేణ మృత్యోర్మృత్యుముపైతి సః॥ ౪౯ ॥ వేదోక్తమేవ కుర్వాణో నిస్సం
గోర్పితమీశ్వరే। నైష్కర్మ్యం లభతే సిద్ధిం రోచనార్థా ఫలశ్రుతిః॥ ౫౦ ॥ య ఆశు హృదయగ్రంథిం
నిర్జిహీర్షుః పరాత్మనః। విధినోపచరేద్దేవం తంత్రోక్తేన చ కేశవమ్॥ ౫౧॥ లబ్ధానుగ్రహ ఆచార్యా
త్తేన సందర్శితాగమః। మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః॥ ౫౨॥ శుచిస్సమ్ముఖ ఆసీ
నః ప్రాణసంయమనాదిభిః । పిండం విశోధ్య సన్న్యాసకృతరక్షోర్చయేద్ధరిమ్ ॥ ౫౩ ॥ అర్చాదౌ హృద
యే వాపి యథాలబ్ధోపచారకైః। ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలింగాని నిష్పాద్య ప్రోక్ష్య చాసనమ్ ॥ ౫౪ ॥ పాద్యాదీ
న్యుపకల్ప్యాథ సన్నిధాప్య సమాహితః। హృదాదిభిః కృతన్యాసో మూలమంత్రేణ చార్చయేత్ ॥ ౫౫॥
సాంగోపాంగాం సపార్షదాం తాం తాం మూర్తిం స్వమంత్రతః। పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః

౪౯ ॥ తస్మాత్॥ వేదోక్తమితి॥ వేదోక్తమేవ కుర్వాణో న తు నిషిద్ధం సముఫలస్య శ్రుత్యుక్తత్వాత్ స కర్మణి క్రియమాణే కస్మిన్నాస్తి తత్ఫలం చ స్యాన్న తు నైష్కర్మ్యరూపాది సిద్ధిరిత్యత ఆహ నిస్సంగః అసక్తినివేశనాత్- ఈశ్వరే అర్పితం న తు లోకార్థేన- నను తర్హి శ్రుతత్వాత్ కర్మణి కృతే ఫలం భవేదేవ- న రోచనార్థా- కర్మణి రుచ్యుత్పాదనార్థా అగదపానే ఖండలడ్డుకాదిభోజనవత్ తతశ్చ కర్మాధికారు చ్యా వేదార్థానన్యథా విచారయతి- తథాచ॥శ్రు॥ యో వా ఏతదక్షరమవిదిత్వా గార్గ్యస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స కృపణ ఇతి అనాత్మజ్ఞస్య కృపణతాం॥శ్రు॥ తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి బ్రహ్మచర్యేణ తపసా శ్రద్ధయా యజ్ఞేనానాశకేన చేతి- యజ్ఞాదీనాం జ్ఞానశేషతాం చావధార్య- నిష్కామో ముముక్షుః కర్మసు ప్రవర్తతే- తతశ్చ॥శ్రు॥ స్వర్గకామో యజేతేత్యాదిః కామయితవ్యస్యైవ స్వర్గాదేః ఫలత్వే నావగమాత్ అకామితోర్థో న భవతీతి నైష్కర్మ్యసిద్ధిరేవ భవతీతి భావః॥ ౫౦॥ వైదికం కర్మయోగముక్త్వా తాంత్రికమాహ॥ య ఇతి ॥ పరాత్మనః పరస్యైవ సతః ఆత్మనో జీవస్య- హృదయగ్రంథిమహంకారబంధం- నిర్హర్తుమిచ్ఛుః సః తంత్రోక్తేన విధినా ప్రకారేణ చ యజేత్- తంత్రమాగమః - చకారాద్వైదికేన సహ సముచ్చయమాహ॥ ౫౧॥ తమేవ విధిమాహ॥ లబ్ధానుగ్రహ ఇతి॥ తేన ఆచార్యేణ- సందర్శితః ఆగమః ఆగమోక్తార్చనప్రకారో యస్య సః॥ ౫౨॥ సమ్ముఖః సన్ముఖః ఆసీనః ఆదిశబ్దేన భూతశుద్ధ్యాది- పిండం దేహం విశోధ్య షడ్భిర్న్యాసైః కృతా రక్షా యేన సః॥ ౫౩॥ అర్చేతి॥ అర్చాదౌ ద్రవ్యాణి పుష్పాదీని జంత్వాదిశోధనేన క్షితిం సంమార్జనాదినా ఆత్మానమవ్యగ్రతయా- లింగం మూర్తిం అనులేపనక్షాళనాదినా- నిష్పాద్య యోగ్యాని కృత్వా॥ ౫౪॥ పాద్యాదీనీతి॥ పాద్యాదీని పాత్రాణ్యుపకల్ప్య- సన్నిధాప్య హృది సంపూజితం శ్రీమూర్తౌ ధ్యాత్వా - హృదాదిభిః హృదయశిరఃశిఖాకవచనేత్రాస్త్రమంత్రైర్మూలమంత్రేణ చ దేవే కృతన్యాసో- మూలమంత్రేణార్చయేత్॥ ౫౫॥ సాంగేతి ॥ అంగాని హృదయాదీని - ఉపాంగాని సుదర్శనాదీని - తత్సహితాం- స

పాద్యాదీంస్సపరివారాంస్తైరుపచారైరర్చయేత్ - తదాహ - పాద్యేతి అర్ఘ్యశబ్దేన మధుపర్కాచమనం చ ॥ ౫౬ ॥ గంధేతి ॥ అక్షతాస్తిలకాలంకారేణ - న తు పూజాయాం ॥ శ్లో ॥ సాంగం తైరర్చయేదిత్యుక్తం న కేవలం స్తవైర్ముఖ్యమపీశ్వరమితి - నిషేధాత్ - ఉపహారో నైవేద్యం ॥ ౫౭ ॥ ఆత్మానమితి ॥ శేషం నిర్మాల్యం - స్వధామ్ని స్వస్థానే - దేవం హృది - మూర్తిం కరండకే - ఉద్వాస్య స్థాపయిత్వా - పూజావిధిం సమాపయేదితి శేషః ॥ ౫౮ ॥ తాంత్రికం కర్మమార్గముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ౫౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖

శ్లో ॥ చతుర్థే త్వవతారేహాః ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనో రాజ్ఞే ద్రుమిళో నవసప్తభిః ॥ ముక్త్యా ... ఆత్మన ఇత్యనేన ఆత్మనః ప్రియమవతారం పూజయేదిత్యుక్తే - అవతారజ్ఞానమపేక్షితం - తథా స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమిత్యుక్తే గుణకర్మజ్ఞానం చాపేక్షితం - అతః పృచ్ఛతి ॥ యానీతి ॥ కర్తా కరిష్యతి ॥ ౧ ॥ త్వయా పృష్టాని కాలత్రయసంబంధీని సకలావతారగుణకర్మాణి కథయితుమశక్యాని - సంక్షేపతస్తు కానిచిత్కథయిష్యామీత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అనుక్రమిష్యన్ గణయితుమిచ్ఛన్ యః - స తు బాలానామివ బుద్ధిర్యస్య సః మందమతిః కాలేన మహతా కోఽపి మహామతిః రజాంసి గణయేదపి - అఖిలశక్తిధామ్నః సర్వశక్త్యాశ్రయస్య భగవతో గుణాంస్తు నైవ గణయేత్ - తథా చ ॥ శ్రు ॥ విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసీత్యాది ॥ ౨ ॥ తత్రాదౌ పురుషావతారమాహ ॥ భూతైరితి ॥ యదా స్వసృష్టైర్భూతైర్విరాజం బ్రహ్మాండం పురం నిర్మాయ - తస్మిన్ లీలయా ప్రవిష్టః - న తు భోక్తృత్వేన - ప్రభూతపుణ్య

స్నానవాసోవిభూషణైః ॥ ౫౬ ॥ గంధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః । సాంగం సంపూజ్య విధివత్ స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమ్ ॥ ౫౭ ॥ ఆత్మానం తన్మయం ధ్యాయన్ మూర్తిం సంపూజయేద్ధరేః । శేషమాదాయ శిరసా స్వధామ్న్యుద్వాస్య సత్కృతమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృదయే చ యః । యజతీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతే హి సః ॥ ౫౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ యాని యానీహ కర్మాణి యైర్యైః స్వచ్ఛందజన్మభిః । చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువంతు నః ॥ ౧ ॥ ద్రుమిళః ॥ యో వా అనంతస్య గుణాననంతాననుక్రమిష్యన్స తు బాలబుద్ధిః । రజాంసి భూమేర్గణయేత్కథంచిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః ॥ ౨ ॥ భూతైర్యదా పంచభిరాత్మసృష్టైః పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్ । స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానమవాప నారాయణ ఆదిదేవః ॥ ౩ ॥ యత్కాయ ఏష భువనత్రయసన్నివేశో యస్యేంద్రియైస్తనుభృతాముభయేంద్రియాణి । జ్ఞానం స్వతః శ్వసనతో బలమోజ ఈహా సత్త్వాదిభిః స్థితిలయోద్భవ ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదావభూచ్ఛతధృతీ రజసాస్య సర్గే విష్ణుః స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః । రుద్రోఽప్యయాయ తమసా పురుషః స ఆద్య ఇత్యుద్భవస్థితిలయాః సతతం ప్రజాసు ॥ ౫ ॥ ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం నారాయణో నర ఇతి స్వతపః ప్రశాంతః । నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచ చచార కర్మ యోఽద్యాపి చాస్త ఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః ॥ ౬ ॥ ఇంద్రో విశంక్య మమ ధామ జిఘృక్షతీతి కామం న్యయుంక్త సగణం స బదర్యుపాఖ్యమ్ । గత్వాప్సరోగణవసంతసు

స్య జీవస్యేవ తత్ర భోక్తృత్వాత్ ॥ ౩ ॥ అస్య గుణకర్మాణ్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యత్కాయ ఇతి ॥ యస్యాధిష్ఠేయః కాయః - ఏష కాయ ఇతి సన్నివేశో ... తనుభృతాం సమష్టివ్యష్టిజీవానాం - ఉభయేంద్రియాణి జ్ఞానకర్మేంద్రియాణి - యస్య స్వతః స్వరూపభూతాత్ సత్త్వాత్తనుభృతాం జ్ఞానం - యస్య స్వతస్సిద్ధం జ్ఞానమితి వా - యస్య శ్వసనతః ప్రాణాత్ బలం దేహశక్తిః ఓజః ఇంద్రియశక్తిః ఈహా క్రియా - యశ్చ సత్త్వాదిభిర్విశ్వస్థితిలయోద్భవే ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదికర్తేత్యనేనోక్తం పూర్వకం కర్తృత్వం తదంతరమపి సూచితం తద్దర్శయితుం గుణావతారద్వారా వతారస్పష్టాంగకర్తృత్వమాహ ॥ ఆదావితి ॥ యస్యైవ గుణః రజసా అస్య జగతః సర్గార్థం శతధృతిః బ్రహ్మా అభూత్ - స్థితౌ విష్ణుః యస్య సత్త్వేనేతి శేషః - క్రతుపతిః తత్ఫలదాతా - ద్విజానాం ధర్మాణాం చ సేతుః పాలక ఇత్యర్థః యస్య తమసా అస్య అప్యయాయ రుద్రః అభూత్ - ఇత్యేతైర్బ్రహ్మాదిభిర్నిమిత్తభూతైః ప్రజాసు ఉద్భవాదయో భవంతి స ఆద్యః పురుష ఇత్యన్వయః ॥ ౫ ॥ ధర్మస్యేతి ॥ ధర్మస్య భార్యాయాం దక్షదుహితరి మూర్తిసంజ్ఞాయాం నారాయణో నరశ్చ మూర్తిద్వయేన అజనిష్ట జాతః తచ్చరితమాహ నైష్కర్మ్యమాత్మస్వరూపం లక్ష్యతే యేనేతి - కర్మోపరమరూపం వా - ఉవాచ నారదాదిభ్యః స్వయం చ చార కర్మ యో అద్యాపి ఆస్తే ఋషివర్యైర్నిషేవితాంఘ్రిర్యస్య సః ॥ ౬ ॥ .. ..

భగవదవతారత్వే తత్కంపరమోపశమం దర్శయితుమితిహాసమాహ దశభిః ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ ధామ స్థానం - తపసా గృహీతుమిచ్ఛతీతి విశం

[illegible]

మందవాతైః స్త్రీప్రేక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞః ॥ ౭ ॥ విజ్ఞాయ శక్రకృతమక్రమమాదిదేవః ప్రాహ ప్రహస్య గతవిస్మయ ఏజమానాన్ । మా భైష్ట భో మదన మారుత దేవవధ్వో గృహ్ణీత నో బలిమశూన్యమిమం కురుధ్వమ్ ॥ ౮ ॥ ఇత్థం బ్రువత్యభయదే నరదేవ దేవాః సవ్రీడనమ్రశిరసః సఘృణం తమూచుః । నైతద్విభో త్వయి పరేఽవికృతే విచిత్రం స్వారామధీరనికరానతపాదపద్మే ॥ ౯ ॥ త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోఽన్తరాయాః స్వౌకో విలంఘ్య పరమం వ్రజతాం పదం తే । నాన్యస్య బర్హిషి బలీన్ దదతః స్వభాగాన్ ధత్తే పదం త్వమవితా యది విఘ్నమూర్ధ్ని ॥ ౧౦ ॥ క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజైహ్వశైశ్నానస్మానపారజలధీనతితీర్య కేచిత్ । క్రోధస్య యాన్తి విఫలస్య వశం పదే గోర్మజ్జన్తి దుశ్చరతపశ్చ వృథోత్సృజన్తి ॥ ౧౧ ॥ ఇతి ప్రగృణతాం తేషాం స్త్రియోఽత్యద్భుతదర్శనాః । దర్శయామాస శుశ్రూషాం స్వర్చితాః కుర్వతీర్విభుః ॥ ౧౨ ॥ తే దేవానుచరా దృష్ట్వా స్త్రియః శ్రీరివ రూపిణీః । గన్ధేన ముముహుస్తాసాం రూపౌదార్యహతశ్రియః ॥ ౧౩ ॥ తానాహ దేవదేవేశః ప్రణతాన్ ప్రహసన్నివ । ఆసామేకతమాం వృఙ్ధ్వం సవర్ణాం స్వర్గభూషణామ్ ॥ ౧౪ ॥ ఓమిత్యాదేశమాదాయ నత్వా తం సురవన్దినః । ఉర్వశీమప్సరఃశ్రేష్ఠాం పురస్కృత్య దివం యయుః ॥ ౧౫ ॥ ఇన్ద్రాయానమ్య సదసి శృణ్వతాం త్రిదివౌకసామ్ । ఊచుర్నారాయణబలం శక్రస్తత్రాస విస్మితః ॥ ౧౬ ॥ హంసస్వరూప్యవదదచ్యుత ఆత్మయోగం దత్తః కుమార ఋషభో భగవాన్ పితా నః । విష్ణుః శివాయ జగతాం కలయావతీర్ణస్తేనా

[illegible]

స్తునా - హయాస్యే హయగ్రీవావతారే - మధుభిదా సతా - తదాననతః శ్రుతయ ఆహృతాః ॥ ౧౭ ॥ గుప్త ఇతి ॥ ఇలా పృథివీ - ఓషధయశ్చ గుప్తాః - క్రౌడే వరాహావతారే - గ్రాహాత్ - గజేంద్రం అముంచత్ - మోచయామాస - ఏవమాదౌ యత్రావతారే నానునా స్థితత్ర - కృష్ణాయ జగతాం కళయావతీర్ణ ఇత్యనువర్తనీయం ॥ ౧౮ ॥ సంస్తున్వత ఇతి ॥ సంస్తున్వతః స్తుతిం కుర్వాణాన్ ఋషీన్ వాలఖిల్యాన్ కశ్యపార్థం సమిదాహరణే గోష్పదే నిమగ్నాన్ ఇంద్రోపహసితాన్ ఉద్ధృత్య ఆపదో మోచయత్ - తమసి బ్రహ్మహత్యాయాం ప్రవిష్టం మోచయామాస - అసురగృహే హరణ్యకశిపుభవనే పిహితాః నిరుద్ధాః యాః దేవస్త్రియః తాశ్చాముంచత్ ॥ ౧౯ ॥ దైవాసుర ఇతి ॥ ఏవమసేకావతారైః అంతరేషు సర్వమన్వంతరేషు - కలాభిః మూర్తిభిః - భువనాని అదధాత్ అపాలయత్ - ఇమాం క్ష్మాం సముదాత్ దదౌ ॥ ౨౦ ॥ నిఃక్షత్రియామితి ॥ హైహయానాం కులస్య అప్యయాయ భార్గవరూపాగ్నిః స రామో దాశరథిః స్వర్ - సలంకం లంకాయాం స్థితం యదివర్తమానకాలికో అవతార ఇత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ భావినం శ్రీకృష్ణావతారమాహ ॥ భూమేరితి ॥ బుద్ధావతారమాహ - వాదైరితి - అతదర్హాన్ యజ్ఞానర్హాన్ - దైత్యాన్ విమోహయిష్యతి - కల్క్యవతారమాహ - శూద్రానితి - న్యహనిష్యత్ హనిష్యతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

హృతా మధుభిదా శ్రుతయో హయాస్యే ॥ ౧౭ ॥ గుప్తోఽప్యయే మనురిలౌషధయశ్చ మాత్స్యే క్రౌడే హతో దితిజ ఉద్ధరతాంభసః క్ష్మామ్ । కౌర్మే ధృతోఽద్రిరమృతోన్మథనే స్వపృష్ఠే గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముంచదార్తమ్ ॥ ౧౮ ॥ సంస్తున్వతోఽబ్ధిపతితాన్ శ్రమణానృషీంశ్చ శక్రం చ వృత్రవధతస్తమసి ప్రవిష్టమ్ । దేవస్త్రియోఽసురగృహే పిహితా అనాథా జఘ్నేఽసురేంద్రమభయాయ సతాం నృసింహే ॥ ౧౯ ॥ దైవాసురే యుధి చ దైత్యపతీన్ సురార్థే హత్వాంతరేషు భువనాన్యదధాత్కలాభిః । భూత్వాథ వామన ఇమామహరద్బలేః క్ష్మాం యాచ్ఞాచ్ఛలేన సముదాదదితేస్సుతేభ్యః ॥ ౨౦ ॥ నిఃక్షత్రియామకృత గాం చ త్రిస్సప్తకృత్వో రామస్తు హైహయకులాప్యయభార్గవాగ్నిః । సోఽబ్ధిం బబంధ దశవక్త్రమహన్ సలంకం సీతాపతిర్జయతి లోకమలఘ్నకీర్తిః ॥ ౨౧ ॥ భూమేర్భరావతరణాయ యదుష్వజన్మా జాతః కరిష్యతి సురైరపి దుష్కరాణి । వాదైర్విమోహయతి యజ్ఞకృతోఽతదర్హాన్ శూద్రాన్ కలౌ క్షితిభుజో న్యహనిష్యదంతే ॥ ౨౨ ॥ ఏవంవిధాని కర్మాణి జన్మాని చ జగత్పతేః । భూరీణి భూరియశసో వర్ణితాని మహాభుజ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

నిమిః ॥ భగవంతం హరిం యో వై న భజంత్యాత్మవిత్తమాః । తేషామశాంతకామానాం కా నిష్ఠా విజితాత్మనామ్ ॥ ౧ ॥ చమసః ॥ ముఖబాహూరుపాదేభ్యః పురుషస్యాశ్రమైస్సహ । చత్వారో జజ్ఞిరే వర్ణా గుణైర్విప్రాదయః పృథక్ ॥ ౨ ॥ య ఏషాం పురుషం సాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్ । న భజంత్యవజానంతి స్థానాద్భ్రష్టాః పతంత్యధః ॥ ౩ ॥ దూరే హరికథాః కేచిద్దూరే చాచ్యుతకీర్తనాః । స్త్రియశ్శూద్రాదయశ్చైవ తేఽనుకంప్యా భవాదృశామ్ ॥ ౪ ॥ విప్రో రాజన్యవైశ్యౌ చ హరేః ప్రాప్తాః పదాంతికమ్ । శ్రౌతేన

శ్లో ॥ పంచమే భక్తిహీనానాం కా నిష్ఠేత్యయుగే యుగే । విష్ణోః పూజావిధిః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే ॥ తాం సేవతాం సురకృతా బహవోంతరాయా ఇత్యనేన శ్రీహరిభక్తా విఘ్నమూర్ధ్ని పదం దత్వా పరమాం గతిం యాంతి - అభక్తానాం తు విఘ్నాభవం తీత్యుక్తే తర్హి తేషాం కా గతిర్భవతీతి పృచ్ఛతి ॥ భగవంతమితి ॥ హే ఆత్మవిత్తమాః - అవిజితాత్మనాం - అత ఏవ అశాంతకామానాం కా నిష్ఠా కిం ప్రాప్యమిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ స్వజనకస్య గురోర్భగవతో నాదరాద్గురుద్రోహిణః దుర్గతిం యాంతీతి వక్తుం భగవతః సకాశాద్వర్ణాశ్రమాణాముత్పత్తిమాహ ॥ ముఖేతి ॥ గుణైః - సత్త్వేన విప్రః - సత్త్వరజోభ్యాం క్షత్రియః - రజస్తమోభ్యాం వైశ్యః - కేవలం తమసా శూద్ర ఇతి ॥ ౨ ॥ య ఇతి ॥ విహాం మధ్యే యే అజ్ఞాత్వా న భజంతి - యే చ జ్ఞాత్వాప్యవజానంతి - ఆత్మనః ప్రభవో జన్మ యస్మాత్తం - తదభజనే కృతఘ్నతామప్యాహ - ఈశ్వరమితి స్థానాద్వర్ణాశ్రమాద్భ్రష్టాః ॥ ౩ ॥ తత్ర యే అజ్ఞాస్తే భవద్విధానామనుగ్రాహ్యా ఇత్యాహ ॥ దూర ఇతి ॥ దూరే హరికథాః తద్భవణం యేషాం తే - అత ఏవ దూరే అచ్యుతకీర్తనం యేషాం తే - దూరే అచ్యుతః కీర్తనాచ్చేతి వా ॥ ౪ ॥ జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధాస్తు అచికిత్స్యత్వాదుపేక్ష్యా ఇత్యాశయేనాహ ॥ విప్ర ఇతి ॥ శ్రౌతేన ఉపనయనాఖ్యేన ఉపలక్షణమేతత్ - అధ్యయనాదినాపి - హరేః పదాంతికం తద్భజనోత్తమాధికారం ప్రాప్తా అపి ముహ్యంతి కర్మఫలేషు సజ్జంతే - కుతః - ఆమ్నాయేషు యే వాదాః అర్థవాదాః తే మోహకతయా విద్యంతే యేషాం తే - తదుక్తం గీతాసు ॥ శ్లో ॥ యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః । వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదిన ఇత్యా

నా॥ ౫॥ భక్తిమార్గాదాద్యానాయతేషాం మోహం ప్రపంచయన్నిందతి॥ కర్మణీతి॥ అకోవిదాః యథా బంధకం న భవతి తథా కర్తుమజ్ఞాః- నచాభిజ్ఞాన్ పృచ్ఛంతి- యతః స్తబ్ధాః అనమ్రాః- స్తబ్ధత్వే హేతుః- యతో మూర్ఖా అపి పండితా వయమితి మానవంతః- అతః॥ శ్రు॥ అముసౌ మధుమ్మతా అభూమ- అక్షయ్యం హ వై చాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతి యత్ర నోష్ణం న శీతం స్యాన్న గ్లానిర్నాస్య రాత న ఇత్యాదికయా యయా మాధ్వ్యా గిరా ఉత్సుకాస్సంతః- మూఢాః తయా చాటుకాన్ అప్సరోభిస్సహ విహరిష్యామ ఇత్యాదిప్రియార్థాన్ వదంతి॥ ౬॥ కించ- తేషాం కర్మాణి నిదర్శనాత్ కామక్రోధదంభాదయో వర్ణ్యంత ఇత్యాహ త్రిభిః॥ రజసేతి॥ ఘోరః అభిచారాదిసంకల్పో యేషాం తే- అహివన్మన్యుర్యేషాం తే॥ ౭॥ కాముకత్వం ప్రపంచయతి॥ వదంతీతి॥ ఉపాసితాః స్త్రియో యైః నతు వృద్ధాః- తేషు అన్యోన్యం మిథునసుఖపరత్వాదిత్యాది- యే ముఖ్యా హిమా ఆశిషో వదంతి॥ శ్లో॥ ఇదమద్య మయా లబ్ధమిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్। ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమిత్యాద్యాకారాం దాంభికతాం ప్రపంచయతి- యజంతీతి- అసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం అసృష్టాః న సంపాదితాః అన్నవిధానదక్షిణాః యథా తథా- యజంతి- తథా వృత్త్యై జీవికార్థం పరం కేవలం పశూన్ ఘ్నంతి- అతద్విదః హింసాదోషానభిజ్ఞాః॥ ౮॥ మానితాం ప్రపంచయతి॥ శ్రియేతి॥ శ్రియా ధనాదిసంపదా- విభూత్యా ఐశ్వర్యేణ- శ్రీవిభూత్యాదినా జాతో యః స్మయః గర్వః తేన- అంధా ధీర్యేషాం తే- ఈశ్వరసహితాన్ సతః అవమన్యంతే॥ ౯॥ కించ విడంబనమాత్రం తే తత్త్వానభిజ్ఞా(?) నంతీత్యాహ॥ సర్వేష్వితి॥ కేన రూపేణావస్థితం తదాహ ఆత్మానమీశ్వరం- ఆత్మతయా ఈశ్వరతయా చావస్థితం- ఏవమన్వయ... తామాహ యథా ఖం- పురుషార్థతామాహ- అభీష్టం- స్ఫుటత్వమాహ- వేదోపగీతం చేతి తత్స్తుతః- యతో మనోరథానాం వ్యవాయామిషమద్యసేవావిషయాణాం వార్తయా ప్రవదంతి- నివృత్తిపరం వేదం ప్రవృత్తిపరం వర్ణయంతి॥ ౧౦॥ నను వ్యవాయాదీనామపి ఋతౌ భార్యాముపేయాత్- హుతశేషం భక్షయేత్- ఇత్యాదినా విహితత్వాత్- కథం నింద్యతే అత ఆహ॥ లోక ఇతి॥ వ్యవాయః స్త్రీసంగః-

విశ్వగ్గూవాపి ముహ్యంత్వామ్నాయవాదినః॥ ౫॥ కర్మణ్యకోవిదాస్తబ్ధా మూర్ఖాః పండితమానినః।
వదంతి చాటుకాన్మూఢా యయా మాధ్వ్యా గిరోత్సుకాః॥ ౬॥ రజసా ఘోరసంకల్పాః కాముకా అహి-
మన్యవః। దాంభికా మానినః పాపా విహసంత్యచ్యుతప్రియాన్॥ ౭॥ వదంతి తేఽన్యోన్యముపాసిత-
స్త్రియో గృహేషు మైథున్యపరేషు చాశిషః। యజంత్యసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం వృత్త్యై పరం ఘ్నంతి ప-
శూనతద్విదః॥ ౮॥ శ్రియా విభూత్యాభిజనేన విద్యయా త్యాగేన రూపేణ బలేన కర్మణా। జాతస్మయే-
నాంధధియస్సహేశ్వరాన్ సతోఽవమన్యంతి హరిప్రియాన్ ఖలాః॥ ౯॥ సర్వేషు శశ్వత్తనుభృత్స్వవస్థి-
తం యథా ఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరమ్। వేదోపగీతం చ న శృణ్వతేఽబుధా మనోరథానాం ప్రవదంతి వా-
ర్తయా॥ ౧౦॥ లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యాస్తు జంతోర్న హి తత్ర చోదనా। వ్యవస్థితిస్తే-

నిత్యాః రాగత ఏవ నిత్యప్రాప్తాః- జంతోః ప్రాణిమాత్రస్య- అతస్తత్ర తాసు చోదనా విధిర్నాస్తి- నను ఋతౌ భార్యాముపేయాదిత్యాది విధిదర్శనాత్- సత్యం- నత్వయమపూర్వవిధిః రాగతః ప్రాప్తత్వాత్- కింతు నియమవిధిరూపేణ రాగిణామభ్యనుజ్ఞామాత్రం క్రియతే తదాహ- వ్యవస్థితిరితి- తాసు వ్యవాయాదిషు వ్యవస్థితిః నియమః క్రియతే- కైః వివాహయజ్ఞసురాగ్రహైః వివాహవిషయ ఏవ వ్యవాయః కార్యః- యజ్ఞ ఏవామిషసేవా- సౌత్రామణ్యాం॥ శ్రు॥ సురాగ్రహాన్ గృహ్ణాతీతి శ్రుతేః- తత్రైవ మద్యసేవేతి నియమః క్రియతే నను నియమపక్షేప్యావశ్యకత్వాన్న నిందా యుక్తా అత ఆహ- ఆసు నివృత్తిరిష్టేతి- అయంభావః- నాయం నియమవిధిః అపి నిత్యప్రాప్తత్వాత్ అతో నివృత్తిః పరిసంఖ్యైవ ఆసు వ్యవాయామిషమద్యసేవాస్విష్టా కథం తర్హి వ్యవస్థితిరిత్యుక్తం- ఉచ్యతే- సతాం పరిసంఖ్యా విధినా శ్రుత్యా నివృత్తిరుచ్యతే- కింత్వార్థికీ- తథా సతి స్వార్థత్యాగః- పరార్థకల్పనా- ప్రాప్తబాధశ్చేతి దోషత్రయం స్యాత్- అతః క్వచిత్ ప్రాప్తస్యాతోఽప్యర్థస్య ప్రాపణమనర్థకమిత్యపూర్వవిధిద్వారా అస్య నివృత్తిః ఫలతో భవతి- తద్యథా॥ శ్రు॥ ఇమామగృభ్ణన్ రశనామృతస్యేత్యశ్వాభిధానీమాదత్త ఇత్యత్ర రశనాలింగతో గర్దభాశ్వాభిధానీరశనాద్వయం ప్రాప్తే తో మంత్రస్యాశ్వరశనావిధిద్వారా పరిసంఖ్యోచ్యతే- యథోక్తం తంత్రవార్తికే॥ శ్లో॥ అప్రాప్తవిధిరేవాయమతో మంత్రస్య నిశ్చయః। పరిసంఖ్యాప్యనేనోక్తా విషః పునః శ్రుతేరితి- క్వచిత్తు రాగతో నిత్యప్రాప్తస్యాప్రాప్తాంశపూరణలక్షణస్య నియమఫలస్యాసంభవాన్నియమవిధిద్వారా ఫలతః పరిసంఖ్యా భవతి- యథా॥ శ్లో॥ పంచ పంచనఖా భక్ష్యా ఇతి- తథా- అత్ర రాగతో నిత్యప్రాప్తస్య వ్యవాయాదేర్వివాహాదినియమేనాభ్యనుజ్ఞాద్వారా పరిసంఖ్యైవేతి॥ శ్లో॥ విధిరత్యంతమప్రాప్తే నియమః పాక్షికే సతి। తత్ర చాన్యత్ర చ ప్రాప్తౌ పరిసంఖ్యేతి గీయత ఇతి- నను యద్యభ్యనుజ్ఞామాత్రమభిమతం తర్హి॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాం తు యో భార్యాం సన్నిధౌ నోపగచ్ఛతి। ఘోరాయాం భ్రూణహత్యాయాం యుజ్యతే నాత్ర సంశయ ఇత్యాదిదోషశ్రవణం న స్యాత్- నైష దోషః- మనసి కామే సత్యపి తస్యాభురుచ్యా గర్వాదినా తామనుపగచ్ఛ-

తోదోష శ్రవణోపపత్తిరితిసవర్ణమనవద్యం॥ ౧౧॥ ....

తదేవంవ్యవాయాదిమనోరథాకులితత్వాదభీష్టమాత్మానం నశృణ్వంతీత్యుక్తం - ఇదానీంధనస్యాపిధర్మద్వారా పరమాత్మప్రాపకస్యదృష్టోపభోగార్థత్వం వినియోగాత్ నాత్మజ్ఞానగంధోపీత్యాహ॥ ధనమితి॥ ధర్మఏవఏకంఫలంయస్యతత్ - కుతః - యతోధర్మాత్ సవిజ్ఞానంఅపరోక్షజ్ఞానసహితం దృఢఫలదంపరోక్షజ్ఞానంభవతి కథంభూతంఅనుప్రశాంతిఅన్వనంతరమేవప్రకృష్టాశాంతిః నిర్వాణంయస్మాత్ - ఏవంభూతంధనం - గృహేషుదేహార్థత్వేనయుంజంతి॥ ౧౨॥ కించ - వ్యవస్థయాపివ్యవాయాద్యభ్యనుజ్ఞానం - నయథేష్టం - అపితునివృత్త్యైవేత్యాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్సురాయాః ఘ్రాణభక్షః అవఘ్రాణం స ఏవవిహితః నతుపానం - తథా - పశోరప్యాలభనమేవవిహితం నతుహింసా - అయమర్థః దేవతోద్దేశేనయత్పశుహననం తదాలభనం॥ శ్రు॥ వాయవ్యగ్గ్ శ్వేతమాలభేతేత్యాది శ్రుతేః నతుహింసా. యావేదవిహితాహింసా॥ శ్లో॥ యావేదవిహితాహింసానసాహింసేతికీర్త్యతేతిఇతివచనాత - భక్షణోద్దేశేన క్రియమాణం లౌకికహననంతుహింసైవ అత్రత్వాలభనమేవవిహితం నతుహింసా - అతోనయథేష్టభక్షణాభ్యనుజ్ఞేత్యర్థః - వ్యవాయోపి ప్రజయానిమిత్తభూతయానతురత్యై - అతోమనోరథవాదినః ఇమంవిశుద్ధంస్వధర్మం నవిదురితి॥ ౧౩॥ ఏవంభగవత్పరాఙ్ముఖానాం బహుదోషతాం ప్రపంచ్యతన్నిష్ఠాం ప్రపంచయతిపంచభిః॥ యఇతి॥ అనైవంవిదః నఏవంధర్మంవిదంతి - యేతే - విస్రబ్ధాఃనిశ్శంకాః అనేనమనోరథో విష్యతీతి

సువివాహయజ్ఞసురాగ్రహైరాసునివృత్తిరిష్టా ॥ ౧౧ ॥ ధనంచధర్మైకఫలంయతోవైజ్ఞానంసవిజ్ఞానమనుప్రశాంతి । గృహేషుయుంజంతికళేబరస్యమృత్యుంనపశ్యంతిదురంతవీర్యమ్॥ ౧౨ ॥ యద్ఘ్రాణభక్షోవిహితస్సురాయాస్తథాపశోరాలభనంనహింసా। ఏవంవ్యవాయఃప్రజయానరత్యైఇమంవిశుద్ధంనవిదుస్స్వధర్మమ్॥ ౧౩॥ యేత్వనైవంవిదోసంతస్స్తబ్ధాస్సదభిమానినః । పశూన్ద్రుహ్యంతివిస్రబ్ధాః ప్రేత్యఖాదంతితేచతాన్ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతఃపరకాయేషుస్వాత్మానంహరిమీశ్వరమ్। మృతకేసానుబంధేస్మిన్బద్ధస్నేహాఃపతంత్యధః॥ ౧౫॥ యేకైవల్యమసంప్రాప్తాయేచాతీతాశ్చమూఢతామ్। త్రైవర్గికాహ్యక్షణికాఆత్మానంఘాతయంతితే ॥ ౧౬ ॥ ఏతఆత్మహనోశాంతాఅజ్ఞానేజ్ఞానమానినః । సీదంత్యకృతకృత్యావైకాలధ్వస్తమనోరథాః ॥ ౧౭ ॥ హిత్వాత్యాయాసరచితాగృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రియః । తమోవిశంత్యనిచ్ఛంతోవాసుదేవపరాఙ్ముఖాః ॥ ౧౮ ॥ రాజా॥ కస్మిన్కాలేసభగవాన్కింవర్ణఃకీదృశోనృభిః। నామ్నావాకేనవిధినాపూజ్యతేతదిహోచ్యతామ్॥ ౧౯॥ కరభాజనః॥ కృతంత్రేతాద్వాపరంచకలిరిత్యేషుకేశవః । నానావర్ణాభిధాకారోనానైవవిధినేజ్యతే ॥ ౨౦॥ కృతేశుక్లశ్చతుర్బాహుర్జటిలోవల్కలాంబరః । కృష్ణాజినోపవీతాక్షాన్బిభ్రద్దండకమండలూ ॥ ౨౧ ॥ మనుష్యాస్తుతదాశాంతానిర్వైరాస్సమదర్శినః । యజంతితపసాదేవంశమేనచదమేనచ ॥ ౨౨ ॥ హంసస్సుపర్ణోవైకుంఠోధర్మోయోగేశ్వరోమలః । ఈశ్వరఃపురుషోవ్యక్తఃపరమాత్మేతిగీయతే ॥ ౨౩॥ త్రేతాయాంరక్తవర్ణోసౌచతుర్బాహుస్త్రిమేఖలః । హిరణ్యకేశస్త్రయ్యాత్మాస్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణః ॥ ౨౪ ॥ తంతదామనుజాదేవంసర్వదేవమయంహరిమ్। యజంతివిద్యయాత్రయ్యాధర్మిష్ఠా

శ్వస్తాః - తదానీంతత్పోషణేన వాతైః పశుభిః విశ్వస్తాః - తేచపశవః ప్రేత్యఅముత్రతాన్ ఖాదంతి॥ శ్లో॥ మాంసభక్షయితాముత్రయస్యమాంసమిహాద్మ్యహమ్ । ఏతన్మాంసస్యమాంసత్వం ప్రవదంతిమనీషిణఇతివచనాత్॥ ౧౪॥ ద్విషంతఇతి॥ అభిచారాదినాద్విషంతః మృతకేదేహే - సానుబంధేపుత్రాదిసహితే॥ ౧౫॥ అజ్ఞాస్తత్త్వజ్ఞైరనుకంపితాస్తరంతి - తత్త్వజ్ఞాస్తుస్వతః - యేతునాత్యంతమజ్ఞాః నచతత్త్వజ్ఞాః తే అంతరాళవర్తినః పతంతీత్యాహ॥ య ఇతి॥ కైవల్యంతత్త్వజ్ఞానంఅసంప్రాప్తాః అత్రహేతుః త్రివర్గప్రధానాః అక్షణికాః ఉపశాంతిక్షణరహితాః దేహేస్థిత్యబుద్ధయోవా - స్వయమేవాత్మానంఘాతయంతి॥ ౧౬॥ తదాహ॥ ఏతఇతి॥ ఆత్మహనః ఆత్మాపహ్నవకర్తారః అజ్ఞానేకర్మణిజ్ఞానమానినః - తథాచ॥ శ్రు॥ అసుర్యానామతేలోకా అంధేనతమసావృతాః । తాంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనా ఇతి॥ ౧౭॥ హిత్వేతి॥ యాగృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రియః తాఃహిత్వా॥ ౧౮॥ తదేవంభగవద్భక్తిహీనతత్త్వనిష్ఠా తత్రనిశేషం పృచ్ఛతి॥ కస్మిన్నితి॥ కింవర్ణః కీదృగ్వర్ణవాన్ కీదృశః కీదృగాకారః కేనవానామ్నా కేనవావిధినా॥ ౧౯॥ కృతమితి॥ ఏషుకృతాదికాలేషు - నానాప్రకారాః వర్ణాభిధాకారాః యస్యసః - నానైవవిధినావివిధేనైవమార్గేణ॥ ౨౦॥ శుక్లవర్ణశ్చతుర్బాహుః॥ కృతఇతి॥ కృష్ణాజినాదీన్ బిభ్రత్ ఇతిబ్రహ్మచారివేషోదర్శితః॥ ౨౧॥ మనుష్యాఇతి॥ తపసాధ్యానేన॥ ౨౨॥ ౨౩॥ త్రే

గాయామితి॥ త్రిగుణాదీప్తం ధర్మగర్భా తార్కా ఖలాయస్యసః- యజ్ఞమూర్తిః హిరణ్యకేశః పిశంగకేశః॥ ౨౪॥ తమితి॥ త్రయ్యావిద్యయా-ఉదత్రయా శుక్రస్యధిః॥ ౨౫॥ విష్ణురితి॥ పృశ్నిగర్భఃతస్యాః పుత్రః- వృషాకపిః స్వర్గస్య- వర్షణాదిసర్వార్థ- ఆకంపయ క్లేశానితి తథా జయత్యేవసర్వాతిజయంతః॥ ౨౬॥ ద్వాపర ఇతి॥ శ్యామఃఅతసీపుష్పసంకాశః- నిజానిచక్రాదీన్యాయుధానియస్యసః-శ్రీవత్సో నామవక్షసాదక్షిణభాగే రోమ్ణాంప్రదక్షిణావర్తః-సఆదిర్యేషాం- కౌస్తుభవనమాలాదీనాంతైః అంకైః లక్షణైః- కౌస్తుభాదిభిః॥ ౨౭॥ తమితి॥ మహారాజోపలక్షణం ఛత్రచామరాదియుక్తం- వేదతంత్రాభ్యాం వైదిక తాంత్రికమార్గేణ యజంతిపూజయంతి- పరంఈశ్వరంజ్ఞాతుమిచ్ఛవః॥ ౨౮॥ నామార్చ్యేత్యాహ॥ నమ ఇతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ నానాతంత్రవిధానేన కలౌతంత్రమార్గస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి॥ ౩౧॥ కలావితి॥ యూక్షతాం వ్యాఖ్యాతం- త్విషా కాంత్యాకృష్ణం ఇంద్రనీలమణివదుజ్జ్వలం- యద్వా త్విషాకృష్ణంకృష్ణావతారం- అనేనకలౌ శ్రీకృష్ణావతారస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి- అంగానిహృదయాదీని ఉపాంగానికౌస్తుభాదీని అస్త్రాణిసుదర్శనాదీని- పార్షదాః సునందాదయః- తత్సహితం యజ్ఞైఃఅర్చనైః- సంకీర్తనం నామోచ్చారణంస్తుతిశ్చతత్ప్రధానైః- సుమేధసోవివేకినః॥ ౩౨॥ స్తుతిమాహ॥ ధ్యేయమితి॥ హేప్రణతపాల హేమహాపురుష- తే చరణారవిందం వందే- కథంభూతం-ధ్యేయంధ్యాతుంయోగ్యం- సదేతిసర్వత్రసంబధ్యతే- ధ్యేయత్వేహేతవః- ఇంద్రియకుటుంబాదిభిఃయఃపరిభవః

బ్రహ్మవాదినః ॥ ౨౫ ॥ విష్ణుర్యజ్ఞః పృశ్నిగర్భః సర్వదేవ ఉరుక్రమః । వృషాకపిర్జయంతశ్చ ఉరుగాయ ఇతీర్యతే ॥ ౨౬ ॥ ద్వాపరే భగవాన్ శ్యామః పీతవాసా నిజాయుధః । శ్రీవత్సాదిభిరంకైశ్చ లక్షణైరుపలక్షితః ॥ ౨౭ ॥ తం తదా పురుషం మర్త్యా మహారాజోపలక్షణమ్ । యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాసవో నృప ॥ ౨౮ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః ॥ ౨౯ ॥ నారాయణాయ ఋషయే పురుషాయ మహాత్మనే । విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ సర్వభూతాత్మనే నమః ॥ ౩౦ ॥ ఇతి ద్వాపర ఉర్వీశ స్తువంతి జగదీశ్వరమ్ । నానాతంత్రవిధానేన కలావపి యథా శృణు ॥ ౩౧ ॥ కృష్ణవర్ణం త్విషాకృష్ణం సాంగోపాంగాస్త్రపార్షదమ్ । యజ్ఞైః సంకీర్తనప్రాయైర్యజంతి హి సుమేధసః ॥ ౩౨ ॥ ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్నమభీష్టదోహం తీర్థాస్పదం శివవిరించినుతం శరణ్యమ్ । భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్ ॥ ౩౩ ॥ త్యక్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యమ్ । మాయామృగం దయితయేప్సితమన్వధావద్వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం యుగానురూపాభ్యాం భగవాన్ యుగవర్తిభిః । మనుజైరిజ్యతే రాజన్ శ్రేయసామీశ్వరో హరిః ॥ ౩౫ ॥ కలిం సభాజయంత్యార్యా గుణజ్ఞాః సారభాగినః । యత్ర సంకీర్తనేనైవ సర్వస్వార్థోఽభిలభ్యతే ॥ ౩౬ ॥ న హ్యతః పరమో లాభో దేహినాం భ్రామ్యతామిహ । యతో విందేత పరమాం శాంతిం నశ్యతి సంసృతిః ॥ ౩౭ ॥ కృతాదిషు ప్రజా రాజన్ కలావిచ్ఛంతి సంభవమ్ । కలౌ ఖలు భవిష్యంతి నారాయణపరాయణాః ॥ ౩౮ ॥ క్వచిత్ క్వచి

ఃతిరస్కారఃతంహంతీతితథా కించ-అభీష్టదోహం-కామధేనుం- తీర్థాస్పదం గంగాద్యాశ్రయం- శివాదిభిర్నుతం- శరణ్యం శరణార్హం- భృత్యార్తిహం- హేప్రణతపాల- భవాబ్ధిపోతం- మహత్త్వం- ఇత్యాద్యుక్తం ... ॥ ౩౩॥ త్యక్త్వేతి॥ ... రాజ్యలక్ష్మీం ... ఆర్యవచసా పితృవచనేన ... యదగాదరణ్యం ... మాయామృగం దయితయా సీతయా ఈప్సితం అన్వధావత్ ... తచ్చరణారవిందం వందే- ... ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి॥ యుగానురూపాభ్యాం నామరూపాభ్యాం॥ ౩౫॥ ... కలిం సభాజయంతి ... యత్ర సంకీర్తనేనైవ ... ॥ ౩౬ ॥ ... ॥ ౩౭ ॥ ... ॥ ౩౮ ॥

స్మృతః తేఽత్ర అస్మాత్ త్వం కీర్తనాత్ పరమో లాభో నాస్తి యతః సంకీర్తనాత్ ॥ ౩౭॥ కించ ॥ కృతాదిష్వితి ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కావేరీతి ॥ అమలాశయాః సంతః ప్రాయశో భగవతో భక్తా భవంతి ॥ ౪౦॥ భక్తస్య విధినిషేధనివృత్తేః కృతకృత్యతామాహ ॥ దేవర్షీతి ॥ ఆప్తాః పోష్యాః కుటుంబినః ఇతరే దేవాదయః పంచయజ్ఞదేవతాః ఏతేషాం - యః అభక్తః ఋణీ అయం ఏవ ఏతేషాం కింకరః తదర్థం నిత్యం పంచయజ్ఞాదికర్మాద్యాచరణ్య్రుతిః ॥ శ్లో ॥ హీనజాతిం పరిక్షీణం ఋణార్థం కర్మకారయేదితి - అయం తు న తథా కోఽసౌ - యః సర్వాత్మనా శ్రీముకుందం శరణం గతః కర్తం కృత్యం పరిహృత్య - యద్వా - కర్తం భేదం పరిహృత్య - కృతిచ్ఛేదనే ఇత్యస్మాద్ధాతోః వాసుదేవస్య శరణమితి బుద్ధ్వేత్యర్థః ॥ ౪౧॥ విహితకర్మనివృత్తిముక్త్వా నిషేధనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తనివృత్తిమాహ ॥ స్వపాదమూలమితి ॥ త్యక్తః అన్యస్మిన్ దేహాదౌ దేవతాంతరే వా భావో యేన - అతఏవ తస్య వికర్మణి ప్రవృత్తిర్న సంభవతి - యచ్చ కథంచిత్ ప్రమాదాదినా ఉత్పతితం భవేత్ - తదపి హరిర్ధునోతి నను యమస్తం నాపమస్యేత తత్రాహ - పరేశః పరేషాం యమాదీనామీశః నియంతా - నను చ శ్రుతిస్మృతిలక్షణాజ్ఞైవాజ్ఞేతి భగవద్వచనాత్ స్వాజ్ఞాభంగం కథం సహేత తత్రాహ ప్రియస్య - నను నాయం పాపక్షయార్థం భజేత తత్రాహ - హృది సన్నివిష్టః న హి వస్తుశక్తిర్

న్మహారాజ ద్రవిడేషు చ భూరిశః । తామ్రపర్ణీ నదీ యత్ర కృతమాలా పయస్వినీ ॥ ౩౯॥ కావేరీ చ మహాపుణ్యా ప్రతీచీ చ మహానదీ । యే పిబంతి జలం తాసాం మనుజా మనుజేశ్వర ॥ ప్రాయో భక్తా భగవతి వాసుదేవేఽమలాశయాః ॥ ౪౦॥ దేవర్షిభూతాప్తనృణాం పితౄణాం న కింకరో నాయమృణీ చ రాజన్ । సర్వాత్మనా యశ్శరణం శరణ్యం గతో ముకుందం పరిహృత్య కర్తమ్ ॥ ౪౧॥ స్వపాదమూలం భజతః ప్రియస్య త్యక్తాన్యభావస్య హరిః పరేశః । వికర్మ యచ్చోత్పతితం కథంచిద్ధునోతి సర్వం హృది సన్నివిష్టః ॥ ౪౨॥ నారదః ॥ ధర్మాన్ భాగవతానిత్థం శ్రుత్వాథ మిథిలేశ్వరః । జాయంతేయాన్మునీన్ ప్రీతః సోపాధ్యాయో హ్యపూజయత్ ॥ ౪౩॥ తతోఽంతర్దధిరే సిద్ధాః సర్వలోకస్య పశ్యతః । రాజా ధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాప పరమాం గతిమ్ ॥ ౪౪॥ త్వమప్యేతాన్మహాభాగ ధర్మాన్ భాగవతాన్ శ్రుతాన్ । ఆస్థితః శ్రద్ధయా యుక్తో నిస్సంగో యాస్యసే పరమ్ ॥ ౪౫॥ యువయోః ఖలు దంపత్యోర్యశసా పూరితం జగత్ । పుత్రతామగమద్యద్వాం భగవానీశ్వరో హరిః ॥ ౪౬॥ దర్శనాలింగనాలాపైశ్శయనాసనభోజనైః । ఆత్మా వాం పావితః కృష్ణే పుత్రస్నేహం ప్రకుర్వతోః ॥ ౪౭॥ వైరేణ యం నృపతయశ్శిశుపాలపౌండ్రసాల్వాదయో గతివిలాసవిలోకనాద్యైః । ధ్యాయంత ఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌ తత్సామ్యమాపురనురక్తధియాం పునః కిమ్ ॥ ౪౮॥ మాపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణే సర్వాత్మనీశ్వరే । మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే పరేఽవ్యయే ॥ ౪౯॥ భూభారాసురరాజన్యహంతవే గుప్తయే సతామ్ । అవతీర్ణస్య నిర్వృత్యై యశో లోకే వితన్యతే ॥ ౫౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాభాగో వసుదేవోఽతివిస్మితః ॥ దేవకీ చ మహాభాగా జహతుర్మోహమాత్మనః ॥ ౫౧॥ ఇతిహాసమిమం పుణ్యం ధారయేద్యస్సమాహితః । స విధూయేహ శమలం బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ ౫౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - పంచమోఽధ్యాయః. ❀❀❀

ర్న తామపేక్షత ఇతి భావః ॥ ౪౨॥ ధర్మానితి ॥ జాయంతేయాన్ జయంతేః పుత్రాన్ ॥ ౪౩॥ తత ఇతి ॥ ఉపాతిష్ఠన్ అనుతిష్ఠన్ ॥ ౪౪॥ త్వమితి ॥ నిస్సంగో భూత్వా ॥ ౪౫॥ శాస్త్రప్రక్రియయోక్త్వా - యువాం తు సంగత ఏవ కృతార్థావిత్యాహ ॥ యువయోరితి ॥ వాం యువయోః ॥ ౪౬॥ న చ సత్ర కర్మార్పణాదిభాగవతధర్మైరస్యేవ యువయోః సత్త్వశుద్ధిరాపాదనీయా - పుత్రోపలాలనేనైవ భాగవతధర్మసర్వస్వనిష్పత్తేరిత్యాహ ॥ దర్శనేతి ॥ కృష్ణే పుత్ర ఇతి స్నేహం ప్రకుర్వతోః వాం తస్య దర్శనాదిభిరాత్మా పావితః శోధితః ॥ ౪౭॥ ఏతదేవ కైముతికన్యాయేన స్ఫుటయతి ॥ వైరేణేతి ॥ యం శయనాసనాదౌ వైరేణాపి ధ్యాయంతః తస్య గతివిలాసాద్యైః ఆకృతధియః తత్తదాకారాధీనమనసః సంతః - తత్సారూప్యమాపుః - కింపునర్వక్తవ్యమనురక్తధియాం తత్సామ్యం భవతీతి ॥ ౪౮॥ నను పుత్రస్నేహశ్చేన్మోహాత్ తర్హి న సర్వేషాముచ్చైః కథం తత్రాహ ॥ మేతి ॥ అపత్యమితి బుద్ధిం మాకృథాః అడాగమశ్ఛాందసః ॥ ౪౯॥ నను కథమీశ్వరో మనుష్యస్స్యాత్ - కథం వాస్య విశ్వసృష్ట్యాదికర్తుః పూతనాశోషణాదికర్మ ఆశ్చర్యమివ నిరూప్యతే తత్రాహ ॥ భూభారేతి ॥ భూభారరూపాః అసురాః త ఏవ రాజన్యాః తేషాం హంతవే తాన్ హంతుం - నిర్వృత్యై మోక్షాయ ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఇతీతి ॥ ఇహ అస్మిన్నేవ దేహే శమలం మోహం విధూయ బ్రహ్మత్వాయ కల్పతే ॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ౫ ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

॥ షష్ఠే బ్రహ్మాదిభిస్స్తుత్వా స్వాగంతుం విజ్ఞాపితం హరిమ్ । ఉద్ధవః ప్రార్థయామాస స్వధామ నయ మామితి॥ అతః పరమతివిస్తరేణాత్మవిద్యాంనిరూపయితుం తత్ప్రస్తావమాహ ॥ అథేతి ॥ ఆత్మజైః సనకాదిభిః అభ్యగాత్ ద్వారకామితి చతుర్థేనాన్వయః॥ ౧-౨-౩॥ నను నామ సేంద్రాదిరూపం భగవంతం నిత్యం పశ్యతాం కేయమతిదిదృక్షా అత ఆహ॥ వపుషేతి ॥ యేన వపుషా నరలోకమనోరమస్సన్ - లోకేషు యశో వితేనే తదతిసుందరం వపుః దిదృక్షవః॥౪॥ తస్యామితి ॥ వ్యచక్షత అపశ్యన్ ॥౫॥ స్వర్గేతి॥ స్వర్గోద్యానాదుద్భవైర్మాల్యైః - చిత్రాః శృంఖలాబంధప్రాయాణి పదాని అర్థాశ్చ యాసు తాభిః గీర్భిః॥ ౬॥ నతాఇతి॥ బుద్ధీంద్రియాదిభిః దర్శనాదిసామర్థ్యబలాహితునా దండవత్ప్రణిపాతేన నతాః వయం నమస్కృతవంతః - స్తుతివిస్మయే- యదాహుః ॥ శ్లో ॥ దోర్భ్యాం పద్భ్యాం చ జానుభ్యాం ఉరసా శిరసా దృశా । మనసా వచసా చేతి ప్రణామోఽష్టాంగ ఈరిత ఇతి - స్మర్తవ్యస్యాయవిశేషణం- కర్మమయాదురుపాశాన్ముముక్షుభిః భావయుక్తైరపి యచ్ఛ్రీపాదమంతర్హృది చింత్యతే - న తు దృశ్యతే- తద్వయం నతాః అహో భాగ్యమిత్యర్థః॥ ౭॥ నను మమాపి దృష్టకర్మకరణాత్తు తావత్పాదారవిందచింతనం కర్మసాక్షాన్ముముక్షుభిః క్రియతే- తత్రాహుః॥ త్వమితి ॥ హే అజిత ఆత్మని దానీం వంత్యేకమాతే త్వం- వ్యక్తం మహదాదిప్రపంచం సృజసి పాలయసి సంహరసి చ- తదపి ఆత్మన్యేవ న పృథక్ - దుర్విభావ్యం మనసాప్యవితర్క్యం - తద్గుణస్థః- తస్యాః మాయాయాః గుణేషు నియంతృత్వేన స్థితః - అథ చ ఏతైః కర్మభిః భవాన్నాజ్యతే న లిప్యతే కు

శ్రీశుకః ॥ అథ బ్రహ్మాత్మజైర్దేవైః ప్రజేశైరావృతోఽభ్యగాత్ । భవశ్చ భూతభవ్యేశో యయౌ భూతగణైర్వృతః ।౧। ఇంద్రో మరుద్భిర్భగవానాదిత్యా వసవోఽశ్వినౌ । ఋభవోఽంగిరసో రుద్రా విశ్వే సాధ్యాశ్చ దేవతాః । ౨ ॥ గంధర్వాప్సరసో నాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః । ఋషయః పితరశ్చైవ సవిద్యాధరకిన్నరాః ॥ ద్వారకాముపసంజగ్ముస్సర్వే కృష్ణదిదృక్షవః ॥ ౩ ॥ వపుషా యేన భగవాన్నరలోకమనోరమః । యశో వితేనే లోకేషు సర్వలోకమలాపహమ్ ॥ ౪ ॥ తస్యాం విభ్రాజమానాయాం సమృద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిః । వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాః కృష్ణమద్భుతదర్శనమ్ ॥ ౫ ॥ స్వర్గోద్యానోపగైర్మాల్యైశ్ఛాదయంతో యదూత్తమమ్ । గీర్భిశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరమ్ ॥ ౬ ॥ దేవాః ॥ నతాస్స్మ తే నాథ పదారవిందం బుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిః । యచ్చింత్యతేఽంతర్హృది భావయుక్తైర్ముముక్షుభిః కర్మమయోరుపాశాత్ ॥ ౭ ॥ త్వం మాయయా త్రిగుణయాత్మని దుర్విభావ్యం వ్యక్తం సృజస్యవసి లుంపసి తద్గుణస్థః । నైతైర్భవానజిత కర్మభిరజ్యతే వై యత్స్వే సుఖేఽవ్యవహితేఽభిరతోఽనవద్యః ॥ ౮ ॥ శుద్ధిర్నృణాం న తు తథేడ్య దురాశయానాం విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రియాభిః । సత్త్వాత్మనామృషభ తే యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధయా శ్రవణసంభృతయా యథా స్యాత్ ॥ ౯ ॥ స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః క్షేమాయ యో మునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానః । యస్సాత్వతైస్సమవిభూతయ ఆత్మవద్భిర్వ్యూహేఽర్చితస్సవనశస్స్వరతిక్రమాయ ॥ ౧౦ ॥ యశ్చింత్యతే ప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌ త్రయ్యా నిరుక్తవిధినేశ హవిర్గృహీత్వా । అధ్యాత్మయోగ ఉత యో

తః- మోహభావాత అనవద్యః రాగాదిరహితః - యతః స్వే ఆత్మస్వరూపే సుఖే అవ్యవహితే అనావృతే అభిరతః - అతస్త్వం కిమర్థం కర్మాణ్యాత్మారామః పరమేశ్వర ఇతి ముముక్షుభిశ్చింత్యత ఇతి భావః॥ ౮ ॥ నన్వాత్మారామస్య కిం కర్మాకరణేన అత ఆహుః॥ శుద్ధిరితి॥ హే ఈడ్య - హే ఋషభ దురాశయానాం రాగిణాం విద్యా ఉపాసనా- విద్యాదిభిస్తథా శుద్ధిర్న భవతి - సత్త్వాత్మనాం సత్త్వమూర్తీనాం శ్రీమతాం వైష్ణవానాం ఆత్మా మనో యేషాం శుద్ధాంతఃకరణానామితి వా- తేషాం సతాం- తే యశసి శ్రవణేన సంభృతయా పరిపుష్టయా ప్రవృద్ధయా సచ్ఛ్రద్ధయా యథా స్యాత్ - ఏవం పరమపావనస్య యశసో వితానాయ తవ కర్మాచరణమితి భావః॥ ౯ ॥ తదేవం త్వద్యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధైవ శుద్ధిహేతుః అస్మాభిస్తు తవాంఘ్రిర్దృష్టః అతః ॥ స్యాదితి ॥ తవాంఘ్రిర్నోఽస్మాకమశుభాశయానాం విషయవాసనానాం ధూమకేతుః దాహకః స్యాత్ కథంభూతః - యః క్షేమాయ మోక్షాయ మునిభిః ముముక్షుభిః ప్రేమార్ద్రహృదా ఊహ్యమానః చింత్యమానః - యశ్చ సాత్వతైః భక్తైస్సమవిభూతయే సమానైశ్వర్యాయ శ్రీవాసుదేవాదివ్యూహే అర్చితః తేషు చ కైశ్చిదాత్మవిద్భిః ధీరైః స్వరతిక్రమాయ స్వర్గం అతిక్రమ్య వైకుంఠప్రాప్తయే- సవనశః త్రికాలం అర్చితః॥౧౦ ॥ కించ॥ యశ్చేతి ॥ ప్రయతపాణిభిః సంయతహస్తైః హవిర్గృహీత్వా అధ్వరాగ్నౌ ఆహవనీయాదౌ యాజ్ఞికైర్యశ్చింత్యతే - నను యస్మై దేవతాయై హవిర్గృహీతం స్యాత్తాం దేవతాం ధ్యాయేద్వషట్కరిష్యన్నితి వచనాత్తత్తద్దేవతాః చింత్యంతే - అత ఆహుః- త్రయ్యా నిరుక్తేన విధినా ఇంద్రాదిరూపేణ యజ్ఞపురుషశ్చింత్యత ఇత్యర్థః- ఉత

కించ- అధ్యాత్మయోగే ఆత్మాధికారో యోగే- యోగిభిరపి ఆత్మనస్తవ మాయా అణిమాదిస్తాం- జిజ్ఞాసుభిస్తత్త్వజ్ఞైర్యశ్చింత్యతే- పరమభాగవతైస్తు ముక్తైర్యః పరీష్టః సర్వతః పూజితః - స తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః స్యాదితి పూర్వేణైవాన్వయః ॥ ౧౧ ॥ .. ఏతేషాం చ ముని సాత్వతాదీనాం షణ్ణాం సేవకానాం మధ్యే పరమభాగవతేషు లక్ష్మ్యా అపి తవ ప్రీతిరధికేతి స్తువంతి॥ పర్యుష్టయేతి ॥ ఇదం భావ శ్ఛాందసః అహం యత్ర వసామి తత్రైవ వక్షసి పర్యుషితాపీయం వసతీతి ప్రతిపత్నీవత్- శ్రీస్సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాపి తాం స్పర్ధమానాం శ్రియమనాదృత్య భోగవాన్ పర్యుషితయాపి అముయా వనమాలయా భక్తైరర్పితా ఇయమితి ప్రీత్యా స బహుమానం కృతయా సుప్రణీతం సుష్ఠు సంపాదితం యథా భవతి తథా- అర్హణం పూజాం ఆదదత్ స్వీకృతవాన్ సు ప్రణీతమిత్యర్హణవిశేషణం వా - తస్య తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః భూయాత్ - యద్వా- యో అంఘ్రిః అముయా సుప్రణీతం అర్హణమాదదత్ - స నోఽశుభాశయధూమకేతుర్భూయాదిత్యన్వయః - అథవైతం సంబంధః - ఏతేభ్యో ధ్యానాదిభిస్సేవ్యేభ్యః పితృద్వక్షసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధావంత ఏవం కృతాభావః- భగవతో యశః ప్రియత్వాదిత్యాహ- పర్యుష్టయా వశకాంతా విత్యస్మాత్ప్రతీతః నవానాం గేహముష్టయా కాంతయా శోభిత యా వనమాలయా - వక్షసి ఏకదేశే వర్తమానా శ్రీః సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాప్యమ్లాయమభుక్తైః బహుభావనీతయా కీర్తిమయ్యా వై జయంత్యా వనమాలయైవ భోగవాన్ సుప్రణీతమర్హణమాదదదిత్యాదిపూర్వవత్ ॥ ౧౨ ॥ త్వచ్చరణస్య భక్తపక్షపాతః ప్రసిద్ధ ఏవేతి స్తువంతః ప్రార్థయంతే॥ కేతురితి॥ బలిబంధనే త్రివిక్రమస్యైర్యతః తత్ర స్వర్గే యది విక్రమే సత్యలోకం గతస్తవ పాదకేతుః అత్యుచ్ఛ్రితో విజయధ్వజ ఇవ - తత్సంపాదయంతి త్రిపతత్పతాకః త్రిధా పతంతీ త్రిలోకేషు పతంతీ గంగా పతాకా యస్య సః తథా అసురదేవచమ్వోః తత్సైన్యయోః- భయాభయకరః- సాధుషు సురేషు స్వర్గాయ ఖలేష్వసురేషు ఇతరాయ అధోగమనాయ ఏవం కేతురూ

గిభిరాత్మమాయాం జిజ్ఞాసుభిః పరమభాగవతైః పరీష్టః ॥ ౧౧ ॥ పర్యుష్టయా తవ విభో వనమాలయేయం
సంస్పర్ధినీ భగవతీ ప్రతిపత్నివచ్ఛ్రీః । యస్సుప్రణీతమముయార్హణమాదదన్నో భూయాత్స
దాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః ॥ ౧౨ ॥ కేతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకో యస్తే భయాభ
యకరోఽసురదేవచమ్వోః । స్వర్గాయ సాధుషు ఖలేష్వితరాయ భూమన్పాదః పునాతు భగవన్భజతా
మఘం నః ॥ ౧౩ ॥ నస్యోతగావ ఇవ యస్య వశే భవంతి బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో మిథురర్ద్యమానాః ।
కాలస్య తే ప్రకృతిపూరుషయోః పరస్య శం నస్తనోతు చరణః పురుషోత్తమస్య ॥ ౧౪ ॥ అస్యాసి హేతురు
దయస్థితిసంయమానామవ్యక్తజీవమహతామపి కాలమాహుః । సోఽయం త్రిణాభిరఖిలాపచయే ప్రవృత్తః
కాలో గభీరరయ ఉత్తమపూరుషస్త్వమ్ ॥ ౧౫ ॥ త్వత్తః పుమాన్సమధిగమ్య యయాస్య వీర్యం ధత్తే మ
హాంతమివ గర్భమమోఘవీర్యః । సోఽయం తయానుగత ఆత్మన అండకోశం హైమం ససర్జ బహిరావర
ణైరుపేతమ్ ॥ ౧౬ ॥ తత్తస్థుషశ్చ జగతశ్చ భవానధీశో యన్మాయయోత్థగుణవిక్రియయోపనీతాన్ ।

పస్తే పాదః స భజతాం నః అఘం పునాతు శోధయతు అనేనాదితి పారభజతాం న ఇతి కర్మణి షష్ఠీ భజతో అస్మాన్ అఘాత్ పునాత్వితి తథా చ॥ శ్రు॥ చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతి పాప్మానమరాతిం తరేమ లోకస్య ద్వారమర్చిమత్పవిత్రం జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహస్వత్- అమృతస్య ధారా బహుధా దోహమానం చరణం నో లోకే సుధితాం దధాత్వితి॥ ౧౩॥ నస్యోతేతి॥ దేవాసురాదయః పరస్పరం జయంతి జీయంతే వా కిమహం తత్రేత్యత ఆహ॥ నసీతి॥ మిథుః మిథః అర్ద్యమానాః యుద్ధాదిభిః పీడ్యమానాః బ్రహ్మాదయోఽపి యస్య తవ వశే భవంతి జయే పరాజయే వా స్వతంత్రాః న ఇత్యర్థః నసి నాసికాయాం ఓతాః నాసికాయాం రజ్జ్వా బద్ధా గావో బలీవర్దా ఇవ- కుతః కాలస్య కలయితుః ప్రవర్తకస్య తవ కుతః ప్రకృతిపురుషయోరపి పరస్య తస్య తే పురుషోత్తమస్య పాదః నః శం తనోతు॥ ౧౪॥ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్వముపపాదయంతః కాలరూపత్వం ప్రపంచయంతి॥ అస్యేతి॥ అస్య జగతః ఉదయాదీనాం హేతురసి యతః అవ్యక్తం ప్రకృతిం జీవం పురుషం మహత్తత్త్వం తేషామపి నియంతారం కాలం త్వామాహుః॥ శ్రు॥ అక్షరాత్పరతః పరః యతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషః పరః పురుషాన్న పరం కించిత్సా కాష్ఠా సా పరా గతిరిత్యాది శ్రుతేః కించ అయం సంవత్సరాత్మకః కాలః త్రిణాభిః శీతోష్ణవర్షాణి నాభయో యస్య సోఽపి త్వమేవ - అతస్త్వముత్తమః పురుష ఇతి తథా చ గీతాసు॥ శ్లో॥ యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః। అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమ ఇతి॥ ౧౫॥ త్వత్త ఏవ ప్రకృత్యాదిద్వారా జగత్సృష్టిరిత్యాహ॥ త్వత్త ఇతి॥ త్వత్తః పురుషో వీర్యం శక్తిం సమధిగమ్య యయా మాయయా అధిష్ఠితః మహాంతం ధత్తే- కమివ అస్య విశ్వస్య గర్భమివ సోఽయం మహాంస్తయా మాయయా అనుగతస్సన్ ఆత్మనస్సకాశాదండకోశం ససర్జ- త్వయానుగత ఇతి పాఠే త్వయా అధిష్ఠితః తయా మాయయా అనుగత ఇతి వివేకః॥ ౧౬॥ తస్త్వేవం భూతమి

స్వరత్వం మమ ముకుతో వగతం తదాహుః॥ తదితి॥ తత్ తస్మాత్ తస్థుషః స్థావరస్య - జగతో జంగమస్య చ - ధ భానవధీశః యద్యస్మాత్ మాయయా ఉత్థాపితాయా గుణవిక్రియా ఇంద్రియవృత్తిః తయా ఉపసీతాన్ అర్థాన్ విషయాన్ - జుషన్నపి జుషమాణోపి - హృషీకపతే నలిప్తస్త్వం యే త్వన్యే జీవా యోగినో వా స్వతః పరిహృతాదపి అవిద్యమానాత్ తత్త్వాద్వా ఏతద్యతోపతేర్ బిభ్యతి వాసనా మాత్రేణ గ్రంథ ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ అలిప్తత్వమాహుః॥ స్మేరేతి॥ స్మేరావలోకః మందస్మితవిలసితావలోకః - తస్య లవః లేశః - తేన దర్శితో భావః అభిప్రాయః - తేన మనోహారిణ్యా భ్రూమండలం - తేన ప్రహితా యే సౌరతా మంత్రాః - తైః శౌండైః ప్రగల్భైః - అనంగ బాణైః కామస్య బాణైః సంమోహనైః కరణైః కాముకలాభిః - షోడశసహస్రం పత్న్యః - యస్యేంద్రియం మనః విమథితుం క్షోభయితుం న విభ్వ్యః నసమర్థాః సంభవాన్ నలిప్త ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౭॥ తస్మాత్॥ విభ్వ్య ఇతి॥ తవామృత రూపాణాం కథానాం ఉదవహాః

అర్థాన్ జుషన్నపి హృషీకపతే న లిప్తో యేఽన్యే స్వతః పరిహృతాదపి బిభ్యతి స్మ॥ ౧౬॥ స్మేరావలోకలవదర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః। పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణైర్యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న విభ్వ్యః॥ ౧౭॥ విభ్వ్యస్తవామృతకథోదవహాస్త్రిలోక్యాః పాదావనేజసరితః శమలాని హంతుమ్। ఆనుశ్రవం శ్రుతిభిరంఘ్రిజమంగసంగైస్తీర్థద్వయం శుచిషదస్త ఉపస్పృశంతి॥ ౧౮॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయ విబుధైః సేశః శతధృతిర్హరిమ్। అభ్యభాషత గోవిందం ప్రణమ్యాంబరమాశ్రితః॥ ౧౯॥ బ్రహ్మా॥ భూమేర్భారావతారాయ పురా విజ్ఞాపితః ప్రభో। త్వమస్మాభిరశేషాత్మం స్తత్తథైవోపపాదితమ్॥ ౨౦॥ ధర్మశ్చ స్థాపితః సత్సు సత్యసంధేషు వై త్వయా। కీర్తిశ్చ దిక్షు విక్షిప్తా సర్వలోకమలాపహా॥ ౨౧॥ అవతీర్య యదోర్వంశే బిభ్రద్రూపమనుత్తమమ్। కర్మాణ్యుద్దామవృత్తాని హితాయ జగతోఽకృథాః॥ ౨౨॥ యాని తే చరితానీశ మనుష్యాః సాధవః కలౌ। శృణ్వంతః కీర్తయంతశ్చ తరిష్యంత్యంజసా తమః॥ ౨౩॥ యదువంశేఽవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ। శరచ్ఛతం వ్యతీయాయ పంచవింశాధికం ప్రభో॥ ౨౪॥ నాధునా తేఽఖిలాధార దేవకార్యావశేషితమ్। కులం చ విప్రశాపేన నష్టప్రాయమభూదిదమ్॥ ౨౫॥ తతః స్వధామ పరమం విశస్వ యది మన్యసే। సలోకాన్ లోకపాలాన్నః పాహి వైకుంఠకింకరాన్॥ ౨౬॥ శ్రీశుకః॥ సంస్తుతో భగవానిత్థం విబుధైః సప్రజాపతిభిః। ప్రలీనం గ్రాహ తాన్ ... జన్మాయనానుజ ఈశ్వరః॥ ౨౭॥ శ్రీకృష్ణః॥ అవధారితమేతన్మే యదాత్థ విబుధేశ్వర। కృతం వః కార్యమఖిలం భూమేర్భారోఽవతారితః॥ ౨౮॥ తదిదం యాదవకులం వీర్యశౌర్యశ్రియోద్ధతమ్। లోకం జిఘృక్షద్రుద్ధం మే వేలయేవ మహార్ణవః॥ ౩౦॥ యద్యసంహృత్య దృప్తానాం యదూనాం విపులం కులమ్। గంతాస్మ్యనేన లోకోఽయముద్వేలేన వినంక్ష్యతి॥ ౩౧॥ ఇదానీం నాశ ఆరబ్ధః కులస్య ద్విజశాపజః। యాస్యామి భవనం బ్రహ్మన్నేతదంతే తవానఘ॥ ౩౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తో లోకనాథేన స్వయంభూః ప్రణిపత్య తమ్। సహ దేవగణైర్దేవః స్వధామ ప్రత్యపద్యత॥ ౩౩॥ అథ తస్యాం మహోత్పాతాన్ ద్వారవత్యాం సముత్థితాన్। విలోక్య భగవానాహ యదువృద్ధాన్ సమాగతాన్॥ ౩౪॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏతే వై సుమహోత్పాతా వ్యుత్తిష్ఠంతీహ సర్వతః। శాపశ్చ నః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మణేభ్యో దురత్యయః॥ ౩౫॥ న వస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాః। ప్రభాసం సుమహత్పుణ్యం యా

కంతద్వహంతీతి అమృతకథోదవహాః - అథవా వహంతీతి వహాః ఉదకస్య వహాః ఉదవహాః నద్యః - ఉదకస్యోదస్య ... అమృతకథాయా ఉదవహాః కీర్తి నద్యః తథా పాదావనేజసరితో గంగాద్యాః త్రిలోక్యాః శమలాని హంతుం విభ్వ్యః ... అనుశ్రవం గురోరుచ్చారణమను శ్రూయత ఇత్యనుశ్రవో వేదస్తత్ భవం కీర్తి రూపం తీర్థం శ్రుతిభిః శ్రవణైః అంఘ్రిజం గాంగం అంగసంగైః ఏవం శుచిషదః సాత్త్వమధర్మస్థాః తవ తీర్థద్వయం ఉపస్పృశంతి సేవంత ఇతి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ బుధైః ... ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ధర్మ ఇతి॥ దిక్షు విక్షిప్తా ॥ ౨౨॥ అవతీర్యేతి॥ ఉద్దామాని వృత్తాని క్రమాః ... కర్మాణి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తదితి॥ వీర్యశౌర్య యుక్తయా శ్రియా॥ ౩౦॥ ... ఉద్వేలేన ... ॥ ౩౧॥ ఇదానీమితి॥ ... తవ భవనం యాస్యామి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ నేతి॥ ప్రభాసం యాస్యామ ఇత్యనేన తదా భగవతోఽయమభిప్రాయః - ద్వారవత్యాం ... ప్రభాసం ... ॥ ౩౬॥ యు

త్రేతి॥ దక్షశాపాత్ యక్ష్మణా గృహీతశ్చంద్రః యత్ర స్నాత్వా స్నానమాత్రం కృత్వా కిల్బిషాత్ తద్రోగదుఃఖాత్ సద్యో ముక్తస్సన్ కళాస్వ ద్ధం భేజే॥ ౩౭॥ వయమితి॥ ఉశిజః కమనీయాః అంధసా అన్నేన॥ ౩౮॥ తేష్వితి॥ ఉప్త్వేతి యథా క్షేత్రే బీజము ప్తం బహుఫలం భవతి - తథా దానం సత్పాత్ర ఇతి ద్యోతయతి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ దేవదేవేతి॥ లోకం మర్త్యలోకం॥ ౪౩॥ విప్రశాపమితి॥ న ప్రత్యహాన్ న ప్రతిహతవాన్॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ శయ్యేతి॥ శయ్యాదిషు త్వాం భక్తాః నిత్యం సేవితవంతో వయం కథం త్యజేమ॥ ౪౭॥ త్వయేతి॥ ఉపభుక్తస్రగ్గంధ వాస్ప్రార్థనయేన మాయాభయాది త్యాహ॥ త్వయేతి॥ చర్చితాః అలంకృతాః - హినిశ్చితం - జయేమ॥ ౪౮॥ సన్న్యాసినో బ్రహ్మా

ఖ్యం ధామ ...

స్యామోద్యైవమాచిరమ్॥ ౩౬॥ యత్ర స్నాత్వా దక్షశాపాద్గృహీతో యక్ష్మణోడురాట్। విముక్తః కిల్బిషాత్సద్యో భేజే భూయః కళోదయమ్॥ ౩౭। వయంచ తస్మిన్నాప్లుత్య తర్పయిత్వా పితౄన్ సురాన్। భోజయిత్వోశిజో విప్రాన్నానాగుణవతాంధసా। ౩౮। తేషు దానాని పాత్రేషు శ్రద్ధయోప్త్వా మహాంతి వై। వృజినాని తరిష్యామో దానైర్నౌభిరివార్ణవమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతాదిష్టా యాదవాః కురునందన। గంతుం కృతధియస్తీర్థం స్యందనాన్ సమయూయుజన్। ౪౦॥ తన్నిరీక్ష్యోద్ధవో రాజన్ శ్రుత్వా భగవతోదితమ్। దృష్ట్వారిష్టాని ఘోరాణి నిత్యం కృష్ణమనువ్రతః। ౪౧। వివిక్త ఉపసంగమ్య జగతామీశ్వరేశ్వరమ్। ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ ప్రాంజలిస్తమభాషత। ౪౨। ఉద్ధవః॥ దేవదేవేశ యోగేశ పుణ్యశ్రవణకీర్తన। సంహృత్యైతత్కులం నూనం లోకం సంత్యక్ష్యతే భవాన్॥ ౪౩॥ విప్రశాపం సమర్థోఽపి ప్రత్యహన్న యదీశ్వరః। ౪౪। నాహం తవాంఘ్రికమలం క్షణార్ధమపి కేశవ। త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామ నయ మామపి। ౪౫। తవ విక్రీడితం కృష్ణ నృణాం పరమమంగళమ్। కర్ణపీయూషమాస్వాద్య త్యజంత్యన్యస్పృహాం జనాః॥ ౪౬। శయ్యాసనాటనస్థానస్నానక్రీడాశనాదిషు। కథం త్వాం ప్రియమాత్మానం వయం భక్తాస్త్యజేమహి॥ ౪౭। త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోఽలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమహి॥ ౪౮। వాతరశనా ఋషయః శ్రమణా ఊర్ధ్వమంథినః। బ్రహ్మాఖ్యం ధామ తే యాంతి శాంతాస్సన్న్యాసినోఽమలాః॥ ౪౯॥ వయంత్విహ మహాయోగిన్ భ్రమంతః కర్మవర్త్మసు। త్వద్వార్తయా తరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరం తమః॥ ౫౦॥ స్మరంతః కీర్తయంతస్తే కృతాని గదితాని చ। గత్యుత్స్మితేక్షణక్ష్వేళం యన్నృలోకవిడంబనమ్॥ ౫౧॥ ఏవం విజ్ఞాపితో రాజన్ భగవాన్ దేవకీసుతః। ఏకాంతినం ప్రియం భృత్యముద్ధవం సమభాషత॥ ౫౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షష్ఠోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీభగవాన్॥ యదాత్థ మాం మహాభాగ తచ్చికీర్షితమేవ మే। బ్రహ్మా భవో లోకపాలాస్స్వర్వాసం మేఽభికాంక్షిణః॥౧॥ మయా నిష్పాదితం హ్యత్ర దేవకార్యమశేషతః। యదర్థమవతీర్ణోఽహమంశేన బ్రహ్మణార్థితః। ౨॥ కులం వై శాపనిర్దగ్ధం నంక్ష్యత్యన్యోన్యవిగ్రహాత్। సముద్రస్సప్తమేఽహ్న్యేనాం పురీం సంప్లావయిష్యతి। ౩। యర్హ్యేవాయం మయా త్యక్తో లోకోఽయం నష్టమంగళః। భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః। ౪॥ న వస్తవ్యం త్వయైవేహ మయా త్యక్తే మహీతలే। జనోఽధర్మరుచిర్భద్ర భవిష్యతి కలౌ యుగే॥ ౫॥ త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్య స్నేహం స్వజనబంధుషు। మ

ర్త్యాదిబహుక్లేశైః కథం వితరంతి - వయం త్వనాయాసేనైవ తరిష్యామ ఇత్యాహ॥ వాతరశనా ఇతి॥ ఊర్ధ్వమంథినః ఊర్ధ్వరేతసః॥ ౪౯॥ వయమితి॥ తావకైః భక్తైస్సహ త్వద్వార్తయా॥ ౫౦॥ స్మరంత ఇతి॥ క్ష్వేళః పరిహాసః తద్వంద్వైకత్వం॥ ౫౧॥ ఏవమితి॥ ఏకాంతినమ త్యాదిస్వాభిప్రాయావంచనే హేతుః॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ౬ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ సప్తమే తూద్ధవజ్ఞానసిద్ధ్యై పృష్టస్స్వయం హరిః। అవధూతేతిహాసోక్త్యా గురుష్వష్టావవర్ణయత్॥ యదితి॥ యదాత్థ సంహృత్యైతత్కుల మితి - స్వర్వాసం శ్రీవైకుంఠవాసం ప్రతి॥ ౧॥ ౨॥ త్వం తు సర్వాత్యాగేన ఆత్మనిష్ఠో భవేతి వక్తుమాహ త్రిభిః॥ కులమితి॥ ౩॥ యర్హీతి॥ తదైవాయం నష్టమంగళో భవిష్యతీతి॥ ౪॥ నేతి॥ న వస్తవ్యమిహ త్వయా॥ ౫॥ ౬॥ సమగుణదోషావ్యాంతి ...

గ్యాముక్త ఆహ॥ యదిదమితి॥ శ్రవణాదిభిః గృహ్యమాణం మనోమయత్వాత్ మాయేతి విద్ధి. తదపి న స్థిరతరం. కింతు నశ్వరం విద్ధి॥ ౭॥ నశ్వర త్వే హేతుః॥ పుంస ఇతి॥ అయుక్తస్య విక్షిప్తమనసః - నానార్థోఽభేద విషయో భ్రమః. స భ్రమ ఏవ గుణదోషభాక్ న ను వేదైరేవ విధిని షేధాభ్యాం భేదస్య సత్యతోక్తా న భ్రమవిజృంభితగుణదోషబుద్ధిః పుంస స్తథా హి కర్మేతి. కర్మ విహితం అకర్మ తల్లోపః వికర్మ నిషిద్ధమితి శః అవిద్యావద్విషయ ఏవ వేద ఇత్యర్థః॥ ౮॥ తస్మాదితి॥ కథమాత్మని పరిచ్ఛిన్నే వితతం జగదీక్షణీయం. తత్రాహ. ఆత్మానమితి - మయ్యబ్రహ్మణి తత్రాపి ఈక్షస్వ॥ ౯॥ నన్వేవం యుక్తచిత్తత్వే న కర్మాకరణే దేవాదయో విఘ్నాః కరిష్యంతి. తత్రాహ॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానం వేదతాత్పర్యనిశ్చయః విజ్ఞానం తదర్థానుభవః. తాభ్యాం సమ్యక్ యుక్తః. తత ఆత్మానుభవేనైవ తుష్టచిత్తః. తతః శరీరిణాం సర్వదేహినాం ఆత్మభూతస్సన్. అంతరాయైర్న ప్రతిహన్యసే. అయం భావః. యావదపరోక్షానుభవం యథాశ్రమం కర్మాణి కుర్యాదేవ. తదనంతరం సర్వేషామాత్మభూతత్వాన్న కోఽపి విఘ్నాన్ ఆచరతీతి. తథా చ॥ శ్రు॥ తస్య హ న దేవాశ్చనాభూత్యా ఈశత ఆత్మా హ్యేషాం స భవతీతి॥ ౧౦॥ న చోత్పన్నజ్ఞానస్యాపి యథేష్టాచరణప్రసంగ ఇత్యాహ॥ దోషబుద్ధ్యేతి॥ గుణదోషబుద్ధ్యతీతోఽపి ప్రాక్తనసంస్కారాన్నిషేధాన్నివర్తత ఏవ. కింతు న దోషబుద్ధ్యా. విహితం చ ప్రాయశః కరోతి - న గుణబుద్ధ్యా - యథార్భకః సంకల్పవికల్పరహితః. కించిత్కరోతి కించిన్నివర్తతే తద్వదేవేతి॥ ౧౧॥ ఏవంభూతస్య న పునః సంసార ఇత్యాహ॥ సర్వభూతేతి॥ న విపద్యేత న పునస్సంసరేత్॥ ౧౨॥ ౧౩॥ త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్యేత్యాద్యుపదేశమాత్మనో యోగ్యం మన్వానః పృచ్ఛతి॥ యోగేశేతి॥ యోగేశ యోగఫలదాయిన్. యోగవిన్యాస. న్యా

య్యావేశ్య మనస్సమ్యక్సమదృగ్విచరస్వ గామ్॥ ౬। యదిదం మనసా వాచా చక్షుర్భ్యాం శ్రవణాదిభిః। నశ్వరం గృహ్యమాణం చ విద్ధి మాయామనోమయమ్ ।౭। పుంసోఽయుక్తస్య నానార్థో భ్రమస్స గుణదోషభాక్ । కర్మాకర్మవికర్మేతి గుణదోషధియో భిదా ।౮। తస్మాద్యుక్తేంద్రియగ్రామో యుక్తచిత్త ఇదం జగత్ । ఆత్మనీక్షస్వ వితతమాత్మానం మయ్యధీశ్వరే ।౯। జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్త ఆత్మభూతశ్శరీరిణామ్। ఆత్మానుభవతుష్టాత్మా నాంతరాయైర్విహన్యసే ।౧౦। దోషబుద్ధ్యోభయాతీతో నిషేధాన్న నివర్తతే। గుణబుద్ధ్యా చ విహితం న కరోతి యథార్భకః ।౧౧। సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతో జ్ఞానవిజ్ఞాననిశ్చయః। పశ్యన్మదాత్మకం విశ్వం న విపద్యేత వై పునః॥౧౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిష్టో భగవతా మహాభాగవతో నృప। ఉద్ధవః ప్రణిపత్యాహ తత్త్వజిజ్ఞాసురచ్యుతమ్। ౧౩॥ ఉద్ధవః॥ యోగేశ యోగవిన్యాస యోగాత్మన్యోగసంభవ। నిశ్శ్రేయసాయ మే ప్రోక్తస్త్యాగస్సన్న్యాసలక్షణః॥౧౪॥ త్యాగోఽయం దుష్కరో భూమన్కామానాం విషయాత్మభిః। సుతరాం త్వయి సర్వాత్మన్నభక్తైరితి మే మతిః॥ ౧౫। సోఽహం మమాహమితి మూఢమతిర్విగాఢస్త్వన్మాయయా విరచితాత్మని సానుబంధే। తత్త్వంజసా నిగదితం భవతా యథాహం సంసాధయామి భగవన్ననుశాధి భృత్యమ్ ॥ ౧౬॥ సత్యస్య తే స్వదృశ ఆత్మన ఆత్మనోఽన్యం వక్తారమీశ విబుధేష్వపి నానుచక్షే। సర్వే విమోహితధియస్తవ మాయయేమే బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో బహిరర్థభావాః॥౧౭॥ తస్మాద్భవంతమనవద్యమనంతపారం సర్వజ్ఞమీశ్వరమకుంఠవికుంఠధిష్ణ్యమ్। నిర్విణ్ణధీరహము హే వృజినాభితప్తో నారాయణం నరసఖం శరణం ప్రపద్యే ॥ ౧౮ ।

హా శామ అతిగోప్యాని తేష్వవిశేషః. యద్వా. యోగో విన్యస్యస్య తే శ్రేయసే యస్మిన్. యోగాత్మన్ యోగే ఆత్మా ప్రకటో భవతి యస్య నా- గస్యాగూహితి వా. యోగస్య సంభవో యస్మాత్. చతుర్భిరేతైస్సంబోధనైః త్వమహిమ్నా కేవలం త్వయోపదిష్టం. న తు మదధికారం త్యాలోచ్యేతి ద్యోతితం. తదాహ. నిశ్శ్రేయసాయేతి న చారోగ్యాద్యర్థం సర్వస్య దారాది పదయం త్యాగః. కింతు సన్న్యాస లక్షణః త్యాలోచ్యేతి ద్యోతితం. తదాహ. నిశ్శ్రేయసాయేతి... మూఢమతిః. కుతః. మమేతి అహమితి చ సానుబంధే అప్రత్యాపత్తిరూపః॥౧౪॥ ౧౫॥ స ఇతి॥ యం ప్రతి త్యాగాద్యుపదిష్టం సోఽహం. మూఢమతిః. కుతః. మమేతి అహమితి చ సానుబంధే తత్ర సహితే. త్వన్మాయయా విరచితే ఆత్మని దేహే. విగాఢో నిమగ్నః అతః తత్తు భవతా నిగదితం యథాహమంజసా సంసాధయామి తథా భృత్యం మామనుశాధి శిక్షయ॥ ౧౬॥ మయా సంక్షేపతః ఉక్తం విస్తరతస్త్వన్యాత్ పృచ్ఛేతి చేత్ తత్రాహ ॥ సత్యస్యేతి ॥ స్వదృశః స్వ ప్రకాశస్య. సత్యస్యాత్మనః ఆత్మనః మాం ప్రతి వక్తారం. తే త్వత్తః. అన్యం నానుచక్షే న పశ్యామి. స్వదృశః స్వతస్సిద్ధజ్ఞానాత్ త్వత్తో బ్రహ్మాదయః తనుభృతః. సర్వే ఇతి బహిరర్థభావాః విషయేష్వర్థబుద్ధయః॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ కేచిద్దుష్టా గాధవంతి. కేచిత్పరితా స్యమితి వా. కుత ఇత్యత ఆహ. సర్వజ్ఞ ఇతి బహిరర్థభావాః విషయేష్వర్థబుద్ధయః॥ కేచిదజ్ఞాః. కేచిద్రక్షణేఽసమర్థాః. కేచిత్ స్వస్థానభ్రష్టాః. తద్వ్యావృత్త్యర్థమనవద్యమిత్యాదీని పం చకం తత్ఫలకాలే వినశ్యంతి. కేచిదజ్ఞాః. కేచిద్రక్షణేఽసమర్థాః. కేచిత్ స్వస్థానభ్రష్టాః. తద్వ్యావృత్త్యర్థమనవద్యమిత్యాదీని పం స్పంతః ఫలకాలే వినశ్యంతి. కేచిదజ్ఞాః. కాలాదిభిరకుంఠో వికుంఠలోకో ధిష్ణ్యం స్థానం యస్య తం. హే భగవన్ ఉపదిశ చవిశేషణని నవిద్యతే అంతః కాలతః పారం దేశతశ్చ యస్య తం. కాలాదిభిరకుంఠో వికుంఠలోకో ధిష్ణ్యం స్థానం యస్య తం. నన్వనవద్యత్వాదీని కుతో మమేతా స్ఫుటం. నిర్వేదే హేతుః వృజినైః దుఃఖైరభితప్తః హే కారగౌరవాయప్రకారోఽయుక్త ఇత్యపతనీయః. నన్వనవద్యత్వాదీని కుతో మమేతా

హ - నారాయణమితి - అనుకంపితాత్మాహ - నరసఖ ఇతి - నరో జీవస్సఖా అంతరంగసఖః యస్య తం భవంతం శరణం ప్రపద్యే ॥ ౧౮ ॥ తద్వ చనసంభావనా విపరీత భావనాభ్యాముపదిష్టం తత్త్వమనవగాహమానం ప్రతి తన్నివృత్తయే గురూపదేశం వినాపి స్వానుభవయుక్తిలాభ్యామేవ తత్త్వప్రతిపత్తిర్భవతీతి దర్శయితుమాహ ॥ ప్రాయేణేతి ॥ లోకతత్త్వస్య విచక్షణాః పరీక్షకాః - అశుభాశయాత్ విషయవాసనాతః ॥ ౧౯ ॥ తదుపపాదయతి ॥ ఆత్మన ఇతి ॥ ఆత్మనః పశ్వాదిశరీరస్యాత్మైవ హితాహితజ్ఞానే గురుః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర ప్రత్యక్షం దర్శయతి ॥ పురుషత్వ ఇతి ॥ తథాచ ॥ శ్రు ॥ పురుషత్వేచావిస్తరామాత్మా సహి ప్రజ్ఞానేన సంపన్నతమో విజ్ఞాతం వదతి విజ్ఞాతం పశ్యతి వేద శ్వస్తనం వేద లోకాలోకౌ మర్త్యేనామృతమీప్సత్యేవం సంపన్నోథేతరేషాం పశూనామశనాపిపాసే ఏవాభిజ్ఞానమితి ॥ ౨౧ ॥ అతః పురుషత్వం స్తౌతి ॥ ఏకేతి ॥ ౨౨ ॥ అనుమానమాహ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర పౌరుష్యాం పురి - యుక్తాః అప్రమత్తాః అగ్రాహ్యం గ్రాహ్యేభ్యో హంకారాదిభ్యో వ్యతిరిక్తం మాం - అర్థాహాయన్నృగయంతి మార్గణే ప్రకారద్వయమాహ - గృహ్యమాణైః బుద్ధ్యాదిభిర్గుణైః హేతుభిః జడాదీనాం ప్రకాశస్య ప్రకాశకైస్తైర్వినా న ఘటత ఇత్యుపపత్తిరూపేణానుమానతః ఈశ్వరం ప్రవ

శ్రీకృష్ణః ॥ ప్రాయేణ మనుజా లోకే లోకతత్త్వవిచక్షణాః । సముద్ధరంతి హ్యాత్మానమాత్మనైవాశుభాశయాత్ ॥ ౧౯ ॥ ఆత్మనో గురురాత్మైవ పురుషస్య విశేషతః । యత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం శ్రేయోసావనువిందతే ॥ ౨౦ ॥ పురుషత్వే చ మాం ధీరాస్సాంఖ్యయోగవిశారదాః । ఆవిస్తరాం ప్రపశ్యంతి సర్వశక్త్యుపబృంహితమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఏకద్విత్రిచతుష్పాదో బహుపాదస్తథాపదః । బహ్వ్యస్సంతి పురస్సృష్టాస్తాసాం మే పౌరుషీ ప్రియా ॥ ౨౨ ॥ అత్ర మాం మృగయంత్యద్ధా యుక్తా హేతుభిరీశ్వరమ్ । గృహ్యమాణైర్గుణైర్లింగైరగ్రాహ్యమనుమానతః ॥ ౨౩ ॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్ । అవధూతస్య సంవాదం యదోరమితతేజసః ॥ ౨౪ ॥ అవధూతం ద్విజం కంచిచ్చరంతమకుతోభయమ్ । కవిం నిరీక్ష్య తరుణం యదుః పప్రచ్ఛ ధర్మవిత్ ॥ ౨౫ ॥ యదుః ॥ కుతో బుద్ధిరియం బ్రహ్మన్నకర్తుస్సువిశారదా । యామాసాద్య భవాన్లోకం విద్వాంశ్చరతి బాలవత్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రాయో ధర్మార్థకామేషు వివిత్సాయాం చ మానవాః । హేతునేహ సమీహంత ఆయుషో యశసశ్శ్రియః ॥ ౨౭ ॥ త్వం తు కల్యః కవిర్దక్షస్సుభగోమితభాషణః । న కర్తా నేహసే కించిజ్జడోన్మత్తపిశాచవత్ ॥ ౨౮ ॥ జనేషు దహ్యమానేషు కామలోభదవాగ్నినా । న తప్యసేగ్నినా ముక్తో గంగాంభస్స్థ ఇవ ద్విపః ॥ ౨౯ ॥ త్వం హి నః పృచ్ఛతాం బ్రహ్మన్నాత్మన్యానందకారణమ్ । బ్రూహి స్పర్శవిహీనస్య భవతః కేవలాత్మనః ॥ ౩౦ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ యదునైవం మహాభాగో బ్రహ్మణ్యేన సుమేధసా । పృష్టస్సభాజితః ప్రాహ ప్రశ్రయావనతం ద్విజః ॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ సంతి మే గురవో రాజన్బహవో బుద్ధ్యుపాశ్రితాః । యతో బుద్ధిముపాదాయ ముక్తోటామీహ తాన్ శృణు ॥ ౩౨ ॥ పృథివీ వాయురాకాశమాపోగ్నిశ్చంద్రమా రవిః । కపోతోజగరస్సింధుః పతంగో మధుకృద్గజః ॥ ౩౩ ॥ మధుహా హరిణో మీనః పింగళా కురరోర్భకః । కుమారీ శరకృత్సర్ప ఊర్ణనాభిస్సుపేశకృత్ ॥ ౩౪ ॥ ఏతే మే గురవో రాజంశ్చతుర్వింశతిరాశ్రితాః । శిక్షావృత్తిభిరేతేషామన్వశిక్షమి

ర్తారం మృగయంతి - బుద్ధ్యాదికరణాని కర్తృప్రయోజ్యాని - కరణత్వాత్ - వాశ్యాదివదితి - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ భగవాన్ సర్వభూతేషు లక్షితస్స్వాత్మనా హరిః । దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టా లక్షణైరనుమాపకైరితి నచైతావతా అత్ర ఆనుమానిక ఇతి - మంతవ్యం దేహాది వ్యతిరిక్తత్వం పదార్థశుద్ధిమాత్రస్యైవానుమానేన వివక్షితత్వాత్ ॥ ౨౩ ॥ భూయోన్వయవ్యతిరేకాభ్యామసంభావనాది నివృత్త్యా విహేసమాహ ॥ అత్రేతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ కుత ఇతి ॥ సువిశారదా అతినిపుణా ॥ ౨౬ ॥ సర్వలోకవైలక్షణ్యమేవాహ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ ధర్మాదిషు - వివిత్సాయాం - ఆత్మవిచారే చ - మానవాస్సమీహంతే ప్రవర్తంతే - తత్రాపి ఆయురాదిహేతునా కామనయైవ ॥ ౨౭ ॥ త్వమితి ॥ త్వం తు నకస్యచిత్కర్మణః కర్తా భవసి - న కించిదీహసే ఇచ్ఛసి జడోన్మత్తపిశాచవచ్చరసి - న న అశక్త్యా వా - అజ్ఞానేన వా - అనైపుణ్యేన వా విరూపత్వేన వా - అవాగ్మితయా వా ఔదాసీన్యం ఘటత ఏవ - నైతదిత్యాహ కల్య ఇతి ॥ ౨౮ ॥ మహానానందః కుత ఇతి పృచ్ఛతి ॥ జనేష్వితి ॥ ౨౯ ॥ త్వమితి ॥ స్పర్శవిహీనస్య విషయభోగరహితస్య అత్ర హేతుః కేవలాత్మనః కళత్రాదిశూన్యస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ సంతీతి ॥ బుద్ధ్యైవోపాశ్రితాః స్వీకృతాః - న తూపదేశేన - అటామి పర్యటామి ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ మధుహేతి ॥ శోభనం రూపం కీటస్య కరోతీతి సుపేశకృత్ ॥ ౩౪ ॥ ఏత ఇతి ॥ మయా ఆశ్రితాః తదాహ - ఏతేషాం వృత్తిభిః - ఆత్మనశ్శిక్షణీయానర్థాన్ హానోపాదేయాదీన్ - అన్వశిక్షం

అనుశిక్షితవానస్మి ॥ ౩౫ ॥ యత ఇతి ॥ నాహుషో యయాతిః ॥ ౩౬ ॥ క్షితేః శిక్షితవానిత్యాహ ॥ భూతైరితి ॥ ఆక్రమ్యమాణః సంపీడ్యమానః । తద్విద్వాన్ భూతానాం దైవవశవర్తిత్వం విద్వాన్ । వ్రతం నియమం ॥ ౩౭ ॥ పర్వతరూపా వృక్షరూపా చ యా పృథివీ తస్యాః శిక్షితమాహ ॥ శశ్వదితి ॥ సర్వదా పరార్థాః పరోపకారార్థాః సర్వా ఈహా యస్య సః । పరార్థ ఏవ ఏకాంతతః సంభవో యస్య సః భూభృత్తః పర్వతాత్ । [illegible] ॥ ౩౮ ॥ వాయురపి ద్వివిధః । ప్రాణో బాహ్యశ్చ । తత్ర ప్రాణస్య గురుత్వమాహ ॥ ప్రాణవృత్త్యేతి ॥ [illegible] ॥ ౩౯ ॥ [illegible] ॥ విషయేష్వితి ॥ [illegible] ॥ ౪౦ ॥ యథా వాయుర్గంధాన్ [illegible] ॥ పార్థివేష్వితి ॥ [illegible] ॥ ౪౧ ॥ [illegible]

హాత్మనః ॥ ౩౫ ॥ యతోఽయమనుశిక్షామి యథా నాహుషాత్మజ । తత్తథా పురుషవ్యాఘ్ర నిబోధ కథయామి తే ॥ ౩౬ ॥ భూతైరాక్రమ్యమాణోఽపి ధీరో దైవవశానుగైః । తద్విద్వాన్న చలేన్మార్గాదన్వశిక్షం క్షితేర్వ్రతమ్ ॥ ౩౭ ॥ శశ్వత్పరార్థసర్వేహః పరార్థైకాంతసంభవః । సాధుః శిక్షేత భూభృత్తో నగశిష్యః పరాత్మతామ్ ॥ ౩౮ ॥ ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేన్మునిర్నైవేంద్రియప్రియైః । జ్ఞానం యథా న నశ్యేత నావకీర్యేత వాఙ్మనః ॥ ౩౯ ॥ విషయేష్వావిశన్యోగీ నానాధర్మేషు సర్వతః । గుణదోషవ్యపేతాత్మా న విషజ్జేత వాయువత్ ॥ ౪౦ ॥ పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః । గుణైర్న యుజ్యతే యోగీ గంధైర్వాయురివాత్మదృక్ ॥ ౪౧ ॥ అంతర్హితశ్చ స్థిరజంగమేషు బ్రహ్మాత్మభావేన సమన్వయేన । వ్యాప్త్యావ్యవచ్ఛేదమసంగమాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్ ॥ ౪౨ ॥ తేజోఽబన్నమయైర్భావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరితైః । న స్పృశ్యతే నభస్తద్వత్కాలసృష్టైర్గుణైః పుమాన్ ॥ ౪౩ ॥ స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్యస్తీర్థభూర్నృణామ్ । మునిః పునాత్యపాం మిత్రమీక్షోపస్పర్శనకీర్తనైః ॥ ౪౪ ॥ తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదరభాజనః । సర్వభక్ష్యోఽపి యుక్తాత్మా నాదత్తే మలమగ్నివత్ ॥ ౪౫ ॥ క్వచిచ్ఛన్నః క్వచిత్స్పష్ట ఉపాస్యః శ్రేయ ఇచ్ఛతామ్ । భుంక్తే సర్వత్ర దాతౄణాం దహన్ప్రాగుత్తరాశుభమ్ ॥ ౪౬ ॥ స్వమాయయా సృష్టమిదం సదసల్లక్షణం విభుః । ప్రవిష్ట ఈయతే తత్తత్స్వరూపోఽగ్నిరివైధసి ॥ ౪౭ ॥ విసర్గాద్యాః శ్మశానాంతా భావా దేహస్య నాత్మనః । క

ఆకాశాత్ శిక్షితం సంభావనాద్వయమాహ ద్వాభ్యామ్ ॥ అంతర్హితశ్చేతి ॥ అంతర్హితశ్చ దేహాంతర్గతోఽపి మునిః ఆత్మనో దేహాద్యసంగం [illegible] అవ్యవచ్ఛేదం చ భావయేత్ । కుతః స్థిరజంగమేషు సమన్వయేన [illegible] ॥ ౪౨ ॥ తేజ ఇతి ॥ [illegible] ॥ ౪౩ ॥ స్వచ్ఛ ఇతి ॥ [illegible] ॥ ౪౪ ॥ అగ్నేః శిక్షితమాహ ॥ తేజస్వీతి ॥ [illegible] ॥ ౪౫ ॥ [illegible] ॥ క్వచిదితి ॥ [illegible] ॥ ౪౬ ॥ [illegible] ॥ స్వమాయయేతి ॥ స్వమాయయా సృష్టం సదసల్లక్షణం [illegible]

౪౭॥ ఆత్మనో జన్మాదిషడ్వికారాభావః చంద్రదృష్టాంతేన సంభావిత ఇత్యాహ॥ విసర్గాద్యా ఇతి॥ విసర్గో జన్మ - శ్మశానం నాశః - అత్ర యంత్యో జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియా అప్మండలశ్చంద్రః - తేజోమండల ఆదిత్యః - తయోరేకస్మిన్ రాశౌ స్థితయోః చంద్రో న దృశ్యతే చక్షుషాం ఆదిత్యమండలేన సహ దేశస్థితేన వ్యవధానాత్ - సా అమావాస్యా - అథ ద్వితీయాదితిథిష్వపి చంద్రోఽత్ర అంతరం గచ్ఛతి ఆదిత్యస్తత్ర ... అతః ప్రతిపదమారభ్య ... స్థితస్య ఆదిత్యమండలస్య సంచరితో భాగః అప్మండలే ప్రతిబింబితోఽదృశ్యతే - ... తథాపి ... పంచదశతిథిషు ... తదా సంపూర్ణప్రతిబింబం ... పూర్ణిమా ... సంపూర్ణప్రతిబింబేన షోడశకళశ్చంద్ర ఇత్యుపచర్యతే - తతః పునః ప్రతిపదమారభ్య ... తత్ర యథా కళానామేవ ... న చంద్రమండలస్య తథాత్మనోఽపీత్యాహ॥ కళానామివేతి ॥ ౪౮ ॥ సింహావలోకనేన అగ్నిదృష్టాంతేనైవ దేహానాం ... ఇత్యాహ॥ కాలేనేతి॥ ఓఘవద్వేగో యస్య తేన - ఆత్మనస్సంబంధినాం ... దేహానాం దీనామిత్యర్థః - అర్చిషాం జ్వాలానాం॥ ౪౯॥ ఆదిత్యాచ్ఛిక్షితమాహ ద్వాభ్యాం॥ గుణైరితి॥ యోగీ గుణైరింద్రియైః గుణాన్ విషయానుపాదత్తే

కళానామివ చంద్రస్య కాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥ ౪౮ ॥ కాలేన హ్యోఘవేగేన భూతానాం ప్రభవాప్యయౌ । నిత్యావపి న దృశ్యేతే ఆత్మనోఽగ్నేర్యథార్చిషామ్॥ ౪౯ ॥ గుణైర్గుణానుపాదత్తే యథాకాలం విముంచతి । న తేషు యుజ్యతే యోగీ గోభిర్గా ఇవ గోపతిః॥ ౫౦ ॥ బుధ్యతే స్వే న భేదేన వ్యక్తిస్థ ఇవ తద్గతః । లక్ష్యతే స్థూలమతిభిరాత్మా చావస్థితోఽర్కవత్ ॥ ౫౧॥ నాతిస్నేహః ప్రసంగో వా కర్తవ్యః క్వాపి కేనచిత్ । కుర్వన్విందేత సంతాపం కపోత ఇవ దీనధీః॥ ౫౨॥ కపోతః కశ్చనారణ్యే కృతనీడో వనస్పతౌ । కపోత్యా భార్యయా సార్ధమువాస కతిచిత్సమాః॥ ౫౩॥ కపోతౌ స్నేహగుణితహృదయౌ గృహధర్మిణౌ । దృష్టిం దృష్ట్యాంగమంగేన బుద్ధిం బుద్ధ్యా బబంధతుః ॥ ౫౪॥ శయ్యాసనాటనస్థానవార్తాక్రీడాశనాదికమ్ । మిథునీభూయ విస్రబ్ధౌ చేరతుర్వనరాజిషు॥ ౫౫ ॥ యంయం వాంఛతి సా రాజన్ తర్పయంత్యనుకంపితా । తంతం సమానయత్కామం కృచ్ఛ్రేణాప్యజితేంద్రియః॥ ౫౬॥ కపోతీ ప్రథమం గర్భం గృహ్ణతీ కాల ఆగతే । అండాని సుషువే నీడే స్వపత్యుస్సన్నిధౌ సతీ॥ ౫౭॥ తేషు కాలే వ్యజాయంత రచితావయవా హరేః । శక్తిభిర్దుర్విభావ్యాభిః కోమలాంగతనూరుహాః॥ ౫౮॥ ప్రజాః పుపుషతుః ప్రీతౌ దంపతీ పుత్రవత్సలౌ । శృణ్వంతౌ కూజితం తాసాం నిర్వృతౌ కలభాషితైః ॥ ౫౯॥ తాసాం పతత్రైస్సుస్పర్శైః కూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః । ప్రత్యుద్గమైరదీనానాం పితరౌ ముదమాపతుః ॥ ౬౦ ॥ స్నేహానుబద్ధహృదయావన్యోన్యం విష్ణుమాయయా । విమోహితౌ దీనధియౌ శిశూన్ పుపుషతుః ప్రజాః॥ ౬౧॥ ఏకదా జగ్మతుస్తాసామన్నార్థం తౌ కుటుంబినౌ । పరితః కాననే తస్మిన్నర్థినౌ చేరతుశ్చిరమ్॥ ౬౨॥ దృష్ట్వా తాన్ లుబ్ధకః కశ్చిద్యదృచ్ఛాతో వనేచరః । జగృహే జాలమాతత్య చరతస్స్వాలయాంతికే॥ ౬౩॥ కపోతశ్చ కపోతీ చ ప్రజాపోషే సదోత్సుకౌ । గతౌ పోషణమాదాయ స్వనీడముపజగ్మతుః॥ ౬౪॥ కపోతీ స్వా

యథాకాలం - అర్థిభ్యో గతేన విముంచతి న తేషు యుజ్యతే లబ్ధమితి త్యక్తమితి వా అభినివేశం న కరోతి గోభిః చక్షురాదిభిః గాః సలిలాని గోపతిః సూర్యో యథా ॥ ౫౦ ॥ స్వతో భేదశూన్యస్యాప్యాత్మనో భేదప్రతీతిరుపాధివశాదిత్యాదిత్యదృష్టాంతేనైవ సంభావితమిత్యాహ ॥ బుధ్యత ఇతి॥ స్వే స్వస్వరూపే స్థితః ఆత్మా భేదేన న బుధ్యతే - అభివ్యక్తిర్వ్యక్తిరుపాధిః వ్యక్తిస్థః ఉపాధౌ ప్రతిబింబితః తద్గత ఇవ ఉపాధిం ప్రవిష్ట ఇవ భేదేన స్థూలమతిభిర్లక్ష్యతే - అర్కవదిత్యన్వయః॥ ౫౧॥ కపోతాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నేతి॥ స్నేహః ప్రీతిః ప్రసంగః ఉపలాలనాద్యాసక్తిః॥ ౫౨॥ దృష్టాంతం ప్రపంచయతి॥ కపోత ఇతి॥ ౫౩॥ తయోరతిగాఢః స్నేహప్రసంగం అష్టాదశభిరాహ త్రయోదశ ॥ కపోతావితి॥ స్నేహేన గుణితం బద్ధం హృదయం యయోస్తౌ॥ ౫౪॥ శయ్యేతి॥ విస్రబ్ధౌ నిశ్శంకౌ॥ ౫౫॥ యంయమితి॥ సా కపోతీ తర్పయంతీ సహాసవీక్షితాదిభిః ప్రీణయంతీ - అత ఏవ తేనానుకంపితా సతీ - యం యం వాంఛతి తం తం కామం సమానయత్ సంపాదయామాస - రాజన్నితి సంబోధనం॥ ౫౬॥ ౫౭॥ తేష్వితి॥ తేషు జలభ్రాతేష్వండేషు హరేః శక్తిభిః కాలకర్మస్వభావాదిభిః రచితావయవాః కోమలాన్యంగాని తనూరుహాశ్చ యేషాం తే॥ ౫౮॥ ౫౯॥ తాసామితి॥ పతత్రైః పక్షైః అదీనానాం హృష్టానాం॥ ౬౦॥ స్నేహేతి॥ శూన్ బాలాన్ ప్రజాః పుత్రాన్॥ ౬౧॥ ౬౨॥ దృష్ట్వేతి॥ స్వాలయాంతికే చరతః క్రీడతః తాన్ కపోతపుత్రాన్ ఆతత్య ప్రసార్య॥ ౬౩॥ కపోతశ్చేతి॥

ఉత్సుకతాన్ వనే తత్ర్యాప్యపతిష్ఠన్ గతౌ పోషణం తత్ర్ర్యం। ౬౪॥ ౬౫॥ సేతి॥ సిచాజాలేన॥ ౬౬॥ కపోతశ్చేతి॥ అత్మసమాం భార్యాం విలలాపసుతోదహ॥ ౬౭॥ పతత్యవిలాపమాహ త్రిభిః॥ అహో ఇతి॥ అతృప్తస్య తృష్ణాసుతౌ అకృతార్థస్య అదృష్టసుసంపాదయతః॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ తానితి॥ తానావృతాన్ పశ్యన్నపి సిక్షు జాలేషు॥ ౭౧॥ ౭౨॥ దార్ష్టాన్తికమాహ ఏవమితి॥ ౭౩॥ ఏవం కృపణస్య తృష్ణిరస్తామపశ్య నరకాం తుః అతి మనుష్యస్య తత్త్వనిందితే వెత్యాహ॥ యఇతి॥ ౭౪॥ ఇతి శ్రీభావార్థదీపికాయాం సప్తమోధ్యాయః॥

శ్లో॥ అష్టమేఽజగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితం హరిః। అవధూతగిరా ప్రాహ నివేకాయోద్ధవం ప్రతి॥ ప్రారబ్ధకర్మభోగస్యావశ్యంభావిత్వాత్ తదర్థం వ్యగ్రో న భవేదిత్యజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సుఖమితి॥ యథా ఇంద్రియకం సుఖం తద్వత్ స్వర్గే నరకే చ భవతి యథా దుఃఖం తస్మాత్ తచ్ఛ్రేయః॥ ౧॥ శరీరనిర్వాహమాత్రం తు యథాలబ్ధేన కర్తవ్యమిత్యాహ॥ గ్రాసమితి॥ అజగర

...త్మజాన్వీక్ష్య బాలకాన్జాలసంవృతాన్। తానభ్యధావత్క్రోశంతీ క్రోశతో భృశదుఃఖితా॥ ౬౫॥ సా సకృత్స్నేహగుణితా దీనచిత్తాజమాయయా। స్వయంచాబధ్యత సిచాబద్ధాన్పశ్యంత్యపస్మృతిః॥ ౬౬॥ కపోతశ్చాత్మజాన్వీక్ష్య ఆత్మనోభ్యధికాన్ప్రియాన్। భార్యాంచాత్మసమాందీనోవిలలాపసుదుఃఖితః॥ ౬౭॥ అహో మే పశ్యతాపాయమల్పపుణ్యస్య దుర్మతేః। అతృప్తస్యాకృతార్థస్య గృహస్త్రైవర్గికో హతః॥ ౬౮॥ అనురూపానుకూలా చ యస్య మే పతిదేవతా। శూన్యే గృహే మాం సంత్యజ్య పుత్రైస్స్వర్యాతి సాధుభిః॥ ౬౯॥ సోహం శూన్యే గృహే దీనో మృతదారో మృతప్రజః। జిజీవిషే కిమర్థం వా విధురో దుఃఖజీవితః॥ ౭౦॥ తాంస్తథైవావృతాన్సిగ్భిర్మృత్యుగ్రస్తాన్విచేష్టతః। స్వయంచకృపణస్సిక్షు పశ్యన్నప్యబుధోపతత్॥ ౭౧॥ తం లబ్ధ్వా లుబ్ధకః క్రూరః కపోతం గృహమేధినమ్। కపోతకాన్కపోతీంచ సిద్ధార్థః ప్రయయౌ గృహమ్॥ ౭౨॥ ఏవం కుటుంబ్యశాంతాత్మా ద్వంద్వారామః పతత్రివత్। పుష్ణన్కుటుంబం కృపణస్సానుబంధోవసీదతి॥ ౭౩॥ యః ప్రాప్య మానుషం లోకం ముక్తిద్వారమపావృతమ్। గృహేషు ఖగవత్సక్తస్తమారూఢచ్యుతం విదుః॥ ౭౪॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః.

బ్రాహ్మణః॥ సుఖమైంద్రియకం రాజన్స్వర్గే నరక ఏవ చ। దేహినాం యద్యథా దుఃఖం తస్మాన్నేచ్ఛేత తద్బుధః॥ ౧॥ గ్రాసం సుమృష్టం విరసం మహాంతం స్తోకమేవ వా। యదృచ్ఛయైవాపతితం గ్రసేదాజగరోక్రియః॥ ౨॥ శయీతాహాని భూరీణి నిరాహారోనుపక్రమః। యది నోపనయేద్గ్రాసో మహాహిరివ దిష్టభుక్॥ ౩॥ ఓజస్సహోబలయుతం బిభ్రద్దేహమకర్మకమ్। శయానో వీతనిద్రశ్చ నేహేతేంద్రియవానపి॥ ౪॥ మునిః ప్రసన్నగంభీరో దుర్విగాహ్యో దురత్యయః। అనంతపారో హ్యక్షోభ్యః స్తిమితోద ఇవార్ణవః॥ ౫॥ సమృద్ధకామో హీనో వా నారాయణపరో మునిః। నోత్సర్పేత న శుష్యేత సరిద్భిరివ సాగరః॥ ౬॥ దృష్ట్వా స్త్రియం దేవమాయాం తద్భావైరజితేంద్రియః। ప్రలోభితః ప...

జగరవృత్తిః-అక్రియః తావన్మాత్రేపి ఉదాసీనః॥ ౨॥ యదా నాపతేత్ తదా కిం కర్తవ్యం తత్రాహ॥ శయీతేతి॥ అనుపక్రమః నిరుద్యమః-దిష్టభుక్ దైవమేవ ప్రాపకమితి ధైర్యవాన్॥ ౩॥ ననుసముద్యోగే శయీత వికిం బలం తత్రాహ॥ ఓజ ఇతి॥ ఓజః ఇంద్రియబలం సహః మనోబలం-బలం శారీరమేవ-తద్యుక్తమపి దేహమకర్మకమేవ బిభ్రత్-శయానో వీతనిద్రశ్చ నేహేత... ఇంద్రియవానపి ఇంద్రియవ్యాపారమపి నివారయేత్॥ ౪॥ సముద్రాచ్ఛిక్షితమాహ॥ మునిరితి॥ ప్రసన్నః స్వచ్ఛః-గంభీరో దుర్విగాహ్యః-దురత్యయః అనతిక్రమణీయః తేజస్విత్వాత్ అనంతపారః కాలతో దేశతశ్చాపరిచ్ఛేద్యః-అక్షోభ్యః-స్తిమితోదః నిశ్చలోదకః అర్ణవో యథా తద్వదిత్యర్థః॥ ౫॥ కించ॥ సమృద్ధేతి॥ ... యథా సాగరో... తథా... అక్షోభ్యః-నారాయణపరః-విషయపరః॥ ౬॥ రూపగంధరసస్పర్శశబ్దైః పంచభిః విషయైః ...

షట్పదాః పంచైతే గురవః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ పతంగమాతంగకురంగభృంగమీనాహతాః పంచభిరేవ పంచ। ఏకః ప్రమాదీ స కథం న హన్యతే యః సేవతే పంచభిరేవ పంచ ఇతి తత్ర రూపవిలాసమోహితో నశ్యతీతి పతంగాచ్ఛిక్షితమాహ॥ దృష్ట్వేతి॥ తస్యాః భావైః ప్రలోభితః॥ స్త్రియమురులతునీకృత్యైవ తత్ర పంచయుః॥ యోషిదితి॥ ౮ ॥ మధుకరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ స్తోకమితి॥ గృహాన్ గృహస్థాన్ - అహింసన్ అపీడయన్ - అయంభావః యథా మధుకరో విశిష్టగంధలోభేన ఏకస్మిన్నేవ పద్మే సక్తః అస్తమయే తస్మిన్ ముకుళితే సతి బధ్యతే. ఏవం మునిరపి గుణలోభేన ఏకమేవ గృహమాశ్రిత్య తత్స్నేహేన బధ్యతఇతి ॥ ౯ ॥ కించ॥ అణుభ్యఇతి॥ ద్వివిధో మధుకృత్ మధుకృంతన్ పుష్పాదాచ్ఛిద్య గృహ్ణాతీతి మధుకృత్ భ్రమరః మధుకరోతి ఆహరతి న స్వయం భుంక్తే ఇతి మధుకృత్ మధుమక్షికా చ తత్ర ప్రథమాచ్ఛిక్షితముక్తం॥ ౧౦॥ ద్వితీయాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సాయంతనమితి॥ సాయమిదం భోక్ష్యే శ్వ ఇదం భోక్ష్యే ఇతి భిక్షితమన్నాదిన సంగృహ్ణీత - కింతు - పాణిపాత్రః తన్మాత్రమాత్రో యద్వా - ఉదరమేవామత్రం పాత్రం యస్య సః - ఏకస్మిన్ సమయే ఉదరపాత్రగ్రాహీ భవేత్ - సంగ్రహీ న భవేత్ - సంగ్రహీ మక్షికేవ సహ తేన నశ్యతీత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ ....

ఏతదేవ వృణోతి పునః॥ సాయంతనమితి॥ ౧౨॥ స్పర్శాసక్తినాశే హస్తినీగజాచ్ఛిక్షితమిత్యాహ॥ పదేతి॥ పాదేనాపి దారవీం దారుమయీం యువతిం కరిణీం ప్రదర్శ్య నిఖాతకృత్రిమహస్తికరేణానిబధ్యతే॥ ౧౩॥ కించ॥ నేతి॥ నాధిగచ్ఛేత్ నోపగచ్ఛేత్॥ ౧౪ ॥ త్యాగభాగవి

తత్యం భేతనుస్యగ్నౌ పతంగవత్ ।౭। యోషిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాదిద్రవ్యేషుమాయారచితేషుమూఢః। ప్రలోభితాత్మాహ్యుపభోగబుద్ధ్యా పతంగవన్నశ్యతినష్టదృష్టిః। ౮ । స్తోకంస్తోకంగ్రసేద్గ్రాసం దేహోవర్తేతయావతా। గృహానహింసన్నాతిష్ఠేద్వృత్తింమాధుకరీంమునిః ॥ ౯ ॥ అణుభ్యశ్చమహద్భ్యశ్చశాస్త్రేభ్యఃకుశలోనరః। సర్వతస్సారమాదద్యాత్పుష్పేభ్యఇవషట్పదః॥ ౧౦ ॥ సాయంతనంశ్వస్తనంవానసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్। పాణిపాత్రోదరామత్రోమక్షికేవనసంగ్రహీ ॥ ౧౧ ॥ సాయంతనంశ్వస్తనంవానసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్। మక్షికాఇవసంగృహ్ణన్సహతేనవినశ్యతి॥ ౧౨॥ పదాపి యువతింభిక్షుర్నస్పృశేద్దారవీమపి। స్పృశన్కరీవబధ్యేతకరిణ్యాఅంగసంగతః। ౧౩ । నాధిగచ్ఛేత్స్త్రియంప్రాజ్ఞఃకర్హిచిన్మృత్యుమాత్మనః। బలాధికైస్సహన్యేతగజైరన్యైర్గజోయథా।౧౪॥ నదేయంనోపభోగ్యంచలుబ్ధైర్యద్దుఃఖసంచితమ్। భుంక్తేతదపితచ్చాన్యోమధుహేవార్థవిన్మధు॥ ౧౫। సుదుఃఖోపార్జితైర్విత్తైరాశాసానాంగృహాశిషః। మధుహేవాగ్రతోభుంక్తేయతిర్వైగృహమేధినామ్। ౧౬। గ్రామ్యగీతంనశృణుయాద్యతిర్వనచరఃక్వచిత్। శిక్షేతహరిణాద్బద్ధాన్మృగయోర్గీతమోహితాత్ । ౧౭ । నృత్తవాదిత్రగీతానిజుషన్గ్రామ్యాణియోషితామ్। ఆసాంక్రీడనకోవశ్యఋశ్యశృంగోమృగీసుతః। ౧౮। జిహ్వయాతిప్రమాథిన్యాజనోరసవిమోహితః। మృత్యుమృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తుబడిశైర్యథా।౧౯। ఇంద్రియాణిజయంత్యాశునిరాహారామనీషిణః। వర్జయిత్వాతురసనంతన్నిరన్నస్యవర్ధతే।౨౦। తావజ్జితేంద్రియోనస్యాద్విజితాన్యేంద్రియఃపుమాన్।

హీనో ధనసంచయః న కార్యః యది క్రియతే స తు పరగామీ భవతీత్యత్ర మధుహా గురురిత్యాహ॥ నేతి॥ తదన్యో బలవాన్ భుంక్తే తదప్యన్యః తచ్చాన్యః - మధుహా మధుమక్షికాభిః సంచితం మధు యథా భుంక్తే తద్వత్ - నను సుగుప్తం ధనం కథమన్యో జ్ఞాస్యతీత్యాహ అర్థవిత్ ఇతి అర్థవిదితి - అర్థవిత్ - లింగైః ధనం తద్గ్రహణోపాయం చ వేత్తీత్యర్థవిత్ - యథా మధుహా తరుకోటరాదిగతం మధు వేత్తి హరతి చ॥ ౧౫॥ స్వార్థమపి నోపభోగః సంభవతీత్యత్రాపి స ఏవ గురురిత్యాహ॥ సుదుఃఖేతి॥ ఆశాసానాం ఆశంసమానానాం కృత్యేతి॥ గృహాశిషః గృహోచితానాశిషః॥ శ్లో॥ యతిశ్చ బ్రహ్మచారీ చ పక్వాన్నస్వామినావుభౌ। తయోరన్నమదత్వా తు భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేదితి- గృహిణా మాధుకర్యే కస్యైన దానవిధానాత్॥ ౧౬॥ హరిణాచ్ఛిక్షితమాహ॥ గ్రామ్యేతి॥ భగవద్గీతంతు శృణుయాదేవ- గ్రామ్యగీతంతు లౌకిక స్త్రీ॥ ౧౭ ॥ హరిణశబ్దార్థమేవ హరిణీసుతః ఋష్యశృంగో నిదర్శనమిత్యాహ॥ నృత్తేతి॥ వశ్యోబభూవేతి శేషః॥ ౧౮ ॥ రసాసక్తినాశే మీనాచ్ఛిక్షితమాహ॥ జిహ్వయేతి॥ అతిప్రమాథిన్యా అతిక్షోభికయా మరణాయయా ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతి- బడిశైః ఆమిషయుక్తైః లోహకంటకైః॥ ౧౯॥ రసజయస్య ముఖ్యత్వమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఇంద్రియాణీతి॥ అయంభావః యద్యాహారత్యజనేన ఇంద్రియాణి జయంతి తర్హి రసనం వర్ధతే యది తు భుజ్యతే తర్హి రసనస్యాధిక్యాదింద్రియాణాం ప్రాబల్యం స్యాదితి ఉభయథాపి రసనజయ ఏవ దుష్కరః॥ ౨౦॥౨౧॥ కించ రసాదేః

[illegible] ॥ ౩౦ ॥ అహో ఇతి ॥ [illegible] ... సాంకేత్యేన యా వృత్తిస్తయా బహుస్త్రీకామస్య విశేషణం వా [illegible]

నజహౌ ప్రసనం యావజ్జితం సర్వం జితే రసే ॥ ౨౧ ॥ పింగళా నామ వేశ్యాసీద్విదేహనగరే పురా । తస్యా మే శిక్షితం కించిన్నిబోధ నృపనందన ॥ ౨౨ ॥ సా స్వైరిణ్యేకదా కాంతం సంకేత ఉపనేష్యతీ । అభూత్కాలే బహిర్ద్వారి బిభ్రతీ రూపముత్తమమ్ ॥ ౨౩ ॥ మార్గ ఆగచ్ఛతో వీక్ష్య పురుషాన్ పురుషర్షభ । తాన్ శుల్కదాన్ విత్తవతః కాంతాన్ మేనేర్థకాముకా ॥ ౨౪ ॥ ఆగతేష్వపయాతేషు సా సంకేతోపజీవినీ । అప్యన్యో విత్తవాన్ కోపి మాముపైష్యతి భూరిదః ॥ ౨౫ ॥ ఏవం దురాశయా ధ్వస్తనిద్రా ద్వార్యవలంబతీ । నిర్గచ్ఛంతీ ప్రవిశతీ నిశీథం సమపద్యత ॥ ౨౬ ॥ తస్యా విత్తాశయా శుష్యద్వక్త్రాయా దీనచేతసః । నిర్వేదః పరమో జజ్ఞే చింతాహేతుస్సుఖావహః ॥ ౨౭ ॥ తథా నిర్విణ్ణచిత్తాయా గీతం శృణు యథా మమ । నిర్వేద ఆశాపాశానాం పురుషస్య యథా హ్యసిః ॥ న హ్యంగాజాతనిర్వేదో దేహబంధం జిహాసతి ॥ ౨౮ ॥ పింగళోవాచ ॥ అహో మే మోహవితతిం పశ్యతావిజితాత్మనః । యా కాంతాదసతః కామం కామయే యేన బాలిశా ॥ ౨౯ ॥ సంతం సమీపే రమణం రతిప్రదం విత్తప్రదం నిత్యమిమం విహాయ । అకామదం దుఃఖభయాధిశోకమోహప్రదం తుచ్ఛమహం భజేజ్ఞా ॥ ౩౦ ॥ అహో మయాత్మా పరితాపితో వృథా సాంకేత్యవృత్త్యాతిగర్హ్యవార్తయా । స్త్రైణాన్నరాద్యార్థతృషోనుశోచ్యాత్ క్రీతేన విత్తం రతిమాత్మనేచ్ఛతీ ॥ ౩౧ ॥ యదస్థిభిర్నిర్మితవంశవంశ్యస్థూణం త్వచా రోమనఖైః పినద్ధమ్ । క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్విణ్మూత్రపూర్ణం మదుపైతి కాన్యా ॥ ౩౨ ॥ విదేహానాం పురే హ్యస్మిన్నహమేకైవ మూఢధీః । యాన్యమిచ్ఛంత్యసత్యస్మాదాత్మదాత్కామమచ్యుతాత్ ॥ ౩౩ ॥ సుహృత్ప్రేష్ఠతమో నాథ ఆత్మా చాయం శరీరిణామ్ । తం విక్రీయాత్మనైవాహం రమేనేన యథా రమా ॥ ౩౪ ॥ కియత్ప్రియం తే వ్యభజన్ కామా యే కామదా నరాః । ఆద్యంతవంతో భార్యాయా దేవా వా కాలవిద్రుతాః ॥ ౩౫ ॥ నూనం మే భగవాన్ ప్రీతో విష్ణుః కేనాపి కర్మణా । నిర్వేదోయం దురాశాయా యన్మే జాతస్సుఖావహః ॥ ౩౬ ॥ మైవం స్యు

[illegible] ॥ ౩౧ ॥ అహో ఇతి [illegible] ॥ ౩౨ ॥ [illegible] ॥ ౩౩ ॥ [illegible] ॥ ౩౪ ॥ [illegible] ॥ ౩౫ ॥ [illegible] ॥ ౩౬ ॥ [illegible]

[illegible]

౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టమోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽

శ్లో॥ నవమే కురరాదిభ్యో దత్తాత్రేయోపశిక్షితమ్ । [illegible] ॥ కురరాద్యుపశిక్షితమాహ ॥ పరిగ్రహ ఇ

ర్మందభాగ్యా బత క్లేశాని వేద హేతవః । యే నానుబంధం నిర్హృత్య పురుషః శమమృచ్ఛతి ॥ ౩౭ ॥ తే
నోపకృతమాదాయ శిరసా గ్రామ్యసంగతాః । త్యక్త్వా దురాశాః శరణం వ్రజామి తమధీశ్వరమ్ ॥ ౩౮ ॥
సంతుష్టా శ్రద్దధత్యేనం యథాలాభేన జీవతీ । విహరామ్యమునైవాహమాత్మనా రమణేన వై ॥ ౩౯ ॥ సం
సారకూపే పతితం విషయైర్ముషితేక్షణమ్ । గ్రస్తం కాలాహినాత్మానం కోఽన్యస్త్రాతుమధీశ్వరః ॥ ౪౦ ॥
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో గోప్తా నిర్విద్యేత యదాఖిలాత్ । అప్రమత్త ఇదం పశ్యేద్గ్రస్తం కాలాహినా జగత్ ॥
౪౧ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఏవం వ్యవసితమతిర్దురాశాం కాంతతర్షజామ్ । ఛిత్త్వోపశమమాస్థాయ శయ్యా
ముపవివేశ సా ॥ ౪౨ ॥ ఆశా హి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖమ్ । యథా సంఛిద్య కాంతాశాం సు
ఖం సుష్వాప పింగళా ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః. ✽✽✽✽✽
బ్రాహ్మణః ॥ పరిగ్రహో హి దుఃఖాయ యద్యత్ప్రియతమం నృణామ్ । అనంతం సుఖమాప్నోతి తద్వి
ద్వాన్ యస్త్వకించనః ॥ ౧ ॥ సామిషం కురరం జఘ్నుర్బలినో యే నిరామిషాః । తదామిషం పరిత్యజ్య
స సుఖం సమవిందత ॥ ౨ ॥ న మే మానావమానౌ స్తో న చింతా గేహపుత్రిణామ్ । ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతో వి
చరామీహ బాలవత్ ॥ ౩ ॥ ద్వావేవ చింతయా ముక్తౌ పరమానంద ఆప్లుతౌ । యో విముగ్ధో జడో బాలో
యశ్చ బుద్ధేః పరం గతః ॥ ౪ ॥ క్వచిత్కుమారీ త్వాత్మానం వృణానాన్ గృహమాగతాన్ । స్వయం తాన
ర్హయామాస క్వాపి యాతేషు బంధుషు ॥ ౫ ॥ తేషామభ్యవహారార్థం శాలీన్రహసి పార్థివ । అ
వఘ్నంత్యాః ప్రకోష్ఠస్థాశ్చక్రుః శంఖాః స్వనం మహత్ ॥ ౬ ॥ సా తజ్జుగుప్సితం మత్వా మహతీ వ్రీడితా
తతః । బభంజైకైకశః శంఖాన్ ద్వౌ ద్వౌ పాణ్యోరశేషయత్ ॥ ౭ ॥ ఉభయోరప్యభూద్ఘోషో హ్యవ
ఘ్నంత్యాః స్మ శంఖయోః । తత్రాప్యేకం నిరభిదదేకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిః ॥ ౮ ॥ అన్వశిక్షమిమం తస్యా ఉ
పదేశమరిందమ । లోకాననుచరన్నేతాన్ లోకతత్త్వవివిత్సయా ॥ ౯ ॥ వాసే బహూనాం కలహో భ
వేద్వార్తా ద్వయోరపి । ఏక ఏవ చరేత్తస్మాత్కుమార్యా ఇవ కంకణః ॥ ౧౦ ॥ మన ఏకత్ర సంయుజ్యా

[illegible] ॥ ౩ ॥ [illegible] ॥ ౪ ॥ [illegible] ॥ ౫ ॥ [illegible] ॥ ౬ ॥ [illegible] ॥ ౭ ॥ [illegible] ॥ ౮ ॥ [illegible] ॥ ౧౦ ॥ [illegible]

[illegible]

జితశ్వాసోజితాసనః। వైరాగ్యాభ్యాసయోగేన ధ్రియమాణమతంద్రితః ॥ ౧౧ ॥ యస్మిన్మనోలబ్ధపదంయదేతచ్ఛనైశ్శనైర్ముంచతికర్మరేణూన్ । సత్త్వేనవృద్ధేనరజస్తమశ్చవిధూయనిర్వాణముపైత్యనింధనమ్॥ ౧౨॥ తదైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తోనవేదకించిద్బహిరంతరంవా।యథేషుకారోనృపతింవ్రజంతమిషౌగతాత్మానదదర్శపార్శ్వే ॥ ౧౩ ॥ ఏకచార్యనికేతస్స్యాదప్రమత్తోగుహాశయః। అలక్ష్యమాణఆచారైర్మునిరేకోల్పభాషణః॥ ౧౪॥ గృహారంభోహిదుఃఖాయవిఫలశ్చాధ్రువాత్మనః। సర్పః పరకృతంవేశ్మప్రవిశ్యసుఖమేధతే॥ ౧౫ ॥ ఏకోనారాయణోదేవఃపూర్వసృష్టంస్వమాయయా। సంహృత్యకాలకలయాకల్పాంతఇదమీశ్వరః॥ ౧౬ ॥ ఏకఏవాద్వితీయోభూదాత్మాధారోనిరాశ్రయః। కాలేనాత్మానుభావేనసామ్యంనీతాసుశక్తిషు॥ సత్త్వాదిష్వాదిపురుషఃప్రధానపురుషేశ్వరః॥ ౧౭ ॥ పరాపరాణాంపరమఆస్తేకైవల్యసంజ్ఞితః॥ కేవలానుభవానందసందోహోనిరుపాధికః॥ ౧౮ ॥ కేవలాత్మానుభావేనస్వమాయాంత్రిగుణాత్మికామ్। సంక్షోభయన్సృజత్యాదౌతయాసూత్రమరిందమ॥ ౧౯॥ తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తింసృజంతీంవిశ్వతోముఖమ్। యస్మిన్ప్రోతమిదంవిశ్వంయేనసంసరతేపుమాన్ ॥ ౨౦ ॥ యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాంసంతత్యవక్త్రతః। తయావిహృత్యభూయస్తాంగ్రసత్యేవంమహేశ్వరః॥ ౨౧॥ యత్రయత్రమనోదేహీధారయేత్సకలంధియా। స్నేహాద్ద్వేషాద్భయాద్వాపియాతితత్తత్సరూపతామ్॥ ౨౨॥ కీటఃపేశస్కృతంధ్యాయన్కుడ్యాంతేనప్రవేశితః॥

[illegible]

౨౨॥ కీటఇతి॥ కుట్యాంప్రవేశితఃనిరుద్ధః । భయేనధ్యాయన్ । తస్యాత్మతాంతద్రూపత్వం । సాక్ష్యతామితిపాఠేపిసఏవార్థః । పూర్వరూపమసంత్యజన్నిత్యస్యాయమభిప్రాయః । యదాతేనైవదేహేన అన్యరూపత్వందృశ్యతే తదాకింవక్తవ్యందేహాంతరేణతద్రూప్యం ఘటతఇతి॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ స్వదేహాదేవశిక్షితమాహ । స్వాత్మేతి । స్వాత్మనోదేహాచ్ఛిక్షితం॥ ౨౪॥ దేహఇతి॥ గురుత్వేహేతుః విరక్తివివేకహేతుః । విరక్తిహేతుత్వమాహ । సత్త్వనిధనముత్పత్తివినాశౌబిభ్రత్ । స్మ । కించ । సతతంసంతతంఆర్త్యుదర్కందుఃఖోత్తరఫలంబిభ్రత్ । యద్వా । సతతార్త్యుదర్కం యస్య తత్ సత్త్వనిధనంబిభ్రత్ । వివేకహేతుత్వమాహ । తత్త్వానీతి । యథా యథావత్ । విమృశామి । ఉపకారిత్వేపిదేహే నైవాస్థాకర్తవ్యేత్యాహ । తథాపీతి । పారక్యంశ్వసృగాలాదిభక్ష్యమితినిశ్చితవాన్॥ ౨౫॥ సతతార్త్యుదర్కతాంప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ జాయేతి॥ యస్యదేహస్యప్రియచికీర్షయాభోగసంపాదనేచ్ఛయా । జాయాదీన్వర్గాన్ విత న్వన్పుష్ణాతిపురుషః । కథంభూతః । సకృచ్ఛ్రంయథాభవతితథాఅవరుద్ధానిసంచితానిధనానియేనసః । దేహాదివిశేషణంవా । సదేహః స్వాంతేస్వస్యాయుషోంతేఅవసీదతినశ్యతి కించ । దేహనాశేపినదుఃఖసమాప్తిరిత్యాహ । అస్యపురుషస్యదేహాంతరబీజంకర్మసృష్ట్వేతి । వృక్షస్యేవధర్మోయస్యసఃవృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ కించ॥ జిహ్వేతి॥ అముందేహంతదభిమానినంపురుషం వా । ఏకతఃరసంప్రతిజిహ్వాఅపక ర్షతిఆకర్షతి । కర్హిచిత్ । తర్షాపిపాసా । జలంప్రతి శిశ్నోన్యతఃవాయంప్రతి । త్వక్స్పర్శంప్రతి । ఉదరంఅన్నమాత్రంప్రతి । శ్రవణంశబ్దమాత్రంప్రతి । ఘ్రాణోగంధమాత్రంప్రతి । చపలదృక్ । రూపమాత్రంప్రతి । క్వచక్వచిత్ । స్వస్వవిషయంప్రతి ।

యాతితత్సాత్మతాంరాజన్పూర్వరూపమసంత్యజన్ ॥ ౨౩॥ ఏవంగురుభ్యఏతేభ్యఏషామేశిక్షితామ
తిః । స్వాత్మోపశిక్షితాంబుద్ధింశృణుమేవదతఃప్రభో॥ ౨౪॥ దేహోగురుర్మమవిరక్తివివేకహేతుర్బి
భ్రత్స్మసత్త్వనిధనంసతతార్త్యుదర్కమ్ । తత్త్వాన్యనేనవిమృశామియథాతథాపిపారక్యమిత్య
వసితోవిచరామ్యసంగః ॥ ౨౫॥ జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్పుష్ణాతియత్ప్రియచికీ
ర్షయావితన్వన్ । స్వాంతేసకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనస్సదేహస్సృష్ట్వాస్యబీజమవసీదతివృక్షధర్మా॥
౨౬॥ జిహ్వైకతో౽ముమపకర్షతికర్హితర్షాశిశ్నో౽న్యతస్త్వగుదరంశ్రవణంకుతశ్చిత్ । ఘ్రాణో
న్యతశ్చపలదృక్క్వచకర్మశక్తిర్బహ్వ్యస్సపత్న్యఇవగేహపతింలునంతి । ౨౭ ॥ సృష్ట్వాపురాణివివి
ధాన్యజయాత్మశక్త్యావృక్షాన్సరీసృపపశూన్ఖగదంశమత్స్యాన్ । తైస్తైరతుష్టహృదయఃపురుషం
విధాయబ్రహ్మావలోకధిషణంముదమాపదేవః । ౨౮॥ లబ్ధ్వాసుదుర్లభమిదంబహుసంభవాంతేమా
నుష్యమర్థదమనిత్యమపీహధీరః । తూర్ణంయతేతనపతేదనుమృత్యుయావన్నిశ్శ్రేయసాయవిష
యఃఖలుసర్వతస్స్యాత్॥ ౨౯॥ ఏవంసంజాతవైరాగ్యోవిజ్ఞానాలోకఆత్మని । విచరామిమహీమేతాం
ముక్తసంగో౽నహంకృతః ॥ ౩౦ ॥ నహ్యేకస్మాద్గురోర్జ్ఞానంసుస్థిరంస్యాత్సుపుష్కలమ్ । బ్రహ్మైతదద్వితీ
యంహిగీయతేబహుధర్షిభిః॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యుక్త్వాసయదుంవిప్రస్తమామంత్ర్యగభీ

కర్మశక్తిఃఅన్యదపికర్మేంద్రియంలునంతిత్రోటయంతి॥ ౨౭॥ తదేవందేహోగురురిత్యాదిత్రిభిర్విరక్తివివేకహేతుత్వముపపాద్యఇదానీమ స్యదేహస్యాతిదుర్లభత్వందర్శయన్నిశ్రేయసనిష్ఠాంవిధత్తేద్వాభ్యాం॥ సృష్ట్వేతి॥ పురాణిశరీరాణి పురుషంపురుషదేహం బ్రహ్మణోవలో కాయఅపరోక్షాయధిషణాబుద్ధిఃయస్మిన్ తదుక్తం॥ శ్లో॥ తాభ్యోగామానయత్ । తాఅబ్రువన్నవైనో౽యమలమితి తాభ్యో౽శ్వమానయత్తాఅబ్రువన్నవైనో౽యమలమితితాభ్యఃపురుషమానయత్తాఅ బ్రువన్సుకృతంబతేతి॥ ౨౮॥ లబ్ధ్వేతి॥ తస్మాద్బహూనాంసంభవానాంజన్మనామంతేమానుష్యంఅనిత్యమప్యర్థదంపురుషార్థ ప్రదందైవాల్లబ్ధ్వా । ఇదంఅనుమృత్యుఅన్వనిశంతిరంమృత్యుర్యోయస్యతత్ యావన్నపతేత్ । తావదేవ తూర్ణంశీఘ్రంనిశ్శ్రేయ సాయయతేత । విషయస్తుపునఃసర్వతఃపశ్వాదిజాతిష్వపిస్యాదేవ॥ ౨౯ ॥ తదేవందేహాదేర్వివేకంబహుధానిరూప్యఇదానీం యదుక్తంత్వంతుకల్యఃకవిర్దక్షఇత్యాదితత్రోత్తరమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంబహుభ్యోగురుభ్యఃశిక్షితేనవిశిష్టంజ్ఞానమేవ ఆలోకఃప్ర దీపోయస్యసః సప్తమ్యంతంవా । ఆత్మవిశేషణం ఆత్మనిస్థితఏవమహీంవిచరామి ॥ ౩౦ ॥ నను కింబహుభిర్గురుభిః । నహ్యాత్మైకతత్త్వప్ర గుప్రముఖైర్బహవోగురవఆశ్రితాఃఇత్యాహ॥ నహీతి॥ బహుధాప్రపంచప్రపంచభేదాదిభిః । అయంభావః । నైతేసగమార్గో పదేశగురవః కింత్వన్వయవ్యతిరేకాభ్యామాత్మన్యసంభావనాదిమాత్రనివర్తకాః । తేషాంచబహుత్వంయుక్తమేవేతి । జ్ఞానప్రదంగు

రూపకమేవ వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ మదభిజ్ఞం గురుం శాంతముపాసీతేతి. ఉక్తం చ॥ శ్లో॥ తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుః శ్రేయ ఉత్తమమితి॥ ౩౧॥ ఇతీతి॥ విప్రో దత్తాత్రేయః॥ శ్లో॥ యోగర్ధిభిర్మా పురుషయోర్యాం యుయు స్తైహాయా ద్యా ఇత్యుక్తత్వాత్ - యథాగతం తై వయుద్ధ్వ య్యాయు యా వి త్యర్థః॥ ౩౨॥ అవధూతేతి॥ భగవాన్ స్వయం బ్రహ్మా వి త్తులమితి శ్లాఘతే - నః పూర్వేషాం పూర్వజ ఇతి. అత్ర సంగ్రహశ్లోకాః- శ్రీధరీయాః॥ కపోతమీన హరిణ కుమారీ గజపన్నగాః। పతంగః శరకృత్పష్టా హాయా భృంగురవోమతాః॥ మధుకృన్మధుహా బాలా పింగళా చద్వయో స్తయః। ఉపాదేయార్థ విజ్ఞానే శేషాః పృథ్వ్యాదయో మతాః॥ తదివాంతర భేదశ్చ తత్ర తత్ర స్ఫుటీకృతః। అధ్యాయత్రితయే చాష్టనవాష్టా వీరితాః క్రమాత్॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం నవమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా॥ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲
శ్లో॥ చతుర్వింశతిగుర్వాఖ్యాలబ్ధ సంభావనాభువః। ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాయ సాధనోక్తిః పురేరితా॥ దశమే బంధసంబంధాత్పంస్త్వనాత్మ సస్మృతా। ఇత్యేతద్వర్ణ్యయా మాసమతాంతర నివారతః॥ తదేవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముత్పన్న వివేకజ్ఞానస్య తత్త్వజ్ఞానాయ దితఆరభ్య సాధనాన్యుపదిశతి॥ మయేతి॥ మయా పంచరాత్రాద్యుక్తేషు వైష్ణవధర్మేష్వవహితః అప్రమత్తః స్వకీయ తదవిరోధేన వర్ణాద్యాచారమనుతిష్ఠేత్॥ ౧॥ కథమాత్మా సంభవతి తత్రాహ॥ అన్వీక్షేతేతి॥ స్వధర్మాచరణేన విశుద్ధబుద్ధిః సన్ దేహినాం విషయేషు సత్యత్వాభినివేశేన యే సర్వే ఆరంభాస్తేషాం ఫలవైపరీత్యం పశ్యేత్ - విపరం ఫలవైపరీత్యాం కామస్వయ్య॥ ౨॥ కించ- కామ్యవిషయాణాం మిథ్యాత్వ దర్శయతి॥ సుప్తస్యేతి॥ విఫలః అర్థశూన్యః- అ త్రైవం ప్రయోగః- ఇంద్రియైర్యా బహిర్నానార్థధీః సా విఫలా నానాత్మ

రధీః। వందితోఽభ్యర్చితో రాజ్ఞా యయౌ ప్రీతో యథాగతమ్। ౩౨। అవధూతవచః శ్రుత్వా పూర్వే
షాం నః స పూర్వజః। సర్వసంగవినిర్ముక్తః సమచిత్తో బభూవ హ। ౩౩। ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲
✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - నవమోఽధ్యాయః ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲

శ్రీభగవాన్॥ మయోదితేష్వవహితః స్వధర్మేషు మదాశ్రయః। వర్ణాశ్రమకులాచారమకామా
త్మా సమాచరేత్। ౧। అన్వీక్షేత విశుద్ధాత్మా దేహినాం విషయాత్మనామ్। గుణేషు తత్త్వధ్యానేన స
ర్వారంభవిపర్యయమ్॥ ౨। సుప్తస్య విషయాలోకో ధ్యాయతో వా మనోరథః। నానాత్మకత్వాద్విఫలో
బహిర్నానార్థధీర్గుణైః॥ ౩। నివృత్తం కర్మ సేవేత ప్రవృత్తం మత్పరస్త్యజేత్। జిజ్ఞాసాయాం సం
ప్రవృత్తో నాద్రియేత్కర్మచోదనామ్॥ ౪। యమానభీక్ష్ణం సేవేత నియమాన్మత్పరః క్వచిత్। మదభిజ్ఞం
గురుం శాంతముపాసీత మదాత్మకమ్॥ ౫। అమాన్యమత్సరో దక్షో నిర్మమో దృఢసౌహృదః। అసత్వరో
ఽర్థజిజ్ఞాసురనసూయురమోఘవాక్। ౬। జాయాపత్యగృహక్షేత్రస్వజనద్రవిణాదిషు। ఉదాసీన
స్సమం పశ్యన్ సర్వేష్వర్థమివాత్మనః॥ ౭॥ విలక్షణః స్థూలసూక్ష్మాద్దేహాదాత్మేక్షితా స్వదృక్। యథా
గ్నిర్దారుణో దాహ్యాద్దాహకోఽన్యః ప్రకాశకః॥ ౮॥ నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్నానాత్వం తత్కృతాన్గుణాన్

త్వాదైంద్రియకత్వాచ్చ- మనోజన్యస్వప్నమనోరథవదితి॥ ౩॥ శ్లో॥ మాయాధీనప్రవర్తితత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః। నిత్యస్యైమి త్తికస్యాపి త్యాగ ఇత్యుచ్యతే బుధైః॥ అతః॥ నివృత్తమితి॥ ప్రవృత్తం కామ్యకర్మ త్యజేత నివృత్తం నిత్యనైమిత్తికమాచరేత్ - ఆత్మవిచారే తు సమ్యక్ ప్రవృత్తః నివృత్తకర్మచోదనామపి నాద్రియేత॥ ౪॥ కించ॥ యమానితి॥ యమాన్ అహింసాదీన్ - అభీక్ష్ణం సత్యాదరేణ సేవేత- శౌచాదీంస్తు నియమాన్ క్వచిద్యథాశక్తి తథా ఆత్మజ్ఞానావిరోధేన- యమానాం ... మెవ వక్ష్యతి- కించ- యతః స్వప్రయత్నం పరిత్యజ్య గురుముపాసీతేత్యాహ- మదభిజ్ఞమితి- మదాత్మకం మద్రూపం॥ ౫॥ గురుశిష్యయోర్లక్షణమాహ॥ అమానీతి॥ దక్షః అనలసః నిర్మమః జాయాదిషు మమతాశూన్యః గురౌ దృఢసౌహృదః అసత్వరః అవ్యగ్రః అమోఘవాక్ వృథాలాపరహితః - తాన్యేవ శిష్యస్య లక్షణాని జ్ఞేయాని॥ ౬॥ న మమ జాయాదిషు ... ఉదాసీనస్యాతుం వివేకం దర్శయతి- ఆత్మనో ... జాయాదిదేహో అన్యస్మింశ్చ దేహే ఆత్మనో ధర్మః సుఖాదస్సమివ- కేనవిశేషేణ ... గురుం ప్రపద్యేతేతి॥ ౭॥ అహంకారాదేహవ్యతిరిక్త ఆత్మా యస్మాదేవం తస్మాత్ ... దేహద్వయాదాత్మాన్యః- యతో విలక్షణః- ద్విధా వైలక్షణ్యం దర్శయతి- ... స్వదృక్ స్వప్రకాశః ... జడాత్ స్వలక్షణః - తయోరస్య దృష్టాంతః- యథా అగ్నిః దాహకః ప్రకాశకః ... తి॥ ౮॥ అస్మిన్నేవ దృష్టాంతేన నిత్యత్వానాదిత్వ విభుత్వైకత్వాదీనాహ॥ నిరోధేతి॥ యథా దారుష్వంతః ప్రవిష్టస్య

తత్త్వాత్మా శాంతాదీన్ ప్రాప్నోతి - న తు స్వతో నాశాదిమాన్ - ఏవం దేహగుణాననిత్యాదీన్ దేహత్వరోఽనిత్యాదిస్వరూపాంశ్చ ఆత్మాఽనుభవతి తతశ్చ నిత్యత్వాదిభిరపి వైలక్షణ్యదన్యత్వమితి భావః ॥ ౮ ॥ నన్వస్య స్వాభావికసంబంధాభావాత్ తద్ధర్మభాక్త్వం ఘటతే - అత్మనః స్వసంగత్వాత్తత్ర దేహేన తద్ధర్మైర్వా సంబంధః - సంబంధేవా కుతః స్తన్నివృత్తిస్తత్రాహ ॥ యోఽసావితి ॥ పురుషస్య ఈశ్వరస్యాధీనైర్గుణైః రచితః సూక్ష్మ అయం చ స్థూలో దేహో విరచితః - పుంసో జీవస్యాయం సంసారః తన్నిబంధః తదధ్యాసకృతః - హి యస్మాదేవం తస్మాదాత్మవిద్యా తన్నిబర్హేత్యాహ - ఆత్మనో విద్యా విజ్ఞానం ఛిద్ తస్య ఛేత్రీ ఆత్మవిదితి వా పదచ్ఛేదః ॥ ౧౦ ॥ యస్మాదేవం ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయా విచారేణ ఆత్మస్థం ఆత్మని కార్యకారణసంఘాతవిలక్షణం - సంగమ్య సమ్యగ్జ్ఞాత్వా ఏతస్మిన్ దేహాదౌ వస్తుబుద్ధిం స్థూలసూక్ష్మక్రమేణ నిరసేత్ త్యజేత్ ॥ ౧౧ ॥ గురోరన్యథా విద్యా సా అవిద్యా తత్కార్యనిరసనక్షమేతి స్ఫుటీకర్తుం విద్యోత్పత్తిం తద్యాగ్యతాం చ స్వరూపేణ నిరూపయతి ॥ ఆచార్య ఇతి ॥ ఆద్యః అధరః తత్సంధానం తదుభయమధ్యవర్తి మథనకాష్ఠం ప్రవచనముపదేశః విద్యా సంధిః విద్యా తు సంధిః సంధౌ భవన్నగ్నిరివ - తథా చ శ్రుతిః ॥ ఆచార్యః పూర్వరూపం - అంతేవాస్యుత్తరరూపం - విద్యాసంధిః ప్రవచనగ్ం సంధానమితి ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిసాదృశ్యమాహ ॥ వైశారదీతి ॥ విశారదో నిపుణః తేన శిష్యేణ ప్రాప్తా - తేన గురుణోపదిష్టా వా - అతిశుద్ధా బుద్ధిః గుణకార్యభూతాం మాయాం ధునోతి నివర్తయతి - యదాత్మకమిదం విశ్వం - తాన్ జీవసంసృతినిమిత్తాన్ గుణాంశ్చ దగ్ధ్వా అసమిత్ నిరింధనః తస్మాత్ త్వం కారణేన విద్యయా చ వ్యవధానాభావాత్ స్వాత్మస్వరమానందరూపో భవతీతి ॥ ౧౩ ॥ ఏవం తావత్స్వప్రకాశజ్ఞానస్వరూపో నిత్యో ఏక ఏవాత్మా - తస్య కర్తృత్వాదయశ్చ ధర్మా దేహోపాధికాః తద్వ్యతిరిక్తం చ సర్వం మాయామయం చ అతిస్పష్టతో విరక్తస్య ఆత్మజ్ఞానేన ముచ్యత ఇత్యుక్తం - విలక్షణస్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా - తదేవం శ్రుతిసమన్వయేన నిర్ణీతే తస్య తత్ర మతాంతరవిరోధసందేహం మాభూదితి

గుణాన్ । అనుప్రవిష్ట ఆత్మైవమేవం దేహగుణాన్ పరః ॥ ౮ ॥ యోఽసౌ గుణైర్విరచితో దేహోఽయం పురుషస్య హి । సంసారస్తన్నిబంధోఽయం పుంసో విద్యాచ్ఛిదాత్మనః ॥ ౧౦ ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాఽఽత్మానమాత్మస్థం కేవలం పరమ్ । సంగమ్య నిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధిం యథాక్రమమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఆచార్యోఽరణిరాద్యః స్యాదంతేవాస్యుత్తరారణిః । తత్సంధానం ప్రవచనం విద్యాసంధిః సుఖావహః ॥ ౧౨ ॥ వైశారదీ సాఽతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునోతి మాయాం గుణసంప్రసూతామ్ । గుణాంశ్చ సందహ్య యదాత్మమేతత్స్వయం చ శామ్యత్యసమిద్యథాగ్నిః ॥ ౧౩ ॥ అథైషాం కర్మకర్తౄణాం భోక్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః । నానాత్వమథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామ్ ॥ ౧౪ ॥ మన్యసే సర్వభావానాం సంస్థా హ్యౌత్పత్తికీ యథా । తత్తదాకృతిభేదేన జాయతే భిద్యతే చ ధీః ॥ ౧౫ ॥ ఏవమప్యంగ సర్వేషాం దేహినాం దేహయోగతః । కాలావయవతః సంతి భావా జన్మాదయోఽసకృత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రాపి కర్మణాం కర్తురస్వాతంత్ర్యం చ లక్ష్యతే । భోక్తుశ్చ దుఃఖసుఖయోః కో న్వర్థో వివశం భజేత్ ॥ ౧౭ ॥ న దేహినాం సుఖం కించిద్విద్యతే విదుషామపి । తథా చ

తితన్మతం నిరాకర్తుముద్భావయతి ॥ అథేతి ॥ అథ మన్యసే - ఏషాం జీవాత్మనాం కర్మకర్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః భోక్తౄణాం చ నానాత్వమితి - ఏవం హి జైమినీయా మన్యంతే అహం ప్రత్యయగమ్య ఏవాత్మా స చ ప్రతిశరీరం భిన్నః కర్తా భోక్తా చ రూపశ్చ న తు తత్స్వరూపభూతో నిర్వికారః ఏకః పరమాత్మాస్తీతి తదాహుః ॥ శ్లో ॥ అహంప్రత్యయవిజ్ఞేయో జ్ఞాతవ్యః స్వర్గవైవహీతి తథా వైరాగ్యం చ న సంభవతి తథా హి లోకస్థానానామనిత్యత్వాద్వైరాగ్యం భవేత్ భోగకాలస్య వా తదుపాయకర్మబోధకాగమస్య వా తథా స్వాత్మనో వా సత్త్వే తదస్తీత్యాహ - అథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనాం మన్యస ఇతి ॥ ౧౪ ॥ న చ భోగ్యానాం విచ్ఛేదాన్మాయామయత్వాద్వైరాగ్యం స్యాదిత్యాహ ॥ మన్యస ఇతి ॥ సర్వభావానాం స్రక్చందనాదీనాం సంస్థితిః ఔత్పత్తికీ ప్రవాహరూపేణ నిత్యా తథా చ వదంతి ॥ శ్లో ॥ న కదాచిదనీదృశం జగదితి - అత స్తత్ర కశ్చిదీశ్వరోఽపి నాస్తీతి భావః కించ యథా యథావత్ - న తు మాయామయీత్యర్థః న చ ఆత్మస్వరూపభూతం నిత్యమేకం జ్ఞానమస్తీత్యాహ - తత్తదితి - ఘటపటాద్యాకారభేదేన ధీర్జాయతే అతోఽనిత్యా భిద్యతే చ అయం భావః ప్రాభాకరాః - న హి నిత్యజ్ఞానరూప ఆత్మా అపి తు జ్ఞానపరిణామవాన్ - న చ వికారిత్వేనానిత్యత్వప్రసంగః - యథాహుః ॥ శ్లో ॥ విక్రియాజ్ఞానరూపస్య న నిత్యత్వే విరోత్స్యత ఇతి - అతో ముక్తావిం క్రియాదిగ్రహితస్య పరిణామసంభవాజ్జడత్వేన తత్ర ప్రైరపురుషార్థత్వాత్ ప్రవృత్తిరేవ శ్రేయసీ న నివృత్తిరితి ॥ ౧౫ ॥ తత్ర తావదుక్తమంగీకృత్య వైరాగ్యోత్పాదనాయ ప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుత్వం ప్రపంచయతి ॥ ఏవమిత్యాదినా - లోకానాం లోకపాలానామిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన ॥ ఏవమితి ॥ అంగ హే ఉద్ధవ - కాలావయవతః సంవత్సరాదిరూపాత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రాపి స్వాతంత్ర్యపక్షేఽపి దుష్టకర్మణో దుఃఖభోగస్యావా అసంభవాదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను యే సమ్యక్కర్మకర్తుం జానంతి - తే సుఖిన ఏవ - యే తు న జానంతి - త ఏవ దుఃఖిన ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ విదుషామపి కించిత్సుఖం న విద్యతే తథా చ మూఢానామపి దుః

ఖంనవిద్యతే- అతోవయంకుశలాకుశలత్వాత్సుఖనఇతిశేషం కేవలంవృథైవాహంకారఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ అంగీకృత్యాప్యాహ ॥ యదీ తి॥ తంయోగముపాయంనవిదుఃయథాసౌమృత్యుర్నప్రభవేత్॥౧౯॥ తథాపి యావజ్జీవంసుఖంభవిష్యతీత్యాశంక్యాహ కోన్వర్థః కామోవాసుఖహేతురిత్యాహ ॥ కఇతి ॥ యతఃఅంతికేవర్తమానోమృత్యుర్నతుష్టిందదాతి- ఆఘాతంవధస్థానం ప్రతి॥ ౨౦ ॥ ఏ వమస్మిన్లోకేసుఖంనాస్తీత్యుక్త్వా-లోకాంతరేపితథైవేత్యాహ॥ శ్రుతమితి॥ శ్రుతం స్వర్గాది-తదపిదుష్టం స్పర్ధా-పరసుఖాసహ నం- అసూయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణం- అత్యయోనాశః - వ్యయో పక్షయః - తైర్దుష్టం- యద్వా- వ్యయోనాశః - అత్యయో స్యస్యాతిశయఃతందృష్ట్వైతదప్రాప్త్యాదుఃఖమిత్యర్థః-కించ-బహవోంతరాయావైగుణ్యాదిరూపావిఘ్నాయస్మిన్కామేసుఖే తస్యభావ స్తత్త్వంతస్మాత్- కృషిర్యథాబహువిఘ్నాతద్వత్బహువిఘ్నసుఖత్వేన- శ్రుతమపి నిష్ఫలం ॥ ౨౧ ॥ విఘ్నవైగుణ్యాద్యభావమంగీకృ త్యాపినాశదుఃఖందుష్పరిహరమిత్యాహపంచభిః॥ అంతరాయైరితి॥ నిర్జితంసాధితం ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేతి ॥ యజ్ఞైర్దేవతాఇంద్రాది రూపాఇష్ట్వా॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ స్వపుణ్యైరుపచితేసర్వభోగసంపన్నేదేవీనాంమధ్యేవిహరన్- గంధర్వైరుపగీయతే॥ ౨౪ ॥ స్త్రీభిరి తి॥ కామేనఇచ్ఛయాగచ్ఛతాయానేనవిమానేనకింకిణీజాలమాలినాక్షుద్రఘంటికాసమూహశోభినా-సహ స్త్రీభిః సురాక్రీడేషునందనా దిషుక్రీడన్ఆత్మపాతంనవేద॥ ౨౫ ॥................. ....

దుఃఖంమూఢానాంవృథాహంకరణంపరమ్ ॥ ౧౮॥ యదిప్రాప్తింవిఘాతంచజానంతిసుఖదుఃఖయోః। తేప్యద్ధానవిదుర్యోగంమృత్యుర్నప్రభవేద్యథా ॥ ౧౯॥ కోన్వర్థస్సుఖయత్యేనంకామోవామృత్యురంతికే। ఆఘాతంనీయమానస్యవధ్యస్యేవనతుష్టిదః॥ ౨౦ ॥ శ్రుతంచదృష్టవద్దుష్టంస్పర్ధాసూయాత్యయవ్యయైః। బహ్వంతరాయకామత్వాత్కృషివచ్చాపినిష్ఫలమ్ ॥ ౨౧॥ అంతరాయైరవిహతోయదిధర్మస్స్వనుష్ఠితః। తేనాపనిర్జితంస్థానంయథాగచ్ఛతితచ్ఛృణు ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞైస్స్వర్లోకంయాతియాజ్ఞికః। భుంజతేదేవవత్తత్రభోగాన్దివ్యాన్నిజార్జితాన్ ॥ ౨౩ ॥ స్వపుణ్యోపచితేశుభ్రేవిమానఉపగీయతే। గంధర్వైర్విహరన్మధ్యేదేవీనాంహృద్యవేషధృత్ ॥ ౨౪॥ స్త్రీభిఃకామగయానేనకింకిణీజాలమాలినా। క్రీడన్నవేదాత్మపాతంసురాక్రీడేషునిర్వృతః॥ ౨౫ ॥ తావత్సమోదతేస్వర్గేయావత్పుణ్యంసమాప్యతే। క్షీణపుణ్యఃపతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కాలచాలితః॥ ౨౬॥ యద్యధర్మరతస్సంగాదసతాంవాజితేంద్రియః। కామాత్మాకృపణోలుబ్ధస్స్త్రైణోభూతవిహింసకః॥ ౨౭॥ పశూనవిధినాలభ్యప్రేతభూతగణాన్యజన్। నరకానవశోజంతుర్గత్వాయాత్యుల్బణంతమః॥ ౨౮ ॥ కర్మాణిదుఃఖోదర్కాణికుర్వన్దేహేనతైఃపునః। దేహమాభజతేతత్రకింసుఖంమర్త్యధర్మిణః॥ ౨౯॥ లోకానాంలోకపాలానాంమద్భయంకల్పజీవినామ్। బ్రహ్మణోపిభయంమత్తోద్విపరార్ధపరాయుషః॥ ౩౦॥ గుణాస్సృజంతికర్మాణిగుణోనుసృజతేగుణాన్। జీవస్తుగుణసంయుక్తోభుంక్తేకర్మఫలాన్యసౌ॥ ౩౧॥ యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యంతావన్నానాత్వమాత్మనః। నానాత్వమాత్మనోయా

తావదితి॥ కాలేనచాలితఃపాతితః॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తిర్ద్వివిధా - విధ్యనుసారిణీకామ్యకర్మణీవా - తల్లంఘనేనాధర్మేవా తత్రకామ్యక ర్మప్రవృత్తేర్గతిరుక్తా అధర్మప్రవృత్తేర్గతిమాహ॥ యదీతి॥ యదివేత్యన్వయః - అజితేంద్రియత్వాత్కామాత్మా అతఃకృపణః అతః లుబ్ధఃభోగతృష్ణాకులః- అతః స్త్రైణః స్త్రీలంపటః- తదర్థంభూతవిహింసకః॥ ౨౭॥ కించ ॥పశూనితి॥దుష్టజనప్రేతాధితోధనాద్యర్థం పశూన్ అవిధినాహత్వా - తమఃస్థావరతాంయాతి ॥ ౨౮॥ ఏవంకర్మసుప్రవృత్తస్యనసుఖంనచనివృత్తిరిత్యుపసంహరతి॥ కర్మాణీతి॥ ౨౯॥ తథాపిలోకానాంనిత్యత్వాద్దమత్యర్థంగ్యంచ్ఛలోకపాలానాంసుఖమస్తీతిచేత్తత్రాహ ॥ లోకానామితి ॥ ద్విపరార్ధపర మాయుర్యస్యతస్యబ్రహ్మణోపి- తథాచ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃపవతే- భీషోదేతిసూర్యః భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతి పంచమఇతి- అతఃప్రవృత్తిమార్గస్యైవమనర్థహేతుత్వాత్ విరక్త్యాతతోనివృత్తిరేవయుక్తేతితాత్పర్యార్థః ॥ ౩౦॥ ఏతద్వ్య స్వయమీశ్వరత్వావిష్కారేణఈశ్వరాధీనాంగీకారఃపరిత్యక్తః- అస్యదపిప్రాధ్యాభ్యావర్ణమంగీకృతంనిరాకరోతిచతుర్భిః - తత్రయ దుక్తంకర్తృత్వోక్త్యరూపవిహాస్తేతిత్తన్నిరాకరోతి॥ గుణాఇతి ॥ గుణాఃఇంద్రియాణి- కర్మాణిసృజంతి; నత్వాత్మా- నచఆత్మేంద్రియా ణిప్రవర్తయన్కర్మాణికరోతీతిచేత్తత్రాహ- గుణఇతి గుణస్సత్త్వాదిః- గుణాన్ఇంద్రియాణి అనుసృజతేప్రవర్తయతి నత్వాత్మా- అతఃకర్తృత్వంతావన్నాస్తి- భోక్తృత్వమప్యౌపాధికమిత్యాహ- జీవస్త్వితి గుణసంయుక్తః ఇంద్రియాదిసంయుక్తః - తుతఇత్యతఆ

హ- అస్యా తేమఅహంకారకృతానీత్యర్థః॥ ౩౧॥ యచ్చోక్తం కర్మణాం నానాత్వం తదప్యౌపాధికమిత్యాహ॥ యావదితి॥ గుణానాం వైషమ్య మహదహంకారాదికార్యరూపం - నస్వాత్మనఏకత్వే కథం పారతంత్ర్యముక్తం - కథం వాలోకపాలాదీనామపిమృత్యుభయమిత్యుక్తం - తత్రాహ - నానాత్వమితి॥ ౩౨॥ యావదితి॥ యచ్చ గుణధర్మానిత్థంప్రవృత్తిరేవ శ్రేయసీతి - తత్రాహ - యఏతదితి - ఏతత్ గుణవైషమ్యం తత్ఫలభోగం కర్మ చేత్యర్థః। ఉపాసీరన్ సేవేరన్ - తేలోకాన్ముమిత్యత్వాచ్ఛుచార్పితాః శ్రోతాస్సంతో ముహ్యంతి॥ ౩౩॥ నకేవలమనిత్యతామాత్రం - కింతు మాయామయత్వమపీత్యాహ॥ కాలఇతి॥ స్వభావో దైవత్వాదిపరిణామహేతుః - ధర్మస్తదభోగకారణం గుణవ్యతికరే మాయాక్షోభసతి మాంకంత్ర ప్రాహుః - నతుమద్వ్యతిరిక్తాస్సంతి అతో నివృత్తిరేవ ముక్తిహేతుత్వాత్ శ్రేయసీతి సిద్ధం॥ ౩౪॥ ఏవం తావదేక ఏవాత్మా - తస్యచ గుణకార్యదేహసంబంధకృతఃసంసారః - ఆత్మజ్ఞానాచ్చ ముక్తిరిత్యుక్తం - విలక్షణఃస్థూలసూక్ష్మదేహాదినా తదవచ్ఛిన్నాంతరనిరాసేన దృఢీకృతం అతైశ్వర్యమిత్యాదినా - తత్ర పృచ్ఛతి॥ గుణేష్వితి॥ అయమర్థః - గుణేషు సత్సుముక్తిః స్వైవవా - ఆత్మజ్ఞానసాధనాభావాన్నముక్తిః - ద్వితీయే చ గుణేషు వర్తమానోపి తత్కార్య దేహజేషు కర్మసు సుఖాదిషు చ కథం న బధ్యతే - తథాపి తై రావరవదనావృతత్వాన్న బధ్యత ఇతి చేత్ తర్హి బంధోపి న సంభవతీత్యాహ - అనపావృతః కథం బధ్యత ఇతి॥ ౩౫॥ యది తు సత్త్వమేవ అహంకారేణబధ్యతే తన్నివృత్త్యా చ ముచ్యత ఇతి మతం తర్హి తత్ర లక్షణం జ్ఞాతవ్యమితి పృచ్ఛతి॥ కథమితి॥ బద్ధో ముక్తో వా కథం వర్తేతేత్యాదికం - కింభుంజీతకథం భుంజీతేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ఏతదితి॥ ఏతత్ తద్విషయం ప్రశ్నం - కించ - ఏక ఏవాత్మా అనాదిగుణసంబంధాన్నిత్యబద్ధః - ముక్తేర్జన్యత్వే అనిత్యత్వప్రసంగాన్నిత్యముక్తశ్చ స్యాత్ - తత్ర మే భ్రమో భవతీత్యాహ - నిత్యబద్ధ ఇతి॥ ౩౭॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

వత్పారతంత్ర్యంతథైవహి। ౩౨॥ యావదస్యాస్వతంత్రత్వంతావదీశ్వరతోభయమ్। యఏతత్సముపాసీరంస్తేముహ్యంతిశుచార్పితాః॥ ౩౩॥ కాలఆత్మాగమోలోకస్స్వభావోధర్మఏవచ। ఇతిమాంబహుధాప్రాహుర్గుణవ్యతికరేసతి॥ ౩౪॥ ఉద్ధవః॥ గుణేషువర్తమానోపిదేహజేష్వనపావృతః। గుణైర్నబధ్యతేదేహీబధ్యతేవాకథంవిభో। ౩౫॥ కథంవర్తేతవిహరేత్తైర్వాజ్ఞాయేతలక్షణైః। కింభుంజీతోతవిసృజేచ్ఛయీతాసీతయాతివా॥ ౩౬॥ ఏతదచ్యుతమేబ్రూహిప్రశ్నంప్రశ్నవిదాంవర। నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఏకఏవేతిమేభ్రమః॥ ౩౭॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

❈❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - దశమోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్రీభగవాన్॥ బద్ధోముక్తఇతివ్యాఖ్యాగుణతోమేనవస్తుతః। గుణస్యమాయామూలత్వాన్నమేమోక్షోనబంధనమ్। ౧॥ శోకమోహౌసుఖందుఃఖందేహోపత్తిశ్చమాయయా। స్వప్నోయథాత్మనఃఖ్యాతిఃసంసృతిర్నతువాస్తవీ॥ ౨॥ విద్యావిద్యేమమతనూవిద్ధ్యుద్ధవశరీరిణామ్। బంధమోక్షకరీ* ఆద్యేమాయయామేవినిర్మితే। ౩॥ ఏకస్యైవమమాంశస్యజీవస్యైవమహామతే। బంధోస్యావిద్యయానాదిర్విద్యయా

శ్లో॥ ఏకాదశే తు బద్ధానాం ముక్తానాం చ విలక్షణమ్। సాధూనాం చ తథా భక్తేర్లక్షణం హరిణేరితమ్॥ నిత్యబద్ధో నిత్యముక్త ఏక ఏవేతి మే భ్రమ ఇతి। యదుక్తం తత్ర వస్తుతో విరోధః ప్రతీతితో వా నాద్యః బంధమోక్షయోర్వాస్తవత్వాభావాదిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ బద్ధ ఇతి॥ ఆత్మా బద్ధో ముక్తశ్చ - మే గుణతః మదధీనసత్త్వాదిగుణోపాధితః - నతు వస్తుతః - నన్వౌపాధికత్వే పి తం ఫలపాకాదివత్ వాస్తవత్వం కిం న స్యాత్ తత్రాహ - గుణస్య మాయామూలత్వాద్బంధనం నాస్తి - అతఏవ మోక్షశ్చ నాస్తీతి - నను కథం సర్వశాస్త్రవిరుద్ధముచ్యతే తత్రాహ ఇతి మే వ్యాఖ్యా ఏవం మత్కృతో నిర్ణయః ఆలమతికుతర్కైరిత్యర్థః - అథైవమన్వయః - ఆత్మా బద్ధో ముక్త ఇతి యా వ్యాఖ్యా ఉక్తిః - సా మే గుణతః మద్గుణపారతంత్ర్యాత్ - అత్ర హేతుత్వేన గుణనియంతరి స్వస్మిన్ తద్వ్యతిరేకమాహ - అత ఏవ నమే బంధనం మోక్షో వేతి - అస్యత్వమానం॥ ౧॥ ఏవం కారణభూతగుణానాం మాయామయత్వాత్తత్కార్య సంసృతిర్మాయేతి ప్రపంచయతి॥ శోకమోహావితి॥ యథా స్వప్నః ఆత్మనః బుద్ధేరేవ ఖ్యాతిః వివర్తః తద్వత్॥ ౨॥ అతో వస్తుతో విరోధస్తావన్నాస్తి - ప్రతీతిస్త్వౌపాధికీ ఘటత ఇత్యాహ॥ విద్యావిద్యే ఇతి॥ తన్వౌ తే మోక్షబంధయోర్వ్యాఖ్యామితి తనూశక్తీ - కుతః - మే మాయయా వినిర్మితే - మాయావృత్తిరూపత్వాత్ - బంధమోక్షకరీత్యేకవచనం ద్వివచనాభిప్రాయం - ననుతత్కార్యస్య బంధమోక్షయోరనాదిత్వత్యత్వేన స్యాతాం - న ఆద్యే అనాది అతో యావదవిద్యాం ప్రవర్తయామి తావద్బంధః - యదా విద్యాం తదా మోక్ష ఇతి స్ఫురతీత్యర్థః - తథా చ స్కాందే॥ శ్లో॥ బంధకో భవపాశేన భవపాశాచ్చ మోచకః। కైవల్యదః పరం బ్రహ్మ విష్ణురేవ సనాతన ఇతి॥ ౩॥ తత్ర శరీరిణామితి బహువచననిర్దేశాద్వ్యక్తిభేదేనావిరోధ ఉక్త ఇతి భ్రాంతిం వ్యావర్తయన్ బంధమోక్షవ్యవస్థాముపపాదయతి॥ ఏకస్యేతి॥ తర్హి కిమాత్మభేదాత్తథాపి బంధః నహీత్యాహ - అస్య జీవస్యైవేతి - నన్వాత్మభే

[illegible] ... ఆత్మానమితి ॥ యస్తు యః అవిద్యయా యుక్ ... స తు నిత్యబద్ధః అనాదిబద్ధః ... [illegible]

...చ తథేతరః ॥ ౪ ॥ అథ బద్ధస్య ముక్తస్య వైలక్షణ్యం వదామి తే । విరుద్ధధర్మిణోస్తాత స్థితయోరేకధర్మిణి ॥ ౫ ॥ సుపర్ణావేతౌ సయుజౌ సఖాయౌ యదృచ్ఛయైతౌ కృతనీడౌ చ వృక్షే । ఏకస్తయోః ఖాదతి పిప్పలాన్నమన్యో నిరన్నోఽపి బలేన భూయాన్ ॥ ౬ ॥ ఆత్మానమన్యం చ స వేద విద్వానపిప్పలాదో న తు పిప్పలాదః । యోఽవిద్యయా యుక్ స తు నిత్యబద్ధో విద్యామయో యః స తు నిత్యముక్తః ॥ ౭ ॥ దేహస్థోఽపి న దేహస్థో విద్వాన్ స్వప్నాద్యథోత్థితః । అదేహస్థోఽపి దేహస్థః కుమతిః స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౮ ॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషు గుణైరపి గుణేషు చ । గృహ్యమాణేష్వహం కుర్యాన్న విద్వాన్యస్త్వవిక్రియః ॥ ౯ ॥ దైవాధీనే శరీరేఽస్మిన్ గుణభావ్యేన కర్మణా । వర్తమానోఽబుధస్తత్ర కర్తాస్మీతి నిబధ్యతే ॥ ౧౦ ॥ ఏవం విరక్తః శయన ఆసనాటనమజ్జనే । దర్శనస్పర్శనఘ్రాణభోజనశ్రవణాదిషు ॥ న తథా బధ్యతే విద్వాం స్తత్ర తత్రాదయన్ గుణాన్ ॥ ౧౧ ॥ ప్రకృతిస్థోఽప్యసంసక్తో యథా ఖం సవితానిలః । వైశారద్యేక్షయాసంగశితయా ఛిన్నసంశయః ॥ ప్రతిబుద్ధ ఇవ స్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతే ॥ ౧౨ ॥ యస్య స్యుర్వీతసంకల్పాః ప్రాణేంద్రియమనోధియామ్ । వృత్తయః స వినిర్ముక్తో దేహస్థోఽపి హి తద్గుణైః ॥ ౧౩ ॥ యస్యాత్మా హింస్యతే...

[illegible] ... విద్వాన్ ముక్తః సంస్కారవశేన దేహస్థోఽపి న దేహస్థో భవతి - యథా ... [illegible]

కల్పనాన్యాభిః ప్రాణాదివృత్తిభిర్విహారణముక్త ఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ఏవంభావబద్ధముక్తయోః స్వసంవేద్యమేవ ప్రైలక్షణ్యముక్తం- ఇదానీం కైర్వా లక్షణైస్తత్ర లక్షణైరిత్యస్యోత్తరతః యాతయోః పరైరపి సుజ్ఞేయం వైలక్షణ్యమాహ త్రిభిః ॥ యస్యేతి ॥ హింస్రైః దుర్జనైః కస్యచిత్ ప్రాణిభిః - యస్యాత్మా దేహః పీడ్యతే - యదృచ్ఛయా యేన కేనాపి క్వచిత్ కించిదర్చ్యతే వా- స బుధశ్చేత్ తత్ర న వ్యతిక్రియతే నాతిక్రియత ఇత్యర్థః- తదుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన ॥ శ్లో ॥ యః కంటకైర్వితుదతి చందనైర్యశ్చ లింపతి । అక్రుద్ధోఽపరితుష్టశ్చ సమస్తస్య చ తస్య చేతి ॥ ౧౪ ॥ కించ ॥ నేతి ॥ సాధ్వసాధు వా కుర్వతో వదతో వా జనాన్ న స్తువీత న చ నిందేత- లౌకికవ్యవహారవిముఖః సముక్త ఇత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ అపిచ ॥ నేతి ॥ లోకదృష్ట్యా కేవలకర్మణ్యుదాసీనః సముక్తః- ఇతరో బద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ ఏతావత్ స్వసాధనాని విజ్ఞాతవ్యాని - యస్తు కేవలం శబ్దబ్రహ్మణ్యభిజ్ఞః పాండిత్యమాత్రశ్లాఘీ- న తూక్తైస్సాధనైస్తదర్థనిష్ఠో భవేత్- తం నిందతి ॥ శబ్దబ్రహ్మణీతి ॥ శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతః పారంగతోఽపి పరే బ్రహ్మణి న నిష్ణాయాత్- ధ్యానాద్యభియోగం న కుర్యాచ్చేత్ తస్య శాస్త్రశ్రమః శ్రమైకఫలః న తు పురుషార్థపర్యవసాయీ- అధేనుం చిరప్రసూతాం ॥ ౧౭ ॥ ఏతదేవాన్యార్థనిదర్శనైః ప్రపంచయతి ॥ గామితి ॥ దుగ్ధా తత ఇతి దోహః పయః దుగ్ధా దోహః- నో తత్ర తత్ర దోహో యస్యాస్తాం అర్థశూన్యాం- అసతీం కామశూన్యాం భార్యాం దేహం పరాధీనం ప్రతిక్షణం దుఃఖహేతుం- అసత్ప్రజాం దృష్టాదృష్టసాధనశూన్యం పుత్రం- అతీర్థీకృతం అగతే పాత్రే అదత్తం విత్తం దుష్టిలిభిర్దుతిశాపాదకం - అం

తేహింస్రైర్యేనకించిద్యదృచ్ఛయా । అర్చ్యతే వా క్వచిత్తత్ర నవ్యతిక్రియతే బుధః ॥ ౧౪ ॥ నస్తువీత ననిందేత కుర్వతస్సాధ్వసాధు వా । వదతో గుణదోషాభ్యాం వర్జితస్సమదృఙ్మునిః ॥ ౧౫ ॥ నకుర్యాన్నవదేత్కించిన్నధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా । ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః ॥ ౧౬ ॥ శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతో ననిష్ణాయాత్పరే యది । శ్రమస్తస్య శ్రమఫలో హ్యధేనుమివ రక్షతః ॥ ౧౭ ॥ గాం దుగ్ధదోహామసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీనమసత్ప్రజాం చ । విత్తం త్వతీర్థీకృతమంగ వాచం హీనాం మయా రక్షతి దుఃఖదుఃఖీ ॥ ౧౮ ॥ యస్యాం న మే పావనమంగ కర్మ స్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య । లీలావతారేప్సితజన్మ వా స్యాద్వంధ్యాం గిరం తాం బిభృయాన్న ధీరః ॥ ౧౯ ॥ ఏవం జిజ్ఞాసయాఽపోహ్య నానాత్వభ్రమమాత్మని । ఉపారమేత విరజం మనో మయ్యర్ప్య సర్వగే ॥ ౨౦ ॥ యద్యనీశో ధారయితుం మనో బ్రహ్మణి నిశ్చలమ్ । మయి సర్వాణి కర్మాణి నిరపేక్షస్సమాచరేత్ ॥ ౨౧ ॥ శ్రద్ధాలుర్మే కథాశ్శృణ్వన్ సుభద్రా లోకపావనీః । గాయన్ననుస్మరన్ కర్మ జన్మ చాభినయన్ ముహుః ॥ ౨౨ ॥ మదర్థే ధర్మకామార్థానాచరన్ మదుపాశ్రయః । లభతే నిశ్చలాం భక్తిం మయ్యుద్ధవ సనాతనే ॥ ౨౩ ॥ సత్సంగలబ్ధయా భక్త్యా మయి మాం స ఉపాసితా । స వై మే దర్శితం సద్భిరంజసా విందతే పదమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఉద్ధవః ॥ సాధుస్తవోత్తమశ్లోక మతః కీదృగ్విధః ప్రభో । భక్తిస్త్వయ్యుపయుజ్యేత కీదృశీ సద్భిరాదృతా ॥ ౨౫ ॥ ఏతన్మే పురుషాధ్యక్ష ప్రపన్నాయ చ కథ్యతామ్ ॥ ౨౬ ॥ త్వం బ్రహ్మ పరమం వ్యోమ పురుషః ప్రకృతేః పరః । అవతీ

గోఽసి ఉద్ధవ- దుఃఖానంతరం దుఃఖమేవ యస్య సః ॥ ౧౮ ॥ రక్షతి మయా హీనాం వాచమిత్యుక్తం- తదేవ వివృణోతి ॥ యస్యామితి ॥ యస్యాం మే జగతః శోధకం పావనం చరిత్రం న స్యాత్- కిం తత్- అస్య విశ్వస్య స్థిత్యాదిరూపం తద్ధేతురిత్యర్థః- లీలావతారేషు ఈప్సితం జగతః ప్రేమాస్పదం శ్రీరామకృష్ణాదిజన్మ వా న స్యాత్- తాం వంధ్యాం నిష్ఫలాం గిరం- ధీరో ధీమాన్- న ధారయేత్ ॥ ౧౯ ॥ ఉక్తం జ్ఞానమార్గముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం నిశ్చిత్య విచారేణాత్మని నానాత్వభ్రమం దేహాద్యధ్యాసం నిరస్య- నిర్మలం మనో మయి సర్వగే పరిపూర్ణే సమర్ప్య సంధార్య- ఉపారమేత ఉపరమేత్ - న కించిచ్చింతయేత్ శాస్త్రపాండిత్యమాత్రేణేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ యదీతి ॥ యద్యనీశః అశక్తః తర్హి అస్తామిదం ముద్ధక్త్యైవ కృతార్థో భవిష్యతీత్యాహ- మయీతి ॥ ౨౧ ॥ మదర్పణేన కర్మభిర్విశుద్ధసత్త్వస్యాంతరంగాం భక్తిమాహ ద్వాభ్యాం ॥ శ్రద్ధాలురితి ॥ అభినయన్ స్వయమనుకుర్వన్ ॥ ౨౨ ॥ మదర్థ ఇతి ॥ ఆచరన్ సేవమానః ॥ ౨౩ ॥ సత్సంగేతి ॥ తతశ్చ సత్ప్రకారేణ మయి సత్సంగేన లబ్ధయా భక్త్యా- యః మద్భక్తః మాముపాసితా భవతి- స చ భ్యానశీలః సద్భిర్దర్శితం వై నిశ్చితం సుఖేనైవ మే పదం స్వరూపం ప్రాప్నోతి ॥ ౨౪ ॥ సత్సంగలబ్ధయా భక్త్యేత్యుక్తం తత్ర సతాం భక్తేశ్చ విశేషం పృచ్ఛతి ॥ సాధురితి ॥ సాధవః స్వస్వమతిపరికల్పితాస్సంతి బహవః- తవ తు కీదృశస్సంమతః- భక్తిరపి బహువిధాలోకే- కీదృశీ పునస్త్వయ్యుపయుజ్యేత సద్భిశ్చ నారదాదిభిరాదృతా ॥ ౨౫ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతచ్చ కథ్యతాం ఇదం చాతిగుహ్యం త్వమేవ వక్తవ్యమిత్యైశ్వర్యమావిష్కరోతి- హే పురుషాధ్యక్షేత్యాదినా- హే బ్రహ్మాదినియంతః ॥ ౨౬ ॥ అత్ర హేతుః ॥ త్వమితి ॥ వ్యోమవదసంగః - యతః ప్రకృతేః పరః - స్వేచ్ఛయా ఉపాత్తం పృథగ్వపుర్యేన సః ॥

౨౮॥ తత్ర త్రింశల్లక్షణైః సాధుం నిరూపయతి పంచభిః॥ కృపాళురితి॥ కృపాళుః పరదుఃఖాసహిష్ణుః - సర్వదేహినాం కేనాపి అద్రోహకః - తితిక్షుః క్షమావాన్ - సత్యం సారః స్థైర్యం బలం వా యస్య సః - అనవద్యాత్మా అసూయాదిరహితః - సుఖదుఃఖయోః సమః - యథాశక్తి సర్వేషాముపకారకః॥ ౨౯॥ కామైరితి॥ కామైరహతధీః అవిక్షిప్తచిత్తః దాంతః సంయతబాహ్యేంద్రియః - మృదుః అకఠినచిత్తః - శుచిః సదాచారః - అకించనః అపరిగ్రహః - అనీహః దృష్టాదృష్టక్రియాశూన్యః - మితభుక్ లఘ్వాహారః - శాంతః నియతాంతఃకరణః - స్థిరః స్వధర్మే - మచ్ఛరణః మదేకాశ్రయః మునిః మననశీలః॥ ౨౯॥ అప్రమత్త ఇతి॥ అప్రమత్తః సావధానః - గభీరాత్మా నిర్వికారః - ధృతిమాన్ విపద్యప్యకృపణః జితషడ్గుణః॥ శ్లో॥ క్షుత్పిపాసే శోకమోహౌ జరామృత్యూ షడూర్మయః॥ ఏతే జితా యేన సః - అమానీ న మానాకాంక్షీ - అన్యేభ్యో మానదః - కల్యః పరబోధనే దక్షః - మైత్రః అవంచకః - కారుణికః కరుణయైవ ప్రవర్తమానః న దృష్టలోభేన కవిః సమ్యగ్జ్ఞానీ॥ ౩౦॥ కించ॥ ఆజ్ఞాయేతి॥ మయా వేదరూపేణ ఆదిష్టానపి స్వధర్మాన్ త్యక్త్వా యో మాం భజేత సోఽపి ఏవం పూర్వోక్తవత్ సత్తమః - కిమజ్ఞానాన్నాస్తిక్యాద్వా న ధర్మాచరణే సత్త్వశుద్ధ్యాదీన్ గుణాన్ విపక్షే దోషాంశ్చ ఆజ్ఞాయ జ్ఞాత్వాపి మద్ధ్యానవిక్షేపకతయా మద్భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయేనైవ సర్వాన్ ధర్మాన్ సంత్యజ్య - యద్వా - భక్తిదార్ఢ్యేన నివృత్తాధికారతయా సంత్యజ్య - అథవా - విద్ధైకాదశీకృష్ణైకాదశ్యుపవాసానుపవాసాని వేద్యత్రాద్ధాదయో యే భక్తివిరుద్ధధర్మాస్తాన్ సంత్యజ్యేత్యర్థః॥ ౩౧॥ కించ॥ జ్ఞాత్వేతి॥ యావాన్ దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నః - యశ్చ సర్వాత్మా - యాదృశః సచ్చిదానందాదిరూపః - తం మాం జ్ఞాత్వా అజ్ఞాత్వాపి యద్వా - విశేష

ణోఽసి భగవన్ స్వేచ్ఛోపాత్తపృథగ్వపుః॥ ౨౮॥ శ్రీభగవాన్॥ కృపాళురకృతద్రోహస్తితిక్షుస్సర్వదేహినామ్। సత్యసారోఽనవద్యాత్మా సమస్సర్వోపకారకః॥ ౨౯॥ కామైరహతధీర్దాంతో మృదుశ్శుచిరకించనః। అనీహో మితభుక్ఛాంతః స్థిరో మచ్ఛరణో మునిః॥ ౨౯॥ అప్రమత్తో గభీరాత్మా ధృతిమాన్ జితషడ్గుణః। అమానీ మానదః కల్యో మైత్రః కారుణికః కవిః॥ ౩౦॥ ఆజ్ఞాయైవం గుణాన్ దోషాన్ మయాదిష్టానపి స్వకాన్। ధర్మాన్ సంత్యజ్య యస్సర్వాన్ మాం భజేత్సోఽపి సత్తమః॥ ౩౧॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వాఽపి యే వై మాం యావాన్ యశ్చాస్మి యాదృశః। భజంత్యనన్యభావేన తే వై భక్తతమా మతాః॥ ౩౨॥ మల్లింగమద్భక్తజనదర్శనస్పర్శనార్చనమ్। పరిచర్యా స్తుతిః ప్రహ్వగుణకర్మానుకీర్తనమ్॥ ౩౩॥ మత్కథాశ్రవణే శ్రద్ధా మదనుధ్యానముద్ధవ। సర్వలాభోపహరణం దాస్యేనాత్మనివేదనమ్॥ ౩౪॥ మజ్జన్మకర్మకథనం మమ పర్వానుమోదనమ్। గీతతాండవవాదిత్రగోష్ఠీభిర్మద్గృహోత్సవః॥ ౩౫॥ యాత్రా బలివిధానం చ సర్వవార్షికపర్వసు। వైదికీ తాంత్రికీ దీక్షా మదీయవ్రతధారణమ్॥ ౩౬॥ .... మమార్చాస్థాపనే శ్రద్ధా స్వతస్సంభూయ చోద్యమః। ఉద్యానోపవనాక్రీడపురమందిరకర్మణి॥ ౩౭॥ సంమార్జనోపలేపాభ్యాం సేకమండలవర్తనైః। గృహశుశ్రూషణం మహ్యం దాసవద్యదమాయయా॥ ౩౮॥ అమానిత్వమదంభిత్వం కృతస్యాపరికీర్తనమ్। అపి దీపావలోకం మే నోపయుంజ్యాన్నివే

తః - పునః పునర్జ్ఞాత్వా ఏకాంతభావేన యే భజంతి॥ ౩౨॥ ఏవం సాధులక్షణముక్త్వా భక్తిలక్షణమాహ షడ్భిః॥ మల్లింగేతి॥ లింగాని ప్రతిమాదీని॥ ౩౩॥ మత్కథేతి॥ సర్వలాభోపహరణం సర్వస్య లబ్ధస్య సమర్పణం॥ ౩౪॥ మజ్జన్మేతి॥ పర్వాణి జన్మాష్టమ్యాదీని తదనుమోదనం॥ ౩౫॥ యాత్రేతి॥ బలివిధానం పుష్పోపహారాదిసమర్పణం - సర్వవార్షికపర్వసు చాతుర్మాస్యైకాదశ్యాదిషు దీక్షా ఏతాః॥ ౩౬॥ మమార్చేతి॥ ఉద్యానాదికరణే సామర్థ్యే సతి స్వతః అసతి వా అన్యైస్సంభూయ ఉద్యమః - ఉద్యానం పుష్పప్రధానం ఉపవనం ఫలప్రధానం ఆక్రీడం క్రీడాస్థానం॥ ౩౭॥ సంమార్జనేతి॥ సంమార్జనం రజోఽపాకరణం - ఉపలేపః గోమయాదినా భిత్త్యాదిలేపనం - సేకః జలేన ప్రోక్షణం - మండలవర్తనం సర్వతోభద్రాదికరణం - మహ్యం మమ॥ ౩౮॥ అమానిత్వమితి॥ స్వయమన్యస్మై దానే నివేదితం దీపావలోకమపి స్వీకుర్యాత్ - ఇతరచ్చ సాధారణస్థావరవిషయం - రాగప్రాప్తవిషయం వా - భక్త్యా తు గ్రాహ్యమేవ॥ శ్లో॥ పద్భిరూర్ధ్వం సోపవాసైస్తు యత్ఫలం కుర్యాత్ - ... పాదోదకం చ నిర్మాల్య ... పరికీర్తితః। ... యదృష్ట్వా ... ॥ శ్లో॥ ... యద్వా - అన్యస్మై నివేదితం మహ్యం నోపయుంజ్యాత్ ... పితృభ్యో ... ॥ ... సతతం ... పితరః సర్వ ... ॥ ... పితరః ... ॥ ... పుత్రః ... యేన జీవతా। ఆస్ఫోటయంతి పితరః ప్రనృత్యంతి పితామహాః॥ ...

ష్యతి। ఇత్యాదివచనేభ్యః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇదానీమేకాదశపూజాధిష్ఠానాన్యాహ॥ సూర్యఇతి॥ హేభద్ర॥ ౪౧॥ అధిష్ఠానభేదేనపూజాసాధనాన్యాహత్రిభిః॥ సూర్యఇతి॥ త్రయ్యావిద్యయాసూర్యసూక్తైరుపస్థానాదినా- అంగహేఉద్ధవ-యవసాదినాతృణాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవఇతి॥ బంధుసత్కృత్యాబంధువత్సమ్మానేన- హృదిఖేహృదయాకాశే- ముఖ్యధియాప్రాణదృష్ట్యా- తోయేతోయాదిభిఃద్రవ్యైః తోయపురఃసరైః॥ ౪౩॥ స్థండిలఇతి॥ స్థండిలేభువి- మంత్రహృదయైఃరహస్యమంత్రన్యాసైః॥ ౪౪॥ సర్వాధిష్ఠానేష్వవిశేషేణధ్యేయమాహ॥ ధిష్ణ్యేష్వితి॥ అనేనప్రకారేణఏషుధిష్ణ్యేషు॥ ౪౫॥ యుక్తాయాఃఫలమాహ॥ ఇష్టాపూర్తేనేతి॥ సద్భక్తిందృఢాంభక్తిం అస్యాఃఫలంతరంగమాహ ఇత్థంభక్త్యామత్స్మృతిః సాధుసేవయాభవతి యద్వా-స్మృతిజ్ఞానంతత్సద్భక్తిమతఃపుంసఃసాధుసేవయామజ్జ్ఞానంసంభవతీత్యర్థః॥ ౪౬॥ జ్ఞానభక్తిమార్గాభ్యామపిపూర్వోక్తంసత్సంగమేవ ప్రాయేణేతి॥ సత్సంగేనభక్తియోగేన వినా ఉపాయఃసంసారతరణేనవిద్యతే - సత్సంగేనేత్యత్రహేతుమాహ - హియస్మాత్సతామహంప్రాయణంప్రకృష్టమయనంఆశ్రయః- అతఃసత్సంగోభక్త్యంతరంగఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇదానీంసాంఖ్యయోగాదీనిసాధనాంతరసర్వాపేక్షాణిసవ్యభిచారీణిచ - సత్సం

- దితమ్॥ ౩౯ ॥ యద్యదిష్టతమంలోకేయచ్చాపిప్రియమాత్మనః। తత్తన్నివేదయేన్మహ్యంతదానంత్యాయకల్పతే॥౪౦॥సూర్యోగ్నిర్బ్రాహ్మణోగావోవైష్ణవఃఖంమరుజ్జలమ్।భూరాత్మాసర్వభూతానిభద్రపూజాపదానిమే ॥ ౪౧ ॥ సూర్యేతువిద్యయాత్రయ్యా హవిషాగ్నౌ యజేతమామ్। ఆతిథ్యేనతువిప్రాగ్ర్యేగోష్వంగయవసాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవేబంధుసత్కృత్యాహృదిఖేధ్యాననిష్ఠయా। వాయౌముఖ్యధియాతోయేద్రవ్యైస్తోయపురస్కృతైః॥ ౪౩॥స్థండిలేమంత్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని। క్షేత్రజ్ఞంసర్వభూతేషుసమత్వేనయజేతమామ్॥ ౪౪॥ ధిష్ణ్యేష్వేష్వేషుమద్రూపంశంఖచక్రగదాంబుజైః। యుక్తంచతుర్భుజంశాంతంధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః॥ ౪౫॥ ఇష్టాపూర్తేనమామేవయోయజేతసమాహితః। లభతేమయిసద్భక్తింమత్స్మృతిఃసాధుసేవయా॥ ౪౬॥ ప్రాయేణభక్తియోగేనసత్సంగేనవినోద్ధవ। నోపాయోవిద్యతేసధ్ర్యక్ప్రాయణంహిసతామహమ్॥ ౪౭॥ అథైతత్పరమంగుహ్యంశృణ్వతోయదునందన। సుగోప్యమపివక్ష్యామిత్వంమేభృత్యస్సుహృత్సఖా॥ ౪౮॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ఏకాదశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్రీభగవాన్॥ నరోధయతిమాంయోగోనసాంఖ్యంధర్మఉద్ధవ। నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగోనేష్టాపూర్తంనదక్షిణా॥ ౧॥ వ్రతానియజ్ఞశ్ఛందాంసితీర్థానినియమాయమాః। యథావరుంధేసత్సంగస్సర్వసంగాపహోహిమామ్॥ ౨॥ సత్సంగేనహిదైతేయాయాతుధానాఃఖగామృగాః। గంధర్వాప్సరసోనాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః॥ ౩॥ విద్యాధరామనుష్యేషువైశ్యాశ్శూద్రాః స్త్రియోంత్యజాః। రజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మిన్యుగేయుగే॥౪॥ బహవోమత్పదంప్రాప్తాస్త్వాష్ట్రకాయాధవాదయః। వృషపర్వాబలిర్బాణోమయశ్చాథవిభీషణః। ౫॥ సుగ్రీవోహనుమానృక్షోగజోగృధ్రోవణిక్పథః। వ్యాధఃకుబ్జావ్రజేగోప్యోయజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే॥౬। తేనాధీతశ్రుతిగణానోపాసితమ

గస్తుస్వతంత్రఏవసమర్థః - ఇమాన్యభిచారీచేతివర్ణయితుమాహ ॥ అథేతి ॥ ఏతద్వక్ష్యమాణంపరమంగుహ్యంఅతఃశృణ్విత్యర్థః॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశేసాధుసంగస్యమహిమావర్ణితఃపురా। కర్మానుష్ఠానత్యాగస్యవస్థాచతతఃపరమ్॥ నేతి॥ నరోధయతివశీకరోతి- యోగః ఆసనప్రాణాయామాదిః- సాంఖ్యంతత్త్వానాంవివేకః- ధర్మఃసామాన్యతఃఅహింసాది- స్వాధ్యాయోవేదజపః- తపఃకృచ్ఛ్రాది త్యాగఃసన్న్యాసః- ఇష్టంఅగ్నిహోత్రాది-పూర్తంకూపారామాదినిర్మాణం దక్షిణాశబ్దేనసామాన్యతోదానం॥ ౧॥ వ్రతానీతి॥ వ్రతానిఏకాదశ్యుపవాసాదీని యజ్ఞఃదేవపూజా ఛందాంసిరహస్యమంత్రాః అవరుంధేవశీకరోతి॥ ౨॥ సత్సంగేనేతి॥ యాతుధానాఃరాక్షసాః ॥ ౩॥౪॥ బహవఇతి॥ త్వాష్ట్రోవృత్రః- కాయాధవః ప్రహ్లాదః॥ ౫॥ సుగ్రీవఇతి॥ ఋక్షోజాంబవాన్- గృధ్రోజటాయుః- వణిక్పథఃతులాధారః వ్యాధఃధర్మవ్యాధః యజ్ఞపత్న్యోయజ్ఞపత్న్యః॥ ౬॥ తేషాంసత్సంగవ్యతిరిక్తసాధనాంతరాభావమాహ॥తేఇతి॥ నఅధీతాః శ్రుతిగణాఃయైస్తే- అధ్యయనరహితాః- నఉపాసితాఃమహత్తమాయైస్తేతథా- కించ- అవ్రతాతప్త

తపసః నవ్రతాని యేషాం - నతప్తానితపాంసి యైస్తేచ తేచ తథా- సత్సంగాదితి సద్భిః సంగో మామకైర్మైవ సంగ ఇత్యభిప్రేత్యోక్తం- యద్వా-స్వసంగస్యాపి సత్సంగత్వం వివక్షితే స్వస్యాపి సత్వాత్- యద్వా-ఏవ దియ్యాదీనాం సంగాదిత్యర్థః ॥౭॥ తత్ర వృత్రాదీనాం తు భక్తిమతాం కథంచిత్సాధనాంతరం- గోపీప్రభృతీనాం తు నాస్త్యదస్తీత్యాహ ॥ కేవలేనేతి ॥ సత్సంగలబ్ధేన కేవలేనైవ భావేన స్త్రీత్వా-న గాః యమలార్జునాదయః- నాగాః కాళీయాదయః-యద్వా-ఇదానీంతనసవర్ణాతిరుగుల్మాదీనామపి భగవతి భావో స్తీతిగమ్యతే- ఉదుక్తం భగవతైవ॥ శ్లో ॥ ఆహోఅమీ దేవవరామరార్చితం పాదాంబుజం తే సుమనః ఫలార్హణమ్। నమంత్యుపాదాయ శిఖాభిరాత్మన స్తమోపహత్యై తరుజన్మ యత్కృతమిత్యాదినా- సిద్ధాః కృతార్థాః స్సంతః ఈయుః ప్రాపుః॥ ౮॥ స్వప్రాప్తేః దుర్లభతామాహ ॥ యమితి॥ యోగాదిభిః కృతప్రయత్నోఽపి యం న ప్రాప్నుయాత్ - తం మామీయురితి పూర్వేణాన్వయః ॥౯॥ తత్ర ప్రేమవిహ్వలగోపీభిః సహ సంగతా స్తేసంతః - తత్సంగోన్యే షాం సత్సంగః- లేనచతే మాం ప్రాప్తాః ॥ ౯॥ గోపీనాం భావం ప్రపంచయతి॥ రామేణేతి॥ శ్వాఫల్కినా అక్రూరేణ- మయి ప్రణీతే సతి- మయ్యనురక్తచిత్తా యాః- వియోగేన తీవ్రాధిర్యాసాం తాః- అత్ర హేతుః- మయి విగాఢేన అతిదృఢేన భావేన ప్రేమ్ణా అనుగతాని సంసక్తాని చిత్తాని యాసాం తాః ॥ ౧౦ ॥ తీవ్రాధిత్వం ప్రపంచయతి॥ తా ఇతి॥ మయా యా యాః క్షపాః రాత్రయః క్షణార్ధవన్నీతాస్తాస్తాః ఏవ పునర్మయా హీనాస్తాసాం కల్పసమా బభూవుః- క్షణం భూతాస్తాస్తా వా చామిగోచరాఇత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ కించ-ఏవం తీవ్రాధయస్తా మోహమిపేణసమాధిం ప్రాప్తా ఇత్యాహ॥ తా ఇతి ॥ మయి అనుషంగేణ ఆసక్త్యా బద్ధాధియో యాసాం తాస్తాః- స్వమాత్మానం స్వదేహం అదః దూరస్థం ఇదం సన్నిహితంచ-నావిదన్- యద్వా స్వం

హాత్తమాః। అవ్రతాతప్తతపసః మత్సంగాన్మాముపాగతాః॥ ౭ ॥ కేవలేన హి భావేన గోప్యో గావో నగా మృగాః। యేఽన్యే మూఢధియో నాగాః సిద్ధా మామీయురంజసా ॥ ౮ ॥ యం న యోగేన సాంఖ్యేన దాన వ్రత తపోఽధ్వరైః। వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైః ప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి॥ ౯॥ రామేణ సార్ధం మథురాం ప్రణీతే శ్వాఫల్కినా మయ్యనురక్తచిత్తాః। విగాఢభావేన న మే వియోగతీవ్రాధయోఽన్యం దదృశుః సుఖాయ॥ ౧౦ ॥ తాస్తాః క్షపాః ప్రేష్ఠతమేన నీతా మయైవ బృందావనగోచరేణ। క్షణార్ధవత్తాః పునరంగ తాసాం హీనా మయా కల్పసమా బభూవుః ॥ ౧౧ ॥ తా నావిదన్మయ్యనుషంగబద్ధధియః స్వమాత్మానమదస్తథేదమ్। యథా సమాధౌ మునయోఽబ్ధితోయే నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే॥ ౧౨॥ మత్కామా రమణం జారమస్వరూపవిదోఽబలాః। బ్రహ్మ మాం పరమం ప్రాపుః సంగాచ్ఛతసహస్రశః॥ ౧౩॥ తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాం ప్రతిచోదనామ్। ప్రవృత్తించ నివృత్తించ శ్రోతవ్యం శ్రుతమేవ చ ॥ ౧౪ ॥ మామేకమేవ శరణమాత్మానం సర్వదేహినామ్। యాహి సర్వాత్మభావేన మయా స్యా హ్యకుతోభయః॥ ౧౫॥ ఉద్ధవః॥ సంశయః శృణ్వతో వాచం తవ యోగేశ్వరేశ్వర। న నివర్తత ఆత్మస్థో యేన భ్రామ్యతి మే మనః। ౧౬ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ స ఏష జీవో వివరప్రసూతిః ప్రాణేన ఘోషేణ గుహాం ప్రవిష్టః। మ

పతిపుత్రాదిమమతాస్పదం- ఆత్మానం అహంకారాస్పదం అదః పరలోకం ఇదం ఇహలోకం చ నావిదన్నితి యథా ముని యః సమాధౌ నామరూపే న విదుస్తద్వత్- కింతు అబ్ధితోయే నద్య ఇవ మయి ప్రవిష్టా ఇత్యన్వయః॥ ౧౨॥ మత్కామా ఇతి॥ ఏవం తాః ... కేవలం మత్కామాః - మత్స్వరూపావిదః మమ స్వరూపం తు న జానంతి - తథాపి సత్సంగాత్ జారం బ్రహ్మ జారబుద్ధ్యైవ ... బ్రహ్మస్వరూపమేవ మాం పరమం ప్రాపురిత్యర్థః॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి॥ యస్మాదేవం భూతో భక్తిజనప్రభావస్తస్మాత్ - చోదనాం శ్రుతిం ప్రతిచోదనాం స్మృతించ యద్వా విధిం నిషేధం చ ఉత్సృజ్య॥ ౧౪ ॥ మామితి॥ మాం శరణం యాహి ... అకుతోభయః ఇతి॥ ౧౫॥ పూర్వాధ్యాయాంతే సత్సంగాదికేవలభక్తి ఉపహితః స్వధర్మో ... ఇత్యాదినా కర్మాకర్తవ్యమిత్యుక్తం- ఇదానీం తు సర్వ... త్యజ్య మామేకం శరణం యాహీత్యుచ్యతే తత్ర కిమాత్మనః కర్తవ్యమితి ఆత్మస్థ ఆత్మవిషయః సంశయో న నివర్తతే యద్వా ... ఆత్మస్థః హృదిస్థః సంశయో నాపనివర్తత ఇతి ప్రశ్నః॥ సంశయ ఇతి ॥ ఏవం సంశయే ఉత్తరం ... ఈశ్వర ... ఏవ మాయావశాత్ప్రపంచాత్మనా భాతి తత్ప్రపంచాత్మా జీవో నామ ... ప్రతి ... దానాం సత్వశుద్ధ్యర్థం కర్మాణి ... కింసత్వశుద్ధ్యనంతరం జాడ్యస్య ... నథ జేత్యుక్తం జాతానాం తు విద్యా ... ॥౧౬॥ ... అత్ర ... రణభూతం ప్రపంచోత్పత్తి ... ఇదానీ ... అథా వాదిచక్రాణి॥ శ్లో॥ ఆధారో మణిబంధ ... మణిపూర ... విశుద్ధాజ్ఞా ...

వప్రసూతిరభివ్యక్తిర్యస్య సః । తామేవాభివ్యక్తిమాహ ॥ ఘోషేణేతి ॥ ఘోషేణ పరాఖ్యేన నాదవతా ప్రాణేన సహ గుహాం ఆధారచక్రం ప్రవిష్టస్య మనోమయం సూక్ష్మరూపం పశ్యంత్యాఖ్యం మధ్యమాఖ్యం చ మణిపూరకచక్రే విశుద్ధచక్రే చ ఉపేత్య ప్రాప్య । వక్త్రే మాత్రా హ్రస్వాదిః । స్వర ఉదాత్తాదిః । వర్ణాః అకారాదిరిత్యేవం వైఖర్యాఖ్యః స్థవిష్ఠః । అతిస్థూలః నానావేదశాఖాత్మకో భవతీతి । తథా చ ॥ శ్రుః ॥ చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని । తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః । గుహా త్రీణి నిహితా నేంగయంతి । తురీయం వాచో మనుష్యా వదంతీతి । అభియుక్తశ్లోకశ్చ ॥ శ్లో ॥ యా సా మిత్రావరుణసదనాదుచ్చరంతీ త్రిషష్టిం వర్ణానంతః ప్రకటకరణైః ప్రాణసంగాత్ప్రసూతే । తాం పశ్యంతీం ప్రథమముదితాం మధ్యమాం బుద్ధిసంస్థాం వాచం వక్త్రే కరణవిశదాం వైఖరీం తాం ప్రపద్యే ఇతి ॥ ౧౭ ॥ అవ్యక్తస్య సతః సూక్ష్మమధ్యమక్రమేణాభివ్యక్తౌ దృష్టాంతః ॥ యథేతి ॥ యథాగ్నిః ఖే కాష్ఠచ్ఛిద్రే । ఊష్మా అవ్యక్తోష్మరూపః । దారుణి అధికం మథ్యమానః అనిలబంధుః అనిలసహాయస్సన్ అణుః సూక్ష్మవిస్ఫులింగాదిరూపో భవతి । పునః ప్రకృష్టో జాతో హవిషా సంవర్ధతే తథైవేయం వేదలక్షణా వాణీ మమాభివ్యక్తిరితి ॥ ౧౮ ॥ ఉక్తాం వాగ్వృత్తిముపసంహరన్నితరేంద్రియవృత్తిష్వతిదిశతి ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం గదిః గదనం భాషణం మే వ్యక్తిరిత్యుపసంహారః । కర్మ హస్తయోర్వృత్తిః । గతిః పాదయోః విసర్గః పాయూపస్థయోరితి కర్మేంద్రియాణాం । ఘ్రాణో ఘ్రాణం । రసో రసనం । దృక్ దర్శనం । స్పర్శః స్పర్శనం । శ్రుతిః శ్రవణమితి జ్ఞానేంద్రియాణాం సంకల్పో మనసః విజ్ఞానం బుద్ధిచిత్తయోః । అభిమానోఽహంకారస్య । సూత్రం ప్రధానస్య । సత్త్వరజస్తమసాం వికారోఽధిదైవతాదిస్త్రివిధః ప్రపంచో మే వ్యక్తిరితి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౯ ॥ తస్మాదీశ్వరాభివ్యక్తిరూపః ప్రపంచో నేశ్వరాద్భిన్నోఽస్తీత్యాహ ॥ అయమితి ॥ అయం హి జీవః ఈశ్వరః ఆదావవ్యక్తః ఏక ఏవ । వయసా కాలేన విశ్లిష్టా విభక్తా వాగాదీంద్రియరూపాశ్శక్తయో యస్య యద్వా । విశేషేణ శ్లిష్టా ఆలింగితా మాయాశక్తిర్యేన సః బహుప్రకా

నోమయంసూక్ష్మముపేత్యరూపంమాత్రాస్వరోవర్ణఇతిస్థవిష్ఠః ॥ ౧౭ ॥ యథానలః ఖేఽనిలబంధురూష్మాబలేనదారుణ్యధిమథ్యమానః । అణుఃప్రజాతోహవిషాసమిధ్యతేతథైవమేవ్యక్తిరియంహివాణీ ॥ ౧౮ ॥ ఏవంగదిఃకర్మగతిర్విసర్గోఘ్రాణోరసోదృక్స్పర్శశ్శ్రుతిశ్చ । సంకల్పవిజ్ఞానమథాభిమానస్సూత్రంరజస్సత్త్వతమోవికారః ॥ ౧౯ ॥ అయంహిజీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్తఏకోవయసాసఆద్యః । విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవభాతిబీజానియోనింప్రతిపద్యయద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ యస్మిన్నిదంప్రోతమశేషమోతంపటోయథాతంతువితానసంస్థః । యఏషసంసారతరుఃపురాణఃకర్మాత్మకఃపుష్పఫలేప్రసూతే ॥ ౨౧ ॥ ద్వేఅస్యబీజేశతమూలస్త్రినాళఃపంచస్కంధఃపంచరసప్రసూతిః । దశైకశాఖోద్విసుపర్ణనీడస్త్రివల్కలోద్విఫలోఽర్కంప్రవిష్టః ॥ ౨౨ ॥ అదంతిచైకంఫలమస్యగృధ్రాగ్రామేచరాఏకమరణ్యవాసాః । హంసాయఏకంబహురూపమిజ్యైర్మాయామయంవేదసవేదవేదమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవంగురూపాసనయైకభక్త్యావిద్యాకుఠారేణశితేనధీరః । వివృశ్చ్యజీవాశయమప్రమత్తస్సంపద్యచాత్మానమథత్యజాస్త్రమ్ ॥

ఇవాభాతీత్యర్థః । స ఏవాద్యః । త్రివృత్ త్రిగుణాశ్రయః । అబ్జయోనిః లోకపద్మస్య కారణభూతః ఏకస్య బహుధాభానే దృష్టాంతః । యోనిం క్షేత్రం ప్రతిపద్య ప్రాప్య బీజాని యద్వదితి ॥ ౨౦ ॥ తస్మాత్తన్మాయావిలసితత్వాత్తదాశ్రయమిదం జగన్న తతః పృథగితి సదృష్టాంతమాహ ॥ యస్మిన్నితి ॥ తంతువితానే సంస్థా స్థితిర్యస్య సః । పటో యథా । తథా । యస్మిన్నిదం విశ్వం పీతం దీర్ఘతంతుషు పట ఇవ ప్రోతం తిర్యక్తంతుష్వివ ఓతం భూతం సమష్టివ్యష్ట్యాత్మకం విశ్వం । అవిద్యయాత్మస్వరూపసంవృతరూపం జీవస్య కర్తృత్వాదిసంసారహేతుః । అతస్తద్వివేకజ్ఞానేన కర్మాదిసర్వం పరిత్యాజ్యమిత్యుక్తమిత్యాశయేనాహ । య ఏష ఇతి సార్ధైస్త్రిభిః । పురాణః అనాదిః । కర్మాత్మకః ప్రవృత్తిస్వభావః పుష్పఫలే భోగాపవర్గౌ । కర్మణాం తత్ఫలే వా । ప్రసూతే జనయతి ॥ ౨౧ ॥ వృక్షరూపం ప్రపంచయతి ॥ ద్వే ఇతి ॥ ద్వే పుణ్యపాపే అస్య బీజే । స చ శతమూలః శతమపరిమితాః వాసనాః మూలాని యస్య సః । త్రయో గుణాః నాలాని ప్రకాండాః యస్య । పంచభూతాని స్కంధాః యస్య । పంచ రసాః శబ్దాదివిషయాః తేషాం ప్రసూతిర్యస్మాత్ । దశ చ ఏకా చ శాఖా ఇంద్రియాణి యస్య । ద్వయోః సుపర్ణయోర్జీవపరమాత్మనోః నీడం యస్మిన్ । త్రీణి వల్కలాని త్వచో వాతపిత్తశ్లేష్మాణో యస్య । ద్వే సుఖదుఃఖే ఫలే యస్య సః । అర్కం ప్రవిష్టః సూర్యమండలపర్యంతం వ్యాప్తః । తన్నిర్భేద్యగతస్య సంసారాభావాత్ ॥ ౨౨ ॥ తత్ఫలభోక్తౄనాహ ॥ అదంతీతి ॥ గృధ్నంతీతి గృధ్రాః కామినః । గ్రామే చరాః గృహస్థాః । అస్య వృక్షస్యైకం ఫలం దుఃఖమదంతి । విపరిణామతః స్వర్గాదేరపి దుఃఖస్వరూపత్వాత్ । హంసా వివేకినోఽరణ్యవాసాః సన్న్యాసినః ఏకం ఫలం సుఖమదంతి ఏకం పరమాత్మానం మాయామయం ఏవం బహురూపం ఇజ్యైః పూజ్యైః గురుభిః కృత్వా యో వేద । సః వేదం తత్త్వార్థం వేద ॥ ౨౩ ॥ త్వం చైవం జ్ఞాత్వా కృతకృత్యస్సన్ సర్వసాధనం త్యజేత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ ఏకాంతభక్త్యా శితేన తీక్ష్ణేన జ్ఞాననకుఠారేణ । స్వశక్తిం ప్రతామాదవశ్యతః జ్ఞానశక్త్యా । జీవోపాధిం త్రిగుణాత్మకం లింగశరీరం వివృశ్చ్య ఛిత్వా । పర

మాత్మానంసంపద్యప్రాప్య- అథఅస్త్రంసాధనంత్యజేతి ॥ ౨౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋
శ్లో॥ త్రయోదశేథ సత్త్వస్యవృద్ధ్యావిద్యోదయక్రమః । హంసేతిహాసతశ్చాత్మగుణవిశ్లేషవర్ణనమ్॥ విద్యాకుఠారేణజీవాశయంసంఛి
ద్య్యస్తసాధనంత్యజేత్యుక్తం నను తత్ర తమ ఆదిగుణత్రయవృత్తిప్రతిబంధేసతికథంవిద్యోత్పత్తిరిత్యాశంక్యతన్నివృత్త్యావిద్యోత్పత్తి
ప్రకారమాహసప్తభిః॥ సత్త్వమితి॥ తత్రయద్యానందాదివదాత్మధర్మాఃగుణాఃస్యుః- తర్హితత్స్వరూపత్వాత్తేషాంనివృత్తిర్న
స్యాత్- నత్వేతదస్తీత్యాహ- బుద్ధేఃప్రకృతేరేవైతేగుణానత్వాత్మనఇతి- అతఃసత్త్వేనసత్త్వవృత్త్యా అన్యతమౌహన్యాత్ రజస్తమోవృ
త్తిజయేదిత్యర్థః- సత్త్వంచసత్యదయాదివృత్తిరూపముపశమాత్మకేనసత్త్వేనైవహన్యాత్ ॥ ౧ ॥ ననుగుణత్రయవృత్తీనాంపరస్పరా
పమర్దనరూపత్వాత్కథంసత్త్వవృత్త్యైవఇతరవృత్తయోనియమేనహంతవ్యాస్తత్రాహ॥ సత్త్వాదితి॥ మద్భక్తింలక్షయతీతిధర్మఃసః
మద్భక్తిరూపఏవవా- సత్త్వమేవకథంవర్ధతేతత్రాహ- సాత్త్వికానాంపదార్థానాం ఉపాసయా సేవయాసత్త్వంవృద్ధంభవతీత్య
ర్థః ॥ ౨ ॥ ధర్మఇతి॥ సచధర్మోరజస్తమశ్చహన్యాత్- కుతః- నవిద్యతేఉత్తమోయస్మాత్సః- సహానుత్తమ ఇత్యన్వయః యతః- సత్త్వ
వృద్ధిఃసత్త్వస్యవృద్ధిఃయస్మాత్కారణాత్సః- అతఏవతత్కార్యో ధర్మప్రతిబంధోనాస్తీత్యాహ- తస్మిన్నశ్యత్యస్మిన్హతేతన్మూలఃతేరజస్తమ
సీరాగద్వేషాదినాప్రమాదాలస్యాదినాచమూలంయస్యసః॥౩॥ సాత్త్వికోపాసనయాసత్త్వంవర్ధతఇత్యుక్తం- తానేవసత్త్వవృద్ధిహే
తూన్దర్శయితుంసామాన్యతోగుణత్రయవృద్ధిహేతూనాహ॥ఆగమఇతి॥ ఆగమఃశాస్త్రం- అపఃజలం - శ్వచిదాగమోర్థః ఇతిపా
ఠః॥ ౪॥ ఏషుసాత్త్వికాదినిర్ణయమాహ॥ తదితి॥ ఏషామాగమాదీనాంమధ్యే వృద్ధాఃప్రచక్షతేప్రశంసంతి- యద్యన్నిందంతితత్తత్ - యదుపే

౨౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ద్వాదశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీకృష్ణః॥సత్త్వంరజస్తమఇతిగుణాబుద్ధేర్నచాత్మనః । సత్త్వేనాన్యతమౌహన్యాత్సత్త్వంసత్త్వేన
చైవహి॥ ౧॥ సత్త్వాద్ధర్మోభవేద్వృద్ధాత్పుంసోమద్భక్తిలక్షణః। సాత్త్వికోపాసయాసత్త్వంతతోధర్మః
ప్రవర్తతే। ౨॥ ధర్మోరజస్తమోహన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః। ఆశునశ్యతితన్మూలోహ్యధర్మఉభ
యేహతే। ౩॥ ఆగమోపః*ప్రజాదేశఃకాలఃకర్మచజన్మచ। ధ్యానంమంత్రోథసంస్కారోదశైతేగుణహే
తవః । ౪ ॥ తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాంయద్యద్వృద్ధాఃప్రచక్షతే। నిందంతితామసంతత్తద్రాజసంత
దుపేక్షితమ్॥౫॥ సాత్త్వికాన్యేవసేవేతపుమాన్సత్త్వవివృద్ధయే। తతోధర్మస్తతోజ్ఞానంయావత్స్మృ
తిరపోహనమ్ ॥ ౬ ॥ వేణుసంఘర్షజోవహ్నిర్దగ్ధ్వాశామ్యతితద్వనమ్ । ఏవంగుణవ్యత్యయజోదే
హశ్శామ్యతితత్క్రియః॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః॥ విదంతిమర్త్యాః ప్రాయేణవిషయాన్పదమాపదామ్। తథాపి
భుంజతేకృష్ణతత్కథంశ్వఖరాజవత్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహమిత్యన్యథాబుద్ధిఃప్రమత్తస్యయథా
హృది। ఉత్సర్పతిరజోఘోరంతతోవైకారికంమనః॥ ౯ ॥ రజోయుక్తస్యమనసస్సంకల్పస్సవికల్పకః।

క్షితముపేక్షితంనస్తుతంనచనిందితంతద్రాజసం॥౫॥ సాత్త్వికానీతి॥సాత్త్వికాన్యేవేతి- నివృత్తిశాస్త్రాణ్యేవసేవేత నప్రవృత్తిపాషం
డశాస్త్రాణి- తీర్థాద్యపఏవ- నగంధోదకసురాద్యాః- ప్రజాఃనివృత్తాన్జనాన్- నప్రవృత్తదురాచారాన్- వివిక్తదేశంనరథ్యాద్యూ
తదేశాన్- కాలంబ్రాహ్మీముహూర్తాదికంధ్యానాదౌ- నప్రదోషనిశీథాదీన్- కర్మచనిత్యం నకామ్యాభిచారాదీని- జన్మచవైష్ణవ
శైవదీక్షాదిలక్షణం - నశాక్తక్షుద్రదీక్షారూపం - ధ్యానంశ్రీవిష్ణోః - నతుకామినీవిద్వేషాంమంత్రంప్రణవాదికం నకామ్యక్షుద్రా
దీన్ - సంస్కారంఆత్మనస్సంశోధనం - నతుకేవలందేహగృహాదీనాం- ననుజ్ఞానంమహావాక్యశ్రవణాదేవోత్పద్యతే కింతత్రసత్త్వవృద్ధ్యా
ధర్మేణవాఅతఆహ - యావత్స్మృతిఃఆత్మాపరోక్షం- యావచ్చదేహద్వయతత్కారణభూతగుణాపోహః- తావత్పర్యంతంజ్ఞానం భవతీత్య
ర్థః॥ ౬॥ ననుగుణవ్యతికరాజ్జాతోదేహఃకథంస్వాశ్రయభూతాన్గుణాన్ స్వతఏవోత్పన్నయావిద్యయాపోహ్యస్వయమప్యుపరమేత
తత్రాహ॥ వేణ్వితి॥ వేణూనాంసంఘర్షాజ్జాతోగ్నిర్యథాస్వతఏవ ఉత్పన్నాభిర్జ్వాలాభిస్తద్వనంసర్వందగ్ధ్వాస్వయంశామ్య
తి- ఏవందేహోపి-తత్క్రియఃతస్యాగ్నేరివక్రియావ్యాపారోయస్యసః॥౭॥ననునియతైంక్రియతయాసాత్త్వికసేవాయాంమియానస్తిపురుషా
ర్థః- తథాపిరాజసాదీన్విషయాన్దుఃఖమితిజానంతోపికథంసేవంతఇతిపృచ్ఛతి॥ విదంతీతి॥ పదంస్థానం - శ్వానోయథాభర్త్సనా
దినాఅపిశునీమనుధావంతి- ఖరాయథాపద్భ్యాంతాడ్యమానాఅపిఖరీమనుధావంతి- అజాయథాసిలజ్జాహంతుమానీతాఅపితద్వత్॥
౮॥ మిథ్యాభినివేశేనభుంజత ఇతిసహేతుకమాహత్రిభిః॥ అహమితి॥ ప్రమత్తస్యవివేకశూన్యస్య- దేహాదౌఅహమితిమిథ్యాబుద్ధిఃహృది
యథాయథానదుపసర్పతి - తతోహంబుద్ధేశ్చవైకారికంసత్త్వప్రధానమపిమనఃప్రతి - ఘోరందుఃఖాత్మకంరజఃఉత్సర్పతి- మనో

వ్యాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తతః ॥ రజ ఇతి ॥ ఇదమహం భోగ్యమితి సవికల్పకః సంకల్పస్స్యాత్ - తతశ్చ అహో రూప మహో భావ ఇతి గుణధ్యానాద్దుర్ధరః కామస్స్యాత్ ॥ ౧౦ ॥ కరోతీతి ॥ తతో విషయార్థీ తత్కుంకర్మాణి కరోతి ॥ ౧౧ ॥ ఏవం చేన్న కస్యాపి దుఃఖనివృత్తిస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ ॥ రజస్తమోభ్యామితి ॥ యద్యపి రజస్తమోభ్యాం విక్షిప్తధీః మూఢధీశ్చ - తథాపి విద్వాన్ - వివేకీ పునరతంద్రితో నిరుంధన్న సజ్జతే ॥ ౧౨ ॥ విషయదోషదృష్ట్యాపి మనో నిరోధాశక్తౌ సుఖేన తన్నిరోధోపాయమాహ ॥ అప్రమత్త ఇతి ॥ అనిర్విణ్ణః అనలసః - యథాకాలం త్రిషవణం - మయి పరమానందరూపే ఆవేశయేత్ - సమాధ్యాత్ ॥ ౧౩ ॥ విషయైస్సంగ్రథితస్య మనసస్తద్విరాగే ఈశ్వరనిష్ఠత్వమసంభావితం మన్యమానం ప్రతి తన్నిరూపణాయేతిహాసముపక్షిపతి ॥ ఏతావానితి ॥ యథా యథావన్మయ్యావేశ్యతే ఇత్యేతావానిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ పృచ్ఛామ్యేగిత్యుక్తే ... యోగమాదిష్టవాన్ హంసరూపేణ హంసరూపస్సంభవాత్పృచ్ఛతి ॥ యదేతి ॥ తం కాలం తద్రూపం చ వేదితుమిచ్ఛామి - తత్కథనేన ॥ ౧౫ ॥ పుత్రా ఇతి ॥ మానసాః పుత్రాః - సూక్ష్మాం సుదుర్జ్ఞేయాం - ఐకాంతికీం గతిం పరాం కాష్ఠాం ॥ ౧౬ ॥ తదేవాహ ॥ గుణే ష్వితి ॥ గుణేషు గోచరేషు విషయేషు - స్వభావతో రాగాదివశాచ్చేతః ప్రవిశతి - తే చానుభూతా విషయాః వాసనారూపేణ చేతసి ప్రవిశంతి - అతితితీర్షోః విషయానతిక్రమితుమిచ్ఛోః ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ మహాదేవోపి స్వయంభూరపి భూతానాం స్రష్టాపి - ధ్యాయమానః విచారయన్నపి ప్రశ్నబీజం - యదజ్ఞానాదయం ప్రశ్నస్తన్నావిందత్ - యతః కర్మవిక్షిప్తధీః ॥ ౧౮ ॥ స ఇతి ॥ ప్రశ్నస్య పారముత్తరమభిప్రేప్సయా

తతః కామో గుణధ్యానాద్దుస్సహస్స్యాద్ధి దుర్మతేః ॥ ౧౦ ॥ కరోతి కామవశగః కర్మాణ్యవిజితేంద్రియః ।
దుఃఖోదర్కాణి సంపశ్యన్ రజోవేగవిమోహితః ॥ ౧౧ ॥ రజస్తమోభ్యాం యదపి విద్వాన్విక్షిప్తధీః పునః ।
అతంద్రితో మనో యుంజన్ దోషదృష్టిర్న సజ్జతే ॥ ౧౨ ॥ అప్రమత్తోనుయుంజీత మనో మయ్యర్పయన్ శనైః ।
అనిర్విణ్ణో యథాకాలం జితశ్వాసో జితాసనః ॥ ౧౩ ॥ ఏతావాన్ యోగ ఆదిష్టో మచ్ఛిష్యైస్సనకాదిభిః ।
సర్వతో మన ఆకృష్య మయ్యద్ధావేశ్యతే యథా ॥ ౧౪ ॥ ఉద్ధవః ॥ యదా త్వం సనకాదిభ్యో యేన రూపేణ కేశవ ।
యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ॥ ౧౫ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ పుత్రా హిరణ్యగర్భస్య మానసాస్సనకాదయః ।
పప్రచ్ఛుః పితరం సూక్ష్మాం యోగస్యైకాంతికీం గతిమ్ ॥ ౧౬ ॥ సనకాదయః ॥ గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రభో ।
కథమన్యోన్యసంత్యాగో ముముక్షోరతితితీర్షోః ॥ ౧౭ ॥ ఏవం పృష్టో మహాదేవస్స్వయంభూర్భూతభావనః ।
ధ్యాయమానః ప్రశ్నబీజం నాభ్యపద్యత కర్మధీః ॥ ౧౮ ॥ స మామచింతయద్దేవం ప్రశ్నపారతితీర్షయా ।
తస్యాహం హంసరూపేణ సకాశమగమం తదా ॥ ౧౯ ॥ దృష్ట్వా మాం త ఉపవ్రజ్య కృత్వా పాదాభివందనమ్ ।
బ్రహ్మాణమగ్రతః కృత్వా పప్రచ్ఛుః కో భవానితి ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యహం మునిభిః పృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా ।
యదవోచమహం తేభ్యస్తదుద్ధవ నిబోధ మే ॥ ౨౧ ॥ వస్తునో యద్యనానాత్వమాత్మనః ప్రశ్న ఈదృశః ।
కథం ఘటేత వో విప్రా వక్తుర్వా మే క ఆశ్రయః ॥ ౨౨ ॥ పంచాత్మకేషు భూతేషు సమానేషు చ వస్తుతః ।
కో భవానితి వః ప్రశ్నో వాచారంభో హ్యనర్థకః ॥ ౨౩ ॥ మనసా వచసా దృష్ట్యా గృహ్యతేన్యైరపీంద్రియైః ।
అహమేవ న మత్తోన్యదితి బుధ్యధ్వమంజసా ॥

తస్య తితీర్షయా జిజ్ఞాసయా - హంసరూపేణేతి యథా హంసో నీరం క్షీరం చ పృథక్కర్తుం శక్తః - ఏవమహం గుణాంశ్చేతశ్చ వివేచయితుం హంసరూపేణ ఆగతోస్మీతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ....

ఇతీతి ॥ ఇత్యహం మునిభిః పృష్ట ఇతి పృథగ్వాక్యం - యదవోచమితి చ పృథక్ అతోస్మచ్ఛబ్దావృత్తిరదోషః - తేభ్యో యదవోచం తన్మమ వచనం నిబోధ ॥ ౨౧ ॥ దేహాదివివిక్తాత్మజ్ఞానే సతి తస్మిన్ గుణస్య రాగాద్యసంభవాత్స్వయమేవ విషయచేతసోర్విశ్లేషో భవతీతి వక్తుం ప్రశ్నం ఖండయన్నిమిత్తమేవ తావదాత్మానాత్మవివేకమాహ త్రిభిః ॥ వస్తున ఇతి ॥ కిమాత్మనోయం ప్రశ్నః ఉతాహో భూతసంఘస్య వా - యద్యాత్మనస్తర్హి తస్య వస్తునః పరమార్థరూపస్య అనానాత్వే సతి హే విప్రాః వః యుష్మాభిః కృతః ప్రశ్నః ఈదృశః బహుమునిధ్యానగతరూపః కథం ఘటేత - వక్తురుత్తరం దాతుర్వా మమ క ఆశ్రయః - అవిశేషే ఆత్మని జాతిగుణాదిభేదమాత్రతోప్యుత్తరం వక్తుమిత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ పంచాత్మకేష్వితి ॥ భూతసంఘవిషయత్వే అయం వః ప్రశ్నః వాచారంభః వాగారబ్ధః అతో అనర్థకః కుతః - భూతేషు దేవమనుష్యాదిదేహేషు పంచభూతాత్మకేషు అతః సమానేషు అభిన్నేషు పునశ్చ వస్తుతః పరమకారణాత్మనా అభిన్నేషు ॥ శ్రుతి ॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమితి శ్రుతేః ॥ ౨౩ ॥ తత్ర పంచాత్మకత్వాద్యుపపాదయతి ... మనసేతి ॥ మనసాదిభిర్గృహ్యతే ... అహమేవ న మత్తోన్యదితి బుధ్యధ్వమంజసా ... ముక్తం భవతి ॥ ౨౪ ॥ ఏవం ప్రశ్నం ఖండయిత్వా ఆత్మస్వరూపం సామాన్యతో నిరూప్య బ్రహ్మణో దుష్పరిహారం యత్పృష్టం తత్రో

[illegible]

॥౨౪॥ గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రజాః। జీవస్య దేహ ఉభయం గుణాశ్చేతో మదాత్మనః॥౨౫॥
గుణేషు చావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణం గుణసేవయా। గుణాశ్చ చిత్తప్రభవా మద్రూప ఉభయం త్యజేత్ ॥ ౨౬॥
జాగ్రత్స్వప్నః సుషుప్తిశ్చ గుణతో బుద్ధివృత్తయః। తాసాం విలక్షణో జీవః సాక్షిత్వేన వినిశ్చితః॥ ౨౭॥ యర్హి సంసృతిబంధోఽయమాత్మనో గుణవృత్తిదః। మయి తుర్యే స్థితో జహ్యాత్త్యాగస్తద్గుణచేతసామ్॥ ౨౮॥
అహంకారకృతం బంధమాత్మనోఽర్థవిపర్యయమ్। విద్వాన్నిర్విద్య సంసారచింతాం తుర్యే స్థితస్త్యజేత్ ॥ ౨౯ ॥ యావన్నానార్థధీః పుంసో న నివర్తేత యుక్తిభిః। జాగర్త్యపి స్వపన్నజ్ఞః స్వప్నే జాగరణం యథా ॥ ౩౦ ॥ అసత్త్వాదాత్మనోఽన్యేషాం భావానాం తత్కృతా భిదా। గతయో హేతవశ్చాస్య మృషా స్వప్నదృశో యథా ॥ ౩౧ ॥ యో జాగరే బహిరనుక్షణధర్మిణోఽర్థాన్ భుంక్తే సమస్తకరణైర్హృది తత్సదృక్షాన్। స్వప్నే సుషుప్త ఉపసంహరతే స ఏకః స్మృత్యన్వయాత్త్రిగుణవృత్తిదృగింద్రియేశః॥ ౩౨ ॥ఏవం విమృశ్య గుణతో మనసస్త్ర్యవస్థా మన్మాయయా మయి కృతా ఇతి నిశ్చితార్థాః। సంఛిద్య హార్దమనుమానసదుక్తితీక్ష్ణజ్ఞానాసినా భజత మాఖిలసంశయాధిమ్ । ౩౩ । ఈక్షేత విభ్రమమిదం మ

[illegible]

త్రాహ- విజ్ఞానమితి- నిగమనం తస్మాత్ త్రిధా యోఽయం గుణపరిణామకృతో వికల్పో భేదః స స్వప్నః స్వప్నవన్మృషైవ మాయామాత్రమిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ తస్మాత్ ॥ దృష్టిమితి ॥ తతః దృశ్యాత్ దృష్టిం ప్రతినివర్త్య- నిజసుఖానుభవో భవేత్- తస్మై చ కృత్యాభావం చ నివృత్తతృష్ణః తూష్ణీం నిరీహశ్చ భవేత్- మనోవాక్కాయవ్యాపారరహిత ఇత్యర్థః- నను దేహవతః సర్వదా దృష్టిప్రతినివర్తనాసంభవాత్పునః సంసారః స్యాదేవ తత్రాహ- సందృశ్యత ఇతి- క్వచిదావశ్యకాహారాదిసమయే యద్యపీదం సందృశ్యతే తథాపి పూర్వమవస్తుబుద్ధ్యా త్యక్తం తత్పునర్మోహాయ న భవేత్- కింతు దేహపాతపర్యంతం స్మృతిః సంసారమాత్రావభాసోఽభవేదిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఏతదేవోపపాదయతి ॥ దేహమితి ॥ ఆసనాదుత్థితం ఉత్థాయ తత్రైవ స్థితం తతః క్వచిదపేతం నిర్గతం పునస్తత్రైవోపేతం వా దేహమపి నానుసంధత్తే- కుతోఽన్యత్- యతః యేన దేహేన- స్వరూపమధ్యగమత్ జ్ఞాతవాన్- తం దేహం- యతః కారణాదితివా అత్యంతానుసంధానే దృష్టాంతః- వాస ఇతి పరికృతం పరిహితం వాసః గతం వా స్థితం వా యథా న వేత్తి తద్వత్ ॥ ౩౬ ॥ నను చ యః పరిపాల్యమానోఽపి ముహూర్తమాత్రం చేన్న పశ్యేత్ తర్హి పతేదేవ నేత్యాహ ॥ దేహ ఇతి ॥ దైవవశేన గచ్ఛతి- స్వారంభకం కర్మ యావదస్తి- తావత్పర్యంతం ప్రతిసమీక్షత ఏవ- సాసుః ప్రాణేంద్రియసహితః- నను తర్హి తస్మిన్కదాచిదాసక్తిరపి స్యాదిత్యాహ- తమితి స్వాప్నం స్వప్నతుల్యం- అధిరూఢః ప్రాప్తః సమాధిపర్యంతో యోగో

నసోవిలాసం దృష్టం వినష్టమతిలోలమలాతచక్రమ్। విజ్ఞానమేకమురుధైవ విభాతి మాయా స్వప్నస్త్రిధా గుణవిసర్గకృతో వికల్పః ॥ ౩౪ ॥ దృష్టిం తతః ప్రతినివర్త్య నివృత్తతృష్ణస్తూష్ణీం భవేన్నిజసుఖానుభవో నిరీహః। సందృశ్యతే క్వచిదిదం యదివస్తుబుద్ధ్యా త్యక్తం భ్రమాయ న భవేత్స్మృతిరానిపాతాత్ ॥ ౩౫ ॥ దేహంచ నశ్వరమవస్థితముత్థితం వా సిద్ధో న పశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపమ్। దైవాదపేతముత దైవవశాదుపేతం వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాంధః ॥ ౩౬ ॥ దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్స్వారంభకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః। తం సప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగస్స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః ॥ ౩౭ ॥ మయైతదుక్తం వో విప్రా గుహ్యం యత్సాంఖ్యయోగయోః। జానీత మాఽఽగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయా ॥ ౩౮ ॥ అహం సాంఖ్యస్య యోగస్య సత్యస్యర్తస్య తేజసః। పరాయణం ద్విజశ్రేష్ఠాః శ్రియః కీర్తేర్దమస్య చ ॥ ౩౯ ॥ మాం భజంతి గుణాస్సర్వే నిర్గుణం నిరపేక్షకమ్। సుహృదం ప్రియమాత్మానం సామ్యాసంగాదయోఽగుణాః ॥ ౪౦ ॥ ఇతి మే ఛిన్నసందేహా మునయస్సనకాదయః। సభాజయిత్వా పరయా భక్త్యాఽగృణత సంస్తవైః ॥ ౪౧ ॥ తైరహం పూజితస్సమ్యక్సంస్తుతః పరమర్షిభిః। ప్రత్యేయాయ స్వకం ధామ పశ్యతః పరమేష్ఠినః ॥ ౪౨ ॥ ❈❈❈❈❈❈❈ ❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈❈

ఉద్ధవః ॥ వదంతి కృష్ణ శ్రేయాంసి బహూని బ్రహ్మవాదినః। తేషాం వికల్పప్రాధాన్యముతాహో ఏకముఖ్యతా ॥ ౧ ॥ భవతోదాహృతస్స్వామిన్ భక్తియోగోఽనపేక్షితః। నిరస్య సర్వతస్సంగం యేన త్వయ్యావిశేన్మనః ॥ ౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కాలేన నష్టా ప్రళయే వాణీయం వేదసంజ్ఞితా। మయాదౌ బ్రహ్మణే ప్రో

యేన అతఏవ ప్రతిబుద్ధం జ్ఞాతం పరమార్థరూపం వస్తు యేన సః తథా చ ॥ శ్రు ॥ తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యే అథ సంపత్స్యత ఇతి ॥ ౩౭ ॥ ఉక్తార్థే తేషాం విశ్వాసార్థం స్వస్వరూపమాహ ॥ మయేతి ॥ సాంఖ్యమాత్మానాత్మవివేకః- యోగోఽష్టాంగః- తయోర్గుహ్యం రహస్యం- యజ్ఞం విష్ణుం- యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్యనేన హంసరూపేణాభ్యుపదిష్టా ఇతి జ్ఞేయం అత ఏవ ॥ శ్లో ॥ యుక్తేన హంసరూపేణ బ్రహ్మణేఽభ్యర్థితః ఇత్యనువాదో భవిష్యతి ॥ ౩౮ ॥ అహమితి ॥ ఋతం ప్రియమధురవాగ్ ధర్మః సత్యమనుష్ఠీయమానో ధర్మః తేజః ప్రభావః- ఏతేషాం పరమయనం ॥ ౩౯ ॥ కించ ॥ మామితి ॥ కథంభూతా- అగుణాః గుణపరిణామరూపా న భవంతి కింతు నిత్యా ఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ ఇతీతి ॥ సభాజయిత్వా అగృణత మాం తుష్టువుః ॥ ౪౧ ॥ తైరితి ॥ ప్రత్యేయాయ ప్రత్యాగతోఽస్మి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈ శ్లో ॥ చతుర్దశే పరం శ్రేయో భక్తిరేవ సమీరితా। ధ్యానయోగశ్చ సహ సాధనైః ॥ ఏవం తావద్భగవతా భక్తియోగ ఉక్తః అన్యాన్యపి సాధనాని వదంతి తత్ర విశేషనిర్ధారణాయ పృచ్ఛతి ॥ వదంతీతి ॥ శ్రేయాంసి శ్రేయస్సాధనాని కిం వికల్పేన ప్రాధాన్యం ఉతాహో కిం వా ఏకస్యైవ ముఖ్యతా ॥ ౧ ॥ ఏకముఖ్యతాపక్షే త్వాశంకారోఽయం ॥ భవత ఇతి ॥ అనపేక్షితః న అపేక్షితం అపేక్షా యస్మిన్ సః అహైతుకః- అముముద్దిశ్య భవతా భక్తియోగ ఉక్తః అన్యే చ యాని శ్రేయస్సాధనాని వదంతి- తేషాం కిం సాధనత్వేన ప్రాధాన్యమేవ సర్వేషాం ఉతాంగాం

గిత్వం శ్రేయాంస్యపి - కిం వికల్పేన సర్వేషాం తుల్యఫలత్వం - యద్వా కశ్చిద్విశేష ఇతి ॥ అత్ర భక్తిరేవ ముఖ్యఫలత్వేన ముఖ్యా - అన్యాని తు స్వస్వప్రకృత్యనుసారేణ పుష్పస్థానీయస్వర్గాదిఫలబుద్ధిభిః ప్రాణిభిః ప్రాధాన్యేన పరికల్పితాని తుచ్ఛకఫలానీతి వివక్షిత్వా ప్రకృత్యనుసారేణ బహుధా వేదార్థప్రతిపత్తిమాహ సప్తభిః ॥ కాలేనేతి ॥ మదాత్మకః మయ్యేవాత్మా చిత్తం యేన సః ॥ ౩ ॥ తేనేతి ॥ భృగ్వాదయః భృగుర్మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతురిత్యేతే చ సప్త బ్రహ్మణః ప్రజాపతయః తే చ తే మహర్షయశ్చ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కిందేవా ఇతి ॥ కిం దేవాః క్షమస్వేన దౌర్గంధ్యాదిరాహిత్యేన భూస్పర్శాదనాచ కిం దేవా మనుష్యా వేతి సందేహాస్పదద్వీపాంతర మనుష్యాః - ఏవం కిన్నరాః కించిన్నరా ఇవ ముఖతః శరీరతో వా - కింపురుషాః కించిత్పురుషా ఇవ వానరాదయః ప్రకృతయః వాసనాః బహ్వ్యః - ... - రజస్సత్త్వతమాంసి భువః జన్మస్థానాని యాసాం తాః ॥ ౬ ॥ యాభిరితి ॥ భూతాని దేవాసురమనుష్యాదీని - యథాప్రకృతి ప్రకృతిమనతిక్రమ్య చిత్రా వాచః వేదార్థవ్యాఖ్యానవిషయాః ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవమిత్యుక్తోపసంహారః కేషాంచిదగ్ధ్య ... పారంపర్యేణ - అపరే పాషండమతయః వేదవిరుద్ధార్థమతయః ॥ ౮ ॥ మదితి ॥ తత్ర ప్రకృతీనాం మాయాగుణమూలత్వాత్ మన్మాయామోహితధియః అనేకాంతం నానావిధం ॥ ౯ ॥ తదేవాహ సార్ధేన ॥ ధర్మమితి ॥ ధర్మం నిత్యనైమిత్తికాఖ్యం కర్మ - కర్మమీమాంసకాః తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ మోక్షార్థీన ప్రవర్తేత తత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః । నిత్యనైమిత్తికే కుర్యాత్ ప్రత్యవాయజిహాసయేత్యాది యశః కావ్యాలంకారికాః - య

క్తాధర్మోయస్యాంమదాత్మకః ॥ ౩ ॥ తేనప్రోక్తాస్వపుత్రాయమనవేపూర్వజాయసా । తతోభృగ్వాదయోఽగృహ్ణన్సప్తబ్రహ్మమహర్షయః ॥ ౪ ॥ తేభ్యోపితృభ్యస్తత్పుత్రాదేవదానవగుహ్యకాః । మనుష్యాస్సిద్ధగంధర్వాస్సవిద్యాధరచారణాః ॥ ౫ ॥ కిందేవాఃకిన్నరానాగారక్షఃకింపురుషాదయః । బహ్వ్యస్తేషాంప్రకృతయోరజస్సత్త్వతమోభువః ॥ ౬ ॥ యాభిర్భూతానిభిద్యంతేభూతానాంపతయస్తథా । యథాప్రకృతిసర్వేషాంచిత్రావాచస్స్రవంతిహి ॥ ౭ ॥ ఏవంప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యంతేమతయోనృణామ్ । పారంపర్యేణకేషాంచిత్పాషండమతయోఽపరే ॥ ౮ ॥ మన్మాయామోహితధియః పురుషాఃపురుషర్షభ । శ్రేయోవదంత్యనేకాంతంయథాకర్మయథారుచి ॥ ౯ ॥ ధర్మమేకేయశశ్చాన్యేకామంసత్యందమంశమమ్ । అన్యేవదంతిస్వార్థంవైఐశ్వర్యంత్యాగభోజనమ్ ॥ కేచిద్యజ్ఞంతపోదానంవ్రతానినియమాన్యమాన్ ॥ ౧౦ ॥ ఆద్యంతవంతఏవైషాంలోకాఃకర్మవినిర్మితాః । దుఃఖోదర్కాస్తమోనిష్ఠాఃక్షుద్రామందాశ్శుచార్పితాః ॥ ౧౧ ॥ మయ్యర్పితాత్మనస్సభ్యనిరపేక్షస్యసర్వతః । మయాత్మనాసుఖంయత్తత్కుతస్స్యాద్విషయాత్మనామ్ ॥ ౧౨ ॥ అకించనస్యదాంతస్యశాంతస్యసమచేతసః । మయాసంతుష్టమనసస్సర్వాస్సుఖమయాదిశః ॥ ౧౩ ॥ నపారమేష్ఠ్యంనమహేంద్రధిష్ణ్యంనసార్వభౌమంనరసాధిపత్యమ్ । నయోగసిద్ధీరపునర్భవంవామయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతిమద్వినాన్యత్ ॥ ౧౪ ॥ నతథామేప్రియతమఆత్మయోనిర్నశంకరః । నచసంకర్షణోనశ్రీర్నైవాత్మాచయథాభవాన్ ॥ ౧౫ ॥ నిరపేక్షంమునింశాంతంనిర్వైరంసమదర్శనమ్ । అనువ్రజామ్యహంనిత్యంపూయేయేత్యంఘ్రిరేణుభిః ॥ ౧౬ ॥ నిష్కించనామయ్యనురక్తచేతసశ్శాంతామహాంతోఽఖిలజీవవత్సలాః । కామైరనాల

దాహుః ॥ శ్లో ॥ యావత్కీర్తిర్మనుష్యస్య పుణ్యలోకేషు గీయతే । తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయత ఇతి కామం వాత్స్యాయనాదయః - సత్యం దమం శమం చ యోగశాస్త్రకృతః అన్యే దృష్టార్థవాదినో దండనీతికృతః - ఐశ్వర్యం - ఐశ్వర్యమేవ స్వార్థం పురుషార్థం వదంతి - అతిసాహస్యపాయ ఏవ శ్రేయస్సాధనమితి తేషాం మతం - తథైవ త్యాగం భోజనం చ లోకాయతికాః - యజ్ఞం తపో దానం - యజ్ఞాదినానాం పూజనం తపశ్చ దానం చ ॥ ౧౦ ॥ తేషాం తుచ్ఛఫలత్వమాహ ॥ ఆద్యంతవంతః ॥ ఏషాం లోకాః ఏతైః సాధ్యాని ఫలాని - తమోనిష్ఠాః మోహావసానాః - భోగకాలే స్పర్ధాసూయాదిభిః - శుచార్పితాః వ్యాప్తాః ॥ ౧౧ ॥ భక్తేస్తు ముఖ్యత్వమాహ త్రిభిః ॥ మయీతి ॥ హే సభ్య - మయా పరమానందరూపేణ - ఆత్మనా స్వరూపత్వేన స్ఫురతా ॥ ౧౨ ॥ కించ - అన్యేషాం తత్తల్లోకాపరిచ్ఛిన్నం సుఖం తుచ్ఛం - భక్తస్య తు పరిపూర్ణమిత్యాహ ॥ అకించనస్యేతి ॥ ౧౩ ॥ పరిపూర్ణతామేవాహ ॥ నేతి ॥ రసాధిపత్యం పాతాలాదిస్వామ్యం - అపునర్భవం మోక్షమపి - మద్వినా మాం వినా అన్యత్ నేచ్ఛతి - అహమేవ తస్య ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ మమాపి స ఏవ ప్రేష్ఠ ఇత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ ఆత్మయోనిః బ్రహ్మా పుత్రోఽపి శంకరః మత్స్వరూపభూతోఽపి - సంకర్షణః భ్రాతాపి - శ్రీః భార్యాపి - ఆత్మా శ్రీమూర్తిరపి - యథా భక్త ఇతి భక్తేష్వతిహర్షేణాహ భవానితి ॥ ౧౫ ॥ హీనమధ్యమభక్తాభ్యాం ఉత్తమభక్తిం ప్రశంసన్ నిజప్రీతిమాహ ॥ నిరపేక్షమితి ॥ సమదర్శనం వాసుదేవస్సర్వమితి పశ్యంతం - పూయేయ - మదంతర్వర్తి బ్రహ్మాండానిపవిత్రీకుర్యామితి భావేనేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ కిం

చ మద్భక్తానాం సుఖం ఏతావదితి వక్తుం న శక్యత ఇత్యర్థః - యతస్తత్స్వసంవేద్యం నిరుపమమిత్యాహ ॥ నిష్కించనా ఇతి ॥ మహాంతో నిరహంకారాః - అకాలబుద్ధయః అస్పృష్టచిత్తాః - నిష్కించనత్వాదీనాం యథేష్టం హేతుహేతుమద్భావః - ఏవంభూతాః మదీయాః యత్సుఖం జానంతి సేవంతే తత్సుఖం తదివ విదుః నాన్యే - కుతః - నైరపేక్ష్యం నాస్తి అపేక్షా యేషాం తే నిరపేక్షాః తైః లభ్యం నతు సాపేక్షైరిత్యర్థః - యద్వా ఏవంభూతాస్సంతో మదీయా మామిత్యర్థః - జానంతి ప్రీణయంతి - తదిదం నైరపేక్ష్యం సుఖం తద్వదనాన్యస్య ఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ అపిచ అస్తాం తావదుత్తమభక్తకథా యోఽపి ప్రాకృతోఽపి భక్తః కృతార్థ ఏవేత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ బాధ్యమాన ఇతి ॥ బాధ్యమానః విషయైరాకృష్యమాణోఽపి ప్రగల్భయా సమర్థయా ॥ ౧౮ ॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ యథేతి ॥ సమ్యగ్ధర్మాం ప్రజ్వలితోఽగ్నిః యథా కాష్ఠాని భస్మీకరోతి - తథా రాగాదినాపి కథంచిన్మద్విషయా సతీ భక్తిః సమస్తపాపానీతి - భగవానపి స్వభక్తిమహిమాశ్చర్యేణ సంబోధయతి ఉద్ధవేతి విస్మయం సూచయతి ॥ ౧౯ ॥ అతః ఏవంభూతం భక్తియోగం నాన్యదస్తీత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ ౨౦ ॥ భక్త్యేతి ॥ శ్రద్ధయా యా భక్తిస్తయా మన్నిష్ఠా మద్విషయా ఆస్తిక్యబుద్ధిమాత్రేణ - సంభవాత్ జాతిదోషాదపీత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ భక్తిశూన్యా దేవాస్యాత్యాధనం వ్యర్థమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ ధర్మ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ తర్హి తస్య భక్తిః కథం జ్ఞాయేతి ఆశంకాయాం భక్తిచిహ్నాన్యాహ ॥ కథమితి ॥ రోమహర్షాదికం వినా కథం భక్తిర్గమ్యతే - భక్త్యా చ వినా కథమాశయః శుధ్యేదితి ॥ ౨౩ ॥ కించ - భక్తిస్త్వాశయం శోధయతీతి కిము వక్త

బ్ధిరయోజుషంతియత్తన్నైరపేక్ష్యంనవిదుస్సుఖంమమ॥ ౧౭। బాధ్యమానోఽపిమద్భక్తోవిషయైరజితేం ద్రియః। ప్రాయఃప్రగల్భయాభక్త్యావిషయైర్నాభిభూయతే॥ ౧౮ ॥ యథాగ్నిస్సుసమిద్ధార్చిఃక రోత్యేధాంసిభస్మసాత్। తథామద్విషయాభక్తిరుద్ధవైనాంసికృత్స్నశః॥ ౧౯ । నసాధయతిమాం ధర్మోనసాంఖ్యంయోగఉద్ధవ। నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగోయథాభక్తిర్మమోర్జితా॥ ౨౦॥ భక్త్యాహ మేకయాగ్రాహ్యశ్శ్రద్ధయాత్మాప్రియస్సతామ్। భక్తిఃపునాతిమన్నిష్ఠాశ్వపాకానపిసంభవాత్॥ ౨౧ ॥ ధర్మస్సత్యదయోపేతోవిద్యావాతపసాన్వితా।మద్భక్త్యాపేతమాత్మానంనసమ్యక్ప్రపునాతి హి ॥ ౨౨ ॥ కథంవినారోమహర్షంద్రవతాచేతసావినా। వినానందాశ్రుకలయాశుధ్యేద్భక్త్యావి నాశయః॥ ౨౩॥ వాగ్గద్గదాద్రవతేయస్యచిత్తంహసత్యభీక్ష్ణంరుదతిక్వచిచ్చ। విలజ్జఉద్గాయతినృత్యతే చమద్భక్తియుక్తోభువనంపునాతి॥ ౨౪ । యథాగ్నినాహేమమలంజహాతిధ్మాతంపునస్స్వంభజతేచ రూపమ్। ఆత్మాచకర్మానుశయంవిధూయమద్భక్తియోగేనభజత్యథోమామ్॥ ౨౫ । యథాయథాత్మా పరిమృజ్యతేఽసౌమత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైః। తథాతథాపశ్యతితత్త్వసూక్ష్మంచక్షుర్యథైవాం జనసంప్రయుక్తమ్॥ ౨౬॥ విషయాన్ధ్యాయతశ్చిత్తంవిషయేషువిషజ్జతే। మామనుస్మరతశ్చిత్తంమ య్యేవప్రవిలీయతే॥ ౨౭॥ తస్మాదసదభిధ్యానంయథాస్వప్నమనోరథమ్। హిత్వామయిసమాధత్స్వ మనోమద్భావభావితమ్॥ ౨౮ ॥ స్త్రీణాంతత్సంగినాంసంగంత్యక్త్వాదూరతఆత్మవాన్। క్షేమేవి విక్తఆసీనశ్చింతయేన్మామతంద్రితః॥ ౨౯ ।నతథాస్యభవేత్క్లేశోబంధశ్చాన్యప్రసంగతః।యోషిత్సం

వ్యం - యతోఽగద్గదవాగాది లక్షణో మద్భక్తియుక్తస్సర్వం లోకం పునాతీత్యాహ ॥ వాగితి ॥ ౨౪ ॥ అపిచ భక్త్యైవాత్మశుద్ధిర్నాన్యథేత్యత్ర సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యథాఽగ్నినా ధ్మాతం తాపితమేవ - హేమ సువర్ణం - అంతర్మలం జహాతి - న క్షాళనాదిభిః స్వం నిజం చ రూపం భజతే ఏవం కర్మానుశయం కర్మవాసనాం - మాం భజతే - మద్రూపతామాపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ నను ॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం ॥ శ్రు ॥ తమేవ విదిత్వాతిమృత్యుమేతీత్యాది శ్రుతిభిః జ్ఞానాదేవావిద్యానివృత్త్యా త్వత్ప్రాప్తిరవగమ్యతే కుతో భక్తియోగేనేత్యుచ్యతే తత్రాహ ॥ యథేతి ॥ ఆత్మా చిత్తం - పరిమృజ్యతే శోధ్యతే - మత్పుణ్యగాథానాం శ్రవణైరభిధానైశ్చ - భక్తైరేవానాంతరవ్యాపారో జ్ఞానం స్య దిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ....

కించ జ్ఞానం నామ చిత్తస్య మదాకారపరిణామః - స చ మాం భజతః స్వభావత ఏవ భవతి నతు యత్నాంతరమపేక్షత ఇతి సదృష్టాంతమాహ ॥ విషయానితి ॥ ౨౭ ॥ ఉపసంహరతి స్వప్నమనోరథవదసదభిధ్యానమాత్రం తస్మాద్ధిత్వా మయి మనః సమాహితం కుర్వితి ప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ తస్మాదితి ॥ మద్భావభావితం మద్భావేన భజనేనైవ శోధితం ॥ ౨౮ ॥ విశేషతో ధ్యానస్య యోషిత్సంగాదయః ప్రతిబంధకా ఇత్యాహ ॥ స్త్రీణామితి ॥ ఆత్మవాన్ధీరః క్షేమే నిర్భయే దేశే - వివిక్తే నిర్జనే ॥ ౨౯ ॥ ఏతదేవోపపాదయతి ॥ నేతి ॥ అస్య పుంసః యథా తత్సంగిసంగతః క్లేశో భవేత్ - యథా చ బంధో యోషిత్సంగతః - తథా అన్యప్రసంగతో న భవేదితి ॥

౩౦॥ మాం చింతయేదిత్యుక్తం తత్ప్రకారం పృచ్ఛతి॥ యథేతి॥ యథేతి ధ్యానాంగప్రశ్నః- యాదృశమితి ధ్యేయవిశేషణప్రశ్నః- యదాత్మకమితి సైన్యాని విశేషణాని తత్స్వరూపప్రశ్నః ఏతన్మే ధ్యానం త్వం వక్తుమర్హసీతి వాపారః తత్రాయమర్థః- ముముక్షుస్త్వాం యథా ధ్యాయేత్ తన్మే వక్తుమర్హసీతి జిజ్ఞాసోః [illegible] పునరేతత్త్వద్ధ్యానస్వరూపం పురుషార్థః సతు ధ్యానేన [illegible] దుక్తం॥ శ్లో॥ త్వదుపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమ హీత్యాదితత్వం వక్తుమర్హసీతి సాధమ్యగమః॥ ౩౧॥ తత్ర ధ్యానాంగత్వేనాసన ప్రాణాయామప్రకారమాహ చతుర్భిః॥ సమ ఇతి॥ సమే నాత్యుచ్ఛ్రితే నాతినీచే ఆసనే కంబళాదౌ సమకాయస్సన్ యథాసుఖమాసీన ఇతి నాత్రస్వస్తికాదినియమం ఉక్తం నాసాగ్రనిరీక్షణం చ చిత్తస్థైర్యాయ॥ శ్లో॥ అంతర్లక్ష్యో బహిర్దృష్టిః స్థిరచిత్తస్సుసంగత ఇత్యాగమోక్తేః॥ ౩౨॥ ప్రాణస్యేతి॥ విపర్యయేణ రేచకపూరకకుంభకక్రమేణాపి యద్వా వామనాడ్యా పూరితం కుంభితం దక్షిణయా రేచయేత్ తయా పూరితం వామయా రేచయేత్- ఇత్యేకం విపర్యయేణ- యథోక్తం [illegible]॥ శ్లో॥ ఇడయా పూరయేద్వాయుం త్యజేత్పింగళయా పునః। పింగళాపూరితం వాయుమిడయా చ పరిత్యజేదితి॥ నిర్జితేంద్రియ ఇతి ప్రత్యాహారయుక్తః॥ ౩౩॥ ప్రాణాయామో ద్వివిధః సగర్భోఽగర్భశ్చేతి తత్ర శ్రేష్ఠత్వాత్ప్రణవగర్భమాహ ద్వాభ్యాం॥ హృదీతి॥ మూలాధారాదారభ్య అవిచ్ఛిన్నం సంతతం- ఘంటానాదతుల్యం ఓంకారం హృది స్థితం- ప్రాణేన ఉదీర్య ఊర్ధ్వం ద్వాదశాంతపర్యంతం నీత్వా- కథం- బిసోర్ణ

గాద్యథాపుంసో యథా తత్సంగిసంగతః॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యథా త్వామరవిందాక్ష యాదృశం వా యదాత్మకమ్। ధ్యాయేన్ముముక్షురేతన్మే ధ్యానం త్వం వక్తుమర్హసి॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ సమ ఆసన ఆసీనస్సమకాయో యథాసుఖమ్। హస్తావుత్సంగ ఆధాయ స్వనాసాగ్రకృతేక్షణః॥ ౩౨॥ ప్రాణస్య శోధయేన్మార్గం పూరకుంభకరేచకైః। విపర్యయేణాపి శనైరభ్యసేన్నిర్జితేంద్రియః॥ ౩౩॥ హృద్యవిచ్ఛిన్నమోంకారం ఘంటానాదం బిసోర్ణవత్। ప్రాణేనోదీర్య తత్రాథ పునస్సంవేశయేత్స్వరమ్॥ ౩౪॥ ఏవం ప్రణవసంయుక్తం ప్రాణమేవ సమభ్యసేత్। దశకృత్వస్త్రిషవణం మాసాదర్వాగ్జితానిలః॥ ౩౫॥ హృత్పుండరీకమంతస్థమూర్ధ్వనాళమధోముఖమ్। ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రం సకర్ణికమ్॥ కర్ణికాయాం న్యసేత్సూర్యసోమాగ్నీనుత్తరోత్తరమ్। ౩౬॥ వహ్నిమధ్యే స్మరేద్రూపం మమైతద్ధ్యానమంగళమ్। సమం ప్రశాంతం సుముఖం దీర్ఘచారుచతుర్భుజమ్॥ ౩౭॥ సుచారుసుందరగ్రీవం సుకపోలం శుచిస్మితమ్। సమానకర్ణవిన్యస్తస్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౩౮॥ హేమాంబరం ఘనశ్యామం శ్రీవత్సశ్రీనికేతనమ్। శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిభూషితమ్॥ ౩౯॥ నూపురైర్విలసత్పాదం కౌస్తుభప్రభయాన్వితమ్। ద్యుమత్కిరీటకటకకటిసూత్రాంగదాయుతమ్॥ ౪౦॥ సర్వాంగసుందరం హృద్యం ప్రసాదసుముఖేక్షణమ్। సుకుమారమభిధ్యాయేత్సర్వాంగేషు మనో దధత్॥ ౪౧॥ ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యో మనసాకృష్య తన్మనః। బుద్ధ్యా సారథినా ధీరః ప్రణయేన్మయి సర్వతః॥ ౪౨॥ తత్సర్వవ్యాపకం చిత్తమాకృష్యైకత్ర ధారయేత్। నాన్యాని చింతయేద్భూయస్సుస్మితం భావయేన్ముఖ

వత్ కమలనాళతంతువత్ తత్ర మాత్రాతీతే స్వరం పంచదశబిందౌ సంవేశయేత్- అథ పునరిత్య [illegible] ధిః యద్వా- మూలాధారాదారభ్య మూర్ధాంతపర్యంతం బిసతంతువత్ సూక్ష్మం అవిచ్ఛిన్నం సంతతం హృది మనసి ప్రా [illegible] వ్యాఖ్యాస్య- అథ పునస్తత్రైవోంకారే ఘంటానాదతుల్యం స్వరం దద్యాత్ [illegible]॥ ౩౪॥ ఏవమితి॥ [illegible] తానిలో భవతి॥ ౩౫॥ ఏవం ధ్యానాంగముక్త్వా యాదృశమిత్యస్యోత్తరం వక్తుం ధ్యేయమూహ యాహా సాధనస॥ హృత్పుండరీకమితి॥ అంతస్థం దేహాంతర్వర్తి ఊర్ధ్వనాళమధోముఖం- ముకుళితం [illegible] ధ్యాత్వా [illegible] త్॥ ౩౬॥ సవిశేషణం ధ్యానమాహ షడ్భిః॥ వహ్నిమధ్య ఇతి॥ ధ్యానమంగళం ధ్యానస్య శుభవిషయం [illegible] చారవచ్ఛత్వాద్గో భుజా యస్మిన్ తత్తథా॥ ౩౭॥ సుచారుత్వే॥ సుచారు [illegible] కుండలే యస్మిన్ తత్॥ ౩౮॥ హేమేతి॥ శ్రీవత్స [illegible]॥ ౩౯॥ [illegible] తి॥ ద్యుమద్భిః కిరీటాదిభిః ఆసమంతాత్ యుతం అలంకృతం॥ ౪౦॥ సర్వేతి॥ ప్రసాదేన [illegible] అతికోమలం॥ ౪౧॥ సవిశేషణం ధ్యానముపసంహరతి॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ప్రణ [illegible] ౪౨॥ యాదృశమిత్యస్యోత్తరత్వేన సవిశేషణముక్త్వా యదాత్మకమిత్యస్యోత్తరతయా [illegible] ధ్యానమ [illegible] సమాధిపర్యంతమాహ

త్రిభిః॥ తదితి॥ ఏకత్రాంగే-అన్యాన్యంగాని న చింతయేత్. ఏకత్రేతి యదుక్తం తదేవాంగం దర్శయతి-సుస్మితమితి॥ ౪౩॥ తత్రేతి॥ వ్యోమ్ని సర్వకారణరూపే-తచ్చ కారణత్వమపి త్యక్త్వా-మదారోహః మయి శుద్ధబ్రహ్మాఖ్యారూఢస్సన్-న కించిద్ధ్యాయేత్ ధ్యాతృధ్యేయవిభాగమపి న చింతయేత్॥ ౪౪॥ ఏవమితి॥ మామేవాత్మని విచష్టే-ఆత్మానం చ సర్వాత్మని మయి సంయుతం విచష్టే జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమివ॥ ౪౫॥ ఏవంభూతసమాధిపర్యంతధ్యానస్య ఫలమాహ॥ ధ్యానేనేతి॥ మనో యుంజతః సమాదధతః-ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః అధిభూతాధిదైవాధ్యాత్మరూపః దృశ్యద్రష్టృదర్శనరూపో వా భ్రమః-నిర్వాణం శాంతిం సమ్యగ్యాస్యతీతి॥ ౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతః పంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయో ధారణానుగాః। శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్త్యంతరాయతయా మతాః॥ ఏవం మనో యుంజతో యోగినోంతరా విభవావంత్యః సిద్ధయో హ్యంతరాయప్రాయా ఏవ-అతస్తాః పరిహృత్య పరమేశ్వరపర ఏవ భవేదితి వక్తుం సిద్ధీరాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ యుక్తస్య స్థిరచిత్తస్య॥ ౧॥ కయేతి॥ స్విదితి వితర్కే-కాస్విత్ కిన్నామ-కథం వా కీదృశీ వా-ధారణా చ కతీతి ప్రశ్నాంతరే వా శబ్దః త్వమేవ తజ్జ్ఞానాసి నాన్య ఇత్యాశయేనాహ-యోగినామితి॥ ౨॥ సిద్ధయ ఇతి॥ ధారణాశ్చ అష్టాదశేత్యనుషంగః-యోగపారగైరితి త్రికాలజ్ఞత్వాదిక్షుద్రసిద్ధిరస్యేపి జానంతీతి భావః-అష్టౌ మత్ప్రధానం ముఖ్యాః స్వభావతః అశ్రయాః సాంతాః మత్స్వరూపస్యాప్తిముకించిన్న్యూ

షిమ్। ౪౩। తత్ర లబ్ధపదం చిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్। తచ్చ త్యక్త్వా మదారోహో న కించిదపి చింతయేత్॥ ౪౪॥ ఏవం సమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని। విచష్టే మయి సర్వాత్మన్ జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమ్॥ ౪౫॥ ధ్యానేనేత్థం సుతీవ్రేణ యుంజతో యోగినో మనః। సంయాస్యత్యాశు నిర్వాణం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః॥ ౪౬। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే చతుర్దశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ జితేంద్రియస్య యుక్తస్య జితశ్వాసస్య యోగినః। మయి ధారయతశ్చేత ఉపతిష్ఠంతి సిద్ధయః॥ ౧। ఉద్ధవః॥ కయా ధారణయా కాస్విత్ కథం వా సిద్ధిరచ్యుత। కతి వా సిద్ధయో బ్రూహి యోగినాం సిద్ధిదో భవాన్। ౨॥ శ్రీభగవాన్॥ సిద్ధయోష్టాదశ ప్రోక్తా ధారణా యోగపారగైః। తాసామష్టౌ మత్ప్రధానా దశైవ గుణహేతవః। ౩॥ అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరింద్రియైః। ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా॥ ౪। గుణేష్వసంగో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి। ఏతా మే సిద్ధయస్సౌమ్య అష్టావౌత్పత్తికా మతాః॥ ౫॥ అనూర్మిమత్త్వం దేహేస్మిన్ దూరశ్రవణదర్శనమ్। మనోజవః కామరూపం పరకాయప్రవేశనమ్॥ ౬॥ స్వచ్ఛందమృత్యుర్దేవానాం సహక్రీడానుదర్శనమ్। యథాసంకల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతా గతిః॥ ౭॥ త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వం పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా। అగ్న్యర్కాంబువిషాదీనాం ప్రతిష్టంభోపరాజయః॥ ౮॥ ఏతాశ్చోద్దేశతః ప్రోక్తా యోగధారణసిద్ధయః। యయా ధారణయా యా స్యాద్యథా వా స్యాన్నిబోధ మే॥ ౯॥ భూతసూక్ష్మాత్మని మయి తన్మాత్రం ధారయేన్మనః। అణిమానమవాప్నోతి తన్మాత్రోపాసకో మమ॥ ౧౦॥ మహత్యాత్మన్మయి పరే యథాసంస్థం

నా భవంతీతి భావః-గుణహేతవః సత్త్వోత్కర్షహేతుకాః॥ ౩॥ తాః స్వరూపేణోద్దిశతి సార్ధైః సంచభిః॥ అణిమేతి॥ అణిమా మహిమా లఘిమా చ మూర్తేర్దేహస్యేతి తిస్రస్సిద్ధయః ప్రాప్తిర్నామ సిద్ధిః సర్వప్రాణినామింద్రియైస్సహ తత్తదధిష్ఠాతృదేవతారూపేణ సంబంధ ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తేషు పారలౌకికేష్వదృష్టేషు దర్శనయోగ్యేష్వపి సర్వేషు భూవివరాదిష్వపి తేష్వపి ప్రాకామ్యం భోగదర్శనసామర్థ్యసిద్ధిః-శక్తీనాం మాయాయాః తదంశభూతానాం ప్రేరణం-తత్త్వేశ్వరిమాయాయాః అన్యేషు తదంశభూతానాం ప్రేరణం ఈశితా నామ సిద్ధిః॥ ౪॥ గుణేష్వితి॥ విషయభోగేష్వసంగో వశితా నామ సిద్ధిః-యత్కామః యస్య త్సుఖం కామయతే-తత్తదవస్యతి తస్య తస్య సీమానం ప్రాప్నోతీతి సిద్ధిః-ఔత్పత్తికాః స్వాభావిక్యో నిరతిశయాశ్చేత్యర్థః॥ ౫॥ గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ॥ అనూర్మిమత్త్వమితి॥ అనూర్మిమత్త్వం క్షుత్పిపాసాదిరాహిత్యం-దూరశ్రవణదర్శనం చేతి ద్వే సిద్ధీ-మనోవేగేన దేహస్య గతిః-కామితరూపప్రాప్తిః-పరకాయప్రవేశః॥ ౬॥ స్వచ్ఛందమృత్యురితి॥ స్వేచ్ఛామృత్యుః-అప్సరోభిస్సహ దేవానాం యాః క్రీడాస్తాసామనుదర్శనం-సంకల్పానురూపప్రాప్తిః-అప్రతిహతా ఆసమంతాద్గతిర్యస్యాస్సా-ఆజ్ఞా చేత్యేతా దశ॥ ౭॥ క్షుద్రసిద్ధీశ్చ పంచాహ॥ త్రికాలజ్ఞత్వమితి॥ అద్వంద్వం శీతోష్ణాద్యనభిభవః-అగ్న్యాదీనాం స్తంభనం॥ ౮॥ ....

ఏతా ఇతి॥ తత్తద్ధారణవిధిస్స్వహవిశేషతో నిరూపయతి-యయేతి-యా తత్స్యాదప్తి॥ ౯॥ భూతేతి॥ భూతసూక్ష్మోపాధౌ మయి-తన్మాత్రం

భూతసూక్ష్మాకారం - సః తన్మాత్రోపాసకః - మమ మదీయమణిమానం ॥ ౧౦ ॥ మహతీతి॥ మహత్తత్త్వోపాధౌ మయి - యథాసంస్థం మహత్తత్త్వాకారం-భూతానాం చేతి-ఆకాశాదిభూతోపాధౌ చ మయి మనో ధారయన్ తత్తద్భూతమహిమానం ప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయ ఇతి॥ వాయ్వాదిభూతానాం యే పరమాణవస్తన్మయే తదుపాధౌ మయి - చిత్తం రంజయన్ - ధారయన్ - యోగీ కాలసూక్ష్మార్థతాం కాలస్య పరమాణ్వాద్యుపాధిరూపతామితి లఘుత్వవివరణం - తదుక్తం॥ శ్లో॥ స కాలః పరమాణుర్వై యో భుంక్తే పరమాణుతామితి ॥ ౧౨ ॥ ధారయన్నితి॥ వైకారికాహంకారోపాధౌ మయి - అఖిలం [illegible] - ఆత్మత్వం అధిష్ఠాతృత్వం - అత్ర హేతుః - మన్మనాః మయి మనో ధారణాప్రభావాదేవ భవతి - నాత్రాతీతహేతురనుసంధేయ ఇతి భావః - ఏవం॥ శ్లో॥ మద్ధారణానుభావేనేత్యాదిష్వపి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౩ ॥ మహతీతి॥ క్రియాశక్తిప్రధానం మహత్తత్త్వమేవ సూత్రం తదుపాధౌ మయి - సః పారమేష్ఠ్యం సర్వోత్కృష్టం ప్రాకామ్యం విందతే కథం భూతస్య - అవ్యక్తం జన్మ యస్య తస్య సూత్రస్య తదుపాధేః మమేత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ విష్ణావితి॥ త్ర్యధీశ్వరే త్రిగుణమాయానియంతరి - అత ఏవ కాలవిగ్రహే ఆకలయితృరూపే అంతర్యామిణి ఈశిత్వం విశినష్టి - క్షేత్రజ్ఞానాం జీవానాం క్షేత్రాణాం తదుపాధీనాం చ చోదనాం ప్రేరణం - న తు విశ్వసృష్ట్యాదికర్తృత్వలక్షణమిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ నారాయణ ఇతి॥ తురీయాఖ్యే॥ శ్లో॥ విరాడ్ఢిరణ్యగర్భశ్చ కారణం చేత్యుపాధయః। ఈశస్య యత్త్రిభిర్హీనం తురీయం తత్పదం విదురితి ఏవంలక్షణే॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణా - తద్వతి భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణ ఇతి॥ యత్ర పరమానందరూపే - సర్వోపి కామస్తదంతర్భూ-

మనోదధత్ ।మహిమానమవాప్నోతిభూతానాంచపృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయేచిత్తంభూతానాంమయిరంజయన్। కాలసూక్ష్మార్థతాంయోగీలఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥౧౨॥ ధారయన్మయ్యహంతత్త్వే మనోవైకారికేఖిలమ్। సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వంప్రాప్తింప్రాప్నోతిమన్మనాః ॥ ౧౩ ॥ మహత్యాత్మనియస్సూత్రే ధారయన్మయిమానసమ్। ప్రాకామ్యంపారమేష్ఠ్యంమేవిందతేవ్యక్తజన్మనః ॥ ౧౪ ॥ విష్ణౌత్ర్యధీశ్వరేచిత్తంధారయత్కాలవిగ్రహే। సఈశిత్వమవాప్నోతిక్షేత్రజ్ఞక్షేత్రచోదనామ్ ॥ ౧౫ ॥ నారాయణేతురీయాఖ్యేభగవచ్ఛబ్దశబ్దితే।మనోమయ్యాదధద్యోగీమద్ధర్మావశితామియాత్ ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణేబ్రహ్మణిమయిధారయన్విశదంమనః। పరమానందమాప్నోతియత్రకామోవసీయతే ॥ ౧౭ ॥ శ్వేతద్వీపపతౌచిత్తంశుద్ధేధర్మమయేమయి। ధారయన్ఛ్వేతతాంయాతిషడూర్మిరహితోనరః ॥ ౧౮ ॥ మయ్యాకాశాత్మనిప్రాణేమనసాఘోషముద్వహన్। తత్రోపలబ్ధాభూతానాంహంసోవాచశ్శృణోత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ చక్షుస్త్వష్టరిసంయోజ్యత్వష్టారమపిచక్షుషి। మాంతత్రమనసాధ్యాయన్విశ్వంపశ్యతిసూక్ష్మదృక్ ॥ ౨౦ ॥ మనోమయిసుసంయోజ్యదేహంతదనువాయునా। మద్ధారణానుభావేనతత్రాత్మాయత్రవైమనః॥౨౧॥యదామనఉపాదాయయద్యద్రూపంబుభూషతి। తత్తద్భవేన్మనోరూపంమద్యోగబలమాశ్రయః॥ ౨౨॥ పరకాయంవిశన్సిద్ధఆత్మానంతత్రభావయేత్ । పిండంహిత్వావిశేత్ప్రాణోవాయుభూతష్షడంఘ్రివత్ ॥ ౨౩ ॥ పార్ష్ణ్యాపీడ్య

తః అవసీయతే సమాప్యతే ॥ ౧౭ ॥ అతః పరం గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ॥ శ్వేతద్వీపేతి॥ శుద్ధే సత్త్వాత్మకే - శ్వేతతాం శుద్ధస్వరూపతాం ॥ ౧౮ ॥ మయీతి॥ ఆకాశాత్మా యః ప్రాణః సమష్టిరూపః తద్రూపే మయి మనసా ఘోషం నాదం చింతయన్ అసౌ హంసః జీవః తత్ర ఆకాశే - ఉపలబ్ధా జ్ఞాతాస్సన్ - తత్రస్థాః విచిత్రాః వాచః శృణోతి యద్వా - తత్రాకాశే ఉపలబ్ధాః అభివ్యక్తాః యా భూతానాం వాచః తాః దూరతః శృణోతి ॥ ౧౯ ॥ దూరశ్రవణముక్త్వా దూరదర్శనమాహ॥ చక్షురితి॥ త్వష్టా ఆదిత్యః తస్మిన్ స్వపరిచ్ఛిన్నం చక్షుః సంయోజ్య తం చ చక్షుషి సంయోజ్య - తత్రోభయసంయోగే మాం ధ్యాయన్ విశ్వం దూరతః పశ్యతి ॥ ౨౦ ॥ మన ఇతి॥ మనో దేహం చ తదనువర్తినా వాయునా సహ మయి సుసంయోజ్య యా మద్ధారణక్రియా తేన తస్యాః ప్రభావేన - యత్ర మనో యాతి - తత్రాత్మా దేహో యాతీత్యర్థః యద్వా - మనసః [illegible] - ఆత్మానం వాయునా సహ దేహం చ మయి సుసంయోజ్య - యత్ర యాతి - తదను తత్ర దేహో యాతీతి ॥ ౨౧ ॥ యదేతి॥ మన ఉపాదాయ ఉపాదానకారణం కృత్వా - యద్యద్దేవాదిరూపం భవితుమిచ్ఛతి - తత్తన్మనోరూపం మనసోఽభీష్టం రూపం యోగీ భవేత్ - కుతః యతో మద్యోగబలమాశ్రయః - యోగోహమచింత్యశక్తిర్నానాకారస్తస్మిన్ మయి మనసో యోగో ధారణా తస్య బలం ప్రభావః స ఏవాశ్రయః కారణం ॥ ౨౨ ॥ పరకాయమితి॥ యత్ర ప్రవివిక్షతి తత్రాత్మానం చింతయేత్ - తతః పిండం స్వదేహం హిత్వా ప్రాణః ప్రాణప్రధానలింగశరీరోపాధిః వాయుభూతః బాహ్యవాయావాహితః ప్రవిష్టస్సన్ మార్గేణేత్యర్థః - షడంఘ్రివత్ భృంగో యథా - పుష్పాత్పుష్పాంతరం మార్గేణ ప్రవిశతి తద్వత్ ॥ ౨౩ ॥ పిండం హిత్వేత్యుక్తం తత్ప్రకారం కథయన్ స్వచ్ఛందమృత్యుమాహ॥ పార్ష్ణ్యేతి॥ పార్ష్ణ్యా పార్ష్ణి-

నా- గుదంనిరుధ్య ప్రాణం ప్రాణోపాధిమాత్మానం- బ్రహ్మరంధ్రేణమూర్ధద్వారేణ బ్రహ్మేత్యుపలక్షణం బ్రహ్మ అన్యద్వాఽపేక్షితం స్థానం- మనసానీత్వా ప్రాపయిత్వా॥ ౨౪॥ విహరిష్యన్నితి॥ మత్స్థం మన్మూర్తిరూపం శుద్ధం సత్త్వం చింతయేత్- తదా సత్త్వవృత్తయః సత్త్వాంశభూతాః॥ ౨౫॥ యదేతి॥ యదా వా అకాలేపి- యథా వేతి పాఠే యథా వా యేన కేనాపి ప్రకారేణ- బుద్ధ్యా సంకల్పయేత్- తత్తథా యథావత్ప్రాప్నోతీత్యర్థః- యద్వా- సంకల్పయేత్- యథా వా మత్పరో మయి విశ్వాసవాన్ భవతి- తథా తదనురూపం సర్వం ప్రాప్నోతీత్యర్థః- కిం కుర్వన్- సత్యే సత్యసంకల్పే మయి మనో యుంజన్॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ ఈశితురితి పృథక్ పదం మమేత్యర్థః- ఈశితుః సర్వనియంతుః- వశితుః స్వతంత్రస్య- మమ భావం స్వభావం ప్రాప్తః ఏతాః గుణహేతవః॥ ౨౭॥ మద్భక్త్యేతి॥ అతః పరం తు ప్రధారణవిద ఇతి త్రికాలజ్ఞైశ్వర్యధారణా నాభితా- త్రైకాలికీ త్రికాలవస్తువిషయా- స్వజన్మమృత్యుభ్యాముపబృంహితా తత్సహితా- అనయైవ పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిరితి॥ అగ్న్యాదిసర్వోపఘాతశూన్యో భవానిత్యేవం భూతం యోగమయం- సైవాభిభూయేత- అత్ర హేతుః- మద్యోగేతి- యాదసాముదకం యథాభిఘాతకం న భవతి- తథా తస్య వపుషో గ్న్యాదయ ఇత్యర్థః- అనయైవాద్వంద్వతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరితి॥ మద్విభూతీః మమావతారాన్- ధ్వజాదిభిస్సహ॥ ౩౦॥ ఉపసంహరతి॥ ఉపాసకస్యేతి॥ ఏ

గుదం ప్రాణం హృద్యురసి కంఠమూర్ధసు।ఆరోప్య బ్రహ్మరంధ్రేణ బ్రహ్మనీత్వోత్సృజేత్తనుమ్॥౨౪।
విహరిష్యన్సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్। విమానేనోపతిష్ఠంతి సత్త్వవృత్తీస్సురస్త్రియః॥ ౨౫॥యదాసంకల్పయేద్బుద్ధ్యా యదా వా మత్పరః పుమాన్। మయి సత్యే మనో యుంజం స్తథా తత్సముపాశ్నుతే॥౨౬॥యోవై మద్భావమాపన్న ఈశితుర్వశితుః పుమాన్। కుతశ్చిన్న విహన్యేత తస్య చాజ్ఞా యథా మమ॥౨౭॥మద్భక్త్యా శుద్ధసత్త్వస్య యోగినో ధారణావిదః। తస్య త్రైకాలికీ బుద్ధిర్జన్మమృత్యూపబృంహితా । ౨౮ । అగ్న్యాదిభిర్నహన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః। మద్యోగశాంతచిత్తస్య యాదసాముదకం యథా ॥ ౨౯ ॥ మద్విభూతీరభిధ్యాయన్ శ్రీవత్సాదివిభూషితాః। ధ్వజాతపత్రవ్యజనైస్సభవేదపరాజితః॥ ౩౦ ॥ ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః। సిద్ధయః పూర్వకథితా ఉపతిష్ఠంత్యశేషతః॥ ౩౧॥ జితేంద్రియస్య దాంతస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః। మద్ధారణాం ధారయతః కా ను సిద్ధిస్సుదుర్లభా॥ ౩౨॥ అంతరాయాన్వదంత్యేతా యుంజతో యోగముత్తమమ్। మయా సంపద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః ॥ ౩౩ ॥ జన్మౌషధితపోమంత్రైర్యావతీరిహసిద్ధయః। యోగేనాప్నోతి తాస్సర్వా నాన్యైర్యోగగతిం వ్రజేత్ ॥ ౩౪ ॥ సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః।అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినామ్॥ ౩౫। అహమాత్మాంతరో బాహ్యోఽనావృతస్సర్వదేహినామ్। యథా భూతాని భూతేషు బహిరంతస్స్వయం తథా॥ ౩౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే - పంచదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

వం పృథగ్ధారణాదిభిః॥ ౩౧॥ యద్వా- కిం నానాధారణప్రయాసేన ఏకస్యైవ సర్వాస్సిద్ధయో భవంతీత్యాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ మద్ధారణాం నారాయణే తురీయాఖ్యే ఇత్యత్రోక్తాం- యా సుదుర్లభా స్యాత్- సా కా ను- న కాచిదిత్యర్థః॥ ౩౨ ॥ యద్యప్యేవం- తథాపి న ప్రార్థ్యా ఇత్యాహ॥ అంతరాయానితి॥ ౩౩ ॥ తస్మాదహైతుకీయమేవ ధారణా కార్యా - నాన్యాః కామ్యా ఇత్యాహ ॥ జన్మేతి॥ జన్మనైవ కాశ్చిత్సిద్ధయో భవంతి- యథా దేవానాం- యథా చ యాదసాముదకస్తంభః - పక్ష్యాదీనాం ఖేచరత్వాది- తదుక్తం పాతంజలే॥ శ్లో॥ జన్మౌషధితపోమంత్రయోగజాస్సిద్ధయస్స్మృతా ఇతి- యోగేన మద్ధారణాయుక్తేన- యోగగతిం మత్సాలోక్యాదిరూపాం॥ ౩౪ ॥ తత్కుత ఇత్యత ఆహ- త్రిభిః- సర్వాసామితి ॥ ప్రభుత్వోపపాదనం హేతుః కారణం- పతిః పాలయితా చేతి కించ- న కేవలం సిద్ధీనామేవ ప్రభుః - అపి తు మోక్షాదీనామపీత్యాహ- అహమితి- యోగో మోక్షః- సాంఖ్యం తత్సాధనం జ్ఞానం- ధర్మస్య - తదుపదేష్టౄణాం బ్రహ్మవాదినాం చ ॥౩౫॥ కుత స్తత్రాహ॥ అహమితి ॥ సర్వదేహినాం జీవానామాత్మా- యతః అంతరః అంతర్యామీ॥ శ్రు॥ ఏష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి శ్రుతేః తహి బాహ్యమంతర్వర్తిత్వాత్పరిచ్ఛిన్నః- న బాహ్యశ్చ వ్యాపక ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుః- అనావృతః - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ- భూతేషు చతుర్విధేషు మహాభూతాని యథా అంతర్బహిశ్చ భవంతి - స్వయమహమపి తథేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం పంచదశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

[illegible]

ఉద్ధవః ॥ త్వంబ్రహ్మపరమం సాక్షాదనాద్యంతమపావృతమ్। సర్వేషామపి భావానాం త్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః ॥ ౧॥ ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః। ఉపాసతే త్వాం భగవన్యాథాతథ్యేన బ్రాహ్మణాః ॥ ౨॥ యేషు యేషు చ భావేషు భక్త్యా త్వాం పరమర్షయః। ఉపాసీనాః ప్రపద్యంతే సంసిద్ధిం తద్వదస్వ మే। ౩। గూఢశ్చరసి భూతాత్మా భూతానాం భూతభావన। న త్వాం భూతాని పశ్యంతి పశ్యంతం మోహితాని తే ॥ ౪। యాః కాశ్చ భూమౌ దివి వై రసాయాం విభూతయో దిక్షు మహావిభూతే। తా మహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తే నమామి తే తీర్థపదాంఘ్రిపద్మమ్ ॥ ౫। శ్రీకృష్ణః ॥ ఏవమేతదహం పృష్టః ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర। యుయుత్సునా వినశనే సపత్నైరర్జునేన వై ।౬। జ్ఞాత్వా జ్ఞాతివధం గర్హ్యమధర్మం రాజ్యహేతుకమ్। తతో నివృత్తో హంతాహం హతోఽయమితి లౌకికః ॥ ౭ ॥ స తదా పురుషవ్యాఘ్రో యుక్త్యా మే ప్రతిబోధితః। అభ్యభాషత మామేవం యథా త్వం రణమూర్ధని ॥ అహమాత్మోద్ధవామీషాం భూతానాం సుహృదీశ్వరః। అహం సర్వాణి భూతాని తేషాం స్థిత్యుద్భవాప్యయః ॥ ౯ ॥ అహం గతిర్గతిమతాం కాలః కలయతామహమ్। గుణానాం చాప్యహం సామ్యం గుణిన్యౌత్పత్తికో గుణః ॥౧౦॥ గుణినామప్యహం సూత్రం మహతాం చ మహానహమ్। సూక్ష్మాణామప్యహం జీవో

[illegible]

గ్గుణానాత్మ్యకుణాసైతమూర్త్వక్రమాత్రాన్యతరోత్కృష్టఇతిచ్రుతేః॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భఇతి ॥ వేదానాంమంత్రోపదేష్టాహమధ్యాపకః పదానిత్రీణిత్రిపదాగాయత్రీత్యర్థః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ బ్రహ్మర్షీణామితి॥ హవిర్ధానీకామధేనుః॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ మామితి॥ నక్షత్రౌషధీనాంప్రభుంసోమం. యక్షరక్షసాంప్రభుంకుబేరం॥౧౬॥ ఐరావతమితి॥ యాదసాంప్రభుంవరుణం. తపతాంప్రతాపవతాం ద్యుమతాందీప్తిమతాంచమధ్యే॥ ౧౭॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాఇతి॥ సంయమతాందండయతామిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ నాగేంద్రాణామితి॥ శృంగిణందంష్ట్రిణాంచమధ్యేతేషాంప్రభుర్వా. తుర్యఃసన్న్యాసః. ప్రథమఃబ్రాహ్మణః॥ ౧౯ ॥ తీర్థానామితి ॥ స్రోతసాంప్రవాహానాంచ. సరసాంస్థిరోదకాశయానాం॥ ౨౦॥ ధిష్ణ్యానామితి॥ ధిష్ణ్యానాంనివాసస్థానానాం. గహనానాందుర్గమాణాం॥ ౨౧ ॥ పురోధసామితి॥ బ్రహ్మిష్ఠానాంవేదాంతార్థనిష్ఠానాం. సేనాన్యాంగణయూథపతీనాం. అగ్రణ్యాంసన్మార్గప్రవర్తకానాం. అజఃబ్రహ్మా॥ ౨౨॥ యజ్ఞానామితి॥ శుచీనాంశోధకానామపి. మార్జనతర్పణాదీనాంమధ్యే వాయ్వాదిరూపఃశోధకోహం ॥ ౨౩॥

దుర్జయానామహంమనః॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భోవేదానాంమంత్రాణాంప్రణవస్త్రివృత్ । అక్షరాణామకారోస్మిపదానిఛందసామహమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఇంద్రోహంసర్వదేవానాంవసూనాంహవ్యవాడహమ్। ఆదిత్యానామహంవిష్ణూరుద్రాణాంనీలలోహితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మర్షీణాంభృగురహం రాజర్షీణామహంమనుః । దేవర్షీణాంనారదోహంహవిర్ధాన్యస్మిధేనుషు ॥ ౧౪ ॥ సిద్ధేశ్వరాణాంకపిలస్సుపర్ణోహంపతత్రిణామ్ । ప్రజాపతీనాందక్షోహంపితౄణామహమర్యమా । ౧౫॥ మాంవిద్ధ్యుద్ధవదైత్యానాంప్రహ్లాదమసురేశ్వరమ్। సోమంనక్షత్రౌషధీనాంధనేశంయక్షరక్షసామ్ ॥ ౧౬ ॥ ఐరావతంగజేంద్రాణాంయాదసాంవరుణంప్రభుమ్ । తపతాంద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాంచ భూపతిమ్॥ ౧౭ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాస్తురంగాణాంధాతూనామస్మికాంచనమ్ । యమస్సంయమతాం చాహంసర్పాణామస్మివాసుకిః॥ ౧౮॥ నాగేంద్రాణామనంతోస్మిమృగేంద్రశ్శృంగిదంష్ట్రిణామ్। ఆశ్రమాణామహంతుర్యోవర్ణానాంప్రథమోనఘ॥ ౧౯॥ తీర్థానాం స్రోతసాంగంగాసముద్రస్సరసామహమ్। ఆయుధానాంధనురహంత్రిపురఘ్నోధనుష్మతామ్ ॥ ౨౦ ॥ ధిష్ణ్యానామస్మ్యహంమేరుర్గహనానాంహిమాలయః । వనస్పతీనామశ్వత్థఓషధీనామహంయవః॥ ౨౧॥ పురోధసాంవసిష్ఠోహంబ్రహ్మిష్ఠానాంబృహస్పతిః। స్కందోహంసర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాంభగవానజః ॥ ౨౨ ॥ యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోహంవ్రతానామవిహింసనమ్ । వాయ్వగ్న్యర్కాంబువాగాత్మాశుచీనామప్యహంశుచిః॥ ౨౩ ॥ యోగానామాత్మసంరోధోమంత్రోస్మివిజిగీషతామ్ । ఆన్వీక్షికీకౌశలానాం వికల్పఃఖ్యాతివాదినామ్॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణాంతుశతరూపాహంపుంసాంస్వాయంభువోమనుః । నారాయణోమునీనాంచకుమారోబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాణామస్మిసన్న్యాసఃక్షేమాణామబహిర్మతిః । గుహ్యానాంసూనృతంమౌనంమిథునానామజోస్మ్యహమ్ ॥ ౨౬ ॥ సంవత్సరోస్మ్యనిమిషామృతూనాంమధుమాధవౌ । మాసానాంమార్గశీర్షోహంనక్షత్రాణాంతథాభిజిత్ ॥ ౨౭॥ అహంయుగానాంచకృతంధీరాణాం దేవలోసితః। ద్వైపాయనోస్మివ్యాసానాంకవీనాంకావ్యఆత్మవాన్॥౨౮॥ వాసుదేవోభగవతాం

యోగానామితి॥ యోగానామష్టాంగానాంమధ్యే ఆత్మసంరోధఃసమాధిరహం. మంత్రోనీతిః. కౌశలానాంవివేకాదినైపుణ్యానాంమధ్యే ఆన్వీక్షికీఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా అఖ్యాత్యన్యథాఖ్యాత్యసత్ఖ్యాత్యాత్మఖ్యాత్యనిర్వచనీయఖ్యాతివాదినాం వివాదమేవమిదంతదితివాదరంతోవికల్పఃసోహం॥ ౨౪॥ స్త్రీణామితి॥ కుమారఃసనత్కుమారః॥ ౨౫॥ ధర్మాణామితి॥ సన్న్యాసఃభూతాభయదానం. క్షేమాణంఆశ్రయస్థానానాంమధ్యేఅబహిర్మతిఃఅంతర్నిష్ఠా సూనృతంప్రియవచనంమౌనంచ. నహిప్రియభాషణేమౌనేచపురుషస్యాభిప్రాయోజ్ఞాయతే. అజఃప్రజాపతిః. యస్యదేహోభార్యాభ్యాంమిథునమభూత్ సఏవముఖ్యంమిథునం॥ శ్రు ॥ అర్ధేనవావిషఆత్మనోయత్పత్నీతిశ్రుతేః॥ ౨౬॥ సంవత్సరఇతి॥ అనిమిషాంఅప్రమత్తానాం. మధుమాధవౌవసంతఇత్యర్థః. అభిజిత్ ఉత్తరాషాఢాచతుర్థపాదశ్రవణ ప్రథమఘటికాచ॥ శ్రు ॥ అభిజిన్నామనక్షత్రం. ఉపరిష్టాదషాఢానాం. అవస్తాచ్ఛ్రోణాయాఇత్యాది॥ ౨౭॥ అహమితి॥ కృతంకృతయుగం. దేవలఃఅసితశ్చ. వ్యాసానాంవేదవిభాగకర్తౄణాం కవీనాంవిదుషాం కావ్యఃశుక్రః॥౨౮॥ వాసుదేవఇతి॥ భగవతాం॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తిం

ప్రకటయిత్రీ తథాతా మాయాగతిం గతిమతాం త్రివిధాయాంవిద్యాం సవాత్మ్యైక్యగతిత్వైకాంతికీ [illegible] ॥౨౯॥ రత్నానామితి॥ పేశసాం సుందరాణాం - దర్భజాతీనాం - శరకుశాదీనాం - హవిష్షు చరుపురోడాశాదిషు గవ్యమాజ్యం॥ ౩౦॥ వ్యవసాయినామితి ॥ లక్ష్మీః ధనాది సంపత్॥ ౩౧॥ ఓజఇతి॥ బలవతాం ఓజశ్చ సహశ్చ - సాత్వతాం భాగవతానాం భక్త్యైకకర్మాహమిత్యర్థః - తేషు పూజనవత్వ్యాతనవ నవానివాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధనారాయణహయగ్రీవవరాహనృసింహ వామనాఇతియానవమూర్తయస్తాసాంమధ్యే వాసుదేవాఖ్యా॥ ౩౨॥ విశ్వావసురితి ॥ గంధర్వాణాం విశ్వావసుః - అప్సరసాంపూర్వచిత్తిః గంధమాత్రంఅవికృతం॥ ౩౩॥ అపామితి॥ పరమః మధురః - పరః సరాఖ్యశ్శబ్దః॥ ౩౪॥ బ్రహ్మణ్యానామితి॥ అర్జునః పార్థః - భూతానాం ప్రాణినాం ప్రతిసంక్రమః ప్రళయః॥ ౩౫॥ గతీతి॥ గత్యాదయః పంచకర్మేంద్రియవ్యాపారాః స్పర్శాదయో జ్ఞానేంద్రియవ్యాపారాః అత్రలక్షణాదర్శనం సర్వేంద్రియాణ మింద్రియం తేద్దర్శనగ్రహణశక్తిరప్యహం॥ ౩౬॥ తదేవం తత్రనిర్ధారణేన తత్సంబంధేన చ విశేషతో విభూతీర్నిరూప్య ఇదానీం సామాన్యతః సర్వా అపి నిరూపయతి సార్ధద్వయేన॥ పృథివీతి॥ పృథివ్యాదిశబ్దైస్తన్మాత్రాణి వివక్షితాని అహం అహంకారః - మహాన్ మహత్తత్త్వం - ఏతాః సప్తప్రకృతివికృతయః - వికారః పంచమహాభూతాని ఏకాదశేంద్రియాణీత్యేవం షోడశకః - పురుషో జీవః - అవ్యక్తం ప్రకృతిః - ఏవం పంచవింశతితత్త్వాని - తదుక్తం॥ శ్లో॥ మూలప్రకృతిరవికృతిర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త షోడశకశ్చ

త్వంతుభాగవతేష్వహమ్॥ కింపురుషాణాంతుహనుమాన్విద్యాధ్రాణాంసుదర్శనః౨౯॥ రత్నానాం పద్మరాగోస్మిపద్మకోశస్సుపేశసామ్। కుశోస్మిదర్భజాతీనాంగవ్యమాజ్యంహవిష్ష్వహమ్॥ ౩౦॥ వ్యవసాయినామహంలక్ష్మీఃకితవానాంఛలగ్రహః। తితిక్షాస్మితితిక్షూణాంసత్త్వంసత్త్వవతామహమ్॥ ౩౧॥ ఓజస్సహోబలవతాంకర్మాహంవిద్ధిసాత్వతామ్। సాత్వతాంనవమూర్తీనామాదిమూర్తిరహంపరా॥ ౩౨॥ విశ్వావసుఃపూర్వచిత్తిర్గంధర్వాప్సరసామహమ్। భూధరాణామహంస్థైర్యంగంధమాత్రమహంభువః॥౩౩॥ అపాంరసశ్చపరమస్తేజిష్ఠానాంవిభావసుః। ప్రభాసూర్యేందుతారాణాం శబ్దోహంనభసఃపరః॥ ౩౪॥ బ్రహ్మణ్యానాంబలిరహంవీరాణామహమర్జునః। భూతానాంస్థితిరుత్పత్తిరహంవైప్రతిసంక్రమః॥ ౩౫॥ గత్యుక్త్యుత్సర్గోపాదానమానందస్పర్శలక్షణమ్। ఆస్వాదశ్రుత్యవఘ్రాణమహంసర్వేంద్రియేంద్రియమ్॥ ౩౬॥ పృథివీవాయురాకాశఆపోజ్యోతిరహంమహాన్। వికారఃపురుషోవ్యక్తంరజస్సత్త్వంతమఃపరమ్। ౩౭। అహమేతత్ప్రసంఖ్యానంజ్ఞానంతత్త్వవినిశ్చయః॥౩౮॥మయేశ్వరేణజీవేనగుణేనగుణినావినా।సర్వాత్మనాపిసర్వేణనభావోవిద్యతేక్వచిత్॥ ౩౯॥ సంఖ్యానంపరమాణూనాంకాలేనక్రియతేమయా। నతథామేవిభూతీనాంసృజతోండానికోటిశః॥ ౪౦॥ తేజశ్శ్రీఃకీర్తిరైశ్వర్యంహ్రీస్త్యాగస్సౌభగంభగః। బలంతితిక్షావిజ్ఞానంయత్రయత్రసమేంశకః॥ ౪౧॥ ఏతాస్తేకీర్తితాస్సర్వాస్సంక్షేపేణవిభూతయః। మనోవికారాఏవైతేయథావాచాభిధీయతే॥ ౪౨॥ వాచంయచ్ఛమనోయచ్ఛప్రాణంయచ్ఛేంద్రియాణిచ। ఆత్మానమాత్మనాయచ్ఛన

వికారోనప్రకృతిర్నచవికృతిః పురుషఇతి - కించ - రజస్సత్త్వంతమఇతి ప్రకృతేగుణాశ్చ - పరం బ్రహ్మచ ఏతదేతత్సర్వం అహమేవ॥ ౩౭॥ కించ॥ అహమితి॥ ఏతత్ప్రసంఖ్యానంఏతేషాం పరిగణనం ఏతేషాం లక్షణతో జ్ఞానంచ - ఏతత్ఫలం తత్త్వవినిశ్చయశ్చాహమేవ॥ ౩౮॥ ఏతదేవసంక్షిప్యాహ॥ మయేతి॥ జీవేశ్వరరూపోద్వివిధో భావః - యశ్చగుణగుణిరూపః - యశ్చక్షేత్రక్షేత్రజ్ఞరూపః - ససర్వోపి మయావినాసర్వ్యవస్థితిరేకేనాస్తి అహమేవసర్వమిత్యర్థః॥ ౩౯॥ నను సామాన్యతః కిమేవం సంక్షిప్య కథయసి [illegible] కారణసంబంధాభ్యాం విశేషతస్సర్వాః కథమితిచేత్తత్రాహ॥ సంఖ్యానమితి॥ సంఖ్యానం పృథివ్యాదిపరమాణూనాం - కాలేనమహతా కదాచిన్మయా క్రియతే కృతాన్యపి శక్యం శక్యతే - తథాపి విభూతీనాం సంఖ్యానం కర్తుం నశక్యతే కుతఇత్యత ఆహ సృజతోండానీతి - మమాయా స్యృజ్యమానానాం బ్రహ్మాండానామేవతావత్సంఖ్యానాస్తి - తదాకుతస్తద్గతానాం విభూతీనాం సంఖ్యేత్యర్థః॥ ౪౦॥ తథా పి విశేషతవితసర్వా అపి సంక్షేపతః కథయామీత్యాహ॥ తేజఇతి॥ తేజః ప్రభావః శ్రీః సంపత్ - సౌభగం మనోనయనాహ్లాదకత్వం భగః భాగ్యం - బలం వీర్యం అంశకః విభూతిః॥ ౪౧॥ ఉపసంహరతి॥ ఏతాఇతి॥ ఏతేవిభూతిభేదాస్తుమయాచిత్తావికారాయతథితాః అతోనాత్ర అతీవఅభినివేశః కర్తవ్యఇత్యాహ మనోవికారాఏవైతే నతుపరమార్థాః - యథాకించిద్వస్తుస్వదివాజ్మాత్రేణాభిధీయతే తతుల్యాః॥ ౪౧॥ తస్మాత్॥ వాచమితి॥ వాగాదీనినియచ్ఛ - ఆత్మానం బుద్ధిం అస్మనాసత్త్వసంపన్నయా తత్వైవనియచ్ఛ - అతఏవసంసారమార్గా

యః ॥౪౩॥ అసంయమేదోషమాహ ॥ యఇతి ॥ అసంయచ్ఛన్ అసంయచ్ఛన్ ॥౪౪॥ తస్మాదితి ॥ పరిసమాప్యతే కృతకృత్యోభవతీత్యర్థః ॥ ౪౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్లో ॥ తతస్సప్తదశేవృత్తిస్స్వధర్మాద్భక్తిలక్షణా। హంసోక్తంధర్మమాహస్మ బ్రహ్మచారిగృహస్థయోః। కర్మణాం చిత్తశుద్ధ్యర్థం సాత్వికానిత్య ర్థం కర్మాణ్యుక్తం కర్మాణి సాధనం ముక్తిధర్మాన్ విస్తరేణ భక్తిసాధనత్వంచ కర్మణాం ముఖ్యత్వేన స్వధర్మాభిధ్యానాదినా తత్రతత్రోక్తం నచకర్మానుష్ఠానాని యమనియమభక్తిర్ద్యోతతే అతః స్పష్టమితి పృచ్ఛతి ॥ యఇతి ॥ పూర్వం కథిత ఏవ త్వద్భక్తిలక్ష ణః త్వద్భక్తిలక్షణస్తత్సాధనమిత్యర్థః సర్వవర్ణాశ్రమాచారవతాముపి సర్వేషాంచ ద్విపదాం వర్ణాశ్రమహీనానామపినరాణాం॥ ౧॥ యథేతి॥ యథానుష్ఠీయమానేనస్వధర్మేణ నమసంప్రదాయ తవజ్ఞానస్యలోకేకింపునర్ణ ... నేనత్వా ॥ పురేతి॥ పరమకం పరమశ్చాసౌ కం సుఖరూపశ్చతం యద్వా హంసరూపేణ ధర్మో భృశ్యతీతి నతుమార్గమాత్రం ॥ జానీతమాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్యుక్తవాన్ ॥ ౩॥ సఇతి॥ ప్రాగనుశాసితోపి నభవితానభవిష్యతి ॥ ౪ ॥ అత్రహేతుమాహ వ్యాఖ్యం॥ వక్తేతి॥ మూర్తిమంతః బ్రహ్మాణః మూర్తకలారోమనంతః మూర్తపాలయంతః శ్రుతయః ప్రస్తోతారం యుష్మద్ధర్మస్యోక్త్వా తత్వతః అన్యః కలాః కర్తా

ఖుయాయః కల్పితధ్వనే॥ ౪౩ ॥ యోవైవాఙ్మనసీసమ్యగసంయచ్ఛన్ధియాయతిః। తస్యవ్రతంతపోదా నంస్రవత్యామఘటాంబువత్ ॥ ౪౪ ॥ తస్మాద్వచోమనఃప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః । మద్భ క్తియుక్తయాబుద్ధ్యా తతఃపరిసమాప్యతే ॥ ౪౫ ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀❀❀ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షోడశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

ఉద్ధవః॥ యస్త్వయాభిహితఃపూర్వంధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః । వర్ణాశ్రమాచారవతాంసర్వేషాం ద్విపదామపి॥౧॥ యథానుష్ఠీయమానేనత్వయిభక్తిర్నృణాంభవేత్ । స్వధర్మేణారవిందాక్షతన్మమా ఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨॥ పురాకిలమహాబాహోధర్మంపరమకంప్రభో । యత్తేనహంసరూపేణబ్రహ్మ ణేఖ్యాత్థమాధవ॥ ౩॥ సఇదానీంసుమహతాకాలేనామిత్రకర్శన । నప్రాయోభవితామర్త్యలోకే ప్రాగనుశాసితః॥ ౪॥ వక్తాకర్తావితానాన్యోధర్మస్యాచ్యుతతేభువి । సభాయామపివైరించ్యాం యత్రమూర్తిధరాఃకలాః॥ ౫॥ కర్త్రావిత్రాప్రవక్త్రాచభవతామధుసూదన । త్యక్తేమహీతలే దేవవినష్టంకఃప్రవక్ష్యతి ॥ ౬॥ తత్త్వంనస్సర్వధర్మజ్ఞధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః । యథాయస్యవిధీయేత తథావర్ణయమేప్రభో । ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ధర్మ్యఏషతవప్రశ్నోనైశ్రేయసకరోనృణామ్ । వర్ణా శ్రమాచారవతాంతముద్ధవనిబోధమే॥ ౮॥ ఆదౌకృతయుగేవర్ణోనృణాంహంసఇతిస్మృతః । కృతకృ త్యాఃప్రజాజాత్యాతస్మాత్కృతయుగంవిదుః ॥ ౯॥ వేదఃప్రణవఏవాగ్రేధర్మోహంవృషరూపధృక్ । ఉపాసతేతపోనిష్ఠాహంసంమాంముక్తకిల్బిషాః॥ ౧౦॥ త్రేతాముఖేమహాభాగప్రాణాన్మేహృదయా త్త్రయీ । విద్యాప్రాదురభూత్తస్యాఅహమాసంత్రివృన్మఖః ॥ ౧౧॥ విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రాము ఖబాహూరుపాదజాః । వైరాజాత్పురుషాజ్జాతాయఆత్మాచారలక్షణాః॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమోజఘన

చ్ఛ్రేయః॥ ౫॥ ౬॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ నః అస్మాకంమనుష్యాణాంమధ్యే యోధర్మోయస్యయథావిధీయతే॥ ౭॥ ధర్మ్యఇతి॥ ధర్మః ధర్మాదనపేతః కుతః నైశ్రేయసకరః భక్తిజనకః అతః హేతుతః తంధర్మంనిబోధ॥ ౮॥ తత్రాదౌమముహంసాఖ్యాలక్షణఏవమమఖ్యాధర్మ ఆసీత్ ఆచారలక్షణస్తుధర్మఃపశ్చాత్ప్రవృత్తః సహైవమనుష్యోత్పత్తిర్భక్తియోగంజన యతీతి వర్ణయతిమాహ॥ ఆదావితి॥ కల్పాదౌయ త్కృతయుగంతస్మిన్ తదానీంమాముపాసతఏవకేవలం నాస్త్యన్యవర్ణాంతరకల్పంకృతయుగజాముక్తిమాహ కృతకృత్యాఇతి జాత్యాజన్మనైవ॥౯॥కించ విధాయకాభావాదపితదానీంనాస్తికర్మాస్తీత్యాహ॥వేదఇతి॥ధర్మశ్చతుష్పాద్విద్యామాహ వృషరూ పధృక్ చతుష్పాత్ నక్రియావిశేషయజ్ఞాదిః అతఃతపోనిష్ఠాః॥ శ్లో॥ మనసశ్చైవక్రియాణాంచ శ్రేష్ఠ్యంకాగ్ర్యంపరమంతపఇతి వచనా త్ఏకాగ్రతయామాంసంముగ్ధంమాంధ్యాయంతీత్యర్థః॥౧౦॥త్రేతాముఖఇతి॥ పశ్చాత్త్రేతాయుగప్రవేశే మమవైరాజరూపస్య ప్రా ణాన్నిమిత్తాత్ హృదయాత్ప్రకాశాత్ తస్యాఃత్రయ్యాస్సకాశాత్ అహంత్రివృద్రాహ్మణైః త్రివృత్ త్రిరూపఃముఖఃయజ్ఞః॥ త్రి॥ య జ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేః॥౧౧॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచ ధర్మాణాంవక్తుంతేషాముత్పత్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥ విప్రేతి॥ ఆత్మాచారస్స్వధ ర్మఏవలక్షణంజ్ఞాపకంయేషాంతే॥౧౨॥ గృహాశ్రమఇతి॥ మమవైరాజరూపస్య హృదయవక్షోదేశాత్ బ్రహ్మచర్యంశిరస్థితా

ప్రాయం॥౧౩॥ తేషామధికారివిశేషేణ స్వభావానాహ షడ్భిః॥ వర్ణానామితి॥ జన్మస్థానాను సారిణ్యః నీచైరిత్యన్వయం - అతోయమర్థః మందాధిజన్మభూమిభిః మందాః మధ్యమాభిర్మధ్యమాః ఉత్తమాభిరుత్తమాశ్చేతి॥ ౧౪॥ శమఇతి॥ తపః ఆలోచనం॥ ౧౫॥ తేజః ప్రతాపః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఏకైకవిధత్రమస్వభావానభిజ్ఞాయాః - తద్బాహ్యానాం స్వభావానాహ॥ అశౌచమితి॥ శుష్క విగ్రహః - నిమిత్తరహితకలహః - తర్షః తృష్ణా॥ ౧౯॥ తత్రసాధారణధర్మానాహ॥ అహింసేతి॥ వర్ణాశ్రమాణాముపలక్షణం॥ ౨౦॥ వర్ణాధర్మాన్గృహస్థప్రకరణేవక్ష్యతి ప్రథమంతావదాశ్రమేషు బ్రహ్మచారిణో ధర్మానాహ దశభిః ద్వితీయమితి॥ ద్విజః త్రైవర్ణికః ఆనుపూర్వ్యాత్ గర్భాధానాదిసంస్కారక్రమేణ ద్వితీయముపనయనాఖ్యం జన్మ - ప్రాప్య - ఆచార్యేణాహూతః బ్రహ్మవేదమధీయీత చకారాత్తదర్థంచ విచారయేత్॥ ౨౧॥ కించ॥ మేఖలేతి॥ మేఖలాదీన్ కుశాంశ్చ దధత్ - తత్ర కుశబ్దైనా... కథం భూతః జటిలః అనభ్యంగాద్ధావా...

తోబ్రహ్మచర్యం హృదో మమ। వక్షఃస్థలాద్వనేవాసో న్యాసః శీర్షణి సంస్థితః॥ ౧౩॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచ జన్మభూమ్యనుసారిణీః*। ఆసన్ప్రకృతయో నౄణాంనీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః॥ ౧౪॥ శమోదమస్తపశ్శౌచం సంతోషః క్షాంతిరార్జవమ్। మద్భక్తిశ్చదయాసత్యం బ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౫॥ తేజోబలంధృతిశ్శౌర్యంతితిక్షౌదార్యముద్యమః। స్థైర్యంబ్రహ్మణ్యమైశ్వర్యంక్షత్రప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౬॥ ఆస్తిక్యందాననిష్ఠాచ హ్యదంభో విప్రసేవనమ్। అతుష్టిరర్థోపచయైర్వైశ్యప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౭॥ శుశ్రూషణంద్విజగవాందేవానాంచాప్యమాయయా। తత్రలబ్ధేన సంతోషశ్శూద్రప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౮॥ అశౌచమనృతంస్తేయంనాస్తిక్యంశుష్కవిగ్రహః। కామఃక్రోధశ్చతర్షశ్చస్వభావోంతేవసాయినామ్॥ ౧౯॥ అహింసాసత్యమస్తేయమకామక్రోధలోభతా। భూతప్రియహితేహాచధర్మోయంసార్వవర్ణికః॥ ౨౦॥ ద్వితీయంప్రాప్యానుపూర్వ్యాజ్జన్మోపనయనంద్విజః। వసన్గురుకులేదాంతోబ్రహ్మాధీయీతవాహ్యతః॥ ౨౧॥ మేఖలాజినదండాక్షబ్రహ్మసూత్రకమండలూన్। జటిలోధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃకుశాన్దధత్॥ ౨౨॥ స్నానభోజనహోమేషుజపోచ్చారేచవాగ్యతః। నఛింద్యాన్నఖరోమాణికక్షోపస్థగతాన్యపి॥ ౨౩॥ రేతోనావకిరేజ్జాతుబ్రహ్మవ్రతధరస్స్వయమ్। అవకీర్ణేవగాహ్యాప్సుయతాసుస్త్రిపదంజపేత్॥ ౨౪॥ అగ్న్యర్కాచార్యగోవిప్రగురువృద్ధసురాన్శుచిః। సమాహితఉపాసీతసంధ్యేచయతవాగ్జపన్॥ ౨౫॥ ఆచార్యంమాంవిజానీయాన్నావమన్యేతకర్హిచిత్। నమర్త్యబుద్ధ్యాసూయేతసర్వదేవమయోగురుః॥ ౨౬॥ సాయంప్రాతరుపానీయభైక్షంతస్మైనివేదయేత్। యచ్చాన్యదప్యనుజ్ఞాతముపయుంజీతసంయతః॥ ౨౭॥ శుశ్రూషమాణఆచార్యంసదోపాసీతనీచవత్। యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరేకృతాంజలిః॥ ౨౮॥ ఏవంవృత్తోగురుకులేవసేద్భోగవివర్జితః। విద్యాసమాప్యతేయావద్బిభ్రద్వ్రతమఖండితమ్॥ ౨౯॥ యద్యసౌఛందసాంలోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపమ్। గురవేవిన్యసేద్దేహంస్వా

టః తథా అధౌతదద్వాసః అరక్తపీఠః దంతాశ్చ వాసాంసి చ దద్వాసాంసి న ధౌతాని యస్య సః అధౌతదద్వాసాః - న విద్యతే రక్తపీఠం చిత్ర దినా రక్తం పీఠం ఆసనం యస్య సః॥ ౨౨॥ స్నానేతి॥ జపశ్చ ఉచ్చారో మూత్రపురీషోత్సర్గశ్చ తయోః వాగ్యతః - కక్షోపస్థగతాన్యపి॥ ౨౩॥ రేతఇతి॥ రేతో బుద్ధిపూర్వకం నావకిరేత్ నోత్సృజేత్ - బ్రహ్మవ్రతధరః అగృహస్థః స్వయమవికరణే - అవకీర్ణే అవగాహ్య స్నాత్వా యతాసుః కృతప్రాణాయామః - త్రిపదీం గాయత్రీం జపేత్॥ ౨౪॥ అగ్న్యర్కేతి॥ సంధ్యే ఉభే యతవాక్ జపన్ ఉపాసీత చ శబ్దాన్మధ్యాహ్నసంధ్యాయామపి యద్వా - మధ్యాహ్నసంధ్యాసహితం స్నానం సంధ్యే త్యుపచర్యం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ సాయమితి॥ భైక్షం ఉపానీయ ఆనీయ తస్మై గురవే నివేదయేత్ - తేనానుజ్ఞాతః సన్ తత్ స్వయముపయుంజీత ఉపభుంజీత అన్యదపి॥ ౨౭॥ శుశ్రూషమాణ ఇతి॥ యానశయ్యాసనస్థానైః గురౌ గచ్ఛతి పృష్ఠతో యాయాత్ సుప్తే సమీపే శయీత ఆసీనే సమీపాసనే ఆసీనః కృతాంజలిః స్థితే సమీపే తిష్ఠేత్ నాతిదూరావస్థానం నాతిసమీపే॥ ౨౮॥ ఏవమితి॥ ఏవం భూతం వ్రతం యస్య॥ ౨౯॥ ఏవముపకుర్వాణస్య ధర్మానుక్త్వా నైష్ఠికస్య విశేషధర్మానాహ ద్వాభ్యాం॥ యదీతి॥ అసౌ బ్రహ్మచారీ యది ఛందసాం లో...

మహర్లోకం - తతో బ్రహ్మలోకం చారోక్ష్యన్ - ఆరోఢుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః యద్వా - ఛందసాం లోకమితి బ్రహ్మలోకవిశేషణం - యత్ర మూర్తిధరాః వేదా ఇత్యుక్తత్వాత్ - తదా బృహద్వ్రతస్య బృహత్ నైష్ఠికం వ్రతం యస్య సః - విన్యసేత్ ప్రదద్యాత్ - అధీతస్వాధ్యాయార్థం వా అధీతనిష్ఠ్యార్థం వా ॥ ౩౦॥ అగ్నావితి ॥ బ్రహ్మవర్చః వేదాధ్యయనజం తేజః తద్వాన్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవ వనస్థయతిసాధారణాన్ ధర్మానాహ ॥ స్త్రీణామితి ॥ నిరీక్షణం భావగర్భణం - క్ష్వేళనం పరిహాసః - ఏవమాదికం త్యజేత్ - మిథునీభూతాన్ గ్రత స్త్యజేత్ - న పశ్యేదిత్యర్థః ॥ ౩౨॥ తస్యైవ సర్వాశ్రమసాధారణధర్మానాహ ద్వాభ్యాం ॥ శౌచమితి ॥ ౩౩॥౩౪॥ నిష్ఠాయా నైష్ఠికస్య మోక్షం ఫలమాహ ॥ ఏవమితి ॥ అమలః నిష్ఠాయుక్తః - దగ్ధః కర్మాశయః అంతఃకరణం యస్య తథాభూతస్సన్ మద్భక్తో భవతి ॥ ౩౫ ॥ ఉపకుర్వాణస్య సమావర్తనప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ అనంతరం ద్వితీయాశ్రమం - ఆవేక్ష్యన్ ప్రవేష్టుమిచ్ఛన్ - యథాయథావద్విచారితవేదార్థః - స్నాయాత్ అభ్యంగాదికం కుర్వన్ సమావర్తేతేత్యర్థః ॥ ౩౬॥ తస్యాధికారానురూపాశ్రమవికల్పసముచ్చయావాహ ॥ గృహమితి ॥ సకామశ్చేద్గృహం - అంతఃకరణశుద్ధ్యాదికామశ్చేద్వనం ప్రవిశేత్ - శుద్ధాంతఃకరణశ్చేద్ద్విజోత్తమః - ద్విజోత్తమ ఇత్యుక్తేః క్షత్రియవైశ్యయోర్న ప్రవ్రజ్యాధికారం సూచయతి బ్రాహ్మణశ్చేత్ప్రవ్రజేదిత్యర్థః - యద్వా - ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరం గచ్ఛేత్ - అ

ధ్యాయయాథణం బృహద్వ్రతః ॥ ౩౦ ॥ అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేషు మాం పరమ్। అపృథగ్ధీరుపాసీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః ॥ ౩౧॥ స్త్రీణాం నిరీక్షణస్పర్శనసల్లాపక్ష్వేళనాదికమ్। ప్రాణినో మిథునీభూతానగృహస్థోఽగ్రతస్త్యజేత్ ॥ ౩౨॥ శౌచమాచమనం స్నానం సంధ్యోపాస్తిర్మమార్చనమ్। తీర్థసేవా జపోఽస్పృశ్యాభక్ష్యాసంభాష్యవర్జనమ్॥ ౩౩॥ సర్వాశ్రమప్రయుక్తోఽయం నియమః కులనందన। మద్భావస్సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయసంయమః॥ ౩౪ ॥ ఏవం బృహద్వ్రతధరో బ్రాహ్మణోఽగ్నిరివ జ్వలన్। మద్భక్తస్తీవ్రతపసా దగ్ధకర్మాశయోఽమలః ॥ ౩౫ ॥ అథానంతరమావేక్ష్యన్ యథాజిజ్ఞాసితాగమః। గురవే దక్షిణాం దత్త్వా స్నాయాద్గుర్వనుమోదితః॥ ౩౬ ॥ గృహం వనం వా ప్రవిశేత్ప్రవ్రజేద్వా ద్విజోత్తమః। ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేన్నాన్యథా మత్పరశ్చరేత్ ॥ ౩౭ ॥ గృహార్థీ సదృశీం భార్యాముద్వహేదజుగుప్సితామ్। యవీయసీం తు వయసా సవర్ణామనుక్రమాత్ ॥ ౩౮॥ ఇజ్యాధ్యయనదానాని సర్వేషాం చ ద్విజన్మనామ్। ప్రతిగ్రహోఽధ్యాపనం చ బ్రాహ్మణస్యైవ యాజనమ్॥ ౩౯ ॥ ప్రతిగ్రహం మన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదమ్। అన్యాభ్యామేవ జీవేత శిలైర్వా దోషదృక్తయోః॥ ౪౦॥ బ్రాహ్మణస్య హి దేహోఽయం క్షుద్రకామాయ నేష్యతే। కృచ్ఛ్రాయ తపసే చేహ ప్రేత్యానంతసుఖాయ చ ॥ ౪౧ ॥ శిలోంఛవృత్త్యా పరితుష్టచిత్తో ధర్మం మహాంతం విరజం జుషాణః। మయ్యర్పితాత్మా గృహ ఏవ తిష్ఠన్నాతిప్రసక్తస్సముపైతి శాంతిమ్ ॥ ౪౨ ॥ సముద్ధరంతి యే విప్రం సీదంతం మత్పరాయణమ్। తానుద్ధరిష్యే నచిరాదాపద్భ్యో నౌరివార్ణవాత్ ॥ ౪౩॥ సర్వాస్సముద్ధరేద్రాజా పితేవ వ్యసనాత్ప్రజాః। ఆత్మానమాత్మనా ధీరో యథా గజపతిర్గజాన్ ॥ ౪౪ ॥ ఏవంవిధో నరపతిర్విమానేనార్కవర్చ

స్యథా - అనాశ్రమీ ప్రవిలోమం చ నాచరేదిత్యర్థః - అమత్పర ఇతి వా పదచ్ఛేదః - స్వస్వాశ్రమనియమాభావస్య తత్త్వమానత్వాత్॥ ౩౭॥ వివాహనియమపూర్వకం వర్ణధర్మాన్ గృహస్థస్య ధర్మానాహ ॥ గృహార్థీతి ॥ సదృశీం సవర్ణాం అనుక్రమాత్ అజుగుప్సితాం కులతో లక్షణతశ్చానిందితాం - కామతస్తు యామన్యాముద్వహేత్ - తాం సవర్ణానుక్రమేణ అసంకరం తథా పితృక్రమేణోద్వహేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ విప్రాః సవర్ణానుపూర్వేణ ద్వే తథైకాం యథాక్రమమ్॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం భార్యాస్స్వాశూద్రజన్మన ఇతి స్మృతేః॥ ౩౮॥ ఇజ్యేతి॥ ఇజ్యాదయస్త్రైవర్ణికానామావశ్యకా ధర్మాః ప్రతిగ్రహాదిత్రయం తు వృత్తిః సా చ బ్రాహ్మణస్యైవ॥ ౩౯॥ తత్రాపి ముఖ్యాం ముఖ్యతమాం చాన్యాం వృత్తిమాహ॥ ప్రతిగ్రహమితి॥ తేజోనాయాజనాధ్యాపనరూపాభ్యాం తదదోషం పశ్యన్ శిలైః స్వాయిపరిత్యక్తైః క్షేత్రపతితైః కణైః॥ ౪౦॥ ఏవం చ వృత్తికార్శ్యం బ్రాహ్మణేన సోఢవ్యమిత్యాహ॥ బ్రాహ్మణస్యేతి॥ ౪౧॥ ఉంఛవృత్తినామ ఆపణాదిపతితకణోపాదానం తాం శిలవృత్త్యా వికల్ప్య తయా తుష్టచిత్తస్య మోక్షం ఫలమాహ ॥ శిలోంఛవృత్త్యేతి॥ మహాంతం అతిథ్యాదిలక్షణం - విరజం నిష్కామం సేవమానః॥ ౪౨॥ ఏవం ధనస్య యాచ్ఞాలభ్యత్వాత్ సధనానాం మహ్యాహ త్రిభిః॥ సముద్ధరంతీతి॥ సముద్ధరంతి దారిద్ర్యాదుత్తారయంతి విప్రమిత్యుపలక్షణం మత్పరాయణం యం కమపి॥ ౪౩॥ రాజ్ఞస్త్వావశ్యకమేతదిత్యాహ ॥ సర్వా ఇతి॥

౪౪॥ ౪౫॥ సర్వేషామప్యాపద్వృత్తిరాహ త్రిభిః॥ సీదన్నితి॥ పణ్యైః విక్రయార్హైః- నతు సురాలవణాద్యైః- తత్రాప్యాపదా క్రాంతశ్చేత్- ఖడ్గేన క్షత్రియవృత్త్యా వా- యద్యపి గౌతమేనానంతరాం పాపీయసీం వృత్తిమాతిష్ఠేత ఇతి స్మరణే- ఖడ్గధారణం పణ్యవిక్రయాత్ శ్రేష్ఠం మన్యతే- తథాపి హింసాత్మకత్వాద్వైశ్యవృత్తిరేవ శ్రేష్ఠేతి భగవతోమతం- నతు శ్వవృత్త్యా నీచసేవయా ॥ ౪౬ ॥ వైశ్యవృత్త్యేతి॥ తత్రాప్యాపది- మృగయయాపి- విప్రరూపేణ అధ్యాపనాదినా వా ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిమితి॥ కారవః ప్రతిలోమజాతివిశేషాః బురుడాదయః - తేషాం వృత్తిం కటాదిక్రియాం- ఆపదుత్తీర్ణస్తు నాపకల్పేన వర్తేతేత్యాహ- కృచ్ఛ్రాదితి॥ ౪౮ ॥ తదేవం వృత్తిమ్యవస్థాముక్త్వా పునర్గృహస్థస్యావశ్యకాన్పంచయజ్ఞానాహ ॥ వేదేతి ॥ వేదాధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞః- తేనఋషీన్- స్వధాకారేణ పితౄన్- స్వాహాకారేణదేవాన్- బలిహరణేన భూతాని- అన్నాద్యైరన్నోదకాదిభిర్మనుష్యానితి జ్ఞాతవ్యం- యథోదయం విభవానుసారతః- తేష్వీశ్వరదృష్టిం ధత్తే- మద్రూపాణీతి॥ ౪౯॥ ఆవశ్యకం ధర్మముక్త్వా శక్త్యనుసారం ధర్మమాహ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా ఉద్యమం వినా- ఉపార్జితేన వా- శుక్లేన శుద్ధేన- స్వవృత్త్యాలబ్ధేన ధనేన వా- భృత్యానపీడయన్ ॥ ౫౦॥ గృహస్థస్యాపి నివృత్తినిష్ఠామాహ త్రిభిః॥ కుటుంబే

సా। విధూయేహాశుభం కృత్స్నమింద్రేణ సహ మోదతే ॥ ౪౫॥ సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవాపదం తరేత్ । ఖడ్గేన వాపదాక్రాంతో న శ్వవృత్త్యా కథంచన॥ ౪౬ ॥ వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవేన్మృగయయాపది । చరేద్వా విప్రరూపేణ న శ్వవృత్త్యా కథంచన ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యః శూద్రః కారుకటక్రియామ్। కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా॥ ౪౮ ॥ వేదాధ్యాయస్వధాస్వాహాబల్యన్నాద్యైర్యథోదయమ్। దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్॥ ౪౯ ॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా । ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహరేత్క్రతూన్ ॥ ౫౦ ॥ కుటుంబేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుంబ్యపి । విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్॥ ౫౧ ॥ పుత్రదారాప్తబంధూనాం సంగమః పాంథసంగమః। అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా॥ ౫౨॥ ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్। న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో నిరహంకృతః॥ ౫౩॥ కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్। తిష్ఠేద్వనం వోపవిశేత్ప్రజావాన్వా పరివ్రజేత్ ॥ ౫౪ ॥ యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః। స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో మమాహమితి బధ్యతే॥ ౫౫॥ అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజాత్మజాః। అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవంతి దుఃఖితాః॥ ౫౬॥ ఏవం గృహాశయాక్షిప్తహృదయో మూఢధీరయమ్। అతృప్తస్తాననుధ్యాయన్మృతోంధం విశతే తమః ॥ ౫౭ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- సప్తదశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీకృష్ణః॥ వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా। వన ఏవ వసేచ్ఛాంతస్తృతీయం భాగమాయుషః॥ ౧॥ కందమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్ । వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణాజినాని వా ।౨॥ కేశరోమనఖశ్మశ్రుమలాని బిభృయాద్దతః। న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రికాలం స్థండిలేశయః॥

ష్వితి॥ న ప్రమాద్యేత ఈశ్వరనిష్ఠాయాం ప్రమత్తో న భవేత్- నను దృష్టాదృష్టార్థానికర్మాణి సత్యత్వేన దృష్టత్వే కథం ప్రమాదో విచారేణేత్యాహ విపశ్చి దితి॥ ౫౧ ॥ తత్రాపి దృష్టే హ్యాసక్తేరధికత్వాత్తేషాం నశ్వరతాం ప్రపంచయతి॥ పుత్రేతి॥ పుత్రాదీనామత్ర సంగమః పాంథానాం ప్రపాయాం సంగమ ఇవ తత్ర హేతుః- అనుదేహం ప్రతిదేహం - వియంతి నశ్యంతి- నిద్రానువర్తీ స్వప్నో నిద్రాపాయే యథేతి॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి ॥ అతిథివదుదాసీనః ॥ ౫౩ ॥ అస్యాప్యాశ్రమవికల్పమాహ ॥ కర్మభిరితి॥ గృహే శ్రమ ఏవ తిష్ఠేత్- యది ప్రజావాంస్తర్హి ప్రవ్రజేత ॥ ౫౪॥ గృహస్యాసంగే దోషమాహ త్రిభిః॥ యస్త్వితి ॥ ౫౫ ॥ బంధమేవాభినయేన దర్శయతి ॥ అహో ఇతి॥ బాలాః ఆత్మజా యస్యాస్సా- ఆత్మజాశ్చ మాం వినా అనాథాస్సంతః కథం జీవిష్యంతీతి ॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥ గృహాశయ ఆశయా వాసనా తేన ఆక్షిప్తం హృదయం యస్య సః- అంధం తమః అతితామసీం యోనిం ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋

శ్లో॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్। అధికారవిశేషం చాపి తద్గతమ్॥ క్రమప్రాప్తత్వేన వనస్థధర్మానాహ॥ వనమితి॥ ఆయుషః తృతీయం భాగం పంచసప్తతివర్షపర్యంతం- తతః పరం మిశ్రేణ ద్విగుణసంన్యాసస్యాధికారస్య దితిభావః॥

౧॥ కందైతి॥ వనీతిపరిశతేశ॥ ౨॥ కేశేతి॥ దతఃదంతాః- నఖావేత్ నశోధయేత్- త్రికాలమప్యభుజ్జేత- ముసలవత్ స్నాయాత్- స్థండిలేశయః భూమిశాయీ॥ ౩॥ గ్రీష్మఇతి॥ తప్యేత పంచాగ్నీః సూర్యేణసహచతుర్దిక్షు అగ్నిస్ని ఛాయా త్మానం తాపయేదిత్యర్థః ఆసారంసహతఇతి ఆసారషాట్ ఆసారం ధారాసంపాతం సహతఇతి తథా- అభ్రావాసం నాశ్రితం చరేదిత్యర్థః- జలే ఆకంఠమగ్నః ఉదకవాసం నాశ్రితం చరేత్॥ ౪॥ అగ్నిపక్వమితి॥ ఉలూఖలేనవా అశ్మనావా కుట్టితనీవారాః ఖండయతీతి తథా- దంతా ఏవోలూఖలం యస్యసతథా॥ ౫॥ స్వయమితి॥ సంచినుయాత్ ఆహరేత్- అన్యదా కాలాంతరే- ఆహృతం నాదదీత॥ శ్లో॥ కాలాంతరేహ్యభ్యాహృతం తుగాదీతవా క్రమే॥ లబ్ధేన వెన వేన్నాద్యే భురాణం తు పరిత్యజేదితి నారదోక్తేః॥ ౬॥ వన్యైరితి॥ కాలచోదితాన్ ఆగ్రయణేష్ట్యాదీన్॥ ౭॥ కించ॥ అగ్నిహోత్రమితి॥ మునేశ్చ- నైగమైర్వేదవాదిభిః- ఆమ్నాతాని॥ ౮॥ అస్యనిష్ఠామస్యఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ ధమనీభిః- సిరాభిః సంతతః వ్యాప్తః యావజ్జీవంకృతేనతపసాకుష్ఠమాంసఇత్యర్థః- ఋషిలోకాత్ మహర్లోకాదిక్రమేణ- అయంభావః- అంతఃకరణశుద్ధిశక్తిద్వారా శ్రేయతావన్నుచ్యతే- ప్రతిబంధకబాహుళ్యేన క్రమేణ ముచ్యత ఇతి॥ ౯॥ తంసకామంనిందతి॥ యస్త్వితి॥ నిశ్శ్రేయసం మోక్షఫలం- అల్పీయసే అవిరించ్యభ్యుత్తమమంతవత స్మై॥ ౧౦॥ ఏవం యావజ్జీవం వర్ణమానస్య మోక్షః- తృతీయభాగావసానే తు సంన్యాసాధికారః- యదితు తతో వాగేవస్వధర్మాశక్తాభవేత్- తదాపి సమ్యగ్విరక్తో విరక్తాభావేత్రా విరక్తస్య కృత్యమాహ॥

౩॥ గ్రీష్మేతప్యేతపంచాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే। ఆకంఠమగ్నశ్శిశిరఏవంవృత్తస్తపశ్చరేత్॥ ౪॥ అగ్నిపక్వంసమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపివా। ఉలూఖలాశ్మకుట్టోవాదంతోలూఖలఏవవా॥ ౫॥ స్వయంసంచినుయాత్సర్వమాత్మనోవృత్తికారణమ్। దేశకాలబలాభిజ్ఞోనాదదీతాన్యదాహృతమ్॥ ౬॥ వన్యైశ్చరుపురోడాశైర్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్। నతుశ్రౌతేనపశునామాంయజేతవనాశ్రమీ॥ ౭॥ అగ్నిహోత్రంచదర్శశ్చపౌర్ణమాసశ్చపూర్వవత్। చాతుర్మాస్యానిచమునేరామ్నాతానిచనైగమైః॥ ౮॥ ఏవంచీర్ణేనతపసామునిర్ధమనిసంతతః। మాంతపోమయమారాధ్యఋషిలోకాదుపైతిమామ్॥ ౯॥ యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణంతపోనిశ్శ్రేయసంమహత్। కామాయాల్పీయసేయుంజ్యాద్బాలిశఃకోఽపరస్తతః॥ ౧౦॥ యదాసౌనియమేఽకల్పోజరయాజాతవేపథుః। ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యమచ్చిత్తోఽగ్నింసమావిశేత్॥ ౧౧॥ యదాకర్మవిపాకేషులోకేషునిరయాత్మసు। విరాగోజాయతేసమ్యఙ్న్యస్తాగ్నిఃప్రవ్రజేత్తతః॥ ౧౨॥ ఇష్ట్వాయథోపదేశంమాందత్వాసర్వస్వమృత్విజే। అగ్నీన్స్వప్రాణఆవేశ్యనిరపేక్షఃపరివ్రజేత్॥ ౧౩॥ విప్రస్యవైసన్న్యసతోదేవాదారాదిరూపిణః। విఘ్నాన్కుర్వంత్యయంహ్యస్మానాక్రమ్యసమియాత్పరమ్॥ ౧౪॥ బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసఃకౌపీనాచ్ఛాదనంపరమ్। త్యక్తంనదండపాత్రాభ్యామన్యత్కించిదనాపది॥ ౧౫॥ దృష్టిపూతంన్యసేత్పాదంవస్త్రపూతంపిబేజ్జలమ్। సత్యపూతాంవదేద్వాణీంమనఃపూతంసమాచరేత్॥ ౧౬॥ మౌనానీహానిలాయామాదండావాగ్దేహచేతసామ్। నహ్యేతేయస్యసంత్యంగవేణుభిర్నభవేద్యతిః॥ ౧౭॥ భిక్షాంచతుర్షువర్ణేషువిగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్। సప్తాగారానసంక్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేనయావతా॥ ౧౮॥ బహి

దేతి॥ జాతో వేపథుః కంపో దేహే యస్యసః॥ ౧౧॥ విరక్తం ప్రత్యాహ॥ యదేతి॥ లోకేషు బ్రహ్మలోకపర్యంతేషు- నిరయాత్మసు దుఃఖాత్మకేషు న్యస్తాగ్నిస్సన్- తతఇతి అగ్నిహోత్రాదికర్మణాఃవనాశ్రమాద్వా॥ ౧౨॥ తత్రాదౌకృత్యమాహ॥ ఇష్ట్వేతి॥ యథోపదేశం ప్రాజాపత్యేష్ట్యా మాం ఇష్ట్వా- స్వప్రాణే ప్రాణో హ్యాత్మని॥ ౧౩॥ సన్న్యాసే విఘ్నాభవంతి- తాననిగణయ్య సన్న్యసేదిత్యాశయేనాహ॥ విప్రస్యేతి॥ కేనాపి ప్రాణేనకుర్వంతీత్యాహ- అయమితి- పరం బ్రహ్మ॥ ౧౪॥ ఏవం ప్రవ్రజితస్య ధర్మానాహ॥ బిభృయాదితి॥ పరం కౌపీనాదన్యద్వాసో యది ధారయితుమిచ్ఛతి తర్హి కౌపీనమాచ్ఛాద్యతే యావతా తావన్మాత్రం ధారయేదిత్యర్థః త్యక్తం ప్రిపోచ్ఛాగతాత్పూర్వమేవ అతోన్యత్కించిదపి నబిభృయాత్- దండపాత్రాభ్యామిత్యాత్మనః కజలపాత్రాదేగ్రహణం॥ ౧౫॥ పరమహంసస్య విధిని షేధగోచరత్వాద్బహూదకాదీనామాహ॥ దృష్టిపూతమితి॥ మనసా పూతం మనసా సమ్యక్ జ్ఞాయమానం సంగతంగా చరేత్॥ ౧౬॥ మౌనేతి॥ మౌనం వాచోదండః- అనీహా కామ్యకర్మత్యాగో దేహస్య- ప్రాణాయామశ్చేతసః- ఏతే త్రయో దండాయస్య న సంతి- అంగ హే ఉద్ధవ అంగేభ్య ఏవైర్వేణుభిరితి వా॥ ౧౭॥ భిక్షామితి॥ బ్రాహ్మణేష్వేవవా క్షత్రియవైశ్యేష్వపి- హీనవర్ణేష్వపి సంభవే చ- విగర్హ్యాన్ అభిశస్తపతితాన్ అసంక్లృప్తాన్ అత్రాహంలాభమవాప్స్యామీతి పూర్వమచింతితాన్॥ ౧౮॥ బహిరితి॥ బహిర్గ్రామాత్- పానీయం ప్రోక్షణాదిభిః శోధితం నిబద్ధ్యవిష్ణుబ్రహ్మార్క భూతేభ్యః అశేషమిత్యర్థః తా

కారణంనిగస్తం-యాచితమితిపాఠేమాధుకరేణయాచితమన్నంచేత్తర్హిభజ్యభుంజీత నత్వయాచితాదిభిః తచతుష్టయమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ మాధూకరేతుస్వైపద్యంభైక్షేనాన్యైమునిద్యతి। స్వైవద్యకంకేపదప్రతితయంభాగికంనిదురితిస్మృతేః-యద్వా తదానీం కాలాచితమాచ కంచిత్కర్త్యతస్తైకించిద్విభజ్యదత్వా స్వీకారః॥౧౯॥ కించ॥ ఏకఇతి॥ ఏకశ్చరేత్-ఆత్మన్యేవక్రీడావాన్తుకంయస్యసః ఆత్మన్యేవరతః సంతుష్టః ఆత్మవాన్ధీర॥౨౦॥ఇతి॥ వివిక్తంవిజనంక్షేమంనిర్భయంశరణంస్థానంయస్యసః మయిభావేనశుద్ధ్యా విమల ఆశయో యస్యసః॥౨౧॥అన్వీక్షేత-బంధంమోక్షంచ-కేనవాబంధః-కేనవామోక్షఇతిత్రాహ-బంధఇతి॥౨౨॥౨౩॥పురేతి॥ పురాణిఅట్టా లాదిమంతి గ్రామాఃతద్విహీనా-వ్రజాఃగోష్ఠాని సార్థాః-సార్థాయాత్రికజనసమూహాః॥౨౪॥ వానప్రస్థేతి॥యతః శిలప్రాప్తైర్నదీతీరేవానాం అన్నేన శుద్ధసత్వస్సన్నిర్వృత్తమోహః సంసిధ్యతిముక్తోభవేత్॥౨౫॥ నసుఖప్రాప్త్యంపరమాయికథంశిలాన్న ప్రవృత్తిస్స్యాదతఆహ॥ నేతి॥ ఏతద్దృశ్యమానంవస్తుతయానపశ్యేత్-యతోవినశ్యతి అత ఇహామత్రచలోకేఅసక్తచిత్తస్సన్ చికీర్షితాద్విరమేత్॥౨౬॥ నను తథాపి మాయాసుఖహేతుత్వాత్-అన్నాదికంచాపతతి తతో ఆహ॥ యదితి॥ తజ్జగత్ మనతాస్పదం-మనోవాక్ప్రాణైస్సంహతం అహంకారాస్పదంశరీరంచ-సర్వం

జలాశయంగత్వాతత్రోపస్పృశ్యవాగ్యతః। విభజ్యపావితంశేషంభుంజీతాశేషమాహృతమ్॥ ౧౯॥
ఏకశ్చరేన్మహీమేతాంనిస్సంగస్సంయతేంద్రియః। ఆత్మక్రీడఆత్మరత ఆత్మవాన్సమదర్శనః॥ ౨౦॥
వివిక్తక్షేమశరణోమద్భావవిమలాశయః। ఆత్మానంచింతయేదేకమభేదేనమయామునిః॥ ౨౧॥ అన్వీక్షేతాత్మనోబంధంమోక్షంచజ్ఞాననిష్ఠయా। బంధఇంద్రియవిక్షేపోమోక్షఏషాంచసంయమః॥ ౨౨॥
తస్మాన్నియమ్యషడ్వర్గంమద్భావేనచరేన్మునిః। విరక్తఃక్షుద్రకామేభ్యోలబ్ధ్వాత్మనిసుఖంమహత్॥ ౨౩॥
పురగ్రామవ్రజాన్సార్థాన్భిక్షార్థంప్రవిశంశ్చరేత్। పుణ్యదేశసరిచ్ఛైలవనాశ్రమవతీంమహీమ్॥ ౨౪॥ వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణంభైక్ష్యమాచరేత్। సంసిధ్యత్యాశ్వసంమోహఃశుద్ధసత్వశ్శిలాంధసా॥ ౨౫॥ నైతద్వస్తుతయాపశ్యేద్దృశ్యమానంవినశ్యతి। అసక్తచిత్తోవిరమేదిహాముత్రచికీర్షితాత్॥ ౨౬॥ యదేతదాత్మనిజగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతమ్। సర్వంమాయేతితర్కేణస్వస్థస్త్యక్త్వానతత్స్మరేత్॥ ౨౭॥ జ్ఞాననిష్ఠోవిరక్తోవామద్భక్తోవానపేక్షకః। సలింగానాశ్రమాంస్త్యక్త్వాచరేదవిధిగోచరః॥ ౨౮॥ బుధోబాలకవత్క్రీడేత్కుశలోజడవచ్చరేత్। వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్గోచర్యాంనైగమశ్చరేత్॥ ౨౯॥ వేదవాదరతోనస్యాన్నపాషండీనహైతుకః। శుష్కవాదవివాదేనకంచిత్పక్షంసమాశ్రయేత్॥ ౩౦॥ నోద్విజేతజనాద్ధీరోజనంచోద్వేజయేన్నతు। అతివాదాంస్తితిక్షేతనావమన్యేతకంచన॥ ౩౦॥ దేహముద్దిశ్యపశువద్వైరంకుర్యాన్నకేనచిత్। ఏకఏవపరోహ్యాత్మాభూతేష్వాత్మన్యవస్థితః॥ యథేందురుదపాత్రేషుభూతాన్యేకాత్మకానిచ॥ ౩౨॥ అలబ్ధ్వానవిషీదేతకాలేకాలేశనంక్వచిత్। లబ్ధ్వానహృష్యేద్ధృతిమానుభయందైవతంత్రితమ్॥ ౩౩॥ ఆహారార్థం

తజ్జన్యంసుఖంచ-ఆత్మనిమాయామాత్రమితితర్కేణస్వస్థస్సన్నదృష్టాంతేనత్యక్త్వా-స్వస్థ ఆత్మనిస్థః-పునస్తన్నస్మరేత్॥౨౭॥ ఏవం బహూదకాదిధర్మాన్ప్రస్తావ్యపరమహంసాదిధర్మానాహసార్ధైర్నవభిః॥ జ్ఞానేతి॥ బహిర్విరాగశ్చేన్ముముక్షుస్సన్-మోక్షేనపేక్షకః మోక్షేప్యనపేక్షోమద్భక్తోవా సలింగాన్త్రిదండాదిసహితానాశ్రమాన్తద్ధర్మాంస్త్యక్త్వా అవిధిగోచరస్సన్యాసీ చరేదిత్యర్థః వపురరక్షంతత్వాదవిధిగోచరః-పునర్ధర్మవిధానాత్ అత్రియత్వాభ్యాసేన ధ్యానయుక్తస్య తథాపి అవిధిగోచరః అధికింకరోనస్యాదితి-ఏతదేవస్ఫుటీకరిష్యతి॥ శ్లో॥ జ్ఞానవతోనస్యాదితి పరమహంసాః-ఏతేషాంతుస్థితిమాహ-అవిధిగోచరఃఅధికింకరోనస్యాదితి॥ తర్హి కథంచరేత్తత్రాహ॥ బుధఇతి॥ బుధఃవివేకవానపి-బాలకవత్-మానాపమానవివేకశూన్యోదనయాచరాదిత్యాదినా॥ ౨౮॥ తర్హి కథంచరేత్తత్రాహ॥ బుధఇతి॥ కుశలఃనిపుణోపి జడవత్ ఫలానుసంధానాభావేన-విద్వాన్పండితోపి-ఉన్మత్తవల్లోకరంజనాభావేన-నైగమఃవేదార్థాహాత్మ్యేన॥ ౨౯॥ వేదేతి॥ వేదవాదరతఃకర్మకాండవ్యాఖ్యానాదినిష్ఠః-పాషండీ శ్రుతినిష్ఠోపి గోచర్యాంఅయతానారకమవేత్యర్థః॥ ౨౯॥ నోద్విజేత-జనగోష్ఠ్యాంవివాదనిష్ఠః॥౩౦॥ అతివాదాన్ దుష్టోక్తీన్-హైతుకః కేవలంతర్కనిష్ఠః-క్షుద్ర్యాదేర్నిపాతేన॥౩౧॥ ఆత్మనిస్థితస్యభూతేషుపద్రవకరణం కిం-ఏకఏవేతి-దేహాదివ్యాప్యపి-స్వీకృత్య-భూతాని ఏకాత్మకాని॥ ౩౨॥ దేహాయితి॥ ఆత్మస్వరూపాద్వైరకారణంనాస్తీత్యుక్తం-ఏకఏవేతి-దేహాదివ్యాప్యపిసాక్షీభూత్వా-భూతాన్యేకాత్మకాని॥ ౩౨॥ అలబ్ధ్వేతి॥ దైవయంత్రితందైవాధీనం యతః॥౩౩॥ అనంతరమాహారంచేష్టప్రయత్నేనాపిత్రాహ-కారణరూపేణైకాత్మకాని॥ ౩౨॥

...ధారణమితి॥ ఆహారమాత్రార్థం - సమీహితైవ - యుక్తస్సన్ప్రాణధారణం యుక్తం - సమ్యక్ ఏతత్తేనైవ ప్రాణధారణేన తత్త్వం విచార్యతే - కిం తేనాపి తదాహ - తద్విజ్ఞాయేతి॥ ౩౪॥ కథం కిం మృష్టాన్నాదికమగ్రాహ్యమేవ - కేనైవ మముక్షమిత్యాహ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ ౩౫॥ శౌచమితి॥ యథాహమీశ్వరో లీలయాచరామి - తథా - జ్ఞానిజ్ఞానవిష్ఠ అనాసక్తః - కుర్యాత్ - న తు విధికింకరత్వేన - తస్య జ్ఞాననిష్ఠావిరోధాదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ కుతో విధికింకరత్వాభావస్తస్య - తత్రాహ॥ నేతి॥ న హి తస్య వికల్పాఖ్యా భేదప్రతీతిః - నన్వస్తి సా సత్యం - యా చాసీత్సాపి మద్వీక్షయా జ్ఞానేన హతా - నను హతా సాపునర్దృశ్యమానత్వాత్ తత్రాహ - ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ కదాచిత్ బాధితైవ ఖ్యాతిర్భవతి॥ ౩౭॥ తదేవం విరక్తస్య అపరోక్షజ్ఞానవతస్సన్న్యాససంత్యక్తధర్మాంశ్చోక్త్వా - కేవలం వైరాగ్యవంతం వివిదిషుం ప్రత్యాహ॥ దుఃఖోదర్కేష్వితి॥ నజిజ్ఞాసితో మద్ధర్మో భాగవత ప్రతిసాధనం యేన సః॥ ౩౮॥ తావదితి॥ మామేవ మద్బుద్ధ్యైవ గురుం పరిచరేత్ - తతః పరమేకశ్చరేదిత్యాద్యర్థసిద్ధమితి భావః॥ ౩౯॥ అనధికారిణస్సన్న్యాసం నిందతి ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి॥ ప్రచండాశ్చాసక్తాశ్చ ఇంద్రియసారథయో ...ర్గ్ద్రియాణ్యస్య సః॥ ౪౦॥ సురానితి॥ సురాన్ యష్టవ్యాన్ దేవాన్ - ఆత్మానం ఆత్మస్థం మాంచ - నిహ్నుతే ప్రతారయతి - నిహ్నవఫల...

సమీహితయుక్తంతత్ప్రాణధారణమ్। తత్త్వంవిమృశ్యతే తేనతద్విజ్ఞాయవిముచ్యతే॥ ౩౪॥ యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరమ్। తథావాసస్తథాశయ్యాంప్రాప్తంప్రాప్తంభజేన్మునిః॥ ౩౫॥ శౌచమాచమనంస్నానంనతుచోదనయాచరేత్। అన్యాంశ్చనియమాన్ జ్ఞానీయథాహంలీలయేశ్వరః॥ ౩౬॥ నహితస్యవికల్పాఖ్యాయాచమద్వీక్షయాహతా। ఆదేహాంతాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతస్సంపద్యతేమయా॥ ౩౭॥ దుఃఖోదర్కేషుకామేషుజాతనిర్వేదఆత్మవాన్। అజిజ్ఞాసితమద్ధర్మోమునిర్గురుముపవ్రజేత్॥ ౩౮॥ తావత్పరిచరేత్ప్రాజ్ఞశ్శ్రద్ధావాననసూయకః। యావద్బ్రహ్మవిజానీయాన్మామేవగురుమాదృతః॥ ౩౯॥ యస్త్వసంయతషడ్వర్గఃప్రచండేంద్రియసారథిః। జ్ఞానవైరాగ్యరహితస్త్రిదండముపజీవతి॥ ౪౦॥ సురానాత్మానమాత్మస్థంనిహ్నుతేమాంచధర్మహా। అవిపక్వకషాయోఽస్మాదముష్మాచ్చవిహీయతే॥ ౪౧॥ భిక్షోర్ధర్మశ్శమోఽహింసాతపఈక్షావనౌకసః। గృహిణోభూతరక్షేజ్యాద్విజస్యాచార్యసేవనమ్॥ ౪౨॥ బ్రహ్మచర్యంతపశ్శౌచంసంతోషోభూతసౌహృదమ్। గృహస్థస్యాప్యృతౌగంతుస్సర్వేషాంమదుపాసనమ్॥ ౪౩॥ ఇతిమాంయస్స్వధర్మేణభజన్నిత్యమనన్యభాక్। సర్వభూతేషుమద్భావోమద్భక్తింవిందతేచిరాత్॥ ౪౪॥ భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యాసర్వలోకమహేశ్వరమ్। సర్వోత్పత్త్యప్యయంబ్రహ్మకారణంమోపయాతిసః॥ ౪౫॥ ఇతిస్వధర్మనిర్ణిక్తసత్త్వోఽపిజ్ఞాతమద్గతిః। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోవిరక్తస్సముపైతిమామ్॥ ౪౬॥ వర్ణాశ్రమవతాంధర్మఏషఆచారలక్షణః। సఏవమద్భక్తియుతోనిశ్శ్రేయసకరఃపరః॥ ౪౭॥ ఏతత్తేఽభిహితంసాధోభవాన్పృచ్ఛతియచ్చమామ్। యథాస్వధర్మసంయుక్తోభక్తోమాంసమియాత్పరమ్॥ ౪౮॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - అష్టాదశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీభగవాన్॥ యోవిద్యాశ్రుతసంపన్నఆత్మవాన్నానుమానికః। మాయామాత్రమిదంజ్ఞాత్వాజ్ఞా...

...హ - అస్మాదితి॥ ౪౧॥ చతుర్ణామాశ్రమిణాం ప్రధానధర్మానాహ॥ భిక్షోరితి॥ ౪౨॥ అన్యధర్మాన్ కాంశ్చిత్ గృహస్థేష్వతిదిశతి॥ ...బ్రహ్మచర్యమితి॥ శౌచం రాగాదిరాహిత్యం - తస్య బ్రహ్మచర్యప్రకారమాహ - ఋతౌ గంతురితి॥ ౪౩॥ ఏవంభూతవర్ణాశ్రమధర్మ...మాహ॥ ఇతీతి॥ మద్భావో మద్భక్తిం విందతి॥ ౪౪॥ తతః కిమత ఆహ॥ భక్త్యేతి॥ మహేశ్వరత్వే హేతుః సర్వోత్పత్త్యప్యయం సర్వస్యోత్పత్త్యప్యయౌ యస్మాత్ - అత ఏవ తత్కారణం మాం బ్రహ్మస్వరూపం వైకుంఠవాసినం యద్వా - బ్రహ్మణో వేదస్య కారణం - మా...మాతి - సామీప్యేన ప్రాప్నోతి॥ ౪౫॥ తతశ్చ సాయుజ్యమేవేత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవంభూతేన స్వధర్మేణ నిర్ణిక్తం శుద్ధం సత్త్వం యస్య సః - అత ఏవ విజ్ఞాతా మద్గతిరైశ్వర్యం యేన॥ ౪౬॥ ఉక్తం ధర్మం సంక్షిప్యాహ॥ వర్ణేతి॥ య ఏష ఆచారలక్షణః పితృలోకప్రాప్తి...కః - మద్భక్తియుతశ్చేదపవర్గదః॥ ౪౭॥ ప్రశ్నార్థముపసంహరతి॥ ఏతదితి॥ ఏతచ్చ తేఽభిహితం - యథా భక్తో భూత్వా మాం ప...సంప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

॥ జ్ఞానాదేర్నిర్ణయం పూర్వం కృతోఽహ్యశ్రమధర్మతః। ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదేస్త్యాగ ఉచ్యతే॥ పా॥ జ్ఞానినోఽవణ్యాత కర్మా భా...

ఏకోనవింశే ॥ యుక్తిభిః స్వరూపాఖ్యానం తజ్జ్ఞానస్య సర్వదా ॥ తదేవం తర్కతో బాధితోఽపి దేహాదిప్రపంచో యావదపరోక్షో న భవతి తావదన భిజ్ఞానో దురితవననీయ ఇతి. తావత్ జ్ఞానాభ్యాస ప్రతో ముక్తిరిత్యుక్తం ॥ శ్లో॥ ఆదేహాంత్యాత్ స్వధర్మ ఇతి స్తుత్వా స్వయం తద్వ్యతిరిక్తమిత్యాహ ॥ యః స్వత్వపరోక్షతయా బాధితేన ప్రపంచో లీనస్త్రాసః తస్య న కించిత్ కృత్యమస్తీత్యాహ ॥ యఇతి ॥ విద్యా అనుభవః తత్పర్యంతేన శ్రుతేన సంపన్నః అతఏవాత్మవాన్ ప్రాప్తాత్మతత్త్వః నానుమానికః కేవలపరోక్షజ్ఞానవాన్ భవతి అనకారయాత్ ప్రాక్ శ్రుత్యనుమానతర్కతో నిశ్చితాగమః సఇదం ద్వైతం నివృత్తిసాధనం చ మయి మాయామాత్రమితి జ్ఞాత్వా జ్ఞానం తత్సాధనం చ సన్న్యసేత్ అయమేవ విద్వత్సన్న్యాసః ॥ ౧ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ జ్ఞానిన ఇతి ॥ యస్మాదహమేవ తస్యేష్టః అపేక్షితః స్వార్థః ఫలం హేతుః తత్సాధనం చ సమ్మతః స్వర్గోఽభ్యుదయశ్చ అపవర్గః సంసారనివృత్తిశ్చ అతస్తస్య న ప్రాప్యం కృత్యం చ వా కించిదస్తీత్యర్థః ॥ ౨ ॥ అత్ర విద్వదనుభవం ప్రమాణయతి ॥ జ్ఞానేతి ॥ యతో శ్రేష్ఠం జ్ఞానినమభినందతి జ్ఞానీతి యతో జ్ఞానేన మాం ధారయతి ॥ ౩ ॥ తస్య జ్ఞానం స్తౌతి ॥ తపఇతి ॥ అలంకుర్వంతి జ్ఞానస్య కళయా లేశేన ॥ ౪ ॥ తస్మాదితి ॥ జ్ఞానేన సహితం తావత్పర్యంతం యథా భవతి తథా జ్ఞాత్వా తత్సంపన్నః స్వరూపావభజ అస్యత్వ వదాం త్యజేత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తస్య ప్రత్యయార్థం పూర్వేషాం వృత్తమాహ ॥ జ్ఞానేతి ॥ మామేవ సంసిద్ధిం ప్రాప్తాః ॥ ౬ ॥ తదేవం జ్ఞానం సంక్షేపత ఉపదిశతి ॥ త్వయీతి ॥ త్రివిధః ఆధ్యాత్మికాదిరూపో వికారో దేహాదిః సమాయా న తు పరమార్థః యత్ యస్మాత్ అంత

నంచ మయి సన్న్యసేత్ ॥ ౧ ॥ జ్ఞానినస్త్వహమేవేష్టః స్వార్థో హేతుశ్చ సమ్మతః । స్వర్గశ్చైవాపవర్గశ్చ నాన్యోఽర్థో మదృతే ప్రియః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నాః పదం శ్రేష్ఠం విదుర్మమ । జ్ఞానీ ప్రియతమోఽతో మే జ్ఞానేనాసౌ బిభర్తి మామ్ ॥ ౩ ॥ తపస్తీర్థం జపో దానం పవిత్రాణీతరాణి చ । నాలం కుర్వంతి తాం సిద్ధిం యా జ్ఞానకలయా కృతా ॥ ౪ ॥ తస్మాత్ జ్ఞానేన సహితం జ్ఞాత్వా స్వాత్మానముద్ధవ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో భజ మాం భక్తిభావితః ॥ ౫ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేన మామిష్ట్వాత్మానమాత్మని । సర్వయజ్ఞపతిం మాం వై సంసిద్ధిం మునయోఽగమన్ ॥ ౬ ॥ త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతి యస్త్రివిధో వికారో మాయాంతరాపతతి నాద్యపవర్గయోర్యత్ । జన్మాదయోఽస్య యదమీ తవ తస్య కిం స్యురాద్యంతయోర్యదసతోఽస్తి తదేవ మధ్యే ॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ జ్ఞానం విశుద్ధం విపులం యథైతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతం పురాణమ్ । ఆఖ్యాహి విశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే త్వద్భక్తియోగం చ మహద్విమృగ్యమ్ ॥ ౮ ॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య ఘోరే సంతప్యమానస్య భవాధ్వనీశ । పశ్యామి నాన్యచ్ఛరణం తవాంఘ్రిద్వంద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్ ॥ ౯ ॥ దష్టం జనం సంపతితం బిలేఽస్మిన్ కాలాహినా క్షుద్రసుఖోరుతర్షమ్ । సముద్ధరైనం కృపయాపవర్గ్యైర్వచోభిరాసించ మహానుభావ ॥ ౧౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్థమేతత్పురా రాజా భీష్మం ధర్మభృతాం వరమ్ । అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛ సర్వేషాం నోఽనుశృణ్వతామ్ ॥ ౧౧ ॥ నివృత్తే భారతే యుద్ధే సుహృన్నిధనవిహ్వలః । శ్రుత్వా ధర్మాన్ బహూన్ పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత ॥ ౧౨ ॥ తానహం తేఽభిధాస్యామి దేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్ । జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యశ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్ ॥ ౧౩ ॥ నవై కా

రా మధ్యఏవాపతతి రజ్జౌ సర్పమాలాదివత్ నాద్యపవర్గయోః నత్వాదావంతే చాస్తి అతః యత్ యదా అస్య వికారస్య అమీ జన్మాదయః తవాధిష్ఠానభూతస్య కిం న కించిదిత్యర్థః తస్యాపి వస్తుతో నసంతీత్యాహ ఆద్యంతయోరితి అసతః అసతో యస్య తదా తస్య తవాధిష్ఠానభూతస్య కించిదిత్యర్థః యద్వా అసదంతతోఽయం వికారో నాస్తీత్యర్థః యద్వా ఆద్యంతయోః సర్పాదేః ఆద్యంతయోర్యదస్తి రజ్జ్వాది తదేవ మధ్యేఽపి న తు సర్పాది తద్వదయం వికారో నాస్తీత్యర్థః ॥ ౭ ॥ జ్ఞానాదేరశేషం బిజ్ఞానం పృచ్ఛతి ॥ జ్ఞానమితి ॥ విశుద్ధమేతత్ జ్ఞానం విపులం నిశ్చితం యథా భవతి తథా కథయేతి మహద్భిః బ్రహ్మాదిభిరపి మృగ్యం ॥ ౮ ॥ మహద్విమృగ్యత్వే హేతుః ... తాపత్రయేణేతి ॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య అతః సంతప్యమానస్య అంఘ్రిద్వంద్వమేవాతపత్రం తస్మాత్ ... ॥ ౯ ॥ అతికృపాముత్పాదయన్నాహ ॥ దష్టమితి ॥ అస్మిన్ బిలే సంసారకూపే పతితం తత్ర చ కింత్వమృతమప్యభితో వర్షతీయద్యస్మాత్ ॥ ౯ ॥ దహ్యమానః సంసముద్ధరణీయ ఇతి చేత్ ... కాలాహినా దష్టం ఏవమపి క్షుద్రసుఖే ష్వేవ ఉరు స్తర్షః తృష్ణా యస్య తం ... ఇత్థమితి ॥ ... అపవర్గబోధకైః వాగమృతైః రాసించేతి ॥ ౧౦ ॥ తద్విశ్వాసార్థం విద్వత్సభాయాం నిర్ణీతమహం వక్ష్యామిత్యాహ ॥ ఇత్థమితి ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ తానితి ॥ జ్ఞానాదిభిరుపబృంహితాన్ తత్పోషితానిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తత్ర జ్ఞానం కథయతి ॥ నవేతి ॥ ప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి ఏకాదశేంద్రియాణి పంచమహాభూతాని త్రయో గుణాః ఏతాన్ భావాన్ అష్టావింశతితత్త్వాని ...

[illegible] స్థావరాంతేషు భావేషు - అనుగతాననుగతేష్వేకం [illegible] - పరమాత్మతత్త్వం అనుగతం [illegible] తత్ జ్ఞానమిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ విజ్ఞానమాహ [illegible] ॥ [illegible] ॥ ౧౫ ॥ [illegible] ॥ శ్రుతిరితి ॥ శ్రుతిః [illegible] సత్యాదిప్ర[illegible]

నవైకాదశ పంచ త్రీన్భావాన్భూతేషు యేన వై । ఈక్షేతాథైకమప్యేషు తద్జ్ఞానం మమ నిశ్చితమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఏతదేవ హి విజ్ఞానం న తథైకేన యేన యత్ ॥ ౧౫ ॥ స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాన్పశ్యేద్భావానాం త్రిగుణాత్మనామ్ । ఆదావంతే చ మధ్యే చ సృజ్యాత్సృజ్యం యదన్వియాత్ ॥ పునస్తత్ప్రతిసంక్రామే యచ్ఛిష్యేత తదేవ సత్ ॥ ౧౬ ॥ శ్రుతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానం చతుష్టయమ్ । ప్రమాణేష్వనవస్థానాద్వికల్పాత్స విరజ్యతే ॥ ౧౭ ॥ కర్మణాం పరిణామిత్వాదావిరించాదమంగళమ్ । విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్ ॥ ౧౮ ॥ భక్తియోగః పురైవోక్తః ప్రీయమాణాయ తేఽనఘ । పునశ్చ కథయిష్యామి మద్భక్తేః కారణం పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వన్మదనుకీర్తనమ్ । పరినిష్ఠా చ పూజాయాం స్తుతిభిః స్తవనం మమ ॥ ౨౦ ॥ ఆదరః పరిచర్యాయాం సర్వాంగైరభివందనమ్ । మద్భక్తపూజాభ్యధికా సర్వభూతేషు మన్మతిః ॥ ౨౧ ॥ మదర్థేష్వంగచేష్టా చ వచసా మద్గుణేరణమ్ । మయ్యర్పణం చ మనసః సర్వకామవివర్జనమ్ ॥ ౨౨ ॥ మదర్థేఽర్థపరిత్యాగో భోగస్య చ సుఖస్య చ । ఇష్టం దత్తం హుతం జప్తం మదర్థం యద్వ్రతం తపః ॥ ౨౩ ॥ ఏవం ధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివేదినామ్ । మయి సంజాయతే భక్తిః కోఽన్యోఽర్థోఽస్యావశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ యదాత్మన్యర్పితం చిత్తం శాంతం సత్త్వోపబృంహితమ్ । ధర్మం జ్ఞానం స వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాభిపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ యదర్పితం తద్వికల్పే ఇంద్రియైః పరిధావతి । రజస్వలం చాసన్నిష్ఠం చిత్తం విద్ధి విపర్యయమ్ ॥ ౨౬ ॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రోక్తో జ్ఞానం చైకాత్మ్యదర్శనమ్ । గుణేష్వసంగో

[illegible] ఘటపటాదికార్యం తంతుమాత్రవ్యతిరేకేణ న దృశ్యతే [illegible] ప్రసిద్ధిః అనుమానం [illegible] ఏవం ప్రమాణచతుష్టయం [illegible] ॥ ౧౭ ॥ [illegible] ॥ ౧౮ ॥ భక్తియోగస్య కారణమాహ ॥ భక్తియోగ ఇతి ॥ [illegible] ॥ ౧౯ ॥ శ్రద్ధేతి ॥ [illegible] ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ మదర్థేష్వితి ॥ [illegible] ॥ ౨౨ ॥ [illegible] ॥ ౨౩ ॥ ఏవమితి ॥ [illegible] ॥ ౨౪ ॥ తదేవాహ ॥ [illegible] ॥ ౨౫ ॥ [illegible] ॥ యదితి ॥ [illegible]

తజ్జాతీయంతదస్వలంపసన్నిష్ఠంభవతి- తత్తత్ప్రతిపర్యయం అధర్మాదికంసిద్ధి ॥ ౨౭ ॥ వ్యాఖ్యాత్రేతాన్ ధర్మాదీన్ వ్యాచష్టే ॥ యమాఇతి॥ ధర్మోమద్భక్తికృత్- ఇతఃసమితశ్రోత్తః ప్రకృష్టఃయుక్తః శ్రేమ ॥ ౨౭॥ ధర్మాదీనాంయమాదీనాంప్రసిద్ధానామన్యథావ్యాఖ్యా తత్త్వ స్వరూపప్రశ్నసంఖ్యాతఃస్వరూపతోవాకించిద్వైలక్షణ్యంస్యాదితిసంభావనయాతద్విశేషజిజ్ఞాసుఃపృచ్ఛతిపంచభిః॥ యమఇతి ॥ ౨౮ ॥ కిమితి॥ ఇష్టంఅభ్యర్హితంధనంచకిం॥ ౨౯॥ పుంసఇతి॥ పరేతివిద్యాదీనాంవిశేషణం శ్రీమాంఛదనం॥౩౦॥ ౩౧॥ కఇతి॥ ప్రశ్నాన్ పృష్టార్థాన్ విపరీతాన్- అధర్మాదీన్॥ ౩౨॥ యమనియమానాహత్రిభిః॥ అహింసేతి॥ అస్తేయంమనసాపిపరస్వాగ్రహణం- ఆస్తిక్యంధర్మేవిశ్వాసః॥ ౩౩॥ శౌచమితి॥ శౌచంబాహ్యమాభ్యంతరంచేతిద్వివిధం-అతఏవద్వాదశనియమాః- శ్రద్ధాధర్మాదరః॥ ౩౪॥ ఏతఇతి॥ ఉభయోఃకర్మిణోఃద్వే స్మృతాఃతేయమాఃనియమాశ్చ యద్వా- ఉభయోః ప్రవృత్తనివృత్తయోః- ముముక్షోర్యమాముఖ్యాః సకామస్యనియమాముఖ్యాస్స్మృతాఃఇత్యర్థః॥ అత్ర హేతుమాహ- యాయస్మాత్ -ఉపాసితాఃసేవితాస్సంతః- పుంసాంప్రవృత్తానాం నివృత్తానాంచ- యథాకామం కామానుసారేణ- మోక్షమభ్యుదయంచదుహంతీతి ॥ ౩౫ ॥ ముముక్షోరపేక్షితాన్ శమాదీన్ తాంశ్చశమాదీన్ మహాజనప్రసిద్ధేభ్యోవిలక్షణానాహ- యావత్సమాప్తి॥ శమఇతి॥ ఏతేషు తత్తద్విపరీతా అశమాదయోజ్ఞేయాః- శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేః నతుశాంతిమాత్రం దమఇంద్రియసంయమః నచోరాదిదమనం- తితిక్షా విహితదుఃఖస్యసంమర్షః సహనం నత్వారాదేః- జి

వైరాగ్యమైశ్వర్యంచాణిమాదయః ॥ ౨౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ యమఃకతివిధఃప్రోక్తోనియమోవారికర్శన । కశ్శమఃకోదమఃకృష్ణకాతితిక్షాధృతిఃప్రభో ॥ ౨౮ ॥ కిందానంకింతపశ్శౌర్యంకింసత్యమృతముచ్యతే । కస్త్యాగఃకింధనంచేష్టంకోయజ్ఞఃకాచదక్షిణా ॥ ౨౯ ॥ పుంసఃకింస్విద్బలంశ్రీమన్భగోలాభశ్చకేశవ । కావిద్యాహ్రీఃపరాకాశ్రీఃకింసుఖందుఃఖమేవవా ॥ ౩౦ ॥ కఃపండితఃకశ్చమూర్ఖఃకఃపంథాఉత్పథశ్చకః । కస్స్వర్గోనరకఃకస్స్విత్కోబంధురుతకింగృహమ్ ॥ ౩౧ ॥ కఆఢ్యఃకోదరిద్రోవాకృపణఃకఃకఈశ్వరః । ఏతాన్ప్రశ్నాన్మమబ్రూహివిపరీతాంశ్చసత్పతే ॥ ౩౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహింసాసత్యమస్తేయమసంగోహ్రీరసంచయః । ఆస్తిక్యంబ్రహ్మచర్యంచమౌనంస్థైర్యంక్షమాభయమ్ ॥ ౩౩ ॥ శౌచంజపస్తపోహోమశ్శ్రద్ధాతిథ్యంమదర్చనమ్ । తీర్థాటనంపరార్థేహాతుష్టిరాచార్యసేవనమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏతేయమాస్సనియమాఉభయోర్ద్వాదశస్మృతాః । పుంసాముపాసితాస్తాతయథాకామందుహంతిహి ॥ ౩౫ ॥ శమోమన్నిష్ఠతాబుద్ధేర్దమఇంద్రియసంయమః । తితిక్షాదుఃఖసంమర్షోజిహ్వోపస్థజయోధృతిః ॥ ౩౬ ॥ దండన్యాసఃపరందానంకామత్యాగస్తపస్స్మృతః । స్వభావవిజయశ్శౌర్యంసత్యంచసమదర్శనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఋతంచసూనృతావాణీకవిభిఃపరికీర్తితా । కర్మస్వసంగమశ్శౌచంత్యాగస్సన్న్యాసఉచ్యతే ॥ ౩౮ ॥ ధర్మఇష్టంధనంనౄణాంయజ్ఞోహంభగవత్తమః । దక్షిణాజ్ఞానసందేశఃప్రాణాయామఃపరంబలమ్ ॥ ౩౯ ॥ భగోమఐశ్వరోభావోలాభోమద్భక్తిరుత్తమః । విద్యాత్మనిభిదాబాధోజుగుప్సాహ్రీరకర్మసు ॥ ౪౦ ॥ శ్రీర్గుణానైరపేక్ష్యాద్యాస్సుఖందుఃఖసుఖాత్యయః । దుఃఖంకామసుఖాపేక్షాపండితోబంధమోక్షవిత్ ॥ ౪౧ ॥ మూర్ఖోదేహాద్యహంబుద్ధిఃపంథామన్నిగమస్స్మృతః । ఉత్పథః

హ్వోపస్థయోర్జయోవేగధారణంధృతిః- నత్వనుద్వేగమాత్రం॥ ౩౬॥ దండేతి॥ దండోఘాతద్రోహః తస్యత్యాగఃదానం- నధనాదేః కామత్యాగఃభోగాపేక్షాత్యాగఃతపః- నకృచ్ఛ్రాది- స్వభావోవాసనాతస్యవిజయఃశ్రౌర్యం న సంగ్రామశౌర్యం- సమంబ్రహ్మ తస్యదర్శనమాలోచనం- సత్యంవిషయాత్సత్యం- నయథార్థభాషణమాత్రం॥ ౩౭॥ ఋతమితి॥ ఋతంసూనృతాసత్యాప్రియా చవాక్ ఏవంఋతసత్యయోఃస్ఫుటవివేకః క్రమప్రాప్తంత్యాగంవ్యాఖ్యాతుమాదౌతతోర్వాచీనశౌచంవ్యాచష్టే తస్యాపిముఖ్యత్యాగరూపత్వాత్ తత్సన్న్యాసభేదప్రకటనేచ- కర్మసుఅసంగమఃఅనాసక్తిఃశౌచం త్యాగస్సన్న్యాసఇతి తయోర్భేదఃఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మఇతి॥ నౄణాంధర్మఏవధనం నసువర్ణాదిసాధారణం- భగవత్తమఃపరమేశ్వరఃఅహమేవయజ్ఞః నద్రవ్యయజ్ఞః దక్షిణాజ్ఞానోపదేశః- నవారణ్యాదిదానం- తేనహియజ్ఞరూపోహిప్రాప్యతే ఇదమేవ మనోబలంతచ్చమనోదమనహేతుత్వాత్ ప్రాణాయామఇతి ॥ ౩౯ ॥ న్యాక్రమంభగం వ్యాచిఖ్యాసుః ప్రథమంధనలాభేనవ్యాచష్టే లోకేతయోరభేదప్రసిద్ధేః॥ భగఇతి॥ భగోభాగ్యంతచ్చమేఐశ్వరోభావోమదయ్యైశ్వర్యాదిమద్భూయమిత్యర్థః- ఇతిహోలాభస్తు మద్భక్తిః నపుత్రాది- విద్యాచాత్మనిప్రతీతస్యభేదస్యబాధః- నజ్ఞానమాత్రం- అకర్మసుజుగుప్సాహ్రీః ఏవంకృతాయాంహ్రీః నత్రపామాత్రం ॥ ౪౦ ॥ శ్రీరితి॥ గుణాఏవశ్రీఃగుణాఃయేనైరపేక్ష్యాదయః సుఖదుఃఖాత్యయః అత్యయఃఇత్యాద్యర్థఃసమభావః నధనాదిమాత్రం ॥ ౪౧ ॥

గః - విషయభోగాపేక్షైవదుఃఖం - శాస్త్రాచారేణ బంధమోక్షతత్త్వజ్ఞ ఏవ పండితః - నవిద్వాన్మాత్రం॥ ౪౧॥ మూర్ఖఇతి॥ అహంబుద్ధిర్యస్యతథాభూతః - దేహాదేర్మమత్వంయస్యసమూర్ఖః - [illegible] మన్నిగమః - [illegible] త్తిమార్గాః [illegible] స్వర్గః - [illegible] చిత్తవిక్షేపః ప్రవృత్తిమార్గః [illegible] - సత్త్వగుణస్య ఉదయఃఉద్రేకఃస్వర్గః - నేంద్రాదిలోకః॥ ౪౨॥ నరకఇతి॥ తమసఉన్నాహఃఉద్రేకఃసనరకః - నతామిస్రాదిః - గురురేవబంధుః - నభ్రాత్రాదిః - సచాహమేవ - అహంజగద్గురుః॥ శ్లో॥ ఏతదేవపరోబంధుర్ఏషమేసముపస్థితః। గురుస్సకలధర్మాణాం [illegible] కించన గోపాదిరితి - ససాధనంభోగాయతనంగృహంతచ్చమానుష్యంమానుషరూపంశరీరమేవ - నహర్మ్యాది - గుణైస్సంపన్నఃఆఢ్య ఉచ్యతే - నధనాఢ్యః॥ ౪౩॥ దరిద్రఇతి॥ అసంతుష్టోయస్సదరిద్రః - ననిస్స్వః - యఃఅజితేంద్రియస్సకృపణఃశోచ్యః - నదీనః - విషయేష్వసక్త ధీర్యస్యసఈశస్స్వతంత్రః - నరాజాదిః - గుణసంగఃగుణేషుసంగోయస్యసః - విపర్యయఃఅనీశః ఏతచ్చశమాదివిపర్యయాణాముపలక్షణం॥ ౪౪॥ ఉపసంహరతి॥ ఏతఇతి॥ సాధుమోక్షోపయోగిత్వాత్ ॥ ౪౫॥ ఏతచ్చసర్వంగుణదోషయోరుపలక్షణార్థమేవసర్వముక్తమితి సంక్షిపతోలక్షణమాహ॥ కిమితి॥ కింబహునావర్ణితేన - గుణదోషయోర్లక్షణమేతావదేవ - తదాహ - గుణదోషయోర్దృశిర్దర్శనందోషః - గుణస్తుతదుభయదర్శనవర్జితస్స్వభావఇతి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ వింశేయోగత్రయంప్రోక్తంభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్। గుణదోషమయస్సర్వోధర్మోఽధికారిభేదతః॥ గుణదోషదృశిర్దోషోగుణస్తూభయవర్జిత ఇతియదుక్తం - తదాక్షిపతిపంచభిః॥ విధిరితి॥ విధిశ్చప్రతిషేధశ్చఈశ్వరస్యతేనిగమఃత్వదాజ్ఞారూపోవేదః - సచవిధేయానాంప్రతిషేధ్యానాంచ కర్మణాంగుణందోషంచపుణ్యపాపఫలరూపమపేక్షతే ॥ ౧॥ వర్ణేతి ॥ ఉత్తమాధమభావేనతదధికారిణాంవ

శ్చిత్తవిక్షేపస్స్వర్గస్సత్త్వగుణోదయః॥౪౨॥నరకస్తమఉన్నాహోబంధుర్గురురహంసఖే।గృహం శరీరంమానుష్యంగుణాఢ్యోహ్యాఢ్యఉచ్యతే ॥ ౪౩ ॥ దరిద్రోయస్త్వసంతుష్టఃకృపణోయోఽజితేంద్రియః। గుణేష్వసక్తధీరీశోగుణసంగోవిపర్యయః॥ ౪౪॥ఏతఉద్ధవతేప్రశ్నాస్సర్వేసాధునిరూపితాః॥౪౫॥ కింవర్ణితేనబహునాలక్షణంగుణదోషయోః।గుణదోషదృశిర్దోషోగుణస్తూభయవర్జితః ॥౪౬॥

॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. ॥

ఉద్ధవః॥ విధిశ్చప్రతిషేధశ్చనిగమోహీశ్వరస్యతే। అవేక్షతేఽరవిందాక్షగుణందోషంచకర్మణామ్॥౧॥ వర్ణాశ్రమవికల్పంచప్రతిలోమానులోమజమ్। ద్రవ్యదేశవయఃకాలాన్స్వర్గంనరకమేవచ॥ ౨ ॥ గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణవచస్తవ। నిఃశ్రేయసంకథంనౄణాంనిషేధవిధిలక్షణమ్॥ ౩ ॥ పితృదేవమనుష్యాణాంవేదశ్చక్షుస్తవేశ్వర। శ్రేయస్త్వనుపలబ్ధేఽర్థేసాధ్యసాధనయోరపి॥ ౪॥ గుణదోషభిదాదృష్టిర్నిగమాత్తేనహిస్వతః। నిగమేనాపవాదశ్చభిదాయాఇతిహభ్రమః॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥

ర్ణాశ్రమాణాంవికల్పంభేదంచగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ప్రతిలోమానులోమజంచగుణందోషంతథైవాపేక్షతే. ప్రతిలోమజాః ఉత్తమవర్ణాసుస్త్రీషుహీనవర్ణేభ్యఃపురుషేభ్యోజాతాఃసూతవైదేహకాదయః - అనులోమజాస్తూత్తమవర్ణేభ్యఃపురుషేభ్యోహీనవర్ణాసుస్త్రీషుజాతాఃమూర్ధావసిక్తాంబష్ఠాదయః - తేషాంచ॥ శ్లో॥ అసత్సంతస్తువిజ్ఞేయాః ప్రతిలోమానులోమజాఇతి - గుణదోషౌ ద్రవ్యాదీన్ [illegible] స్వర్గంనరకంచతత్ఫలతయాగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ఏతచ్చోత్తరాధ్యాయేప్రపంచయిష్యతే॥ ౨॥ తథాపిప్రస్తుతేతిమాయాతమతఆహ॥ గుణదోషేతి॥ గుణదోషదృశిర్దోషఇతినిరాకృతత్వాత్ - గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణతాంవినా - నిషేధవిధిలక్షణంకర్మణాం [illegible] తవవచఃకథం - తచ్చవచోఽంతరేణనౄణాంనిఃశ్రేయసంకథంస్యాత్ - తత్రాపి [illegible] ఇత్యాదినాసాధనవిధిః॥ శ్లో॥ [illegible] నిషేధస్యచావశ్యకత్వదితిభావః - యద్వా-గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణనిషేధవిధిలక్షణంతవవచోవినేతిసామానాధికరణ్యమేవాస్తు - యద్వా గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణనిషేధవిధిలక్షణముపేతవవచఃకథంమత్తవ్యమన్యాదివాక్యవత్ నిఃశ్రేయసపరంస్యాత్ - సర్వస్య వేదస్యతత్పరత్వంగీకారాదిత్యర్థః॥ ౩॥ ననుపితరోదేవాశ్చసర్వజ్ఞాఃఆరాధితాఃప్రత్యక్షతోదృష్టాన్యనుష్ఠేయాఃకథయిష్యంతీతిచేత్తత్రాహ॥ పితృదేవేతి॥ పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్వద్వాక్యరూపోవేదఏవశ్రేయఃశ్రేష్ఠంచక్షుఃప్రమాపకం - క్వ - అనుపలబ్ధే అర్థేస్వర్గాదౌమోక్షేచ - తథాసాధ్యసాధనయోః ఇదమస్యసాధ్యంఇదమస్యసాధనమిత్యత్రాపి - తదేవంగుణదోషదృష్టిస్స్వభావేనిఃశ్రేయసంఘటతే॥ ౪॥ [illegible] చశాస్త్రైకవిహితాంభిదదృష్టింతస్మిన్నేవవిషయేశాస్త్రంకథంనివర్తయేదిత్యాహ॥ గుణదోషేతి॥ తేనిగమాత్త్వదాజ్ఞారూపాదేవ - నహిస్వతః యస్మాదతఃప్రాప్తత్వేననివర్తేత హాస్యాస్పదం - భ్రమోభవతి - తంనివర్తయేతిశేషః॥ ౫॥ విషయాభేదదృష్టి

...కాలవిరోధం పరిహర్తుం ప్రస్తౌతి యోగాస్త్రయ ఇతి॥ యోగా ఇతి॥ యోగా ఉపాయాః - త్రయః కర్మజ్ఞానభక్తయః। శ్రేయః - కర్మ చ నిష్కామం శ్రేయోవిధిత్సయా మోక్షసాధనేచ్ఛయా - అన్య ఉపాయో నాస్తి - తత్ర కర్మాదిషు అధికారిభేదమాహ - తథా తత్ర త్రయాణామధ్యే కస్మిన్ పురుషే కస్య అధికార ఇత్యాకాంక్షాయామాహ నిర్విణ్ణానామిత్యాదినా॥ ౬॥ తేష్వధికారిభేదమాహ ద్వాభ్యాం॥ నిర్విణ్ణానామితి॥ ఇహ త్రిషు మధ్యే - కర్మసు నిర్విణ్ణానాం దుఃఖబుద్ధ్యా తత్ఫలేషు విరక్తానాం - అత ఏవ తత్సాధనభూతకర్మన్యాసినాం - జ్ఞానయోగః సిద్ధిద ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - అనిర్విణ్ణచిత్తానాం దుఃఖబుద్ధిహీనానాం - అతః కామినాం తత్ఫలేష్వవిరక్తానామిత్యర్థః - కర్మయోగస్సిద్ధిదః॥ ౭॥ యదృచ్ఛయేతి॥ యదృచ్ఛయా కేనాపి భాగ్యోదయేన - మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధో యః కర్మసు నిర్విణ్ణో న భవతి - తత్ఫలేషు చ సక్తో న భవతి - తస్య భక్తియోగస్సిద్ధిదః - తత్ర కామ్యకర్మసు ప్రవర్తమానస్య సర్వాణ్యపి కర్మాణి న విధిప్రతిషేధాధికారిత్యుత్తరాధ్యాయే వక్ష్యతి - నిష్కామకర్మయోగాధికారిణస్తు యథాశక్తి - స చ జ్ఞానభక్తియోగాధికారార్థత్వాత్ ... తదధికృతయోస్తు స్వల్పః - తాభ్యాం సిద్ధానాం తు న కించిదిత్యర్థః॥ ౮॥ సావధిం కర్మయోగమాహ - నవభిః॥ తావదితి॥ కర్మాణి నిత్యనైమిత్తికాని - యావతా యావత్ ॥ ౯॥ కర్మయోగినో జ్ఞానభక్తిభూమికారోహప్రకారమాహ ॥ స్వధర్మస్థ ఇతి॥ అనాశీః కామః అఫలకామః - అన్యత్ నిషిద్ధం కామ్యం నరకసాధనం స్వర్గసాధనం - విహితానిత్యమాద్యానుష్ఠానపరతయా - అతః స్వధర్మస్థత్వాన్నిషిద్ధవర్జనాచ్చ నరకం న యాతి అఫలకామత్వాన్న స్వర్గమపీత్యర్థః॥ ౧౦॥ కించ॥ అస్మిన్నితి॥ అస్మిన్లోకే అస్మిన్నేవ దేహే - అనఘః నిషిద్ధత్యాగీ అతః శుచిః నివృత్తరాగాదిమలః - యదృచ్ఛయేతి కేవలజ్ఞానాదపి భక్తిర్మత్ప్రాప్తౌ ఉత్కృష్టేతి ॥ ౧౧॥ అ

యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా। జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ నోపాయోఽన్యోఽస్తి కుత్రచిత్ ॥ ౬ ॥ నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినామిహ కర్మసు। తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మయోగస్తు కామినామ్ ॥ ౭ ॥ యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్। న నిర్విణ్ణో నాతిసక్తో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః॥ ౮॥ తావత్కర్మాణి కుర్వీత న నిర్విద్యేత యావతా। మత్కథాశ్రవణాదౌ వా శ్రద్ధా యావన్న జాయతే॥ ౯॥ స్వధర్మస్థో యజన్యజ్ఞైరనాశీఃకామ ఉద్ధవ। న యాతి స్వర్గనరకౌ యద్యన్యన్న సమాచరేత్ ॥ ౧౦ ॥ అస్మిఁల్లోకే వర్తమానః స్వధర్మస్థోఽనఘః శుచిః। జ్ఞానం విశుద్ధమాప్నోతి మద్భక్తిం వా యదృచ్ఛయా॥ ౧౧ ॥ స్వర్గిణోఽప్యేతమిచ్ఛంతి లోకం నిరయిణస్తథా। సాధకం జ్ఞానభక్తిభ్యాముభయం తదసాధకమ్॥ ౧౨॥ న నరః స్వర్గతిం కాంక్షేన్నారకీం వా విచక్షణః। నేమం లోకం చ కాంక్షేత దేహావేశాత్ప్రమాద్యతి॥ ౧౩ । ఏతద్విద్వాన్పురా మృత్యోరభవాయ ఘటేత సః। అప్రమత్త ఇదం జ్ఞాత్వా మర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదమ్॥ ౧౪॥ ఛిద్యమానం యమైరేతైః కృతనీడం వనస్పతిమ్। ఖగః స్వకేతముత్సృజ్య క్షేమం యాతి హ్యలంపటః॥ ౧౫॥ అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానం బుద్ధ్వాయుర్భయవేపథుః। ముక్తసంగః పరం బుద్ధ్వా నిరీహ ఉపశామ్యతి । ౧౬ । నృదేహమాద్యం సులభం సుదుర్లభం ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారమ్। మయానుకూలేన నభస్వతేరితం పుమాన్భవాబ్ధిం న తరేత్స ఆత్మహా ॥

...నప్రకారేణ జ్ఞానభక్తిసాధనత్వాన్నరదేహం స్తౌతి॥ స్వర్గిణ ఇతి॥ నిరయిణ ఇతి దృష్టాంతత్వేనోక్తం - జ్ఞానభక్తిభ్యాం జ్ఞానభక్త్యోః - తదుభయం స్వర్గనారకిశరీరం ॥ ౧౨॥ ....

అతః॥ నేతి॥ నరః స్వర్గతిం న కాంక్షేత్ - యథా నారకీమితి దృష్టాంతః - యతస్స్వర్గనరకసాధనకర్మాణి న కుర్యాదిత్యర్థః॥ అస్యాతిశ్రేష్ఠత్వాత్పునరపి మనుష్యో భవేయమిత్యపి న కాంక్షేత్ - యతో దేహావేశాత్ దేహాసక్త్యా స్వార్థం ప్రమాద్యతి అవధానహీనో భవతి॥ ౧౩॥ అపి తు॥ ఏతదితి॥ ఏతద్దేహం సాధకమితి విద్వాన్ - తచ్చానర్థసిద్ధిదమపి మర్త్యమితి జ్ఞాత్వా - అస్మిన్ దేహే అప్రమత్తః అభావ... సః - మృత్యోః పూర్వమేవ మోక్షాయ యతేత యత్నం కుర్యాత్॥ ౧౪॥ అప్రమత్తో ముక్తసంగః సుఖం ప్రాప్నోతీత్యత్ర దృష్టాంతః॥ ఛిద్యమానమితి॥ యమైః యమవన్నిర్ఘృణైః పురుషైః - కృతం నీడం యస్మిన్ తం స్వకేతం స్వాశ్రయం - అలంపటః అనాసక్తః॥ ౧౫॥ దార్ష్టాంతికమాహ॥ అహోరాత్రైరితి॥ అహోరాత్రైః ఛిద్యమానమాయుర్బుద్ధ్వా - భయేన వేపథుః కంపో యస్య సః ॥ ౧౬ ॥ ఏవం మనుష్యదేహం ప్రశంసతి॥ నృదేహమితి॥ నృదేహం ప్లవం నావం ప్రాప్య యః పుమాన్ భవాబ్ధిం న తరేత్ - స ఆత్మహా తత్ర హేతవః ఆద్యం సర్వఫలానాం మూలం ఏతదుపార్జితకర్మభిః సర్వప్రాప్తేః - కించ - సుదుర్లభం ఉద్యమకోటిభిరపి ప్రాప్తుమశక్యం - తథాపి సులభం యదృచ్ఛాలబ్ధత్వాత్ - తం చ - సుకల్పం పటుతరం - కించ - గురుః సంప్రీతమాత్ర ఏవ కర్ణధారో నావికో యస్య తం మయా చ స్మృతమాత్రేణ అనుకూలమారుతేన ఈరితం ప్రేరితం॥ ౧౭ ॥ ఏవం తావద్విరక్తస్యైవ వైరాగ్యద్వారా జ్ఞానభక్తిసాధకం కర్మయోగం-

ముక్త్వా ఇదానీం సమ్యగ్విరక్తస్య జ్ఞానయోగం తన్మతజ్ఞానప్రాప్తేః పూర్వం కించిత్కర్తవ్యం వక్తుం యోగం చాహ సాధనైః॥ యదేతి॥ యదా తు ఆరబ్ధేషు కర్మసు నిర్విణ్ణః దుఃఖదర్శనేన ఉద్విగ్నః। తత్ఫలేషు విరక్తశ్చ తదా సంయతేంద్రియస్సన్ - ఆత్మనోఽభ్యాసేన ఆత్మ విషయవృత్తిసంతత్యా - అచలం యథా భవతి తథా మనో ధారయేత్॥ ౧౭॥ తత్ర ప్రథమం హి చాంచల్యం తద్ధారణాసంభవాత్ - తత్ప్రత్యాహారేణ వశీకరణమాహ॥ ధార్యమాణమితి॥ యర్హి ఆశు భ్రామ్యత్ పరిభ్రమత్ అనవస్థితం భవతి - తదా - అనురోధేన కించిదనుకూలాచరణద్వారేణ॥ ౧౮॥ నను తర్హి యథా పూర్వం కామం తస్యాత్ తత్రాహ॥ మనోగతిమితి॥ మనోగతిం తు న విసృజేత్ నోపేక్షేత - కింతు - అప్రమత్తస్సన్ ఆత్మానం లక్ష్యేదిత్యర్థః॥ ౧౯॥ అనురోధమార్గం సదృష్టాంతం స్తౌతి॥ ఏష ఇతి॥ ఏష అనువృత్తిమార్గేణ మనసః సంగ్రహః పరమో యోగః తత్సాధనత్వాత్ ఉపచారేణ స్తుతః - యథా - అదాంతస్య అదమనీయస్య - అర్వతః అశ్వస్య - హృదయజ్ఞత్వం స్వాభిప్రాయేణ గతిమన్విచ్ఛన్ అపేక్షమాణః అశ్వధారకః - ప్రథమం కించిత్తద్గతిమనువర్తతే తదాచరణ్యేనాలంధ్యత్తైర్వశగచ్ఛతి న తథాపేక్షతే తద్వదిత్యర్థః॥ ౨౦॥ ఏవమోషధవశీకృతస్య మనసోఽత్యంతస్థైర్యోపాయానాహ త్రిభిః॥ సాంఖ్యేనేతి॥ సాంఖ్యేన తత్త్వవివేకేన - సర్వభావానాం మహదాదిదేహాంతానాం అనులోమతః ప్రకృత్యాదిక్రమేణ - భవం - ప్రతిలోమతః పృథివ్యాదిక్రమేణాప్యయాంచ అనుధ్యాయేత్ - ప్రసీదతి నిశ్చలం భవతి॥ ౨౧॥ ననూపాయసహస్రేణాపి మనో విషయాకారతాం న త్యజతి భూయో భూయః కిముపదిశసి చేత్తత్రాహ॥ నిర్విణ్ణస్యేతి॥ తతశ్చాగమాపాయిషు దేహేషు అవధిభూతాత్మదర్శనాత్తదవివేకాపన్నసంసారనిర్విణ్ణస్య అతో విరక్తస్య తతశ్చ ఉక్తవేదినః గురూపదిష్టార్థాలోచకస్య - తతో గురూపదిష్టస్యైవ చింతితస్య పునః పునరనుచింతయా దౌరాత్మ్యం దేహాద్యభిమా

౧౭॥ యదారంభేషునిర్విణ్ణో విరక్తస్సంయతేంద్రియః। అభ్యాసేనాత్మనోయోగీ ధారయేదచలంమనః॥ ౧౮॥ ధార్యమాణంమనోయర్హి భ్రామ్యదాశ్వనవస్థితమ్। అతంద్రితోనురోధేనమార్గేణాత్మవశంనయేత్॥ ౧౯॥ మనోగతింనవిసృజేజ్జితప్రాణోజితేంద్రియః। సత్త్వసంపన్నయాబుద్ధ్యా మనఆత్మవశంనయేత్॥ ౨౦॥ ఏషవైపరమోయోగోమనసస్సంగ్రహస్స్మృతః। హృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛన్దాంతస్యార్వతోయథా॥ ౨౧॥ సాంఖ్యేనసర్వభావానాంప్రతిలోమానులోమతః। భవాప్యయావనుధ్యాయేన్మనోయావత్ప్రసీదతి॥ ౨౨॥ నిర్విణ్ణస్యవిరక్తస్యపురుషస్యోక్తవేదినః। మనస్త్యజతి దౌరాత్మ్యంచింతితస్యానుచింతయా॥ ౨౩॥ యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యాచవిద్యయా। మమార్చోపాసనాభిర్వానాన్యైర్యోగ్యంస్మరేన్మనః॥ ౨౪॥ యదికుర్యాత్ప్రమాదేనయోగీకర్మవిగర్హితమ్। యోగేనైవదహేదంహోనాన్యత్తత్రకదాచన॥ ౨౫॥ స్వేస్వేధికారేయానిష్ఠాసగుణః పరికీర్తితః। విపర్యయస్తుదోషస్స్యాదుభయోరేషనిశ్చయః॥ ౨౬॥ కర్మణాంజాత్యశుద్ధానామనేన నియమఃకృతః। గుణదోషవిధానేనసంగానాంత్యాజనేచ్ఛయా॥ ౨౭॥ జాతశ్రద్ధోమత్కథాసునిర్విణ్ణస్సర్వకర్మసు। వేదదుఃఖాత్మకాన్కామాన్పరిత్యాగేప్యనీశ్వరః॥ ౨౮॥ తతోభజేతమాంభక్త్యా

నం త్యజతి॥ ౨౩॥ కించ॥ యమాదిభిరితి॥ యమాదిభిర్యోగపథైః యోగమార్గైః - ఆన్వీక్షిక్యా పదార్థాద్వయశోధనేన మమార్చనధ్యానాదిభిర్వా - వాశబ్దేనాస్య సకృత్స్య స్వాతంత్ర్యం దర్శయతి - ఏతైరుపాయైర్యోగ్యం పరమాత్మానం మనసా స్మరేత్ - నాన్యైః అతోఽన్యస్న కుర్యాదిత్యర్థః॥ ౨౪॥ నను పాపోత్పత్తౌ ప్రాయశ్చిత్తం కార్యం న వేత్యత్రాహ॥ యదీతి॥ యోగేన జ్ఞానాభ్యాసేనైవ - పతితకృచ్ఛ్రాదేరపి నామసంకీర్తనాద్యుపలక్షణార్థం - నాన్యత్ కృచ్ఛ్రాది॥ ౨౫॥ నను నిత్యనైమిత్తికం కర్మ సత్త్వశోధకత్వాద్గుణః - తత్సాధనత్వశుద్ధిహేతుత్వాత్ దోషః తత్ర చ తన్నివర్తకత్వాత్ కృచ్ఛ్రాది ప్రాయశ్చిత్తం గుణ ఇతి విధిప్రతిషేధాభ్యాముక్తత్వాత్ ప్రాయశ్చిత్తం వినా యోగేనైవ కథం పాపం దహేత్ తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ స్వేస్వ ఇతి॥ స ఏవ గుణో న తు తరః॥ ౨౬॥ తదుపపాదయతి॥ కర్మణామితి॥ యస్మాద్విధినిషేధాభ్యామనేన గుణదోషవిధానేన కర్మణాం నియమః సంకోచః కృతః - కుత ఇత్యత ఆహ - జాత్యా ఉత్పత్త్యైవ అశుద్ధానాం న చ ప్రాప్తానాం సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా - అయం భావః - పురుషస్య అశుద్ధినామ ప్రవృత్తైరనాస్తి - స్వాభావికప్రవృత్త్యైవ తస్య మలినత్వాత్ - న చ సహసా సర్వతో నివృత్తిః కర్తుం శక్యతే అత ఇదం న కర్తవ్యమిదమేవ కర్తవ్యమితి స్వాభావిక ప్రవృత్తిసంకోచద్వారేణ నివృత్తిరేవ క్రియతే - తథా చ న ప్రవృత్తిపరో వేదః తథాత్ర రాధ్యాసు ఉపత్త్యైవ హీనాయాం కామాద్యాదినా తతో యోగినః స్వాభావికప్రవృత్త్యభావాన్న ప్రాయశ్చిత్తవిధిగోచరతేతి॥ ౨౭॥ భక్త్యధికారిణో భక్తియోగమాహ నవభిః॥ జాతశ్రద్ధ ఇతి॥ మత్కథాసు జాతశ్రద్ధః - అత ఏవాన్యేషు కర్మసు ఉద్విగ్నః - న తు తత్ఫలేషు విరక్తః - తదాహ - వేదేతి - యద్యపి వేద - తథాపి తత్పరిత్యాగే అనీశ్వరః అశక్తః॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ ఏవంభూతో యః శ్రద్ధాలుః భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయస్సన్ - తత స్తదనంతరం మాం ప్రీ

త్యక్ష్యేత - విషయాంస్తు సేవమానో౽పి తేషు ప్రీతిం న కుర్యాదిత్యాహ - గర్హయన్నితి॥ ౨౯॥ కథం భజతః కేవలం కామాః త్యక్ష్యంత ఇత్యాహ॥ ప్రోక్తేనేతి॥ శ్లో॥ శ్రద్ధాభక్తిర్మత్కథాయాం మమ శశ్వదభికీర్తనమిత్యాదినాత్రత్రప్రోక్తేన మునేః - అసకృన్నిత్యం భజతః హృదయ్యాః హృద్గతాః కామాః నశ్యంతి॥ ౩౦॥ భిద్యత ఇతి॥ హృదయమేవ గ్రంథిరహంకారః - తత్ప్రయుక్తాః సర్వే సంశయాః అసంభావనాదయః - కర్మాణ్యనారబ్ధఫలాని అరబ్ధఫలాని చ సంసారహేతుభూతాని॥ ౩౧॥ తదేవం భక్తియోగస్య సాధకతాముక్తం - తత్ర చాన్యనిరపేక్షత్వాదన్యస్య చ - తత్సాపేక్షత్వాద్భక్తియోగ ఏవ శ్రేష్ఠ ఇత్యుపసంహరతి త్రిభిః॥ తస్మాదితి॥ మదాత్మనః మయి ఆత్మా చిత్తం యస్య తస్య - ప్రాయః శ్రేయః సాధనం॥ ౩౨॥ తత్ర హేతుః యత్కర్మభిరిత్యాది। యదితి॥ ఇతరైరపి తీర్థయాత్రావ్రతాదిభిః శ్రేయస్సాధనైః యద్భవ్యం సత్త్వశుద్ధ్యాది॥ ౩౩॥ సర్వమితి॥ తత్సర్వమంజసా అనాయాసేనైవ - స్వర్గాపవర్గం మద్ధామ వైకుంఠం లభతే౽పి వాంఛాయాం సత్యాం కథంచిద్యది వాంఛతీతి॥ ౩౪॥ తత్ర హేతుర్మమ॥ నేతి॥ ధీరాః ధీమంతః - యతో మయ్యేకాంతినః మన్నిష్ఠాః ప్రీతియుక్తాః అతో మయా దత్తమపి న గృహ్ణంతి - కింపునర్వక్తవ్యం న వాంఛంతీతి అపునర్భవం ఆత్యంతికం ముక్తిలక్షణం కైవల్యం॥ ౩౫॥ ఏతదుపపాదయతి॥ నైరపేక్ష్యమితి॥ నైరపేక్ష్యమేవ పరం ఉత్కృష్టం అనల్పకం నిఃశ్రేయసం సాధనం ప్రాహుః - మోక్షమపి నిరాశిషః ప్రార్థనారహితస్య నిష్కామస్య నిరపేక్షస్య ప్రార్థనాకారణభూతాపేక్షారహితస్య పుంసో భవేత్ యద్వా - నిరపేక్షస్య మోక్షసాధనభూతా భక్తిః నిరాశిషో భవేదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ అనేన ప్రకారేణ జ్ఞానభక్తినిష్ఠానాం న గుణదోషా ఇతి విరోధపరిహారముక్తముపసంహరతి॥ నేతి॥ గు

శ్రద్ధాలుర్దృఢనిశ్చయః। జుషమాణశ్చ తాన్కామాన్ దుఃఖోదర్కాంశ్చ గర్హయన్ ॥ ౨౯ ॥ ప్రోక్తేన భక్తియోగేన భజతో మాసకృన్మునేః। కామా హృదయ్యా నశ్యంతి సర్వే మయి హృది స్థితే॥ ౩౦ ॥ భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః। క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి మయి దృష్టేఽఖిలాత్మని॥ ౩౧ ॥ తస్మాన్మద్భక్తియుక్తస్య యోగినో వై మదాత్మనః। న జ్ఞానం న చ వైరాగ్యం ప్రాయః శ్రేయో భవేదిహ॥ ౩౨ ॥ యత్కర్మభిర్యత్తపసా జ్ఞానవైరాగ్యతశ్చ యత్। యోగేన దానధర్మేణ శ్రేయోభిరితరైరపి॥ ౩౩ ॥ సర్వం మద్భక్తియోగేన మద్భక్తో లభతేఽంజసా। స్వర్గాపవర్గం మద్ధామ కథంచిద్యది వాంఛతి ॥ ౩౪ ॥ న కించిత్సాధవో ధీరా భక్తా హ్యేకాంతినో మమ। వాంఛంత్యపి మయా దత్తం కైవల్యమపునర్భవమ్ ॥ ౩౫ ॥ నైరపేక్ష్యం పరం ప్రాహుర్నిఃశ్రేయసమనల్పకమ్। తస్మాన్నిరాశిషో భక్తిర్నిరపేక్షస్య మే భవేత్ ॥ ౩౬ ॥ న మయ్యేకాంతభక్తానాం గుణదోషోద్భవా గుణాః। సాధూనాం సమచిత్తానాం బుద్ధేః పరముపేయుషామ్ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమేతాన్మయాదిష్టాననుతిష్ఠంతి మే పథః। క్షేమం విందంతి మత్స్థానం యద్బ్రహ్మ పరమం విదుః ॥ ౩౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - వింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవానువాచ ॥ య ఏతాన్మత్పథో హిత్వా భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్। క్షుద్రాన్కామాంశ్చలైః ప్రాణైర్జుషంతః సంసరంతి తే॥ ౧ ॥ స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః। విపర్యయస్తు దోషః స్యా

గుణదోషైర్విహితప్రతిషిద్ధైరుద్భవో యేషాం తే గుణాః పుణ్యపాపాదయః - సాధూనాం నిరస్తరాగాదీనాం - అతస్సమచిత్తానాం - అతఏవ బుద్ధేః పరమీశ్వరం ప్రాప్తానాం ॥ ౩౭ ॥ కామ్యకర్మనిష్ఠాం నిందిష్యన్ దివ్యానితాన్ త్రీన్ యోగానుపసంహరతి॥ ఏవమితి ॥ మే పథః ప్రాప్త్యుపాయాన్ - యేఽనుతిష్ఠంతి - తే క్షేమం కాలమాయాదివిగమహితం మల్లోకం విందంతి యత్పరమం బ్రహ్మేతి చ విదుః ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధే శ్రీధరస్వామికృతాయాం భావార్థదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో॥ జయతి స్వపరానందపరానందస్య కేసరీ। యః కృపాలవలేశేన శ్రీధరస్సంస్కృతః కృతీ ॥ ఏకవింశే క్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణామ్। కామినాం ద్రవ్యదేశాదిగుణదోషైః ప్రపంచితా॥ తదేవం గుణదోషవ్యవస్థాధర్మం గీతాత్రయముక్తం తత్ర చ జ్ఞానభక్తిసిద్ధానాం న గుణదోషాః సాధకానాం తు స్వరూపం ప్రతి॥ తదేవం గుణదోషవ్యవస్థాధర్మం నిరాగత్రయముక్తం తత్ర చ జ్ఞానభక్తిసిద్ధానాం న గుణదోషాః సాధకానాం తు స్వస్వం ప్రతి క్రమతో నివృత్తకర్మనిష్ఠానాం యథాశక్తి - నిత్యనైమిత్తికం కర్మ సత్త్వశోధకత్వాద్గుణః - తదకరణం నిషిద్ధకరణం చ దోషః - విశుద్ధసత్త్వానాం తు జ్ఞాననిష్ఠానాం జ్ఞానాభ్యాసవిరోధిత్వాత్తు త్యాగేన దోషః తత్ప్రవర్తకత్వాచ్ఛమదమాదిప్రాయశ్చిత్తం గుణః - విశుద్ధసత్త్వానాం తు జ్ఞాననిష్ఠానాం జ్ఞానాభ్యాసవిరోధి దోషః ఇత్యుక్తం ఇదానీం తు నానాం ముముక్షూణాం భక్తినిష్ఠానాం పునః శ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవ గుణః - తద్విరుద్ధం సర్వముభయేషాం దోష ఇత్యుక్తం ఇదానీం తు నానామభీష్టానాం కామినాం ధర్మాధర్మసాధకాః - కింతు - కేవలం కామ్యకర్మప్రధానాః తేషాం సకలగుణదోషాన్ ప్రపంచయిష్యన్ తాన్ ఆదౌ తావన్నిందతి॥ య ఇతి॥ మత్పథః మదుక్తభక్తిమార్గాన్ - క్షుద్రాన్ తుచ్ఛాన్ - చలైః అస్థిరైః ప్రాణైః దేహవాయుభిరింద్రియైర్వా - సంసరంతి॥ ౧ ॥ ... జుషంతః సేవమానా భవంతి - తేన సంసరంతి నిఖిలగుణదోషభాక్త్వేన నానాయోనీః ప్రాప్నువంతీత్యర్థః॥ ౧ ॥ ... [illegible]

విద్గుణదోషభాజః కేచిత్స్యురిత్యుక్తో౽త్ర ఉపాయం- నజానీమస్తత్రాహ కేచిత్తత్ర్యంతే కేచిత్స్యుః సంశయతీతి తత్రాహ॥ స్వే స్వ ఇతి ॥ అధికారభేదేన త తా గుణదోషానవస్తునిష్ఠావితిభావః॥ ౨॥ తదాహ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ ఇతి॥ విధికృత్యార్థం యోగ్యమయోగ్యం చేతి సందేహాత్ ద్రవ్యస్వాభావి ప్రవృత్తిప్రతిబంధార్థమిత్యర్థః- తత్రశుద్ధ్యశుద్ధీయోగ్యత్వాయోగ్యత్వే- గుణదోషౌతన్నిమిత్తౌ హేయోపాదేయత్వే శుభా శుభత్వే నిమిత్తార్థానర్థా॥ ౩॥ ధర్మార్థమితి॥ తత్రశుద్ధ్యశుద్ధీధర్మార్థం- శుద్ధేనధర్మః అశుద్ధేనాధర్మ ఇతి - గుణదోషౌ వ్యవహారార్థం- అశుద్ధానపి రాజాదీనాం వ్యవహారదర్శనాద్యుపాదేయం- హేయస్యదితి- శుభాశుభౌయాత్రార్థం- దోషత్వే౽ప్యాపత్సు ఉపాదానే నపాపం - అధికోపాదానేతు పాపమితి - మయామన్వాదిరూపేణ - ధర్మరూపాం ధురంధారం - కిమర్థ మిత్యర్థః॥ ౪॥ శుద్ధ్యశుద్ధీప్రపంచయిష్యన్ వేదోక్తత్వేనతదధినివేశో మాభూదితి సమానేష్వపి వస్తుష్వేకీయమత్రంతత్ర్ప పం చభిః॥ భూమీతి॥ భూతానాం ప్రాణినాం- ధారయంతీతి ధాతవః- కారణాని- శారీరాః శరీరారంభకాః- దేహాతస్సామ్యముక్తం-జీవో౽ప్యాహ- ఆత్మసంయుతా ఇతి॥ ౫॥ వేదేనేతి॥ ధాతుషుదేహాదు- నామరూపాణివర్ణాశ్రమాదీని- కల్పనాయాః ప్రయోజనమాహ ఏషాం ప్రాణినాం- స్వార్థసిద్ధయే ప్రవృత్తినియమద్వారాధర్మాదిపురుషార్థసిద్ధయే॥ ౬॥ నకేవలం దేహేష్వేవ అపితు॥ దేశేతి॥ దేశకాలాదిభావానామపి- ఆదిశబ్దేనానుపాదేయానాం ఫలనిమిత్తాధికారిణాం గ్రహణం- వస్తూనాం ఉపాదేయానాం వ్రీహ్యాదీనామపి-మయా నియమార్థం కర్మసంకోచార్థమిత్యర్థః॥ ౭॥ ఏవం గుణదోషవిషయం పరిశోధ్యతదేవశుద్ధ్యశుద్ధి మూలత్వాత్ శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచయత్యష్టభిః॥ అకృష్ణసార ఇతి॥ దేశానాం మధ్యే కృష్ణహరిణసంచారరహితో దేశః అశుచిః- తత్రాపి అబ్రహ్మణ్యః బ్రాహ్మణభక్తిహీనో దేశః అత్యంతమశుచిః- కృష్ణసారో౽పి కృష్ణేనమృగేణ సారః శ్రేష్ఠో యః సో౽పి- అసౌవీరః కీకటః- సువీరాః సత్పురుషాః తద్వర్జ

దుభయోరేవనిశ్చయః॥ ౨॥ శుధ్యశుద్ధీవిధీయేతే సమానేష్వపి వస్తుషు। ద్రవ్యస్య విచికిత్సార్థం గుణదోషౌ శుభాశుభౌ। ౩॥ ధర్మార్థం వ్యవహారార్థం యాత్రార్థమితి చానఘ। దర్శితో౽యం మయాచారో ధర్మముద్వహతాం ధురమ్॥ ౪ । భూమ్యంబ్వగ్న్యనిలాకాశభూతానాం పంచధాతవః। ఆబ్రహ్మస్థావరాదీనాం శారీరా ఆత్మసంయుతాః ॥ ౫ ॥ వేదేన నామరూపాణి విషమాణి సమేష్వపి। ధాతుషూద్ధవ కల్ప్యంత ఏతేషాం స్వార్థసిద్ధయే ॥ ౬॥ దేశకాలాదిభావానాం వస్తూనాం మమ సత్తమ। గుణదోషౌ విధీయేతే నియమార్థం హి కర్మణామ్ ॥ ౭ । అకృష్ణసారో దేశానామబ్రహ్మణ్యో౽శుచిర్భవేత్ । కృష్ణసారో౽ప్యసౌవీరకీకటో౽సంస్కృతేరిణమ్॥ ౮ ॥ కర్మణ్యో గుణవాన్ కాలో ద్రవ్యతస్స్వత ఏవ వా । యతో నివర్తతే కర్మ స దోషో౽కర్మకస్స్మృతః ॥ ౯ ॥ ద్రవ్యస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ చ ద్రవ్యేణ వచనేన చ । సంస్కారేణాథ కాలేన మహత్త్వాల్పతయా౽థ వా॥ ౧౦ ॥ శక్త్యా౽శక్త్యా౽థ వా బుద్ధ్యా సమృద్ధ్యా చ యదాత్మనః। అఘం కుర్వంతి హి యథా దేశావస్థానుసారతః ॥ ౧౧ ॥ ధాన్యదార్వస్థితంతూనాం రసతైజసచర్మణామ్ । కాల

వీరః- కీకటో౽పి అశుచిః- తదుక్తం॥ శ్లో॥ సవై పుణ్యతమో దేశస్సత్పాత్రం యత్ర లభ్యత ఇతి- తద్వర్జితః అసౌవీరః యః కీకటః అంగవంగాదిః సః అశుచిః తత్రాపి అసంస్కృతః సంమార్జనాదిశూన్యః మ్లేచ్ఛబహులో వా దేశః తత్రాపి ఇరిణం ఊషరం ఏకవద్భావః - తత్ అ-- తదన్యః శుచిరిత్యర్థాదుక్తం భవతి॥ ౮॥ కాలస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి ॥ కర్మణ్య ఇతి॥ ద్రవ్యతః ద్రవ్యసంపత్త్యా స్వతో వా వాహ్నాదిర్యః కర్మణ్యః కర్మార్హః స కాలః స్వస్మిన్ కర్మణి గుణవాన్- యతః యస్మిన్ - ద్రవ్యాలాభేన వా రాష్ట్రవిప్లవాదినా వా నివర్తతే- యశ్చ సూతకాద్యాశౌచాదిగ్రహణః అకర్మకః కర్మానర్హః స్మృతః- స కాలో దోషః అశుద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౯॥ వస్తుశబ్దోక్తానాం ద్రవ్యాణాం శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి చతుర్భిః॥ ద్రవ్యస్యేతి॥ ద్రవ్యేణ తోయాదినా శుద్ధిః- మూత్రాదినా త్వశుద్ధిః- వచనేన శుద్ధముం వేతి సందేహే శుద్ధమిత్యేవం రూపేణ బ్రాహ్మణవచనేన శుద్ధిః- విపరీతేనాశుద్ధిః- సంస్కారేణ ప్రోక్షణాదినా పుష్పాదేశ్శుద్ధిః నపర్యుషితాదేః- అవఘ్రాణాదినా త్వశుద్ధిః- కాలేన దశాహాదినా నవోదకాదేశ్శుద్ధిః- నోచ్ఛిష్టాదేః- విపరీతేనాశుద్ధిః అంత్యజాద్యుపహతానాం కాద్యుదకానాం మహత్త్వాల్పత్వాభ్యాం శుద్ధ్యశుద్ధీ॥ ౧౦॥ శక్త్యేతి॥ శక్త్యాశక్త్యాసూర్యోపరాగసూతకాస్నానాదేః శక్తస్య త్వశుద్ధిః- అశక్తస్య తు శుద్ధిః - బుద్ధ్యా పుత్రజన్మాదౌ దశాహాద్య జ్ఞానేనశుద్ధిః - అంతర్జ్ఞానేనాశుద్ధిః - సమృద్ధ్యాజీర్ణమలవద్వస్త్రాదీనాం దర్ప్రత్యశుద్ధిః- దరిద్రం ప్రతి శుద్ధిః- తత్రాపి వివేకమాహ- యదితి ఏతే ద్రవ్యవచనాదయో ద్రవ్యాశుద్ధిద్వారా ఆత్మనో౽యదఘం కుర్వంతి తద్దేశావస్థానుసారతః ఏవ యథా భవతి తథా కుర్వంతి- నసర్వత్ర- తథాహి - నిర్భయ ఏవ దేశే కుర్వంతి - నతు చోరాద్యాకులే- రోగాదివ్యతిరిక్తయువాద్యవస్థాయామేవ కుర్వంతి - నబాల్యరోగాద్యవస్థాయామితి- తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్యప్రయోజనమ్। ఉపపత్తిమవస్థాం చ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేదితి॥ ౧౧॥ ద్రవ్యాదిభిః ద్రవ్యస్య శుద్ధిరిత్యుక్తం - త

శౌచాదిశుద్ధిరేకరూపైవ - ద్రవ్యశుద్ధిర్బహురూపేతి తాం ప్రపంచయతి ॥ ధాన్యేతి ॥ ధాన్యానాం దారవాణాం - దారుమయానాం - అస్థిగజదంతాది - రసాస్తైలఘృతాదయః - తైజసాస్సువర్ణాదయః - తేషాం అస్థ్నాం - చర్మణాం తంతూనాం చ యథాయోగ్యం - పార్థివానాం ఘటాదీనాం యథాయథం కాలాదిభిశ్శుద్ధిః - తత్రాపి కాలాదీనాం యుతానాం అయుతానాం దేశకాలావస్థానుసారేణ చ - ఏతైః కాలాదిభిః యుతాయుతైః మిశ్రితైః కేవలైశ్చ - కాలస్య పునర్గ్రహణం యుతత్వప్రదర్శనార్థం ॥ ౧౨ ॥ ....

సర్వశౌచస్య శుద్ధిముక్త్వా లేపవిషయే వ్యాహ ॥ అమేధ్యేతి ॥ యత్ పీతపాత్రవస్త్రాది - యేన తక్షణ ఘర్షణ క్షాలనాదినా గంధలేపం చ వ్యపోహతి త్యజతి - స్వగతం చ మలం త్యక్త్వా ప్రకృతిం స్వమేవ రూపం భజతే - తస్య తత్ శౌచం శోధనం - యావత్తావత్ అధిదినా వ్యపోహతి - తావత్ప్రమాణం స్వరూపతః అన్యత్ తావత్కర్తవ్యమిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఏవం తావత్ ద్రవ్యశుద్ధిముక్త్వా ఇదానీం కర్తృశుద్ధిమాహ ॥ స్నానేతి ॥ అవస్థా కౌమారాదిః - వీర్యం శక్తిః - సంస్కార ఉపనయనాదిః - కర్మ శౌచసంధ్యోపాసనాదీనాం దిలక్షణం - ఆత్మనః అహంకారస్య శరీరః - ఏతైః స్నానాదిభిః యథాయథం తత్తద్వ్యవస్థానుసారిణీ శుద్ధిః - ఇయం చ శుద్ధిః సర్వవర్ణాపేక్షా - కింతు - ద్విజః కర్మాచరేదిత్యాహ - శుద్ధ ఇతి - ద్విజ ఇత్యుపలక్షణం - శూద్రాదేరపి ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిమాహ ॥ మంత్రేతి ॥ సద్గురుముఖాద్యథావత్పరిజ్ఞానం మంత్రస్య శుద్ధిః కర్మశుద్ధిమాహ - ఈశ్వరార్పణం కర్మణః శుద్ధిః - ధర్మాద్యర్థం శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచతః ప్రదర్శ్యోపసంహరతి - షడ్భిరితి - దేశకాలద్రవ్యకర్తృమంత్రకర్మభిః షడ్భిశ్శుద్ధైః ధర్మస్సంపద్యతే ఏతేషాం దోషవిపర్యయః సః అధర్మః - తద్ధేతుత్వాదధర్మః ॥ ౧౫ ॥ అయం చ గుణదోషవిభాగో నాస్తవ స్తవ ఇత్యాహ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆపది ప్రతిగ్రహాదిగుణోఽపి యస్తాదృశ సిద్ధస్య దోషః - పరధర్మశ్చ

వాయ్వగ్నిమృత్తోయైః పార్థివానాం యుతాయుతైః ॥ ౧౨ ॥ అమేధ్యలిప్తం యద్యేన గంధలేపం వ్యపో హతి। భజతే ప్రకృతిం తస్య తచ్ఛౌచం తావదిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ స్నానదానతపోవస్థావీర్యసంస్కారకర్మభిః మత్స్మృత్యా చాత్మనశ్శౌచం శుద్ధః కర్మాచరేద్ద్విజః ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిః పరిజ్ఞానం కర్మశుద్ధిర్మదర్పణమ్। ధర్మస్సంపద్యతే షడ్భిరధర్మస్తు విపర్యయః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిద్గుణోఽపి దోషస్స్యాద్దోషోఽపి విధినా గుణః। గుణదోషార్థనియమస్తద్భిదామేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ సమానకర్మాచరణం పతితానాం న పాతకమ్। ఔత్పత్తికో గుణస్సంగో న శయానః పతత్యధః ॥ ౧౭ ॥ యతో యతో నివర్తేత విముచ్యేత తతస్తతః। ఏష ధర్మో నృణాం క్షేమశ్శోకమోహభయాపహః ॥ ౧౮ ॥ విషయేషు గుణాధ్యాసాత్పుంసస్సంగస్తతో భవేత్। సంగాత్తత్ర భవేత్కామః కామాదేవ కలిర్నృణామ్ ॥ ౧౯ ॥ కలేర్దుర్విషహః క్రోధస్తమస్తమనువర్తతే। తమసా గ్రస్యతే పుంసశ్చేతనా వ్యాపినీ ద్రుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ తయా చ రహితస్సాధో జంతుశ్శూన్యాయ కల్పతే। తతోఽస్య స్వార్థవిభ్రంశో మూర్ఛితస్య మృతస్య చ ॥ ౨౧ ॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం వేద నాపరమ్। వృక్షజీవికయా జీవన్వ్యర్థం భస్త్రేవ యశ్శ్వసన్ ॥ ౨౨ ॥ ఫలశ్రుతిరియం నౄణాం

స్వగుణోఽపి స్వస్య దోషః దోషోఽపి కుటుంబత్యాగాదిః విరక్తాదేర్న దోషః - అపి తు విధిబలేన గుణః ॥ శ్రు ॥ యదహరేవ విరజ్యేత్ తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేః - విరక్తస్య కుటుంబత్యాగో గుణోఽపి అవిరక్తస్య దోషః - ఋతౌ భార్యాముపేయాదితి వచనాత్ - ఏవం చాయం గుణదోషయోరేకస్మిన్నేవార్థే నియమః - గుణదోషార్థం వా నియమః నియామకం శాస్త్రం - సతయోర్భేదమేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ దోషస్య క్వచిద్దోషత్వాభావే గుణత్వే చోదాహరణం దర్శయతి ॥ సమానేతి ॥ సమానస్య తస్యైవ కర్మణః సురాపానాదేరాచరణం - అపతితానాం పతనహేతురపి జాత్యా కర్మణా వా పతితానాం పునః పాతకం అధికారప్రయోజకం న భవతి - పూర్వమేవ పతితత్వాత్ - ఔత్పత్తికో స్వాభావికో దోషతా నాస్తీత్యర్థః - తథా సంగోఽపి జాయాదిభిః - సహ గృహస్థస్యౌత్పత్తికః పూర్వస్వీకృతః న దోషః అపి తు గుణః - ఋతౌ భార్యాముపేయాదిత్యాదివిధానాత్ - ఉభయత్ర దృష్టాంతః - పూర్వమేవాధశ్శయానో యథా న పతతీతి ॥ ౧౭ ॥ అతో గుణదోషనియమవిధీనాం ప్రవృత్తిసంకోచద్వారా నివృత్తావేవ తాత్పర్యమిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ యత ఇతి ॥ ౧౮ ॥ యథా శ్రుతప్రవృత్తిపరతాం వేదస్య మన్యమానానాం ప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుతాం దర్శయతి చతుర్భిః ॥ విషయేష్వితి ॥ ప్రథమం విషయేషు గుణాధ్యాసాత్ రమణీయతాబుద్ధిః - తతస్తేషు సంగ ఆసక్తిః - తత్ర తేషు విషయేషు యేన ప్రతిహన్యతే స కామస్తస్మాదేవ కలిః కలహో వివాదః ॥ ౧౯ ॥ కలేరితి ॥ దుర్విషహః తీవ్రః క్రోధః - తం క్రోధమనుతమః సంమోహః - తేన తమసా - చేతనా - కార్యాకార్యస్మృతిః - ద్రుతం శీఘ్రం ॥ ౨౦ ॥ తయేతి ॥ శూన్యాయ కల్పతే అసత్తుల్యో భవతీత్యర్థః - స్వార్థవిభ్రంశః పురుషార్థహానిః మూర్ఛితస్య మృతతుల్యస్య ॥ ౨౧ ॥ తదేవ అసత్తుల్యత్వం ప్రపంచయతి ॥ విషయేతి ॥ వ్యర్థం వృక్షజీవికయైవ యో జీవన్వర్తతే సమూర్ఛితతుల్యః - అతఏవ యో భస్త్రేవ శ్వసన్ వర్తతే స మృతతుల్యః అతః స్వార్థనాశ ఇత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ....

నను ప్రశస్తత్వస్వర్గాదిఫలశ్రవణాత్కథం స్వార్థవాదిత్వం తత్రాహ॥ ఫలశ్రుతిరితి॥ ఇయం ఫలశ్రుతిః న శ్రేయః పరమపురుషార్థప్ర
దానపరత్వర్థః॥ కింతు బహిర్ముఖానాం స్వాభావికంబోధవివక్షయా అవాంతరఫలైః కర్మసు రుచ్యుత్పాదనమాత్రం॥ యథాభైష
జ్యే పిత్తశమనాద్యర్థం సంఖండలడ్డుకాది॥ తథాహి॥ శ్లో॥ పిబనింబం ప్రదాస్యామి ఖలు తే ఖండలడ్డుకాన్। పిత్రైవముక్తః
పిబతి నఫలం తావదేవతు॥ ౨౩॥ నను కర్మకాండే పురుషస్య స్వభావసిద్ధే ప్రవృత్తే కుతస్తద్వ్యాఖ్యాయతే యథా శ్రుతస్య ఘటనాదిత్యత
ఆహ॥ ఉత్పత్త్యైవేతి॥ ఉత్పత్త్యా స్వభావత ఏవ కామేషు పశ్వాదిషు ప్రాణేషు ఆయురింద్రియబలవీర్యాదిషు స్వజనేషు పుత్రాదిషు అన
ర్థహేతుషు పరిపాకతో దుఃఖహేతుషు॥ ౨౪॥ అతః॥ నతానితి॥ స్వార్థం పరమసుఖం అవిదుషః అతో న తాన్ ప్రత్యేవ భూతాన్ వే
దో యద్యపి దయయా పిత్రేవ ఇతి విశ్వసితాన్ స్వర్గాః తాన్ సంభూతాన్ వృజినాధ్వని కామవర్త్మని దేవాదియోనిషు భ్రామ్యతః
అతః పునస్తమః సంసారమేవ యోనిం విశతః పశుకామః ఇత్యాయురింద్రియాదికామ ఇతి చ పుత్రాదికామ ఇతి చ కథం పునస్తేష్వేవ కామేషు
యం బుధో వేదో యుంజ్యాత్ ప్రవర్తయేత్ తథా సతి అనాప్తస్స్యాదితి భావః॥ ౨౫॥ కథం తర్హి కర్మమీమాంసకాః ఫలపరత్వం వ
దంతి వేదస్య తత్రాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవం వ్యవసితం వేదస్యాభిప్రాయం కుసుమితాం అవాంతరఫలప్రరోచనతయా రమణీయాం పరమ
ఫలశ్రుతిం వదంతి కుతస్తే కుబుద్ధయస్తత్రాహ యస్మాత్ వేదజ్ఞా వ్యాసాదయస్తథా న వదంతీతి॥ ౨౬॥ కుబుద్ధితాం ప్రపంచయ
త్యష్టభిః॥ కామిన ఇతి॥ కామిత్వాత్ కృపణాః తతో లుబ్ధాస్తల్లిప్సాకులాః అతః పుష్పేషు అవాంతరఫలేషు పరమఫలబుద్ధయః అ
త ఏవ అగ్నిముగ్ధాః అగ్నిసాధ్యకర్మభిరావేశితమనసః అతో ధూమతాంతాః ధూమమార్గప్రాప్తాః తతశ్చ ధూమతాంతాః ఇత్యంతే యేషాం తే ధూమమ

నశ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఉత్పత్త్యైవ
హికామేషు ప్రాణేషుస్వజనేషుచ। ఆసక్తమనసోమర్త్యాఆత్మనోనర్థహేతుషు॥ ౨౪॥ నతానవి
దుషస్స్వార్థంభ్రామ్యతోవృజినాధ్వని। కథంయుంజ్యాత్పునస్తేషుతాంస్తమోవిశతోబుధః ॥ ౨౫ ॥
ఏవంవ్యవసితంకేచిదవిజ్ఞాయకుబుద్ధయః। ఫలశ్రుతింకుసుమితాంనవేదజ్ఞావదంతిహి ॥ ౨౬ ॥ కామి
నఃకృపణాలుబ్ధాఃపుష్పేషుఫలబుద్ధయః। అగ్నిముగ్ధాధూమతాంతాస్స్వంలోకంనవిదంతితే ॥ ౨౭ ॥ న
తేమామంగజానంతిహృదిస్థంయఇదంయతః। ఉక్థశస్త్రాహ్యసుతృపోయథానీహారచక్షుషః ॥ ౨౮ ॥ తే
మేమతమవిజ్ఞాయపరోక్షంవిషయాత్మకాః। వృథాపశూన్విహింసంతి హింస్యంతే ప్రేత్యతే స్తుతే॥ ౨౯॥
హింసాయాంయదిరాగస్స్యాద్యజ్ఞఏవనచోదనా। ఇతివేదధ్వనింశ్రుత్వానప్రబుధ్యంతికర్మసు॥ ౩౦॥
హింసావిహారాహ్యాలబ్ధైఃపశుభిస్స్వసుఖేచ్ఛయా। యజంతేదేవతాయజ్ఞైఃపితృభూతపతీన్ఖలాః॥
౩౧॥ స్వప్నోపమమముంలోకమసంతంశ్రవణప్రియమ్। ఆశిషోహృదిసంకల్ప్యత్యజంత్యర్థాన్యథావ
ణిక్ ॥ ౩౨॥ రజస్సత్త్వతమోనిష్ఠారజస్సత్త్వతమోజుషః। ఉపాసతఇంద్రముఖ్యాన్దేవాదీన్న

గతాంతా ఇతి వా॥ స్వలోకమాత్మతత్త్వం తథాచ॥ శ్రు॥ కశ్చిద్వా అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య ఆత్మానం వేద అయమహమస్మీతి కశ్చిత్స్వం
లోకం న ప్రతిప్రజానాతి అగ్నిముగ్ధో హైవ ధూమతాంత ఇతి॥ ౨౭॥ కోసౌ స్వలోకస్తమాహ॥ నేతి॥ హృదిస్థమాత్మానం స్వలోకం నను
హృదిస్థమహంకారాస్పదం జానంత్యేవ సత్యం పరమాత్మానం తు న జానంతీత్యాహ యఇదం యద్వ్యతిరిక్తం జగన్నాస్తి కుతః య
త ఇదం జగజ్జాతం తం కుతో న జానంతి యస్మాత్ ఉక్థశస్త్రాః ఉక్థం శస్త్రమేవ శస్త్రం శంసనీయం పశుహింసాసాధనం వా యేషాం
తే అతః కేవలమసుతృపః ప్రాణతర్పణపరాః నీహారం తమః తేన వ్యాప్తాసి చక్షూంషి యేషాం తే యథా సంనిహితమపి న జానంతి త
ద్వత్ తథాచ॥ శ్రు॥ న తం విదాథ య ఇదం జజానాన్యద్యుష్మాకమంతరం బభూవ నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృప ఉక్థశాసశ్చరంతి॥
౨౮॥ వేదతాత్పర్యజ్ఞానాభావే హేతుమాహ॥ తే మ ఇతి॥ తే పరోక్షం మమ మతమవిజ్ఞాయ దేవాదీన్ యజంత ఇత్యుత్తరేణ
న్వయః॥ ౨౯॥ స్వమతమాహ॥ హింసాయామితి॥ హింసాయాం సర్వజనీనత్వే రాగేణ వా ప్రాప్తత్వాత్ రాగశ్చేత్ప్రాప్తః కుతః విధిః యజ్ఞ ఏవే
త్యర్థః యజ్ఞ తద్వారా పరిసంఖ్యేయం న త్వపూర్వకత్వేన చోదనా ఏవం రూపం యద్యపి నిత్యత్వేనైమిత్తికత్వేన వా విశేషానుబంధో నాస్తి
తథాపి॥ శ్రు॥ తమేతా పితృలోక ఇతిశ్రుతేః హన్యమానాః పితృలోకకామనాయైవ నాంతఃకరణశుద్ధికామనేతి భావః తదుక్తం॥ శ్లో॥ అకా
మస్య క్రియా కాచిద్దృశ్యతే నేహ కర్హిచిత్। యద్యద్ధి కురుతే జంతుస్తత్తత్కామస్య చేష్టితమితి॥ ౩౦॥ ....
హింసేతి॥ అజ్ఞత్వాదిత హింసా విహారః క్రీడా యేషాం తే॥ ౩౧॥ కించ తే అతిమందబుద్ధయ ఇత్యాహ॥ స్వప్నోపమమితి॥ అముం పరలోకం
ఆశిషశ్చాస్మిన్ లోకే సంకల్ప్య నత్వనిశ్చిత్య విఘ్నబాహుల్యాత్ త్యజంతి కర్మసు వినియోజయంతి యథా కశ్చిద్వణిక్ దుస్తరసముద్రా
దిలంఘనేన బహుధనార్జనేచ్ఛయా పూర్వసిద్ధం ధనం త్యజన్ నాభంగాదినా ద్రవ్యనష్టే ఉభయభ్రష్టో భవతి తద్వదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ అ

తః॥ రజ ఇతి॥ రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠాస్తైరజస్సత్త్వతమోజుషః - స్వానురూపాణ్యింద్రాదీన్దేవానేతోపాసతే- నతు మాం యద్యపీంద్రాది నామపి మదంశత్వాన్మదుపాసనమేవ- తథాపియథావన్నోపాసతే భేదదర్శిత్వాదిత్యర్థః॥ ౩౩॥ స్వాభిసంకల్పవృత్తింతమేవసంక ల్పం దర్శయతి॥ ఇష్ట్వేతి॥ తస్యభోగస్యాంతే- మహాశాలాః మహాగృహస్థాః॥ ౩౪॥ తతఃకిమిత్యతఆహ॥ ఏవమితి॥ అతోమత్ప్రవణత్వాభా వాన్నిత్యంసంసారిణోభవంతీతి భావః॥ ౩౫॥ తదేవంవేదానాంప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్య- ప్రకృతంనివృత్తిపరత్వమేవ ఉపసంహా రతి॥ వేదా ఇతి॥ కర్మబ్రహ్మదేవతాకాండవిషయా ఇమే వేదాః బ్రహ్మాత్మవిషయాః బ్రహ్మైవాత్మా నసంసారీత్యేతత్పరాః - తత్పరత్వ ప్రతీతౌచ॥ శ్లో॥ ఫలశ్రుతిరియంనౄణాంనశ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తం యథాభైషజ్యరోచనమిత్యుక్తమేవాగ [illegible] మనుస్మారయతి- పరోక్షేతి- పరోక్షవాదాఃఅతీంద్రియార్థప్రతిపాదనపరాః ఋషయోమంత్రాః తద్ద్రష్టారోవా తత్రనిమిత్తం- యస్మా త్పరోక్షమేవమమచప్రియం అయంభావః- శుద్ధాంతఃకరణైరేవైతదర్థ్యంనాన్యైరనధికారిభిః స్పష్టార్థబోధకత్వే అశ్రద్ధా ప్ర సంగాదితి॥ ౩౬॥ నను వేదజ్ఞా అపి జైమిన్యాదయః కిమితి యథావన్నజానంతి- యాంతినాతి [illegible] తోవేదంతదర్థంవా కోపి వేదితుం న శక్నోతి॥ శబ్దబ్రహ్మేతి॥ స్వరూపతోర్థతశ్చదుర్విజ్ఞేయం- తచ్చసూక్ష్మంస్థూలంచేతిద్వివిధం తత్రసూక్ష్మం [illegible] స్వరూ పతోదుర్విజ్ఞేయమిత్యాహ ప్రాణేంద్రియమనోమయం- ప్రథమం ప్రాణమయంపరాఖ్యం తతోమనోమయంపశ్యంత్యాఖ్యం తతఇం ద్రియమయంమధ్యమాఖ్యం- తస్యవాగ్వ్యంజకత్వేన వాగింద్రియప్రధానత్వాత్ - కించ- అనంతపారంసముద్రవత్ [illegible] శేషస్యచతస్యదేశతఃకాలతశ్చాపరిచ్ఛేదాత్- అర్థతోపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ- గంభీరంనిగూఢార్థం అతోదుర్విగాహ్యంసముద్రవ త్ప్రా శానహీనాం తథాచ॥ శ్రు॥ చత్వారివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్బ్రాహ్మణాయేమనీషిణః గుహాత్రీణినిహితా నేంగయంతి- తురీయంవా

యథైవమామ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞైర్గత్వారంస్యామహేదివి । తస్యాంతఇహభూయాస్మ

మహాశాలామహాకులాః ॥ ౩౪ ॥ ఏవంపుష్పితయావాచావ్యాక్షిప్తమనసాంనృణామ్ । మానినాంచా

తిస్తబ్ధానాంమద్వార్తాపినరోచతే ॥ ౩౫ ॥ వేదాబ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాండవిషయాఇమే । పరో

క్షవాదాఋషయఃపరోక్షంమమచప్రియమ్ ॥ ౩౬ ॥ శబ్దబ్రహ్మసుదుర్బోధంప్రాణేంద్రియమనో

మయమ్ । అనంతపారంగంభీరందుర్విగాహ్యంసముద్రవత్ ॥ ౩౭ ॥ మయోపబృంహితంభూమ్నా

బ్రహ్మణానంతశక్తినా । భూతేషుఘోషరూపేణబిసేషూర్ణేవలక్ష్యతే ॥ ౩౮ ॥ యథోర్ణనాభిర్హృద

యాదూర్ణాముద్వమతేముఖాత్ । ఆకాశాద్ఘోషవాన్ప్రాణోమనసాస్పర్శరూపిణా ॥ ౩౯ ॥ ఛందో

మయోమృతమయస్సహస్రపదవీంప్రభుః ॥ ౩౯ ॥ ఓంకారాద్వ్యంజితస్పర్శస్వరోష్మాంతస్థభూషితామ్ ।

విచిత్రభాషావితతాంఛందోభిశ్చతురుత్తరైః ॥ అనంతపారాంబృహతీంసృజత్యాక్షిపతేస్వయమ్ ॥ ౪౦ ॥

చోమనుష్యావదంతి అయమర్థః వాచఃశబ్దబ్రహ్మణః - పరిమితానిగణితాని- సర్వశేషాయ తేషుగంతవ్యాని [illegible] త్వారి- తానిచత్వార్యపిమేమనీషిణాంతద్వ్యాప్తాయః తేవిదుర్నాన్యే యుతోగుహాయాందేహమధ్యే- త్రీణినిహితానినేంగయంతి [illegible] పంనప్రకాశయంతి తతఃకేవలంవాచస్తురీయంవైఖరీభాగంవైఖరీరూపం- మనుష్యాః ప్రాణినోవదంతి నతుపరంతత్త్వం నతుమ [illegible] తోజానంతీతి॥ ౩౭॥ తత్రమనీషిభిరేవజ్ఞేయంసూక్ష్మరూపందర్శయతి॥ మయేతి॥ మయాఅంతర్యామినా- ఉపబృంహితంవర్ధితం [illegible] తస్సత్త్వేప్యపరిచ్ఛేదమాహ- భూమ్నేతి అధిష్ఠాతృత్వేప్యవికారిత్వమాహ బ్రహ్మణేతి అవిద్యాస్పర్శాభావనియంతృత్వసామర్థ్యమాహ అనంతశ [illegible] నేతి- భూతేషుసర్వప్రాణిషు- ఘోషరూపేణనాదరూపేణలక్ష్యతే- మనీషిభిః అంతస్సూక్ష్మత్వేన [illegible] సుదృష్టాంతః బిసేషూర్ణావ త్తురివేతి॥ ౩౮॥ తతోవైఖర్యాఖ్యాయాఃబృహత్యాఃవాచఃసృష్టిప్రకారంసదృష్టాంతమాహ త్రిభిః॥ యథేతి॥ హృదయాత్ [illegible] ముఖాత్ ముఖద్వారాత ఉద్వమతేబహిఃప్రకటయతి- దార్ష్టాంతికేతుఅవివక్షితి ఆకాశాదితి - ప్రాణఃతదుపాధిర్హిరణ్యగర్భః [illegible] ప్ర ఘోషవాన్- తేనరూపేణఛందోమయోవేదమయోమృతః - స్వతిస్స్వమృతమయః- ఘోషవాన్ నాదోపాదానవాన్ మనసాసిసృక్షయా తేన నిమిత్తతామేవదర్శయతి - స్పర్శాదీన్వర్ణాన్రూపయతిసంకల్పయతీతిస్పర్శరూపీతేన స్పర్శాద్యుపలక్షితం హృదయాకాశా [illegible] దృహతీంసృజతీతిసృజతీత్యన్వయః బృహతీత్యర్థాద్వ్యాఖ్యాయవిశేషణాని- సహస్రపదవీం [illegible] ॥ ౩౯॥ తదేవాహ॥ ఓం కారాదితి। ఓంకారాత్ ఉరంకంతాదిసంగేనవ్యంజితైః [illegible] ఓంకారశ్చత్రివృద్భిః [illegible] ప్రతి- సర్వాకారాం దివర్ణరూపః- తస్యవ్యాఖ్యాకోటిగతత్వాత్ - తత్రస్పర్శాఃకాదిపంచవర్గాః స్వరాఃఅకారాదయః [illegible] అంతస్థాయరలవాః విచిత్రాభిర్వైదికలౌకికభాషాభిః వితతాం [illegible] చతుర్భిఃఉత్తరైః అధికానియేషాంతైః ఛందోభిరుపలక్షితాం - ఏవమనంతపారాం - [illegible] ॥ ౪౦॥ తామేవచ్ఛందాంసినిర్దిశతి॥ గా

యత్రీ ॥ తత్ర గాయత్రీ ఛందసః త్ర్యక్ ॥ శ్లో ॥ ఉక్తాత్యుక్తా తథా మధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యా సుపూర్వికా గాయత్ర్యాదివచనాత్ - ఉక్తా ఛందశ్చతురక్షరా త్రీతాన్యతఊరాదీనానపక - అత్యుక్తాష్టాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః - మధ్యా ద్వాదశాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిర్జ్యోతీరింద్రో జ్యోతిస్సూర్యో జ్యోతిః ప్రతిష్ఠా షోడశాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నే పత్నీవాస్సజూర్దేవేన త్వష్ట్రా సోమం పిబ - సుప్రతిష్ఠా వింశత్యక్షరా ॥ శ్రు ॥ పురూతమం పురూణాం స్తోతౄణాం వివాచి వాజేభిర్వాజయంతాం - చతుర్వింశత్యక్షరా గాయత్రీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిమీళే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజం - హోతారం రత్నధాతమమితి - తతశ్చతురక్షరవృద్ధ్యా ఉష్ణిగాదీన్యష్టాత్రింశత్యంతాని ఛందాంసి ద్రష్టవ్యాని - ఉత్కృత్యాద్యాశ్చతురక్షరోత్తరశతాక్షరా - అత్యష్టిః అతిజగతి అతివిరాట్ చేత్యర్థః ॥ ఏతైశ్ఛందోభిరుపలక్షితా మమతిపూర్వేణాన్వయః ॥ ౪౧ ॥ అతోఽస్యా మత్యపి సా తస్యైస స్వరూపతోఽర్థతో దుర్జ్ఞేయేత్యుక్తం అర్థతోఽపి దుర్జ్ఞేయత్వమాహ ॥ కిమితి ॥ కర్మకాండే విధివాక్యైః కిం విధత్తే - దేవతాకాండే మంత్రవాక్యైః కిమాచష్టే - ప్రకాశయతి - జ్ఞానకాండే కిమనూద్య వికల్పయేత్ నిషేధార్థం - ఇత్యేవమస్యా హృదయం తాత్పర్యం - మత్ మత్తోఽన్యః కశ్చిదపి న వేద ॥ ౪౨ ॥ న చ తర్హి త్వం మత్కృపయా కథయ - ఇతి చేత్ కథయతి ॥ మామితి ॥ మామేవ యజ్ఞరూపం విధత్తే మామేవ తత్తద్దేవతారూపమభిధత్తే - న మత్తః పృథక్ - యచ్చ ఆకాశాది ప్రపంచజాతం ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాదినా వికల్ప్యాపోహ్యతే - తదప్యహమేవ - న మత్తః పృథగస్తి ॥ ౪౩ ॥ కుత ఇత్యపేక్షాయాం సర్వవేదార్థం సంక్షేపతః కథయతి ॥ ఏతావానితి ॥ ఏతావానేవ సర్వేషాం వేదానామర్థః తమేవాహ - శబ్దో వేదః - మాం పరమార్థరూపమాస్థాయ ఆశ్రిత్య భిదాం మాయామాత్రమిత్యనూద్య ॥ శ్రు ॥ నేహ నానాస్తి కించనేతి - ప్రతిషిధ్య - ప్రసీదతి నివృత్తవ్యాపారో భవతి - అయం భావః - యథా హ్యంకురా

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పఙ్క్తిరేవచ । త్రిష్టుబ్జగత్యతిచ్ఛందో హ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్ ॥ ౪౧ ॥ కిం విధత్తే కిమాచష్టే కిమనూద్య వికల్పయేత్ । ఇత్యస్యా హృదయం లోకే నాన్యో మద్వేద కశ్చన ॥ ౪౨ ॥ మాం విధత్తేఽభిధత్తే మాం వికల్ప్యాపోహ్యతే హ్యహమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఏతావాన్ సర్వవేదార్థః శబ్ద ఆస్థాయ మాం భిదామ్ । మాయామాత్రమనూద్యాంతే ప్రతిషిధ్య ప్రసీదతి ॥ ౪౪ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకవింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

* * * * * * * * * * * * ఉద్ధవః ॥ కతి తత్త్వాని విశ్వేశ సంఖ్యాతాన్యృషిభిః ప్రభో । నవైకాదశ పంచ త్రీణ్యాత్థ త్వమిహ శుశ్రుమః । కేచిత్ షడ్వింశతిం ప్రాహురపరే పంచవింశతీమ్ ॥ ౨ ॥ సప్తైకే నవ షట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే । కేచిత్సప్తదశ ప్రాహుః షోడశైకే త్రయోదశ ॥ ౩ ॥ ఏతావత్త్వం హి సంఖ్యానామృషయో యద్వివక్షయా । గాయంతి పృథగాయుష్మన్నిదం నో వక్తుమర్హసి ॥ ౪ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యుక్తం యత్సంతి సర్వత్ర భాషంతే బ్రాహ్మణా యథా । మాయాం మదీయాముద్గృహ్య వదతాం కిం ను దుర్ఘటమ్ ॥ ౫ ॥ నైతదేవం యథాత్థ త్వం యదహం వచ్మి తత్తథా । ఏవం వివదతాం హేతు

ఙ్కురసారః స ఏవ తద్విస్తారభూత నానాకాండశాఖాస్వపి - తథైవ ప్రణవస్యార్థః పరమేశ్వరః స ఏవ తద్విస్తారభూతానాం సర్వవేదశాఖా కాండానామపి సంగచ్ఛతే నాన్య ఇతి ॥ శ్లో ॥ నిత్యముక్తస్స్వతస్సర్వవేదకృత్సర్వవేదవిత్ । స్వపరజ్ఞానదాతా య స్తం వందే గురుమీశ్వరమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ ద్వావింశే తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధ విభావ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువినాదిచ ॥ తదేవం వేదానాం ప్రవృత్తిపరత్వం నిరాకృత్య మోక్షపరత్వం నిర్ణీతం - సంతి చ మోక్షపరత్వేఽపి తదవాంతర వివాదాః - తథాహి - కేచిత్తత్త్వసంఖ్యాసు వివదంతే - తత్రాపి చాస్య వాక్యార్థస్సదసత్త్వే - ఆత్మతత్త్వస్య పరమితత్వనానాత్వాదిషు - తత్ర కిం సత్యమితి జిజ్ఞాసయా పృచ్ఛతి ॥ కతీతి ॥ ఋషిభిరామ్నాయమబహుధా సంఖ్యాతాని - తే మత కతి యుక్తానీత్యర్థః ॥ ౧ ॥ భగవన్మతానువాద పూర్వకం బహుధా సంఖ్యానం ప్రపంచయతి త్రిభిః ॥ నవేతి ॥ త్వం తావదష్టావింశతి తత్త్వాన్యాత్థ - తాని చ వయం శుశ్రుమః శ్రుతవంతః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ఏతావత్త్వమితి ॥ ఏతావతీనాం భానామేతావత్త్వం నానాత్వమిత్యర్థః - యద్వివక్షయా ఋషయో జనమధిప్రేత్య గాయంతి - ఆయుష్మన్ నిత్యమూర్తే ॥ ౪ ॥ వివక్షాభేదేన సర్వం యుక్తమేవ - మాయయా చ కిం నామన యుక్తమిత్యాహ ॥ యుక్తమితి ॥ యథా బ్రాహ్మణాః భాషంతే తద్యుక్తం చ - న వస్తుతః - యస్మాత్ సంతి సర్వత్ర తత్త్వానాం సర్వేషామేవ తత్త్వాని - కించ - మాయామితి - అసత్త్వేఽపి మాయాశ్రయత్వాత్ ఘటత ఏవేత్యర్థః - ఉద్గృహ్య స్వీకృత్య నహి మమ మరీచికా జలభరితా మాదివిషా దేకిమఘటితమిత భవతి ॥ ౫ ॥ నను యది సర్వమపి యుక్తం - తర్హి కుతో వివాదః - యచ మానైర్వా వలంబనం - తతో హేతుం ప్రతి వివాదః - తత్రాహ ॥ నైతి ॥ హేతుం ప్రతి చ వివదతాం ఏవ వదమానానాం - మది యాద్యుకరతి కృతాః శక్తయః సత్త్వాద్యాః అంతఃకరణవృత్తివిశేషరూపేణ పరిణతా ఏవ హేతురిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ తాసాం వివాదహేతుత్వముపపాద

యాసామితి ॥ యాసాం వ్యతికరాత్ క్షోభాత్-వదతాంపదంవిషయః-వికల్పోభేద ఆసీత్-అంతఃకరణవృత్తిర్వికల్పో వా తత్స్థూలభూతః-వితతేవవ్యతిరేకేణ ప్రత్యయతి-శమదమయోర్ద్వంద్వైక్యం తస్మిన్ ప్రాప్తే-వికల్పోప్యేతిలీయతే-తంచవికల్పమనువాదః శామ్యతీతి॥ ౭॥ సంతిసర్వత్రేతియదుక్తం తత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ పరస్పరేతి॥ అన్యోన్యస్మిన్ననుప్రవేశాద్వక్తుర్యథావివక్షితం తథా-పూర్వంకారణంఅపరంకార్యం కార్యకారణభావేన ప్రసంఖ్యానంభవతి-యద్వా-పూర్వా అల్పసంఖ్యా-అపరా అధికసంఖ్యా-తయోర్భావః పౌర్వాపర్యం-తేన ప్రసంఖ్యానం గణనమితి ॥ ౮ ॥ అనుప్రవేశందర్శయతి ॥ ఏకస్మిన్నితి॥ పూర్వస్మిన్ కారణభూతే తత్త్వే-కార్యతత్త్వానిసూక్ష్మరూపేణప్రవిష్టాని-మృదిఘటవత్-అపరస్మిన్ కార్యతత్త్వే కారణతత్త్వాని అనుగతత్వేనప్రవిష్టాని-ఘటేమృద్వత్ ॥ ౯ ॥ అవిరోధముపసంహరతి ॥ పౌర్వాపర్యమితి॥ అతఃఅమీషాంతత్త్వానాం పౌర్వాపర్యం కారణకార్యత్వం-ప్రసంఖ్యానంచ న్యూనాధికం-అభీప్సతాం వాదినాం మధ్యే-యథావివక్షయా యద్వక్త్రం యస్యముఖం ప్రవర్తతే-తద్వివిక్తం నిశ్చితం వయంగృహ్ణీమః ఉక్తన్యాయేన సర్వత్ర యుక్తేస్సంభవాత్ ॥ ౧౦॥ నను కార్యకారణతత్త్వానాం పృథక్త్వాత్ పృథక్త్వవివక్షయా భవతునామ-సంఖ్యాభేదః జీవేశ్వరయోస్తు కథం భేదాభేదవివక్షా-యయా షడ్వింశతిపంచవింశతీ పక్షౌ ప్రవృత్తౌ-అత ఆహ ॥ అనాదీతి॥ స్వతో న సంభవతి అన్యతస్తు సంభవాత్-స్వతః సర్వజ్ఞః పరమేశ్వరో న్యో భవితవ్య ఇతి షడ్వింశతిపక్షస్తాత్పర్యమిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ కథం తర్హి పంచవింశతిపక్షస్తత్రాహ॥ పురుషేశ్వరయోరితి॥ వైలక్షణ్యం విసదృశత్వం నాస్తి-ద్వయోరపి చిద్రూపత్వాత్ అతస్తయోరత్యంతమన్యత్వకల్పనా అపార్థా వ్యర్థా-ఏవం పంచవింశతిపక్షః ప్రవృత్త ఇత్యర్థః నన్వేవమపీశ్వరస్య సార్వజ్ఞ్యం జ్ఞానస్య పృథక్త్వాత్

శ్శక్తయో మాయయా దురత్యయాః ‖ ౬ ‖ యాసాం వ్యతికరాదాసీద్వికల్పో వదతాం పదమ్। ప్రాప్తే శమ దమే ప్యేతి వాదస్తమను శామ్యతి । ౭ । పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాం పురుషర్షభ। పౌర్వాపర్యప్రసంఖ్యానం యథా వక్తుర్వివక్షితమ్ ‖ ౮ ‖ ఏకస్మిన్నపి దృశ్యంతే ప్రవిష్టానీతరాణి చ। పూర్వస్మిన్వా పరస్మిన్వా తత్త్వే తత్త్వాని సర్వశః। ౯ ‖ పౌర్వాపర్యమతోమీషాం ప్రసంఖ్యానమభీప్సతామ్। యథా వివిక్తం యద్వక్త్రం గృహ్ణీమో యుక్తిసంభవాత్ ‖ ౧౦ ‖ అనాద్యవిద్యాయుక్తస్య పురుషస్యాత్మవేదనమ్। స్వతో న సంభవేదన్యస్తత్త్వజ్ఞో జ్ఞానదో భవేత్ ‖ ౧౧ ‖ పురుషేశ్వరయోరత్ర న వైలక్షణ్యమణ్వపి। తదన్యకల్పనాపార్థా జ్ఞానంచ ప్రకృతేర్గుణః ‖౧౨‖ ప్రకృతిర్గుణసామ్యం వై ప్రకృతేర్నాత్మనో గుణాః। సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః ‖౧౩‖ సత్త్వం జ్ఞానం రజః కర్మ తమోజ్ఞానమిహోచ్యతే। గుణవ్యతికరః కాలస్స్వభావస్సూత్రమేవ చ । ౧౪ ‖ పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమహంకారో నభోనిలః। జ్యోతిరాపః క్షితిరితి తత్త్వాన్యుక్తాని మే నవ ‖ ౧౫ ‖ శ్రోత్రం త్వగ్దర్శనం ఘ్రాణో జిహ్వేతి జ్ఞానశక్తయః। వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వంఘ్రిః కర్మాణ్యంగోభయం మనః ‖ ౧౬ । శబ్దస్స్పర్శో రసో గంధో రూపం చేత్యర్థజాతయః। గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పాని కర్మాయతనసిద్ధయః ‖ ౧౭ । సర్గాదౌ ప్రకృ

తత్త్వవృద్ధిరితి పక్షద్వయమపి న ఘటతే అత ఆహ-జ్ఞానంచేతి-సత్త్వగుణవృత్తిత్వాత్ తదంతర్భూతమిత్యర్థః॥౧౨॥ నను జ్ఞానం జీవధర్మః కథం ప్రకృతేర్గుణస్స్యాదత ఆహ॥ ప్రకృతిరితి॥ గుణసామ్యం హి ప్రకృతిః-అతస్తద్విశేషరూపా గుణాస్తస్యా ఏవ న త్వాత్మనో జీవస్య అకర్తృత్వాత్ తస్య స్థిత్యాదిహేతుభూతగుణత్రయత్వానుపపత్తేః॥ ౧౩ ॥ సత్త్వమితి॥ అతః సత్త్వం సత్త్వమయం జ్ఞానం ప్రకృతేర్గుణ ఇతి పూర్వేణాన్వయసంబంధః నను తర్హి కర్మాజ్ఞానంచ తత్త్వాంతరం స్యాత్-న రజః కర్మ రజసో వృత్తిః-అజ్ఞానంచ తమసః-అతః కర్మాజ్ఞానయోః రజస్తమోద్వారా ప్రకృతావేవాంతర్భావ ఇతి భావః-తథాపి కాలస్వభావయోస్తత్త్వాంతరతా స్యాత్-న గుణానాం వ్యతికరో యస్మాత్ స ఈశ్వర ఏవ కాలో నామ-స్వభావో నామ సూత్రం మహత్తత్త్వమేవ తస్య సర్వశక్తిమత్త్వాత్-తదేవం జ్ఞానాదీనాం యథాయథమంతర్భావాన్న పక్షద్వయే తత్త్వవృద్ధిః-ఏతచ్చ పక్షాంతరేష్వపి జ్ఞేయం-స్వమతే తు గుణానామాగమాపాయిత్వాత్ ప్రకృతేర్భేదో వివక్షితః-అతో గుణాస్త్రీణి తత్త్వాని॥ ౧౪॥ ....

అపరాణి పంచవింశతితత్త్వాని ప్రపంచేన దర్శయతి సార్ధేన ద్వాభ్యాం ॥ పురుష ఇతి॥ వ్యక్తం మహత్తత్త్వం-నవ తత్త్వాని॥ ౧౫॥ ఏకాదశ దర్శయతి॥ శ్రోత్రమితి॥ దర్శనం చక్షుః-జ్ఞానశక్తయః జ్ఞానేంద్రియాణి పంచ-కర్మాణి కర్మేంద్రియాణి పంచ-ఉభయం ఉభయాత్మకం మనః-వాగాదిపాయ్వంతాని ద్వంద్వైక్యేనోక్తానిచత్వారి-అంఘ్రిరిత్యేకవచనం-ఏవమేకాదశ॥౧౬॥ పంచ దర్శయతి॥ శబ్దఇతి॥ శబ్దాదివిషయతయా పరిణతాని పంచ మహాభూతాని-కర్మాయతనానాం కర్మేంద్రియాణాం సిద్ధయస్తాన్యధిక్యం పక్షత్రయేపి స్యాత్-తత్రాహ-గతిరితి-గతిశ్చ ఉక్తిశ్చ ఉత్సర్గశ్చ శిల్పం చ తాని

సిద్ధయఃఫలాని - సతత్త్వాంతరాణీత్యర్థః॥ ౧౭॥ తదేవంతత్రతత్ర తత్త్వసంఖ్యాభేదంనిరూప్య - యద్విషయోయంవివాదః తత్స్వరూపం - తత్త్వస్వరూపం - దర్శయతి॥ సర్గాదావితి॥ కార్యాణిషోడశవికారాః - కారణానిమహదాదీనిసప్త - తద్రూపిణీసతీప్రకృతిః - అస్యవిశ్వస్యసర్గాదౌగుణైః సృజ్యత్వాద్వ్యవస్థాః ధత్తే - ఉపాదానకారణరూపత్వాత్ - పురుషస్త్వవ్యక్తఃఅపరిణామీనిమిత్తభూతఃకేవలమీక్షతే - అతఃపరిణామిన్యాః ప్రకృతేఃపురుషఃభిన్నఇతి॥ ౧౮॥ తత్త్వైర్వారబ్ధస్య కార్యస్యతదంతర్భావముక్తిప్రేత్యాహ॥ వ్యక్తాదయ ఇతి॥ వ్యక్తాగతామహదాదయః - ప్రకృతేరుత్పన్నాయేధాతవః - తేవికుర్వాణాః - పురుషేక్షయాలబ్ధవీర్యాః సంగతాస్సంతః - అండం కార్యంసృజంతీత్యన్వయః - ప్రకృతేర్బలాత్ తామాశ్రిత్యేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ఏవంసర్వమతముపసంహృత్యమతాంతరేష్వపిసామ్యస్యతో నిరూపితాంతత్త్వఘటనాంవిశేషతఃసతాత్పర్యందర్శయతి॥ సప్తైవేతి॥ జ్ఞానంజానాతీతి - ద్రష్టాజీవః - ఉభయోః ద్రష్టృదృశ్యయోరాధారఆత్మా చేతిసప్త - తత్రప్రకృత్యాదీనాంకారణత్వేనభూతాదిష్వంతర్భావః - ఇతరేషామంతర్భావార్థమాహ - తత ఇత్యస్యస్పష్టార్థః - దేహేంద్రియాసవః కార్యాణిజాయంతే - ఏకముపితత్త్వంవిహాయనభవతి॥ ౨౦॥ షడితి॥ షడిత్యుక్తేపిభౌతికస్యభూతాంతర్భావం జీవస్యచపరమాత్మాంతర్భావమాహ - తైర్యుక్తఇతి ॥ ౨౧ ॥ చత్వారీతి॥ అన్నంపృథ్వీ - ఆత్మనోజాతానిఆత్మనాసహచత్వారితత్త్వాని - అంతర్భావార్థమాహ - తైరితి - అవయవినః కార్యస్య॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సంఖ్యానఇతి॥ భూతానిచమాత్రాణిచఇంద్రియాణిచపంచపం

ణిహ్యర్థస్యకార్యకారణరూపిణీ। సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తే పురుషోవ్యక్తఈక్షతే ॥ ౧౮ ॥ వ్యక్తాదయో వికుర్వాణాధాతవఃపురుషేక్షయా। లబ్ధవీర్యాస్సృజంత్యండం సంగతాః ప్రకృతేర్బలాత్ ॥ ౧౯॥ స ప్తైవధాతవఇతితత్రార్థాఃపంచఖాదయః। జ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతోదేహేంద్రియాసవః॥ నైక మన్యతరద్వాపినిహోయేనోపలభ్యతే॥ ౨౦॥ షడిత్యత్రాపిభూతానిపంచషష్ఠఃపరఃపుమాన్। తై ర్యుక్తఆత్మసంభూతైస్సృష్ట్వేదంసముపావిశత్॥ ....

౨౧ ॥ చత్వార్యేవేతితత్రాపితేజఆపోన్నమాత్మనః। జాతానితైరిదంజాతంజన్మావయవినఃఖలు॥౨౨॥ ఏకాదశత్వఆత్మాసౌమహాభూతేంద్రియాణిచ ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యానేసప్తదశకేభూతమాత్రేంద్రియా ణిచ। పంచపంచైకేనమనసాఆత్మాసప్తదశస్స్మృతః॥ ౨౪॥ తద్వత్షోడశసంఖ్యానేఆత్మైవమనఉచ్యతే। భూతేంద్రియాణిపంచైవమనఆత్మాత్రయోదశః ॥ ౨౫ ॥ ఇతినానాప్రసంఖ్యానంతత్త్వానామృషిభిః కృతమ్। సర్వంన్యాయ్యంయుక్తిమత్త్వాద్విదుషాంకిమశోభనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఉద్ధవః॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చో భౌయద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ। అన్యోన్యాపాశ్రయాత్కృష్ణదృశ్యతేనభిదాతయోః॥ ౨౭॥ ప్రకృతౌ లక్ష్యతేహ్యాత్మాప్రకృతిశ్చతథాత్మని। ఏవంమేపుండరీకాక్షమహాంతంసంశయంహృది॥ ఛేత్తుమర్హ సిసర్వజ్ఞవచోభిర్నయనైపుణైః ॥ ౨౮ ॥ త్వత్తోజ్ఞానంహిజీవానాంప్రమోషస్తేత్రశక్తితః। త్వమేవ హ్యాత్మమాయాయాగతింవేత్థనచాపరః ॥ ౨౯॥ శ్రీభగవాన్॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చేతివికల్పఃపురుషష

చపంచ - ఏకేనమనసాసహఆత్మాసప్తదశః॥ ౨౪॥ తద్వదితి॥ షోడశసంఖ్యానేఆత్మైవసంకల్పాత్మకమనఉచ్యతే - త్రయోదశపక్షేభూతానితన్మాత్రైరేకీకృతానిపంచైవ ఇంద్రియాణితత్ప్రకాశకానిపంచైవ - మనశ్చైకమింద్రియాధిష్ఠాతృ - ఆత్మాచద్వివిధః - ఏవంత్రయోదశ - ఏకాదశపక్షేపంచమహాభూతాని - పంచేంద్రియాణి - జీవమనసోరాత్మాంతర్భావేనైతాన్యేకాదశ - నవపక్షే అష్టప్రకృతయః - పురుషశ్చ - వికారాణామంతర్భావః॥ ౨౫॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేభిఃప్రకారైః ప్రకృతిపురుషభేదజ్ఞాపనాయేత్యర్థః॥ ౨౬॥ తత్రపృచ్ఛతి॥ ప్రకృతిరితి॥ ఆత్మనాజడాజడస్వభావేనవిలక్షణౌ - అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరపరిహారేణాప్రతీతేరిత్యర్థః॥ ౨౭॥ తదేవవ్యనక్తి॥ ప్రకృతావితి॥ ప్రకృతౌతత్కార్యేదేహే - ప్రకృతిశ్చఆత్మని - తేనవినాతస్యాఅప్రతీతేః - అహమిత్యభేదప్రతీతేనచ దేహాత్మనోర్భేదోలక్ష్యతఇత్యర్థః - హృదివర్తమానంసంశయం - నయేయుక్తానైపుణంప్రావీణ్యంయేషాంతైః॥ ౨౮ ॥ అహంనాసీర్యుక్తంతత్రహేతుమాహ॥ త్వత్తఇతి॥ హియస్మాత్ - త్వత్తఃత్వత్ప్రసాదాదేవ - అత్రజీవానాంజ్ఞానంప్రమోషఃభ్రంశశ్చతేశక్తితఃమాయాతః - ననుస్వప్రకాశస్యాత్మనఃకథంజ్ఞానంప్రమోషశ్చ - జ్ఞానదానేతత్ప్రమోషేవామమకింప్రయోజనంతత్రాహ - త్వమేవేతి॥ ౨౯॥ వికారావికారాభ్యాంనానాత్వైకత్వాభ్యాంసాపేక్షనిరపేక్షాభ్యాంఅప్రకాశప్రకాశాభ్యాంచాత్యంతభేదంవక్తుమాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చేతివికల్పోప్యత్యంతభేదఏవ - కుతఇత్యపేక్షాయాం ప్రకృతిశబ్దోక్తదేహాదిసంభూతస్యవికారిత్వంతావద్దర్శయతి - ఏవమత్ ద్వాభ్యాం - ఏషసర్గఃసృజ్యతఇతిసర్గోదేహాదిసంఘాతఃస్థూలేనమార్గేణవైకారికః నానా వికారవాన్ - అత్రహేతుః - గు

వ్యతికరాత్మకః గుణక్షోభకృతః ॥ ౩౦ ॥ నానాత్వమాహ ॥ మహానితి ॥ వికల్పం భేదం తద్బుద్ధిశ్చ అనేకధాత్వం ప్రసంచయతి వైకారికః అహం వికారవాన్ [illegible] గుణతాప త్రివిధః త్రైవిధ్యమేవాహ అధ్యాత్మమిత్యేకం రూపం ॥ ౩౧ ॥ తాని రూపాణి దర్శయతి ॥ దృగితి ॥ దృక్ అధ్యాత్మం రూపం అధిభూతం అత్ర రంధ్రే చక్షుర్గోళకే ప్రవిష్టం అర్కాంశవపుః అంశో అధిదైవమితి నాపేక్ష్య ప్రకాశతామాహ పరస్పరమితి చక్షుషా రూపం సంజ్ఞాయతే తదన్యథానుపపత్త్యా చక్షుర్జ్ఞాయతే తత్ప్రవృత్త్యన్యథానుపపత్త్యా తదధిష్ఠాతృసూర్యం జ్ఞాయతే తతశ్చక్షుషః ప్రవృత్తిః తతో రూపజ్ఞానమితి ఏవమేతత్త్రయం పరస్పరం సిధ్యతి అత్ర రంధ్ర ఇతి విశేష వ్యావర్తనాయా హ దృష్టాంతోపన్యాసేన యస్తు ఖే ఆకాశే మండలాత్మా సూర్యో వర్తతే స తు స్వతః సిధ్యతి చక్షుర్విషయత్వేపి ప్రతియోగ్యపేక్షాభావమాత్రేణ స్వత ఇత్యుక్తం ఇదానీమాత్మనో వికారిత్వాద్యభావేన భేదమాహ యత్ యస్మాత్ ఆత్మా ఏషాం అధ్యాత్మాదీనామాద్యః కారణం అతః ఏకరూపః తస్మాదేతేభ్యో పరో భిన్నః స్వప్రకాశత్వాదపీత్యాహ స్వయానుభూత్యా స్వతస్సిద్ధప్రకాశేన అఖిలానాం సిద్ధానాం పరస్పరప్రకాశకానామపి సిద్ధిః ప్రకాశకః సర్వేషామపి సాపేక్ష్యత్వేపి ప్రకాశవిషయత్వాత్ అత ఏవ తస్య స్వప్రకాశకత్వం సిద్ధం ॥ ౩౨ ॥ చక్షుషి దర్శితం త్రైవిధ్యమింద్రియాంతరేష్వప్యతిదిశతి ॥ ఏవమితి ॥ యథా చక్షుః ఏవం త్వగాద్యపి త్వగర్థః త్వక్ స్పర్శో వాయురితి శ్రవణం శబ్దో దిశ ఇతి జిహ్వా రసో వరుణ ఇతి నాసా గంధో అశ్వినావితి చిత్తేన యుక్తం మంతఃకరణచతుష్టయం తత్ర చిత్తం చేతయితవ్యం వాసుదేవ ఇతి మనో మంతవ్యం చంద్ర ఇతి బుద్ధిర్బోద్ధవ్యం బ్రహ్మేతి అహంకారోహంకర్తవ్యం రుద్ర ఇతి ఏవం త్రివిధమిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ నను పునరపి వైలక్షణ్యమాత్రమేవోక్తం త్రివిధప్రపంచవ్యతిరిక్తాత్మప్రాప్తిః [illegible] అ

భ । ఏష వైకారికస్సర్గో గుణవ్యతికరాత్మకః ॥ ౩౦ ॥ మహాంగహాయాగుణమయ్యానేకధా వికల్పబుద్ధీశ్చగుణైర్విధత్తే । వైకారికస్త్రివిధోఽధ్యాత్మమేకమథాధిదైవమధిభూతమన్యత్ ॥ ౩౧ । దృగ్రూపమార్కంవపురత్రరంధ్రే పరస్పరం సిధ్యతియస్స్వతఃఖే । ఆత్మాయదేషామపరోయఆద్యస్స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిః ॥ ౩౨ ॥ ఏవం త్వగాదిశ్రవణాదిచక్షుర్జిహ్వాదినాసాదిచచిత్తయుక్తమ్ ॥ ౩౩ ॥ యోఽసౌ గుణక్షోభకృతో వికారః ప్రధానమూలాన్మహతః ప్రసూతః । అహం త్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామస ఐంద్రియశ్చ ॥ ౩౪ ॥ ఆత్మాపరిజ్ఞానమయో వివాదో హ్యస్తీతి నాస్తీతి భిదార్థనిష్ఠః । వ్యర్థోఽపి నైవోపరమేత పుంసాం మత్తః పరావృత్తధియాం స్వలోకాత్ ॥ ౩౫ ॥ ఉద్ధవ ఉ॥ త్వత్తః పరావృత్తధియస్స్వకృతైః కర్మభిః ప్రభో । ఉచ్చావచాన్యథా దేహాన్గృహ్ణంతి విసృజంతి చ ॥ ౩౬ ॥ తన్మమాఖ్యాహి గోవింద దుర్విభావ్యమనాత్మభిః । న హ్యేతత్ప్రాయశో లోకే విద్వాంసస్సంతి వంచితాః ॥ ౩౭ శ్రీభగవానువాచ ॥ మనః కర్మమయం నౄణామింద్రియైః పంచభిర్యుతమ్ । లోకాల్లోకం ప్రయాత్యన్య ఆత్మా తదనువర్తతే ॥ ౩౮ ॥ ధ్యాయన్మనోఽనువిషయాన్దృష్టాన్వానుశ్రుతానథ । ఉద్యత్సీదత్కర్మతంత్రం

హంకారనివృత్త్యా తత్త్రైవిధ్యవికల్పనివృత్త్యైవ తత్త్యాగ ఇత్యాశయేనాహ ॥ యోసావితి ॥ యోసౌ అహం అహంకారః తమేవాహ గుణక్షోభకరో వికారః తథా తం పరమేశ్వరాత్కాలాద్వా నిమిత్తభూతాత్ ప్రధానం మూలముపాదానం యస్య తస్మాన్మహతః ప్రసూతో వికారః స త్రివృత్ త్రివిధ మోహమయస్య వికల్పస్య హేతుః త్రివిధత్వమేవాహ వైకారిక ఇతి ॥ ౩౪ ॥ [illegible] ఆత్మజ్ఞానేనేత్యాశయేనాహ ॥ ఆత్మేతి ॥ నను కథం మోహమయత్వం వికల్పస్యాహంకారస్య [illegible] తత్రాహ వివాద ఇతి అస్తీతి విధి ప్రత్యయవిషయః నాస్తీతి నిషేధ ప్రత్యయవిషయః అయం భిదార్థనిష్ఠో వివాదో హ్యాత్మాపరిజ్ఞానమయః [illegible] వివాద [illegible] నిష్ఠ ఏవ నతు వస్తుమాత్రనిష్ఠః అతః పరస్పర [illegible] మోహమయత్వం సిద్ధమితి నను యద్యహంకారో వికల్పశ్చ నాస్తి అంతర్హితస్తన్నివృత్తిప్రయాసేన తత్రాహ [illegible] స్వరూపభూతాన్మత్తో బహిర్ముఖానాం నైవోపరమేత ప్రత్యుత తత్కృతైః కర్మభిరుచ్చనీచదేహాముత్తే సంసరంతి ॥ ౩౫ ॥ తత్ర పృచ్ఛతి ॥ త్వత్త ఇతి ॥ వ్యాపకస్యాత్మనో దేహాద్దేహాంతరగమనం అకర్తుః కర్మాణి నిత్యస్య చ జన్మమరణాదికం కథమిత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ తదితి ॥ ఏతద్విద్వాంసో సంతి హి యస్మాత్ ప్రాయశో మోహితా వంచితాః ॥ ౩౭ ॥ లింగశరీరాధ్యాసేన సర్వం ఘటత ఇత్యుత్తరమాహ ॥ మన ఇతి ॥ ప్రధానత్వేన పంచభిరింద్రియైః [illegible] దేహాద్దేహాంతరం ప్రయాతి తతోన్యోపి ఆత్మా తన్మనోనువర్తతే అహంకా [illegible] భోగాభ్యామితి తంత్రానుగచ్ఛతి ॥ ౩౮ ॥ నను మనసోపి పూర్వదేహవియోగే దేహాంతరయోగః కథం భవతి [illegible] కారణమాహ ॥ ధ్యాయదితి ॥ కర్మతంత్రత్వాత్ [illegible] దృష్టాన్వా అనుశ్రుతాన్వా [illegible] అనుధ్యాయత్ అనంతరం ధ్యాయమానే [illegible] ఆవిర్భవత్ - పూర్వవిషయే [illegible] - తదనంతరం తస్య స్మృతిః పూర్వ [illegible]

సంధానం - నశ్యతి॥ ౩౯॥ తతఃకిమత ఆహ॥ విషయేతి॥ విషయేషు కర్మోపస్థాపితదేవాదిదేహేష్వత్యంతాభినివేశేన ఆత్మానం పూర్వదే హం పునర్మనోనస్మరతి తియత్ సైవయా తేనా దేహాభినివేశేనభయః శోకాదేర్దేవాదిదేహాభినివేశేన వా హర్షశోకాదేర్హేతోః పూర్వదేహేఅత్యంతవిస్మృతిః అహంకారనివృత్తిః - తదభిమానినో జంతోర్జీవస్యమృత్యురుచ్యతే - నతుదేహవన్నాశః॥ ౪౦॥ జన్మేతి॥ జన్మతు విషయస్యదేహస్యఆత్మతయాస్వీకృతిం అభిమానంప్రాహుః - నతుదేహవదుత్పత్తిం నచపుత్రాదిదేహవత్ప్రీత్యతిశయమాత్రేణ - కింతుసర్వథాభావేనాభేదేన అభిమానమాత్రేణ - ఉత్పత్తిమరణేదృష్టాంతద్వయం - యథాస్వప్నశ్చమనోరథశ్చేత్యర్థః॥ ౪౧॥ దృష్టాంతౌవివృణోతి॥ స్వప్నఇతి॥ తత్రవర్తమానస్వప్నాదౌపూర్వంచైవమితీతిఅపూర్వమితిచాన్వయః - పూర్వసిద్ధమప్యాత్మానమపూర్వవత్సద్యోజాతమివపశ్యతీత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఉపసంహరతి॥ ఇంద్రియేతి॥ ఇంద్రియాణామయనం మనః తస్యదేహాంతరాభినివేశరూపాసృష్టిఃఉత్పత్తిః తయా వస్తునిఆత్మని - తదభిమానేనేదం త్రైవిధ్యం ఉత్తమమధ్యమనీచత్వంఅసదేవభాతీత్యన్వయః - ఏవంభూతఆత్మా బాహ్యాభ్యంతరభేదహేతుశ్చభవతి బాహ్యవిషయాన్ అభ్యంతరవిషయాన్ సుఖాదీంశ్చపశ్యతీత్యర్థః - యథాజనోజీవః స్వప్నే బహూన్ అసతోజనాన్ దహన్ కుర్వన్ పశ్యన్ బహురూపోభాతితద్వత్ - యద్వాఇదం త్రైవిధ్యంఅధ్యాత్మాదిరూపంభాతి - అసజ్జనకృత్ దుష్పుత్రోత్పాదకః - జనః పితా - స్వయంసన్నపి పుత్రాభిమానత స్తదరిమిత్రాదిషుయథాభేదహేతుర్భవతితద్వదితి - అన్యత్సమానం॥ ౪౩॥ తదేవంలోకప్రసిద్ధౌజన్మమృత్యూనిరూప్యసూక్ష్మావప్యస్థావపితౌవైరాగ్యాయనిరూపయతి॥ నిత్యదేతి॥ నిత్యదా ప్రతిక్షణం - భూతానిశరీరాణి - ఉత్పద్యంతేనశ్యంతిచ - కాలస్యాతిసూక్ష్మత్వాత్తత్కృతంభవనమభవనంవాఅవివేకిభిర్నలక్ష్యతే॥ ౪౪॥ నతోజన్మమరణ

స్మృతి స్తదనుశాఽవ్యోః॥ ౩౯॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం యత్స్మరేన్మనః। జంతోర్వై కస్యచిద్ధేతో

ర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః॥ ౪౦॥ జన్మత్వాత్మతయా పుంసస్సర్వభావేన భూరిద। విషయస్వీకృతిం ప్రా

హుర్యథాస్వప్నమనోరథః॥ ౪౧॥ స్వప్నం మనోరథం చైవం ప్రాక్తనం నస్మరత్యసౌ। తత్ర పూర్వ

మివాత్మానమపూర్వం చానుపశ్యతి॥ ౪౨॥ ఇంద్రియాయన సృష్ట్యేదం త్రైవిధ్యం భాతి వస్తుని। బహి

రంతర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా॥ ౪౩॥ నిత్యదా హ్యంగ భూతాని భవంతి న భవంతి చ। కాలే

నాలక్ష్యవేగేన సూక్ష్మత్వాత్తన్న దృశ్యతే॥ ౪౪॥ యథార్చిషాం స్రోతసాం చ ఫలానాం వా వనస్పతేః।

తథైవ సర్వభూతానాం వయోఽవస్థాదయః కృతాః॥ ౪౫॥ సోఽయం దీపోఽర్చిషాం యద్వత్ స్రోతసాం తది

దం జలమ్। సోఽయం పుమానితి నృణాం మృషా గీర్ధీర్మృషాయుషామ్॥ ౪౬॥ మా హ్యస్య కర్మబీజేన జాయ

తే సోఽప్యయం పుమాన్। మ్రియతే వామరో భ్రాంత్యా యథాగ్నిర్దారుసంయుతః॥ ౪౭॥ నిషేకగర్భ

జన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ౪౮॥ ఏతా మ

నోరథమయీర్హ్యన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః। గుణసంగాదుపాదత్తే క్వచిత్కశ్చిజ్జహాతి హ॥ ౪౯॥

ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ। న భవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞో ద్వయలక్షణః॥

మోరజ్ఞానేకారణమేతద్భవేత్ - సత్త్వమేవతత్రావమత ఇత్యాశంక్యానుమానేనతత్సాధయతి॥ యథేతి॥ అర్చిషాంపరిణామాదిభిః - స్రోతసాంగత్యాదిభిః - ఫలానాంరూపాదిభిః - యథాఅవస్థావిశేషాఃకృతాః - కాలేనేతిపూర్వస్యానుషంగః - ఆదిశబ్దేన తేజోబలకౌశలాదీనాముపాదానం - విమతం ప్రతిక్షణోత్పత్తివినాశవత్ అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ దీపజ్వాలాదివదిత్యనుమానం॥ ౪౫॥ కథంతర్హి ప్రత్యభిజ్ఞా తద్వదేవసాదృశ్యావలంబినీత్యాహ॥ సఇతి॥ సాదృశ్యాదర్చిషామేవయథాసోయందీపఇతిప్రత్యభిజ్ఞా యథాచస్రోతసాం ప్రవాహరూపాణామేవతదిదంజలమితి - తథాసోయంపుమానితిగీర్ధీశ్చమృషా - నృణాంబహూనాంశరీరిణం - మృషావ్యర్థమేవాయుర్యేషాంతేషామవివేకినాంభవతి॥ ౪౬॥ నను కథం దేహాభ్యాసవతః పుంసః కర్మజన్మమరణానిసంతినాన్యస్యేతివ్యవస్థా - నహిఘటతే - ఘటస్యపుఘటభేదేనసత్త్వమసత్త్వంచేతిన అజ్ఞస్యాపివస్తుతస్తదభావాదిత్యాహ॥ నేతి॥ నైవస్వస్యాత్మనః కర్మణాబీజభూతేన - సోపి అజ్ఞోపిపుమాన్ జాయతే మ్రియతేవా - కింతుఅయం భ్రాంత్యా - అజన్మాపిజాయతఇవఅమరోపిమ్రియతఇవ - యథామహాభూతతేజోరూపోగ్నిరాకల్పాంతమవస్థితోపిదారుయోగవియోగాభ్యాంజన్మనాశౌప్రాప్నోతితద్వత్॥ ౪౭॥ సిద్ధవత్కృతోక్తాఃనవావస్థాః ప్రపంచయతి॥ నిషేకేతి॥ నిషేకోజఠరేప్రవేశః - గర్భస్తన్మధ్యేవృద్ధిః - బాల్యంఆపంచమాబ్దాత్ - కౌమారంఆషోడశవర్షాత్ - తతోయౌవనమాగతాత్రింశతః - తతోవయోమధ్యంఆషష్టివర్షాత్॥ ౪౮॥ దేహసంబంధాజ్జన్మమరణాదీనీత్యుపపాదితమర్థముపసంహరతి॥ ఏతా ఇతి॥ హస్ఫుటం, అన్యస్యదేహస్యసంబంధినీః ఏతాః మనోరథమయీఃతనూః అవస్థాః గుణసంగాత్ ప్రకృత్యవివేకాత్ - కశ్చిదుపాదత్తే పరమేశ్వరానుగృహీతః కశ్చిజ్జహాతి - కథంజహాతి - నహ్యవస్థావతోదేహస్యద్రష్టాతదవస్థావానితివివేకజ్ఞానేన॥ ౪౯॥ ననుతదానీం మూలభూతస్వజన్మమరణవాన్ దేహోనదృశ్యతేతత్రాహ॥ ఆత్మనఇతి॥ పితృదేహస్యాధ్వర్దైహికంకుర్వతాప్యయగతత్వాత్ - పుత్రదేహస్య

కారకమూలాణిజన్మదర్శనాత్ - ఆత్మనఃస్వదేహస్యాపిఉద్వాప్యయావనుమేయౌ - ఏవంచదృశ్యత్వేసతిఉద్వాప్యయవతాం [illegible] దేహా [illegible] త్రష్టాద్వయలక్షణార్థవాప్యయధర్మకోనభవతి॥ ౫౦ ॥ ఏతదవగృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ తరోరితి॥ తరుఃక్షేత్రాద్విజ్ఞూత్రో [illegible] ఫలపాకాంతస్యవృక్షస్యదేరిత్యర్థః - యద్వా - తరోరేవాంత్యఃపరిణామోవిపాకః - బీజాజ్జన్మ - విపాకాత్సంయమంనాశం [illegible] విద్వాన్ తరోర్జన్మవినాశయోర్ద్రష్టా - యథాసతద్వాన్ ఏవందేహోత్పత్తినాశయోర్ద్రష్టాత్మాతదుభావోప్యయార్థ్యాంసంగంచ [illegible] ॥౫౧॥ [illegible] విదేకినఃసంసారంప్రపంచయతిపంచభిః॥ ప్రకృతేరితి॥ తత్త్వేనతత్త్వతః అవివిచ్య - తత్త్వస్పృష్టాత్స్పర్శేణవిషయే [illegible] ॥ ౫౨॥ గుణభేదేనత్రివిధం తత్రాపితత్తారతమ్యేనైకైకత్రివిధంసంసారమాహ॥ సత్త్వేతి॥ ౫౩॥ నన్వకర్తురాత్మన [illegible] ధర్మభిఃభ్రమణంతత్రాహ॥నృత్యతఇతి॥ నృత్యతోగాయతో జనాన్ జనఃపశ్యన్ అనుకరోతి [illegible] ఏవంచమనస్యనువర్తనాయలీత్యర్థః - అనుకార్యతేగుణైః బలాదిత్యర్థః - అనేనదృష్టాంతేనదృశ్యధర్మో [illegible] ॥౫౪॥ [illegible] పాధిధర్మాశ్చోపహితేఅవభాసంత ఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ తీరస్థాఃతరవోధావంత ఇవయథాదృశ్యంతే జలే ప్రతిబింబితా [illegible] వాచంచలాఇవేతి- విషయగ్రాహకేణమనసాపరికల్పితాఏవతేషులావణ్యాదయోగుణాః- నవస్తుతస్సంతి అతోమనసోనిబంధన [illegible] సంసారఇత్యభిప్రేత్యగ్రాహకగుణాగ్రాహ్యేష్వవభాసంతఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ- చక్షుషేతి॥ ౫౫॥ భోగసాధ్యమిథ్యాత్వే [illegible]

౫౦॥ తరోర్బీజవిపాకాభ్యాంయోవిద్వాన్జన్మసంయమౌ। తరోర్విలక్షణోద్రష్టాఏవంద్రష్టాతనోః
పృథక్ । ౫౧ ॥ ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధఃపుమాన్ । తత్త్వేనస్పర్శసమ్మూఢస్సంసారం
ప్రతిపద్యతే॥౫౨॥సత్త్వసంగాదృషీన్దేవాన్రజసాసురమానుషాన్। తమసాభూతతిర్యక్త్వం భ్రా
మితోయాతికర్మభిః। ౫౩ । నృత్యతోగాయతఃపశ్యన్యథైవానుకరోతితాన్।ఏవంబుద్ధిగుణాన్పశ్య
న్ననీహోప్యనుకార్యతే॥ ౫౪॥యథాంభసాప్రచలతాతరవోపిచలాఇవ।చక్షుషాభ్రామ్యమాణేన
దృశ్యతేభ్రామ్యతీవభూః॥౫౫॥యథామనోరథధియోవిషయానుభవోమృషా। స్వప్నదృష్టాశ్చదా
శార్హతథాసంసారఆత్మనః॥ ౫౬॥అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే। ధ్యాయతోవిషయా
నస్యస్వప్నేనర్థాగమోయథా । ౫౭॥ తస్మాదుద్ధవమాభుంక్ష్వవిషయానసదింద్రియైః। ఆత్మాగ్రహ
ణనిర్భాతంపశ్యవైకల్పికంభ్రమమ్ ॥ ౫౮ । క్షిప్తోవమానితోసద్భిఃప్రలబ్ధోసూయితోథవా । తాడి
తస్సన్నిరుద్ధోవావృత్త్యావాపరిహాపితః ॥ ౫౯ । నిష్ఠితోమూత్రితోవాజ్ఞైర్బహుధైవంప్రకంపితః।
శ్రేయస్కామఃకృచ్ఛ్రగతఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥౬౦ । ఉద్ధవః॥ యథైవమనుబుధ్యేయంవదనో
వదతాంవర॥౬౧॥సుదుస్సహమిమంమన్యఆత్మన్యసదతిక్రమమ్।విదుషామపివిశ్వాత్మన్ప్రకృతిర్హిబ
లీయసీ ॥ ఋతేత్వద్ధర్మనిరతాన్శాంతాంస్తేచరణాశ్రయాన్ ॥ ౬౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే- ద్వావింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ సఏవమాశంసితఉద్ధవేనభాగవతముఖ్యేనదాశార్హ*ఋషభః। సభాజయన్భృత్యవచో

తద్వ్యయమాహ॥ యథేతి॥ యథాఏతాఃప్రసిద్ధాఃమనోరథధియఃస్వప్నదృష్టాశ్చయథామృషా ఏవమాత్మనోవిష [illegible] ॥ ౫౬॥ ననుయదిమృషాతర్హికింతన్నివృత్తిశ్రమేణతత్రాహ॥ అర్థఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౫౭॥ [illegible] హ ॥ తస్మాదితి॥ ౫౮॥ దుఃఖప్రతీకారోద్యమమపిపరిత్యజ్యపరమేశ్వరనిష్ఠేనైవభావ్యమిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ [illegible] మన్న ఇతివా- ప్రలబ్ధఃఅపహసితః॥ ౫౯॥ నిష్ఠితఇతి॥ నిష్ఠితఃనిష్ఠీవనవిషయీకృతః- మూత్రితః [illegible] మేశ్వరనిష్ఠాయాఃప్రచ్యావితోపి- కృచ్ఛ్రగతఃకష్టంప్రాప్తోపి॥ ౬౦॥ యథేతి॥ ఏవంత్వదు [illegible] ప్రతిపద॥ ౬౧॥ సుదుస్సహమితి॥ త్వద్ధర్మనిష్ఠాన్ ఋతే - విదుషామపిఅసద్భిఃకృతమతిక్రమం [illegible] యః-ప్రకృతిఃస్వభావః ॥ ౬౨ ॥ శ్లో॥ నిరస్యనవసందేహానేకీకృతసుదర్శనమ్। ప్ర [illegible]

వార్థదీపికాయాం- ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రయోవింశేతితిక్షాయాంసహనోపాయఈర్యతే । భిక్షుగీతాప్ర [illegible] ॥ దుజనో [illegible] శ్లో॥ త్రయోవింశే [illegible] మహీయసామ్ । అతశ్చతుర్థిర్థ్యాయైస్సహనోపాయవర్ణనమ్ ॥ తత్రతావదస్మిన్నధ్యాయే [illegible] భిక్షుగీతయామనోవిజయః - ఉ [illegible] ప్రకృతిపురుషవివేకః- తదుత్తరస్మిన్ గుణవృత్తివిజయః- తతఃపరస్మిన్ [illegible]

తావర్ణ్యంతే॥ సఇతి॥ ఆశంసితః ప్రార్థితః- భృత్యస్యవచఃసత్కృత్య- తంభృత్యంప్రత్యాబభాషే॥౧॥ తత్ర తావదంగీకారతస్తద్వచఃసంపూజయతి ద్వాభ్యాం॥ బార్హస్పత్యేతి॥ హేబార్హస్పత్య బృహస్పతేశ్శిష్య- అత్రలోకే- ససాధుర్నాస్తి - యోదుర్జనైరుక్తిభిఃభిన్నంతుభితం- ఆత్మానంమనః- శమయితుంఈశ్వరస్సమర్థస్స్యాత్॥ ౨॥ కుతఇత్యతఆహ॥ నేతి॥ యథామర్మస్థామర్మస్వేవనిర్వంస్థితాః- పరుషాక్తిరూపాఇషవః- తుదంతివ్యథయంతి- తథాశితశరబాణాఃనతుదంతి - అతస్తైస్తథానతప్యతఇత్యర్థః॥ ౩॥ తథాపియావత్స్యమాన్త్రైరుపాయైఃసర్వంసోఢుంశక్యతఇత్యభిప్రాయేణేతిహాసంప్రస్తౌతి॥ కథయంతీతి॥ మహదిత్యాథాభవతితథా- పుణ్యమితిహాసంగాథాంకథయంతి॥ ౪॥ ౫॥ సమభిక్షుఃపూర్వంధనాఢ్యఃకృ ప్రాజితస్యధనస్యనాశనసంతప్యమానోనిర్విణ్ణస్సన్ప్రవ్రజ్యాభిక్షుర్దుర్జనైరుపద్రుతః ప్రస్తుతోపయోగినీంగాథామగాయదితిప్రస్తుతంతస్యచరితమాహ॥ అవంతిష్వితి॥ అవంతిషుమాళవేషు- వార్తాకృషివాణిజ్యాదిరూపావృత్తిర్యస్యసః- కదర్యస్తుస్తు సుతాపుక్తః॥ శ్లో॥ ఆత్మానంధర్మకృత్యంచపుత్రదారాంశ్చపీడయన్॥ శ

ముకుంద స్తమాబభాషే శ్రవణీయవీర్యః॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ బార్హస్పత్యసనాస్త్యత్రసాధుర్వైదుర్జనేరితైః। దురుక్తైర్భిన్నమాత్మానంయస్సమాధాతుమీశ్వరః॥ ౨ ॥ నతథాతప్యతేవిద్ధఃపుమాన్బాణైస్సుమర్మగైః। యథాతుదంతిమర్మస్థాహ్యసతాంపరుషేషవః॥ ౩ ॥ కథయంతి మహత్పుణ్య మితిహాసమిహోద్ధవ। తమహంవర్ణయిష్యామినిబోధసుసమాహితః॥ ౪ ॥ కేనచిద్భిక్షుణాగీతంపరిభూతేనదుర్జనైః। స్మరతాధృతియుక్తేనవిపాకంనిజకర్మణామ్॥ ౫ ॥ అవంతిషుద్విజఃకశ్చిదాసీదాఢ్యతమశ్శ్రియా। వార్తావృత్తిఃకదర్యశ్చకామీలుబ్ధోతికోపనః॥ ౬ ॥ జ్ఞాతయోతిథయస్తస్యవాఙ్మాత్రేణాప్యనర్చితాః। శూన్యావసథఆత్మాపికాలేకామైరనర్చితః॥ ౭॥ దుశ్శీలస్యకదర్యస్యద్రుహ్యంతేపుత్రబాంధవాః। దారాదుహితరోభృత్యావిషణ్ణానాచరన్ప్రియమ్॥ ౮ ॥ తస్యైవంయక్షవిత్తస్యచ్యుతస్యోభయలోకతః। ధర్మకామవిహీనస్యచుక్రుధుఃపంచభాగినః॥ ౯ ॥ తదవధ్యానవిస్రస్తపుణ్యస్కంధస్యభూరిద। అర్థోప్యగచ్ఛన్నిధనంబహ్వాయాసపరిశ్రమః॥ ౧౦॥ జ్ఞాతయోజగృహుఃకించిత్కించిద్దస్యవఉద్ధవ। దైవతఃకాలతఃకించిద్బ్రహ్మబంధోర్నృపార్థివాత్॥ ౧౧ ॥ సఏవంద్రవిణేనష్టేధర్మకామవివర్జితః। ఉపేక్షితస్స్వజనైశ్చింతామాపదురత్యయామ్॥ ౧౨॥ తస్యైవంధ్యాయతోదీర్ఘంనష్టరాయస్తపస్వినః। ఖిద్యతోబాష్పకంఠస్యనిర్వేదస్సుమహానభూత్॥ ౧౩॥ సచాహేదమహోకష్టంవృథాత్మామేనుతాపితః। నధర్మాయనకామాయయస్యార్థాయాసఈదృశః॥ ౧౪॥ ప్రాయేణార్థాఃకదర్యాణాంనసుఖాయకదాచన। ఇహచాత్మోపతాపాయమృతస్యనరకాయచ॥౧౫॥ యశోయశస్వినాంశుద్ధంశ్లాఘ్యాయేగుణినాంగుణాః। లోభస్స్వల్పోపితాన్హంతిశ్విత్రోరూపమివేప్సితమ్॥ ౧౬ ॥ అర్థస్యసాధనేసిద్ధఉత్కర్షేరక్షణేవ్యయే। నాశోపభోగఆయాసస్త్రాసశ్చింతాభ్రమోనృణామ్॥౧౭॥ స్తేయంహింసానృతందంభఃకామఃక్రోధస్స్మయోమదః। భేదోవైరమవిశ్వాససస్సంస్పర్ధావ్యసనానిచ॥ ౧౮ ॥ ఏతేపంచదశానర్థాహ్యర్థమూలామతానృణామ్। తస్మాదన

వతాతిథిభృత్యాంశ్చసకదర్యఇతిస్మృతఇతి॥ ౬॥ జ్ఞాతయఇతి॥ తస్యయేజ్ఞాతయోబాంధవాః- అతిథయోఅధ్వనీనాశ్చ - తేనవాచినార్చితాః॥ త్యర్థః- శూన్యావసథోధర్మకామహీనోగృహోదేహోవా॥ ౭॥౮॥ తస్యేతి॥ యక్షాణాంవిత్తమివకేవలంరక్షణీయంవిత్తం యస్య- పంచభాగినఃపంచయజ్ఞదేవతాః॥ ౯॥ తదితి॥ తేషామవధ్యానమనాదరఃతేనవిస్రస్తోవిశీర్ణఃపుణ్యస్యస్కంధఃఅర్థలాభమాత్రహేతురంశోయస్యతస్య- బహ్వాయాసైఃకృష్యాదిభిఃకేవలంశ్రమోయస్మిన్సః॥౧౦॥కుతోనిధనమగచ్ఛత్తత్రాహ॥ జ్ఞాతయఇతి॥ దైవతఃగృహదాహాదినా- కాలతఃనిఖాతధాన్యాదినా- నృణాంపార్థివానాంచద్వంద్వైక్యంతస్మాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తస్యేతి॥ నష్టారాయఃనష్టాఃరాయఃఅర్థాఃయస్యతస్య- తపస్వినఃసంతప్తస్య॥౧౩॥ సఇతి॥ మయా - ఆత్మాదేహః - వృథైవానుతాపితఃఅనుతాపంప్రాపితః-నధర్మాయేత్యాదినా- యస్యతుస్యశఃఅర్థాయాసస్తేనమయా॥ ౧౪॥ ప్రాయేణేతి॥ నరకాయచసత్యప్యర్థేధర్మాననుష్ఠానాత్॥ ౧౫॥ యశఇతి॥ శ్విత్రంశ్విత్రకుష్ఠం॥౧౬॥అర్థస్యేతి॥ సిద్ధేప్యర్థే- ఉత్కర్షేసంవర్ధనే నాశోపభోగయోద్వంద్వైక్యం- నాశేఉపభోగేచేత్యర్థః- సాధనోత్కర్షణయోరాయాసః- తత్త్రాసఃచింతాచ- నాశేభ్రమఇతి॥౧౭॥ కించ॥స్తేయమితి॥ ౧౮॥ ఏతఇతి॥ అర్థ

ప్రాప్త్యర్థాన్తే స్తేయాదయః షడనర్థాః- ప్రాప్తేఽర్థే స్మయాదయో వ్యసనైః సహనవ- తత్ర వ్యసనాని స్త్రీద్యూతమద్యాని త్రీణి ॥ ౧౯ ॥ శైవవైరస్యార్థాః ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం ॥ భిద్యంత ఇతి ॥ భిద్యంతే స్నేహం త్యజంతి- తథంభూతాః పూర్వం స్నిగ్ధాః ఏకాత్మకప్రాణాః తేచ కేఽపి స్నిగ్ధాః అపి ప్రియాస్సర్వే స్వర్థాః- కుతః కాకణినాల్పం సర్వమాషకం- వింశతివరాటికాః కాకిణీతియా ॥ ౨౦ ॥ అర్థేనేతి ॥ సంరబ్ధాః క్షుభితాః స్పృధః స్పర్ధమానాః ॥ ౨౧ ॥ ఇహ తావదర్థానిష్టానామేతేనర్థాః పరలోకేఽప్యనర్థా ఏవ తేషామిత్యాహ త్రిభిః ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ మానుష్యం జన్మతత్ర తత్రాపి ద్విజాగ్ర్యతాం బ్రాహ్మణ్యం స్వార్థం ఘ్నంతి ఆత్మహితం నకుర్వంతి యే- తే అశుభాం గతిం యాంతి ॥ ౨౨ ॥ అమర ప్రార్థ్యతాం దర్శయన్నాహ ॥ స్వర్గేతి ॥ లోకం దేహం- అనుషజ్జేత ఆసక్తిం కుర్యాత్ ॥ ౨౩ ॥ దేవేతి ॥ యక్షవిత్తో యక్షవద్విత్తరక్షణమాత్రపరః దేవతాః- దేవపిత్రుభూతానీతరేషు జ్ఞాతయః సగోత్రాః- బంధవో వివాహాదిసంబంధాన్ అన్యాంశ్చ భాగినః భాగార్హాన్- ఆత్మానంచ అసంవిభజ్య స్వాదిభిరసంతర్ప్య ॥ ౨౪ ॥ ఏవం విమృశ్యానుతప్యమాన ఆహ ॥ వ్యర్థయేతి ॥ వ్యర్థయా అర్థేహయా ప్రమత్తస్య మమ విత్తాదిగతమితి శేషః- యేన విత్తాదినా కుశలాః వివేకినః సిధ్యంతి ముచ్యంతే- జరఠో వృద్ధః ॥ ౨౫ ॥

ధర్మమర్థాఖ్యం శ్రేయోర్థీ దూరతస్త్యజేత్ ॥ ౧౯ ॥ భిద్యంతే భ్రాతరో దారాః పితరస్సుహృదస్తథా । ఏకాస్నిగ్ధాః కాకిణినా సద్యస్సర్వేఽరయః కృతాః ॥ ౨౦ ॥ అర్థేనాల్పీయసా హ్యేతే సంరబ్ధా దీప్తమన్యవః । త్యజంత్యాశు స్పృధో ఘ్నంతి సహసోత్సృజ్య సౌహృదమ్ ॥ ౨౧ ॥ లబ్ధ్వా జన్మామరప్రార్థ్యం మానుష్యం తద్ద్విజాగ్ర్యతామ్ । తదనాదృత్య యే స్వార్థం ఘ్నంతి యాంత్యశుభాం గతిమ్ ॥ ౨౨ ॥ స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం ప్రాప్య లోకమిమం పుమాన్ । ద్రవిణే కోఽనుషజ్జేత మర్త్యోఽనర్థస్య ధామని ॥ ౨౩ ॥ దేవర్షిపితృభూతాని జ్ఞాతీన్ బంధూంశ్చ భాగినః । అసంవిభజ్య చాత్మానం యక్షవిత్తః పతత్యధః ॥ ౨౪ ॥ వ్యర్థయార్థేహయా విత్తం ప్రమత్తస్య వయో బలమ్ । కుశలా యేన సిధ్యంతి జరఠః కిం ను సాధయే ॥ ౨౫ ॥ కస్మాత్సంక్లిశ్యతే విద్వాన్ వ్యర్థయార్థేహయాఽసకృత్ । కస్యచిన్మాయయా నూనం లోకోఽయం సువిమోహితః ॥ ౨౬ ॥ కింధనైర్ధనదైర్వా కిం కామైర్వా కామదైరుత । మృత్యునా గ్రస్యమానస్య కర్మభిర్వోత జన్మదైః ॥ ౨౭ ॥ నూనం మే భగవాన్ప్రీతస్సర్వదేవమయో హరిః । యేన నీతో దశామేతాం నిర్వేదశ్చాత్మనః ప్లవః ॥ ౨౮ ॥ సోఽహం కాలావశేషేణ శోషయిష్యేఽంగమాత్మనః । అప్రమత్తోఽఖిలస్వార్థే యది స్యాత్సిద్ధ ఆత్మని ॥ ౨౯ ॥ తత్ర మామనుమోదేరన్ దేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః । ముహూర్తేన బ్రహ్మలోకం ఖట్వాంగస్సమసాధయత్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యభిప్రేత్య మనసా హ్యావంత్యో ద్విజసత్తమః । ఉన్ముచ్య హృదయగ్రంథీన్ శాంతో భిక్షురభూన్మునిః ॥ ౩౧ ॥ స చచార మహీమేతాం సంయతాత్మేంద్రియానిలః । భిక్షార్థం నగరగ్రామానసంగోఽలక్షితోఽవిశత్ ॥ ౩౨ ॥ తం వై ప్రవయసం భిక్షుమవధూతమసజ్జనాః । దృష్ట్వా పర్యభవన్ భద్ర బహ్వీభిః పరిభూతిభిః ॥ ౩౩ ॥ కేచిత్త్రివేణుం జగృహురేకే పాత్రం కమండలుమ్ । పీఠం చైకేఽక్షసూత్రం చ కంథాం చీరాణి కేచన ॥ ౩౪ ॥ ప్రదాయ చ పునస్తాని దర్శితాన్యాదదుర్మునేః ॥ ౩౫ ॥ అన్నం చ భైక్ష్యసంపన్నం భుంజానస్య సరిత్తటే । మూత్రయంతి

అన్యమపి స్వసదృశం శోచతి ॥ కస్మాదితి ॥ కస్మాదేవమనర్థం విద్వానపి సంక్లిశ్యతే- కారణం సంభావయతి కస్యచిదితి ॥ ౨౬ ॥ నను నాయం మోహితః క్లిశ్యతి- కింతు ధనాదిలిప్సయా భోగావిషయసంపాదనేచ్ఛయా చేత్యత ఆహ ॥ కిమితి ॥ ఉత పునరపి ॥ ౨౭ ॥ ఇదానీం సంపన్నవివేకః సంహృష్యన్నాహ త్రిభిః ॥ నూనమితి ॥ యేన ప్రీతేనాత్మనః ప్లవరూపో నిర్వేదశ్చ భవతి సహరిర్మే నూనం ప్రీత ఇతి ॥ ౨౮ ॥ సోఽహమితి ॥ అంగం శోషయిష్యే తపసా- యద్వా- విద్యయాలయం నేష్యామి- యది స్యాత్ కాలావశేషస్తర్హ్యాత్మన్యేవ సిద్ధస్సుఖీ స్యాం- అఖిలస్వార్థే ధర్మాదిసాధనే అప్రమత్తస్సన్ ॥ ౨౯ ॥ తత్రేతి ॥ అనుమోదేరన్ అనుగృహ్ణంతు- నను దైవైరనుమోదితోఽపి జరఠః స్వల్పేన కాలేన కిం సాధయిష్యతి తత్రాహ- ముహూర్తేనేతి ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ అభిప్రేత్య నిశ్చిత్య - ఆవంత్యః అవంతిదేశసంభవః- హృదయగ్రంథీన్ అహంకారాదీన్ ॥ ౩౧ ॥ స ఇతి ॥ అసంగః ఆసక్తిశూన్యః- అలక్షితః స్వస్వరూపమప్రకటయన్ ॥ ౩౨ ॥ తమితి ॥ ప్రవయసం వృద్ధం అవధూతం మలినం- పర్యభవన్ అవమేనిరే- హే భద్ర- పరిభూతిభిస్తిరస్కారైః ॥ ౩౩ ॥ పరిభవానేవ దర్శయతి సార్ధైః ॥ కేచిదితి ॥ ౩౪ ॥ ప్రదాయేతి ॥ భోగవర్గ్యా గృహీత్వా దర్శితాని ప్రదాయ పునశ్చాదదుః ॥ ౩౫ ॥ అన్నమితి ॥ అస్మై మూత్రయంతి- మూర్ధాని చ సంష్ఠీవంతి ఫూత్కారేణ శ్లేష్మ

నః ప్రక్షిపంతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బధ్నంతీతి॥ క్షిపంతీతి నిందంతి-నిందామేవాహ-ఏషధర్మధ్వజః త్రిదండగ్రహణేనోపజీవీ-శఠోలోకవంచకః తదేవాహ- క్షీణవిత్త ఇతి॥ ౩౮॥ అహోఇతి॥ మహాసారః అతిబలీ॥ ౩౯॥ ఇతీతి॥ దుర్వాతయంతి తదుపర్యధోవాయుం ముంచంతి-బ బంధుః శృంఖలైర్నిరురుధుః-కారాగృహాదిషు ద్విజం శుకశారికాదింయథా॥ ౪౦॥ ఏవమితి॥ భౌతికం దుర్జనాదికృతం-దైహికం జ్వరాదినిమిత్తం-దైవికం శీతోష్ణాదిభవం-దిష్టం దైవప్రాప్తం॥ ౪౧॥ పరిభూత ఇతి॥ ధర్మాత్పాతయద్భిః పరిభూతోపి-సాత్త్వికీం ధృతిమాస్థాయ-స్వధర్మ ఏవస్థితః-ఇమాం వక్ష్యమాణాం గాథామగాయత-సాత్త్వికీ ధృతిశ్చ-గీ॥ శ్లో॥ ధృత్యాయయాధారయతే మనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః। యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిస్సా పార్థ సాత్త్వికీతి స్మృతేః॥ ౪౨॥ తామేవ షోడశశ్లోకీం గాథామాహ॥ నేతి॥ న చాత్మా చాపి గ్రహాదయః-మనః పరం కేవలం సుఖదుఃఖయోః కారణం వదంతి॥ శ్రు॥ మనసాహ్యేవపశ్యతి మనసా శృణోతీత్యాది శ్రుతయః॥ ౪౩॥ పరివర్తనప్రకారమేవాహ॥ మనఇతి॥ గుణాన్ గుణవృత్తీః సృజతి-తతస్తేభ్యః గుణేభ్యః-శుక్లాని సాత్త్వికాని-కృష్ణాని తామసాని-అతిలోహితాని రాజసాని-తేభ్యః సవర్ణాస్తత్తత్కర్మానురూపాః-సృతయః దేవతిర్యఙ్నరాదిజాతయః భవంతి॥ ౪౪॥ తర్హి ఆత్మనఏవ సంసారస్స్యాన్న త్వాత్మన ఇత్యాశంక్యాహ॥ అనీహ ఇతి॥ అయమర్థః-అవిద్యయా మనసోధ్యాసేన-ఇయమాత్మనస్సంసృతిః-నతుస్వతః-యతస్తద్రహితస్యేశ్వరస్య నాస్తి-కింతు తద్వతో జీవస్యైవేతి-తదేవాహ-మనసా సమీహమానేన సహ నియంతృత్వేన వర్తమానో హిరణ్మయో

తి చ పాపిష్ఠాస్త్వష్ఠీవంత్యస్య మూర్ధని ॥ ౩౬ ॥ యతవాచం వాచయంతి తాడయంతి న వక్తి చేత్ । తర్జయంత్యపరే వాగ్భిః స్తేనోయమితి వాదినః ॥ ౩౭ ॥ బధ్నంతి రజ్జ్వా తం కేచిద్బధ్యతాం బధ్యతామితి। క్షిపంత్యేకే వజానంతి హ్యేష ధర్మధ్వజశ్శఠః ॥ క్షీణవిత్త ఇమాం వృత్తిమగ్రహీత్స్వజనోజ్ఝితః॥ ౩౮॥ అహో ఏష మహాసారో ధృతిమాన్గిరిరాడివ। మౌనేన సాధయత్యర్థం బకవద్దృఢనిశ్చయః॥ ౩౯ ॥ ఇత్యేకే విహసంత్యేనమేకే దుర్వాతయంతి చ। తం బబంధుర్నిరురుధుర్యథా క్రీడనకం ద్విజమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏవం స భౌతికం దుఃఖం దైహికం దైవికం చ యత్। భోక్తవ్యమాత్మనో దిష్టం ప్రాప్తం ప్రాప్తమబుధ్యత ॥ ౪౧॥ పరిభూత ఇమాం గాథామగాయత నరాధమైః। పాతయద్భిస్స్వధర్మస్థో ధృతిమాస్థాయ సాత్త్వికీమ్॥ ౪౨॥ ద్విజః॥ నాయం జనో మే సుఖదుఃఖహేతుర్న దేవతాత్మా గ్రహకర్మ కాలాః। మనః పరం కారణమామనంతి సంసారచక్రం పరివర్తయేద్యత్ ॥ ౪౩ ॥ మనో గుణాన్వై సృజతే బలీయస్తతశ్చ కర్మాణి విలక్షణాని। శుక్లాని కృష్ణాన్యథ లోహితాని తేభ్యస్సవర్ణాస్సృతయో భవంతి॥ ౪౪॥ అనీహ ఆత్మా మనసా సమీహతా హిరణ్మయో మత్సఖ ఉద్విచష్టే । మనస్స్వలింగం పరిగృహ్య కామాన్ జుషన్నిబద్ధో గుణసంగతోసౌ । ౪౫ । దానం స్వధర్మో నియమో యమశ్చ శ్రుతం చ కర్మాణి చ సద్వ్రతాని। సర్వే మనోనిగ్రహలక్షణాంతాః పరో హి యోగో మనసస్సమాధిః ॥ ౪౬ ॥ సమాహితం యస్య మనః ప్రశాంతం దానాదిభిః కిం వద తస్య కృత్యమ్। అసంయతం యస్య మనో వినశ్యద్దానాదిభిశ్చేదపరం కిమేభిః । ౪౭ ॥ మనో వశేన్యే హ్యభవంశ్చ దేవా మనశ్చ నాన్యస్య వశం సమేతి । భీష్మో హి దేవస్సహసస్సహీయాన్ యుంజ్యా

అనీహః తత్క్రియాసంగరహితః-యతో హిరణ్మయః విద్యాశక్తిప్రధానః-కుతః-యతో మత్సఖః మమజీవస్య సఖా నియంతా-అతః ఉత్ ఉచ్చైః విచష్టే అతిరోహితజ్ఞానేన కేవలం పశ్యతీత్యర్థః-అతోసావహం జీవః స్వలింగం స్వస్మిన్నాత్మని లింగయతి ద్యోతయతి సంసారమితి తథా ఆత్మనః పరిగృహ్య ఆత్మత్వేన స్వీకృత్య-తద్యమనసో గుణైః కర్మభిస్సంగతస్సంబంధః-గుణసంగాద్వా-కామాన్ జుషన్నిబద్ధ ఇతి॥ ౪౫॥ అతోమనోనిగ్రహే కృతే సర్వం కృతం స్యాత్-తం వినా తు సర్వం వ్యర్థమిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ దానమితి॥ స్వధర్మః నిత్యనైమిత్తికరూపః-సద్వ్రతాని ఏకాదశ్యుపవాసాదీని-అన్యాని చ యాని వంతి కర్మాణి-ఏతే సర్వే ఉపాయాః మనోనిగ్రహలక్షణః అంతో నిష్ఠాఫలం యేషాం తే తథా-నను జ్ఞానాంగత్వం తేషాం ప్రసిద్ధం తత్రాహ-మనసః సమాధిర్నిగ్రహ ఏవ పరో యోగః జ్ఞానం॥ ౪౬॥ సమాహితమితి॥ అతో యస్య మనస్సమాహితం భవతి-తస్య కింకృత్యమస్తి-వదేతి పరం ప్రత్యుపదిశన్నివ స్వయమేవాహ-అసంయతం విక్షిప్తం చేత్-యద్వా-వినశ్యత్ ఆలస్యాదినా లీయమానం చేద్భవేత్-తర్హి ఏభిర్దానాదిభిః కిమపరం ప్రయోజనం స్యాత్ నకించిదిత్యర్థః॥ ౪౭॥ నన్వితరేంద్రియజయః ప్రయోజనం స్యాన్నేత్యాహ॥ మనోవశ ఇతి॥ దేవా ఇంద్రియాణి తదధిష్ఠాతారో వా-భీష్మః రోగినామపి భయంకరః-మనోలక్షణో దేవః-కుతః-సహసః బలాదపి బలినోపి సహీయాన్-అతస్తం యో వశవర్తినం కుర్యాత్-స ఏవ దేవదేవః సర్వేంద్రియజేతా భవతి-నాన్యః-తథాచ॥ శ్రు॥ మనసో వశే సర్వమిదం బభూవ-నాన్యస్య మనో వశమన్వియాయ-భీష్మో హి దేవస్సహసస్సహీయానితి॥ ౪౮॥ అతః తన్నిగ్రహవ్యతిరేకేణ ఇతరనిగ్రహే యత్నం వృథాయాసమిత్యాహ॥ తమితి॥ అసహ్యరాగాదయో వేగా

స్యతం - అత ఏవ అరుంతుదం అరూంషి మర్మాణి తుదతి వ్యథయతీతి అరుంతుదః తం - తత్ పదచ్ఛేదః - తం న విజిత్య అవిజిత్య తథా తథా - మ
ర్త్యాః కైశ్చిన్మర్త్యైస్సహ అసద్విగ్రహం కుర్వంతి - తత్ర తత్రానుకూల ప్రతికూలాదీన్ అన్యాన్ మిత్రాదీన్ కుర్వంతి - విమూఢా
ఇత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ తతశ్చానేన ప్రకారేణ సంసారే భ్రమంతీత్యాహ ॥ దేహమితి ॥ మనోమాత్రపరికల్పితమిమం స్వదేహమహమితి పుత్రాది
కం చ మమేతి స్వీకృత్య తమసి సంసారే ॥ ౫౦ ॥ తదేవం మనస ఏవ సుఖదుఃఖకారణత్వముపపాద్యేదానీం జనాదీనాం షణ్ణాం కార
ణం షడ్భిః ప్రపంచయతి ॥ జన ఇతి ॥ అత్ర చ అస్మిన్నపి పక్షే - ఆత్మనః కిం - న కించిత్ - సుఖదుఃఖకర్మత్వం తత్కర్తృత్వం చ నాస్తీత్య
ర్థః - కుత ఇత్యత ఆహ - హి నిశ్చితం - భౌమయోర్భూమివికారయోర్దేహయోస్తత్ - న త్వాత్మనః - అమూర్తస్యాక్రియస్య హననా
కర్మత్వ కర్తృత్వానుపపత్తేః - తథాపి దుఃఖమాత్మనః ప్రాప్య వసామ్యేవేతి చేత్ - ఏవమప్యాత్మన ఉభయత్రాప్యేకత్వాన్న కోపవిష
యోఽస్తీతి స్వదృష్టాంతేన దర్శయతి జిహ్వామితి ॥ ౫౧ ॥ ....
దుఃఖస్యేతి ॥ యది దేవతాః - అస్తు నామ - తత్రాపి పక్షే - ఆత్మనః కిం - యతో వికారయోర్విక్రియమాణయోర్దేవతయోస్తత్ - హస్తేన
దంతే హతే తేన వా హస్తే దష్టే తదభిమానినోర్వహ్నీంద్రయోరేవ తత్ - న త్వవిక్రియస్యానహంకారస్యాత్మనః - దేవతానాం చ సర్వదే
హస్వభేదాన్న కోపవిషయోఽస్తీతి స్వదేహదృష్టాంతమాహ - యదితి - యత్ యదా అంగం దేవతాధిష్ఠానం హస్తముఖాది - అత ఏవ ...
తానధిష్ఠానభూవికారదంతోదాహరణం ॥ ౫౨ ॥ ఆత్మేతి ॥ ఆత్మనః సుఖదుఃఖాద్యాకారపరిణామః అత ఏవ హేతుః ... దాత్మ

ద్వశం తం స హి దేవదేవః ॥ ౪౮ ॥ తం దుర్జయం శత్రుమసహ్యవేగమరుంతుదం తన్న విజిత్య కేచిత్ । కు
ర్వంత్యసద్విగ్రహమత్ర మర్త్యైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూన్విమూఢాః ॥ ౪౯ ॥ దేహం మనోమాత్ర
మిమం గృహీత్వా మమాహమిత్యంధధియో మనుష్యాః । ఏషోఽహమన్యోఽయమితి భ్రమేణ దురంతపా
రే తమసి భ్రమంతి ॥ ౫౦ ॥ జనస్తు హేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనశ్చాత్ర హి భౌమయోస్తత్ ।
జిహ్వాం క్వచిత్సందశతి స్వదద్భిస్తద్వేదనాయాం కతమాయ కుప్యేత్ ॥ ౫౧ ॥ దుఃఖస్య హేతుర్యది
దేవతాస్తు కిమాత్మనస్తత్ర వికారయోస్తత్ । యదంగమంగేన నిహన్యతే క్వచిత్ క్రుధ్యేత కస్మై పురుష
స్తతోఽన్యః ॥ ౫౨ ॥ ఆత్మా యది స్యాత్సుఖదుఃఖహేతుః కిమన్యతస్తత్ర నిజస్వభావః । న హ్యాత్మనోఽన్య
ద్యది తన్మృషా స్యాత్ క్రుధ్యేత కస్మాన్న సుఖం న దుఃఖమ్ ॥ ౫౩ ॥ గ్రహా నిమిత్తం సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమా
త్మనోఽజస్య జనస్య తే వై । గ్రహైర్గ్రహస్యైవ వదంతి పీడాం క్రుధ్యేత కస్మై పురుషస్తతోఽన్యః ॥ ౫౪ ॥
కర్మాస్తు హేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్ధి జడాజడత్వే । దేహస్త్వచిత్పురుషోఽయం సుపర్ణః
క్రుధ్యేత కస్మై న హి కర్మమూలమ్ ॥ ౫౫ ॥ కాలస్తు హేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తత్ర తదా
త్మకోఽసౌ । నాగ్నేర్హి తాపో న హిమస్య తత్స్యాత్ క్రుధ్యేత కస్మై న పరస్య ద్వంద్వమ్ ॥ ౫౬ ॥ న కేనచి

హి ... తత్ర తస్మిన్పక్షే అన్యతః కిం - న కించిదన్యతో భవతి - యస్మై కుప్యేదిత్యర్థః - యతో నిజ ఏవ స్వభావః సః - న హ్యాత్మనస్తథాపి
... అన్యనిమిత్తో భవతి అతోఽస్తి కోపవిషయ ఇతి చేత్ - తత్రాహ - న హీతి - ఆత్మవ్యతిరిక్తం నాస్త్యేవ - యది స్యాదస్తీతి ప్రతీయేత - తర్హి -
మృషైవ - అతః - కస్మాద్ధేతోః క్రుధ్యేత - యతో నాస్తి నిమిత్తం - న చ సుఖదుఃఖం చేత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ గ్రహా ఇతి ॥ గ్రహపక్షేఽప్యాత్మ
నః కిం - యతో జన్యత ఇతి జనో దేహస్తస్యైవ - జన్మలగ్నాపేక్షయా ద్వాదశాష్టమాదిరాశిస్థాః సుఖదుఃఖయోర్నిమిత్తం భవంతి ...
- అంతరిక్షస్థైర్గ్రహైస్తత్రస్థస్య గ్రహస్యైవ ... దృష్ట్యాదిభేదైః పీడాం వదంతి దైవజ్ఞాః న తు గ్రహాణాం ... స్థితస్య
... గోచరస్య పురుషస్య - గ్రహగతైవ తు పీడా తల్లగ్నోత్పన్నదేహే తత్స్వాభిమానాద్భవతి - అతః పురుషస్తతో గ్రహాద్దేహాచ్చా
న్యః కస్మై క్రుధ్యేత ॥ ౫౪ ॥ కర్మేతి ॥ కర్మ హేతుశ్చేత్ - అస్త్వేతత్ ... కర్మైవ నాస్తి - కుతస్తస్య హేతుత్వమితి - తదాహ
యస్మాత్కర్మ ఏకస్య జడాజడత్వే సతి స్యాత్ - జడత్వాద్ధి వికారిత్వోపపత్తేః - అజడత్వాచ్చ హితానుసంధానతః ప్రవృత్తిసంభవాత్ -
... అచిత్ జడో దేహః - అతస్తస్య ప్రవృత్తిర్న సంభవతి - పురుషస్తు సుపర్ణః శుద్ధజ్ఞానస్వరూపః - అతః కస్మై క్రుధ్యేత - యతః సుఖదుఃఖ
మూలభూతం కర్మైవ నాస్తీతి ॥ ౫౫ ॥ కాల ఇతి ॥ తత్ర కాలపక్షేఽపి ఆత్మనః కిం - యతోఽసౌ కాలాత్మక ఏవ - బ్రహ్మాంశత్వాత్ స్వాం
శస్య స్వతః పీడా నాస్తీతి - అత్ర దృష్టాంతః - నాగ్నేరితి - అగ్నేస్స్వాంశస్య జ్వాలాదేస్తాపః దాహో నాస్తి - తత్రోపాధిభూతో ...
దాహో నాస్త్యేవేతి - దృష్టాంతాంతరమాహ - హిమస్య తచ్ఛైత్యం తదంశభూతస్య తుషారకణస్య నాశకం న స్యాదిత్యర్థః - కిం చ ...
ంశత్వం - వస్తుతః పరమేవాయం - న పరస్య ద్వంద్వం సుఖదుఃఖాదికమస్తీతి ॥ ౫౬ ॥ తదేవం షడేతే హేతవః ప్రసిద్ధా నిరస్తాః - యది ...

స్పృష్టత్వం తదప్యుపచారమాత్రం తదపి తస్య మహామాయాయాం న సంభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ నన్వపరోక్షః కథముపహన్యాద్యేనేత్యత్రాహ- యథేతి- సంస్కృతిమవిద్యామాత్మాపరరూపయతి ప్రకాశయతీతి తథా- అస్య అహమః అహంకారస్య- యథా స్యాత్- న తథా పరతః ప్రకృతేః పరస్యాత్మనో ద్వంద్వసంబంధః అహంకారనిమిత్తోఽస్తి- నవాస్తవ ఇత్యర్థః- ఏవం ప్రబుద్ధో యః స భూతైః కృత్వా న బిభేతి॥ ౫౭॥ అతో హమప్యేతస్మైవ పరమాత్మనిష్ఠయా తరిష్యామీత్యాహ॥ ఏతామితి॥ సోఽహమిత్యన్వయః- నన్వియం నిష్ఠైవ కథం భవేత్తదాహ- ముకుందేతి॥ ౫౮॥ ప్రస్తావేన సహ గాథార్థం సంక్షేపతో దర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ నిర్విద్యేతి॥ ఇత్థం నష్టద్రవిణో నిర్విద్య గతక్లమః- ప్రవ్రజ్యాం పర్యటన్- అసద్భిర్నిరాకృతోఽపి స్వధర్మాదకంపితః- స మునిః - అమూం గాథామాహేత్యన్వయః॥ ౫౯॥ సుఖేతి॥ మిత్రోదాసీనరిపవః సంసారస్సర్వోఽపి చ- తమసః అజ్ఞానతః- ఆత్మనో మనసో విభ్రమమాత్రః కృతః- న తాత్త్విక ఇత్యర్థః॥ ౬౦॥ ఉక్తం ద్వంద్వసహనోపాయముపసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ ౬౧॥ మనోనిగ్రహశక్తోఽపి ఏతచ్ఛ్రవణాదినిష్ఠస్తత్ఫలం ప్రాప్నోతీత్యాహ॥ యఇతి॥ ద్వంద్వైస్సుఖదుఃఖాదిభిః॥ ౬౨॥ శ్లో॥ భిక్షుగీతాంఛలం కృత్వా భక్తచిత్తగతోహరిః। మోహం నిఘ్నన్నిహాభాతి పరమానందరూపతః॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ చతుర్వింశే తు సాంఖ్యేన మనోమోహనివార్యతే। ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమాపాయచింతయా॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానాం ద్వంద్వం

త్వాపికథం చ నాస్య ద్వంద్వోపరాగః పరతః పరస్య। యథాహమస్సంసృతిరూపిణస్స్యాదేవం ప్రబుద్ధో న బిభేతి భూతైః॥ ౫౭॥ ఏతాం స ఆస్థాయ పరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాం పూర్వతమైర్మహర్షిభిః। అహం తరిష్యామి దురంతపారం తమో ముకుందాంఘ్రినిషేవయైవ॥ ౫౮॥ శ్రీభగవాన్॥ నిర్విద్య నష్టద్రవిణో గతక్లమః ప్రవ్రజ్య గాం పర్యటమాన ఇత్థమ్। నిరాకృతోఽసద్భిరపి స్వధర్మాదకంపితోఽమూం మునిరాహ గాథామ్॥ ౫౯॥ సుఖదుఃఖప్రదో నాన్యః పురుషస్యాత్మవిభ్రమః। మిత్రోదాసీనరిపవస్సంసారస్తమసః కృతః॥ ౬౦॥ తస్మాత్సర్వాత్మనా తాత నిగృహాణ మనో ధియా। మయ్యావేశితయా యుక్త ఏతావాన్ యోగసంగ్రహః॥ ౬౧॥ య ఏతాం భిక్షుణా గీతాం బ్రహ్మనిష్ఠాం సమాహితః। ధారయన్ శ్రావయన్ శృణ్వన్ ద్వంద్వైర్నైవాభిభూయతే॥ ౬౨॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- త్రయోవింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

అథ తే సంప్రవక్ష్యామి సాంఖ్యం పూర్వైర్వినిశ్చితమ్। యద్విజ్ఞాయ పుమాన్సద్యో జహ్యాద్వైకల్పికం భ్రమమ్॥ ౧॥ ఆసీద్జ్ఞానమథో అర్థ ఏకమేవావికల్పితమ్। యదా వివేకనిపుణా ఆదౌ కృతయుగేఽయుగే॥ ౨॥ తన్మాయాఫలరూపేణ కేవలం నిర్వికల్పకమ్। వాఙ్మనోఽగోచరం నిత్యం ద్విధా సమభవద్బృహత్॥ ౩॥ తయోరేకతరో హ్యర్థః ప్రకృతిస్సోభయాత్మికా। జ్ఞానమన్యతమో భావః పురుషస్సోఽభిధీయతే॥ ౪॥ తమో రజస్సత్త్వమితి ప్రకృతేరభవన్గుణాః। మయా సంక్షోభ్యమాణాయాః పురుషానుమతేన వా॥ ౫॥ తేభ్యస్సమభవత్సూత్రం మహాన్సూత్రేణ సంయుతః। తతో వికుర్వతో జాతో యోఽహంకారో వి

ద్వత్త్వాయసంయమమ్। చిత్తస్యోక్తావపునః కృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహ తత్కృతే॥ అద్వితీయాత్పరమాత్మనో మాయయా ప్రకృతిపురుషద్వారా సర్వం ద్వైతముదేతి- పునస్తత్రైవ లీయతే- ఇత్యేవమనుసంధానస్య ద్వంద్వభ్రమనివర్తకత్వమితి వక్తుం సాంఖ్యం ప్రస్తౌతి॥ అథేతి॥ పూర్వైః కపిలాదిభిర్వినిశ్చితం- వైకల్పికం భేదనిమిత్తం- భ్రమం సుఖదుఃఖాదిరూపం॥ ౧॥ ఆసీదితి॥ అథో అబ్ధిశాఖా స్వైర్- జ్ఞానం ద్రష్టా- తేన దృశ్యః కృతోఽన్యప్యర్థః- అవికల్పితం వికల్పశూన్యమేకమేవ బ్రహ్మణ్యేవ లీనమాసీదిత్యర్థః- కదేత్యపేక్షాయామాహ- అయుగే యుగేభ్యః పూర్వం ప్రళయ ఇత్యర్థః- తథా ఆదౌ యత్కృతయుగం తస్మింశ్చ- అన్యదాపి యదా వివేకనిపుణా జనా భవంతి- తదాపి తే మహాంభేదాస్ఫూర్తేః॥ ౨॥ తదితి॥ తద్బృహత్ బ్రహ్మ- వాఙ్మనోఽగోచరం యథా భవతి తథా- మాయాదృశ్యం ఫలం తత్ప్రకాశః తద్రూపేణ మాయావిలాసరూపేణ వా- ద్విధా సమభవత్॥ ౩॥ తయోరితి॥ తయోర్ద్విధాభూతయోరంశయోర్మధ్యే ఉభయాత్మికా కార్యకారణరూపిణీ॥ ౪॥ తమ ఇతి॥ అథ వర్గ అభివ్యక్తా బభూవుః- మయా పరమేశ్వరేణ- జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాత్ స్పృష్టేః పురుషానుమతత్వం- యద్వా- స్వస్యైవ ప్రకృతిక్షోభరూపా యా పురుషావస్థా- తదనుమతేన తద్ద్వారేణేత్యర్థః॥ ౫॥ తేభ్య ఇతి॥ సూత్రం క్రియాశక్తిర్మహాన్ ప్రథమో వికారః- తతో మహాన్ జ్ఞానశక్తిః- నన్వయం మహానేవ ప్రథమో వికారః ప్రసిద్ధః తత్రాహ- జ్ఞానస్య క్రియాగర్భత్వాత్ సూత్రేణ సంయుతః న పృథక్- ఏకమేవ తత్త్వం క్రియాజ్ఞానశక్తిభ్యాం ద్విధో చ్యత ఇత్యర్థః॥ విమోహనః జీవస్య భ్రమహేతుః- స జాతః॥ ౬॥

కారికఇతి ॥ యతస్తన్మాత్రాదీనాం కారణం - మనశ్చైవ దేవతానాముత్పత్తిస్థానం - చిదచిన్మయః చిదాభాసవ్యాప్తత్వాత్ ఉభయరూపత్వాత్ ఇతిజీవోపాధిత్వం దర్శితం - యద్వపి ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః ఇత్యాదిశ్రుతేః ॥ శ్రు ॥ అన్నమయం సోమ్యమన ఇత్యాదిశ్రుతేశ్చ - ప్రథమం భూతానిజాయంతే - తేభ్యశ్చ పంచీకృతేభ్యః బ్రహ్మాండం - తస్మిన్ వైరాజ స్వదంతర్యామినీలావిగ్రహః తస్మాత్ చతుర్ముఖః చతురాననః - తతో యథావసరమన్యేషాం జీవానాం విభాగ ఇతి ప్రక్రియా - తథాపి - చిత్తాధిష్ఠాతృత్వాత్ ఇంద్రియాదివ్యవహారస్య తత్ర తత్ర ప్రాధాన్యాత్ క్రమేణ సృష్టిరుచ్యతే - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ ఉపాయస్సోపవతారాయనాస్తి భేదః కథం తవేతి ॥ తస్మాత్ త్రివిధా త్రివిధప్రసంచోత్పత్తిం దర్శయతి ॥ అర్థ ఇతి ॥ తన్మాత్రాత్ శబ్దాదితన్మాత్రకారణాత్ - తామసాత్ తద్వారా - అర్థో మహాభూతరూపో జజ్ఞే - తైజసాత్ రాజసాత్ - తేషాం ప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ - వైకృతాత్ సాత్త్వికాత్ - దేవతాః ॥ శ్లో ॥ దిగ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః । చంద్రశ్చేత్యేకాదశ - చశబ్దాత్ మనశ్చ - తేషాం ప్రకాశస్వభావత్వాత్ ॥ ౮ ॥ మమ ॥ మమవైరాజస్యాంతర్యామిణః ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సలిలే సంస్థితిర్యస్యతస్మిన్ సలిలసంస్థితే తస్మిన్ అండే - శ్రీనారాయణరూపో లీలావిగ్రహేణ సమభవం స్థితః ఇత్యర్థః - విశ్వాఖ్యం లోకకారణభూతం - తత్ర చాత్మభూః చతురాననరూపేణ ఆవిర్భూత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ స ఇతి ॥ రజసా యుక్తో మదనుగ్రహాత్ తపసా సృజత్ - భూః అతలాదిసహితా భువః అంత

మోహనః ॥ ౬ ॥ వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రివృత్ । తన్మాత్రేంద్రియమనసాం కారణం చిదచిన్మయః ॥ ౭ ॥ అర్థస్తన్మాత్రతో జజ్ఞే తామసాదింద్రియాణి చ । తైజసాద్దేవతా ఆసన్నేకాదశ చ వైకృతాత్ ॥ ౮ ॥ మయా సంచోదితా భావాస్సర్వే సంహత్యకారిణః । అండముత్పాదయామాసుర్మమాయతనముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నహం సమభవమండే సలిలసంస్థితౌ । మమ నాభ్యామభూత్పద్మం విశ్వాఖ్యం తత్ర చాత్మభూః ॥ ౧౦ ॥ సోఽసృజత్తపసా యుక్తో రజసా మదనుగ్రహాత్ । లోకాన్ సపాలాన్విశ్వాత్మా భూర్భువస్స్వరితి త్రిధా ॥ ౧౧ ॥ దేవానామోక ఆసీత్స్వర్భూతానాం చ భువః పదమ్ । మర్త్యాదీనాం చ భూర్లోకస్సిద్ధానాం త్రితయాత్పరమ్ ॥ అధోఽసురాణాం నాగానాం భూమేరోకోఽసృజత్ప్రభుః ॥ ౧౨ ॥ త్రిలోక్యాం గతయస్సర్వాః కర్మణాం త్రిగుణాత్మనామ్ । యోగస్య తపసశ్చైవ న్యాసస్య గతయోఽమలాః ॥ మహర్జనస్తపస్సత్యం భక్తియోగస్య మద్గతిః ॥ ౧౩ ॥ మయా కాలాత్మనా ధాత్రా కర్మయుక్తమిదం జగత్ । గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నున్మజ్జతి నిమజ్జతి ॥ ౧౪ ॥ అణుర్బృహత్కృశస్స్థూలో యో యో భావః ప్రసిధ్యతి । సర్వోఽప్యుభయసంయుక్తః ప్రకృత్యా పురుషేణ చ ॥ ౧౫ ॥ యస్తు యస్యాదిరంతశ్చ స వై మధ్యం చ తస్య తత్ । వికారో వ్యవహారార్థో యథా తైజసపార్థివాః ॥ ౧౬ ॥ యదుపాదాయ

రిక్షలోకః - స్వః స్వర్గః - మహర్లోకాదేరప్యుపలక్షణం ॥ ౧౧ ॥ లోకసృష్టిప్రయోజనమాహ సార్ధేన ॥ దేవానామితి ॥ ఓకో వాసస్థానం - త్రితయాత్పరం మహర్లోకాది - భూమేరధః అతలాది ॥ ౧౨ ॥ ఏవం స్థానం గతినిరూపణాయ సార్ధేన ॥ త్రిలోక్యామితి ॥ త్రిలోక్యాం పాతాలాదిసహితాయాం - స్వర్గాదితారతమ్యేన యథోత్తరం మహర్లోకాదయః మద్గతిః త్రివైకుంఠలోకః ॥ ౧౩ ॥ త్రిషు మద్గతివ్యతిరిక్తేతరాః గతయశ్చంచలా ఇత్యాహ ॥ మయేతి ॥ వైరాగ్యార్థం మయా కాలాత్మనా ధాత్రా కర్మఫలప్రదేన హేతుభూతేన - గుణప్రవాహే సంసారే - ఉన్మజ్జతి ఊర్ధ్వలోకమూర్ధ్వగతిం ప్రాప్నోతి - పునర్నిమజ్జతి అధోగతిం ప్రాప్నోతి ॥ ౧౪ ॥ సృష్టినిరూపణస్య ద్వితీయాత్మప్రతిపత్త్యర్థత్వాత్ తత్ప్రతిపాదనాయ కారణస్య కార్యాత్ సత్యమాహ ॥ అణురితి ॥ ఉభయేన సంయుక్తః వ్యాప్తః - తదేవాహ - ప్రకృత్యేతి ॥ ౧౫ ॥ ఇదానీం కార్యస్య కారణాత్మతాం దర్శయతి ॥ యస్త్వితి ॥ యస్య యః ఆదిః కారణం - అంతః లయస్థానం చ - తస్య మధ్యం మధ్యావస్థాపి స ఏవ - వైప్రసిద్ధం - తస్మాత్ సదేవ సన్ - వ్యవహారార్థం కార్యస్య పృథక్ప్రతీతిః ఏవ సత్ తత్ర హేతుః - అలంకారమిథ్యాభూతకార్యసృష్ట్యర్థం తత్రాహ - వికార ఇతి తైజసాః కటకకుండలాదయః పార్థివా ఘటాదయః ॥ యది తరావాదయశ్చ యథేతి ॥ ౧౬ ॥ నన్వేవం తర్హి స్వకార్యం ప్రతి మహదాదీనాం స్వాద్యంతరూపత్వాత్ పృథక్త్వం స్యాత్ తత్రాహ ॥ యదితి ॥ యదుపాదాయ ఉపాదానకారణతయా స్వీకృత్య - పూర్వః కారణరూపో మహదాదిభావః పరం కార్యం ఘటాదికం విరుత్తే సృజతి - యథా మృత్పిండం తామృద్వనుపాదాయ స్వయం నిమిత్తభూతో ఘటం సృజతి - తద్వత్ తస్యైవ సత్త్వమిత్యాహ - ఆదిరితి - యద్యదాయ స్యాదిరంతశ్చ విద్యతే తదాత్మత్వమిత్యర్థః ॥ శ్రుత్యాప

తదుకారణస్యాత్మనః సత్త్వం తద్వివతమిత్యర్థః॥౧౭॥ నను తథాపి సర్వవికారమిథ్యాత్వే ప్రకృతిమహాపురుషకాలానాం పృథక్సత్త్వాత్ద్వైతత్త్వం - అకార్యత్వాత్తేషాం భిన్నత్వాత్తత్ర తదద్వితీయతా - తత్రాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ అస్య సతః కార్యస్య - ఉపాదానం ఉపాదానతయా ప్రసిద్ధా ప్రకృతిః - యశ్చ తస్యాధారః అధిష్ఠాతా పరః పురుషః - యశ్చ గుణక్షోభకాభివ్యంజకః కాలః - తత్త్రితయం బ్రహ్మరూపోऽహమేవ - నతు పృథక్ - ప్రకృతేః శక్తిత్వాత్ - పురుషకాలయోరవస్థారూపత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ ఏవం తావత్కాలత్రయేऽప్యవ్యభిచారాత్ బ్రహ్మైవ సత్యమితి ఉక్తం తస్య సృష్టికారణత్వేనాదౌ సత్త్వముక్త్వా మధ్యేऽపి తస్యైవ సత్త్వముపపాద్యాంతే అవధిత్వేన సత్త్వం దర్శయిష్యన్ సర్గప్రవాహరూపాయాః స్థితేరవధిమాహ॥ సర్గ ఇతి॥ మహాన్ బహుళః - పౌర్వాపర్యేణ పితృపుత్రాదిరూపేణ - నిత్యశః అవిచ్ఛేదేన - కిమర్థం ప్రవర్తతే తత్రాహ - గుణేషు దేహేషు వివిధతయా సృజ్యత ఇతి గుణవిసర్గో జీవః తదర్థః తద్భోగప్రయోజనః - కియంతం కాలం ప్రవర్తతే - యావత్ స్థితేరంతః - సోऽపి కిమవధిస్తత్రాహ - యావదీక్షణం పరమేశ్వరస్య - తావత్॥౧౯॥ ప్రళయం నిరూపయతి॥ విరాడితి॥ విరాట్ బ్రహ్మాండం - మయా కాలాత్మనా ఆసాద్యమానః వ్యాప్యమానః - లోకానాం ముహురహః కల్పాః సృష్టిప్రళయాః వివిధాః కల్ప్యంతే యస్మిన్ - తాన్ వా స్వస్మిన్ వికల్పయతీతి వా తథా సః తథాభూతోऽపి పంచత్వాయ పంచత్వరూపాయ - విశేషాయ విభాగాయ కల్పతే యోగ్యో భవతి - పంచానాం భూతానామైక్యరూపం తేషాం పృథగ్భావాపత్త్యా నశ్యతీత్యర్థః॥ ౨౦॥ అత్ర॥ శ్రు॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః - ఆకాశాద్వాయుః - వాయోరగ్నిః - అగ్నేరాపః - అద్భ్యః పృథివీ - పృథివ్యా ఓషధయః - ఓషధీభ్యోऽన్నం - అన్నాత్పురుష ఇతి - శ్రుత్యుక్తసృష్టిక్రమప్రాతిలోమ్యేన ప్రళయమాహ॥ అన్న ఇతి ॥ మర్త్యం శరీరం మనోపచితం తస్మిన్నన్నే - శతవర్షయా అనావృష్ట్యా క్షీణే సతి - తత్రైవ లీయత ఇత్యర్థః - అన్నం ధానాసు - బీజమాత్రావశేషం భవతీత్యర్థః ధానా భూమౌ - ఉప్తా

ప్రాగ్వేస్తుభాన్యో వికురుతే పరమ్। ఆదిరంతో యదా యస్య తత్సత్యమభిధీయతే॥ ౧౭॥ ప్రకృతిర్హ్యస్యో
పాదానమాధారః పురుషః పరః। గుణాభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహమ్ ॥ ౧౮ ॥ సర్గః
ప్రవర్తతే తావత్పౌర్వాపర్యేణ నిత్యశః। మహాన్ గుణవిసర్గార్థః స్థిత్యంతో యావదీక్షణమ్॥౧౯
విరాణ్మయాసాద్యమానో లోకకల్పవికల్పకః। పంచత్వాయ విశేషాయ కల్పతే భువనైః సహ ॥ ౨౦ ॥
అన్నే ప్రలీయతే మర్త్యమన్నం ధానాసు లీయతే। ధానా భూమౌ ప్రలీయంతే భూమిర్గంధే ప్రలీయ
తే ॥ ౨౧ ॥ అప్సు ప్రలీయతే గంధ ఆపశ్చ స్వగుణే రసే। లీయతే జ్యోతిషి రసో జ్యోతీరూపే ప్రలీయతే॥ ౨౨॥
రూపం వాయౌ స చ స్పర్శే లీయతే సోऽపి చాంబరే। అంబరం శబ్దతన్మాత్ర ఇంద్రియాణి స్వయోనిషు॥౨౩॥
యోనిర్వైకారికే సౌమ్య లీయతే మనసీశ్వరే। శబ్దో భూతాదిమప్యేతి భూతాదిర్మహతి ప్రభుః ॥ ౨౪ ॥
స లీయతే మహాన్ స్వేషు గుణేషు గుణవత్తమః। తేऽవ్యక్తే సంప్రలీయంతే తత్కాలే లీయతేऽవ్యయే ॥ ౨౫

సప్రరోహం తిష్ఠత్యర్థః - భూమిర్గంధే - సంవర్తకాదిత్యశోషితా సంకర్షణముఖాగ్నినా దగ్ధా చ సతీ భూతసూక్ష్మరూపగంధతన్మాత్రావశేషా భవతి॥ ౨౧॥ అప్స్వితి॥ అప్సు గంధః - శతవర్షయా వృష్ట్యా ప్లావ్యమానో ప్రలీయతే - ఏవమేవాపశ్చ జ్యోతిషా శోష్యమాణా రసమాత్రావశేషా భవంతి - తతో రసోऽపి తస్మిన్ లీయతే - జ్యోతిశ్చ వాయునాభిభూయమానం రూపమాత్రం సత్తస్మిన్ లీయతే॥ ౨౨॥ రూపమితి॥ వాయుస్తు కాలప్రేరితేనాంబరేణ గ్రస్తః స్పర్శమాత్రః స్పర్శే లీయతే. అంబరం చ భూతాదినా అహంకారేణ గ్రస్యమానం శబ్దతన్మాత్రే లీయతే - తదేవం తామసాహంకారకార్యస్య శబ్దపర్యంతం లయముక్త్వా రాజసాహంకారకార్యస్యాప్యాహ - ఇంద్రియాణి స్వయోనిష్వితి - స్వప్రవర్తకదేవతాసు - తేషాం ప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ ప్రవృత్తేశ్చ దేవతాధీనత్వాత్తాసు లయ ఇతి వాచోయుక్తిః - వస్తుతస్తు స్వకారణే రాజసాహంకారే విలయో ద్రష్టవ్యః॥ ౨౩॥ యోనిరితి ॥ యోనిరిత్యుద్దేశ్యగతత్వాదేకత్వమవివక్షితం - యోనయో దేవతాస్తు మనసి - కుతః - ఈశ్వరే నియంతరి॥ శ్లో॥ మనో వశేऽన్యే హ్యభవంశ్చ దేవా ఇత్యుక్తత్వాత్ - ఇంద్రియలయోక్తిమాత్రాప్యభిప్రాయః మనశ్చ దేవతాభిః సహ వైకారికే అహంకార ఇత్యర్థః - తామసాహంకారకార్యావశేషితస్య శబ్దస్య లయమాహ - శబ్దో భూతాదిం తామసాహంకారం అప్యేతి తస్మిన్ లీయత ఇత్యర్థః - భూతాదిరిత్యుపలక్షణం - త్రివిధోऽప్యహంకారో మహతి జడాంశం విహాయ జ్ఞానక్రియాశక్తిమాత్రరూపో భవతి - కథంభూతః - ప్రభుః సమర్థః - సర్వజగన్మోహకత్వాత్॥ ౨౪ ॥ స ఇతి॥ స చ మహాన్ స్వకారణేషు - జ్ఞానక్రియాశక్తిమత్త్వాద్గుణవత్తమః - తాదృగ్భావం విహాయ గుణమాత్రరూపో భవతి - తే చావ్యక్తే ప్రకృతౌ సామ్యావస్థాం గచ్ఛంతీత్యర్థః - తదవ్యక్తం కాలే - కాలాధీనత్వాత్తేనైకీభూయావతిష్ఠతే - అవ్యయే ఉపరతవృత్తౌ॥ ౨౫ ॥ కాల ఇతి॥ మాయామయే మాయాప్రవర్తకే జ్ఞానమయే - అత ఏవ జీవయతీతి జీవః తస్మిన్ మహాపురుషే - అయం భావః - విశ్వస్రష్టుః మహాపురుషస్యోపకరణరూపః కాలోऽప్యుత్పత్త్యం శేన సృజ్యశ్చ - అతస్తదాత్మనావతిష్ఠత ఇతి - తదుక్తం సప్తమే॥ శ్లో॥ కాలం చరంతం సృజతీశ ఆశ్రయం ప్రధానపుంభ్యాం నరదేవ సత్యకృదితి - దశమే చ॥ శ్లో॥ యోऽయం కాలస్తస్య తేऽవ్యక్తబంధో చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వమ్। నిమేషాదిర్వత్సరాంతో మహీయాంస్తం త్వేశానం క్షేమధామ

తద్వ్యాపి జీవఆత్మని- ప్రకృతిలీనస్త్వేవ ప్రతిగుణాగ్యభావాత్పరిపూర్ణేన సద్రూపేణావతిష్ఠతే ఆత్మా తు ఆత్మస్థ ఏవ నాన్యత్ర లీయ
యతః కేవలో నిరుపాధిః - తత్ర హేతుః వికల్పాపాయాభ్యాం విశ్వోత్పత్తిలయాభ్యాం తస్య లక్షితత్వేన స్వేన అవధిత్వేన వర్తత ఇతి భావః॥
౨౭॥ అస్య కథనస్య ప్రస్తుతోపయోగమాహ॥ ఏవమితి॥ మానసః కథం భేదనిమిత్తో భ్రమః స్యాత్ - జాతో వా కథం హృది తిష్ఠేదితి॥ ౨౮॥
సంహరతి॥ ఏష ఇతి ॥ ౨౯ ॥ శ్లో॥ ప్రత్యక్షమివ యో నందదర్శయంతత్త్వమాత్మనః। సాంఖ్యప్రఖ్యానతస్సమై హరమగురవే నమః॥

భావార్థదీపికాయాం- చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
పంచవింశే స్వసైగుణ్యప్రతిపత్త్యై నిరూప్యతే। చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తికథా॥ ప్రకృతిపురుషవివేకజ్ఞానవతోపియా
స్సృయత్నవిశేషేణ గుణత్రయవృత్తిజయో నస్యాత్ నతావద్ద్వంద్వోపరమః అతస్తజ్జయోపాయకథనాయ గుణత్రయవృత్తినిరూ
పణమాహ॥ గుణానామితి॥ సహమిశ్రీభూయవర్తమానాః సమిశ్రాః న సమిశ్రాః అసమిశ్రాః తేషాం విభక్తానాం గుణానాం మధ్యే
గుణేన- యథా యాదృశో భవేత్ - తదిదం కథయతో మత్తో నిబోధేత్యర్థః॥ ౧॥ తత్ర సత్త్వవృత్తీరాహ॥ శమ ఇతి॥ ఈక్షా వివేకః - తి
స్వధర్మవర్తిత్వం స్మృతిః పూర్వాపరానుసంధానం తుష్టిః యథాలాభసంతోషః త్యాగః వ్యయశీలత్వం అస్పృహా వైరాగ్యం-
శ్రద్ధా ఆస్తిక్యం హ్రీః అనుచితే కర్మణి ప్రవృత్తౌ లజ్జా దయా దానం దయా దానగతిరక్షణేష్వీశ్వరతా ఆదిశబ్దేన ఆర్జవవినయాదిః -
స్వనిర్వృతిః ఆత్మరతిః॥ ౨॥ రజసో వృత్తీరాహ॥ కామ ఇతి॥ కామోభిలాషః ఈహా వ్యాపారః మదో దర్పః తృష్ణాలాభేపి సత్యస్పృహా స్తం

కాలో మాయామయే జీవే జీవ ఆత్మని మయ్యజే। ఆత్మా కేవల ఆత్మస్థో వికల్పాపాయలక్షణః ॥ ౨౭ ॥ ఏవమ
న్వీక్షమాణస్య కథం వైకల్పికో భ్రమః। మానసో హృది తిష్ఠేత వ్యోమ్నీవార్కోదయే తమః॥ ౨౮॥ ఏష
సాంఖ్యవిధిః ప్రోక్తస్సంశయగ్రంథిభేదనః। ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం పరావరదృశా మయా ॥ ౨౯ ॥
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- చతుర్వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
* * * * * * * * * శ్రీభగవాన్ ॥ గుణానామసమిశ్రాణాం పుమాన్యేన యథా భవేత్ । తన్మే పురు
షవర్యేదముపధారయ శంసతః ॥ ౧ ॥ శమో దమస్తితిక్షేక్షా తపస్సత్యం దయా స్మృతిః। తుష్టిస్త్యాగో
స్పృహా శ్రద్ధా హ్రీర్దయాదిస్స్వనిర్వృతిః । ౨॥ కామ ఈహా మదస్తృష్ణా స్తంభ ఆశీర్భిదా సుఖం।
మదోత్సాహో యశఃప్రీతిర్హాస్యం వీర్యం బలోద్యమః । ౩ । క్రోధో లోభోనృతం హింసా యాచ్ఞా
దంభః క్లమః కలిః। శోకమోహౌ విషాదార్తీ నిద్రాశా భీరనుద్యమః । ౪ । సత్త్వస్య రజసశ్చైతాస్తమ
సశ్చానుపూర్వశః। వృత్తయో వర్ణితప్రాయాస్సన్నిపాతమథో శృణు ॥ ౫ ॥ సన్నిపాతస్త్వహమితి
మమేత్యుద్ధవ యా మతిః। వ్యవహారస్సన్నిపాతో మనోమాత్రేంద్రియాసుభిః ॥ ౬ ॥ ధర్మే చార్థే చ
కామే చ యదాసౌ పరినిష్ఠితః। గుణానాం సన్నికర్షోయం శ్రద్ధారతిధనావహః ॥ ౭ । ప్రవృత్తిలక్షణే
నిష్ఠా పుమాన్యర్హి గృహాశ్రమే । స్వధర్మే చానుతిష్ఠేత గుణానాం సమితిర్హి సా ॥ ౮ ॥ పురుషం సత్త్వ

భః- స్తంభః గర్వః ఆశీః ధనాద్యభిలాషేణ దేవతాదిప్రార్థనం భిదా భేదబుద్ధిః - సుఖం విషయభోగః మదోత్సాహః మదేన యు
ద్ధాభినివేశః - యశః ప్రీతిః స్తుతిప్రియతా - హాస్యం ఉపహాసః వీర్యం ప్రభావావిష్కారః బలోద్యమః బలేన ఉద్యమః రాజసః నాస్యమే
స్యముః సాత్త్వికవివ॥ ౩॥ తమసో వృత్తీరాహ॥ క్రోధ ఇతి॥ క్రోధః అసహిష్ణుతా - లోభః వ్యయపరాఙ్ముఖతా అనృతం అప్రామా
ణమిథ్యాభాషణం- హింసా నామ ద్రోహః- యాచ్ఞా ప్రార్థనా- దంభః ధర్మధ్వజిత్వం క్లమః శ్రమః- కలిః కలహః - శోకమో
అనుశోచనం భ్రమశ్చ- విషాదార్తీ దుఃఖం దైన్యం చ నిద్రా తంద్రా ఆశా ఇదం మమ భవిష్యతీత్యపేక్షా భీః భయం అనుద్యమః
స్థం॥ ౪॥ సత్త్వస్యేతి॥ అనుపూర్వశః క్రమేణ ఏతాః సత్త్వరజస్తమసాం వృత్తయః వర్ణితప్రాయాః అన్యా అప్యూహ్యా ఇతి భావః॥ ౫॥ మిశ్రా
గుణానాం వృత్తయో వర్ణితాః మిశ్రా ఆహ త్రిభిః॥ సన్నిపాత ఇతి॥ అహం మమేతి చ మతిః సర్వవృత్తిహయసాధకరస్య
నాత్సన్నిపాతత్వం - అహం శాంతః కామీ క్రోధీత్యాది- తథా మమ శాంతిరస్తి మమ క్రోధోస్తీత్యాది ద్రష్టవ్యం తథా
స్వవ్యవహారశ్చ సన్నిపాతకార్యమిత్యాహ వ్యవహార ఇతి- అత్ర హేతుః మనశ్చ మాత్రాణి చ ఇంద్రియాణి చ అసవశ్చ తైః మన ఆది
సాత్త్వికరాజసతామసత్వాత్ తైర్వ్యవహారః సన్నిపాతజ ఇతి భావః॥ ౬॥ ధర్మ ఇతి॥ అసౌ పురుషో యదా ధర్మాదిషు పరి స్థితో భవ
దాయం త్రివిష్టరూపః సన్నికర్షః సన్నిపాతకార్యం ధర్మాదీనాం సత్త్వతమోరజఃకార్యత్వాత్ విషయతః సన్నిపాతజత్వము
- ఫలతశ్చ తథాత్వమాహ శ్రద్ధారతిధనాని సత్త్వరజస్తమసాం కార్యాణ్యావహతీతి తథా॥ ౭॥ ధర్మాదినిష్ఠాయా ఏవ సన్నిపాతం దర్శ యతి॥
ప్రవృత్తీతి॥ ప్రవృత్తిలక్షణే కామ్యే ధర్మే తదా పుంసో నిష్ఠా భవతి యదా పుమాన్ గృహాశ్రమే వాస తత్ స్థితః అనుపశ్చాత్ స్వధర్మే

నిత్యస్సైమిత్రితేతి పెత- సాపిసమితిః సన్నిపాతః- ఓయస్మాత్ జాగ్రత్యధర్మాః శిగ్రహసత్త్రిః- స్వధర్మాః రజస్తమస్సత్త్వమయ ఇత్యర్థః॥ ౮॥ తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణవృత్తీః ప్రదర్శ్య ఇదానీం॥ శ్లో॥ పుమాన్ యేన యథా భవేదితి- యదుక్తం తద్దర్శయతి త్రిభిః॥ పురుషమితి॥ ౯॥ ౧౦॥ యదేతి॥ హింసాం శత్రుమరణాదికమాశాస్య యో భజేత్- తం తామసం విద్యాత్- ఏతే గుణాస్తైరేవం భూతో భవతీతి తాత్పర్యార్థః॥ ౧౧॥ నను తథాపి గుణవిశేషే కర్తృత్వాద్యవిశేషాత్ కేనవిశేషేణ త్వం పెత్యః జీవస్త్వేవ కథమితి నియమః- యతో మాం భజేతి వారం వారముచ్యతే తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ జీవస్యైవ- న మే- కుతః- యత్ చిత్తజాః జీవోపాధౌ చిత్తే అభివ్యజ్యంతే- అతః తైస్సవిబధ్యతే - కీదృశః భూతానాం దేహరూపాణామస్వ్యహం చ మధ్యే సజ్జమానః- అహం త్వసజ్జమానో గుణనియంతృత్వేన సృష్ట్యాదికర్తాపి నిత్యముక్తః అతో మహాగ్గం శేష ఇతి భావః- యద్వా- భూతానాం అపంచీకృతానాం యత్ కార్యభూతం చిత్తం॥ శ్రు॥ అన్నమయం హి సోమ్య మన ఇతి శ్రుతేః తత్రోత్పన్నా ప్రభవాః- అతో భూతోపహితస్య జీవస్యైవేతి- అన్యత్సమానం॥ ౧౨॥ తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణకార్యాణి ప్రదర్శ్య ఇదానీమేకైకగుణోద్రేక కార్యాణి దర్శయతి సప్తదశభిః॥ యదేతి॥ యదేతరౌ గుణౌ- జయేత్ అభిభవేత్ - భాస్వరం ప్రకాశకం- విశదం స్వచ్ఛం శివం శాంతం- శివత్వ విశదత్వ భాస్వరత్వానాం యథాక్రమం సుఖ ధర్మ జ్ఞాన హేతుత్వాత్ తదా తైర్యుజ్యేత - ఆదిశబ్దాచ్ఛమదమాదిశిక్ష ౧౩॥ యదేతి॥ తమః సత్త్వం చ కర్మణా భూతం- రజః కర్తృ- సంగం సంగహేతుః- భిదా భేదహేతుః- చలం ప్రవృత్తిస్వభావం అతః సంగహేతుత్వాత్ యశసా శ్రియా చ యుజ్యేత- తద్ధర్మః పుమాన్ భవతీత్యర్థః - భిదాహేతుత్వాత్ దుఃఖేన యుజ్యేత॥ శ్రు॥ ద్వితీయాద్వై భ

సంయుక్తమనుమీయాచ్ఛమాదిభిః। కామాదిభీరజోయుక్తం క్రోధాద్యైస్తమసాయుతమ్॥ ౯॥ యదా భజతిమాం భక్త్యానిరపేక్షస్స్వకర్మభిః। తం సత్త్వప్రకృతిం విద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవవా ॥౧౦॥ యదాశిష ఆశాస్య మాం భజేత స్వకర్మభిః। తం రజఃప్రకృతిం విద్యాద్ధింసామాశాస్య తామసమ్॥౧౧॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా జీవస్య నైవ మే। చిత్తజా యైస్తు భూతానాం సజ్జమానో నిబధ్యతే ॥ ౧౨ ॥ యదేతరౌ జయేత్సత్త్వం భాస్వరం విశదం శివమ్। తదా సుఖేన యుజ్యేత ధర్మజ్ఞానాదిభిః పుమాన్ ॥౧౩॥ యదా జయేత్తమస్సత్త్వం రజస్సంగం భిదాచలమ్। తదా దుఃఖేన యుజ్యేత కర్మణా యశసా శ్రియా॥౧౪॥ యదా జయేద్రజస్సత్త్వం తమో మూఢం లయం జడమ్। యుజ్యేత శోకమోహాభ్యాం నిద్రయా హింసయాశయా ॥ ౧౫॥ యదా చిత్తం ప్రసీదేత ఇంద్రియాణాం చ నిర్వృతిః। దేహేఽభయం మనోఽసంగం తత్సత్త్వం విద్ధి మత్పదమ్॥౧౬॥ వికుర్వన్ క్రియయా చాధీరనివృత్తిశ్చ చేతసామ్। గాత్రాస్వాస్థ్యం మనో భ్రాంతం రజ ఏతైర్నిశామయ ॥ ౧౭ ॥ సీదచ్చిత్తం విలీయేత చేతసో గ్రహణేఽక్షమమ్। మనో నష్టం తమో గ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥ ౧౮ ॥ ఏధమానే గుణే సత్త్వే దేవానాం బలమేధతే। అసురాణాం చ రజసి తమస్యుద్ధవ రక్షసామ్ ॥ ౧౯ ॥ సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్ । ప్రస్వాపం తమసా జంతోస్తురీయం త్రిషు సంతతమ్॥ ౨౦॥ ఉపర్యుపరి గచ్ఛంతి సత్త్వేన బ్రాహ్మణా జనాః। తమసాధోఽధ ఆముఖ్యాద్రజసాంతరచారిణః ॥ ౨౧ ॥ సత్త్వే ప్రలీనాస్స్వర్యాంతి నరలోకం రజోలయాః। తమో

యం భవతీతి శ్రుతేః- చలత్వాత్ కర్మణా యుజ్యేత॥ ౧౪॥ యదేతి॥ యదా రజస్సత్త్వం చ కర్మణా భూతం- తమః కర్తృ- జయేత్- మూఢం వివేకభ్రంశకం- లయం ఆవరణాత్మకం- జడం అనుద్యమాత్మకం- అతో మూఢత్వాచ్ఛోకమోహాభ్యాం హింసాభిః- లయత్వాన్నిద్రయా- జడత్వాదుద్యమాభావేన కేవలమాశయా యుజ్యేతేతి ద్రష్టవ్యం- జన ఇతి పాఠే లయాత్మకత్వమేవ నిద్రాశయోర్హేతుః॥ ౧౫॥ కించ॥ యదేతి॥ యదా చిత్తం ప్రసీదేత స్వచ్ఛం భవేత్- నిర్వృతిరుపరతిః- తత్తదా- మత్పదం మదుపలబ్ధిస్థానం- సత్త్వముద్రిక్తం విద్ధి॥ ౧౬॥ వికుర్వన్నితి॥ యదా పునః పుమాన్ క్రియయా వికుర్వన్ వికారం ప్రాప్నువన్- అధీర్భవతి- అసమంతాద్వ్యక్షిప్తాధీర్యస్యసః- చేతసాం బుద్ధీంద్రియాణాం- అనివృత్తిః అనుపరతిః- గాత్రాణి కర్మేంద్రియాణి- తేషామస్వాస్థ్యం వికారాధిక్యం- మనో భ్రాంతం చంచలం - రజ ఉత్కటం నిశామయ జానీహి॥ ౧౭॥ సీదదితి॥ యదా సీదత్ తిరోభవత్ - చేతసో గ్రహణే చిదాకారపరిణామే- అక్షమం సత్ చిత్తం- విలీయేత- మనోపి సంకల్పాత్మకం నష్టం లీనం- తమః అజ్ఞానం- గ్లానిర్విషాదశ్చ భవతి- తత్తదా- తమ ఉత్కటం- ఉపధారయ విద్ధి॥ ౧౮॥ కించ॥ ఏధమాన ఇతి॥ ఇంద్రియాణ్యేవ నివృత్తిప్రవృత్తిమోహస్వభావాని దేవాసురరక్షాంసీతి జ్ఞేయం - యద్వా- ప్రసంగాదాధిదైవికాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాం గుణానాముత్కర్షకార్యాణ్యుక్తానీతి జ్ఞేయం॥ ౧౯॥ గుణోత్కర్షతో వస్థాభేదం దర్శయతి॥ సత్త్వాదితి॥ ప్రసంగాన్నిర్గుణావస్థామాహ తురీయం చతుర్థమవస్థాంతరం సాక్షి త్రిషు జాగరణాదిషు సంతతమేకరూపం- ఆత్మతత్త్వమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ గుణోత్కర్షద్వారేణ తత్తత్కర్మఫలస్థానం దర్శయతి॥ ఉపర్యుపరీతి॥ బ్రాహ్మణాః వేదతాత్పర్యవిదః వేదార్థానుష్ఠానయుక్తా ఇత్యర్థః- ఆబ్రహ్మణ ఇతి పాఠే బ్రహ్మలోకమభివ్యాప్యేత్యర్థః - ఆముఖ్యాత్ స్థావరానభివ్యాప్య - అంతరచారిణః మనుష్యా ఏవ భవంతి ॥ ౨౧॥ దే

పాదు [illegible] ంతికాలీనగుణోత్థపక్షఫలమాహ ॥ సత్త్వ ఇతి ॥ సత్త్వే ప్రవృద్ధే సతి ప్రలీనాః మృతాః - రజోలయాః రజసి ప్రవృద్ధే సతి [illegible] తమోంతే- ఏవంతమోలయా ఇత్యపి- నిర్గుణా ఇత్యత్ర తులయుక్తానుపాదానాజ్జీవంతోఽపి నిర్గుణాశ్చేత్ మామేవయాంతీత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ఇదానీంగుణోత్థ పక్షాకృతమేవత త్ఫలసాధనకర్మ త్రైవిధ్యమాహ ॥ మదర్పణమితి ॥ మదర్పణం మత్ప్రీత్యర్థం కృతం ని ష్ఫలం కేవలం దాసభావేనైవకృతం- యత్ నిజంకర్మనిత్యాది తత్సాత్త్వికం - ఫలసంకల్పసహితేయత్ క్రియతే హింసాప్రాయం హింసోపేతం కృతం - హింసాబహులంవా - ఆదిశబ్దాద్దంభమాత్సర్యాదికృతంచ ॥ ౨౩ ॥ ఇదానీంసగుణనిర్గుణభేదేనజ్ఞానాదీనాంచాతుర్విధ్యమాహ ॥ కైవల్యమితి ॥ కైవల్యందేహాదివ్యతిరిక్తాత్మవిషయం - వైకల్పికందేహాదివిషయంయత్ - తద్రజః రాజసం- ప్రాకృతంబాలమూకాదిజ్ఞానతుల్యం - మన్నిష్ఠంపరమేశ్వరవిషయం ॥ ౨౪ ॥ వనమితి ॥ వనంవివిక్తదేశస్సాత్త్వికోవాసః భగవన్నికేతనంతుసాక్షాద్భావిర్భావాన్నిర్గుణంస్థానం ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికఇతి ॥ కారకః కర్తా - అసంగీఅనాసక్తః - రాగాంధః అత్యభినివేశవాన్ - స్మృతివిభ్రష్టః అనుసంధానశూన్యః - మదపాశ్రయః మదేకశరణః - సహిసరహంకారత్వాన్నిర్గుణః ॥ ౨౬ ॥ సాత్త్వికీతి ॥ అధర్మే ధర్మ ఇతియా శ్రద్ధా ॥ ౨౭ ॥ పథ్యమితి ॥ పథ్యంహితం- పూతంశుద్ధం- అనాయస్తం అనాయాసతః ప్రాప్తం ఆహార్యంభక్ష్యభోజ్యాది ఇంద్రియాణాంప్రేష్ఠంకట్వామ్లలవణాది- ఆర్తిదాశుచిదైన్యకరమశుద్ధంచ- చశబ్దాదస్మన్నివేదితంనిర్గుణమిత్యపి ద్రష్టవ్యం ॥ ౨౮ ॥ సాత్త్వికం

లయాస్తునిరయంయాంతి మామేవనిర్గుణాః ॥ ౨౨ ॥ మదర్పణంనిష్ఫలంవాసాత్త్వికంనిజకర్మతత్ ।
రాజసంఫలసంకల్పంహింసాప్రాయాదితామసమ్ ॥ ౨౩ ॥ కైవల్యంసాత్త్వికంజ్ఞానంరజోవైకల్పికం
తుయత్ । ప్రాకృతంతామసంజ్ఞానంమన్నిష్ఠంనిర్గుణంస్మృతమ్ ॥ ౨౪ ॥ వనంతుసాత్త్వికోవాసో
గ్రామోరాజసఉచ్యతే । తామసంద్యూతసదనంమన్నికేతంతునిర్గుణమ్ ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికః కార
కోసంగీరాగాంధోరాజసస్స్మృతః । తామసస్స్మృతివిభ్రష్టోనిర్గుణోమదపాశ్రయః ॥ ౨౬ ॥ సాత్త్వి
క్యాధ్యాత్మికీశ్రద్ధాకర్మశ్రద్ధాతురాజసీ । తామస్యధర్మేయాశ్రద్ధామత్సేవాయాంతునిర్గుణా ॥ ౨౭ ॥
పథ్యంపూతమనాయస్తమాహార్యంసాత్త్వికంస్మృతమ్ । రాజసంచేంద్రియప్రేష్ఠంతామసంచార్తి
దాశుచి ॥ ౨౮ ॥ సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థంవిషయోత్థంతురాజసమ్ । తామసంమోహదైన్యోత్థంనిర్గు
ణంమదుపాశ్రయమ్ ॥ ౨౯ ॥ ద్రవ్యందేశఃఫలంకాలోజ్ఞానంకర్మచకారకః । శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా
త్రైగుణ్యస్సర్వఏవహి ॥ ౩౦ ॥ సర్వేగుణమయాభావాఃపురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః । దృష్టంశ్రుతమను
ధ్యాతంబుద్ధ్యావాపురుషర్షభ ॥ ౩౧ ॥ ఏతాస్సంసృతయఃపుంసోగుణకర్మనిబంధనాః । యేనేమేనిర్జి
తాస్సౌమ్యగుణాజీవేనచిత్తజాః । భక్తియోగేనమన్నిష్ఠోమద్భావాయప్రపద్యతే ॥ ౩౨ ॥ తస్మాద్దేహ
మిమంలబ్ధ్వాజ్ఞానవిజ్ఞానసంభవమ్ । గుణసంగంవినిర్ధూయమాంభజంతువిచక్షణాః ॥ ౩౩ ॥ నిస్సంగోమాం
భజేద్విద్వానప్రమత్తోజితేంద్రియః । రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయామునిః ॥ సత్త్వంచాభి
జయేద్యుక్తోనైరపేక్ష్యేణశాంతధీః ॥ ౩౪ ॥ సంపద్యతేగుణైర్ముక్తోజీవోజీవంవిహాయమామ్ ॥ ౩౫ ॥ సా

త్త్వికమితి ॥ ఆత్మోత్థంసుఖంమదుపాశ్రయమిత్యపి తత్ర దాధర్వివిషయత్వేజ్ఞానవదేవద్రష్టవ్యం ॥ ౨౯ ॥ ఉక్తంసంగృహ్య [illegible] త్రైగుణ్యముపసంహరతి ద్వాభ్యాం ॥ ద్రవ్యమితి ॥ ద్రవ్యం పథ్యపూతాది దేశోవనగ్రామాదిః ఫలం [illegible] సుఖమాత్మోత్థమి త్యాది- కాలః- యదాభజతిమాంభక్త్యా- యదేతరాజసమిత్యాదినాఉక్తః జ్ఞానం కైవల్యంసాత్త్వికంజ్ఞానమిత్యాది కర్మ మదర్పణమిత్యాది కారకః- సాత్త్వికః కారకోసంగీత్యాదిః శ్రద్ధా- సాత్త్వికాధ్యాత్మికీశ్రద్ధేత్యాది అవస్థా జాగ్రదాదిః- ఆకృతిః- ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతీత్యాదినాఉక్తాదేవత్వాదిరూపా నిష్ఠా- సత్త్వేప్రలీనాస్స్వర్యాంతీత్యాదినాఉక్తస్స్వర్గాదిః వంసరోఽప్యయంభావః త్రైగుణ్యః త్రిగుణాత్మకః ॥ ౩౦ ॥ నకేవలమేవమేవ- కింతు ॥ సర్వఇతి ॥ యావంతః పురుషావ్యక్తాధిష్ఠితాః [illegible] సర్వేభావాః గుణమయాఏవ- తత్ర ప్రపంచః దృష్టమితి ॥ ౩౧ ॥ ఇదానీముక్తత్రైగుణ్యస్యసంసారహేతుత్వముపసంహృత్య [illegible] నిస్తారం సాధనేన ॥ ఏతా ఇతి ॥ యేననిర్జితాః- పశ్చాదపి మన్నిష్ఠభక్తియోగేనమన్నిష్ఠస్సన్ మద్భావాయమోక్షాయ ఉపపద్యతే [illegible] భవతి ॥ ౩౨ ॥ తస్మాద్వివేకినామిదమేవయుక్తమిత్యాహ ॥ తస్మాదితి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోస్సంభవో యస్మిన్ తమిమం [illegible] దేహం ॥ ౩౩ ॥ జనస [illegible] కారమేవాహ సాధనేన ॥ నిస్సంగఇతి ॥ సత్త్వసంసేవయా ॥ శ్లో ॥ సాత్త్విక [illegible] ఇతి ప్రాగుక్త [illegible] నైరపేక్ష్యేణఉపశమాత్మకేనసత్త్వేనైవ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం వసతిమాం ప్రాప్నోతీత్యాహ ॥ సంపద్యతఇతి ॥ [illegible] గుణైర్ముక్తో [illegible] రం ॥ ౩౫ ॥ మాంప్రాప్తస్యనపునస్సంసారఇత్యాహ ॥ జీవఇతి ॥ [illegible] నాంతరః [illegible] ॥ శ్లో ॥ గుణకృతాఖురుసం

పరమప్రభావమజితపుణ్యకథాకథనాదిభిః॥ భువనత్రయం తేన సనవిషేకినోఽనహీపునస్సంలభంజనురీద్యశస్ ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీభావార్థదీపికాయాం-పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షడ్వింశే తు రాగనిస్తారాయ ఐళానాం దుష్టసంగతః । సాధుసంగేన తన్నిస్తారపరా కాష్ఠేతి వర్ణ్యతే ॥ రాగినో రాగవిభ్రంశస్సంగతస్సంభవేదితి। సర్వథా తన్నివృత్త్యర్థమైళగీతం వితన్యతే॥ శ్లో॥ నిస్సంగో మాం భజేద్విద్వానప్రమత్తో జితేంద్రియ ఇత్యుక్తం-తత్ర విపక్షేణ తదర్థాంక్కథయిష్యన్ జీవన్ముక్తస్యాపి తత్ఫలం సంగో దుర్వార ఇత్యసమర్థస్సన్నివృత్త్యాశంక్యోక్తానువాదపూర్వకం పరిహారతస్సాధనద్వారం వ్యాఖ్యాం ॥ మల్లక్షణమితి॥ మల్లక్షణం మత్స్వరూపం లక్ష్యతే యేన తం-ఇమం కాయం నరదేహం లబ్ధ్వా-మద్ధర్మే భక్తిలక్షణే ఆస్థితస్సన్ ఆత్మస్థం ఆత్మన్యేవ నియంతృత్వేనావస్థితం-పరమానందరూపమాత్మానం మాం-సముపైతి సమ్యక్ప్రాప్నోతి॥ ౧॥ నచైవం భూతస్య విషయసంగో నామాస్తీత్యాహ ॥ గుణమయ్యేతి॥ గుణమయ్యా జీవయోనిః జీవోపాధిస్తయా-విముక్తః గుణేషు వర్తమానోఽపి తైర్నయుజ్యతే సంగం న ప్రాప్నోతి అత్ర హేతుః-అవస్తుభిః-నన్వవస్తుభిరప్యస్య యుజ్యమానా దృశ్యంతేతత్రాహ-అవస్తుత్వేన దృశ్యమానేషు ॥ ౨ ॥ తథాపి సంగం వర్జయేదిత్యాహ॥ సంగమితి॥ అసతాం లక్షణమాహ-శిశ్నోదరం తర్పయంతీతి శిశ్నోదరతృపః తేషాం-క్వచిత్కదాచిదపి-ఆస్తాం తావద్బహూనాం సంగః-కింతు తస్యైకస్యాప్యనుగః అనువర్తీ-అంధమనుగచ్ఛతి యోఽంధస్తద్వత్॥ ౩॥ అత్రేతిహాసమాహ॥ ఐ

స్రాజీ వేన నిర్ముక్తో గుణైశ్చాశయసంభవైః। మయ్యేవ బ్రహ్మణా పూర్ణే న బహిర్నాంతరశ్చరేత్ ।౩౬।

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కందే-పంచవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీ భగవాన్॥ మల్లక్షణమిమం కాయం లబ్ధ్వా మద్ధర్మ ఆస్థితః। ఆనందం పరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి మామ్॥ ౧ ॥ గుణమయ్యా జీవయోన్యా విముక్తో జ్ఞాననిష్ఠయా। గుణేషు మాయామాత్రేషు దృశ్యమానేష్వవస్తుతః ॥ వర్తమానోఽపి న పుమాన్యుజ్యతేఽవస్తుభిర్గుణైః । ౨ ॥ సంగం న కుర్యాదసతాం శిశ్నోదరతృపాం క్వచిత్ । తస్యానుగస్తమస్యంధే పతత్యంధానుగాంధవత్ ॥ ౩ ॥ ఐళస్సమ్రాడిమాం గాథామగాయత బృహచ్ఛ్రవాః। ఊర్వశీవిరహాన్ముహ్యన్నిర్విణ్ణశ్శోకసంయమే॥ ౪ ॥ త్యక్త్వాత్మానం వ్రజంతీం తాం నగ్న ఉన్మత్తవన్నృపః । విలపన్నన్వగాజ్జాయే ఘోరే తిష్ఠేతి విక్లబః॥ ౫ ॥ కామానతృప్తోనుజుషన్ క్షుల్లకాన్వర్షయామినీః। న వేద యాంతీర్నాయాంతీరూర్వశ్యాకృష్టచేతనః॥౬॥ ఐళః॥ అహో మే మోహవిస్తారః కామకశ్మలచేతసః। దేవ్యా గృహీతకంఠస్య నాయుఃఖండా ఇమే స్మృతాః॥ ౭ ॥ నాహం వేదాభినిర్ముక్తస్సూర్యో వాభ్యుదితోఽముయా । మూషితో వర్షపూగానాం బతాహాని గతాన్యుత॥ ౮॥ అహో మే ఆత్మసంమోహో యేనాత్మా యోషితాం కృతః। క్రీడామృగశ్చక్రవర్తీ నరదేవశిఖామణిః ॥ ౯ ॥ సపరిచ్ఛదమాత్మానం హిత్వా తృణమివేశ్వరమ్। యాంతీం స్త్రియం చాన్వగమం నగ్న ఉన్మత్తవద్రుదన్ ॥ ౧౦ ॥ కుతస్తస్యానుభావస్స్యాత్తేజ ఈశత్వమేవ వా। యోఽన్వగచ్ఛం స్త్రియం

శ ఇతి॥ ఐళః పురూరవాః-సమ్రాట్ చక్రవర్తీ-బృహచ్ఛ్రవాః కీర్తిర్యస్య సః-ఊర్వశీవిరహాత్ ప్రథమం ముహ్యన్-పశ్చాత్ కురుక్షేత్రే తాం దృష్ట్వా సమాగమ్య గంధర్వదత్తేనాగ్నినా దేవానిష్ట్వా పునరూర్వశీలోకం ప్రాప్య-శోకసంయమే శోకాపగమే సతి-తతో నిర్విణ్ణస్సన్నిమాం గాథామగాయత తేతి నవమస్కంధానుసారేణ ద్రష్టవ్యం॥౪॥ తస్య ప్రాక్తనీం మోహావస్థామాహ॥ త్యక్త్వేతి॥ ఆత్మానం రాజానం త్యక్త్వా-అథవా శయ్యాయామాత్మానం త్యక్త్వా వ్రజంతీం మన్వగాత్-నమస్కరిష్యే ఘోరే తిష్ఠేతి॥ శ్రు॥ అహో జాయే మనసా తిష్ఠ ఘోరే వచాంసి మిశ్రా కృణవావహై ను-నసౌ మంత్రా అనుదితాస్స ఏతే మయస్కరన్ పరతరే చనాహన్నిత్యేవం మంత్రైర్విలపన్ ॥ ౫॥ వైక్లబ్యకారణమాహ॥ కామానితి॥ వర్షాణాం యామినీః రాత్రీః-యాంతీః అపయాంతీః ఆయాంతీః ఆగామినీః-ఆకృష్టచేతనాయస్యసః ॥ ౬ ॥ తస్య గంధర్వలోకం ప్రాప్తస్య బహుకాలమూర్వశీసంభోగానంతరం నిర్విణ్ణస్య గాథామాహ స్తాదశభిః-తత్రాష్టభిరనుతాపః ప్రపంచ్యతే॥ అహో ఇతి॥ యతోఽముయా-ఇమే అహోరాత్రరూపా ఆయుఃఖండాః న స్మృతాః॥ ౭॥ తదేవాహ॥ నేతి॥ అభినిర్ముక్తః మయి రమమాణే అస్తంగతః అభ్యుదితో వా సూర్య ఇతి-అముయా ఊర్వశ్యా వంచితః బతేతి ఖేదే-ఉత అపి-వర్షపూగానామపి గతాన్యహాని న వేదేతి॥ ౮॥ అహో ఇతి॥ యేన సంమోహేన-ఆత్మా దేహః-క్రీడామృగవత్ అధీనః॥ ౯॥ నమ ప్రణయతు పిత్రాయాః అనునయార్థమధీనతాయుక్తైవ-సత్యం-సర్వత్ర తదగస్తీత్యాహ ॥ సపరిచ్ఛదమితి ॥ సపరిచ్ఛదం రాజ్యాదిసహితం-ఈశ్వరం చక్రవర్తినం-తృణమివ త్యక్త్వా యాంతీం మమ అన్వగమం అనుగతోఽస్మి॥౧౦॥ కిం చ-మమ ప్రభావాదయోఽపి మనోవృథేవేత్యాహ॥ కుత ఇతి॥ కుతస్తస్య మే తేజో బలం-ఖరో

యథా పాదతాడితోపి ఖరీమనుగచ్ఛతి తద్వత్ ॥౧౧॥ ఏవంభూతస్య సర్వం సాధనం వ్యర్థమిత్యాహ॥ కిమితి॥ త్యాగేన సన్న్యాసేన· వివిక్తేన ఏకాంతసేవయా· మౌనేన వాఙ్నియమేన॥ ౧౨॥ అనుతప్తస్సన్ ఆత్మానం నిందతి ద్వాభ్యాం॥ స్వార్థస్యేతి॥ అకోవిదమజ్ఞాతారం· గోఖరవత్ గౌరివ ఖర ఇవేతి॥ ౧౩॥ సేవత ఇతి ॥ అధరాసవం సేవమానస్య· ఆత్మభూః మనసిభూః పునఃపునరుద్భవన్ ॥ ౧౪॥ ఏవమష్టభిర్వివేకా భావో నిరూపితః· ఇదానీం తస్య వివేకమాహ దశభిః॥ పుంశ్చల్యేతి॥ అయం భావః· యః [illegible] దృష్ట్వా దుఃఖమేవ ప్రాప్నోతి· అతః పరమేశ్వర ఏవ శరణీయమితి॥౧౫॥ పరమేశ్వరప్రసాదం వినా దేవైరుపదిష్టాదపి వేదవాక్యాన్మోహో న నివర్తత ఇత్యాహ॥ బోధితస్యేతి॥ దేవ్యా ఉర్వశ్యా· సూక్తవాక్యేన యథార్థవచనేన॥ శ్రు॥ పురూరవో మా మృథా మా ప్రతప్తో మా త్వా వృకాసో అశివాస ఉక్షన్· న వై స్త్రైణాని సఖ్యాని సంతి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతా ఇత్యనేన॥ ౧౬॥ పూర్వం॥ శ్లో॥ పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తమిత్యాదినా· తస్యా అపరాధస్స్మృతః· ఇదానీం మమైవాయమపరాధ ఇత్యాహ॥ కిమితి॥ నః అస్మాకం కామినాం· ఏతయా కిమపకృతం న కించిదపి· యథా రజ్జ్వా స్వరూపావిదుషో రజ్జుద్రష్టుః పుంసః తస్యాం సర్పకల్పనయా ఖిద్యతః రజ్జ్వా కిమపకృతం· న కిమపి· తద్వత్· యద్యస్మాద్యోహమేవంభూతః ఏవాజితేంద్రియత్వాదపరాధీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను తథాపి సైవ సౌగంధ్యస్మేరమాదిగుణైః సంమోహమూలమిత్యాశంక్య [illegible]

యాంతీంఖరవత్పాదతాడితః॥ ౧౧ ॥ కింవిద్యయా కింతపసా కింత్యాగేన శ్రుతేన వా। కింవివిక్తేన మౌనేన స్త్రీభిర్యస్య మనోహృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ స్వార్థస్యాకోవిదంధిఙ్మాంమూర్ఖంపండితమానినమ్। యోహమీశ్వరతాంప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః॥ ౧౩ ॥ సేవతో వర్షపూగాన్మేఉర్వశ్యాఅధరాసవమ్। నతృప్యత్యాత్మభూఃకామోవహ్నిరాహుతిభిర్యథా॥ ౧౪ ॥ పుంశ్చల్యాపహృతంచిత్తంకోన్వన్యోమోచితుంప్రభుః। ఆత్మారామేశ్వరమృతేభగవంతమధోక్షజమ్॥ ౧౫॥ బోధితస్యాపిదేవ్యామేసూక్తవాక్యేనదుర్మతేః। మనోగతోమహామోహోనాపయాత్యజితాత్మనః॥ ౧౬॥ కిమేతయానోపకృతంరజ్జ్వావాసర్పచేతసః। ద్రష్టుస్స్వరూపావిదుషో యోహంయదజితేంద్రియః ॥ ౧౭ ॥ క్వాయంమలీమసఃకాయోదౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోశుచిః। క్వగుణాస్సౌమనస్యాద్యా హ్యధ్యాసోవిద్యయాకృతః॥ ౧౮॥ పిత్రోఃకింస్వంనుభార్యాయాస్స్వామినోగ్నేశ్శ్వగృధ్రయోః। కిమాత్మనఃకింసుహృదామితియోనావసీయతే। ౧౯ ॥ తస్మిన్కళేబరేమేధ్యేతుచ్ఛనిష్ఠేవిషజ్జతే। అహోసుభద్రంసునసంసుస్మితంచముఖంస్త్రియః॥ ౨౦ ॥ త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ। విణ్మూత్రపూయేరమతాంక్రిమీణాంకియదంతరమ్। ౨౧ ॥ తథాపినోపసజ్జేతస్త్రీషుస్త్రైణేషుచార్థవిత్। విషయేంద్రియసంయోగాన్మనఃక్షుభ్యతినాన్యథా ॥ ౨౨ ॥ అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్నభావఉపజాయతే। అసంప్రయుంజతఃప్రాణాన్శామ్యతిస్తిమితంమనః॥ ౨౩ ॥ తస్మాత్సంగోనకర్తవ్యస్స్త్రీషుస్త్రైణేషుచేంద్రియైః। విదుషాంచాప్యవిస్రబ్ధష్షడ్వర్గఃకిముమాదృశామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏవంప్రగాయన్నృపదేవ

కా ఏవేత్యాహ చతుర్భిః॥ క్వేతి॥ మలీమసః అతిమలినః· సుమనసాం కుసుమానామివ గంధసౌకుమార్యాది సౌమనస్యం· శోభనమనో హరత్వం వా॥ ౧౮॥ మమత్వమపి తస్మిన్ పరికల్పితమేవేత్యాహ ॥ పిత్రోరితి॥ పిత్రోః కిం స్వం [illegible] జనకత్వాత్· [illegible] భార్యాయా వా· భోగప్రదత్వాత్ అత్రానుపయుక్తమప్యేతన్న్యాయతుల్యత్వాదుక్తం· స్వామినో వా· అధిపత్వాత్ · అగ్నేర్వా · అంత్యం తదాహుతిత్వాత్· శ్వగృధ్రయోర్వా· భక్ష్యత్వాత్· కిం వాత్మనః· తత్కృతసుఖదుఃఖభాగిత్వాత్ · కిం వా సుహృదాం ఉపకారాత్· ఏవం యో న నిశ్చీయతే ॥ ౧౯ ॥ తస్మిన్నితి॥ తుచ్ఛా క్రిమివిట్భస్మేతి నిష్ఠా అంతో యస్య తస్మిన్· కళేబరే· విషజ్జతే ముక్తత్వేన గృహ్ణాతి మూఢ ఇతి శేషః· విషంగమేవాహ· అహో ఇతి· సునసం శోభననాసికం ॥ ౨౦ ॥ అతో గుణబుద్ధ్యా [illegible] ః క్రిమిసమా ఇత్యాహ॥ త్వగితి॥ త్వగాదిసంహతౌ తత్సంఘాతే దేహే· విణ్మూత్రాదిసంహతౌ· రమతాం క్రిమీణాం చ॥ ౨౧॥ తథే యద్యప్యేవం శిథిలితా స్త్రియః· అథాపి· నోపసజ్జేత అవలోకనాదినాపి సంగం న కుర్యాత్· అర్థవిద్వివేకీ అత్ర హేతుః· విష ॥ ౨౨॥ నను క్వచిన్నిమీలితనయనాదేరపి మనఃక్షోభో దృశ్యతే· సత్యం· సోపి పూర్వదర్శనాదికం వినా న భవతీత్యాహ ॥ అదృష్టాది భావాత్ పదార్థాత్· భావో మనఃక్షోభః· అతః· ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి· అసంప్రయుంజతః నియచ్ఛతః· స్తిమితం నిశ్చలం సత్ ॥ । తస్మాదితి॥ ఇంద్రియైః కృత్వా అవిస్రబ్ధః అవిశ్వసనీయః· మాదృశాం అవివేకినాం॥ ౨౪॥ ఫలితమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఏవమితి॥ నృపే

మదేవ మదీయ్యతీతి తథా ॥ ౨౫ ॥ తత ఇతి ॥ ఉక్తిభిః హితోపదేశైః రతితీర్థవాదితాదిసంగాదపి సత్సంగః శ్రేయానితి దర్శయతి ॥ ౨౬ ॥ సతాం లక్షణమాహ ॥ సంత ఇతి ॥ విశేషణైష్టకస్య యథేష్టం హాతు హాతు మద్భావః ॥ ౨౭ ॥ న చ తేషూపదేశాపేక్షా - అపి తు కేవలం తత్సన్నిధిరేవ తారయతీత్యాహ - సప్తభిః తేష్వితి ॥ ౨౮ ॥ తా ఇతి ॥ శ్రవణాదిభిరేవ మత్పరాః శ్రద్ధధానాశ్చ సంతః - భక్తిం విందంతి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ యథేతి ॥ విభావసుమగ్నిం సూర్యం వా సేవమానస్య - అప్యేతి నశ్యతి - తథా కర్మాదిజాడ్యం - ఆగామిసంసారభయం - తన్మూలమజ్ఞానం చ - నశ్యతీత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ నిమజ్జ్యేతి ॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఉచ్చావచయోనీర్గచ్ఛతాం - పరమాయనం పరమాశ్రయః ॥ ౩౨ ॥ కించ ॥ అన్నమితి ॥ యథా అన్నమేవ ప్రాణినాం ప్రాణో జీవనం - అహమేవ యథార్తానాం శరణం - ధర్మ ఏవ యథా ప్రేత్య పరలోకే విత్తం - తథా సంత ఏవ అస్మాత్ సంసారపాతాద్బిభ్యతః పుంసః - అరణం శరణం ॥ ౩౩ ॥ కించ ॥ సంత ఇతి ॥ సంతశ్చక్షూంషి సగుణనిర్గుణజ్ఞానాని దదతి - అర్కః పునస్సముత్థితోపి బహిః స్వదప్యేకమేవ చక్షురిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి ॥ వైరసేన ఇతి ॥ సుద్యుమ్నభావేనో

దేవస్స ఉర్వశీలోకమథో విహాయ। ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమద్జ్ఞానవిధూతమోహః॥ ౨౫ ॥ తతో దుస్సంగముత్సృజ్య సత్సు సజ్జేత బుద్ధిమాన్। సంత ఏతస్య ఛిందంతి మనోవ్యాసంగముక్తిభిః॥ ౨౬ ॥ సంతోఽనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాంతాస్సమదర్శినః। నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః॥ ౨౭ ॥ తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః। సంభవంతి హి తా నృణాం జుషతాం ప్రపునంత్యఘమ్॥ ౨౮ ॥ తా యే శృణ్వంతి గాయంతి హ్యనుమోదంతి చాదృతాః। మత్పరాః శ్రద్ధధానాశ్చ భక్తిం విందంతి తే మయి। ౨౯ ॥ భక్తిం లబ్ధవతస్సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే। మయ్యనంతగుణే బ్రహ్మణ్యానందానుభవాత్మని ॥ ౩౦ ॥ యథోపశ్రయమాణస్య భగవంతం విభావసుమ్। శీతం భయం తమోఽప్యేతి సాధూన్సంసేవతస్తథా ॥ ౩౧ ॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయనమ్। సంతో బ్రహ్మవిదః శాంతా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతామ్॥ ౩౨ ॥ అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహమ్। ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సంతోఽస్మాద్బిభ్యతోఽరణమ్॥ ౩౩ ॥ సంతో దిశంతి చక్షూంషి బహిరర్కస్సముత్థితః। దేవతా బాంధవాస్సంతస్సంత ఆత్మాహమేవ చ ॥ ౩౪ ॥ వైరసేనస్తతోప్యేవమూర్వశ్యా లోకనిస్పృహః। ముక్తసంగో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ ॥ ౩౫ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షడ్వింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీ ఉద్ధవః ॥ క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో। యస్మాత్త్వాం యే యథార్చంతి సాత్వతాస్సాత్వతర్షభ ॥ ౧ ॥ ఏతద్వదంతి మునయో ముహుర్నిశ్శ్రేయసం నృణామ్। నారదో భగవాన్ వ్యాస ఆచార్యోఽంగిరసస్సుతః ॥ ౨ ॥ నిస్సృతం తే ముఖాంభోజాద్యదాహ భగవానజః। పుత్రేభ్యో భృగుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్భవః॥ ౩ ॥ ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాం చ సంమతమ్। శ్రేయసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాం చ మానద॥ ౪ ॥ ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబంధవిమోచనమ్। భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర ॥ ౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ న హ్యంతోఽనంతపారస్య కర్మకాం

మావనం ప్రవిష్టస్య వీరసేనా - స్త్రీభావం ప్రాప్తాయస్య తస్య స్త్రీభావం ప్రాప్తస్య పుత్రో వైరసేనః - పురూరవాః - ఏవముక్తప్రకారేణ ఉర్వశ్యా లోకాత్ స్థానాదవలోకనాద్వా నిస్పృహః - తతోపి తత్సంగాదపి హేతోః ముక్తసంగస్సన్ - ఆత్మారామో భూత్వా - యథేచ్ఛం చచారేతి ॥ ౩౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదకః ॥ సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః ॥ రాగాద్యాకులచిత్తానాం కుతోపి సంగాదిసంభవః ॥ ఇతి కృష్ణాచరణం భక్తమనుస్మృత్యానుపృచ్ఛతి ॥ క్రియాయోగమితి ॥ భగవదారాధనరూపం - యస్మాదితి కారణాధిష్ఠానాది ప్రశ్నః - సర్వకారణనిరుక్తస్య విశిష్టత్వాత్ - యథేతి కస్మిన్నధిష్ఠానాదౌ కేన ప్రకారేణేతి ప్రశ్నః యే అధికారిణః సాత్వతాః భక్తాః ॥ ౧ ॥ అస్య పునర్విశేషతః ప్రశ్నకారణమాహ చతుర్భిః ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్త్వదర్చనం పరం నిశ్శ్రేయసకరం వదంతి - అంగిరసస్సుతో బృహస్పతిః ॥ ౨ ॥ నిస్సృతమితి ॥ నిస్సృతం త్వయోపదిష్టమిత్యర్థః ॥ దేవ్యై పార్వత్యై ॥ ౩ ॥ ఏతదితి ॥ సర్వవర్ణానాం త్రైవర్ణికానాం ॥ ౪ ॥ ఏతదితి ॥ విశ్వేశ్వరా యే తేషామీశ్వర ॥ ౫ ॥ నేతి ॥ కర్మకాండస్య పూజావిధానస్య - నాస్త్యంతో గ్రంథతః

పారంచానుష్ఠానతోయస్యతస్య॥ ౬॥ వైదికఇతి॥ వైదికోవిధిమంత్రో, వైదికాన్యేవాంగానిచయస్మిన్ పురుషసూక్తాదౌ సవైదికః ఏవం తాంత్రికోపి. మిశ్రస్తాదృశాదిర్మఖఃపూజా॥ ౭॥ యదాతైరితి వర్ణిఃకోయజేతతదాశేషమాహ॥ యదేతి॥ యథాగిథాణ్డ్రమస్తు తాదిః ద్వాదశాబ్దాదిరాలే - స్వనిగమేనస్వాధికారప్రప్త్యైతైనవేదేన ఉక్తం - ద్విజత్వంఉపనయనం॥ ౮॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాంప్రతిమాదౌ॥ ౯॥ పూర్వమితి॥ స్నానవిశేషమాహ ఉభయైర్వైదికైస్తాంత్రికైశ్చ మంత్రైః॥ ౧౦॥ కించ॥ సంధ్యేతి॥ సంధ్యోపాసనాదీనికర్మాణి ఆచోదితాని సాకల్యేనవిహితానియస్యయాని - తైస్సహపూజాంకుర్యాత్ - సముతాంసంకల్పోయస్య సః - సత్యసంకల్పః యస్యత థాభూతస్సన్ - కర్మణాంపావనీం కర్మనిర్వర్తనీం ॥౧౧॥ అర్చాభేదానాహ సార్ధేన॥ శైలీతి॥ శిలామయీ - లోహీ సువర్ణాదిమయీ - లెప్యామృచ్చందనాదిమయీ ప్రాదిహజాయాంమనోమయీ ప్రకల్పితాని ప్రత్యక్షాష్టవిధాః ప్రతిష్ఠేవ - జీవస్యభగవతోమందిరం - యద్వా - ప్రతిష్ఠయా శాన్నా పవనభగవత ఉదిరంభవతీతి॥ ౧౨॥ ప్రతిమాభేదేనవిశేషమాహ సార్ధేన॥ ఉద్వాసేతి॥ ఉద్వాసోవిసర్జనం అస్థిరాయాంవికల్పః - సాలగ్రామాదిష్వావాహనోద్వాసనేకల్పనీయేఅస్త్ర త్రయీవాతద్వా నవేతి - అవిలెప్యాయాం స్నపనం - అన్యత్రవిలెప్యాయాంలేఖ్యాయాంచ పరిమార్జనమిత్యాదిస్నానం ॥

నహ్యంతోఽనంతపారస్యకర్మకాండస్యచోద్ధవ। సంక్షిప్యవర్ణయిష్యామియథావదనుపూర్వశః॥ ౬ ॥ వైదికస్తాంత్రికోమిశ్రఇతిమే త్రివిధోమఖః। త్రయాణామీప్సితేనైవవిధినామాంసమర్చయేత్ ॥ ౭॥ యదాస్వనిగమేనోక్తంద్విజత్వం ప్రాప్యపూరుషః। యథాయజేతమాంభక్త్యా శ్రద్ధయాతన్నిబోధమే ॥ ౮॥ అర్చాయాంస్థండిలేఽగ్నౌవా సూర్యేవాప్సుహృదిద్విజః। ద్రవ్యేణభక్తియుక్తోఽర్చేత్స్వగురుంమామమాయయా ॥ ౯ ॥ పూర్వం స్నానంప్రకుర్వీతధౌతదంతోఽంగశుద్ధయే। ఉభయైరపిచస్నానంమంత్రైర్మృద్గ్రహణాదినా ॥౧౦॥ సంధ్యోపాస్త్యాదికర్మాణివేదేనాచోదితానిమే। పూజాంతైఃకల్పయేత్సమ్యక్సంకల్పఃకర్మపావనీమ్ । ౧౧ ॥ శైలీదారుమయీలౌహీలెప్యాలేఖ్యాచసైకతీ। మనోమయీమణిమయీప్రతిమాష్టవిధాస్మృతా ॥ చలాచలేతిద్వివిధాప్రతిష్ఠాజీవమందిరమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉద్వాసావాహనేనస్తఃస్థిరాయాముద్ధవార్చనే। అస్థిరాయాంవికల్పస్స్యాత్స్థండిలేతుభవేద్ద్వయమ్ ॥ స్నపనంత్వవిలెప్యాయామన్యత్రపరిమార్జనమ్।౧౩॥ ద్రవ్యైఃప్రసిద్ధైర్మద్యాగఃప్రతిమాదిష్వమాయినః। భక్తస్యచయథాలబ్ధైర్హృదిభావేనచైవహి॥ ౧౪ ॥ స్నానాలంకరణంప్రేష్ఠమర్చాయామేవతూద్ధవ। స్థండిలేతత్త్వవిన్యాసోవహ్నావాజ్యప్లుతంహవిః ॥ సూర్యేచాభ్యర్హణంప్రేష్ఠంసలిలేసలిలాదిభిః॥ ౧౫॥ శ్రద్ధయోపాహృతంప్రేష్ఠం మమాభక్తేనవార్యపి। గంధోధూపస్సుమనసోదీపోఽన్నాద్యంచకింపునః ॥ ౧౬ ॥ శుచిస్సంభృతసంభారః ప్రాగ్దర్భైఃకల్పితాసనః। ఆసీనఃప్రాగుదగ్వార్చేదర్చాయాంత్వథసమ్ముఖః॥ ౧౭॥ కృతన్యాసఃకృతన్యాసాంమదర్చాంపాణినామృజేత్ ।కలశంప్రోక్షణీయంచయథావదుపసాదయేత్ ॥ ౧౮ ॥ తదద్భిర్దేవయజనంద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవచ। ప్రోక్ష్యపాత్రాణిత్రీణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చసాధయేత్ ॥

స్థానభేదేనవిశేషమాహ॥ ద్రవ్యైరితి॥ ప్రకల్పితాని ద్రవ్యైఃసుశోభనైః అమాయినః - నిష్కామస్య భక్తస్య తుయథాలబ్ధైః - యద్వా - హృదిభావనయా - యద్వా - హృదిమద్యాగః తదాభావనమనోమయైః ॥ ౧౪ ॥ అర్చాదిస్థానభేదేన ప్రధానోపచారానాహ సార్ధేన॥ స్నానేతి॥ తత్త్వవిన్యాసఃయథాస్థానమంగప్రధానదేవతానాం తత్తన్మంత్రైః స్థాపనం - అభ్యర్హణం ఉపస్థానార్ఘ్యాది - సలిలాదిభి స్తర్పణాదినా యజనం॥ ౧౫॥ సర్వత్ర సాధారణమాహ॥ శ్రద్ధయేతి ॥ ౧౬ ॥ ఏవంస్థానాదిభేదముక్త్వా ఇదానీంపూజాప్రకారమాహ॥ శుచిరితి॥ సంభృతాఃసంభారాః పూజాసాధనాని యేన సః ప్రాగగ్రైర్దర్భైః ఉదఙ్ముఖో వా ఆసనసంభృతసంభారస్సన్నాసీనః - సత్వాసీనస్సన్ పశ్చాత్ తత్తత్సంభారాద్యారంభం - దర్భైరితి ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వా ఆసీనః - అర్చాయాంతుస్థిరాయాం సంముఖః అర్చాభిముఖః ॥ ౧౭॥ కృతన్యాసఇతి॥ అనంతరంగురూపదేశ యథోపదేశంన్యస్యేత్ కృతన్యాసః - కృతోమూలమంత్రన్యాసో యస్యాంతాం మదర్చాం - ఉద్వర్తనాదికం ఉపసాదయేత్ ఉపకల్పయేత్ ॥ ౧౮ ॥ తదితి - కలశంపూర్ణకుంభం - ప్రోక్షణీయం ప్రోక్షణార్థోదకపాత్రంచ ఉపసాదయేత్ చందనపుష్పాదిసంస్కృతం ॥ తదద్భిః ప్రోక్షణీయాద్భిః - దేవయజనం దేవపూజాస్థానం - పాద్యాద్యర్థం త్రీణిపాత్రాణి తైస్తైర్ద్రవ్యైః పూరితానిసాధయేత్ ॥

ధయేత్ · తత్ర పాద్యాదిద్రవ్యాణి॥ శ్లో॥ పాద్యే శ్యామాకదూర్వాబ్జవిష్ణుక్రాంతాదిరిష్యతే। అర్ఘ్యే తు॥ శ్లో॥ గంధపుష్పాక్షతయవకుశాగ్రతిలసర్షపాః॥ దూర్వాశ్చేతి క్రమాదర్ఘ్యద్రవ్యాష్టకముదీరితమ్· ఆచమనీయకే తు॥ శ్లో॥ జాతీలవంగకక్కోలైర్మతమాచమనీయకమితి॥ ౧౯॥ పాద్యేతి॥ తాని చ త్రీణి పాత్రాణి యథాక్రమం హృదయాదిమంత్రైః గాయత్ర్యా చ సర్వాణ్యభిమంత్రయేత్॥ ౨౦॥ పిండమితి॥ తదనంతరం · పిండే దేహే · వాయ్వగ్నిసంశుద్ధే ఇతి కోష్ఠగతేన వాయునా శోషితే · ఆధారగతేనాగ్నినా దగ్ధే పునర్లలాటస్థచంద్రమండలామృతప్లావనామృతమయే జాతే తస్మిన్ · హృత్పద్మస్థాం పరాం శ్రేష్ఠాం జీవకళాం శ్రీనారాయణమూర్తిం ధ్యాయేత్ · కథంభూతాం · నాదాంతసిద్ధభావితాం ప్రణవస్యాకారోకారమకారబిందునాదాః పంచాంశాః తత్ర నాదాంతే సిద్ధైర్ధ్యాతాం తథాచ॥ శ్రు॥ యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః · తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మహేశ్వర ఇతి॥ ౨౧॥ తయేతి॥ తయాత్మభూతయా స్వేనైవ చింతితయా · అమృతమయపిండే దీపేన ప్రభయా గృహమివ వ్యాప్తే సతి · తస్మిన్నావాహనసైరుపచారైస్సంపూజ్య తన్మయస్సన్ · ఆవాహనాదిష్వావాహనస్థాపనముద్రయా స్థాపయిత్వా · మాం ప్రపూజయేత్॥ ౨౨॥ కథం ప్రపూజయేత్తదాహ ద్వాభ్యాం॥ పాద్యేతి॥ ధర్మాదిభిర్నవాసనం కల్పయిత్వా॥ ౨౩॥ పద్మమితి॥ తత్ర పద్మం చ కల్పయిత్వా · ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం · ఉభయసిద్ధయే మహ్యం పాద్యాదీనుపచారాన్ ప్రకల్పయేదిత్యన్వయః ఉపస్పర్శనః ఆచమనం · అర్హణమర్ఘ్యం · ఉభయసిద్ధయే వేదతంత్రోక్తభుక్తిముక్తిప్రాప్తయే అయమర్థః · ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాణ్యాసనపర్యంకస్యాగ్నేయాదిచతుష్కోణేషు పాదాః · అధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యా

యేత్॥ ౧౯॥ పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్థం త్రీణి పాత్రాణి దేశికః। హృదా శీర్ష్ణాథ శిఖయా గాయత్ర్యా చాభిమంత్రయేత్॥ ౨౦॥ పిండే వాయ్వగ్నిసంశుద్ధే హృత్పద్మస్థాం పరాం మమ। అణ్వీం జీవకళాం ధ్యాయేన్నాదాంతే సిద్ధభావితామ్॥ ౨౧॥ తయాత్మభూతయా పిండే వ్యాప్తే సంపూజ్య తన్మయః। ఆవాహ్యార్చాదిషు స్థాప్య న్యస్తాంగం మాం ప్రపూజయేత్॥ ౨౨॥ పాద్యోపస్పర్శార్హణాదీనుపచారాన్ ప్రకల్పయేత్। ధర్మాదిభిశ్చ నవభిః కల్పయిత్వాసనం మమ॥ ౨౩॥ పద్మమష్టదళం తత్ర కర్ణికాకేసరోజ్జ్వలమ్। ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం మహ్యం తూభయసిద్ధయే॥ ౨౪॥ సుదర్శనం పాంచజన్యం గదాసీషుధనుర్హలాన్। ముసలం కౌస్తుభం మాలాం శ్రీవత్సం చానుపూజయేత్॥ ౨౫॥ నందం సునందం గరుడం ప్రచండం చండమేవ చ। మహాబలం బలం చైవ కుముదం కుముదేక్షణమ్॥ ౨౬॥ దుర్గాం వినాయకం వ్యాసం విష్వక్సేనం గురూన్ సురాన్। స్వే స్వే స్థానే హ్యభిముఖాన్ పూజయేత్ప్రోక్షణాదిభిః॥ ౨౭॥ చందనోశీరకర్పూరకుంకుమాగరువాసితైః। సలిలైః స్నాపయేన్మంత్రైర్నిత్యదా విభవే సతి॥ ౨౮॥ స్వర్ణఘర్మానువాకేన మహాపురుషవిద్యయా। పౌరుషేణ చ సూక్తేన సామభీ రాజనాదిభిః॥ ౨౯॥ వస్త్రోపవీతాభరణపత్రస్రగ్గంధలేపనైః। అలంకుర్వీత సప్రేమ మద్భక్తో మాం యథోచితమ్॥ ౩౦॥ పాద్యమాచమనీయం చ గంధం సుమనసోఽక్షతాన్। ధూపదీపోపహార్యాణి దద్యాన్మే శ్రద్ధయార్చకః॥ ౩౧॥

నైశ్వర్యాణి పర్యంకస్య పూర్వాదిదిక్షు గాత్రాణి · పర్యంకమధ్యే త్రయో గుణాః పట్టికాః · తత్ర పూర్వాదిక్రమేణ మధ్యే చ॥ శ్లో॥ విమలోత్కర్షణీ జ్ఞానా క్రియా యోగా తథైవ చ। ప్రహ్వీ సత్యా తథేశానానుగ్రహా చేతి శక్తయః॥ ఏవం యథోపదేశం ధర్మాదిభిరష్టభిర్నవభిశ్శక్తిభిస్సహైర్నవాసనం కల్పయిత్వేతి కర్ణికాయాః కేసరైర్గుణత్రయోపరి స్థాపితైస్సోమసూర్యాగ్నిమండలైశ్చోజ్జ్వలమిత్యర్థః॥ ౨౪॥ ఆయుధాదిపూజామాహ త్రిభిః॥ సుదర్శనమితి॥ తత్ర స్వస్యాంగమిత్యంగావరణపూజా సూచితా · ఆసనైర్నవనవశక్త్యావరణముక్తం తతస్సుదర్శనాదిముసలాంతాన్యాయుధాన్యష్టసు దిక్షు · కౌస్తుభమాలా శ్రీవత్సానురసి॥ ౨౫॥ నందమితి॥ నందాదీన్ పార్షదానష్టదిక్షు గరుడం పురతః॥ ౨౬॥ దుర్గామితి॥ దుర్గాదీన్ కోణేషు · గురూన్ వామతః సురానింద్రాదిలోకపాలాన్ పూర్వాదిదిక్షు ఏవమేతాన్ దేవస్యాభిముఖాన్ ప్రోక్షణాదిభిరర్ఘ్యాదిభిః పూజయేదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ పాద్యాదీనుపచారాన్ ప్రకల్పయేదిత్యుక్తం · తానేవ గుణవిధిభిః ప్రపంచయతి షడ్భిః॥ చందనేతి॥ ౨౮॥ మంత్రానాహ॥ స్వర్ణేతి॥ స్వర్ణఘర్మానువాకః॥ శ్రు॥ సువర్ణం ఘర్మం పరివేద వేనమిత్యాది · మహాపురుషవిద్యయా॥ శ్లో॥ జితంతే పుండరీకాక్ష నమస్తే విశ్వభావన। సుబ్రహ్మణ్య నమస్తేస్తు మహాపురుష పూర్వజేతి · పౌరుషం సూక్తం సహస్రశీర్షేత్యాది · రాజనాదీని సామాని॥ శ్రు॥ ఇంద్రం నరో నేమధితా హవంత ఇత్యస్యామృచి గీతాని - ఆదిశబ్దేన రౌహిణాదీని॥ ౨౯॥ వస్త్రాద్యుపచారైస్స్వలంకారలక్షణం గుణం విధత్తే॥ వస్త్రేతి॥ పత్రాణి కపోలవక్షస్స్థలాదిషు లిఖితాః పత్రభంగ్యః · మద్భక్తశ్చేత్ప్రేమ్ణా యథా భవతి తథా యథోచితమలంకుర్వీతేత్యర్థః॥ ౩౦॥ సర్వసాధారణం శ్రద్ధాలక్షణం గుణం విధత్తే॥ పాద్యమితి॥ ౩౧॥ నైవేద్యవైభవలక్షణం గుణం విధత్తే॥ గుడేతి॥ శష్కుల్యః తైలపక్వవిశేషాః · అపూపాః అపూపానాం మండకపాదీనాం సమా

నః - సూపాః వ్యంజనాని - సతి విభవసతి శేషః ॥ 3౧॥ కాలభేదేనగుణానాహ ద్వాభ్యాం ॥ అభ్యంగేతి ॥ అభిషేచనం పంచామృతాదిస్నపనం - స్నాద్యేతి అన్నం భోజ్యం - అద్యంభక్ష్యం - పర్వణిత్యేకాదశ్యాదౌ - అన్వహం ప్రత్యహం వా విభవే సతి ॥ 33॥ ఫలభూయస్త్వాదగ్నౌ విధినేతి ॥ విధినా స్వగృహ్యోక్తవిధానేన - మేఖలాదిభిరుపలక్షితే - విహితే నిర్మితే - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ విస్తారో చ్ఛ్రయతస్త్రిసో మేఖలాశ్చతురంగులాః ॥ హస్తమాత్రో భవేద్గర్తస్తన్మానివేది... ఉదితం ప్రజ్వలితం - అగ్నింపరితః సమూహేత్ ఏకత్ర మేళయేత్ ॥ 3౪॥ పరిస్తీర్యేతి ॥ దర్భైః పరిస్తీర్య - పర్యుక్షేత్ పరితః ప్రోక్షయేత్ - అన్వాధాయ అన్వాధానసంజ్ఞకం ... సమిత్ప్రక్షేపాదిరూపం కర్మ కృత్వా - అగ్నేరుత్తరతో ద్రవ్యాణి హోమోపయోగీన్యాసాద్య నిధాయ - ప్రోక్షణ్యా ప్రోక్ష్య పాత్రోదకేన ప్రోక్ష్య - అగ్నౌ మాం ధ్యాయేత్ ॥ 3౫॥ తప్తేతి ॥ శంఖాదిభిర్లసంతః శోభమానాశ్చత్వారో భుజాయస్య తం ॥ 3౬॥ స్ఫురదితి ॥ స్ఫురంతి కిరీటాదీని యస్య తం ॥ 3౭॥ ధ్యాయన్నితి ॥ హవిషాఘృతేన అభిఘృతాని నంసిక్తాని దారూణి శుష్కసమిధః - ప్రాస్య ప్రక్షిప్య ఆఘారౌ ఆజ్యభాగౌ - ఏవమాజ్యభాగౌ చ - దత్వా తద్వా ఆహుతీ హుత్వేత్యర్థః - తత్రాఘారౌ ప్రజాపతయే స్వాహేంద్రాయ స్వాహేతి చోత్తరదక్షిణపరిధి మారభ్యాగ్నికుర్యాదా పరిధ్యంతం ఘృతధారణరూపౌ - ఆజ్యభాగౌ అగ్నయే స్వాహా సోమాయ స్వాహేత్యేవం హోమరూపౌ ॥ 3౮॥ జుహుయాదితి ॥ మూలమంత్రేణ అష్టాక్షరేణ - తథా షోడశర్చో యస్మిన్ తేనపురుషసూక్తేనవా - అవదాన

గుడపాయససర్పీంషి శష్కుల్యాపూపమోదకాన్ । సంయావదధిసూపాంశ్చ నైవేద్యం సతి కల్పయేత్ ॥ 3౧॥ అభ్యంగోన్మర్దనాదర్శదంతధావాభిషేచనమ్ । అన్నాద్యగీతనృత్యాని పర్వణి స్యురుతాన్వహమ్ ॥ 33 ॥ విధినా విహితే కుండే మేఖలాగర్తవేదిభిః । అగ్నిమాధాయ పరితస్సమూహేత్పాణినోదితమ్ ॥ 3౪ ॥ పరిస్తీర్యాథపర్యుక్షేదన్వాధాయ యథావిధి । ప్రోక్షణ్యాసాద్య ద్రవ్యాణి ప్రోక్ష్యాగ్నౌ భావయేత మామ్ ॥ 3౫॥ తప్తజాంబూనదప్రఖ్యం శంఖచక్రగదాంబుజైః । లసచ్చతుర్భుజం శాంతం పద్మకింజల్కవాససమ్ ॥ 3౬ । స్ఫురత్కిరీటకటకకటిసూత్రవరాంగదమ్ । శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినమ్ । 3౭ । ధ్యాయన్నభ్యర్చ్య దారూణి హవిషాభిఘృతాని చ । ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌ దత్వా చాజ్యప్లుతం హవిః ॥ 3౮ ॥ జుహుయాన్మూలమంత్రేణ షోడశర్చావదానతః । ధర్మాదిభ్యో యథాన్యాయ్యం మంత్రైస్స్విష్టకృతం బుధః ॥ 3౯॥ అభ్యర్చ్యాథ నమస్కృత్య పార్షదేభ్యో బలిం హరేత్ । మూలమంత్రం జపేద్బ్రహ్మ స్మరన్నారాయణాత్మకమ్ । ౪౦॥ దత్వాచమనముచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయేత్ । ముఖవాసం సురభిమత్తాంబూలాద్యమథార్హయేత్ ॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్కర్మాణ్యభినయన్మమ । మత్కథాః శ్రావయన్ శృణ్వన్ముహూర్తం క్షణికో భవేత్ ॥ ౪౨ ॥ స్తవైరుచ్చావచైస్స్తోత్రైః పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి । స్తుత్వా ప్రసీద భగవన్నితి వందేత దండవత్ ॥ ౪౩॥ శిరో మత్పాదయోః కృత్వా బాహుభ్యాం చ పరస్పరమ్ । ప్రపన్నం పాహి మామీశ భీతం మృత్యుగ్రహార్ణవాత్ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి శేషాం మయా దత్తాం శిరస్యాధాయ సాదరమ్ । ఉద్వాసయేచ్చేదుద్వాస్యం జ్యోతిర్జ్యోతిషి తత్పునః ॥ ౪౫ ॥ అర్చాదిషు యదా యత్ర శ్రద్ధా మాం తత్ర చార్చయేత్ । సర్వభూతేష్వాత్మని చ

ప్రత్యృచమాహుతి గ్రహణేనేత్యర్థః - పురుషసూక్తేనారాధనపక్షే సర్వమూలమంత్రః - తేనైవ ప్రత్యృచమవదానతో హోమ ఇతి - మంత్రైః యథాన్యాయ్యం పూజాక్రమేణైవ - అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహేత్యేవం స్విష్టకృతం చ హుత్వా ॥ 3౯ ॥ అభ్యర్చ్యేతి ॥ తతోభగవంతమభ్యర్చ్య - అథ నమస్కృత్య - పార్షదేభ్యో నందాదిభ్యః అష్టసుదిక్షు బలిం హరేత్ తతః పూజాస్థానమాగత్య ... సముపవిశ్య యథాశక్తి మూలమంత్రం జపేత్ ॥ ౪౦॥ దత్వేతి ॥ తతః ఉభయత్ర భగవతో భోజనసమాప్తిం ధ్యాత్వా ఆచమనం దత్వా - ... విష్వక్సేనాయ కల్పయిత్వా - తదనుజ్ఞయా పశ్చాత్ స్వయం భుంజీత తతః - సురభిమత్ సుగంధవత్ - తాంబూలాద్యం ముఖవాసం ... అథపునరపి అర్హయేత్ పుష్పాంజలినా పూజయేత్ ॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్నితి ॥ అభినయన్ స్వస్మిన్నావిష్కుర్వన్ క్షణికః ... ॥ ౪౨॥ స్తవైరితి ॥ స్తవస్తోత్రాణాం భేదం దర్శయతి పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి ॥ ౪౩॥ ... ఉజ్జ్వలధ్యానపరో భవేత్ ॥ ౪౪॥ శిరఇతి ॥ బాహుభ్యాం దక్షిణోత్తరాభ్యాం - పరస్పరం ... గృహీత్వా - యద్వా - స్పృష్టః పరస్పరం ... ప్రపన్నమిత్యాదివిజ్ఞాప్య ప్రణమేత్ ॥ ౪౫॥ తతః శేషం గృహీత్వా ... ఇతీతి ॥ ఇత్యేవమేవ ప్రార్థనయా - శేషాం నిర్మాల్యం మయా దత్తాం - శిరస్యాధాయ ధృత్వా - యద్యుద్వాస్యం - ఉద్వాసయేత్ - తర్హి ... జ్యోతిః స్వహృత్పద్మస్థజ్యోతిష్యుద్వాసనీయం ॥ ౪౫॥ ...

హ॥ అర్చాదిష్వితి॥ యదా యత్ర శ్రద్ధా - తదా తత్ర - సర్వత్ర తిష్ఠామీతి ముఖ్యాముఖ్యత్వం - కుతః పునః - యతః సర్వభూతేష్వితి॥ ౪౮ ॥ ఏవ మితి ॥ ఉభయతః ఇహాముత్ర చ॥ ౪౯॥ సమర్థానాం ప్రత్యాహ త్రిభిః ॥ మదర్చామితి ॥ పుష్పోద్యానాని చ కారయేత్ - పూజాయాత్రోత్స వాశ్రితాన్ - పూజా ప్రత్యహం - యాత్రా విశిష్టపర్వణి - బహుజనసమాగమః - ఉత్సవః వసంతాదికాలేషు మహోత్సవః - తదాశ్రితాన్ క్షేత్రాదీన్ దత్త్వా॥ ౫౦॥ పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితానిత్యస్య వివరణం॥ పూజాదీనామితి॥ ప్రవాహార్థం సంతతానువృత్త్యర్థం - మత్సార్ష్టితాం మత్సమానైశ్వర్యం ॥ ౫౧ ॥ ప్రతిష్ఠాదీనాం వ్యస్తసమస్తానాం ఫలమాహ ॥ ప్రతిష్ఠయేతి ॥ మత్సామ్యతాం మయా సమతాం॥ ౫౨॥ సకామం ప్రత్యుక్తం - అహైతుకభక్తం ప్రత్యాహ॥ మామితి ॥ అహైతుకభక్తియోగ ఏవ కథం భవతి తత్రాహ - భక్తియోగ మితి॥ ౫౩॥ దాతుః ఫలముక్తం అపహర్తారం నిందతి॥ య ఇతి॥ విడ్భుక్ విష్ఠాభోజీ క్రిమిః॥ ౫౪॥ కర్తుర్యత్ఫలం తదేవాన్యేషామప్యాహ॥ కర్తురితి॥ సారథేః సహకారిణః - హేతోః ప్రయోజకస్య - అనుమోదితుశ్చ - ప్రేత్య తత్ఫలమిత్యన్వయః - కుతః - యతః కర్మణామేతే భాగినః భాగార్హాః - తత్రాపి విశేషమాహ - భూయసి కర్మణి సారథ్యాదౌ చాధికం ఫలమితి॥ శ్లో॥ పయః పత్రాదిమాత్రేణ పూజితో యః పరం పదమ్। ప్రాగేవ దిశతి ప్రీతః స కృష్ణశ్శరణం మమ॥ ౫౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ అష్టావింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణోపవర్ణితః। జ్ఞానయోగః పునస్సోఽసమాహృత్య నిరూప్యతే ॥ ఇదానీమతివిస్తరేణోక్తం జ్ఞాన

సర్వాత్మాహమవస్థితః ॥ ౪౮ ॥ ఏవం క్రియాయోగపథైః పుమాన్ వైదికతాంత్రికైః। అర్చన్నుభయ తస్సిద్ధిం మత్తో విందత్యభీప్సితామ్ ॥ ౪౯ ॥ మదర్చాం సంప్రతిష్ఠాప్య మందిరం కారయేద్దృఢమ్ । పుష్పో ద్యానాని రమ్యాణి పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితాన్ ॥ ౫౦॥ పూజాదీనాం ప్రవాహార్థం మహాపర్వస్వ థాన్వహమ్। క్షేత్రాపణపురగ్రామాన్ దత్త్వా మత్సార్ష్టితామియాత్ ॥ ౫౧ ॥ ప్రతిష్ఠయా సార్వ భౌమం సద్మనా భువనత్రయమ్ । పూజాదినా బ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్ ॥ ౫౨॥ మా మేవ నైరపేక్ష్యేణ భక్తియోగేన విందతి । భక్తియోగం స లభత ఏవం యః పూజయేత మామ్॥ ౫౩ ॥ య స్స్వదత్తాం పరైర్దత్తాం హరేత సురవిప్రయోః । వృత్తిం స జాయతే విడ్భుగ్వర్షాణామయుతాయు తమ్ ॥ ౫౪ ॥ కర్తుశ్చ సారథేర్హేతోరనుమోదితురేవ చ । కర్మణాం భాగినః ప్రేత్య భూయో భూ యసి తత్ఫలమ్ ॥ ౫౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - సప్తవింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీభగవానువాచ ॥ పరస్వభావకర్మాణి న ప్రశంసేన్న గర్హయేత్ । విశ్వమేకాత్మకం పశ్యన్ ప్రకృత్యా పు రుషేణ చ॥ ౧॥ పరస్వభావకర్మాణి యః ప్రశంసతి నిందతి । స ఆశు భ్రశ్యతే స్వార్థాదసత్యభినివేశతః॥ ౨ ॥ తైజసే నిద్రయాపన్నే పిండస్థో నష్టచేతనః । మాయాం ప్రాప్నోతి మృత్యుం వా తద్వన్నానార్థదృ క్పుమాన్ ॥ ౩॥ కిం భద్రం కిమభద్రం వా ద్వైతస్యావస్తునః కియత్ । వాచోదితం తదనృతం మనసా ధ్యా తమేవ చ ॥ ౪ ॥ ఛాయాప్రత్యాహ్వయాభాసా హ్యసంతోఽప్యర్థకారిణః । ఏవం దేహాదయో భావా యచ్ఛంత్యామృత్యుతో భయమ్ ॥ ౫ ॥ ఆత్మైవ తదిదం విశ్వం సృజ్యతే సృజతి ప్రభుః । త్రాయతే త్రాతి

యోగం సంక్షేపేణ వక్తుమాహ॥ పరేతి॥ పరేషాం స్వభావాన్ శాంతఘోరాదీన్ కర్మాణి చ - తత్ర హేతు ర్విశ్వమితి ॥ ౧ ॥ విపక్షే దోషమాహ॥ పరేతి॥ స్వార్థాత్ - జ్ఞాననిష్ఠాలక్షణాత్ - అసతి మిథ్యాభూతే ద్వైతే అభినివేశాత్ ॥ ౨॥ భ్రంశమేవ దృష్టాంతతో దర్శయ తి॥ తైజస ఇతి॥ తైజసే రాజసాహంకారకార్యే ఇంద్రియగణే నిద్రయా ఆపన్నే అభిభూతే సతి - పిండస్థో జీవః కేవలం మనోమాత్రేణ మాయాం స్వప్నరూపాం ప్రాప్నోతి - తతో మనసి లీనే సతి నష్టచేతనస్సన్ మృత్యుం వా మృత్యుతుల్యాం సుషుప్తిం వా ప్రాప్నోతి యథా - తద్వదేవ నానార్థదృక్ ద్వైతాభినివేశీ - విక్షేపం లయం చ ప్రాప్నోతి - యథా ప్రాజ్ఞసంపర్కాద్విశ్వస్య స్వభోగక్షయలక్షణో భ్రంశః - ఏవమనాత్మ సంపర్కాదాత్మనోఽపి స్వరూపభ్రంశ ఇతి భావః॥ ౩ ॥ ద్వైతానత్యతయా స్తుతినిందయోర్నిర్విషయత్వం ప్రపంచయతి సార్ధైః కమితి॥ అవస్తునో ద్వైతస్య మధ్యే కిం భద్రం కిం వా అభద్రం కియద్భద్రం - కియద్వా అభద్రమిత్యర్థః - అవస్తుత్వమేవాహ వాచేతి వాహ్యం శ్రీరూపలక్షణం వాచా ఉదితం ఉక్తం - చక్షురాదిభిశ్చ యద్దృష్టం తదనృతమితి ॥ ౪॥ నన్వేవం సతి దేహాదిభావానామసత్త్వాత్ కథం భయహేతుత్వమిత్యాశంక్య హేతుత్వం దృష్టాంతేనాహ॥ ఛాయేతి॥ ఛాయా ప్రతిబింబం - ప్రత్యాహ్వయః ప్రతిధ్వనిః - ఆభాసః శుక్తి రజతాదిః - ఏతే యథా అసంతోఽప్యర్థకారిణో భవంతి ఆమృత్యుతః మృత్యుమభివ్యాప్య యద్వా - మృత్యులక్షణయా జ్ఞానేన యావన్నివర్తతే తావత్పర్యంతమిత్యర్థః॥ ౫॥ నను సృష్ట్యాదిశ్రుతిభిరేవ ద్వైతం నిరూపితం, కథమసత్యం స్యాత్ తత్రాహ ద్వాభ్యాం ॥ ఆత్మే

తి॥ త్రాయతే హ్రియతే - త్రాతి పాలయతి॥ ౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యస్మాత్ స్వభిన్నాదన్యస్తద్భిన్నో భావః - త్రివిధా [illegible] భాతిః ప్రతీతిః॥ ౭॥ నను కథం నిర్మూలం ప్రతీయతే తత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ౮॥ ఏతదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణ్యం నిష్ఠాం [illegible] ఏతన్నిన్దాస్తుత్యోః పాయమాహ॥ ప్రత్యక్షేణేతి॥ యదాద్యన్తవత్ తద్ద్వైతం - తిగసదితి జ్ఞాత్వా - నిస్సంగో విచరేత్ - ఆద్యంతవత్త్వే ప్రమాణాని ప్రత్యక్షేణ ఘటాది - అనుమానేన సావయవత్వేన దృశ్యం స్వప్నవత్ - నిగమేన ప్రత్యక్షమానేనాత్మ - ఆత్మసంవిదా [illegible] వర్ణాం దృశ్యం ఆద్యంతవత్ ఆసదేవేతి జ్ఞాత్వేతి॥ ౧౦॥ నను యద్యాత్మసంవిదా సర్వం దృశ్యం స్వప్నవదసదిత్యుచ్యతే - తర్హి [illegible] త్రాత్మా దేహాది ద్వైతం జడమిత్యుక్తం స్యాత్ - తథా చ సంసారప్రతిభాసోఽపి కస్యేతి చోదయతి॥ నేతి॥ అనాత్మస్వదృశోః [illegible] అత్ర హేతుః - ద్రష్టృదృశ్యయోః - తతో మాయామిథ్యారోపితత్వాహ ఉపలభ్యత ఇతి॥ ౧౧॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ అత్మేతి॥ [illegible] దిసంచ విశేషణైః శాస్త్రాదిరాగాది పుణ్యపుణ్య జ్ఞానపరిచ్ఛేదానాం అసంభవం దర్శయతి [illegible] అయం భావః యథైవాగ్నిర్దారుణోఽభిన్నో [illegible] తథా దేహాత్మనోఽపి న సంసృతిః [illegible] రన్యతరస్యాపి ఘటత ఇత్యర్థః॥ ౧౨॥ సత్యం తథాప్యవివేకిన ఏవ [illegible] సన్నికర్షణం సంబంధః - సత్య సంగస్స కేతఃసం [illegible] తత్రాహ - అవివేకతః [illegible] తః సంసారస్తత్రాహ - అపార్థోఽపి మిథ్యాభూతోఽపి [illegible] ॥ ౧౩॥ సత్వనతో [illegible]

విశ్వాత్మా హ్రియతే హరతీశ్వరః ॥ ౬ ॥ తస్మాన్న హ్యాత్మనోఽన్యస్మాదన్యో భావో నిరూపితః । నిరూపి
తేఽయం త్రివిధా నిర్మూలా భాతిరాత్మని ॥ ౭ ॥ ఇదం గుణమయం విద్ధి త్రివిధం మాయయా కృతమ్ ॥ ౮ ॥ ఏత
ద్విద్వాన్మదుదితం జ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణమ్ । న నిన్దతి న చ స్తౌతి లోకే చరతి సూర్యవత్ ॥ ౯ ॥ ప్రత్యక్షేణా
నుమానేన నిగమేనాత్మసంవిదా । ఆద్యన్తవదసజ్జ్ఞాత్వా నిస్సంగో విచరేదిహ ॥ ౧౦ ॥ ఉద్ధవః ॥ నైవా
త్మనో న దేహస్య సంసృతిర్ద్రష్టృదృశ్యయోః । అనాత్మస్వదృశోరీశ కస్య స్యాదుపలభ్యతే ॥ ౧౧ ॥
ఆత్మావ్యయోఽగుణశ్శుద్ధస్స్వయంజ్యోతిరనావృతః । అగ్నివద్దారువదచిద్దేహః కస్యేహ సంసృతిః ॥ ౧౨ ॥
కృష్ణః ॥ యావద్దేహేన్ద్రియప్రాణైరాత్మనస్సన్నికర్షణమ్ । సంసారః ఫలవాంస్తావదపా
ర్థోఽప్యవివేకినః ॥ ౧౩ ॥ అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే । ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నే
ఽనర్థాగమో యథా ॥ ౧౪ ॥ యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్ । స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న
వై మోహాయ కల్పతే ॥ ౧౫ ॥ శోకహర్షభయక్రోధలోభమోహస్పృహాదయః । అహంకారస్య దృశ్యన్తే
జన్మమృత్యుశ్చ నాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ దేహేన్ద్రియప్రాణమనోఽభిమానో జీవోఽన్తరాత్మా గుణకర్మమూ
ర్తిః । సూత్రం మహానిత్యురుధేవ గీతస్సంసార ఆధావతి కాలతన్త్రః ॥ ౧౭ ॥ అమూలమేతద్బహురూప
రూపితం మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ । జ్ఞానాసినోపాసనయా శితేన చ్ఛిత్వా మునిర్గాం విచరత్యతృ
ష్ణః ॥ ౧౮ ॥ జ్ఞానం వివేకో నిగమస్తపశ్చ ప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానమ్ । ఆద్యన్తయోరస్య యదేవ [illegible]

[illegible] తస్సంసారస్యాతిర్హేతుత్వమపి తత్రాహ॥ అర్థ ఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౧౪॥ [illegible] స్యాపి దుర్వారత్వనిమోక్షః ప్రసంగస్సాన్నిత్రాహ॥ యథేతి॥ ప్రస్వాపః స్వప్నః [illegible] ॥ ౧౫॥ [illegible] హంకారలక్షణో దేహాది సన్నికర్షణ ఏవ సంసారాలంబనమిత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం దర్శయతి॥ శోకేతి॥ [illegible] నాత్ - అహం సుఖీ దుఃఖీ తి వత్ చైతన్యస్య సుఖీ దుఃఖీతి ప్రతీత్యభావాత్ [illegible] ప త్తైరితి భావః - ఉక్తంచ ॥ శ్లో॥ సుప్తే హామిన్నిత్యం దుఃఖదోషప్రవృత్తయః। అత [illegible] ॥ ౧౬ ॥ స మయుద్యహంకారస్య సంసారః తర్హి అము [illegible] వివేకముత్పన్నం [illegible] ॥ దేహాదీతి॥ [illegible] కోయస్య సః - ఆత్మైవ తేషామంతస్థితోఽపి వః అత ఏవ గుణకర్మణాం యామూర్తిః [illegible] త్రావిశ్వధాగీతః - సంసారే కాలతంత్రః [illegible] ఆధావతి [illegible] ॥ ౧౭॥ [illegible] సంబంధముపపాద్య దాసింజ్ఞానేనతస్య స్వరూపము [illegible] ॥ అమూలమితి॥ [illegible] ప్రకాశితం - ఐంద్రజాలికతుల్యమితి వా - కింతదాహ - మనఃప్రాణ - [illegible] ॥ ౧౮ ॥ తదేవం జ్ఞానం స్వరూపసాధనం [illegible] జ్ఞానమితి॥ [illegible] హంకరణం - గురూపాసనయా [illegible] తేన జ్ఞానం [illegible] సాధనాన్యాహ - నిగమో వేదః - తపః స్వధర్మః ప్రత్యక్షం [illegible]

ఆద్యంతయోరస్య జగతః మధ్యేపి తదేవ కేవలం న తు జగదితి। కింతత్ కాలః కాలయతి ప్రకాశయతి యస్తథా హేతుః కారణం చ యత్తదేవ। ఏతదుక్తం భవతి। యదస్య విశ్వస్య కారణం ప్రకాశకం చ బ్రహ్మ తదాత్మకమేవైతత్ న తతః పృథగిత్యేవం నిశ్చయ ఫలో నిగమాదిసాధనైర్జాయతే యో వివేకః తత్ జ్ఞానమితి॥ ౧౮ ॥ తత్ర నానాభేదవ్యవహారాలంబనస్యాపి విశ్వస్య కారణమాత్రాత్మకత్వం సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ సుకృతం సుష్ఠు కుండలాదిరూపేణ రచితం యద్ధిరణ్యం కీదృశం హిరణ్మయస్య కుండలాదేరుత్పత్తేః పురస్తాన్నాశాచ్చ పశ్చాత్ యదస్తి హిరణ్యమాత్రం తన్మధ్యేపి కటకం కుండలమిత్యాదినానావ్యపదేశైః వ్యవహారం ప్రాప్యమాణమపి తదేవ యథా తద్వదస్య విశ్వస్య కారణభూతోహమేవ నానావ్యవహారాలంబనం న తు మత్తః పృథగస్తిత్వమితి॥ ౧౯॥ తదేవం కార్యస్య కారణమాత్రాత్మకతాముక్త్వా ప్రకాశ్యస్య ప్రకాశాత్మకతామాహ॥ విజ్ఞానమితి॥ త్రియవస్థం యకారస్య పృథక్ పాఠః ఛందోనురోధేన జాగ్రదాది త్ర్యవస్థం యద్విజ్ఞానం మనః తదవస్థాకారణభూతం చ యద్గుణత్రయం యచ్చ కారణకార్యకర్తృ కారణమధ్యాత్మం కార్యమధిభూతం కర్తృ అధిదైవం ఏవం గుణత్రయకార్యభూతం త్రివిధం జగదేతత్ యేన తుర్యేణ సామాన్యజ్ఞానమాత్రేణ సమన్వయేన భాతి యేనానుగతం ప్రకాశత ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి తథా॥ శ్రు॥ చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో విదురిత్యాది శ్రుతేః న సువిశేషజ్ఞానవ్యతిరేకేణ న తురీయం నాపోపలభామహ ఇతి త్రాహ వ్యతిరేకతశ్చ సమాధ్యాదౌ యదస్తి తదేవ సత్యమితి॥ ౨౦॥ ఏవం కాలత్రయేప్యవ్యభిచారిణః సత్యత్వముక్తం వ్యభిచారిణస్త్వసత్యతామాహ॥ నేతి॥ మధ్యేపి తత్పృథఙ్నాస్తి కింతు వ్యపదేశమాత్రం కుతః యద్యస్మాత్ పరేణ అన్యేన భూతం జాతం ప్రసిద్ధం ప్రకాశితం చ తత్తదేవ కారణప్రకాశకతావన్మాత్రం స్యాత్ న పృథగితి మే మనీషా బుద్ధిః॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం

వకల్పం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే ॥ ౧౮ ॥ యథా హిరణ్యం సుకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హిరణ్మయస్య । తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్ ॥ ౧౯॥ విజ్ఞానమేతత్ త్రియవస్థమంగ గుణత్రయం కారణకార్యకర్తృ । సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ సత్యమ్ ॥ ౨౦ ॥ న యత్పురస్తాదుత యన్న పశ్చాన్మధ్యే చ తన్న వ్యపదేశమాత్రమ్ । భూతం ప్రసిద్ధం చ పరేణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా॥ ౨౧॥ అవిద్యమానోఽప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ ఏషః। బ్రహ్మ స్వయంజ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేంద్రియార్థాత్మవికారచిత్రమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏవం స్ఫుటం బ్రహ్మవివేకహేతుభిః పరాపవాదేన విశారదేన। ఛిత్త్వాత్మసందేహముపారమేత స్వానందతుష్టోఽఖిలకాముకేభ్యః ॥ ౨౩ ॥ నాత్మా వపుః పార్థివమింద్రియాణి దేవా హ్యసుర్వాయుర్జలం హుతాశః। మనోఽన్నమాత్రం ధిషణా చ సత్త్వమహంకృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యమ్ ॥ ౨౪॥ సమాహితైః కః కరణైర్గుణాత్మభిర్గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః । విక్షిప్యమాణైరుత కిం ను దూషణం ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః కిమ్ ॥ ౨౫ ॥ యథా నభో వాయ్వనలాంబుభూగుణైర్గతాగతైర్వర్తుగుణైర్న సజ్జతే । తథాక్షరం

శ్రు॥ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేశ్చ కారణప్రకాశకవ్యతిరేకేణ కార్యస్య ప్రకాశ్యస్య చానుపలంభాదితి భావః॥ ౨౧॥ ఏవం సామాన్యతః కార్యప్రకాశ్యయోః కారణప్రకాశకాభ్యామభేదం ఉక్త్వా ప్రస్తుతే తదుభయవివేకపూర్వకం ప్రపంచస్య బ్రహ్మాభేదమాహ॥ అవిద్యమాన ఇతి॥ యోయం వైకారికో వికారసమూహః స ఏష ప్రాగవిద్యమానోపి రాజససర్గః రజోద్వారేణ బ్రహ్మకార్యభూత ఇత్యర్థః అవభాసతే బ్రహ్మణా ప్రకాశ్యత ఇత్యర్థః బ్రహ్మ తు స్వయం స్వతస్సిద్ధం న తు కార్యమిత్యర్థః జ్యోతిశ్చ ప్రకాశకమిత్యర్థః అతః కారణాత్ ఇంద్రియాణి చ అర్థాస్తన్మాత్రాణి చ ఆత్మా మనశ్చ దేవానామప్యుపలక్షణం వికారాః పంచభూతాని విచిత్రం బ్రహ్మైవ భాతీతి॥ ౨౨॥ ఉపసంహరతి॥ ఏవమితి॥ ఏవం నిగమతః ప్రత్యక్షేతిహ్యానుమానైః స్ఫుటం యథా భవతి తథా బ్రహ్మవివేకహేతుభిః తథా పరస్య దేహాదేరపవాదేన ఆత్మత్వనిరాసేన చ కీదృశేన విశారదేన నిపుణేన గురుణా నిమిత్తభూతేనేతి వా ఆత్మవిషయం సందేహం ఛిత్త్వా స్వానందతుష్టస్సన్ అఖిలేభ్యః కాముకేభ్యః ఇంద్రియాదిభ్యః ఉపారమేత నిస్పృహో భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ పరాపవాదం ప్రపంచయతి॥ నేతి॥ వపురాత్మా న భవతి పార్థివత్వాత్ ఘటవత్ తథా ఇంద్రియాణి తదధిష్ఠాతారో దేవాః అసుః ప్రాణః మనః ధిషణా బుద్ధిః సత్త్వం చిత్తం అహంకృతిరిత్యేతే ఆత్మానో న భవంతి కుతః అన్నమాత్రం అన్నోపష్టంభ్యత్వాత్ శరీరవత్ వాయుర్జలం చ హుతాశస్తేజః ఖం క్షితిరితి పంచభూతాని అర్థాః శబ్దాదయః సామ్యం ప్రకృతిశ్చాత్మానో న భవంతి జడత్వాత్ ఘటవదితి యద్వా హేతుభేదేనానుమానాంతరాణి సూచితాని తద్యథా ఇంద్రియాణ్యనాత్మానో భవంతి కరణత్వాత్ వాస్యాదివత్ దేవాశ్చ వైకారికత్వాత్ మనోవత్ ప్రాణశ్చ వాయుత్వాత్ బాహ్యవాయువత్ మనః అన్నమయత్వాత్ శరీరవత్ బుద్ధిస్తైజసత్వాత్ చక్షుర్వత్ అహంకారః పరిణామిత్వాత్ శరీరవదిత్యాది ॥ ౨౪ ॥ ఏవం వివేకజ్ఞానవతో ముక్తస్యేంద్రియాదికృతో గుణదోషసంబంధ ఇత్యాహ॥

సమూహైరితి॥ మత్స్వవిద్ధి క్తథాన్నైః మమస్తుతివి క్తం థామస్వరూపం యేన తస్య॥ ౨౬॥ ప్రకాశస్య ప్రకాశ్యగుణదోషసంభవం కేతిరవిదృష్టాంతేనోక్తం - అసంగత్వేనావస్థితస్య న కోపి గుణదోష ఇత్యాకాశదృష్టాంతేనాహ॥ యథేతి॥ వాయ్వాదీనాం శోషణదహనక్లేదనరజోధూసరత్వాదిభిః - గతాగతైః రాగమూపాయిభిః ఋతుగుణైః శీతోష్ణాదిభిర్వా - అహంకృతేః అహంకారాత్పరమక్షరం సంసృతిహేతుభిర్న యుజ్యతే యద్వా - అహంకారస్య సంసృతిహేతుభిరితి॥ ౨౭॥ ముక్తవత్సమ్యగ్జ్ఞానిన యత్నేష్టమూచారాదిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ తథేతి॥ గుణేషు విషయేషు - రజో రాగః - మనసః కషాయ ఇతి రుచిరాసక్తామాహ॥ ౨౮॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేనోపపాదయతి॥ యథేతి॥ నృణామామయో రోగః - అసాధు అసమ్యక్చికిత్సితః తథా - అపక్వకషాయకర్మ అదగ్ధకషాయో రాగాదయస్తన్మూలాని చ కర్మాణి యస్మిన్ తత్ అతఏవ సర్వసంగం సవేదనపుత్రాదిషు సజ్జమానం - మనః - కుయోగినమసమ్యగ్జ్ఞానినం విధ్యతి భ్రంశయతి॥ ౨౯॥ కథంచిద్విషయసంగేన యోగభ్రంశస్స్యాత్ - అలంతహి సా పాపేన యోగమార్గేణ గత త్రాహ॥ కుయోగిన ఇతి॥ మనుష్యభూతైః బంధుశిష్యాదిరూపైః - త్రిదశైరుపసృష్టైః ప్రేరితైః తథా చ॥ శ్రు॥ తస్మాదేషాం న ప్రియం యదేతన్మనుష్యా విదురితి - అవశ్యకమాభ్యాసాబలా జన్మాంతరే - న తు కర్మతంత్రం కర్మవిస్తారం॥ ౩౦॥ నను విదుషామపి సర్వథా కర్మదుష్పరిహరమితి పున స్సంసారస్స్యాదేవేత్యత ఆహ॥ కరోతీతి॥ విదుషోన్యో సౌ జంతుర్దేహ ఏవ భోజనాదికర్మ కరోతి క్రియతే క్రియతే చ తేన కర్మ కార్యకృష్యాద్యైః ప్రాప్నోతీత్యర్థః - కేనాపి సంస్కారాదినా చోదితస్సన్ - ఆనిపాతాన్మరణపర్యంతం - విద్వాంస్తు ప్రకృతౌ దేహే స్థితోపి తత్ర నిర్మమత్వేన క్రియాతేనిరహంకారిత్వాత్ హర్షవిషాదాదిభిః సంసారం న ప్రాప్నోతి॥ ౩౧॥ కించ - అస్తాం తావద్దైహికకర్మభిర్వికారశంకా - యతో దేహమపి

సత్త్వరజస్తమోమయైరహంకృతేస్సంసృతిహేతుభిః పరమ్॥ ౨౭॥ తథాపి సంగః పరివర్జనీయో గుణేషు మాయారచితేషు తావత్। మద్భక్తియోగేన దృఢేన యావ ద్రజో నిరస్యేత మనఃకషాయః॥ ౨౮॥ యథామయోఽసాధు చికిత్సితో నృణాం పునః పునస్సంతుదతి ప్రరోహన్। ఏవం మనోఽపక్వకషాయకర్మ కుయోగినం విధ్యతి సర్వసంగమ్॥ ౨౯॥ కుయోగినో యే విహితాంతరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశోపసృష్టైః। తే ప్రాక్తనాభ్యాసబలేన భూయో యుంజంతి యోగం న తు కర్మతంత్రమ్॥ ౩౦॥ కరోతి కర్మ క్రియతే చ జంతుః కేనాప్యసౌ చోదిత ఆనిపాతాత్। న తత్ర విద్వాన్ ప్రకృతౌ స్థితోఽపి నివృత్తతృష్ణస్స్వసుఖానుభూత్యా॥ ౩౧॥ తిష్ఠంతమాసీనముత వ్రజంతం శయానముక్షంతమదంతమన్నమ్। స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్న వేద॥ ౩౨॥ యది స్మ పశ్యత్యసదింద్రియార్థం నానానుమానేన విరుద్ధమన్యత్। న మన్యతే వస్తుతయా మనీషీ స్వాప్నం యథోత్థాయ తిరోదధానమ్॥ ౩౩॥ పూర్వం గృహీతం గుణకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమంగ। నివర్తతే తత్పునరీక్షయైవ న గృహ్యతే నాపి విసృజ్య ఆత్మా॥ ౩౪॥ యథా హి భానోరుదయో నృచక్షుషాం తమో నిహన్యాన్న తు సద్విధత్తే। ఏవం సమీక్షా నిపుణా సతీ మే హన్యాత్తమిస్రం పురుషస్య బుద్ధేః॥ ౩౫॥ ఏష స్వయంజ్యోతిరజోఽప్రమేయో మహానుభూతిస్సకలా-

న్నసౌ న పశ్యతీత్యాహ॥ తిష్ఠంతమితి॥ ఉక్షంతం మూత్రయంతం - స్వభావప్రాప్తమన్యదపి దర్శనస్పర్శనాది - ఈహమానం కుర్వాణం - ఆత్మానం దేహం॥ ౩౨॥ నన్వింద్రియవతః సర్వథా కథమదర్శనం సంభవతీత్యత్రాహ॥ యదీతి॥ యద్యపి అసత్ అంబహిర్ముఖతామింద్రియార్థం పశ్యతి - తథాపి నానాత్వాన్మిథ్యాస్వప్నవదిత్యనుమానేన విరుద్ధం బాధితం సత్ అన్యదాత్మవ్యతిరిక్తం మనీషీ సన్ - వస్తుతయా న మన్యతే - స్వాప్నముత్థాయ ప్రబుధ్య - సంస్కారమాత్రేణ స్ఫురంతం స్వాప్నం విషయం - అతఏవ స్వయమేవ తిరోదధానం తిరోభవంతం యథా - తద్వత్॥ ౩౩॥ తదేవమాత్మా న విక్రియత ఇత్యుక్తం - న స్వేతదనుపపన్నం - బద్ధావస్థాయాం త్యజ్యమానత్వాత్ ముక్తావస్థాయాశ్చ గృహ్యమాణత్వాత్ - న హి వ్రీహయో వఘాతేన వ్రీహిభావత్యాగేన తండులీభావేన గృహ్యమాణాస్సవిక్రియంతే - తత్రాహ॥ పూర్వమితి॥ పూర్వం బద్ధావస్థాయాం గుణైః కర్మభిశ్చ చిత్రం అజ్ఞానకార్యం దేహేంద్రియాదిలక్షణం - ఆత్మస్వరూపేణావివిక్తం గృహీతమాసీత్ - తదేవ పునః జ్ఞానేన నివర్తతే - ఆత్మా తు న కేనాపి రూపేణ గృహ్యతే నాపి త్యజ్యతే - అయం భావః - గుణైః క్రియాఫలభవత్తా వదాత్మనో వికారః - తస్య స్వారోపితాజ్ఞానతత్కార్యసంసారనివృత్తిమాత్రరూపత్వాన్నాత్మసంస్పర్శిత్వం బంధమోక్షః - అతో న వికార ఇతి॥ ౩౪॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి॥ యథేతి॥ న తు పూర్వమసత్ ఘటాదికం న విధత్తే కరోతి - సమీక్షా ఆత్మవిద్యా॥ ౩౫॥ ఆత్మనో నిర్వికారతాం ప్రపంచయతి॥ ఏష ఇతి॥ ఏష ఇత్యనేన పరోక్షతయా నిత్యప్రాప్తస్యాత్మనః ప్రాప్తిం వారయతి - స్వయంజ్యోతిరిత్యనేన అజ్ఞానమలాసాకరణలక్షణం వికృతిం వారయతి అజ ఇత్యుత్పత్తిం - అప్రమేయ ఇతి జ్ఞానేన కార్యతయా ధ్యానసాకం - మహానుభూతిరితి దేశకాలపరిచ్ఛేదాభావేన అస్తిత్వవృద్ధిపరిణామాపక్షయవినాశాన్ - వారయతి - స్వయంజ్యోతిష్ట్వ దౌ హేతుః - సకలానుభూతిరితి - ఏకోద్వితీయ ఇతి వికారహేతోరన్యస్యాభావాన్నకోపి వికార ఇతి దర్శయతి - నను శ్రుతివిషయస్య కథం స్వయంజ్యో-

తిష్ఠ్యాదిః । తత్రాహ । వచసాం విరామే అగోచరత్వేన నివృత్తౌ సత్యాం । తథాచ ॥ శ్రుతిః ॥ యతో వాచో నివర్తంతే । అప్రాప్య మనసా సహేతి అత్ర హేతుః యేనేషితాః ప్రేషితాః । తథాచ ॥ శ్రుతిః ॥ కేనేషితం పతతి ప్రేషితం మనః కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యుక్తః । కేనేషితాం వాచమిమాం వదంతి చక్షుః శ్రోత్రం క ఉ దేవో యునక్తి । శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో యద్వాచో హ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః ఇత్యాదిషూపపశ్యేదితి ॥ ౩౬ ॥ అద్వితీయత్వముపపాదయితుం భేదస్యావాస్తవత్వమాహ ॥ ఏతావానితి ॥ కేవలే అధిష్ఠానే ఆత్మని వికల్ప ఇతి యత్ । ఏతావానేవాత్మనో మనసస్సంమోహః భ్రమః । యతః స్వమాత్మానమృతే వినా యస్య వికల్పస్యావలంబః ఆశ్రయో నాస్తి । రజతభ్రమస్యేవ శుక్తిం వినా ॥ శ్రుతిః ॥ నేహ నానాస్తి కించన ॥ శ్రుతిః ॥ ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే । యుక్తా హ్యస్య హరయశ్శతా దశేత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ....

కేచిత్తు నః ప్రత్యక్షాదిప్రతీతిసిద్ధప్రపంచస్య బాధాయోగాత్ వేదాంతార్థానాం చ క్రియార్థకర్తృప్రతిపాదనపరత్వేనార్థవాదత్వాత్ ద్వైతం సత్యమితి మన్యంతే । తన్మతమనూద్య దూషయతి ॥ యదితి ॥ నామాకృతిభిః నామరూపైః పరిచ్ఛిన్నం పంచభూతాత్మకం ద్వయం ద్వైతం యత్ । తదబాధితమితి । పండితమానినాం అత్ర వయమేవ పండితా ఇత్యభిమానవతాం । వేదాంతేష్వయమర్థవాద ఇతి ప్రతీతిః । న తత్త్వవిదాం । యతః వ్యర్థేనాపి వినాప్యర్థేన సా ప్రతీతిః । తథాహి । న తావద్విధ్యేకవాక్యత్వం తేషామస్తి । యతోऽర్థవాదత్వం స్యాత్ । న చాకర్తృ అభోక్తృ పరమానందరూపాత్మప్రతిపాదనం కర్మవిధిశేషతాం భజతే । న చాబాధితత్వం ద్వైతస్య । నామరూపాత్మకత్వాత్ । గ్రాహ్యత్వాత్ । పంచవర్ణాత్మకత్వాత్ । స్వప్నవత్ । ఇత్యాద్యనుమానైః వాచారంభణాదిశ్రుతిభిశ్చ బాధితత్వాదితి ॥ ౩౮ ॥

సుఖానుభూతిః । ఏకోऽద్వితీయో వచసాం విరామే యేనేషితా వాగసవశ్చరంతి ॥ ౩౬ ॥ ఏతావానాత్మసంమోహో యద్వికల్పస్తు కేవలే । ఆత్మన్నృతే స్వమాత్మానమవలంబో న యస్య హి ॥ ౩౭ ॥ యన్నామాకృతిభిర్గ్రాహ్యం పంచవర్ణమబాధితమ్ । వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోऽయం ద్వయం పండితమానినామ్ ॥ ౩౮ ॥ యోగినోऽపక్వయోగస్య యుంజతః కాయ ఉత్థితైః । ఉపసర్గైర్విహన్యేత తత్రాయం విహితో విధిః ॥ ౩౯ ॥ యోగధారణయా కాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః । తపోమంత్రౌషధైః కాంశ్చిదుపసర్గాన్వినిర్దహేత్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేన నామసంకీర్తనాదిభిః । యోగేశ్వరానువృత్త్యా వా హన్యాదశుభదాఞ్ఛనైః ॥ ౪౧ ॥ కేచిద్దేహమిమం ధీరాస్సుకల్పం వయసి స్థిరమ్ । విధాయ వివిధోపాయైరథ యుంజంతి సిద్ధయే ॥ ౪౨ ॥ నహి తత్కుశలాదృత్యం తదాయాసో హ్యపార్థకః । అంతవత్త్వాచ్ఛరీరస్య ఫలస్యేవ వనస్పతేః ॥ ౪౩ ॥ యోగం నిషేవతో నిత్యం కాయశ్చేత్కల్పతామియాత్ । తచ్ఛ్రద్దధ్యాన్న మతిమాన్ యోగముత్సృజ్య మత్పరః ॥ ౪౪ ॥ యోగచర్యామిమాం యోగీ విచరన్మదపాశ్రయః । నాంతరాయైర్విహన్యేత నిస్పృహస్స్వసుఖానుభూః ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే ఏకాదశస్కంధే అష్టావింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖

తదేవం జ్ఞానయోగం సపరికరం నిరూప్య ఇదానీం తన్నిష్ఠస్య విఘ్నప్రతీకారమాహ త్రిభిః ॥ యోగిన ఇతి ॥ యోగం యుంజతః కాయః అభ్యంతరే ఉత్పన్నైః । ఉపసర్గైః రోగాద్యుపద్రవైః । అభిహన్యేత । విధిః ప్రతీకారః ॥ ౩౯ ॥ యోగేతి ॥ యోగధారణయా సోమసూర్యాగ్నిధారణయా సంతాపశైత్యాదీన్ । ఆసనైః వాయుధారణాన్వితైః వాతాదిరోగాన్ । తపోమంత్రౌషధైః పాపగ్రహసర్పాదికృతాన్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిదితి ॥ మమానుధ్యానాదిభిః కామాదీన్ । యోగేశ్వరానువృత్త్యా దంభమానాదీన్ । హన్యాత్ ॥ ౪౧ ॥ అన్యే తు దేహస్థిరత్వార్థమేవ తత్పూర్వం యుంజంతీతి తద్దూషయతి ॥ కేచిదితి ॥ కేచిత్తు నరా ధీరాః ఉపాయైర్దేహమేవ సుకల్పం జరారోగాదిరహితం వయసి తారుణ్యే స్థితం స్థిరం చ కృత్వా । అగ్న్యాదిపరకాయప్రవేశాదిసిద్ధయే తద్ధారణానురూపం యోగం యుంజంతి । న తు జ్ఞానసిద్ధ్యర్థం ॥ ౪౨ ॥ నహీతి ॥ కుశలైః ప్రాజ్ఞైరాదరణీయం న భవతి । వనస్పతిఫలవదస్థాయి । శరీరం తత్ఫలవన్నశ్వరమిత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ యద్యపి కస్యచిత్సామర్థ్యం గత్వాపి ప్రాణాయామాదియోగక్రియయా దేహే జరారోగాద్యభావో దృశ్యతే । సత్యం । తథాపి సమాధిమాన్ తత్ర న సజ్జేతేత్యాహ ॥ యోగమితి ॥ తత్ తాం దేహసిద్ధిం । న శ్రద్దధ్యాత్ న విశ్వసేత్ ॥ ౪౪ ॥ తదేవం విఘ్నప్రతీకారైః యోగం కుర్యాదిత్యుక్తం । మచ్ఛరణస్య తు న విఘ్నశంకాపీత్యాహ ॥ యోగచర్యామితి ॥ విచరన్ ఆచరన్ । స్వసుఖానుభూః అనుభూతిర్యస్య సః । నిస్పృహో ... విఘ్నాః సాచ మదుపాశ్రయస్య నివర్తంతే । అతః అంతరాయైరవిహతః స్వానందపూర్ణో భవతీతి ॥ శ్లో ॥ సమాహృత్య స్వయోగం తు యమస్తోపనిషద్రసమ్ । సత్యేయముక్త్యతమాం భక్తిం ముక్త్యై పునరుపాదిశత్ ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యానం ॥ శ్లో ॥ ఉనత్రింశే తు యః పూర్వం విస్తారేణ నిరూపితః । భక్తియోగస్తమేవాహ స్వభక్తాయ సమాసతః ॥ అతిక్లేశమివాలక్ష్య యోగేన…

సంపది। ముఖోపాయంపునఃకృష్ణముద్ధవఃపరిపృచ్ఛతి ॥ సుదుశ్చరామితి ॥ అనాత్మనః అవశీకృతమనసః - అంజసా అప్రయాసతో యథాసిధ్యేత్ - తత్తథా - అంజసా సుబోధం యథాభవతి తథా - మే బ్రూహి ॥ ౧ ॥ సుదుష్కరతాం ప్రపంచయతి ॥ ప్రాయశ ఇతి ॥ మనో యుంజంతో నిగృహ్ణంతః - విషీదంతి క్లిశ్యంతి కుతః అసమాధానాత్ అనిగ్రహాత్ - కథం [illegible] మనోనిగ్రహేణ కర్శితాః శ్రాంతాస్సంతః ॥ ౨ ॥ అథేతి ॥ యస్మాదేవం కేచన విషీదంతి అథాతః అతఏవ - యేహంసాః సారాసారవివేకచతురాః - తేతు ఆనందదుహం సకలానందప్రదం - తవపదాంబుజమేవ - సుఖం యథాభవతి తథా నునిశ్చితం శ్రయేరన్ సేవంతే - అమీతుత్వన్మాయయా విహతాః [illegible] నసేవంతే - యద్వా - అమిత్వద్భక్తాః త్వన్మాయయా న విహతాః - అతఏవ యోగకర్మభిః కృత్వా మానినో న భవంతి అన్యేతు త్వన్మాయయా మోహితాస్సంతః వయం యోగజ్ఞాః [illegible] భవంతి నతు ముచ్యంత ఇత్యర్థః ॥ ౩ ॥ త్వద్భక్తాస్తు త్వత్ప్రసాదనకృతార్థా భవంతీతి నాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ కిమితి ॥ అనన్యశరణేషు దాసేషు [illegible] ఆత్మసాత్త్వం త్వదధీనత్వం యథా నందగోపీబలిప్రభృతిషు చిత్రం - సాక్షాత్ [illegible] యతో [illegible] శ్రీరామరూపేణ [illegible] [illegible] శ్రీమత్కిరీటతట [illegible] ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం యాని శ్రీమంతి కిరీటాని తేషాం తటాస్సాగ్రాణి తైః పీడితం [illegible] పాదపీఠం [illegible] పాతోపిసన్ ॥ ౪ ॥ అతస్త్వాం పరిత్యజ్య కో నామాన్యత్సంశ్రయేదిత్యాహ ॥ తమితి ॥ తం త్వాం [illegible] హితః - స్వకృతవిత్ స్వేషు బలిప్రహ్లాదాదిషు త్వయా కృతముపకారం జానన్ - యద్వా [illegible] ఉపకారం

శ్రీఉద్ధవః॥ సుదుశ్చరామిమాం మన్యే యోగచర్యామనాత్మనః। యథాంజసా పుమాన్సిధ్యేత్తన్మే బ్రూహ్యంజసాచ్యుత ॥ ౧ ॥ ప్రాయశః పుండరీకాక్ష యుంజంతో యోగినో మనః। విషీదంత్యసమాధానాన్మనోనిగ్రహకర్శితాః ॥ ౨ ॥ అథాతఆనందదుఘంపదాంబుజం హంసాః శ్రయేరన్నరవిందలోచన। సుఖం ను విశ్వేశ్వర యోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీ విహతా న మానినః ॥ ౩ ॥ కిం చిత్రమచ్యుత తవైతదశేషబంధో దాసేష్వనన్యశరణేషు యదాత్మసాత్త్వమ్। యోఽరోచయత్సహ మృగైః స్వయమీశ్వరాణాం శ్రీమత్కిరీటతటపీడితపాదపీఠః ॥ ౪ ॥ తం త్వాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాం సర్వార్థదం స్వకృతవిద్విసృజేత కో ను। కో వా భజేత్కిమపి విస్మృతయేఽను భూత్యై కిం వా భవేన్న తవ పాదరజోజుషాం నః ॥ ౫ ॥ నైవోపయంత్యపచితిం కవయస్తవేశ బ్రహ్మాయుషాపి కృతమృద్ధముదః స్మరంతః। యోఽంతర్బహిస్తనుభృతామశుభం విధున్వన్నాచార్యచైత్త్యవపుషా స్వగతిం వ్యనక్తి ॥ ౬ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుద్ధవేనాత్యనురక్తచేతసా పృష్టో జగత్క్రీడనకః స్వశక్తిభిః। గృహీతమూర్తిత్రయ ఈశ్వరేశ్వరో జగాద సప్రేమమనోహరస్మితః ॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ హంత తే కథయిష్యామి మమ ధర్మాన్సుమంగళాన్। యాన్ శ్రద్ధయాచరన్మర్త్యో మృత్యుం జయతి దుర్జయమ్ ॥ ౮ ॥ కుర్యాత్సర్వాణి కర్మాణి మదర్థం శనకైః స్మరన్।

న్ - తదేవాహ - అఖిలాత్మదయితేశ్వరం అఖిలస్య జగతః ఆత్మానం చేతయితారం ఆత్మత్వాదేవ దయితం ప్రేష్ఠం [illegible] ఈశ్వరం [illegible] త్వాదేవావశ్యం భజనీయం కించ ఆశ్రితానాం సర్వార్థదం తథాభూతం [illegible] సేవ్యః [illegible] [illegible] కింస్వర్గాదిస్వయా దత్తమపి కో వా భజేత కథంభూతం తత్ - యద్వైభవం [illegible] తిరిక్తం కిమపి దేవతాంతరం ధర్మజ్ఞానాదిసాధనం వా [illegible] విస్మృతయే భవతి - యద్వా - త్వత్ [illegible] కో వా భజేత్ - నకోపి - నను తత్పాదరజోభాజాం [illegible] తదుక్తం ॥ [illegible] ॥ [illegible] సాధనసంపత్తిః పురుషార్థాః చతుష్టయే। తయా వినా తదాప్నోతి నరో నారాయణాశ్రయః ॥ ౫ ॥ అతస్త్వామేవ భజనీయా [illegible] త్వత్కృతోపకారం అప్రత్యుపకారం [illegible] నైవప్రాప్నువంతి - యతః - త్వత్కృతముపకారం స్మరంతః ఋద్ధముదః ఉపచితపరమానందాః - [illegible] ఆచార్యవపుషా శ్రీగురురూపేణ - అంతశ్చైత్త్యవపుషా అంతర్యామిరూపేణ అశుభం [illegible] విధున్వన్ [illegible] - స్వగతిం నిజరూపం - వ్యనక్తి ప్రకటయతి తస్యతవ ॥ ౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఈశ్వరేశ్వరత్వే హేతుః [illegible] జగత్సృష్ట్యాదిషు బ్రహ్మాదయః క్రీడనకాని యస్య స్వశక్తిభిః సత్త్వాదిభిః గృహీతం మూర్తిత్రయం యేన సః - సప్రేమయథాభవతి - తథా జగాద ॥ ౭ ॥ హంతేతి ॥ [illegible] మనోహరం స్మితం యస్య సః [illegible] ॥ ౮ ॥ [illegible] సుఖరూపాన్ - మృత్యుం సంసారం దుర్జయం [illegible] శనకైః అసంరంభిణః కుర్యాత్ - తదాహ - మయీతి - మయిఅర్పితే మనశ్చిత్తే సంకల్పాత్మకే [illegible]

[illegible]

మయ్యర్పిత మనశ్చిత్తో మద్ధర్మాత్మమనోరతిః ॥ ౯ ॥ దేశాన్ పుణ్యానాశ్రయేత మద్భక్తైస్సాధుభిశ్శ్రితాన్ । దేవాసురమనుష్యేషు మద్భక్తాచరితాని చ ॥ ౧౦ ॥ పృథక్సత్రేణ వా మహ్యం పర్వయాత్రామహోత్సవాన్ । కారయేద్గీతనృత్యాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిః ॥ ౧౧ ॥ మామేవ సర్వభూతేషు బహిరంతరపావృతమ్ । ఈక్షేతాత్మని చాత్మానం యథా ఖమమలాశయః ॥ ౧౨ ॥ ఇతి సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మహామతే । సభాజయన్మన్యమానో జ్ఞానం కేవలమాశ్రితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రాహ్మణే పుల్కసే స్తేనే బ్రహ్మణ్యేఽర్కే స్ఫులింగకే । అక్రూరే క్రూరకే చైవ సమదృక్పండితో మతః ॥ ౧౪ ॥ నరేష్వభీక్ష్ణం మద్భావం పుంసో భావయతోఽచిరాత్ । స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాస్సాహంకారా వియంతి హి ॥ ౧౫ ॥ విసృజ్య స్మయమానాన్స్వాన్దృశం వ్రీడాం చ దైహికీమ్ । ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచండాలగోఖరమ్ ॥ ౧౬ ॥ [ఈశ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి ।] యావత్సర్వేషు భూతేషు మద్భావో నోపజాయతే । తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః ॥ ౧౭ ॥ సర్వం బ్రహ్మాత్మకం తస్య విద్యయాత్మమనీషయా । పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతో ముక్తబంధనః ॥ ౧౮ ॥ అయం హి సర్వకల్పానాం సధ్రీచీనో మతో మమ । మద్భావస్సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయకర్మభిః ॥ ౧౯ ॥ న హ్యంగోపక్రమే ధ్వంసో మద్ధర్మస్యోద్ధవాణ్వపి । మయా వ్యవసితస్సమ్యఙ్నిర్గుణత్వాదనాశిషః ॥ ౨౦ ॥ యో యో మయి పరే ధర్మః కల్ప్యేత నిష్ఫలాయ చేత్ । తదాయాసో నిరర్థస్స్యాద్భయాదేరివ సత్తమ ॥ ౨౧ ॥ ఏషా బుద్ధిమతాం బుద్ధిస్సా

[illegible]

ప్రాప్నోతీతియత్ - స్థైవబుద్ధిః సామనీషా తేతి బుద్ధిరిణాకేకః - మనీషాచాతుర్యం ॥ ౨౨ ॥ మహాప్రకరణార్థముపసంహరతి ద్వా భ్యాం ॥ ఏష ఇతి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ ఆస్తాంతావత్ జ్ఞానం - ఏతదసుసంధానకథన శ్రవణపరాణామప్యేతదేవఫలం తదతిత్వాహ ద్వాభ్యాం ॥ సువివిక్తమితి ॥ మయాసువివిక్తం దత్తోత్తరం - ఏతత్ - ఆఖ్యానమపి - యో అవధారయేత్ అనుసంధద్యాత్ సః బ్రహ్మగుహ్యం వేదరహ స్యం ॥ ౨౫ ॥ య ఇతి ॥ సుపుష్కలం యథాభవతి తథా - బ్రహ్మదాయస్య బ్రహ్మదదాతీతి తథా తస్య జ్ఞానోపదేష్టుః - యద్వా - బ్రహ్మ దాయం పైతృకం సర్వస్వం విభాగలభ్యమితి తథా - తస్య పితుర్గురోరుపదేశలభ్యం ఆత్మస్వరూపమేవ దాయత్వేనోక్తమితి భావః ॥ ౨౬ ॥ య ఇతి ॥ సమధీయీత ఉచ్చైః పఠేత్ - పరమం శుచి అన్యేషామపి శోధకం - స పూయేత శుధ్యేత ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సమ్యగ్జ్ఞానమవాప్తోఽపునర ప్యుపదేశ్యమిత్యాశయేన పృచ్ఛతి ॥ అపీతి ॥ అపి కిం ॥ ౨౯ ॥ ఉపధారితమాకలయ్యాహ ॥ నైతదితి ॥ శఠాయ వంచకాయ ॥ ౩౦ ॥ ఏతైః ॥ శూద్రాణాం చ యోషితాం చ యది భక్తిః స్యాత్ - తర్హి బ్రూయాత్ ॥ ౩౧ ॥ ఏతద్జ్ఞానేన పుమాన్ కృతార్థో భవతీత్యాహ ॥ నేతి ॥ అ మృతప్రాంతమాహ - పీత్వేతి - పీయూషం స్వాదు ॥ ౩౨ ॥ నను సంతి బహూని జ్ఞేయాని తత్ఫలసాధనాని - సత్యం పుంసాం - తత్త్వ

మనీషా మనీషిణామ్ । యత్సత్యమనృతేనేహ మర్త్యేనాప్నోతి మామృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏష తేఽభిహితస్సాధో బ్రహ్మవాదస్య సంగ్రహః । సమాసవ్యాసవిధినా దేవానామపి దుర్గమః ॥ ౨౩ ॥ అభీక్ష్ణశస్తే కథితం జ్ఞానం విస్పష్టయుక్తిమత్ । ఏతద్విజ్ఞాయ ముచ్యేత పురుషో నష్టసంశయః ॥ ౨౪ ॥ సువివిక్తం తవ ప్రశ్నం మయైతదపి ధారయేత్ । సనాతనం బ్రహ్మగుహ్యం పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥ ౨౫ ॥ య ఏతన్మమ భక్తేషు సంప్రదద్యాత్సుపుష్కలమ్ । తస్యాహం బ్రహ్మదాయస్య దదామ్యాత్మానమాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ య ఏతత్స మధీయీత పవిత్రం పరమం శుచి । స పూయేతాహరహర్మాం జ్ఞానదీపేన దర్శయన్ ॥ ౨౭ ॥ య ఏతచ్ఛ్ర ద్ధయా నిత్యమవ్యగ్రశ్శృణుయాన్నరః । మయి భక్తిం పరాం కుర్వన్ కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥ ౨౮ ॥ అప్యు ద్ధవ త్వయా బ్రహ్మ సఖే సముపధారితమ్ । అపి తే విగతో మోహశ్శోకశ్చాసౌ మనోభవః ॥ ౨౯ ॥ నైత త్త్వయా దాంభికాయ నాస్తికాయ శఠాయ చ । అశుశ్రూషోరభక్తాయ దుర్వినీతాయ దీయతామ్ ॥ ౩౦ ॥ ఏతైర్దోషైర్విహీనాయ బ్రహ్మణ్యాయ ప్రియాయ చ । సాధవే శుచయే బ్రూయాద్భక్తిస్స్యాచ్ఛూ ద్రయోషితామ్ ॥ ౩౧ ॥ నైతద్విజ్ఞాయ జిజ్ఞాసోర్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే । పీత్వా పీయూషమమృతం పాతవ్యం నావశిష్యతే ॥ ౩౨ ॥ జ్ఞానే కర్మణి యోగే చ వార్తాయాం దండధారణే । యావానర్థో నృ ణాం తాత తావాంస్తేఽహం చతుర్విధః ॥ ౩౩ ॥ మర్త్యో యదా త్యక్తసమస్తకర్మా నివేదితాత్మా విచికీర్షి తో మే । తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఏవ మాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమశ్లోకవచో నిశమ్య । బద్ధాంజలిః ప్రీత్యుపరుద్ధకంఠో న కించిదూచేఽశ్రు పరిప్లుతాక్షః ॥ ౩౫ ॥ విష్టభ్య చిత్తం ప్రణయావఘూర్ణం ధైర్యేణ రాజన్ బహుమన్యమానః । కృతాం జలిః ప్రాహ యదుప్రవీరం శీర్ష్ణా స్పృశంస్తచ్చరణారవిందమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ విద్రావితో మోహమ హాంధకారో య ఆశ్రితో మే తవ సన్నిధానాత్ । విభావసోః కిం ను సమీపగస్య శీతం తమో భీః ప్రభవం త్యజాద్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రత్యర్పితో మే భవతానుకంపినా భృత్యాయ విజ్ఞానమయః ప్రదీపః । హిత్వా కృతజ్ఞస్త

మసదర్శనమాహ ॥ అతో మదేకశరణో భవేత్యాహ ॥ జ్ఞాన ఇతి ॥ జ్ఞానాదౌ యావానర్థః ధర్మార్థకామమోక్షరూపశ్చతుర్విధః తావాంస్త్వ మేవాహమేవ - తత్ర జ్ఞానే మోక్షః - కర్మణి విహితే ధర్మః - స్వాభావికేతు కామః - యోగే త్వణిమాదిసిద్ధయః - వార్తాయాం కృ ష్యాదావర్థః - దండనీతౌ ఐశ్వర్యమితి - సిద్ధ్యైశ్వర్యయోరపి కామాంతర్గతత్వాచ్చాతుర్విధ్యం ॥ ౩౩ ॥ మత్ప్రాప్తిమాహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ త్యక్తసమస్తకర్మా సన్ నివేదితాత్మా భవతి - తదా అసౌ మే విచికీర్షితః విశిష్టః కర్తుమిష్టో భవతి - తతశ్చామృతత్వం మోక్షం ప్రతిపద్యమానో మయా ఆత్మభూయాయ మత్సమానైశ్వర్యాయోపయోగాయ కల్పతే యోగ్యో భవతి - వై ప్రసిద్ధం ॥ ౩౪ ॥ స ఇతి ॥ ఏవమాదర్శితో యోగమార్గో యస్మై సః ॥ ౩౫ ॥ విష్టభ్యేతి ॥ ప్రణయేనావఘూర్ణం చలితం - చిత్తం - ధైర్యేణ విష్టభ్య - బహుమన్యమానః కృతార్థం మన్యమానః ॥ ౩౬ ॥ విద్రావిత ఇతి ॥ మోహమయః - యః ఆశ్రితః ఆసీత్ - స తవ సన్నిధానాన్మే విద్రావితః - ప్రభవంతి కిం నను ప్రభవంతి ॥ ౩౭ ॥ కించ ॥ ప్రత్యర్పిత ఇతి ॥ యద్యపి తవ సన్నిధానాదేవ కృతః - తథాప్యుప దేశద్వారా మయ్యర్పితః - అజాద్య బ్రహ్మణా ఆదిజనకత్ ... పరిత్యాగ ... విజ్ఞానమయః ప్రదీపః ప్రత్యర్పితః - స్వరూపయథాభూతత్వేన స్ఫురణవిధాః అత ఏవ కృతజ్ఞః యస్తే పాదౌ ...

గ్రహం జ్ఞానాతిసక్తో నాహం - త్వదీయం పాదమూలం హిత్వా - అన్యచ్ఛరణం సమీయాత్ ఆశ్రయేత్॥ ౩౮॥ ....
కించ॥ వృక్ణ ఇతి॥ దాశార్హాదిషు త్వయైవ యస్స్వమాయయా స్నేహపాశః ప్రసారితః - స త్వయైవాత్మజ్ఞానశస్త్రేణ వృక్ణః ఛిన్నః॥ ౩౯॥ ఏవం యద్యపి త్వయా బహూపకృతం - తథాప్యేతావత్ప్రార్థయ ఇత్యాహ॥ నమ ఇతి॥ అనుశాధి అనుశిష్యి - అనుశాసనీయమిదమిత్యాహ - యథేతి - ముక్తావప్యనపాయినీ॥ ౪౦॥ తదుక్తమేవాంగీకృత్య తథాపి మయాదిష్టో లోకసంగ్రహార్థం తావత్తు విరేత్యాహ॥ గచ్ఛేతి॥ ఆదిష్టో నియుక్తః - మదాశ్రయమితిచ పాఠాంతరం॥ ౪౧॥ ఈక్షయేతి॥ స్నానాదేః పూర్వమేవ మత్పాదతీర్థోదకభూతాయా అలకనందాయా గంగాయా ఈక్షయా - వసానః పరిదధానః॥ ౪౨॥ తితిక్షురితి॥ ద్వంద్వమాత్రాణాం శీతోష్ణాదివిషయాణాం - సుశీలః ఆర్జవాదిస్వభావః॥ ౪౩॥ మత్త ఇతి॥ తేన్వయా - వివిక్తం సువిచారితం - తిస్రః త్రిగుణాత్మికాః గతీః అతిక్రమ్య॥ ౪౪॥ స ఇతి॥ హరిమేధసా సంసారం హరతి మేధా యస్య తేన శ్రీకృష్ణేన - అద్వంద్వపరోపి సుఖదుఃఖనిర్ముక్తోపి - అపక్రమే నిర్గమనసమయే॥ ౪౫॥ కించ॥ సుదుస్త్యజేతి॥ సుదుస్త్యజః స్నేహో యస్మిన్ తేన వియోగాత్ కాతరో భీతః - అతఏవ తం పరిహాతుమశక్నువన్ - ఆతురో విహ్వలస్సన్ - సకృచ్ఛ్రం కష్టం యయౌ ప్రాప - తతశ్చ భర్తుః పాదుకే తేనైవ కృపయా దత్తే మూర్ధని బిభ్రత్ - అతినిర్బంధరూపయా తదాజ్ఞయా తం పునః పునర్నమస్కృత్య య

వ పాదమూలం కోన్వత్ర సమీయాచ్ఛరణం త్వదీయమ్॥ ౩౮॥ వృక్ణశ్చ మే సుదృఢస్స్నేహపాశో దాశార్హవృష్ణ్యంధకసాత్వతేషు। ప్రసారితస్సృష్టివివృద్ధయే త్వయా స్వమాయయా హ్యాత్మసుబోధహేతినా॥ ౩౯॥ నమోఽస్తు తే మహాయోగిన్ ప్రపన్నమనుశాధి మామ్। యథా త్వచ్చరణాంభోజే రతిస్స్యాదనపాయినీ॥ ౪౦॥ శ్రీభగవానువాచ॥ గచ్ఛోద్ధవ మయాదిష్టో బదర్యాఖ్యం మమాశ్రమమ్। తత్ర మత్పాదతీర్థోదే స్నానోపస్పర్శనైశ్శుచిః॥ ౪౧॥ ఈక్షయాలకనందాయా విధూతాశేషకల్మషః। వసానో వల్కలాన్యంగ వన్యభుక్సుఖనిస్స్పృహః॥ ౪౨॥ తితిక్షుర్ద్వంద్వమాత్రాణాం సుశీలస్సంయతేంద్రియః। శాంతస్సమాహితధియా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః॥ ౪౩॥ మత్తోఽనుశిక్షితం యత్తే వివిక్తమనుభావయన్। మయ్యావేశితవాక్చిత్తో మద్ధర్మనిరతో భవ। అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరమ్॥ ౪౪॥ శ్రీశుకః॥ స ఏవముక్తో హరిమేధసోద్ధవః ప్రదక్షిణం తం పరిసృత్య పాదయోః। శిరో నిధాయాశ్రుకలాభిరార్ద్రధీర్న్యషించదద్వంద్వపరోఽప్యపక్రమే॥ ౪౫॥ సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరో న శక్నువంస్తం పరిహాతుమాతురః। కృచ్ఛ్రం యయౌ మూర్ధని భర్తృపాదుకే బిభ్రన్నమస్కృత్య యయౌ పునః పునః॥ ౪౬॥ తతస్తమంతర్హృది సన్నివేశ్య గతో మహాభాగవతో విశాలామ్। యథోపదిష్టాం జగదేకబంధునా తపస్సమాస్థాయ హరేరగాద్గతిమ్॥ ౪౭॥ య ఏతదానందసముద్రసంభృతం జ్ఞానామృతం భాగవతాయ భాషితమ్। కృష్ణేన యోగేశ్వరసేవితాంఘ్రిణా సచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్య జగద్విముచ్యతే॥ ౪౮॥ భవభయమపహంతుం జ్ఞానవిజ్ఞానసారం నిగమకృదుపజహ్రే భృంగవద్వేదసారమ్। అమృతముదధితశ్చాపాయయద్భృత్యవర్గాన్ పురుషమృషభమాద్యం విష్ణుసంజ్ఞం నతోఽస్మి॥ ౪౯॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

యౌ - అత్ర చ॥ శ్లో॥ పృష్ఠతోఽన్వగమన్ భర్తుః పాదవిశ్లేషణాక్షమః। ఇత్యాదితృతీయస్కంధోపక్రమోక్తానుసారేణ బదరికాశ్రమం ప్రతి భగవతః ప్రభాసయాత్రాముపక్రమ్య తత్ర శనైః పృష్ఠతో గతస్సన్ - ఉపసంహృతనిజకులం భగవంతమేకాంతే దృష్ట్వా తత్కాలప్రాప్తేన మైత్రేయేణ సహ పునః కృపయా భగవతోపదిష్టం తత్త్వమాకలయ్య తదా తదనుజ్ఞాతో యయావితి ద్రష్టవ్యం॥ ౪౬॥ తత ఇతి॥ విశాలాం బదరికాశ్రమం - గతస్సన్ - శ్రీహరేః గతిమగాత్ - కథంభూతాం - తేనైవ జగదేకబంధునా యథోపదిష్టాం॥ శ్లో॥ తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై॥ శ్లో॥ అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరమిత్యేవముక్తప్రకారాం॥ ౪౭॥ య ఇతి॥ ఆనందసముద్రో భగవద్భక్తిమార్గః తస్మిన్ సంభృతమేకీకృతం ఏతత్ - యః సచ్ఛ్రద్ధయా - ఆసేవ్య తుషదపి సేవిత్వా - వర్తతే - స ముచ్యత ఇతి కిము వక్తవ్యం - తత్సంబంధేన జగదపి ముచ్యత ఇత్యర్థః॥ ౪౮॥ ఏవం కృతోపదేశం జగద్గురుం ప్రణమతి॥ భవభయమితి॥ భవః సంసారః భయం చ జరారోగాదినిమిత్తం తదుభయం - నివృత్తానాం ప్రవృత్తానాం చ భృత్యవర్గాణాం యథాయోగ్యమపహంతుం - యో మామృతద్వయముపజహ్రే ఉద్ధృతవాన్ - తదేవాహ - వేదసారమేకం - కిం తత్ - జ్ఞానవిజ్ఞానరూపం తత్సారం శ్రేష్ఠంచ - కథముపజహ్రే - భృంగవత్ - భృంగో యథా పుష్పమకోపయన్నేవ అమృతముపహరతి - తథా స్వయం కృతవేదానుసారేణైవ - ఉదధితశ్చైకం - తచ్చోభయం యథాయథం భృత్యవర్గానపాయయత్ - తం నతోఽస్మి॥ ౪౯॥ శ్లో॥ యేనానుకంపితం విశ్వముద్ధవప్రశ్ననిర్ణయైః। తం వందే పరమా

కంసం నందనందనరూపిణమ్ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖
శ్లో ॥ త్రింశేతు ప్రాగుపక్షే [illegible] ప్రభాసలభ్యలతాహారః । స్వధామగంతుమిచ్ఛన్ [illegible] సంహారనిజంతః [illegible] ॥ [illegible]
ప్రంహామాసలమ్ । కథావసానేత్రై [illegible] త్రిభిః ॥ తతఇతి ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే [illegible]
అయంభావః- నహిభగవతిబ్రహ్మశాపః ప్రభవతి [illegible]
[illegible]
[illegible]
స్యశ్రీః శోభా సంకీర్త్యమానా కవీనాం వాచాంరతిముల్లాసంజనయతి [illegible]
[illegible] జిష్ణోరర్జునస్య రథస్థితం దృష్ట్వా యుధి [illegible] తత్సామ్యం [illegible] ప్రాపుః - తద్రూపం [illegible]

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః . ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

శ్రీపరీక్షిత్ ॥ తతో మహాభాగవత ఉద్ధవే నిర్గతే వనమ్ । ద్వారవత్యాం కిమకరోద్భగవాన్ భూతభావనః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులే యాదవర్షభః । ప్రేయసీం సర్వనేత్రాణాం తనుం స కథమత్యజత్ ॥ ౨ ॥ ప్రత్యాక్రష్టుం నయనమబలా యత్రలగ్నం న శేకుః కర్ణావిష్టం న సరతి తతో యత్సతామాత్మలగ్నమ్ । యచ్ఛ్రీర్వాచాం జనయతి రతిం కిం తు మానం కవీనాం దృష్ట్వా జిష్ణోర్యుధి రథగతం యచ్చ తత్సామ్యమీయుః ॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ దివి భువ్యంతరిక్షే చ మహోత్పాతాన్ సముత్థితాన్ । దృష్ట్వాసీనాన్ సుధర్మాయాం కృష్ణః ప్రాహ యదూనిదమ్ ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ ఏతే ఘోరా మహోత్పాతా ద్వార్వత్యాం యమకేతవః । ముహూర్తమపి న స్థేయమత్ర నో యదుపుంగవాః ॥ ౫ ॥ స్త్రియో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ శంఖోద్ధారం వ్రజంత్వితః । వయం ప్రభాసం యాస్యామో యత్ర ప్రత్యక్సరస్వతీ ॥ ౬ ॥ తత్రాభిషిచ్య శుచయ ఉపోష్య సుసమాహితాః । దేవతాః పూజయిష్యామః స్నపనాలేపనార్హణైః ॥ ౭ ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చ మహాభాగాన్ కృతస్వస్త్యయనా వయమ్ । గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః ॥ ౮ ॥ విధిరేష హ్యరిష్టఘ్నో మంగలాయనముత్తమమ్ । దేవద్విజగవాం పూజా భూతేషు పరమో భవః ॥ ౯ ॥ ఇతి సర్వే సమాకర్ణ్య యాదవా మధుద్విషః । తథేతి నౌభిరుత్తీర్య ప్రభాసం ప్రయయూ రథైః ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్భగవతాదిష్టం యదుదేవేన యాదవాః । చక్రుః పరమయా భక్త్యా సర్వశ్రేయోపబృంహితమ్ ॥ ౧౧ ॥ తతస్తస్మిన్మహాపానం పపుర్మైరేయకం మధు । దిష్టవిభ్రంశితధియో యద్ద్రవైర్భ్రశ్యతే మనః ॥ ౧౨ ॥ మహాపానాభిమత్తానాం వీరాణాం దృప్తచేతసామ్ । కృష్ణమాయావిమూఢానాం సంఘర్షః సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ యుయుధుః క్రోధసంరబ్ధా వేలాయామాతతాయినః । ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరర్ష్టిభిః ॥ ౧౪ ॥ పతత్పతాకై రథకుంజరాదిభిః ఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి । మిథః సమేత్యాశ్వతరైః సుదుర్మదా న్యహన్ శరైర్దద్భిరివ ద్విపా

[illegible] జనితిత్యన్వయః ॥ ౩ ॥ దివీతి ॥ దివిసూర్యపరివేషాదీని - భువిభూకంపాదీని అంతరిక్షేదిగ్దాహాదీని [illegible]
[illegible] ॥ ౪ ॥ ఏతఇతి ॥ [illegible] ॥ ౫ ॥ స్త్రి
యఇతి ॥ ప్రత్యక్ [illegible] ॥ ౬ ॥ తత్రేతి ॥ అభిషిచ్య స్నాత్వా ॥ ౭ ॥ బ్రాహ్మణానితి ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చ [illegible]
[illegible] ॥ ౮ ॥ విధిరితి ॥ విధిః ప్రకారః మంగళాయనంచ కించ దేవద్విజగవాం [illegible]
[illegible] ॥ ౯ ॥ ఇతీతి ॥ మధుద్విషో వాక్యం సమాకర్ణ్య [illegible] ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్నితి ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ౧౧ ॥ తతఇతి ॥ [illegible]
[illegible] మధురసం దిష్టేన దైవేన విభ్రంశితధియః [illegible] ॥ ౧౨ ॥
[illegible] ॥ ౧౩ ॥ యుయుధురితి ॥ తతో [illegible] ॥ ౧౪ ॥ ప
తతీతి ॥ శ్రీకృష్ణమాయావిమూఢానాం [illegible]
[illegible]

౧౫॥ మిథః స్పర్ధయా ... [illegible] ... ప్రద్యుమ్నసాంబౌ ... [illegible] ... సుమిత్రసురథౌ ... [illegible] ॥ ౧౬॥ అన్యేచ ఇతి ॥ ... [illegible] ... ౧౭॥ దాశార్హాః ... [illegible] ... ౧౮॥ పుత్రా ఇతి ॥ ... [illegible] ... మిత్రైః ... [illegible] ... ౧౯॥ శరేష్వితి॥ ధన్వసు ... [illegible] ... ౨౦ ॥ తా ఇతి॥ పరిఘాః ... [illegible] ... శ్రీకృష్ణః ... ౨౧॥ ప్రత్యనీకమితి॥ ప్రత్యనీకం ... [illegible] ... ౨౨॥ అథేతి॥ ఏరకాముష్టి ... [illegible] ... ౨౩॥ బ్రహ్మశాపేతి॥ స్పర్ధాక్రోధః ... [illegible]

వద్విపావనే ॥ ౧౫॥ ప్రద్యుమ్నసాంబౌ యుధిరూఢమత్సరావక్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ। సుభద్రసంగ్రామజితౌ సుదారుణౌ గదౌ సుమిత్రాసురథౌ సమీయతుః ॥ ౧౬ ॥ అన్యేచ యే వై నిశఠోల్ముకాదయస్సహస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః। అన్యోన్యమాసాద్య మదాంధకారితా జఘ్నుర్ముకుందేన విమోహితా భృశమ్॥ ౧౭॥ దాశార్హవృష్ణ్యంధకభోజసాత్వతా మధ్వర్బుదా మాథురశూరసేనాః। విసర్జనాః కుకురాః కుంతయశ్చ మిథశ్చ జఘ్నుః సువిసృజ్య సౌహృదమ్ ॥ ౧౮ ॥ పుత్రా హ్యయుధ్యన్ పితృభిర్భ్రాతృభిశ్చ స్వస్రీయదౌహిత్రపితృవ్యమాతులైః। మిత్రాణి మిత్రైస్సుహృదస్సుహృద్భిర్జ్ఞాతీంస్త్వహన్ జ్ఞాతయ ఏవ మూఢాః॥౧౯॥ శరేషు హీయమానేషు భజ్యమానేషు ధన్వసు। శస్త్రేషు క్షీయమాణేషు ముష్టిభిర్జహ్రురేరకాః ॥ ౨౦ ॥ తా వజ్రకల్పా హ్యభవన్ పరిఘా ముష్టిభిర్భృతాః। జఘ్నుర్ద్విషస్తైః కృష్ణేన వార్యమాణాస్తు తంచ తే॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకం మన్యమానా బలభద్రంచ మోహితాః। హంతుం కృతధియో రాజన్నాపన్నా ఆతతాయినః ॥ ౨౨॥ అథ తావపి సంక్రుద్ధావుద్యమ్య కురునందన। ఏరకాముష్టిపరిఘౌ చరంతౌ జఘ్నతుర్యుధి ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాం కృష్ణమాయావృతాత్మనామ్। స్పర్ధాక్రోధః క్షయం నిన్యే వైణవోఽగ్నిర్యథా వనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం నష్టేషు సర్వేషు కులేషు స్వేషు కేశవః। అవతారితో భువో భార ఇతి మేనేఽవశేషితః ॥ ౨౫॥ రామస్సముద్రవేలాయాం యోగమాస్థాయ పౌరుషమ్। తత్యాజ మానుషం లోకం సంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥ ౨౬॥ రామనిర్యాణమాలోక్య భగవాన్ దేవకీసుతః। నిషసాద ధరోపస్థే తూష్ణీమాసాద్య పిప్పలమ్ ॥ ౨౭ ॥ బిభ్రచ్చతుర్భుజం రూపం భ్రాజిష్ణు ప్రభయా స్వయా। దిశో వితిమిరాః కుర్వన్ విధూమ ఇవ పావకః॥ ౨౮॥ శ్రీవత్సాంకం ఘనశ్యామం తప్తహాటకవర్చసమ్। కౌశేయాంబరయుగ్మేన పరివీతం సుమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ సుందరస్మితవక్త్రాబ్జం నీలకుంతలమండితమ్। పుండరీకాభిరామాక్షం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩౦ ॥ కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రకిరీటకటకాంగదైః। హారనూపురముద్రాభిః కౌస్తుభేన విరాజితమ్ ॥ ౩౧ ॥ వనమాలాపరీతాంగం మూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః। కృత్వోరౌ దక్షిణే పాదమాసీనం పంకజారుణమ్॥ ౩౨॥ ముసలావశేషాయఃఖండకృతేషుర్లుబ్ధకో జరా। మృగాస్యాకారం చరణం వివ్యాధ మృగశంకయా ॥ ౩౩ ॥ చతుర్భుజం తం పురుషం దృష్ట్వా స కృతకిల్బిషః। భీతః పపాత శిరసా పాదయోరసురద్విషః॥ ౩౪ ॥ అజానతా కృతమిదం పాపేన మధుసూదన। క్షంతుమర్హసి పాపస్య ఉత్తమశ్లోక మే ప్రభో॥ ౩౫ ॥ యస్యానుస్మరణం నృణామజ్ఞానధ్వాంతనాశనమ్। వదంతి తస్య తే విష్ణో మయాసాధు కృతం ప్రభో ॥ ౩౬ తస్మా

... [illegible] ... ౨౪॥ ౨౫॥ రామ ఇతి॥ పౌరుషం యోగం - పరమపురుషధ్యానలక్షణం - ... [illegible] ... మానుషం లోకం ... [illegible] ... ౨౬॥ రామేతి॥ ధరోపస్థే ... [illegible] ... ౨౭॥ బిభ్రదితి॥ భ్రాజిష్ణురూపం॥ ౨౮॥ ... [illegible] ... ౨౯॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ ౨౯॥ సుందరేతి॥ సుందరస్మితం వక్త్రాబ్జం ... [illegible] ... పుండరీకవదభిరామే ... [illegible] ... ౩౦॥ ౩౧॥ వనమాలేతి॥ వనమాలయా పరీతాన్యంగాని యస్య తం - నిజాయుధైః ... [illegible] ... పాదం దక్షిణే ఊరౌ కృత్వా - ఆసీనం ... [illegible] ... ౩౨॥ ముసలేతి॥ జరానామకః ... లుబ్ధకః ... [illegible] ... ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బ్రహ్మశాపకృతమిత్యర్థః - ... [illegible] ...

[illegible] ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ [illegible] ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ [illegible] ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ [illegible] ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ [illegible] ॥ ౪౮ ॥ [illegible]

తన్మాశు జహి వైకుంఠ పాప్మానం మృగలుబ్ధకమ్। యథా పునరహం త్వేవం న కుర్యాం సదతిక్రమమ్ ॥ ౩౭ ॥
యస్యాత్మయోగరచితం న విదుర్విరించో రుద్రాదయోఽస్య తనయాః పతయో గిరాం యే। యన్మాయయా
పిహితదృష్టయ ఏతదంజః కిం తస్య తే వయమసద్గతయో గృణీమః ॥ ౩౮ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ మా భైర్జరే త్వముత్తి
ష్ఠ కామ ఏష కృతో హి మే। యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతస్స్వర్గం సుకృతినాం పదమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇ
త్యాదిష్టో భగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా। త్రిః పరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివం యయౌ ॥ ౪౦ ॥ దా
రుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తామ్। వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ ॥ ౪౧ ॥
తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిమ్। స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత
పాదయో రథాదవప్లుత్య సబాష్పలోచనః ॥ ౪౨ ॥ దారుకః ॥ అపశ్యతస్త్వచ్చరణాంబుజం ప్రభో దృష్టిః
ప్రణష్టా తమసి ప్రవిష్టా। దిశో న జానే న లభే చ శాంతిం యథా నిశాయాముడుపే ప్రణష్టే ॥ ౪౩ ॥ ఇతి బ్రు
వతి సూతే వై రథో గరుడలాంఛనః। ఖముత్పపాత రాజేంద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః ॥ ౪౪ ॥ తమన్వగచ్ఛ
న్దివ్యాని విష్ణుప్రహరణాని చ। తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః ॥ ౪౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥
గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః। సంకర్షణస్య నిర్యాణం బంధుభ్యో బ్రూహి మద్దశామ్ ॥
౪౬ ॥ ద్వారకాయాం చ న స్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబంధుభిః। మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయి
ష్యతి ॥ ౪౭ ॥ స్వం స్వం పరిగ్రహం సర్వ ఆదాయ పితరౌ చ నః। అర్జునేనావితాస్సర్వ ఇంద్రప్రస్థం
గమిష్యథ ॥ ౪౮ ॥ త్వం తు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః। మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞాయోప
శమం వ్రజ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నత్వా కృష్ణం పునః పునః। తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధా
య దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీమ్ ॥ ౫౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - త్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అథ తత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః। మహేంద్రప్రముఖా దేవా మునయస్సప్ర
జేశ్వరాః ॥ ౧ ॥ పితరస్సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః। చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో
ద్విజాః ॥ ౨ ॥ ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః ॥ ౩ ॥ గాయంతశ్చ గృణంతశ్చ శౌరేః క
ర్మాణి జన్మ చ। వవృషుః పుష్పవర్షాణి విమానావళిభిర్నభః ॥ కుర్వంతస్సంకులం రాజన్ భక్త్యా పరమ
యా యుతాః ॥ ౪ ॥ భగవాన్పితామహం వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః। సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే

[illegible] ॥ ౪౯ ॥ ఇతి ॥ [illegible]

[illegible] ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

[illegible] ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. [illegible]

[illegible] ॥ ౨ ॥ [illegible] ॥ ౩ ॥ [illegible] ॥ ౪ ॥ [illegible]

తిప్రాప్తిశ్చేత్యాహ - తదిదానీం చ స్వం స్వం లోకం ప్రతిగతేషు తాన్ గతత్వాత్ - తత్తల్లోకానాం వైకుంఠపురనాగరత్వాచ్చ - బహుమహదేవ దాక్షిణ్యాత్స్వం చ యదుకులం సమాధినివ కుర్వన్నేత్రే న్యమీలయదితి ॥౪॥ యోగినామివ స్వచ్ఛందమృత్యుత్వం ఖ్యాపయతి ॥ లోకాభిరామామితి ॥ అయమర్థః యోగినో హి స్వచ్ఛందమృత్యవః స్వతనుమాగ్నేయ్యా యోగధారణయా దగ్ధ్వా లోకాంతరం ప్రవిశంతి - భగవాంస్తు న తథా - కింతు - అదగ్ధ్వైవ స్వతనుసహిత ఏవ స్వకం ధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యమవిశత్ - తత్ర హేతుః - లోకానామభిరామామభితో రమణం స్థితిర్యస్యాం తాం - జగదాశ్రయత్వేన జగతామపి దాహప్రసంగాదిత్యర్థః - కించ - ధారణయా ధ్యానస్య చ మంగళం శోభనం విషయం - ఇతరథా - తయోర్నిర్విషయత్వం స్యాత్ - దృశ్యతే చాద్యాప్యుపాసకానాం తద్ధ్యానతద్రూపసాక్షాత్కారఫలప్రాప్తిశ్చేతి భావః - ఇచ్ఛాశరీరాభిప్రాయేణ యథాశ్రుతమేవాస్తు - తత్రాపి లోకాభిరామామిత్యాదివిశేషణానర్థక్యప్రసంగాత్ - తదప్యదగ్ధ్వైవ తిరోధాయ నిర్గత ఇత్యేవ సాంప్రతం ॥౫॥ తదా తు స్వం స్వమేవ లోకమాగతా ఇష్యత ఇతి సంభ్రమేణ దేవాదికృతః సర్వతో దుందుభినాదపుష్పవృష్ట్యాదిమహోత్సవోఽభవదిత్యాహ ॥ దివీతి ॥ భూమేస్సకాశాత్ తం శ్రీకృష్ణమనుయయుః ॥౬॥ దేవాదయ ఇతి ॥ తదా శ్రీకృష్ణేన సహ తే సర్వే - కుతో గత ఇతి వితర్కయంతోఽపి బ్రహ్మముఖ్యా దేవాదయః - స్వధామని విశంతం శ్రీకృష్ణం న దదృశుః - తత్ర హేతుః - అవిజ్ఞాతగతిమితి - చిరాత్కథంచిద్దదృశుశ్చ - తతోఽతివిస్మితా బభూవురిత్యర్థః ॥౭॥ అవిజ్ఞాతగతిత్వం దృష్టాంతేన స్పష్టయతి ॥ సౌదామిన్యేతి ॥ సౌదామిన్యా గతిర్యథా మర్త్యైర్న లక్ష్యతే - దైవైస్తు లక్ష్యతే - తథా అభ్రమండలం హిత్వా గచ్ఛతః శ్రీకృష్ణస్య దైవైరపి న లక్ష్యతే - కిం తు తత్త్వాభిజ్ఞైరేవ దృశ్యత ఇత్యర్థః ॥౮॥౧౦॥ ....

న్యమీలయత్ ॥ ౫ ॥ లోకాభిరామాం స్వతనుం ధారణాధ్యానమంగళమ్। యోగధారణయాగ్నేయ్యాదగ్ధ్వా ధామావిశత్స్వకమ్॥ ౬॥ దివి దుందుభయో నేదుః పేతుస్సుమనసశ్చ ఖాత్ । సత్యం ధర్మో ధృతిర్భూమేః కీర్తిః శ్రీశ్చానుతం యయుః॥ ౭॥ దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా న విశంతం స్వధామని। అవిజ్ఞాతగతిం కృష్ణం దదృశుశ్చాతివిస్మితాః॥ ౮॥ సౌదామిన్యా యథాకాశే యాంత్యా హిత్వాభ్రమండలమ్ । గతిర్న లక్ష్యతే మర్త్యైస్తథా కృష్ణస్య దైవతైః॥ ౯॥ బ్రహ్మరుద్రాదయస్తే తు దృష్ట్వా యోగగతిం హరేః। విస్మితాస్తాం ప్రశంసంతస్స్వం స్వం ధామాగమన్ నృప॥ ౧౦। రాజన్పరస్య తనుభృజ్జననాప్యయేహా మాయావిడంబనమవేహి యథా నటస్య । సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్య విహృత్య చాంతే సంహృత్య చాత్మమహిమోపరతస్స ఆస్తే ॥ ౧౧ ॥ మర్త్యేన యో గురుసుతం యమలోకనీతం త్వాం చానయచ్ఛరణదః పరమాస్త్రదగ్ధమ్। జిగ్యేంతకాంతకమపీశమసావనీశః కింస్వావనే స్వరనయన్మృగయుం సదేహమ్ ॥ ౧౨ ॥ తథాప్యశేషస్థితిసంభవాప్యయేష్వనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృత్ । నైచ్ఛత్ప్రణేతుం వపురత్ర శేషితం మర్త్యేన కిం స్వాత్మగతిం ప్రదర్శయన్ ॥ ౧౩ ॥ య ఏతాం ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్య పదవీం పరామ్।

అభిప్రాయాపరిజ్ఞానతః ప్రథమం క్లిష్టం దృష్టాంతేన స్పష్టముక్త్వా పునస్తమేవార్థం ప్రపంచయతి త్రిభిః ॥ రాజన్నితి ॥ పరస్య సర్వకారణస్య - తనుభృత్సు యాదవాదిషు జననాప్యయేహా ఆవిర్భావతిరోభావచేష్టాః మాయయా విడంబనం అనుకరణమాత్రమవేహి - నటో యథా అన్యైర్విధనాసారూప్యే జన్మాదీన్ విడంబయతి తద్వత్ అస్తాం తావద్యాదవాదిషు జన్మాదిశంకా - యతో విశ్వసర్గనిరోధాదిష్వప్యసావవికృత ఏవాస్త ఇత్యాహ సృష్ట్వేతి - ఆత్మనా స్వయమేవేదం జగత్ సృష్ట్వా అంతర్యామిత్వేనానువిశ్య - తత్ర విహృత్య క్రీడిత్వా అంతే ప్రళయే సంహృత్య చ - ఆత్మమహిమ్నా స్వమహిమ్నా ఉపరతస్సన్ ఆస్తే ॥౧౧॥ న పునరన్యథా మంతవ్యం - యతోఽస్మిన్నవతారే తత్ప్రభావోఽతిశయితో దృష్ట ఇత్యాహ ॥ మర్త్యేనేతి ॥ యమేన స్వం లోకం ప్రతినీతం గురుసుతం మర్త్యేన తేనైవ శరీరేణ య ఆనీతవాన్ - శరణదః శరణాగతరక్షకః - త్వాం చ బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధం య ఆనీతవాన్ - యశ్చ అంతకానామప్యంతకం ఈశం శ్రీరుద్రమపి బాణసంగ్రామే జితవాన్ - మృగయుం లుబ్ధకం సదేహం తేనైవ దేహేన స్వః స్వర్గం - అనయత్ నిన్యే - అసౌ స్వావనే స్వరక్షణే - అనీశః అసమర్థః కిం ॥౧౨॥ న ముయది న సమర్థః తర్హి కిమత్ర వపుః స్థాపితం నాతిష్ఠత్ - తత్రాహ ॥ తథేతి ॥ యద్యపి ఉక్తప్రకారేణ అశేషస్య జగతః స్థిత్యాదిషు - అనన్యహేతుర్నిరపేక్షకారణం స్వయం - యద్యస్మాదశేషశక్తిధృక్ తథాపి - యాదవాన్ సంహృత్య నిజం వపుః అత్ర శేషితం అవశేషితం ప్రణేతుం కర్తుం నైచ్ఛత్ - కిం తు స్వమేవ లోకమనయత్ - అత్ర హేతుః - మర్త్యేన దేహేన కిం - న కించిత్ప్రాప్యమితి - స్వాత్మనిష్ఠాం దివ్యాం గతిం మర్త్యదృష్టాంతం దర్శయన్ - స్వస్థగతిమితి పాఠే స్వస్థానాం ఆత్మనిష్ఠానాం దివ్యాం గతిమేవ ప్రకృష్టాం గమయన్ - అన్యథా తేఽపి దివ్యాం గతిమనాదృత్య యోగబలేన దేహసిద్ధిం విధాయాత్రైవ రంతుం యతేరన్ - తన్మా భూదిత్యేతదర్థమితి భావః ॥౧౩॥ య ఇతి ॥ ఏతాముక్తప్రకారాం - పదవీం గతిం ప్రయతః భక్త్యా కీర్తయన్ తామేవ

ప్నోతీత్యర్థః ॥ ౧౪॥ తదేవం భగవతా స్వలోకం గచ్ఛతా వసుదేవాదీనాముచిత క్రియా సంప్రయోగమేవ ... ॥ దారుక ఇతి ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దేవకీతి ॥ కృష్ణరామౌ సుతావపశ్యంతః ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అర్జున ఇతి ॥ సదుక్తిభిః సత్యైః ... ॥ శ్లో॥ నాహం ప్రకాశస్సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః । మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమిత్యాదిభిః ॥ ౨౧॥

ప్రయతః కీర్తయేద్భక్త్యా తామేవాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥ ౧౪॥ దారుకో ద్వారకామేత్య వసుదేవోగ్రసేనయోః । పతిత్వా చరణావస్రైర్న్యషించత్కృష్ణవిచ్యుతః ॥ ౧౫॥ కథయామాస నిధనం వృష్ణీనాం కృత్స్నశో నృప । తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయా జనాశ్శోకవిమూర్ఛితాః ॥ ౧౬॥ తత్ర స్మ త్వరితా జగ్ముః కృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాః । వ్యసవశ్శేరతే యత్ర జ్ఞాతయో ఘ్నంత ఆననమ్ ॥ ౧౭॥ దేవకీ రోహిణీ చైవ వసుదేవస్తథా సుతౌ । కృష్ణరామావపశ్యంతశ్శోకార్తా విజహుస్స్మృతిమ్ । ప్రాణాంశ్చ విజహుస్తత్ర భగవద్విరహాతురాః ॥ ౧౮॥ ఉపగూహ్య పతీంస్తాంస్తాంశ్చితామారురుహుస్స్త్రియః । రామపత్న్యశ్చ తద్దేహముపగూహ్యాగ్నిమావిశన్ ॥ ౧౯॥ వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రం ప్రద్యుమ్నాదీన్హరిస్నుషాః । కృష్ణపత్న్యోఽవిశన్నగ్నిం రుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాః ॥ ౨౦॥ అర్జునః ప్రేయసస్సఖ్యుః కృష్ణస్య విరహాతురః । ఆత్మానం సాంత్వయామాస కృష్ణగీతైస్సదుక్తిభిః ॥ ౨౧॥ బంధూనాం నష్టగోత్రాణామర్జునస్సాంపరాయికమ్ । హతానాం కారయామాస యథావదనుపూర్వశః ॥ ౨౨॥ ద్వారకాం హరిణా త్యక్తాం సముద్రోఽప్లావయత్క్షణాత్ । వర్జయిత్వా మహారాజ శ్రీమద్భగవదాలయమ్ ॥ ౨౩॥ నిత్యం సన్నిహితస్తత్ర భగవాన్మధుసూదనః । స్మృత్యాశేషాశుభహరం సర్వమంగళమంగళమ్ ॥ ౨౪॥ స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయ హతశేషాన్ధనంజయః । ఇంద్రప్రస్థం సమావేశ్య వజ్రం తత్రాభ్యషేచయత్ ॥ ౨౫॥ శ్రుత్వా సుహృద్వధం రాజన్నర్జునాత్తే పితామహాః । త్వాం తు వంశధరం కృత్వా జగ్ముస్సర్వే మహాపథమ్ ॥ ౨౬॥ య ఏతద్దేవదేవస్య విష్ణోః కర్మాణి జన్మ చ । కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౨౭॥ ఇత్థం హరేర్భగవతో రుచిరావతారవీర్యాణి బాలచరితాని చ శంతమాని । అన్యత్ర చేహ చ శ్రుతాని గృణన్మనుష్యో భక్తిం పరాం పరమహంసగతౌ లభేత ॥ ౨౮॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం - అష్టాదశసాహస్ర్యాం సంహితాయాం శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం ఏకాదశస్కంధే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

బంధూనామితి ॥ నష్టగోత్రాణాం నష్టసంతతీనాం సాంపరాయికం పిండోదకాది ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆదితః ... కృష్ణ ... దేవకీనందనస్య ... మాహాత్మ్యం ... ॥ య ఏతదితి ॥ ౨౭॥ ఇత్థమితి ॥ శంతమాని పరమమంగళాని ... పరమహంసానాం గతౌ శ్రీకృష్ణే ॥ ౨౮॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్య విరచితాయాం భావార్థదీపికాయాం ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ॥

ఏవమేకాదశస్కంధే టీకా భావార్థదీపికా । ... శ్రీధరాత్ప్రకాశితా ॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వాదశస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ జయంతి శ్రీపరానందకృపాపాంగలసద్దృశః। యానిత్యమనువర్తంతే సంపదో విగతాదృశః॥

అస్యార్థః॥ కథంభూతాస్సంపదః - విగతా అదృక్ అజ్ఞానం యాభిస్తాః - అయంభావః - ప్రకారాంతరేణ సంపత్తౌ సత్యాం అజ్ఞానప్రభవా రాగాదయో భవంతి - అస్మన్మతే తేతిభావః॥ ....

శ్లో॥ ఓంగురుం పరమానందం సచ్చిదానందవిగ్రహమ్। యస్యసంస్మృతిమాత్రేణ చిదానందాయతే వపుః॥

ఉక్తస్త్రయోగశాధ్యాయైర్ద్వాదశేత్వాశ్రయస్సతః। అధిష్ఠానావధిత్వాభ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్సతః॥

ఉక్తోలయావధిస్స్వైన ప్రాకృతాత్యంతికేలయే। అధిష్ఠానతయాచోక్తో మహాపురుషవర్ణనే॥

తత్రాదౌ షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహపరీక్షితే। శేషైస్తత్రఖిలాన్యాహ సూతః పృష్టోథసప్తభిః॥

స్వాశ్రయశ్రవణేకార్యోనవిలంబోమనీషిణా। ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యం చతుర్థే స్వవదుచ్యతే॥

తత్రతు ప్రథమే భావిమాగధాన్వయభూమిపాన్। కలిప్రభావతః ప్రాహసంకరాదిమలీమసాన్॥

ఏవంభూతే సోమవంశే ముకుందస్యైవరక్రీడావర్ణితా - తతస్సఏవవంశోభావీవర్ణ్యతే - కృష్ణస్య కింముక్తాయుక్త్యేవర్త్మనా స్తితిప్రవక్తుం - తదేవంవైవస్వతమనువంశే సోమవంశప్రస్తావేన శ్రీకృష్ణావతారచరితానిసప్రపంచమనువర్ణితాని అథేదానీం భావీసోమవంశః కలౌతుజాత్యాదిసంకరాదిమలీమసో వైరాగ్యద్వారా శ్రీకృష్ణైకభక్తినిగమనాయానువర్ణ్యతే - తత్రతు సోమవంశశాఖాసుచిరకాలానువర్తితయా మాగధవంశోనుక్రమ్యతే - తత్రచపూరోవంశే ఉపరిచరోవసుః - తస్యబృహద్రథః - తస్యజరాసంధః తస్యసహదేవః - పుత్రోభూదిత్యుక్తం నవమస్కంధే - తత్రైవసహదేవాత్మజా మార్జారిః తతఃశ్రుతశ్రవా ఇత్యాదయో రిపుంజయాంతా వింశతి

రాజా॥ స్వధామానుగతే కృష్ణే యదువంశవిభూషణే। కస్యవంశోభవత్పృథ్వ్యామేతదాచక్ష్వ మేమునే ॥ ౧ । శ్రీశుకః॥ యోంత్యః పురంజయో నామభవిష్యో* బార్హద్రథః। తస్యామాత్యస్తుశునకో హత్వాస్వామినమాత్మజమ్॥ ప్రద్యోతసంజ్ఞం రాజానంకర్తా యత్పాలకస్సుతః॥ ౨॥ విశాఖయూపస్తత్పుత్రో భవితా జనకస్తతః। నందివర్ధనస్తత్పుత్రః పంచ ప్రద్యోతనా ఇమే ॥ అష్టత్రింశోత్తరశతం భోక్ష్యంతి పృథివీంనృపాః । ౩ ॥ శిశునాభస్తతో భావ్యః కాకపత్తుస్తుతత్సుతః। క్షేమధర్మాసుతస్తస్య క్షేత్రజ్ఞః క్షేత్రధర్మజః । ౪ ॥ విధిసారస్సుతస్తస్యాజాతశత్రుర్భవిష్యతి। దర్భకస్తత్సుతోభావీ దర్భకస్యాజయస్స్మృతః ॥ ౫ । నందివర్ధన ఆజేయో మహానందిస్సుతస్తతః। శైశునాభాదశైవైతే షష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్ ॥ సమాభోక్ష్యంతి పృథివీం కురుశ్రేష్ఠకలౌనృపాః । ౬ ॥ మహానందిసుతో రాజన్ శూద్రాగర్భోద్భవోబలీ। మహాపద్మపతిః కశ్చిన్నందః క్షత్రవినాశకృత్ ॥ ౭ ॥ తతోనృపాభవిష్యంతి శూద్రప్రాయాఅధార్మికాః । ౮ ॥ ఏకచ్ఛత్రాం సపృథివీమనుల్లంఘితశాసనః। శాసిష్యతి మహాప

ర్యవసానో రాజానోనిరూపితాః - తదుపరితనంవంశం సంకరాదిదోషైః ప్రశ్నపూర్వకం యోంత్య ఇత్యాదినా ప్రపంచయతి ॥ స్వధామేతి॥ ౧॥ యోంత్య ఇతి॥ రిపుంజయ ఏవ పురంజయ ఇతి - స్వామినం పురంజయం హత్వా స్వపుత్రం ప్రద్యోతం రాజానం కరిష్యతి య స్యపాలకో నామసుతోభవిష్యతి॥ ౨॥ విశాఖయూప ఇతి॥ ప్రద్యోతనాః ప్రద్యోతనసంజ్ఞాః భవితా చాబ్జక ఇతిచ పాఠాంతరం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬ ॥ మహానందీతి॥ నందోనామకశ్చిన్మహాపద్మసంఖ్యాయాః సేనాయాః పతిః - ధనస్య వాపతిర్భవిష్యతి - అతఏవ మహాపద్మపతిరిత్యపితస్యనామ॥ ౭॥ ౮॥ స ఇతి॥ ఏకమేవ ఛత్రం యస్యాం తాం పృథివీం - శాసిష్యతి పాలయిష్యతి - సః క్షత్రియాదనన్యస్థాంతః - భార్గవ ఇవ

ర్జను రామ ఇవ ॥ ౯ ॥ తస్యేతి ॥ సమాః సంవత్సరాన్ ॥ ౧౦ ॥ నవేతి ॥ నవసంఖ్యాన్ నందాంశ్చ తత్పుత్రాంశ్చ ఏవం ప్రపన్నాన్ విశ్వస్తాన్ విఖ్యాతాన్ వా । ద్విజః కౌటిల్యో వాత్స్యాయనాదిపర్యాయశ్చాణక్యః । ఉద్ధరిష్యతి ఉన్మూలయిష్యతి తేషామభావే మౌర్యాస్తు మౌర్యసంజ్ఞాః ॥ ౧౧ ॥ కథం భోక్ష్యంతి తదాహ ॥ స ఏవేతి ॥ చంద్రగుప్తం మౌర్యం ప్రథమం । తేషాం చరమో దశరథః వారిసారాదిక్రమేణ తస్య సంధేయః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ మౌర్యా ఇతి ॥ తేన చరమేణ దశరథేన సహ ఏతే మౌర్యా దశ । సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరం సప్తత్రింశదుత్తరం శతం సమాః ॥ ౧౫ ॥ హత్వేతి ॥ బృహద్రథస్య సేనాపతిః పుష్యమిత్రో నామ స్వామినం హత్వా రాజ్యం కరిష్యతి స చ శుంగానాం ప్రథమః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ శుంగా ఇతి ॥ తతోఽగ్నిమిత్రాదయో నవ దేవభూత్యంతాః శుంగాః దశ । వర్షశతాధికం వర్షశతం శుంగానాం తదా

ద్వితీయ ఇవ భార్గవః ॥ ౯ ॥ తస్య చాష్టౌ భవిష్యంతి సుమాల్యప్రముఖాస్సుతాః । య ఇమాం భోక్ష్యంతి మహీం రాజానశ్చ శతం సమాః ॥ ౧౦ ॥ నవ నందాన్ ద్విజః కశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి । తేషామభావే జగతీం మౌర్యా భోక్ష్యంతి వై కలౌ ॥ ౧౧ ॥ స ఏవ చంద్రగుప్తం వై ద్విజో రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి । తత్సుతో వారిసారస్తు తతశ్చాశోకవర్ధనః ॥ ౧౨ ॥ సుయశా భవితా తస్య సంగతస్సుయశస్సుతః । శాలిశూకస్తతస్తస్య సోమశర్మా భవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ శతధన్వా తతస్తస్య భవితా తద్బృహద్రథః ॥ ౧౪ ॥ మౌర్యా హ్యేతే దశ నృపాస్సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరమ్ । సమా భోక్ష్యంతి పృథివీం కలౌ కురుకులోద్వహ ॥ ౧౫ ॥ హత్వా బృహద్రథం మౌర్యం తస్య సేనాపతిః కలౌ । పుష్యమిత్రస్తు శుంగాహ్వస్స్వయం రాజ్యం కరిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠో భవితా తతః । వసుమిత్రో భద్రకశ్చ పుళిందో భవితా తతః ॥ ౧౭ ॥ తతో ఘోషస్సుతస్తస్మాద్వజ్రమిత్రో భవిష్యతి । తతో భాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిః కురూద్వహ ॥ ౧౮ ॥ శుంగా దశైతే భోక్ష్యంతి మహీం వర్షశతాధికమ్ । తతః కణ్వానియం భూమిర్యాస్యత్యల్పగుణాన్నృప ॥ ౧౯ ॥ శుంగం హత్వా దేవభూతిం కణ్వోఽమాత్యస్తు కామినమ్ । స్వయం కరిష్యతే రాజ్యం వసుదేవో మహామతిః ॥ ౨౦ ॥ తస్య పుత్రస్తు భూమిత్రస్తస్య నారాయణస్సుతః । కణ్వాయనా ఇమే భూమిం చత్వారింశచ్చ పంచ చ । శతాని త్రీణి భోక్ష్యంతి వర్షాణాం చ కలౌ యుగే ॥ ౨౧ ॥ హత్వా కాణ్వం సుశర్మాణం తద్భృత్యో వృషలో బలీ । గాం భోక్ష్యత్యంధ్రజాతీయః కంచిత్కాలమసత్తమః ॥ ౨౨ ॥ కృష్ణనామాథ తద్భ్రాతా భవితా పృథివీపతిః । శ్రీశాతకర్ణస్తత్పుత్రః పౌర్ణమాసస్తు తత్సుతః ॥ ౨౩ ॥ లంబోదరస్తు తత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకో నృపః । మేఘస్వాతిశ్చిబిలకాదటమానస్తు తత్సుతః ॥ ౨౪ ॥ అరిష్టకర్మా హాలేయస్తిలకస్తస్య చాత్మజః । పురీషసేతుస్తత్పుత్రస్తతో రాజా సునందనః ॥ ౨౫ ॥ చకోరశ్చౌబహవో యత్ర శివస్వాతిరరిందమః । తస్యాపి గోమతీః పుత్రః పురీమాన్భవితా తతః ॥ ౨౬ ॥ వేదశిరాశ్శివస్కందో యజ్ఞశీలస్తు తత్సుతః । సితోఽసితశ్రీస్తస్యాథో యజ్ఞశ్రీస్తదాత్మజః ॥ విజయస్తత్సుతో భావ్యశ్చంద్రబీజస్సులోమధీః ॥ ౨౭ ॥ ఏతే త్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతాని చ । షట్పంచాశచ్చ పృథివీం భోక్ష్యంతి కురునందన ॥ ౨౮ ॥ సప్తాభీరా ఆవభృత్యా దశ గర్దభినో నృపాః । కంకాః షోడశ భూపాలా భవిష్యంత్యతిలోలుపాః ॥ ౨౯ ॥ తతోఽష్టౌ యవనా భావ్యాశ్చతుర్దశ చ బర్బరాః । త్రయోదశ మురుండాశ్చ మౌనా ఏకాదశైవ తు ॥ ౩౦ ॥ ....

నంతరం ॥ ౧౯ ॥ కథం కణ్వాన్ యాస్యతి - తదాహ ॥ శుంగమితి ॥ పరస్త్రీకామినం దేవభూతిం నామ శుంగం హత్వా తదనంతరం ॥ ౧౯ ॥ కథం కణ్వాన్ యాస్యతి - తదాహ ॥ ... వసుదేవ నామా కణ్వో రాజ్యం కరిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తస్యేతి ॥ కణ్వానాం చతుర్ణాం సుశర్మాంతానాం కణ్వాయనానాం - వసుదేవ నామా కణ్వో రాజ్యం కరిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తస్యేతి ॥ కణ్వానాం ... వర్షాణాం త్రీణి శతాని - పంచచత్వారింశద్వర్షాణి చ భూమిం భోక్ష్యంతి ॥ ౨౧ ॥ హత్వేతి ॥ కణ్వనామానం ... హత్వా బలినామా తద్భృత్యో గాం భోక్ష్యతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ చకోర ఇతి ॥ యత్ర ... బహుసంజ్ఞా అష్టసు ... ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సప్తేతి ॥ అవభృత్యాః అవభృతి నామ నగరీ తత్రత్యా రాజానః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఏతే ఆభీరాదయః ... ... అష్టషష్టిన్నృపాః - ఏకోనశతాధిక ... వర్షసహస్రం పృథివీం భోక్ష్యంతి - తతః పూర్వోక్తా ఏవ ఏకాదశ మౌనాః త్రిశ్శతాని ...

క్షితిం భోక్ష్యంతి తైః సంస్థితేషు తేషు తేషు కిలికిలాయాం భ్రాత్రాన్యం నృపతయో భవిష్యంతి తేష్వేకత్ర రాజ్యస్థితః కిలికిలాయామితి రాజ్ఞో నామాంతరం॥ ౩౧॥ కిలికిలాయామితి॥ అధికాని షడ్వర్షాణి॥ ౩౨॥ తేషామితి॥ తేషాం భూతనందాదీనాం యథాయుర్గుణం బాహ్లికాస్త్రయోదశ సుతా భవిష్యంతి అథ పుష్యమిత్రో నామా రాజన్యః తస్య చ దుర్మిత్రో నామ పుత్రః॥ ౩౩॥ ఏకకాలా ఇతి॥ తథా ఆంధ్రాః కోసలాః వైదూర్యపతయః నిషధాశ్చ ఏతేత త్రైదశ నామకాః ప్రఖ్యాతాస్తుల్యకాలాః ఖండమండలేషు భూపాః తత స్తే భోజ్యా బాహ్లికేభ్య ఏవ భావ్యాః భవిష్యంతి॥ ౩౪॥ తతశ్చ॥ మాగధానామితి॥ మాగధానాంతు రాజా విశ్వస్ఫూర్జిః నామా భవితా తస్యైవ విశ్వస్ఫూర్తిరితి నామాంతరం సచ పూర్వోక్తాత్పురంజయాదపరః పురంజయ ఇతి ప్రసిద్ధః స్వర్ణవర్ణాన్ బ్రాహ్మణాన్ పులిందయదుమద్రకసంజ్ఞాన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాన్ కరిష్యతి అపరానితి పాఠే అన్యాన్ పులిందాదిసంజ్ఞాన్ వర్ణాన్ కరిష్యతీత్యర్థః॥ ౩౫॥ కించ॥ ప్రజా ఇతి॥ సచ ఏవం కృత్వా అబ్రహ్మభూయిష్ఠాః అత్ర క్షత్రియాన్ ప్రచురాన్ స్వతః ప్రజాః స్థాపయిష్యతి పాలయిష్యతి సచ పద్మవత్యాం పుర్యాం వసన్ అనుగంగాం గంగాద్వారమారభ్య ఆప్రయాగం ప్రయాగపర్యంతం గుప్తాం పాలితాం మేదినీం భోక్ష్యతి॥ ౩౬॥ సౌరా

ఏతే భోక్ష్యంతి పృథివీం దశ వర్షశతాని చ । నవాధికాం చ నవతిం మౌనా ఏకాదశ క్షితిమ్॥ భోక్ష్యంత్యబ్దశతాన్యంగ త్రీణి తైస్సంస్థితే తతః॥ ౩౧॥ కిలికిలాయాం నృపతయో భూతనందోఽథ వంగిరిః॥ శిశునందిశ్చ తద్భ్రాతా యశోనందిః ప్రవీరకః॥ ఇత్యేతే వై వర్షశతం భవిష్యంత్యధికాని షట్॥ ౩౨॥ తేషాం త్రయోదశ సుతా భవితారశ్చ బాహ్లికాః॥ పుష్యమిత్రోఽథ రాజన్యో దుర్మిత్రస్తస్య చాత్మజః॥ ౩౩॥ ఏకకాలా ఇమే భూపాస్సప్తాంధ్రాస్సప్త కోసలాః । వైదూర్యపతయో భావ్యా నైషధాస్తత ఏవ హి ॥ ౩౪ ॥ మాగధానాంతు భవితా విశ్వస్ఫూర్జిః పురంజయః॥ కరిష్యత్యపరో వర్ణాన్ పులిందయదుమద్రకాన్ ॥ ౩౫ ॥ ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాః స్థాపయిష్యతి దుర్మతిః॥ వీర్యవాన్ క్షత్రముత్సాద్య పద్మవత్యాం స వై పురి॥ అనుగంగామాప్రయాగం గుప్తాం భోక్ష్యతి మేదినీమ్॥ ౩౬॥ సౌరాష్ట్రావంత్యాభీరాశ్చ శూరా అర్బుదమాలవాః॥ వ్రాత్యా ద్విజా భవిష్యంతి శూద్రప్రాయా జనాధిపాః॥ ౩౭॥ సింధోస్తటం చంద్రభాగాం కౌంతీం కాశ్మీరమండలమ్॥ భోక్ష్యంతి శూద్రా వ్రాత్యాద్యా మ్లేచ్ఛాశ్చాబ్రహ్మవర్చసః॥ ౩౮॥ తుల్యకాలా ఇమే రాజన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చ భూభృతః । ఏతేఽధర్మానృతపరాః ఫల్గుదాస్తీవ్రమన్యవః॥ ౩౯ ॥ స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చ పరదారధనాదృతాః । ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పసత్త్వాల్పకాయుషః ॥ ౪౦ ॥ అసంస్కృతాః క్రియాహీనా రజసా తమసావృతాః । ప్రజాస్తే భక్షయిష్యంతి మ్లేచ్ఛా రాజన్యరూపిణః । ౪౧ ॥ తన్నాథాస్తే జనపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినః॥ అన్యోన్యతో రాజభిశ్చ క్షయం యాస్యంతి పీడితాః॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ద్వాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ తతశ్చానుదినం ధర్మస్సత్యం శౌచం క్షమా దయా । కాలేన బలినా రాజన్ నంక్ష్యత్యాయుర్బలం స్మృతిః॥ ౧ ॥ విత్తమేవ కలౌ నౄణాం జన్మాచారగుణోదయః॥ ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాం కారణం బలమేవ హి॥ ౨॥ దాంపత్యేఽభిరుచిర్హేతుర్మాయైవ వ్యావహారికే । స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ హి రతిర్వి

ప్రత్వే॥ తదనంతరం చ సౌరాష్ట్రాదిదేశవర్తినో నృపాః శూద్రప్రాయాః ద్విజాః వ్రాత్యా ఉపనయనరహితాశ్చ భవిష్యంతి ॥ ౩౭॥ సింధోరితి॥ అబ్రహ్మవర్చసః వేదాచారశూన్యాః॥ ౩౮ ॥ తుల్యేతి॥ ఇమే చ మ్లేచ్ఛప్రాయాః భూభృతః తుల్యకాలాః భవిష్యంతి కించ ఏతే నరేశ్వ అధర్మానృతపరాః అధర్మే అనృతే చ పరినిష్ఠితాః ఫల్గుదాః అల్పదాతారః॥ ౩౯॥ స్త్రీతి॥ ఉదితాస్తమితప్రాయాః హఠాన్నాశకాః॥ ౪౦॥ అసంస్కృతా ఇతి॥ అసంస్కృతాః గర్భాధానాదిసంస్కారరహితాః ప్రజాః భక్షయిష్యంతి ధనాద్యపహారాదినా పీడయిష్యంతి ॥ ౪౧ ॥ కించ॥ తదితి॥ తన్నాథాః తే నాథాః యేషాం తే జానపదాః దేశవర్తినో మనుష్యాః తచ్ఛీలాచారవాదినః తేషామేవ శీలమాచారో వాదశ్చ తద్వంతః॥ ౪౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ద్వితీయే తు కలేర్దోషవృద్ధ్యా కల్కిర్భవతారతః। అధర్మే నైజసేన స్మైభ నకృత యుగాగమః॥ కలిధర్మాన్ ప్రపంచయతి ॥ తత ఇతి॥ ౧॥ విత్తమితి॥ జన్మాచారగుణానాం ఉదయః ఉత్కర్షహేతుః ధర్మన్యాయయోర్వ్యవస్థాయాం బలమేవ॥ ౨॥ దాంపత్య ఇతి॥ దాంపత్యే భార్యాపతిభావే అభిరుచిరేవ హేతుః న కులగోత్రాదిః వ్యవహారికే క్రయవిక్రయాదౌ స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ రతిరేవ హేతు

కౌశలమేవ హేతుః - నతుకులమాచారోవా ॥ ౩ ॥ లింగమితి ॥ ఆశ్రమాణాం ఖ్యాతౌ జ్ఞానే - లింగమేవ - దండాజినాదికం హేతుః - నత్వాచారాదివ్యవహారకారణం - అన్యోన్యాపత్తికారణం ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరప్రాప్తౌ చ కారణం - యద్వా ఏకమాదకమాంసాదీనాం అన్యోన్యస్యాపత్తౌ నతు - అవృత్త్యా మంత్రపరిజ్ఞానాదిధానసాముగ్ర్యేణ - న్యాయదౌర్బల్యం పరాజయః - చాపలం వచః బహుభాష ॥ ౪ ॥ అనాఢ్యతేతి ॥ అసాధుత్వే చౌర్యాద్యభియోగే - ప్రసాధనమలంకారః ॥ ౫ ॥ దూరేతి ॥ దూరే వర్తమానం వార్యయనం జలాశ - సుస్నానం - నతు శుద్ధ్యాదిః గుర్వాదివా - ఉదరంభరతా కుక్షిపూరణం - స్వార్థః పురుషార్థః ॥ ౬ ॥ దాక్ష్యమితి ॥ కుటుంబభరణమే ॥ ౭ ॥ ప్రజాహితి ॥ ఆచ్ఛిన్నాని అపహృతాని దారాః ద్రవిణాని చ యాసాం తాః ॥ ౯ ॥ శాకేతి ॥ అష్టిర్బీజం ॥ ౧౧ ॥ క్షీయమాణేష్వితి ॥ క్షీయమాణేష్విత్యాదీనాం ఇత్థంకలౌగతప్రాయ ఇత్యుత్తరేణాన్వయః క్షీయమాణేషు అల్పప్రాయేషు ॥ ౧౨ ॥ దస్యుప్రాయేషు చోరతుల్యేషు - చౌర్యానృతవృథాహింసాద్యాః నానావృత్తయో యేషాం తేషు ॥ ౧౩ ॥ శూద్రప్రాయేష్వితి ॥ ఛాగప్రాయాసు ప్రమాణతః క్షీరతశ్చ అజాతుల్యాసు గృహప్రాయేషు పరిగ్రహాదిబాహుల్యేన గృహతుల్యేషు యౌనప్రాయేషు స్యాలాదిప్రాయ

ప్రత్యేసూత్రమేవహి ॥ ౩ ॥ లింగమేవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యాపత్తికారణమ్ । అవృత్త్యా న్యాయదౌర్బల్యం పాండిత్యే చాపలం వచః ॥ ౪ ॥ అనాఢ్యతైవాసాధుత్వే సాధుత్వే దాంభ్యతైవహి । స్వీకారఏవ చోద్వాహే స్నానమేవ ప్రసాధనమ్ ॥ ౫ ॥ దూరేవార్యయనం తీర్థం లావణ్యం కేశధారణమ్ । ఉదరంభరతా స్వార్థః సత్యత్వే ధార్ష్ట్యమేవహి ॥ ౬ ॥ దాక్ష్యం కుటుంబభరణం యశోర్థే ధర్మసేవనమ్ ॥ ౭ ॥ ఇత్థం ప్రజాభిర్దుష్టాభిరాకీర్ణే క్షితిమండలే । బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాం యోబలీ భవితా నృపః ॥ ౮ ॥ ప్రజాహిలుబ్ధైరాజన్యైర్నిర్ఘృణైర్దస్యుధర్మిభిః । ఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణా యాస్యంతి గిరికాననమ్ ॥ ౯ ॥ శాకమూలామిషక్షౌద్రఫలపుష్పాష్టిభోజనాః । అనావృష్ట్యా వినంక్ష్యంతి దుర్భిక్షకరపీడితాః ॥ ౧౦ ॥ శీతవాతాతపప్రావృడ్హిమైరన్యోన్యతః ప్రజాః । క్షుత్తృడ్భ్యాం వ్యాధిభిశ్చైవ సంతప్స్యంతే చ చింతయా ॥ త్రింశద్వింశతివర్షాణి పరమాయుః కలౌ నృణామ్ ॥ ౧౧ ॥ క్షీయమాణేషు దేహేషు దేహినాం కలిదోషతః । వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మే నష్టే వేదపథే నృణామ్ ॥ ౧౨ ॥ పాషండప్రచురే ధర్మే దస్యుప్రాయేషు రాజసు । చౌర్యానృతవృథాహింసానానావృత్తిషు వై నృషు ॥ ౧౩ ॥ శూద్రప్రాయేషు వర్ణేషు ఛాగప్రాయాసు ధేనుషు । గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషు యౌనప్రాయేషు బంధుషు ॥ ౧౪ ॥ అణుప్రాయాస్వోషధీషు శమీప్రాయేషు స్థాస్నుషు । విద్యుత్ప్రాయేషు మేఘేషు శూన్యప్రాయేషు సద్మసు ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థం కలౌగతప్రాయే జనేషు ఖరధర్మిషు । ధర్మత్రాణాయ సత్త్వేన భగవానవతరిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ చరాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః । ధర్మత్రాణాయ సాధూనాం జన్మ కర్మాపనుత్తయే ॥ ౧౭ ॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్య బ్రాహ్మణస్య మహాత్మనః । భవనే విష్ణుయశసః కల్కిః ప్రాదుర్భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ అశ్వమాశుగమారుహ్య దేవదత్తం జగత్పతిః । అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః ॥ ౧౯ ॥ విచరన్నాశునా క్షోణ్యాం హయేనాప్రతిమద్యుతిః । నృపలింగచ్ఛదో దస్యూన్ కోటిశో నిహనిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ అథ తేషాం భవిష్యంతి మనాంసి విశదాని వై । వాసుదేవాంగరాగాతిపుణ్యగంధానిలస్పృశామ్ ॥ పౌరజాన

॥ ౧౪ ॥ అణుప్రాయాస్వితి ॥ అణుప్రాయాసు శ్యామాకతుల్యాసు - స్థాస్నుషు వృక్షేషు - విద్యుత్ప్రాయేషు - తటిద్బహులేషు - శూన్యప్రాయేషు ధర్మాదిరహితేషు - సద్మసు గృహేషు ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థమితి ॥ జనేషు ఖరధర్మిషు దుస్సహచేష్టితేషు కలౌ ఇత్థం గతప్రాయే సమాప్తప్రాయే ॥ ౧౬ ॥ ఏతత్ప్రపంచయతి చతుర్భిః ॥ చరాచరేతి ॥ చరాచరగురోః ఈశ్వరస్యేతి చ - ధర్మత్రాణే హేతుః - గురుత్వేశ్వరత్వ ... అఖిలస్య విశ్వస్యాత్మనః - కారణస్యేతి - ఏవంభూతస్య విష్ణోర్జన్మ - సాధూనాం ధర్మత్రాణాయ - ధర్మత్రాణప్రకారమాహ ... త్తయే ॥ ౧౭ ॥ శంబలేతి ॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్య ప్రధానస్య - నామ్నా విష్ణుయశసో బ్రాహ్మణస్య భవనే గృహే ॥ ౧౮ ॥ ... త్రాణప్రకారమాహ ॥ అశ్వమితి ॥ అసాధవో దమ్యంతే యేన తమశ్వమారుహ్య - అసినా ఖడ్గేన ... ః అసాధుదమనమితి పాఠే కల్కి విశేషణం - అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాణి గుణాశ్చ సత్యసంకల్పాదయః తైరన్వితః ॥ ౧౯ ॥ దుష్టదమనం ప్రపంచయతి ॥ విచరన్నితి ॥ ఆశునా శీఘ్రగామినా - తేన హయేన - క్షోణ్యాం విచరన్ - నృపలింగచ్ఛదః రాజవేషచ్ఛన్నాన్ ॥ ౨౦ ॥ తతశ్చ పున ... గయుగప్రవృత్తిం వక్తుమాహ ॥ అథేతి ॥ తేషాం పౌరజానపదానాం మనాంసి విశదాని భవిష్యంతి తత్ర హేతుః వాసుదేవస్యాంగ

ాంగరాగశ్చందనాదిః అతిపుణ్యగంధో యః అనిల స్తం స్పృశంతీతి తథా తేషాం॥ ౨౧॥ తేషామితి ॥ స్థవిష్ఠః స్థూలః॥ ౨౨ ॥ కృతయుగప్రవృత్తిమాహ ॥ యదావతీర్ణ ఇతి॥ ప్రజానాం సూతిః ప్రసూతిః॥ ౨౩॥ తదవతారకాలోపలక్షణమాహ ॥ యదేతి ॥ తిష్యః పుష్యః - [illegible] చంద్రసూర్యబృహస్పతీనాం యదా పుష్యనక్షత్రే [illegible] తదా కృతయుగం భవిష్యతీతి - యద్యపి ప్రతిద్వాదశాబ్దం కటకరాశౌ బృహస్పతౌ [illegible] తిష్యే పుష్యనక్షత్రే చంద్రసూర్యయోః [illegible] తథాపి [illegible] పతీతః - సమేష్యంతీతి వచనాత్ - అతో నాతిప్రసంగః॥ ౨౪॥ ఏవం నవ ... [illegible] వంశ ద్వయం నిగమయతి॥ యే ఇతి॥ ఉద్దేశతః సంక్షేపతః॥ ౨౫॥ కలియుగావాంతరవిశేషమాహ॥ ఆరభ్యేతి॥ [illegible] పంచదశోత్తరం శతం [illegible] సంఖ్యయా - వస్తుతస్తు పరీక్షిన్నందయో రంతరం ద్వ్యధికమాసనవకోత్తరం వర్షసహస్రం భవతి - యతః పరీక్షిత్సమకాలం మాగధం మార్జారిమారభ్య రిపుంజయాంతా వింశతి రాజానః సహస్రసంవత్సరా [illegible] వర్షశతం [illegible] యేత్యాహుః [illegible] అష్టత్రింశోత్తరశతం - [illegible] చష్టోత్తరశతత్రయం [illegible] త్రింశోత్తరశతం [illegible] ॥ ౨౬ ॥ కలియుగస్య ప్రవృత్తిం వృద్ధిం చ నిరూపయితుం కాలజ్ఞానోపలక్షణమాహ॥ సప్తర్షీణామితి॥ అయమర్థః - ప్రాగగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షిమండలం - తత్ర కించిదున్నతే తేషాం మగ్రస్థానీయౌ మరీచిః తతః పశ్చాదాసన్నం యుగకంధరాకారో వసిష్ఠసభార్యః తతః పశ్చాదీషదున్నతస్థానీయోఽంగిరాః - తతః పశ్చాచ్చ

వదానాం వై హతేష్వఖిలదస్యుషు ॥ ౨౧ ॥ తేషాం ప్రజావిసర్గశ్చ స్థవిష్ఠస్సంభవిష్యతి। వాసుదేవే భగవతి సత్త్వమూర్తౌ హృది స్థితే ॥ ౨౨ ॥ యదావతీర్ణో భగవాన్ కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః। కృతం భవిష్యతి తదా ప్రజాసూతిశ్చ సాత్త్వికీ ॥ ౨౩ ॥ యదా చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథా తిష్యబృహస్పతీ। ఏకరాశౌ సమేష్యంతి భవిష్యతి తదా కృతమ్॥ ౨౪॥ యేఽతీతా వర్తమానా యే భవిష్యంతి చ పార్థివాః। తే త ఉద్దేశతః ప్రోక్తా వంశీయాస్సోమసూర్యయోః॥ ౨౫ ॥ ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్। ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పంచదశోత్తరమ్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే ఉదితౌ దివి। తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి॥ ౨౭॥ తేనైవ ఋషయో యుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణామ్। తే త్వదీయే ద్విజాః కాలే అధునా చాశ్రితా మఘాః॥ ౨౮॥ విష్ణోర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యోఽసౌ దివం గతః। తదావిశత్కలిర్లోకం యత్పాపే రమతే జనః ॥ ౨౯ ॥ యావత్స పాదపద్మాభ్యాం స్పృశన్నాస్తే రమాపతిః। తావత్కలిర్వై పృథివీం పరాక్రాంతుం న చాశకత్॥ ౩౦ ॥ యదా దేవర్షయస్సప్త మఘాసు విచరంతి హి। తదా ప్రవృత్తస్తు కలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః॥ ౩౧॥ యదా మఘాభ్యో యాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః। తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి ॥ ౩౨ ॥ యస్మిన్కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని। ప్రతిపన్నం కలియుగమితి ప్రాహుః పురావిదః ॥ ౩౩॥ దివ్యాబ్దానాం సహస్రాంతే చతుర్థే తు పునః కృతమ్। భవిష్యతి తదా నృణాం మన ఆత్మప్రకాశకమ్॥

తురశ్రతారాచతుష్టయే విరాజ్యత్రిః - తతో దక్షిణతః పులస్త్యః - పులస్త్యాత్పశ్చిమతః పులహః - తతః ఉత్తరతః క్రతుః ఏవం స్థితే - తేషాం మధ్యే యౌ పూర్వావుదయసమయే ప్రథమముదితౌ దృశ్యేతే - తౌ పులహక్రతుసంజ్ఞౌ - తయోస్తు మధ్యే తయోస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యే తత్సంబంధి దక్షిణతః సమదేశావస్థితమశ్విన్యాదిషు యదన్యతమం నక్షత్రం దృశ్యతే॥ ౨౭॥ తేనేతి॥ తేనైవ యుక్తాః నృణామబ్దశతం తిష్ఠంతి - తే చ ద్విజాస్త్వదీయే కాలే అధునా మఘానాశ్రిత్య వర్తంతే॥ ౨౮ ॥ విష్ణోరితి॥ తేషు మఘాసు వర్తమానేష్వపి సత్సు - యదా తు విష్ణోర్భానుః భాతీతి భానుః శుద్ధసత్త్వాత్మకో దేహః - దివం వైకుంఠం గతః - తదా కలియుగమావిశత్ - యదస్మిన్ యుగే - జనః పాపే రమత ఇతి కలియుగస్య లక్షణం॥ ౨౯॥ నను శ్రీకృష్ణే పృథివ్యాం వర్తమానేఽపి సంధ్యారూపేణ కలిః ప్రవిష్ట ఏవాసీత్ - సత్యం తథాపి తావత్తస్య పరాక్రమో నాభవదిత్యాహ॥ యావదితి॥ పరాక్రాంతుం అభిభవితుం ॥ ౩౦ ॥ అతో యథోక్త ఏవ కలిప్రవేశకాల ఇత్యాహ॥ యదేతి॥ ద్వాదశాబ్దశతాత్మక ఇతి దివ్యైర్మానైః సంధ్యాసంధ్యాంశాభ్యాం సహ [illegible] ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః - స కలిః తదా సంధ్యామతిక్రమ్య ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ తతః ప్రవేశకాలముక్త్వా తస్య వృద్ధికాలమాహ॥ యదేతి॥ తదా ప్రద్యోతనాత్ ప్రభృతి [illegible] వృద్ధిం గచ్ఛన్ నందాత్ప్రభృతి [illegible] వృద్ధిం గమిష్యతి [illegible]॥౩౨॥ నను యదా కలేర్లింగముపలబ్ధం తదైవ ప్రవిష్ట ఇతి యుక్తం - తతః పూర్వం మా ప్రవేశః - తతః పరం వృద్ధిరిత్యత్ర [illegible] సంప్రదాయం తత్రాహ॥ యస్మిన్నితి॥ ప్రతిపన్నం ప్రవిష్టమితి జ్ఞాతం - పురావిదః పూర్వజ్ఞాతారః ॥ ౩౩॥ కలేరంతం కృతయుగప్రవేశం చాహ॥ దివ్యాబ్దానామితి॥ చతుర్థే కలౌ - ప్రవేశాత్ప్రభృతి [illegible] సహస్రాంతే [illegible] - కృతయుగప్రవేశ [illegible]

యదాన్వయానాంపునరత్ర ప్రకాశకం భవిష్యతి - తదాహ॥ ౩౪॥ రాజవంశో క్షాంస్థితిం బ్రహ్మణాదివంశవ్యవస్థితిరితి ॥ ఇతి ॥ యథాయా ధిరుచ్యస చావస్థాధిస్థాప్య అవస్థాఃవంశాఇతిచ పాఠః॥ ౩౫॥ ఏతర్హీ తేనాస్యపై రాగ్యోపయోగితామాహ॥ ఏతేషామితి॥ నాస్తిపతింగతో పనంయేషాంతేషాం - కథామాత్రేణైవా వశిష్టానాం - కీర్తిమాత్రవస్థితా - నతురాజ్యంభూమ్యాదయోఽపి॥ ౩౬ ॥ కలాపగ్రామస్థానాం రాజ వంశాదీనాంపునః ప్రవృత్తిప్రకారమాహ॥ దేవాపిరితి॥ దేవాపిఃసోమవంశజః కలాపగ్రామేనామయోగితామాహాసః ప్రసిద్ధః॥ ౩౭ ౩౮॥ ఇదమేవప్రకారంప్రతిచతుర్యుగం దర్శయతి॥ కృతమితి॥ ౩౯॥ ఏతేషాంనామలింగానామిత్యాదియదుక్తంతత్ప్రపంచయతి పం చభిః॥ రాజన్నితి॥ ౪౦॥ మమత్వంకృత్వైత్యసనమూచితాం భూతద్రోహప్రవృత్తింనిందతి॥ క్రిమీతి॥ రాజనామ్నా రాజేతినామయస్యత స్యాపిదేహస్యాంతేక్రిమయోవిట్ విష్ఠాభస్మేతి సంజ్ఞాభవిష్యతి - తత్కృతే - తదర్థం - యోభూతద్రుక్ భూతేభ్యో ద్రుహ్యతీతిసః - కిం స్వార్థం వేద - కింతునవేద - కుతఇత్యత ఆహ యేనభూతద్రోహేణ నిరయోభవతి॥ ౪౧ ॥ మమత్వప్రకారంప్రపంచయతి॥ కథమితి॥ సేయమఖండాభూః - పూర్వైః పురుషైఃకృతాసతీ - ఇదానీంమత్పూర్వా [illegible]

౩౪॥ ఇత్యేషమానవోవంశో యథాసంఖ్యాయతే భువి। తథావిట్శూద్రవిప్రాణాం వంశాజ్ఞేయాయుగేయుగే ॥ ౩౫ ॥ ఏతేషాంనామలింగానాంపురుషాణాంమహాత్మనామ్। కథామాత్రావశిష్టానాంకీర్తిరేవస్థితాభువి ॥ ౩౬ ॥ దేవాపిశ్శంతనోర్భ్రాతామరుశ్చేక్ష్వాకువంశజః। కలాపగ్రామఆసాతేమహాయోగబలాన్వితౌ ॥ ౩౭ ॥ తావిహైత్యకలేరంతేవాసుదేవానుశిక్షితౌ। వర్ణాశ్రమయుతంధర్మంపూర్వవత్ప్రథయిష్యతః ॥ ౩౮ ॥ కృతంత్రేతాద్వాపరశ్చకలిశ్చేతిచతుర్యుగమ్। అనేనక్రమయోగేనభువిప్రాణిషువర్తతే॥ ౩౯॥ రాజన్నేతేమయాప్రోక్తానరదేవాస్తథాపరే। భూమౌమమత్వంకృత్వాంతేహిత్వేమాంనిధనంగతాః॥ ౪౦ ॥ క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞాంతేరాజనామ్నోఽపియస్యచ। భూతధ్రుక్తత్కృతేస్వార్థంకింవేదనిరయోయతః॥ ౪౧ ॥ కథంసేయమఖండాభూఃపూర్వైర్మేపురుషైర్ధృతా। మత్పుత్రస్యచపౌత్రస్యమత్పూర్వావంశజస్యవా॥ ౪౨॥ తేజోఽబన్నమయంకాయంగృహీత్వాత్మతయాబుధాః। మహీంమమతయాచోభౌహిత్వాంతేఽదర్శనంగతాః॥ ౪౩॥ యేయేభూపతయోరాజన్భుంజతేభువమోజసా। కాలేనతేకృతాస్సర్వేకథామాత్రాఃకథాసుచ॥ ౪౪॥ ❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ దృష్ట్వాత్మనివిజయేవ్యగ్రాన్నృపాన్హసతిభూరియమ్। అహోమాంవిజిగీషంతిమృత్యోఃక్రీడనకానృపాః। ౧। కామఏషనరేంద్రాణాంమోఘస్స్యాద్విదుషామపి। యేనఫేనోపమేపిండేయేఽతివిస్రంభితానృపాః। ౨। పూర్వంనిర్జిత్యషడ్వర్గంజేష్యామోరాజమంత్రిణః। తతస్సచివపౌరాప్తకరీంద్రానస్యకంటకాన్ ॥ ౩। ఏవంక్రమేణజేష్యామఃపృథ్వీంసాగరమేఖలామ్। ఇత్యాశాబద్ధహృదయానపశ్యంత్యంతికేంతకమ్॥ ౪। సముద్రావరణాంజిత్వామాంవిశంత్యబ్ధిమోజసా। కియదాత్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయేఫలమ్॥ ౫॥ యాంవిసృజ్యైవమనవస్తత్సుతాశ్చకురూద్వహ। గతా

సతీ - మత్పుత్రాదేఃకథంస్యాదిత్యేవం॥ ౪౨॥ తేజఇతి॥ ఉభౌమహీం కాయంచ - నిధనంమృత్యుం॥ ౪౩॥ ఉపసంహరతి ॥ యఇతి ॥ త సర్వేచ - కథాసుక్రియమాణాసు - కథామాత్రాః శేషేనకృతాః॥ ౪౪॥ ఇతిశ్రీభావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋ ❋॥ తృతీయేభూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషోపదిశ్యతే। [illegible] కురువంశతో బుభూషత్యుక్తం తదేవభూమిగీతైః ప్రపంచయతి॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆత్మ పృథివ్యాం - విజయేవ్యగ్రాన్ ఉద్యుక్తాన్ హసత్యుక్తా రాహు వాహ అహోఇతి॥ ౧॥ కామఇతి॥ యేనకామేన ఫేనోపమేపిండే దేహే అతివిస్రంభితాః విశ్వాసం ప్రాప్తాః॥ ౨॥ - [illegible] సర్వనృపాఃకామఃమోఘస్స్యాత్ ॥ ౨॥ కామమేవదర్శయతి ద్వాభ్యాం ॥ పూర్వమితి ॥ షడ్వర్గం [illegible] ప్రకృతిమంత్రిణః షడ్వర్గంనిర్జిత్య - రాజమంత్రిణోజేష్యామః॥ తతః సచివపౌరాప్తకరీంద్రాన్ [illegible] హాః తాంశ్చజేష్యామః - కంటకాన్ ప్రతిపక్షాన్ - అస్యఅహాస్య - అనకంటకానితివాపాఠః ॥ ౩॥ ఏవమితి॥ ఇత్యేవం [illegible] దయాః॥ ౪॥ సముద్రావరణామితి॥ [illegible] జిత్వావిశంతి - ఏతేజిత్వామంత్రిణఃజయోఽయం [illegible] ముక్తిఃంతేతేవిముంచ [illegible] ॥ ౫॥ అకఃఅంతకంనపశ్యంతిత్యుక్తం - తదేవాహ [illegible]

ర్గాభుతస్వం బోధయతి- కులోద్వహా ఇతి పాదస్పృగిత్యః ॥ ౬ ॥ అబుద్ధయ ఇత్యుక్తం తత్ప్రపంచయతి ॥ మత్కృత ఇతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ పృథురితి ॥ నానామకః క్షత్రియరాజా- యద్వా. లోకదృష్ట్యా దాశరథిరేవ నిర్దిష్టః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ హిరణ్యకశిపురితి ॥ లోకాన్ రావయతి రోదయతీతి లోకరావణః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ మమతామితి ॥ మయి ఉచ్చైః మమతాం కృత్వా అవర్తంత - తే కాలేన కథావశేషాః కృతాః - విభో ఇతి సంబోధనం- కురూద్వహేతివత్ ॥ ౧౩ ॥ రాజకథంశాముకథనస్య తాత్పర్యమాహ ॥ కథా ఇతి ॥ విజ్ఞానం విషయాసారతాజ్ఞానం - తతో వైరాగ్యం తయోర్వివక్షయా- పరేయుషాం మృతానాం- వచోవిభూతీః వాగ్విలాసమాత్రరూపాః- న తు పారమార్థ్యం- పరమార్థతత్త్వం కథానాం న భవతీత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ కస్తర్హి పురుషార్థాయ ఉపాదేయః పరమార్థస్తమాహ ॥ య ఇతి ॥ నిత్యం ప్రత్యహం- తత్రాప్యభీక్ష్ణం ॥ ౧౫ ॥ కలిదోషోపచయే సతి భక్తిరసంభవం మన్యమానః పృచ్ఛతి ॥ కేనేతి ॥ విధమిష్యంతి నాశయిష్యంతి- యథా యథావత్ ॥ ౧౬ ॥ కలియుగే కః పరమో ధర్మ ఇతి బుభుత్సయా పృచ్ఛతి ॥ యుగానీతి ॥ బ్రూహీత్యనుషంగః- ఆత్యంతికప్రలయజిజ్ఞాసయా పునః పృచ్ఛతి - ప్రలయకల్పయోః సం

యథాగతం యుద్ధే తాం మాం జేష్యంత్యబుద్ధయః ॥ ౬ ॥ మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతౄణాం చాపి విగ్రహః। జాయతే హ్యసతాం రాజ్యే మమతాబద్ధచేతసామ్ ॥ ౭ ॥ మమైవేయం మహీ కృత్స్నా న తే మూఢేతి వాదినః। స్పర్ధమానా మిథో ఘ్నంతి మ్రియంతే మత్కృతే నృపాః ॥ ౮ ॥ పృథుః పురూరవా గాధిర్నహుషో భరతోఽర్జునః। మాంధాతా సగరో రామః ఖట్వాంగో ధుంధుహా రఘుః ॥ ౯ ॥ తృణబిందుర్యయాతిశ్చ శర్యాతిః శంతనుర్గయః। భగీరథః కువలయాశ్వః కకుత్స్థో నైషధో నృగః ॥ ౧౦ ॥ హిరణ్యకశిపుర్వృత్రో రావణో లోకరావణః। నముచిః శంబరో భౌమో హిరణ్యాక్షోఽథ తారకః ॥ ౧౧ ॥ అన్యే చ బహవో దైత్యా రాజానో యే మహేశ్వరాః। సర్వే సర్వవిదః శూరాః సర్వే సర్వజితోఽజితాః ॥ ౧౨ ॥ మమతాం మయ్యవర్తంత కృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః। కథావశేషాః కాలేన హ్యకృతార్థాః కృతా విభో ॥ ౧౩ ॥ కథా ఇమాస్తే కథితా మహీయసాం వితాయ లోకేషు యశః పరేయుషామ్। విజ్ఞానవైరాగ్యవివక్షయా విభో వచోవిభూతీర్న తు పారమార్థ్యమ్ ॥ ౧౪ ॥ యస్తూత్తమశ్లోకగుణానువాదః సంగీయతేఽభీక్ష్ణమమంగళఘ్నః। తమేవ నిత్యం శృణుయాదభీక్ష్ణం కృష్ణేఽమలాం భక్తిమభీప్సమానః ॥ ౧౫ ॥ రాజా ॥ కేనోపాయేన భగవన్కలేర్దోషాన్కలౌ జనాః। విధమిష్యంత్యుపచితాంస్తన్మే బ్రూహి యథా మునే ॥ ౧౬ ॥ యుగాని యుగధర్మాంశ్చ మానం ప్రలయకల్పయోః। కాలస్యేశ్వరరూపస్య గతిం విష్ణోర్మహాత్మనః ॥ ౧౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ కృతే ప్రవర్తతే ధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః। సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా విభోర్నృప ॥ ౧౮ ॥ సంతుష్టాః కరుణా మైత్రాః శాంతా దాంతాస్తితిక్షవః। ఆత్మారామాః సమదృశః ప్రాయశః శ్రమణా జనాః ॥ ౧౯ ॥ త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః। అధర్మపాదైరనృతహింసాసంతోషవిగ్రహైః ॥ ౨౦ ॥ తదా క్రియాతపోనిష్ఠా నాతిహింస్రా న లంపటాః। త్రైవర్గికాస్త్రయీవృద్ధా వర్ణా బ్రహ్మోత్తరా నృప ॥ ౨౧ ॥ తపఃసత్యదయాదానేష్వర్ధం హ్రస్వతి ద్వాపరే। హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః ॥ ౨౨ ॥ యశస్వినో మహాశీలాః స్వాధ్యాయాధ్యయనే రతాః। ఆఢ్యాః కుటుంబినో హృష్టా వర్ణాః క్షత్రద్విజోత్తరాః ॥ ౨౩ ॥ కలౌ తు ధర్మపాదానాం తుర్యాంశోఽధర్మహేతుభిః। ఏధమానైః క్షీయమాణో హ్యంతే సోఽపి వినంక్ష్యతి ॥ ౨౪ ॥ తస్మిన్

హారస్థితికల్పయోః- న చాయం బహుముఖప్రశ్న ఇత్యాహ- కాలస్యేతి ॥ ౧౭ ॥ తత్ర యుగధర్మాంస్తావదాహ ॥ కృత ఇతి ॥ తజ్జనైః స్వస్వయుగవర్తిభిర్జనైః దానం అరాగద్వేషతయా అభయదానం తదేవ ప్రథమస్కంధే శౌచశబ్దేనోక్తం- విభోస్సంపూర్ణస్య ధర్మస్య ॥ ౧౮ ॥ తదానీంతనజనానాహ ॥ సంతుష్టా ఇతి ॥ మైత్రాః భూతమైత్రీయుక్తాః- శ్రమణాః ఆత్మజ్ఞానాభ్యాసవంతః ॥ ౧౯ ॥ త్రేతాయామితి ॥ అనృతేన సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః విగ్రహేణ దానమితి యథాసంఖ్యం యోజ్యం ॥ ౨౦ ॥ తదేతి ॥ బ్రహ్మోత్తరాః బ్రాహ్మణాధికాః ॥ ౨౧ ॥ తప ఇతి ॥ అన్యత్తేన సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః- విగ్రహేణ దానం ఇతి యథాసంఖ్యం యోజ్యం - హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైరిత్యయం క్రమో న వివక్షితః- ధర్మస్యార్ధం హ్రసతి క్షీయతే అధర్మస్య లక్షణైః చిహ్నైః పాదైరిత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ యశస్విన ఇతి ॥ యశస్వినః కీర్తిప్రియాః- క్షత్రద్విజోత్తరాః క్షత్రియబ్రాహ్మణప్రధానాః ॥ ౨౩ ॥ కలావితి ॥ కలౌ ధర్మపాదానాం తుర్యాంశశ్చతుర్థాంశః అవశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ తస్మిన్నితి ॥ శూద్రదాశోత్తరాః శూద్రకైవర్తాదిప్రధానాః ॥ ౨౫ ॥ యుగానామేవంభూతవైషమ్యే

కారణభూతాపంచకః॥ సత్త్వమితి॥ ౨౬॥ ప్రభవంతీతి॥ మనశ్చబుద్ధిశ్చేంద్రియాణిచ సత్త్వే యదా ప్రభవంతి అతిశయేన వర్తంతే॥ ౨౭॥ యదేతి॥ యదాతుధర్మాదిషుభక్తిః ప్రీతిః - తదా రజోవృత్తిప్రధానం త్రేతాయుగమితిజానీహి॥ ౨౮॥ యదేతి॥ కామ్యానాంకర్మణాంచ [illegible] యదాప్రీతిః తత్తదా - రజస్తమఃప్రధానం ద్వాపరంజానీహి॥ ౨౯॥ యదేతి॥ విషాదనం దుఃఖం॥ ౩౦॥ కలిః [illegible] ప్రపంచయతి॥ యస్మాదితి॥ యస్మాత్కలౌ మర్త్యాః - క్షుద్రదృశః మందమతయః క్షుద్రభాగ్యాః అల్పభాగ్యాః మహాశనాః [illegible] విత్తహీనాశ్చ కామినః - స్వైరిణ్యః పుంశ్చల్యః - అసతీః అసత్యః॥ ౩౧॥ దస్యుత్కృష్టా॥ దస్యవః ఉత్కృష్టాః ప్రముఖా యేషు తే॥ ౩౨॥ అవ్రతా ఇతి॥ అవ్రతాః విహితాచారశూన్యాః - అశౌచాః శౌచశూన్యాశ్చ - బటవో బ్రహ్మచారిణో భవిష్యంతి [illegible] గృహస్థాః [illegible] భవిష్యంతి - న తు భిక్షాం దాస్యంతి - తపస్వినో వనస్థాః వనం త్యక్త్వా గ్రామవాసా భవిష్యంతి - న్యాసినో [illegible] భవిష్యంతి॥ ౩౩॥ పునరపి స్త్రీణాం స్వభావమాహ॥ హ్రస్వకాయా ఇతి॥ కటుకభాషిణ్యః అప్రియవాదిన్యః - చౌర్యం చ మాయా చ [illegible]

లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాశ్శుష్కవైరిణః। దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాసోత్తరాః ప్రజాః॥ ౨౫॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యంతే పురుషే గుణాః। కాలసంచోదితాస్తే వై పరివర్తంత ఆత్మని॥ ౨౬॥ ప్రభవంతి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీంద్రియాణి చ। తదా కృతయుగం విద్యాజ్జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥ ౨౭॥ యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినామ్। తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్॥ ౨౮॥ యదా లోభస్త్వసంతోషో మానో దంభోఽథ మత్సరః। కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః॥ ౨౯॥ యదా మాయానృతం తంద్రీ నిద్రా హింసా విషాదనమ్। శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసః స్మృతః॥ ౩౦॥ యస్మాత్క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః। కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోఽసతీః॥ ౩౧॥ దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషండదూషితాః। రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాః శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥ ౩౨॥ అవ్రతా బటవోఽశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుంబినః। తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోఽత్యర్థలోలుపాః॥ ౩౩॥ హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః। స్త్రియః శశ్వత్కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥ ౩౪॥ పణయిష్యంతి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటకారిణః। అనాపద్యపి మంస్యంతే వార్తాం సాధుజుగుప్సితామ్॥ ౩౫॥ పతిం త్యక్ష్యంతి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమమ్। భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః॥ ౩౬॥ పితృభ్రాతృసుహృజ్జ్ఞాతీన్హిత్వా సౌరతసౌహృదాః। ననాంద్రృశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః॥ ౩౭॥ శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యంతి తపోవేషోపజీవినః। ధర్మం వక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనమ్॥ ౩౮॥ నిత్యముద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షకరకర్శితాః। నిరన్నే భూతలే రాజన్ననావృష్టిభయాతురాః॥ ౩౯॥ వాసోఽన్నపానశయనవ్యవాయస్నానభూషణైః। హీనాః పిశాచసందర్శా భవిష్యంతి కలౌ ప్రజాః॥ ౪౦॥ కలౌ కాకిణికేఽప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః। త్యక్ష్యంతి చ ప్రియాన్ప్రాణాన్హనిష్యంతి స్వకానపి॥ ౪౧॥ న రక్షిష్యంతి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి। పుత్రాన్భార్యాం చ కులజాం క్షుద్రాః శిశ్నోదరంభరాః॥ ౪౨॥ కలౌ న రాజన్జగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపంకజమ్। ప్రాయేణ మర్త్యా భగవంతమచ్యుతం యక్ష్యంతి పాషండవిభిన్నచేతసః॥ ౪౩॥

[illegible] చ సాహసం యాసాం తాః॥ ౩౪॥ కించ॥ పణయిష్యంతీతి॥ కిరాటాః వణిజః - పణయిష్యంతి క్రయవిక్రయాదివ్యవహారం [illegible] కరిష్యంతి - కించ - సర్వే జనాః అనాపద్యపి - జుగుప్సితాం [illegible] వార్తాం [illegible] సాధు మంస్యంతే॥ ౩౫॥ పతిమితి॥ సర్వోత్తమమపి పతిం ద్రవ్యహీనం భృత్యాస్త్యక్ష్యంతి పతయశ్చ విపన్నం రోగాదినా [illegible] కౌలం కులక్రమాగతం [illegible] త్యక్ష్యంతి - అపయస్వినీః దుగ్ధదోహాః॥ ౩౬॥ పిత్రాదీతి॥ పితృభ్రాతృ [illegible] హిత్వా [illegible] భగిన్యః శ్యాలాః భార్యాభ్రాతరః [illegible]॥ ౩౭॥ ౩౮॥ [illegible] పిశాచవ ద్దృశ్యాః॥ ౪౦॥ కలావితి॥ కాకిణికే వింశతివరాటికామాత్రేఽప్యర్థే [illegible]॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మహాంతమనర్థమాహ॥ కలావితి॥ త్రిలోకనాథైరానతం నమస్కృతం పాదపంకజం యస్య తం [illegible] యక్ష్యంతి పాషండైర్విభిన్నమస్యథాకృతం చేతో యేషాం తే॥ ౪౩॥ [illegible]

తిబంధాయస్యసః ॥ ౪౪ ॥ తదేవం కలిదోషాన్ ప్రపంచ్య ప్రస్తుతం సంస్తారోపాయమాహ పద్భిః ॥ పుంసామితి ॥ ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్ ద్రవ్యమన్నాది - దేశః కీకటాదిః ఆత్మా స్వదేహ ఇంద్రియాణి తైస్సంభవో యేషాం తాన్ - చిత్తస్థః చిత్తే స్ఫురితః ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ అయమపి మహిమా నాన్యత్రేతి దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ ధాతుజం తామ్రాదిసంసర్గజాతం దుర్వర్ణం మాలిన్యం - తత్ర స్థితో వహ్నిరేవ హంతి - నతు తోయాది - ఏవం యోగినామపి విష్ణురేవ నతు యోగాదిక ఇత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఏతదేవ విశృణోతి ॥ విద్యేతి ॥ విద్యా నానా దేవతోపాసనా ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ మ్రియమాణైరితి ॥ ఆత్మభావం స్వస్వరూపం ॥ ౫౦ ॥ ఇదానీం కలిం స్తౌతి ద్వాభ్యాం ॥ కలేరితి ॥ ౫౧ ॥ కృతఇతి ॥ తత్ఫలం హరికీర్తనాదేవ కలౌ భవతి ॥ ౫౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ చతుర్థే చ చతుర్థోక్తాః కాలయా నైమిత్తికాదయః । తత్ర సంసారనిస్తారో హరికీర్త్యైవ వర్ణ్యతే ॥ కలిదోషనివర్తకం హరినామసంకీర్తనాదికం సవివచ కలౌ పరమో ధర్మ ఇతి ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముక్తం - యచ్చాన్యత్పృష్టం ప్రళయకల్పయోర్మానం బ్రాహ్మీ తదితి దాసీం స్మృతీ - స్కంధోక్తకాలమానానువాదపూర్వకం నిరూపయతి ॥ కాల ఇతి ॥ శ్లో ॥ స కాలః పరమాణుర్వై యో భుంక్తే పరమాణుతాం ఇత్యాదినా కాలః కథితః ॥

ణ ఆతురః పతన్ స్ఖలన్వా వివశో గృణన్నరః । విముక్తకర్మార్గళ ఉత్తమాం గతిం ప్రాప్నోతి యక్ష్యంతి న తం కలౌ జనాః ॥ ౪౪ ॥ పుంసాం కలికృతాన్ దోషాన్ ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్ । సర్వాన్ హరతి చిత్తస్థో భగవాన్ పురుషోత్తమః ॥ ౪౫ ॥ శ్రుతస్సంకీర్తితో ధ్యాతః పూజితశ్చాదృతోఽపి వా । నృణాం ధునోతి భగవాన్ హృత్స్థో జన్మాయుతాశుభమ్ ॥ ౪౬ ॥ యథా హేమ్ని స్థితో వహ్నిర్దుర్వర్ణం హంతి ధాతుజమ్ । ఏవమాత్మగతో విష్ణుర్యోగినామశుభాశయమ్ ॥ ౪౭ ॥ విద్యాతపః ప్రాణనిరోధమైత్రీతీర్థాభిషేకవ్రతదానజప్యైః । నాత్యంతశుద్ధిం లభతేఽంతరాత్మా యథా హృదిస్థే భగవత్యనంతే ॥ ౪౮ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్ హృదిస్థం కురు కేశవమ్ । మ్రియమాణోఽప్యవహితస్తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ ౪౯ ॥ మ్రియమాణైరభిధ్యాతో భగవాన్ హరిరీశ్వరః । ఆత్మభావం నయత్యంగ సర్వాత్మా సర్వసంభవః ॥ ౫౦ ॥ కలేర్దోషనిధే రాజన్నస్తి హ్యేకో మహాన్ గుణః । కీర్తనాదేవ కృష్ణస్య ముక్తబంధః పరం వ్రజేత్ ॥ ౫౧ ॥ కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః । ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - తృతీయోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ కాలస్తే పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృప । కథితో యుగమానం చ శృణు కల్పలయావపి ॥ ౧ ॥ చతుర్యుగసహస్రం తు బ్రహ్మణో దినముచ్యతే । స కల్పో యత్ర మనవశ్చతుర్దశ విశాంపతే ॥ ౨ ॥ తదంతే ప్రళయస్తావాన్ బ్రాహ్మీ రాత్రిరుదాహృతా । త్రయో లోకా ఇమే యత్ర కల్పంతే ప్రళయాయ హి ॥ ౩ ॥ ఏష నైమిత్తికః ప్రోక్తః ప్రళయో యత్ర విశ్వసృక్ । శేతేఽనంతాసనో విశ్వమాత్మసాత్కృత్య చాత్మభూః ॥ ౪ ॥ ద్విపరార్ధే త్వతిక్రాంతే బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః । తదా ప్రకృతయస్సప్త కల్పంతే ప్రళయాయ వై ॥ ౫ ॥ ఏష ప్రాకృతికో రాజన్ ప్రళయో యత్ర లీయతే । అండకోశస్తు సంఘాతో విఘాత ఉపసాదితే ॥ ౬ ॥ పర్జన్యశ్శతవర్షాణి భూమౌ తావన్న వర్షతి । తదా నిరన్నే హ్యన్యోన్యం భక్ష్యమాణాః క్షుధార్దితాః ॥ క్షయం యాస్యంతి శనకైస్తత్ర కాలోపద్రుతాః ప్రజాః ॥ ౭ ॥ సాముద్రం దైహికం

ణుతామిత్యాదినా కాలః కథితః ॥ శ్లో ॥ చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమమ్ । సంఖ్యాతాని సహస్రాణి ద్విగుణాని శతాని చేతి ॥ యుగమానం చ కథితం ॥ ౧ ॥ తత్ర కల్పమానమాహ ॥ చతుర్యుగేతి ॥ యత్ర చతుర్దశ మనవః క్రమేణ భవంతి ॥ ౨ ॥ ప్రళయస్తు చతుర్విధః నైమిత్తికః ప్రాకృతికః ఆత్యంతికో నిత్యశ్చేతి - తత్ర నైమిత్తికం ప్రళయం మానసహితమాహ ద్వాభ్యాం ॥ తదంతఇతి ॥ చతుర్దశమనవః యత్ర వర్తంతే తావాన్ చతుర్యుగసహస్రప్రమాణః - సైవ బ్రాహ్మీ రాత్రిః ॥ ౩ ॥ ఏషఇతి ॥ నైమిత్తికత్వం దర్శయతి - యత్ర యదా - విశ్వసృట్ శ్రీనారాయణః విశ్వమాత్మసాత్కృత్య స్వస్మిన్నుపసంహృత్య - శేతే ఆత్మభూః బ్రహ్మా చ - తస్మిన్ శేతే - తదా రభేదవివక్షయా బ్రహ్మణ ఏవానంతాసనత్వముక్తం - బ్రహ్మణో నిద్రాం నిమిత్తీకృత్య ప్రవర్తమానో లోకత్రయప్రళయో నైమిత్తిక ఇత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ప్రాకృతికం ప్రళయమాహ ద్వాభ్యాం ॥ ద్విపరార్ధ ఇతి ॥ ద్విపరార్ధే తు బ్రహ్మణ ఆయుషి అతిక్రాంతే సతి - సప్త ప్రకృతయః మహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి ॥ ౫ ॥ ఏషఇతి ॥ సంఘాతః మహదాదికార్యభూతః ప్రకృతీనాం తత్కార్యబ్రహ్మాండస్య చ లయాత్ ప్రాకృతిక ఇత్యర్థః - విఘాతే విఘాతకారణే ఉపసాదితే కాలేన ప్రాపితే సతి ॥ ౬ ॥ తదేవాహ పర్జన్య ఇత్యాదినా - బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణేత్యతః ప్రా

క్తేనైవ గ్రంథేన॥ పర్జన్య ఇతి॥ ౭॥ సాముద్రమితి॥ సాముద్రాదికం సర్వం రసం రవిః పిబతే అతశ్చ వర్షాణి న భవన్తి ప్రలయస్య హేతుః॥ ౮॥ తత ఇతి॥ అనిలవేగోత్థః వాయువేగోద్భూతః అనిలవేగో వా ఇతి పాఠే అనిలేన వేగో యస్య సః। వివరాణి పాతాలాదీని శిఖాభిః వహ్నిసూర్యయోః। అనిలవేగో వా ఇతి తు పాఠస్సుగమః భూవివరాన్ పాతాలాదీన్ శూన్యాన్ దహతి తథా సాకల్యేన ప్రాణిరహితాన్॥ ౯॥ ఉపరీతి॥ శిఖాభిర్జ్వాలాభిః॥ ౧౦॥ తత ఇతి॥ కించిదధికం వర్షాణాం శతం - సంవర్తకః పరో వాయుర్వాతి - తదా రజసావృతం ఖం ధూమ్రం భవతి॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ రభసస్వనైః తీవ్రగర్జితైః॥ ౧౨॥ తత ఇతి॥ బ్రహ్మాండవివరాంతరం బ్రహ్మాండవివరమధ్యవర్తి విశ్వం - ఏకోదకం ఏకార్ణవోదకవ్యాప్తం భవతి॥ ౧౩॥ తదేతి॥ ఉదప్లవే ఉదకే ఆపస్తాని గ్రసంతి ప్రలయత్వాయ అభావాయ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ శబ్దమితి॥ భూతాదిః తామసోఽహంకారః - గుణైర్వృత్తిభిస్సహ॥ ౧౭॥ మహానితి॥ అవ్యాకృతం ప్రధానం॥ ౧౮॥ తస్య స్వరూపమాహ సార్ధేన॥ నేతి॥ కాలావయవైః అహోరాత్రాదిభిః - గుణాః షడ్భావవికారాః - పరిణామాదయః అవ్యక్తం అనిర్వాచ్యం కారణత్వం - నిత్యం సర్వదా ఏకరూపం - వృద్ధిరహితమిత్యర్థః - అవ్యయమపక్షయశూన్యం సర్వత్ర హేతుః కారణమితి॥ ౧౯॥ కించ -

భౌమం రసం సంవర్తకో రవిః। రశ్మిభిః పిబతే ఘోరైః సర్వం నైవ విముంచతి॥ ౮॥ తతస్సంవర్తకో వహ్ని స్సంకర్షణముఖోద్గతః। దహత్యనిలవేగోత్థశ్శూన్యాన్భూవివరానథ॥ ౯॥ ఉపర్యధస్సమంతాచ్చ శిఖాభిర్వహ్నిసూర్యయోః। దహ్యమానం విభాత్యండం దగ్ధగోమయపిండవత్॥ ౧౦॥ తతః ప్రచండపవనః వర్షాణామధికం శతమ్। పరస్సంవర్తకో వాతి ధూమ్రం ఖం రజసావృతమ్॥ ౧౧॥ తతో మేఘకులా న్యంగ చిత్రవర్ణాన్యనేకశః। శతం వర్షాణి వర్షంతి నదంతి రభసస్వనైః॥ ౧౨॥ తత ఏకోదకం విశ్వం బ్రహ్మాండవివరాంతరమ్॥ ౧౩॥ తదా భూమేర్గంధగుణం గ్రసంత్యాప ఉదప్లవే। గ్రస్తగంధా తు పృథివీ ప్రలయత్వాయ కల్పతే॥ ౧౪॥ అపాం రసమథో తేజస్తా లీయంతేఽథ నీరసాః। గ్రసతే తేజసో రూపం వాయుస్తద్రహితం తదా॥ ౧౫॥ లీయతే చానిలే తేజో వాయోః ఖం గ్రసతే గుణమ్। స వై విశతి ఖం రాజంస్తతశ్చ నభసో గుణమ్॥ ౧౬॥ శబ్దం గ్రసతి భూతాదిర్నభస్తమను లీయతే। తైజసాశ్చేంద్రియాణ్యంగ దేవాన్వైకారికో గుణైః॥ ౧౭॥ మహాన్ గ్రసత్యహంకారం గుణాస్సత్త్వాదయశ్చ తమ్। గ్రసతేఽవ్యాకృతం బీజం గుణాన్ కాలేన చోదితమ్॥ ౧౮॥ న తస్య కాలావయవైః పరిణామాదయో గుణాః। అనాద్యనంతమవ్యక్తం నిత్యం కారణమవ్యయమ్॥ ౧౯॥ న యత్ర వాచో న మనో న సత్త్వం తమో రజో వా మహదాదయోఽమీ। న ప్రాణబుద్ధీంద్రియదేవతా వా న సన్నివేశః ఖలు లోకకల్పః॥ ౨౦॥ న స్వప్నజాగ్రన్న చ తత్సుషుప్తం న ఖం జలం భూరనిలోఽగ్నిరర్కః। సుసుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యం తన్మూలభూతం పదమామనంతి॥ ౨౧॥ లయః ప్రాకృతికో హ్యేష పురుషావ్యక్తయోర్యదా। శక్తయస్సంప్రలీయంతే వివశాః కాలవిద్రుతాః॥ ౨౨॥ బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణ జ్ఞానం భాతి తదాశ్రయమ్। దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామాద్యంతవదవస్తు యత్॥ ౨౩॥ దీపశ్చక్షుశ్చ రూపం చ జ్యోతిషో న పృథగ్భవేత్। ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాత్॥ ౨౪॥ బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నస్సుషుప్తిరితి చోచ్యతే। మాయామా

వాగాదిగోచరస్య సర్వవిశేషస్య వికారాభావం - ఇత్యంతు సత్త్వస్య ఆహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ లోకకల్పః లోకరూపః - సన్నివేశో రచనా విశేషః॥ ౨౦॥ నేతి॥ స్వప్నజాగ్రత్స్వప్నజాగరావస్థాయుక్తం - సుషుప్తవత్ ఇంద్రియాద్యభావాత్ - శూన్యవత్ అప్రత్యక్షత్వాత్ - అప్రతర్క్యః॥ ౨౧॥ ఉపసంహరతి॥ లయ ఇతి॥ శక్తయః సత్త్వాదయః॥ ౨౨॥ ఆత్యంతికలయమాహ ద్వాభ్యాం - నపునస్సృష్టిరస్తి వైతదాహ - తదితి॥ ౨౧॥ ఉపసంహారతి॥ ఆత్యంతికో లయో నామ మోక్షః - సచ బ్రహ్మజ్ఞానేన సకలప్రపంచ లయాత్మకః - న చ ప్రపంచస్య తత్త్వతః సత్త్వే దశభిః॥ బుద్ధీతి॥ ఆత్యంతికో లయో నామ మోక్షః - సచ బ్రహ్మజ్ఞానేన సకలప్రపంచలయాత్మకః - న చ ప్రపంచస్య సత్యత్వే ఆత్యంతికో లయః స్వంభవతీతి జ్ఞానరూపాత్ బ్రహ్మణః పృథగ్భూతస్య తస్యాసత్యత్వముపపాదయతి - బుద్ధీంద్రియాణి చ అర్థాశ్చ తేషాం రూపేణ జ్ఞానమేవ భాతి - న పృథక్ - తత్ర హేతుమాహ - దృశ్యత్వాదవ్యతిరేకాభ్యామితి - అతో యదాద్యంతవత్తదవస్తు - అత్ర ప్రయోగః వివృతం సన్న భవతి - దృశ్యత్వాత్ కారణవ్యతిరేకాత్ ఆద్యంతవత్త్వాచ్చ తథా॥ ౨౩॥ అవ్యతిరేకం దృష్టాంతేన ప్రపంచయతి॥ దీప ఇతి॥ దీపచక్షూరూపాణాం తేజోవిశేషాణాం యథా తేజసోఽవ్యతిరేకః - తథా ధీః కర్త్రీ - ఖానికరణాని - మాత్రాః విషయాశ్చ ఋతాత్ బ్రహ్మణః - పృథక్ న స్యుః బ్రహ్మకార్యత్వాత్ న స్వతంత్రాః కార్యకారణ యోరభేదే కార్యస్య కారణసాపేక్షసత్త్వం ప్రసజ్యేతేత్యాహ అన్యతమాదితి - కార్యాదన్యతమాదత్యంతం వ్యతిరిక్తాద్బ్రహ్మణః,

ప్రపంచాద్బ్రహ్మణోఽస్తి వ్యతిరేకః ప్రపంచస్య తు తతో నాస్తి వ్యతిరేక ఇత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ యదా తు బుద్ధేరసత్త్వం తదా తదవస్థానాం సుతరామసత్త్వమిత్యాశయేనాహ ॥ బుద్ధేరితి ॥ నను విశ్వతైజసప్రాజ్ఞానామవిశిష్టా అవస్థా న బుద్ధేరిత్యాశంక్యాహ మాయామాత్రమితి ఇదం విశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపం ॥ ౨౫ ॥ ఆద్యంతవత్త్వాదిత్యస్య హేతోరసిద్ధిమాశంక్య సావయవత్వేన సాధయతి ॥ యథేతి ॥ అవయవీతి యత్సావయవం తదాద్యంతవత్ ఘటాదివదిత్యర్థః అతః ఉదయాప్యయాత్ ఆద్యంతవత్త్వాద్విశ్వం సన్న భవతీత్యర్థః యద్వా పృథగేవాగమాపాయిత్వాద్విశ్వం మిథ్యా బ్రహ్మ తు తదవధిత్వాత్సత్యమిత్యనేన సాధ్యతే దృష్టాంతస్తు పూర్వోక్త ఏవ రజ్జుసర్పవదితి యథా జలధరా వ్యోమ్నీతి దృష్టాంతస్త్వాగమాపాయావధిత్వమాత్రే న తు మిథ్యాత్వ ఇతి ॥ ౨౬ ॥ అన్యత్తమాదృతాదితి ప్రతిజ్ఞాతం కారణస్య సత్యత్వముపపాదయతి ॥ సత్యమితి ॥ అవయవః కారణం ప్రోక్తః ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిశ్రుతిభిః అత్ర యుక్తిమపి దర్శయతి వినేతి అంగ హే రాజన్ హి యస్మాత్ అర్థేన అవయవినా వినా పృథగేవావయవాః ప్రతీయేరన్ యథా పటస్యావయవాః తంతవః పటాత్పృథక్ ప్రతీయంతే తద్వదితి ॥ ౨౭ ॥ నను కార్యాభావే కారణత్వం బ్రహ్మణః కుతో ఘటేత సత్యం తదపి నాస్తీత్యాహ ॥ యదితి ॥ సామాన్యం కారణం విశేషః కార్యం తద్రూపేణ అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరాపేక్షత్వేన నిరూపణసహత్వాదిత్యర్థః అతః కారణత్వమవధిత్వం వ్యాపకత్వమిత్యాదికమపి యత్పరాపేక్షత్వాదాద్యంతవత్ తత్సర్వమవస్త్విత్యర్థః యద్వా అత్రైవ హేత్వంతరమప్యేతత్ యదుపలభ్యేత స భ్రమః సామాన్యవిశేషరూపత్వాత్ అన్యోన్యాపాశ్రయాదితీదమపి హేత్వంతరం గుణగుణివిశేషణవిశేష్యవ్యాప్యవ్యాపకత్వవిశేషావధిత్వకార్యకారణత్వాదిరూపేణ పరస్పరాధీనసిద్ధిత్వాత్ తథాభూతస్య స్వప్నవదితి నిగమనం అతో యదాద్యంతవత్తత్సర్వమవస్త్వితి ॥ ౨౮ ॥ తదేవముక్తైర్హేతుభిః ప్రపంచస్య

మాయామాత్రమిదం రాజన్నానాత్వం ప్రత్యగాత్మని ॥ ౨౫ ॥ యథా జలధరా వ్యోమ్ని భవంతి న భవంతి చ । బ్రహ్మణీదం తథా విశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్ ॥ ౨౬ ॥ సత్యం హ్యవయవః ప్రోక్తస్సర్వావయవినామిహ । వినార్థేన ప్రతీయేరన్పటస్యేవాంగ తంతవః ॥ ౨౭ ॥ యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేత స భ్రమః । అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యంతవదవస్తు చ ॥ ౨౮ ॥ వికారః ఖ్యాయమానోఽపి ప్రత్యగాత్మానమంతరా । న నిరూప్యోఽస్త్యణురపి స్యాచ్చేచ్చిత్సమ ఆత్మవత్ ॥ ౨౯ ॥ న హి సత్యస్య నానాత్వమవిద్వాన్యది మన్యతే । నానాత్వం ఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరపి ॥ ౩౦ ॥ యథా హిరణ్యం బహుధా సమీయతే నృభిః క్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు । ఏవం వచోభిర్భగవానధోక్షజో వ్యాఖ్యాయతే లౌకికవైదికైర్జనైః ॥ ౩౧ ॥ యథా ఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితో హ్యర్కాంశభూతస్య చ చక్షుషస్తమః । ఏవం త్వహం బ్రహ్మగుణస్తదీక్షితో బ్రహ్మాంశకస్యాత్మన ఆత్మబంధనః ॥ ౩౨ ॥ ఘనో యదార్కప్రభవో విదీర్యతే చక్షుః స్వరూపం రవిమీక్షతే తదా । యదా హ్యహంకార ఉపాధిరాత్మనో జిజ్ఞాసయా నశ్యతి తర్హ్యనుస్మరేత్ ॥ ౩౩ ॥ యదైవమేతేన వివేకహేతినా మాయామయాహంకరణాత్మ

సత్త్వం ప్రసాధితం అత్ర శంకా నను ప్రపంచస్యాపి ప్రకాశమానత్వాదాత్మవత్సత్త్వం కిం న స్యాదితి తత్రాహ ॥ వికార ఇతి ॥ ఖ్యాయమానః ప్రకాశమానోఽపి వికారః ప్రపంచః ప్రత్యగాత్మప్రకాశం వినా అణుమాత్రోఽపి న నిరూప్యోఽస్తి తం వినా నిరూప్యః స్యాచ్చేత్ తర్హి సోఽపి చిత్సమః స్యాత్ చిద్రూపేణాత్మనా సమః స్వప్రకాశో భవేత్ తథా చ సతి సోఽపి ఆత్మవత్స్యాత్ వికారరూపస్సన్న స్యాదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ ॥ నేతి ॥ నను సత్యస్యాప్యాత్మనో జీవబ్రహ్మరూపనానాత్వమస్త్యేవ తత్రాహ యద్యేతం నానాత్వం మన్యతే తర్హ్యవిద్వాన్ కథం తర్హి నానాత్వభేదవ్యవహారః ఉపాధికృత ఇత్యాహ నానాత్వమితి తత్ర ఛిద్రయోః ఘటాకాశమహాకాశయోరివేతి పరిచ్ఛేదాపరిచ్ఛేదదృష్టాంతః జ్యోతిషోః ఆకాశజలస్థసూర్యయోరివేత్యుపాధికృతవికారసదసద్భావే వాతయోః బాహ్యశరీరస్థవాయ్వోరివేతి క్రియాభేదే ॥ ౩౦ ॥ బ్రహ్మణ ఏవ ప్రపంచవ్యవహారాలంబనత్వం దృష్టాంతేన స్పష్టయతి ॥ యథేతి ॥ క్రియాభిస్తత్త్రచనాభిస్తైః బహుధా కటకకుండలాదిరూపేణ లౌకికవైదికైర్వచోభిర్జనైరహంకారోపహితైః ॥ ౩౧ ॥ నన్వహంకారస్య కథం బ్రహ్మస్వరూపావరణేన భేదవ్యవహారహేతుత్వం తస్య స్వకారణభూతబ్రహ్మావారకత్వాసంభవాత్ ఆవరణేనాస్వస్యాపి ప్రకాశానంద ాదిత్యాశంక్య సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ అర్కరశ్మయ ఏవ మేఘరూపేణ పరిణతా భవంతీతి ॥ శ్లో ॥ అగ్నౌ ప్రాస్తాహుతిస్సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే । ఆదిత్యాజ్జాయతే వృష్టిర్వృష్టేరన్నం తతః ప్రజా ఇత్యాదివచనాత్ తస్మాదర్కప్రభవః అర్కేణైవ దర్శితః ప్రకాశితశ్చ తమః స్వరూపభూతార్కదర్శనప్రతిబంధకో భవతి అహం అహంకారః బ్రహ్మగుణః బ్రహ్మకార్యభూతః తదీక్షితస్తేనైవ ప్రకాశితశ్చ ఆత్మనో జీవస్య ఆత్మబంధనః బ్రహ్మస్వరూపదర్శనప్రతిబంధకో భవతి ॥ ౩౨ ॥ అత ఏవాహంకారనాశే స్వరూపదర్శనం భవతీతి తేనైవ దృష్టాంతేనాహ ॥ ఘన ఇతి ॥ ఆత్మనః ఉపాధిః జిజ్ఞాసయా విచారేణ తర్హి తదా అనుస్మరేత్ బ్రహ్మాహమి

పశ్యతీత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ సోఽయమాత్యంతికప్రలయ ఇత్యుపసంహరతి ॥ యదేతి ॥ వివేకాయుధేనాసి(?) [illegible] అహంకారాత్మబంధనం - అచ్యుతం పరిపూర్ణమాత్మానమనుభవతీతి తథా ॥ ౩౪ ॥ నిత్యప్రలయమాహ ॥ నిత్యదేతి ॥ ౩౫ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ ॥ కాలేతి ॥ [illegible] ప్రవాహప్రదీపజ్వాలాదీనాం - యా ఉత్పన్నవిచావస్థాః - తాః కాలరూపస్రోతసో వేగేనాశు హ్రియమాణస్య దేహాదేర్నిత్యం [illegible] తస్య దేవ నిత్యదా జన్మప్రలయహేతవో భవంతి దేహః ప్రతిక్షణం ప్రధ్వంసీ - ప్రతిక్షణం అవస్థాభేదాన్ [illegible] ప్రదీపవదిత్యనుమానం ॥ ౩౬ ॥ యది ప్రతిక్షణమవస్థా భవంతి తర్హి కిం న దృశ్యంతే - అతో నాయమసిద్ధ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ అనాద్యంతేతి ॥ అనాద్యంతవతా కాలేన జాయమానా అవస్థాః న వలక్ష్యంతే - ఆకాశే గచ్ఛతాం జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం గమనాద్యవస్థావిశేషాః యథా నైవ లక్ష్యంతే - తద్వత్ - అతో యథా తేషాం ప్రదేశాంతరప్రాప్త్యా ప్రతిక్షణం గత్యవస్థాః కల్ప్యంతే - తద్వదత్రాపి [illegible] [illegible] ౩౭ ॥ ఉపసంహరతి ॥ నిత్య ఇతి ॥ ౩౮ ॥ పురాణార్థముపసంహరతి ॥ ఏతా ఇతి ॥ లీలావిషయాః కథాః అజో బ్రహ్మాపి [illegible] ॥ ౩౯ ॥ [illegible] కింతదభిధానేన - తత్రాహ ॥ సంసారేతి ॥ వివిధం దుఃఖమేవ దవో దావానలస్తేన అర్దితస్య పీడితస్య - అతః ఉత్తితీర్షోః పుంసః భగవతో యా లీలాస్తాసాం కథాః తాసాం రసస్తన్నిషేవణమంతరేణ అన్యః ప్లవః తరణసాధనం నభవేత్ [illegible]

బంధనమ్। ఛిత్త్వాచ్యుతాత్మానుభవోఽవశిష్టస్తమాహురాత్యంతికమంగ సంప్లవమ్ ॥ ౩౪ ॥ నిత్యదా సర్వభూతానాం బ్రహ్మాదీనాం పరంతప। ఉత్పత్తిప్రలయావేవ సూక్ష్మజ్ఞాః సంప్రచక్షతే ॥ ౩౫ ॥ కాలస్రోతోజవేనాశు హ్రియమాణస్య నిత్యదా। పరిణామినామవస్థాస్తా జన్మప్రలయహేతవః ॥ ౩౬ ॥ అనాద్యంతవతానేన కాలేనేశ్వరమూర్తినా। అవస్థా నైవ దృశ్యంతే వియతి జ్యోతిషామివ ॥ ౩౭ ॥ నిత్యో నైమిత్తికశ్చైవ తథా ప్రాకృతికో లయః। ఆత్యంతికశ్చ కథితః కాలస్య గతిరీదృశీ ॥ ౩౮ ॥ ఏతాః కురుశ్రేష్ఠ జగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః। లీలాకథాస్తే కథితాః సమాసతః కార్త్స్న్యేన నాజోఽప్యభిధాతుమీశః ॥ ౩౯ ॥ సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్నాన్యః ప్లవో భగవతః పురుషోత్తమస్య। లీలాకథారసనిషేవణమంతరేణ పుంసో భవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥ ౪౦ ॥ పురాణసంహితామేతామృషిర్నారాయణోఽవ్యయః। నారదాయ పురా ప్రాహ కృష్ణద్వైపాయనాయ సః ॥ ౪౧ ॥ స వై మహ్యం మహాభాగ భగవాన్బాదరాయణః। ఇమాం భాగవతీం ప్రీతః సంహితాం వేదసమ్మితామ్ ॥ ౪౨ ॥ ఏతాం వక్ష్యత్యసౌ సూత ఋషిభ్యో నైమిశాలయే। దీర్ఘసత్రే కురుశ్రేష్ఠ సంపృష్టః శౌనకాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ద్వాదశస్కంధే - చతుర్థోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ అత్రానువర్ణ్యతేఽభీక్ష్ణం విశ్వాత్మా భగవాన్హరిః। యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మా రుద్రః క్రోధసముద్భవః ॥ ౧ ॥ త్వం తు రాజన్మరిష్యేతి పశుబుద్ధిమిమాం జహి। న జాతః ప్రాగభూతోఽద్య దేహవత్త్వం న నంక్ష్యసి ॥ ౨ ॥ న భవిష్యసి భూత్వా త్వం పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్। బీజాంకురవద్దేహాదేర్వ్యతిరి[క్తో]

తత్కథాశ్రవణమేవ యథా శక్తి సేవ్యమిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ శ్రోతుర్వక్తుర్వాధ్యాయసంప్రదాయం ప్రవృత్తిం [illegible] ॥ పురాణసంహితామితి ॥ ౪౧ ॥ స ఇతి ॥ స వై బాదరాయణః ప్రీతస్సన్ మహ్యమిమాం సంహితాం ప్రాహేతి [illegible] ॥ ౪౨ ॥ ఏతామితి ॥ అసౌ సూత ఇతి పురతః స్థితమంగుళ్యా నిర్దిశ్యాహ నైమిశారణ్యే [illegible] ॥ ౪౩ ॥ ఇతి [illegible] వ్యాఖ్యా ॥ పంచమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః। [illegible] ॥ ఏవం పురాణం [illegible] ప్రీత్యర్థి [illegible] పురాణార్థమనుస్మారయతి ॥ అత్రేతి ॥ అనుభావః [illegible] బ్రహ్మాపి యస్య ప్రసాదజః [illegible] సర్వసంహర్తా రుద్రశ్చ యస్య క్రోధసముద్భవః [illegible] సవిశ్వస్యాత్మా [illegible] తతో జాతత్వాత్ తత్పరతంత్రః [illegible] భగవానత్రానువర్ణ్యతే అతివిపంచితం భాగవతం [illegible] ॥ త్వం తు పునః కృతార్థ [illegible] ॥ పశుబుద్ధిం అవివేకం - యస్మాన్న నంక్ష్యసి కుత ఇత్యత ఆహ - న జాత ఇతి యథా దేహః ప్రాగభూత్వా జాతో నంక్ష్యతి చ న త్వమితి ॥ [illegible] ॥ ౨ ॥ న చ బీజాంకురవత్ త్వత్తః పుత్రాదిరూపేణ భవతి - యథా [illegible] అతో న నంక్ష్యసి ॥ ౩ ॥ [illegible] ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమితి [illegible] ॥ [illegible] ॥ అంగాదంగాత్సంభవతి హృదయాదధిజాయసే - ఆత్మా వై పుత్రనామాసి [illegible] పితా పుత్రేణ పితృమాన్ [illegible] పుత్రరూపేణాపి స్వయమేవ భవతి ॥ [illegible] ॥

[illegible]

యథానలః ‖ ౩ ‖ స్వప్నేయథాశిరశ్ఛేదనంపంచత్వాద్యాత్మనస్స్వయమ్। యస్మాత్పశ్యతిదేహస్యత స్మాదాత్మాహ్యజోఽమరః ‖ ౪ ‖ ఘటేభిన్నేయథాకాశఆకాశస్స్యాద్యథాపురా। ఏవందేహేమృతేజీవో బ్రహ్మసంపద్యతేపునః‖ ౫‖ మనస్సృజతివైదేహాన్గుణాన్కర్మాణిచాత్మనః। తన్మనస్సృజతేమాయా తతోజీవస్యసంసృతిః ‖ ౬ ‖ స్నేహాధిష్ఠానవర్త్యగ్నిసంయోగోయావదీయతే। తతోదీపస్యదీపత్వమే వందేహకృతోభవః। రజస్సత్త్వతమోవృత్త్యాజాయతేథవినశ్యతి ‖ ౭ ‖ నతత్రాత్మాస్వయంజ్యో తిర్యోవ్యక్తావ్యక్తయోఃపరః। ఆకాశఇవచాధారోధ్రువోఽనంతోపమోవిభుః ‖ ౮ ‖ ఏవమాత్మానమా త్మస్థమాత్మనైవామృశప్రభో। బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యావాసుదేవానుచింతయా ‖ ౯ ‖ చోదితోవి ప్రవాక్యేననత్వాంధక్ష్యతితక్షకః। మృత్యవోనోపధక్ష్యంతిమృత్యూనాంమృత్యుమీశ్వరమ్ ‖ ౧౦ ‖ అహంబ్రహ్మపరంధామబ్రహ్మాహంపరమంపదమ్। ఏవంసమీక్షన్నాత్మానమాత్మన్యాధాయనిష్కలే‖ ౧౧ ‖ దశంతంతక్షకంపాదేలేలిహానంవిషాననైః। నద్రక్ష్యసిశరీరంచవిశ్వంచపృథగాత్మనః ‖ ౧౨ ‖ ఏతత్తేకథితంతాతయదాత్మాపృష్టవాన్నృప। హరేర్విశ్వాత్మనశ్చేష్టాంకింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి‖ ౧౩ ‖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-పంచమోఽధ్యాయః

శ్రీసూతః‖ఏతన్నిశమ్యమునినాభిహితంపరీక్షిద్వ్యాసాత్మజేననిఖిలాత్మదృశాసమేన। తత్పాదమూల ముపసృత్యనతేనమూర్ధ్నాబద్ధాంజలిస్తమిదమాహసవిష్ణురాతః‖ ౧‖ సిద్ధోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మిభవతా

[illegible]

[illegible]

కరుణాత్మనా । శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥ ౨ ॥ నాత్యద్భుతమిదం మన్యే మహతామచ్యుతాత్మనామ్ । అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామేతామశ్రౌష్మ భవతో వయమ్ । యస్యాం ఖలూత్తమశ్లోకో భగవాననువర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ భగవంస్తక్షకాదిభ్యో మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహమ్ । ప్రవిష్టో బ్రహ్మ నిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥ ౫ ॥ అనుజానీహి మాం బ్రహ్మన్వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే । ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥ ౬ ॥ అజ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా । భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదమ్ ॥ ౭ ॥ సూతః ॥ ఇత్యుక్తస్తమనుజ్ఞాప్య భగవాన్బాదరాయణిః । జగామ భిక్షుభిస్సాకం నరదేవేన పూజితః ॥ ౮ ॥ పరీక్షిదపి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా । సమాధాయ పరం దధ్యావస్పందాసుర్యథా తరుః ॥ ౯ ॥ ప్రాక్కూలే బర్హిష్యాసీనో గంగాకూల ఉదఙ్ముఖః । బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిస్సంగశ్ఛిన్నసంశయః ॥ ౧౦ ॥ తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన ద్విజసూనునా । హంతుకామో నృపం గచ్ఛన్దదర్శ పథి కాశ్యపమ్ ॥ ౧౧ ॥ తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణమ్ । ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరలాగ్నినా । బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం సర్వదేహినామ్ ॥ ౧౩ ॥ హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః । విస్మితా హ్యభవన్సర్వే దేవాసురనరాదయః ॥ ౧౪ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్గంధర్వాప్సరసో జగుః । వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబుధాస్సాధువాదినః ॥ ౧౫ ॥ జనమేజయః స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితమ్ । యథాజుహావ సంక్రుద్ధస్సర్పాన్సత్రే సహ ద్విజైః ॥ ౧౬ ॥ సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్మహోరగాన్ । దృష్ట్వేంద్రం భయసంవిగ్నస్తక్షకశ్శరణం యయౌ ॥ ౧౭ ॥ నాగతం తక్షకం శ్రుత్వా పారీక్షితో ద్విజాన్ । ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః ॥ ౧౮ ॥ తం గోపాయతి రాజేంద్ర శక్రశ్శరణమాగతమ్ । తేన సంస్తంభితస్సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ ఇతి పారీక్షితః శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదారధీః । సహేంద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే ॥ ౨౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాస్సహేం

[illegible]

మరుత్వతా మరుద్గణవతా - ఇంద్రేణ సహ ॥ ౨౧ ॥ ఇతీతి ॥ బ్రాహ్మణైరుక్తైరాక్షేపైః పరుషవాక్యైః - సతక్షకః ॥ ౨౨ ॥ తమితి ॥ సతక్షకం - ఆంగిరసః పుత్రో బృహస్పతిః ప్రాహ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అజరామరః - తథాపి పిత్రుమారకం ధర్మ్యమితి చేత్తత్రాహ ॥ జీవితమితి ॥ గతిః పరలోకః - అతో మరణనిమిత్తా పితుర్దుర్గతిరపి న స్వేతి వ్యపి న శంకనీయమిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ కథమస్య సుఖదుఃఖప్రదాతా నాస్తి - సర్పాదీనాముపలభ్యమానత్వాదితి చేత్తత్రాహ ॥ సర్పేతి ॥ సర్పాదినా జంతుః పంచత్వం మృత్యుం యుద్ధే మృత్యుం ప్రాప్నోతీతి యత్ - తత్ ఆరబ్ధం కర్మైవ భుంక్తే - స్వకృతకర్మప్రయుక్తా ఏవ సర్పాదయః - న స్వతంత్రా ఇతి భావః ॥ ౨౬ ॥ తస్మాదితి ॥ సంస్థీయేత సమాప్యతాం - ఆభిచారికం హింసాదిఫలకం దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ - అతః సర్పా దృష్టప్రయుక్తస్వతః పాప్యయం సాపరాధ ఇతి భావః ॥ ౨౭ ॥ ఇతీతి ॥ వాక్పతిం బృహస్పతిం ॥ ౨౮ ॥ నను కథం విద్వాం ఈదృశః సంమోహః - యతో బ్రహ్మకోపాత్పరీక్షితో మృత్యుః జనమేజయకోపాత్సర్పాణామిత్యాదితత్రాహ ॥ సైషేతి ॥ తస్యాః మహత్త్వం దర్శయతి - అలక్షణా అలక్ష్యతత్త్వలక్షణా - అప్రతర్క్యా తర్క్యగః - కా సా విష్ణోరాహ - యయా అస్య విష్ణోరేవ - ఆత్మభూతాః - అత్మాంశభూతాః - ప్రాణినః - గుణవృత్తిభిః క్రోధాదిభిః - భూతేషు దేహేషు - ముహ్యంతి బాధ్యబాధకతాం ప్రజంతీత్యర్థః - నను శ్రవణాదినా బాధితయా తయా కుతో మోహ స్స్యాదిత్యత్రాహ - ఆబాధ్యయా బాధితుమశక్యయా ॥ ౨౯ ॥ కథం తర్హి మాయాతత్కార్యనివృత్తిరిత్యాశంక్య శ్రీవిష్ణుస్వరూపనిరూపణద్వారేణ తద్భజనాత్ప్రాణానర్థనివృత్తిరితి శాస్త్రార్థముపసంహరతి - పంచభిః ॥ నేతి ॥ దంభీతి యా మాయా కపటనానయం పుమాని త్యేవం భూతా బుద్ధావసకృద్విభ్య

ద్రం తతక్షకం మఖే । తక్షకాశు పతస్వేహ సహేంద్రేణ మరుత్వతా ॥ ౨౧ ॥ ఇతి బ్రహ్మోదితాక్షేపైః స్థానాదింద్రః ప్రచాలితః । బభూవ సంభ్రాంతమతిస్స విమానస్సతక్షకః ॥ ౨౨ ॥ తం పతంతం విమానేన సహతక్షకమంబరాత్ । విలోక్యాంగిరసః ప్రాహ రాజానం తం బృహస్పతిః ॥ ౨౩ ॥ నైష త్వయా మనుష్యేంద్ర వధమర్హతి సర్పరాట్ । అనేన పీతమమృతమథో యమజరామరః ॥ ౨౪ ॥ జీవితం మరణం జంతోర్గతిస్స్వేనైవ కర్మణా । రాజంస్తతోఽన్యో నాస్త్యస్య ప్రదాతా సుఖదుఃఖయోః ॥ ౨౫ ॥ సర్పచోరాదివహ్న్యంబుక్షుత్తృడ్వ్యాధ్యాదిభిర్నృప । పంచత్వమృచ్ఛతే జంతుర్భుంక్త ఆరబ్ధకర్మ చ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాత్సత్రమిదం రాజన్ సంస్థీయేతాభిచారికమ్ । సర్పా అనాగసో దగ్ధా జనైర్దిష్టం హి భుజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యుక్తస్స తథేత్యాహ మహర్షేర్మానయన్వచః । సర్పసత్రాదుపరతః పూజయామాస వాక్పతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ సైషా విష్ణోర్మహామాయాబాధ్యయాచాప్యలక్షణా । యయా ముహ్యంత్యాత్మభూతా భూతేషు గుణవృత్తిభిః ॥ ౨౯ ॥ న యత్ర దంభీత్యభయా విరాజితా మాయాత్మవాదే సకృదాత్మవాదిభిః । న యద్వివాదో వివిధస్తదాశ్రయో మనశ్చ సంకల్పవికల్పవృత్తి యత్ ॥ ౩౦ ॥ న యత్ర సృజ్యం సృజతోభయోః పరం శ్రేయశ్చ జీవస్త్రిభిరన్వితస్త్వయమ్ । తదేతదుత్సాదితబాధ్యబాధకం నిషిధ్య చోర్మీన్విరమేత తన్మునిః ॥ ౩౧ ॥ పరం పదం వైష్ణవమామనంతి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః । విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యావసితం సమాహితైః ॥ ౩౨ ॥ త ఏతదధిగచ్ఛంతి వి

మాసా యా మాయేత్యర్థః - సా ఆత్మవాదే క్రియమాణే ఆత్మవాదిభిః యత్ర అభయా న విరాజితా న ప్రకాశితా - కింతు భీతేవ స్వకార్యం మోహాదికం కుర్వంతీ కథం చిద్వర్తత ఇతి ప్రతిపాదితేత్యర్థః - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ తస్మై నమో భగవతే వాసుదేవాయధీమహి । యన్మాయయా దుర్జయయా మాం బ్రువంతి జగద్గురుమ్ ॥ విలజ్జమానయా యస్య స్థాతుమీక్షాపథేఽముయా । విమోహితా వికత్థంతే మమాహమితి దుర్ధియ ఇతి - కించ - యత్ యస్మిన్ - తదాశ్రయో మాయాశ్రయః - వివిధో వివాదో నాస్తి - విశేషవిషయత్వాద్వివాదానాం - తస్య విశేషాతీతత్వాదితి భావః - సంకల్పవికల్పవృత్తియోయస్య తన్మనోఽపి - యత్ యత్ర నాస్తి - సంకల్పవికల్పానామపి విశేషవిషయత్వాత్ ॥ ౩౦ ॥ కించ ॥ నేతి ॥ సృజ్యం కర్మ - సృజతా కారకవర్గేణ సహ - ఉభయోః సృజ్యస్రష్ట్రోః - పరం సాధ్యం శ్రేయః ఫలమపి - అతః - త్రిభిః సృజ్యస్రష్టృఫలైః - అన్వితో జీవశ్చ అహంకారాత్మకో యత్ర నాస్తి - అత ఏవ ఉత్సాదితౌ నిరస్తౌ బాధ్యబాధకౌ యస్మిన్ తదేతత్స్వయం ఆత్మస్వరూపమిత్యర్థః - తత్తస్మాత్ - ఊర్మీన్ అహంకారాదీన్నిషిధ్య - విరమేద్విశేషేణ క్రీడేదిత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ ....

యత స్తద్వైష్ణవం పదమామనంతీత్యాహ ॥ పరమితి ॥ యదేతత్తదేవ పరం వైష్ణవం పదం స్వరూపమామనంతి తే అతత్ ఆత్మవ్యతిరిక్తం - ఉత్సిసృక్షవః త్యక్తుమిచ్ఛవః - యతః అనన్యసౌహృదాః నాస్త్యన్యస్మిన్ సౌహృదం యేషాం తే - కుతః - దౌరాత్మ్యం దేహాద్యహంభావం విసృజ్య దేహాహంకారాభావాత్ అన్యత్ర సౌహృదం నాస్తి - అత స్త్యక్తుమిచ్ఛవ ఇత్యర్థః - కథం - నేతి నేతీత్యేవం - అత్ర విగ్రహపదమభవమపి ప్రమాణయతి - హృదా ఉపగుహ్య - ధ్యానాదినా - తత్స్వరూపే పరవశీకృతం నిశ్చితం యథా - అవసితం అవబద్ధం - ఆత్మతయాగృ

హితమిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఏతత్ప్రాప్తావధికారిణో దర్శయతి ॥ తదితి ॥ దేహజం అహమితి · గేహజం మమేతి ॥ ౩౩ ॥ [illegible] ॥ అతివాదానితి ॥ ౩౪ ॥ [illegible] ॥ నమ ఇతి ॥ కృష్ణాయ వ్యాసాయ · అధ్యగామధీతవానస్మి ॥ ౩౫ ॥ ఇమాం సంహితామధ్యగామిత్యుక్తం తత్ర పురాణసంహితా విభాగం విశేషతో బుభుత్సు వేదవిభాగమపి ప్రసంగాత్పృచ్ఛతి ॥ పైలాదిభిరితి ॥ [illegible] ॥ ౩౬ ॥ తత్ర ప్రథమం వేదావిర్భావప్రకారమాహ ॥ సమాహితాత్మన ఇతి ॥ బ్రహ్మణో హృద్యాకాశాత్ [illegible] యః కర్ణపుటపిధానేన శ్రోత్రవృత్తినిరోధాదస్మదాదిభిరపి విభావ్యతే ॥ ౩౭ ॥ [illegible] ॥ యదితి ॥ యస్య నాదస్యోపాసనయా · ఆత్మనో మలం [illegible] · ద్రవ్యమధిభూతం · క్రియా [illegible] · కారకమధిదైవతం · ఏవం త్రిధాభూతం [illegible] ॥ ౩౮ ॥ తత ఇతి ॥ తతః నాదాత్ · త్రివృత్ త్రిమాత్రః [illegible] ఓంకారస్య అక్షరసమామ్నాయాంతర్భావాత్ [illegible] · అవ్యక్తప్రభవో యస్య సః · [illegible] · స్వరాట్ · స్వతఏవ వ్యక్తప్రకాశమానః · [illegible] ॥ ౩౯ ॥ కోసౌ పరమాత్మేత్యత ఆహ ॥ శృణోతీతి ॥ ఇమం స్ఫోటం అవ్యక్తమోంకారం · నను జీవ ఏవ తం శృణోతి · [illegible] · సుప్తశ్రోత్రే కర్ణపిధానాదినా అవృత్తికేపి శ్రోత్రే సతి · జీవస్తు కరణాధీనజ్ఞానత్వాన్న తదా శ్రోతా · తదుపలబ్ధిస్తు తస్య పరమాత్మద్వారికైవ [illegible]

ష్ఠోర్వ్యత్పరమం పదమ్ । అహంమమేతిదౌర్జన్యంనయేషాందేహగేహజమ్ ॥ ౩౩ ॥ అతివాదాంస్తితిక్షే తనావమన్యేతకంచన । నచేమందేహమాశ్రిత్యవైరంకుర్వీతకేనచిత్ ॥ ౩౪ ॥ నమోభగవతేతస్మై కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । యత్పాదాంబురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమామ్ ॥ ౩౫ ॥ శ్రీశౌనకః ॥ పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిః । వేదాశ్చకథితావ్యస్తాఏతత్సౌమ్యాభిధేహినః ॥ ౩౬ ॥ సూతః ॥ సమాహితాత్మనోబ్రహ్మన్ బ్రహ్మణఃపరమేష్ఠినః । హృద్యాకాశాదభూన్నాదోవృత్తిరోధాద్విభావ్యతే ॥ ౩౭ ॥ యదుపాసనయాబ్రహ్మన్యోగినోమలమాత్మనః । ద్రవ్యక్రియాకారకాఖ్యంహిత్వాయాంత్యపునర్భవమ్ ॥ ౩౮ ॥ తతోభూత్త్రివృదోంకారోయోవ్యక్తప్రభవస్స్వరాట్ । యత్తల్లింగంభగవతోబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః ॥ ౩౯ ॥ శృణోతియఇమంస్ఫోటంసుప్తశ్రోత్రేపిశూన్యదృక్ । యేనవాగ్వ్యజ్యతేయస్యవ్యక్తిరాకాశఆత్మనః ॥ ౪౦ ॥ స్వధామ్నోబ్రహ్మణస్సాక్షాద్వాచకఃపరమాత్మనః । ససర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజంసనాతనమ్ ॥ ౪౧ ॥ తస్యహ్యాసంస్త్రయోవర్ణాఅకారాద్యాభృగూద్వహ । ధార్యంతేయైస్త్రయోభావాగుణనామార్థవృత్తయః ॥ ౪౨ ॥ తతోక్షరసమామ్నాయమసృజద్భగవానజః । అంతస్థోష్మస్వరస్పర్శహ్రస్వదీర్ఘాదిలక్షణమ్ ॥ ౪౩ ॥ తతోసౌ చతురోవేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుః । సవ్యాహృతీంశ్చసోంకారాంశ్చాతుర్హోత్రవివక్షయా ॥ ౪౪ ॥ పుత్రానధ్యాపయామాసతానృషీన్బ్రహ్మకోవిదాన్ । తేతుధర్మోపదేష్టారస్స్వపుత్రేభ్యస్సమాదిశన్ ॥ ౪౫ ॥ తేపరంపరయాప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైః । చతుర్యుగేష్వథవ్యస్తాద్వాప

వః · ఈశ్వరస్తు సదైవ యతశ్శూన్యదృక్ [illegible] · తథాహి · సుప్తో యదా శబ్దం శ్రోత్రేణ ప్రబుధ్యతే · [illegible] · జీవశ్శ్రోతా · [illegible] అతో యస్తదా శబ్దం శ్రోత్రే [illegible] · స యథా పరమాత్మైవేత్యర్థః · [illegible] ఓంకారః · [illegible] · యేన వాక్ బృహతీ వ్యజ్యతే · యస్య చ హృదయాకాశే ఆత్మనస్సకాశాద్వ్యక్తిరభివ్యక్తిః ॥ ౪౦ ॥ కించ ॥ స్వధామ్న ఇతి ॥ స్వధామ్నః స్వస్య ధామ ఆశ్రయః కారణం యత్ బ్రహ్మ తస్య · కించ · పరమాత్మాంశభూతస్య [illegible] · సర్వమంత్రాణాముపనిషద్రహస్యం సూక్ష్మరూపమిత్యర్థః · తత్ర హేతుః · వేదానాం బీజం కారణం [illegible] · సనాతనం సదైకరూపం తస్య బ్రహ్మరూపత్వాత్ ॥ ౪౧ ॥ ఇదానీం తతస్సర్వప్రపంచోత్పత్తిప్రకారమాహ ॥ తస్యేతి ॥ త్రయః త్రిసంఖ్యాయుక్తాః భావాః · యైరకారోకారమకారైః · ధార్యంతే · తత్కారణత్వాత్ · తానేవాహ · గుణాః సత్త్వాదయః · నామాని [illegible] · అర్థాః [illegible] · వృత్తయో జాగ్రదాదయః ॥ ౪౨ ॥ తత ఇతి ॥ [illegible] · అక్షరాణాం సమామ్నాయం సమాహారం · [illegible] · అంతస్థా యకారాదయః · ఊష్మాణః శషసహాః · స్వరా అకారాద్యాః · స్పర్శాః కాదయో మావసానాః · హ్రస్వదీర్ఘాదీత్యాదిశబ్దాత్ప్లుతోదాత్తాదయః · [illegible] ॥ ౪౩ ॥ తతఇతి ॥ [illegible] · అసృజదితి పూర్వేణైవాన్వయః · [illegible] ॥ ౪౪ ॥ పుత్రానితి ॥ [illegible]

తాన్ వేదాన్ - బ్రహ్మకోశదాన్ వేదోచ్చారణాదిసుఖాన్ ॥ ౪౫ ॥ తదితి ॥ ఏవం చతుర్యుగేషు ప్రాప్తేషు - ద్వాపరాదౌ ద్వాపరతః [illegible] ద్వాపరాంతే వేదవిభాగప్రసిద్ధేః - తంతుసమకాలవ్యాసావతారప్రసిద్ధేశ్చ. వ్యస్తాః [illegible] ॥ ౪౬ ॥ తత్ర వేదవిభాగే హేతుః ॥ క్షీణాయుషఇతి ॥ క్షీణాయుషః జనాన్ - తథా పురుషబుద్ధిప్రభవత్వాచ్చ అనాదరణీయం స్యాదిత్యాశంక్యాహ - హృదిస్థేతి ॥ ౪౭ ॥ ఏవం పూర్వమన్వంతరేషు వేదవిభాగకర్తృత్వముక్త్వా వైవస్వతమన్వంతరే విశేషతో నిరూపయతి మహా ॥ అస్మిన్నితి ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాదితి ॥ అంశాంశేన - తస్యాంశః వ్యాసః - తస్య కలయా అంశేన - అవతీర్ణః ॥ ౪౯ ॥ ఋగాదివిభాగమాహ ॥ ఋగితి ॥ ఋగాదిమంత్రాణాం రాశీన్ వర్గశః ఉద్ధృత్య కరణభేదైరుద్ధృత్య. యథా అనేకవిధమణిరాశేః మణిగణాః పృథక్ క్రియంతే - తద్వదుద్ధృత్య సూత్రైః ఋగాదిసంహితాశ్చక్రే ॥ ౫౦ ॥ తాసామితి ॥ తాసాం సంహితానాం మధ్యే - ఏకాం ఏకాం ॥ ౫౧ ॥ పైలాయేతి ॥ ఋక్సమూహరూపత్వాద్బహ్వృచాఖ్యాం - నిగదాం ప్రశ్లేషగద్యరూపత్వాన్నిగదాఖ్యం ॥ ౫౨ ॥ సామ్నామితి ॥ సామ్నాం సంబంధినీం - ఛందస్సు గీయమానత్వాత్ ఛందోగాఖ్యాం సంహితాం ॥ ౫౩ ॥ తత్ర ఋగ్వ్యాసమాహ

పరాదామహర్షిభిః ॥ ౪౬ ॥ క్షీణాయుషః క్షీణసత్త్వాన్ దుర్మేధాన్వీక్ష్య కాలతః। వేదాన్ బ్రహ్మర్షయో వ్యస్యన్ హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః ॥ ౪౭ ॥ అస్మిన్నప్యంతరే బ్రహ్మన్ భగవాన్ లోకభావనః। బ్రహ్మేశాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితో ధర్మగుప్తయే ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయా విభుః। అవతీర్ణో మహాభాగో వేదం చక్రే చతుర్విధమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఋగథర్వయజుస్సామ్నాం రాశీనుద్ధృత్య వర్గశః। చతస్రస్సంహితాశ్చక్రే సూత్రైర్మణిగణానివ ॥ ౫౦ ॥ తాసాం స చతురశ్శిష్యానుపహూయ మహామతిః। ఏకైకాం సంహితాం బ్రహ్మన్నేకైకస్మై దదౌ విభుః ॥ ౫౧ ॥ పైలాయ సంహితామాద్యాం బహ్వృచాఖ్యాముహాచ హ। వైశంపాయనసంజ్ఞాయ నిగదాఖ్యం యజుర్గణమ్ ॥ ౫౨ ॥ సామ్నాం జైమినయే ప్రాహ తథా ఛందోగసంహితామ్। అథర్వాంగిరసం నామ స్వశిష్యాయ సుమంతవే ॥ ౫౩ ॥ పైలస్స్వసంహితామూచ ఇంద్రప్రమితయే మునిః। బాష్కలాయ చ సోఽప్యాహ శిష్యేభ్యస్సంహితాం స్వకామ్ ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధా వ్యస్య బోధ్యాయ యాజ్ఞవల్క్యాయ భార్గవ। పరాశరాయాగ్నిమిత్రాఖ్యాయేంద్రప్రమితిరాత్మవాన్ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయత్సంహితాం స్వాం మాండూకేయమృషిం కవిమ్। తస్య శిష్యో దేవమిత్రస్సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్ ॥ ౫౬ ॥ శాకల్యస్తత్సుతస్స్వాం తు పంచధా వ్యస్య సంహితామ్। వాత్స్యముద్గలశాలీయగోఖల్యశిశిరేష్వధాత్ ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణశ్చ తచ్ఛిష్యస్సనిరుక్తాం స్వసంహితామ్। బలాకపైలజాబాలవిరజేభ్యో దదౌ మునిః ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిః ప్రతిశాఖాభ్యో వాలఖిల్యాఖ్యసంహితామ్। చక్రే బాలాయనిర్గార్గిః కాసారశ్చైవ తాం దధుః ॥ ౫౯ ॥ బహ్వృచాసంహితా హ్యేతా ఏభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః। శ్రుత్వైతచ్ఛందసాం వ్యాసం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౬౦ ॥ వైశంపాయనశిష్యా వై చరకాధ్వర్యవోఽభవన్। యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహః క్షపణం స్వగురోర్వ్రతమ్ ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యశ్చ తచ్ఛిష్య ఆహాహో భగవన్ కియత్। చరితేనాల్పసారాణాం చరిష్యే

దేశకాలవిభాగమాహ ॥ పైలఇతి ॥ స్వసంహితాం ద్వేధా విభజ్య ఇంద్రప్రమితయే బాష్కలాయ చ ఊచే ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధేతి ॥ స బాష్కలోఽపి - స్వసంహితాం చతుర్ధా వ్యస్య - బోధ్యాదిభ్యశ్చతుర్భ్యశ్శిష్యేభ్య ఆహ - భో భార్గవ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయదితి ॥ ఇంద్రప్రమితిరపి - స్వాం సంహితాం - స్వసుతం మాండూకేయం అధ్యాపయామాస - తస్య మాండూకేయస్య శిష్యో దేవమిత్రః ॥ ౫౬ ॥ శాకల్యఇతి ॥ తత్సుతః మాండూకేయసుతః శాకల్యః - వాత్స్యాదిభ్యః పంచభ్యో దదౌ - తాన్ అధ్యాపయామాసేత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః శాకల్యశిష్యః - స్వసంహితాం త్రిధా విభజ్య - చతుర్థం వైదికపదార్థవ్యాఖ్యానరూపం నిరుక్తం చ కృత్వా బలాకాదిభ్యశ్చతుర్భ్యః దదౌ ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిరితి ॥ బాష్కలిః పూర్వోక్తస్య బాష్కలస్య పుత్రః ప్రతిశాఖాభ్యః ఉక్తనవశాఖాభ్యః - బాలాయన్యాదయస్తాం దధురిత్యన్వయః ॥ ౫౯ ॥ ఋక్శాఖోపసంహారపూర్వకం తచ్ఛ్రవణఫలమాహ ॥ బహ్వృచాఇతి ॥ ఏతచ్ఛందసాం విభాగం ఛందసాం ॥ ౬౦ ॥ యజుర్వేదే తైత్తిరీయశాఖోత్పత్తిప్రస్తావమాహ ॥ వైశంపాయనేతి ॥ చరకనామునిరుక్తిమాహ - యద్యస్మాద్ధేతోశ్చేరురితి - బ్రహ్మహత్యారూపమంహః క్షపయతీతి తథా తస్య గురోర్వ్రతం చరంతి - తస్య చరణాచ్చరకా ఇత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః వైశం

పాతకనశ్యేః- అల్పసారాణాం మహాతేజసాం చరిష్యే కించన - సుదుశ్చరమహంచరిష్యామీతి॥ ౬౨॥ ఇతీతి॥ విప్రాణాం - అవమంత్రా అవజ్ఞా కర్త్రా మత్తోధీతమాశుత్యజేతి॥ ౬౩॥ దేవరాతేతి॥ దేవరాతసుతో యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౬౪॥ భూత్వేతి॥ ఛర్దితస్య దానం విప్రరూప తయానుచితమితి మత్వా - తిత్తిరయః పక్షివిశేషాః భూత్వా అదదుః - తతస్తైస్తిత్తిరీయా ఇతి ప్రసిద్ధాః - సుపేశలా అతిరమ్యాః - బహువచన శాంతరభేదవివక్షయా॥ ౬౫॥ తాన్యనుపలభ్యమాదిత్యాదిశాఖా ప్రసంగమాహ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి॥ గురోర్వైశంపాయనస్య సకాశే యానివిద్య మానాని అధిఅధికాని - గవేషయన్ మృగయన్ - సూపతస్థే సమ్యగుపతస్థౌ - పరమేశ్వరం - తథాచ॥ శ్రుతిః - పూర్వాహ్ణాదివిదేవ ఈయతే - యజుర్వేదే తిష్ఠతి మధ్యే అహ్నః - సామవేదేనాస్తమయే మహీయతే - వేదైరశూన్యస్త్రిభిరేతి సూర్య ఇతి॥ ౬౬॥ ఓంనమ ఇతి॥ ఓంనమో భగవతే తుభ్యమాదిత్యాయ భవాన్ ఏక ఏవ ఇమాం లోకయాత్రాం అనువహతీత్యన్వయః - తదేవాహ అఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణ అంతర్హృదయేషు - కాలస్వరూపేణ చ బహిరపి వర్తమానః ఇతి అఖిలజగతాం ద్విత్వస్య ప్రపంచః - చతుర్విధేతి - హృదయాంతర్వర్తిత్వేపి జీవవత్తైర్నోపాధినా అవ్యవధీయమానః అనాచ్ఛాద్యమానః - కాలస్వరూపేణ బహిస్స్వస్య ప్రపంచః క్షణల వనిమేషావయవైరుపచితాః స్వం వత్సరాస్తైర్గణేన - ప్రత్యబ్దమపామాదానవిసర్గాభ్యాం వృష్టిలక్షణాభ్యాం - అనవ హాంసమశ్వరమ్

హాంసమశ్వరమ్ ॥ ౬౨॥ ఇత్యుక్తో గురురప్యాహ కుపితో యాహ్యలం త్వయా । విప్రావమంత్రా శిష్యేణ మదధీతం త్యజాశ్వితి ॥ ౬౩॥ దేవరాతసుతస్సోపి ఛర్దిత్వా యజుషాం గణమ్ । తతో గతోథ మునయో దదృశుస్తాన్యజుర్గణాన్ ॥ ౬౪॥ భూత్వా తిత్తిరయో బ్రహ్మంస్తల్లోలుపతయాదదుః । తైత్తిరీయా ఇతి యజుశ్శాఖా ఆసన్ సుపేశలాః॥ ౬౫॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతో బ్రహ్మంశ్ఛందాంస్యధిగవేషయన్ । గురోరవిద్యమానాని సూపతస్థేర్కమీశ్వరమ్॥ ౬౬॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఓంనమో భగవత ఆదిత్యాయాఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణ కాలస్వరూపేణ చతుర్విధభూతనికాయానాం బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతానామంతర్హృదయేషు బహిరపి చాకాశ ఇవోపాధినావ్యవధీయమానో భవానేక ఏవ క్షణలవనిమేషావయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదానవిసర్గాభ్యామిమాం లోకయాత్రామనువహతి ॥ ౬౭ ॥ యదుహ వావ విబుధర్షభ సవితరదస్తపత్యనుసవనమహరహరామ్నాయవిధినోపతిష్ఠమానానామఖిలదురితవృజినబీజావభర్జన భగవతస్సమభిధీమహి తపన మండలమ్ ॥ ౬౮ ॥ య ఇహ వావ స్థిరచరనికరాణాం నిజనికేతనానాం మన ఇంద్రియాసుగణాననాత్మనశ్చస్వయమాత్మాంతర్యామీ ప్రచోదయతి ॥ ౬౯ ॥ య ఏవేమం లోకమతికరాళవదనాంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహగ్రహీతం మృతకమివ విచేతనమవలోక్యానుకంపయా పరమకారుణిక ఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనం శ్రేయసి స్వధర్మాఖ్యాత్మావస్థానే ప్రవర్తయత్యవనిపతిరివాసాధూనాం భయముదీరయన్నటతి పరిత ఆశాపాలైస్తత్ర తత్ర కమలకోశాంజలిభిరుపహృతార్హణః॥ ౭౦ ॥ అథ హ భగవంస్తవ చరణనలినయుగళం త్రిభువనగురుభిరభివందితమహమయాతయామయజుష్కామ ఉపసరామీతి ॥ ౭౧ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఏవం స్తుతస్స భగవాన్వాజిరూపధరో రవిః । యజూంష్యయాతయామాని మునయేదాత్ప్రసాదితః॥ ౭౨॥ యజుర్భి

త్రిప్రశ్నమహాదోక్తవరేణ్యతా దర్శితా॥ ౬౭॥ ద్వితీయపాదార్థానువర్ణనేన స్తౌతి॥ యదుహేతి॥ హే విబుధర్షభ హే సవితః యదదస్సవితుర్భగవతస్తపనమండలం తపతి - తత్సమభిధీమహి సమ్యగభిముఖ్యేన ధ్యాయేమ - పునస్సవితృసంబోధనం ప్రత్యహం త్రిషవణం వైదికకర్మమార్గేణోపస్థితానాం భక్తానాం - యాన్యఖిలాని దురితాని తత్ఫలాని చ వృజినాని దుఃఖాని చ తేషాం బీజమజ్ఞానం చ తేషామవభ ర్జనవినాశకత్వాత్తపన॥ ౬౮॥ తృతీయపాదేన స్తౌతి॥ య ఇతి॥ స్థావరజంగమసమూహానాం స్వాశ్రయాణాం జీవానాం మనఇంద్రియప్రాణగణాన్ - అనాత్మనో జడాన్ - స్వయమాత్మాంతర్యామీసన్ - ప్రచోదయతి ప్రవర్తయతి॥ ౬౯॥ తృతీయపాదమువ స్తౌతి మండలస్థపరతయా వ్యాచష్టేనస్తౌతి॥ య ఏవేతి॥ య ఏవభగవాన్ - అతికరాళవదనో యోంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహస్తేన గృహీతం అత ఏవ మృతకమివ విచేతనం స్వధర్మాఖ్యం యదాత్మావస్థానం ప్రత్యక్ప్రవణత్వం తదేవ శ్రేయస్తస్మిన్ ప్రవర్తయతి - కిం చ భగవాన్ అవనిపతిరివ అటతి గచ్ఛతి - ఆశాపాలైరింద్రాదిభిః కమలకోశయుక్తైస్తత్తత్ప్రత్యంజలిభిః - ఉపహృతార్హణః దత్తార్ఘ్యః॥ ౭౦॥ అథేతి॥ యత ఏవంభూతస్త్వం అథ అతః - హ స్ఫుటం - అయాతయామానసర్వైర్యథావదనధిగతాని యజూంషి కామః అహం ఉపసరామి॥ ౭౧॥ ఏవమితి॥ ఏవంస్తుతః ప్రసాదితశ్చ॥ ౭౨॥ యజుర్భిరితి॥ పంచదశ శాఖాయాః - తైః అప్యుక్తైర్యజుర్భిః వసరాణి భజామి॥ ౭౩॥

రకరోత్ - సక్తైరితిపాఠే - సః యాజ్ఞవల్క్యః - తైర్యజుర్భిర్దశకరోత్ ఇతి - జగృహుః - అధీతవంతః - తథిరాభావాజిస్వరూపేణ వాజివ్యః తేన వాజసనేయసంజ్ఞాస్తాః శాఖాః ఇతివా॥ ౭౩॥ సామశాఖావిభాగమాహ॥ జైమినేరితి॥ తస్య తః సుమంతుః సుతః - తాభ్యాం పుత్రపౌత్రాభ్యాం - క్రమేణైకైకాం ప్రాహ॥ ౭౪॥ సుకర్మేతి॥ తచ్ఛిష్యః జైమినిశిష్యః - మహాన్ సహస్రం సంహితా రూపం భేదం తత్సామ్నాం - తం సంహితాభేదం తత సుదనంతరం॥ ౭౫॥ హిరణ్యనాభ ఇతి ॥ సుకర్మణః శిష్యౌ - పికః కౌసల్యో హిరణ్యనాభః - పౌష్యంజిర్నామాపరః - తౌ జగృహతుః - ఆవంత్యశ్చాన్యః తస్యైవ శిష్యః - సోఽపిజగ్రాహ॥ ౭౬॥ ఉదీచ్యా ఇతి॥ పౌష్యంజ్యావంత్యయోరితి - చకారాద్ధిరణ్యనాభస్యాపి - పంచశతాని శిష్యాః ఆసన్ - తేతావతః శాఖాః యథాయథం జగృహుః - తాన్ ఉదీచ్యాన్ వదంతి - తత్ర కాంశ్చిత్ ప్రాచ్యాంశ్చ ప్రవదంతి ఇత్యర్థః యదుక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో ॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాస్తస్య పంచశతం స్మృతాః। హిరణ్యనాభాత్తావత్యస్సంహితాయా ద్విజోత్తమాః॥ గృహీతాస్తే పిచోద్యం తే పండితైః ప్రాచ్యసామగా ఇతి॥ ౭౭॥ పునరస్యైతేషాం త్రయాణాం సుకర్మణః శిష్యాణాం శిష్యాంతరైః శాఖాబాహుల్యం దర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ లోకాక్షిరితి॥ ౭౮॥ కృత ఇతి॥ కృతో నామ హిరణ్యనాభస్య శిష్యః - స్వశిష్యేభ్యః ఉవాచ శేషాః అన్యే అపియాః ప్రసిద్ధాః శాఖాస్తాః - ఆవంత్యః స్వశిష్యేభ్యః ఉవాచ ఇతి॥ ౭౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

రకరోచ్ఛాఖా దశ పంచశతైర్విభుః। జగృహుర్వాజసన్యస్తాః కాణ్వమాధ్యందినాదయః ॥ ౭౩ ॥ జైమినేస్సామగస్యాసీత్సుమంతుస్తనయో మునే। సుకర్మా తత్సుతస్తాభ్యామేకైకాం ప్రాహ సంహితామ్॥ ౭౪॥ సుకర్మా చాపి తచ్ఛిష్యస్సామవేదతరోర్మహాన్। సహస్రం సంహితాభేదం చక్రే సామ్నాం తతస్తతమ్॥ ౭౫॥ హిరణ్యనాభః కౌసల్యః పౌష్యంజిశ్చ సుకర్మణః। శిష్యౌ జగృహతుశ్చాన్య ఆవంత్యో బ్రహ్మవిత్తమః॥ ౭౬॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యా ఆసన్పంచశతాని వై। పౌష్యంజ్యావంత్యయోశ్చాపి తాంశ్చ ప్రాచ్యాన్ప్రచక్షతే ॥ ౭౭ ॥ లౌకాక్షిర్లాంగలిః కుల్యః కుసీదః కుక్షిరేవచ। పౌష్యంజిశిష్యా జగృహుస్సంహితాస్తే శతం శతమ్ ॥ ౭౮ ॥ కృతో హిరణ్యనాభస్య చతుర్వింశతి సంహితాః। శిష్య ఊచే స్వశిష్యేభ్యశ్శేషా ఆవంత్య ఆత్మవాన్ ॥ ౭౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - షష్ఠోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

సూతః॥ అథర్వవిత్సుమంతుశ్చ శిష్యమధ్యాపయత్స్వకామ్। సంహితాం సోఽపి పథ్యాయ వేదదర్శాయ చోక్తవాన్ ॥ ౧ ॥ శౌల్కాయనిర్బ్రహ్మబలిర్మోదోషః పిప్పలాయనః। వేదదర్శస్య శిష్యాస్తే పథ్యశిష్యానథో శృణు॥ కుముదశ్శునకో బ్రహ్మన్ జాజలిశ్చాప్యథర్వవిత్ ॥ ౨॥ బభ్రుశ్శిష్యోఽథాంగిరసస్సైంధవాయన ఏవచ। అధీయేతాం సంహితే ద్వే సావర్ణ్యాద్యాస్తథాపరే ॥ ౩ ॥ నక్షత్రకల్పశ్శాంతిశ్చ కాశ్యపాంగిరసాదయః। ఏతే చాథర్వణాచార్యాశ్శృణు పౌరాణికాన్మునే॥ ౪ ॥ త్రయ్యారుణిః కశ్యపశ్చ సావర్ణిరకృతవ్రణః। శింశపాయనహారీతౌ షడ్వై పౌరాణికా ఇమే ॥ ౫ ॥ అధీయంత వ్యాసశిష్యాత్సంహితాం మత్పితుర్ముఖాత్। ఏకైకామహమేతేషాం శిష్యస్సర్వాస్సమధ్యగామ్॥ ౬॥ కాశ్యపోఽహం చ సావర్ణీ రామశిష్యోఽకృతవ్రణః। అధీమహి వ్యాసపుత్రాచ్చతస్రో మూలసంహితాః॥ ౭ ॥ పురా

శ్లో॥ సప్తమే తు అథర్వవిస్తారః పురాణవ్యసనం తతః॥ పురాణలక్షణాదీని ఫలం భాగవతశ్రుతేః॥ త్రయః ప్రోక్తమథర్వవేదవిభాగమాహ॥ అథర్వవిదితి॥ శిష్యం కబంధనామానం - స్వకాం స్వకీయాం సంహితాం - సోఽపి శిష్యోఽపి - తాం ద్విధా విభజ్య - తదుక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో ॥ అథర్వవేదం సమునిస్సుమంతురమితద్యుతిః। శిష్యమధ్యాపయామాస కబంధం సోఽపి తద్ద్విధా॥ కృత్వాతు వేదదర్శాయ తథాపథ్యాయదత్తవానితి॥ ౧॥ తత్ర వేదదర్శః స్వసంహితాం చతుర్ధా విభజ్య చతుర్భ్యశ్శిష్యేభ్యోఽధ్యాపయామాస - పథ్యశ్చ త్రిధా విభజ్య త్రీనితి - సార్ధేనాహ॥ శౌల్కాయనిరితి॥ ౨॥ బభ్రురితి॥ అంగిరసః శునకస్య - శిష్యో బభ్రుః - సైంధవాయనశ్చ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ శునకస్తు ద్విధాకృత్వా దదావేకాం తు బభ్రవే। ద్వితీయాం సంహితాం ప్రాదాత్సైంధవాయనసంజ్ఞినే ఇతి - సావర్ణ్యాద్యాః - సైంధవాయనాదీనాం శిష్యాః॥ ౩॥ నక్షత్రకల్ప ఇతి॥ నక్షత్రకల్పః శాంతికల్పశ్చ ఇత్యాది - తదుక్తం॥ శ్లో ॥ నక్షత్రకల్పో వేదానాం సంహితానాం తథైవచ। చతుర్థస్స్యాదాంగిరసశ్శాంతికల్పశ్చ పంచమ ఇతి - నక్షత్రకల్పాదీనాం కర్తార నక్షత్రాదినామభిరుచ్యంతే॥ ౪॥ ౫॥ అధీయంత ఇతి॥ మత్పితుర్ముఖాదితి ప్రథమం వ్యాసః షట్సంహితాః కృత్వా మత్పిత్రే రోమహర్షణాయ ప్రాదాత్ - తస్య ముఖాదేతే త్రయ్యారుణ్యాదయః ఏకైకాం సంహితామధీయంత - ఏతేషాం షణ్ణాం శిష్యోఽహం - తాస్సర్వాః సమధీతవాన్॥ ౬॥ కాశ్యప ఇతి॥ రామశిష్యః అకృతవ్రణః ఏవం చత్వారో వయం మూలసంహితా ఇత్యనేన తత్సంహితా బాహుల్యం సూచితం॥ ౭ ॥ శుకపరీక్షిత్సంవాదైర్నిరూపితమపి పురాణలక్షణం తత్సాదరతయా

శతయతి ॥ పురాణేతి ॥ ౭ ॥ సర్గ ఇతి ॥ అస్య విశ్వస్య ॥ శ్లో ॥ అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణమూతయః। మన్వంతరేశానుకథా నిరోధో ముక్తిరాశ్రయః ॥ ఇత్యత్రోక్తే స్థానపోషణే వృత్తిరక్షాశబ్దాభ్యాముచ్యేతే - అంతరాణి మన్వంతరాణి - వంశో వంశానుచరితం చ ఈశానుకథాః - సంస్థా నిరోధః - అస్మిన్ పాత్యంతికలయరూపా ముక్తిరప్యుక్తా - హేతుశ్శబ్దేన జీవా ఊతయో వాసనాః [illegible] ఇతి గృహీతాః ॥ ౯ ॥ దశభిరితి ॥ దశభిరేతైర్లక్షణైర్లక్షణీయైరర్థైర్యుక్తం మహాపురాణం విదుః - క్వచిత్పంచవిధం ॥ శ్లో ॥ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వంతరాణి చ। వంశానుచరితం చేతి పురాణం పంచలక్షణమితి ॥ పురాణం మహత్ అల్పం చేతి వ్యవస్థయా [illegible] లక్షణాని పృథక్ నిరూప్యంతే - తత్ర మహాపురాణం - యత్ర త్వస్యామంశవత్వివాంతర్భావస్వరూపః తదల్పమిత్యవస్థయేత్యర్థః ॥ [illegible] సర్గాదిలక్షణాని వ్యాచష్టే ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ ప్రధానస్య గుణానాం క్షోభాత్ మహతః తస్మాత్ త్రివృతః అహంకారాత్ తస్మాద్భూతమాత్రాణాం సూక్ష్మాణాం ఇంద్రియాణాం చ తదర్థానాం స్థూలానాం తద్దేవతానాం చ సంభవః సర్గః కారణసృష్టిః సర్గ ఇత్యర్థః - [illegible] తత ఇత్యస్య యథా పిత్రమత్ర తత్రాప్యనుషంగః ॥ ౧౧ ॥ విసర్గం వ్యాచష్టే ॥ పురుషేతి ॥ పురుషేణేశ్వరేణానుగృహీతానామేతేషాం మహదాదీనాం - పూర్వకర్మవాసనాప్రధానోయం సమాహారః కార్యభూతశ్చరాచరప్రాణిరూపో బీజాద్బీజమివ ప్రవాహేణ విసర్గ ఉచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిరితి ॥ చరాణాం భూతానాం సామాన్యతోచరాణి చ [illegible] తత్ర నృణాం స్వభావేన కామాచ్చోదనయాపి వా యా నియతా వృత్తిః [illegible] ర్వృత్తిరిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ రక్షేతి ॥ [illegible]

ణలక్షణం బ్రహ్మన్ బ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితమ్ । శృణుష్వ బుద్ధిమాశ్రిత్య వేదశాస్త్రానుసారతః ॥ ౮ ॥
సర్గోఽస్యాథ విసర్గశ్చ వృత్తీ రక్షాంతరాణి చ । వంశో వంశానుచరితం సంస్థా హేతురపాశ్రయః ॥ ౯ ॥
దశభిర్లక్షణైర్యుక్తం పురాణం తద్విదో విదుః । కేచిత్పంచవిధం బ్రహ్మన్ మహదల్పవ్యవస్థయా ॥ ౧౦ ॥ అ
వ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోఽహమః । భూతసూక్ష్మేంద్రియార్థానాం సంభవః సర్గ ఉ
చ్యతే ॥ ౧౧ ॥ పురుషానుగృహీతానామేతేషాం వాసనామయః । విసర్గోఽయం సమాహారో బీజాద్బీజం
చరాచరమ్ ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిర్భూతాని భూతానాం చరాణామచరాణి చ । కృతా స్వేన నృణాం తత్ర కా
మాచ్చోదనయాపి వా ॥ ౧౩ ॥ రక్షాచ్యుతావతారేహా విశ్వస్యాను యుగే యుగే । తిర్యఙ్మర్త్యర్
షిదేవేషు హన్యంతే యైస్త్రయీద్విషః ॥ ౧౪ ॥ మన్వంతరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాస్సురేశ్వరాః ।
ఋషయోంఽశావతారాశ్చ హరేష్షడ్విధముచ్యతే ॥ ౧౫ ॥ రాజ్ఞాం బ్రహ్మప్రసూతానాం వంశస్త్రైకా
లికోఽన్వయః । వంశానుచరితం తేషాం వృత్తం వంశధరాశ్చ యే ॥ ౧౬ ॥ నైమిత్తికః ప్రాకృతికో నిత్య ఆత్యం
తికో లయః । సంస్థేతి కవిభిః ప్రోక్తా చతుర్ధాస్య స్వభావతః ॥ ౧౭ ॥ హేతుర్జీవోఽస్య సర్గాదేరవిద్యా
కర్మకారకః । యం చానుశయినం ప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ॥ ౧౮ ॥ వ్యతిరేకాన్వయో యస్య జా
గ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు । మాయామయేషు తద్బ్రహ్మ జీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ॥ ౧౯ ॥ పదార్థేషు య
థా ద్రవ్యం సన్మాత్రం రూపనామసు । బీజాదిపంచతాంతాసు హ్యవస్థాసు యుతాయుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ వి

అచ్యుతావతారాస్తేషామీహా లీలా - సా విశ్వస్య రక్షోచ్యత ఇత్యర్థః - తైరవతారైర్ తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు స్థితైః [illegible] త్రయీద్విషో దైత్యాః ॥ ౧౪ ॥ మన్వంతరమితి ॥ షడ్విధం మన్వంతరముచ్యతే - షడ్విధత్వమేవాహ - మనురితి - మన్వాదయః షడ్ యేషు సర్గస్య స్వాధికారేణ యత్ర ప్రవర్తంతే తన్మన్వంతరమిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ వంశమాహ ॥ రాజ్ఞామితి ॥ బ్రహ్మణా ప్రసూతానాం ప్రసూతానాం రాజ్ఞాం త్రైకాలికోఽన్వయః - తేషామన్వయో వంశః - తేషాం వృత్తం - యే చ వంశధరాస్తేషాం చ వృత్తం వంశానుచరితముచ్యతే - వంశ్యానుచరితమితి పాఠే వంశే భవా వంశ్యాస్తేషాం వృత్తమిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ నైమిత్తిక ఇతి ॥ అస్య విశ్వస్య స్వభావతో మాయాతోఽప్యస్తస్య - [illegible] తో యశ్చతుర్విధో లయ ఇతి ॥ ౧౭ ॥ హేతురితి ॥ అస్య జగతః సర్గాదేర్హేతుర్నిమిత్తం జీవః - [illegible] హేతురుచ్యత ఇత్యర్థః - తస్య నిమిత్తతామాహ - అవిద్యయా కర్మకారకః కర్తా - జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాద్విశ్వస్య సర్గాదేః స ఏవ తత్ర హేతురిత్యర్థః - [illegible] తతామాహ - [illegible] - యమితి - చైతన్యప్రాధాన్యేనానుశయినం ఉపాధిప్రాధాన్యేనావ్యాకృతం నిమిత్తం కేచిత్ అవ్యాకృతమిత్యపరే తత్రాహ - [illegible] ॥ ౧౮ ॥ అపాశ్రయమాహ ॥ వ్యతిరేకేతి ॥ జాగ్రదాద్యవస్థాసు జీవవృత్తిషు [illegible] తం ॥ ౧౯ ॥ [illegible] - సమాధ్యాదావ్యతిరేకోయస్య - తద్బ్రహ్మ - సంసారప్రతీతిబాధరూపావధిభూతము పాశ్రయ యా [illegible] తయా అన్వయః - [illegible] ॥ ౨౦ ॥ ఏతదేవ దృష్టాంతం ప్రపంచయతి ॥ పదార్థేష్వితి ॥ పదార్థేషు ఘటాదిషు ద్రవ్యం మృదాది యథా యుతం అయుతం చ సన్మాత్రం సత్తామాత్రం యథా - ఏవం బీజాదిపంచతాంతాసు అవస్థాసు అన్వితం అయుతం చ బహిరప్యవస్థానాత్ [illegible]

తా అంతే చ యా సాంతా సుషుప్త్యవస్థాసు॥ శ్లో॥ నిషేకగర్భజన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ఏతా మనసస్వపి అధిష్ఠానత్వేన సాక్షిత్వేన చ యుతమయుతం చ యత్-తదపాశ్రయ ఇతి॥ ౨౦॥ ఏవం దశాపి లక్షణాని వ్యాఖ్యాయ ఇదానీం॥ శ్లో॥ దశమస్య విశుద్ధ్యర్థం నవానామిహ లక్షణమ్। వర్ణయంతి మహాత్మానః ఇతి యదుక్తం తదాహ॥ విరమేతేతి॥ యదా సర్గాదీనాం మాయామయత్వానుసంధానేన వా మదేవాదేరివ స్వయమేవ చిత్తం విరమేత్-ఇన్ద్రియోపాస్తిదోష రేణ వా దేవహూత్యాదివత్ తదా వివేకేనాత్మానం వేద ఏతదాచార్యవిధ్యాదిభిః ఈహాయాః సంసారరూపాయాః నివర్తతే ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ పురాణవిభాగప్రస్తావేన తల్లక్షణాదికం ప్రాసంగికముక్త్వా ప్రస్తుతమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిధైర్లక్షణైర్లక్ష్యాణి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భవిష్యదితి॥ త్రిషట్ అష్టాదశ॥ ౨౪॥ ఉపసంహరతి॥ బ్రహ్మన్నితి॥ మునేర్వ్యాసస్య-శిష్యాదీనాం చ-బ్రహ్మతేజో బ్రహ్మవర్చసం తద్వివర్ధనం శ్రోతౄణామితి శేషః॥ ౨౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

రమేత యదా చిత్తం హిత్వా వృత్తిత్రయం స్వయమ్। యోగేన వా తదాత్మానం వేదేహాయా నివర్తతే॥ ౨౧॥ ఏవం లక్షణలక్ష్యాణి పురాణాని పురావిదః। మునయోఽష్టాదశ ప్రాహుః క్షుల్లకాని మహాంతి చ॥ ౨౨॥ బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం లైంగం చ గారుడమ్। నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం స్కాందసంజ్ఞితమ్॥ ౨౩॥ భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కండేయం సవామనమ్। వారాహం మాత్స్యం కౌర్మం చ బ్రహ్మాండాఖ్యమితి త్రిషట్॥ ౨౪॥ బ్రహ్మన్నేతత్సమాఖ్యాతం శాఖాప్రణయనం మునేః। శిష్యాణాంచ ప్రశిష్యాణాం బ్రహ్మతేజోవివర్ధనమ్॥ ౨౫॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః.

శౌనకః॥ సూత జీవ చిరం సాధో వద నో వదతాం వర। తమస్యపారే భ్రమతాం నృణాం త్వం పారదర్శనః॥ ౧॥ ఆహుశ్చిరాయుషమృషిం మృకండుతనయం జనాః। యః కల్పాంతే హ్యుర్వరితో యేన గ్రస్తమిదం జగత్॥ ౨॥ స వా అస్మత్కులోత్పన్నః కల్పేఽస్మిన్ భార్గవర్షభః। నైవాధునాపి భూతానాం సంప్లవః కోఽపి జాయతే॥ ౩॥ ఏక ఏవార్ణవే భ్రామ్యన్ దదర్శ పురుషం కిల। వటపత్రపుటే తోకం శయానం త్వేకమద్భుతమ్॥ ౪॥ ఏష నః సంశయో భూయాన్ సూత కౌతూహలం యతః। తం నశ్ఛింధి మహాయోగిన్ పురాణేష్వపి సంమతః॥ ౫॥ సూతః॥ ప్రశ్నస్త్వయా మహర్షేఽయం కృతో లోకభయాపహః। నారాయణకథా యత్ర గీతా కలిమలాపహా॥ ౬॥ ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారో మార్కండేయః పితుః క్రమాత్। ఛందాంస్యధీత్య ధర్మేణ తపఃస్వాధ్యాయసంయుతః॥ ౭॥ బృహద్వ్రతధరః శాంతో జటిలో వల్కలాంబరః। బిభ్రత్కమండలుం దండముపవీతం సమేఖలమ్॥ ౮॥ కృష్ణాజినం సాక్షసూత్రం కుశాంశ్చ నియమర్ధయే। అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్ సంధ్యయోర్హరిమ్॥ ౯॥ సాయం ప్రాతః స గురవే భైక్ష్యమాహృత్య వాగ్యతః। బుభుజే గుర్వనుజ్ఞాతః సకృన్నో చేదుపోషితః॥ ౧౦॥ ఏవం తపఃస్వా

శ్లో॥ అష్టమే తు తపశ్చర్యా మార్కండేయస్య మోహకైః। కామాదిభిరసంమోహో నరనారాయణస్తుతిః॥ పురాణవిభాగప్రసంగేన పురాణకర్తుర్మార్కండేయస్య చరితం పృచ్ఛతి॥ సూతేతి॥ త్వమేవ వక్తుం యోగ్య ఇత్యాహ-తమసి సంసారే-భ్రమతాం పారదర్శనః సన్నిదర్శకః॥ ౧॥ వక్తవ్యమాహ॥ ఆహురితి॥ ఉర్వరితః అవశిష్టః-యేన కల్పాంతేన-ఏతత్ దుర్ఘటమిత్యేకః ప్రశ్నః॥ ౨॥ ప్రశ్నాభావాదస్యైతన్న ఘటత ఇత్యాహ॥ స ఇతి॥ యతో భార్గవర్షభః-కోఽపి ప్రాకృతికో నైమిత్తికో వా॥ ౩॥ అన్యదప్యఘటితమేవేత్యాహ॥ ఏక ఇతి॥ తోకం బాలకం॥ ౪॥ ఏష ఇతి॥ కౌతూహలం ఔత్సుక్యం-తం సంశయం-న కేవలం త్వం మహాయోగీ-కింతు-పురాణేష్వపి జ్ఞాతృత్వేన సంమతః॥ ౫॥ ప్రశ్నమభినందతి॥ ప్రశ్న ఇతి॥ హే మహర్షే-అయం ప్రశ్నః తత్ర హేతుః-నారాయణేతి-యత్ర ప్రశ్నవిషయే॥ ౬॥ తత్ర మార్కండేయ స్తపసా భగవంతమారాధ్య మాయాప్రదర్శనం వవ్రే-తతశ్చ తస్మై వటపత్రశాయీ యయా సప్తకల్పాః దృష్టాః తాన్ నరకతుల్యాన్ ఉక్తవాన్ ఇతి కథా తస్య చరితమాహ॥ ప్రాప్తేతి॥ మార్కండేయో మృకండోర్గర్భ ఇతి పంచమశ్లోకేనాన్వయః-మధ్యమగ్రంథేన తస్య ధర్మాః కథ్యంతే-ప్రాప్తో ద్విజాతిసంస్కారః ఉపనయనాఖ్యో యేన సః-పితుస్సకాశాత్ గర్భాధానాదిక్రమాత్-ఛందాంసి వేదాన్॥ ౭॥ బృహదితి॥ బృహద్వ్రతధరః నైష్ఠికబ్రహ్మచారీ సన్॥ ౮॥ కృష్ణాజినమితి॥ సన్నియమర్ధయే ధర్మాభివృద్ధయే-అగ్న్యాదిషు పంచసు హరిమర్చయన్॥ ౯॥ సాయమితి॥ భైక్ష్యం గురవే ధర్మమాహృత్య-తేనానుజ్ఞాతశ్చేత్ భుంజే-నో చేత్ సకృత్ తావదుపోషితో భవ

తి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ బ్రహ్మేతి॥ తేన మృత్యుంజయేన॥ ౧౨॥ ఇత్థమితి॥ యోగేన ధ్వస్తాః క్లేశా రాగాదయో యస్య తేన అంతరాత్మనా ప్రత్యక్ప్ర(?)వణేన మనసా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తస్య తపోనిష్ఠామితిహాసేన వర్ణయతి॥ ఏతదితి॥ అస్మిన్ సప్తమే మన్వంతరే తపసా మత్పదం గ్రహీష్యతీతి విశంకితః॥ ౧౫॥ గంధర్వేతి॥ మునయే మునిం ధర్షయితుం - రజస్తోకం అతిప్రియమపత్యం లోభః మదశ్చ తౌ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తదితి॥ తదాశ్రమపదం ప్రవిష్టో వాయుర్వవావితి తృతీయేనాన్వయః - పుణ్యైర్ద్రుమైర్లతాభిశ్చాంచితం అంకితం పుణ్యానాం ద్విజానాం పక్షిణాం కులైరాకీర్ణం వ్యాప్తం పుణ్యాన్యమలాని జలాని యేషు ఆశయాస్తే యస్మిన్ తత్॥ ౧౮ ॥ మత్తేతి॥ మత్తభ్రమరాణాం సంగీతం యస్మిన్ మత్తకోకిలానాం కూజితం యస్మిన్ మత్తబర్హిణాం నటనే ఆటోపః సంభ్రమో యస్మిన్ మత్తద్విజానాం పక్షిణాం కులైరాకులం వ్యాప్తం॥ ౧౯ ॥ వాయురితి॥ ఏవంభూతం తదాశ్రమపదం ప్రవిష్టస్సన్ వాయుర్మలయానిలో వవౌ ప్రససార ఉత్తంభయన్ ఉద్దీపయన్

ధ్యాయరతో వర్షాణామయుతాయుతమ్ । ఆరాధయన్ హృషీకేశం జిగ్యే మృత్యుం సుదుర్జయమ్ ॥

౧౧॥ బ్రహ్మా భృగుర్భవో దక్షో బ్రహ్మపుత్రాశ్చ యే పరే । నృదేవపితృభూతాని తేనాసన్నతివిస్మితాః॥

౧౨ ॥ ఇత్థం బృహద్వ్రతధర స్తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః । దధ్యావధోక్షజం యోగీ ధ్వస్తక్లేశాంతరాత్మనా ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవం యుంజతశ్చిత్తం మహాయోగేన యోగినః । వ్యతీయాయ మహాన్ కాలో మన్వంతరషడాత్మకః ॥ ౧౪ ॥ ఏతత్పురందరో జ్ఞాత్వా సప్తమేఽస్మిన్ కిలాంతరే । తపోవిశంకితో బ్రహ్మన్నారేభే తద్విఘాతనమ్ ॥ ౧౫॥ గంధర్వాప్సరసః కామం వసంతం మలయానిలమ్ । మునయే ప్రేషయామాస రజస్తోకమదౌ తథా ॥ ౧౬॥ తే వై తదాశ్రమం జగ్ముర్హిమాద్రేః పార్శ్వ ఉత్తరే । పుష్పభద్రా నదీ యత్ర చిత్రాఖ్యా చ శిలా విభో ॥ ౧౭ ॥ తదాశ్రమపదం పుణ్యం పుణ్యద్రుమలతాంచితమ్ । పుణ్యద్విజకులాకీర్ణం పుణ్యామలజలాశయమ్ ॥౧౮ ॥ మత్తభ్రమరసంగీతం మత్తకోకిలకూజితమ్ । మత్తబర్హినటాటోపం మత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుః ప్రవిష్ట ఆదాయ హిమనిర్ఝరశీకరాన్ । సుమనోభిః పరిష్వక్తో వవావుత్తంభయన్ స్మరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్చంద్రనిశావక్త్రః ప్రవాలస్తబకాలిభిః । గోపద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానో గంధర్వైర్గీతవాదిత్రయూథకైః । అదృశ్యతాత్తచాపేషుస్స్వస్త్రీయూథపతిస్స్మరః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాగ్నిం సముపాసీనం దదృశుశ్శక్రకింకరాః । మీలితాక్షం దురాధర్షం మూర్తిమంతమివానలమ్ ॥ ౨౩॥ ననృతుస్తస్య పురతస్స్త్రియోఽథో గాయకా జగుః । మృదంగవీణాపణవైర్వాద్యం చక్రుర్మనోహరమ్ ॥ ౨౪ ॥ సందధేఽస్త్రం స్వధనుషి కామః పంచముఖం తదా । మధుర్మనో రజస్తోక ఇంద్రభృత్యా వ్యకంపయన్ ॥ ౨౫ ॥ క్రీడంత్యాః పుంజికస్థల్యాః కందుకైస్స్తనగౌరవాత్ । భృశముద్విగ్నమధ్యాయాః కేశవిస్రంసితస్రజః ॥ ౨౬ ॥ ఇతస్తతో భ్రమద్దృష్టేశ్చలంత్యా అనుకందుకమ్ । వాయుర్జహార తద్వాసస్సూక్ష్మం త్రుటితమేఖలమ్ ॥ ౨౭ ॥ విససర్జ తదా బాణం మత్వా తం స్వజితం స్మరః । సర్వం తత్రాభవన్మోఘమనీశస్య యథోద్యమః ॥ ౨౮ ॥ త ఇత్థమపకుర్వంతో మునేస్తత్తేజసా మునే । దహ్యమానా నివవృతుః ప్రబోధ్యాహిమివార్భకాః ॥ ౨౯ ॥ స ఇంద్రానుచరైర్బ్రహ్మన్ ధర్షితోఽపి మహామునిః । యన్నాగాదహమో భావం న తచ్చిత్రం మహ

తత్ర స్వస్థేమ ప్రవేశాత్ మాంద్యం - హిమనిర్ఝరకణానాదానాచ్ఛైత్యం - పుష్పపరిష్వంగాత్ సౌగంధ్యం చోక్తం॥ ౨౦॥ కించ॥ ఉద్యదితి॥ ఉద్యన్ చంద్రో యస్మిన్ స చాసౌ నిశా వక్త్రం గజనిముఖం యస్మిన్ సః ప్రవాలస్తబకానామాలయః శ్రేణయః తాభిః గోపద్రుమాః గుప్యంతి రక్ష్యంతే సంశ్లిష్యంతీతి గోపాః ద్రుమాః లతాశ్చ తేషాం జాలైః సమూహైరుపలక్షితః కుసుమాకరో వసంతః ఆసీత్ అభివ్యక్తోభూదిత్యర్థః॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమాన ఇతి॥ తదా గీతవాదిత్రయూథకైః గాయకాదిసముదాయిభిః గంధర్వైరన్వీయమానః తథా స్వస్త్రీయూథపతిః ఆత్తః చాపః ఇషుశ్చ యేన సః - స్మరశ్చ తత్రాదృశ్యత॥ ౨౨॥ హుత్వేతి॥ దురాధర్షం అభిభవితుమశక్యం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ సందధ ఇతి॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాఖ్యాని పంచముఖాని యస్య తదస్త్రం - సందధే తదైవ - మధుర్వసంతః మనో రజస్తోకశ్చ పుంస్త్వరూపకాం - అస్య చేంద్రభృత్యాః - తస్య మనో వ్యకంపయన్॥ ౨౫॥ కించ॥ క్రీడంత్యా ఇతి॥ ౨౬॥ ఇత ఇతి॥ వాయుర్మలయానిలః పుంజికస్థల్యాః తత్సూక్ష్మం వాసో జహార ॥ ౨౭ ॥ విససర్జేతి॥ సర్వం తేషాం కర్మ తత్ర తస్మిన్ మోఘం వ్యర్థం

థాం - అనీశస్యనిర్దైన్యస్య ॥ ౨౮ ॥ త ఇతి ॥ మునేరపకర్షణం తత్ప్రతికూలమాచరంతః - హా ముని ॥ ౨౯ ॥ స ఇతి ॥ అహమః అహంకారస్య - భావం వికారం ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ నిస్తేజసం మ్లానవదనం - స్వరాడింద్రః ॥ ౩౧ ॥ తస్యేతి ॥ నరనారాయణరూపో హరిః ॥ ౩౨ ॥ తౌ వర్ణయతి ద్వాభ్యాం ॥ తావితి ॥ రౌరవం కృష్ణాజినం వల్కలం చాంబరం యయోస్తౌ - పవిత్రే పాణ్యోర్యయోస్తౌ - త్రివృత్ త్రిగుణం నవతంతుకమితి వా - త్రివృద్బహువృద్ధమానమిత్యాదౌ - నవకే ప్రయోగాత్ - ఉపవీతకం దధానౌ ॥ ౩౩ ॥ పద్మేతి ॥ జంతుమార్జనం సూక్ష్మతంత్వాదిమయం - వేదం చ దర్భముష్టిం - కించ - సాక్షాత్తప ఏవ తౌ - తత్ర హేతుః - తపత్తటిద్వర్ణం దీప్యమానవిద్యుత్పింగాశం యత్పిశంగం రోచిస్తేన రూపిణౌ మూర్తిమంతౌ - తాదృక్తేజోయుక్తమూర్తిభ్యాం తపోమయత్వేన ప్రకాశమానావిత్యర్థః - ప్రాంశూ ఉన్నతౌ ॥ ౩౪ ॥ తావితి ॥ ఉచ్చైర్మహతా ఆదరేణ ॥ ౩౫ ॥ స ఇతి ॥ తయోస్సందర్శనేన య ఆనందస్తేన నిర్వృతా ఉపశాంతా ఆత్మేంద్రియాశయా దేహేంద్రియమనాంసి యస్య సః - న సేహే నాశక్నోత్ ॥ ౩౬ ॥ ఉత్థాయేతి ॥ ఆశ్లిషన్ ఆలింగయన్నివ ॥ ౩౭ ॥ తయోరితి ॥ పాదయోరవనిజ్య పాద్యం ప్రదాయ - అర్హణేన అర్ఘ్యేణ ॥ ౩౮ ॥ సుఖమితి ॥ పాదాభ్యాం పాదావానమ్య - గరిష్ఠౌ పూజ్యతమౌ ప్రతి ॥ ౩౯ ॥ అంతర్యామిణస్తస్యైవ ప్రాణాదిప్రవర్తకత్వాదాత్మనస్తు తావత్ స్వాతంత్ర్యం పశ్యన్నాహ ॥ కిమితి ॥ హే విభో - తవ త్వాం - కిమహం వర్ణయే కథం స్తౌమి - యద్యేన

హ్యత్సహి ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వా నిస్తేజసం కామం సగణం భగవాన్ స్వరాట్ । శ్రుత్వానుభావం బ్రహ్మర్షేర్విస్మయం సమగాత్పరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవం యుంజతశ్చిత్తం తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః । అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణో హరిః ॥ ౩౨ ॥ తౌ శుక్లకృష్ణౌ నవకంజలోచనౌ చతుర్భుజౌ రౌరవవల్కలాంబరౌ । పవిత్రపాణీ ఉపవీతకం త్రివృత్కమండలుం దండమృజుం చ వైణవమ్ ॥ ౩౩ ॥ పద్మాక్షమాలాముత జంతుమార్జనం వేదం చ సాక్షాత్తప ఏవ రూపిణౌ । తపత్తటిద్వర్ణపిశంగరోచిషా ప్రాంశూ దధానౌ విబుధర్షభార్చితౌ ॥ ౩౪ ॥ తే వై భగవతో రూపే నరనారాయణావృషీ । దృష్ట్వోత్థాయాదరేణోచ్చైర్ననామాంగేన దండవత్ ॥ ౩౫ ॥ స తత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః । హృష్టరోమాశ్రుపూర్ణాక్షో న సేహే తావుదీక్షితుమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉత్థాయ ప్రాంజలిః ప్రహ్వ ఔత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ । నమో నమ ఇతీశానౌ బభాషే గద్గదాక్షరః ॥ ౩౭ ॥ తయోరాసనమాదాయ పాదయోరవనిజ్య చ । అర్హణేనానులేపేన ధూపమాల్యైరపూజయత్ ॥ ౩౮ ॥ సుఖమాసనమాసీనౌ ప్రసాదాభిముఖౌ మునీ । పునరానమ్య పాదాభ్యాం గరిష్ఠావిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౯ ॥ మార్కండేయః ॥ కిం వర్ణయే తవ విభో యదుదీరితోఽసుః సంస్పందతే తమను వాఙ్మన ఇంద్రియాణి । స్పందంతి వై తనుభృతామజశర్వయోశ్చ స్వస్యాప్యథాపి భజతామసి భావబంధుః ॥ ౪౦ ॥ మూర్తీ ఇమే భగవతో భగవంస్త్రిలోక్యాః క్షేమాయ తాపవిరమాయ చ మృత్యుజిత్యై । నానా బిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యథేదం సృష్ట్వా పునర్గ్రససి సర్వమివోర్ణనాభిః ॥ ౪౧ ॥ తస్యావితుః స్థిరచరేశితురంఘ్రిమూలం యత్స్థం న కర్మగుణకాలరజః స్పృశంతి । యద్వై స్తువంతి నినమంతి యజంత్యభీక్ష్ణం ధ్యాయంతి వేదహృదయా మునయస్తదాప్త్యై ॥ ౪౨ ॥ నాన్యం

త్వయైవ ఉదీరితః ప్రేరితః - అసుః ప్రాణః - సంస్పందతే ప్రవర్తతే - తమను చ వాగాదయః స్పందంతి - అత్ర హేతుః వై - అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం శ్రోత్రస్య శ్రోత్రమిత్యాదిశ్రుతిభిశ్చ ఏతత్ ప్రసిద్ధమిత్యర్థః - న కేవలం ప్రాకృతానాం తనుభృతాం - కింతు అజశర్వయోశ్చ - అతః స్వస్య మమాపి తథైవ - ఏవం యద్యపి న కస్య చిదపి కస్యాపి స్వాతంత్ర్యం - అథాపి దారుయంత్రవత్ త్వత్ప్రవర్తితైరపి వాగాదిభిర్భజతాం పుంసాం త్వం భావబంధురాత్మబంధురసి - న తు పిత్రాదివద్దేహమాత్రబంధుః - అహో కృపాలుతా తవేత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ నను కథమాత్మనాం ప్రాణాదిప్రవర్తకౌ ధర్మపుత్రత్వాదావయోరిత్యాశంక్య కస్యాపి పుత్ర ఇత్యాహ ॥ మూర్తీ ఇతి ॥ హే భగవన్ - భగవతస్తవ ఇమే మూర్తీ - త్రిలోక్యాః క్షేమాయ పాలనాయ - తాపవిరమాయ చ దుఃఖనివృత్త్యై మృత్యుజిత్యై మోక్షాయ చ - న తు త్వం కస్యాపి పుత్ర ఇత్యర్థః - అత్ర దృష్టాంతః - యథేదం విశ్వమవితుం అన్యాస్తనూర్మూర్తీర్మత్స్యకూర్మాదిలక్షణాః - నానా అనేకప్రకారాః - బిభర్షి - తద్వత్ - న కేవలం పాలనాదిమాత్రం తవ కర్మ - కింతు - సృష్టిప్రలయావపీత్యాహ - సృష్ట్వేతి తత్రాప్యన్యనిరపేక్షత్వే దృష్టాంతః - ఊర్ణనాభిరివేతి ॥ ౪౧ ॥ యస్మాదేవంభూతస్త్వం తస్మాత్తవాంఘ్రిమూలం భజామీత్యాహ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యావితుః పాలకస్య - స్థావరజంగమానామీశ్వరస్య - అంఘ్రిమూలం భజామీతి తృతీయశ్లోకేనానుషంగః - కిం భూతమంఘ్రిమూలం యత్స్థం యత్ర స్థితం - కర్మగుణకాలానాం రజః మలం అస్యైవ పూర్వోక్తాస్తాపనయః - న స్పృశంతి - రుజ ఇతి వా పాఠః - యతః వేదాః హృదయే యేషాం తే వేదతాత్పర్యవి

వో మునయః - యదేవ స్తువంతి - నితరాం నమంతి - తత్ప్రాప్తయే ఏవ స్తవనాదీం కుర్వంతి ॥ ౪౨॥ తతోన్యః పురుషార్థో నాస్తి త్వాహ ॥ నాన్యమితి ॥ తవాఙ్ఘ్ర్యుపనయాత్ శ్రీమచ్చరణ ప్రాప్తేః - అన్యం క్షేమం నవిద్మః - పరితః సర్వతో భయం దేహిమాత్రస్య - త దేవాహ - ద్విపరార్ధం ధిష్ణ్యం స్థానం యస్య సః - బ్రహ్మాపి - తే కాలస్య త్వద్రూపాత్ కాలాదలం బిభేతి - అతః కిముత తత్కృతా నాం తైః భౌతికానాం ప్రాణినాం ॥ ౪౩॥ యస్మాదేవం ॥ తదితి ॥ తస్మాత్ తవ పాదమూలం భజామి - ఋతధియః సత్యజ్ఞానస్వరూపస్య - యద్వా - ఋతా సత్యా ధీర్యస్య యస్మిన్ వా తస్య - ఆత్మగురోః జీవనియంతుః ... కిం కృత్వా - ఆత్మఛదిం స్వాత్మావారకం - అపార్థం చ నిష్ఫలం అసచ్చ తుచ్ఛం - అంత్యం చ నశ్వరం ఇదం దేహాదికం హిత్వా దేహాదిభజనం త్యక్త్వా - అసచ్చేత్కథం ప్రతీయతే తత్రాహ - అభిజ్ఞమాత్రం నహ్యాత్మత్వం తదుపసత్తిం హిత్వా ... ... సర్వపదార్థ ... ॥ ౪౪॥ నను బ్రహ్మరుద్రాదయః ... తత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ యద్యపి యద్యపి తవైవ మాయయా కృతాః ఏతాః లీలాః త్వయైవ ధృతాః - తథాపి - ... ప్రశాంత్యై ... న కేవలం ప్రశాంత్యభావమాత్రం ... ॥ ౪౫॥

తవాఙ్ఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూర్తేః క్షేమం జనస్య పరితోభియ ఈశ విద్మః । బ్రహ్మా బిభేత్యలమతో ద్విపరార్ధధిష్ణ్యః కాలస్య తే కిముత తత్కృతభౌతికానామ్ ॥ ౪౩॥ తద్వై భజామ్యృతధియ స్తవ పాద మూలం హిత్వేదమాత్మచ్ఛదిమాత్మగురోః పరస్య । దేహాద్యపార్థ మసదంత్యమభిజ్ఞమాత్రం విందేత తే తర్హి సర్వమనీషితార్థమ్ ॥ ౪౪॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతీశ తవాత్మబంధో మాయామయాః స్థితిలయోద్భవ హేతవోస్య । లీలాధృతా యదపి సత్త్వమయీ ప్రశాంత్యై నాన్యే నృణాం వ్యసనమోహభియశ్చ యాభ్యామ్ ॥ ౪౫॥ తస్మాత్తవేహ భగవన్నథ తావకానాం శుక్లాం తనుం స్వదయితాం కుశలా భజంతి । యత్సాత్వతాః పురుషరూపముశంతి సత్త్వం లోకో యతోభయముతాత్మసుఖం న చాన్యత్ ॥ ౪౬॥ తస్మై నమో భగవతే పురుషాయ భూమ్నే విశ్వాయ విశ్వగురవే పరదేవతాయై । నారాయణాయ ఋషయే చ నరోత్తమాయ హంసాయ సంయతగిరే నిగమేశ్వరాయ ॥ ౪౭॥ యం వై న వేద వితథాక్షపథైర్భ్రమద్ధీః సంతం స్వఖేష్వసుషు హృద్యపి దృక్పథేషు । తన్మాయయావృతమతిస్స ఉ ఏవ సాక్షాదాద్య స్తవా ఖిలగురోరుపసాద్య వేదమ్ ॥ ౪౮॥ యద్దర్శనం నిగమ ఆత్మరహఃప్రకాశం ముహ్యంతి యత్ర కవయో జపరా యతంతః । తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం వందే మహాపురుషమాత్మనిగూఢబోధమ్ ॥ ౪౯॥

* * * * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః. * * * * * * * *

శ్రీసూతః ॥ సంస్తుతో భగవానిత్థం మార్కండేయేన ధీమతా । నారాయణో నరసఖః ప్రీతః ప్రాహ భృ

... తదేవ సదాచారేణ వృథయతి ॥ తస్మాదితి ॥ హే భగవన్ - తవ శుక్లాం తనుం శ్రీనారాయణాఖ్యాం ... యద్యస్మాత్ - సాత్వతాః - సత్త్వమేవ పురుషస్యాధీశ్వరస్య రూపముశంతి మన్యంతే ... యతః సత్త్వాత్ - లోకో వైకుంఠాఖ్యః - లోకస్యైవ సత్త్వస్య స్థితయంచ ... ॥ ౪౬॥ అతస్తం ప్రణమతి ॥ తస్మా ఇతి ॥ హంసాయ శుద్ధాయ - సంయతగిరే నియమిత వాచే ... నిగమేశ్వరాయ వేదమార్గప్రవర్తకాయ ॥ ౪౭॥ ... ప్రవర్తనే హేతుత్వం దర్శయతి ॥ యమితి ॥ ... సంతమపి యం త్వాం న వేద - దృక్పథేషు విషయేషు - బుద్ధిర్యస్య సః ... తన్మాయయావృతమతిః ... ఆద్యో బ్రహ్మాపి - తవైవ ... అఖిలగురోస్తవ ... వేదముపసాద్య ప్రాప్య తం త్వాం ... ॥ ౪౮॥ వేదస్యైవ తద్జ్ఞానమిత్యుపపాదయన్ ప్రణమతి ॥ యదితి ॥ యస్య తవ దర్శనం ... అజపరాః బ్రహ్మముఖ్యాః కవయోపి సాంఖ్యయోగాదిద్వారా ... తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం ... సర్వేషాం సాంఖ్యాదివాదానాం ... ఆత్మనా దేహాదిసంఘాతేన నిగూఢో బోధో యస్య తం ... ॥ ౪౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ *

శ్లో॥ నవమే నరనారాయణాదిష్టో [illegible] మునిః । [illegible] ॥ [illegible] తం దదర్శ [illegible] వరదానం కథయితుమాహ ॥ సంస్తుత ఇతి ॥ ౧ ॥ భో భో ఇతి ॥ ఆత్మసమాధినా చిత్తైకాగ్ర్యేణ ॥ ౨ ॥ వయమితి ॥ వయం తే పరితుష్టాః స్మ [illegible] వరదేశాత్ [illegible] ప్రతీచ్ఛ గృహాణ ॥ ౩ ॥ జితమితి ॥ [illegible] వరేణేతి ॥ ౪ ॥ వాంఛంతీతి ॥ యస్య తవ శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనం అజాదయో బ్రహ్మాదయో వాంఛంతి స భవాన్ మే అక్షిగోచరో జాతోఽసి [illegible] ॥ ౫ ॥ అథేతి ॥ ద్రక్ష్యే ద్రష్టుమిచ్ఛామి లోకపాలైః బ్రహ్మాదిభిస్సహితః అయం లోకో జనః సద్భిదాం సతి వస్తుని భిదాం భేదం యయా వేద ॥ ౬ ॥ ఇతీతి ॥ తథేతి ద్రక్ష్యసీతి స ఈశ్వరః స్మయన్ స్మయమానః ప్రాగాత్ సస్మయమితి పాఠాంతరే [illegible] ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ తం [illegible] మాయాదర్శనరూపం అగ్న్యాదిష్వాత్మమూర్తిషు ॥ ౮ ॥ ధ్యాయన్నితి ॥ భావద్రవ్యైః [illegible] క్వచిత్

గూద్వహ ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భో భో బ్రహ్మర్షివర్యోఽసి సిద్ధ ఆత్మసమాధినా । మయి భక్త్యాఽనపాయిన్యా తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః ॥ ౨ ॥ వయం తే పరితుష్టాః స్మ త్వద్బృహద్వ్రతచర్యయా । వరం ప్రతీచ్ఛ భద్రం తే వరదేశాదభీప్సితమ్ ॥ ౩ ॥ మార్కండేయః ॥ జితం తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత । వరేణైతావతాలం నో యద్భవాన్ సమదృశ్యత ॥ ౪ ॥ వాంఛంత్యజాదయో యస్య శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనమ్ । మనసా యోగపక్వేన స భవాన్మేఽక్షిగోచరః ॥ ౫ ॥ అథాప్యంబుజపత్రాక్ష పుణ్యశ్లోకశిఖామణే । ద్రక్ష్యే మాయాం యయా లోకః సపాలో వేద సద్భిదామ్ ॥ ౬ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతీడితోఽర్చితః కామమృషిణా భగవాన్మునే । తథేతి స స్మయన్ ప్రాగాద్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ తమేవ చింతయన్నర్థమృషిః స్వాశ్రమ ఏవ సః । వసన్నగ్న్యర్కసోమాంబుభూవాయువియదాత్మసు ॥ ౮ ॥ ధ్యాయన్ సర్వత్ర చ హరిం భావద్రవ్యైరపూజయత్ । క్వచిత్పూజాం విసస్మార భక్తిప్రసరసంప్లుతః ॥ ౯ ॥ తస్యైకదా భృగుశ్రేష్ఠ పుష్పభద్రానదీతటే । ఉపాసీనస్య సంధ్యాయాం బ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥ ౧౦ ॥ తం చండశబ్దం సముదీరయంతం బలాహకా అన్వభవన్ కరాళాః । అక్షస్థవిష్ఠా ముముచుస్తటిద్భిః స్వనంత ఉచ్చైరభివర్షధారాః ॥ ౧౧ ॥ తతో వ్యదృశ్యంత చతుస్సముద్రాః సమంతతః క్ష్మాతలమగ్రసంతః । సమీరవేగోర్మిభిరుగ్రనక్రభయానకావర్తగభీరఘోషాః ॥ ౧౨ ॥ అంతర్బహిశ్చాద్భిరతిద్యుభిః ఖరైః శతహ్రదాభిరుపతాపితం జగత్ । చతుర్విధం వీక్ష్య సహాత్మనా మునిర్జలాప్లుతాం క్ష్మాం విమనాస్సమత్రసత్ ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవముద్వీక్షత ఊర్మిభీషణః ప్రభంజనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః । ఆపూర్యమాణో వర్షద్భిరంబుదైః క్ష్మాం ద్వీపవర్షాద్రిభిరప్యధాత్సమమ్ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మాంతరిక్షం సదివం సభాగణం త్రైలోక్యమాసీత్సహ దిగ్భిరాప్లుతమ్ । స ఏక ఏవోర్మిజలే మహామునిర్బభ్రామ విక్షిప్య జటా జడాంధవత్ ॥ ౧౫ ॥ క్షుత్తృట్పరీతో మకరైస్తిమింగిలైరుపద్రుతో వీచినభస్వతాహతః । తమస్యపారే పతితో భ్రమన్ దిశో న వేద ఖం గాం చ పరిశ్రమేషితః ॥ ౧౬ ॥ క్వచిన్మగ్నో మహావ

కదాచిత్ భక్తిప్రసరసంప్లుతః భక్త్యుద్రేకవ్యాప్తః ॥ ౯ ॥ [illegible] ॥ తస్యేతి ॥ ౧౦ ॥ తమితి ॥ తం వాయుమను బలాహకా మేఘాః అన్వభవన్ ఆవిర్బభూవుః తే చ తటిద్భిః విద్యుద్భిస్సహితాః ఉచ్చైః స్వనంతో గర్జంతః అక్షో రథాంగం తద్వత్ స్థవిష్ఠాః అభితో వర్షధారాః ముముచుః ॥ ౧౧ ॥ తత ఇతి ॥ చతుర్దిక్షు వర్తమానాః సముద్రాః సమీరవేగేన [illegible] క్ష్మాతలం ఉద్గ్రసంతః ఉగ్రా నక్రా యేషు భయానకా ఆవర్తా యేషు గభీరః ఘోషో యేషు తే చ తే చ తే చ ॥ ౧౨ ॥ అంతరితి ॥ ఆత్మనా సహ జరాయుజాదిచతుర్విధం జగత్ అంతర్బహిశ్చ ఉపతాపితం వీక్ష్య క్ష్మాం చ జలాప్లుతాం వీక్ష్య మునిః సమత్రసత్ భయం ప్రాప కేనోపతాపితం అద్భిః కథంభూతాభిః అతిద్యుభిః అతిక్రాంతా ద్యౌర్యాభిః ఖరైః సూర్యరశ్మిభిః వాయుభిర్వా [illegible] శతహ్రదాభిశ్చ విద్యుద్భిః దీర్ఘ [illegible] ॥ ౧౩ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రభంజనేన అఘూర్ణితం ప్రకంపితం వాః ఉదకం యస్మిన్ సః అప్యధాత్ ఆచ్ఛాదయామాస సమం సహ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మేతి ॥ సహసా సక్ష్మాంతరిక్షం [illegible] సదివం స్వర్గసహితం భాగణాః జ్యోతిర్గణాః తైస్సహితం [illegible] ॥ ౧౫ ॥ క్షుదితి ॥ పరిశ్రమేషితః [illegible] ॥

౧౬ ॥ క్వచిదితి ॥ అన్యోన్యఘాతిభిః అన్యోన్యం ఘ్నద్భిః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అయుతేతి ॥ విష్ణుమాయావృతాత్మనః ॥ ౧౯ ॥ స ఇతి ॥ కకుది ఉన్నతప్రదేశే - న్యగ్రోధపోతం కోమలవటం ॥ ౨౦ ॥ ప్రాగితి ॥ తస్యైశాన్యదిక్స్థశాఖాయాం - శిశుమపి ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతేతి ॥ శ్రీమత్ రమ్యం వదనపంకజం యస్య తం - కంబువత్ త్రిరేఖావృత్తా గ్రీవా యస్య తం - మహోరస్కం - సునాసం శోభనా నాసా యస్య తం - సుందరే భ్రువౌ యస్య తం ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసేతి ॥ శ్వాసైః ఏజంతః కంపమానాః అలకాః తైః శోభితం - కంబువత్ అంతర్వర్తులయే శ్రియా యుక్తే కంబుశ్రియా - కర్ణౌ దాడిమపుష్పే యస్య తం - విద్రుమతుల్యాధరభాసా ఈషచ్ఛోణాయితం సుధాతుల్యం స్మితం యస్య తం ॥ ౨౩ ॥ పద్మేతి ॥ పద్మగర్భవత్ అరుణౌ అపాంగౌ యస్య తం - హృద్యౌ హాసావలోకనౌ యస్య తం - శ్వాసైరేజంత్యః కంపమానాః వలయః త్రివలిరేఖాః తాభిః సంవిగ్నా చంచలా నిమ్నా గంభీరా నాభిర్యస్మిన్ తత్ - దళవత్ అశ్వత్థదళసంకాశముదరం యస్య తం ॥ ౨౪ ॥ చార్వితి ॥ చారవః అంగులయః యయోస్తాభ్యాం -

లేఽతరంగైస్తాడితః క్వచిత్ । యాదోభిర్భక్షితః క్వాపి స్వయమన్యోన్యఘాతిభిః ॥ ౧౭ ॥ క్వచిచ్ఛోకం క్వచిన్మోహం క్వచిద్దుఃఖం సుఖం భయమ్ । క్వచిన్మృత్యుం సమాప్నోతి వ్యాధ్యాదిభిరుపద్రుతః ॥ ౧౮ ॥ అయుతాయుతవర్షాణాం సహస్రాణి శతాని చ । వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్ విష్ణుమాయావృతాత్మనః ॥ ౧౯ ॥ స కదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్ పృథివ్యాః కకుది ద్విజః । న్యగ్రోధపోతం దదృశే ఫలపల్లవశోభితమ్ ॥ ౨౦ ॥ ప్రాగుత్తరస్యాం శాఖాయాం తస్యాపి దదృశే శిశుమ్ । శయానం పర్ణపుటకే గ్రసంతం ప్రభయా తమః ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతశ్యామం శ్రీమద్వదనపంకజమ్ । కంబుగ్రీవం మహోరస్కం సునాసం సుందరభ్రువమ్ ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసైజదలకాభాతం కంబుశ్రీకర్ణదాడిమమ్ । విద్రుమాధరభాసేషచ్ఛోణాయితసుధాస్మితమ్ ॥ ౨౩ ॥ పద్మగర్భారుణాపాంగం హృద్యహాసావలోకనమ్ । శ్వాసైజద్వలిసంవిగ్ననిమ్ననాభిదలోదరమ్ ॥ ౨౪ ॥ చార్వంగులిభ్యాం పాణిభ్యామున్నీయ చరణాంబుజమ్ । ముఖే నిధాయ విప్రేంద్రో ధయంతం వీక్ష్య విస్మితః ॥ ౨౫ ॥ తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమో ముదా ప్రోత్ఫుల్లహృత్పద్మవిలోచనాంబుజః । ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితః ప్రష్టుం పురస్తం ప్రససార బాలకమ్ ॥ ౨౬ ॥ తావచ్ఛిశోర్వై శ్వసితేన భార్గవః సోఽన్తఃశరీరం మశకో యథావిశత్ । తత్రాప్యదో న్యస్తమచష్ట కృత్స్నశో యథా పురాముహ్యదతీవ విస్మితః ॥ ౨౭ ॥ ఖం రోదసీ భగణానద్రిసాగరాన్ ద్వీపాన్ సవర్షాన్ కకుభః సురాసురాన్ । వనాని దేశాన్ సరితః పురాకరాన్ ఖేటాన్ వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః ॥ ౨౮ ॥ మహాంతి భూతాన్యథ భౌతికాన్యసౌ కాలం చ నానాయుగకల్పకల్పనమ్ । యత్కించిదన్యద్వ్యవహారకారణం దదర్శ విశ్వం సదివావభాసితమ్ ॥ ౨౯ ॥ హిమాలయం పుష్పవహాం చ తాం నదీం నిజాశ్రమం యత్ర ఋషీ అపశ్యత । విశ్వం విపశ్యంఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వై బహిర్నిరస్తో న్యపతల్లయాబ్ధౌ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్ పృథివ్యాః కకుది ప్రరూఢం వటం చ తత్పర్ణపుటే శయానమ్ । తోకం చ తత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితోఽపాంగనిరీక్షణేన ॥ ౩౧ ॥ అథ తం బాలకం వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం ధిష్ఠితం హృది । అభ్యయాదతిసంక్లిష్టః పరిష్వక్తుమధోక్షజమ్ ॥ ౩౨ ॥ తావత్స భగవాన్ సాక్షాద్యోగాధీశో గుహాశయః । అంతర్దధ ఋషేః సద్యో యథేహానీశనిర్మితా ॥ ౩౩ ॥ తమన్వథ వటో బ్రహ్మన్ సలిలం లోకసంప్లవః । తిరోధాయి క్షణా

ఉన్నీయ ఉత్క్షిప్య - ధయంతం పిబంతం ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ హృత్పద్మం చ విలోచనాంబుజే చ ప్రోత్ఫుల్లాని యస్య సః - అద్భుతభావః అత్యాశ్చర్యరూపం తేన శంకితః సన్ - తం ప్రష్టుం పురః ప్రససార సమీపం గతః ॥ ౨౬ ॥ తావదితి ॥ అంతః ఉదరం గతః యథా పురా ప్రాక్ - న్యస్తం విన్యస్తం - దృష్ట్వా అతీవ విస్మితః సన్ - అముహ్యత్ ॥ ౨౭ ॥ కృత్స్నశో దర్శనం ప్రపంచయతి ॥ ఖమితి ॥ ఖం ఆకాశం - ఖేటాన్ కర్షకగ్రామాన్ - వ్రజాన్ గోకులాని - ఆశ్రమాంశ్చ వర్ణాంశ్చ తేషాం వృత్తీశ్చ వృత్తయః ॥ ౨౮ ॥ మహాంతీతి ॥ నానాయుగాని కల్పాంశ్చ కల్పయతి తైర్వా కల్ప్యతే తం - సదివ పరమార్థవదవభాసితం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్నితి ॥ వటం చ తోకం చ వీక్ష్య - తస్య ప్రేమసుధాతుల్యస్మితయుక్తేనాపాంగనిరీక్షణేన - నిరీక్షితః సన్ ॥ ౩౧ ॥ అథేతి ॥ అథ తం బాలకమధోక్షజం పరిష్వక్తుం - అభ్యయాదిత్యన్వయః - కథంభూతం హృద్యధిష్ఠితం ॥ ౩౨ ॥ తావదితి ॥ తావత్సహసా - అంతర్దధే - యథా అనీశస్య నిర్మితా - అనీశనిర్మితా

త్యేతి ॥ ౩౩ ॥ తమితి ॥ తమంతర్హితం భగవంతం ముని - వటః - సలిలం - లోకసంప్లవశ్చ తిరోధాయి అనంతరమాశ్రమ ఏవ స్వాత్మానం యథా పూర్వం స్థితమైక్షత ॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽
దశమే శివ ఆగత్య మునే స్తుష్టో వరానదాత్ । తేన సాకమతి శ్రీ త్వాస్య సమాధాస్య సభాజయన్ ॥ ౧ ॥ ప్రపన్నోస్మీతి ॥ జ్ఞానకాశయా జ్ఞానవత్ప్రకాశమానయా - త్వదంఘ్రిజనం తిరా విద్వాంసోపి - యస్యా తవ మాయయా - జ్ఞానినో భవంతి త్వహం శరణం యామి త్యర్థః ॥ ౨ ॥ శ్రీనారాయణ ఏవ స్వమాయాదర్శనప్రాంతం శ్రీశివరూపేణ సాంత్వయామాస తదాహ ॥ తమితి ॥ నిభృతాత్మానం సమాహితచిత్తం - రుద్రాణ్యా భగవాన్ ॥ ౩ ॥ అథేతి ॥ నిభృతా నిశ్చలా - ఆత్మేంద్రియాశయా దేహేంద్రియమనాంసి యస్య సః ॥ ౪ ॥ నిభృతేతి ॥ నిభృతః నిశ్చలః ఊర్మిఝష వ్రాతః యస్మిన్ సః - సంసిద్ధిం ఫలం - సాక్షాత్కురు ప్రకటీకురు - యతో భవాన్ సిద్ధిదః ॥ ౫ ॥ నేతి ॥ అశిషః అభ్యుదయాంస్తు కామః ఉత స్వేచ్ఛ-

దస్యాప్యత్ర మేపూర్వవత్ స్థితః ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే నవమోధ్యాయః. ✽✽✽ శ్రీ

శ్రీసూతః ॥ సఏవమనుభూయేదం నారాయణవినిర్మితమ్ । వైభవం యోగమాయాయా స్తమేవ శరణం యయౌ ॥ ౧ ॥ ఋషిః ॥ ప్రపన్నోస్మ్యంఘ్రిమూలం తే ప్రపన్నాభయదం హరే । యన్మాయయాపి విబుధా ముహ్యంతి జ్ఞానకాశయా ॥ ౨ ॥ సూతః ॥ తమేవం నిభృతాత్మానం వృషేణ దివి పర్యటన్ । రుద్రాణ్యా భగవాన్ రుద్రో దదర్శ స్వగణైర్వృతః ॥ ౩ ॥ అథోమా తమృషిం వీక్ష్య గిరిశం సమభాషత । పశ్యేమం భగవన్విప్రం నిభృతాత్మేంద్రియాశయః ॥ ౪ ॥ నిభృతోర్మిఝషవ్రాతో వాతాపాయే యథార్ణవః । కుర్వస్య తపసస్సాక్షాత్సంసిద్ధిం సిద్ధిదో భవాన్ ॥ ౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నైవేచ్ఛత్యాశిషః క్వాపి బ్రహ్మర్షిర్మోక్షమప్యుత । భక్తిం పరాం భగవతి లబ్ధవాన్ పురుషేవ్యయే ॥ ౬ ॥ అథాపి సంవదిష్యామో భవాన్యేతేన సాధునా । అయం హి పరమో లాభో నృణాం సాధుసమాగమః ॥ ౭ ॥ ఇత్యుక్త్వా తముపేయాయ భగవాన్ ససతాం గతిః । ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదేహినామ్ ॥ ౮ ॥ తయోరాగమనం సాక్షాదీశయోర్జగదాత్మనోః । న వేద రుద్ధధీవృత్తిరాత్మానం విశ్వమేవ చ ॥ ౯ ॥ భగవాంస్తదభిజ్ఞాయ గిరీశో యోగమాయయా । ఆవిశత్తద్గుహాకాశం వాయుశ్ఛిద్రమివేశ్వరః ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మన్యపి శివం ప్రాప్తం తటిత్పింగజటాధరమ్ । త్ర్యక్షం దశభుజం ప్రాంశుముద్యంతమివ భాస్కరమ్ ॥ ౧౧ ॥ వ్యాఘ్రచర్మాంబరం శూలధనురిష్వసిచర్మభిః । అక్షమాలాడమరుకకపాలపరశుం సహ ॥ బిభ్రాణం సహసా భాంతం విచక్ష్య హృది విస్మితః ॥ ౧౨ ॥ కిమిదం కుత ఏవేతి సమాధేర్విరతో మునిః । నేత్రే ఉన్మీల్య దదృశే సగణం సోమమాగతమ్ ॥ ౧౩ ॥ రుద్రం త్రిలోకైకగురుం ననామ శిరసా మునిః ॥ ౧౪ ॥ తస్మై సపర్యాం వ్యదధాత్సగణాయ సహోమయా । స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యగంధస్రగ్ధూపదీపకైః ॥ ౧౫ ॥ ఆహ చాత్మానుభావేన పూర్ణకామస్య తే విభో । కరవాణి కిమీశాన యేనేదం నిర్వృతం జగత్ ॥ ౧౬ ॥ నమశ్శివాయ శాంతాయ సత్త్వాయ ప్రమృడాయ చ । రజోజుషేథ ఘోరాయ నమస్తుభ్యం తమోజుషే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఏవం స్తుతస్స భగవానాదిదేవస్సతాం గతిః । పరితుష్టః ప్రసన్నాత్మా ప్రహసంస్తమభాషత ॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వరం వృణీష్వ తే కామం వరదేశా వయం త్రయః । అమోఘం దర్శనం యేషాం మర్త్యో యద్విందతేమృతమ్ ॥ ౧౯ ॥ బ్రాహ్మణాస్సాధవశ్శాంతా నిస్సంగా భూతవత్సలాః । ఏకాంతభక్తా అస్మాసు

అత్ర హేతుః - భక్తిమితి ॥ ౬ ॥ అథేతి ॥ సంవదిష్యామః సంవాదం కరిష్యామః ॥ ౭ ॥ ఇతీతి ॥ సతాంగతిత్వే హేతుః - ఈశాన ఇతి ॥ ౮ ॥ తయోరితి ॥ రుద్ధా ధీ అంతఃకరణస్య వృత్తిర్యేన సః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మనీతి ॥ న కేవలం బహిరేవ - కింతు ఆత్మన్యపి ప్రాప్తం శివం విచక్ష్య - విస్మితః - కథం ప్రాప్తం - సహసా అకస్మాదేవ - హృది భాంతం - కథంభూతం - తటిత్పింగా జటా ధారయతీతి తథా తం - త్ర్యక్షాదీయస్య తం ॥ ౧౧ ॥ వ్యాఘ్రేతి ॥ శూలాదిభిస్సహ అక్షమాలాదీన్ బిభ్రాణమిత్యన్వయః - అక్షమాలాదీనాం ద్వంద్వైక్యం ॥ ౧౨ ॥ విస్మయపూర్వకం బహిర్దర్శనమాహ ॥ కిమిదమితి ॥ సోమం ఉమయా సహాగతం - రుద్రం దదృశే ॥ ౧౩ ॥ రుద్రమితి ॥ తతో ననామ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ఆహేతి ॥ పూర్ణకామత్వం వ్యనక్తి - యేన త్వయా జగన్నిర్వృతం భవతీతి ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణత్వేన సగుణత్వేన చ నమస్కరోతి ॥ నమ ఇతి ॥ నమశ్శివాయ నిర్గుణాయ సత్త్వాయ సత్త్వాధిష్ఠాత్రే - అత ఏవ ప్రమృడయతి ప్రకర్షేణ సుఖయతీతి తథా తస్మై నమః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ వరమితి ॥ త్రయః బ్రహ్మవిష్ణు

శ్వరాః యద్యుష్మాకం తదస్తు ॥ ౧౯ ॥ వరదానాదినాధవన్నైవాస్మాభిః క్రియతే సర్వమపి ఖలు మద్భక్తానాం కరతలామలకమితి బ్రాహ్మణాంస్తౌతి బ్రాహ్మణా ఇతి యే సాధవః సదాచారాః శాంతాః మత్సరాదిరహితాః నిస్సంగాః నిష్కామాః ॥ ౨౦ ॥ సలోకా ఇతి ॥ న కేవలం తవ ఏవ కింతు అహం చేత్యాది ॥ ౨౧ ॥ పూజ్యత్వమేవ హేత్వంతరమాహ ॥ నేతి ॥ అణ్వపి అణుమాత్రమపి నచక్షతే న పశ్యంతి తస్మాత్ ఏవంభూతాన్ యుష్మాన్ ఈమహే భజామహే ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ బ్రాహ్మణేభ్య ఇతి ॥ బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ అస్మద్రూపం చిత్తైకాగ్ర్యం తపః ఆలోచనం స్వాధ్యాయః అధ్యయనం సంయమః వాగాదినియమః తైః ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ శ్రవణాదితి ॥ ౨౫ ॥ ఇతీతి ॥ చంద్రో లలామం భూషణం యస్య తస్య ధర్మరహస్యయుక్తం అమృతాస్పదం వచః కర్ణాభ్యాం పిబన్ నాతృప్యత్ అమృతానామయనం కర్ణామృతాయనమితి వా అన్వయః ॥ ౨౬ ॥ స ఇతి ॥ శివస్య వాగేవ అమృతం తేన ధ్వస్తః క్లేశపుంజో యస్య సః ॥ ౨౭ ॥ అహో ఇతి ॥ ఇయమీశ్వరలీలా దుర్విభావ్యా అవితర్క్యా యద్యయా ఈశితవ్యాని నియమ్యాని యాని భూతాని తాని జగదీశ్వరాః స్వయం నమంతి స్తు

స్మాసు నిర్వైరాస్సమదర్శినః ॥ ౨౦ ॥ సలోకాలోకపాలాస్తాన్ వందంత్యర్చంత్యుపాసతే । అహంచ భగవాన్ బ్రహ్మా స్వయంచ హరిరీశ్వరః ॥ ౨౧ ॥ న తే మయ్యచ్యుతేజేచ భిదామణ్వపి చక్షతే । నాత్మనశ్చ పరస్యాపి తద్యుష్మాన్వయమీమహి ॥ ౨౨ ॥ నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః । తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥ ౨౩ ॥ [పా ॥ నహ్యమ్మయానీతీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః । తే పునంత్యురుకాలేన యూయం దర్శనమాత్రతః ॥] బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్యామో యేస్మద్రూపం త్రయీమయమ్ । బిభ్రత్యాత్మసమాధానతపస్స్వాధ్యాయసంయమైః ॥ ౨౪ ॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్వాపి మహాపాతకినోపి వః । శుధ్యేరన్నంత్యజాశ్చాపి కిము సంభాషణాదిభిః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతిచంద్రలలామస్య ధర్మగుహ్యోపబృంహితమ్ । వచోమృతాయనమృషిర్నాతృప్యత్కర్ణయోః పిబన్ ॥ ౨౬ ॥ స చిరం మాయయా విష్ణోర్భ్రామితః కర్శితో భృశమ్ । శివవాగమృతధ్వస్తక్లేశపుంజస్తమబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ మార్కండేయః ॥ అహో ఈశ్వరలీలేయం దుర్విభావ్యా శరీరిణామ్ । యన్నమంతీశితవ్యాని స్తువంతి జగదీశ్వరాః ॥ ౨౮ ॥ ధర్మం గ్రాహయితుం ప్రాయః ప్రవక్తారశ్చ దేహినామ్ । ఆచరంత్యనుమోదంతే క్రియమాణం స్తువంతిచ ॥ ౨౯ ॥ నైతావతా భగవతస్స్వమాయామయవృత్తిభిః । న దుష్యేతానుభావస్తైర్మాయినః కుహకం యథా ॥ ౩౦ ॥ సృష్ట్వేదం మనసా విశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్య యః । గుణైః కుర్వద్భిరాభాతి కర్తేవ స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౩౧ ॥ తస్మై నమో భగవతే త్రిగుణాయ గుణాత్మనే । కేవలాయాద్వితీయాయ గురవే బ్రహ్మమూర్తయే ॥ ౩౨ ॥ కం వృణే ను పరం భూమన్ వరం త్వద్వరదర్శనాత్ । యద్దర్శనాత్పూర్ణకామస్సత్యకామః పుమాన్భవేత్ ॥ ౩౩ ॥ వరమేకం వృణేథాపి పూర్ణాత్కామాభివర్షణాత్ । భగవత్యచ్యుతాం భక్తిం తత్పరేషు తథా త్వయి ॥ ౩౪ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్యర్చితోభిష్టుతశ్చ మునినా సూక్తయా గిరా । తమాహ భగవాన్ శర్వశ్శర్వయా చాభినందితః ॥ ౩౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కామస్సర్వో మహర్షే ర్యో భక్తిమాంస్త్వమధోక్షజే । ఆకల్పాంతాద్యశః పుణ్యమజరామరతా తథా ॥ ౩౬ ॥ జ్ఞానం త్రైకాలికం బ్రహ్మన్విజ్ఞానంచ విరక్తిమత్ । బ్రహ్మవర్చస్వినో

వంతి చేతి ॥ ౨౮ ॥ అథవా లోకసంగ్రహార్థమేతదిత్యాహ ॥ ధర్మమితి ॥ ప్రవక్తారోపి స్వయం దేహినాం ధర్మమాచరంతి ॥ ౨౯ ॥ తర్హి తత్స్వప్రభావతిరస్కారకం కథం మయా క్రియత ఇత్యత్రాహ ॥ నేతి ॥ ఏతావతా లోకసంగ్రహమాత్రేణ నైజనమనాదిభిః ... స్వమాయామయీ వృత్తిర్యేషాం తైః భగవతో మాయినః తవానుభావో న దుష్యేత యతః ... తథా తానివమనాదీని అతస్తస్య కుహకేన యథానుభావో న దుష్యేత తద్వదితి సృష్ట్వేతి ... ॥ ౩౦ ॥ మాయా చేష్టితం ప్రపంచయతి ॥ సృష్ట్వేతి ॥ స్వప్నదృగ్యథేత్యవిద్యాదృష్టి ... ॥ ౩౧ ॥ ... త్రిగుణాయ ... భూతాయ కింతు మహాత్మనే గుణాత్మన ఇతి పాఠే గుణానామాత్మనే ... ॥ ౩౨ ॥ వరం వృణే ... త్వత్తః ... దర్శనం యస్యేతి స్యాత్ త్వత్తో వరదాత్ పరం కం వరం వృణే యద్దర్శనాత్ పూర్ణ ... సత్య ... ముముక్షుః ప్రాప్తసర్వానందః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ వరదానాయ సహ ... ప్రవృత్తః ... దితస్సన్నాహ ॥ ౩౫ ॥ కామ ఇతి ॥ కామోయం సర్వోపి అస్యద్భ పుణ్యం యశ ఇత్యాది ... భూయాత్ ...

స్వయః యస్తత్త్వమథోక్తవాన్ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి ॥ తస్య కర్మతపఆది - అమునా పురానుభూతం యద్భగవన్మాయావైభవం తచ్చ కథయన్ ॥ ౩౮ ॥ సఇతి ॥ అవాప్తో మహాయోగమహిమా యేన సః ॥ ౩౯ ॥ అనువర్ణితమితి ॥ ఏతన్మార్కండేయస్య చరితం - తేనానుభూతం చ భగవన్మాయావైభవం అనువర్ణితం ॥ ౪౦ ॥ నన్వేవమమృతస్తత్కులోత్పన్నస్య సప్తకల్పాయుష్ట్వం వృద్ధైరుచ్యమానం విరుద్ధమేవేత త్రాహ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతన్మార్కండేయేనానుభూతం భగవన్మాయావైభవం నానాకల్పరూపం కాదాచిత్కం ఈశ్వరేచ్ఛయా తస్యైవ వాకస్మికం - నతు సర్వసాధారణం - ఎతస్మై చిత్ - అనాదిబహుకాలం - ఆవర్తితం ద్వైమయుగసహస్రద్వయమానేన పునః పునః పరివర్తితం ప్రచక్షతే - కేచిత్ - నృణాం సంసృతిః సర్గప్రళయాదిలక్షణా ఆత్మనో భగవతో మాయైవేత్యవిద్వాంసః - విద్వాంసస్తు మాయాశక్తిః స్వాపోచ్ఛావసాధ్యాం సప్తకల్పసప్తదుర్గప్రవేశనిర్గమనతః సప్తకల్పాన్ సంక్షణమాత్రమేవేతివదంతి అతో న విరోధ ఇత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ య ఇతి ॥ భృగువర్యస్య వర్తితం వృత్తమిత్యర్థః - యః సంశృణుయాదుత సంశ్రావయేద్వా యః - తయోరుభయోః - కర్మవాసనాకృతా సంసృతిర్నభవేదితి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ । రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతిమాసం పృథక్పృథక్ ॥ యేనామర్త్యత్వమాప

యాంశ్చ పౌరాణాచార్యగాస్తుతే ॥ ౩౭ ॥ సూతః ॥ ఏవం వరాన్ సమునయే దత్వాగాత్ త్ర్యక్ష ఈశ్వరః । దేవ్యై తత్కర్మకథయన్ననుభూతం పురాముని(నా) ॥ ౩౮ ॥ సోప్యవాప్తమహాయోగమహిమా భార్గవోత్తమః । విచరత్యధునాప్యద్ధా హరావేకాంతతాం గతః ॥ ౩౯ ॥ అనువర్ణితమేతత్తే మార్కండేయస్య ధీమతః ॥ అనుభూతం భగవతో మాయావైభవమద్భుతమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏతత్కేచిదవిద్వాంసో మాయాసంసృతిరాత్మనః । అనాద్యావర్తితం నృణాం కాదాచిత్కం ప్రచక్షతే । ౪౧ ॥ య ఏవమేతద్భృగువర్యవర్ణితం రథాంగపాణేరనుభావభావితమ్ । సంశ్రావయేత్సంశృణుయాదు తావుభౌ తయోర్న కర్మాశయసంసృతిర్భవేత్ ॥ ౪౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - మార్కండేయోపాఖ్యానం నామ దశమోధ్యాయః ❖❖

శ్రీశౌనకః ॥ అథేమమర్థం పృచ్ఛామో భవంతం బహువిత్తమమ్ । సమస్తతంత్రరాద్ధాంతే భవాన్ భాగవత తత్త్వవిత్ ॥ ౧ ॥ తాంత్రికాః పరిచర్యాయాం కేవలస్య శ్రియఃపతేః । అంగోపాంగాయుధాకల్పం కల్పయంతి యథా చ యైః ॥ ౨ ॥ తన్నో వర్ణయ భద్రం తే క్రియాయోగం బుభుత్సతామ్ । యేన క్రియానైపుణేన మర్త్యో యాయాదమర్త్యతామ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీసూతః ॥ నమస్కృత్య గురూన్ వక్ష్యే విభూతీర్వైష్ణవీరపి । యాః ప్రోక్తా వేదతంత్రాభ్యామాచార్యైః పద్మజాదిభిః ॥ ౪ ॥ మాయాద్యైర్నవభిస్తత్త్వైః స వికారమయో విరాట్ । నిర్మితో దృశ్యతే యత్ర సచిత్కే భువనత్రయమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం భూః పాదౌ ద్యౌః శిరో నభః । నాభిః సూర్యోక్షిణీ నాసే వాయుః కర్ణౌ దిశః ప్రభోః ॥ ౬ ॥ ప్రజాపతిః ప్రజననమపానం మృత్యురీశితుః । తద్బాహవో లోకపాలా మనశ్చంద్రో భ్రువౌ యమః ॥ ౭ ॥

న్మమర్త్యో - సాధారణోత్తమః । తం పృచ్ఛతి క్రియాయోగం సాంగోపాంగాదికల్పితమ్ ॥ అథేతి ॥ అథేతి హేతౌ హే భాగవత యతో భవాన్సమస్తరాద్ధాంతతత్త్వవిత్ ॥ ౧ ॥ ప్రష్టవ్యమాహ ॥ తాంత్రికా ఇతి ॥ పరిచర్యాయాం ఉపాసనాయాం విషయే కేవలస్యైతస్య ఘనస్య - అంగాని పాదాదీని ఉపాంగాని గరుడాదీని ఆయుధాని సుదర్శనాదీని ఆకల్పాః కౌస్తుభాదయః తేషాం ద్వంద్వైక్యం - తద్యథా కల్పయంతి - స్వైశ్చ తత్త్వైః కల్పయంతి ॥ ౨ ॥ తమితి ॥ తం నో వర్ణయేతి ॥ ౩ ॥ గురూపదేశగమ్యత్వాదస్యార్థస్య తన్నమస్కారపూర్వకమాహ ॥ నమస్కృత్యేతి ॥ విభూతీః విరాడ్విగ్రహాద్యాః ॥ ౪ ॥ అంగాదికల్పనాం భూరాదిభిర్దర్శయితుం ప్రథమం తావత్ యథా కల్పయంతీతి ప్రశ్నస్య వైరాజరూపేణోత్తరం వక్తుం విరాడ్విగ్రహమాహ ॥ మాయేతి ॥ మాయాద్యైః ప్రకృతిసూత్రమహదహంకారపంచతన్మాత్రైః నవభిస్తత్త్వైః - వికారాః ఏకాదశేంద్రియాణి పంచమహాభూతానీతి షోడశ - తన్మయో విరాట్ - స ప్రసిద్ధః - నిర్మితః - యత్ర విరాజి - సచిత్కే చేతనాధిష్ఠితే - భువనత్రయం దృశ్యతే - అనేనాంగాదికల్పనాసాలభ్యం దర్శితం ॥ ౫ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం పురుషస్య వైరాజస్య రూపమేవ - ఈశ్వరేణాధిష్ఠితత్వాత్తదభేదవివక్షయా తస్యాపి రూపముచ్యతే అంగకల్పనామాహ - భూః పాదావిత్యాదిభిస్త్రిభిః - భూరాద్యనువాదేన భగవత్పాదాదిభావనా విధీయతే ॥ ౬ ॥ ప్రజేతి ॥ ప్రజననం మేఢ్రం అపానం పాయుః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ అనుక్తమన్యదప్యే

మహాత్మ్యమిత్యాహ॥ యావానితి॥ యావానయం వ్యష్టిపురుషః - తావానసమష్టిపురుషః - స్వరూపతస్స ప్రవిత [illegible] సంజ్ఞయా సంస్థయా అ [illegible] యవసంనివేశేనమితః పరిమితః॥ ౯॥ భూషణాదీన్యాహ॥ కౌస్తుభేతి॥ స్వాత్మజ్యోతిః శుద్ధజీవచైతన్యం - యాతస్య కౌస్తుభస్య ప్రభా తాం శ్రీవత్సం బిభర్తి॥ ౧౦॥ స్వామితి॥ త్రివృత్స్వరం త్రిమాత్రం ప్రణవం॥ ౧౧॥ బిభర్తీతి॥ పారమేష్ఠ్యం పదం బ్రహ్మలోకం॥ ౧౨॥ అవ్యాకృతమితి॥ అవ్యాకృతం ప్రధానం యత్ - అధిష్ఠితః అధిష్ఠాయస్థితః తత్ ఆసనభూతం - పద్మం - సత్త్వం సత్త్వగుణః॥ ౧౩॥ ఓజ ఇతి॥ ముఖ్యతత్త్వం ప్రాణతత్త్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణో వై ముఖ్య ఇతి శ్రుతేః - దరవరం శంఖం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ఆకూతిః క్రియా [illegible] కం మనః - అస్య రథస్య - అభివ్యక్తిః బహిరభివ్యక్తిం రూపం - ముద్రయా ధృతయా - అర్థక్రియాత్మతాం వరదాభయాదిరూపత్వం - త న్మాత్రయా తథాతథా భావయేదిత్యర్థః॥ ౧౬॥ మండలమితి॥ మండలం దేవయజనం దేవపూజాభూమిం సూర్యమండలం స్వసాభావనా దిత్య [illegible] ర్థః - అంతర్వహ్నిమండలం వా - దీక్షాసంస్కారః - ఆత్మనః గురుకృతాం మంత్రదీక్షామేవ ఆత్మనస్సంస్కారం [illegible] దిత్య [illegible] ర్థః - పరిచర్యేతి - భగవతస్తాం పరిచర్యాం స్వస్య సకలపాపక్షయాయ ఏవం రూపాం భావయేదిత్యర్థః॥ ౧౭॥ [illegible] యుక్తం ఇదానీమంతస్సంపద్మమాహ॥ భగవానితి॥ భగశబ్దార్థం షాడ్గుణ్యైశ్వర్యాదిషాడ్గుణ్యం॥ ౧౮॥ ధర్మమితి॥ [illegible]

లజ్జోత్తరోఽధరో లోభో దంతా జ్యోత్స్నా స్మయో భ్రమః । రోమాణి భూరుహో భూమ్నో మేఘాః పురుష మూర్ధజాః ॥ ౮ ॥ యావానయం వై పురుషో యావత్యా సంస్థయా మితః । తావానసావపి మహాపురుషో లోకసంస్థయా ॥ ౯ ॥ కౌస్తుభవ్యపదేశేన స్వాత్మజ్యోతిర్బిభర్త్యజః । తత్ప్రభాం వ్యాపినీం సాక్షాత్ శ్రీవత్సమురసా విభుః ॥ ౧౦ ॥ స్వమాయాం వనమాలాఖ్యాం నానాగుణమయీం దధత్ । వాసశ్ఛందోమయం పీతం బ్రహ్మసూత్రం త్రివృత్స్వరమ్ ॥ ౧౧ ॥ బిభర్తి సాంఖ్యం యోగం చ దేవో మకరకుండలే । మౌళిం పదం పారమేష్ఠ్యం సర్వలోకనమస్కృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ అవ్యాకృతమనంతాఖ్యమాసనం యదధిష్ఠితః । ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుక్తం సత్త్వం పద్మమిహోచ్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఓజస్సహోబలయుతం ముఖ్యతత్త్వం గదాం దధత్ । అపాం తత్త్వం దరవరం తేజస్తత్త్వం సుదర్శనమ్ ॥ ౧౪ ॥ నభోనిభం నభస్తత్త్వమసిం చర్మ తమోమయమ్ । కాలరూపం ధనుశ్శార్ఙ్గం తథా కర్మమయేషుధిమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఇంద్రియాణి శరానాహురాకూతీరస్య స్యందనమ్ । తన్మాత్రాణ్యస్యాభివ్యక్తిం ముద్రయార్థక్రియాత్మతామ్ ॥ ౧౬ ॥ మండలం దేవయజనం దీక్షా సంస్కార ఆత్మనః । పరిచర్యా భగవత ఆత్మనో దురితక్షయః ॥ ౧౭ ॥ భగవాన్ భగశబ్దార్థం లీలాకమలముద్వహన్ ॥ ౧౮ ॥ ధర్మం యశశ్చ భగవాంశ్చామరే వ్యజనేఽభజత్ । ఆతపత్రం తు వైకుంఠం ద్విజా ధామాకుతోభయమ్ ॥ ౧౯ ॥ త్రివృద్వేదస్సుపర్ణాఖ్యో యజ్ఞం వహతి పూరుషమ్ । అనపాయినీ సా శక్తిః శ్రీస్సాక్షాదాత్మనో హరేః ॥ ౨౦ ॥ విష్వక్సేనస్తంత్రమూర్తిర్విదితః పార్షదాధిపః । నందాదయోఽష్టౌ ద్వాస్థాశ్చ తేఽణిమాద్యా హరేర్గుణాః ॥ ౨౧ ॥ వాసుదేవస్సంకర్షణః ప్రద్యుమ్నః పురుషస్స్వయమ్ । అనిరుద్ధ ఇతి బ్రహ్మన్ మూర్తివ్యూహోఽభిధీయతే ॥ ౨౨ ॥ స విశ్వస్తైజసః ప్రాజ్ఞస్తురీయ ఇతి వృత్తిభిః । అర్థేంద్రియాశయజ్ఞానైర్భగవాన్ పరిభావ్యతే ॥ ౨౩ ॥

వచనాంతో వా పాఠః - అకుతోభయం కైవల్యం ధామ గృహం - అభజత్ - యద్వా వైకుంఠస్యైవ విశేషణం అకుతోభయం ధామేతి॥ ౧౯॥ త్రివృదితి॥ త్రివృత్ ఋగ్యజుస్సామరూపో వేదః॥ శ్రు॥ సుపర్ణోఽసి గరుత్మాన్ త్రివృత్తే శిర ఇత్యాదిమంత్రలిం గాత్ - యజ్ఞం [illegible] రూపం పురుషం॥ శ్రు॥ యజ్ఞో వై విష్ణురితి శ్రుతేః అనపాయినీ హరేః శక్తిః - తత్ర హేతుః - సాక్షాదాత్మనః స్వస్వరూపస్య [illegible] త్వస్యాస్తవత్వాదిత్యర్థః॥ ౨౦॥ విష్వక్సేన ఇతి॥ తంత్రమూర్తిః పాంచరాత్రాద్యాగమరూపః - [illegible] రేర్ద్వారగపాలాః సందాగయః॥ ౨౧ ॥ . . . .

తస్యైవ చతుర్వ్యూహోపాసనమాహ॥ వాసుదేవ ఇతి॥ వాసుదేవాదిశబ్దైః పురుషః శ్రీనారాయణ ఏవ స్వయం మూర్తివ్యూహ [illegible] ఇత్యభిధీయతే॥ ౨౨॥ తస్యైవాధ్యాత్మం చతుర్ధోపాసనమాహ॥ స ఇతి॥ స ఏవ భగవాన్ - విశ్వాదిశబ్దైః [illegible] స్థాభిః - పరిభావ్యతే తద్వృత్త్యుపాధీనాహ - అర్థాః బాహ్యాః ఇంద్రియం కరణః ఆశయస్తదుభయసంస్కారయుక్తం జ్ఞానం [illegible] తయా సాక్షీ - తైః॥ ౨౩॥ ఉక్తచతుర్వ్యూహాధ్యాత్మోపాసనాద్వయేఽపి పూర్వోక్తముంగాద్యుపాసనమాహ॥ అంగేతి॥ [illegible] భగవాన్ హరిః - వాసుదేవాది చతుర్మూర్తిస్సన్ - విశ్వాదిచతుష్టయం బిభర్తి [illegible] - విశ్వాదిభిర్వేష్టితస్సన్ [illegible]

తాన్యాహ- విశ్వాదిచతుష్టయంబిభ్రదపిభగవానీశ్వరఏవేతి ॥ ౨౪॥ తస్యైవబ్రహ్మాదిత్రిమూర్తితామాహ ॥ ద్విజఋషభేతి ॥ సఏషభగవాన్- బ్రహ్మయోనివేదస్యకారణమిత్యాదిహేతుత్రయం- వస్తుతోభేదాభావేపిచఏతజ్జగత్ స్వమాయయాసృజతిహరతి- పాతీతికృత్వా ఆఖ్యయాబ్రహ్మాదిరూపయా- అనావృతాక్షఃఅనాచ్ఛన్నజ్ఞానోపి వివృతఇవభిన్నఇవ- నిరుక్తస్త్రైము- నతుభిన్నః - అత్రవిద్వదనుభవంప్రమాణయతి- యతస్తత్పరైరాత్మన్యేవసైవలభ్యతఇతి॥ ౨౫॥ యస్యైదముపాసనముక్తం- తంశ్రీకృష్ణంప్రార్థయతే ॥ శ్రీకృష్ణేతి॥ కృష్ణసఖ అర్జునసఖ- వృష్ణిశ్రేష్ఠ- అవనిద్రుహోయేరాజన్యాస్తేషాంవంశస్యదహన - అనపవర్గమక్షీణంవీర్యంయస్య గోపవనితానాంవ్రజాఃసమూహాఃభృత్యాశ్చ నారదాదయఃతైర్గీతంతీర్థభూతంశ్రవఃకీర్తిర్యస్య- శ్రవణమేవమంగళంయస్య॥ ౨౬॥ ఏతజ్జపమాత్రస్యాపిబ్రహ్మజ్ఞానంఫలమిత్యాహ॥ యఇతి॥ కల్యే ఉషఃకాలే యస్తచ్చిత్తః- ప్రయతఃశుచిస్సన్- జప్త్వా గుహాశయంహృదిస్థం- బ్రహ్మపశ్యతి॥ ౨౭॥ మండలందేవయజనమిత్యుక్త్వాబుద్ధిమాగతాపారీతనుః - వాసుదేవాదివ్యూహప్రసంగాత్సూర్యవ్యూహోనుస్మృతః అతస్తంపృచ్ఛతి॥ శుకఇతి॥ పంచమేయదాహ - తథాన్యేచఋషయోగంధర్వాప్సరసోనాగాగ్రామణ్యోయాతుధానాదేవాఇత్యేతైర్గణాస్సప్తైత్యాదినా- సౌరఃసూర్యసంబంధీ- సప్తకోగణః॥ ౨౮ ॥ తేషామితి ॥ తేషాంసప్తానాం - అధీశ్వరైఃతత్తత్పతి

అంగోపాంగాయుధాకల్పైర్భగవాంస్తచ్చతుష్టయమ్। బిభర్తిస్మచతుర్మూర్తిర్భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥ ౨౪ ॥ ద్విజఋషభసఏషబ్రహ్మయోనిస్స్వయందృక్స్వమహిమపరిపూర్ణోమాయయాచస్వయైతత్ । సృజతిహరతిపాతీత్యాఖ్యయానావృతాక్షోవివృతఇవనిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః॥ ౨౫॥ శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖవృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య । గోవిందగోపవనితావ్రజభృత్యగీతతీర్థశ్రవశ్శ్రవణమంగళపాహిభృత్యాన్ ॥ ౨౬ ॥ యఇదంకల్యఉత్థాయమహాపురుషలక్షణమ్। తచ్చిత్తఃప్రయతోజప్త్వాబ్రహ్మవేదగుహాశయమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీశౌనకః॥ శుకోయదాహభగవాన్విష్ణురాతాయపృచ్ఛతే। సౌరోగణోమాసిమాసి నానావసతి సప్తకః ॥ ౨౮ ॥ తేషాంనామానికర్మాణిసంయుక్తానామధీశ్వరైః। బ్రూహినశ్శ్రద్దధానానాంవ్యూహంసూర్యాత్మనోహరేః॥ ౨౯ ॥ శ్రీసూతః॥ అనాద్యవిద్యయావిష్ణోరాత్మనస్సర్వదేహినామ్। నిర్మితోలోకతంత్రోయంలోకేషుపరివర్తతే ॥ ౩౦ ॥ ఏకఏవహిలోకానాంసూర్యఆత్మాదికృద్ధరిః। సర్వవేదక్రియామూలమృషిభిర్బహుధోదితః॥ ౩౧ ॥ కాలోదేశఃక్రియాకర్తాకరణంకార్యమాగమః। ద్రవ్యంఫలమితిబ్రహ్మన్నవసంజ్ఞోజయాహరిః ॥ ౩౨ ॥ మధ్వాదిషుద్వాదశసుభగవాన్కాలరూపధృక్। లోకతంత్రాయచరతిపృథగ్ద్వాదశభిర్గణైః ॥ ౩౩॥ ధాతాకృతస్థలీహేతిర్వాసుకీరథకృన్మునే। పులస్త్యస్తుంబురురితిమధుమాసంనయంత్యమీ ॥ ౩౪ ॥ అర్యమాపులహోథౌజాఃప్రహేతిఃపుంజికస్థలీ। నారదఃకంజనీరశ్చనయంత్యేతేస్మమాధవమ్ ॥ ౩౫ ॥ మిత్రోత్రిఃపౌరుషేయోథతక్షకోమేనకాహహాః। రథస్వనఇతిహ్యేతేశుక్రమాసంనయంత్యమీ ॥ ౩౬ ॥ వసిష్ఠోవరుణోరంభాసహజన్యస్తథాహూహూః। శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవశు

భిః తత్తన్మాసాధికృతసూర్యైః- వ్యూహంవిభాగం॥ ౨౯॥ తత్రతావద్వ్యూహంనిరూపయితుంప్రథమంసూర్యస్వరూపమాహ॥ అనాదీతి॥ అనాద్యవిద్యయామాయయా- అయంసూర్యః- లోకతంత్రఃలోకయాత్రాప్రవర్తకః ॥ ౩౦॥ అతస్తస్యక్రియాభేదోపాధికమేవనానాత్వందృశ్యతేనస్వతఇత్యాహ। ఏకఏవేతి॥ శ్రు॥ సూర్యఆత్మాజగతస్తస్థుషశ్చేతిశ్రుతేః-లోకానాంజగతాంఆత్మా-ఆదికృత్స్రష్టా కర్తా- హరిరేవసూర్యః- సచసర్వాసాంవేదోక్తక్రియాణాంమూలంసన్ - తేనతేనోపాధినాబహుధాఉదితఃఉక్తః॥౩౧॥ కాలరూపధారిణోహరేర్ద్వాదశాదిత్యరూపభేదంక్రియోపాధికందర్శయితుంప్రథమంసర్వకర్మప్రవృత్తయేమాయాకృతంనవధాభేదమాహ॥ కాలఇతి॥ కాలఃప్రాతరాదిః- దేశఃసమాదిః- క్రియాఅనుష్ఠానం- కర్తాబ్రాహ్మణాదిః - కరణంస్రుగాది - కార్యంయాగాది ఆగమః మంత్రాదిః- ద్రవ్యంవ్రీహ్యాది- ఫలంస్వర్గాది॥ ౩౨॥ మధ్వాదిష్వితి॥ తత్రకాలస్వరూపధారీభగవాన్ - పృథక్చరతి - మధ్వాదిషు చైత్రాదిషు- లోకతంత్రాయలోకయాత్రానిర్వాహాయ॥ ౩౩॥ తానేవగణాన్ నామ ద్వాదశభిః॥ ధాతేతి ॥ ధాతాసూర్యః- కృతస్థల్యప్సరాః హేతిఃరాక్షసః- వాసుకిర్నాగః- రథకృద్యక్షః- పులస్త్యఋషిః - తుంబురుఃగంధర్వః - నయంతిఅనువర్తయంతి॥ ౩౪॥ అర్యమేతి॥ అథౌజాయక్షః పాఠాంతరేజాతఇ ప్రహేతిఃరాక్షసః- నారదోగంధర్వః- కంజనీరోనాగః- పాఠాంతరేకచ్ఛనీరఇతి- మాధవంవైశాఖం॥౩౫॥ మిత్రఇతి॥ మిత్రస్సూర్యః- పౌరుషేయోరాక్షసః- రథస్వనోయక్షః - శుక్రమాసంజ్యేష్ఠం నయంతిఅనువర్తయంతి॥

౩౭॥ వసిష్ఠ ఇతి॥ వరుణః సూర్యః సహజన్యో యక్షః శుక్రో నాగః చిత్రస్వనో రాక్షసః శుచిమాసం ఆషాఢమాసం॥ ౩౭॥ ఇంద్ర ఇతి॥ ఇంద్రః సూర్యః విశ్వావసుః గంధర్వః శ్రోతా యక్షః ఏలాపత్రో నాగః వర్యో రాక్షస ఇతి స్వయమేవ వ్యాఖ్యాతం నభోమాసం శ్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వాన్ సూర్యః ఉగ్రసేనో గంధర్వః వ్యాఘ్రో రాక్షసః ఆసారణో యక్షః భృగుః ఋషిః అనుమ్లోచా అప్సరాః శంఖపాలో నాగః నభస్యాఖ్యం భాద్రపదం॥ ౩౯॥ పూషేతి॥ ధనంజయో నాగః వాతో రాక్షసః సుషేణో గంధర్వః సురుచిర్యక్షః తపోమాసం మాఘం మాఘక్రమోల్లంఘనం తు కామోనాదిత్యక్రమానుసారేణ వైష్ణవే తు మాసక్రమోక్తిః క్వచిన్మతవ్యత్యయస్తు కల్పభేదేనేతి జ్ఞేయం॥ ౪౦॥ క్రతురితి॥ క్రతుర్యక్షః వర్చా రాక్షసః వర్చా ఇతి పాఠాంతరే పర్జన్యః సూర్యః సేనజిదప్సరాః విశ్వో గంధర్వః ఐరావతో నాగః తపస్యాఖ్యం ఫాల్గునం॥ ౪౧॥ అథేతి॥ అంశుః సూర్యః అంశ ఇతి వా పాఠః తార్క్ష్యో యక్షః ఋతసేనో గంధర్వః విద్యుచ్ఛత్రుః రాక్షసః మహాశంఖో నాగః సహోమాసం మార్గశీర్షం॥ ౪౨॥ భగ ఇతి॥ భగస్సూర్యః స్ఫూర్జో రాక్షసః అరిష్టనేమిర్గంధర్వః ఊర్ణో యక్షః ఆయుః ఋషిః కర్కోటకో నాగః పూర్వచిత్తిరప్సరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీకతనయో జమదగ్నిః కంబళో నాగః బ్రహ్మాపేతో రాక్షసః శతజిద్యక్షః ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః ఇషంభరా ఆశ్వయుజపాలకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురాదిత్యః అశ్వతరో నాగః సూర్యవర్చా గంధర్వః సత్యజిద్యక్షః మఖాపేతో రాక్షసః ఊర్జమాసం కార్తికం ఏతే చాదిత్యాదయః కౌర్మేణ విభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ నాగార్క మాఘమిత్ర

శుచిమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౭ ॥ ఇంద్రో విశ్వావసుః శ్రోతా ఏలాపత్రస్తథాంగిరాః । ప్రమ్లోచా రాక్షసో వర్యో నభోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౮ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః । అనుమ్లోచా శంఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౩౯ ॥ పూషా ధనంజయో వాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౦ ॥ క్రతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యస్సేనజిత్తథా । విశ్వ ఐరావతశ్చైవ తపస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౪౧ ॥ అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ । విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖస్సహోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౨ ॥ భగస్స్ఫూర్జోఽరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పంచమః । కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పౌషమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౩ ॥ త్వష్టా ఋచీకతనయః కంబళశ్చ తిలోత్తమా । బ్రహ్మాపేతోఽథ శతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషంభరాః ॥ ౪౪ ॥ విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్ । విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౫ ॥ ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః । స్మరతాం సంధ్యయోర్నౄణాం హరంత్యంహో దినే దినే ॥ ౪౬ ॥ ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోఽసౌ షడ్భిరస్య వై । చరన్ సమంతాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిమ్ ॥ ౪౭ ॥ సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లింగైః ఋషయస్సంస్తువంత్యముమ్ । గంధర్వాస్తం ప్రగాయంతి నృత్యంత్యప్సరసోఽగ్రతః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః । చోదయంతి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః ॥ ౪౯ ॥ వాలఖిల్యాస్సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోఽమలాః । పురతోఽభిముఖం

ర్వరుణశ్చేంద్ర ఏవ చ । వివస్వానథ పూషా చ పర్జన్యశ్చాంశురేవ చ ॥ భగస్త్వష్టా చ విష్ణుశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశ స్మృతాః । పులస్త్యః పులహశ్చాత్రిర్వసిష్ఠోథాంగిరా భృగుః ॥ గౌతమోథ భరద్వాజః కశ్యపః క్రతురేవ చ । జమదగ్నిః కౌశికశ్చ మునయో బ్రహ్మవాదినః ॥ రథకృచ్చ రథౌజాశ్చ గ్రామణీశ్చ రథస్వనః । సహజన్యస్తథా శ్రోతా సురుచిస్సురజిత్తథా ॥ పాఠాంతరే శ్రోతా సురుచిరితి చ ॥ క్రతుస్థలస్సేనజిచ్చ తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమినా సహ ఋతజిత్సత్యజిత్తథా - ఏతే యక్షాః ॥ అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో రథస్వనః । వర్యో వ్యాఘ్రో మహావ్యాఘ్రో స్ఫూర్జస్తథైవ చ ॥ బ్రహ్మోపేతశ్చ విద్యుద్యజ్ఞోపేతశ్చ రాక్షసాః ॥ పాఠాంతరే వర్య ఇతి ॥ వాసుకిః కచ్ఛనీరశ్చ తక్షకశ్చ ప్రశీతతథా । ఏలాపత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞకః ॥ ధనంజయో మహాశంఖస్తథా కర్కోటకో ద్విజాః ॥ కంబళాశ్వతరశ్చైవ నాగాః ॥ తుంబురుర్నారదో హాహా హూహూర్విశ్వావసుస్తథా । ఉగ్రసేనస్సుషేణశ్చ విశ్వో ఋతసేనకః ॥ చిత్రసేనస్తథా తరేకంజనీరఇతి ॥ సూర్యవర్చా ద్వాదశేతి గంధర్వా గాయతాంవరాః ॥ కృతస్థల్యప్సరోవర్యా తథాన్యా పుంజికస్థలా ధృతాచీ తథా మేనకా సహజన్యా చ ప్రమ్లోచా చ ద్విజోత్తమాః ॥ అనుమ్లోచా ఘృతాచీ చ విశ్వాచీ చోర్వశీ తథా । అన్యా చ పూర్వచిత్తిస్స్యాదన్యా చైవ తిలోత్తమా ॥ రంభా చేతి ద్విజశ్రేష్ఠాస్తథైవాప్సరసస్స్మృతా ఇతి ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ఏతేషాం స్మరణఫలం నిరూపయతి త్రిభిః ॥ ద్వాదశస్వితి ॥ అసౌ దేవస్సూర్యః - షడ్భిః గంధర్వాదిభిః - అస్య జనస్య - సమంతాచ్చరన్ - ఇహాముత్ర సన్మతిం తనుతే గాయత్ర్యర్థోనుసంధానసూచితా మతిః ॥ ౪౭ ॥ సామేతి ॥ తల్లింగైః సూర్యప్రకాశకైః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతీతి ॥ ఉన్నహ్యంతి దృఢం బధ్నంతి గ్రామణ్యో యక్షాః నైరృతాః ॥ ౪౯ ॥ సామేతి ॥ తల్లింగైః సూర్యప్రకాశకైః ॥ ౪౮ ॥

ఋతాదాఘహాః ॥ ౪౯॥ కించ॥ వాలఖిల్యాఇతి॥ ఏతే ప్రతిమాసంతపేవ-విఘుంసూర్యం॥ ౫౦॥ ఏవమితి॥ వ్యూహ్యవిభజ్య॥ ౫౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశేతుపురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమఃకృతః। ప్రథమస్కంధమారభ్యప్రాధాన్యేనసమాసతః॥ తదేవమస్మిన్పురాణేవిస్తరేణోక్తానర్థాన్సంక్షేపతోవర్ణయిష్యన్ ధర్మాదీన్ప్రణమతి॥నమఇతి॥మహతేహరిభక్తిలక్షణాయ బ్రాహ్మణేభ్యఃబ్రాహ్మణాన్. శాశ్వతాన్అనాదీన్-ధర్మానిత్యుపలక్షణం-పురాణోక్తార్థానాం॥౧ ॥ ఏతదితి ॥ నరాణాంజీవానాంపురుషస్యోచితంశ్రవణాదియోగ్యం॥ ౨॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ అత్రేతి॥ భగవాన్షడ్గుణైశ్వర్యాదిషడ్గుణకః-సాత్వతాంసంకీర్త్యతఇతిదేవతాకాండార్థః॥ ౩॥ బ్రహ్మకాండార్థమాహ॥ అత్రేతి॥ గుహ్యంనిగూఢం ప్రభవాప్యయం ప్రభవస్యాప్యయస్య ప్రభవంఆప్యయంవిశ్వస్యయస్మిన్తత్.అనేనాశ్రయశబ్దార్థోదశమః విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం-జ్ఞానం-తదుపాఖ్యానంతత్ జ్ఞానం ఉపాఖ్యాయతేప్రకా

యాంతిష్టువంతస్తుతిభిర్విభుమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏవంహ్యనాదినిధనోభగవాన్హరిరీశ్వరః। కల్పేకల్పేస్వమాత్మానంవ్యూహ్యలోకానవత్యజః ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః॥నమోధర్మాయమహతేనమఃకృష్ణాయవేధసే। బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్కృత్యధర్మాన్వక్ష్యామిశాశ్వతాన్ ॥ ౧॥ ఏతద్వఃకథితంవిప్రావిష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్ భవద్భిర్యదహంపృష్టోనరాణాంపురుషోచితమ్ ॥ ౨॥ అత్రసంకీర్తితఃసాక్షాత్సర్వపాపహరోహరిః। నారాయణోహృషీకేశోభగవాన్సాత్వతాంపతిః॥ ౩॥ అత్రబ్రహ్మపరంగుహ్యంవిశ్వస్యప్రభవాప్యయమ్। జ్ఞానంచతదుపాఖ్యానంప్రోక్తంవిజ్ఞానసంయుతమ్ ॥ ౪ ॥ వ్యాఖ్యాతోభక్తియోగశ్చవైరాగ్యంచతదాశ్రయమ్। పారీక్షితముపాఖ్యానంనారదాఖ్యానమేవచ। ౫ ॥ ప్రాయోపవేశోరాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః।శుకస్యబ్రహ్మర్షభస్యసంవాదశ్చపరీక్షితః ॥ ౬ ॥ యోగధారణయోత్క్రాంతిఃసంవాదోనారదాజయోః। అవతారానుగీతంచసర్గఃప్రాధానికోగ్రతః ॥ ౭ ॥ విదురోద్ధవసంవాదఃక్షత్తృమైత్రేయయోస్తథా। పురాణసంహితాప్రశ్నోమహాపురుషసంస్థితిః ॥ ౮ ॥ తతఃప్రాకృతికస్సర్గస్సప్తవైకృతికాశ్చయే। తతోబ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజఃపురుషోయతః॥ ౯॥ కాలస్యస్థూలసూక్ష్మస్యగతిఃపద్మసముద్భవః। భువఉద్ధరణేంభోధేర్హిరణ్యాక్షవధోయతః ॥౧౦ ॥ ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గోరుద్రసర్గస్తథైవచ।అర్ధనారీనరస్యాథయతస్స్వాయంభువోమనుః ॥ ౧౧ । శతరూపాచయాస్త్రీణామాద్యాప్రకృతిరుత్తమా। సంతానోధర్మపత్నీనాంకర్దమస్యప్రజాపతేః॥ ౧౨॥ అవతారోభగవతఃకపిలస్యమహాత్మనః। దేవహూత్యాశ్చసంవాదఃకపిలేనచధీమతా॥ ౧౩॥ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్। ధ్రువస్యచరితంచైవపృథోఃప్రాచీనబర్హిషః ॥ ౧౪ । నారదస్యచసంవాదస్తతఃప్రైయవ్రతంద్విజాః। నాభేస్తతోనుచరితంభరతస్యర్షభస్యచ। ౧౫॥ద్వీపవర్షసముద్రాణాంగిరినద్యుపవర్ణనమ్॥

శ్యతేమేనతత్-జ్ఞానసాధనమిత్యర్థః॥ ౪॥ కర్మకాండార్థమాహ॥ వ్యాఖ్యాతఇతి॥ భక్తియోగశ్చసాధ్యసాధనరూపః-తదాశ్రయంభక్తియోగేననిష్పాదితం-ఏవంసామాన్యతోనిరూప్యేదానీంద్వాదశస్కంధప్రకరణార్థానన్వవదతి- పారీక్షితముపాఖ్యానముపక్షేపఇత్యాది తత్రప్రస్తావాయనారదాఖ్యానంచ॥ ౫॥ ప్రాయోపవేశఇతి॥ బ్రహ్మర్షభస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య-ఇతిప్రథమస్కంధార్థః ॥ ౬ ॥ యోగేతి॥ ఉత్క్రాంతిరర్చిరాదిగతిః-ప్రాధానికఃప్రధానకార్యవిరాడ్రూపః అగ్రతఃఆదితః-మహదాదిక్రమేణేత్యర్థః ఇతిద్వితీయస్కంధార్థః ॥ ౭॥ విదురేతి ॥ మహాపురుషస్యసంస్థితిఃప్రళయేతూష్ణీమవస్థానం ॥ ౮ ॥ తతఇతి ॥ ప్రాకృతికఃప్రకృతిభవోగుణక్షోభరూపః - వైకృతికామహదాదయః - చకారాద్వికారాశ్చయే- తేషాంచసర్గః॥ ౯ ॥ కాలస్యేతి ॥ గతిఃస్వరూపం - ఉద్ధరణేఉద్ధారణే ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వేతి ॥ అర్ధాభ్యాంనారీచనరశ్చతస్య॥ ౧౧ ॥ శతరూపేతి ॥ సంతానోధర్మపత్నీనామితి నవబ్రహ్మసముత్పత్తిరిత్యస్యానంతరంద్రష్టవ్యం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ నవేతి॥ చతుర్థస్కంధార్థమాహ॥ నవబ్రహ్మణాంమరీచ్యాదీనాంసముత్పత్తిఃసంతానః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యేతి ॥ పంచమస్కంధార్థమాహ - తతఇతి - ప్రైయవ్రతంప్రియవ్రతస్యచరితం ॥ ౧౫॥ ద్వీపేతి ॥ ద్వీపాద్య

పవనానాంప్రథమంస్కంధేపతః - తతోద్వీపాదీనాం౯మే గిరయోనద్యశ్చతేషాముపవర్ణనం - పాతాళనరకాదీనాంస్థితిః అనెనై ద నరకనివర్తనకమజామిళోపాఖ్యానంచసృహీతంతతఃపురాచీనం ॥ ౧౬ ॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ ॥ దక్షజన్మేతి ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్యేతి ॥ సప్తమార్థమాహ - పుత్రయోశ్చేతి ॥ ౧౮ ॥ అష్టమార్థమాహ ॥ మన్వంతరానుచరితమితి ॥ క్షీరోద మథనమిత్యాది ॥ క్షీరసాగరమథనమిత్యాది ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురేతి ॥ నవమార్థమాహ - రాజవంశేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ రామస్య

జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాళనరకస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాంచ సంతతిః । యతో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః । దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ మన్వంతరానుచరితం గజేంద్రస్య చ మోక్షణమ్ । మన్వంతరావతారాశ్చ విష్ణోర్హయశిరోదయః ॥ ౧౯ ॥ కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జగత్పతేః । క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురమహాయుద్ధం రాజవంశానుకీర్తనమ్ । ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తారోపాఖ్యానమేవ చ । సూర్యవంశానుచరితం శశాదాద్యా నృపాయతః ॥ ౨౨ ॥ సౌకన్యం చాథ శర్యాతేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః । ఖట్వాంగస్య చ మాంధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ ॥ ౨౩ ॥ రామస్య కోసలేంద్రస్య చరితం కిల్బిషాపహమ్ । నిమేరంగపరిత్యాగో జనకానాం చ సంభవః ॥ ౨౪ ॥ రామస్య భార్గవేంద్రస్య నిఃక్షత్రీకరణం భువః । ఐళస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ ॥ ౨౫ ॥ దౌష్మంతేర్భరతస్యాపి శంతనోస్తత్సుతస్య చ । యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశానుకీర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ యత్రావతీర్ణో భగవాన్ కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః । వసుదేవగృహే జన్మ తతో వృద్ధిశ్చ గోకులే ॥ ౨౭ ॥ తస్య కర్మాణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః । పూతనాసుపయఃపానం శకటోచ్చాటనం శిశోః ॥ ౨౮ ॥ తృణావర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః । అఘాసురస్య సంహారః కస్యమాయాప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలంబస్య చ సంక్షయః । గోపానాం చ పరిత్రాణం దావాగ్నేః పరిసర్పతః ॥ ౩౦ ॥ దమనం కాళియస్యాహేర్మహాహేర్నందమోక్షణమ్ । వ్రతచర్యా తు కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్రతైః ॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదో యజ్ఞపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనమ్ । గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య సురభేరథ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకం కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు । శంఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధోఽరిష్టస్య కేశినః ॥ ౩౩ ॥ అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః । వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ మథురాలోకనం తతః ॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాం చ యో వధః । మృతస్యానయనం సూనోః పునః సాందీపనేర్గురోః ॥ ౩౫ ॥ మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియమ్ । కృతముద్ధవరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః ॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతసైన్యస్య బహుశో వధః । ఘాతనం యవనేంద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్ । రుక్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః ॥ ౩౮ ॥ హరస్య జృంభణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృంతనమ్ । ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం తథా ॥ ౩౯ ॥ చైద్యపౌండ్రకసాల్వానాం దంతవక్రస్య దుర్మతేః । శంబరో ద్వివిదః పీఠో మురః పంచజనాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యాశ్చ దాహనమ్ । భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాండవాన్ ॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపాపదేశేన సంహారః

దశమార్థమాహ ॥ సోమవంశాదుత్పన్నస్యైళస్య చ యయాతేర్నహుషస్య చ చరితం ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేరితి ॥ తత్పుత్రస్య భీష్మస్య ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ దశమస్కంధార్థమాహ ॥ తస్యకర్మాణీతి ॥ పూతనాయాః అసుసహితస్తన్యపానం ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్యేతి ॥ సహభ్రాతుః సగణస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞేతి ॥ యజ్ఞాభిషేకం యజ్ఞః గవాం అభిషేకః కృష్ణస్య గోవిందత్వేన సురభ్యా కృతః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానమితి ॥ ద్విషతః శత్రూన్ ప్రమథ్య ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ చైద్యేతి ॥ మహతః శంబరాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యమితి ॥ తేషాం మాహాత్మ్యం ప్రభావః వధశ్చ ॥

౪౧ ॥ వికాదశస్కంధార్థమాహ ॥ విప్రశాపేతి ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యేతి ॥ ధర్మవినిర్ణయః వర్ణాశ్రమధర్మవినిర్ణయః ॥ ౪౩ ॥ తత ఇతి ॥ మర్త్యపరిత్యాగః మనుష్యత్వస్యాంతర్ధానం - ద్వాదశస్కంధార్థమాహ - యుగేతి - యుగలక్షణం - తదనురూపా వృత్తిశ్చేత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ చతుర్విధ ఇతి ॥ త్రివిధా ప్రాకృతికీ నైమిత్తికీ నిత్యా చేతి ॥ ౪౫ ॥ శాఖేతి ॥ ఋషే వ్యాసస్య - సూర్యస్య చ విన్యాస ఇత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి చోక్తమితి - చకారాదన్యదపి చ - వః యుష్మాభిః ఇహ యత్పృష్టోఽస్మి - తదుక్తమితి - నను కిమేతం వా నామధర్మకథనేన - తత్రాహ - లీలేతి - సర్వశః తత్తదర్థకీర్తనద్వారేణేత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఏతత్కీర్తనేనాపి కిమిత్యపేక్షాయాం తత్ఫలం మాహాత్మ్యం వ్యాచష్టే ॥ పతిత ఇతి ॥ పతితః భూపాదిషు - స్ఖలితః సోపానాదిషు - ఆర్తః దుఃఖితః - క్షుత్త్వా క్షుతం కృత్వా వివశోఽపి ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమాన ఇతి ॥ సంకీర్త్యమానః - యద్వా - శ్రుతోఽనుభావో యస్య సః - పుంసాం చిత్తం ప్రవిశ్య - నిశ్శేషం దుఃఖం విధునోతి హి - యథా అర్కః తమో నాశయతి - అర్కో గిరిగుహాదిధ్వాంతం న నివర్తయతీత్యపరితోషాద్దృష్టాంతాంతరమాహ - అతివాతోఽభ్రమివేతి ॥ ౪౯ ॥ హరిసంకీర్తనమేవ ముఖ్యఫలం తద్వ్యతిరిక్తం సర్వం మిథ్యాలపనమాత్రమితి ప్రపంచయతి చతుర్భిః ॥ మృషా గిర ఇతి ॥ మృషా గిరః మిథ్యా వాచః - అసతీః అసత్యాః - అసతాం కథా యాసు తాః - యత్ యాసు - ఉత్తమశ్లోకస్య యశోఽనుగీయత ఇతి యత్ - తదేవ సత్యం తదేవ మంగళం ఉ హ ఇతి హ ఏవ - భగవద్గుణానా

రంస్త్వమలస్య చ । వసుదేవస్య సంవాదో నారదేన సురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్య చ సంవాదో వాసుదేవస్య చాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యా హ్యఖిలా ప్రోక్తా ధర్మవినిర్ణయః ॥ ౪౩ ॥ తతో మర్త్యపరిత్యాగ ఆత్మయోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చ కలౌ నౄణాముపప్లవః ॥ ౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చ ప్రళయ ఉత్పత్తిస్త్రివిధా తథా । దేహత్యాగశ్చ రాజర్షేర్విష్ణురాతస్య ధీమతః ॥ ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కండేయస్య సత్కథా । మహాపురుషవిన్యాసస్సూర్యస్య జగదాత్మనః ॥ ౪౬ ॥ ఇతి చోక్తం ద్విజశ్రేష్ఠా యత్పృష్టోఽహమిహాస్మి వః । లీలావతారకర్మాణి కీర్తితానీహ సర్వశః ॥ ౪౭ ॥ పతితస్స్ఖలితో వార్తః క్షుత్త్వా వా వివశో బ్రువన్ । హరయే నమ ఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతే సర్వపాతకైః ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానో భగవాననన్తశ్శ్రుతానుభావో వ్యసనం హి పుంసామ్ । ప్రవిశ్య చిత్తం విధునోత్యశేషం యథా తమోఽర్కోఽభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషా గిరస్తా హ్యసతీరసత్కథా న కథ్యతే యద్భగవానధోక్షజః । తదేవ సత్యం తదు హైవ మంగళం తదేవ పుణ్యం భగవద్గుణోదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవం తదేవ శశ్వన్మనసో మహోత్సవమ్ । తదేవ శోకార్ణవశోషణం నృణాం యదుత్తమశ్లోకయశోఽనుగీయతే ॥ ౫౧ ॥ న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థం న తు హంససేవితం యత్రాచ్యుతస్తత్ర హి సాధవోఽమలాః ॥ ౫౨ ॥ స వాగ్విసర్గో జనతాఘవిప్లవో యస్మిన్ ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనన్తస్య యశోఽంకితాని యచ్ఛృణ్వన్తి గాయన్తి గృణన్తి సాధవః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనమ్ । కుతః పునశ్శశ్వదభద్రమీశ్వరే న చార్పితం కర్మ యదప్యనుత్తమమ్ ॥ ౫౪ ॥ యశశ్శ్రియామేవ పరిశ్రమః పరో వర్ణాశ్రమాచారతపశ్శ్రుతాదిషు । అవిస్మృతిశ్శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః ॥ ౫౫ ॥

ముదయో యస్మాత్ ॥ ౫౦ ॥ తదితి ॥ నవం నవం యథా భవతి తథా - రుచిరం రుచిప్రదం - మహోత్సవో యస్మాత్ ॥ ౫౧ ॥ ఉపక్రమోపసంహారయోరేకరూపతాప్రదర్శనాయ పూర్వోక్తా ఏవ శ్లోకాః పఠ్యంతే ॥ నేతి ॥ చిత్రాణి పదాని యస్మిన్ - తదపి - జగత్పవిత్రం యతీరితథా - తద్ధరేర్యశః - న ప్రగృణీత న వర్ణయేత్ - తద్వచః ధ్వాంక్షతీర్థం కాకతుల్యనరాణాం రతిస్థానం - న తు హంసైః జ్ఞానిభిః సేవితం - తత్ర హేతుః - యత్రేతి ॥ ౫౨ ॥ స ఇతి ॥ స వాగ్విసర్గః స ఏవ వాచః ప్రయోగః - జనతాఘవిప్లవః జనసమూహాఘనాశకః - యద్యస్మాత్ - తాన్యనన్తస్య యశోఽంకితాని నామాని శృణ్వంతి శ్రోతరి సతి గాయంతి - నో చేత్స్వయమేవ గృణంతి ॥ ౫౩ ॥ ఇదానీం జ్ఞానకర్మాదరాదపి భగవత్కీర్తనాదిష్వాదరః కర్తవ్య ఇత్యాహ త్రిభిః ॥ నైష్కర్మ్యమితి ॥ నైష్కర్మ్యం బ్రహ్మ - తత్ప్రకాశకం యత్ జ్ఞానం - యతో నిరంజనం ఉపాధినివర్తకం - తదప్యచ్యుతభక్తివర్జితం చేత్ - న శోభతే - నాపరోక్షపర్యంతం భవతీత్యర్థః - ఈశ్వరే న చేదర్పితం - తర్హి - యదప్యుత్తమం సర్వోత్తమం కామ్యకర్మ - తదపి పునః కుతః శోభతే - యతః - శశ్వత్ సాధనకాలే ఫలకాలే చ - అభద్రం దుఃఖాత్మకం ॥ ౫౪ ॥ కించ ॥ యశశ్శ్రియామితి ॥ వర్ణాశ్రమాచారాదిషు యః పరో మహాన్ పరిశ్రమః - స యశోయుక్తాయాం శ్రియామేవ కీర్తిసంపది చ కేవలం - న పరమపురుషార్థ ఇత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిస్తు - శ్రీధరపాదపద్మయోరవిస్మృతిర్భవతి ॥ ౫౫ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥

అవిస్మృతిరితి ॥ క్షిణోతి నాశయతి ॥ ౫౬ ॥ అథ దానీం శ్రోతౄన్ శౌనకాదీన్ సంభావయన్ [illegible] ॥ యూయమితి ॥ [illegible] గ్ర్యాః - యద్యస్మాత్ అత్యంతం కరణే - శ్రీనారాయణం అధిదేవం [illegible] - ఆత్మభూతం - అఖిలాత్మభూతం సర్వాంతర్యామిణం - అత ఏవ - [illegible] ॥ ౫౭ ॥ అహమితి ॥ [illegible] ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్ [illegible] ॥ ఏతదితి ॥ ౫౯ ॥ య ఇతి ॥ [illegible] - ఆత్మానం [illegible] - స తు [illegible] ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఋచ ఇతి ॥ ఋగాద్యధ్యేతౄన్ ద్విజాన్ మధుకుల్యాదియుదనుబిందతే - తత్ఫలం [illegible] ॥ ౬౪ ॥ కించ ॥ ప్రోక్తమితి ॥ [illegible] ఉదధిమేఖలాం పృథ్వీమిత సంధిరా

అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః క్షిణోత్యభద్రాణి శమం తనోతి చ । సత్త్వస్య శుద్ధిం పరమాత్మభక్తిం జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరక్తియుక్తమ్ ॥ ౫౬ ॥ యూయం ద్విజాగ్ర్యా బత భూరిభాగా యచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖిలాత్మభూతమ్ । నారాయణం దేవమదేవమీశమజస్రభావా భజతావివేశ్య ॥ ౫౭ ॥ అహం చ సంస్మారిత ఆత్మతత్త్వం శ్రుతం పురా మే పరమర్షివక్త్రాత్ । ప్రాయోపవేశే నృపతేః పరీక్షితః సదస్యృషీణాం మహతాం చ శృణ్వతామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతద్వః కథితం విప్రాః కథనీయోరుకర్మణః । మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య సర్వాశుభవినాశనమ్ ॥ ౫౯ ॥ య ఇదం శ్రావయేన్నిత్యం యామక్షణమనన్యధీః । శ్లోకమేకం తదర్ధం వా పాదం పాదార్ధమేవ వా । శ్రద్ధావాన్ యోనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవ సః ॥ ౬౦ ॥ ద్వాదశ్యామేకాదశ్యాం వా శృణ్వన్నాయుష్యవాన్ భవేత్ । పఠేదనశ్నన్ ప్రయతః పూతో భవతి పాతకాత్ ॥ ౬౧ ॥ పుష్కరే మథురాయాం చ ద్వారవత్యాం యతాత్మవాన్ । ఉపోష్య సంహితామేతాం పఠిత్వా ముచ్యతే భయాత్ ॥ ౬౨ ॥ దేవతా మునయస్సిద్ధాః పితరో మనవో నృపాః । యచ్ఛంతి కామాన్ గృణతః శృణ్వతో యత్ర కీర్తితాః ॥ ౬౩ ॥ ఋచో యజూంషి సామాని ద్విజోధీత్యానువిందతే । తత్ఫలం యదవాప్నోతి శృణ్వన్నేతాం తు సంహితామ్ ॥ మధుకుల్యాః పయఃకుల్యాః ఘృతకుల్యాశ్చ తత్ఫలమ్ । పురాణసంహితామేతామధీత్య ప్రయతో ద్విజః ॥ ౬౪ ॥ ప్రోక్తం భగవతా తేన యత్పరం తత్పదం వ్రజేత్ । విప్రోధీత్యాప్నుయాత్ప్రజ్ఞాం రాజన్యోదధిమేఖలామ్ । వైశ్యో ధనసమృద్ధిం చ శూద్రశ్శుద్ధ్యేత పాతకాత్ ॥ ౬౫ ॥ కలిమలసంహతికాలనోఖిలేశో హరిరితరత్ర న గీయతే హ్యభీక్ష్ణమ్ । ఇహ తు పునర్భగవానశేషమూర్తిః పరిపఠితోనుపదం కథాప్రసంగైః ॥ [పా॥ ఇహ తు స భగవాన శేషమూర్తిస్సకలజగద్వృజినాపహో హ్యభిగీతః] ॥ ౬౬ ॥ తమహమజమనంతమాత్మతత్త్వం జగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిమ్ । ద్యుపతిభిరజశక్రశంకరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతం నతోస్మి ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితనవశక్తిభిస్స్వ ఆత్మన్యుపరచితస్థిరజంగమాలయాయ । భగవత ఉపలబ్ధిమాత్రధామ్నే సురఋషభాయ నమస్సనాతనాయ ॥ ౬౮ ॥ స్వసుఖనిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావోప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయమ్ । వ్యతనుత కృపయా యస్తత్త్వదీపం పురాణం తమఖిలవృజినఘ్నం వ్యాససూనుం నతోస్మి ॥ ౬౯ ॥ * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః. * * * * * * * * * ౩

షథః ॥ ౬౫ ॥ అస్య పురాణస్యైవ [illegible] ॥ కలిమలేతి ॥ కలిమలానాం సంహతిం సమూహం [illegible] ॥ ౬౬ ॥ [illegible] ॥ తమితి ॥ జగదుదయస్థితిసంయమా [illegible] ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితేతి ॥ ఉపచితాభిః [illegible] ॥ ౬౮ ॥ శ్రీశుకం నమస్కరోతి ॥ స్వసుఖేతి ॥ స్వసుఖే [illegible] ॥ ౬౯ ॥ ఇతి [illegible] ద్వాదశోధ్యాయః [illegible] శ్రీభాగవతం పురాణం [illegible] నతోస్మి [illegible]

శ్లో ॥ త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యా మాహ యథాక్రమమ్। దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ ॥ సర్వాణ్యపి పురాణసంఖ్యాదీనుక్త్వా యదిష్యతే తత్ప్రతిపాద్యం దైవతం ప్రణమతి ॥ యమితి ॥ స్తవైః వేదైశ్చ - స్తున్వంతి స్తువంతి - ఉపనిషద్భిస్త్వాకారాంత్యం ఛందోఽనురోధేన - ధ్యానేన అవస్థితం నిశ్చలం తద్గతం యన్మనస్తేన - యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణాః ॥ ౧ ॥ క్షీరోదమథనాద్యాజ్ఞాయత్వమేవ ప్రదర్శయితుం కూర్మావతారమనుస్మరన్నాశిషం ప్రార్థయతే ॥ పృష్ఠ ఇతి ॥ పృష్ఠే భ్రామ్యదమందమందరగిరిగ్రావాగ్రకండూయనాత్ - తేన సుఖేన - నిద్రాళోః నిద్రాశీలస్య - యదుచ్ఛ్వాసానిలానాం సంస్కారాంకలాలేశః తదనువర్తనవశాత్ జలనిధేరంభసాం యాతాయాతం - న విశ్రామ్యతి - న సమసముద్రఘోషాదివత్ - న సంస్కారవృత్త్యా - వేలాఘోషస్సస్య నిభేనమిషేణ ॥ ౨ ॥ పురాణేతి ॥ పురాణసంఖ్యాస్తాసాం సంభూతిం సమాహారం చ - అస్య తు శ్రీభాగవతస్య

శ్రీసూతః ॥ యం బ్రహ్మావరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవై ర్వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైర్గాయంతి యం సామగాః। ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో యస్యాంతం న విదుస్సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥ ౧ ॥ పృష్ఠే భ్రామ్యదమందమందరగిరిగ్రావాగ్రకండూయనా న్నిద్రాళోః కమఠాకృతే ర్భగవతశ్శ్వాసానిలాః పాంతు నః। యత్సంస్కారకలానువర్తనవశాద్వేలానిభేనాంభసాం యాతాయాతమతంద్రితం జలనిధే ర్నాద్యాపి విశ్రామ్యతి ॥ ౨ ॥ పురాణసంఖ్యాసంభూతి మస్య వాచ్యం ప్రయోజనమ్। దానం దానస్య మాహాత్మ్యం పాఠాదేశ్చ నిబోధత ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మం దశసహస్రాణి పాద్మం పంచోనషష్టి చ। శ్రీవైష్ణవం త్రయోవింశ చ్చతుర్వింశతి శైవకమ్ ॥ ౪ ॥ దశాష్టౌ శ్రీభాగవతం నారదం పంచవింశతి। మార్కండేయం నవ వాహ్నం దశపంచచతుశ్శతమ్ ॥ ౫ ॥ చతుర్దశ భవిష్యం స్యా త్తథా పంచశతాని చ। దశాష్టౌ బ్రహ్మవైవర్తం లైంగమేకాదశైవ తు ॥ ౬ ॥ చతుర్వింశతి వారాహ మేకాశీతిసహస్రకమ్। స్కాందం శతం తథా చైకం వామనం దశ కీర్తితమ్ ॥ ౭ ॥ కౌర్మం సప్తదశాఖ్యాతం మాత్స్యం తత్తు చతుర్దశ। ఏకోనవింశత్సౌపర్ణం బ్రహ్మాండం ద్వాదశైవ తు ॥ ౮ ॥ ఏవం పురాణసందోహ శ్చతుర్లక్ష ఉదాహృతః ॥ ౯ ॥ తత్రాష్టాదశసాహస్రం శ్రీభాగవత ముచ్యతే। ఇదం భగవతా పూర్వం బ్రహ్మణే నాభిపంకజే ॥ స్థితాయ భవభీతాయ కారుణ్యాత్సంప్రదర్శితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్। హరిలీలాకథావ్రాతామృతానందితసత్సురమ్ ॥ ౧౧ ॥ సర్వవేదాంతసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్। వస్త్వద్వితీయం తన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనమ్ ॥ ౧౨ ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం హేమసింహసమన్వితమ్। దదాతి యో భాగవతం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ ౧౩ ॥ రాజంతే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే। యావన్న దృశ్యతే సాక్షాచ్ఛ్రీమద్భాగవతం పరమ్ ॥ ౧౪ ॥ సర్వవేదాంతసారం యచ్ఛ్రీభాగవతమిష్యతే। తద్రసామృతతృప్తస్య నాన్యత్ర స్యాద్రతిః క్వచిత్ ॥ ౧౫ ॥ నిమ్నగానాం యథా గంగా దేవానామచ్యుతో యథా। వైష్ణవానాం యథా శంభుః పురాణానామిదం తథా ॥ ౧౬ ॥ శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమలం యద్వైష్ణవానాం ప్రియం యస్మిన్ పారమహంస్యమేతదఖిలం జ్ఞానం పరం గీయతే। యత్ర జ్ఞానవి

వాచ్యం విషయం - ప్రయోజనం చ - దానం చ - దానస్య పాఠాదేశ్చ మాహాత్మ్యం చ - నిబోధత ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మమితి ॥ త్రయోవింశత్ త్రయోవింశతి - చతుర్వింశతిసహస్రాణి - శైవకం శివపురాణం ॥ ౪ ॥ దశేతి ॥ ఆగ్నేయం అగ్నిపురాణం - పంచదశసహస్రాణి - చత్వారి శతాని చ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ చతుర్వింశతీతి ॥ స్కాందం శతాధికైకాశీతిసహస్రకం ॥ ౭ ॥ కౌర్మమితి ॥ సౌపర్ణం గరుడపురాణం - ఏకోనవింశత్ ఏకోనవింశతిః ॥ ౮ ॥ ఏవమితి ॥ మహాభారతం త్వితిహాసః - రామాయణం చ ఋషిప్రోక్తం కావ్యం - అతః పురాణానాం సందోహః సమాహారః చతుర్లక్షసంఖ్యాక ఏవ ॥ ౯ ॥ ఇదానీమస్య వాచ్యప్రయోజనాదీన్ దర్శయన్ మాహాత్మ్యమాహ ॥ తత్రేతి ॥ ౧౦ ॥ ఆదీతి ॥ హరిలీలాకథానాం వ్రాతః సమూహః - స ఏవామృతం తేనానందితాస్సంతః సురాశ్చ యేన తత్ ॥ ౧౧ ॥ సర్వేతి ॥ తన్నిష్ఠం తస్య విషయం ॥ ౧౨ ॥ ప్రోష్ఠపద్యామితి ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం హేమసింహసమన్వితం స్వర్ణసింహాసనారూఢం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ సర్వేతి ॥ తద్రస ఏవామృతం తేన తృప్తస్య నిర్వృతస్య ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీమదితి ॥ పారమహంస్యం పరమహంసైః ప్రాప్యం - నైష్కర్మ్యం సర్వకర్మోపరమః - భక్త్యాన్విత

పఠనాదిపరో విముచ్యతే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభాగవతసంప్రదాయప్రవర్తకరూపేణ భగవద్ధ్యానలక్షణం మంగళమాచరతి ॥ కస్మా ఇతి ॥ కస్మై కాయ బ్రహ్మణే - అతులః అసమః - అయం శ్రీభాగవతరూపః - పురా కల్పాదౌ - తద్రూపేణ బ్రహ్మరూపేణ - తద్రూపిణా నారదరూపిణా - యోగీంద్రాయ శుకాయ కృష్ణరూపేణేతి సిద్ధం తదాత్మనా శుకరూపేణ - తత్పరం సత్యం శ్రీనారాయణాఖ్యం తత్త్వం ధీమహీతి గాయ

రాగభక్తిసహితైర్నైష్కర్మ్యమావిష్కృతం తచ్ఛృణ్వన్విపఠన్విచారణపరో భక్త్యా విముచ్యేన్నరః ॥ ౧౭ ॥ కస్మై యేన విభాసితోయమతులో జ్ఞానప్రదీపః పురా తద్రూపేణ చ నారదాయ మునయే కృష్ణాయ తద్రూపిణా । యోగీంద్రాయ తదాత్మనాచ భగవద్రాతాయ కారుణ్యతస్తచ్ఛుద్ధం విమలం విశోకమమృతం సత్యం పరం ధీమహి ॥ ౧౮ ॥ నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ సాక్షిణే । య ఇదం కృపయా కస్మై వ్యాచచక్షే ముముక్షవే ॥ ౧౯ ॥ యోగీంద్రాయ నమస్తస్మై శుకాయ బ్రహ్మరూపిణే । సంసారసర్పదష్టం యో విష్ణురాతమమూముచత్ ॥ ౨౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం - అష్టాదశసహస్రికాయాం ❖❖❖
❖❖❖❖❖ సంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం ❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ద్వాదశస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

త్రైవిధ్యమేవోపక్రమోపసంహారయోర్గాయత్ర్యాఖ్యబ్రహ్మవిద్యేయమితిదర్శయతి ॥ ౧౮ ॥ తథైవ దేవతారూపేణ గురురూపేణచ ప్రణమతి ద్వాభ్యాం ॥ నమ ఇతి ॥ వ్యాచచక్షే వ్యాఖ్యాతవాన్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

భావార్థదీపికామేతాం భగవద్భక్తభక్తిదాం । శ్రీపరానందపాదాబ్జభృంగశ్రీశ్రీధరోకరోత్ ॥
క్వేదం నానావిగూఢార్థం శ్రీమద్భాగవతం క్వ మే । మందబుద్ధిరహం కృష్ణ ప్రేమ కిం కిం న కారయేత్ ॥
క్వాహం మందమతిః క్వేదం మథనం క్షీరవారిధేః । కిం తత్ర పరమాణుర్వై యత్ర మజ్జతి మందరః ॥
స్వబాలచపలాలాపైస్స్వలీలాపరినర్తితైః । ప్రీయతాం పరమానందో నృహరిస్సద్గురుస్స్వయం ॥
శ్రీపరానందస[illegible]గుహ్యం భాగవతం మయా । వివృతం తన్న తేనేదం నమునస్తలినై భవాన్ ॥

ద్వాదశస్కంధస్సమాప్తః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు -

జగద్విఖ్యాత శ్రీధరీయవ్యాఖ్యాసహితోయం - ద్వాదశస్కంధాత్మక
శ్రీమద్భాగవతగ్రంథః పరిసమాప్తః.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీమద్భాగవతాంతర్గతదశమాదిస్కంధత్రయాధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకాః

దశమస్కంధే.

తత్ర తు ప్రథమే కంసస్య వృత్తాంతం దేవకీం ప్రతి । శ్రుత్వా భీతో వధే తస్యా వసుదేవేన వారితః
కృష్ణావతారచరితశ్రవణేచ్ఛాతనిర్వృతః । ఉక్తానువాదనాత్పశ్చాద్రాజా పృచ్ఛతి తత్పునః ॥ ౧ ॥

ద్వితీయే కంసహతాయా దేవక్యా గర్భగో హరిః । బ్రహ్మాదిభిః స్తుతస్సోఽపి సాంత్వితేతి నిరూప్యతే ॥ ౨ ॥ తృతీయే జనిరూపేణ సంభూతస్తు హరిస్స్వయమ్ । పిత్రోర్భ్యాం సంస్తుతో నీతః పిత్రా ఖ్యాతేన గోకులమ్ ॥ ౩ ॥ చతుర్థే చండికావాక్యమాకర్ణ్యాతిభయాకులః । మంత్రిభిర్హితం మేనే కంసో బాలాదిహింసనమ్ ॥ ౪ ॥ పంచమే జాతకం నందసూనోః కృత్వా మహోత్సవమ్ । గత్వా తు మధురాం ప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠే స ఖల్వ గిరా నందో వ్రజం గచ్ఛన్ పూతనాం పథి । దృష్ట్వా తు తాటకాం తస్యా వృత్తాంతం శ్రుత్వా తు విస్మితః ॥ ౬ ॥ ఉత్థిత శకటం వ్యోమ్ని తృణావర్తమథీరితః । దర్శనాయ విశ్వరూపస్య చ కృష్ణః [illegible] ॥ కృష్ణాభ్యాం సదా గంధు సంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తు దేవసంప్రష్టుం రాజా స్వాధినందతి ॥ ౭ ॥ అష్టమే నామకర్మాస్య బాలక్రీడాభిరూపాలే । మృద్భక్షణాదిరూపే చ విశ్వరూపం నిరూప్యతే ॥ విశ్వరూపాదిబాల్యస్య నిశమ్య శంకితం పితుః । నామకృద్గర్గ [illegible] ॥ ౮ ॥ నవమే పయ ఉత్సిక్తే గత్వా గోప్యా గతత్రపా ప్రతిమ్ । విలోక్య భాండభంగాదిక్రీడాం దామ్నా బబంధ తమ్ । తద్దామ్నా తాం ప్రతంబి త్వం దృష్ట్వా విస్మితచేతసీ । బంధనద్వయం గుహ్యా పూర్వా భృత్వా తాం సాన్వగమయ ॥ ౯ ॥ దశమే పాతయ ద్రాబ స్నాంతరాయ మళాజూన । తత్ర తాభ్యాం చ దేవాభ్యాం కృష్ణః స్తుత ఇతీర్యతే ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే సమాగత్య బృందావన భ్రాతృకై । వత్సాన్ పాలయతాం తేషాం [illegible] సురా ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే తు మహాసర్పాద్బుధరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగతి కృష్ణోఽగతేషాం నిపీతవాన్ ॥ [illegible] నకౌతుకమ్ । ఇతి వాఘాసురముక్తేః స స ప్రావిశ్యహరిః ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశే తు బ్రహ్మవత్సాన్ పాలాంశ్చ [illegible] తదాత్మస్వరూపో బభౌ కృష్ణః పూర్వవదాచరత్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశే కృతం పృష్టో వా పూర్వాగం మహికీ నిశ్చయమ్ । అనిశకృష్ణ స్తుతిః [illegible] మోహితః ॥ ౧౪ ॥ తతః పంచదశే ధేనుపాలనం ధేనుకాదికామ్ । కాళీయ త్వర్తతో గోపరక్షణం చ రూప్యతే ॥ ౧౫ ॥ షోడశే [illegible] పోక్తో నిగ్రహోఽయముపాహ్రదే । తత్పత్నీభిః కృతే నాథ కృష్ణే నానుగ్రహం పునః ॥ ౧౬ ॥ సాగిం స్వపదశినా గాలయం [illegible] । బంధూంశ్చ సఖీన్ క్షాంతాన్ సుప్తాంస్తత్ర దావపాత్ ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశే తతో శ్రీకృష్ణ వనగతగుణలక్షితే । [illegible] ప్రలంబం లీలయా హరిః ॥ ౧౮ ॥ ఏకవింశే నివిష్టం తు గోపగోకులముచ్యతే । ముంజారణ్యం ముకుందస్య [illegible] పానతః ॥ ౧౯ ॥ వింశే ప్రావృట్శరచ్ఛోభావర్ణనేన వనోచితాః । ప్రావృట్శ్రీ [illegible] ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశే శరద్వృందావనగతే హరౌ । తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతముచ్యతే ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశే గోపకన్యానాం వస్త్రాపహరణం లీలయా । వరం దత్త్వా తతః కృష్ణో యజ్ఞశాలామిత్యుచ్యతే ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశే తతో గోపైరన్నయాచ్ఞాకు దేశతః । తత్పత్న్యః కృష్ణముద్ర [illegible] తానస్త్వకాపయత్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశే మహేంద్రస్య మఖం వ్యావర్త్య హేతుభిః । కృష్ణః ప్రావర్తయామాస గోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశే రుషా శక్రే వ్రజనాశాయ వర్షతి । ఉద్ధృత్య గిరిమాసారాద్రరక్ష గోకులం ప్రభుః ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశే విస్మితా గోపాః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః । నందో గర్గోక్తిమాశంస్య తద్వైశ్వర్యమవర్ణయత్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశతిమాలయ్య కృష్ణస్య ప్రభవం పునః । [illegible] గోవిందాభిషేకమహోత్సవః ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశే తతో నందానయనం వరుణాలయాత్ । [illegible] వైకుంఠ [illegible] గోపికానామానీయతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే తు రాసార్థమాముక్తిప్రత్యుక్తిరూపకాః । గోపీభీ రాససంరంభతస్య [illegible] ॥ ౨౯ ॥ త్రింశే విరహనంతప్తగోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్ । ఉన్మత్తవన్నిరీయంతే వృక్షలీలావనే వనే ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశే [illegible] పునః పులినమాగతాః । కృష్ణమేవానుగాయంత్యః ప్రార్థనాయం తదాఽఽగమమ్ ॥ ౩౧ ॥ ద్వాత్రింశే విరహాత్తాపవిక్లిన్నహృదయా హరిః । [illegible] గోపీస్తాస్సాంత్వయామాస మానయన్ ॥ ౩౨ ॥ త్రయస్త్రింశే తతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః । ప్రియాస్తాగకృతాభాసాన్ [illegible] కేళిభిః ॥ ౩౩ ॥ చతుస్త్రింశే హి నాగ్రస్తం నందం హరిరమూముచత్ । విద్యాధరం చ వాంగిరశ్శాపాత్ శంఖచూడం లఘావధీత్ ॥ ౩౪ ॥ పంచత్రింశే వనం యాతే కృష్ణే గోకులయోషితః । యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ౩౫ ॥ షట్త్రింశే హి [illegible] బ్రాహ్మణ్యా బలాచ్యుతౌ । వసుదేవసుతౌ జ్ఞాత్వా కంసో క్రూరం సమాదిశత్ ॥ ౩౬ ॥ సప్తత్రింశే హతే కేశిన్యచ్యుతో [illegible] నారదేన స్తుతః । శ్రీదస్వామ్యాసురమథావధీత్ ॥ ౩౭ ॥ అష్టత్రింశే యథాధ్యాయమక్రూరో గోకులం గతః । తత్ర వరామకృష్ణాభ్యాం గృహానీతోఽర్చితః సత్కృతః ॥ ప్రాతః కేశవధివృత్తే ద్వాదశ్యాం నిగతే ముని । తతోఽస్య మహతే క్రూరస్యాయం గోకులవాగమత్ ॥ ౩౮ ॥ నవత్రింశే తు

రింగచ్ఛత్యమ్యేతే గోపికోక్తయః । అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం బిమ్బే లోకస్య దర్శనమ్ ॥ ౩౯ ॥ చత్వారింశేతతో క్రూరః కృష్ణం విశ్వే
శ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యా తుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ ౪౦ ॥ ఏకచత్వారింశకే హత్వా రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । తతో వరాన్ దదౌ తుష్ట
స్స్వదామ్నా వాయకస్య చ ॥ ౪౧ ॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జా మనంగసుఖోక్షితా । వధస్త్ర్యంబకాంశం కరసారిష్టరంగోత్సవాదిచ ॥ ౪౨ ॥
త్రిచత్వారింశకే హత్వా గజేంద్రం రామకృష్ణకౌ । రంగప్రవేశసౌభాగ్యం చాణూరేణానుభాషణమ్ ॥ ౪౩ ॥ చతుశ్చత్వారింశకే తు మ
ల్లకంసాదిమర్దనమ్ । కంసగూహితఆత్మాసస్తాభ్యాం పిత్రోశ్చదర్శనమ్ ॥ ౪౪ ॥ పంచచత్వారింశకే తత్పిత్రోస్సంథాదిసాంత్వనమ్ । ఉ
గ్రసేనాభిషేకశ్చ గురావాసాత్పురాగమః ॥ ౪౫ ॥ షట్చత్వారింశకే ఘోషముద్ధవం ప్రైష్యత్ గిరా । యశోదానందయోశ్చైత్రే కృష్ణశో
కాపనోదనమ్ ॥ కామపాగంధిర్జాలిస్స్వం పరిత్యజ్యాతిసంయుతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్య సఖ్యా గోపీరుపాదిశత్ ॥ ౪౬ ॥ సప్తచత్వా
రింశకేథ కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్త్వమనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౪౭ ॥ అష్టచత్వారింశకేథ కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్ ।
అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమాపూర్య పూరయిత్వా మనోరథాన్ । అక్రూరస్య తతః కృష్ణస్తేన పా
ర్థానసాంత్వయత్ ॥ ౪౮ ॥ ఊనపంచాశత్తమే తు గత్వాక్రూరో గజాహ్వయమ్ । రాజ్ఞః కస్యత్రాత్పుత్రైః బుద్ధ్వా వైషమ్యమాగమత్ ॥ ౪౯ ॥
తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తంనాయితజనమ్ ॥ కపటాత్ కపటైస్సైవ హత్వా దైత్యాన
యత్నతః । అజయత్తం జరాసంధం ధర్మార్థైవతిభామినీకమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏకపంచాశత్తమే హత్వా ముచుకుందదృశాహరిః । యవనం ముచు
కుందేన స్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసుతాత్త్వాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్వాణరగిరస్సైన్యే వరం పాలనాయావలాయత ॥ ౫౧ ॥
ద్విపంచాశత్తమే ధావద్భయాదివ గతః పురమ్ । అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ౫౨ ॥ త్రిపంచాశత్తమే గత్వా విద
ర్భాన్ దృష్టేవాతః । రుక్మిణీమాహరత్ప్రశ్నాం మిషతాం ద్విషతాం బలాత్ ॥ ౫౩ ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మి
ణం చ విరూప్యాథ భైష్మ్యాః పాణిం పురే గ్రహీత్ ॥ ౫౪ ॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్రద్యుమ్నో జని కృష్ణతః । శంబరేణ హృతస్సోథ హత్వా
తం కాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నహనిలాభాద్యైశ్శంబరాహరణాదినా । కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ ౫౫ ॥ షట్పం
చాశత్తమే మిథ్యాభియోగే మణిమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్తథా ॥ పుత్రాదికామసాఖ్యస్య సిద్ధాముక్త్వా చం
చలామ్ । అగణ్యానర్థతామాహ స్యమంతాహరణాదినా ॥ ౫౬ ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పుంశ్శతధనోర్వధాత్ । ప్రాప్తస్స్వదుర్యశోమా
ర్ష్టిం కృష్ణో క్రూరాగతాన్మణేః ॥ అక్రూరయుర్తీకృత్య మణిం పాపకామిభాచ్యుతిః । ఉపామంత్ర్య తమేకాంతే సంయాగాద్గజాహ్వయమ్ ॥
౫౭ ॥ అష్టపంచాశత్తమే తు కృష్ణః పంచ కరేగ్రహీత్ । కాళిందీం మిత్రవిందాం చ సత్యాం భద్రాం చ లక్ష్మణామ్ ॥ కాళిందీ నిజం భాయ
తపః పరమపేయుషీమ్ । పునస్సఖ్యేప్రియా వాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్ ॥ ౫౮ ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । క
న్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివో హరత్ ॥ పరిణీయతితస్తాస్తాస్సన్మనోరథపూర్తైః । ఆత్మారామోప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థ
వత్ ॥ ౫౯ ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా లతప్రేమకలహే తాం సాంత్వయత్ ॥ రామరామజనానందమపో
దయవిడంబనైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహచ్ఛద్మనైశ్వర్యమీర్యతే ॥ ౬౦ ॥ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాదిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహో
చ రుక్మిణో రామతో వధః ॥ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీసముద్భవాన్ । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిర్వాచాపరమోజయత్ ॥ ౬౧ ॥
ద్వియుక్షష్టితమే ప్రోక్తమనిరుద్ధస్య రోధనమ్ । కన్యయారమమాణస్య బాణేన బహుబాహునా ॥ ౬౨ ॥ త్రియుక్షష్టితమే వాథ బాణయాసివ
సంగరే । స్తుతిజ్వరేణారుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః ॥ అనిరుద్ధోద్వహోస్యాస్మిన్ బాణయాదవసంయుగే । శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బా
ణబాహూనథాచ్ఛినత్ ॥ ౬౩ ॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణో నృగం పాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వహారిదోషోక్త్యా రాజ్ఞోన్యానశిక్షయత్ ॥ విభూ
తిభాగ్యభోగాదిమదోద్ధతమనోరథాన్ । అన్వశాసద్యదూన్ కృష్ణో నృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౬౪ ॥ పంచషష్టితమే రామశ్చక్రే గోకులమా
గతః । రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం మదాత్ ॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదయః । పౌండ్రకాంతాదికృ
ష్ణస్య పృథగుక్తం ఇతః పరమ్ ॥ ౬౫ ॥ షడ్యుక్షష్టితమే కాశీం గత్వా హత్వా పౌండ్రకం హరిః । తన్మిత్రం చ తతో వృత్తం సుదక్షిణమథాదిశత్ ॥
౬౬ ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్ । సైరం యువతిభిః క్రీడన్ వధీద్ద్వివిదం బలః ॥ ౬౭ ॥ అష్టషష్టితమే సాంబే బద్ధే కౌ
రవైర్యుధి । తన్మోచాయ రామేణ గజాహ్వయవికర్షణమ్ ॥ ౬౮ ॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్ । కృష్ణస్య నారదో
దృష్ట్వా విస్మితోగాత్తతస్స్తువన్ ॥ ౬౯ ॥ తతస్సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మాణి । దూతనారదయోః కార్యే మంత్రిమంత్రవిచార
ణమ్ ॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశితుః । నారదేన కృష్ణచిత్తిం చిద్దృష్టమాహయథాక్రమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధ
వస్యతు మంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థం గతే కృష్ణే పాండవానాం పరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషం కృత్వా భీమదుర్యోధనాదిషు । కలిముత్పా
ద్యత ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ౭౧ ॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞా కార్యే నివేదితే । యజ్ఞాయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాఘాతయద్ధరిః ॥

౭౧ ॥ తత్ర త్రిసప్తతితమే మోచయిత్వా నృపాన్ హరిః । రాజాహన్ భాగైస్తైః స్వస్వదేశాన్ ప్రస్థాప్య పునరాగమత్ । అథ సుస్నిగ్ధబాంధవం
వధాత్తద్బుద్ధపూవలోక్య । వివాహోత్సవ కృపయా కృష్ణానిజరూపమదర్శయత్ ॥ ౭౩ ॥ చతుర్యుక్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజాః । అ
గ్రపూజాప్రసంగేన చైద్యహతాదివర్ణ్యతే ॥ రాజసూయగుణో వేదాత్యాజరాసంధం తదంతరే । చైద్యం తదంతకృద్వంతం జంకాదినిపా
నపత్ ॥ ౭౪ ॥ పంచయుక్సప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుయోధనస్య చాపాంత్యా మానభంగో వృకోదరాత్ ॥ ౭౫ ॥ తతస్సప్త
సప్తతితమే వృష్ణిసాల్వమహామృధే । ద్యుమద్గిదా ప్రహారేణాభా త్ప్ర ద్యుమ్నానిర్గమః ॥ సంపాద్య ధనుర్ రాజస్య రాజసూయమహోదయమ్ ।
తాత్పర్యాథ రాజాదీనథోపారమదచ్యుతః ॥ ౭౬ ॥ సప్తయుక్సప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు మహత్ స్వాత్మం చ
మానితమ్ ॥ ౭౭ ॥ తతోష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ । హత్వా హరిః పురే రామేణ మన్యుస్తంతతోవధీత ॥ ౭౮ ॥ ఏకోనాశీతితమే
రామోపల్వలంద్విజముష్టయే । నిహత్య తీర్థస్నానాద్యైః స్వాత్మహత్యామపానుదత్ ॥ ౭౯ ॥ తథాశీతితమే కృష్ణస్య శ్రీదామానం ...
రమ్ । సంపూజ్యాపృచ్ఛదథోవృత్తం గురువాసకథాంముదా ॥ ౮౦ ॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జన్మార్థం స్వస్య పృథుకం తండులాన్ । శ్రియం నిజాం
కవానింద్రదుర్లభాం తుత దాత్రశ్రమై ॥ ౮౧ ॥ ద్వ్యశీతితమే రాగత్య గురుక్షేత్రం రవిగ్రహే । వృష్ణీన్ దృష్ట్వా ముదా భూపాః ప్రాశంసుః
భామినః । శ్రీకామసువృాదికృష్ణ ప్రకంపేంద్రపదం భువి । నందాదియుష్ఠాదానందితుకురుక్షేత్రం జగామ సః ॥ ౮౨ ॥ త్ర్యశీతితమే
దశ్రీణాం కృష్ణకథోత్సవే । ద్రౌపద్యై కృష్ణపత్న్యః ... స్వస్వకరగ్రహాః ॥ ౮౩ ॥ చతురశీతితమే మునయో ...
దేవముఖా త్వాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ ౮౪ ॥ పంచాశీతితమే రామకృష్ణసంప్రార్థితౌ స్తుతౌ । పిత్రే జ్ఞానముపోద్య ... ౯ ...
పుత్రాన్యయచ్ఛతామ్ ॥ సందయిత్వా పరిత్యక్తే తేషాం త్రాయాం ... హరిః । తత్త్వజ్ఞానం తతః పిత్రోరాదిశత్ వృత్తనామభిః ॥
౮౫ ॥ షడశీతితమే దంభాత్సుభద్రావ్రజ ... హరన్ । గత్వా చ మిథిలాం ... సందధౌ । పిత్రోస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య
సుభద్రాం ఫల్గునాయ చ । జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ ౮౬ ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణోనారదవాదతః । వేదస్తుతి
గుణాలంబానగుణాంచ తథోచ్యతే ॥ ౮౭ ॥ అష్టాశీతితమే ... త్వైర్యమద్గుతే । తతో ... తత్ ... మిథునాత ॥
౮౮ ॥ నవాశీతితమే దేవంకో ... । పరీక్ష్య ... ॥ ౮౯ ॥ పరిమాను పునః ...
వృష్ణిలీలా సమాసతః । యదువంశప్రమాణానామానంత్యం చ ... ॥ ౯౦ ॥

ఏకాదశస్కంధః

ఉక్తే కత్రింశదధ్యాయై ... [illegible]

[illegible]

... ॥ ౧౪ ॥ ... [illegible]

హరివేకాదాం ... ప్రతి ॥ ౧౫ ॥ ... [illegible]

చతుర్విశంశతి ... సంధాన ... [illegible] ... పాధకో ... । ... [illegible]

సకస్మృతా । ఇత్యేతద్వర్ణ్యతే ... ॥ ౧౬ ॥ ... [illegible]

లక్షణం ... ॥ ౧౭ ॥ ద్వాదశ ... పురః ... [illegible]

... సత్త్వస్య ... [illegible] ... ॥ ౧౮ ॥ ... [illegible]

చేతరత్ । ఇత్యేతద్వర్ణ్యతే ... ॥ ౧౯ ॥ తత పంచదశే ... [illegible]

... ॥ ౨౦ ॥ ... [illegible]

... ॥ ౨౧ ॥ తతస్తు షోడశే ... [illegible]

... ॥ ౨౨ ॥ ... [illegible]

యఃపూర్వం కృతో హంస్యై శ్రుతధర్మతః । ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదిస్త్యాగ ఉచ్యతే ॥ జ్ఞానినో వర్ణ్యతే తేన యమాభ్యాసనిరూపణ వింశకే । యుక్తి
తర్క స్వరూపాఖ్యాపనం జ్ఞానస్య సర్వదా ॥ ౧౯ ॥ వింశే యోగత్రయం ప్రోక్తం భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్ । గుణదోషవ్యవస్థా చ తథా కామ్యధికా
రిభాగతః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశే క్రియాజ్ఞానభక్త్యనధికారిణమ్ । కామినాం ద్రవ్యదేశాది గుణదోషాః ప్రపంచితాః ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశ
కే తత్త్వసంఖ్యానాం విరోధపరిహోచ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువిధిస్తథా ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశే తితిక్షార్థం రసహానోపాయ ఉ
చ్యతే । భిక్షుగీతాప్రకారేణ మనసస్సంయమే ధియా ॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశే తు సాంఖ్యేన మోహానివార్యతే । ఆత్మనస్సర్వభావానా
మాగమాపాయచింతయా ॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానాముద్ధవద్వారా వాయుసంయుతమ్ । చిత్రసోక్త్వా పునః కృష్ణస్సాంఖ్యముపాహరత్ ... ॥
౨౪ ॥ పంచవింశే స్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్త్యై నిరూప్యతే । చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశే యోగనిష్ఠాయా విఘాతో
దుష్టసంగతః । సాధుసంగేన తన్నిష్ఠాపరాకాష్ఠేతి వర్ణ్యతే ॥ యోగినో యోగవిభ్రంశస్సంగతస్స్యాదితీరితి । సర్వథా తన్నివృత్త్యర్థమై
ళైరగీతం వితన్యతే ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్య కృష్ణప్రసాదతః । సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః ॥ రాగా
ద్యాకులచిత్తానాం కుతో సంగాదిసంభవః । ఇతి కృష్ణార్చనం భద్రమనుష్ఠ్యాత్యానుపృచ్ఛతి ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశే తు యః పూర్వం విస్తరే
ణోపవర్ణితః । జ్ఞానయోగః పునశ్చాసౌ సమావృత్త్యా నిరూప్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణ నిరూపితః । భక్తియోగస్త
మేవాహ స్వభక్తాయ సమాసతః ॥ అల్పక్లేశమివాలక్ష్య యోగే సంసాకసంపది । సుఖోపాయం పునః కృష్ణముద్ధవః పరిపృచ్ఛతి ॥ ౨౯ ॥ త్రిం
శే తు ప్రాగుపక్షిప్తమౌసలచ్ఛేతోఽంతరం । స్వధామ గంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహార నిజం కులమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశే స్వకం ధామ జగామ భగవా
నితః । తమన్వాసుయయుః ప్రీత్యా వసుదేవాదయస్తతః ॥ దేవాన్ యయౌ విధాయాదౌ భూయో తే వాన్ విధాయ తాన్ । శ్రీకృష్ణస్స్వప్ర
యాణమస్వతస్స్వపద్మావిశత్ ॥ ౩౧ ॥

ద్వాదశస్కంధే.

ఉక్తస్త్రయోదశాధ్యాయైర్ద్వాదశే త్వాశ్రయస్స్వతః । అధిష్ఠానావధిత్వేన వ్యాఖ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్స్వతః ॥ ఉక్తో లయావధిత్వేన ప్రా
కృతాత్యంతికో లయః । అధిష్ఠానతయా చోక్తో మహాపురుషవర్ణనే । తత్రాద్యైష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహ పరీక్షితే । శేషైస్తత్రాఖి
లాన్వ్యాహ సూతశ్శౌనకపృష్టస్తథ సత్రిణః ॥ స్వాశ్రయస్తత్ర కార్యేషు విలంబో మనీషిణా । ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యం చతుర్భిః స్తావగుచ్ఛ్యం ॥ తత్ర
తు ప్రథమే భావిమాగధాన్వయభూమిపాన్ । కలిప్రభావతః ప్రాహ సంకీర్ణాదిమలీమసాన్ ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే తు కలేర్దోషాః ప్రవృద్ధాః కల్క్యవ
తారతః । అధర్మనాశిజనస్య పునః కృతయుగాగమః ॥ ౨ ॥ తృతీయే భూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాదివర్ణ్యతే ॥ కలౌ చ దోషభూయిష్ఠే దో
షహం శ్రీహరేర్నతిః ॥ ౩ ॥ చతుర్థే చ చతుర్థో ప్రాలయాన్నైమిత్తికాదయః । తత్ర సంసారనిస్తారో హరికీర్త్యైవ వర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ పం
చమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః ॥ రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠే పరీక్షితో మోక్షస్సర్పహోమాదితత్సు
తాత్ । వేదశాఖావిభాగోక్త్యా త్రివేదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ౬ ॥ సప్తమే ధర్మవిస్తారః పురాణవ్యసనంతతః పురాణలక్షణాదీని భాగవతప్ర
తేః ॥ ౭ ॥ అష్టమే తు తపశ్చర్యా మార్కండేయస్య మోహకైః । కామాదిభిరసంమోహో నరనారాయణస్తుతిః ॥ ౮ ॥ నవమే భగవన్మాయా
దిదృక్షోర్దర్శనం మునేః । మాయాశిశోర్లయాబ్ధౌ చ మునేర్నిర్వేశనిర్గమౌ ॥ ౯ ॥ దశమే శివ ఆగత్య మునేస్తుష్టో వరాన్దదౌ । తే
నసౌకమతిప్రీత్యా సమాఖ్యస్య సభాజయన్ ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ । రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతి
మాసం పృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేన సమాసతః ॥ ౧౨ ॥
త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యామాహ యథాక్రమమ్ । దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ ॥ ౧౩ ॥ . . . . .

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచిత శ్రీమద్భాగవతాంతర్గత
దశమాదిద్వాదశస్కంధపర్యవసాయ్యధ్యాయార్థ
సంగ్రహశ్లోకానుక్రమసూచికా సమాప్తా

శ్రీమన్నిగమ...వాయ్యాన్మత్తు ...

సిద్ధాంతచంద్రికా ప్రారంభః

...సారసంబంధమ్మనిభ విగ్రహమ్। హాను గ్రీవమునం గారి సేవితాంఘ్రి సరోరుహమ్॥
...మాస్తుల్య...చా...ధి...రకమలాభ్యామ్। అభ...య...పయసో...మాయిదురి...గివద...తమ్॥

వి...ధారల...వంశ తిలక శ్రీ వేంకటేశాత్మజః సౌ...లక్ష్మణ నామ...మయి...శ్రీ...
...వేంకట నామ...సన్నారాయణా...గురు...గానంద...గా...
తస్యైవ...గురువర్యస్య...గాతస్య చరణాంబుజే। వ్యాసం...జేస...సిద్ధాంత...చంద్రికామ్।

శ్రీమద్భాగవతస్య సర్వపురాణోత్కృష్టత్వప్రపంచనమ్

శ్రీమన్నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్య...మాద్వైతసిద్ధాంత...
...జాతవిభజనపూర్వకతయా నిఖిలపురాణాదిసద్గ్రంథప్రవర్తకైః శ్రీవేదవ్యాస...
...ప్రధానతయా ప్రణీతత్వాత్ మాత్స్య...గారుడాద్య...
...సహస్రనామ రామాయణాదిశబ్దానాం...
వాల్మీకిరామాయణవాచకత్వం యథా తద్వత్...
...ఖిలాస్మద్ఛిష్టజనైరంగీకృతత్వాత్ నిఖిలలోకాభివంద్య...
...మోక్షశాస్త్రమితి...
...త్యాద్యనేకహేతుభిః శ్రీమద్భాగవతస్యాస్య సర్వపురాణోత్కృష్టత్వం...
...తే - తథాప్యన్మద్వైమతానువర్తిభిరనాద్యాత...
...గ్రంథకథాసంబంధ...
మోక్షశాస్త్రం...
...
...పురాణే...పద్మపురాణ...
...
...
...తథాహి

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృతప్రథమకథా

హేమాద్రినామకస్య రాజ్ఞస్సభాస్థానపండితేష్వగ్రగణ్యః పండితజనసార్వభౌమో [illegible] తావలం
బినస్తత్ర [illegible] శ్రీణనాయితద్దాజ్ఞానుసారేణైతత్పురాణరత్నం భగవద్వ్యాసప్రణీత [illegible] పరిచయ్య-
తస్మై రాజ్ఞే నివేదితవాన్ - తతస్సభూపతిర్బహుభిః పండితైస్సాకమామూలాగ్రం తద్విలోక్య - వివిధవిచిత్రభగ
వద్భాగవతకథావిశేషైస్తత్సుఘటితయవనార్హ నోచితపదగుంభనైః - నిఖిలవేదాంతప్రతిపాద్యవస్తు [illegible] ప్రతిపాద
కవాక్యరచనాదిభిశ్చాతిగహనీయమిదమితి నిశ్చిత్య - తాదృగ్విధసర్వోత్కృష్టగ్రంథస్యైతస్యైవ భాగవతాఖ్యపు
రాణరత్నత్వేన లోకే ప్రతీత్యర్థం భాస్యాత్తథాకథం తస్యానాత్మ కార్థానాపన్నా త్రి కార్థానాపన్నా బహ్వ
ర్థాంగ్రంథితేనిజస్యాపి - స్వాశ్రితపండితజనసముదాయద్వారా - తద్వ్యాఖ్యానాదీన్ కారయిత్వా - లోకేతి
గ్రంథసంతతీః ప్రఖ్యాపితవానితీయం కథా తత్త్వవిధజనపరంపరా ప్రవచనమూలతో లోకే ప్రఖ్యాతైవ శ్రూయ
తే - న చైవంవిధజనపరంపరాప్రవచనశ్రవణమాత్రేణైతత్పురాణరత్నమాధునికపండితవర్యవిరచితమితి వాచ్యం
తస్మిన్నేవార్థే సందిహానైస్తద్వ్యాఖ్యాతృభిః శ్రీధరాచార్యాదిభిః ప్రసంగాత్ ప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావ
సానే (భాగవతంనామాన్యదిత్యపినశంకనీయం) ఇతి లిఖితం - తల్లింగాదేవాన్యద్భాగవతంవర్తత ఇతి ద్యోత్యతే -
తస్మాదేతస్య విష్ణుభాగవతస్య బోపదేవకర్తృకత్వే - న కోఽపి సంశయః.

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృతద్వితీయకథా.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతేషు - భారత - స్కాంద - విష్ణుపురాణాదిగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకబృందేష్వ
నుసృతద్రావిడపాక - కైశికీవృత్త్యాదీనాంచ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకసముదాయేష్వనుసృతనారి
కేళపాక - ఆరభటీవృత్త్యాదీనాంచ - తేజస్తిమిరయోరివ పరస్పరవైధర్మ్యేణ సద్భావః - అక్షిమద్భిర్విచక్షణైః ప్రత్య
క్షేణానుకృతరీత్యా ఎవ భవతి - తథైవ లేఖన - పఠన - సంభాషణ - సంచలనాలంకరణాదిష్వభ్యస్తకాపి గుణగ
ణానాం లోకే యత్ర కుత్ర సాధారణతయా దృష్టం - తథైవ కృతిరచనాదిష్వప్యభ్యస్తరీత్యా పాకవృ
త్త్యాదీనాం తచ్ఛైల్యాదీనాశ్చ మేవ తత్తద్విద్వద్వర్యవిరచితగ్రంథేష్వనువర్త్యతే - తస్మాదుపర్యుక్తక్రమేణాత్ర
భాగవతే - భారతాదిగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకేష్వనుసృతశైల్యా పాకవృత్త్యాదీనాం విరుద్ధశైల్యాదిదర్శనాదేత
ద్భాగవతం వ్యాసకృతమితి న సంశయః.

అత్రోపపాదిత - పాక - వృత్తి - శైల్యాదీనాం - లక్షణస్వరూపనిరూపక ప్రమాణవచనాని.

ప్రతాపరుద్రీయే - కావ్యప్రకరణే॥ లక్షణైశిక్యాదీనాంస్వరూపంనిరూప్యతే॥

శ్లో॥ అత్యర్థసుకుమారార్థసందర్భా కైశికీమతా। అత్యుద్ధతార్థసందర్భా వృత్తిరారభటీమతా॥ ఈష
న్మృద్వర్థసందర్భా భారతీవృత్తిరిష్యతే। ఈషత్ప్రౌఢార్థసందర్భా సాత్వతీవృత్తిరిష్యతే॥ అత్ర॥ శ్లో॥ అ
త్యంతసుకుమారౌ ద్వౌ శృంగారకరుణౌ మతౌ। అత్యుద్ధతౌ రసౌ రౌద్రభీభత్సౌ పరికీర్తితౌ॥ హాస్యశాంతాద్భుతాః కించి
త్సుకుమారాః ప్రకీర్తితాః। ఈషత్ప్రౌఢాస్సమాఖ్యాతా రసా వీరభయానకా॥

యత్ర శృంగారకరుణావతికోమలేన సందర్భేణ వర్ణ్యేతే - తత్ర కైశికీ - యత్ర రౌద్రభీభత్సావతిప్రౌఢేన
సందర్భేణ ప్రతిపాద్యేతే - తత్రారభటీ - యత్ర నాతిసుకుమారా హాస్యశాంతాద్భుతాః - నాతిసుకుమారేణ సంద
ర్భేణ ప్రతిపాద్యంతే తత్ర భారతీ - యత్ర నాతిప్రౌఢౌ వీరభయానకావనతిప్రౌఢేన సందర్భేణ నిర్వాహ్యేతే - త
త్ర సాత్వతీ ఇతి నిశ్చయః - ఏతాసాముదాహరణశ్లోకాః గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర ప్రకాశితాః॥

అపి చ తస్మిన్నేవ గ్రంథే॥ శ్లో॥ మధ్యమారభటీ త్వన్యా తథా మధ్యమకైశికీ। వృత్తీ ఇమే ఉభే సర్వరససాధార
ణే మతే॥ మృదుసందర్భేష్వతిప్రౌఢబంధా మధ్యమకైశికీ। మధ్యమారభటీ ప్రౌఢేష్వర్థేష్వాతిమృదుక్రమా

సిద్ధాంతచంద్రికా.

వైదర్భ్యాదిరీతీనాంశబ్దగుణా [illegible] నానా మాధుర్యవిశేష నిరపేక్షతయా కేవలసంఘటనా [illegible] ప్రతిపత్తివిషయత్వాత్ వైదర్భ్యాదిభ్యోభేదః.

అథరీతీనాంస్వరూపంనిరూప్యతే॥ శ్లో॥ రీతిర్నామగుణా [illegible] సంఘటనానామగా - సా [illegible] వైదర్భీ [illegible] పాంచాలీచేతి ॥ శ్లో॥ బంధపారుష్యరహితా [illegible] కాదిన్యవర్జితా। నాతి [illegible] వైదర్భీగీయతే॥ [illegible] కాంతిగుణోపేతా గౌడీయారీతిరిష్యతే। పాంచాలీ [illegible]॥

అక్షరశయ్యానిరూపణం ॥ శ్లో॥ [illegible]॥

అక్షపాకనిరూపణం ॥ శ్లో॥ అర్థగంభీరిమాపాక [illegible] ద్రాక్షాపాకో [illegible] బహిరంత [illegible]॥

ఏవమేవవస్త్వలంకారప్రసిద్ధావపి [illegible] - పూర్వకాంత [illegible] ప్రతిపత్తిభయా వనతద్విషయవివేచనాతు-విశేషతః ప్రతిపాదితా.

పూర్వపక్షిభిర్వ్యాఖ్యాతృత్వే [illegible].

శ్రీమన్మత్స్యపురాణ-గరుడపురాణ-స్కాందపురాణాదిభ్యః శ్రీమ [illegible] రామానుజాచార్య-ప్రభృతిభిర్వ్యాఖ్యా [illegible] శ్లోకేషు [illegible] శ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్య [illegible] విష్టం - తథాహి.

మత్స్యపురాణే పురాణదానప్రస్తావే।

శ్లో॥ యత్రాధికృత్య గాయత్రీం [illegible]। [illegible] ॥

అత్ర [illegible] భగవత [illegible] ప్రసిద్ధతయాస [illegible] - భగవత్ [illegible] - నచనృసింహరూపిణో భగవతో [illegible] భాగవతగ్రంథదానేనాతుః [illegible] దతఃపురుషస్య [illegible] రం - సర్వజనవిదితంభవతీతిసిద్ధమనః॥

పూర్వపక్షిభిర్వ్యాఖ్యాతృత్వే [illegible].

శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యానక [illegible] వ్యాఖ్యానావసరేమాత్స్యపురాణే [illegible] సర్వాణ్యపి - నవిష్ణుభాగవతపరాణిభవితుమర్హంతి - [illegible] రామానుజాచార్యవర్యాదిభిరుదాహృతవచనాని.

[illegible] మత్స్యపురాణే పురాణదానప్రస్తావే

శ్లో॥ యత్రాధిక్రృత్య గాయత్రీం [illegible] వృత్రాసురవధో [illegible]॥

త్వాతచ్చబ్దోవ్యాఖ్యానం [illegible] సహితమ్ । ప్రోచ్యతే [illegible] పరమం పదమ్ ॥ అష్టాదశసహస్రంతత్పురాణం పరికీర్తితమ్ ॥ స్కాందేచ ॥ గ్రంథోష్టాదశసాహస్రో ద్వాదశస్కంధసమ్మితః । హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యా యత్ర వృత్రవధస్తథా ॥ గాయత్ర్యా [illegible] భాగవతం [illegible] ॥ పద్మపురాణే ॥ అంబరీష [illegible] గౌతమవచనం ॥ అంబరీష శుకప్రోక్తం నిత్యం భాగవతం శృణు । పఠస్వ స్వముఖేనాపి యదీచ్ఛసి భవక్షయమి [illegible] ॥ అర్థోయం బ్రహ్మసూత్రాణాం భారతార్థవినిర్ణయః । గాయత్రీభాష్యరూపోసౌ వేదార్థపరిబృంహితః ॥ పురాణానాం సారరూపస్సాక్షాద్భాగవతోదితః । ద్వాదశస్కంధ [illegible] యుక్తః శతవిచ్ఛేదసంయుతః ॥ గ్రంథోష్టాదశసాహస్రః శ్రీమద్భాగవతాభిధః ॥

[illegible] మహామాయారూపిణ్యా భగవత్యాః ప్రసాదబలం [illegible] విష్ణోర్హయగ్రీవత్వం ప్రాప్తే దేవీభాగవతేకం [illegible] ప్రతిపాదితత్వాత్ [illegible] శ్రీహయగ్రీవావతారస్య [illegible] మహావిద్యానాం శ్రీవిద్యోద్ధరణైకప్రయోజనత్వాత్ [illegible] శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యా [illegible] దివ్యదేవీ [illegible] నిఖిలాగమగ్రంథజాతస్య హయగ్రీవ [illegible] ప్రతిపాదితత్వాత్ శ్రీవిష్ణుభాగవతే వా అన్యత్ర పురాణాంతరే వా తథాను [illegible] ఏవమత్ర [illegible] సాధితయుక్తిచమత్కృతి [illegible] అత్ర హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యే [illegible] గాయత్ర్యా [illegible] భాగవత [illegible] ప్రతిపాదితయుక్తి [illegible] తయాత్ర [illegible] సాక్షిత్వేన ప్రతిపాద్యంతే

శ్రీమదగస్త్యఋషిప్రణీత [illegible]

శ్లో ॥ హయగ్రీవాస్యగాథా [illegible] సకలమను [illegible] నాగ్రస్య [illegible] నా ।
కలౌ తత్త్రోద్ధర్తా [illegible] పరిమిత భాగ్యోదయకరత్ర [illegible] రాధాదౌర్భాగ్యేచ [illegible] కారాయయు [illegible] ॥

[illegible] చ [illegible] నారద [illegible] ర [illegible]

శ్లో ॥ హయాననసముద్భూత [illegible] విద్యా [illegible] । కథితం [illegible] రితం పరమాద్భుతమిత్యాది.

ఏతత్ [illegible] పర్యాలోచనయా శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మమూర్తిర్నవమహావిద్యా [illegible] వేదసార్థకత్వ [illegible] ప్రతిపాదితత్వం [illegible]

కిం [illegible] హయగ్రీవావతార [illegible] చేద [illegible] ప్రమాణం చ [illegible]

దేవీభాగవతే ప్రథమస్కంధే పంచమాధ్యాయే

ఋషయ ఊచుః ॥ శ్లో ॥ సూత [illegible] సంశయో [illegible] కథం [illegible] ॥ యన్మాధవస్య [illegible] హయగ్రీవ [illegible] ॥ [illegible] దేవం [illegible] యదా [illegible] సర్వకారణకారణమ్ ॥ [illegible] యుతా [illegible] భిన్న [illegible] ॥ [illegible] చరితం దేవదేవస్య విష్ణోః [illegible] ॥ [illegible] దశవర్షసహస్రాణి [illegible] ॥ [illegible] హయగ్రీవ [illegible] మహామాయా [illegible] ॥ [illegible] వాజిముఖ [illegible] । హయగ్రీవ [illegible] మహామాయా [illegible] ॥ [illegible] సంశ్రుత్య [illegible] ॥ [illegible] మహామాయాచరిత్రం చ [illegible] ॥ [illegible] నాస్తి [illegible]

సిద్ధాంతచంద్రికా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతపంచమకవ్యోః.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిర్నిఖిలలోకానుగ్రహార్థం - ఋగ్యజుస్సామాథర్వాఖ్యాన్ చతురో వేదాన్ సంవిభజ్య పైల - వైశంపాయన - ప్రముఖశిష్యానధ్యాపయామాస - తతః [illegible] వేదా [illegible] ఏవాధ్యాపిలోకే వేదాః ప్రవర్తంత ఇత్యర్థః స్పష్టం జనవినితఎవ హి [illegible] తే - కించ - తత్రైవ [illegible] గార్థధారణాసమర్థానాం జనానాముపకృతయే - అష్టాదశ మహాపురాణాని రచయామాస - తతః [illegible] పురాణానభ్యాదిత [illegible] సందిహానానాం జనానాం [illegible] స్త్వనాస్థా [illegible] పురాణాన్యపృథగచయిత్ - ఏవం చ [illegible] - తత్ర [illegible] పురాణానుక్రమణికాయాం - భాగవ [illegible] పంచమ పురాణ [illegible] - కించ - ఉపపురాణేష్వపి [illegible] భాగవత [illegible] - అంచ [illegible] పురాణ [illegible] శ్రీమహాభాగవత [illegible] - తథాపి మేన [illegible] భాగవత [illegible] యనంతునివృత్త్యర్థం [illegible] భాగవత [illegible] యతే.

శ్రీమద్భాగవతే చతుర్థాధ్యాయే

॥ ౨౫ ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీ న శ్రుతిగోచరా । [illegible] శ్రేయ ఏవం భవేదిహ । ఇతి భారతమాఖ్యానం కృపయా మునినా కృతమ్ ॥

తస్మాద్వ్యాసోక్తి [illegible] మహాపురాణ [illegible] పురాణ [illegible] భారత [illegible] విరచిత [illegible] భాగవత [illegible] మహాపురాణ [illegible] సమిహం.

ప్ర [illegible]

శ్రీబోపదేవ [illegible]

తథాహి - [illegible] సబోపదేవే [illegible] యిమే కృష్ణుణా [illegible] తం నామాన్యేదిత్యేవ [illegible] ముపపాదితం - తస్మాత్ [illegible] సిద్ధాంత [illegible] ప్రక్రియాం ప్రవర్తయిష్యామః.

తథాహి - [illegible] భాగవత [illegible] గ్రంథ [illegible] ప్రతిజ్ఞాయ [illegible] భాగవతాధ్యాయసారార్థ [illegible] హేమాద్రి [illegible] యతే.

యసేత్యయసాశ్లోకః.

శ్లో ॥ శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయసారోద్ధృత్య [illegible] బోపదేవేన [illegible] హేమాద్రి [illegible]

కించ - తతఃపరవస్తుసంగ్రహరూపేణాభినవీకృతభాగవతాధ్యాయసారాఖ్యగ్రంథావలోకనేనాపరితుష్టస్య ప్రభోః ప్రీణనాయ - తదాజ్ఞాం పురస్కృత్య స ఏవ బోపదేవః - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిహరీనామకగ్రంథద్వయం - శ్లోకరూపేణాకరయత్ - తత్ర స్తత్త్రయో గ్రంథయోరచనయాః పరితుష్టేన హేమాద్రిణా గ్రంథాదరాత్ బోపదేవస్వామినో భూయసీయం కథాంతత్రైవ గ్రంథజాతే భక్తిముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథావసానే తద్వ్యాఖ్యాకర్త్రా బోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిరూపణకపద్యసనాథేన సుస్పష్టతరం ప్రకాశితం.

తథాహి - ముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథటీకావసానే -

శ్రీబోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిరూపకప్రమాణవచనం.

శ్లో॥ యస్య వ్యాకరణే వరేణ్యఘటనాః స్ఫీతాః ప్రబంధాదశ ప్రఖ్యాతా నవ వైద్యకేపి [illegible] గ్రంథవ్యాఖ్యాస్తథా షోడశ।
సాహిత్యత్రయమేవ భాగవతతత్త్వోక్తౌ త్రయస్తస్య చ [illegible] శిరోమణిర్గుణిగణైః కో నామ లోకోత్తరః॥

కించ - తత్రైవ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథోద్ధారకత్వేన [illegible] శ్రీమద్భాగవతమాహాత్మ్యవర్ణనే అథార్వకీతయాత్రివేదవ్యాసస్యాంశభూతేన బోపదేవేన ప్రతిపాదితాని - తద్విషయప్రతిష్ఠాపకాని వచనాని గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర ప్రకాశితాని.

ఏవం చ [illegible] క్రమేణ బోపదేవప్రణీతభాగవతాధ్యాయసార - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిహరీనామాఖ్యగ్రంథత్రయప్రతిష్ఠాపనే తద్గ్రంథపరిజ్ఞాత్రృభిః [illegible] ప్రతిపాదితవచనజాలస్య నాదరణీయతాం చ - శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయప్రతిపాదితార్థసంగ్రహరూపేణ పరిజ్ఞానార్థం హేమాద్రేః ప్రీణనాయ ద్రవ్యలోభాద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహప్రణయనే ప్రవృత్తస్య బోపదేవస్య భాగవతగ్రంథప్రణేతృత్వం నకదాపి [illegible] - శ్రోతుమూహితుం చ [illegible] - విద్వద్భిః [illegible] తరాం - కించ - శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాతౄణాం [illegible] శ్రీధరాచార్యప్రభృతీనాం [illegible] ప్రణయనావసరే తత్తదధ్యాయానామాదావధ్యాయార్థప్రతిపాదకత్వేన సంగ్రహశ్లోకాః ప్రతిపాదితాః - తేన శ్లోకాస్సంకేత్య నాత్రోపోద్ఘాతప్రకరణే యథాక్రమం [illegible] శ్రీమద్భాగవతగ్రంథే శ్రీధరాచార్యైః [illegible] బోపదేవేనైవ [illegible] శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహః [illegible] వచనాని [illegible] బోపదేవాత్ [illegible] భాగవతమేవ [illegible] తదయుక్తం [illegible] భగవతా [illegible] తత్త్వ [illegible] తస్మాద్బోపదేవవ్యాఖ్యాతృత్వం నసంభవతి - భాగవత [illegible] గ్రంథప్రణయనే పవిత్రీకృత [illegible] - నారద [illegible] భాగవతప్రతిపాదిత [illegible] గ్రంథస్య [illegible] భగవన్మాహాత్మ్య [illegible] ఇతి ముమూర్షవో [illegible] నిమీల్య ప్రలపితప్రాయాః [illegible] ఏవేతి.

శ్రీమద్భాగవతనిర్ణయస్థాపనం.

శ్రీమన్మహాభారతాదిష్వప్రతిపాదితశ్లోక [illegible] - వ్యక్తేర్నాంచ - శ్రీమన్మహాభాగవతప్రతిపాదితశ్లోకానాం చ - తేషు నిరయోరపి పరస్పరవిభిన్నధర్మప్రత్త్వం - కథితలాభమునకు ఎత్సర్వజనవిదితమితి యుక్తం తత్ర విచారయామః.

తథాహి - శ్రీమద్భాగవతానామప్యనేకేషాం [illegible] వ్యాససమాహితచిత్తేన [illegible] నిఖిలవేదజాతం [illegible] తతః పరం [illegible] పురాణాన్యపి పరిష్కృత్య లోకే ప్రవర్తనాయాసనా - తథైవ వేదేషు [illegible] కించ - ప్రణీతాయ - సర్వేషామప్యుపయోగి [illegible] ప్రాప్తిపరోక్ష [illegible] నాంతరాత్మపరమపురుష [illegible]

[illegible] లోకోత్తరేణ [illegible] నంత [illegible] పరిమేయ [illegible] పితుః విచిత్ర [illegible] జాతు వేదాధ్యయనానధికారిణాం [illegible] శ్రీ [illegible] సహృత్యా [illegible] ంచాశీకృత్యసి జనానాం [illegible] యుస్సాధ్యత్వేనారచయత్.

తద్వా [illegible] భారతే [illegible] అధ్యాయే [illegible]

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః। మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ॥

[illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

తథాచ వ్యాకరణే [illegible] శ్లో॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

తస్మాత్ [illegible]

[illegible] విచిత్ర కావ్య [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] అవిరోధితయా [illegible]

[illegible]

కించ - తైరేవభగవత్పాదైః రచిత సౌందర్య లహర్యాం.

శ్లో ॥ శివశ్శక్త్యాయుక్తో యదిభవతి శక్తః ప్రభవితుం నచేదేవం దేవోనఖలుకుశలస్స్పందితుమపి । అతస్త్వామారాధ్యాం హరిహరవిరించాదిభిరపి ప్రణంతుం స్తోతుం వాకథమకృతపుణ్యః ప్రభవతీత్యాది॥

ఏవమేవ క్రమేణ యథాధికారం శారీరకమీమాంసా భాష్యాదికం విరచితమితి జ్ఞాతవ్యం.

కాళిదాసాఖ్యకవిజనసార్వభౌమేన ప్రణీత రఘువంశ - మేఘసందేశ - నలోదయ - హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానాదిషు - వృత్తి - రీతి - శయ్యాదీనాం తేజస్తిమిరయోరివ విభిన్నతైవ ప్రసిద్ధతయా దృశ్యతే - తథాహి -

రఘువంశే - ప్రథమసర్గే.

శ్లో ॥౨॥ క్వసూర్యప్రభవో వంశః క్వచాల్పవిషయామతిః । తితీర్షుర్దుస్తరం మోహాదుడుపేనాస్మి సాగరమిత్యాది - చతుర్థసర్గే ॥ శ్లో ॥౧॥ దిలీపానంతరం రాజ్యే తం నిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్ । పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం హృదయేగ్నిరివోత్థితః ॥ తస్మిన్నేవ కావ్యే - దశమసర్గే ॥ శ్లో ॥ పృథివీం శాసతస్తస్య పాకశాసనతేజసః । కించిదూనమనూనర్ధేః శరదామయుతం యయావిత్యాది॥ మేఘసందేశే - ప్రథమసర్గే ॥ శ్లో ॥౬౩॥ హిత్వా తస్మిన్భుజగవలయం శంభునా దత్తహస్తా క్రీడాశైలే యది చ విచరేత్పాదచారేణ గౌరీ । భంగీభక్త్యా విరచితవపుః స్తంభితాంతర్జలౌఘస్సోపానత్వం కురు మణితటారోహణాయాగ్రయాయీ॥ నలోదయే - ద్వితీయాశ్వాసే ॥౨॥ శ్లో ॥౧౦॥ స్మరస్య యుద్ధరంగతాం న సార సారసారసా । జితా వియోగినస్సమున్నతేన తేన తేన తే ॥

టీకా ॥ రసా విశ్వంభరా - కథంభూతా - సారసారసా - సారాః శోభనాః - సారసాః పక్షివిశేషాః యస్యాస్సా ఇత్యర్థః - స్మరస్య మన్మథస్య - యుద్ధరంగతాం జన్యస్థానతాం ॥ శ్లో ॥ యుద్ధమాయోధనం జన్యమిత్యమరః - అరప్రాప తతః - తేవియోగినః విరహిణః - సమున్నతేన తేన - ఇనః స్వామీ - తస్య భావః ఇనతా - సమున్నతా సముచ్ఛ్రితా ఇనతా యస్య తేన ॥ శ్లో ॥ ఉచ్ఛ్రితప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగ ఇత్యమరః - తేనస్మరేణ - జితాస్సకలాశ్చప్రియాస్సంగతా ఇతి భావః ॥

తస్మిన్నేవాశ్వాసే.

శ్లో ॥ పికోపకోపికోపకో వియోగినీరభత్సయత్ । వచాంసభంగమాలపన్నితానితానితానితాః॥

తేనైవకవిజనసార్వభౌమేన కాళిదాసేన విరచిత హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానే.

అథానులోమ్యేన దమయంతీచంద్రోదయే వ్యసనపతీజాతేత్యర్థం చ - ప్రాతిలోమ్యే చంద్రమతీ హరిశ్చంద్రేణాగ్రథం ప్రాపితేత్యర్థం చ ప్రతిపాదయన్నాహ॥

శ్లో ॥ ౧౦॥ తాపితాహిమధామ్నాభూత్తదాలోకనకామనా । సాధవేకృతాధీతారుచాతీవమహైనసా ॥

టీకా ॥ తస్య నళస్య - ఆలోకనే వీక్షణే - ఆశా యస్యాస్సా తథోక్తా భైమీ - హిమధామ్నా చంద్రేణ - అధవే కృతా అధవానాం ప్రోషితభర్తృకాణాం - రుచిముపక్రం కరోతీతి కృత్తయా - అతఏవ - అతీవమహైనసా అత్యంత మహాపాతకవత్యా అనాథస్త్రీవధాదితి భావః ॥ శ్లో ॥ కిల్బిషం వృజినైనోఘమిత్యమరః - రుచా చంద్రికయా - తాపితా సతీ ఆసీత్ తాపసమో వ్యాధిం ప్రాప్తాభూత్ ॥ శ్లో ॥ పుంస్యాధిర్మానసీ వ్యథేత్యమరః - అత్ర తదాలోకనకామనేత్యనేన సంకల్పాఖ్యా తృతీయావస్థా సూచితా - హిమధామ్నా అధీతేత్యనేన అభ్యాసాని - ప్రాభావాజ్జాగరాఖ్యా తురీయావస్థా॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో ॥ సానహైమవతీచారుతాధీతాకృతివేధసా । నామకామనకలోదాత్తభూమ్నాధామహితాపితా॥

టీకా ॥ హిమవతః అపత్యం స్త్రీ హైమవతీ పార్వతీ - సేవ చారుతయా సౌందర్యేణ అధీతా ప్రాప్తా - నామకామ నః కేళిగిహః యస్యాస్సా - నామకామనకలాం గమోచిత లజ్జావతీతి భావః - హితానుకూలా - సా చంద్రమతీ - ఆకృతౌ ఆకారే - వేధసా విష్ణుతుల్యేన ॥ శ్లో ॥ వేధా విష్ణుశ్చ ధాతరీతి శాశ్వతః - యద్వా - ఆకృతివేధసా కార్యేషు - బ్రహ్మతుల్యేన - అ

ఘటనఘుటనాదిషు కోశేత్యర్థః - కలాసువిద్యాసు - ఉపాస్త్రాణామహనీయమాహాత్మ్యేన హరిప్రీణనం - ధామ తేజః - గర్భోత్పాదికం పీర్ణ [illegible] - అవతారప్రాప్తా - నేతినగర్భిణీ కృతేత్యర్థః॥

తస్మిన్నేవ కావ్యే.

అనులోమ్యే॥ శ్లో॥ కంకమైత్రసుసాగంసాప్రసవేష్టసునందనమ్। నాజలాబినవల్లీవసితాం కాం [illegible] నః॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ ధీరక్షరిలకాంతాసవల్లీవసబలాజనా। నందనసుష్టవేసప్రసాగం సానుత్తమైకకమ్॥

ఏవమత్ర విచిత్రరచనాశక్తిసంప్రాప్తానన్యసాధారణాసమానయశోవితానమహాత్మానాం సగ్విత [illegible] ముఖ్యానాం వంచానాం వశ్యవచసాం మహాకవీనాం చరితకావ్య [illegible] విశిష్టవిచిత్ర [illegible] వ్యాపాకవృత్త్యలంకారరసవిశేషపంక్తి [illegible] విచిత్రరచనాభిచిత్రసాహిత్యోపానువర్ణనం తేషామనుత్తమోపాదిక మేవ [illegible] తి॥

తస్మాత్సర్గఙ్గస్యభగవతస్సృతం త్రేచ్ఛప్య [illegible] వాగ్జరీప్రవహాతిల విశ్వవిశ్వజన [illegible] కాదినాం వైవిధ్యం [illegible] సిద్ధాంతవిశేష [illegible] తి॥

త్రయోదశ [illegible] ప్రకరణం.

పూర్వోక్తత్రయోదశ [illegible] సిద్ధాంతః ప్రకాశ్యతే.

తథాహి - భూభారాపనోదనాయ బ్రహ్మరుద్రేంద్రాద్యైః [illegible] శ్రీమద్భగవతో నారాయణస్య పరబ్రహ్మణో [illegible] - గరుడ - సింహ - [illegible] తయా ప్రతిపాదితం హిదృశ్యతే - తథాహి.

భృగుప్రోక్తే - వైఖానస సిద్ధాంత [illegible].

సూత్రం॥ అథ [illegible] ॥

తథాచాత్రిప్రోక్తే [illegible].

అత్రిః॥ [illegible] ॥

తథాచ - వైశంపాయనసూక్తకారికాగ్రంథే.

వైశంపాయనః॥ [illegible]

భో॥ ద్వితీయేదివసే ప్రాప్తైస్స్యగంధ్రగాధిరుహ్య చ। భక్తానాం నయనానందం కురుష్వ వరద ప్రభో॥ తృతీయేదివసే ప్రాప్తైహనూమంతమధిష్ఠితః। కిటాతుద స్థకిల్లోలైస్సర్వాన్ సంస్నాపయ కేశవ॥ తురీయేదివసే ప్రాప్తైఫణీంద్రమధిసంస్థితః। తూర్యవాద్యసమాయుక్తోభక్తాం స్త్రాహ్యజితప్రభో॥ పంచమేదివసే ప్రాప్తైర్వైనతేయం సమాశ్రితః॥ బ్రహ్మాద్యైస్సూర్యఘూష్టైరన్వితః పాహి సర్వతః॥ ప్రాప్తేషష్ఠే హ్నిదేవేశ గజేంద్రమధిసంస్థితః। అర్చాదిభేదరూపేణ భక్తాం రక్షస్వమాధవ॥ సప్తమేదివసే ప్రాప్తైరథమారుహ్య భక్తిమాన్। నానాదేవగణోపేతో వీతుస్వమధుసూదన॥ అష్టమేదివసే ప్రాప్తైతురంగమమధిశ్రితః। నానాయుధధర శ్రీమాన్ పాహిమాం వరద ప్రభో॥ నవమేదివసే ప్రాప్తైశిబికామధిసంశ్రితః। అనంతతీర్థే స్నాత్వేశ సర్వాన్ సంప్లావయమధుద్విషాం॥ దశమేదివసే ప్రాప్తైపుష్పకంచ సమాశ్రితః। దిక్పాలకాదిసహితస్సర్వతః పాహి కేశవేత్యాది - ఏవమేవ - పాంచరాత్రాగమేష్వపిప్రతిపాదితం - అత్ర గ్రంథవిస్తరభయాన్న తానివచనాన్యుదాహృతాని.

ఏవంవిధవసన్నాత్రిషువైశంపాయనాదివచనైస్సింహాద్యనేకవాహనవత్త్వం సర్వస్వరూపిణో భగవతశ్శ్రీమన్నారాయణస్యనిర్బాధకతయావిధినోదితమేవభవతీత్యర్థేసిద్ధే - తన్నిఖిలకల్యాణగుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా - వ్యాసమహర్షిణావిరచితస్య - శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నస్య - తత్స్వరూపత్వేన తదధిరూఢసింహవాహనస్యప్రతిరూపస్వర్ణమయసింహప్రతిమాయామధిరోప్యదానేక్రియమాణే దాతురపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తస్సంభవ్యతఇతి విధిరూపేణప్రవచనం - నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనాంగీకార్యమేవభవతీత్యర్థేన కామప్యనుపపత్తింపశ్యామః.

అపరంచ ॥ శ్లో ॥ నావిష్ణుః పృథివీపతిరిత్యాదిశిష్టజనవచనపర్యాలోచనయా సర్వోపి రాజా నావిష్ణువంశజాతా ఇత్యర్థస్సంగచ్ఛతే - ప్రజాపాలనరూపపరమధర్మనిర్వహణాయాధికృతస్యాభిషిక్తస్యరాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వమవ్యభిచారేణశాస్త్రైహప్రతిపాదితం హిదృశ్యతే - తస్మాద్విష్ణువంశజాతస్యరాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వసిద్ధేరితి దంశకారణభూతస్యభగవతస్సింహాసనవత్త్వప్రవచనేహ్యనుపపత్తింభావయతః పూర్వపక్షిణః ప్రత్యయత్ఖాపలాపం కుర్వతః పతుచ్ఛేదేవ్యత్యన్మాలనంత్వపేత్యతఇతి నిశ్చినుమః - అన్యదప్యత్రరహస్యం - హేమాద్రి - రుద్రయామళప్రభృతివివిధదానప్రతిపాదకనిబంధనగ్రంథేషు తత్రద్రోగావిష్టజనానాం రోగాపనుత్తయేవిహితవివిధదానప్రతిపాదకకల్పవిధానే - తత్తద్రోగానురూపతయా - ఏకస్యాపిదేవతాయాః బహువాహనవత్త్వమభిహితంభవతి - తథైవవివిధాయుధవత్త్వమపపరస్పరభిన్నతయైవ శ్రూయతే - తస్మాదత్ర శ్రీమద్భాగవతప్రతిపాదకస్య భాగవతగ్రంథస్య - స్వర్ణసింహప్రతిమాధిరోపితస్యైవదానం కర్తవ్యమితిసిద్ధాంతిత పరమసిద్ధాంతచంద్రహాసేనవిభిన్నపక్షస్య పూర్వపక్షిణః పక్షావలంబిన శ్శాక్తజనాస్స్వవజ్ఞానం విజానంతుతరామితిదిక్ -

నచదేవీభాగవత - లలితోపాఖ్యానాదిశాక్తగ్రంథేషు భగవత్యాస్సింహవాహనవత్త్వస్యప్రసిద్ధతయాప్రతిపాదితత్వాత్తద్వాహనవత్త్వంతస్యాఏవయుక్తంన్యాయ్యమితివాచ్యం - భగవత్యామహాలక్ష్మ్యావిష్ణుభార్యాత్వేనపూర్వోక్తరీత్యా - స్వభర్తృవాహనేషుసింహ - గరుడ - గజ - హంసాదిషుమధ్యే స్వేచ్ఛానురోధేన - కదాచిత్సింహవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్గజవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్ధంసవాహనాధిరోహణంచాపినైవాయుక్తంభవేత్। తథైవలోకేసర్వత్రాపితత్తత్కుటుంబేషుపురుషారూఢాన్యేవ - శిబికాదీని స్త్రీభిరప్యారూఢానిభవంతి - తదారోహణమాత్రేణతానిసర్వాణ్యపి స్త్రీవాహనాన్యేవేతివ్యవహారస్తులోకేప్రవర్తతే॥

కించ ॥ గృహక్షేత్రవిత్తదాసదాసీవాహనపశుభూషణఋణాదీనామధికారస్తు భర్తురేవేతి మన్వాదిధర్మశాస్త్రేషునిశ్చితత్వాత్తథైవ తస్మిన్నపి విషయే స్త్రియాస్స్వాతంత్ర్యం వర్తతఇత్యర్థః॥ శ్లో ॥ న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతీత్యాదిశిష్టవచనైస్స్త్రీణాం స్వాపివిహితచరపవభవతీతినిశ్చితత్వాత్ - తస్మాద్విష్ణువాహనాంతర్గతసింహ - గజ - హంసాదివాహనారోహణమాత్రేణ నదేవ్యాస్తేషువాహనేష్వధికారో వర్తతఇతినిశ్చినుమః - నను॥ శ్రు॥

ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః - సోన్వేష్టవ్యస్స విజిజ్ఞాసితవ్యః - తద్విజిజ్ఞాసస్వేత్యాది శ్రుతికదంబేన వేదాంతశాస్త్రాధ్యయనాపేక్షుభిర్ముముక్షుభిస్సర్వైః శ్రవణమననినిదిధ్యాసనాదికం విధిరూపత్వేన విహితం - నతు కర్మకైః క్రియమాణదానధర్మాదివివిధక్రియాకలాపో మోక్షేచ్ఛూనాం విధిరూపతయా ప్రతిపాదితో హి శ్రూయతే - ఏవంచ సతి - మోక్షశాస్త్రస్యైతస్య శ్రవణమననాదివిధిభిస్సాకం దానవిధేరపి ప్రవచనం నైవ యుక్తమితి మహత్యాక్షేపే సిద్ధాంతస్త్వేవం ప్రకాశ్యతే.

నిఖిలోపనిషత్తుల్యతాం చైతస్య మోక్షశాస్త్రస్య ప్రతిపాదయితుమేవ భగవానాదినారాయణస్స్వరూపో వ్యాసస్సర్వశ్రుత్యర్థాన్ సంగృహ్య శ్లోకరూపేణారచయత్ - కేషుచిత్స్థలేషు తత్తచ్ఛ్రుతీనామానుపూర్వ్యనతిక్రమేణైవ తా ఏవ శ్రుతీః శ్లోకరూపేణావర్ణయత్ తథాహి -

భాగవతే - అష్టమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయే.

శ్లో॥ ౧౧॥ ఆత్మావాస్యమిదం విశ్వం యత్కించిజ్జగత్యాం జగత్ । తేన త్యక్తేన భుంజీథా మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్॥

అయం తు శ్లోకః ॥ ఈశావాస్యోపనిషది ప్రథమద్వితీయవాక్యే ఏవ భవతః - ఏవమేవ ప్రకారేణాన్యత్రాపి ప్రతిపాదితశ్రుతిరూపశ్లోకా ద్రష్టవ్యాః॥ తస్మాదేతస్య పురాణరత్నస్య - వేదస్యేవ - నిరర్థకతయా - వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమేణ పఠనేన చ - తాదృశశ్రుత్యర్థసారభూతస్యాస్య శ్రోత్రియాయ ముముక్షవే దానేన చ పరోక్షసాక్షాత్కారమోక్షావాప్తిరూపఫలం తు లభ్యత ఇత్యుక్త్యా - గురుమూలతస్స్వసంప్రదాయానుసారేణార్థపరిజ్ఞానే మోక్షప్రాప్తిస్తు కైముతికన్యాయసిద్ధేత్యభిప్రాయో నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైర్నిశ్చేతవ్య ఏవ భవతి - కించాత్ర నిరర్థకస్య వేదస్య యథా సంప్రదాయం వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమణపూర్వకాధ్యయనేన మహత్ఫలం త్వభిహితం - తథాహి.

ప్రాతిశాఖ్యాఖ్యకుమారవ్యాకరణే ద్వితీయప్రశ్నాంతే.

శ్లో॥ ఏవం క్రమవిశేషజ్ఞో వర్ణక్రమవిచక్షణః । స్వరమాత్రావిభాగజ్ఞో గచ్ఛేదాచార్యసంసదం గచ్ఛేదాచార్యసంసదమితి ॥ కించ ॥ కృతాదియుగచతుష్టయే - కృతయుగే తపసా ఫలసిద్ధిరభిహితా - త్రేతాయాం జ్ఞానేన ఫలసిద్ధిరుక్తా - ద్వాపరే యజ్ఞాదినా ఫలసిద్ధిర్నిశ్చితా భవతి - కలౌ తు సర్వేషామపి మనుజానాం దానేనైవ ఫలసిద్ధిర్భవతీతి వక్ష్యమాణస్మృత్యాదిగతవచనప్రమాణైరవగమ్యతే - ఏతన్మేవార్థం మనసి నిధాయ స భగవాన్ పరమకారుణికో వ్యాసః ముముక్షూణామపి పాపనివృత్తిః పరంపరయా మోక్షసాధికా భవేదితి నిశ్చిత్య - ఏతస్యాపి మోక్షశాస్త్రస్య దానం తు విధిరూపతయా కర్తవ్యమిత్యవాదీత్ - ముముక్షూణామపి తపః ప్రభృతికర్మికలాపైః పాపనివృత్త్యా సత్యామేవ మోక్షావాప్తిర్భవతీత్యర్థో భగవత్పాదైరపి సూచితః - తథాహి - ఆత్మబోధప్రకాశికాయాం.

శ్లో॥ ౧ ॥ తపోభిః క్షీణపాపానాం శాంతానాం వీతరాగిణామ్ । ముముక్షూణామపేక్ష్యోయమాత్మబోధో విధీయత ఇతి - అత్ర తపోభిరితి బహువచనేన - తత్తద్యుగానురోధేన మనునా విహిత - తపో - జ్ఞాన - యజ్ఞ - దానాన్యేవాభిహితాని భవంతీతి జ్ఞేయం॥

అతః కలౌ సర్వేషామపి మనుజానాం దానాదేవ సర్వార్థసిద్ధిర్భవతీతి నిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదిషు విధిరూపతయాభివర్ణితార్థాః స్సర్వజనవేద్యో భవితవ్య ఇత్యభిప్రాయేణ దానపారమ్యప్రతిపాదకనిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదీనాం వచనానిచ - ప్రతిగృహీత్రు స్వరూపనిరూపణంచ - వ్యాఖ్యాదినా దాతుః స్వతో దానకర్మణి శక్త్యభావే సతి - ప్రతినిధిమూలతో దానం కర్తవ్యమిత్యపరిజానతాం మన్మనీయానాం హితాయ ప్రతినిధిస్వరూపనిరూపణంచ - సప్రమాణకైర్వచనైః ప్రకాశ్యంతే॥

తథాచ విష్ణుగాహ ॥ పాపం నివర్తయేద్ధీమాన్ దానేనైవ కలౌ యుగ ఇతి ॥ యోగాగోస్య దానశబ్దస్యాంగిరసా స్పష్టతయా దర్శితః ॥ శ్లో ॥ దీయంతే నేన పాపాని తతో దానముదాహృతమితి ॥ కించ ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచ చాతుర్వర్ణ్యే యుధిష్ఠిర । దానంధర్మం ప్రవక్ష్యామి యథా వేదేషు భాషితమ్॥ నంది పురాణే॥ దానం పరం ప్రశంసంతి దానమేవ పరాయణమ్ । దానం బంధుర్మనుష్యాణాం దానం కోశో హ్యనుత్తమః॥ దానం కష్టఫలో

దానంచింతానాం శ్రేష్ఠతమమ్। దానంపురుషపరం దానమేవ పితామహ॥ దానేనైవహిలోకాః ప్రతిష్ఠితం మహత్వాత్। అపిహా స్త్రిమాత్రస్యతు గాతస్యదవిద్యతే। వాగింద్రియసంగే అత్త్యాః పండితాః। ప్రాప్యతేసర్వే ప్రాప్యయః॥ విష్ణుపురాణే॥ దానాద్దిదమంకింద్విప్రేభ్యోదేయమ్ప్రత్యయ। దానే నప్రాప్యతేస్వర్గః దానేనైవసుఖమ్॥ దానేనవిజయం తథా దానేనకోశ్యాదితః। దానేనదోభవ్యః॥ ద్వాదానేనయాంతిజనాః॥ సమాతాధర్మానఘ హోతారంసాధనం పరమంప్రక్ష్యంత్యకుతమ్। బ్రహ్మవైవర్తే॥ దానేనమో దితేష్వగా ఆశ్రమాః। గునోదానంతయాచే సాధనంకీర్తయింప్రకృతమ్॥ వ్రతస్యసాధనందానం తపస స్తాపనంచయః। దానమేవపరంశ్రేయఇహలోకేపరత్ర చ॥ విముక్తిసాధనంచైవ తత్సర్వం హస్తగతాం భువి॥

మనుః॥ తపఃపరంకృతయుగే త్రేతాయాంజ్ఞానముచ్యతే। ద్వాపరేయజ్ఞమేవాహుర్దానమేకంకలౌయుగే॥ ఉశనాః। దానాన్యితేనోపకారోవిద్యతేధనినఃఋరిః। నీయమానంహిదత్తం భూమౌయథా వారివిధర్మతః॥ వేదవ్యాసః॥ యద్దదా తివిశిష్టేభ్యోయచ్చాశ్నాతిదినేదినే। తద్విత్తంవాంఛన్యైకంకిన్యాపిరక్షతి। యచ్ఛాస్త్రేణ యదిశాస్త్రీతిదేవధనినోధనమ్। అన్యైస్సృతస్య క్రీడంతీహా దారైరపి ధనైరపి॥ బృహస్పతిః॥ తపఃధర్మకృతయుగే జ్ఞానంత్రేతాయుగేస్మృతమ్। ద్వాపరేయజ్ఞమిత్యాహుర్దానమేకంకలౌయుగే॥ తదేతత్కీర్తయింద్యోద్విమోదానం దయేచ। దానేనభోగాన్ మేధావీప్రాప్నోతియామ॥ ఇహ పాయాంచపరమాంయతిం ప్రాప్నోతిమానవః॥ యమః॥ యతీనాం ప్రౌఢమోదారాహారోపనకసామ్। దానమేవగృహస్థానాంశుశ్రూషాబ్రహ్మచారిణామ్॥ మా త్స్యే॥ పాపకర్మనరాయుక్తంపతంతంనరకేనరమ్। త్రాయతేదానమేవతుపాత్రభూతేద్విజేకృతమ్॥ తథా॥ న్యాయేనార్జనమర్థానాంవర్ధనంచాభిరక్షణమ్। సత్పాత్రప్రతిపాదనంసర్వశాస్త్రేషుపఠ్యతే॥ కూర్మపురా ణే॥ దానధర్మాత్పరోధర్మోభూతానాంనేహవిద్యతే। తస్మాద్విప్రాయదాతవ్యంశ్రోత్రియాయద్విజాతిభిః॥ ద్విజాతిభిరిత్యుపలక్షణం॥ ప్ర॥ ఎకానామాశ్రమాణాం చేత్యాదినా వ్యాసాదిభిస్సర్వసాధారణత్వేయాదానస్యా భ్యనుజ్ఞాతత్వాత్॥ మహాభారతే॥ ఆయాసశతలబ్ధస్యప్రాణేభ్యోఽపిగరీయసః। గతిరేకైవవిత్తస్యదానమన్యద్విపత్తయః॥ బ్రాహ్మణాయాభ్యాగతాయ యోదద్యాద్విధినాధనే। సపరాం నిధిశ్రేష్ఠంపారలౌకికమాత్మనః॥ కూర్మ పురాణే॥ నవాదానాత్పరతరమన్యత్కిమపి॥ ధనేధనవతాంకించిద్బహర్యంరాజతస్కరైః॥ వహ్నిపురాణే॥ తద్వైపుణ్యతమంజ్ఞేయం విప్రతేయువిధిమేయుః। న హి కశ్చిద్విప్రేభ్యః పశ్చాద్దానంసమాచరేత్॥ యస్యవిత్తంనదా నాయనోపభోగాయదేహినామ్। నాపికీర్త్యైనధర్మాయతస్యవిత్తంనిరర్థకమ్॥ తస్మాద్విత్తంసమాసాద్యదైవా ద్వాపౌరుషాదథ। దద్యాత్సమ్యగ్ద్విజాతిభ్యఃకీర్తనానికారయేత్॥ స్కాందే ప్రభాసఖండే॥ దేవాలయంనూ విదథాతవాగంతుండంతటాకంనకరోతికూపమ్। పుణ్యంవివాహంస్వజనోపకారంతథాసభాంవాద్విజమందిరంవా॥ ధ నంసదాభూమిగతంకరోతి క్షయంనిజానాం కులస్యచాపి॥ వ్యాసః॥ అహన్యహనియాచంతమహంమన్యేగురుంయథా। మార్జనందర్పణస్యేవయఃకరోతిదినేదినే। కింధనేనకరిష్యంతిదేహినోఽభంగురాశ్రయాః। యద్యర్థంధనమి తచ్ఛరీరమశాశ్వతమ్॥ నదానాయనధర్మాయనకామాయనకీర్తయే। తత్పరిత్యజ్యగంతవ్యంతన్నకించిదీయ తే॥ ఛాయానురూపోవిభవః కదాకస్యభవిష్యతి। అదాతాపురుషస్త్యాగీధనంసంత్యజ్యగచ్ఛతి॥ దాతారంకృపణంమన్యే మృతోఽప్యర్థంనముంచతి॥ మనుః॥ దానధర్మంనిషేవేతనిత్యమైష్టికపౌర్తికమ్। పరితుష్టేనభావేనపాత్రమాసాద్య భక్తితః॥ ఇష్టాయజ్ఞేదీయతేయన్నదీతటాదితదైష్టికమ్। వాపీకూపతటాకాదిపూర్తమిత్యభిధీయతే॥ యత్కించిదపిదా తవ్యంయాచితేనానసూయయా। ఉత్పత్స్యతేహితత్పాత్రంయత్తారయతిసర్వతః॥ స్వర్గాయుర్భూతికామేనత థాపాపోపశాంతయే। ముముక్షుణాచదాతవ్యంబ్రాహ్మణేభ్యస్తథాన్వహమ్॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ నదదాతిచయో దానంమోఘంతస్యధనార్జనమ్। ఉద్ధారయోగ్యాయదాతవ్యంబ్రాహ్మణేభ్యోయుధిష్ఠిర॥ వహ్నిపురాణే॥ అన్నం మూలంఫలంశాకముదపాత్రంతపోధనాః। దానంవిభవతోదత్వానరాస్స్వర్గంయాంతిధార్మికాః॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥

దాతవ్యం ప్రత్యహం పాత్రే నిమిత్తేషు విశేషతః॥ యాచితేనాపి దాతవ్యం శ్రద్ధాపూతం తు శక్తితః॥ మత్స్యపురాణే॥
ఉక్తస్సర్వగుణోపేత ఉక్తదోషవివర్జితః॥ కామధుగ్ధేనువద్దానం ఫలత్యాత్మేప్సితం ఫలమ్॥ ఇహ కీర్తిం వదాన్యాఖ్యాం
స్వర్గతా భోగాం త్రివిష్టపే । దానశ్రద్ధాంత్వతియేపి జన్మని ప్రసవోత్తమే॥ వదాన్యో బహుప్రదః॥ దానమేవ పరో
ధర్మో దానమేవ పరం తపః । నహి దానాత్పరతరమిహ లోకే పరత్ర చ ॥ దానేన భోగానాప్నోతి దానేనాయుశ్చ విం
దతి । నరస్స్వర్గాపవర్గౌ చ దానేనైవ సమశ్నుతే॥ మార్కండేయపురాణే॥ కుటుంబినే శ్రోత్రియాయ బ్రాహ్మ
ణాయ మహాత్మనే । దాతవ్యం భిక్షవే ప్యన్నమాత్మనో భూతిమిచ్ఛతా ॥ దేవలః॥ దుర్లభం భారతే వర్షే జన్మ తస్మిన్
మనుష్యతా । మానుష్యే బ్రాహ్మణత్వం చ దుర్లభం సుతరాం మతమ్॥ విప్రత్వే సతి దుష్ప్రాపం విద్యాదిగుణయోగితా ।
తత్ర న్యాయార్జితార్థాప్తిస్తతో భక్త్యా ప్రదిష్యతే ॥ లబ్ధ్వైవ తద్గుణసంయోగం తీర్థం పాత్రం చ పర్వ చ ॥ దానాని
యే ప్రయచ్ఛంతి కృతార్థాస్తే నరా భువి ॥ అగస్త్యః॥ గోభిర్విప్రైశ్చ వేదైశ్చ సతీభిస్సత్యవాదిభిః । అలుబ్ధైర్దా
నశీలైశ్చ సప్తభిర్ధార్యతే మహీ ॥ మైనర్భుక్తం న చ హుతం తీర్థే న మరణం కృతమ్ । హిరణ్యమన్నముదకం బ్రాహ్మ
ణేభ్యో న చార్పితమ్॥ దీవాదివసనారూఢ్యాః కపాలాంకితపాణయః । దృశ్యంతే తే మహారాజ జాయమానాః పునః పునః॥
విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ సీదతే ద్విజముఖ్యాయ యో ర్థినే న ప్రయచ్ఛతి । సామర్థ్యే సతి దుర్బుద్ధిర్నరకాయోపపద్యతే॥
కూర్మపురాణే॥ యస్తు ద్రవ్యార్జనం కృత్వా నార్చయేద్బ్రాహ్మణాన్సురాన్ । సర్వస్వమపహృత్యైనం రాజా
రాష్ట్రాత్ప్రవాసయేత్ ॥ బ్రహ్మపురాణే ॥ సదాచారాః కులీనాశ్చ రూపవంతః ప్రియంవదాః బహుశ్రుతాశ్చ ధ
ర్మజ్ఞా యాచమానాః పరాన్ సదా॥ దృశ్యంతే మనుజాస్తే వై ప్రాణినః క్షుత్పీడితాః॥ అదత్తదానా జాయంతే ప
రభాగ్యోపజీవినః॥ వ్యాసః॥ ఆతురస్స్వయమభ్యర్థితం నాస్తి నాస్తీతి యత్పురా । తదిదం దేహి దేహీతి విపరీతముపస్థితమ్॥ స్కం
దపురాణే ॥ బోధయంతి న యాచంతే దేహీతి కృపణా జనాః । అవస్థేయమదానస్య మాభూదేవం భవానపి ॥ దేహీత్యే
వం బ్రువన్నర్థీ జనం బోధయతే స్వయం॥ నివారయతి యస్తం వై కీర్త్యా గోత్రం వ్రజేత్తు యః ॥ శాతాతపః ॥ మా దదస్వేతి
యో బ్రూయాద్గవ్యగ్నౌ బ్రాహ్మణేషు చ । యదికించిత్సుధిత్వం ప్రాగదానఫలం హి తత్ ॥ ఏకేనాపి కృతా ధన్యాస్తే
స్యే నోపరతిస్పృహా । దాతృయాచకయోర్భేదః కరాభ్యామేవ సూచితః ॥ యమః॥ కన్యాం ప్రదానే యజ్ఞే వా న్యస్మిన్వా
ధర్మసంకటే । విఘ్నమాచరతే యస్తు తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకమ్॥ తస్మాద్విభూతిమన్విచ్ఛన్ నదానే విఘ్నమా
చరేత్ । దద్యాద్ధరహః పాత్రే లోకత్రయజిగీషయా ॥ ....

మహాభారతే ॥ సర్వకామైశ్చ సంపూర్ణం దత్వా వేశ్మ హిరణ్మయమ్ । ముద్గలోయగతస్స్వర్గం శతమన్యోర్మహా
యశాః॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో దానేన తపసా సహ । మహాత్మానో గతాస్స్వర్గం శుద్ధాత్మానో జితేంద్రియాః॥ తే
షాం ప్రతిష్ఠితా కీర్తిర్యావత్స్థాస్యతి మేదినీ ॥ దానేన భూతాని వశీభవంతి దానేన వైరాణ్యుపయాంతి నాశమ్ ॥ పరోపి
బంధుత్వముపైతి దానాద్దానం హి సర్వవ్యసనాని హంతి ॥ అగ్రా(?)ధర్మశ్రుతిః ॥ దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లో
కే దాతారగ్ం సర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంత దానేన ద్విషంతో మిత్రా భవంతి దానే సర్వం ప్ర
తిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమం వదంతీతి ॥ ....

తదేవాహ - స్కాందే ॥ సూతః ॥ శ్లో ॥ శ్రుత్వార్జునస్య తద్వాక్యం హరిర్ధర్మాత్మజం ముదా । సంమార్జ్యపాణి
నా పాణీ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ శృణు భూపాలవర్య మితవమ్యుక్తిప్రశంసం శుభమ్ । సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వోప
ద్రవనాశనమ్॥ చతుర్ణామపి వర్ణానాం నారీణాం పుత్రకామినామ్ । ధనదం ధనకామానాం రోగిణాం రోగనాశ
నమ్ ॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । సంకలీకరణం చైవ మలినీకరణం తథా॥ అపాత్రీకరణం
చైవ జాతిభ్రంశకరం తథా। ఉపపాతకమిత్యేతన్నవధా పరికీర్తితమ్॥ ఏతేషాం నిష్కృతిర్గ్రాహ్యా దానేనైవ భవేద్ధ్రు
వమిత్యాది ॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగే దాసీ వేశ్యాగమేపి వా । అనృతే చైవ యత్పాపం యత్పాపం గురునిందయా ॥ కన్యా
శుల్కేన యత్పాపం యత్పాపం రసవిక్రయే । నిత్యహోమపరిత్యాగే వ్రతలోపే చ యద్భవేత్ ॥ యత్పాపం దార

సంత్యాగేయత్పాపంతిలవిక్రయే । వేదమాతృ జరిత్యాగే భూధేనుహరణేపి వా ॥ ఏవమాదీనిపాపానిసంభవంతి ద్విజ
న్మనామ్ । దానాదస్మాత్ప్రణశ్యంతినాన్యథాకురునందన ॥ విప్రగ్రామథనాదానే విప్రార్తాశ్మవహాసనే । విప్రవృ
త్తిహరేపాపం షాపంయగ్నిప్రవంచనే ॥ దేవద్రవ్యాపహారేణపాపంయద్భువనిందయా । యత్పాపంచక్రచిహ్నానాం
యత్పాపంలింగధారిణామ్ ॥ తేషాందానేచయత్పాపంపాషండత్వేనయద్భవేత్ । యత్పాపంచప్టమాంసానాంభక్ష
ణేహింసనేతథా ॥ విభవేసతినాస్తిక్యాత్పుణ్యకాలాదిసంభవే । నకించిత్క్రియతేదానమసత్యానాంపరిగ్రహే ॥ వ
ర్ణాశ్రమవ్యతిక్రమేపాపంవివాహేరాజనందన । యత్పాపంపుత్రహింసాయాంయత్పాపంభ్రాతృమారణే ॥ యత్పాపం
దారసంత్యాగేహ్యపరాధంవినానృప । తటాకారామకాసార వాపీకూపవినాశనే ॥ యత్పాపంధేనుహింసాయాంస్వ
రాష్ట్రస్యాపిపీడనే । అల్పకార్యేబహూద్యోగోబహూద్యోగేల్పకార్యవాన్ ॥ గోవిప్రగ్రామరాష్ట్రేషుచోరపీడా
ద్యుపేక్షయా । యత్పాపంభవతిక్షిప్రంవేదవిద్వేషిణాంగపి ॥ ఏవమాదీన్యనేకానిపాపానిక్షితిమండలే । రాజ్ఞాంభవం
తిసర్వత్రకర్మణానానుసారిణా । తేషామపహాశుధ్యర్థం ముక్తందానంస్వయంభువా । హీనమూల్యేనయద్ద్రవ్యం
యద్ద్రవ్యంబహుమూల్యతః ॥ క్రీత్వాన్యాయేనయోజీవేత్తత్పాపంరసవిక్రయే । ధాన్యేష్వరత్నజాతేషుహ్యపకేశా
దివస్తుషు ॥ క్రీత్వాల్పేనైవమూల్యేనవిక్రేతుర్బహుమూల్యతః । యత్పాపంవణిజఃప్రోక్తమసత్యానాంచభాషణే ॥ అశ్వో
ష్ట్రఖరమార్జారదేనుచాకరియోషితామ్ । విక్రయేనైవయత్పాపంలవణస్యవిశేషతః ॥ ఏవంబహువిధంపాపంవిశాం
భవతినిత్యశః ॥ పరాశరాదియోపి ప్రాన్మృత్త్యంత్యా నంగసంయుతాః । జంబూద్వీపేమహాపుణ్యేజన్మయఃప్రాప్య
మానవః ॥ దానేస్మిన్విముఖోభూయాత్తస్యాత్తస్మాదచేతనః । విద్యమానధనోయస్తుదానేస్మిన్విముఖోయది ॥ త
స్యైవజన్మసంవృత్తిస్సూనకరేష్వబహుష్విహ । శుష్కభూతస్యపాపస్యహ్యార్ద్రీభూతస్యపాప్మనః ॥ నిష్కృతిర్భూరిప
దానంయస్మాన్నాన్యథాగతిరస్తివిహ ॥ కలౌతుపాపభూయిష్ఠైనరఃపుణ్యపరాఙ్ముఖైః । బ్రహ్మాతదనుకంపార్థంతాంస్సృష్టవాన్
దానముత్తమమ్ ॥ పుణ్యంసుఖార్థీసుగృహీతవాఃఖార్థీపాపకర్మకృత్ ॥ అతఃపాపంనకుర్వీతకర్మణాంనసాగరా । అకృత్వే
నకుర్యాజ్జస్తపోవిస్మయతఃకురేత్ । కుర్వేత్తీతదానతోదానమాయుర్విప్రాపమానతః ॥ దాతుఃపాపవృద్ధిస్స్యాత్పాప
వృద్ధేశ్చరస్రతా । దారిద్ర్యాత్కురుతేపాపంపాపాత్తస్మాద్రోగిణః ॥ గతిహీనఃపునర్భూరాజాయతేరోగసంయు
తః । భూరాజాతస్యహాత్యస్యకర్మణాహీనస్యపాపినః ॥ దేహోత్థ ష్టతరంనాస్తితస్మాద్దోషంనకారయేత్ । ఏతైర్ద్ర
వ్యైర్యదాదేహీకర్మబంధస్వవేశ్మవత్ ॥ స్వప్రాప్త్యప్రాప్తపునర్భూరామావంశోనాస్తిహజన్మనామ్ । తస్మాత్తద్గవప్ర
యత్నేనసర్వబంధవిముక్తయే ॥ సర్వదోషవినాశాయసర్వరోగోపశాంతయే । సర్వేషాంశ్రేయసాంభూత్యై కుర్యా
ద్దానమనుత్తమమ్ ॥ శరీరంపాపసంభూతంపాపేనైవప్రవర్ధతే । పాపమూలమిదంజ్ఞాత్వాతచ్ఛాంతింసాధయేన్నరః ॥
ఏవంత్వమపిరాజేంద్రకురుదానమనుత్తమమ్ । సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం యావద్విత్తంసమాంబయేత్యాస్యాఖిలశ్రుతి
స్మృతీతిహాసపురాణవచనబలాత్పరైస్వర్గవ్యస్మదీయైరహికాముష్మికఫలసంపాదనేచ్ఛుభిః కలియుగేస్మిన్దానమేవా
వశ్యంకర్తవ్యమిత్యనుసర్వైరసమ్మతయానిశ్చేతవ్యమితి దిక్.

అథ ప్రతిగ్రహీతృకర్మస్వరూపనిరూపణం.

బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శుచిఃపవిత్రపాణిశ్చగృహ్ణీయాదంతరాముఖః । అభీష్టదేవతాంధ్యాయన్మనసావిజితేంద్రి
యః ॥ కృతోత్తరీయశ్చ విప్రఃఅంతర్జానుకరస్తథా । దాతురిష్టమభిధ్యాయన్ప్రగృహ్ణీయాదలోలుపః ॥ .. ..
విశ్వామిత్రః ॥ అభ్యర్థితశ్చధర్మజ్ఞస్తథాబద్ధశిఖోద్విజః । స్వాతిస్సమ్యగుపస్పృశ్యగృహ్ణీయాత్ప్రయతశ్శుచిః ॥
ఆపస్తంబః ॥ ఆర్ద్రవాసాస్తుయఃకుర్యాజ్జపహోమప్రతిగ్రహాన్ । సర్వంతద్రాక్షసంవిద్యాద్బహిర్జానుశ్చ
యత్కృతమ్ । బోధాయనః ॥ కాషాయవాసాఃకురుతేజపహోమపరిగ్రహాన్ । నతద్దేవగమంభవతి హవ్యకవ్యస్వధా
హవిః ॥ గారుడపురాణే ॥ స్నానసంధ్యాదికస్యశ్చకథా మోక్షవాసవాసపీ । సపవిత్రకరశ్చైవప్రగృహ్ణీతకర్మవి
త్ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ ప్రతిగ్రహీతాసావిత్రీంసర్వత్రైవానుకీర్తయేత్ । తతస్తుకీర్తయేత్సార్ధంద్రవ్యేణద్ర

వ్యదేవతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మన్త్రశ్రుత్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వస్తిర్గంధ్ర వ్యైణ త్ర వ్యదే వతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మన్త్రశ్రుత్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వస్తిప్రతిగ్రహవిధిస్స్వయమ్॥ ఆదిత్యపురాణే॥ ఓంకారముచ్చరన్ప్రాజ్ఞో ద్రవిణంసకుశోదకమ్। గృహ్ణీయాద్దక్షిణేహస్తే తదంతేస్వస్తికీర్తయేత్॥ తథా॥ప్రతిగ్రహంపఠేదుచ్చైః ప్రతిగృహ్యద్విజోత్తమాత్। మంత్రంపఠేచ్చరాజన్యాదుపాంశుచతథావిశః॥ మనసాచతథాశూద్రేస్వస్తివాచనమేవచ। సోంకారంబ్రాహ్మణేకుర్యాన్నిరోంకారంమహీపతౌ॥ ఉపాంశుచతథావైశ్యేమనసాస్వస్తిశూద్రకే॥

అథదానపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

తపస్తప్త్వాసృజద్బ్రహ్మా బ్రాహ్మణాన్వేదగుప్తయే। తృప్త్యర్థంపితృదేవానాంధర్మసంరక్షణాయచ॥ మత్స్యే॥ నాస్తివిప్రసమోదేవోనాస్తివిప్రసమోగురుః। నాస్తివిప్రాత్పరంపాత్రంనాస్తివిప్రాత్పరోనిధిః॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియాయదరిద్రాయచార్థినేచవిశేషతః। యద్దానందీయతేతస్మైతద్దానంశుభకారణమ్॥ భవిష్యోత్తరపురాణే॥ క్షాంతిస్స్పృహాదయాసత్యందానంశీలంతపశ్శ్రుతమ్। ఏతదష్టాంగముద్దిష్టం పరమంపాత్రలక్షణమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ నవిద్యయాకేవలయాతపసావాపిపాత్రతా। యత్రవృత్తమిమేచోభేతద్ధిపాత్రంప్రకీర్తితమ్॥ బ్రహ్మాండే॥ జన్మనాబ్రాహ్మణోజ్ఞేయస్సంస్కారైర్ద్విజఉచ్యతే। విద్యయాయాతివిప్రత్వంత్రిభిశ్శ్రోత్రియఉచ్యతే॥ యమః॥ సమమబ్రాహ్మణేదానంద్విగుణంబ్రాహ్మణబ్రువే। శ్రోత్రియేశతసాహస్రమనంతంవేదపారగే॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియేచైవసాహస్రమాచార్యేద్విగుణంతతః। అత్మజ్ఞేశతసాహస్రమనంతంచాగ్నిహోత్రిణి॥ ఉత్పత్తింప్రలయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్। వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసభవేద్వేదపారగః॥ పద్మపురాణే॥ ఏకం వేదాంతగంవిప్రంభోజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః। తస్యభుక్తాభవేత్తృప్తిర్బ్రాహ్మణాంనాత్రసంశయః॥ ఉద్ధృత్య ... దేవంప్రియతో మిలిచానఘ। పాత్రంమనసిసంచింత్యతోయమప్సువినిక్షిపేత్॥ ఉద్దిశ్యాక్షయమందేవమిత్యాదిపాత్రాసన్నిధివిషయం॥ ఇతిపాత్రలక్షణం॥

అథఅపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

గోరక్షకాన్వాణిజకాన్తథాకారుకుశీలవాన్। ప్రేష్యాన్వార్ధుషికాంశ్చైవవిప్రాన్శూద్రవదాచరేత్॥ భవిష్యత్పురాణే। భస్మనీవహుతంహవ్యంతథాభవతినిష్ఫలమ్। అపాత్రేరోపితందానం ... శాతాతపః॥ నష్టందేవలకేదత్తంప్రణష్టంచైవవార్ధుషి। యచ్చవాణిజకేదత్తంనేహనాముత్రతద్భవేత్॥ నాబ్రాహ్మణాయదాతవ్యంనదేయంబ్రాహ్మణబ్రువే। నబ్రాహ్మణక్రియేచైవనచవబ్రాహ్మణేధనమ్॥ ... అపాత్రేణతథాదత్తంసహపాత్రేణనశ్యతి॥ ... బ్రాహ్మణేగానంలింతేన స్త్రారేతథా। సురోశ్చప్రీణజనకేకృతఘ్నేగ్రామయాజకే॥ వేదవిక్రయికేచైవయస్యచోపపతిర్గృహే। ... జీవితేష్వయద్దత్తంవ్యాళగ్రాహితథైవచ॥ బ్రహ్మబంధౌచయద్దత్తంయద్దత్తంవృషలీపతౌ। ... దానానినిష్ఫలాని॥ బీజంచతుష్పథేక్షిప్తంవాపితంనిష్ఫలంభవేత్। దానంతస్సగపాత్రేషువిన్యస్తం ... ॥

అథప్రతినిధితయానియోజ్యపురుషస్వరూపనిరూపణం

స్కాందే॥ అసామర్థ్యేశరీరస్యదానేచసముపస్థితే। కారయేద్ధర్మపత్నీంవాపుత్రంవావినయాన్వితమ్। అంతరంభగినీంశిష్యంబ్రాహ్మణందక్షిణాగ్నిగః॥ తత్రైవప్రభాసఖండే॥ ఆత్మపుత్రపురోధాశ్చభ్రాతాపత్నీ... పివా। దానాదిధర్మకార్యేషుజాయంతేప్రతిహస్తకాః॥ పభింకృతం ... ప్రతినిధినాస్తినిత్యనైమిత్తికేచసం। కామ్యానాంక్రమాత్కర్తృణాంకేచిత్ప్రతినిధిం ... ॥ పుత్రో ... పత్నీవాయజమానేప్సితంచరేత్। యజమాననియోగేన ... దానమాచరేత్॥ యథోక్తకరణాత్ ... దానస్థితయే। పురోధాఃకుర్వీత యోదాతుస్స్వయంపుణ్యంసమంస్మృతమ్॥ ఉపదానఫలంరాజ్యంనమ్రం ... వా

ష్ట తి । శృణుష్వో వాన్యముద్దిశ్య తై కాదశ్యాముపోషితః ॥ యముద్దిశ్య కృతో విప్ర తస్య ప్రాణిజఫలం భవేత్ । కర్తా దశగుణం పుణ్యం ప్రాప్నోత్యేవ న సంశయః ॥

ఏవం నిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణేభ్యశ్శుద్ధ ఋతదానపారవశ్య ప్రతిపాదక ప్రమాణవచనా,
రత్న రత్నావళ్యలంకృత తృతీయక ల్పో ఖండనం సమాప్తం.

చతుర్థకల్పో ఖండనం.

హయగ్రీవ బ్రహ్మవిద్యాత్వం దేవీభాగవత స్యేత్యాదియదుక్తం తదప్యనాదిమర్యాసనా ప్రయుక్తస్వాజ్ఞానాజ్ఞానద్వారా పూర్వపక్షిణా ప్రలపితమితి ఏతత్ప్రమాణసద్ధేతుక వాక్య ప్రపంచపర్యాలోచనయా పండితజనైః ప్రయుక్తనిక్షా రిపూర్వక తిరస్కా రవచనస్య పాత్రీభూతం భవేదితి నిశ్చినుమః - తథాహి.

శ్రీమద్ధయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యత్ర హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తయే ప్రోక్తా బ్రహ్మవిద్యా వా - ఆహోస్విత్ హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినా ప్రోక్తా బ్రహ్మవిద్యేతి వా - నాద్యః - వినష్టనిఖిలవేదపురాణేతిహాసానాముద్ధరణైక ప్రయోజనతయా శ్రీహయగ్రీవావతారస్య ప్రతిపాదితత్వాత్ - తత్ర తత్ర - అగస్త్యయాజ్ఞవల్క్యనారద - బ్రహ్మాదీనాం ప్రతి తత్కృత నిఖిలాగమతదంగోపదేశస్య - కంఠోక్త్యా అభిహితత్వాత్ - నాపి ద్వితీయః - నిఖిలపురుషార్థప్రదానంత వేదజాతస్య చ - తదంగభూత శాస్త్రాణాం చ - తదర్థప్రకాశకానంత గ్రంథజాతస్యాప్యపురుషప్రణీతత్వాత్ - తథైవ నిఖిలాన్మచ్ఛిష్టజనైరప్యభ్యుపగతత్వాచ్చ కించ - హయగ్రీవతంత్రే - వ్యాసనారదసంవాదే ॥ శ్లో ॥ పురా సర్వాసు విద్యాసు నష్టాసు ప్రళయే మునే । నారాయణో జగత్కర్తా రమాశ్రితభుజాంతరః ॥ నిస్స్వాధ్యాయవషట్కారస్వధాస్వాహావివర్జితమ్ । విలోక్య భువనం కృత్స్నం కిమితి వ్యాకులోఽభవత్ ॥ అన్విష్య వేదశాస్త్రాణి నాపశ్యత్తానపి ప్రభుః । హయగ్రీవతనుం ప్రాప్య సచ్చిదానందరూపిణీమ్ ॥ నిష్ప శంకశశిచ్ఛాయాం నిర్నిద్ర కమలేక్షణామ్ । నిత్యామచింత్యవిభవాం నీరాజితపదాంబుజైః ॥ చంద్రమండలమధ్యస్థపుండరీకనిషేదుషీమ్ । శంఖచక్రాక్షవలయపుస్తకోజ్జ్వలబాహుకామ్ ॥ పూరయిత్రీం జగత్కృత్స్నం ప్రభయా దేహజాతయా । ఋషిభిః ప్రాక్తనైర్ధ్యేయాం జ్ఞానవిజ్ఞానపూరితామ్ ॥ మనోవాగ్విషయాతీతామాగమాంతనివాసినీమ్ । కోశాతీతాం గుణోన్ముక్తామవస్థాత్రయవర్జితామిత్యాదినా - నిఖిలవేదజాతస్య చ - తదుదితకర్మకలాపస్య చ సాకల్యేన నాశసత్యాం - తదుద్ధరణైక ప్రయోజనతయా హయగ్రీవావతారో భగవతా స్వీకృత ఇత్యర్థస్య ప్రతిపాదితత్వాచ్చ - తస్మాద్ధయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యేతి వా - ఆహోస్విత్ - హయగ్రీవస్య బ్రహ్మవిద్యేతి వా వక్తుం సుశకం - అత్ర ద్వితీయ ఏష స్థితః పురుషే - ఉద్ధారోద్ధారకరూపసంబంధస్తు స్పష్టమేవ ప్రతిపాదితో భవతి - తత్రత్య బ్రహ్మవిద్యాశబ్దస్య కోఽర్థ ఇతి విచికిత్సాయాం ॥ శ్లో ॥ వేదస్తత్త్వం తపో బ్రహ్మ బ్రహ్మా విప్రః ప్రజాపతిరితి కోశబలాద్బ్రహ్మశబ్దస్య యది వేదార్థకత్వమురరీకుర్మస్తర్హి బ్రహ్మవిద్యేత్యస్య వేదవిద్యేత్యర్థస్తు లభ్యో భవతి - యది తత్త్వార్థకత్వమంగీకుర్మస్తదా బ్రహ్మణస్తత్త్వస్య విద్యా జ్ఞానమిత్యర్థస్తు నిష్పన్నో భవతి - యది తపస్త్వభిహితం స్యాత్ - తదా తపోవిద్యేత్యర్థస్తు లభ్యతే - యది చతుర్ముఖబ్రహ్మపరత్వమురరీకురుషే తదా ఆదౌ శ్రీమన్నారాయణ పరబ్రహ్మమూర్తినా స్వనాభీకమలాదుద్భూతాయ బ్రహ్మణే చతుర్ముఖాయోపదిష్ట వేదవిద్యేత్యేవార్థస్సంగచ్ఛతే - యది విప్రార్థమంగీకరోషి తదానీమపి ద్విజానాం వేదాధ్యయనస్య విహితత్వాత్ బ్రాహ్మణానామధ్యేయవిద్యేత్యర్థోఽభిహితో భవతి తథా చ పూర్వోక్తరీత్యా బ్రహ్మశబ్దవాచ్యనిఖిలార్థేష్వపి బ్రహ్మవిద్యేత్యస్య దేవీవిద్యేత్యర్థస్తు న కదాపి లభ్యతే న చ బ్రహ్మణో భార్యారూపత్వాత్ బ్రహ్మశబ్దేన తద్భార్యారూపసరస్వత్యభిహితా భవేదితి వాచ్యం - తర్హి బ్రహ్మవిద్యేతి వా - ఆహోస్విద్బ్రహ్మణీవిద్యేతి వా - ఉత బ్రహ్మణీవిద్యేతి వా స్యాత్ - తత్కథమిత్యుక్తౌ - బ్రహ్మణ ఇయమిత్యర్థే తస్యేదమితి సూత్రేణ - అణ్ప్రత్యయే సతి టిడ్ఢాణఞిత్యాదినా ఙీప్ప్రత్యయే - బ్రాహ్మీతి రూపం

నిష్పన్నం - తథైవ బ్రహ్మాణో ధామ్న ఇత్యర్థేఽవిం [illegible] ష్కారాత్మకస్య నామకరణాదిద్వారా రాజకారిణాదిభ్యో జీవిని నా త్రేతాజీవిన్యత్ర బ్రాహ్మణరూప ముపపన్నంభ [illegible] చ బ్రహ్మణమానయతి జీవయతీతి కర్మణ్యణి [illegible] త్వాదినా జీవిపనస్ బ్రహ్మణిరూపం సంపన్న మభూత్ సచతత్ర తత్ర గ్రంథేషూల్లాపో [illegible] ప్రతిమహావిద్యాయా హయగ్రీవ రూపవిష్టత్వేన ప్రాగనంత ముపపన్న్యత ఇతి వాచ్యం వివిధమంత్ర [illegible] దికి విద్యాయాగాలపిచతుర్థ వేదాంతిః పాతిత్వా న్నిఖిలవేదోద్ధరణైకపరాయణేన శ్రీహయగ్రీవమూర్తి [illegible] వేద [illegible] తస్యా అనన మహావిద్యాయా స్తంత్రాంతి [illegible] [illegible] శ్లో॥ ప్రోక్తపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం సయాం పరమాం గిరిమిత్యాదినా [illegible] [illegible] పాదన పూర్వకతయా యదుక్తం తత్ర విగాక యానాః అనా [illegible] తస్య [illegible] తత్ర వాత్రే నానం భాషిత వ్ర [illegible] జనసముదయే నాపతితాణపద్మే [illegible] [illegible] పతణమానేన పూర్ణిమాయాం తథైవ ప్రోష్ఠపదానక్షత్రే చ మహాభగవత్యా [illegible] తిని ఖిల శ్రుతిస్మృతిపురాణ సవిపరీతార్థస్తత్ర భిహితః - ఏవమేవ [illegible] కలుషిత [illegible] ప్రోష్ఠప దయోః మహాభగవత్యా ద్వైశ్యకకి నైమిత్తిక [illegible] వ్యం నాన్యదితి వదతా తేన సర్వజన [illegible] పారసంభాష ణాదిప్రసక్తిరపనిషిద్ధా [illegible] వేదికి వశితాభ వేదితవ్యా మహా తథాహి

[illegible] సర్వేష్వపి శివవిష్ణ్వాలయేషు పంచపర్వోత్సవాదికం క్రియమాణేషు పూర్ణిమాయాం [illegible] త్సవాదికం క్రియతే నతథా దేవ్యాలయేషు దేవీపమయే పూర్ణిమాస్వా [illegible] నాదికం [illegible] యతే నాపి దానకాండప్రతిపాదక గ్రంథేషు దేవ్యాః ప్రతయా [illegible] దానాదికం [illegible] [illegible] తంవా దృశ్యతే కించ తత్రైవ పూర్ణిమాయాం శ్రీసహిత [illegible] తే అపరంచ శ్రీహయగ్రీవోపనిషది ఏకాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా హయగ్రీవ [illegible] త్యాదినా పూర్ణిమాయామేకాదశ్యాం వా హయగ్రీవస్య మహత్త్వ [illegible] [illegible] క్త్యా ప్రతిపాదితంచ శ్రూయతే అంచ పూర్ణిమాయాం [illegible] [illegible] హిర్బుధ్న్యం అహిర్బుధ్న్యనామేశ్వరః॥ శ్లో॥ అహిర్బుధ్న్యస్య [illegible] పెష్వ పిభాను వారస్య సూర్యః [illegible] శుక్ర శనివాసరాణాం యథాక్రమం [illegible] మ బుధ బృహస్పతి భృగు మందావవారాధిపాః [illegible] దినాధిపవార [illegible] [illegible] పిదేవ్యా [illegible] త్యం ప్రతిపాదితం హి దృశ్యతే ఏవంచ [illegible] యోగపదవీమనుపతణమానేనావశ్యం భావిభావి [illegible] లేఖనా [illegible] నిష్ఫలతైవా ప్యత ఇతి సుధియో విదాంకుర్వంతు

గ్రంథ [illegible] ఏతత్ప్రస్తావక [illegible] సహస్ర త్వద్వాదశస్త్ర [illegible] సంమిత త్వాదికి స్య సర్వ [illegible] శ్రీమద్భాగవత [illegible] యోర్విషయే సమానతయాభ్యుపగత త్వాన్నతద్విచారోస్మాభిరారభ్యతే కించ [illegible] శ్లో॥ అర్థోయం బ్రహ్మసూత్రాణామిత్యాదినా ప్రతిపాదితవిశేష [illegible] గ్రంథమాత్రస్య [illegible] మే [illegible] ప్రసక్తత్వాత్ [illegible] సమన్వయ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆ [illegible] స్వోపాస్య మహాభగవత్యనుగ్రహాధిక్య సంపాదనాయానుస్మృతా [illegible] యా సేవితా సవ [illegible] ప్రయుక్తిమూర్ఛాదినా వా గారుడపురాణ ప్రమాణ [illegible] [illegible] వ్యభూవన్ - తస్మాత్ గారుడ వచనాకర్ణనేన [illegible] మనిష్టానర్థాపాదకమేవ భవేదిత్యలం

పంచమవేదఖండనం

పంచమవేదప్రపంచితయా [illegible] విచారణియా శ్రీమన్మహాభారత ప్రణయనా [illegible] మేవా [illegible]

హాపురాణోపపురాణాని తేనైవ మహామునినా వ్యాసేన విరచితానీత్యర్థ ఇష్యతే తథా పరస్మిన్ కాలే విరచితస్య శ్రీమ
ద్భాగవత గ్రన్థస్య మహాపురాణాంతఃపాతిత్వం నకథాపి సంఘటత ఇతి పంచమకధ్యాయ వలంబినా పూర్వపక్షిణా పండి
తంమన్యమానేనాపసత్సంప్రదాయాధీరాత్యల్పాస్సద్గ్రంథపఠనాసాగిత చిత్తమలేన ప్రలపిత వచనజాలమవివేకాధిక్యా
న్నిగదితమితి నిశ్చిత్య తదీనానివిత్తమలవిమోచనద్వారాస్పష్టతాప్రదాయినీం వక్ష్యమాణ యుక్తిసంహతి రూపామతి
సరళ కృతి నైపాళీ ఛీ రచితవటకి ముష్టిమేకకాలేనాస్మై ప్రయచ్ఛామః తథాహి

శ్రీమన్నారాయణపర బ్రహ్మమూర్తేశ్చతుర్వింశతి సంఖ్యాకేష్వవతారేషు - సప్తదశావతారతయాని
ఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలవిద్యాసముదయ ముద్ధర్తుమావిర్భూతేన భగవద్వ్యాసమహర్షిణా నిఖిల
లోకోపకారాయాఖిలగూఢానంత వేదజాతమాపి తదర్థోపబృంహక శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదికంచ పరిష్కృత
మిత్యర్థః సర్వైరవిదితచరమేవ హి శ్రూయతే తథాహి

భాగవతే స్కంధే ౧ అ ౩॥ శ్లో॥ తతస్సప్తదశే జాతస్సత్యవత్యాంపరాశరాత్। చక్రే వేదతరోశ్శాఖాదృష్ట్వా
పుంసోల్ప మేధస ఇత్యాది తత్రైయం ప్రక్రియా విస్పష్టీకృతమిభిరత్యాదరాత్సాకూతమవధార్యా తథాహిం-బు
గాఢవేద క్షసంవిభజ్య పైలాదిభ్యఉపదిశ్య తతఃపరంనిఖిలవేదజాత ప్రతిపాద్యపరమ తత్త్వావబోధనాయ బ్రహ్మ
సూత్రాణి నిఖిలశ్రుతిసముదయమణిగణ గ్రథనసూత్రాణ్యేవ సభగవాన్ వ్యాసః రచయామాస - తదా వేదాన
ధికారిణాం స్త్రీశూద్రద్విజాబంధూనామనుకారాయ - నిఖిలవేదార్థోపబృంహకతయా భారతనామకమితిహా
సరత్నం శతపర్వాకం విరచయ్యేతద్వాం రవణీయమపి గ్రంథవైపుల్యేనాధ్యేతౄణామనధీతశ్రుతిస్మృతీనాంకదా
చిదపరిజ్ఞేయమేవభవేదితి సందిహానస్స ఏవ మునివరస్స్వశిష్యౌ- వైశంపాయన జైమినీ- ఆహూయ తస్య శతపర్వక
స్యమహాభారతస్య అష్టాదశపర్వాత్మకసంగ్రహరూపేణ తదేవకురుతమిత్యాజ్ఞాందత్వా- తన్మూలతో మహాభారత
గ్రంథస్యసంగ్రహద్వయం కారయామాస తయోర్మధ్యే వైశంపాయనకృతం యద్భారతం తదేవాస్మదీయైఃపండి
తవరైరంత్రత్యైరధునాపఠ్యతే నజైమినీయంతత్తు నసార్వత్రికం తస్మిన్నశ్వమేధపర్వమాత్రం మయా
పృథీతచరం కించాయమేవార్థః వైశంపాయనీయభారతే ఆదిపర్వణిస్పష్టంప్రతిపాదిత ఏవహిదృశ్యతే తథాహి

శ్రీమహాభారతే ఆదిపర్వణి అనుక్రమణికాధ్యాయే
శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః

శ్లో॥ జగ్మోపపార్థివేంద్రస్య జన్మేజయస్యపారీక్షితస్యచ। కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్సుపుణ్యా వివిధాఃకథాః॥ క
థితాశ్చాపివిధివద్యా వైశంపాయనేనచ। శ్రుత్వాహంతావిచిత్రార్థాః మహాభారతసంశ్రితాః॥ కృష్ణద్వైపాయన
కథితాస్సహైవ వైశంపాయనకథిత కథాశ్చ శ్రుత్వా యుక్తత్వాత్ శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయన ప్రవక్తృ
కతాపపార్థక్యేనవర్తత ఇత్యర్థస్స్పష్టం ప్రతిపాదితో భవతి

కించ తస్మిన్నేవానుక్రమణికాధ్యాయే.

శ్లో॥ ఏతత్పర్వశతంపూర్ణంవ్యాసేనోక్తం మహాత్మనా। తతస్సూతపుత్రేణ రోమహర్షణినాపురా॥
కథితం నైమిశారణ్యే పర్వాణ్యష్టాదశైవతు। సమాసో భారతస్యాయమిత్యాదినా సూతప్రోక్త భారతంతు వ్యాసకృ
తశతపర్వసంగ్రహరూపమష్టాదశ పర్వసమ్మితమిత్యర్థస్స్పష్టతయా ప్రతిపాదితో భవతి - అపరంచ తస్మిన్నేవ
సూక్తే॥ శ్లో॥ హరివంశస్తతఃపర్వపురాణంఖిలసంజ్ఞితమ్। భవిష్యత్పర్వచాప్యుక్తంఖిలేష్వేవాద్భుతంతతః॥ అత్ర
ప్రతిపాదితైః పురాణం- ఖిలసంజ్ఞితం ఖిలేష్వేవాద్భుతం భవిష్యత్పర్వేత్యాదిశబ్దైః పూర్వస్మృష్టిప్రణీత వివిధ
విచిత్రకథాగుంభితపురాణాని-ఖిలాన్యాసన్నిత్యర్థశ్చ తత్పరిష్కరణంచ వ్యాసేనకృతమిత్యర్థశ్చ-ద్యోతితో భవతి.

ఏతేన శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశతపర్వసహితస్య శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయనజైమినిభ్యాంవి
రచిత భారతగ్రంథావలి సంగ్రహరూపాపిత్యర్థశ్చ తత్కృత భారతద్వయమపి కేషుచిద్ధట్టేషు సందర్భానుకూలత
యాశ్లోకాశ్చాధ్యాయాశ్చ నూతనతయా ప్రతిపాదితాపవభవేయురిత్యర్థశ్చ- బహూనామధ్యాయానాం పర్వ

ణారీచ విశేషేణసంకోచోప్యభవదిత్యర్థశ్చ విద్వద్భిర్భాగవతాభిజ్ఞైరాదరణీయః ఏవమేవేదిత్యనిశ్చినుమః ....

కించ - పూర్వోక్తక్రమేణైవ బ్రాహ్మ్య- వైష్ణవ గారుడాద్యఖిలపురాణానితు పూర్వతనైరృషిభిర్వివిధవిచిత్రకథాసందర్భఘటనాదిభిరతిరమణీయతయావిరచితాన్యేవావర్తంత - అపితు తేషుకాని చిమత్సన్నాని కానిచిదతిగూఢార్థాని- కానిచిద్విచ్ఛిన్నపూర్వోత్తరసందర్భాణిచాసన్ - తత్రతత్ర విచ్ఛిన్నవిషయార్థాన్ సమ్యగాలోచ్య- తత్తత్సందర్భానుకూలతయాసమహర్షిర్వ్యాసోదేశకాలావనుసృత్య- జీర్ణాలయోద్ధరణాదికమివతాన్యేవపురాణానిసమ్యక్పరిష్కృతవానిత్యర్థోబుద్ధిమద్భిస్తత్తద్విషయప్రపంచితదేశకాలకథాసందర్భాద్యాలోచనయా- స్పష్టతరమేవజ్ఞాతోభవేత్ తస్మాదేవహేతోః॥శ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాంకర్తాసత్యవతీసుత ఇతివచనస్థకర్తృశబ్దస్యప్రవర్తకఇత్యర్థః స్తుతిశ్చేతవ్యపదేశః అన్యథావిష్ణుపురాణే- బ్రాహ్మ్యాదిష్వపిపురాణేషుప్రతిపాదితోపోద్ఘాతప్రకరణేషు తత్తత్పురాణప్రవక్తౄణాంవివిధతాతునకిం దాప్యభిహితాభవేత్ - తథాచ

విష్ణుపురాణే ప్రథమాధ్యాయే పరాశరంప్రతి వసిష్ఠోక్తిః-

శ్లో ॥ ౨౮ ॥ సంతతేర్నమమచ్ఛేదః క్రుద్ధేనాపియతః కృతః । త్వయాతస్మాన్మహాభాగదదామ్యన్యంమహావరమ్॥ పురాణసంహితాకర్తాభవాన్వత్సభవిష్యసి । దేవతాపారమార్థ్యంచయథావద్వేత్స్యసేభవాన్ ॥ ఇత్యారభ్య॥ శ్లో ॥ సోహంవదామ్యశేషంతేమైత్రేయపరిపృచ్ఛతః । పురాణసంహితాంసమ్యక్తాంనిబోధయథాతథమిత్యుక్తత్వాద్విష్ణుపురాణప్రణేతాపరాశరమహర్షిరేవేత్యర్థః కింతోక్త్యాప్రతిపాదితోభవేత్ ఏవమేవాన్యేష్వపిపురాణేషూపోద్ఘాతప్రకరణేషుతత్తద్గ్రంథప్రణేతృప్రతిపాదకవచనానిస్పష్టవ్యాని నాత్రగ్రంథవిస్తరభయాల్లిఖితాని కించ-అష్టాదశపురాణేషుమధ్యే తత్తత్పురాణస్యారంభేవా అవసానేవాస్విదంతేవా- బ్రాహ్మ్యాద్యష్టాదశమహాపురాణానాంపరిగణనాతుశ్లోకరూపతయాప్రతిపాదితైవదృశ్యతే - యదినిఖిలపురాణానాంప్రణేతావ్యాసస్స్యాత్తర్హి - అష్టాదశపురాణప్రణయనేప్యపరిపూర్ణే తత్తత్పురాణానాంనామానుక్రమణికాచ - తత్తత్పురాణస్థితశ్లోకసంఖ్యాపరిమితిశ్చ అజాతసుతస్యభవిష్యత్సుఖదుఃఖకర్ణాయకజాతకలేఖనాదివత్తస్యమహర్షేఃపూర్వమేవకథంవిజ్ఞాతేభవతః తత్తత్పురాణేషుభారతాదీ మహాగ్రంథేషుచతత్తత్కథాసందర్భోపష్టంభకతయాభివర్ణితేతిహాసేషుకలియుగాదిదశాయాముత్పన్నపరీక్షిజ్జనమేజయప్రభృతయశ్చ తేష్వవహితపూర్వకాలోత్పన్నయుధిష్ఠిరప్రభృతయశ్చాపివిశేషతఃప్రతిపాదితాభవంతి తేషాంప్రభుత్వదశాయాముపసంభూతవిచిత్రచరిత్రాణిచాభివర్ణితాన్యేవదృశ్యంతే - కింబహునా-

భారతే ఆదిపర్వణి ప్రథమాధ్యాయే శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః

శ్లో॥ జనమేజయస్యరాజర్షేస్సర్పసత్రేమహాత్మనః। సమీపేపార్థివేంద్రస్యసమ్యక్పారీక్షితస్యచ । ౯ ॥ కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్సుపుణ్యావివిధాః కథాః ఇత్యారభ్య భారతప్రణయనంజనమేజయక్రతుపర్యవసానానంతరకాలఏవనిశ్చితంభవతి అన్యథా శౌనకాదిఋషీన్నైమిశ్యసూతేనాభిహితార్థప్రతిపాదకవచనసముదాయస్యభారతాంతఃపాతిత్వంనకిందానసఘటతే తథాప్రవచనస్యాసంభవరూపదోషప్రసక్తిరప్యపరిహార్యైవభవేత్ అపరంచ శ్రీమద్భాగవతేప్రథమస్కంధీయద్వాదశాధ్యాయమారభ్య యావద్గ్రంథపరిసమాప్తి పరీక్షిదితిహాసఏవాభివర్ణితః-తథైవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిదృశ్యతే కించ పరీక్షిన్మహీపాలస్యపట్టాభిషేకకలియుగప్రవేశాదనంతరకాలఏవయుధిష్ఠిరేణాంగీకృతః శ్రీభాగవతవిష్ణుపురాణభారతాదిషుసర్వత్రాప్యుపవర్ణ్యతే ఏతేనకలియుగారంభానంతరకాలఏవప్రథమసర్గే శ్రీమద్భాగవతాద్యఖిలగ్రంథప్రణయనంవ్యాసకాలఏవాభూదితినిశ్చీయతే

ఏవమేవక్రమేణపురాణాంతరేష్వపిప్రతిపాదితవిషయపర్యాలోచనయా తత్రతత్రాభిహితనరపాలానాంరాజ్యపరిపాలనదశాయామేవతదీయవిచిత్రచరిత్రలేఖనాదికంసంభవతీత్యర్థస్సర్వసాధారణతయాప్యభ్యూహగమ్యోభవతీతిబాలిశస్యాపిశ్రద్ధయజ్ఞానముత్పద్యతే- కించ - పురాణశ్రోతౄణాంపరీక్షిదాదీనాంచ-పురాణ

[illegible] నామాదితత్తత్పురాణప్రణయనదశాయాం [illegible] తత్ప్రణేతునస్సమ్యక్ పరీక్ష [illegible] వ్యాసమహర్షిప్రణీతపరగ్రంథేతరస్యాహో [illegible] త్వ్యభిచారః [illegible] నతైనై [illegible] ప్రసంచంన్యాయ్యం భవతి-కించాత్మస్తుతిం పరగర్హణంచ వర్జయేదిత్యాపస్తంబీయాని నిఖిలధర్మశాస్త్రస్తుతేనిషిద్ధత్వాత్ -అపిచ- స్వేనస్వమహాత్మ్యాభివర్ణనే క్రియమాణే ఇతరేషాంతత్రయథార్థజ్ఞానాపినిష్పద్యతే- అతోహేతోస్తన్మహర్షిప్రణీతనిఖిలగ్రంథప్రతిపాదితాఖిలవిషయేషుచ వ్యాసా జ్ఞానంతుస్థాలీపులాకన్యాయేనోత్పద్యతే- తస్మాన్నిఖిలపురాణేతిహాసాదిగ్రంథ సముదయస్యరచనాయాంవైయర్థ్యాపత్తిర్మహర్షేర్నైవభవేత్ - అతఏవాత్ర పూర్వోక్తప్రతిపాదితయావత్సద్వ్యక్తిసముదయపర్యాలోచనయానిఖిలపురాణప్రతిపాదితవిషయాణాంపరస్పరం నైవమైత్యంనిర్ణీతే- సర్వగ్రంథసమరసతయాసంప్రదాయస్థాపావిరోధేనచపరమసిద్ధాంతః ప్రతిపాద్యతే ....

సిద్ధాంతసంగ్రహనిరూపణం-

ధర్మార్థాద్యఖిలపురుషార్థప్రదానంత శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలగ్రంథానామనాదిసిద్ధానాం- కాలవిశేషవైపరీత్యాదినాసముత్పన్నతాయాంప్రసక్తాయాం- శ్రీమదాదినారాయణస్స్వయమేవ వ్యాసరూపేణసత్యవత్యాంపరాశరమహర్షేరవతీర్య - సర్వమపి శ్రుతికదంబంచతుర్ధా వ్యస్య [illegible] జాలమప్యుద్ధార - తత్రోద్ధరణపద్ధతిస్తుసుధీభిరేవమున్నేయా- తథాహి - బ్రాహ్మ్యాదినిఖిలపురాణసముదయే-తత్తదుపక్రమోపసంహారప్రకరణేషు ప్రతిపాదితరీత్యా - మహర్షిభిఃపరాశర - మార్కండేయ - సనత్కుమారప్రభృతిభిరేవాఖిల పురాణానివిరచితాన్యేవావర్తంత- తేషాంకాలదేశవైపరీత్యాదినాఉత్పన్నతాప్రసక్తౌసత్యాంకానిచిత్పురాణానిభాగశోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్సర్గాదివిహీనాని- కానిచిత్సంగర్భసంధాయకవిషయప్రతిపాదకశ్లోకైర్విరహితాని-కానిచిదసంపూర్ణత్వేనప్రణీతాని - కానిచిదంతతోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్తత్రతత్రవివిధవిశేష భాగశోవిప్రకీర్ణానిచైవంప్రకారేణవిభ్రష్టనిఖిలగ్రంథజాతంస్వయమేవసమ్యక్పరిష్కృత్య- తతఃపరంతత్తత్పురాణగ్రంథానాంసజాతీయవృత్తిశయ్యారీతిపాకపత్తైస్స్వశిష్యముఖతః - ఉపోద్ఘాతప్రకరణానిచ - విషయానుక్రమపద్ధతీశ్చ - తత్తత్పురాణఘటితశ్లోకనిర్ణాయకసంఖ్యాశ్చ -నిఖిలపురాణనామానుక్రమణికాపాదకశ్లోకాంశ్చ - తత్తత్పురాణప్రవక్తృశ్రావకాణాంపరస్పరసంజాతప్రశ్నోత్తరాణిచైవమాదిభిస్తత్తత్సందర్భోచితగ్రంథప్రణయనైర్నిఖిలాన్యపిపురాణానిపరిష్కుర్వతేతిస్వశిష్యేభ్యోరోమహర్షణప్రభృతిభ్యఆజ్ఞాపయత్ - తథాకారయామాస - అతోహేతోస్సర్వేషామపిపురాణానాంపరిష్కరణంత్వేకకాలపవాసీదితినిశ్చీయతే- తత్రపురాణజాతేవ్యాసమహర్షిణాసర్వపురాణోత్కృష్టత్వేననిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వోపబృంహకత్వేనచశ్రీమద్భాగవతంస్వయమేవసమహర్షిర్విరచయ్య - స్వసుతాయశుకాయోపదిదేశ- శుకస్తుపరీక్షితేముముక్షవేఉపదిష్టవాన్-తచ్చాపిభాగవతమితరపురాణపరిష్కరణానుసారేణైవశిష్యముఖాల్లోకేప్రవర్తయామాస - తస్మాచ్ఛుకాయోపదిష్టభాగవతంతుపరమతత్త్వప్రతిపాదకగ్రంథజాతమేవనాన్యదితిజ్ఞేయం- తమేవపరమార్థంతతఃపరంసూతోపిశుకముఖాదాపాతతఃపరిజ్ఞాయశౌనకాదిఋషీన్ప్రత్యవాదీత్ - తతఃపరమేవైతత్సర్వమప్యాలోచ్య - శిష్యవరంపరాప్రతిపాదకశ్లోకరూపగ్రంథసమ్మేళనేనరోమహర్షణాదయఃపరిష్కృతవంతః - తత్ర వ్యాసావతారప్రభావాద్యభివర్ణనాదీనిచ-శౌనకాదిఋషీణాంస్తుతీశ్చ-తఏవరచయామాసుః- అన్యథాపూర్వోక్తరీత్యానిఖిలపురాణేష్వనాదిషు తత్రతత్రకలియుగప్రవేశానంతరకాలికవృత్తాంతసముదయానుప్రవేశస్యహేయత్వరూపదోషాపత్తేః-

తస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య-నిశలక్షణలక్షితస్య బ్రహ్మసూత్రార్థప్రకాశకస్య-మహాభారతార్థనిర్ణాయకస్య శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యాదివిలక్షణబిరుదాంకితస్య - వృత్రాసురవధాదివివిధవిచిత్రపుణ్యకథాప్రతిపాదకస్య-సాక్షాత్ప్రవక్తా భగవాన్ వ్యాసః బ్రాహ్మ్యాదీతరపురాణానాంతుప్రవక్తారస్తచ్ఛిష్యాః పరాశరాదయః

ప్రవర్తకస్తత్స్వయమేవభగవాన్ వ్యాసఇతివివేకః పఞ్చసతి-ద్వాపరాదావవతీర్ణేన తేనపరమతస్వా పాకరణ యజాతప్రకారకగ్రన్థజాతే ప్రణీతే - తతఃపరం జనిష్యమాణయుధిష్ఠిరపరీక్షిత్ప్రభృతిభూపాలానాం కథాభిసహితా నేవ్యాచ - స్వాత్మస్తుతిశ్చనకదాప్యపేక్షితైవభవతి - అపితుతతఃపరంతచ్ఛిష్యైఃపైల - వైశంపాయన జైమిని- సుమన్తు- రోమహర్షణ-వైశంపాయన- మైత్రేయ- ప్రభృతిభిస్తదాజ్ఞాంపురస్కృత్యైవలోకోపకారాయ పరితస్తాన్ ఆం ప్రవృత్త్యర్థాప్యధ్యాయచ- స్వగురుమాహిమాపవర్ణనపురస్సరం - తత్తద్గ్రన్థానుసారతఃపురాణప్రవక్తృసూత స్యచ- శ్రోతౄణాంశౌనకాదీనాంచ నామాని తత్తద్గ్రన్థేషు పూర్వోక్తరీత్యాయథాసంభవంప్రతిపాద్య పురాణానిపరిష్కృతానీతివిద్వద్భిరకుటిలస్పృష్టిభిఃపరమార్థతస్త్వవమాకలనీయః - నచ పంచమకద్వ్యాయహా మభి హితప్రకారేణ- భారతప్రణయనానంతరకాలప్రణీతస్యైతస్య పురాణరత్నస్య తద్పూర్వకాలికపురాణసముప యోహ్యంతభావికకంపనస్తంశక్యత నాచ్యం అత్రయిగదితయుక్తినికురంబలిధానిరిత పరమసిద్ధాంతార్థ పర్యా లోచనయాభాగవతవ్యాససప్రణీత భారత- భాగవతాదిసద్గ్రంథానాంచ- తత్ప్రరిష్కృత బ్రాహ్మ్యాదిపురాణా దీనాంచ - తదాజ్ఞానుసారేణ - రోమహర్షణ- వైశంపాయన- జైమిన్యాదిభిః పునఃకృతపరిష్కారాణాం కలియుగా భావేకకాల ఏవేవకృతమిత్య పేక్షితే-నమూలోప్యత్రసమకాలపరిష్కృతగ్రంథసముపయో-పౌర్వాపర్య విచారం నాంకర్తుంయిత తే నచయత్ర శ్రాపి వాస్మత్స్రంథత్రా తే-మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవని పురాణ పరిష్కరణంతునివృత్తమిక్ కంఠోక్త్యాలిఖితంహి శ్రూయతే - కింతు ॥ శ్లో ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీన శ్రుతిగోచరా। ఇతిభారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమిత్యాదినా- శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిణాపిరచితశతపర్వ కిమహాభారతప్రణయనానంతరకాలపఠ - సరస్వతీనద్యాంపశ్చిమతటశమ్యాప్రాసాసంజ్ఞికాశ్రమేనారదోప దేశేనమహర్షిణాపరమతస్వాపాకరణాయప్రణీత శ్రీమద్భాగవతాఖ్యశ్శుకమహాపురాణమేవాస్యపశిష్టమిత్య స్పష్టపవేతివిద్వద్భిఃభాగవతయోవిదాంకుర్వంతు-

కించ - సర్వజ్ఞైర్మనుయాజ్ఞవల్క్య ప్రభృతిభిస్స్మృతి ప్రవర్తకైః ప్రతిపాదితస్స్మృతిశిరిష్కరణాయమేవ స్మృ కాత్సమస్మృతాదృశ్యతే - తత్కథమిత్యుక్తా - భగవాన్ సర్వజ్ఞో మనుర్నిఖిలలోకోపకారాయ మానవసంహితా ఖ్యధర్మశాస్త్రం విరచయ్యస్వశిష్యాయభృగవేహ్యుపదిదేశ సచభృగుస్తన్మునిభాషితతత్రతత్ర ప్రతిపాదనీయ - మనుస్తుత్యాదికంసర్వమపివ్యరచయదితిపరమనిష్కృష్టార్థస్తుసమస్పృష్టిభిఃపండితవర్యైరనితశ్చేతస్యవిభావ్యంచకేహి- పతదర్థోపష్టంభకప్రమాణవచనాని - మనుస్మృత్యాంప్రథమాధ్యాయే

శ్లో ॥ ౫౭ ॥ ఇదంశాస్త్రంతుకృత్వాసౌమామేవస్వయమాదితః । విధివద్గ్రాహయామాస మరీచ్యాదీంస్త్వహంమునీన్ ॥ పతద్వోయంభృగుశ్శాస్త్రం శ్రావయిష్యత్యశేషతః ॥ పతద్ధిమత్తోధిజగే సర్వమేషోఖిలం మునిః ॥ తతస్తథా తేనోక్తో మహర్షిర్మనునాభృగుః । తానబ్రవీదృషీన్సర్వాన్ప్రీతాత్మా శ్రూయతామితి ॥

అత్రబ్రహ్మోమనవేధర్మశాస్త్రముపదిష్టవాన్ - తచ్చాశీతిసహస్రశ్లోకపరిమితంధర్మశాస్త్రంమనునావిరచితమా సీత్ - తత్తుమనోర్భృగురధిజగే - తతోభృగుణాతదర్థంసంక్షిప్య - ఇదంతుశాస్త్రంవిరచితమితిజ్ఞేయం అయమేవపంథాఃస్మృత్యంతరేష్వపితత్తద్భిరంగీకృతఇతిజ్ఞేయం ॥ శ్లో ॥ తత్రయోగీశ్వరయాజ్ఞవల్క్యమిత్యా దిస్మృతిప్రవక్తృస్తుతిపరవాక్యజాతంసర్వమపితచ్ఛిష్యప్రణీతమిత్యర్థః - ఏకాసిమివికారాన్తరాద్య- త్వ పగాధా యణాదిమహాకావ్యేష్వపి - భరద్వాజప్రభృతిభిర్వాల్మీకిశిష్యైరేవతత్తత్సందర్భోచితశ్లోకాఃకేచనప్రణీతాఇత్య థోపివిద్వద్భిరాదరమాధరణీయశ్శోసర్వమనవద్యం.

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషాకవితనిఖిలమంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ - పురాణం - హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - శ్రీమదఖిలాంధ్రజనాంగీకృత-శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రకాశికాయాం - భగవద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నపరిపాలకసువర్ణపేటికాయాం- అసంప్రదాయాధీతాసద్గ్రంథగంధగర్వితానువామాచారానుసారిశాక్తజనచపేటికాయాం - శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం-శాక్తజనప్రలపితపంచశ్లోక్యున్మూలనదంభోళిప్రయోగో నామ సిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్లో॥ నమయా పటుపాటవేన న స్తబ్ధత్వేన నాగ్రహాత్ । రచితం కింతు తత్తత్త్వం సుధీభ్యో జ్ఞాపితుమిచ్ఛయా॥
తత్త్వాన్వేషణాయాతః ప్రయతంతు సదా బుధాః। దూషయంతు చ తేనాహం తత్ర జానను వాప్నుయామ్
చమత్కృతిం మత్కృతేస్తు పరిభావ్య స్వయా ధియా। హృష్యంతు విబుధాస్స్వైరసాస్వాదనచేతసః

అత్ర చంద్రికాయాం- ప్రథమపుటే - చతుర్థపఙ్క్తౌ-యత్పాదేత్యార్యాంతిమభాగే- నమామి తురగవదనం కమిత్యస్య - నమామీడ్యచరణకమలంతమితి ప్రవచనం శ్లాఘ్యతరమితి మన్యామహే.

శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారఘట్టః.

శ్రీమదాశ్రితజనావన్నివారదక్షకవరాయణోభగవానాదినారాయణః భూభారావనోదనాయ బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదినిఖిలదేవబృందైస్సంప్రార్థితస్సన్ - శ్రీకృష్ణస్వరూపేణావతీర్య నిఖిలదుష్టజననిబర్హణశిష్టజనపరిరక్షణాదికం సర్వమపినిర్వర్త్య - పునర్బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థితస్సన్ - వైకుంఠనగరం ప్రాప్తవాన్ -

తత్రాద్య భగవదపరిమేయానన్యాదృశానవద్యగుణప్రభావవినుతస్య భగవతః శ్రీకృష్ణమూర్తేరవతారకాలనిర్ణయాదికమన్యానామతిరిక్తతయా సాకల్యేన భాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాదిగ్రంథేషు నయత్ర కుత్రాపి కింతో వ్యాఖ్యాభివర్ణితః అపితు - కేషుచిద్గ్రంథేషు - తదవతారఘట్టే - తజ్జనననక్షత్రనిర్ణయశ్చ - తదావిర్భూతనిశీథకాలవిశేషశ్చ ప్రతిపాదితౌ - అన్యేషు కేషుచిద్గ్రంథేషు తజ్జననకాలప్రతిపాదకమాస - ఋతు - పక్ష - నక్షత్ర - ముహూర్తా ఏవ స్పష్టతరమభివర్ణితాః - నతుయుగవర్షాదయస్తత్రావతారఘట్టేష్వభివర్ణితాః - అపితు - పూర్వోక్తవిష్ణుపురాణ - భాగవత - హరివంశాదిగ్రంథేష్వేవ కేషుచిద్ఘట్టేషు యుగవర్షాదినిర్ణయస్తు విద్వజ్జనైకవేద్యతయా వివిధవచనసమూహైస్సూచిత ఏవాభూత్ - ఇతి స్మాత్తద్వచనార్థసూచితయుగవర్షాదినిర్ణయాపరిజ్ఞానాద్యైతో స్సభగవానాదినారాయణస్వరూపశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిః - కస్మిన్ యుగే - కస్మిన్ వత్సరే - హ్యవతతారేతిచ తదావిర్భూతవత్సరమారభ్యగతవత్సరాః కియన్తో భవన్నితిచ - మాయామానుషవిగ్రహధారిణాస్స్వభూమావస్థానకాలః కియానితిచైవంవిశేషతో విచికిత్సనీయవివిధసందేహసముదయైస్సందిగ్ధమనస్కానాం నిఖిలభగవద్భక్తానామత్యంతోపకారాయ - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయప్రతిపాదకభాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాదిగ్రంథేష్వభివర్ణితనిఖిలప్రమాణవచనాభిప్రాయానుసారతః - సర్వగ్రంథార్థసమరసతయా - నిఖిలభాగవతజనానామపరిమితానందోత్పాదనాయాత్ర - శ్రీకృష్ణమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయస్సైవమభివర్ణ్యతే - తథాహి

శ్రీమద్భాగవతస్థదశమస్కంధీయ తృతీయాధ్యాయే - శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనే -

శ్లో॥ ౧॥ అథసర్వగుణోపేతః కాలః పరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షం శాంతర్క్షగ్రహతారకమ్॥

౭॥ సుంసంవాందంజుధరాజగజురనుసాగరమ్। నిశీథేతమఉద్భూతేజాయమానేజనార్దనే॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయే ప్రథమశ్లోకప్రతిపాదితాజనజన్మర్క్షమిత్యనేన ప్రజాపతిదేవతాకరోహిణీనక్షత్రమిత్యభిహితం భవతి - ద్వితీయశ్లోకప్రతిపాదితనిశీథేతమఉద్భూతేఇత్యనేనతిమిరసమ్మిళితనిశీథకాలఇత్యర్థశ్చ స్పష్టతయా ప్రతిపాదితోభవతి॥

ఏవంచైవత్రనక్షత్రనిశీథకాలావేవాభిహితౌ - నయుగ - వర్ష - మాస - పక్ష - తిథిప్రభృతయోత్రావతారఘట్టేహ్యభివర్ణితాః - కించ -

శ్రీమద్విష్ణుపురాణీయపంచమాంశే - ప్రథమాధ్యాయే - యోగమాయాం ప్రతివిష్ణూక్తిః

శ్లో॥ ౭౬॥ తతోహం సంభవిష్యామి దేవకీజఠరే శుభే। గర్భే త్వయా యశోదాయాం గంతవ్యమవిలంబితమ్॥

౭౮॥ ప్రావృట్కాలేచనభసి కృష్ణాష్టమ్యామహం నిశి। ఉత్పత్స్యామి నవమ్యాంచ ప్రసూతింత్వమవాప్స్యసి॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేన ప్రతిపాదితైః - ప్రావృట్కాల - నభః కృష్ణాష్టమీనిశాశబ్దైః నవమ్యాం త్వంప్రసూతిమవాప్స్యసీత్యనేనచ - వక్ష్యమాణహరివంశగ్రంథస్థయామేవరజనీమిత్యాకారకప్రమాణవచనబలేనచ - వర్షాకాలే - శ్రావణమాసే - నవమీవిద్ధాయాం కృష్ణపక్షాష్టమ్యాం రాత్రౌ శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్మాయామానుషవిగ్రహరూపేణావిర్భూతఇత్యర్థస్స్పష్టతయా ప్రతిపాదితోభవతి -

హరివంశీయపూర్వభాగే - అధ్యాయే ౫౨॥ యోగనిద్రాంప్రతి - శ్రీమన్నారాయణోక్తిః.

శ్లో॥ ౭౨॥ అథరాత్రౌకరిష్యామి గర్భమోక్షం యథాసుఖమ్। అష్టమస్యతుమాసస్య జాతావావాంతతస్సమమ్॥

౪౩॥ అహం యశోదాయాం త్వం దేవీం యాహి దేవకీమ్। ఆవయో గర్భవ్యత్యాసే కంసో గచ్ఛతి మూఢతామ్॥ అధ్యాయః ॥ ౫౩ ॥ శ్లో॥ యస్మిన్నహని దేవేశం గర్భే చాధత్త దేవకీ। యశోదాపి సమాధత్త గర్భం తస్మిన్నహన్యహో॥ ౪౫॥ విష్ణోశ్శరీరజాం నిద్రాం విష్ణోర్నిదేశకారిణీమ్। గర్భకాలే త్వసంపూర్ణే హ్యష్టమే మాసి తే స్త్రియౌ ॥ ౪౬ ॥ దేవకీ చ యశోదా చ సుషువాతే సమం తదా। యామేవ రజనీం కృష్ణో జజ్ఞే వృష్ణికులే ప్రభుః॥ ౧౭॥ తామేవ రజనీం కన్యాం యశోదా దేవ్యజాయత। అష్టమ్యాం రాత్రౌ నవమే మాసే కృష్ణపక్షే నభో మాసే ॥ ౪౮॥ రోహిణ్యామర్ధరాత్రే చ సుధాంశావుదయోన్ముఖే। దేవక్యజనయద్విష్ణుం యశోదా తాం తు కన్యకామ్॥ ౪౯ ॥ ముహూర్తేఽభిజితి ప్రాప్తే హ్యర్ధరాత్రే సుఖావహే॥

తస్మిన్నేవాధ్యాయే॥ శ్లో॥ ౬౧॥ వసుదేవస్తతో గత్వా దేవకీగర్భవేశ్మతః। దదర్శ దేవదేవేశం రాత్రౌ జాతమధోక్షజమ్ ॥ ౬౨ ॥ శ్రియా సమాం బుజేపత్రైర్వటపత్రైర్యథా పురా। ప్రాచీనశిరసం దేవం పశ్చిమన్యస్తపాదకమ్ ॥

ఏతద్వచనసముదయపర్యాలోచనయా భాగవతవిష్ణుపురాణాద్యుదాహృతవచనప్రతిపాదితమాస ఋతు పక్ష నక్షత్ర తిథి రాత్ర్యాదికాలస్వరూపపరిజ్ఞానాత్ ఏవ విశేషతః- తజ్జననముహూర్తేస్త్వభిజిదిత్యర్థశ్చ దేవకీయశోదాభ్యాం శ్రీకృష్ణయోగమాయయోర్జననమేకరాత్ర్యామేవాభూదిత్యర్థశ్చ తథావిధోత్పత్తిరష్టమమాస ఏవాసీదిత్యర్థశ్చ అత ఏవ శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్జననోత్తరక్షణ ఏవ లోకాచారానుసారేణ వ్యపనీతే పత్రభినివేశితత్యర్థశ్చ-తదా- బాలకాగ్నిహోత్రకోటిసూర్యతేజసా- విభ్రాజమానశ్రీకృష్ణరూపమాయాశుక్ర ప్రాగ్దిశి నియమితశిరస్త్వం తథా చ పశ్చిమదిగ్వ్యస్తపాదయుగళతయా చ సన్నివేశిత ఇత్యర్థశ్చ ఏవమాదివిశేషాస్సవ్యక్త్యజ్ఞాతా ఏవ భవంతి-

శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధసప్తమాధ్యాయే శ్రీకృష్ణపరమాత్మజీవితకాలనిర్ణాయక ప్రమాణవచనం

శ్రీకృష్ణం ప్రతి బ్రహ్మాదిదేవోక్తిః.

శ్లో॥ ౨౪ ॥ యదుష్వవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ। శరచ్ఛతం వ్యతీయాయ పంచవింశాధికం విభో॥ ఏతద్వచనస్థైః- భవతః- పంచవింశాధికం శరచ్ఛతం వ్యతీయాయ ఇత్యేతైః శ్రీకృష్ణం వైకుంఠనగరమానేతుమాగత బ్రహ్మాదిదేవప్రార్థనాకాలే భగవత శ్రీకృష్ణమూర్తేర్జనన ప్రభృతి వ్యతీతసంవత్సరసంఖ్యా తు పంచవింశోత్తరశతాత్మికేత్యర్థస్తుస్పష్టతయా ప్రతిపాదితో భవతి ఏవమేవ విష్ణుపురాణాదిష్వపి ప్రతిపాదిత ఏవ హి శ్రూయతే తథాహి

శ్రీవిష్ణుపురాణే పంచమాంశే అధ్యాయః- ౩౭

శ్రీకృష్ణం ప్రతి- ఇంద్రప్రేషితదేవదూతోక్తిః.

శ్లో॥ వసవోశ్వినౌ మరుదాదిత్య రుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ। విజ్ఞాపయతి శక్రస్త్వాం తదిదం శ్రూయతాం ప్రభో। భువ్యవతారితో భారో ధరిత్రాస్త్వయా భువి। సనాథాస్త్రిదశా భవంతు త్రిదివే పునః॥ పంచవింశత్యుత్తరం శతం తు శరదాం గతమ్। ఇదానీం గమ్యతాం స్వర్గో భవతో యది రోచతే॥ అత్ర పంచవింశత్యుత్తరకం శతం తు శరదాం గతమిత్యేతైః శ్రీభాగవతోక్తిక్రమేణైవ - పంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరా వ్యతీతా ఇత్యర్థః ప్రతిపాదితో భవతి అనేనైవ క్రమేణ హరివంశాదిగ్రంథేష్వప్యభివర్ణితా రాజ్ఞస్సవ్యక్తిస్తత్ర తత్ర ద్రష్టవ్యాః గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర తేషాం ప్రకాశకవచనాన్యుదాహృతాని

శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధ- సప్తమాధ్యాయే-

శ్రీకృష్ణమూర్తేర్నిర్యాణకాలప్రతిపాదక ప్రమాణవచనాని-

శ్లో॥-౩॥ సముద్రస్సప్తమే హ్న్యేతాం పురీం సంప్లావయిష్యతి। యస్మిన్ వాహ్యం మయా త్యక్తో లోకోయం నష్టమంగళః॥ భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః॥

ఏతద్వచనానాం పర్యాలోచనయా- బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థనానంతరకాల ఏవ శ్రీకృష్ణమూర్తిర్నాడు స్థవము

సిశ్చ- బ్రహ్మాదిదేవాగమన [illegible] ప్రార్థనాదివ సిద్ధాంతకానగిరిసముద్రాంతరితా [illegible] [illegible] సాక్షి హి [illegible] [illegible] హిత కాలపరమయావ్యయంలోకస్య [illegible] ఇతి తదాత్వ ఏవ కలిప్రవేశో భవతీతి ప్రతిపాదితా [illegible] గపిభిజ్ఞేయ ఏవ భవతి- ఏతేన కలియుగప్రవేశస్య పూర్వస్మిన్నేవ [illegible] శ్రీకృష్ణస్య [illegible] బ్రహ్మాదిదేవ [illegible] తమిత్యర్థ శ్చ- శ్రీకృష్ణమూర్తేః నిర్యాణదిన ఏవ కలిప్రవేశో జాతకత్యర్థ [illegible] [illegible] భవతి అయమేవా ర్థో విష్ణుపురాణేపి ప్రతిపాదితః తథాహి-

విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే- అధ్యాయే-౨౪

శ్లో॥ యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని। ప్రతిపన్నం కలియుగం తస్య సంఖ్యాం నిబోధ మే॥ ఏతత్పద్య స్యార్థవివేచనయా శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః నిర్యాణదిన ఏవ కలిప్రవేశో జాత ఇత్యర్థ ఏవ గమనీయః పూర్వోపాదాహృత భాగవతపురాణవచనస్యాపి తాదృశార్థస్యైవ సామరస్యం సంగచ్ఛత ఇతి నిశ్చినుమః-

కించ- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః స్వపురం ప్రత్యాగమనార్థం [illegible] నేతుమాగతైః బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టపంచవింశత్యుత్తర [illegible] వర్షాణి తు బ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణానైవ వత్సరా ఏవ భవితుమర్హంతి- నైగల్లోక వ్యవహార్యమాణా [illegible] [illegible] ద్ర- బార్హస్పత్య సావన నాక్షత్ర [illegible] ఖ్య పంచవిధవత్సరేష్వంతర్భూతా భవితుమర్హంతీతి [illegible] [illegible] ప్రమాణశాస్త్ర [illegible] [illegible] నైష్పన్నప్రదాయార్థ విరోధేన పరమసిద్ధాంతః ప్రకాశ్యతే- తథాహి-

విష్ణుపురాణే- పంచమాంశే అష్టత్రింశాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణం ప్రతి మునిసందేశోక్తిః-

శ్లో॥ మునిసందర్శితం [illegible] పృథగ్గణా వచస్య [illegible]। సంస్మృత్య ప్రణిపత్యైనం సంపరం సర్వేశ్వరం హరిమ్॥ ప్రాహ జ్ఞాతో భవాన్ విష్ణో రంశస్త్వం పరమేశ్వర। పురాణేనాకథితమష్టావింశేహి యుగే॥ ద్వాపరాంతే హరే జన్మ యుగమేవం శేభవిష్యతీతి॥

ఏతద్వచనార్థస్య సాకల్యేన పరిచింతనయా జగత్సృష్ట్యారభ్యానుస్మృత వత్సరసముచ్చయో హ్యష్టావింశతితమ మహాయుగాంతఃపరివర్తమాన ద్వాపరయుగస్యాంతిమభాగే యుగమేవం శే- శ్రీభగవాన్ నారాయణో [illegible] [illegible] లి- పూర్వం వృద్ధగర్గాచార్య [illegible] - ముచికుందస్య శ్రీకృష్ణమూర్తిం ప్రత్యుచ్చారిత్యర్థ ఏవ గమనీయ- బ్రహ్మాదిదే వైరుద్దిష్టవత్సరాస్తు న బ్రహ్మలోకవ్యవహారోపయుక్తా దైవసంవత్సరాః అపితు ఐహికవ్యవహారోపయుక్త ప్రభవాది సంవత్సరా ఏవేత్యర్థోఽనిశ్చిత స్స్యాద్భవతి- కించ- శ్రీకృష్ణం ప్రతి మునిసందేశోక్తి [illegible] అష్టావింశతితమ మహాయు గాంతవర్తి ద్వాపరయుగాంతః వర్తమాన కలియుగాద్వ్యవహిత పూర్వయుగమేవ భవితుమర్హతీత్య [illegible] ప్రమాణ వచనాని ప్రకాశయామః- తథాహి-

సూర్యసిద్ధాంతే- ప్రథమాధ్యాయే.

శ్లో॥ అయుతపాద యుగం గతం తస్య శేషాత్కల్పోయమాదిమః। కల్పాదస్మాచ్చ మనవః షడ్వ్యతీతాస్ససంధయః॥ [illegible] [illegible] అష్టావింశద్యుగాస్తస్మాద్యాతమేతత్కృతం యుగం। అతః కాలం ప్రసంఖ్యాయ సంఖ్యామేకత్ర పిండయేత్॥ అత్ర అష్టావింశద్యుగాదస్మాద్యాతమేతత్కృతం యుగమ్ ఇతి వ్యాఖ్యాకర్తృభిరభిహితం- అన్యథా అష్ట [illegible] వింశ యుగాదస్మాదిత్యస్య- అష్టావింశతితమమహాయుగాదితి వ్యాఖ్యాకర్తృభిరభిహితం- అన్యథా త్రయో వింశ [illegible] అష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపాతిత్వం న సంఘటేత- తస్మాత్సూర్యసిద్ధాంత గ్రంథ మేతత్కృతం యుగమితి శబ్దస్య అష్టావింశతితమ మహాయుగాంతఃపాతిత్వం న సంఘటేత- తస్మాత్సూర్యసిద్ధాంత ప్రసిద్ధాంతిత పరమసిద్ధాంతానుసారేణ వర్తమాన మహాయుగం త్వష్టావింశతితమ మహాయుగమేవ భవితుమర్హతీ త్యత్ర న కోపి విశయః కార్యః-

ఏతేన- ద్వాపరాంతే హరే జన్మ యుగమేవం శే భవిష్యతీత్యాది పూర్వోపాదాహృత వచన సముదయస్యాపి సామ రస్యం సంఘటత ఇతి నిశ్చినుమః- తస్మాత్పూర్వం బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్ట వత్సర సంఖ్యాస్తు ఐహిక వ్యవహారోపయుక్త ప్రభ వాది సంవత్సరాత్మకైవ- నైవాముష్మిక వ్యవహారోపయుక్త దైవసంవత్సరాత్మికేతి జ్ఞేయం-

అతో హేతోః బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తు బ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణా దైవవత్సరా ఇతి [illegible] [illegible] నీరితమశంకా సముదయస్యాత్ర నకోప్యవకాశ ఇతి సుధియో విజానంతుతరాం- కించ-

[illegible] అధ్యాయ [illegible] ప్రక్రియ [illegible]

॥ [illegible] ॥ ఇత్యు [illegible] [illegible] దేవం [illegible] వాక్యమనుస్మరన్ ॥

అత్ర [illegible] వాక్య [illegible] వ్యాఖ్యా [illegible] అష్టావింశతి [illegible] మహా [illegible] వాక్య [illegible] ఇతి వ్యాఖ్యాతం తస్మాదష్టావింశతి [illegible] మహా [illegible]

[illegible] గ్రంథా [illegible] పరమార్థ [illegible] సర్వ [illegible] దేవా [illegible] ప్రవచనే [illegible]

[illegible] ప్రతిపాదిత [illegible] పరిజ్ఞాన [illegible]

[illegible] ప్రమాణ [illegible] భాగవత [illegible] భాగవతజన [illegible]

[illegible]

[illegible] శ్రీకృష్ణ [illegible]

[illegible] ఇతి శ్రీ [illegible] భాగవత [illegible] సిద్ధాంతచంద్రికాయాం [illegible]

శ్రీమద్భగవతే హయగ్రీవాయాత్మనే భగవతే నమః

శ్రీమదఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వాభిప్రతిపాదక శ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్థ
నవమస్కంధప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికా అత్ర స్పష్టతరం సంగృహ్య ప్రకాశ్యతే.

అనిర్వచనీయమహిమ్నో వ్యక్తాత్పరమాత్మనశ్చతుర్ముఖః బ్రహ్మా వ్యక్తీభూతస్స్వనాభిపద్మాత్ తస్మాదత్రిః [illegible] తస్య నేత్రమలాత్ అమృతమయస్సోమస్సముత్పన్నః తస్య బృహస్పతిభార్యాయాం తారాయాం బుధో నామా [illegible] [illegible] పుత్రో [illegible] అభూత్ - తస్య బుధస్య ఇళాయాం పురూరవా నామ రాజర్షిస్సమజాయత తస్య పురూరవసః ఊర్వశ్యాం - ఆయుః - శ్రుతాయుః - సత్యాయుః రయః విజయః జయః [illegible] పుత్రా అసన్ - [illegible] [illegible] జ్యేష్ఠస్య ఆయుషః నహుషః క్షత్రవృద్ధః రజః రంభః అనేనా [illegible] పంచపుత్రాస్సమజాయంత తేషు ప్రజా [illegible] నహుషస్య యతిః యయాతిః సంయాతిః ఆయాతిః వియతిః కృతిః ఇతి షట్ [illegible] [illegible] తే [illegible] యయాతేః దైత్యగురుతనూజాయాం దేవయాన్యాం - యదుతుర్వసూ వృషపర్వతనూజాయాం శర్మిష్ఠాయాం ద్రుహ్యు - అను - పూరునామానశ్చ సమజాయంత తత్ర యదువంశోత్పన్నః పరమభాగవత [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వాయే సంజాతస్య పరిపూర్ణసమారాధనాఖిలదేవస్య [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అఖిల చరాచరనిర్మాణ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] స్మిన్ కలికల్మషాంధకారనిహారణ [illegible] [illegible] యదువంశస్య [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] భాగవత [illegible] జనోల్లాసజనకం భవేదితి మనీషయాత్ర భాగవతోక్తానుక్రమేణ [illegible] [illegible]॥

యాదవవంశానుక్రమణికా ప్రారంభః

యదోః॥ సహస్రజిత్ [illegible] [illegible] రిపుః ఇతి చత్వారః
[illegible] [illegible] అభూవన్

[illegible] సహస్రజితః॥ శతజిత్ [illegible]

శతజితః॥ మహాహయః వేణుహయః - హైహయః
పుత్రాస్త్రయ ఉత్పన్నాః

హైహయస్య॥ ధర్మస్య జాతః పుత్రస్సైవ నేత్ర ఇత్యు
[illegible] [illegible] [illegible] నేత్ర [illegible]

[illegible]॥ [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]॥ [illegible] కృతవీర్యః - [illegible] - [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible]

కార్తవీర్యార్జునస్య॥ పుత్రసహస్రముత్పన్నం

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
శూరసేనః [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పుత్రం

[illegible]॥ పుత్ర [illegible] [illegible] తత్ర [illegible]
[illegible] పుత్రం

[illegible] పుత్రస్య॥

[illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] పుత్రం [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] పుత్రం

[illegible]॥ [illegible] పుత్రః

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]॥ [illegible] పుత్రం [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

ప్రసూయాయుః-పృథుత్రివాః-
పృథుప్రసూనప్రాయా-
పృథుస్రవసః॥ ఉశనా పుత్రస్తైవ ధర్మ ఇత్యపరంనామ-
ఉశనసః॥ రుచక ఇతి పుత్రః-
రుచకస్య॥ పురుజిత్ రుక్మిః-రుక్మేషుః-పృథుః-జ్యామ
ఘఇతి పంచపుత్రాః-
జ్యామఘస్య॥ శైబ్యాభార్యాం॥ విదర్భ ఇతి పుత్రః-
విదర్భ - స్యాముష్యాకన్యాయాం॥ కుశః-క్రథః-రోమపా
ద ఇతి త్రయఃపుత్రాః -
రోమపాదస్య॥ బభ్రుః పుత్రః-
బభ్రోః॥ కృతిః-
కృతేః॥ ఉశికః పుత్రః తస్యైవ కౌశిక ఇత్యపరంనామ-
ఉశికస్య॥ చేదిః-
చేదేః॥ చైద్యాదయోభూపాలాఆసన్-
క్రథస్య॥ కుంతిః పుత్రః-
కుంతేః॥ ధృష్టిః-
ధృష్టేః॥ నిర్వృతిః-
నిర్వృతేః॥ దశార్హః
దశార్హస్య॥ వ్యోమః
వ్యోమస్య॥ జీమూతః-
జీమూతస్య॥ వికృతిః-
వికృతేః॥ భీమరథః-
భీమరథస్య॥ నవరథః-
నవరథస్య॥ దశరథః-
దశరథస్య॥ శకునిః-
శకునేః॥ కరంభః-
కరంభేః॥ దేవరాతః-
దేవరాతస్య॥ దేవక్షత్రః-
దేవక్షత్రస్య॥ మధుః-
మధోః॥ కురువశః-
కురువశస్య॥ అనుః-
అనోః॥ పురుహోత్రః-
పురుహోత్రస్య॥ అంశుః-
అంశోః॥సాత్వతః-

సాత్వతస్య॥ భజమానః భజిః- దివ్యః- వృష్ణిః- దేవా
వృధః అంధకః- మహాభోజ ఇత్యేతే సప్తపుత్రాః
భజమానస్య॥ ఏకస్యాంభార్యాయాం-నిమ్లోచిః కింక
ణః-వృష్ణిః-అన్యస్యాంభార్యాయాం-శతజిత్ - సహ
స్రజిత్ అయుతజిత్-ఏతేషుపుత్రాః-
సాత్వతపుత్రేషుపంచమస్య దేవావృధస్య॥ బభ్రుః
మహాభోజస్య॥ వంశేభోజాఇతిప్రసిద్ధాఃపుత్రాఅభవన్-
భజమానపుత్రేషుతృతీయస్యవృష్ణేః॥ సుమిత్రః - యు
ధాజిదితిద్వౌపుత్రౌ-
యుధాజితః॥ శినిః అనమిత్రఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రస్య॥ నిఘ్నః - శినిరితిద్వౌపుత్రౌ - పృశ్నిరిత్య
న్యేకేచ-
నిఘ్నస్య॥ సత్రాజిత్- ప్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రస్యద్వితీయపుత్రస్యశినేః॥ సత్యకః-
సత్యకస్య॥ సాత్యకిః అస్యైవ యుయుధానఇతినామ-
సాత్యకేః॥ జయః-
జయస్య॥ కుణిః
కుణేః॥ యుగంధరః-
అనమిత్రతృతీయపుత్రస్యపృశ్నేః॥ శ్వఫల్కః చిత్రరథ
ఇతిద్వౌపుత్రౌ ఆస్తాం
శ్వఫల్కస్యగాందిన్యాం॥ అక్రూరః-ఆసంగః సారమేయః-
మృదురః- మృదువిత్ - గిరిః ధర్మవృద్ధః - సుకర్మ
క్షత్రోపేక్షః శత్రుఘ్నః- గంధమాదః- ప్రతిబా
హుః - ఇత్యేవంద్వాదశపుత్రాఆసన్ - సుచారునా
మ్నీకన్యా చాప్యజాయత-
అక్రూరస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః-
పూర్వోక్తప్రతిహోదితస్య. చిత్రరథస్య. పుత్రస్య. చిత్ర రథస్య
పృథు- విదూరథాద్యాఃజాతాః- ఏతేవృష్ణయ ఇత్యు
చ్యవహృతాః-
సాత్వతసుతస్య॥ అంధకస్య-కుకురః-భజమానః-శుచిః-
కంబలబర్హిః ఇతి చత్వారిఅంధకసుతాః- ఏతేవృ
ష్ణయఇత్యపివ్యవహృతాః-
కుకురస్య॥ వృష్ణిః
వృష్ణేః॥ విలోమా-
విలోమ్నః॥ కపోతరోమా-

కపోతరోమ్ణః॥ అనుః-
అనోః॥ దుందుభిః-అత్ర - అనోరంధకః తస్య దుందుభి రితి విష్ణుపురాణే ప్రతిపాదితం- తదనుసారేణ అనో రపత్యమంధక ఇతి జ్ఞేయం-
దుందుభేః॥ దవిద్యోతః - పునర్వసురితి ద్వౌ పుత్రౌ-
దవిద్యోతస్య॥ ఆహుక ఇత్యేకః పుత్రః-ఆహుకీ చేత్యేకా కన్యా-
ఆహుకస్య॥ దేవకః - ఉగ్రసేన ఇతి ద్వౌ పుత్రౌ-
దేవకస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః- సుదేవః- దేవవర్ధనః- ఇతి చత్వారః పుత్రా ఉపభూవన్- ధృతదేవా- శాంతిదేవా- ఉపదేవా- శ్రీదేవా- దేవరక్షితా- సహదేవా- దేవకీ- త్యేవం సప్తకన్యకా ఆసన్-
ఉగ్రసేనస్య॥ కంసః - సునామా- న్యగ్రోధః- కహ్వః- శంకుః- సుభూః- రాష్ట్రపాలః- విసృష్టిః- తుష్టిమానితి- నవపుత్రాః-కంసా కంసవతీ- కంకా-సురభూః- రాష్ట్రపాలికా చేతి పంచదుహితరః - ఏతా వసుదేవానుజన్మనాం దేవభాగాదీనాం భార్యాః
అంధకసుతేషు ద్వితీయస్య-భజమానస్య॥ విదూరథః-
విదూరథస్య॥ శూరః-
శూరస్య॥ శినిః
శినేః॥ భోజః-
భోజస్య॥ హృదికః-
హృదికస్య॥ దేవమీఢః- శతధనుః-కృతవర్మా చేతి త్రయః పుత్రాః-
దేవమీఢస్య-మారిషానామకన్యాయాం॥ వసుదేవః-దేవభాగః- దేవశ్రవాః- ఆనకః-సృంజయః శ్యామకః - కంకః-శమీకః-వత్సకః- వృక ఇతి దశ పుత్రా ఉపభూవన్-వసుదేవస్యైవానకదుందుభిరిత్యపరం నామ - పృథా - శ్రుతదేవా- శ్రుతకీర్తిః- శ్రుతశ్రవాః- రాజాధిదేవీతి పంచకన్యాశ్చాసన్ పృథా కుంతిభోజాయ దత్తా పృథయా వివాహాత్ప్రాగేవ-దుర్వాససోపదిష్ట దేవతాకర్షణవిద్యా పరీక్షార్థం తయా రవిరాకృష్టః- తదా రవిస్సాన్నిధ్యం తస్యా గర్భేణ సమాధాయ గతః - తస్మాద్దేవకానీనః కర్ణస్తస్యాం జాత అభూత్ - తతః పరం- పృథా పాండో ర్భార్యా అభూత్ శ్రుత దేవాతు కారూషాయ దత్తా-తస్యాం దంతవక్త్రః సమజని తస్యైవ ... నామ - ధృష్టకేతుః శ్రుతకీర్తిముపయేమే-తస్యాః ప్రతర్దన నామా యః పంచ కేకయాః అభవన్- రాజాధిదేవ్యాం జయత్సేనాత్ - వింద అనువిందావుభౌ జాతౌ- ... తత్ర వసుముపయేమే - తస్యాం శిశుపాలో జాతః -
దేవభాగస్య-కంసాయాం॥ చిత్రకేతుః- బృహద్బల ఇతి ద్వౌ పుత్రౌ-
దేవశ్రవసః - కంసవత్యాం॥ సువీరః- ఇషుమానితి ద్వౌ పుత్రౌ-
కంకస్య - కంకాయాం॥ బకః సత్యజిత్ పురుజిదితి త్రయః పుత్రా ఉపభూవన్
సృంజయస్య-రాష్ట్రపాల్యాం॥ వృషదుర్మర్షణాదయః పుత్రాః-
శ్యామకస్య-సురభూమ్యాం॥ హరికేశ హిరణ్యాక్షౌ ద్వౌ పుత్రౌ-
వత్సకస్య మిశ్రకేశ్యాప్సరసి॥ వృకాదయః పుత్రా ఉపభూవన్-
వృకస్య-దుర్వాక్ష్యాం॥ తక్షః- పుష్కరః- సాల్వ ... ప్రభృతయః పుత్రాస్సంజాయంత-
శమీకస్య-సుదామన్యాం॥ సుమిత్రః అర్జునపాల ... చ ద్వౌ పుత్రౌ-
ఆనకస్య-కర్ణికాయాం॥ ఋతధామా జయశ్చ ద్వౌ పుత్రౌ-
వసుదేవస్య॥ పౌరవీ రోహిణీ-భద్రా ... ఇళా దేవకీ ప్రముఖాః ... వసుదేవస్య ... నాః
తత్ర భార్యాసు-పౌరవ్యాం॥ సుభద్రః- భద్రబాహుః దుర్మదః- భద్రః-భూతాద్యాః- అన్యే ...
రోహిణ్యాం॥ బలః- గదః సారణః-దుర్మదః విపులః ... కృతః-అన్యే ... జాతాః-
మదిరాయాం॥ నందః ఉపనందః ... చ ... జాతాః.

భద్రాయాం॥ కేశినామైకఏవాభూత్-
రోచనాయాం॥ హస్తః- హేమాంగదః- అన్యేచ కేచన జాతాః-
ఇళాయాం॥ ఉరువల్కః- అన్యేచ కేచన జాతాః-
ధృతదేవాయాం॥ త్రిపృష్ఠ ఇత్యేకఏవజాతః-
శాంతిదేవాయాం॥ ప్రశ్రమః- ప్రశ్రితః- అన్యేచ కేచన జాతాః-
ఉపదేవాయాం॥ కల్పవృష్టిప్రభృతిదశ రాజానో జాతాః-

శ్రీదేవాయాం॥ వసుః- హంసః- సుధన్వా- అన్యేచ త్రయః పుత్రా ఆసన్-
దేవరక్షితాయాం॥ గదప్రభృతినవపుత్రా ఆసన్-
సహదేవాయాం॥ పురూధ- శ్రుతముఖ్యా- అష్టపుత్రా ఉదభూవన్-
దేవక్యాం॥ కీర్తిమాన్- సుషేణః- భద్రసేనః- ఋజుః- సమ్మర్దనః- భద్రః- సంకర్షణః- శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతః శ్రీకృష్ణశ్చేత్యష్టౌపుత్రా అభవన్- సుభద్రా నామకన్యకాచోదభూత్-

లీలాగృహీతవిగ్రహస్య శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః- దారాః- అష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రసంఖ్యాకా ఆసన్- తాసాంమధ్యే ప్రధానభూతా హ్యష్టభార్యా అవర్తంత- తాసుచాన్యాస్వప్యేకైకస్యాం దశదశపుత్రా హ్యుదభూవన్- ఏవ మష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రమహిషీణాం- సాకల్యేన పరిగణనే- పుత్రాః అశీత్యుత్తరైకషష్టిసహస్రాధికలక్షపరిమితా హ్యాసన్ తేషుచ పుత్రేషు మహారథాః- ప్రద్యుమ్నః- అనిరుద్ధః- దీప్తిమాన్- భానుః- సాంబః- మితః- బృహద్భానుః- మిత్రవిందః వృకః- అరుణః- పుష్కరః- దేవబాహుః శ్రుతదేవః- సునందనః- చిత్రభానుః- వరూథః- కవిః- న్యగ్రోధః- కించ- త్రివక్రాయాముపశ్లోకోనామపుత్రస్సంజాతః- సతుకృష్ణానువ్రతస్సన్ నారదోపదేశతః- స్త్రీశూద్రదాసానాం వైష్ణవసంస్కారప్రతిపాదకం ముక్తిహేతుకం సాత్వతశాస్త్రం రచయామాస.

తేషాంత్వష్టాదశసుతానాం మధ్యే ప్రద్యుమ్నస్తు ప్రథమః- గుణైశ్శ్రేష్ఠతమస్సంకీర్తితః- తస్యవంశవర్ణనమేవం ప్రకాశ్యతే.

శ్రీకృష్ణస్య రుక్మిణీదేవ్యాం॥ ప్రద్యుమ్నః-
ప్రద్యుమ్నస్య- రుక్మిదుహితరి॥ అనిరుద్ధః
అనిరుద్ధస్య- రుక్మిపౌత్ర్యాం॥ వజ్రః-
వజ్రస్య॥ ప్రతిబాహుః-
ప్రతిబాహోః॥ సుబాహుః-
సుబాహోః॥ ఉగ్రసేనః-
ఉగ్రసేనస్య- శతసేనః-

ఏవమేవక్రమేణాన్యేషాంచ పుత్రాః అసంఖ్యాకా బహవశ్చోత్పన్నాః- తేషాం గృహాచార్యాః సంఖ్యాయాం- షట్సహస్రోత్తరకోటిత్రయపరిమితా అభవన్ ఏవం గృహాచార్యసంఖ్యయాను గణనీయానాం సత్యం- తదాచార్యాధ్యాపకానాం శ్రీకృష్ణవంశప్రసూతానాం సంఖ్యా నైవాపివక్తుం- శ్రోతుమూహితుం- పరిసంఖ్యాతుంచ శక్యత ఇతి విస్పష్టమేవ-

అత్ర ప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమికాయాః ప్రమాణవచనాని- శ్రీమద్భాగవతే- నవమస్కంధాదిషు విష్ణుపురాణాదిషు చ ద్రష్టవ్యాని- నాత్ర గ్రంథవిస్తరభీత్యా తేషాంవచనాన్యుదాహృతాని-

---

శ్రీహయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధస్వసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ॥ పురోహితం॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా- విరచితాయాం- భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం- యాదవవంశానుక్రమణికానుపూర్వీ సంపూర్ణమస్తు.

ఓం- తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాసమాప్తా.

శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమసూచికా.

ద్వితీయస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

తృతీయస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

చతుర్థస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా

అష్టమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

నవమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

దశమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

విషయసంఖ్యా.		పుటసంఖ్యా.
౧౭౦	శంఖచూడవధఘట్టః ...	౮౦౯
౧౭౧	దివాకాలే - శ్రీకృష్ణవిరహార్తయశోదాగోపీవిలాపః ...	౮౦౯
౧౭౨	వృషభాసురవధఘట్టః ...	౮౧౨
౧౭౩	శ్రీకృష్ణబలరామయోః ... నారదకృత ... ప్రశంసాదిఘట్టః	౮౧౩
౧౭౪	కేశిసంహారఘట్టః ...	౮౧౪
౧౭౫	శ్రీకృష్ణంప్రతి- నారదాగమనఘట్టః ...	౮౧౫
౧౭౬	వ్యోమాసురవధఘట్టః ...	౮౧౬
౧౭౭	శ్రీకృష్ణబలరామానయనార్థమక్రూరస్య నందగోకులప్రవేశఘట్టః ...	౮౧౭
౧౭౮	అక్రూరకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః ...	౮౨౨
౧౭౯	శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మథురానగరప్రవేశఘట్టః ...	౮౨౯
౧౮౦	రజకవధానంతరం సుదామప్రభృతి కాదీనాం సంమానఘట్టః ...	౮౩౦
౧౮౧	కువలయాపీడాఖ్యగజాదివధకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౩౩
౧౮౨	చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౩౬
౧౮౩	కంసవధఘట్టః ...	౮౩౭
౧౮౪	శ్రీకృష్ణరామయోః ఉపనయనవేదశాస్త్రాధ్యయనగురుపుత్రానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః	౮౩౯
౧౮౫	గోకులంప్రతి - ఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౪౧
౧౮౬	కుబ్జాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౪౪
౧౮౭	జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౪౩
౧౮౮	ముచుకుందస్య శ్రీకృష్ణసందర్శనాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౪౭
౧౮౯	రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౫౧
౧౯౦	రుక్మిణీదేవ్యాః వివాహఘట్టః ...	౮౫
౧౯౧	ప్రద్యుమ్నజననశంబరాసురవధాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౬
౧౯౨	స్యమంతకోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టః ...	౮౬౧
౧౯౩	నరకాసురవధకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౬
౧౯౪	శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరిహాసవచనప్రవచనఘట్టః ...	౮౮
౧౯౫	అనిరుద్ధవివాహే - శ్రీబలరామకృతరుక్మివధాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౮౯
౧౯౬	ఉషాపరిణయకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౯౧
౧౯౭	బాణాసురయుద్ధకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౯౧
౧౯౮	నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౯౭
౧౯౯	బలరామస్య వ్రజగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౯౮
౨౦౦	శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రకకాశీరాజవధాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౮౯౯
౨౦౧	బలరామకృతద్వివిదవధకథాప్రారంభఘట్టః ...	౯౦౧
౨౦౨	బలరామకృతహస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౯౦౨
	... నారదాగమనకథాప్రారంభఘట్టః ...	౯౦౪
	... రాజసూయార్థమింద్రప్రస్థానఘట్టః ...	౯౧౦
	జరాసంధవధాదికథాప్రారంభఘట్టః ...	౯౧౨

తం
యిరాడిపి ...

శ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమః

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఓం - తత్సత్.